This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06823961 9

IOANNIS GERHARDI

THEOLOGI QVONDAM JENENSIS

CELEBERRIMI

LOCORVM THEOLOGICORVM

TOMVS VNDECIMVS

DENVO EDIDIT

VARIISQVE OBSERVATIONIBVS

ILLVSTRAVIT ET AVXIT

IO. FRIDERICVS COTTA

THEOLOGVS. TVBINGENSIS.

TVBINGAE

SVMTIBVS IO. GEORGII COTTAE

M D CCLXXII.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
72666
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

PRAEFATIO EDITORIS.

Tomum hunc, qui graviſſimum argumentum de *eccleſia* a b. GERHARDO ſolide non minus quam erudite & copioſe pertractatum complectitur, dum in lucem publicam emittimus, licet nobis longiori præfamine opus haud eſſe arbitremur, ea tamen lectori benevolo paucis verbis heic declarare haud inconſultum ducimus, quæ ad inſtituti noſtri rationem in tomo hocce obſervatam propius ſpectant.

Eo ſcilicet omnem operam noſtram diligentiamque contulimus, ut commentatio b. auctoris notis noſtris partim longioribus, partim vero brevioribus textui ſubjunctis completa magis & perfecta ſiſteretur, de doctrinæ ſanctioris cultoribus hac ratione bene mereri ſtudentes, quorum intereſt eas præcipue controverſias probe cognitas perſpectasque habere, quas recentiori maxime ævo ſubtilius, quam antea factum fuerat, atque intenſis omnibus ingenii ſui nervis ita pertractarunt præſtantiſſimi in eccleſia Romana viri, ut exinde haud parum damni ac periculi metuendum ſit puriori chriſtianorum coetui.

Eminent inter eos, qui hoc fecerunt, ANTON. ARNALDVS & PETRVS NICOLIVS, (*) ambo Janſeniſtarum in Gallia partibus olim addicti, JAC. BENIGNVS BOSSVETVS, (**) epiſcopus quondam Meldenſis, JO. DEZIVS, (***) Jeſuita Argentoratenſis, FRANCISCVS MOTTHAEVS FENELONIVS, (****) archiepiſcopus quondam Cameracenſis, itemque ex ſcriptoribus Germanis GEORG. CHRISTOPH. FERDINANDVS liber baro DE RAESEWIZ, (*****) qui deſertis ſacris noſtris, ad romana ſe contulit; ut complures alios coetus Romani doctores nominis & eruditionis fama illuſtres, veluti ADRIA-

(*) Huc ſpectant cum primis ejus *prejugez legitimes contre les Calviniſtes*, itemque liber, cui tit. *les pretendus Reformez, convaincus de ſchiſme*, nec non *traité de l'unité de l'égliſe.*

(**) Vid. ejus *hiſtoire des variations des égliſes proteſtantes tom. II. libr. XV. p. 379. ſeqq.*

(***) Satis notus eſt ejusdem liber : *la reunion des proteſtans de Straſbourg à l'égliſe Romaine &c.*

(****) Pertinet huc ejusdem libellus *du miniſtére des paſteurs*, quem Pariſiis *MDCLXXXVIII.* 8. antequam in epiſcopum evaderet, abbas ſcripſit. Edidit quoque *inſtructiones paſtorales* huc ſpectantes.

(*****) Exſtat ejusdem liber hac inſcriptione inſignitus: *aufrichtiger Abriſs der wahren und ganzen catholiſchen Kirchen, entworfen von einem vornehmen Herrn von Adel, Cölln* 1714. in 4.

NVM & PETRVM DE WALENBVRCH, cardinalem PERRONIVM, LVDOV. MAIMBVRGIVM, LVDOV. THOMASSINVM, LVD. FERRANDVM, JO. BAPTIST. D'ANTECOVRT, PAVL. PELLISSONIVM, aliosque in *notis* noſtris ad GERHARDVM paſſim excitatos, in rerum præſentia taceamus.

Scilicet, cum viri iſti doctiſſimi probe perſpicerent, acriores ſuperioris ævi controverſias cum proteſtantibus agitatas fructu prorſus fuiſſe deſtitutas, ſeque ſuo fine, revocandi, quos vocant, hæreticos in ſinum eccleſiæ Romanæ, excidiſſe, aliam eandemque breviorem tentarunt viam, doctrinamque de vera eccleſia ita ſcriptis ſuis ſunt perſecuti, ut proteſtantibus in dogmatibus fidei, prævio adcuratiori examine contrariam ſententiam tuentibus, via atque occaſio certandi omnis penitus intercluderetur. Sub ſpecioſo nimirum antiquitatis atque infallibilitatis eccleſiæ catholicæ titulo ſeſe occultando, intentatam ſibi litem, de variis iisque graviſſimis in coeleſtem doctrinam invectis corruptelis velut uno ictu retundere ac diſſolvere ſe poſſe, ſibi aliisque perſuadere anniſi ſunt, cauſſantes, fidem chriſtianorum ex eccleſia potius, quam eccleſiam ex fide cognoſci.

Atque hæc luculentior tractatio, ſtudioſe a nobis inſtituta & adhuc uberius inſtituenda, præter copioſam argumenti de *eccleſia* expoſitionem, ab ipſo auctore usque ad ejus tempora abſolutam, effecit, ut de ſeparanda tractationis hujus parte & volumine proxime ſecuturo comprehendenda conſilium caperemus, ne in molem reliquis longe majorem hicce tomus excreſceret.

Augebitur præterea ſubſequens volumen ſingulari ſupplemento, recentioribus maxime controverſiis ſupra memoratis pleniorem lucem adfundente, cui juſto ordine ſuccedet locus *de miniſterio eccleſiaſtico*, in quo emendando atque illuſtrando, divina adſpirante gratia, eandem, quam in prioribus tomis, collocabimus operam indefeſſam, editionem ſimul novi tomi, quod in hoc propter varia, quæ ſe obtulerunt, impedimenta fieri haud potuit, pro viribus maturaturi.

Atque ita nos curasque noſtras lectorum benevolentiæ denuo commendamus, inſimulque Deum opt. max. precamur ſupplices, ut conatibus noſtris porro faveat benigniſſime, ex iisque in rem publicam chriſtianam plurimum redundare jubeat utilitatis.

Scripſimus Tubingæ in academia Eberhardino-Carolina
die 31. Mart. A. O. R. MDCCLXXII.

LOCUS XXIII.
DE
ECCLESIA.

§. I.

Connexio cum loco præcedente.

Benigniſſimus Deus ex immenſa bonitate hoc fine doctrinam evangelii hominibus in peccatum & æternum exitium jam prolapſis ex arcana divinorum ſuorum conſiliorum abyſſo revelavit, & doctrinam legis natura quodammodo adhuc notam ſolenni promulgatione in monte Sinai repetivit, ut per prædicationem legis & evangelii ex perdito, & æternis inferorum flammis devoto genere humano eccleſiam ſibi colligeret, a qua in hac & æterna vita recte agnoſceretur, coleretur ac celebraretur, quam ex peccati, mortis, diaboli & infernorum faucibus extractam ad æternæ ſuæ felicitatis & gloriæ participationem eveheret. Idem etiam verbo addidit ſacramenta, ut eſſent promiſſionum gratiæ in evangelio oblatæ ſignacula, fidei excitandæ, augendæ & confirmandæ media, ac cœtus illius ex genere humano in communionem ſanctorum evocati externa viſibilia ſigna. Convenienti igitur ordine articulos de lege, evangelio & ſacramentis ſequitur locus de eccleſia.

§. II. Adprime vero neceſſaria eſt hujus loci diligens tractatio. *Loci hujus dignitas & neceſſitas.* Quamvis enim Photiniani hodie diſputent, *quæſtionem de eccleſia, quænam ſive apud quos ſit, vel inutilem propemodum, vel certe non eſſe neceſſariam* (*) ut adparet ex tractatu Fauſti Socini de eccleſia, edito Racoviæ ann. 1611. (**) & ex

(*) Quum Sociniani *religionem* quandam *univerſalem*, ſive *communem* ſtatuant, cujus articuli fundamentales, ad ſalutem conſequendam ſcitu neceſſarii, in omnibus chriſtianorum ſectis ſalvi maneant; non poterant non in eam devenire ſententiam, minus neceſſarium, immo quodammodo inutile eſſe, quærere, quæ, & apud quos, vera ſit eccleſia, cui nos adjungere debeamus. In eandem fere ſententiam & il deſcendunt, qui in Anglia *latitudinarii* adpellari ſolent. Confutarunt vero eandem complures theologi, ii cumprimis, qui contra SOCINI ſectatores calamum ſtrinxerunt. Sufficiat ex iis heic nominaſſe CALOVIUM in *Socin. proſlig.* fol. 889. ſeqq. SCHERZERUM in *collegio anti-Socin. diſp. CXXI. p. 1038. 1041.* ſeqq. edit. tertiæ, & IO. FRID. STAPFERUM in *inſtitut. theolog. polem. tom. III. cap. XII. §. CCCXCVI—CCCXCVIII. p. 570. ſeqq.*

(**) Exſtat hicce tractatus *tom. I. oper. Socin. f. 124. ſeqq.*

ex inſtitut. germ. Oſtorodi cap. 42. p. 402. (*) res ipſa tamen oſtendit, non utilem ſolum, ſed & neceſſariam eſſe quæſtionis hujus explicationem. Omnes enim fidei chriſtianæ articuli diligenti omnino ex ſcripturis ſacris explicatione indigent. Jam vero eſſe unam ſanctam, catholicam eccleſiam, communionem ſanctorum, eſt fidei chriſtianæ articulus. Teſtamur enim in ſymbolo apoſtolorum, *nos credere in ſpiritum ſanctum, qui a patre ac filio procedens ex genere humano eccleſiam per verbum colligit, in qua credentibus datur peccatorum remiſſio, & in fide perſeverantibus vitæ æternæ participatio.* Præterea cum extra eccleſiam non ſit ſalus, *nec in cœlis deum habeat patrem, cui eccleſia non eſt in terris mater*, ideo certos nos eſſe oportet, cui cœtui veræ eccleſiæ nomen & definitio competat, ut eidem nos aſſociemus, ab eccleſia vero malignantium nos ſeparemus. Eandem hujus doctrinæ pernoſcendæ neceſſitatem imponunt nobis pontificiorum diſputationes, qui in hoc loco præcipuam ſpem victoriæ collocant, & titulum *catholicæ eccleſiæ* ſibi ſolis vindicant. Statuunt enim ſolam romanam eccleſiam, quæ pontifici, ut Chriſti vicario, Petri ſucceſſori & capiti miniſteriali in terris unico obſequitur, eſſe eccleſiam catholicam, ex quo fundamento porro inferunt, quidquid hæc eccleſia & illius caput rom. pontifex, ſtatuit, ratum ac firmum eſſe habendum, ſive ex ſcripturis ſacris illud petitum ſit, ſive extra eas, immo etiam contra eas ſtatuatur, quo compendio intentatam ſibi litem de variis iisdemque graviſſimis corruptelis, cœleſti doctrinæ in romana eccleſia ſuperioribus ſeculis illatis, quæ adhuc magna contentione defenduntur, velut uno ictu repelli ac finiri & poſſe & debere exiſtimant. Sunt & alii complures hominum fanaticorum de eccleſia errores, utpote quod quidam jactitant ſuas inſpirationes & revelationes contemto verbi & ſacramentorum miniſterio, ac ſe eſſe veram Chriſti eccleſiam gloriantur, quod aliqui de eccleſia cogitantes circumſpiciunt, ubi ſit major pars, & quo inclinent potentiores & eruditiores, atque hunc cœtum judicant eſſe eccleſiam, quod quidam ethnicis extra eccleſiam conſtitutis & ſalvifica Chriſti cognitione deſtitutis ſalutem tribuunt, quod quidam fingunt, eccleſiam eſſe colluviem quarumvis ſectarum, modo chriſtianorum nomen præ ſe ferant, quod quidam nulli cœtui ſe adjungunt, nullam eccleſiam curant, ſed ſingularibus ſuis opinionibus indulgent, ac nihilominus ſalutem ſperant, quod propter malos eccleſiæ in hac vita admixtos quidam ab eccleſia diſcedunt, &c. Propter has & alias hujus loci corruptelas neceſſarium eſt, ut ex fundamentis ſcripturæ ſacræ doctrina de eccleſia diligenter explicetur. Videmus, quanto ſtudio de limitibus agrorum ac terrenis poſſeſſionibus filii hujus ſeculi invicem contendant, probrum igitur foret, eccleſiæ filios de cœleſti illa poſſeſſione & agri eccleſiaſtici limitibus non eſſe ſolicitos.

CAPUT I.

DE ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ VOCABULI.

§. III. Eccleſia vox eſt Græca, deducta a ſecunda perſona præteriti paſſivi verbi ἐκκαλέω, quia a κέκλησαι eſt κλῆσις *vocatio*, inde porro ἐκκλησία, quod denotat *evocationem*, ex quo adparet, quod eccleſiæ adpellatio connotet tum *ſeparationem* vi particulæ ἐκ ratione *termini a quo:* tum *collectionem* ſive congregationem vi verbi καλεῖσθαι ratione *termini ad quem.* Danæus derivationem ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ ἐκκαλεῖν ab *evocando* improbat. *Si eccleſia* (inquit) *ab evocando deducitur, cœtus erit extra Deum vocatus. Atqui Deus contra ad ſe vocat, non a ſe amandat ſuam eccleſiam.* Sed particula ἐκ reſpicit *terminum a quo*, id eſt, colluviem generis

(*) Ostorodo, quem ſupra excitavit Gerhardus, adjungimus Theoph. Nicolaidem, in *refut. tract. de eccleſ. & miſſion. miniſtr.* Albert. Borkovio oppoſita, *cap. II. fol. 15.* atque *ibid. contra* Miedzyboviumm *cap. I. II. III.*

neris humani, ex qua evocantur eccleſiæ filii, non autem *terminum ad quem*, ſive Deum, ad cujus regnum vocantur. Notanda vero differentia in cognatis vocabulis. *Συγκλησία* dicitur de *ſenatoribus*, *ἐκκλησία* vero de *populo*, ut ergo ſignificaretur, non primates ſolum, ſed etiam populum ad communionem illam ſanctorum pertinere, ideo apoſtoli maluerunt *ἐκκλησίας* quam *συγκλησίας* adpellatione uti. Ammonius in libro de ſimilibus & differentibus vocabulis (qui libellus extat in tom. IV. theſaur. Græc. ling. Henric. Stephani) *ἐκκλησία καὶ κατάκλησις διαφέρει, ἐκκλησίαν μὲν γὰρ ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν σύνοδον τῶν κατὰ τὴν πόλιν, κατάκλησιν δὲ, ὁπότε καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν συνεκάλουν, πρὸς ἐπίσκεψιν μείζονα τῶν πραγμάτων*. D. Chemnitius notat *σύγκλησιν* dici de primoribus, magnatibus, conſulibus & eorum conventu, *διάκλησιν* de colluvie promiſcuæ multitudinis, quando fit congregatio ab agris, *ἐκκλησίαν* vero de civibus quando *σύνοδος τῶν κατὰ τὴν πόλιν* celebratur, eorum ſcilicet, qui certis legibus ſibi invicem devincti unius reipublicæ cives ſunt. Adpellatio igitur eccleſiæ ad populum Dei translata oſtendit, eccleſiam non eſſe colluviem promiſcuæ multitudinis, ſed eorum, qui certis legibus à Deo vocati, & ſibi invicem ſunt obſtricti. Athenis uſitati erant duplices conventus *ἐκκλησίαι καὶ ἀγοραὶ* vel *ἀγοραῖαι*. Illæ ſignificabant conventus ordinatos, quando univerſitas civium, eorum ſcilicet, qui jus civitatis ſeu *σύνοδον πολίτων* habebant ordine juſto, a magiſtratu convocati congregabantur: hæ vero ſignificabant congregationes promiſcuas & inordinatas, ab *ἀγείρεσθαι congregari, colligi*, quando promiſcua multitudo hominum in civitatibus & oppidis ſine obſervatione ordinis in unum coibat. Joach. Stephanus lib. IV. de eccleſ. cap. I. ex Polluce lib. VIII. & aliis. (*) Adpellationi igitur eccleſiæ ad populum Dei translatæ ineſt ſignificatio *εὐταξίας καὶ ἐννομίας*, qualis eſt in ariſtocratia civili, cui opponitur *δημοκρατία, ἀκαταστασίας καὶ ἀταξίας* pleniſſima. Monendum tamen, hoc diſcrimen non eſſe perpetuum, quia utrumque vocabulum in genere accipitur pro quorumvis hominum congregatione ſive concione. Sic Act. XIX. 32. erat *ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη concio confuſa*, v. 39. *ἐν τῇ ἐν νόμῳ ἐκκλησίᾳ in legitima concione poterit abſolvi*, v. 40. *ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν dimiſit concionem.*

§. IV. In vet. teſt. ſeptuaginta interpretibus uſitatum eſt vocabulum *συναγωγῆς*. Eſt autem prima origine vocabulum generale ipſum congregandi ſive colligendi actum & quamvis congregationem ſignificans. Thucydides lib. II. hiſt. *συναγωγὴ τοῦ πολέμου*. Geneſ. I. 9. *congregentur aquæ in unam συναγωγήν*. Geneſ. XXVIII. 3. *συναγωγαὶ ἐθνῶν*. Job. VIII. 17. *συναγωγὴ λίθων*. Eſaj. XIX. 16. *συναγωγὴ ὕδατος*. Jerem. XLIV. 15. *dicebant omnes viri & omnes mulieres; quarum ſtabat συναγωγὴ μεγάλη cœtus magnus*. c. L. 9. *adducuntur adverſus Babylonem συναγωγαὶ ἐθνῶν*. Ezech. XXXVIII. 4. *συναγωγὴ μεγάλη de exercitu* dicitur. *In ſpecie* vero uſurpatur de eccleſia iſraëlitica Exod. XVI. 3. *interficere πᾶσαν τὴν συναγωγήν*. Levit. XIV. 3. *ἐὰν δὲ πᾶσα συναγωγὴ ἀγνοήσῃ* &c. Eodem modo ab evangeliſtis & apoſtolis in nov. teſt. accipitur pro *congregatione* ſcilicet populi Judaici, Matth. IV. 23. &c. ac metonymice pro *loco*, in quo ſingulis ſabbatis conveniebant Judæi, audituri prælectionem ſcriptorum moſaicorum ac propheticorum. Act. XV. 21. *Moſes ab antiquis temporibus habet in ſingulis civitatibus, qui eum prædicent in ſynagogis, ubi per omne ſabbatum legitur.* Sic Luc. VII. 5. de centurione capernaitico dicitur, quod *ædificaverit Judæis ſynagogam*. Actor. XVIII. 7. *domus Juſti erat συνομοροῦσα contermina ſynagogæ.*

Συναγωγὴ quid ſignificet.

(*) Cyrillus Alexandrinus lib. IV. in Eſa. orat. 4. *Cum eccleſiam dicimus, non circuitui murorum vim hujus diſtinctionis adcommodamus, ſed piorum potius in ea multitudinem ſanctiſſimam ſignificamus.* Gerson de poteſt. eccleſ. conſid. 13.

Non ſumitur eccleſia pro templo materiali, quod ædificare melius poteſt latomus quam theologus, ſed conſideratur eccleſia, ut eſt conſtituta a Chriſto, ſuper petram fidei. Gerhardus.

Num ſynagogæ adpellatio eccleſiæ iſraëliticæ duntaxat conveniat?

§. V. Diſputat Bellarminus lib. III. de eccleſ. milit. cap. 1. *Populum vet. teſt. proprie dici ſynagogam, id eſt congregationem, populum nov. teſt. nuſquam dici ſynagogam, ſed ſemper eccleſiam, id eſt, evocationem. Congregari enim* (inquit) *commune eſt homini cum beſtiis, at evocari proprium eſt hominum.* Catechiſm. Trident. in expoſ. ſymb. pag 111. multo immodeſtius adſerit, *populum teſtamenti veteris ſynagogam dici, quod terrena & caduca bona tantum ſpectaret.* Reſp. I.) Jac II. 2. vocabulum *ſynagogæ* diſerte uſurpatur de congregatione chriſtianorum. *Si introierit εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν in conventum veſtrum vir aureum habens annulum.* Hebr. X. 25. extat adpellatio *ἐπισυναγωγῆς non deſerentes τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν*, quæ videtur deducta ex Matth. XXIII. 37. *quoties volui congregare ἐπισυναγαγεῖν filios tuos.* Quidam etiam huc referunt locum 2 Theſſ. II. 1. ubi vox ἐπισυναγωγῆς de univerſali piorum congregatione in die judicii accipitur. Iren. lib. III. adv. hæreſ c. VI. p. 175. *Hi qui adoptionem acceperunt, ſunt eccleſia, hæc enim eſt ſynagoga Dei, quam Deus, hoc eſt, filius ipſe per ſemetipſum collegit.* 2) Populo vet. teſt. & ἐκκλησίας, & συναγωγῆς nomen tribuitur, quia קָהָל quod de congregatione fidelium vet. teſt. uſurpatur, LXX. interpretes promiſcue reddiderunt per *συναγωγὴν*, Exod XVI. 3. Lev. IV. 13. Num. X. 7. &c. & per *ἐκκλησίαν*, Deut. XXXI. 30. Joſ. VIII. 35. Jud. XX. 2. &c. alicubi etiam hæ duæ adpellationes conjunguntur: Lev. VIII. 4. Num. XX. 10. *ἐξεκκλησίασε τὴν συναγωγήν.* Prov. V. 14. *ἐν μέσῳ ἐκκλησίας καὶ συναγωγῆς.* Neve quis obvertat, nuſpiam in nov. teſt. populum veteris teſt. vocari *ἐκκλησίαν*, obſervetur locus Act. VII. 38. *Moſes fuit in eccleſia in ſolitudine.* Turrianus lib. I. de eccleſia & ord. miniſt. cap. 1. ſcribit, *eccleſiam Iſraëlitarum non prius fuiſſe aut adpellatam fuiſſe eccleſiam, quam Aaron factus eſt ſacerdos.* Sed vocabula hebraica קהל & עדה quæ LXX. interpretes per *ἐκκλησίαν* verterunt, etiam antea de Iſraëlitico populo uſurpata inveniuntur Exod. XII. 3. & ſeqq. 3) Bellarminus lib. I. de pontif. Rom. cap. 10. probat, *nihil diſcriminis eſſe inter Petrum & petram apud Matthæum XVI. 18. quia Chriſtus ſyriace locutus ſit, in ſyriaco autem teſtamento utrobique haberi vocem* כאפא. Si Chriſtus hæc verba ſyriacè protulit, ergo etiam integram ſententiam, at ibi pro eccleſia habetur vox עדתא quæ deſcendit a nomine hebræo עדה quod Bellarminus ipſe dicit ſignificare *ſynagogam*, ergo Chriſtus ſuam eccleſiam vocavit ſynagogam. 4) Conjugata *συναγωγῆς congregationis* tribuuntur populo chriſtiano, ergo non poteſt tale diſcrimen ſtatui inter *congregari* & *evocari*, quod illud ſit commune hominibus cum beſtiis, hoc vero hominum proprium. Matth. XIII. 2. *συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολύς.* XVIII. 20. *Ubi duo vel tres fuerint συνηγμένοι congregati in nomine meo.* Joh. XI. 52. dicitur *Chriſtus moriturus, ut omnes filios diſperſos συναγάγῃ εἰς ἕν.* XX. 19. *ubi erant diſcipuli συνηγμένοι* Act. IV. 31. XI. 26. XIV. 27. XV. 6. XX. 7. &c. Quid quod ipſi patres Tridentini conventum ſuum vocant *congregationem*, ſeſſ. IX. & X. concil. num vero dicent ſe pecudum more fuiſſe congregatos? 5) Evocari proprium eſſe hominum non eſt abſolute adfirmandum. Joh. X. 3. *Paſtor oves vocat καλεῖ κατ' ὄνομα.* Atqui evocari nihil eſt quam vocari, unde eccleſia definitur *cœtus vocatorum*, & fideles dicuntur *vocati ſancti*, jam vero vocatio *κλῆσις* & veteris & novi teſtamenti populo communis eſt. 6) Inter קהל & עדה poteſt quidem aliquid diſcriminis ſtatui (*) ut poſtea monebitur, ſed non

(*) Diſcrimen, quod inter voces ebraicas קהל & עדה intercedit, in eo poſitum eſt, quod vocabulum קהל *proprie* denotat *univerſam alicujus populi multitudinem*, rempublicam ſive civitatem quandam conſtituentem; cum contra vocabulum עדה, vi ſignificationis ſuæ, duntaxat *quemcunque certorum quorundam de populo virorum cœtum & conventum*, ſive *minorem*, ſive *majorem*, deſignet. Tales conventus ſunt *concilia magiſtratuum.* Pone *ſynedrium* aliquod viginti, triginta, ſexaginta virorum; pone quosdam de populo collectos homines ad hoc, vel illud exercitium, ſive ſacrum, ſive civile perficien-

non tale, ut illud ſit commune homini cum beſtiis, hoc vero homini proprium, quia ut exempla ſcripturæ oſtendunt, & Mercerus probat, vox קהל convenit hominibus tantum ad concionem adgregatis. Bellarminus pro ſua ſententia adlegat Auguſtinum in Pſ. LXXXI. ſed idem ἐπανόρθωσιν quandam in enarr. Pſ. LXXVII. addit. *Quanquam* (inquit) *dicatur proprie ſynagoga Iudæorum, eccleſia vero chriſtianorum, quia congregatio magis pecorum, convocatio magis hominum intelligi ſolet: tamen & illam dictam invenimus eccleſiam, & nobis fortaſſe potius convenit dicere: Salva nos Domine Deus noſter, & congrega nos de gentibus &c.* Ibidem duas Auguſtinus hujus nominis cauſas propoſuit: *Noſtram* (inquit) *apoſtoli nunquam dixerunt ſynagogam, ſed ſemper eccleſiam, ſive diſcernendi cauſſa, ſive quod inter congregationem, unde ſynagoga, & convocationem, unde eccleſia nomen habet, diſtet aliquid, quod ſcilicet congregari pecora ſoleant proprie, quorum & greges proprie dicimus; convocari autem magis eſt ratione utentium.* Bellarminus igitur non debuiſſet unam cauſam arripere prætermiſſa altera vero magis conſentanea. 8) Populum vet. teſt. terrena & caduca tantum ſpectaſſe nemo dixerit, niſi ex eo porcorum quendam gregem efficere voluerit. Quid enim fiet ſanctiſſimis patriarchis, quos Chriſtus *in regno cælorum adcubituros* dicit Matth. VIII, 11. quos epiſtola ad Hebræos c. XI. 14. *cæleſtem patriam expetiviſſe* pronunciat. Nec uſpiam dicit Auguſtinus, populum vet. teſt. tantum terrena & carnalia ſpectaſſe, ſed contrarium late probat lib. X. de civ. Dei, cap. XV. in Pſ. LXXVII. & alibi paſſim.

§. VI. Quamvis vero improbemus Bellarminianam illam diſcriminis hujus rationem, propter quam apoſtoli populo nov. teſt. noluerint *ſynagogæ* adpellationem tribuere, tamen cum perpetuo fere nomen *eccleſiæ* in ſcriptis evangeliſtarum & apoſtolorum tribuatur chriſtianis ex Judæis & gentibus in nov. teſt. collectis, nomen autem *ſynagogae* Judæorum congregationi, dubium nullum eſt, quin ex certis quibusdam cauſis illud fuerit factum. 1) Voluerunt apoſtoli ipſo nomine cœtum Chriſtianorum diſtinguere a ſynagogis & congregationibus Judæorum. Cum enim illi pergerent Chriſto & verbo evangelii reluctari, ac ſynagogæ nomen ſibi quaſi proprium vindicarent, viſum eſt Spiritui ſancto & apoſtolis eccleſiæ adpellationem chriſtianorum populo tribuere. 2) Vocabulum *eccleſiæ* videbant apoſtoli uſitatum eſſe etiam apud alias gentes de convocationibus civium voce præconis factis & de ordinatis conventibus, ut oſtendunt exempla apud Ariſtotelem, Demoſthenem ac Thucydidem: voluerunt igitur uſitatam illam apud gentes adpellationem jure chriſtianæ civitatis donare. 3) In vet. teſt. eccleſia anguſtis Judææ limitibus fuit incluſa, & quotquot verum Dei cultum & viam conſequendæ ſalutis æternæ diſcere voluerunt, illos oportuit iſti populo accedere & conjungi: ſed in nov. teſt. ex omnibus linguis & gentibus voce evangelii ubique locorum ſonante, Chriſto colligitur eccleſia καθολικὴ ſive *univerſalis*. In vet. teſt. gentes ad conſortium populi ſancti vocatas oportuit congregari ad tabernaculum & templum; ſed in nov. teſt. regnum Chriſti per univerſalem evangelii prædicationem in omnes gentes propagatur ac dilatatur. 4) *Eccleſiæ* adpellatio etiam ideo ſignificantior eſt & illuſtrior, quia complectitur utrumque terminum *a quo* & *ad quem*, ac includit κλῆσιν ſive *vocationem*, qua veluti divina quadam tuba homines ex mundo in eccleſiæ conſortium evocantur, cum *ſynagogae* nomen duntaxat *terminum ad quem* complectatur, & congregationem ſignificet. 5) Ipſa eccleſiæ ſive evocationis adpellatio admonet nos de immenſa Dei bonitate, qua nullis meritis intercedentibus ex damnato genere humano per prædicationem verbi homines evocantur ad conſor-

ciendum, iis recte adplicabis vocem ערה *cœtus*, neutiquam vero vocem קהל: prout recte obſervat VITRINGA *libr. I. de ſynagoga vetere, part. I. cap. I. p. 79. ſeqq.* ad quem lectores noſtros heic remittimus. Conferenda, quæ ipſe GERHARDUS infra §. VII. de ſignificatu horum vocabulorum adnotavit.

tium eccleſiæ, in qua, velut arca Noaitica a diluvio iræ divinæ conſerventur. Quemadmodum enim quidam evocantur e domo mox collapſura vel incendio peritura, ne una cum reliquis intereant: ita Deus ex humano genere propter peccatum perdito & damnato fideles evocat, ne cum idololatris & impiis æterno exitio maneant obnoxii. Typi hujus evocationis ſunt Noa cum familia ſua in arcam divino mandato a ſe exſtructam ingredi juſſus Gen. VI. 19. Abrahamus ex terra ſua, ex cognatione ſua, ex domo patris ſui, egredi juſſus XII. 1. &c.

Quid קהל *&* ערה *ſignificent.*

§. VII. Hebræi duo potiſſimum habent vocabula, quibus eccleſiæ cœtum denotant, קָהָל עֵדָה & קָהָל & per *metatheſin* לַהֲקַת (1Sam. XIX. 20.) eſt congregatio, cœtus & collectio hominum a radice קָהַל *congregavit*, *collegit.* LXX. interpretes indiſcriminatim verterunt per *συναγωγὴν* & *ἐκκλησίαν*, ſæpius tamen per *ἐκκλησίαν*. Exod. XII. 6. 2. Paral. XXXI. 18. per τὸ πλῆθος, Prov. XXVI. 6. per *συνέδριον*. עֵדָה ſignificat conventum ſtatis horis ac locis congregari ſolitum, a radice יָעַר conſtituit certum conveniendi tempus ac locum. LXX. interpretes utplurimum verterunt per *συναγωγὴν*. Exod. XII. 3. & alibi paſſim. Num. XVI. 46. per *παρεμβολὴν*; XVI 40. per *ἐπισύστασιν* congregationem. Poteſt igitur inter קהל & עדה hoc diſcrimen ſtatui, quod עדה ſit *ſpecialius* vocabulum; ſignificat enim cœtum hominum, qui ad certam rem aliquam tranſigendam ſolenni ritu & publica auctoritate ad certum locum tempusque indictum conveniunt, קהל vero *generalius*, ſignificat enim congregationem hominum non habentem certum tempus nec locum indictum, ex quo fundamento adparet, cur adpellatio *συναγωγῆς*, reſpondens Hebræo עדה, populo Iſraëlitico cumprimis fuerit attributa, nimirum quia certas a Deo leges acceperat de diebus feſtis, de locis ſacris & aliis leviticis ceremoniis, & quia cultus divinus in vet. teſt. ad certa loca ac tempora fuit divina auctoritate adſtrictus, id quod in eccleſia nov. teſt. non amplius locum habet, quæ eſt *καθολικὴ*, hoc eſt, toto terrarum orbe diffuſa, interprete Auguſtino epiſt. CLXX. Uſurpatur etiam de eccleſia vox מִקְרָא convocatio, conventus, Exod. XII. 16. Levit. XXIII. 2. a radice קָרָא vocavit, convocavit, inde LXX. verterunt *κλητὴν*, in forma *ſubſtantivi*, quæ adpellatio reſpicit vocationem, per quam Deus in his terris ſibi eccleſiam colligit, quia vocatio eſt primum beneficium, quod in filios eccleſiæ divina gratia confertur.

Vocabulum מקרא

Joel. II. 15. uſurpatur vox עֲצָרָה *cœtus*, *collectio*, quam LXX. interpretes ibidem reddunt *θεραπείαν*, Symmachus *σύνοδον*, Aquila *ἡμέραν συλλογῆς*, alibi verterunt *πανήγυριν* Amos V. 21. a radice עָצַר prævaluit, detinuit; ſignificat igitur עצרה collectionem hominum in unum locum, ubi aliquandiu detinentur, ac magis convenit ſtatis ac particularibus conventibus, quam totius eccleſiæ congregationi. 2 Reg. X. 20. LXX vertunt *ἱερείαν*, cui reſpondet vocabulum *πρεσβυτήριον* *collegium ſeniorum*, *ſenatus eccleſiaſticus* 1 Tim. IV. 14. in qua ſignificatione vox *ἐκκλησίας* uſurpari videtur Matth. XVIII. 17. *Si non audierit illos, dic eccleſiæ.* Sed vox קהל generalis eſt totius multitudinis univerſalem congregationem ſignificans ſine temporis, loci ac perſonarum determinatione.

עצרה

Kirche.

Germanicum *Kirche* videtur deſcendere ab adpellatione græca *κυριακή*. Quia enim eccleſia dicitur *κυρία* & *κυριακή*, ut adparebit poſtea, ideo Germani ſuum illud nomen inde videntur ſumſiſſe.

CAPUT

CAPUT II.

DE VOCABULI HOMONYMIA.

ἐκκλησίας vox quot modis accipiatur.

§. VIII. Eccleſia in genere ſignificat cœtum & congregationem, unde tribuitur politicis ac profanis cœtibus. Ariſtophanes: μὴ ποιεῖν ἐκκλησίαν τοῖς Θρᾳξί. Thucydides: συλλέγειν ἐκκλησίαν. In hac ſignificatione uſurpatur etiam Ezech. XXXII. 3. ἐν ἐκκλησίᾳ λαῶν πολλῶν, & Act. XIX. 32. *Erat eccleſia confuſa*, v. 40. *dimiſit eccleſiam.* Ut ergo eccleſiæ cœtus ſacer diſtingueretur a profanis cœtibus, ideo vocatur eccleſia Dei ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Neh. XIII. 1. Act. XX. 28. 1 Cor. I. 2. X. 32. XI. 16. & 22. XV. 9. 2 Cor. I. 1. Gal. I. 13. 1 Theſſ. II. 14. 2 Theſſ. I. 4. 1 Tim. III. 5. & 15. Item ἐκκλησία ἐν Θεῷ 1 Theſſ. I. 1. &c. ἐκκλησία τοῦ Κυρίου Deut. XXIII. 1. & ſeq. 1 Paral. XXVIII. 8. Mich. II. 5. Quia vero etiam hæretici gloriantur de eccleſia, ideo differentiæ & honoris cauſa vera eccleſia vocatur ἡ ἐκκλησία τῶν ἁγίων, *eccleſia ſanctorum*, Pſ. LXXXIX. 6. CXLIX. 1. 1 Cor. XIV. 33. cui opponitur ἡ ἐκκλησία πονηρευομένων, *eccleſia malignantium* Pſ. XXVI. 5. קְהַל מְרֵעִים quaſi dicat *congregatio amaricantium*, (quia inobedientia & falſis cultibus Deus amaricatur, id eſt, exacerbatur, Pſ. CVI. 33. 1 Reg. XIII. 26. Ezech. II. 8.) quæ vocatur *ſynagoga ſive congregatio ſatanae* Apoc. II. 9. Denique quia eccleſia vet. & nov. teſt. dicitur *Dei & Domini eccleſia*, ideo ad differentiam eccleſia nov. teſt. vocatur *eccleſia Chriſti*, Matth. XVI. 18. Rom. XVI. 16. Col. I. 24. quæ ſcilicet in Chriſtum in carne exhibitum credit & fidem ejus confitetur. Quamvis, ſi rem ipſam ſpectare velimus, etiam vet. teſt. eccleſia recte dici poſſit chriſtiana.

Eccleſiae pro loco conventus.

§. IX. Ut autem concio apud Latinos pro ipſo conventu & pro loco conventus uſurpatur: ita quoque eccleſia utroque modo accipitur tum pro *cœtu* convocato, tum etiam pro *loco*, in quo cœtus ille cogitur. Demoſthenes pro coron. οἱ μὲν πρυτάνεις τὴν βουλὴν ἐκάλουν εἰς τὸ βουλευτήριον, ἡμεῖς δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπορευόμεθα. Lucianus in dial. Merc. & Majæ. σαίρειν τὸ συμπόσιον δεῖ καὶ διαστρώσαντα τὴν ἐκκλησίαν &c. (*) In ſacris literis hæc ſignificatio eccleſiæ pro *loco* congregationis non facile occurrit, (**) ſed progreſſu temporis factum, ut a ſcriptoribus eccleſiaſticis tandem reciperetur, ſicut Gallico nomine templum vocatur *egliſe*, & Germanicum *Kirche*, tum pro ipſa congregatione fidelium, tum pro loco congregationis accipitur. In jure canonico L. III. decretal. titulus 40. agit de *conſecratione eccleſiae*; tit. 48. *de eccleſiis aedificandis vel reparandis*, ubi manifeſtum eſt, nomen eccleſiæ accipi pro æde ſacra, in qua particularis aliqua eccleſia ad auditum verbi & cultus divini exercitium convenit. Hebræi vocant בית מדרש *domum praedicationis.* Hæc ſignificatio vocabuli eccleſiæ occurrit etiam in ſcriptoribus veteribus. Euſebius lib. III. de vita Conſt. cap. 47. ex verſ. Chriſtophori. *Imperator Conſtantinus in omnibus provinciis eccleſias novas exſtruxit, easque fecit prioribus longe praeſtabiliores.* Auguſtinus epiſt. CLVII. circa med. *Sicut adpellamus eccleſiam Baſilicam, qua continetur populus, qui vere adpellatur eccleſia, ut nomine eccleſiae, id eſt, populi, qui continetur, ſignificemus locum, qui continet: ita quod animae corporibus continentur,*

(*) Pro ſtructura vel ædificio, in quo ſacrorum celebrandorum cauſa conveniri ſolet, accipitur nomen eccleſiæ in titt. cod. de ſacroſanctis eccleſiis, de iis, qui ad eccleſiam confugiunt &c. in novellis conſtit. Juſtiniani. GERHARDUS.

(**) Judith. VI. 10. *Feſtca vero convocatus eſt omnis populus, & per totam noctem intra eccleſiam oraverunt, petentes auxilium a Deo Iſraël.* Hic nomen *eccleſiæ* ponitur pro ipſo loco, in quo congregatur populus. Verum hæc ſignificatio rarior eſt in ſacris literis. ALPHONSUS de CASTRO lib. VI. adv. hæreſes, verbo *eccleſia.* GERHARDUS.

nentur, intelligi corpora filiorum per nominatas animas poſſunt. Lib. II. de civ. Dei cap. 28. *Populi confluunt ad eccleſias caſta celebritate, honeſta utriusque ſexus diſcretione &c.* Sed quilibet videt hanc adpellationem eſſe impropriam & καταχρηστικὴν, inde Iſidorus Peluſiota, Chryſoſtomi diſcipulus, qui Auguſtini σύγχρονος fuit, ac paulo poſt Auguſtini mortem ſcriptis claruit, hanc nominis ſignificationem ex profeſſo refellit lib. II. epiſt. 246. p. 210. edit. Rittersh. *Diſcat* (inquit) *Euſebius Peluſiotarum antiſtes, quid ſit eccleſia. Eſt enim abſurdiſſimum & perquam grave, ipſum ne hoc quidem cognitum habentem in hac opinione verſari, ut epiſcopum ſe eſſe exiſtimet. Nam quod ſanctorum cœtus ex recta fide atque optima vivendi ratione collectus eccleſia ſit, inter eos conſtat, qui ſapientiam deguſtarunt. Quod autem ille hoc ignorans* τὴν ὄντως ἐκκλησίαν *eam, quae vere eſt eccleſia, evertat, dum multis offendiculi cauſam praebet,* τὸ δὲ ἐκκλησιαστήριον *templum autem exſtruat, atque illam quidem ornatu ſpoliet, probos viros expellens, hoc autem magnificis marmoribus exornet, hoc quoque nemini obſcurum eſt. Quod ſi ille certo cognoſcat, aliud eccleſiam, aliud templum eſſe,* ὅτι ἄλλο ἐστὶν ἐκκλησία καὶ ἄλλο ἐκκλησιαστήριον, (*nam ea ex immaculatis animis conſtat, hoc autem ex lapidibus & lignis exaedificatur) ſic exiſtimo eum finem facturum eſſe illam evertendi, hoc impenſius quam neceſſe ſit,* πλέον τῆς χρείας *exornandi. Neque enim parietum, ſed animarum cauſa cœleſtis rex huc venit. Quodſi ignorare fingat, quod dico, etiamſi vel tardiſſimis, quam maxime clarum ac conſpicuum ſit, exemplis hoc declarare conabor. Vt enim aliud eſt ſacrificium, aliud altare; aliud tymiamatis locus* θυμιατήριον, *aliud thymiama; aliud* βουλευτήριον *ſenaculum, aliud ſenatus, (illud enim locum, in quem coëunt, ſignificat: hic autem viros eos, qui conſilium ineunt, ad quos & periculum & ſalus pertinet) eodem modo de templo & eccleſia ſtatuendum. Quod ſi ne ſic quidem ſe intellexiſſe dicat, illud ex me diſcat, quod apoſtolorum tempore cum eccleſia & ſpiritualibus gratiis abundaret & vitae ſplendore adflueret, nulla templa erant, at noſtra templa, plus quam par ſit, exornata ſunt, eccleſia autem, ne quid gravius dicam,* χαμωδεῖται *comicis cavillis inceſſitur, ego vero ſi mihi optio daretur, temporibus illis fuiſſe mallem, in quibus templa quidem non perinde ornata erant, eccleſia autem divinis ac cœleſtibus gratiis undique cincta & redimita erat, quam his noſtris, in quibus templa quidem omnis generis marmoribus cohoneſtata ſunt, eccleſia autem ſpiritualibus illis gratiis nuda eſt & vacua.* Hæc omnia Peluſiota, quæ merito opponuntur pontificiis, Euſebii illius veſtigiis adhuc hodie inſiſtentibus. Cum Peluſiotæ diſputatione convenit illud Cyrilli Alexandrini lib. IV. in Eſaiam orat. 4. *Cum eccleſiam dicimus, non circuitui murorum vim hujus dictionis adcommodamus, ſed piorum potius in ea multitudinem ſanctiſſimam ſignificamus.* Inde Gerſon de poteſt. eccleſ. conſid. 13. *Non ſumitur eccleſia pro templo materiali, quod aedificare melius poteſt latomus, quam theologus, ſed conſideratur eccleſia, ut eſt inſtituta a Chriſto ſuper petram fidei.* Bellarminus lib. II. de cultu ſanct. cap. 4. §. 2. probare conatur, *chriſtianos apoſtolorum temporibus habuiſſe templa a privatis domibus diſtincta, eademque eccleſias fuiſſe adpellata,* quo fine adducit locum 1 Cor. XI. 18. *Convenientibus vobis in eccleſiam,* & XIV. 35. *mulieres in eccleſiis taceant.* Sed res ipſa oſtendit, non ædificium templi, ſed ipſam populi chriſtiani congregationem ſive concionem eccleſiæ nomine utrobique intelligi. Ut enim ex actis apoſtolicis & ſcriptoribus vetuſtioribus, adeoque ex Peluſiotæ teſtimonio modo adlato conſtat. Chriſtiani apoſtolorum tempore nondum habuerunt publica templa, ſed in privatis domibus convenerunt. Rom. XVI. 23. apoſtolus Gajum vocat ſuum & τῆς ἐκκλησίας ὅλης *hoſpitem*, procul dubio, quia in ædibus hujus Gaji fideles convenerunt. Idem Bellarminus, ut probet, *eccleſiam quandoque ſignificare locum, in quo fideles congregantur,* lib. III. de eccleſ. cap. 1. adducit alium locum ex Judith. VI. 21. *convocatus eſt omnis populus, & per totam noctem intra eccleſiam oraverunt,* ſed Græcus textus aliter

aliter habet : *παρέλαβον αὐτὸν ὀζίας ἐκ τῆς ἐκκλησίας (ex cœtu populi) εἰς οἶκον αὐτῦ καὶ ἐποίησε πότον τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ ἐπεκαλέσαντο τὸν Θεὸν Ισραὴλ εἰς βοήθειαν ὅλην τὴν νύκτα ἐκείνην.*

ἐκκλησίας diſtinctio.

§. X. Porro nomen *eccleſiae* cœtui hominum veræ religionis nomine convocatorum attributum in ſcripturis accipitur 1) *univerſaliter* idque *proprie, principaliter, ἐξοχικῶς* & *κατὰ πρῶτον λόγον* pro toto cœtu vere fidelium ſive electorum, qui ab origine mundi usque ad illius finem, ex omnibus populis, gentibus & linguis a Spiritu ſancto per verbum vocantur, colliguntur, illuminantur, & ſanctificantur. Matth. XVI. 18. dicit Chriſtus, *ſuper hanc petram aedificabo eccleſiam meam.* (Quamvis enim verbum *futuri temporis* oſtendat de illa eccleſiæ parte Chriſtum proprie & principaliter loqui, quæ in nov. teſt. adhuc ædificanda reſtabat : tamen cum unum idemque ſit eccleſiæ in vet. ac nov. teſt. fundamentum, ideo nomen eccleſiæ recte accipi poteſt univerſaliter poſitum.) Epheſ. I. 22. *dedit ipſum* (Chriſtum) *caput ſuper omnia ipſi eccleſiae, v. 23. quae eſt corpus ipſius, plenitudo ejus, qui omnia in omnibus implet.* (Quamvis enim illa gloria & dignitas, quod Chriſtus ſecundum humanam naturam eccleſiæ caput conſtitutus eſt, ſit conſequens exaltationis ad dextram divinam, atque eo reſpectu ad eccleſiam nov. teſt. locus hic peculiariter pertinere videatur, tamen cum non minus in vet. quam in nov. teſt. Chriſtus fuerit unicus mediator & eccleſiæ caput, ideo commode nomen eccleſiæ etiam hoc loco univerſaliter poſitum accipi poteſt.) Epheſ. V. 23. *Chriſtus eſt eccleſiae caput & ipſe eſt ſalvator illius ſui corporis. v. 24. Eccleſia ſubjecta eſt Chriſto. v. 25. Chriſtus dilexit eccleſiam & dedit ſeipſum pro ea, v. 26. ut illam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquae in verbo.* 1 Tim. III. 15. *Ut ſcias, quomodo te oporteat in domo Dei verſari, quae eſt eccleſia Dei viventis, columna & firmamentum veritatis.* Huc etiam pertinent verba ſymboli apoſtolici: *Credo unam, ſanctam, catholicam eccleſiam, communionem ſanctorum.* Quia vero ut in corpore humano non ſolum ſunt viva membra, ſed etiam inutiles & excrementitii humores, ac in *domo magna ſunt non ſolum vaſa aurea & argentea, ſed etiam ligna & fictitia, & illa quidem in honorem, haec vero in ἀτιμίαν* 2 Tim. II. 20. ita quoque cœtui ſanctorum & electorum, qui ſunt vera & viva eccleſiæ membra, ac vaſa divinæ gratiæ in honorem, admixti ſunt in hac vita non ſancti, ratione externæ ſocietatis, profeſſione ſcilicet fidei & uſu ſacramentorum, eccleſiæ conjuncti, inde nomen eccleſiæ populariter *γενικῶς* & *minus exquiſite* accipitur pro toto cœtu vocatorum, in quo ſunt quidam ſancti, quidam vero non ſancti, interiori ſcilicet renovatione deſtituti. Act. XX. 28. *Deus redemit eccleſiam ſuo ſanguine.* 1 Cor. XII. 28. *Quosdam poſuit Deus in eccleſia primum apoſtolos, ſecundo prophetas, tertio doctores &c.* 1 Cor. XIV. 4. *Qui prophetat, eccleſiam Dei aedificat, v. 23. ſi conveniat univerſa eccleſia in unum &c.* Auguſtinus lib. III. de doctrina chriſt. cap. 32. recitat Ticonii regulam *de corpore Domini bipertito.* Monet autem illud non ita debuiſſe adpellari, *cum revera non ſit Domini corpus, quod cum illo non erit in aeternum. Sed dicendum fuit* (inquit) *de Domini corpore vero atque permixto, aut vero atque ſimulato, vel, quid aliud; quia non ſolum in aeternum, verum etiam nunc hypocritae non cum illo eſſe dicendi ſunt, quamvis in ejus eſſe videantur eccleſia, unde poterat iſta regula & ſic adpellari, ut diceretur de eccleſia permixta, quae regula vigilantem lectorem requirit, quando ſcriptura cum ad alios jam loquatur, tanquam ad eos ipſos, ad quos loquebatur, videbatur loqui, vel de ipſis cum de aliis jam loquatur, tanquam unum ſit utrorumque corpus propter temporalem commixtionem & communionem ſacramentorum.* Porro, quia humanis oculis non eſt obvium, quinam in cœtu vocatorum ſint vere credentes, ſancti & electi, inde promanavit diviſio eccleſiæ *in viſibilem* & *inviſibilem.* Viſibilis eſt vocatorum, inviſibilis ſanctorum & electorum; de qua diviſione poſtea pluribus agetur.

§. XI.

Quot modis eccleſia dicatur Univerſalis.

§. XI. Ex deſcriptione univerſalis eccleſiæ colligi poteſt, eccleſiam duplici ratione univerſalem dici: ratione ſcilicet *loci* & ratione *temporis*, ubi univerſitas temporis includit univerſalitatem loci, ſed non contra. Ratione *loci* omnes illi, qui uno tempore ex diverſis populis per univerſum terrarum orbem ad eccleſiæ conſortium & beneficiorum Chriſti participationem per verbum convocantur, dicuntur univerſalis eccleſia. Auguſtinus lib. II. contra lit. Petil. c. 103. *Eccleſia Dei vivi eſt columna & firmamentum veritatis, toto orbe terrarum diffuſa propter evangelium, quod praedicatur, ſicut dicit apoſtolus: In omni creatura, quae ſub cœlo eſt. &c.* Serm. XCIX. de temp. *Sancta eccleſia nos ſumus, ſed non ſic dico nos, quaſi ecce qui hic ſumus, qui me modo auditis, ſed quotquot ſumus Chriſtiani fideles in hac eccleſia, id eſt, in hac civitate, quotquot ſunt in iſta regione, quotquot ſunt trans mare, quotquot ſunt in univerſo terrarum orbe, quoniam a ſolis ortu usque ad occaſum laudatur nomen Domini. Sic ſe habet eccleſia catholica mater noſtra.* Ratione *temporis* omnes illi, qui diverſis temporibus ab origine mundi usque ad illius finem per totum terrarum orbem ad eccleſiæ conſortium & beneficiorum Chriſti participationem per verbum convocati ſunt, & adhuc convocantur, & impoſterum convocabuntur, dicuntur eccleſia univerſalis. Auguſtinus in Pſ. LVI. *Corpus autem ejus eſt eccleſia, non autem iſta aut illa, ſed toto orbe diffuſa. Nec ea, quae nunc eſt in hominibus, qui praeſentem vitam agunt, ſed ad eam pertinentibus etiam iis, qui fuerunt ante nos usque in finem ſeculi.* In Pſ. LXII. *Non ſolum autem fideles, qui modo ſunt, ſed & qui fuerunt ante nos, & qui poſt nos futuri ſunt, usque in finem ſeculi, omnes ad corpus ejus pertinent, cujus corporis ipſe eſt caput, qui in cœlum adſcendit.* In Pſ. XCII. *Corpus hujus capitis eccleſia eſt, non quae hoc loco eſt, ſed quae hoc loco & per totum orbem terrarum; nec illa, quae hoc tempore, ſed quae ab ipſo Abel usque ad eos, qui naſcituri ſunt, usque ad finem & credituri ſunt in Chriſtum, totus populus ſanctorum ad unam civitatem pertinentium, quae civitas corpus eſt Chriſti, cujus caput eſt Chriſtus.* Huc pertinent libri Auguſtini de civitate Dei, in quibus eccleſiam deſcribit ut civitatem Dei, ad quam pertinent omnes fideles quocunque mundi tempore vixerunt, vivunt aut victuri ſunt; a qua diſtinguit civitatem ſeculi, ad quam pertinent omnes reprobi; utriusque civitatis principium in Abele & Caino conſtituit.

Quare toti fidelium multitudini tribuatur nomen eccleſiæ.

§. XII. Quia vero tota multitudo fidelium nec in unum locum nec uno tempore congregatur, merito aliquis quærat, cur *eccleſiae* nomen illi fuerit attributum? Reſpondendum eſt, illud fieri propter ſpiritualem unitatem, quæ in hac vita omnibus eccleſiæ membris invicem intercedit, in quo vero unitas illa conſiſtat, paulo poſt demonſtrabitur. Accedit, quod quemadmodum eccleſia aliqua particularis congregari ſolet in terra, ut ex verbo Dei erudiatur, & cultui divino vacare poſſit: ita poſt hanc vitam tota electorum multitudo in cœlo olim congregabitur, ut æternis Deum laudet præconiis & perpetua fruatur lætitia. In hac vita tota fidelium multitudo eſt *una eccleſia vinculo fidei & caritatis, poſt hanc vitam una erit conſortio aeternitatis*, ut loquitur Auguſtinus in enchir. ad Laur. c. 56. Quinimo cum quædam eccleſiæ univerſalis membra cœleſti illa gloria & lætitia jamdum perfruantur, inde factum, ut eccleſia univerſalis dividatur in *militantem* & *triumphantem*. (Bellarminus & alii Pontificii falſo addunt tertiam ſpeciem, videlicet eccleſiam *laborantem* in ſubterraneis locis purgandam.) *Militans* dicitur, quæ ſub vexillo Chriſti contra ſatanam, mundum & carnem in hac vita adhuc pugnat. Ubi obſerva, electorum eccleſiæ hanc deſcriptionem unice competere, ſi vero cœtui vocatorum adcommodari debet, addendum erit, quod militans eccleſia in hoc vocata & conſtituta ſit, ut contra adverſarias

Eccleſia militans & triumphans.

illas

Illas poteſtates viriliter depugnet, id quod omnibus ad eccleſiam vocatis commune eſt. (*) Ratio adpellationis petita eſt ex ſequentibus potiſſimum ſcripturæ locis Eph. VI. 10. *Fratres confortamini in Domino & in potentia virtutis ejus;* v. 11. *induite armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias diaboli.* v. 12. *Quoniam non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principes & poteſtates &c.* 1 Petr. V. 8. *Adverſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens, quem devoret,* v. 9. *cui reſiſtite fortes in fide.* 1 Joh. V. 4. *Hæc eſt victoria, quae mundum vincit, fides noſtra.* Rom. VII. 23. *Video aliam legem in membris meis ἀντιστρατευόμενον repugnantem legi mentis meae,* Job. VII. 1. *Militia perpetua eſt hominis vita ſuper terram. Triumphans* eccleſia dicitur, quæ ad cœleſtem quietem translata a pugnandi labore & ſuccumbendi periculo liberata, contra omnes adverſarias poteſtates in cœlo triumphat. Epheſ. V. 27. *Ut exhiberet ipſam ſibi glorioſam eccleſiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi, ſed ut ſit ſancta & immaculata.* Heb. XII. 22. *Acceſſiſtis ad Sion montem & civitatem Dei viventis, Ieruſalem cœleſtem & multorum angelorum frequentiam* v. 23. *Et eccleſiam primitivorum, πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων, qui conſcripti ſunt in cœlis, & ad judicem omnium Deum, & ad Spiritus juſtorum perfectorum,* ubi eccleſia in terris militans & in cœlis triumphans, velut unus cœtus atque una congregatio deſcribitur. Ratio adpellationis petita eſt ex ſequentibus dictis: Apoc. II. 10. *Eſto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitae.* v. 26. *Qui vicerit, & qui cuſtodierit usque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper gentes,* v. 27. *& reget eas in virga ferrea.* Apoc. IV. 4. *in capitibus eorum coronae aureae.* VII. 9. *Palmae in manibus eorum,* in ſignum ſcilicet victoriæ. Quidam diviſionem eccleſiæ in militantem ac triumphantem deducunt ex Eph. I. 10. *Deus propoſuit ἀνακεφαλαιώσασθαι inſtaurare, ſub unum caput redigere omnia in Chriſto, quae ſunt in cœlis & quae ſunt ſuper terram;* & Col. I. 20. *placuit Deo per Chriſtum ἀποκαταλλάξαι reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis ejus ſive quae in terris ſunt, ſive quae in cœlis ſunt.* Sed per τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς videntur potius intelligendi angeli, (ut exponunt Chryſoſtomus & Theophylactus) quam beatorum animæ in cœlis, ut exponunt Beza & Piſcator. Et angeli & homines primitus conditi erant, ut eſſent una ſocietas, unum corpus, una eccleſia, ſed fraude diaboli genus humanum per peccatum ex hoc corpore eſt avulſum, Chriſtus igitur paſſione ſua reconcilians genus humanum Patri cœleſti pacificavit & ſub unum caput viciſſim redegit angelos & homines &c. Quantvis enim Chriſtus non ſit angelorum mediator proprie ſic dictus, ut quidam ex Calvinianis ſtatuunt, & ex illis locis probare nituntur, tamen ex reconciliatione generis humani cum Deo per Chriſtum facta illa utilitas ad nos redundavit, ut ſocietatis priſtinæ inſtauratio fuerit facta, absque qua ſi eſſet, angeli nos fuiſſent averſati. Quidam eccleſiam militantem ſtatuunt *in fieri,* ſecundum generationem & progreſſum, triumphantem *in facto* eſſe ſecundum perfectam ipſius conſtitutionem, quod commode accipiendum, ratione ſcilicet incrementi, quod eccleſiæ militanti in donis & perſonis adhuc competit, triumphanti vero poſt judicii diem non amplius competet. Photiniani diviſionem eccleſiæ in militantem & triumphantem repudiant, ſic enim ſcribit Smaltzius in refutat. theſium Frantzii diſp. VIII. de eccleſia p. 273. *Error eſt, dum eccleſiam inviſibilem partitur Frantzius in triumphantem &*

(*) AUGUSTINUS tract. CXXIII. in Joh. *Duas vitas divinitus prædicatas & commendatas novit eccleſia, quarum una eſt in fide, altera in ſpe; Una in tempore peregrinationis, altera in æternitate manſionis; una in labore, altera in requie; una in via, altera in patria; una in opere actionis, altera in mercede contemplationis, una cum hoſte pugnat, altera ſine hoſte triumphat &c. Una bona & mala diſcernit, altera, quæ ſola bona ſunt, cernit. Una bona eſt, ſed adhuc miſera, altera melior & beata.* GERHARDUS.

militantem. Nulla enim revera nunc eſt triumphans, ſed olim futura eſt, cum Ieſus Chriſtus venerit, redditum unicuique ſecundum opera ipſius. Quod profluit ex hypotheſi illa Anabaptiſtica, animas piorum dormire usque ad diem judicii.

Eccleſiæ particularis diſtinctio.

§. XIII. *Particulariter* accipitur *eccleſiae* adpellatio tum temporis, tum loci ratione. *Temporis* ratione, alia eſt eccleſia veteris, alia novi teſtamenti. Quamvis enim omnes omnino fideles, ſive in vet. ſive in nov. teſt. vixerint, ad unum catholicæ eccleſiæ corpus pertineant, tamen cum illi crediderint in Meſſiam promiſſum, hi vero credant in exhibitum, inde adpellatio eccleſiæ *ſpecialiter* accepta tribuitur 1.) populo veteris teſtamenti ante Chriſtum exhibitum. Num. XX. 4. *Eduxiſtis eccleſiam Domini in ſolitudinem.* Deut. XXIII. 1. *Non intrabunt in eccleſiam Domini.* Act. VII. 38. *Moſes fuit in eccleſia in ſolitudine.* Hæc vocatur *eccleſia Iſraël.* 1 Reg. VIII. 14. 22. &c. 2) Populo novi teſtamenti poſt Chriſtum exhibitum. Act. V. 11. *Factus eſt timor magnus in univerſa eccleſia.* VIII. 1. *facta eſt perſecutio magna in eccleſia &c.* Hæc vocatur *eccleſia Chriſti*, Rom. XVI. 16. Col. I. 24. ac diſtinguitur in *primitivam*, quæ ab apoſtolis & eorum diſcipulis conſtituta, ac *ſucceſſivam*, quæ primitivæ illi ſucceſſit. *Loci* ratione alia eſt eccleſia magna ſive frequens, alia parva. *Magna* ſive frequens eſt, quæ in aliqua vel natione, vel provincia, vel civitate Deo colligitur. Sic *eccleſiae gentium* dicuntur, Rom. XVI. 4. quæ ex gentibus ſive gentilium regionibus Chriſto collectæ, *eccleſiae Aſiae*, 1 Cor. XVI. 19. *eccleſiae Macedoniae*, 2 Cor. VIII. 1. *eccleſiae Galatiae*, Gal. I. 2. *eccleſia per totam Iudaeam, Galilaeam & Samariam*, Act. IX. 31. *eccleſia in Hieroſolymis*, VIII. 1. XI. 22. *eccleſia in Antiochia*, XIII. 1. *eccleſia Dei in Corintho*, 1 Cor. I. 2. *eccleſiae Theſſalonicenſium*, 1 Theſſ. I. 1. *eccleſia Epheſina* Apoc. II. 1. *eccleſia Smyrnenſium*, v. 8. *eccleſia in Pergamo*, v. 12. *eccleſia Thyatirae*, v. 18. *eccleſia in Sardis*, III. 1. *eccleſia in Philadelphia*, v. 7 *eccleſia Laodicenſium*, v. 14. Col. IV. 16. &c. *Parva* eſt domeſtica, quæ *κατ' οἶκον* per ſingulas domus colligitur, quam vocare poſſis eccleſiolam. Rom. XVI. 5. *ſalutate τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν, domeſticam eorum (Aquilae & Priſcillae) eccleſiam.* 1 Cor. XVI. 19. *Salutant vos Aquila & Priſcilla σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ.* Col. IV. 15. *Salutate Nymphan, & eam, quae in domo ejus eſt, eccleſiam.* Epiſt. ad Philem. v. 2. *Archippo συςρατιώτῃ ἡμῶν καὶ τῇ κατ' οἶκον σου ἐκκλησίᾳ.* Obſervandum hoc loco, eccleſiæ nomen particulariter acceptum, numero multitudinis poni, quia nimirum plures ſunt particulares eccleſiæ, quæ conjunctim ſumtæ conſtituunt unam catholicam ſive univerſalem eccleſiam, quæ cum una duntaxat ſit, ideo nomen eccleſiæ pro ea acceptum ſemper ponitur in numero ſingulari. In notis ad lib. I. Euſebii cap. 1. admonetur, *Euſebium promiſcue uſurpare vocabula παροικίας & ἐκκλησίας, cum tamen παροικία proprie notet particularem aliquam eccleſiam, quidam vertunt provinciam*, ſed Ruffinus eccleſiaſticorum ſcriptorum morem ſecutus eccleſiam transferre maluit. Vi nominis *παροικία* eſt eccleſia domeſtica.

Synecdochicæ ἐκκλησίας ſignificatio.

§. XIV. *Synecdochice* nomen *eccleſiae* pro parte ejus accipitur. Cum enim eccleſiæ cœtus juxta Cyprianum in epiſt. ad Florent. Pupianum lib. IV. epiſt. 9. *in gregem & paſtorem* dividatur, (*eccleſia*, inquit, *eſt plebs ſacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhaerens, unde ſcire debes & epiſcopum in eccleſia eſſe & eccleſiam in epiſcopo*) inde accidit, ut eccleſiæ adpellatio per figuram ſynecdoches tribuatur 1) Presbyterio ſive ſenatui eccleſiaſtico. Matth. XVIII. 17. *Si non audierit eos, dic eccleſiae.* (Quamvis nulla abſurditate laboret, totam fidelium congregationem etiam hoc loco eccleſiæ nomine intelligere, ſicut Paulus id videtur eo modo exponere 1 Tim. V. 20. *Peccantes coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant.* Atqui hæc poſterior ſignificatio priori præferenda eſt

propter

propter ſtrophas Pontificiorum, qui prælatis auctoritatem quidvis ſtatuendi ex hoc loco tribuunt, iisque ſolis eccleſiæ nomen arrogant, quam vocant *eccleſiam repraeſentativam*, perinde ut Ariſtoteles lib. IX, ethic. c. 9. dicit, *civitatem id maxime eſſe, quod in ea principale eſt.* 2) Gregi, hoc eſt, ovibus, ſive auditoribus. Act. XX. 28. *Spiritus ſanctus poſuit vos epiſcopos regere eccleſiam Dei*, id Petrus 1 epiſt. V. 2. ſic exponit: *Paſcite eum, qui inter vos eſt, gregem Dei* ἐπισκοποῦντες &c. 1 Cor. VI. 4. *Contemtibiles qui ſunt in eccleſia, illos conſtituitis ad judicandum.* Apocal. II. 1. *Angelo eccleſiae Epheſinae ſcribe &c.* Nuſpiam vero eccleſia notat unam aliquam ſingularem perſonam, ſicut Pontificii eccleſiæ nomine papam Romanum unice quandoque intelligunt, ut in tract. de interp. ſcript. demonſtratum fuit, cum ſit nomen *collectivum*, quod non poteſt uni tribui. Juſtinus in dial. cum Tryph. p. 202. *Et populus & eccleſia permulti numero mortales perinde atque una res forent, una voce vocantur & adpellantur.* Bellarminus ipſe lib. III. de eccleſ. cap. 17. circa finem: *Una perſona non poteſt dici eccleſia, cum eccleſia ſit populus & regnum Dei.*

CAPUT III.

DE SYNONYMIA VOCABULI SIVE DE ALIIS ECCLESIÆ ADPELLATIONIBUS.

Eccleſia eſt congregatio ſanctorum.

§. XV. *Eccleſiae* vocabulum in hac tractatione accipimus *proprie* & exquiſite de congregatione ſanctorum, ſive vere fidelium, quæ proprie dicitur eccleſia catholica, ſicut Auguſt. confeſſio art. VII. eam definit: *Eccleſia eſt congregatio ſanctorum, in qua evangelium recte docetur, & recte adminiſtrantur ſacramenta*; ubi obſervandum, confeſſionem maluiſſe uti voce *ſanctorum & credentium*, quam electorum ſive prædeſtinatorum, ne quis vocem *electorum* in alienum trahat ſenſum, quaſi intelligendi hoc nomine veniant, qui abſoluto quodam Dei decreto ſint electi. Omnes enim vere credentes ſunt vera & viva eccleſiæ membra, cum per fidem uniantur Chriſto, & fiant membra corporis illius myſtici, quod eſt eccleſia. Ex his credentibus quidam in fide perſeverant, & finem fidei ſalutem ſcilicet animarum reportant, qui proprie dicuntur electi, quidam vero frena laxantes concupiſcentiis carnis & peccato regnum concedentes iterum a gratia excidunt, ac deſinunt eſſe vera ac viva Chriſti membra & Spiritus ſancti domicilia, ac niſi iterum convertantur, æternæ ſalutis faciunt naufragium. Latior igitur eſt adpellatio ſanctorum & credentium, quam electorum, proinde cum eccleſia catholica ambitu ſuo complectatur non ſolum electos proprie & exquiſite ſic dictos, ſed etiam ſanctos & credentes, qui poſtea iterum excidunt, ideo ſatius eſt, eccleſiam definire congregationem *ſanctorum* & vere credentium, quam *electorum*, quamvis ſano ſenſu, phraſi ſcilicet eccleſiaſtica & generali, vox electorum uſurpata neminem offendere debeat. Cæterum quia ſanctis ac vere credentibus in eccleſia conjuncti ſunt non ſancti, deſtituti quidem interna regeneratione ac renovatione, externa tamen ſocietate, (quæ in profeſſione fidei & uſu ſacramentorum conſiſtit) ſanctorum cœtui in hac vita conjuncti, inde eſt, quod eccleſia quandoque populariter accipitur pro toto cœtu vocatorum, cui honorifica illa præconia, quæ eccleſiæ in ſcripturis tribuuntur, non niſi per *ſynecdochen*, uſitatam in ſcripturis figuram, competunt, nimirum propter electos, qui ſunt in hoc cœtu, perinde ac ſi quis civitati præclara encomia tribuat propter honeſtos ac moratos cives, quibus tamen intermixti ſunt mali ac perverſi, vel ſi quis agrum egregiis epithetis ornet propter triticum, cui tamen intermixta ſunt zizania, quo pertinent parabolæ ſalvatoris Matth. XIII. Marc. IV, Luc. VIII. De hac

hac ſynecdoche Auguſtinus epiſt. LIX. ad Paulinum ſic ſcribit: *Mos eſt ſcripturae, ita loqui de parte tanquam de toto, ſicut Corinthios in primis ſuae epiſtolae partibus ita laudat apoſtolus, tanquam omnes tales ſint, cum eſſent laudabiles quidam eorum, & poſtea in nonnullis epiſtolae ipſius locis ita reprehendit, tanquam omnes culpabiles eſſent, propter quosdam, qui tales erant. Iſtam divinarum ſcripturarum conſuetudinem per omne corpus literarum ejus creberrime ſparſam quisquis diligenter advertit, multa diſſolvit, quae inter ſe videntur eſſe contraria.*

Eccleſia quo ſenſu dicatur communio ſanctorum.

§. XVI. Adpellationes eccleſiæ quædam ſunt *propriae*, quædam *metaphoricae*, ad quas etiam pertinent *typicae*. Propria adpellatio eſt, quando in ſymbolo apoſtolico eccleſia vocatur *communio ſanctorum*, κοινωνία τῶν ἁγίων. Quidam conantur hunc articulum de communione ſanctorum a proxime præcedente de eccleſia catholica diſtinguere, ita ut per communionem τῶν ἁγίων in genere *neutro* intelligatur eorundem ſacramentorum participatio, abſonum enim illis videtur articuli de ſacramentis nullam in ſymbolo mentionem fieri. Et ſane explicatio illa non pugnat cum fidei analogia, interim concinnius videtur, particulam illam de communione ſanctorum ἐπεξηγητικῶς accipere, quod ſancta illa catholica eccleſia, quam credimus, ſit communio ſanctorum, per quam interpretationem doctrina de ſacramentis ex his verbis nequaquam excluditur, ſed potius includitur, communio enim illa ſanctorum eſt duplex, externa & interna; *externa* conſiſtit in profeſſione eiusdem fidei & uſu eorundem ſacramentorum, hæc communio non ſolum ſanctis erga ſe invicem intercedit, ſed etiam non ſanctis ſive hypocritis, qui in hac vita illis intermixti ſunt: *interna* communio ſpiritualis eſt, in vera fide, caritate & Spiritus ſancti participatione conſiſtens, hæc ſolis ſanctis invicem intercedit. Intelliguntur autem ſanctorum nomine in ſcripturis non ſolum illi, qui vera fide donati in terris adhuc ſub cruce contra ſatanam militant, ſed etiam & cumprimis illi, qui exantlato certandi labore in cœlis beati glorioſe triumphant, utriusque ſignificationis exempla paſſim obvia ſunt in ſcripturis; prioris Pſ. XVI. 3. Act. IX. 32. Rom. I. 7. &c. poſterioris Matth. XXVII. 52. Luc. I. 70. 1 Cor. VI. 2. &c. Eph. I. 18. utraque ſignificatio conjungitur, *ut ſciatis, quae ſunt divitiae gloriae haereditatis ipſius in ſanctis*, hoc eſt, ut ſciatis, quam glorioſam hæreditatem Chriſtus peperit & donaturus ſit ſanctis partim in hac, partim in æterna vita. Eph. II. 19. *Eſtis cives ſanctorum & domeſtici Dei.* 2 Theſſ. I. 10. *Cum venerit Chriſtus glorificari in ſanctis ſuis.* Quando igitur eccleſia vocatur *communio ſanctorum*, id intelligendum eſt non ſolum de veris & vivis eccleſiæ in hac vita adhuc militantis membris, ſed etiam de eccleſia triumphante in cœlis, uterque enim cœtus unam eccleſiam conſtituit, Hebr. XII. 22. *Acceſſiſtis ad Sion montem & civitatem Dei viventis, Ieruſalem cæleſtem & multorum millium angelorum frequentiam & ad eccleſiam primitivorum, qui conſcripti ſunt in cælis, & ad judicem omnium Deum, & ad ſpiritus juſtorum perfectorum.* Huc pertinet, quod Hieroſolyma modo militantis, modo triumphantis eccleſiæ typus in ſcripturis proponitur. Valde autem conſolatorium eſt, ſanctos & vere credentes non ſolum in hac vita eorundem bonorum participes eſſe, ſed etiam pertinere ad ſocietatem illorum ſanctorum, qui jam ſunt glorioſi in cœlis. Act. XXVI. 18. *Mitto te ut gentibus aperias oculos, ut convertantur a tenebris ad lucem, de poteſtate ſatanae ad Deum, ut accipiant remiſſionem peccatorum & ſortem ſalutis & vitae aeternae inter eos, qui ſanctificantur per fidem, quae eſt in me.* Eph. II. 6. συνεκάθισεν, *conſedere nos fecit in cæleſtibus in Chriſto IEſu.* Col. I. 12. *Gratias agimus Deo, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.* Ex his locis deſumta eſt deſcriptio illa eccleſiæ in ſymbolo apoſtolico, quod ſit *communio ſanctorum*, ſicut etiam Pſ. LXXXIX. 6. & 1 Cor. XIV. 33. vocatur *eccleſia ſanctorum*, item Pſ. CXLIX. 1. קְהַל חֲסִידִים *eccleſia ac cœtus piorum.*

§. XVII.

Metaphoricæ adpellationes Eccleſiæ.
1) Corpus Chriſti.

§. XVII. *Metaphoricae* adpellationes eccleſiæ in ſcripturis occurrunt complures. Vocatur enim 1) *corpus Chriſti.* Rom. XII. 1. 1 Cor. VI. 15. X. 17. XII. 13 & 27. Eph. I. 23. V. 23 & 30. Col. I. 18 & 24. III. 15. Cumprimis notanda ſunt de hac adpellatione duo ſcripturae teſtimonia. Eph. IV. 11. *Chriſtus dedit alios apoſtolos, alios prophetas, alios evangeliſtas, alios autem paſtores & doctores* v. 12. *ad coagmentationem ſanctorum, per opus miniſterii ad aedificationem corporis Chriſti*; v. 13. *donec evadamus omnes in unitatem fidei & agnitionis filii Dei in virum adultum ad menſuram ſtaturae plenitudinis Chriſti* εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, v. 14. *ut ne ſimus amplius pueri &c.* v. 15. *ſed ſincere nos gerentes in caritate adoleſcamus in eum, qui eſt caput, videlicet Chriſtum.* v. 16. *Ex quo totum corpus* συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον *congruenter coagmentatum & compactum per omnes ſuppeditatas commiſſuras ex vi intus agente pro menſura unicujusque membri incrementum capit corpori conveniens ad ſui ipſius exſtructionem per caritatem.* Col. II. 19. *Non tenens caput, ex quo totum corpus per commiſſuras & compages* ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον *ſuppeditatum & compactum augeſcit in Dei augmentum.* Poteſt autem duplex ſtatui hujus adpellationis ratio, vel enim comparari poteſt eccleſia cum corpore *humano* in genere, vel cum corpore Chriſti *perſonali* in ſpecie. *Prior* comparatio varias complectitur partes, quas late proſequitur apoſtolus Paulus variis in locis, præſertim vero 1 Cor. XII. per integrum caput. Ut cujuslibet corporis recte conformati unicum tantum eſt *caput*: ſic Chriſtus ſolus eſt eccleſiæ caput, nec indiget eccleſia vicario quodam capite, quale ſtatuunt pontificii. Solus enim Chriſtus, non abſens, ſed præſens, virtute Spiritus ſui vitam, vigorem, ſenſum ac motum ſpiritualem communicat membris ſuis, ſolus καταρτισμὸν, nexum & compagem membrorum cum capite inter ſe invicem efficit, ſolus præſidet, dominatur & eminet in eccleſia, ſicut hæc omnia capiti in corpore conveniunt. Chriſtus eſt eccleſiæ caput 1) ratione *conditionis* ſive præſtantiæ & eminentiæ Eph. I. 22. Col. I. 18. 2) Ratione *communicationis*, quia dat corpori ſuo myſtico vitam, ſenſum ac motum. 3) Ratione *regiminis* ac *gubernationis*, quia ipſi ſoli competit monarchica poteſtas. 4) Ratione *conjunctionis*, quia nexu indivulſo adhæret ſuis membris. 5) Ratione *defenſionis*, quia proſpicit incolumitati & ſaluti ſui corporis. Ut corpus unum plura habet membra; ſic credentes, licet multi ſint, tamen unum corpus conſtituunt in Chriſto. Rom. XII. 5. *multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem membra alterius.* 1 Cor. XII. 12. *Sicut corpus unum eſt, & membra habet multa, omnia autem corporis unius membra, licet multa ſint, tamen unum corpus conſtituunt; ita & Chriſtus.* Sicut membrorum ſunt variæ ac diverſæ operationes, ac proinde membrum unum, licet ignobilius ſit, non invidet alteri, nec licet præſtantius ſit, non invidet alteri, nec licet præſtantius ſit, deſpicit alterum: ita in corpore Chriſti myſtico ſunt diverſa piorum chariſmata, proinde unus nec alteri invideat, nec alterum contemnat. 1 Cor. XII. 15. *Si dixerit pes, quoniam non ſum manus, non ſum de corpore, unum propterea non eſt de corpore?* v. 16. *Et ſi dixerit auris, quoniam non ſum oculus, non ſum de corpore, num propterea non eſt de corpore? &c.* Ut membra omnia uno ſpiritu animantur, reguntur ac vivificantur, ita omnes vere pii participes ſunt Spiritus ſancti, per quem reguntur, vivificantur & myſtici corporis membra redduntur. 1 Cor. XII. 13. *In uno Spiritu omnes in unum corpus baptizati ſumus.* Eph. IV. 4. *Unum corpus & unus Spiritus.* Ut membra invicem compatiuntur, ac mutuum auxilium ſibi invicem præſtant: ita quoque vera & viva eccleſiæ membra caritatis vinculo invicem conjuncta συμπαθεῖν, συγχαίρειν & συνωφελεῖν ſibi invicem debent. 1 Cor. XII. 25. *Membra idem curant alia pro aliis.* v. 26. *Sive patitur unum mem-*

Collatio eccleſiæ cum corpore humano.

membrum, ſimul dolent omnia membra: ſive honore adficitur unum membrum, congratulantur omnia membra. Sicut membra putrida & emortua ſpiritu vitali deſtituta a corpore reſecantur: ita quando credentes non amplius patiuntur ſe regi a Spiritu ſancto, ſed peccato regnum concedunt, deſinunt eſſe vera & viva myſtici hujus corporis membra. Sicut in corpore humano ſunt non ſolum vera & viva membra, ſed etiam inutiles & excrementitii humores, qui corpus gravant: ſic cœtui vere credentium & ſanctorum in hac vita admixti ſunt hypocritæ vera fide & ſanctitate deſtituti. Auguſtinus in brevicul. coll. III. paulo aliter adplicat hanc ſimilitudinis partem, eodem tamen ſenſu: *Eccleſia eſt corpus* (inquit) *vivum, in quo eſt anima & corpus.* Animam dicit ſignificare *interna dona Spiritus ſancti, fidem, ſpem & caritatem*: corpus vero *externam fidei profeſſionem & ſacramentorum communionem. Poſterior* comparatio eccleſiæ cum corpore Chriſti *perſonali* itidem varias complectitur partes. Ut Chriſtus perſonale ſuum corpus adſumſit ex virgine; ſic eccleſia ſpiritualis piorum mater itidem virgo eſt. 2 Cor. XI. 2. *Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* Auguſtinus lib. de S. virgin. cap. 2. *Eccleſia & virgo & mater eſt, cujus enim integritati conſulimus, ſi virgo non eſt? aut cujus prolem adloquimur, ſi mater non eſt? Maria corporaliter caput hujus corporis peperit, eccleſia ſpiritualiter membra illius capitis parit. In utraque virginitas fœcunditatem non impedit, in utraque fœcunditas virginitatem non adimit.* Serm. L. de verb. Dom. *Eccleſiae conceſſit Chriſtus in Spiritu, quod mater ejus habuit in corpore, ut & mater & virgo ſit.* In ſerm. XVI. de temp. ſic exponitur, *mater eſt viſceribus caritatis, virgo integritate fidei.* Quemadmodum Filius Dei non adtulit e cœlo corpus ſuum, neque ex ſideribus illud formavit, ſed ex ſubſtantia Mariæ virginis illud adſumſit, ita tamen ut Spiritus ſanctus illam ſanguinis humani maſſam in Maria prius mundarit & ſanctificarit, ex qua corpus illud ſanctum formatum eſt: ſic ad myſticum corpus ſuum non eligit angelos, ſed ex genere humano illos facit myſtici ſui corporis membra, qui a Spiritu ſancto per lavacrum aquæ in verbo mundantur. Unde perſonale Chriſti corpus ſtatura crevit, donec ad perfectam ætatem, virilem ſcilicet, perveniret, Luc. II. 52. *Ieſus proficiebat* ἡλικίᾳ, ſic myſticum Chriſti corpus ſpiritualia quotidie capit incrementa. Eph. IV. 12. *Ad aedificationem corporis Chriſti,* v. 13. *donec evadamus omnes in unitatem fidei & agnitionis Filii Dei in virum adultum ad menſuram ſtaturae plenitudinis Chriſti* εἰς μέτρον ἡλικίας. Quemadmodum corpus Chriſti perſonale variis adflictionibus ac paſſionibus in hac vita ſubjectum fuit; ſic eccleſia corpus Chriſti myſticum ſub cruce laborare cogitur. Col. I. 24. ἀνταναπληρῶ τὰ ὑςερήματα τῶν θλίψεων τȣ̃ χριςȣ̃ ἐν τῇ σαρκί μȣ ὑπὲρ τȣ̃ σώματος αὐτȣ̃, ὅ ἐςιν ἡ ἐκκλησία. Sed quemadmodum Chriſtus corpus ſuum perſonale ex morte & ſepulchro in vitam revocavit, atque in ſummam gloriæ cœleſtis ſublimitatem tandem extulit: ſic etiam membra corporis ſui ex omnibus adverſis tandem liberata & ex terræ pulvere erecta in conſortium cœleſtis claritatis & gloriæ transferet. Pſ. III. 21. Μεταϛχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, *transformabit corpus noſtrum humile, ut fiat* σύμμορφον *conforme corpori ſuo glorioſo.* Huc pertinet collatio inter annos vitæ & miniſterii, quos Chriſtus in his terris exegit, cum jubilæis eccleſiæ nov. teſt quam collationem ſuo loco plenius tractavimus. Sicut in corpore Chriſti perſonali *tota plenitudo deitatis habitat* σωματικῶς *perſonaliter;* Col, II. 9. ſic in corpore Chriſti myſtico & omnibus illius veris ac vivis membris tota Trinitas habitat μυςικῶς & ſpiritualiter. Joh. XIV. 23. 1 Cor. VI. 19. 2 Cor. VI. 16. Ideo eccleſia vocatur τὸ σῶμα τȣ̃ χριςȣ̃ τὸ πλήρωμα τȣ̃ πάντα ἐν πᾶσι πληρȣμένȣ, *plenitudo ejus, qui omnia in omnibus implet.* Sicut corpus Chriſti perſonale tempore paſſionis exterius habuit contemtam ſpeciem. Eſ. LIII. 2. *Non erat ei forma nec decor, vidimus eum &*

Collatio eccleſiæ cum corpore Chriſti perſonali.

& non erat adſpectus, ut deſideremus eum: ſic myſticum Chriſti corpus, quod eſt eccleſia, in hac vita exterius contemtam & abjectam habet ſpeciem. Pſ. XLV. 14. *tota glorioſa eſt filia Regis*, ſed פְּנִימָה *intrinſecus*. Cant. I. 5. *Nigra ſum, ſed formoſa*, nigra exterius in oculis hominum, formoſa interius in oculis Dei. Ut corpori Chriſti alia fuerunt mitiora, alia ſæviora tempora: ſic eccleſia alias magis, alias minus tranquilla eſt &c.

§. XVIII. II) *Chriſti ſponſa.*

a) *Chriſti ſponſa.*

Adpellatur autem hoc nomine tum eccleſia piorum in terris adhuc *militans*, tum eccleſia beatorum in cœlis *triumphans*. Prioris ſignificationis exempla habentur, Eſ. LXI. 10. Joh. III. 29. Apoc. XXII. 17. quo etiam pertinet Pſ. XLV. qui eſt epithalamium ſpiritualium illarum nuptiarum, & totum canticum canticorum, de quo Auguſtinus libr. XVII. de civit. Dei cap. 20. recte ſcribit, *quod ſit ſpiritualis quaedam ſanctarum voluptas mentium in conjugio illius regis & reginae civitatis, quod eſt Chriſtus & eccleſia, ſed haec voluptas allegoricis tegminibus involuta eſt, ut deſideretur ardentius, videaturque jucundius.* Ipſi etiam ſaniores Hebræi de eo dicunt, nam: *Abſit, abſit, ut Canticum Canticorum ſit de rebus obſcœnis, ſed eſt metaphora quaedam, alioquin enim niſi magnae dignitatis eſſet, non ſcriberetur in catalogo ſanctarum ſcripturarum.* Huc etiam referendæ ſunt parabolæ Chriſti Matth. IX. 15. XXII. 2. XXV. 1. & ſeqq. Poſterioris ſignificationis exemplum habetur Apoc. XXI. 2. *Vidi ſanctam civitatem Jeroſolymam novam, deſcendentem de cælo a Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.* Quia vero & militans & triumphans eccleſia eſt una ſocietas & communio ſanctorum, ideo ſponſæ nomine in plerisque ſcripturæ locis utraque eccleſia intelligitur. Ut enim una eademque virgo prius ſponſo ſuo deſpondetur, & poſtea ab eodem domum deducitur, ut fiat uxor: ſic una eademque eccleſia in hac vita Chriſto prius deſpondetur, 2 Cor. XI. 2. *Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto;* poſtea ab eodem ad cœleſtium nuptiarum gaudia & in cœleſtia tabernacula introducitur. Apoc. XIX. 7. *Gaudeamus & exſultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiae agni, & uxor ejus praeparavit ſe &c.* Huc pertinent omnia ſcripturæ dicta, in quibus Chriſtus dicitur ſponſus & maritus eccleſiæ, eccleſia autem ipſius ſponſa & uxor. Pſ. LXVIII. 13. eccleſia vocatur נְוַת בַּיִת *decus domus.* Lutherus: *die Hausſehre.* Eſ. LIV. 5. *Maritus tuus eſt factor tuus, Dominus Sebaoth nomen ejus.* Eſ. LXII. 5. *Ut eſt gaudium ſponſo ſuper ſponſam, ſic gaudebit ſuper te Deus tuus.* Jer. III. 4. *Dux adoleſcentiae meae es.* Oſ. II. 7. *Dicet, revertar ad virum meum priorem.* v. 16. *In die illa vocabit me maritus meus.* Poſſunt autem variæ comparationis membra inſtitui, nos recenſebimus potiora. Sicut nuptias antecedunt ſponſalia, ita cœleſtes nuptias, in quibus ſponſa Chriſti in domum cœleſtem deducetur, Apoc. XIX. 8. præcedit ſpiritualis deſponſatio, quæ fit per fidem. Oſ. II. 19. *Deſponſabo te mihi in ſeculum, deſponſabo te mihi in juſtitia & judicio, & in miſericordia & in miſerationibus,* v. 20. *& deſponſabo te mihi in fide & cognoſces Dominum.* Quemadmodum ſponſus per proxenetas ſponſam ſibi conciliari & adduci curat: ſic Chriſtus per eccleſiæ miniſtros animas hominum ſibi deſpondet. 2 Cor. XI. 2. *Deſpondi vos uni viro.* Sicut in deſponſatione utrinque dantur arrhæ, ſic eccleſia loco arrhæ dat Chriſto humanam naturam, quam ipſe ex hominibus adſumſit, viciſſim arrhæ loco a Chriſto accipit Spiritum ſanctum. 2 Cor. I. 22. Dedit τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ πνεύματος *in cordibus noſtris.* Eph. I. 14. *Spiritus ſanctus eſt ἀῤῥαβὼν haereditatis noſtrae.* Tertullianus de reſurr. carn. p. 80. *Quemadmodum nobis arrhabonem Spiritus reliquit: ita & a nobis arrhabonem carnis accepit & vexit in cælum pignus totius ſummae illuc quandoque redigendae.* Ut enim arrha ſponſam confirmat, quod a ſponſo ſic olim in conjugem adſciſcenda ac domum deducenda: ſic Spiritus ſanctus confirmat piorum animos de introductione ad cœleſtes

leſtes nuptias. Et pulcra eſt Auguſtini obſervatio in cap. I. Epheſ. quod Spiritus ſanctus dicatur dari *non ut pignus*, *ſed ut arrha*, quia reddita pecunia mutuo accepta redditur pignus; arrha autem ſoluto integro pretio non redditur, quia eſt pars pretii, quod non eſt auferendum, ſed complendum, ſic gratia & dona Spiritus ſancti non auferentur a piis in vita æterna, ſed augebuntur ac cumulatiora reddentur. Sicut ſponſus ſuam ſponſam & maritus uxorem ſuam ardenter diligit, eamque ornat, veſtit, defendit, proſpicit illi de neceſſariis &c. ſic & Chriſtus eccleſiæ ſuæ hæc omnia præſtat. Eſ. LXI. 10. *Gaudens gaudebo in Domino, & exſultabit anima mea in Deo meo, quia induit me veſtimentis ſalutis, & indumento juſtitiae operuit me, quaſi ſponſum ſacerdotali ornatu, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis.* Eſ. LXII. 5. *Vt eſt gaudium ſponſo ſuper ſponſam, ſic gaudebit ſuper te Deus tuus.* Ezech. XVI. 10. *Veſtivi te diſcoloribus, calceavi te hyacintho, operui te ſerico &c.* Eph. V. 25. *Viri diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam.* v. 29. *Nemo unquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fovet eam, ſicut & Chriſtus eccleſiam.* Sicut ſponſa particeps fit nominis, honoris, dignitatis & bonorum ſui ſponſi: ſic a Chriſto dicimur chriſtiani, ab eodem in conſortium juſtitiæ, & omnium cœleſtium bonorum recipimur. Poteſt etiam hæc comparatio utiles commonefactiones præbere. Ut enim fidelis ſponſa uni ſuo ſponſo adhæret, fidem illi ſervat, fincere eum diligit, promte eidem obſequitur: ita quoque eccleſia hæc omnia Chriſto ſponſo ſuo cœleſti debet. Quinimo Chriſtus plura in nos impendit, & ardentius nos dilexit, quam ſponſus in ſuam ſponſam impendere, eamque diligere poteſt. Non invenit dilectam ſponſam, ſed facit, quia pro nobis mortuus eſt, cum adhuc eſſemus inimici: non invenit formoſam, ſed facit: non invenit divitem, ſed facit &c. Sicut Samſon ex Philiſtæis exitio devotis ſponſam ſibi quærit Jud. XIV. 1. ſic Chriſtus ex genere humano propter peccatum damnato ſponſam ſibi elegit, quæ omnia latiſſime deduci & explicari poſſunt, nobis ſufficit fontes ſimilitudinis digito indice tantum demonſtraſſe. Poteſt autem hoc loco obſervari, 1) eccleſiam non ſolum ſponſæ, nec ſolum uxori, ſed & ſponſæ & uxori comparari; ſponſæ quidem propter amoris magnitudinem, quia ſponſæ ardentius ſolent amari, quam uxores: uxori vero propter indiſſolubile conjunctionis vinculum, quod tamen ſpirituali adulterio (perinde ut in conjugio) diſſolvi iterum poteſt. 2) In parabola Matth. XXII. 2. juxta Chemnitium potius intelligendas eſſe nuptias perſonales inter Filium Dei & adſumtam humanam naturam, quam ſpirituales inter Chriſtum & eccleſiam, cum ab illis poſtea diſtinguatur convivium nuptiale, per quod proprie intelliguntur beneficia, quæ Deus in eccleſia diſtribuit, quæque Chriſtus perſonalibus illis nuptiis fidelibus promeruit. 3) Spiritualem deſponſationem quandoque diſtingui a nuptiis ſpiritualibus, ita ut illa ad hanc vitam, hæ vero ad futuram vitam referantur, Apoc. XIX. 7. quandoque vero & ſpiritualis deſponſatio & ſpirituales nuptiæ ad hanc vitam referuntur, unde eccleſia etiam in hac vita & ſponſa & uxor Chriſti vocatur. Huc etiam pertinet, quod eccleſia dicitur *mater fidelium.* Gal. IV. 26. Quia enim eccleſia eſt Chriſti ſponſa & uxor, quæ ſpirituales filios ipſi gignit per verbum, eosque alit & nutrit, ideo eccleſia dicitur *fidelium mater.* Ambroſius in comment. ad Gal. IV. *In eccleſia renaſcimur ad libertatem filiorum Dei.* Auguſtinus ſerm. CIX. de temp. *Quemadmodum duo nos parentes ad mortem genuerunt Adam & Eva, ſic nos duo ad vitam gignunt, Chriſtus & eccleſia.* (*) Duo illa ubera, quibus eccleſia fideles nutrit, ſunt duo teſtamenta. Gal. IV. 19. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Chriſtus in vobis formetur.*

§. XIX.

(*) CYPRIANUS de ſimpl. prælator. p. 164. *Illius fœtu naſcimur, illius lacte nutrimur, Spiritu ejus animamur. Adulterari non poteſt ſponſa Chriſti, incorrupta eſt & pudica. Unam domum novit, unius cubiculi ſanctitatem caſto pudore cuſtodit. Hæc nos Deo ſervat, hæc filios regno, quos generavit, adſignat. &c. Habere non poteſt Deum patrem, qui eccleſiam non habet matrem.* GERH.

3) *Regnum cœlorum.*

§. XIX. *Regnum cœlorum*, quæ adpellatio potiſſimum tribuitur eccleſiæ novi teſtamenti poſt, plenam Chriſti in evangelio manifeſtationem colligi cœptæ. (*) Matth. III. 2. ſumma concionum Johannis baptiſtæ ſic deſcribitur: *Agite pœnitentiam, adpropinquat enim regnum cœlorum*, quod Chriſtus Matth. IV. 17. poſtea repetit. Dicitur autem eccleſia præſertim nov. teſt. *regnum cœlorum*, non quod fidelibus in vet. teſt. terrena duntaxat bona fuerint promiſſa, ſicut Anabaptiſtæ ſtatuunt (**), qui ex ſanctiſſimo patriarcharum, prophetarum & reliquorum fidelium vet. teſt. cœtu mundanam quandam politiam fabricant, ſed 1) reſpectu habito ad vaticinia teſt. veteris de Meſſiæ regno. 2 Sam. VII. 12. *Firmabo regnum ejus*. v. 13. *Ipſe aedificabit domum nomini meo, & ſtabiliam thronum regni ejus usque in ſempiternum*, quæ promiſſio repetitur 1 Paral. XVII. 11. XXII. 10. XXVIII. 7. 2 Paral. VII. 18. Pſ. LXXXIX. 30. quo pertinent etiam ſequentia vaticinia: Pſ. II. 6. *Conſtitui regem meum ſuper Sion*. XLV. 4. *Accingere gladio ſuo ſuper femur tuum o heros*. v. 7. *Virga directionis, virga regni tui*. LXXII. 1. *Deus judicium tuum da regi, & juſtitiam tuam filio regis*. CX. 2. *Sceptrum fortitudinis tuae emittet Dominus ex Sion*. Dan. II. 44. *Suſcitabit Deus cœli regnum, quod in aeternum non diſſipabitur &c.* 2) Quia eſt regnum gratiæ, quod per prædicationem evangelii ſibi Chriſtus colligit, & cives hujus ſui regni per verbum & Spiritum ſanctum regit, eosdemque contra omnes adverſarias poteſtates tuetur; ac ſubditi hujus regni viciſſim ipſi ut regi debent obſequia & obedientiam, inde evangelium vocatur *evangelium regni*, Matth. IX. 5. ac ſceptrum *five virga hujus regni*, Pſ. XLV. 4. fideles vocantur *filii hujus regni*, Matth. XIII. 38. & *regale ſacerdotium*; 1 Petr. II. 9. poteſtas remittendi peccata vocantur *claves hujus regni* Matth. XVI. 19. Sic ergo adpellatione *regni cœlorum* comprehenduntur omnia Chriſti beneficia, quæ in eccleſia diſtribuit, & ratio adpellationis exponitur Luc. XI. 20. quod ſcilicet tunc regnum Dei ad nos perveniat, quando Chriſtus digito Dei ſatanam expellit, & regnum ejus deſtruit, Diabolus enim eſt fortis armatus & ipſa lege divina munitus, detinens nos propter peccata in regno ſuo captivos, ex quo nullius creaturæ viribus liberari poſſumus, ſed Chriſtus merito & efficacia ſuæ paſſionis ac mortis regnum ſatanæ deſtruxit, & hæc beneficia ſua diſtribuit in verbo & ſacramentis, per quæ pœnitentiam & fidem in cordibus noſtris efficaciter agente Spiritu ſancto operatur, ſicque potentia & gratia ſua ex regno tenebrarum in *regnum lucis*, ex regno ſatanæ in ſuum regnum, ex regno iræ in regnum gratiæ nos transfert, Col. I. 13. 3) Vocatur etiam *regnum cœlorum*, quia non eſt temporale, mundanum ac politicum aliquod regnum, non adminiſtratur more regnorum mundanorum, non adfert bona terrena, ſed ſpiritualia ac cœleſtia, Luc. XVII. 20. *regnum Dei non venit cum obſervatione*, v. 21. *ecce enim regnum Dei intra vos eſt*. Joh. XVIII. 36. *Regnum meum non eſt de hoc mundo*. Sic ergo hæc adpellatio deſtruit opinionem Pontificiorum, quod eccleſia Chriſti *ſit cœtus hominum ita viſibilis & palpabilis, ut eſt cœtus populi Romani, vel regnum Galliae, vel reſpublica Venetorum*, ut loquitur Bellarminus lib. III. de eccleſia c. 2.

C 2 §.

(*) Eccleſia comparatur *cœlo* 1) ratione *dignitatis*, 2) ratione *unitatis*, 3) ratione *puritatis*, 4) ratione *firmitatis*, 5) ratione *amplitudinis*. GERH.

(**) Non tantum *Anabaptiſtæ*, ſed & ii, qui in SOCINI caſtris militant, veluti VOLKELIUS, SMALCIUS, OSTORODUS, itemque nonnulli ARMINII diſcipuli, *Remonſtrantes* vulgo nuncupati, ſpeciatim EPISCOPIUS, CURCELLAEUS, LIMBORCHIUS, GROTIUS, CLERICUS, atque ex Anglis SPENCERUS in hanc deſcenderunt ſententiam, præter vitam in his terris feliciſſimam, nullam aliam fidelibus veteris teſtamenti a Deo fuiſſe promiſſam; quibus noſtra ætate GUIL. WARBURTONUS, theologus Anglus, ſuum adjecit calculum. Hiſtoriam hujus controverſiæ copioſe enarravimus in *hiſtoria ſuccincta dogmatis de vita æterna* § X. & XI. p. 37. ſeqq. Argumenta vero, quibus error *Anabaptiſtarum, Socinianorum* aliorumque, quos modo commemoravimus, confutari poteſt, in peculiari diſſertatione thetica *de vita æterna*, Tub. MDCCLXVIII. edita, in medium attulimus.

§. *Atque hoc.* 4) Denique vocatur hoc *regnum cœlorum*, quia ad regnum cœleſtis gloriæ nemini patet aditus niſi ex regno gratiæ, & beneficia hujus regni tunc demum plene & perfecte fidelibus diſtribuentur, quando in regnum cœleſte tranſlati fuerint, inde eſt, quod adpellatio regni cœlorum non ſolum tribuitur regno gratiæ in hac vita, ſed etiam regno gloriæ in vita æterna, Matth. V. 20. VIII. 11. XVIII. 3. &c. quo pertinet, quod regnum cœleſte dicitur *haereditas in regno Chriſti* Eph. V. 5. & electi dicuntur *haeredes regni, quod Deus promiſit ſe diligentibus.* Jac. II. 5.

4) *Civitas Dei.*

§. XX. IV) *Civitas Dei*, quæ adpellatio cum priori ferme conſentit. Tribuitur autem tum eccleſiæ *militanti*; Cant. III. 2. *Surgam & circuibo civitatem &c.* Apoc. XI. 2. *Civitatem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus.* XX. 9. *Circuiverunt caſtra ſanctorum & civitatem dilectam.* (Quo pertinet, quod vera eccleſiæ membra Domini συμπολῖται τῶν ἁγίων. Eph. II. 19.) tum eccleſiæ *triumphanti.* Heb. XI. 10. *Abraham fide exſpectavit civitatem habentem fundamenta, cujus artifex & conditor Deus eſt.* v. 16. *Non erubeſcit Deus vocari Deus ipſorum; paravit enim illis civitatem.* Hebr. XII. 22. *Acceſſiſtis ad civitatem Dei viventis, Ieruſalem cœleſtem.* XII. 14. *Non habemus hic manentem civitatem; ſed futuram inquirimus.* Apoc. III. 12. *Qui vicerit, ſuper eum ſcribam nomen Dei mei & nomen civitatis Dei mei novae Hieroſolymae, quae deſcendit e cælo &c.* Apoc. XXI. 2. & ſeqq. hæc civitas graphice depingitur, quales muros, quales portas, qualia fundamenta, quale templum &c. obtineat. Ratio adpellationis deducta eſt 1) ab Hieroſolyma Judææ metropoli, quæ vocatur *civitas Dei*, Pſ. XLVI. 5. XLVIII. 2. LXXXVII. 3. *civitas regis magni*, Pſ. XLVIII. 3. Matth. V. 35. in qua fuit *ignis Domini & caminus ejus*; Eſ. XXXI. 9. nimirum quia in templo ſuper arcam propitiatorii inter duos cherubim Deus habitabat, & nominis ſui memoriam eo in loco inſtituerat, Exod. XX. 24. jam vero Hieroſolyma fuit typus eccleſiæ, ut poſtea dicetur. 2) A comparatione cum civitate. Ut enim civitas eſt communio multorum certis legibus devincta & certo magiſtratui ſubjecta: ſic eccleſia eſt fidelium congregatio certis legibus & Chriſto regi ſuo & ſibi invicem devincta. Quemadmodum cives unius ejusdemque civitatis communibus bonis ac privilegiis gaudent; ſic omnes ſancti eorundem ſpiritualium ac cœleſtium bonorum ſunt participes. *Vt civitas non conſiſtit ex medico & medico, aut ex ruſtico & ruſtico, ſed ex medico & ruſtico*, ſicut Ariſtoteles in ethicis loquitur, ita quoque eccleſia non conſtat ex paſtore & paſtore, ſeu ex auditore & auditore, ſed ex *docentibus* & *diſcentibus*; atque inter ipſos auditores ſunt varii vitæ ſtatus atque ordines. Quemadmodum civitas muris ac mœnibus contra hoſtium impetus munita eſt: ſic Deus circa eccleſiam ſuam *eſt murus igneus*, Zach. II. 5. *is cuſtodit* hanc civitatem. Pſ. CXXVII. 1. Quemadmodum civitas una manet diverſis civibus ſibi invicem quaſi ordine quodam ſuccedentibus: ſic una manet eccleſia, licet diverſi homines ad eam accedant, vel ex ea decedant.

5) *Domus Dei.*

§. XXI. V) *Domus Dei* Pſ. XXVII. 4. *Unum petii a Domino, ut inhabitem in domo Dei.* Pſ. LV. 15. *In domo Dei ambulavimus conjunctim.* LXXXIV. 5. *Beati, qui habitant in domo tua, Domine &c.* 1 Tim. III. 15. *Ut ſcias, quomodo oporteat te in domo Dei verſari, quae eſt eccleſia Dei viventis, columna & firmamentum veritatis.* Hebr. III. 2. *Chriſtus pontifex noſtrae confeſſionis fidelis eſt ei, qui conſtituit eum, ſicut & Moſes in omni domo ejus.* v. 3. *Amplioris enim gloriae prae Moſe dignus habitus eſt, quanto ampliorem honorem habet domo, qui fabricavit illam &c.* v. 5. *Moſes quidem fidelis erat in tota domo ejus tanquam famulus* v. 6. *Chriſtus vero tanquam filius in domo ſua, cujus domus ſumus nos: ſi fiduciam & gloriam ſpei usque ad finem firmam retinuerimus.* X. 21. *Chriſtus eſt ſacerdos magnus ſuper domum Dei.* 1 Petr. II. 5. *Ipſi tanquam*

lapides vivi ſuperaedificamini domus ſpiritualis. (Pulcra & jucunda eſt hæc pictura, inquit Chemnitius in loc. parte III. p. 305. Beata urbs Jeruſalem, quæ in cœlis eſt, conſtruitur ex vivis lapidibus. Lapides illi natura ſunt impoliti, ſed tunſionibus & preſſuris ac varia cruce in his terris expoliuntur, ſuis ſinguli locis aptantur, & per manus artificis diſponuntur. *Angularis* autem lapis & fundamentum eſt ipſe Chriſtus a cœleſti Patre miſſus, ut lapides per ſe emortui ipſi impoſiti, vitam & Spiritum accipiant, utque firmum eccleſiæ fundamentum contra ipſas inferorum portas præſtet. Et quia eſt lapis angularis, ideo ſua compage parietes firmiter nectit, ut ædificium non fatiſcere nec rimas unquam in perpetuum agere poſſit.) 1 Petr. IV. 17. *Tempus eſt, ut judicium incipiat a domo Dei*, quo pertinet etiam illud, quod cives eccleſiæ dicuntur *οἰκεῖοι domeſtici Dei.* Eph. II. 19. Ratio adpellationis deducta eſt 1) a tabernaculo deſerti Moſaico & templo Salomonis Hieroſolymitano, quorum utrumque dicitur *domus Dei*, Exod. XXIII. 19. XXXIV. 26. Deut. XXIII. 18. &c. 1 Reg. II. 36. III. 1. &c. jam vero utrumque fuit eccleſiæ typus. 2) Quia Jacobus patriarcha locum, in quo Deus ex arcana ſua luce prodiens ſeipſum in viſione nocturna ei manifeſtaverat, vocat *domum Dei & portam cœli*; Gen. XXVIII. 17. *hic nihil eſt niſi domus Dei & porta cœli*, unde nomen illius loci vocat *Bethel*, quod eſt, *Dei domus.* Jam vero in eccleſia Deus per verbum ſe hominibus manifeſtat, januam & iter ad cœlum illis monſtrat, imo fores cœli omnibus credentibus aperit, merito igitur eccleſia vocatur Dei domus. Auguſtinus quæſt. 83. in Geneſ. 3) Quia cœlum, in quo Deus plena luce electis & ſanctis angelis ſeſe manifeſtat, vocatur *Dei domus.* Joh. XIV. 2. *In domo Patris mei manſiones multae ſunt.* 2 Cor. V. 1. *Si terreſtris domus noſtra hujus tabernaculi diſſolvatur, aedificationem ex Deo habemus, domum non manufactam οἰκίαν ἀχειροποίητον aeternam in cœlis.* Jam vero ad domum Dei in cœlis nemini patet aditus, niſi ex domo Dei in terris, id eſt, ex eccleſia. 4) Sicut domus habitaculum præbet patrifamilias, qui in domo ſua merito quæritur, ſic Deus in eccleſia præſentia ſuæ gratiæ habitat, in qua etiam a nobis quærendus eſt. Levit. XXVI. 12. 2 Cor. VI. 16. *Inhabitabo in illis, & ambulabo inter eos.* Auguſtinus in enchir. ad Laurent. cap. 56. *Rectus confeſſionis ordo poſcebat, ut Trinitati ſubjungeretur eccleſia, tanquam habitatori domus ſua, & Deo templum ſuum, & conditori civitas ſua.* Huc pertinet, quod eccleſia dicitur *Dei facies.* Gen. IV. 16. *Egreſſus eſt Cain a facie Domini*, id eſt, ab eccleſiæ contubernio, ubi Deus in verbo ſe audiendum & per ſacrificiorum inflammationem conſpiciendum exhibebat, Pſ. XLII. 3. *Quando veniam, & adparebo ante faciem Dei?* id eſt, quando potero accedere ad templum Dei, ubi Deus in congregatione eccleſiæ præſentiam ſuam peculiari modo revelat. Jon. I. 3. *Ionas fugit a facie Domini*, id eſt, ex eccleſia ad congregationem gentium, in qua non ſunt patefactiones divinæ. In creaturis adparent aliqua Dei veſtigia, ſed in eccleſia conſpicitur amica Dei facies, quia in evangelio gratiam ſuam oſtendit, & ſacramentis velut ſignis viſibilibus de ea nos confirmat, unde phanum deducunt e פָּנִים *facies*, quia in eccleſia adparet Dei facies. 5) *In domo magna ſunt vaſa non ſolum aurea, ſed etiam lignea & fictilia, quaedam ad decus, quaedam ad ignominiam*; 2 Tim. II. 20. ſic in viſibili eccleſiæ cœtu electis mixti ſunt reprobi ac bonis mali. *Servus non manet in domo in aeternum*; Joh. VIII. 35. ſic *ſervi peccati* e domo Dei tandem ejiciuntur. *Oeconomi* in hac domo ſunt miniſtri eccleſiæ. 1 Cor. IV. 1 &c.

§. XXII. VI) *Vinea Domini.*

6) Vinea Domini.

Matth. XX. 1. *Simile eſt regnum cœlorum patrifamilias ſummo mane exeunti, ut conducat operarios in vineam ſuam.* XXI. 33. *Homo quidam paterfamilias plantavit vineam, & ſepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & aedificavit turrim, & locavit eam agricolis &c.* Hæc adpellatio parabolica deſumta eſt ex veteri teſtamento.

mento. Pſ. LXXX. 9. *Vitem de Ægypto tranſtuliſti, ejeciſti gentes, & plantaſti eam.* v. 10. *Expurgaſti in conſpectu ejus, & plantaſti radices ejus, & implevit terram, &c.* Eſ. III. 14. *Depaſti eſtis vineam meam.* V. 1. *Vinea facta eſt dilecto meo, in cornu filio olei.* v. 2. *Et ſepivit eam & lapidibus conſtruxit eam, conſevit eam vitibus nobiliſſimis, & aedificavit turrim in medio ejus, & torcular exſtruxit in ea, et exſpectavit, ut faceret uvas etc.* v. 7. *Vinea Domini exercituum domus Iſrael eſt & vir Iuda germen ejus delectabile.* Jer. II 21. *Ego plantavi te in vineam electam, quomodo converſa es mihi in palmites degeneres?* In Cantico Canticorum aliquoties nomine vineæ intelligitur eccleſia c. II. 13. VI. 10. VII. 12. VIII. 11. Gregorius homil. XIX. in evang. *Conditor noſter habet vineam univerſalem ſcilicet eccleſiam, quae ab Abel juſto usque ad ultimum electum, qui in fine mundi naſciturus eſt, quot ſanctos protulit, tot palmites miſit.* Membra comparationis varia inſtitui poſſunt. Natura ſumus vites ſylveſtres & degeneres, Deut. XXXII. 32. Jer. II. 21. nulli uſui niſi ut ſimus materia ignis infernalis. Ezech. XV. 4. Sed Deus transfert nos in vineam ſuam, hoc eſt, in eccleſiam, inſerit nos ut palmites Chriſto veræ illi viti, Joh. XV. 1. ut ſuccum ac Spiritum vitæ ex eo trahamus, & dulces fructus feramus, qui non manſerit in hac vite, exareſcet & in ignem æternum conjicietur. Auguſtinus tract. LXXXI. in Joh. *Vnum de duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis.* Vinea inter omnes arbores & frutices eſt nobiliſſimum terræ germen, ſic eccleſia eſt cœtus nobiliſſimus & Deo gratiſſimus, in quo habet ſuum beneplacitum, ſicut de vino dicitur Pſ. CIV. 15. *quod laetificet cor hominis. Nulla pretioſior poſſeſſio, quam vinea*, inquit Cato de re ruſt. *nulla plus operae et laboris requirit, nulla praeſtantiores fructus profert,* quæ omnia ad eccleſiam pulcerrime adcommodari poſſunt. Vinea tempore hyemis non habet externum aliquem ſplendorem, pruinis enim ac nivibus contecta latet, ſed in æſtate demum floret: ſic eccleſiæ filii in hac vita ſunt contemti & abjecti, ſed quando *aeſtas* gloriæ æternæ adpropinquat, Luc. XXI. 30. tunc ipſorum *vita* & gloria *adparebit.* Col. III. 4. Nobiliſſimus ille ſuccus vitis ex calore ſolis & pinguedine terræ provenit, ſic fœcunditas piorum in operibus bonis deſuper deſcendit. Labor in cultura vineæ adhibendus per totum fere annum durat, ſic eccleſiæ miniſtris in vinea Domini laborantibus perpetuo ſudandum. Tempus perſecutionis & tribulationis vocatur *tempus putationis*; Cant. II. 12. hac enim falce reſecantur putrida eccleſiæ membra, quæ foliis verborum duntaxat luxuriant, nullos autem fructus ferunt. Vites alligantur palis; ſic piorum *virga & baculus* eſt verbum Dei. Pſ. XXIII. 4. Inutiles ſtolones, folia luxuriantia & ſarmenta arefacta ex palmitibus amputantur, ut fructus matureſcere poſſint: *ſic cœleſtis Pater omnem palmitem non ferentem fructum in Chriſto, tollit eum, & omnem, qui fert fructum, purgat eum, ut copioſiorem fructum adferat.* Joh. XV. 2. Palmites erigendi ſunt, ne terræ adhæreant, alias uvæ putredinem contrahunt: ſic, eccleſiæ filii cor ſuum a terrenis avertere, atque *ea quae ſurſum ſunt, quaerere debent*, ne in mundi inquinamentis putreſcant. Col. III. 1. Hanc vineam Deus plantat per vocationem, ſepem & murum illi circumdat per angelicam cuſtodiam, turrim in ea ædificat, per quam denotatur oculus divinæ providentiæ, qui ſuper hanc vineam ſemper vigilat, Pſ. CXXI. 4. torcular in ea fodit, per quod ſignificatur preſſura crucis, cui vere pii in hac vita ſunt ſubjecti. Huc referendum, quod Noachus vineam plantaſſe dicitur; Gen. IX. 20. ſic Chriſtus eſt verus ille Noachus & conſolator, qui vineam ſpiritualem plantat. Nabothus propter vineam ſuam occiditur, 1 Reg. XXI. ſic Chriſtus propter eccleſiæ vineam ſe occidi paſſus eſt. *Vinea fuit Salomoni*, dicitur Cant. VIII. 11. hic cœleſtis Salomon vineæ poſſeſſor ac Dominus eſt Chriſtus. Matth XXI. 40. Vulpes & apri vineis cumprimis ſunt moleſti, illæ eas demoliuntur, Cant. II. 15. hi vero devaſtant; Pſ LXXX. 14. per vulpes intelliguntur hæretici, per apros perſecutores tyranni. Plura

com-

comparationis membra excogitare in proclivi eſt, ſufficit nobis fontes monſtraſſe. Ambroſius in Lucam IX. p. 145. *Recte vinea Chriſti populus nominatur, vel quod crucis in fronte praetexat indicium, vel quod fructus ejus poſtrema anni legatur aetate, vel quod omnibus ut ordinibus vinearum, ita pauperibus atque divitibus, humilibus atque potentibus, ſervis ac Dominis in eccleſia Dei aequa dimenſio, nulla ſit diſcretio: ut vitis maritatur arboribus, ita corpus animae, anima quoque corpori conjungatur. Ut vinea dum ligatur, erigitur & receiſa non minuitur, ſed augetur: ita plebs ſancta dum ligatur, exuitur; dum humiliatur, attollitur; dum reciditur, coronatur &c.* Vide etiam Irenæum libr. IV. cap. 70. Athanaſium quæſt. 491. &c. (*)

7) In cantico canticorum vocatur lilium inter ſpinas, amica Chriſti, columba, ſoror Chriſti &c.

§. XXIII. VII) In cantico canticorum variis adpellationibus honoratur eccleſia. 1) Vocatur *lilium inter ſpinas*, Cant. II. 2. quia quantum lilium a ſpinis, tantum eccleſia a reproborum diſtat conventiculis; ſicut lilium a ſpinis pungitur, ſic eccleſia a reproborum congregatione perſecutionem patitur. Oſ. XIV. 6. *Iſrael germinabit ſicut lilium.* 2) *Amica Chriſti* Cant. I. 15. II. 13. &c. non ſolum ratione dilectionis, ſed etiam ratione cognationis, quæ propter humanam naturam perſonaliter Filio Dei unitam eccleſiæ cum ipſo intercedit. 3) *Columba*, Cant. II. 14. quia *oculos habet columbarum*, Cant. I. 15. columbinam ſcilicet mentis ſimplicitatem, Matth. X. 16. & judicium Spiritus ſancti, qui in columbæ ſpecie adparuit, Matth. III. 16. hic eſt ſimplex ille oculus, quo totum corpus noſtrum omnes ſcilicet adfectus atque opera fiunt lucida. (**) Luc. XI. 34. Columba illa habitat *in foraminibus petrae*, *in cavernis maceriae*, Cant. II. 14. quia eccleſia in vulneribus Chriſti, qui eſt ſalutis noſtræ petra, 1 Cor. X. 4. tutum habet receptaculum. Ac conveniunt illi verſus de columba:

Eſt ſine felle, gemit, roſtro non laedit, & ungues
Poſſidet innocuos, granaque pura legit.

4) *Soror Chriſti*, Cant. IV. 9. & 10. quia enim eccleſia eſt Dei filia, ideo etiam eſt Chriſti ſoror, ſoror eſt, quia de ſangnine ejus; amica, quia per mortem ejus reconciliata. Bernhardus ſerm. VIII. in Cant. *Soror Chriſti eſt, quia ex uno Patre; ſponſa, quia in uno Spiritu.* 5) *Hortus concluſus*, Cantic. IV. 12. quia hortus paradiſiacus fuit eccleſiæ typus. Ut in horto plurimæ arbores fructiferæ conſpiciuntur, ſic pii in eccleſia ſunt arbores bonæ ac fertiles. Pſ. I. 3. XCII. 13. & ſeqq. Matth. VII. 17. In hoc horto ſunt *areolae aromatum*, Cant. VI. 1. hoc eſt, diviſiones chariſmatum, gratiarum ac donorum Spiritus ſancti, quando aquilo tribulationis hortum perflat, tunc fluunt & jucundiſſimum odorem ſpargunt illius aromata. Cant. IV. 16. Eſt *hortus nucum*, VI. 10. quia dulces illius fructus ſub dura adverſitatum teſta abſconditi latent. *Concluſus hortus* dicitur, quia Chriſtus muro angelicæ defenſionis eum munit, ac velut horti concluſi amœnitatem ac pulcritudinem, nemo videt, quia extra eum poſitus eſt, ſic interiorem eccleſiæ ornatum nemo videt, niſi qui eſt civis & membrum veræ eccleſiæ. 6) *Fons ſignatus*; in eccleſia fluunt *fontes Iſraelis*, Pſ. LXVIII. 27. *flumina aquae vivae*, Joh. VII. 38. hoc eſt, conſolationes verbi, chariſmata Spiritus, &c. de quibus Pſ. XLVI. 5. dicitur, *rivuli fluminis laetificant civitatem Dei.* Sed hic fons ſignatus eſt omnibus incredulis, credentes enim ex eo hauriunt & bibunt, in quibus fit *fons aquae ſalientis in vitam aeternam.* Joh. IV. 14. Cyprianus lib. I. epiſt.

(*) Exod. VII 4 Eccleſia vocatur *exercitus Dei*, 1) propter dignitatem hujus cœtus, cum quo nullius imperatoris exercitus comparari poteſt, 2) propter conditionem eccleſiæ militantis ſub vexillo Chriſti, 3) propter nobiliſſimas victorias, quas Chriſto duce obtinet. Pſal. LXXXIV. 2 Cor. X. 4) ad excitandos fideles, ut memores ſint ſtationis & periculorum, 5) ad terrendos perſecutores, ut meminerint ſibi non cum hominibus, ſed cum invicto Dei exercitu rem eſſe. Act. IX. GERHARDUS.

(**) Vocatur *columba, quod eo nomine caritas & ſimplicitas deſignetur*, cenſente Fulgentio de paſſione Domini ad Thraſim. lib. III. p. 441. GERHARDUS.

epiſt. 6. p. 25. *Si hortus concluſus eſt, ſponſa Chriſti, quae eſt eccleſia, patere res clauſa alienis & profanis non poteſt. Et ſi fons ſignatus eſt, neque bibere inde, neque conſignari poteſt, cui foris-poſito ad fontem acceſſus non eſt.* Auguſtinus libr. II. contra Creſcon. cap. 21. *Abſit, ut* (impii) *intrare poſſint limites horti concluſi, cujus ille cuſtos eſt, qui non poteſt falli, qui tamen ſi conſitentur & corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti concluſi, tunc in membris unicae columbae numerantur.* Gregorius in comment. Cantic. 4. *Hortus ſanctae eccleſiae exiſtit, quia dum populos multos in ſide gignit, quaſi flores pulcros bona terra emittit. Qui hortus concluſus tamen eſſe dicitur, quia caritatis vallo circumquaque munitur, ne intra numerum electorum reprobus aliquis ingrediatur.* 7) *Terribilis ut caſtrorum acies ordinata*, Cant. VI. 3. quia eccleſia in hac vita perpetuo pugnat contra ſatanam & ipſius ſquamas, neque eſt confuſa quædam multitudo & colluvies ἄτακτος, ſed certi in ea conſtituti ſunt ordines. 8) *Conſpicitur quaſi aurora, pulcra eſt ut luna; electa, ut ſol*; Cant. VI. 9. aurora eſt, quia nondum habet lucis ſuæ plenitudinem, quam in vita æterna demum conſequetur. 2 Petr. I. 19. Lunæ confertur, quia a Chriſto juſtitiæ ſole illuſtratur, qui luce verbi tenebroſa hominum corda illuminat, ſicut luna noctis tenebras diſpellit, & quia ſua habet incrementa ac decrementa, ſicut luna mutat ſuas Φάσεις. (*) Ambroſius lib. IV. hexaemer. c. 8. circa medium: *Luna typum dilectae habet eccleſiae, quod ſignificat propheta dicens.* Orietur in diebus ejus juſtitia & abundantia pacis, donec extollatur luna. *Et in Canticis Dominus de ſponſa ſua ait:* Quænam eſt hæc proſpiciens tanquam diluculum, ſpecioſa ſicut luna, electa ut ſol? *Et merito ſpecioſa ſicut luna eccleſia, quae toto mundo refulſit, & tenebras hujus ſeculi illuminans dicit:* Nox præceſſit, dies autem adpropinquavit. *Pulcre ait proſpiciens, quaſi ſuos de ſuperiore proſpectans, ſicut habes:* Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum. *Proſpiciens ergo eccleſia ſicut luna defectus habet & ortus frequentes, ſed defectibus ſuis crevit, & his meruit ampliari, dum perſecutionibus minuitur, & confeſſorum martyriis coronatur. Haec eſt vera luna, quae de fratris ſui luce perpetua lumen ſibi immortalitatis & gratiae mutuatur. Fulget enim eccleſia non ſuo, ſed Chriſti lumine, & ſplendorem ſibi arceſſit de ſole juſtitiae &c.* Poſtea refellit figmentum poetarum, quod *luna carminibus magicis cælo* deduci poſſit & addit: *Multi tentant eccleſiam, ſed magicae artis ei carmina nocere non poſſunt, nihil incantatores valent, ubi Chriſti canticum quotidie decantatur.* Philo, epiſcopus Carpathius, in Cant. Cantic. *Lunae comparatur eccleſia, propterea quod, quidquid habet divini luminis, id a juſtitiae ſole illo immobili atque divino accipit.* Soli confertur propter ſplendorem veritatis in ea lucentis. Eſ. LX. 19. *Non erit tibi amplius ſol ad lucendum per diem, nec ſplendor lunae illuminabit te; ſed erit tibi Dominus in lucem ſempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam.* v. 20. *Non occidet ultra ſol tuus, & luna tua non minuetur, quia erit tibi Dominus in lucem ſempiternam.* Apoc. XXI. 23. *Et civitas non eget ſole neque luna, ut luceant in ea, nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna ejus eſt agnus.* XXII. 5. *Nox ultra non erit, & non egebunt lumine lucernae, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminat illos.* 9) *Salamitis* שולמית Cantic. VI. 12. quaſi dicas *Salomonaeam*, eſt enim cœleſtis Salomonis ſponſa, eſt

(*) Augustinus epiſt. CXIX. ad Januar. cap. V. Arnobius in Pſal. CXXXV. Gregorius lib. XVII moral. cap. 10. eo adcommodat locum Job. XXV. 5. *Ecce luna non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu ejus. Quia* (inquit) *nec ſancta eccleſia virtute propria tot miraculis emicat, niſi hanc prævenientis gratiæ dona perfundant, nec ſingulorum bene viventium mentes a peccatorum maculis mundæ ſunt, ſi remota pietate judicentur.* Hieronymus in LXVI. Eſai. dicit, *eccleſiam adpellari lunam* Cantic. VI. 9. *quia pace & perſecutionibus creſcit atque decreſcit. & oppreſſa tentationum tenebris rurſus priſtinum lumen adſumit, habetque ſplendorem a ſole juſtitiæ.* Gerhardus.

eſt pacifica ad exemplum regis ac ſponſi ſui pacifici, 1 Cor. XI. 16 *Si quis videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque eccleſiae Dei.* Quidam exponunt Hieroſolymitana, quæ habitet in Jeruſalem, quod itidem ad eccleſiæ, ſpiritualis Hieroſolymæ, cives adcommodari poteſt. 10) *Filia principis*, Cant. VII. 1. quia eſt ex Deo per verbum genita, Joh. I. 13. erit etiam hæres regni cœleſtis. Rom. VIII. 17. &c.

Typi eccleſiæ in vet. teſt. 1) Paradiſus.

§. XXIV. Ad metaphoricas adpellationes pertinent etiam *typi* veteris, ac *parabolae* novi teſtamenti, quibus eccleſiæ conditio ac ſtatus pulcerrime declaratur. Typi ſunt complures ac varii. I) *Paradiſus* Gen. II. 8. Auguſtinus lib. XIII. de civ. Dei, cap. 21. *Poſſunt haec in eccleſia intelligi, ut ea accipiamus tanquam prophetica indicia praecedentia futurorum, paradiſum ſcilicet ipſam eccleſiam; quatuor paradiſi flumina, quatuor evangelia; ligna fructifera, ſanctos; fructus eorum, opera eorum; lignum vitae, ſanctum ſanctorum, utique Chriſtum; lignum ſcientiae boni & mali, proprium voluntatis arbitrium.* Ut Adamus aliquandiu in terreſtri paradiſo vixiſſet, poſtea vero in cœleſtem fuiſſet translatus, ſi in ſtatu integritatis permanſiſſet: ſic ex ſocietate eccleſiæ militantis electi transferuntur ad ſocietatem eccleſiæ triumphantis. Sicut Adamus in paradiſo audire potuit Deum loquentem: ſic in eccleſia Deus nobiscum loquitur per verbum. Sicut paradiſus fuit *omnis laetitiae & voluptatis promtuarium & univerſae ſenſibilis venuſtatis intelligentiam excedens,* definiente Damaſceno lib. II. de orth. fid. cap. 11. ſic in eccleſia piorum animæ ſpirituali dulcedine perfunduntur, *anima eorum quaſi hortus irrigatus.* Jer. XXXI. 12. In paradiſo erat vitæ arbor, infirmitatis ac mortis προφυλακτικόν, æternæ beatitudinis ac immortalitatis ſymbolum: ſic Chriſtus beatiſſimum illud *lignum vitae* Apoc. XXII. 2. in eccleſia nos paſcit ad vitam æternam &c. In paradiſo eccleſiæ ſpirituali eſt itidem *arbor ſcientiae boni & mali*, hoc eſt, propria voluntas, caro cum ſuis fructibus, Gal. V. 19. qui ex hac arbore comederit, transgreditur Dei præceptum, & fit æternæ mortis reus. Per quatuor flumina ex uno fonte orta intelliguntur ſcripta Moſis, prophetarum, evangeliſtarum & apoſtolorum, quæ ex fonte æternæ veritatis orta ad unum Chriſtum nos ducunt. Pſ. XXXVI. 10. *Apud te eſt fons vitae.* Eſ. XII. 3. *Haurietis cum gaudio aquas ex fontibus ſalutis.* Hieron. tom. VI. in epiſt. ad Euſeb. *Quemadmodum unus fluvius erat paradiſi, qui in quatuor capita dividitur: ita unica Chriſti evangelica doctrina per quatuor miniſtros ad irrigandum & fœcundandum eccleſiae hortum eſt diſtributa.* De his canitur in eccleſia:

Paradiſus his rigatur,
Viret, floret, fœcundatur;
His abundat, his laetatur.
Quatuor fluminibus.
Fons eſt Chriſtus, hi ſunt rivi,
Fons eſt altus, hi proclivi,
Ut ſaporem fontis vivi
Miniſtrent fidelibus.
Horum rivo ebrietatis
Sitis creſcat caritatis
Ut de fonte Deitatis
Satiemur plenius.
Horum trahat nos doctrina,
Vitiorum te ſentina,
Sicque ducat ad divina
Ab imo ſuperius.

2) Arca Noe.

§. XXV. II) *Arca Noe*, Gen. VI. 14. & ſeqq. eam enim fuiſſe eccleſiæ typum, paſſim docent patres. Auguſtinus lib. XV. de civ. Dei cap. 27. *Procul dubio* (arca Noæ) *figura eſt peregrinantis in hoc ſeculo civitatis Dei, hoc eſt, eccleſiæ, quæ fit ſalva per lignum, in quo pependit mediator Dei & hominum, homo Chriſtus*

ſtus Ieſus. (*) Membra comparationis conſtitui poſſunt varia: 1) Quemadmodum omnes homines extra arcam conſtituti diluvio perierunt, ſoli autem illi, qui in arcam divino juſſu ingreſſi fuerant, ſunt conſervati: ſic in ſola eccleſia adverſus diluvium iræ divinæ conſervari poſſumus, extra eam nil niſi mors & interitus, quo pertinet dulciſſimus verſiculus Nazianzeni ad Epiſc. ζητῶ Νῶε κιβωτὸν, ὅπως μόρον αἰνὸν ἀλύζω. 2) Quemadmodum Deus ipſe Noahum cum familia in arcam vocavit, ac figuram & materiam arcæ ipſi præſcripſit: ſic Deus eſt domus ſuæ, quæ eſt eccleſia, τεχνίτης καὶ δημιουργὸς, Hebr. XI. 10. ac de eccleſia judicandum eſt ex verbo, non ex noſtra ratione; miniſtri eccleſiæ ſpirituales hujus arcæ architecti ſequantur normam verbi divinitus ſibi præſcriptam. 3) Quemadmodum arca Noaitica undiquaque & ex omnibus partibus fuit coanguſtata & adflicta deſuper pluviis, inferius fluctibus, a latere ventis: ſic eccleſia in hac vita perſecutionum fluctibus oppugnatur. Matth. VII. 27. 4) Quemadmodum Deus ipſe fuit ſummus nauclerus, qui arcam Noaiticam in mediis fluctibus rexit; Sap. XIV. 6. ἡ ἐλπὶς τοῦ κόσμου ἐπὶ χεδίας καταφυγοῦσα ἀπέλιπεν αἰῶνι σπέρμα γενέσεως τῇ σῇ κυβερνηθεῖσα χειρὶ, *tua manu gubernata.* Sic Deus eccleſiam in tantis perſecutionum fluctibus regit, tuetur & conſervat. 5) Quo magis aquæ creſcebant, eo magis elevabatur arca Gen. VI. 18. ſic in perſecutionibus eccleſia non ſolum conſervatur, ſed etiam augetur. Pſ. XCIII. 4. 6) Arca nullis uſa fuit remis aut velis, nec clavo fuit recta, & tamen evaſit ſalva: ſic eccleſia non nititur humanis præſidiis, ſapientia, potentia, opibus &c. Dei tamen gubernatione ac defenſione ad portum ſalutis evadit ſalva. 7) Arcæ exſtructio impiis hominibus antediluvianis fuit riſus ac cachinnorum materia: ſic eccleſia in hac vita eſt abjecta & contemta. 8) Quemadmodum arca varias habuit manſiunculas cuivis animanti adcommodatas, quæ mirifice exornarunt arcam: ſic in eccleſia varii ſunt ſtatus, ac ſinguli in eccleſia ſua habent χαρίσματα, unius Spiritus diverſa ac diſtincta dona, 1 Cor. XII. 4. in eccleſia triumphante ſunt variæ manſiones. Joh. XIV. 2. 9) Quemadmodum in arcam recipiebantur animalia munda ac immunda: ita in eccleſiam militantem recipiuntur Judæi ac gentiles, prout in viſione Petrina per omnis generis animalia hoc denotatur, Act. X. 12. Poſſunt etiam per animalia immunda intelligi hypocritæ, qui externo viſibilis eccleſiæ cœtui ſeſe immiſcent. 10) Sicut Noah cum familia ſua inter leones, urſos, tygrides, lupos, aliasque ferociſſimas beſtias divino miraculo incolumis conſervatur: ſic exilis grex Domini in medio tyrannorum & hæreticorum agmine tutus manet. Eſ. XI. 6. 11) Quemadmodum arca habuit oſtium in medio lateris: ſic Chriſtus eſt eccleſiæ oſtium, Joh. X. 7. per quem ad militantem & triumphantem eccleſiam ingredimur; per hoc oſtium ingredimur, quando per baptiſmi ſacramentum eccleſiæ incorporamur. Auguſtinus lib. XII. contra Fauſtum cap. 16. *Nemo intrat in eccleſiam, niſi per ſacramentum remiſſionis peccatorum, hoc autem de Chriſti latere aperto manavit.* 12) Quemadmodum arca lucis aliquid habuit, cui tamen multum caliginis fuit admixtum, ſiquidem unam tantum habuit feneſtram: ſic in hac vita *cernimus per ſpeculum & in aenigmate*, 1 Cor. XIII. 12. Attendendum igitur verbo *velut lucernae lucenti in loco caliginoſo, donec dies illuceſcat.* 2 Petr. I. 19. 13) Quemadmodum in arca fuit cibus, quo conſervati ſunt homines, usque dum ingrederentur novum mundum: ſic in eccleſia per verbum & ſacramenta nutrimur, donec cœlum novum ac nova terra ſuccedat. 2 Petr. III. 13. 14) Quemadmodum arca intus & exterius bitumine fuit oblita: ſic corda noſtra interius munita ſint fide, exterius caritate. Auguſtinus in lib. LXV. qq. quæſt. 52. *Bitumen ſignificat caritatem, per quam ſancti nec illis*

(*) Hieronymus in epiſt. ad Damaſ. eccleſiam Romanam confert arcæ Noahi, ſed rectius lib. I. adv. Jovin. ait, per arcam ſignificari eccleſiam catholicam. Conferatur Gregorius homil. XVI. in Ezech. Ferus in 6. cap. Geneſ. Cyprianus de ſimpl. prælat. p. 164. *Si potuit evadere, qui extra arcam Noe fuit, & qui extra eccleſiam foris fuerit, evadet.* GERHARDUS.

ſcandalis, quae fiunt ab his, qui intus ſunt, cedunt, nec illis, quae fiunt ab his, qui foris ſunt. Epiphanius contra Alogos bitumen exponit *de virtute eccleſiae, quam obtinet contra ſerpentinas & lethiferas doctrinas,* incenſo enim bitumine ſerpentes fugari dicit. Auguſtinus lib. XII. contra Fauſtum Manich. c. 14. & in libr. LXV. qq. quæſt. 51. per ligna τετράγωνα illius arcæ (ita enim Hebræum Gopher exponunt LXX. interpretes, quos ſecutus eſt) *ſanctos eccleſiae cives* intelligendos eſſe dicit. *Arca* (inquit) *de lignis quadratis fabricatur, ſicut eccleſia de ſanctis conſtruitur ad omne opus bonum paratis. Quadratum enim quacunque verteris, ſemper ſtat firmiter, & ſancti in quibuslibet tentationibus ſtabiles permanent, non adverſitatibus, non proſperitatibus cedunt.* 15) Fabri arcæ, qui Noaho in exſtruenda illa operam locant, ipſi vero non ingrediuntur, typum præbent illorum mercenariorum, qui aliis monſtrant ſalutis viam, cui ipſimet inſiſtere nolunt, reliqui ex familia σύνεργοι, qui arcam ingreſſi fuerunt, repræſentant fideles & pios eccleſiæ miniſtros. Per corvum cadaveribus inhiantem, & ad arcam redire oblitum, intelliguntur apoſtatæ, qui carnalibus hujus mundi deſideriis seducti ab eccleſia diſcedunt. Thomas Aquinas in comm. 1 Petr. III. *Sicut arca fuit de lignis levigatis & dolatis, ita eccleſia conſtat de ſanctis per anguſtias & tribulationes adflictis, & ſicut arca ex lignis imputribilibus, ita eccleſia conſtat ex hominibus incorruptis: deinde in arca pauci, ſcilicet octo animae ſalvabantur; ex hoc ſignificatur paucitas ſalvandorum: poſtremo ſicut multiplicatis undis elevabatur arca, ſic per tribulationes creſcit eccleſia.* Vide Origenem Iſidorum & alios in Geneſin. (*)

5) *Vocatio Abrahæ.*

§. XXVI. III) *Vocatio Abrahae* ex Ur Chaldæorum illuſtrem præbet eccleſiæ typum. Gen. XII. 1. *Dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui, & veni in terram, quam monſtravero tibi.* Quemadmodum terra, ex qua Abrahamus egredi jubetur, fuit idololatriis repleta, terra caliginis & tenebrarum: ſic ante vocationem in eccleſiam *ambulamus in tenebris, & habitamus in regione umbrae mortis,* Eſ. IX. 2. *ſumus tenebrae.* Eph. V. 8. Quemadmodum vocatio illa Abrahæ fuit gratuitum omnino beneficium, cum ipſe quoque *ſervierit diis alienis*; Joſ. XXIV. 2. ita quoque eſt opus meræ gratiæ, nequaquam vero præcedentibus meritis debetur, quod ex tenebris ad lucem & ſortem ſanctorum in lumine, ad Chriſti ſcilicet ſalvificam agnitionem & beatam eccleſiæ ſocietatem vocamur. 2 Tim. I. 9. *Vocavit nos Deus vocatione ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quae data eſt nobis in Chriſto ante tempora ſecularia.* Sicut Abrahamus promte ſecutus eſt Deum vocantem, non contulit cum carne & ſanguine, non diſceptavit cum Deo, reliquit patriam, domum, fundos, agros, cognatos, &c. quibus in hac vita nihil carius eſſe poteſt: ſic & nos vocati ad eccleſiae conſortium absque ulla tergiverſatione ſequamur. Juſtinus in dial. cum Tryphone pag. 272. *Quid amplius prae caeteris per gratiam hic Abrahae tribuit Deus? quod perſimili vocationis verbo ipſum vocavit, exire jubens e terra, quam incolebat. Ille vero & nos omnes voce illa vocavit, & exivimus jam ex ea vitae converſatione, in qua viximus communibus aliorum terrae habitatorum moribus, male vitam agentes, & una cum Abrahamo jure haereditario accipiemus terram ſanctam, haereditatem cernentes in aevum infinitum, quippe qui liberi Abrahae propter parem fidem ſumus. Quo namque modo ille voci Dei credidit, & reputatum eſt ei ad juſtitiam; eodem & nos modo voci Dei, qua per apoſtolos Chriſti denuo promulgata, qua per prophetas olim nobis adnunciatae credentes ad mortem usque rebus mundanis omnibus renunciavimus.*

4) *Rubus ardens in deſerto.*

§. XXVII. IV) *Rubus ardens* in deſerto, qui tamen igne non abſumebatur, Exod. III. 2. quo pro-

(*) Quemadmodum arca ex multorum lignorum coaptatione ſeu conglutinatione coaleſcit in unum corpus: ſic ex multis variarum gentium & ordinum hominibus eccleſia colligitur in unum corpus. GERH.

procul dubio ſignificatum fuit, eccleſiam Iſraeliticam uri quidem igne tribulationum in Ægypto, non tamen conſumtam iri. Theodoretus quæſt. VI. in Exod. *Ego arbitror ſignificari Iſraelem Ægyptiorum inſidiis adpetitum non eſſe ſubjugandum, ſed adverſariis ſuperiorem futurum.* Rubus eſt ſylveſtris & abjectus frutex: ſic eccleſia in hac vita eſt humilis myrica in oculis mundi & humanæ rationis. Rubus eſt frutex ſpinoſus & ſenticoſus, quem, ut Hebræi loquuntur, avis citra deplumationem ingredi non poteſt: ſic qui eccleſiam hoſtiliter oppugnant, ſeipſos magis lædunt, quam iſtum. De rubo illo Moſaico ſcribit Philo in libr. de vita Moſis: *Rubus erat plantula ſpinoſa & debiliſſima, atque ea, nemine ignem admovente, repente tota accendi viſa eſt, quam cum ignis radicitus occupaſſet & ingenti flamma omnes ramos ac cacumen complexus eſſet: ea tamen perinde manebat illaeſa, ac ſi ſuperne fons delaberetur, incendiumque reprimeret, & velut materia eſſet incorruptibilis, non ignis pabulum, ſed contra nutriretur ab igne.* Sic eccleſia non conſumitur ab incendio iræ divinæ adverſus peccata, quia tegitur umbraculo gratiæ in Filio Dei nobis propoſitæ, is enim ex rubo ad Moſen locutus, ut ex Deut. XXIII. 16. docent Juſtinus in dial. cum Tryph. Auguſtinus lib. II. de Trinit. cap. 3. Hilarius lib. IV. de Trinit. Poteſt etiam per ignem, quo rubus accenditur, ſed non conſumitur, intelligi ignis tribulationum & perſecutionum, qui eccleſiam non abſumit, ſed purgat ſolum, & excoquit. Auguſtinus tract. III. in Joh. hoc ὅραμα interpretatur de ſynagoga Judaica reſiſtente multis Dei admonitionibus & rebellante prophetis, quorum vox inſtar luculenti ignis ſplendentis in obſcuro loco 2 Petr. I. 19. quotidie in ſynagogis legebatur. Act. XV. 21.

s) Domus Iſraelitarum in Ægypto.

§. XXVIII. V) *Domus Iſraelitarum in Ægypto.* Cum tenebræ horribiles & palpabiles totam Ægyptum operirent, in domibus Iſraelitarum habitantium in *terra Goſen erat lux.* Exod. X. 23. *Sanctis tuis maxima erat lux, & quia non ipſi eadem paſſi erant, magnificabant te.* Sap. XVIII. 1. Sic totus mundus in tenebris ignorantiæ, errorum, peccatorum & damnationis hæret, ſed in eccleſia Dei eſt lux divinæ cognitionis, gratiæ & ſalutis. Eſ. LX. 1. *Surge, illuminare Ieruſalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt,* v. 2. *quia ecce tenebrae operient terram & caligo populos; ſuper te autem orietur Dominus, & gloria ejus in te videbitur.* v. 3. *Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui.* Eph. V. 8. *Eratis quondam tenebrae, nunc autem lux in Domino.* Phil. II. 15. *Credentes ſunt velut luminaria in mundo lucentia in medio nationis pravae & perverſae.* Quemadmodum etiam ſanguinem agni paſchalis ſuper utrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum ſuarum ponebant Iſraelitæ, Exod. XII. 7. per quem ab angelo interfectore, omnia Ægypti primogenita percutiente, tuti erant v. 13. Sic Chriſti ſanguis eccleſiæ filios ab æterno exitio liberos præſtat, ſi vera fide illius adſperſionem ſuſcipiant, ſiquidem *ut regiae ſtatuae quamvis inanimatae ſint, confugientes ad ſe tamen ſervare ſolent: non quia ſtatuae ſunt, ſed quia regem repraeſentant: ſimiliter & agni illius ſanguis homines ſalvos facere debuit, non quia ſanguis erat, ſed quia ſanguinem Chriſti referebat,* quæ eſt Chryſoſtomi ſimilitudo. *Hic ſanguis Chriſti ſuper utrumque poſtem ponitur, quando non ſolum ore corporis, ſed etiam ore cordis hauritur.* Gregorius homil. XXII. in evang. In excidio primogenitorum Ægypti ſignificatum fuit, judicium & iram Dei non poſſe ſuſtineri, ne ab illis quidem, qui in mundo ſunt præſtantiſſimi, primogenitus enim vocatur *fortitudo & principium roboris.* Gen. XLIX. 3. Quod Iſraelitarum primogeniti non lædebantur, id non fiebat propter eorum præſtantiam, ſed ex gratia propter Chriſtum mediatorem, unicum illum agnum Dei, cujus typus fuit agnus paſchalis, 1 Cor. V. 7. In hujus beneficii memoriam omnes Iſraelitarum primogeniti Deo erant conſecrandi, redimebantur autem pretio quinque ſiclorum, Num. XVIII. 15.

Sed

Sed ut aliud λύτρον atque alia redemtio quam quinque ſiclorum ſignificari intelligeretur, dicit Dominus, Num. III. 12. quod pro *primogenitis filiorum acceperit* Levitas, quodque ideo redimi poſſint primogeniti hominum, quia Levitæ loco ipſorum conſecrati ſunt Domino, jam vero ex epiſtola ad Hebræos manifeſte conſtat, ſacerdotium Leviticum fuiſſe figuram Chriſti, ſignificatur igitur præſtantiſſimos in mundo eſſe iræ & judicio Dei obnoxios, Chriſtum autem ſeſe *ſanctificaſſe pro nobis*, Joh. XVII. 19. *ac dediſſe animam ſuam* λύτρον *pro multis;* Matth. XX. 28. illius beneficia diſtribuuntur in eccleſia, cujus typi fuerunt domus Iſraelitarum ſanguine agni paſchalis adſperſæ, a qua non debemus nos ſeparare, ſicut Iſraelitæ ſevere prohibentur domo ſua egredi, ne ab angelo vaſtatore percutiantur. Exod. XII. 22. Agnus paſchalis non comedebatur niſi in domibus Iſraelitarum, XII. 7. ſic in ſola *eccleſia*, quæ eſt domus Dei, *fructus paſſionis invenitur*. Cyprianus lib. I. epiſt. 6.

6) *Tabernaculum in deſerto.*

§. XXIX. (VI) *Tabernaculum Moſaicum* in deſerto Ex. XXVI. 1. & ſeqq. deſcriptum. Eſ. XXXIII. 20. *Reſpice Sion civitatem conventus noſtri, oculi tui videbunt Ieruſalem habitationem ſecuram, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur clavi ejus in ſempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur, quia ibi magnificus eſt Dominus noſter.* (Eccleſia tam firmiter eſt fundata & ſtabilita, ut nulla vi ſatanæ & organorum ejus everti queat. Matth. XVI. 18.) Eſ. LIV. 1. *Lauda ſterilis, quae non paris, &c. quoniam multi filii deſertae magis, quam ejus, quae habebat virum, dicit Dominus.* v. 2. *Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum expande, longos fac funiculos tuos, & clavos tuos conſolida.* (Eccleſia, quæ in nov. teſt. per prædicationem evangelii Chriſto colligitur, eſt copioſiſſima & multo feracior, quam ſynagoga vet. teſt.) Jer. XXX. 18. *Haec dicit Dominus, ecce ego convertam captivitatem tabernaculorum Iacob, & tectis ejus miſerebor, & aedificabitur civitas in excelſo ſuo, & templum juxta ordinem ſuum fundabitur.* (Ubi non ſolum reſtauratio urbis & templi Hieroſolymitani ſub Cyro, ſed etiam, imo cumprimis, eccleſiæ per prædicationem evangelii in nov. teſt. collectio, firmitas & amplitudo prænunciatur.) Ezech. XXXVII. 26. *Percutiam cum illis fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis, & fundabo eos, & multiplicabo, & dabo ſanctuarium meum in medio eorum in perpetuum.* v. 27. *Et erit tabernaculum meum in eis, & ero eis Deus, & ipſi erunt mihi populus.* (Hæc transferuntur ad eccleſiam nov. teſt. 2 Cor. VI. 16.) Ezech. XLI. 1. in deſcriptione prophetica novæ urbis ac novi templi itidem fit mentio *tabernaculi.* Amos IX. 11. *In die illa ſuſcitabo tabernaculum David, quod cecidit, & reaedificabo ſciſſuras murorum ejus.* (Hic locus ad regnum Chriſti in nov. teſt. refertur Act. XV. 16. Zach. XII. 7. *Salvabit Dominus tabernacula Iuda ſicut in principio.* Apoc. XIII. 6. *Beſtia aperuit os ſuum in blaſphemias ad Deum, blaſphemare nomen ejus & tabernaculum ejus,* v. 7. *& datum eſt illi bellum facere cum ſanctis.* Quomodo autem tabernaculum Moſaicum typus fuerit eccleſiæ militantis & triumphantis, (cui itidem tabernaculi adpellatio tribuitur Luc. XVI. 9. Hebr. VIII. 2. IX. 11. Apoc. XXI. 3.) late exponunt Auguſtinus lib. VII. de civ. Dei. cap. 32. Rupertus lib. IV. cap. 12. Gregorius lib. XXVIII. moral. cap. 9. Beda lib. de tabernac. II. cap. 6 & 7. Rabanus, Iſidorus & alii in Exodum. (*) Quemadmodum in tabernaculo

(*) Præter auctores ſupra a GERHARDO excitatos, fuerunt & alii, qui tabernaculum Moſaicum typum eccleſiæ chriſtianæ fuiſſe copioſius oſtendere adniſi ſunt. Fecerunt id PHIL. HENR. FRIEDLIEBIUS, *claſſ. I. ad Exod. XXVI.* 1. & *XXVII.* 18. DANIEL FESSELIUS, *tom. II. adverſar. ſacrer. libr. VIII. cap. VII.* GUIL. MOMMA, *de varia conditione & ſtatu eccleſ. ſub triplici oeconomia, tom. I. libr. II. cap. IX.* & qui primo nominandus erat loco, FRID. ADOLPH. LAMPE *im Geheimniſs des Gnadenbundes, part.* III. *p.* 268. *ſeqq.* Conferri quoque heic meretur EMONIS LUCII VRIEMOET *theſes con-*

naculo erat arca fœderis, tabulæ legis & propitiatorium, ex quo Dominus inter duas cherubim oracula reddebat : ſic in eccleſia docetur lex & evangelium, Chriſtus unicum illud propitiatorium ſua gratia in ea præſens eſt, Deus per verbum nobiſcum loquitur. Quemadmodum in tabernaculo offerebantur ſacrificia : ſic in eccleſia ſpiritualia ſacrificia Deo offeruntur. Quemadmodum in tabernaculo conſervabatur ignis cœlitus delapſus, quo ſacrificia abſumebantur : ſic cœleſtis ignis Spiritus ſanctus datur in eccleſia, per quem grata redduntur Deo ſpiritualia piorum ſacrificia. Quadruplex tabernaculi operimentum mirabilem eccleſiæ protectionem contra omnis generis tempeſtates ſignificat. Eſ. IV. 5. ***Dominus erit tabernaculum in umbraculum diei ab aeſtu & in ſecuritatem & abſconſionem a turbine & a pluvia.*** Laqueoli, anſulæ & uncini aurei, quibus cortinæ colligabantur, ſignificant eccleſiæ unitatem per ſpiritualem *συνάφειαν* & *παναρμονίαν*. Epheſ. IV. 16. ***Ex Chriſto capite totum corpus eſt συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἁφῆς τῆς ἐπιχορηγίας.*** Plurimæ cortinæ aulæa & ſaga, ex quibus tabernaculum fuit conſtructum, ſignificant varia eccleſiæ membra, varios hominum ſtatus & ordines, ex quibus colligitur eccleſia per fidei & caritatis unitatem conſociata. Numerum illorum denarium Auguſtinus adcommodat *ad praecepta decalogi* : Beda *ad caritatem Dei & proximi*, decem præceptis comprehenſam. Quemadmodum tabernaculum fuit portatile: ſic eccleſia in deſerto hujus mundi eſt ambulatoria. Tabulæ & columnæ ſignificant vere pios, qui ſunt columnæ in templo Dei Apoc. III. 12. nituntur enim firma fide, & confeſſione ſua aliis prælucent, unde ipſa eccleſia dicitur *columna & firmamentum veritatis.* 1 Tim. III. 15. Baſes argenteæ denotant Chriſtum, unicum illud eccleſiæ fundamentum, cui tota ejuſdem ſtructura innititur. Matth. XVI. 18. 1 Cor. III. 11. Arias Montanus obſervat, aſſeres illos cedrinos tabernaculi latera contegentes repræſentaſſe humanam ſtaturam longa veſte indutam : cardines crura ſive crurum oſſa, baſes humani corporis pedes retuliſſe, (quo pertinet, quod in vulgata verſione de tabulis in templo Salomonis dicitur 1 Reg. VII. 36. quod *quaſi in ſimilitudinem hominis ſtantis, fuerint factae*) ut ipſo ſtatim intuitu admonerentur Iſraelitæ, ligneas illas columnas viventium columnarum eſſe *σκιάσματα* & effigies. Per vectes denotantur eccleſiæ miniſtri, quorum opera tabernaculum eccleſiæ ex uno loco in alium defertur. Erigi jubetur tabernaculum non ad humani arbitrii placitum, ſed juxta ideam ac figuram in monte divinitus oſtenſam : ſic eccleſiæ *οἰκοδομὴ* ad præſcriptum cœleſtis architecti & ad normam verbi adcommodanda, non ad hominum placita & commenta. Sanctum ſanctorum velo diſtinctum a ſancto typum præbet eccleſiæ militantis a triumphante carnis velo diſtinctæ. Hebr. IX. 8. Figura ſanctuarii *τετράγωνος* ad firmitatem, ſoliditatem & perfectionem cœleſtis Hieroſolymæ adcommodatur. Apoc. XXI. 16. Per lucernas tabernaculum illuminantes lucem verbi ſignificari docet pſalmographus Pſ. CXIX. 105. ***Lucerna pedibus meis verbum tuum.*** Ornamenta columnarum ac cortinarum denotant varia Spiritus ſancti chariſmata, quibus pii, præſertim eccleſiæ miniſtri, ad aliorum ædificationem ornantur. Atrii capacitas eccleſiæ amplitudinem denotat, conſtat enim ex multis animarum myriadibus &c. Poſſunt hæc omnia paucis ſolum mutatis adplicari ad comparaT

controverſæ antiquit. Iſraëlit. part. I. p. 127. ubi oſtendere conatur, tabernaculum adumbraſſe ſtatum fidelium novi teſtamenti. Inſertæ ſunt ejus de hoc argumento meditationes *miſcellan. Duisburgenſ. tom. II. p. 696.* Sunt vero alii, qui tabernaculum hriſtum ipſum, & quidem humanam ejus naturam denotaſſe arbitrantur, quatenus tota deitatis plenitudo in ea habitavit. Nec ipſum Gerhardum ab hac ſententia fuiſſe alienum, ex iis, quæ *tom. VI. loc. XIV. tract. II. §. XXI. p. 50.* hanc in rem ſcripſit, luculenter patet. Exiſtimavit nimirum vir doctiſſimus, tabernaculum *principaliter* ipſum Chriſtum, ſecundum autem ac *minus principaliter* eccleſiam tam militantem, quam triumphantem, ſignificaſſe. Conſerenda, quæ in *notis* textui Gerhardiano *loc. cit. p. 50.* ſubjectis, hanc in rem diximus.

parationem eccleſiæ cum templo Hieroſolymitano a Salomone exſtructo & 1 Reg. VIII. late deſcripto, quod itidem fuit eccleſiæ typus, unde templi adpellatio ei tribuitur. Zach. VI. 12. *Ecce vir, germen nomen ejus, & ſub eo germinabit & aedificabit templum Domino*. v. 13. *& ipſe exſtruet templum Domino, & ipſe geſtabit decorem, & ſedebit, & dominabitur ſuper ſolio ſuo, & erit ſacerdos ſuper ſolio ſuo.* Sicut Salomon ædificavit templum Domino, ſic Chriſtus princeps pacis ſpirituale templum exſtruit Deo 1 Cor. III. 16. *Neſcitis, quia templum Dei eſtis &c.* 2 Cor. VI. 16. *Vos eſtis templum Dei.* 2 Theſſ. II. 4. Anti Chriſtus *ſedebit in templo Dei*, hoc eſt, dominatum in eccleſia geret.

7) *Domus Rahabis.*

§. XXX. VII) *Domus Rahabis* Joſ. II. 18. & VI. 23. Quemadmodum enim omnes Jerichuntis cives percuſſi fuerunt ore gladii, ſolis illis, qui in Rachabis domum recepti fuerant, ſervatis: ſic Jericho hujus mundi æterno exitio ſubjecta eſt, ſed qui in eccleſiam ſe conferunt, ab illo ſervabuntur. Funiculus ex filis coccineis, quem Rahab in feneſtra ligavit, denotat Chriſti ſanguinem, qui eccleſiæ domum ab exitio immunem præſtat. Juſtinus in dial. cum Tryph. p. 265. *Funiculi coccinei ſymbolum ſanguinis Chriſti ſignum prae ſe tulit* τὸ σύμβολον τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ ἐδήλου, *per quem vetuſti fornicatores & iniqui homines ex gentibus omnibus ſalvantur remiſſionem peccatorum accipientes et ulterius non peccantes. Qui oſtium domus tuae egreſſus fuerit*, (dicunt exploratores ad Rahabem Joſ. II. 19.) *reus ſibi erit, ſanguis ipſius erit in caput ejus*: ſic qui ab eccleſiá exeunt, ipſimet ſui exitii ſibi ſunt auctores. Cyprianus libr. I. epiſt. 6. non longe a princ. *Rahab typum portabat eccleſiae, cui mandatur et dicitur*: Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipſam in domum tuam, & omnis, qui exierit oſtium domus tuæ foras, reus ſibi erit. *Quo ſacramento declaratur, in unam domum ſolam, hoc eſt, in eccleſiam victuros et ab interitu mundi evaſuros colligi oportere, quisquis autem de collectis foras ejecerit, id eſt, ſi quisquam in eccleſia gratiam conſecutus receſſerit, et ab eccleſia exierit, reum ſibi futurum, id eſt, ipſum ſibi, quod pereat, imputaturum.* Hieronymus in epiſt. ad Nepotianum de vita cleric. non longe a princ. *Rahab meretrix in typo eccleſiae reſticulam myſterium ſanguinis continentem, ut Hiericho pereunte domus ejus ſalvaretur, adpendit.* Gloſſa ordin. h. l. *Ipſa pannum coccineum ponit in domo ſua, per quod ſalvetur ab excidio civitatis, coccineum ſcilicet, quod ſanguinis formam gerebat, ſciebat enim, quod nulli eſſet ſalus, niſi in ſanguine Chriſti. Si quis ſalvari vult, veniat in hanc domum, in qua Chriſti ſanguis in ſignum eſt redemtionis. Nemo ergo extra eccleſiam ſalvatur. Qui foras exit, mortis ſuae reus fit, hoc eſt ſanguis ſignum, quia haec eſt, ſanctificatio, quae per ſanguinem conſtat. Quod in feneſtra dependet hoc ſignum, illud arbitror indicare, quod feneſtra domum illuminat, et per quam tantum luminis capimus, quantum ſufficiat oculis noſtris et viſui, et incarnatio ſalvatoris non nobis integrum deitatis adſpectum ingeſſit, ſed tanquam per feneſtram per incarnationem ſuam fecit nos lumen deitatis adſpicere, ideo mihi videtur ſignum ſalutis per feneſtram datum, quo ſalutem conſequantur omnes, qui in domo ejus ſunt.*

8) *Hieroſolyma.*

§. XXXI. VIII) *Hieroſolyma*, ſub cujus nomine de eccleſia nov. teſt. paſſim vaticinantur prophetæ, Eſ. XLI. 27 LX. 1. Zach. VIII. 3. &c. ipſa quoque triumphans in cœlis eccleſia adpellatur cœleſtis & nova Hieroſolyma, Gal. IV. 26. *Illa, quae ſurſum eſt, Ieruſalem, libera eſt, quae eſt mater omnium noſtrum.* Hebr. XII. 22. *Acceſſiſtis ad Ieruſalem cæleſtem et multorum millium angelorum frequentiam* Apoc. III. 12. *Scribam ſuper eum nomen novae Ieruſalem, quae deſcendit de cælo a Deo meo.* XXI. 2. *Vidi ſanctam civitatem Ieruſalem novam deſcendentem de cælo a Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.* Habet autem nomen Jeroſolymæ in Hebræo dualem formam ירושלים ob duas urbis partes:

una

una fuit urbs שָׁלֵם in monte Sion ſita; altera יִרְאֶת mons Moria, urbi poſtea junctus & incluſus. Id ipſum apoſtolus myſtice exponit Gal. IV. 26. quod ſignificet duplicem Hieroſolymam unam, quæ eſt ἡ ἄνω *ſive ſuperior* ירושלם של מעלה alteram quæ eſt ἡ κάτω ירושלם של מטה. Quemadmodum Hieroſolyma terrena fuit metropolis Palæſtinæ, ac proinde mater Iſraelitarum ſecundum carnem: ſic eccleſia eſt ſpiritualis mater omnium credentium Iſraelitarum ſecundum Spiritum Gal. IV. 26. Quemadmodum Hieroſolymam ſingulis annis tribus vicibus omnes Iſraelitæ conveniebant: Exod. XXIII. 14. & 17. Deut. XVI. 16. *Ieruſalem aedificatur ut civitas, ut illuc adſcendant tribus, tribus Domini, teſtimonium Iſrael ad confitendum nomini Domini* Pſ. CXXII. 3 & 4. ſic eccleſia eſt congregatio omnium ſanctorum. Quemadmodum Hieroſolyma fuit ſedes regni & ſacerdotii: ſic in eccleſia Chriſtus regnum & ſacerdotium adminiſtrat, quin & cives eccleſiæ facit *reges & ſacerdotes* Apoc. I. 6. Quemadmodum Hieroſolyma fuit ſita in montibus, Pſ. LXXXVII. 2. & in meditullio τῆς οἰκουμένης, ut notat rabbi Aben-Ezra, ut odor cœleſtis doctrinæ ex ea in gentes vicinas propagari poſſet: ſic eccleſia eſt civitas Dei ſupra montem poſita, Matth. V. 14. ut omnibus ad illam pateat acceſſus. Quemadmodum ex omnibus Iſraelitarum civitatibus Hieroſolymam Deus elegit, ut ibi habitaret ac ſacrificiis coleretur: ſic in ſola eccleſia eſt vera Dei agnitio, verus cultus, vera ſacrificia. Pſ. LXXXVII. 2. *Fundamenta ejus in montibus ſanctis, diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob.* v. 3. *Glorioſa dicuntur in te, civitas Dei.* Quemadmodum de Hieroſolyma dicitur, quod *ignis & caminus Dei in ea fuerit*, Eſ. XXXI. 9. ſic in Eccleſia Deus habitat gratioſa ſua præſentia. Poſſunt etiam aliæ figuræ ex vet. teſt. huc adduci, utpote candelabrum in tabernaculo ac templo, Eſ. XXV. 31. Zach. IV. 2. myrtetum, Zach. I. 8. &c. quarum comparationum membra exponit Balduinus in comment. Zachar. &c.

Allegoriæ ſimilitudines ac parabolæ nov. teſt.

§. XXXII. Typis, teſtamenti veteris, allegoriæ, ſimilitudines ac parabolæ nov. teſt. conjungendæ ſunt. I) *Mons*, in quo Chriſtus legem moralem in principio miniſterii ſui explicat Matth. V. 1. allegorice ſignificat eccleſiam, ſiquidem in illa ipſa concione Chriſtus eam comparat *civitati ſupra montem poſitae.* Matth. V. 14. Oſtendit igitur hæc figura doctrinam legis in eccleſia ſonare debere. Sicut mons altus eſt & firmus, ſic eccleſia eminet virtutibus, & ſtabilitate fidei firma eſt. Sicut mons evehitur ſupra colles, ſic eccleſia tendit ad ſuperiora, & inferiora deſpicit. Procul dubio etiam Chriſtus reſpexit ad vaticinia vet. teſt. in quibus montis adpellatione eccleſia denotatur Pſ. II. 6. XV. 1. LXVIII. 16. &c. Veteres ſtatuunt, concionem illam habitam eſſe in monte Thabor, qui deflectentibus a mari Galilææ primum occurrit, & inter præcipuos Galilææ montes numeratur, Pſ. LXXXIX. 13. Jer. XLVI. 18. cumque in eodem monte poſtea audita fuerit vox Patris cœleſtis de Chriſto: *Hunc audite*, Matth. XVII. 5. inde colligitur, eccleſiam alligatam eſſe ad vocem ſponſi ſui, hoc eſt, ad doctrinam Chriſti. Jucunda etiam eſt hæc pictura. In vet. teſt. tam terribilis erat legis promulgatio, ut populus non poſſet in montem Sinai adſcendere, ſed clamabat: *Vocem illam non poſſumus audire*, Exod. XX. 19. hoc eſt, quando ſola lex in eccleſia ſonat, tum nihil aliud quam terrores conſcientiæ in animis hominum exinde oriuntur; ſed quando Chriſtus mediator in monte explicat legem addens ſuam impletionem, hoc eſt, quando miniſterio legis in eccleſia conjungitur doctrina evangelii, tunc accedunt turbæ, & de efficacia doctrinæ ejus mirantur; Matth. VII. 28. ſicut in monte Thabor, ubi Chriſtus adeſt, apoſtoli faciem ejus non tantum ferre poſſunt, ſed etiam ibi manere cupiunt, XVII. 3. cum filii Iſraël non potuerint in faciem Moſis ἀτενίσαι. 2 Cor. III. 13. II) *Navis*, in qua Chriſtus vehitur, Matth. VIII. 23. Marc. IV. 36. Luc. VIII. 22. quam procellæ ventorum & fluctuum

ctuum oppugnant, itidem præbet eccleſiæ picturam. *Navigat eccleſia*, ait Chryſoſtomus in Matth. *inſtructa fidei gubernaculo felici curſu ſuper hujus ſeculi mare habens Deum gubernatorem, angelos remiges, portans choros omnium ſanctorum erecta in medio ipſa ſalutari arbore crucis, in qua evangelicae fidei vela ſuſpenſa flante Spiritu ſancto ad portum paradiſi & ſecuritatem quietis aeternae deducitur.* Quemadmodum in hanc navim Chriſtus colligit ſuos apoſtolos & reliquos diſcipulos relictis ingratis Capernaitis: ſic eccleſia eſt cœtus fidelium, qui per mare hujus mundi Chriſtum ſequuntur. Quemadmodum hæc navis oppugnatur a procellis ventorum & fluctibus maris ſatanæ impulſu excitatis; Job. XLI. 22. ſic adhuc ſatanas contra eccleſiam varias perſecutionum procellas & fluctus excitat, quam ad rem promtos invenit impios, qui ſunt quaſi *mare fervens, quod quieſcere non poteſt*; Pſ. LVII. 20. ſed quia Chriſtus vehitur in eccleſiæ navi, ideo nec vis tempeſtatum, nec turbo ventorum, nec impetus fluctuum eam ſubmergere poſſunt. Pſ. XLVI. 4. *ſonent ſane & turbidae fiant aquae, v. 6. Deus in medio ejus non commovebitur.* Videtur quidem Chriſtus aliquantiſper dormire, hoc eſt, non exercere iram & vindictam contra hoſtes eccleſiæ, ſed *cor* ipſius interim *vigilat*, Cantic. V. 2. *non dormiat, neque dormit, qui cuſtodit Iſrael*; Pſ. CXXI. 4. Noſtrum eſt, ingruentibus perſecutionum fluctibus piis precibus eum excitare, ut reſpondeat nobis ex Jerem. XXXI. 26. *Super hoc de ſomno ſuſcitatus ſum, & vidi, & ſomnus meus dulcis mihi.* Thomas part. III. q. 72. artic. 8. Epiphanius lib. II. tom. I. hæreſ. 61. p. 422. contra apoſtolicos hanc ſimilitudinem ad diverſos ſtatus in eccleſia adcommodat. *Sancta Dei eccleſia*, inquit. *navi ſimilis eſt. Navis autem non ex uno ligno conſtat, ſed diverſis. Et carinam quidem ex uno ligno habet, ſed non uno modo: ancoras autem ex alia materia: mali item & tabulata & puppis partes, parietumque ac tranſtrorum, velorum item ac remorum, gubernaculorumque ac aliorum omnium ex diverſis lignis compactionem habet.* III) Joh. X. comparatur eccleſia *ovili*. Quemadmodum oves extra ovile vagantes cedunt lupis in prædam, ſic niſi eccleſiæ conjungamur, paratum eſt nobis exitium. Quemadmodum ovile non eſt firmiter arcis inſtar monitum, ſed ſola paſtoris vigilantia cuſtoditur: ſic eccleſia in hac vita plerumque caret humanis præſidiis, ſed Chriſti ἀρχιποιμένος cuſtodia conſervatur. Quemadmodum ovile non habet exterius auguſtam buendam ſplendorem: ſic eccleſia in hoc mundo eſt contemta. Quemadmodum ovile complectitur omnes oves teneras & adultas, ſanas & morbidas: ſic eccleſia eſt congregatio chriſtianorum, inter quos quidam fide ſunt robuſti, quidam infirmi: quidam fide & moribus integri, quidam vero erroribus & peccatis ſunt infecti. Quemadmodum lupi & alia animalia rapacia ovile circumeunt, eique inſidiantur: ſic eccleſia verſatur in medio luporum, tyrannorum & hæreticorum &c. IV) *Domus*, in qua congregati apoſtoli acceperunt Spiritum ſanctum Act. II. 2. denotat eccleſiam. Ut enim & in alia domo unanimiter congregati fuerunt apoſtoli, ſic in eccleſia nos decet eſſe concordes. Ut apoſtoli in ea acceperunt Spiritum ſanctum; ſic in eccleſia ſunt Spiritus ſancti dona. V) In concione, quam Chriſtus ad turbas juxta mare in navicula habuit, variis parabolis ſors eccleſiæ in hoc mundo declaratur. Matth. XIII. Marc. IV. Luc. VIII. Comparatur enim regnum cœlorum ſive collectio eccleſiæ per prædicationem verbi *ſemini* in quadruplicem terram cadenti, *ſementi* ſua ſponte ad copioſam meſſem exſurgenti, *agro*, in quo naſcuntur triticum & zizania, *grano ſinapis*, quod in arborem magnam excreſcit, *fermento*, quod totam farinæ maſſam fermentat, *theſauro* in agro abſcondito, *margaritae* pretioſæ omnibus bonis a mercatore antelatæ, *ſagenae* omnis generis piſces concludenti, quarum parabolarum præcipuus ſcopus eſt, ut doceamur, in eccleſia bonis admixtos eſſe malos, ſanctis conjunctos eſſe hypocritas, ſed in noviſſimo die ſeparationem futuram. Adcurata illarum explicatio peti poteſt ex harm. evang. Chemni-

Chemnitii cap. 61. & 62. (*) VI) [Apoc. XII. 1. & ſeqq. egregia eccleſiæ pictura proponitur. *Signum magnum conſpectum eſt in cœlo. Mulier amicta ſole,* (Chriſto juſtitiæ ſole per fidem induta, Malach. IV. 2. ac cœleſti gloria ſolis inſtar olim fulſura Matth. XIII. 43.) *& luna ſub pedibus ejus*, (terrena omnia lunæ inſtar variabilia magno animo conculcans ac deſpiciens, conſtans etiam eſt in vera doctrina, & calcat lunam, hoc eſt, hæreſes, quæ inſtar lunæ mutantur ac variantur) *& in capite ejus corona duodecim ſtellarum.* (Fulgore propheticæ & apoſtolicæ doctrinæ coruſcans) v. 2. *Illa uterum ferens, clamabat parturiens, & cruciabatur, ut pareret.* (Eccleſia eſt ſpiritualis piorum mater, quos ὠδίνει non ſine ſummis doloribus & anguſtiis tempore perſecutionum parturit, *donec Chriſtus in illis formetur.* Gal. IV. 19.) v. 3. *Draco magnus & rufus* v. 4. *ſtetit ante mulierem parituram, ut cum peperiſſet, filium ejus devoraret;* (ſerpens ille antiquus, qui vocatur diabolus v. 9. Chriſtum in cordibus credentium exſtinguere conatur, fidem & confeſſionem ejus exterminando) ſed v. 5. *mulier peperit filium maſculum, qui recturus erat omnes gentes virga ferrea,* (hoc eſt, Chriſtum, de quo vaticinium illud Pſ. II. 9. unice agit) *& raptus eſt filius ejus ad Deum & ad thronum ejus.* (Chriſtus peracto in terris miniſterio per fidem in cordibus piorum ſpiritualiter conceptus adſcendit in cœlum, & ad thronum Paternæ dextræ conſedit.) v. 6. *Mulier vero fugit in ſolitudinem; ubi habebat locum paratum a Deo.* (Satan nec Chriſto nocere, nec eccleſiam evertere poteſt, licet horrendis perſecutionum fluctibus eam oppugnet & ποταμοφόρητον facere cupiat v. 15.

VII) Pictura cœleſtis Hieroſolymæ Apoc. XXI. & XXII. proprie exprimit ſtatum eccleſiæ militantis, interim quia eccleſia militans cum triumphante ſocietatem quandam habet, ideo quædam illius picturæ membra ad eccleſiam triumphantem adcommodari poſſunt, vocatur enim *& ipſa civitas ſancta, Hieroſolyma nova, deſcendens de cælo,* (quia caput ejus Chriſtus eſt Dominus de cœlo, 1 Cor. XV. 48. ipſa quoque nata eſt ἄνωθεν, Joh III. 7. & cum Chriſto in cœleſtibus collocata. Eph. II. 6.) eſt *Chriſti ſponſa*, eſt *tabernaculum Dei, in quo Deus ſua gratia habitat, habet claritatem Dei, in verbo relucentem, angelorum praeſidio eſt munita: ſuper fundamentum doctrinae apoſtolicae exſtructa, eſt ſtabilis & ampla civitas, pretioſis donis exornata &c.* ſed hæc bona in altera vita multo erunt præſtantiora & ampliora, tunc enim perfecte implebuntur omnia hujus viſionis & picturæ apocalypticæ membra.

Adpellationes & encomia eccleſiæ ex patribus.

§. XXXIII. In ſcriptis veterum exſtant variæ adpellationes, periphraſes & encomia eccleſiæ. Juſtinus in dial. cum Tryph. p. 223. vocat eam *Dei filiam, Chriſti ſponſam & conjugem.* Irenæus lib. III. cap. 6. p. 175. *Dei ſynagogam.* Lib. ejusd. cap. 4. p. 172. *Depoſitarium dives, in quod pleniſſime contulerunt apoſtoli omnia, quae ſunt veritatis, ut omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitae.* Lib. ejusd. cap. 40. *matrem noſtram, cujus mamillis nutrimur ad vitam.* Lib. V. cap. 17. p. 341. ἑπτάμυχον *lucernam, Chriſti lumen bajulantem, cui creditum lumen Dei & per hoc ſapientia Dei.* Clemens Alexand. lib.

(*) Apoc. I. 20. *Septem candelabra aurea ſunt ſeptem eccleſiæ.* Eccleſia comparatur candelabro 1) propter viſibilitatem, quia eccleſia eſt viſibilis & excellenti ſplendore conſpicua, Matth. V. 2) propter luciditatem, quia inſtar candelabri lucem mundo praefert, quod lumen eſt ipſe Chriſtus candelabro impoſitus, Joh. VIII 12. 3) propter firmitatem. Richardus de Vict. *Sicut magna candelabra tribus ferme pedibus ſuſtinentur, ita eccleſia in ſacroſancta Trinitatis fide per caritatem operanti fundata erectaque conſiſtit.* Comparatur autem candelabris aureis; 1) ut aurum per ignem probatur, malleis extenditur, & in formam candelabri productum inſtrumentum luminis efficitur: ſic eccleſia tentationibus probata & tunſionibus perſecutionum extenuata ardet igne ſapientiae cœleſtis, & lucet opere caritatis. 1 Petr. I. 7. 2) Ob caritatem, quae ob excellentiam & praeſtantiam auro omnium metallorum pretioſiſſimo comparatur, & cui per ignem tribulationis nihil decedit. GERHARDUS.

lib. VII. ſtromat. *congregationem ſanctorum.* Tertullianus lib. de coron. milit. *Chriſti curiam.* Cyprianus lib. II. epiſt. 3. *cœtum Chriſto credentium, cui per fidem copulantur & uniuntur.* Lactantius lib. IV. cap. 13. circa finem: *Verum Dei templum, quod non in parietibus eſt, ſed in corde ac fide hominum, qui credunt in eum, ut vocentur fideles.* Cap. 30. circa finem: *Fontem veritatis, domicilium fidei & templum Dei, quod ſi quis non intraverit, vel a quo ſi quis exiverit, a ſpe vitae & ſalutis aeternae alienus fit.* Ambroſius lib. II. in Luc. cap. 3. *Matrem viventium, quam Deus aedificavit in ipſo ſummo lapide angulari Chriſto Ieſu, in quo omnis ſtructura compaginata creſcit in Dei templum.* Auguſtinus lib. XVII. de civ. Dei cap. 12. *Domum Dei & templum Dei de hominibus factum non de lapidibus, ubi habitat in aeternum, populus cum Deo & in Deo ſuo & Deus cum populo atque in populo ſuo &c.* Cap. 16. *Civitatem regis magni, Sionem ſpiritualiter ſic dictam, quod nomen latinis eſt ſpeculatio, quia ſpeculatur futuri ſeculi magnum bonum, illic enim dirigitur ejus intentio, Hieroſolymam ſpiritualem.* Chryſoſtomus ſerm. X. in 4. epiſtola ad Epheſ. *Ex animabus noſtris conſtructam domum.* Smaragdus in 1 Petr. II. *Domus ſpiritualis eccleſia eſt juſtorum de lapidibus vivis & animabus aedificata ſanctorum.* Beda in Levit. *Corpus Chriſti ex multis membris velut ex multis granis collectum, per legis & evangelii molam contritum, per aquam baptiſmatis tinctum & Spiritu ſancto ſolidatum.* Leo & Anshemius imperatores vocant *religionis & fidei perpetuam matrem*: lib. I. tit. 5. l. 14. codicis. Bernhardus ſerm. LIII. de mod. bene viv. col. 1726. *Scalam Iacobaeam*, quia generalis eccleſia ex parte adhuc militat in terris, & ex parte jam regnat in cœlis. Eucherius vocat *Dei nidulum &c.* Lutherus tom. I. lat. p. 36. *Filiam Dei verbo Dei genitam &c.* Poſſumus etiam vocare eccleſiam Spiritus ſancti ἐργαστήριον, officinam & ſcholam, &c.

Epitheta eccleſiæ ex ſymbolo apoſtolico.

§. XXXIV. In ſymbolo apoſtolico & Nicæno eccleſia præſertim nov. teſt. vocatur, 1) *una*, 2) *ſancta*, 3) *catholica*, & 4) *apoſtolica.* *Una* vocatur ex Cant. VI. 8. propter ſpiritualem unitatem, quam verbis emphaticis exponit apoſtolus Epheſ. IV. 3. *Soliciti eſtote ſervare unitatem Spiritus in vinculo pacis*; v. 4. *unum corpus & unus ſpiritus, ſicut & vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtrae.* v. 5. *Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.* v. 6. *Unus Deus, & Pater omnium noſtrum.* *Una* igitur dicitur, quia ab uno Domino per unum baptiſma in unum corpus myſticum ſub uno capite redacta, uno Spiritu regitur, fidei, ſpei & caritatis unitate conſtringitur, unam fidem profitetur, & una vocatione ad unam hæreditatem cœleſtem vocatur. Unitas illa fidei nititur uno doctrinæ propheticæ & apoſtolicæ fundamento, unde dicitur *ſuperaedificata ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum.* Eph. II. 20. De hac eccleſiæ unitate pulcerrime ſcribit Irenæus lib. I. c. 3. p. 39. ταύτην τὴν πίστιν (cujus brevem ſummam ex ſymbolo apoſtolico in præcedentibus recitaverat) ἡ ἐκκλησία καίπερ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη ἐπιμελῶς φυλάσσει ὡς ἕνα οἶκον οἰκοῦσα, καὶ ὁμοίως πιστεύει τούτοις ὡς μίαν ψυχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει καὶ διδάσκει καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἓν στόμα κεκτημένη. Sicut una anima diverſa corporis membra vivificat: ſic totam eccleſiam unus Spiritus animat & vegetat. Sicut in malo Punico uno cortice multa grana capſulis diſtincta uniuntur: ſic innumeros populos fidei unitas in eccleſia continet. Sicut faſciculus aliquis uno vinculo colligatur: ſic cœtus ſanctorum una eademque fide, ſpe & caritate conſtringitur, atque uno divinæ protectionis munimine circumdatur. (*) Bellarminus lib. III. de eccleſia cap. 5. circa med. haud inſcite philoſophatur de eccleſiæ unitate. *Multiplex* (inquit) *unitas in eccleſia invenitur:* Pri-

1) Una.

(*) Cyprianus tract. III. de ſimpl. prælatorum in princ. p. 164. *Eccleſia una eſt, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur. Quomodo ſolis multi radii, ſed lumen unum, & rami arboris*

Prima eſt unitas ratione ejuſdem principii, id eſt, Dei vocantis. Secunda unitas ratione ejuſdem ultimi finis, ſalutis ſcilicet aeternae. Tertia ratione eorundem mediorum, id eſt, fidei, ſacramentorum, legum. Quarta eſt ratione ejuſdem Spiritus ſancti, a quo tanquam externo & ſeparato rectore univerſa eccleſia gubernatur. Quinta ratione ejuſdem capitis tanquam interni & conjuncti rectoris, Chriſti ſcilicet. (cui Bellarminus addit vicarum caput Pontificum Romanum) *Sexta eſt ratione connexionis membrorum in ſe & praecipue cum capite. Inter has unitates illae, quae faciunt proprie eccleſiam unam, ſunt duae ultimae, nam per primam eccleſia non tam eſt una, quam ex uno : per ſecundam non tam eſt una, quam per unum. Per quartam non tam eſt una, quam ad unum. Per tertiam non tam eſt una, quam ſub uno. Per quintam & ſextam proprie eſt una, id eſt, unum corpus, unus populus, una ſocietas.* *Sancta* dicitur ex

2) *Sancta.*

1 Cor. XIV. 33. & Apoc. XI 2. quia Chriſtus caput illius ſanctum eſt. Hebr. VII. 26. qui ſanctitatis ſuae eccleſiam facit participem. Joh. XVII. 19. quia *ſancta vocatione vocatur*, & a mundo ſeparatur; 2 Tim. I. 9. quidquid enim a communi & profana ratione ſeparatum ad uſum & honorem Dei ſeparatur & conſecratur, in ſcriptura vocatur ſanctum, Levit. X. 10. quia *ſanctum Dei verbum illi eſt concreditum*; Rom. III. 2. quia Spiritus ſanctus in hoc coetu credentes ſanctificat, Chriſti ſanctitatem per fidem illis adplicando, interiorem renovationem & ſanctitatem in cordibus ipſorum operando, & perfectae ſanctitatis deſiderium in illis excitando. Joh. XVII. 17. *Pater ſanctifica eos in veritate.* Rom. I. 7. *Vocatis ſanctis.* 1 Cor. III. 17. *Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos*, Sicut Chriſtus, qui eccleſiae caput eſt, de Spiritu ſancto conceptus eſt: ſic ſancta eccleſia, quae ipſius corpus eſt, eodem Spiritu ſancto repletur, ut vivat. Diſtinguitur hoc encomio eccleſia non ſolum a conventiculis impiorum & haereticorum, quae vocantur *ſynagoga ſatanae*, Apoc. II. 9. & III. 9. ſed etiam ab hypocritis externo eccleſiae coetui intermixtis. *Catholica* (*) vocatur 1) reſpectu eccleſiae *veteris teſtamenti.*

3) *Catholica.*

Nam in vet. teſt. eccleſia ordinarie adligata erat ad unam aliquam gentem, videlicet Iſraeliticam, & ad certum locum, videlicet tabernaculum & templum, ita ut ad illum coetum conjungere ſe oportuerint, quicunque volebant eccleſiae eſſe membra; Pſ. LXXVI. 1. CXLVII. 29. Eſ. XXXI. 9. Rom. III. 2. IV. 4. &c. ſed in nov. teſt. ſine diſcrimine populorum, locorum & perſonarum per univerſalem evangelii praedicationem inter omnes gentes ex omnibus hominum nationibus & linguis eccleſia colligitur. Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. Luc. XXIV. 47. Act. I 8. Col. I. 6. &c. Chryſoſtomus in c. II. Eſaiae: *Eccleſia expaſſis finibus & reclinatis manibus univerſas undecunque terrarum gentes excipit.* 2) Reſpectu *particularium* eccleſiarum, quarum in toto orbe ſunt complures, ex quibus ceu membris una conſtituitur eccleſia, quae eſt & dicitur καθολικὴ. Sic Petri, Jacobi

boris multi, ſed robur unum tenaci radice fundatum. Et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numeroſitas licet diffuſa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen ſervatur in origine. Avelle radium ſolis a corpore, diviſionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit. A fonte praecide rivum, praeciſus areſcet : ſic & eccleſia Domini luce perfuſa per orbem totum radios ſuos porrigit, unum tamen lumen eſt, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis ſeparatur : ramos ſuos in univerſam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit, unum tamen caput eſt & origo una & una mater foecunditatis ſucceſſibus copioſa. GERHARDUS.

(*) Egregia ſunt verba OPTATI MILEVITANI, quibus rem haucce illuſtrat : *lapis eſt Chriſtus* inquit, *duos in ſe ſuſcipiens populos, unum de gentibus; alterum de Iudaeis : qui nodo pacis jungit utrumque parietem.* Vid. ejuſdem *lib. III. de ſchiſmate Donatiſtarum cap. X. p. 67.* Caeterum plures rationes, cur eccleſia dicatur *catholica*, edifferuit CYRILLUS *Hieroſolymitanus*, *catecheſ. XVIII. p. 270.* edit. THOM. MÜLLER, qui & in *notis* ad *h. l* uberius argumentum hocce pertractavit. Jungi vero merentur JO. MUSAEUS in tract. *de eccleſia, part. I, p. 137.* & BALTHAS. BEBELIUS, in *antiquitat. eccleſiaſt. ſec. IV. art. VIII. ſect. VI. §. 27. ſeqq. p. 654.*

Jacobi & Johannis epiſtolæ, quia non inſcriptæ ſunt certis particularibus eccleſiis, nec additur nomen regionis vel urbis, ad quam in ſpecie ſint directæ, vocantur *catholicae* ſeu *univerſales*. Auguſtinus epiſt. 170. *Catholica eccleſia dicitur, quia per totum terrarum orbem diffunditur.* 3) Reſpectu *catholicae* fidei, quæ æſtimanda eſt ex communi omnium piorum ac fidelium, quocunque tempore & loco vixerint, vel adhuc vivunt, vel porro victuri ſunt, conſenſu. Conſenſum autem illum catholicis prophetarum & apoſtolorum ſcriptis, quæ ſunt unicum eccleſiæ fundamentum, Eph. II. 20. unice niti oportet. Vincentius Lirinenſis adv. hæreſ. cap. 3. dicit, *catholicam fidem conſtare univerſitate, antiquitate, conſenſione.* 4) Reſpectu *haereticorum*, qui a catholico illo catholicæ fidei in ſcripturis fundatæ conſenſu nefarie, diſcedunt, & a vere catholica eccleſia ſeſe ſeparant. Tertullianus lib. IV. adv. Marc. *Faciunt favos & veſpae, faciunt eccleſias & Marcionitae.* Pontificii Lutherum flagellant, *quaſi hanc voculam* (catholicam) *ex ſymbolo germanico, expunxerit, & quidem hoc fine, ut ſuo quoque cœtui eccleſiae nomen tribuere poſſet.* Sed monet Chemnitius, in vetuſtis codicibus inveniri, etiam ante Lutheri tempora articulorum illum fuiſſe ita recitatum: *Ich glaube eine heilige chriſtliche Kirche*, per *chriſtianam* autem idem intelligitur, quod per *catholicam*, quia chriſtianorum nomen diſperſum eſt per totum orbem, falſo igitur Lutherum adcuſari, quod dolo malo vocem *catholicam* (*) expunxerit, cui vero eccleſiæ, noſtræ ſcilicet an pontificiæ nomen catholicæ κατ' ἀλήθειαν conveniat, ſuo loco adparebit. Apoſtolica vocatur non ſolum, quia ab apoſtolis in nov. teſt. per evangelii prædicationem plantata eſt & fundata, ſed etiam quia doctrinam apoſtolicam quæ cum prophetica quoad ipſam ſubſtantiam una atque eadem eſt) fideliter conſervat, & per eandem adhuc hodie propagatur & conſervatur uſque ad finem ſeculi, quo ſenſu dicimur *aedificati ſuper fundamentum prophetarum & apoſtolorum*, Eph. II. 20. & murus novæ Hieroſolymæ dicitur *habere fundamenta duodecim, & in illis nomina duodecim apoſtolorum agni.* Apoc. XXI. 14. Irenæus libr. III. adv. hæreſ. cap. 1. in princ. *Non per alios diſpoſitionem ſalutis noſtrae cognovimus, quam per eos apoſtolos, per quos evangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc praeconiaverunt, poſtea vero per Dei voluntatem in ſcripturis nobis tradiderunt fundamentum & columnam fidei noſtrae futurum.* Tertullianus præſcript. *Illae eccleſiae, quae licet nullum vel ex apoſtolis vel apoſtolicis auctorem ſuum proferant, ut multo poſteriores, quae denique quotidie inſtruuntur, tamen in eadem fide conſpirantes, non minus apoſtolicae deputantur propter conſanguinitatem doctrinae.* Sed hac de re, uti etiam de eccleſiæ unitate, ſanctitate & univerſalitate poſtea plenius dicendum erit (**)

(*) Paucis heic notamus, vocabulum καθολικός in ſymbolo, quod vocatur, *apoſtolico* ab initio haud exſtitiſſe, ſed a Graecis, explicationis, ut videtur, cauſſa, fuiſſe additum, ab occidentali vero eccleſia ſerius in ſymbolum receptum. Vid. KINGIUM in *hiſt. ſymboli apoſt. cap. VI.* §. 16. ubi & obſervat, vocem hanc eam ob rationem ſymbolo fuiſſe additam, ut exinde intelligeretur, veram eccleſiam peculiari loco aut angulo cuidam non eſſe adligandam, ſed per univerſum terrarum orbem eſſe diſperſam.

(**) Alias *apoſtolicæ eccleſiæ* dicuntur duobus modis: 1) illae, quas apoſtoli ipſi condiderunt praedicando tam viva voce, quam per literas, 2) *quæ licet nullum vel ex apoſtolis vel apoſtolicis viris auctorem ſuum proferunt, ut multo poſteriores, tamen in eadem fide conſpirantes, non minus apoſtolicæ dicuntur propter conſanguinitatem doctrinæ.* Tertullianus de praeſcript. c. 32. Neutro modo Romana ſibi ſoli hanc adpellationem vindicare poteſt: non priore, quia & aliae ſunt ab apoſtolis fundatae, nec poſteriore, quia orthodoxae potius eccleſiae habent illam doctrinae conſanguinitatem. quatenus papae obtemperat Romana eccleſia, non apoſtolica eſt, ſed apoſtatica. Quamvis tractu temporis in occidente circa quartum ſeculum, ut ex Auguſtini & Vincentii Lirinenſis ſcriptis adparet, κατ' ἐξοχὴν ſoli Romanae eccleſiae ἀντωνυμικῶς fuerit haec adpellatio tributa, tamen ἐξοχὴ illa & praerogativa fuit duntaxat ordinis & celebritatis, non monarchicae poteſtatis. Quin & in oriente titulus hic reliquis eccleſiis manſit, quia Syneſius epiſt. LVI. tribuit illum Alexandri-

CAPUT IV.

ANSIT ECCLESIA.

Quod ſit eccleſia.

§. XXXV. Donatiſtæ (*) referente Auguſtino de hæreſibus ad Quodvultd. hæreſ. LXIX. ſtatuerunt, *eccleſiam Chriſti de toto terrarum orbe periiſſe, atque in Africa Donati parte remanſiſſe, in aliis terrarum partibus quaſi contagione communionis exſtinctâ.* Negarunt igitur illam partem ſymboli: *Credo eccleſiam catholicam.* Sed eſſe veram Dei eccleſiam, adeoque ab orbe condito fuiſſe & perpetuo etiam manſuram eſſe demonſtrant: I) evidentia ſcripturæ teſtimonia, quæ continent divinas promiſſiones de collectione & conſervatione eccleſiæ perpetua. 1 Sam. II. 10. *Dominus judicabit fines terrae, & dabit fortitudinem regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui.* Pſ. XLV. 7. *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, virga directionis virga regni tui.* XLVI. 5. *Rivuli fluminis laetificant civitatem Dei, ſanctas habitationes altiſſimi.* v. 6. *Deus in medio ejus non commovebitur, adjuvabit eam Deus mane.* LXXII. 15. *Orabunt coram ipſo ſemper tota die benedicent ei.* v. 17. *Erit nomen ejus in ſecula.* LXXXIX. 36. *Semel juravi per ſanctitatem meam, ſi David mentiar.* v. 37. *Thronus ejus firmabitur in aeternum* XCIV. 14. *Non deſeret Dominus plebem ſuam, & haereditatem ſuam non derelinquet.* Eſ. LIX. 21. *Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quae poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo & de ore ſeminis tui, dicit Dominus a modo usque in ſempiternum.* Jer. XXXI. 36. *Si defecerint leges iſtae* (ſolis & lunæ) *coram me, dicit Dominus, tunc & ſemen Iſrael deficiet, ut non ſit gens coram me cunctis diebus.* v. 37. *Haec dicit Dominus, ſi menſurari potuerint cæli ſurſum, & inveſtigari fundamenta terrae deorſum, & ego abjiciam univerſum ſemen Iſrael propter omnia, quae fecerunt, dicit Dominus.* v. 40. *Sanctum Domini non evelletur, & non deſtruetur ultra in perpetuum.* Joel. II. 32. Obad. v. 17. *In monte Sion erit ſalvatio.* In nov. teſt. itidem exſtant manifeſta teſtimonia. Matth. XVI. 18. *Super hanc petram aedificabo eccleſiam, & portae inferorum non praevalebunt adverſus illam,* XXVIII. 20. *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus usque ad conſummationem ſeculi.* Joh. X. 16. *Oves meae vocem meam audiunt, donec erit unus paſtor & unum ovile.* v. 28. *Nemo rapiet eas de manu mea.* 1 Cor. XI. 26. *Quotiescun-*

nae ſedi, & initio actor. ſynod. Nic. XI. ubi legati patriarchalium eccleſiarum recenſentur, non tantum nominantur locum tenentes Hadriani archiepiſcopi apoſtolicae ſedis Romae, ſed & poſtea eodem titulo inſigniuntur Johannes & Thomas presbyteri *τοποτηρηταὶ τῶν ἀποςολικῶν θρόνων τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως* locum tenentes apoſtolicarum ſedium, ejus quae eſt in oriente diœceſeos. GERH.

(*) *Donatiſtæ*, a DONATO a Caſis nigris, urbis in Numidia epiſcopo, ita nuncupati, a ſchiſmate, quod ab eccleſia ſeculo quarto fecerunt, nemini fere poſſunt eſſe ignoti. Hiſtoriam hujus ſchiſmatis multi data opera ſibi expoliendam ſumſerunt, veluti VALESIUS, DANHAUERUS, WITSIUS, LEYDEKERUS, ITTIGIUS, NORISIUS, DU PINIUS, NATALIS ALEXANDER, THOMAS LONG, ſcriptor Anglus, in the *hiſtory of the Donatiſts*, JO. PHILIPP. STORRIUS aliique. Ægre tulerunt DONATUS, aliique ſuae factionis homines, CÆCILIANUM quendam electum eſſe epiſcopum Carthaginenſem. Obtenderunt, eundem ordinatum fuiſſe a *traditoribus*, ita enim tum temporis vocabantur, qui fervente perſecutione Diocletiana, libros ſacros judicibus ethnicis igne comburendos tradiderant, ideoque eodem habendum eſſe loco, quo *traditores* ipſos. Unde concludebant, ejusdem ordinationem illegitimam eſſe, ejusque in locum alium, ſcilicet MAIORINUM, ordinarunt. Ita ſchiſma formatum in eccleſia Africana, aliis CÆCILIANO, aliis MAIORINO adhaerentibus. Poſterius fecerunt Donatiſtae, ſtatuentes, eccleſiam propter communionem cum CÆCILIANO, quaſi contagione quadam exſtinctam de toto terrarum orbe periiſſe, & tantum in Africa apud DONATI partem conſervatam eſſe; prout partim ſupra, partim vero infra §. 49. ex AUGUSTINO adnotavit GERHARDUS noſter. Conferenda, quae de *Donatiſtis tom. IX. loc. theolog. p. 294.* in *notis* textui ſubjectis obſervavimus.

cunque manducabitis ex hoc pane, & bibetis ex hoc poculo, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. II) Efficax Chriſti oratio Joh. XVII. 11. *Pater ſancte ſerva eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut* & *nos.* v. 20. *Non pro eis tantum rogo, ſed & pro illis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me.* Ad has preces accedit Chriſti ad dextram Patris ſedentis quotidiana pro eccleſia interceſſio ad ſacerdotium ipſius æternum pertinens. Pſ. CX. 4. Rom. VIII. 34. 1 Joh. II. 1. Jam vero fieri nequit, ut cœleſtis Pater preces haſce non exaudiat. Joh. XI. 42. *Scio quod ſemper me audis* Hebr. V. 7. *Obtulit in diebus carnis ſuae preces & ſupplicationes Patri ſuo, & exauditus eſt pro reverentia ſua* III) Κλῆσις ſeu vocatio eccleſiæ in genere & cujusque in ſpecie, inde enim dicitur ἐκκλησία. Eſ. LXV. 2. *Expando manus meas tota die.* Rom. VIII. 30. *Quos praedeſtinavit, hos & vocavit*; unde cives eccleſiæ dicuntur *vocati ſancti.* Rom. I. 7. 1 Cor. I. 2. Hæc vocatio per verbum nunquam redit inanis & vacua, ſed in quorundam cordibus locum invenit. Eſ. LV. 10. *Quemadmodum deſcendit imber & nix de cælo, & illuc ultra non revertitur, niſi inebriaverit terram*; v. 11. *ſic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum.* Ergo ex vocatione per verbum perpetuo durante recte colligitur eccleſiæ perpetua collectio & conſervatio. IV) Mutua relatio inter Chriſtum & eccleſiam, Chriſtus eſt æternus rex & Dominus Pſ. II. 6. LXXII. 19. Dan. VII. 14. Luc. I. 33. Ergo etiam ſemper habet ſubditos ac ſervos, qui in hoc regno ſuo ipſi ſerviant & debita obſequia præſtent. Chriſtus eſt æternus ſacerdos. Pſ. CX. 4. Sacerdotium ejus eſt ſempiternum ἀπαράβατον. Hebr. VII 24. Ergo etiam ſemper habet populum, pro quo intercedat. Chriſtus eſt æternus eccleſiæ ſponſus. Oſ. II. 19. Ergo ſemper habet aliquam in terris ſponſam. Joh. III. 29. *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt.* V) denique diſerta ſunt ſymboli apoſtolici a tota eccleſia unanimi conſenſu recepti verba: *Credo eccleſiam catholicam.*

§. XXXVI. Ad hunc locum pertinet etiam doctrina illa, quod unumquemque ſalvandorum neceſſe ſit eſſe vivum membrum & verum civem eccleſiæ catholicæ & apoſtolicæ, & quod illi, qui ſunt extra eccleſiam, ſint alieni a Deo, a Chriſto, a beneficiis regni cœleſtis & ſpe æternæ ſalutis, unde vulgo dicitur: *Extra eccleſiam non eſt ſalus.* Probant hoc I) expreſſa ſcripturæ teſtimonia. Eph. II. 12. *Cum eſſetis extra eccleſiam, illo tempore eratis ſine Chriſto, abalienati a politia Iſraelis, peregrini a teſtamentis promiſſionis, ſpem non habentes & ſine Deo in hoc mundo.* v. 13. *Nunc vero in Chriſto Ieſu vos, qui aliquando eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti.* v. 19. *Iam non amplius eſtis peregrini & advenae, ſed* συμπολῖται *cives ſanctorum & domeſtici Dei &c.* IV. 16. *Chriſtus eſt caput, ex quo totum corpus compactum & coagmentatum per omnem juncturam ſubminiſtrationis ſecundum operationem in menſura uniuscujusque membri incrementnm corporis facit in aedificationem ſui ipſius in caritate.* V. 8. *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino*; ac de illis, qui ſunt extra eccleſiam, ibidem v. 6. dicitur, *venit ira propter haec* (peccata) *in filios incredulitatis.* 1 Petr. II. 9. *Vos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus adquiſitionis, ut virtutes adnuncietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabilem lucem*: v. 10. *qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem miſericordiam conſecuti.* Apoc. XXII. 15. *Foris* (extra civitatem ſanctam) *ſunt canes & venefici & impudici & idolis ſervientes, & omnis, qui amat & facit mendacium.* XXI. 8. *Timidis & incredulis & exſecratis & homicidis & fornicatoribus & veneficis & idololatris & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardente igni & ſulphure.* II) Typi & picturæ eccleſiæ, ſicut a diluvio nemo liberabatur, niſi qui erat in arca Noæ, ſic iræ divinæ diluvium omnes opprimit, qui ſunt extra eccleſiam. Sicut vaſa tabernaculi portatilis in templum Hieroſolymi-

Quemlibet ſalvandum oportere eſſe membrum eccleſiæ.

tanum transferebantur: ſic ex ſola eccleſia militante in his terris peregrina & ambulatoria acceſſus patet ad eccleſiam triumphantem. Sicut omnes Hierarchuntes cives, qui extra domum Rahabis erant, gladio & incendio peribant; ſic qui ſunt extra eccleſiæ domum exitio æterno manent obnoxii. Sicut primogeniti in Ægypto, qui extra Iſraelitarum domos erant, omnes interficiebantur; ſic qui non ſunt *concives ſanctorum, ſpiritualium ſcilicet Iſraelitarum, & domeſtici Dei*, hoc eſt, qui non ſunt in domo Dei, quæ eſt eccleſia, ab angelo interfectore percutiuntur. Qui in navi vehuntur, ſi ex ea in mare proſiliant, perire eos neceſſe eſt: ſic qui eccleſiæ navem deſerunt, in mari hujus mundi pereunt. III) Beneficia eccleſiæ propria, utpote regeneratio, renovatio, illuminatio, ſanctificatio, peccatorum remiſſio, Spiritus ſancti donatio, hæreditatis æternæ promiſſio &c. hæc enim cum extra eccleſiam ſ. extra cœtum vocatorum per verbum & ſacramenta non habeant locum, ideo etiam extra eccleſiam non poteſt eſſe ſalus. *Haec conjuncta ſunt & intime connexa*, (inquit Chemnitius in enchirid.) *Deus, verbum, fides, eccleſia, ſalus, & vita aeterna.* IV) Huc referenda ſunt dicta veterum. Irenæus lib. III. cap. 40. p. 266. *Operationis Spiritus non ſunt participes omnes, qui non concurrunt ad eccleſiam, ſed ſemet ipſos fraudant a vita per ſententiam malam & operationem peſſimam. Ubi enim eccleſia, ibi & Spiritus, & ubi Spiritus Domini, illic eccleſia & omnis gratia, Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque a mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Chriſti procedentem nitidiſſimum fontem, ſed effodiunt ſibi lacus detritos, de foſſis terrenis & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem eccleſiae, ne traducantur: rejicientes vero Spiritum, ut non erudiantur.* Illam vero eccleſiæ prædicationem ibidem ſic deſcribit Irenæus, quod *undique conſtans & aequaliter perſeverans teſtimonium habeat a prophetis et apoſtolis et ab omnibus diſcipulis.* Lactantius lib. IV. inſtit. c. 30. *Eccleſia eſt domicilium fidei et templum Dei, quod ſi quis non intraverit, vel a quo ſi quis exiverit, a ſpe vitae et ſalutis aeternae alienus eſt.* Auguſtinus libr. IV. de ſymb. ad catech. cap. 10. ex Cypriano lib. de unit. eccleſ. *Non habet Deum Patrem, qui non habet eccleſiam matrem.* Quod repetit ſerm. CIX. de temp. Idem epiſt. L. *Extra hoc corpus Chriſti* (eccleſiam) *neminem vivificat Spiritus ſanctus.* Epiſt. CLII. *Quisquis ab eccleſia ſeparatus fuerit, quantumlibet laudabiliter ſe vivere exiſtimet, hoc ſolo ſcelere, quod a Chriſti unitate disjunctus eſt, non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.* Vide etiam ſerm. CLXXXI. de temp. Hugo de Victore lib. II. de ſacram. c. 2. *Qui non habet Spiritum Chriſti, non eſt membrum ejus, in corpore uno Spiritus unus, nihil in corpore mortuum, nihil extra corpus vivum.* Atque inde eſt, quod quilibet vere pii exoptarunt eſſe cives eccleſiæ ac domeſtici Dei. Pſ. XXVI. 8. *Domine, diligo habitaculum domus tuae, et locum habitationis gloriae tuae.* XXVII. 4. *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae etc.* XLII. 3. *Sitivit anima mea ad Deum, Deum vivum, quando erit, ut adpaream ante faciem Dei.* XXXIV. 2. *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, concupiſcit et deficit anima mea in atria Domini etc.* v. 5. *Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te.* Inde etiam profluunt ſedulæ illæ cohortationes, quibus monemur, ut eccleſiæ nos adgregemus. Pſ. CXXII. 6. *Rogate, quae ad pacem ſunt Ieruſalem.* Matth. VI. 33. *Quaerere primum regnum Dei.* Hebr. X. 25. *Non deſerentes congregationem veſtram etc.*

CAPUT

CAPUT V.
DE CAUSSA EFFICIENTE, PRINCIPALI ET INSTRUMENTALI ECCLESIÆ.

Cauſſa efficiens principalis. §. XXXVII. Cauſſa *efficiens* principalis eccleſiæ eſt Deus ſive tota ſacro ſancta Trinitas, *Pater Filius*, *& Spiritus ſanctus*. Cum enim collectio eccleſiæ ſit opus Trinitatis *ad extra*, ideo omnibus tribus perſonis competit, ſervato tamen ordine & diſcrimine perſonarum. Pater una cum Filio & Spiritu ſancto æternum fecit decretum de colligenda ſibi eccleſia ex genere humano, atque hoc decretum in tempore exſequitur per miniſterium eccleſiaſticum divinitus inſtitutum & conſervatum, hoc eſt, per prædicationem verbi & adminiſtrationem ſacramentorum. Filius ſtatim poſt lapſum promiſſionem evangelicam de mediatore, adeoque arcanum illud Dei conſilium de ſalute hominum, protoplaſtis revelavit, & in plenitudine temporis humanam naturam perſonaliter ſibi univit, in qua redemtionis opus perficiens juſſit in nomine ſuo prædicare pœnitentiam & remiſſionem peccatorum inter omnes gentes, ut eccleſiam ex toto genere humano ſibi colligeret. Spiritus ſanctus per verbum eſt efficax in cordibus hominum ad illuminationem, ſanctificationem, regenerationem ac renovationem eorum ad vitam æternam; ſicut hæc beneficia totius ſacroſanctæ Trinitatis pulcerrime comprehenduntur in ſequentibus dictis: Joh. III. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt intrare regnum Dei.* v. 16. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam aeternam.* v. 34. *Quem miſit Deus, verba Dei loquitur.* Joh. X. 2. *Qui per oſtium intrat, paſtor eſt ovium.* v. 3. *Huic oſtiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas.* v. 4. *Vadit ante eas, & oves illum ſequuntur &c.* v. 7. *Ego ſum oſtium ovium.* v. 12. *Ego ſum paſtor bonus, bonus paſtor animam ſuam ponit pro ovibus*, v. 16. *Alias oves habeo, quae non ſunt ex hoc ovili, illas oportet me adducere, & vocem meam audient; & fiet unum ovile & unus paſtor.* v. 17. *Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam.* v. 27. *Oves meae vocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me.* v. 28. *Et ego vitam aeternam do eis, & non peribunt in aeternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.* v. 29. *Pater meus, qui dedit mihi eas, major omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu Patris mei.* Rom. VIII. 28. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti.* v. 29. *Quos enim praeſcivit, etiam praedeſtinavit conformes fieri imagini filii Dei &c.* v. 30. *Quos autem praedeſtinavit, eos etiam vocavit: & quos vocavit, hos & juſtificavit, quos autem juſtificavit, illos & glorificavit:* Eph. I. 3. *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nobis in omni benedictione ſpirituali, in cæleſtibus, in Chriſto.* v. 4. *Sicut elegit nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus.* v. 5. *Qui praedeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum, in ipſum: ſecundum propoſitum voluntatis ſuae.* v. 6. *In laudem glorioſae gratiae ſuae, in qua gratos & dilectos nos habuit in dilecto.* v. 7. *In quo habemus redemtionem per ſanguinem ejus, redemtionem peccatorum, &c.* 2 Tim. I. 9. *Deus liberavit nos & vocavit vocatione ſancta; non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quae data eſt nobis in Chriſto ante tempora ſecularia;* v. 10. *Manifeſtata autem nunc per illuminationem ſalvatoris noſtri IEſu Chriſti, qui deſtruxit mortem & illuceſcere fecit vitam & ἀφθαρσίαν per evangelium,* v. 11. *in quo poſitus ſum ego praedicator & apoſtolus.* In his & ſimilibus dictis conjunguntur ampliſſima illa & inenarrabilia beneficia, quæ tota ſacroſancta Trinitas in eccleſiam impendit, & quæ in

in eccleſia diſtribuuntur, videlicet electio, redemtio, vocatio, regeneratio, illuminatio, juſtificatio, ſanctificatio, glorificatio &c. Quamvis vero collectio eccleſiæ, cum ſit opus *ad extra*, tribus divinitatis perſonis ſit communis, tamen ut in aliis operibus *ad extra*, ita quoque in hoc ipſo diſcrimen & ordo perſonarum quoad diſtinctum operandi modum elucet. Pater eccleſiam ceu ſponſam Filio ſuo adducit, ac nuptias illi adparat, quo ſenſu quidam accipiunt nomen ſponſæ, Matth. XXII. 2. Filius eſt ſponſus, cui eccleſia deſpondetur, 2 Cor. XI. 2. Spiritus ſanctus per miniſterium verbi & ſacramentorum eccleſiam mundat, & ornat tanquam ſponſam viro ſuo, Eph. V. 27. Apoc. XXI. 2. eſtque arrha, quam cœleſtis ſponſus dat eccleſiæ tanquam ſponſæ, Eph. I. 14. &c. Filius eſt eccleſiæ fundamentum. II. 20. Spiritus ſanctus architectus. 1 Cor. III. 9.

Deus gratioſe præſens eſt in eccleſia.

§. XXXVIII. Nec ſolum conſtruit ſibi Deus eccleſiæ domum, ſed etiam ſua gratia in ea habitat, quæ eſt præcipua eccleſiæ dignitas, unde etiam vocatur *Dei domus*, ὄικος, Θεῦ ab *οἰκέω* inhabito, 1 Tim. III. 15. ac nomen ejus eſt, אַךְ בָּךְ אֵל *tantum in te Deus*. Eſ. XLV. 15. יְהוָה שָׁמָּה *Dominus ibi;* Ezech. XLVIII. 35. quo pertinent ſuaviſſimæ promiſſiones: Exod. XX. 24. *In omni loco, in quo memoriam nominis mei inſtituero, veniam ad te, & benedicam tibi.* Levit. XXVI. 11. *Ponam tabernaculum meum in medio veſtri, & non abjiciet vos anima mea.* v. 12. *Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter; vosque eritis populus meus.* Pſ. XLVI. 5. *Rivuli fluminis laetificant civitatem Dei, ſanctas habitationes altiſſimi.* v. 6. *Deus in medio ejus; non commovebitur, adjuvabit eam ante auroram.* Eſ. LIX 21. *Hoc fœdus meum cum eis dicit Dominus Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quae poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo & de ore ſeminis tui.* Matth. XVIII. 20. *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ero in medio eorum.* XXVIII. 20. *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus usque ad conſummationem ſeculi.* Joh. XIV. 18. *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.* Nequaquam igitur Deus a ſpirituali eccleſiæ domo abeſt, ſicut architectus ac *ναυπηγὸς* ab ædificio domus & navis a ſe exſtructo diſcedit, & injuriis tempeſtatis mariniſque fluctibus illud expoſitum relinquit, ſed ſua gratia perpetuo præſens eſt eccleſiæ, eandem regit ac tuetur contra omnes perſecutionum & adverſitatum tempeſtates. Pater eſt *Dominus hujus domus*, eſt *Paterfamilias* operarios conducens, Matth. XX. 1. Hebr. III. 4. Filius eſt *lapis angularis & fundamentum hujus domus*. Matth. XXI. 42. Eph. II. 20. Spiritus ſanctus eſt *diſpenſator & œconomus*, in hac domo per miniſtros verbi recludens & diſtribuens theſauros Chriſti paſſione ac morte promeritos & in eam repoſitos. Act. XX. 28. 1 Cor. IV. 1.

Cauſſa impulſiva vocationis divinæ ad eccleſiam.

§. XXXIX. Cauſſa *impulſiva* movens Deum, ut eccleſiam ſibi ex genere humano colligat, eſt immenſa ipſius bonitas, paterna clementia & gratuitus favor, in toto ſalutis negotio regnans. 2 Tim. I. 9. *Vocavit nos vocatione ſancta non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quae data eſt nobis in Chriſto ante tempora ſecularia*; inde vocatio ad conſortium eccleſiæ notatur verbo *κληρῶθαι* in ſortem adſciſci, Eph. I. 11. quia cives eccleſiæ in ſortem ſibi Deus adſciſcit, *ut ſint ejus funiculus ſive haereditas, poſſeſſio ac peculium*, ut de populo Dei loquitur Moſes Deut. XXXII. 9. Quemadmodum igitur ſolenniter proteſtatur Deus de populo Iſraelitico, quod nequaquam propter merita ipſorum, ſed ex mera gratia & gratuita bonitate Iſraelitas ſibi in populum peculiarem elegerit. Deut. VII. 6. *Te elegit Dominus Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui ſunt ſupra terram*, v. 7. *non quia cunctas gentes numero vincebatis, vos concupivit Dominus & elegit vos, cum ſitis omnibus populis pauciores*, v. 8. *ſed quia dilexit vos Dominus*: ita quoque collectio eccleſiæ eſt opus meræ gratiæ & indebitæ bonitatis. Quo pertinent parabolæ de invitatione ad cœnam magnam, in qua omnia ſunt

parata,

parata, Luc. XIV. 17. de invitatione ad nuptias filii regis, in quibus itidem omnia parata Matth. XXII. 4.

Cauſſa inſtrumentalis collectionis eccleſiæ.

§. XL. Cauſſa *inſtrumentalis*, qua Deus in collectione eccleſiæ utitur, eſt miniſterium eccleſiaſticum complectens prædicationem verbi, & adminiſtrationem ſacramentorum. Quemadmodum enim *homo ille, qui paravit cœnam magnam, mittit ſervum ſuum hora cœnae, dicere invitatis, ut venirent*, Luc. XIV. 17. & quemadmodum *rex ille, qui fecit nuptias filio ſuo, mittit ſervos ſuos vocare invitatos ad nuptias*; Matth. XXII. 3. ſic cœleſtis paterfamilias, rex regum & dominus dominantium, ad eccleſiæ conſortium & participationem cœleſtium bonorum per ſervos ſuos, hoc eſt, per præcones verbi, homines vocat & invitat, quo fine ſtatim poſt lapſum per filium in prima evangelica promiſſione voluntatem ſuam de ſalute hominum revelavit, poſtea miſit ſanctos patriarchas & prophetas, per quos tempore vet. teſt. eccleſiam ſibi collegit; in nov. teſt. miſit Johannem baptiſtam, Chriſtum ipſum Filium ſuum & apoſtolos, per quos verbum ſalutis hominibus adnunciavit. Hebr. I. 1. *Multifariam multisque modis Deus olim locutus eſt patribus per prophetas, noviſſimis diebus his locutus nobis eſt per Filium.* Et Chriſtus, ad dextram Patris exaltatus, *dedit quosdam quidem apoſtolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii, in aedificationem corporis Chriſti.* Eph. IV. 11. & 21. Quemadmodum igitur Noa in ædificatione arcæ uſus eſt miniſtrorum opera: ſic Deus in exſtructione eccleſiæ, ſpiritualis ſuæ domus, utitur miniſterio præconum verbi, qui propterea dicuntur הבונים *aedificantes*, Pſ. CXVIII. 22. οἰκοδομοῦντες, Matth. XXI. 42. συνεργοὶ ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ θεοῦ, 1 Cor. III. 9. Quemadmodum apud Athenienſes cœtus civium juſſu magiſtratus convocabatur per præcones, quod proprie dicebatur ἐκκλησιάζειν: ſic cœtum eccleſiæ ſuæ Deus convocat per miniſtros verbi, qui propterea dicuntur κήρυκες ſive præcones, 1 Tim. II. 7. 2 Tim. I. 11. 2 Petr. II. 5. & prædicatio evangelii vocatur κήρυγμα ſive præconium. Rom. XVI. 25. 1 Cor. I. 21. II. 4. XV. 14. 2 Tim. IV. 17. Tit. I. 3. Hæc adſertio noſtra, quod verbum & ſacramenta ſint media eccleſiæ colligendæ & propagandæ opponitur 1) Pontificiis, qui non ad miniſterium verbi ſine loci diſcrimine, ſed ad ſolam ſedem Romanam & epiſcoporum in ea ſucceſſionem abſolute eccleſiam alligant. 2) Sapientibus hujus mundi, qui non ex verbo & doctrinæ puritate, ſed ex ſplendore externo de eccleſia judicant. 3) Enthuſiaſtis & Suenckfeldianis, qui peculiares raptus extra verbum exſpectant. 4) Anabaptiſtis, qui externo verbi & ſacramentorum miniſterio omnem efficaciam ſpiritualem derogant. 5) Tannero, Latomo, Eraſmo, Zwinglio, Gualtero & aliis, qui fingunt, etiam in cœtu gentilium luce doctrinæ de Meſſia deſtitutorum eſſe eccleſiam. 6) Schiſmaticis, qui a cœtu eccleſiæ, in quo viget miniſterium verbi & ſacramentorum, propter quorundam ſcandala, vel ex propriæ ſapientiæ & ſanctitatis admiratione, ſeſe ſegregant.

§. XLI. Cæterum hoc opus Dei & miniſtrorum ipſius vocatur κλῆσις *vocatio*, unde ipſum nomen ἐκκλησίας deſcendit: Rom. XI. 29. *Non pœnitet Deum ſuae vocationis* 1 Cor. I. 26. *Videte vocationem veſtram, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles &c.* 2 Tim. I. 9. *Vocavit nos Deus vocatione ſancta.* De hac vocatione tria membra potiſſimum ſunt notanda, quod ſcilicet ſit vocatio 1) *catholica* ſive univerſalis, 2) *gratuita*, 3) *ſeria*. Circa *primum* membrum notandum eſt, quod vocatio ſit univerſalis reſpectu Dei mandantis, ut evangelium adnuncietur omnibus hominibus, ac volentis, ut illud ab omnibus audiatur, & oblata in eo beneficia vera fide ab omnibus recipiantur: fiat autem particularis culpa hominum, *primo* quatenus quidam Epicuræo contemtu verbum adſpernantur, quidam etiam miniſtros ejus perſequuntur, & violenter a ſe repellunt; *deinde* quatenus culpa majorum amiſſum verbum non ſemper in omnibus ubique locis actu prædicatur,

tur, qua de re late egimus tom. IV. locor. tract. de elect. & reprob. §. 134. & ſeqq. ubi oſtendimus, Deum tribus vicibus omnibus omnino hominibus verbum ſuum revelaſſe, atque ut ad poſteros illud transmitterent incorruptum, ſerio illis mandaſſe, videlicet in Adamo, poſt diluvium & tempore apoſtolorum. Ex Adamo propagatum eſt totum genus humanum; ex filiis Noæ propagatæ ſunt omnes gentes; ex populis, quibus apoſtoli prædicaverunt evangelium, omnes familiæ nationum, linguarum & gentium ſunt propagatæ, debuiſſent igitur majores illi ſinceritatem verbi, præclarum illud depoſitum ad poſteros propagare, quod vero illud non fuerit factum, id cum hominum culpa contigerit, nec vocationis univerſalitati nec divinæ liberalitati quidquam præjudicat. Quamvis vero in vet. teſt. cum populo Iſraelitico peculiare fœdus gratiæ Deus inierit, illumque in funiculum hæreditatis ac peculium ſibi adſciverit, ita ut apud Iſraëlitas fuerit ſedes veræ eccleſiæ usque ad Meſſiæ tempora, Pſ. CXLVII. 19. attamen nec hoc quidem univerſalitatem vocationis labefactat. Præterquam enim quod in nov. teſt. ſecuta eſt univerſalis vocatio omnium gentium, quando *evangelium praedicatum eſt omni creaturae*, Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. Col. I. 6. adcurate notandum, gentiles tempore vet. teſt. nequaquam fuiſſe abſolute ab eccleſiæ aditu rejectas & excluſas, ſiquidem perpetuæ & immotæ veritatis ſunt axiomata illa univerſalia ad omnes omnium temporum homines pertinentia. Ezech. XVIII. 23. XXXIII. 11. *Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat.* 1 Tim. II. 4. *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*, 2 Petr. III. 9. *Deus non vult aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti*; id quod ipſo etiam vet. teſt. tempore exemplis quamplurimis demonſtravit. Gen. XVII. 12. in ipſo mandato fœderali circumciſionis præcipitur, non ſolum filios & vernaculos, ſed etiam emtitios ac alienigenas circumcidendos, ex quo facile intelligi poteſt, circumciſionis ſacramentum nequaquam eo modo pertinuiſſe ad Abrahæ poſteros, ut gentiles ab eo & conſequenter etiam ab eccleſia ſimpliciter excluſi fuerint. Exod. XII. 48. peregrini ad ſacramentum agni paſchalis admittuntur, atque eodem cum indigenis loco cenſentur, ſi prius fuerint circumciſi. v. 38. commemoratur, quod cum Iſraëlitis ex Ægypto adſcenderit עֵרֶב רַב *mixtio multa*, ſive copioſa populi multitudo, quæ quidem ex poſteritate Abrahæ non fuit nata, interim tamen Iſraeliticæ eccleſiæ incorporata, & beneficiorum huic populo promiſſorum particeps facta. Levit. XVII. 10. advenæ & peregrini ad offerenda ſacrificia admittuntur. 1 Reg. VIII. 41. etiam alienigenis ad templum Hieroſolymitanum aditus conceditur: *Inſuper & alienigena*, (inquit Salomon) *qui non eſt de populo tuo Iſrael, cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum*, v. 42. *audietur enim nomen tuum & manus tua fortis, & brachium tuum extentum*; v. 43. *cum venerit ergo & oraverit in hoc loco, tu exaudies in cælo in firmamento habitaculi tui, & facies omnia, pro quibus invocaverit te alienigena, ut diſcant univerſi populi, ut timeant te, ſicut populus Iſrael &c.* Huc pertinent exempla converſorum ex gentiliſmo ad verum Deum Iſraelis, non ſolum quorundam hominum particularium, utpote Melchiſedeci, Jetronis, Rahab, Jobi & amicorum ejus, Ruth, Hirami regis Tyrii, reginæ Auſtri, Nahamanis Syri, Nabuchodonoſoris, Cyri & aliorum, quos partim nominat, partim reticet ſcriptura; ſed etiam integrarum urbium, regionum, nationum ac populorum, utpote Gibeonitarum, Ninivitarum, Ægyptiorum, Syrorum, Chaldæorum, Perſarum, Medorum ac Græcorum, nec dubitari poteſt, varias illas profectiones patriarcharum, captivitatem Babylonicam, diſperſiones Iſraelitarum in totum orbem fuiſſe medium aliquod, per quod multi gentiles ad cognitionem veri Dei & eccleſiæ ſocietatem ſunt vocati, unde Act. II. 5 dicitur, quod *in Ieruſalem fuerint habitantes viri religioſi ex omni natione, quae ſub cælo eſt.* Ubi notandum, quod tria diſtincta hominum genera fuerint in eccleſia Iſraelitica, primo Judæi ex poſterita-

Tria hominum genera in eccleſia Iſraelitica.

ſteritate Jacobi oriundi, deinde proſelyti, qui non ſolum doctrinam eccleſiæ Iſraeliticæ receperunt, ſed etiam iisdem cum ea ceremoniis ac legibus uſi ſunt; Suidas illos ſic deſcribit, quod fuerint προσεληλυθότες ἐξ ἐθνῶν καὶ κατὰ θείους νόμους πολιτευόμενα, denique εὐλαβεῖς *religioſi*, qui ſolius doctrinæ profeſſione, non autem ceremoniarum obſervatione Judæis conjuncti fuerint. Hujus etiam loci eſt obſervatio illa, quod Hieroſolyma, Judææ metropolis, in ipſo meditullio οἰκουμένης fuerit poſita, ut odor doctrinæ in gentes circumquaque jacentes facile inde propagari potuerit, & quod Deus eccleſiam Iſraeliticam miraculis & prodigiis in conſpectu omnium gentium illuſtrem ac celebrem reddiderit, ita ut apud omnes populos conſtaret, eſſe in Palæſtina populum, cujus cultus divinis miraculis ac prodigiis ſit confirmatus, quem finem miraculorum oſtendit Deus ipſe Exod. IX. 16. Inde etiam apoſtolus pronunciat, *Deum definiviſſe ſtatuta tempora, & terminos habitationis gentibus*, ζητεῖν τὸν θεὸν, *ut quaerant Deum*; Act. XVII. 26. quia ex luce naturæ potuiſſent diſcere eſſe aliquem Deum, qui quomodo coli velit ac debeat, in verbo ſuo revelaverit, quod in eccleſia Iſraelitica ſonare convinci debuiſſent ex conſtanti fama de Deo Iſraelis, ex celebritate miraculorum, ex conſervatione hujus populi contra omnes hoſtes, potiſſimum vero ex ipſa oraculorum divinorum lectione; notum enim eſt, libros nov. teſt. in græcam linguam juſſu Ptolemæi Philadelphi, regis Ægyptiaci, converſos ab omnibus fere gentibus fuiſſe lectos, unde recte ſcribit Lutherus in XVII. Geneſ. *Hoc eſſe caput theologiae, quod Deus ſit Deus Iudaeorum et gentium, dives in omnes etiam illo tempore, quo lex & circumciſio floruit.*

Vocatio & modus vocationis ſunt diſtinguenda.

§. XLII. Diſtinguendum igitur inter ipſam *vocationem* & vocationis *modum* atque ordinem. *Vocatio* ipſa eſt ex ſe & ſua natura reſpectu gratiæ divinæ univerſalis, ſed *modus* atque ordo vocationis ac menſura gratiæ plurimum variatur. Proſper lib. II. de vocat. gent. cap. 3. *Altitudo divitiarum ſapientiae ac ſcientiae Dei, cujus inſcrutabilia ſunt judicia & imperveſtigabiles viae, ſic ſemper miſericordiam ſuam & juſtitiam temperavit, ut ſecretiſſima aeterni conſilii voluntate noluerit in omnibus ſuper omnes generationes aut ſuper omnes homines aequales donorum ſuorum eſſe menſuras, ſiquidem aliter eos juverit, quos ad cognoſcendum ſe cœli & terrae teſtimoniis conveniebat: aliter illos, quibus non ſolum elementorum famulatu, ſed etiam doctrina legis, prophetarum oraculis, miraculorum ſignis & angelorum cooperationibus conſulebat: & multo magis aliter miſericordiam ſuam univerſis hominibus declaraverit, quando Filius Dei factus eſt filius hominis, ut inveniretur ab his, qui eum non quaerebant &c. & quanta in praeteritis ſeculis ſuper ceteras nationes, tanta nunc eſſet in Iudaea parcitas gratiae, cum tamen introducta plenitudine gentium etiam ipſorum ariditati earundem rigationum inundatio ſpondeatur. Quae itaque cauſſae ſint harum ſub eadem gratia diſſimilitudinum, quaeve rationes ſanctis ſcripturis non loquentibus quis loquetur?* Auguſtinus lib. X. de civ. Dei cap. 32. *Haec eſt animae liberandae univerſalis via, id eſt univerſis gentibus divina miſeratione conceſſa, cujus profecto notitia ad quoscunque jam venit, & ad quoscunque ventura eſt, nec debuit, nec debebit ei dici, quare modo & quare ſero, quoniam mittentis conſilium non eſt humano ingenio penetrabile.* Quamvis ergo non eadem ubertas gratiæ contigerit gentibus ſub vet. teſt. quæ Iſraelitis contigit, non tamen plane & ſimpliciter Dei vocantis gratia ipſis fuit denegata: quamvis non fecerit Deus *taliter* omni nationi, Pſ. CXLVII. 20. hoc eſt, quamvis non *eo modo* concrediderit verbum ſuum gentibus, quo modo Iſraelitis fuit concreditum; Rom. III. 2. tamen gentiles a cognitione verbi & eccleſiæ aditu nequaquam ſimpliciter excluſit. Recepit populum Iſraeliticum in filios ſuos in hac domo, interim tamen ad familiam hujus domus non fuit aditus

ſtribuit. Luc. XIV. 16. Chriſtus tali parabola id declarat: *Cæleſtis paterfamilias ad cænam a ſe paratam*, id eſt, ad participationem beneficiorum Chriſti primo loco *invitavit Iſraelitas*, tanquam filios & cives, qui erant hoſpites primarii & honoratiores, ſed cum illi vocationem repudiarent, *vocavit nos gentes, qui eramus in plateis & vicis civitatis pauperes, debiles, cæci ac claudi.* Paulus Rom. XI. 17. alia ſimilitudine beneficii hujus magnitudinem declarat: Iſraëlitæ erant *Paradiſus Domini, ſie waren GOttes Luſtgarte*, plantaverat illos Deus velut arbores frugiferas, miſerat prophetas, ut hortum illum colerent. Sed gentiles erant *oleaſtri* ſteriles & ſylveſtres, arbores infrugiferæ, æterno igni mancipatæ; quantum ergo beneficium, quod Deus ſylveſtrem oleaſtrum contra naturam fertili oleæ inſeruit, ut particeps radicis & pinguedinis fuerit facta? Rom. XV. 8. Chriſtus fuit *miniſter circumciſionis propter veritatem Dei ad confirmandas promiſſiones patrum.* v. 9. *Gentes autem propter miſericordiam honorent Deum*, hoc eſt, Meſſias peculiariter promiſſus erat Iſraelitico populo, quod gentiles ad ejus regnum vocantur, eſt indebita omnino gratia. Eph. II. 11. *Memores eſtote, quod aliquando eratis gentes in carne*, v. 12. *quo tempore eratis ſine Chriſto, alieni a politia Iſraëlis, peregrini a teſtamentis promiſſionis, ſpem non habentes & ſine Deo in hoc mundo*, v. 13. *nunc autem in Chriſto Ieſu vos, qui aliquando eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti.* v. 14. *Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriae ſolvit.* Iſraelitæ parietis intergerini ſepto a gentilibus erant diſtincti, ex parte Iſraelitarum erant adoptio filiorum, gloria, teſtamenta, legiſlatio, cultus, promiſſiones; Rom. IX. 4. gentiles ab hiſce omnibus excluſi erant, ſed Chriſtus parietem illum removit, gentes ad participationem illorum beneficiorum & conſortium regni ſui vocando. 1 Petr. II. 9. *Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus adquiſitionis, ut virtutes adnuncietis ejus, qui ex tenebris vocavit vos in admirabile ſuum lumen;* v. 10. *qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem miſericordiam conſecuti.*

§. XLIV. Atqui hoc primum eſt, quod de vocatione ad eccleſiam notandum, eam ſcilicet eſſe catholicam ſive univerſalem: *alterum* eſt, quod ſit vocatio mere *gratuita*, id quod conditio & qualitas vocatorum manifeſta comprobat. Gentiles quod attinet, de eorum vocatione dubitari plane nequit, eſſe eam modis omnibus gratuitam & plane indebitam, ſiquidem ante vocationem ſuam *ſedent in tenebris & habitant in regione umbrae mortis*, Eſ. IX. 2. Matth. IV. 16. *imo ſunt tenebrae*, Eph. V. 8. *ſunt ſine Deo, ſine promiſſionibus*; Eph. II. 12. ergo nullum omnino locum hic habet cogitatio de meritis vocationem antegreſſis. Iſraelitas quod attinet, illorum vocatio non minus gratuita plane cenſeri debet. Quamvis enim Deus illos elegerit in populum peculiarem, & hac ratione ab omnibus gentibus reliquis ſeparaverit, tamen electio illa eſt opus meræ gratiæ & exuberantis miſericordiæ. Deut. VII. 7. Quamvis egregiæ promiſſiones illis fuerint datæ, propter quas primi omnium ad beneficiorum & regni Chriſti conſortium ſunt vocati; Act. XIII. 46. tamen cum illæ ipſæ promiſſiones ex gratia fuerint datæ, ideo meritum ac debitum aliquod proprie ſic dictum neutiquam inferunt, ſed tam Judæorum quam gentilium reſpectu perpetuæ & immotæ veritatis manet illud apoſtolicum: 2 Tim. I. 9. *Deus vocavit nos vocatione ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quae data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia.* Itemque alterum illud: Rom. IX. 16. *Non eſt volentis, nec currentis, ſed miſerentis Dei.* Proinde quod c. XV. 9. gentes jubentur, *Deum glorificare propter miſericordiam, Iſraëlitae propter veritatem ſuam*, id nequaquam accipiendum eſt *excluſive*, quaſi gentilium duntaxat vocatio ſit opus divinæ miſericordiæ, non Judæorum: ſed *comparate*, quod ſcilicet in vocatione gentilium longe uberius & manifeſtius divi-

2) Vocatio eſt gratuita.

divitias ſuæ bonitatis & miſericordiæ Deus notas fecerit. Cum enim promiſſiones Iſraelitis factæ ex mera gratia proceſſerint, ideo ipſorum quoque vocatio eſt & manet gratuita: viciſſim cum vocatio gentilium vaticiniis vet. teſt. itidem fuerit prænunciata, ideo etiam ipſi propter veritatem illarum promiſſionum Deum glorificare & poſſunt & debent.

§. XLV. *Tertium* membrum erat, quod vocatio ad eccleſiam ſit *ſeria*, de quo dubitare nemo poterit, niſi 1) ipſam Dei veritatem in dubium vocare velit. Extreme enim veracitati Dei in ſcripturis toties deprædicatæ Deut. XXXII. 4. Joh. III. 33. Rom. III. 4. Apoc. VI. 10. &c. repugnat fucata illa hypocriſis, quæ ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶ, ἄλλο δὲ ἔπει,

3) Vocatio eſt ſeria.

Ore aliud profert, aliud ſed pectore condit.

2) Neve ulla dubitatio reſtaret, quod Deus ad eccleſiam & regnum gratiæ ſerio vocet, quoscunque vocat, ideo ſolenni juramento id confirmat. Ezech. XXXIII. 11. *Vivo ego, dicit Dominus Deus, non delector morte impii, ſed ut convertatur a via ſua, & vivat. Convertimini, convertimini a viis veſtris peſſimis, quare moriemini domus Iſrael.* Propter nos, propter nos inquam, jurat, qui eſt ipſa veritas, *abundantius enim oſtendere volens haeredibus promiſſionis immobilitatem conſilii ſui interpoſuit juramentum, ut per duas res immobiles (in quibus impoſſibile eſt Deum mentiri) fortiſſimum ſolatium habeamus.* Hebr. VI. 17. & 18. 3) Id ipſum etiam comprobant parabolæ ſalvatoris Matth. XXI. 41. paterfamilias perdit illos vineæ colonos, qui & ſervos & filium ipſius fructum exigentes occiderant, utique ergo voluit ipſos in vinea copioſos fructus facere. XXII. 7. rex iraſcitur, cum invitati ad nuptias filii comparere detrectarent, utique ergo ſerio voluit, ipſos in nuptiis comparere, & propoſitis epulis perfrui, nec fuerunt ſolum verba honoris. Luc. XIV. 21. paterfamilias iraſcitur, quod vocati ad cœnam frivolas excuſationes obvertunt, quo minus ad eam veniant, utique ergo venire eos ſerio voluit, alias ira illa eſſet hypocritica & ſimulatoria, cujus contrarium illius effectus & conſequens, pœnæ ſcilicet gravitas, oſtendit. 4) Conſideremus etiam lacrimas Chriſti, quæ non fuerunt in ore ſolum natæ, ſed ex imo cordis fundo profuſæ, quarum cauſas ipſe verbis diſertis exponit Luc. XIX. 41. *Cum adpropinquaret videns civitatem, flevit ſuper eam, v. 42. dicens, ſi cognoviſſes, & quidem hac die tua, quae ad pacem tuam pertinent &c.* Quid? num ex Chriſti lacrimis crocodili lacrimas faciemus, de eo enim referunt naturæ conſulti, quod conſpecto homine lacrimas prius emittat, mox tamen eundem devoret. 5) Maxime vero omnium ſeriæ vocationis veritatem probat pretioſa paſſio & mors Chriſti ſalvatoris. Quia enim Deus filium ſuum dedit toti mundo, Joh. III. 16. & quia Filius *ſe ipſum dedit pretium redemtionis pro omnibus*; 1 Tim. II. 6. ideo etiam beneficia Filii in verbo evangelii ſerio omnibus offeruntur, qua de re alibi latius fuit actum.

§. XLVI. Serio igitur deteſtamur errores Calvinianorum, quos de hoc doctrinæ cœleſtis capite, de vocatione ſcilicet ad eccleſiam, fovent & multos & magnos. Quia enim fabricam abſoluti decreti reprobatorii potenter hac doctrina everti vident, ideo peſtilentiſſimis corruptelis eandem depravant. 1) Negant *vocationem hominum ad eccleſiam eſſe univerſalem*, id quod ſic interpretantur, partem hominum maximam eſſe a Deo abſoluto quodam odio a ſalute rejectam, atque illos vel plane non vocari, vel non efficaciter a Deo vocari. 2) Unde diſtinguunt inter vocationem *internam* & *externam*: inter vocationem *efficacem* & *inefficacem*, quam diſtinctionem ſic interpretantur, quod multi vocentur per verbum, quos tamen Deus venire nolit, quippe quos abſoluto decreto rejecerit, cauſſam enim illius præteritionis atque illius (ut ſic loquar) inefficaciæ ſtatuunt in abſoluto decreto reprobationis. 3) Quando opponuntur illis univerſa-

Antitheſis Calvinianorum.

lia ſcripturæ pronunciata, quod Deus omnes invitet ac vocet, diſtinguunt inter voluntatem *ſigni* & *beneplaciti*, inter voluntatem *revelatam* & *abſconditam*, quam diſtinctionem ſic exponunt, quod Deus in verbo quidem teſtetur, ſe omnes vocare & omnes velle venire, atque hanc eſſe voluntatem ſigni & voluntatem *revelatam*; interim tamen abſconditæ voluntatis reſpectu ipſum nolle, ut veniant, ut convertantur, ut ſalventur. 4) Quando ad comprobandam ſeriæ vocationis veritatem opponuntur illis ſcripturæ dicta de univerſali Chriſti merito, diſtinguunt inter meriti *ſufficientiam* & *efficaciam*, quam diſtinctionem ſic exponunt, quod non quidem defeciſſet morti Chriſti vis ſatisfaciendi pro omnibus omnium hominum peccatis, ſi ad hoc fuiſſet a Deo deſtinata: ſed hoc conſilium & hanc voluntatem Deo & Chriſto nunquam conſtitiſſe. 5) Πρῶτον ψεῦδος illius opinionis, quod Deus nequaquam ſerio omnes vocet, quoscunque vocat, in eo conſiſtit, quod a miniſterio verbi & ſacramentorum externo interiorem efficaciam Spiritus ſancti ſeparant, & ad ſolos eos, quos abſoluto decreto electos fingunt, eam reſtringunt, cum tamen prædicatio verbi & uſus ſacramentorum ſit efficax illud medium, per quod Deus in cordibus omnium, qui Spiritui ſancto non repugnant, ſerio velit converſionem ad ſalutem operari. 6) Quando opponuntur illis dicta ſcripturæ de efficacia verbi & ſacramentorum, reſpondent, *per phraſin ſacramentalem miniſterio verbi externo cohoneſtandi illius cauſa effectum interni miniſterii tribui* 7) Denique *internam & efficacem vocationem electorum duntaxat propriam eſſe ſtatuunt*, & eos, qui hoc modo ſemel vocati ſunt, poſtea nunquam ex gratia Dei excidere ac fidem amittere poſſe. Quos errores omnes & ſingulos doctrinæ de vocatione diſerte repugnantes propriis Calvinianorum doctorum verbis alibi expoſitos ad orcum usque damnamus.

CAPUT VI.

DE MATERIA ECCLESIÆ, HOC EST, EX QUIBUS HOMINIBUS ECCLESIA CONSTET?

Duo hominum genera in eccleſia congregantur.

§. XLVII. Qui per vocationem in eccleſiæ cœtum congregantur, ſunt in duplici differentia. *Quidam* enim interius per Spiritum ſanctum regenerantur, renovantur, vera fide donantur, illuminantur, ſanctificantur, Chriſto inſeruntur, & hac ratione fiunt vera & viva eccleſiæ membra. *Quidam* vero externa tantum ſocietate, quæ in profeſſione fidei & uſu ſacramentorum conſiſtit, cœtui vocatorum, hoc eſt, eccleſiæ viſibili ſeſe conjungunt, interna regeneratione & ſanctitate deſtituti. Illi ſunt vera & viva eccleſiæ membra, quæ a Chriſto capite vitam ac Spiritum hauriunt: hi ſunt membra putrida & emortua; illi pertinent ad eccleſiam interne, hi externe duntaxat; illi ſimpliciter, proprie & univoce, hi ſecundum quid, improprie καταχρηστικῶς & ὁμωνύμως; illi reſpectu interioris & ſpiritualis cum Chriſto conjunctionis, hi reſpectu externæ conſuetudinis, profeſſionis & ſocietatis cum cœtu vocatorum; illi in corde, hi in externa ſpecie; illi ὄντως, hi δοκούντως; illi judicio Dei, hi judicio hominum; illi ut de anima & corpore eccleſiæ pariter, hi de corpore & non de anima; illi ut veræ & ſanæ corporis partes, hi ut ſcabies & mali in corpore humores &c. Id Chriſtus in parabola de invitatis & comparentibus ad nuptias declarat ſimilitudine *veſtis nuptialis*. Matth. XXII. 11. Quidam inter hoſpites nuptialis convivii induti ſunt veſte nuptiali, quidam vero ea carentes reliquis hoſpitibus nihilominus ſeſe intermiſcent, hoc eſt, in externo eccleſiæ cœtu, in numero vocatorum ſunt quidam *boni*, quidam *mali*, ut Chriſtus ibidem loquitur, ſiquidem *in hoc uno, qui veſte nuptiali caret, grande corpus figuratur omnium malorum ante Domini judicium convivio dominico permixtorum*, interprete Au-

Auguſtino contra Donatiſt. poſt collat. cap. 20. Inde Auguſtana confeſſio, cum art. VII. eccleſiam definiviſſet, eſſe *congregationem ſanctorum, in qua evangelium recte docetur, & recte adminiſtrantur ſacramenta*; art. VIII. ſubjungit: *Quamquam eccleſia proprie ſit congregatio ſanctorum & vere credentium, tamen cum in hoc vita multi hypocritæ & mali admixti ſint, licet uti ſacramentis, quae per malos adminiſtrantur &c.*

Eſſe in externo eccleſiæ cœtu quosdam non ſanctos.

§. XLVIII. Duo igitur demonſtranda nobis ſunt hoc loco. *Primo*, quod in cœtu eccleſiæ externo multi ſint non-ſancti; *ſecundo*, quod eccleſia proprie & principaliter ſic dicta ſit congregatio ſanctorum. Circa *primum* membrum notat Chemnitius, quod libentius uti debeamus particula *non ſancti*, quam alia. Si enim diceretur, in illo cœtu multos eſſe impios, poſſet hoc intelligi de manifeſtis doctrinæ falſariis & manifeſte ſceleratis, quos ab eccleſia excludendos & rejiciendos ſcimus: item de abjicientibus, perſequentibus & obſtinate negantibus verbum, quos eccleſiæ membra eſſe nemo dixerit. Si diceretur, in illo cœtu multos eſſe non renatos, tum intelligi poſſet de iis, qui non ſunt baptizati, baptiſmus enim eſt ordinarium medium regenerationis; Tit. III. 5. ideo dicendum, in externo eccleſiæ cœtu eſſe multos non-ſanctos ſive hypocritas. Notandum igitur, quod illi non-ſancti, eccleſiæ cœtui intermixti, profeſſioni doctrinæ conſentiant, atque iisdem ſacramentis utantur, quia obſtinatos hæreticos & manifeſte ſceleratos excommunicatione a ſeſe ſeparat eccleſia. Veritas prioris illius membri demonſtratur I) manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis. Matth. VII. 21. *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum; ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt.* XVIII. 7. *Neceſſe eſt, ut veniant ſcandala*; (in ipſo regno cœlorum, hoc eſt, in eccleſia, de eo enim Chriſtus ibidem tractat.) Parabolæ de diſtinctis operariis in vinea Matth. XX. 16. Chriſtus hoc epiphonema ſubjicit: *multi ſunt vocati, pauci vero electi.* Idem repetit Matth. XXII. 14. poſt parabolam de nuptiis filii regis, in quibus quidam comparet non indutus veſte nuptiali. Joh. VIII. 39. *Si filii Abrahae eſſetis, opera Abrahae faceretis.* Act. XX. 30. *Ex vobis ipſis exſurgent viri loquentes perverſa.* Rom. II. 28. *Non qui in manifeſto Iudaeus eſt, neque quae in manifeſto, in carne, circumciſio eſt*, v. 29. *ſed qui in abſcondito Iudaeus eſt, & circumciſio cordis in Spiritu, non litera, cujus laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt.* Rom. IX. 6. *Non omnes, qui ex Iſrael, ii ſunt Iſraelitae*, v. 8. *non qui filii carnis, hi ſunt filii Dei, ſed qui filii ſunt promiſſionis, aeſtimantur in ſemine.* 1 Cor. XI. 19. *Oportet eſſe haereſes inter vos.* II) Variis Chriſti ſalvatoris parabolis. Confert enim regnum cœlorum Matth. XIII. 24. *agro*, in quo non ſolum creſcit triticum, ſed etiam zizania, quæ penitus inde eradicari non poſſunt ante tempus meſſis, hoc eſt, ante extremum judicium. (Hanc parabolam Chriſtus ipſe exponit hoc modo v. 37. *Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis*, v. 38. *ager eſt mundus, bonum ſemen ſunt filii regni, zizania autem ſunt filii nequam &c.* ac late eam explicant Cyprianus in epiſt. ad Antonian. de Novatiano, & Auguſtinus tract. LXI. in Johan. de fide & operibus cap. 5.) Vers. 47. *verriculo*, quod attrahit & capit omnis generis piſces bonos & malos, ac ſegregatio fit demum in littore. (Hanc parabolam itidem expoſuit ipſe Chriſtus v. 49. *In conſummatione ſeculi exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio juſtorum.* Gregorius homil. XI. in evang. *Nunc bonos & malos communiter quaſi permixtos piſces fidei ſagena nos continet, ſed littus indicat, eccleſiae ſagena, quid trahebat.* Chryſoſtomus ſermon. XLVII. *Piſces congregat captura confuſos, ſed in vaſe diſcretio dat electos: ſic vocatio chriſtianos juſtos & injuſtos, malos bonosque congregat, ſed bonos malosque electio divina diſcernit.*) Matth. III. 12. eccleſia dicitur ſimilis *areae*, in qua & triticum & paleæ deponuntur, ſed in extremo judicio permundabitur area, tritico in horreum cœleſte congregato, paleis vero igne inexſtin-

exſtinguibili combuſtis. Auguſtinus tract. VI. in Johan. *Nos fatemur, in eccleſia catholica & bonos & malos eſſe, ſed tanquam paleas & grana.* Fulgentius de fide ad Petrum cap. 43. *Firmiſſime tene & nullatenus dubites, aream Dei eſſe catholicam eccleſiam, & intra eam usque in finem ſeculi frumento mixtas paleas contineri, hoc eſt, bonis malos ſacramentorum communione miſceri.* Matth. XXII. 10. regnum cœlorum ſimile eſt *convivio nuptiali*, in quo conveniunt boni & mali non habentes veſtem nuptialem. Matth. XXV. 1. ad nuptias invitatæ ſunt *virgines fatuae & prudentes.* Joh. X. 1. Eccleſia adſimilatur *ovili*, in quo ſunt oves & hœdi; & licet Dominus *judicet inter pecus & pecus, inter arietes & hircos*; Ezech. XXXIV. 17. tamen plena ſegregatio demum futura eſt in die noviſſimo, quando Chriſtus electos a reprobis ſeparabit; *ſicut paſtor ſegregat oves ab hædis.* Matth. XXV. 32. Joh. XV. 1. & ſeqq. utitur Chriſtus parabola *vitis*. Ut autem in vite quidam palmites virent, & ſuccum ex vite trahunt, quidam vero areſcunt: ſic in corpore eccleſiæ quidam Spiritum vitæ a Chriſto trahunt, quidam vero ſunt aridi & infrugiferi palmites. III) Similitudinibus aliis a Spiritu ſancto propoſitis. Eccleſia eſt *magna domus Dei*, 1 Tim. III. 15. *in magna autem domo ſunt non ſolum vaſa aurea & argentea, ſed & lignea ac fictilia, quaedam quidem in honorem, quaedam vero in ignominiam.* Eccleſia eſt *hortus Dei*, Cant. IV. 12. in hoc horto ſunt non ſolum arbores frugiferæ, vere pii & credentes, qui vocantur *arbores juſtitiae*, Eſ. LXI. 11. *quae plantatae ſecus decurſus aquarum, ferunt fructum in tempore ſuo*, Pſ. I. 3. ſed etiam ſteriles & infrugiferæ, quibus parata eſt exciſio, Matth. III. 10. Luc. XIII. 7. imo ut una arbor alios ramos habet virides & fructum ferentes; alios vero aridos: ſic eccleſia aliqua membra habet viridia, ferentia fructum bonorum operum: aliqua vero putrida & emortua, verborum foliis duntaxat luxuriantia. Eccleſia eſt *Dei civitas*, ut oſtenſum fuit ſuperius: jam vero in civitate mali commixti ſunt bonis, &c. IV) Typis & exemplis. *Vt in arca Noae fuerunt omnia animalium genera, pardus & hædi, lupus & agni: ſic in eccleſia ſunt peccatores & juſti.* Hieronymus adv. Lucifer. ultra medium. In familiis patriarcharum, hoc eſt, in domeſtica eccleſia Adami, Noae, Abrahami, Iſaaci & Jacobi invenies Cainum & Abelem, Semum & Chamum, Iſaacum & Iſmaëlem, Jacobum & Eſavum, Joſephum & Rubenem &c. Auguſtinus in epiſt. ad Vincent. Donatiſt. & citatur can. 9. diſt. 47. *Quantumlibet vigilet diſciplina domus meae, homo ſum, & inter homines vivo, nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior ſit, quam arca Noae, ubi inter octo homines unus reprobus inventus eſt; aut melior ſit, quam domus Abrahae, cui dictum eſt, ejice ancillam & filium ejus; aut melior ſit, quam domus Iſaac, cui de duobus geminis dictum eſt: Iacob dilexi, Eſau vero odio habui &c.* Ioſ. XV. 63. *Iebuſaei habitarunt cum Iſraelitis in Ieruſalem uſque in praeſentem diem.* Imo in ſanctiſſimo apoſtolorum collegio fuit Iudas Chriſti proditor, quem *diabolum* vocat Ioh. VI. 70. Auguſtinus lib. XVIII. de civ. Dei cap. 49. *Habuit Chriſtus inter diſcipulos unum, quo malo utens bene & ſuae paſſionis diſpoſitionem impleret, & eccleſiae ſuae tolerandorum malorum exemplum praeberet.* In eccleſiis Corinthiorum, Galatarum, Epheſiorum, Sardenſium & Laodicenſium non-ſanctos fuiſſe vere piis intermixtos ex epiſtolis ad Gal. Cor. Eph. & ex Apoc. II. & III. conſtat. V.) Huc pertinent libri Auguſtini contra Donatiſtas & Pelagianos, ac diſputationes veterum contra Novatianos ſive Catharos. *Hic* (in hac vita) *cum Hieroſolymitanis habitat Iebuſaeus, hic in horto patrisfamilias ſimul ſunt ſaliunca & abies, urtica & myrtus; in grege Iacobi animalia alba & nigra, agni & hædi; in reti Petri piſces boni & mali; in agro Domini lilia inter ſpinas; in area Domini granum cum palea; in cella Chriſti vinum cum agreſta, oleum cum amurca; in arca Noae animalia munda & immunda.*

§. XLIX.

§. XLIX. Opponendum eſt hoc membrum 1) *Audaeanis*, (*) quorum factio magnam vitæ innocentiam ac caſtitatem ſimulans a communitate eccleſiaſtica ſe propterea recedere dicebat, quod in illa ferrentur fœneratores & impuri, ut dicitur in catalogo hæreſium Theodoreti hiſtoriæ ſubjecto. Theodoretus lib. IV. hiſt. cap. 10. de illis ſic ſcribit: *Ipſum inſtitutum arrogantiae plenum & quaedam Phariſaicae doctrinae poſteritas eſt. Nam Phariſaei adcuſabant animorum & corporum medicum, dicentes ſanctis apoſtolis:* Cur magiſter veſter cibum capit cum publicanis & peccatoribus? *Et per prophetam quoque de talibus ait Deus:* Qui dicunt, purus ſum, ne me attingas, hic eſt fumus iræ meæ. 2) *Novatianis*, a Novato (**) ſic dictis, qui nefariam ab eccleſia ſeceſſionem fecerunt propter quorundam apoſtaſiam tempore perſecutionis. Epiphanius lib. II. tom. I. hæreſ. 59. *Novatus Romae fuit tempore perſecutionis, quae ante Maximinum prima fuit, is ab occaſione eorum, qui in perſecutione lapſi ſunt, arrogantia elatus cum ſociis ſibi allectis noluit ſocietatem habere cum poenitentiam agentibus a perſecutione &c.* Cyprianus lib. IV. epiſt. 2. paulo ante finem: *Quantus arrogantiae tumor eſt, quanta humilitatis & lenitatis oblivio, arrogantiae ſuae quanta jactatio, ut quis aut audeat aut facere ſe poſſe credat, quod nec apoſtolis conceſſit Dominus, ut zizania a frumento putet ſe poſſe diſcernere, aut quaſi ipſi* (Novato) *paleam ferre & aream purgare conceſſum ſit, paleas a tritico conetur ſeparare, cumque apoſtolus dicat:* In domo autem magna non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia; *aurea & argentea vaſa videatur eligere, lignea vero & fictilia contemnere & abjicere, cum non niſi die Domini vaſa lignea divini ardoris incendio concrementur, & fictilia ab eo, cui data eſt virga ferrea, frangantur.* Iidem dicti fuerunt Cathari. Auguſtinus de hæreſ. ad Quodvuld. cap 38. *Cathari, qui ſe ipſos iſto nomine quaſi propter munditiem ſuperbiſſime atque*

(*) *Audæani*, vel, ut ab aliis vocantur, *Audiani*, ab Audæo quodam, qui gente Syrus erat, atque ſeculo IV. vixit, ita dicti, in fanaticorum numerum jure meritoque referuntur, atque iis, qui *Separatiſtæ* hodie vocari ſolent, viam praeiverunt. Hiſtoriam *eorum* ex ſcriptoribus eccleſiaſticis antiquis enarrarunt Epiphanius *hæreſ. LXX.* Augustinus *de hæreſ. cap. L.* & Theodoretus, ſupra a Gerhardo laudatus. Jungi merentur ex recentioribus Tillemontius, *dans les mémoires pour ſervir à l' hiſt. eccleſiaſt. tom VI. p. 691.* Lardnerus in *credibilitate hiſtoriæ evangel. part. II. vol. IV. libr. I. cap. LXXX.* Jo. Joach. Schroederus in *diſſert. de Audæanis*, Jo. Vogtii *bibliotb. hiſt. hæreſiolog. tom. I. faſc. III. p. 574.* inſerta, & qui primo nominandus erat loco, vir cel. C. W. F. Walchius in *dem Entwurf einer vollſtændigen Hiſtorie der Kezereyen, tom. III. ſect. III. part. I. p. 300. ſeqq.*

(**) Erat quidem Novatianus, eccleſiae Romanae presbyter, ſeculo III. clarus, vir doctiſſimus, multorumque librorum auctor, ſed durus & triſtis, qui, cum adſeclis ſuis, in eam deſcendit ſententiam, homines poſt baptiſmum in graviora peccata delapſos in coetum fidelium non amplius eſſe recipiendos. Cenſebant enim Novatiani, eccleſiam Chriſti debere eſſe puram omnique labe vacuam, ideoque neminem, qui majoris momenti culpa ſe contaminaſſet, membrum illius amplius eſſe poſſe, licet non omnem ſpem ſalutis aeternae conſequendae ejusmodi hominibus adimerent. Atque ex hiſce adſertis hanc vel tandem Novatiani deduxerunt ſequelam, eas chriſtianorum familias, quae indulgentiores ſint erga lapſos, iisdemque reditum in eccleſiam adaperirent, *verarum* eccleſiarum nomine prorſus indignas eſſe. Hinc & *catharorum*, id eſt *purorum* adpellationem ſibi arrogabant, atque ab eccleſia catholica faciebant ſeceſſionem, quin &, quod majus erat, catholicos ad ipſos accedentes, licet jam antea fuerint baptizati, novo baptiſmate initiabant. Legenda, quae de *Novatianis* ex antiquis ſcripſere Eusebius *libr. VI. hiſt. eccleſiaſt. cap. XLIII. p. 242. ſeqq* itemque Cyprianus variis *epiſtolis*, *XLIX. LII. &c.* Conferri quoque merentur ex recentioribus ſcriptoribus Gabr. Albaspinæus *libr. II. obſervat. eccleſiaſt. cap. XX XXI.* Steph. Kenckelius in diſſert. *de hæreſi Novatiana*, Argentorati MDCLI. edita, nec non peculiares Jo. Christoph. Ottonis, Petr. Musæi, Sam. Schelguigii, aliórumque de hocce argumento exercitationes, itemque Jo. Aug. Orsi *de criminum capitalium inter veteres chriſtian. abſolutione p. 264. ſeqq.* cumprimis vero laudatiſſimus Walchius *loc. cit. part. II. ſect. V. p. 185. ſeqq.*

que odioſiſſime nominant, Novatum ſectantur haereticum, unde etiam Novatiani adpellantur. 3) Donatiſtis, (*) de quibus Auguſtinus de hæreſ. cap. 69. *Donatiani vel Donatiſtae primum propter Caecilianum contra ſuam voluntatem ordinatum eccleſiae Carthaginenſis epiſcopum ſchiſma fecerunt, objicientes ei crimina non probata &c. Poſtea in haereſin ſchiſma verterunt, tanquam eccleſia Chriſti propter crimina Caeciliani de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promiſſa eſt atque in Africa Donati parte remanſerit in aliis terrarum partibus quaſi contagione communionis exſtincta.* 4) Anabaptiſtis, qui negant, cœtum illum eſſe eccleſiam, cui admixti ſunt non-ſancti: negant etiam, Spiritum ſanctum eſſe efficacem per miniſterium eorum, quorum vita non reſpondet doctrinae profeſſioni Smalcius in refut. theſium Frantzii diſp. VIII. p. 274. contendit, *partem illam definitionis, quod mali & hypocritae ſint eccleſiae in hac vita admixti, plane omitti poſſe, cum non ſit neceſſe, tales eſſe in viſibili eccleſia, & eccleſia ſine talibus ſaltem natura ejus inſpecta eſſe poſſit.* Atqui nequaquam hoc ſenſu in definitione eccleſiæ dicimus, quod mali & hypocritæ ſint ei admixti, quaſi hoc ſit eccleſiæ eſſentiale, ita ut plane non ſit eccleſia, niſi tales ſint admixti, ſed quia mixtio hypocritarum vix poteſt ab eccleſia ſeparari, per quam tamen eccleſiæ veritati nihil decedit.

Eccleſiam proprie eſſe congregationem ſanctorum.

§. L. *Poſterius* membrum, quod eccleſia proprie ſit *congregatio ſanctorum*, contra Pontificios demonſtratur hiſce fundamentis: I) Eccleſia in ſcripturis ſacris dicitur *corpus Chriſti myſticum*. Rom. XII. 5. 1 Cor. X. 17. XII. 27. Eph. I. 23. Col. I. 18. &c. Ut ergo in corpore humano unumquodque verum membrum animatur & regitur ſpiritu vitæ; & viciſſim quidquid in corpore humano non animatur ac regitur ſpiritu vitæ, illud non eſt membrum corporis niſi ὁμωνύμως ac æquivoce: ſic quicunque eſt verum & genuinum corporis illius myſtici membrum, regitur a Spiritu ſancto, & viciſſim quicunque non habet inhabitantem Spiritum ſanctum, a quo regitur, ille non eſt verum & genuinum corporis myſtici membrum. 1 Cor. VI. 15. *Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti?* v. 19. *Neſcitis quoniam corpus veſtrum eſt templum Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis a Deo?* Auguſtinus lib. II. contra Creſcon. c. 34. *Mali cum ſint a bonis vita moribusque ſpiritualiter ſeparati, corporaliter tamen cum iis in eccleſia videntur eſſe permixti usque in diem judicii, quo etiam die corporaliter debitas ſeparabuntur ad pœnas.* (Eccleſia catholica eſt corpus myſticum & ſpirituale. Ergo omnia ejus membra vinculo Spiritus ſunt conjuncta, quod cum de malis dici non poſſit, non erunt corporis hujus membra proprie ſic dicta) Lib. III. de doctr. chriſt. cap. 32. *Non eſt revera corpus Domini, quod cum illo non manet in aeternum.* Regerit Bellarminus lib. III. de eccleſ. cap. 9. *malos eſſe membra mortua & arida, nihilo tamen minus vera eccleſiae membra.* Sed manifeſtum eſt, membra arida & mortua *aequivoce* tantum eſſe membra, ſicut homo pictus æquivoce tantum homo eſt. Spiritus ſanctus membra hujus corporis ſic deſcribit, ut malis non poſſit deſcriptio illa convenire. Eph. I. 22. eccleſia vocatur non ſolum *corpus Chriſti*, ſed etiam πλήρωμα *complementum corporis;* jam vero membra arida & mortua non complent aut perficiunt corpus, ſed potius illud onerant. Eph. IV. 16. totum eccleſiæ corpus dicitur *congruenter coagmentatum & compactum per omnem ſubminiſtrationis juncturam juxta vim intus agentem pro menſura uniuscujusque membri;* ſed de mortuis & aridis membris hoc dici nequit, illa enim non ſunt corpori per ſpiritum vitæ coagmentata, in illis non eſt ἀφὴ nec ἐνέργεια, eadem etiam nullum capiunt incrementum. Col. II. 19. de hoc myſtico corpore

(*) Conferenda, quae ſupra *cap. IV.* in notis ad *§. XXXV. p. 38.* de *Donatiſtis* diximus. Qui pleniorem ſchiſmatis Donatiſtarum hiſtoriam legere anhelaverit, evolvat peculiarem Thomae Ittigii de hoc argumento diſſertationem, quae *ſecunda* eſt in *heptade diſſertat.* in *adpendice diſſertationis de haereſiarchis aevi apoſtolici*, p. 241. *ſeqq.*

pore dicitur, quod *per commiſſuras & compages ſuppeditatum & compactum augeſcat augmento Dei*; atqui arida & mortua membra nec cum capite nec cum reliquis corporis membris ſunt coagmentata, nec augeſcunt augmento Dei &c. Vera igitur ac viva Chriſti & eccleſiæ membra non ſunt, qui non reguntur Spiritu Chriſti, quod vi veritatis coactus agnoſcit ipſe Coſterus in apolog. part. III. c. 12. *Ex hoc loco pius doctor Hugo alludens ad corpus humanum, cui eſt ſimile corpus eccleſiae, dicit, qui non habet Spiritum Chriſti, eum non eſſe Chriſti membrum. Nihil in hoc corpore mortuum, nihil extra corpus vivum. Verum eſt, ſi enim chriſtiani juſti in membris ſoli habeantur, non mirum; tum quia in illis ſolis eſt Spiritus ſanctus, ſicut ſcriptum eſt*: Qui Spiritum Chriſti non habet, is non eſt ejus, *tum quia omnia ad illorum commoda referuntur &c.* Anglo-Remenſes annot. 1 Joh. II. ſect. 10. agnoſcunt, *impios in eccleſia potius eſſe tanquam humores pravos & ſuperflua excrementa in corpore, quam ulla illius viva membra ſive partes.* II) Vera eccleſiæ membra ſunt etiam *filii Dei*, quia eccleſia eſt mater omnium vere credentium. Jam vero filii Dei ſic deſcribuntur, quod ſint *ex Deo nati*, Joh. I. 12. quod ſint *Dei haeredes & cohaeredes Chriſti*, Rom. VIII. 17. quod *ducantur Spiritu Dei*, v. 14. quod *imitentur opera Patris ſui cæleſtis*, Matth. V. 45. ac manifeſte additur oppoſitio: Rom. VIII. 9. *Qui Spiritum Chriſti non habet, non eſt ejus*, Matth. VII. 23. *Nunquam novi vos, diſcedite a me omnes, qui operamini iniquitatem.* Manifeſtum autem eſt, proprietates illas filiorum Dei non convenire omnibus vocatis, qui ſunt in externa eccleſiæ ſocietate. Ergo non omnes vocati pertinent ad cœtum filiorum Dei, hoc eſt, ad eccleſiam proprie & principaliter ſic dictam. Bellarminus loco dicto regerit: *filii nomen tripliciter ſumi, primo ratione productionis, ſecundo ratione imitationis, tertio ratione doctrinae; malos eſſe Dei filios, non quidem ratione regenerationis, ſed tamen ratione doctrinae, idque ſufficere, ut poſſint dici eccleſiae filii.* Reſp. quando dicitur, non habere eccleſiam matrem, qui non habet Deum Patrem, intelligendum id eſt de filiis, qui regeneratione tales ſunt, non ſola doctrina; qui enim nec regeneratione nec imitatione, ſed ſola doctrina filii ſunt, illi ſunt filii diaboli, non autem filii Dei & eccleſiæ catholicæ proprie ſic dicti. III) Veri eccleſiæ cives ſunt etiam Chriſti oves. Jam vero Chriſti oves ſic deſcribuntur Joh. X. 27. *oves meae vocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me*, v. 28. *& ego vitam aeternam do eis, & non peribunt in aeternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.* Hæc deſcriptio non competit omnibus illis, qui ſunt in cœtu vocatorum ſive externa ſocietate eccleſiæ conjuncti, ſed ſolis vere credentibus, ſiquidem in cœtu vocatorum ovibus intermixti ſunt fœtidi hirci, quos cœleſtis ἀρχιποιμὴν in die noviſſimo invicem ſeparabit. Matth. XXV. 32. Ergo non omnes vocati, ſive quod idem eſt, non omnes illi, qui ſunt in externa eccleſiae ſocietate, ſunt veræ oves Chriſti ac vera eccleſiæ membra. Toletus Jeſuita in comm. Johan. X. *Animadvertendum eſt, quamvis generaliter ſint oves Chriſti, qui in Chriſtum credunt, tamen particulariter hic Chriſtus loquitur de praedeſtinatis atque electis, qui oves in aeternum ſunt futurae.* Probat hanc Toleti explicationem ipſe textus, qui de ovibus Chriſti adſerit, quod Chriſtum ſequantur in fide & vita, quod vitam æternam accipiant &c. Fruſtra igitur diſtinguit Bellarminus inter ſignificationem vocabuli ovium. *Oves* (inquit) *aliquando promiſcue ſumuntur tam pro bonis, quam malis, ut* Joh. XXI. Paſce oves meas; *aliquando pro praedeſtinatis tantum, ut* Joh. X. *Oves meae vocem meam audiunt.* At ſufficit nobis, quod concedit Joh. X. 27. pro praedeſtinatis tantum vocabulum hoc accipi, additur enim v. 16. *fiet unus grex & unus paſtor.* Ergo prædeſtinati ad gregem catholicæ eccleſiæ duntaxat pertinent. IV) Prophetæ & apoſtoli ſæpius ita loquuntur de eccleſia, ut illa encomia non poſſint referri ad totum cœtum vocatorum, qui complectitur bonos & malos, triticum & zizania, piſces bonos & putres &c.

juxta

juxta ſalvatoris parabolas; neceſſario igitur vera quædam eccleſia proprie ac κυρίως ſic dicta ſtatuenda eſt, cui πρώτως & ἀμέσως illa encomia & attributa competant, omne enim prædicatum requirit ſubjectum, cui per ſe, proprie & immediate tribuatur, reliquis vero non niſi κατ' ἄλλο & propter primum ac principale illud ſubjectum tribuitur. *Antecedens* ex multis ſcripturæ teſtimoniis confirmari poteſt. Pſ. XLV. 14. *Omnis gloria filiae regis eſt intrinſecus* ſive interna; jam vero non omnes qui ſunt in externa eccleſiæ ſocietate, interius decorati ſunt virtutibus & Spiritus ſancti chariſmaſi. Cant. IV. 7. *Tota pulcra es amica mea, & macula non eſt in te.* Eſ. LII. 1. *Conſurge, induere fortitudine tua Sion, induere veſtimentis gloriae tuae Ieruſalem civitas ſancta, quia non adjiciet ultra, ut pertranſeat per te incircumciſus & immundus.* Ezech. XLIV. 9. *Haec dicit Dominus Deus: omnis alienigena incircumciſus corde & incircumciſus carne non ingredietur ſanctuarium meum.* Joel III. 22. *Ego Dominus Deus veſter, habitans in Sion in monte ſancto meo, & erit Ieruſalem ſancta, & alieni non tranſibunt per eam amplius.* Jam vero in externa eccleſiæ ſocietate ſunt multi incircumciſi corde & auribus. Matth. XVI. 18. *Portae inferorum non praevalebunt adverſus eccleſiam.* Jam vero contra multos externa ſocietate eccleſiæ conjunctos prævalent inferorum portæ, id eſt, ſatanas eos evertit, & perdit ſuis tentationibus. Ferus in XVI. Matth. *Non loquitur de eccleſia, ſicut communiter ſumitur pro his, qui chriſtiani dicuntur, ſive boni ſint ſive mali, ſed de eccleſia ſecundum Spiritum, quae ſolos electos complectitur.* Cajetanus in comm. ejuſd. loci: *Adverſus eccleſiam, quae conſtat ex congregatione fidelium una fide, ſpe & caritate.* 1 Tim. III. 15. eccleſia eſt *domus Dei.* Jam vero tum demum ſumus domus Dei, ſi *fiduciam & gloriam ſpei uſque ad finem firmam retineamus.* Hebr. III. 6. Eccleſia in veteri ac novo teſtamento paſſim dicitur *Chriſti ſponſa.* Cant. IV. 10. Eſ. LXI. 10. Joh. III. 29. 2 Cor. XI. 2. Jam vero, ut in vet. teſt. ſacerdotum ſponſæ erant virgines; Levit. XXI. 13. Ezech. XLIV. 22. ſic Chriſtus ſummus nov. teſt. ſacerdos illas ſolum animas in ſponſam & eccleſiam eligit, quæ fidei virginitate præſtantes ab adulterinis ſatanæ, mundi & carnis amplexibus abſtinent. Unde Joh. Wicleſus in tract. contra fratres ſive monachos c. 39. ſic ſcribit: *Fratres hunc articulum fidei chriſtianae deſtruunt.* Credo eccleſiam catholicam. *Docent enim homines damnandos eſſe membra eccleſiae ſanctae, & ſic diabolum cum Chriſto connubio jungunt.* V) Divus apoſtolus Rom. VIII. 29. & 30. ſic deſcribit veram eccleſiam & vera eccleſiæ membra, ut deſcriptio illa non poſſit tribui omnibus, qui ad externam eccleſiæ ſocietatem pertinent: *Quos Deus praeſcivit, illos etiam praedeſtinavit conformes fieri imagini filii ſui. Quos praedeſtinavit, hos & vocavit: quos vocavit, hos & juſtificavit: quos autem juſtificavit, illos & glorificavit.* Jam vero non omnes vocati ſunt prædeſtinati, non omnes juſtificantur & glorificantur, ergo non omnes vocati pertinent ad eccleſiam proprie & principaliter ſic dictam. Toletus Jeſuita in illum locum: *Praedeſtinatos Deus vocavit in tempore, vocatos juſtificavit a peccatis, juſtificatos glorificavit, & ad regnum cæleſte perduxit.* VI) Idem Rom. II. 28. & 29. diſtinguit inter Judæum *in manifeſto* & Judæum *in abſcondito*, illum æſtimandum dicit ex circumciſione externa, hunc vero ex circumciſione interna. Quemadmodum igitur is demum eſt verus Judæus, qui in abſcondito Judæus eſt & corde circumciſus: ſic is demum eſt verus chriſtianus & verum eccleſiæ chriſtianæ membrum, qui in abſcondito chriſtianus eſt & ſpiritualis circumciſionis particeps. Quo pertinet, quod Petrus 1 epiſt. III. 4. chriſtianas mulieres, quæ partem eccleſiæ Chriſti in his terris conſtituunt, graviter admonet, dent operam, ut *ornatus earum ſit abſconditus homo cordis*, &c. VII) Idem Petrus ſpirituale ædificium eccleſiæ ſic deſcribit; 1 epiſt. II. 5. *Accedentes ad lapidem vivum etiam ipſi tanquam lapides vivi ſuperaedificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerre ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo per Chriſtum.* Jam

vero non omnibus vocatis competit hæc deſcriptio, neque enim omnes ut lapides vivi ſuperædificantur Chriſto, neque omnes offerunt Deo ſpirituales hoſtias. Ergo non omnes vocati pertinent ad ædificium eccleſiæ κυρίως & proprie ſic dictæ. VIII) Eccleſia catholica dicitur mater noſtra, & *quae ſurſum eſt Hieruſalem*; Gal. IV. 26. ſed ea, quæ ſurſum eſt Hieruſalem, *nihil habet abominandum, ſed eos qui ſcripti ſunt in libro vitae agni*. Apoc. XXI. 27. Ergo eccleſia catholica nihil habet abominandum, ſed ſanctos tantum & ſcriptos in libro vitæ agni. IX) Eccleſia eo nomine adpellatur, quia eſt ex mundo *evocata*. Ergo qui adhuc ſunt *de mundo*, hoc eſt, qui nondum regeniti, ſanctificati & renovati, ſed in mundanis & carnalibus concupiſcentiis toti adhuc immerſi ſunt, illi non ſunt vera eccleſiæ membra. Rom. VIII. 9. *Qui Spiritum Chriſti non habet, non eſt ejus.* Qui non eſt Chriſti, ille etiam non eſt eccleſiæ catholicæ verum membrum, quia caput eccleſiæ eſt Chriſtus. Ergo qui non habet Spiritum Chriſti, non eſt eccleſiæ catholicæ verum membrum. 1 Cor. XII. 13. *In uno Spiritu in unum corpus nos omnes baptizati ſumus.* Ergo in quibus non eſt Chriſti Spiritus, (ſive, ut Bellarminus loquitur, in quibus nulla eſt interna virtus) illi non pertinent ad corpus myſticum, quod eſt eccleſia. Patrum dicta paulo poſt ſubjicientur, §. ſcilicet LXXVIII.

Antithesis Bellarmini. §. LI. Bellarminus lib. III. de eccleſ. cap. 2. definiturus eccleſiam, ac oſtenſurus, quinam ad eccleſiam pertineant, quinque ſententias, quas *haereticas* vocat, primo loco recenſet, quibus ſuam, quam *catholicam* adpellat, poſtea ſubjungit. Inter hæreticas ſententias primam ponit eam, quod *eccleſia ſit congregatio tantum praedeſtinatorum*, quam tribuit Wiclefo & Huſſo. Secunda eſt, *quod eccleſia ſit hominum perfectorum tantum, & nullum peccatum habentium multitudo*, quam tribuit Pelagianis & Anabaptiſtis. Tertia eſt, quod *eccleſia ſit juſtorum tantum, hoc eſt, eorum, qui nunquam lapſi ſint circa fidei confeſſionem*, quam tribuit Novatianis & Donatiſtis. Quarta eſt, quod *eccleſia ſit congregatio ſanctorum, qui vere credunt & obediunt Deo*, quam tribuit confeſſioniſtis, hoc eſt, illis, qui Auguſtanam confeſſionem amplectuntur. Quinta eſt, *quod eccleſia conſtet ex ſolis juſtis praedeſtinatis*, quam tribuit Calvino. Reſp. 1) Noſtra ſententia in confeſſione Auguſtana ſatis perſpicue expoſita eſt, quod ſcilicet vere & proprie ſic dicta eccleſia ſit congregatio ſanctorum, & vere credentium, cui tamen in hac vita multi hypocritæ & non ſancti externa ſocietate ſint admixti. Statuimus igitur, hypocritas, impios, occultos infideles ac omnes omnino reprobos, quamdiu tales ſunt & manent, non eſſe vera veræ eccleſiæ membra, quamvis exterius eandem cum ſanctis fidem profiteantur, & iisdem ſacramentis utantur; in externo eccleſiæ cœtu locum illis quandoque relinqui concedimus, ſed ad internam & ſpiritualem eccleſiæ proprie ſic dictæ ſocietatem eos pertinere negamus. 2) Cum Pelagianis, Donatiſtis, Novatianis & Anabaptiſtis nihil nobis commune eſt, ut probe conſtat Bellarmino. 3) Quando quidam noſtrorum dicunt, *eccleſiam eſſe cœtum praedeſtinatorum, ſive electorum*, tunc termino illo non utuntur *proprie & ſtricte* pro ſolis in fide perſeverantibus ad finem usque vitæ, prout ſcriptura electos proprie ſic dictos definit; nec utuntur eo pro electis abſoluto quodam Dei decreto, prout Calviniani electos definiunt; ſed *late & improprie* pro *omnibus vere credentibus, renatis ac ſanctis*, & ſic nullum eſt diſcrimen inter has duas ſententias, quod eccleſia ſit congregatio ſanctorum, & quod eccleſia ſit cœtus prædeſtinatorum. 4) Idem judicium eſt de adpellationibus *juſtorum & perfectorum*, quæ itidem non accipiuntur a nobis ſenſu Pelagiano, Novatiano, Donatiſtico & Anabaptiſtico, ſed prout ſcriptura juſtos & perfectos definit, illos ſcilicet, qui vera fide juſtitiæ Chriſti participes facti, & per Spiritum ſanctum regeniti juſtitiæ operum ſtudent, atque ad perfectionem quotidie contendunt; falſum igitur eſt, quod *noſtra ſententia conflata ſit ex haereſi Pelagianorum, Novatianorum & Donatiſtarum*, ut audacter Bellarmi-

nus hoc loco calumniatur. 5) Videamus vero, quomodo calumniam ſuam probare conetur. *Tria*, inquit, *docent confeſſioniſtae: primo nullum eſſe peccatum ſua natura veniale, ſed omnia eſſe mortalia ex ſe, venialia autem ex Dei miſericordia, qui credentibus ea non imputat, qua in parte convenit eis cum Pelagianis.* Reſp. de tota hac re in tractatu de peccatis actualibus late fuit dictum, & noſtram ſententiam a Pelagianorum hæreſi toto cœlo diſtare demonſtratum. *Secundo in apologia confeſſionis docetur, peccatores non pertinere ad eccleſiam niſi nomine, qua in parte iterum cum Pelagianis ipſis convenit. Neque enim obſtat, quod malos bonis admixtos eſſe dicunt, nam ipſi duas eccleſias fingunt; unam veram, & ad quam pertinent privilegia, quae narrantur in ſcripturis, & hanc eſſe ſanctorum congregationem, qui vere credunt & obediunt Deo, & hanc non eſſe viſibilem, niſi oculis fidei; alteram externam, quae nomine tantum eſt eccleſia, & hanc eſſe congregationem hominum convenientium in doctrina fidei & uſu ſacramentorum, & in hac bonos & malos inveniri. Itaque malos nunquam volunt eſſe partes eccleſiae vel de eccleſia, ſed ſaltim in eccleſia & bonis miſceri. Lutherus etiam in lib. de concil. & eccleſia dicit, eccleſiam eſſe populum ſanctum chriſtianum, & ut oſtendat, ſe loqui de ſanctitate ſingulorum membrorum, inde probat, papam & cardinales non eſſe de eccleſia, quia non ſunt ſancti. Si ergo ſoli juſti ſunt partes verae eccleſiae, & omnia peccata, quantumvis levia, ſunt peccata mortalia, & faciunt hominem injuſtum, ſequitur, ſolos perfectos & omni peccato carentes eſſe de eccleſia, quae erat opinio Pelagianorum.* Reſp. nequaquam ſtatuimus duas eccleſias, unam veram & *internam*, alteram nominalem & *externam*, ſed dicimus, eccleſiam unam eandemque, totum ſcilicet cœtum vocatorum, dupliciter conſiderari, ἔσωθεν ſcilicet & ἔξωθεν, ſive reſpectu vocationis & externæ ſocietatis, in fidei profeſſione & uſu ſacramentorum conſiſtentis, ac reſpectu interioris regenerationis, & internæ ſocietatis in vinculo Spiritus conſiſtentis; priori modo ac reſpectu etiam hypocritas & non-ſanctos ad eccleſiam pertinere concedimus, ſed poſteriori modo ac reſpectu ſolos vere credentes & ſanctos ad eam pertinere dicimus, quæ omnia ex ſequentibus, præſertim ex diſputatione de viſibilitate eccleſiæ, poſtmodum erunt clariora. Diſtincte igitur de eccleſia loquimur, cum ipſe Spiritus ſ. in ſcripturis ſ. diſtincte de ea loquatur: interdum enim accipitur nomen eccleſiæ pro toto cœtu vocatorum, in quo omnes, qui externa profeſſione ſeſe adgregant ad auditum verbi & uſum ſacramentorum, pro eccleſiæ illius membris habentur; interdum vero accipitur pro cœtu vere fidelium & ſanctorum, qui vera fide cordis & interiori regeneratione ſunt donati, atqui hi ipſi non ſunt extra cœtum vocatorum, ut peculiarem & ſeparatam eccleſiam conſtituant, ſed ſunt in ipſo cœtu vocatorum, quibus externa ſocietate ſunt conjuncti. Ideo autem tam diligenter inter has duas (non dico *eccleſias*, ſed) vocabuli *eccleſiae* acceptiones diſtinguimus, ne illi, qui ſunt in cœtu vocatorum, qui eandem profitentur cum vere credentibus fidem, iisdemque utuntur ſacramentis, fide vera & viva interim deſtituti, ne (inquam) illi de honorifico eccleſiæ nomine ſibi blandiantur, & ad ſe pertinere ſtatuant inſignes illas promiſſiones, ac honorifica encomia, quæ veræ eccleſiæ ſive congregationi ſanctorum in ſcripturis tribuuntur, neve exiſtiment, ſe damnari non poſſe, cum ſint membra viſibilis eccleſiæ, ſi vel maxime in impœnitentia & hypocriſi ſecure pergant, ab omni veræ pietatis ſtudio interim alieni; ſed ut intelligant, præter externam cum eccleſia ſocietatem, in profeſſione fidei & uſu ſacramentorum conſiſtentem, ad illud, ut quis ſit verum & vivum eccleſiæ membrum inſuper hoc requiri, ut interiori regeneratione ac renovatione per Spiritum ſanctum ſit donatus. Ideo etiam definimus eccleſiam *congregationem ſanctorum*, ne quis exiſtimet, eccleſiam eſſe tantum externam quandam politiam bonorum & malorum, cum proprie & adcurate loquendo ſit ſancta ſocietas eorum, qui vinculo Spiritus in vera fide & caritate ſunt conjuncti. Nequaquam vero ſenſu

ſenſu Anabaptiſtico vel Pelagiano ſanctorum adpellatione utimur, nec fingimus veros eccleſiæ cives in hujus vitæ infirmitate eſſe plane & omnino ἀναμαρτήτυς, nec transformamus eccleſiam in ideam Platonicam & inane quoddam φάντασμα, mathematica ἀφαιρέσει æſtimatum; ſed diſtinguimus inter peccata infirmitatis, cum quibus vera fides, pœnitentia & ſtudium ſanctitatis conſiſtere poſſunt, & inter peccata contra conſcientiam, per quæ deſinunt renati eſſe vera & viva eccleſiæ membra: falſo enim Bellarminus nobis tribuit, quod ſtatuamus, *omnia peccata, quantumvis levia, eſſe in renatis actu mortalia, & facere eos coram Deo injuſtos*, cum diſcrimen inter peccata venialia & mortalia in eccleſiis noſtris diligenter urgeamus. *Tertia* hypotheſis, ex qua ſententiam noſtram Pelagianiſmi convincere nititur Bellarminus, hæc eſt: *Dicunt confeſſioniſtae*, (inquit) *omnia opera hominis etiam juſtificati eſſe peccata mortalia, ex quo videtur ſequi, nullum hominem eſſe de eccleſia.* Reſp. Bellarminus tam novit, quam digitos ſuos, quo ſenſu a Luthero fuerit dictum, *juſtum in omni opere bono peccare*, nimirum propter operis imperfectionem & carnis corruptionem renatis perpetuo adhærentem, nequaquam vero ſtatuimus, omnia bona opera etiam hominis juſtificati eſſe peccata mortalia. Cum enim ne quidem omnia peccata renatorum dicamus eſſe actu mortalia, ſed quædam concedamus eſſe venialia, qua fronte tribui nobis poteſt, quod omnia renatorum bona opera ſtatuamus eſſe peccata mortalia? De tota hac re in tract. de bonis operibus dictum, quantum ſufficit. Regerit Bellarminus: *Si vel maxime ſtatuamus, propterea renatis non imputari peccata & infirmitates adhuc adhaerentes, quia per fidem ſunt in Chriſto, tamen ne ſic quidem a ſyncretiſmo cum Donatiſtis & Novatianis nos liberari. Ut enim illi non excludebant ab eccleſia omnes peccatores, ſed tantum eos, qui idololatriam commiſerant: ſic nos pari modo non excludere omnes peccatores, ſed tantum eos, qui non vere credunt, cum ſtatuamus, nullum crimen imputari credentibus.* Reſp. non imputet tibi Deus hoc crimen, quod per calumniam contra propriam conſcientiam nobis φορτικὰ illa ἀκύσματα tribuis, quaſi ſtatuamus, veram ac ſalvificam fidem cum peccatis contra conſcientiam conſiſtere poſſe, ac nullum crimen credentibus imputari, cum alibi, ſcilicet lib. I. de juſtific. cap. 3. lib. III. de juſtific. cap. 6. lib. IV. de juſtific. cap. 1. & 4. agnoſcas, cum vera fide pœnitentiam & ſtudium bonorum operum a nobis indiviſo & perpetuo nexu conjungi. Magnam igitur injuriam Bellarminus nobis facit, & ſententiam noſtram tot tantarumve hæreſium ream facere fruſtra laborat, cum ipſe Stapletonus in relect. princ. controv. I. quæſt. 2. art. 5. p. 17. laudet illa Auguſtanæ confeſſionis verba, *quod mali ſint membra eccleſiae ſecundum externam ſocietatem per ſacramenta, ipſam tamen eccleſiam principaliter eſſe ſocietatem fidei & Spiritus ſancti.* Ac Joh. Hoffmeiſterus in art. VIII. Auguſt. confeſſ. ex Auguſtino notat, *eſſe in eccleſia, dici bifariam: uno modo eſſe in ea tanquam membrum in compage juſtitiae, particeps videlicet ſpiritualis vitae, hoc eſt, cohaerens caeteris membris in Spiritu caritatis. Alio modo,* inquit, *eſſe in eccleſia, eſt adhaerere membris eccleſiae, ſicut palea tritico.* Et adprobat ſententiam Philippi Melanchthonis in locis, *eccleſiam interdum in genere ſignificare congregationem omnium, qui profitentur evangelium, proprie autem & principaliter ſignificare congregationem juſtorum, qui vere credunt Chriſto, & ſanctificantur Spiritu Chriſti.* Et hæc fatetur dici, *juxta fidem catholicae eccleſiae,* quod diligenter notandum.

Definitio eccleſiæ ex ſententia Bellarmini.

§. LII. Huic noſtræ ſententiæ opponit Bellarminus ſuam, quam adpellare ei libuit catholicam, quod *eccleſia ſit cœtus hominum ejusdem chriſtianae fidei profeſſione & eorundem ſacramentorum communione colligatus, ſub regimine legitimorum paſtorum ac praecipue unius Chriſti in terris vicarii Romani pontificis*; cujus definitionis tres conſtituit partes, quas omnes & ſingulas requiri dicit, ut quis ad eccleſiam pertineat, *profeſſionem ſcili-*

ſcilicet verae fidei, *ſacramentorum communionem*, *& ſubjectionem ad pontificem Romanum.* Ratione *primae* partis dicit excludi *omnes infideles*, *tam eos*, *qui nunquam fuerunt in eccleſia*, *ut Iudaeos*, *Turcas & paganos*, *quam illos*, *qui receſſerunt*, *ut haereticos & apoſtatas*: ratione *ſecundae* partis dicit excludi *catechumenos & excommunicatos*, ratione *tertiae* partis excludi *ſchiſmaticos*, includi autem omnes alios, etiamſi reprobi, ſceleſti & impii ſint. Eodem fere modo definiunt eccleſiam Lindanus lib. IV. panopl. cap. 4. Caniſius cap. 2. de præc. eccleſ. art. 9. *Reſp.* multa poſſent in hac definitione deſiderari; utpote 1) ſi communio eorundem ſacramentorum requiritur in eccleſia, cur igitur clerici pontificii aliquod ſacramentum, (ordinis puta) ſibi ſolis; aliquod, (euchariſtiæ puta) ſibi ſolis integrum vindicant; aliquod (matrimonii puta) ſolis laicis tribuunt, atque a ſe prorſus repudiant? 2) Si profeſſio fidei requiritur, ut quis ſit eccleſiæ membrum, tum infantes baptizati, cum fidem exterius profiteri per ætatem nondum poſſint, plane erunt ab eccleſia excluſi. 3) Si per veram fidem intelligitur doctrina fidei a Chriſto apoſtolis tradita, & per apoſtolos literis conſignata, (ut oportet intelligi) ac ſi per ſacramenta intelliguntur ea, quæ a Chriſto inſtituta ſunt & eccleſiæ commendata; (ut oportet intelligi, cum non identitas, ſed veritas ſacramentorum eccleſiam devinciat) tunc vi definitionis illius facile probari poteſt, cœtum papiſticum non eſſe veram eccleſiam, cum doctrinam illam fidei variis modis corruperit, Chriſto in officio mediatoris ſanctos conjunxerit, & nova ſacramenta duobus a Chriſto inſtitutis addiderit, ea vero, quæ a Chriſto inſtituta ſunt, mutilarit, corruperit, & in actiones toto genere diverſas transformarit. 4) Si ſubjectio ad Romanum pontificem neceſſario requiritur, ut quis ſit membrum eccleſiæ, quid fiet de eccleſia veteris teſtamenti, quid fiet de eccleſia triumphante, imo quid fiet de eccleſia tempore Chriſti & apoſtolorum collecta, cum ne nomen quidem Romani pontificis in terris eſſet notum? eccleſiæ Aſiaticæ tempore Victoris, Africanæ tempore Auguſtini, Anglicanæ ante adventum Auguſtini monachi in Britanniam ſub regimine papæ non comprehendebantur. Secundum canonem Nicenum *regimen epiſcopi Romani ultra ſuburbicas eccleſias non extendebatur.* Ruffinus lib. I. c. 5. Num vero tot ac tantas eccleſias Aſiaticas, Africanas, Anglicanas, &c. a corporis unitate reſcindemus? Bellarminus ipſe fatetur lib. IV. de pontif. Roman. c. 14. tempore concilii Conſtantienſis incertum ac dubium fuiſſe, quisnam eſſet verus pontifex: *Erant* (inquit) *eo tempore tres*, *qui pontifices haberi volebant*, *Gregorius XII. Iohannes XXIII. & Benedictus XIII. nec poterat facile judicari*, *quis eorum verus ac legitimus eſſet pontifex*, *cum non deeſſent ſingulis doctiſſimi patroni.* Quod ſi ergo ſubjectio ad pontificem neceſſario requiritur, ut quis ſit membrum eccleſiæ, imo etiam *eſt de neceſſitate ſalutis*, ut definitur cap. 1. *Unam ſanctam extra de majoritate*, væ miſeris illis chriſtianis, qui eo tempore vixerunt. 5) Subjectio illa ad Romanum pontificem (quæ, licet ultimo loco in definitione collocetur, tamen prima fuit in Bellarmini intentione) nimis generaliter ponitur; reſtat enim quæſtio, an in ſpiritualibus ſolummodo, an vero etiam in temporalibus ſubjectio illa ſit neceſſaria: itemque an requiratur ſubjectio abſoluta, an vero limitata & reſtricta? Bellarminus dubio procul omnimodam & abſolutam in ſpiritualibus & temporalibus ſubjectionem requirit. Sed recognoſcat ſua verba lib. IV. de pontif. Rom. c. 2. *Secunda ſententia eſt*, *pontificem*, *etiam ut pontificem*, *poſſe eſſe haereticum*, *& docere haereſin*, *ſi abſque generali concilio aliquando definiat*, *& de facto aliquando ita accidiſſe. Hanc opinionem ſequuntur Nilus & aliquot Pariſienſes*, *ut Gerſon*, *Almain*, *Alphonſus de Caſtro & Adrianus VI. Papa*; de hac ſententia poſtmodum ſubjungit ſuam ἐπίκρισιν, quod *non ſit proprie haeretica*, *cum ab eccleſia adhuc tolerentur*, *qui illam ſequuntur.* At illi, qui ita ſtatuunt, nunquam probabunt abſolutam in ſpiritualibus ſubjectionem. In temporalibus

ralibus abſolutum pontificis imperium longe plures catholici improbant, ut ex ſcriptis Barclaii & theologorum Pariſienſium conſtat, illi ergo multo minus omnimodam & abſolutam ſubjectionem agnoſcent. 6) Si ex mente Bellarmini verba definitionis ſpectanda, tunc omnia verborum ſignificata erunt inverſa & ſcripturis contraria. Per chriſtianam fidem intelligit verbum ſcriptum, & non ſcriptum, traditiones, concilia, decreta pontificis &c. per ſacramenta intelligit ſeptem illa, quæ in eccleſia Romana numerantur, ſacramenta, per paſtores intelligit eos, qui certo rituum præſcripto & ſub conjugii abjuratione ab epiſcopis ordinantur &c. ſed hæc omnia veris verborum ſignificationibus in ſcriptura uſitatis, veræ inquam doctrinæ Chriſti, veris ſacramentis & veris paſtoribus ſunt adverſa.

Bellarminiana definitio omittit vera eccleſiæ membra.

§. LIII. Hæc & ſimilia in definitione Bellarmini jure meritoque deſiderari poſſunt, ſed prætermiſſis illis omnibus unicum illud hac vice urgemus, quod prætermittantur in hac definitione illi, qui vel maxime ad eccleſiam pertinent, ſcilicet, qui internis Spiritus ſancti donis & virtutibus præditi ſunt. Neque id diffitetur Bellarminus, ſic enim porro ſcribit: *Hoc intereſt inter ſententiam noſtram & alias omnes, quod omnes aliae requirunt internas virtutes, ad conſtituendum aliquem in eccleſia, & propterea eccleſiam inviſibilem faciunt, nos autem & credimus, in eccleſia inveniri omnes virtutes, fidem, ſpem, caritatem & ceteras, tamen ut aliquis aliquo modo dici poſſit pars verae eccleſiae, de qua ſcripturae loquuntur, non putamus requiri ullam internam virtutem, ſed tantum externam fidei profeſſionem, & ſacramentorum communionem, quae ipſo ſenſu percipitur.* Videmus ergo, qualem eccleſiam conſtituat Bellarminus: verbis quidem profitetur, eſſe in eccleſia internas virtutes, interim tamen, ut quis ſit verum eccleſiæ in ſcripturis deprædicatæ membrum, negat illas requiri, cum etiam ſine his poſſit aliquis eſſe eccleſiæ membrum, modo profeſſione fidei, ſacramentorum uſu & ſubjectione ad pontificem eccleſiæ ſeſe conjungat. Sed oſtenſum fuit ſuperius, & res ipſa manifeſte demonſtrat, magnifica illa encomia & illuſtres promiſſiones, quæ de eccleſia in ſcripturis exſtant, non pertinere niſi ad bonos & electos, internis virtutibus præditos. Porro prætermitti in Bellarmini definitione potiorem eccleſiæ partem atque eos, qui vel maxime ad eccleſiam pertinent, adhuc manifeſtius conſtat ex iis, quæ poſtea ex Auguſtino illuſtrationis gratia ſubjungit. Auguſtinus in breviculo collationis collat. III. *Eccleſiam eſſe*, ait, *corpus vivum, in quo eſt anima & corpus, & quidem anima ſunt interna Spiritus ſancti dona, fides, ſpes, caritas, &c. corpus ſunt externa profeſſio fidei & ſacramentorum communicatio. Ex quo fit, ut quidam ſint de anima & de corpore eccleſiae; & proinde uniti Chriſto capiti interius & exterius, & tales ſunt perfectiſſime de eccleſia, ſunt enim quaſi membra viva in corpore, quamvis inter iſtos aliqui magis, aliqui minus vitam participent &c. Rurſum aliqui ſunt de anima & non de corpore, ut catechumeni & excommunicati, ſi fidem & caritatem habeant, quod fieri poteſt. Denique aliqui ſunt de corpore & non de anima, ut qui nullam habeant internam virtutem, & tamen ſpe aut timore aliquo profitentur fidem, & in ſacramentis communicant ſub regimine, & tales ſunt ſicut capilli aut ungues aut mali humores in corpore humano.* Hæc omnia Bellarminus ex Auguſtino veriſſime, ſed quæ ſententiæ ipſius vehementer adverſantur. Si enim eccleſia eſt corpus vivum, in quo eſt anima & corpus, hoc eſt, non ſolum externa fidei profeſſio & uſus ſacramentorum, ſed etiam dona Spiritus interna, utique ergo eccleſia *non eſt cætus hominum ita viſibilis & palpabilis, ut ſunt cætus populi Romani, vel regnum Galliae, aut reſpublica Venetorum*, quod tamen paragrapho proxime antecedente totidem verbis Bellarminus adſerit. Si Auguſtinus eccleſiam diceret eſſe tantum corpus, non autem animam, tunc locum haberet illa collatio. Ut enim quis ſit civis Romanus, ſubditus regni Galliæ ac mem-

membrum reipublicæ Venetæ., ſufficit externa dominii Romani, vel Gallici, vel Veneti recognitio ac legum earundem obſervatio, ſed in vero veræ eccleſiæ membro non requiritur duntaxat externa fidei profeſſio & ſacramentorum uſus externus, ſed etiam interior renovatio per Spiritum ſanctum, quia eccleſia non eſt corpus ſolum, ſed etiam anima, hoc eſt, corpus vivum & animatum, proinde ut quis ad corpus eccleſiæ vere pertineat, requiritur, ut Spiritu ſancto regatur, ducatur & quaſi animetur. Sed Bellarmini definitio prætermittit illos, qui perfectiſſime ſunt de eccleſia, qui ſunt de anima & corpore eccleſiæ, qui ſunt viva membra in hoc corpore, id eſt, qui internis Spiritus ſancti donis præditi ſunt: imo etiam plane excludit quosdam ex illis, qui ſunt de anima eccleſiæ, ut catechumenos & excommunicatos fidem veram habentes, contra vero includit illos, qui ſunt tantum de corpore eccleſiæ, qui ſunt ſicut capilli aut ungues in corpore humano, id eſt, qui exterius duntaxat profitentur fidem ſine ulla renovatione interiori. Neque hoc diſſimulat Bellarminus, diſertis enim verbis ſubjungit: *definitio noſtra* ſolum (nota excluſivam) *comprehendit hunc ultimum modum exiſtendi in eccleſia.* At hoc perinde eſt, ac ſi quis velit hominem definire ex capillis, unguibus, aut malis humoribus & excrementis, aut ſi quis definiturus vinum feces ejus definiat, definiturus navim ſentinam & ſaburram duntaxat nominet. Magnum omnino definitionis vitium eſt, ſi eo modo comparata ſit, ut excludat quidpiam ad definitum vel maxime pertinens. Definitio Bellarmini excludit eos, qui magis ad eccleſiam pertinent, videlicet catechumenos & excommunicatos fidem veram habentes, quos fatetur eſſe de anima eccleſiæ; contra vero includit eos, qui infimo modo ad eccleſiam pertinent, eos ſcilicet, qui ſpe aut timore aliquo temporali profitentur fidem, qui ſunt tantum de corpore eccleſiæ & non de anima, imo ſunt ſicut ungues & mali humores in corpore humano, quos cum ſolos definitione ſua Bellarminus comprehenſos adſerat, fatetur ejusdem excrementa & malos humores ſeſe definiiſſe. Concedimus & nos, malos pertinere ad eccleſiam viſibilem ſive ad externam eccleſiæ ſocietatem, ſed diſerte addimus, illos non eſſe vera & viva inviſibilis ac κυρίως ſic dictæ eccleſiæ membra, qua in parte ſententia noſtra a Bellarminiana toto cœlo diſtat, ut in diſputatione de eccleſia viſibili & inviſibili clarius elucebit.

SECTIO I.

DE NON BAPTIZATIS, AN AD ECCLESIAM ILLI PERTINEANT?

Quosdam non baptizatos ad eccleſiam pertinere demonſtratur.

§. LIV. Hiſce adcurate prænotatis facile intelligi poteſt, quinam ad eccleſiam pertineant. Bellarminus a generali definitione ad ſpecialia membra deſcendens demonſtrare conatur excludi ab eccleſia catholica 1) *non baptizatos*, lib. III. de eccleſ. cap. 3. 2) *haereticos & apoſtatas*, cap. 4. 3) *ſchiſmaticos*, cap. 5. 4) *excommunicatos*; cap. 6. 5) pertinere vero ad eam non *ſolos praedeſtinatos, ſed etiam malos & reprobos*, cap. 7. item *non perfectos*, cap. 8. & *magnos peccatores*, cap. 9. & *infideles occultos*, cap. 10. de quibus omnibus breviter videndum. Quod attinet *non baptizatos*, illi ſunt in duplici differentia; quidam enim a religione chriſtiana prorſus alieni ſunt, ac gentilium ſuperſtitiones ſequuntur, repudiato chriſtianorum baptiſmo, ad quos etiam pertinent infantes in gentilitate nati. De illis hoc loco non eſt quæſtio, utraque enim pars diſceptantium concedit, eos eſſe extra eccleſiam, cum apoſtolus illos adpellet τὰς ἔξω. 1 Cor. V. 12. Quidam vero etſi ſacramentum baptiſmi non receperunt, tamen interna & vera fide præditi ſunt, ut latro in cruce, catechumeni, mar-

Martyres ante ſuſceptum baptiſinum ad ſupplicia rapti, infantes ex parentibus chriſtianis nati, & per preces parentum atque eccleſiæ Chriſto oblati &c. Catechumenorum etiam duo ſunt genera, ut docet Rabanus lib. I. de inſtit. cleric. *Unum eorum, qui audiunt conciones & volunt fieri chriſtiani, ſed nondum petierunt baptiſmum, illi dicuntur audientes ſeu auditores: alterum eorum, qui petunt baptiſmum, & dicuntur competentes ſeu electi.* Auguſtinus lib. IX. confeſſ. c. 6. de fide & operib. cap. 6. ſerm. CXVI. de temp. qui eſt ad competentes, Hieronymus in epiſt. ad Pammach. &c. Bellarminus de ſolis catechumenis hoc loco tractat, quos in eccleſia eſſe negat; nos contra & catechumenos, & omnes alios, vera fide interna præditos, in eccleſia eſſe dicimus, ſi vel maxime baptiſmum actu nondum ſuſceperunt. Argumenta ſententiæ noſtræ potiora hæc ſunt. I) *Extra eccleſiam non eſt ſalus*, quod axioma etiam adverſariis perpetuo in ore. At catechumeni, ſi vera fide præditi ſunt, ſalutis fiunt participes, ſi vel maxime ſine baptiſmo ex hac vita decedant. Ergo catechumeni vera fide interna præditi nondum ſunt extra eccleſiam. Bellarminus reſpondet, *auctorem libri de ecclеſ. dogmatibus cap. 74. ſtatuere, quod catechumeni non ſalventur*, ſed interim fatetur, *hanc opinionem eſſe nimis duram*, cum Ambroſius in orat. de obitu Valentiniani diſertis verbis adfirmet, *catechumenos poſſe ſalvari*, de quorum numero erat Valentinianus, cum ex hac vita migraret. Cur ergo auctorem illum adduxit? Scriptura certe ubique veram fidem & ſalutem perpetuo nexu conjungit, ut alibi, in quæſtione ſcilicet de infantibus non-baptizatis, plenius fuit oſtenſum. Adducit Bellarminus ſecundo loco reſponſionem Melchioris Cani, *catechumenos, licet non ſint de eccleſia, quae proprie dicitur chriſtiana, tamen eſſe de eccleſia, quae comprehendit omnes fideles ab Abel usque ad mundi conſummationem, ideoque eos ſalvari poſſe.* At hoc ipſum etiam nos dicimus, ſcilicet catechumenos fideles eſſe de eccleſia catholica, quæ comprehendit omnes eos, qui ſalvantur ab Abel usque ad mundi finem; in eo vero diſſentimus a Cano, quod negat *hanc eſſe chriſtianam eccleſiam*, quia etiam veteris teſtamenti eccleſia, ſi rem ipſam ſpectare velimus, fuit chriſtiana eccleſia, cum illius caput itidem ut eccleſiæ nov. teſt. fuerit Chriſtus, cum pii vet. teſt. itidem crediderint in Chriſtum, ſcilicet venturum. Unde recte colligit Bellarminus contra Canum, *catechumenos, ſi non ſint de eccleſia chriſtiana, de nulla omnino eccleſia eſſe, cum praeter chriſtianam nulla ſit alia vera eccleſia.* Quam ergo ipſe tandem adhibet reſponſionem? Reſpondet, *catechumenos, ſi non re ipſa, tamen voto ac deſiderio eſſe in eccleſia, atque id ſufficere ipſis ad ſalutem.* Atqui certum eſt, quotquot ſervantur, illos non ſolum voto & potentia, ſed etiam re ipſa & actu eſſe de eccleſia, nulli enim ſervantur, niſi prius e mundo actu in eccleſiam vocentur; nulli ſervantur, niſi Chriſto fide prius inſerantur, at qui per talem vocationem actu tranſitur in eccleſiam, & qui per fidem ſit membrum Chriſti, ille actu eſt in eccleſia. Quemadmodum enim nemo potuit in diluvio ſervari, niſi actu eſſet in arca Noæ, ita quoque nemo poteſt ſalvari, niſi actu ſit de eccleſia. Dubium nullum, quin plurimi aquis diluvii obruti ſerio deſiderarint & exoptarint, ſe in arca eſſe, ſed hoc deſiderium & votum parum illis profuit. Bellarminus reſpondet, *ſimilitudines non convenire in omnibus.* At interim convenire debent in illo tertio, in quo inſtituitur collatio; jam vero quilibet videt, eccleſiam in loco apoſtolico & in dictis piorum veterum in hoc ipſo comparari cum arca Noæ, quod nemo ſalvetur extra eccleſiam, ſicut nemo ab aquis diluvii incolumis fuit conſervatus extra arcam. Id ipſum ex aliis argumentis pro confirmatione ſententiæ noſtræ adducendis erit manifeſtius. II) Sic igitur concludimus: quicunque ſunt membra Chriſti, ſunt etiam membra eccleſiæ; *ratio* eſt manifeſta, quia eccleſia eſt corpus myſticum, cujus caput eſt Chriſtus, quotquot igitur ſunt membra ſub Chriſto eccleſiæ capite, illi etiam ſunt membra in myſtico Chriſti corpore. Catechumeni fideles ſunt

apoſtolici per veram fidem, & ad baptiſmi ſuſceptionem, per quem & fides in cordibus illorum obſignata, & receptio illa in cœtum eccleſiæ confirmata fuit. 5) Quod vero attinet illos, qui vera fide interna præditi ſunt, neque tamen baptiſmatis ſacramentum ſtatim ſuſcipiunt, illi ſi citra contemtum hoc ſacramento vel aliquandiu vel usque ad finem vitæ priventur, non ſunt dicendi eſſe extra eccleſiam, quia verbum Dei audiunt, in Chriſtum credunt, ore eum confitentur, debitam reverentiam miniſterio præſtant, quidam etiam eorum confeſſionem ſuam ſanguine obſignant, quos proinde in eccleſia eſſe nemo negare poterit. 6) Notanda etiam hæc diſtinctio, quod aliter ſtatuendum ſit de effectu baptiſmi in infantibus, & in adultis fidelibus. Reſpectu infantum baptizatorum baptiſmus eſt unicum illud ordinarium regenerationis medium & unica ad eccleſiam janua; ſed in adultis fidelibus baptiſmus non operatur demum regenerationem, cujus jam ante per verbum & fidem facti ſunt participes, ſed regenerationem obſignat, confirmat, ac Spiritus ſancti dona in illis auget. 7) Si obvertat Bellarminus, *catechumenos fideles non conjungi eccleſiae communione ſacramentorum, ac proinde non eſſe dicendos, in eccleſia eſſe*; reſpondemus, membra illa definitionis Bellarminianæ, *quod eccleſia ſit cœtus hominum ejusdem chriſtianae fidei profeſſione & eorundem ſacramentorum communione colligatus*, vel accipienda ſunt conjunctim vel ſeparatim. Si *ſeparatim*, non poteſt ex defectu communionis ſacramentorum colligi, quod catechumeni fideles non ſint in eccleſia, ſufficit enim illis, quod profeſſione fidei illi ſint conjuncti. Si *conjunctim* hæc membra accipienda ſunt, eadem ratione inferri poterit, infantes baptizatos non eſſe in eccleſia, cum profeſſionem fidei edere per ætatem nondum poſſint. Si dicas, *profeſſionem fidei per patrinos & per ipſam ſacramenti ſuſceptionem illis ſufficere; ut dicantur eſſe in eccleſia*, promtum erit reſpondere, deſiderium & votum baptiſmi catechumenis fidelibus itidem ſufficere, ut eccleſiæ communione ſacramentorum conjuncti, & proinde in eccleſia eſſe dici poſſint. 8) Denique locus apoſtolicus agit de eccleſia particulari, quæ Hieroſolymis illo tempore erat, cui profeſſione fidei & ſuſceptione baptiſmi nomina ſua dederunt illi ter mille homines; nos vero hoc loco proprie agimus de eccleſia catholica, quæ eſt congregatio ſanctorum. Per baptiſmum recipimur in eccleſiam particularem, ſed ex eo non eſt inferendum, quod nullum aliud ſuperſit medium, per quod in eccleſiam recipiamur; reſtat enim adhuc aliud, videlicet profeſſio fidei, quæ per baptiſmatis ſacramentum obſignatur, multo minus ex eo inferendum, quod ad eccleſiam catholicam nemo pertineat, niſi baptiſmatis ſacramento tinctus ſit, quia ſancti veteris teſtamenti ad eccleſiam catholicam pertinent, licet baptiſmatis ſacramentum non habuerint. Neve quis dicat, *circumciſionem illis fuiſſe loco baptiſmi*, notandum, quod complures ante ſuſceptam circumciſionem mortui fuerint nihilominus vera catholicæ eccleſiæ membra, & ſalutis æternæ hæreditatem adierint, ut alibi immotis argumentis fuit oſtenſum.

§. LVI. Quæ ex ſcriptoribus eccleſiaſticis Bellarminus adfert, facilem habent explicationem. 1) *Concilium Florentinum in inſtruct. Armenorum docet, homines fieri membra Chriſti ac de corpore eccleſiae, cum baptizantur.* Reſp. concedimus per baptiſmum homines fieri membra Chriſti & eccleſiæ, ſed ex eo non poteſt nec debet inferri, nullos eſſe membra Chriſti & eccleſiæ, niſi baptizentur, quia reſtat adhuc aliud medium, per quod fides in cordibus hominum accendatur, qua fiunt membra Chriſti & eccleſiæ, videlicet prædicatio verbi. Sic Cornelius Act. X. 1. fuit membrum Chriſti & eccleſiæ etiam ante ſuſceptum baptiſmum, quia particeps fuit Spiritus ſancti, qui non datur niſi Chriſti & eccleſiæ membris. Paulus 1 Cor. X. [illegible] docet, *unum corpus* myſticum eſſe eos, qui *de uno pane* ſacramentali *participant*, &

Argumenta ex ſcriptoribus eccleſiaſticis.

1 Cor.

1 Cor. XII. 13. inquit, nos *in unum Spiritum potari*, hoc eſt, eſſe unum corpus myſticum & ſpirituale illos, qui ex eodem ſacramentali poculo bibunt; num vero licet ex eo inferre, illos, qui non comedunt de pane ſacramentali, nec bibunt ex poculo euchariſtiæ, eſſe ab unitate illa corporis myſtici penitus excluſos? At hac ratione per membrum utrumque a ſocietate Chriſti & eccleſiæ excluderentur omnes infantes baptizati, per poſterius membrum in eccleſia Pontificia excluderentur ab hac communione omnes laici. Breviter, in infantibus baptiſmus eſt medium, per quod fiunt membra Chriſti & eccleſiæ, in adultis eſt ſigillum & ſignaculum noſtræ per Chriſtum adoptionis & in eccleſiam receptionis. Intelligendum autem hoc de illis, qui vera fide baptiſmum ſuſcipiunt, quia Simon magus fuit baptizatus, qui tamen nec Chriſti nec catholicæ eccleſiæ membrum fuit. II) *Nazianzenus in orat. de ſancto bapt. dicit, catechumenum eſſe in veſtibulo pietatis, nec adhuc poſſe vocari fidelem, niſi intus ingrediatur per baptiſmum.* Reſp. intelligendum hoc de eccleſia viſibili & particulari, cui catechumeni ſe adgregant, hoc eſt, profeſſione fidei ſe vere adgregatos eſſe publico teſtimonio ſuſcepti baptiſmi confirmant, interim tamen ſi vera fide interna præditi ſunt, pro membris eccleſiæ catholicæ a Deo cenſentur, quod negari nequit, ſi præcedentia ſententiæ noſtræ fundamenta expendantur.. Cornelius Act. X. 2. fuit *pius & timens Deum* etiam ante ſuſceptum baptiſmum, utique ergo ultra veſtibulum pietatis progreſſus & fidelis fuit, *fide enim venit ad opera, non operibus ad fidem*, ut Beda eum in locum commentatur. Quod ergo Nazianzenus negat, catechumenos poſſe vocari fideles, niſi ingrediantur per baptiſmum, id ſi abſolute & ſimpliciter dictum accipiatur, ipſi Bellarmino repugnat, qui in hoc ipſo capite concedit, *catechumenos eſſe fideles & ſalvari, ſi moriantur in eo ſtatu;* ac præcedente capite docet, *catechumenos internis Spiritus ſancti donis præditos eſſe de anima eccleſiae;* quomodo igitur de illis dici poteſt, quod non ſint fideles, & quod nondum ſint eccleſiam ingreſſi? Loquitur enim Nazianzenus de variis ordinibus eccleſiæ viſibilis, qui tunc temporis uſitati erant, quod aliqui fuerunt catechumeni, alii perfecti chriſtiani, alii pœnitentes, alii orantes, alii energumeni, &c. hoc reſpectu dici poſſunt catechumeni eſſe in eccleſiæ veſtibulo. III) *Chryſoſtomus hom. XXIV. in Iohan. catechumenum eſſe alienum a fideli, & nihil habere commune cum eo, non civitatem, non menſam.* Reſp. ſecundum externam eccleſiæ viſibilis ac particularis politiam catechumeni a reliquis fidelibus baptizatis erant diſtincti, interim ſi interna ac viva fide præditi fuerunt, a ſpirituali cum Chriſto communione non potuerunt excludi, ac proinde etiam fuerunt fideles & catholicæ eccleſiæ membra. Si enim catechumenus eſt omnino a fideli alienus, cur ipſe Bellarminus eum fidelem eſſe & ſalvari poſſe concedit? Ad menſam Domini non licuit catechumenis accedere, niſi prius baptiſmatis ſacramento fuerunt tincti; perinde ut in vet. teſt. ad eſum agni paſchalis non fuerunt admiſſi niſi circumciſi; Exod. XII. 44. ſed ex eo non poteſt inferri, quod a ſocietate ſpirituali cum Chriſto, quæ per uſum ſacræ cœnæ obſignatur & confirmatur, plane fuerint excluſi, alias vero non potuiſſent ſalvari, cum tamen ſalutem illis concedat Bellarminus. IV) *Tertullianus libr. de praeſcipt. reprehendit in haereticis, quod non diſtinguant catechumenos a fidelibus.* Reſp. nomen *fidelium* eſt ambiguum, vel enim accipitur de illis, qui vera fide interna præditi ſunt, & hoc ſenſu non poteſt denegari catechumenis illis, de quibus hoc loco agimus: vel accipitur *eidikōs* de illis, qui baptiſmi ſuſceptione velut publico quodam teſtimonio fidem ſuam profeſſi ſunt, quo ſenſu poſteriore catechumeni a fidelibus in ſcriptis veterum recte diſtinguuntur, ac hæretici diſtinctionem illam rejicientes merito a Tertulliano reprehenduntur. Quod ſi Bellarminus fidelium nomen ſimpliciter derogat catechumenis, deleat verba paragraphi proxime præcedentis: *Catechumeni ſunt fideles & ſalvari poſſunt, ſi moriantur in eo ſtatu.*

convenit. Definit enim eccleſiam, quod ſit *cœtus hominum ejusdem chriſtianae fidei profeſſione & eorundem ſacramentorum communione colligatus ſub regimine pontificis Romani.* Atqui in hoc cœtu ſunt aliqui foventes hæreſin, & aliquandiu tolerantur, donec vel ipſi ſeſe ſeparent, vel per excommunicationem expellantur. Id ipſum diſertis verbis concedit Bellarminus cap. 20. hujus libri, ubi adſerit, *haereticos externa fidei profeſſione eſſe in eccleſia, antequam ipſi exeant*, adducit etiam locum Auguſtini tract. III. in epiſt. Joh. *Multi intus ſunt, non exierunt, & tamen antichriſti ſunt.* Ergo non poteſt ſimpliciter adfirmari, hæreticos eſſe extra eccleſiam. IV) Capite præcedente tertio Bellarminus dicit, *homines fieri de corpore eccleſiae, cum baptizantur.* Sed in cœtu baptizatorum ſunt hæretici. Ergo quidam hæretici pertinent ad corpus eccleſiæ, ſcilicet viſibilis. V) Denique enim pertinaces hæretici quandoque retinent aliquid eccleſiæ, videlicet ſacramentum baptiſmi & partem quandam verbi incorruptam, unde etiam per hæreticum & corruptum miniſterium Deo generantur filii & filiae, Ezech. XVI. 20. & XXIII. 37. ubi pretioſum a vili, aurum a ſcoriis, divinum ab humano accurate diſcernendum. Converſio hominum per verbum ac regeneratio per baptiſmum in cœtu hæreticorum non eſt tribuenda opinionum hæreticarum fermento, ſed ipſi verbo, quod ex libris biblicis auditoribus prælegitur, & baptiſmo, qui efficax eſt, etiamſi per hæreticos adminiſtretur, modo inſtitutionis formam obſervent, & de ſubſtantialibus hujus ſacramenti recte ſentiant. Inde Auguſtinus lib. III. de bapt. cap. 19. diſputat, poſſe dici, *haereticos eſſe adhuc aliquo modo in eccleſia, etiam poſtquam ab ea exierunt, propter ſacramentorum adminiſtrationem, quia etiam ipſi quaedam ſacramenta vere adminiſtrant.* Pontificii hæreticos nos eſſe pronunciant, nec tamen negare audent, recte & ſecundum Chriſti inſtitutionem baptizatos eſſe, quicunque in eccleſiis noſtris baptizati ſunt, unde non ſolent eos rebaptizare, qui ex nobis ad ipſos tranſeunt, (exceptis paucis quibusdam exemplis in Belgicis perſecutionibus ſub duce Albano, quæ cordatioribus Pontificiis non probantur) utique ergo baptiſmum nobis relinquunt. Jam vero quam late patet cœtus legitime baptizatorum, tam late etiam patet eccleſia catholica vocatorum, ut invictis argumentis demonſtrari poteſt. Ergo hæretici ſecundum quid & certo reſpectu adhuc ſunt in eccleſia.

SECTIO III.

DE SCHISMATICIS, AN ILLI PERTINEANT AD ECCLESIAM?

An ſchiſmatici ſint in eccleſia.

§. LX. Cap. 5. diſputat Bellarminus, *ſchiſmaticos nec eſſe in eccleſia, nec de eccleſia, ac ſtatuit eos eſſe ſchiſmaticos, qui nolunt ſubeſſe Romano pontifici.* Reſp. 1) Qui ab epiſcopis in hæreſin prolapſis ſeceſſionem faciunt, ſchiſmatici non ſunt, quia ad eccleſiam catholicam hac ratione tranſeunt. 2) Pontificis Romani in univerſam eccleſiam dominatus ex ſcripturis ſacris probari nequit. Ergo non ſunt ſtatim ſchiſmatici, qui nolunt ſubeſſe Romano pontifici, præſertim ad hæreſes & idololatriam cogenti. 3) Quandoque integri cœtus adhærentes ſuis paſtoribus a ſe mutuo avelluntur, nec tamen ſtatim fiunt ſchiſmatici. De Victore, epiſcopo Romano, memorat Euſebius lib. V. hiſt. c. 23. quod propter controverſiam de tempore paſchatis totius Aſiæ parœcias una cum vicinis eccleſiis tanquam aliena ſentientes a communionis unitate abſcindere conatus fuerit. Sed epiſcopi Europæi, ut Irenæus & alii, nec Romanam, nec Aſiaticam eccleſiam judicabant ſtatim eſſe ſchiſmaticam, quia & cum Victore communionem colebant, & ab Aſiaticorum

ticorum communione non abſtinebant, quod non feciſſent, ſi alterutram ſchiſmaticam judicaſſent. 4) Qui ob alicujus ritus differentiam vel dogmatis *fundamentum ſalutis* non concernentis diſcrepantiam a ſe invicem diſſident, non protinus habendi ſunt ſchiſmatici, modo fidei & caritatis unitate maneant conjuncti. Glorianus lib. de ſchiſmate pag. 181. *In ſchiſmate ſimplici, quod ſine ulla depravata doctrina fit, ita ut ambiguum ſit, a quo ſchiſma fiat, antequam legitime judicetur, dubium non eſt, quin ejus ſectatores ad eccleſiam pertineant, ut Gerſon teſtatur.* 5) Qui deſtinata opera ab eccleſia ſe avertit, ut ſchiſma excitet, ſicut Marcion apud Epiphanium hær. 42. dixiſſe ſcribitur: *Ego ſcindam eccleſiam veſtram, & mittam ſchiſma in eam in aeternum*; illum utpote unitatis hoſtem ad eccleſiam non amplius pertinere libenter concedimus, ſicut Epiphanius loco dicto de Marcione ſubjungit, quod *non eccleſiam, ſed ſe ipſum & ſequaces ſuos ſciderit.* (*)

SECTIO IV.

DE EXCOMMUNICATIS, AN ILLI PERTINEANT AD ECCLESIAM?

An excommunicati ad eccleſiam pertineant?

§. LXI. Excommunicatos in eccleſia non eſſe, Bellarminus cap. 6. probare conatur ex Matth. XVIII. 17. *Si eccleſiam non audierit, ſit tibi velut ethnicus & publicanus*; ac 1 Cor. V. 12. *Tollatur de medio veſtrum, qui opus hoc fecit*, v. 13. *auferte malum ex vobis ipſis.* Reſp. 1) Diſtinguendum eſt inter excommunicationem *juſtam* & *injuſtam*. Si excommunicatio fuerit injuſta, ejicit quidem hominem ex eccleſia particulari, ſed talis propterea non deſinit eſſe membrum eccleſiæ catholicæ. Luc. VI. 22. *Beati eſtis*, ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς. Joh. XVI. 2. *Facient vos* ἀποσυναγώγους. Auguſtinus de vera relig. c. 6. *Saepe ſinit divina providentia expelli de congregatione chriſtiana etiam bonos viros, quam contumeliam vel injuriam ſuam cum patientiſſime pro eccleſiae pace tulerint, neque ullas novitates vel ſchiſmatis vel haereſis moliti fuerint, docebunt homines, quo vero adfectu & quanta ſinceritate caritatis Deo ſerviendum ſit.* Hieronymus in 16. Matth. *Hunc locum epiſcopi & presbyteri non intelligentes aliquid ſibi de Phariſaeorum adſumunt ſupercilio, ut damnent innocentes, vel ſolvere ſe noxios arbitrentur, cum apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quaeratur.* Cap. *comperimus* c. 24. q. 3. *Qui illicite alium excommunicat, ſe ipſum non illum condemnat.* Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 18. §. H. *Quos ſecundum merita ſententia eccleſiae percellit, laedit; & illi foris ſunt apud Deum. Qui autem non meruit, ſententia eccleſiae non laeditur niſi condemnat.* Unde Origenes: *Exiit quis a veritate, a fide, a caritate, per hoc exit de caſtris eccleſiae, etiamſi epiſcopi voce non abjiciatur. Sicut e contra aliquis non recto judicio foras mittitur, ſed, ſi non egit, ut mereatur exire, non laeditur. Interdum enim, qui foras mittitur, intus eſt, & qui foris eſt, intus videtur retineri.* 2) Excommunicationem, ſive juſta ſive injuſta ſit, a communione viſibilis & particularis eccleſiæ hominem ſeparare nemo noſtrum negat, quod ſolum cum Bellarmini argumenta probent, nobis minime adverſantur, quia hoc loco diſputamus de eccleſia catholica, quæ eſt congregatio ſanctorum & vere fidelium, a qua per excommunicationem nemo ſeparatur, niſi prius ſe ipſum impœnitentia & incredulitate ab ea ſeparaverit. 3) Dictum Chriſti & apoſtoli loqui-

(*) Antiquitas hæreticos a ſchiſmaticis diſtinxit, non ex alia cauſſa, quam quod hæreſis errando fundamentum fidei & ſalutis evertat; ſchiſma in illis delinquat, quæ fundamentum integrum circumſtant. Hunnius. Gerh.

quitur de excommunicatione juſta ac de ſeparatione ab eccleſia particulari. 4) Bellarminus adducit exemplum relegationis civilis, quod tamen ipſi adverſatur. Quemadmodum enim in relegatione civili ſunt certi gradus, ſiquidem aliqui ad certum tempus duntaxat relegantur, quo exacto jus habent in urbem revertendi, qui non perdunt omne commercium, quod cives inter ſe habent: aliqui vero relegantur ſine ſpe reſtitutionis, quorum quidam jus civitatis adhuc retinent, quidam vero plane illud amittunt: ſic in excommunicatione etiam ſunt certi gradus, quidam ad tempus duntaxat a ſacris myſteriis arcentur, qui non ſtatim privantur omni commercio, quod eſt inter eccleſiæ cives. 5) Qui injuſte excommunicantur, illos ſalvari poſſe concedit Bellarminus; ergo non deſinunt eccleſiæ membra. Obſtrepit quidem, *illis ad ſalutem ſufficere, quod deſiderio & animo ſint in eccleſia;* ſed hæc reſponſio eſt inſufficiens, nemo enim ſervatur niſi re ipſa & actu ſit de eccleſia, ut demonſtratum fuit ſuperius. Injuſte excommunicati actu & re ipſa ſunt membra Chriſti. Ergo etiam actu & re ipſa ſunt membra eccleſiæ. Dicit Bellarminus, *externam communicationem proprie facere hominem de eccleſia viſibili*; tacite igitur concedit, animo & interna communicatione eſſe membrum inviſibilis eccleſiæ eum, qui injuſte excommunicatur. Si enim datur duplex communicatio in eccleſia, utique etiam dabitur duplex modus exiſtendi in eccleſia, videlicet ſecundum communicationem externam & ſecundum communicationem internam. At hoc ipſum etiam nos volumus, quando in eccleſiam *viſibilem* & *inviſibilem* diſtinguimus. 6) Excommunicatio cum ultimo ſupplicio certa quadam ratione comparari poteſt, non tamen ſimpliciter & in omnibus partibus, quia mors ſemper eſt ultimum ſupplicium in republica, ſed excommunicatio, minor ſcilicet, non eſt ultimum judicium in eccleſia, a ſupplicio mortis non datur reditus in hanc vitam, ſed ab excommunicatione datur reditus in eccleſiam. 7) Fatetur Bellarminus, *injuſte excommunicatum poſſe eſſe & manere Dei amicum, & eſſe de anima eccleſiae,* quando ſcilicet retinet dona interna, fidem, ſpem, caritatem &c. quomodo igitur in genere ſtatui poteſt, per excommunicationem privari aliquem omni commercio ſpirituali, quod habent homines eccleſiæ inter ſe? num enim in donis illis internis nullum eſt commercium ſpirituale inter homines eccleſiæ? Debuiſſet Bellarminus diſtinguere inter communicationem *internam* & *externam*: excommunicatio ſeparat hominem a communicatione *externa;* (quamvis ne hoc quidem perpetuo verum ſit, ſiquidem Aſiaticis, a Victore excommunicatis, Irenæus & alii Europæi epiſcopi communicabant, quod & Ægyptiaci & Palæſtini & Africani faciebant, teſte Euſebio lib. V. hiſt. eccl. cap. 24.) ſed ab *interna* eccleſiæ communione neminem ſeparat, niſi prius ſe ipſum ſeparaverit. 8) Concedit Bellarminus, *excommunicationem non ſeparare hominem a numero ſalvandorum, ſed ab eccleſia viſibili*; re ipſa igitur concedit, excommunicationem non ſeparare ab eccleſia catholica & inviſibili, extra quam non eſt ullus ſalvandus, & intra quam ſunt omnes ſalvandi, hoc eſt, re ipſa adprobat diſtinctionem noſtram inter eccleſiam viſibilem & inviſibilem. 9) In capite ſuperiore 5. §. penult. ſcribit Bellarminus, *eccleſiam triumphantem eſſe unitam, imo potius unam cum militante, ac proinde neminem poſſe velle ſeparari ab una, quin ſeparetur ab altera*; ex eo ſic colligimus: injuſte excommunicati non ſeparantur ab eccleſia triumphante; (*quia manent amici Dei*, ut Bellarminus in hoc capite concedit) Ergo nec ſeparantur ab eccleſia militante; (*conſequentiae* ratio adparet ex ipſis Bellarmini verbis,) ex quo immote colligitur, quod qui per excommunicationem injuſtam ab externa militantis eccleſiæ ſocietate ſeparatur, non tamen penitus ab eccleſia militante, id eſt, ab interna ejusdem ſocietate ſeparetur. At hoc ipſum etiam nos dicimus, quando inter eccleſiam viſibilem & inviſibilem diſtinguimus, ut poſtea plenius adparebit.

SECTIO

SECTIO V.

DE ELECTIS, AN ILLI SOLI AD ECCLESIAM CATHOLICAM PERTINEANT?

An ſoli electi pertineant ad eccleſiam?

§. LXII. Cap. 7. Bellarminus probat *ad eccleſiam non ſolos prædeſtinatos, ſed etiam reprobos pertinere*, ubi adducit *parabolas Chriſti*, Matth. III. 13. 22. 25. *exemplum inceſtuoſi*, 1 Cor. V. *& dictum apoſtolicum* 2 Tim. II 20. *In magna domo ſunt vaſa aurea & argentea, & lignea & fictilia.* Anglo-Remenſes annotat. in 1 Tim III. ſect. 10. negant, *electos nondum natos vel vocatos ad eccleſiam Chriſti pertinere*, contra vero adſerunt, *ipſos impios & reprobos in publica eccleſiae profeſſione remanentes vera corporis Chriſti membra exſiſtere*, annot. in Joh. XV. ſect. 1. Nos hac de re ſic ſtatuimus: 1) Diſtinguendum eſt inter eccleſiam *viſibilem* ac *particularem*; & inter eccleſiam *inviſibilem & catholicam.* In eccleſia viſibili & particulari boni ac mali, prædeſtinati ac reprobi ſunt commixti, ſed ad eccleſiam catholicam & inviſibilem boni duntaxat pertinent. Ad eccleſiam viſibilem & particularem pertinent omnes, qui eandem profitentur religionem, & iisdem utuntur ſacramentis, ſive boni ſint, ſive mali, ſive renati, ſive hypocritæ: ſed ad inviſibilem & catholicam eccleſiam non pertinent, niſi boni ac renati, qui ſunt vera ac viva Chriſti membra, a quo Spiritum vitæ hauriunt. Omnia Bellarmini argumenta hoc ſolum probant, quod in eccleſia viſibili & particulari bonis mali, prædeſtinatis reprobi ſint permixti, ſed hoc nemo noſtrum unquam negavit. 2) Adpellatio *electorum* vel ſumitur *ſpecifice & proprie* juxta phraſin ſcripturæ pro illis omnibus & ſolis, qui in vera fide perſeverant, & vitæ æternæ participes redduntur: vel *generaliter & improprie* juxta phraſin eccleſiæ pro omnibus vere renatis, quorum aliqui fide & ſalute iterum excidunt. Quando catholicam eccleſiam dicimus eſſe *congregationem electorum*, tunc adpellatio electorum ſumitur in ſignificatione poſteriore, quia ad catholicam eccleſiam pertinent non ſolum electi proprie ac ſpecifice ſic dicti, ſed omnes vere renati, quamdiu tales manent. (Bellarminus id effert hoc modo, *poſſe aliquem dici filium Dei & membrum Chriſti duobus modis: uno modo veritate eſſentiae ſive formae, altero modo veritate permanentiae ſive finis*, membrum prius intelligit de renatis, membrum poſterius de electis.) Calviniani electos definiunt a decreto quodam Dei abſoluto, & tales abſolute electos negant fidem ſemel acceptam amittere poſſe, unde renati & electi illis ſunt termini æquipollentes, ſed in hac parte ab illis diſſentimus; ideo quando in ſcriptis noſtrorum eccleſia catholica dicitur congregatio electorum, id non accipiendum eſt ſenſu Calviniano, ſed ſenſu illo, qui in Auguſtana confeſſione exponitur, quod eccleſia catholica ſit *congregatio ſanctorum.* 3) Duplici reſpectu poteſt quispiam dici *membrum Chriſti & eccleſiae*: primo reſpectu divinæ *praeſentiae*; ſecundo reſpectu *praeſentis ſtatus*, quæ diſtinctio colligitur ex ſequentibus ſcripturæ dictis: Rom. VIII. 9. *Qui Spiritum Chriſti non habet, non eſt ejus.* Gal. V. 24. *Qui Chriſti ſunt, crucifigunt carnem cum concupiſcentiis.* Et tamen 2 Tim. II. 19. dicitur: *Firmum ſtat fundamentum Dei habens ſignaculum hoc, cognovit Dominus, qui ſint ſui.* Sic Paulus cum adhuc eſſet perſecutor, fuit membrum Chriſti & eccleſiæ membrum reſpectu præſentis illius ſtatus. Auguſtinus tract. XLV. in Joh. *Secundum praeſcientiam & praedeſtinationem: quam multae oves foris? quam multi lupi intus?* Illud poſtea ſic declarat: *Quam multi luxuriantur caſti futuri? quam multi blaſphemant Chriſtum, credituri in Chriſtum? & hi oves ſunt, veruntamen modo alienam vocem audiunt, alienos ſequuntur.* Item: *quam multi intus laudant blaſphematuri? caſti ſunt forni-*

natiſtis olim reſpondebant, ſe non duas eccleſias facere, ſed duo tempora eccleſiæ diſtinguere: ſic & nos Pontificiis reſpondemus, nos non fingere duas eccleſias, ſed diſtinguere externam & internam eccleſiæ ſocietatem.) §. *ad ultimum* : concedit, *malos non eſſe membra viva corporis Chriſti*: ſic dicatur, *ergo ſunt aequivoce membra*; reſpondet, *a multis catholicis hoc concedi ſolere, quod mali non ſint membra vera nec ſimpliciter corporis eccleſiae, ſed tantum ſecundum quid & aequivoce. Ita inquit Iohan. de Turrecremata* lib. I. cap. 57. *ubi id probat ex Alexandro de Ales, Hugone & Thoma. Idem etiam docent Petrus a Soto, Melchior Canus & alii, qui tametſi dicant, malos non eſſe membra vera, dicunt nihilominus vere eſſe in eccleſia ſive in corpore eccleſiae, & eſſe ſimpliciter fideles ſeu chriſtianos. Neque enim ſola membra ſunt in corpore, ſed etiam humores, dentes, pili & alia, quae non ſunt membra. Neque fideles aut chriſtiani dicuntur tales a caritate, ſed a fide ſeu fidei profeſſione.* (At hæc eadem eſt noſtra ſententia, concedimus malos eſſe in corpore eccleſiæ ratione externæ ſocietatis, interim non ſunt vera & viva hujus myſtici corporis membra, ſed ſunt in eccleſia ficut vitioſi humores in corpore humano. Noſtram igitur ſententiam probant Turrecremata, Sotus, Canus & alii ſcriptores Pontificii. Idem enim cum Turrecremata, Soto, Cano, &c. dicit Coſterus in apol. part. III. cap. 12. *Ut phlegma, ſanies, ſaliva, ſanguis abundans viventis hominis neque membrum ſunt neque partes, & tamen non ſunt extra corpus: ita impii ad ſuperfluos humores referuntur, qui ſuo tempore, ubi maturi fuerint, cum ſtercoribus ejiciuntur*, Toletus in comm. Rom. VIII. *Chriſtiani non ſunt, qui non vivam Chriſti fidem habent.* Idem dicit Lombardus lib. I. ſent. diſt. 37. lit. C. *Illi ad templum Dei non pertinent, qui cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificant.* Idem dicit jus canonicum part. II. decret. cauſ 24. q. 3. cap. 8. *Ad eccleſiam non pertinent illi, qui in ejus unitate corporaliter permiſti per peſſimam vitam ſeparantur.* Cauſ. 33. q. 3. diſt. 1. de pœnit. cap. 70. *Qui peccator eſt & aliqua ſorde maculatus, de eccleſia Chriſti adpellari non poteſt.* Proinde ante Bellarminum & concilium Tridentinum fuit communis & conſentiens eccleſiæ Romanæ doctrina, malos non niſi æquivoce eſſe membra eccleſiæ, nec aliter, niſi ut humores excrementitii ſunt in corpore.) In reſponſione ad argumentum ſextum Bellarminus porro ſic ſcribit: *Hieronymus in 1. Gal. exponens illud:* Paulus apoſtolus eccleſiis Galatiæ, *volens explicare, quomodo cohaereant inter ſe verba apoſtoli, qui nunc totas eccleſias videtur laudare, nunc totas vituperare ac reprehendere, dicit, eccleſiam dupliciter accipi, id eſt, non duas eſſe eccleſias, ſed de una diverſimode ſcripturas loqui, interdum enim ſcriptura tribuit toti eccleſiae id, quod eſt proprium perfectorum, ut carere macula & ruga, interdum id, quod eſt proprium peccatorum, ut peccare & correptione indigere.* (Idem & nos dicimus, *tribui ſcilicet per ſynecdochen toti eccleſiae, quod uni parti convenit*, quæ ſunt verba Bellarmini capite proximo. Scriptura loquitur de eccleſia diverſimode: primo populariter & *ſynecdochice*, & ſic totum cœtum vocatorum hoc nomine intelligit; deinde *exquiſite*, proprie & principaliter, & ſic ſolos electos ſive ſanctos in illo cœtu numerat.) In reſp. ad argumentum octavum conqueritur, *etiam aliquos catholicos fingere duas eccleſias*, hoc eſt, amplecti diſtinctionem in eccleſiam viſibilem & inviſibilem, quos cum ibidem refutare inſtituit, ſententiam eorum vel maxime confirmat. *Cum Donatiſtae* (inquit) *calumniarentur, catholicos duas eccleſias facere, unam quae ſolos bonos, aliam quae bonos cum malis contineret, reſponderunt catholici, ſe nunquam duas eccleſias ſomniaſſe, ſed tantum diſtinguere partes vel tempora eccleſiae; partes quidem, quia aliter boni, aliter mali ad eccleſiam pertinent, boni enim ſunt pars interior & quaſi anima eccleſiae, mali ſunt pars exterior & quaſi corpus, & dabant exemplum de homine interiore & exteriore, qui non ſunt duo homines, ſed duae partes ejuſdem hominis. Tempora*

pora

pora autem diſtinguentes dicebant, aliter eſſe nunc, aliter futuram poſt reſurrectionem, nunc enim habet bonos & malos, tunc non habet niſi bonos. (Atqui eadem etiam eſt noſtra ſententia, malos ad externam eccleſiæ ſocietatem pertinere concedimus, ſed ab interna ac ſpirituali communione excluſos eſſe dicimus, quod ipſum confirmant ſimilitudines, quas ex Auguſtino Bellarminus adducit. Sic enim porro ſcribit: *Hanc doctrinam idem Auguſtinus alibi ſaepe confirmat, & variis ſimilitudinibus explicat. Nam* lib. VII. contra Donatiſt. cap. 51. *dicit, bonos ſic eſſe in domo Dei, quae eſt eccleſia, ut ipſi ſint domus Dei conſtructa ex vivis lapidibus, malos ſic eſſe in eadem domo, ut ipſi tamen non ſint domus.* Lib. de unitat. eccleſiæ cap. ult. *dicit, malos eſſe praeciſos ab eccleſia animo, non tamen corpore, quod eſt dicere, pertinere ad hominem exteriorem eccleſiae, non tamen ad interiorem.* Lib. III. de doctr. chriſt. cap. 32. *explicans illud* Cant. I. nigra ſum, ſed formoſa, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis, *notat, non eſſe dictum: nigra fui, ſed nigra ſum & formoſa, quia ipſa una & eadem eccleſia nunc eſt nigra ſicut tabernacula Cedar, propter peccatores, quos in ſe habet, & ſimul eſt formoſa, ſicut pelles Salomonis, id eſt, ſicut tentoria regis, propter bonos, quos in ſe habet.* Idem Auguſtinus tract. III. in epiſt. Johan. *docet, malos eſſe in eccleſiae corpore, non ut membra, ſed ut humores corruptos, qui revera ſunt in corpore, & tamen ſunt etiam vere ſeparati a membris corporis.* (Non poteſt evidentius ac clarius ſententia noſtra exponi, quam hiſce ſimilitudinibus ab Auguſtino factum, quas cum Bellarminus probet, ſententiam noſtram improbare non poterit.)

Antitheſis Bellarmini.

LXVI. Sed profert Bellarminus quandam diſtinctionem, qua putat obtineri poſſe, malos eſſe vera membra eccleſiæ catholicæ. *Membra* (inquit) *conſiderari poſſunt duobus modis. Uno modo, ut ſunt res quaedam ſecundum ſe ſive ſecundum eſſentiam ac ſubſtantiam ſuam; altero modo, ut ſunt inſtrumenta operativa.* Illud poſtea ſic adplicat: *Dico epiſcopum malum, presbyterum malum, doctorem malum eſſe membra mortua, & proinde non vera corporis Chriſti, quantum attinet ad rationem membri, ut eſt pars quaedam vivi corporis: tamen eſſe veriſſima membra ratione inſtrumenti, id eſt, papam & epiſcopos eſſe vera capita &c.* Reſp. 1) Bellarminus excogitavit hanc diſtinctionem, ut obtinere poſſet, etiam malum pontificem eſſe adhuc eccleſiæ caput, licet non ſit ejus verum & vivum membrum. Sic enim ſcribit hoc loco: *Si ita eſt,* (hoc eſt, ſi mali non ſunt membra vera, nec ſimpliciter corporis eccleſiæ, ſed tantum ſecundum quid & æquivoce, ut docent multi catholici) *ſequitur, pontificem malum non eſſe caput eccleſiae.* Sed male cavet pontifici ſuo hac nugatoria diſtinctione, ut ex ſequentibus adparebit. 2) Concedimus enim, malum pontificem ac malos epiſcopos eſſe inſtrumenta, per quæ Deus in eccleſia agit, ſed negamus eos eſſe vera corporis myſtici, id eſt, eccleſiæ catholicæ proprie ſic dictæ membra. Diſtinguenda enim externa eccleſiæ adminiſtratio ab interna ejusdem communione. Mali epiſcopi externam adminiſtrationem eccleſiaſticorum officiorum ſuſtinere poſſunt, ſed ad internam eccleſiæ communionem non pertinent, ideoque nec membra ſunt. 3) Sane membra humani corporis ſunt certo reſpectu ejusdem inſtrumenta; ſed ex eo non ſequitur, omnia inſtrumenta eſſe etiam membra; calamus, charta, atramentum fuerunt inſtrumenta Bellarmini, cum hæc ſcriberet, num vero ipſius membra fuerunt? Deus utitur opera diaboli in puniendis hominibus, num vero dicemus, diabolum eſſe verum Dei membrum? Quando ergo Bellarminus dicit, *malum epiſcopum non eſſe verum membrum ratione membri, ut eſt pars quaedam vivi corporis, ſed tantum ratione inſtrumenti*, re ipſa dicit, malum epiſcopum non eſſe membrum, ſed duntaxat inſtrumentum. 4) Quæſtio eſt generalis, utrum mali ſint vera membra eccleſiæ catholicæ, proinde etiam probatio debebat eſſe generalis. Sed Bellarmini diſtinctio duntaxat de malis epi-

 ſcopis

ſcopis ac malis prælatis agit, quorum opera Deus in eccleſia utitur, quaſi vero nulli mali ſint in eccleſia Romana præter ſolos epiſcopos & prælatos malos? Diſputat Bellarminus, *non ex malis epiſcopis tantum, ſed etiam ex populo malo eccleſiam conſtare;* oportebat ergo talem adferri diſtinctionem, quæ omnibus omnino malis in eccleſia conveniret, talis non eſt, quam Bellarminus adducit, non enim convenit malis laicis, qui non poſſunt dici inſtrumenta, ac proinde nec membra eccleſiæ. 5) Si mali prælati, quia ſunt inſtrumenta operativa, judicandi ac dicendi ſunt vera membra eccleſiæ, conſequetur, unum eundemque hominem eſſe verum membrum Chriſti & verum membrum diaboli, quod eſt abſurdum. *Damnati non ſunt in corpore Chriſti. Non enim poteſt Chriſtus habere membra damnata*, inquit Auguſtinus lib. II. contra Creſconium cap. 21. *Connexio* patet, quia verum membrum eccleſiæ catholicæ eſt etiam verum membrum Chriſti. Ut enim ſpiritualis eſt conjunctio inter caput & membra in myſtico Chriſti corpore; ita quoque ſpiritualis eſt conjunctio membrorum inter ſe invicem, proinde qui eſt verum membrum eccleſiæ catholicæ, eſt etiam verum membrum Chriſti. Jam vero prælati mali ex hypotheſi Bellarmini ſunt vera membra eccleſiæ, ergo etiam erunt vera membra Chriſti. At ex ſcripturæ ſententia prælati mali ſunt membra diaboli. Ergo erunt ſimul membra Chriſti & diaboli, quod eſt abſonum & blaſphemum. *Quae enim ſocietas luci cum tenebris, quae communio Chriſti cum Belial, quae participatio juſtitiae cum injuſtitia?* 2 Cor. VI. 14. 15. Recognoſcat Bellarminus ſua verba lib. II. de juſtif. cap. 7. §. ſeptimo: *Si Chriſtus per injuſtitiam noſtram ſibi imputatam vere dicitur peccator, dici etiam poterit, quod horret animus cogitare, filius diaboli. Sed ſcriptura ubique eum vocat filium Dei.* Præſupponit igitur, neminem ſimul dici, nedum eſſe poſſe ſimul filium Dei & filium diaboli. 6) Membra mortua non ſunt vera, ſed æquivoce ſic dicta membra. Unde Ariſtoteles dicit lib. II. de anima cap. 1. *mortuum membrum non aliter eſſe membrum, quam membrum pictum.* Prælati mali *ſunt membra mortua*, quod concedit Bellarminus, & oſtendit res ipſa, neque enim Spiritus vinculo Chriſto eccleſiæ capiti ſunt conjuncti, nec incrementum capiunt corpori conveniens ad ædificationem ſui pro caritate. Ergo non ſunt vera, ſed æquivoce ſic dicta membra. Non obſtat, quod Deus eorum miniſterio adhuc utitur, id enim non efficit eos vera membra, ſed inſtrumenta duntaxat *operativa*. Chriſtus multis in eccleſia utitur inſtrumentis, quæ tamen non ſtatim ſunt ejus membra. Vir malus poteſt eſſe utilis architectus, ut oſtenditur exemplo eorum, quorum opera Noa in exſtructione arcæ uſus.

SECTIO VIII.

DE OCCULTIS INFIDELIBUS, AN ILLI SINT ECCLESIÆ MEMBRA?

An occulti infideles ſint membra eccleſiæ?

§. LXVII. Cap. 10. Bellarminus diſputat, *occultos infideles eſſe veras partes exteriores atque etiam membra licet arida & mortua corporis eccleſiae.* Definit autem occultos infideles, quod ſint ii, *qui nec fidem internam, nec ullam chriſtianam virtutem habent, & tamen exterius propter temporale aliquod commodum fidem catholicam profitentur, & communione ſacramentorum veris fidelibus permiſcentur.* Reſp. 1) Bellarminus ipſe agnoſcit, *quoſdam catholicos hic in negantem concedere ſententiam,* ac noſtras partes tueri. 2) Diſtinguendum inter eccleſias *particulares* & *catholicam* proprie ac κυρίως ſic dictam: occulti infideles ſunt in eccleſiis particularibus, ſed ad catholicam proprie ſic dictam minime pertinent. 3) Nec poteſt hoc diffiteri Bellarminus, cum in hoc ipſo capite ſic ſcribat, *occultos haereticos non eſſe catholi-*

cos

eos animo ac voluntate, ſed tantum externa fidei profeſſione. (Atqui ut aliquis ſit membrum eccleſiæ catholicæ, requiritur, ut animo ac voluntate catholicus ſit, non externa duntaxat profeſſione, quia Deus cor & animum magis reſpicit, quam verba & ſpeciem exteriorem.) Item *occultos haereticos non eſſe unitos eccleſiae, niſi conjunctione externa.* (Atqui ut quis ad eccleſiam catholicam pertineat, requiritur interna conjunctio, cum vinculum communionis in eccleſia catholica ſit ſpirituale ac internum.) denique *illos, qui ſe ſimulent eſſe chriſtianos & catholicos, non eſſe de eccleſia niſi ſecundum adparentiam exteriorem & putative, non vere.* (Atqui ut ad eccleſiam catholicam quis pertineat, non ſufficit, ut ſecundum exteriorem adparentiam & *putative*, ſed ſecundum interiorem conjunctionem & vere ſit de eccleſia.) 4) Hæreticos occultos *in eccleſia* eſſe concedimus, ſed *de eccleſia* eos eſſe negamus. Auguſtinus tract. III. in Joh. epiſt. *Sic ſunt in corpore Chriſti, quomodo humores mali, quando evomuntur, tunc relevatur corpus: ſic & quando mali exeunt, tunc eccleſia relevatur, & dicit, quando eos evomit, atque projicit corpus, ex me exierunt humores iſti, ſed non erant ex me, quid eſt, non erant ex me? non de carne mea praeciſi ſunt, ſed pectus mihi premebant, cum ineſſent.* (Ut ergo humores mali licet ſint in corpore, tamen non ſunt ex corpore, nec ſunt corporis membra; ſic hæretici & infideles occulti, licet ſint in eccleſia, tamen de eccleſia non ſunt, neque inter illius membra computari debent.) 5) Epiſcopos hæreticos in eccleſiis particularibus eſſe poſſe, ac per miniſterium illorum Deum adhuc efficacem eſſe, præſertim ſi hæreſin ſuam nondum publice evomant, libenter concedimus, ſed ex eo nondum ſequitur, quod propterea ſint eccleſiæ catholicæ membra. Oſtendimus enim paulo ſuperius, plura omnino requiri, ut quis ſit verum catholicæ eccleſiæ membrum, quam ut ſit inſtrumentum *operativum.* Teſtimonia patrum, quibus probamus, nec manifeſtos peccatores, nec occultos infideles ad eccleſiam catholicam proprie ſic dictam pertinere, late recenſet Witakerus controv. II. de eccleſ. quæſt. 1. cap. 14.

SECTIO IX.

DE ANGELIS, AN ILLI SINT ECCLESIÆ MEMBRA?

An angeli ſint membra eccleſiæ?

§. LXVIII. Bellarminus lib. IV. de Chriſti anima cap. 5. §. prima: *Angeli continentur etiam in corpore Chriſti, quod eſt eccleſia.* (*) Franciſcus Junius lib. de eccleſ. cap. 3. *Partes generales eccleſiae* conſtituit duas *angelicum & humanum genus.* (**) Toſſanus in notis ad Hebr. XII. 22. ex verbis apoſtoli: *acceſſiſtis ad μυϱίασιν ἀγγέλων, collegit, etiam angelos ad eccleſiam Dei & congregationem ſanctorum pertinere.* (***) Guil. Becanus inſtit. theol. loco XLI. pag. 466. *Angeli beati ſunt etiam veræ eccleſiae pars materialis.* Idem ſtatuunt Trelcatius, in locis p. 293. Urſinus in catech. p. 343. Polanus part. III. theſ. p. 93. Qua in parte videntur ſequi Origenem, qui homil. XXIII. in Luc. *duplicem* ſtatuit *eccleſiam, angelorum & hominum congreſſu.* Quid

(*) Idem tamen lib. II. de grat. & lib. arb. cap. 17. prop. 10. ſcribit: *Quamvis angeli quoque ſancti gratis prædeſtinati ſint ad vitam æternam partim ex ſola Dei voluntate, partim ob prævisa peccata reprobati, tamen divitiæ gratiæ & juſtitiæ Dei magis oſtenduntur in electione & reprobatione hominum.* Gerh.

(**) Ravenſpergerus decad. III. globor. ſacr. quæſt. 6. *Eccleſia ſumitur vel late vel ſtricte & proprie. Late pro omni præordinatione & decreto gloriæ & ſub hoc cœtu dicit contineri etiam angelos. Si vero ſtricte & ſenſu ſcripturæ vocabulum electioni, accipiatur, nequaquam dici poſſe angelos eſſe electos.* Gerh.

(***) Argumenta Becani ſunt 1) *Chriſtus eſt angelorum caput. Ergo illi ſunt eccleſiæ membra.* Reſp. Chri-

Quid hac de re ſtatuendum? Reſp. 1) Certum eſt, angelos & homines ante lapſum fuiſſe unam eccleſiam, unum corpus myſticum, unam beatam ſocietatem Deum laudantium & prædicantium, ſed per lapſum genus humanum ex hoc corpore eſt avulſum. 2) Quamvis vero per Chriſtum mediatorem facta ſit ἀνακεφαλαίωσις *eorum, quae in cœlis ſunt & quae ſuper terram ſunt;* Eph. I. 10. tamen id demum perfecte complebitur in vita æterna, in qua ex angelis & electis iterum una ſocietas, unum corpus atque unus chorus Deum glorificans conſtituetur. 3) Angelos igitur eccleſiæ *triumphantis* cives ac ſano ſenſu etiam partes eſſe concedimus; Heb. XII. 23. ſed ſi de *militante* ac viſibili eccleſia ſermo ſit, ea definienda eſt, quod ſit cœtus hominum e mundo evocatorum &c. Sic enim deſcribuntur membra viſibilis eccleſiæ in hoc mundo, quod ſint in peccatis concepta & nata, ſed per Chriſtum a peccatis liberata, ac per verbum & ſacramenta eccleſiæ inſerta, fide Chriſto adhærentia ac per mortem ad vitam tranſeuntia, quorum nihil competit angelis. (*) 4) Angeli ergo non ſunt proprie dicta eccleſiæ viſibilis ac militantis membra, cum nec externa ſocietate, quæ in profeſſione fidei & uſu ſacramentorum conſiſtit, eccleſiæ conjuncti ſint, nec internam cum ea communionem proprie loquendo habeant, ſiquidem vinculo illius communionis, vera ſcilicet & viva illa fide, quæ Chriſti juſtitiam adprehendit, & per eam Chriſto nos incorporat, deſtituti ſunt, nec contra ſatanam, mundum & carnem eo modo pugnant, quo renati vera eccleſiæ membra in acie contra illos hoſtes conſiſtunt. 5) Interim non negamus angelos intereſſe conventibus eccleſiaſticis. 1 Cor. XI. 10. Interſunt autem non ut partes, ſed ut cuſtodes ac vigiles, inde cœleſtis Hieroſolyma ut ſic deſcribitur, *quod ſuper portas habeat duodecim angelos*, Apoc. XXI. 12. interſunt etiam, ut *deſiderantes* παρακύψαι *in myſteria illa, quae in evangelii praedicatione hominibus adnunciantur.* 1 Petr. I. 12. 6) Non eſt, quod objicias, *Chriſtum eſſe caput ſanctorum & angelorum, ac proinde illos eſſe eccleſiae membra;* eſt enim Chriſtus angelorum caput, non ratione ὁμουσίας ſeu communionis ejusdem naturæ; Hebr. II. 16. nec reſpectu effectorum ſpiritualium & gratiæ, ut præſtet illis liberationem a peccatis & omnia ad ſalvationem neceſſaria, eo enim modo ſolius eccleſiæ ex hominibus collectæ caput eſt; ſed reſpectu dominii divini & generalis, Eph. I. 22. Col. II 10. 1 Petr. III. 22. quo modo eſt caput non ſolum angelorum, ſed etiam *ſuper omnia*, unde etiam angeli *ipſum adorant.* Pſ. CIII. 20. Hebr. I. 6. 7) Nec validum & efficax eſt argumentum Thomæ part. III. q. 3. art. 4. ubi inquit: *Unum corpus ſimilitudinarie dicitur una multitudo ordinata in unum ſecundum diſtinctos actus ſeu officia. Manifeſtum autem eſt, quod ad unum finem, qui eſt gloria divinae fruitionis, ordinantur & homines & angeli, unde corpus eccleſiae myſticum non ſolum conſiſtit ex hominibus, ſed etiam angelis.* Reſpondendum enim, non ex ſolo fine res definiendas eſſe, ſed addendas cauſas internas & eſſentiales, nec entia conſociata ſemper eſſe ejusdem generis. Multa enim ſunt conjuncta, & conjunctim ad unum

Chriſtus eſt caput ſuper omnia, Eph. I. 22. nec tamen omnes omnino creaturæ ſunt membra eccleſiæ, 2) *Homo pius reſipiſcendo venit ad angelorum cœtum. Ergo angeli ſunt materialis pars eccleſiæ.* Reſp. homo pius accedit ad Deum. Ergo ne Deus materialis pars eccleſiæ?

(*) Si angeli ſunt veræ eccleſiæ membra, omnia etiam eccleſiæ bona ad ipſos pertinent, adeoque etiam meritum ipſius Chriſti, qui autem fit, quod angeli lapſi plane ab illo eccleſiæ beneficio excluſi ſunt, cum illud ad lapſos homines pertineat Philippus Cæſarienſis. in diſp. de ult. Chriſti advent. th. 71. *Angelis Chriſtus non eſt redemtor, ſed tantum ſervator, & ſervator quidem non ex malo, in quo nunquam fuerunt, ſed in bono, in quo ipſius gratia ſteterunt, qua ratione ipſorum quoque tanquam veræ eccleſiæ membrorum caput dicitur.* 1 Tim V. 21. Eph I. 22 Col I 18. & II. 10. Idem habet Zanchius lib. III de operibus Dei c. 21 Wendelinus lib. I theol. cap. 28. p. 561. *Materia eccleſiæ ſunt homines per verbi præconium ad æternæ ſalutis participationem vocati. Alias ita late ſolet accipi eccleſia, ut angelos quoque complectatur. Nobis vero hoc loco ſermo tantum eſt de eccleſia hominum, quibus deſtinata ſunt hactenus explicata Chriſti beneficia.*

unum finem tendunt, nec tamen illorum conjunctio eſt connexio membrorum ſub uno capite. 8) Recte igitur Bucanus loco dicto, cum primum adfirmaſſet, angelos eſſe partem veræ eccleſiæ materialem, quaſi correctionis loco poſtea ſubjungit: *Sed quoniam de eccleſia loquimur, quatenus eam Deus ſuo ſanguine adquiſivit, & eandem verbo ſuo colligit, Deus vero angelos beatos, qui nunquam exciderunt, non redemit, ſicut nec eos adſumſit*, Hebr. II. 16. *nec miniſterio verbi ad eccleſiae ſuae communionem vocat; ſed in prima ſua origine duntaxat eos ſtabilivit, ideo eccleſiam ex hominibus tantum colligi adſerimus, juxta promiſſionem Patris filio factam.* Hebr. II. 8. Et de his quidem hactenus; proximum eſt, ut ad diſtinctionem inter eccleſiam *viſibilem* & *inviſibilem* deſcendamus, ex qua omnia, quæ hactenus de eccleſiæ membris diſputata ſunt, erunt clariora.

CAPUT VII.
DE DISTINCTIONE INTER ECCLESIAM VISIBILEM ET INVISIBILEM.

§. LXIX. Adpellatio eccleſiæ *inviſibilis* valde exoſa eſt Pontificiis. Eccius hanc vocabuli acceptionem ridet, & dicit eſſe *eccleſiam mathematicam & ideas Platonicas*. Alii vocant *ſtigmaticam, utopicam, imaginariam eccleſiam*. Bellarminus ex Frider. Staphylo lib. III. de eccl. cap. 11. ſcribit, *Lutheranos initio eccleſiam inviſibilem feciſſe, deinde tamen, cum viderent abſurda, quae inde ſequebantur, ſecreto conſilio ſtatuiſſe, ut eccleſia viſibilis diceretur, cœpiſſe igitur omnes docere, eccleſiam eſſe viſibilem, ſed ſic tamen, ut nomine viſibilis, re inviſibilis eſſet.* Cap. 9. reſp. ad arg. 8. ſcribit, *nos duas eccleſias fingere, quarum una ſit viſibilis, altera inviſibilis.* Idem repetit Becanus tract. de eccleſia q. 1. concl. 1. p. 20. Piſtorius in hodoget. p. 134. & 135. adfingit nobis *oppoſitionem eccleſiae viſibilis & catholicae*. p. 145. nobis hanc opinionem tribuit; quod ſtatuamus, *eccleſiam non ſemper fuiſſe viſibilem, ut ſub papatu.* Diligenter igitur notandum, qua occaſione, quove ſenſu, fine ac reſpectu eccleſia dicatur *viſibilis* & *inviſibilis*. 1) Nequaquam introducimus duas eccleſias ἀντιδιῃρημένως ſibi invicem oppoſitas, ita ut viſibilis & inviſibilis eccleſiæ ſint ſpecies contradiſtinctæ, ſed unam eandemque eccleſiam reſpectu diverſo viſibilem & inviſibilem eſſe dicimus. 2) Non adprobamus furores Anabaptiſtarum, qui hoc prætextu in abſcondito latitantes circumeunt domos, & in iis clam eccleſiolas conſtituere cupiunt, quia ſcilicet eccleſia ſit inviſibilis, contra quos exſtat gravis commonitio Lutheri tom. II. Witeb. fol. 210. Vult enim Deus nos quærere, ſcire & agnoſcere debere, quæ & ubi ſit vera eccleſia, ut ad eam tanquam membra & cives nos adjungamus, ideo etiam definitur, quod *ſit viſibilis cœtus amplectentium evangelium Chriſti, & recte utentium ſacramentis.* 3) Non patrocinamur enthuſiaſtarum fanaticis opinionibus, qui contemto viſibili verbi & ſacramentorum miniſterio raptus internos exſpectant, & hoc fine in angulos ſe concludunt, ut extra hominum conſpectum poſiti divina alloquia audiant. 4) Nec ſolo nomine & ἀλληγορικῶς eccleſiam dicimus eſſe viſibilem, ut Pontificii calumniantur, ſed vere & re ipſa, ut ex ſequentibus adparebit. 5) Nec hoc fine eccleſiam dicimus inviſibilem, ut ſub papatu eccleſiam conſervatam fuiſſe obtinere poſſimus, quia veram, ſanctam & catholicam eccleſiam ſemper inviſibilem eſſe dicimus, etiam hoc ipſo tempore, quo reaccenſa lux evangelii in multis regnis & provinciis clariſſime ſplendet. 6) Nec agimus hoc loco tantum de eccleſia *triumphante*, quam eſſe oculis humanis nondum glorificatis inviſibilem, ne ipſi quidem Pontificii negare poſſunt; ſed etiam de eccleſia in terris militante. Turrianus lib. I. contra Sadeelem cap. 4. concedit, *partem illam eccleſiae, quae cum Chriſto in cœlis triumphat, eſſe* in-

inviſibilem, partem autem in terris degentem viſibilem eſſe dicit. 7) Quando in extremo judicii die oves ſeparabit Chriſtus ab hœdis, & electos ad dextram ſtatuet, Matth. XXV. 32. tunc eccleſiam catholicam, quæ eſt ſanctorum congregatio, viſibilem fore non negamus, ſed agimus hoc loco de eccleſia in ſtatu hujus vitæ a nobis conſiderata.

§. LXX. Quid ergo tandem diſtinctione illa nobis volumus? Reſp. I) Eccleſiæ adpellatio interdum *generaliter* accipitur pro cœtu promiſcuo vocatorum, in quo omnes, qui externa profeſſione ſe adgregant ad auditum verbi & uſum ſacramentorum, pro eccleſiæ membris habentur: interdum *ſpecialiter* & proprie accipitur pro cœtu vere renatorum & electorum in illo cœtu, qui Deo cordium & renum ſcrutatori cogniti ſunt. Reſpectu vocatorum eccleſia dicitur *viſibilis*, reſpectu electorum *inviſibilis*. Stante igitur diſcrimine electorum & vocatorum, ſtabit etiam noſtra ſententia, quod vera eccleſia, quæ eſt congregatio ſanctorum, ſit inviſibilis. Nam in cœtu viſibili vocatorum ſunt electi, quibus proprie debetur eccleſiæ titulus, utpote qui ſunt vera, viva & genuina illius membra. Jam vero, qui ſint vere renati ac electi, non adparet exterius, nec beneficio oculorum comprehendi poteſt. *Deus novit, qui ſint ſui*, 2 Tim. II. 19. a nobis autem hoc inviſibile eſt. Quamvis enim effecta fidei & pietatis in renatis adpareant exterius juxta dicta: Matth. V. 16. *Luceat lux veſtra coram hominibus &c.* Jac. II. 18. *Oſtende mihi fidem ex operibus &c.* tamen ex illis de fide hominum non poteſt apodicticum & infallibile a nobis proferri judicium, quia hypocritæ ad ſpeciem ſimilia opera facere poſſunt & faciunt. Lege caritatis pro renatis & electis habemus omnes illos, qui externo eccleſiæ cœtui ſeſe adgregant, audiunt verbum, utuntur ſacramentis & ab externis delictis gravioribus abſtinent, interim tamen ſolus Deus fontem omnium bonorum operum, videlicet cor, intuetur, an ſcilicet illud recte ſe habeat. Nullum eſt vere bonum opus, quod non proficiſcitur ex vera in Chriſtum fide & ſincera caritate. Jam vero etiam hypocritæ opera fidei & caritatis ſimulare poſſunt. *Nemo majorem habet caritatem, quam ut vitam ponat pro amicis;* Joh. XV. 13. interim tamen apoſtolus expreſſe adſerit 1 Cor. XIII. 3. *Si tradidero corpus meum, ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil ſum.* Ergo poteſt quis maximum caritatis opus æmulari exterius ſine interiore caritate. Spiritus ſanctus opus regenerationis ac renovationis non perficit viſibili aliqua & manifeſta, ſed arcana ratione, Joh. III. 8. exſerit quidem ſeſe interior regeneratio & renovatio per *fructus Spiritus;* Gal. V. 22. interim tamen etiam hypocritæ illos æmulari poſſunt, ſoli igitur Deo cordium ſcrutatori infallibilis illa cognitio vel potius notitia competit, qua vere pios ac renatos ab hypocritis piorum ſimilibus diſcernere poteſt. Refero huc verba Bellarmini lib. III. de eccl. cap. 10. §. *ſed noſtra: Cognitio vere fidelium ex fidei effectis non eſt certa, ſed conjecturalis.* (*) II) Eccleſia igitur pro toto vocatorum cœtu accepta dupliciter conſideratur, ἔσωθεν ſcilicet atque ἔξωθεν, id eſt, reſpectu *internæ & externæ* ſocietatis. Interna eccleſiæ ſocietas conſiſtit in unitate fidei ſalvificæ, ſpei & caritatis, qua Chriſto capiti & reliquis myſtici corporis membris vere pii ſunt conjuncti. Externa eccleſiæ ſocietas conſiſtit in profeſſione fidei & uſu ſacramentorum, cui diſciplinæ eccleſiaſticæ exercitium addi poteſt. Viſibilis eſt eccleſia reſpectu

(*) Piſcator in reſp. ad III. rat. Camp. p. 43. *Si quis credentium numerus eſt, cujus debita præceptorum Chriſti obedientia ſoli Deo nota, negabis eccleſiam inviſibilem? Actiones quidem hominum externae, non incerti vitiorum ſunt indices, at non pietatis & virtutum. Simulatur quandoque virtus, & ſpecie ſua decipit alios. Dictum ab apoſtolo:* Qui Spiritum Chriſti non habet, non eſt ejus. *Hic Spiritus ubi eſt, ibi & eccleſia Chriſti. Cui vero notum, ubi Spiritus ille Dei, niſi ſcrutatori renum & cordium, imo cognitori? Antequam ex operibus, quæ ſunt Spiritus, de hominis corde judicas, ipſa cordis integritas cognoſcenda. Sitne verum, ſimplex, ſincerum: an ſimulatum, fucatum, ex quo tanquam fonte pietas emanat, quis novit, niſi ſapientiſſimus ille cordium explorator?* GERH.

ſpectu ſocietatis externæ. Quinam enim ad externam eccleſiæ ſocietatem pertineant, oculis hominum eſt obvium, ſed quinam ad internam eccleſiæ ſocietatem pertineant, non item, quia fides & ſpiritualis novitas, quæ eſt proprium & internum veræ eccleſiæ decus, infirmitatibus carnis obtecta latet; ipſa quoque *vita* & beatitudo, veræ fidei immediate conjuncta, adhuc *abſcondita eſt cum Chriſto in Deo*, Col. III. 3. *cum Chriſtus vita noſtra adparuerit, tunc demum cum ipſo in gloria adpariturі ſumus*; v. 4. ſed in hac vita ſcandalo crucis & mortis velut craſſo ac denſo velamine tegitur & abſconditur, quo minus oculis hominum ſit conſpicua: 1 Joh. III. 2. *filii Dei ſumus, & nondum adparuit, quid erimus*; inde vere pii & renati vocantur *abſconditi & occulti homines*. Pſ. LXXXIII. 4. Rom. II. 29. 1 Petr. III. 4. III) Eccleſia ex vocatione æſtimata ac pro toto cœtu vocatorum accepta dicitur viſibilis non ſolum reſpectu hominum vocatorum, ſed etiam reſpectu *externorum mediorum & inſtrumentorum*, per quæ in his terris Deo colligitur eccleſia; uti etiam reſpectu externorum religionis exercitiorum, quæ ſunt profeſſio doctrinæ, uſus ſacramentorum, ac diſciplina eccleſiaſtica. Prædicatio verbi & adminiſtratio ſacramentorum in oculos & aures incurrunt, uti etiam reliqua externa eccleſiæ officia, horum igitur omnium & ſingulorum reſpectu eccleſia dicitur viſibilis. Viciſſim inviſibilis dicitur *primario* quidem & potiſſimum reſpectu fidei & internorum donorum Spiritus ſancti in renatis, quæ humanis oculis perſpici nequeunt, *deinde* etiam reſpectu capitis in myſtico illo corpore, quod jam non videmus, & quia diſcretio bonorum ab hypocritis, quibus in viſibili eccleſia intermixti ſunt, ſoli divinæ notitiæ eſt relicta. 1 Reg. VIII. 39. *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.* 2 Tim. II. 19. *Dominus novit, qui ſint ſui.* IV) Adcurate autem obſervandum, eccleſiam viſibilem & inviſibilem non eſſe contrarie oppoſita, ſed ſubalterna ac ſubordinata. Nam inviſibilis electorum cœtus continetur ſub viſibili congregatione vocatorum, *quia extra totum vocatorum non ſunt quaerendi electi*, & eccleſia vocatorum latior eſt, quam electorum, quia *multi vocati, pauci electi*. Matth. XX. 16. Quicunque igitur pertinent ad eccleſiam inviſibilem, id eſt, quotquot ſunt electi, illi etiam ſunt vocati, ſed non contra: proinde ut eccleſia militans & triumphans non opponuntur ſibi contrarie, nec conſtituunt duas eccleſias, qui enim hodie eſt membrum eccleſiæ militantis, cras poteſt eſſe membrum eccleſiæ triumphantis, & quicunque ex hominibus adgregatur eccleſiæ triumphanti, is prius fuit membrum eccleſiæ militantis; ſic eccleſia viſibilis & inviſibilis itidem non opponuntur ſibi contrarie, nec duas conſtituunt eccleſias, idem enim homo diverſo reſpectu eſt membrum eccleſiæ viſibilis & inviſibilis, & quicunque eſt membrum eccleſiæ inviſibilis, illum etiam oportet eſſe membrum eccleſiæ viſibilis. V) Notetur etiam illud, eccleſiam electorum dici inviſibilem, non quod illi per orbem diſperſi pii ratione ſuæ perſonæ non veniant ſub conſpectum hominum; ſed quia fides & divina electio, ratione quarum ad eccleſiam ut viva membra pertinent, in illis non adparent, videntur ut homines corporei, non videntur ut homines electi: nec ideo eccleſiam electorum dici inviſibilem, quod piis & electis cum viſibili miniſterio verbi ac ſacramentorum & cum exercitio divini cultus externo nihil plane ſit commercii, ſed quia dona Spiritus ſancti interna, quibus ipſi tanquam viva eccleſiæ membra a putridis & mortuis membris in oculis Dei diſcernuntur, hominum adſpectui minime ſint obvia. (*) VI) Oppoſita igitur eſt diſtinctio eccleſiæ in viſibilem & inviſibilem diſputationibus Pontificiorum. Illi enim definitionem eccleſiæ, quæ ſit audienda, & a qua non ſit diſcedendum, exſtruunt ex tali ſimilitudine. Sicut reſpublica Veneta, regnum Gallicum, imperium Germanicum &c. certo ordine gubernatorum & ſubditorum, certis legi-

(*) Eccleſia *materialiter* accepta, hoc eſt, de hominibus in ea verſantibus, ex parte eſt viſibilis, nimirum quatenus de militante hoc intelligitur, triumphans enim eſt nobis inviſibilis; *formaliter* vero accepta, nempe de fidelibus, eſt inviſibilis. Gerh.

legibus & moribus conſtant: ita apud Romanum pontificem ac prælatos, qui ſunt in ordinaria ſucceſſione, eccleſiam Chriſti ſic eſſe quaſi adligatam, ut quodcunque illi ſtatuant & ſentiant, neceſſario ſit ab omnibus recipiendum, ac nullo modo & prætextu ab illis diſcedendum, quia eccleſia *ſit columna & firmamentum veritatis*. 1 Tim. III. 15. Bellarminus lib. III. de eccleſ. cap. 2. §. atque hoc: *Eccleſia eſt cœtus hominum ita viſibilis & palpabilis, ut eſt cœtus populi Romani vel regnum Galliae, aut reſpublica Venetorum.* Cap. 5. reſp. ad obj 2. *Nemo poteſt, etiamſi velit, ſubeſſe Chriſto, & communicare cum eccleſia cœleſti, qui non ſubeſt pontifici.* Cap. 10. reſp. ad 2. *Ut epiſcopos ac paſtores illos, quos videmus, pro veris epiſcopis habeamus, non requiritur ad hoc in illis fides, nec character ordinis, nec legitima electio, ſed ſolum ut habeantur pro talibus ab eccleſia &c. quod idem eſt, ac ſi diceremus, eos non eſſe quidem in ſe veros epiſcopos, tamen donec pro talibus habeantur ab eccleſia, deberi illis obedientiam, item tenere eos locum Chriſti de facto, non de jure, denique non poſſe ab illis eccleſiam decipi, cum eccleſia non poſſit errare, & tamen eos teneatur ſequi, quos pro veris paſtoribus habet*, *quod poſtremum ſano modo accipiendum, ſi videlicet hujusmodi epiſcopi in doctrina omnes conveniant, aut ſummi pontifices ſint, &c.* Lib. IV. de pontif. cap. 2. *Quarta ſententia certiſſima eſt & adſerenda, pontificem ſive haereticus eſſe poſſit ſive non, non poſſe ullo modo definire aliquod haereticum ac a tota eccleſia credendum.* Et poſtea: *Non poteſt fieri, ut pontifex temere definiat.* Hæc omnia Bellarminus; ſed huic politicæ imaginationi opponendum eſt veriſſimum illud pronunciatum, quod eccleſia illa, cui præclara iſta encomia in ſcripturis tribuuntur, ſit inviſibilis, id eſt, quod ſit grex talium ovium, quæ a Chriſto cognitæ, & eum viciſſim ex verbo agnoſcentes ex manibus ejus in æternum eripi nequeunt, ſicut Chriſtus eccleſiam ſuam definit Joh. X. 14. & 28. Ergo eccleſia non quærenda eſt in ſolio & corona aurea pontificis, in galero purpureo cardinalium, in mitris bicornibus epiſcoporum, in infulis abbatum, in cucullis monachorum, in raſura ſacrificulorum, in cilicio Benedictinorum, in funibus Franciſcanorum, ſed *gloria filiae regis* ſeu eccleſiæ *eſt ad intra*; Pſ. XLV. 14. *in Chriſto Domino gloriae, in evangelio gloriae, in ſpe gloriae*, ut ſcribit Lobechius diſp. X. in Auguſt. confeſſ. th. 12. inde Auguſtinus lib. III. de bapt. c 18. lib. I. cap. 21. & 22. lib. VI. cap. 3. lib. VII. cap. 51. & alibi paſſim docet, *ſolos ſanctos & electos eſſe illam eccleſiam, quae eſt fundata ſuper petram, contra quam portae inferorum non poſſint praevalere, & cui datae ſint claves regni cœlorum, quaeque ſit columna & firmamentum veritatis*, cui frigide reſpondet Bellarminus lib. III. de eccleſ. cap. 9. *Auguſtinum hoc duntaxat velle, quod omnia privilegia, quae ſunt a Deo eccleſiae univerſae conceſſa, propter ſolos ſanctos conceſſa ſint, id eſt, in utilitatem & commodum eorum, qui ſalutem aeternam conſequuntur.* Res ipſa enim oſtendit, hanc reſponſionem eſſe violentam, ſiquidem aliud eſt, ſolos ſanctos eſſe illam eccleſiam, quæ dicitur fundata ſuper petram; aliud eſt, eccleſiæ univerſæ, id eſt, toti vocatorum cœtui, in quo ſunt aliqui non-ſancti, hoc eſſe datum. Auguſtinus de unit. eccleſ. cap. 18. *Profecto in bonis eſt illa eccleſia, de qua dicitur*: ſicut lilia in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum. *In his eſt enim, qui aedificant ſupra petram, id eſt, qui audiunt verba Chriſti & faciunt, quia & Petro, confitenti ſe Chriſtum Filium Dei, ſic ait*: ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. *Non eſt ergo in eis, qui aedificant ſuper arenam, id eſt, qui audiunt verba Chriſti & non faciunt, &c.* VII) Oppoſita quoque eſt hæc inviſibilis eccleſiæ a viſibili diſtinctio perſuaſionibus illorum, qui in delictis ſibi blandiuntur, ſeque non poſſe damnari putant, cum ſint membra viſibilis eccleſiæ. Contra illos recte docetur & urgetur, non ſufficere ad ſalutem, ut quis in viſibili eccleſiæ cœtu verbum audiat, fidem profiteatur, & ſacramentis utatur, niſi interiori regeneratione per Spiritum ſanctum donatus

viva

viva fide Chriſto capiti adhæreat, & caritatis glutine reliquis myſtici hujus corporis membris ſit conjunctus. VIII) Atqui hi ſunt *primarii* fines ac ſcopi, propter quos eccleſia vera dicitur inviſibilis, & a viſibili vocatorum cœtu certo modo ac reſpectu diſtinguitur. Accedit autem *ſecundarius* quidam ſcopus & minus principalis termini hujus ſignificatio. Quia enim non ſolum regna mundana externo ſplendore eccleſiam antecellunt, ſed etiam cœtus hæretici opibus, potentia, gloria, eruditione, auctoritate, multitudine, ſpecie operum &c. ſæpius eminent, ideo ne ab externa illa ſpecie de eccleſia judicetur, dictum eſt, eccleſiam eſſe inviſibilem, hoc eſt, quod miſer, contemtus & exiguus ille cœtus, in quo multæ ſunt infirmitates, quique non tantum perſecutionibus & cruce premitur, ſed etiam offendiculis & ſcandalis deformatur, ſit eccleſia, de qua non ab externa ſpecie, ſed ex verbo ſit ſtatuendum, & juxta verbi normam judicandum. Et hoc ſenſu ac reſpectu concedimus, eccleſiam in hac ſignificatione non eſſe perpetuo *eodem modo* inviſibilem, hoc eſt, non ſemper eodem modo preſſam, contemtam & abjectam latere, ſed lunæ inſtar externum ejus ſplendorem variari, augeri ac minui; quandoque enim perſecutionibus premitur, & hæreſium nebulis obſcuratur, quandoque vero tranquillitate fruitur, & doctrinæ ſinceritate clariſſime fulget. 1 Reg. XIX. 18. *remanſi ego ſolus*, dicit Elias, ſed reſpondit Dominus, *reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genua ſua coram Baal*, quem locum Paulus Rom. XI. 3. & 4. repetit, & ad diſputationem de rejectione Judæorum adplicat. Erat eo tempore miſer ſtatus eccleſiæ in populo Iſraelitico, ceſſaverat miniſterium publicum, nihilo tamen minus reliquerat ſibi Deus ſeptem millia piorum, qui licet Eliæ oculis non eſſent obvii, tamen Dei oculis erant manifeſti. Luc. XVII. 20. *Regnum Dei non venit μετὰ παρατηρήσεως cum obſervatione*, v. 21. *nequ dicent, ecce hic, aut ecce illic, regnum Dei intra vos eſt*. Sed hæc ſignificatio viſibilitatis & inviſibilitatis proprie pertinet ad quæſtionem, an eccleſia poſſit deficere? IX) Denique removenda eſt ambiguitas, quæ latet in voce eccleſiæ *catholicae*. Dicitur enim catholica eccleſia primo *congregatio ſanctorum & electorum*, in qua ſignificatione proprie a nobis in hac diſputatione uſurpatur. Secundo *congregatio eccleſiarum particularium*, quæ fidem catholicam profitentur, in qua ſignificatione dicit Auguſtinus tract. VI. in Joh. *bonos & malos eſſe in eccleſia catholica, ſed tanquam grana & paleas*. Juxta utramque ſignificationem eccleſia catholica dici poteſt inviſibilis, ſiquidem quinam inter vocatos vere ſancti & electi ſint, oculis hominum non adparet: nec eccleſia catholica vocatos omnium temporum & locorum complectens oculorum intuitu conſpicitur ante judicii diem, quo pertinet illud Tertulliani de præſcript. quod *catholica ſit temporibus aeterna, locis infinita, perſonis innumera*. Pontificii in poſteriori ſolum ſignificatione eccleſiam catholicam concedunt non videri totam, negant autem ex eo inferri poſſe, quod per ſe & ſimpliciter loquendo eccleſia ſit inviſibilis, *cum partes ejus videri poſſint, licet tota non adpareat*, quod Piſtorius in hodeget. p. 136. declarat exemplo Rheni, cujus etſi ſingulæ & omnes partes uno intuitu conſpici nequeunt, non tamen inde ſequi, Rhenum eſſe inviſibilem: negant etiam, priori ſignificatione eccleſiæ catholicæ nomen accipi pro congregatione ſanctorum & electorum, ideoque ſimpliciter negant eccleſiam eſſe inviſibilem. Nos contrarium adſerimus ſenſu eo, qui ex hactenus dictis manifeſtus eſt.

§. LXXI. Argumenta potiora, quibus probamus, eccleſiam certo modo ac reſpectu inviſibilem eſſe, Bellarminus non attingit, leviora quædam profert lib III. de eccleſ. cap. 15. iisque reſpondere conatur. Videamus, quid præſtet! Jer. XXXI. 33. *Dabo legem meam in cordibus eorum, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum*. Ubi Deus diſtin-

Argumenta, quæ probant eccleſiam inviſibilem.

1) Ier. XIII. 33. Dabo legem meam in cordibus eorum.

ſtinguit eccleſiam N. T. ab eccleſia teſt. vet. quod illa fuerit cœtus quidam externus, & propterea habuerit legem ſcriptam in tabulis externis & lapideis; iſta autem ſit populus quidam interior, & propterea legem ſcriptam habeat in cordibus. Bellarminus reſpondet, *Ieremiam non conferre ſynagogam cum eccleſia, ſed teſtamentum novum cum teſtamento veteri, & quamvis teſtamentum novum proprie ſit caritas, quae eſt lex in corde ſcripta, teſtamentum vetus proprie ſit doctrina exterior, ſive lex ſcripta in lapidibus, tamen non ſequi, quod eccleſia nov. teſt. ſit inviſibilis. Ut enim corpus cujuslibet animalis viſibile eſt, & tamen habet multa intus, quae non videntur, ut cor, epar, ſpiritus vitales & ſimilia: ita eccleſia viſibilis habet multa inviſibilia, fidem, ſpem, caritatem, &c. & quamvis haec dona inviſibilia ſint neceſſaria in eccleſia, & in ſola eccleſia, non tamen in omnibus ejus partibus, ſicut ſenſus eſt neceſſario in animali & in ſolo animali, & tamen non eſt in omnibus ejus partibus.* Reſp. 1) Debuiſſet Bellarminus oſtendere, quis noſtratium hoc argumento ea ratione formato utatur. 2) Ipſe ἐργασίαν hujus loci ex noſtra ſententia proponit talem, quaſi ſtatuamus eccleſiam vet. teſt. fuiſſe cœtum externum & viſibilem; eccleſiam nov. teſt. cœtum internum ac inviſibilem. Atqui nos non minus eccleſiam veteris teſtamenti, quam novi, certo reſpectu inviſibilem fuiſſe dicimus. 3) In eo quidem differentiam aliquam inter eccleſiam Iſraeliticam teſt. veteris & eccleſiam chriſtianam nov. teſt. agnoſcimus, quod eccleſia in teſtamento veteri ordinarie adligata fuerit ad unam aliquam nationem, certam gentem & populum, adeoque ad unum locum; ſed in novo teſtamento ſine reſpectu ſeu diſcrimine locorum, nationum, linguarum, populorum & perſonarum per prædicationem evangelii in univerſo orbe inter omnes gentes eccleſia Chriſto colligitur, unde etiam catholica ſive univerſalis dicitur, ſed ex eo nondum poteſt inferri, veram electorum eccleſiam in vet. teſt. fuiſſe viſibilem, ſiquidem non minus in veteri, quam in novo teſtamento, oculis humanis obvium non eſt, quinam in cœtu vocatorum ſint electi. 4) Si id, quod in veris eccleſiæ membris requiritur, videri nequit, utique eccleſia reſpectu vivorum ac verorum membrorum erit inviſibilis. Sed caritas, quæ proprie eſt novum teſtamentum & lex in corde piorum ſcripta, exterius videri nequit. Ergo eccleſia reſpectu verorum & vivorum membrorum eſt inviſibilis, hoc eſt, quinam ſint vera & genuina eccleſiæ membra, humanis oculis non eſt obvium. Bellarminus ipſe cap. 2. adſerit, *tres modos exiſtendi in eccleſia, videlicet corpore tantum, anima tantum, & utroque ſimul.* Atqui ille modus exiſtendi in eccleſia, qui ſit anima tantum, videri nequit. 5) Simile Bellarmini huc non quadrat. De inviſibilibus enim illis in animali, de corde ſcilicet, epate, ſpiritibus vitalibus &c. judicium infallibile fieri poteſt ab externis actionibus, uti etiam in anatomiis interna illa viſcera adparent: ſed de fide, ſpe & caritate, in quibus interna eccleſiæ ſocietas conſiſtit, & ratione quorum donorum vere quis ad eccleſiam pertinet, non poteſt certum & infallibile judicium fieri ex actionibus externis. Agnoſcit hoc ipſe Bellarminus, quando cap. 10. §. *ſed neutra;* diſerte ſcribit: *cognitio fidei ex illius effectis non eſt certa, ſed conjecturalis.* 6) Sic igitur ex hoc loco concludimus: illi duntaxat ſunt vera & genuina eccleſiæ membra, atque illis proprie honorificus eccleſiæ titulus debetur, in quorum corda Deus legem ſuam ſcripſit, & quorum ipſe eſt Deus, & qui ejus ſunt populus. Jam vero quinam ὄντως & vere tales ſint, externo intuitu cognoſci nequit. Ergo vera eccleſiæ membra, quatenus talia, non videntur, quod idem eſt, eccleſia reſpectu verorum ſuorum membrorum eſt inviſibilis.

§. LXXII. II) Luc. XVII. 20. *Regnum Dei non venit μετὰ παρατηρήσεως, v. 21. neque dicent, ecce hic aut ecce illic, ecce enim regnum Dei intra vos eſt.* Vera eccleſia eſt Dei regnum. Jam vero exterius videri nequit, quinam proprie pertineant ad regnum Dei. *2) Luc. XVII. 20. Regnum Dei non venit cum obſervatione.*

Dei. Ergo etiam exterius videri nequit, quinam proprie pertineant ad veram eccleſiam. *Adſumtum* probatur ex dicto Chriſti, quia *regnum Dei non venit cum obſervatione, ſed eſt intra hominem.* Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei cap. 6. cum dixiſſet, *eccleſiam militantem dici regnum Dei & regnum cælorum, quia nunc etiam cum Chriſto regnat & triumphat, etſi non ſic ut olim regnabit;* poſtea ſubjungit: *nec tamen cum illo regnant zizania; etſi in eccleſia cum tritico creſcant.* (Ergo ad hoc regnum zizania ſive impii non pertinent.) Poſtea addit: *Hi regnant cum Chriſto, qui eo modo ſunt in regno ejus, ut etiam ipſi ſint regnum ejus, quomodo autem ſunt regnum Chriſti, qui ſuum quaerunt, non quae ſunt Ieſu Chriſti?* Bellarminus excipit, *per regnum Dei intelligi vel gratiam, per quam Deus in cordibus hominum regnat, ut exponit Theophylactus, vel ipſum Chriſtum, ut Beda exponit.* Reſp. nos libenter acceptamus Theophylacti interpretationem, quæ noſtram ſententiam apertiſſime confirmat, neque enim humanis oculis manifeſtum eſt, in quorum cordibus per fidem Chriſtus habitet, & per gratiam in illis regnet. Opponit Chriſtus hoc pronunciatum Phariſæis, qui perſuaſi erant, regnum Dei, hoc eſt, regnum Meſſiæ a prophetis prædictum fore mundanum & temporale; ſed Chriſtus illorum perſuaſioni hoc opponit, quod *regnum Dei non veniat μετὰ παρατηρήσεως cum obſervatione*, id eſt, cum ſplendore externo, & illuſtri pompa, ſicut regna hujus mundi, ſed quod ſit regnum ſpirituale & internum, cujus initia, progreſſus & incrementa hominum oculos lateant. Gloſſa ord. hoc loco: *Non poterit obſervari, quia regnum meum non eſt temporale, ſed ſpirituale, quod fide jam cœpit.* Quomodo vero cum hoc dicto Chriſti conveniat adſertio Bellarmini, quod *eccleſia ſit cœtus hominum ita viſibilis ac palpabilis, ut eſt cœtus populi Romani, vel regnum Galliae, aut reſpublica Venetorum?* Negari certe nequit, hæc regna & imperia venire cum obſervatione, hoc eſt, externo ſplendore gloriari, & initia atque incrementa eorum obſervari poſſe, ſed de regno Dei, hoc eſt, vera eccleſia, Chriſtus illud negat.

§. LXXIII. Joh. IV. 23. *Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate.* Ergo eccleſia nov. teſt. non conſiſtit in ſigno aliquo exteriore, nec eſt adligata locis & ceremoniis corporalibus. Ita Bellarminus pro noſtra ſententia concludit. & reſpondet, *eo loco doceri, praecipuum cultum Dei in eccleſia internum futurum, ſed propterea non ſequi, eccleſiam ipſam eſſe inviſibilem, neque etiam ſequi, externum cultum eſſe rejiciendum, & externa templa eſſe deſtruenda, cum Dominus non agat de loco orationis, ſed de modo ac ritu.* Reſp. 1) Argumentum noſtrum tale eſt: vera & proprie ſic dicta eccleſia conſiſtit in veris adoratoribus. Jam vero, qui ſint veri adoratores, oculis humanis conſpici nequit, quia *veri adoratores adorant in Spiritu & veritate;* qui vero id faciant, oculus dijudicare nequit, cum hypocritæ quoad ſpeciem externam idem faciant. Ergo vera & proprie ſic dicta eccleſia videri nequit. 2) Acceptamus ergo, quod dat Bellarminus, *praecipuum cultum eccleſiae eſſe ſpiritualem & internum*, ergo propter illum & reſpectu illius proprie eſt & dicitur eccleſia. Habet quidem externum cultum & externas ceremonias, ſed hic non eſt ejus præcipuus cultus, ac proinde ex cultu externo & externis ceremoniis in oculos incurrentibus non poteſt judicari, quisnam proprie ſit civis eccleſiæ catholicæ ac verum illius membrum, ſed judicium faciendum eſt ex cultu interno & ſpirituali. Sed is oculis hominum non eſt obvius, ergo nec illi poſſunt videri, qui ſpiritualem & internum cultum ſectantur. 3) Chriſtus non ſolum de modo & ritu, ſed etiam de loco orationis agit, ut verba ipſa diſerte teſtantur: *Venit hora, quando neque in hoc monte, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem, ſed veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate.* Samaritani in monte Garizim, Judæi in templo Hieroſolymitano adorabant, ſed

3) Ioh. IV. 23. Veri adoratores in Spiritu & veritate adorant.

Chri-

Chriſtus docet, pios nov. teſt. citra diſcrimen locorum in Spiritu & veritate Deum adoraturos. Regerit Bellarminus: *Si Chriſtus voluiſſet dicere, veros Dei cultores non amplius adoraturos Deum in Hieruſalem, neque in monte Garizim, falſum dixiſſet, conſtat enim, Petrum & Iohannem poſt acceptum Spiritum ſanctum adſcendiſſe in templum Hieroſolymitanum ad horam orationis nonam* Act. III. *conſtat etiam, ſemper fuiſſe in Palaeſtina chriſtianos, qui Deum adoraverint in Hieruſalem & in monte Garizim &c.* At frivola hæc eſt exceptio. Chriſtus non ſimpliciter negat, pios in Hieruſalem & monte Garizim tempore nov. teſt. Deum adoraturos, ſed cum opinione illa neceſſitatis & peculiaris ſanctitatis ex loco ſperandæ, qua Samaritani in monte Garizim, Judæi in Hieruſalem adorabant, ac ſi exauditio orationis ad certum locum adligata ſit, eos adoraturos negat, hoc eſt, ſine ullo locorum diſcrimine in Spiritu & veritate Deum adoratum ab ipſis iri adſerit. 4) Inde naſcitur alia obſervatio contra Bellarminum. Statuit ipſe, eccleſiam nov. teſt. eſſe Romano pontifici ac urbi Romæ adligatam, unde catholicam & Romanam eccleſiam habet pro terminis ἰσοδυναμῶσι, ſed Chriſtus hoc loco negat, adorationem, præcipuam cultus divini in eccleſia partem, eſſe certo loco adligatam, ergo negat, eccleſiam eſſe loco adligatam, jam vero eadem eſt ratio locorum, temporum, perſonarum & reliquarum circumſtantiarum, proinde ut eccleſia nov. teſt. non eſt adligata certo loco, ita quoque non eſt adligata certis temporibus, certis perſonis, certæ nationi, certo populo, & per conſequens *non eſt cœtus ita viſibilis ac palpabilis, ut eſt populus Romanus &c.*

4) Heb. XII. 22. acceſſiſtis ad montem Sion &c.

§. LXXIV. IV) Hebr. XII. 22. *Acceſſiſtis ad montem Sion & ad civitatem Dei viventis &c.* ubi eccleſia vocatur mons Sion ſpiritualis. Bellarminus regerit, *apoſtolum per montem Sionis & civitatem Dei viventis non intelligere eccleſiam militantem, ſed triumphantem, quae ex beatis ſpiritibus conſtat.* Reſp. 1) Bellarminus cap. præced. 5. ſub finem ſic ſcribit: *Eccleſia triumphans unita eſt, imo potius una eſt cum militante*, unde ſic concludimus: cujus pars una eſt inviſibilis, illud reſpectu partis illius eſt inviſibile. Catholicæ eccleſiæ pars una, videlicet eccleſia in cœlis triumphans, eſt inviſibilis. Ergo catholica eccleſia reſpectu illius partis eſt inviſibilis, & per conſequens *ſecundum quid* duntaxat, non autem *ſimpliciter* eſt viſibilis. 2) Monti Sionis corporalis opponit auctor epiſtolæ montem Sionis ſpiritualem; Hieroſolymæ terrenæ opponit Hieroſolymam ſpiritualem, quam vocat civitatem Dei viventis, ubi per Sionem ſpiritualem & civitatem Dei viventis non intelligit eccleſiam duntaxat triumphantem, ſed totam catholicam eccleſiam, cujus pars in terris adhuc militat. Oſtendit enim, eſſe unam ſocietatem & arctiſſimam conjunctionem eccleſiæ in terris militantis & eccleſiæ in cœlis triumphantis, atque utramque velut unum quoddam myſticum corpus conſiderandam eſſe oſtendit. *Acceſſiſtis*, (inquit) non accedetis demum ad πανήγυρει ad *univerſalem conventum & eccleſiam primogenitorum.* Ergo non loquitur de triumphante duntaxat eccleſia. 3) Sic ergo concludimus: omne ſpirituale eſt inviſibile. Eccleſia eſt Sion ſpiritualis & civitas ſpiritualis. Ergo inviſibilis. 4) Eo ipſo quoque quando eccleſia nov. teſt. Sioni corporali & Hieroſolymæ terrenæ opponitur, manifeſte oſtenditur, eccleſiam nov. teſt. non amplius ita eſſe loco adligatam, in una regione concluſam, & propter externos ritus ac ceremonias ita viſibilem, ſicut fuit eccleſia teſtamenti veteris, ſed eſſe a ceremoniis illis legalibus liberam & in toto orbe propagatam, quamvis de hac eccleſiæ catholicæ inviſibilitate proprie hoc loco non agamus.

5) 1 Petr. II. 5. Ipſi tanquam lapides vivi ſuperædificamini Domus ſpiritualis.

§. LXXV. V) 1 Petr II. 5. *Et ipſi tanquam lapides vivi ſuperaedificamini domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerentes hoſtias ſpirituales Deo.* At hæc domus eſt eccleſia. Bellarminus rege-

regerit, *duobus modis aliquid dici ſpirituale, uno modo ſecundum ſubſtantiam, quo modo angeli dicuntur ſpirituales: altero modo ſecundum ordinationem ad Spiritum, ſicut corpus dicitur ſpirituale, & bona opera dicuntur hoſtiae ſpirituales: eccleſiam dici domum ſpiritualem modo ſecundo, cum apoſtolus hoc velit, eccleſiam non eſſe domum ex lignis & lapidibus, ſed ex hominibus Deo conſecratis aedificatam.* Reſp. 1) Concedimus, eccleſiæ domum conſtitui ex hominibus ſpiritualibus, hoc eſt, qui Spiritu Dei regeniti ſunt, & Spiritu Dei reguntur: concedimus etiam, homines illos videri poſſe, ſed quia videntur ut homines corporei, non autem ut homines ſpirituales ad eccleſiæ domum pertinentes, ideo firmum adhuc manet, eccleſiam, utpote *domum ſpiritualem*, ex hominibus ſpiritualibus ædificatam, eſſe inviſibilem. Sola Spiritus regeneratione ac renovatione fiunt homines domus Dei ſpiritualis, & vera eccleſiæ membra, jam vero illa operatio Spiritus eſt interior & oculis hominum nequaquam expoſita. 1 Cor. II. 11. *Quis hominum ſcit, quae ſint hominis, niſi Spiritus hominis, qui eſt in ipſo.* Ergo etiam videri nequit, quinam homines ſint vere ſpirituales. Homines quidem conſtituunt hanc ſpiritualem domum, non autem quatenus homines corporei ac viſibiles, ſed quatenus homines ſpirituales, id eſt, quatenus in unam ſtructuram myſticam per Spiritum ſanctum coaleſcunt. 2) Illi vere & proprie pertinent ad eccleſiam, *qui Deo offerunt ſpirituales hoſtias acceptas per Chriſtum* Jam vero qui tales revera ſint, oculis hominum non adparet. Ergo ſanctorum eccleſia ex illis conſtans, eſt inviſibilis. 3) Idem apoſtolus 1 epiſt. III. 4. chriſtianas mulieres hortatur, operam dent, *ut ornatus earum ſit occultus homo cordis*; ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος; agnoſcit igitur, ornatum illum, per quem ſumus veri eccleſiæ cives, in interiori homine & in occulto cordis quærendum eſſe. Jam vero ornatus ille cum ſit interior & occultus, externo adſpectui neutiquam eſt obvius. 4) Si eccleſia eſt domus ſpiritualis, non erit *cœtus ita viſibilis ac palpabilis, ſicut eſt cœtus populi Romani, aut regnum Galliae, aut reſpublica Venetorum.* Hæc enim regna non ſunt ſpiritualia primo vel ſecundo modo, ſed eccleſiæ hoc vere competit, quod ſit domus ſpiritualis, non ſolum quia pars ejus, videlicet eccleſia triumphans, conſtat ex beatis ſpiritibus, ſed etiam quia pars illius altera, eccleſia ſcilicet militans, conſtat ex hominibus ſpiritualibus, qui velut vivi lapides ædificantur fide ſuper lapidem angularem & fundamentalem Chriſtum. Jam vero non ſolum beati illi ſpiritus ſunt inviſibiles, ſed etiam illa tota ſtructura hominum ſpiritualium eſt inviſibilis. Ergo etiam eccleſia eſt inviſibilis. Auguſtinus epiſt. LVII. dicit, *congregari fideles in unum ſpiritum & in unum corpus, cujus caput eſt Chriſtus.* Poſtea ſubjungit: *Talis congregatio, eſt aedificatio templi Dei, talem congregationem non generatio carnalis, ſed regeneratio ſpiritualis facit.* Lib. II. contra liter. Petiliani cap. 118. *Impii non ſunt in illa eccleſiae Chriſti compage, quae in membris Chriſti per connexum & contactum creſcit in incrementum Dei, illa quippe eccleſia in petra eſt &c.*

§. LXXVI. VI) In ſymbolo profitemur, nos *credere eccleſiam catholicam.* Ergo eam non videmus. Bellarminus varie ſeſe torquet. *Primo* reſpondet, *dici poſſe, in ſymbolo non poni tantum: Credo eccleſiam, ſed credo ſanctam eccleſiam, ſanctitatem autem eccleſiae eſſe ſine dubio inviſibilem.* Sed hanc reſponſionem ipſe deſerit, & recte, utrumque enim nos profitemur credere, eſſe eccleſiam, & eam eſſe ſanctam, ſi eccleſiæ ſanctitas duntaxat, non autem ipſa eccleſia, eſſet fidei articulus, dicendum fuiſſet: credo ſanctitatem eccleſiæ, non autem *credo ſanctam eccleſiam*; adde, quod ex hypotheſi adverſariorum pars duntaxat eccleſiæ catholicæ, eaque minima ſit ſancta, ergo minus recte profitentur, ſe credere totam catholicam eccleſiam eſſe ſanctam. Sed, uti dixi, Bellarminus huic reſponſioni non multum tribuit; addit ergo aliam: *Melius* (inquit) *dico, in eccleſia*

6) Credimus eccleſiam catholicam. Ergo eam non videmus.

cleſia aliquid videri & aliquid credi. Videmus enim eum cœtum hominum, qui eſt eccleſia, ſed quod ille cœtus ſit ipſa vera Chriſti eccleſia, non videmus, ſed credimus. Vera enim eccleſia eſt, quae profitetur Chriſti fidem. Quis autem evidenter ſcit, noſtram fidem eſſe Chriſti, id quod firma ac certiſſima fide credimus, ſed aliud eſt credere, aliud videre, imo ipſum credere definitur ab apoſtolo argumentum non adparentium. Id declarat poſtea quibusdam exemplis: *Hominem illum, qui eſt Chriſtus Dei Filius, apoſtoli videbant, & tamen illum eſſe Chriſtum Dei Filium, non videbant, ſed credebant. Et in ſymbolo dicimus: credo unum baptiſma, licet videamus & ſentiamus baptiſma, hoc eſt, aquae adſperſionem & verborum prolationem, non enim videmus, ſed credimus, illam aquae adſperſionem & verborum prolationem eſſe baptiſma Chriſti, hoc eſt, ſacramentum quoddam.* Eodem reſponſo utitur Coſterus in enchir. cap. de eccl. Idem etiam repetit Becanus de eccleſia quæſt. I. concl. 1. p. 24. *Licet* (inquit) *externis oculis videamus multitudinem eorum hominum, ex quibus conflata eſt viſibilis eccleſia; tamen quod in ea multitudine ſit vera Chriſti & apoſtolorum doctrina, hoc non videmus, ſed credimus.* (Addere debebat Becanus ex Bellarmino, *quod ille cœtus, ſive illa hominum multitudo ſit eccleſia, non videmus*, ſed quilibet videt, quo conſilio illud omiſerit) *Reſp.* non potuiſſet Bellarminus melius cauſam noſtram agere, & clarius ſententiam noſtram exponere, idem enim per omnia dicimus. Videmus illum cœtum hominum, qui eſt eccleſia, ſed an illi homines ſint eccleſia, non videmus. Ut Chriſtum hominem non ſoli apoſtoli, ſed omnes promiſcue videbant, ſic homines eccleſiæ filios promiſcue omnes vident; ſed ut illum hominem Chriſtum eſſe Dei filium, oculi non oſtendebant, ſic illos homines eſſe eccleſiæ filios, nec ſenſus nec oculi renunciant. Aquæ adſperſionem in nomine Trinitatis factam omnes vident, ſed illam adſperſionem eſſe baptiſma Chriſti & ſanctum aliquod ſacramentum, oculi non renunciant: ſic homines, qui ad eccleſiam pertinent, videntur & conſpicui ſunt, ſed homines illos eſſe vera & viva eccleſiæ membra, exterius non adparet. Notat Pererius in comm. Rom. 8. ex Cajetano, *duo eſſe in fidei objecto conſideranda, quorum alterum ſit materiale, alterum formale. Materiale objectum fidei videri poſſe, ſed formale objectum eſſe inviſibile.* Subſumo: eccleſia, reſpectu ſui *materialis*, videri poteſt, ſed quatenus eſt *formale* fidei objectum, non videtur, ſed creditur. Firmo igitur talo ſtat noſtrum argumentum: eccleſiam credimus, ergo non videmus, quæ enim credimus, non oculis ſed fide percipiuntur. Hebr. XI. 1. *Fides eſt ἔλεγχος τῶν μὴ βλεπομένων.* 2 Cor. V. 7. *Per fidem incedimus, non per adſpectum*; ubi fides & adſpectus ſibi invicem opponuntur. Auguſtinus tract. X. in Joh. *Hoc eſt fides, credere, quod non vides.* Greg. hom. XXVI. in evang. *Quae adparent, jam non fidem habent, ſed cognitionem.* Homil. XXXII. in evang. *Quod videri poteſt, melius dicitur ſciri, quam credi.* Bellarminus concedit: *non videri, ſed credi, quod ille cœtus hominum, qui profitentur fidem Chriſti, ſit vera eccleſia, quia ſcilicet evidenter ſciri, id eſt, videri nequit, an illa fides ſit Chriſti.* At quanto fortius argumentari poſſumus, quia fides interna & ſalvifica, per quam homines redduntur vera & viva eccleſiæ membra, & ſine qua ſunt arida & putrida, id eſt, æquivoce dicta membra; quis, inquam, fides illa interna videri nequit, ideo etiam veram eccleſiam, quæ eſt vere credentium & ſanctorum congregatio, eſſe inviſibilem? *Qui certo novit*, (ſcribit Bellarminus cap. X. §. ad hæc neceſſe eſt;) *in quibus ſit iſta fides interna?*

§. LXXVII. Atque hæc ſunt argumenta noſtra, quibus Bellarminus reſpondere voluit, ſuperſunt vero alia plura. Nam 1) huc pertinent omnia ſcripturæ dicta, quibus ſuperius §. L. demonſtravimus, eccleſiam proprie eſſe *congregationem ſanctorum*, unde ſic colligimus: ad eccleſiam proprie

Plura ſententiæ noſtræ argumenta.
1) Eccleſia proprie eſt congregatio ſanctorum.

prie & κυρίως ſic dictam non pertinent, niſi ſancti & vere credentes. Jam vero quinam ſint vere credentes & ſancti, non eſt oculis humanis obvium. Ergo etiam vera & proprie ſic dicta eccleſia oculis humanis non eſt obvia.

2) Proprius eccleſiæ ſplendor eſt internus.

2) In quibus ſplendor & ornatus veræ eccleſiæ dicitur interior & abſconditus: Pſ. XLV. 14. *Omnis gloria filiae regis eſt interior.* Hæc filia regis cœleſtis & ſponſa Chriſti eſt eccleſia, ornatus illius dicitur interior, ſcilicet in virtutibus & donis Spiritus ſancti. Si ergo verus & proprius eccleſiæ ſplendor eſt interior & inviſibilis, utique etiam eccleſia hactenus & hoc reſpectu eſt inviſibilis. Auguſtinus lib. V. de bapt. contra Donat. cap. 27. *Omnis pulcritudo filiae regis intrinſecus, in quibus eſt numerus certus ſanctorum praedeſtinatorum ante mundi conſtitutionem* Rom. II. 28. *Non qui in manifeſto, Iudaeus eſt: neque quae in manifeſto, in carne, eſt circumciſio;* v. 29. *ſed qui in abſcondito, Iudaeus eſt, & circumciſio cordis in Spiritu, non litera, cujus laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt.* Quod eſt in occulto, id etiam inviſibile. Eccleſia κατὰ πρῶτον λόγον eſt in occulto: quia ut apoſtolus pronunciat, eum demum eſſe verum Judæum, qui in occulto ſive abſcondito cordis ſui talis eſt; atque eam demum eſſe veram circumciſionem, quæ eſt in corde & Spiritu, non in carne: ita pari modo pronunciare poſſumus, non eam, quæ ſe in manifeſto pro eccleſia venditat, ac viſibili ſplendore oculos hominum perſtringit, agnoſcendam eſſe pro vera eccleſia, ſed eos, qui in occulto ſunt chriſtiani, eſſe veros chriſtianos & veram eccleſiam. Ergo eccleſia κατὰ πρῶτον λόγον eſt inviſibilis.

3) Soli Deo nota ſunt vera eccleſiæ membra.

3) In quibus ſoli Deo vindicatur notitia illorum, qui ſunt vera & viva eccleſiæ membra. Inviſibilis eſt eccleſia, id eſt, congregatio ſanctorum, non oculis hominum, ſed oculis Dei clariſſime patet. Eccleſia Iſraelitica decem tribuum temporibus Eliæ in promiſcua Idololatrarum turba ſic latebat, ut ne quidem ſanctiſſimi perſpicaciſſimique prophetæ Eliæ oculis eſſet obvia. Cum enim conquereretur, *ſe eſſe relictum ſolum*, interfectis omnibus veri Dei cultoribus, reſpondebat ei divinum oraculum: *Reliqui mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genua ſua coram Baal,* 1 Reg. XIX. 18. fuit ergo cœtus ille piorum Eliæ inviſibilis, Deo cordium ſcrutatori notiſſimus. Neve quis excipiat, *aliam eſſe rationem eccleſiae in vet. aliam in nov. teſt.* notandum, quod apoſtolus hoc exemplum diſerte adcommodet ad ſtatum eccleſiæ in nov. teſt. Rom. XI. 4. Sic cum apoſtolus de apoſtaſia Hymenæi & Phileti ac multorum per illos facta ſubverſione conqueſtus eſſet, 2 Tim. II. 18. ſubjungit ſtatim v. 19. *ſed firmum ſtat fundamentum Dei, habens hoc ſignaculum: cognovit Dominus, qui ſint ſui;* quo dicitur: licet in eccleſia viſibili per falſos doctores multi ſubvertantur, tamen eccleſia vera & inviſibilis conſervatur in illis, qui vera fide Deo adhærent, quos ipſe ſolus novit. Quinam ſint vera & viva eccleſiæ membra, ejus judicium non poteſt eſſe aliud, quam ex interna cordis renovatione. Jam vero ſoli Deo hæc notitia competit. 1 Sam. XVI. 7. *Homo videt ea, quae oculis patent, Dominus autem cor intuetur.* 1 Reg. VIII. 39. *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.* Jer. XVII. 9. *Pravum cor hominis & perverſum, quis cognoſcet illud?* v. 10. *Ego Dominus cognoſcens corda & probans renes.* Inde etiam Chriſtus ſibi ſoli notitiam ovium ſuarum transſcribit. Joh. X. 14. *Ego cognoſco oves meas.* Ergo vera & viva eccleſiæ membra ſolius Dei oculis ſunt obvia, vel quod idem eſt, vera eccleſia ſanctorum eſt inviſibilis.

4) Sponſam ſuam ſolus Chriſtus novit.

4) Vera eccleſia Eph. V. 25. 26. 27. 2 Cor. XI. 2. & alibi paſſim ſic deſcribitur, quod ſit *ſponſa Chriſti*, quæ in Spiritu Chriſto adhæret, vera fidei obedientia ipſi ſubjecta eſt, ſincere ipſum diligit, quam Chriſtus viciſſim amat, fovet, ſanctificat, mundat, ac glorioſam reddere incipit. Jam vero quinam ex hominibus tales ſint, oculis non cognoſcimus, nec cognoſcere poſſu-

eccleſias fingere, & cap. 11. §. 1. *nos eccleſiam nomine viſibilem, re autem inviſibilem ſtatuere.* Sed nos hæc præſuppoſita non agnoſcimus. Diverſo enim reſpectu unam eandemque eccleſiam viſibilem & inviſibilem dicimus, viſibilem ratione ſocietatis *externae*, quæ in profeſſione fidei & uſu ſacramentorum conſiſtit; inviſibilem ratione ſocietatis *internae*, quæ in donis Spiritus ſancti internis quærenda eſt. Diſtinguimus etiam inter eccleſiam *particularem* & *catholicam*. Particulares eccleſias viſibiles eſſe non negamus; catholicam autem inviſibilem eſſe adſerimus, ſive nomen *catholicae* accipiatur pro congregatione ſanctorum, ſive pro complexu omnium particularium eccleſiarum, ſicut hæc ſuperius late ſunt expoſita. Rectius de noſtra ſententia diſſerit Bellarminus cap. 10. rat. 4. *Lutherani* (inquit) *ſigna viſibilia quaedam & externa eccleſiae ſtatuunt, nimirum praedicationem verbi Dei & ſacramentorum adminiſtrationem, & conſtanter docent, ubicunque haec ſigna conſpiciuntur, ibi eſſe etiam veram Chriſti eccleſiam; quia tamen ſolos juſtos & pios ad eccleſiam veram pertinere ſtatuunt, & nemo poteſt certo ſcire, qui ſunt vere juſti & pii inter tam multos, qui juſtitiam & pietatem exterius prae ſe ferunt, cum certum ſit, multos ubique eſſe hypocritas & falſos fratres, idcirco noſtri concludunt, eos facere eccleſiam inviſibilem.* Hæc Bellarminus, quæ facile poſſunt ad ſanum ſenſum reduci, modo concluſio ex præmiſſis fiat non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, eccleſiam ſcilicet dici inviſibilem propter fidem & reliqua dona interna, quæ oculis humanis perſpici nequeunt: interim tamen eccleſiam eſſe & dici viſibilem propter prædicationem verbi & adminiſtrationem ſacramentorum, quæ in oculos & aures exterius incurrunt. Definimus enim eccleſiam, quod ſit *cœtus hominum doctrinam divinam profitentium, in quo cœtu ſunt ſancti, hoc eſt, vere credentes & electi, qui ſunt vera & viva eccleſiae membra, quibus in hac vita mixti ſunt non-ſancti, ſed tamen in doctrina conſentientes, qui ad externam duntaxat eccleſiae ſocietatem pertinent.* Sed expendamus argumenta Bellarmini, quibus probare conatur eccleſiam eſſe viſibilem. 1) dicit, illud *probari ex omnibus ſcripturae locis, in quibus nomen eccleſiae invenitur, cum ſemper nomine eccleſiae viſibilis congregatio intelligatur, nec proferri poſſe vel unicum locum, in quo nomen hoc tribuatur congregationi inviſibili.* Reſp. imo vero ubicunque nomen eccleſiæ proprie ac ſpecifice accipitur, & pro catholica eccleſia ponitur, inviſibilem ſanctorum & vere credentium cœtum denotat, quia vera catholicæ eccleſiæ membra non ſunt, niſi vere credentes & ſancti, ut ſuperius fuit demonſtratum. Neve ſit neceſſe multa ſcripturæ dicta cumulare, repetimus articulum ſymboli apoſtolici: *Credo ſanctam catholicam eccleſiam, congregationem ſanctorum.* Adfert Bellarminus quædam ſcripturæ dicta, quibus probet, nomine eccleſiæ ſemper intelligi viſibilem congregationem, ſed illa non ſunt ejusdem generis. Quædam enim agunt de eccleſiis particularibus, quas viſibiles eſſe concedimus, quædam vero de eccleſia catholica, quæ eſt inviſibilis congregatio ſanctorum.

1) Non poteſt proferri dictum ſcripturæ pro inviſibilitate eccleſiæ.

Num. XX. 4. *Cur eduxiſtis eccleſiam in ſolitudinem: ubi eccleſia vocatur populus ille notiſſimus Iſrael, qui exierat ex Aegypto.* Reſp. nemo noſtrum negat, particularem illam eccleſiam Iſraelitarum fuiſſe viſibilem, ſed ex eo nondum efficitur, catholicam eccleſiam fuiſſe viſibilem, quia ad catholicam eccleſiam, id eſt, ad ſanctorum congregationem pertinebant non omnes illi, qui in externo & viſibili illo cœtu verſabantur, ſed pii duntaxat & vere credentes, ut Moſes, Aaron, Joſua, Caleb, &c. Atqui non poterat externo adſpectu dijudicari, quinam in illo cœtu eſſent vere pii & ſancti. Præterea ad eccleſiam catholicam pertinebant non ſolum pii tunc temporis adhuc viventes, ſed etiam ſancti jam ante demortui, Adam, Seth, Noa, Enoch, Abrahamus, Iſaacus, Jacobus &c. Atqui illi in cœlis triumphantes humanis oculis non

Num. XX. 4. Eduxiſtis eccleſiam in ſolitudinem.

1 Reg. VIII. 14. Benedixit rex omni eccleſiæ.

non erant obvii. 2) 1 Reg. VIII. 14. *Convertit rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiae Iſrael; ubi de eccleſia viſibili manifeſte loquitur ſcriptura.* Reſp. etiam hic locus agit de eccleſia particulari, videlicet de cœtu populi Iſraelitici in templo tunc congregato, ſed quinam ex illo cœtu fuerint vera catholicæ eccleſiæ membra, externo adſpectu dijudicari non potuit, cum ibidem Salomon diſerte addat v. 39. *Tu Domine ſolus noſti corda omnium filiorum hominum.* Quinimo ne quidem de tota viſibili eccleſia Iſraelitica hic locus agit, cum multi ex illo cœtu abfuerint. 3) Matth. XVI. 18. *Super hanc petram aedificabo eccleſiam meam; ubi ſive nomine petrae intelligamus Chriſtum, ſive fidei confeſſionem, ſive Petrum, ſemper fundamentum eccleſiae eſt aliquid ſenſibile, ac proinde ipſa eccleſia eſt ſenſibilis ſive viſibilis, nam etſi nunc nec Chriſtum nec Petrum videmus, tamen, tunc uterque ſenſibus corporeis expoſitus erat ad videndum, & nunc uterque videtur non in ſe, ſed in vicario, aut ſucceſſore ſuo.* Reſp. locus hic de eccleſia catholica proprie agit. Contra particulares eccleſias inferorum portæ ſæpius prævalent, ut experientia teſtatur, ſed catholicam eccleſiam nulla vis ac potentia ſatanæ evertere poteſt. Qui ſunt in viſibili duntaxat eccleſiæ particularis cœtu, hoc eſt, qui ad externam duntaxat eccleſiæ ſocietatem pertinent, a portis inferorum everti poſſunt, ſed qui ad eccleſiam catholicam pertinent, quamdiu vera fide Chriſto adhærent, non poſſunt adverſaria diaboli potentia everti. Sicut Chriſtus Joh. X. 28. teſtatur: *Oves meas nemo rapiet ex manu mea.* Hujus catholicæ eccleſiæ fundamentum eſt Chriſtus; 1 Cor. III. 11. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere praeter id, quod poſitum eſt, videlicet Chriſtus Ieſus:* hoc fundamentum eſſe viſibile, hoc eſt, videri oculis corporeis, nemo poterit dicere, cum pii credant in Chriſtum, quem *non vident.* 1 Petr. I. 8. Quamvis vero Chriſtus cum in diebus carnis ſuæ in terris verſaretur, videri potuerit, tamen qua ratione eccleſiæ fundamentum fuerit, & quomodo vere credentes ut vivi lapides ſuper hoc angulari lapide ædificentur, exterius videri non potuit, tota enim hæc ſtructura eſt myſtica, ſpiritualis & interna. Cum Petrus Chriſtum eccleſiæ fundamentum eſſet confeſſus, Chriſtus ipſi reſpondet, Matth. XVI. 17. *Caro & ſanguis tibi hoc non revelavit.* At ſi Chriſtus, quatenus eſt eccleſiæ fundamentum, videri potuiſſet, certe caro & ſanguis, oculi ſcilicet carnales illud Petro revelaſſent. Ergo ipſa quoque eccleſia, de qua Chriſtus ibidem loquitur, eſt inviſibilis. Ut Bellarminus ex fundamento viſibili colligere voluit eccleſiam eſſe viſibilem, ita nos rectius ex fundamento inviſibili colligimus eccleſiam eſſe inviſibilem. Chriſtum & Petrum in papa ut vicario & ſucceſſore ſuo videri vix quisquam credet, qui doctrinam ac vitam Chriſti & Petri cum doctrina & vita papæ conferre voluerit. Nimium profecto diſtat hæc imago a prototypo, & hic ſucceſſor a prædeceſſoribus. Sic ergo hic locus noſtram potius confirmat ſententiam. De tali eccleſia Chriſtus loquitur, quæ ſuper petram eo modo exſtructa ſit, ut ne quidem inferorum portæ contra eam prævaleant. Sed hoc non poteſt de eccleſia aliqua viſibili intelligi, ſed de inviſibili catholica eccleſia vere credentium & electorum. Refero huc inſigne dictum Lyrani, qui in comm. hujus loci ſic ſcribit: *Eccleſia non conſiſtit in hominibus ratione poteſtatis vel dignitatis eccleſiaſticae vel ſecularis, quia multi principes & ſummi pontifices & alii inferiores inventi ſunt apoſtataſſe a fide, propter quod eccleſia conſiſtit in illis perſonis, in quibus eſt notitia vera & confeſſio fidei & veritatis.* 4) Matth. XVIII. 17. *Dic eccleſiae; ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi velut ethnicus. Sed neutrum ſervari poſſet, ſi eccleſia eſſet inviſibilis.* Reſp. eccleſiæ nomen hic accipitur vel pro ſenioribus ac presbyterio, vel pro viſibili cœtu vocatorum, nequaquam vero pro eccleſia catholica, quæ eſt congregatio ſanctorum. Concedimus, ſenatum

Matth. XVI. 18. Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam.

Matth. XVIII. 17. Dic eccleſiæ.

tum eccleſiaſticum & cœtum vocatorum eſſe viſibilem, ſed catholicam eccleſiam viſibilem eſſe negamus. 5) Act. XX. 28. *Attendite vobis ipſis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei. At quomodo poterant regere eccleſiam, quam non noverant?* Reſp. confuſio mater eſt obſcuritatis & erroris. Nomen eccleſiæ eo in loco accipitur pro grege ſive auditoribus in viſibili & particulari eccleſia Epheſiorum, ut conſtat ex circumſtantiis textus, & ex dicto Petrino 1 epiſt. V. 2. *Paſcite eum, qui inter vos eſt, gregem*, nos autem hic loquimur de eccleſia catholica, ad quam pertinent ſoli vere credentes & ſancti, quos a reliquo vocatorum cœtu paſtores diſcernere non poſſunt, nihilo tamen minus eccleſiæ gregem ſibi commiſſum ſalutariter paſcere & poſſunt & debent. 6) Act. XV. 3. *Illi quidem deducti ab eccleſia, pertranſibant Phœnicen & Samariam.* v. 4. *Cum veniſſent Hieroſolymam, ſuſcepti ſunt ab eccleſia.* Act. XVIII. 22. *Adſcendit Paulus, & ſalutavit eccleſiam. Quomodo iſta conveniunt eccleſiae inviſibili?* Reſp. quomodo vero convenit ex his & ſimilibus locis, quæ de eccleſiis particularibus agunt, concludere velle ad catholicam eccleſiam? particulares ac domeſticæ eccleſiæ conſtant ex toto cœtu vocatorum, ſed catholica eccleſia proprie ſic dicta ſolos ſanctos & electos ſinu ſuo complectitur. Particulares eccleſiæ adiri, videri, & ſalutari poſſunt, ſed catholicam eccleſiam in ſymbolo nos profitemur credere. 7) *Paulus teſtatur, ſe perſecutum eccleſiam Dei*; 1 Cor. XV. 9. Gal. I. 13. Phil. III. 6. *at notum eſt, quos perſequebatur.* Reſp. totam eccleſiam catholicam nec Saulus, nec quisquam alius perſequi poteſt, quia pars ejus in cœlis triumphat ſupra omnes perſecutorum minas ac vires elevata; quædam catholicæ eccleſiæ membra, id eſt, quosdam vere credentes & pios perſequuntur tyranni, non autem quatenus ſunt membra eccleſiæ catholicæ inviſibilis, ſed quatenus in cœtu vocatorum viſibiliter Chriſti fidem profitentur. Qui pios & veros fideles perſequuntur, Chriſtum ipſum perſequuntur; Act. IX. 4. interim tamen perſecutores nec Chriſtum vident, nec eccleſiam catholicam vident. Quomodo igitur ex perſecutione quorundam in eccleſia particulari viſibilitas eccleſiæ catholicæ inferri poteſt? 1 Tim. III. 15. *Haec tibi ſcribo Timothee, ut ſcias, quomodo te oporteat converſari in domo Dei, quae eſt eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. At ſane non poterat in ea converſari, niſi ſciret, quaenam eſſet.* Reſp. loquitur apoſtolus de eccleſia Epheſiorum, quæ fuit viſibilis & particularis, quam Timotheus videre potuit, ſed ex eo non efficitur, eccleſiam catholicam, quæ eſt congregatio ſanctorum, eſſe viſibilem. De eccleſia Epheſiorum & quavis particulari eccleſia dici poteſt, quod ſit domus Dei propter vere credentes & electos, qui ſunt in ea, in quibus Deus ſua gratia habitat, ubi per ſynecdochen toti eccleſiæ particulari, ſive toti cœtui vocatorum, tribuitur, quod quibusdam duntaxat in ea competit. Vide Lutherum in libro contra cœleſt. proph. tom. III. Jen. germ. p. 91. Quinimo Bellarminus ipſe cap. 7. in reſp. ad 1. ponit hanc regulam: *Saepe ſcriptura per figuram intellectionis adtribuit aliquid toti, quod ſolum convenit parti*, quam exemplis ibidem declarat. Jam vero externo adſpectu dijudicari nequit, quinam in eccleſiis particularibus ſint vere domus Dei, *columna & firmamentum veritatis*, id eſt, qui ſint vere credentes & ſancti, in quibus Deus ſua gratia ſuoque Spiritu habitat, qui in veritate agnita conſtanter perſeverant. Ergo vera electorum eccleſia eſt inviſibilis. (*)

Act. XX. 28. Attendite vobis ipſis & gregi.

Act. XV. 3. Deducti ab eccleſia.

Paulus perſecutus eſt eccleſiam. 1 Cor. XV. 9.

1 Tim. III. 15. Ut ſcias quomodo te converſari oporteat in domo Dei.

§. LX

(*) Reihingius in excub. contra Meiſnerum p. 15. urget locum Pſ LXXXIX. 38. *Thronus ejus ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in aeternum.* Reſp. loquitur pſaltes de ſplendore eccleſiæ interno, quem habet in mundo coram hominibus. Dicit Jehovah: *Thronus ejus* (Davidis) *ſicut ſol in conſpectu meo.* Gerh.

1) Scriptura docet eccleſiam eſſe viſibilem. Pſ. XIX, 5. In ſole poſuit tabernaculum ſuum.

§. LXXX. *Secundum* argumentum Bellarminus petit ex illis ſcripturæ locis, ubi non nominatur, ſed aperte deſcribitur eccleſia. 1) Pſ. XIX. 5. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*, quod *Auguſtinus tract. II. in epiſt. Ioh. ſic exponit*: *In manifeſto poſuit eccleſiam ſuam, ut ſicut ſol non poteſt latere, ita nec eccleſia poſſit abſcondi.* Reſp. Hebræi fontes ſic habent: *Soli poſuit tabernaculum in eis*, ſcilicet cœlis. Senſus igitur literalis eſt, quod Deus ſoli poſuerit tentorium, hoc eſt, ſedem quandam ſplendidam in cœlis. Auguſtini allegoria ex verſione græca & latina originem duxit, jam vero notum eſt, quam vim allegoricæ interpretationes præſertim ex vitioſa verſione petitæ in probatione dogmatum obtineant. Præterea Auguſtino res fuit cum Donatiſtis, qui in uno tantum orbis angulo eccleſiam includebant, quibus Auguſtinus recte opponit multas particulares Chriſti eccleſias toto orbe diffuſas. Nos vero non inficias imus, particulares eccleſias eſſe viſibiles, licet non ſemper eodem ſplendore, ut poſtea dicetur. 2) Eſ. II. 2. Dan. II. 35. Mich. IV. 1. *comparatur eccleſia monti magno & conſpicuo, qui nullo modo poteſt latere ſecundum expoſitionem Hieronymi in illa loca & Auguſtini tract. I. in epiſt. Ioh.*

Eſ. II. 2. eccleſia eſt mons magnus & conſpicuus.

Reſp. Eſaias & Micheas deſcribunt eccleſiæ magnitudinem & claritatem, quæ temporibus Meſſiæ per univerſalem evangelii prædicationem erat futura. Huic vaticinio eventus reſpondit, ſed quid ex eo contra noſtram ſententiam inferri poteſt? Si enim vel maxime ſub initium nov. teſt. talis fuit eccleſiæ ſtatus, ut evangelii præconio ubique inter omnes gentes longe lateque diſſeminato maxima eſſet eccleſiarum particularium claritas; ex eo tamen non poteſt inferri, quod perpetuo toto nov. teſt. tempore talis eccleſiæ Chriſti claritas ſit futura, contrarium enim ex ſcripturis ſuo loco oſtendemus. Præterea illo ipſo tempore, quo particularium eccleſiarum claritas maxime ſplenduit, catholica ſanctorum eccleſia fuit inviſibilis; quinam enim in cœtibus illis ampliſſimis & clariſſimis fuerint vere credentes & ſancti, externo adſpectu dijudicari nequaquam potuit. Daniel prædicit, fore, ut, cum reliqua regna evertantur, tamen Chriſti regnum maneat perpetuum, id quod eccleſiæ catholicæ firmitatem, nequaquam vero ejusdem viſibilitatem arguit. Hieronymus in XX. Ezech. docet, *eccleſiam comparari monti magno, non propter externam claritatem perpetuo fulgentem, ſed quia in altitudine ſanctorum dogmatum conſtituta eſt.* Alludunt prophetæ ad montem Sion, in quo exſtructa fuit Hieroſolyma Judææ metropolis, ac docent, montem Sion fuiſſe exiguum, hoc eſt, eccleſiam Iſraeliticam in una gente & regione fuiſſe collectam, ſed tempore Meſſiæ montem hunc ingentem fore, hoc eſt, eccleſiam prædicatione evangelii ad omnes gentes eſſe transferendam, ſed in ampliſſimo illo vocatorum numero non minus, ut in anguſto populi Iſraelitici cœtu, vere credentes & ſancti externis oculis non ſunt obvii. Ergo vera electorum eccleſia etiam in nov. teſt. eſt & manet inviſibilis. 3) Matth. V. 14. *Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita*, quod *Auguſtinus de unit. eccleſiae cap. 14. & alibi paſſim exponit de eccleſia.* Reſp. Chriſtus ibi adloquitur apoſtolos, quorum doctrinam & vitam omnium conſpectui obviam eſſe teſtatur; præcedit enim: *vos eſtis ſal terrae, vos eſtis lux mundi*, atque hoc modo locum illum tractat Chryſoſtomus & Theophylactus. Auguſtinus de eccleſia hoc teſtimonium uſurpat, & opponit illud Donatiſtis, qui non niſi in una orbis parte eccleſiam remanſiſſe docebant, illos ex frequentia & celebritate eccleſiarum, quæ tunc temporis fuerunt, convincit, ſed ex eo non poteſt inferri, eccleſias particulares perpetuo fore tam glorioſas, frequentes & illuſtres; multo minus ex eo colligi poteſt, catholicam electorum eccleſiam eſſe viſibilem. Idem lib. XIII. cont. Fauſt. c. 13. eccleſiam ſuper montem eſſe poſitam ſic exponit,

Matth. V. 14. Civitas ſupra montem poſita non poteſt abſcondi.

72666

Parabolæ evangelicæ Matth. XIII.

ait, quod *veritas non quaerat angulos aut latebras.* 4) *Parabolae evangelicae de area, de reti, de ovili, de convivio &c. omnes oſtendunt, eccleſiam veram, quae eſt regnum cœlorum, eſſe viſibilem.* Reſp. loquuntur hæ parabolæ de ſtatu eccleſiarum particularium, quod ſcilicet in illis mali bonis, paleæ tritico, piſces putridi probatis, hœdi ovibus &c. ſint permixti, nequaquam vero probant, ad eccleſiam catholicam proprie ſic dictam malos pertinere, aut illam viſibilem eſſe.

5) Idem probat eccleſiæ ortus & progreſſus.

§. LXXXI. *Tertium* argumentum petit Bellarminus ex ortu & progreſſu eccleſiæ. *In vet. teſt. adeo viſibilis erat eccleſia, ut in ipſa carne portarent viſibile ſignum circumciſionis. In nov. teſt. ſine dubio eccleſia chriſtiana tota erat in principio in apoſtolis & diſcipulis Chriſti, qui adeo viſibiles erant, ut ſuper illos Spiritus ſanctus viſibiliter deſcenderet in die Pentecoſtes. Deinde iſtis additi ſunt viſibiliter una die homines ad tria millia per fidei confeſſionem & baptiſmum, ac deinceps ſemper illi omnes & ſoli habiti ſunt de eccleſia Chriſti, qui ad illos primos ſe adjunxerunt per baptiſmum & fidei confeſſionem &c.* Reſp. 1) Paulus Rom. II. 28. 29. diſtinguit inter *Iudaeum in abſcondito* & *in manifeſto.* Item inter *circumciſionem carnis* & *ſpiritus;* c. IX. 6. Negat *omnes eſſe Iſraelitas, qui ſunt ex Iſrael*, v. 8. diſtinguit inter *filios carnis* & *filios promiſſionis.* Chriſtus Joh. VIII. 39. Judæis hoc opponit: *Si filii Abrahae eſſetis, opera Abrahae faceretis.* Ex his & ſimilibus locis colligitur, non omnes ex Abrahæ ſemine natos ac per circumciſionem populo Iſraelitico adſcriptos fuiſſe vera catholicæ eccleſiæ membra, aut pertinuiſſe ad cœtum electorum, ſed ſpirituales Abrahæ filios, per circumciſionem ſpiritualem Deo regenitos, fuiſſe veram catholicam eccleſiam. Exterior circumciſio fuit piis & impiis communis, unde Paulus pronunciat, *praevaricatoribus legis circumciſionem factam eſſe praeputium;* Rom. II. 25. proinde ex circumciſionis ſigno viſibili colligi non potuit, quinam ex populo Iſraelitico ad catholicam eccleſiam, quæ eſt congregatio ſanctorum, pertineant. Fuit omnino circumciſio viſibile ſignum eccleſiæ Iſraeliticæ viſibilis, ſicut hodie baptiſmus eſt ſignum viſibile eccleſiæ chriſtianæ, per quod a reliquis cœtibus Judæorum, Turcarum & gentilium diſtinguitur, ſed catholica eccleſia non habet tale aliquod viſibile ſignum, cum internæ illæ virtutes, quæ requiruntur, ut quis ſit verum eccleſiæ catholicæ membrum, oculis externis conſpici nequeant. 2) Totam eccleſiam chriſtianam ſive catholicam fuiſſe in principio in apoſtolis & diſcipulis tantum, ſalva veritate adfirmari nequit, quia ad eccleſiam catholicam pertinent etiam patriarchæ, prophetæ & reliqui ſancti veteris teſtamenti, qui ad eccleſiam triumphantem translati hominum oculis non fuerunt obvii, ac proinde catholica eccleſia etiam tum temporis fuit inviſibilis. Quinimo ne quidem tota militans eccleſia fuit duntaxat in apoſtolis & diſcipulis Chriſti, quia in Galilæa, Samaria & aliis locis fuerunt multi vera fide Chriſto adhærentes, qui apoſtolis & reliquis diſcipulis Chriſtum publice ſectantibus non fuerunt noti, inde enim poſt Chriſti reſurrectionem tantus diſcipulorum numerus, qui ad quingentos fratres adſurgebat, in Galilæa tam ſubito congregari potuit. Matth. XXVIII. 16. 1 Cor. XV. 6. Ac Nicodemi exemplum Joh. III. 1. oſtendit, in ipſa urbe Hieroſolymitana inter juratos Chriſti hoſtes, pontifices, phariſæos & ſcribas collectam fuiſſe piorum eccleſiam, qui metu repreſſi fuerunt, quo minus publice Chriſtum profiterentur. Illi, ſuper quos Spiritus ſanctus viſibiliter deſcendit, & qui per baptiſmum & fidei profeſſionem huic cœtui ſeſe conjunxerunt, fuerunt particularis & viſibilis eccleſia, ſed in illo ipſo externo viſibilis eccleſiæ cœtu catholica & inviſibilis electorum eccleſia latuit. In particulari & viſibili illa eccleſia miniſterio apoſtolorum Hieroſolymis collecta procul dubio fuerunt aliqui hypocritæ, a quibus licet vere credentes & electi externo

terno adſpectu diſcerni haudquaquam potuerint, tamen hypocritæ illi ad eccleſiam catholicam non pertinuerunt.

4) Eccleſia eſt ſocietas hominum.

§. LXXXII. *Quartum* argumentum deducitur ex ipſa ratione eccleſiæ. *Eccleſia eſt ſocietas quaedam non angelorum, non animarum, ſed hominum. Non autem poteſt dici ſocietas, niſi in externis & viſibilibus ſignis conſiſtat, nam non eſt ſocietas, niſi ſe agnoſcant, qui dicuntur ſocii: non autem ſe poſſunt homines agnoſcere, niſi ſocietatis vincula ſint externa & viſibilia.* Reſp. 1) Quando eccleſia catholica a Bellarmino negatur eſſe ſocietas animarum, eo ipſo omnes ſancti defuncti ex eccleſia catholica excluduntur, & re ipſa negatur, quod eccleſia triumphans ſit pars eccleſiæ catholicæ. Id vero quomodo convenit cum verbis Bellarmini cap. 5. §. penult. *Eccleſia triumphans unita eſt, imo potius una eſt cum militante?* Imo quomodo convenit tabulis divinæ veritatis? Hebr. XII. 22. *Acceſſiſtis ad montem Sion & civitatem Dei viventis, Hieroſolymam cæleſtem & multorum millium angelorum frequentiam* verſ. 23. πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, *ad eccleſiam primogenitorum, qui conſcripti ſunt in cœlis, & ſpiritus juſtorum perfectorum.* Quomodo denique convenit articulo ſymboli apoſtolici: *Credo ſanctam catholicam eccleſiam, communionem ſanctorum?* Certe ex communione illa ſanctorum non poſſunt proſcribi animæ ſanctorum defunctorum. 2) Militans eccleſia eſt quidem hominum ſocietas, qui quatenus prædicatione verbi & adminiſtratione ſacramentorum, utpote viſibilibus & externis ſignis, in unam ſocietatem colliguntur, eccleſiam viſibilem conſtituunt; ſed quatenus ad catholicam eccleſiam pertinent, interno, ſpirituali & inviſibili fidei, ſpei & caritatis vinculo cum capite ſuo & inter ſeſe invicem colligantur, quod vinculum & quæ connexio cum ſit inviſibilis, ex eo efficitur, catholicam eccleſiam eſſe inviſibilem. 3) Quod Bellarminus hoc ſuum argumentum confirmare nititur ex more omnium humanarum ſocietatum, *in militiam,* (inquit) *in regnum, in civitatem non aliter adſcribuntur homines, quam ſignis viſibilibus,* id facilem habet explicationem, eccleſia eſt militia, ſed ſpiritualis; eſt regnum, ſed cœlorum; eſt civitas, ſed myſtica & ſuperna. Reliquæ ſocietates humanæ ſunt externæ & viſibiles, ſed eccleſiæ catholicæ ſocietas eſt interna & inviſibilis. Quis enim videt, quomodo vere pii & credentes cum Chriſto capite ſuo vinculo ſpirituali conjungantur? quis videt communionem ſanctorum viventium cum ſpiritibus beatis defunctorum? quis videt compagem ſpiritualem inter membra corporis myſtici? Si nulla eſt ſocietas, niſi inter illos ſocios, qui per ſigna externa & viſibilia ſeſe mutuo agnoſcere poſſunt, omnis omnino ſocietas inter Chriſtum & catholicam eccleſiam ejusque membra negabitur, cum Chriſtus oculis corporeis in hac vita non videatur.

5) Pii tempore Chriſti communicabant cum eccleſia Iſraelitica.

§. LXXXIII. *Quintum* argumentum Bellarminus format hoc modo: *Tempore Chriſti, ut volunt Philippus, Melanchthon & Flacius Illyricus, eccleſia ſolum erat in Zacharia, Simeone, Anna, Maria & paucis aliis piis, non autem in pontificibus, & certa multitudine Iudaeorum. At conſtat, quod Zacharias, Simeon & ceteri communicabant cum pontificibus in templo & ſacrificiis &c. Ergo vel male faciebant illi communicando falſae eccleſiae, vel male faciunt Lutherani non communicando nobiſcum & obediendo pontifici.* Reſp. 1) Acceptamus comparationem, quod noſtram eccleſiam cum Simeone, Zacharia & reliquis piis, Romanam vero eccleſiam cum pontificibus & reliqua multitudine Judæorum comparat, ex ea enim immote colligitur, noſtram eccleſiam eſſe veram, illorum vero falſam. 2) Hoc argumentum, ſi quid roboris haberet, non probaret, eccleſiam catholicam eſſe viſibilem, ſed Romanam eccleſiam non fuiſſe a nobis deſerendam, ſed hæc quæſtio eſt alterius loci, argumentum igitur eſt a ſcopo alienum. 3) Si

 rem

ſtatum, multo minus ex eo colligi poteſt, eccleſiam catholicam, quæ in viſibili illo & illuſtri cœtu vocatorum abſcondita latet, eſſe viſibilem. Quædam etiam dicta veterum loquuntur de eccleſiæ perpetuitate & ſplendore ejus interno, quæ haudquaquam probant, externum & viſibilem eccleſiæ ſplendorem eſſe perpetuum & immutabilem. Sol clariſſima luce fulgens nunquam exſtinguitur, interim tamen nubibus & nebulis obſcuratur: ſic eccleſia perſecutionum & hæreſium nube quandoque obnubilatur, ut externus ejus ſplendor non adpareat, qua de re in ſequenti quæſtione latius dicitur. (*)

CAPUT

(*) Cum iis, quae de eccleſia *viſibili* atque *inviſibili* in hocce capite egregie ſolideque diſputavit Gerhardus, conferenda, quae in ejusdem *confeſſ. cathol. libr. II. art. V. cap. II. p. 716 — 721.* hanc in rem leguntur. Copioſe etiam argumentum de inviſibilitate eccleſiae pertractarunt nonnulli eccleſiae Reformatae theologi iique praeſtantiſſimi, veluti Daniel Chamierus in *panſtrat. cathol. tom. II. libr. IX. & X. p. 146 — 189* Andr. Rivetus in *catholico orthodoxo, oper.* ejus junctim editorum *tom. III.* inſerto, *tract. II. quæſt. I. p. 107. ſeqq.* Moses Amyraldus, theologus quondam Salmurienſis, in binis diſſertationibus *de viſibilitate eccleſiæ*, quae in *ſyntagmate theſ. theolog. Salmurienſium p. 305. ſeqq.* exſtant, Jo. Claudius, eccleſiaſtes Charentonienſis Gallus, in libro Bossueto, epiſcopo Meldenſi oppoſito, cui titulus: *reponſe au livre de Monſr. de Meaux, intitule:* Conference avec Mr. Claude, Miniſtre de Charenton; *a la Haye MDCLXXXIII. in 8.* Francisc. Turretinus in *inſtitut. theolog. elenct. part. III. loc. XVIII. quæſt. VII. p 35 ſeqq.* atque ex Anglis Jo. Prideaux in *oper. theol.* junctim editis, *p. 606. ſeqq.* Hiſce adjungimus ex noſtris Jo. Hülsemannum, in *manual. Auguſt. confeſſ.* Jeſuitae Balthasari Hagero oppoſito, *diſp. VI. de eccleſ. quæſt. I. p. 217.* Jo. Cunrad. Dannhaverum, in *hodomoria ſpiritus papæi, phant. II. p. 371, 308, 565.* Jo. Musaeum in praeclaro opere *de eccleſia, part. II. p. m. 502* Petr. Haberkornium in *decade diſputat. contra pontificios, quæſt. I.* Henr. Eckhardum in *pandect. controverſ. relig. cap. VIII. quæſt. 4.* Jo. Fabricium in *ſyſtem. theolog. p. 330 ſeqq.* Hieronymum Kromayerum in *theologia poſitiv. polem. art. XVIII. th. I. p. 997. th. X. p. 1014.* Abrah. Calovium, in *matæologia papiſt. ſect. IV. quæſt. VIII. p. 200.* itemque in *ſyſtem. locor. theolog. art. II. cap. I. quæſt. I. p. 252. & cap. II. qu. I. p. 264.* Jo. Adam. Scherzerum, in *anti-Bellarmino diſp. V. th. I. p. 348.* in primis vero *th. II. p. 357, 358, 361.* Jo. Andr. Quenstedium, in *ſyſtem. theolog. part. IV. p. 1638.* Jo. Wolfg. Jaegerum, cancellarium quondam Tubingenſem, in tractatu *de eccleſia, controverſ. VII.* atque Philipp. Jac. Spenerum, qui in ſcripto germanico ſermone edito: *der evangeliſchen Kirchen-Rettung &c.* quod ann. MDCXCV. edidit atque Jo. Ernest. Grabio oppoſuit ea, quae alias occurrunt apud theologos de eccleſiae *viſibilitate*, aut *inviſibilitate*, egregie dilucidavit. Idem fecit ven. Jo. Georg. Walchius in der *Einleitung in die Religions-Streitigkeiten auſſer der evangeliſch-lutheriſchen Kirche, part. II. p. 346.* Fuerunt quoque, qui argumentum hoc in diſſertationibus explanarunt, quales ſunt: Sebast. Schmidii & Christ. Hagmaieri, theologi quondam Tubingenſis, *de inviſibilitate eccleſiæ*, Jo. Meisneri *de eccleſia, theſ. VI.* Gvil. Bayeri, Jenenſium olim theologi, *de falſo jactata perpetua luce & viſibilitate eccleſiæ*, Godofr. Hoffmanni *de præcipuis pontif. errorib. circa doctrinam de eccleſ. ſect. III. p. 17. ſeqq.* itemque Christiani Eberh. Weismanni, *de cauſſis errorum circa doctr de eccleſia*, quae ejusdem *ſchediaſmatibus acad.* eſt inſerta, *§. 37 — 42. p. 764.* Ut alia hujus generis ſcripta a theologis proteſtantibus edita jam taceamus.

Ex altera vero parte contra receptam apud proteſtantes de eccleſia *inviſibili* ſententiam, praeter Bellarminum a Gerhardo noſtro ſolide confutatum, itemque Franc. Costerum & Martin Becanum, quos ſupra §. *LXXXI.* adlegavit laudatiſſimus vir, nec non Stapletonum, inſurrexerunt cumprimis Gregorius de Valentia, gente hiſpanus, ſocietati Jeſu adſcriptus, *tom. III. diſp. I. punct. VII. cap. 150.* Thomas Henrici, theologus quondam Friburgenſis, in *collat Auguſt. confeſſ. art. VII. p. 95.* Balthas. Hagerus, ex Jeſuitarum ſodalitate, in *collat. confeſſ. Auguſt. art. VII. p. 95.* quem Hülsemannus, ſupra nobis laudatus, depexum dedit, itemque fratres Walenburchii *tract. III. de eccleſ controv. I.* alibique. Copioſius tamen curatiusque argumentum hoc contra proteſtantes evolverunt theologi Romanenſes Galli, qui ſub finem ſuperioris ſeculi ſcriptis inclaruerunt. Agmen inter eos ducit Jac. Benignus Bossuetus, epiſcopus quondam Meldenſis, qui in libro notiſſimo: *hiſtoire des variations des égliſes proteſtantes*, Pariſiis primum *MDCXXXXVIII.* 4. edito, ſaepiusque poſtea,

CAPUT VIII.

AN ECCLESIA POSSIT DEFICERE?

§. LXXXVI. Expoſito *materiali*[a] eccleſiæ, ex quibus ſcilicet hominibus ea conſtet, proximum erat ut ad eccleſiæ *notas*, in quibus veluti *forma* eccleſiæ externa conſiſtit, deſcenderemus, ac tunc demum de adjunctis eccleſiæ ageremus; ſed quia cum quæſtione de eccleſiæ viſibilitate magnam cognationem habent quæſtiones: *an eccleſia deficere & errare-*

ſtea, in Belgio inprimis recuſo, *tom. II. libr. XV.* inter alia oſtendere adniſus eſt, *eccleſiæ* vocem in ſanctioribus litteris ſemper deſignare coetum *viſibilem*, ſententiamque de eccleſia *inviſibili* omni prorſus deſtitutam eſſe fundamento, refutatus eapropter a JAC. BASNAGIO, theologo reformato eoque doctiſſimo, in libro, cui titulus: *l' hiſtoire de l' égliſe, tom. II. libr. XXVI. cap. X. p. 1563. ſeqq.* Veſtigia Boſſueti ſecutus poſtea eſt JO. DEZIUS, Jeſuita Argentoratenſis, edito libro hac inſcriptione inſignito: *la reunion des proteſtans de Strasbourg à l' égliſe Romaine, egalement neceſſaire pour leur ſalut & facile ſelon leurs principes*, qui liber germanice ſub titulo: *Vereinigung der proteſtirenden zu Strasburg mit der rœmiſchen Kirche*, Argentorati MDCLXXXVIII. 8. ac Coloniæ MDCCII. 8. typis fuit exſcriptus. Plura de hocce libro ejusque auctore, quin & adverſariis, quos expertus eſt, adnotarunt JO. FABRICIUS, in *hiſtor. biblioth. part. VI. p. 512. ſeqq.* CHRIST. AUG. SALIGIUS, in *der Hiſtorie der Augsburgiſchen confeſſion, part. I. p. 828. ſeqq.* &, qui primo nominandus erat loco, ven. acad. Jenenſ. theologus, JO. GEORG. WALCHIUS, in *biblioth. theolog. ſelect. tom. II. p. 359. ſeqq.* Fuerunt vero praeter BOSSUETUM & DEZIUM alii quoque in Gallia viri iique eruditiſſimi, qui in argumento hoc dilucidando itidem ſtudium ſuum operamque collocarunt, veluti, ANTON. ARNALDUS & PETR. NICOLIUS, ambo Janſeniſtarum, quos vocant, partibus addicti, FRANCISCUS MATTHAEUS FENELONIUS, tum in libello *du miniſtére des paſteurs*, quem, antequam ad epiſcopatus dignitatem eveheretur, abbas ſcripſit ediditque Pariſiis MDCLXXXVIII. 8. tum in *inſtructionibus* quibusdam *paſtoralibus*, quas archiepiſcopus Cameracenſis luci publicae expoſuit; itemque PAULUS PELISSONIUS, JO. BAPTISTA d'ANTECOURT aliique a b. cancell. CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIO, in *inſtitut. theolog. dogmat. & moralis part. III. ſect. I. §. IV. p. 605.* edit. ſecund. excitati. A Gallis pergimus ad Italos, eosque paucis heic commemorabimus, qui, occaſione *apologiæ pro eccleſiis Reformatis*, a JACOBO PICININO, eccleſiae Reformatae theologo, Cairae ann MDCCVI. editae, paſſimque per Italiam diſſeminatae, in vindicanda perpetua eccleſiae viſibilitate ingenii ſui vires ſubinde exercuerunt. Primus, qui id fecit, fuit ANDREAS SEMERY in *brevi defenſione religionis* Brixiae MDCCX. edita. Hunc excepit HYACINTHUS FONTI, Auguſtinianae familiae adſcriptus, qui opuſculum de *dogmatibus eccleſiæ Romanæ*, Patavii ann. MDCCXIII. evulgavit, a PICININO in *triumpho veræ religionis* mox confutatus. Duumviros hoſce tandem inſecutus eſt vir longe doctiſſimus, FR VINCENTIUS LUDOV. GOTTI, ordini praedicatorum addictus, ac primum theologiae in academia Bononienſi profeſſor, poſtea vero eccleſiae Romanae cardinalis. Edidit is ingens opus, italico idiomate conſcriptum, cui index: *la vera chieſa di Chriſto*, quod deinceps latine reddidit FRANC. VINCENT. THOM. COVI, ejusdem ordinis, in Bononienſi academia profeſſor. Prodiit iſta verſio ſub hac inſcriptione: *vera eccleſia Chriſti ſignis ac dogmatibus demonſtrata*, partemque conficit operum patris hujus purpurati, Venetiis anno MDCCL. in fol. junctim editorum. Evolvat, qui hujus auctoris cogitata de eccleſia viſibili atque inviſibili legere voluerit, librum modo excitatum *cap. IX. §. VII. p. 92. ſeqq.* Atque haec de hiſtoria hujus controverſiae tandem ſufficiant. Subjungemus jam pauculas quasdam obſervationes argumento huic illuſtrando inſervientes.

Ut vero ordine heic procedamus, ante omnia in originem hujus controverſiae, inter nos & eccleſiae Romanae doctores inde a longo tempore agitatae, inquiremus. Solent Romanenſes hancce originem derivare a quaeſtione reformatoribus noſtris olim obmota: *ubinam eccleſia Lutherana fuerit ante Lutherum?* Contendunt, proteſtantes oſtendere haud potuiſſe, eorum eccleſiam perpetuo conſpicuam fuiſſe in mundo, eoque fine doctrinam de eccleſiae *inviſibilitate* adoptaſſe, ut ad quaeſtionem iſtam ipſis propoſitam eo facilius reſpondere potuerint. Verum, utut facile largiamur, diſtinctionem iſtam inter eccleſiam *viſibilem* atque *inviſibilem* in ſolutione quaeſtionis: *ubinam eccleſia Lutherana fuerit ante Lutherum?* omnino adhiberi poſſe ac debere; negamus

re poſſit? unde etiam conjunctim a Bellarmino ante diſputationem de notis eccleſiæ pertractantur, ideo veſtigiis ordinis hujus ab ipſo obſervati inſiſtemus; maxime cum diſputatio de

mus tamen, hanc ipſam quaeſtionem proximam fuiſſe occaſionem, ex qua orta ſit recepta in proteſtantium ſcholis ſententia de eccleſiae *inviſibilitate.* Deprehendimus enim, b. LUTHERUM hanc ipſam ſententiam eo jam tempore in publicis ſcriptis propugnaſſe, cum quaeſtio de *eccleſia Lutherana ante Lutherum*, a nemine adhuc fuiſſet mota. Et ſane, ſi Lutheranorum coetus jam ante reformationem tam fuiſſet conſpicuus, ac quidem noſtra hac aetate eſt, eccleſiam tamen catholicam, ſive univerſalem, toto orbe diffuſam, praeeunte ſcriptura ſacra, *inviſibilem* adpellarent noſtrates theologi. Recte omnino pronunciat GERHARDUS: *Non eo fine eccleſiam dicimus inviſibilem, ut ſub papatu eccleſiam conſervatam fuiſſe, obtinere poſſimus, quia veram, ſanctam & catholicam eccleſiam ſemper inviſibilem eſſe dicimus, etiam hoc ipſo tempore, quo reaccenſa lux evangelii in multis regnis & provinciis clariſſime ſplendet.* Vid. ejusdem *confeſſ. cathol. libr. II. art. V. cap II p. 717.*

Rectius ii faciunt, qui originem hujus controverſiae a primis repetunt certaminibus, quae ſtatim ſub initium emendatae per Dei gratiam religionis, ſunt oborta. Impugnabat b. LUTHERUS tum temporis indulgentias papales, cujus exemplum mox alii ſunt ſecuti. Diſputabat porro cum eccleſiae Romanae adſeclis de juſtificatione, de ſatisfactionibus humanis, aliisque religionis chriſtianae capitibus. Provocabat in ſuis diſputationibus ad teſtimonia ſcripturae ſacrae, quibus Romanenſes pugnare initio non detrectarunt. Poſtquam vero probe perſpexerunt, hoc ipſis non ſuccedere ex animi ſententia, LUTHERUM ejusdemque adſeclas ad aliud tribunal pertrahere annisi ſunt, nimirum ad tribunal ECCLESIAE, cujus auctoritate omnes iſtae quaeſtiones eſſent decidendae. Quoniam vero primi noſtri reformatores probe intelligebant, adverſarios ſuos non aliam agnoſcere *eccleſiam*, quam *viſibilem* illam, externe religionem chriſtianam profitentem, ſpeciatim *Romanam*, ex *epiſcopis, clericis* & aliis, quibus praeſul Romanus, tanquam caput, ſuperimpoſitus eſt, conſtantem, non tantum eorum judicio ſtare noluerunt, ſed & negarunt, eos cum omnibus, qui cum iis religionis communionem colerent, *eccleſiæ* adpellationem mereri. Hancce enim communionem corruptam eſſe ac graviſſimis, qui in vera eccleſia locum habere nequeant, erroribus contaminatam. Urgebant porro, naturam indolemque eccleſiae verae non profeſſione *externa*, aut ſubjectione Romano praeſuli praeſtanda, metiendam eſſe, ſed ſola fide ac pietate *interna*, quae oculis corporis non ſemper ſit expoſita. Ipſemet BELLARMINUS, pater purpuratus, hoc ipſum agnoſcit, quando *libr. III. de eccleſ. militante cap. XI.* ſequentem in modum ſcribit: *Lutherus in libr. IV. de ſervo arbitrio, cum ei Eraſmus objeciſſet, non eſſe credibile, Deum tanto tempore eccleſiam deſeruiſſe, reſpondit, Deum nunquam deſeruiſſe eccleſiam, ſed non eſſe eccleſiam Chriſti illam, quae vulgo dicitur eccleſia, id eſt, papam & epiſcopos, ſed eccleſiam eſſe quosdam paucos pios, quos, quaſi reliquias, Deus conſervat.* Atque hinc nata eſt controverſia inter nos atque coetus Romani doctores in hunc usque diem agitata: *an eccleſia ſit viſibilis, an inviſibilis?*

Hiſce praemiſſis ad rem ipſam nos convertimus, paucisque notamus:

I) eccleſiam neque ſimpliciter *viſibilem*, neque ſimpliciter *inviſibilem* dici poſſe, ſed utrumque eidem tribuendum eſſe, *alio* tamen atque *alio reſpectu.* Equidem ex una parte facile largimur praeſulis Romani ſectatoribus *viſibilitatem* eccleſiae, pro qua illi tam vehementer decertant. Eſt enim eccleſia *viſibilis* non tantum ratione *hominum*, qui eam conſtituunt, & ſub adſpectum cadunt; ſed & ratione *ſtatus* ſui *externi*, ſiquidem praeconium verbi, adminiſtratio ſacramentorum, aliaque ad cultum externum ſpectantia ſenſibus humanis patent. Sed ex altera parte id quoque firmiter tenemus, eccleſiam eſſe *inviſibilem*, ſi ad ſtatum ejus *internum* ac *fidelium* qua talium, qui eccleſiam conſtituunt, attendamus. Interior enim *cordis* humani ſtatus ſolius Dei cognitioni patet, qui eſt καρδιογνωστης, *1 Sam. XVI. 7.* ſtatus *fidei* ſoli Chriſto cognitus eſt atque perſpectus, *Io. II. 23, 24. X. 11. 14.* ſtatus pietatis vitaeque ſpiritualis abſconditus eſt coram mundo, latetque cum Chriſto apud Deum. *Coloſſ. III. 3.* Accedit, quod communio myſtica membrorum eccleſiae cum capite ſuo Chriſto per fidem ſit inviſibilis *2 Tim. II. 19.* ipſaque fidelium inter ſe communio pariter ſubinde ignota ſit ſanctiſſimis, *1 Reg. XIX. 10. Rom. XI. 3.* licet in ſe ſit exploratiſſima, *Eph. IV. 4.* Atque ex his, quae modo diximus,

II) luculenter patet, diſtinctionem eccleſiae in *viſibilem* atque *inviſibilem* non eſſe diviſionem generis in ſpecies, quaſi duas ſpecie fingeremus eccleſias ſibi oppoſitas, uti perperam nobis adfingunt eccleſiae Romanae ſocii; ſed eſſe duntaxat *limitationem ſubjecti* ſecundum *diverſos* ſuos *ſtatus.* Quemadmodum ſcilicet idem numero homo ſecundum certas quasdam qualitates aliis notus eſt, ſecundum alias ignotus, ſiquidem in eodem homine duplex datur relatio *2 Cor. IV. 16. exterior* nempe, qua alios homines,

de inviſibilitate eccleſiæ plene intelligi non poſſit, niſi addatur explicatio quæſtionis: *an eccleſia poſſit deficere?* Statum quæſtionis Bellarminus cap. 11. format hoc modo: *Utrum viſibilis eccleſia interdum ita erret in fide & moribus, ut penitus deficiat?* Negantem partem ipſe amplectitur cap. 13. adfirmantem nobis tribuit cap. 16. (*) Sed ut controverſiæ

Eccleſia an poſſit deficere?

ſtatus rectius percipiatur, obſervanda ſunt ſequentia membra: I) Nequaquam ſtatuimus, eccleſiam catholicam deficere vel interire poſſe, quia Chriſtus eſt rex æternus & ſponſus eccleſiæ perpetuus, vi ergo relationis regnum habet æternum, & ſemper ſibi colligit eccleſiam ex genere humano, quam ut ſponſam ſuam fo-

Verus quæſtionis ſtatus.

O 2 vet

mines, atque *interior*, qua Deum reſpicit; ita & de toto-aliquo coetu hominum, qui in certum doctrinae ſanctioris typum conſentiunt, hoc eſt, de *eccleſia* vere enunciari poteſt, eandem quoad formam externam *viſibilem*, quoad internam vero *inviſibilem* eſſe. Prout *viſibilis* eſt, definitur *congregatio*, ſeu *cœtus hominum vocatorum*, qui amplectuntur verbum Dei, ſacramentisque utuntur. Prout *inviſibilis* autem eſt, definitur cœtus pie credentium atque ad vitam ſempiternam infallibiliter praedeſtinatorum. Hoc ſenſu ſi explicetur diſtinctio eccleſiae in *viſibilem* atque *inviſibilem*, eandem, ſi ſibi conſtant, non amplius negabunt praeſtantiſſimi in eccleſia Romana viri. Et ſane, quod

III) notamus, ipſemet cardinalis Bellarminus hoc ipſum ingenue fatetur, dum *libr. III. de eccleſ. cap.* X. ſequentem in modum ſcribit: *ſi ii, qui fide interna carent, non ſunt, nec eſſe poſſunt in eccleſia, nulla erit inter nos & hæreticos amplius quæſtio de eccleſiæ inviſibilitate*; *quia*, ut ſtatim ſubjungit, *nemo poteſt certo ſcire, qui ſint vere juſti & pii inter tam multos, qui juſtitiam & pietatem exterius præ ſe ferunt.* Nec ab hac ſententia abludit celeberrimus Meldenſium epiſcopus, Jac. Benignus Boſſuetus, qui de hac controverſia inter nos ac Romanenſes a tam longo tempore agitata ex vero judicat: *qu'il pouvoit y avoir autant de diſpute des mots, que de choſes:* „tantum logomachias, quantum verae litis in ea deprehendi.„ Vid. ejus librum ſupra jam excitatum: *hiſt. des variat. des egliſes proteſt. tom. II. p. 328.* Idem confirmant ſuffragia luculenta noſtrorum theologorum, ſpeciatim Jo. Fabricii in *ſyſtem. theolog p. 433.* Godofr. Hoffmanni in *ſynopſi theolog. purioris p. 905.* Christiani Eberh. Weismanni in *ſchediaſmat. academ. p. 764.* aliorumque, quos nominare ſuperſedemus. Jam &, quod

IV) notamus, aliud eſt, eccleſiam eſſe *viſibilem*, aliud vero, eandem eſſe *conſpicuam atque illuſtrem.* Equidem ſemper aliqua ſaltim ratione *viſibilis* eſt eccleſia Chriſti, ſiquidem verbi divini praedicatio ac ſacramentorum adminiſtratio eandem penitus latere haud ſinunt. Verum eandem non ſemper illuſtrem habere formam, quamplurima nos condocent exempla; qua de re alibi copioſius diſſeremus. Subjungimus adpendicis loco

V) obſervationem Jac. Basnagii, theologi Reformati, prorſus egregiam, quae in gallico idiomate hiſce concepta eſt verbis: *Si le terme d'inviſibilité choque, nous ne ſommes pas aſſez chicanneurs pour en faire la matiére d'une diſpute. La ſeule choſe, que nous demandons, c'eſt, qu'on reconnoiſſe, que lorsque les perſecutions ſont longues & violentes, l'égliſe perd ſes temples, & qu'alors la verité ne ſe conſerve, que dans un petit nombre de ſes fideles. Nous ne l'appellons inviſible dans cet etat, que comme on dit, que les petites parties de la matiere, qui voltigent dans l'air, ſont inviſibles, quoiqu', à proprement parler, il ne ſoit pas impoſſible de les apercevoir, lorsqu'on s'attache à les regarder, ou que le ſoleil les frape des ſes rayons.* Vid. ejus *l'hiſtoire de l'egliſe tom. II. p. 1564.* Nonnullis interjectis ita pergit laudatiſſimus vir. *Si cela eſt, nous ne diſputons plus: car nous reconnoiſſons, qu'en ce ſens l'egliſe eſt toujours viſibile & toujours etendue, parcequ'en effet il y a toujours un petit nombre de fideles, qui perſeverent, & qui ſe derobent à la fureur des perſecuteurs. Mais il faut avouer, que c'eſt changer l'uſage des termes, que cela ne s'appelle ni etendu, ni viſible, & qu'apres nous avoir chicanez long tems ſur la matière de viſibilité, par la quelle l'egliſe ſe conoit, on s'accorde parfaitement avec nous.*

(*) Photiniani quidem ſtatuunt, *eccleſiam penitus deficere poſſe.* Piſcelus in præfat. reſp. ad 10. rationes Campiani A. 2. *Multum debemus viris, qui primi cum pontificiis animoſe congreſſi magna veritatis in lucem ex abyſſo tenebrarum proferendæ jecerunt fundamenta: plus tamen poſterioribus, quorum opera Deus in vero plenius interpretando uſus eſt. Limarunt priores, quidquid lima dignum judicarunt, at non lima, ſed litura adhibenda erat, & prima illa divina lucis integritas in publicum reducenda.* Idem in reſp. ad I. rationem p. 7. *Argumentis ex ipſis religionis chriſtianæ principiis deducti confirmamus, eccleſiam Romanam reformari nos poſſe, ut ſcoriis licet opinionum & ſuperſtitionum pur-*

vet, amat, tuetur, & ad gaudium cœleſtium nuptiarum olim introducet. Inanem igitur ſumunt operam ſcriptores illi pontificii, qui magno conatu nos oppugnant, quaſi ſtatuamus, eccleſiam Chriſti poſſe penitus deficere & interire, pugnant enim ſine adverſario, cum nemo noſtrum iſtud unquam adfirmarit. Agnoſcit hoc ipſe Bellarminus, unde in principio cap. 13. ſic ſcribit: *Notandum eſt, multos ex noſtris tempus terere, dum probant, abſolute eccleſiam non poſſe deficere, nam Calvinus & caeteri haeretici id concedunt, ſed dicunt intelligi debere de eccleſia inviſibili. Hic ergo non eſt quaeſtionis ſtatus.* II) Hoc vero dicimus, particularem eccleſiam hanc & illam deficere poſſe, hoc eſt, quo in loco Deus ſibi hodie per prædicationem verbi & adminiſtrationem ſacramentorum eccleſiam colligit, ex eo per hære-

purgatis priſcum illum veritatis & religionis nitorem recipiat, ſed ita transformandam, ut ad prima & vetera principia vetus ille religionis cultus revocetur. Sed poſtea in reſp. ad III. rat. p. 32. ſibi contradicens rectius ſcribit: *Num periit aliquando Chriſti eccleſia? non omnino! Regnavit Chriſtus, & ſuam non interruptam adhuc regit eccleſiam. Non ruit eccleſia ruente fidei & morum integritate. Regnans principes populo a legibus via juſtitiæ & obſequii exorbitante. Regnavit Chriſtus, etſi non ſtaret regnum, quo cœperat & debebat ſtatu, populis a recta fidei & vitæ norma longe aberrantibus. Agnoſcebant enim nomen & imperium Chriſti, quamvis a legis ſententia, quæ præſcripta erat, longe diverſi abierint &c. Dum nomen Chriſti in terris eſt, cœtus & numerus eſt illud profitentium. Si cœtus, cur non & eccleſia? nondum igitur Chriſti eccleſia, quatenus Chriſtum regem & principem ſuum agnoſcit, defecit.* p. 35. *Hæc de eccleſia generatim atque univerſe loquimur, quam contradiſtincte ad ethnicos conſideramus. Progrediar ad propriam Chriſti eccleſiam hæreſibus oppoſitam. Naturam ejus dum conſidero, ea talis non eſt, quin aliquando deficiat. Non defecit illa, natura ejus perpetuitatem minus defendente. Defecit hæc, nulla abſoluta neceſſitate defectionem probibente. Cauſas eccleſiam conſtituentes penſitemus. Ab efficiente quid petis? non promiſit unquam Deus durationem eccleſiæ perpetuam, ſed tantum portas inferorum non ſuperaturas eam. Materia ejus, populus eſt. Iam ſi Deus, ne unquam deficeret eccleſia, ordinaſſet, non ſibi copias elegiſſet voluntarias, ſed quæ coacte & neceſſario ei parerent. Quod vero voluntarie & arbitrio facit ſuo, eadem animi libertate a bono in pravum malum abſtrahi poteſt. Præterea nemo negat, eccleſiam ex partibus interitui ac fortunæ ſubjectis conſtare, ideoque duratio ejus abſolute neceſſaria & æterna non eſt, &c. Tranſeo ad formam eccleſiæ, quæ veritas & pietas eſt. Utrumque ſemper libere & preſſe cultum. Si liberrimus utriusque cultus, isque humanæ naturæ adeo gravis & adverſus, ut plurimi ab eo creberrime ad vanitatis & impietatis cultum deficiant, non dubium, quin & natura eccleſiæ talis ſit, quæ deficere poſſit. Deficit totum, forma totius a parti-*

bus deficiente, &c. Salus & cœleſtis illa gloria eccleſiæ finis eſt. Sed hæc negatur nemini, quoquo tempore Chriſtum profitenti. Duret continue, diſſolvatur, recolligatur eccleſia, merces pios manet certiſſima. Miraris, eam eccleſiæ dari naturam, quæ deficiat? crucem & perſecutiones ejus ob oculos pone, &c. Quæ nunc eſt vulgo, dicitur militans eccleſia. Copiæ vero imperatorum nunc victrices, nunc victæ; jam extenuatæ, mox numeroſæ: iterum vel viribus hoſtium oppreſſæ, vel vitio ſuo diſſipatæ: ita in militante eccleſia populus Chriſti in varios, quos habet, pugnans hoſtes, nunc victorem agit, nunc vincitur: jam potentia tyrannorum premitur, mox in numerum excreſcit, iterum vel potentia tyrannorum vel ſpecioſa docentium forma vel violenta pravarum opinionum auctoritate opprimitur, vel denique ipſa ſui interitus architectatrix ſibi ſuisque opinionum fumis nimium placens officii terminos, obſequium erga imperatorem, exuit. Nempe regit ſuam Chriſtus eccleſiam & colligit, non ut quondam eſſet, aut jam non interrupta ſit, ſed ut in terris quoquo tempore collectam, in cœlis recolligat credentium multitudinem. Floruit, deſloruit, reſloreſcit nunc & magno in terris credentium numero vigebit eccleſia. Socinus epiſt. L ad Matth. Radecc. p. 75. *Defectio eccleſiæ apoſtolorum tempora ſecuta non fuit ejusmodi, quæ nullam eccleſiam adſpectabilem reliquerit, & fundamentum, quod eſt Chriſtus Ieſus, ſubtraxerit. Ubicunque enim Chriſti doctrina, quod ad ejus præcepta attinet, illibata conſervata fuit, ibi ſine dubio ipſe Chriſtus Ieſus fuiſſe vere dici poteſt, nec donec idololatria in univerſum chriſtianorum (qui adpellabantur) cœtum invecta fuit, quæ Chriſti & apoſtolorum ejus præceptis penitus adverſatur, plena fuit defectio.* Epiſt. II p. 84. *Sub antichriſto plenam defectionem fuiſſe non nego.* Photinianis conſentit Simon Epiſcopius, Arminii diſcipulus, in diſp. priv. de eccleſ. th. X. *Addimus, quod tamen ex eo* (ſcilicet eccleſiam quamlibet deficere poſſe) *neceſſario ſequitur, totam & univerſam eccleſiam in terris deficere poſſe.* Ibidem theſ. XI. *Neque vero neceſſe eſſe credimus ad hoc, ut Chriſtus rex & caput maneat in terris, eccleſiam aliquam veram ſemper eſſe.*

hæreſes & perſecutiones puritatem verbi divini temporis decurſu expelli & aboleri poſſe; neque enim ulli alicui particulari eccleſiæ data eſt abſoluta promiſſio, quod futura ſit perpetua ac defectioni haudquaquam obnoxia. Quamvis vero hæc & illa particularis eccleſia deficiat, tamen eccleſia abſolute & ſimpliciter loquendo nunquam deficit, quia colligit ſibi Deus perpetuo eccleſiam ex genere humano usque ad finem mundi, ſi non in hoc, tamen in alio populo. III) Negamus igitur, eccleſiam ad certam quandam ſedem eo modo adligatam eſſe, ut in illa perpetua quadam ſucceſſione viſibili ſplendore ſit duratura, ſicut adverſarii de Romana eccleſia dicunt, quod ſit *unica illa catholica eccleſia*, *in qua ſit pontifex Chriſti vicarius & ſucceſſor Petri*, *cui omnes obedire oporteat*, *in qua ſola perpetua & non interrupta pontificum ſucceſſione usque ad haec tempora doctrinae cæleſtis veritas ſit conſervata*, *quae externum ſplendorem habuerit*, *& habitura ſit perpetuum*, *ita ut ab omnibus videri poſſit &c.* IV) Nec hanc ſolum & illam particularem eccleſiam, ſed omnes omnino particulares eccleſias, adeoque totam viſibilem eccleſiam nube corruptelarum, errorum, ſcandalorum, hæreſium, perſecutionum &c. obſcurari, inque eum ſtatum redigi poſſe dicimus, ut ſplendor & claritas ejus exterior deficiat, nec ſuperſit illuſtris aliquis & conſpicuus cœtus, qui puro verbi miniſterio publice ſonante gaudeat; interim tamen ſemper ſuperſunt aliqui fundamentum fidei retinentes, ac Deus etiam per corruptum miniſterium filios & filias ad catholicam inviſibilem eccleſiam pertinentes generat. V) Diſtinguimus ergo inter ſplendorem eccleſiæ *internum*, qui in fide, ſpe, caritate & internis Spiritus ſancti donis conſiſtit; & *externum*, qui in frequentia hominum, tranquillitate a perſecutionibus, claritate & puritate doctrinæ publice ſonantis, miniſterio verbi incorrupto &c. conſiſtit. Internus eccleſiæ ſplendor eſt illi *eſſentialis* & perpetuus, externus vero *accidentalis* & temporalis. Eccleſia catholica inviſibilis nunquam deficit, nec internum ſplendorem in oculis Dei amittit, ſed particulares & viſibiles eccleſiæ eo modo ac ſenſu eo deficere poſſunt, ut non inveniatur aliquis cœtus publicus, illuſtris & omnium oculis obvius, in quo publice ac libere ſonet puritas verbi, & vigeat legitimus uſus ſacramentorum, ſed pii confeſſores quandoque fugantur, expelluntur, latitant in cavernis, & invaleſcentibus perſecutionibus ac corruptelis doctrinæ non amplius locum habet publicum & incorruptum verbi miniſterium in viſibili eccleſia. Pontificii contra ſtatuunt, *eccleſiam eſſe cœtum ita viſibilem ac palpabilem*, *ut eſt populus Romanus*, *vel regnum Galliae*, *vel reſpublica Venetorum*, quæ ſunt verba Bellarmini lib. III. de eccleſ. c. 2. Ut ergo ſplendor & majeſtas illorum regnorum ac rerumpublicarum oculis humanis perpetuo eſt obvia: ita exiſtimant eccleſiæ ſplendorem externum eſſe eidem perpetuum. Ut majeſtas illorum regnorum & rerumpublicarum conſiſtit in externa potentia, in amplitudine provinciarum, in divitiis ſubditorum, in tranquillitate politica &c. ſic eccleſiam putant in ſucceſſione externa pontificum, in amplitudine locorum, in temporali felicitate conſiſtere. VI) Nos autem externum illum ſplendorem eccleſiæ perpetuum eſſe negamus, ac duos eccleſiæ ſtatus alternis vicibus recurrentes ſtatuimus. Quemadmodum enim Chriſtus eccleſiæ caput ſecundum duplicem ſtatum *exinanitionis & exaltationis* ἐλαττώσεως καὶ ὑπερυψώσεως conſideratur, in illo majeſtas ejus non adparebat exterius, ſed infirmitate carnis videbatur tecta, in hoc vero gloria & majeſtas ejus plena luce refulget: ita quoque in corpore Chriſti myſtico, quod eſt eccleſia, itidem hi duo ſtatus obſervari poſſunt: alter exinanitionis, ſive humiliationis, quando vel perſecutorum potentia, vel hæreticorum aſtutia, vel ſcandalorum invaleſcentium frequentia premitur; alter exaltationis ſive glorificationis, quando tranquilla ſacrorum adminiſtratione fruitur, incorrupti miniſterii ſplendore fulget, & quieto puri cultus divini exercitio publice coruſcat. In hoc ſtatu eccleſia eſt viſibilis, patens & glorioſa: in altero vero eſt

eſt inviſibilis, latens & ignominioſa. VII.) Declaramus id ipſum ſimilitudine a phaſibus lunæ petita, cum qua eccleſiam confert Ambroſius lib. IV. hexaëm. cap. 8. Quemadmodum enim luna interdum plena luce refulget, quandoque vero ſilet & inconſpicua eſt, & varias omnino φάσεις, defectus & ortus, decrementa & incrementa obtinet: ſic eccleſia Chriſti modo fulget per publicum & liberum puri cultus divini exercitium: modo obſcuratur per gravitatem perſecutionum & hæreſium invaleſcentium, tandem tamen ex obſcuritate iterum emergens de perſecutionibus & hæreſibus glorioſum reportat triumphum, ſicut pulcerrime ſcribit Vigilius lib. I. contra Eutych. *Nihil novum, nihil peregrinum eccleſiae fortitudo experitur talibus pene ab univerſis haereticis quaeſtionum turbinibus agitata, triumphum de contrariis & immobilitatem ſortita eſt de adverſis.* Negat quidem Becanus lib. de eccleſia quæſt. I. concl. 4. num. 94. eo reſpectu eccleſiam cum luna a patribus conferri. Sed verba Ambroſii ſunt manifeſta libr. IV. hexaëm. cap. 2. *Obumbrari poteſt eccleſia, deficere non poteſt.* Et in Lucam libr. X c. 21. *Plurimis a religione deficientibus clara fides obſcurabitur nube perfidiae. Et quemadmodum menſtruis curſibus luna vel terrae oppoſuerit, cum fuerit e regione ſolis, vaneſcit. Sic & ſancta eccleſia, cum lumini cœleſti vitia carnis obſiſtunt, fulgorem divini luminis de Chriſti radiis non poteſt mutuari.* VIII) Promiſſiones de eccleſiæ perpetuitate eſſe certæ & immotæ veritatis, neutiquam negamus, ſed addimus eas non impleri eo, quem pontificii ſibi fingunt, modo, quaſi ſplendor eccleſiæ externus futurus ſit perpetuus & miniſterium verbi a corruptelis perpetuo futurum ſit liberum. Implentur illæ promiſſiones, ſi non in eccleſia viſibili, id eſt, in florente & conſpicuo cœtu vocatorum, tamen in eccleſia inviſibili, id eſt, in latente ovili electorum. Semper ſibi colligit & ſervat Chriſtus eccleſiam, ſi non in populoſis urbibus & regionibus, tamen in deſertis ſolitudinibus: ſi non in publicis cathedris, tamen in abditis terræ cavernis. IX.) Nec unquam eccleſia ita latet, quin ab aliquibus conſpiciatur, ſi non a mundo & infidelibus, tamen a piis confeſſoribus conjunctim exſulantibus & latentibus, quin imo ut in profundiſſimo exinanitionis ſtatu Chriſtus eccleſiæ caput radios quosdam divinæ majeſtatis ſuæ exſerebat, ex quibus vera ipſius divinitas cognoſci poterat: ſic in profundiſſima eccleſiæ depreſſione quorundam martyrum confeſſio emicat, & eccleſiæ perpetuitati ac veritati clariſſimum teſtimonium exhibet, inde Auguſtinus epiſt. XLVIII. ad Vincent. ſcribit: *Ipſa eſt eccleſia, quae aliquando obſcuratur, & tanquam obnubilatur multitudine ſcandalorum, quando peccatores intendunt arcum, ut ſagittent in obſcuro rectos corde, ſed etiam tunc in ſuis firmiſſimis eminet.* (*) Ex his arbitror, quæſtionis ſtatum ac genuinum noſtræ ſententiæ ſenſum liquido cognoſci poſſe. Videamus ejusdem fundamenta.

§. LXXXVII. Bellarminus cap. 16. quædam argumenta pro noſtra ſententia format, quibus diſcuſſis egregie eam confutatam eſſe ſtatuit; ſed quædam ex illis non agnoſcimus pro noſtris argumentis, reliquis a Bellarmino nondum ſatisfactum eſt. I) Primum argumentum tale eſt: *Initio mundi in ſolis Adamo & Eva eccleſia tota conſiſtebat, ſaltim in virtute, at uterque fidem amiſit, & a Deo apoſtatavit.* Reſp. hoc argumentum non agnoſcimus pro noſtro, ſi qui eo utuntur, id ſolum volunt, quod etiam ipſimet electi ad tempus graviſſimis erroribus involvi poſſint. Videamus tamen, quid huic qualicunque argumento Bellarminus regerat: *Si primos parentes peccaſſe* (inquit) *eſt eccleſiam defeciſſe, ſequetur, non ſolum viſibilem ſed etiam inviſibilem eccleſiam defeciſſe.* Reſp. id vero nondum ſequitur; quia ad catholicam inviſibilem eccleſiam

Argumenta, qua probant, eccleſiam poſſe deficere.

1) Primi parentes a Deo defecerunt.

(*) *Eccleſia nunquam ipſa, ſemper alia, etſi ſemper ipſa, quando alia,* ut hic non inconcinne verba Tertulliani ex diſſimili materia adcommodemus. *Etenim eccleſia ſemper una, et non illius facies, in fide ſemper una & recta, licet non eodem ſplendore.* Gerh.

ſiam pertinuerunt angeli ſancti, qui non defecerunt nec apoſtatarunt a Deo, & quia primi parentes per veram pœnitentiam ad Deum poſtea converſi ſunt, ideo reſpectu divinæ prædeſtinationis etiam in graviſſima illa apoſtaſia fuerunt eccleſiæ membra. Quod ſi non reſpectu electionis, ſed reſpectu ſtatus præſentis primos parentes conſideres, fatendum omnino erit, totam hominum eccleſiam ad tempus tunc defeciſſe; jam vero poſt initum fœdus gratiæ & promiſſiones de eccleſiæ perpetuitate datas non amplius metuendum, ut in poſterum etiam tota eccleſia deficiat. Sed habet Bellarminus aliud, quod huic argumento opponat. *Negat, primos parentes fuiſſe eccleſiam, cum fuerint duo tantum homines, ſtatuit autem, fuiſſe eos initium eccleſiae tam materiale, quam formale.* Reſp. *Ubi duo vel tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum,* inquit Chriſtus Matth. XVIII. 20. jam vero ubi Chriſtus eſt eo, de quo loquitur, modo, ibi eſt eccleſia. Apoſtolus Rom. XVI. 5. 1 Cor. XVI. 19. Col. IV. 15. epiſt. ad Philem. v. 2. *unius domus* familiam chriſtianam vocat *eccleſiam*, jam vero duo homines maritus & uxor conſtituunt familiam. Ergo etiam conſtituere poſſunt eccleſiam. In arca Noæ *octo tantum animae* fuerunt, in quibus eccleſia conſervata eſt; 1 Pet. III. 20. quod ſi duo tantum in arca ſervati fuiſſent, certe illi fuiſſent eccleſia, & in illis eccleſia fuiſſet conſervata. Bellarminus ipſe cap. ultimo hujus libri adducit teſtimonia quorundam catholicorum, Alexandri Alenſis part. III. quæſt. ult. art. 2. & Johannis de Turrecremata lib. de eccleſ. cap. 30. & lib. III. cap. 61. qui ſtatuunt, *in paſſione Domini non manſiſſe veram fidem niſi in ſanctiſſima virgine Maria, idque ſignificari credunt una illa candela, quae ſola accenſa ſervatur in triduo ante paſcha in officio nocturno.* Quod ſi in ſola Maria vera fides tunc ſervata fuit, utique etiam in illa ſola eccleſia ſervata eſt. Recte igitur Tertullianus in lib. de pœnit. ſcribit: *In uno aut altero eccleſiam eſſe poſſe;* & in exhortat. ad caſt. *Ubi tres ſunt, eccleſia eſt, licet laici fuerint.* Negari certe nequit, primos parentes ad imaginem Dei conditos fuiſſe pios & fideles, ac Deum ſancte coluiſſe, jam vero ubicunque eſt numerus aliquis piorum ac fidelium Deum recte colentium, ibi eſt aliqua eccleſia, ſive numerus ille ſit exiguus, ſive magnus. Adamum fuiſſe principium eccleſiæ materiale non negamus, interim tamen addendum, quod non ſolum principium & origo eccleſiæ fuerit, ſed etiam pars ejusdem, quia una cum Eva conſtituit eccleſiam. Quod Bellarminus addit, *Adamum fuiſſe principium eccleſiae formale, quia fuit caput ſive doctor & rector populi Dei, dum vixit, quodque caput eccleſiae non poſſit errare docendo falſam doctrinam, licet erret male vivendo & male etiam ſentiendo*, id ad hunc locum proprie non pertinet. Dura admodum *catachreſis* eſt, doctorem eccleſiæ adpellare principium ejus *formale*, & falſiſſima opinio eſt ſcripturis ſacris e diametro repugnans, quod doctor eccleſiæ non poſſit errare falſam doctrinam proponendo. Si enim *poteſt male ſentire*, quod Bellarminus hoc loco concedit, poterit etiam errare & erronea docere. Recognoſcat Bellarminus ſua verba lib. II. de concil. cap. 2. ſub finem: *Singuli epiſcopi ſine dubio errare poſſunt, & aliquando errant, & inter ſe quandoque diſſentiunt.*

§. LXXXVIII. II) *Tempore Moſis tota eccleſia a Deo apoſtatavit. Nam Aaron ſummus pontifex propoſuit vitulum adorandum, & totus populus clamavit:* Hi ſunt dii tui, Iſrael. Exod. XXXII. 8. Excipit Bellarminus, *eo tempore nec caput, nec corpus eccleſiae defeciſſe, nam caput erat ſolus Moſes, quem certum eſt non erraſſe, Aaron ſiquidem nondum erat pontifex, nam poſtea factus eſt, ut patet* Exod. XL. *Non etiam corpus defecit, nam omnes Levitae immunes fuerunt ab eo peccato, ut patet ex eodem* cap. XXXII. Exod. *ubi Moſes dicit:* Si quis eſt Domini, jungatur mihi, congregatique ſunt ad eum omnes filii Levi. Idem repetit Becanus tract. de eccleſia quæſt. I. concl. 4. num. 82. Reſp. 1) Locus

2) Eccleſia Iſraelitica a Deo defecit. Exod. XXXII.

Locus hic evidenter oſtendit, eccleſiam eo, quo dictum eſt, modo deficere, & inviſibilem fieri poſſe. Totus enim populus Iſraëliticus tunc exercebat idololatriam, neque tamen erat aliquis cœtus integer & conſpicuus, in quo ſincerus & purus Dei cultus publice vigebat. Fuerunt procul dubio inter Iſraëlitas aliqui, quibus idololatria illa diſplicuit, quia 1 Cor. X. 7. τίνας *quosdam* ex Iſraëlitis idololatras fuiſſe adſerit. Sed illi erant occulti, nec conſtituebant viſibilem aliquem cœtum. 2) Moſes fuit gubernator & mediator populi, non autem ſummus pontifex, ſed hæc dignitas Aaroni divino mandato erat adſignata. Quod Aaronem conſecravit, peculiari Dei mandato factum, nec ex eo effici poteſt, quod fuerit ſummus ſacerdos. Pſ. XCIX. 6. dicuntur Moſes & Aaron *in ſacerdotibus*, ſed in Hebræo eſt vox כֹּהֵן quæ ſignificat *virum primarium.* 2 Sam. VIII. 18 Quamvis vero tempore μοχολατρείας inſtitutæ Aaron nondum fuerit a Moſe conſecratus, tamen vocatio Aaronis ad ſummum ſacerdotium eam præceſſit Exod. XXVIII. jamdum enim Aaron non ſolum nominatus & divina auctoritate deſtinatus erat ſummus ſacerdos, ſed etiam publica auctoritate gubernationi populi præfectus: jam vero epiſtola ad Hebræos V. 4. docet, non vi inaugurationis & conſecrationis, ſed *vocationis* Aaronem factum eſſe ſummum ſacerdotem, & ſacerdotale munus non ab inauguratione & conſecratione, ſed a vocatione dependet, hæc enim facit ſacerdotem, & donis ad munus obeundum neceſſariis inſtruit, illa vero certis ritibus declarat, perſonam aliquam ad ſacerdotium vocatam eſſe. 3) Quamvis igitur Moſes officio prophetico & auctoritate magiſtratus Aarone ſuperior fuerit, tamen in officio ſacerdotali vel collegam Aaronis vel eo ſuperiorem fuiſſe, ſcriptura nuſpiam adſerit, ſed leviticum ſacerdotium ſemper adpellat Aaronicum ab ejus principe Aarone. Nicephorus etiam lib. II. hiſt. eccl. c. 4. ſeriem & ſucceſſionem pontificum Judaicorum enumeraturus orditur ab Aarone, quem vocat *primum pontificem* a fratre Moſe unctum. Cum primis hoc loco notandum, quod Moſes in monte tum temporis commorabatur, & ſuo loco Aaronem & Hur conſtituerat, quibus populus parere debeat, unde populus dicit Exod. XXXII. 1. *De Moſe illo, qui eduxit nos ex terra Aegypti, quid factum ſit, ignoramus.* Non ergo Moſes, ſed Aaron & Hur fuerunt capita viſibilis eccleſiæ, proinde Aarone idololatricum vituli cultum inſtituente ipſum caput erraſſe ac defeciſſe manifeſtum eſt. De Hur nihil legimus, ex quo conſtare poſſit, an defecerit, nec ne. Hebræi tradunt, illum *poſtulationi turbae animoſius reſiſtentem a ſeditioſis occiſum eſſe.* 4) Aliquos in populo fuiſſe ab hac idololatria impollutos facile concedimus, illi tamen reſpectu reliquorum fuerunt pauci, nec potuerunt impedire, quo minus publicum divini cultus exercitium idololatria pollueretur, unde indefinite dicitur, quod *populus* poſtulaverit deos conflatiles, v. 1. quod *populus* inaures obtulerit Aaroni, v. 3. quod Deus iratus fuerit *populo, & eum totum* delere voluerit, v. 10. quod Joſua in deſcenſu montis dicit, *ſe audiviſſe ſonum tanquam magni exercitus*; v. 17. & apoſtolus pronunciat, 1 Cor. X. 7. quod *populus ſederit ad manducandum & bibendum, & ſurrexerit ad ludendum.* Nec ullo modo veriſimile eſt, nullum omnino Levitarum in hanc μοχολατρείαν conſenſiſſe, cum princeps illius familiæ fuerit Aaron, cujus exemplum & auctoritatem haud dubie multi ſunt ſecuti, quod autem v. 26. ad Moſen poſtea congregantur, & de rebellibus ſupplicium ſumunt, id arguit, ipſos vera pœnitentia ductos ad ſaniorem mentem rediiſſe. Negari igitur nulla ſpecie veritatis poteſt, totam viſibilem eccleſiam Iſraëliticam eo tempore defeciſſe, hoc eſt, publicum divini cultus exercitium in viſibili eccleſia fuiſſe idololatria corruptum, interim tamen ſervavit ſibi Deus inviſibilem eccleſiam in medio idololatrarum cœtu.

3) Tempore Eliæ tota eccleſia viſibilis defecerat.

§. LXXXIX. III) Tempore Eliæ tota eccleſia viſibilis defecerat. Nam 1 Reg. XIX. Elias dicit: *Relictus ſum ſolus; ſed Dominus ei reſpondet: reliqui mihi*

ſeptem

ſeptem millia hominum in Iſraël, qui non flexerunt genua ſua ante Baal; hos autem fuiſſe occultos, dubium non eſt, cum eos ne Elias quidem cognoſceret. Excipit Bellarminus dupliciter: 1) *non eſſe eandem rationem populi Iudaeorum & chriſtianorum, nam populus Iudaeorum non erat eccleſia univerſalis, ut eſt populus chriſtianorum, ſed particularis, & propterea etiam extra illum populum inveniebantur fideles & juſti, ut Melchiſedech, Iob, & poſtea Cornelius, centurio & eunuchus reginae Candacis & alii nonnulli &c. itaque etiamſi univerſa ſynagoga Iudaeorum defeciſſet, non continuo omnis eccleſia Dei in terris defeciſſet.* Eodem modo reſpondet Hardingus in confut. apol. Anglicanæ c. 12. *Si exſtincta ſit aliquando ſynagoga Iudaica, an hinc conſequi neceſſe eſt, eccleſiam quoque ad paucos redigi poſſe & omnino deficere?* Item Becanus lib. de eccleſia quæſt. I. concl. 4. p. 76. *Non ſequitur*, inquit, *ſynagoga deficit; ergo eccleſia deficiet; primo, quia eccleſia habet promiſſionem de ſua firmitate ac ſtabilitate, quam ſynagoga non habuit.* Secundo, *eccleſia eſt libera, ſynagoga fuit ancilla.* Tertio, *eccleſia eſt catholica, ſynagoga non erat catholica.* Hæc illi. *Reſp.* ſane non negamus aliquam eſſe diſparitatem inter eccleſiam Iſraëliticam veteris & eccleſiam chriſtianam novi teſtamenti, quam diſparitatem expoſuimus ſuperius §. 34. interim tamen in eo tertio conveniunt, quod ſi illa eccleſia obſcurari, ad paucitatem redigi, & publicum ejus miniſterium corrumpi potuit, tum & huic idem contingere poſſit. Neque enim alius Deus, alia doctrina, alia fides, alia ſpes eccleſiæ veteris, quam novi teſtamenti. Quinimo eccleſia Iſraelitica ante Chriſti adventum non minus eſt pars eccleſiæ catholicæ, quam eccleſia chriſtiana poſt Chriſti adventum. Eadem non minores accepit promiſſiones, ut infra oſtendetur. Agnoſcat Bellarminus ſua verba lib. I. de bapt. c. 1. *Cœtus Iſraëlitarum abſolute loquendo eccleſia erat, & eccleſia Dei veri, antequam Chriſtum negaret.* Quod Bellarminus urget, *eccleſiam Iſraëliticam non fuiſſe univerſalem*, ambigue dicitur. Non fuit univerſalis eo ſenſu, quo eccleſia chriſtiana dicitur univerſalis, quia ſcilicet per prædicationem evangelii ex omnibus nationibus & gentibus ſine ullo locorum & perſonarum diſcrimine colligitur, neque amplius anguſtis terræ Judaicæ finibus continetur; interim tamen, quia tempore vet. teſt. nulla alia viſibilis eccleſia fuit, quam Judaica, & quia Deus nullas alias particulares eccleſias illo tempore habuit, quam Judaicam, ideo hoc ſenſu & reſpectu recte dicitur univerſalis, continuit enim complexu ſuo particulares eccleſias in civitatibus & domibus collectas, ac quotquot ex gentibus ad verum Deum convertebantur, illi erant membra hujus eccleſiæ Iſraeliticæ, cui ſi non loco & externa ſocietate, tamen deſiderio, animo, adfectu & interna ſocietate conjuncti fuerunt; publicum divini cultus exercitium in ſola Iſraelitica eccleſia erat, nuſpiam alibi templum, ſacerdotium, ſacrificia Deo grata & placentia. Melchiſedecus & Iobus omnium conſenſu vixerunt ante eccleſiæ illius conſtitutionem. Cornelius centurio & eunchus reginæ Candacis fuerunt proſelyti, & ad eccleſiam Iudæorum ſeſe adgregarunt, eunuchus itinere longinquo ad templum Hieroſolymitanum venit, ut adoraret, quo modo igitur negari poteſt, illos fuiſſe membra eccleſiæ Judaicæ. Et quos quæſo nominare nobis poterit Bellarminus, qui inter gentes fuerint vere fideles, & habuerint publicum ac peculiare divini cultus exercitium ab omnibus corruptelis liberum, cum eccleſia Iſraelitica & Judaica idololatria eſſet corrupta? Falſum ergo & abſurdum eſt, quod Bellarminus adſerit, *etiamſi univerſa Iudaeorum ſynagoga defeciſſet, non tamen continuo omnem Dei in terris eccleſiam defeciſſe.* Si enim de viſibili eccleſia hoc intelligit, (ut ſalvis hypotheſibus ſuis intelligere cogitur) monſtranda erit alia viſibilis eccleſia in vet. teſt. quam Iſraelitica. Si de inviſibili eccleſia loquitur, re ipſa noſtram ſententiam confirmat, nam & nos dicimus, ſi vel maxime viſibilis eccleſiæ miniſterium corrumpatur, atque eccleſia ad tantam paucitatem redigatur, ut ex-

terna ejus facies vix adpareat, Deum tamen ſemper inviſibilem aliquam eccleſiam conſervare. Si pauci illi, qui extra populum Judaicum inveniebantur, erant eccleſia, & conſtituebant eccleſiam præter Judaicam, cur repudiat Bellarminus & alii pontificii noſtram ſententiam, quando dicimus, omnibus ſeculis & temporibus fuiſſe aliquos, qui contradixerint Romano pontifici, & in illis eccleſiam conſervari potuiſſe? 2. Aliter igitur reſpondet Bellarminus, *ſynagogam Iudaeorum nunquam defeciſſe ante Chriſti adventum*; addit vero, *Heliam non loqui de omni populo Iudaeorum, ſed ſolum de illa parte, quae ſubjecta erat regi Samariae, cum conſtet ex tertio libro Regis, tempore Eliae regnaſſe in Ieruſalem Aſa, & poſt eum Ioſaphat, optimos reges, & ſub ipſis fuiſſe in Ieruſalem populum & ſacerdotes manifeſtiſſime in vera religione perſiſtentes, unde emphaſin obſervat in oraculo divino*: in Iſrael, *hoc eſt, in illis, qui erant ſub rege Samariae, ſeptem illa millia virorum eſſe relicta.* Anglo-Remenſes annot. in Rom XI. 4 *in Iudaea tunc temporis eccleſiam viſibilem fuiſſe* reſpondent, *cum decem mille milites numerentur.* 2 Chron. XVII. (Ita videntur exactiorem numerum inire voluiſſe, quam ipſe Dominus, is enim ſeptem millia duntaxat exprimit.) Idem repetit Becanus lib. de eccleſia quæſt. I. concl. 4. n. 84. & addit: *Semper in templo Salomonis videtur manſiſſe uſus ſacrificiorum ſecundum legem Moſaicam.* Reſp. repetendus eſt quæſtionis ſtatus, nequaquam pugnamus, eccleſiam, vel veteris vel novi teſtamenti tempore, prorſus interire vel deficere poſſe, quando igitur Bellarminus hanc ſententiam nobis tribuit, occupat ſubſellia eorum, de quibus ipſe cap. 13 ſcribit: *Notandum eſt, multos ex noſtris tempus terere, dum probant abſolute eccleſiam non poſſe deficere, adverſarii enim id concedunt;* cumque in hoc ipſo capite 16. ſcribat, *Melanchthonem ſtatuere, quod tempore Eliae eccleſia fuerit in Elia, Eliſaeo & paucis ſacerdotibus*, cur operoſe contra nos urget ſynagogam, hoc eſt, eccleſiam Judæorum ante Chriſti adventum nunquam penitus defeciſſe? Hoc vero eſt, quod dicimus, eccleſiam & veteris & novi teſtamenti eo modo deficere poſſe, ut publicum miniſterium corruptelis invaleſcentibus non amplius ſit purum, ut eo in loco, ubi fuit ampla & illuſtris eccleſia, nulla amplius adpareat eccleſia, ut vera Dei eccleſia lateat, & in illis conſervetur, qui non conſtituunt aliquem viſibilem & illuſtrem cœtum &c. Hæc omnia ex verbis Eliæ & oraculo divino manifeſte probari poſſunt. Qualis enim fuerit eccleſiæ Iſraeliticæ illo tempore ſtatus, ex querela prophetica conſpicuum. *Zelo zelatus ſum* (inquit Elias) *pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum Domini filii Iſrael, altaria tua deſtruxerunt, prophetas tuos occiderunt, & derelictus ſum ego ſolus, & quaerunt animam meam, ut auferant eam.* Sublatum erat publicum veri cultus divini exercitium, Baalitica idololatria paſſim regnabat, veri confeſſores a Jezabele ad internecionem quærebantur, ut non amplius ſupereſſet illuſtris & conſpicuus aliquis cœtus verorum Dei cultorum. *Septem illa millia virorum, qui non curvaverant genua ſua coram Baal*, non conſtituebant eccleſiam aliquam viſibilem, alias Eliæ quoque fuiſſent noti, ſed latitabant, & occultabantur, ut Jezabeliticam rabiem effugere poſſent. Sicut 1 Reg. XVIII. 4. de Abdia, præfecto regis Achabi, dicitur, quod *cum Iezabel interficeret prophetas Domini, tulerit ille centum prophetas, & abſconderit eos in ſpeluncis cibans eos pane & aqua.* Quidquid igitur ſit de eccleſia Hieroſolymitana ſub imperio Aſæ & Joſaphati collecta, ſufficit nobis, *in Iſrael*, hoc eſt, interprete Bellarmino, *in illis Iudaeis, qui erant ſub Achabis & Iezabelis imperio ac regi Samariae ſubjecti*, fuiſſe ſeptem millia virorum relicta, qui non conſtituerunt aliquam viſibilem & illuſtrem, ſed inviſibilem & latentem eccleſiam. Adde, quod Elias videatur etiam de ſtatu illius eccleſiæ, quæ Hieroſolymis inter Judæos erat, conqueri, quia audiens ſibi mortem a Jezabele intentari, fugit primum in Judæam, ſed poſtea in deſertum, at ſi in Judæa fuiſſet viſibilis aliqua & illuſtris eccleſia, cujus miniſterium publi-

publicum a Baaliticis cultibus fuiſſet plane incorruptum, utique ibidem ſubſtitiſſet, nec fugiſſet in deſertum 40. dierum itinere, ut ibi tutus eſſe poſſet. Præterea conqueritur de everſione altarium, jam vero nulla fuerunt legitima altaria niſi Hieroſolymis, ergo & illa a cultoribus Baaliticis fuerunt everſa, alias de idololatricorum altarium everſione non fuiſſet Elias conqueſtus. Apoſtolus etiam Rom. XI. 3. generaliter locutum eſſe Eliam, manifeſte oſtendit. Nomine enim Iſraelis totum Iſraeliticum populum intelligendum eſſe docet, cum ſe ipſum de tribu Benjamin Iſraelitam vocet v. 1. ac ſcopus apoſtoli eſt demonſtrare, ſicut tempore Eliæ nulla inter Judæos videbatur relicta eccleſia, cum Elias diceret: *deſtruxerunt altaria tua, occiderunt prophetas, & ego relictus ſum ſolus*; interim tamen eodem tempore Deum aliquot millia verorum cultorum ſibi reſervaſſe: ita ne nunc quidem totam eccleſiam Judaicam defeciſſe, ſed reliquias quaſdam adhuc ſervari. Si ſtatuatur, Eliam non loqui de toto populo Iſraelitico ſui temporis, teſtimonium hoc non erit apoſtoli ſcopo & inſtituto adcommodatum, objicere enim potuiſſent Judæi Apoſtolo id ipſum, quod Bellarminus nobis objicit, non defeciſſe totam eccleſiam Iſraeliticam, ſed eam tantum, quæ fuit ſubjecta regi Samariæ, Hieroſolymis fuiſſe illuſtrem cœtum verorum cultorum, nunc vero totum populum defeciſſe. Sed ſcopus apoſtolicus hanc objectionem fortiſſime elidit, unde etiam Chryſoſtomus hom. XXII. in Matth. & hom. XI. Rom. Eliæ verba generaliter accipit. Si Eliæ notum fuiſſet, in Judæa tantum numerum eorum, qui vere & ſincere Deum colant, adhuc ſupereſſe, non fuiſſet adeo triſtis & anxius, ut præ ægritudine mori exoptaſſet. Videtur igitur ne quidem in regno Judæ tum temporis cultus Dei adeo purus & incorruptus fuiſſe, id quod hiſtoria regum Judaicorum manifeſte comprobat. In deſcriptione enim imperii *Roboami*, primi regis Juda, dicitur: 1 Reg. XIV. 22. *Fecit Iuda* (hoc eſt, Iſraelitæ in regno Juda) *malum coram Domino, & zelare fecerunt eum ſuper omnibus, quae fecerant patres eorum in peccatis ſuis, quae peccaverant.* v. 23. *Aedificaverunt enim & ipſi excelſa & ſtatuas & lucos ſuper omnem collem excelſum, & ſubter omnem arborem frondoſam.* Roboamo ſucceſſit filius *Abiam*, qui *ambulavit* & ipſe *in peccatis patris ſui*, permittendo & exercendo cultus idololatricos in excelſis. 1 Reg. XV. 3. Abiamo ſucceſſit *Aſa*, qui removit quidem idola, quæ fecerant ipſius patres, interim tamen additur v. 14 *quod non abſtulerit excelſa.* Aſæ ſucceſſit *Ioſaphatus*, qui conjunxit ſe cum Achabo rege Iſraëlis in bello non neceſſario ſuſcipiendo, 1 Reg. XXII. 5. quæ conjunctiones cum idololatris ſolent aliquam religionis corruptelam ſecum trahere; diſerte etiam de Joſaphato dicitur v. 44. Quod *ne ipſe quidem abſtulerit excelſa, ſed quod adhuc populus contra expreſſam Dei legem ſacrificarit, & incenſum adoleverit in excelſis.* Joſaphato ſucceſſit *Ioram*, de quo 2 Paral. XXI. 6. dicitur, *quod ambulaverit in viis regum Iſrael, ſicut egerat domus Achab, filia quippe Achab erat ejus uxor, & fecit malum in conſpectu Domini.* Huic Joramo adlatæ ſunt literæ ab Elia propheta, in quibus ibidem v. 13. adcuſatur, *quod inceſſerit per iter regum Iſrael, & fornicari fecerit Iudam & habitatores Ieruſalem imitatus fornicationem domus Achab.* Joramo ſucceſſit *Ochozias*, qui & ipſe *ingreſſus eſt per vias domus Achab, mater enim ejus Achabi filia impulit eum, ut impie ageret, & in religione* Baalitiſmum amplecteretur. 2 Paral. XXII. 3. Ochoziæ ſucceſſit *Athalia*, quæ templum Dei diſrupit, & de ſanctificatis Domino ornavit fanum Baalim. 2 Par. XXIV. 7. Athaliæ ſucceſſit *Ioas*, qui ſuperſtite Jojada pontifice pie & laudabiliter imperium gerens templum & altaria Baalitica deſtruxit, 2 Paral. XXIII. 17. ac templum Domini reparavit; XXIV. 13. ſed poſt Jojadæ mortem delinitus blanditiis & obſequiis principum *Iuda ipſe & proceres regni dereliquerunt templum Domini, ac ſervierunt lucis & ſculptilibus* v. 18. cumque *mitteret illis Deus prophetas, ut reverterentur ad Dominum, illos audire recuſabant.* v. 19. Joæ ſucceſſit *Amaſias,*

ſias, de quo commemoratur quidem, *quod fecerit bonum in conſpectu Domini*, 2 Paral. XXV. 2. ſed additur, *non in corde perfecto, quia non abſtulit excelſa*; 2 Reg. XIV. 4. ac 2 Paral. XXV. 14. de eo expreſſe commemoratur, quod poſt cædem Idumæorum *& adlatos deos filiorum Seir ſtatuerit illos ſibi in deos, eosque adoraverit & incenſum illis adoleverit*, ac v. 27. quod *a Domino receſſerit*. Amaſiæ ſucceſſit *Ozias*, qui munus ſacrificandi ſacerdotibus mandatum ſibi arrogans lepra percuſſus eſt. 2 Paral. XXVI. 19. Oziæ ſucceſſit *Ioatham*, de quo dicitur quidem, quod rectum fecerit in oculis Domini, ſed nihilominus additur, quod *populus adhuc deliquerit ſacrificando* ſcilicet in excelſis. 2 Par. XXVII. 2. Joathamo ſucceſſit *Achaz*, de quo 2 Reg. XVI. 11. dicitur, quod ad mandatum illius ſacerdos Urias exſtruxerit *altare idololatricum* ad exemplar & ſimilitudinem ejus, quod rex viderat Damaſci. 2 Paral. XXVIII. 3. de eo commemoratur, quod *ſtatuas fuderit Baalim, adoleverit incenſum in valle Benennom, & traduxerit filios ſuos per ignem juxta abominationem gentium*; v. 24. de eodem dicitur, *quod confractis vaſis domus Dei clauſerit januas templi Dei, & fecerit ſibi altaria in univerſis angulis Ieruſalem*, v. 25. quod *in omnibus urbibus Iuda exſtruxerit eccleſias ad adolendum diis alienis*. Sic ergo a rege, a ſummo ſacerdote & populo per omnes civitates in regno Judæ publice exercita fuit idololatria. Sub *Ezechia* Achazis ſucceſſore reformatio eccleſiæ fuit inſtituta, ſed ſucceſſit ei filius *Manaſſes, qui erexit aras Baal, fecit lucos, & adoravit omnem militiam cœli, & coluit eam*, 2 Reg. XXI. 3. *ac peccare fecit Iudam*; v. 11. *fecit malum coram Domino juxta abominationes gentium*, 2 Paral. XXXIII. 2. *aedificavit altaria cuncto exercitui cœli in ipſis atriis templi*, v. 5. *tranſire fecit filios ſuos per ignem*. v. 6. *&c. Seduxit Iudam & habitatores Ieruſalem, ut facerent malum ſuper omnes gentes*. v. 9. Quis igitur credat in regno Judæ publicum cultus divini exercitium manſiſſe purum & incorruptum? Adcurate enim hoc loco notandum, quod in deſcriptione ſtatus eccleſiæ temporibus Oſeæ, qui Achabo ſucceſſit, diſerte dicitur, non ſolum in regno Iſraelis idololatriam publice ubivis fuiſſe exercitam, ſed etiam *regnum Iuda ambulaſſe in erroribus Iſraël, nec cuſtodiviſſe mandata Domini*. 2 Reg. XVII. 19. Qua igitur veritatis ſpecie dici poteſt, publicum religionis exercitium in regno Iudæ temporibus Eliæ fuiſſe incorruptum?

4) Querela prophetarum de corrupto eccleſiæ ſtatu.

§. XC. IV) Ex quibusdam dictis ſcripturæ, quæ de ſtatu eccleſiæ in vet. teſt. loquuntur. Eſa. I. 3. *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum & aſinus praeſepe Domini ſui. Iſraël autem me non cognovit, & populus meus non intellexit*. v. 6. *A planta pedis usque ad verticem non eſt in eo ſanitas*. Jer. II. 26 & 27. *Confuſi ſunt domus Iſraël ipſi & reges eorum & principes eorum & ſacerdotes & prophetae eorum dicentes ligno: pater meus es tu*. v. 29. *Quid vultis mecum judicio contendere? Omnes dereliquiſtis me, dicit Dominus*. 2 Paral. XV. 3. *Tranſibunt dies multi in Iſrael ſine Deo vero, ſine ſacerdote & doctore & ſine lege*. Reſpondet Bellarminus 1) *Prophetas & apoſtolos interdum reprehendere univerſum populum, quaſi nemo ibi ſit bonus, cum tamen permulti ſint boni, & e contrario interdum conſolari omnes, quaſi omnes ſint boni, cum tamen conſtet, ibi multos eſſe malos*, quo refert ſequentia ſcripturæ dicta: Ezech. III. 7. *Omnis domus Iſraël adtrita fronte eſt & duro corde*; cum tamen IX. 4. mentio fiat virorum *gementium & dolentium ſuper abominationes, quae fiunt in medio populi*. Gal. III. 1. dicit apoſtolus: *O inſenſati Galatae, quis vos faſcinavit non obedire veritati?* & tamen Cap. VI. 1. dicit: *Fratres, etſi praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, hujusmodi inſtruite in Spiritu lenitatis*. Reſp. regulam illam Auguſtini lib. de unit. eccleſiæ cap. 12. & in libro, quem edidit poſt collationem cum Donatiſtis cap. 20. quod *prophetae & apoſtoli ſic arguere ſoleant reprehenſibiles in aliquo populo, quaſi omnes in eo populo arguantur, & ſic adloqui laudabiles, quaſi omnes ibi laudentur*; nequaquam improbamus, ſed

per uſitatam in ſcripturis *ſynecdochen* illud ſæpius fieri concedimus, interim tamen manet robur ac vis argumenti noſtri. Nequaquam dicimus, in corrupto eccleſiæ ſtatu nullos ſupereſſe bonos & electos, ſed ad eam paucitatem illos redigi poſſe, ut non conſtituant aliquem viſibilem & illuſtrem cœtum, ſed velut grana in acervo palearum lateant. Sic Eſaias conqueritur, eos, qui præcipuum in eccleſia viſibili locum tenent, ſacerdotes, reges, adeoque univerſum fere populum a vera religione & pietate deſciviſſe, interim tamen addit v. 9. *Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & Gomorrhae ſimiles.* Jeremias itidem conqueritur, quod pauci ſupereſſent boni, non autem, quod nulli: atque hoc ſufficit inſtituto noſtro, neque enim pugnamus, eccleſiam penitus deficere, ſed quod publicum eccleſiæ miniſterium degenerare & corrumpi poſſit, id quod Eſaiæ & Jeremiæ querelæ apertiſſime comprobant. Sic enim Eſaias intonat I. 2. *Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus eſt, filios enutrivi & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me.* v. 4. *Vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate, ſemini nequam, filiis perditis, dereliquerunt Dominum, blaſphemarunt ſanctum Iſrael, averſi ſunt retrorſum.* v. 5. *Totum caput languet, & totum cor aegrotat &c.* v. 21. *Quomodo facta eſt meretrix civitas fidelis?* v. 22. *Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam, vinum tuum miſtum eſt aqua.* v. 29. *Confundentur ab idolis, quae in delitiis habuerunt.* Cap. II. 8. *Repleta eſt terra* (Judæa) *idolis, opus manuum ſuarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.* Cap. V. 4. *Exſpectavi, ut vinea mea faceret uvas, & fecit labruſcas.* Cap. X. 11. *Nunquid non ſicut feci Samariae & idolis ejus, ſic faciam Ieruſalem & ſimulacris ejus?* (Ergo tempore Ahaz, ſub quo prophetavit Eſaias, publicum divini cultus exercitium Hieroſolymis & in regno Judæ non fuit tam purum & incorruptum ab idololatria, ut Bellarminus ſuſpicatur.) Jeremias ſimilem querelam profert c. V. 1. *Circumite vias Ieruſalem, & adſpicite, & conſiderate, & quaerite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium, & quaerentem fidem?* Jer. II. 8. *Sacerdotes non dixerunt, ubi eſt Dominus? & tractantes legem neſcierunt me, & paſtores praevaricati ſunt in me, & prophetae prophetaverunt in Baal, & idola ſecuti ſunt.* v. 11. *Videte, ſi factum eſt hujusmodi in gentibus, ſi mutavit gens deos ſuos? populus vero meus mutavit gloriam ſuam in idolum.* v. 13. *Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquae vivae, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quae continere non valent aquas.* v. 28. *Secundum numerum civitatum tuarum erant dii tui, Iuda!* III. 6. *Nunquid vidiſti, quae fecerit averſatrix Iſrael, abiit ſuper omnem montem excelſum, & ſub omni ligno frondoſa & fornicata eſt ibi;* (per idololatriam, quæ eſt fornicatio ſpiritualis.) v. 8. *Et vidit praevaricatrix ſoror ejus Iuda, & abiit & fornicata eſt etiam ipſa;* (ergo nec in regno Juda ſtatus eccleſiæ publicus fuit ab idololatria immunis.) v. 11. *Iuſtificavit averſatrix Iſrael animam ſuam comparatione praevaricatricis Iuda.* VI. 13. *A propheta usque ad ſacerdotem cuncti faciunt mendacium.* VII. 28. *Haec eſt gens, quae non audivit vocem Domini Dei ſui, nec recepit diſciplinam, periit fides & ablata eſt de ore eorum.* Ezech. VII. 26. *Peribit lex a ſacerdote & conſilium a ſenioribus.* XXII. 26. *Sacerdotes violenter oppreſſerunt legem meam, & polluerunt ſanctuaria mea.* v. 28. *Prophetae ejus incruſtant eos calce non recte mixta, videntes vana & divinantes mendacium.* v. 30. *Quaeſivi de eis virum, qui interponeret ſepem, & non inveni.* Oſeæ IV. 1. *Non eſt veritas, & non eſt miſericordia & non eſt ſcientia Dei in terra.* v. 6. *Perit populus meus, eo quod non habuerit ſcientiam. Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi.* v. 9. *Populus eſt ſicut ſacerdos.* v. 12. *Spiritus fornicationum decepit eos, & fornicati ſunt a Domino Deo ſuo.* Mich. VII. 2. *Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt.* Tales querelæ ex prophetis cumulari poſſunt longe plurimæ, quibus oſtenditur, tabem idololatriæ & corruptelarum totum viſibilis eccle-

ſiæ corpus invaſiſſe; interim tamen Deus in corruptiſſimo eccleſiæ viſibilis & miniſterii publici ſtatu ſervavit ſibi ſemen aliquod ſanctum. Idem dicimus de temporibus papatus, quod videlicet reliquias quasdam Deus ſibi ſervaverit, in quibus catholica eccleſia conſervata fuit. 2) Ad locum 2 Paral. XV. 3 reſpondet, *intelligendum eum de regno Iſrael*, *non autem de regno Iuda*. Atqui oſtendimus ſuperius, non ſolum in regno Iſraël, ſed etiam in regno Juda corruptelas doctrinæ invaluiſſe, cumprimis vero ſub Achaz & Manaſſe fuit miſerrimus & corruptiſſimus eccleſiæ ſtatus, quod ipſum probant varia illa idololatriæ inſtrumenta, quæ a Joſia, Manaſſis & Amonis ſucceſſore, ſubverſa commemorantur 2 Reg. XXIII. 4. & ſeqq. 3) Tandem addit Bellarminus, *fortaſſe loqui ſcripturam de tempore, quod erat futurum poſt Meſſiae adventum, nunc enim tranſire dies multos in Iſrael ſine Deo, ſine ſacerdote, ſine lege*. Reſp. imo vero ex circumſtantiis manifeſtum, de ſtatu eccleſiæ, qualis ſub Achaz & Manaſſe ac tempore Babylonicæ captivitatis futurus eſſet, hoc vaticinium proprie agere. Poſtquam enim Azarias propheta triſtem illum eccleſiæ ſtatum prædixiſſet, *quod multi dies tranſituri ſint in Iſrael absque Deo vero, absque ſacerdote, absque doctore & absque lege*, hoc eſt, quod multo tempore in populo Dei non ſint exſtituri ſacerdotes, qui de vera religione in publico miniſterio recte doceant, quod publicum divini cultus exercitium futurum ſit corruptum ac depravatum, quod lex Dei in magno futura ſit contemtu &c. ſubjungit v. 4. *cum reverſi fuerint in anguſtia ſua, & clamaverint ad Dominum Deum Iſrael, & quaeſiverint eum, reperient eum*, id quod completum eſt ſub imperio Ezechiæ & Joſiæ, ut ſeries hiſtoriæ manifeſte oſtendit, tunc enim liber legis e tenebris iterum fuit erutus, Baalitici ſacerdotes loco moti, altaria idololatrica deſtructa & reformatio doctrinæ inſtituta. Oſeæ III. 4. repetitur idem ferme vaticinium: *Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine rege & ſine principe & ſine ſacrificio & ſine altari & ſine ephod & ſine teraphim*. v. 5. additur: *Et poſt haec revertentur Iſrael, & quaerent Dominum Deum ſuum & David regem ſuum, & reverenter colent Dominum & bonitatem ejus in noviſſimo dierum*. Quidam hoc intelligunt de populo Judaico propter idololatriam & contemtum Meſſiæ a Romanis e terra ſua exterminando & diſpergendo inter gentes, extremis tamen temporibus paulo ante noviſſimum diem demum convertendo, ſed rectius accipitur de exſilio decem tribuum in regno Aſſyriaco & converſione earum per prædicationem apoſtolorum ad Chriſtum.

§. XCI. V) Quintum argumentum, Bellarminus dicit, nos petere ex illis ſcripturæ dictis, *in quibus praedictum, eccleſiam viſibilem ceſſaturam*. Dan IX. 27. *Ceſſabit hoſtia & ſacrificium*. Luc. XVIII. 8. *Cum Filius hominis venturus eſt, num inveniet fidem in terra?* 2 Theſſ. II. 3. *Non veniet Chriſtus ad judicium, niſi venerit defectio primum, & revelatus fuerit homo peccati*. Quibus dictis Bellarminus putat a nobis addi illud propheticum: Jer. VII. 4. *Nolite confidere in verbis mendacii dicentes: templum Domini, templum Domini. Ut enim antiqui illi Iudaei non credebant prophetis praedicentibus deſolationem, quia videbant ſe habere templum Domini & externas ceremonias: ita gloriantur pontificii, quod habeant antiqua templa, epiſcoporum ſucceſſiones, apoſtolicam ſedem, & interim non attendunt ad ſcripturas, quae deſolationem aperte praedicunt*. Ad ſingula Bellarminus excipit. 1) *Locum* Dan. IX. 27. dicit, *intelligendum eſſe non de tempore antichriſti, quia in parte Hilarium can. XXV. in Matthaeum & Hippolytum ac Apollinarium apud Hieronymum in IX. Dan deceptos eſſe* ſcribit, *ſed de everſione Ieruſalem & ceſſatione ſacrificii Iudaeorum*. Reſp. nos hoc teſtimonio Danielis in hac quæſtione non utimur, agnoſcimus enim, prophetam loqui de ceſſatione ſacrificii Judæorum & everſione urbis Jeruſalem, ut ex Matth. XXIV. 15. manifeſtum, quo tempore ſynagogam Judæorum defeciſſe ipſimet pontificii nobiſcum ſtatuunt. Revocamus autem

5) Eccleſia viſibilis ceſſabit.

Bellar-

Bellarmino in memoriam, quod lib. III. de pontif. Rom. c. VII. circa finem ipſemet ſcribat, *antichriſti tempore propter atrocitatem perſecutionum ceſſaturum eſſe publicum & quotidianum eccleſiae ſacrificium*; idque probare conetur ex Dan. XII 11. *a tempore cum ablatum fuerit juge ſacrificium dies 1290.* Item quod Anglo-Remenſes in adnot. Matth. XXIV. adfirmant, *hoc principaliter implendum eſſe tempore antichriſti, cum ſacrificium miſſae prorſus abolebitur.* Quod ſi in eccleſia chriſtiana nov teſt. ceſſare poteſt juge ſacrificium & publicum divini cultus exercitium, ut Bellarminus ibidem concedit, an non etiam in eccleſia Judaica incidere potuit tempus ejusmodi, ut nulla fuerint legitima ſacrificia ab idololatricis corruptelis impolluta? Confirmatur hoc argumentum ex eo, quod pontificii diſputant, illuſtriores promiſſiones datas eſſe eccleſiæ novi teſtamenti, quam ſynagogæ Judaicæ, ſed hac de re inferius plura. 2) *dicto Chriſti* Luc. XVIII. 8. hoc obvertit Bellarminus, quod *non loquatur de fide ſimpliciter, ſed de eximia quadam fide, quae in paucis reperiatur, & in pauciſſimis futura ſit in ultimis diebus, ita enim exponere Hieronymum* in dial. contra Lucif. *& Auguſtinum* de unit eccl. cap. 13. *Reſp.* imo vero loquitur de vera & communi chriſtianorum fide, ut ex ſerie textus & collatione cum aliis ſcripturæ locis intelligi poteſt. Præcedit parabola de vidua iniquum judicem precibus urgente, quæ adſiduitatem orationis nobis commendat; illi ſubjungit Chriſtus, hanc querelam de paucitate vere credentium, quaſi dicat, poſtremis mundi temporibus pauci erunt huic viduæ ſimiles, qui die & nocte ad Deum clamabunt, quia pauci habebunt veram fidem, ex qua ſeria & Deo placens invocatio proficiſci debet, quam interpretationem particula *adverſativa* πλὴν manifeſte comprobat. Unde vero hæc puritas vere fidelium extremis mundi temporibus originem ductura ſit, exponit ipſe Chriſtus Matth. XXIV. 11 *Surgent multi pſeudoprophetae, & ſeducent multos*; v. 12 *quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet caritas.* v. 24. *Surgent pſeudo-Chriſti & pſeudoprophetae, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Oſtendit igitur generalem quandam futuram corruptionem, ac hæreſes & ſeductiones paſſim ita invalituras, ut in pauciſſimis vera fides inveniatur, & præter paucos electos omnes ſeducantur. Quomodo vero hoc convenit cum perſuaſione pontificiorum de externo eccleſiæ ſplendore, claritate & amplitudine illi perpetua? Hanc interpretationem noſtram non repudiat Auguſtinus. Cum enim loco proxime citato dictum illud de fidei perfectione interpretatus eſſet, aliam ſtatim explicationem ſubjungit; quod ſcilicet *futura ſit paucitas bonorum, vel* (inquit) *propter illam iniquorum abundantiam & paucitatem bonorum, Chriſtus dicitur vix reperturus fidem.* In Pſalm LX. cum mentionem feciſſet horum verborum: *quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet caritas*, ſubjungit: *Sed illa eccleſia, quae clamat a finibus terrae, in his eſt, de quibus ſequitur dicens: Qui autem perſeveraverit usque ad finem, ſalvus erit.* Cyprianus etiam in lib. de ſimplic. prælatorum de communi fide ſanctorum hunc locum interpretatur: *In nobis* (inquit) *vigor fidei emarcuit, credentium robur elanguit, & idcirco Dominus tempora noſtra reſpiciens in evangelio ſuo dicit*: filius hominis cum venerit, putas inveniet fidem in terra? *videmus fieri, quod ille praedixit.* Theophylactus accipit hunc locum de temporibus antichriſti, *quibus magnam fidelium raritatem fore*, dicit, *& Chriſtum venturum in nubibus non inventurum eſſe fidem in terra.* Gloſſa ordinaria ex Beda: *Dico me facturum vindictam juſtorum, ſed illi erunt valde pauci, quia cum in die judicii in forma filii hominis adparuero, tanta erit raritas juſtorum, ut non tam ob clamorem fidelium injuſte damnatorum, quam ob eorum corporum juſte damnandorum totius jam mundi ſit acceleranda ruina.* Agnoſcit hoc ipſe Bellarminus, ideo dimiſſa priore reſponſione aliam ſubjungit: *Vel dicamus* inquit) *cum Theophylacto, loqui Dominum de fide abſolute, & velle dicere, paucos futuros fideles tempore*

pore antichriſti, non tamen nullos, nec tam paucos, ut non faciant eccleſiam. At hoc ipſum & nos dicimus; ſic ergo ſponte eo abit Bellarminus, quo ipſum pertrahere conamur. Nequaquam hoc volumus, incidere poſſe tempus ejusmodi, ut nulli amplius ſuperſint fideles, vel tam pauci, ut non faciant eccleſiam; ſed hoc dicimus, perſecutionibus vel hæreſibus invaleſcentibus vere fideles ad eam paucitatem redigi poſſe, ut præ reliquorum multitudine exiguus & contemtus ſit eorum cœtus, ut non conſtituant illuſtrem aliquem cœtum omnibus conſpicuum, adeoque ut vera eccleſia in paucis conſervetur. 3) *Dicto apoſtolico* 2 Theſſ. II. 3. hoc obvertit Bellarminus, *patres quosdam, ut Ambroſium, Sedulium & Primaſium illud intelligere de defectione ab imperio Romano, quosdam vero ut Chryſoſtomum, Theodoretum, Oecumenium, Theophylactum, & Auguſtinum* lib. XX. de civ. Dei cap. 19. *de ipſo antichriſto, qui diſceſſio per metonymiam, quia erit cauſa, ut multi diſcedant a Chriſto.* Reſp. imo vero de apoſtaſia a fide proprie & præcipue explicandum eſt apoſtolicum illud dictum; ita namque exponit ipſe apoſtolus: 1 Tim. IV. 1. *Spiritus manifeſte dicit, fore, ut in noviſſimis temporibus deſciſcant quidam a fide, ſpiritibus deceptoribus animum attendentes, & doctrinis daemoniorum.* Præterea loquitur apoſtolus de ἀποϛασίᾳ per antichriſtum futura, jam vero antichriſtus fidem & religionem, non autem politiam oppugnaturus erat, de fidei igitur ἀποϛασίᾳ hæc prædictio intelligenda: addit apoſtolus ibidem, τὸ μυϛήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, *myſterium iniquitatis nunc operatur*, jam vero imperium Romanum tempore apoſtolorum nequaquam nutavit, ſed diu adhuc floruit. Atque eo modo interpretantur Irenæus lib. V. adv. hæreſ. c. 21. Chryſoſtomus homil. III. in 2 Theſſ. Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei c.19. Damaſcenus lib. IV. orth. fid. c 27. Lyranus in comm. Adrichomius in chron. f. 285. &c. quinimo ipſi Anglo-Remenſes in adnotat. 2 Theſſ. II. ſect. 6. agnoſcunt, illam defectionem, de qua apoſtolus loquitur, futuram a præcipuis religionis chriſtianæ articulis, cum quibus auctoribus exacte conſentiunt, qui per ἀποϛασίαν ipſum antichriſtum intelligunt ex eo ſic dictum, quia cauſa erit, ut multi a Chriſto & fide Chriſti diſcedant. Agnoſcit hoc ipſe Bellarminus, ideo addit, *intelligi in verbis apoſtoli diſceſſionem a fide non generalem, ſed particularem, id eſt, non omnium, ſed multorum, vel omnium quidem, ſed occultorum haereticorum, qui veniente antichriſto ab eccleſia diſcedent, & antichriſto ſe conjungent.* Reſp. etiam illo tempore, quo apoſtolus hæc ſcribebat, hæretici complures ab eccleſia diſcedebant, 1 Tim. I. 20. 2 Tim II. 17. IV. 10. 1 Joh. II. 19. jam vero loquitur apoſtolus de peculiari quadam ἀποϛασίᾳ tempore antichriſti ante ultimum Chriſti adventum ad judicium futura, ergo hoc non poteſt accipi de particulari, ſed de communiori quadam & univerſaliori defectione, qualis tempore apoſtolorum nondum contigerat, antichriſti autem temporibus futura prædicitur, quo referenda ſunt ſimilia vaticinia de ſtatu eccleſiæ ſub antichriſto, Apoc. XII. 6. XIII. 3. VIII. 16. 17. XVII. 2. XVIII. 3. quorum vaticiniorum perſpicuitate moti Anglo-Remenſes in adnotat. 2 Theſſ. II. ſect. 6. concedunt, *eam defectionem fore integrorum regnorum, populorum & provinciarum, ac publicam eo tempore fidelium conſuetudinem cum eccleſia Romana ceſſaturam*, ita ut corde duntaxat cum ea communicaturi ſint. 4) *Dicto Ieremiae* hoc obvertit Bellarminus, *quod pontificii non glorientur in templis & ſucceſſione epiſcoporum & apoſtolica ſede ſecundum ſe, ſed propter Chriſti promiſſionem*: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam, *qualem promiſſionem Iudaei nunquam habuerint.* Reſp. de dicto Chriſti & vero illius ſenſu alibi tractatur. Iſraelitæ clamantes perpetuo: *templum Domini, templum Domini*, ſi in ludo Bellarmini fuiſſent edocti, prophetis corruptelas doctrinæ taxantibus & everſionem templi comminantibus idem obvertere potuiſſent, majores enim promiſſiones de ſuo templo habebant, quam pontificii de Romana eccleſia ex ſcripturis proferre poſſunt. Promiſſiones

miſſiones de eccleſia nov. teſt. generales ſunt, ideoque nequaquam ad ſolam Romanam eccleſiam reſtringendæ, ſed Iſraelitæ habebant promiſſiones ſpeciales de templo Hieroſolymitano, quod *Deus in perpetuum ibi habitare velit*. Deut. XVI. 2. 2 Chron. VI. 2. Nehem. I. 9. Eſ. XXXI. 9. &c. & ne magnificas illas & amplas promiſſiones populo Iſraelitico datas enumeremus univerſas; quænam poteſt eſſe amplior, quam quæ exſtat Levit. XXVI. 11. *Ponam tabernaculum in medio veſtri, & non abjiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter, vosque eritis populus meus?* Nihilominus cum neglecto verbo Dei & vero cultu divino Judæi ad promiſſiones illas de templo Domini provocarent, Jeremias illis objicit, quod *confidant in ſermonibus mendacii;* quanto rectius pontificiis hoc objicitur, qui de Romana eccleſia tales ſpeciales promiſſiones ex ſcripturis proferre non poſſunt, & ſi maxime poſſent, eæ tamen non eſſent abſolutæ. Ratæ ac firmæ ſunt promiſſiones de conſervatione & gubernatione eccleſiæ divinitus factæ, ſed non ad quoslibet cœtus & gubernatores, quomodocunque ſeſe illi gerant, referendæ ſunt, ſed pertinent ad veram eccleſiam & ad illos, qui patiuntur ſe regi verbo Dei, qui reſpiciunt ad legem & ad teſtimonium, ac juxta normam verbi divini docent, judicant & agunt.

6) Baſileenſe concilium depoſuit Romanum pontificem.

§. XCII. VI) Sextum argumentum Bellarminus nos dicit petere ex hiſtoria concilii Baſileenſis. *Concilium enim illud depoſuit Eugenium tanquam haereticum & omnes ei adhaerentes, & elegit Felicem, deinde tamen concilio concluſo & ſoluto iterum Eugenius in ſedem irrepſit ſine ulla canonica electione, & ab eo nati ſunt, quotquot poſtea fuerunt papae, cardinales & epiſcopi. Ergo ſaltim ab eo tempore eccleſia Romana pontifici adhaerens non fuit vera eccleſia, & cum nulla alia fuerit viſibilis, ſequitur viſibilem eccleſiam periiſſe.* Bellarminus reſpondet, *Baſileenſe concilium initio quidem fuiſſe legitimum, cum adeſſet legatus Romani pontificis; ſed quo tempore Eugenium depoſuit, non fuiſſe concilium eccleſiae, ſed conciliabulum ſchiſmaticum, ſeditioſum & nullius prorſus auctoritatis, & opponit huic concilio alterum illud, quod eodem tempore Florentiae fuit inſtitutum, in quo Romanus pontifex praeſederit, & plures epiſcopi praeſentes fuerint.* Reſp. hoc argumentum eo proprie pertinet, quod ſucceſſio Romanorum pontificum incerta ſit atque interrupta, quia *dubius papa habetur pro non papa*, ut docet Bellarminus lib. II. de concil. c. 19. de veritate decretorum ſynodicorum nequaquam judicandum eſt ex auctoritate Romani pontificis, ſed ex harmonia cum ſcripturis ſacris, proinde nequaquam erravit concilium Baſileenſe, quando ſtatuit, *concilium eſſe ſupra pontificem*, ſed Romanus pontifex intolerabilis ambitionis ſeſe reum peragit, quando hoc decretum concilii improbat. Bellarminus ipſe lib. II. c. 17. §. *ad hunc locum*; non audet illos vocare hæreticos, qui contrarium ſtatuunt, cum *primatus pontificis ſupra concilium non ſit definitus in ullo concilio, ut fide catholica* tenendus. Theologi Pariſienſes publico ſcripto concilii Baſileenſis auctoritatem defenderunt, nec poteſt negari, decreta concilii illius a Nicolao V. eſſe confirmata, ut ex bulla ejus eidem concilio adnexa adparet, cui frigide reſpondit Bellarminus lib. II. de concil. c. 19. circa finem, *Nicolaum ex parte ſolum illa adprobaſſe;* quis enim pontificibus dedit illam poteſtatem, ut concilium probent ex parte una, qua illis placet, improbent vero ex parte altera, quæ ipſis diſplicet? Concilium definit tanquam catholica fide tenendum, quod concilium ſit ſupra papam, & pertinaciter huic veritati repugnantem cenſendum eſſe hæreticum, ergo & hoc decretum, cum ad materiam fidei pertineat, a Nicolao V. cenſendum eſt confirmari, generaliter enim loquitur bulla, & omnia illa decreta adprobat, quæ ab hoc concilio in materiis fidei ſunt facta. Ceterum ut gratiam aliquam Bellarmino referamus, qui de ſtatu eccleſiæ tempore concilii Baſileenſis in hoc argumen-

gumento mentionem facere voluerit, ſubnectemus graviſſimam hac de re querimoniam non Waldenſium aut Wiclevitarum, ſed ipſius Romanae eccleſiae, ſub antichriſti jugo ac tyrannide preſſae & hoc nomine graviter ingemiſcentis. Sic enim illi, qui in concilio Baſileenſi convenerant, in epiſt. ſynodali ad univerſos Chriſti fideles loquuntur: *Animadvertite inprimis, o Chriſticolae, & ante oculos veſtros ponite miſerandum & flebilem ſtatum religionis chriſtianae, ſi eo redacta fuerit, ut quisque in ſummo pontificio poſitus jam adſecutus ſit, quod nullam correctionem a conciliis generalibus habeat pertimeſcere, quantumcunque eccleſiam ſcandalizet, & ejus ſtatum perturbet ac decoloret: ita ut ſi omnes dignitates eccleſiaſticas & beneficia venderet, ſi praelatos quosque invitos transferret & expelleret injuſte pro libito voluntatis, etiam notorie ac injuſte reges ac principes dejiceret, moribus pernicioſis animas hominum paſſim perimere laboraret, crudelitates perpetraret horrendas, legem Dei confunderet, quaeque ſalubria inſtituta everteret, temporalia eccleſiae Romanae & ceterarum particularium eccleſiarum diſſiparet atque alienaret: aliaque innumera flagitia, ſcelera & crimina notoria perpetraret, ac ſe incorrigibilem redderet; omnis eccleſia in unum congregata, nullatenus eum a talibus coërcere poſſit, quinimo liberum & quamlibet ſynodum eum reprimere volentem illico transferre vel diſſolvere, perſiſtentes in ſynodo contra voluntatem ejus perſequi, excommunicare, privare, inhabilitare, contumeliis & injuriis adficere, invaſiones corporales adverſus eos excitare, deinde quidquid ſynodus ſtatueret, praeciperet, dictaret, ordinaret, penitus contemnere, abjicere, reprobare. Conſpicite pro Dei reverentia, qualis ex hac re daretur introitus inimico humani generis ad ſubvertendam religionem chriſtianam, dum ſeducendo unum hominem poſſet chriſtianitatem in maximam deſolationem dejicere, mores pervertere, canones & regulas quasque diſſipare eccleſiaſticas, regna & provincias conturbare, ac bonis ſpiritualibus & temporalibus ſpoliare, vitiorumque immanitatem introducere. Aperite oculos & videte, qualis ex hoc daretur ingreſſus antichriſto, ſed & conſiderate, quomodo ea res ſidem catholicam confunderet atque violaret, quae eſt primum fundamentum eccleſiaſtici aedificii, quo everſo omnia corruunt.* Haec illi & ibidem longe plura, in quibus probe notetur, eccleſiam Romani pontificis jugo oppreſſam graviter ingemuiſſe, ac teſtimonio illorum patrum, fidem catholicam violatam & ſubverſam iri, ac antichriſto viam parari, ſi talis dominatus pontifici concedatur, ut ſit ſupra concilium, ac negetur errare poſſe. Profecto ſi illi patres ſtatum hodiernae eccleſiae Romanae viderent, in qua dogmata illa de ſupremato pontificis defenduntur & propugnantur, non dubitanter adfirmarent, fidem catholicam ex ea pulſam & antichriſtum in ea ſublimem regnare, quo elogio jam pridem ab Eberhardo, epiſcopo Salisburgenſi, Arnulpho, epiſcopo Aurelianenſi, epiſcopo quodam Florentino, & aliis Romanus pontifex fuit ornatus.

§. XCIII. VIII) Septimum argumentum Bellarminus dicit nos deducere ex teſtimoniis patrum. Hilarius libro contra Auxentium circa finem: *Male vos parietum amor cepit, male eccleſiam Dei in tectis, aediſiciisque veneramini, male ſub his pacis nomen ingeritis, montes mihi & lacus & carceres & voragines ſunt tutiores*, ubi dicit, veram eccleſiam adeo ſuo tempore fuiſſe obſcuratam, ut ſolum in latebris & cavernis inveniretur. Deinde Hieronymus in dial. contra Luciferianos de eodem tempore loquens: *Ingemuit orbis terrarum & ſe Arianum eſſe miratus eſt.* Item Baſilius epiſt. LXIX. & LXX. & Bernhardus ſerm. XXXIII. in Cantic. ita deplorant vitia praelatorum omnium ſui temporis, ut ſatis oſtendant, *eo tempore omnes declinaſſe in viam ſuam, & nullam fuiſſe viſibilem eccleſiam.* Denique Chryſoſtomus hom. XLIX. in Matth. docet, *interdum nullum eſſe viſibile ſignum, quo vera eccleſia cognoſcatur, & ideo tunc ſolum recurrendum eſſe ad ſcripturas.* I) Ad locum Hilarii

7) *Dicta patrum.*

larii regerit Bellarminus, *eccleſiam quidem interdum obſcurari multitudine ſcandalorum, ſed ita tamen, ut etiam in ſuis firmiſſimis emineat,* teſte Auguſtino epiſt. XLVIII. *Reſp.* veriſſime hoc dicitur, ſed pontificiæ ſententiæ de amplitudine & ſplendore eccleſiæ perpetuo adverſatur. Conſervatur & eminet eccleſia graviſſimarum perſecutionum & peſtilentiſſimarum hæreſium invaleſcentium tempore in ſuis firmiſſimis, confeſſoribus ſcilicet & martyribus, ſed illi pauci ſunt & contemti in comparatione reliquorum, & qui firmiores ſunt reliquis, illi pro fide *partim fortiter exſulant, partim toto orbe latitant,* ut ibidem Auguſtinus addit. Aliam igitur reſponſionem Bellarminus quærit, addit enim, *Hilarium loqui tantum de eccleſia Mediolanenſi, proinde hoc non poſſe trahi ad eccleſiam univerſam.* Reſp. imo vero in genere pronunciat Hilarius, eccleſiam Dei tunc temporis non in templis & civitatibus, ſed in carceribus, montibus & voraginibus, hoc eſt, in latebris & cavernis quærendam fuiſſe. Id ipſum manifeſtius evadit ex libro ejuſdem Hilarii de ſynodis, in quo dicit, *decem provincias Aſianas, ubi exſulabat, Deum neſciviſſe, erant enim Ariana haereſi infectae: rarum eſſe apud orientales invenire epiſcopum aut populum catholicum, ſed ubique ſcandala, ubique perfidias, ubique ſchiſmata.* Athanaſius in lib. ad ſolitar. vitam agentes: *Quae nunc eccleſia libere Chriſtum adorat? Siquidem ea, ſi pia eſt, periculo ſubjacet. Nam ſi alicubi ſunt pii & Chriſti ſtudioſi, (ſunt autem ubique tales permulti) illi itidem, ut magnus ille propheta Elias abſconduntur, & in ſpeluncas & cavernas terrae ſeſe abſtrudunt, aut in ſolitudine oberrantes commorantur.* Neve obverti poſſit, eccleſiam Romanam eo tempore manſiſſe incorruptam, notandum, quod Athanaſius in eodem libro referat, *Liberium, Romanae urbis epiſcopum, poſt exactum in exſilio biennium, inflexum & minis mortis ad ſubſcriptionem ab Arianis inductum.* II) Ad Hieronymi dictum reſpondet Bellarminus, *Hieronymum vocare orbem, magnam partem orbis, & Arianos vocare eos, qui in ſynodo Ariminenſi ab Arianis decepti per ignorantiam decreverant, nomen ὁμοούσιος tollendum.* Reſp. non ſolum patres concilii illius, ſed maxima pars chriſtianorum epiſcoporum Ariana hæreſi infectorum Hieronymo verba illa expreſſerunt, ut ex modo adductis Hilarii & Athanaſii querelis intelligi poteſt. Idem Hieronymus in Pſalm. CXXXIII. ſic ſcribit: *Eccleſia non in parietibus conſiſtit, ſed in dogmatum veritate, eccleſia ibi eſt, ubi fides vera eſt. Ceterum ante annos quindecim aut viginti parietes omnes eccleſiarum haeretici* (Ariani) *poſſidebant, eccleſia autem vera illic erat, ubi fides vera erat.* Idem in chronico ad annum 364. *Omnes pene toto orbe eccleſiae ſub nomine pacis & regis Arianorum conſortio polluebantur.* Vincentius Lirinenſis adv. hæreſ. novationes cap. 6. *Arianorum venenum non jam portiunculam quandam, ſed pene orbem totum contaminaverat, adeo ut prope cunctis Latini ſermonis epiſcopis partim vi partim fraude deceptis caligo quaedam mentibus offunderetur &c.* Et poſtea: *Cum profana iſta Arianorum novitas velut quaedam Bellona aut Furia capto prius omnium imperatore cuncta deinde palatii culmina legibus novis ſubjugaſſet, nequaquam deinceps deſtitit univerſa miſcere & vexare.* Eraſmus præfat. in Hilar. *Ariana factio tempore Hilarii tam late radices egerat, ſicque invaluerat, ut mundus aliquandiu nataret anceps, utram in partem ſe inclinaret, praeſertim cum per Conſtantium Auguſtum exſiliis, direptionibus, minis ac terroribus compellerentur accedere partibus Arianorum.* III) Ad Baſilii & Bernhardi dicta reſpondet Bellarminus, *illum deplorare miſeriam eccleſiae propter infeſtationem haereticorum, hunc vero reprehendere vitia morum, non autem doctrinae.* Reſp. ſufficit hoc nobis, quod eccleſia infeſtatione hæreticorum & multitudine ſcandalorum ita obſcurari poſſit, ut externus & illuſtris ſplendor ipſius non amplius adpareat. Bernhardus de ſtatu eccleſiæ miſerabili paſſim conqueritur: ſerm. I. de converſ. Pauli col. 81. *Conjuraſſe videtur contra te, o Domine, univerſitas populi chriſtiani a minimo uſque ad maximum.*

Egreſſa eſt iniquitas a ſenioribus judicibus vicariis tuis, qui videntur regere populum tuum. Heu, heu, Domine Deus, quia ipſi ſunt in perſecutione primi, qui videntur in eccleſia tua primatum diligere, gerere principatum, arcem Sion occupaverunt, adprehenderunt munitiones, & univerſam deinceps libere & poteſtative tradunt incendio poteſtatem. Serm. XXXIII. in Cant. col. 602. *Miniſtri Chriſti ſunt, & antichriſto ſerviunt. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt, inde is, quem quotidie vides, meretricius nitor, hiſtrionicus habitus, regius adparatus, inde aurum in frenis, ſellis & calcaribus, & plus calcaria quam altaria fulgent, inde ſplendidae menſae & cibis & ſcyphis, inde commeſſationes & ebrietates, inde cythara & lyra & tibia, inde redundantia torcularia & promtuaria plena eructantia ex hoc in illud, inde dolia pigmentaria, inde referta marſupia. Pro hujusmodi volunt eſſe & ſunt eccleſiarum praepoſiti, decani, archidiaconi, epiſcopi, archiepiſcopi &c.* Qualis fuerit Romana curia in libris de conſideratione ad Eugenium exponit. IV) Ad Chryſoſtomi dictum reſpondet, *auctorem operis illius imperfecti eſſe haereticum Arianum, vel certe ab Arianis librum illum eſſe corruptum.* Reſp. concedimus illos commentarios Arianiſmo alicubi favere, ſed num propterea tota illius auctoritas elevanda? Bellarminus aliquoties ex eo teſtimonia quædam profert, quin imo eccleſia Romana in officio eccleſiaſtico homilias illas legit, & ejus auctoritate *gloſſas ordinarias, catenas evangelicas, decreta pontificum & ſummas theologicas* paſſim communit. In ipſo opere multa pie, docte & diſerte contra Arianos diſputantur, quæ non ſunt una cum reliquis ſcoriis abjicienda. Ad illorum claſſem etiam pertinet dictum, quod ex homil. XLIX. pro noſtra ſententia adducimus, quodque a nullo veterum fuit repudiatum, in quo non hæretice, non Ariane, ſed catholice & orthodoxe Chryſoſtomus, vel quicunque alius auctor, ad quæſtionem: *an Chriſtus ad ſcripturas nos remittat?* hoc modo reſpondet: *In tempore hoc, ex quo obtinuit haereſis eccleſias, nulla probatio poteſt eſſe verae chriſtianitatis, neque refugium poteſt eſſe chriſtianorum aliud volentium cognoſcere fidei firmitatem, niſi ſcripturae divinae. Antea enim multis modis oſtendebatur, quae eſſet eccleſia Chriſti, & quae gentilitas: nunc autem nullo modo cognoſcitur volentibus cognoſcere, quae ſit vera eccleſia Chriſti, niſi tantummodo per ſcripturas.*

§. XCIV. Atque hæc ſunt argumenta, quæ Bellarminus in hac quæſtione nobis tribuit, & vim eorum infringere conatur. Ut autem manifeſtius adpareat, an externa eccleſiæ facies perpetuo fuerit ſplendida & illuſtris, an vero multitudine ſcandalorum, gravitate perſecutionum, invaleſcentia corruptelarum, errorum & hæſium quandoque obſcuretur, breviter percurremus hiſtoriam eccleſiæ in veteri ac novo teſtamento. I) Cum poſt triſtem ſuam apoſtaſiam primi parentes voce evangelii ad conſortium eccleſiæ vocati eſſent, ac promiſſionem de ſemine mulieris caput ſerpentinum contrituro in familia ſua, eccleſiola illa domeſtica, propagarent, Cainus horribile ſcandalum fratricidio ſuo in ea excitavit, mox etiam *a facie Domini*, hoc eſt, a conſortio veræ eccleſiæ egreſſus inſtituit novos cultus extra verbum, & cum poſteris ſuis veram eccleſiam hoſtiliter perſecutus eſt, ideo Gen. IV. 26. additur, temporibus Sethi ſub nativitate Enos *cœptum eſſe invocari nomen Domini.* Nomen *Enos* ſignificat inſidiis & perſecutionibus Cainitarum preſſam fuiſſe eccleſiam, ſed tunc cœpit iterum refloreſcere, ac verbum Dei magno ſucceſſu in publicis conventibus doceri, ut Lutherus hunc locum recte interpretatur. II) Tempore ante-diluviano Cainitarum progenies, florens ſapientia, inventione artium, divitiis, ſucceſſibus &c. blanditiis ſuis *filios Dei*, hoc eſt, veræ eccleſiæ cives, patriarcharum poſteros ad ſe pertraxit, ut nulla habita religionis, pietatis & honeſtatis ratione matrimonia cum illis contraherent, ſeque cum eccleſia Cainica con-

Hiſtoria eccleſiæ vet. teſt. demonſtrans, quod eccleſia poſſit deficere.

conjungerent, fruſtra dehortante & contendente Spiritu ſancto per miniſterium piorum prophetarum, Gen. VI. 2. & 3. unde aquis diluvii totus mundus deletur, & conſervatur eccleſia in exiguo *octo animarum* cœtu, qui in arca velut in carcere quodam per integrum annum delituit, & inter illos ipſos octo homines Cham impius irriſor locum habuit. Quæ vero tunc temporis fuit amplitudo & ſplendor veræ eccleſiæ? III) Poſt diluvium invaleſcente ubivis idololatria vocat Deus Abrahamum, & educit eum ex Ur Chaldæorum, Gen. XI. 31. conſtat autem ex Joſua XXIV. 2. ipſum etiam Abrahamum in domo & familia patris ſui Tharæ cultibus idololatricis fuiſſe addictum, ex quo manifeſtum eſt, ante vocationem illam Abrahæ nuſpiam inveniri potuiſſe purum verbi miniſterium ab idololatria penitus immune. Auguſtinus lib. XVI. de civ. Dei cap. 12. *Apud Chaldaeos jam tunc etiam ſuperſtitiones impiae praevalebant, quemadmodum per ceteras gentes. Una igitur Tharae domus erat, de qua natus eſt Abraham, in qua unius veri Dei cultus, & quantum credibile eſt, in qua jam ſola etiam Hebraea lingua remanſerat, quamvis & ipſe, ſicut jam manifeſtior Dei populus in Aegypto, ita in Meſopotamia ſerviiſſe diis alienis Ieſu Nave narrante refertur &c. Proinde ſicut per aquarum diluvium una domus Noae remanſerat ad reparandum genus humanum, ſic in diluvio multarum ſuperſtitionum per univerſum mundum remanſerat domus Tharae, in qua cuſtodita eſt plantatio civitatis Dei.* Idem in Pſalm. CXXVIII. *Aliquando in ſolo Abel eccleſia erat, & expugnatus eſt a fratre malo & perdito Cain; aliquando in ſola domo Noae eccleſia erat, & ſola arca natavit in fluctibus, aliquando in ſolo Abraham.* IV) Recedentibus a conſortio veræ eccleſiæ Iſmaële & Eſavo in familia Jacobi ea conſervata eſt, ſed, præterquam quod exſulaverit in terra Canaan, & reſpectu reliquorum cœtuum idololatricorum exiguus & contemtus cœtus fuerit, notandum, quod ne ipſa quidem Jacobi familia ab idololatria fuerit plane immunis, *quia Rachel furatur idola patris ſui*, Gen. XXXI. 19. & Jacobus convocatis omnibus, qui cum eo erant, præcipit eis: Gen. XXXV. 2. *Abjicite deos alienos, qui in medio veſtri ſunt*: ex quo manifeſte intelligitur, eos, qui Jacobum ex Meſopotamia ſecuti fuerant, non ſtatim renunciaſſe idololatriæ, in qua apud Labanum fuerant educati. Accedebant inſuper graviſſima ſcandala, quibus vera eccleſia in domo & familia Jacobi miſere deformabatur. Dina committit ſtuprum, cujus pœnam Simeon & Levi a Sichemitis nimia crudelitate exigunt. Ruben committit inceſtum cum concubina patris ſui, Judas cum nuru ſua, Joſephus a fratribus in Ægyptum venditur &c. V) Cum eccleſia vera in poſteritate Jacobi conſervata in Ægypto peregrinaretur, miſerrima fuit illius conditio. Iſraëlitæ enim duriſſimæ ſervituti erant ſubjecti, adfligebantur oneribus, parvuli eorum projiciebantur in profluentem, ac diſerte commemoratur de illis Ezech. XX. 7. quod *Aegyptiorum morem ſecuti multiplici idololatria ſeſe contaminarint*, quod ipſum ex eo etiam manifeſtum, quando Exod. XXXII. vitulum aureum colunt, Ægyptiorum cultum hac in parte ſecuti, illi enim in regia civitate Memphi colebant *Apin*, hoc eſt, bovem, ejusque matrem *Anubim*. (Erat autem apis figura bovis albam frontem & parvas quasdam maculas in cute habentis, cetera vero nigri.) (*) VI) Cum Iſraelitæ ex Ægyptiaca ſervitute liberati in deſerto peregrinarentur, quoties contra Deum murmurarunt? quoties ſervo illius Moſi oblocuti ſunt? unde Chriſtus indefinite pronunciat, *patres Iudaeorum, qui in deſerto comederunt manna, eſſe mortuos*, Joh. VI. 49. æterna ſcilicet morte, ut ex antitheſi intelligitur, ac apoſtolus 1 Cor. X. 5. dicit, ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν, *in pluribus eorum Deum non habuiſſe beneplacitum* Exod. XXXII. totus populus idololatriam ſectatur, qua in parte

 Aaron

(*) Ezech. XXIII. 2. *Duae mulieres filiae matris unius fuerunt*, v. 3. *& fornicatae ſunt in Aegypto, in adoleſcentia ſua fornicatae ſunt, ibi compreſſa ſunt ubera earum, & ibi contuderunt mammas virginitatis earum*, v. 8. *& fornicationes ſuas ab Aegypto (quas didicit in Aegypto) non dereliquit.* GERH.

Aaron ſummus ſacerdos ducem ſe illis præbet. Inde v. 25. dicitur, quod Moſes viderit populum *nudatum*, id eſt, vagantem ſine Deo, ſine verbo Dei, ſine vero cultu & obedientia Deo debita, ac v. 10. minatur Deus, quod *totum illum populum delere velit.* Nadab & Abiu *offerunt ignem alienum*; Levit. X. Aaron & Maria obloquuntur fratri ſuo Moſi; Num. XII. Coreh, Dathan & Abiron eorumque ſectatores ſeditionem excitant; Num. XVI. Iſraelitæ Moabitarum idolis & ſcortatione horribiliter ſeſe contaminant; Num. XXV. his ſcandalis & idololatriis eccleſia Iſraelitica in ſolitudine deſerti oberrans graviter fuit preſſa, turpiter deformata ac miſere obſcurata. VII) Cum in terram promiſſionis introducti eſſent Iſraelitæ poſt mortem Joſuæ cultus divinus non diu manſit purus & incorruptus. Jud. II. 7. *Filii Iſrael ſervierunt Domino cunctis diebus Ioſuae & ſeniorum, qui longo poſt eum tempore vixerunt, & viderant opera Dei magna,* v. 8. *ſed cum mortuus eſſet Ioſua filius Nun, omnisque illa generatio congregata eſſet ad patres ſuos, & ſurrexerant alii, qui non uoverant Dominum.* v. 11. *tunc fecerunt filii Iſrael malum in conſpectu Domini, & ſervierunt Baalim,* v. 12. *ac dimiſerunt Dominum Deum patrum ſuorum, qui eduxerat eos de terra Aegypti, & ſecuti ſunt deos alienos ex diis populorum, qui habitabant in circuitu eorum & adoraverunt eos,* v. 13. *& ad iracundiam concitaverunt Dominum dimittentes eum & ſervientes Baal & Aſtharoth.* Hæc idololatria Baalitica a Moabitis originem trahens diutiſſime in populo Iſraelitico fuit conſervata & propagata, quin etiam variis modis aucta & exornata; *exſtruxerunt* enim Baali *excelſa*, Num. XXII. 41. *coluerunt eum in tectis aedium*, Jer. XXXII. 29. *fecerunt ei ſtatuas*, 2 Reg. III. 2. *exſtruxerunt ei domos*, X. 21. *erexerunt ei altaria*, Jud. VI. 25. *conſecrarunt illi lucos, templa, vaſa &c.* 2 Reg. XXIII. 4. *coluerunt ipſum genuflexione*, 1 Reg. XIX. 18. *oſculatione*, ibidem: *ſuffitu & incenſu*; 2 Reg. XXIII. 5. Jer. VII. 9. *conſtituerunt illi feſta & ſolennitates*, 2 Reg. X. 20. *obtulerunt ei ſacrificia*, v. 19. *ordinarunt illi peculiares ſervos, ſacerdotes & prophetas*, 1 Reg. XVIII. 19. 2 Paral. XXIII. 17. *coluerunt eum auro, argento &c.* Oſe. II. 8. Porro qualis fuerit ſtatus eccleſiæ Iſraeliticæ temporibus Judicum ὡς ἐν συνόψει commemoratur Jud. II. 16. *Suſcitavit Dominus judices, qui liberarent eos;* v. 17. *ſed nec eos audire voluerunt fornicantes cum diis alienis & adorantes eos,* v. 18. *& quando excitavit illis Dominus judices, tum fuit Dominus cum judice, & liberavit eos de manu hoſtium* v. 19. *Poſtquam autem mortuus eſſet judex, revertebantur & multo faciebant pejora, quam fecerant patres eorum, ſequentes deos alienos, ſervientes eis & adorantes illos.* Jud. III. 5. *Filii Iſrael habitarunt in medio Chananaei & Hethaei & Amorrhaei & Pherezaei & Hevaei & Iebuſaei,* v. 6. *& duxerunt uxores filias eorum, ipſique filias ſuas filiis eorum tradiderunt, & ſervierunt diis eorum,* v. 7. *feceruntque malum in conſpectu Domini, & obliti ſunt Dei ſui, ſervientes Baalim & Aſtharoth.* Jud. VIII. 27. *Fecit Gedeon ephod, & poſuit illud in civitate ſua Ephra, fornicatusque eſt omnis Iſrael in eo.* X. 6. *Filii Iſrael addiderunt facere malum in conſpectu Domini, & ſervierunt Baalim & Aſtharoth & diis Syriae ac Sidonis, & Moab & filiorum Ammon & Philiſtim, dimiſeruntque Dominum, & non coluerunt eum.* Jud. XVII. 5. *Michas Ephraemita* in domo ſua peculiarem cultum idololatricum inſtituit, *quem tribus Dan in civitatem Lais poſtea transfert*, & usque ad diem captivitatis toto tempore, quo fuit domus Dei in Silo, conſervat, Jud. XVIII. 30. & 31. In eodem libro ſæpius repetitur: *In diebus illis non erat rex in Iſrael, quisque, quod rectum erat in oculis ſuis, faciebat.* Sic ergo Dei benignitas & populi Iſraelitici idololatria & impietas toto illo tempore, quo judices populum gubernabant, veluti invicem pugnarunt, utra harum ſuperior eſſet. At cum extra populum Iſraeliticum nulla fuerit alia viſibilis eccleſia, quo veritatis colore dici poteſt, publicum divini cultus exercitium eo tempore fuiſſe purum & incorruptum? VIII) De temporibus Heli ſacerdo-

cerdotis, qui paulo ante tempora regum Iſraelitico populo præfuit, diſerte dicitur 1 Sam. III. 1. *Sermo Domini erat pretioſus ſive rarus admodum in diebus illis, non erat viſio manifeſta. Filii Heli erant filii Belial*, 1 Sam. II. 12. *ac detrahebant homines a ſacrificio Domini* v. 17. Squalida igitur fuit tunc temporis eccleſiæ facies propter corruptelas doctrinæ & publica ſacerdotum ſcandala. IX) Samuel, ſucceſſor Eli, inſtaurat cultum divinum, ſed cum propter avaritiam filiorum ejus Iſraelitæ regem peterent, datur illis Saul, qui *Pythoniſſam* contra expreſſum Dei mandatum *conſulit*, 1 Sam. XXVIII. 7. & in peccatis ſuis moritur. 1 Par. XIII. 3. dicitur *quod in diebus Saulis arca Dei non fuerit requiſita*, jacuit igitur tunc publicum cultus divini exercitium. Sauli ſuccedit David, ſub quo florentiſſimus fuit eccleſiæ & politiæ Iſraeliticæ ſtatus. Davidis in imperio ſucceſſor fuit filius Salomon, qui templum ædificavit Domino, ſed ſub vitæ finem *inclinatum eſt cor ejus per mulieres alienigenas, ut ſequeretur deos alienos, & coleret Aſtharoth, deum Sidoniorum, Chamos, deum Moabitarum, & Moloch, abominationem Ammonitarum.* 1 Reg. XI. 4 & 5. Publica igitur regis auctoritate ſacra illa idololatrica in populum Iſraeliticum maximo cum ſcandalo fuerunt recepta, nec dubitari poteſt, plurimos ex populo regis exemplum fuiſſe ſecutos. X) Poſt mortem Salomonis ſciſſum fuit regnum Iſraeliticum ac decem tribus datæ Jeroboamo, una ſolum tribu Juda filio Salomonis Roboamo relicta, cui tribui tanquam auctarium quoddam addita fuit a Domino tribus Benjamin, in qua urbs Jeroſolyma, quæ regiam ſedem & templum Domini habebat, ſita fuit. Sic ergo regnum Iſraeliticum diviſum fuit *in regnum Iſrael* ſpecialiter ſic dictum, ad quod pertinuerunt decem tribus, & *in regnum Iuda*, ad quod pertinuerunt duæ tribus, Juda ſcilicet & Benjamin. Porro de Jeroboamo rege Iſraelis commemoratur, 1 Reg. XII. 28. quod veritus, ne ſubditi regni Iſraelitici reverterentur ad domum Davidis, ſi Jeroſolymam ſacrificiorum cauſa quotannis adſcenderent, habito conſilio fecerit *duos vitulos aureos*, quorum unum collocarit *in Dan*, alterum *in Bethel*, ac dixerit ſubditis ſuis: *Multum eſt vobis adſcendere in Ieruſalem, ecce dii tui Iſrael, qui te eduxerunt ex Ægypto, ſed factum eſt verbum hoc in peccatum toti populo Iſraëlitico*; unde c. XIV. 16. de Jeroboamo dicitur, *quod peccare fecerit Iſraël*, hoc eſt, quod inſtitutione novorum cultuum occaſionem dederit idololatriæ, ac duravit publicum illud idololatrici cultus exercitium in regno Iſraëlis usque ad Babylonicam captivitatem. Hinc triſtes illæ querelæ *de Nadab, Baaſa, Ela, Zambri, Amri & Achab, quod ambulaverint in viis Ieroboam, quod peccare fecerint filios Iſrael, quod irritaverint Dominum in operibus manuum ſuarum.* 1 Reg. XV. 26. & 34. XVI. 7. 13. 19 — 25. & 30. Cumprimis *de Achabo* commemoratur, *quod non ſuffecerit ei, ut ambularet in peccatis Ieroboam, ſed etiam ſerviverit Baal, & poſuerit aram Baal in templo Baal, quod aedificaverit in Samaria*, *& plantaverit lucum, & plus fecerit irritans Dominum ſuper omnes reges Iſraël.* 1 Reg. XVI. 31. Achabo ſucceſſit *Ioram*, qui ſtatuas Baal ſuſtulit, ſed *a cultu vitulorum aureorum non receſſit.* 2 Reg. III. 3. *Iehu* ſucceſſor Jorami deſtruxit & ipſe templa Baalitica, interim tamen *a peccatis Ieroboam, qui peccare fecerat Iſrael, non receſſit.* X. 31. In regno Juda excitavit Deus aliquos pios reges, qui verum cultum Dei reſtituerunt, & idololatriam abrogarunt, ſed ne in illo quidem regno purum & incorruptum perpetuo manſiſſe cultus divini exercitium, oſtendimus ſuperius. (*) XI) Tandem igitur *taedere coepit Dominum in Iſrael* propter continuatam idololatriam; 2 Reg. X. 32. unde *totum regnum Iſrael* a Salmanaſſare, Aſſyriorum rege, una cum Samaria regni metropoli everſum eſt, & decem

(*) Oſeas, qui ſub Ozia, Joatham, Achaz, Ezechia, regibus Juda, & Jeroboamo, rege Iſrael, prophetavit, Oſ. I. 2. de ſynagoga Judaica ſic loquitur II. 2. *Iudicate matrem veſtram, judicate, quoniam ipſa non uxor mea, & ego non vir ejus, auferat fornicationes ſuas & adulteria ſua de medio uberum ſuorum.* Germ.

decem tribus in captivitatem perpetuam ſunt abductæ anno mundi 3231. 2 Reg. XVII. Judæi quoque ſpecialiter ſic dicti in exſilium Babylonicum abducti ſunt, urbe Hieroſolyma, regni Judaici metropoli, a Nabuchodonoſore, Babyloniæ rege, capta & concremata anno mundi 3364. ubi per integros 70. annos miſerrimus fuit eccleſiæ Judaicæ in Babylonica captivitate ſtatus. XII) Poſt reditum ex captivitate Babylonica ac reſtaurationem templi & urbis Hieroſolymitanæ ſub ducibus quædam tranquillitas eccleſiæ Iſraeliticæ obtigit, & ſincerum divini cultus exercitium aliquandiu viguit, ſed anno mundi 3804. ſucceſſit Antiochi Epiphanis expeditio Hieroſolymitana, in qua urbs fuit direpta, templum ſpoliatum, & cives plurimi trucidati, ubi denuo miſerabilis fuit eccleſiæ facies. Antiochus enim mandabat, *ut Iudaei ſua inſtituta relinquerent*, 1 Maccab. I. 43. *ac multi ex Iſrael conſenſerunt ſervituti ejus, & ſacrificarunt idolis, & coinquinaverunt ſabbatum.* v. 45. *Et miſit rex libros per manus nunciorum in Ieruſalem & in omnes civitates Iudae, ut ſequerentur leges gentium terrae.* v. 46. *Et prohiberent holocauſta & ſacrificia & placationes fieri in templo Dei.* v. 47. *Et prohiberent celebrari ſabbatum & dies ſolennes.* v. 48. *Et juſſit coinquinari ſancta & ſanctum populum Iſrael.* v. 49. *Et juſſit aedificari aras & templa & idola, & immolari carnes ſuillas & pecora communia*, v. 50. *& relinquere filios ſuos incircumciſos, & coinquinari animas eorum in omnibus immunditiis & abominationibus, ita ut obliviſcerentur legem, & immutarent omnes juſtificationes Dei.* v. 51. *Et quicunque non feciſſent ſecundum verbum regis Antiochi, morerentur.* v. 52. &c. *Et congregati ſunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini, & fecerunt mala ſuper terram*, v. 55. *& effugaverunt populum Iſrael in abditiis & in abſconditis fugitivorum locis.* v. 56. *Ædificavit etiam rex abominandum idolum deſolationis ſuper altare Dei, & per univerſas civitates Iudae in circuitu aedificaverunt aras.* v. 57. *Et ante januas domorum & in plateis incendebant thura & ſacrificabant* (idolis) v. 58. *& libros legis Dei combuſſerunt igni ſcindentes eos*, v. 59. *& apud quemcunque inveniebantur libri teſtamenti Domini, & quicunque obſervabat legem Domini, ſecundum edictum regis trucidabant eum*, v. 60. *mulieres, quae circumciderant filios ſuos, trucidabantur.* v. 63. Idem repetit Joſephus lib. I. de bell. Judaic. cap. 1. At quid ad miſerandum eccleſiæ Judaicæ ſtatum ulterius accidere potuit? ubi tunc locum habuit externus eccleſiæ ſplendor? veri confeſſores vel trucidati ſunt, vel in cavernis latuerunt, abolita fuerunt publica ſacra, libri legis combuſti &c. nec uſpiam in toto terrarum orbe extra populum Iſraeliticum fuit alia quædam eccleſia viſibilis in illuſtri ſplendore & claritate poſita. XIII) Ante Chriſti in hunc mundum nativitatem quænam erat eccleſiæ Iſraeliticæ facies? Tres ſectæ Phariſæorum, Sadducæorum & Eſſenorum in ea dominabantur, quarum quælibet ſuos peculiares fovebat errores, quos recenſet Joſephus lib. II. de bell. Judaic. cap. 7. traditiones verbo Dei æquabantur, imo præferebantur; doctrina legis horribiliter erat corrupta, docebatur enim, externam duntaxat obedientiam in lege requiri; doctrina de Meſſia & beneficiis fere penitus exſtincta erat, docebatur enim regnum ejus fore corporale ac terrenum &c. Ubi tunc inveniri poterat illuſtris aliqua & viſibilis eccleſia puro & incorrupto verbi miniſterio & ſincero cultus divini exercitio ſplendens? Eccleſia tunc erat in paucis & obſcuris quibusdam hominibus, in Joſepho, Maria, Simeone, paſtoribus Bethlehemiticis, &c. Cum Chriſtus docere inciperet, exiguum & contemtum ſecum ducebat cœtum, *nunquid ex principibus aliquis credit in eum?* (dicunt Phariſæi Joh. VII. 48.) *ſed turba haec, quae non novit legem; maledicti ſunt;* & nihilominus exiguus & contemtus ille cœtus Luc. XII. 32. erat vera eccleſia. Pontifices, ſcribæ, Phariſæi, principes ſacerdotum & ſeniores, qui eccleſiæ titulum ſibi arrogabant, qui dignitate, auctoritate, ſapientia, potentia, eruditionis & pietatis opinione illuſtres erant, nihil minus erant, quam

vera eccleſia, imo veram eccleſiam op-
ibant & perſequebantur. Hoc argumen-
vel maxime confirmat ſententiam no-
, & evertit plane opinionem pontificio-
Si enim in hoc ſplendore externo, in
ſſione, in amplitudine, in titulo &c.
enda eccleſia, tum Chriſtus cum ſuis non
ccleſia, ſed pontifices, ſcribæ, & pha-
cum ſuis ſequacibus. Bellarminus ſicco
illud prætergreſſus eſt, Stapletonus lib. II.
inc. doctrin. cap. 11. vim illius infringe-
natus, eo impietatis deſcendit, ut ſtatuat,
*s illos & obſcuros homines, qui in Chri-
crediderant, eumque ſecuti ſunt, non
eccleſiam, ſed totam illam populi multitu-
, quae ſynagogam & templum venera-
, & quae pontificibus, ſcribis & Phari-
is doctrina fidei & morum obtemperabat.*
vero plane antichriſtianum eſt; num enim
eræ eccleſiæ nomen tribui poteſt, qui Chri-
oppugnarunt, verbo ejus reſtiterunt, &
ſtores illius perſecuti ſunt? num contra
ſiæ nomen illis derogabimus, qui fue-
oves Chriſti, & verbum ejus fide ſunt
exi? Hoſius eo impudentiæ progreditur,
r. II. contra Brentium ſtatuat, *concilium
pontificum, Phariſaeorum, ſcribarum &
rum, qui Chriſtum condemnarunt, fuiſſe
iam repraeſentativam, & concilium legi-
, & Spiritum ſanctum illi concilio inter-
ae praefuiſſe.*

ia ec- nov. ſten- cleſiam e poſſe.

§. XCV. Tranſeamus ad ſta-
tum eccleſiæ nov. teſt. I) Tem-
pore paſſionis Chriſti, quænam
erat eccleſiæ facies, quisve ſta-
tus? Pontifices, ſcribæ & Pha-
riſæi, qui titulum eccleſiæ ſibi
abant, & de ſucceſſione Aaronica gloria-
r, Chriſtum in concilio damnaverant,
prodiderat, Petrus negaverat, Apoſto-
iqui aufugerant, latebant in abſcondito,
is & foribus præ metu ſeſe concludebant.
lus ſententiam pontificum adprobaverat,
riſtum crucifigendum eſſe magnis clamo-
impetraverat. Solus latro perſona viliſ-
ſima Chriſtum confitebatur; Joſephus & Ni-
codemus aliquam ſpeciem confeſſionis ede-
bant &c. hinc Alexander Alenſis part. III.
quæſt. ult. art. 2. & Joh. de Turrecremata lib.
I. de eccleſ. cap. 30. & lib. III. cap. 61. dicunt,
*in paſſione Domini non manſiſſe veram fidem,
niſi in ſanctiſſima virgine Maria, idque ſigni-
ficari credunt una illa candela, quae ſola ac-
cenſa conſervatur in triduo ante paſcha in offi-
cio nocturno.* Bellarminus lib. III. de eccleſ.
cap. 17. illud improbat, *quia multi, qui abe-
rant a Ieruſalem, habuerunt veram fidem;* in-
terim tamen negari non poteſt, cœtum illo-
rum fuiſſe exiguum & contemtum, nec con-
ſtituiſſe viſibilem aliquam eccleſiam ſplendore
externo illuſtrem; pontifices contra, ſcribæ
& Phariſæi titulum & dignitatem eccleſiæ ma-
gna ſpecie ſibi arrogabant. Gregorius de Va-
lent. tom. III. comment. in Thom. col. 173.
ſententiam Alenſis & Turrecrematæ itidem im-
probat; interim tamen concedit tale quiddam,
quod noſtram ſententiam manifeſte confirmat.
Sic enim ibi ſcribit: *Si maxime omnes tunc
apoſtoli fidem abjeciſſent, non inde conſequi-
tur, in nullo praeterquam in b. virgine fidem
permanſiſſe. Potuerunt enim alii perſeverare
fideles, etſi de illis quidem tacetur.* Et col. 174.
*Licet apoſtoli fidem exterius non fuerint pro-
feſſi, & ſcandalum paſſi ſunt, quoad exter-
nam fidei confeſſionem, potuiſſe tamen in ani-
ma fidem retinere.* (Idem & nos dicimus, ſub
papatu quosdam in anima retinuiſſe fidem,
licet de illis taceatur.) II) Cum poſt Chriſti in
cœlos adſcenſionem eccleſia inter gentes pro-
pagata eſſet, tempore decem perſecutionum
valde fuit obſcurata, & ad paucitatem ac con-
temtam ſpeciem redacta. Ergo non eſt per-
petuum ac proprium eccleſiæ, ſplendore ex-
terno eſſe illuſtrem. *Antecedentis* veritas ex
Euſebio, Zonara & aliis ſcriptoribus manife-
ſta eſt.

*Tum Cajus, qui præſul erat Romanus, in alsis
Delituit cryptis &c.
Tum plerique patres ſancti cum tale viderent,
Exitium, fugere urbes & more ferarum
Per deſerta vagi cæcis latuere cavernis;*
ut Bapt. Mantuanus canit.

 Ultima

Ultima inter decem perſecutiones ſub Diocletiano tum immanitate tum diuturnitate reliquas novem ſuperavit, in ea ubique templa everſa, epiſcopi, presbyteri ac diaconi interfecti, & variis iisdemque exquiſitis ſuppliciorum generibus in Chriſti confeſſores ſævitum, adeo, *ut intra dies triginta ſeptendecim millia chriſtianorum ad varia ſupplicia* ſcribantur *rapta*: Damaſus in vita Marcellini. Ac miratur Hieronymus, *ſuo adhuc ſeculo reliquias chriſtianorum fuiſſe repertas ob perſecutionum antecedentium immanitatem.* Refert Fulco, *tyrannos quosdam gloriatos eſſe, nomen chriſtianorum a ſe funditus exſtirpatum, & Chriſti ſuperſtitionem ubique deletam, ut marmora quaedam Salmantica teſtentur.* Deus tamen ſibi ſervavit eccleſiam ſanctam, quæ non fuit illuſtri quodam ſplendore externo conſpicua, ſed in cryptis & cavernis deliteſcens occulta. Quis enim poteſt eſſe eccleſiæ ſplendor externus, quæve conſpicua claritas, quando paſtores trucidantur, & oves diſperguntur? quando veri confeſſores vel interficiuntur, vel in exſilium expelluntur? (*) III) Reddita eccleſiæ pace ſub Conſtantino magno & quieſcentibus perſecutionum procellis variæ hæreſes, cumprimis vero Arianiſmus, cataclyſmi inſtar eccleſiam invaſit, ac denſa caligine eandem involvit. Ariani enim occupabant ſedes epiſcopales, imperator cum proceribus ex parte illorum ſtabat, Athanaſius cum nonnullis aliis confeſſoribus in exſilium pellebatur, nec habebant publicum & liberum religionis exercitium, ſed in ſpeluncis ac deſertis latitabant, qua de re ſuperius dictum fuit. IV) Tempore dominantis in eccleſia antichriſti miſeram fore eccleſiæ faciem, ſcripturæ ſacræ evidenter teſtantur, Matth. XXIV. 24. 2 Theſſ. II. 9. 1 Tim. IV. 1. Apoc. XII. 7. &c. Auguſtinus in enarr. Pſ. IX. *Prima perſecutio eccleſiae violenta fuit, cum proſcriptionibus, tormentis, caedibus chriſtiani ad ſacrificium cogerentur: altera perſecutio fraudulenta eſt, quae nunc per hujuscemodi haereticos & falſos fratres agitur: tertia ſupereſt per antichriſtum ventura, qua nihil eſt pernicioſius, quoniam & violenta & fraudulenta erit: vim habebit in imperio, dolum in miraculis*: Lib. X. de civ. Dei cap. 8. & 9. dicit: *Antichriſti tempore diabolum ſolvendum, & proinde tanto graviorem fore illam perſecutionem omnibus praecedentibus, quanto crudelius poteſt diabolus ſaevire ſolutus, quam ligatus.* Chryſoſtomus hom. XLIX. oper. imperf. *Tempore antichriſti fideles latentes erunt in locis quibusdam ſecretioribus, Deo eos abſcondente potius, quam loco, ſicut ſcriptum eſt:* abſcondes in abſcondito vultus tui a conturbatione hominum. (**) Nec poſſunt hoc pontificii negare, ideo fingunt, *antichriſtum nondum veniſſe.* Sed quidquid ſit de tempore, quo venturus ſit antichriſtus, ſufficit nobis, quod concedant, externum eccleſiæ ſplendorem & publicum religionis ſinceræ exercitium tunc deſiturum. Bellarminus lib. III. de Roman. pontif. c. 7. *Certum eſt, antichriſti perſecutionem fore graviſſimam & notiſ-*

(*) Blaſius de Viega in comm. Apoc. VI. perſecutionem eccleſiae ſub Diocletiano & Maximiano ſic deſcribit: *Cœlum receſſit ſicut liber involutus, id eſt, eccleſia, quæ cœlum dicitur, ſeſe propter metum perſecutionis occultabat, exceptis paucis, qui ardentiſſimo fidei zelo inflammati ſeſe martyrio offerebant, quod magis explicatur, cum ſubditur: Et omnis mons & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt, quoniam in rupibus & inſulis locisque remotioribus chriſtiani ad mortem quærebantur. Denique omnis ætatis & conditionis homines in latebras & ſubterranea terræ loca ſeſe metu perſecutionis abdiderunt, id enim ſignificant verba ſequentia:* Reges terrae & principes & tribuni & divites & fortes & omnis ſervus & liber abſconderunt ſe in ſpeluncis & in petris montium, & dicunt montibus & petris: cadite ſuper nos & abſcondite nos a facie ſedentis ſuper thronum, *quia videlicet exiſtimabant fideles, contra ſe Deum & agnum eſſe iratum, & propterea tanta acerbitate ipſorum ſcelera vindicare.* Gerh.

(**) Lyranus in comm. Pſ. CI. part. III. f. 237. C. *Tempore antichriſti tanta erit tribulatio, quod videbitur aliquibus de eccleſia, quod fides catholica debeat totaliter deficere.* In comment. Pſ. IX. f. 100. C. *Sciendum eſt, quod tanta futura eſt perſecutio eccleſiæ tempore antichriſti, ut videatur Deus eam deſeruiſſe, ſi fieri poſſet.* Gerh.

noviſſimam, ita ut ceſſent omnes publicae religionis ceremoniae & ſacrificia. Et poſtea: *Antichriſtus interdicturus eſt omnem divinum cultum, qui in eccleſiis chriſtianorum nunc exercetur.* Stapletonus libr. XIII. princip. doctr. cap. 2. *Pelli ſane poterit in deſertum eccleſia regnante antichriſto, & illo momento temporis in deſerto, id eſt, in locis abditis, in ſpeluncis, in latibulis, quo ſancti ſe recipient, non incommode quaeretur eccleſia.* Rhemenſes in 2 Theſſ. II. ſect. 10. *Paulo ante mundi finem externus ſtatus eccleſiae Romanae ceſſabit, & publicum fidelium cum eadem commercium; & ἀποςασία paſſim tunc obtinebit, & tamen tunc pii corde & animo cum papa & Romana eccleſia communicabunt.* Quodſi ergo tempore antichriſti ceſſabunt omnes publicæ religionis ceremoniæ, ceſſabit etiam publicum fidelium cum eccleſia commercium, cur diſputant, eccleſiam eſſe perpetuo viſibilem & illuſtrem? cur irrident nos, quando dicimus, ſub papatu multos fideles corde & animo catholicæ eccleſiæ communicaſſe, licet nullum habuerint publicum & externum veræ religionis & ſinceri cultus divini exercitium? Referendum ad hunc locum, quod Rhemenſes in c. XII. Apoc. fatentur, *fieri poſſe, ut eccleſia aliquando non habeat publicum ſplendorem, publicum ſtatum & regimen, nec libera ſanctorum munerum exercitia;* quodque Gregorius de Valent. in analyſi p. 143. fatetur, *eccleſiam errorum, ſchiſmatum & perſecutionum fluctibus ita ſaepe agitatam, ut ab imperitioribus vix dignoſci queat;* ibidem ex Hilario & Hieronymo pronunciat, *eccleſiam non ſemper in tectis & exteriori pompa quaerendam, ſed potius in carceribus & ſpeluncis.* Cur ergo ante hæc tempora eccleſiam in ſublimi ſede epiſcopali, in amplitudine, in publico ſinceræ prædicationis miniſterio &c. ſibi a nobis monſtrari petunt? V) Id ipſum docent patres, quorum teſtimonia quædam ſuperius ſunt adducta, quibus adjungenda ſunt ſequentia Hieronymi in cap. 2. Sophon. circa finem: *De eccleſia videtur prima fronte blaſphemum, quod ea futura ſit invia & deſerta, & beſtiae habitent in ea, & poſtea ei cum inſultatione dicatur:* Hæc eſt civitas malis dedita, quæ habitat in ſpe, quæ dicebat in corde ſuo: Ego ſum & non eſt præter me amplius, quomodo facta eſt in ſolitudinem paſcua beſtiarum? *ſed qui conſideraverit illud apoſtolicum, in quo dicitur:* in noviſſimis temporibus inſtabunt tempora peſſima, & erunt homines ſui amantes, avari, arrogantes, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine adfectione, ſine pace, accuſatores, intemperantes, crudeles, odio habentes, bonorum proditores, temerarii, inflati, voluptatum magis amatores, quam Dei, habentes formam pietatis, virtutem autem ejus denegantes; *nec non & hoc, quod in evangelio ſcriptum eſt, quod* multiplicata iniquitate refrigeſcat caritas *& multorum, in tantum, ut in illo tempore compleatur:* Veruntamen veniens filius hominis, putas inveniet fidem ſupra terram? *non morabitur de externa eccleſiae vaſtitate, quod regnante antichriſto redigenda ſit in ſolitudinem, & tradenda beſtiis, & paſſim quaecunque nunc propheta deſcribit.* Auguſtinus libr. I. de conſenſ. evang. cap. 31. *Per multos annos eccleſia, quae futura erat in omnibus gentibus, in filiis tuis, id eſt, in ſanctis tuis non adparuit.* Epiſt. XLVIII. ad Vincent. *Ipſa eſt eccleſia, quae aliquando obſcuratur & tanquam obnubilatur ſcandalorum multitudine.* Epiſt. LXXX. *Quando ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellae cadent de cælo, & virtutes cælorum commovebuntur, eccleſia non adparebit, impiis tunc perſecutoribus ultra modum ſaevientibus & remoto timore, tanquam arridente mundi felicitate, dicentibus, pax & ſecuritas. Tunc ſtellae cadent de cælo, & virtutes cælorum commovebuntur, quoniam multi, qui gratia fulgere videbantur, perſequentibus cedent & cadent, & quidam fideles firmiſſimi turbabuntur.* (*) Aretas in cap. XII. Apoc. per mulierem in deſertum fugientem, ibidemque

R 2

(*) Auguſtinus epiſt. LXXX. ad Heſych. col. 634. *Eccleſia non adparebit impiis tunc perſecutoribus ultra modum ſævientibus & remoto timore, tanquam arridente mundi felicitate, dicentibus: Pax & ſecuri-*

que latentem intelligit eccleſiam: ἡ τῆς γυναικὸς φυγὴ εἰς τὴν ἔρημον τὴν τῶν ἐκλεκτῶν φυγὴν σημαίνει, ἣν ἐπὶ παρουσίας τοῦ ἀντιχρίστου ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἐνεργουμένης φεύξονται οἱ κορυφαιότατοι τῆς ἐκκλησίας ἐκ τῶν πολιτικῶν θορύβων. Primaſius in eundem loc. *Per deſertum intelligo loca abdita, in quibus ſe eccleſia propter metum perſecutionis oſtendit.* Quod ſi ergo eccleſia quandoque in ſolitudinem fugere, ibique deliteſcere cogitur, quomodo claritas ejus perpetuo exterius eſt conſpicua & viſibilis? Fortalit. fid. libr. V. *Etſi non niſi duo viri fideles remanerent in mundo, tamen in iis ſalvaretur eccleſia, quae eſt unitas fidelium.* Æneas Sylvius libr. I. de geſt. conc. Baſileenſis ſcribit, *fidem adeo in arctum adigi poſſe, ut apud unam aliquam miſellam vetulam hoſpitetur.* Cum quo conſentit illud Panormitani in cap. ſignificaſti extra de elect. *Poſſibile eſt, quod vera fides Chriſti remaneret in uno ſolo. Atque ita verum eſt dicere, quod fides non deficit in eccleſia. Hoc patuit poſt paſſionem Chriſti. Nam fides remanſit tantum in b. virgine, quia omnes alii ſcandalizati ſunt. Tamen Chriſtus ante paſſionem oraverat pro Petro, ut non deficeret fides ſua. Ergo eccleſia non dicitur deficere, nec etiam errare, ſi remanet fides in uno ſolo.*

Antitheſis pontificiorum, eccleſiam non poſſe deficere.

§. XCVI. Atque hæc ſunt noſtræ ſententiæ fundamenta, videamus ſententiam & fundamenta pontificiorum. Bellarminus libr. III. de eccleſia cap. 13. demonſtrare conatur, eccleſiam viſibilem non poſſe deficere, ubi primo *ſubjectum* quæſtionis exponit, ac, *nomine eccleſiae*, dicit, *ſe non intelligere unum aut alterum hominem chriſtianum, ſed multitudinem congregatam, in qua ſint praelati & ſubditi.* Definivit enim eccleſiam cap. 2. quod *ſit cœtus hominum, ejusdem fidei chriſtianae profeſſione & eorundem ſacramentorum communione colligatus, ſub regimine legitimorum paſtorum & praecipue unius Chriſti in terris vicarii, pontificis Romani.* Prædicatum quæſtionis dicto cap. 2. ſic exponit, quod *eccleſia ſit cœtus hominum ita viſibilis ac palpabilis, ut eſt cœtus populi Romani, vel regnum Galliae, aut reſpublica Venetorum.* Hæc omnia clariora ſunt ex notis, quas Bellarminus eccleſiæ tribuit, veritatem enim ac dignitatem eccleſiæ æſtimat ex *nomine catholico*, ex *amplitudine*, ex *ſucceſſione epiſcoporum*, ex *felicitate temporali &c.* hoc eſt, externum eccleſiæ ſplendorem quærit, eundemque illi perpetuum & ἀχώριστον eſſe opinatur. *Primam* argumentorum claſſem petit ex illis ſcripturæ dictis, in quibus aperte nominatur eccleſia. Matth. XVI. 18. *Super hanc petram aedificabo eccleſiam meam, & portae inferorum non praevalebunt adverſus eam;* cui loco ſimilem eſſe dicit illum 1 Tim. III. 15. *Ut ſcias, quomodo te oporteat converſari in domo Dei, quae eſt eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. In utroque loco* (inquit) *agitur de eccleſia viſibili, & tamen audimus ipſam veritatem adſerentem, portas inferorum non praevalituras contra eam eccleſiam.* Reſp. 1) Diſtinguendum eſt inter eccleſiæ durationem perpetuam & inter viſibilem ejusdem claritatem; dicta adlata probant eccleſiæ durationem perpetuam, quam nemo noſtrum

1) Dicta ſcripturæ. Matth. XVI. 18. Portæ inferorum non prævalebunt adverſus eccleſiam.

curitas. Tunc ſtellæ cadent de cœlo & virtutes cœlorum commovebuntur. Chryſoſtomus hom XLIX. in Matth. tom. II. col. 1110. *Tunc fideles latentes erunt in locis quibusdam ſecretioribus, Deo eos abſcondente potius, quam loco, ſicut ſcriptum eſt:* Abſcondes eos in abſcondito vultus tui, a conturbatione hominum &c. Auguſtinus epiſt. XLVIII. *Semper palea mixta eſt tritico. Quod ſi aliquando contigerit, ut nihil propemodum quam palea noſtris oculis adpareat, vera tamen eccleſia non in palea, ſed in granis deliteſcit.* Et iterum: *Illi, qui tunc firmiſſimi fuerunt, verba hæreticorum inſidioſa intelligere potuerunt, ſed pauci ſunt in comparatione cæterorum, ſed tamen & ipſi quidam pro fide fortiter exſulabant, quidam orbe latitabant. At ſic eccleſia, quæ per omnes gentes creſcit, in frumentis dominicis conſervata eſt, & usque in finem, donec omnino gentes omnes, etiam barbaras teneat, conſervabitur.* GERH.

ſtrum negat: nequaquam vero docent, externam eccleſiæ claritatem perpetuam fore; non prævalent inferorum portæ adverſus Chriſti eccleſiam, ſi vel maxime externo ejusdem ſplendori & claritati, quæ eſt *accidens* quoddam ſeparabile, prævaleant: nec deſinit eccleſia eſſe *domus Dei, columna ac firmamentum veritatis*, ſi vel maxime veræ eccleſiæ membra in perſecutionibus lateant. Apoc. XII. 6. *Mulier fugit in ſolitudinem;* interim tamen *a dracone devorari non poteſt*, v. 4. imo ideo in ſolitudinem fugit, ut a furore draconis incolumis maneat. 2) De illa eccleſia loquuntur adlata dicta, quæ eſt *fundata ſuper petram*, & quæ eſt *domus Dei vivi.* Jam vero illa proprie & adæquate competunt eccleſiæ catholicæ. Ergo dicta illa proprie & adæquate de eccleſia catholica ſunt intelligenda. *Adſumtum* patet, quia in eccleſia viſibili ſunt quidam, *qui audiunt ſermonem Dei, & non faciunt; hi non aedificantur in petra, ſed in arena;* Matth. VII. 26. ergo illi non ſunt de eccleſia illa, de qua Chriſtus loquitur. Auguſtinus de unit. eccleſiæ cap. 18. *In his eſt eccleſia, qui aedificant ſupra petram, id eſt, qui audiunt verba Chriſti & faciunt, quia & Petro confitenti ſe Chriſtum Filium Dei ſic ait:* & ſupra hanc petram ædificabo eccleſiam meam. *Non eſt ergo in eis, qui aedificant ſupra arenam, id eſt, qui audiunt verba Chriſti, & non faciunt.* Ita quoque Hebr. III. 6. *Nos domus Dei ſumus, ſi fiduciam & gloriam ſpei ad finem usque firmam retinuemus;* ergo illi ſolum ſunt domus Dei, & per conſequens de illis loquitur apoſtolus, qui veram fidem usque ad finem firmiter retinent, jam vero illi pertinent ad eccleſiam catholicam inviſibilem. Particulares eccleſiæ multæ ſunt, Chriſtus autem loquitur de eccleſia in numero *ſingulari*, unam ergo catholicam inviſibilem eccleſiam proprie notat, quæ nullis ſatanæ inſidiis ac viribus everti poteſt. 3) Concedimus, viſibili eccleſiæ quodammodo adcommodari poſſe, quod ſit *fundata ſupra petram, & portae inferorum non poſſint adverſus eam praevalere, quodque ſit domus Dei vivi, columna & firmamentum veritatis;* non autem *ſimpliciter* & abſolute, ſed ſecundum quid & *ſynecdochice*, ſcilicet reſpectu electorum, qui in viſibili eccleſia malis & hypocritis ſunt commixti, contra illos nihil poſſunt inferorum portæ, hos vero facile evertere poſſunt: ac reſpectu vere fidelium, qui ſunt domus Dei & columna ac firmamentum veritatis, quatenus & quamdiu veritatem in ſcripturis propheticis & apoſtolicis revelatam conſtanter tuentur, ac vera fide Deo adhærent, ſed quid hoc ad ſplendorem eccleſiæ externum? electi illi ac vere fideles, in quibus promiſſiones illæ implentur in perſecutionibus latent, ac hæreſibus invaleſcentibus exiguum & contemtum cœtum conſtituunt. 4) Si abſolute & ſimpliciter de eccleſiis viſibilibus ac particularibus promiſſio Chriſti intelligeretur, tunc aut omnes, aut unam aliquam particularem eccleſiam concerneret. Ad omnes pertinere dici non poteſt, quia multæ viſibiles particulares eccleſiæ ab inferorum portis ſunt everſæ, ut ex plurimarum inductione evadit manifeſtum. Ipſa illa Epheſiorum eccleſia, de qua apoſtolus 1 Tim. III. 15. agit, hodie defecit. 5) Si obvertant, Romanæ eccleſiæ privilegium illud proprie competere, manifeſte petunt principium, poſtulamus enim certa & evidentia hujus privilegii documenta. Romana eccleſia non minus eſt particularis & viſibilis eccleſia, quam eccleſia Corinthiorum, Galatarum, Epheſiorum, Alexandrina, Antiochena &c. Quod ſi ergo contra reliquas particulares eccleſias portæ inferorum prævalere potuerunt, quidni etiam contra Romanam prævalere poſſent? Quod de Petri cathedra Romanæ eccleſiæ perpetuo adfixa proferunt, nullo ſcripturæ teſtimonio probari poteſt, & diſerte repugnat ſtatui novi teſtamenti, in quo Chriſti eccleſia non amplius certo loco & certo populo eſt adligata. *Ubi doctrina apoſtolorum ſonat, ibi cathedrae apoſtolorum vere praeſident;* contra vero *Petri haereditatem non habent, qui fidem Petri non habent.* Ambroſius libr. I. de pœnit. c. 6. 6) Quinimo ſi adverſarii ſibi ipſis conſtare velint, non poſſunt ad Romanam viſibilem eccleſiam

de viſibilitate eccleſiæ diſputatio, ut cuivis rem recte expendenti eſt conſpicuum.) Talis cujusdam ſpecialis privilegii & promiſſionis tabulas exhiberi prius oportebat, antequam ex generalibus & indeterminatis promiſſionibus ad certam ſpeciem procederetur. 3) Pſalm. XLVIII. 9. *Deus fundavit eam*, id eſt, eccleſiam ſuam *in aeternum, quia totus pſalmus eſt de fundatione eccleſiae chriſtianae tanquam novae & viſibilis civitatis.* Reſp. durabit omnino in æternum eccleſia, ſed ex eo nondum ſequitur, externum illius ſplendorem ſemper illuſtrem & conſpicuum fore, a remotione *accidentis* ſeparabilis ad ipſius *eſſentiae* remotionem legitime procedi non poteſt. Externus ſplendor eccleſiæ in amplitudine, in ſucceſſione, in tranquillitate a perſecutionibus, in clariſſimo puri miniſterii fulgore &c. conſiſtens eſt accidens ejus ſeparabile; proinde ſi vel maxime externus ille ſplendor deficiat, ſi incidat tempus ejusmodi, quo non conſpiciatur eccleſia, ſicut Eliæ temporibus factum, non ſtatim defeciſſe eccleſiam ſtatuendum. Pſalmus ille Davidicus in ſenſu *literali* continet encomium Hieroſolymæ, quod ab impetu hoſtili ſæpius fuerit liberata; interim tamen non obſtante hac promiſſione, populus Hieroſolymitanus in exſilium Babylonicum fuit abductus, ac hoc tempore plane diſperſus eſt, & Hieroſolyma everſa. Quodſi ergo velimus ad hunc typum eccleſiæ antitypum adcommodare, conſequens erit, promiſſiones eccleſiæ datas eo modo intelligendas eſſe, quod nihilominus eccleſia poſſit in anguſtias redigi, & gravitate perſecutionum obſcurari; tandem vero Deum ex anguſtiis & latebris illis eccleſiam educere, ſicut Iſraelitas ex captivitate Babylonica Hieroſolymam reduxit: conſequens etiam erit, promiſſiones eccleſiæ viſibili datas non eſſe abſolutas, ſed conditionatas eo, quem paulo ante expoſuimus, ſenſu ac reſpectu. 4) Eſ. LXI. 8. *Fœdus perpetuum feriam cum eis, & ſcietur in gentibus ſemen eorum, & germen eorum in medio populorum, omnes, qui viderint eos, cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen, cui benedixit Dominus. Locus hic* (inquit Bellarminus) *tam eſt perſpicuus, ut expoſitione non indigeat; quomodo enim inviſibilis erit ille cœtus, de quo dicitur: omnes, qui viderint eos, cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen, cui benedixit Dominus.* Reſp. concedimus, Deum perpetuum fœdus cum eccleſia iniiſſe, ſed illud fœdus ſic deſcribitur Eſ. LIX. 21. *Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quae poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo & de ore ſeminis tui, dicit Dominus, a modo usque in ſempiternum.* Ergo ad illam eccleſiam pertinet hæc fœderalis promiſſio, quæ veritatem verbi cœleſtis conſervat, hoc eſt, ad eccleſiam catholicam, ſed ad viſibiles particulares eccleſias non pertinet, niſi cum hac conditione & limitatione, quatenus puritatem & ſinceritatem verbi conſervant; ſin minus, deficere poſſunt, nec ulla earum habet abſolutum aliquod privilegium ac promiſſionem, quod deficere non poſſit. Concedimus etiam, viſibilis eccleſiæ ſtatum quandoque glorioſum eſſe, qualis cumprimis fuit, cum miniſterio apoſtolorum inter omnes gentes eſſet propagata, ſed ex eo non ſequitur, perpetuo fore talem eccleſiæ ſtatum. Prædicit propheta, eccleſiam tempore novi teſtamenti in gentibus eſſe propagandam, ut omnes, qui hoc viderint, intelligant, hoc eſſe ſemen, cui benedixit Deus, id completum eſt apoſtolorum tempore, interim non ſunt ex oculis plane removendæ prædictiones aliæ, quæ de miſerrimo eccleſiæ ſtatu temporibus anti-Chriſti futuro divinitus editæ ſunt, quas commemoravimus ſuperius. Deus non minus diligit, protegit & conſervat eccleſiam, quando fugit in ſolitudinem, quam eo tempore, quando multitudine confeſſorum & tranquillitate a perſecutionibus eſt glorioſa.

Pſ. XLVIII. 9. Deus fundavit eccleſiam in æternum.

Eſ. LXI. 8. Fœdus perpetuum feriam cum illis.

§. XCVIII.

3) *Parabolæ.* §. XCVIII. *Tertiam* argumentorum claſſem petit Bellarminus ex parabolis, quibus omnium conſenſu ſignificatur eccleſia. *Area enim, in qua ſunt grana & paleae, & rete, in quo ſunt boni & mali piſces, & ager, in quo ſunt frumenta & zizania, & convivium, in quo ſunt boni & mali diſcumbentes, & ovile, in quo ſunt oves & hædi, ſignificant eccleſiam viſibilem, cum eccleſia inviſibilis tantum habeat bonos. At eædem parabolae docent, iſtam viſibilem eccleſiam nunquam interituram usque ad finem mundi.* Matth. III. 12. Ipſe purgabit aream ſuam, & triticum congregabit in horreum ſuum, paleas autem comburet igne inexſtinguibili. *Hoc autem ſine dubio non fiet ante diem judicii.* Matth. XIII. 30. *dicitur:* Sinite utraque creſcere usque ad tempus meſſis, *hoc eſt, ad conſummationem usque ſeculi.* Reſp. 1) Non negamus, eccleſias illas viſibiles & particulares, quæ comparantur areæ, reti, agro, convivio & ovili, usque ad finem mundi duraturas, ſed ex eo non poteſt inferri, quod in ſplendore & claritate externa perpetuo futuræ ſint conſtitutæ. 2) Externus enim ille ſplendor eccleſiæ plurimum pro diverſitate temporum variat, quandoque enim eccleſia eo fruitur ſtatu, ut reges habeat nutricios ac reginas nutrices, ut perſecutoribus & hoſtibus ſit formidabilis, ut publicum divini cultus exercitium & purum verbi miniſterium habeat; quandoque vero eam experitur ſortem, ut cogatur fugere in ſolitudinem, ut non ſit in illuſtri ſede conſtituta, ſed manus ac minas perſecutorum fugiens in occulto latitet. 3) Sic Chriſti diſcipuli aliquando clauſis foribus præ metu Judæorum ſeſe occultabant, aliquando vero publice in urbe nomen Jeſu prædicabant, nihilo tamen minus unam eandemque Chriſti eccleſiam utroque tempore conſtituebant. 4) Videtur igitur Bellarminus noſtram diſtinctionem inter eccleſiam *viſibilem & inviſibilem* minus recte accipere. Neque enim eccleſiam inviſibilem dicimus hoc ſenſu, quod illi, qui veram fidem profitentur, non poſſint videri, ſed longe alio eoque duplici ſenſu: *primo* quod electi, qui ad eccleſiam catholicam inviſibilem pertinent, non poſſint externis ſenſibus ab hypocritis, quibus in viſibili eccleſia commixti ſunt, diſcerni. Hoc ſenſu vera eccleſia eſt & manet inviſibilis etiam eo tempore, quo paſſim in toto terrarum orbe veræ fidei confeſſores fulgent. *Deinde*, quod eccleſia non ſemper fruatur ſplendore externo, nec adligata ſit ad certum locum, in quo perpetua ſucceſſione ſit illuſtris, ſicut regnum Galliæ ac rempublicam Venetorum videmus, ſed quod externus ille ſplendor ab eccleſia tempore perſecutionum & hæreſium invaleſcentium removeri poſſit. Nequaquam, dicimus eccleſiam ita deficere poſſe, ut nulli amplius ſuperſint, qui veram fidem profiteantur, ſed ut tam pauci ſint, ut publice non ſint noti, ut præ reliquorum titulo eccleſiæ ſuperbientium multitudine ſint pauci & contemti. Negamus ergo, eccleſiam eſſe viſibilem eo modo, quo ab adverſariis ſtatuitur viſibilis, quod ſcilicet in capite ſuo Romano pontifice & in ſucceſſione epiſcoporum ſit viſibilis; quod externo ſplendore ſemper fulgeat, & externa claritate ac majeſtate omnibus perpetuo ſeſe conſpiciendam præbeat &c.

4) *Dicta de regno Chriſti.* §. XCIX. *Quartam* argumentorum claſſem petit Bellarminus ex illis ſcripturis, quæ loquuntur de regno Chriſti. Pſ. LXXXIX. 37. *Tronus ejus ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in aeternum, & teſtis in cælo fidelis.* v. 30. *Ponam in ſeculum ſeculi ſemen ejus, & tronum ejus, ſicut dies cæli.* Dan. II. 44. *In diebus regnorum illorum ſuſcitabit Deus cæli regnum, quod in aeternum non diſſipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur.* Luc. I. 33. *Regni ejus non erit finis. Iſta loca* (inquit Bellarminus) *non poſſunt intelligi, niſi de vera & viſibili Chriſti eccleſia nunquam interitura. Nam regnum Chriſti ſine dubio eſt vera ejus eccleſia. Neque regnum dici poſſunt homines aliquot occulti & diſperſi & ſeparati ab invicem, qui ſe non noverant, qualis eſt inviſibilis eccleſia Lutherane-*

ranorum, regnum enim eſt multitudo hominum congregatorum, qui ſe invicem norunt. 1) Diſtinguendum inter regni alicujus durationem & ſplendorem externum. Eſt omnino Chriſti regnum perpetuum, ſed non eſt in ſplendore externo perpetuo conſtitutum, proinde non eſt ita viſibile ac palpabile, ſicut regnum Galliæ. 2) Regnum Chriſti *non eſt de hoc mundo;* Joh. XVIII. 36. ſed eſt regnum ſpirituale & internum; Luc. XVII. 20. ergo de eo non eſt judicandum ex ſimilitudine regnorum hujus mundi, ſed poteſt Chriſtus in paucis, iisque coram mundo contemtis, & præ aliorum multitudine fere nullis, regnum ſuum obtinere ſicut dicitur: Pſ. CX. 2. *Dominare in medio inimicorum tuorum;* qua in parte regnum Chriſti a regnis mundanis diſcrepat. Regna mundana non poſſunt in paucis disjectis conſiſtere, ſed multitudinem ac ſplendorem viſibilem requirunt: ſed Chriſti regnum poteſt conſiſtere in paucis, iisque diſperſis, ſpirituali tamen vinculo fidei & caritatis conjunctis, ut ſuperius fuit demonſtratum. Reges hujus mundi dominantur in medio ſubditorum; ſed *Chriſtus dominatur in medio inimicorum.* Imperium regum mundanorum eſt ſuper humeros ſubditorum, ſed imperium Chriſti eſt ſuper *humeros illius.* Eſ. IX. 6. 3) *Omnis gloria filiae regis eſt interior;* Pſ. XLV. 14. ergo etiam gloria hujus regni eſt interior & ſpiritualis, proinde ſi vel maxime externus viſibilis eccleſiæ ſplendor quandoque intercidat, tamen illi ſplendori & gloriæ, quæ eſt interior & veræ eccleſiæ propria, nihil quidquam decedit. 4) Concedimus, aliquam eccleſiam viſibilem perpetuo futuram, ſed ex eo non poteſt inferri, quod eodem modo in una quadam ſede perpetuo viſibilis, illuſtris, ſplendida & publice omnibus nota ſit futura. Ut ergo, Bellarmino teſte, *illi ſcriptores pontificii tempus triverunt, qui probant, eccleſiam non poſſe deficere, cum a nobis id haudquaquam negetur:* ita ipſe Bellarminus etiam tempus trivit late probans, eccleſiam perpetuo duraturam, cum a nobis itidem illud non negetur. Item probans, eccleſiam aliquam viſibilem in mundo ſemper fore, cum probare debuiſſet, quod in una quadam ſede perpetua epiſcoporum ſucceſſione viſibilis & externo ſplendore illuſtris atque eo, qui ſuperius expoſitus eſt, modo viſibilis ſit futura.

§. C. *Quintam* argumentorum claſſem petit Bellarminus ex dictis quibusdam veterum. Auguſtinus conc. II. in Pſ. CI. in Pſ. CXLVII. lib. de unit. eccleſiæ cap. 13. & alibi reprehendit Donatiſtas, *quod eccleſiam de omnibus gentibus periiſſe & apoſtataſſe dicerent.* Bernhardus ſerm. LXXIX. in Cant. *Ita eſt, & tunc & deinceps non deficit genus chriſtianum, nec fides de terra, nec caritas de eccleſia. Venerunt flumina, flaverunt venti, & impegerunt in eam, & non cecidit, eo quod fundata eſſet ſuper petram, petra autem erat Chriſtus. Itaque nec verboſitate philoſophorum, nec cavillationibus haereticorum, nec gladiis perſecutorum potuit iſta aut poterit aliquando ſeparari a caritate Dei.* Lirinenſis reprehendit Neſtorii ſententiam dicentis, *totam eccleſiam erraſſe in myſterio incarnationis.* Reſp. 1) Dicta patrum accipienda ſunt juxta legem eam, quam ſibi ipſis ſtatuerunt, videlicet juxta normam ſcripturæ ſacræ. 2) Dicta illa, quæ hoc loco adferuntur, noſtræ ſententiæ non refragantur. Auguſtinus reprehendit Donatiſtas, *quod eccleſiam de omnibus gentibus periiſſe dicerent;* quid vero cum Donatiſtis hac in parte nobis commune? Donatiſtæ, cum catholicis nullam in doctrina falſitatem objicere poſſent, propter mores tantum ab illorum communione ſeſe ſeparabant criminis loco objicientes, quod epiſcopi catholici perſecutionis tempore libros ſacros hæreticis tradidiſſent. Atqui nos non ſolum propter corruptos mores, ſed etiam ac vel maxime propter corruptelas doctrinæ ab eccleſia Romana, non autem a catholica eccleſia, diſceſſimus. Donatiſtæ dicebant, eccleſiam ex toto orbe periiſſe; nos contra dicimus, eccleſiam & ſemper manſiſſe & perpetuo duraturam, unde non ſolum ſuperioribus tem-

5) Dicta veterum.

pori-

poribus ſub papatu conſervatam fuiſſe eccleſiam agnoſcimus, ſed adhuc in media Roma eccleſiam Deo colligi ſonora voce profitemur. Donatiſtæ ſolius Africæ finibus eccleſiam includebant, unde dicebant, *omnes bonos defeciſſe de mundo, ut in ſola parte Donati remanerent*, teſte Auguſtino de unit. eccleſ. c. 13. nos eccleſiam eſſe catholicam & univerſalem credimus ac profitemur. Videant autem pontificii, an errore Donatiſtarum ſeſe penitus liberare poſſint, cum omnes catholicos de mundo defeciſſe dicant, exceptis ſolum illis, qui in parte Romani epiſcopi remanſerunt. Bernhardus de illa eccleſia loquitur, quæ eſt fundata ſuper petram, quæ firma caritate Deo adhæret, & ab ea ſeparari nequit. At hæc duo membra eccleſiæ catholicæ electorum duntaxat competunt, illa enim ſola fundata eſt ſuper petram, illa ſola caritate indivulſa Deo adhæret. Ergo loquitur de eccleſia catholica inviſibili. Fruſtra Bellarminus regerit, quod *eccleſiam inviſibilem non perſequuntur tyrannorum gladii, ac proinde dictum Bernhardi non poſſe de eccleſia inviſibili intelligi.* Quamvis enim electi quatenus tales non ſint externis oculis obvii; tamen quatenus profitentur fidem Chriſti, & ſunt membra viſibilis eccleſiæ, eatenus a perſecutoribus videntur, & gladios eorum quandoque experiri coguntur. Vincentii Lirinenſis dictum proprie pertinet ad quæſtionem ſequentem, an eccleſia poſſit errare? Quæ enim hæc illatio: Vincentius Lirinenſis reprehendit Neſtorium, quod diceret totam eccleſiam in myſterio incarnationis erraſſe. Ergo perpetuo futurus eſt talis eccleſiæ ſtatus, ut ſplendore externo ſit illuſtris ac viſibilis? Tempore Neſtorii doctores eccleſiæ non erarunt in articulo incarnationis, ergo tempore papatus epiſcopi Romanæ eccleſiæ non errarunt in aliis religionis chriſtianæ articulis.

§. CI. *Sextam* argumentorum claſſem petit Bellarminus ex triplici ratione: 1.) *Si aliquando ſola maneret in mundo eccleſia inviſibilis, aliquando etiam ſalus eſſet impoſſibilis iis, qui ſunt extra eccleſiam. Nam non poſſunt ſalvari, niſi in eccleſiam ingrediantur, quemadmodum tempore Noae peribant neceſſario, qui non habebant aditum ad arcam. At non poſſunt ingredi in eccleſiam, quam ignorant: igitur non habent remedium.* 1) Reſp. Eccleſiam inviſibilem duplici ſenſu & reſpectu dicimus: *primo*, quia eccleſia catholica ſanctorum eſt inviſibilis, cum oculis humanis vere credentes & ſancti ab hypocritis diſcerni nequeant. Hoc ſenſu vera eccleſia eſt & manet inviſibilis, etiamſi in toto mundo eſſent frequentiſſimæ & glorioſiſſimæ particulares eccleſiæ. *Secundo*, quia eccleſiæ particulares in eum poſſint redigi ſtatum, ut non ſint externo & illuſtri quodam ſplendore toti mundo viſibiles, quando ſcilicet hæreſes invaleſcunt, perſecutiones ſæviunt, & ſcandalorum multitudo externam eccleſiæ faciem obſcurat. 2) Ex neutra harum ſignificationum inferri poteſt, aliquando in mundo ſolam inviſibilem eccleſiam manere. Quamvis enim catholica ſanctorum eccleſia ſit inviſibilis, illa tamen nunquam manet ſola & a viſibili eccleſia ſeparata, cum extra cœtum vocatorum non ſint quærendi electi. Quamvis etiam eccleſia in eas anguſtias redigi poſſit, ut non ſit glorioſa, ſplendore externo, atque eo, quem pontificii ſtatuunt, modo viſibilis, ex eo tamen inferri nequit, quod abſolute & ſimpliciter loquendo non ſit viſibilis, cum pauci illi confeſſores, ſi vel maxime toti mundo publice noti non ſint, tamen ſibi ipſis invicem noti eſſe poſſint, ac ſi vel maxime actu non ſint, tamen ſibi ipſis invicem noti eſſe poſſint, ac ſi vel maxime actu non ſint conſpicui, tamen potentia ſunt viſibiles. Sicut ſol non deſinit eſſe viſibilis, ſi vel maxime nubibus tectus aliquando actu non videatur, cum poſtea clariſſimo ſplendore jubar illius refulgeat: ſic eccleſia non deſinit eſſe viſibilis, ſi vel maxime veri confeſſores in cavernis & occultis locis delitescant, quia deferveſcente perſecutorum rabie & profligata hæreſium caligine iterum in publicum prodeunt. Auguſtinus de unitat. eccleſ. cap. 20. *In aliis gentibus ſaepe non-*

6) *Rationes.*

nulla

nulla eccleſiae membra praevaleſcentibus haereſium & ſchiſmatum ſeditionibus preſſa atque obumbrata ſunt, & quia inerant, paulo poſt nullo dubitante claruerunt. 3) Quando incidit tempus ejusmodi, ut externus eccleſiæ viſibilis ſplendor intercidat, tunc non eſt ſimpliciter de neceſſitate ſalutis, ut quis ſeſe viſibili ac particulari eccleſiæ conjungat, ſed ſufficit, ut quis per veram fidem ſit membrum eccleſiæ catholicæ, de ea enim proprie intelligendum, quod extra eccleſiam non ſit ſalus. Recordetur Bellarminus eorum, quæ ſuperius docuit, *catechumenis ſcilicet ad ſalutem ſufficere, ſi voto ac deſiderio ſint in eccleſia, quamvis actu in ea non ſint.* 4) Eſt enim duplex ad eccleſiam acceſſus *externus* & *internus*, ille ſit profeſſione & loco, hic fide cordis & animo; ille non eſt ſimpliciter & abſolute ad ſalutem neceſſarius, quando ſcilicet talis aliqua viſibilis eccleſia miniſterio verbi incorrupto gaudens non fuerit nota, cui quis ſeſe conjungere poſſit; hic vero ad ſalutem omnino neceſſarius eſt, & in ſæviſſimis perſecutionibus & graſſantibus publicis corruptelis adhuc locum habet. 5) Sic tempore Eliæ ſeptem illa millia hominum, quæ Deus ſibi reſervaverat, ſalvari potuerunt, licet non viverent in tali viſibili aliqua & particulari eccleſia, quæ a cœtibus idololatricis loco eſſet ſeparata, alias enim Eliæ fuiſſent nota. 6) Cum tempore paſſionis Chriſti diſcipuli præ metu Judæorum ſeſe in abditum & occultum locum concluderent, nec publice toti urbi Hieroſolymitanæ noti eſſent, nihilominus via ſalutis non fuit penitus intercluſa illis, qui erant extra eccleſiam, licet non eſſet eccleſia viſibilis eo, de quo inter nos & pontificios controvertitur, modo. 7) Aliud eſt ſimpliciter loquendo, eccleſiam eſſe viſibilem, aliud vero eſt, eam mundo eſſe viſibilem. Centum illi prophetæ, quos Abdias in duabus ſpeluncis tempore Eliæ occultabat, conſtituebant duas eccleſias viſibiles, ſed Jezabeli & mundo non erant viſibiles ac noti.

§. CII. II) *De ratione unius verae eccleſiae eſt, ut ſit viſibilis. Ergo ſi eccleſia viſibilis perit, nulla vera eccleſia remanet.* Reſpondeo: 1) Si de eccleſia ſanctorum catholica ſermo eſt, de illius natura & ratione eſt, ut ſit inviſibilis, quia pars ejus una in cœlis triumphans a nobis non conſpicitur, pars altera militans hypocritis intermixta ſenſu externo ab illis diſcerni non poteſt. 2) Si de eccleſiis particularibus ſermo eſt, concedimus, eſſe de ratione eccleſiæ, ut ſit viſibilis, & ſic ſemper in mundo manet aliqua viſibilis eccleſia, ſed ex eo non poteſt inferri, quod eo modo ac ſenſu, quo pontificii volunt, ſit viſibilis. 3) Diſtinguendum enim eſt inter *rem* & rei *modum.* Manet perpetuo in terris aliqua viſibilis eccleſia, ſed non eſt perpetuo in una quadam ſede & externo ſplendore viſibilis: aliquando ab omnibus, quandoque vero a paucis conſpici poteſt. Obſervetur quæſtionis ſtatus, & facile adparebit, quid de hoc argumento ſtatuendum ſit.

§. CIII. III) *Vel homines illi occulti, qui eccleſiam inviſibilem conſtituunt, profitentur palam fidem ſuam, & abſtinent ab idolorum cultura, vel non. Si profitentur, ergo non eſt eccleſia inviſibilis, ſed maxime viſibilis, ſicut erat tempore martyrum. Si non profitentur, ergo nulla eſt eccleſia. Nam non eſt eccleſia vera, in qua nulli ſint boni, & qui ſalventur; non autem ſunt boni, nec ſalvantur, qui non confitentur fidem, ſed ea in corde retenta exterius profitentur perfidiam & idololatriam.* Rom. X. 10. *Corde creditur ad juſtitiam, ore ſit confeſſio ad ſalutem.* Matth. X. 33. *Omnis, qui me negaverit coram hominibus, & ego negabo eum.* Reſp. 1) Elias propheta contra divinum reſponſum eodem modo argumentari potuiſſet: Septem illa millia hominum aut profitentur fidem, aut non profitentur. Si profitentur, qui ſit, quod illos non video & cognoſco? Si non profitentur, ergo non ſunt tui ſervi, nec pertinent ad eccleſiam. 2) Tempore graviſſimarum perſecutionum ſub Diocletiano & aliis tyrannis complures vere credentes & inter hos etiam Romani epiſcopi in cavernas & ſpeluncas ſeſe abdebant, nec publice profitebantur chriſtianam religionem,

num

num illos omnes ab eccleſiæ & ſalutis conſortio excludemus? 3) Non eſt eadem neceſſitas interioris fidei & exterioris confeſſionis reſpectu perſonarum & temporum. Infantes baptizati per ætatem nondum poſſunt exterius Chriſtum confiteri, abſit vero, ut negare velimus, illos eſſe veræ eccleſiæ membra. Adulti inter chriſtianos ſemper debent *eſſe parati ad reddendam rationem fidei*, *quae in illis eſt*, 1 Petr. III. 15. interim tamen ſi non requirantur, latere poſſunt; ſi Dei gloria & eccleſiæ ſalus non exigat confeſſionem publicam, ſalva conſcientia & fide occultare eam poſſunt. 4) Deeſt igitur in *dilemmate* Bellarmini membrum aliquod, quod erat neceſſario addendum, videlicet vel occulte ſervant fidem, & ab idololatria abſtinent. Tempore enim perſecutionum & hæreſium publice graſſantium alii palam confitentur fidem ſuam, ut martyres & confeſſores, alii non quidem palam profitentur fidem, eam tamen in corde illibatam conſervant, & ab idololatricis cultibus abſtinent. Exemplo eſſe poſſunt centum prophetæ, quos in duos cœtus diſtributos temporibus Jeſabelis Abdias in ſpe unca occultavit. 1 Reg. XVIII. 4. Statuit ipſe Bellarminus lib. III. de eccleſ. c. 2. *quosdam in eccleſia eſſe corpore tantum, quosdam animo tantum, quosdam animo & corpore ſimul.* Ubique ergo poteſt quis eſſe membrum eccleſiæ catholicæ per fidem cordis & adſenſum interiorem, licet propter tyrannidem perſecutorum non accedat exterior oris confeſſio. 5) Occulti illi homines profitentur & ipſi fidem ſuam, ſed ex eo non redduntur omnibus publice noti, ſed illis duntaxat, coram quibus fit confeſſio. Jam vero non eſt neceſſarium, ut publice & ubivis veritatem profiteantur, hac enim ratione hoſtibus ſeſe proderent, ſed hoc neceſſarium eſt, ut exigente Dei gloria non diſſimulent veritatem, nec impiorum cultuum ſeſe maculent conſortio. 6) Bellarminus exiſtimat, nos hoc potiſſimum fine eccleſiam inviſibilem eſſe docere, *ut obtinere poſſimus*, *tempore papatus eccleſiam fuiſſe conſervatam.* Atqui teſtantur hiſtoriæ tunc temporis, non ſolum occultos quosdam homines eccleſiam conſtituiſſe, ſed ſemper fuiſſe aliquos, qui & voce & ſanguine veritatem profeſſi papalibus erroribus contradixerint. Multi in articulo mortis abjecta omni humanorum meritorum fiducia veram in Chriſtum fidem ſunt profeſſi, qua de re inferius plura. (*)

(*) Licet quaeſtio in theologorum ſcholis dudum agitata: *an eccleſia poſſit deficere?* copioſe ſolideque in hoc capite a b. GERHARDO fuerit diſcuſſa, reſtant tamen nonnulla, ad uberiorem hujus argumenti tractationem ſpectantia, quae paucis heic ſubjungemus.

Ut vero ordine heic procedamus, recenſebimus ante omnia diverſas, in quas ii, qui de hocce argumento diſputant, abeunt, ſententias, noſtramque deinceps ſubjungemus *ἐπικρισιν*.

1) Initium tractationis noſtrae fecimus a ſententia eorum, qui *eccleſiam*, a ſervatore Chriſto fundatam, *penitus deficere poſſe*, contendunt. Propugnavit eandem FAUSTUS SOCINUS in *epiſtola I. ad Radeccium.* Verba *ibidem* exſtantia ſupra *p. 108.* in *nota* recitavit GERHARDUS; proinde ea heic non repetemus. Conferenda tamen, quae idem SOCINUS in tractatu *de eccleſia cap. I. tom. I. oper. fol. 324, 325.* hanc in rem ſcripſit. Adjungimus eidem VALENTINUM SMALCIUM, qui in *refutatione theſium* WOLFFG. FRANZII, *theſ. VIII. de eccleſ. f. 285.* diſertis verbis perennitatem eccleſiae negat. Uberius hoc comprobare anniſus eſt in tr ctatu *de eccleſ. & miſſ. miniſtr.* ſub nomine ficto THEOPHILI NICOLAIDIS contra ALB BORKOWSKI, Racoviae MDCXIV. in lucem edito, *cap. VI. f. 72.* itemque in *defenſione anonymi*, id eſt, FAUSTI SOCINI, *de eccleſia*, *adverſus reſponſionem* ANDR. MIEDZIBOS, quam ſub eodem nomine ficto in lucem protulit, *cap. IV. f. 72.* Huic ſocium damus JO. VOLKELIUM, qui *libr. V. de vera relig. cap. VII. f. 192.* ſequentem in modum ſcribit: *Ut eccleſia vera ſemper usque ad mundi finem exſtet, nec decretum eſt a Deo, nec decerni, niſi humano arbitrio vim inferre & religionis naturam mutare voluiſſe cenſendus ſit, potuit. Cum ea res non ex ſola ipſius voluntate pendeat, ſed in ipſorum etiam hominum arbitrio magnam partem ſita ſit.* Conferenda, quae idem *loc. cit.* integro *cap. XVIII.* hac

CAPUT IX.

AN ECCLESIA POSSIT ERRARE?

Eccleſia an poſſit errare?

§. CIV. Hæc quæſtio eſt commune quoddam receptaculum, ad quod in omnibus controverſiis pontificii confugiunt & pixis quaſi pandoræ omnes corruptelas, errores & ſuperſtitiones papatus tegens. Quia enim forti, interim tamen inani, imaginatione ſibi perſuaſerunt, *ſolam Romanam eccleſiam eſſe veram Chriſti in terris eccleſiam*, cujus privilegium ſit, in fidei articulis nullum ne minimum quidem errorem amplecti, inde concludunt, *quaecunque in eccleſia Romana docentur & obſervantur, ea eſſe rata ac firma habenda*, ſive cum ſcripturis conveniant, ſive ab illis diſcrepent, cum eccleſiæ Romanæ judicium ſit infallibile. Hinc Eccius contra Lutherum diſputaturus initium facit a loco de eccleſia, quippe a qua ſcripturæ auctoritas & interpretatio, adeoque omnium dogmatum firmitas dependeat. Accurate igitur explicandum, *an & quatenus eccleſia errare poſſit*? quod ut commodius fiat, atque ut quæſtionis ſtatus fiat illuſtrior, explicandi primum ſunt quæſtionis termini, *praedicatum* ſcilicet & *ſubjectum*, cum uterque ambiguitate laboret. *Eccleſiae* nomen accipitur vel de catholica vel de particulari eccleſia. Catholica eccleſia vel electorum vel voca-

Explicatio terminorum.

hac de re ex profeſſo diſputat. Ut alios SOCINI ſectatores, idem cum ipſo ſentientes, in rerum praeſentia taceamus. Id potius paucis heic notamus, ARMINII diſcipulos, qui in Belgio *remonſtrantes* adpellantur, ut in aliis, ita in hoc quoque argumento ſociniana legere veſtigia, docentes *eccleſiam catholicam perire ac deficere penitus poſſe.* Patet hoc ex eorum *confeſſ. cap. XXII.* ejusdemque *apolog. cap. XXII.* nec non SIMONIS EPISCOPII *diſput. priv. de eccleſia cap. X.* quem locum ſupra *p. 108.* in *nota* textui ſubjecta recitavit GERHARDUS. Conferenda tamen, quae EPISCOPIUS *libr. IV. inſtitut. theolog. cap. XIII. oper. tom. I. p. 258.* itemque *oper. tom. II p. 100. ſeqq.* ad locum *Matth. XVI 18.* quem nonnulli theologi pro perennitate eccleſiae urgere ſolent, adnotavit. Cumprimis huc ſpectant ea, quae in *apologia pro confeſſione remonſtrantium cap. XXII. oper. tom. II. p. 229. ſeqq.* hanc in rem leguntur. Epiſcopii veſtigia ſecutus eſt STEPHANUS CURCELLÆUS in tractatu *de eccleſia Jeſu Chriſti*, *operibus* ejus junctim editis inſerto *cap. V. p. 680. ſeqq.* ubi hoc ipſum argumentum copioſe atque ex inſtituto pertractavit. Idem fecit ejusdem in cathedra theologica ſucceſſor, PHILIPPUS LIMBORCHIUS in *theologia chriſtiana libr. VII. cap. XV. p. 808. ſeqq.* qui tamen *§. XVIII.* ſententiam ſuam ita inflectit, ut, licet ſtatuat, fieri utique poſſe, ſi eccleſiae hominumque eccleſiam conſtituentium indoles inſpiciatur, ut nullus in toto orbe exſiſtat vere-fidelis: mox tamen ſubjiciat: „nunquam illud contigiſſe, ſed „Deum inter medias ſeductiones & efficaciam erro„ris, oppreſſa licet verae fidei profeſſione, ſemper „ſibi vere fidelium reliquias quasdam ſervaviſſe; „eumque porro pro ingenti ſua miſericordia mediis „efficacibus, ſed tamen liberam fidei obedientiam „non exſtinguentibus procuraturum, ut ſemper ad „finem usque mundi aliqui vere fideles in mun„do ſint: qui non tantum veritatem evangelii ſalu„tarem ab interitu vindicent; ſed & lucis inſtar ſint, „& exemplaria, quorum pietate alii ad veritatis di„vinae amorem excitentur.„ Conferri quoque merentur, quae ADRIANUS à CATTENBURGH in *ſpicilegio theologiæ chriſtianæ* PHIL. a LIMBORCH &c. hanc in rem adnotavit.

Non defuerunt tamen, qui tum *Socinianorum*, tum *Arminianorum*, ut vocari ſolent, ſeu *remonſtrantium*, hac de re cogitata ſub examen theologicum revocare ſuarum duxerunt eſſe partium. Fecerunt id ex noſtris JO. ADAM. OSIANDER in *collegio theolog. ſyſtematico part. VII. loc. XIX. de eccleſ. theſ. XXXIV. p. 68. ſeqq.* ABRAH. CALOVIUS in *ſocinismo profligato*, loc. *de eccleſ. controv. I. p. m. 882. ſeqq.* & in *ſyſtem. theolog. tom. VIII. art. II. cap. II. quæſt. III. p. 270.* itemque in *conſideratione arminianiſmi cap. XXII quæſt. V. p. 487.* & in *breviario theolog. Hülſemanniano enucleato atque aucto, cap. XVII. theſ. XXVI. p. 1285. ſeqq.* JO. AD. SCHERZERUS in *collegio anti-Socin. diſput. CXXI. de eccleſia p. 1043.* edit. tert. JO. ANDR. QUENSTEDIUS in *ſyſtem. theolog. part. IV. cap. XV. ſect. II. quæſt. III. p. 1644. ſeqq.* ac complures alii, quos nominare ſuperſedemus

vocatorum omnium reſpectu ſic dicitur. Catholica eccleſia *electorum* complectitur non ſolum vere credentes & ſanctos in terris adhuc *militantes*, ſed etiam ſanctos in cœlo cum Chriſto *triumphantes*. De electorum eccleſia in cœlis triumphante recte dicitur, quod nulli ne minimo quidem errori ſit obnoxia, quia cum clara Dei viſione nullus ne minimus quidem error conſiſtit. De eccleſia electorum in terris adhuc militante diſtincte reſpondendum eſt, cum errores ſint duplices, quidam *fundamentales*, qui ipſum fidei fundamentum evertunt, quidam vero *non fundamentales*, qui cum fundamento fidei conſiſtunt, ac duplici modo error contingere poſſit, vel *ad tempus*, vel *finaliter*. Electi ad tempus involvi poſſunt, quidam etiam actu involvuntur erroribus, non ſolum levioribus, ſed etiam fundamentalibus, interim tamen ante vitæ finem ex illis iterum eluctantur, alias enim non eſſent electi proprie ſic dicti, de quibus ex hypotheſi hoc loco nobis ſermo eſt, proinde in erroribus fundamentalibus finaliter non perſeverant, ſed erroribus levioribus (quos apoſtolus vocat fœnum & ſtipulas 1 Cor. III. 12.) non ſolum ad tempus ſed etiam finaliter involvi poſſunt, qui tamen igne crucis & tentationis in illis abſumuntur, ne ſalutem eorum evertant. Catholica eccleſia *vocatorum* complectitur omnes omnium temporum & locorum fideles ſive confeſſores. De ea ſi quæratur, an errare poſſit, reſpondemus, quod tota non erret, id quod & temporum & locorum reſpectu ſic explicamus. Quamvis incidere poſſint, quandoque etiam revera incidant, tempora ejusmodi, ut corruptelæ publicum religionis exercitium occupent, tamen tota omnium temporum catholica eccleſia non errat, quia ſubinde excitat Deus prophetas & alios fideles miniſtros, qui corruptelas illas doctrinæ arguant, divinum cultum reforment, & eccleſiam priſtino nitori reſtituant. Quamvis etiam interdum corruptelæ totam viſibilem eccleſiam & publicum ejus miniſterium in omnibus omnium locorum particularibus eccleſiis occupent, ita ut nullibi ſuperſit purum & incorruptum miniſterium, nunquam tamen tota eccleſia ſic errat, ut non ſint, qui ſimplicem verbi ductum ſequentes Spiritus ſancti directione & efficaci operatione in veritate & fide eo modo ſanctificentur, ut fundamentum ſalutis retineant, ab erroribus fundamentalibus immunes perſeverent, ac virtute Dei per fidem ad ſalutem conſerventur, licet illi nonnunquam pauci ſint, ac perſecutionibus & corruptelis publice graſſantibus ita lateant, ut publice coram mundo non agnoſcantur. Huc referri poteſt, quod quidam diſputant, in eccleſia viſibili nov. teſt. mutationes vel facies potiſſimum quatuor obſervari

ſedemus; itemque ex eccleſiae reformatae theologis Jo. HOORNBECKIUS in opere ſatis copioſo, quod inſcribitur: *ſocinianiſmus confutatus, tom. III. libr. II. cap I f. 169. ſeqq.* SAMUEL MARESIUS in *hydra Socinianiſmi expugnata, tom. III. libr. V. cap. VII* FRANCISCUS TURETTINUS in *inſtitut. theolog. elenct. part. III. loc. XVIII. de eccleſia p. 45. ſeqq.*

II) Altera ſententia illorum eſt, qui eccleſiae *perennitatem* atque indefectibilitatem non tantum acriter propugnant, ſed & hoc ipſum privilegium eccleſiae particulari, & quidem *romanæ*, unice tribuunt, ſtatuuntque, eandem, ex ſpeciali promiſſione divina perpetuo eſſe conſpicuam, perpetuo illuſtrem ac glorioſam, talemque permanſuram eſſe usque ad conſummationem ſeculi. Ita ſentiunt coetus romani doctores, ſpeciatim cardinalis BELLARMINUS *libr. III de eccleſ. milit. cap. II. XII. & XIII.* THOMAS STAPLETONUS *tom. I. operum* Pariſiis MDCXX junctim editorum, *controv. I. de eccleſia*, toto *libr. III.* MART. BECANUS in *manuali controverſ libr. I. cap. III. concluſ. IV. p. m. 138.* aliique, quibus ex recentioribus HONORATUM TOURNELY, theologum Sorbonicum, in *prælectionib. theol. tom II. part. I. de eccleſia Chriſti, art. VIII. p. m. 57.* itemque FR. VINCENT. LUDOV. GOTTI, eccleſiae romanae cardinalem, in libro ſupra adlegato *de vera eccleſia Chriſti*, adjungimus; ut ANT. ARNALDUM, JAC. DAV. PERRONIUM, patrem purpuratum, JAC. BENIGNUM BOSSUETUM, epiſcopum Meldenſem, fratres Wallenburchios aliosque ſupra p. 105. a nobis excitatos jam haud memoremus. Quod ſpeciatim ad BOSSUETUM attinet, is vel maxime in *hiſtoire des variations des egliſes proteſtantes, tom. II. libr.*

vari poſſe. 1) Erat *pulcre ornata* tempore apoſtolorum & martyrum, ubi ob perſecutiones quidem latebat, ſed quoad fidei puritatem vere fulgebat. 3) Erat *nonnihil maculata* tempore hæreticorum & patrum, ubi a priſca ſimplicitate paulatim deflectebatur, & humanæ opiniones ac traditiones ſubinde admiſcebantur, unde Egeſippus apud Euſebium lib. IV. hiſt. eccleſ. cap. 22. dicit, *eccleſiam poſt tempora apoſtolorum fuiſſe dictam virginem, quia nondum adulterini verbi ſubreptione fuerit corrupta, talem vero diu non manſiſſe.* H nymus in vita Malchi ſcribit, *eccleſiam, quam ad chriſtianos principes pervenit, tia quidem & divitiis majorem, ſed vi bus minorem eſſe factam*; alibi tempora, bus vixit, vocat *temporum priorum* Chryſoſtomus homil. XXXVI. in 1 Cor. *ſiam ſui temporis* comparat *mulieri*, q *primo virginitatis flore perierit.* 3) Erat *ſus deformata* tempore dominantis R pontificis, ſub cujus tyrannide totum c d

libr. XV. p. 379. ſeqq. quatuor contra proteſtantes momenta urſit, quae putavit eſſe ἰσχυρότατα: 1) eccleſiae vocem in ſacris litteris ſemper deſignare coetum *viſibilem*: 2) eccleſiam *perpetuo duraturam* eſſe; ex quo 3) prono nexu ſequatur, per eccleſiam ſemper praedicari veritates divinas; unde & 4) ea infallibilis ſit. Conferenda tamen, quae Boſſuetus in *inſtructionibus* ſuis *paſtoralibus*, nec non ea, quae archiepiſcopus Pariſienſis, poſtea cardinalis Noallius, in *epiſtola paſtorali ad neo-catholicos ſuæ diœceſeos p. 32. ſeqq.* hanc in rem cumularunt. Prodiit haec epiſtola Noallii Pariſiis ann. MDCXCIX. ac deinceps Amſtelodami cum amplis doctisque adnotationibus ann. MDCC. fuit recuſa, inſimulque confutata.

Fuerunt autem & alii iique praeſtantiſſimi viri, qui hanc ſententiam, ab eccleſiae romanae doctoribus adoptatam atque inde a longo tempore acriter propugnatam, convellere penitusque ſubruere ſuarum duxerunt eſſe partium.

Fecerunt hoc ex noſtris, praeter Gerhardum, qui non tantum in *locis* ſuis *theolog.* ſed & in *confeſſione catholica, libr. II. art. V. cap. III. p. 721. ſeqq.* argumentum hoc diligenter excuſſit, Ægidius Hunnius in tract. *de vera eccleſia, oper. tom. I. col. 1273. ſeqq.* Henr. Eckhardus in *pandect. controverſ. relig. cap. VIII. quæſt. VI.* Jo. Meisnerus in *enodatione præcipuorum punctorum de eccleſia orthodoxis cum pontificiis controverſorum, theſi IX.* Abrah. Calovius in *mataeologia papiſtica, ſect. IV. quæſt. IX. p. 204. ſeqq.* & in *ſyſtem. locor. theolog. tom. VIII art. II. cap. II. quæſt. 2. p. 268. ſeqq.* Jo. Cunr. Dannhauerus in *hodoſoph. phæn. II. p. 171.* & in *hodomor. papæa, phantaſm II. p. 374. 531.* Jo. Andr. Schertzerus in *anti-Bellarmino, diſp. V. theſ. II. p. 359.* & *365. ſeqq.* Jo. Andr. Quenstedius in *ſyſtem. theolog. part. IV. cap. XV. ſect. II. p. 1647. ſeqq* aliique. Hiſce vero ex eccleſiae reformatae theologis addi omnino merentur Guil. Amesius, theologus olim Franeckeranus, in *Bellarmino enervato libr. III. c. I.* Moses Amyraldus *theſib. theolog. de eccleſiæ perennitate*, quae *syntagm. diſputat. Salmurienſ. part. III.* exſt cardinali Perronio cumprimis ſunt op *p. 457. ſeqq.* Franc. Turrettinus in *theol. elenct. part. III. loc. XVIII. quæſt. I. ſeqq.* Jac. Basnage in *hiſtoire de l'égl II. chap. X. p. 1503. ſeqq.* ubi Boſſuetum tavit, itemque ex Anglis, Guil. Whitakerus, theologus quondam Cantabrigienſis doctiſſimus, in *prælectionib. theolog de e* quae Cantabrig. MDXCIX, primum prodieru inceps vero *oper.* ejus *theolog.* Genevae junctim editor. *tom. I. ſeqq.* inſertae ſunt, *ſeqq.*

III) Supereſt tertia ſententia, quae int priores mediam ingreditur viam ſtatuitque, „ſiam *catholicam*, quae eſt univerſitas cre „in toto orbe diſperſorum, nunquam defeci „unquam deficere poſſe; ſed eandem eſſe pe „ſemperque duraturam usque ad conſumm „ſeculi; aliter vero ſe rem habere cum eccle „ſiis quibusvis *particularibus*; haſce enim deficere „ad eam paucitatem redigi poſſe, ut non ſi „Chriſti vera eccleſia in terris conſpicua at „ſtris„. Ita ſuam hac de re mentem du poſuerunt theologi proteſtantes, partim noſt tim vero reformatae eccleſiae addicti, ſupra aliique; quorum veſtigia in capite praecede meritoque ſecutus eſt Gerhardus noſte veniunt equidem noſtrates theologi cum coet ni adſeclis in adſerenda generatim cum ii tua eccleſiae duratione, quam Socini ſe ut ſupra obſervavimus, inficiantur; diſſenti a romanenſibus in eo, quod hi privilegi petuitatis eccleſiis particularibus, ac ſpeci manæ eccleſiae, vindicare adnituntur; c tra proteſtantes eximium hocce privilegium duntaxat *catholicae* ſeu univerſali, neutiqu eccleſiis particularibus, ac ſpeciatim *romanæ* ſto ſervatore datum eſſe, ſtatuant.

octrinæ cœleſtis miſere laceratum & disje- ctum fuit. 4) Ultimis hiſce temporibus de- nuo eſt *reformata*, & priſtino fidei apoſtoli- æ nitori reſtituta. Id ipſum ab aliis ſic effer- ur, quod prima eccleſiæ facies fuerit *virgina- lis*, tempore apoſtolorum conſpicua, ubi inte- gra fides, ſolida ſpes, ſincera caritas (in qui- bus virginitatem mentis conſiſtere docet Au- guſtinus in Pſ. XVII.) ſpecioſiſſimam eccleſiæ onciliabant venuſtatem, elegantiam & for- moſitatem. Altera fuit eccleſiæ *degenerantis*, facies laſcivienti puellæ non abſimilis, ſiqui- dem apoſtolicæ integritatis minus tenax tradi- tionum apoſtolico titulo venditarum & bonæ intentionis fuco illitarum facta fuit obſervan- tior. Tertia *cadaveroſa* ac plane livida ac meretricia eccleſiæ facies fuit ſub antichriſto in papatu, ubi nævi & tubercula abierunt in gangrænam. Quarta & poſtrema fuit *matro- nalis* facies, ubi circa veſperam lux orta eſt, Zach.

Praemiſſis iis, quae ad hiſtoriam hujus contro- verſiae pertinent, ad ipſius argumenti tractationem jam propius accedimus, atque notamus

I) quaeſtionem de *perennitate eccleſiæ* ſub duplici *χέσει* ſpectari poſſe. *Vel* enim eccleſia conſideratur ut eſt *viſibilis*, adeoque promiſcuus *vocatorum* coe- tus, oculis hominum conſpicuus, e piis & impiis, ſinceris & hypocritis collectus; *vel* qua eſt *inviſibilis*, conſtans ex vere credentibus & ſanctis. Dicitur alias coetus *electorum*, non quidem ſenſu proprio & *ſtricto*, quo *electi* ii duntaxat dicuntur, qui in fide ſalvifica ad finem usque vitae perſeverant, ſed *laxiore* & amplo, ut hocce vocabulo deſignentur omnes vere credentes & ſancti, ſive deinceps in fi- de ſint perſeveraturi, ſive non perſeveraturi. Jam quod

II) ad eccleſiam *poſteriori* ſenſu acceptam attinet, ea paſſim in ſanctioribus litteris magnificis inſigni- tur titulis. Adpellatur quippe *grex* Dei, *Eſaj XL.* 11. *Jo. X.* 12. *Luc. XII.* 32. *ſponſa* domini *Eſaj. LXII.* 5. *Jo. III.* 29. *Apoc. XXII.* 17. *corpus* domini *Eph. IV.* 15. *V.* 23. *Coloſſ. I.* 18. eccleſia *glorioſa*, nulla macula aut ruga aut ulla tali re praedita, ſed ſancta & inculpata *Eph. V.* 27.

III) Huic itaque coetui *electorum*, qui eſt *inviſi- bilis*, praecipue competit perpetuitas. „Ad hunc „enim, ut verbis b. WERNSDORFFII tantiſper „utamur, inprimis pertinent luculentae promiſſio- „nes, quod portae inferorum adverſus eum non „ſint praevaliturae, *Matth. XVI.* 18. & quod velit „adeſſe nobis omnibus diebus, usque ad conſum- „mationem ſeculi, *cap. XXVIII* 20. Scimus enim, „Chriſtum eſſe regem, paſtorem, ſponſum & caput „ſuae eccleſiae. Ut vero rex non eſt ſine regno: „paſtor ſine grege: ſponſus ſine ſponſa: caput ſine „corpore; ita nec Chriſtus eſt ſine eccleſia, quae eſt „regnum ejus *Joann. XVIII.* 36. *Luc. XVII.* 20. „grex ejus, *1 Petr. V.* 3. *Joann. X.* 12. ſponſa ejus, „*Joann. III.* 29. *Oſ. I.* 19. *1 Cor. XI.* 2. *Eph. V.* 25. „corpus ejus, *Eph. I.* 23. *IV.* 16. *V.* 23. *Coloſſ. I.* 18. „*III.* 15. Pro hoc coetu interpellat filius patrem, ut „eum in nomine ſuo ſervet, *Joann. XVII.* 11. etiam „nunc, ſedens ad dexteram Dei patris, *Rom. VIII.* „34. *Ebr. IX.* 24. *1 Joann. II.* 1. Cujus preces ut „nunquam irritas eſſe novimus, ex *Joann. XI.* 42. „ita vel hoc uno de *perpetuitate* eccleſiae *electorum*, „ſeu *inviſibilis* conſtare poteſt.„ Vid. laudatiſſimi viri diſſertationem lectu digniſſimam *de perpetuitate eccleſiæ evangelicæ*, Vitemb. MDCCVIII. editam §. X. *p.* 7. Licet vero, prout ex dictis intelligitur, promiſſiones divinae de perpetua eccleſiae duratione vel maxime ad coetum *electorum*, ſeu eccleſiam *in- viſibilem* adplicari queant; tamen, quod

IV) notamus, eædem ad eccleſiam quoque *exter- nam univerſalem*, ſeu viſibilem *vocatorum* coetum certa ratione referri poſſunt. In eccleſia enim *viſi- bili* ea, quae *inviſibilis* dicitur, ejusdemque mem- bra genuina continentur. Fieri proinde nequit, ut eccleſia in toto ſuo complexu ſumta, quae nihil aliud eſt, quam ſyſtema omnium chriſtianiſmi ſecta- rum, prorſus pereat, vel ita deficiat, ut nullibi veri ac genuini Chriſti cultores exſiſtant. Verum, quod

V) dudum monuerunt theologi proteſtantes, haud parum peccant eccleſiae romanae ſectatores, quod promiſſiones divinas de perpetuitate eccleſiae, quae ad ſyſtema omnium civitatum chriſtianarum ſpectant, ad eccleſiam quandam *particularem*, & quidem *ro- manam*, imprudenter trahunt, eidemque illud ſer- vatoris *Matth. XVI.* 18. vindicare annituntur. Eo enim in loco *generatim* de aedificanda novi teſt. eccleſia, adeoque de eccleſia *univerſali* ſermo eſt, nihilque aliud innuitur, quam quod *confeſſio* iſta de Chriſto, quam Petrus *loc. cit.* edidit, funda- mentum futura ſit eccleſiae *univerſæ*, cui, tanquam petrae firmiſſimae, haec ipſa ſit inaedificanda atque ita ſtabilienda, ut, ſi quidem eximiam iſtam con- feſſionem, prout par eſt, tueatur cuſtodiatque eccle- ſia, ne *portae* quidem *inferorum adverſus eandem ſint prævalituræ.* Jam enim, quod

VI) notamus, promiſſiones iſtae divinae de per- petuitate eccleſiae *ſub illa demum conditione* factae ſunt,

Zach. XIV. b. Luthero & ipſius ſymmyſtis omnes maculas verbi divini ſpongia abſtergente & remota meretricia obruſſa caſtimoniam eccleſiæ reſtituente. Quod vero attinet particularem aliquam eccleſiam, eam non ſolum erroribus levioribus, ſed etiam fundamentalibus involvi poſſe adſerimus, ubi nec Romanam eccleſiam excipimus, quippe quam præ reliquis particularibus eccleſiis tale aliquod privilegium non errandi accepiſſe facilius dicitur, quam ex ſcripturis ſacris demonſtratur.

§. CV. Ex his ſententiam noſtram perſpicue conſtare arbitror. Pontificii ſimpliciter & abſolute adeoque ſine ulla omnino diſtinctione ſtatuunt, eccleſiam non poſſe errare, ſic enim ſcribit Bellarminus lib. III. de eccleſ. cap. 14. §. 4. *Noſtra ſententia eſt, eccleſiam abſolute non poſſe errare, nec in rebus abſolute neceſſariis, nec in aliis, quae credenda vel facienda nobis proponit, ſive habeantur expreſſe in ſcripturis, ſive non; & cum dicimus, eccle-*

Sententia pontificiorum.

ſunt, ſi quidem eccleſia in illa de Chriſto confeſſione, cujusmodi Petrus olim edidit, per veram fidem immota perſiſtat, ſi vocem paſtoris ac ſponſi ſui unice audiat, ductumque Spiritus S. qui in omnem veritatem ducit, ſequatur. „Fac enim, eccleſiam „ſine conditione, *abſolute* eſſe indeficibilem, & ſic „quaſi divinis praeſidiis vallatam, ut nullo caſu ex„cidere poſſit, fruſtranea erunt omnia monita divina, „de non deficiendo, ad univerſos aeque ac ſingulos „pertinentia; luſus eſſet, cum apoſtolus presbyte„ros Epheſinos hortatur ad vigilantiam contra lupos: „ſimilis illi, ſi quis paſtorem ovium, cujus ovile „munitiſſimo muro ſit obſeptum, moneat, caveret „ſibi a lupo, quem conſtet irrepere nulla vi poſſe. &c.„ prout ex vero judicavit DANNHAUERUS, theologus quondam Argentoratenſis, in *hodoſoph. chriſtian. phænom. II. p. 171.* Illud quoque in diſcuſſione quaeſtionis: *an eccleſia deficere poſſit?*

VII) recte monent theologi, diſtinguendum heic eſſe inter *defectionem* eccleſiae *totalem*, ſeu plenam exſtirpationem nominis chriſtiani in his terris, & inter *defectionem* ejus *ſecundum quid talem*, nimirum quoad *ſplendorem* ejus *externum*, ut veri Chriſti ſervatoris cultores non amplius conſtituant illuſtrem aliquem cœtum omnibus conſpicuum. *Priorem* defectionem, quam vocant *totalem*, contra Socinianos, ſupra jam a nobis notatos, omnes negant perneganique theologi, ob luculenta ſacrae ſcripturae teſtimonia de eccleſia usque ad conſummationem ſeculi duratura. *Poſterioris* vero defectionis poſſibilitatem adſtruunt, eandemque contra eccleſiae romanae ſectatores jure meritoque propugnant theologi recte ſentientes. Nec opus eſſe arbitramur, ut eorum argumenta heic producamus in medium, vel diſſentientium objectiones diluamus, cum utrumque abunde jam praeſtiterit ipſemet GERHARDUS, & quidem capite praecedenti §. LXXXVI — CII. *p. 109. ſeqq.*

Id duntaxat

VIII) ſubjungimus; probe heic attendendum eſſe ad diſtinctionem ſupra *p. 109. num. V.* a laudatiſſimo GERHARDO inculcatam, inter *ſplendorem* eccleſiae *externum* ſive *civilem*, atque *internum* ſeu *ſpiritualem*. Quod ad *externum* attinet ſplendorem, illo ſubinde deſtituitur eccleſia, quando vexationibus tyrannorum ſic opprimitur, ut vix facies illius transpareat, prout exemplis in medium adductis luculenter comprobavit GERHARDUS. Aliquando autem, cum ſplendore externo quam maxime gaudere videtur eccleſia, *interior* atque *ſpiritualis*, qui eandem cumprimis ornare debet, plus minusve deficit, quando nimirum varii generis errores doctrinam chriſtianorum, vitiaque & omnis generis ſcandala eorum vitam inquinant atque corrumpunt. Etſi vero *electorum* coetus ſeduci nequeat, ſed integer ſemper purusque permaneat, *Matth. XXIV. 24.* coetum tamen *vocatorum* non a ſplendore duntaxat *externo*, ſed & ſubinde *interno*, quatenus doctrinae puritate morumque integritate continetur, deficere poſſe, quin & actu ipſo haud raro defeciſſe, ex hiſtoriarum monumentis, quin & quotidiana experientia abunde conſtat.

Atque ex his, quae hactenus diſputavimus, facile intelligitur, nihil abſurdi ſtatuere theologos proteſtantes, quando ajunt, *eccleſiam Romanam* a puriori doctrina, veraque religione defeciſſe, quodque ante tempora LUTHERI gravibus corrupta fuerit erroribus. Ut ut enim latiſſime ea olim patuerit, &, inſtar civitatis ſuper montem exſtructae, omnium perſtrinxerit oculos, fuit tamen, eſt & manet eccleſia quaedam *particularis*, quum praeter illam etiam fuerit *græca* atque *orientalis*, quae romanam, ſeu latinam atque occidentalem, amplitudine, dignitate ac celebritate ſi non ſuperavit, ſaltim eandem aequavit. Jam vero nulli eccleſiae particulari viſibili peculiare aliquod privilegium, per quod ab errandi periculo ſit exemta, datum fuit a Deo, ſed quaelibet exitialiter errare poteſt, tam in fide, quam in moribus, prout in capite [illegible] no data opera comprobavit GERHARDUS [illegible]

eccleſiam non poſſe errare, *id intelligimus tam de univerſitate fidelium*, *quam de univerſitate epiſcoporum*, *ita ut ſenſus ſit ejus propoſitionis*: *eccleſia non poteſt errare*, *id eſt*, *id quod tenent omnes fideles tanquam de fide*, *neceſſario eſt verum & de fide*; *& ſimiliter id quod docent omnes epiſcopi*, *tanquam ad fidem pertinens*, *neceſſario eſt verum & de fide.* Coſterus in enchir. cap. de eccleſ. privil. *Eccleſiae privilegium eſt*, *in ea ſola eſſe veram Dei notitiam*, *divinarumque rerum nullo permiſtam errore intelligentiam*, *eamque ita conſtantem Chriſti Spiritu directore*, *ut error in fide apud eam locum habere nequeat.* (*) Idem ſtatuunt reliqui omnes. Notandum vero, auguſto eccleſiæ catholicæ nomine ſolam Romanam eccleſiam, imo ſi in analyſi progreſſus fiat, *ſolum pontificem Romanum*, quem eccleſiæ catholicæ caput & Monarcham eſſe fingunt, a pontificiis intelligi. Sic enim Bellarminus lib. IV. de pontif. Romano c. 4. *Romana particularis eccleſia non poteſt errare in fide.* Lib. III. de eccleſ. cap. 10. *Romana eccleſia particularis non poteſt deſtitui vera fide.* Piſtorius in hodeg. cap. de eccleſ. *Romana eccleſia nunquam*, *ne minimum quidem*, *errare potuit*, *alias totam eccleſiam errare oportuit.* (Atqui ἀντικείμενον eſt ἐν προσκειμένῳ, Romanam eccleſiam eſſe ſolam catholicam eccleſiam. Romana enim eccleſia non minus quam Græca, Aſiatica, Antiochena &c. eſt particularis eccleſia, ſive accipiatur de ea, quæ in urbe Roma colligitur, ſive quæ Romano pontifici ut capiti adhæret, qua de re ſuus alibi erit differendi locus. Cum Fridericus ſapiens, elector Saxoniæ, audiret, ab adulatoribus pontificiis ſemper in ore haberi, eccleſiam Romanam non errare, argute reſpondit, *ſi non invenire*, *in ſymbolo fidei apoſtolico mentionem fieri Romanae*, *ſed ſanctae catholicae eccleſiae.* Cæterum cum Romana eccleſia conſtet auditoribus & paſtoribus, quærimus ulterius ex pontificiis, an de tota multitudine auditorum & paſtorum, an vero de ſolis paſtoribus intellectum velint, quod Romana eccleſia non poſſit errare? Bellarminus hoc loco adſerit, *intelligendum id tam de univerſitate fidelium*, *quam de univerſitate epiſcoporum*, *hoc ſcilicet ſenſu*, *id quod tenent omnes fideles tanquam de fide*, *neceſſario eſt verum & de fide.* Eodem modo Becanus libr. de eccleſ. quæſt. I. p. 18. *Quaeſtio eſt*, (inquit) *an tota multitudo chriſtianorum*, *quatenus ex paſtoribus & ovibus conflata eſt*, *poſſit errare in aliquo puncto vel articulo fidei*? ſed ſi abſolute & ſimpliciter adſeratur, eccleſiam hoc ſenſu acceptam non errare, conſequens fuerit, omnes fideles, hoc eſt, fidem chriſtianam profitentes eſſe prophetas & apoſtolos, quippe cum omnes habeant immediatam illam Spiritus ſancti adſiſtentiam, ut errare non poſſint. Accipiendum igitur hoc [illegible] tum, (ex ipſa pontificiorum hypotheſi [illegible] conditione, quatenus ſcilicet fideles [illegible] tur ſuos paſtores, eatenus non [illegible] rare poſſunt in fide; hanc [illegible] Bellarminus addit lib. II. de [illegible] §. *ſecunda claſſis*: ubi [illegible] *porum non poſſe errare* [illegible] *teſtetur*, *eccleſiam* [illegible] connexionis hanc [illegible] *eccleſiae formaliter* [illegible] *cut viſus totius* [illegible] [illegible] *ſa-* [illegible] *vatos* [illegible] *d eccle-* [illegible] *vero de* [illegible] *re quidem* [illegible] *cularia judi-* [illegible], *ſed illud ju-* [illegible] *& ratum*, *cum* [illegible] *nfirmatio*, *proinde* [illegible] *ſummi pontificis eſſe.* Cap.

(*) Rupertus Tuitienſis lib. III. de offic. divin. cap. 2. *Tantæ ſinceritatis ſemper fuit eccleſia Romana*, *ut cui deeſt ſcripturarum notitia & argumentandi facultas*, *ſola illi ſufficere debeat ejus auctoritas.* Stapletonus ſelect. princ. fid. contro[illegible] quaeſt. 1. art. 1. *Eccleſiam verbo Dei* [illegible] *hoc eſt*, *non alia* [illegible] [illegible] *& hoc eſt in* [illegible]

in capite. Ergo idem eſt, eccleſiam non poſſe errare in definiendis rebus fidei, & epiſcopos non poſſe errare. Hæc ibi Bellarminus, quæ manifeſte oſtendunt, privilegium non errandi prælatis tribui formaliter & primario, credentium multitudini conſequenter & ſecundario, quatenus ſcilicet ſequitur ſententiam prælatorum. Nondum autem poſſumus dimittere Bellarminum; quæritur enim ulterius, an omnes prælati ſive epiſcopi, quocunque modo ſeſe habentes, hoc privilegium non errandi obtineant, an vero & hic certa requiratur conditio? Bellarminus hoc loco abſolute & ſimpliciter pronunciat, *de univerſitate epiſcoporum id intelligendum eſſe, eo ſcilicet ſenſu, quod id, quod docent omnes epiſcopi tanquam ad fidem pertinens, neceſſario ſit verum & de fide;* ſed alibi addit conditionem ac limitationem, ſic enim ſcribit lib. III. de eccleſ. cap. 10 reſp. ad ſecundum: *Non poteſt eccleſia ab epiſcopis decipi, cum eccleſia non poſſit errare, & tamen teneatur eos ſequi, quos pro veris paſtoribus habet. Quod poſtremum* (inquit) *ſano modo accipiendum eſt, ſi videlicet hujusmodi epiſcopi in doctrina omnes conveniant, aut* (nota) *ſummi pontifices ſint; neque enim dubium eſt, quin epiſcopi particulares, ſi ab aliis diſſideant, errare poſſint.* Lib. I. de cler. cap. 7. §. 20. ſcribit, *populum debere diſcernere verum doctorem a falſo propheta, non alia regula, quam diligenter attendendo, an is, qui praedicat, dicat contraria iis, quae dicebantur a praedeceſſoribus, vel iis, quae dicuntur ab aliis ordinariis paſtoribus, & praeſertim ab apoſtolica ſede & eccleſia principali.* (Romana) §. ſeq. addit hoc pronunciatum: *Cum paſtor ordinarius & aliquis alius, qui praedicat non vocatus, contraria docent, debet omnino populus paſtorem ſuum potius ſequi, quam illum alterum, qui non eſt paſtor, etiamſi forte contingeret, ut paſtor erret.* Lib. II. de conc. c. 2. §. alter locus: *Epiſcopos ſeorſim exiſtentes non docet Spiritus ſanctus omnem veritatem. Ergo ſaltim epiſcopos omnes in unum congregatos docebit omnem veritatem.* Et poſtea: *Idem eſt, eccleſiam non poſſe errare in definiendis rebus fidei, & epiſcopos non poſſe errare. Atqui uti diximus, ſinguli ſeorſim errare poſſunt, igitur congregati in unum errare non poterunt.* Hæc omnia Bellarminus, ex quibus manifeſtum eſt, id, quod de epiſcopis adſerit, eos non poſſe errare, intelligendum ex ipſius hypotheſi cum hac conditione, ſi ſcilicet in concilio congregentur, & univerſi aliquid definiant. Nondum vero poſſumus Bellarminum dimittere, quæritur enim ulterius, an epiſcopi in concilio congregati (quam vocant *eccleſiam repræſentativam.* Gabr. Biel. lect. XXII. in can. miſſ. Bellarminus lib. II. de concil. c. 2. §. 11. & alibi paſſim) ſimpliciter & abſolute loquendo errare non poſſint; an vero etiam hic requiratur certa quædam conditio? Bellarminus hoc loco abſolute & ſimpliciter id adſerere videtur, ſed alibi addit conditionem. Sic enim ſcribit lib. II. de concil. c. 2. §. 1. *Catholici omnes conſtanter docent, concilia generalia a ſummo pontifice confirmata* (notetur hic προσδιορισμός) *errare non poſſe nec in fide explicanda, nec in tradendis morum praeceptis toti eccleſiae communibus. De conciliis vero particularibus videtur eſſe aliqua diſſenſio inter catholicos, cum enim iſtorum conciliorum auctoritas tota ferme pendeat ex firmitate pontificis, ii, qui dicunt pontificem errare poſſe, conſequenter etiam dicere debent, ejusmodi concilia errare poſſe.* Capiti 10. hunc præfigit titulum: *Concilia particularia non probata a ſummo pontifice non omnino certam fidem facere.* Capitis 11. hæc eſt ἐπιγραφή· *Concilia generalia ante confirmationem ſummi pontificis errare poſſe, niſi patres in definiendo ſequantur pontificis inſtructionem:* in quo capite continentur hæc pronunciata: §. 4. *Conſtat concilia a pontifice reprobata nullam habere auctoritatem.* §. 6. *Firmitas concilii naſcitur ex conſenſione & conjunctione corporis cum capite.* (Romano ſcilicet pontifice) *Si conſentientibus omnibus & legatis pontificis in concilio generali aliquid ſtatuatur, illud tamen nondum eſt infallibile, ſi legati non habuerunt certam inſtructionem, & antequam caput aperiat ſuam ſententiam. Etſi enim legati praeſunt*

ſunt nomine pontificis, tamen revera non ſunt pontifices, nec ſciunt, quae ſit mens pontificis, nec habent illud privilegium non errandi, quod habet pontifex. (Si legati pontificis id non habent, multo minus reliqui epiſcopi ex hypotheſi Bellarmini illud habebunt.) §. 10. *Dico concilium illud non poſſe errare, quod abſolute eſt generale, & eccleſiam univerſalem perfecte repraeſentat, ejusmodi autem concilium non eſt, antequam adſit ſententia ſummi pontificis. Nam epiſcopi ceteri repraeſentant quidem corpus eccleſiae, & quod illi faciunt, corpus eccleſiae facere cenſetur, at legati papae non ita repraeſentant caput eccleſiae, id eſt, ipſum papam, ut, quod ipſi faciunt, abſolute cenſeatur feciſſe papa, alioquin nulla requireretur confirmatio; ſed ſolum repraeſentant pontificem tanquam vicarii & internuncii ipſius, qui ad ipſum referre debeant, cum dubia oriuntur, & ſententiam ejus exſpectare & exſequi.* §. 11. *Si quis omnino velit, ejusmodi concilium abſolute totam eccleſiam repraeſentare, reſpondere poterit, concilium generale non cenſeri penitus abſolutum, niſi poſt confirmationem pontificis, cum autem dicitur concilium generale, non poſſe errare, & ejus decreta certam fidem facere, id eſſe intelligendum, quando abſolutum fuerit penitus.* Hæc omnia ibi Bellarminus, ex quibus ſole clarius manifeſtum, quod concilia epiſcoporum etiam generalia tum demum non errare ab ipſo ſtatuantur, ſi pontificis Romani auctoritas, inſtructio & confirmatio accedat. Cæterum ut epiſcoporum viventium & in concilio congregatorum judicium Romani pontificis auctoritati unice ſubjiciunt, inque eo ſolo privilegium non errandi reſidere, atque ab illo in epiſcopos ac concilia derivari ſtatuunt, ita quoque patrum ſive epiſcoporum demortuorum ſcripta judicio Romani pontificis unice ac in ſolidum ſubmittunt. Bellarminus lib. II. de concil. cap. 12. §. penult. *Decreta pontificum dicuntur ſcripturae ſacrae, ut diſtinguantur a profanis, & canonicae, ut diſtinguantur a ſcriptis ſacris patrum, quae non ſunt regulae, nec habent auctoritatem obligandi.* Lib. III. de verb. Dei cap. 10. reſp. ad arg. 16. *Auguſtinus & ceteri patres in commentariis fungebantur officio doctorum: at concilia & pontifices funguntur officio judicis a Deo ſibi commiſſo.* (Si ergo judicium conciliorum ſubmittitur auctoritati pontificis, quanto magis doctorum commentarii.) Lib. II. de pontifice cap. 27. §. ult. *Pontifex nullos in eccleſia habet patres, ſed omnes filios, quid vero mirum, ſi non pater filiis, ſed filii patri ſuo ſubjiciantur?* (Ergo pontifex tales habet patres, qui edant vocem, non quam pontifex ab illis audire & diſcere, ſed quam pro lubitu ſuo illis indere & infundere velit, ut patres illi ſint νήπιοι atque parvuli, ipſe vero pater νηπίων, doceatque eos fari, ſicut Paulus de Judæorum præpoſitis loquitur, quod ſe magiſtros fecerint infantium. Rom. II. 20.) Duræus in confut. reſp. Witakeri rat. 5. *Patres non cenſentur patres, cum ſuum aliquid, quod ab eccleſia non acceperunt, vel ſcribunt vel docent.* Piſtorius in hodeg. pag. 51. *Patrum interpretationes tum demum valent, cum eas adprobaverit eccleſia,* (hoc eſt, ultima analyſis docet, pontifex Romanus.) Stapletonus lib. X. princip. doctr. c. 11. recipiendam eſſe dicit epiſcoporum & doctorum eccleſiæ interpretationem adhibitis his conditionibus: 1) *ſi modo in unitate catholica permanſerint, id eſt, ſi auctoritati pontificis ſe quiete placideque ſubmiſerint;* 2) *ſi cum ſuis coëpiſcopis conſenſerint &c.* Sed quid circuitione opus eſt, cum diſertis verbis pontificii tandem fateantur, infallibilitatem illam ſive privilegium non errandi in ſolo pontifice quærendum eſſe. Bellarminus lib. IV. de pontifice cap. 1. §. 4. *In diſputatione de verbo Dei oſtendimus, judicem controverſiarum non eſſe ſcripturam ſacram, nec ſeculares principes, nec privatos homines, quamvis probos & doctos, ſed eccleſiaſticos praelatos. In diſputatione vero de conciliis demonſtrandum erit, habere quidem concilia tam generalia quam particularia judicium de controverſiis religionis, ſed illud judicium tum demum eſſe firmum & ratum, cum acceſſerit ſummi pontificis confirmatio, proinde ultimum judicium* (nota) *ſummi pontificis eſſe.*

Cap. 2. §. penult. non improbat ſententiam illorum, qui ſtatuunt, *ipſam infallibilitatem non eſſe in cœtu conſiliariorum vel in concilio epiſcoporum, ſed in ſolo pontifice.* Lib. I. de clericis cap. 7. in reſp. ad arg. tertium: *Eccleſia eſt columna veritatis, quia ſemper audit Petrum, pro quo Dominus rogavit, ne deficeret ejus fides,* (hoc eſt, quia audit pontificem Petri ſucceſſorem.) Stapletonus relect. princ. fid. doctr. controverſ. III. quæſt. 6. p. 400. *Circa fidei definitionem & dubii dogmatis determinationem tanta ſemper fuit Romani pontificis auctoritas, ut unumquodque dogma pontifex Romanus prius damnaverit, vel ſynodo Romana prius ea de re habita, vel per literas ſuas ad concilium miſſas, antequam in concilium patres veniſſent, atque ejus doctrinam ac determinationem reliqui epiſcopi & concilii patres ſemper ad amuſſim ſecuti fuerint.* Gregorius de Valent. anal. de eccl. p. 207. commendat mercatorem quendam Italum ita diſcurrentem: *Mecum ſic ſtatuo, velle me pontificiam potius quam Lutheranam religionem amplecti, ob illud inprimis, quia illic compendio diſcere poſſum veritatem, videlicet ſi ajo, quod ait pontifex; nego, quod negat pontifex, rurſum ait ille, adnuo & ego.* Coſterus in enchir. controv. in loco de ſumm. pontif. p. 149. *Penes eccleſiam catholicam eſt judicium veritatis, ſed quod ea per vaſtum orbem diffuſa ſine graviſſimis incommodis unum in locum coire nequeat, & pro re nata quaeſtiones difficiles non raro exoriantur, neceſſum erat, majori compendio chriſtianorum commodis fideique integritati proſpicere. Chriſtus igitur ſumma ſapientia & caritate unum judicavit in eccleſia conſtituendum, nominandumque hominem, cui ſic ſuam praeſentiam ſanctique Spiritus gratiam addiceret, ut de quaeſtionibus fidei & religionis decernens nunquam erraret, ſed fidem ab apoſtolis plantatam inviolatam integramque ſemper conſervaret: ad quem in dubiis recurrerent omnes, doctrinam ſuam ad ejus collimarent, & ejus, quem non poſſe errorem proponere noſſent, ſententiam ſequerentur.* Et poſtea: *Hunc ſane non conveniebat alium eſſe quam illum hominem, cui cura totius eccleſiae committenda erat, beatum apoſtolum Petrum, ejusque ſucceſſores,* (pontifices Romanos.) Baronius in annalibus anno Chriſti 373. num. 21. *Ex arbitrio Romani pontificis pendet, decreta fidei ſancire & ſancita mutare.* Gregorius de Valent. tom. III. commentar. in Thomam pag. 24. edit. Venet. *Nomine eccleſiae intelligimus ejus caput Romanum pontificem.* Quo pertinet illud quorundam Scholaſticorum adſertum, *papam eſſe eccleſiam virtualiter.*

ἐπίκρισις de hac pontificiorum opinione.

§. CVI. Expendatur vero in examine hujus opinionis, 1) quam fallax ſit, eccleſiam catholicam adpellare, & ſolum pontificem Romanum intelligere, cum ipſe Bellarminus lib. III. de eccleſia cap. 17. circa finem recte ſcribat: *Una perſona non poteſt dici eccleſia:* 2) Quam ἄτοπον atque abſonum ſit, omnium dogmatum firmitatem ab unius Romani pontificis auctoritate & judicio arceſſere, & ultimam fidei chriſtianæ reſolutionem in pontificis pectus facere, cum hiſtoriæ & res ipſa teſtentur, quales ſint plerique illi Romani præſules, & quam impura ſint pectorum iſtorum ſcrinia. 3) Quam lubricum conſtituatur religionis noſtræ principium, ſi in pontificis infallibilitate illud conſtituatur. Ut enim prætermittam, non poſſe ex evidente aliquo ſcripturæ dicto infallibilitatem probari, cum ne unum quidem proferri poſſit, quod disertam pontificis Romani mentionem faciat, cumque omnia ſint a quæſtione aliena & nimis longe petita: ut etiam ſilentio prætercam craſſos illos aliquot pontificum errores, quos operoſa excuſatione palliare conantur; vel hoc ſolum obſervari peto, quod ne ipſi quidem Pontificii de infallibilitate illa ſive privilegio non errandi pontifici divinitus dato inter ſe conſentiant. Sic enim Bellarminus lib. IV. de pontifice cap. 2. *Secunda ſententia eſt, pontificem etiam ut pontificem poſſe eſſe haereticum & docere haereſin, ſi abſque generali concilio definiat, & de facto aliquando accidiſſe. Hanc opinionem ſequitur & tuetur Nilus in lib. adverſ. primat. papae, eandem ſecuti ſunt aliquot Pariſienſes, ut Gerſon*

ſon & Almain in libris de poteſtate eccleſiae, nec non Alphonſus de Caſtro lib. I. cap. 2. contra haereſes, & Adrianus VI. papa (nota) *in quaeſtione de confirmatione, qui omnes non in pontifice, ſed in eccleſia ſive in concilio generali tantum conſtituunt infallibilitatem judicii de rebus fidei.* De hac ſecunda ſententia ſub finem capitis Bellarminus pronunciat, quod *non ſit proprie haeretica, cum adhuc tolerentur ab eccleſia, qui eam ſequuntur. Tertia ſententia eſt in alio extremo, pontificem non poſſe ullo modo eſſe haereticum, nec docere publice haereſin, etiamſi ſolus rem aliquam definiat. Ita Albertus Piggius lib. IV. hierarch. eccleſ. cap. 8.* De hac ſententia ſub finem capitis pronunciat Bellarminus, quod *ſit probabilis, non tamen certa. Quarta ſententia eſt, pontificem, ſive haereticus eſſe poſſit, ſive non, non poſſe ullo modo definire, aliquid haereticum a tota eccleſia credendum.* Hanc opinionem dicit eſſe *communiſſimam fere omnium catholicorum:* Item *certiſſimam & adſerendam.* Recte autem addit Bellarminus particulam *fere*, nam ne hæc quidem opinio ab omnibus acceptatur. Gloſſa in cap. *a recta* 24. quæſt. 1. *Certum eſt, quod papa errare poteſt.* cap. *Si papa* diſt. 40. *Non licet papam reprehendere, niſi inveniatur a fide devius.* Panormitanus cap. ſignificaſti extra de elect. *Concilium poteſt damnare papam de haereſi.* Gerſonius lib. de poteſt. eccl. *Tam papa, quam epiſcopus ſunt a fide deviabiles.* (*) Patres concilii Baſileenſis in epiſt. ſynod. III. dicunt, *ſe ſaepius expertos eſſe & legiſſe papam errare.* Cuſanus lib. I. de concord. cathol. cap. 15. *Judicium fidei non eſt ſemper in nutu unius pontificis definibile, quia haereticus eſſe poteſt.* Alphonſus de Caſtro lib. I. adverſ. hæreſ. cap. 2. *Papa in fide errare poteſt, ut melius ſentientes tenent, etiam ex his, qui papatui plurimum favent, inter quos eſt Innocentius, ejus nominis quartus pontifex, in capitulo primo de ſumma Trinitate.* Arborius in theoſoph. lib. IV. cap. 32. *Papa poteſt errare in fide, & aberrant illi tota via, qui aliter ſentiunt.* Ibidem vocat eos *adſentatores, qui eum immunem a lapſu haereſeos & ſchiſmatis* dicunt. Genebrardus lib. IV. chronol. p. 807, *Multi papae fuerunt apoſtatici.* Ambroſius Catharinus in c. 2. Galat. *De quolibet alio papa praeter beatum Petrum ſit concluſio. Nihil prohibet, papam errare etiam in fide, ac deficere; etiamſi quidam novitii ſcriptores auſi ſunt oppoſitum defendere praeter communem ſenſum doctorum.* Eraſmus in adnotat. 1 Cor. VII. p. 327. *Si verum eſt, quod quidam adſeverant, pontificem Romanum errore judiciali non poſſe unquam errare, quid opus generalibus conciliis? cur datus adpellationi locus vel ad ſynodum vel ad eundem rectius edoctum &c. qui ſit, ut pontificis hujus decreta pugnent cum decretis illius?* Quid quod ipſe Bellarminus diſputat, *an papa haereticus deponi poſſit?* lib. II. de pontif. c. 30. ubi quinque opiniones catholicorum enumerat, inter quas amplectitur eam, quæ ſtatuit, *papam haereticum manifeſtum per ſe deſinere eſſe papam & caput;* atqui ſi papa poteſt fieri hæreticus manifeſtus, ubi manet privilegium infallibilitatis? ſi non poteſt fieri manifeſtus hæreticus, fruſtra quæritur, an in hoc caſu ab eccleſia deponi poſſit? Σοφὸν illud φάρμακον Bellarmini, quod *papa, ſi fiat haereticus manifeſtus, per ſe deſinat eſſe papa*, eſt plane *ἄσοφον*, hac enim ratione pronunciare poſſem, omnes veræ fidei confeſſores habere privilegium non errandi; quod ſi mihi objiceretur, mul-

(*) Papa poteſt errare, 1) circa perſonam, 2) actu externo ob metum mortis, 3) ut privatus homo, 4) facto, 5) ut doctor particularis opinionem ſuam obiter exponendo, 6) occulte propter cupiditatem præſidendi, 7) in caſu ab eccleſia nondum definito, 8) interpretative in hæreſin conſentiendo. Poteſt etiam exemplo errandi occaſionem præbere invitus & coactus falſa decidere, hæreticum ſimulare, fidemque catholicam exteriore profeſſione condemnare, quæ omnia Bellarminus fatetur & concedit lib. IV. de Rom. pont. cap 8. & ſeqq. uſque ad 15. qui etiam Liberium ab hæreſeos crimine liberare non valens hanc confeſſionem edit: *Niſi fateamur, Liberium aliquo tempore defeciſſe a conſtantia in fide tuenda, cogimur, Felicem II. qui Liberio vivente pontificatum geſſit, a numero pontificum excludere, cum tamen hunc ipſum Felicem, ut papam & martyrem eccleſia catholica veneretur.* GERH.

multos veræ fidei confeſſores fieri manifeſtos hæreticos & ab eccleſia excommunicari, reſpondere poſſem eodem modo, tales per ſe deſinere eſſe veræ fidei confeſſores, ideoque privilegio non errandi ex eo nihil decedere. Quilibet vero mature diſpiciat, an fidei ſuæ firmitatem arbitrio illius committere velit, de quo ne illi quidem certi ſunt, an privilegio non errandi inſtructus ſit, qui abſolute & ſimpliciter eum a nobis audiendum eſſe volunt. 4) Expendatur denique etiam iſtud, quod circulus committatur in hiſce diſputationibus de privilegio non errandi eccleſiæ catholicæ Romanæ conceſſo. Quæritur, *quare eccleſia non erret?* reſpondet Bellarminus, quia *epiſcopi ſeu praelati eccleſiaſtici non errant.* Quæritur ulterius, *quare Epiſcopi non errant?* reſpondet, quia *pontifex Romanus, Chriſti vicarius & Petri ſucceſſor, non errat*; eo enim tandem deveniendum, ut præcedens analyſis manifeſte oſtendit. Jam vero lib. III. de eccleſ. cap. 10. contrario modo procedit, epiſcopos ſcilicet non errare, quia eccleſia non errat. Sic enim ſcribit: *In epiſcopis poſſunt duo conſiderari. Primo quod locum Chriſti teneant, & quod propterea debeamus illis obedientiam, & quod ipſi non poſſint nos decipere in iis, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem: ſecundo quod habeant poteſtatem ordinis & jurisdictionis. Si primo modo conſiderentur, certi ſumus certitudine infallibili, quod iſti, quos videmus, ſint veri epiſcopi & paſtores noſtri. Nam ad hoc non requiritur nec fides, nec character ordinis, nec legitima electio, ſed ſolum ut habeantur pro talibus ab eccleſia. Cum enim ſint epiſcopi propter eccleſiam, non contra Deus adſiſtit eis, qui pro talibus habentur, ne errent in eccleſia docenda. Itaque ſunt illi veri epiſcopi & paſtores non abſolute, ſed quoad illa tria, quae diximus, quod eſt idem, ac ſi diceremus, eos non quidem in ſe eſſe veros epiſcopos, ſed tamen donec pro talibus habentur ab eccleſia, deberi illis obedientiam, cum conſcientia etiam erronea obliget: item tenere eos locum Chriſti de facto, non de jure, cum re ipſa populum Chriſti nomine regant: denique non poſſe ab illis eccleſiam decipi, cum eccleſia non poſſit errare.* Hæc omnia Bellarminus. Atqui an non hic eſt circulus manifeſtus, eccleſia non poteſt errare, quia epiſcopi non poſſunt errare. Viciſſim epiſcopi non poſſunt errare, quia eccleſia non poteſt errare?

Totam eccleſiam catholicam non errare.

§. CVII. Sepoſita igitur paulisper opinione pontificia noſtram in hac quæſtione ſententiam prius confirmabimus, ubi duo nobis demonſtranda erunt: I) Eccleſiam catholicam totam nunquam ita errare, ut non ſuperſint aliqui, qui ſimplicem verbi ductum ſequentes Spiritus ſancti directione in veritate & fide ſanctificentur ac conſerventur, ut retento ſalutis fundamento Dei virtute per fidem cuſtodiantur ad ſalutem, licet illi quandoque pauci ſint, & perturbatiſſimis eccleſiæ temporibus lateant, ut publice coram mundo non cognoſcantur. II) Eccleſiam viſibilem & particularem quamvis eccleſiam in fide errare poſſe, & de facto aliquando erraſſe, ſi a regula verbi cœleſtis abeat, a quo errandi periculo nec Romanam eccleſiam, a qua ſola tantopere illud amoliri conantur, excipimus. *Prius* non indiget longa demonſtratione, cum ab adverſariis concedatur. 1) Promiſſio Chriſti: Matth. XVI. 18. *Portae inferorum non praevalebunt adverſus eccleſiam*, eſt externæ & immotæ veritatis. Jam vero ſi tota catholica eccleſia involveretur erroribus contra fundamentum pugnantibus, portæ inferorum adverſus eam prævalerent. 2) Cum Matth. XXIV. 24. triſtiſſimum viſibilis eccleſiæ ſtatum Chriſtus prædiceret, verba ſua formavit hoc modo: *Surgent pſeudo-Chriſti & pſeudo-prophetae, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, εἰ δυνατόν, ſi fieri poſſet, etiam electi*; quo προσδιορισμῷ innuit, Deum in perturbatiſſimis eccleſiæ temporibus ſibi ſemper conſervare aliquos electos, qui erroribus fundamentum ſalutis evertentibus non involvantur, vel certe *finaliter* in illis non perſeverent, licet errores illi cataclyſmi inſtar viſibilis eccleſiæ miniſterium obruant. 3) Chri-

ſtus

ſtus promittit ſe adfuturum eccleſiæ *usque ad conſummationem ſeculi*, Matth. XXVIII. 20. ac apoſtolus *mortem Domini adnunciare* jubet, *donec ad judicium veniat.* 1 Cor. XI. 26. Quod ſi aliquando nulla prorſus electorum eccleſia ſupereſſet, quæ fundamentum ſalutis retineret, interrumperetur hæc Chriſti apud eccleſiam præſentia & efficacia. Quo pertinent ſimiles promiſſiones poſtmodum enumerandæ. 4) Ubicunque adminiſtratur baptiſmus, & capita doctrinæ catechetica manent reliqua, ibi aliqua Deo colligitur eccleſia; quia baptiſmus eſt ſacramentum *regenerationis ac renovationis*, Eph. V. 26. Tit. III. 5. cujus integritati & efficaciæ nihil quidquam decedit ex hæreſi adminiſtrantis, modo ſubſtantialia obſerventur, ut ſuo loco demonſtratum fuit, *ac verbum Dei nunquam redit vacuum.* Eſ. LV. 10 & 11. Jam vero ſacramentum baptiſmi & capita doctrinæ catecheticæ in perturbatiſſimo eccleſiæ ſtatu fuerunt divinitus conſervata. 5) Quemadmodum tempore Eliæ Deus ſibi *reſervavit ſeptem millia, quorum genua non curvaverunt ſe idolo Baal:* 1 Reg. XIX. 18. ita in magnis ac pene univerſalibus ſeductionibus ſemper ſibi ſervat aliquod ſemen ſanctum atque aliquas reliquias, quas Spiritus ſancti directione in veritate ſanctificat, & deducit in viam rectam. 6) Articulus ſymboli apoſtolici: *Credo eccleſiam catholicam*, perpetuo manet. Ergo Deus ſemper ſibi ſervat aliquam eccleſiam, quæ fidem catholicam tuetur; dicitur enim eccleſia catholica propter fidem catholicam fundamento prophetarum & apoſtolorum unice innitentem. Plura argumenta facile formari poſſunt; pertinent etiam ad hunc locum omnia ſcripturæ dicta, quæ de perpetua eccleſiæ catholicæ conſervatione & perpetua Dei apud illam præſentia loquuntur.

Eccleſiam viſibilem errare poſſe.

§. CVIII. *Poſterius* membrum, quod eccleſia viſibilis errare poſſit, variis argumentis demonſtrari poteſt. Conſiderabimus autem primo loco argumenta, quæ Bellarminus lib. III. de eccleſia cap. XVII. pro noſtra ſententia adducit, eademque diſſolvere conatur. I) Tempore Micheæ prophetæ omnes, qui erant quadringenti, excepto ſolo Michea, errarunt. 1 Reg. XXII. Ergo eccleſia *repraeſentativa* errare poteſt. Bellarminus excipit, *illos quadringentos prophetas fuiſſe pſeudoprophetas, neque id ignoraſſe vel ipſum Achab, qui eos conſulebat, cum enim rex Joſaphat quaereret*: Non eſt hic aliquis propheta Domini, per quem interrogemus Dominum? *reſpondit Achab*: remanſit unus, ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi niſi malum. Addit etiam, *praeter illos quadringentos prophetas in Samaria fuiſſe in Judaea multos alios prophetas, praeſertim vero ſacerdotes in Hieruſalem, quibus ex officio incumbebat, reſpondere ad conſulta de lege Domini.* Reſp. 1) Quadringenti illi prophetæ voluerunt omnino videri prophetæ Domini. Cum enim Joſaphat regi Iſraelis diceret v. 5. *Require, obſecro, hodie verbum Jehovae*, v. 6. *tunc congregavit rex Iſrael quadringentos illos prophetas*, inde v. 24. Zedekias unus ex quadringentis illis prophetis Micheam ſibi adverſantem percutit in maxillam dicens: *Quando tranſivit Spiritus Jehovae a me, ut adloqueretur te?* 2) Rex Joſaphat non eo ſenſu quærit, an ſit aliquis propheta Domini, quaſi quadringentos illos non habuerit pro veris prophetis Domini, ſed ſenſu potius contrario, an ſcilicet præter illos adhuc alius ſuperſit, ſic enim habet textus hebræus: *Numquid non hic propheta Domini* עוד *ultra, vel ulterius, & requiramus ab eo?* hoc eſt, num præter hos ſupereſt alius? Si Joſaphat pius rex quadringentos illos prophetas non habuiſſet pro veris prophetis, nunquam fuiſſet ipſorum conſilium ſecutus, in bellum cum rege Iſrael proficiſcens, repudiato Micheæ conſilio. 3) Manifeſte igitur ex hac hiſtoria adparet, illos, qui pro veris prophetis ſeſe venditant, errare poſſe, atque eccleſiam non eſſe ex multitudine æſtimandam. Micheas erat ſolus, illi vero multi, nec minus

1) Tempore Micheæ errabant omnes prophetæ 1 Reg. XXII.

nus ſancti videbantur, quam Micheas, nihilominus illi multi errabant, Micheas ſolus veritatem prædicabat. 4) Si ex Samaria in Judæam & metropolin ejus Hieroſolymam proficiſcamur, videbimus corruptelas & errores in eam quoque eccleſiam fuiſſe receptos. *Joſaphat nondum abſtulerat excelſa, ſed adhuc populus contra legem Dei in illis ſacrificia offerebat.* 1 Reg. XXII. 44. Joſaphato ſucceſſit Joram, de quo Elias conqueritur, *quod inceſſerit per iter regum Iſrael, & fornicari fecerit Judam & habitatores Jeruſalem, imitatus fornicationem domus Achab.* 2 Paral. XXI. 13. an vero hoc non eſt errare? 5) Pontificem & ſacerdotes Hieroſolymitanos in terra Judæ non fuiſſe ab errore immunes, manifeſte patet ex eo, quod *ad mandatum Achaz regis Judae ſacerdos Urias exſtruit altare idololatricum ad exemplar & ſimilitudinem ejus, quod rex Damaſci viderat*, 2 Reg. XVI. 11. & quod *rex Achaz clauſerit januas templi Dei, & fecerit altaria in univerſis angulis Jeruſalem.* 2 Paral. XXVIII. 24. *Temporibus Joſiae liber legis in domo Dei inveniebatur.* 2 Reg. XXII. 8. Ex quo ſupina ſacerdotum negligentia intelligitur, quod paſſi fuerint, librum legis inter rudera & quiſquilias templi deliteſcere. Quis vero dubitare poteſt, neglecto & quodammodo amiſſo legis libro publicos errores in eccleſia regni Judæ invaluiſſe? 6) Tempore Jeremiæ ſacerdotes Hieroſolymitani ex eodem Spiritu cum Bellarmino pronunciabant, quod datum ſibi ſit non errandi privilegium, ideoque pertinaciter Jeremiæ reſiſtebant. *Agite*, (inquit populus Jer. XVIII. 18.) *cogitemus contra Jeremiam cogitationes, non enim peribit lex a ſacerdote, nec conſilium a ſapiente, nec ſermo a propheta; agite percutiamus eum lingua, & non attendamus ad univerſos ſermones ejus.* XX. 1. *Phaſſur, filius Emmer, ſacerdos, qui conſtitutus erat princeps in domo Domini, Jeremiam percutit, & in carcerem conjicit.* VII. 4. Provocant *ad templum Domini*, id eſt, ad ſacerdotium Leviticum divinitus inſtitutum & ad ſucceſſionem in cathedra Aaronis; interim tamen graviſſimos errores foverunt verbum Domini per prophetam adnunciatum repudiantes. c. XXI. 7. & 8. fit decretum ſynodale a ſacerdotibus, prophetis & univerſo populo de interficiendo Jeremia, *moriendo morieris*, inquiunt. Ergo tunc erravit viſibilis eccleſia, ſacerdotes ſcilicet, qui officia eccleſiaſtica gerebant, & populus.

§. CIX. II) Eſaj. LVI. 10. *Speculatores ejus cæci omnes, neſciverunt univerſi.* Ergo eccleſia *repraeſentativa* in ſacerdotum multitudine conſiſtens errare poteſt. Excipit Bellarminus, *verba illa prophetarum eſſe figurata, & dirigi quidem ad omnes, non tamen revera intelligi debere de omnibus, ſed de multis.* Reſp. 1) Sane verum eſt, Deum ſibi perpetuo conſervare quasdam reliquias ſanctorum in corruptiſſimo viſibilis eccleſiæ ſtatu. Eſa. I. 9. *Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma fuiſſemus, ipſi Amorrhae ſimiles fuiſſemus.* Eſ. XXIV. 13. *Ita erit in medio terrae & in medio populorum, ut ſi quis paucas olivas, quae remanſerunt, ex olea decutiat, aut racemationem faciat, vindemia conſummata.* Soph III. 12. *Relinquam mihi in medio tui populum pauperem & tenuem, qui ſperabit in nomine Domini &c.* relinquitur interim, quod multitudo illa ſacerdotum, quæ eccleſiæ titulum ſibi arrogavit, turpiter erraverit. 2) Id quod emphaſis verborum propheticorum manifeſte comprobat. v. 10. Speculatores ejus cœci *omnes*, neſcierunt *univerſi*, v. 11. *ipſi paſtores* ignoraverunt intelligentiam, *omnes* in viam ſuam declinaverunt &c. 3) Quo referendæ ſunt ſimiles querelæ propheticæ: Jer. II. 8. *Sacerdotes non dixerunt: ubi eſt Dominus? & tractantes legem neſcierunt me, & paſtores praevaricati ſunt in me, & prophetae prophetarunt in Baal &c.* V. 31. *Prophetae prophetabant mendacium, & ſacerdotes adplaudebant eis.* VI. 13. *A propheta usque ad ſacerdotem omnes faciunt mendacium.* VIII. 8. *Quomodo dicitis: ſapientes nos ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? vere mendacium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum.* v. 9. *Confuſi ſunt ſapientes, verbum enim Domini pro-*

2) Eſ. LVI. 10. *Speculatores ejus cæci omnes.*

projecerunt, & ſapientia nulla in eis eſt. v. 10. *A propheta usque ad ſacerdotem cuncti faciunt mendacium.* c. X. 21. *Stulte egerunt paſtores, & Dominum non quaeſierunt, propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum diſperſus eſt.* c. L. 6. *Grex perditus factus eſt populus meus, paſtores eorum ſeduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus.* Ezech. VII. 26. *Lex peribit a ſacerdote & conſilium a ſenioribus.* XXII. 26. *Sacerdotes violenter oppreſſerunt legem, & polluerunt ſanctuaria mea;* quod repetit Zephanias III. 4. Malach. II. 7. *Labra ſacerdotis cuſtodiant ſcientiam, & legem requirant ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum eſt;* (de jure ſcilicet tales eſſe debebant, ſed quales fuerint de facto, ſtatim ſubjicitur) v. 8. *Vos autem receſſiſtis de via, & ſcandalizaſtis plurimos in lege, irritum feciſtis pactum Levi.* Plura vide ſuperius §. 90.

3) Summi ſacerdotes in concilio ſuo Chriſtum condemnarunt.

§. CX. III) In paſſione Domini ſummus ſacerdos cum omnibus ſacerdotibus & ſenioribus populi condemnaverunt Chriſtum, ipſumque reum mortis eſſe ſtatuerunt, Marc. XIV. totus etiam populus a ſacerdotibus ſeductus clamavit ad Pilatum: *Crucifige eum.* Marc. XV. Eodem tempore apoſtoli omnes ſcandalum paſſi ſunt. Matth. XXVI. Ergo eccleſia viſibilis tunc temporis non fuit ab errore immunis. Excipit Bellarminus: 1) *Sacerdotes & pontifices non habuiſſe privilegium non errandi, niſi usque ad tempora Chriſti, Chriſto autem docente parum oberat illorum error.* Reſp. laudamus Bellarminum, quod veritatis fulgore convictus concedit, ſacerdotes illos & pontifices non fuiſſe amplius Dei eccleſiam, nec habuiſſe infallibilitatem Chriſto præſente & docente, qua in parte diſcedit ab Hoſio cardinale, qui lib. II. contra proleg. Brentii adſerit, *illos fuiſſe eccleſiam & concilium illud fuiſſe legitimum, cui Spiritus ſanctus interfuerit ac praefuerit;* uti etiam a Stapletono, qui lib. II. de princip. doctr. cap. 11. ſtatuit, *paucos illos & obſcuros homines, qui in Chriſtum crediderunt, eumque ſecuti ſunt, non fuiſſe eccleſiam, ſed totam illam populi multitudinem, quae ſynagogam & templum venerabatur, & quae pontificibus, ſcribis & Phariſaeis in doctrina fidei & morum obtemperabat.* Diſcedit etiam a Cano lib. V. locorum cap. ult. reſponſ. ad argum. 2. & Hardingo reſp. ad apolog. Anglic. cap. 6. ſect. 3. p. 6. Interim autem nondum ſatisfactum eſt noſtro argumento, quid enim fiet de temporibus Chriſti adventum proxime antegreſſis? an tunc habuerunt ſacerdotes & pontifices privilegium non errandi? atqui errores illi, quos Chriſtus in eis taxat, non tunc demum nati & propagati ſunt, cum Chriſtus docere inciperet, ſed longo tempore duraverant, unde *antiquitatis* pallio ornabantur. Matth. V. 21. Sectæ illæ Phariſæorum, Sadducæorum & Eſſenorum Chriſto docente non erant recentes, ſed inveteratæ. Præterea ſacerdotes, ſcribæ & Phariſæi, etiamnum poſt Chriſti adventum *ſedebant in cathedra Moſis,* & certo reſpectu *audiendi* erant. Matth. XXIII. 2. Ergo nondum deſierat privilegium non errandi tempore Chriſti, ſi tale quid accepiſſent. Lombardus lib. III. ſent. diſt. 3. ſtatuit, *in Chriſti morte demum omnia legalia eſſe terminata.* Quodſi legalia omnia valuerunt usque ad Chriſti mortem. Ergo ſacerdotium, ac proinde quæ privilegia ex ſacerdotio illi habuerunt, ad mortem usque Chriſti retinuerunt. Joh. XI. 51. Caiphas a Spiritu ſancto vocatur adhuc ἀρχιερεύς. 2) De populo Bellarminus reſpondet, *non fuiſſe omnes Judaeos, ſed aliquos tantum & forte minorem partem, cum in ipſa urbe fuerint Nicodemus, Joſeph Arimathus, & multi alii, quibus diſplicebat, & extra urbem in tota Judaea aliqui, & in toto orbe terrarum erant plurimi Judaei diſperſi, qui nihil ſciebant de morte Chriſti, & proinde in vera fide & religione permanebant.* Reſp. hoc probat, graſſantibus corruptelis publicis Deum tamen ſibi quosdam electos conſervare, interim perſtat argumentum noſtrum, quod publicum viſibilis eccleſiæ miniſterium tunc temporis fuerit corruptum & graviſſimis erroribus deformatum; pauci enim illi, qui rabiem multitu-

dinis contra Chriſtum improbabant, erant occulti, nec procedebant in medium, errores concilii illius damnantes, nec peculiare & publicum divini cultus exercitium ab omnibus corruptelis liberum habebant. Id ipſum dicimus, quando adſerimus, catholicam eccleſiam totam non involvi erroribus contra fundamentum pugnantibus, interim tamen viſibilem eccleſiam errare poſſe. 3) De diſcipulis reſpondet, *non eſſe probabile*, *quod fidem amiſerint*, *cum non legantur reprehenſi*, *niſi de fide reſurrectionis*; *eam vero non potuerunt amittere*, *cum nunquam eam habuerint*, *niſi poſtquam Dominus reſurrexit*. Reſp. hiſtoria evangelica diſerte de illis teſtatur, quod errorem communem de terreno ac mundano Chriſti regno ſecuti fuerint, itemque de Elia Thesbite in propria perſona ante Meſſiæ adventum redituro, inde eſt, quod in paſſione Chriſti graviſſimum patiuntur fidei ſuæ ſcandalum, ac magiſtrum ſuum turpiter deſerunt. Nugatorium eſt, quod Bellarminus dicit, *apoſtolos non amiſiſſe fidem reſurrectionis*, *quam nunquam acceperant*. Atqui debebant omnino fidem illam habere, & firmiter credere Chriſti reſurrectionem, a prophetis & a Chriſto ipſo toties prædictam, ſi hæc ignorantia in apoſtolis non fuit error, cur quæſo Chriſtus tam graviter eos hoc nomine reprehendit? Quod Bellarminus addit, *Petrum in corde retinuiſſe fidem ea ipſa nocte*, *qua Chriſtum abnegavit*, idque ex verbis Chriſti: Luc. XXII. 32. *rogavi pro te*, *ne deficeret fides tua*; demonſtrare conatur, id vero noſtrum non poteſt nec debet mereri adſenſum. Quomodo enim fides cum abnegatione Chriſti conſiſtere poteſt? Chriſtum confiteri eſt fidei, eundem abnegare eſt perfidiæ. *Qui me negaverit coram hominibus*, inquit Chriſtus Matth. X. 33. *negabo & ego eum coram Patre meo*, *qui in cælis eſt*. *Ex abundantia cordis os loquitur*, inquit idem Matth. XII. 34. Quid quod ipſe Bellarminus ſub finem capitis 13. præced. ſcribit: *Non ſunt boni*, *nec ſalvantur*, *qui non confitentur fidem*, *ſed ea in corde retenta exterius profitentur perfidiam & idololatriam*, cum Rom. X. dicat apoſtolus: *Corde creditur ad juſtitiam*, *ore fit confeſſio ad ſalutem &c.* Si illi, *qui non confitentur* exterius fidem Chriſti, non poſſunt eſſe membra eccleſiæ, ut ibidem Bellarminus diſputat, quanto minus de illis, *qui abnegant fidem*, dici poteſt, quod maneant eccleſiæ membra? Quomodo Chriſtus pro Petro rogaverit, ne deficeret ipſius fides, ibidem diſerte exponitur: *tu autem converſus confirma fratres tuos*, qua de re in harmonia evangelica dicentur plura. 4) In quibusdam editionibus additur hæc exceptio, *apoſtolos tum temporis nondum fuiſſe epiſcopos*, *niſi deſignatos*, *ſed ſolum partes eccleſiae materiales*, *ideoque errare potuiſſe*. Reſp. non tantum deſignati erant apoſtoli, ſed etiam apoſtolatum ac docendi miniſterium jamdum exercuerant; miſſi erant ad docendum evangelium, & inſtructi poteſtate faciendorum miraculorum. Præterea ſi ſacerdotes tunc temporis errarunt, & ſi apoſtoli errarunt, quod utrumque concedit Bellarminus, utique non ſuperfuit miniſterium aliquod eccleſiæ viſibilis ab erroribus & corruptelis liberum, id quod ſententiæ noſtræ confirmandæ ſufficit.

Alia ſententia noſtræ argumenta.

§. CXI. Hæc ſunt argumenta illa, quæ pro noſtra ſententia Bellarminus adfert, & ſubjicit, *haec ſatis levia eſſe*, *nec magno negotio refelli poſſe*, quaſi vero nec plura nec fortiora ſupereſſent argumenta, quam illud eſt, quod *de unica candela in triduo ante paſcha in officio nocturno lucente* ibidem ſubjicit. Producimus igitur argumenta ſequentia. I) Si eccleſia viſibilis in vet. teſt. ſub lege potuit errare, & fœdiſſime quandoque actu erravit circa fidem, ſequitur etiam nov. teſt. eccleſiæ id ipſum contingere poſſe. Ratio *conſecutionis* hæc eſt, quia illa non minus præclaras & magnificas promiſſiones de præſentia, conſervatione & protectione divina, quam hæc accepit, *conditionales* tamen omnes, nimirum ſi verbo divinitus promulgato audientes & obſequentes eſſent. Levit. XXVI. 11. 2 Paral. XV. 2. Pſ. CXXXII. 13. Jer. VII. 13. &c. Jam vero eccleſia viſibilis vet. teſt. ſub lege potuit

1) Eccleſia vet. teſt. ſæpius erravit.

errare

& fœdiſſime quandoque erravit, id quod nat diexodus hiſtorica ſuperius §. 94. ita. Ergo etiam eccleſiæ nov. teſt. id contingere poteſt. Reſpondere ſolent, *ſimilitudinem promiſſionum divinarum eccleſiam Iſraeliticam vet. & chriſtianam ſt.* Piſtorius in hodeg. p. 97. *Reſp.* non ullo ſcripturæ dicto probari, eccleſiæ ſt. *abſolutas* quaſdam promiſſiones eſſe quinimo non minus ſunt *conditionales*, uæ vet. teſtamenti eccleſiæ fuerunt da-. VIII. 31. *Si manſeritis in ſermone vere diſcipuli mei eritis.* Joh. XV. 14. *nici mei eſtis, ſi feceritis, quae praeciis.* 1 Tim. VI. 3. *Qui aliter docet, & quieſcit ſanis ſermonibus Chriſti, & ei, ecundum pietatem eſt, doctrinae, ſuper- nihil ſciens &c.* Hebr. III. 6. *Domus mus, ſi fiduciam & gloriam ſpei usque n firmam retineamus.* v. 14. *Participes effecti ſumus, ſi tamen initium ſubſtans usque ad finem firmum retineamus.* Jo- illam eccleſiam, in qua dominatur unctio s, admonet, *ut a ſeductoribus ſibi caveat,* II. 18. & 24. expreſſe addit conditionem: *anſerit in vobis, quod ab initio audivi- vos in Filio & Patre permanebitis.* Vide hujus rei in ſeptem eccleſiis Aſiaticis I. & III. Apoſtolus Paulus in epiſtola ad am eccleſiam (quæ unice privilegium il- errandi ſibi arrogat) exarata liquidiſſime t, promiſſiones eccleſiæ nov. teſt. da- minus eſſe conditionales, quam pro- es teſtamenti veteris. Sic enim ſcribit I. 19. *Dices, fracti ſunt rami, ut ego inſe- o. Bene, propter incredulitatem fracti u autem fide ſtas, noli altum ſapere;* v. 21. *Si enim Deus naturalibus ra- pepercit, ne forte nec tibi parcat.* v. 22. *rgo bonitatem & ſeveritatem Dei, in dem, qui ceciderunt, ſeveritatem, in te onitatem, ſi permanſeris in bonitate, & tu excideris.* Argumentatur apo- b eccleſia Judaica ad eccleſiam chriſtia- n ſolum ut a pari, ſed etiam ut a ma- minus. Quo enim uberior eſt Dei gratia in nov. teſt. & quo illuſtriores promiſſiones eccleſiæ nov. teſt. datæ ſunt, eo atrociores pœnæ & tenebræ denſiores contemtoribus verbi ſunt exſpectandæ; quæ omnia ex ſequentibus erunt clariora.

2) Exſtant prædictiones divinæ de magna quadam ſeductione.

§. CXII. II) Si exſtant prædictiones divinæ de magna quadam & pene univerſali ſeductione a fide temporibus antichriſti in nov. teſt. futura, non poteſt dici, publicum viſibilis eccleſiæ miniſterium in nov. teſt. perpetuo futurum eſſe incorruptum. Ratio *conſecutionis* eſt manifeſta, quia hæc duo, videlicet univerſalis pene apoſtaſia & incorruptum eccleſiæ viſibilis miniſterium ἀντιφατικῶς ſibi invicem opponuntur. Sed exſtant tales prædictiones: Matth. XXIV. 24. *Surgent multi pſeudo Chriſti & pſeudo-prophetae, & dabunt ſigna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poſſit, etiam electi,* quem locum de temporibus antichriſti intelligendum eſſe, Hieronymus in comment. recte admonet. Luc. XVIII. 8. *Cum venerit filius hominis, putas inveniat fidem in terra?* quem locum Theophylactus itidem interpretatur de temporibus antichriſti, ac dicit, *tunc fore raritatem fidelium, & Chriſtum venientem in nubibus non inventurum eſſe fidem in terra, niſi in paucis.* 2 Theſſ. II. 3. *Non venit dies Domini, niſi venerit prius defectio, ἡ ἀποςασία,* (ubi apoſtolus manifeſte loquitur de magna quadam & pene univerſali apoſtaſia, particulares enim jamdum contigerant complures;) *& revelatus fuerit homo ille ſceleratus, filius perditionis,* v. 4. *qui eſt adverſarius, & effertur ſupra omnem, qui dicitur Deus aut numen, adeo ut in templo Dei ſedeat oſtentans ſe ipſum eſſe Deum,* (ubi prædicitur in ipſo templo Dei, hoc eſt, in eccleſia, antichriſtum dominaturum & multos ſeducturum;) v. 9. *cujus adventus ſecundum operationem ſatanae cum omni potentia & ſignis ac prodigiis mendacibus.* (Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei. cap. 19. & Chryſoſtomus hom. IV. in 2 Theſſ. ſtatuunt vocari prodigia mendacia, *vel quia erunt ementita ac ludificantia, vel quia*

V 3 *multos*

multos ad mendacium inducent.) v. 10. *Quia caritatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent;* v. 11. *mittet illis Deus* ἐνέργειαν τῆς πλάνης *efficaces errores, ut credant mendacio,* v. 12. *ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati.* 1 Tim. IV. 1. *Spiritus manifeſte dicit, quod in noviſſimis temporibus apoſtatabunt quidam a fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus, & doctrinis daemoniorum,* v. 2. *in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conſcientiam,* v. 3. *prohibentium nubere, abſtinere a cibis, quos Deus creavit &c.* 2 Tim. IV. 3. *Erit tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus,* v. 4. *& a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* 2 Petr. II. 1. *Erunt in vobis magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis & eum, qui emit eos, Dominum abnegabunt ſuperinducentes ſibi celerem perditionem,* v. 2. *& multi ſequentur ipſorum luxurias, per quos via veritatis blaſphemabitur.* Apoc. XII. 6. *Mulier* (eccleſiæ typus) *fugit in ſolitudinem.* XIII. 8. *Adoraverunt beſtiam* (antichriſti typum) *omnes, qui inhabitant terram, quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitae agni.* v. 16. *Faciet omnes, puſillos & magnos, & divites & pauperes, & liberos & ſervos habere characterem in dextra manu ſua aut in frontibus ſuis.* XVII. 2. *Cum meretrice illa magna* (antichriſti figura) *fornicati ſunt reges terrae, & inebriati ſunt, qui inhabitant terram, de vino proſtitutionis ejus.* XVIII. 3. *De vino irae ſcortationis ejus biberunt omnes gentes, & reges terrae cum ea ſcortati ſunt, & mercatores terrae de virtute divitiarum ejus divites facti ſunt.* Hæ prædictiones non minus a Spiritu ſancto, qui eſt Spiritus veritatis, ſunt editæ, quam ampliſſimæ illæ promiſſiones; ac evidenter docent, fore tempus, quo totius viſibilis eccleſiæ miniſterium publicum futurum ſit corruptum, invaleſcentibus ſcilicet & graſſantibus erroribus publicis in toto orbe. Præpoſterum igitur foret, ſi clauſis oculis & auribus eas præterire velimus, & tantum declamitare de promiſſionibus amplis & illuſtribus eccleſiæ factis, proinde ut olim Judæi clamabant: *Templum Domini, templum Domini* Jer. VII. 4. comminationem interim de templi abjectione metuendam, ſi inobedientes eſſe perrexerint, alto ſilentio involventes.

3) Eccleſiæ particulares monentur, ne errent, neve ſeductoribus aures præbeant.

§. CXIII. III) Quicunque monentur, ne errent, & jubentur cavere pſeudodoctores, ne ſeducantur, & propter admiſſos errores reprehenduntur, ab erroris periculo non ſunt immunes. Ratio *conſecutionis* eſt manifeſta, ſi enim haberent abſolutum quoddam non errandi privilegium, fruſtra tales admonitiones inſtituerentur. Jam vero eccleſiæ particulares monentur, ne errent, jubentur cavere pſeudoprophetas, ac propter admiſſos errores reprehenduntur. Matth. VII. 15. *Cavete a pſeudoprophetis, qui ad vos veniunt in veſtitu ovium, intus autem ſunt lupi rapaces* XXIV. 23. *Si quis vobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, nolite credere.* v. 24. *Surgent enim pſeudo Chriſti & pſeudoprophetae;* v. 25. *ecce praedixi vobis &c.* Act. XX. 28. *Attendite vobis ipſis & univerſo gregi, in quo Spiritus ſanctus vos poſuit epiſcopos;* v. 29. *quia intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi graves in vos non parcentes gregi,* v. 30. *& ex vobis ipſis exſurgent viri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe,* v. 31. *propterea vigilate.* 2 Cor. XI. 2. *Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto;* v. 3. *timeo autem, ne ſicut ſerpens Evam ſeduxit ſua aſtutia, ita corrumpantur ſenſus veſtri, & excidant a ſimplicitate, quae eſt in Chriſto.* Gal. III. 1. *O amentes Galatae, quis vos faſcinavit non obedire veritati!* 1 Joh. IV. 1. *Probate ſpiritus, an ſint ex Deo?* Apoc. II. 5. *Memor eſto, unde excideris, & age pænitentiam,* v. 15. *Habes tenentes doctrinam Nicolaitarum,* v. 16. *ſimiliter pænitentiam age &c.* Si excipere velint, *curam illam apoſtoli Pauli & præmonitiones ad ſingulos fideles, non autem ad integras eccleſias pertinere;* opponimus illis, quod 2 Cor. XI. 28. diſerte dicat, *curam ſibi incumbere de omnibus eccleſiis.*

leſis. Præterea quod ſingulis fidelibus compe-
it, illud etiam toti eccleſiæ, quæ eſt cœtus
idelium, tribui poteſt. Si excipere velint,
*liam eſſe rationem eccleſiae Romanae, quam
aliquarum partieularium eccleſiarum*; petimus
erta hujus diverſitatis & privilegii teſtimonia,
x ſcripturis illa nondum potuerunt hactenus
roferri. Certe apoſtolus eadem cura & ſoli-
itudine de Romana eccleſia tenetur: Rom. XI.
o. *Per incredulitatem fracti ſunt*, (Judæi) *tu
ero fide conſtitiſti, ne efferaris animo*. v. 21.
*Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit,
ide, ne qua fiat, ut nec tibi parcat*. v. 22.
*Vide igitur bonitatem & ſeveritatem Dei, in
os quidem, qui ceciderunt, ſeveritatem, in te
utem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate,
lioquin & tu excideris*. In quem locum ſic
ommentatur Chryſoſtomus: *Inſtituit illos
emere*, ὐ γὰρ ἀκίνητά σοι μένει τὰ ἀγα-
θὰ, ἐὰν ῥαθυμῇς. Ergo ignotum fuit Chry-
oſtomo hoc privilegium non errandi Ro-
manæ eccleſiæ datum. Rom. XVI. 17. admonet
llos, ut *obſervent eos, qui diſſenſiones &
ſcandicula praeter doctrinam, quam didi-
cerunt, faciant, & ab illis declinent*. Ne-
que vanam ac fruſtraneam fuiſſe hanc curam
& præmonitionem apoſtolicam, facile depre-
hendet, qui ſtatum eccleſiæ Romanæ hodier-
næ cum primævæ eccleſiæ Romanæ ſtatu, qualis
ſcilicet in epiſtola illa apoſtolica deſcribitur,
conferre velit. Si excipiant, *Romanae eccle-
ſiae hoc eſſe ſingulare privilegium, quod in fi-
de non erret, cum fides illius adnuncietur in
toto mundo*; Rom. I. 8. reſpondemus, idem
præconium ab apoſtolo tribui eccleſiæ Theſſa-
lonicenſi: 1 Theſſ. I. 8. *A vobis perſonuit
ſermo Domini non ſolum in Macedonia &
Achaia, verum etiam in omni loco fides noſtra,
quae eſt in Deum, dimanavit*. Nihilominus
apoſtolus ex pia ſolicitudine ad Theſſalonicen-
ſes ſcribit: 1 epiſt. III. 5. *Miſi ad vos Ti-
motheum, ut cognoſceret fidem veſtram, ne
tentaſſet vos ille, qui tentat, & inanis factus
eſſet labor noſter*. Si excipiant, *Romanam
eccleſiam ideo non errare, quia pontifex Ro-
manus Chriſti vicarius & Petri ſucceſſor illi
praeſidet*; reſpondemus, & multos & magnos
Romanorum pontificum errores recenſeri poſ-
ſe, unde recte ſcribit Lyranus in cap. XVI.
Matth. *inventum eſſe, multos pontifices apoſta-
taſſe a fide*. Marcellinus immolavit idolis (*),
Liberius ſubſcripſit arianiſmo (**). Honorius
factus

(*) *Hiſtoria de* Marcellini lapſu, cujus rumor olim ubique fuit diffuſus, innititur ſola auctoritate concilii *Sinueſſani*, quod Baronius ad ann. CCCIII. refert. Verum acta hujus concilii conficta eſſe, vel exinde facile intelligitur, quoniam apud ſcriptores antiquiſſimos, Eusebium, Hilarium, Athanasium, Ruffinum, Augustinum, Dionysium, romanum monachum, qui, imperante Iustiniano *collectionem, ſeu codicem canonum eccleſiaſticorum* confecit, aliosque nulla ejusdem occurrit mentio. Vt alia argumenta, quibus luculenter comprobari poteſt, acta hujus concilii eſſe ſuppoſititia, haud urgeamus. Vid. tamen Jac. Basnagium in *hiſt de l'egliſe tom. I. p. 364*. Vnde & eorum ſententiæ lubentes ſubſcribimus, qui hiſtoriam de lapſu Marcellini dubiam maximeque incertam pronunciant; licet Nicolaus I. qui ſeculo IX. eccleſiæ romanæ præfuit, nec non pontificale Damasi, breviaria item romana, Platina, Baptista Mantuanus, aliique ſcriptores iſtud Marcellini facinus tanquam rem certam commemorent Vid. auctores a celeberr. Walchio in *der hiſtorie der römiſchen Päbſte p. 68*. excitatos; quibus Jo. la Placette in *obſerv. hiſt. eccleſiaſt.* itemque Basnagius, Tillemontius aliique jungi merentur. Add. ſi placet, *commentationem* noſtram *hiſtorico-theolog. de fallibili pontificis rom. auctoritate ex actis concilii Conſtantienſis maximam partem deductam, cap. V. §. IX. p. 221. ſeqq.* ubi inter alia & hoc obſervavimus, licet hiſtoria hæc, ſi non penitus falſa, ſaltim maxime ſuſpecta ſit, hoc tamen exinde deduci poſſe conſectarium, perſuaſum olim fuiſſe, pontificem rom. in hæreſin poſſe incidere. „Qui enim crediderant, „Marcellinum idolis ſacrificaſſe, illis quidem & in „publicam hæreſin pontificem labi poſſe, tueri ne„ceſſum fuit, cum idololatria omnibus erroribus ſit „deterior.„

(**) Non unum, ſed tria eaque diverſiſſima ſunt crimina, de quibus Liberium P. R. adcuſarunt veteres. *Primum* eſt communio cum Arianis inita; *alterum* damnatio Athanasii propter veritatem ſtrenue defenſam exulantis ac latitantis; *tertium* denique ſubſcriptio confeſſionis Sirmienſis ab Arianis compoſitæ, cujus ſupra mentionem facit Gerhardus noſter. Tres vero fidei formulæ ab Arii adſeclis diverſis temporibus in civitate Sirmienſi fuerunt confectæ, quarum *prima* an. CCCLI.
Pho-

factus eſt monotheleta. (*). De tota hac re ſuo loco plura. Si propter papam Romæ reſidentem Romana eccleſia non poteſt errare, idem privilegium tribuendum fuerit eccleſiæ Avenionenſi in Gallia, cum totos annos 70. & amplius papa olim Avenioni fuerit commoratus (**) & eccleſiæ illi præſederit. Bellarminus lib. IV. de pont. Rom. cap. IV. concedit, *nec ex ſcriptura nec ex traditione probari poſſe, ſedem apoſtolicam ita fixam eſſe Romae, ut inde auferri non poſſit.* Ergo nec privilegium illud non errandi erit certum.

4) Experientia teſtatur, eccleſiam nov. teſt. erraſſe.

§. CXIV. IV) Quod experientia teſtatur eſſe factum, de eo fruſtra diſputatur, an fieri poſſit? Atqui experientia teſtatur, eccleſiam viſibilem & eccleſias particulares in nov. teſt. erraſſe. Ergo fruſtra diſputatur, an illud fieri poſſit. *Adſumtum* variis exemplis confirmari poteſt. 1) Apoſtoli erraruut ſequentes communem erro-

rem de regno Meſſiæ terreno & de reditu
Thesbitis. Duo ſummi apoſtoli Petrus &
hannes, poſtquam Chriſtus ex mortuis
rexerat, ad monumentum currunt, &
invento in eo Chriſti corpore admirantur.
dum enim noverant ſcripturas, inquit Joh
XX. 9. *quod oporteret eum a mortuis re*
re. Act. I. 6. ex pervulgato errore omnes
runt: *Num hoc tempore reſtitues regnum*
lis? Poſt adſcenſionem Chriſti & collati
Spiritus ſancti tota fere viſibilis eccleſia a
ſtolis collecta de vocatione gentium err
de Petrus divina viſione admonitus fuit,
ad Cornelium gentilem μηδὲν διακρινό
Actor. X. 20. ac poſtmodum cogitur hu
facti rationem reddere toti eccleſiæ. Act.
Petrus etiam, quem eccleſiæ caput fuiſ
cunt, non intelligebat abrogationem le
remonialis, unde cibos quosdam adhu
mundos eſſe ſtatuebat. Act. X. 14. Paulus
diſerte teſtatur, *quod non inceſſerit recti*
prout evangelii veritati congruebat. Gal.

PHOTINO oppoſita, ut orthodoxa defenditur ab HILARIO libr. de *ſynod. ſeu de fide orientalium p. m.* 338. altera vero circa ann. *CCCLVII.* confecta; Arianiſmum ſapit adſeritque, patrem filio majorem eſſe, & quidem *honore, dignitate, deitate*; tertia denique ann. *CCCLVIII.* a MARCO ARETHUSIO conſcripta, hodie quidem non amplius exſtat, eandem tamen ſemiarianam fuiſſe, rationibus minime contemnendis comprobarunt viri erudlti. Hinc enata eſt quæſtio: cuinam ex tribus hiſce formulis ſubſcripſerit LIBERIUS? Qui hujus pontificis exiſtimationi conſulere voluerunt, perſuadere aliis anniſi ſunt, primam ex Sirmienſibus formulis a LIBERIO fuiſſe ſubſcriptam, quae omnino fuerit orthodoxa. Hanc ſententiam amplexi ſunt BARONIUS, BELLARMINUS, ambo eccleſiæ romanæ cardinales, NATALIS ALEXANDER, ordinis prædicatorum monachus ac complures alii. Obſtat tamen huic ſententiæ, quod HILARIUS primam confeſſionem Sirmienſem tanquam *orthodoxam* laudavit, cum contra illam, quam LIBERIUS ſua manu adprobavit, vocaverit *perfidiam.* Nihil itaque ſupereſt, quam ut dicamus, eundem vel ſecundæ, vel, quod probabilius nobis videtur, tertiæ ex diverſis iſtis formulis ſuum adjeciſſe calculum. Plura hanc in rem diximus in commentatione noſtra modo adlegata de *fallibili pontificis rom auctorit. cap V. §. X. p. 225. ſeqq.* Tacemus auctores alios, qui de hoc LIBERII lapſu ex inſtituto egerunt, excitatos a ven. WALCHIO in *der voll-ſtændigen Hiſtorie der römiſchen Päbſte p.* ſecundæ.

(*) De HONORIO, qui ſeculo VII. romanam r
cleſiam, ex hiſtoriarum monumentis conſt
dem litteris a SERGIO patriarcha Conſtan
tano ad eum exaratis, quæ veluti compendiu
dam doctrinae Monothelitarum in ſe contineb
to reſponſo ſuum adjeciſſe calculum, atque u
Chriſto voluntatem confeſſum eſſe. Damn
fuit hæc Monothelitarum ſententia in conci
ſtantinopolitano generali VI. ann. DCLXX
quenti habito; proſcriptæ etiam ſunt a patrib
concilii litteræ SERGII ad HONORIUM & Ho
SERGIUM, tanquam hæreticæ. Atque hæc i
cilii definitio non ab aliis duntaxat ſynodis
ſed ab ipſis quoque pontificibus romanis,
tim a LEONE II. adprobata fuit. Hic enin
ſtola ad CONSTANTINUM imperatorem hære
nothelitarum ejusque auctores, interque e
HONORIUM, eccleſiæ romanæ præſulem, an
percuſſit. *Anathematizamus*, inquit,
roris inventores, id eſt Theodoſium,
Sergium &c. nec non & Honorium,
apoſtolicum eccleſiam non apoſtolicæ tradit
ctrina illuſtravit, ſed profana proditione
latam fidem maculari permiſit, & omnes
ſuo errore defuncti ſunt, ſimiliter anathema
Uberius de hocce argumento diſſeruimus
mentat. ſæpius jam excitata *de fallib. P.*

2) Corinthiorum eccleſiam erraſſe, ex epiſtolis Paulinis ad eam ſcriptis intelligi poteſt. Erant in ea ſchiſmata, quidam enim dicebant, *ſe eſſe Pauli, quidam vero ſe eſſe Cephae, rurſus alii ſe eſſe Apollo*; 1 Cor. I. 10. 12. doctrinæ de reſurrectione, de libertate chriſtiana, de ſacra cœna &c. non conſtabat amplius ſua integritas. 3) Galatarum eccleſiæ hoc præconium tribuit apoſtolus, quod *Spiritum ſanctum acceperant*, Gal. III. 1. & *pulcre currebant*; V. 7. interim tamen de illis dicitur, *quod cito translati fuerint a Chriſto, qui ipſos per gratiam vocaverat in aliud evangelium*, Gal. I. 6. adeo ut metuat apoſtolus, *ne fruſtra apud eos laboraverit*. Gal. IV. 11. Quod ſi eccleſia Galatarum, quæ Spiritum ſanctum acceperat, & verbo Dei ab apoſtolo plantata fuerat, erravit, quidni idem etiam reliquis particularibus eccleſiis contingere poſſet? 4) De eccleſia Pergami Apoc. II. 15. dicitur, quod *amplexata fuerit doctrinam Nicolaitarum*, de Thyatirenſium eccleſia ibidem v. 20. commemoratur, quod *permiſerit mulierem Jezabel docere & ſeducere Dei ſervos. &c.* 5) Eccleſiæ orientales hodiernæ damnantur ab eccleſia Romana, propterea quod non amplectantur papæ primatum, cœlibatum ſacerdotum, mutilationem cœnæ dominicæ, purgatorium &c. Aut ergo eccleſiæ orientales errant, aut Romana eccleſia errat, quæ illas anathematis fulmine propterea percellit.

5) Illorum, qui eccleſiam conſtituunt, ſcientia nondum eſt perfecta.

§. CXV. V) Quorum ſcientia nondum eſt perfecta, illi poſſunt errare; atqui omnium hominum, qui eccleſiam conſtituunt, ſcientia eſt imperfecta: 1 Cor. XIII. 9. *ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus.* Ergo omnes, qui eccleſiam conſtituunt, errare poſſunt. Monendum tamen, excipiendos hic eſſe prophetas & apoſtolos, qui ſingulare & extraordinarium privilegium non errandi habuerunt, quia *locuti ſunt* & ſcripſerunt φερόμενοι *a Spiritu ſancto.* 2 Petr. I. 21. Talis immediata Spiritus ſancti adſiſtentia ſucceſſoribus ipſorum in miniſterio eccleſiaſtico non eſt data, ſed illi non minus, quam reliqui credentes, adligati ſunt ad verbum prophetarum & apoſtolorum, ut juxta illius normam doceant. Epheſ. II. 20. 1 Petr. IV. 11. &c. Promiſſio Spiritus ſancti facta quidem eſt fidelibus, ſed ſub certa conditione, ſi ſcilicet conſtantes adhæſerint verbo, quod eſt vehiculum & officina Spiritus ſancti. Ut ergo promiſſio Spiritus ſancti fidelibus facta non impedit, quo minus errare poſſint, ſi a tramite verbi recedant: ita quoque promiſſio Spiritus ſancti facta eccleſiæ itidem non impedit, quo minus errare poſſit, ſi a regula verbi diſcedat, qua de re plura inferius. VI) Eccleſia poteſt peccare. Ergo etiam errare. *Conſequentia* patet, quia ex eodem fonte promanant peccatum & error, videlicet ex naturæ corruptione. Error eſt in intellectu, peccatum in voluntate. Si ergo voluntas nondum ita confirmata eſt in bono, ut ab omni periculo peccati ſit immunis, utique etiam intellectus nondum divino lumine ita plene colluſtratus eſt, ut ab omni periculo errandi ſit immunis. Peccatum ipſum eſt quædam erroris ſpecies, quia voluntas errat in electione boni οἰομένως talis præ bono, quod ὄντως tale eſt.

6) Eccleſia poteſt peccare.

VII) Omnes paſtores eccleſiarum errare poſſunt. Ergo tota viſibilis eccleſia errare poteſt. *Conſequentia* non poteſt negari ab ad- ver-

7) Omnes paſtores eccleſiarum errare poſſunt.

ritate, cap. V. §. *XX. p. 269. ſeqq.* inſimulque exceptiones, quas curiæ romanæ defenſores, ſpeciatim Baronius, Bellarminus, Papebrochius, Harduinus, aliique in medium attulerunt, conſutavimus. Evolvendi quoque heic ſunt auctores, qui de Honorii hæreſi data opera ſcripſerunt. Diligenter, more ſuo, eosdem recenſuit laudatiſſ. Walchius *loc. cit. p. 146. not.* (z)

(**) Hæc ſedis pontificiæ Avenionem translatio per Clementem V. facta eſt ſeculo XIV. atque horrendo pontificum romanorum ſchiſmati dedit occaſionem. Scripſit Stephanus Baluzius peculiarem librum, duobus conſtantem voluminibus, *de vitis paparum Avenionenſium, qui in Gallia ſederunt ab anno Chriſti 1305. uſque ad ann. 1377.* &c. Pariſiis *MDCXCIII.* in 4. editum.

verſariis, quia ſtatuunt, *eccleſiam ideo non errare, quia ſequitur ſuos paſtores.* Ad *antecedens* quidem reſpondent, *epiſcopos ſingulos, ſi ſeparati ſint, errare poſſe, non autem ſi in concilio congregentur, & pontificis Romani ſententiam ſequantur.* Atqui demonſtrari facili negotio poteſt, & concilia & pontifices errare poſſe, ac de facto ſæpius erraſſe, qua de re alibi plura. VIII) Huc referenda ſunt dicta veterum. Auguſtinus lib. II. contra Creſcon. cap. 21. *Paulus dicit*: Eccleſia ſubdita eſt Chriſto, *non igitur debet eccleſia ſeſe Chriſto praeponere, cum ille ſemper veraciter judicet, eccleſiaſtici vero judices ut homines plerumque falluntur.* Serm. XXXI. de temp. *Sciendum eſt, quod eccleſiam credere, non tamen eſt in eccleſiam credere, quia eccleſia non eſt Deus, ſed domus Dei.* Idem repetit hom. III. ad neoph. *Non quomodo in Deum credimus, ſic in eccleſiam catholicam, quae propterea ſancta & catholica eſt, quia recte in Deum credit*, quod adlegatur part. III. decret. diſt. 4. c. 73. (Notandum hoc contra Rhemenſes, qui eo abſurditatis abeunt, ut in adnotat. 1 Tim. III. ſect. 9. & in cap. X. Rom. ſect. 41. contendant, *in eccleſiam eſſe credendum.*) Idem Auguſtinus lib. IV. de bapt. contra Donatiſt. c. 3. ab epiſcoporum & conciliorum auctoritate ad ſcripturas provocat: *Quis neſciat,* (inquit) *ſanctam ſcripturam canonicam tam veteris quam novi teſtamenti certis ſuis terminis contineri, eamque omnibus poſterioribus epiſcoporum litteris ita praeponi, ut de illa omnino dubitari & diſceptari non poſſit, utrum verum vel utrum rectum ſit, quidquid in ea ſcriptum eſſe conſtiterit: epiſcoporum autem litteras, quae poſt confirmatum canonem vel ſcriptae ſunt, vel ſcribuntur, reprehendi licere & per ſermonem forte ſapientiorem cujuslibet in ea re peritioris & per aliorum epiſcoporum graviorem auctoritatem doctiorumque prudentiam & per concilia, ſi quid in eis forte a veritate deviatum eſt.* Et poſtea ſubjungit, *provincialia concilia emendari poſſe per plenaria, & plenaria priora per poſteriora. Quis neſciat,* (inquit) *ipſa concilia, quae per ſingulas regiones vel provincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati, quae fiunt ex univerſo orbe chriſtiano, ſine ullis ambagibus cedere, ipſaque plenaria ſaepe priora a poſterioribus emendari, cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clauſum erat, & cognoſcitur, quod latebat, ſine ullo typo ſacrilegae ſuperbiae, ſine ulla inflata cervice arrogantiae, ſine ulla contentione lividae invidiae, cum ſancta humilitate, cum pace catholica, cum caritate chriſtiana.* Vincentius Lirinenſis adverſ. hæreſ. cap. 4. ſcribit, *non tantum portiunculam aliquam eccleſiae, ſed etiam totam eccleſiam novellam aliqua contagione maculari, hoc eſt, errore infici poſſe.* Foxus in martyr. p. 477. adducit dictum Gualteri Bruti, qui ante 200. annos in Anglia vixit: *Viſibilis eccleſiae paſtores ac doctores errare omnes poſſunt, imo Petrus erravit, ideoque a Paulo reprehenſus fuit, ſolae ſcripturae non errandi privilegium habent.* IX) Quidam ex ipſis Pontificiis, ut Alenſis part. III q. ult. art. 2. & Johannes de Turrecremata lib. I. de eccleſ. cap. 30. lib. III. c. 61. ſtatuunt, *totam viſibilem eccleſiam tempore paſſionis Chriſti erraſſe, ut vera fides in nullo homine praeterquam in ſola Maria remanſerit.* Bellarminus hoc improbat, ſed Dominicus Bannes in II. 2. Thomæ quæſt. 1. art. 10 p. 177. monet, *multos huic opinioni calculum addere,* inter quos eſt Marſilius, lib. II. ſent. q. 20. art. 3. & ipſe Coſterus in tertia nota eccleſiæ p. 100. In decret. Gregor. lib. V. tit. 39 cap. 28. *Judicium Dei veritati, quae nec fallit nec fallitur, ſemper innititur: judicium autem eccleſiae nonnunquam opinionem ſequitur, quam & fallere ſaepe contingit & falli, propter quod contingit interdum, ut qui ligatus eſt apud Deum, ſit apud eccleſiam ſolutus.* (Si excipiant, *pontificem loqui de diſciplina eccleſiaſtica, non de doctrina,* opponimus eis, quod Bellarminus demonſtraturus, eccleſiam non poſſe errare, producat locum Matth. XVIII. *Dic eccleſiae*; qui locus de diſciplina eccleſiaſtica agit, ut negari nequit.) Diſputant pontificii,

s) Dicta veterum.

t) Adſenſus quorundam pontificiorum.

tificti, *multos eſſe canonicos veteris teſtamenti libros, qui non fuerunt in canone hebraeorum.* Si hoc verum, ſequetur eccleſiam Iſraeliticam, (extra quam non fuit alia viſibilis eccleſia,) totam graviſſime erraſſe, quod libros illos in canonem non receperit. Eſt ex illis, qui reſpondet, *non fuiſſe libros illos rejectos, licet non fuerint ab eccleſia recepti.* Atqui eccleſia Iſraelitica non recepit illos libros, eo ipſo eosdem rejecit, nam qui liber ab eccleſia in canonem non recipitur, ab eadem rejectus intelligitur, ut conſtat ex Thom. p. III. q. 59. art. 4. *Spiritualis homo omnia judicat, in quem mens ejus verbo Dei inhaeret.* (Ergo eatenus non errat homo ſpiritualis, quatenus inhæret verbo; idem de eccleſia dicimus.) Canus lib. IV. locor. comm. c. 4. *Eccleſia falli & errare poteſt in quibusdam rebus, in iis nempe, quae non ſunt illi a Deo revelatae.* De infallibilitate pontificis, (a qua infallibilitatem eccleſiæ arceſſunt,) nondum inter ſe conveniunt, ut vidimus ſuperius.

Argumenta Bellarmini, quibus probare conatur, eccleſiam non poſſe errare. 1 Tim III. 15. *Eccleſia eſt firmamentum & columna veritatis.*

§. CXVI. Expendamus Bellarmini argumenta, quibus demonſtrare conatur, eccleſiam abſolute & ſimpliciter non poſſe errare ullo modo: lib. III. de eccleſ. cap. 14. *Primo* loco profert dictum apoſtolicum 1 Tim. III. 15. ubi eccleſia vocatur *firmamentum & columna veritatis. Ergo veritas fidei quoad nos nititur eccleſiae auctoritate, & verum eſt, quidquid eccleſia probat: falſum, quidquid illa improbat.* Reſp. & *ſubjectum* & *praedicatum* in hoc dicto apoſtolico diligenter expendenda ſunt. Subjectum eſt *eccleſia domus Dei.* Prædicatum, quod ſit στύλος καὶ ἑδραίωμα *veritatis.* Vocat apoſtolus eccleſiam *domum Dei*, quia Deus in ea habitat ſua gratia per verbum; Joh. XIV. 23. 1 Cor. VI. 19. 2 Cor. VI. 16. ſicut in vet. teſt. habitabat in tabernaculo & in templo Hieroſolymitano. Levit. XXVI. 12. 1 Reg. VIII. 11. Vocat etiam *eccleſiam Dei viventis*, quia Deus, vita omnium viventium, adquiſivit eam ſibi ſuo ſanguine, eandem ex genere humano colligit, Spiritu ſuo ſancto regit, virtute ſua adverſus hoſtium impetus eandem tuetur, inque ea ex verbo agnoſcitur, colitur & celebratur, eandemque in vitam & gloriam cœleſtem ad ſe olim transferet. De hac domo Dei ſive eccleſia pronunciat apoſtolus, quod ſit *columna & firmamentum veritatis.* Quidam exiſtimant, vocabula στύλος καὶ ἑδραίωμα non uſurpari hoc loco in ſignificatione *architectonica*, ſicut columen, ſuſtentaculum, fulcimentum domus, dici ſolet, cum eccleſia ſit ipſa Dei domus, ſed ratione *forenſi*, prout in curiis & ante prætoria columnæ exſtant, ad quas leges ac decreta magiſtratus publica auctoritate adpenduntur, de quo uſu columnarum tractant Joſephus lib. I. antiq. cap. 4. Plinius libr. VI. nat. hiſtor. cap. 29. Alexander ab Alexand. lib. III. gen. dier. cap. 7. Diceretur ergo eccleſia columna & firmamentum veritatis, quia eſt publicus cuſtos & teſtis veritatis. (*) Reſpectu Dei dicitur *domus Dei vivi*, reſpectu noſtri dicitur *firmamentum & columna*, hoc eſt, firmiſſima columna veritatis per figuram ἓν διὰ δυοῖν, eo enim fine depoſitum doctrinæ cœleſtis in ſcripturis ſacris ipſi concreditum eſt, ut publicum de ea ferat teſtimonium, ac provide illud tueatur. (**) Hanc explicationem uti non improbamus, ita minime adverſatur nobis, ſi *columnae* vox in ſignificatione *architectonica*

(*) *Eccleſia dicitur* στύλος vel columna veritatis non architectonicè, *ac ſi veritatem fundet, fulciatque, uti columnæ domus innititur, ſed* politicè, *quatenus ad illam ceu columnam publicam adpenſæ & adfixæ ſunt divinæ legis & evangelii tabulæ:* ἑδραίωμα *non fundamentum aut ſtabilimentum primo, ſed ſedem, ſellam, repoſitorium proprie notat, ab* ἑδραίω *colloco, conſidere facio, unde eſt* ἕδρα *ſella,* ἑδραῖος *ſeſſilis, ut ita denotetur, Eccleſiam eſſe quaſi ſedile aut repoſitorium ſacrum, in quo depoſita ſit religioſa veritas.* Meiſnerus in depulſ. excub. cont. Reihing. p. 20. & ex eo Gerhardus.

(**) Eccleſia dicitur *columna & ſtabilimentum veritatis; 1)* quia a ſimplici verbo, quatenus Chriſti eccleſia eſt, non diſcedit: *2)* quia ſuo miniſterio veritatem tuetur, prædicat, propagat Hoc enim doctrinæ adminiſtrandæ munus, quod Deus penes eccleſiam

tectonica accipiatur, propter additum vocabulum ἑδραίωμα. Dicitur ergo eccleſia *firmamentum & columna veritatis*, quia ipſa ſuperſtructa ſuper fundamentum prophetarum & apoſtolorum, exiſtente ſummo angulari lapide Chriſto, divinam illam veritatem propheticis ſcripturis comprehenſam inſtar columnæ ſuo miniſterio ſuffulcit, inter homines ſuſtentat, interpretatur, cuſtodit, ab interitu vindicat, ad poſteros fideliter tranſmittit, & omnibus commendat, ut inde, non aliunde, rationem conſequendæ ſalutis diſcant. (*) Eſt igitur columna ὀργανικῶς confeſſione, cuſtodia, profeſſione & teſtimonio doctrinæ cœleſtis præclari depoſiti inſtar ſibi commendatæ. Bellarminus huic interpretationi opponit quinque membra: 1) *Si eccleſia diceretur columna & firmamentum veritatis, quia conſervat tanquam fidiſſima cuſtos praedicationem verbi Dei ſcripti, hoc modo etiam officinae librariorum eſſent columnae veritatis, quae diligentiſſime cuſtodiunt omnes ſcripturas.* Reſp. eccleſia non ſolum ratione cuſtodiæ, ſed etiam ratione prædicationis, profeſſionis & publici teſtimonii dicitur veritatis columna, quia Deus ejus opera & miniſterio utitur in conſervanda & propaganda doctrina cœleſti. Quando igitur eccleſia dicitur cuſtos veritatis, intelligitur non mutus aliquis, ſed vivus cuſtos, unde etiam vocatur teſtis veritatis; intelligitur etiam non privatus, ſed publicus & ſolenni auctoritate munitus teſtis. 2) *Apoſtolus non meminit ſcripturarum, ſed ſimpliciter dicit, eccleſiam eſſe columnam & firmamentum veritatis.* Reſp. imo vero Paulus expreſſe præmittit: *Haec ſcripſi, ut noris, quomodo oporteat te verſari in domo Dei.* Ergo non remittit Timotheum ad eccleſiam, quaſi ab ea veritas unice dependeat, ſed ad verbum Dei, quod eſt unica veritatis regula. Deinde ſi vel maxime hoc loco non fieret explicita mentio verbi ſcripti, tamen in aliis ſcripturæ locis illud diſerte fieri conſtat. Eſ. VIII. 20. *Ad legem & ad teſtimonium, ſi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* Joh. V. 39. *Scrutamini ſcripturas, illae ſunt, quae teſtificantur de me.* XVII. 17. *Conſerva eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt.* Eph. II. 20. *Superaedificati eſtis ſuper fundamentum prophetarum & apoſtolorum ipſo ſummo lapide angulari exiſtente Chriſto Jeſu.* 2 Pet. I. 19. *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes quaſi lucernae &c.* Hæc & ſimilia dicta manifeſte oſtendunt, ſcripturam eſſe normam ac regulam veritatis cœleſtis, quam eccleſia columnæ inſtar miniſterio ſuo conſervat. 3) *Multo amplius eſt eſſe columnam quam ſimplicem cuſtodem, nam columnae innititur domus, & ea remota cadit. Apoſtolus ergo vocans eccleſiam columnam veritatis, vult ſignificare veritatem fidei, quoad nos, niti eccleſiae auctoritate, & verum eſſe, quidquid eccleſia probat, falſum, quidquid illa improbat;* cum quo convenit, quod Coſterus in enchir. cap. de privil. eccleſiæ ſcribit, *eccleſiam auctoritatem veritati praebere.* Reſp. quædam columnæ domus eriguntur ornatus cauſa, ideo non eſt univerſaliter verum Bellarmini pronunciatum, *quod domus columnae innitatur, & ea remota cadat.* Sed damus, apoſtolum hic loqui de columna ſuſtentationis, non autem ſimplicis ornatus cauſa *erecta*, addit enim vocem ἑδραίωμα: dabit autem

cleſiam depoſuit, unicum eſt inſtrumentum adſerendæ & retinendæ veritatis, ne ex hominum memoria pereat. 3) Quia non alibi, quam in eccleſia veritas Dei reperitur, cum alibi tenebræ, mendacia, errores, impoſturæ, ſuperſtitiones, vertiginis & ſtuporis ſpiritus, omnes denique corruptelæ, omnia latè poſſideant. GERHARD.

(*) Sumta eſt locutionis formula à templo, (hoc enim *domus Dei* dicebatur) quod Hieroſolymis olim fuit non ſolùm periſtyliis exornatum, ſed etiam columnis & ſuſtentaculis firmatum, quæ τὸ ὑπερῷον ab hiatu & dilapſu tutum præſtabat, ut ſacerdotes vices ſuas obire, ſacra peragere poſſent, ſicque cœleſtis veritas & cultus Dei propagari & conſervari poſſet. Eaſdem partes eccleſia, quæ eſt domus Dei, ſuſtinet, circa cœleſtis veritatis à Chriſto revelatæ doctrinam ejusque confeſſionem, profeſſionem, publicationem, ut fideles inſtar columnarum ſtabiles perſiſtant, ædificati ſuper petram ſeu fundamentum unicum, quod eſt Chriſtus. Ut columnæ non ſuppeditarunt fundamentum templo: Sic nec eccleſia cœleſti veritati. GERHARDUS.

tem viciſſim nobis Bellarminus, aliud eſſe fundamentum, aliud vero columnam, quæ fundamento innititur, eccleſia non dicitur *fundamentum*, ſed *columna & firmamentum*, non θεμέλιον, ſed ϛύλος καὶ ἑδραίωμα, quia eccleſia non πρώτως ac primario ſuſtentat ſpirituale illud ædificium, ſed ipſa quoque in fundamento ſuſtentatur. *Fundamentum aliud nemo ponere poteſt, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus*, 1 Cor. III. 11. hic eſt *petra illa* firmiſſima, *ſuper quam aedificata eſt eccleſia;* Matth. XVI. 18. *hic eſt lapis angularis & fundamentalis, cui cives eccleſiae velut vivi lapides ſuperaedificantur.* Pſ. CXVIII. 22. Matth. XXI. 42. Act. IV. 11. Rom. IX. 33. 1 Pet. II. 7. Porro, cum doctrina de Chriſto in ſcripturis propheticis & apoſtolicis nobis proponatur, ideo ipſi prophetæ & apoſtoli dicuntur fundamentum eccleſiæ *miniſteriale*, ſcilicet non ratione perſonæ, ſed ratione doctrinæ & teſtimonii de Chriſto. Eph. II. 20. *Exſtructi eſtis ſuper fundamentum prophetarum & apoſtolorum lapide angulari ſummo exiſtente ipſo Chriſto*, v 21. *in quo omnis aedificatio creſcit in templum ſanctum in Domino*, v. 22. *in quo & vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu ſancto.* Apoc. XXI. 14. *Murus civitatis ſanctae habet duodecim fundamenta, & in ipſis nomina duodecim apoſtolorum agni.* Unde Irenæus lib. III. c. 1. ſcripta apoſtolorum fundamentum & columnam fidei vocat: *Non per alios* (inquit) *diſpoſitionem ſalutis noſtrae cognovimus, quam per eos, per quos evangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc praeconiaverunt, poſtea vero per Dei voluntatem in ſcripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtrae futurum.* Cap. XI. ejusd. libr. *Columna & firmamentum eccleſiae eſt evangelium & Spiritus vitae.* Tertullianus lib. de præſcript. dicit, *eccleſiae commiſſam eſſe haereditatem ſcripturarum* Chryſoſtomus hom. … h. l. ἡ ἀλήθεια ἐϛιν τῆς ἐκκλησίας καὶ ϛύλος καὶ ἑδραίωμα. Beda lib. I. in Joh. XII. *Fundamentum eccleſiae eſt in ſoliditate fidei apoſtolorum & prophetarum.* Relinquitur ergo, quod eccleſia non ſit veritatis fundamentum, ſed columna & firmamentum; quodque non ſit firmamentum veritatis abſolute & primo, ſed κατά τι & certa limitatione, quatenus ſcilicet & ipſa veritati cœleſti in ſcriptis propheticis & apoſtolicis comprehenſæ velut fundamento ac baſi unice innititur, quia columna non ſuffulcit ac ſuſtentat fundamentum, ſed fundamento unice innititur, ab eoque omnem ſuam firmitatem accipit. Proinde fidei chriſtianæ veritas ac firmitas non nititur vel unice, vel primario, eccleſiæ auctoritate, ſed potius veritate & immobilitate doctrinæ cœleſtis in propheticis & apoſtolicis ſcriptis comprehenſa, ad hanc enim normam exigenda ſunt dogmata, quæ in eccleſia proponuntur, & quidquid ab ea diſcrepat, non eſt recipiendum vel acceptandum. Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis non primo, non ſimpliciter & abſolute, ſed ſecundario ſecundum quid & relate, nempe *relatione ad nos*, ut Thomas Aquinas in hunc locum obſervavit, quia velut pulcerrima & firmiſſima quædam columna ſtat ſuper fundamento Chriſto Jeſu in prophetarum & apoſtolorum ſcriptis nobis monſtrato, & doctrinam illam de Chriſto nobis oſtendit, exponit, ab interitu vindicat, a mendaciis & erroribus diſcernit, ad poſteritatem propagat, atque ita miniſterio ſuo fulcit, ſuſtentat & conſervat. Sed ex eo non poteſt inferri, quod ſimpliciter & abſolute loquendo veritas fidei nitatur eccleſiæ auctoritate, & quod verum ſit, quidquid probat eccleſia, falſum, quidquid improbat; quia ut columna fundamento nititur, ſic eccleſiæ fundamentum eſt Chriſtus, vel, quod idem eſt, doctrina de Chriſto in propheticis & apoſtolicis ſcriptis comprehenſa, quidquid cum hac norma pugnat, id velut repugnans fundamento rejiciendum. Breviter: eccleſia ſtabilit & ſuffulcit veritatem, non quod eam gignat, & omnem auctoritatem ei conferat; ſed quia de illa teſtatur, & publice eam confitetur, proponit ac commendat, ſicut Hieronymus in hoc loco ſcribit, *in qua ſola* (eccleſia) *ſtat veritas.* Ergo quod eccleſia dicitur ſtabilimentum & firmamentum veritatis, accipiendum hoc ſenſu, quod veri-

 tas

tas ſtet in eccleſia, & quod eccleſia de veritate teſtimonium ferat, ſicut ſanctificare in ſcripturis dicitur de ſanctitate teſtificari. 4) *Eccleſia fuit columna, quando non erant ſcripturae, ex quo ſequitur, non dici columnam propter cuſtodiam ſcripturarum.* Reſp. ſcripturæ adpellatione intelligimus verbum Dei in ſcripturas redactum, id vero idem eſt cum verbo Dei, antequam ſcriberetur, prædicato. Scribi vel prædicari ſunt externa accidentia, quæ non mutant ipſam *eſſentiam*, hoc eſt, non introducunt reale & eſſentiale quoddam diſcrimen inter verbum Dei prædicatum & ſcriptum. *Quod apoſtoli praeconiaverunt, illud ipſum poſtea* (& non aliud) *in ſcripturas redegerunt*, inquit Irenæus loco proxime citato. *Quod vidimus & audivimus, id adnunciamus vobis, & haec ſcribimus vobis*, inde doctrina prophetica promiſcue adlegatur hiſce formulis: *dictum eſt*, Matth. I. 22. II. 15. IV. 14. &c. & *ſcriptum eſt*, Matth. IV. 5. *dicit ſcriptura;* Joh. VII. 38. Rom. X. 11. &c. qua de re alibi plura. Referenda huc diſtinctio inter *materiale* & *formale*, ſcripturarum nomine non tam intelligimus formale ipſum, ſcilicet opus ſcriptionis & characteris litterarum, quam materiale illud ipſum, ſcilicet quod ſcribitur, puta verbum Dei divinitus inſpiratum. 5) *Si de cuſtodia ageretur, melius arcae quam columnae Paulus comparaſſet eccleſiam, nec enim columnae, ſed arcae libros cuſtodiunt.* Reſp. repetantur ea, quæ hactenus diximus præſertim ad primam ἔνςασιν de officinis librariorum.

Contra ipſos pontificios urgeri poteſt illud dictum.

§. CXVII. Ex his facile adparet, quam omnino nullum in loco apoſtolico pontificii invenire poſſint præſidium, quem tamen identidem ac perpetuo nobis opponunt, adeoque omnem ſpem victoriæ in eo collocant. *Primo* enim præclarum illud encomium, quod eccleſia ſit *columna & firmamentum veritatis*, tribuitur quidem toti eccleſiæ viſibili; interim tamen primo, præcipue ac proprie competit *eccleſiae praedeſtinatae & ante mundi conſtitutionem electae*, ut loquitur Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei cap. 8. in princ. hoc eſt, congregationi ſanctorum & electorum in viſibili eccleſia; *ſaepe enim ſcriptura per figuram intellectionis* (συνεκδοχὴν) *adtribuit aliquid toti, quod ſolum convenit parti*, quam regulam in doctrina de eccleſia adprime obſervandam proponit ipſe Bellarminus lib. III. de eccl. c. 7. §. 10. de illa enim eccleſia apoſtolus loquitur, *quae eſt domus Dei*, quæ nihil aliud eſt, quam *lapides vivi ſuperaedificati Chriſto domus ſpiritualis*, 1 Pet. II. 5. de quibus Paulus 2 Tim. II. 19. dicit, *ſolidum ſtat fundamentum Dei habens ſignaculum hoc: novit Dominus, qui ſint ſui.* Hæc catholica ſanctorum eccleſia ſeu *cœtus electorum Dei filiorum*, ut Thomas hoc loco ſcribit, eſt columna & firmamentum veritatis ratione officii, quia columnæ inſtar veritati cœleſti firmiter innititur, nec ab ea vel minis vel blanditiis ſeſe avelli patitur, ſed eandem aliis & miniſterio & exemplo ſuo proponit. *Secundo*, ſi ad viſibilem & particularem eccleſiam hoc præconium apoſtolicum referatur, (quod nobis non adverſatur, quia Paulus hæc ad Timotheum ſcribit de viſibili & particulari eccleſia, in qua verſabatur, & cujus epiſcopus erat conſtitutus, atque inſtruit eum, quomodo in ea verſari debeat) neceſſario *ſubjectum* propoſitionis eſt limitandum, & reſpectus aliquis ad fundamentum, hoc eſt, doctrinam propheticam & apoſtolicam eſt addendus, hoc ſenſu: *Eccleſia eſt firmamentum & columna veritatis*, ſcilicet quatenus conſervat ac tuetur veritatem doctrinæ cœleſtis in ſcripturis propheticis & apoſtolicis comprehenſam, eique tanquam fundamento unice inhæret & innititur. Hanc limitationem & hunc reſpectum neceſſario addendum eſſe, demonſtramus *a*) ex aliis ſcripturæ dictis: Eſ. VIII. 20. Joh. XVII. 17. Eph. II. 20. &c. Inde apoſtolus de eccleſia Iſraelitica differens adfirmat, illis *concredita eſſe eloquia Dei*, Rom. III. 2. ut oſtendat, eccleſiam dici firmamentum & columnam veritatis ab eloquiis Dei, quæ ipſi ſunt concredita, hoc eſt, quia Dei [illegible] quia ſcripto comprehenſa cuſtodit, interpretatum

r, ad poſteros propagat &c. b) Ex ipſis
is apoſtoli: *Haec ſcribo tibi*, (inquit) *ut*
, quomodo te oporteat in domo Dei ver-
, quae eſt eccleſia Dei vivi, columna &
amentum veritatis. Senſus *axiomatis* apo-
ci eſt compoſitus, proinde non eſt diviſe
piendus, hoc eſt, apoſtolus ipſe limitat,
erta ratione circumſcribit *ſubjectum*, pro-
: hæc limitatio & circumſcriptio non eſt
ttenda. Eccleſia, quæ eſt domus Dei, illa,
iam, eccleſia eſt columna & firmamentum
tatis, limitat igitur apoſtolus ſubjectum,
loquitur de quavis eccleſia ſeu congrega-
e, nec loquitur de eccleſia chriſtiana quo-
modo ſe habente, ſed de eccleſia, quæ eſt
us Dei, hoc eſt, quatenus eſt Dei domus,
enus Deus in ea ſua gratia habitat per ver-
, quatenus per ſceptrum regni ſui, per
gelium, eam gubernat, & in verbo per
itum ſanctum docet, hoc eſt, loquitur de
eſia, quæ eſt cœtus hominum unice ver-
Dei amplectentium, ab eoque ne latum
em unguem diſcedentium. Joh. XIV. 23.
is diligit me, ſermonem meum ſervabit,
Pater meus diliget eum, & ad eum venie-
, & manſionem apud eum faciemus. Hebr.
5. *Domus Dei ſumus, ſi fiduciam & glo-*
ſpei usque ad finem firmam retineamus.
ubjectum propoſitionis cum hac limitatio-
: reſpectu accipiendum eſſe, demonſtra-
exemplo Petri, qui itidem vocatur colu-
, Gal. II. 9. neque tamen ab omni omni-
rrore abſolute & ſimpliciter immunis ex-
d) Ex re ipſa. Loquitur apoſtolus no-
tim de eccleſia epheſina, cui tum præe-
Timotheus. Atqui de illa non poteſt nec
it dici, quod ſimpliciter & abſolute lo-
do fuerit columna & firmamentum veri-
, ſiquidem Act. XX. 29. graviſſimis ver-
poſtolus eccleſiæ illius presbyteros admo-
e futuris in ea falſis doctoribus: *Hoc ſcio,*
t, quod poſt diſceſſum meum intrabunt
graves in vos, non parcentes gregi, &
bis ipſis exſurgent viri loquentes perver-
it abducant diſcipulos poſt ſe, quam præ-
nem comprobavit eventus, quia Apoc. II.
4. de eccleſiæ Epheſinæ epiſcopo dicitur:
Habeo adverſum te, quod caritatem primam
reliqueris, v. 5. *memor eſto itaque, unde*
excideris, & age pœnitentiam & opera pri-
ma fac; ſin minus; venio tibi & movebo can-
delabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam
egeris. Ac teſtatur hiſtoria eccleſiaſtica, in
Epheſina eccleſia publica ſynodo orthodoxam
doctrinam de duabus in Chriſto naturis fuiſſe
damnatam, & hæreſin Eutychetis adprobatam
anno Chriſti 449. Evagrius libr. I. hiſt. cap. 10.
Nicephorus libr. XIV. c. 47. *Tertio*, plus
concludit argumentum adverſariorum ex hoc
loco deductum, quam *praemiſſae* concedunt.
Apoſtolus eccleſiam vocat *firmamentum & co-*
lumnam veritatis, quia miniſterio ſuo cœle-
ſtis doctrinæ veritatem, divinitus revelatam,
& in ſcripturis ſacris propoſitam, inter homi-
nes ſuſtentat, propagat, commendat, tue-
tur, nec uſpiam veritas doctrinæ cœleſtis niſi
in eccleſia invenitur, conſervatur & locum ha-
bet; ſed ex eo non poteſt inferri; ergo quid-
quid in eccleſia proponitur, eſt veritas, quia
in agro dominico una cum tritico inveniuntur
etiam zizania, & puritati doctrinæ quando-
que admiſcetur fermentum traditionum huma-
narum & corruptelarum phariſaicarum. *Quar-*
to de illa eccleſia apoſtolus loquitur, quæ eſt
congregatio fidelium, ut patet ex contextu,
præſcribit enim Timotheo, quomodo *verſa-*
ri debeat in eccleſia, hoc eſt, in cœtu paſto-
rum & auditorum, quibus Timotheus præfectus
erat epiſcopus. Ergo non poteſt ex hoc loco
colligi, *quod veritas fidei nitatur auctoritate*
eccleſiae, & quod verum ſit, quidquid eccle-
ſia probat, ut Bellarminus loquitur. Ratio
eſt, quia auctoritatem illam ſtatuendi ac de-
cernendi pontificii non tribuunt congregatio-
ni fidelium, ſed prælatis & epiſcopis, imo ut
ſuperior analyſis oſtendit, ſoli pontifici Ro-
mano. Quare cum tota eccleſia dicatur firma-
mentum & columna veritatis, non obtrudant
nobis amplius unum pontificem Romanum pro
infallibili & unico veritatis firmamento. *Quinto*
denique ex hoc loco contra pontificios argu-
mentamur hoc modo: vera Dei eccleſia eſt *co-*
lumna

tur, quando eccleſia quidpiam ignorare diceretur. Atqui concedunt adverſarii, eccleſiam poſſe peccare & aliquid ignorare, idque ſine Chriſti & Spiritus ſancti contumelia. Ergo concedant etiam, eccleſiam poſſe errare præſertim in illis, quæ non ſunt ſimpliciter ad ſalutem neceſſaria. 9) Sed regerit Bellarminus: *Sicut vir, qui eſt caput mulieris, non tenetur removere ab uxore omnem ignorantiam; tenetur tamen removere omnem errorem, ex quo magnum aliquod malum oriatur: ita Chriſtus tenetur removere omnem errorem ab eccleſia, ex quo magnum oritur malum, talis autem eſt omnis error circa fidem.* Reſp. ut eccleſia non deſinit eſſe Chriſti ſponſa, licet nævis quibusdam peccatorum laboret, ſic nec deſinit eſſe eccleſia, licet erroribus quibusdam involvatur. Quod ſi errores contra fundamentum pugnantes amplectatur, tunc deſinit eſſe eccleſia, & in hoc caſu tam non tenetur Chriſtus, ab eccleſia omnem errorem removere, quam maritus non tenetur ab uxore rebelli & refractaria errorem, ex quo magnum aliquod malum oriatur, removere. 2 Theſſ. II. 11. *Quia caritatem veritatis non receperunt, mittet illis Deus efficaciam erroris.* 10) Promiſſio Chriſti Joh. XVI. 13. *Spiritus veritatis ducet vos in omnem veritatem,* proprie & principaliter ad apoſtolos pertinet, qui cum immediatam Spiritus ſancti adſiſtentiam habuerint, in doctrina fidei errare non potuerunt; ad reliquos fideles hæc promiſſio eatenus pertinet, quatenus doctrinæ apoſtolorum in ſcripturis ſacris propoſitæ unice adhærent & inſiſtunt. 11) Denique num ſolius Romanæ eccleſiæ caput & ſponſus Chriſtus eſt? num ſoli Romanæ eccleſiæ illud competit, quod ſit unum corpus, unus Spiritus? minime vero; ſed certa ratione omnibus particularibus eccleſiis illud competit. Jam vero concedunt adverſarii, omnes eccleſias particulares, ſola Romana excepta, errare poſſe. Ergo ex his dictis non poſſunt privilegium aliquod ſpeciale non errandi elicere, alias omnibus particularibus eccleſiis illud foret commune.

1) Obligamur ad credendum eccleſiæ.

§. CXIX. Prodeat *tertium* Bellarmini argumentum: *Obligamur ſub anathematis pœna, credere eccleſiae in omnibus, ut patet* Matth. XVIII. 17. Si eccleſiam non audierit, ſit tibi velut ethnicus & publicanus: *& concilia omnia dicunt anathema non adſentientibus eccleſiae decretis. At iniquum eſſet, ſub tam gravi pœna obligari ad adſentiendum rebus incertis & interdum falſis.* Reſp. 1) Dictum Chriſti Matth. XVIII. 17. proprie agit de cenſuris eccleſiaſticis & de correctione peccatorum, non autem de doctrina fidei. Oſtendit hoc ſeries contextus. *Si peccaverit in te frater tuus,* (inquit Chriſtus) *vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic eccleſiae. Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus,* id eſt, talis refractarius ab eccleſia excommunicetur, ſtatim enim ſubjungitur: *quidquid ligaveritis in terra, erit ligatum in cœlo.* 2) Ex quo ulterius colligitur, dictum Chriſti de qualibet peculiari eccleſia, imo de epiſcopis & præpoſitis cujuslibet particularis eccleſiæ intelligendum eſſe, quia quælibet particularis eccleſia, imo quilibet particularis eccleſiæ præpoſiti in illis morum cenſuris audiri debent; jam vero negari nequit, particulares eccleſias & particularis eccleſiæ præpoſitos errare poſſe, ergo & hoc reſpectu dictum Chriſti a propoſita quæſtione eſt alienum. Bellarminus lib. III. de verbo Dei cap. 5. §. 2. *loquitur Dominus de injuriis, quas unus ab aliquo patitur.* Et poſtea: *Non poteſt fieri, ut peccantes deferantur ad congregationem omnium fidelium, igitur nomine eccleſiae intelligi debet praelatus, ut Chryſoſtomus exponit, vel ut alii malunt, praelatorum congregatio.* Libr. I. de Pontif. Romano cap. 6. §. 17. improbat ſententiam eorum, qui ex hoc dicto colligere volunt, *ſummum tribunal eccleſiae penes fidelium univerſitatem eſſe conſtitutum, & eccleſiae nomine dicit intelligendum eſſe praeſulem.* 3) In cenſuris eccleſiaſticis epiſcopos errare poſſe, Bel-

Bellarminus non audebit inficias ire. Atqui ſi ex hoc dicto Chriſti quoddam non errandi privilegium deduci poſſet, conſequens foret, epiſcopos in cenſuris illis non poſſe errare. Hieronymus in 16. Matthæi: *Iſtum locum epiſcopi & presbyteri non intelligentes aliquid ſibi de Phariſaeorum ſumunt ſupercilio, ut vel damnent innocentes, vel ſolvere ſe noxios arbitrentur, cum apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quaeratur.* Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 18. lit. F. *Hic aperte oſtenditur, quod non ſemper ſequitur Deus eccleſiae judicium, quae per ſubreptionem & ignorantiam interdum judicat, Deus autem ſemper judicat ſecundum veritatem.* lit. H. *Quos ſecundum merita ſententia eccleſiae percellit, laedit, & illi foris ſunt apud Deum: qui autem non meruit, ſententia eccleſiae non laeditur, niſi contemnat, unde* Origenes homil. XIV. in Levit. *Exiit quis a veritate, a fide, a caritate? per hoc exit de caſtris eccleſiae, etiamſi epiſcopi voce non abjiciatur, ſicut contra aliquis non recto judicio foras mittitur, ſed, ſi non egit, ut mereretur exire, nihil laeditur. Interdum enim, qui foras mittitur, intus eſt: & qui foras eſt, intus videtur retineri.* 4) Eccleſiam non ſolum in cenſuris eccleſiaſticis, ſed etiam in doctrina fidei audiendam eſſe, libenter damus; ſed addendum eſt, quod eccleſia debeat audire vocem ſponſi ſui Chriſti. Tenemur eccleſiam audire, quatenus ipſa Chriſtum audit, ſin minus, vox Patris cœleſtis præferenda eſt voci illorum, qui eccleſiæ titulum ſibi arrogant, cum tamen a verbo Patris cœleſtis diſcedant, quia liberi non tenentur ſequi imperium matris, ſi ſit contrarium voluntati patris. *Super cathedram Moſis ſedent ſcribae & Phariſaei, quaecunque dixerint vobis ſervare, ſervate & facite,* inquit Chriſtus Matth. XXIII. 2. jubens audiri ſcribas & Phariſæos non abſolute in omnibus, ſed quatenus ſedent in cathedra Moſis, id eſt, quatenus proponunt ea, quæ ſunt doctrinæ Moſaicæ conſentanea, alibi enim a *fermento*, hoc eſt, a falſa illorum doctrina jubet cavere. Matth. XVI. 11. & 12. Ita quoque eccleſia eſt audienda, ſcilicet in illis, quæ ſunt pia & ſancta ac mandatis cœleſtis Patris conformia. Si enim diverſum quid a doctrina Chriſti proferat eccleſia, hactenus & hoc reſpectu non eſt audienda: Matth. XXIII. 8. *Nolite vocari rabbi, unus eſt enim magiſter, videlicet Chriſtus*; quibus verbis diſerte Chriſtus prohibet, ne quis ſibi arroget eam auctoritatem, ut in rebus ſpiritualibus ac negotio fidei abſolute & ſimpliciter ſibi fidem haberi velit; quia *vera eccleſia non dominatur* fidei, 1 Cor. I. 24. ſed *audit vocem Chriſti*, alienum *vero non ſequitur*; Joh. X. 27. *ſedet ad pedes unici magiſtri Chriſti*, & reverenter illius verbum audit, atque obedienter eidem obſequitur, Luc. X. 39. ſiquidem *exſtructa eſt ſuper fundamentum prophetarum & apoſtolorum*, Eph. II. 20. ſemper ſibi proponens illud Chriſti: Matth. XXVIII. 19. *Docete eos ſervare, quae ego praecepi vobis*, atque illud apoſtoli Gal. I. 8. *Licet nos, aut angelus de cœlo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema ſit.* Cujus rei typus pulcerrimus nobis proponitur in Maria, quæ in nuptiis Cananæis ad miniſtros dicit: *Quodcunque dixerit vobis*, (Chriſtus) *facite*, Joh. II. 5. quæ eſt perpetua vox veræ eccleſiæ. 5) Quo pertinent dicta veterum, quibus eccleſiam ad ſcripturas ſacras adligatam eſſe docent, quæ inferius enumerabuntur. Auguſtinus in tract. III. in epiſt. Joh. *Sciendum, quod eccleſiam credere, non in eccleſiam credere, debemus, eſt mater, & ubera ejus duo teſtamenta ſcripturarum divinarum, hinc ſugatur lac omnium ſacramentorum temporaliter pro noſtra ſalute geſtorum.* Ruffinus in expoſ. ſymb. *Non dicitur in ſanctam eccleſiam catholicam, ſed ſanctam eccleſiam credendam eſſe, hac praepoſitionis ſyllaba creator á creaturis ſecernitur, & divina ab humanis ſeparantur.* 6) Concilia, ſi proponant decreta ſcripturis conformia, tunc anathematum denunciatione non tribuunt ſibi abſolutum aliquod non errandi privilegium, ſed ſcripturis ſacris, quarum auctoritate nituntur, ſicut de Nicæno concilio ſcribit Bellarminus lib. II. de concil. cap. 12. §. 4. Quod *definiens, Chriſtum eſſe homouſion Patri, deduxerit concluſionem ex*

 ſcri-

ſcripturis. Sin vero decreta conciliorum ſint ſcripturis ſacris contraria, vel ſi concilia novum aliquem fidei articulum præter illos, qui in ſcripturis continentur, ſtatuere velint, tunc anathemata illa eccleſiæ filios non obligant, quo in caſu locum habet illud Tertulliani in apologet. circa finem: *Sententiis veſtris gratias agimus, ut eſt aemulatio divinae rei & humanae, dum damnamur a vobis, a Deo abſolvimur.* Athanaſius de ſyn. Arim. & Seleuc. p. 673. *Scriptura divina omnibus ſynodis potentior eſt.* Hieronymus in Gal. I. *Spiritus ſanctus doctrina eſt, quae canonicis litteris eſt prodita, contra quam ſi quid ſtatuant concilia, nefas duco.* Conſtantinus imperator ad patres in ſynodo Nicæna congregatos dixit: *Exſtant libri evangelici & apoſtolici & priſcorum oracula prophetarum, quae nos evidenter docent, quid de re divina ſtatuendum ſit. Itaque omiſſa diſcordia, quae nil niſi contentionem parit, ſumamus ex dictis divinitus inſpiratis ſolutionem quaeſtionum.* Gelaſius Cycizenus in act. conc. Nic. cap. 5. Hiſt. tripart. lib. II. cap. 5. &c.

4) Sanctitas eccleſiæ requirit, ut nil niſi ſanctum in ea doceatur.

§. CXX. *Quartum* Bellarmini argumentum ſuccedat: *Eccleſiam eſſe ſanctam docet ſymbolum apoſtolorum. Iſta autem ſanctitas proprie in profeſſione dogmatum conſiſtit, ergo chriſtiana profeſſio nihil continet niſi ſanctum, id eſt, quoad fidei doctrinam, & juſtum quoad praecepta morum, & in hoc revera excellit omnibus profeſſionibus philoſophorum, ethnicorum, Judaeorum, haereticorum, omnes enim habent dogmata aliqua falſa veris admixta.* Reſp. 1) Sanctitas eccleſiæ catholicæ plura omnino continet, quam dogmatum profeſſionem, dicitur enim eccleſia ſancta *a*) ex cauſa *efficiente principali*, quia Deus per Spiritum ſanctum in Chriſto Filio ſuo eam ſanctificat. 2 Cor. I. 22. Eph. V. 26. *b*) Ex cauſa *inſtrumentali*, verbo ſcilicet & ſacramentis, *vocatur enim vocatione ſancta*, 2 Tim. I. 9. *ſanctificatur in veritate verbi*, Joh. XVII. 17. *mundatur lavacro aquae in verbo.* Eph. V. 26. *c*) Ex cauſa *formali*, imputata ſcilicet per fidem Chriſti ſanctitate. Act. XV. 9. 1 Cor. I. 30. *d*) Ex *fine*, quia tendit & adſpirat ad perfectam ſanctitatem. 2 Cor. VII. 1. *e*) Ex *effectis*, ſcilicet ex operibus ſanctis in hac vita. Luc. I. 75. *f*) Ex *objectis*, quia occupatur in rebus ſanctis. *g*) Ex *oppoſitis*, quia diſtinguitur a cœtibus profanis & impiis &c. 2) Symbolum apoſtolorum proprie loquitur de eccleſia catholica inviſibili, ut ipſe verborum ſonus oſtendit, hic vero quæſtio eſt de eccleſia viſibili particulari. 3) Hæc ſanctitas eccleſiæ catholicæ non tollitur, ſi vel maxime viſibilis eccleſiæ miniſterium non ſit omni ex parte ſincerum & incorruptum, qui electi vel non involvuntur erroribus illis, vel ex illis ante vitæ finem eluctantur, vel ſi leviores quidam errores ipſis adhæreant, illi igne crucis & tentationum in eis abſumuntur. 4) Proinde ut cives eccleſiæ ſunt & dicuntur ſancti, licet peccatis infirmitatis ſint obnoxii, aliquando etiam *lapſu aliquo praeoccupentur*: Gal. VI. 1. ſic eccleſia eſt & dicitur ſancta, ſi vel maxime quandoque erret & hallucinetur, puta in quibusdam levioribus. Si eccleſiæ ſanctitas non obſtat, quo minus poſſit peccare, multo minus impediet, quo minus poſſit errare; quia ad ſanctitatem magis requiritur morum integritas, quam doctrinæ veritas. Multi ſana docent & profitentur, qui tamen cum ſint impii, nec poſſunt nec debent dici ſancti. 5) Profeſſio chriſtiana nihil continet niſi verum, ſcilicet quatenus eſt talis, & quatenus per omnia conformis eſt regulæ ac normæ ſuæ, quatenus ſequitur auctorem & canonem ſuum; Deut. IV. 2. Eſa. VIII. 20. Joh. XVII. 17. &c. interim tamen ut fluvius aliquid adtrahit ex terra, per quam præterlabitur: ſic illi, qui fidem in eccleſia chriſtiana profitentur, ex temporum ſuorum erroribus & corruptelis aliquid adtrahere conſueverunt.

5) Si eccleſia poſſet errare, dogmata fidei in dubium revocantur.

§. CXXI. *Quintum* Bellarmini argumentum ſic habet: *Si eccleſia poſſet errare in iis, quae non ſunt ad ſalutem neceſſaria, tum maxima pars dogmatum fidei in dubium revocari poſſet. Nam multa ſunt de fide, quae*

non ſunt abſolute neceſſaria ad ſalutem. Sane credere hiſtoriam teſtamenti veteris, vel evangelia Marci & Lucae eſſe canonica ſcripta, imo ullas eſſe divinas ſcripturas, non eſt omnino neceſſarium ad ſalutem, nam ſine hac fide multi ſalvati ſunt, antequam ſcripturae ſcriberentur, & poſtea tempore novi teſtamenti multae barbarae nationes, de quibus Irenæus libr. III. cap. 4. *At hoc eſt abſurdiſſimum, nec ullo modo admitti debet, poſſe dubitari de ſcripturis.* Reſp. 1) Eſt elenchus conſequentis. Non enim ſequitur, eccleſia tota in rebus ad ſalutem neceſſariis univerſaliter non errat, ergo in reliquis omnibus errat. 2) Antequam ſcripturæ ederentur, non erat neceſſarium ad ſalutem credere, aliquas eſſe divinas ſcripturas. Poſtquam vero editæ ſunt, diſtinguendum inter ſimplicem ignorationem & inter præfractam negationem. Credere, quod ſint aliquæ divinæ ſcripturæ, non eſt ſimpliciter & abſolute neceſſarium ad ſalutem, nimirum ſi ex ſimplici ignoratione illud procedat; quia multi ſalvati ſunt, qui ſubſtantialia ſive fundamentalia fidei chriſtianæ complexi ſunt, licet ignorarent, eſſe aliquas divinas ſcripturas; ſed qui poſt editas ſcripturas pertinaciter negare velit, eſſe aliquas divinas ſcripturas, is hæreticus redditur, & a ſalutis poſſeſſione excludetur. 3) Quando eccleſia teſtatur, eſſe aliquas divinas ſcripturas, item evangelia Marci & Lucæ eſſe canonica ſcripta, in eo nec errat, nec errare poteſt, quia ſequitur canonem veritatis, & adtendit internis κριτηρίοις, quæ de divina & canonica horum librorum auctoritate teſtantur, ad quæ accedit Spiritus ſancti teſtimonium, is enim *teſtatur, quod Spiritus*, hoc eſt, oracula a Spiritu ſancto edita, & libri Spiritus ſancti inſpiratione perſcripti, *ſint veritas;* 1 Joh. V. 6. quando igitur credimus, has ſcripturas eſſe divinas & canonicas, non inſiſtimus ſoli eccleſiæ auctoritati ac teſtimonio, ſed conjungimus κριτήρια interna, & Spiritus ſancti teſtificationem in corde percipimus.

6) Patres provocant ad eccleſiam.

§. CXXII. *Sextum* & ultimum argumentum petit Bellarminus ex teſtimoniis *Patrum, qui ad eccleſiam in quaeſtionibus fidei provocant*, ubi profert Tertullianum libr. de præſcript. Auguſtinum libr. I. contra Creſcon. cap. 33. & epiſt. CXVIII. *Reſp.* 1) eccleſiæ illæ particulares, ad quas patres provocarunt, illo tempore integritatem fidei adhuc tenebant, hodie vero quædam ex illis plane defecerunt, quæ adhuc ſuperſunt, ab integritate priſtina & fide catholica & apoſtolica longiſſime receſſerunt. 2) Nec omnes patres nec in omnibus quæſtionibus nec contra quosvis adverſarios diſputantes ad eccleſiam provocant, quia longe plures patres & iidem, quorum teſtimonia adducuntur, ſæpius ad ſcripturas provocant, ut in quæſtione de notis eccleſiæ ex illorum dictis adparebit. Quando diſputant contra eos, qui canonem ſcripturarum vel negabant, vel corrumpebant, tunc provocant ad eccleſias, in quibus illæ per ſucceſſionem ab apoſtolis ſunt conſervatæ; ſed quando diſputant contra eos, qui ſcripturæ canonem nec tollunt nec corrumpunt, principaliter ad ſcripturas provocant, ſecundario ac minus principaliter eccleſiæ teſtimonium adjungunt. Auguſtinus libr. III. cont. Maxim. Arian. c. 14. *Nec ego Nicaenum, nec tu Ariminenſe debes tanquam praejudicaturus proferre concilium, nec ego hujus, nec tu illius auctoritate teneris, ſcripturarum, auctoritatibus non quorumcunque propriis, ſed utrisque communibus teſtibus res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione concertet.* lib. IV. cont. duas epiſt. Pelag. c. 8. *Cum Pelagianorum profanas vocum novitates eccleſia Chriſti & occidentalis & orientalis horruerit, ad curam noſtram exiſtimo pertinere, non ſolum ſcripturas ſanctas canonicas adverſus eos teſtes adhibere, quod jam ſatis fecimus; verum etiam de ſanctorum litteris, qui eas ante fama celeberrima & ingenti gloria tractaverunt, aliqua documenta proferre, non quo canonicis libris a nobis ullius diſputatoris aequetur auctoritas, tanquam omnino non ſit, quod melius ſeu verius ab aliquo catholico, quam ab alio itidem catholico ſentiatur, ſed ut admoneantur, qui putant, iſtos aliquid dicere, quemadmodum de his rebus ante nova iſtorum vani-*

vaniloquia catholici antiſtites divina eloquia ſecuti ſint, & ſciant, a nobis rectam & antiquitus fundatam catholicam fidem contra recentem Pelagianorum haereticorum praeſumtionem perniciemque defendi. Lib. II. contra Donatiſtas cap. 3. *Quis neſciat ſanctam ſcripturam canonicam tam vet. quam nov. teſt. certis ſuis terminis contineri, eamque omnibus poſterioribus epiſcoporum litteris ita praeponi, ut de illo omnino dubitari & diſceptari non poſſit, utrum verum vel rectum ſit, quidquid in ea ſcriptum eſſe conſtiterit. Epiſcoporum autem litteras, quae poſt confirmatum canonem vel ſcriptae ſunt vel ſcribuntur, & per ſermonem forte ſapientiorem cujuslibet in ea re peritioris & per aliorum epiſcoporum graviorem auctoritatem, doctorumque prudentiam & per concilia licere reprehendi, ſi quid in eis forte a veritate deviatum ſit &c.* 3) Tertullianus libr. de praeſcript. dicens: *Age, omnes eccleſiae erraverint &c.* loquitur de eccleſiis, quæ ab apoſtolis fundatæ apoſtolicæ doctrinæ integritatem adhuc conſervabant, ut ex integro contextu manifeſtum eſt. Auguſtinus lib. cont. Creſc. c. 33. ſcribens, *eccleſiam conſulendam eſſe, quam ipſarum ſcripturarum commendet auctoritas;* loquitur de quæſtione, quam tunc tractabat, videlicet de non rebaptizandis iis, qui ab hæreticis baptizati ſunt, nec primo ac principaliter ad eccleſiam provocat, ſed poſtquam ex ſcripturis eccleſiæ ſententiam demonſtraverat. *Quamvis* (inquit) *hujus rei de ſcripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum etiam hac in re a nobis tenetur veritas.* Epiſt. CXVIII. loquitur de rebus adiaphoris, in quibus communem eccleſiæ conſuetudinem ſequendam eſſe non repugnamus.

Eccleſia repræſentativa an poſſit errare?

§. CXXIII. Sub finem capitis Bellarminus vult probare, quod eccleſia *repraeſentativa* non poſſit errare. *Si omnes epiſcopi errarent, tota eccleſia erraret, quia tenetur populus ſequi ſuos paſtores, dicente Domino:* Luc. X. Qui vos audit, me audit, & Matth. XXIII. Quæcunque dixerint, facite. *In epiſtola concilii Epheſini ad Neſtorium cogitur Neſtorius, ſi eccleſiae ſatisfacere velit, juramento confirmare, ſe ita ſentire, ut ſentiunt orientis & occidentis epiſcopi.* Auguſtinus lib. I. de bapt. cap. 18. *Decretum concilii generalis vocat univerſae eccleſiae conſenſum & merita, nam eccleſia non docet nec decernit quidquam, niſi per ſuos paſtores, ſicut quodlibet corpus per ſuum caput, unde* 1 Reg. VIII. *congregatio ſacerdotum & ſeniorum vocatur omnis eccleſia Iſraël.* Reſp. 1) Per eccleſiam *repraeſentativam* pontificii intelligunt epiſcopos in conciliis congregatos, ergo hæc quæſtio ad controverſiam de conciliis proprie pertinet. 2) Epiſcopos in conciliis congregatos, hoc eſt, eccleſiam *repraeſentativam* errare poſſe, ne ipſe quidem Bellarminus negat, dicit enim *tunc demum concilia non errare, ſi accedat inſtructio, confirmatio & auctoritas Romani pontificis;* rectius ergo faceret Bellarminus, & compendioſiori viæ inſiſteret, ſi absque illis ambagibus ad ſcrinium pectoris papalis nos remitteret. 3) Falſum eſt, *totam eccleſiam errare, ſi epiſcopi in conciliis errent,* quia ad eccleſiam etiam pertinet congregatio fidelium, ac poteſt Deus ſibi ſervare ſemen ſanctum atque aliquos electos, graſſantibus etiam publicis corruptelis in viſibilis eccleſiæ miniſterio. *Puriores quandoque ſunt aures audientium, quam labia docentium.* 4) Populus tenetur ſequi ſuos paſtores non abſolute & ſimpliciter in omnibus, ſed quatenus paſtores ſequuntur vocem Chriſti ἀρχιποιμένος, *quia oves Chriſti vocem ejus audiunt & ſequuntur eam, alienum vero non audiunt.* Joh. X. 27. 5) Hæc limitatio ex dicto Matth. XXIII. 2. manifeſtiſſime evincitur; ſcribæ enim & Phariſæi, quos audire Chriſtus jubet, ſinceritati doctrinæ Moſaicæ ac propheticæ admiſcebant *fermentum errorum* ac corruptelarum; a quo Chriſtus jubet *cavere*, Matth. XVI. 11. eatenus igitur illos audire jubet, quatenus ſedent ſuper cathedram Moſis, hoc eſt, quatenus docent conformia doctrinæ Moſaicæ. Biel. lib. IV. ſent. diſt. 1. quæſt. 4. art. 3. *Non licet ſpernere conſilium praelati, quod verum eſt, niſi*

niſi contra legem divinam dixerint, quia ſic praecipiendo non ſedent ſuper cathedram Moſis, non enim haec procedunt de cathedra, id eſt, doctrina Moſis, ſed de cathedra peſtilentiae. 6) Ex eo, quod patres Epheſinæ ſynodi coëgerint Neſtorium jurare, ſe non aliter ſentire, quam orientis & occidentis epiſcopi ſentiunt, haudquaquam ſequitur, quod abſolute non potuerint errare, ſed quod hac in re non erraint. Auguſtinus de bapt. cap. 18. generalis concilii decretum recte vocat *univerſalis eccleſiae conſenſum*, ſi ſcilicet ab omnibus eccleſiis, quæ ſunt in toto orbe, aliqui ad illud concilium miſſi fuerint; ſed ex eo non poteſt inferri, eccleſiam *repraeſentativam* ſive concilia non poſſe errare, cum ne ipſe quidem Bellarminus concilia generalia ab errandi periculo eximat. *Conſtat* (inquit lib. IV. de pont. Rom. cap. 3. §. contra) *generalia concilia ſaepe erraſſe, quando caruerunt ſummi pontificis ſuffragio, ut patet de Epheſino II. Ariminenſi & aliis.* 7) 1 Reg. VIII. non ſolum ſacerdotes & ſeniores, ſed etiam duces & quamplurimi ex populo Iſraelitico ad Salomonem fuere congregati, ut adparet ex v. 5. *Rex Salomon & omnis multitudo Iſraël, quae convenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam.* v. 65. *Fecit Salomon in tempore illo feſtivitatem celebrem & omnis Iſraël cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usque ad rivum Ægypti;* v. 66. *& in die octava dimiſit populos.*

§. CXXIV. Atque hæc dicta ſint de quæſtione, *an eccleſia errare poſſit?* (*) Ceterum cum omnia illa, quæ Bellarminus hoc loco in genere diſputat, eo tandem abeant, quod eccleſia Romana non poſſit errare, eam enim ſolam adpellant *catholicam*, illi ſoli tribuunt non errandi privilegium, quia pontifex Romanus Chriſti vicarius & Petri ſucceſſor illi præſideat, ideo demonſtrandum eſt in ſpecie, quod eccleſia Romana errare poſſit. Procedimus autem hoc modo: I) Nulla particularis eccleſia ab

Eccleſiam Romanam errare poſſe, oſtenditur.

(*) Iis, quae de *infallibilitate eccleſiae* copioſe ſolideque haſtenus diſputavit GERHARDUS, obſervationes nonnullas, huic controverſiae inter nos & Romanenſes in hunc usque diem agitatae uberius dilucidandae inſervientes, more noſtro heic ſubjiciemus. Obſervamus itaque

I) totam, quae heic inter diſſentientes agitatur, controverſiam cum altera illa de *indefectibilitate eccleſiae*, quam in capite immediate praecedenti diſcuſſit GERHARDUS, arcto vinculo eſſe connexam. Quod ſi enim eccleſia, ac quidem ſpeciatim *Romana*, nunquam poteſt *deficere*, nec per errores obſcurari atque obrui, ut contendunt coetus romani doctores, oportet quoque eandem eſſe *infallibilem*, ſeu privilegio non amittendae veritatis ſalutaris gaudere. Secus ſeſe res habet, ſi eccleſia, ac ſpeciatim *Romana*, deficere errorumque nebulis obſcurari poteſt. Jam vero, quod

II) notamus, haec ipſa quaeſtio: an *eccleſia ſit infallibilis, an vero errare poſſit circa fidem?* ex omnibus, quae nobis cum pontificiis Romani adſeclis circa doctrinam de eccleſia intercedunt, vexatiſſima eſt tantique momenti, ut totus papatus hoc praecipue fulcro inniti videatur. Profecto enim non aliam ob cauſſam tam acriter pro tuenda eccleſiae infallibilitate pugnare ſolent Romanenſes, quam ut ſuae eccleſiae, quam ſolam veram eſſe ſibi aliisque perſuadere adnituntur, eximium hocce privilegium attribuere, atque ita ſupremum illi in rebus fidei judicium vindicare queant, cui omnes ac ſinguli caeca quadam obedientia ſe ſubmittere teneantur. Ut vero ſtatus quaeſtionis, qui haud raro minus adcurate proponitur, rite formetur,

III) notamus, quando de *eccleſia* ejusque *infallibilitate* quaeſtio inſtituitur, heic non reſpici ad coetum *electorum*, ſeu eccleſiam, quam vocant *inviſibilem*, nec quaeſtionis cardinem in eo verti, an eccleſia iſta *inviſibilis* in fundamento fidei errare queat, ut perperam nobis adfingunt nonnulli ex Romanenſibus; ſed, an ita dicenda ſit infallibilis, ut nulli prorſus errori ſit obnoxia? quod negamus. Nec

IV) quaeſtio heic eſt de eccleſia *vocatorum*, e piis & impiis collecta, eaque *univerſali* omniumque ſeculorum ac locorum. Haec enim, ut ſupra p. 145. in *nota* textui ſubjecta, *num.* 4. obſervavimus, nunquam penitus poteſt deficere, nec in articulis illis, ubi ſemper conſenſit, & adhuc conſentit, nunquam fallitur. Sed, quod

V) notamus,

ab errandi periculo eſt immunis. 1) *quia eſt particularis.* Romana eccleſia eſt particularis aliqua eccleſia; ſive enim intelligas nomine eccleſiæ Romanæ eam, quæ in urbe Roma colligitur, ſive eam, quæ Romano pontifici adhæret, negari nequit, eccleſiam Romanam eſſe particularem, quia non poteſt demonſtrari, omnes totius orbis eccleſias ullo unquam tempore pontifici Romano adhæſiſſe. Ergo Romana eccleſia ab errandi periculo non eſt immunis. Excipit Bellarminus lib. IV. de Romano potifice cap. 3. *aliam eſſe rationem eccleſiae Romanae, quam reliquarum particularium eccleſiarum, quia Chriſtus rogavit pro Petro, ne deficeret ipſius fides.* Luc. XXII. 32. Id quod ſic exponit, *Chriſtum rogaſſe pro Romana ſede, quia rogavit pro Petro & ſucceſſoribus ipſorum, quorum ſedes Romae ſtabilienda erat.* Reſp. 1) Ipſe Bellarminus fatetur cap. 4. ſequente, *non haberi ex ſcriptura nec ex traditione, ſedem apoſtolicam ita eſſe Romae adfixam, ut inde transferri nequeat.* Ergo ſi vel maxime concederetur, Chriſtum pro ſede Petri eo modo rogaſſe, ut illius ſucceſſores in fide errare non poſſint, tamen ex eo nondum probari poſſet, eccleſiam Romanam non poſſe errare. Verba Bellarmini hæc ſunt: *Obſervandum eſt,* (inquit) *eccleſiam Romanam non poſſe errare dupliciter intelligi poſſe. Uno modo, ut non poſſit errare perſiſtente Romae apoſtolica ſede, ſecus autem, ſi ſedes auferretur: altero modo, ut ſimpliciter non poſſit errare vel deficere, quia nec ſedes apoſtolica poſſit unquam Roma alio transferri. Et quidem ſecundum priorem ſententiam propoſitio noſtra eſt veriſſima, quia Lucius & Felix papae & martyres, Agatho & Nicolaus, papae & confeſſores, item Cyrillus & Ruffinus non ſolum pontificem, ſed etiam eccleſiam Romanam adſeruerunt non poſſe errare.*

V) notamus, de eccleſia tantum *particulari* quaeritur, an haec vel illa dici queat infallibilis? Negant hoc proteſtantes, adſeruntque, nullam eccleſiam *particularem*, quaecunque illa fuerit, ab errandi periculo eſſe immunem. Contrariam vero ſententiam propugnant cœtus Romani doctores, contenduntque, eccleſiam, & quidem ſpeciatim *Romanam*, quae in urbe Roma collecta eſt, atque antiſtite hujus eccleſiae, ut & clero reliquoque populo conſtat, infallibilitatis gaudere privilegio; cujus opinionis falſitatem ſupra §. CXXV. luculenter comprobavit GERHARDUS noſter. Nec

VI) praetermittendum heic eſt, non tam de *eccleſia ſynthetica*, ut vocatur, ſeu *collectiva* totius cœtus, non ſolum ex doctoribus, ſed & auditoribus conſtante; quam potius de eccleſia *repræſentativa*, quam vocant, ſeu *doctorum* quaeſtionem heic inſtitui, non quidem primorum, qui eandem fundarunt, quales fuerunt ſanctiſſimi ſervatoris noſtri legati, quos in docendo infallibiles fuiſſe, nemo negat, ſed ſubſequentium temporum, qui eccleſiam olim plantatam conſervarunt, eandemque rexerunt. Addimus

VII) & hoc, ſermonem heic non eſſe de *doctoribus* coetus alicujus chriſtiani *ſeorſim* ſpectatis, hos enim errare poſſe, & ſubinde actu errare, haud diffitentur infallibilitatis eccleſiae romanae defenſores; ſed

VIII) quaeſtionem eſſe de doctoribus iſtis *conjunctim* ſumtis, inque concilio ſeu ſynodo ad res fidei dijudicandas ac decidendas congregatis. Ad hoſce enim infallibilitatis privilegium reſtringit cardinalis BELLARMINUS, *libr. II. de conciliis cap. II.* ubi inter alia ſequentem in modum ſcribit: *quia tota auctoritas eccleſiæ formaliter non eſt, niſi in prælatis, ſicut viſus totius corporis formaliter eſt tantum in capite. Ergo idem eſt, eccleſiam non poſſe errare in definiendis rebus fidei, & epiſcopos non poſſe errare.* Nec tamen, quod

IX) notandum, hocce privilegium epiſcopis in concilio congregatis *abſolute* & *ſimpliciter*, ſed tum demum competere ſtatuit BELLARMINUS, ſi concilia ab ipſis habita ab ipſo pontifice Romano adprobentur. *Catholici omnes,* inquit loc. cit. pater purpuratus, *conſtanter docent, concilia generalia a ſummo pontifice confirmata errare non poſſe.* Atque ex his

X) intelligitur, fundamentum iſtius infallibilitatis vel tandem refundi in SOLUM epiſcopum Romanum, *ex cujus arbitrio pendet, decreta ſancire, & ſancita mutare;* quae ſunt verba BARONII in *annal. eccleſiaſt.* ad *ann. CCCLXXIII. num. 21.* Ludunt itaque nomine *eccleſiæ*, ſubque eo intelligunt romanum praeſulem, ejus caput, cui poteſtatem ſupremam infallibilemque vindicare adnituntur. Pertinet huc illud quorundam Scholaſticorum adſertum; papam

re. *At ſecundum poſteriorem ſenſum eccleſiam Romanam non poſſe deficere, eſt quidem pia & probabiliſſima ſententia, non tamen adeo certa, ut contraria dici poſſit haeretica vel manifeſte erronea. Quod non ſit omnino de fide, a Romana eccleſia non poſſe ſeparari apoſtolicam ſedem, patet, quia neque ſcriptura neque traditio habet, ſedem apoſtolicam ita fixam eſſe Romae, ut inde auferri non poſſit.* Hæc Bellarminus: Atqui ſi non eſt de fide, cathedram Petri Romæ ita fixam eſſe, ut alio transferri nequeat, utique etiam non erit de fide, eccleſiam Romanam non poſſe errare, quia privilegium non errandi ab illa cathedra unice dependet. 2) Eccleſiam Romanam non poſſe errare, eo modo ibidem exponit Bellarminus, ut cuivis particulari eccleſiæ id tribui poſſit. *Obſervandum eſt*, (inquit) *in alio ſenſu accipi debere firmitatem eccleſiae Romanae in fide, & in alio firmitatem pontificis; nam pontifex non poteſt errare errore judiciali, hoc eſt, dum judicat, & definit quaeſtionem fidei. At eccleſia Romana, hoc eſt, populus & clerus Romanus non poteſt errare errore perſonali, ita ut omnes omnino errent, & nulli ſint in Romana eccleſia fideles & pontifici adhaerentes.* Atqui nulla unquam eccleſia eo modo errat, ut nulli prorſus in ea remaneant fideles, alias enim plane deficeret, & non amplius eſſet eccleſia. Nullus epiſcopus hæreticus potuit omnes in eccleſia ſibi commiſſa hæreſi ſua eo modo inficere, ut nullus in populo manſerit fidelis, quamdiu enim ſacramentum baptiſmi & quædam fidei capita retinentur, colligitur Deo aliqua eccleſia etiam in medio hæreticæ ſynagogæ cœtu. 3) Chriſtum pro Petro rogaſſe audio, ſed pro pontificibus Romanis vel pro eccleſia Romana ſpecialiter hic rogaſſe, non audio. *Dominus ſoli Petro dixit*; Oravi prò te; *non dixit haec Petro & concilio,*

papam eſſe eccleſiam VIRTUALITER, ſupra ſub finem §. CV. a GERHARDO notatum, cujus abſurditatem §. CVI. *p* 150. *ſeqq.* luculenter commonſtravit laudatiſſimus vir. Nec tamen, quod

XI) notamus, praeſulem Romanum ſemper & in omnibus caſibus infallibilem ſtatuunt cœtus Romani doctores, ſed hanc ipſam infallibilitatem certis circumſcribunt limitibus, partim ratione *ſubjecti*, partim vero ratione *objecti*, variasque heic adhibent diſtinctiones ac limitationes, quarum nonnullas easque maxime vulgares, paucis heic commemorabimus. Reſpectu *ſubjecti* monere ſolent, praeſulem Romanum conſiderari poſſe, vel ut doctorem *privatum*, vel ut doctorem *publicum*. Si ſpectetur ut doctor *privatus*, *poſſe* eundem *errare etiam in quaeſtionibus juris univerſalibus, tam fidei, quam morum, idque ex ignorantia, ut aliis doctoribus interdum accidit*; quae ſunt verba ipſius BELLARMINI, *libr. IV de pontif. Rom. cap. II.* licet is alibi, & quidem *loc. cit. cap. VI.* aliter pronunciet, ſtatuatque, probabile eſſe ac pie credi poſſe, pontificem, etiam ut *particularem* perſonam, haereticum eſſe haud poſſe. — Quod ſi vero pontifex perſonam *publicam* agat, ipſum *vel* ſententiam dicere rogatum, *vel* epiſcopi tantum peculiaris vicibus defungi, *vel* pontificia auctoritate univerſae eccleſiae leges praeſcribere; ac denique *vel extra cathedram*, ut loquuntur, ſententiam ferre, *vel ex cathedra* pronunciare. Addunt Romanenſes ſi pontifex, ut doctor *publicus & catholicus*, *in cathedra Petri* dogma aliquod fidei ſolemniter definiat, eundem extra errandi periculum eſſe conſtitutum; ſecus ſe rem habere, ſi *extra cathedram* ſententiam ferat. Quum vero valde ambigua ſit haec locutio a praeſulis romani ſectatoribus excogitata, *ex cathedra* loqui, non abs re fore arbitramur, ſi

XII) diverſas, quas ii ſuppeditant, hujus formulae loquendi explicationes heic in medium adducamus. Faciemus id verbis celebris auctoris Romanenſium ſacris addicti, nimirum LUDOV. ELLIES DU PIN, doctoris quondam Sorbonici, qui hac de re ſequentem in modum diſſerit: „Quibusdam *lo-* „*qui ex cathedra* idem eſt ac cum concilio loqui, „ſed iſti non tam videntur infallibilitatem pontifici „tribuere, quam concilio. Aliis *ex cathedra loqui*, „idem ſonat ac ſecundum ſcripturam & traditionem „loqui; quae quidem expoſitio nihil magis tribuit „pontifici, quam cuilibet alii, certum enim eſt, „eum non errare, qui ſecundum ſcripturam & tra- „ditionem loquitur. Sed illud quaeritur, quomo- „do & an certo ſciri poſſit, pontificem ſecundum „ſcripturam & traditionem loqui? quod ſi cuilibet „examinare liceat, ruit profecto infallibilitas illa „pontificia. Alii ſic explicant illud *ex cathedra* „*loqui*, ut idem ſit ac loqui re mature & diligenter „examinata. Vulgatiſſima expoſitio verborum iſto- „rum, quam CAIETANUS, BELLARMINUS, DU- „VALLIUS & alii ſubminiſtrant, haec eſt, pontifi- „cem *loqui ex cathedra*, cum circa fidem & bonos

lium meum per Chriſtum Jeſum. Quod ſi in auguſto illo judicii die ſcriptura ſacra norma & canon eſſe poterit, quidni etiam in hac vita munere illo perfungi queat? Sed eccleſia Romana hodierna negat ſcripturam propheticam & apoſtolicam eſſe regulam fidei totalem. In tota illa epiſtola perpetuo ad ſcripturam propheticam vet. teſt. apoſtolus provocat, ac doctrinam ſuam *habere teſtamentum legis & prophetarum* clariſſime evincit, Act. XXVIII. 23. Chriſtianos Romae exiſtentes τὰ καὶ τῦ Ἰησῦ πύθει *lege Moſis & prophetis.* Sed Romana eccleſia hodierna non poteſt conſenſum illum doctrinae ſuae cum ſcriptis propheticis & apoſtolicis demonſtrare, quin imo diſerte fatetur, extra illum canonem ſeſe multa credere, alios etiam, qui ſcripturis ſacris inſiſtunt, vocat *theologos atramentarios.* 2) De peccato originali docet Paulus in epiſtola ad Romanos, quod ſit horribilis omnium virium humanarum corruptio ab Adamo in omnes poſteros propagata, quod ſit non ſolum privatio alicujus boni, ſed etiam malum poſitivum arctiſſime in natura haerens, quod tam altas in natura humana radices egerit, ut nec in regeneratis penitus exſtirpetur, quamdiu in hoc ſeculo adhuc vivunt. Rom. V. 12. *Per unum hominem peccatum intravit in hunc mundum.* v. 10. *Per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.* cap. VII 14. *Ego carnalis ſum venundatus ſub peccatum.* v. 18. *Scio quod in me, hoc eſt, in carne mea non habitat bonum.* v. 22. *Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem*; v. 23. *video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae & captivantem me ſub lege peccati.* v. 24. *Miſer ego homo, quis liberabit me a corpore mortis hujus?* Sed eccleſia Romana hodierna frigide admodum de peccato originali ſentit ac loquitur, quod ſcilicet non ſit peccatum *niſi abuſive & analogice* loquendo, quod ſit *duntaxat privatio doni alicujus; ſupernaturalia enim in homine manſiſſe integra,* quod

De peccato originali.

Romano. Exemplis in medium adlatis hoc illuſtravit Turretinus *loc. cit.* §. XXIV. & XXV. Denique 4) adhibent quoque diſtinctionem *facti* & *juris.* Contendunt, pontificem Rom. in definiendis quaeſtionibus *juris* infallibilitatis gaudere privilegio; aſt in determinandis quaeſtionibus *facti* omnino errare poſſe. Licet vero haec communis olim fuerit doctorum ſententia, tamen, quod

XIV) notamus, in ea haud ſubſtiterunt ſocietatis Jeſu theologi, ſed ulterius progreſſi ſunt, infallibilitatem pontificis non modo ad quaeſtiones *juris*, ſed etiam ad quaeſtiones *facti* extendentes. Conſtat hoc ex *theſibus*, quas Jeſuitae Lutetiae in collegio Claromontano die XII. Decembr. ann. MDCLXI. publice propugnarunt. In hiſce enim adſeritur, *Chriſtum eccleſiae ſuae regimen ita papis commiſiſſe, ut illis eandem, quam habebat ipſe, infallibilitatem conceſſerit, quoties ex cathedra loquerentur*; ex quo hoc deducunt conſectarium: *Datur* ergo in eccleſia Romana *controverſiarum fidei judex infallibilis etiam extra concilium generale, tum in quaeſtionibus* Juris, *tum* facti. Damnavit tamen theſes illas Sorbona; damnarunt plerique alii magni nominis in Gallia theologi, nec eas Jeſuitae auſi ſunt ulterius tueri. Uberius haec aliaque ad hanc controverſiam ſpectantia ediſſeruit Heideggerus in *hiſtoria papatus period. VII. §. 276 — 281. p. 441. ſeqq.*

Recte tamen nonnulli obſervarunt, ſi ad ſeriem belli Janſeniſtici in Gallia exorti attendatur, ſatis patere, eos ipſos theologos, qui theſes Claromontanas olim damnaverant, ἀναμαρτησίαν eccleſiae in rebus *facti* poſtea denuo ſtabiliviſſe, ſi non αὐτολεξεὶ, at certe ipſo facto; eos enim Janſenii adſeclis, ſuam illam *juris* & *facti* diſtinctionem continuo obtrudentibus, ut ab illa deturbarentur arce, oppoſuiſſe diſtinctionem inter fidem *divinam* & *humanam*, ſtatuentes, factis ab eccleſia determinatis, non divinam quidem, ſed *humanam* tamen atque *eccleſiaſticam* fidem eſſe adhibendam; quod revera nihil aliud ſit, quam eccleſiam in rebus *facti* infallibilem pronunciare. Vid. laudatiſſimi Turretini diſſertat. ſaepius jam excitatam *de pyrrhoniſmo pontificio* §. *XXI. p. 96. ſeqq.* qui & §. *XXII.* ex libro gallico, cui titulus eſt: *traité de la foy humaine*, obſervat; nonnullos cottus pontificii ſcriptores diſtinxiſſe inter facta *revelata* & facta *non revelata*, ut in illis non poſſet, in his poſſet eccleſia errare. — Quemadmodum vero, prout ex dictis patet, pontificii in ponendis *limitibus* infallibilitatis eccleſiae praeſulisque Romani mirum in modum diſcrepant; ita, quod

XV) notamus, nunquam defuerunt in ipſa eccleſia Romana viri doctiſſimi, qui auctoritatem iſtam pontificis Rom. falli neſciam penitus negarent, quin & argumentis in medium adlatis acriter impugnarent.

Fecæ

quod per *baptiſmum in renatis tollatur totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet.* Concupiſcentiam pravam apoſtolus non ſemel ſed aliquoties diſerte vocat peccatum, idque ſic circumſcribit, ut non niſi de peccato vere & proprie ſic dicto intelligi poſſit. Rom. VII. 7. *Peccatum non cognovi niſi per legem, nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces*, v. 8. *Occaſione autem accepta peccatum in me operatum eſt omnem concupiſcentiam &c.* Sed eccleſia Romana hodierna in concilio Trident. decernit, concupiſcentiam adpellari ab apoſtolo peccatum, *non quod vere & proprie in renatis peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat.*

De libero arbitrio.

3) De libero arbitrio Romanam ſui temporis eccleſiam apoſtolus ſic inſtruit, quod *φρόνημα σαρκὸς ſit inimicitia adverſus Deum*, Rom. VIII. 7. ac ne poſſit quidem legi Dei ſubjici. Oſtendit etiam ſuo ipſius exemplo, ne quidem renatos ex naturalibus ſuis viribus poſſe boni quidpiam perficere. *Velle adjacet mihi*, inquit Rom. VII. 18. *perficere autem non invenio;* v. 24. conqueritur *captivum ſe duci ſub legem peccati.* Sed Romana eccleſia hodierna docet, *ſupereſſe in homine aliquas vires, quibus ad futuram converſionem ſe diſponat, & in ipſo converſionis opere Deo adſentiatur & cooperetur.*

De lege divina.

4) De lege divina veterem Romanam eccleſiam docet apoſtolus, quod ſic *infirmetur a carne*, ut in hujus vitæ infirmitate perfecte a nobis impleri nequeat, Rom. VIII. 3. id quod ſuo ipſius exemplo manifeſtum facit Rom. VII. 14. *Scimus, quod lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum venundatus ſub peccato.* v. 18. *Velle ad-*

Fecerunt id cumprimis theologi Galli, qui eccleſiae ſuae libertatem defendendo, praeſulem Romanum conciliorum oecumenicorum decretis ſubeſſe fallique poſſe atque errare, ſcriptis hanc in rem editis demonſtrare adgreſſi ſunt. Eminet inter illos Joannes Launoius, qui *epiſtolar. tom. III. epiſt. I. II. III.* per traditionem ipſorum pontificum copioſe oſtendit, quod crediderint docuerintque, decreta ſua errori obnoxia eſſe, quin eos, tanquam vicarios Jeſu Chriſti, nullo gaudere infallibilitatis privilegio. Idem vir doctiſſimus teſtimoniis pontificum ſexaginta duobus luculenter comprobat, eccleſiam, quae ab optimo ſervatore nomen ducit, imperio monarchico motuque proprio pontificum dirigi non debere. Ut complura alia, quae *loc cit.* perſequitur laudatiſſ. vir, brevitatis ſtudio praetermittamus. Neque ejus hac in re veſtigia deſeruerunt recentiores ex theologis Gallis, ſed potius eundem preſſo pede ſunt ſecuti. Fecerunt id cumprimis Edmundus Richerius in variis ſcriptis, in quibus liber *de eccleſiaſtica & politica poteſtate*, itemque *vindiciæ doctrinæ majorum ſcholæ Pariſienſis &c.* Coloniae anno MDCLXXXIII. 4. editae, praecipuum tenent locum; Petrus de Marca in notiſſimo illo de *concordia ſacerdotii & imperii* opere, Stephanus Baluzius, in *adnotationib.* ad opus P. de Marca jam laudatum, itemque in *notis ad Lupum Ferrarienſem*, alibique paſſim, Antonius Arnaldus, acerrimus libertatis eccleſiae Gallicanae vindex, tum in *præfat.* libro Gallico, *de la frequente communion* praemiſſa, tum in aliis quoque libris, quos nominare ſuperſedemus, Ludov. Maimburgius, Jeſuita quondam Gallus, ſed ex hac ſocietate poſtea dimiſſus, in *traité hiſtorique de l'etabliſſement & des prerogatives de l'égliſe de Rome & de ſes evêques*, Pariſiis anno MDCLXXXV. 12. primum edito, *cap. XXII. ſeqq.* Carolus Molinæus, jure conſultus Gallus, isque clariſſimus, in commentario ad edictum Henrici II. regis, *ad parvos datas*, uti vocatur, itemque in *conſultatione adverſus concilium Tridentinum*, ann. MDLXIV. edita; Natalis Alexander, ordinis Dominicanorum in Gallia monachus, in *hiſtor. eccleſiaſt. ſect. XVI. diſſert. V.* nec non *ſec. XV.* & *XVI. diſſ. IV.* alibique, & vel maxime Ludov. Ellies du Pin, theologus Sorbonius, quem ſupra jam laudavimus, in libro notiſſimo *de antiqua eccleſiæ diſciplina*, quo veterum aeque ac recentiorum pontificum exemplis copioſe comprobavit, pontificem etiam tum, cum cauſſam fidei definit, errandi periculo obnoxium eſſe. His jungi merentur Paschasius Quesnellus, epiſcopus quondam Iprenſis, in *adnotationibus & diſſertationibus ad* Leonis magni *opera;* atque Jacob. Benignus Bossuetus, epiſcopus quondam Meldenſis, in *defenſione declarationis celeberrimæ, quam de poteſtate eccleſiaſtica ſanxit clerus Gallicanus*, XIX. *Mart.* MDCLXXXII. quod opus in duos tomos diviſum & poſt auctoris obitum Luxemburgi MDCCXXX. 4. fuit editum. Ut complures alios auctores, idem ſentientes, tum antiquiores, tum recentiores, maxime Gallos, libertatum eccleſiae ſuae ſtrenuos defenſores, in rerum praeſentia haud nominemus. Recenſuit eosdem Petrus

lium meum per Chriſtum Jeſum. Quo
auguſto illo judicii die ſcriptura ſac
& canon eſſe poterit, quidni eti
ta munere illo perfungi quea
Romana hodierna negat ſ
cam & apoſtolicam eſ
In tota illa ep
propheticam
doctrinam ſ
prophetaru
23 Chri
Ino
mana ec
illum d
apoſt
tetur
ali
c

… *per fidem ſcilicet Je-*
… *ſuper omnes, qui credunt,*

… igitur, quod evangelium
… loquendo ſit doctrina
… o Chriſto ſine lege ac
… per fidem nos juſtificari coram
… eccleſia Rom. hodierna docet, *eu*
… proprie loquendo eſſe non ſolum fid
… doctrinam. 5) De ju-
… ſtificatione hæc erat Romanæ ec- *De ju…*
cleſiæ primæva confeſſio, *quod*
omnes ſint peccatores & indigeant
gloria Dei, Rom. III. 23. *juſtificentur*
gratis per ipſius gratiam, per redemtio
quae eſt in Chriſto Jeſu, v. 24. *quem p*
ſuit Deus propitiatorium per fidem in ſan
ejus ad oſtenſionem juſtitiae per remiſſ
praecedentium peccatorum: v. 25. ac bre
quod juſtificetur homo per fidem ſine op
legis v. 28. Sed hanc doctrinam de juſt
tione per ſolam fidem in Chriſtum absque

… in tractatu de *libertatibus eccle-*
… antiquæ & hodiernæ, Roſtochii ſine
… edito. Non defuerunt tamen quod

… ungimus, ex altera parte viri curiae
… addictiſſimi, qui eccleſiae ſuae libertatem,
… in praeſulem Romanum feruntur, poſt-
…, eum non ſolum ſuper omnia concilia eve-
…, ſed & extra omne erroris periculum poſi-
…, ſibi aliisque perſuadere ſunt adniſi. Inter illos
eminent Jacobus Perronius, pater purpuratus,
quem Edmund. Richerius hoſtem graviſſimum ex-
pertus eſt, poſtquam is orationem Perronii, in
comitiis publicis anno MDCXIV. habitam, qua is
infallibilem antiſtitis Romani auctoritatem propu-
gnavit in libro *de eccleſiaſt. & polit. poteſt*, confu-
taverat, Andreas du Val, theologus Sorbonicus,
qui laudatiſſ. Richerio librum *de ſuprema pontifi-
cis Romani in eccleſia poteſtate* ann. MDCXIV. op-
poſuit; Nicolaus Coeffeteau, ſive Coeffetellus,
ordini praedicatorum adſcriptus, in *libris IV. pro
monarchia eccleſiæ Romanæ, adverſus Marc. An-
ton. de Dominis*; Philippus Labbeus, ſocietatis
Jeſu ſacerdos, *tom. II. adparatus ad concilia*; Jo.
Morinus, pater Oratorii Pariſienſis, qui, cum a
Reformatae ad romanae eccleſiæ ſacra ſe contuliſſet,
Romano pontifici ſtudium ſuum probare voluit, edito
libro *de patriarcharum ac primatum origine & an-
tiqua cenſurarum in cleros praxi*; Coelestinus
…chio de Sfondrati in *Gallia vindicata*, Lu-
… Maimburgio maxime oppoſita, itemque in

regali ſacerdotio Romani pontificis adſerto,
librum ſub Eugenii Lombardi nomine la
ann. MDCLXXXIV. 4. in lucem produxi
non Matthæus Petitdidierius, in *traité
gique ſur l'authorité & l'infallibilité des pa*
xemb. MDCCXIV. 8. itemque in *diſſertatio
rique & theologique, dans la quelle on ex
quel a eté le ſentiment du concile de Conſta
des principeaux theologiens, qui y ont eſſi
l'authorite des papes & ſur leur infallibi*
Luxemburg MDCCXXV. 8. Contra priore
lum commentationem pereruditam ſcripſit
neus, eamque in ſua *miſcellanea ſacra* tra
ubi *part II p. 354.* … ſiat. Diſſertationem
Petitdidierii poſteriorem nos confutavi
commentatione ſaepius jam excitata *de fallib
tificis Romani auctoritate, ex actis conci
ſtantienſis maximam partem deducta* &c. L
Batav. MDCCXXXII. typis exſcripta. R
qui libertatem eccleſiae Gallicanae ſcriptis in
ruit, recenſet Zornius in *tractatu* ſupra
jam *excitato*, ad quem lectores noſtros rem
Jam vero, quod

XVII) paucis notamus, ex hac ipſa inde
tempore in ipſo papatu agitata controverſia
libili an infallibili pontificis romani auctoritate
diſtinctio *monarchicos* inter & *hierarchicos*.
illi, praeſuli Romano addicti, infallibilem
tamque in ipſa concilia poteſtatem eidem v
ſunt adniſi. Ad *poſteriores* vero quod atti

peribus hodierna Romana ecleſia damnat t in confeſſores ejus igne ac gladio debacbantur. Verbum *juſtificandi* apoſtolus ſic exponit, quod ſit verbum *judiciale* ac *forenſe*, opponit enim illud *condemnationi.* Rom. V. 18. ſed hodierna eccleſia Romana, compoſitionem *grammaticam* ſecuta, juſtificare exponit *infundendo juſtitiae habitum juſtum facere.* Juſtificationem conſtituit apoſtolus in remiſſione peccatorum. c. IV. 7. *Beati, quorum remiſſae ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* v. 8. *Beatus vir, cui non imputat Deus peccatum.*

concilii & epiſcoporum patrocinio ſuſcepto, infallibilitatem judicii de rebus fidei, auctoritatemque ſupremam non pontifici, ſed concilio generali legitime congregato tribuendam eſſe cenſuerunt. Patet hoc ex tribus conciliis ſec. XV. & XVI. celebratis, Conſtantienſi nimirum, Baſileenſi ac Tridentino, quorum duo priora *concilii ſuperioritatem* diſertis verbis definiverunt: tertium vero, ſcilicet Tridentinum, mutuo partium diſſidentium, Italorum nimirum *papae*, Gallorum vero ac Hiſpanorum partim aperte, partim oblique *concilii* & epiſcoporum *ſuperioritatem* propugnantium metu, definitivam ſententiam ſuſpendere coactum fuit. Conſtat quoque, ordinem theologorum Pariſienſium, quem *Sorbonam* vocant, conſtanter ſe praetenſae poteſtati, infallibilitati & monarchiae pontificis Rom. oppoſuiſſe, cujus exemplum praeter alios JANSENII adſeclae recentiori aevo ſecuti ſunt. Atque ſic coetus Romani doctores in varias partes circa infallibilitatem eccleſiae inter ſe ſcinduntur, ac re ipſa demonſtrant, quam inanis ſit eccleſiae ſuae, unitatem ſeu concordiam ſummam membrorum cum capite & inter ſe jactantis, gloriatio. Etenim *hierarchicos* heic cernimus contra *monarchianos*, immo ipſum monarcham, Romanum nempe pontificem de ſumma rei accerrime confligentes ac veluti pro aris & focis depugnantes. Quaenam theologorum proteſtantium de hocce argumento ſit ſententia, ex iis, quae in toto hocce capite copioſe diſputavit GERHARDUS, abunde intelligitur. Nimirum, quod

XVIII) ſubjungimus, concors proteſtantium, quos vocant, de hoc argumento ſententia huc redit: (1) eccleſiam *inviſibilem* atque *univerſalem* utcunque poſſit dici infallibilis *objective*, quatenus normam habet; rorſus infallibilem, verbum nimirum divinum litteris conſignatum, quo in rebus ad fidem pertinentibus dirigitur; itemque *ſubjective*, quatenus nunquam exitialiter errare poteſt in rebus ad fundamentum fidei pertinentibus, ita ut plane exiſtere deſinat, ut ſupra §. CIX. *p. 143.* oſtendit GERHARDUS; at tamen, quamdiu in terris hiſce militat, variis erroribus non minus ac peccatis eſſe obnoxiam. (2) nullam *viſibilem* ac *particularem* eccleſiam, multo minus *Romanam*, ſive ſpectetur *collective*, ſive *repraeſentative* in capite & epiſcopis ſuis; vel *ſeorſim* ſingulis, vel omnibus *conjunctim* in concilio congregatis, eſſe infallibilem, ſed exitialiter errare poſſe, tam in fide, quam in moribus, tam in quaeſtionibus *juris*, quam *facti*, adeoque privilegium ἀναμαρτησίας, nulli eccleſiae, vel perſonae, nedum praeſuli Romano, a ſervatore conceſſum fuiſſe, vel in hunc usque diem competere. Jam vero quod

XIX) ad argumenta attinet, quibus comprobant proteſtantes, nullam eccleſiam particularem, adeoque nec Romanam, infallibilem eſſe, ea ſupra §. CVIII. *ſeqq.* magno numero collegit ac contra diſſentientes, qui ad eludendam eorum vim varia captant effugia, ſtrenue urſit GERHARDUS noſter, nec opus eſt, ut ea heic repetamus. Adjungemus tamen iisdem unicum illud argumentum, quod ab *incertitudine iſtius dogmatis* inter ipſos pontificios eſt deſumtum. Nondum enim convenit inter ipſos de ſede iſtius infallibilitatis, nec in hunc usque diem certe determinatum eſt, penes quos debeat eſſe, an penes praeſulem Romanum, ut volunt Itali aliique, an penes epiſcopos in concilio quodam congregatos, ut in concilio Conſtantienſi ac Baſileenſi ſancitum & conſtanter creditur ab eccleſia Gallicana. „ Adeo, ut „verbis FRANC. TURRETINI utamur, omnia nutant & „incerta manent inter ipſos, quia ultima fidei reſolu„tio non fit in ſcripturam ſolam θεόπνευστον, ſed ina„ne commentum infallibilitatis eccleſiae, de cujus „certa ſede inter ſe diſſident, & quam non poſſe re„periri ſive in concilio, ſive in pontifice, eſt certiſſimum.„ Supereſt, ut, more noſtro conſueto,

XX) auctores quosdam praecipuos, qui poſt GERHARDUM, in enodanda hac controverſia ſtudium ſuum operamque collocarunt, commemoremus. Huc pertinent ex noſtris DANNHAUERUS in *hodomor. pap. phant. I. p. 255. ſeqq.* & *p. 309. ſeqq.* CALOVIUS in *mataeol. pap. ſect. I. quaeſt. IX. p. 20.* itemque in *ſyſtem. theolog tom. VIII. art. 3. cap. VIII. qu. 2. p. 360.* GEORG. CALIXTUS in *reſponſo maledicis Moguntinorum theologorum pro Romani pontificis infallibilitate &c. oppoſito*, HENR. SCHMIDIUS, theologus quondam Tubingenſis, in diſp. *de cathedra Petri, ſive de infallibilitate Pontificis Romani*, SCHERZERUS in *anti-Bellarm. diſp. V. theſ. II. p. 357 — 360. 368.* KROMAYERUS in *theol poſ. polem. art. VIII. theſ. IV. p. 1007. th. XII. p. 1049.* QUENSTEDIUS in *ſyſtem. theolog. part. I. cap. IV. ſect.*

tum. Sed Romana eccleſia hodierna non ſolum in peccati remiſſione, (quam exponit de *totali* ejusdem *abolitione*, non autem phraſi apoſtolica de ***non imputatione***;) ſed etiam in juſtitiæ habitualis infuſione juſtificationem conſtituit. Juſtitiam nobis imputari *fide absque operibus*, docet apoſtolus; Rom. IV. 5. ſed hanc juſtitiæ imputationem ridet Bellarminus Romanæ hodiernæ eccleſiæ cardinalis. Ab actu juſtificationis excludit apoſtolus omnia etiam renatorum opera. Rom. IV. 2. *Si Abraham ex operibus juſtificatus eſt, habet gloriationem, ſed non apud Deum.* v. 3. *Quid enim dicit ſcriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam.* v. 4. ***Ei autem, qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum.*** v. 5. ***Ei autem, qui non operatur, credenti autem in eum, qui juſtificat impium, reputatur fides ejus ad juſtitiam.*** Sed Romana eccleſia hodierna anathema dicit ei, qui renatorum opera ab actu juſtificationis velit excludere. Apoſtolus gratiam & opera in actu juſtificationis ſibi invicem opponit; c. XI. 6. ſed eccleſiæ Romanæ doctores hæc habent pro ſubor[…] tis. 7) De fide docet apoſtolus, quo[…] πληροφορία certa cordis fiducia, jubet […] nos *ſectari veſtigia fidei*, ***quae fuit in A[…] hamo***; c. IV. 12. quam poſtea ſic deſcr[…] quod *crediderit contra ſpem in ſpem*, v. […] quod ***non fuerit fidei infirmatus, conſide[…] corpus ſuum emortuum***, v. 19. quod ***in promiſſione non haeſitaverit diffidentia, ſed confortatus dederit gloriam Deo***, v. 20. *pl[…] ſime ſciens, quod is, qui promiſerat, p[…] eſſe etiam praeſtare*: v. 21. de hac fide do[…] quod fructus ejus ſit pax & gaudium conſ[…] tiæ: Rom. V. 1. ***Iuſtificati fide pacem […] mus ad Deum, per Dominum noſtrum Je[…]*** Sed eccleſia Romana hodierna perpetua[…] gratia Dei & remiſſione peccatorum dubit[…] nem propugnans hanc fidei πληροφορίαν […] tus rejicit. Docet apoſtolus, Rom. VIII *Spiritum ſanctum reddere teſtimonium ſpi[…] noſtro, quod ſimus filii Dei*, v. 17. *ſi a[…] filii, utique & haeredes.* Sed Romana e[…] ſia hodierna huic interno Spiritus ſancti […] monio ex adverſo obloquitur, quando in

ſect. II. p. 230. ſeqq. Buddeus in commentatione ſupra laudata, *de fallibili pontificis Rom. infallibilitate*, aliique. Jungi merentur ex eccleſiae Reformatae doctoribus, Chamierus in *panſtrat. cathol. tom. I. libr. II. cap. V. p. 16. cap. XVI. p. 22. libr. III. p. 26.* Rivetus in *iſag. ad ſcript. ſacr. cap. XX. & XXI. oper. theol. tom. II, p. 958. ſeqq.* itemque in *cathol. orthodox. tract. II. tom. III. oper. quaeſt. L. p. 17* Franc. Turretinus in *inſtitut. theolog. elenct. part. III. quaeſt. XI. p. 77. ſeqq.* Heideggerus in binis diſſertat. *de vicaria infallibilitate Rom. pontificis*, quae ejusdem *diſſert. ſelect. p. 550. ſeqq* inſertae ſunt, Jo. la Placette, in *obſervationibus hiſtorico-eccleſiaſticis*, in quibus veteris eccleſiae ſententia de pontificis Romani poteſtate in definiendis rebus fidei ediſſeritur. Ut alios jam taceamus.

Nec tamen praetermittendi heic ſunt, qui ex pontificiorum ordine ſummam atque infallibilem pontificis Romani poteſtatem tueri ſuarum duxerunt eſſe partium. Fecerunt id, poſt cardinalem Bellarminum, a Gerhardo noſtro confutatum, Nicol. Maria Pallavicini, Jeſuita italus, cujus *defenſio pontificatus Romani Romanaeque eccleſiae, qua demonſtrantur ſupremaτus, infallibilitas, ſanctitas aliaeque dotes ſublimes apoſtolici principatus*, i[…] ſermone Romae tribus tomis in fol. lucem ad[…] publicam: Jo. Laurent. Lucchesinius, Je[…] rum ſodalitati pariter adſcriptus, in *ſacra m[…] chia Leonis magni pontificis*, Romae MDC[…] 4. & tractatu *de notorietate in antiqua eccleſi[…] ſtantiae pontificis maximi ſupra concilia gen[…] & infallibilitatis*, ibid. MDCXCIV. 4. Jac[…] cinthus Serry in *diſſertatione duplici de […] no pontifice in ferendo de fide moribusque j[…] falli ac fallere neſcio, eodemque conciliis œ[…] nicis auctoritate, poteſtate, jurisdictione ſup[…]* Batav. MDCCXXXII. 8. Joseph. Aug. Orsi […] jus opus *de irreformabili romani pontifi[…] definiendis fidei controverſiis judicio*, […] MDCCXXIX. duobus tomis in 4. prodiit, lib[…] tem *de infallibilitate atque auctoritate pon[…] Romani*, italico idiomate conſcriptus ac duob[…] mis comprehenſus, ibidem MDCCXLI. luce[…] ſpexit publicam. Ut ea, quae tres eccleſiae […] nae cardinales Baronius nimirum, Perron […] Gotti, itemque Anton. Charlas, Mo[…] Gretserus, Hallerius, Sirmondus. Jo. […] ton. Bianchi atque alii hanc in rem ſcripſe[…] haud memoremus.

cilio Tridentino ſic decernit: *Si quis dixerit, hominem a peccatis abſolvi & juſtificari ex eo, quod ſe abſolvi & juſtificari certo credat, aut neminem eſſe juſtificatum, niſi qui credit ſe juſtificatum, & hac ſola fide abſolutionem & juſtificationem perfici, anathema ſit.* Apoſtolus diſerte ſcribit: *quidquid non eſt ex fide, peccatum eſſe*, Rom. XIV. 23. fidem autem *dicit eſſe ex auditu, auditum per verbum Dei;* c. X. 8. improbat igitur omnes cultus, qui extra verbum ex bona intentione inſtituuntur. Sed Romana eccleſia hodierna tales cultus & ἐθελοθρησκείας adprobat, quin etiam meritum remiſſionis peccatorum illis adſcribit.

De bonis operibus.

8) De bonis operibus docet apoſtolus, quod ſint jam ante Deo debita: c. VIII. 12. *Debitores ſumus non carnis, ut ſecundum carnem vivamus.* Rom. XIII. 8. *Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis;* quod ſint imperfecta & peccati adhærentis labe contaminata. c. VII. 14. *Lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum.* v. 21. *Volenti mihi facere bonum adhaeret malum.* v. 25. *Mente ſervio legi Dei, carne autem legi peccati*, ex quo immote colligitur, quod bonis operibus renatorum non poſſit meritum aliquod proprie dictum adſcribi. Sed Romana eccleſia hodierna pro meritis operum pugnans non tam pro aris, quam pro focis fortiter digladiatur. *Stipendium peccati* ſive malorum operum apoſtolus pronunciat eſſe *mortem*, ſed *vitam aeternam eſſe χάρισμα, donum Dei gratuitum per & propter Chriſtum*, Rom. VI. 23. qua illuſtri oppoſitione docet, vitam æternam non eſſe ſtipendium aliquod bonis operibus debitum, ſicut damnatio eſt debitum peccatorum ſive malorum operum ſtipendium, ſed gratuitum Dei donum in Chriſto & propter Chriſtum nobis datum. Sed Romanæ eccleſiæ hodiernæ illud perpetuo in ore: *Mala opera damnant meritorie. Ergo bona opera ſalvant itidem meritorie.* Normam bonorum operum conſtituit apoſtolus legem Dei. Exhortaturus enim renatos ad ſtudium bonorum operum remittit illos ad legem c. XIII. 8. & ſeqq. cumque dixiſſet, *ſe cupidum eſſe ſecundum interiorem hominem faciendi bonum*, ſubjungit ſe *condelectari legi Dei.* Rom. VII. 22. Sed Romana eccleſia hodierna laudem bonitatis tribuit etiam illis operibus, quæ fiunt ex bona intentione, ſi vel maxime non ſint in lege præſcripta. Per doctrinam de gratuita juſtificatione per fidem in Chriſtum ſine legis operibus, frenum laxari vitæ diſſolutiori, ac ſtudium bonorum operum retundi, diſerte negat apoſtolus Rom. VI. 1. ſic ſcribens: *Quid igitur? manebimus in peccato, ut gratia abundet?* v. 2. *abſit. Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc vivemus in eo? &c.* Sed Romana eccleſia hodierna præpoſtero metu ducitur, ne ſtudium bonorum operum langueſcat, ſi ab actu juſtificationis ea excluſa eſſe doceatur.

De ſacramentis.

9) De ſacramentis docet apoſtolus, quod ſint *ſigilla* gratiæ addita promiſſionibus evangelicis ad fidei noſtræ confirmationem, unde circumciſionem vocat σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως, Rom. IV. 11. ſed hunc finem ſacramentorum, qui in obſignatione promiſſionum & fidei confirmatione conſiſtat, Romana eccleſia hodierna negat. 10) Sanctam Chriſti in his terris eccleſiam definit apoſtolus cœtum eorum, quos Deus *praedeſtinavit, vocavit, juſtificavit & glorificavit;* cap. VIII. 30. ſed Johannes Huſs in concilio Conſtantienſi a Romanenſibus propterea damnatus & ignibus exuſtus eſt, quod eccleſiam definiret *cœtum praedeſtinatorum.* Docet apoſtolus Rom. XI. 1. & ſeqq. *Deum ſibi ſervare inviſibilem aliquam eccleſiam electorum*, ſi vel maxime publicum viſibilis eccleſiæ miniſterium ſit corruptum. Sed hanc doctrinam Romanenſes hodierni penitus repudiant, & quia ſuperioribus ſeculis errores papales cataclyſmi inſtar eccleſiam inundarunt, inde colligere volunt, conſequens fore, quod eccleſia Dei plane interierit, niſi Romanæ ſynagogæ dignitas ac laudes veræ eccleſiæ tribuantur. Caput & ſponſum eccleſiæ conſtituit apoſtolus ſolum Chriſtum. Rom. XII. 5. *Multi unum corpus ſumus in Chri-*

le. Nam evidenter verum dicitur, quod in ſe vel in ſuis principiis videtur, evidenter credibile dicitur, quod non videtur nec in ſe, nec in ſuis principiis, habet tamen tot & tam gravia teſtimonia, ut quilibet vir ſapiens merito id credere debeat. (*) Huc referendus etiam diſcurſus Stapletoni in relect. princip. fid. controv. I. quæſt. 4. art. 5. p. 113. *Quemadmodum diſcernunt hominem a bruto, parvuli quidem per externa lineamenta corporis & figuram hominis, quia judicium eorum non excedit ſenſum, adulti vero & rationis uſum habentes, indocti tamen & rudes per operationes vitae & functiones proprie humanas, ut loqui more humano, ambulare & ſimilia: ſapientes autem & prudentes, quorum judicium altius penetrat, per animi prudentiam aliasque dotes homini adhuc magis excellenter proprias. Sic eccleſia Chriſti a ſapientibus quidem & ſpiritualibus ipſis, quales ſunt eccleſiae magiſtri & paſtores, cognoſcitur per ſanam doctrinam & rectum ſacramentorum uſum: ab imperitis autem fidelibus & parvulis in fide, qui de doctrina ipſa in ſuis cauſis, principiis & mediis conſiderata judicare non poſſunt, ab ipſis quoque infidelibus, qui parum aut nihil de eccleſia norunt, per externam faciem & multitudinem populorum credentium atque paſtorum.* Ex hac Stapletoni comparatione ταῖν ἀμφοῖν illud amplexamur, quod fatetur, eccleſiam Chriſti a ſapientibus & ſpiritualibus cognoſci per ſanam doctrinam & rectum ſacramentorum uſum; ex eo enim immediate ſequitur, noſtras notas eſſe proprias, genuinas & ſpiritualibus hominibus adcommodatas, ipſorum vero notas eſſe dubias, incertas & pueris in fide convenientes. Externam eccleſiæ ſpeciem per nuda quædam externa lineamenta adumbratam libenter ipſis concedimus; relinquant vero nobis animam & internam formam eccleſiæ. Cum enim nulla certior ſit rei nota, quam illius forma, conſequens fuerit, noſtras haſce notas, in quibus forma eccleſiæ conſiſtit, eſſe genuinas, proprias, certas & infallibiles. Quæ a pontificiis adſignantur notæ, videlicet nomen catholicum, antiquitas, duratio, amplitudo, ſucceſſio epiſcoporum, felicitas temporalis &c. communes ſunt eccleſiæ cum cœtibus hæreticis, nec ullum habent momentum ac certitudinem, niſi cum notis illis noſtris exacte conſentiant. Imitantur igitur pontificii in notis illis adſignandis pſeudomonetarios, qui pſeudonumiſmata, quæ procuderunt, non ex puro auro cenſeri, vel ad lydium lapidem exigi, ſed ad σήκωμα adpendi, ex colore & forma externa, quæ adulterari poſſunt, examinari poſtulant. II) Ex hoc fundamento adparet, quid reſpondendum ſit Bellarmino, inconſtantiam & opinionum divortia nobis in hac quæſtione objicienti, ſic enim ſcribit lib. IV. de eccleſ. cap. 2. §. *Lutherus in libro de conciliis & eccleſia in ultima parte libri proponit has ſeptem notas: Primo veram & incorruptam praedicationem evangelii. Secundo legitimam adminiſtrationem baptiſmi. Tertio legitimum uſum euchariſtiae. Quarto legitimum uſum clavium. Quinto legitimam electionem miniſtrorum, qui doceant, & ſacramenta miniſtrent. Sexto orationem publicam & pſalmodiam & catechiſmum, ſed lingua, quae intelligatur ab omnibus. Septimo myſterium crucis, id eſt, tribulationes intus & extra. Caeteri vero ſolent duas tantum proponere, quae complectuntur primas quinque no-*

tas

(*) Atqui ſi notae Bellarmini efficiunt evidentiam non veritatis, ſed *credibilitatis*, merito nobis ſunt ſuſpectae. Multa enim ſunt credibilia, quae tamen non ſunt vera. Sic credibile eſt, eum, qui fuga, ſibi conſulit, homicidium commiſiſſe, ſed tamen non eſt ſemper verum. Gregorius de Valent. in anal. de eccleſia p. 172. *Non impedit nec tollit rationem notæ, quod quædam ex ejusmodi eccleſiæ accidentibus non jam inde ab ejus exordio ipſi convenerunt. Satis eſt, ſi ſecundum certiſſimas ſcripturas ei competant in eo ſtatu, quem jam habet, quemque habitura fuit poſt diſſeminatum evangelium in orbe per praedicationem apoſtolorum. Quæritur enim jam poſt apoſtolorum tempora eccleſia in eo velut ætatis ſuæ ſtatu, quem habet & habitura fuit poſt ea tempora, non autem in illo, quem vel in ortu ſuo vel in primo progreſſu habuit ad breve tempus tanquam in infantia.* (Quaſi vero eccleſia tempore apoſtolorum adhuc infans fuerit & deterioris conditionis, quam ſub antichriſtianae tyrannidis jugo.) GERHARDUS.

tas Lutheri, hoc eſt, praedicationem ſinceram verbi Dei & ſincerum uſum ſacramentorum. Ita docet confeſſio Auguſtana & apologia ejusdem, item Brentius &c. Centuriatores his duabus addunt alias duas, quae poſſunt reduci ad quintam & ſeptimam Lutheri, hoc eſt, conſtantiam in confeſſione fidei, ſive perſeverantiam & obedientiam erga miniſtros verbi, quatenus ipſum verbum adnunciant. Reſp. Lutherus ipſe in eodem loco diſerte fatetur, notas illas non eſſe unius generis, nec omnes eodem modo neceſſarias, primam tantum ſimpliciter neceſſariam, reliquas vero omnes præter primam abeſſe poſſe, ſic enim ſcribit: *Si nullum aliud ſignum conſpici poſſet praeter hoc unicum,* (intelligit autem primum) *tamen ſatis eſſet hoc ad convincendos animos, quod ibi eſſet catholica eccleſia.* Præterea quas notas Lutherus dividit, eas alii conjunctim enumerant. Baptiſmi & euchariſtiæ legitimum uſum revocamus ad unam notam, ſcilicet ſacramentorum legitimam adminiſtrationem. Evangelii prædicatio, catechiſmus, miniſtrorum electio, invocatio itidem pertinent ad unam notam, ſcilicet puram verbi prædicationem. Obedientia miniſterio debita, quam ex Cypriano de cultu virginum & Auguſtino de fide & ſymb. addunt Philippus Melanchthon in exam. Caſſander in conſult. & alii, continetur in duabus iſtis notis, potiſſimum namque elucet in auſcultatione verbi & uſu ſacramentorum, ex quibus tanquam fructus ex arbore enaſcitur. Crux eſt accidens aliquod & conditio eccleſiæ, non autem propria & eſſentialis nota, ideo autem adnumeratur reliquis notis, quia eſt ferme perpetuus comes veræ eccleſiæ. Si de propriis & eſſentialibus notis ſermo ſit, omnes uno ore dicimus, tales eccleſiæ notas eſſe duas, puram verbi prædicationem & legitimam ſacramentorum adminiſtrationem. III) Notandum hoc loco, prædicationem evangelii & adminiſtrationem ſacramentorum καθ' ἄλλον καὶ ἄλλον ὑπολήψεως τρόπον diverſa conſiderandi ratione eſſe cauſam formalem eccleſiæ, & eſſe effectum ſeu officium eccleſiæ. *Cauſa formalis* eſt eccleſiæ, ſcilicet conſtituendæ & conſervandæ, dum ipſa diſcit ex verbo, & per verbum ac ſacramenta Deo colligitur: *officium* & *effectum* eſt eccleſiæ, ſcilicet jam conſtitutæ, dum alios docet ac informat. Proinde hæ notæ noſtræ, ſincera ſcilicet prædicatio verbi & legitima ſacramentorum adminiſtratio, tum a priori, tum etiam a poſteriori eccleſiam notant ac demonſtrant. A *priori*, quia eccleſiam conſtituunt & conſervant: a *poſteriori*, quia eccleſia verbo Dei & uſu ſacramentorum conſtituta ipſa jam verbum Dei rurſus prædicat, aliis commendat, interpretatur, ſacramenta adminiſtrat, doctrinam vindicat, adſerit, & propagat. IV) Cum pura verbi prædicatio legitimum ſacramentorum uſum includat, (ſiquidem ſacramentum eſt verbum aliquod viſibile) cumque non ſit eadem ſacramentorum, quam eſt verbi & fidei ad ſalutem neceſſitas; (ſiquidem eccleſia Iraëlitica per 40. annos in deſerto circumciſionem intermiſit) ideo, ſi ſtricte velimus loqui, poſſet una tantum propria & eſſentialis eccleſiæ nota conſtitui, videlicet pura verbi prædicatio, cujus adpendix eſt legitimus ſacramentorum uſus. V) Monendum etiam illud, nos hoc loco de talibus notis agere, quæ proprie & immediate ab illis adtendendæ ſunt, qui in eccleſia chriſtiana verſantur & ambigunt, quinam chriſtianorum cœtus ſint vera, ſincera & incorrupta eccleſia, hoc eſt, qui admittunt ſcripturas. Quod enim gentiles adtinet, qui ſcripturarum ſacrarum auctoritatem non admittunt, illis ex teſtimonio eccleſiæ & κριτηρίοις internis ſcripturæ ſacræ auctoritas prius demonſtranda eſt, antequam ex doctrina, hoc eſt, ex congruentia doctrinæ cum ſcripturis ſacris de eccleſia ſincera & incorrupta judicare poſſint. Hinc Auguſtinus lib. de unit. eccleſiæ contra Petilianum Donatiſtam cap. 3. diſputans, *Eccleſiam in canonicis ſanctorum librorum auctoritatibus quaerendam & demonſtrandam eſſe*, diſerte addit hæc verba: *Sunt libri dominici, quorum auctoritati utrique conſentimus, utrique credimus, utrique ſervimus, ibi quaeramus eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram.* Sed hac de re

 uberius

liberius dicetur inferius, quando Bellarmini argumenta contra noſtras notas excutiemus. VI) Ab hac ſententia noſtra de eccleſiæ notis non diſcedunt, qui dicunt, *ex ſcriptura diſcendam eſſe eccleſiam*, vel quod idem eſt, *verbum Dei revelatum & communicatum eſſe notam, qua in verae eccleſiae notitiam pervenire poſſumus;* quia pura verbi prædicatio ex ſcriptura, ſive quod idem eſt, ex verbo Dei revelato in ſcripturis propoſito, dijudicanda eſt. An & quatenus pura ſit verbi prædicatio, non poteſt aliter niſi ex ſcripturis cognoſci, qui ergo ſtatuit, puram verbi prædicationem eſſe eccleſiæ notam, eo ipſo dicit, ex ſcriptura de veritate & ſinceritate eccleſiæ judicium faciendum eſſe, ſicut ſtella oſtendebat magis domum, in qua erat Chriſtus cum matre ſua: Matth. II. 9. ſic lux verbi cœleſtis manifeſtat nobis & Chriſtum & domum, in qua Chriſtus eſt, id eſt, eccleſiam. 2 Petri I. 19. *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis adtendentes tanquam lucernae &c.* Quemadmodum Chriſtus eccleſiæ caput, cum in terris verſaretur, non ex pompa quadam externa, ſed ſolum ex verbo, id eſt, ex vaticiniis propheticis agnoſcebatur; ſic eccleſia, quæ eſt ipſius corpus myſticum, non niſi ex verbo cognoſcitur, quæ fuit comparatio Bradfordi, referente Foxo in martyr. p. 1613. (*) VII) Notandum tamen, quod puritatis illius ſint certi quidam gradus, quia verbum Dei aliquando magis pure, aliquando vero minus pure in eccleſia prædicatur, nec ſtatim deſinit eſſe eccleſia, ſi vel maxime in quibusdam religionis capitibus non pure doceat. Quo igitur purius & ſincerius in eccleſia prædicatur Dei verbum, quo propius ad normam ſcripturæ ſacræ prædicatio & doctrina accedit, eo purior & ſincerior erit eccleſia; quo vero longius a regula verbi recedit, eo impurior & corruptior erit eccleſiæ ſtatus. Nec tamen per quamvis corruptelam deſinit eſſe eccleſia, quia oſtendimus ſuperius, Deum etiam tunc ſemen ſanctum & ſpirituales filios ſibi generare & conſervare, quando publicum viſibilis eccleſiæ miniſterium eſt corruptum. Proinde viſibilis eccleſia quoad formam externam, ſive quod idem eſt, quoad publicum miniſterium conſideratur vel in ſtatu puro & incorrupto, vel in ſtatu impuro & aliqua ex parte corrupto. Quando notæ eccleſiæ dicuntur pura verbi prædicatio & legitima ſacramentorum adminiſtratio, tunc conſideratur eccleſia in ſtatu priori & comparatione facta non ſolum ad cœtus profanos, ſed etiam ad eccleſiam corruptam & impuram: idque recte fieri adparet ex eo, quod *definitiones, regulae ac canones dari debent de idea*, quodque eccleſiæ corruptæ ſecundum normam & formam doctrinæ ſincerioris & purioris reformandæ, reſtituendæ ac repurgandæ ſint. VIII) Notandum denique, totas eccleſias non eſſe æſtimandas ex ſolis paſtoribus nec ex quibusdam paucis, proinde non eſſe ſtatim totas eccleſias damnandas, ſi vel paſtores vel quidam pauci ab integritate & ſinceritate doctrinæ diſcedant, quia *puriores ſaepe ſunt auditorum aures, quam labia docentium*, ac multi in corrupto eccleſiæ ſtatu retinentes fundamentalia doctrinæ capita, erroribus, quos pſeudodoctores in ea ſpargunt, vel non adſentiuntur, vel ſine ulla pertinacia iis adhærent, vel ex illis ante finem vitæ iterum eluctantur.

Probatur noſtra ſententia, quod pura prædicatio verbi & legitima ſacra-

§. CXXVII. His ita præmiſſis ſententiam noſtram confirmabimus. Bellarminus lib. IV. de eccleſ. cap. 2. pauca quædam ſcripturæ & patrum dicta velut arenam ſine calce pro noſtra ſententia

(*) Vera eccleſia falſae opponitur vel *contradictorie*, id eſt, non eccleſiae, ſeu ipſam eſſentiam baptiſmi & religionis totius evertenti, vel *privative*, id eſt, non orthodoxae eccleſiae. Poſteriore ſignificatu eccleſia apoſtaſiae partialis rea non eſt vera eccleſia propter depravationem religionis, ſed eſt falſa, id eſt, vitiata & impura eccleſia. Prioris oppoſitionis reſpectu concedimus talem eccleſiam eſſe veram, quod patet 1) ab initiatorii ſacramenti, quod retinet, veritate, unde *baptizati ab Arianis non fuerunt a veteribus rebaptizati*. Auguſtinus epiſt. CIII. 2) a communicatione verbi facta per publicam textuum biblicorum lectionem, quae etiam praedicatio quaedam eſt. Act. XV, 21. Gerhardus.

um
ſtratio
:e
.
X. 27.
eæ
meam
i.

tia adducit, ut lectori præbeat
occaſionem ſuſpicandi, firmioribus & pluribus fundamentis nos
in hac quæſtione deſtitui. Videamus, quomodo illis ſatisfacere conetur, antequam argumenta noſtra in medium adferamus. I)
Joh. X. 27. *Oves meae vocem
audiunt.* Ergo ibi eſt eccleſia, ubi au-
verbum Dei. Excipit Bellarminus; *hunc
nequaquam docere, ubi ſit eccleſia, ſed
ut electi, nimirum qui corde perſeveran-
audiunt & retinent verbum, cum autem
oſſit ſciri, qui corde audiant, non po-
tee eſſe viſibilis nota eccleſiae.* Reſp. 1)
quidem a nobis certo & apodictice non
, qui ex animo Chriſti vocem audiant,
obſequantur, ac proinde ſint electi; in-
hoc ſcire poſſumus, ubicunque ſonat
i vox, ibi eſſe aliquos, qui eam ex ani-
diant, eidemque obſequantur, quia vox
i habet adjunctam Spiritus ſancti effica-
ac proinde non ſonat abſque fructu.
ero ubicunque ſunt aliqui, qui vocem
i audiunt, ibi ſunt electi, ubi ſunt ele-
i eſt eccleſia, quia extra cœtum voca-
non ſunt quærendi electi. 2) Quam-
ri non poſſit, qui corde perſeveranter
t Chriſti vocem, tamen Chriſti vocem
e in cœtu eccleſiæ ſonantem audire poſ-
Itemque an prædicatio verbi in pu-
cœtu ſonans cum voce Chriſti in ſcriptu-
ris nobis propoſita conveniat, explora-
imus, ergo etiam, quæ ſint veræ Chri-
s & veræ eccleſiæ membra, ex hac nota
ere poſſumus. 3) Hoc ipſum probat
illius concionis. Chriſtus vult evince-
æos non eſſe membra veræ eccleſiæ, ad-
probationis loco auditum verbi tanquam
& infallibilem eccleſiæ notam. Joh. VIII.
*ui ex Deo eſt, verba Dei audit, pro-
vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.*
26. *Non eſtis ex ovibus meis, ſicut dixi*
v. 27. *Oves* (enim) *meae vocem meam*
. Oſtendit igitur eos non eſſe de ſuo
hoc eſt, non pertinere ad veram eccle-
ſiam, quia ſcilicet non audiunt vocem paſtoris. 4) Poſſumus docendi gratia diſtinguere inter oves Chriſti, quædam enim *interius* tales ſunt, videlicet vere pii, qui per efficacem Spiritus ſancti operationem interiore cordis adſenſu ac fiducia vocem Chriſti audiunt, eamque ſequuntur: quædam vero *exterius* duntaxat tales ſe gerunt, videlicet qui abſque interiore cordis regeneratione exterius profitentur Chriſti doctrinam. Quemadmodum oves Chriſti, quæ interius tales ſunt, per internam auſcultationem vocis Chriſti diſtinguuntur ab hypocritis, cœtui eccleſiæ externo intermixtis; ita quoque oves Chriſti, quæ exterius tales ſunt, per externam auſcultationem & profeſſionem vocis Chriſti diſtinguuntur ab aliis cœtibus profanis & hæreticis, proinde qui vocem Chriſti audiunt, ſunt de eccleſia, qui exterius duntaxat illam audiunt, ſunt de eccleſia externa & viſibili: qui auribus externis & fide interna ſimul audiunt, ſunt de externa & interna, viſibili & inviſibili eccleſia. Relinquitur igitur, quod verbum Dei ſit vera nota, qua Chriſti ovile ab illis cœtibus, qui non ſunt Chriſti ovilia, diſtinguitur. Chryſoſtomus hom. LX. in Joh. *Qui ſequuntur Chriſtum, hi ſunt ex ovili.* 5) Conjungimus dictum Johannis baptiſtæ Joh. III. 29. *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi.* Ut Chriſtus intelligitur eſſe ſponſus ex eo, quod ſolus habet ſponſam; ita quoque ſponſa ſive eccleſia intelligitur eſſe ſponſa ex eo, quod habetur a ſponſo, id eſt, peculiariter ab eo tenetur, diligitur, ducitur, regitur; ab unius illius voce & imperio pendet, alteri vero per doctrinas idololatricas ſeſe non proſtituit. Amici ſponſi intelliguntur ex eo, quod audientes vocem ſponſi gaudent, id eſt, quod delectantur in Chriſti voce, unice eam audiunt, alienum vero non ſequuntur. Ergo vox Chriſti in ſcripturis ſonans eſt unica norma ac regula agnoſcendi ſponſam Chriſti & amicos ſponſi.

§. CXXVIII. II) Eph. V. 25. *Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea,* v. 26. *ut illam*

2) Eph. V. 25. *Chriſtus dilexit eccleſiam.*

& ſe ipſum tradidit pro ea. *illam ſanctificaret mundans lavacro aquae in verbo.* Eccleſia mundatur verbo; ergo ubicunque eſt verbum mundans, ibi eſt eccleſia. Excipit Bellarminus, *mundationem illam eſſe inviſibilem, nec Paulum ibi docere, quae ſit vel ubi ſit eccleſia, ſed quid boni Deus contulerit eccleſiae.* Reſp. 1) Hoc dictum nec unice nec praecipue pro noſtra ſententia adducimus, ſed plura & illuſtriora nobis ſuppetunt. 2) Baptiſmus eſt bonum eccleſiæ proprium, ubicunque ergo verus & integer baptiſmus adminiſtratur, ibi aliqua eccleſia Deo colligitur. Baptiſmus eſt ſacramentum initiationis, quo aperitur ingreſſus in eccleſiam, ergo ubicunque parvuli baptizantur, panditur eccleſiæ janua & oſtium regni cœlorum. Ubicunque adminiſtratur verus & integer baptiſmus, ibi eſt *lavacrum regenerationis & renovationis*, quia baptiſmus ab apoſtolo ſic definitur, Tit. III. 5. ibi etiam offertur ſalus baptizatis, quia Deus *per baptiſmum* dicitur *nos ſalvos facere.* 1 Petr. III. 21. Jam vero extra eccleſiam nulla fit regeneratio, & extra eccleſiam non eſt ſalus. Ergo ubicunque adminiſtratur baptiſmus, ibi eſt aliqua Chriſti eccleſia. 3) Firmiter igitur ex hoc loco apoſtolico concludi poteſt, baptiſmum eſſe notam eccleſiæ, quia apoſtolus eccleſiam ad baptiſmum adligat, & baptiſmum non niſi intra eccleſiam diſpenſari confirmat, quando notanter dicit, *Chriſtum ſanctificaſſe eccleſiam lavacro aquae in verbo.* 4) Si obvertas, *etiam in cœtibus haereticorum adminiſtrari baptiſmum;* Reſp. verbum & ſacramenta ſimpliciter loquendo ſunt nota eccleſiæ, ubicunque enim ſonat verbum & adminiſtrantur ſacramenta, ibi eſt aliqua eccleſia. Quia vero non ſunt iidem puritatis & ſinceritatis gradus in eccleſiis, ideo dicimus, puram verbi prædicationem & legitimam ſacramentorum adminiſtrationem eſſe notas eccleſiæ, quibus ſcilicet eccleſia pura & ſincera a corrupta & impura diſtinguitur. Deinde in cœtibus hæreticorum adcurate diſtinguendum pretioſum a vili, id eſt, illud, quod eſt eccleſiæ proprium, ab eo, quod eſt humana ratione adinventum. Baptiſmus in cœtibus hæreticorum integre adminiſtratus, & quædam doctrinæ capita pura & incorrupta adhuc conſervata ſunt bona eccleſiæ propria, ſed corruptelæ & errores admixti ſunt fermentum alienum, proinde ſi vel maxime baptiſmus in cœtibus hæreticorum adminiſtretur, tamen non deſinit eſſe bonum eccleſiæ proprium, ac proinde etiam eſt illius nota infallibilis.

§. CXXIX. III) Matth. XVIII. 20. *Ubi duo vel tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Ille cœtus eſt vera eccleſia, qui congregatur in Chriſti nomine. Jam vero in Chriſti nomine congregantur, qui ſecundum verbum ejus congregantur. Excipit Bellarminus, *hunc locum non demonſtrare, ubi ſit eccleſia, ſed ubi ſit Chriſtus;* deinde addit, *congregari in Chriſti nomine eſſe congregari ab illis, qui funguntur Chriſti auctoritate, quales ſunt epiſcopi legitime ordinati & ſuccedentes aliis & aliis usque ad apoſtolos, quos Chriſtus primo reliquit ſuo loco.* Reſp. 1) Gratioſa Chriſti præſentia in ſola vera eccleſia locum habet. Si ergo hoc dictum oſtendit, ubi Chriſtus ſit gratioſe præſens, utique etiam oſtendit, ubi ſit vera eccleſia, nimirum ubi homines congregantur in Chriſti nomine. Jam vero illi ſolum congregantur in Chriſti nomine, qui audiunt vocem Chriſti, qui Chriſtum ſuum doctorem & ſervatorem unicum agnoſcunt, qui veram Dei notitiam & cultum ex verbo hauriunt. 2) Chriſtus eſt eccleſiæ caput, eccleſia eſt corpus Chriſti myſticum. Si ergo oſtendit hic locus, ubi ſit eccleſiæ caput, utique etiam ipſam eccleſiam oſtendit. Nulla poteſt eſſe clarior & illuſtrior eccleſiæ nota, quam gratioſa Chriſti præſentia & inhabitatio. Jam vero Chriſtus illi cœtui adeſt, in quo ſonat Dei verbum. Joh. XIV. 23. *Si quis ſermonem meum ſervaverit, Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* 3) Ne verbulo quidem hoc loco mentio fit de ordinaria epiſcoporum ſucceſſione, quam Bellarminus requiri ſomniat,

3) Matth. XVIII. 20. Ubi duo vel tres congregati ſunt &c.

ut

ut in nomine Chriſti congregatio fiat. Pontifices Hieroſolymitani, ſcribæ & Phariſæi erant tunc temporis in ordinaria ſucceſſione Aaronis, neque tamen congregabantur in Chriſti nomine, ſed potius contra Chriſtum, ut hiſtoria evangelica oſtendit. Ac docent exempla aliquot conciliorum, etiam illos epiſcopos, qui ſunt in ordinaria ſucceſſione, congregatos fuiſſe contra Chriſtum & veritatem. Qui non ſunt Chriſti, non poſſunt in nomine Chriſti congregari. Jam vero *qui non audiunt vocem Chriſti, non ſunt Chriſti.* Joh. X. 27. Ergo qui non audiunt vocem Chriſti, non poſſunt in nomine Chriſti congregari. 4) Parum refert, a quo congregentur illi, de quibus hoc dictum loquitur, modo in Chriſti nomine congregentur, a quocunque congregentur homines pii, ſive plures ſive pauciores, ſive ab epiſcopis, ſive a magiſtratu politico, ſive occulte ſive aperte, modo in Chriſti nomine congregentur, quod fit, ſi verbum ejus audiant & ſequantur, ibi Chriſtus eſt in medio eorum, ibi etiam eſt eccleſia. Qui vero non congregantur in Chriſti nomine, qui verbum ejus repudiant, ſi vel maxime ab epiſcopis congregentur, in illorum medio non eſt Chriſtus gratioſe præſens. Cyprianus tractat. III. de ſimpl. prælatorum. *Nec ſe quidem vana interpretatione decipiant, quod dixerit Dominus*: Ubicunque duo aut tres fuerint collecti in nomine meo, ego cum illis ſum; *corruptores evangelii atque interpretes falſi extrema ponunt, & ſuperiora praetereunt, partim memores & partim ſubdole corrumpentes. Quomodo poſſunt duo aut tres in nomine Chriſti colligi, quos conſtat a Chriſto & ejus evangelio ſeparari? propter quos clamat Eſaias: Vae vobis filii deſertores, habuiſtis conſilium, & non per me, feciſtis conventionem, & non per Spiritum meum.* Chryſoſtomus homil. LXI. in Matth. *Dominus apoſtolorum ſimiles denotare videtur.* Ex vobis, *inquit*, *qui virtute polletis, qui evangelicam doctrinam recte vivendo complectimini.* Nicolaus de Clemangiis de corrupto eccleſiæ ſtatu: *Non omnes, qui in conciliis congregantur, in Chriſti nomine congregantur, non eſt putandum carnales filios eccleſiae, qui temporalia quaerunt, ſpiritualia non curant, concilia eo fine agitant, ut ipſi in otio vivant, hos in Chriſti nomine congregari.* Et addit: *Eccleſiam ſuo tempore fuiſſe plenam talibus, & nullos fere niſi tales inveniri.*

§. CXXX. IV) Joh. X. 35. *Scriptura illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt.* Ergo ibi eſt populus ſeu eccleſia Dei, ubi ſermo Dei prædicatur. V) Joh. XV. 3. *Vos mundi eſtis propter ſermonem meum, quem locutus ſum vobis.* Ergo ſermo Chriſti, qui eſt evangelium, demonſtrat, ubi ſit eccleſia, quæ coram Deo ſit munda. VI) Rom. I. 16. *Evangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti.* Ergo ubi eſt evangelium, quod agnoſcitur fide, ibi Deus habet eccleſiam, in qua eſt efficax ad æternam ſalutem. Brentius in conf. Wirtemb. cap. de eccleſia. Excipit Bellarminus, 1) *locum Johan. X. nihil probare, tum quia ibi dicantur dei ſoli principes, quibus Deus aliquid commiſit, tum quia verbum Dei non faciat deos, ſi tantum praedicetur, ſed ſi recipiatur & credatur, at hoc eſt inviſibile.* Reſp. propria nota populi Dei eſt, quod ad illum ſermo Dei factus ſit, quodque illum ſermonem receperit. Illud recipere fit duobus modis, vel *exterius* tantum, ſi nimirum Dei verbum publice ſonet, & auribus percipiatur; vel ſimul etiam *interius*, nimirum ſi cordis auribus & fide interiori recipiatur. Qui exterius duntaxat ſermonem Dei recipiunt, externa duntaxat ſocietate eccleſiæ conjuncti ſunt. Qui vero auribus corporis & fidei ſimul ſermonem Dei recipiunt, non ad externam ſolum, ſed etiam internam eccleſiæ ſocietatem pertinent, & interna communione Chriſto ſunt conjuncti. Quamvis vero interior illa ſermonis divini per fidem receptio ſit inviſibilis, tamen exterior receptio, in publica prædicatione & profeſſione conſiſtens, in ſenſus incurrit, ideoque eccleſiæ viſibilis nota eſſe poteſt; accedit etiam, quod interior illa receptio per fructus fidei, videlicet omnis gene-

ris bona opera, ſeſe exſerit. 2) Ad locum Joh. XV. excipit eodem modo, *mundationem ſcilicet illam eſſe invisibilem, & reddere eccleſiam mundam ac manifeſtam coram Deo, non autem coram hominibus.* Reſp. quamvis interior mundatio cordium per ſermonem Chriſti fide receptum ſit inviſibilis, tamen ſermo Chriſti, qui fide receptus mundationem illam efficit, in publico viſibilis eccleſiæ miniſterio ſonat & in ſenſus incurrit, proinde poteſt eſſe viſibilis eccleſiæ nota. 3) Ad locum Rom. I. eandem exceptionem repetit, *fructum evangelii eſſe inviſibilem.* Reſp. diſtinguendum inter *externam* evangelii prædicationem & *internam* in cordibus humanis fructificationem: hæc quidem inviſibilis eſt, illa vero in ſenſus incurrit. Adde, quod ipſa illa interior fructificatio per externa opera in renatis ſeſe exſerit, & eccleſiam aliquam in hoc cœtu Deo colligi manifeſte oſtendit. Ubicunque enim ſonat & prædicatur Dei verbum, profert aliquos fructus, nec redit ad Deum vacuum. Ergo ubi ſonat & prædicatur verbum, ibi eſt aliqua eccleſia. Regerit Bellarminus, *hanc rationem id ſolum probare, quod ubi praedicatur verbum, ibi ſint aliqui boni, ſed nos illos non novimus.* Reſp. licet in individuo non poſſimus ſcire, quinam ſint vere renati & electi, tamen hoc ſcire poſſumus, ubicunque ſonat verbum & adminiſtratur baptiſmus, ibi eſſe aliquos vere pios & electos, atque ibi aliquam eſſe & colligi Deo eccleſiam, quia extra cœtum vocatorum non ſunt quærendi electi. Aliud igitur effugium quærit Bellarminus, ac plane negat, *verbum Dei eſſe efficax, ubicunque praedicatur. Tum demum* (inquit) *fructificat Dei verbum, cum legitime praedicatur, id eſt, a praedicatoribus miſſis ab ordinaria poteſtate, inter haereticos non fructificare niſi lolium.* Reſp. per ordinariam poteſtatem intelligit Bellarminus pontificem Romanum & illius epiſcopos, ſed illorum auctoritatem ſimpliciter & abſolute requiri ad miſſionem miniſtrorum eccleſiæ & verbi fructificationem, gratis & ſine ullo ſcripturæ fundamento adſeritur. Nec Chriſtus nec Johannes miſſi erant ab ordinaria poteſtate, id eſt, a ſcribis & Phariſæis in cathedra Moſis ſedentibus, unde etiam audire coguntur, in qua poteſtate muneris ſui partes exſequantur. Matth. XXI. 23. Marc. XI. 27. Luc. XX. 1. Quod ad cœtus hæreticorum attinet, in illis ſi legitimus & integer adminiſtratur baptiſmus, & quædam doctrinæ capita ſerventur incorrupta, aliquam Deo inter eos colligi eccleſiam negari nequit; alias enim ſequeretur, baptiſmum non eſſe lavacrum regenerationis & renovationis, niſi a miniſtro catholico adminiſtretur, qua ratione miniſtri qualitas ad integritatem baptiſmi requireretur, qui fuit Donatiſtarum error. Diſtinguendum igitur, ut ſupra monuimus, inter pretioſum & vile, inter id quod eſt Dei, & quod eſt hominum. Baptiſmus, qui in cœtibus hæreticorum adminiſtratur integer, & capita illa doctrinæ, quæ in hæreticorum cœtibus adhuc ſonant incorrupta, ſunt Dei, proinde per hæc media generantur Deo ſpirituales filii & filiæ: ſed errores & corruptelæ admixtæ ſunt hominum, per quas nil niſi lolium generatur.

Alia ſententiæ noſtræ fundamenta a Bellarmino prætermiſſa. 1) Hæ notæ ſoli eccleſiæ convenïunt, & a reliquis cœtibus eam diſtinguunt.

§. CXXXI. Sed accedimus ad fundamenta noſtræ ſententiæ a Bellarmino prætermiſſa. I) Quidquid rem notandam certo oſtendit, eique ſoli & ſemper convenit, atque eam ab aliis omnibus rebus diſtinguit, & ei adæquatur, ac proinde ſeparari ab ea nequit, illud eſt rei illius nota vera, certa, propria, infallibilis ac perpetua. Sed pura evangelii prædicatio & legitimus ſacramentorum uſus veram eccleſiam certo oſtendit, eique ſoli & ſemper convenit, atque eam a quibusvis aliis cœtibus diſtinguit, ac proinde ab ea ſeparari nequit. Ergo pura evangelii prædicatio & legitimus ſacramentorum uſus eſt eccleſiæ nota vera, certa, propria, infallibilis ac perpetua. (*) Propoſitio ſua luce radiat. *Adſumtio*

(*) Diſtinguit haec nota eccleſiam 1) a paganis, 2) a Judaeis, 3) ab haereticis. GERHARDUS.

tio itidem patet, quia proprium eccleſiæ officium eſt docere evangelium & adminiſtrare ſacramenta, Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. quod officium, quando actu obit, vocatur effectum, unde inferimus hoc modo. Omnis effectus proprius oſtendit ſuam cauſam, ſive omne officium proprium certo oſtendit ſuum ſubjectum. At prædicare evangelium & adminiſtrare ſacramenta eſt effectus proprius ſive proprium eccleſiæ officium. Ergo prædicatio evangelii & adminiſtratio ſacramentorum certo oſtendit veram eccleſiam. (*) Porro eccleſiæ ſoli & ſemper convenire evangelii prædicationem & ſacramentorum adminiſtrationem, inde conſtat, quod hæc ſint bona eccleſiæ propria, & extra eccleſiam nunquam inveniantur, ut propterea firmiter & immote colligi poſſit: ubicunque prædicatur verbum, & adminiſtrantur ſacramenta, ibi colligitur Deo ex genere humano eccleſia. Eadem quoque eccleſiam ab aliis cœtibus diſtinguunt, eccleſiæ adæquantur, & ſeparari ab ea non poſſunt, ut propterea firmiter & immote colligi poſſit: ubi eſt prædicatio verbi & ſacramentorum adminiſtratio, ibi eſt eccleſia: & viciſſim: ubi eſt eccleſia, ibi eſt prædicatio verbi & ſacramentorum adminiſtratio, quemadmodum effectus proprius arguit ſuam cauſam a poſteriori, & cauſa arguit proprium ſuum effectum a priori. Repetendum tamen hoc loco ex ſuperioribus, habere eccleſiam in puritate verbi ſuos gradus, ut alias magis, alias minus ſincera ſit & pura; proinde ut prædicatio verbi & ſacramentorum adminiſtratio eſt nota eccleſiæ ſimpliciter & abſolute loquendo, ita pura verbi prædicatio & legitima ſacramentorum adminiſtratio eſt nota eccleſiæ puræ incorruptæ. Ut per prædicationem verbi & ſacramentorum adminiſtrationem eccleſia diſtinguitur a cœtibus profanis, qui ſunt extra eccleſiam, ſic per puram verbi prædicationem & per legitimam ſacramentorum adminiſtrationem diſtinguitur a cœtibus hæreticis, qui ſunt in eccleſia.

§. CXXXII. II) Quibus eccleſia conſtituitur, congregatur, alitur & conſervatur, illa ſunt propriæ, genuinæ & infallibiles eccleſiæ notæ. Sed verbo Dei & uſu ſacramentorum eccleſia conſtituitur, congregatur, alitur & conſervatur. Ergo verbum Dei & uſus ſacramentorum ſunt propriæ, genuinæ & infallibiles eccleſiæ notæ, & per conſequens, ubicunque illa pura ſunt, ibi pura eſt eccleſia. Propoſitio eſt manifeſta, quia nulla eſt certior rei nota, quam propria illius cauſa & quidem *formalis*. Jam vero quo res aliqua conſtituitur, congregatur, alitur & conſervatur, illud eſt propria ipſius & adæquata cauſa. Accidentia communia non niſi opinionem incertam ac dubiam generant, ſed internæ & eſſentiales cauſæ ac proprietates eſſentiales certam & immotam ſcientiam præbent. *Adſumtum* patet ex multis ſcripturæ teſtimoniis. Quod ex verbo tanquam incorruptibili ſemine eccleſia generetur, diſertis verbis adſtruunt Paulus. 1 Cor. IV. 15. *In Chriſto Jeſu per evangelium vos genui.* Petrus: 1 epiſt. I. 23. *Renati non ex ſemine mortali, ſed ex immortali per ſermonem viventis Dei & manentis in aeternum.* ac Jacobus: c. I. 18. *Progenuit nos ſermone veritatis, ut eſſemus primitiae quaedam ſuarum creaturarum.* Tertullianus de præſcript. c. 20. *Apoſtoli in orbem profecti eandem doctrinam ejuſdem fidei nationibus promulgarunt, & proinde eccleſias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei & ſemina*

2) Verbo Dei & uſu ſacramentorum eccleſia conſtituitur, congregatur, alitur & conſervatur.

(*) Quemadmodum in demonſtratione ſunt tria: 1) *ſubjectum*, 2) *principia*, 3) *adfectiones* ſeu proprietates, quae de ſubjecto dicuntur, & ſubjecti naturam deſignant: ſic hoc loco datur ſubjectum, quod eſt eccleſia, notae ſeu adfectiones, quae per principia ex ſcripturis deſumta demonſtrantur. Notae debent eſſe immediatae, propriae, id eſt, ſubjecto ſoli & ſemper inhaerentes, a ſubjecto inſeparabiles, & ſubjectum ab omnibus aliis diſcernentes, quod ne ipſe quidem Bellarminus negat. Atque tales notae non dantur aliae, quam pura verbi praedicatio & legitimus ſacramentorum uſus. GERHARDUS.

na ipſa doctrinae caeterae exinde eccleſiae mutuatae ſunt, & quotidie mutuantur, ut eccleſiae fiant. Quod per uſum ſacramentorum colligat ſibi Deus eccleſiam, patet ex ſequentibus dictis: Joh. III. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt intrare regnum Dei.* Eph. V. 26. *Chriſtus mundavit eccleſiam lavacro aquae in verbo, ut exhiberet ſibi glorioſam.* Tit. III. 5 *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus ſancti.* 1 Cor. X. 17. *Unus panis, unum corpus, multi ſumus, quia de uno pane participamus.* Inde Chriſtus ablegans apoſtolos in totum terrarum orbem ad colligendam ex genere humano eccleſiam inſtruit illos hoc mandato: *Docete omnes gentes baptizantes eos, ac docentes eos ſervare, quaecunque praecepi vobis;* Matth. XXVIII. 19. 20. ac Paulus vocat ſe λειτουργὸν *Jeſu Chriſti in gentes ſacrificantem Dei evangelium, ut fiat oblatio gentium acceptabilis: ſanctificata per Spiritum ſanctum.* Eſ. II. 2. prædicitur, maximum fore hominum ad eccleſiam in nov. teſt. concurſum, v. 3. ſubjungitur cauſa, quia *ex Sion prodibit lex & verbum Domini ex Hieruſalem.* Ergo per verbum homines ad eccleſiam congregantur. Quodſi per verbum incipit eſſe eccleſia, ubi antea non erat eccleſia, utique ergo verbum eſt eccleſiæ nota.

z) Per verbum & ſacramenta populus Dei ab aliis cœtibus diſtinguitur.

§. CXXXIII. III) Per quod populus Dei ab aliis cœtibus diſtinguitur, illud eſt propria eccleſiæ nota. Per verbum & ſacramenta populus Dei ab aliis cœtibus diſtinguitur. Ergo verbum & ſacramenta ſunt propria eccleſiæ nota, & per conſequens, ubicunque illa pura ſunt, ibi etiam eſt pura eccleſia. Propoſitio confirmatur ex eo, quod eccleſia & populus Dei in ſcripturis ſacris ſunt ἰσοδυναμοῦντα, uti conſtat nec indiget probatione. *Aſſumtum* ex multis ſcripturæ dictis confirmari poteſt. Quod per verbum populus Dei ab aliis cœtibus diſtinguatur, docent cumprimis ſequentia dicta: Deut. IV. 6. *Obſervate & facite omnia ſtatuta Jehovae, nam haec eſt ſapientia veſtra & prudentia veſtra ante oculos populorum, qui audientes omnia ſtatuta iſta dicent, gens iſta maxima eſt populus ſapiens & prudens!* ubi ſtatuta Jehovæ, id eſt, lex divina dicuntur ſingulare decus & ornamentum populi Iſraelitici, cujus ratione omnibus populis reliquis ſit ſapientior, quove ita commendabilis reddatur, ut pro populo Dei a gentibus agnoſcatur. Pſal. CXLVII. 19. *Indicat Deus verba ſua Jacobo, & ſtatuta ſua Iſraeli,* v. 20. *Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis.* Quod Deus peculiariter in populum ſuum confert, per illud etiam a reliquis cœtibus & a profanis gentibus diſtinguitur. Sed Deus in populum ſuum peculiariter hoc beneficium confert, ut verbum ſuum illi revelet. Ergo per illud a reliquis cœtibus diſtinguitur, & per conſequens illud eſt propria populi Dei ſive eccleſiæ nota. Quod per ſacramenta populus Dei ab aliis cœtibus diſtinguatur, patet ex inſtitutione circumciſionis & agni paſchalis in veteri, & baptiſmi ac cœnæ dominicæ in nov. teſt. hæc enim ſacramenta inſtituta ſunt inter alias cauſas etiam hoc fine, ut eccleſia per illa a reliquis cœtibus diſtinguatur. Auguſtinus lib. II. contra Parmen. cap. 13. ſacramenta vocat *charactéres eccleſiae.* Lib. XXIX. contra Fauſtum cap. 11. *In nullum nomen religionis ſive verum ſive falſum coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum vel ſacramentorum viſibilium conſortio colligentur.* Baſilius homil. XIII. ad popul. de variis: *Teſſeram duces ſub ſe militantibus dant, ut amici facilius invicem ſe noſcentes exhortentur, & ſi cum hoſtibus commiſceantur, eo facilius diſcerni ac ſeparari poſſint. Quod ſi forte commilitonum ſeparatio fiat, nemo te, quarum, noſtrarum an adverſarii partium ſis, noverit, niſi myſticis ſignis familiaritatem prae te feras, niſi ſignatum ſit ſuper te lumen vultus Domini, niſi characterem in te agnoſcat angelus, quonam modo pro te pugnabit, quomodo dices, Dei ſum, ſigna non oſtendens &c.*

§. CXXXIV.

4) Verbum & ſacramenta ſunt bona eccleſiæ propria.

§. CXXXIV. IV) Quæ ſunt bona eccleſiæ propria, ea etiam ſunt propriæ eccleſiæ notæ. Verbum & ſacramenta ſunt bona eccleſiæ propria. Ergo ſunt propriæ eccleſiæ notæ. *Adſumtum* probatur: Eſ. LIX. 21. *Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quae poſui in ore tuo, non recedent ab ore tuo, nec ab ore ſeminis tui, inquit Jehova, ex hoc tempore usque in ſeculum*; ubi eccleſiæ promittitur perpetua verbi conſervatio ut bonum illius proprium. Matth. XIII. 24. regnum cœlorum comparatur *homini bonum ſemen in agrum ſuum ſerenti;* ubi per bonum ſemen intelligitur verbum Dei, per agrum vero eccleſia. Ergo ubi bonum Dei ſemen ſpargitur, ubi verbum pure prædicatur, ibi eſt Domini ager, ibi eſt eccleſia. Act. II. 42. *Erant* (primitivæ apoſtolicæ eccleſiæ diſcipuli) *perſeverantes in doctrina apoſtolorum & in communicatione & in fractione panis & in precibus;* ubi proponuntur ſigna ac notæ, quibus eccleſia apoſtolica ab aliis cœtibus fuit diſtincta, inter quas eminet doctrina apoſtolorum & fractio panis ſive cœnæ dominicæ uſus, communicatio enim officiorum & preces ſunt fructus doctrinæ apoſtolicæ. Rom. III. 2. populo Iſraelitico *concredita fuerunt eloquia Dei*; ubi τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, videlicet verba legis ipſius Dei digito in tabulas lapideas ſcripta & reliqua divina eloquia per patriarchas, Moſen & prophetas revelata populo Iſraelitico velut inſignis quidam theſaurus, & tanquam proprium eccleſiæ bonum dicuntur concredita. Quo pertinet, quod Prov. XXIX. 18. rex ſapiens dicit: *Cum defecerit prophetia, populus diſſipatur;* ubi prophetia, id eſt, ſana doctrina dicitur eccleſiæ vinculum, quo invicem colligatur, non quidem in externam aliquam politiam, illa enim conſervari poteſt etiam deficiente prophetia ſive ſana doctrina, ſed in ſanctam eccleſiæ ſocietatem, quæ ſine prophetia eſſe nequit, ac proinde prophetia eſt bonum eccleſiæ proprium & propria illius nota. Quod vero eo modo eſt eccleſiæ proprium, ut cum eo eccleſia incipiat, cum eo etiam deficiat, illud utique eſt eccleſiæ nota.

5) Ad verbum Dei tanquam ad normam fidei & morum eccleſia eſt adſtricta.

§. CXXXV. V) Ad quod eccleſia unice adſtricta eſt tanquam ad normam ac regulam fidei & morum, illud eſt eccleſiæ nota, quia normatum ac regulatum æſtimatur & agnoſcitur ex congruentia ad ſuam normam ac regulam. Jam vero ad verbum Dei tanquam ad normam ac regulam fidei & morum unice adſtricta eſt eccleſia. Joſ. XXIII. 6. *Roborate vos valde, ut cuſtodiatis & faciatis, quidquid ſcriptum eſt in libro legis Moſe, ut non recedatis ab eo neque ad dextram, neque ad ſiniſtram.* Eſ. VIII. 20. *Ad legem & ad teſtimonium, ſi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* Joh. VIII. 47. *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit.* Gal. I. 8. *Si nos vel angelus e cælo evangelizet vobis, praeter quod evangelizavimus vobis, anathema ſit*; ubi apoſtolus docet, in eccleſia non debere audiri aliud evangelium atque aliam doctrinam, quam quæ ab apoſtolis prædicata eſt. Eph. II. 20. Eccleſia dicitur *exſtructa ſuper fundamentum prophetarum & apoſtolorum*, id eſt, ſuper doctrinam prophetarum & apoſtolorum, proinde ex doctrina prophetarum & apoſtolorum agnoſcenda eſt eccleſia. Quo referendum eſt illud, quod eccleſiæ corruptæ ac depravatæ non aliunde quam ex verbo Dei reformari, repurgari, & ad integritatem reduci poſſint ac debeant; utique ergo illæ eccleſiæ, quæ ad normam verbi quam proxime accedunt, ſunt veræ eccleſiæ, & per conſequens ex regula verbi judicium faciendum eſt de eccleſia. *Antecedens* confirmatur exemplis piorum regum in vet. teſt. qui ad normam legis in reformatione eccleſiæ unice reſpexerunt, & hoc nomine a Spiritu ſancto laudantur. 2 Reg. XXIII. Nehem. VIII. &c.

6) Per puram verbi prædicationem eccleſia vera a falſa diſtinguitur.

§. CXXXVI. VI) Per quod ſincerus eccleſiæ doctor a pſeudopropheta diſtinguitur, per illud etiam eccleſia vera a falſa diſtinguitur. Ratio eſt, quia qualis eſt doctrina, quæ in publico eccleſiæ miniſterio ſonat, talis etiam judicatur eſſe illa eccleſia. Si catholica doctrina in ea ſonat, judicatur ac dicitur eſſe catholica, ſi hæretica doctrina in ea ſonat, judicatur ac dicitur eſſe hæretica. Jam vero ſincerus eccleſiæ doctor a pſeudopropheta per ſanam & incorruptam doctrinam diſtinguitur. Ergo etiam per ſanam & incorruptam doctrinam eccleſia vera a falſa diſtinguitur. *Adſumtum* probatur Matth. VII. 16. poſtquam Chriſtus pſeudoprophetas cavendos eſſe dixerat, ſubjungit: *A fructibus eorum cognoſcetis eos*; ubi per fructus non intelliguntur mores, ſed ipſa dogmata. Ita vero exponitur Luc. VI. 45. *Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum, & malus homo de malo theſauro profert malum, ex abundantia enim cordis os loquitur*; ubi de pſeudopropheta judicium facere jubemur ex ipſius verbis ſive ex doctrina, quam proponit, atque hoc modo exponunt plerique ex patribus, fatente Stapletono lib. X. de princ. fid. doctrin. c. 1. (*) Act. XVII. 11. Berhoenſes *ſcrutantur ſcripturas, an haec ita ſe haberent, quae a Paulo & Barnaba praedicabantur*; dubium erat, an Paulus & Barnabas, an vero Judæorum ſacerdotes, qui erant in ordinaria ſucceſſione, eſſent falſi doctores, neque enim doctrina eorum inter ſe conſentiebat, hic Berhoenſes ex ſcripturis judicium faciunt, ac ſuo exemplo docent, ex congruentia doctrinæ cum regula in ſcripturis propoſita ſinceros doctores a pſeudoprophetis eſſe diſtinguendos. 1 Joh. IV. 1. *Probate ſpiritus, an ſint ex Deo*; ſed quæ eſt norma illius probationis? 1 Joh. V. 9. *Omnis, qui recedit, & non permanet in doctrina Chriſti, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem & Filium habet.* v. 10. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum &c.*

7) Amor & ſtudium verbi eſt nota chriſtiani.

§. CXXXVII. VII) Quæ eſt nota ſingulorum & omnium chriſtianorum, illam etiam oportet eſſe notam totius eccleſiæ, quia eccleſia nihil aliud eſt quam collectio & congregatio chriſtianorum. 1 Cor. I. 2. Auguſtinus lib. I. de civitat. Dei cap. 15. *Multitudo conſtat ex ſingulis, nec aliunde beata civitas, aliunde homo, cum aliud civitas non ſit, quam concors hominum multitudo.* Eodem modo & nos dicere poſſumus. Eccleſia conſtat ex ſingulis chriſtianis, nec aliunde agnoſcitur eccleſia, aliunde chriſtianus, cum eccleſia non ſit aliud quam concors chriſtianorum multitudo. Jam vero chriſtianus inde agnoſcitur, ſi audiat vocem Chriſti, ſi amplectatur doctrinam propheticis & apoſtolicis libris comprehenſam. Ergo etiam ex eo agnoſcitur eccleſia. Quicunque audit vocem Chriſti, eſt ovis Chriſti, id eſt, chriſtianus. Ergo qui cœtus audit vocem Chriſti, eſt cœtus chriſtianus, id eſt, eccleſia chriſtiana. Joh. VIII. 31. *Si permanſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis.* Ergo ſermo Chriſti eſt

(*) Bellarminus lib. V. de grat. & lib. arbitr. cap. 10. *Dico* Matth. VII. *per arbores bonas & malas intelligi doctrinas veras & falſas, vel ipſos homines, quatenus docent ſuam doctrinam aut corruptam & pernicioſam. Dominus enim vult eo loco nos inſtruere, ut caveamus a falſis prophetis. Docet autem ex fructibus poſſe dignoſci, utrum lupi ſint an paſtores, id eſt, haeretici miniſtri, an catholici epiſcopi.* Et poſt pauca: *Vult igitur Dominus* Matth. VII, *ut ex fructibus doctrinæ de ipſa doctrina & doctoribus judicemus.* Stapletonus relect. contr. II. quaeſt. 4. art. 1. concl 1. *Abſque ſana fide nemo legitimus eccleſiæ miniſter eſſe poteſt. Probatur a majori, quia abſque ea nec eccleſiæ membrum eſt.* Concl. 2. *Qui unitatem fidei deſerit, paſtor eſſe deſinit.* Diverſum tamen ſentire videtur Gregorius de Valent annal. lib. VI. cap. 6. prob. 2. & 3. ubi *doctrinæ ſinceritatem* negat *eccleſiæ ſignum, quia ſit eidem obſcura.* Barradius tom. II. conc. evang. lib. VII. cap. 30. p. 500. *Fructus mali, ex quibus pſeudoprophetas agnoſcendos eſſe ſalvator innuit* Matth. VII. 16. *non tam ſunt pravi mores, quippe qui cadere poſſunt etiam in veros doctores, quam falſa doctrina & prava conſectaria, quæ ex ipſorum dogmatibus fluunt, Deique cultum & veram pietatem impediunt.* Gerhardus.

eſt nota diſcipulorum Chriſti. Poſſent plura in hanc ſententiam adferri, ſed contenti erimus illis, quæ ex ſcripturis fuerunt hactenus adlata.

Dicta patrum. §. CXXXVIII. Id ipſum ex ex variis patrum teſtimoniis demonſtrari poteſt. Irenæus lib. III. adverſ. hæreſ. cap. 1. ſtatim in principio: *Apoſtoli evangelium, quod primum praeconiaverunt, poſtea per Dei voluntatem in ſcripturis nobis tradiderunt fundamentum & columnam fidei noſtrae futurum.* (Si evangelium in ſcripturis traditum eſt firmamentum & columna noſtræ fidei, utique etiam erit nota eccleſiæ, quia eccleſia eſt domus fidei.) Cap. 4. *Praedicatio eccleſiae conſtans & aequaliter perſeverans teſtimonium habet a prophetis & apoſtolis.* Cap. 11. p. 186. *Quia diſſeminata eſt eccleſia ſuper omnem terram, columna autem & firmamentum eccleſiae eſt evangelium & Spiritus vitae; conſequens eſt, quatuor eam habere columnas, undique flantes incorruptibilitatem & vivificantes homines.* (*) Clemens Alexand. lib. VII. ſtromat. *Eccleſiam antiquam & catholicam eſſe dicimus in unitatem unius fidei, quae eſt ex propriis teſtamentis vel potius ex teſtamento, quod eſt unum diverſis temporibus.* Tertullianus lib. de præſcript. adverſ. hæreſ. cap. 21. *Illae ſunt verae eccleſiae, quae tenent, quod ab apoſtolis acceperunt, & quod apoſtoli a Chriſto, & quod Chriſtus a Deo: aliae vero eccleſiae, quae non ſunt inſtitutae ab apoſtolis, tamen ſi in eadem fide conſpirent, non minus apoſtolicae deputandae ſunt propter conſanguinitatem doctrinae.* In eodem lib. cap. 32. *Confingant aliquid haeretici, quid enim illi poſt blaſphemiam illicitum? Sed ſi confinxerint, nihil promovebunt. Ipſa enim doctrina eorum cum apoſtolica comparata ex diverſitate & contrarietate ſua pronunciabit, non eſſe apoſtoli alicujus auctoris, neque apoſtolici.* In eodem libro cap. 3 eccleſiam ſic loquentem introducit: *Sum haeres apoſtolorum, ſicut caverunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſic teneo.* (Ergo doctrina apoſtolica eſt nota veræ eccleſiæ) Cyprianus lib. II. epiſt. 3. *Non jungitur eccleſiae, qui ab evangelio ſeparatur.* Idem, vel potius Ruffinus, in expoſit. ſymb. dicit, *eam eſſe ſanctam eccleſiam, in qua eſt una fides & unum baptiſma, in qua unus Deus creditur Pater & unus Dominus, Jeſus Chriſtus Filius ejus, & unus Spiritus ſanctus.* Et poſtea addit: *eccleſiam eſſe, quae fidem Chriſti integre ſervat.* (**) Lactantius lib. IV. div. inſtit. cap. 30. circa finem: *Sola catholica eccleſia eſt, quae verum cultum retinet. Hic eſt fons veritatis, hoc eſt domicilium fidei, hoc templum Dei, quo ſi quis non intraverit, vel a quo ſi quis exierit, a ſpe vitae & ſalutis alienus eſt.* (Si verus Dei cultus in ſola eccleſia viget, & eſt bonum illius proprium, utique etiam erit ejus nota.) Epiphanius lib. II. adv. hæreſ. tomo I. hæreſ. 48. contra Marcioniſtas circa medium, poſtquam ex ſcripturis contra Marcionem diſputaverat, ſubjungit: *Proinde penitus diſcors a divinis ſcripturis hic invenitur, velut omnibus manifeſtum eſt, qui attente legunt. Si itaque diſcors eſt, alienus eſt a ſancta catholica eccleſia.* Hilarius in Pſalm. LI. *Eſt autem domus Dei eccleſia & omnes fidei evangelicae ſectatores.* (Ergo qui ſectantur fidem evangelicam, illi ſunt eccleſia. Chryſoſtomus hom. XLIX. operis imperf. in Matth. pag. 722. edit. Froben. anno 1530. *Cum videritis haereſin impiam, quae eſt exercitus antichriſti, ſtantem in locis eccleſiae ſanctis, tum qui in Judaea ſunt, conferant ſe ad montes, id eſt, qui ſunt in chriſtianitate, conferant ſe ad ſcripturas. Vera* enim

(*) Ignatius in epiſt. ad Hieronem. X. *Omnis, qui docet præter ea, quæ mandata ſunt, habeatur pro lupo, quamvis jejunet, ſive ſigna edat, ſive prophetet.* Gerh.

(**) Athanaſius in orat. de incarn. Domini: *Si diſcipuli eſtis evangeliorum, per Scripturas incedite, dicente Domino: Si permanſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis.* Idem orat. II. contra Arian. *Ecce nos de ſcriptura loquimur, candelam ſuper candelabrum collocantes.* Baſilius in Pſ. LXXX. *Non faciendum ſchiſma ab ea eccleſia, quæ Deum colit in Spiritu & veritate.* Gerh.

nt & cuſtodiunt. Hieronymus lib. I. in h. cap. I. *Eccleſia Chriſti, quae habitat be- ſ in toto orbe eccleſias poſſidens Spiritus ate conjuncta eſt, & habet urbes legis, ɔhetarum, evangelii & apoſtolorum, non greſſa de finibus ſuis, hoc eſt, de ſcriptu- ſanctis, ſed cæptam retinet poſſeſſionem.* (Si pturæ conſtituunt fines & limites eccleſiæ, ɔ eam definiunt & oſtendunt.) In Pſalm. XXIII. *Eccleſia non in parietibus conſiſtit, in dogmatum veritate. Eccleſia ibi eſt, fides vera eſt.* In Pſalm. V. *Dirige n tuam in conſpectu meo. Quae eſt iſta ? Lectio ſcripturarum, hoc eſt, ne in ſcri- ris tuis, per quas ingredi cupio eccleſiam, ruam. Omnis enim, qui male intelligit ſcri- ras, in via Dei corruit.* In cap. Jerem. *Il- templum Domini eſt, in quo habitat vera s, ſancta converſio, omniumque virtutum rus.* In proœm. comm. in lament. Jerem. ı longe a principio : *Doctrina eccleſiae, quae nus Dei eſt, in librorum reperitur plenitu- e divinorum. Quae alia poteſt eſſe vita ſi- ſcientia ſcripturarum, per quam Chriſtus cognoſcitur, qui eſt vita credentium.* (Si ſcriptura cognoſcimus Chriſtum, qui eſt leſiæ caput, utique etiam ipſam eccleſiam. doctrina eccleſiæ reperitur in libris divinis, que etiam ex ſcripturis eccleſia cognoſci po- ac debet.) Ambroſius libr. II. de Jacob vita beata cap. 7. *Ibi eſt eccleſia Dei, in ı adparet Deus, & loquitur cum ſervis ſuis. eripiuntur & abſconduntur ſimulacra gen- m. Fides enim eccleſiae omnem obſervan- m gentilitatis abolevit.* (Ergo ubi Deus ad- ret, & cum ſervis ſuis loquitur, hoc eſt, i doctrina cœleſtis prædicatur, & verus Dei tus retinetur, ibi eſt eccleſia.) Libr. VI. in e. IX. *Fides inprimis eccleſiae quaerenda ndatur, in qua ſi Chriſtus habitator ſit, pro- l dubio legenda eſt; ſi vero populus perfidus t praeceptor haereticus deformat habitaculum, nagoga fugienda cenſetur. Si quae eſt ec- ſia, quae fidem reſpuat, nec apoſtolicae praedicationis fundamenta poſſideat, ne quam labem perfidiae poſſit adſpergere, deſerenda eſt.* (*) (Si falſam doctrinam tenere eſt nota eccleſiæ apoſtaticæ, ergo veram doctrinam tenere eſt nota eccleſiæ veræ.) Libr. I. de pœnit. cap. 6. *Non habent haereditatem Petri, qui fidem Petri non habent.* Ex Auguſtino multa illuſtria proferri poſſunt teſtimonia : libr. de unitate eccleſiæ cap. 2. *Inter nos & Donatiſtas quaeſtio eſt, ubinam ſit eccleſia ? Quid ergo facturi ſumus ? in verbis Donati eam quaeſituri, an in verbis capitis ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti ? Puto, quod in illius verbis eam quaerere debeamus, qui veritas eſt, & optime novit corpus ſuum, novit enim, qui ſunt ejus.* (Si eccleſia in verbis Chriſti, hoc eſt, in ſcripturis ſacris quærenda eſt, ergo ſcriptura deſignat eccleſiam, & eſt propria ejus nota.) Cap. 3. *Non audiamus, haec dico, haec dicis, ſed audiamus, haec dicit Dominus. Sunt certe libri dominici, quorum auctoritati utrique conſentimus, utrique credimus, utrique ſervimus, ibi quaeramus eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram.* (Niſi ex ſcriptura cognoſci poſſet, quæ ſit vera eccleſia, fruſtra in ſcripturis quæreretur eccleſia.) Et poſtea in eodem cap. *Nolo humanis documentis, ſed divinis oraculis eccleſiam demonſtrare &c. Quis poſſet ſingulas quaſi haereſes enumerare gentium ſingularum. Si autem Chriſti eccleſia canonicarum ſcripturarum divinis & certiſſimis teſtimoniis in omnibus gentibus deſignata eſt, quidquid adtulerint & undecunque adtulerint, qui dicunt :* Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic; *audiamus potius, ſi oves ejus ſumus, vocem paſtoris noſtri dicentis,* nolite credere. *Illae quippe ſingulae in multis gentibus, ubi iſta eſt, non inveniuntur, haec autem, quae ubique eſt, etiam ubi illae ſunt, invenitur, ergo in ſcripturis ſanctis canonicis eam inquiramus.* Cap. 4. *Ipſum caput, de quo conſentimus, oſtendat nobis corpus ſuum, de quo diſſentimus, ut per ejus verba jam diſſentire deſinamus. Ille eſt autem unigenitus filius & verbum Dei, & ideo* nec

(*) *Petra tua Chriſtus eſt, fides fundamentum eccleſiæ, ſi in petra fueris, in eccleſia eris.* Gerh.

nec prophetas ſancti vera loqui potuiſſent, niſi ab ipſa veritate, quod eſt verbum Dei, manifeſtaretur iis, quod dicerent, & juberetur, ut dicerent. Proinde prioribus temporibus per prophetas ſonuit Verbum Dei, deinde per ſe ipſum, cum Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, poſtea per apoſtolos, quos miſit ad ſe praedicandum, ut eſſet ſalus usque ad fines terrae. In his igitur omnibus quaerenda eſt eccleſia. (Chriſtus caput eccleſiæ optime poteſt oſtendere corpus ſuum, jam vero Chriſtus locutus eſt nobis per prophetas & apoſtolos, ergo in illorum ſcriptis eccleſiam quærere debemus. Sed quia verba prophetarum & apoſtolorum quædam ſunt aperta & propria, quædam vero obſcura & figurata, ideo Auguſtinus porro docet, in quibus verbis eccleſiam quærere debeamus.) Cap. 5. *Sed quoniam multa figurate atque obſcure poſita per aenigmatis imaginem, vel ambiguitatis ancipitem ſenſum, fallaci aliquando interpretatione conſonare & convenire creduntur, hoc etiam praedico atque propono, ut aperta & manifeſta deligamus. Quae ſi in ſanctis ſcripturis non invenirentur, nullo modo eſſet, unde aperirentur clauſa, & illuſtrarentur obſcura &c. Sic & illa ſeponenda ſunt, quae obſcure ſunt poſita, & figurarum velaminibus involuta, & ſecundum nos & ſecundum illos interpretari poſſunt, & in hac ergo diſputatione noſtra parcamus talibus interpretationibus, & apertum aliquid, quo manifeſtetur eccleſia, requiramus.* Cap. 6. *Quare ſuperordinatis dicendo, in nullis terris haeredem permanere Chriſtum, niſi ubi potuerit cohaeredem habere Donatum? Non invidemus alicui. Legite nobis hoc de lege, de prophetis, de pſalmis, de ipſo evangelio, de apoſtolicis literis. Legite & credimus.* Cap. 16. *Eccleſiam corpus Chriſti, ſicut ipſum caput in ſcripturis ſanctis debemus agnoſcere, non in variis hominum rumoribus & opinionibus & factis & dictis & viſis inquirere &c. Utrum ipſi eccleſiam teneant, non niſi divinarum ſcripturarum canonicis libris oſtendant, quia nec nos propterea dicimus, nobis credi oportere, quia in eccleſia Chriſti ſumus, quia ipſam, quam tenemus, commendarit Optatus Milevitanus vel Ambroſius Mediolanenſis vel alii innumerabiles noſtrae communionis epiſcopi, aut quia noſtrorum collegarum conciliis ipſa praedicata eſt, aut quia noſtrorum collegarum per totum orbem, in locis ſanctis, quae frequentat noſtra communio, tanta mirabilia vel exauditionum vel ſanitatum fiunt, quaecunque talia in catholica fiunt, ideo ſunt adprobanda, quia in catholica fiunt, non ideo ipſa manifeſtatur catholica, quia haec in ea fiunt. Ipſe Dominus Jeſus cum reſurrexiſſet a mortuis, & diſcipulorum oculis videndum, manibusque tangendum corpus ſuum offerret, ne quid tamen fallaciae ſe pati arbitrarentur, magis eos teſtimonio legis & prophetarum & pſalmorum confirmandos judicavit, oſtendens ea in ſe eſſe impleta, quae fuerant ante praedicta. Sic & eccleſiam ſuam commendavit, dicens, praedicari in nomine ſuo pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hieruſalem. Hoc in lege & prophetis & pſalmis eſſe ſcriptum ipſe teſtatus eſt. Haec ſunt cauſae noſtrae documenta, haec fundamenta, haec firmamenta, legimus in actis apoſtolorum dictum de quibusdam credentibus, quod quotidie ſcrutarentur ſcripturas, an haec ita ſe haberent? Quas itaque ſcripturas, niſi canonicas legis & prophetarum? huc acceſſerunt evangelia, apoſtolicae epiſtolae, acta apoſtolorum, apocalypſis Johannis, ſcrutamini haec omnia, & eruite aliquid manifeſtum, quo demonſtretis, eccleſiam vel in ſola Africa remanſiſſe &c.* (Id ipſum pontificiis dicimus, ſcrutamini hæc omnia, & eruite aliquid manifeſtum, quo demonſtretis, eam eſſe veram eccleſiam, quæ pontifici Romano adhæret.) Cum quo conſentit illud epiſtolæ XLVIII. *Non quisque noſtrum in juſtitia ſua, ſed in ſcripturis divinis quaerit eccleſiam.* Et epiſt. CLXVI. *In ſcripturis didicimus Chriſtum, in ſcripturis didicimus eccleſiam, quare non in eis & Chriſtum & eccleſiam communiter retinemus? &c.*

Ecce

ıæ ſcripturae communes, ecce ubi novimus hriſtum, ubi novimus eccleſiam. (*)Libr. IV. de mb. ad catech. cap. 13. ſcripturam pulcerrime cat *tabulas matrimoniales* illius ſponſæ, quæ eſt clesia. (Bellarminus lib. IV. de eccleſ. c. 2. reondet, *ex ſcriptura probari, ubi ſit eccleſia, m tanquam ex nota eccleſiae, ſed quia ſcrira docet, quae ſint notae, dum docet, quailla ſit, ubi cœperit, quomodo creverit.* Reſp. no vero Auguſtinus ea de cauſa eccleſiam ex ripturis demonſtrari voluit, quia ſcriptura ſtendit, quinam cœtus doctrinæ ſinceritatem integritatem tueatur, ex ſcripturis vult juicium fieri de doctrina, ex doctrina judicium eri de eccleſia; ſic enim ſcribit cap. 3. illius bri: *Ille ſacros libros tradidiſſe credatur, qui tis libris non conſentire convincitur.* Cap. 4. *uicunque de ipſo capite a ſcripturis ſanctis iſſentiunt, non ſunt in eccleſia.* Cap. 10. *Ne tholicis quidem epiſcopis conſentiendum eſt, cubi forte falluntur, ut contra canonicas Dei ripturas aliquid ſentiant.* Cap. 16. docet, *los eſſe veram eccleſiam, qui verba Chriſti auiendo ac faciendo aedificant ſuper petram.* l ipſum ex aliis locis Auguſtini manifeſtum, br. XI. de civ. Dei cap. 1. ſcripturam vocat *cleſiae teſtem. Civitatem Dei dicimus,* (inuit) *cujus ea ſcriptura teſtis eſt, quae non forıitis motibus animorum, ſed plane ſumma dioſitione providentiae ſuper omnes omnium entium literas omnia ſibi genera ingeniorum umanorum divina excellens auctoritate ſubjeit.* Quomodo autem ſcriptura ſit teſtis eccle-æ, exponit libr. VI. de civit. Dei cap. 3. *Vera religio non a terrena aliqua civitate inſtituta eſt, ſed plane cœleſtem ipſa inſtituit ciitatem, eam vero inſpirat & docet verus Deus, dator vitae aeternae, cultoribus ſuis.* rgo ſcriptura eſt eccleſiæ teſtis non ea duntaxat ratione, quia oſtendit quaſdam notas eccleſiæ, ſed quia veram religionem divinitus revelatam proponit, quæ cœleſtem illam civitatem, eccleſiam puta, inſtituit ac condidit. Scriptura non ſolum deſcribit quaſdam notas eccleſiæ, ſed etiam tradit fidei dogmata eo certe fine, ut illa ab eccleſia audiantur, diſcantur & acceptentur. Ergo ratione illorum dogmatum erit eccleſiæ nota, qui enim dogmata illa in ſcripturis propoſita integra & inviolata tenent, ſunt chriſtiani & filii eccleſiæ. Scriptura eſt unica regula theologicæ veritatis, ergo etiam ex ſcriptura veritas eccleſiæ demonſtranda. Si hic ſolum ſcripturæ uſus eſſet, ut traderet quaſdam notas eccleſiæ, non autem dogmata, ex quibus de eccleſia judicandum, tunc pauciſſimis pagellis imo lineis res tota abſolvi potuiſſet, nec opus fuiſſet tam multis libris. Sed voluit Spiritus ſanctus plenum ſyſtema doctrinæ in ſcripturis proponere, ut ex illo de eccleſia judicari poſſet. In Pſ. LXIX. *Si quaeris eum, qui prior quaeſivit te, & ovis facta es ejus, & audis vocem paſtoris tui, & ſequeris eum, vide, quid tibi de ſe oſtendit, quid de corpore ſuo, ne in ipſo errares, ne in eccleſia errares, ne quis tibi diceret: Chriſtus eſt, qui non eſt Chriſtus; aut eccleſia, quae non eſt eccleſia &c. audi vocem ipſius paſtoris, oſtendit ſe tibi, vocem ejus ſequere: oſtendit & eccleſiam, ne quis te fallat nomine eccleſiae.* In Pſalm. CIII. *Vis Deo placere, o eccleſia, non potes, quamdiu deformis es. Quid facies, ut pulcra ſis? & quid intuens inquis, me videbo? Poſuit tibi in ſpeculum ſcripturam ſanctam.* Serm. CCXXXVII. de temp. *Scriptura ſancta ſit tibi tanquam ſpeculum, ſpeculum hoc habet ſplendorem non mendacem, ſplendorem non adulantem, nullius perſonam amantem.* Eucherius libr. II. in Gen. VII. *Eo tempore, quando ejus eccleſia declaratur. Iſti autem* (Donatiſtae) *mirabili cæcitate, cum ipſum Chriſtum præter ſcripturas* (pro, *niſi ex ſcripturis*, ut Eraſmus in margine recte notat) *neſciant, ejus tamen eccleſiam non divinarum literarum auctoritate cognoſcunt, ſed humanarum calumniarum vanitate confingunt. Sed utrum ipſi eccleſiam teneant, non niſi divinarum literarum canonicis libris oſtendant.* Germ.

(*) Epiſt. XLVIII. col. 178. *Ex eodem cognoſcimus eccleſiam & Chriſtum. Quomodo autem confidimus ex divinis literis accepiſſe nos Chriſtum manifeſtum, ſi non inde accepimus & eccleſiam manifeſtam?* p. 180. *Non quisque noſtrum in juſtitia ſua, ſed in divinis ſcripturis quaerit eccleſiam.* Epiſt. L. col. 208. ſtatim in princ. *In ſanctis libris, ubi manifeſtatus Dominus Chriſtus, ibi &*

quando linguarum facta eſt varietas, in ſola domo Heber, quae antea fuit lingua, remanſit: ita & nunc in ſola eccleſia, quae eſt domus Chriſti, unitam eſſe confeſſionis & fidei pacem, diviſis omnibus reprobis, conſtat. Beda in Pſal. VIII. *Videbo cœlos, id eſt, libros, & lunam & ſtellas, quae in ipſis libris, id eſt, cœlis fundabis. Praecepta enim divinorum librorum ſunt fundamentum & univerſalis eccleſiae & ſingularum eccleſiarum, quibus ipſae roborantur & ſuſtentantur velut aedificium a fundamento.* Gregorius lib. VI. moral. cap. 6. *Quaſi diſtinctae in mundo regiones ſunt eccleſiae gentium, quae in una fide poſitae morum, linguarumque diverſitate dividuntur.* (Ergo fidei unitas eſt eccleſiæ nota, quia eccleſiæ moribus & linguis diverſæ ex fidei unitate agnoſcuntur.) Rupertus libr. VI. in Apoc. XII. *Flumen verum, flumen aquae vivae, ſancta ſcriptura, veraque catholica doctrina, quam eccleſia, quae eſt mulier iſta, mittere conſuevit de fonte veritatis.*

Confeſſio ipſorum adverſariorum.

§. CXXXIX. Poteſt etiam ex ipſis adverſariis ſententia noſtra quodammodo demonſtrari. Thomas II. quæſt. 83. art. 2. *Eccleſia perficitur per unitatem fidei.* Albertus in cap. 13. Luc. *Eccleſia eſt radicata in ſacramentis & doctrina prophetarum.* Eraſmus in ſymbol. catech. 4. p. 146. *Quo ſigno dignoſcimus unicam Chriſti columbam? quod aberrat a ſacris voluminibus, non eſt Chriſti.* Hoſius confeſſ. Petricov. cap. 20. *Sanam doctrinam & legitimum ſacramentorum uſum eccleſiae notas eſſe, negari non poteſt.* Enchir. chriſt. inſtit. in conc. provinc. Coloniæ editum in expoſit. ſymbol. in artic. Credo ſanctam eccleſiam: *Notas & ſigna habemus longe certiſſima, quae nos de eccleſia, ubinam ſit, dubitare non ſinunt. Principio nemo negat, in eccleſia ſinceram doctrinam evangelicam & apoſtolicam eſſe debere, & hanc præcipuam eſſe eccleſiae notam, juxta illud: Oves meae vocem meam audiunt.* Driedo libr. IV. de dogmat. variis cap. 4. *Eccleſia ex ſcripturis quaerenda & cognoſcenda.* Martinus Iſengrinius lib. de eccleſia cap. 7. ſcribit, *catholicos non plane negare, has eſſe notas, quas nos ſtatuimus, nempe puram verbi praedicationem & legitimum ſacramentorum uſum, ſed non eſſe tam illuſtres notas.* Georg. Caſſander in conſultat. art. VII. agnoſcit; *notas eccleſiae eſſe doctrinam evangelii & uſum ſacramentorum*; addit ſolummodo, *tertiam etiam notam neceſſario requiri, nimirum obedientiam debitam miniſterio eccleſiae.* Liber interimiſticus cap. 10. *Sunt eccleſiae verae notae doctrina ſana & ſacramentorum uſus, quibus a Judaeorum & ethnicorum cœtibus eccleſia diſtinguitur, quorum utique & ſana doctrina & ſacramentis nov. teſt. carent.* Stapletonus in relect. princ. fidei controv. I. quæſt. 4. art. 5. p. 113. concedit, *eccleſiam Chriſti a ſapientibus & ſpiritualibus cognoſci per ſanam doctrinam & rectum ſacramentorum uſum.* Lib. I. de princ. fid. c. 22. *evangelii praedicationem* dicit *eſſe propriam & valde illuſtrem notam catholicae eccleſiae*, ſed addit: *in legitimis miniſtris.* Gregorius de Valent. tom. I. diſput. I. quæſt. 1. de objecto fidei punct. 7. §. 18. *Nos fatemur, neque veritate doctrinae, neque legitimo ſacramentorum uſu eccleſiam Chriſti carere poſſe, & apud quos haec omnino ſint ſalva, ex iis conſtare veram eccleſiam.* Bellarminus libr. III. de eccleſ. cap. 2. definit eccleſiam, *quod ſit cœtus hominum ejusdem chriſtianae fidei profeſſione, & eorundem ſacramentorum communione colligatus, ſub regimine legitimorum paſtorum, ac praecipue unius Chriſti in his terris vicarii pontificis Romani*; quam definitionem non improbamus, modo tertium illud membrum de ſubjectione erga Romanum pontificem, quod ex ſcripturis probari nequit, auferatur. Jam vero nulla eſt certior rei nota, quam ipſius definitio eſſentialis, exprimit enim rei eſſentiam. Proinde cum profeſſio veræ fidei & legitimus uſus ſacramentorum ingrediantur definitionem eccleſiæ, utique etiam erunt veræ & propriæ notæ eccleſiæ, & quia membrum tertium, videlicet ſubjectio erga Romanum pontificem inter eccleſiæ notas refertur, ea enim præcipue intel-

intelligitur nomine ſucceſſionis, quæ eſt nota quinta Bellarmini, cur primum & ſecundum definitionis membrum inter notas ab adverſariis adſignatas nullum inveniunt locum? Libr. IV. cap. 2. concedit, *quando ſcriptura eſt recepta, & clare loquitur, & oritur quaeſtio de eccleſia, tunc eccleſiam ex ſcriptura tanquam notiore judicari poſſe*: adducit etiam exemplum eccleſiæ Africanæ: *Cum diſputabatur* (inquit) *de eccleſia, an eſſet in ſola Africa, quia ſcripturae receptae & clarae erant, inde Auguſtinus probabat ſuam ſententiam.* Atqui ab utraque parte & noſtra ſcilicet & pontificia recepta eſt ſcriptura, & clare loquitur in hac quæſtione. Ergo eccleſia ex illa erit judicanda. (Addit quidem Bellarminus, *ſcripturam aliquando ſolum ex hypotheſi eſſe notiorem eccleſia, ſimpliciter vero eccleſiam eſſe notiorem & priorem ſcriptura, cum eccleſia fuerit ante ſcripturam, & haec illi a Deo data ſit, & ipſa eam aliis tradat & explicet.* Sed ludit in vocabulo *ſcripturae*, quaſi ſolos litterarum apices & non potius ſcriptum Dei verbum, quod idem eſt cum verbo Dei prædicato, hac adpellatione intelligamus: id vero eſt eccleſia antiquius, quia eccleſia ex Dei verbo genita eſt: inſuper etiam turpiſſime ſibi contradicit, quia lib. I. de verb. Dei c. 2. diſerte ſcribit, *ſacris ſcripturis, quae propheticis & apoſtolicis libris continentur, nihil eſſe notius, nihil certius.*) Lib. IV. de eccleſia c. 11 *ſanctitatem doctrinae* dicit *eſſe veram eccleſiae notam*: atqui ſanctitas doctrinæ non poteſt niſi ex ſcripturis cognoſci. Cap. 12. adſerit, *ſolam eccleſiam habere doctrinam immaculatam.* Coſterus in inſtit. cap. 2. de eccleſ. privil. prop. 1. *In ſola eccleſia eſt ſincera verbi Dei praedicatio.* Prop. 2 *In ſola eccleſia eſt verus Dei cultus, ſincera ſacramentorum adminiſtratio.* (Quocunque poſito ponitur eccleſia, illud eſt certiſſima ejus nota. Sed poſita ſincera verbi prædicatione & ſincera ſacramentorum adminiſtratione ponitur eccleſia; ratio eſt, quia in ſola eccleſia illa inveniuntur, ut hoc loco Coſterus concedit. Jam vero quidquid in ſola eccleſia invenitur, eo poſito ponitur eccleſia. Ergo ſincera verbi prædicatio & ſincera ſacramentorum adminiſtratio eſt certiſſima eccleſiæ nota.) Piſtorius in hodeget. p. 112. dicit, *irrefutabiliter ex ſcriptura oſtendi poſſe, Lutheranam eccleſiam non eſſe veram eccleſiam.* (Atqui ſi ex ſcriptura poteſt oſtendi, quæ ſit eccleſia falſa, utique ex eadem oſtendi poteſt, quæ ſit vera eccleſia, eadem enim eſt recti & obliqui norma.) Jeſuitæ in colloq. Ratisbon. ſeſſ. VIII. p. 216. ed. Spir. *Catholici contra ſectarios eccleſiam etiam ex ſola ſcriptura ſaepe demonſtrarunt, & porro etiam demonſtrare parati ſunt.* (Atqui ſi ex ſcriptura & quidem ſola eccleſiam demonſtrare poſſunt, cur ſcripturam eccleſiæ notam conſtituere ſubterfugiunt?)

Argumenta Bellarmini contra noſtras notas. I) in genere. 1) Lutherus omiſit notas in ſymbolo Conſtant. adſignatas.

§. CXL. Bellarminus lib. IV. de eccleſ. c. 2. contra has notas a nobis adſignatas *in genere* & *in ſpecie* diſputat. In *genere* nobis objicit: I) *Lutherum valde caviſſe, ne ullam notam reciperet, quae ſunt in ſymbolo Conſtantinopolitano, cum tamen omnia vetera concilia, per eas notas, maxime per apoſtolicam eccleſiam ſe diſcerni vellent ab omnibus ſectis.* Reſp. imo vero Lutherus omnes illas notas recipit, quia pura verbi prædicatio facit, ut eccleſia ſit una, ſit ſancta, ſit catholica, ſit apoſtolica, quæ ſunt quatuor illæ eccleſiæ adjuncta, quarum mentio fit in ſymbolo Conſtantinopolitano. Eſt enim eccleſia *una* propter fidem unam, *ſancta* eſt propter ſermonem Chriſti ſanctum, *catholica* eſt propter catholicam de Chriſto doctrinam, *apoſtolica* eſt propter doctrinam evangelii apoſtolicam, quæ ab apoſtolis in nov. teſt. viva voce primum prædicata, poſtmodum in ſcripturis comprehenſa in eccleſia usque ad finem mundi conſervatur. Quod ſi Bellarminus pugnat, expreſſam debuiſſe harum notarum mentionem fieri, ſe ipſum adcuſat, cum præter nomen *catholicum* ne ipſe quidem in ſuis notis expreſſam illarum faciat mentionem. Cum veteres provocarent ad eccleſiam apoſtolicam, hoc eſt, eam, quæ ab apo-

apoſtolis fundata ad illorum usque tempora eſſet propagata, conſervabatur in ea fidei apoſtolicæ integritas & ſinceritas, ſed poſtquam hodie hæreſes occuparunt eccleſias apoſtolicas, hoc eſt, ab apoſtolis olim plantatas & ædificatas, *nulla poteſt verae eccleſiae probatio eſſe alia, quam ex ſcripturis*, monente Chryſoſtomo hom. XLIX. imperf. operis in Matth. (*)

2) Notæ hæ non ſunt ſufficientes.

II) *Has notas non eſſe ullo modo ſufficientes, non enim declarant, quae ſit vera eccleſia ſecundum haereticos, niſi probabiliter, quia non poſſumus hinc ſcire, qui ſint electi vel juſti, & potius diſcimus, ubi lateat eccleſia, quam quae ſit.* Reſp. imo vero non probabiliter, ſed apodictice, veram eccleſiam oſtendunt hæ notæ, quia pura prædicatio verbi & legitimus ſacramentorum uſus ſunt cauſæ proximæ, per quas Deo colligitur eccleſia, ſunt etiam propria eccleſiæ bona; jam vero ex cauſis proximis & propriis adjunctis certa & diſtincta alicujus rei notitia peti poteſt. Quod Bellarminus urget, non poſſe ex his notis ſciri, qui ſint electi vel juſti, in eo digreditur a quæſtionis ſtatu, neque enim hoc loco quæſtio eſt de notis electorum, ſed de notis eccleſiæ viſibilis. Nec ipſæ pontificiæ notæ oſtendunt, qui ſint electi, ergo ex hypotheſi Bellarminiana non erunt ſufficientes. Sufficit nobis, quod hæ notæ oſtendunt, ubi lateat eccleſia electorum, cum enim extra cœtum vocatorum non ſint quærendi electi, inde manifeſtum evadit, quæ ſit vera Dei in his terris eccleſia. Quamquam igitur in cœtu illo, in quo evangelium pure prædicatur, & legitime adminiſtrantur ſacramenta, hoc eſt, in externis particularibus eccleſiis electis mixti ſint reprobi ac bonis mali, nec in individuo ſcire poſſimus, qui ſint electi ac juſti; tamen propter hanc puram verbi prædicationem & legitimum ſacramentorum uſum ſcimus, ibi eſſe aliquos electos, & per conſequens eccleſiam, cui nos tuto adjungere poſſumus. (**)

II) In ſpecie 1) contra puram verbi prædicationem, quod hæc nota 1) ſit communis omnibus ſectis.

§. CXLI. In *ſpecie* contra *primam* notam, puram ſcilicet verbi prædicationem, tribus rationibus inſurgit Bellarminus I) *Notæ debent eſſe propriae, non communes. Sed ſincera praedicatio verbi eſt nota communiſſima omnibus ſectis ſaltim opinione earum. Etſi enim aliquibus ſectis non conveniat, tamen omnibus convenit opinione ſua, quae enim ſecta unquam fuit, quae non diceret, ſe habere ſinceram praedicationem veritatis?* Reſp. 1) Acceptamus, quod Bellarminus dicit, notas debere eſſe proprias, non communes; *ſi velim* (inquit) *deſignare tibi certum hominem, quem nunquam vidiſti, ut mox, atque eum videris, diſcernas ab aliis, non debeo dicere, eſt quidam, qui habet duos oculos, duas manus &c. nam haec ſunt communia omnibus.* Atqui hac ratione plurimas, ſi non omnes, ſuas notas expungere cogetur, pleræque enim communes ſunt veræ eccleſiæ cum cœtibus hæreticis. 2) Quod vero additur, *ne opinione quidem notas debere eſſe communes*, abſurdum eſt poſtulatum. Opinio errantium non mutat rem ipſam, ſufficit ergo ὄντως & ſecundum rem eſſe proprias. Non quod hic vel ille opinatur eſſe ſuum, ſtatim eſt illius proprium, ſed quod vere ipſi competit. Phrenetici multa ſibi vindicant, quæ verorum poſſeſſorum manent propria: ſic pura verbi prædicatio manet vera & propria eccleſiæ nota, licet falſa eccleſia ſibi illam arroget. Fatentur ipſi adverſarii, *in ſola vera catholica eccleſia eſſe ſinceram verbi praedicationem*, ex quo immote ſequitur, quod hæretici & ſectarii falſo eam ſibi vindicent. Non deſinunt eſſe veræ rei notæ, quæ ſua natura tales ſunt, ſi vel maxime alii ſibi eas vindicent, & quidem falſo. 3) Licet hæretici glorientur de prædicatione veritatis, tamen ex tabulis divinæ veritatis, ex ſcripturis ſcilicet ſacris,

(*) Lutherus in artic. Smalc. art. XII. dicit: *Credo eccleſiam ſanctam catholicam.* Ergo non excluſit notas a ſymbolo Conſtantinopolitano adſignatas. Gerh.

(**) Ac ſufficit denique nobis contra Bellarminum, quod probabiliter hae notae doceant, quae ſit vera eccleſia, cum ipſius etiam notae non efficiant evidentiam *veritatis*, ſed *credibilitatis*. c. III. §. 2. Gerh.

ıſæ gloriationis convinci poſſunt. Hi-
Conſtant. *Omnes haeretici ſcriptu-*
ſenſu loquuntur, fidem ſine fide prae-
ſcripturae non in legendo ſunt, ſed
igendo, neque in praevaricatione, ſed
te. Hieronymus adv. Luciferianos:
ndiantur ſibi, quod videantur de ſcri-
n capitulis adfirmare, quod dicunt.
diabolus etiam ſcripturam adlegavit,
oturae non in legendo conſiſtunt, ſed
gendo. Auguſtinus lib. II. de Trin.
6. lib. de unit. eccleſ. c. 4. *Omnes*
ex ſcripturis falſas & fallaces ſuas
s conantur defendere, ſed manifeſtiſſi-
ıorum teſtimoniorum & conſona voce
ur. Idem cont. Donat. lib. II. c. 7.
non ideo, quod haeretici divina ſa-
ı & eloquia ad imagines ſuorum phan-
s convertunt, exhonoranda eſſe divina
ut eorum eſſe putentur, cum ſcriptu-
ant ad ſpeciem, non autem ad ſalu-
4) Notæ illæ, quas Bellarminus ad-
itidem non ſunt propriæ eccleſiæ, ſed
ibus communes ſaltem opinione illa-
ex inductione facile oſtendi poteſt,
: illæ erunt veræ notæ. Donatiſtæ ſi-
:abant nomen catholicorum. Eccle-
æ ſibi vindicant ſucceſſionem epiſco-
quas tamen pontificii non habent pro
cleſiis &c. 5) Qui rem aliquam
alteri certo vult demonſtrare, ſuo ſa-
ıs eſt officio, ſi tales adſignet notas,
illi ὄντως & revera propriæ, licet alii
indicent; forte enim res deſignanda
et tales notas, quas non poſſint ſibi
care; in examine poſtmodum depre-
, jure an injuria, vere an falſo no-
alii ſibi vindicent. Si qua ſe pro
egis venditet, purpureis veſtibus in-
luta, & omnem externum regiæ ſpon-
lorem mentiatur, multorum opinione
ı ſponſa haberi poterit, ſed recurrendum ad tabulas fœderis conjugalis, tunc adparebit, quod non ſit vera ſponſa: ſic licet eccleſia apoſtolica pro vera Chriſti ſponſa ſe venditet, & externo ſplendore fulgeat, tamen tabulæ cœleſtis deſponſationis factæ in fide, hoc eſt, ſcripturæ ſacræ oſtendunt, quod non ſit vera eccleſia, quo pertinet illud, quod Auguſtinus libr. IV. de ſymb. cap. 13. ſcripturam vocat *tabulas matrimoniales* hujus ſponſæ. 6) Invertimus Bellarmini argumentum. Ex eo enim ipſo, quod quævis ſecta de doctrinæ veritate gloriatur, eamque ſibi vindicare nititur, colligi poteſt, puram verbi prædicationem eſſe eccleſiæ notam; ſi moneta vera non eſſet talis, homines ad eam prava imitatione pſeudomonetam non formarent. At, inquit Bellarminus, *praedicatio haec vel debet eſſe pura ab omni errore, vel ſaltim ab erroribus fundamentalibus & eſſentialibus. Si detur primum, ex hac nota colligemus, apud nullos Lutheranorum eſſe eccleſiam, nam ipſi fatentur, ſuas eccleſias non carere naevis. Si ſecundum, jam erit nota communis multis ſectis.* Reſp. per nævos eccleſiæ adhærentes non intelligimus hæreticas doctrinas, ſed opiniones quaſdam cum fundamento fidei haudquaquam pugnantes. Omnes enim hæreſes proprie ſic dictæ pugnant contra fundamentum, ſi non primario & directe, tamen ſecundario, ex conſequente & indirecte; alia vero eſt ratio ligni, fœni ac ſtipularum, quæ fundamento ſalvo & integro conſervato ſuperſtruuntur. (**) Monuimus autem ſuperius, eſſe gradus puritatis, quam eccleſiæ tribuimus, quo enim purior & ſincerior eſt verbi prædicatio, eo etiam purior eſt eccleſiæ ſtatus, quo plures ſtipulæ admiſcentur, eo impurior eſt & corruptior. Si invaleſcant hæreſes fundamentum evertentes, deſinit eſſe vera viſibilis eccleſia, & fit eccleſia malignantium, interim ſi baptiſmus & quædam doctrinæ capita adhuc ſervantur integra, Deus in corrupto eccleſiæ viſibilis ſtatu, imo in

ıguendum inter notas vel ratione *eſſentiae* in-
vel ratione *opinionis* & exiſtimationis exter-
onſideratas. Non ex haereticorum opinione
riatione, ſed ex ſcripturae inſtructione Bel-
nus debuiſſet argumentum proferre, Gerh.

(**) Diſtinguendum itaque 1) inter errores in *quaeſtionibus fidei* & *circa fidem*. In his poteſt eſſe diſſenſus ſalva eccleſiae veritate, in illis minime: 2) inter naevos *doctrinae* & *morum*. Gerh.

in medio hæreticorum cœtu, per dicta illa media inviſibilem aliquam electorum eccleſiam ſibi colligit. Quod Bellarminus addit, *Pelagianos in primariis articulis non diſſenſiſſe ab eccleſia, antequam Neſtorianos peperiſſent*, falſum eſt, quia corruperunt doctrinam de peccato originali, de libero arbitrio, de juſtificatione & ſimiles.

2) Quod non ſit notior eccleſia.

§. CXLII. II) *Notae debent eſſe notiores ea re, cujus ſunt notae, alioquin enim non ſunt notae, ſed ignotae. Jam vero pura praedicatio verbi non eſt notior eccleſia. Ergo non poteſt eſſe eccleſiae nota.* Adſumtum confirmat triplici argumentorum genere. 1) Ex noſtris hypotheſibus. *Adverſarii volunt,* (inquit) *non ſolum praedicationem verbi eſſe notam eccleſiae, ſed etiam praedicationem & receptionem, ibi enim dicunt eſſe veram eccleſiam, ubi praedicatur, auditur & creditur verbum. At quis noſſe poteſt, ubi vere credatur verbum?* Reſp. quando quidam noſtrorum cum prædicatione verbi conjungunt illius *correlatum*, videlicet receptionem, tunc intelligunt non interiorem receptionem per fidem, ſed externam receptionem, per quam veræ doctrinæ locus datur. Quamvis igitur non poſſimus in individuo cognoſcere, a quibus fide cordis interiore verbum recipiatur, tamen ubi veræ doctrinæ locus detur, atque ubi in publico miniſterio verbum Dei ſonet, omnino cognoſcere poſſumus. Ubicunque vero pure prædicatur verbum, ibi ſemper ſunt aliqui, qui fide cordis illud recipiunt, quia verbum Dei nunquam redit vacuum, ac rete doctrinæ evangelicæ ſemper aliquos piſces bonos capit, id quod nobis ſufficit, ut ex pura verbi prædicatione publice recepta eccleſiam æſtimare & dignoſcere poſſimus, quamvis ignotum nobis ſit, quinam vera fide verbum recipiant, & hac ratione fiant vera & viva inviſibilis eccleſiæ membra. 2) Ex quibusdam dictis patrum. *Sine dubio* (inquit) *notius eſt, quae ſit vera eccleſia, quam quae ſit vera praedicatio verbi, nam id ab eccleſia diſcimus, ut docent Irenaeus, Tertullianus, Auguſtinus & omnes veteres.* Irenaeus lib. III. cap. 2. *Quid enim, & ſi de aliqua modica quaeſtione diſceptatio orta fuiſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere eccleſias, & ab eis ſumere de praeſenti quaeſtione, quod certum & liquidum eſt?* Tertullianus libr. de præſcript. *Quid praedicaverint apoſtoli, quid illis Chriſtus revelaverit, non aliter probari debet, niſi per eaſdem eccleſias quas ipſi apoſtoli condiderunt.* Reſp. quædam ſunt notiora *natura*, quædam vero notiora *nobis*. Ariſtoteles I. poſt. anal. c. 2. text 5. Natura notiora ſunt cauſæ & proprietates eſſentiales: nobis notiora ſunt externa quædam & communia accidentia ſive effecta in ſenſus incurrentia. Illa, quæ natura ſunt notiora, præbent ſolidam & diſtinctam rei cognitionem; quæ nobis notiora, incertam & confuſam. Nos hoc loco tales notas quærimus, quæ certam, infallibilem & ſcientificam cognitionem præbeant, eæ igitur petendæ erunt ex notioribus natura, videlicet ex cauſis & proprietatibus internis & eſſentialibus, *quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere.* Jam vero verbum Dei eſt natura notius, quam eccleſia eſt enim principium & cauſa eccleſiæ conſtituendæ & colligendæ, eſt *ſemen*, ex quo naſcitur eccleſia, Rom. I. 16. X. 17. 1 Petr. I 23. eſt *fundamentum* eccleſiæ. Eph. II. 20 Ergo verbum Dei eſt propria, infallibilis & certa eccleſiæ nota. Contra: quidquid eſſentialiter definitur, & a priori agnoſcitur, ac probatur ex Dei verbo, id non eſt natura notius verbo Dei, quia definitio eſſentialis petenda eſt ex natura prioribus & notioribus, ac demonſtratio a priori itidem petitur a cauſa proxima interna. Jam vero eccleſia eſſentialiter definitur, & a priori agnoſcitur ac probatur ex verbo Dei. Ergo eccleſia non eſt natura notior verbo Dei. *Adſumtum* negari nequit quidquid enim de eccleſia ſcire poſſumus & debemus, id ex verbo Dei tanquam unico theologicæ ſcientiæ principio peti oportet Quod Bellarminus dicit, *ab eccleſia diſcendum eſſe, quae ſit pura praedicatio verbi*, id concedimus eo ſenſu, quod in vera & catholica eccleſia pura prædicatio verbi publice ſonet

net, ſed quænam ſit vera & catholica eccleſia, non niſi ex verbo Dei diſci poteſt. Vera enim & catholica eccleſia ex fide & doctrina catholica æſtimanda ac judicanda eſt, jam vero fidei & doctrinæ catholicæ unicum principium & regula ac norma unica eſt Dei verbum. Poſſumus quidem ex quibusdam externis accidentibus ſuſpicari, hunc vel illum cœtum eſſe eccleſiam veram & catholicam, ſed apodictice ac certa ſcientia illud non poteſt conſtare, niſi ex principio proprio ac formali, videlicet ex fide & doctrina catholica. Proinde non negamus, veram prædicationem verbi ab eccleſia petendam, & in ea unice quærendam eſſe, quia eccleſiæ officium eſt verbum Dei prædicare, conſervare, propagare &c. ſed ex eo non ſequitur, eccleſiam eſſe natura notiorem verbo Dei, quia eccleſia, antequam prædicet & propaget verbum, prius genita eſt ex verbo, ergo verbum Dei natura prius ac notius eſt eccleſia. Irenæus & Tertullianus remittunt nos ad eccleſiam, ſed ad eam, quæ integritatem doctrinæ apoſtolicæ adhuc conſervabat. Quemadmodum igitur nemo recte dixerit, tempore Irenæi poterant chriſtiani ad Epheſinam eccleſiam contendere, & ab ea veritatem petere, ergo ſi nunc controverſia oriatur, debent chriſtiani ab Epheſina eccleſia veritatem petere; ita quoque nemo debet inferre: tempore Irenæi poterant chriſtiani ab eccleſia Romana apoſtolicam veritatem diſcere, ergo adhuc hodie veritas ab ea eſt petenda, quia utraque eccleſia, tam Romana quam Epheſina, licet ambæ ab apoſtolis plantatæ fuerint, ab integritate doctrinæ apoſtolicæ deſciverunt. Quid ergo eccleſiæ illæ olim ab apoſtolis, quid apoſtoli a Chriſto acceperint, id non poteſt diſci ex hodierno eccleſiarum illarum teſtimonio, ſed ex ſcriptis apoſtolicis. 3) Producit Bellarminus rationem: *Vera praedicatio verbi eſt praedicatio & interpretatio verae ſcripturae divinae, quae ſit autem vera ſcriptura, & quis verus illius ſenſus, non poſſumus ſcire, niſi ex teſtimonio verae eccleſiae, quod ne ipſi quidem adverſarii negare poſſunt. Ac prius debet eſſe notus cuſtos theſauri quam theſaurus, & doctor quam doctrina, cum a doctore petatur doctrina, non contra. Ergo potius eccleſia eſt nota verae praedicationis, quam vera praedicatio ſit nota verae eccleſiae.* Reſp. diſtinguendum inter cognitionem *confuſam, rudimentariam* & *inchoatam*, ac inter cognitionem *diſtinctam, perfectam & exquiſitam*; item inter ſcripturam acceptam *materialiter* pro verbo Dei in ſcripturas redacto, & *formaliter* pro apicibus litterarum & compage illa librorum canonicorum, in quibus continetur Dei verbum. Ex teſtimonio eccleſiæ cognoſci primum poteſt, quæ ſit vera ſcriptura, & quis verus ſcripturæ ſenſus, ſcilicet cognitione confuſa, rudimentaria & inchoata; ſed diſtincta & ſcientifica hujus rei cognitio non pendet ex teſtimonio eccleſiæ externo, ſed ex internis κριτηρίοις & ex παναρμονίᾳ doctrinæ & interpretationis cum ſcripturis ſacris. Teſtimonio eccleſiæ permoveri quidem homines poſſunt, ut credant, hos libros eſſe divinos & canonicos, ſed ad hanc confuſam notitiam & ad hoc fidei rudimentum accedere oportet proprium & adæquatum fidei principium, ut ſcilicet ſcriptura ipſa in manus ſumatur, legatur & evolvatur, tunc enim Spiritus ſanctus verbis ſuis teſtimonium reddit, ac mentem legentis de veritate convincit. *Spiritus eſt, qui teſtificatur, quod Spiritus ſit veritas.* 1 Joh. V. 6. Poteſt hoc declarari hiſtoria converſionis Samaritanæ, Joh. IV. deſcripta. Mulier Samaritana, quæ Chriſtum audierat, & ex eo veritatem didicerat, *abit in civitatem, ac dicit concivibus ſuis*: v. 29. *Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia, quaecunque feci, numquid ipſe ſit Chriſtus.* Cives Samaritani hoc teſtimonio mulieris permoti & ad Chriſtum adducti, poſtquam ipſimet verbum Chriſti audierant, in hæc prorumpunt verba: v. 42. *Non jam διὰ τὴν propter tuam loquelam credimus, ipſi enim audivimus & ſcimus, quia hic eſt vere ſalvator mundi.* Eodem modo comparatum eſt cum eccleſiæ teſtimonio, poteſt ejus uſus eſſe, ut per illud tanquam beneficio cujusdam χειραγωγίας ad Chriſtum in ſcripturis nobis loquentem adducamur, poſtea autem ipſa Chriſti vox ita percellit

cellit animos noſtros, ut non amplius propter eccleſiæ teſtimonium credamus, ſed majeſtatem ac divinitatem verbi cœleſtis ipſimet in cordibus noſtris per Spiritus ſancti efficaciam perſentiſcamus. Utrumque eſt res Dei, eccleſia & ſcriptura. Eccleſia eſt regnum Dei, ſcriptura eſt verbum Dei. Regnum Dei adminiſtratur per verbum Dei, eccleſia parit Dei filios per verbum, quia verbum continet Dei ſapientiam, per quam fiunt eccleſiæ filii. Cum ergo ſapientia illa habeat auctoritatem in filios ſapientiæ, utique etiam verbum Dei auctoritatem habet in eccleſiam & in filios Dei, non autem illi auctoritatem habent in ſcripturam ſive Dei ſapientiam. Mutuas ſibi operas præſtant eccleſia & ſcriptura, ſed auctoritas eſt ſcripturæ, miniſterium vero eccleſiæ. Oſtendit eccleſia ſcripturas, ſed miniſterio ſuo. Oſtendit ſcriptura eccleſiam, ſed auctoritate ſua, ut recte ſcribit Carletanus de conſenſu cathol. contra Trid. p. 162. De interpretatione ſcripturæ idem eſto judicium. Poteſt quis probabiliter ſtatuere, hanc vel illam interpretationem eſſe veram, quia eſt Auguſtini, Ambroſii & aliorum, ſed certo & infallibiliter illud ſtatuere nequit, antequam conſonantiam cum reliquis ſcripturæ locis, cum analogia fidei, cum ſerie contextus &c. ipſemet videat, quia vera & genuina ſcripturæ interpretatio ex ipſa ſcriptura petenda eſt. Vera eccleſia interpretatur ſcripturam, non ut lucem quandam peregrinam illi inferat, vel abſolutum quoddam interpretandi jus ſibi arroget, ſed quia ex ipſa ſcriptura interpretationem ſuam petit; ut alibi plenius demonſtratum fuit. His probe obſervatis facile adparet, non pugnare hæc duo inter ſeſe, *quod vera praedicatio verbi ſit nota eccleſiae, & quod eccleſia teſtetur, quae ſit vera ſcriptura, & quis verus ejus ſenſus;* quia ex effectu cognoſcitur cauſa, ſcilicet a poſteriori, viciſſim ex cauſa cognoſcitur effectum, ſcilicet a priori, & hæc demonſtratio effectus cauſa potior & illuſtrior eſt, quam demonſtratio cauſæ ex ſuo effectu. Eccleſiæ munus & officium proprium eſt verbum Dei prædicare, ergo ex prædicatione verbi velut ex effecto procedi poteſt ad cognitionem cauſæ, ſcilicet eccleſiæ. Viciſſim eccleſia naſcitur ex verbo, conſervatur per verbum, augetur per verbum; hac ratione prædicatio verbi eſt cauſa efficiens *inſtrumentalis* & *formalis* eccleſiæ, ergo ex prædicatione verbi tanquam ex cauſa procedi poteſt ad cognitionem effecti, ſcilicet eccleſiæ. Quod Bellarminus addit, *cuſtodem theſauri notiorem eſſe theſauro, & doctorem notiorem eſſe doctrina*, id ex adlata diſtinctione inter cognitionem *confuſam* & *diſtinctam* rectiſſime explicari poteſt. Poſſumus quidem cognitione incerta, obſcura & dubia ſuſpicari, hunc vel illum eſſe theſauri cuſtodem, quia gerit claves, quia talis ſalutatur, & aliquem eſſe doctorem, quia pro tali ſeſe venditat; ſed an ille revera ſit theſauri cuſtos, hic revera ſit doctor, non poteſt certa & explorata cognitione ſciri, antequam conſtet, illum habere theſaurum ſibi concreditum, hunc vero doctrina inſtructum eſſe. Tota ſcriptura clamat, ex doctrina judicium faciendum eſſe de doctoribus, ex fructibus agnoſcendos eſſe prophetas, ex dogmatibus probandos eſſe ſpiritus, non autem ex doctoribus judicandum eſſe de doctrina. *Nos fidem non probamus ex perſonis, ſed perſonas ex fide*, dicebat quidam ex veteribus. Denique ſi eccleſia eſt notior ſcriptura, cur Bellarminus libr. I. de verbo Dei cap. 2. ſcribit: *Sacris ſcripturis, quae propheticis & apoſtolicis litteris continentur, nihil eſt certius, nihil eſt notius, ut ſtultiſſimum eſſe neceſſe ſit, qui illis fidem eſſe habendam neget?* cur lib. IV. de eccl. c. 2. ſcribit, *aliquando ſcripturam eſſe notiorem, quando ſcilicet eſt recepta, & clare loquitur, & oritur quaeſtio de eccleſia:* cur eccleſiæ auctoritatem, notas, infallibilitatem &c. ex ſcriptura probare ſatagit? Certe cujus cognitio tota pendet ex ſcriptura, illud non eſt ſimpliciter notius ſcriptura. Quinimo lib. I. de verbo Dei c. 10. ſtatuit, *verbum Dei eſſe fundamentum fidei noſtrae primarium, eccleſiae teſtificationem ſecundarium.* Atqui ſi *eccleſia ſimpliciter notior ſcriptura*, ut loquitur hoc loco, *ſi omnium dogmatum firmitas pendet a teſtimonio eccleſiae*, uti ſtatuit lib. III.

de

de eccleſ. cap. 10. ac lib. II. de ſacram. c. 25. utique eccleſia erit primarium fidei noſtræ fundamentum, eo quod ultima in illud ſit reſolutio.

§. CXLIII. III) *Verae notae ſunt inſeparabiles a vera eccleſia. Sed eccleſiae Corinthiorum & Galatarum, ad quas ſcribebat Paulus, verae eccleſiae erant, & tamen non erat ibi aliqua pura praedicatio verbi, ut ex apoſtolo cognoſci poteſt, qui dicit, ſe ſcribere eccleſiis Dei, quae ſunt Corinthi vel in Galatia,* 1 Cor. I. Gal. I. *& tamen* 1 Cor. XV. *arguuntur Corinthii, quod docerent, non eſſe futuram reſurrectionem, & Galatae per totam fere epiſtolam reprehenduntur, quod docerent, ſervandam eſſe legem Moſaicam cum evangelio.* Reſp. 1) Acceptamus, quod dat Bellarminus, notas eccleſiæ debere eſſe ab ea inſeparabiles. At hac ratione iterum cogetur expungere pleraſque ex quindecim illis, quas eccleſiæ adſignat, notis, ut examen earum liquidiſſime demonſtrat. 2) Pura prædicatio verbi & puritas eccleſiæ pari paſſu ambulant. Si prædicatio verbi eſt omni ex parte pura & ab erroribus immunis, pura etiam erit eccleſia. Si prædicationi doctrinæ cœleſtis admiſcentur quidam errores, ſtatus eccleſiæ incipit eſſe corruptus, non tamen ſtatim deſinit eſſe eccleſia. Si prædicatio verbi plane ceſſat, tunc etiam deſinit ibi eſſe viſibilis aliqua eccleſia. 3) In eccleſias Corinthiorum & Galatarum quidam errores irrepſerant, nihilominus tamen eccleſiæ nomen retinebant, tum quia non omnes amplectebantur illos errores; 1 Cor. XV. 12. *quomodo dicunt quidam inter vos, quod non ſit reſurrectio mortuorum?* Gal. IV. 21. *dicite mihi, qui ſub lege eſſe vultis;* tum quia quædam doctrinæ capita adhuc retinebant; Gal. III. 28. *Omnes vos unus eſtis in Chriſto.* Gal. V. 1. *In libertate, qua Chriſtus vos vocavit, ſtate, & ne regredientes implicemini ſervitutis jugo;* tum denique quia errores illos non pertinaciter defendebant, ſed ſpes converſionis & emendationis de illis adhuc erat reliqua. 4) Diſtinguendum igitur inter ſtatum eccleſiæ purum & incorruptum; ac inter ſtatum eccleſiæ aliqua ex parte corruptum. Poteſt enim electorum eccleſia ſub corrupto viſibilis eccleſiæ miniſterio conſervari. Quando pura prædicatio verbi ſtatuitur nota eccleſiæ, reſpectus habetur ad ſtatum priorem, quia corruptus eccleſiæ ſtatus ad illum exigendus ac reformandus. Monuimus enim ſuperius, non eſſe eundem puritatis gradum in eccleſiis particularibus, ideoque corruptæ eccleſiæ ſecundum normam & formam verbi reſtituendæ ſunt, ex quo ipſo firmiter colligitur, doctrinam puram eſſe eccleſiæ formam & notam. 5) Diſtinguendum etiam inter errores ipſos & pertinacem eorum defenſionem, quam diſtinctionem Bellarminus ipſe hoc loco amplectitur. Sic enim ſcribit: *Aliud eſt errare, & paratum eſſe ad diſcendum, & cum didiceris, ad obediendum; aliud nolle diſcere, & cum audieris veritatem, nolle adquieſcere.* In eccleſia particulari poteſt eſſe illud primum, non autem ſecundum, ſed in ſynagogis ſatanæ & eccleſiis malignantium. 6) Quod Bellarminus addit, *in eccleſia univerſali nec primum illud habere locum,* de eo quid ſtatuendum ſit, patere poteſt ex ſuperioribus. Si nomine eccleſiæ univerſalis intelligit *Romanam*, abutitur nominibus. Romana enim eccleſia eſt particularis quædam eccleſia, nequaquam vero univerſalis. Si nomine eccleſiæ univerſalis intelligit *omnes particulares viſibiles eccleſias,* dicimus, incidere poſſe tempus ejusmodi, ut totius viſibilis eccleſiæ ſive omnium particularium eccleſiarum miniſterium publicum ſit corruptum. Si nomine eccleſiæ univerſalis intelligit *inviſibilem electorum eccleſiam,* dicimus, electos erroribus fundamentalibus ad tempus quidem involvi poſſe, ſed ante vitæ finem ex illis iterum eluctari, erroribus autem levioribus non ſolum ad tempus, ſed etiam finaliter involvi poſſunt, qui tamen igne crucis & tentationum in illis exuruntur. 7) Sed addit Bellarminus aliud, in quo & ſibi ipſi & veritati fortiſſime contradicit: *Eſſe poteſt* (inquit) *pura doctrina ab omni errore in falſa eccleſia. Nam ſchiſmatici, Luciferiani & Donatiſtae initio integram habebant doctrinam, & tamen ſunt extra eccleſiam.* Reſp.

1) Quod ſit ſeparabilis ab eccleſia.

Bellarminus ipſe cap. 12. hujus libri ſcribit, *ſolam eccleſiam habere doctrinam immaculatam.* Si in ſola eccleſia eſt doctrina immaculata, quomodo doctrina ab omni errore pura & libera poteſt eſſe in falſa eccleſia? Paradoxon eſt, puram doctrinam, quæ eſt veræ eccleſiæ forma, theſaurus proprius, imo quaſi anima illius, locum habere in eccleſia falſa. Luciferianos & Donatiſtas erraſſe, ex hiſtoria eccleſiaſtica notum eſt. Donatiſtæ ſtatuebant, ſacramenta a miniſtris pollui, baptiſmum hæreticorum iterandum eſſe, eccleſiam in his terris ex bonis tantum conſiſtere, nec admittere in externam etiam ſocietatem malos, unde Auguſtinus ad primarium quendam Donatiſtam dixit: *Schiſmaticus es ſacrilega diſceſſione, haereticus ſacrilego dogmate*, lib. III. contra Gaudent. Schiſmaticos quod attinet, illi omnes errant in articulo de eccleſia, eſt enim dogma orthodoxum, ab eccleſiæ communione propter nævos quosdam non eſſe recedendum. Sed ſchiſmatici impugnant illum articulum: *Credo unam eccleſiam.*

§. CXLIV. *Alteram* notam iisdem argumentis Bellarminus adgreditur, quod ſcilicet *omnes eam ſibi vindicent, quod legitimus ſacramentorum uſus minus notus ſit, quam eccleſia, cum de eo ſtatuendum ſit ex ſcripturis, ſcripturae autem pendeant ab eccleſia, denique quod legitimus uſus ſacramentorum a vera eccleſia ſeparari poſſit, quia Corinthii reprehenduntur, quod non ſincere tractarent ſacramentum euchariſtiae, & tamen Corinthiorum eccleſia erat vera eccleſia. Eccleſiae Africanae ſub Cypriano non ſincere tractabant ſacramentum baptiſmi, & tamen erant verae eccleſiae.* Reſpondemus igitur eodem modo, 1) hæreticos ſibi vindicare legitimum ſacramentorum uſum de facto, ſed non de jure, ideo non quid ſibi vindicent, ſed quam vere ſibi illud vindicent, adtendendum. Scripturæ conſulendæ ſunt, quæ de ſacramentis a Chriſto inſtitutis clariſſime nos docent, ac penes quem cœtum ſit legitima eorum adminiſtratio, liquidiſſime demonſtrant. 2) Cum hac nota, videlicet cum legitimo ſacramentorum uſu, conjungimus puram verbi prædicationem, quia poſſunt hæretici ſacramentum aliquod retinere integrum, neque tamen ex eo conſequitur, quod ſint vera eccleſia. 3) Legitimus ſacramentorum uſus non pendet ab eccleſia, ſed unice ex ſcripturis, quia eccleſia, ut non poteſt nec debet nova ſacramenta inſtituere, ita quoque a ſacramentis a Chriſto inſtitutis nihil debet mutare. Debet quidem eccleſia de legitimo ſacramentorum uſu docere, ſed prout ipſa prius ex ſcripturis eſt edocta. 4) Legitimus ſacramentorum uſus æſtimandus eſt ex illorum ſubſtantialibus. Corinthii non tam pure tractabant euchariſtiam, nec tam religioſe ad menſam dominicam accedebant, quam fieri omnino decebat, quo nomine etiam ab apoſtolo reprehenduntur; interim tamen ſubſtantialia illius procul dubio ſervarunt integra. Africanæ eccleſiæ errabant in quæſtione de baptiſmo hæreticorum; interim tamen integrum ac legitimum adminiſtrabant baptiſmum, quia ſubſtantialia ejusdem integra retinebant.

Eccleſiam Lutheranorum eſſe veram eccleſiam, ex notis illis deducitur.

§. CXLV. Ex his igitur immote colligimus. Quæcunque eccleſia habet ſinceram verbi prædicationem & legitimam ſacramentorum adminiſtrationem, illa eſt vera, ſincera & orthodoxa eccleſia; ſed eccleſia Lutherana (quam ſano ſenſu ita vocamus) habet ſinceram prædicationem verbi & legitimam ſacramentorum adminiſtrationem. Ergo Lutherana eccleſia eſt vera, ſincera & orthodoxa eccleſia. *Majorem* non poſſunt adverſarii negare. Quamvis enim negent, has eſſe notas eccleſiæ, tamen concedunt, in ſola vera catholica & orthodoxa eccleſia illa haberi, ut ex verbis ipſorum ſuperius demonſtratum fuit. Id vero ſufficit nobis ad hanc demonſtrationem, quod enim in ſola eccleſia invenitur, illo poſito vera eccleſia ponitur, cui competit proprium & inſeparabile adjunctum, ei etiam ſubjectum competit. *Minorem* demonſtramus ex inductione omnium & ſingulorum dogmatum, quæ in eccleſiis noſtris proponuntur; ad ſcripturas ſacras in omnibus & ſingulis dogmatibus provocamus, extra ſcripturam nihil quidquam in articulis fidei docemus,

mus. Amplectimur ſymbolum apoſtolicum, neque in ullo vel minimo apice ab eo diſſentimus, ubi probe notandum, quod Eccius in comitiis Auguſtinis anno 1530. coram Wilhelmo, Bavariæ duce, faſſus ſit, *ex patribus quidem Lutheranam religionem refutari quodammodo poſſe, non autem ex ſcriptura*, ut refertur tom. V. oper. Lutheri germ. fol. 35. fac. 2. Si adverſarii obvertere velint, *hanc eſſe notam dubiam, cum adhuc incertum ſit, an eccleſiis noſtris competat ſincera verbi praedicatio & legitima ſacramentorum adminiſtratio, cumque etiam reliquæ ſectæ hanc notam ſibi arrogent*; reſpondemus ex Auguſtino de unit. eccleſ. cap. 3. *Sunt certe libri dominici, quorum auctoritati utrique conſentimus, utrique credimus, utrique ſervimus, ibi quæramus eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram*: & ex Baſilio in epiſt. ad Euſtathium medicum; *ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διαιτησάτω γραφὴ, καὶ παρ' οἷς ἂν εὑρεθῇ τὰ δόγματα σύνωδα τοῖς θείοις λόγοις, ἐπὶ τούτοις ἥξει πάντως τῆς ἀληθείας ἡ ψῆφος.* Probe vero hoc loco obſervandum ex eo, quod dubium ſit apud quosdam, an res hæc vel illa habeat illam notam, haudquaquam inferri poſſe, quod nota ipſa ſit dubia, aliud enim eſt dubitare de nota ipſa, aliud vero dubitare, an nota huic vel illi conveniat. Verbi gratia, nos dubitamus, an eccleſiæ Romanæ conveniant illæ notæ, quas ſymbolum Conſtantinopolitanum eccleſiæ adſignat, quod ſcilicet ſit una, ſancta, catholica & apoſtolica eccleſia; ſed non concedet Bellarminus, ut inde inferamus, notas illas in ſeſe eſſe dubias & incertas: pari ratione ſi vel maxime Bellarminus & alii, qui veritati in ſcripturis revelatæ adſenſum præbere nolunt, dubitent, an ſincera prædicatio verbi & legitima ſacramentorum adminiſtratio noſtræ eccleſiæ conveniant, ex eo tamen inferre haudquaquam debent, notas ipſas eſſe dubias & incertas; ſed deſcendant nobiſcum in certamen ex ſcripturis, & de ſingulis articulis confeſſionem fidei noſtræ audiant, & ex ſcripturis eam examinent, ita demum adparebit, verene an falſo, jure an injuria ſinceram verbi prædicationem & legitimam ſacramentorum adminiſtrationem nobis vindicemus.

§. CXLVI. Viciſſim contra eccleſiam Romanam hodiernam ex his notis ſic concludimus: quæcunque eccleſia non habet ſinceram prædicationem verbi & legitimam ſacramentorum adminiſtrationem, ea non eſt vera, ſincera, catholica & orthodoxa eccleſia. Sed eccleſia Romana hodierna, quæ pontifici Romano adhæret, non habet ſinceram verbi prædicationem & legitimam ſacramentorum adminiſtrationem. Ergo non eſt vera, ſincera, catholica & orthodoxa eccleſia. *Adſumtum* probari poteſt ex inductione dogmatum, quæ contra ſcripturas in eccleſia Romana propugnantur, ea vero qualia ſint, ex ſingulis controverſiis patere poteſt. Hoc loco breviter quædam capita adſignabimus, in quibus Romana eccleſia hodierna a regula ſcripturarum & a conſenſu eccleſiæ vere catholicæ diſcedit. 1) Vera eccleſia ſolum Chriſtum pro capite & ſponſo ſuo agnoſcit. Eph. I. 22. Col. I. 18. &c. Sed eccleſia Romana hodierna pontificem Romanum pro capite & ſponſo ſuo habet. 2) Vera eccleſia *ſuperſtructa eſt fundamento prophetarum & apoſtolorum*, eidemque unice innititur, neque quidquam recipit extra verbum. Eph. II. 20. Gal. I. 8. &c. Sed eccleſia Romana hodierna traditiones verbo Dei adæquat, ac *pari pietatis adfectu* cum verbo Dei amplectendas eſſe ſtatuit. 3) Vera eccleſia uni vero Deo cultum invocationis dependit. Pſ. L. 15. Eſa. XLII. 8. Gal. IV. 8. &c. Sed eccleſia Romana ſanctos demortuos invocat. 4) Vera eccleſia Deum colit juxta verbum revelatum. Deut. IV. 2. Matth XV. 9. &c. Red Romana eccleſia inſtituit novos cultus extra verbum. 5) Vera eccleſia articulum fundamentalem de gratuita juſtificatione per fidem in Chriſtum arcte tenet. Gal. V. 4. &c. Sed eccleſia Romana propugnat operum merita & proprias ſatisfactiones. 6) Vera eccleſia doctrinam de lege tenet incorruptam, quod ſcilicet poſtulet obedientiam ſpiritualem, perfectam & numeris omnibus abſolutam, quæ in hac carnis infirmitate præſtari a nobis haud poſſit. Act. XV. 10.

Contra: eccleſiam Romanam non eſſe veram eccleſiam.

nere dicimus, quod non ſint *propriae*, *certae*, *adaequatae*, *perpetuae & infallibiles* veræ eccleſiæ notæ, ſi a puritate doctrinæ ſeparentur, quod ſi vim quandam notandi veram eccleſiam habeant, eam totam ex puritate doctrinæ ſibi conjuncta mutuari debeant, id quod ex ſpeciali ſingularum notarum examine manifeſtum evadet.

Caput XI.

DE NOTIS ECCLESIÆ A BELLARMINO ADSIGNATIS IN SPECIE.

Sectio I.

DE PRIMA ECCLESIÆ NOTA, VIDELICET NOMINE CATHOLICO ECCLESIÆ.

Nomen catholicum an ſit eccleſiæ nota.

§. CXLVIII. Cum in percenſendis quindecim illis eccleſiæ notis hunc ſibi ſcopum propoſitum habeat Bellarminus, ut probet, ſolam Romanam eccleſiam eſſe veram eccleſiam, noſtram vero falſam & hæreticam; ideo in cujuslibet notæ examine tria membra ſunt expendenda. 1) An nota illa, quam Bellarminus adſignat, & ex ea *majorem* argumenti ſui petit, ſit vera, genuina & propria eccleſiæ nota? 2) An illa conveniat Romanæ eccleſiæ, id enim adſumit in priore parte *minoris* propoſitionis, quæ ſemper eſt bimembris. 3) An illa non conveniat eccleſiæ noſtræ, id enim negat in poſteriore *minoris* propoſitionis parte, ut conſtat ex hoc ſyllogiſmo: Nomen *catholicum* eſt nota veræ eccleſiæ. Atqui Romana eccleſia eſt catholica, Lutheranorum vero eccleſia non eſt catholica. Ergo Romana, non autem Lutheranorum eccleſia eſt vera eccleſia. Hic ſyllogiſmus commode reſolvitur in duos diſtinctos ſyllogiſmos, quorum prior adfirmat, poſterior vero negat, propoſitione *majore* utrobique eadem manente.

Origo hujus nominis.

§. CXLIX. Membrum *primum.* Ut liquido adpareat, ſitne nomen *catholicum* vera eccleſiæ nota, inquirenda hujus adpellationis *origo & ſignificatio*. Origo ad ſymbolum apoſtolicum recte refertur, in quo exſtat hic articulus: *Credo unam ſanctam catholicam eccleſiam.* Dubitant quidam, an adpellatio *catholicae* ab ipſis apoſtolis ſit profecta & ſymbolo inſerta; cum in ſacris litteris, (ex quibus ſymbolum transſumtum eſt, teſte Auguſtino lib. I. de ſymb. cap. 1) nuſpiam reperiatur, cum Irenæus lib. I. cap. 2. p. 34. & lib. III. cap. 4. p. 172. ac Tertullianus de præſcript. adv. hæreſ. p. 110 & lib. de veland. virginib. p. 566. ſummam apoſtolici ſymboli recitantes, nullam faciant hujus adpellationis mentionem; denique cum nondum indubitato demonſtratum ſit, an ab ipſis apoſtolis, antequam in univerſum orbem prædicandi evangelii cauſa diſcederent, comportatum ſit ac compoſitum, (quod major pars veterum ſcriptorum adfirmat) (*) an vero ex concionibus & ſcriptis apoſtolorum ab alio quodam collectum ſit, & ab

(*) Symbolum apoſtolicum ab ipſis Chriſti legatis, virtute Spiritus S. inflammatis, antequam Hieroſolymis diſceſſiſſent, fuiſſe compoſitum, nemo veterum ſcriptorum, qui per quatuor fere a Chriſto nato ſecula floruerunt, tradidit, prout alii dudum obſervarunt.

Atque ex hoc ipſo veterum ſcriptorum eccleſiaſticorum ſilentio firmiſſimum deduci poteſt argumentum, quod ſymboli hujus origo ab apoſtolis repetenda haud ſit; prout plerique cœtus Romani doctores exiſtimant. Certe antiquiſſimi patres, Irenæus, Justinus *martyr*, Clemens *Alexandrinus*, Tertullianus, Origenes, Eusebius, Hilarius, Cyrillus *Hieroſolymitanus*, qui contra haereticos olim diſputarunt, non omiſiſſent ad ſymbolum hocce provocare, atque ita rem paucis conficere, ſi quidem

ab apoſtolis comprobatum. Pacianus epiſt. I. ad Sempron. Lindanus libr. III. panopl. c. 8. Exiſtimant igitur in ſymbolo apoſtolorum ſenſum verbi ac ſimile quidpiam fuiſſe, utpote *eccleſia per totum mundum diſperſa*, ut legit Irenæus lib. I. cap. 3. poſtea vero brevius & explanatius a doctoribus græcis (*), vel certe linguæ græcæ gnaris dici cœptum eccleſia *catholica*; incertum tamen eſſe, quo tempore, & num ante Nicænam ſynodum ſymbolo apoſtolico hoc nomen ſit inſertum. (**) Sed non abnuimus, ab ipſis apoſtolis hanc adpellationem eſſe profectam, cum enim ex ore magiſtri audirent, eccleſiam in novo teſt. non amplius ut in veteri anguſtis Judææ limitibus fore incluſam, ſed evangelium prædicandum eſſe ἐν ὅλῃ τῇ οἰκυμένῃ, Matth. XXIV. ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, XXVI. 13. εἰς ὅλον τὸν κόσμον, Marc. XIV. 9. inde eccleſiam nov. teſt. vocarunt *catholicam*, quia ſcilicet ſine reſpectu ac diſcrimine locorum, nationum, linguarum, populorum & perſonarum ex omnibus hominum generibus in univerſo orbe colligitur. Quemadmodum enim epiſtolæ Petri, Johannis & Jacobi, quia non inſcriptæ ſunt certis quibusdam perſonis vel particularibus eccleſiis, nec additur illis nomen regionis vel civitatis, ad quam in ſpecie ſint directæ, ſed in genere omnibus chriſtianis ſunt inſcriptæ, dicuntur *catholicae* ſeu univerſales; ita quoque eccleſiam nov. teſt. quia non ex particulari quadam gente vel natione, ſed ex omnibus gentibus in univerſo orbe colligitur, vocarunt *catholicam* ſeu univerſalem.

§. CL.

dem illud ab ipſis apoſtolis fuiſſet compoſitum. Praetermittimus, brevitatis ſtudio, complures alias rationes, quae ſymbolum hoc ab ipſis apoſtolis profectum haud fuiſſe, perſuadent, quas recenſuerunt ac copioſe expoſuerunt Vossius, Amyraldus, Tenzelius, Heideggerus, Witsius, Sam. Basnagius, Chamierus, Rivetus, Dannhauerus, Calovius, Carpzovius, Ittigius, Fabricius, Buddeus, Walchius aliique. Licet vero hocce ſymbolum, ſi ejusdem *formam*, quam nunc habet, reſpiciamus, ab ipſis apoſtolis haud fuerit compoſitum, illud tamen ratione *materiae* apoſtolicum eſſe, nemo proteſtantium negat. Ad ejus originem atque aetatem quod attinet, de ea diverſae admodum ſunt virorum eruditiſſimorum ſententiae, quas ediſſeruit celeberrimus Jenenſium theologus, Jo. Georg. Walchius in *introductione in libros eccleſiae noſtrae ſymbolicos p. 95. ſeqq.* Eorum tamen ſententia reliquis omnino praeferenda videtur, qui ſtatuunt, ſymbolum hoc ſenſim ſenſimque fuiſſe concinnatum, ita quidem, ut primae ejus lineae jam in ſolemni baptiſmi formula a Chriſto praeſcripta *Matth. XXVIII. 19.* ductae fuerint, errores autem haereticorum, contra quos baptizandi erant confirmandi, materiam illud augendi atque amplificandi ſuppeditaverint. Luculenter hoc comprobavit Petrus Kingius in *hiſtoria ſymboli apoſtolici*, quam ex lingua anglica in latinam tranſtulit, ac Lipſiae MDCCVIII. edidit Godofredus Olearius.

(*) Doctores Graeci primi fuerunt, qui eccleſiam vocarunt *catholicam*, quae vox ab initio in ſymbolo apoſtolico haud exſtiterat. Legitur tamen illa in ſymbolo eccleſiae Hieroſolymitanae, itemque Alexandrinae, nec non utroque Epiphanii ſymbolo in *ancorato cap. CXX & CXXII. p. 122. tom II. oper.* recitato. Vid. Josephum Binghamum in *originibus; ſive antiquitatibus eccleſiaſticis, libr. X. cap. IV. §. 15. p. 105. volum. IV.* A Graecis vocabulum hoc acceperunt Latini, idque ſuo adjecerunt ſymbolo. Verum quonam tempore, quove fine factum id ſit, adcurate determinari haud poteſt. Paullo ſerius factum hoc eſſe, ex eo colligunt viri eruditi, quia antiquiſſimi coetus chriſtiani doctores, ſpeciatim Tertullianus atque Hieronymus, quando *eccleſiae* faciunt mentionem, eandem quidem *ſanctam*, minus autem *catholicam* adpellant. Nec improbabilis nobis videtur eorum ſententia, qui ajunt, hancce vocem eam ob rationem ſymbolo fuiſſe additam, ut duo eccleſiae attributa, quae immediate antecedunt, *unitatem* nimirum ac *ſanctitatem* explicaret, infimu'que ſignificaret, ita comparatam eſſe eccleſiam illam *unam* atque *ſanctam*, ut ſimul ſit *catholica*, id eſt, non ad unum aliquem locum, vel certam aliquam gentem adligatam, ſed per univerſum orbem diffuſam atque diſperſam, prout praeter alios obſervavit Kingius *loc. cit. cap. III. §. 16. p. 277.* Add. laudatiſſ. Walchius *loc. cit. p. 107. ſeqq.*

(**) Certe ſecundum nonnullos viros doctos longe prius *chriſtianorum* adpellatio, qua fideles ab ethnicis & Judaeis diſcernebantur, in orbe increbuit, Act. XI. 26. quam *catholicorum*, qua ſinceritatem doctrinae apoſtolicae in orbe adhuc durantem retinentes ab haereticorum noviter emergentium ſeductricibus opinionibus & coetibus diſtingui volebant & ſolebant, idque maxime poſt ſynodum Nicaenam. Unde Johannes Franciſcus Picus tum demum vocem hanc ſymbolo apoſtolico acceſſiſſe putat, veriſimilitudine haud deſtitutus. Gerhardus.

§. CL.* Prima igitur hujus adpellationis origo orta eſt ex antitheſi eccleſiæ Iſraeliticæ in veteri, & chriſtianæ in nov. teſt. quarum illa ordinarie fuit adligata ad certam gentem & populum, videlicet Iſraeliticum, cui ſeſe adjungere oportebat omnes eos, qui volebant eſſe membra eccleſiæ, qui propterea vocabantur προσήλυτοι, quod dicit *advenientes*, Act. II. 10. hæc vero ex omnibus gentibus in univerſo orbe per univerſalem evangelii prædicationem colligitur, ac per totum terrarum orbem diffunditur. Cum vero temporis progreſſu hæreſes in eccleſia nov. teſt. invaleſcerent, *catholicum* ſumi cœptum pro conſenſu in doctrina catholica, hoc eſt, confeſſione illa fidei, quam apoſtoli primum viva voce prædicarunt, poſtea vero Dei voluntate in ſcripturis reliquerunt. Ne enim hæretici propter multitudinem adplauſorum congregationibus ſuis catholicæ eccleſiæ nomen prætexerent, ideo catholicum expoſitum & explanatum fuit per apoſtolicum, ſicut in ſymbolo Nicæno anno Chriſti 325. articulus ſymboli apoſtolici de eccleſia his verbis fuit expoſitus: *Credo unam ſanctam catholicam & apoſtolicam eccleſiam*, ut intelligatur illam eſſe veram eccleſiam, quæ in quavis orbis parte ſuper fundamentum prophetarum & apoſtolorum exſtructa doctrinam apoſtolicam fideliter & ſincere tuetur. In concilio Epheſino anno 434. itidem *catholicum* & *apoſtolicum* conjunguntur, atque alterum per alterum exponitur. Sic enim loquuntur illius concilii patres: *Haec eſt catholica & apoſtolica fides, quam probant omnes tam orientis quam occidentis epiſcopi orthodoxi.* Item: *Qui contrarium ſtatuunt, eos anathematizat ſancta & apoſtolica eccleſia*, ubi *catholica* adpellatio omittitur. (*)

§. CLI. *Significationem* hujus vocis revocare poſſumus ad hæc ſequentia capita. Dicitur eccleſia catholica primario ac πρώτως reſpectu *electorum ac ſanctorum*, quatenus ambitu ſuo complectitur omnes vere in Chriſtum credentes, totum illud myſticum corpus, cujus caput eſt Chriſtus. Atque hæc eſt genuina & propria hujus vocabuli ſignificatio, quo modo etiam accipitur in ſymbolo apoſtolico, quando dicimus: *Credo unam ſanctam catholicam eccleſiam*, ubi vox *credendi* manifeſte oſtendit, de inviſibili eccleſia ſermonem eſſe, quod ipſum etiam adnexum ſanctitatis *praedicatum* demonſtrat. Hujus catholicæ eccleſiæ *materiale* ſunt caput & membra. Caput eſt Chriſtus, membra omnes vere credentes, ſive in cœlis jamdum triumphent, ſive in terris adhuc militent. *Formale* eſt ſpiritualis ſocietas & communio membrorum tum cum ipſo capite tum etiam inter ſe ſe. *Proprietates* ſunt, quod ſit ſancta, quod inviſibilis, quod ab errore fidei fundamentum evertente ſit immunis. Quia vero electi ac vere credentes non ſunt extra cœtum vocatorum, ſed in ipſo viſibilis eccleſiæ cœtu, in quo etiam hypocritas ſibi admixtos habent, inde ſecundario & conſequenter etiam viſibilis eccleſia *vocatorum* dicitur catholica: 1) reſpectu *ſubſtantiae*; quatenus ambitu ſuo complectitur omnes vocatos, inter quos ſunt non ſolum electi & vere credentes, ſed etiam hypocritæ & non-ſancti de doctrina tamen conſentientes. In hac ſignificatione *Significatio* nomen

(*) Adtribuitur igitur *catholicum* tum *doctrinae* ab apoſtolis per orbem univerſum ex mandato Chriſti viva primum voce praedicatae, & litteris poſtmodum conſignatae ac poſteritati traditae: tum *hominibus* ſeu coetibus, qui eandem operante Spiritu ſancto amplexi ſunt, & intemeratam cuſtodiverunt, ad quorum teſtimonium ortis ſubinde controverſiis poſteriorum ſeculorum decurſu ab orthodoxis provocatum fuit. Gregorius de Valent. in anal. fidei cathol. lib. VI. c. 4. f. 37. & tom. III. comm. in Thomam diſp. I. quaeſt. 1. part. 6. f. 172. ſcribit, *eccleſiam dici catholicam ab univerſitate doctrinae, loci, temporis, hominum, qui ad eam convocentur, nullo vel populorum, vel aetatis, vel ſexus, vel conditionis habito diſcrimine.* Sed prima ratio caeteris praedominatur, & dat eſſe τῶ καθολικῶ, caeterae ab illa pendent, in ſe & ex ſe mutabiles. Neque enim ſi loca, ſi tempora, ſi ſubjecta conſideras, eadem ſemper fuit eccleſiae facies, neque futura eſt. Fides interim una atque eadem ſemper perſtat. Eph. IV. 6. GERHARDUS.

nomen eccleſiæ catholicæ opponitur eccleſiis particularibus, quæ vel in certa regione, vel civitate, vel familia colliguntur. 2) Reſpectu *quantitatis*, locorum ſcilicet & temporum; quatenus omnium locorum & temporum fideles complectitur, quam vocare poſſumus univerſalitatem *externam*. In hac ſignificatione opponitur eccleſiæ Iſraeliticæ vet. teſt. quæ fuit ad certum locum adligata, & duravit usque ad Chriſtum. (*) 3) Reſpectu *qualitatis*, doctrinæ ſcilicet; quatenus una atque eadem eſt totius eccleſiæ fides & confeſſio, fundamento prophetarum & apoſtolorum innitens, quam vocare poſſumus univerſalitatem *internam*. In hac ſignificatione nomen eccleſiæ catholicæ opponitur conventiculis hæreticorum, qui licet quandoque late ſeſe propagent, & diu durent, fide tamen catholica ac conſenſu veteris eccleſiæ deſtituuntur. Atque hæc poſtrema *catholicae* adpellatio tunc demum uſurpari cœpta, cum pullulantibus & invaleſcentibus variis hæreſibus non ad ſolam multitudinem Judæorum ſynagogis & hæreticorum conventiculis olim recte oppoſitam orthodoxi provocare amplius poſſent, ſed fidei catholicæ conſenſum eidem conjunctum eſſe oportere re ipſa deprehenderent. (**)

Diſtinctio. §. CLII. Ex his facile colligi poteſt, an & quatenus adpellatio catholicæ ſit eccleſiæ nota. Catholicum ſive univerſale dicitur vel *ſolo nomine*, vel *ut rem conjunctam habet*. Bellarminus ſolum nomen *catholicae* ſtatuit eſſe notam eccleſiæ, ſed ex mera & nuda adpellatione nimis lubricum ducitur argumentum, ut poſtea oſtendemus. Quod ſi rem ipſam univerſalitatem ſcilicet adpellationi conjunctam, conſideremus, duplex univerſalitas invenietur, una *externa*, quæ ex circumſtantiis externis loci, temporis, ſtatus, conditionis, ætatis, ſexus &c. æſtimatur, altera *interna*, quæ fidem catholicam ſive conſenſum in fide catholica reſpicit; illa vero catholica fides neceſſario ex ſcriptis propheticis & apoſtolicis æſtimanda eſt, ſiquidem ea continent canonem & normam veræ fidei catholicæ, illa igitur eſt vera catholica fides, quæ amplectitur doctrinam prophetarum & apoſtolorum in ſcriptis ipſorum comprehenſam, ac proinde is vere catholicus eſt, qui doctrinam propheticam & apoſtolicam vere & ſincere credit, ac conſenſum illum fidei in ſcriptis prophetarum & apoſtolorum revelatæ inviolate conſervat. Contra vero hæreticus eſt, qui ſingulare aliquod dogma extra canonem propheticæ & apoſtolicæ ſcripturæ amplectitur, ac pertinaciter illi adhæret. Quod ſi ergo nomini catholico conjuncta ſit interna illa fidei univerſalitas propheticis & apoſtolicis ſcripturis determinata, facile concedimus, illam eccleſiam, quæ eſt & vocatur catholica, propter catholicum in doctrina prophetica & apoſtolica conſenſum eſſe veram eccleſiam, hæreticam vero, quæ conſenſu illo fidei catholicæ & apoſtolicæ deſtituitur. Auguſtinus quæſt. in Matth. q. 11. bonos catholicos definit, quod ſint ii, *qui & fidem integram ſequuntur & bonos mores*. Lib. I. de moribus eccl. cathol. c. 18. catholicam fidem & eccleſiam deſcribit,

(*) Eccleſia Chriſti catholica omnium gentium reſpectu definitur non *adfirmative*, quod neceſſario requirat amplitudinem eam, qua ſe nunquam non viſibiliter per totum terrarum orbem diffundat; *ſed negative*, quod ad nullum amplius definitum & peculiarem populum, ut olim, ad Iſraeliticum, ſit adligata, ſed portae ejus indefinite cunctis per univerſum orbem pateant. GERHARDUS.

(**) Eccleſia igitur catholica dicitur vel ratione *quantitatis* vel ratione *qualitatis*: *Quantitas* ſpectatur vel ratione omnium partium & membrorum, & ſic determinat *ſubjectum*; vel ratione omnium linguarum, gentium & nationum, ex quibus eccleſia catholica colligitur, atque ſic *prædicatur* de eccleſia. Ratione *qualitatis* eccleſia dicitur catholica propter doctrinam & fidem, in qua cum tota eccleſia ſeu cœtu omnium vere credentium per totum orbem diffuſo conſentit, qui conſenſus interdum manifeſte conſpicitur, ut ad eum provocari poſſit, & tunc eccleſia catholica idem notat, quod orthodoxa, juxta interpretationem Juſtiniani imperatoris lib. cunctos populos c. de ſumm. Trinit. & fid. cathol. interdum, cum ſcilicet miniſterium publicum corrumpitur, eſt occultus in iis, qui publici erroris ſunt innoxii. GERHARDUS.

quae veritatem & conſenſum vet. & nov. teſt. retinet, Chriſtum per fidem habitantem in ſe habet, & impletur omni plenitudine Dei. Vincentius Lirinenſis adv. novit. cap. 25. *Ille eſt verus & germanus catholicus, qui veritatem Dei, qui eccleſiam, qui corpus Chriſti diligit, qui divinae religioni, quae catholicae fidei nihil praeponit &c. qui non hominis cujusquam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philoſophiam, ſed haec cuncta deſpiciens, & in fide fixus, & ſtabilis permanens, quidquid univerſaliter antiquitus eccleſiam catholicam tenuiſſe cognoverit, id ſolum ſibi tenendum credendumque decernit. Quidquid vero ab aliquo deinceps uno praeter omnes vel contra omnes ſanctos novum & inauditum ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed potius ad tentationem intelligat pertinere.* (*) Pacianus epiſt. I. ad Sempron. *Qui catholicus eſt, idem juſti eſt obediens, & qui obediens, idem eſt chriſtianus, atque ita catholicus chriſtianus.*

Ex nudo nomine non poſſe duci argumentum.

§. CLIII. Quare cum ſepoſita fide catholica ex ſolo nomine *catholico* Bellarminus concludat, Romanam eccleſiam eſſe veram eccleſiam, quia vocatur *catholica*, opponimus illi ſequentia fundamenta. I) Ex ſolo nomine ad rem ipſam non poteſt firmum & immotum argumentum duci, quod demonſtramus 1) ex *ſcripturis*. Judæi nominabant ſe *filios Abrahae* ac *filios Dei*, Joh. VIII. 33. & tamen nihil minus erant, quam ſpirituale ſemen Abrahæ ac filii Dei. Falſi doctores nominant ſe *prophetas & Chriſti miniſtros;* & tamen ſunt *pſeudo-prophetae*, Matth. VII. 15. ac *pſeudo Chriſti*. XXIV. 24. Pſeudo apoſtoli vocabant ſe *miniſtros juſtitiae*, 2 Cor. XI.
15. ac *transfigurabant ſe in apoſtolos Cl*
v. 12, cum nihil minus eſſent. Quid
parte evidentius, quam illud apocalypt
cap. II. 9. *Blaſphemaris ab his, qui ſe*
Judaeos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt ſyn
ſatanae, quod repetitur c. III. 9. Ribera
ta comm. in Apoc. III. *De eccleſia Sar*
dicit Spiritus; Scio opera tua, quia n
habes, quod vivis, & mortua es. *Hae*
mortua, cum tamen nomen haberet, qu
veret, & opinione ſua viva erat. Apc
1 Cor. VIII. 5. multos in cœlo & in
deos nominari dicit, cum tamen unus ta
ſit Deus. Simon magus vocabatur *μεγάλ*
δύναμις. Act. VIII. 10. Diana Epheſi
vocabatur *magnum numen;* Act. XIX. 2
tamen erat impoſtor peſſimus, hæc verc
lum deteſtabile. 2) Ex dictis *veterum*.
nus apol. II. pro chriſt. pag. 42. *ὀνόμ*
προσωνυμία ὔτε ἀγαθὸν ὔτε κακὸν κρ
ἄνευ τῶν ὑποπιπτυσῶν τῷ ὀνόματι πρά
Auguſtinus tract. V. in epiſt. Johan. *Qu*
do gloriaris te eſſe chriſtianum? nomen h
& factum non habes. Si autem nomen
tum fuerit opus, dicat te quiſpiam paga
tu factis oſtende te chriſtianum. Nam
ctis non oſtendis te chriſtianum, omnes te
ſtianum vocent, quid tibi prodeſt nomen
res non invenitur. Etiam præced. tract
in Joh. *Quam multi vocantur medici,*
curare non norunt? quam multi vocantu
giles, qui tota nocte dormiunt? &c. Salv
libr. IV. de provident. *nomen ſine actu &*
cio ſuo nihil eſſe, ſapienter cenſet. *Qui*
inquit, *aliud vocabulum ſanctum ſine m*
niſi ornamentum in luto? De hæreticis
Cyprianus lib. I. epiſt. 6. *quod miniſtri C*
eſſe velint, & anti Chriſto ſerviant. (**) Ath

(*) Idem adv. haereſes cap. 3. *Vere proprieque catholicum eſt, quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum.* Ubi pro fide catholica ſequendam monet *univerſitatem*, (quam opponit haereticorum e corpore Chriſti recedentium divortio & particularitati,) *antiquitatem*, (quam opponit dogmatum haereticorum novitati,) & *conſenſionem* ſeu *unanimitatem*, (quam opponit prave & ſiniſtre ſentientium diverſitati,) ac denique *divinitus revelatam & in ſcripturis comprehenſam veritatem*, quam
unice reſpicit piorum conſenſio, ſuſpicit ſanc
antiquitas, recipit fidelium univerſitas. Ger

(**) Idem de ſimpl. praelat. *Diabolus excogitav*
vam fraudem, ut ſub ipſo nominis chriſtiani
lo fallat incautos. Cyrillus catech. IV. *Viri*
imitatur improbitas, & zizanium cupit fri
tum videri. Proſper lib. III. de vit. contempl. c
Impudentia fiduciæ ſibi nomen adſcribit, pr
tas adpellationem libertatis obtendit, eloquei
fingit verboſitas. Gerhardus.

ſius orat. II. contra Arian. *quod Chriſtum ſimulent, & contra Chriſtum pugnent.* Nazianz. apol. II. *quod ſub chriſtianorum nomine contra Chriſtum pugnent.* Leo epiſt. I. ad Palæſt. ep. 83. *quod eccleſiae nomine armentur, ſed contra eccleſiam dimicent.* 3) Ex legibus *civilibus & teſtimonio juriſconſultorum.* Paulus reſpondit, *falſum tutorem eum vere dici, qui tutor non eſt, ſive habenti tutor datus eſt, ſive non: ſicut falſum teſtamentum, quod teſtamentum non eſt, & modius iniquus, qui iniquus eſt.* l. 221. ff. de verb. & rer. ſignif. in quam legem commentatus Gœddeus monet, ex eo non poſſe inferri, teſtamentum duplex eſſe, aliud verum, aliud falſum. *Quod enim mentitum eſt,* (inquit) *quod opinione tantum eſt, quod falſum eſt, quod ficta veritatis imitatione eſt, revera non eſt.* leg. & tot. tit. C. ſi falſ. tut. inter leg. V. C. de legibus. Sic Everhardus in topicis loco ab etymolog num. 12. monet, *limitandum eſſe vulgare dictum,* cujus meminit gl. in verbo nomen non habent in c. Cor. Epiſcopi §. quod autem 68. diſt. *Si re priveris, nec nomen habere mereris,* ut ſcilicet illud procedat; *quando nomen ſignificat, ſubſtantiam vel qualitatem neceſſariam ineſſe alicui ſubjecto, ſecus ſi nomen ſignificet ſolam ſimplicem demonſtrationem.* Num. 13. ſubjungit, *ex ſola nominatione, ut quia maſculus & fœmina ſe conjuges nominant, non probari matrimonium, quia uxor mœcha quaeſtum faciens genere quodam meritorio, nihilo ſecius uxor nominatur.* tot. tit. ff. ad l. Jul. de adult. coerc. *ex diaconis etiam & collegiatis ſunt quidam nudo adpellationis praetextu velati.* l. 9. C. de ſacroſ. eccleſ. 4) *ex ratione naturali & teſtimonio philoſophorum.* Multa nomina rebus falſo ſunt impoſita. Ergo ex nomine ad rem non eſt perpetua & certa conſequentia. Nomina non ſemper ex certo judicio, ſed ex communi opinione imponuntur. Ergo a nomine ad rem non poſſumus vere & recte argumentari. Res quandoque ea nomina retinent, quibus olim fuerunt adpellatæ: licet illud ipſum, propter quod eo nomine adpellatæ fuerint, pereat. Sic Judæi tempore Chriſti vocabant ſe *ſemen Abrahae,* non quod revera eſſent, ſed quod majores ipſorum fuiſſent, a quorum integritate & religione defecerant. Ergo a nomine non poteſt duci firmum argumentum. Philoſophus lib. IV. metaph. cap. 11. de generat. animal. cap. 1. & alibi paſſim docet, quædam prædicari συνωνύμως, quædam vero ὁμωνύμως, *homonyma ſaltem nomen habere commune, non autem rem; inter univocas & aequivocas praedicationes plurimum intereſſe, a nomine aequivoco non poſſe duci argumentum niſi ſophiſticum &c.* 5) Ex communi *experientia.* Sæpe ſalutatur virgo, quæ nobile ſcortum eſt. Muhamedes vocavit ſe *magnum prophetam,* ac talis apud ſuos adhuc habetur, non tamen fuit. Diſcipuli Muhamedis vocant ſe *Muſelmannos,* hoc eſt, orthodoxos; item *Abdullam,* hoc eſt Dei ſervos, pontifices ſuos vocant *Caliphe Lullahe,* hoc eſt, Dei vicarios. In primitiva eccleſia quidam hæretici vocabant ſe *apoſtolicos, angelicos, catharos, encratitas & gnoſticos &c.* quæ adpellationes majorem vel certe æqualem ſplendorem habent, quam nomen catholicum. Armenii chriſtiani patriarcham ſuum vocant catholicum, ut adparet ex diſſertatione Theoriani cum Armeniorum catholico. Illos tamen pro Romano-catholicis Bellarminus non agnoſcit.

Nomen illud hæretici ſibi arrogant.

§. CLIV. II) Quodcunque nomen hæretici ſibi arrogant, illud non eſt genuina & propria veræ eccleſiæ nota. Atqui nomen catholicum & chriſtianum etiam hæretici ſibi arrogant. Ergo nomen catholicum & chriſtianum non eſt genuina & propria veræ eccleſiæ nota. *Majorem* Bellarminus non poteſt negare, quia ſuperius c. 2. §. 5. diſputat, *ſinceram verbi praedicationem non eſſe notam eccleſiae, cum ſit communiſſima omnibus ſectis, ſaltim opinione ipſarum. Minor* ex inductione exemplorum eſt manifeſta. Cyprianus epiſt. LXXIII. de Novatianis ſcribit: *Volunt ſimiarum more, quae cum homines non ſint, homines tamen imitantur, eccleſiae catholicae auctoritatem & veritatem ſibi vindicare.* Tertullianus lib. IV. adv. Marcion. *Faciunt favos*

& veſpae, faciant ecclesias & Marcionitae. Lactantius lib. IV. inſtitutionum cap. 30. *Singuli quique haereticorum cœtus ſe potiſſimum chriſtianos, & ſuam eſſe catholicam eccleſiam putant.* Quod dictum adlegat Bellarminus lib. III, de eccl. cap. 1. Ariani olim ſe *catholicos* vocabant, alios vero *Homouſianos & Athanaſianos*, teſte Sixto Senenſi lib. IV. biblioth. Poſnanienſes Jeſuitæ th. IV. *Ariani orthodoxos Homouſianos per contumeliam dixerunt, & Donatiſtae etiam eos vocabant traditores.* Auguſtinus contra epiſtolam fundamenti cap. 4. *Omnes haeretici ſe catholicos dici volunt.* Epiſt. XLVIII. memorat, Donatiſtas ſic inſcripſiſſe libellum ſuum imperatori miſſum adverſus Cæcilianum: *Libellus eccleſiae catholicae criminum Caeciliani traditus imperatori a parte majori.* Ex collatione tertii diei cum Donatiſtis adparet, quod contenderint Donatiſtæ, ſe potius catholicos adpellari debere, quam adverſarios ſuos, quibus reſponſum a judice datum, *ut quanto magis ſe catholicos dicerent, tanto magis cauſam ſuam agerent, ut eo modo probare poſſent, ſe eſſe catholicos,* id quod & nos pontificiis hodie reſpondemus.) Verba Auguſtini in breviculo collationum cum Donatiſtis collatione diei tertii cap. 2. ſic habent: *Inter haec etiam de catholico nomine, apud quos potius eſſet, pauca ab utraque parte* (orthodoxorum & Donatiſtarum) *invicem dicta & jecta ſunt, & juſſum eſt, principali c potius reſervari. Et poſt aliquanta iden cum catholici nominis facta mentione di Donatiſtae, apud ſe potius eſſe catholicam* Pelagiani adverſarios ſuos vocabant *haer* ut nomen catholicum ſibi vindicare po teſte Auguſtino ſerm. XIV. de verb. Idem teſtatur lib. I. contra duas epiſt. cap. 2. & contra Julian. lib. II. quod cur tiam contra Pelagianos defenderet; obj ſibi ſit nomen *Manichaeum*. Hieron in epiſtola ad Marcum: *Si ab Arianis haereticus, merito.* Græca eccleſia ad ſe *catholicam*, quam tamen pontificii v ſchiſmaticam & hæreticam. Patriarchæ Conſtantinopolitanæ vocant ſe *univerſa œcumenicos*, quo nomine ipſorum ante res jam olim fuerunt honorati lib. 7. ſumm. Trinit. Novella 3. 5. 7. 16. 42. fenſis adv. Luth. art. III. Et *Marcionit Valentiniani ſe catholicos & orthodoxo voluerunt, ceteros haereticos adpellabant vatiani ſe puros vocabant, ceteros omn puros.* Lindanus in præfat. panopl. §. inquiunt: *Priſcis ſeculis catholicae fide pugnatores, Baſilium, Nazianzenum, broſium, Hieronymum, Auguſtinum h ei haereticos Manichaeos, Homouſianiſta*

(*) In hac collatione Donatiſtae tertio quoque verbo ſuum eſſe nomen catholicum proteſtabantur. Catholicos a Novatianis dictos *Cornelianos*, adſerit Reihingius fund. 9. p. 226. Epiphanius haereſi XXXVII. de Arianis dicit, *quod adfectarint nomen catholicum,* quem Epiphanii locum adlegat Baronius tom. III. annal. ann. 357. num. 3. Salvianus de Dei gubernatione lib. V. p. 150. *Apud nos* (Gothi Ariani) *hæretici ſunt, apud ſe non ſunt. Nam in tantum ſe catholicos eſſe judicant, ut nos ipſos hæreticæ adpellationis titulo infament. Quod ergo illi nobis ſunt, hoc & nos illis. Nos eos injuriam divinæ generationi facere certi ſumus, quod minorem Patre Filium dicant, illi nos injurioſos Patri exiſtimant, quia æquales etiam credamus.* Lindanus in panopl. praefat. *Priſcis illis ſeculis catholicæ atque apoſtolicæ fidei propagatores ſimul & propugnatores, Baſilium, Nazianzenum, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum hæretici calumniabantur apoſtolicæ doctrinæ corruptores & hæreticos Manichæos, homouſianiſtas, Sabellianos, niſtas* Lib. IV. cap. 7. in fin. *Jovinianus ſium adpellabat Manichæum, Auguſtinun giani hæreticum.* Ibidem: *Donatiſtæ ſe ctabant chriſtianos.* Canus lib. IV. locor. the 1. circa init. *Hæreticis omnibus hoc gen eccleſiæ rem ad ſe nomenque transferre, & illis eſſe negare, ubi revera eſt.* Auguſtinu utilit credendi cap. 7. *Omnes hæreſes ſe cos volunt videri, alioſque præter ſe hære minant.* Bellarminus de not. eccleſ. cap. 1 *Omnis hæreſis ad ſe ſolam trahit veram e & alios omnes extra eccleſiam ponit.* Cap. *Omnis hæreſis vult videri & dici catholica* Lorinus in Act. XX. 30. *Ariani ſe voca tholicos, catholicos vero, id eſt, orthodox bant homouſianos, Athanaſianos, Romanos hæreticos.* Marcionitae voluerunt vocari c apud Euſebium lib. IV. hiſtor. eccleſ. cap. 11 GERHARDUS.

bellianos, Baſilianiſtas adpellabant. Lubricum igitur ex nomine ducitur argumentum, antiquum enim falſorum doctorum & falſæ eccleſiæ eſt artificium, ut ſpecioſo nominis velamine turpitudinem dogmatum ſuorum tegant. Irenæus lib. I. cap. 30. *Chriſti quidem Jeſu nomen tanquam irritamentum praeferentes, Simonis autem impietatem varie introducentes mortificant multos, per nomen bonum ſententiam ſuam male diſperdentes, & per dulcedinem & decorem nominis amarum & malignum principis apoſtaſiae ſerpentis venenum porrigentes eis.* Pro Simonis nomine ſubſtitue nomen antichriſti, videbis aptiſſime Lugdunenſis illius doctoris pronunciatum Jeſuitis noſtris convenire. Quod ſi obvertant Arianos, Donatiſtas & Græcos a ſe ipſis tantum, non autem ab aliis vocatos fuiſſe catholicos, ſe vero ab aliis imo a nobis ipſis ita adpellari; reſpondemus, id fieri eo nomine ac ſenſu, quo illi nos vocant evangelicos, non quod vere illos catholicos eſſe ſtatuamus, ut poſtea adparebit.

Non cœpit cum eccleſia.

§. CLV. III) Quodcunque nomen non cœpit cum ipſa eccleſia, non poteſt eſſe propria & genuina eccleſiæ nota; ratio eſt, quia erit eccleſiæ *accidentale*, non autem *eſſentiale*, ſiquidem eſſentialia cum ipſa re perpetuo ſunt conjuncta, cum illa oriuntur & intereunt. Jam vero nomen catholicum non cœpit cum ipſa eccleſia. Ergo non eſt propria & genuina eccleſiæ nota. Ut argumentum prius probat, hanc notam non convenire uni & ſoli veræ eccleſiæ, ita hoc argumentum oſtendit, hanc notam non convenire illi ſemper & perpetuo; ex utroque efficitur, quod non ſit genuina & propria nota, quippe quæ uni, ſoli & ſemper convenit. *Adſumtum* confirmatur ex eo, quod Pacianus in epiſt. I. ad Sempron. ait, *ſub apoſtolis neminem adpellatum fuiſſe catholicum*, (*) ex quo colligunt, ſymbolum apoſtolicum non fuiſſe ab ipſis apoſtolis conſcriptum, ſed ab alio quodam ex ipſorum ſcriptis collectum. Sed demus, ab ipſis apoſtolis nomen hoc ſymbolo inſertum eſſe, certum tamen eſt, tempore Chriſti, antequam prædicatio evangelii ad omnes gentes perveniret, eccleſiam non fuiſſe dictam catholicam, quam tamen veram eccleſiam, imo florem eccleſiæ fuiſſe, negari nulla ratione poteſt.

Argumenta Bellarmini, quod nomen catholicum ſit nota eccleſiæ.

§. CLVI. Sed videamus, quomodo probet Bellarminus, nomen *catholicum* eſſe notam veræ eccleſiæ. Ex ſcripturis adfert locum 1 Cor. III. 4. qui oſtendit, *ſchiſmaticos tempore Pauli nomina ab hominibus ſumſiſſe, ita ut quidam dicerent ſe eſſe Pauli, alii ſe eſſe Cephae, alii Apollo, ex quo colligit, ſchiſmaticos eſſe, qui ab hominibus adpellantur; illos autem vere catholicos, qui a Chriſto tantum habent nomen, & nullius alterius nomine vocantur.* Reſp. 1) Concedimus, illos eſſe ſchiſmaticos, qui ab hominibus ſibi nomina adſumunt, cum in fundamento fidei conſentiant. Tales erant Corinthii, ad quos apoſtolus hæc ſcribit, qui in fundamentalibus fidei articulis conveniebant, interim de rebus leviculis ac inprimis de auctoritate & præeminentia doctorum ſuorum diſceptabant, ac propterea in diverſas ſectas abibant. Concedimus etiam, illos eſſe hæreticos, qui ab unitate fidei catholicæ diſcedentes hominum opiniones & falſa dogmata amplectuntur, qua ratione ab Ario Ariani, a Pelagio Pelagiani, a Neſtorio Neſtoriani, ab Eutyche Eutychiani ſunt dicti; ſed ex eo non poteſt nec debet inferri, quod illi, qui communi chriſtianorum & catholicorum nomine vocantur, non ſint ſchiſmatici vel hæretici, oſtendimus enim ſuperius,

(*) Idem Pacianus dicto loco: *Qui catholicus eſt, idem juſti eſt obediens, & qui obediens, idem eſt chriſtianus, atque ita catholicus eſt chriſtianus.* Tempore apoſtolorum nemo ſe vocabat *catholicum*. Adpellationis autem *catholici* occaſionem forte primam praebuit ſchiſma Meletianum circa annum Domini 304. exortum, in quo qui a partibus Petri, Alexandriae epiſcopi, ſtarent, ſe eccleſiam catholicam, qui vero a Meletii, martyrum eccleſiam dicebant, referente Epiphanio haer. LXVIII. Gerhardus.

perius, Arianos & alios hæreticos vocari voluiſſe catholicos. 2) Multi hæretici non ſumſerunt ſibi nomen ab ullo homine, quales ſunt inprimis hæreſiarchæ, qui cum maxime hæretici ſint, non tamen nomen ab hominibus ſumſerunt. Alphonſus de Caſtro de hæreſ. tit. de Chriſto: *Surrexerunt acephali, qui ſimul inſurgebant, nullus enim repertus eſt, qui eorum eſſet princeps & magiſter. Iſti unam tantum in Chriſto naturam eſſe dicebant.* Hiſce acephalis conjungi poſſunt alogiani, agnoetæ, anthropomorphitæ, angelici, apoſtolici, cathari &c. quibus nulla perſona, ſed ſuæ hæreſes nomina indiderunt. (*) Huc referendus eſt egregius locus ex Bernhardo ſerm. LXVI. in Cant. ubi de hæreticis quibusdam apoſtolicis dictis ſic diſſerit: *Quaere ab his ſuae ſectae auctorem, neminem dabunt. Quae haereſis non ex hominibus proprium habuit haereſiarcham? Manichaei Manem habuerunt principem ac praeceptorem, Sabelliani Sabellium &c. Quo vero nomine iſtos titulove cenſebis? nullo. Quoniam non eſt ab homine illorum haereſis, neque per hominem illam acceperunt. Abſit tamen per revelationem Jeſu Chriſti, ſed magis & abſque dubio, ut Spiritus ſanctus praedixit, per immiſſionem & fraudem daemoniorum &c.* 3) Quo ſenſu & reſpectu dicamur *Lutherani*, inferius declarabitur. Si Lutherus hæreticam quandam novitatem ab antiqua fide catholica diſcrepantem introduxiſſet, ut fecerunt Arius, Neſtorius, Eutyches & alii complures, nosque ab illo eo ſenſu diceremur Lutherani, quo ab Ario dicti ſunt Ariani, a Neſtorio Neſtoriani, ab Eutyche Eutychiani &c. tunc obtineret aliquid argumentum Bellarmini. Sed Lutherus non introduxit hæreticam quandam novitatem, ſed errores papales in eccleſiam catholicam introductos ſuſtulit, & fidem antiquam vere catholicam ex catholicis prophetarum & apoſtolorum ſcriptis docuit. 4) Nos non denominamus nos ipſos Lutheranos, ſed ab adverſariis ita adpellamur, eatenus permittimus, ut hæc adpellatio ſi[illegible] dicium conſenſus, quem noſtræ eccleſiæ [illegible] nent cum doctrina orthodoxa & cath[illegible] quam Lutherus ex ſacris litteris propoſuit. nominari igitur nos patimur a Luthero, ut novæ fidei inventore, ſed ut antiquæ adſertore & eccleſiæ a ſordibus dogmatum [illegible]tificiorum repurgatore, inde quoque n[illegible] chriſtiani & catholici non repudian[illegible]s, hæretici cujusdam dogmatis adprobatio[illegible] indignos nos reddimus, ſicut faciebant A[illegible] Neſtoriani, Eutychiani &c. ſed a Chriſt[illegible] quam unico fidei auctore & magiſtro voc[illegible] *chriſtiani*, a conſenſu cum fide catholic[illegible] camur *catholici*, a Luthero, ut adſerto[illegible] propugnatore, cumprimis vero ut refor[illegible] re divinitus excitato, dicimur *Lutherani*. Pontificii vero catholicorum nomine ſe [illegible]gnos reddiderunt papalia dogmata cont[illegible] dem catholicam amplectentes, ſeque *Ro*[illegible] *catholicos* vocantes, ut inferius demonſ[illegible]tur. Lirinenſis catholicum definit, *qui fidei non praeponit cujusquam auctorit*[illegible] Sed Pontificii papæ auctoritatem præp[illegible] veræ fidei. Ergo non ſunt vere cath[illegible] 6) Denique concedimus, nos eſſe ſano[illegible] *ſchiſmaticos*, quia ſcilicet ab eccleſia Ro[illegible] & ejus capite pontifice Romano ſeceſſi[illegible] fecimus, nequaquam vero ab unitate ec[illegible] catholica & ejus capite Chriſto Jeſu nos [illegible] ra[illegible]mus. At o beatum ſchiſma, per [illegible] Chriſto & veræ catholicæ eccleſiæ uniti ſ[illegible] Tale ſchiſma olim erat, quo eccleſia ch[illegible]na a Judaica ſynagoga ſeſe ſeparabat, etiam præcipitur Act. II. 40. *Salvamini* [illegible]*neratione iſta prava.* Apoc. XVIII. 4. *E*[illegible] *ea.* Tale ſchiſma præcipiunt etiam [illegible] Ignatius epiſt. VI. ad Philadelph. *Si qu*[illegible] *ſectatur, qui ſe a veritate abſciderit, no*[illegible] *redit.bit regnum Dei, & qui non abſ*[illegible] *mendace concionatore, in gehennam cond*[illegible]

(*) Alphonſus de Caſtro lib. II. adv. haereſ. tit. *Aqua*, haereſ. 2. *Hæretici flagellantes ita ab eorum opere nomen ſunt ſortiti, quoniam nodoſis flagellis, in quibus aculei inſerti erant, ſe ipſos flagellabant*, Lib. VI. tit. *eucbariſtia*, haereſ. 6. de Aquar[illegible] *fuerit hujus hæreſis auctor, & quo temp*[illegible]*peris, apud neminem invenire potui.* Ga[illegible]

bitur. Ambroſius comm. in Luc. VI. *Si quae eſt eccleſia, quae fidem reſpuit, deſerenda eſt.* Chryſoſtomus hom. XLVI. in Matth. *Non ille de eccleſia exit, qui corporaliter exit, ſed qui ſpiritualiter veritatis eccleſiaſticae fundamenta relinquit. Nos enim ab illis* (Arianis) *eximus corpore, illi fide.* Hiſce præceptis & exemplis moniti ab idololatrica eccleſia Romana diſcedentes non Sionem deſeruimus, ſed ex Babylone fugimus; non eccleſiam ſcidimus, ſed Pauli factum in eccleſia Epheſina ſecuti Act. XIX. 8. diſcipulos ſeparavimus; non altare contra altare exemplo Jeroboami vel Donatiſtarum ereximus, ſed altari Damaſci ex æde Domini ejecto verum divinum cultum inſtauravimus.

§. CLVII. Huic ſcripturæ teſtimonio conjungit Bellarminus varia dicta patrum, quæ teſtantur, *haereticos ab hominibus adpellari, catholicum nomen verae eccleſiae relinqui.* Sed hæc omnia nihil ad rem faciunt, 1) quia patres non loquuntur de ſolo nomine, ſed quod rem conjunctam habet, ut oſtendimus ſuperius. Si ſolum nomen catholicum a fide catholica ſejunctum judicaſſent ſufficere, non tanta animorum contentione pro fidei catholicæ ſinceritate contra hæreticos catholicorum nomen ſibi arrogantes pugnaſſent. Cyrillus cum catech. XVIII. docuiſſet, nomen *catholicum eſſe proprium ſanctae eccleſiae*, ſubjungit, eccleſiam vocari καθολικὴν διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλειπῶς ἅπαντα εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων ἐλθεῖν ὀφείλοντα δόγματα, *quia docet catholice & perfecte omnia dogmata, quaecunque homines tenentur agnoſcere.* Ergo propter fidem catholicam hoc nomen eccleſiæ convenire oſtendit; ſi ergo fides catholica ab eccleſia quadam exſulet, non amplius niſi ὁμωνύμως erit catholica. Chryſoſtomus hom. VII. in Matth. *Si videris hominem chriſtianum, conſidera, ſi confeſſio ejus conveniat cum ſcripturis. Si ſic, tum verus eſt chriſtianus*; quod repetit hom. XXXIII. in Acta. Idem dicimus de catholico, quia Bellarminus utrumque hoc loco conjungit. Auguſtinus de unit. eccleſ. cap. 10. *Nec catholicis epiſcopis credendum, ſiquidem forte fallantur, ut contra ſcripturas canonicas aliquid ſapiant.* Ergo nomen *catholici* ex doctrina æſtimandum, nec ſimpliciter ſine ullo examine illis credendum, qui ſe catholicos vocant. 2) Nomen catholicum non collocarunt in prima acie contra adverſarios dimicantes, ſicut Bellarminus illud primam eccleſiæ notam conſtituit, ſed loco poſtremo, poſtquam ſcilicet ex ſcripturis fidei ſuæ veritatem prius demonſtrarunt. Sic Auguſtinus contra epiſt. Fundam. cap. 4. poſtquam multa alia majoris momenti commemoraſſet, quæ illum in eccleſia catholica retinerent, tandem ſubjungit: *Tenet poſtremo & ipſum catholicae nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas haereſes ſola eccleſia hoc nomen obtinuit;* ac in eodem capite ſubjungit: *Si Manichaei poſſent monſtrare veritatem, quam jactare & pollicere ſolebant, ſe velle haec omnia abjicere & ad illos tranſire*, quo ipſo etiam manifeſtiſſime oſtendit, quod nomini catholico ſine veritate ei ſubjuncta nihil tribuat. 3) Cum veteres de nomine catholico gloriarentur, fidei catholicæ ſinceritatem adhuc retinebant: ſed pontificii, qui nomine illo gloriantur, fidei catholicæ & apoſtolicæ ſinceritate ſe gaudere, nequaquam probare poſſunt ex catholicis prophetarum & apoſtolorum oraculis, ex quibus fides catholica unice diſcenda ac demonſtranda eſt. Catholicos igitur ſe vocant ſolo nomine, ſed res ipſa non invenitur apud ipſos. 4) Hæretici a nominibus hæreſiarcharum ſuorum recte adpellantur juxta conſtitutionem Theodoſii & Valentiniani leg. damnato 6. C. de hæretic. *Damnato portentoſae ſuperſtitionis auctore Neſtorio nota congrui nominis ejus inuratur gregalibus, nec chriſtianorum nomine ſive adpellatione utatur, ſed quemadmodum Ariani ab Ario lege divae memoriae Conſtantini ob ſimilitudinem impietatis, Porphyriani a Porphyrio nuncupantur: ſic ubique participes nefariae ſectae Neſtorii Neſtoriani vocentur, ut cujus ſcelus in deſerendo Deum ſunt imitati, ejus vocabulum jure videantur eſſe ſortiti.* Sed nos nequaquam eo modo

modo a Luthero denominamur, cum non poſſit demonſtrari, Lutherum hæreticam aliquam novitatem docuiſſe. 5) Non eſt hodie eadem eccleſiæ facies externa atque idem ſtatus exterior, qui olim fuit, proinde ex nomine catholico non poteſt amplius eccleſiæ veritas apodictice demonſtrari. Olim eccleſia catholica longe lateque erat propagata ſubjugatis gentilium idolomaniis, Judæorum ſuperſtitionibus & falſis hæreticorum doctrinis; ſi quæ oriebantur hæreſes, in anguſtis quarundam regionum limitibus concludebantur, ibi ad catholicum nomen, cui fides catholica longe lateque dominans conjuncta erat, recte provocabatur. Sed poſtquam Arianiſmus per totum eccleſiæ corpus gangrænæ inſtar ſerperet, & capite in ſublime erecto incedens nominis catholici gloriam ad ſe transferre conaretur, non poterat ulterius ſolum nomen catholicum hæreticis opponi, ſed fidei catholiciſmus erat demonſtrandus. Ita quoque cum ſuperioribus ſeculis papiſmus cataclyſmi inſtar totam eccleſiam inundarit, & externam ejus faciem miſere defœdarit, non poteſt ex nominali vel externo catholiciſmo eccleſiæ veritas demonſtrari, ſed ad internum veræ fidei catholiciſmum recurrendum eſt. *Perpendendum eſt*, (ſcribit Caſaubonus in epiſtola nomine regis Angliæ ad cardinalem Perronium exarata) *magnum eſſe diſcrimen inter tempora Auguſtini & noſtra, ideo diverſo ſenſu catholica eccleſia hodie nominatur atque illis temporibus, ac mutata eſt eccleſiae facies & tota exterior forma, ut de interiore nihil dicatur. Olim eccleſia catholica ſimilis civitati ſupra montem poſitae nullo pacto dubia erat, ſed nota omnibus, perſpicua, certa, longe lateque per orbem diffuſa, ſub imperatoribus florens, quorum dominatio ab ortu ad occaſum, a ſeptentrione ad meridiem porrigebatur. Erat videre epiſcopos orientis & occidentis quotidie per epiſtolas & proprios nuncios communicantes &c. At diſtractionem imperii poſtea ſecuta eſt diſtractio eccleſiae catholicae, & illa omnia paulatim ceſſarunt, quae conſervandae unioni & communioni exteriori corporis catholici optime ſervierunt. Ex illo tempore eccleſia catholica non deſiit eſſe quidem; ſemper enim erit, ſed minus illuſtris eſſe capit, utpote in plures diviſa, inter ſe, quod ad communicationem externam attinet, penitus ſeparatas. Romana igitur, Graeca, Antiochena, Ægyptia, Abyſſina, Moſcovitica & plures aliae membra ſunt eccleſiae catholicae, cujus compages, quod ad formam exteriorem adtinet, dudum eſt ſoluta. Mirandum igitur, Romanam eccleſiam, quae fuit quondam integri corporis membrum, jus omne univerſitatis ad ſe jam trahere, adpellationem eccleſiae catholicae ſibi propriam facere, & reliquas omnes, quae in ulla re a ſe diſſentiant, excludere communione ſua, ac ſtatim illas ad catholicam nihil pertinere audacter adfirmare.*

Num Romana eccleſia recte vocetur catholica.

§. CLVIII. Membrum *ſecundum*: Sitne Romana eccleſia dicenda catholica? Solenne eſt pontificiis, Romanam eccleſiam vocare catholicam. Sed res ipſa teſtatur, quod nec loci, nec temporis, nec fidei ratione proprie loquendo ſit catholica. Producimus igitur contra gloriabundam illam adpellationem, qua catholicæ nomen ſuæ eccleſiæ Romanæ ſoli vindicant, hæc argumenta. 1) Eccleſia catholica complectitur totum numerum ſalvandorum, Hebr. XII. 23. quorum quidam in cœlis jam regnant, quidam in terris adhuc pugnant. Sed illi non fuerunt omnes in communione Romanæ eccleſiæ, imo multi eorum e vita diſceſſerunt, quibus ſuperſtitiones & idololatriæ Romanæ eccleſiæ non fuerunt cognitæ, nedum probatæ. 2) Extra eccleſiam catholicam non eſt ſalus. At extra Romanam eccleſiam multi ſalvantur. Si enim in noſtris eccleſiis verus adminiſtratur baptiſmus, utique infantibus in noſtra eccleſia baptizatis ſalus non eſt neganda. 3) Eccleſia catholica amplectitur fidem catholicam, conſentientem ſcilicet prophetarum & apoſtolorum doctrinam. Eph. II. 20 Sed Romana eccleſia a catholico illo veræ fidei conſenſu in multis capitibus diſcedit. 4) Eccleſia catholica vocatur, quia complectitur omnia eccleſiæ membra, quæ per totum terrarum orbem ſunt

ſunt diſperſa. Sed Romana eccleſia non complectitur omnia eccleſiæ membra diſperſa per totum orbem, quia major pars catholicæ eccleſiæ dogmata & ceremonias Romanas non recipit. Ergo 5) Patres inter *Romanam* & *catholicam* eccleſiam diſtinguunt. Hieronymus ad Evagr. de Romana eccleſia loquens; *Si auctoritas quaeritur, orbis major eſt urbe.* (*) Auguſtinus epiſt. LXXXVI. de Urbico, Romanæ eccleſiæ conſuetudinem in jejunio aliis eccleſiis imponere ſatagente, dicit, quod *toto terrarum orbe diffuſam exceptis Romanis & paucis adhuc occidentalibus blaſphemet eccleſiam.* Ambroſius lib. III. de ſacram. cap. 1. *In omnibus ſequi cupio eccleſiam Romanam, ſed tamen & nos homines ſenſum habemus, ideo quod alibi rectius ſervatur, & nos recte cuſtodimus.* (A catholica eccleſia nunquam diſſentire ſe diceret Ambroſius, ſed in ritibus a Romana diſſentiens ſe ſenſum habere non dubitabat.) Gregorius lib. XIX. in Job. IX. *Univerſae eccleſiae, quae unam catholicam faciunt, adoleſcentulae vocantur, non jam vetuſtae per culpam, ſed novellae per gratiam.* (Si univerſæ eccleſiæ faciunt catholicam. Ergo non ſola Romana eſt catholica.) Beda lib. V. hiſtor. c. 22. *Omnes eccleſiae per orbem unam eccleſiam faciunt.* Unde patres concilii Baſileenſis epiſt. ſynod. III. ſic ſcribunt: *Dicimus Romanam ſedem principalem inter alias ſedes, ſed numquid dum partem laudatis, obliti eſtis totius? numquid dum unam eccleſiam extollitis, eam, quae univerſalis eſt, in qua Romana continetur, praetermittitis?* Et in adpendice illius concilii dicitur; *Romana eccleſia non eſt univerſa, ſed de univerſitate.* Item in concilio Ferrarienſi ſeſſ. IX. *Romana eccleſia univerſali eccleſia inferior eſt.* Si obvertas, *catholicae* nomen hodie vulgo tribui Romanæ eccleſiæ. *Reſp. a*) Nomini huic non ſubeſſe rem ipſam videlicet fidem catholicam, a qua in multis capitibus jampridem defecit. *b*) Honorificam illam adpellationem Romana eccleſia ſibi ipſi arrogavit propter ſpeciem quandam univerſalitatis externæ. *c*) Dicitur a nobis *catholica*, non quod revera talis a nobis habeatur, alias enim noſtræ confeſſioni ſtatim nuncium mitteremus, & in gremium Romanæ eccleſiæ promte concederemus, ſed quia vulgo talis eſſe putatur, ſed ex illorum hypotheſi, ſed ironice, quemadmodum & illi nos vocant *evangelicos*. *d*) Quemadmodum Hieroſolyma tempore Eſaiæ ſe vocabat *ſanctam civitatem*, Eſ. I. 21. ac tempore Chriſti ita adpellabatur ab evangeliſtis, Matth. IV. 5. cum tamen *facta eſſet meretrix*, ac quemadmodum Judæi tempore Chriſti & apoſtolorum vocabant ſe ipſos, & ab aliis etiam vocabantur *ſemen Abrahae*, non quod eſſent, ſed quod majores ipſorum fuiſſent, a quorum doctrina & pietate defecerant: ſic pontificii nomen catholicum a majoribus acceptum adhuc retinent, licet a fide majorum, id eſt, a confeſſione antiquæ Romanæ eccleſiæ defecerint, ut oſtendimus ſuperius. 5) Romana eccleſia propter urbis & epiſcopatus illius celebritatem dicebatur olim catholica *ſynecdochice*, erat enim præcipuum membrum catholicæ, quo nomine proprie non unius civitatis vel regionis, Romæ vel Italæ, ſed *univerſalis omnium temporum, locorum & populorum eccleſia intelligitur, quae per totum orbem diffuſa omnes ſanctos ante legem, ſub lege & ſub gratia complectitur*, teſte Gregorio lib. IV. epiſt. 38. Tandem vero illa honoris, dignitatis & ordinis prærogativa Romanæ eccleſiæ attributa degeneravit in poteſtatis, jurisdictionis & dominatus uſurpationem; (**) ac hodie plane in tyrannidem abiit, quam in eccleſiaſticis & ſecularibus Romanus Papa ſibi arrogat, ex quo Romanam ſuam eccleſiam catholicam vocat. At quid cum doctrina commune habet

(*) Ignatius ad Romanam eccleſiam ſcribens hoc praemittit πρόσρημα, τῇ ἐκκλησίᾳ, ἥτις προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου τῶν Ῥωμαίων. χωρίον autem eſt dioeceſis, ut adparet ex concilii Chalcedon. act. XV. GERHARDUS.

(**) De illa vero notione, qua eccleſiam catholicam Romana ſynagoga conſiderat ratione jurisdictionis, quam in omnes alias ſub unius capitis viſibilis communione ſibi adhaerentes habet, altum eſt in ſcripturis ſilentium. Neque ſubjectionem iſtam permittit ſororia, id eſt, aequalis neceſſitudo eccleſiarum, GERHARDUS.

habet dominatio? Si catholica dominatio facit eccleſiam catholicam, quid impedit, quo minus tempore florentis imperii Romani Romana ethnica dicatur fuiſſe catholica? Ut interim non dicam, plurimas eccleſias chriſtianas in Africa, in Ægypto, in Æthiopia eſſe, quæ ne quidem nomen Romani pontificis audiverunt, nedum ut tyrannidi ejus colla ſubmiſerint: plurimas item eccleſias eſſe, Græcas ſcilicet in Aſia, quasdam etiam in Africa, quæ dominationi ejus fortiter reſtiterunt: plurimas in Europa, quæ violentum dominationis illius jugum excuſſerunt.

§. CLIX. Monenda ſunt hoc loco tria: 1) Pontificios non eſſe contentos nomine catholico, ſed vocare ſe *Romano-catholicos*, id quod experti ſunt, qui in manus harpyarum, inquiſitorum ſcilicet, inciderunt. Atqui hac ratione oſtendunt, ſe non eſſe vere catholicos, quia eccleſiam adligant ad certum locum, videlicet Romam. Sive enim Romana eccleſia accipiatur pro Romanæ urbis eccleſia, ſive pro tota papæ ditione, non poteſt dici catholica, quia particulare nunquam eſt univerſale, ſpecies non eſt genus, membrum non eſt integrum corpus. 2) Illi, quibus eccleſiæ veritatem Bellarminus hoc loco unice vindicat, non ſolum vocantur catholici, ſed etiam *pontificii*. Si ergo nos propterea non ſumus catholici, quia vocamur Lutherani, illi itidem non erunt catholici, quia vocantur pontificii ac papani. (*) Si denominatio ab homine repugnat nomini catholico, utique etiam denominatio a papa illi repugnabit, quia papa eſt homo, niſi forte cum jure canonico dicere velimus, *papam eſſe Deum*. c. ſatis diſt. 96. Gloſſ. in verbo declaramus ad finem c. cum inter nonnullos extr. de verbor. ſignificat. *Papa Dominus Deus noſter*. Bellarminus non improbat nomen papiſtæ, *cum deducatur* (inquit) *a papa, qualis fuit Petrus & Chriſtus ipſe*. Reſp. nec Petrus nec Chriſtus fuerunt papæ, ut impudenter hoc loco Bellarminus adſerit, ſed uterque papalem in eccleſia denominationem interdixit. Si vel Chriſtus vel Petrus fuerunt papæ, unde factum, ut chriſtiani non fuerint ſtatim dicti papiſtæ? Si licet a papa nomen accipere, cur non etiam a Petro, qui ex ipſorum hypotheſi fuit papa, Petriani dici poſſent. Sed hoc improbat Paulus 1 Cor. III. 4. ac Athanaſius orat. III. cont. Arian. recte monet, *nos non a beatis Apoſtolis praeceptoribus noſtris adpellationes adeptos eſſe, ſed a Chriſto chriſtianos eſſe & nuncupari*. Auguſtinus in Pſ. XLIV. *Quotquot genuerunt apoſtoli*, (per verbum evangelii) *eos non Paulinos aut Petrianos, ſed chriſtianos nominabant*. Si rem ipſam expendere velimus, illi rectius a ſuo papa vocantur *papiſtae*, quam nos a Luthero *Lutherani*. Papam enim illi agnoſcunt pro eccleſiæ ſuæ capite, pro infallibili omnium controverſiarum judice, decreta illius ſine ulteriori ex ſcripturis examine & probatione amplectuntur, adeoque pro unico fidei ſuæ magiſtro illum habent: nos vero Luthero nihil tale tribuimus, ſeu doctrinam illius amplectimur, non quia a Luthero eſt profecta, ſed quia ſcripturis ſacris illam deprehendimus eſſe conſentaneam, ultima igitur fidei noſtræ reſolutio non fit in auctoritatem Lutheri, ſicut apud pontificios in ſcrinium papalis pectoris, ſed adtendimus voci Chriſti in ſcripturis ſonanti, ad quam fideli χειραγωγίᾳ ut miniſter Chriſti Lutherus nos deduxit. Subjungit Bellarminus, *ſe a nullis vocari papiſtas, niſi a Lutheranis in Germania & vicinis regionibus*. Reſp. ſic & nos non vocamur *Lutherani* & ſectarii, niſi a papiſtis & aliis ſectariis, frivolum igitur eſt ex ſolo nomine velle argumentum ducere; ſed ad rem ipſam accedendum: apud quos fides catholica ex tabulis ſacrarum litterarum catholicis eſſe cognoſcitur, illi vere ſunt catholici, non autem qui ab hominibus ſic adpellantur. (**) 3) Si de-

(*) Lorinus in Act. XX. 30. §. Unus eſt; *A papa papiſtas dici nec veremur, nec erubeſcimus, imo in eo egregium orthodoxæ fidei elogium teſtimoniumque libenter agnoſcimus ac profitemur*. Confer Reihingium in mur. Babylon. quam ipſe vocat civitatem ſanctam, fund. IX. pag. 226. & 227. GERHARDUS.

(**) Qui ſecundum apoſtolicam diſciplinam, evangelicamque doctrinam Patris & Filii & Spiritus ſancti unam

denominatio ab homine repugnat nomini catholico, cur monachi illorum ab Auguſtino vocantur Auguſtiniani, a Dominico Dominicani, a Franciſco Franciſcani? Certe Auguſtinus, Dominicus & Franciſcus fuerunt homines, jam vero illi non ſolum patiuntur ſuis conventiculis talia nomina imponi, ſed etiam in nominibus illis gloriantur. (*)

An eccleſia Lutheranorum ſit catholica?

§. CLX. Membrum *tertium*. Ex eo, quod vocamur Lutherani, Bellarminus colligit, *nos non eſſe catholicos, nec verae eccleſiae cives*. Reſp. 1) Nos hoc nomen minime nobis impoſuimus, ſed ab adverſariis nobis impoſitum diſcretionis cauſa ſano ſenſu eo nos adpellari permittimus. 2) Lutherus ipſe tom. II. germanic. Jenenſ. fol. 92. fac. 1. graviter monet, *ne quis Lutheranum ſe vocet hoc ſenſu ac reſpectu, ut Lutherum pro fidei magiſtrò & primo auctore habeat*, ergo hanc nominis Lutherani ſignificationem invita veritate Bellarminus nobis tribuit. (**) 3) Non dicimur a Luthero *Lutherani*, ſicut ab Ario olim dicti ſunt *Ariani*, a Neſtorio *Neſtoriani* &c. Lutherus enim non excogitavit novas doctrinas hæreticas, ſicut Arius & Neſtorius, ſed papalibus erroribus noviter in eccleſiam introductis ex verbo Dei monſtratis ac repudiatis ad antiquam fidem ca-

unam deitatem ſub pari majeſtate & ſub pia Trinitate credunt, jubentur amplecti nomen chriſtianorum catholicorum, Cod. de ſumm. Trin. tit. 1. §. Cunctos, hoc eſt, ſe profiteri catholicos. At noſtrae eccleſiae ſocii credunt unam Patris & Filii & Spiritus ſancti deitatem. Ergo. Porro: religio, quae fidei habet & univerſalitatem externam & internam, illa vere eſt catholica. At talis eſt noſtra orthodoxa. Sive enim univerſalitatem ſpectes *externam*, quae triplex eſt, loci, aetatis, temporis; ſive *internam*, quae in ipſa orthodoxia prophetica & apoſtolica conſiſtit, conſpicitur ea in noſtra eccleſia. GERHARDUS.

(*) Ambroſius in lib. de incarn. ſacram. cap. 9. tom. II. p. 186. de Arianis: *Quomodo negant magiſtrum, cujus inventum ſequuntur?* GERHARDUS.

(**) Lutherus tom. VI. Witeb. f. 372. *Wiewol ichs nicht gerne habe, daſs man die Lehre und Leute lutheriſch nennet, und muſs von ihnen leiden, daſs ſie Gottes Wort mit meinem Nahmen ſchænden; ſo ſollen ſie doch dem Luther die lutheriſche Lehr und Leute bleiben laſſen und zu Ehren kommen, wiederum ſie und ihre Lehre untergeben.* Tom. II. Jen. germ. f. 81. a. *an Hartmut von Kronenberg: Die Chriſten glauben nicht an den Luther, ſondern an Chriſtum ſelbſt, das Wort hat ſie, und ſie haben das Wort. Den Luther laſſen ſie fahren, er ſey ein Bube oder heilig, Gott kan ſo wohl durch Balaam als durch Eſajam, durch Caiphàm als durch S. Peter, ja durch einen Eſel reden, mit dem halte ichs auch, denn ich kenne auch ſelbſt nicht den Luther, will ihn auch nicht kennen. Ich predige auch nichts von ihm, ſondern von Chriſto. Der Teuffel mag ihn hohlen, wenn er kan. Er laſſe aber Chriſtum mit frieden bleiben, ſo bleiben wir auch wohl.* f. 92. a. *Wahr iſts, daſs du ja bey Leib und Seel nicht ſollt ſagen, ich bin lutheriſch oder papiſtiſch, denn derſelben iſt keiner für dich geſtorben, noch dein Meiſter, ſondern allein Chriſtus, und ſollt dich zu Chriſten bekennen. Aber wenn du es dafür hælteſt, daſs des Luthers Lehr evangeliſch, und des Papſts unevangeliſch ſey, ſo muſt du den Luther nicht ſo gar hinwerffen, du wirfſt ſonſt ſeine Lehre auch mit hin, die du doch für Chriſtus Lehre erkenneſt; ſondern alſo muſt du ſagen, der Luther ſey ein Bub oder heilig, da ligt mir nichts an, ſeine Lehre aber iſt nicht ſein, ſondern Chriſtus ſelbſt, denn du ſieheſt, daſs die Tyrannen nicht damit umgehen, daſs ſie nur den Luther umbringen, ſondern die Lehre wollen ſie vertilgen, und von der Lehre wegen taſten ſie dich an und fragen dich, ob du lutheriſch ſeyſt, hie muſt du wahrlich nicht mit Rohrworten reden, ſondern frey Chriſtum bekennen, es hab ihn Luther, Claus, oder Georg geprediget, die Perſon laſs fahren, aber die Lehre muſt du bekennen.* Confer. tom. II Jenenſ. fol. 104. *von beyderley Geſtalt der Sacram.* Tom. IV. Jenenſ. fol. 317. a. *Der Luther ſelbſt will nit lutheriſch ſeyn, ohn ſo fern es die heil. Schrift rein lehret.* Tom. eodem fol. 541. a. ex Pſ. VII. *Iſt doch mein herzlich Bitt und Wunſch, mein fleiſsiges Lehren und Schreiben nichts anders, denn dahin gerichtet, daſs der elende Hauf deines Volks, ſo durch Menſchenträume und Secten ſo jæmmerlich zertrennet und verirret, wiederum zu dir bekehret würde, in dem einigen Glauben und Geiſt dich erkennen als ihren einigen Hirten und Meiſtern, um welcher willen ich auch noch bitt, du wolleſt dich und dein Wort erhöhen und erhalten durch unſer Amt, auf daſs ſie bey dir und um dich in ſolchem einigen Glauben bleiben mögen, denn ich ja nicht*

tholicam nos revocavit. Denominamur igitur vel potius denominari nos patimur a Luthero, non ut novæ hæreſeos doctore, quo modo ab Ario dicebantur olim *Ariani*, a Neſtorio *Neſtoriani* &c. nec ut novæ regulæ inventore, quo modo a Franciſco dicuntur *Franciſcani*, a Dominico *Dominicani* &c. ſed ut antiquæ fidei adſertore, papiſmi everſore & eccleſiarum repurgatore divinitus excitato. 4) Cum enim Romana eccleſia & ejus adſeclæ monſtratam ex ſcripturis evangelicam veritatem agnoſcere nollent, ſed errores inveteratos ſtilo & pilo propugnare pergerent, catholico nomine ſibi ſolis arrogato, inde factum, ut διακρίσεως cauſa nomen evangelicum & Lutheranum nobis cederet, ut noſtra eccleſia ab illorum cœtibus non fidei ſolum profeſſione, ſed etiam nominis diſcretione ſejungeretur. *Lutherani* ergo dicimur, quia amplectimur doctrinam illam, quam Lutherus divinitus excitatus erroribus papalibus diu immerſam in lucem iterum protulit, & contra papiſtas fortiter propugnavit. 5) Ac talem ab homine denominationem non pugnare cum nomine catholico & chriſtiano, oſtendit res ipſa; oſtendit etiam veteris eccleſiæ hiſtoria, in qua orthodoxi ab Arianis vocati ſunt *Athanaſiani*. Cumprimis vero luculenter illud probat Chryſoſtomus homil. XXXIII. in Acta circa finem: tom. III. p. 438. c. d. *Numquid ſcindimur ab eccleſia? Num ab hominibus cognomen habemus? Numquid nobis dux quidam eſt, ſicut illi Marcion, & illi Manichaeus, huic Arius, alteri vero alius haereſeos dux? Quod ſi & nos agnominationem cujusdam ſortimur, ſed non ut ab haereſium principibus, ſed ut ab his, qui praeſunt nobis & gubernant eccleſiam. Non habemus doctores ſuper terram, abſit, unum habemus in cœlis. Et illi, inquit gentilis, eadem praetexunt. Sed adſiſtit nomen accuſans illos & obturans nomina &c.*

Hæretici nomen quot modis accipiatur.

§. CLXI. Quia vero Bellarminus & hic & alibi paſſim nos vocat *haereticos*, catholicorum & chriſtianorum nomine indignos, ideo nominis hujus ambiguitas explicanda eſt (*). Aut enim accipit vocabulum in ea ſignificatione, quæ eſt vera, genuina & propria, ſcripturis ſacris

geſucht habe, daſs ſie an mir hangen ſollten, oder ich ehrlich und hoch werde, ſondern zu dir hab ich ſie geweiſet und an dich gehänget, daſs du hoch und empor, herrlich und löblich unter ihnen ſeyn ſollteſt. Dergleichen ſag ich auch, ſpricht er in der Auslegung über das VII. cap. Joh tom. II. Isleb. ſol. 229. a. *Das Evangelium iſt mein, zu unterſcheiden der anderen Predige, Lehre, die ſonſt meine Lehre nicht haben, darum ſage ich, das iſt meine des Luthers Lehre, und ſage doch auch, es iſt nicht meine Lehre, ſie iſt nicht in meiner Hand, ſondern GOttes Gabe.* Vide locum *in den Wechſelſchriften der Darmſtädtiſchen* pag. 79. GERRARDUS.

(*) Conſtat, haereſin aliter ſumi in ſenſu *theologico*, proteſtantibus adoptato, ubi denotat *errorem fundamentalem cum pertinacia voluntatis conjunctum*; aliter in ſenſu *juris canonici*, quem retinet eccleſia Romana, orthodoxiam ſibi unice tribuens, omnesque eos *hæreticos* vocans, qui ab articulis fidei in Romana eccleſia a pontificibus vel conciliis ſtabilitis diſſentiunt; aliter denique in ſenſu *juris civilis*, & quoad *effectus civiles*, haereſi ſuperadditos, ubi deſignat diſſenſum conſtantem a religione publice adprobata, quae hoc ipſo ſenſu *civili orthodoxia* vel *religio dominans* adpellari poteſt. In imperio Romano-germanico *hæreticus* (ſignificatu *politico*) is dicitur, qui nec eccleſiae *Romanæ*, nec *reformatæ*, nec *noſtræ* eſt addictus, ac proinde beneficiis *inſtrumento pacis Weſtphalicæ* ſanctis, gaudere haud poteſt. Proinde triplex haec, quam modo commemoravimus, eccleſia non eſt *hæretica*, ſignificatu *politico*. Quod ſpeciatim ad proteſtantium attinet eccleſiam, ea inſimul talis non eſt, ſignificatu *theologico*. Legenda, quae de haereticis diſſeruit illuſtris BOEHMERUS in *jure eccleſiaſt. proteſtantium tom. IV. libr. V. tit. VII. p. 813. ſeqq.* qui & p. 1001. obſervat, hodie in Germania *hæreſin* & *orthodoxiam* unice in ſenſu *civili* aeſtimari debere, poſtpoſitis prorſusque repudiatis juris *canonici* doctrinis, quibus in hocce argumento dicam ſcripſerunt, qui *tolerantiæ religioſæ* proſpexerunt in tranſactione Osnabrugenſi. Ita enim, ſecundum hanc tranſactionem in imperio tolerandæ ſunt tres religiones, Romana, reformata & noſtra, ut neutri *hæreſeos* nota in effectu juris *civilis* obiici queat.

ſacris (*) & patribus uſitata, (**) ut ſit contra regulam fidei perverſa ſententia pertinaciter defenſa, & tum negamus nos eſſe hæreticos; aut in ea ſignificatione, quæ in officina Romana primum cuſa eſt, ut hæreticus ſit, qui non obtemperat ſingulis papæ decretis, & tum libenter fatemur, juxta hanc definitionem papalem nos eſſe hæreticos. Tertullianus de præſcript. cap. 37. *Unde extranei aut inimici apoſtolis niſi ex diverſitate doctrinae, quam unusquisque de ſuo arbitrio adverſus apoſtolos aut protulit aut recepit.* Auguſtinus lib. XVIII. de civ. Dei cap. 51. *Qui in eccleſia Chriſti morbidum aliquid pravumque ſapiunt,* (alias ſentiunt) *ſi correpti ut ſanum rectumque ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuaque peſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, haeretici ſunt.* Hanc deſcriptionem hæreticorum ſi nobis tribuere velint pontificii, demonſtrare eos prius oportet, quod a doctrina ſana & apoſtolica ſeceſſionem fecerimus. c. Hæreticus &c. Dixit. 24. q. 3. definitur hæreticus, qui *temporalis commodi, & maxime vanae gloriae principatusque ſui cupiendi gratia falſas ac novas opiniones gignit & ſequitur.* (***) Hanc definitionem non nobis, ſed papiſtis convenire, late oſtendit Vergerius in ſcholiis in litteras papæ ad ſenatores laicos regni Poloniæ. Idem judicium de illa definitione hæreretici, quæ traditur part. II. decret. cauſ. 24. q. 3. cap. 30. *Qui non ad propheticas voces, non ad apoſtolicas litteras, non ad evangelicas auctoritates, ſed ad ſe ipſos recurrunt, magiſtri erroris exiſtunt:* quæ definitio non nobis, ſed pontificiis convenit. Imperatores Gratianus, Valentinianus & Honorius ſtatuerunt, *ut haereticorum numero habeatur, qui vel levi argumento a judicio catholicae religionis ac tramite detecti fuerint deviare.* leg. 2. C. de hæret. ubi per *tramitem* & *judicium* catholicæ religionis intelligitur *regula fidei*, ut ex Acurſio & Saliceto probat Dauthius de teſtam. f. 300. ac neceſſario addendum, quod non quævis deviatio a fidei regula faciat hæreticum, ſed ea ſolum, quæ cum pertinacia conjuncta eſt & fundamentum fidei convellit. Auguſtinus epiſt. CLXII. *Qui ſententiam ſuam quamvis falſam atque perverſam nulla pertinaci animoſitate defendunt, praeſertim quam non audacia praeſumtionis ſuae pepererunt, ſed a ſeductis atque in errorem lapſis parentibus acceperunt, quaerunt autem cauta ſolicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint. nequaquam ſunt*

(*) In ſcripturis ſacris vox *hæreſis* duplici ſignificatu uſurpatur. Nonnunquam enim ſenſus ejus eſt indifferens, ita ut quamvis ſectam ſignificet, veluti *Act. V.* 17. *XV.* 5. *XXIV.* 5, 14, *XXVI.* 5. *XXVIII.* 22. atque hoc ſenſu præcipue a philoſophis vox eſt deſumta, qui jam olim in varias diviſi erant αἱρέσεις, ſive ſectas. Interdum vero in malam partem ſumitur & perverſum ſectæ ſtudium *Gal. V.* 25. ſchismataque 1. *Cor. I.* 10, 11. 12. *XI.* 19. aliquando & cum doctrinis perniciosis conjuncta infert, 2 *Petr. II.* 1. ubi monet apoſtolus, ejusmodi *hæreticos*, qui non tantum errores fovent, ſed & pravis aguntur adfectibus, devitandos, vinculumque fraternitatis cum ipſis rumpendum eſſe, *Tit. III.* 10. Vide, quae de varia hujus vocis acceptione adnotarunt Calixtus *de hæreſi* p. 3. *ſeqq.* cancell Pfaffius in diſſertat. *de articulis fidei fundamentalibus*, p. 31, 32. itemque in *den academiſchen Reden über das Kirchen-Recht*, *cap. VI.* § *VIII.* p. 113. *ſeqq.*

(**) Legenda, quae de haereſi ex mente patrum erudite diſſeruerunt Suicerus in *theſauro eccleſiaſt.* tom. I. p. 119, 120, atque Binghamus in *originibus eccleſiaſt. vol. I. p.* 33. *ſeqq.* ubi adductis Tertulliani, Lactantii, Hieronymi aliorumque teſtimoniis comprobavit, haereticos chriſtianis olim non fuiſſe adnumeratos.

(***) c. Haereſis 24. q. 3. *Quicunque aliter ſcripturam intelligit, quam ſenſus Spiritus ſancti flagitat, a quo ſcripta eſt, licet de eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus adpellari poteſt, & de carnis operibus eſt eligens, quæ pejora ſunt.* c. Qui in eccleſia ibidem: *Hæretici eſſe dicuntur, qui quod prave ſapiunt, contumaciter defendunt.* Toletus lib. IV. inſtruct. ſacerd. cap. 3. *Hæreſis eſt error pertinax hominis chriſtiani, fidei catholicæ ex parte contrarius.* Sunt igitur quatuor ad haereſin neceſſaria, 1) error in intellectu, 2) ut error illius ſit fidei contrarius. Non enim omnis error haereſis eſt. Thomas II. 2. q. 11. art. 2. 3) ut error ille fidei contrarius ſit cum pertinacia in voluntate conjunctus: 4) ut ille, qui errat, ſit chriſtianus, id eſt, eccleſiae per baptiſmum incorporatus. Auguſtinus de util. cred. cap. 1. diſtinguit inter *hæreticum*, & eum, *qui credit hæretico.* Gerhardus.

ſunt inter haereticos deputandi. Hæreſi eo modo definitæ opponitur doctrina catholica, quæ regulam fidei incorruptam retinet, & ut imperator definit novell. 115. §. *Si quis, quae quatuor ſancta concilia, Nicaenum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum primum & Chalcedonenſe amplectitur.* Sozomenus lib. VII. hiſt. eccleſ. cap. 4. *Declarabat imperator Theodoſius ſe velle, ut illorum duntaxat eccleſia diceretur catholica, qui Trinitatem divinam aequali honore colerent: qui diverſum ſentirent, eos haereticos adpellari debere.* Atqui nos haudquaquam diſceſſimus a fidei regula, vel a quatuor illorum conciliorum canonibus; nec fidem Trinitatis abnegavimus, inde quidam epiſcopus Germanus ſplendore generis, & auctoritate conſpicuus, in comitiis Auguſtanis anno 1530. celebratis, in publico imperii conſeſſu dixit, *Lutheranos non poſſe pro haereticis haberi ac damnari, cum nullum chriſtianae fidei articulum negent*, referente Oſiandro conc. VII. contra Feucht. p. 214. Sed eſt alia quædam hæretici definitio, quam Romanenſes ſuo excogitarunt arbitratu. Lucius papa c. ad abolendam hæreſ. *Univerſos qui de ſacramento corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel de baptiſmate, ſeu de peccatorum confeſſione, matrimonio vel reliquis eccleſiaſticis ſacramentis aliter ſentire aut docere praeſumunt, quam ſacroſancta Romana eccleſia praedicat & obſervat, & generaliter quoscunque eadem Romana eccleſia vel ſinguli epiſcopi per diœceſes ſuas cum conſilio clericorum, vel clerici ipſi ſede vacante cum conſilio, ſi oportuerit, vicinorum epiſcoporum haereticos judicaverint, vinculo perpetui anathematis innodamus.* Idem repetitur c. excommunicamus extr. eod. tit. &c. Principes 23. q. 5. ac cauſa hujus definitionis redditur c. ſi inimicus 11. q. 3. quia *non ſit dignus, qui ſolis luce fruatur, cui papa eſt inimicus.* Gloſſa in c. Nulli. diſt. 19. itidem definit eſſe hæreticum, *qui non in omnibus & ſingulis obtemperat decretis papae, vel non credit iis omnibus, quae in eccleſia Romana pro veris tradita ſunt.* Hanc definitionem comprobat etiam praxis eccleſiæ Romanæ, quæ ad rogum damnat illos, qui contra papæ decreta veſcuntur carnibus die prohibitio, qui legunt ſcripturas lingua vernacula, qui nolunt miſſas audire &c. Sed hæc regula eſt valde irregularis & incerta, cum papæ decreta non ſint principia, ſed ex alio principio videlicet ſcriptura ſacra probari debeant. Accedit, quod papa ſæpe decernat credenda commenta futilia & nugatoria. Canonizavit librum conformitatum Franciſci, (*) in quo f. 234. col. 3. hæretici dicuntur, *quotquot non credunt nugaciſſimis illis nugis imo blaſphemiis de Franciſco relatis.* Sic papa definivit eccleſiæ credendum, *quod Dominicus plura miracula ediderit, quam Chriſtus & omnes ejus apoſtoli, ac quod ipſo nemo major in terris exſtiterit*, referente Antonino Florentino in hiſtoria Dominici. Aventinus lib. III. annal. refert, quod Zacharias papa epiſcopum quendam Germanum nomine Virgilium mathematicis artibus eruditum hæreſeos damnaverit, quod *antipodas eſſe* ſtatuerit. In hac

(*) Liber hic *conformitatum S. Franciſci cum Jeſu Chriſto*, cujus ſupra mentionem fecit Gerhardus, abſurdiſſimam illam de *ſtigmatibus*, ſive quinque vulneribus ab ipſomet Chriſto in monte Alverno Francisco impreſſis, fabulam, aliasque nugas fide humana majores, continet. Editus fuit a Bartholomæo Albizio, Franciſcani ordinis monacho Piſano, adplaudentibus ejus ſodalibus. Sed quod eccleſiae Romanae praeſul & quidem Gregorius IX. publice adprobaverit, ſeu, ut laudatiſſ. Gerhardus ſupra ſcribit, *canonizaverit* librum huncce famoſum, id quidem minime probabile viſum eſt viris quibusdam eruditis, quorum veſtigia legit b. Weismannus in *introd. in memorabilia eccleſiaſt. hiſtoriae ſacr. nov. teſt. tom. I. p. 1047, & 1048.* edit. nov. Produxit tamen Lucas Waddingus in *annalibus minorum, ſeu trium ordinum, a ſancto Franciſco inſtitutorum*, & quidem *tom. VIII. & IX.* nonnullas pontificum Romanorum litteras, quibus fabulae iſti modo recenſitae de *ſtigmatibus Franciſci* fidem adhibendam eſſe praecipitur. Adeat, qui plura hanc in rem legere voluerit Waddingi *libr.* modo *excitatum tom. IX. p. 158.* Petr. Baelii *dictionaire hiſtorique & critique, tom. II.* voce *Francois*, itemque *le noveau diction. hiſt. crit. tom. I.* voce *Albicius*, nec non Jo. Albert. Fabricii *bibliotb. latin. medii ævi, tom. I. p. 131.* & Jo. Georg. Schelhornii *amœnit. litterar. tom. III. p. 160.*

e ſignificatione ſi accipiatur *haereſeos* vocalum, haud inviti fatemur, nos eſſe hæreti[ci]s, neque enim omnibus decretis papæ obnperamus, nec credimus omnibus illis, quæ eccleſia Romana pro veris habentur; ſed verbo Dei de his inquirimus: nec inficias us eſſe antipodas, cum demonſtrationibus thematicis & evidentia rationum convincamur: nec fidem adhibemus ſonoris illis de Franciſco nugis. Patiamur igitur nos dici hoc ſenſu hæreticos, quia ſeparamus pretioſum a vili Jer. XV. 19. ac αἱροῦμεν eligimus, quod verum & pretioſum, ſpreto mendacio ac vili: (*) Pontificii contra ſunt hæretici, quia eligunt mendacium pertinaciter repudiata divina veritate.

Sectio II.

DE SECUNDA ECCLESIÆ NOTA A BELLARMINO ADSIGNATA, VIDELICET ANTIQUITATE ECCLESIÆ.

...um antiquitas ſit nota eccleſiæ.

§. CLXII. Membrum *primum*. Sitne *antiquitas* genuina & propria eccleſiæ nota? Reſp. 1) Antiquitas eſt *vera κατ' ἀλήθειαν* talis, vel *adparens κατὰ δόξαν* talis. 2) ...ntiquitas eſt vel *prima*, quæ originem ſuam ... Deum ipſum ſive divinam revelationem referre poteſt, vel *poſt primam orta*, quæ poſt ...vinam patefactionem ſubingreſſa aliquot ſe...lis duravit. 3) Antiquitas vel *conjunctam* ...bet *doctrinae cœleſtis veritatem ac ſinceritatem*, vel *ab ea eſt ſejuncta & ſeparata*. Hiſce ...ſtinctionibus præmiſſis dicimus antiquitatem, ...uæ opinione duntaxat talis, quæ non poteſt ...iginem ſuam referre ad divinam revelationem, ...uæque non habet conjunctam doctrinæ cœleſtis ...eritatem ac ſinceritatem, eam inquam antiquitatem non eſſe genuinam & propriam eccleſiæ ...otam, id quod ſequentibus demonſtramus ...gumentis. I) Divino præcepto jubemur ſcrutari, num antiquitas, quæ prætenditur, ſit vera & prima antiquitas conjunctam habens divinæ revelationis originem & doctrinæ cœleſtis veritatem. Ergo antiquitas ſola ...t per ſe non eſt nota eccleſiæ. *Antecedens* patet. Ezech. XX. 18. *Edixi filiis illorum in deſerto: in ſtatutis patrum veſtrorum nolite ambulare, & judicia illorum ne obſervetis, nec idolis illorum polluamini.* v. 19. *Ego ſum Jehova Deus veſter, in praeceptis meis ambulate, & judicia mea obſervate, ac facite ea.* Doctrinæ Chriſti & apoſtolorum novitatis crimen objiciebatur: Marc. I. 27. exclamant Judæi: τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; *Quaenam haec eſt nova doctrina*? Act. XVII. 19. Athenienſes ad Paulum dicunt: *Poſſumusne ſcire, quaenam ſit nova illa, quae a te proponitur, doctrina*? Sed hæc erat novitas duntaxat adparens, quæ videbatur talis illis, qui erroribus veteribus erant innutriti. Quemadmodum igitur vere fidelium erat, ab externa illa novitatis ſpecie animos & oculos avertere, ac veram antiquitatem in ſacris litteris inquirere, ſicut Berhoenſes hoc nomine commendantur, Act. XVII. 11. quod de doctrina Pauli & Silæ *ex ſcripturis*, non autem ex adparentis antiquitatis ſpecie judicium fecerint: ita quoque nobis adhuc incumbit, non moveri ſpecioſo antiquitatis prætextu, ſed ex ſcripturis de unaquaque doctrina, an vere antiqua ſit, judicare. Matth. XIX. 3. Phariſæi in quæſtione de divortiis provocant ad antiquitatem, quod per multa ſecula in populo Judaico illa fuerint uſitata, ſed Chriſtus revocat eos ad veram & primam antiquitatem in ſacris litteris deſcriptam; v. 4. *ab initio non fuit ſic*, ſuo igitur docet exemplo, in quæſtionibus fidei nullam diuturnæ conſuetudinis, adparentis antiquitatis vel præſcriptionis cujuſdam habendam eſſe rationem, ſed ex ſacris litteris, quæ ſunt omnium antiquiſſimæ, veritatem eſſe inveſtigan-

...rgumenta noſtræ negativæ.

(*) Act. XXIV. 14. *Confiteor tibi, quod ſecundum hanc ſectam, quam vocant hæreſin, ſervio Deo patrio credens omnibus, quae in lege & prophetis ſunt ſcripta.* Gerhardus.

gandam. II) Quod eccleſiæ non convenit ſemper, non eſt genuina & propria eccleſiæ nota. Ratio patet ex definitione proprii. Atqui antiquitas non convenit eccleſiæ ſemper & perpetuo. Ergo antiquitas non eſt genuina & propria eccleſiæ nota. *Adſumtum* conſtat, quia fuit tempus, quo eccleſia vera nondum erat antiqua. Sive enim eccleſiam vet. teſt. reſpicias; illa principium habuit in Adamo; ſive nov. teſt. eccleſiam reſpicias, illa initium habuit tempore Chriſti & apoſtolorum, unde inferimus hoc modo: Quo tempore res ſuum ſortitur initium, eo nondum eſt antiqua. Sed eccleſia vet. teſt. tempore Adami; eccleſia nov. teſt. tempore Chriſti & apoſtolorum ſuum ſortita eſt initium. Bellarminus lib. IV. de eccleſ. c. 5. §. ſed in. *chriſtiana religio jam recens nata mox oppugnata fuit a ſcribis & Phariſaeis;* ubi ipſemet infantiam quandam religionis chriſtianæ agnoſcit. Ergo tum nondum fuit antiqua. Jeſuitæ hodie gloriantur, quod in novis inſulis multas conſtituant & fundent eccleſias. Eæ vero non ſunt antiquæ, ſed novæ, num vero propterea dicent, non eſſe veras? Si reſpondeant, propter conſenſum cum antiqua catholica eccleſia eas eſſe antiquas; reſpondemus, id longe rectius de noſtris eccleſiis dici poſſe, quod cum antiqua catholica & apoſtolica eccleſia conſentiant, id quod ex ſcriptis apoſtolicis in ſingulis confeſſionis noſtræ articulis demonſtrare parati ſumus. Deſinant igitur novitatis adcuſatione nos premere. Præterea quærimus, in quo tandem novæ ac recentes illæ eccleſiæ cum antiqua catholica eccleſia conſentiant? certe non in temporis antiquitate, quia ante annos non ita multos ſunt plantatæ. Ergo in doctrinæ veritate. At ex eo conſequetur, doctrinæ veritatem, non autem temporis antiquitatem eſſe eccleſiæ notam, & veritatem eccleſiæ æſtimandam eſſe ex veritate doctrinæ, quæ eſt quaſi anima antiquitatis, abſque qua antiquitas eſt cadaver anima deſtitutum. Illa eſt vera antiquitas, quæ reſpicit *antiquum illum dierum*, Dan. VII. 13. quæ divinam habet originem, & cum veritate doctrinæ eſt conjuncta. III) Quod non convenit ſoli eccleſiæ, non eſt genuina & propria illius nota. Ratio adſerti manifeſta eſt ex definitione proprii. Jam vero antiquitas non convenit ſoli eccleſiæ. Ergo antiquitas non eſt genuina & propria eccleſiæ nota. *Adſumtum* conſtat primo ex eo, quod Auguſtinus in libris de civitate Dei oſtendit, jam inde ab initio generis humani fuiſſe *duas civitates, Dei & diaboli*: ſecundo ex gentilium exemplo. Illi enim in ſuis contra chriſtianos diſputationibus perpetuo ad antiquitatem provocarunt. Juſtinus apol. II. p. 66. ethnicis tribuit, quod *dixerint τὰ παλαιὰ ἔθη καλὸν εἶναι τηρεῖν.* Symmachus ethnicus in epiſtola ad Theodoſium, quæ exſtat apud Ambroſium libr. III. epiſt. 30. *Si longa aetas auctoritatem religionibus conciliat, ſervanda eſt tot ſeculis fides, & ſequendi ſunt nobis parentes, qui ſecuti ſunt feliciter ſuos.* (*) Sed enim quod epiſt. 32. Ambroſius huic argumento Symmachi reſpondet, idem pontificiis reſponſum volumus: *Reprehendit meſſem, quia ſera fœcunditas eſt; reprehendit vindemiam, quia in occaſu anni eſt; reprehendit olivam, quia poſtremus eſt fructus. Meſſis noſtra fides eſt, quae ab ortu mundi manebat in ſanctis, ſed poſtrema aetate ſe diffudit in populos, exploſa igitur ea opinione, quae ante convaluit, id quod erat verum, jure praelatum eſt.* Lactantius libr. II. inſtitut. divin. cap. 6. p. 88. de gentilibus ſic ſcribit: *Hae ſunt religiones, quas ſibi a majoribus ſuis traditas pertinaciſſime tueri ac defendere perſeverant, nec conſiderant quales ſint, ſed ex hoc probatas atque veras eſſe confidunt, quod eas veteres tradiderunt, tantaque eſt auctoritas vetuſtatis, ut inquirere in eam ſcelus eſſe ducant.* (**) Auguſtinus lib. de quæſt. vet. & nov. teſt. q. 114. *Pagani* 'anti-

(*) *Romam nunc putemus adſiſtere, atque his vobiscum agere ſermonibus: Optimi principes patres patriæ, reveremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit, ut utar ceremoniis avitis. Neque enim pœnitet. Vivam more meo, quia libera ſum. Hic cultus in leges meas orbem redegit.* Gerhardus.

(**) Cæcilius, orator paganus, apud Minutium Felicem: *Quanto*

tiquitatis cauſa verum ſe tenere contendant.
ia quod anterius eſt, inquiunt, falſum eſſe
n poteſt, quaſi antiquitas aut vetus conſue-
do praejudicet veritati. Et paulo poſt: *Hic eſt*
s diabolicus, ut per antiquitatis traducem com-
ndetur fallacia. (*) Arnobius libr. I. adv.
ntes p. 47. *Antiquiora, inquitis,* (vos
ntiles) *noſtra ſunt, ac per hoc & fidei &*
ritatis pleniſſima, quaſi vero errorum non
tiquitas pleniſſima mater ſit, & non ipſa pe-
rerit res eas, quae turpiſſimas Dei notas
nominioſis concinnaverunt in fabulis? ante
illia enim annorum decem non potuerunt fal-
& audiri & credi; & non ſimilimum veri
, fidem vicinis & finitimis, quam ſpatio-
m ineſſe longinquitate diſtantibus? (**) Cum
ochardus rex Phriſonum circa annum Domi-
i 720. baptizandus eſſet, & pedem unum ſa-
o lavacro jamdum intinxiſſet, quæſivit: *Ubi-*
m major pars ſuorum anteceſſorum conſtituta
ſet, in inferno, an in paradiſo? & audiens, *plu-*
res eſſe in inferno; mox intinctum pedem retra-
hens, *rectius eſt*, dixit, *plures quam pauciores ſe-*
qui. Nimirum hæ fuerunt perpetuæ gentilium
de antiquitate religionis ſuæ gloriationes, quibus
Ambroſius, Auguſtinus, Arnobius & alii ex ve-
teribus reſponderunt, *non ex antiquitate, ſed*
ex veritate religionem quamque aeſtimandam.
Idem nos reſpondemus pontificiis, imo quod
ipſi reſpondent Indis ad fidem chriſtianam
convertendis, idem ſibi reſponſum ſtatuant a
nobis. Xaverius Jeſuita libr. IV. epiſt. 1. *In-*
di ne chriſtiani fierent, cauſam hanc adfere-
bant, ſe a majoribus ſuis ſemper deorum culto-
res exſtitiſſe, ſacerdotibus ſuis Bonziis pluri-
ma largitos eſſe &c. Acoſta libr. II. de ſalut.
Indior. procur. c. 18. *Difficilimum nobis apud*
Indos fidei impedimentum ex ipſa inveterata
conſuetudine proficiſcitur, ubique ſane conſue-
tudo magnas vires habet, ſed apud barbaros
maximas. Tertio ex eo, quod corruptelæ,
ſuperſtitiones & hæreſes complures de antiqui-

Quanto venerabilius ac melius antiſtites veritatis majorum excipere diſciplinam, religiones traditas colere, deos, quos a parentibus ante imbutus es timere, quam cognoſſe familiarius, adorare; nec de numinibus ferre ſententiam, ſed prioribus credere? Chryſoſtomus in 1 Cor. homil. VII. *Fertur Plato, quamvis certo eorum intelligeret errorem, qui deos colerent, ſolemnitatibus tamen & aliis eorum ceremoniis condeſcendiſſe, ut puta qui conſuetudini repugnare non poſſet. Quod re ipſa a magiſtro* (Socrate) *didicit, qui ſuſpectus quædam circa religionem innovaſſe, tantum abfuit, ut quod vellet, adſequeretur, ut & vita quamvis defenſus, excideret. Quot autem & in præſentia videmus homines a priori ſua opinione in impietate perſeverantes, qui gentilitatis adcuſati cum nulla ſe poſſint ratione defendere patres, avos & proavos in ſuam adducunt adcuſationem? Propterea quidam ſcriptorum ſecundam naturam conſuetudinem adpellaverunt, quæ cum in dogmatibus eſt, longe firmior efficitur. Nam facile eſt quidvis aliud mutare, quam religionem & conſuetudinis reverentiam.* Gerhardus.

(*) Iſidorus lib. II. epiſt. 46. ethnico cuidam objicienti, *evangelium novam quandam atque de veteri diſcedentem conſuetudinem eſſe*, reſpondet: *Neque enim grave eſt aut ſceleratum aliquid innovare, cum utilitas novitati conjuncta eſt: non enim noxia & utilia temporis diuturnitate perpenduntur: verum id explorandum eſt, an in antiquioribus rebus vitium inveniatur, an contra in recentioribus virtus reperiatur:* Gerhardus.

(**) Idem Arnobius libr. II. contra gentes p. 55. p. 117. *Cum de novitate loquimini religionum noſtrarum, veſtræ vobis in mentem non veniunt, nec curatis inſpicere, quando exorti ſint dii veſtri, quas origines habeant, quas cauſas, vel ex quibus proruperint emicuerintque radicibus. Cujus autem eſt pudoris, quin imo inverecundiæ cujus, quod agere te videas, in eo alterum reprehendere? maledicti & criminis loco dare ea, quæ in te poſſunt reciprocata viciſſitudine retorqueri? &c.* Lib. eodem: *Religionis auctoritas non eſt tempore metienda &c.* Pergit Arnobius: *Sed quod agimus nos, novum eſt; quod autem vos, priſcum eſt & nimiæ vetuſtatis. Et quid iſtud aut vos juvat, aut noſtram cauſam rationemque contriſtat? Nova res eſt, quam gerimus, quandoque & ipſa vetus fiet: vetus, quam vos agitis, ſed temporibus, quibus cœpit, nova fuit ac repentina. Religionis autem auctoritas non eſt tempore æſtimanda, ſed numine: nec colere qua die, ſed qui cœperis, convenit intueri. Ante quadringentos annos religio, inquit, veſtra non fuit & dii veſtri non fuerunt ante millia annorum duo.* Pag. 119. *Omnipotens & primus Deus novella vobis videtur res eſſe, & qui eum venerantes colunt, inauditas, incognitas, repentinas agitare atque inducere religiones? Eſtne illo antiquius quidquam, aut quod eum præcedat re, tempore, nomine, poteſt aliquid inveniri? nonne ſolus ingenitus, immortalis, & perpetuus ſolus eſt? &c.* Gerhardus.

tate gloriari fuerint ſolitæ, contra vero novitatis crimen veræ doctrinæ fuerit objectum. Homines antediluviani Noachum; Sodomitæ Lothum, juſtitiæ præconem, audire noluerunt, procul dubio, quia novam & ab illa, quæ longa annorum ſerie uſitata fuerat, diverſam doctrinam proponere viſi fuerunt. Moſen repudiarunt Ægyptii, quod novos cultus videretur docere. *Quis eſt Dominus*, inquit Pharao Exod. V. 2. *ut audiam vocem ejus & dimittam Iſrael? neſcio illum Dominum.* Idololatria Iſraelitica antiquitatis titulo contra prophetas ſuperbivit, cultus Baaliticus antiquitatis ſchemate ſeſe venditavit, contra vero prophetæ divinitus excitati ad reformandam idololatriam novatores audire coacti fuerunt. Samaritani ad antiquitatem provocabant in ſuis adverſus Judæos diſputationibus. Carol. Sigonius libr. II. de republica Hebræor. cap. 6. *Eligebat Deus duas urbes cultus ſui, Silo in Samaria, & Ieruſalem in Iudaea, in illa tabernaculum; in hac templum ſuum conſtituebat, rejecta Silo diligebat Ieruſalem. Samaritae nihilominus cultus divini laudem ſibi vindicabant, eo quod in Silo primum invocatum eſſet nomen Domini. Iudaei contra ad ſe id decus trahebant, eo quod poſtea Deus Sionem, id eſt, Hieroſolymam Silo praepoſuiſſet.* Corn. Janſenius in c. IV. Johannis: *Mulier Samaritana pro antiquitate loci divini cultûs contendebat, & objiciebat exemplum Abrahae & patriarcharum.* Patres noſtri, *inquit*, adoraverunt in hoc monte. *Iudaei vero ſe prophetarum & verbi divini* (NB.) *auctoritate ſuum cultum tuebantur. Samaritani contra ſibi videbantur antiquitatis veſtigiis inſiſtere.* Phariſæi repudiarunt Chriſtum, quod videretur novam doctrinam adferre &c. Nemo igitur antiquitatis ſpecie ſeſe decipi, aut novitatis objectione in fide turbari patiatur, ſed ex ſcriptis propheticis & apoſtolicis inquirat, quænam ſit vera antiquitas ad divinam revelationem ſuam referre potens originem & doctrinæ ſinceritatem habens conjunctam. Quemadmodum ſub eodem militari ſigno progredientibus non adſpiciendus eſt ſecundus aut tertius, qui proxime antecedit, quorſum illi greſſum inſtituant, verum ſupra omnes ad ipſum vexillum intendendi ſunt oculi: ſic nobis in militante eccleſia ſub Chriſti ſigno per ſucceſſiones ſeculorum pugnantibus non ad illos majores, qui proxime nos præceſſerunt, & quid illi inſtituerint, reſpiciendum; verum ſupra omnes ad ipſum Chriſtum, tanquam unicum militantis eccleſiæ ſigniferum, mens elevanda erit. Quemadmodum ad ipſum fontem recurrendum, ſi rivulus fluat turbidus: ſic ad fontes propheticorum & apoſtolicorum ſcriptorum unice recurrendum, ſi quid labis & vitii religio chriſtiana tot ſeculorum decurſu contraxit. IV) Patres non provocant ad ſolam antiquitatem, ſed ex veritate judicandam eſſe antiquitatem pronunciant. Ignatius in epiſt. VI. quæ eſt ad Philadelph. memorat, ſibi a quibusdam fuiſſe objectum: *ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχείοις εὕρω τὸ εὐαγγέλιον, οὐ πιςεύσω. Niſi evangelium in antiquis invenero, non credam*, quibus ipſe reſpondet: *ἐμοὶ ἀρχεῖα ἐςιν Ἰησοῦς ὁ Χριςὸς οὗ παρακοῦσαι πρόδηλος ὄλεθρος, Ieſus Chriſtus mihi pro archivis eſt, cui non parere manifeſtum eſt exitium.* Poſtea ſubjungit: *αὐθεντικὸν μοι ἐςὶν ἀρχεῖον ὁ ςαυρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάςασις αὐτοῦ καὶ ἡ πίςις περὶ τούτων.* Juſtinus apol. II. p. 46. *τὰ ἔθη πρὸ τῆς ἀληθείας τιμᾷν, conſuetudini veritatem poſthabere, ἀνοήτων eſſe* dicit, in epiſt. ad Diognetum p. 381. oſtendit, *chriſtianiſmum olim fuiſſe habitum καινὸν γένος καὶ ἐπιτήδευμα.* Tertullianus in apolog. contra gentes cap. 47. in princ. docet, *ſine divina litteratura nullius momenti eſſe antiquitatem. Antiquior* (inquit) *omnibus veritas, ni fallor.* Et poſtea ſubjungit: *Hoc mihi proficit antiquitas praeſtructa divinae litteraturae, quo facile credam theſaurum eam fuiſſe poſteriori cuique ſapientiae* Lib. IV. adv. Marc. c. V. in princ. *Id verius, quod prius: id prius, quod ab initio: id ab initio, quod ab apoſtolis.* (Ubi oſtendit ad primam antiquitatem & divinæ revelationis originem eſſe recurrendum.) Lib. de veland. virgin. cap. 1. in princ. *Veritati nemo praeſcribere poteſt, non ſpatium temporum, non patrocinia perſonarum, non privilegium regionum.*

mum. Ex his enim fere conſuetudo initium aliqua ignorantia vel ſimplicitate ſortita in um per ſucceſſionem corroboratur, & ita adrſus veritatem vindicatur. Sed Dominus nor Chriſtus veritatem ſe, non conſuetudinem gnominavit. Si ſemper Chriſtus & prior mibus, aeque veritas ſempiterna & antiqua r. Viderint ergo, quibus novum eſt, quod ſibi tus eſt. Haereſes non tam novitas, quam verir revincit. Quodcunque adverſus veritatem pit, hoc erit haereſis, etiam vetus conſuetudo. ertullianum magiſtrum ſequitur Cyprianus iſt. LXIII. *Si ſolus Chriſtus audiendus eſt, m debemus adtendere, quid alius ante nos fandum putaverit, ſed quid, qui ante omnes !, Chriſtus prior fecerit. Neque enim homir conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritem.* Epiſt. LXXIV. *Conſuetudo ſine veritavetuſtas erroris eſt.* Clemens Alex. in orat. hort. ad gent. p. 22. *Conſuetudo ſuffocat iminem, a veritate avertit, abducit a vita, l laqueus, eſt barathrum, eſt malum ventilaum.* (*) Hieronymus in c. IX Jer. *Nec pantum, nec majorum error ſequendus eſt, ſed ctoritas ſcripturarum & Dei docentis impeum* Auguſtinus in qq. vet. ac nov. teſt. q. 114 *'dſperſit quaedam praeſtigia,* (diabolus) *per ae illiceret homines ad errorem, & ſic faum eſt, ut per traducem antiquitatis comendaretur fallacia.* Ibidem: *Poſſunt etiam trones & adulteri pro ſe antiquitatem adſer-*. Arnobius lib. II contra gent. *Auctoritas m tempore aeſtimanda, ſed numine.* Bernirdus epiſt. 91. ad abbates Seſſione congreitos. *Recedant a me & a nobis, qui dicunt, lumus eſſe meliores, quam patres noſtri.* V) In jure canonico & civili auctoritas antiquae conſuetudinis ſubjicitur veritati. c. veritate diſt. 8. ex Auguſtino: *Veritate manifeſtata cedat conſuetudo veritati. Plane quis dubitet veritati manifeſte conſuetudinem cedere? Nemo conſuetudinem rationi & veritati praeponat, quia conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit.* c. ſi conſuetudinem. diſt. ead. ex Gregorio. *Si conſuetudinem fortaſſis opponas, advertendum eſt, quod Dominus dicit*: Ego ſum via, veritas & vita: *non dixit: Ego ſum conſuetudo, ſed veritas; & certe, ut b. Cypriani utamur ſententia, quaelibet conſuetudo, quantumvis vetuſta, quantumvis vulgata, veritati omnino eſt poſtponenda, & uſus, qui veritati eſt contrarius, eſt abolendus.* c. Qui contemta diſt. ead. ex Auguſtino: *Qui contemta veritate praeſumit conſuetudinem ſequi, aut circa fratres invidus eſt & malignus, quibus veritas revelatur: aut circa Deum ingratus eſt, inſpiratione cujus eccleſia ejus inſtruitur. Nam Dominus in evangelio,* Ego ſum, *inquit,* veritas: *non dixit, ego ſum conſuetudo. Itaque veritate manifeſtata cedat conſuetudo veritati.* c. Fruſtra diſt ead. ex eodem Auguſtino: *Fruſtra quidam, qui ratione convincuntur, conſuetudinem nobis objiciunt, quaſi conſuetudo major ſit veritate, aut non ſit in ſpiritualibus ſequendum, quod melius a Spiritu ſancto revelatum eſt: hoc plane verum eſt, quia ratio & veritas conſuetudini praeponenda ſunt, ſed ſi conſuetudini ſuffragatur, nihil oportet firmius retineri.* c. conſuetudo &c. ſi ſolus diſt. ead. ex Cypriano ſuperiores ſententias repetit. Conſtantinus in leg. 2. C. quae ſit longa conſuet. *Uſus longaevus non vincat ratio-*

*) Cyprianus ad Jubaianum: *Fruſtra quidam, qui ratione vincuntur, conſuetudinem nobis opponunt, quaſi conſuetudo major ſit veritate, aut non fuerit in ſpiritualibus ſequendum, ſi melius fuerit a Spiritu ſancto revelatum.* In ſent. epiſcop. *In evangelio Dominus:* Ego ſum, *inquit,* veritas, *non dixit ego ſum conſuetudo. Itaque veritate manifeſtata cedat conſuetudo veritati.* Ibidem: *Quia conſuetudinem veritas & ratio ſemper excludit.* Chryſoſtomus in Gen. hom. LVI. *Ubi enim tantum animae damnum, qua de cauſa mihi conſuetudinem praetexere audes?* Et poſtea: *Vides quomodo non oportet conſuetudinem praetexere, ſed quod juſtum eſt, inquirere. Ecce enim quoniam mala haec erat conſuetudo, exploſa eſt & non licet ulli eam praetexere. Nuſquam igitur obſecro te conſuetudinem inquiramus, ſed ubique quod utile, & ſi quid eſt bonum, etiamſi non ſit conſuetudo fiat a nobis; & ſi pernicioſum eſt, etiamſi conſuetudo ſit, fugiamus & averſemur.* GENNARDUS.

rationem aut legem. l. quæ ab initio. ff. de reg. jur. *Quae ab initio non valuerunt, temporis ſpatio & fluxu non confirmantur.*

Argumenta Bellarmini pro antiquitate.

1) Deus eſt antiquior diabolo.

§. CLXIII. Quomodo vero probat Bellarminus, antiquitatem eſſe notam eccleſiæ? I) *Deus* (inquit) *ante fuit, quam eſſet diabolus. Ergo ſine dubio vera eccleſia antiquior eſt, quam falſa.* Reſp. 1) Non eſt utrobique par ratio inter Deum & diabolum & inter eccleſiam veram ac falſam, quia diabolus eſt creatura Dei, ergo Deus eſt illo antiquior, ſicut cauſa ſuo effecto, ſed eccleſia vera non eſt cauſa eccleſiæ falſæ. 2) Diabolus falſæ eccleſiæ auctor dicitur *antiquus*, Apoc. XII 9. ergo poteſt etiam ipſe antiquam habere eccleſiam, id quod res ipſa probat, ſtatim enim vel certe haud longe poſt eccleſia Cainitica cœpit cum vera eccleſia, ut oſtendit Auguſtinus de civ. Dei. 3) Deus antiquior eſt & diabolo & eccleſia, ſed eccleſia vera non eſt antiquior diabolo, antequam enim Deus per verbum ſibi eccleſiam ex hominibus colligere inciperet, jamdum diabolus a Deo apoſtataverat. 4) Aut loquitur Bellarminus de eccleſia in genere, aut de eccleſia nov. teſt. in ſpecie. Si de eccleſia in *genere* loquitur, non poteſt dicere, quod vera eccleſia ſit antiquior falſa, quia aut eccleſia cœpit in Adamo & Eva, aut in ipſorum liberis. Si in Adamo & Eva cœpit eccleſia, ut a nobis recte adſeritur, ſane dici poteſt, veram eccleſiam eſſe antiquiorem falſa, ſed Bellarminus libr. III. de eccl. c. 16. diſerte negat, *Adamum & Evam fuiſſe eccleſiam.* Si in poſteris ipſorum cœpit eccleſia, utique & vera & falſa eccleſia ſimul cœperunt, vera quidem in Habele, falſa autem in Caino. Si de eccleſia nov. teſt. in *ſpecie* loquitur, manifeſtum eſt, Judæorum & paganorum eccleſias ea eſſe antiquiores. 5) Concedimus, veram eccleſiam eſſe antiquiorem falſa, illa quippe in primis parentibus, hæc vero in Caino cœpit, ſed ex eo nondum ſequitur, antiquitatem per ſe & ſolam, ſeparatam ſcilicet a doctrinæ veritate; item antiquitatem illam, quæ non eſt ſimpliciter prima, nec revocari poteſt ad divinam originem, eſſe eccleſiæ notam. Illa antiquitas, qua vera eccleſia prior eſt falſa, conjunctam habet doctrinæ ſinceritatem, divinæ revelationis majeſtatem, adeoque originem divinam: ſed antiquitas illa, qua pontificii gloriantur, hiſce omnibus eſt deſtituta, quorundam duntaxat ſeculorum ſucceſſione triumphans. 6) Eccleſia dicitur ἀπὸ τȣ̃ ἐκκαλεῖν, ab *evocando*, eſt enim cœtus hominum ex genere humano evocatus ad ſanctæ ſocietatis conſortium & cœleſtis hæreditatis brabeum. Ergo evocatur ex alio cœtu, qui non eſt vera eccleſia, ex quo ulterius ſequitur, quod eccleſia quædam particularis ſit poſterior cœtu illo profano, e quo evocatur, & viciſſim quod cœtus ille profanus ſit eccleſia antiquior.

2) Prius ſeminatur bonum ſemen, quam zizania.

§. CLXIV. II) Matth. XIII. *Prius ſeminatum fuiſſe legimus bonum ſemen, quam zizania. Ergo vera eccleſia antiquior eſt quam falſa.* Reſp. 1) Concedimus, eccleſiam veram eſſe antiquiorem falſa abſolute & ſimpliciter loquendo, ſed ex eo non poteſt inferri, quod particularis quædam eccleſia ſtatim ex eo judicanda ſit vera eccleſia, quia eſt antiqua, oportet enim recurrere ad primam antiquitatem cum doctrinæ veritate & divina origine conjunctam. Verbi gratia, eccleſia Baalitica diſceptabat cum eccleſia a prophetis per verbum collecta de veritate. Baalitica eccleſia gloriabatur de antiquitate, interim quia deſtituebatur vera illa & prima antiquitate, quæ divina origine & doctrinæ ſinceritate gaudet, ideo ex antiquitate qualicunque non poterat nec debebat agnoſci pro vera eccleſia, ſed ea, quæ a prophetis per ſinceram verbi prædicationem colligebatur, erat vera eccleſia. Sic phariſaica eccleſia tempore Chriſti gloriabatur, ſe eſſe veram eccleſiam, argumento antiquitatis potiſſimum innitens, ſed eccleſia per prædicationem Chriſti & apoſtolorum collecta, licet gravaretur crimine novitatis, ſola tamen erat vera

ra

ra eccleſia, nimirum quia phariſaicæ eccleſiæ antiquitas non erat vera & prima illa antiquitas divinæ revelationis originem & doctrinæ ſinceritatem conjunctam habens. Idem de Romana eccleſia eſto judicium. 2) Scopus parabolæ nequaquam eſt docere, quod eccleſia vera ſit antiquior falſa, ſed quod in una eademque viſibili eccleſia bonis mali & electis reprobi perpetuo ſint conjuncti. Quod ſi ergo ex hac parabola evinci deberet, eccleſiam veram eſſe antiquiorem falſa, probandum prius eſſet, dari aliquam eccleſiam, quæ ex ſolis bonis & electis conſtet, & in qua zizania nullum inveniant locum. 3) Bellarminus lib. III. de eccl. cap. 9. adducit hanc parabolam hoc fine, ut probet, *magnos & manifeſtos peccatores eſſe in eccleſia catholica.* Quomodo ergo quis per bonum ſemen veram eccleſiam, per zizania vero falſam eccleſiam hoc loco poteſt intelligere?

3) Eccleſia catholica eſt antiquiſſima.

§. CLXV. III) *Eccleſia dicitur catholica, quia omni tempore fuit, & ſimiliter dicitur apoſtolica, quia fundata eſt ab apoſtolis, & proinde antiquiſſima. Ergo antiquitas eſt eccleſiae nota.* Reſp. 1) Quibus reſpectibus eccleſia chriſtiana dicatur *catholica*, expoſitum eſt ſuperius, inter illos eſt univerſalitas temporis, ſed hic reſpectus nec primus nec præcipuus eſt. Prima vocis origine dicitur catholica reſpectu ad loci univerſalitatem, quia per totum orbem propagata non amplius anguſtis Judææ limitibus fuit incluſa; præcipuo ac principali reſpectu dicitur catholica propter fidem catholicam. 2) Concedimus, eccleſiam omni tempore fuiſſe, ſed ex eo non ſequitur, quod ſola antiquitas, & quidem ea, quæ non poteſt revocari ad divinam revelationem, ac deſtituta eſt veritate doctrinæ comite, ſit eccleſiæ nota, quia jam inde ab initio mundi duæ illæ civitates Dei & diaboli, eccleſia vera & falſa, templum Dei & ſacellum diaboli fuerunt conjuncta, quinimo Auguſtinus diſputat inter homines ex Adamo & Eva natos priorem fuiſſe civem ſeculi, quam civem Dei. *In univerſo genere humano* (ſcribit lib. XV. de civ. Dei cap. 1.) *cum primum duae iſtae coeperunt naſcendo atque moriendo procurrere civitates, prior eſt natus civis hujus ſeculi, poſterior autem iſto peregrinus in ſeculo & pertinens ad civitatem Dei, gratia praedeſtinatus, gratia electus, gratia peregrinus deorſum, gratia civis ſurſum.* Quomodo igitur antiquitas erit eccleſiæ nota? Vide etiam enarrat. Pſal. XXVI. & LXI. ubi matrem Babylonem antiquiorem matre Hieroſolyma ſtatuit. 3) Eccleſia dicitur *apoſtolica* principaliter ac præcipue propter hanc cauſam, quia apoſtolicam fidem & doctrinam tenet, vel ut Paulus loquitur: Eph. II. 20. *Exſtructa eſt ſuper fundamentum apoſtolorum.* Quæcunque enim eccleſia fidem apoſtolicam amplectitur, illa eſt apoſtolica, ſi vel maxime non ſit ab apoſtolis fundata; contra vero quæcunque eccleſia fidem apoſtolicam corrumpit ac repudiat, illa non eſt apoſtolica, ſi vel maxime ab apoſtolis olim ſit fundata, ut Tertullianus libr. de præſcript. adv. hæreſ. oſtendit. Ergo prima ac principalis adpellationis cauſa eſt doctrina apoſtolica, non autem origo ab apoſtolis. 4) Bellarminus ſibi ipſi contradicit. Etenim ſi eccleſia dicitur apoſtolica, propterea quia ab apoſtolis eſt plantata, conſequens fuerit, eccleſiam, quæ non eſt ab apoſtolis plantata, non eſſe apoſtolicam. Jam vero novæ illæ eccleſiæ in Indiis non plantantur ab apoſtolis, niſi forte Jeſuitas apoſtolorum adpellatione dignari velimus. Ergo non erunt apoſtolicæ. Si reſpondere velit, *dici apoſtolicas propter conſenſum cum eccleſia Romana ab apoſtolis plantata,* re ipſa concedit, fidem & doctrinam apoſtolicam eſſe indicem ac teſtem apoſtolicæ eccleſiæ, quia conſenſus ille cum eccleſia Romana conſiſtit in unius ejusdemque fidei profeſſione, quam apoſtolicam eſſe gloriantur. 5) Ulterius aut eccleſia apoſtolica fuit omni tempore, aut cœpit certo tempore, imperante ſcilicet Tiberio Auguſto. Si prius, non poteſt dici apoſtolica inde atque ideo, quia fuit ab apoſtolis plantata. Si poſterius, non erit catholica ex hypotheſi definitionis Bellarminianæ, cui *catholica dici-*

tur

tur eccleſia, quia fuit omni tempore. 6) Si eccleſia ab apoſtolis plantata eſt antiquiſſima, conſequens fuerit, nullam ante apoſtolos fuiſſe eccleſiam. Sed fuit eccleſia ante apoſtolos, non ſolum vera, quia Iſraelitica eccleſia vet. teſt. fuit prior apoſtolis, ſed etiam falſa, ſcilicet Judaica, a qua apoſtoli diſcedebant. 7) Si plantatio ab apoſtolis facta efficit, ut eccleſia quædam ſit vera, apoſtolica & antiquiſſima, utique etiam eccleſiæ Græcæ, quarum quædam ab ipſis apoſtolis fundatæ ſunt, erunt veræ, apoſtolicæ & antiquiſſimæ eccleſiæ. Sed conſequens negat Bellarminus. Ergo & antecedens negare debet. Quod ſubjungit Bellarminus ex Tertulliano in apolog. c. 19 & 20. Auguſtino lib. XVIII. de civit. Dei c. 37 & 38. *eccleſiam chriſtianam eſſe antiquiorem omnibus paganorum conventiculis, & ſcripturam ſacram eſſe antiquiorem ipſis diis gentilium;* id nondum probat, quamvis antiquitatem eſſe veræ eccleſiæ notam, ſed eam tantum, quæ revocari poteſt ad divinam originem, ac doctrinæ cœleſtis veritatem habet conjunctam, de ea enim Tertullianum & Auguſtinum loqui, oſtendit ipſe verborum ſonus. (*)

An eccleſia Romana ſit omnium antiquiſſima?

§. CLXVI. Membrum *ſecundum.* Sitne eccleſia Romana ſive papiſtica omnium antiquiſſima? Primo omnium monemus, dogmata eccleſiæ Romanæ hodiernæ non eſſe unius & ejuſdem generis. Quædam enim ſcripturis ſacris ſunt conſentanea, quorum ratione conſenſum ac ſocietatem quandam obtinet cum eccleſia Romana antiqua ab apoſtolis fundata, per quæ etiam, accedente baptiſmi ſacramento, quod integrum adhuc retinet, ſpirituales filios Deo generat, ſicut olim eccleſia Judaica: quædam vero dogmata ſunt ſcripturis ſacris adverſa & contraria, quæ non habent originem ab apoſtolis, neque ab eccleſia Romana antiqua ab apoſtolis plantata, ſed noviter, poſterioribus ſcilicet ſeculis, ſunt introducta, ac illorum ratione proprie dicitur papiſtica ſive Romana, quia ſcilicet auctoritatem Romani pontificis in profeſſione & propugnatione illorum dogmatum ſequitur. Quando igitur hoc loco quæritur, an Romana eccleſia ſit antiquiſſima? tum hoc proprie quæritur, an hodierna eccleſia Romana, quæ pontifici Romano ut ſuo capiti unice adhæret, ſanis doctrinæ cœleſtis capitibus errores admiſcet, verbo Dei traditiones humanas adjungit, a juſtificatione fidei ad merita operum & proprias ſatisfactiones abducit, a Chriſto ad antichriſtum tranſit, atque ut verbo dicam, quæ fidem in Tridentino concilio expoſitam amplectitur & propugnat, ſit vera & antiquiſſima illa eccleſia? quod nos negamus hoc innixi argumento? Quæcunque eccleſia non retinet fidem & doctrinam apoſtolicam, nec conſervat antiquam illam doctrinam ab apoſtolis propagatam, illa non eſt apoſtolica nec antiquiſſima. Sed eccleſia Romana hodierna non retinet fidem & doctrinam apoſtolicam, nec conſervat antiquam illam doctrinam ab apoſtolis propagatam. Ergo non eſt apoſtolica nec antiquiſſima. *Adſumtum* ex ſcriptis apoſtolicis in ſingulis controverſiarum capitibus demonſtramus, & ab opinionibus, erroribus, ſuperſtitionibus ac hæreſibus noviter introductis ad veram doctrinæ apoſtolicæ antiquitatem auditores noſtros revocamus.

§. CLXVII.

(*) Pontificii urgent locum ex Vincentio Lirinenſi contra haereſes cap. 25 ubi *catholicum* definit, *qui quidquid univerſaliter antiquitas eccleſiam catholicam tenuiſſe cognoverit, id ſolum ſibi tenendum credendumque decernit.* Reſp. id libenter amplectimur, ſi per antiquitatem & conſenſum intelligatur ea antiquitas & is conſenſus, qui cum propheticis & apoſtolicis ſcriptis concordat, nec pro novo dogmate judicetur, quod ex ſacris bibliis demonſtrari poteſt, etiamſi ſub tenebris pontificiis aliquamdiu latuerit, & ſi ea intelligatur antiquitas, quae Vincentio Lirinenſi antiquitas fuit. Vixit is circa annum 440. id proinde ei antiquum, quod tempore apoſtolorum & proximo poſt apoſtolos ſeculo in eccleſia receptum fuit, neque enim antiquum putavit, quod ſuo tempore aut centum circiter annis aut ducentis ante eum annis natum eſt, multo vero minus quod poſt ſuum ſeculum in religione excogitatum &c. Gerh.

Bellarmini diſcurſus de Romana eccleſiæ antiquitate.

§. CLXVII. Quomodo vero Bellarminus probat, eccleſiam papiſticam, eſſe antiquiſſimam, adeoque illam ipſam, quam Chriſtus inſtituit? *In omni inſigni mutatione religionis iſta ſex ſemper demonſtrari poſſe* dicit: *Primo illius auctorem: ſecundo dogma aliquod novum: tertio tempus, quo cœpit: quarto locum, ubi cœpit: quinto quis eam oppugnaverit: ſexto exiguum aliquem cœtum, unde paulatim aliis accedentibus excreverit.* Id demonſtrat exemplo eccleſiæ a Chriſto collectæ. Poſtea ſubſumit, *nihil horum de eccleſia papiſtica poſt apoſtolorum tempora demonſtrari poſſe*, unde concludit, *eam eſſe antiquiſſimam, nec ullam mutationem eſſe paſſam.* Idem urget Becanus tractat. de eccleſia concl. 3. quæſt. 1. *Reſp.* 1) Falſum eſt, niſi hæc omnia & ſingula oſtendantur, nullam fuiſſe mutationem factam. Cum Joſias normam legis divinæ ſecutus priſcam Judæorum eccleſiam reformaret, ſacrificulos Baaliticos aboleret, ſtatuas idololatricas confringeret, & cuncta impietatis inſtrumenta deſtrueret, 2 Reg. XXIII. 4. potuiſſent ſacerdotes Baalis, ſi in ſchola Jeſuitarum edocti fuiſſent, eodem modo reſpondere, non fuiſſe in illis cultibus a lege divina diſceſſum, quia ſex illæ circumſtantiæ, *quis, quid, ubi, quando, quo reclamante, quibus, quamquam primo paucis, fautoribus diſceſſum ſit*, oſtendi nequeant. Eccleſia Judaica tempore Johannis baptiſtæ & apoſtolorum defecerat a priſtina integritate ac ſinceritate, atque omnino inſignem mutationem fuerat paſſa, neque tamen omnes & ſingulæ circumſtantiæ illius defectionis & mutationis oſtendi poterant. Eccleſiæ Galatarum & Corinthiorum itidem defecerant ab integritate doctrinæ apoſtolicæ, ac manifeſta in illis facta erat mutatio, neque tamen in ſpecie auctores, tempus & locus illius mutationis demonſtrari poterant. Eccleſiæ Græcæ hodiernæ & fide & moribus ab antiquis eccleſiis, quas apoſtoli fundarunt, plurimum diſcrepant; ecquis vero minutiſſimas quasque illarum mutationum circumſtantias pernoſcere poterit? 2) Fatetur Tridentina ſynodus ſeſſ. VI. de reform. cap. 1. *collapſam eſſe admodum diſciplinam eccleſiaſticam, depravatosque in clero & populo chriſtiano mores & antiquos canones, injuria temporum pene in deſuetudinem abiiſſe.* Seſſ. XXII. de obſerv. & evit. in celebr. miſſæ, *multa in miſſae celebratione ſive temporum vitio, ſive hominum injuria & improbitate irrepſiſſe videri a tanti ſacrificii dignitate abhorrentia atque aliena, quorum partem avaritia, idolorum ſervitus, partem irreverentia, quae ab impietate vix ſejuncta eſſe poteſt, partem ſuperſtitio, verae pietatis falſa imitatrix, invenerit.* Seſſ. ult. decret. de indul. *varios abuſus ex iisdem cauſis & conſimilibus ex avaritia plurimos, ex ſuperſtitione, ignorantia, irreverentia, aut aliunde quomodocunque, ſed abuſus etiam in indulgentiis irrepſiſſe.* Præſes illius concilii Joh. Maria de Monte cardin. in prorogat. ſeſſ. XI. adſerit, *innumerabiles abuſus in miniſterio ſacramentorum irrepſiſſe.* Adrianus VI. in inſtruct. legat. ad comitia Norimb. *Scimus in hac ſancta ſede aliquot jam annis multa abominanda fuiſſe, abuſus in ſpiritualibus, exceſſus in mandatis & omnia denique in perſuaſum mutata.* Cardinales delecti a Paulo III. in conſilio de emendanda eccleſia a Vergerio poſtmodum edito diſerte teſtantur, *abuſibus tanquam peſtiferis morbis eccleſiam Dei laborare, praeſertim Romanam curiam, quibus effectum prope ſit, ut paulatim ac ſenſim ingraveſcentibus his peſtiferis morbis magnam ruinam traxerit.* Similes querelæ exſtant apud Marſilium Patavinum, Nicolaum de Clemangiis, Caſſandrum & alios complures. Tales mutationes ſi quis contentioſus factas negaret, niſi primus earum ortus & quaſi cunæ oſtenderentur, quibus parentibus ſint ſatæ, quo ſemine ſuſceptæ, quo tempore in lucem editæ, quibus obſtetricantibus & foventibus nutritæ atque auctæ &c. quantum quæſo negotium Jeſuitis faceſſeret? Quid quod ipſi pontificii ſcriptores fatentur, quarundam hæreſium primos auctores ignorari. Alphonſus de Caſtro libr. V. adv. hæreſ. tit. Deus: *Agnoëtas Deo ignorantiam tribuebant, quis fuerit ejus haereſis auctor,*

ctor, aut quando cœperit, apud neminem reperire potui. 3) Chriſtus Matth. XIII. 24. in parabola boni ſeminis & zizaniorum docet, *hominibus non obſervantibus nec animadvertentibus* zizania a diabolo ſuperſeminari, inde eſt quod coloni mirantur, *unde ſint zizania?* neque prius anxie quærunt, quo temporis puncto & per quem zizania ſuperſeminata ſint, ſed de eradicatione eorum ſtatim cogitant. Idem accidit tempore papatus, cum enim epiſcopi rerum ſecularium curis involverentur, atque otioſe ſterterent, ipſis non animadvertentibus larga zizaniorum ſeges in eccleſia ſuccrevit. 4) Quemadmodum quidam morbi ſunt *ſubitanei*, qui hominem prius ſanum ac valentem ſubito adgrediuntur, quorum & cauſa & tempus notari poteſt, ut peſtis, apoplexia &c. quidam vero ſunt *lenti*, quorum initia ſunt occulta, incrementa tarda, quæ primum quidem non ſentiuntur, vel certe non obſervantur, tandem vero totum corpus occupant, ut phthiſis, hydrops, cancer, (cui hæreſis comparatur 2 Tim. II. 17. in græco eſt gangræna) quorum & cauſa & tempus non ita exacte notari poteſt: ſic in corpore illo myſtico & ſpirituali, quod eſt eccleſia, quædam mutationes ſunt ſubitaneæ, quando aperte & ſubito a veritate in uno vel pluribus articulis ab uno vel pluribus fit ſeceſſio, reſiſtentibus aliis piis & orthodoxis epiſcopis, quædam vero mutationes ſunt lentæ, quæ exiguum primum habent initium, poſtea vero magis magisque ſerpunt, donec tandem univerſum eccleſiæ corpus occupent. Illarum mutationum circumſtantiæ notari forte poſſunt, non autem harum; jam vero mutatio, quæ in eccleſia per errores papales in eam introductos contigit, eſt poſterioris generis, unde apoſtolus pronunciat, 2 Theſſ. II. 7. quod jamdum ſuo tempore *myſterium iniquitatis peragi fuerit cæptum*, ubi ipſo nomine myſterii innuit, antichriſtianum dominatum & papales errores occulte, adeoque nemine primum animadvertente, in eccleſiam receptum iri. (*) Quidam ſubitaneis caſibus, puta incendio, naufragio, rapinis &c. in paupertatem incidunt, quidam ſenſim ſine ſenſu opibus dilabentibus ad extremam paupertatis lineam rediguntur: ſic ſpirituales veræ fidei divitiæ quandoque aperte, quandoque occulte amittuntur. 5) Quemadmodum in republica Romana tempore Valerii Maximi inſignis facta fuerat mutatio & a majorum virtute degeneratio, ſicut ipſe ea de re conqueritur, neque tamen illius mutationis primi auctores, vel temporis punctum vel alia extrinſeca adjuncta recenſeri poterant: Salluſtius in Catilin. majorum inſtituta narrans, qualem rempublicam habuerint, quantam reliquerint, utque paulatim immutata ex pulcherrima & optima facta ſit flagitioſiſſima, tandem ſubjungit: *Pecuniae & imperii cupidinem primo creviſſe, eamque quaſi materiam omnium malorum fuiſſe; atque haec,* inquit, *primo paulatim creſcere, interdum vindicari, poſt ubi contagio quaſi peſtilentia invaſit, civitas immutata: imperium ex juſtiſſimo atque optimo crudele intolerandumque factum.* Livius lib. I. hiſtor. immutationis illius quaſi gradus quosdam deſcribens addit: *Labente paulatim diſciplina diſſidentes mores deinde magis magisque lapſi ſunt, tum ire cæperunt praecipites, donec ad ipſius* (Auguſti) *tempora, quibus nec vitia ſua, nec remedia pati poterant, perventum eſſet:* ſic in eccleſia Romana inſignis facta eſt doctrinæ mutatio & a fide majorum degeneratio, quam ex ipſo eventu & collatione cum eccleſia Romana antiqua deprehendimus, licet ſingulas illius mutationis circumſtantias non poſſimus enumerare. 6) Auguſtinus epiſt. XXIX. ad Hieronymum de peccati originalis propagatione diſputans, hiſtoriola quadam illorum temeritatem refellit, qui nolunt propagationem illam peccati originalis credere, niſi exacte conſtet de propagationis modo: *Eleganter*

(*) *Sicut bonæ, ita pravæ conſuetudinis ea eſt natura, ut non intelligatur introduci, ſed animadvertatur introducta*, qua de cauſa tacito conſenſu dicitur adprobari. l. 32. junct. l 35 ff. de. LL. Nauclerus vol. II. generat. 27. loquens de temporibus, quae Henricum I. & Ottonem magnum anteceſſerunt, imitatus Platinam, quem citat, rotunde ac palam fatetur, *pontifices illius temporis a veſtigiis b. Petri multum diſceſſiſſe; horror eſt audire*, ait, *quae multa perperam per 28 ferme pontifices ſint admiſſa.* Gerhardus.

tur dictum eſſe narratur, (inquit) *quod huic rei ſatis apte convenit. Cum quidam ruiſſet in puteum, ubi aqua tanta erat, ut eum magis exciperet, ne moreretur; quam ſuffocaret, ne loqueretur; acceſſit alius, & eo viſo admirans ait: Quomodo huc cecidiſti? At ille, obſecro*, inquit, *cogita, quomodo hinc me liberes, ne dum quaeris, quomodo huc ceciderim, limo ſuffocer.* Id ipſum pontificiis reſpondemus, non eſſe operæ pretium anxie diſputare, quo auctore, quo tempore, quove modo doctrinæ in eccleſia Romana facta ſit mutatio ac depravatio, ſed cogitandum potius, qua ratione corruptelæ illæ ex verbo Dei tollendæ, & malo huic remedium inveniendum. Abſurdus foret medicus, qui ægroto, cujus morbus eſſet in propatulo, manum medicam adhibere recuſaret, niſi exacte prius ſciret, qua occaſione, quove modo, quo tempore & loco in morbum incidiſſet. Abſurdus foret chirurgus, qui vulneribus emplaſtra imponere detrectaret, antequam ſciret, a quo, ubi & quando vulnera ſint illata? Præpoſtere ageret, qui inveniens aliquem in ſolitudine errantem in viam illum revocare detrectaret, niſi prius erroris auctorem cognoverit, qui primus eum a via regia deduxerit, itemque ubi & quando errare cœperit &c. 7) *Quomodo facta eſt meretrix civitas fidelis*, inquit Eſaias propheta de eccleſia Hieroſolymitana cap. I. 21. Quemadmodum igitur habetur pro meretrice & quidem merito, quæ extra legitimum conjugium virginitatem amiſit, quamvis non conſtet, a quo, ubi & quando ſit compreſſa: ſic Romana eccleſia cum ad exemplum Hieroſolymitanæ integritatem & ſinceritatem doctrinæ amiſerit, ac ſpirituali adulterio, idololatria ſcilicet, ſeſe polluerit, apoſtatica merito judicatur, licet exacte conſtare *hodie* non poſſit, quo auctore, quove tempore apoſtatare cœperit. Ecquis ferat aliquem ſic argumentantem: Thais meretricula in cunis & in primo ætatis flore fuit virgo. Ergo etiam in adulta ætate talis eſt? Atqui eodem modo argumentantur, qui a ſtatu eccleſiæ Romanæ antiquæ, qualis fuit apoſtolorum temporibus, ad hodiernum concludunt. 8) Secundum membrum, ſcilicet dogmatum novitas, ſi demonſtrari poſſit, illud ſufficit ad demonſtrandum, mutationem eſſe factam, ſi vel maxime externa illa accidentia ſecundum omnes circumſtantias oſtendi nequeant. Jam vero liquide demonſtrare poſſumus, in eccleſia Romana hodierna proponi & propugnari nova ac peregrina dogmata, a veteri apoſtolorum doctrina, & ab antiqua Romanæ eccleſiæ confeſſione plurimum diſcrepantia. 9) Denique argumenti hujus hypotheſis noſtram confirmat ſententiam, tantum abeſt, ut illam evertat. Diſputat Bellarminus, *eccleſiam Romanam hodiernam eſſe veram eccleſiam, quia jam inde a Chriſti & apoſtolorum temporibus nulla doctrinae ac religionis mutatio in ea fuerit facta, id eſt, quia eandem doctrinam & fidem conſtanter adhuc teneat, quam apoſtoli docuerunt, eidemque commendarunt.* Atqui ſi Romana eccleſia ideo & inde pro vera eccleſia agnoſcenda eſt, quia doctrinam Chriſti & apoſtolorum ſine mutatione integram & inviolatam retinet, conſequens erit, doctrinam illam, quam Chriſtus & apoſtoli primum tradiderunt, eſſe veræ eccleſiæ notam, quod nos totis viribus adſerimus.

§. CLXVIII. Atque hæc dicta ſint de *majore* propoſitione argumenti Bellarminiani, nunc ad *minorem* deſcendimus. Bellarminus confidenter negat, *ullam harum ſex circumſtantiarum in eccleſia papiſtica demonſtrari poſſe;* videamus, quomodo ſigillatim illud probare conetur. I) *Primo*, inquit, *nunquam objecerunt nobis auctorem noſtrae ſectae, nec ab ullo particulari homine nos adpellaverunt.* Reſp. auctorem primarium apoſtaſiæ papalis monſtrat apoſtolus 2 Theſſ. II. 9. *Antichriſti adventus eſt ſecundum operationem ſatanae in omni virtute, & ſignis & prodigiis mendacibus & in omni ſeductione iniquitatis.* 1 Tim. IV. 1. *In noviſſimis temporibus diſcedent quidam a fide, attendentes ſpiritibus impoſtoribus & doctrinis daemonio-*

An poſſint circumſtantiæ mutationis in eccleſia Romana oſtendi.

1) De auctore.

monlorum. Hic μυριότεχνος & hoſtis calliſſimus ſemina papalis tyrannidis occulte primum ſparſit, quæ in immenſam univerſalis pene apoſtaſiæ ſegetem largiſſime poſtea excreverunt. Secundarii apoſtaſiæ auctores fuerunt pontifices Romani, qui ab epiſcopis degenerarunt in pontifices, id eſt, quia ſe univerſales epiſcopos vocarunt ac vocari voluerunt, antichriſtus facti ſunt. Quamvis vero antichriſtus non ſit unus homo, tamen officio, regimine, ſucceſſione & loco unus eſt, videlicet papa Romanus, a quo illi dicuntur papiſtæ. Ad ſecundarios illius apoſtaſiæ auctores poſſunt etiam referri varii illi hæretici, a quibus multa acceperunt papiſtæ, præſertim vero Pelagiani, ut ſuo loco demonſtrabitur, ſicut & alibi ex Platina, Polydoro Virgilio &c. oſtenditur, quis pontifex cujusque dogmatis & conſtitutionis auctor ſit. II) *Nunquam oſtenderunt primam originem ullius dogmatis noſtri, imo centuriatores in ſingulis centuriis adnotant noſtra dogmata in libris patrum inveniri, ſed in patribus vocant naevos, in nobis haereſes, quae eſt illorum aſtutia.* Reſp. dogmata eccleſiæ Romanæ hodiernæ, quæ a noſtris eccleſiis improbantur, ex eo novitatis convincuntur, quod non deſcendant *ab antiquo illo dierum*, Dan. VII. 13. nec inveniri poſſint in ſacris litteris authenticis illis primæ & veræ antiquitatis tabulis. Semina quorundam errorum papalium de meritis operum, de ſatisfactionibus &c. ſatis mature in eccleſia ſparſa eſſe fatemur, ſed illi in patribus fuerunt nævi ac ſtipulæ, quæ nondum in ſegetem illam errorum excreverunt. Cyprianus in epiſtola ad Jubajanum: *Ignoſci poteſt ſimpliciter erranti; poſt inſpirationem vero & revelationem veritatis factam, qui in eo, quod erraverat, perſeverat prudens & ſciens, jam non in venia ignorantiae peccat, praeſumtione enim atque obſtinatione quadam nititur, cum ratione ſuperetur.* Neve hoc abſurdum videatur Bellarmino, proferimus errorem Donatiſtarum de iterando baptiſmo ab hæretico collato, qui cum Cypriani auctoritatem ſuæ iſti hæreſi obtenderent, Auguſtinus lib. I. de

2) *De origine.*

baptiſm. contra Donatiſt. cap. ult. in Cypriano illud dogma vocavit *naevum*, in Donatiſtis *fuliginem*. *Nam illum* (inquit) *naevum in candore ſanctae animae caritatis ubera contegebant, hanc autem fuliginem in tartarea iſtorum fœditate vultus impacatus oſtentat.* Ac niſi concedat Bellarminus, in aliis poſſe eſſe fuliginem hæreſeos, quæ fuit in patribus nævus erroris, quid reſpondebit Anabaptiſtis, quorum error eſt, *ſanctorum in Domino quieſcentium animas ante diem judicii Deum non viſuras, nec fruituras cœleſti gloria & beatitudine*, cui dogmati videntur ſubſcripſiſſe Irenæus lib. V. cap. 31. Tertullianus lib. IV. adv. Marcion. & lib. de anima cap. ult. Origenes homil. VII. in Levit. Lactantius lib. VI. div. inſtit. cap. 21. Auctor quæſtionum inter opera Juſtini q. 76. Aretas in VI. Apocal. Hilarius in Pſ. CXXXVIII. Chryſoſtomus homil. XXXIX. in 1 ad Corinth. Auctor operis imperfecti in Matthæum homil. XXXIV. Ambroſius de bono mortis cap. 10. Auguſtinus in Pſ. XXXVI. Theodoretus & Theophylactus in VIII. Hebr. Titus Boſtrenſis & Euthymius in XXIII. Lucæ. Bernhardus in feſto omnium ſanctorum &c. Sic in Apollinari Laodiceno, opinionem chiliaſticam de terreno Chriſti in his terris regno pertinaciter propugnante, tanquam hæreſin damnavit Damaſus papa, referente Baronio in annal. anno 118. ſect. 2. cum tamen opinionis illius ſemina exſtent in Papia, Juſtino, Irenæo, Tertulliano &c. Qui eccleſiaſticæ hiſtoriæ curſum & progreſſum intuetur, videbit ea, quæ apoſtolis adhuc viventibus & docentibus in eccleſia non fuerunt audita, a patribus quæri ac diſputari fuiſſe cœpta: quæ patribus ſcrupulum moverunt, ea poſtea fuiſſe viſa probabilia, atque a ſcholaſticis & canoniſtis ut vera fuiſſe recepta: quæ illi amplexi ſunt, ea a pontificiis hodie etiam contra demonſtratam ex ſcripturis veritatem pertinaciter defendi, ſic ergo a certis ad dubia, a dubiis ad opiniones, ab opinionibus ad errores, ab erroribus ad hæreſes temporis progreſſu tandem fuit deventum, qua de re legatur in examine concilii

Trid.

Trid. Chemnitii caput *de origine & progreſſu erroris in ſingulis controverſis articulis.* Zoſimus circa annum 420. prærogativam quandam in eccleſias reliquas ſibi arrogavit, adlegans ſuppoſititium quendam Nicæni concilii canonem. Teleſphorus inſtituit quadrageſimam, Hyginus chriſma, transſubſtantiationem ſtatuit Innocentius III. &c. III) *Non poſſunt deſignare tempus certum noſtrae defectionis ab eccleſia.*

1) *De tempore.*

Reſp. inter ſcriptores pontificios non convenit, quo tempore Petrus Romam venerit, quis Petro ſucceſſerit, nec tamen patientur, ut quis inde concludat, Petrum nunquam veniſſe Romam, Petro neminem ſucceſſiſſe in ſede papali. Ergo ſi vel maxime non poſſet deſignari certum defectionis tempus, ex eo tamen inferri nequit, defectionem non eſſe factam. Ipſa collatio dogmatum apoſtolicorum & papalium apoſtaſiam a vera fide præceſſiſſe manifeſte oſtendit. (*) Ceterum apoſtaſia illa a vera fide non eſt uno ſtatim momento facta, ſed paulatim & pedetentim. Inſignis mutatio contigit tempore Bonifacii III. qui titulum œcumenici epiſcopi a Phoca impetravit. De temporibus Gregorii VII. Aventinus ſcribit: *Plerique omnes boni, aperti, juſti, ingenui, ſimplices, tum imperium antichriſti cœpiſſe, quod ea, quae Chriſtus ſervator noſter tot annos ante nobis cantavit, eveniſſe eo tempore cernebant, memoriae litterarum prodidere.* Ex quibus Aventini verbis duo notanda, *primo* quod tunc temporis fuerit catholicus omnium bonorum conſenſus, imperium antichriſti ſub hoc Gregorio ſive Hildebrando cœpiſſe: *deinde* quod hæc hiſtoria litterarum monumentis fuerit prodita. Quia vero hodie non amplius exſtat, ex illo colligitur, ab adulatoribus pontificum hæc & ſimilia ſcripta eſſe ſuppreſſa, ut non ſit mirum, auctores & tempora mutationum in ſpecie oſtendi hodie non poſſe. Sigebertus in chron. ad annum 1088. cum Hildebrandus pontifex primum illam poteſtatem adverſus Henricum imperatorem de ſolio ipſum dejiciendi injuſte ſibi adſumeret, in pontifice illud tanquam novitatem &, quamquam id ſubveritus dicere, tanquam hæreſin improbat. *Haec ſola* (inquit) *novitas, ne dicam haereſis.* Malleolus de nobilitate refert, circa annum 320. illa ipſa die, qua Conſtantinus Sylveſtro pontifici palatium Lateranenſe, urbem Romam, ac Italiæ provincias dederit, in Laterano viſam fuiſſe manum, qua cunctis ſimul videntibus & legentibus ad parietem ſcribebatur: *Hodie venenum eccleſiae infuſum eſt.* Quemadmodum autem venenum quandoque diu latitat, tandem vero omnia corporis viſcera & membra occupat: ſic collatio illa temporalium pontifici facta occaſio fuit dominationis primum eccleſiaſticæ, deinde politicæ, tandem tyrannidis, e qua omnis generis ſuperſtitiones, errores & idololatriæ velut ex equo Trojano prodierunt. Bellarminus, ut obtineat, tempore Bonifacii a Phoca imperatoricida univerſalis epiſcopi nomine ſalutati, non contigiſſe inſignem in eccleſia Romana mutationem, regerit, *quod Juſtinianus* leg. 8. C. de ſumm. Trinit. in epiſt. ad Johannem archiepiſcopum urbis Romæ *centum annis ante Phocam epiſcopum Romanum adpellet caput omnium eccleſiarum.* Reſp. idem Juſtinianus leg. 24. C. de S. S. eccleſiis *Conſtantinopolitanam eccleſiam omnium aliarum caput eſſe reſcribit*, quæ duo quomodo conciliari debeant, interpretes juris plurimum variant. Hotomannus lib. I. amicab. reſp. c. 1. *multa eſſe* ſcribit, *quae fraudis & impoſturae ſuſpicionem adverſus mutuas iſtas Juſtiniani & papae Romani epiſtolas, quae in dicta leg. 8. C. de ſumm. Trin. habentur, movere poſſint*, ac producit hujus conjecturæ ſuæ ſequentes rationes: 1) *quod complures eruditi, fideque digni viri jampridem teſtati ſint, illam legem in antiquis codicibus manuſcriptis non inveniri;* ubi adlegat Haloandrum in adnot. var. lect. item Contium in ſimilibus adnot. 2) *Quod papa ejus-*

(*) An, quia tempora, quibus impurus ille ſpiritus lapſus eſt, ignoro, lapſum malorum ſpirituum neges? GERHARDUS.

Sect. III.

DE TERTIA ECCLESIÆ NOTA A BELLARMINO ADSIGNATA, DVRATIONE SCILICET DIVTVRNA.

An duratio diuturna ſit eccleſiæ nota.

§. CLXX. Membrum *primum.* Sitne duratio diuturna & non interrupta, vera & genuina eccleſiæ nota? 1) Eccleſiam perpetuo duraſſe & perpetuo duraturam eſſe, extra controverſiam ponimus. 2) Sed ex eo non poteſt colligi, quod duratio ſit genuina & propria eccleſiæ nota. *a*) Sive enim duratio accipiatur reſpectu temporis *praeteriti*, ſive reſpectu temporis *futuri*, non poteſt pro genuina & propria eccleſiæ nota accipi. Si accipiatur reſpectu temporis *praeteriti*, coincidit cum antiquitate, idem igitur de ea, quod de antiquitate, debet eſſe judicium. Si accipiatur reſpectu temporis *futuri*, nondum præſens eſt, ac proinde notæ vicem ſuſtinere non poteſt. *b*) Duratio diuturna non ſemper convenit eccleſiæ. Apoſtolica eccleſia, quæ poſt Chriſti adſcenſionem per prædicationem evangelii in toto terrarum orbe colligebatur, non poterat de diuturna duratione, qualem quidem Bellarminus hoc loco intelligit, gloriari, nihilo tamen minus erat vera eccleſia. Quas in novis inſulis hodie plantant eccleſias, eæ itidem de duratione diuturna gloriari nequeunt. *c*) Duratio diuturna non convenit eccleſiæ ſoli, quia communis illi eſt cum ſynagoga Satanæ ac civitate diaboli. Auguſtinus lib. de catech. rudib. cap. 19. *Duae civitates; una iniquorum, altera ſanctorum ab initio generis humani usque in finem ſeculi perducuntur, nunc permixtae corporibus, ſed voluntatibus ſeparatae, in die judicii vero etiam corpore ſeparandae.* Idem repetit lib. XI. de Geneſ. ad lit. cap. 15. lib. XV. de civit. Dei cap. 1. in enarrat. Pſ. LXI. &c. In orientali eccleſia de diuturna duratione gloriari poſſunt Neſtoriani, Eutychiani, Ariani, &c qui doctrinæ ſuæ originem usque ad Ebionem & Cerinthum tempore apoſtolorum exortos referre poſſunt. Photiniani, Mahumetiſtæ, gentiles durationem diuturnam & non interruptam ſuis hæreſibus, blaſphemiis & idololatriis prætexere poſſunt. Antichriſti ſynagoga longo tempore duravit, & durabit usque ad finem mundi. Cajetanus in comm. 2 Theſſ. II. *Sequaces antichriſti durabunt usque ad adparitionem adventus Chriſti, differentia enim eſt inter conſumtionem & deſtructionem. Conſumtio ſpiritualis eſt. Conſumet eum ſpiritu oris ſui, hoc eſt ſpiritu ſermonis evangelii, ubi multi ad veritatem evangelicam convertentur, at multi perſeverabunt usque ad adventum Chriſti &c.* *d*) Duratio non interrupta non eſt ulli eccleſiæ particulari ita propria, ut ab ea ſeparari nequeat. Promiſſio divina eſt, eccleſiam perpetuo duraturam, ſed hæc promiſſio proprie pertinet non ad hanc vel illam particularem & viſibilem eccleſiam, ſed ad eccleſiam catholicam electorum, quæ in petra, hoc eſt, Chriſto fundata, adverſus omnes inferorum portas immota perſiſtet. Scriptura teſtatur, eccleſiam fore æternam, ſed nuſpiam dicit, eccleſiam eſſe ad certum locum & ad certam gentem adligatam, ut in illa ſede & gente duratione continua, perpetua & non interrupta gaudeat. Eccleſiæ complures ut Antiochena, Alexandrina, Conſtantinopolitana &c. olim graves patiebantur interruptiones, neque tamen ſtatim deſinebant eſſe veræ eccleſiæ. Macedonio hæretico in eccleſia Conſtantinopolitana ſuccedebant Gregorius & Nectarius, epiſcopi orthodoxi. Neſtorio hæretico in eccleſia Alexandrina ſuccedebant Flavianus & alii pii epiſcopi. Romana eccleſia antiqua temporibus apoſtolorum propinquior graviſſimas paſſa eſt viciſſitudines tum a gentilibus, tum ab hæreticis. Primi ejus epiſcopi in ſolitudines fugabantur, Marcellinus immolabat idolis, Liberius factus eſt arianus, Honorius monothelita &c.

§. CLXXI.

Argumenta Bellarmini pro duratione.

§. CLXXI. Quomodo vero probat Bellarminus, durationem diuturnam nec unquam interruptam eſſe eccleſiæ notam? I) *Eccleſia* (inquit) *propterea dicitur catholica, non ſolum quia ſemper fuit, ſed etiam quia ſemper erit, juxta illud* Dan. II. 44. *Regnum, quod in aeternum non diſſipabitur.* Reſp. 1) Eccleſiam catholicam perpetuo duraturam minime negamus, idque confirmat dictum propheticum Dan. II. 44. ſed ex eo non poteſt inferri, eccleſiam Romanam eſſe veram illam catholicam eccleſiam, cui tales promiſſiones de perpetua duratione factæ ſint, quia Romana eccleſia eſt eccleſia particularis, deficere igitur poteſt, catholica interim permanente, ut ſuperius oſtendimus. 2) Pari ratione ex eo, quod eccleſia Catholica perpetuo ſit duratura, non poteſt inferri, quod omnis cœtus perpetuo durans ſit vera & catholica eccleſia, quia ſynagoga ſatanæ durabit usque ad mundi finem, *zizania* cum bono ſemine erunt permiſta *usque ad tempus meſſis*; Matth. XIII. 39. *paleae cum tritico* erunt permixtæ usque ad ventilationem in die noviſſimo futuram; Matth. III. 12. *hœdi ab agnis* in die judicii demum ſeparabuntur; XXV. 32. antichriſtum deſtruet Dominus Jeſus illuſtri demum adventu ſuo. 2 Theſſ. II. 8. 3) Concedimus igitur, eccleſiam catholicam perpetuo duraturam, ſed negamus de particulari aliqua eccleſia, qualis eſt Romana, id eſſe promiſſum: negamus etiam, ſoli eccleſiæ catholicæ durationem illam eſſe propriam; ex quo ſponte ſequitur, quod duratio non ſit genuina & propria eccleſiæ nota.

§. CLXXII. II) Sed adfert Bellarminus quædam dicta, quibus probare velle videtur, ſolius eccleſiæ propriam eſſe perpetuam illam durationem. Act. V. 38. *Si ex hominibus eſt hoc conſilium aut opus, diſſolvetur*; v. 39. *ſi vero ex Deo eſt, non poteritis illud diſſolvere.* 2 Tim. III. 9. *Haeretici non proficient ultra; nam illorum amentia manifeſta erit omnibus.* Cyprianus lib. IV. epiſt. 2. dicit, *ſchiſmaticos ſemper inter initia fervere, incrementa vero habere non poſſe, ſed ſtatim cum prava ſua aemulatione deficere.* Auguſtinus in Pſ. LVII. in illud, *ad nihilum devenient, tanquam aqua decurrens. Non vos terreant*, inquit, *fratres, quidam fluvii, qui dicuntur torrentes, decurrens aqua ad tempus perſtrepit, mox ceſſabit, diu ſtare non poſſunt. Multae haereſes jam emortuae ſunt, cucurrerunt in rivis ſuis, quantum potuerunt, ſiccati ſunt rivi, vix eorum memoria reperitur &c.* Reſp 1) Negari nequit, multas hæreſes diu duraſſe & adhuc durare. Arianiſmus, Photinianiſmus, Neſtorianiſmus &c. ante aliquot ſecula cœperunt, & adhuc proh dolor durant. Particulariter igitur intelligendum de quibusdam hæreſibus & hæreticis, quod non diu durent. Græcam eccleſiam Bellarminus judicat hæreticam, at illa diu duravit. 2) Ac ſi vel maxime omnes hæreſes cito abolerentur, nondum tamen evictum foret, diuturnam durationem eſſe propriam eccleſiæ notam. Quo enim tempore hæreſes ſunt in ſuo flore & vigore, nondum conſtat de earum abolitione, ſed tum demum, quando exſtincta hæreſi glorioſe triumphat veritas. Noſtram eccleſiam illi ſtatuunt hæreticam, cui aliquoties fatalem internecionem prædixerunt, quinimo etiam annum excidii determinare auſi fuerunt. (Johan. Taiſnierius Hannonius in phyſiogn. Pauli oper. Math. p. 457. anno Chriſti 1572. ex aſtris prædixit, *religionem Lutheranam inter triennium exſtirpatum iri.* (Vide etiam Joh. Paulum Windeckium in prognoſtico de futuro eccleſiæ ſtatu.) ſed illa Dei beneficio adhuc perſiſtit immota, ac ſperamus illam ad finem usque mundi florentem futuram. 3) Gamalielis dictum Act. V. 38. hunc habet ſenſum: ſi homines illi humana aſtutia ac malitia excogitarunt illud dogma, quod Jeſus Nazarenus ſit verus Meſſias, atque ita præſtigiis & impoſturis ſuis homines deludunt, progreſſu temporis ipſorum fraudes manifeſtabuntur, ſicut Theudæ & Judæ Galilæo contigit; ſed ſi dogma ipſorum eſt verum ac divinum, non poteritis curſum hujus doctrinæ prohibere, ac ipſi

ipſi Deo reſiſtere. Ex eo vero nondum inferri poteſt, nullas hæreſes invaleſcere, ac diu durare, ſed ſtatim ſopiri, diſtinguendum enim inter *temporariam preſſionem* & *finalem oppreſſionem*; veritas cœleſtis & vera eccleſia illius domicilium ab hæreſibus ad tempus quidem premi poſſunt, tandem vero iterum emergunt. Fuligines hæreſium lucem veritatis aliquamdiu obfuſcare poſſunt, ſed illa tandem clarius emicat. Diſtinguendum etiam inter ſplendorem *externum* & *internum*. Eccleſiæ hæreticæ quandoque exterius majorem ſplendorem obtinent, quam vera eccleſia; interim tamen interior ſplendor coram Deo, qui in fidei ſinceritate conſiſtit, ſoli veræ eccleſiæ eſt & manet perpetuo proprius. 4) Dictum apoſtolicum 2 Tim. III. 9. non poteſt eo ſenſu accipi, hæreticos nihil prorſus valituros eſſe, temporibus enim ſequentibus magnam omnino cladem eccleſiæ intulerunt hæreſes, præſertim Ariana, & in illo ipſo capite III. 13. ſubjungit apoſtolus, *proficient in pejus ſeducentes & ſeducti:* aliud igitur eſt, quod intendit apoſtolus, videlicet ſi miniſtri eccleſiæ ſuum diligenter faciant officium, fore, ut hæretici non tantum proficiant, quantum vellent. Thomas Aquinas ſic exponit: *Ultra, quam Deus permittit, non proficient.*

An duratio diuturna eccleſiæ Romanæ competat?

§. CLXXIII. Membrum *ſecundum*. Num duratione diuturna nec unquam interrupta Romana eccleſia gaudeat? Bellarminus hanc theſin demonſtraturus ſic progreditur: I) *Conſtat*, (inquit) *eccleſiam noſtram duraſſe ab initio mundi huc usque, vel ſi de ſtatu nov. teſt. loquamur, duraſſe a Chriſto huc usque per mille & quingentos annos, fruſtra eam oppugnantibus primo Judaeis, deinde paganis, ultimo haereticis, nec ſolum duraſſe, ſed etiam ex perſecutionibus creviſſe.* Reſp. 1) eccleſiam catholicam ab initio mundi, chriſtianam proprie ſic dictam, per tot ſecula duraſſe, facile concedimus, ſed quid hoc ad eccleſiam Romanam hodiernam, quæ in plurimis capitibus a fide catholica & chriſtiana longiſſime receſſit? 2) Duratio illa eccleſiæ catholicæ non poteſt intelligi *materialiter* de hominibus ad catholicam eccleſiam pertinentibus, illi enim mutantur, & ſibi invicem ſuccedunt; ſed intelligenda eſt *formaliter* de doctrina catholicæ eccleſiæ, quæ perpetuo durat, atque eadem ſemper manet, aliis atque aliis hominibus ſibi invicem ſuccedentibus. Quod ſi ergo ex duratione illa eccleſiæ catholicæ pro Romana eccleſia aliquid inferre velit Bellarminus, neceſſarium erit, ut probet, in Romana eccleſia eandem hodie proponi doctrinam, quæ ab initio mundi atque inde a temporibus apoſtolorum in eccleſia catholica divinitus conſervata eſt: id vero de noſtra eccleſia demonſtratu eſt facillimum, de Romana ἀδύνατον. Doctrina de juſtificatione gratuita per fidem in Chriſtum, de ἀδυναμίᾳ perfecte implendi legem, de repudiandis ἐθελοθρησκίαις &c. eſt vere catholica doctrina, quæ jam inde a prima mundi origine in vera eccleſiæ perpetuo conſervata eſt, ea vero in noſtra eccleſia ſonat, in Romana oppugnatur. 3) Diſtinguimus igitur inter dogmata Romanæ eccleſiæ, quædam ſunt vera & orthodoxa, utpote de myſterio Trinitatis, de Chriſti paſſione & ſatisfactione pro peccatis noſtris, de baptiſmo in nomine ſacroſanctæ Trinitatis conferendo &c. quædam vero ſunt falſa & hæretica, utpote de juſtificatione per operum merita, de traditionibus verbo Dei ſcripto exæquandis, de ſanctorum invocatione &c. illorum reſpectu cognationem quandam adhuc habet eccleſia Romana hodierna cum eccleſia catholica & chriſtiana, horum vero reſpectu hæretica & apoſtatica eſt eccleſia.

§. CLXXIV. II) Sed propius accedit Bellarminus, & cominus pugnare incipit: *Quamvis* (inquit) *haeretici hujus temporis non concedant, Romanam eccleſiam annos ſupra mille & quingentos duraſſe, concedunt tamen duraſſe ſine ulla interruptione a Gregorio I. huc usque, id eſt, annos fere mille, quod tempus, etiamſi ſolum eſſet, adhuc longius eſſet, quam fuerit aetas ullius haereſis: ſed tamen falſum eſt,*

eſt, non diutius duraſſe, ipſi enim non poſſunt oſtendere per ullam hiſtoriam aut veterum ſcripta, factam eſſe mutationem religionis in eccleſia Romana tempore Gregorii. Reſp. 1) Immane pronunciatum eſt, non poſſe oſtendi per ullam hiſtoriam aut veterum ſcripta, factam eſſe mutationem religionis in eccleſia Romana tempore Gregorii, vel etiam ſequentibus temporibus. Proferantur enim in medium ſcripta apoſtolorum, in quibus doctrinam apoſtolicam contineri, ex utraque parte conceſſum eſt, & liquido adparebit, doctrinam Romanæ eccleſiæ hodiernæ ab ea plurimum diſcrepare. Ecquis igitur negare poterit, mutationem religionis in eccleſia Romana eſſe factam, quocunque tandem tempore ea facta ſit? Conſulatur epiſtola Pauli ad veterem eccleſiam Romanam ſcripta, & facile adparebit, quodnam & quale doctrinæ depoſitum Romanæ eccleſiæ fuerit concreditum; id vero non amplius eſſe integrum & inviolatum, mutua dogmatum collatio manifeſtum faciet. 2) Qua veritatis ſpecie negari poteſt, tempore Gregorii ac ſequentibus ſeculis mutationem in eccleſia Romana contigiſſe? Gregorius circa annum Chriſti ſexcenteſimum *œcumenicum epiſcopum* ſe vocari noluit, imo *praecurſorem antichriſti* eum adpellavit, qui *ſceleratum illud nomen* ſibi vindicare auſus fuerit. Sed Gregorii ſucceſſor Bonifacius III. hunc titulum a Phoca imperatoricida & pretio & precibus impetravit, atque ab illo tempore ad noſtram usque ætatem omnes Romani pontifices eo utuntur. Idem judicium de aliis dogmatibus, ritibus & ceremoniis ſeculorum decurſu in eccleſiam Romanam receptis. Ex Gratiano, ex conciliis, ex Platina & aliis ſcriptoribus manifeſtum eſt, quid quisque pontifex inſtituerit, quod dogma in conciliis ſtabilitum fuerit, ac quomodo ad illum ſtatum poſt varias mutationes ac innovationes perventum ſit. 3) Invita veritate etiam illud adſeritur, nullius hæreſis ætatem ultra mille annos extendi. De Photinianiſmo, Neſtorianiſmo, Arianiſmo &c. negari nequit, quod ultra mille & ducentos annos duraverint. Ac ſi vel maxime nulla hæreſis in eccleſia tamdiu duraſſet, tamen gentiliſmus & Judaiſmus chriſtianam religionem ſpecifice ſic dictam temporis duratione antecellunt. Muhametiſmus cum papiſmo eodem fere tempore cœpit, ut hiſtoriæ teſtantur. Nec inficias ire poterit Bellarminus, apoſtolicum eſſe effatum, quod tempore apoſtolorum jam tum *inceperit peragi iniquitatis myſterium, quodque Dominus Jeſus extremo ſuo adventu tandem deſtructurus ſit antichriſtum*, 2 Theſſ. II. 8. ex quo ſponte ſequitur, antichriſti regnum diu duraturum. 4) Si eccleſiæ Romanæ diuturnam & nunquam interruptam durationem a ſucceſſione Romanorum pontificum arceſſere velit Bellarminus, promtum adeſt reſponſum, ſucceſſionem *perſonalem* & *localem* nihil valere abſque ſucceſſione *doctrinae*, ut inferius demonſtrabitur. Ut interim ſilentio prætereamus etiam externam illam ſucceſſionis faciem in eccleſia Romana variis ſchiſmatibus & diſſenſionibus eſſe turbatam atque interruptam. Formoſus largitione ac proinde *ſimoniace* factus eſt epiſcopus Romanus, jam vero qui ſimoniaco artificio intrat, ipſius canonici juris edicto non eſt legitimus epiſcopus, ut probatur 1. q. 1. per aliquot canones c. ſicut ſimoniaca c. Quanta c. Inſimulatum extra de Simonia. Formoſi decreta abrogavit Stephanus, qui pari ratione per largitiones papalem ſedem occupans prædeceſſoris ſui corpus e ſepulcro erutum, pontificali habitu ſpoliatum, indutumque ſeculari laicorum ſepultura tumulandum curavit, abſciſſis & in Tyberim projectis digitis, quibus in conſecratione uſus erat, eumque contra jura ſacramenti Romam & ſacerdotium repetiviſſe dixit. Decreta & acta Stephani contra Formoſum habitis ſynodis reſcidit, ejusdemque ſtatuta irrita declaravit Johannes IX. Ubi tunc locum habuit continua & non interrupta ſucceſſio? Tempore concilii Conſtantienſis erant tres antipapæ, unus in Hiſpania, alter in Gallia, tertius in Italia, qui tamen omnes a concilio Conſtantienſi ut illegitimi ſunt abdicati, & novus papa electus (*). Sed de his ſuo loco plura.

 5) Si

(*) Uberius hoc expoſuimus in commentat. noſtra *de fallibili pontificis Romani auctoritate, cap. IV. §. V & VI. p. 173. ſeqq.*

5) Si nulla religionis mutatio in eccleſia Romana fuiſſet facta, unde Romanis epiſcopis antichriſtianum primatum, omnium corruptelarum fontem, ſibi arrogantibus toties fuiſſet contradictum? Num major aut deterior mutatio in eccleſia Romana contingere potuiſſet, quam quod papa, illius caput, in antichriſtum degeneravit? jam vero ante aliquot ſecula, ante auditum Lutheri nomen antichriſtianiſmi adcuſati fuerunt Romani illi Veioves. Refert Aventinus lib. IV. annal. Trevirenſem & Colonienſem epiſcopos anno Chriſti 858. papam Nicolaum I. hiſce verbis adlocutos eſſe: *Tu pontificis quidem perſonam prae te fers, at tyrannum agitas. Sub habitu & cultu paſtoris lupum ſentimus. Titulus parentem mentitur, tu te factis Jovem oſtentas. Cum ſis ſervus ſervorum, Dominus Dominorum eſſe contendis. Juxta diſciplinam ſalvatoris noſtri infimus & omnium miniſtrorum templi Dei; tu vero libidine dominandi in praeceps abis, quidquid tibi libet, licet: fucus factus es chriſtianis.* Anno Chriſti 991. Arnulphus Aurelianenſis ad ſynodum Remenſem de papa ſic loquitur: *Quid hunc, reverendi patres, in ſublimi ſolio reſidentem veſte purpurea & aurea radiantem; quid hunc, inquam, eſſe cenſetis? nimirum ſi caritate deſtituitur, ſolaque ſcientia inflatur & extollitur, antichriſtus eſt in templo Dei ſedens & ſe oſtendens tanquam Deus.* Aretas, qui anno 1010. vixit, in Apocal. ſcribit, *antichriſtum emerſiſſe poſt occaſum Conſtantini magni, & Babylonem eſſe regionem illorum, quibus dominaturus ſit filius peccati.* De Gregorio VII. ſive Hildebrando Aventinus lib. V. annal. ſcribens ſic loquitur: *Plerique omnes boni, aperti, juſti, ingenui, ſimplices, tum imperium antichriſti cœpiſſe, quod ea, quae Chriſtus ſervator noſter tot annos nobis cantavit, eveniſſe eo tempore cernebant, memoriae litterarum prodidere.* Idem refert, quid poſt Hildebrandi mortem acciderit: *Sacerdos* (inquit) *exſpiranti ſimilis triduo in Saxonia decubuit. Is ubi ad ſe rediit, apud inferos Hildebrandum, Rudolphum, Hermannum, tyrannos, aeternis mactari ſuppliciis revelavit. Falſi tum prophetae, falſi apoſtoli, falſi ſacerdotes emerſere, qui ſimulata religione populum deceperunt; magna ſigna ac prodigia ediderunt, & in templo Dei ſedere atque extolli ſuper omne id, quod colitur, cœperunt.* (Sic ergo completum fuit vaticinium apoſtolicum de adventu antichriſti in omnis generis virtute & ſignis & prodigiis mendacibus. 2 Theſſ. II. 9.) Petrus Aſilus de tyrann. pontif. cap. 3. pag. 67. *Circa tempora Hildebrandi, qui fuit dictus Gregorius VII. epiſcopus Florentinus, aliis Fluentinus, publice docuit, antichriſtum natum eſſe. Cum enim Paſchalis II. Gregorii hujus ſucceſſor, in eccleſiam Ravennatem ſaeviret, Fluentinus ille Epiſcopus publice docuit antichriſtum adveniſſe, quo dicto cum Paſchalis pontifex Romanus ſe peti non abſque cauſa ſentiret, ipſemet ad illum profectus ſilentium illi impoſuit. Leodienſis eccleſia anno 1110. in reſponſo Paſchali II. dato vocat Romam Babylonem, dicitque eam a Petro ſic eſſe vocatam prophetico ſpiritu, quod Romanis turbinibus & procellis eccleſia eſſet turbanda.* Circa annum 1110. floruit Honorius Auguſtodunenſis, qui Romanæ urbis epiſcopos his verbis perſtrinxit: *Verte te ad cives Babyloniae, & vide, quales ſint, & per quas tendant plateas. Vide, veni huc ad ſupercilium montis, ut cuncta poſſis aedificia cernere damnatae civitatis. Intuere principes & judices, ecce poſita eſt in eis beſtiae ſedes. Omni tempore ad malum ſunt intenti, ſemper negotiis iniquitatis inexplebiliter occupati, flagitia non ſolum faciunt, ſed & alios facere inſtruunt, ſancta vendunt, ſcelera emunt, totis viribus laborant, ne ſoli ad tartara veniant.* Circa annum Chriſti 1157. Johannes Sariſburienſis duos edidit tractatus, quorum alterum *objurgatorium cleri*, alterum vero *polycraticum* vocavit, in quibus pontificem *antichriſtum*, Romam vero *meretricem Babylonicam* adpellat. Circa annum 1130. Bernhardus epiſt. CXXV. de Agapeto: *Beſtia illa de Apocalypſi, cui datum eſt os loquens blaſphemias & bellum gerere cum ſanctis, Petri cathedram occupat, tanquam leo paratus ad praedam.* Si excipere velint, *Bernhardum*

hardum haec dixiſſe de uno ſolummodo, qui papalem ſedem vi & uſurpatione manifeſta occupaverat. Reſp. ſit ſane, interim adtendendum, quod ipſe Bernhardus ibidem explicet, quamobrem Agapetus ille ſit injuſtus uſurpator, nimirum quia antipaparum alter, Innocentius dictus, electus & adprobatus fuerat a regibus Germaniæ, Galliæ, Angliæ, Scotiæ, Hiſpaniæ, Hieroſolymorum, conſenſum ètiam & adprobationem univerſi cleri ac populi nationum jam dictarum habebat, alter vero Agapetus minime. Proinde Bernhardo non ille ſolum Agapetus, ſed plerique omnes multis ab illo ſeculis ſunt beſtia illa in Apocalypſi demonſtrata, utpote quia ſolo collegio cardinalium, eoque non raro inter ſe factionibus diviſo, nulla interveniente regum & populorum illorum auctoritate electi fuerunt, & adhuc eliguntur. Idem ſerm. XXXIII. ſuper Cant. col. 602. *Miniſtri Chriſti ſunt, & antichriſto ſerviunt, honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt, inde is, quem quotidie vides, meretricius nitor, hiſtrionicus habitus, regius adparatus &c. pro hujusmodi volunt eſſe & ſunt eccleſiarum praepoſiti, decani, archidiaconi, epiſcopi.* Vide ibidem plura, uti etiam ſerm. I. in converſ. Pauli col. 81 & 82. ubi inter alia dicit: *Multi ſunt noſtris temporibus antichriſti.* Lib. II. de conſid. ad Eugenium papam: *Planum eſt, apoſtolis interdicitur dominatus; ergo & tu tibi uſurpare aude aut dominans apoſtolatum, aut apoſtolicus dominatum. Plane ab alterutro prohiberis. Si utrumque ſimiliter habere volueris, perdes utrumque.* Lib. III. ad Eug. *Murmur loquor & querimoniam communem eccleſiarum. Truncari ſe clamitant & dimembrari, vel nullae vel paucae admodum ſunt, quae plagam iſtam aut non timeant, aut non doleant.* Lib. IV. ad Eugen. *Inter haec tu paſtor procedis, multo & pretioſo circumdatus ornatu. Si auderem dicere, daemonum magis, quam ovium, paſcua haec, ſcilicet ſic factitabat Petrus, ſic Paulus ludebat.* Ex Bernhardo adlegat Hugo cardinalis in poſtill. ſuper 1 Johan. *Videtur, bone Jeſu, adverſus te conſpiraſſe univerſitas chriſtianorum, & illi in tua perſecutione primi ſunt, qui in eccleſia tua videntur primatum tenere, & gerere principatum.* Circa annum 1200. Joachimus, abbas Florenſis in Calabria, Richardo, regi Angliæ, qui in oriente peregrinabatur, demonſtravit, *antichriſtum exortum eſſe, & quidem Romae eſſe, ſedere in eccleſia, & extollere ſe ſuper omnia.* Balæus cent. III. cap. 35. In rythmis ſuis germanicis *pontificem ejusque clericos pronunciavit antichriſtos.* Exſtant etiam ejus picturæ ſuper Apocalypſin cum italicis expoſitionibus, in quibus papam & clericos ejus graviter adcuſat. Anno 1240. Eberhardus, epiſcopus Salisburgenſis, in concilio Reginoburgenſi apud Aventinum lib. VII. annal. de Romanis pontificibus tale profert teſtimonium: *Flamines illi Babyloniae ſoli regnare cupiunt, ferre parem non poſſunt, non deſiſtent, donec omnia pedibus ſuis conculcarint, atque in templo Dei ſedeant, extollanturque ſupra omne id, quod colitur.* Audis verba vaticinii apoſtolici 2 Theſſ. II. 7. *Fames opum, ſitis honorum inexplebilis eſt. Qui ſervus ſervorum eſt, Dominus Dominorum, perinde ac ſi Deus foret, eſſe cupit. Ingentia loquitur, quaſi Deus ſit, leges commutat, ſuas ſancit, contaminat, diripit, ſpoliat, fraudat, occidit homo ille, quem antichriſtum vocare ſolent, in cujus fronte blaſphemiae nomen ſcriptum eſt: Deus ſum, errare non poſſum, in templo Dei ſedet, longe lateque dominatur.* Idem Eberhardus ex collatione Chriſti & Romanorum pontificum antichriſtianiſmi eos convincit: *Chriſtus inimicos odio habere vetat, eosdem amare praecipit, de hiſce promereri, fidem hoſtibus ſervare, beneficiis maleficia expiare docet; Romanenſes contra ſancta violare fœdera, Dei nomine ſacrato ad fallendos homines abuti, benemeritis ingratos eſſe, malefactis beneficia compenſare, bellare, litigare, defraudare, prodere, decipere ſub magna pietatis ſuperficie jubent, divinae majeſtati, cœleſti providentiae, naturae repugnare, ſupremae majeſtati a Deo optimo maximo conſtitutae, id eſt, imperatoriae reſiſtere nos volunt.* Anno 1250. Rupertus, (alias Robertus) Lyncolnienſis epiſcopus,

ſcopus, in ſermone, quem habuit coram papa Innocentio IV. & cardinalibus de clericis Romanæ Curiæ ſic dicit: *Cum principale opus Chriſti, propter quod ipſe venit in mundum, ſit animarum vivificatio; & ſatanae opus proprium & maxime ab eo inventum, utpote homicidae ab initio, ſit animarum occiſio & mortificatio: ipſi paſtores perſonam Jeſu Chriſti induti, verbum Dei non adnunciantes, etſi non ſuperadderent malitias alias, ſunt antichriſti & ſatanas transfiguratus in angelum lucis, fures & latrones, mactatores ovium & perditores, facientes domum orationis ſpeluncam latronum.* Circa eadem tempora Guilielmus Aurifex palam docuit, *papam eſſe antichriſtum, Romam Babylonem, & praelatos membra antichriſti.* Idem fecerunt Probus epiſcopus Tullenſis circa annum 1280. qui Romanenſes clericos *ſatanae & antichriſti ſatrapas* apud Aventinum vocat: Guilielmus de S. Amore, theologus Pariſienſis & canonicus Belovacenſis, Johannes de Poliaco, theologus Pariſienſis, Matthias Pariſienſis, natione Bohemus, Arnoldus de Villa nova, Michaël Ceſenas, alias Centenas, generalis Minoritarum, Petrus Johannis diœceſis Biranenſis Minorita, Franciſcus Petrarcha, Hieronymus Savanarola, Nicolaus Horius in epiſtola ad Carolum Bovillum, aliique complures, quorum teſtimonia in catalogo teſtium veritatis, in lectionibus memorabilibus Wolffii atque alibi paſſim inveniuntur. Quinimo in publico ſacri Romani imperii edicto ſub Ludovico IV. Johannes XXII. pontifex Romanus vocatur antichriſtus: *Sanguinem chriſtianum* (inquiunt) *ille ſitit, diſcordiae & ſeditionum mala ubique gentium inter chriſtianos ſerit, fratres in fratres armat, nec licet chriſtianis per hunc antichriſtum pacem a Deo datam ſervare.* In alio quodam edicto: *Regno humano* (pontifex Johannes) *inhiat, ſicut paſtor eſt perſonatus, ita myſticus eſt antichriſtus.* Item: *Imperii antichriſti auctorem jure noſtro, conſilio, ſententia, conſenſu communi principum, pontificum Germaniae, Italiae, efflagitantibus ſacerdotibus populoque Romano exauguratum, abdicatum, haereſeos damnatum declaramus.* Quo pertinet, quod Fridericus II. in epiſtola ad Ottonem Bavarum apud Aventinum lib. VII. ann. ſcribit, *multos antichriſtos ineſſe Romanenſibus pontificibus, nec ullos alios, quemadmodum opera oſtendunt, exitio chriſtianae religioni eſſe.* Eat nunc Bellarminus & neget, ullam mutationem in Romana eccleſia eſſe factam, neget ex veterum ſcriptis mutationem aliquam demonſtrari poſſe, quaſi vero ulla gravior ac peſtilentior mutatio eſſe poſſit, quam quod caput illius eccleſiæ in antichriſtum degeneravit.

§. CLXXV. III) Sed habet Bellarminus aliud argumentum, quo probare conatur eccleſiæ Romanæ veritatem ex capite durationis. *Noſtram* (inquit) *eccleſiam eſſe veram eccleſiam, probari poteſt etiam hoc argumento. Nam ante Lutheri tempora non erant in mundo niſi hae religiones, paganiſmus, Judaiſmus, Muhametiſmus, Graeciſmus, Neſtorianiſmus, Huſſitarum haereſis, & Romana eccleſia. Sed certum eſt, non fuiſſe veram eccleſiam Chriſti apud ullam ex praedictis ſectis, ut etiam Lutherani fatentur; ergo fuit apud Romanam eccleſiam, aut certe periit de mundo omnis vera & viſibilis eccleſia, quod fieri non poſſe, ſupra docuimus. At vero ſectae omnes haereticae brevi defecerunt, praeter eas, quae nunc exortae ſunt,* id quod probat *exemplo Arianorum & Albigenſium*, atque addit, *usque ad Lutheri tempora ducentas haereticorum diverſiſſimas familias numerari, ex quibus non ſuperſint, niſi reliquiae quaedam Neſtorianorum & Eutychianorum in oriente, & Huſſitarum in Bohemia, reliquas omnes funditus interiiſſe.* Reſp. 1) Eodem modo Phariſæi & ſacerdotes Hieroſolymitani contra Chriſtum & apoſtolos argumentari potuiſſent: ante veſtra tempora non erant in mundo niſi hæ religiones, paganiſmus & eccleſia Judaica, ſed certum eſt non fuiſſe eccleſiam in paganiſmo. Ergo eccleſia Judaica eſt vera eccleſia, & per conſequens non erat ab ea recedendum. Quidquid pro Chriſto & apoſtolis huic argumento Judaico reſpondetur, idem ſibi reſponſum Bellarminus ſtatuat.

trat. 2) Quomodo Deus ſub mediis papatus tenebris eccleſiam ſibi conſervaverit, paulo poſt expoſitum dabitur. Facile concedimus, veram eccleſiam ſub papatu non fuiſſe tum temporis eo modo viſibilem atque ab errorum ſordibus repurgatam, qualis eſt hodie, poſtquam divino beneficio lux evangelii ex tenebris illis emicuit, ſed ex eo non poteſt inferri, quod plane perierit in terris Dei eccleſia. Latuit in ſolitudine, ubi habuit locum ſibi paratum a Deo. Apoc. XII. 6. 3) Eccleſia Græca purior fuit quam Romana, Huſſitarum eccleſiæ itidem ab antichriſtiana idolomania fuerunt repurgatæ; falſum igitur eſt, periiſſe plane viſibilem eccleſiam, niſi Romana eccleſia ſit vera eccleſia. 4) Hæreſes illas, quas Bellarminus recenſet, compreſſas & devictas eſſe, ut non amplius in eccleſia dominentur & graſſentur, facile concedimus: interim tamen non omnes penitus ſunt exſtinctæ, cum reliquias Arianorum, Neſtorianorum & Eutychianorum adhuc ſuperſtites eſſe ipſemet agnoſcat. Alia vero ratio eſt antichriſtianiſmi, prædictum enim ab apoſtolo, quod antichriſtus *in templo Domini ſeſſurus ſit*, hoc eſt, dominium in eccleſiam ſibi arrogaturus. Ergo ex imperio, potentia, duratione & ſplendore externo regni antichriſtiani nequaquam colligi poteſt, quod ſit vera eccleſia. 5) Nondum probare potuit Bellarminus, eccleſiam ſplendore quodam externo & in una quadam ſede perpetuo viſibilem eſſe debere, fruſtra igitur a pompa & ſplendore eccleſiæ Romanæ externo contra nos argumentatur. 6) Nec probare poteſt, Romanam eccleſiam in ſplendore illo externo duraturam usque ad mundi finem, vel noſtram brevi abolendam, hæc enim cum futura ac in Dei manu poſita ſint, de illis nihil certi adfirmari poteſt. Diſputat quidem Bellarminus lib. III. de Rom. pont. cap. 13. *Romam non futuram antichriſti ſedem*, ſed hac in parte ab aliis Jeſuitis ipſi contradicitur. Ribera comm. in Apocal. XIV. *Roma dicitur Babylon, quia ad finem ſeculi futura eſt officina omnis idololatriae*. Anglo-Remenſes in Apoc. p. 175. *Roma erit ſedes antichriſti*. Vega in cap. XVIII. Apoc. *Illud etiam nobis dicendum videtur ex Areta, Primaſio, Ausberto, Haymone, Ambroſio & aliis hoc loco, idololatriam urbis Romanae ſignificari, defecturamque eſſe Romam a fide, atque adeo futuram eſſe habitationem daemoniorum & omnis ſpiritus immundi ob flagitia & idololatriam, quae tunc temporis in Romana civitate Romanoque imperio late graſſabitur.* Atqui ſi Roma erit officina idololatriæ & antichriſti ſedes, quomodo de diuturna ac perpetua duratione Romanæ eccleſiæ Bellarminus certus eſſe poteſt?

An eccleſia noſtra de duratione gloriari poſſit.

§. CLXXVI. *Membrum tertium.* Perpetuus eſt Jeſuitarum coccyſmus, non poſſe a nobis demonſtrari, ubi fuerit eccleſia ante Lutherum. Bellarminus hoc loco ſcribit: *Lutherani vix nati areſcere coeperunt, cœpit enim Lutheri regnum anno 1517. ſed vix ſeptem annis pacifice regnavit.* Piſtorius in hodeg. cap. 4. de eccleſ. nugatur, *noſtram eccleſiam ex libero aëre exſtitiſſe.* Leſſius in conſult. pag. 61. *Lutheranam religionem ante annum 1517. non fuiſſe in mundo*, confidenter adſerit. *Reſp.* confeſſionem noſtram eſſe vere apoſtolicam, hoc eſt, congruere cum doctrina apoſtolorum, in ſcriptis ipſorum contenta, in ſingulis articulis demonſtrare parati ſumus. Quare cum noſtra eccleſia *conſanguinitate doctrinae* primitivæ apoſtolicæ eccleſiæ ſit conjuncta, non poteſt novitatis crimine gravari. Quod ſi quæratur de continuatione illius doctrinæ per ſingulas annorum centurias ab apoſtolorum tempore usque ad Lutherum, reſpondemus, non eſſe præciſe & abſolute neceſſarium; ad declinandam religionis & eccleſiæ noſtræ novitatem, ſcrupuloſe inquirere & ſigillatim demonſtrare, quomodo illa ſingulis ſeculis conſervata & propagata fuerit; ſed quia ex ſcripturis ſacris demonſtrare poſſumus, illam eſſe veram, orthodoxam, catholicam & apoſtolicam, ideo *a poſteriori* concludimus, eandem vi divinarum promiſſionum de perpetua eccleſiæ duratione & conſervatione ſemper exſtitiſſe, quamvis *a priori*, quomodo con-

ſervata ſit, & ubi locorum ſingulis annis exſtiterit, demonſtrare non poſſimus. Hanc adſertionem noſtram probamus I) exemplo Iſraëliticæ eccleſiæ tempore Eliæ. Cum enim Baalitica idololatria publicum totius viſibilis eccleſiæ miniſterium occupaſſet, judicabat Elias, nullum amplius ſupereſſe verum Dei cultorem, ac ſe eſſe relictum *ſolum*, ſed divino oraculo docebatur, *relicta eſſe ſeptem millia virorum, qui genua non curvaverant coram Baal.* 1 Reg. XIX. 18. Quemadmodum igitur ex eo, quod Elias non poterat demonſtrare viſibilem aliquem cœtum veram & ſinceram doctrinam propheticam publice profitentem, haudquaquam inferri poterat vel debebat, nullum omnino verum Dei cultorem in terris ſupereſſe: ſic pari ratione ſi vel maxime non poſſemus demonſtrare viſibilem & conſpicuum aliquem cœtum, qui tempore papatus longe lateque dominantis veram & ſinceram doctrinam apoſtolicam publice profeſſus fuerit, nondum tamen ex eo inferri poterat vel debebat, nullam amplius in mundo ſuperſtitem manſiſſe veram eccleſiam. II) Exemplo ejusdem eccleſiæ tempore Chriſti & apoſtolorum. Sacerdotes & Phariſæi itidem a Chriſto & apoſtolis exigere potuiſſent continuationem illius, quam proponebat, doctrinæ per ſingulas ſuperiorum ſeculorum centurias velut digito indice ſibi demonſtrari. Potuiſſent eodem modo cum noſtris Jeſuitis argumentari. Antequam Chriſtus, Johannes baptiſta & apoſtoli novum ſuum evangelium docere inciperent, nulla erat in mundo religio alia præter Judaicam & paganam, pagana eſt plane diabolica. Si Judaica fuit multis modis corrupta & depravata, conſequens fuerit, aut veram fidem & eccleſiam interiiſſe, aut demonſtrari debet locus, in quo fuerit conſervata. Quidquid pontificii in hoc argumento proferunt, id omne a ſacerdotibus & Phariſæis contra Chriſtum & apoſtolos urgeri potuiſſet. Quidquid pro Chriſto & apoſtolis reſpondetur, id omne pontificiis reſponderi poteſt. III) Quemadmodum igitur in eccleſia Iſraelitica per corruptum miniſterium publicum geniti fuerunt Deo filii & filiæ, Ezech. XVI. 20. licet in individuo ſciri non poſſet, quinam illi fuerint: ita quoque ſub papatu conſervata fuit vera eccleſia, licet in individuo ſciri non poſſet, quinam fuerint vera illius membra. Nam *a noſtra ignoratione ad rei ipſius negationem*, item *a negatione externae adparentiae ad negationem ipſius eſſentiae* non poteſt legitime & efficaciter concludi. Conſervatur *triticum in paleis*, licet non adpareat exterius. Latet *ſemen in agro*, licet oſtendi nequeat, qua in parte agri abditum ſit. Hortus, qui videtur penitus exaruiſſe, ac ſentibus & vepribus obductus eſt, in quibusdam tamen areolis *herbas virides ac ſalutares* retinere poteſt. Ita quoque ſervavit ſibi Deus *ſemen ſanctum & reliquias quasdam* ſub denſiſſimis papatus tenebris, licet a nobis oſtendi non poſſit, ubi terrarum vel locorum illud ſanctum ſemen delituerit. Eſaj. I. 8. VI. 13. Zeph. III. 12. &c. IV) Apoc. XII. 6. prædictum, tempore regnantis antichriſti eccleſiam *in ſolitudinem* fugituram, *ubi habeat locum ſibi a Deo paratum.* Iniquum igitur poſtulatum eſt, ut illuſtrem & conſpicuum aliquem cœtum oſtendamus, qui tempore papatus dominantis per omnia purum & incorruptum habuerit verbi miniſterium, & externo ſplendore in oculos hominum ſeſe inſinuaverit. Quod enim in ſolitudine latet, ac locum ſibi a Deo paratum habet, id publice notum & illuſtre eſſe nequit. V) 2 Theſſ. II. 4. prædictum, *antichriſtum in templo Dei ſeſſurum*, hoc eſt, in eccleſia dominationem exerciturum. Ergo antichriſtus & templum Dei, hoc eſt, papatus & eccleſia ſimul manſerunt, papatus occupavit eccleſiam, eccleſia fuit ſub papatu. Si defeciſſet vera eccleſia, non ſediſſet antichriſtus in templo Dei. Quamvis igitur oſtendi non poſſet, quomodo ubivis fere dominante & graſſante antichriſto, conſervari potuerit ac conſervata fuerit vera eccleſia; tamen oraculo divino firmam fidem adhibentes certo ſtatuere debemus, templum Dei, hoc eſt, veram eccleſiam, etiam illo tempore fuiſſe conſervatum. Sicut in ruderibus conſervatur ædificii fundamentum, licet ſplendor illius non

amplius

amplius exſtet: ſic vera eccleſia ſub papatu manſit, licet externus ejusdem ſplendor perierit. VI) Eccleſiam perpetuo conſervari, *veritatis eſt divinae*, ubi & apud quos conſervetur, *obſervationis eſt hiſtoricae.* Ergo ſi vel maxime oſtendi non poſſet, ubi & penes quos tempore papatus eccleſia fuiſſet conſervata, id defectum obſervationis hiſtoricæ duntaxat argueret, veritati autem divinorum oraculorum nulla ex parte præjudicaret.

Quomodo ſub papatu conſervata fuerit eccleſia.

§. CLXXVII. Sed enim ne quid habeant, quod conquerantur adverſarii, oſtendemus, quomodo & apud quos ſub denſiſſimis papatus tenebris vera religio, & ex conſequenti etiam vera eccleſia conſervari potuerit, ac conſervata ſit. Certum eſt in mediis papatus tenebris ſingulari Dei beneficio conſervatum fuiſſe ſacroſanctum *codicem biblicum*, illius *quaedam pericopae* publice fuerunt populo prælectæ & expoſitæ, ac integri quidam libri in ſcholis enarrati. Quoties igitur textus biblicus fuit prælectus & expoſitus, toties veræ eccleſiæ confeſſio publice ſonuit, quia vera eccleſia amplectitur doctrinam in ſcriptis prophetarum & apoſtolorum propoſitam, nec dubitari ulla ratione poteſt, Deum per hoc medium juxta infallibilem ſuam promiſſionem Eſaj. LV. 10 & 11. in cordibus quorundam hominum fuiſſe efficacem, cum *verbum Dei nunquam revertatur ad illum vacuum*, quin aliquem fructum proferat. Quamvis vero explicationes falſæ & ſcripto Dei verbo contrariæ a præconibus fuerint admixtæ, tamen textus ipſe ſingulari Dei providentia inviolatus manſit, quem electus Dei populus audiit, & fidei ac vitæ normam agnovit: depravationes vero & corruptelas averſatus eſt, *ut auditorum aures puriores fuerint, quam docentium labia.* Declarari hoc poteſt exemplo eccleſiæ Judaicæ. Jubet Chriſtus Matth. XXIII. 2. ſcribas & Phariſæos *ſedentes in cathedra Moſis audire, & quaecunque dixerint ſervare & facere*, contra vero Matth. XVI. 11. *cavere* jubet *a fermento Phariſaeorum*, hoc eſt, *a doctrina illorum*, ut ibidem v. 12. exponitur: nec dubium eſt, aliquos mandato Chriſti obſecutos utrumque præſtitiſſe, ita ut ſacerdotes & Phariſæos in cathedra Moſis ſedentes audiverint, & tamen a fermento eorum ſibi caverint. Videntur quidem hæc invicem pugnare, ſed optima ratione conveniunt. Scribæ & Phariſæi conſtituti erant in publico docendi munere, hoc enim intelligitur per ſeſſionem ſuper cathedram Moſis. In cathedra illa prælegebant populo ſcripta Moſis & prophetarum. Act. XV. 21. *Moſes a temporibus antiquis habet in ſingulis civitatibus, qui eum praedicent in ſynagogis, & per omne ſabbatum legant.* Illis igitur, quæ ex Moſe & prophetis prælegebantur, vere pii obſequi tenebantur, adeoque etiam obſequebantur, ſed quando puræ huic maſſæ doctrinæ cœleſtis fermentum traditionum, ſuperſtitionum & corruptelarum ſuarum admiſcebant, ibi memores mandati a Chriſto promulgati corruptelas & traditiones illas repudiabant, retenta ſinceriore doctrinæ cœleſtis maſſa. Eodem modo res ſub papatu ſeſe habuit. Prælegebantur publice ſcripta prophetarum & apoſtolorum, ex illis multi ad vitam æternam inſtituti ſunt ac informati, in quibus vera eccleſia fuit conſervata. Quod ſi ergo Jeſuitæ quæſtionibus ſuis nos urgeant, *ubi ante Lutherum ſonuerit vera doctrina, ubi conſervata fuerit eccleſia?* Reſpondemus, veram doctrinam conſervatam eſſe in codice biblico, eandemque in prælectione codicis biblici publice ſonuiſſe. Noſtræ eccleſiæ nullum dogma amplectuntur extra ſcripturam, nullum propugnant articulum, cujus non exſtent clara & perſpicua teſtimonia in ſcriptura, ergo quando publice prælecta fuit ſcriptura, publicum religionis noſtræ præconium fuit auditum. Neque enim in eccleſiis noſtris alio textu biblico utimur, quam qui a prophetis & apoſtolis conſcriptus ad noſtra usque tempora in medio papatu divino beneficio fuit conſervatus, ex illo ipſo textu immotam confeſſionis noſtræ veritatem demonſtramus, nihil quidquam alienum vel peregrinum illi inferimus, nihil extra illum quærimus, ſed ſcriptu-

ræ limitibus nos continemus. Quemadmodum igitur Chriſtus & apoſtoli ex Moſaicis & propheticis ſcriptis, quæ in corruptiſſimo eccleſiæ Judaicæ ſtatu conſervata fuerant, ſcribas & Phariſæos convincebant: ita ex propheticis & apoſtolicis ſcriptis, quæ in corruptiſſimo eccleſiæ chriſtianæ ſtatu conſervata ſunt, pontificios convincere poſſumus, noſtram doctrinam eſſe veram & orthodoxam. Præter codicem biblicum ſub papatu etiam manſit *ſymbolum apoſtolorum*, quod eſt epitome quædam præcipuorum ac fundamentalium fidei chriſtianæ articulorum: manſit *decalogus*, manſit *oratio dominica*, manſit *hiſtoria paſſionis dominicae*, manſit *baptiſmus*, *regenerationis ſacramentum*, manſerunt *quædam doctrinae cæleſtis capita incorrupta*. Ecquis vero dubitare poterit, quin per hæc media Spiritus ſanctus in quorundam cordibus fuerit efficax ad regenerationem & ſalutem? Quod ſi quidam ſuperſtites fuerunt vere pii & credentes, utique etiam ſuperſtes manſit eccleſia, quæ non ex multitudine, ſed ex fide æſtimanda.

§. CLXXVIII. Quia vero nondum quieſcunt pontificii, ſed poſtulant *in ſpecie* ſibi demonſtrari, quinam ſub papatu amplexi fuerint veram doctrinam, ac noſtræ eccleſiæ fuerint ſocii; age obſequamur illorum poſtulato. Producimus autem primo omnium vaticinium propheticum: Dan. XI. 41. *Hae ſolae ſalvabuntur de manu ejus Edom & Moab & primitiae filiorum Ammon;* ubi Luthero interprete tria hominum genera enumerantur, quæ ſub antichriſti tyrannide ad ſalutem ſint conſervata, primo *martyres*, qui ſignificantur per *Edom* a rubedine ſic dictum; ſecundo *ſimplices chriſtiani*, qui extra ſtrepitum idolomaniæ pontificiæ conſtituti a teneris unguiculis fidei chriſtianæ rudimenta a parentibus accepta regulam ſimplicitatis & fidei inculpatæ ſibi eſſe paſſi fuerunt, vel certe ſub finem vitæ abjecta propriorum meritorum fiducia in uno Chriſti merito omnem ſpem ſalutis collocarunt, qui ſignificantur per *Moab*, quod eſt a patre. Tertio *infantes*, qui per baptiſmum renati prius in vivis eſſe deſierunt, antequam idolomania pontificia ipſorum animas contaminaret, qui denotantur per primitias filiorum *Ammon*, quod eſt populus meus proprius. Geſnerus in prælect. ſuis in Dan. paulo aliter interpretatur. Quia enim Edomitæ, Moabitæ & Ammonitæ fuerunt contemti populi, adeoque Iſraëlitis abominabiles, Deut. XXIII. 1. ideo ſtatuit, per illos generaliter ſenſu myſtico ſignificari abjectum & contemtum fidelium cœtum, qui mirabili Dei providentia & protectione ſub medio papatu conſervatus eſt, quos illi nominarunt *haereticos*, ſicut Judæi Chriſtum ejusque diſcipulos vocabant *Samaritanos*. Ceterum ut brevitas illa magis explicetur, diſerte dicimus, tum extra eccleſiam Romanam, tum in ipſa eccleſia Romana papali tyrannide preſſa conſervatum fuiſſe Deo ſemen ſanctum ac populum fidelem, quod demonſtramus ſequenti hominum ad veram eccleſiam pertinentium enumeratione. 1) Infantes baptizati ſunt pars eccleſiæ non minima. Jam vero baptiſmi ſacramentum quoad ſubſtantialia ſub papatu manſit integrum, proinde infantes per illud vere fuerunt regenerati ac filii Dei, membra veræ eccleſiæ & hæredes vitæ æternæ conſtituti, atqui illorum aliquot myriades in infantili ætate obierunt, antequam profunditates ſatanæ intelligerent. (*) 2) Simplices quidam chriſtiani, repudiatis errorum papalium corruptelis, doctrinæ, quam ex prælectione pericoparum evangelicarum, ex ſymbolo apoſtolorum, ex meditatione hiſtoriæ paſſionis &c. perceperant, unice adhæſerunt,

qui

(*) Infantes per ſacramentum initiationis etiam ab impuro miniſterio regenerantur, non ſecus ac adultera nondum repudiata parit marito liberos: ita quamdiu eccleſia impura matrimoniales tabulas, ut Auguſtinus lib. IV. de ſymb. ad catech. c. 2. nominat, id eſt, verbum cum ejus ſigillis ſacramentis a ſponſo Chriſto obtinet, tamdiu ipſi regenerat filios ac filias, ut de eccleſia Iſraëlitica, licet idololatriæ deditiſſima, Ezech. XXIII. 37. dicitur, conf. c. XVI. 20. quod exemplum etiam ad haereticas eccleſias in nov. teſt. adcommodat Hieronymus lib. I. in Ezech. XVI. GERHARDUS.

licet ob papæ tyrannidem publicis erro-
s ſeſe non oppoſuerunt, tamen veram fi-
i in corde tenuerunt; ſicut hodie medio
itu quîdam latent, quibus errores papales
aeritis operum, de primatu pontificis, ac
es illa traditionum, ceremoniarum ac ſu-
litionum ex animo diſplicent, ſed præ me-
aquiſitionis publice ea arguere ac deteſta-
erentur. Fuiſſe autem etiam ſuperioribus
lis tales occultos Chriſti diſcipulos, oſten-
: muſſitationes de tyrannide papæ, de in-
entiis &c. querelæ de corrupto eccleſiæ
ianæ ſtatu, ac repentina adprobatio doctri-
er Lutherum a ſordibus papalibus repur-
. 3) Quidam imminente mortis agone
nſufficientia & imperfectione operum a
ria conſcientia convicti, atque interius
Spiritum ſanctum conſolationum evange-
um admoniti, abjecta propriorum meri-
m fiducia ad unicum Chriſti meritum ve-
le confugerunt, qui ſi vel maxime papa-
uosdam errores adhuc amplexi ſunt, ta-
fundamentum fidei adprehendentes ſal-
ſunt, quaſi per ignem, exuſtis ſcilicet er-
m ſtipulis tentationum & crucis igne. Huc
nent piarum illarum precum formulæ,
exſtant in *hortulo animae*, in Anshelmo,
ernhardo, &c. quas moribundis prælectas
: hiſtoria eccleſiæ teſtatur. Caſparus U-
ergius in libro, quem edidit anno 1589.
titulo: *Viginti duae cauſae, cur ad catho-
ſit redeundum relictis evangelicorum erro-*
r; cauſa XIV. ſic ſcribit: *Invenio ego librum
dam in ſacrario parochiali eccleſiae noſtrae*
onienſis) *ſcriptum anno ſalutis 1475. quo
er ab eo tempore, nimirum ab annis cen-
& amplius in viſitandis & ad mortem
parandis aegrotis uſi ſumus. In eo quae-
es aliquot reperiuntur in linguam germa-
n, qualis ea tum fuit, converſae, quas
: Anshelmum feciſſe proponendas illis ho-
bus, qui ad mortem feliciter obeundam
parantur. Ceterum ea quaeſtiones totam
nae ſalutis rationem, adeoque theſaurum
ucleum chriſtianiſmi quaſi brevi pugillo
lectuntur. Lubet vero quaedam ex illis
hoc loco inſerere. Poſtrema inter eas quaeſtio-
nes haec eſt: Credis te non poſſe ſalvari, niſi
per mortem Chriſti? reſpondet infirmus,
etiam: tum illi dic: Age ergo, dum ſupereſt
in te anima, in hac ſola morte fiduciam tuam
conſtitue, in nulla alia re fiduciam habe, huic
morti te totum committe, hac ſola te totum con-
tege, totum immiſce te in hac morte, in hac
morte totum te involve, & ſi Dominus Deus te
voluerit judicare, dic: Domine, mortem Domi-
ni noſtri Jeſu Chriſti objicio inter me & tuum
judicium, aliter tecum non contendo &c.* Vide
quæſtiones illas integre propoſitas apud Chem-
nitium tom. I. exam. de juſtificat. §. *veterum
teſtimon.* fol. 143. 4) Præter hos excitavit
Deus ſingulis ſeculis aliquos publicos & con-
ſtantes veræ fidei confeſſores, qui papatui pu-
blice ſeſe oppoſuerunt, quorum quidam uſ-
que ad ſanguinem illi reſiſtentes martyrii co-
ronam portarunt. Tales bene multos enume-
rant auctores hiſtoriæ eccleſiaſticæ Magdebur-
genſis, Flacius in catalogo teſtium veritatis,
Wolffius in lectionibus memorabilibus, Lu-
dovicus Rabus de martyribus &c. ſed dubium
nullum, quin longe plures exſtiterint, quam
ab illis enumerantur, quia libri illorum vel
ad manus noſtras non pervenerunt, ſed cum
ipſis confeſſoribus exuſti ſunt, ut omnis eo-
rum memoria in animis hominum exſtingue-
retur, ac papale regnum ſtabiliretur, vel ab
adulatoribus Romani pontificis ſunt corrupti.

§. CLXXIX. Poſſunt autem confeſſores il-
li, qui tyrannidi pontificis & papalibus erro-
ribus contradixerunt, in tres claſſes diſtribui.
Prima complectitur integras eccleſias. Ut
enim prætermittamus eccleſiam Africanam,
quæ Cœleſtino, canonem quendam concilii
Nicæni pro ſtabiliendo primatu mentienti, gra-
viter reſtitit, eccleſiam Leodienſem, quæ in
reſponſo Paſchali II. dato Romam vocat *Ba-
bylonem*, eamque a Petro prophetico ſpiritu
ſic eſſe adpellatam, adſerit, producimus hoc
loco duas inſigniores eccleſias, quæ ſemper
reſtiterunt tyrannidi pontifi-
ciæ. Prima eſt *Waldenſium*, *Waldenſes.*

altera *orientalis ſive Graeca eccleſia.* (*) De Waldenſibus Rainerius in ſumma ante trecentos annos confecta ſic ſcribit: *inter omnes ſectas, quae ſunt vel fuerunt, non eſt pernicioſior eccleſiae* (Romanae apoſtaticae) *quam pauperum de Lugduno de cauſis.* Primo *quia diuturnior.* Q *enim dicunt, quod duraverit a tempore* *ſtri, alii a tempore apoſtolorum deducun* cundo, *quia generalior, fere enim nulla*

(*) De Waldenſibus vide omnino Mornaeum in hiſt. papatus p. 765. Dorſcheum in tract. de dicto Auguſtini &c. confid. 6. tum quae auctores Magdeb. hiſt. eccleſ. tom. XII. ex libro vetuſto manuſcripto, Ænea Sylvio, chronico Hirſaugienſi, Nauclero, Roberto Gaguino de Waldenſibus recenſent. (*) Illorum non fuit exiguus tantum manipulus, ſed numeroſiſſimus coetus per plurimas regiones diffuſus. Primo tenuerunt locum in Gallia Narbonenſi, Albienſi, Ruthena, Cadurcenſi, Agennenſique dioeceſibus, ut Jacobus de Rebiria in ſuis de Tholoſa urbe collectaneis adnotavit. Sed & *Petrus Waldus* relicta patria in Belgium venit, atque in Picardia multos ſectatores nactus eſt. Inde in Germaniam tranſiit, ac diu per Vandalicas civitates diverſatus eſt, ut Thuanus ſcribit lib VI. hiſtor. Guido Perpinianus lib. de haereſibus adnumerat etiam Angliam, in qua anno 1174. docuerint Waldenſes. Quod idem teſtatur & Guil. Neubrigenſis rerum anglicarum lib. II. cap. 13. ubi etiam addit Hiſpaniam & Italiam, ſcribitque, *in latiſſimis Galliae, Hiſpaniae, Italiae, Germaniaeque provinciis tam multos illorum adhaeſiſſe doctrinae*, (quam ipſe ex Romanae eccleſiae ingenio *peſtem* vocat) *ut ſecundum prophetam multiplicati ſuper numerum arenae maris viderentur.* Similiter & chronicon Hirſaugienſe narrat, *ex eis captos quosdam in urbe Argentinenſi coram omni populo & plebe confeſſos publice fuiſſe, quod tantus eorum eſſet numerus, ut ſi quis ex eis e Colonia Mediolanum ire ſtatueret, omni nocte hoſpitem ex ſecta eorum inveniret.* Denique etiam eos Bulgariam, Croatiam ac Dalmatiam pervaſiſſe, auctor eſt Matthaeus Pariſienſis. Inſuper etiam celebres fuerunt 1) *mira docendi dexteritate.* Nam Jacobus de Rebiria teſtatur, *eos fuiſſe eruditione & doctrina praecellentiſſimos, & de religione acutius ceteris diſputaſſe, quibus ſacerdotes eccleſiae Romanae non fuerint pares.* 2) *Auctoritate*, de qua F. Rainerus ſic ſcribit: *In omnibus civitatibus Lombardiae & in provincia, & in aliis regnis & terris auditores habebant, & in publico diſputabant, populumque vocabant ad ſtationes ſolennes in foro & in campo, & praedicaban ctis. Non erat, qui ipſos impedire aude pter potentiam & multitudinem fautorum* Ibidem hic auctor adierit, ſe ipſummet int inquiſitioni ipſorum, ac in ſola parochia Cam habuiſſe decem ſcholas. Neque tantum hom vulgo ipſis adſtipulati ſunt, ſed & proceres res, Raimundus comes Tholoſae & ſ. Ægic Franciae conſobrinus; Raimundus Rogeri rarum & Carcaſtonae comes; Petrus Rogerii bareti regulus; Raimundus Fuxenſis regis niae propinquus, multique alii comites & ir nobiles. Similiter & in Italia adſeclas ipſ e plebe & ex equeſtri ordine fuiſſe, tradit rus. 3) *Induſtria*, cui reſpondit auditorur in docendo, quod ipſum etiam Rainerus hal *ri*, inquit, *& mulieres, parvi & magn ac die non ceſſant diſcere & docere. Au ore docentis cujusdam, quod quidam ba* (hoc titulo inſignit Waldenſes ex praejudicio ſu Romanae eccleſiae,) *quem novi, ad hoc ut eum a fide noſtra averteret, & ad ſuam teret perduceretque, nocte, tempore hyem aquam, quae dicitur Ibis, nataſit ad ipſu beſcat negligentia fidelium doctorum*, (i Romanae eccleſiae addictos,) *qui non ſic ve tholicae fidei veritatem, ſicut Leoniſtae zela delitatis errorem.* Item: *Vetus & novu mentum vulgariter tranſtulerunt, & ſic ac diſcunt. Vidi & audivi ruſticum idio Job recitavit de verbo ad verbum, & plur qui totum nov. teſt. ſciverunt perfecte.* *ſtantia*; licet enim paſſim extremis ſuppl confeſſionem praecipiti, (ut loquitur c Hirſaugienſe,) ſententia adjudicarentur, men deſtiterunt ex profeſſo contra papam & veritatem coeleſtem adſerere, & arguere nae eccleſiae idololatriam in miſſa & mortuo ctorum religioſa invocatione, ſuperſtitionem i ciborum & dierum, primatum papae, aliasq ptelas. GERHARDUS.

(*) Praeter auctores, quos GERHARDUS ſupra in nota adlegavit, alii ſunt iique permulti hiſtoriae Waldenſium ſcriptores, quos magno admodum numero recenſent CASPAR SAGITTARIUS in *introduct. in hiſt. eccleſiaſt. cap. XIX. §. XXXII. p. 460. §. I.V. p. 473 — 477.* Jo. ANDR. SCHMIDIUS in *ſupplementis ad Sagittar. introduct. p. 384. ſeqq.* PFAFFIUS in *inſtitut. hiſt. eccleſiaſt. p.* 5 *not. (ll)* &, qui primo nominandus erat GEORG. WALCHIUS in *biblioth theolog. ſel III. p 613.* Quod ſpeciatim ad dogmata ſium attinet, de iis evolvi meretur Jo.

ſ, *in qua haec ſecta non ſeparat.* Tertio, *quod omnes aliae cum immanitate in Deum horrorem inducant, haec ſola Waldenſium ſeu Leoniſtarum magnam habeat ſpeciem pietatis, quod coram hominibus juſte vivant, & bene omnia de Deo & omnes articulos credant, qui in ſymbolo continentur, ſolam Romanam eccleſiam blaſphemant & oderunt, dicentes, eam eſſe eccleſiam malignantium & meretricis, quae ſedet ſuper beſtiam in Apocalypſi, & quod defecit ſub Sylveſtro, cum venenum temporalium eſt in eccleſiam infuſum. Dicunt etiam papam eſſe caput omnium errorum, vocantes ecos praelatos, religioſos Phariſaeos, hos dicunt lenos ſuperbia & avaritia &c.* Hæc refert ex Rainerio Flacius in catalogo teſtium veritatis. Idem ex Jacobo de Rebiria tale de illis teſtimonium adducit: *Waldenſes, ſive Lugdunenſes, diu primum locum tenuiſſe in Gallia Narbonenſi, Albienſi, Ruthena, Cadurcenſi, Agennenſique diaeceſibus, celebris eſt fama, eoque tempore nullo aut parvo in pretio fuiſſe eos, qui ſe ſacerdotes, epiſcopos & miniſtros eccleſiae dici volebant: indigni enim omnes ac rerum omnium pene ignari cum eſſent, facile illis fuit eruditione & doctrina praecellentibus primas in populo partes ſibi vindicare. Ex quibus, cum prae ceteris Waldenſes acutius de religione diſputarent, admittebantur ſaepe a ſacerdotibus publice docendi cauſa, non quod eorum ſententiae ſibi probarentur, ſed quod Waldenſibus ingenio pares non eſſent &c.* Ibidem ex fragmentis librorum inquiſitoriorum probatur, *doctrinam Waldenſium per Lombardiam, Alſatiam, totum tractum Rhenanum, Belgium, Saxoniam, Pomerianam, Boruſſiam, Poloniam, Livoniam, Sueviam, Sileſiam, Bohemiam, Moraviam, Calabriam & Siciliam longe lateque fuiſſe propagatam.* Vocabantur a pontificiis per contemtum *Waldenſes* (1), *Albigenſes* (2), *Albigri-*

Dannhauerus in diſſert. cui titulus: *eccleſia Waldenſium orthodoxiæ Lutheranæ teſtis & ſocia.* Prodiit ea Argentorati an. MDCLIX. atque inſerta quoque eſt ejusdem *diſputationibus tholog.* junctim editis *p. 1534.* Jungi merentur Flacius in *catalogo teſt. ver. fol. 424. ſeqq.* (edit. Argentor. de ann. MDLXII.) atque ipſe Gerhardus noſter in *confeſſ. cathol.* paſſim. Et ſane ſunt inter ipſos pontificios, qui ingenue fatentur, veterum Waldenſium doctrinam in multis eandem fuiſſe, quae hodie proteſtantium eſt. Ita verb. gr. Lancelot Voisin de Popeliniere, nobilis ſec. XVI. Gallus, in *hiſtoire des troubles & guerres civiles avenues en France pour le fait de la religion*, viſos eſſe refert articulos fidei Albigenſium, veteribus quibusdam tabulis, quae Albigii ſunt, inciſos, *doctrinæ proteſtantium usque quaque conformes*; itemque *Albingenſium doctrinam ab ea, quam hodie proteſtantes amplectuntur parum differentem eſſe.* Equidem Jac. Benign. Bossuetus in *hiſtoire des variations des égliſes proteſtantes* aliis perſuadere adniſus eſt, conſenſum Waldenſium cauſſam proteſtantium nihil juvare; eos enim immanes Manichaeorum errores foviſſe. Verum refutatus is fuit a Petro Allixio, in variis ſcriptis, Anglico ſermone editis atque a Walchio, *loco cit. p. 615.* adlegatis. Add. Jac. Basnage in *hiſt. de la religion des égliſes Reformées tom. I. cap. VII. ſeqq. p. 203. ſeqq.* edit. Roterdam. de anno MDCCXXI. 8.

(1) *Waldenſium* nomen a Petro quodam Waldo, cive Lugdunenſi ac mercatore praedivite, mox ex mercatore theologo, qui circa ann. 1170. claruit, vulgo traxiſſe creduntur. Non deſunt vero, qui eorum originem a germanica voce Wald derivent, quia in loca ſic dicta ſe receperint. Sunt quoque alii, qui eos ita adpellatos contendant pridem ante Petri Waldi tempora, a voce Italica *Paldeſi*, quaſi *Vallenſes*, habitantes in convallibus, generali deinceps futura hac adpellatione, obſervante Jo. Legero, qui & ipſe Waldenſis miniſter fuit, in *hiſtoire generale des égliſes des Vallées de Piemont*, quae Lugduni MDCLXIX fol. prodiit, *lib. I. cap. XI.* Compendium hujus libri dedit P. Boyerius, itidem miniſter Waldenſis, in libro hac inſcriptione inſignito: *abregé de l'hiſtoire des Vaudois, où l'on voit leur origine, comme Dieu a conſervé la religion chretienne en ſa pureté parmi eux depuis le tems des Apôtres jusqu'à nos jours & les merveilles, qu'il a faites pour leurs conſervation; avec les ſignalées & miraculeuſes victoires, qu'ils ont remportées ſur leurs ennemis. Comme ils ont eté diſperſez & leurs égliſes diſſipées, & en fin comme ils ont eté retablis contre l'eſperance de tout le monde.* Hagae Comitum MDCXCI. 12. Vid. Clerici *biblioth. univerſ. tom. XXII. part. I. p. 56.*

(2) *Albigenſes* fuerunt adpellati ab *Albiga*, urbe celebri Aquitaniae, in cujus vicinia coetus collegerunt primi ipſorum doctores. Petrus & Henricus, *Bruyſii*, quorum prior vitam in rogo finivit. Ab

bigriſei, *pauperes de Lugdunenſi*, (3) *inſabbatati*. (4) In Bohemia vocabantur *Thaboritae* (5) confeſſionem illorum ſcripto comprehenſam ſe vidiſſe ſcribit Flacius anno 1431. eamque cum Proteſtantium confeſſione penitus convenire teſtatur. Qui Merindoli, Agriæ, Coſſæ & in vicinis urbibus habitabant, ediderunt confeſſionem ſuam, eamque Francifco regi exhibuerunt, in qua continentur hi articuli: 1) *Solis ſacris litteris credendum eſſe in iis, quae ad ſalutem pertinent, & nulli praeterea homini aut ſcripto.* 2) *Sacras litteras integre continere omnia*

Ab hiſce primis ipſorum magiſtris dicti quoque ſunt *Petro-bruyſiani* & *Henriciani*, quorum dogmata ex adverſariorum, qui contra eos calamum ſtrinxerunt, ſcriptis diligenter & adcurate collegit HENR. CORNELIUS HECKERUS, Hamburgenſis, in erudita diſſertatione de *Patrobruiſianis & Henricianis, teſtibus veritatis* ſec. XII. &c. Lipſ MDCCXXI edita. Caeterum *Albigenſes* iſti haud immerito junguntur *Waldenſibus*, quoniam, initio ſaltim, plurima utrique coetui fuerunt communia.

(3) *Pauperes de Lugduno* dicti ſunt. quod ex urbe Lugduno, in qua vixere, ab ALEXANDRO III. P.R. tempore concilii Turonenſis pulſi, omnium bonorum jacturam fecerunt, cujuscunque eſſent ordinis ſexus, aetatis, hinc varie diſpergendi. Neutiquam tamen cum monachis Lugdunenſibus, qui urgebant caelibatum, bonorum communionem, itemque paupertatem, ita ut nihil haberent in propriis; unde pariter *pauperes*, & quidem *de Lugduno*, dicebantur, confundendi ſunt Perperam id fecerunt BZOVIUS, GRETSERUS, GENEBRARDUS, alii.

(4) Nomen *inſabbatatorum*, ſeu *ſabbatatorum* nacti ſunt Waldenſes a calceis ligneis, in Gallia *ſabots* dictis, quos perfectiores ex iis portare ſolebant. Erat praeterea in his *ſabbatis* ſignum crucis, quo ab aliis dignoſcebantur. Vid. du FRESNE in *gloſſario latinit. mediæ*, *tom. VI.* voce *ſabbatati p. 4.* Sunt & alia cognomina maximam partem inſulſa, queis Waldenſes a ſuis adverſariis olim fuerunt inſigniti, quibus tamen recenſendis atque explicandis immorari heic non poſſumus. Cuncta, quae hanc in rem dici poterant, exhauſit atque adcurate tradidit celeb. KIESLINGIUS, in ſingulari diſſertatione *de variis Waldenſium nominibus & ſectis*, Lipſ. MDCCXXXIX edita.

(5) Nomen *Taboritarum* non tam *Waldenſibus*, proprie ſic dictis, quam potius *Huſſitis*, ſequioribus demum temporibus ortis atque a JOANNE HUS, theologo Pragenſi, ita nuncupatis, inditum fuiſſe, conſtat. Erant quippe Huſſitae in varias factiones ſeu ſectas olim diviſi. Erant ex iis, qui in calicis eucharistici reſtitutione inque libera verbi divini praedicatione totam fere reformationis eccleſiaſticae, quam omnes exoptabant, ſummam ponerent. Atque hi dicti fuerunt *Calixtini*, a *Calice*, quem reſtitui in ſacra coena volebant. Alii contra, qui genuini erant HUSSI diſcipuli, veſtigiis Waldenſium & WICLEFI preſſius inſiſtentes, eccleſiae Romanae & doctrinam, & cultum, & regimen aperte damnabant. Atque hi poſt conditum auſpiciis *Ziskæ*, qui belli Huſſitici praefectus erat, caſtellum *Tabor*, ab eo cognomen *Taboritarum* acceperunt. De origine hujus caſtelli & nominis *Taboritarum* conſuli meretur *le ſupplement à l'hiſtoire de la guerre des Huſſites de Mons L'Enfant*, par Mr. DE BEAUSOBRE *p. 14*, 15. *ſeqq.* itemque *p. 44. 45.* Caeterum oppido miramur, GERHARDUM, ubi de *Waldenſibus* partim in ipſo textu, partim vero in *notis*, operi ſuo in margine adſcriptis, nonnulla in medium adduxit, nullam prorſus *Wiclefitarum* atque *Huſſitarum* feciſſe mentionem, cum & hi inter teſtes veritatis omnino mereantur locum eundemque praecipuum. Neque id GERHARDUS fecit in *confeſſione* ſua *catholica*, ubi tamen de *Waldenſibus* paſſim diſſerit. Explebimus itaque hancce lacunam, quantum quidem id permittit inſtituti noſtri brevitas.

De *Wiclefitis* ut dicendi faciamus initium, conſtat, eos ab auctore ſuo Jo. WICLEFO, gente Anglo, qui ſeculo XIV. & quidem EDUARDI III. temporibus floruit, nomen hocce ſortitos eſſe Erat vero WICLEFUS theologiae doctor & profeſſor in academia Oxonienſi, ac tandem eccleſiae Lautterwortenſis in provincia Lincolnienſi antiſtes, vir acri ingenio praeditus atque, pro temporis iſtius ratione, in primis eruditus. Quum is ad legendam diligentius ſcripturam ſacram animum ſerio adpelleret, eandemque poſtea omnium primus civitate Anglica donaret, hoc ipſo ſubſidio inſtructus, non tantum fictam praeſulis Romani in totam eccleſiam poteſtatem, ſed & varios errores atque abuſus, qui in eccleſiam ſenſim ſenſimque irrepſerant, magis magisque introſpicere, atque animoſe oppugnare coepit; in quo quidem conatu ipſemet rex EDUARDUS III & primarii quidam proceres, quibus acceptus erat, eum omni modo ſublevarunt. Variis tamen inſimul perſecutionibus fuit impetitus. atque a GREGORIO XI. P.R. itemque ab URBANO VI. nec non a ſynodis Londinenſi ann. 1332. habita, nec non Oxonienſi damnatus. Tandem Lautterwortham dimiſſus, ibidem ann. 1387. tranquillus diem obiit ſupremum. Quod ad ejusdem doctrinam attinet, is papam Romanum antichriſtum eſſe aſſeruit, atque dogmata eccleſiae Roma-

omnia ea, quae ad ſalutem neceſſaria, eoque nihil penitus recipiendum aut admittendum in religione eſſe, niſi id ſolum, quod Deus nobis in ſacris litteris praecepit. 3) Unum eſſe tantum mediatorem, nec invocandos ſanctos ulla ratione. 4) Purgatorium nullum eſſe, ſed omnes homines vel per Chriſtum juſtificatos in vitam aeternam vel non credentes in aeternum exitium abire, tertium aut quartum locum ſupereſſe nullum. 5) Tantum duo ſacramenta eſſe, baptiſmum ac communionem. 6) Omnes miſſas, & praecipue eas, quae pro mortuis canuntur, impias ac proinde penitus abolendas eſſe. 7) Omnes traditiones humanas rejiciendas, vel certe pro neceſſariis ad ſalutem haudquaquam habendas eſſe: eoque tollendum eſſe cantum & recitationem officii, jejunia ad dies certos adligata, ſuperflua feſta, diſcrimen ciborum, tam varios gradus ac ordines ſacerdotum, monachorum ac monacharum, varias benedictiones ſeu conſecrationes creaturarum, vota, peregrinationes & aliam omnem turbam rituum ac ceremoniarum ab hominibus inventarum ſeu excogitatarum, antiquandam eſſe. 8) Primatum papae ſuper omnes eccleſias, cumprimis poteſtatem ejus ſuper omnes politias, ſeu utrumque ejus gladium, negandam, nec alios gradus ſacerdotales in eccleſia retinendos eſſe praeter ſacer-

Romanae de transſubſtantiatione, ſacrificio Miſſae, adoratione hoſtiae, oblatione pro defunctis, igne purgatorio, ſatisfactionibus meritoriis, confeſſione auriculari, extrema unctione, lege coelibatus, cultu imaginum, Mariae, ſanctorum & reliquiarum, nec non excommunicationes pontificias, atque idololatriam Romanenſem acriter impugnavit. De ejus vita, fatis & doctrina JOANNES LEWIS eximium edidit commentarium ann. MDCCXX. typis exſcriptum. Prodiit quoque ann. MDCCLIII. Baruthi nova *hiſtoria vitae, dogmatum & ſcriptorum* Jo. WICLEFI ſermone noſtro patrio conſcripta, auctore LUDOV. PHIL. WIRTH. Ut alios auctores taceamus.

Miſſis itaque *Wicleſitis* pergimus ad *Huſſitas*, a JOANNE Hus, theologo Pragenſi, qui exeunte ſeculo XIV atque ineunte XV. claruit, ita nuncupatos. Non patitur inſtituti noſtri brevitas, ut eximii hujus veritatis evangelicae teſtis, qui, ut omnibus conſtat, crimen haereſeos, falſo ipſi imputatum, in flammis vivus expiare debuit, vitam & fata, bellaque, poſt ipſius mortem exorta, & quae ſunt hujus generis alia, heic recenſeamus. Adeat, qui haec omnia noſſe voluerit, ÆNEAM SYLVIUM in *hiſt. Bohem. cap. XI. ſeqq.* aliosque rerum Bohemicarum ſcriptores paſſim; cumprimis vero ex recentioribus L'ENFANTIUM in *hiſtoria concilii Piſani*, & *concilii Conſtantienſis*, utraque gallice ſcripta, nec non dans *l'hiſtoire de la guerre des Huſſites & du concile de Basle.* Jungi vero omnino debet *le ſupplement à l'hiſtoire de la guerre des Huſſites*, *de* Mr. *l'Enfant* par Mr. DE BEAUSOBRE, Lauſanne & Geneve, 1745. 4to. Sufficiat nobis ex hiſtoria Huſſitica paucis hoc adnotaſſe, HUSSUM inde ab anno 1409. quo in rectorem academiae Pragenſis electus fuit, liberius in papatum detonuiſſe docuiſſeque: „pontificem Romanum reliquis epiſcopis parem eſſe: animas e corporibus diſcedentes mox vel coelum beatorum vel infernum damnatorum ingredi: vanum eſſe atque avaritiae ſacerdotalis inventum, orare pro mortuis: imagines non eſſe adorandas: aquarum palmarumque benedictiones eſſe vanas atque irritas: confeſſionem, quam vocant auricularem, nugacem eſſe: baptiſmum aqua fluviali absque olei mixtura adminiſtrandum: confirmationem atque extremam unctionem non eſſe ſacramenta: nullo die ab opere ceſſandum, celebritates ſanctorum prorſus rejiciendas: jejuniis, horis canonicis aliisque operibus ab eccleſia Romana praeſcriptis nihil ineſſe meriti," &c. Haec ſi quis probe conſideraverit, facile perſpiciet, falſiſſimum eſſe, quod ex recentioribus eccleſiae Romanae defenſoribus JAC. BENIGNUS BOSSUETUS adſerere haud dubitavit, HUSSUM in omnibus fidei & religionis chriſtianae articulis controverſis, ſolis de pontifice Rom. & communione ſub utraque articulis exceptis, catholicum i. e. eccleſiae Romanae placitis addictum fuiſſe. Vid. ejusdem *hiſtoire des variations des égliſes proteſtantes libr. XI. §. 161. ſeqq. p. 220. ſeqq.* Solide eundem hac in re confutavit JAC. BASNAGIUS, theologus Reformatus Gallus, dans *l'hiſtoire de la religion des égliſes Reformées, tom. II. cap. X. § 4. ſeqq. p. 193. ſeqq.* edit. novae Roterod. de ann. MDCCXXII 8. Ex ſectatoribus doctrinaeque ſociis Jo. HUSSI, cumprimis heic commemorari merentur HIERONYMUS Pragenſis, atque JACOBUS DE MISA, vel, ut etiam adpellatur, JACOBELLUS; quorum *ille* idem triſtiſſimum fatum cum Huſſo ſubiit, atque Conſtantiae ad rogum fuit condemnatus; *hic* vero anno jam 1414. euchariſtiam ſub utraque ſpecie, Pragae ante mortem Huſſi adminiſtravit. Quod reſtat, hoc unicum adjicimus, *Huſſitas* ſeſe ſub tempora reformationis partim Reformatis, partim Lutheranis adjunxiſſe, cum contra *Waldenſes* ac *Wicleſitae* ſeſe maximam partem Reformatis adſociaverint.

ſacerdotum, diaconorum & epiſcoporum. 9) *Communionem ſub utraque ſpecie & piam & neceſſariam eſſe, utpote a Chriſto ordinatam & praeceptam.* 10) *Romanam eccleſiam eſſe Babylonem, de qua in Apocalypſi: papam eſſe omnium errorum fontem & verum antichriſtum.* 11) *Indulgentias eſſe rejiciendas.* 12) *Conjugium ſacerdotum pium ac neceſſarium eſſe in eccleſia.* 13) *Verbum Dei audientes ac recte ſentientes eccleſiam ejus eſſe, eique eccleſiae claves a Chriſto datas, eoque etiam poſſe ac debere lupos fugare, & veros bonosque paſtores Chriſti vocare, & eorum vocem audire, ac ab illis ſacramenta percipere.* Thuanus lib. V. hiſt. docet, *illos hanc fidem a majoribus accepiſſe, & per aliquot annorum centurias docuiſſe*; ac ex cardinali Sadoleto addit, *reliqua, quae Waldenſibus adfinguntur, per invidiam illis adfingi.* Obſervat etiam hanc eſſe veram cauſam, quare Luthero doctrinam reformatam proponenti tam multi in diverſis diſſitis locis per univerſam Europam ſeſe conjunxerint. Vide Weſenbecium in orat. de eccleſ. Waldenſ. *Graeca* eccleſia itidem pontificis faſtum ac dominationem ſemper improbavit, atque adhuc quotannis dominica Quadrageſimæ illum excommunicat. Refert Johan. Mandevilla libr. I. cap. 17. Johannem XXII. pontificem Romanum prolixe ſcripſiſſe ad Græcos, *unicam tantum eſſe Chriſti eccleſiam, cujus ſit ipſe caput univerſale, Chriſti in terris vicarius unicus, quem & ipſi agnoſcere debeant.* Reſcriptum vero ab iſtis fuiſſe: *Potentiam tuam ſummam erga tuos ſubditos firmiter credimus, ſuperbiam tuam ſummam tolerare non poſſumus, avaritiam tuam explere non valemus. Diabolus tecum, quia Dominus nobiſcum!* Cumque ad concilium Lateranenſe ex Græcia miſſi legati religionis diſpendio ſocietatem eccleſiæ occidentalis emiſſent, ac in capita quædam Romanæ fidei conſenſiſſent, domum reverſi exſilio partim ſpontaneo, partim excommunicationis fulmine in ſe vibrato, pœnam hujus inſtituti ſui ab eccleſia orientali luere coacti fuerunt. Proinde ſi vel maxime ſub papatu nulla fuiſſet Chriſti eccleſia, (cujus contrarium oſtendimus ſuperius) non tamen prorſus in mundo exſpiraſſe aut defeciſſe eccleſia Chriſti dicenda foret. Occidentem enim duntaxat antichriſtianum papæ regnum occupavit, in orientem vero nunquam pervaſit, ne illis quidem temporibus, quibus orientale chriſtianorum imperium fatiſcere cœpit, quinimo ſi amplitudine provinciarum & regnorum aut hominum numero decertandum fuerit, non deſunt teſtes fide digni, qui perhibeant duplo, vel etiam triplo ſuperatam fuiſſe ab orientali eccleſia occidentalem, iis etiam temporibus, quibus papatus in ἀκμῇ ſive vigore fuit. Quamvis vero Græca eccleſia non ſit ab omnibus omnino erroribus immunis, tamen non eſt demerſa in tantam idolomaniæ & errorum voraginem, qua Romana eſt abſorpta. Ut enim conſtat ex actis Tubingenſium cum Jeremia patriarcha Conſtantinopolitano, hodierna eccleſia Græca damnat primatum pontificis Romani, (qui errorum papalium eſt fundamentum facile primarium,) agnoſcit majeſtatem divinam Chriſto ſecundum carnem eſſe datam, negat purgatorium, recipit communionem ſub utraque ſpecie &c. improbat miſſas privatas, & ſacrificia pro defunctis, in ſacris utitur lingua vernacula, adprobat conjugium ſacerdotum &c.

Eccleſia Græca.

Altera claſſis complectitur *imperatores & reges*, unctos illos Domini, quorum bene multi papali tyrannidi ſeſe oppoſuerunt. Carolus M. in concilio Francofurtenſi idololatricum imaginum uſum, aliasque pontificias ſuperſtitiones quatuor libris editis redarguit, circa annum 800. Filius ejus *Ludovicus* ac poſtea *Otto* jus eligendi pontificem ad imperatorem revocavit, & Johannem XII. depoſuit Leone illi ſubſtituto. *Henricus III.* cum tres pontifices tanquam vultures de præda digladiarentur, armata manu in Italiam profectus omnes abdicavit, & alium creavit nempe epiſcopum Moguntinum circa annum 1047. Gregorio VII. quem vocant Hildebrandum, oppoſuit ſe *Henricus IV.* qua de re Benno in vita

Imperatores ac reges papali tyrannidi reſiſtentes.

Gre-

Gregorii & ἀνώνυμος auctor, qui vitam Henrici deſcripſit, late diſſerunt. *Fridericus II.* in epiſtola ad Ottonem ducem Bavariæ apud Aventinum lib. VII. conqueritur, *Romanos pontifices auctos divitiis & dignitate a ſe ac ceteris imperatoribus aemulos eſſe pertinaciſſimos omnium regum atque principum, neque pacem ultra ferre poſſe, manibus, pedibus, noctes atque dies id eos conari, ut non tam ſe quam ſacroſancto Romano imperio tanquam capite oppreſſo, facile ceteris membris omnibus ſervitutem imponant: adfectare eos dominationem atque divinitatem, nempe ut ab omnibus haud aliter, imo magis, quam Deus, timeantur: multos antichriſtos ineſſe Romanenſibus &c.* Ludovicus IV. de papa Johanne XXII. ſcripſit: *Me haereticorum fautorem falſo vocat, chriſtianus ſum. At ipſe haereſiarcha eſt. Ut antichriſtus non ſit, tamen ejus antecurſorem atque anteambulonem eſſe neceſſe eſt.* Philippus pulcer, Galliæ rex, Bonifacio VIII. ſcripſit hac litterarum forma: *Philippus Dei gratia Francorum rex, Bonifacio ſe gerenti pro ſummo pontifice ſalutem modicam ſive nullam! Sciat tua maxima fatuitas, in temporalibus nos alicui non ſubeſſe, eccleſiarum & praebendarum collationem ad nos jure regio pertinere. Secus autem credentes fatuos & dementes reputamus.* Horum veſtigiis inſtiterunt *Henricus V. Fridericus Barbaroſſa*, qui Romam anno Chriſti 1166. expugnavit, *Otto IV. Henricus VII. &c.* imperatores: *Childericus III. Carolomannus, Ludovicus XII.* Galliæ reges. *Johannes & Eduardus III.* Angliæ, aliique plurimi heroës fortiſſimi, de quibus videantur ſcripta Melchioris Goldaſti, Haimensfeldii. Quo referenda etiam centum illa gravamina, quæ proceres imperii Romani in comitiis Norimbergenſibus anno 1523. congeſſerunt, ac pontifici Romano Adriano VI. transmitti curarunt. Exſtant illa in ſcripto Flacii contra invectivas cujusdam Bruni & apud Wolffium centen. XVI. pag. 202. & ſeqq.

Confeſſores ac martyres. *Tertiam* claſſem occupant *doctores & martyres*, qui errores & abuſus in eccleſiam invectos taxarunt, quorum aliquos catalogus teſtium veritatis, centenarii Wolffii, auctores hiſtoriæ eccleſiaſticæ Magdeb. &c. commemorant, ſed longe plures adduci poſſent, niſi papæ injuria & hominum incuria illorum ſcripta exſtinxiſſent.

§. CLXXX. Quoties igitur pontificii novitatem, hæreſin, ſchiſma ac ſeceſſionem ab eccleſia nobis objiciunt, promtum adeſt reſponſum, nos nec a fide catholica, nec ab eccleſia catholica receſſiſſe, ſed erroribus, idolomaniis ac ſuperſtitionibus in eccleſiam invectis, retenta fide catholica, nuncium miſiſſe. Quinimo tantum abeſt, ut a fide eccleſiæ catholicæ deſciverimus, ut ne quidem a fide Romanæ eccleſiæ diſceſſerimus, quatenus illa cum vetere catholica & apoſtolica fide conſentit. Fatemur, nos a capitibus fidei Romanæ hodiernæ non paucis diſceſſiſſe, ſed hæc non eſt defectio a fide veteri catholica, ſed potius ad fidem catholicam priſtinam, quæ in Romana eccleſia novis inventis, ſuperſtitionibus & additamentis multipliciter deformata eſt, reverſio, & ad unicum fidei magiſtrum Chriſtum converſio. *Exivimus e Babylone* obſecuti mandato divino, Apoc. XVIII. 4. nequaquam vero ab eccleſia catholica nos ſeparavimus. Jubetur populus Dei egredi e Babylone, hoc eſt, ex eccleſia Romana, ergo populus Dei, hoc eſt, vera eccleſia diu latuit in ipſa eccleſia Romana, ſicut triticum latet in paleis, aurum in ſcoriis. Quamvis papiſmus publicum eccleſiæ Romanæ miniſterium occupaverit, & horribiliter corruperit, reſervavit tamen ſibi Deus populum, qui ex verbo ſuo ipſum cognovit, nomen ejus invocavit, & recte ipſum coluit, ſicut tempore Eliæ, Jeremiæ, Chriſti & apoſtolorum factum eſt, ubi illi quidem, qui erant in ordinaria ſucceſſione, ac titulo eccleſiæ ſuperbiebant, non erant vera eccleſia, ſed ſynagoga malignantium ac legem Dei pervertentium, interim tamen in media illorum colluvie aliqui vere fideles latebant ſoli Deo cogniti, *qui etiam novit, qui ſint ſui*, 2 Tim. II. 19. Cum antichriſtus longe

ge lateque in eccleſia dominaretur, conſervatus eſt Dei gratia *baptiſmus*, conſervatus *codex biblicus*, *ſymbolum apoſtolorum* & *quaedam doctrinae capita incorrupta*. Per hæc media Deus quosdam regenuit & ſervavit ad vitam æternam, ſicut etiamnum hodie in medio antichriſti regno Deus ſibi ſervat aliquas reliquias *illorum*, *qui obſervant mandata & retinent teſtimonium Jeſu Chriſti*. Proinde cœtus chriſtianorum propter illam papæ dominationem ac tyrannidem ac propter corruptelas publico miniſterio invectas non deſiit vocari & eſſe eccleſia, ſed erat ac dicebatur *civitas dilecta*, *& caſtra ſanctorum*, Apoc. XX. 9. ac *populus ſanctus*, Dan. VII. 21. videlicet *ſynecdochica* adpellatione propter fideles & electos in eo adhuc reſiduos, ſicut olim populus Judaicus etiam in corruptiſſimo eccleſiæ ſtatu dicebatur *populus Dei*, facta denominatione a parte non quidem majore, ſed meliore, ac Hieroſolyma dicebatur *civitas ſancta*, Matth. IV. 5. propter electos in ea adhuc reliquos. Quod autem de Romana eccleſia dicimus, id de Judæis, Turcis ac gentilibus dici nequit, quod ſcilicet inter eos conſervata ſit & adhuc conſervetur eccleſia latens & abſcondita, cum inter eos nulli ſint ſalvandi, in illa vero ſuperſint ſcripturæ ſacræ, baptiſmus, decalogus, ſymbolum apoſtolorum, hiſtoria paſſionis dominicæ &c. per quæ media Spiritus ſanctus ad quorundam regenerationem & ſalutem efficax eſt. Negari ſane nequit, hæc ſana doctrinæ capita perverſis interpretationibus, erroneis additionibus ac ſuperſtitioſis obſervationibus in papatu fuiſſe corrupta, ſed potuit nihilominus Spiritus ſanctus per illud, quod fuit ſanum & divinum, ad quorundam hominum converſionem in illorum cordibus efficaciter operari, ut lolio & ſcoriis rejectis ſanæ doctrinæ triticum & aurum amplecterentur, obſecuti hac in parte mandato divino: Jer. XV. 19. *Si ſeparaveris pretioſum a vili, quaſi os meum eris*. Hæc ſeparatio Lutheri miniſterio publice & ſolenniter tandem facta eſt. Erat in papatu pretioſum, videlicet ſcripturæ ſacræ, baptiſmus, ſymbolum apoſtolorum &c. erat etiam in eo vile, videlicet prava ſcripturæ interpretatio, traditiones humanæ, ſuperſtitiones, errores, idololatria &c. illud erat Dei, hoc vero papæ; illud Chriſti, hoc vero antichriſti. Lutherus igitur pretioſum a vili, divinum ab humano, chriſtianum ab antichriſtiano, verum a falſo, genuinum ab adulterino, ſeparavit, illo retento, hoc vero abjecto: proinde non diſceſſit ab eccleſia catholica, nec a fide veteri catholica, ſed eccleſiam & fidem a corruptelis, erroribus ac ſuperſtitionibus in eam invectis ac ſuperadditis repurgavit. Non a Chriſto, ſed a papa in antichriſtum converſo; non a Dei verbo, ſed humanis gloſſis & traditionibus: non ab eccleſia catholica, ſed ab illis, qui tyrannicum in eccleſia dominatum exercebant, ſeceſſionem fecimus; nec triticum, ſed lolium ex agro dominico revulſimus, eccur igitur novatores ſchiſmatici factioſi ac hæretici audire debeamus? (*) Vergerius in dialog. IV. cont. cardin. Hoſium tom. I. operum f. 237 illud declarat tali ſimilitudine: *Si contingeret, ut nonnulli ex ſenatoribus Venetis occupata illic perpetua dictatura, conculcatisque legibus ſummam rerum ad ſe traherent, & pro libidine regnantes cogerent reliquos turpiter ſervire; poſtquam autem eam tyrannidem per aliquot menſes exercuiſſent, Deus miſiſſet occaſionem, qua reſpublica ejectis tyrannis priſtinam libertatem inciperet recuperare atque gloriam, an non explodendi & exſibilandi eſſent tyranni, qui de civibus enitentibus reipublicae libertatem inſtaurare, & honeſtas leges in uſum revocare, ad hunc modum conquererentur: Cur praeciditis vos a noſtro dominatu? cur a reipublicae*

(*) Quando eccleſia apoſtaſiae partiali nuncium mittit per converſionem ad religionis ſinceritatem & eccleſiae congeneris in defectione iſta perſeverantis, quoad pravitatem fidei communionem deſerit, non fit ἄλλη alia, ſed ἑτέρα altera, non nova exiſtit, ſed renovatur, quia ſcoriam tantum ab auro ſeparat, quod autem pretioſum eſt, retinet; peſtem eccleſiae apoſtaticae fugit, non eccleſiam. GERHARDUS.

blicae gremio diſceditis? ſic & nos non diſcedimus ab eccleſia Chriſti, imo cupimus eam in libertatem vindicare inſtauratamque, cum ab illis unctis & raſis fuerit diu miſere oppreſſa & pene deleta, ſed ab iſtis, qui eam oppreſſerant, diſcedimus.

Sect. IV.

DE AMPLITUDINE ECCLESIÆ.

An amplitudo ſit nota eccleſiae?

§ CLXXXI. Membrum *primum.* Sitne amplitudo ſive multitudo credentium genuina & propria eccleſiæ nota? Amplitudo vel conjunctam habet doctrinæ veritatem, vel ab ea eſt ſejuncta. Amplitudo absque vera doctrina non poteſt eſſe eccleſiæ nota, quia non quævis multitudo hominum, ſed multitudo veram & catholicam ſidem profitentium conſtituit eccleſiam catholicam, unde ipſe Bellarminus libr. III. de eccleſ. mil. cap. 2. ſic definit eccleſiam, quod ſit *cœtus hominum ejusdem chriſtianae fidei profeſſione colligatus.* Ergo neceſſario cum amplitudine conjungenda eſt vera & catholica fides, absque qua multitudo etiam maxima non conſtituit eccleſiam. Quodſi fides & doctrina catholica facit amplitudinem eccleſiæ notam, ergo multo magis ipſa fides & doctrina catholica eſt eccleſiæ nota, quæ eſt noſtra eademque immotæ veritatis ſententia. Sic ergo contra hanc notam argumentamur. I) Quæcunque nota rei alicui non convenit perpetuo ac ſemper, ea non eſt genuina & propria illius nota. Ratio eſt manifeſta ex definitione proprii. Atqui amplitudo non convenit perpetuo ac ſemper veræ eccleſiæ. Ergo non eſt genuina & propria illius nota. *Adſumtum* conſtat ex hiſtoria eccleſiæ tam veteris quam novi teſtamenti, quam percurrimus ſuperius §. 94. In principio eccleſia fuit valde exigua, quod non poſſunt negare adverſarii. Sive enim de eccleſia vet. teſt. loquamur, illa cœpit ab Adamo & Eva duobus in mundo hominibus: ſi de eccleſia nov. teſt loquamur, illa anguſtis Hieroſolymitanæ urbis limitibus fuit incluſa, antequam in univerſum orbem propagaretur. Sub finem mundi itidem exiguus erit eccleſiæ cœtus. Matth. XXIV. 11. *Multi pſeudoprophetae ſurgent, & ſeducent multos.* Luc. XVIII. 8. *Cum venerit Filius hominis, num inveniet fidem in terra?* 2 Petr. II. 1. *Erunt in vobis magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis,* v. 2. *& multi ſequentur illorum luxurias,* ἐξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις, vel, ut alii codices legunt, ἀπωλείαις, *exitialia illorum dogmata.* II) Quæcunque nota non convenit rei alicui ſoli, ea non eſt genuina & propria illius nota. Ratio itidem pendet ex definitione proprii. Atqui amplitudo non convenit ſoli veræ eccleſiæ. Ergo non eſt genuina & propria eccleſiæ nota. *Adſumtum* conſtat ex hiſtoria eccleſiæ. Cainica eccleſia ante diluvium amplitudine & numero profeſſorum ſuperavit veram eccleſiam patriarcharum. Baaliticæ idololatriæ defenſores & adprobatores numero vicerunt vere fideles, Eliæ & reliquorum prophetarum doctrinæ adhærentes. Synagoga Judaica incomparabiliter fuit amplior cœtu illorum, qui Chriſto docenti adhærebant. Arianiſmus caput extollebat ſupra doctrinæ catholicæ adſertores. Quid de antichriſti doctrina & regno dicemus? 2 Theſſ. II. 9. *Adventus ejus eſt ſecundum operationem ſatanae in omnis generis virtute & ſignis & prodigiis mendacii,* v. 10. *& in omnis generis ſeductione iniquitatis in illis, qui pereunt, eo quod dilectionem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent* v. 11. *Ideo mittit illis Deus* ἐνέργειαν τῆς πλάνης, *efficaciam erroris, ſive efficaces errores, ut credant mendacio.* Apoc. XIII. 8. *Admirata eſt tota terra beſtiam, & adoraverunt eam omnes, qui inhabitabant terram, quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitae.* v. 14. *Seducit habitantes in terra* pro-

Argumenta ſententiae negantis.

propter ſigna, quae data ſunt illi facere. Apoc. XVII. 1. *Meretrix magna ſedet ſuper aquas multas, 2. cum qua fornicati ſunt reges terrae, & inebriati ſunt, qui inhabitant terram de vino proſtitutionis ejus,* v. 15. *Aquae, quas vidiſti, ubi meretrix ſedet, populi ſunt & gentes & linguae.* Apoc. XIX. 2. *Meretrix magna corrupit terram in proſtitutione ſua.* Ex quo manifeſte adparet, falſum eſſe, quod Bellarminus in hoc ipſo capite §. *denique* ſubjungit, *ſectas haereticas nunquam totum orbem aut certe dimidiam ejus partem occupaſſe.* Item, *ſectam Muhamedis cum haereſibus Neſtorii & Eutychetis, quae adhuc vigent in oriente, nunquam ad occidentem tranſiiſſe.* Atqui oblitus videtur Arianiſmi, qui tam in occidente quam oriente longe lateque fuit dominatus. Gothi Italiam vaſtantes erant Ariani. Theodoricus de Berna in occidente regnans erat Arianus. Quin & ipſe Liberius, pontifex Romanus, Arianiſmo ſubſcripſit. Oblitus videtur regni antichriſtiani, ſub quo publica religionis ſacra ubivis ceſſatura alibi fatetur. Muhamediſmi ſecta amplior eſt, quam chriſtianorum eccleſia in omnibus mundi partibus. Judaiſmus in occidentem & orientem ſe effudit &c. III) Cujus contrarium de vera eccleſia prædicatur, illud non poteſt eſſe nota eccleſiæ. Atqui contrarium amplitudinis de vera eccleſia prædicatur. Ergo amplitudo non poteſt eſſe veræ eccleſiæ nota. *Adſumtum* probo Eſaj. I. 8. *Quod reliquum eſt de filia Sion, id inſtar tugurii eſt, qualia ſunt in vineis, & inſtar tugurioli, in quo pernoctant in cucumerariis hortis & ſicut urbs vaſtata.* v. 9. *Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gommorrhae ſimiles eſſemus.* cap. VI. 13. *Erit ſicut ilex aut quercus, quae licet projiciant folia & ramos, tamen truncus illis manet. Semen ſanctum erit truncus ille.* Zeph. III. 12. *Derelinquam in medio tui populum pauperem & egenum: & ſperabunt in nomine Domini.* Luc. XII. 32.

Noli timere, puſille grex, quia compla
Patri noſtro dare vobis regnum. IV) Q
eccleſiæ accidit & mutabiliter ineſt, id
poteſt eſſe genuina & propria illius nota.
rae enim notae ſunt inſeparabiles a vera e
ſia, ſcribit Bellarminus libr. IV. de eccleſ.
2. §. 10. Atqui amplitudo accidit dum
eccleſiæ, & mutabiliter ei ineſt, vera enim
cleſia quandoque eſt ampla, quandoque
gua. Ambroſius libr. IV hexaem. cap. 8.
cleſia ſicut luna defectus habet & ortus
quentes: ſed defectibus ſuis crevit, & his
ruit ampliari. Ergo amplitudo non eſt ge
na & propria eccleſiæ nota. (*) V) Perti
huc dicta patrum. Juſtinus in qq. & r
ad orthod. quæſt. ad quæſtionem: *Cur*
thodoxi & recte ſentientes ſoli Deo g
Graecis, Judaeis & haereticis omnibus
modo numero non pares, ſed etiam pauci
ſint? reſpondet: *dictum eſt de orthodoxo*
paucitate aliquando, multi ſunt vocati, p
vero electi, aliquando, quod anguſta & a
via, quae ducit ad vitam, & pauci ſunt
inveniunt eam. Tertullianus de pudicit.
Quaſi non facilius ſit errare cum pluri
quando veritas cum paucis ametur. Na
zenus ſerm. de ſe ipſo contra Arianos in p
Ubinam illi ſunt, qui multitudine eccleſiam
finiunt & gregem exiguum adſpernantur, c
πλήθει τὴν ἐκκλησίαν ὁρίζοντες καὶ τὸ βρ
διαπτύοντες τὸ ποίμνιον, *qui divinitatem*
tiuntur, plebemque adpendunt, qui ar
in pretio habent, & ipſa mundi lumina
tumelia adficiunt, qui denique conchas
gerunt, & margaritas contemnunt &c.
domos habent, nos inquilinum; hi
pla, nos Deum: idque praeterea, quod
vivi templa ſimus victimae vivae, hol
ſta ſpiritualia: hi vulgus habent, nos a
los; hi temeritatem & audaciam, nos fi
hi minas, nos preces & orationes, hi a
& argentum, nos repurgatam fidei doctr
Baſilius libr. de Spiritu ſancto cap. 30:
cu

(*) Ineptus eſſes, ſi lumen, quod radios ſuos non diffunderet, eo quod inter parietum anguſtias vi contineretur, contemneres, aut tenebris ipſis ſimile diceres. Talis es, qui ſinceritatem & evangelii lucem a plurimis vi & clauſis quodammodo ejectam ac paucorum pectora illuſtrantem d
GERHARDUS.

cuerunt nos & pueri in Babylonia, etiamſi nemo ſit, qui ſuffragetur, tamen per nos ipſos quod ad nos pertinet, facere, qui ſane ex media flamma Deum collaudaverunt, non conſiderantes multitudinem reprobantium veritatem, ſed ſe ipſis contenti, cum tres eſſent. Athanaſius in diſcept. adverſus eos, qui in veritate dijudicanda ſolius judicio multitudinis feruntur, tom. II. pag. 247. *Non audiemus Dominum dicentem* : Multi ſunt vocati, pauci vero electi? *Et iterum*: Anguſta eſt porta & ſtricta via, quae ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam? *Quis igitur ſana mente praeditus, non malit in pauciorum eſſe numero per anguſtam ad ſalutem ingredientium, quam adſociari multis illis per latam ad interitum ruentibus.* Chryſoſtomus homil. XL. ad popul Antioch. *Quaenam, precor, utilitas eſt, multum eſſe fœnum potius, quam paucos lapides eſſe pretioſos? non in numeri multitudine, ſed in virtutis probitate multitudo conſiſtit. Elias unus erat, ſed totus mundus non erat dignus, qui rependeretur ipſi.* Vide ibidem plura, uti etiam homil. XXVI. præcedente. Hieronymus libr. III. adverſ. Pelagian. pag. 310. ſub nomine Attici ad Critobulum Pelagianum: *Multitudo ſociorum nequaquam te catholicum, ſed haereticum eſſe monſtrabit.* Auguſtinus in Pſalm. XXXIX. *Si juſtus es, noli numerare, ſed adpende. Stateram adfer aequam, non doloſam, quia juſtus adpellatus es.* Videbunt juſti & timebunt; *dictum eſt de te : Noli ergo numerare turbas hominum incedentes latas vias, implentes craſtinum arcum, civitatis natalem clamando celebrantes, civitatem ipſam male vivendo turbantes. Noli ergo illos adtendere. Multi ſunt, & quis numerat? pauci autem per viam anguſtam incedunt. Profer, inquam, ſtateram, adpende. Vide contra pauca grana, quantam paleam leves.* Vide etiam enarrat. Pſ. CXXVIII. Arnobium libr. III. adverſ. gent. p. 122. *Non enim ſtare ſine adſertoribus non poteſt religio chriſtiana, aut eo eſſe comprobabitur vera, ſi adſtipulatores habuerit plurimos, & auctoritatem ab hominibus ſumſerit. Suis illa contenta eſt viribus, & veritatis propriae fundaminibus nititur, nec ſpoliatur vi ſua, etiamſi nullum habeat vindicem, imo ſi linguae omnes contra faciant, contraque nitantur, & ad fidem illius abrogandam conſenſionis unitae animoſitate conſpirent.* Cum Conſtantinus imperator Arianus ad Liberium Athanaſio adhærentem diceret : *Quota pars tu es orbis terrarum?* reſpondit ei Liberius: *Non diminuitur ſolitudine mea verbum veritatis, nam olim tres ſolum inventi ſunt, qui edicto reſiſterent.* Theodoretus libr. II. hiſt. eccleſ. cap. 16. (*) VI) Accedit confeſſio ipſorum adverſariorum. Nicolaus I. in epiſtola ad Michaelem imperatorem : *Numerus puſillus non obeſt, ubi abundat pietas : nec multiplex prodeſt, ubi abundat impietas. Nolite ergo gloriari in multitudine, quia non multitudo, ſed cauſa damnationem vel juſtificationem adducit.* Franciſcus Sonnius, epiſcopus Antwerp. in libr. demonſtrat. relig. chriſtian. tract. VIII. cap. 3. *Quantum obſecro nunc patet per orbem habitabilem eccleſia catholica? vix tres ulnas longum comparatione ejus vaſtitatis, quam poſſidet ſynagoga ſatanae.* Franciſcus Ribera in comment. XIII. Apoc. *Significat apoſtolus his verbis* (adoraverunt beſtiam omnes, qui inhabitant terram) *infinitam multitudinem eorum, qui antichriſto adhaerebunt.* Gregorius de Valent in anal. de eccleſ. pag. 13. agnoſcit argumentum a multitudine & conſenſione hominum ductum *non eſſe prorſus ex ſuo genere infallibile.* (**) Piſtorius in cauſis mutatæ religionis a Marchione Badenſi agnoſcit, tempore graſ-

(*) Cœcilianus apud Arnobium libr. VIII. contra gentes objicit, *cœtum chriſtianorum eſſe collectum ex ultima fece imperitorum & mulierum, latebroſam & lucifugam nationem, in publico mutam, in angulo garrulam.* Theodoretus in opuſculis Athanaſii nomine editis tom. II. Eutychianos notat τοὺς πλήθει μόνῳ τοῦ λόγου τὴν ἰσχὺν ἀπονέμοντας, *ſoli multitudini vim rationis vindicantes*, objiciens *immenſum ſemper eſſe veritatis robur* κἂν παρ᾽ ὀλίγοις εὑρίσκηται, *quantumvis apud paucos reperiatur.* Gerhardus.

(**) Idem in anal. pag. 134. fatetur, *poſſe veram Chriſti eccleſiam interdum ad paucos redigi.* pag. 143. *Chriſti eccleſiam interdum in carceribus & ſpeluncis quaerendam.* Gerhardus.

graſſantis Arianiſmi eccleſiam tantum profeſſione & conſcientia permanſiſſe, ac majorem Arianorum quam recte ſentientium multitudinem fuiſſe. Alph. Salmeronius tom. XII. comment. in evang. hiſtor. & acta tr. 9. ſuper verba Act. I. *Erat autem turba hominum fere centum & viginti*, pag. 46. *Vides quam parvo numero nunc exiſteret eccleſia, quae tamen mox in omnes mundi partes & gentes propaganda erat. Veritas enim eccleſiae Dei in multitudine non conſiſtit, ut primitiva docet, nec rurſus in paucitate, in qua Donatiſtae gloriabantur contra eam, quae Auguſtini tempore totum mundum implebat, nec in opibus aut pompa & potentia mundi: ſed in verbo Dei & veritate doctrinae a Chriſto acceptae & legitimis ejus ſibi invicem ſuccedentibus miniſtris, ſive tales multi ſint, ſive pauci, ſive opulenti, ſive pauperes.* Hæc omnia Salmeronius. Bellarminus ipſe ſcribit libr. IV. de eccleſ. cap. 5. §. in omni; *Chriſti eccleſiam fuiſſe initio exiguum aliquem cœtum, unde paulatim aliis accedentibus cœperit.* Et poſtea, *initio fuiſſe multpauciores chriſtianos, quam eſſent Judaei, cum ſeparatio facta eſt.* Quod ſi eccleſia Chriſti fuit initio exigua, & pauciores fuerunt chriſtiani quam Judæi, utique amplitudo non eſt eccleſiæ nota. Ac noviſſime Becanus in diſputatione de vocatione miniſtrorum, Viennæ anno 1616. inſtituta theſ. LVII. *In veteri teſtamento infiniti prope homines adhaerebant falſis prophetis, tamen inde non poterat colligi, vel ipſos a Deo miſſos vel eorum vaticinia divinitus fuiſſe inſpirata;* (& per conſequens cœtum ab illis collectum non fuiſſe veram eccleſiam.)

Argumenta Bellarmini pro amplitudine.
1) Eccleſia eſt catholica.

§. CLXXXII. Quomodo vero probat Bellarminus, amplitudinem eſſe eccleſiæ notam? 1) *Eccleſia vere catholica* (inquit) *non ſolum debet amplecti omnia tempora, ſed etiam omnia loca, omnes nationes, omnium hominum genera; ſic enim explicat, quid ſit catholicum eſſe, Vincentius Lirinenſis in ſuo commonitorio, ubi dicit, eos proprie eſſe catholicos, qui tenent id, quod ſemper, quod ubique, quod ab omnibus creditum eſt.* (*) Reſp. 1) Si *catholicum* illud demum agnoſcendum, quod ſimpliciter & abſolute loquendo ab omnibus omnium temporum & locorum hominibus tenetur, tum nihil erit catholicum, quia non poteſt inveniri talis omnium hominum in una aliqua religione conſenſus. Agnoſcit hoc ipſe Bellarminus, ideo haſce obſervationes addit: *Ut eccleſia ſit catholica, non requiri, ut ſit in omnibus hominibus totius mundi, ſed tantum ut innoteſcat omnibus provinciis & in omnibus fructificet, ita ut in omnibus provinciis aliqui ſint de eccleſia.* Item, *non requiri, ut hoc fiat ſimul, ita ut uno tempore in omnibus provinciis neceſſario eſſe oporteat aliquos fideles, ſatis enim eſſe, ſi fiat ſucceſſive. Ex quo id ſequitur,* (inquit) *quod ſi una ſola provincia retineret veram fidem,* (nota optime) *adhuc vere & proprie diceretur catholica, dummodo clare oſtenderetur, eam eſſe unam & eandem cum illa, quae fuit aliquo tempore vel diverſis in toto mundo.* Hæc Bellarminus, quæ manifeſte oſtendunt, nequaquam requiri ad eccleſiæ catholiciſmum, ut quovis in loco ipſo actu inveniatur, atque ut omnes nationes & provinciæ ſimul & uno tempore illi accedant, ſed *eccleſiam nihilominus eſſe & manere catholicam, ſi vel una provincia veram & catholicam fidem retineat*, quod ipſum agnoſcit etiam Georg. Schererus in epit. poſtill. de temp. p. 175. Id vero probe notare jubemus: ex eo enim manifeſtum eſt, amplitudinem illam non ex locorum & provinciarum numero, ſed ex fide catholica æſtimandam eſſe. Vidit hoc Becanus, ideo tract. de eccleſia quæſt. I. concl. 4. p. 59. Bellarmino aperte contradicit, ſcribens: *Utrumque praedictum in ſcripturis, nempe eccleſiam Chriſti & diffundendam in toto orbe, & perpetuo manſuram*

(*) Jac. Reihingius mur. Babyl. fund. XI. p. 298. *Sunt doctores fidelibus pauciores, illi tamen audiendi, quorum auditores multo plures ſunt. Multitudo fidelium meliores nobis oſtendit doctores.* Gerh.

ram in toto orbe, nec unquam conſtringendam ad unam aliquam partem aut nationem. Hunc *ſenſum urget Auguſtinus contra Donatiſtas.* Et p. 73. *Nunquam futurum eſt, ut eccleſia ſit in hac vel illa parte, ſed perpetuo manſura eſt in toto orbe usque ad finem mundi.* 2) Si *catholicum* illud dicendum, quod plures amplectuntur, quod major pars hominum diverſis locis ac temporibus viventium probat, nulla religio magis erit catholica, quam atheiſmus, Epicuræiſmus, Lucianiſmus & hominum perditorum gaſtrolatria, catholiciſſimæ erunt falſæ de Deo opiniones, idololatria, mendacia &c. Hæc enim omnium terrarum & nationum orbem pervagantur. In hac quoque ſignificatione Muhametiſtæ pro catholicis ſeſe venditare poſſent, quia Muhametiſmus provincias, regiones ac regna vaſtiſſima in oriente occupavit. Matth. VII. 13. Luc. XIII. 24. inquit Chriſtus: *Contendite intrare per anguſtam portam, quia lata eſt porta & ſpatioſa via, quae abducit in exitium, & multi ſunt, qui ingrediuntur per illam: contra vero anguſta porta eſt & arcta via, quae ad vitam ducit, & pauci ſunt, qui inveniunt illam.* Ergo ſi ex ſola amplitudine & numero judicandum, via ad interitum magis catholica, & qui eam ingrediuntur, magis catholici erunt dicendi. Pagani tempore apoſtolorum vere poterant gloriari, quod teneant id, quod a pluribus omnium locorum & temporum hominibus fuerit creditum, ergone illi dicendi fuiſſent catholici? 3) Ex quo liquidiſſime adparet, Vincentii Lirinenſis definitionem eſſe hoc modo intelligendam: *catholicum eſt, quod ſemper, quod ubique, quod ab omnibus tenetur;* ſcilicet recte ſentientibus, ſcripturam ſequentibus, & veræ fidei adhærentibus. Si ex ſola & nuda hominum multitudine eccleſia catholica eſſet æſtimanda, conſequens foret, eam non ſemper eſſe catholicam, quia ad ingentem paucitatem aliquando contrahitur. Sed eccleſia ſemper eſt & manet catholica etiam tum temporis, quando multitudine adhærentium a ſynagoga ſatanæ ſuperatur. Manſit catholica tempore cataclyſmi, cum tamen prope modum parietibus privatæ domus Noahi clauderetur. Manſit catholica ſub patriarchis, cum idololatria gentilis longe lateque graſſaretur; manſit catholica, cum intra Palæſtinæ fines coarctaretur; manſit catholica ſub Elia, qui conquerebatur ſe ſolum eſſe ex veris Dei cultoribus relictum ſuperſtitem; manſit catholica tempore nati Chriſti, ubi fideles erant admodum rari; manſit catholica tempore invaleſcentis Arianiſmi, quando longe plures ὁμοούσιον repudiabant, quam acceptabant. Dicitur ergo catholica, quia doctrina & fides, quam amplectitur ac profitetur, eſt catholica, quippe unanimi prophetarum & apoſtolorum conſenſu comprobata, quicunque cœtus conſenſum illum tuetur eſt vere catholicus. Interim non negamus diſcrimen illud inter eccleſiam vet. & nov. teſtam. quod ad illam pertinuerint ordinarie Iſraelitæ, ceteris gentibus a republica Iſraelis & teſtamentis promiſſionum abalienatis, præter paucos, qui cum populo Iſraelitico ſe conjungebant: hæc vero ſine diſcrimine ex Judæis pariter & gentibus colligitur, & omnes omnium locorum & temporum fideles complectitur. In qua ſignificatione non amplius habetur reſpectus ad internum fidei & doctrinæ catholiciſmum, qui & vet. & nov. teſtamenti eccleſiæ communis eſt, per quem utraque eccleſia a ſectis hæreticorum & cœtibus infidelium diſtinguitur; ſed ad externum locorum & temporum catholiciſmum, qui eccleſiæ novi teſtamenti proprius eſt, per quem ab eccleſia vet. teſtamenti diſtinguitur. 4) Juxta Lirinenſis definitionem dogmata Romanæ eccleſiæ non poſſunt dici catholica, cum nec *ab omnibus*, nec *ubique*, nec *ſemper* fuerint credita, uti poſtea latius oſtendemus.

§. CLXXXIII. II) Producit Bellarminus vaticinia vet. teſt. *quibus propagatio eccleſiae in omnes gentes per univerſalem evangelii praedicationem fuit praedicta.* Pſ. II. 8. *Deus Pater ad Filium ſuum Chriſtum dicit*: Poſtula a me, & dabo tibi gentes hære-

2) In vet. teſt. propagatio eccleſiæ in omnes gentes fuit prædicta.

hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Pſ. LXXII. 8. *De regno Chriſti praedictum;* dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Hiſce vaticiniis adnectit dictum Chriſti, Luc. XXIV. 47. & Act. I. 8. ubi prædicit, *evangelium eſſe praedicandum inter omnes gentes initio facto ab Hieruſalem.* Reſp. hujusmodi vaticinia in prophetis exſtant longe plurima, ſed ex illis neutiquam evinci poteſt, amplitudinem eſſe propriam & perpetuam eccleſiæ notam. 1) Quia hæc vaticinia eo potiſſimum tendunt, quod eccleſia novi teſtam non amplius anguſtis Judææ limitibus futura ſit incluſa, ſed per totum terrarum orbem propaganda. Id vero nemo noſtrum negat, ſed diſcrimen illud inter eccleſiam vet. & novi teſtam. libenter agnoſcimus. 2) Quia hæc vaticinia deſcribunt ſtatum eccleſiæ nov. teſt. non qualis perpetuo futurus ſit, ſed qualis tempore apoſtolorum ſit futurus, quod ſcilicet per evangelii prædicationem omnes gentes ad regnum Chriſti & eccleſiæ conſortium ſint vocandæ. Illa vocatio & ille adcurſus gentium ad regnum Chriſti tempore apoſtolorum ſunt completa, *quando in omnem terram exivit ſonus eorum*, Pſ. XIX. 5. Rom. X. 18. *& praedicatum eſt evangelium omni creaturae*, Marc. XVI. 15. *& fructificavit in univerſo mundo*, Col. I. 6. Nequaquam vero ex eo inferri poteſt, quod ſemper & omnibus temporibus atque ætatibus eccleſia ipſo actu omnibus toto orbe gentibus & populis conſtare debeat; proinde etiam ex eo inferri nequit, amplitudinem eſſe perpetuam & propriam eccleſiæ notam. 3) Ad complementum illorum vaticiniorum non requiritur, ut omnes gentes evangelium amplectantur; ſed ſufficit, ſi aliquæ gentes illud recipiant: nec requiritur, ut uno tempore in omnibus nationibus & provinciis prædicetur evangelium, ſed ſufficit, ſi prædicatio illa evangelii & propagatio eccleſiæ fiat ſucceſſive; unde recte Bellarminus hoc loco ſcribit: *Ut eccleſia ſit catholica, non requiri, ut ſimul & uno tempore in omnibus provinciis ſint aliqui de eccleſia, ſed ſufficere, ſi id fiat ſucceſſive.* Ex quo rectiſſime infert: *ſi una aliqua ſola provincia retineret fidem, adhuc vere & proprie dici eccleſiam catholicam, dummodo clare oſtendatur, eam eſſe unam & eandem cum illa, quae fuit aliquo tempore vel diverſis in toto mundo.* Quod ſi hæc vera ſunt, ut ſunt veriſſima, non amplitudo, ſed vera & catholica fides erit propria & immediata cauſa, propter quam eccleſia dicatur catholica, ac proinde non amplitudo, ſed fides erit catholicæ eccleſiæ nota. 4) Quemadmodum Spiritus ſanctus prædixit, tempore apoſtolorum & ſeculis illi proximis eccleſiam novi teſt. fore ampliſſimam & florentiſſimam: ita quoque idem Spiritus ſanctus prædixit, tempore regnantis antichriſti eccleſiam *fugituram in ſolitudinem*, Apoc. XII. 6. ac fore *pene univerſalem* quandam a vera fide apoſtaſiam; Matth. XXIV. 11. 2 Theſſ. II. 9. Apoc. XIII. 8. &c. quomodo igitur amplitudo poteſt ſtatui vera & propria eccleſiæ nota, cum non ſit illi perpetua? 5) Amplitudo eccleſiæ chriſtianæ in nov. teſt. pendet ab univerſali prædicatione evangelii in omnes gentes, ideo enim & inde eccleſia nov. teſt. eſt ampliſſima, quia non amplius uni loco exercitium cultus divini eſt adligatum, ſicut in vet. teſt. ſed per evangelium omnes gentes ad conſortium illius vocantur. Quod ſi evangelium eſt illud ipſum, quod eccleſiam facit amplam, utique magis eſt nota eccleſiæ, quam amplitudo. Evangelium eſt ſpirituale illud & incorruptibile ſemen, ex quo diverſis in locis generatur eccleſia. Ergo evangelium eſt cauſa, ut eccleſia ſit, & ut ampla ſit, proinde etiam eſt nota propria ac ſcientifica. Amplitudo eſt duntaxat *accidens* quoddam eccleſiæ, non quidem proprium & perpetuum, ſed mutabile & ſeparabile, proinde etiam non eſt propria & perpetua nota.

An Romana eccleſia ſit ampliſſima?

§. CLXXXIV. Membrum *ſecundum.* Sitne Romana eccleſia ampliſſima? Fatemur, eccleſiam Romanam multas occupaſſe regiones & provincias, ac eſſe ſatis amplam; interim tamen non

ea

ea gaudet amplitudine, propter quam eſſe ac dici mereatur vere ac proprie catholica. Deſtituitur enim fide catholica, quæ eſt interna cauſa, & quaſi anima eccleſiæ catholicæ, absque qua externus locorum catholiciſmus nullius eſt momenti. Lirinenſis definit, catholicum id eſſe, *quod ab omnibus, quod ubique, quod ſemper creditum eſt*, ſubintellige ſecundum normam & regulam verbi, ſecundum catholicum vere fidelium conſenſum, ſecundum catholicas divinæ veritatis tabulas, quam limitationem neceſſario addendam ſuperius oſtendimus. Atqui dogmata illa Romanæ eccleſiæ, quæ a nobis repudiantur, non congruunt ad normam verbi, non gaudent catholico vere fidelium conſenſu, non continentur in catholicis ſcripturis prophetarum & apoſtolorum doctrinam explicantibus. Ergo etiam non ſunt catholica, & per conſequens eccleſia Romana hodierna, quæ illa amplectitur, hactenus & hoc reſpectu non eſt catholica. Primatus papæ, qualem quidem ſibi hodie arrogat, num ab omnibus, num ubique, num ſemper in eccleſia chriſtiana fuit receptus? Invocatio ſanctorum, indulgentiæ, communio ſub una ſpecie, merita operum &c. num ab omnibus chriſtianis, ubique & ſemper fuerunt recepta? neminem arbitror fore tam effrontem & audacem, qui adfirmare velit, ac ſi adfirmare conetur, unde demonſtrabit? Deſinant igitur pontificii gloriari de amplitudine *locali*, antequam doctrinæ ſuæ veritatem ex tabulis ſcripturarum ſacrarum catholicam fidem unice continentibus demonſtrent, cum localis amplitudo fidei catholiciſmo deſtituta non ſolum falſæ hæreticorum eccleſiæ, ſed etiam cœtibus profanis, qui plane extra eccleſiam conſtituti ſunt, convenire poſſit. *Malum quo pejus, eo ſerpit latius, & virus ſuum diffundit longius, ut peſtis per aëra, gangraena per corpus*; cui malo hæreſis recte comparatur 2 Tim. II. 17. III. 13. Euſeb. lib. I. hiſt. eccl. cap. 1.

De locali amplitudine

§. CLXXXV. Sed, præterquam quod fidei catholiciſmo Romana eccleſia deſtituitur, ne quidem de *locali* amplitudine habet, quod nimiopere glorietur. *Romanæ eccleſiæ.* Definit Bellarminus eccleſiam Romanam ex dominio pontificis Romani, ita ut iidem termini ac fines ſint eccleſiæ Romanæ & dominationis pontificiæ. *Eccleſia* (ſcribit lib. III. de eccleſ. cap. 2. §. Noſtra) *eſt cœtus hominum ejusdem chriſtianae fidei profeſſione & eorundem ſacramentorum communione colligatus ſub regimine legitimorum paſtorum, ac praecipue unius Chriſti in terris vicarii Romani pontificis.* Caniſius in catecheſi eodem fere modo definit, diſerte enim addit in definitione, *eccleſiam ſub uno Chriſti in terris vices gerente pontifice Romano regi, & in unitate conſervari.* Papa in decretis etiam eo progreditur, ut *ſtatuat, omnem creaturam de neceſſitate ſalutis ſibi ſubeſſe.* Dubitari igitur nequit, particulam illam definitionis ſub regimine pontificis Romani eſſe Romanæ eccleſiæ *eſſentialem* ac neceſſariam, ita ut quicunque chriſtiani non agnoſcunt Romani pontificis imperium, non ſint pro membris eccleſiæ Romanæ agnoſcendi. Jam vero quatuor claſſes eccleſiarum chriſtianarum dari poſſunt, quæ Romani pontificis imperium non agnoſcunt, ac proinde eccleſiæ Romanæ vel filiæ vel membra ſtatui nequeunt, quarum amplitudinem Romana eccleſia non adæquat. *Primam* claſſem conſtituunt eccleſiæ, quæ de papa nihil audivere, vel ſi audivere, homo tamen an monſtrum ſit, parum penſi habent. Ad hanc claſſem pertinent eccleſiæ complures in Aſia, in Cilicia, Armenia, Palæſtina, Tartaria & inſulis orientalibus, Perſia &c. de quibus Paulus Venetus, Aloiſus, Cadamaſter & ex illis Philippus Marnixius in *diſcrimine falſo dictae catholicae & evangelicae religionis* parte III. c. 11. Hujus generis eccleſias etiam invenies in Taurica Cherſoneſi, in Africa, in Ægypto, in Æthiopia &c. de quibus Franciſcus Alvarezius, Damianus a Goës, Paulus Jovius & ex illis Chytræus in orat. de eccleſ. Græc. Neander de relig. Tartar. Dreſſerus in orat. de ſtatu eccleſiarum in Æthiop. &c. *Alteram*

claſſem

claſſem conſtituunt eccleſiæ, quæ pontifici Romano, ejusque tyrannidi fortiter reſtitere, ad hanc claſſem pertinent eccleſiæ Græcæ; partim in Aſia, partim in Africa ſitæ, de quibus Chytræus in orat. dict. tom. V. doctr. Jeſuit. reſp. ad crimin. Poſſevini. *Tertiam* claſſem conſtituunt eccleſiæ, quæ papali tyrannide preſſæ adduci tamen non potuerunt, ut jugo ejus ſe ſubmitterent, & papales errores adprobarent. Ad hanc claſſem pertinent Waldenſes in Gallia, Anglia, Germania, Polonia olim commorantes, de quibus dictum fuit ſuperius *Quartam* claſſem conſtituunt eccleſiæ, quæ ſuperiori ſeculo jugum pontificiæ tyrannidis excuſſerunt, de quarum amplitudine poſtea dicetur.

Status eccleſiæ chriſtianæ in omnibus mundi partibus.

§. CLXXXVI. Ceterum ut liquidiſſime adpareat, quid ſtatuendum de gloriatione illa amplitudinis, quæ pontificiis perperpetuo in ore, & ſimplicium oculos maxime perſtringit; age conſideremus, quam late hodie pateat chriſtianiſmus, & quantum illius occupaverit papiſmus. Quis in Germania & propinquioribus regnis ac provinciis, puta Gallia, Hungaria, Polonia, Bohemia, Dania, Svecia, Norvegia, Scotia & Anglia ſit eccleſiæ ſtatus, cuivis notum eſt, nimirum animam in illis agit pontificia religio, & invaleſcente evangelii igne ſubinde magis ac magis ſcoriæ illius exturbantur. Italiam & Hiſpaniam pene univerſam adhuc obtinet, ſed in illis etiam veræ fidei confeſſores inveniri teſtatur inquiſitio Hiſpanica & rogi martyrum quotidie fumantes, qua de re poſtea pluribus. Exſpatiabimur igitur ad remotiora loca, ſecuti præeuntem Philippum Nicolai, qui lib. I. *de regno Chriſti*, cap. 1. late hac de re diſputat, quorum ſummam ipſius verbis breviter complectemur. In regionibus ſeptentrionalibus remotioribus ſupra Scotiam occurrunt *Orchades inſulae*, quæ a Gothis inhabitantur, quarum maxima hodie *Mainlandia* dicitur, ubi eccleſia cathedralis & ſedes epiſcopalis in Kirchwale oppidulo, cui reliquarum inſularum eccleſiæ a papatu repurgatæ ſubjiciuntur. Ulterior eſt *Schetlandia*, veteribus Thule dicta, ſuo quoque gaudens epiſcopatu, quemadmodum & *Farenſis* inſula in ſeptentrionem magis porrecta, in qua Orchadum dynaſta chriſtianus habitat. *Islandia* propius Arcto ſubjecta incolas habet chriſtianos, quam deſcribens Olaus magnus cathedralium ejus eccleſiarum Schaltialdenſis, Holenſis, Bergenſis, Cakerſierenſis &c. mentionem facit. Teſtatur autem Chytræus in chronico Saxoniæ, Islandos eccleſiarum miniſtros & epiſcopos ex academia Haffnienſi in Dania accipere, ac regem Daniæ Fridericum III. eccleſiis Islandicis epiſcopum Lutheranum præfeciſſe, ac ſancta biblia in linguam Islandicam transfundi curaſſe, extremisque terrarum oris polo Arctico vicinis orthodoxos verbi præcones una cum bibliorum translatis codicibus immiſiſſe. *Gronlandia*, Islandis remotior, itidem chriſtianæ religioni obtemperat, Olao magno teſte. Supra Sveciam eſt *Laponia*, peninſula capaciſſima, quam Lapones ſive Pilappii idololatræ gentiles incolunt, ſed quibus opera archiepiſcopi Upſalienſis lux evangelii adfulgere cœpit. Suedorum regnum orientem verſus *Moſcovitae* excipiunt imperio ſpatioſo & per quatuor mundi plagas longe lateque extenſo, qui ſcripturam habent in vernaculum ſermonem converſam, teſte Paulo Oderbornio, & in fidei articulis cum Græcis eccleſiis conſentiunt. In hoc regno Moſcovitico in ripa fluminis Moſqui eſt oppidum *Neleuki*, quod conceſſione imperatoris Moſcovitici inhabitatur a multis Germanis, qui teſte Oderbornio paſtorem habeat evangelicum. Sigismundus ab Herberſtein in lib. de *rebus Moſcoviticis* ſcribit, *nulli hominum infenſiorem eſſe Moſcum, quam Romano pontifici, quem non niſi doctoris titulo dignatur.* Item principem Moſcoviæ, cum audiendi ſunt Romanæ fidei oratores, pelvim cum duobus gutturniis adjuncto impoſitoque mantili apud ſe habere, ut continuo porrectam manum oratori, quem pro immundo & impuro homine propter Romanam fidem habet, abluere poſſit. Cum magno Moſcoviæ duci Johanni Baſilidi Poſſevinus Jeſuita perſuadere vellet,

ut abjecta Græcorum fide pontifices
os coleret, Moſcus (referente ipſomet
no in ſua Moſcovia) in magno proce-
nſeſſu reſpondit, *ſe non in Graecos, ſed*
m credere. Omnes apoſtolos evangelium
aſſe, ſed nullum ex illis alio fuiſſe ma-
Petrum & alios pontifices ſanctos ſe
re: at vero qui eos ſecuti ſunt, quia
vixerunt, quonam modo Petro ſuccede-
adem cum Petro auctoritate in Petri ſe-
lere potuerint, non videre. Ad hæc
oſſevinus durius aliquanto reſpondiſſet,
iratus: *Scias*, inquit, *Romanae fidei*
inta fides ineſſe: pontificem vero Ro-
paſtorem non eſſe, utpote qui barbam
rucem Chriſti pedibus adponit, in ſel-
ſtari & tanquam Deum adorari ſinit.
hæc quoque Poſſevinus liberius ac per-
r defenderet, Moſcus excandeſcens di-
um fuere in foro ruſtici, qui te docue-
it mecum aeque ac cum ruſtico loquere.
loſcovitarum regno contigui ſunt *Cir-*
lracanorum & Euxini maris adcolæ,
iſtianiſmum & ipſi profitentur, ac Græ-
ıus utuntur. A finibus regni Moſco-
erſus orientem *Tartaria magna* aperi-
uæ Muhametiſmum amplectitur, ſed
nus Poſtellus teſtatur, etiamnum in
reſſe chriſtianos, & quidem plures,
Europa noſtra reperiantur. In orien-
locis primum occurrit *Turcarum* im-
latiſſimum, quod quamvis Muhame-
amplectatur, tamen chriſtianæ profeſ-
ominibus, Græcis, Latinis, Armeniis,
s, Neſtorianis, Cadurcis, Surianis,
is, Æthyopicis aliisque aliorum rituum
dat & permiſcetur, ut conſtans fama
mero hominum certandum fuerit, Mu-
olas a chriſtianis ſuperatos iri, & tribus
iis vix unum opponi poſſe Muſulman-
uæ vero ſit Græcorum religio, expoſi-
uperius §. 179. A. 1550. Truberus (*),
anus, auſpiciis ducis Wirtembergici
libros ſcripturæ ſacræ, item Augu-
onfeſſionem & poſtillam Lutheri in ſer-
monem *Henetum*, qui in Turcarum regnis frequentiſſimus eſt, tranſtulit, ut lux doctrinæ evangelicæ etiam in orientem radios ſuos ſpargeret. Gerlachius etiam, cum Conſtantinopoli verſaretur, occaſione familiaris cum patriarcha conſuetudinis non adſpernanda purioris doctrinæ ſemina inter Græcos reliquit. Eodem etiam tempore Baro Ungnadius principi *Georgianorum*, exemplar Auguſtanæ confeſſionis Græcum tradidit, quod ipſe in ſermonem *Ibericum* converſum in patriam ſecum tranſtulit, ut hac ratione chriſtianis epiſcopis per Iberiam & Albaniam ad mare Caſpium usque puritas evangelii innoteſcere cœperit. Georgianis ad meridiem vicini ſunt *Armenii*, qui Græcarum eccleſiarum confeſſionem & ritus amplectuntur, ſed pontificis Romani hierarchiam repudiant. Cum Gregorius XIII. anno 1582. novum calendarium miſſa legatione illis obtrudere, & jugum pontificium illis imponere conaretur, Armenii conſilio cum orientalibus patriarchis communicato per litteras illi reſponderunt, *ſe non exiſtere ſine capite, ſiquidem inde a Conſtantino magno & regis Teridatae temporibus in hunc usque diem catholicum ſemper archiepiſcopum habuerint, neque in vetere ipſorum calendario culpari quid poſſe &c.* quibus litteris nomina ſua addiderunt patriarcha Conſtantinopolitanus Jeremias, Sylveſter Alexandrinus, Joachimus Antiochenus & primæ Juſtinianæ Archidarum Gabriel. In *Perſia* Turcarum imperio vicina licet Muhamediſmo addicta, tamen chriſtianæ religioni locus conceditur occaſione fœderis inter Perſas & Æthiopes anno 1562. percuſſi. *India* Perſis vicina abundat chriſticolis, Thomæ apoſtolo religionem ſuam acceptam ferentibus, ſed a pontificis Romani dominatione abhorrentibus, etenim cum anno 1567. in urbe Indiarum Cochino non procul a Calecutio diſſito Armenius quidam epiſcopus chriſticolas Thomanos a novis pontificiæ religionis mercibus ſtudioſe dehortaretur, & dehortanti Melchior Carnerius Jeſuita Nicæni epiſcopatus larva ſuperbiens reſiſteret, Indi faventes Armenio

(*) quae de hoc viro adnotavit SALIGIUS in *der Hiſtorie der augſpurg. Confeſſ. part. I. lib. IV. cap. I.* §. V — XVIII. p. 715. ſeqq.

menio Jeſuitam ſagittis petiverunt, eumque plane necaſſent, niſi in fugam ſe conjeciſſet. Indis orientem verſus contigua eſt *Sinarum* regio, , quam *Chinam* incolæ vocant, in qua per Jeſuitas ſuperiori ſeculo doctrinæ chriſtianæ ſemina ſparſa, de qua converſione quid ſtatuendum ſit, dicetur poſtea. In occidentalibus regionibus occurrit *Arabia*, olim in *petraeam*, *deſertam* & *felicem* diviſa, quæ Muhamedicis ſuperſtitionibus repleta quidem eſt, interim tamen in maritimis oris Hiſpanicum regimen & una cum illo etiam chriſtianæ fidei profeſſionem admittit. Arabiæ adjacet *Zacotora* inſula, cujus incolæ ſunt chriſtiani religionem ſuam Thomæ apoſtolo acceptam ferentes. Arabiam ab occaſu claudit *Palaeſtina* ſive *vetus Judaea*, quæ non obſtante Muhamedicularum ferocia a nonnullis chriſtianis inhabitatur, unde in Hieroſolyma urbe 10. templa chriſtianorum numerantur. Eccleſiis in *Syria* præeſt patriarcha Antiochenus, qui cum Conſtantinopolitano & Alexandrino patriarchis fraternam amicitiam colit, ſed a pontifice Romano alienus eſt. *Cyprus* inſula antequam a Turca anno 1572. Venetis eriperetur, tota fuit religioni chriſtianæ obſtricta, hodie vero Muhamediſmo in ea dominante incolæ ſervitutis jugo preſſi religionem chriſtianam more aliorum chriſticolarum ſub Turcis degentium non niſi in rarioribus conventibus profitentur. Refert Manlius in locis communibus fuiſſe in inſula illa, qui doctrinam evangelii ſinceram & incorruptam amplecterentur, cum ab erudito quodam ejus regionis monacho ſibi familiariter noto multi noſtratium theologorum libri in Cypriam linguam fuerint tranſlati. In meridionali plaga occurrit *Africa*, Ægyptum, Lybiam, Cyrenem, Africam minorem, Numidiam & Mauritaniam complexa, cujus interiora longe lateque *Prete Johanne*, vel pretioſus Johannes poſſidet. *Ægyptus* abundat chriſtianis Jacobitis, qui ab apoſtolo Matthæo ſe fidem Chriſti accepiſſe gloriantur. Nicolaus Hemmingius in catecheſi ritum miſſæ in Ægypto apud chriſtianos uſitatæ deſcribens, ex relatione Theſſalonicenſis cujusdam Demetrii memorat, præmitti in liturgiis preces & cantilenas ad ſanctam Trinitatem, quibus primum lectio ex ſcriptis apoſtolicis Græco - Arabica, deinde alia evangelii ſubjungatur: poſtea concione abſoluta cœnam dominicam tam laicis quam ſacerdotibus ſub utraque ſpecie communicari, & gratiarum actione finiri. Supra Ægyptum panditur ingens illud chriſtiani Æthiopum monarchæ *pretioſi Johannis imperium*, qui regnis plus minus quadraginta dominari dicitur. Glorientur ſe prima chriſtianæ religionis rudimenta accepiſſe ab eunucho Candacis reginæ præfecto, qui a Philippo baptizatus, & de Chriſto edoctus in Æthiopiam reverſus reginam & magnam familiæ regiæ populique partem baptizarit, ac ſubſecutum eſſe doctorem quendam nomine Lycaonem, qui a Philippo miſſus omnem apud illos chriſtianæ religionis cultum ordinarit. Confeſſionem illorum Franc. Alvarezius late deſcribit. Scripturam vet. & nov. teſt. amplectuntur: ſymbolum apoſtolicum recipiunt: ſacroſanctam Trinitatem credunt: quatuor œcumenicorum conciliorum decretis adſentiuntur: legi non poſſe ab ullo homine ſatisfieri agnoſcunt: Chriſtum olim pro nobis eam impleviſſe & pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe credunt: infantes maſculos & fœmellas in nomine Patris, Filii & Spiritus ſancti baptizant: euchariſtiam ſub utraque ſpecie præmiſſa confeſſione & abſolutione tam laicis quam ſacerdotibus concedunt: ſacerdotibus conjugium permittunt: ritus a Chriſto neque mandatos neque prohibitos liberos eſſe volunt, nundinationes miſſarum & ſacrificia pro mortuis repudiant: incluſionem panis conſecrati, indulgentias, invocationem ſanctorum reſpuunt: confirmationem & unctionem pro ſacramentis non agnoſcunt &c. habent tamen ſuos nævos & errores, baptiſmum ſingulis annis iterant, infantes maſculos & fœminas octavo die circumcidunt, a cibis lege Moſaica prohibitis abſtinent: purgatorium ignem non negant &c. de Romani pontificis dominatione quid ſtatuant, patet ex ſequenti hiſtoria. Cum anno 1556. Paulus IV. pontifex Romanus

Andream Oviedum, Jeſuitam, legatum Ethiopiam mitteret, ut in locum patriar- Æthiopici ſuffectus eccleſias illius imperii Romanæ ſubjiceret, Pretioſus Johannes, in adpellatus, larvatum illum patriarcham incula conjecit, & comitibus illius ignis licium tanquam hæreticis minatus eſt, quin bellum contra Turcas eos eduxit, unde nuel Acoſta imperatorem illum Æthiopiæ mum *hoſtem apoſtolicae ſedis acerrimum* vo-

Africæ pars eſt *Mauritania*, quæ comple- ir quatuor regna, *Marocenſe, Feſſanum, miſſanum & Tunetanum*, quæ licet Muha- icis ſuperſtitionibus ſint repleta, tamen ſtianis eccleſiis nonnulla hoſpitia præbent. egno *Marocenſi & Feſſano* paſſim fideles riuntur chriſticolæ, qui non ſolum Mu- ediſmo, ſed etiam papiſmo propter Hi- orum tyrannidem contradicentes evange- veritati ſuffragantur. De *Americanis* ec- is dicetur poſtea. Si quis igitur computa- e facta collationem inſtituere velit inter ec- as Romano pontifici ſubjectas & inter re- as a jugo papalis tyrannidis liberas, depre- let, *nondum dimidiam orbis chriſtiani par- pontificiae poteſtati eſſe ſubditam.*

iationes rmini de tudine æ Ro- anæ.

§. CLXXXVII. Sed audiamus thraſonicas Bellarmini de amplitudine eccleſiæ Romanæ gloriationes. I) *Tempore apoſtolorum* (inquit) *noſtra eccleſia in toto mundo fructificare cæpit.* Col. I. *Tempore Irenaei erat ſparſa per totum or- , id eſt, per omnes provincias tunc cogni- id quod ipſe refert* lib. I. cap. 3. *Idem a de ſuo tempore refert Tertullianus* lib. ra Judæos c. 3. *Idem poſtea Cyprianus* le unit. eccl. *Idem poſtea Athanaſius* lib. uman. Verbi. *Idem poſtea Chryſoſtomus Hieronymus* in cap. XXIV. Matth. & *Au- nus* epiſt. LXXVIII. & LXXX. ad Heſych.

Tempore Gregorii & Bernhardi Roma- cleſia fuit ampliſſima &c. Reſp. 1) No- eccleſia eandem profitetur fidem & doctri- , quam profeſſa eſt eccleſia tempore apoſtolorum & primorum patrum, ergo *conſanguinitate doctrinae* illi eſt conjuncta, & per conſequens ad noſtram eccleſiam pertinet, quidquid eximium, præclarum & honorificum de illa adfirmatur. 2) Romana eccleſia hodierna ab integritate apoſtolicæ & primitivæ eccleſiæ plurimum receſſit, amplectitur enim nova & peregrina dogmata, apoſtolorum & primorum patrum tempore ignota. Supremaatus Romani pontificis, vota monaſtica, cœlibatus ſacerdotum, indulgentiæ papales, invocatio ſanctorum, nundinationes miſſarum &c. nec in apoſtolorum, nec in primorum patrum ſcriptis occurrunt. Falſo igitur Romana eccleſia hodierna laudem amplitudinis, qua apoſtolica & primitiva eccleſia excelluit, ſibi arrogat, cum doctrina, quæ eſt eccleſiæ anima, inter hanc & illam plurimum ſit diverſa. 3) Quamvis apoſtolica & primitiva eccleſia fuerit progreſſu temporis longe lateque dilatata, tamen ab exiguis initiis cœpit, ex quo immote concluditur, amplitudinem non eſſe veræ eccleſiæ perpetuam, proinde nec genuinam & propriam notam. 4) Illo ipſo tempore, quo chriſtiana eccleſia per totum orbem fuit latiſſime diffuſa, ſatanæ ſynagoga ambitu ſuo complectens gentiles, Judæos, hæreticos, Epicuræos, hypocritas &c. fuit amplior, ergo ſola amplitudo non poteſt ſtatui veræ eccleſiæ propria nota. 5) Bellarminus ſibi ipſi adverſatur. Hoc enim loco ſcribit, *tempore apoſtolorum evangelium fructificaſſe in toto orbe, tempore Irenaei eccleſiam in omnes terras eſſe propagatam &c.* ſed lib. III. de pontif. Rom. c. IV. diſputat, *antichriſtum nondum veniſſe, quia evangelium nondum fuerit praedicatum in toto mundo.* 6) Tempore apoſtolorum & primorum patrum nondum obtinuit Romana eccleſia illum primatum poteſtatis, quem hodie in reliquas eccleſias exercet. Cum Marcion a patre excommunicatus Romam fugeret, & ab epiſcopo Romano in communionem recipi peteret, negabat epiſcopus, ſibi hoc abſque conſenſu patris ipſius, a quo Marcion excommunicatus erat, licere. Epiphanius in hæreſ. Marcion. Victori in exteras eccle- ſias

ſias juriſdictionem exercere conanti reſtiterunt eccleſiæ Aſiaticæ. Euſebius lib. V. hiſt. eccleſ. cap. 24. In Nicæna ſynodo *ſuburbicarum eccleſiarum cura* epiſcopo Romano eſt addicta, & in multis ſynodis poſtea decretum, ne quis *primus epiſcopus diceretur*. Jam vero ſubjectionem erga Romanum pontificem Bellarminus ſtatuit eccleſiæ ſuæ *eſſentialem*. Quare cum in apoſtolica & primitiva eccleſia ſubjectio illa nondum habuerit locum, deſinat amplitudinem illius ſuæ eccleſiæ arrogare. 7) Gregorius, qui cum orientis & occidentis epiſcopis litteras commutavit, titulum *univerſalis*, quo Romanus pontifex hodie ſuperbit, contra canones veteres, contra omnes eccleſias, contra Dei verbum, contra ipſum Deum eſſe adſeruit, ut ex ipſius epiſtolis conſtat. 8) Bernhardi temporibus, quæ a Gregorii temporibus longo intervallo diſtant, magna doctrinæ inclinatio erat facta, interim tamen Deus ſervavit ſibi etiam iſtis temporibus *ſemen ſanctum*, ut oſtendimus ſuperius.

§. CLXXXVIII. II) Progreditur Bellarminus, & ad ſcopum propius accedens gloriatur de amplitudine eccleſiæ Romanæ hodierna, *quod praeter Italiam & Hiſpaniam totam, praeter Galliam fere totam, praeter Germaniam, Angliam, Poloniam, Bohemiam, Hungariam, Graeciam, Syriam, Æthiopiam, Ægyptum, in quibus inveniuntur catholici, in ipſo novo orbe habeat eccleſias ſine admiſtione haereticorum in omnibus quatuor mundi partibus, ad orientem in Indiis; ad occidentem in America; ad ſeptentrionem in Japonia; ad meridiem in Braſilia & exteriore parte Africae.* Reſp. 1) Quamvis papiſmus Italiam & Hiſpaniam totam adhuc occupet, non tamen dubitamus, etiam in illis regnis & provinciis Deo colligi eccleſiam. Producimus primum *infantes baptizatos*, qui per ſacramentum baptiſmi, quod quoad ſubſtantialia integrum adminiſtratur, Chriſto inſerti fiunt catholicæ eccleſiæ membra. Illi non pertinent ad eccleſiam Romanam, id eſt, eam, quæ Romana dogmata amplectitur, & pontifici Romano adhæret, ſed ad eccleſiam catholicam, cujus bonum proprium eſt baptiſmi ſacramentum. Producimus ſecundo loco *ſimplices illos chriſtianos*, qui *profunditates ſatanae* Apoc. II. 24. & *myſterium iniquitatis*. 2 Theſſ. II. 7. nec intelligunt nec curant, ſed decalogum, ſymbolum apoſtolorum, hiſtoriam paſſionis dominicæ & pericopas evangelicas ſincere amplectentes, in ſimplicitate fidei chriſtianæ adquieſcunt &c. Producimus tertio loco illos, qui *in agone mortis vanam propriorum meritorum fiduciam abjiciunt*, ac in ſolo Chriſto vera fide recumbunt, qui reipſa experiuntur, humanas traditiones & doctrinas ad conſolationem invalidas eſſe, quibus ſi quæ errorum ſtipulæ adhærent, illæ crucis & tentationis igne exuruntur. Producimus quarto loco *confeſſores illos & martyres*, quorum rogi publicum doctrinæ ſinceriori ferunt teſtimonium. Nec dubitamus, longe plures ad agnitionem evangelicæ veritatis perventuros, niſi inquiſitionis tyrannis obſtaret, & niſi a lectione ſcripturarum ſacrarum tam ſolicite populus arceretur, pro quo ſacrilegio rationem aliquando reddent, qui illius ſunt auctores & adminiſtri. Vulgus promiſcuum in papatu fidem *implicitam* ſectatur, ſeque ea credere adfirmat, quæ Romana eccleſia credit, at hæc *carbonaria* fides nondum aliquem efficit eccleſiæ membrum, ſed ſpecialis & diſtincta articulorum fidei confeſſio requiritur. 2) In Germania, Gallia, Anglia, Polonia, Bohemia, Ungaria &c. liberum & publicum viget evangelicæ religionis exercitium, & plures fortaſſis in illis regnis ſunt, qui Romanum pontificem exſecrantur, quam qui illum pro catholicæ eccleſiæ capite agnoſcunt. Nec ſufficit, multos Romanæ fidei adſeclas in illis provinciis eſſe, ſed oporteret vel omnes, vel plurimos tales eſſe, ſi eccleſiæ Romanæ amplitudo inde eſſet probanda. In Anglia & Scotia Romanenſes non habent publicum religionis ſuæ exercitium, teſte Witakero de eccl. quæſt. V. cap. 5. p. 341. Ex Dania, Norvegia, Suecia, Saxonia, Holſatia, Pomerania, Haſſia, Miſnia, Thuringia, Hollandia, Zelandia, magna Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Polo-

niæ

niæ & Helvetiæ parte papatus exſulatum abire juſſus. Quod adhuc aliquid occupat, ampliſſimis reditibus epiſcopatuum, abbatiarum & collegiorum canonicorum debetur. 3) De ſtatu eccleſiarum in Græcia, Syria, Æthiopia, Ægypto dictum eſt ſuperius. 4) De eccleſiis in novo orbe propter jactabundas & perpetuas Jeſuitarum gloriationes quædam hoc loco adnotanda ſunt. Ac primo diſtinguendum inter *rem ipſam*, videlicet, converſionem illorum inſulanorum, & inter rei ſive converſionis *modum*. Negari certe nequit, modum converſionis fuiſſe tyrannicum, crudelem & ab apoſtolico longiſſime diſcrepantem, id quod propriis ac domeſticis adverſariorum teſtimoniis oſtendi poteſt. Ludovicus Granatenſis conqueritur, *Hiſpanorum crudelitate eo rem deductam, ut apud gentes barbaras adeo ſit chriſtianorum nomen exſecrabile, ut, ſi quando ad eos monachi mittuntur, ne illos ſimili odio deteſtentur, neceſſe ſit dicere, illos quidem non chriſtianos, ſed patres eſſe, qui ad eorum ſalutem curandam venerint, ea enim crudelitatis immanitate Hiſpanos erga illos fuiſſe uſos, ut ſanctiſſimum chriſtiani nomen non pietatis & religionis, ſed crudelitatis & immanitatis nomen habitum ſit.* Bartholomæus de las Caſas, epiſcopus Hiſpanus, memorat, *Peruanam & vicinas regiones adeo vaſtatas eſſe, ut hominum bis mille myriades inaudita feritate paucorum annorum ſpatio ab Hiſpanis ſint deleti.* Lipſius lib. II. de Conſtant. cap. 22. *Pauculi Iberi ante annos 80. in vaſtas illas & novas terras delati, quae funera (Deus bone) ediderunt, quas ſtrages? nec de cauſis aut jure belli diſſero, tantum de eventis. Cerno ingens illud terrarum ſpatium (quod vidiſſe magnum ſit, non dicam viciſſe) a vicenis tricenisque millibus pervadi, & paſſim inermes illos greges ſterni, ut ſegetem a falce. Ubi tu es inſularum maxima Cuba? Tu Hayta? Tu Lucaia? quae olim quingentis aut ſexcentis hominum millibus ſuccinctae alibi vix quindecim ex iis retinuiſtis in ſemen. Oſtende etiam te paululum tu Peruana, tu Mexicana ora: heu miram miſeramque faciem, immenſus ille tractus & vere alter orbis vaſtus adtritusque adparet, non aliter, quam ſi cæleſti quodam igne deflagraſſet.* Referunt hiſtorici, cum alias Americani carnibus humanis veſcerentur & inprimis hoſtium, tandem tamen eos noluiſſe Hiſpanorum carnes adtingere, ne eorundem crudelitate inficerentur. Vir quidam magnæ auctoritatis apud Indos moriturus quærebat a fratre Hiſpano, *quo irent Hiſpani poſt mortem*, reſpondit frater, *bonos in cælis victuros*, *malos in inferno*, ſed ubi *maxima pars*, inquit, *victura eſt? in cælo procul dubio*, inquit frater, *quia plerique boni ſunt*: tum *ego*, inquit, *alibi vivam in loco ab iis disjunctiſſimo, nam ſcio cum illis male actum fore propter ſaevitiam & crudelitatem.* Franciſcus de Victoria relect. V. *Cum audiamus apud Indos tot hominum caedes, tot ſpolia hominum alioquin innoxiorum, deturbatos tot dominos poſſeſſionibus & ditionibus ſuis privatos, dubitari merito poteſt, jure an injuria haec facta ſint, timeo, ne ultra res progreſſa eſt, quam jus fasque permittebat.* (*) Acoſta lib. II de procur. Indorum ſalut. cap. 4. *Quis non videat, quam implacabile chriſtiani nominis odium apud barbaros excitetur, quam grave & immedicabile ſcandalum! tota res iſta vergit in obſtinatam quandam invidiam & odium fidei & certam perniciem hominum. Chriſtus, quod non debet, tributum ſolvit, ne ſcandalizet: nos nullo modo debitas terras, ſi ſpoliemus, vexemus, praedemur, nullumne juſtum timebimus*

De eccleſiis in novo orbe.

(*) Wilhelmus, princeps Auraicus, in apologia adverſus Philippum II. regem Hiſpaniarum: *In Indiis Hiſpani plusquam vicies centenas myriades hominum crudeliſſime necarunt, idque tam portenſa crudelitate, ut omnes omnium temporum crudelitates ac tyrannides, de quibus aut audivimus aut legimus, ludus jocusque ſint prae illorum in Indos immanitate, quemadmodum editis ea de re libris ipſorummet epiſcopi ac doctores teſtatum reliquerunt. Ac ne locus ullus excuſationi regi apud Deum hominesque ſupereſſet, dicata eſt ei hiſtoria a quodam ſuo ſubdito.* Gerhardus.

mebimus ſcandalum? res ipſa ſatis clamat per ſe, omnino verum eſſe, quod ſcribit Gregorius: Qui fidem aſperitatibus propagari volunt, ſuas, non Dei cauſas probantur adtendere. Ejus vero in Indos tyrannidis ſolos Jeſuitas auctores eſſe, Arnoldus in actione ſua contra Jeſuitas Pariſiis docuit. At num hoc converſionis modo uſi ſunt apoſtoli, cum evangelium in toto orbe prædicarent? num primitivæ eccleſiæ Patres eum adprobarunt? nihil minus. (*) Quo etiam pertinet, quod majori regionis ampliandæ, quam religionis chriſtianæ propagandæ ſtudio ducti & ſacra auri fame impulſi videntur, qui navigationes in novas illas inſulas ſuſceperunt, quæ inexplebilis avaritia multos a chriſtiana religione alienos reddidit, unde etiam memorant hiſtorici: *Indos quibusdam Hiſpanis in poteſtatem ſuam redactis liquefactum aurum in fauces ingeſſiſſe.* Acoſta lib. III. de procur. Indor. ſalute cap. 18. *Non alia ex cauſa mercatores negotiantur, vel judices praeſident, vel ſacerdotes plerumque evangelizant, quam ſpe argenti & auri, argentum & aurum ſi ſe ex oculis ſubducit, omnium civilis & ſacerdotalis concurſus brevi evaneſcit, & quo caritas non invitavit animarum, auri ſaltim cupiditas ineſcavit, & quemadmodum olim incredulitas Iſraelis ſalus fuit gentium, ita nunc chriſtianorum avaritia Indorum vocatio facta eſt.* Atque hæc de modo converſionis; quod adtinet converſionis *medium* ſive doctrinam, in ea eſt mixtura pretioſi & vilis, chriſtiani & anti chriſtiani, apoſtolici ac pſeudoapoſtolici. Pretioſum, chriſtianum & apoſtolicum ſunt doctrinæ capita ſincera & incorrupta de ſcriptura ſacra, de myſterio Trinitatis, de Chriſto mediatore, de baptiſmo, de vita æterna &c. vile, antichriſtianum & pſeudoapoſtolicum ſunt dogmata papalia de traditionibus humanis, de invocatione ſanctorum, de meritis operum, de purgatorio, de primatu papæ &c. Utrumque horum ſuum obtinet effectum, quia per pretioſum illud & chriſtianum efficax eſt Spiritus ſanctus ad aliquorum converſionem, quæ non eſt adſcribenda vili & antichriſtiano eidem commixto: per vile & antichriſtianum impeditur converſio & ſalus, nimirum ſi exuberet & pertinacius defendatur. Quemadmodum una eademque manu quis ſerere poteſt ſemina frugum & zizaniorum: ita quoque uno eodemque miniſterio doctrina chriſtiana & corruptelæ antichriſtianæ in novo illo orbe fuerunt proſeminatæ. Quemadmodum igitur ſemina frugum creſcunt, & fructum ſalutarem proferunt, non obſtante zizaniorum mixtura: ita in quorundam cordibus per illam prædicationem verbi Spiritus ſanctus ad converſionem fuit efficax, licet fermento, pulvere & ſordibus antichriſtianarum ſuperſtitionum, traditionum & errorum fuerit commixtum. Quemadmodum vero zizania in quibusdam agris ſegetem enecant: ita quoque antichriſtianæ corruptelæ in quorundam cordibus ſegetem doctrinæ cœleſtis corrumpunt, nimirum ſi pertinacius defendantur, & fundamentum fidei iisdem convellatur. Chriſtus jubebat audire ſcribas & Phariſæos *in cathedra Moſis* ſedentes, id eſt, doctrinam Moſaicam proponentes & ſcripta Moſis ac prophetarum prælegentes; Matth. XXIII. 3. ibidem tamen v. 15. illis tribuit, quod *circumeant mare & aridam, ut faciant proſelytum unum, & cum factus fuerit, faciant eum filium gehennae duplo pe-*

jorem

(*) Converſio Indorum a Jeſuitis facta 1) non eſt tam copioſa ac multiplex, ut gloriantur, ſed *admodum modica, inops, tenuis*, fatente Acoſta de proc. Indor. ſalut. lib. IV. c. 4. 2) *Illi ipſi quoque Indi pauci, qui convertuntur, & chriſtiani jam facti ſunt, magna ex parte nihil minus ſunt, quam chriſtiani, & ad ſpeciem tantum receptum evangelium eſt*, Acoſta ibidem: *utpote apud quos poſt annos jam quadraginta ab evangelii ingreſſu vix quenquam reperiri*, ſcribit Acoſta cap. 3. *qui ſymboli duo capita intelligat, quid Chriſtus ſit, quid eucbariſtia, vel craſſe agnoſcat, pecudes potius habendos, quam homines.* 3) Modus convertendi Indos a Jeſuitis uſurpatus eſt plane frivolus, praepoſterus, ineptus, alienus, umbratilis, ludicrus, tenuis, truculentus, violentus, ridiculus, puerilis ac denique ſimoniacus. Vid. Acoſta lib. V. cap. 2. lib. VI. cap. 2 & 3. epiſt. Indic. pag. 299. 300. 350. 351. 313. 99. 369 & 374. Jac. Laurentius de prodiga Jeſuit. liberalit. pag. 33. & ſeqq. GERHARDUS.

jorem quam ſint ipſi: quomodo hæc concilianda? Nimirum quatenus proſelytis doctrinam Moſis & prophetarum ex ſcriptis illorum proponebant, eatenus audiendi erant, eatenus etiam homines gentiles ad ſalutem convertebant: ſed quatenus phariſaicas ſuas corruptelas, traditiones & ſuperſtitiones proſelytis proponebant, eatenus non erant audiendi, ſiquidem per illas *avidius* acceptas & *pertinacius* defenſas proſelyti reddebantur filii gehennæ. Quemadmodum autem per ſcribarum & phariſæorum miniſterium ad quorundam converſionem & ſalutem Deus fuit efficax; & quemadmodum per miniſterium leviticum idololatria & erroribus corruptum Deus ſibi genuit filios & filias; Ezech. XVI. 20. ita quoque per miniſterium illorum, qui lucem evangelii pontificiis fumis obſcuratam, maſſam doctrinæ cœleſtis fermento humanarum traditionum commixtam, aurum verbi ſuperſtitionum ſcoriis contaminatum, margaritam chriſtianiſmi pretioſam cœno humanarum opinionum involutam novis illis inſulis intulerunt, ad quorundam converſionem & ſalutem Deus efficax fuit, non tamen quatenus illi papales traditiones & corruptelas prædicarunt, ſed quatenus verbum Dei ex ſcripturis canonicis propoſuerunt. Textus ſcripturæ, decalogus, oratio dominica, ſacramentum baptiſmi & cœnæ dominicæ ſunt media, quorum diſpenſatione plantatur & augetur eccleſia; neque illa deſinunt eſſe, quod ſunt, neque deſinunt eſſe efficacia, cum ab impuris doctoribus hæreſium & ſuperſtitionum cœno imbutis adminiſtrantur, ſed manent organa ſalutis, per quæ mediante Spiritus ſancti efficacia in corrupto eccleſiæ ſtatu aliqui convertuntur & ſalvantur. Quæ omnia erunt clariora, ſi obſervetur catecheticæ inſtitutionis ratio, quam Jeſuitæ in convertendis inſulanis illis gentilibus obſervant. Perſuaſuri eis chriſtianam religionem non ordiuntur ab auctoritate eccleſiæ Romanæ, non ab humanis traditionibus, non a miſſis, non a purgatorio, non ab operum meritis & Romanarum indulgentiarum mercibus; ſed iſtis in prima inſtitutione prætermiſſis ſimpliciter concionantur de lapſu primorum parentum & condemnatione ab illo in totum genus humanum introducta, de gratuita noſtri redemtione facta per Chriſtum mediatorem, Dei & Mariæ virginis Filium, cui per fidem ſit adhæreſcendum, & hoc nomine baptiſma percipiendum. Adnotabimus hac de re verba cujusdam Jeſuitæ, Johannis Baptiſtæ Montii, qui in litteris anno Dom. 1564. ex Bungo urbe Japoniæ ad Michaelem Turrenſem exaratis ſic loquitur: *Evangelium longe lateque pervagatum eſt, & ſane probatur in vulgus, & fere ſemper ad baptiſmum Dei beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem noſtra cum illis agendi eſt ejusmodi. Quaeritur primum, quam ſectam ſequantur, deinde non modo, quam ipſi profitentur, ſed reliquae omnes Japonicae ſectae multis rationibus ita confutantur, ut earum ope ac praeſidio aeterna ſalute ſe nunquam potiri poſſe intelligant. Id ubi perceperunt, docentur, unum eſſe rerum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta procreaverit, eaque omnia fungi officio, praeter angelos deſertores & hominem, qui e primo illo ſtatu ſua culpa exciderit, in quo a Deo parente poſitus fuerat, idemque naturae legibus, rectaeque rationi adverſetur. Diſcunt deinceps, Deum eſſe trinum & unum, cujus imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinitae majeſtati ac numini facta injuria infinitam quoque ſatisfactionem exigeret, ſecundam Trinitatis perſonam, cum genus humanum aliave omnino creata natura ſolvendo non eſſet, humanitatem noſtram ultro adſumſiſſe atque induiſſe, ut idem homo ſimul & Deus innocentiſſimus pœnam noſtris ſceleribus debitam, pretioſo ſanguine ſuo, acerbaque morte perſolveret, & nos in omnipotentis Dei gratiam reſtitueret. Haec illis omnia clare & copioſe explicantur, tum ad eorum quaeſtiones probe reſpondetur, & omnis ex eorum animis, quoad ejus fieri poteſt, dubitatio tollitur, atque ut illis certae precandi formulae, praeceptaque decalogi expoſita ſunt, promittunt ſe barbaros ritus ſuperſtitionesque depoſituros. Denique ſacri baptiſmatis vis atque myſteria iisdem explicantur, atque ita Chriſto dant nomina & baptizantur.* Ex his adparet, Jeſuitas

in primis chriſtianæ religionis rudimentis tradendis a pontificiis traditionibus & ſuperſtitionibus ſibi temperare, ac fundamentalibus fidei chriſtianæ articulis imbutos, decalogo, ſymbolo apoſtolico, oratione dominica mediocriter informatos baptizare, ut dubium nullum ſit, quam plurimos hac ratione Chriſto lucrifieri, qui papalia dogmata vel non intelligunt, vel in tentationum igne abjiciunt. Notandum vero, non ab omnibus catechiſtis, nec in omnibus locis illam diligentiam & illum inſtituendi modum in catechizandis Indis aliisve novi orbis populis adhiberi, unde etiam opera quorundam eſt illic valde ſterilis; ſic enim ſcribit Acoſta Jeſuita lib. IV. de procuranda Indorum ſalute cap. 3. *Accuſant noſtri Indorum tarditatem ad capienda myſteria fidei, fruſtra in iis edocendis tempus teri, denique poſt annos jam quadraginta ab evangelii ingreſſu in tam immenſa turba vix quenquam reperiri, qui ſymboli duo capita intelligat, quid Chriſtus ſit, quid vita aeterna, quid eucharistia, vel craſſe agnoſcat, pecudes potius habendos, quam homines. Verum qui iſta jactant, reſpondeant mihi, qua diligentia iſti erudiantur? Recitant illis bis terve in hebdomade ſymbolum & preces, idque Hiſpanico idiomate, jubentur denique Hiſpanica haec diſcere, quorum ne ſyllabam quidem intelligunt, & pronunciant ridicule. Vulgaris tamen & tritus doctrinae tradendae iſte eſt modus. Ubi exquiſitius res agitur, ſacerdos ſermone Indico compoſita quaedam in catechiſmi formam recitat, cum tamen ipſe linguae Indicae prorſus eſt infans, quodſi peritus ſit, quod rarum eſt, tamen myſteria fidei neque explanat, neque vero ſatis novit. Quis vero unquam catechiſta rationem auditorum exegit? Denique perinde Indis doctrina traditur, atque cum a mendicis ſtipis colligendae cauſa precationes aut verſus aliqui cantillantur, qui illud tantum ſpectant, ut dicendo ipſi ad finem usque perveniant carminis: utrum vero auditores vel adtendant vel delectentur, pecunia jam accepta, non admodum curant: tota igitur catechiſandi ratio umbratilis & ludicrae ſimilis.* Hæc Acoſta, qui ibidem cap. 4. ſubjungit: *Vere quidam noſtrum ſcripſit pater, non videri ſibi ad Indorum horum animos penetraſſe evangelium, ſed ad ſpeciem tantum receptum, negari enim non poſſe, quin ſi intimis ſenſibus radices egiſſet, copioſos manifeſtosque fructus cerneremus, quid enim potentius verbo Dei? quid ad immutandos homines efficacius?* lib. V. cap. 2. concludit: *Mihi ſane monſtri ſimile ſemper eſt viſum, inter tot millia Indorum chriſtiano nomine donatorum, tam eſſe rarum, qui Chriſtum agnoſcat, ut quod Epheſii olim Paulo de Spiritu ſancto reſponderunt, poſſint hi de Chriſto melius uſurpare: Neque an ſit Chriſtus, audivimus.* Idem de Indorum præceptoribus conqueritur. Vega in opuſc. de fid. & operib. cap. 3. *Quidam hoc noſtro tempore* (inquit) *habentes zelum Dei, ſed non ſecundum ſcientiam, Indos ad baptiſmum venientes indiſcriminatim admiſerunt, nulla facta inquiſitione de vita & moribus, imo nulla aut pene nulla iis tradita doctrina de vita & moribus neceſſario ſervandis, ſed hoc ſolo contenti, quod propoſitis fidei articulis credere ſe reſpondeant, velle ſe baptizari. Revocare eos ab hoc errore debuit illud Chriſti: Nolite ſanctum dare canibus.* Hæc Vega. At num hæc eſt ſalutaris ad verum Dei cultum converſio? num hic modus converſionis eſt apoſtolicus? Denique cum perpetuo glorientur Jeſuitæ, nomen Chriſti in novis illis inſulis antea nunquam auditum fuiſſe, notandum, quod Johannes Goropius in originibus, Marinus Siculus lib. XV. hiſt. Hiſpan. uti etiam Neander in coſmograph. p. 7. & ſeqq. ex Platone in Timæo, Strabone, Plinio &c. oſtendant, Americam non fuiſſe incognitam veteribus, ſed nomine Atlantidis celebratam, ac cum diu latuiſſet, noſtro ſeculo rurſus detectam: intermiſſam autem navigationem ad novum orbem a veteribus vel regum civitatumque interdictis, vel ob Romani imperii inclinationem, cum totus orbis noſter bellis, direptionibus & vaſtationibus Gothorum, Vandalorum, Hunnorum, Longobardorum, exterarum item gentium arderet, & Turcici imperii incrementum omnes vires & cogitationes Europæ in ſe con-

erteret. Veriſimile igitur eſt, apoſtoli- evangelii prædicationem jam olim etiam a loca perveniſſe, cum Paulus Col. I. 23. . X. 18. teſtetur, *evangelium in toto orbe iſicaſſe*, ac primis eccleſiæ chriſtianæ temıus nulla gens fuerit nota, ad quam evanæ prædicationis ſonus nondum pervenerit, ıus in dial. cum Tryph. p. 270. ſcribit, *nullus in terra populus fuerit, cui tum ris non innotuerit nomen Chriſti.* Ternus adv. Jud. c. 3. memorat, *credidiſſe lo Getulorum varietates & Maurorum s fines & Britannorum inacceſſa Romanis & Sarmatarum & Dacorum & Geſman & Scytharum & abditarum multarum um & provinciarum & inſularum multaobis ignotarum, & quae enumerare non mus.* Hieronymus in XXIV. Matth. *Non aliquam remanſiſſe gentem, quae Chriſti n ignoret.* Ambroſius in X. Rom. *Ubiudita eſt, & in omnem locum pervenit licatio nominis chriſtiani.* Ubi enim *praetis hominis praeſentia deficit, ſonus tamen ma pervenit.* Idem teſtantur Irenæus c. 2 & 3. Chryſoſtomus hom. LXXVI. atth. hom. XVIII. ad Rom. hom. IV. ad Auguſtinus epiſt. LXXVIII & LXXX. ad chium &c. inde etiam obſcura quædam a chriſtianiſmi olim introducti in novo rbe Hiſpani invenerunt. Refert Petrus r hiſtoricus, *ſacerdotes quosdam Ames in regno Mexicano ſupra Darienem ulos pueros puellasque in templis aqua in n cum urceolo ſuperinjecta baptizare viiſſe.* Cum baptiſmo conjungunt circumem, quod indicio eſt, chriſtianam relim ab Æthiopibus quondam in Amerimportatam, cum & illi ceremoniam Jun baptiſmi ſacramento conjungant. Jos Lerius de Braſilienſibus commemorat, *animarum immortalitati adſtipulentur.* t etiam, ſe aliquando ipſis de vero Dei , de creatione rerum, de labe & ruina is humani & ſimilibus chriſtianæ religiopitibus diſſeruiſſe, quibus, poſtquam duas us horas magna cum adtentione & admiratione auſcultaſſent, demum quendam ex ſenioribus reſpondiſſe, *habere ſe ex avorum relatu, jam inde a priſcis temporibus & ante plurimos annos hominem noſtro more veſtitum & barbatum in illorum deveniſſe terras, qui ſimili oratione ipſos ſub Dei obſequium adducere conatus ſit: cum autem majores ipſorum illi fidem non adhiberent, mox ſucceſſiſſe alium, qui enſem ſymbolum maledictionis illis traderet, ab eo tempore bella & diſſenſiones perpetuas inter ipſos viguiſſe.* De Peruanis ſcribit Hieronymus Benzo lib. III. c. 20. quod ipſi *quoque immortalitatem animarum credant*, & ex Hiſpanicis ſcriptoribus addit, *credere Peruanos, ingentem priſcis temporibus terrarum inundationem accidiſſe, quibus omnes ſubmerſi ſint mortales, paucis exceptis, qui altiſſimorum montium ſpecubus abditi communem ſortem effugerint.* Item, *credere illos mundum interiturum aliquando ingenti ſiccitate & conflagratione aeris, qua ſol ipſe & luna hauriantur: credere reſurrectionem mortuorum.* Brachmanæ, Indorum theologi, geſtant *terna fila* ab humero dextro in latus ſiniſtrum: credunt, Deum in ſpecie humana latentem terras luſtraviſſe, ut humanum genus a peſte ſempiterna redimeret, dies dominicos venerantur, precatiuncula hac frequenter iterata: *Adoro te Deus cum tua gratia & auxilio in aeternum;* decem legis præcepta callent &c. quæ omnia non obſcura religionis chriſtianæ ab apoſtolis olim acceptæ, ſed hominum contemtu & temporum decurſu amiſſæ, exhibent veſtigia. Chinenſes idololatricis cultibus ſervientes nonnullam & ipſi veteris chriſtianiſmi umbram imaginibus & ritibus quibusdam exprimunt. Venerantur enim ſimulacrum triceps tribus capitibus ſeſe mutuo intuentibus, & in eo tres numinis facies, quas ejusdem mentis & voluntatis eſſe dicunt. Colunt etiam imaginem fœminæ geſtantis puerulum in ulnis ſuis, quam *magni regis filiam* dictant, cujus in partu & poſt partum intemerata manſerit virginitas. Huic addita eſt pictura duodecim virorum adumbrans dodecada apoſtolorum, quos ſapientia & virtutibus claros extitiſſe, & ad ange-

 los

los translatos eſſe prædicant. Confitentur etiam animarum immortalitatem & præmia piorum poſt hanc vitam æterna, impiorum vero cruciatus ſempiternos. Ac refert Mendoza, apud Chinenſes magni fieri Armeniorum libros, in quibus de divo Thoma memoratur, quod Chinarum regionem in Indiam profecturus pertranſierit, & evangelium docuerit, nonnullos etiam ex ipſis baptizarit. Stapletonus lib. I. de auctor. ſcript. c. 14. §. 5. *In India orientali Luſitani reliquias chriſtianorum invenerunt.* (*) Xaverius lib. I. epiſt. 1. & lib. II. epiſt. 10. *Socotorium inſula in circuitu millia paſſuum ferme centum, tota incolitur ab iis chriſtianis, qui multis abhinc annis catholicis ſacerdotibus orbati, nihil habent praeter nomen, hi chriſtianos ſe eſſe gloriantur, & ſ. Thomam apoſtolum ſancte colunt, quod ſe oriundos praedicant ab iis, quos ille in hiſce locis Chriſto peperit.* lib. II. epiſt. 3. *Non deſunt, qui ſ. Thomam apoſtolum in Sinas penetraſſe confirment, magnumque eorum numerum ad Chriſti fidem convertiſſe. Nam priusquam Luſitani Indiam in ſuam redegiſſent ditionem, Graeca eccleſia eo mittebat epiſcopos, qui chriſtianos ſ. Thomae ejusque diſcipulorum opera propagatos tuerentur.* Hæc ergo converſionis gloria ab eccleſia Græca Romanenſibus facile poſſet præripi.

§. CLXXXIX. Membrum *tertium.* Num eccleſiæ evangelicæ de amplitudine gloriari poſſint? Bellarminus hoc loco nobis inſultat, quod *noſtra doctrina nunquam tranſierit mare, nec Aſiam, aut Africam, Ægyptum aut Graeciam viderit,* ac *illuſtre mendacium* vocat, quod in præfatione libri concordiæ dicitur, *Auguſtanam confeſſionem in toto terrarum orbe percrebuiſſe, & in ore & ſermone omnium eſſe cœpiſſe, cum ex tribus orbis partibus Aſia & Africa nec nomen hujus confeſſionis audiverint: in Europa multae provinciae, ut Graecia, Italia & Hiſpania eam ignorent, vel exſecrentur: Gallia, Helvetia & Britannia nominetenus duntaxat illam recipiant.* Coſterus *in ſola Germania Lutheranos inveniri* ſcribit, vel *certe non extra Europam.* (**) Reſp. 1) Si vel maxime de *locali* amplitudine non poſſemus gloriari, tamen non deſineret noſtra eccleſia eſſe catholica, cum profiteatur fidem catholicam, ac proinde catholicæ eccleſiæ, quæ omnes omnium temporum & locorum vere fideles complectitur, interna conſanguinitate ſit conjuncta, ut ſuperius oſtendimus. 2) Ampliores & illuſtriores ſunt eccleſiæ evangelicæ, quam Bellarminus vel pontifex Romanus optat. Neque enim in Germania ſolum, ſed & Bohemia, Hungaria, Polonia, Dania, Norvegia, Svecia &c. publicum & ſincerum viget religionis evangelicæ exercitium, atque ultra Europam eccleſiam evangelicam propagari, ex ſuperiori diexodo conſtare poteſt. In medio papatu quosdam evangelicæ religioni addictos inveniri teſtantur rogi martyrum. *Puto te ſcire,* (ſcribit ſecretarius papæ Pauli IV. in actione, an concilii Tridentini decreta armis propaganda ſint? a fol. 69. ad pontificem) *in omnibus tuis urbibus nonnullos eſſe, qui Lutherano veneno infecti ſunt, neque hos ex infima tantum fece populi, ſed ex mediis etiam & ſummis viris.* 3) Cum Auguſtana confeſſio anno 1530. imperatori laudatiſſimo Carolo V. Germanice & Latine eſſet exhibita, ſtatim in *Hiſpanicam, Italicam, Gallicam, Belgicam & Anglicam* linguam fuit converſa, & Papæ aliisque regibus & principibus tranſmiſſa, qua ratione fama ejus in toto orbe chriſtiano percrebuit. Fuerunt etiam apud Carolum variarum provinciarum populi, in quorum uti etiam totius imperii Romani conſeſſu recitata fuit confeſſio, ut dubium non ſit, eam ad omnes chriſtianam doctrinam profitentes, adeoque in totum

An eccleſiis evangelicis amplitudo tribui poſſit?

(*) Oſorius lib III. hiſtor. *Quaedam antiqua hominum chriſtianorum millia in India ſunt inventa.* GERHARDUS.

(**) Adamus Conzen de pace German. lib. I. cap. 18. p. 298. *Sub confeſſione tam exili* (Auguſtana) *quae indies in arctum cogitur, quae pene animam agit, immenſam ubiquitatem tegere velle, quantae eſt inconſiderationis, ne dicam ſtultitiae?* GERHARDUS.

totum terrarum orbem eſſe ſparſam. Eo reſpicit Lutherus, quando ſic ſcribit: *Tanta eſt verbi Dei efficacia & virtus, ut quo plus perſecutionis habet, eo plus floreat ac creſcat. Conſiderate comitia Auguſtana, quae vere ſunt ultima tuba ante extremum diem, quam aeſtuabat tum totus mundus contra verbum Dei, quam nobis orandum erat, ut Chriſtus ipſe in cœlis tutus eſſet a pontificiis: tandem noſtra doctrina & fides ita prodiit in lucem per confeſſionem noſtram, ut breviſſimo tempore mandato etiam caeſaris ad omnes reges & principes mitteretur*; ubi multa clariſſima ingenia in aulis fuerunt, quæ hanc doctrinam ceu fomes adprehenderunt. Atque eo etiam unice reſpiciunt electores, principes & reliqui imperii proceres, quando in præfatione formulæ concordiæ de Auguſtana confeſſione tam honorifice loquuntur, quorum *illuſtrem auctoritatem* Bellarminus convellit, quando illos tam effreni ore *illuſtris mendacii* reos peragit. Neque enim hoc ſibi volunt conſtantes illi & æterna memoria digni confeſſores, quod ab omnibus chriſtiani orbis provinciis ſit recepta, ſed quod ubique percrebuerit, & in ore & ſermone omnium eſſe cœperit, perinde ut Ambroſius in X. Rom. dicit, *quo non pervenerunt pedes apoſtolorum, eo perveniſſe ſonum praedicationis evangelicae.* Sed quis hanc impudentiam in Jeſuita miretur? 4) Bellarminus hoc loco videtur oblitus eſſe illius, quod in orat. tom. IV. operum præfixa ſub finem ſcribit: *Volantes currus miram indicant velocitatem, qua nova iſta ſecta* (Lutherana) *inſtar peſtiferae tabis ſeſe per varias regiones effudit. Nam non contenta occiduis & aquilonaribus regnis ad orientem quoque & meridiem, ad Graecos, ad Indos, ad ipſum novum orbem navigare auſa eſt. Quanquam & a Graecis cum ignominia repulſa fuit, & apud Indos non permiſit Dominus, ut veſtigium figere poſſet.* Itemque illius, quod in præfat. tom. I. controverſiarum præfixa ſcribit: *Quis ignorat, peſtem Lutheranam in Saxonia paulo ante exortam mox Germaniam pene totam occupaſſe, inde ad aquilonem & orientem profectam, Daniam, Norvegiam, Sveciam, Gothiam, Pannoniam, Hungariam abſumſiſſe, tum ad occidentem & meridiem pari celeritate delatam, & Galliam, Angliam, Scotiam, florentiſſima quondam regna, brevi tempore populatam, ad extremum Alpes tranſcendiſſe, & in Italiam usque penetraſſe?*

SECT. V.

DE QUINTA ECCLESIÆ NOTA A BELLARMINO ADSIGNATA, VIDELICET SUCCESSIONE EPISCOPORUM. (*)

§. CCX.

(*) Eſt haec *ſucceſſio epiſcopalis*, ſi cœtus Romani doctores audiamus, una ex praecipuis notis eccleſiae, unde & ad eandem ſaepiſſime, & quavis data occaſione provocare ſolent. Ubi vindicanda eſt eccleſiae Romanae antiquitas, de ſucceſſione epiſcoporum ejus gloriantur. Cum adſerenda eſt ſedis Romanae ſuper reliquas omnes eccleſias eminentia, epiſcoporum, qui eam ſedem occuparunt, ſucceſſionem nunquam interruptam mirum in modum extollunt. Si qua eſt inter ipſos eccleſiae Romanae antiſtites & concilia de ſuprema atque infallibili auctoritate controverſia, ſucceſſio epiſcopalis obtenditur. Denique, nam nimis longum eſſet atque ab inſtituti noſtri ratione alienum, ire per omnia, in quaeſtione de notis eccleſiae, haud facile quidquam aliud, quam epiſcoporum Romanorum ſucceſſio eaque continua ac nunquam interrupta, magnificentius jactatur a Romanae eccleſiae ſectatoribus. Objiciunt gloriabundi proteſtantibus, eos canonica epiſcoporum ac miniſterii eccleſiaſtici ſucceſſione, quae inde a ſanctiſſimis Chriſti legatis originem ducat, penitus carere. Jam cum ſola eccleſia Romana, uti quidem illi pertendunt, eadem ſplendeat, eccleſiae autem proteſtantium, quaecunque illae fuerint, recentiori demum aevo natae ſint, & vel a presbyteris, Luthero nimirum, Zwinglio, Calvino aliisque, vel a laicis, qui ſecundum eccleſiae univerſalis canones ordinare haud potuerint, ordinationis eccleſiaſticae originem repetant, exinde luculenter pateſcere, omnes ordinationes proteſtantium ſpurias eorumque eccleſias falſas eſſe. Neque enim eccleſiam ſine epiſcopis, ſine paſtoribus eſſe poſſe, atque

Succeſſio localis & perſona.

§. CXC. Membrum *primum:* Sitne ſucceſſio vera & propria eccleſiæ nota? Duplex eſt ſucceſſio, una quidem *locorum* & *perſonarum*,

lis non e… ta eccleſ…

veros paſtores, veroſque epiſcopos cenſendos eſſe, qui ab aliis, quam ab iis fuerint ordinati, qui ordinandi poteſtatem habeant, ſuaeque ordinationis ſucceſſionem inde ab apoſtolis recta linea deſcendentem demonſtrare valeant, quin & ipſi ſecundum eccleſiae univerſalis canones legitime fuerint ordinati — Addunt & hoc, qui hocce argumento contra proteſtantes inſurgunt, antiquiſſimos coetus chriſtiani doctores, qui *patres* vocari ſolent, eosque tam graecos, quam latinos, veluti Irenæum, Tertullianum, Cyprianum, Optatum, Euſebium, Augustinum, Epiphanium aliosque, non alium in finem epiſcoporum Romanorum aliorumque origines & ſucceſſionem tanta cum cura tradidiſſe, quam ut hujus vel illius eccleſiae veritatem contra haereticos hac ipſa ratione evincerent. Teſtimonia eorum collegit Renatus Maſſuetus in *diſſertat. III. in Irenæum art. 3. §. 15. ſeqq. f. CXIII. ſeqq.*

Negari certe haud poteſt, hocce argumentum ita eſſe comparatum, ut haud exiguam prae ſe ferre videatur ſpeciem. Unde & ita ſe inſinuavit in animum Jo. Ernesti Grabii, Regiomontani Boruſſi, viri quidem docti & pii, ſed patrum auctoritati plus, quam par erat, tribuentis, ut anno MDCXCV. ſua hac de re cogitata litteris conſignata conſiſtorio Sambienſi traderet, eoque fine Erfordiam diſcederet, ut ibidem noſtram eccleſiam, cui hactenus nomen dederat, cum Romana commutaret, cauſatus, ſe veritatem eccleſiae noſtrae, cumprimis ob defectum ſucceſſionis apoſtolicae, agnoſcere haud poſſe. Verum, cum Erfordiae degeret Grabius, contigit non ſine ſingulari numinis divini providentia, ut, antequam propoſitum ſuum de mutanda religione exſequeretur, officinam librariam ingrederetur, ibidemque inter alios libros, ſcriptum Spenerianum, de hocce argumento electoris Brandenburgici juſſu recens editum, offenderet, quo perlecto Berolinum rediit, ipſumque Spenerum, qui tum temporis conſiſtorii Berolinenſis adſeſſor eccleſiaeque praepoſitus erat, adiit, qui, cum ſucceſſionem iſtam externam ſemper urgere pergeret Grabius, eandem inter ipſos proteſtantes, ſpeciatim, in eccleſia Anglicana, deprehendi, vel tandem reſpondit. Adquievit in hocce reſponſo Grabius, inque Angliam profectus, Oxonium petiit, ubi benevole ſuſceptus atque presbyteri eccleſiae Anglicanae doctoriſque theologiae dignitate poſtea ornatus fuit. Docuit tamen eventus, altius menti illius infixa manſiſſe varia dubia circa nonnulla religionis Lutheranae capita, quam ut exinde rurſus evelli potuerint, nec ipſam eccleſiam Anglicanam, ad quam ſe convertit, ipſi in omnibus ſatisfeciſſe. Hinc & ii, qui eccleſiae Romanae placita ſequuntur, eundem proſelyt adnumerare haud dubitant, aliisque perſuadere tuntur, eundem ad eccleſiam Romanam tra rum fuiſſe, niſi morte fuiſſet praeventus. enim vitam Londini ann. MDCCXI. relictoqu ſtamento voluit, ut in cœmeterio eccleſiae R nae adſeclis deſtinato ſepeliretur. Qui plura de ce viro, erudito quidem, ſed nimis ſcrupulo ſubinde ad ſuperſtitionem prono, legere vol evolvat *les memoires de Trevoux* ad ann. MDCC *p. 2019.* Jungi merentur b. Weismanni *duct.* in *hiſtor. ſacram nov. teſtam. tom. II. ſeqq.* & *p. 1261. edit. nov.* itemque b. cancell. …fii *anecdota Irenæi* Hagae comitum ann MDC edita *p. 500.* nec non ejusdem diſſertatio erud *ſucceſſione epiſcopali*, quae in ejus *origin. ju cleſiaſt.* reviſis, auctis ac ſuppletis *p 231.* fuit ſa, *artic. II. p. 233. ſeqq.* Lilienthalii *act ruſſica eccleſiaſtic. &c. part. I. p. 6. ſeqq.* tandem celeberr. Jenenſium theologi J. G …chii *Einleitung in die Religionsſtreitigk welche ſonderlich auſſer der evangeliſch - lu ſchen Kirche entſtanden, part. II. p. 734. 73*

Quantumvis vero prima fronte ſpecioſa vi objectio iſta Romanenſium a defectu ſucceſſioni ſcopalis in eccleſiis proteſtantibus deſumta, ſupra latius diduximus; magni tamen, ſi cu expendatur, momenti haud eſt, ſed potius ita parata, ut concipi vix queat, cur hocce du haud penitus extricare potuerit Grabius, vi tera doctiſſimus, ſed, prout vel ex ſolo hocſpec patet, in campo eruditionis theologicae parum ſatus. Jam enim abunde ſolideque hanc objecti a binis eccleſiae Romanae cardinalibus, Be…mino, Perronio, aliisque olim nobis obm diu ante Grabium, diluit b. Gerhardus non tantum in hac ipſa, quam heic prae ocu bemus, *ſect. V. cap. XI.* loci *de eccleſia*; ſed *confeſſione* ſua *catholica, libr. II. art. III. ca fol. 550. ſeqq.* Jungi tamen merentur ex theologis Leonhardus Hutterus in *locis* … *f. 533. ſeqq.* Jac. Heerbrandus, theologus dam Tubingenſis, in diſput *de ordinaria loc ceſſione*, quae exſtat in ejusdem *diſput.* … *p. 294. ſeqq.* Jo. Hülsemannus in *prælect. concord. art. XV. ſect. VI. §. 15, 16. p. 838.* Jo. Conrad. Dannhauerus, in *hodomoria tus papæi, phant. II. p. 445.* Nicol. Hunn libro, qui inſcribitur: *pellis ovina Romanæ ſiæ detracta, p. 673. ſeqq.* Michael Sirici *ſucceſſione eccleſiaſtica a Petro ad papam &* …*pos*, & vel maxime celeberrimus iſte He

di

ſonarum, altera *doctrinae*. (*) Illam vocare poſſis *externam*, hanc vero *internam*. Succeſſio locorum & perſonarum eſt accidens quoddam externum & mutabile, nec quidquam valet

dienſium polyhiſtor, HERMANNUS CONRINGIUS in *defenſione eccleſiæ proteſtantium adverſus duo pontificiorum argumenta, petita a ſucceſſione epiſcoporum ac presbyterorum ab apoſtolis usque derivata;* itemque triga theologorum praeſtantiſſimorum, PHILIPP. JAC. SPENERUS, ſupra jam a nobis laudatus, JO. GUIL. BAIERUS in academia Halenſi theologus quondam primarius, & BERNHARDUS VON SANDEN, in univerſitate Regiomontana ejusdem ordinis theologus, quorum ſcripta GRABIO oppoſita atque ſermone germanico exarata ann. MDCXCV. in lucem publicam prodierunt, inque *actis eruditorum* Lipſienſ. MDCXCVI. *p. 303. ſeqq.* recenſentur. Auctoribus hisce hactenus recenſitis adjungimus b. canc. PFAFFIUM, qui non tantum in peculiari diſſertatione, ſaepius jam laudata, argumentum hoc data opera pertractavit, ſed & in *inſtitut. theol. dogmat. part III. ſect. II. §. 2. p. 626.* edit. ſecund. itemque in libro *de originibus juris eccleſiaſt.* alibique paſſim nonnulla dixit huc propius ſpectantia. Nec praetermittendi heic ſunt, qui ex cœtus Reformati doctoribus argumentum hocce diligentius excuſſerunt, ex quibus eminent JO. CAMERO, Glaſcovia — Scotus, profeſſor primo Sedanenſis, deinde Burdegalae miniſter, ac tandem profeſſor Salmurienſis, in tractatu, *in quo eccleſiæ Romanæ adſeclarum adverſus religionem Reformatam præjudicia examinantur, cap. XXIII. ſeqq.* σοζομένων *f. 573. ſeqq.* MOSES AMYRALDUS, theologus pariter Salmurienſis, in *diſput. de eccleſiæ notis,* quae in *ſyntagmate theſium Salmurienſ. part. III.* exſtat, *theſ. XVIII.* & *XIX. p. 447. ſeqq* JO. FORBESIUS A CORSE, profeſſor univerſitatis Aberdonienſis, in *inſtructionibus* ſuis *hiſtorico - theolog. libr. XVI. cap. VI. f. 777.* ANDR. RIVETUS, Pictavo-Gallus, theologus Lugduno-Batavus, in *catholico-orthodoxo, tract. II. quæſt VII. §. XX. ſeqq. f. 139. ſeqq.* GISBERTUS VOETIUS, theologus Ultrajectinus, in *deſperata cauſſa papatus a* CORNELIO JANSENIO *prodita, cap. III.* ubi de ſucceſſione eccleſiae data opera agitur, itemque in *methodo elidendi præſumtam ſucceſſionem, antiquitatem & catholiciſmum papatus,* quae exſtat in *ſelect. diſp. theol. part. II. p. 706. ſeq.* PETRUS MOLINÆUS (*Pierre du Moulin*) miniſter Carentonienſis, ac poſtmodum theologiae in academia Sedanenſi profeſſor, *dans la nouveauté du papiſme libr. I. cap. XXXII. ſeqq.* CLAUDIUS PAJONIUS, miniſter quondam Aurelianenſis & exprofeſſor Salmurienſis, in egregio libro PETR. NICOLIO oppoſito, cui titulus: *examen du livre des prejugés &c. part. III. cap. VI.* &, qui primo nominandus erat loco, JACOBUS BASNAGIUS, in praeſtantiſſimo opere, quod BOSSUETI *hiſtoire des variations des égliſes proteſtantes* oppoſuit, ſub titulo: *hiſtoire de l'egliſe.* Prodiit illud opus, duobus voluminibus in forma majore comprehenſum, Roterodami ann. MDCXCIX. hiſtoriamque atque ſucceſſionem praecipuarum eccleſiarum, ad noſtra usque tempora complectitur. Ex JAC. ARMINII ſectatoribus, qui in Belgio *Remonſtrantes* adpellari ſolent, commemorandus quoque nobis venit SIMON EPISCOPIUS, cujus hanc in rem cogitata legi poſſunt partim in *labyrintho pontificio*, quem edidit, *cap. IX.* & *X.* partim vero in ejusdem *lectionib. ſacr. in cap. II.* & *III. Apocalypſ. oper. theolog.* junctim editorum *part. I. fol. 151. ſeqq.* & *part. II. fol. 561. a.* Denique ex Anglorum gente cumprimis laudari heic merentur JAC. USSERIUS, archiepiſcopus olim Armachanus, totiusque Hiberniae primas, qui *hiſtoricam explicationem graviſſimæ quæſtionis de chriſtianarum eccleſiarum, in occidentis præſertim partibus ab apoſtolicis temporibus ad noſtram usque ætatem continua ſucceſſione & ſtatu* Londini MDCLXXXVII. in fol. edidit; GUIL. WHISTONUS in libello Londini MDCCXIV. 8. edito, qui inſcribitur: *an argument to prove, that either all perſons ſolemny tho' irregulary ſet apart for the miniſtry are real clergy Men and all their miniſterial acts are valid, or elſe there are now no real clergy-Men or chriſtians in the world*; & DANIEL WHITBY, qui homiliarum ſuarum volumini, quod edidit, adjunxit adpendicem, in qua comprobare adniſus eſt, nos plane incertos eſſe, an ſucceſſio epiſcoporum, presbyterorum ac diaconorum inde ab apoſtolorum aevo usque ad noſtra tempora fuerit interrupta, imme maxima in contrarium dari praejudicia. Vid. *la bibliotheque Angloiſe tom. VII. p. 548.* Eadem erat ſententia WHISTONI, quam in libello modo laudato propugnandam ſuſcepit. Plura hanc in rem adderemus, niſi in nimiam prolixitatem nota haec noſtra jam excreviſſet.

(*) Ad hanc ſucceſſionis in *perſonalem, localem,* ac *doctrinalem* diſtinctionem, quam ſupra inculcat GERHARDUS noſter, in hac ipſa, quae nobis cum Romanenſibus intercedit, controverſia probe adtendendum eſt: Prior *illa*, quae *perſonalis* itemque *localis* adpellatur, conſiſtit in nuda perſonae unius in alterius locum ſucceſſione; *hæc* vero, quae *doctrinalis* dicitur, reſpicit ipſam doctrinam, a ſanctiſſimi ſervatoris noſtri legatis olim traditam, & poſt eorum ex hac vita diſceſſum, admirabili Dei beneficio, ad noſtram usque aetatem conſervatam, quae in nonnullis chriſtianorum coetibus purius, in aliis vero impurius publice docetur. Egregia lectuque digniſſima ſunt, quae de utraque ſucceſſione tam *perſonali*, quam *doctrinali*, diſſeruit theologus longe doctiſſimus JO. GEORG. DORSCHÆUS in *vindiciis capitum prior. Exodi, p. 7, 8.* Hisce praemiſſis, ſequentia paucis notamus:

let abſque doctrinæ ſucceſſione, doctrinæ autem ſucceſſio eſt veræ eccleſiæ propria. *Perſonae aliae in aliorum locum ſubeuntes non faciunt ſucceſſionem, ſed perpetuus doctrinae conſenſus, qui fidei vinculo poſteriores prioribus conjungit*, ut recte ſcribit Gelaſius in comment. lib. III. Irenæi c. 3. Sic ergo contra hanc notam argumentamur. I) Quod eccleſiæ

I) ſucceſſionem *doctrinalem*, quam vocant, firmiſſime probare eccleſiae alicujus veritatem, rectcque ſupra pronunciaſſe Gerhardum, hanc ipſam notam *veræ eccleſiæ propriam* eſſe. Eccleſia enim in ſanctioribus litteris comparatur cum aedificio quodam, quod tum demum firmiter conſiſtit, quando fundamento firmo eſt ſuperſtructum. Jam vero fundamentum eccleſiae, ſecundum oraculum Paulinum *Eph. II.* 20. eſt doctrina cœleſtis, ab ipſis apoſtolis olim tradita, quae in eorum ſcriptis hodienum elata exſtat: Hancce doctrinam firmiter tenet eccleſia, ea demum pro vera habenda eſt. Neque enim, ut ſcribit Hieronymus in *Pſalm. XXXIII.* 1. *in parietibus eccleſia conſiſtit, ſed in dogmatum veritate. Eccleſia ibi eſt*, ubi *vera fides eſt*. Idem ſuo ſuffragio confirmat Chrysostomus *hom. I. XLIX. in Matth.* ubi ait: *Qui vult cognoſcere, quæ ſit vera eccleſia, unde cognoſcat, niſi tantummodo per ſcripturas?* Nec alia fuit mens Augustini, qui in libro *de unitate eccleſiæ, cap. IV.* ita pronunciat: *Quicunque — — a ſcripturis ſanctis diſſentiunt, etiamſi in omnibus locis inveniantur, in quibus eccleſia deſignata eſt, non ſunt in eccleſia.* Ut alia hujus generis teſtimonia, quae in ſcriptis veterum patrum paſſim occurrunt, brevitatis ſtudio praetermittamus. Pergimus itaque

II) ad ſucceſſionem *localem*, paucisque notamus, ex ea pro comprobanda eccleſiae alicujus veritate nullum prorſus deſumi poſſe argumentum. Nam eccleſia huic vel illi loco adligata non eſt, ſed eſt ambulatoria, nec prout auctor *operis imperfecti hom. XLIII.* in *cap. XXIII. Matth.* obſervat, *cathedra facit ſacerdotem, ſed ſacerdos cathedram. Nec locus ſanctificat hominem, ſed homo locum. Qui bene ſederit ſuper cathedram, honorem accipiet ab ea, qui male ſederit, injuriam facit cathedræ.* Adjungimus hiſce teſtimonium Hilarii Pictavienſis, qui in libro *contra Arianos*, vel *Auxentium*, circa fin. ita infit: *Unum moneo, cavete antichriſtum. Male enim vos parietum amor cepit, male eccleſiam Dei in tectis ædificiisque veneramini, male ſub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum eſt, in his antichriſtum eſſe ſeſſurum? Montes mihi & ſylvæ & lacus, & carceres & voragines ſunt tutiores. In his enim prophetæ aut manentes aut demerſi, Dei ſpiritu prophetabant.* Denique quod

III) ad ſucceſſionem *perſonalem* attinet, nec ea, ſi ſolitarie ſpectetur, quidquam probat; ſiquidem fieri poteſt, immo re ipſa factum ſubinde eſt, ut falſi doctores ſuccederent in locum verorum paſtorum. Certe Annas & Caiphas ſucceſſerunt Aaroni in ſacerdotio, ſcribae atque phariſaei ſuccedebant patribus & legis interpretibus, Ariani ſuccedebant orthodoxis. Eccleſia Graeca, quam praeſulis Romani adſeclae habent pro ſchiſmatica atque haeretica, ſucceſſionem epiſcoporum ſuorum usque ad apoſtolorum producit tempora, prout ſupra §. CXCI & CXCII. uberius oſtendit Gerhardus, cujus hanc in rem effata, eaque prorſus eximia, heic non repetemus. Id tantum vel tribus

IV) notamus, quum patres ſucceſſionem in diſputationibus ſuis adverſus haereticos urgent, eos non tam intelligere ſucceſſionem *perſonalem* vel *localem*, quam *doctrinalem*, vel iſtam ſemper conjungere & ſupponere; prout laudatiſſimus Gerhardus noſter §. CXCIV. luculenter comprobavit. Addimus vero

V) ſucceſſionem *perſonalem* (quae, ut modo vidimus, hactenus eccleſiam veram nondum ſiſtit, niſi ſucceſſionem *doctrinalem* conjunctam habeat) ex mente ipſorum eccleſiae Romanae doctorum, debere eſſe *canonicam*, h. e. tam quoad *electionem*, quam *ordinationem* ſecundum canones eccleſiae, ſive univerſalis, ſive particularis legitimo modo inſtitutam, quod ſi enim canonica haud ſit, fatentibus ipſis Romanenſibus, nullum prorſus habet valorem. Hiſce praeſuppoſitis

VI) facile oſtendi poteſt, ſucceſſionem perſonalem *canonicam*, ſive ad *electiones*, ſive ad *ordinationes* heic reſpiciamus, in toto orbe chriſtiano dudum defeciſſe. Quod enim ad *electionem* attinet, vetus eligendi mos, ubi epiſcopi, ubi clerus & plebs eligunt, nec ſemper in eccleſiis obtinuit, nec hodienum in iis obtinet. Ecquis enim eſt, qui ignoret, rem jam ad reges & principes, patronosque laicos, in eccleſia veteri prorſus ignotos, itemque ad canonicos & capitulares, quin ad cardinales, qui olim ne quidem exſtiterunt, contra eccleſiae univerſalis canones, devolutam eſſe? Quod vero attinet ad *ordinationem*, etiam heic ſucceſſio canonica dudum deſiit, ſiquidem ordinatio ab epiſcopis illegitimis, cumprimis haereticis facta, prorſus nulla eſt. Accedit, quod ob ſchiſmatum, quibus ſedes patriarchales olim plurimum turbatae fuerunt, multitudinem, ordinationes omnes valde incertae, quin irritae ſubinde redditae fuerint, prout recte monuit b. cancell. Pfaffius, *loc. cit. art. VI. not.* (*b*). Speciatim

VII) de eccleſia Romana, quae de ſucceſſione epiſcopali legitima atque haud interrupta tantopere gloriatur,

1) Eccleſiæ non convenit ſemper.

ſiæ non convenit ſemper ac perpetuo, non poteſt eſſe vera & propria illius nota. Atqui ſucceſſio non convenit eccleſiæ perpetuo ac ſemper. Ergo non eſt vera & propria illius nota. *Adſumtum* eſt manifeſtum, quia fuit vera & apoſtolica eccleſia, antequam eſſet talis ſucceſſio, ſcilicet in principio. Neque enim *propter ſucceſſionem ab apoſtolis eccleſia dicitur apoſtolica*, ut Bellarminus ſuſpicatur, ſed a doctrina apoſtolica, ſiquidem in ſymbolo apoſtolico, quod *ab ipſis apoſtolis compoſitum* eſſe, Bellarminus lib. I. de juſtification. cap. 9. ſtatuit, eccleſia dicitur *apoſtolica*, cum nondum in ea eſſet talis ſucceſſio, ſed ipſimet apoſtoli adhuc docerent. Eccleſia illa primitiva, in qua Chriſtus & apoſtoli docuerunt, fuit flos eccleſiæ, ea tamen caruit locali & perſonali illa ſucceſſione. Cui enim ſucceſſit Chriſtus? cui ſucceſſerunt apoſtoli? epiſtola ad Hebræos demonſtrat, Chriſtum eſſe ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech. Ergo ſucceſſit Melchiſedeco, ergo vera ſucceſſio

riatur, paucis notamus, ſucceſſionem canonicam in hac ipſa eccleſia prorſus defeciſſe. Deprehendimus enim in ſerie epiſcoporum Romanorum pſeudopontifices, ſimoniacos, quin & haereticos, qui ſane valide ordinare haud potuerunt, partim quod ipſi canonice haud fuerint ordinati, partim vero quod per ſimoniam ordinaverint, ut proinde omnes ipſorum ordinationes prorſus ſint irritae. Deprehendimus porro in hiſtoria pontificum Romanorum tot ſchiſmata papalia, quae per complures annos durarunt, totamque ſubinde Europam miſere vaſtarunt, quorum ultra triginta numerant ſcriptores hiſtorici. Nonnulla de iis adnotavit Gerhardus noſter infra §. 197. Nec ullum ſane eſt dubium, ab ejusmodi pſeudopontificibus, quorum ſubinde tres poteſtatem papalem exercuerunt, & unusquisque ordinavit, complures alios epiſcopos fuiſſe ordinatos, eo tempore, ubi pontifices ipſimet plurimum adhuc ordinarunt. Nec, quod

VIII) jam addimus, neceſſarium eſſe arbitramur, ut ea, quae de pontificibus intruſis, ſimoniacis, haereticis, ſchiſmaticis, modo diximus, teſtimoniis veterum ſcriptorum copioſe heic comprobemus. Habemus enim heic ipſos reos confitentes. Quod ut luculentius pateat, vel unum Cæsarem Baronium, Oratorii Pariſienſis olim presbyterum, poſtea vero ad purpuram cardinalitiam evectum, heic producimus, qui *tom. X. annal eccleſiaſt.* ad ann. DCCCCXII. *num. VIII. fol. 685.* edit. Colon. de ann. MDXXIV. veritatis vi adactus, in haec verba prorumpit: *Quæ tunc facies ſanctæ eccleſiæ Romanæ? quam fœdiſſima, cum Romæ dominarentur potentiſſimæ æque ac ſordidiſſimæ meretrices, quarum arbitrio mutarentur ſedes, darentur epiſcopi, &, quod auditu horrendum & infandum eſt, intruderentur in ſedem Petri earum amaſii pſeudo-pontifices, qui non ſint, niſi ad conſignanda tantum tempora in catalogo Romanorum pontificum ſcripti. Quis enim a ſcortis hujusmodi intruſos ſine lege legitimos dicere poſſet Romanos fuiſſe pontifices? Nusquam cleri eligentis vel poſtea conſentientis aliqua mentio, canones preſſi ſilentio, decreta pontificum ſuffocata, proſcriptæ antiquæ traditiones, veteresque in eligendo ſummo pontifice conſuetudines ſacrique ritus & priſtinus uſus prorſus exſtinctus. Sic vindicaverat omnia ſibi libido ſeculari potentia freta, inſanies, œſtro percita dominandi. Dormiebat tunc plane alto, ut adparet, ſopore Chriſtus in navi, cum hiſce flantibus validis ventis navis ipſa fluctibus operiretur. Dormiebat, inquam, qui iſta non videre diſſimulans ſineret ſic fieri, dum non exſurgeret vindex, &, quod deterius videbatur, deerant, qui dominum ſic dormientem clamoribus excitarent diſcipuli, ſtertentibus omnibus. Qualesnam veris delectos ab hiſce monſtris presbyteros & diaconos cardinales fuiſſe putandum, cum nihil tam naturæ inſitum ſit, quam unumquemque ſibi ſimilem generare? quos in omnibus iis, a quibus delecti fuerint, conſenſiſſe dubitare quis poterit? imitatosque ipſos ſectatosque eorum veſtigia, quis non facile credat? & optaſſe hos omnes, dominum dormiſſe ſemper & nunquam in judicium ſurrecturum, evigilaturum nunquam ad ipſorum cognoſcenda & punienda facinora, quis non intelligat?* Hactenus Baronius, qui & alia in vaſto *annalium* ſuorum opere nobis ſuppeditat teſtimonia huc ſpectantia, atque a Gerhardo noſtro, nec non Conringio collecta, quae brevitatis ſtudio heic praetermittimus. Id potius

IX) paucis notamus, deprehendi in ipſo ſyſtemate doctrinae a Romanenſibus adoptatae dogma quoddam, quod apud ipſos omnem ſucceſſionem eccleſiaſticam, quaecunque illa fuerit, dubiam prorſusque incertam reddat. Statuunt nimirum Romanenſes, efficaciam ſacramentorum pendere ab intentione miniſtri eccleſiae, ita quidem, ut ſi ſacramentum a miniſtro aliquo cum intentione poſitive contraria conferatur, illud eo ipſo nullum ſit. Exſtat hanc in rem decretum concilii Tridentini *ſeſſ. VII. can. XI.* de quo copioſe differit Gerhardus noſter *loc. XIX. cap. IV. §. XXXVII. ſeqq. tom. VIII. p. 230. ſeqq.* edit. noſtrae. Jam vero ex hoc ipſo dogmate ſponte conſequitur, neminem poſſe eſſe certum, ſe legitime eſſe baptizatum, confirmatum

ceſſio poteſt eſſe interrupta, ſi modo doctrinæ ſucceſſionem conjunctam habeat. Paulus dicit 2 Tim. I. 3. ſe Deo ſervire *a progenitoribus*, hoc eſt, ab Abrahamo, Iſaaco, Jacobo &c. probat ergo fidem ſuam ſucceſſione interrupta per progenitores, qui fuerant ex ſecta Phariſæorum: Stephanus Act. VII. de falſa doctrina adcuſatus ad *Abrahamum* provocat, a quo incipiens ad tempora Babylonicæ captivitatis deſcendit, atque inde ad illa usque tempora, in quibus vixerat, 400. circiter annos prætergrediens. Quemadmodum igitur apoſtoli fuerunt veri prophetarum ſucceſſores, quia doctrinam eorum puram & receperunt & propagarunt; fuerunt veri Aaronis ſucceſſores, quia fidem illius ſectati ſunt, licet nec prophetis nec Aaroni immediate ratione *loci* ſuccederent: ſic etiam veri apoſtolorum ſucceſſores judicandi ſunt, qui doctrinam & fidem apoſtolorum in ſcriptis ipſorum comprehenſam ſincere amplectuntur, licet externam & localem illam ſucceſſionem non habeant. Quemadmodum *doctrinali* illi ſucceſſioni, qua apoſtoli prophetis & Aaroni aliisque piis ſacerdotibus ratione miniſterii eccleſiaſtici ſucceſſerunt, nulla ex parte obſtabat, quod temporibus proximis ſacerdotes hæretici & graviter in fide errantes ipſos præceſſerant: ita quoque *doctrinali* illi ſucceſſioni, qua pii & orthodoxi eccleſiæ miniſtri apoſtolicam fidem ſincere amplectentes ſuccedunt, nequaquam obſtat, quod temporibus ſuperioribus per corruptum miniſterium ſucceſſio illa fuerit interrupta. Quemadmodum apoſtoli a ſucceſſione *locali* & externa, qua Caiaphas gloriari poterat, ad ſucceſſionem *doctrinalem* & internam provocarunt, quando publice proteſtati ſunt, *quod nihil quidquam extra ea, quae Moſes & prophetae futura praedixerunt, doceant*, Act. XXVI. 22. nec petierunt a Caiapha ordinationem: ita quoque hodie in eccleſiis evangelicis a ſucceſſione *locali* & *perſonali* ad ſucceſſionem *doctrinalem* recte provocamus, nec a pontificibus Romanis de ſucceſſione ab apoſtolis gloriantibus, interim vero Caiapham imitantibus, ordinationem vel confirmationem petimus. Excipit Bellarminus, *ſacerdotium Aaronicum fuiſſe temporale, & ſolum duraſſe usque ad inchoationem nov. teſt. deinceps cœpiſſe ſacerdotium ſecundum ordinem Mel-*

tum ordinatumque, cum nemini certo conſtet, eum, a quo baptizatus, confirmatus ordinatusque fuit haud habuiſſe intentionem poſitive contrariam. Quin ſi inter tot epiſcopos, qui inde ab aevo apoſtolico ad noſtra usque tempora ſibi ſucceſſerunt, unus duntaxat alterve heic peccaverit, quot quaeſo ordinationes irritae, quot irrita ſacramenta inde emergent? Atque hac ratione prona ad pyrrhoniſmum via ſternitur, quem pontificiis jure meritoque objecit Jo. Alphonsus Turretinus, theologus quondam Genevenſis, in peculiari diſſertatione *de pyrrhoniſmo pontificio*, quae ejusdem *dilucidationibus philoſophico - theolog. tom. III. p. 81. ſeqq.* inſerta legitur. Addimus

X) & hoc, ſucceſſionem iſtam *perſonalem*, a Romanenſibus tantopere jactatam, quam inde ab apoſtolorum aevo deducere volunt, tot tantisque difficultatibus hiſtoricis, chronologicis & criticis eſſe involutam, quae ſuperari prorſus nequeant. Quod ſi enim veterum epiſcoporum catalogos ac dypticha, quae superſunt, evolvamus, quanta quaeſo rerum heic ſe nobis ſiſtit incertitudo, quantos hiatus, quot annos vacuos, ubi ſedes a nemine fuit occupata, quot intruſorum, ſimoniacorum, ſchiſmaticorum, haereticorum, hominumque incertorum deprehendimus exempla, quorum nullae res geſtae, ſed ſola nomina, eaque ſubinde corrupta, commemorantur? Ut jam haud urgeamus, multa veterum monumenta, quae fortaſſis lucem quandam in re obſcura accendere potuiſſent, temporum injuria dudum periiſſe. Cum itaque ſumma heic regnet rerum incertitudo, exinde

XI) facile patet, argumentum pontificiorum a ſucceſſione epiſcopali petitum, ſua mole ruere atque in fumum abire. Longe firmiori autem fundamento eccleſiae ſuae veritatem ſuperſtruunt theologi proteſtantes, ſucceſſioni nimirum, quam vocant, *doctrinali*, quam ſibi favere probe norunt. Haec enim, ut ſupra *art. I.* jam monuimus, utut ſolitarie ſpectata, indubia verae eccleſiae nota eſt; cum contra ſucceſſio *perſonalis*, ſi vel maxime probari poſſet, nullius tamen ſit ponderis, ſi ſucceſſionem *doctrinalem* conjunctam haud habeat. Caeterum conferri in hocce argumento omnino meretur ex ipſis eccleſiæ Romanae ſcriptoribus Jo. Morinus, Bleſenſis, congregationis Oratorii presbyter, in *commentario de ſacris eccleſiæ ordinationibus part. II. fol. 282. ſeqq.* Ex hoc ipſo enim libro praeſtantiſſima contra eccleſiae Romanae doctores deſumi poſſunt argumenta.

hiſedech a Chriſto inſtitutam, cujus ſacer- cum primitiae fuerint apoſtoli, ideo non ſſe illos Caiaphae ſuccedere, ſed eſſe prin- n novi ſacerdotii. Reſp. 1) Fatetur ipſe rminus lib. IV. de eccleſ. c. 7. §. in omni: *'am Chriſti non fuiſſe novam eccleſiam, lum mutationem quandam ſtatus eccleſiae.* ſi mutata ſucceſſione ſtatus duntaxat ïæ externus mutatur, non autem nova ïa conſtituitur, ergo ſucceſſio non eſt & *eſſentialis*, ſed tantum *accidentalis* ec- : nota, quia ſcilicet non ad illius eſſen- , ſed ad externum duntaxat ſtatum per-

2) Ut Chriſtus potuit eſſe ſacerdos ſe- m ordinem Melchiſedeci, hoc eſt, ſuc- · Melchiſedeci, licet aliquot ſeculorum ſu ſucceſſio illa eſſet interrupta; ſic apo- um ſucceſſores eſſe poſſunt, qui doctri- apoſtolorum ſinceram & incorruptam entur, licet interruptio aliqua temporis, um & perſonarum ratione intercedat. : in vet. teſt. prædictum erat, Aaroni- ſacerdotium ceſſaturum, propter quam n apoſtoli recte faciebant a Caiapha & :o ſacerdotio ſemet ſeparantes: ſic in teſt. prædictum, *antichriſtum in templo ſſurum*, 2 Theſſ. II. 4. apoſtolis & apoſto- ·iris ſucceſſuros eſſe falſos doctores ec- n ſeducentes, Actor. XX. 29. fore ali- o tempus ejusmodi, ut e myſtica Baby- it exeundum. Apoc. XVIII. 4. 4) Non- evictum eſt, in eccleſia Romana a Chri- ſtitutam eſſe talem quandam ſucceſſionem e Petri apoſtolica, de qua pontificii glo- r, qualis fuit a Deo in eccleſia Iſraeli- i cathedra & ſede Aaronis inſtituta, ſi- n in eccleſia Chriſti nulla amplius ſpectari *carnalis*, *localis* & terrena ſucceſſio, ſed ſio *doctrinalis* & *ſpiritualis*, *regnum enim n eſt de hoc mundo.* Joh. XVIII. 36. 5) Ne- am dici poteſt, ut Aaroni in ſacerdotio o ſucceſſerunt ipſius filii & poſteri; ita o in ſacerdotio ſecundum ordinem Mel- ech ſucceſſiſſe apoſtolos, quia, ut do- iſtola ad Heb. VII. 24. Chriſtus habet ἱβατον ἱερωσύνην, *tale quoddam ſacerdotium, quod ad alios non tranſit*, proinde in communione hujus ſui ſacerdotii Chriſtus non admiſit apoſtolos, ſed eccleſiæ ſuæ doctores illos præfecit. 6) Quod Bellarminus ſubjungit: *Sicut ab Aarone usque ad Chriſtum non fuerunt veri ſacerdotes, niſi qui ſucceſſerunt Aaroni; ita ab apoſtolis usque ad finem mundi non erunt veri ſacerdotes, niſi qui apoſtolis ſuccedent*, id ſi de *doctrinali* ſucceſſione intelligit, concedimus: ſi de *locali* & *perſonali*, negamus. Neque enim externæ cuidam cathedræ & ſucceſſioni in illa cathedra apoſtolicæ doctrinæ veritas eſt adligata, ſed qui doctrinam apoſtolorum tenet, is verus apoſtolorum ſucceſſor judicandus. 7) Quinimo cum ne in vet. quidem teſt. Moſaicæ doctrinæ veritas & integritas Aaronici ſacerdotii cathedræ fuerit adligata, quanto minus in nov. teſt. de cathedra & ſede Romana dici poteſt, quod apoſtolicæ doctrinæ veritas & integritas ab ea unice dependeat. *Antecedens* eſt manifeſtum, quia ſacerdotes levitici idololatriam aliquoties ſunt ſectati, unde etiam Deus excitavit prophetas, divini cultus inſtauratores ac reformatores, qui licet de externa & locali ſucceſſione in cathedra Moſaica ſive Aaronica gloriari non poſſent, erant tamen veri doctores ac veri Moſis & Aaronis in officio docendi ſucceſſores 8) Concludimus igitur verbis Lyræ in XVI. Matth. *Eccleſia non conſiſtit in hominibus ratione poteſtatis vel dignitatis eccleſiaſticae vel ſecularis, quia multi principes & ſummi pontifices & alii inferiores inventi ſunt apoſtataſſe a fide, propter quod eccleſia conſiſtit in illis perſonis, in quibus eſt notitia vera & confeſſio fidei & veritatis.*

§. CXCI. II) Quod non convenit ſoli veræ eccleſiæ, non poteſt eſſe propria illius nota. Succeſſio non convenit ſoli veræ eccleſiæ. Ergo non eſt propria illius nota. *Adſumtum* variis exemplis demonſtrari poteſt. Synagoga Judaica tempore Chriſti habebat ſacerdotum ſucceſſionem, quam ad ipſum Aaronem poterat deducere, nec tamen cum illa ſucceſſione puritas & ſinceri-

2) Non convenit ſoli eccleſia.

ceritas doctrinæ perpetuo fuit conjuncta. Nicephorus libr. II. hiſt. eccl. cap. 4. *Aaron primus pontifex a Moſe fratre eſt unctus. Primus itaque Aaron, 2) Eleazar, 3) Pinehas, 4) Eliezer, 5) Bochchi, 6) Ozi, 7) Eli, 8) Achitob, 9) Abimelech, 10) Abiathar, 11) Sadoc, huic ſucceſſit Achimaas, illi rurſum tredecimus Azarias. Hunc ſecutus Joram, illum Jojadas, cui ordine ſucceſſerunt Axioram, Phadaeus, Sudaeus, Iculus & vigeſimus Joathamus: hunc ſecutus Urias, illum Neri, Joas, Selam, Chelcias. Poſt hunc fuit Sareas, deinde Joſedec, poſtea Jeſus, Joſedec filius. Huic ſucceſſit Joachim, hunc ſecutus trigeſimus Eliaſeph. Illi Joachaz, deinde fuerunt Johannes Jadaeus, Onias, Simon, Eleazar, Manaſſes, Onias, Simon. Quadrageſimus numero Onias, Jeſus & Onias alius, Alcimus. Poſt hunc fuit Onias Oniae filius. Poſt hunc quadrageſimus quartus ex Aſamonaei filiis Judas Maccabaeus, cui ordine ſucceſſerunt Jonathas frater, rurſus Simon frater, Johannes, qui Hircanus dictus: Ariſtobulus, Jannaeas, cui etiam Alexandri nomen fuit. Quinquageſimus porro fuit Hircanus, quinquageſimus primus Antigonus, quinquageſimus ſecundus Anaelus, quinquageſimus tertius Ariſtobulus, quem Herodes Anaelo rejecto ſubſtituit, idemque rurſus, Ariſtobulo caeſo, Anaelum reſtituit. Anaelo Jeſus Phabi filius ſucceſſit: deinde Simon Herodis ſocer pontifex fit: poſt hunc Matthias, deinde Joſephus, cui Jozarus ſucceſſit. Sexageſimus porro fuit Eleazarus; cui ordine ſucceſſerunt Jeſus, Seae filius, Ananus, Caiphae ſocer, Iſmaelus filius Phabi, Eleazarus, Anani filius, Simon Camythi filius. Sexageſimus ſeptimus fuit Caiphas, qui etiam Joſephus dictus eſt, ſub quo ſalutiferam mortem pro nobis Dominus obiit. Poſt hunc Jonathas, Anani filius, poſt hunc frater ejus, Matthias, mox Elinaeus: rurſum Joſephus, Camae filius. Ei ſucceſſit Gamalielis filius, Jeſus, huic Matthias, Theophili filius. Poſtremus omnium Phinaeus fuit, ſub quo urbs, templum & gens cuncta a Tito capta, omnesque & templi & legis res prorſus exſtinctae corruerunt.* quæſo in ſucceſſione epiſcoporum Ron rum monſtrari poteſt, quod in hac pontil Judaicorum ſucceſſione demonſtrari neq quinimo ſucceſſio pontificum in vet. teſt. no mandato & promiſſione nitebatur, rum neutrum de Romana ſucceſſione ex pturis oſtendi poteſt. Quemadmodum i non obſtante illa pontificum ſucceſſione corruptelæ, ſuperſtitiones & errores ii blicum miniſterium eccleſiæ Iſraeliticæ, poribus præſertim poſterioribus irrepſerui quoque non obſtante pontificum ſucceſſio Romanam eccleſiam eadem mala tempc præſertim poſterioribus ſubintrarunt.

Bellarminus excipere poſſit, *aliam eſſe* i *nem ſynagogae Judaicae, aliam vero ec chriſtianae*; (quamvis alibi ipſemet ab (ſia Iſraelitica ad chriſtianam argumentari ſueverit,) monemus, etiam in nov. teſt ceſſionem ad apoſtolos usque exporrectam aliis eccleſiis præter Romanam, quam eſſe veram & catholicam eccleſiam glori competere. Irenæus, Lugdunenſis epiſ lib. III. c. 3. p. 170. *Habemus adnu eos, qui ab apoſtolis inſtituti ſunt epiſc eccleſiis & ſucceſſores eorum usque ad n* paulo poſt: *Valde longum eſt omnium ſiarum enumerare ſucceſſiones.* Nicep lib. III. hiſt. eccl. c. 11 cum ſucceſſores in eccleſia Romana enumeraſſet, ſubj *In Alexandrina eccleſia poſt Marcum ev liſtam epiſcopatum primus obtinuit Ani poſt hunc Abilius, qui eum ſucceſſori Ce reliquit. Antiochenam poſt Petrum & i primus Evodius gubernavit, ab hoc ſec fuit Ignatius, cui ſucceſſit Heros. In i ſolymitano epiſcopatu, quem frater L Jacob 30. annos tenuerat, poſt Hieroſc rum everſionem, Simeon Cleophae fili ſucceſſit, tertius ibi ex ordine Juſtus. tempore & Polycarpus Smyrnae in Aſ ruit, ab ipſo Johanne epiſcopus creatu* Videatur etiam Euſebius in hiſt. eccle lib. III. & ſeqq. Ex his manifeſtum, i Romana ſolum eccleſia, ſed etiam in alii

ſt

ſtolicam ſucceſſionem viguiſſe. Si Bellarminus excipere velit, *ſucceſſionem in aliis eccleſiis periiſſe, in ſola Romana eccleſia permanſiſſe*, producimus eccleſiam Græcam, quæ ſucceſſionem epiſcoporum ſuorum usque ad apoſtolorum tempora producit. (*) Durant adhuc quatuor illi patriarchatus, quorum eccleſiaſtica hiſtoria facit mentionem, Conſtantinopolitanus, Antiochenus, Hieroſolymitanus & Alexandrinus, e quibus *Antiochenus*, in urbe Damaſco hodie ſedem habet, *Alexandrinus* vero Cairum Ægypti metropolin tranſlatus eſt, omnium vero latiſſime *Conſtantinopolitani* patriarchæ diœceſis patet. Nicephorus lib. VIII. hiſt. eccleſ. cap. 6. catalogum epiſcoporum Conſtantinopolitanorum ab *Andrea* Chriſti apoſtolo deducit; & cum ſuperioribus annis papa Gregorius XIII. Armeniis orientalibus chriſtianis ſuum calendarium atque una etiam dominatum ſuum obtrudere conaretur, illi conſilio cum orientalibus patriarchis communicato per litteras reſponderunt, *ſe non exiſtere ſine capite, ſiquidem inde a Conſtantino magno & regis Teridatae temporibus in hunc usque diem catholicum ſemper archiepiſcopum habuerint*, quibus litteris nomina ſua addiderunt patriarcha Conſtantinopolitanus Jeremias, Sylveſter Alexandrinus, Joachimus Antiochenus & primæ Juſtinianæ Archidarum Gabriel. 8. Nov. anno 1582. indict. 10. Willetus in lib. de eccleſia quæſt. III. not. 3. p. 81. commemorat, exſtare authenticas litteras Jeremiæ, patriarchæ Conſtantinopolitani, Meletii, patriarchæ Alexandrini, Gabrielis in eccleſia Theſſalonicenſi &c. ad Anglicas eccleſias exaratas, in quibus epiſcoporum ſuorum ſucceſſionem ab apoſtolis deducunt. Excipit Bellarminus: 1) *eccleſiam Conſtantinopolitanam non fuiſſe a patribus dictam apoſtolicam.* Reſp. certum eſt, multas ab apoſtolis fundatas eſſe eccleſias præter Romanam, inter quas etiam eſt Conſtantinopolitana, illæ quamvis

(*) Recte monuit Jo. ALPHONSUS TURRETINUS in *cogitationibus de variis theologiæ capitibus*, quae *dilucidationibus* ejus *philoſophico-theologicis tom. I. p. 291. ſeqq.* poſtea inſertae ſunt, *theſ. CXXXIX. ſi ſucceſſio tanti ſit ponderis, ut volunt pontificii, pro eccleſia Græca non minus militat, immo fortius militat, quam pro Romana.* Scilicet Graecorum eccleſia tot naevis maculisque haud laborat, ac Romana, licet ejus ſucceſſiones eccleſiaſticae partim defectuum canonicorum, partim vero ſchiſmatum numero Romanis haud cedant.

Eſt vero & inter proteſtantes eccleſia, Anglicana nempe illa & epiſcopalis, quae miniſterii eccleſiaſtici ſucceſſionem epiſcopalem ſibi majori jure vindicare poteſt, quam quidem Romana, immo & Graeca. Quum enim iſta jam ante repurgata ſacra ſucceſſione canonica floruerit, jam eo magis eadem floret, poſtquam per reformationem in melius fuit mutata. Equidem validitatem ordinationis Anglicanae recentiori aevo oppugnandam in ſe ſuſceperunt duumviri Galli iique doctiſſimi, JAC. BENIGNUS BOSSUETUS, epiſcopus quondam Meldenſis, ſaepius jam a nobis excitatus, atque RENATUS MASSUETUS, ordinis Benedictini e congregatione S. Mauri monachus; *ille* quidem in notiſſimo libro, qui inſcribitur: *hiſtoire des variations des égliſes proteſtantes, libr. X §. XXVI. tom. II. p. 73. ſeqq.* *hic* vero in *diſſert. III.* novae IRENÆI editioni praemiſſa, *art. III. §. XXIV. fol. 117.* Idem fecerunt Jeſuitae Pariſienſes *dans les memoires de Trevoux* ad ann. MDCCIX. *menſ. Mart. art. 34. p. 464.* EUSEBIUS RENAUDOTIUS in peculiari diſſertat. gallice edita, THOMAS WARDUS, Romanenſis Anglus, in peculiari libello, cui titulus: *the controverſy of ordination truly ſtated, as far as it concerns the church of England by law eſtabliſhed.* London MDCCXIX. 8. Sed RENAUDOTIUM confutavit anonymus Anglus, in *epiſtola ad amicum de vera & non interrupta epiſcoporum Anglorum ad nos usque ſucceſſione*, ann. MDCCXXII. edita; WARDUM vero depexum dedit DANIEL WILLIAMS, eccleſiae Anglicanae presbyter, in libro, qui inſcribitur: *the ſucceſſion of proteſtant Biſhops aſſerted* &c. London MDCCXXI. 8. Quod denique ad BOSSUETUM atque MASSUETUM attinet, eorum objectiones diluit C. M. PFAFFIUS in *diſſert.* ſupra jam *excitata* de *ſucceſſione epiſcopali*, novae editioni *originum juris eccleſiaſt.* inſerta, *art. VIII. p. 251. ſeqq.* qui & in *diſſertat. de ſucceſſionis epiſcopalis apud proteſtantes pretio, maxime de ſucceſſione epiſcopali in eccleſiis, Anglicana, ſeptentrionalibus & fratrum Bohemorum, ejusdemque in eccleſias proteſtantes reducibilitate cap. II. §. 1 — 8. p. 271. ſeqq.* cauſſam hanc contra Romanenſes peroravit. Cum primis vero commemorari heic meretur PETRUS FRANCISC. COURAYERIUS, vir doctiſſimus, eccleſiae Romanae ſacris addictus, qui edito libello gallice ſcripto *de ordinatione Anglorum* eorum, qui in coetu Romano rectius ſentire ſibi videntur, animos graviter offendit, ac controverſiae magnis animorum motibus agitatae dedit occaſionem; qua de re alibi uberius diſſeremus.

vis non dicerentur apoſtolicæ, tamen vere fuerunt apoſtolicæ. Baronius tom. I. annal. an. Chriſti 44. ſect. 12. adſerit, *Petrum apoſtolum Bizantiis & aliis ejusdem provinciae locis primo dediſſe epiſcopos*, quod confirmat litteris Agapeti papæ. Proinde non poteſt negari, Conſtantinopolitanam eccleſiam eſſe apoſtolicam. Nicephorus tradit, eam ab apoſtolo Andrea eſſe fundatam, lib. VIII. hiſt. eccleſ. cap. 6. quem illam ſucceſſionem confinxiſſe, non poteſt idoneo aliquo argumento demonſtrari, cujusque enim epiſcopi annos exacte adnotat, & catalogum deducit usque ad *Alexandrum*, cujus precibus Arius eſt ſublatus, numerat ab Andrea usque ad Alexandrum epiſcopos viginti tres. Ac teſtantur omnes hiſtoriæ, apoſtolo Andreæ obtigiſſe illam provinciam, in qua erat Bizantium; ipſe quoque Nicephorus lib. I. cap. 1. teſtatur, ſe ex *veterum monumentis* ἀξιοπίςοις hiſtoriam eccleſiæ Conſtantinopolitanæ fideliter deſcripſiſſe, compoſuit enim volumen illud Conſtantinopoli, ubi in templo Sophiæ erat inſignis bibliotheca, quam ad manum habuit. 2) *Patres concilii Conſtantinopolitani I. in epiſtola ad Damaſum, Romanum pontificem, fateri, eccleſiam illam eſſe novellam.* Reſp. nequaquam hoc volunt, eccleſiam illam nuper cœpiſſe, ſed cum antea a Macedonio hæretico oppreſſa fuiſſet & pene exſtincta, integritati ſuæ, ſubſtituto Nectario, eſſe reſtitutam. Novellam ergo dicunt, in Græco eſt νεοπαγῦς, quia nuper erat renovata & inſtaurata. Sed demus, *ſucceſſionem epiſcoporum in eccleſia Conſtantinopolitana a temporibus Conſtantini duntaxat deduci poſſe*, quærimus autem, num vera & orthodoxa aliqua eccleſia Conſtantinopoli fuerit? Si hoc conceditur, ut negari nequit, conſequens fuerit, nec noſtræ eccleſiæ quidquam præjudicare, quod non habeat externam illam ſucceſſionem ab apoſtolis, ſed ſufficere, quod doctrinæ ratione communionem habeat cum catholica & apoſtolica eccleſia. 3) *Argumentum a ſucceſſione adferri praecipue ad probandum, non eſſe eccleſiam, ubi non eſt ſucceſſio, ex quo tamen non colligi poſſit neceſſario, eſſe eccleſiam, ubi eſt ſucceſſio.* Reſp. veræ & propriæ notæ competit, ut & adfirmate & negate ex ea concludatur. Ut enim poſito proprio ponitur res ipſa, cujus eſt proprium: ita remoto proprio, res ipſa, cujus eſt proprium, removetur. Quod ſi ergo a ſucceſſione ad veritatem eccleſiæ non poteſt concludi adfirmate, utique ſucceſſio non erit propria eccleſiæ nota. Adde, quod Bellarminus contradicit Coſtero, Leſſio & aliis pontificiis ſcriptoribus, qui a ſucceſſione adfirmatum ducunt argumentum, cumprimis contradicit Baronio, qui tom. I. annal. anno 31. ſect. 52. ait, magnam eſſe ſucceſſionis vim, *cum ex cujusvis hominis, qui compos ſit rationis, ſententia certum exploratumque habeatur, illic eſſe legitimum templum, ipſam inquam catholicam eccleſiam, apud quam ſucceſſio pontificum ab ejus exordio legitime eſt conſervata.* Quin imo contradicit ſibi ipſi, quæ enim ex patribus teſtimonia pro ſucceſſione adducit, ea concludunt adfirmate. 4) *Apud Graecos non eſſe eccleſiam, demonſtrari non quidem ex defectu ſucceſſionis, ſed ex eo, quod in tribus conciliis, Lateranenſi, Lugdunenſi & Florentino ſint convicti.* Reſp. Quamvis eccleſia Græca non careat ſuis erroribus, tamen purior eſt quam Romana, ut ex ſuperioribus intelligi poteſt. De conciliis illis papalibus quid ſtatuendum ſit, alibi exponitur. Præterea ſi ex defectu ſucceſſionis non poteſt contra Græcam eccleſiam aliquid concludi, ergo nec contra noſtram quidquam ex eodem principio concludi poteſt. Si dicat Bellarminus, *in concilio Tridentino nos eſſe damnatos*, remittimus eum ad librum eximium, qui exponit cauſam concilii Tridentini a proceribus imperii Auguſtanæ confeſſioni addictis anno 1584. in publicum editum ipſis inferorum portis invictum. 5) *Eccleſias illas patriarchales habuiſſe per longa tempora manifeſtos haereticos, ideoque interruptam eſſe veterum paſtorum ſucceſſionem.* Reſp. Id ipſum de Romanis pontificibus demonſtrare parati ſumus. Zepherinus fuit Montaniſta, Marcellinus idololatra, Liberius Arianus, Vigilius Eutychianus, Honorius monotheleta &c. Pontifices, qui

qui temporibus proximis vixerunt, quales fuerint, hiſtoriæ loquuntur, & Hotomannus in bruto fulmine late oſtendit.

3) Sine doctrinali ſucceſſione nihil valet.

§. CXCII. III) Ubi non eſt ſucceſſio *doctrinalis*, ibi nullius momenti eſt ſucceſſio *localis*. Atqui poteſt eſſe ſucceſſio localis, ut ei non ſit conjuncta ſucceſſio doctrinalis. Ergo localis illa ſucceſſio deſtituta doctrinali ſucceſſione nullius tunc erit momenti, & per conſequens non eſt nota eccleſiæ. *Prior* præmiſſarum demonſtratur ex hoc fundamento. Vera eccleſia non poteſt eſſe ea, quæ non habet doctrinam veram & apoſtolicam, quippe quæ eſt quaſi anima eccleſiæ. Ergo nihil valet ſucceſſio localis, niſi conjunctam habeat veram doctrinam. Agnoſcunt hoc quidam ex ipſis adverſariis, ut poſtea adparebit. *Poſterior* præmiſſarum confirmatur 1) prædictionibus apoſtolicis. Act. XX. 29. Paulus Epheſinæ eccleſiæ presbyteros ſic adloquitur: *Ego illud ſcio, lupos graves non parcentes gregi ingreſſuros eſſe in vos poſt diſceſſum meum*: v. 30. *& ex vobis ipſis exſurgent viri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe.* Hic manifeſte prædicitur, in eccleſia Epheſina epiſcopis orthodoxis ſucceſſuros eſſe falſos prophetas & ſeductores peſſimos, quod ipſum eventus poſtmodum comprobavit. 1 Tim. IV. 1. *Temporibus noviſſimis diſcedent quidam a fide, adtendentes ſpiritibus erroris & doctrinis daemoniorum*, v. 2. *in hypocriſi loquentium mendacium &c.* v. 3. *prohibentium nubere, abſtinere a cibis &c.* ubi vox κωλυόντων oſtendit; pſeudo doctores illos, cum quadam auctoritate & poteſtate cœlibatum & diſcrimen ciborum in eccleſiam introducturos, ex quo intelligitur, quod futuri ſint illorum ſucceſſores, qui auctoritatem & poteſtatem in eccleſia obtinent. 2 Pet. II. 1. *Fuerunt vero & pſeudo prophetae in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces: qui introducent ſectas perditionis.* Quemadmodum in populo Iſraelitico ſacerdotes ordinariam ſucceſſionem habentes & in cathedra Aaronis ſedentes ſæpius degeneraverunt in pſeudo-prophetas: ita quoque idem in nov. teſt. metuendum eſſe, apoſtolus prædicit. Cumprimis huc pertinet vaticinium de antichriſto, 2 Theſſ. II. 4. *quod in templo Dei* ſit ſeſſurus, hoc eſt, dominationem in eccleſia ſibi arrogaturus, prætextu ſucceſſionis ab apoſtolis. 2) Exemplis hiſtoriarum. In eccleſia *Antiochena* a Petro plantata epiſcopis orthodoxis ſucceſſit Samoſatenus hæreſiarcha, Petrus Gnaphæus Eutychianus, Macarius monotheleta &c. In *Alexandrina* ab apoſtolis, & ut veteres tradunt, a Marco plantata ſucceſſerunt Georgius & Lucius Ariani, Dioſcorus Eutychianus, Cyrus monotheleta &c. In *Conſtantinopolitana* eccleſia Andreæ ſucceſſerunt Macedonius, Neſtorius & Eutyches hæreſiarchæ. Euſebius Nicomedienſis, Euſtathius & alii Ariani epiſcopi locorum ſediumque ſucceſſionem ab apoſtolis habuerunt. In eccleſia *Romana* a Paulo & Petro fundata quales epiſcopi ſucceſſerint, poſtea demonſtrabitur. Vincentius Lirinenſis adv. hæreſ. cap. 34. *A Simone mago vetus ille turpitudinum gurges usque in noviſſimum Priſcillianum continua & occulta ſucceſſione manavit.* Bellarminus ipſe agnoſcit, *haereſiarchas fere omnes aut epiſcopos aut presbyteros fuiſſe*, lib. I. de Rom. pontifice cap. 8. *Jam vero non ſunt veri epiſcopi, niſi qui ſucceſſionem habent ab apoſtolis*, ut in hoc capite diſputat. Ergo illi, qui habent ab apoſtolis ſucceſſionem, poſſunt fieri hæreſiarchæ. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſucceſſionem *localem* a ſucceſſione *doctrinali* ſeparari poſſe, ac proinde a ſucceſſione *locali* ad veritatem eccleſiæ, quæ ſine *doctrinali* ſucceſſione non habet locum, haudquequam argumentum duci poſſe.

§. CXCIII. Idem confirmant pii veteres, qui nudæ *perſonali* ac *locali* ſucceſſioni *doctrinae* ſinceritate deſtitutæ nihil tribuerunt. (*) Ire-

(*) Nonnulla patrum loca huc ſpectantia, quae a GERHARDO heic fuerunt praetermiſſa, ſupra recitavimus in *not. ad §. CXC. obſ. 1. p. 290.*

Irenæus lib. IV. adv. hær. cap. 43. pag. 277. *Eis, qui in eccleſia ſunt, presbyteris obedire oportet, his qui ſucceſſionem habent ab apoſtolis, ſicut oſtendimus, qui cum epiſcopatus ſucceſſione chariſma veritatis certum ſecundum placitum Patris acceperunt. Reliquos vero, qui abſiſtunt a principali ſucceſſione, & quocunque loco colliguntur, ſuſpectos habere, vel quaſi haereticos & malae ſententiae, vel quaſi ſcindentes & elatos & ſibi placentes, aut rurſus ut hypocritas, quaeſtus gratia & vanae gloriae hoc operantes. Omnes autem hi decidunt a veritate. Et haeretici quidem alienum ignem offerentes ad altare Dei, hoc eſt, alienas doctrinas, a cœleſti igne comburentur, quemadmodum Nadab & Abihu.* (Ubi Irenæus illos demum veros apoſtolorum ſucceſſores agnoſcit, qui cum epiſcopatus ſucceſſione chariſma veritatis certum acceperunt, ac docet, illos a principali ſucceſſione abſiſtere, qui novam & adulterinam doctrinam proferunt, ſicut Nadab & Abihu erant quidem Aaronis ſucceſſores, ſed quia alienum ignem offerebant, ab igne furoris divini conſumebantur.) Libri ejusd. cap. 44. p. 278. *Adhaerere oportet iis, qui & apoſtolorum doctrinam cuſtodiunt, & cum presbyterii ordine ſermonem ſanum & converſationem ſine offenſa praeſtant.* Tertullianus lib. de præſcript. adv. hæreſ. *Si maxime talem epiſcoporum ſucceſſionem confinxerint haeretici, ipſa doctrina eorum cum apoſtolica comparata ex diverſitate & quantitate ſua pronunciabit: non eſſe alicujus apoſtoli auctoris neque apoſtolici, quia ſicut apoſtoli non diverſa inter ſe docuiſſent, ita & apoſtolici viri non contraria apoſtolis edidiſſent, niſi illi, qui ab apoſtolis deſciverunt & aliter praedicaverunt.* Tandem concludit: *Illic & ſcripturarum & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, ubi diverſitas invenitur doctrinae.* (Id ipſum de dogmatibus papalibus dicimus, quod comparatio eorum cum doctrina apoſtolica oſtendat, non eſſe ea alicujus apoſtoli vel apoſtolici viri.) Pag. 102. *Illae eccleſiae ſunt ſoboles apoſtolicarum eccleſiarum, quae conſervant traducem fidei & ſemina doctrinae.* Pag. 107. *Licet eccleſiae quaedam nullum ex apoſtolis vel apoſtolicis auctorem ſuum proferant, ut multo poſteriores, tamen in eadem fide conſpirantes, non minus apoſtolicae deputantur pro conſanguinitate doctrinae.* Ibidem: *Si epiſcopus, ſi diaconus, ſi vidua, ſi virgo, ſi doctor, ſi etiam martyr lapſus a regula fuerit, num ideo haereſes veritatem videbuntur obtinere? Ex perſonis probamus fidem, an ex fide perſonas?* (Pontificii probant fidem ex perſonis, ſcilicet ex *perſonali* epiſcoporum ſucceſſione, nos vero ex *fide* probandas dicimus perſonas.) Claudius, Taurinenſis epiſcopus: *Statuo, apoſtolicum eſſe eum, non qui ſedem apoſtolorum, ſed qui eorundem potius officium & doctrinam amplectitur. Nam & Phariſaei, ſcribae & peſſimi quique hypocritae Moſis optimi prophetae cathedram occuparunt, cum inde nihil minus, quam vera praecepta Moſis, docerent.* Epiphanius hæreſ. LV. *Non quaerenda eſt perſonarum, ſed doctrinae ſucceſſio.* Nazianzenus in orat. de laud. Athanaſii tom. II. p. 502. ſcribit: *Athanaſium Marco ſucceſſiſſe, & electum fuiſſe totius populi ſuffragio.* Mox ſubjungit, *illum magis pietatis & fidei, quam loci & dignitatis ſucceſſionem habuiſſe,* cum non *immediate Marco ſucceſſerit, ſi locum reſpiciamus, ſed longo poſt intervallo, at ſi fidem reſpiciamus, proxime illi ſucceſſiſſe, & hanc demum eſſe veram ſucceſſionem.* Verba ejus hæc ſunt: οὐχ ἧττον τῆς εὐσεβείας ἢ προεδρίας αὐτοῦ διάδοχος· τῇ μὲν γὰρ πολλοστὸς ἀπ᾽ ἐκείνου, τῇ δὲ εὐθὺς μετ᾽ ἐκεῖνου εὑρίσκεται, ἣν δὴ καὶ κυρίως ὑποληπτέον διαδοχὴν, τὸ μὲν γὰρ ὁμόγνωμον καὶ ὁμόθρονον: τὸ δὲ ἀντίδοξον καὶ ἀντίθρονον, καὶ ἡ μὲν προσηγορίαν, ἡ δὲ ἀλήθειαν ἔχει διαδοχῆς. *Non minus pietatis, quam primariae ſedis ſucceſſor. Ut enim ſi hanc ſpectes, remotiſſimus ab eo futurus eſt: ita ſi illius rationem habeas, ſtatim illi proximus invenietur. Quae quidem proprie ſucceſſio exiſtimanda eſt. Nam qui eandem fidei doctrinam profitetur, ejusdem quoque throni particeps eſt. Qui autem contrariam fidem amplectitur, adverſarius quoque in throno cenſeri debet. Atque haec quidem nomen, illa vero rem ipſam & veritatem habet*

ſucceſ-

ſucceſſionis &c. Non qui per vim irrupit, ſucceſſor habendus eſt, nec qui contrariam ſententiam tuetur, ſed qui ejusdem eſt ſententiae. Niſi quis forte ita dicat ſucceſſorem, quemadmodum morbum ſanitati & tenebras luci & tempeſtatem tranquillitati & dementiam prudentiae ſuccedere dicimus. Euſebius lib. V. hiſt. eccleſ. cap. 6. ſucceſſionem epiſcoporum Romanorum enumerat, ſed diſerte addit, *quod apoſtolicae praedicationis formam retinuerint, ac easdem, quas apoſtoli tradiderunt, praedicationes divinae fidei integras illibatasque cuſtodierint.* Ambroſius lib. I. de pœnit. cap. 6. tom. I. p. 156. *Non habent haereditatem Petri, qui fidem Petri non habent,* Hieronymus ad Heliodor. ep. I. *Non eſt facile ſtare in loco Petri & Pauli, & tenere cathedram regnantium cum Chriſto, quia hinc dicitur: non ſanctorum filii ſunt, qui tenent loca ſanctorum, ſed qui exercent opera eorum.* Chryſoſtomus, ſeu auctor operis imperf. hom. XLIII. in XXIII. Matth. *Cathedra non facit ſacerdotem, ſed ſacerdos cathedram. Non locus ſanctificat hominem, ſed homo locum. Qui bene ſederit ſuper cathedram, honorem accipiet ab ea; qui male ſederit, injuriam facit cathedrae. Malus ſacerdos de ſuo ſacerdotio crimen adquirit, non dignitatem.* Auguſtinus lib. de unit. eccleſiæ cap. 4. *Quicunque a ſcripturis ſanctis diſſentiunt, etiamſi in omnibus locis inveniantur, in quibus eccleſia deſignata eſt, non ſunt eccleſiae.* Cap. 16. *Nolumus nos eccleſiam noſtram probare vel ex ſucceſſione epiſcoporum, vel ex auctoritate conciliorum, vel ex miraculorum frequentia, vel ex viſis & ſomniis. Quaecunque talia in catholica fiunt, ideo probanda, quia in ea fiunt, non itaque eam probant. Ipſe Dominus Jeſus cum reſurrexiſſet, ſuos diſcipulos ad ſcripturas remittit legis & prophetarum.* Tract. XLVI. in Johan. *Qui ſedent in cathedra, audiendi ſunt, nam ſedendo in cathedra legem Dei docent. Ergo per illos Deus docet. Si vero ſua illi doceant, tum nolite audire, nolite facere.* Accedunt poſtremo loco teſtimonia ipſorum adverſariorum: cap. *Multi* diſt. 40. citatur locus Chryſoſtomi: *Multi ſacerdotes & pauci ſacerdotes. Multi nomine, pauci opere. Videte ergo, quomodo ſedeatis ſuper cathedram, quia non cathedra facit ſacerdotem, ſed ſacerdos cathedram.* Cap. *Non eſt facile* diſt. ead. citatur locus Hieronymi: *Non ſanctorum filii ſunt, qui tenent loca ſanctorum, ſed qui exercent opera eorum.* Stapletonus in relect. princ. fid. contr. I. de eccl. quæſt. 4. art. 2. agnoſcit, *nullam eſſe veram ſucceſſionem absque doctrina vera.* Bellarminus lib. IV. de notis eccl. cap. 8. *Dico argumentum a ſucceſſione legitima adferri a nobis praecipue ad probandum, non eſſe eccleſiam, ubi non eſt haec ſucceſſio, quod quidem evidens eſt, ex quo tamen non colligitur, neceſſario ibi eſſe eccleſiam, ubi eſt ſucceſſio.* (Si ſucceſſio non arguit veram eccleſiam, non erit propria eccleſiæ nota, quia a nota ad rem notatam recte concluditur.) (*) *Confeſſio adverſariorum.*

§. CXCIV. Quomodo vero probat Bellarminus, ſucceſſionem eſſe eccleſiæ notam? Provocat *ad auctoritatem patrum, qui ſucceſſione tanquam argumento evidentiſſimo uſi ſint ad veram eccleſiam oſtendendam.* Reſp. 1) Ex ſolis canonicis ſcripturis *apodictice*, ex patribus vero non niſi *probabiliter* in articulis fidei concluditur, ut recte Thomas Aquinas part. I. q. 1. art. 8. 2) Patres ſucceſſionem *fidei* & doctrinæ cum ſucceſſione *locali* & *perſonali* conjungunt, & hanc ſine illa nullius momenti eſſe docent, ut oſtendimus ſuperius. 3) Quando ſucceſſionis mentionem faciunt, proferunt eam, non ut firmum & apodicticum aliquod argumentum, ſed ut argumenti illuſtrationem; non ut apodixin, ſed ut ornatum accidentarium, neque *Argumenta Bellarmini pro ſucceſſione ex dictis Veterum.*

(*) Reihingius in exc. cont. Meiſn. p. 16. *Habet Græca eccleſia quidem ſeriem, ſi poteſtas ordinis ſpectetur, non diffitemur; ſed ejusdem doctrinæ prædicationem cum majoribus communem & ab iis deductam, quæ tamen ſeries maximi ad veram eccleſiam demonſtrandam eſt momenti, minime habet.* Agnoſcit igitur, externam & localem ſucceſſionem absque ſucceſſione doctrinae cum majoribus communis nihil probare. GERHARDUS.

que in pugna & bello, ſed poſt pugnam velut in triumpho. Prius enim ſolidis & firmis ex ſcriptura petitis argumentis hæreticos convincunt, & cauſam ſuam confirmant, ac tum demum epiſcoporum ſucceſſionem proferunt, quod epiſcopi ab apoſtolis hanc fidem acceperint, & continua ſuccedentium ſerie propagarint. 4) Longe alius ſtatus eſt eccleſiarum illarum, ad quarum ſucceſſionem patres provocant, hodierno tempore, quam olim fuit. Tunc enim *tradux fidei & depoſitum doctrinae* adhuc ſervabatur integrum, (ſicut Hieronymus ad Damaſum epiſcopum Romanum ſcribit: *Tu Petri & fidem & ſedem tenes*, ut refertur part. II. decr. cauſ. 24. quæſt. 1. c. 14.) ſed hodie ab integritate & ſinceritate doctrinæ apoſtolicæ in illis eccleſiis eſt diſceſſum, ut ipſa collatio doctrinæ cum ſcriptis apoſtolicis oſtendit. 5) Patres hoc argumento utuntur contra illos hæreticos, qui ſcripturas vel negabant vel adulterabant, vel apoſtolos privatim ac ſeorſim ita docuiſſe dicebant, quemadmodum ipſi docebant, vel apocryphas ſcripturas pro canonicis obtrudebant. Ibi ergo neceſſarium erat ad ſucceſſionem epiſcoporum in eccleſiis ab apoſtolis plantatis confugere, & contra hæreticos demonſtrare, quas ſcripturas apoſtoli eccleſiis tradiderint, quam fidem & doctrinam ſucceſſoribus commendarint &c. 6) Quod veteres ad ſucceſſionem epiſcoporum in eccleſia Romana potiſſimum provocant, id non factum eſt eo animo ac fine, quaſi ſolam illam ab apoſtolis plantatam agnoſcerent, vel in illa ſola doctrinam apoſtolorum conſervatam ſtatuerent, vel dominatum quendam monarchicum in eccleſias reliquas illi tribuerent, ſed quia eccleſia illa primis ſeculis erat *notiſſima*, *celebratiſſima & ſpectatiſſima*, propter urbis ipſius dignitatem & præeminentiam, quippe in qua erat imperii ſedes, propter Pauli & Petri præſentiam, quippe quos ibi docuiſſe & ſupplicio adfectos fuiſſe crediderunt, propter martyriorum frequentiam, propter primorum epiſcoporum virtutem & conſtantiam. Cum in oriente paſſim invaleſcerent hæreſes, & ipſas florentiſſimas eccleſias Alexandrinam, Conſtantinopolitanam, Antiochenam &c. turbarent, Romana eccleſia fuit pacatior & in orthodoxia tuenda conſtantior. Irenæus. libr. III. adv. hæreſ. cap. 3. dicit, *longum eſſe omnium eccleſiarum ſucceſſiones enumerare, & ob eam cauſam ſe maximae, antiquiſſimae & omnibus cognitae Romanae eccleſiae eam, quam habet ab apoſtolis fidem per ſucceſſiones epiſcoporum venientem indicare.* B. Rhenanus in præfat. Tertull. de præſcript. *Docet quidem Tertullianus in hoc libro*, (de præſcript.) *unam eſſe aliquam eccleſiam, ex qua reliquae, ſed hanc nulli loco adſigit. Quanquam honorifico laudis elogio Romanam exornat eccleſiam, non tamen tantam illam facit, quantam hodie fieri videmus, nam inter apoſtolicas eccleſias illam enumerat, non ſolam facit apoſtolicam, hoc eſt ſummatim eam facit, non ſummam, ut patet ex* lib. IV. *ejus adv. Marcion. Videamus*, inquit, *quod lac a Paulo Corinthii hauſerint.* 7) Ex his facile adparet, quid reſpondendum ſit argumento Bellarmini: *Si veteres tanti fecerunt ad veram eccleſiam oſtendendam continuationem duodecim vel viginti aut quadragiuta pontificum, quanti nos facere debemus continuationem ducentorum pontificum & amplius.* Reſp. patres nequaquam ex nuda locali & perſonali ſucceſſione argumentum ducunt, ſed fidei, doctrinæ & religionis ſucceſſionem conjungunt. Demonſtrent Romanenſes, quod eandem cum apoſtolis doctrinam profiteantur, ſicut antiqui illi Romanæ eccleſiæ epiſcopi in ea permanebant, tum demum argumentum a ſucceſſione ductum alicujus erit roboris ac momenti.

§. CXCV. Hæc omnia ex ſpeciali teſtimoniorum (*) a Bellar- 1) *Irenæi.*

mino

(*) Teſtimonia patrum, IRENÆI cumprimis ac TERTULLIANI, quae pro ſucceſſione *perſonali* urgere ſolent Romanenſes, in unum fuſa exhibet RENATUS MASSUETUS in *diſſert. III.* in IRENÆUM *art. III. §. 15. ſeqq. fol. CXIII. ſeqq.* Solent vero, qui in eccleſiae Romanae caſtris militant, ejusmodi patrum loca non integra, ſed ſubinde mutila exhibere, vel, quae ipſis adverſantur, haud raro diſſimulare, ut tota patrum mens le-

ctori

o adductorum examine erunt clariora. renæus. lib. II. c. 3. *enumerat epiſcopos* ıanos *a Petro uſque ad Eleutherium, qui tempore ſedebat, ac dicit, per hanc ſuc-* ɔnem *confundi omnes haereticos.* Reſp. re- t ibi quosdam hæreticos, qui dicebant, *ſtum apoſtolis ſuis ſecreta quaedam tradi-* , *& apoſtolos ipſos non omnia omnibus* ıiſſe, *ſed ſecretiora quaedam myſteria per-* *s & idoneis viris ſeorſim reſervaſſe*, per- : ut hodie pontificii traditiones apoſtolicas a ſcripturas propugnant. Contra illos hæ- :os Irenæus hoc urget: ſi apoſtoli ſecreta dam myſteria tradidiſſent, procul dubio ea tradidiſſent, quibus eccleſias tradebant; vero apoſtolos tale quid ſucceſſoribus ſuis lquaquam tradidiſſe, probat ex eo, quod ıanæ eccleſiæ epiſcopis nihil hac de re let, quo fine epiſcopos illos a Petro us- ad Eleutherium enumerat. Qualem vero eſſionem Irenæus commendet, intelligi ſt ex dictis ipſius ſuperius adlegatis: nimi- non *localem* & externam, ſed *doctrinalem* nternam ſucceſſionem laudat, unde illo loco ſubjungit: *Adnunciatam ab apoſtolis n per ſucceſſiones epiſcoporum pervenien- uſque ad nos indicantes confundimus omnes qui quoquo modo vel per ſui placentiam ma- vel vanam gloriam, vel cæcitatem & ma- ſententiam, praeterquam oportet, colli-* :. Et poſtea addit: *Hac ordinatione & ſſione ea, quae eſt ab apoſtolis, in eccle- raditio & veritatis praeconiatio pervenit e ad nos.* II) Tertullianus de præſcript. adv. hæreſ. *Cedant haeretici origines ſuarum eccleſiarum, evol- vant ordinem epiſcoporum ſuo- ita per ſucceſſionem ab initio decurrentem,* ·*imus ille epiſcopus aliquem ex apoſtolis vel olicis viris habuerit auctorem & ſucceſſo-* *Hoc enim modo Romanorum eccleſia Cle-* ·*m a Petro ordinatum refert.* Reſp. con- a Tertulliano cum ſucceſſione doctrinæ

ullliani.

veritatem, nec tam loci quam fidei ſucceſſio- nem ab ipſo commendari, manifeſtum eſt ex ipſius dictis ſuperius citatis, unde eo ipſo in loco eccleſiam ſic loquentem introducit: *Sum haeres apoſtolorum, ſicut illi caverunt teſta- mento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut ad- juraverunt, ita teneo.* Ibidem dicit: *Ipſam haereticorum doctrinam cum apoſtolica com- paratam ex diverſitate & contrarietate ſua pro- nunciare, quod neque alicujus apoſtoli aucto- ris ſit, neque apoſtolici viri.* Nec in ſola ſuc- ceſſione locali pedem figit, ſed ad doctrinam a Chriſto apoſtolis traditam recurrit: *Ince- dendum* (inquit) *eſt in ea regula, quam eccle- ſia ab apoſtolis, apoſtoli a Chriſto, Chriſtus a Deo tradidit, unde etiam dicit percurrendas eſſe eccleſias reſonantes vocem apoſtolorum.* Ibidem: *Communicamus cum eccleſiis apoſtoli- cis, quod nulla doctrina diverſa; hoc eſt te- ſtimonium veritatis.* Quod perſonalem & lo- calem ſucceſſionem adtinet, illius reſpectu nul- lum facit diſcrimen inter Romanam & Smyr- nenſem eccleſiam. *Hoc modo* (inquit) *eccle- ſiae apoſtolicae cenſus ſuos deferunt, ſicut Smyrnaeorum eccleſia habens Polycarpum a Johanne conlocatum refert, ſicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit.* In eodem etiam libro, *non ex perſonis fidem, ſed ex fi- de perſonam eſſe probandam*, docet. Quæ omnia Bellarmino adverſantur vel maxime. III) Epiphanius hæreſ. XXVII. enumerat epiſcopos Romanos us- que ad Anicetum, & ſubjungit: *Ne quis miretur, quod tam exacte ſingula re- cenſeamus, per haec enim ſemper claritas oſten- ditur.* Reſp. agit ibi de Marcellina, fœmina hæretica, quæ Carpocratis hæreſin Romæ pro- pagaverat, ac demonſtrat, quo tempore illa Romam venerit, qua occaſione omnes eccle- ſiæ illius epiſcopos, qui ab initio fuerunt, us- que ad Anicetum recenſet, ut hiſtoriæ claritas eluceſcat, nuſpiam vero adſerit, nudam loca- lem & externam ſucceſſionem eſſe cuſtodem

s) Epipha nii.

 veræ

i haud pateat. Manifeſtum fecit huncce dolum ab rſariis commiſſum, eundemque exempli ... b. cancell. PFAFFIUS in di...

legata *de ſucceſſione epiſcopali art. V. not. (b) p. 242. ſeqq.*

veræ doctrinæ ac notam veræ eccleſiæ. Ibidem addit, *Paulum non minus quam Petrum fuiſſe Romanae eccleſiae epiſcopum*, quod adverſariis non probatur. IV) Optatus Milevitanus lib. II. contra Permenianum, enumeratis epiſcopis Romanis a Petro ad Siricium usque, oſtendit, eccleſiam non eſſe apud Donatiſtas, qui per ſimilem ſucceſſionem ad apoſtolos adſcendere non poterant & addit: *Vos veſtrae cathedrae originem oſtendite, qui vobis vultis ſanctam eccleſiam vindicare.* Reſp. Donatiſtarum opinio erat, eccleſiam toto orbe periiſſe, nec ullibi niſi apud ſe remanſiſſe, jure igitur Optatus ab illis requirit, ut cathedræ ſuæ originem oſtendant. Præterea Donatiſtæ non impugnant doctrinam, ſed duntaxat mores catholicorum. Sed noſtra cauſa a Donatiſtarum opinione plurimum differt, neque enim eccleſiam ex orbe terrarum periiſſe, neque noſtram eccleſiam novam eſſe dicimus, nec tam vitæ & morum quam doctrinæ corruptionem in Romanis pontificibus adcuſamus. V) Auguſtinus in epiſt. CLXV. eodem fine *enumerat pontifices Romanos a Petro usque ad Anaſtaſium*. Reſp. non ex nuda locali & externa ſucceſſione argumentum ducit, ſed fidei ſucceſſionem, quæ in eccleſia Romana adhuc integra erat, conjungit. In eadem enim epiſtola ſcribit: *Etiamſi quisquam traditor per illa tempora ſubrepſiſſet, nihil praejudicaret eccleſiae & innocentibus chriſtianis, quibus Dominus providens ait de praepoſitis malis:* quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt, *ut certa ſit ſpes fidelis, quae non in homine, ſed in Domino collocata, nunquam tempeſtate ſacrilegi ſchismatis diſſipetur.* Ac diſerte addit: *Quamquam nos non tam de iſtis documentis praeſumimus quam de ſcripturis ſanctis.* Agnoſcit igitur, argumentum a ſucceſſione eſſe ſecundarium, neque quidquam roboris obtinere, niſi fidei veritas ex ſcripturis demonſtretur. Alterum teſtimonium, quod ex Auguſtino Bellarminus adducit, habetur in pſalmo contra partem Donati: *Numerate ſacerdotes vel ab ipſa ſede Petri, & in ordine illo patrum, quis cui ſucceſſerit, videte. Ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbae inferorum portae.* Reſp. localis & perſonalis ſucceſſio non eſt illa petra, de qua Chriſtus loquitur, ſed vera fidei & doctrinæ ſucceſſio, quam epiſcopali illi adhuc retinebant. Contra externam & localem ſucceſſionem prævalere poſſunt, & jamdum ſæpius prævaluerunt inferorum portæ, ſed minime contra fidei & doctrinæ ſucceſſionem. Hanc mentem ſuam clariſſime expoſuit Auguſtinus ſerm. XIII. de verb. Domini & lib. I. retractat. cap. 21. *Petra principale nomen eſt, ideo Petrus a petra, non petra a Petro, quomodo non a chriſtiano Chriſtus, ſed a Chriſto chriſtianus vocatur. Tu es ergo, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram, quam confeſſus es; ſuper hanc petram quam cognoviſti, dicens: Tu es Chriſtus Filius Dei vivi, aedificabo te, non ſuper te aedificabo me. Nam volentes homines aedificare ſuper homines, dicebant; Ego quidem ſum Pauli, ego Cephae &c. & alii qui nolebant aedificari ſuper Petram, dicebant:* Ego *ſum Chriſti.* Tertium teſtimonium, quod ex Auguſtino Bellarminus adfert, petitum eſt ex lib. contra epiſt. Fundament. cap. 4. *Tenet me in eccleſia ab ipſa ſede Petri apoſtoli, cui paſcendas oves ſuas Dominus commendavit, usque ad praeſentem epiſcopatum ſucceſſio ſacerdotum.* Reſp. Auguſtinus ſucceſſionem illam adfert non ut firmum & apodicticum aliquod argumentum aut ut primarium fidei fundamentum, ſed ut quandam perſuaſionem ad præparandos & adliciendos Donatiſtarum animos. Diſerte enim addit: *Si adverſarii doctrinae veritatem apud ſe monſtrare poſſent, ſe velle illa omnia abjicere & ad ipſos tranſire;* unde in lib. de unit. eccleſ. cap. 16. contra eosdem diſputans ſcribit, *ſe nolle eccleſiam probare vel ex ſucceſſione epiſcoporum, vel ex auctoritate conciliorum, ſed ex ſcripturis canonicis.* Id ipſum faciant adverſarii, & ſucceſſionem illam humiliter venerabimur.

4) *Optati Milevitani.*

5) *Auguſtini.*

§. CXCVI.

in ec- Romana ſuc- poſto- a?

§. CXCVI. Membrum *ſecundum.* Num in eccleſia Romana vigeat apoſtolica ſucceſſio? *Nulla eſt vera ſucceſſio absque vera doctrina*, ſcribit Stapletonus loco ıme citato. Ita & nos dicimus, nulla eſt apoſtolica ſucceſſio absque doctrina apoa, quippe quæ eſt quaſi anima ſucceſſio. Jam vero pontifices Romani ſeceſſionem ınt a doctrina apoſtolica, ut ex ſcriptis ɔlorum liquido demonſtrare parati ſumus. deſtituuntur vere apoſtolica ſucceſſione. de ſi vel maxime demonſtrent localem & nalem ab apoſtolis ſucceſſionem, non ta ınt veri apoſtolorum ſucceſſores, quia inam illorum repudiant, ac nova dogma- ɔſtolis plane ignota, utpote de traditiohumanis ſcripto Dei verbo exæquandis, ɔerum meritis, de ſatisfactionibus pro de indulgentiis, de purgatorio, de miſ defunctis, & alia plura magno conatu ıgnant. Excipit Bellarminus; *admiſſo, ſit dubium, ubi ſit vera fides, quanquam nos certiſſimum eſt eſſe, tamen epiſcopos icos, qui per tot ſecula poſſederunt ſedes acifice, non poſſe eis privari, niſi legitiiicentur ac damnentur. Nam in omni controverſia melior eſt conditio poſſidentis, conſtat autem, epiſcopos catholicos in nullo legitimo judicio eſſe damnatos? at ipſi adcuſatores ſunt, non judices. Quis enim eos conſtituit judices noſtros?* Reſp. idem omnino Caiaphas cum ſuo ſodalitio potuiſſet Chriſto & apoſtolis objicere: Per tot ſecula poſſedimus cathedram Moſis pacifice, ergo non poſſumus ea privari niſi legitime judicemur ac damnemur, nam in omni controverſia melior eſt conditio poſſidentis, conſtat autem nos in nullo legitimo judicio eſſe damnatos, quis enim nos damnavit præter Chriſtum & apoſtolos? at ipſi adcuſatores ſunt non judices. Quis enim eos conſtituit judices noſtros? Sed quemadmodum Chriſtus & apoſtoli neglecto inani illo ſubterfugio ex verbo Dei errores phariſæorum, ſcribarum & ſacerdotum arguerunt, & vera illa ſucceſſione doctrinæ Moſaicæ & propheticæ ſinceritatem complexa eos deſtitui demonſtrarunt: ita & nos poſthabito illo Bellarmini effugio ex verbo Dei errores pontificiorum arguimus, eosque vera illa ſucceſſione doctrinæ apoſtolicæ integritatem ſpectante deſtitui demonſtramus. In divinis enim non currit præſcriptio, (*) *nec veritati praeſcribere poteſt ſpatium temporum vel patrocinia perſonarum, vel*

ræſcriptionis vocabulum ex jure conſultorum ſchoſt deſumtum, denotatque in ſenſu juridico acceı *eiusmodi exceptionem, qua poſſeſſor alicujus rei vere probandi dominium ſuum ideo liberatur, quod iſtam per longum temporis ſpatium, bona fide ɔque titulo, ac nulla interveniente contradictione, dit.* Hocce vocabulum ad dogmata ſacra adplicarecentiores nonnulli coetus Romani defenſores, ɔrimis ADRIANUS ac PETRUS de WALENBURCH, es Roterodamo-Batavi, ex illuſtri gente nati, qui ta religione Reformata ad eccleſiae Romanae ſacra ierunt, utque Romanenſibus fidem ſuam proba-, novam convertendi, quos vocant haereticos, inierunt, quae vocari alias ſolet methodus *prætionis*, itemque *Walenburchiana.* Eo vero redit odus iſta: a pontificiis tanquam adcuſatis eligeneſſe viam defenſionis, negantiumque ſumendas s, quum diuturnam doctrinae poſſeſſionem, ac jus *riptionis* prae ſe habeant. Duae itaque heic emerquaeſtiones. Prima eſt: *an præſcriptio, quæ in bus obtinet, in rebus quoque fidei valeat?* altero huc redit: *an præſcriptio, ſi ad res ad religionem ſpectantes extendatur, cauſſæ Romanenſium faveat, nec ne?* Priorem quaeſtionem negandam eſſe, tum ex TERTULLIANI teſtimonio, quod ſupra adduxit GERHARDUS, tum vero ex ipſa natura atque indole *præſcriptionis* luculenter patet. Haec quippe ita comparata eſt, ut tantum in rebus, quae in dominio eſſe poſſunt, locum habere queat, neutiquam vero ad alias res, ac omnium minime ad ipſius religionis negotium extendi queat. Ad alteram autem quaeſtionem paucis notamus, pontificios vel eam ob rationem nullum in *præſcriptione* cauſſae ſuae praeſidium habere, quoniam tot intervenerunt litis conteſtationes a teſtibus veritatis per omnia ſecula factae, quibus poſſeſſio diuturna, quam tantopere jactitant Romanenſes, ſaepiſſime variisque modis fuit interrupta. Plura, ob inſtituti noſtri brevitatem non addimus, ſed lectores, ſi forte uberiorem hujus argumenti evolutionem legere voluerint, ablegamus ad *diſſertationem hiſtorico-theolog. de methodo præſcriptionis ad dogmata reque ſacras adplicata*, quam heic Tubingae edidit, noſtroque ſub praeſidio defendit M. CAROL. FRID. ENGELHARDTUS, vir doctiſſimus.

vel privilegia regionum, ut loquitur Tertullianus de veland. virg. in princ. Jure divino deſinit eſſe verus epiſcopus, qui hæretica dogmata propugnat, licet de facto ſedem epiſcopalem adhuc occupet. Oſe. IV. 6. *Quia tu ſcientiam repuliſti, ego te repellam, ne ſacerdotio fungaris mihi.* Sane quod ad jus eccleſiaſticum & politicum adtinet, docet Weſenbecius in parat. C. de hæret. *ut quis pœnis, quae haereticis in jure imponuntur, ſubjiciendus ſit, requiri primo praemiſſam denunciationem*, auth. Gazaros verſ. ad mandat. eccleſ. C. de hæret. c. qui dignior. 24. q. 3. c. Qualiter c. ſuper his de adcuſat. c. ut commiſſ. §. 1. de hæret. in 6. deinde *adcuſationem* l. 4. C. de hæret. vel *inquiſitionem* can. 8. usque ad 17. conſtit. de hæret. ac in ea obſervanda eſſe ſubſtantialia legitimæ cognitionis, quæ ſunt *citatio partis* c. ult. eod. in 6. l. 4. C. de apoſt. *examinatio cauſae idonea*, Clem. paſtor de re judic. *ſententia declaratoria* c. ut commiſſi 12. de hæret. in 6. &c. ſed hæc omnia eo tantum ſpectant, ut in foro politico ac eccleſiaſtico quis declaretur hæreticus, & civilibus ac eccleſiaſticis pœnis hiſce hominum peſtibus deſtinatis ſubjiciatur, divino autem foro nihil quidquam præjudicant, quia coram Deo hæreticus eſt, qui falſam doctrinam contra fidei fundamentum amplectitur & propagat, ſi vel maxime totus mundus talem non ſolum pro hæretico non habeat, ſed etiam ut Petri ſucceſſorem veneretur, unde etiam quidam ſcriptores pontificii recte diſputant, *pontificem Romanum, ſi in haereſin incidat, deſinere eſſe papam ipſo jure.* Turrecremata lib. IV. part. II. c. 20. Cajetanus de auctor. pap. cap. 20. Bellarminus libr. II. de pont. Rom. cap. 30. opin. 5. Præterea ſi nos non poſſumus nec debemus judicare de epiſcoporum pontificiorum doctrina, quia ſumus adcuſatores, conſequens erit, epiſcopos pontificios in concilio Tridentino de noſtra quoque doctrina non debuiſſe judicare, quia ſcilicet etiam ipſi ſunt adcuſatores. Sed abſit a nobis, ut legitimum ex ſcripturis ſacris judicium de noſtra doctrina fieri recuſemus. Pontificii epiſcopi dum tale judicium ſubterfugiunt, & cauſæ ſuæ ſe diffidere oſtendunt, & faſtus cujusdam in eccleſia minime ferendi ſeſe reos conſtituunt. Chriſtus, cujus vicarius audire cupit Romanus pontifex, judicium de doctrina ſua ex ſcripturis fieri non ſolum permittebat, ſed etiam jubebat; Joh. V. 39. VII. 17. Petrus, cujus ſucceſſor audire cupit Romanus pontifex, patiebatur facti ſui rationem exigi a fidelibus, Act. XI. 2. & ſeqq. ſeque a Paulo objurgari; Gal. II. 14. Paulus ad Corinthios ſcribens judicium de ſua doctrina illis defert. 1 Cor. X. 15. *Ut prudentibus loquor, vos ipſi judicate, quod dico.* c. XI. 13. *Vos ipſi judicate, an deceat mulierem non velatam orare.* Beroenſes apoſtolis haud invitis de doctrina ipſorum judicarunt, *quotidie ſcrutantes ſcripturas, an haec ita ſe haberent;* Act. XVII. 11. quin imo in genere pronunciat apoſtolus; 1 Cor. II. 15. *ſpiritualem hominem omnia judicare.* Proinde judicium de doctrina epiſcoporum pontificiorum, cuivis fidelium divino jure non ſolum conceſſum, ſed etiam mandatum, haudquaquam patiemur longa temporis præſcriptione, dominationis in eccleſiam diu exercitæ uſurpatione, & conſuetudinis contrariæ oppoſitione nobis eripi. Pontificiæ dominationi ab imperatoribus & aliis piis confeſſoribus ſæpius fuit contradictum, ergo non habent quietam ſucceſſionem. Pontificius primatus repugnat juri divino, ergo non ſunt bonæ fidei poſſeſſores. Quidquid igitur ſit de ſucceſſione *locali & perſonali*, cum ex ſcripturis intelligamus, pontifices Romanos a doctrina apoſtolica in multis doctrinæ cœleſtis capitibus ſeceſſionem feciſſe, ideo illos eſſe veros apoſtolorum ſucceſſores negamus, unde recte Chriſtophorus Agricola contra Piſtorium ſcribit p. 8. *Quoties ſucceſſionem adpellas, toties ſeceſſionem te dicere ſancte adſevero.* Ac Nicolaus Vignierius in apol. pro Venetis contra papam huc adcommodat, quod hodierni pontifices Romani merito comparentur Vibio Ruffo, de quo Xiphilinus in vita Dionis refert, *quod in ſella Julii caeſaris ſedens gloriatus fuerit ſe propter illam ſellam eſſe caeſarem.* Itemque Juliano imperatori, qui

lexandri magni animam in ſe ſucceſſione *m immigraſſe fingebat*, cum illi eadem itide laborantes propter Petri cathedram æ monarchas ſe eſſe glorientur, & Petri m quaſi ſucceſſionis quodam jure in ſe re ſibi perſuaſerint.

alis in a ec- ibeat

§. CXCVII. Sed nec *localis* & *perſonalis* ſucceſſio in eccleſia Romana recto ſtat talo. Cum ſit I) *dubia & incerta*, tum ratione *originis*, tum ratione *continuationis*. nem illius tantopere deprædicatæ ſucceſ- arceſſunt ab apoſtolo Petro, quem ſta- Romæ papalem ſedem erexiſſe inque annos præſediſſe. Sed ſtrenue illud ne- t variis argumentis refellunt Ulricus Ve- , (qui octodecim perſuaſiones ad impu- onem hujus thematis adfert, cujus librum pud Flacium in refut. invect. Bruni p. 98.) inus, (qui lib. II. annal. f. 179. ſeptem nentis commentum illud refellit,) Se- nus Francus, (qui in chron. f. 258. latiſſi- llud impugnat,) Carol. Molinæus, (in Tubingæ habita) Georg. Nigrinus, (in pontificum) ut de Johanne Celandro, uano, Michaele Ceſenate, Marſilio Pa- o & aliis, qui id negatum eunt, nihil di- s. Quo tempore Petrus Romam venerit, rbatiſſimæ ſunt veterum & recentiorum ationes. Origenes tom. III. in Gen. & bius lib. III. c. 1. docent, *Petrum ſub fi- vitae Romam veniſſe*, quod cum hiſtoria um ſimpliciſſime convenire videtur; ſed ti quinque annorum epiſcopatui fortiſſime gnat Bellarminus lib. II. de pontific. c. 6. icit, *Petrum ante quintum annum a reſurre- e Chriſti non exceſſiſſe ex Judaea*, & ad- *eum poſt hoc quinquennium elapſum pro- m eſſe Antiochiam.* Sed Onuphrius ſtatuit, *ante nonum annum poſt Chriſti reſurre- em non exceſſiſſe ex Judaea*, & addit, *eum hoc novennium Romam adiiſſe.* Bellarmi- tatuit, *Petrum quinque annos manſiſſe in aea & ſeptem annos ſediſſe Antiochiae*, *ita duodecimo anno a Chriſti reſurrectio- ne veniſſe Romam.* Sed Onuphrius ſtatuit, *eum in principio anni decimi a Chriſti reſurre- ctione veniſſe Romam.* Paſſionale dicit, ipſum proximo poſt Chriſti reſurrectionem anno Romanam veniſſe. Damaſus in pontificali docet, *Petrum Nerone caeſare urbem Romam ingreſſum eſſe*; quomodo igitur potuit 25. annos ſedem papalem regere, cum Nero, ſub quo Petrum martyrio adfectum plerique omnes ſtatuunt, non niſi quatuordecim annos regnaverit? De tota hac re alibi plura, poſſunt enim ex ſcripturis ſacris, præſertim ex hiſtoria Actorum & epiſtolis Paulinis evidentia adferri documenta contra figmentum de illo viginti quinque annorum Petrino epiſcopatu. Ceterum ut *origo*, ita quoque *continuatio* papalis ſucceſſionis eſt incerta. Tertullianus de præſcript. adv. hær. poſt Petrum ponit *Clementem*. Idem facit Hieronymus in XXV. Eſai. ac probatur hæc ſententia in decretis juris canonici. Sed Optatus Milevitanus ib. adv. Parmenian. poſt Petrum ponit *Linum*, Clementem facit tertium. Idem ſtatuit Auguſtinus epiſt. CLXV. Viciſſim Irenæus lib. III. c. 3. poſt Petrum ponit *Linum*, poſt hunc *Laetum* & *Clementem* ponit quarto loco. Idem faciunt Euſebius in chron. Epiphanius hæreſ. XXVII. Hieronymus de viris illuſtr. in Clemente. Alii aliter nunciant, unde Barthol. de Caranza in ſumm. conc. Pariſiis anno 1564. edita p. 13. ſcribit: *In re tam perplexa lectoris arbitrio judicium permitto.* Nec diffiteri poteſt Bellarminus lib. II. de pontific. cap. 5. *diſcordiam teſtium* de ſucceſſione Romanorum epiſcoporum. Vide omnino de hac diſſenſione veterum & recentiorum in hiſtoria de ſucceſſione Romanorum pontificum Urſpergenſem apud Flacium cent. I. mend. papiſt. p. 32. Polanum in ſymph. cathol. cap. 18. theſi 63. p. 665. II) Succeſſio illa fuit ſæpius *interrupta*. Primo quidem per *diuturnam vacationem*. Referente enim Platina poſt Johannem III. vacavit ſedes Romana menſibus decem, diebus tribus. Poſt Pelagium II. menſibus ſex, diebus 28. Poſt Gregorium menſibus 5. diebus 19. Poſt Fabianum menſibus 11. diebus 26. Poſt Bonifacium III. menſibus 6. die-

6. diebus 25. Poſt Severinum menſibus 4. diebus 29. Poſt Martinum I. menſibus 14. Poſt Vitalianum menſibus 4. diebus 15. Poſt Paulum anno uno, menſe uno. Poſt Nicolaum I. annis 8. menſibus 7. diebus 9. &c. Quoties duo vel tres antipapæ de hac ſede velut eſurientes vultures de præda invicem contenderunt? Deinde per *antipaparum diſſenſionem*, poſſunt viginti octo ſchiſmata (*) ex hiſtoricis numerari, quæ in ſede Romana contigerunt, inter quæ graviſſimum fuit ſchiſma 27. quod duravit ultra 30. annos inter Urbanum VI. & Clementem VI. (**) (de quibus videatur iſagoge chronologica Reuſneri,) *jam vero dubius & incertus papa habetur pro nullo*, fatente ipſomet Bellarmino libr. IV. de pontif. c. 8. ac ſchiſmaticos nihil juris habere in eccleſia ſtatui-

Schiſmata papalia.

(*) Immo ultra triginta ſchiſmata papalia, quae totam vaſtavere Europam, numerant ſcriptores hiſtorici.

(**) Graviſſimum hocce ſchiſma, quod ſupra commemoratur a Gerhardo, non tantum XXX. ſed totis L. annis fuit continuatum, nec initium cœpit a Clemente VI. ut ſupra dicitur, ſed a Clemente VII. conſanguineo ducis Sabaudiae, qui a cardinalibus Gallis fuerat electus, atque antipapam habuit Urbanum VI. gente Romanum; *iſti* Avenione, *huic* Romae deinceps ſedes fuit ab anno MCCCLXXIX. Singuli crearunt cardinales, ediderunt decreta, omniaque pontificatus munia obierunt, quin ſubinde mutua evibrarunt anathemata. Urbano adhaeſerunt Germani, Hungari, Angli, Bohemi, Dani, Sueci, Boruſſi, Norvegi, Batavi, omnesque fere Itali. Clementi vero obedientiam praeſtiterunt Joanna Neapolitana, ad quam Clemens poſt electionem ſuam ſe recepit, nec non tota Gallia, Caſtella, Aragonia; prout nimirum a cardinalibus inducti erant reges. Nauclerus memorat, multas tum temporis hac de re diſputationes exortas eſſe, quis, inter binos illos pontifices, verus Chriſti vicarius ſit? Nihil tamen certi definitum fuiſſe.

Poſt obitum iſtorum pontificum ſucceſſerunt alii antipapae, tum Romae, tum Avenione. *Romæ* quidem A. MCCCLXXXIX. Bonifacius IX. fuit electus; *Avenione* vero, poſt mortem Clementis, qui incidit in annum MCCCXCIV. Benedictus XIII. ad dignitatem papalem, praecipitata electione, fuit evectus. Bonifacio, qui ann. MCCCCIV. vivis exceſſerat, ſucceſſit Innocentius VII. in cujus locum ann. MCCCCVI. Gregorius ſuffectus eſt. Licet vero tum Gregorius XII. tum Benedictus XIII. antequam eligerentur, ceſſionem, ſi ita res exigeret, juraverint; uterque tamen ſolemnis iſtius juramenti penitus obliti, omnia conſilia ſua ad retinendam dignitatem papalem contulerunt; prout in commentatione noſtra *de fallibili pontificis Romani auctoritate p. 148, 149.* obſervavimus.

Perturbato hoc rerum ſtatu anno MCCCCIX. habitum fuit concilium *Piſanum*, in cujus *ſeſſ. III.* ambo iſti pontifices, Gregorius XII. & Benedictus XIII. a concilio citati cum venire detrectarent, declarati ſunt *contumaces in cauſſa fidei & ſchiſmatis*, tum omnis obedientia *ſeſſ. IX.* illis fuit interdicta; tandem vero *ſeſſ. XV.* lata & promulgata contra eos eſt ſententia *tanquam in notorie ſchiſmaticos & antiqui ſchiſmatis nutritores, defenſores, fautores, adprobatores & manutentores pertinaces, nec non* HÆRETICOS A FIDE DEVIOS, *notoriisque criminibus & enormibus perjurii, & violationis voti irretitos; univerſalem eccleſiam ſanctam Dei notorie ſcandalizantes, cum incorrigibilitate, contumacia & pertinacia notoriis, evidentibus & manifeſtis &c.* Poſtquam igitur ambo iſti eccleſiae Rom. praeſules a patribus hujus concilii erant exauctorati, unanimi conſenſu electus eſt *Petrus de Candia*, ex ordine fratrum minorum, qui Alexandri V. nomen poſtea geſſit. Verum per hanc ipſam electionem ſchiſma papale auctum potius fuit, tantum abeſt, ut fuerit diminutum, ne dicam, penitus ſublatum. Cum enim pontifices, dignitate papali a concilio privati, geſto a ſe pontificatu cedere nollent, eccleſia chriſtiana facta eſt *triceps*, cum antea *biceps* tantum fuerit. Tres enim jam erant pontifices, Benedictus XIII. Gregorius XII. atque Alexander V. cui octogenario, paullo poſt morte ſublato, ann. MCCCCX ſucceſſit Joannes XXIII. gente Neapolitanus

Concilium *Piſanum*, quod ſchiſma hoc papale tollere haud poterat, excepit magnum *Conſtantienſe* concilium, inchoandum A. MCCCCXIV. Calend. Novembr. atque menſe Aprili A. MCCCCXVIII. finiendum. Indixit illud Joannes XXIII. ex decreto concilii Piſani, expetente imperatore Sigismundo, & cum Sigismundo univerſo chriſtianorum coetu. Princeps hujus concilii cura erat extinctio ſchiſmatis papalis. Hanc ut obtinerent patres, voluntariam antipaparum abdicationem ſerio urgebant, ad quam & *ſeſſ. II* ſacramenti religione ſe obſtrinxit pontifex Joannes XXIII. Verum vana erant haec pontificis promiſſa, quibus concilii patres tantum deluſit. Quum enim concilii de ſe ſententiam animadverteret, qui nimirum papatu ſe abdicare cogeretur, e Conſtantia civitate clam ſe ſubduxit, atque mutato habitu, *Scaphuſam* primo, deinde *Lauffenbergum*, ac denique *Friburgum* aufugit, ubi variis artibus concilium diſſolvere adlaboravit. Fruſtraneus tamen fuit iſte conatus, ſiquidem mox a concilio citatus, &, cum poſt iteratas citationes in concilio comparere nollet, *ſeſſ. X.* a papatu ſuſpenſus, deinde vero *ſeſſ. XI.* infandorum criminum reus factus,

ac

ſtatuitur c. didicimus 24. q. 1. Nimis prolixum foret hiſtoriam illorum ſchiſmatum texere, remittimus igitur lectorem ad Onuphrium, Platinam, Robertum Barnes, Balæum, Szegedinum, Nigrinum, & alios, qui hiſtoriam Romanorum pontificum deſcripſerunt. Concilium Baſileenſe papam Eugenium pronunciavit *ſchiſmaticum*. (*) qui tamen nihilominus ſedem illam obtinuit, atque ex eo deſcenderunt reliqui pontifices in hunc usque

diem

ac vel tandem *ſeſſ. XII.* ſynodali decreto exauctoratus fuit. Ut vero eo facilius cogi poſſet vir nullius fidei ac religionis, concilii decretis ut morem gereret, ablegatus ab imperatore fuit FRIDERICUS, Burggravius Normbergenſis, qui eundem ex arce *Friburgenſi* ad proximiores concilii Conſtantienſis limites, in oppidum nimirum *Cellæ* deduxit. Ibi exauctoratus pontifex in cuſtodiam datus eſt, atque concilii ſententiae ſe ſubjecit, decretoque confirmato papatum depoſuit. Neque tamen hac ratione in priſtinam reſtitutus fuit libertatem, ſed Cellis *Gottlebiam*, prope Conſtantiam, juſſu concilii ductus, eidem carceri traditus fuit, in quo JOANNES Hussus quondam detentus fuerat. Cum vero in miſero hoc ſtatu litteras quasdam ad occultos, quos in concilio habebat, amicos ſubinde ſcriberet, imperator hujus commercii epiſtolici exitum timens, eundem LUDOVICO, Palatino Rheni Bavariaeque duci tradidit, qui eum primum *Heidelbergam*, &, cum ibidem novam pararet fugam, *Manhemium* duci curavit, ubi majori cura cuſtoditus fuit. Redemit tamen libertatem ſuam A. MCCCCXVIII. pretio XXX. millium aureorum, ac MARTINO V. a patribus Conſtantienſibus ad dignitatem papalem evecto ſupplex factus, ab eodem epiſcopus Tuſculanus atque cardinalium collegii decanus factus eſt. Aſt novis hiſce honoribus perbreve admodum tempus frui ipſi licuit, ſiquidem elapſis paucis aliquot menſibus, Florentiae vitam cum morte commutavit

Ut vero de reliquis quoque antipapis, GREGORIO nimirum XII. & BENEDICTO XIII. aliquid adjiciamus, prior ille ab omnibus fere derelictus, concilio ſe ſe ſubjecit, dignitatique papali per CAROLUM DE MALATESTIS ſolemniter renunciavit, id quod factum eſt *ſeſſ. XIV.* Ex eo tempore patres purpurati, quos durante pontificatu ſuo creaverat GREGORIUS, a ſynodo Conſtantienſi fuerunt recepti, atque cum reliquis in unum corpus coaluerunt. Quin ipſe etiam GREGORIUS, quem gentis ſuae nomine, ANGELUM DE CORARIO rurſus adpellarunt, *ſeſſ. XVII.* cardinalium cœtui fuit adſociatus, ſpartamque legati perpetui, quem vocant *a latere*, in provincia Marchiae Anconitanae obtinuit; quo munere per biennium tantum defunctus, diem obiit ſupremum.

Hocce rerum ſtatu ſolus ſupererat BENEDICTUS, pertinax ſenex. Licet enim is, aeque ac GREGORIUS XII. antequam eligeretur, ceſſionem, ſi ita res exigeret, juraverit, ſolemnis tamen hujus juramenti penitus oblitus, in FERDINANDI Aragoniae regis, ditionem confugit, omniaque conſilia ſua ad retinendam dignitatem papalem contulit. Equidem ipſemet imperator SIGISMUNDUS, multis concilii legatis ſtipatus, iter in Aragoniam ſuſcepit, eo fine eaque intentione, ut BENEDICTUM ad ceſſionem cogeret, atque hac ratione diuturnum pontificum Romanorum ſchiſma vel tandem penitus tolleretur. Verum nec preces, nec minae imperatoris tantum valuerunt apud pontificem, ut is ſplendidum hocce officium reſignaret. Hinc poſt repetitas a concilio citationes *ſeſſ. XXXVII.* abdicationis ſententia vel tandem in eum lata, tanquam in *perjurum, univerſalis eccleſiæ ſcandalizatorem, fautorem & nutritorem inveterati ſchiſmatis &* HÆRETICUM *a fide devium.* Perſtitit tamen BENEDICTUS in ſua pertinacia usque ad mortem, quae paullo poſt, anno nimirum MCCCCXXIX. accidit. Reliquit perpaucos cardinales, electuros CLEMENTEM hoc nomine inter antipapas octavum, qui vero dignitate papali ſponte ſe abdicavit. Atque hac ratione vel tandem exſtinctum eſt peſtilentiſſimum hocce ſchiſma, ſolusque MARTINUS V. qui jam die XI. Novembris A. MCCCCXVII. a patribus purpuratis nec non quinque nationum deputatis electus erat, ſedem Romanam occupavit. Uberius haec omnia expoſuimus in *commentat.* ſupra *excitata de fallibili pontif. Rom. auctoritate cap. IV. p. 145. ſeqq.* Conferri vero heic merentur ex ſeculi XV. ſcriptoribus NICOLAUS DE CLEMANGIIS, THEODORICUS A NIEM, GOBELINUS PERSONA, THEODOR. VRIE aliique. Hiſce ex recentioribus adjungendi ſunt PETR. DUPUY in *hiſtoire generale du ſchiſme; qui a eté en l'égliſe depuis l'an. 1378. jusqu' en l'an 1428.* quae exſtat in ejusdem editione pariſienſi des *traitez concernant* l'*hiſtoire de France MDCC.* in 12. *p. 227.* LUDOV. MAIMBURGIUS, Jeſuita Gallus, in *hiſtoire du grand ſchiſme d'Occident;* LUD. ELLIES DU PIN in *nouvelle bibliotheque des autheurs eccleſiaſtiques tom. XII.* nec non in *Gerſonianis libr. I.* & cumprimis JACOB L'ENFANT, partim dans *l'hiſtoire du concile de Piſe*, partim vero dans *l'hiſtoire du concile de Conſtance*, ut complures alios taceamus.

(*) Immo non tantum *ſchiſmaticum*, ſed & *notorium, & manifeſtum contumacem, rebellem, unitatis perturbatorem, ſimoniacum, perjurum, a fide devium, pertinacem hæreticum, ad adminiſtrationem Rom. pontificis omni titulo, gradu, honore & dignitate indignum &c.* EUGENIUM IV. de quo heic loquitur GERHARDUS, pronunciavit atque eapropter dignitate papali privavit concilium Baſileenſe *ſeſſ. XXIV.* A. MCCCCXXIX. Vid. JAC. L'ENFANT in *hiſtoire du concile de Basle tom. II. libr. XIX. §. XXXIII p. 98.* „Unde merito quaeſivit CALVINUS, ſub finem *epiſtolæ apologet. ad* „FRANCISCUM I. qui abdicatus EUGENIUS a concilio „tanquam *univerſali* indicto, ut *manifeſtus contumax*

„*rebellis*

diem, qui omnes ſunt *ſchiſmatici* illius ſucceſſores, ergo ſecundum proprios ipſorum canones nullum jus habent in eccleſia. Tertio per *haereticam a vera fide diſceſſionem*. Bellarminus libr. IV. de eccleſ. cap. 8. diſerte ſcribit, *in Graecis eccleſiis patriarchalibus interruptam eſſe ſucceſſionem, propterea quod per longa tempora habuerint epiſcopos manifeſtos haereticos*. Atqui de Romanæ eccleſiæ pontificibus idem veriſſime demonſtrari poteſt, in ea enim

Exempla pontificum qui fuerunt haeretici.

præſedit *Zephyrinus* Montaniſta, (referente Tertulliano adv. Prax.) *Marcellinus* idololatra, (referente Damaſo in pontif.) *Liberius* Arianus, (referente Athanaſio in epiſt. ad ſol. vitam agent.) *Felix* Acatianus, (Hieronymo in catal. in verb. Acatius) *Anaſtaſius* Neſtorianus, (Platina in Anaſt.) *Vigilius* Eutychianus, *Honorius* monotheleta, *Sylveſter* magus, *Joannes XX.* qui docuit animas piorum a corpore ſolutas non viſuras Deum ante

nec non

judicii diem, *Joannes XXIII.* qui adſeruit, & dogmatizavit, &

eorum

adſtruxit *vitam aeternam non eſſe*, ac pertinaciter credidit, *animam hominis cum corpore humano more brutorum exſtingui* (*) ut concilium Conſtantienſe de illo loquitur. Quodſi ergo in eccleſiis Græcis propter epiſcopos hæreticos ſucceſſio defecit, agnoſcant etiam in Romana eccleſia, propter eandem cauſam illam defeciſſe. Denique per *illegitimam occupationem*. Nicolaus II. c. In

qui papatum illegitime occuparunt.

homine diſt. 23. circa annum 1059. conſtituit, *ut papa eligatur ſuffragiis cardinalium & epiſcoporum. conſenſu reliquorum clericorum ac populi Romani, ipſius denique imperatoris; & ut, ſi quis alio aliquo modo illegitimo papatum adipiſcatur, is excommunicatus & anathematizatus ſit, habeaturque quemadmodum antichriſtus*. c. Sicut ſimonia c. Inſinuatum c. Quanta. extra de ſimoniaca, ut & 1. q. 1. per multos canones ſtatuitur, *non eſſe legitimos epiſcopos, qui per ſimoniam aditum ſibi ad officium epiſcopale paraverint*. Atqui de pontificibus Romanis teſtantur hiſtoriæ, quod 1) quidam *per vim*, 2) quidam *per fraudes*, 3) quidam *per ſimoniam*, 4) quidam *per artes magicas* in ſedem papalem ſeſe intruſerint. Agapetus (alias Anacletus) vi & uſurpatione manifeſta papatum occupavit, quem propterea Bernhardus epiſt. CXXV. vocat *beſtiam apocalypticam, cui datum ſit os loquens blaſphemias*. Carol. Sigonius libr. VIII. de regno Italiæ: *Pontifices Romani ad annos ducentos non niſi per ſeditiones aliaque media offendiculi plena ad hanc ſedem pervenerunt*. De Bonifacio VIII. dicitur, quod *intraverit ut vulpes, regnaverit ut leo, ac mortuus ſit ut canis*. Platina de Silveſtro II. qui prius Gerbertus dictus fuit: *Gerbertus ambitione & diabolica dominandi cupiditate impulſus, largitione primo archiepiſcopatum Renenſem, inde Ravennatem adeptus, pontificatum poſtremo majore conatu adjuvante diabolo (**) conſecutus eſt, hac tamen conditione, ut poſt mortem totus illius eſſet, cujus fraudibus tantam dignitatem adeptus*. Bene-

„*rebellis* &c. potuerit creare legitimos cardinales, epi„ſcopos, abbates, presbyteros, caeteraque exercere „papalia officia? Ad quae hoc unum reſpondent, du„bium eſſe, *an ſynodus Baſileenſis, quando Euge„nium abdicavit, eccleſiam univerſalem ſufficienter „repræſentarit*? Idem ergo dicatur de ſynodo *Con„ſtantienſi*, a qua JOANNES XXIII. abdicatus, ut *no„torie infamis, perjurus*, idem de ſynodo *Piſana*, in „in qua exauctorati GREGORIUS XII. & BENEDICTUS „XIII.„ prout recte monet FRID. SPANHEMIUS in *hiſtoria chriſtiana ſeculi XV. p. 1821.* Addimus vero & hoc, ſi concilii *Piſani* auctoritas negetur, ſponte exinde conſequi, omnes pontifices inde ab ALEXANDRO V. qui, ut ſupra in not. p. 306. obſervavimus, in concilio *Piſano* unanimi conſenſu fuit electus, usque ad eum, qui hodie eccleſiae Romanae praeeſt, non eſſe legitimos, utpote a *conciliabulo* atque ſecta factioſorum hominum primam ſuam trahentes originem. Urſit hocce dubium ex concilii Baſileenſis patribus cardinalis JULIANUS in epiſtola ad papam EUGENIUM IV. ſcripta, atque *operibus* ÆNEÆ SYLVII inſerta, ad quam ex ipſis Romanenſibus provocat LUDOV MAIMBURGIUS, ſocietatis Jeſu theologus, isque Gallus, in *traité hiſtorique de l'égliſe de Rome p. 221. 222.*

(*) Luculenter hoc teſtantur *acta concilii Conſtantienſ.* ab HERMANNO *van* DER HARDT edita, *tom. IV. p. 248* Conf. L'ENFANT dans *l'hiſtoire du concile de Conſtance, tom. I. p. 200. not.* (1)

(**) Non tantum BARTHOLOMÆUS PLATINA, cujus verba ſupra recitavit GERHARDUS, ſed & BENNO, eccleſiae Romanae

Benedictus IX. antequam crearetur pontifex, magiæ beneficio in ſui amorem quaſcunque vellet mulierculas pellicere poterat, *ac malis artibus pervenit ad dignitatem pontificiam*, poſtea pontificatum mille libris Turonenſibus vendidit ſuo in malis artibus ſodali Gratiano, qui poſtea dictus Gregorius VI. Unde Platina de Gregorio VI. dicit, eum non per oſtium, ſed per poſticum ingreſſum ut latronem & furem. Gregorius VII. ſex ordine pontifices per adminiſtrum ſuum Gerhardum Brazutum ſuſtuliſſe ſcribitur, ut ad hanc ſedem adſcendere poſſet. Vigilius viventi Sylveſtro ſedem Romanam per vim eripuit. Johannes XVII. itidem per vim Romanam ſedem occupavit, unde Platina negat, eum per oſtium intraſſe. Wilhelmus Occam cap. 124. operis nonag. dierum dicit in chronicis circa viginti ſeptem vocatos epiſcopos Romanos, poſtquam eccleſia exſtitit temporalibus divitiis dotata, fuiſſe, qui ſceleribus maximis, publicis & notoriis, poſtquam fuerunt ad papatum adſumti, vel in ipſa adſumtione ad papatum irretiti, ſcilicet crimine hæreſis, idololatriæ, intruſionis fautoriæ, pravitatis hæreticæ, blaſphemiæ, fornicationis & aliis multis enormibus criminibus involuti fuerunt. Sarisbertus in polycrat. Papam hodie nulla vocat electio, ſed repugnante in membris Chriſto ambitio cœca & cruenta non ſine ſanguine fraterno intrudit, quod quidem eſt Romulo ſuccedere in parricidiis, non Petro in commiſſa diſpenſatione ovilis. Benno refert, *quod quinque papae ſe totos conſecrarint ſatanae, ut ad hanc ſedem eveherentur*, videlicet Sylveſter II. Benedictus IX. Johannes XX. Johannes XXI. Gregorius VII. Nauclerus & Platina teſtantur, omnes papas *a Sylveſtro II. usque ad Gregorium VII.* incluſive fuiſſe magos. Poſſent illegitimæ illius occupationis exempla quamplurima adferri, ſed judicamus, in re manifeſta multis non eſſe opus verbis. Alexander VI. cum epoto per errorem veneno, quod de ipſius juſſu optimatibus quibusdam propinandum erat, letaliter ægrotans miniſtrum Modenam in conclave mitteret, ut libellum deauratum, in quo magia conſcripta erat, adferret, ut de fine vitæ ſuæ diabolum conſuleret, miniſter invenit ſatanam in ſella pontificia ſedentem ac habitu pontificiali indutum audivitque eum dicentem! *Ego ſum papa.* Egregium vero ſedis pontificiæ rectorem. Nec ſolum dubia & interrupta eſt papalis illa ſucceſſio, ſed etiam *turpiter deformata* per papiſſam Johannam, Anglicam fœminam. (*) Quamvis enim in libris, qui anno 1593. ex offi-

manae cardinalis Sigebertus, monachus *Gemblacenſis*, Martinus, gente polonus, itemque Leo Urbevitanus, pontificem Romanum Sylvestrum II. *Gerbertum* antea dictum, atque exeunte ſeculo decimo clarum, magiæ criminis commerciique cum daemonibus adcuſare haud dubitarunt. Verum pudenda eſt haec fabula; qua viri hujus ſua aetate doctiſſimi memoriam invidia atque ignorantia conſpurcarunt, digna omnino, quae ex hiſtoriae ſacrae annalibus prorſus eliminetur. Ut enim haud memoremus, quae de impoſſibilitate pactorum cum diabolo a viris ſummis hocce in primis quo vivimus ſeculo ſunt diſputata; ipſorum ſcriptorum coaevorum ſilentium, laudesque, quibus virum hunc ornarunt, falſitatem abſurdae illius narrationis luculenter demonſtrant. Nec improbabilis nobis videtur ea virorum quorundam doctiſſimorum conjectura, qui ajunt, ipſam eruditionem, qua olim eminuit Sylvester, fabulae huic occaſionem ſubminiſtraſſe. Erat enim is vir magno excelſoque ingenio praeditus, in aſtronomia, aſtrologia reliquisque artibus mathematicis, mechanica inprimis, pro ratione iſtius aevi, quo florebat, egregie verſatus. Quum itaque artibus hisce inſtructus ea ſubinde praeſtaret, quae alios in ſtuporem raperent, quin &, ut non ſine veri ſpecie conjicere licet, ea, quae praeſtitit, ſubinde ambitioſius jactaret, fieri facile potuit, ut alii harum rerum imperiti eundem magiae inſimularent, & commercii alicujus cum maligno ſpiritu ſuſpectum redderent. Certe idem praeſtantiſſimis olim philoſophis accidiſſe, variis exemplis uberius demonſtravit Gabriel Naudæus in *apologie des grands hommes fauſſement ſoupconnés de Magie*, cap. XIX. Conf. *hiſtoire litteraire de France*, tom. VI. p. 156. ſeqq Jo. Dav. Koelerus in diſſ. Altdorfi MDCCXX. edita, ſub tit. *eximius in medio ævo philoſophus, Gerbertus — — poſtea R. P. Sylveſter II. injuriis tam veterum, quam recentiorum ſcriptorum liberatus.* Jac. Bruckerus in *hiſt. crit. philoſophiæ tom. III. p. 649 ſeqq.* & b. Weismannus in *hiſt. ſacra nov. teſtam. tom. I. p. 876. ſeqq.* edit. nov. Ne alios jam nominemus.

(*) De famoſa hac muliere, quae, ſexum mentita, ingenio & eruditione ſua viam ſibi ad dignitatem papalem muniviſſe; & poſt Leonem IV. qui A. DCCCXV. diem

Papa fœmina. officina Plantiniana Antverp. prodierunt, ſub titulo *de utilitate legendae hiſtoriae* Juſto Lipſio inſcriptis, auctor illorum ex profeſſo puerperam illam Romanam amo-

diem obiit ſupremum, eccleſiam chriſtianam, ſub Joannis VIII nomine, ad tempus gubernaſſe, tandem vero in via publica inter partus dolores exſtincta dicitur, diverſae admodum ſunt virorum eruditorum ſententiae. Equidem antiquioribus temporibus ipſi Romani pontifices, &, qui eorum caſtra ſequebantur, usque ad tempora reformationis, veritatem hujus hiſtoriae agnoviſſe videntur. Conſtat enim ex actis concilii Conſtantienſis, Jo. Hussum ad exemplum hujus papiſſae, nemine tum temporis contradicente, provocaſſe. Vid. l' Enfant in *hiſtoire du concile de Conſtance, tom. I. p. 325.* Unde mirum videri haud debet, proteſtantes ſub initium reformationis hanc hiſtoriam, magno pontificiorum conſenſu hactenus traditam, lubentes ac denſo agmine arripuiſſe. Verum, poſtquam viri docti ipſos fontes, e quibus haec hiſtoria hauſta eſt, omnesque ejus circumſtantias adcuratiori ſubjecerunt examini, exſtiterunt haud pauci, qui de ejus veritate non tantum addubitare, ſed & eandem penitus negare occœperunt Viam iis hac in re praeivit Jo. Aventinus, *qui primus omnium* ſabellam *confidentius adpellavit, quidquid de Joanna vulgatum eſſet*, obſervante Spanhemio libro *de Joanna papiſſa* §. XXXIV. *p 165.* Veſtigia ejus ſecutus eſt anonymus quidam, quem nonnulli Michaelem Buchingerum, Colmarienſem, fuiſſe conjiciunt, qui jam an. MDLXXXVIII. in ſingulari quodam libro totam hanc narrationem inter *figmenta* referre haud dubitavit. Cumprimis vero ſuperiori ſeculo hanc hiſtoriam ſub examen criticum vocavit eandemque ceu fabulam exploſit David Blondellus, theologus Reformatus Gallus isque doctiſſimus, in libello cui titulus: *familier eclairciſſement de la queſtion, ſi une femme a eté aſſiſe au ſiege papal de Rome entre Leon IV. & Benoit III.* Prodiit hocce opuſculum primum Amſtelod. MDCXLVII. 8. deinde multo emendatius ibidem MDCXLIX. 8. typis fuit exſcriptum, quin & in linguam Belgicam translatum Amſtel. MDCL. lucem publicam vidit. Idem argumentum, quod Gallice explanaverat, poſtea latine perſecutus eſt uberiusque enarravit laudatiſſimus vir in libro, quem Steph. Curcellæus evulgavit ſub inſcriptione: *de Joanna papiſſa; ſive famoſæ quaeſtionis: an fœmina ulla inter Leonem IV. & Benedictum III. romanos pontifices, media ſederit*, ανακρισις, Amſtel. MDCLVII. 8. Ex iis, qui eandem deinceps cum Blondello ſententiam propugnandam ornandamque in ſe ſuſceperunt, nominaſſe heic ſufficiat Gregorium Leti in ſuo *cerimoniali hiſtorico & politico*, Petr. Bælium in *diction. hiſt. & crit. tom. II. tit.* Franc. ſol. *491. ſeqq.* & cumprimis tom. III. ſub peculiari *titulo* papesse ſol. 580. ſeqq. edit. noviſſ. Jac. Basnagium in *hiſtoire de l' égliſe libr. VII. cap. XII.* Godofr Guil. Leibnitium, cujus exſtant *flores ſparſi in tumulum papiſſæ*, inſerti Scheidii *bibliotb. hiſtoric. Gœttingenſ. vol. I. p. 297* Christoph. Aug. Heumannum in diſſert. de *origine vera traditionis falſæ de Joanna papiſſa, Getting.* MDCCXXXIX. edita; quibus ex Italorum gente Prosper, cardinalis Lambertini, poſtea Benedictus XIV. eccleſiae Romanae praeſul, isque longe doctiſſimus, itemque Elias di Amato jungi merentur; quorum *ille* in vaſto opere *de beatif. & canoniſ. libr. III. cap. X. §. 4. ſeqq.* argumentum hoc pertractavit; *hic* vero peculiarem de hac materia epiſtolam ſcripſit, quae in ejus *lettere erudite, part. II. p. 363.* legitur. Nec tamen deſuerunt ex altera parte inter proteſtantes viri doctiſſimi, qui veritatem famoſae hujus hiſtoriae adſtruere variisque ſuffulcire rationibus adlaborarunt. Eminet inter eos Frid. Spanhemius, theologus quondam Lugduno-Batavus, qui ann. MDCXCI. *diſquiſitionem hiſtoricam de papa fœmina inter Leonem IV & Benedictum III. Lugd. Bat.* 8. edidit. cujus praecipua capita exhibet *l' hiſtoire de la papeſſe Jeanne, fidelement tirée de la diſſertation latine de Mr. de Spanheim* Coloniae, ſeu potius Amſtelod. MDCXCIV. & cum acceſſionibus notisque Alphonsi des Vignoles Hagae comit. MDCCXX. 8. duobus tomis typis exſcripta. Hiſtoriam hanc gallicam litteris conſignavit Jac. L' Enfant, quae & in germanicum converſa ſermonem Francof. & Lipſ. MDCCXXVII. 8. lucem adſpexit publicam. Jungimus eidem Jo. Zachar. Gleichmanni *Wahrheit der Geſchichte von der Pæbſtin Joanna* Francofurt. MDCCXLIV. 4. editam, quae diſſertationi Heumannianae, quam ſupra excitavimus, oppoſita eſt. Caeteros auctores, qui vel pro veritate, vel pro falſitate hujus hiſtoriae pugnarunt, ſilentio heic praetermittimus, cum juſto major eorum ſit numerus. Indicem eorum dederunt Casp. Sagittarius *introd. in hiſt. eccleſiaſt. tom. I. cap. XXV. p. 676. ſeqq.* & *tom. II. p. 626.* Jo. Alb. Fabricius *bibliotb. Græc. vol X p. 433. ſeqq.* Theod. Hasæus *bibliotb. Brem. vol. VIII. p. 935. ſeqq.* Lenglet du Fresnoy in *catalogue des hiſtor. tom. III. p. 278.* atque in *ſupplement. p. 26. ſeqq.* & cumprimis Jo. Ge. Walchius in *bibliotb. theolog. ſelecta, tom. III. cap. VII. p. 548. ſeqq.*

Utriusque partis argumenta exhibent Basnagius *loc. cit.* b. Weismannus in *hiſt. ſacr. nov. teſt. tom. I. p. 778. ſeqq.* aliique. Qui cum Spanhemio adfirmantem tenent ſententiam, veritatemque hujus hiſtoriae cum Spanhemio adſtruunt, 1) provocant ad teſtimonia veterum ſcriptorum, Anastasii bibliothecarii, Radulphi Flaviacenſis, Mariani Scoti, Martini poloni aliorumque, quorum nonnullos ſupra commemoravit Gerhardus. Plures vero ejusmodi teſtes produxit Egbertus Grim, Anglus, in ſuo *de Joanna papiſſa commentario* locupletiſſimo, qui Veſaliae MDCXXXV.

amoliri cupiat: quamvis etiam Onuphrius & alii papalis ſedis adſentatores eam in ſerie pontificum omiſerint; tamen ab auctoribus gravibus & fide dignis hiſtoria de papiſſa illa puerpera conſtanter adſeritur, neque quiſquam inventus, qui eam negatum iret, antequam turpitudo Romanæ meretricis, per Lutherum inciperet denudari, nec dubitari poteſt, Deum meretriculæ illius ſucceſſione toti mundo Babylonicam illam in Apocalypſi meretricem demonſtrare ac publice notam facere voluiſſe. *Don Pietro de Mexia* hanc hiſtoriam in authenticis auctoribus ſeſe reperiſſe teſtatur, eamque cum nonnullis aliis memorabilibus Romanorum imperatorum invictiſſimo Carolo V. lingua Iberica inſcripſit. *Valentinus Mantzerus* in chronographia ex Fuldenſis cœnobii bibliotheca conſcripta & Fuldenſium præſuli dedicata ætate 3. ejus mentionem facit. Meminerunt ejusdem *Dominicus Jacobatius*, cardinalis libr. IX. de concil. art. 9. num. 6. & 7. *Fr. Leander Albertus*, Bononienſis monachus, qui ſe in texenda hiſtoria illos potiſſimum ſecutum ſcribit, qui rectius exactiusque viſi ſunt ſcripſiſſe in libro quodam privilegiato a cæſare, regibus Hiſpaniarum & Gallia-

MDCXXXV. 4. prodiit, *part. I.* Nec 2) parum roboris habere arbitrantur conſenſum ipſorum pontif. Rom. totiusque eccleſiae Romanae usque ad tempora reformationis, prout vel ex concilii Conſtantienſis hiſtoria patet. Urgent quoque 3) ſtatuam in perpetuam rei memoriam Romae erectam fœminamque parientem repraeſentantem, cujus primus meminit Theodoricus a Niem αὐτόπτης, in libr. *de privilegiis & juribus imperii.* Vid. de eo L' Enfant dans *l' hiſtoire du concile de Conſtance, tom. I. p. 576. ſeqq.* Hanc tamen ſtatuam a Sixto V. P. R. ad removendam a papatu ignominiam, poſtea ſublatam atque in Tiberim conjectam fuiſſe ferunt. Addunt, aliam ejusmodi ſtatuam in templo cathedrali Senenſi reliquorum pontificum Rom. ſtatuis interpoſitam, quae inſcriptionem habuerit: Joannes VIII. *fœmina de Anglia* ann. MDXXXIV. adhuc extitiſſe, poſtea vero & quidem ad preces Clementis VIII. P. R. in virilem Zachariæ formam immutatam fuiſſe. Teſtatur hoc ipſum Jo. Mabillonius in *muſæo Italico, tom. I. p 159.* Conf. Jo. Launoium, in *animadverſ ad Thyrſum p. 274.* & Bernh. Montfauconium in *diario Italico p. 348.* Denique 4) contendunt, ſellam, quam vocant, ſtercorariam, ſeu potius probatoriam hac ipſa occaſione eoque fine fuiſſe confectam, ut in poſterum ſexus explorationi inſervire poſſet. Legenda, quae de hac ſella poſt alios adnotavit Olavs Borrichius, in *antiqua urbis Romanæ facie*, quae Grævii *theſ. antiq. Rom. tom. IV.* inſerta eſt, *cap. XIV. p. 1596.* Figuram ejus exhibet Valerius Chimentellius, profeſſor olim Piſanus, in tractatu, ſub titulo *marmoris Piſani* edito Græviique *antiq. Rom. tom. VII.* inſerto, *p. 2095. fig. 43.* Fingunt tamen alii, ſpeciatim Platina, ſellam hanc non tam ad explorationem ſexus, quam potius ad recordationem infirmitatis ac mortalitatis, cui omnes ſunt obnoxii, facere debuiſſe; quod vero aliis dijudicandum relinquimus. Conferenda, quae hanc in rem differit Montfauconius *loc. cit. p. 137.*

Supereſt, ut & eorum rationes, qui totam narrationem de ſexus muliebris pontifice noni ſeculi in dubium revocant, paucis commemoremus. Objiciunt 1) factum hocce memorabile ſilentio praeteriiſſe omnes non ſolum hiſtoricos, ſed & reliquos ſcriptores, non hiſtoricos duntaxat, ſed & reliquos illius aeque ac ſubſequentis ſeculi ſcriptores, quos illud tacituros fuiſſe, ſi cognitum habuiſſent, prorſus ſit incredibile; jam vero, ſi tale quid accidiſſet, hoc ipſum eos cognitum perſpectumque habuiſſe, nulla ratione dubitari poſſe. Addunt 2) non ſolum ſcriptores latinos ad unum omnes hac de re ſiluiſſe, ſed etiam Graecos, Photium inprimis, qui ampliſſimam habuiſſet occaſionem, injurias ſibi illatas hujusmodi criminatione ulciſcendi. Urgent 3) tam Latinos, quam Graecos iſtius temporis ſcriptores, eosque haud paucos, diſertis verbis teſtari, papae Leoni ſtatim ſucceſſiſſe Benedictum. Luculentum cumprimis eſſe locum Hincmari Rhemenſis, qui ſcribit, legatos ſuos Romam tendentes, in itinere edoctos de Leonis IV. obitu, & poſtquam Romam veniſſent, Benedictum III. jam in cathedra ſedentem offendiſſe eidemque ſuas litteras reddidiſſe. Vid ejus *epiſt. XCVI.* Subjunguut 4) ipſam chronologiam pontificum Romanorum, ſi hiſtoria iſta ſive potius ſabula de Joanna papiſſa ceu vera admittatur, ſalvam eſſe haud poſſe; ac denique 5) tam confuſas atque inſulſas eſſe vulgares, quae hac de re circumferuntur, relationes ut nullam prorſus fidem mereantur.

Caeterum ex vero nobis judicaſſe videtur b. canc. Pfaffius, „opus haud eſſe, ut uni huic hiſtoriolae „tam anxie tamque ſollicite inhaereant proteſtantes, „ac ſi mala pontificiorum cauſſa doctrinaeque eorum „falſitas a ſola illius veritate penderet, eaque cadente „& ipſa caderet; tot enim ac tanta exſtare alia, in papparum maxime hiſtoria, cauſſam pontificiorum jugulantia momenta, ut unicum hoc, ſive verum ſit, ſi„ve falſum, a quo hactenus nec adfirmando quidquam „nec negando abſtrahimus, aliis intenti, ſeponere „ſuoque loco relinquere quam facillime queamus“. Vid. ejusdem *inſtitut. hiſt. eccleſiaſt. p. 402. not. (q).* Legi quoque merentur b. Weismanni noſtri obſervationes in hanc ſive hiſtoriam, ſive ſabulam, quae exſtant in ejus *hiſt. ſacr. nov. teſtam. tom. I. p. 779. ſeqq.*

liarum. *Liber Romanarum indulgent.* anno 1525. Romæ editus adfirmat, angelum huic papiſſæ uterum gerenti adparuiſſe, ipſique optionem eligendi pœnam temporalem aut æternam dediſſe, ipſam vero pudorem temporarium elegiſſe. *Raphaël Volateranus* in commentariis, quos ipſi pontifici Julio II. inſcripſit: *Stephanus Blanck* Paſſavianus ad Alexandrum VI. de Romanæ urbis miraculis anno 1500. *Johannes Marcoville* Gallus de bonitate & malitia ſexus fœminei. *Platina* de vitis pontificum, *Martinus Polonus*, (*) *Sigebertus Gemblacenſis* in annalibus, *Marianus Scotus* in chronico ex vetuſtiſſimis cœnobiorum libris collecto in anno 854. *Ranulphus* in polychron. lib. V. cap. 32. *Faſciculus temporum* Werneri Rollewinck. *Chronicon Norimbergenſe* Hartm. Schedelii, anno 1494. excuſum, *Rudolphus Flaviacenſis* monachus, *chronicon Campidonenſe* manuſcriptum, in quo abbatis illius cœnobii enumerantur *annales Auguſtani* manuſcripti, *chronicon Argentoratenſe* manuſcriptum, *Otto Friſingenſis*, *Gotfridus Viterbienſis*, *Robertus Gallus*, *Wilheimus Occam* cap. 124. operis nonag. dierum, *Martinus Minorita* in chron. cujus titulus: flores temporum, *Franciſcus Petrarcha* in chron. *Johannes Bocatius* de claris mulier. cap. 99. *Joh. Huſs.* de eccleſ. cap. 13. *Ceſtrenſis*, libr. V. cap. 3. *chronicon Conſtantienſe*, *Jacobus de Regiscuria* in chronico, *Antonius* tit. XVI. part. II. cap. 1. ſ. 7. *chronicon vetus* Ulmæ impreſſum anno 1486. *compilatio chronologica* ſcripta anno 1470. Francof. a Joh. Piſtorio edita. *Vetus chronicon Germanicum* excuſum Auguſtæ anno 1475. *Guilielmus Jacobus*, monachus Ecmondenſis prope Alcmariam, in rythmis de vitis pontificum, *Baptiſta Mantuanus* libr. III. tophoteſiæ tart. *Trithemius* in chron. Hirſaug. *Joh. Marius*, Belga, de ſchiſmatibus, *Albertus Crantzius*, *Hermannus Æditus* libr. II. part. II. *Johannes Henaldus* de ſtatu eccleſiæ ad Carolum V. *Henricus Cornelius Agrippa* de nobil. & præcell. ſexus fœminei ac de vanit. ſcient. cap. de monachis. *Richardus Waſſeburgius Verdunenſis* in chronico, liber, cui titulus: *puerperium papae*, editus anno 1530. *Bernardus Girardus* hiſtoriographus regius Gallicus, *Paulus Conſtantinus* Phrygio in chronicis, *Johannes Lucidus* in chronico, *Achilles Faſſarus* in chronico, *Lud. Cœlius Rodiginus* volum. XIV. antiq. lect. *Valerius Anshelmus* in chron. Bernenſibus dicato, *M. Guazus* in chron. Ital. *Jacobus Curio* in chronolog. *Petrus Flandrus*, *Ioh. Nauclerus* in chron. *M. Antonius Coccius Sabellicus* ennead IX. lib. 1. *Ioh Stella* ſacerdos Venetus, liber, cui titulus: onus eccleſiæ. *Chriſtianus Maſſaeus* in chron. & alii plures, quorum teſtimonia late recenſet *Ioh. Wolfius* lect. memorab. cent. IX. anno 854 p. 224. & ſeqq. Hiſtoriam ipſam Polonus ſic deſcribit: *Poſt Leonem IV Iohannes Anglus natione Moguntinus ſedit annis duobus, menſibus quinque, diebus quatuor, & ceſſavit pontificatus menſe uno, mortuus eſt Romæ. Hic fertur fœmina fuiſſe, & cum in puellari aetate a quodam ſuo amaſio in habitu virili Athenas fuiſſet ducta, in diverſis ſcientiis ita profecit, ut nullus par ſibi inveniretur, adeo ut poſt Romae legens magnos magiſtros, diſcipulos & auditores haberet. Et cum in urbe vita & ſcientia magnae opinionis eſſet, in papam concorditer eligitur. Sed in papatu per ſuum familiarem impraegnatur. Verum tempus partus ignorans, cum de ſancto Petro in Lateranum tenderet, anguſtata partu inter Coloſſaeum & ſancti Clementis eccleſiam peperit in via. Et poſtea mortua ibidem, ut dicitur, ſepulta fuit. Et propterea quod dominus papa eandem viam ſemper obliquat, credi-*

(*) Bellarminus de ſcript. eccleſ. in Martino Polono p. 360. *In impreſſis codicibus Mariani & Sigeberti irrepſit hæc fabula ex Martini Poloni libro, ſed in antiquis manuſcriptis non habetur.* Idem habet libr. III de Rom. pont. cap. 24. Caeterum vide hic adſertionem veritatis hiſtoricae de papa Joh. VIII. contra Bellarminum & Baronium inſtitutam a Çunrado Deckero, Oppenheimii anno 1612. in 8. Effigies papiſſae illius parturientis e ſaxo efformata manſit usque ad Pium V, qui eam in Tiberim projici mandavit, ut memoria ejus rei aboleretur. Haſenmüllerus in triumph. papiſt. p. 419. Romae etiam pueris notam eſſe hiſtoriam memorat. GERHARDUS

creditur omnino quibuſdam, quod ob deteſtationem facti hoc faciat, nec igitur ponitur in catalogo ſanctorum pontificum tam propter muliebrem ſexum, quam propter deformitatem facti. Hæc ille hiſtoriographus, de quorum veritate per octingentos ferme annos in ipſo pontificio regno nunquam a quoquam dubitatum vel diſceptatum; ſummæ igitur impudentiæ & audaciæ fuerit, tam multos & graves ſcriptores, quorum conſentientium monumentis expreſſa liquet veritas, mendacii cujusdam arguere. Oſvald. Crollius in itinerario Italico memorat, Senis in templo cathedrali Catharinæ omnium Romanorum pontificum facies ſculptas in marmore videri, & in his quoque ſuo ordine reperiri *Iohannem* papam adſcriptis his verbis: *Fæmina Angla. Antoninus* memorat, quoddam ſignum ſculpturæ marmoreæ in via, ubi hoc contigerit, ob hujus rei memoriam poſitum fuiſſe. *Felix Malleolus* in dial. de nobil. refert, Benedictum III. in rei memoriam certam ſellam apud Johan. Lateranenſem pertuſam erexiſſe, quæ usque in hodiernum diem compareat, ad hoc coaptatam, ut electus ſummus pontifex ibidem collocetur & per duos de clero fide dignos ejus teſticuli de ſexu virili teſtimonium præbentes debite tangerentur, quod Platina de ſella ſtercoraria humanæ fragilitatis monitrice interpretatur. Sed enim quia pudendum dedecus meretricula illa papali ſedi intulit, ideo recentiores quidam ſcriptores ratiunculis quibusdam undique corraſis hanc hiſtoriam conantur reddere ſuſpectam, vident enim per eam ſtructuræ illius Babylonicæ de perpetua a Petro ſucceſſione præſidium funditus dirui. Onuphrius & auctor librorum *de utilitate legendae hiſtoriae* potiſſimum hoc urgent: 1) *quod Martinus Polonus primus ſit, qui anno Domini 1320. illius mentionem faciat*, Reſp. fuit Martinus ille monachus ordinis prædicatorum, pœnitentiarius papæ Nicolai III. poſtea archiepiſcopus Conſentinus. Habuit is Vaticanam bibliothecam tanquam pœnitentiarius & proximus papæ apertam, ideoque res geſtas pontificum eo nomine melius ſcire potuit. Sed & falſum eſt, hunc Martinum primum hiſtoriæ illius eſſe auctorem, quia Marianus Scotus annis 234. illo ſuperior ſine ulla circuitione monſtroſum illum papæ partum publicæ luci expoſuit. Hic Marianus ex Scotia in Germaniam profectus in tribus Benedictinorum contuberniis vixit, Colonienſi, Fuldenſi & Moguntino, atque ex vetuſtiſſimis illorum & aliorum cœnobiorum libris chronicon ſuum collegit, ut de Sigeberto Gemblacenſi, Rudolpho Flaviacenſi, Ottone Friſingenſi & aliis quamplurimis, qui ante Martinum Polonum ſcripſerunt, nihil dicamus. 2) *Quod Anaſtaſius bibliothecarius in chronico pontif. itemque Ado Viennenſis, Ademarus, Regino Prunenſis, Hermannus Contractus, Lambertus Schaffnaburgenſis, Conradus de Lichtenau, Leo Oſtienſis & Johannes Gemonenſis hanc de Johanna hiſtoriam non commemorent.* Reſp. a loco teſtimonii ratiocinando negate procedere præſertim in hiſtoriis, non probatur ſanioribus logicis. Quin imo ne in ſacris quidem hiſtoricis negate concludi poteſt. Matthæus, Marcus & Lucas Chriſti cum Samaritana colloquium ac Lazari reſuſcitationem non deſcribunt, ergone propter id repudianda fuerit? Quare vero hiſtorici illi nullam papiſſæ fœminæ mentionem facere voluerint, ejus rei cauſa a reliquis non tacetur. *Non ponitur in catalogo pontificum*, (inquit Martinus Polonus) *tam propter muliebrem ſexum, quam propter deformitatem facti. Quidam ſcriptores* (inquit Ranulphus in polychron.) *nomen Johannis VIII. reticuerunt, & Benedictum III. Leoni IV. ſubſtitutum eſſe quatuor dierum intervallo ſcribunt, non quod Johannes ille non fuerit, ſed ut nihil ignominiae aut dedecoris ad ſanctam illam cathedram redundaret. Nam dedita opera a ſcriptoribus praeteritus eſt, ne qua ignominiae labe ſedes inde adſpergeretur. Nonnulli* (ſcribit Trithemius) *fœminam illam inter pontifices ponere noluerunt, quaſi indignum facinus abhorrentes.* 3) *Graeci, Zonaras, Cedrinus & alii in ſuis annalibus non fecerunt illius papiſſae mentionem, quod pro ſuo erga Romanam ſedem odio non omiſiſſent, ſi quid veri ſubeſſe viſum fuiſſet.* Reſp. aliud

eſt univerſalem mundi hiſtoriam contexere, aliud ſubnotare ſaltim ea, quæ in certa ac determinata orbis parte ſunt geſta; propoſitum illis hiſtoricis fuit præcipue, de patria, non de Roma, ſcribere, ſed & falſum eſt, nullam omnino a Græcis illius rei mentionem fieri. *Leonicus Chalcondylas* libr. VI. de rebus Turcicis p. 411. hac de re ſic ſcribit: *pontificem jam pronunciatum inſidere jubent cardinales ſedili foramen habenti, ut teſtes ex eo propendentes aliquis, cui hoc muneris injunctum eſt, tangat, quo adpareat pontificem virum eſſe. Nam conſtat mulierem quondam in pontificatum eſſe ſubvectam, quia ſexus ignorabatur, nam Itali occidentales pene omnes barbas radunt. Cum autem illa mulier gravida eſſet facta, & ad feſtum ſive ſacrificium prodiiſſet, peperit infantem inter ſacrificium in conſpectu univerſi populi. Quapropter ne decipiantur iterum, ſed rem cognoſcant neque ambigant, pontificis creati virilia tangunt, & is qui tangit, adclamat: Mas nobis dominus eſt. Nomina autem poſt electionem illico commutant, quaſi jam diviniores quam antea ſint naturae & planiſſime mutati.* 4) *A quibusdam papiſſa illa dicitur Anglica, a quibusdam vero Moguntinenſis.* Reſp. omnes conſentiunt, fuiſſe eam ex Moguntia oriundam, quod autem vocatur *Anglica*, ejus rei duplex poteſt eſſe cauſa. Priorem exponit Jacobus Curio in chronol. *Narrant* (inquit) *ſacerdotem quendam Britannicum cum conjuge fuiſſe quoque tam in migratione & ex itinere, quod uterum ferret uxor, commoratum tantiſper Moguntiae eſſe, donec gravida pepererit. Fertur autem enixa eo partu eſſe Gilbertam puellam illam literatiſſimam, quae mentito ſexu monachum maritum ſuum ſectata, tandem in pontificem electa eſt.* Ergo reſpectu parentum vocatur *Anglica*, reſpectu vero natalis ſoli *Moguntinenſis*. Poſterior cauſa petitur ex annalibus Auguſtanis, in quibı fertur, quod monachus ille, a quo cur Italiam tum per Galliam mentito ſexu ci ducta eſt, fuerit Anglus, fieri igitur p ut ab hoc ſuo comite Anglici cognomen rit. 5) *Fabula eſt a Graecis ſumta & gnata tempore ſequenti ſedi apoſtolicae, patet exemplo Leonis, qui ea de re Graec jurgat, quod & fœminam & eunuchos primum Nicaeni concilii capitulum in ſede tificali ſublimaverint, ergo ſimile quid nis non contigit.* Reſp. inanes illæ con ræ tot ſcriptorum conſentientium teſtin fruſtra opponuntur. Et quomodo potui fabula a Græcis originem trahere, cum que omnes ſint Latini ſcriptores, qui mentionem faciunt? Præterea quomodo duo conciliari poſſunt, quod Græci ſcri nullam hujus hiſtoriæ mentionem facia quod hæc fabula a Græcis ſit ſumta? 6) *tina, Sigebertus &c. ex vano rumore has nugas hauſerunt, & chronicis ſuis i runt, quae non nituntur probati alicujus ctoris teſtimonio.* Reſp. hoc vero eſt fro perfricare. Hiſtoriam illam de papiſſa tricula primus narravit Rudolphus Flaviac monachus, auctor gravis, teſtis locuple jus etiam Trithemius mentionem facit vixit anno Chriſti 930. & ſic ſeculo poſt tragœdiam proximo. Marianus Scotus tuſtiſſimis Cœnobiorum libris chronicon collegit. Platina fuit papæ ſecretari bibliothecarius, Martinus Polonus fui pæ pœnitentiarius. Si illis fidem hiſto denegant, quibus tandem eam adhibe Æneas Sylvius, pontifex ipſemet tande ctus, hanc hiſtoriam exſcripſit in ſexta ætate p. 170. operis hiſtorici (*) impreſ rimbergæ anno 1493. per Kobergerum. cet ergo quilibet, utrum tot hiſtoriarur

(*) Hocce chronicon Norimbergae a. 1493. typis exſcriptum, non eſt ab ÆNEÀ SYLVIO compoſitum, uti GERHARDUS exiſtimat, ſed ab HARTMANNO SCHEDELIO. Eundem errorem, quem heic in GERHARDO obſervamus, in MARESIO quoque atque WAGENSEILIO alii notarunt. Videtur ille exinde ſuam traxiſſe originem, quoniam Schedeliano illi *chronico fol.* 26 annexa eſt ÆNEÆ SYLVII *hiſtoria rerum in* … *geſtarum ſub Friderico III. Rom. imp.* Vid. b… MANNI differt. ſupra excitatam *de Joanna papiſſ*… in *ſyllog. differtat. tom. I. part. II.* exſtat §. IV *not.* (*b*)

tot ſecula continuatarum & conſentientium adfirmationi credendum ſit, an vero recentium paucorum inficiationi, qui id unum ſibi propoſitum habent, ut papalem ſedem quibuscunque poſſunt modis fulciant vel invita etiam veritate; nobis certum eſt, papatu illius meretriculæ ſucceſſionem papalem non ſolum eſſe interruptam, ſed etiam turpiter deformatam, quia ut Antoninus tit. XVI. part. II. c. 1. §. 7. diſputat, illa utpote fœmina non fuit ſuſceptibilis characteris alicujus ordinis, nec perficere euchariſtiam aut ordinare potuit, nec abſolvere a peccatis, unde ordinati ab ea iterum fuerunt ordinandi, quia nihil ab ea receperant. Pulcerrima eſt obſervatio Georgii Nigrini libr. V. inquiſ. c. 8. quod ab anno Domini 855. quo meretrix illa Anglica in ſedem pontificiam eſt evecta, ad annum 1521. quo Lutherus Wormatiæ in comitiis inter ordines imperii Romani coram cæſare papæ contradixit, inque propatulo meretricem ſcortantem & poculo ſuo reges terræ inebriantem propoſuit, numerentur anni 666. qui ſunt character beſtiæ illius apocalypticæ.

An epiſcopi pontificii ſint ſucceſſores apoſtolorum?

§. CXCVIII. Quod adtinet reliquos eccleſiæ Romanæ epiſcopos & clericos præter papam, illos itidem non poſſumus pro veris apoſtolorum ſucceſſoribus agnoſcere; 1) quia propagant & ipſi nova dogmata apoſtolicæ & primitivæ eccleſiæ ignota, auctoritas Tridentini concilii apud illos eſt ſacroſancta, in quo tamen falſa & antichriſtiana dogmata ſtabiliuntur, ut a noſtris ſæpius oſtenſum, 2) Quia omnem ſuam poteſtatem, jurisdictionem & officii dignitatem fatentur ſe accipere a pontifice Romano, quem pro epiſcopo univerſali & eccleſiæ capite agnoſcunt; Bellarminus libr. IV. de pontif. cap. 24. ſed primatus ille pontificis, quem a Petro deducunt, & doctrinæ & moribus Petri fortiſſime repugnat, nec poteſt manifeſto aliquo ſcripturæ teſtimonio probari. 3) Illegitime ſine populi conſenſu eliguntur, quod eſt contra doctrinam & praxin apoſtolorum Act. I. 23. VI. 2. XIV. 23. 1 Cor. XVI 3. 4) Sæpius indocti & ad epiſcopale officium inepti præficiuntur. Qui plus pecuniæ numerat, ad ditiorem epiſcopatum & præbendam citius adſpirat; examinator coram altari ſolenniter quidem jurat, ſe reperiſſe omnes illis ſacris initiandos eſſe idoneos ætate, moribus & ſcientia, cum tamen plerumque, teſtibus Eraſmo harum rerum probe conſcio & ipſa experientia, ſint indocti, moribus corruptiſſimi & ſæpe etiam ætate immatura. In gravaminibus nationis Germanicæ grav. VII. *Eccleſiarum regimina Romae minus dignis committuntur, qui ad mulos magis quam ad homines paſcendos regendosque ſunt idonei.* Nec diſſimulant hoc cardinales in conſilio de emendanda eccleſia Paulo III. pontifici dato & procurante Vergerio Argentorati anno 1555. poſtea edito: *Primus* (inquiunt) *abuſus eſt ordinatio clericorum & praeſertim presbyterorum, in qua nulla adhibetur cura, nulla diligentia, quod paſſim, quicunque ſunt imperitiſſimi, ſint viliſſimo genere orti, ſint malis moribus ornati, ſint adoleſcentes, admittantur ad ſacros ordines & maxime ad presbyteratum; hinc innumera ſcandala, hinc contemtus ordinis eccleſiaſtici, hinc divini cultus veneratio, non tantum diminuta ſed etiam prope jam exſtincta. Alius abuſus eſt, isque maximi ponderis, in collatione beneficiorum eccleſiaſticorum, maxime curatorum, & prae omnibus epiſcopatuum, in quibus uſus invaluit, ut provideatur perſonis, quibus conferuntur beneficia & non gregi Chriſti & eccleſiae. Alius abuſus eſt in permutationibus beneficiorum, quae fiunt cum pactionibus, quae omnes ſunt ſimonianae, nulloque reſpectu habito niſi lucri. Alius abuſus eſt, quod plures modi inventi, quibus beneficia teſtamento legentur, quod filii presbyterorum habent parentum beneficia. Alius abuſus eſt in exſpectativis & reſervationibus beneficiorum, quod cardinalibus conferuntur epiſcopatus, non unus tantum ſed plures, cum tamen officium cardinalis & epiſcopi ſint incompatibilia &c.* Similem querelam texit Ludov. Vives in lib. XVII. Auguſt. de civ. Dei c. 5. *Quotusquisque eſt, qui ſacerdotia ambiat, potius*

ut religioſe colat, quam ut quaeſtui habeat? quem incitant parentes & neceſſarii ad rem eccleſiaſticam alio fine, quam ut ditentur ipſi? Quis ſe non exiſtimat ſanctiſſime facere, cum filiis, ſi habet, habet autem, niſi ſit ſterilis, cum fratribus, ſororibus, aliisque cognatis & neceſſariis etiam opulentis, quos eccleſiae divitias vocant, praetermiſſis egenis, quibus illa ſunt parata, impartitur? Idem in lib. XIX. de civ. Dei c. 19. *In Oſea Dominus conqueritur, epiſcopos laqueum factos ſpeculationi & rete in monte Thabor, ceu de hujus temporis epiſcopis loqueretur, qui ſacerdotiis laqueos tendunt & pecuniae larga retia, ſed non raris maculis, ne nummus effluat.* Ibidem: *Nunc ita curatum eſt diligentia & ingeniis quorundam, ut citra fraudem legis poſſit epiſcopatus non modo adpeti licite, ſed emi quoque & vendi.* 5) Nullam fere epiſcopalis muneris partem adminiſtrant. Quotus enim quisque illorum e ſuggeſtu populum docet, ſacramenta juxta Chriſti inſtitutionem adminiſtrat, ægrotos viſitat, &c? Injunctum quidem illis in concilio Tridentino, *ut inpoſterum ipſi docerent*, ſed quomodo id faciant, publice omnibus conſtat. *Abuſus eſt & ille corrigendus*, (loquuntur cardinales delecti in ſuo conſilio) *ne epiſcopi primum & prae omnibus aliis, deinde ne curati abeſſent a ſuis eccleſiis & parochiis niſi ob gravem aliquam cauſam; ſed reſidentiam facerent. Per Deum immortalem quis miſerabilior viro chriſtiano conſpectus eſſe poteſt chriſtianum orbem peragranti, quam haec ſolitudo eccleſiarum? Omnes fere paſtores receſſerunt a ſuis gregibus, commiſſi ſunt omnes fere mercenariis.* 6) Secularibus negotiis & politico regimini toti ſunt immerſi. Duarenus lib. I. de ſacr. eccleſ. miniſt. cap. 4. *Plerique epiſcopi noſtro tempore a religione & ſacris quam quivis ſatrapae & principes profani longe alienores, nec eis aliud curae eſt, quam ut ditionem & poſſeſſiones ſuas quo jure, quave injuria tueantur & augeant.* Eccius in poſtill. homil. II. de feſto Stephani: *Noſtrates praelati ordinem invertunt apoſtolicum, dum ſpiritualia graviora quam quae ſubeant rati in pontificalibus ſuffraganeorum, in judiciali officialium, in abſolvendis pœnitentiariorum ope utuntur, in praedicatione monachum neſcio quem praeferunt, in aliis ſpiritualibus vicarios habent. Sin qua in re de cenſu & temporalibus agitur res haec ad dominum noſtrum epiſcopum referenda eſt*; unde apud Cæſarium Ciſtercienſem diſt. 2. c. 28. clericus Pariſienſis edixit, *epiſcopos Alemanniae ſalvari vix poſſe, quia pene omnes habeant gladium ſpiritualem & materialem, deque ſanguine judicent, bella exerceant, magisque ſoliciti ſint de ſtipendiis militum quam de ſalute animarum ſibi commiſſarum.* Eraſmus in adnotat. 1 Petr. V. p. 533. *Praeceptum hoc apoſtolorum principis in omnibus omnium epiſcoporum aulis vel aureis litteris oportebat inſcribi: Paſcite, inquit, gregem, non opprimite, non expilate, idque non coacte velut ex officio, ſed ex ſincero adfectu tanquam patres, neque turpis lucri gratia, quaſi praeſentiens hinc eccleſiae peſtem orituram. Denique non dominantes more regum, ſed exemplo paſcite, benefactis vincite. Nunc epiſcoporum vulgus nihil audit ab adſentatoribus doctis, niſi dominia, ditiones, gladios, claves, poteſtates, atque hinc faſtus quorundam plusquam regius, ſaevitia plusquam tyrannica.* Atqui dominatu politico apoſtolis & ipſorum ſucceſſoribus fuit interdictum, unde can. apoſt. 8. jubet illum *ab officio removere, qui ſimul civilem & eccleſiaſticum gerere velit magiſtratum.* Ambroſius in 2 Tim. II. *Eccleſiaſticus officium impleat, quod ſpopondit, in Dei rebus ſolicitus, a ſeculari negotio alienus, non enim convenit unum duplicem habere profeſſionem.* In fragmentis apoſtolorum legitur, quod Petrus dixerit ad Clementem a ſe ordinatum epiſcopum: *Impietatis crimen eſt neglectis verbi Dei ſtudiis ſolicitudines ſuſcipere ſeculares.* 7) Plerique illorum impie vivunt, impurum cœlibatum ſectantur, & publicis flagitiis ſunt infames. Orator ducis Bavariæ in concil. Trident. hac de re domeſticum profert teſtimonium: *Clerus noſter gulae libidinibusque indulget, ac quaſi velit in contemtum Dei & hominum omni genere vitiorum ſe coopertum potius palam cognoſci, quam minima aliqua*

in

emendatum animadverti, ut cetera cleri , quae cum populo communia habet, tace- , at certe libido illa nimis libera atque no- , propter quam is nunc potiſſimum infa- abetur, a plebe irritatoque populo alieniſ- eſſe judicatur. Campegius referente ıno lib. IV. hiſt. ad legatos Argentinen- xit, *ſcire ſe epiſcoporum hunc eſſe morem, epta pecunia ſcortationem ſuis permittant;* imo Adrianus pontifex in legatione ad ntum Norimbergenſem anno 1523. *a pedis ad verticem usque capitis nihil eſſe n toto corpore ordinis eccleſiaſtici* libere ſſus eſt, ut Ecbertus ad epiſcopum Co- ıſem recte dixiſſe videatur: *Epiſcopari ni indulgere, pompatice incedere, quae- tendere & delicioſe otiari.* Quomodo pro veris apoſtolorum ſucceſſoribus illos cere poſſumus? *ſi in apoſtolorum loco* , ſcribit Hieronymus in II. Mich. *non ſermonem eorum imitemur, ſed & con- ionem & abſtinentiam amplectamur.* Di- proinde cum Bernhardo in conc. Re- : *Quid prodeſt, ſi canonice eligantur, n canonice vivant.* Ac quod de papa con- Johannes Huſs in libro de eccleſia, eſſe n ſſe Chriſti vicarium, quia moribus & ſt illi diſſimilimus, idem ex eodem ar- nto de epiſcopis & clericis pontificiis con- e poſſumus, quod non ſint apoſtolo- ucceſſores, quia ſcilicet vita & moribus ſime ab illis diſcrepant. *Quia* (inquit) *us debet vicem gerere ſuperioris, a quo vicariam poteſtatem, ergo oportet, quod ribus illi, cujus vicem gerit, in operi- nformetur, nam alias poteſtas in eo fru- ur; tunc ex illo formatur tale argu- m: Illius eſt homo verus vicarius, cujus gerit, & a quo procuratoriam poteſta- itime accipit. Sed nemo vere gerit vi- hriſti vel Petri, niſi ſequatur eum in mo- cum nulla alia ſequela ſit pertinentior, iter niſi ſub illa conditione a Deo reci- rocuratoriam poteſtatem, igitur ad id n vicarium requiritur & morum confor- & inſtituentis auctoritas. Si ergo papa eſt homo humilimus, mundanos honores contemnens & lucrum ſeculi parvi pendens, ſi eſt paſtor trahens a paſtu verbi Dei nomen, de quo paſtu Petro dixit Dominus:* Paſce oves meas, *ſi paſcit eas verbo & virtutum exemplo factus forma gregis, ſi eſt mitis, patiens, caſtus & in miniſterio eccleſiae laborans, anxie & ſolicite arbitrans omnia mundi temporalia ut ſtercora, tunc ſine dubio eſt verus Chriſti vicarius manifeſtus Deo & hominibus, quantum ad judicium externum ſenſuale. Si autem vivit iſtis virtutibus contrarie, cum non ſit Chriſti communicatio ad Belial* 2 Cor. VI. *& qui non eſt mecum, contra me eſt, ait Chriſtus* Matth. XII. *quomodo eſt verus & manifeſtus Chriſti & Petri vicarius? & non magis antichriſti vicarius obvians Chriſto in vita & moribus. Unde Chriſtus Petrum, dum fuit ſibi in voluntate & verbo contrarius,* Matth. XVI. *poſt promiſſionem dationis clavium vocavit ſatanam, hoc eſt, adverſantem, dicens:* Vade poſt me ſatana, ſcandalum mihi es, quia non ſapis ea, quæ ſunt Dei, ſed quæ ſunt hominum. *Si ergo Petrus primus Chriſti vicarius ab ipſo electus & eccleſiae ſpiritualiter deputatus, vocatus eſt a Chriſto ſatanas, qui ex adfectu dilectionis diſſuadebat ei mortis ſubire ſupplicium, cur alius in vita Chriſto amplius contrarius non diceretur vere ſatanas & per conſequens antichriſtus vel ejus vicarius, vel miniſter praecipuus antichriſti?* Idem de epiſcopis & clericis Romanæ eccleſiæ concludimus, quod non ſint apoſtolorum ſucceſſores ſed adverſarii, quippe cum vita & moribus illis ſint diſſimilimi. *Neque enim ſanctorum filii ſunt, qui tenent loca ſanctorum, ſed qui exercent opera eorum.* cap. Non eſt facile. diſt. 40. ex Hieronym. ac magiſter Aloſreſant vates ex inſula Rhodo circa annum 1394. recte ſcripſit: *Qui neque Chriſti neque apoſtolorum opera exercent, quis unquam ſibi tales reliquit ſucceſſores & vicarios? tempus igitur putationis jam advenit.* 8) Denique illegitimo juramento pontifici ſunt obſtricti, adeo ut ne quidem vera contra papam dicere illis permiſſum ſit, unde Proteſtantes relaxationem illius juramenti optimo jure poſtularunt,

larunt, antequam ipſorum judicio in cauſa religionis ſe ſubmittere vellent. Formula ejus exſtat c. Ego. de jurejurando: *Papatum Romanae eccleſiae & regulas ſanctorum patrum adjutor ero ad defendendum & retinendum ſalvo ordine meo contra omnes homines.* Memorat autem ſecretarius Pauli IV. pontificis in lib. an decreta concilii Tridentini ſint armis imperanda? fol. 90. edit. Pfortzheimenſis, Romæ haberi arctiorem & auctiorem formulam, juxta quam ante conceſſionem inveſtituræ pontifici ſe obſtringere coguntur. Ea enim ſic habet: *Ego N. epiſcopus ab hac hora in antea dictis fidelis ero S. Petro, ſanctae apoſtolicae Romanae eccleſiae, dominoque meo papae, ejusque ſucceſſoribus canonice intrantibus. Non ero neque in conſilio, neque in facto, ut vitam perdat, & membrum vel capiatur mala captione conſilium, quod mihi aut per ſe aut per litteras, aut per nuncium manifeſtabit, ad ejus damnum nulli pandam. Papatum Romanum & regulas S. Petri adjutor ero ad retinendum & defendendum contra omnem hominem jura, honores, privilegia & auctoritatem Romanae eccleſiae domini noſtri papae & ſucceſſorem ejus conſervare, defendere, augere & promovere curabo, regulas S. patrum, decreta, ordinationes, ſententias, diſpoſitiones, reſervationes, proviſiones & mandata apoſtolica totis viribus obſervabo, & faciam ab omnibus obſervari, haereticos, ſchiſmaticos & rebelles domino noſtro papae pro poſſe perſequar & impugnabo.* Atqui talibus juramentis ad tam cœcam & illimitatam obedientiam apoſtoli non fuerunt Petro obſtricti, ſed libere eum admonuerunt quin & reprehenderunt. Act. XI. 2. Gal. II. 14. Ergo epiſcopi pontificii non ſunt veri apoſtolorum ſucceſſores.

An miniſtri evangelici ſint apoſtolorum ſucceſſores?

§. CXCIX. Membrum *tertium.* Num miniſtri evangelici ſint veri apoſtolorum ſucceſſores? Pontificii præfracte illud negant, ſed antequam probent, doctrinam noſtram ab apoſtolorum doctrina diverſam eſſe, non poſſunt ſucceſſionis apoſtolicæ vere & proprie ſic dictæ inque conſanguinitate doctrinæ ſitæ laudem nobis eripere. *Ubi enim vox apoſtolorum ſonat, ibi cathedrae apoſtolorum praeſident.* Becanus tract. de eccleſ. quæſt. III. concl. 4. conatur oſtendere, ſucceſſionem doctrinæ apoſtolicæ non habere locum in noſtra eccleſia; ſed quam irritus ſit iſte conatus, cuivis patere poteſt, qui remotis calumniis doctrinam noſtrarum eccleſiarum, prout in Auguſtana confeſſione proponitur, cum ſcripturis ſacris conferre voluerit. Quod ſi *localem* & *perſonalem* quandam *ſucceſſionem* continua & non interrupta ſerie ab apoſtolis deductam a nobis requirant, reſpondemus, ſucceſſionem eſſe vel *ordinariam* vel *extraordinariam. Ordinaria* ſucceſſio tunc demum habet locum, quando miniſtri eccleſiæ & fidei & loci ratione anteceſſoribus ſuis ſuccedunt, ſed quia orthodoxis paſtoribus quandoque ſuccedunt *lupi perverſa docentes*, Act. XX. 29. ideo Deus in eccleſia regenda non utitur perpetuo ordinaria ſucceſſione, ſed *extraordinarie* quandoque excitat ſinceros doctores, per quos corruptum eccleſiæ ſtatum reformat, & illos, qui loci ratione ſunt in ordinaria ſucceſſione, officii ſui admonet. Sic cum Eli & ipſius filii a Deo turpiter deficerent, interrupit Deus ordinariam illam ſacerdotum in familia Eli ſucceſſionem, & ſacerdotium in aliam familiam tranſtulit. 1 Sam. II. 30. Cum tempore regis Achaz templum eſſet pollutum & fores ejus clauſæ, inſuper etiam ſummus ſacerdos Urias idololatricum cultum propagaret, excitavit Deus prophetas, per quos cultum divinum ad priſtinam ſinceritatem & integritatem reduxit. 2 Reg. XVI. 10. 2 Chron. XXVIII. 24. Id ipſum aliis quoque temporibus in populo Iſraëlitico ſæpius factum, ut levitici ſacerdotes, penes quos erat ordinaria ſucceſſio, per prophetas extraordinarie vocatos & miſſos, redarguerentur, & doctrina cœleſtis ab idololatriæ ſordibus repurgaretur. Sic Amos *ruborum mora diſtringens* divina vocatione *ſubito propheta effectus eſt*, ut loquitur Hieronymus ad Heliod. Quid quod Ezech. XLIV. 12. & Oſeæ IV. 6. minatur Dominus ſacerdotibus leviticis, quod propter idololatriam

triam eos velit repellere, & in locum ipſorum alios ſubſtituere. Neve quis obvertat, *in vet. teſt. ordinariam ſucceſſionem interrumpi potuiſſe, nec doctrinae ſinceritatem eidem perpetuo fuiſſe conjunctam; aliam vero eſſe rationem nov. teſt. in quo vigeant promiſſiones de perpetua ſanctorum pontificum in ſede apoſtolica ſucceſſione*; jubemus evidentia & perſpicua hac de re e ſcripturis ſacris proferri teſtimonia. Exſtant certe triſtes prædictiones de apoſtaſia quadam fere generali, 2 Theſſ. II. 3. de copioſa pſeudoprophetarum turba, Matth. XXIV. 5. de lupis in apoſtolorum locum ſucceſſuris, Act. XX. 29. de eccleſia in ſolitudinem fugitura. Apoc. XII. 6. &c. Et ut reliqua omnia latere patiamur, quid de antichriſti temporibus dicemus? Fatentur adverſarii, tunc *deſituras omnes religionis ceremonias publicas*; quomodo igitur localis & externa illa ſucceſſio amplius habebit locum? Excitabit Deus *duos teſtes* Apoc. XI. 3. hoc eſt, paucos fideles doctores, qui non in ordinaria ſed extraordinaria quadam ſucceſſione erunt; ſi enim eſſent in ordinaria ſucceſſione, non ſuſtinerent perſecutionem ab illis, qui jurisdictionem & poteſtatem in eccleſia ſibi arrogant. Quemadmodum igitur Deus tempore vet. teſt. per prophetas extraordinarie miſſos eccleſiæ ſuæ proſpexit, cum illi qui in ordinaria ſucceſſione erant, officium ſuum negligerent, & Baaliticam idololatriam invaleſcere ſinerent: quemadmodum etiam tempore nov. teſt. per Johannem baptiſtam & apoſtolos ad propheticæ doctrinæ normam, repudiatis erroribus ac ſuperſtitionibus, eccleſiam revocavit, cum ſcribæ & Phariſæi in cathedra Moſaica ſedentes officio ſuo deeſſent, & variis corruptelis divinus cultus eſſet pollutus: ita quoque his poſtremis mundi temporibus per fidele miniſterium Lutheri & ſymmyſtarum evangelii lucem ex cimmeriis papatus tenebris emerſam in eccleſia iterum accendit, antichriſtum in eccleſia pro arbitrio ſuo dominantem revelavit, & a traditionibus humanis ad verbi ſinceritatem nos revocavit, quorum doctrinæ vel officio nihil quidquam derogat, quod ante ipſos eccleſiæ miniſterio præfecti fuerint falſi doctores papalibus erroribus penitus immerſi.

An extraordinaria ſucceſſio indigeat miraculis?

§. CC. Regerit Bellarminus, *extraordinariam ſucceſſionem miraculis eſſe confirmandam, quibus cum noſtri doctores deſtituantur, ideo ſucceſſionem illorum non eſſe legitimam.* Reſp. 1) Multi prophetæ extraordinarie vocati ac miſſi fuerunt, de quibus tamen non conſtat, quod miracula ediderint, quæ enim miracula edita ſunt a Jeremia, Ezechiele, Joële, Amoſo? Quoties pii reges ac prophetæ collapſam religionem Iſraëliticam reformarunt, quorum tamen multi non fecerunt miracula? 2) De Johanne baptiſta, qui itidem extraordinariam vocationem habuit *ad convertenda corda patrum erga filios*, hoc eſt, ad cultus divini reformationem, diſerte dicitur, Joh. X. 41. quod *nullum ſignum ediderit*, in quæ verba ſic commentatur Theophylactus: *Si illi credidimus, qui nullum miraculum edidit, ſcilicet Johanni baptiſtae, multo magis huic, qui tam praeclara edidit miracula, ſcilicet Jeſu Nazareno.* Idem ſtatuit Chryſoſtomus hom. XLVII. in Matth. 3) De antichriſto prædictum, *quod adventus ejus futurus ſit ſecundum operationem ſatanae in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus*; 2 Theſſ. II. 9. contra vero de piis doctoribus antichriſti adverſariis prædictum, quod gladio verbi cœleſtis, non autem miraculis, contra eum pugnaturi ſint. v. 8. *Tunc revelabitur iniquus ille, quem Dominus Jeſus interficiet Spiritu oris ſui*, hoc eſt, verbo & voce evangelii. Eſa. XI. 4. De myſtica Babylone, hoc eſt, antichriſti regno prædictum, quod ad vocem evangelii ſit collapſura: Apoc. XIV. 6. *Vidi angelum volantem per medium cœli, habentem aeternum evangelium, ut evangelizaret ſedentibus ſuper terram, &c.* v. 8. *& alius angelus ſecutus eſt dicens, cecidit, cecidit Babylon magna.* Non eſt ergo, quod alia miracula a nobis quærant pontificii, agnoſcant efficaciam evangelicæ doctrinæ, qua juxta adlata illa duo vaticinia papale regnum inſigniter

fuit

fuit diminutum. 4) Lutherus & ipſius ſocii non protulerunt novam doctrinam, ſed veterem apoſtolicam doctrinam miraculis olim abunde comprobatam ex ſordibus papalium errorum erutam in claram lucem collocarunt, ergo non opus fuit novis miraculis. Auguſtinus lib. XXII. de civ. Dei cap. 8. *Priusquam mundus crederet, miracula fuiſſe neceſſaria* dicit, *quisquis vero adhuc prodigia, ut credat, requirit, eum eſſe magnum prodigium, qui mundo credente non credit.* Gregorius homil. XXIX. in evang. *Signa illa neceſſaria in eccleſiae exordio fuerunt, ut enim ad fidem cresceret multitudo, miraculis fuerat nutrienda, quia & nos cum arbuſta plantamus, tamdiu eis aquam infundimus, quousque ea in terra jam coaluiſſe videmus, & ſi ſemel radicem fixerint, irrigatio ceſſabit.* 5) An vero omni miraculo caret evangelii per tot orbis provincias propagatio, potentiæ papalis imperatoribus olim invictæ diminutio, & eccleſiarum noſtrarum contra tot crudeles machinationes ac tam potentes hoſtes conſervatio? An non prodigii inſtar eſt,

Vir ſine vi ferri, vi verbi & inermibus armis
Contudit immenſas totius orbis opes?
Roma orbem domuit, ſed Romam papa ſubegit,
Viribus illa ſuis, fraudibus iſte ſuis.
Quantum iſto major Lutherus, major & illa,
Orbem urbemque uno qui domuit calamo?

6) Lutheri vocatio & miſſio non fuit ſolum extraordinaria, ſed etiam ſimul ordinaria. Duo enim concurrunt in ipſius officio, quæ non ſunt invicem confundenda. Primo *miniſterium docendi*: deinde *officium reformandi & antichriſtum revelandi.* Ad miniſterium docendi legitime & modo ordinario mediate vocatus eſt, *primum* adhuc in papatu, ubi poteſtatem accepit ab epiſcopo verbum Dei docendi, anno 1507. ubi non impuritas epiſcopi vocantis & ordinantis, ſed ordo miniſterii adtendendus, qui apud impuros & in doctrina corruptos eſſe potuit, ſicut olim ſcribæ & Phariſæi *in cathedra Moſis ſedebant.* Matth. XXIII. 3. Diſtinguendum igit pretioſum a vili, ſubſtantialia a vitioſis accidentibus, divinum ab humano &c. *Deinde* in ſuo doctoratu anno 1512. die Lucæ, ubi iterum licentiam accepit *vanas doctrinas, peregrinas & ab eccleſia damnatas & piarum aurium offenſivas non dogmatizandi*, ut habebat formula ſolennis juramenti, quod & facturum ſe juravit, unde ad hanc ſolennem vocationem poſtmodum ſæpius provocavit. Vide tom. II. Jen. fol. 553. tom. V. fol. 492. Certe in comment. Pſal. LXXXII. anno 1530. tom. V. Jen. germ. fol. 157. fac. b. ad vocationem & doctoratum ſuum ſolenniter provocat. *Quidquid incepi* (inquit) *ex poteſtate pontificis & imperatoris doctor ordinarius & legitime vocatus, oportet me usque ad extremum vitae halitum fateri.* In reſp. ad edict. imp. anno 1531. tom. V. Jen. germ. fol. 302. fac. b. ſcribit, *ſe, cum doctor crearetur, in ſacram ſcripturam juraſſe, quod eam fideliter & pure docturus ſit*, *quod dum facio*, inquit, *papatus mihi inopinanti reſiſtere cœpit.* Accedit *tertio* legitima ejus vocatio ad profeſſionem academicam, ad quam ſimiliter adpellat & proteſtatur, *ſe promotione doctorali & legitima ad profeſſionem vocatione coactum fuiſſe facere quae ſui erant officii.* Vide tom. I. germ. Jen. f. 57. b. & 339. fac. b. tom. V. f. 157. fac. b. Quod adtinet officium reformandi & antichriſtum revelandi, in eo peculiare aliquid, quod ad ordinariam reliquorum miniſtrorum vocationem non quadrat, concurrere manifeſtum eſt. Quamvis enim non fuerit ad hoc immediate a Deo vocatus, ſicut prophetæ & apoſtoli, nec ex immediato Spiritus ſancti adflatu fuerit locutus, ſicut illi; (quo ſenſu etiam quidam negant vocationem Lutheri eſſe extraordinariam, hoc eſt, immediatam) negari tamen nequit, extraordinarium & ſingulare quiddam in hoc reformationis opere & antichriſti revelatione concurrere, unde etiam per prophetas & apoſtolos illud longis ſeculis ante prædictum, Jer. LI. 48. Dan. XI. 44. Malach. IV. 5. 2 Theſſ. II. 8. Apoc. XIV. 6. &c. ac peculiaribus & extraordinariis Spiritus ſancti donis ad hoc munus fuit inſtructus, id quod heroicus ipſius animus, felix ſucceſſus, donum interpretandi ſcripturas ſingu-

ingulare, & alia quamplurima manifeſte comprobant.

Argumenta Bellarmini contra noſtram ſucceſſionem.

§. CCI. Quomodo vero probat Bellarminus miniſtros eccleſiarum noſtrarum deſtitui ſucceſſione apoſtolica? Quatuor hypotheſes ponit, ex quibus contra nos argumentum, quod vocat *inſolubile*, deducit: 1) *Eccleſia non poteſt eſſe ullo modo ſine paſtoribus & epiſcopis.* 2) *Illi ſoli in eccleſia ſemper habiti fuerunt veri epiſcopi, qui ab apoſtolis per legitimam ſucceſſionem & ordinationem deſcendiſſe oſtendebantur.* 3) *Ut epiſcopus aliquis dicatur ab apoſtolis legitime deſcendere, duo requiruntur, unum eſt ſucceſſio, alterum ordinatio. Succeſſio requirit, ut is, qui verus epiſcopus haberi cupit, ſuccedat vel alicui apoſtolo, vel alteri, quem aliquis apoſtolus fecit epiſcopum, vel ut fiat epiſcopus ab eo, qui habet apoſtolicam auctoritatem, qui eſt ſolus Romanus pontifex. Ordinatio requirit, ut, qui ſit epiſcopus, ordinetur a tribus epiſcopis, qui & ipſi ſint ab aliis ordinati, & illi ab aliis, donec ad apoſtolos veniatur.* 4) *Antiqui haeretici conſueverunt imitari eccleſiam in ordinatione epiſcoporum, ideo patres non reprehenderunt in his niſi defectum ſucceſſionis. Ex quibus tale colligit argumentum: Lutherani epiſcopi non habent ordinationem nec ſucceſſionem ab apoſtolis, ergo non ſunt epiſcopi, & per conſequens apud eos non eſt eccleſia. Antecedens probat, quia Lutherus non eſt ordinatus a tribus epiſcopis.* Reſp. 1) Eccleſia quidem non poteſt eſſe ſine epiſcopis ſive paſtoribus, a quibus doceatur, ſed illi non obtinent ſemper localem & perſonalem illam ſucceſſionem, quam Bellarminus requirit, ſed ſufficit doctrinalis ſucceſſio, ut ex ſuperioribus manifeſtum eſt. Neque enim ad unum locum vel ad unam ſedem Romanam apoſtolica ſucceſſio adligata eſt, quod adverſarii ſemper præſupponunt, ſed quicunque legitime ab eccleſia vocati doctrinam apoſtolicam propagant, ſunt veri apoſtolorum ſucceſſores, licet continua & non interrupta ſerie ab apoſtolis non deſcendant. 2) Nec Petro in reliquos apoſtolos, nec pontifici Romano in reliquos epiſcopos jurisdictionis ſupremæ poteſtas eſt data, ut ab illo confirmationem petere debeant. Omnes apoſtoli a Chriſto, non autem a Petro vocati ſunt, & ad docendum evangelium ablegati; a Chriſto igitur, non a Petro apoſtolicam auctoritatem obtinuerunt, qua de re alibi plenius tractatur. 3) Requiri ad veram ordinationem, *ut, qui ſit epiſcopus, a tribus epiſcopis ordinetur, qui & ipſi ſint ab aliis ordinati, & illi ab aliis, donec ad apoſtolos perveniatur*, unde tandem probabit Bellarminus? Evagrius epiſcopus Antiochiæ ab antiquis habebatur, a Socrate lib. V. c. 15. ab Hieronymo in catal. & aliis, & tamen Theodoretus de eo ſcribit lib. V. c. 23. *eum a Paulino ſolo*, non adhibitis aliis epiſcopis, creatum eſſe epiſcopum. Gregorius I. Auguſtino Cantuarienſi reſcripſit, *epiſcopos illos, qui primi in Anglia ordinandi erant, ſine epiſcopis ordinandos*, lib. XII. epiſt. 31. Provocat Bellarminus ad canonem apoſtolicum primum, ſed canones illi ſunt ſuppoſititii, ut multis argumentis adeoque ex ipſo jure canonico cap. 16. diſt. 1. evinci poteſt. Provocat ad II. epiſtolam Anacleti, ſed illa ut & reliquæ decretales epiſtolæ recentioribus ſeculis ſunt confictæ, ut Eraſmus & alii complures demonſtrant. In eadem epiſt. dicit Anacletus, *ſacerdotes chriſmate ungendos eſſe, quando ordinantur*, cum tamen uſus chriſmatis illo tempore nondum fuerit inſtitutus. Addit etiam, *electionem ſummorum ſacerdotum bonis ſacerdotibus & ſpiritualibus populis conceſſam*, cum tamen populus nullas hodie partes in ea habeat. Dicit etiam, *patriarchas in iis locis fuiſſe conſtitutos, in quibus erant olim archiflamines*, id vero negat Bellarminus lib. I. de pont. cap. 24. Idem Anacletus adſerit, Jacobum conſecratum fuiſſe a tribus, Petro, Jacobo & Johanne, ſed part. II. decret. cauſ. 8. q. 1. cap. 2. dicitur, quod ſolus Petrus Clementem Romanum epiſcopum ordinarit. Ergo non eſt abſolute neceſſarium, a tribus epiſcopis ordinari epiſcopum. Agnoſcunt hoc quidam ex ipſis Scho-

laſticis, Petrus de Palude lib. de poteſt. apoſtol. *In eccleſia unus epiſcopus ſufficit ad alium conſecrandum, nec eſt niſi propter ſolennitatem ab eccleſia inventum, ut tres concurrant.* Similiter Joh. Major in 4. ſentent. diſt. 24. q. 4. *Quis ordinavit Petrum? non dabunt tres ordinatores. Dico ego eſſe conſtitutionem humanam, quod epiſcopus ordinetur a tribus, Paulus enim non quaeſivit duos pro ordinatione Titi & Timothei.* Provocat Bellarminus ulterius ad cap. 4. concilii Nicæni I. & cap. 4. concilii Carthaginenſis IV. ſed ex eo non poteſt aliud inferri, quam quod ſit conſtitutio eccleſiaſtica in ſtatu eccleſiæ florentis, ſi pii ſunt epiſcopi, obſervanda, non autem apoſtolica quædam lex perpetuo in eccleſia neceſſaria. Ambroſius in comm. IV. Epheſ. *Non per omnia conveniunt ſcripta apoſtoli ordinationi, quae nunc eſt in eccleſia.* In jure can. part. I. diſt. 65. cap. 2. decernit Martinus, *in ordinatione epiſcopi omnes illius provinciae ſacerdotes adeſſe debere.* Ergo non habetur lex quædam univerſalis & uniformis. Provocat denique Bellarminus ad locum 1 Tim. IV. 14. *Noli negligere gratiam, quae in te eſt, quae data eſt tibi cum impoſitione manuum presbyterii,* ex quo efficere conatur, eſſe apoſtolicam ſanctionem; ſed hic locus adverſatur ipſi vel maxime, oſtendit enim Timotheo fuiſſe manus impoſitas a presbyterio, hoc eſt, *a congregatione* paſtorum, ut expônit Hieronymus, *a ſacerdotio,* ut vertunt Remenſes, jam vero adverſarii volunt, epiſcopis duntaxat competere poteſtatem ordinandi Reſpondet Bellarminus, *presbyterii nomine apud Paulum intelligi cœtum epiſcoporum, qui ſimul cum ordinante manus imponebant ſuper caput ordinandi,* quod probat ex Chryſoſtomo, Theophylacto & Oecumenio. Atqui illud facile a nobis conceditur, ſi nomen *epiſcoporum* accipiatur phraſi apoſtolica de eccleſiæ miniſtris, non autem phraſi pontificia de talibus epiſcopis, qui diſtinctam habent poteſtatem & jurisdictionem a presbyteris. Act. XX. 17. accerſit apoſtolus eccleſiæ Epheſinæ presbyteros, quos dicit *a Spiritu ſancto conſtitutos epiſcopos.* Quod ſi epiſcopi nomen accipiatur phraſi pontificia, conſequens fuerit, in una civitate fuiſſe plures epiſcopos, quod juxta ipſorum hypotheſes perquam eſt abſurdum, ſed phraſi apoſtolica abſurdum non eſt, quia juxta eam iidem ſunt presbyteri & epiſcopi. Phil. I. 1. Tit. I. 5. &c. Michaël Medina ſcriptor alioquin pontificius lib. I. de ſacrorum hominum orig. & contin. cap. 5. late oſtendit, *non ſolum Hieronymum, ſed etiam Auguſtinum, Sedulium, Primaſium, Chryſoſtomum, Theodoretum, Oecumenium & Theophylactum ſtatuere, quod tempore apoſtolorum idem fuerit presbyter, qui epiſcopus,* quæ ſententia Hieronymi & Medinæ adprobatur in jure canonico part. I. cap. 5. diſt. 95. nosque id ex ſacris litteris ſuo loco confirmatum dabimus. Sed concedit tandem ipſe Bellarminus, *epiſcopos non eſſe ſimpliciter neceſſarios in ordinatione epiſcopi, ſed abbates infulatos poſſe ſupplere locum epiſcoporum ex diſpenſatione, propter epiſcoporum raritatem.* Agnoſcat igitur ex eccleſiæ conſuetudine, non autem ex apoſtolica ſanctione tres epiſcopos requiri. Argumentamur autem ex conceſſione illa Bellarmini hoc modo: ſi eſt legitima ordinatio, quæ fit ab epiſcopo præſentibus abbatibus infulatis, utique etiam erit legitima ordinatio, quæ fit ab epiſcopo præſentibus presbyteris. Ratio *connexionis* eſt manifeſta, quia presbyterorum officium & poteſtas nititur jure divino, ſed de abbatibus infulatis altum in ſcripturis eſt ſilentium. 4) Quando patres in hæreticis doctoribus defectum ſucceſſionis adcuſant, loquuntur principaliter ac præcipue de ſucceſſione *doctrinali,* ut ex dictis ipſorum ſuperius adlatis conſtare poteſt. Localem & perſonalem ſucceſſionem multi hæretici ſibi vindicare poterant, ſed quia doctrina illorum non erat apoſtolica, pro ſucceſſoribus apoſtolorum agnoſci non potuerunt.

§. CCII. Ex quibus omnibus infirmitas argumenti Bellarminiani, quod ex hiſce hypotheſibus texit, liquido adparet. 1) Lutherus ordinatus fuit presbyter, & legitime vocatus eſt ad paſtoratum Witebergenſem, potuit igitur ritu apoſtolico cum ſuis in miniſterio collegis

r impoſitionem manuum alios ordinare. :dinatio per tres epiſcopos non eſt ſimpli- & abſolute neceſſaria, quia non eſt ſan- poſtolica, ſed conſtitutio eccleſiaſtica. it ut presbyterium manus imponat ordi- ad miniſterium eccleſiaſticum legitime ɔ, ea enim ratione presbyteri in eccleſia olica ſunt ordinati. Act. XIV. 23. 1 Tim. 4. 3) Jure divino quilibet presbyter eſt epiſcopus, quod enim Bellarminus lib. I. ricis cap. 15. ſcribit, *tempore apoſtolo- nomina epiſcopi & presbyteri fuiſſe com- ı ſacerdotibus tam majoribus quam mino- , licet res ipſae & poteſtates eſſent diſtin-* illud dicitur gratis & abſque probatione; *ta ſunt rerum notae & ſymbola*, ſi ergo adpellati fuerunt presbyteri & epiſcopi, e etiam poteſtates non fuerunt diſtinctæ. dit hoc res ipſa: *Hujus rei gratia reliqui etae*, ſcribit apoſtolus ad Titum I. 5. *ut tuas per civitates presbyteros:* v. 6. *Si ſine crimine eſt, unius uxoris vir* &c. po- ubjungit v. 7. *Oportet enim epiſcopum ne crimine, ſicut Dei diſpenſatorem.* Fin- iam poteſtatem fuiſſe presbyterorum, aliam oporum, non conſtabit textui apoſtolico onnexio. Si alia epiſcoporum, alia pres- orum poteſtas, utique etiam aliæ officii s, alia requiſita, ac proinde etiam diver- utrorumque munere præcepta. Jam ve- it. I. 5. uti etiam 1 Tim. III. 2. eadem ribuntur epiſcopis & presbyteris. 1 Tim. 4. Timotheo Epheſinæ eccleſiæ epiſcopo ır *gratia data*, hoc eſt, officium docendi niſſum *per impoſitionem manuum presbyte-* Ergo epiſcopus poteſt ordinari a presby- , ut Hieronymus in epiſt. ad Evagrium : ex illo loco colligit. Non tollimus or- m inter eccleſiæ miniſtros, ſed retinemus imen inter epiſcopos, presbyteros & dia- s, ſed talem quandam poteſtatis diſtinctio- & tale diſcrimen, quale pontificii volunt, aquam inter illos ſtatuimus. Quod ſi er- resbyter jure divino eſt epiſcopus, & vero ıerus ex ordinatione Romanæ eccleſiæ fuit byter, ergo quidquid eſt epiſcopi, id ju-

re divino ad illum pertinet. Quod enim epi- ſcopi presbyteris in eccleſia ſunt prælati, id factum *ex inſtitutione humana poſt apoſtolorum tempora ad tollenda ſchiſmata*, ut docet Hie- ronymus in Tit. I. 4) Noſtri miniſtri ab eccle- ſia juxta doctrinam & praxin apoſtolorum legiti- me vocati & a presbyterio per impoſitionem ma- nuum ac preces legitime ordinati ſunt veri mini- ſtri, ac veri apoſtolorum ſucceſſores, licet ab epi- ſcopis pontificiis nec ordinentur, nec ungantur, nec confirmentur. Illi enim, præterquam quod nomine duntaxat ſint epiſcopi eccleſiaſtici, re ipſa dynaſtæ politici, quodque fidem Chriſti & apoſtolorum damnant, nunquam induci po- tuiſſent, ut aliquem ordinarent, qui non jura- ret in religionem pontificiam, fruſtra igitur ab illis petita fuiſſet ordinatio. Hac de re ſic ſcribit Lutherus in articulis Smalcald. art. X. p. 3. *Si epiſcopi ſuo officio recte fungerentur, & curam eccleſiae & evangelii gererent, poſ- ſet illis nomine caritatis & tranquillitatis, non ex neceſſitate, permitti, ut nos & noſtros con- cionatores ordinarent & confirmarent, hac ta- men conditione, ut ſeponerentur omnes larvae, praeſtigiae, deliramenta & ſpectra pompae ethni- cae. Quia vero nec ſunt nec volunt eſſe veri epiſcopi, ſed politici dynaſtae ac principes, qui nec concionantur & docent, nec baptizant, nec cœnam adminiſtrant, nec ullum opus & offi- cium eccleſiae praeſtant, ſed eos, qui vocati munus illud ſubeunt, perſequuntur & conde- mnant, profecto ipſorum culpa eccleſia non eſt deſerenda, nec miniſtris ſpolianda eſt. Qua- propter ſicut vetera exempla eccleſiae & patrum nos docent, idoneos ad hoc officium ipſi ordi- nare debemus & volumus, & hoc nobis pro- hibere non poſſunt etiam ſecundum jura, quae adfirmant, etiam ab haereticis ordinatos vere eſſe ordinatos, & illam ordinationem non de- bere mutari.* 5) Acceptamus igitur, quod dat Bellarminus, vocationem noſtrorum mi- niſtrorum eſſe legitimam, ergo etiam ſunt le- gitimi miniſtri & veri apoſtolorum ſucceſſores. Quod enim ordinationem adtinet, illa non eſt neceſſaria, vi alicujus præcepti divini, nec in- greditur οὐσίαν miniſterii, nec imprimit cha- racte-

racterem aliquem, ut pontificii ſomniant; (unde Ruffinus lib. I. hiſt. cap. 10. de Rege Iberorum ſcribit, *quod nondum initiatus ſacris factus fuerit gentis ſuae apoſtolus*) interim tamen eſt ritus utilis ob antiquam eccleſiæ conſuetudinem ac commonefactiones præclaras, ac proinde haudquaquam rejiciendus vel temere omittendus. Colligitur enim ex actis & epiſtolis apoſtolicis, atque ex eccleſiæ hiſtoria, ipſos apoſtolos & proximos eorum ſucceſſores hunc ritum obſervaſſe, ut unus προεστὼς nomine presbyterii miniſtros legitime ab eccleſia electos per manuum impoſitionem ac preces publicas ordinaret. Multo minus abſolute & ſimpliciter neceſſarium eſt, *ut in ordinatione adſint tres epiſcopi*. Nullo enim ſcripturæ teſtimonio illa neceſſitas demonſtrari poteſt, qua de re in tractatu de miniſterio plenius dicetur.

SECT. VI.

DE SEXTA ECCLESIÆ NOTA, QUAM BELLARMINUS ADSIGNAT, VIDELICET CONSENSU IN DOCTRINA CUM ECCLESIA ANTIQUA.

An conſenſus cum eccleſia antiqua ſit nota eccleſiæ?

§. CCIII. Membrum *primum*. Sitne conſpiratio in doctrina cum eccleſia antiqua vera & propria eccleſiæ nota? Si per doctrinam & eccleſiam antiquam intelligatur doctrina & eccleſia apoſtolica, facile concedimus conſanguinitatem cum illa antiqua doctrina, vel quod idem eſt, doctrinam apoſtolicam eſſe veram & propriam eccleſiæ notam, id quod ſuperius late demonſtratum fuit. Quæ vero ſit illa doctrina apoſtolica, quam antiqua apoſtolica eccleſia eſt amplexa, non poteſt nec debet peti ex ſcriptis patrum, qui poſterioribus ſeculis vixerunt, hoc enim valde præpoſterum foret, ſed ex ipſis evangeliſtarum & apoſtolorum ſcriptis unice cognoſci ac peti debet, ſiquidem hoc fine ſingulari Dei beneficio ſunt eccleſiæ tradita, & in ea hactenus conſervata. Si vero per doctrinam & eccleſiam antiquam intelligatur ea, quæ poſt apoſtolorum tempora viguit, diſtinguimus eccleſiæ tempora. Quamvis enim *non diu poſt apoſtolorum tempora eccleſia manſerit virgo*, teſte Egeſippo apud Euſebium lib. IV. c. 22. ſiquidem zizania humanarum opinionum in agro eccleſiæ una cum ſegete doctrinæ evangelicæ ſtatim prodire cœperunt, tamen nondum ea fuit doctrinæ corruptio, qualis ſeculis poſterioribus ſub papatu tandem eſt ſecuta, inde quidam dicunt, (quod etiam ſuperius monuimus) *quatuor potiſſimum mutationes ac facies eccleſiae nov. teſt. occurrere. Primo erat pulcre ornata tempore apoſtolorum & martyrum, ubi ob perſecutiones latebat, ſed quoad fidei puritatem vere fulgebat. Secundo erat nonnihil maculata tempore patrum, ubi a priſca ſimplicitate paulatim deflectebatur, & humanae opiniones ac traditiones ſubinde admiſcebantur. Tertio erat prorſus deformata tempore dominantis antichriſti, ſub cujus tyrannide totum corpus doctrinae cæleſtis miſere laceratum & disjectum fuit. Quarto ultimis hiſce temporibus denuo eſt reformata & priſtino fidei apoſtolicae nitori reſtituta.* Veriſſima hæc eſſe deprehendet, quisquis in ſcriptis eccleſiaſticorum doctorum verſari voluerit. Qui enim propinquiores ſunt apoſtolorum temporibus, purius & ſincerius tractant ſcripturam, quam qui ſequentibus ſeculis vixerunt, ac neminem tam effrictæ frontis eſſe arbitror, qui ſcholaſticorum diſputationes patrum vetuſtiſſimorum ſcriptis exæquare velit. Quamvis vero omnes & ſingulos fidei noſtræ articulos cum pontificiis controverſos claris & perſpicuis veterum patrum teſtimoniis comprobare parati ſimus, idque a noſtris factitatum ſit ſæpius; tamen non poſſumus nec debemus ſcripta patrum

pro norma doctrinæ in eccleſia agnoſce-
) quia hæc dignitas & auctoritas ſolis ca-
is prophetarum & apoſtolorum ſcriptis
ır: 2) Quia ipſi patres ſcripta ſua ad nor-
divini canonis exigere jubent. 3) Quia
ntificii negant patrum auctoritatem eſſe
r authenticam. 4) Quia nec in dogma-
nec in ſcripturæ interpretatione patres
nnia conſentiunt. 5) Quia multa vete-
cripta interierunt. 6) Quæ vero adhuc
t, pluribus in locis ſunt depravata & cor-
7) Quia in patrum ſcriptis auro ſco-
gemmis ſtipulæ, & maſſæ doctrinæ cœ-
fermentum humanarum opinionum in-
tur conjuncta. Singula hujus adſertio-
ſtræ membra latiſſime demonſtrari poſ-
ut ex parte oſtenſum fuit in tract. de in-
ſcript. §. 84. & ſeqq. ac ſecundum &
m membrum paulo poſt uberius & ple-
lemonſtrabuntur.

enta nini con-ſu.

§. CCIV. Bellarminus, ut probet conſpirationem in doctrina cum eccleſia antiqua eſſe notam eccleſiæ, profert duo fundamenta: I) *Vera eccleſia dici-*
oſtolica, teſte Tertulliano de praeſcript.
olum propter ſucceſſionem epiſcoporum ab
lis, ſed etiam propter conſanguinitatem
nae, quia videlicet doctrinam retinet, quam
li tradiderunt; certum eſt autem, anti-
eccleſiam primis quingentis annis veram
am fuiſſe, & proinde apoſtolicam doctri-
enuiſſe. II) *Theodoſius imperator lau-*
a Sozomeno lib. VII. hiſt. cap. 12. quod
ereticos ſui temporis dixerit: examine-
octrinam veſtram ad illorum ſcripta, &
illis conſenſerit, retineatur; ſin minus,
tur. Reſp. 1) Conſpiratio in doctrina
eccleſia tempore Tertulliani & Theodo-
n aliter eſt eccleſiæ nota, niſi quatenus
ina illa cum doctrina apoſtolica, & ec-
illa cum eccleſia apoſtolica exacte & ad
im conſentit, unica enim duntaxat eſt
a & regula, ad quam omnis doctrina exi-
eſt, videlicet vox Chriſti & apoſtolorum in ſcripturis ſonans. 2) An & quatenus eccleſia tempore Tertulliani & Theodoſii apoſtolicam doctrinam tenuerit, non niſi ex tabulis apoſtolicis intelligi poteſt, quippe quæ doctrinam apoſtolorum perfecte exponunt. 3) Tertullianus rectiſſime adſerit non tam propter perſonalem & localem ſucceſſionem, quam propter doctrinæ conſanguinitatem eccleſiam dici apoſtolicam, ſed ex eo non poteſt inferri, quod localis ſucceſſio & conſanguinitas doctrinæ cum doctrina apoſtolica perpetuo pari paſſu ambulent, ac inſeparabiliter ſint conjuncta, multæ enim eccleſiæ, in quibus localis ſucceſſio olim viguit, puritate doctrinæ apoſtolicæ hodie deſtituuntur, id quod etiam de Romana eccleſia ex ſcriptis apoſtolicis demonſtrari poteſt. 4) Certum quidem eſt, antiquam eccleſiam primis quingentis annis veram eccleſiam fuiſſe, & apoſtolicam doctrinam tenuiſſe; negari interim nequit, apoſtolicæ doctrinæ admiſceri cœpiſſe ſtipulas humanarum traditionum & opinionum, ut ex ſcriptis patrum oſtendi poteſt, qua de re videantur centuriæ hiſt. Magdeburgenſis in cap. de inclinatione doctrinæ. Egeſippus apud Euſebium libr. III. cap. 29. dicit, *eccleſiam ſuperſtitibus apoſtolis fuiſſe virginem, ab illorum vero exceſſu mirum in modum corruptam fuiſſe doctrina falſa & commentitia, nudo, ut ajunt, capite ſincero veritatis ſermoni ſeſe de cetero ex adverſo opponere auſa.* Chryſoſtomus hom. XXXVI. in 1 Cor. *Eccleſiam ſuo tempore* comparat *mulieri, quae a primo virginitatis flore perierit.* Hieronymus de vita Malchi ſic loquitur: *Scribere diſpoſui ab adventu ſalvatoris usque ad noſtram aetatem, hoc eſt, ab apoſtolis usque ad noſtri temporis fecem, quomodo & per quos eccleſia Chriſti nata ſit, & adulta perſecutionibus creverit, martyriis coronata ſit, & poſtquam ad chriſtianos principes pervenit, potentia quidem & divitiis major, ſed virtutibus minor facta ſit.* Auguſtinus epiſt. CXIX. ad Januar. de cumulo traditionum & obſervationum conqueritur. At hi omnes vixerunt primis quingentis annis. Quid quod apoſtolis adhuc viventibus antichriſtus myſterium

rium iniquitatis operari, & pſeudoapoſtoli falſa dogmata ſpargere cœperint, proinde non niſi ex apoſtolicis ſcriptis cognoſci poteſt, quæ doctrina vere ſit divina & apoſtolica, ideoque *ad antiquum illum dierum* ſemper eſt redeundum. 5) Theodoſius recte fecit, quod hæreticam doctrinam noviter in eccleſiam invectam juxta ſcripta anteceſſorum examinari juſſerit, quia articulus de Trinitate, de quo tum erat quæſtio, in illis veterum ſcriptis recte explicatur. Ex eo vero inferri nequit, quod patrum ſcripta in omnibus & per ſe ac ſimpliciter ſint norma ac regula doctrinæ, quia patres ſua ſcripta ſubjiciunt canonicæ ſcripturarum auctoritati, & omnia, quæ docent, ex ſcripturis probari & examinari non ſolum permittunt, ſed etiam jubent; agnoſcunt igitur, ſcripturam eſſe normam univerſalem, primariam & principalem, ad quam quidquid non congruit, pro divino agnoſci nequit, ſed eſt figmentum humanitus excogitatum, a quocunque proferatur. Quamvis igitur conſilium Theodoſii vel potius Siſinnii, qui illud Theodoſio ſuppeditavit, non improbemus, tamen præferimus illi conſilium Conſtantini magni in concilio Nicæno apud Theodoretum lib. I. cap. 7. *Exſtant libri evangelici & apoſtolici & priſcorum oracula prophetarum, quae nos evidenter docent, quid de re divina ſentiendum ſit. Itaque omiſſa diſcordia ſumamus ex dictis divinitus inſpiratis ſolutionem quaeſtionum.* 6) Patrum illorum, qui primis quingentis annis ſcripſerunt, teſtimonia haudquaquam repudiamus, interim tamen ex ſcripturis illa ponderamus, & ad normam illam unicam omnia exigimus. Requirunt hoc ipſi patres: Juſtinus in quæſt. ad orthodox. quæſt. CXIX p. 365. *Argumento illi*, quod quidam ex patribus docuerint, nec arborum frugibus nec carnibus homines antediluvianos in eſcis uſos eſſe; *opponit hoc, quod apoſtolus, quem vocat* τῶν πατέρων πατέρα καὶ εὐσεβείας διδάσκαλον, *aliud docuerit.* Baſilius de Sp. S. cap. 19. *Quod patres noſtri dixerunt, nos etiam dicimus, quod gloria communis eſt Patri & Filio, at hoc non ſufficit nobis, quod patrum eſt traditio, nam & illi auctoritatem ſcripturae ſunt ſecuti.* Dionyſius Alexandr. apud Euſebium lib. VII. c. 23. de Nepote dicit: *In aliis quidem multis ego amplector & diligo Nepotem, ſed revera plus omnibus amanda eſt & praeferenda veritas. Laudari oportet & absque invidia adprobari, ſi quid recte dictum eſt, diſcuti vero & diſcerni, ſi quid minus ſane dictum eſt.* Hieronymus in epiſt. ad Minerium: *Meum propoſitum eſt antiquos legere, probare ſingula, retinere quae bona ſunt & a fide catholicae eccleſiae non recedere.* In epiſt. ad Theoph. *Scio me aliter habere apoſtolos, aliter reliquos tractatores, illos ſemper verum dicere, iſtos in quibusdam ut homines aberrare.* Similia his ſcribit in Pſ. LXXXVI. in XIX. Eſa. in XXXVI. Ezech. in II. Mich. in II. Zeph. &c. Auguſtinus epiſt. XIX. ad Hieron. cum in controverſia de ſimulatione Petri octo patrum antiquorum auctoritatibus urgeretur, provocat ad apoſtolum Paulum. *Ab iis* (inquit) *omnibus, qui aliud ſentiunt, litterarum tractatoribus provoco ad ipſum apoſtolum, dent veniam quilibet aliud opinantes, ego magis credo tanto apoſtolo &c. Ego ſolis illis ſcripturarum libris, qui jam canonici vocantur, hunc timorem & honorem deferre didici, ut nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſime credam; alios autem ita lego, ut quantalibet ſanctitate doctrinaque praepolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſentiunt, ſed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod a veritate non abhorreat, perſuadere potuerunt. Nec te, mi frater, ſentire aliquid aliter exiſtimo, prorſus inquam, non te arbitror ſic legi tuos libros velle tanquam prophetarum aut apoſtolorum, de quorum ſcriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium eſt*, epiſt. XLVIII. *Noli contra divina teſtimonia colligere velle calumnias ex epiſcoporum ſcriptis, quia hoc genus litterarum ab auctoritate canonis diſtinguendum eſt, non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis teſtimonium proferatur, ut contra ſentire non liceat, ſi forte aliter ſapuerint, quam veritas poſtulat* Epiſt. CXI. *Nec quorumlibet diſputationes etiamſi catholicorum & laudatorum hominum*

num veluti ſcripturas canonicas habemus, ut nobis non liceat ſalva honorificentia, quae illis debetur hominibus, aliquid in illorum ſcriptis improbare atque reſpuere, ſi forte invenerimus, quod aliter ſenſerint, quam veritas habet. Lib. II. de bapt. cont. Donat. c. 3. *Quis neſciat ſanctam ſcripturam canonicam tam vet. quam nov. teſt. certis ſuis terminis contineri, eamque omnibus poſterioribus epiſcoporum litteris ita praeponi, ut de illo omnino dubitari & diſceptari non poſſit, utrum verum vel utrum rectum ſit, quidquid in ea ſcriptum eſſe conſtiterit. Epiſcoporum autem litteras, quae poſt confirmatum canonem vel ſcriptae ſunt vel ſcribuntur, & per ſermonem forte ſapientiorem cujuslibet in ea reperitioris & per aliorum epiſcoporum graviorem auctoritatem, doctorumque prudentiam & per concilia licere reprehendi, ſi quid in eis forte a veritate deviatum eſt.* Lib. XI. contra Fauſtum c. 5. *In opuſculis poſteriorum, quae libris innumerabilibus continentur, ſed nullo modo canonicae ſacrarum ſcripturarum excellentiae coaequantur, etiam in quibuscunque invenitur eadem veritas, longe tamen impar eſt auctoritas. Itaque in eis, ſi quae forte propterea diſſonare putantur a vero, quia non, ut dicta ſunt, intelliguntur, tamen liberum ibi habet lector auditorve judicium, quo vel adprobet, quod placuerit, vel improbet, quod offenderit &c.* Lib. II. contr. Creſcon. c. 31. *Nos nullam facimus Cypriano injuriam, cum ejus quaslibet litteras a canonica divinarum ſcripturarum auctoritate diſtinguimus. Neque enim ſine cauſa tam ſalubri vigilantia canon eccleſiaſticus conſtitutus eſt, ad quem certi prophetarum & apoſtolorum libri pertineant, quos omnino judicare non audeamus, & ſecundum quos de ceteris litteris vel fidelium vel infidelium judicamus. Utamur illa libertate*, inquit alibi, *ad quam nos vocavit Dominus, & eorum virorum, quorum laudes conſequi non valemus, quorum multis litteris ſcripta noſtra non comparamus, quorum ingenium diligimus, quorum ore delectamur, quorum caritatem miramur, quorum martyria veneramur, hoc quod aliter ſapuerunt, quam canonice, non accipiamus. Neque ullam eis facimus injuriam, cum eorum quaelibet dicta vel ſcripta a canonica divinarum ſcripturarum auctoritate diſtinguimus.* Talia ex Auguſtino adferri poſſent longe plurima. Quin imo ipſi pontificii agnoſcunt, patrum ſcripta non eſſe primam & immotam doctrinæ cœleſtis normam. c. Noli. c. Neque c. Ego ſolis. c. Quis neſciat. c. Negare. Diſt. 9. adlegantur dicta Auguſtini modo expoſita. Thomas part. I. q. 1. art. 8. *Sacra doctrina auctoritatibus canonicae ſcripturae utitur proprie ex neceſſitate argumentando, auctoritatibus autem aliorum doctorum eccleſiae non quaſi arguendo ex propriis ſed probabiliter. Innititur enim fides noſtra revelationi apoſtolis & prophetis factae, qui canonicos libros ſcripſerunt; non autem revelationi, ſi quae fuit aliis doctoribus facta.* Gabr. Biel lect. XLI. in canon. miſſæ: *Sanctorum patrum auctoritas ad adſentiendum ipſorum dictis neminem compellit, niſi in divinis fundata fuerit ſcripturis, aut divinae innitatur revelationi.* Roffenſis in confut. proœm. Luth. §. & nos. *Et nos aliquoties erraſſe patres non diffitemur, homines enim erant, ſicut nos.* Cajetanus præfat. comment. in Geneſ. *Si quando occurrerit aliquis ſenſus textui conſonans, quamvis a torrente doctorum alienus, lector aequum ſe praebeat cenſorem, nullusque deteſtetur illum ex hoc, quod diſſonet a priſcis doctoribus. Non enim adligavit Deus expoſitionem ſcripturae priſcorum doctorum ſenſibus, alioquin ſpes nobis tolleretur exponendi ſcripturam, niſi transferendo, ut ajunt, de libro in quinternum.* Eraſmus in adnot. nov. teſt. Matth. II. p. 13. *Solus Chriſtus dictus eſt veritas, unus ille caruit omni errore. Adfuit Spiritus divinus & Cypriano, ut eſt probabile, & tamen quaedam illius rejiciuntur ab orthodoxis, adfuit & Hieronymo, rejiciuntur & hujus nonnulla, adfuit Auguſtino, atque ipſe quaedam ſua recantavit.* In Matth. XI. p. 41. *Scio Hieronymum, Auguſtinum, cumque his pleroſque aliter interpretari, verum liceat & a probatiſſimis auctoribus alicubi diſſentire, quandoquidem illi non ſolum homines fue-*

fuerunt, verum permiſere ſibi in tropologia nonnunquam abuti ſcripturae teſtimoniis. In Luc. XXII. p. 157. *Sunt qui protinus contumeliam interpretentur, ſi quis a receptis auctoribus diſcrepat, cum hoc honoris ne ipſi poſtulent, imo contumelioſum fuerit opinor, ſi quis illos hominum more lapſos alicubi conetur adverſus veritatem tueri.* Villavicentius de rat. ſtud. theol. lib. IV. c. 6. *Omnes patres, quantumlibet inſignes vitae innocentia & eruditione, ſubinde verbo ſcriptoque offendere palam eſt.* Melch. Canus lib. XI. loc. comm. c. 6. *Non omnia, quae magni auctores ſcripſerunt, ſunt undique perfecta, nam & labuntur aliquando, ut ille ait, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati, vulgoque etiam interdum indulgent.* Ambroſius Catharinus contra Cajet. *Ille certe b, Auguſtino non placet, cui tam immoderate placet Auguſtinus, ut nolit eum unquam a vero aberraſſe.* Pererius in Geneſ. III. c. 1. q. 5. *Irenaeus adfirmat, ſe, quod de paradiſo tradit, a presbyteris Aſiae diſcipulis apoſtolorum accepiſſe, ſed quid tum poſtea? an ideo quodcunque ab iſtis presbyteris proditum, tanquam certum & indubitatum doctrinae dogma haberi debet? nonne conſtat, iſtos ipſos presbyteros eodem Irenaeo referente quaedam & falſa & divinis litteris contraria docuiſſe?* Duacenſis academiæ theologi in cenſura Bertrami, quam indici expurgatorio inſeruerunt, aperte fatentur, *ſe in catholicis veteribus aliis praeter Bertramum plurimos ferre errores, eosque extenuare, excuſare excogitato commento, perſaepe negare, & commodum iis ſenſum adfingere, dum in diſputationibus opponuntur.* Baronius tom. I. annal. anno 34. §. 213. *Sanctiſſimos patres, quos doctores eccleſiae ob illorum ſublimem eruditionem merito nominamus, quantumlibet eos Spiritus ſancti gratia prae ceteris imbutos eſſe liqueat, in interpretatione ſcripturae non ſemper ac in omnibus catholica eccleſia ſequitur.* Gregorius de Valent. in annal p. 18. fatetur, quod *patrum ſcripta ſuo quodam modo ſint arma utrique parti communia.* Salmeronius in epiſt. ad Rom. diſp. 6. paulo ante finem: *In patribus legendis ſervanda videtur ſententia Quintiliani, qui ſic ſcribit: Neque id ſtatim legenti perſuaſum ſit, omnia, quae magni auctores dixerint, utique eſſe perfecta, nam labuntur interdum, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati, ſummi ſunt, homines tamen, acciditque lectoribus, ut quidquid apud ipſos reperiunt, dicendi legem putant, ut deteriora imitentur, id enim eſt facilius, ut ſe abunde ſimiles putent, ſi vitia magnorum conſequantur.* Hæc ille prudenter & acute. Bellarminus lib. II. de concil. cap. 12. *Patrum ſcripta non ſunt regulae, nec habent auctoritatem obligandi.* Lib. III. de verbo Dei cap. 10. *Quis negat, patres habuiſſe excellenter donum interpretandi, & tamen praecipuos eorum lapſos fuiſſe?* Atqui ſi patres quandoque labuntur & errant, quomodo ſcripta ipſorum pro norma doctrinæ acceptari poterunt?

An eccleſia Romana conſpiret in doctrina cum antiqua.

§. CCV. Membrum *ſecundum* Num eccleſia Romana hodierna conſpiret in doctrina cum eccleſia antiqua apoſtolorum temporibus proxima? Bellarminus adfirmat, duobus modis hoc demonſtrari poſſe. I) *Si proferantur ſententiae veterum, quibus ſingula Romanae eccleſiae dogmata confirmentur, adverſariorum vero refutentur.* II) *Si oſtendatur ex confeſſione adverſariorum, dogmata Romano-papiſtica eſſe doctrinam omnium veterum, dogmata autem adverſariorum habita fuiſſe in eccleſia antiqua pro exploratis haereſibus. Priorem modum utpote prolixiſſimum & multis calumniis obnoxium praetermittit, poſteriorem vero viam utpote breviorem & certiorem ingreſſurus producit quaedam loca ex Calvino & centuriatoribus, in quibus quosdam veterum errores cum papiſtis communes in articulo de libero arbitrio, de meritis, de ſatisfactione, de limbo, de invocatione ſanctorum, de cælibatu ſacerdotum & aliis quibusdam adnotant.* Reſp. 1) Quamvis patres non ut *judices*, ſed ut *indices* ac *teſtes* veritatis habeamus, eosque interdum ut homines erraſſe ſtatuamus, tamen parati ſumus ſingula fidei noſtræ capita cum

pon-

pontificiis controverſa ex ipſorum claris & diſertis teſtimoniis comprobare, ideo non improbatur nobis prior ille modus, ut ex ſcriptis patrum, qui primis quingentis annis vixerunt, in ſingulis articulis teſtimonia colligantur. 2) Nec Calvinus nec centuriatores illud adſerunt, quod Bellarminus illis tribuit, quaſi toti antiquitati doctrinam ſuam repugnare, ſeque omnium veterum ſuffragio deſtitui fateantur. Centuriatores enim in ſingulis centuriis clara & perſpicua ex patribus adferunt teſtimonia, quibus noſtræ ſententiæ ſuum addiderunt calculum, & Bellarminus ipſe hoc quodammodo agnoſcit, quando in ſingulis controverſiis quædam ex patribus pro noſtra ſententia refert, quibus reſpondere pro virili conatur. 3) Hoc vero eſt, quod adſerunt, *ſemina quorundam errorum papalium* in ſcriptis veterum eſſe ſparſa, ſiquidem veteres ante exortum certamen Pelagianum liberius & incommodius quandoque locuti fuerint. 4) Neque tamen omnes patres omnium papalium errorum patronos conſtituunt, quin imo nævos illos ac ſtipulas, quæ in patrum ſcriptis inveniuntur, a pontificiis erroribus & hæreſibus adcurate diſtinguunt, ac diſerte monent, patrum dicta in alienum & peregrinum ſenſum a pontificiis ſæpius detorqueri, quod enim patres de *ſatisfactione eccleſiaſtica* ſcribunt, id pontificii ad *ſatisfactionem pro peccatis coram Deo* transferunt, quod de libertate arbitrii *a coactione* illi ſtatuunt, id hi ad libertatem *a corruptione* transferunt. Illi vocabulo *meriti* generalius utuntur pro *conſecutione*, hi vero proprie pro *dignitate operibus inhaerente*, cui beatitudo debeatur. Illi liberam ſeculi ſui conſuetudinem referunt, hi vero in leges neceſſarias eam commutant. Sed hac de re in ſingulis articulis commodius diſſeritur. 5) Quod centuriatores dicunt, *Chryſoſtomum & alios veteres in praedicando libero arbitrio, meritis operum, cœlibatu, ſatisfactione, martyrio, &c.* fuiſſe immodicos, ipſimet pontificii quodam modo agnoſcere coguntur. *Primo* de libero arbitrio ſtatuit Chryſoſtomus, *hominem per illud ſe ipſum dignum facere gratia.* Toletus Jeſuita in comm. VI. Rom. *non Chryſoſtomum ſolum, ſed etiam Cyrillum, nec iſtos tantum, ſed alios etiam doctores maxime Graecos ita ſtatuiſſe agnoſcit.* Maldonatus in comm. VI. Joh. agnoſcit, *Theophylactum, Arnobium, Euthymium ita loqui, ac ſi homo, antequam per gratiam ad gratiam trahatur, poſſit gratiam mereri.* Pererius in comm. IX. Rom. n. 33. *Theodoretum, Oecumenium & Hieronymum in illa ſententia fuiſſe* ſcribit. Num vero hoc probatur pontificiis? minime vero, ſed Maldonatus d. l. addit: *Haec doctrina eorum nimis adfinis eſt Pelagianorum errori. Caveat lector, ſi Chryſoſtomum in hunc locum legat, ne in Pelagianorum haereſin incidat.* Toletus d. l. ſubjungit: *Auguſtinus multo aliter quam iſti, docet enim a Deo nobis dari non modo gratiam, ut credere poſſimus, verum etiam, ut velimus, in hoc igitur praedicti auctores non probantur.* Pererius d. l. adnectit: *Profecto illa doctrina contraria videtur iis, quae in hoc loco diſputat apoſtolus. Sententia Auguſtini eſt doctrinae Pauli convenientior.* Agnoſcunt igitur, in antiquis patribus primævam antiquitatem & vere apoſtolicam veritatem quandoque deſiderari, ideoque tutiſſimum eſſe, ad doctrinam apoſtolicam in ſcripturis propoſitam recurrere, & ex ea de ſcriptis patrum liberum judicium ferre. *Secundo* de meritis operum quandoque indulgentius loquuntur veteres, præſertim in homiliis exhortatoriis ad populum. Agnoſcunt hoc ipſimet pontificii. Vega lib. VIII. de juſtif. c. 8. p. 189. *Non me fugit, uſurpari apud patres nomen* meriti, *ubi nulla eſt ratio meriti, neque de congruo, neque de condigno.* Stapletonus in promt. cath. fer. V. poſt paſſ. Dom. *Quod ſi aliquis veterum vocabulo promerendi uſus eſt, non aliter intellexit, quam conſecutionem de facto.* Hæc ille rectiſſime, ſed ex hoc uſu vel potius abuſu vocabuli perniciosa hæreſis de operum meritis proprie ſic dictis originem poſtea cœpit. *Tertio* in cœlibatu extollendo veteres quandoque nimios fuiſſe, modeſtiores pontificii agnoſcunt. Eraſmus adv. Albert. Piggium de virg. *Hieronymus fervido quodam adfectu ita interdum rapiebatur in admirationem virginitatis, ut piis etiam*

tam eſſe. Idem agnoſcit Gratianus auctor juris canonici c. in pœnit. diſt. 5. de pœnit. *Plures religioſi etiam confeſſionem ſecretam non neceſſariam eſſe cenſuerunt, Ambroſius, Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theophylactus & alii patres Graeci.* b. Rhenanus in præfat. Tert. de pœnit. *Publica exomologeſi uſi ſunt antiqui multis ſeculis, priusquam iſta ſecreta naſceretur, de qua Tertullianus nihil habet, quae penitus id temporis ignorabatur.* Maldonatus in ſumm. quæſt. XVIII. art. 4. *Sunt etiam inter catholicos, qui putant nullum eſſe praeceptum divinum de confeſſione, ut omnes decretorum interpretes & inter ſcholaſticos Scotus.* In articulo de *juſtificatione* ſtatuimus, 1) ſolam fidem juſtificare. Idem docuiſſe patres, agnoſcunt quidam ex pontificiis. Joh. Hoffmeiſterus in harm. Auguſtanæ confeſſionis Fabriciana p. 46 *Ante exortum hunc in eccleſia tumultum nemo fuit offenſus particula illa* ſola, *quam jam tenerae quorundam aures vix ferre queunt, nemo ſiquidem unquam in jus vocavit Ambroſium, quod adfirmarit, hominem ſola fide juſtificari.* Georg. Caſſander in conſult. art. IV. ſcribit: *Exempla in patribus ſuppetere, ubi quoque juſtificatio, quae eſt poſt regenerationem, ſola fide conſtare dicatur.* Eraſmus: *Vox* ſola *tot clamoribus in Luthero lapidata hoc ſeculo, reverenter auditur & legitur in patribus.* 2) Opera proprie loquendo non eſſe meritoria. Ejusdem ſententiæ patronos eſſe pios veteres, agnoſcunt quidam ſcriptores pontificii. Vega lib. I. de juſtific. cap. 8. p. 188. & in opuſc. de merit. quæſt. VII. p. 816. *Catholicos quosdam viros doctiſſimos & pientiſſimos adhuc video eo propendere, ut eccleſia meritum de congruo repellat, ut contra auctoritatem patrum recens inventum. Revera hanc diſtinctionem congrui & condigni patres nusquam habent.* In articulo de *ſacramentis* improbamus ſeptenarium ſacramentorum numerum, eundem ignotum fuiſſe veteribus, agnoſcit Caſſander in conſult. de Auguſt. confeſſione art. XIII. *Apud auctores paulo vetuſtiores inter ſacramenta proprie dicta nunc duo ponuntur, nunc tria baptiſmus, euchariſtia, confirmatio. Non temere quemquam reperies ante Petrum Lombardum, qui certum aliquem ac definitum ſacramentorum numerum ſtatuerat, & de his ſeptem non omnes quidem ſcholaſtici aeque proprie ſacramenta vocabant.* In articulo de *euchariſtia* improbamus communionem ſub una ſpecie. Eandem longis ſeculis ab eccleſia exſulaſſe, non audent negare pontificii. Caſſander in conſult. art. XXII. *Satis conſtat, occidentalem ſeu Romanam eccleſiam mille a Chriſto annis in ſolenni & ordinaria hujus ſacramenti diſpenſatione utramque panis & vini ſpeciem omnibus eccleſiae membris exhibuiſſe, id quod ex innumeris veteribus tam Graecorum quam Latinorum teſtimoniis manifeſtum eſt, atque ut ita facerent, inductos fuiſſe exemplo Chriſti, atque hic mos etiam adhuc per Graeciam & Armeniam obtinet, quare haud temere eſt, quod optimi quique catholici & in eccleſiaſticorum ſcriptorum lectione verſati ſummo deſiderio potiundi calicis incenduntur, ut ſacramentum Domini ad conſuetudinem veterem & multis ſeculis perpetuatam univerſalis eccleſiae reducatur.* Cardin. Cuſanus epiſt. II. ad Bohemos: *Olim ſanctiſſimi viri utriusque ſpeciei ſacramentum neceſſarium eſſe vi praecepti Chriſti verbo & opere adſtruxerunt.* Agnoſcunt hoc quidam ex pontificiis. Eraſmus in epiſt. de concord. eccleſ. *Sunt qui communionem requirunt, ſic, fateor, fuit a Chriſto inſtitutum, & ita olim conſuevit obſervari.* Caſſander in conſult. art. XXIV. *Quod de privatis miſſis conqueruntur proteſtantes, non eſt absque ratione, ſi privatarum miſſarum nomine intelligimus eas, ubi ſolus ſacerdos confecta ſacramenta participat, nec ulla fit myſteriorum diſtributio, quae apertiore nomine ſolitariae miſſae vocantur, quae veteribus improbatae fuiſſe videntur, abſurdum enim eſt, ut ſolus ſacerdos dicat: Dominus vobiſcum; de his ſcribit Odo Camerenſis in canonem, antiquitus in uſu eccleſiae eas non fuiſſe.* Transſubſtantiationem veteribus dicimus fuiſſe incognitam. Agnoſcunt hoc quidam ex pontificiis. Eraſmus adnot. 1 Cor. VII. *Transſubſtantiationem ſero definivit eccleſia.* Bellarminus lib. III.

ch. cap. 23. *Scotus addit ante concilium anenſe non fuiſſe dogma transſubſtantia-* Caſſander in conſult. *Transſubſtantum nomine tum effectu nova eſt.* In loco leſia negamus monarchicum papæ domi-; eundem ignotum fuiſſe veteribus, fa- Æneas Sylvius epiſt. XXXI. *Ante Nicaeynodum unusquisque ſibi vixit, & parſpectus ad Romanam eccleſiam habebatur.* rius epiſc. Rom. lib. IV. epiſt. 26. *Nemo ceſſorum meorum hoc profano vocabulo ſalis epiſcopi uſus eſt unquam.* Cuſanus . de concord. eccl. c. 34. *Hoc inquit rius, temerarium nomen epiſcopi univerullus Romanus pontifex ſibi arripuit. onifacius III. qui fuit ſecundus a Gre-, magna contentione demum a Phoca id it, ut Romae caput omnium eccleſiarum ur, teſte Platina in Bonif. III.* Electio icis per cardinales novitas eſt, fatente Belio lib. I. de cleric. cap. 16. *Olim, faepiſcopos quoscunque praelatos fuiſſe iſcopis, poſtea tamen mutatus eſt ordo. iam enim ad cardinales devoluta eſt ſumntificis electio, cæpit cardinalium digniris fieri quam antea, nam primis octinannis cardinales vel ſoli vel primarii ponconſiliarii non erant, his poſtremis anccentis vel ſeptingentis cæperunt omitti a epiſcopalia, & res tota redigi ad ſecardinalium.* Negamus, papæ compeoteſtatem convocandi generalia concildem in primitiva eccleſia denegatum ei quidam pontificii agnoſcunt. Cuſanus concord. eccleſ. cap. 25. *Ex illo temquo imperatores chriſtiani eſſe cæperant, rum nutu pendere viſa ſunt negotia ec-, atque adeo maxima concilia ex eorum ia convocabantur, ut ex Euſebio, So-Sozomeno, Nicephoro patet. Octo prineralia concilia ab imperatoribus erant, & pontifex Romanus ad inſtar aliotriarcharum divales ſacras juſſiones pro do aut mittendo ad concilia recepit.* non poſſe errare, novum & hæreticum eſſe dicimus. Agnoſcunt hujus dogmatis novitatem quidam pontificii. Ambroſius Catharinus in comm. II. Gal. *Falſum eſt, papam non poſſe errare, etiamſi novitii ſcriptores auſi ſunt oppoſitum defendere.* Bellarminus lib. IV. de pont. c. 2. §. ſecunda opinio; *papam errare poſſe, tenuerunt doctores Pariſienſes ut Gerſon, Almainus, nec non papa Adrianus VI.* (Si errare non poteſt pontifex, Adrianus ille erravit ſtatuendo, pontifices errandi periculo obnoxios eſſe. Viciſſim, ſi Adrianus papa erravit hoc adſerendo, denuo conſequitur, pontificem errare poſſe.) Jubilæorum annorum, quos pontifices Romani promulgant, novitatem adcuſamus. Non poſſunt eam negare pontificii. Sic enim Polyd. Vergilius lib. VIII. de rerum invent. cap. 1. & Platina in vita Bonif. VIII. *Hic Bonifacius primus anno 1300. jubilaeum ordinavit, atque hoc ſolenne repeti voluit anno quoque centeſimo, Clemens VI. ſancivit eum celebrari anno quinquageſimo, Sixtus V. eum ad vigeſimum quintum quemque annum reduxit.* Papam eſſe ſupra concilium, dicimus eſſe novitatem ante paucos annos in eccleſia primum auditam. Agnoſcunt hoc quidam ex pontificiis, Æneas Sylvius ipſe poſtmodum pontifex de geſt. concil. Baſil. *Tempore antiquorum conciliorum pontifices acta conciliorum tanquam oracula obſervabant, & papa Damaſus negabat ſui muneris eſſe in cauſis a concilio definitis manum ſuam adponere.* Cardin. Cuſanus lib. II. de concord. eccleſ. cap. 17. *Papam non eſſe ſupra eccleſiam ex Auguſtino, Cypriano & Gregorio papa, etiam ex Ambroſio & confeſſione pontificum conſtat.* Bellarminus lib. II. de concil. cap. 14. *Papam eſſe infra concilium cardinalis Cameracenſis, Almainus, Gerſon, Nicolaus Campanus, Panormitanus, cardinalis Florentinus, & patres in concilio Baſileenſi cenſuerunt.* Clericos e poteſtate civilis magiſtratus exemtos dicere, novitatem eſſe ſtatuimus priſcis patribus incognitam. Agnoſcit id ipſum epiſcopus Eſpenc. comment. in epiſt. ad Tit. III. digreſſ. 10. *Apoſtolus docet, credentes omnes mundi poteſtatibus eſſe ſubjectos, ſed turbulenti quidam, mota inter regnum & ſacerdo-*

 cerdo-

cerdotium controverſia, *mirum eſt*, *quot quantaſve turbas dederint*, *tot ante hanc camerinam annorum centuriis Chryſoſtomus nihil tale unquam futurum ſuſpicans ex apoſtolo*: omnis anima poteſtatibus ſubdita ſit. *Omnis*, inquit, *ſive apoſtolus*, *ſive propheta*, *ſive evangeliſta*, *ſive epiſcopus ſubditus ſit. Sequuntur Chryſoſtomum Theodoretus*, *Oecumenius*, *Theophylactus & qui non Graeci*? *Idem Gregorius magnus ingenue agnoſcebat*, *imperatoribus*, *inquit*, *conceſſum eſſe ſacerdotibus dominari. Et Bernhardus idem colligit. Si omnis anima*, *inquit*, *tum veſtra*, *quis vos excipit ex univerſitate*? *Si quis tentat excipere*, *tentat decipere. Gratianus c. in ſynodo &c. ſi competenter diſt. 65. pontifices ipſi in ſuis decretis fatentur ſe imperatoribus obnoxios eſſe.* Cœlibatum ſacerdotum in primitiva eccleſia fuiſſe liberum, quidam ex pontificiis agnoſcunt Caſſander in conſult. art. XXIII. *Reſtat*, *ut in ordinandis ſtatuum cœlibatus relaxetur*, *& more veteris eccleſiae & huc usque orientalium eccleſiarum honeſti quoque mariti ad eccleſiae miniſterium admittantur.* Cajetanus tom. I. opuſc. tract 17. *Diu licuit in eccleſia orientali contrahere poſt ordinationem.* Gregorius de Valent. lib. de cœlib. p. [illegible] *Clitovaeus*, *qui cœlibatus legem ſtrenue reſcindere voluit*, *putat legem cœlibatus primum fuiſſe a Siricio papa*, *hoc eſt circiter annum 390. inventam.* Invocationem ſanctorum primitivæ eccleſiæ apoſtolorum temporibus proxime ignotam fuiſſe fatetur Eccius in enchirid. c. de vener. ſanct. *Non licuit*, inquit, *invocare ſanctos in primordio eccleſiae in nov. teſt. ne gentiles recens converſi ſe iterum ad idololatriam induci paterentur.* Purgatorii doctrinam eſſe novam ac priſcæ eccleſiæ incognitam, agnoſcit epiſcopus Roffenſis art. XVIII. adv. Luth. *Legat*, (inquit) *qui velit Graecorum patrum commentarios*, *& nullam*, *quantum opinor*, *aut rariſſimam purgatorii mentionem inveniet. Sed neque Latini ſimul omnes hujus rei veritatem conceperunt*, *neque tam neceſſaria fuit primitivae eccleſiae purgatorii fides*, *atque nunc eſt*, *ex qua pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio*, *his enim*, *ſi nullum fuerit purgatorium*, *nihil indigebimus. Contemplantes igitur purgatorium aliquandiu incognitum fuiſſe*, *deinde quibusdam pedetentim partim ex revelationibus*, *partim ex ſcripturis creditum fuiſſe & tam ſero cognitum &c.* Caſſander in conſult. art. de miſſa: *Usque ad hodiernum diem nunquam in eccleſia ſtatutum fuit*, *quomodo noſtrae preces defunctorum animis prodeſſe poſſint*, *ſed fuiſſe merum teſtimonium caritatis noſtrae erga defunctos & articuli immortalitatis animae & corporum reſurrectionis futurae.* Cultum imaginum priſcæ eccleſiæ fuiſſe ignotum, agnoſcunt quidam ex pontificiis, Eraſmus in catech. *Usque ad tempora Hieronymi probatae religionis viri fuerunt*, *qui nullam faciebant imaginem*, *ne ipſius quidem Chriſti.* Caſſander in conſult art. XXI. *Certum eſt*, *initio praedicati evangelii & aliquanto tempore poſt imaginum uſum non fuiſſe*, *ut ex Clemente Alexandrino & Arnobio patet.* Et poſtea: *Quae fuerit mens Romanae eccleſiae tempore Gregorii*, *ex ejus ſcriptis colligitur*, *haberi nimirum picturas*, *non ut colerentur*, *ſed ut per eas imperiti rerum geſtarum admonerentur.* Polydorus Vergilius lib. VI. de rer. invent. cap. 13. *Omnes veteres patres teſte Hieronymo ſimulacrorum cultum damnabant.* Jejunii quadrageſimalis ſtrictam obſervationem veteribus non fuiſſe in uſu, agnoſcit Azorius, quando ex Irenæo lib. V. cap. 25. ſic ſcribit lib. VII. inſtit. moral. cap. 23. *De jejunii quadragenarii numero magna fuit olim apud chriſtianos varietas*, *quam etiam Irenaeus ſignificat. Quidam*, *inquit*, *ſe unum diem jejunare exiſtimant*, *alii duos*, *non pauci plures*, *multi quadraginta*, *atque diurnis ac nocturnis horis diem ſuum metiuntur*, *quae varietas ac diſcrepantia non noſtra modo aetate cœpta eſt*, *verum etiam longe ante majores noſtros.* Ceremoniarum farraginem a ſimplicitate primitivæ eccleſiæ diſcrepare conquerimur. Agnoſcit id ipſum Caſſander in conſult. art. XXV. *Fatendum eſt*, *novellas eſſe traditiones*, *in quibus ab aequitate & mente eccleſiae*, *ab imperitis & ſuperſtitioſis eccleſiarum praefectis receſſum eſt*, *ut de nimis ſevera exactione jejuniorum &*

& ciborum delectu, item cœlibatu eorum, qui nimis temere ſeſe ad cœlibatum adſtrinxerunt, de votis monachorum & reliquis id genus. Adſentimur Auguſtanae confeſſioni, cum ait: Si epiſcopi hos abuſus praecipue, qui miſſam & alias partes divini cultus invaſerunt, correxiſſent, minus nunc eſſet diſſenſionum, neque tantum monendos & rogandos putamus, ut abuſus corrigant, verum etiam ut antiquos aliquot eccleſiae ritus & mores per progreſſionem & inclinationem temporis obſoletos & immutatos revocari ſtudeant. Corn. Agrippa de vanit. ſcient. c. 56. *Plus hodie onerantur chriſtiani, quam olim Judaei creſcentibus ceremoniarum legibus.* Poſſent plura hujusmodi ex pontificiis ſcriptoribus adferri teſtimonia, in quibus dogmatum & rituum ſuorum novitatem, noſtrorum vero cum antiqua eccleſia conformitatem agnoſcunt, ſed hæc ad ſpecialem ſingularum controverſiarum exegeſin commodius referuntur.

Num eccleſiæ evangelicæ conſenſu veteris eccleſiæ gaudeant?

§. CCVII. Membrum *tertium.* Num eccleſiæ evangelicæ conſanguinitate doctrinæ cum veteri eccleſia apoſtolorum temporibus proxima ſint conjunctæ? Nos conſtanter illud adfirmamus, ac in ſingulis controverſiis conſenſum illum doctrinæ demonſtramus. (*) Bellarminus contra demonſtrare nititur, *nos talia propugnare dogmata, quae in eccleſia antiqua pro exploratis haereſibus fuerint habita, quo fine corollam viginti haereſium texit*, eamque nobis imponere ſatagit. 1) inquit, *Simoniani docebant, ſalvari homines ſecundum gratiam Simonis, quem Deum faciebant, & non ſecundum operas juſtas.* Irenæus lib. I, cap. 20. *Eunomiani ſimiliter docebant, non poſſe homini illa nocere peccata, modo fidem habeat*, teſte Auguſtino de hæreſ. cap. 54. *At haec eadem eſt ſententia omnium ſectariorum.* Eodem modo nos calumniatur. (**) Becanus lib. de eccleſ. quæſt. III. concl. 4. n. 22. *Lutherum damnare bona opera.* Concl. 8. n. 74. *Lutherum fingere, quod fides juſtificans in eo conſiſtat, ut quis certo ſibi perſuadeat, nulla peccata, quantumvis enormia, ſibi nocere aut imputari.* Reſp. legimus hac de re, quantum ſatis eſt in tract. de bonis operibus §. 44. ubi virulentam illam calumniam felle diabolico perfuſam diluimus. Certe, quantum Chriſtus a Simone mago, redemtor mundi ab impoſtore peſſimo, gratia Dei a gratia Simonis, libertas chriſtiana a peccandi licentia, viva fides ab inani perſuaſione, imo quantum ſummum cœlum diſtat ab infima terra, tantum noſtra ſententia ab hæreſi Simoniana & Eunominiana diſcrepat. Eunomius talem fidem prædicavit, quæ cum quibuslibet peccatis ſtare poſſit, etiamſi homo in illis perſeveret, teſte Auguſtino de hæreſ. cap. 54. Num vero nos docemus talem fidem? abſolvit nos ab hoc crimine ipſe Bellarminus lib. I. de juſtif. cap. 3. lib. III. de juſt. c. 6. lib. IV. cap. 1. & 4. ubi monet, *doceri a noſtris, quod vera fides non poſſit eſſe ſine bonis operibus.* Pontificii vero docent, fidem poſſe eſſe absque bonis operibus; illi ergo Eunomio ſimiliores ſunt quam nos. Reſpondeat pro nobis ipſe Bellarminus: *Simoniani docebant*, (ſcribit hoc loco) *hominem ſalvari ſecundum gratiam Simonis magi. Proteſtantes dicunt*, (ſcribit lib. I. de juſtific. cap 12.) *oportere nos juſtificari tantum per gratiam Dei in Chriſto Jeſu, quam per fidem tantum adprehendimus. Eunomiani docebant*, (ſcribit hoc loco) *non poſſe homini ulla*

1) *Hæreſis Simonianorum.*

(*) Demonſtrarunt huncce conſenſum eccleſiae evangelicae cum veteri eccleſia chriſtiana, praeter GERHARDUM noſtrum, FLACIUS ILLYRICUS, PETR MOLINÆUS, DANIEL CHAMIERUS, JO. DALLÆUS, MARTINUS CHEMNITIUS, JAC. HEILBRUNNERUS, THEOD. THUMMIUS, DAVID BLONDELLUS, FRID. SPANHEMIUS, JO. FORBESIUS, EDMUND. ALBERTINUS, JO. CLAUDIUS EDUARD. STILLINGFLEETUS, MATTH. LARROQUANUS, JAC BASNAGIUS, ac complures alii, qui hiſtoriam dogmatum contra Romanenſes tradidere.

(**) Idem facit Coſterus in enchir. cap. 2. p 78. *Beatus* inquiens, *Auguſtinus inter hæreſes Eunomii recenſet doctrinam de ſola fide, quam tot annorum ſpatio decurſo rurſus ab inferis ſuſcitavit Lutherus.* At verba Auguſtini de haereſ. cap. 54. longe aliter deſcribunt Eunomii haereſin: *Fertur usque adeo fuiſſe bonis moribus inimicus, ut adſeveraret, quod nihil cuique obeſſet quorumlibet perpetratio ac perſeverantia peccatorum, ſi hujus, quæ ab illo docebatur, fidei particeps eſſet.* GERHARDUS.

ulla peccata nocere, modo fidem habeat. Confeſſio Auguſtana (ſcribit lib IV. de juſtific. cap. 1. §. ac primum.) *per ſolam fidem non excludit alias virtutes, ſed meritum ipſarum.* Ibidem: *Proteſtantes negant fidem poſſe cum malis operibus conſiſtere.* Lib. I. de juſt. cap. 15. *dicunt fidem ſolam juſtificare, ſed eam non eſſe ſolam.* Num vero hæc invicem conveniunt? imo vero e diametro ſibi ſunt oppoſita. Toletus in comm. Johan. XIII. *Eunomius adfirmavit, fidem ad ſalutem ſufficere, proteſtantes docent quidem ad ſalutem ſufficere, negant tamen fidem illam ſine operibus eſſe poſſe.* Agnoſcit igitur, Eunomium prædicaſſe fidem inanem & mortuam, proteſtantes vero vivam & per opera efficacem. Stapletonus lib. IX. de juſtific. cap. 7. *Omnes proteſtantes ad unum dicunt, fidem, quae juſtificat, eſſe vivam & operantem per caritatem aliaque bona opera.* Vega lib XV. de juſtific. cap. 5. *Juſtificationem & ſanctificationem tam conjunctas tamque cohaerentes eſſe adſeverant, ut non poſſit alterum ab altero divelli.*

2) *Hæreſis Florini.*

§. CCVIII. II) *Florini haereſis fuit, Deum eſſe cauſam peccatorum,* Euſebius lib. V. hiſt. c. 20. *Eadem ſine ullo pudore docet Calvinus* lib. I. inſtit. c. 18. §. 2. lib. III. cap. 23. §. 24. c. 24. §. 14. *Idem docuit Lutherus* in lib. de ſerv. arbitr. & *Philippus Melanchthon* in comm VIII. Rom. (*) Reſp. quæ ſit noſtrarum eccleſiarum de cauſa peccati ſententia, diſertis verbis exprimitur in Auguſtana confeſſione art. XIX. *De cauſa peccati docent, quod, tametſi Deus creat & conſervat naturam, tamen cauſa peccati eſt voluntas malorum videlicet diaboli & impiorum, quae non adjuvante Deo avertit ſe a Deo.* Ad publicum illud eccleſiarum noſtrarum ſymbolum exigenda ſunt, quæcunque vel a Luthero vel Melanchthone fervore contentionis cum adverſariis ſub primis annis ſunt prolata. Librum de ſervo arbitrio quomodo intelligi velit, expoſuit ipſe Lutherus in comm. XXVI. Geneſ. & in cap. XI. Matth. Abſolvit nos ab hac hæreſi Suarez Jeſuit. lib. de variis opuſc. theol. lib. II. c. 2. num. 5. *De actibus malis quoad formale peccati non eſt controverſia inter catholicos, ſit ergo fide certum, Deum nullo modo inclinare ad formale peccati, nec haeretici* (ſic adpellat proteſtantes) *hoc negant, bene enim norunt, nec Deum poſſe intendere formale peccati, nec inclinare voluntatem hominis, ut illud intendat,* Lib. I. cap. 2. §. non ergo; *Propriam cauſam peccati fatentur adverſarii eſſe voluntatem humanam.* Videat autem Bellarminus, ne ipſemet reus fiat illius hæreſeos, quam mendaciter nobis tribuit. Diſputat enim, *hominem per peccatum amiſſa juſtitia originali conſtare ex carne & ſpiritu, unde contrariae propenſiones & praeceps ad vitia inclinatio exſtiterint, natae ex ipſius naturae a Deo creatae conditione. Non magis differt,* inquit lib. I. de grat. prim. hom. c. 5. *ſtatus hominum poſt lapſum Adae a ſtatu ejusdem in puris naturalibus, quam differat ſpoliatus a nudo, neque deterior eſt humana natura, ſi culpam originalem detrahas, neque magis ignorantia & infirmitate laborat, quam eſſet & laboraret in puris naturalibus condita. Proinde corruptio naturae non ex alicujus doni naturalis carentia, neque ex alicujus malae qualitatis acceſſu, ſed ex ſolo doni ſupernaturalis ob Adae peccatum amiſſione profluxit.* At hac ratione rebellio carnis adverſus ſpiritum in homine refertur ad ipſam naturam a Deo conditam, ac proinde naturæ auctor, hoc eſt, Deus conſtituitur cauſa illius rebellionis, quam vere peccatum eſſe docet apoſtolus Rom. VII. 7. & ſeqq. Gal. V. 17. &c. Idem libr. II. de grat. & libr. arbitr. cap. 8. diſputat, *Deum abſoluta voluntate velle ſalvare multos tum parvulos tum adultos, & abſoluta voluntate alios non velle ſalvare tum parvulos, tum adultos.* Atqui abſoluta illa voluntas non ſalvandi includit hoc ipſum, quod Deus auctor ſit peccatorum, propter quæ damnantur, ut patet ex diſputatione de abſoluto reprobationis decreto contra Calvinianos.

§. CCIX.

(*) Campianus rat. VIII. Proteſtantium hoc eſſe dicit axioma, *quod Deus ſit cauſa peccati.* GERHARDUS.

Hæreſis Origenis. §. CCIX. III) *Origenis hæreſis fuit, perdidiſſe Adamum imaginem Dei, ad quam creatus fuerat, teſte Epiphanio haereſ.* LXIV. *Idem docet Calvinus lib. II. inſtitut.* c. 1. §. 5. *Item Origenis error fuit, infernum nihil eſſe niſi conſcientiae horrorem, teſte Hieronymo in epiſt. ad Avitum. Idem docet Calvinus libr III. inſtit. cap. ult. §. ult.* Reſp. De amiſſione divinæ imaginis egimus in tract. de imagine Dei in primo homine §. 16. & ſeqq. Item §. 129. & ſeqq. Si juxta ſcripturæ explicationem imago Dei accipitur pro juſtitia & ſanctitate illa vera, ad quam homo conditus, ac pro concreata illa omnium virium integritate & rectitudine, quæ fuit in homine ante lapſum, non Origenes ſolum, ſed etiam alii patres recte adſerunt, imaginem divinam eſſe per lapſum amiſſam, quorum teſtimonia recenſuimus loco proxime citato. Alii vero plerique ex veteribus imaginem & ſimilitudinem ſic diſtinguunt, ut *imaginem* referant ad *eſſentiales* animæ potentias, mentem, voluntatem, memoriam, &c. *ſimilitudinem* ad *qualitates* animæ, juſtitiam ſcilicet ac ſanctitatem, ideo hoc ſenſu & reſpectu ac juxta hanc hypotheſin recte adſeritur, imaginem Dei in homine adhuc eſſe reliquam, ac recte hæreſeos dica ſcribitur illis, qui hoc ſenſu adſerunt, imaginem Dei per lapſum eſſe amiſſam. Sed novit Bellarminus, norunt alii pontificii nos de imagine Dei loqui juxta ipſius ſcripturæ explicationem, quod ſcilicet fuerit juſtitia & ſanctitas concreata, omnium virium integritas & rectitudo conformis legi divinæ, quæ cum ſit amiſſa, non poteſt nobis hæreſeos crimen impingi, ſi hoc ſenſu & reſpectu imaginem Dei per lapſum amiſſam eſſe dicimus. Agnoſcunt hoc quidam ex ipſis adverſariis Alphonſus de Caſtro libr. II. adv. hæreſ. tit. Adam: *Origenes per imaginem intelligebat vel naturam vel ſubſtantiam rationalem, vel ſignificabat ſimilitudinem ſeu animi qualitatem. Quod ſi Origenes ſecundum hunc modum uſurpaverit, quis non videt, ibi nullam eſſe haereſeos ſuſpicionem* Maldonatus in comment. Luc. XV. *Solent plerique per ſubſtantiam, quam prodigus dicitur perdidiſſe, liberum arbitrium ceteraſque naturales facultates interpretari. Sic Auguſtinus, Beda, Euthymius, Bernhardus, quae tamen ſano ab iis ſenſu dicta ſunt. Alii per eam ſubſtantiam perditam imaginem & ſimilitudinem ſignificari putant.* Vaſquez in I. 2. Thomæ, tom. I. diſput. 137. num. 14. reſpondet, *imaginem Dei aliam eſſe naturaliter impreſſam in intellectu, nempe memoriam & voluntatem, & hujus nihil minui intrinſece, ſed tantum extrinſece, & ideo nunquam deleri, quantumvis extrinſece minuatur: aliam vero eſſe imaginem Dei homini per gratiam & caritatem impreſſam, his enim qualitatibus Deo ſimiles efficimur, & haec omnino amittitur per peccatum; & de hac intelligendi ſunt Origenes & Auguſtinus.* Pererius libr. IV. in Gen. p. 474. itidem improbat diſcrimen illud inter *imaginem* & *ſimilitudinem*, quod Bellarminus amplectitur. Hi ergo omnes Alphonſus de Caſtro, Maldonatus, Vaſquez, Pererius, agnoſcunt imaginem Dei ſenſu ſano & orthodoxe amiſſam dici poſſe, liberant ergo nos a mendaci hæreſeos accuſatione. Fatemur autem, hæreticum eſſe, ſi quis ſtatuat vel ipſam animæ eſſentiam, intellectum ſcilicet voluntatem & reliquas vires, eſſe amiſſas, vel nullas omnino divinæ imaginis ſupereſſe reliquias, maxime vero ſi Origenis errorem de anima præexiſtente & in peccato conſtituta ante ſuam in corpus detruſionem amplectatur, & hoc ſenſu imaginem Dei deperditam eſſe ſtatuat. 2) Infernum nihil aliud eſſe quam conſcientiæ horrorem, nemo noſtrum dicit. Partem pœnæ infernalis, ac eam quidem longe graviſſimam conſtitutam fore dicimus in alienatione a vita Dei, in ſenſu iræ divinæ perpetuo, in horroribus conſcientiæ æternis, in militia omnium creaturarum adverſus damnatos; interim non negamus, etiam corporeis pœnis in certo quodam πꝟ ſubjectos fore reprobos, quia non ſolum in anima, ſed etiam in corpore peccarunt. Hieronymus dicit, *ignem inexſtinguibilem multos interpretatos eſſe de tormentis conſcientiae aeternis*, quos non reprehendit, modo ſtatuant æterna fore damnatorum ſupplicia, quod Origenes

7) Error Sabellii.

§. CCXIII. VII) *Sabellius docuit, unam tantum eſſe perſonam in Deo, non tres, teſte Epiphanio haereſ. LVII. Idem docuit noſtro tempore Servetus lib. I. de Trin. & nunc ea ſententia in multis locis regnat.* Reſp. quid vero Auguſtanæ confeſſioni cum blaſphemiis Serveti commune eſt? Fatetur ipſe Bellarminus præfat. controv. de Chriſto, *Servetum Genevae exuſtum eſſe Calvini ſuaſu & hortatu*, eccur igitur in hæreſeos illius ſocietatem nos vocat? Servetus Hiſpanus fuit in academiis Numidicis inſtitutus, ex illis igitur, non ex nobis ortus fuit. (*) Quæ ſit confeſſio eccleſiarum noſtrarum de myſterio Trinitatis, luculente exponitur art. I. Auguſtanæ confeſſionis, in quo diſerte damnantur *Samoſateniani veteres & recentiores*, qui unam duntaxat in divinitate perſonam eſſe contendunt, neque quidquam in hoc articulo a pontificiis cenſoribus fuit deſideratum. Videat autem Bellarminus, quomodo Genebrardum ſuum a ſuſpicione tritheiſmi liberare velit, is enim ita oppugnavit Sabellianiſmum, ut fere inciderit in tritheiſmum. Vega in oppugnatione Samoſaten. p. 10. Poſſevinus libr. VIII. biblioth. ac Piſtorius in epit. colloq. Emmertin. contendunt, *perſonarum in divina eſſentia Trinitatem non niſi ex traditione demonſtrari poſſe*, qua ratione lubrico admodum & incerto hoc myſterium niteretur fundamento. Vulgares ſunt in papatu picturæ, in quibus Trinitas depingitur in forma hominis tricipitis; quas picturas tritheitarum hæreſi favere, & ſimplicioribus anſam de tribus diis cogitandi præbere, non poteſt forte negari.

7) Manichaeorum hæreſis.

§. CCXIV. VIII) *Manichaeorum eſt, hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium, ut eſt apud Hieronymum in praefat. dial. contra Pelagian. & Auguſtinum de haereſ. c. 46. Peccatorum originem non tribuunt Manichaei libero arbitrio. Idem aperte ſectarii omnes, Lutherus artic. XXXVI. dicit, eſſe rem de ſolo titulo, in adſert. autem ejusdem articuli dicit, eſſe titulum ſine re, & omnia fieri ex abſoluta neceſſitate. Manichaei praeterea adcuſabant paſſim patres teſtamenti veteris, teſte Auguſtino lib. XXII. contra Fauſt. Idem paſſim facit Calvinus.* Reſp. 1) art. XVIII. Auguſt. confeſſionis noſtram diſerte exponit ſententiam. *De libero arbitrio docent* (eccleſiæ noſtræ), *quod humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam civilem juſtitiam & deligendas res rationi ſubjectas, ſed non habet vim ſine Spiritu ſancto efficiendae juſtitiae Dei ſeu juſtitiae ſpiritualis, quia animalis homo non percipit ea, quae ſunt Spiritus Dei, ſed haec fit in cordibus, cum per verbum Spiritus ſanctus concipitur*, hæc totidem verbis dicit *Auguſtinus lib. III. hypognoſticon &c.* Hunc articulum cæſar & principes adprobarunt. Joh. Hoffmeiſter agnoſcit, eum ex monumentis ſanctorum patrum imo & ex ſacris litteris deſumtum. Georg. Caſſander eum commendat *tanquam conſentientem doctrinae eccleſiaſticae, & adprobat diſtinctionem* inter objecta liberi arbitrii. 2) Quando Lutherus liberum arbitrium vocat *titulum ſine re*, loquitur de viribus liberi arbitrii ad bonum, qua in parte ſequitur Auguſtinum, qui lib. II. contr. Julian. c. 2. vocat *ſervum arbitrium*, ac lib. III. contra duas epiſt. Pelag. c. 8. *liberum arbitrium captivatum non niſi ad peccandum valere* ſcribit; imo Lutherus hac in parte ſequitur ipſum Chriſtum, cujus axioma eſt, Joh. VIII. 34. *Qui peccatum facit, peccati ſervus eſt*, & Chriſti apoſtolum, qui *ſe ſub peccatum venundatum eſſe* conqueritur, Rom. VII. 14. 3) Agnoſcimus igitur, voluntatem hominis poſt lapſum ad peccandum eſſe liberrimam, imo toto impetu ad peccatum ferri; agnoſcimus, in actionibus externis quandam ſupereſſe libertatem, ſed in ſpiritualibus nullas liberi arbitrii vires eſſe reliquas adſerimus. 4) Manichæi contra plane negabant liberum arbitrium etiam ad malum, & cum ſubſtantialem in homine malitiam ſtatuerent, alterum illi con-

(*) Jeſuita Armandus in epiſtola ad Chamier. ſectam Servetianam, ut ipſe loquitur, a proteſtantium manifeſte ſegregat ac diſtinguit. Gerhardus.

orem adfingebant, ne bono Deo mali-
ut mali originem cogerentur adſignare,
ant etiam tres hominum ordines, *pri-*
οἰκῆς, qui non ſint capaces renovationis,
os bonos, qui non ſint capaces peccati,
medios, qui poſſint purgari ſeparatione
ης tanquam ſubſtantiae adverſae. Ec-
orum in noſtris eccleſiis defenditur? 5)
: Bellarminus, ne ipſe in Manichæorum
inſcius tranſeat. *Nos dicimus* (inquit lib.
t. prim. hom. c. 7.) *rebellionem carnis*
us ſpiritum futuram fuiſſe in homine ex
e conditione, ſi homo in puris naturali-
ſtitiſſet. At hac ratione vitioſitas ipſi
: auctori cum Manichæo adſcribitur. 6)
quibusdam patriarcharum factis temere
am pronunciat Calvinus, ſuo periculo fa-
Nos licet ſtatuamus, patriarchas non ca-
ſuis nævis, quin & quosdam illorum in
ima peccata eſſe prolapſos, tamen de
ibus quibusdam ipſorum factis ex fami-
piritus ſancti impulſu factis temerarie ju-
prohibemus. De polygamia patriar-
n Bellarminus ipſe quatuor diverſas ſen-
recenſet. *Quidam ſtatuunt, patriar-*
buiſſe unam veram uxorem, reliquas ve-
cubinas, ex quibus nati filii fuerint ſpu-
Quidam ſtatuunt, polygamiam illam ex
tudine quadam per legem nullam re-
ſam in uſu fuiſſe, inter quos eſt Auguſti-
lii exiſtimant, polygamiam fuiſſe patribus
ceſſam, & divinam inſpirationem interceſ-
Bellarminus exiſtimat, *in genere omnibus*
us & generali diſpenſatione fuiſſe licitam,
pinio a jure canonico & Innocentii III.
tia c. gaudemus, de divortiis & gloſſa ac
ſticis diſcedit: Abrahamum fuiſſe *ido-*
m, cum adhuc trans fluvium in Ur
æorum habitaret, dicit ipſe Spiritus ſan-
oſuæ XXIV. 2. Idem ſtatuunt Gene-
s & Maſius, ſcriptores pontificii, refe-
Pererio comment. in Geneſ. lib. VI.
155. (*) *Judae Maccabaei* factum ex
apocrypho non poteſt probari, nec ul-
lum exſtat in lege divina præceptum de ſacri-
ficio pro defunctis. Longe vero alio ſenſu ac
fine patriarcharum vitia notabant & inſectaban-
tur Manichæi, quem ediſſerit nobis Sixtus Se-
nenſis lib. VII. bibliothec. cap. 8. *Manichaei*
ſcripturas veteris teſtamenti averſati erant,
idcirco in patriarcharum mores contumelioſius
invehebantur. Quamquam vero patriarcha-
rum in vet. teſt. gravia crimina concedantur,
non propterea ſcripturae minuitur auctoritas,
imo nobis magis commendatur, ut fidem conſe-
quamur, quia ſcriptura excipit nullius adulan-
dam perſonam, quaedam in vituperabilibus lau-
danda, quaedam in laudabilibus vituperanda
non tacens. Ibidem: *Quaedam crimina pa-*
triarcharum ſcriptis produntur, ut quatuor haec,
videlicet fidem, eruditionem, timorem, ſpem
conſequamur. Fidem hiſtoriae, quae nemini
adulatur; eruditionem, ut ea vitia effugiamus,
quae ſcriptura vituperat; timorem, ut caſus
majorum ſit timor minorum; ſpem, ut in ta-
libus lapſibus non deſperemus ſalutem. Hæc
ex Auguſtino Senenſis. Sic ergo ex eodem
flore Manichæi venenum, orthodoxi mel
ſugunt, quod cum Bellarmino non fuerit igno-
tum, quis calumniandi intemperiem in ipſo
non deteſtetur?

§. CCXV. IX) *Donatiſtae eccleſiam ex ſolis juſtis conſtare volebant, atque inde deducebant, eccleſiam viſibilem periiſſe de orbe terrarum, & in ſola Africa remanſiſſe, Auguſtinus libr. de unit. eccleſiae cap. 12. Iidem catholicos crudeliſſime trucidabant, oderant praecipue monachos & epiſcopos, quos vocabant Phariſaeos, inprimis epiſcopum Romanum, cujus ſedem cathedram peſtilentiae vocabant, altaria frangebant, eccleſias ſpoliabant, ſacros calices vendebant &c. Eandem eſſe doctrinam & vitam Calviniſtarum certum eſt, nam eccleſiam ex ſolis bonis conſtare docet Calvinus lib. IV. inſtit. c. 1. §. 7. quod etiam docet art. VII. Auguſt. confeſſ. eccleſiam viſibilem a mul-* 9) *Donatiſtarum hæreſis.*

 tis

(*) Idem de Abrahamo ſtatuit Lindanus lib. I. panop. c. 11. ex Suida & Auguſtino lib. X. de civ. Dei cap. 1. GERHARDUS.

tis ſeculis periiſſe docent omnes. Porro nihil eorum, quae blaſpheme vel crudeliter vel ſacrilege dixerunt vel egerunt Donatiſtae, omiſiſſe Calviniſtas, docent hiſtoria Surii, liber de furoribus Gallicis & alii auctores. Eandem cramben reponit Becanus lib. de eccleſia p. 57. *Donatiſtae docuerunt* (inquit) *eccleſiam catholicam, quae antea toto orbe fuerat diſperſa, poſtea toto orbe periiſſe &c. Idem fere docent Lutherani.* Reſp. 1) Loquatur pro nobis artic. VIII. Aug. confeſſ. *Quamquam eccleſia proprie ſit congregatio ſanctorum & vere credentium, tamen cum in hac vita multi hypocritae & mali admixti ſint, licet uti ſacramentis, quae per malos adminiſtrantur.* Ad hunc articulum reſpondit cæſar & principes, quod *ille acceptetur cum ſancta Romana eccleſia.* Et laudat principes proteſtantes, quod *damnent Donatiſtas & veteres Origeniſtas.* Bellarminus Donatiſtarum hæreſin nobis tribuit. Carolus V. imperator laudatiſſimus ab ea nos abſolvit. Hoffmeiſterus egregiam adfert diſtinctionem ex Auguſtino: *Eſſe in eccleſia dicitur bifariam, uno modo eſſe in ea tanquam membrum in compage juſtitiae, particeps ſcilicet ſpiritualis vitae, hoc eſt, cohaerens ceteris membris in Spiritu caritatis. Alio modo, inquit, eſſe in eccleſia eſt adhaerere membris eccleſiae, ſicut palea tritico.* De tota hac re plura diximus ſuperius. 2) Cum Donatiſtis ergo noſtræ ſententiæ nihil eſt commercii. Donatiſtæ eccleſiam viſibilem ex ſolis electis conſtare volunt, nos inviſibilem eccleſiam definimus eſſe *congregationem ſanctorum.* Donatiſtæ viſibilem eccleſiam in certum orbis angulum coercebant, nos eam per totum mundum diſperſam eſſe dicimus. 3) Caveat ſibi Bellarminus, ne in luto illo erroris deprehendatur, in quod alios præcipitare ſatagit. *Donatiſtae eccleſiam viſibilem periiſſe de orbe terrarum, & in ſola Africa remanſiſſe* docebant, ut ex Auguſtino Bellarminus hoc loco ſcribit. Atqui id ipſum fit a pontificiis, qui Romanæ ſedi eccleſiam catholicam adligant. *Omnes ſedes apoſtolicae* (inquit Bellarminus libr. III. de eccleſ. c. 8. §. ſi ergo) *Alexandrina, Antiochena, Hieroſolymitana defecerunt, ſola Romana ſedes Petri immobilis permanſit.* Donatiſtæ ex verbis Cantici myſtice explicatis, *indica ubi cubes in meridie;* opinionem ſuam deducebant, quos hoc nomine ridet Auguſtinus epiſt. XLVIII. ad Vincent. Pontificii ex verbis Chriſti, *Petre, paſce oves meas,* itidem allegorice explicatis opinionem ſuam probare conantur. 4) Donatiſtæ immerito tum temporis propter illud caput doctrinæ reprehendebant epiſcopum Romanum, nos vero plurimorum errorum eum meritiſſime adcuſamus. 5) Si in mutatione ceremoniarum, præſertim vero in motibus bellicis tumultuarie vel inordinate a Calvinianis quidquam factum, ejus rei culpam præſtare neutiquam tenemur. De ritibus eccleſiaſticis Auguſt. Confeſſio art. XV. noſtram ſententiam planiſſime exponit: *Docent,* (eccleſiæ noſtræ) *quod ritus illi ſervandi ſint, qui ſine peccato ſervari poſſunt, & proſunt ad tranquillitatem & bonum ordinem in eccleſia, ſicut certae feriae.*

§. CCXVI. X) *Ariani docebant, Filium Dei eſſe Patre minorem, ut eſt apud Epiphanium haereſ. LXIX. Deinde iidem non recipiebant ullo modo traditiones non ſcriptas, ut docet Maximinus, Arianorum epiſcopus, apud Auguſtinum lib. I. c. 2. cont. Maxim. quam haereſin poſtea imitati ſunt Neſtorius, Dioſcorus, Eutyches, ut habetur in VII. Synodo act. 1. Denique iidem Ariani plura & majora ſacrilegia patrarunt in ſacramenta, altaria, ſacerdotes, monachos, ſanctimoniales &c. quam Donatiſtae, ut patet ex Athanaſio in apolog. pro fuga, Ruffino lib. XI. hiſt. c. 3. Theodoreto lib. IV. hiſt. c. 19. Primum errorem Arianorum docent tritheitae. Quamvis autem Lutherus, Philippus Melanchthon, Calvinus & ſimiles Arium habeant pro haeretico, tamen negare non poſſunt, quin in ſuis ſcriptis hujus erroris ſemina jecerint, unde poſtea orti novi iſti Ariani, ut demonſtravimus in praefat. librorum de Chriſto. Deinde alterum errorem docent omnes hujus temporis haeretici. Porro illa crudelia & ſacrilega facinora Arianorum*

10) Arianorum hæreſis.

s, *ſi tantum nomina mutentur, ſunt illa* |*uae Calviniſtae paſſim factitant.* Reſp. 1) |aniſmi crimine liberat nos articulus I. Au- confeſſionis: *Ecleſiae magno conſenſu nos docent, decretum ſynodi Nicaenae itate eſſentiae divinae, de tribus perſo- rum & ſine ulla dubitatione credendum le. Damnant Arianos, Eunomianos &c.* mina erroris Ariani in libris noſtrorum e eſt Jeſuiticum pronunciatum Quæ minus in præfat. libror. de Chriſto ad- ſuo loco clariſſime ſunt expoſita. De io tamen recte dicitur, quod vet. teſt. myſterium Trinitatis & divinitatem Filii ntia perverſis ſuis interpretationibus cor- it. 3) Probe diſpiciat Bellarminus, ne nta Ariano errori ſubminiſtret. Ea quæ npore Chriſto data ſunt, negat ſecun- humanam naturam ei data eſſe, conſe- igitur erit ſecundum divinam naturam a eſſe, ſed *talia ſentientem in ſui ſocie- Arius rapuit*, ſcribit Leo epiſt. XXII. tat Bellarminus libr. III. de Chriſto c. 15. *antiquos ſedere a dextris minus honorifi- uiſſe, quam a ſiniſtris*, qua ratione ex ie ad dextram Patris nunquam poterit itas potentiæ, majeſtatis & gloriæ inter n & Filium demonſtrari. 4) Traditio- tra ſcripturam in articulis fidei nolle ac- e, nequaquam eſt hæreticum, alias hæ- s fuiſſet apoſtolus, qui *ſacras litteras nos us ſapientes ad ſalutem reddere poſſe* ad- ac *ſcripturam divinitus inſpiratam uti- ſe* docet *ad docendum, arguendum, cor- lum & erudiendum in juſtitia, ut perfe- it homo Dei ad omne opus bonum in- us.* 2 Tim. III. 15. 16. 17. Hæretici eſſent ſancti patres, qui in articulis fidei receperunt, niſi quod ex ſcripturis ſacris iſtrari poſſet Oſtendemus autem infe- proprium eſſe hæreticorum, quod *cum pturis arguuntur, ad accuſationem ſcri- um convertantur, quaſi non recte ſe ha- , nec poſſit ex his inveniri veritas ab his, ſciant traditionem*, teſte Irenæo lib. III. . hæreſ. c. 2. p. 169. Proinde Ariani non fuerunt propterea hæreſeos accuſati, quod in articulis fidei traditiones repudiarent, ſed quod demonſtratam ex ſcripturis veritatem de divinitate Filii acceptare nollent, ad traditiones extra ſcripturam illud dogma referentes. Nolebant acceptare nomen ὁμοούσιος, quia non exſtet in ſcripturis, cum tamen vis & ſenſus illius in ſcripturis habeatur. Recte Bellarminus lib. II. de concil. cap. 12. §. ſic etiam; *Cum Nicaenum concilium definivit, Chriſtum eſſe ὁμοούσιον Patri, deduxit concluſionem ex ſcripturis, in quibus diſerte continetur, unum eſſe Deum, & Patrem eſſe Deum, & Filium eſſe Deum, ex quibus ſequitur neceſſario, Patrem & Filium ejusdem eſſe ſubſtantiae & divinitatis.* Idem libr. IV. de verb. Dei c. 11. §. profert; *Haereſis Ariana ex ipſis ſcripturis expreſſe refutatur.* Ergo non ex traditionibus, ſed ex ſcripturis Arius hæreſeos fuit convictus. 5) Ariani tantum abeſt, ut traditionum fuerint hoſtes, ut ad eas potius provocarint. Athanaſius orat. II. contra Arianum p. 124. meminit ſcripti ab Ario compoſiti, cujus titulus fuit *Thalia*, quod ſcriptum in concilio Nicæno nominatim damnatum fuiſſe, refert Socrates lib. I. hiſtor. eccleſ. cap. 6. cujus tale fuit exordium: *Ex electis Dei ſecundum fidem peritis Dei rectigradis, qui ſanctum & Dei Spiritum acceperunt, ita didici ego.* 6) Falſum eſt, nos omnes traditiones rejicere, teſtem producimus ipſum Bellarminum libr. IV. de verbo Dei cap. 3. *Proteſtantes concedunt, apoſtolos quaedam inſtituiſſe, quae ad ordinem eccleſiae ſpectant, dies quosdam feſtos obſervant &c.* quomodo hæc conveniunt, proteſtantes omnes traditiones negant, & tamen quasdam concedunt? Item Lindanum in panopl. libr. I. c. 2. Brentius in apolog. *ne quid*, ait, *ambiguitatis in nomine traditionis relinquatur, non loquimur nunc de ea traditione, qua nobis ſacra ſcriptura & quae in ea continentur, a majoribus nobis tradita ſunt, nam hanc traditionem adfirmamus eſſe certam, firmam & indubitatam, ſed de traditionibus aliis loquimur, quae non ſunt ab apoſtolis ſcriptis mandatae.* Diſtinguimus ergo inter traditiones ſcriptas & non ſcri-

ſcriptas; inter neceſſarias & utiles ac non neceſſarias & inutiles, inter ritus & dogmata &c. qua de re ſuo loco. 7) An pontificii an vero noſtri crudelitatem ob diverſam religionis profeſſionem in alios exercuerint, loquitur inquiſitio Hiſpanica, & acta martyrum. Agnoſcit ipſe Bellarminus libr. III. de laicis cap. 21. negari a nobis, quod *haeretici ultimo ſupplicio ſint adficiendi.*

11) *Aërianorum hæreſis.*

§. CCXVII. XI) *Aëriani, teſte Epiphanio haereſ. LXXV. & Auguſtino de haereſ. cap. 33. tres errores docuerunt: 1) non eſſe orandum vel offerendum pro mortuis; 2) ſtatuta ſolenniter jejunia non eſſe celebranda, ſed cum quisque voluerit jejunandum, ne videatur ſe eſſe ſub lege; 3) presbyterum ab epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Has tres ſententias centuriatores cent. IV. cap. 5. col. 401. fatentur ſibi cum Aërio eſſe communes.* Reſp. 1) Epiphanius & Auguſtinus, qui Aërium in numerum hæreticorum collocant, teſtantur, *ipſum fuiſſe plane Arianum.* Alphonſus de Caſtro libr. adverſ. hæreſ. tit. *cibus;* teſtatur, *Aërium adhæſiſſe Tatianorum haereſi, ſiquidem docuerit, non licere veſci carnibus,* ibidem tit. *nuptiae;* addit, *in eo ipſum errore fuiſſe, ut neminem ad communionem admitteret niſi continentes.* Quid ergo mirum, quod propter hos errores in numerum hæreticorum ab Epiphanio & Auguſtino fuerit relatus? 2) Si Aërius nihil aliud docuiſſet, quam pro defunctis fruſtra orari & offerri, jejunia chriſtianorum non eſſe certis diebus Chriſti vel apoſtolorum mandato adſtricta, ac jure divino inter epiſcopum & presbyterum nullum eſſe diſcrimen, non potuiſſet in catalogum hæreticorum referri, ſiquidem tria illa capita ex ſcripturis ſacris demonſtrari poſſunt. Pro defunctis fruſtra orari docet ſcriptura, quando impœnitentes ſtatim a morte in infernum præcipitari adſerit, e quo nulla ſperanda redemtio; pœnitentes autem & vere in Chriſtum credentes in cœlum ſubvehi. Joh. III. 18. V. 24. Luc. XXIII. 43. Apoc. XIV. 13. &c. (*) Oblatio pro defunctis pugnat cum inſtitutione cœnæ dominicæ, quia non oblationem, ſed myſticam manducationem & bibitionem Chriſtus inſtituit, eamque pro viventibus, qui mortem ipſius commemorare poſſunt, inſtituit, non autem pro defunctis. Auguſtinus ipſe de purgatorio hæſitanter loquitur, quomodo igitur de oblationibus pro defunctis certi quidpiam ſtatuere poteſt? Oblationes olim uſitatæ nihil aliud erant quam commemorationes & gratiarum actiones pro beneficiis, quæ per illos eccleſiæ erant præſtita. Leges jejuniorum a Montano hæretico profectas, docet Euſebius libr. V. cap. 16. contra vero apoſtolos id cujusque ſententiæ liberum reliquiſſe, docet Socrates lib. V. c. 21. Auguſtinus ipſe epiſt. LXXXVI. ad Caſulanum hac de re ſic ſcribit: *Ego in evangelicis & apoſtolicis litteris video praeceptum eſſe jejunium, quibus autem diebus non oporteat jejunare, & quibus oporteat, praecepto Domini vel apoſtolorum non invenio definitum.* Jejunium papiſticum, quod in diſcrimine ciborum duntaxat conſiſtit, & ſub opinione neceſſitatis, cultus & meriti obtruditur, ac hoc fine ſuſcipitur, ut ſit ſatisfactio pro peccatis, *doctrinam daemoniorum* cum apoſtolo adpellamus, 1 Tim. IV. 1. interim non negamus, chriſtianis omni tempore jejunandum eſſe, tum ſpiritualiter per abſtinentiam a vitiis, tum corporaliter per ſobrietatem & temperantiam; nec inficias imus, jejunium ſuas habere utilitates in perſonis ideoque etiam a magiſtratu chriſtiano indici poſſe jejunium in publicis neceſſitatibus. Diſcrimen epiſcopi & presbyteri ex ſacris litteris probari nequit, ut ſuo loco plenius demonſtrabitur. Michael Medina ſcriptor pontificius lib. I. de ſacr. orig. & contin. cap. 5. adfirmat, *non ſolum Hieronymum idem cum Aërianis ſenſiſſe, ſed etiam Ambroſium, Auguſtinum,*

(*) *Statutum eſt homini ſemel mori, & poſt mortem judicium.* Hebr. IX. 27. Si nihil homini poſt mortem reſtat, niſi judicium, ergo unusquisque hominum ut moritur, ſic reſurget in die noviſſimo. Thomas comm. in 1 Tim. VI. lect. IV. *Qualis invenieris in illa,* (nempe hora mortis) *talis invenieris tunc* (in die ultimi judicii.) GERHARDUS.

linum, *Sedulium*, *Primaſium*, *Chryſoſtomum*, *Theodoretum*, *Oecumenium* & *Theophylactum eſſe in illa ſententia.* Atqui patres illi antiqui poſt Aërium ſcripſerunt, quod ſi ergo cognoviſſent, hanc ſententiam in Aërio hæreſeos damnatam, nequaquam ſuis verbis illi fuiſſent ſuffragati. 3) Quod ergo adtinet dicta tria capita, ea cum ex ſcriptura & patribus demonſtrari poſſint, ideo propter illa Aërius nec potuit nec debuit hæreſeos condemnari, ſicut etiam in nullo concilio propter illa damnatus eſt. Ac Theodoretus in libr. de fabulis Judæorum non ponit illum inter hæreticos, uti nec hiſtoria eccleſiæ, ſed potius Euſtachium, qui eum in hiſce capitibus oppugnabat. 4) Agnoſcunt quidam ex ipſis pontificiis jejuniorum ſtatorum exercitia nequaquam ſimpliciter & abſolute a nobis improbari, ſed corruptelas adhærentes. Caſſander in conſult. art. XVI. *Proteſtantes in ſua confeſſione Saxonica aperte ſcribunt, ſe pacis publicae cauſa ſtata jejunia & hujusmodi traditiones libenter obſervare velle.* Lutherus in comm. VI. Matth. optat, *pii & chriſtiani jejunii exercitia in uſum revocari.* Proinde ſi Aërius diſciplinam eccleſiaſticam temere convulſit, ac intemperantiæ fores aperuit, neutiquam hac in parte nobis probatur.

12) *Joviniani hæreſis.*

§. CCXVIII. XII) *Jovinianus quinque errores cum ſectariis communes habet: 1) Hominem non poſſe peccare poſt baptiſmum, ſi vere baptizatus fuerit, id eſt, ſi revera fidem & gratiam Dei acceperit. Idem docet Calvinus lib. II. inſtit. cap. 2. §. 11. & 12.* Reſp. Loquatur pro nobis Auguſtana confeſſio art. XII. *Damnant Anabaptiſtas, qui negant ſemel juſtificatos poſſe amittere Spiritum ſanctum.* (*) 2) *Ciborum delectum & jejunia non eſſe meritoria.* Idem *habetur in confeſſione Auguſt. art. XXIV.* Reſp. delectum ciborum eſſe coram Deo meritorium, nunquam ex ſcripturis probari poterit, contrarium potius diſertis verbis docent apoſtoli. Rom. XIV. 6. *Qui manducat, Domino manducat, & qui non manducat, Domino non manducat.* v. 17. *Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed juſtitia, pax & gaudium in Spiritu ſancto.* 1 Cor. VIII. 8. *Eſca nos non commendat Deo.* Hebr. XIII. 9. *Bonum eſt gratia ſtabiliri cor, non eſcis.* Nec hoc nomine damnatus eſt Jovinianus a veteribus, quod negaret jejunium, præſertim quod in ſolo ciborum delectu conſiſtit. Id ipſum enim ſcriptura negat eſſe meritorium; ſed quod doceret, *jejunium nihil omnino prodeſſe.* Bellarminus lib. II. de bonis oper. cap. 11. *Jovinianus docebat nihil prodeſſe ad ſalutem jejunia; Brentius & alii proteſtantes docent quidem, jejunium eſſe utile ad carnis petulantiam coercendam, ad orationis auxilium, ad ſignum humilitatis & pœnitentiae &c.* Pererius in comm. ad Rom. XIV. diſp. III. num. 20. *Philippus Melanchthon non negat jejunii & rerum indifferentium obſervationem poſſe homini prodeſſe, & conducere ad cultum Dei, non tamen immediate ſed mediate, facit enim jejunium, ut homo ſit aptior ad fundendas preces, in quibus eſt cultus Dei.* Sic ergo Jeſuitæ ipſi ab hæreſi Joviniana nos abſolvunt. Nec in ciborum delectu ſed plenaria abſtinentia jejunium proprie dictum conſiſtere, quidam ex ipſis pontificiis agnoſcunt. Maldonatus in ſumm. quæſt. XXIII. art. 2. *Perfectum & verum jejunium & quaſi exemplar omnium olim fuit aliud, quod ipſo nomi-*

(*) Campianus rat. VIII. Stoicorum & Joviniani haereſin proteſtantibus tribuit, propterea *quod cum illis doceant, omnia peccata eſſe paria.* Reſp. Campianus id colligit ex eo, quod ſtatuimus, *omne peccatum ſua natura eſſe mortale.* Sed ex illo perquam abſurde id colligitur, cum in pœnis etiam mortis aeternae ſint gradus. Luc. XII. 47. X. 12. Rom. II. 5. Docent hoc Coſterus in enchir. cap. II. p. 96. & Azorius lib. IV. inſtit. c. 9. art. 5. Gerſonem ab hac Stoicorum ſententia liberantes. Non tollimus peccatorum gradus, ſed peccatum aliud alio gravius dicimus, 1) reſpectu *objecti*, id eſt, perſonae in quam committitur, 2) reſpectu *cauſæ efficientis*, id eſt, perſonae a qua committitur, 3) reſpectu *intentionis*, cum qua committitur, 4) reſpectu *rei ipſius*, in qua committitur. Sic gravius peccatum eſt blaſphemia in Deum quam ſimplex negatio; adulterium quam ſimplex ſcortatio. GERHARDUS.

exempla pietatis & virtutum, quae in ſcriptis vel ab ipſis vel de ipſis exſtant, imitanda provocetur. Non igitur probari nobis poteſt, quod in papatu ſanctorum reliquiæ, eæque incertæ, exoſculandæ, adorandæ & flexis genibus venerandæ populo proponuntur, peregrinationes ad illas ſuſcipiuntur, ac ſi ad eas gratia Dei & remiſſio peccatorum ſit adligata, quod ſi idem negavit Vigilantius, & hoc nomine ab Hieronymo taxatus fuit, opponimus Hieronymo præclarum illud pronunciatum, quod in XXIII. Matth. ipſe propoſuit: *Quod de ſcripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua adſeritur.* Jam vero ſuperſtitioſa illa & idololatrica reliquiarum veneratio nullum in ſcripturis habet fundamentum. Eraſmus de contentionibus illis inter Hieronymum & Vigilantium tale fert judicium: *In Vigilantium ita debacchatur Hieronymus, ut pluſculum modeſtiae cogar deſiderare. Utinam argumentis duntaxat egiſſet, & a conviciis temperaſſet! Nam vigilias nocturnas non placuiſſe eccleſiaſticis viris, vel illud ſatis arguit, quod horum auctoritate ſublatae ſint, nomine tantum ſuperſtites, nec hodie diſſimili ſtudio curritur ad martyrum reliquias.* 2) *Orationes mortuorum pro aliis non exaudiri, ex quo ſequitur, fruſtra ſanctos invocari. Idem ſtatuit Lutherus in lib. de euchar. ad Wald. ubi invocationem ſanctorum ſtultam & pernicioſam eſſe dicit.* Reſp. apologia Auguſt. confeſſionis concedit, *ſanctos in genere pro eccleſia orare.* Caſſander art. XXI. *Proteſtantes largiuntur, ſanctos in cœlis orare pro eccleſia in genere, ſed ex eo conſequens eſſe negant, ſanctos invocandos eſſe.* Noſtra igitur ſententia diſtat a Vigilantii opinione. Hieronymus Vigilantium hoc nomine oppugnat, quod negaverit, *ſanctorum orationes pro aliis exaudiri*, ſed nuſpiam in toto illo ſcripto ex eo infert, ſanctos a nobis invocandos eſſe, imo diſerte negat, *angelos, archangelos, martyres &c. in eccleſia adorari.* Quamvis enim ſancti in eccleſia triumphante in genere orent pro eccleſia militante, non tamen inde ſequitur, illos a nobis eſſe invocandos; quia ſingulorum ærumnas in ſpecie, & gemitus cordium noſtrorum ignorant, nec invocatio iſta vel mandatum, vel promiſſionem, vel exemplum probatum in ſcripturis habet. 3) *Eccleſiaſticos debere eſſe uxoratos. Idem docet Lutherus in 1 Cor. VII. ubi dicit, matrimonium jure divino praeceptum eſſe omnibus, etiam eccleſiaſticis & monachis, qui ſe non ſentiunt habere donum continentiae.* Reſp. (*) nequaquam dicimus, omnes omnino debere eſſe uxoratos, ſed illis, qui non habent ſpeciale illud continentiæ donum, conjugii remedium divinitus præſcriptum eſſe adſerimus juxta regulam apoſtolicam: *Melius eſt nubere quam uri, & propter fornicationem fugiendam quisque habeat uxorem ſuam.* Vigilantius docuit, ſacerdotes *debere* uxores ducere, nos docemus *licere* illis uxores ducere, quæ non ſunt ἰσοδυναμοῦντα. Coſterus in ench. cap. 15. *Ex Hieronymo conſtat, Vigilantium haereticum docuiſſe, non eſſe diaconos ab epiſcopis ordinandos, niſi prius duxiſſent uxorem.* Bellarminus lib. I. de cleric. c. 19. *Error erat oportere clericos uxores ducere, antequam ordines ſuſcipiant, quia poſt ordines non licuit, hic fuit, ut alii volunt, error Nicolaitarum haereticorum, quem conſtat Vigilantium expreſſe docuiſſe.* Num vero nos conjugii neceſſitatem clericis imponimus? minime vero, ſed conjugii libertatem illis vindicamus & pontificiam cœlibatus neceſſitatem velut jugum a cervice ipſorum removemus. Agnoſcit hoc ipſe Bellarminus; ſic enim porro ſcribit l. d. *Lutherani docent, non modo ante, verum etiam poſt ordinationem licere uxorem ducere*, id quod cum ſacris litteris & primitivæ eccleſiæ hiſtoria convenire ſuo loco demonſtrabitur. 4) *Non*

(*) Non poteſt eſſe haereſis & quidem antiqua id, cujus contrarium non exſtat in ullo totius ſacrae ſcripturae loco, quippe quae data eſt, ut ſit unica fidei noſtrae regula. Jam vero ſacerdotes debere eſſe cœlibes non exſtat in ullo ſcripturae loco, quia cœlibatus non eſt jure divino ordinibus ſacris adnexus, ut docent Bellarminus de cleric. cap. 18. Gregorius de Valent. tom. IV. diſp. 9. q. 5. punct. 5. §. *ſed his argumentis* GERHARDUS.

: *expedire, relinquere omnia & dare pau-* ꞁus *& ad religionem relictis omnibus pro-* re. *Idem docet Lutherus in lib. de votis* ıſticis. Reſp. temerariam facultatum ab-onem ſine ſpeciali vocatione & extra ca-neceſſitatis nuſpiam præcepit Chriſtus, ſed ίρχιαν, contemtum terrenorum, pauper-n ſpiritus & interiorem cordis averſionem ultatibus omnibus ſuis fidelibus commen-:, nec in illa ſed in hac evangelica perfe-conſiſtit. Monachi pontificii ita deſerunt ia, ut omnibus abunde adfluant. Bellar-ıs ipſe lib. IV. de pontif. Rom. cap. XIV. §. *'cunda;* agnoſcit, *Nicolaum IV. & Jo-em XXII. non convenire in quaeſtione an paupertas, quae omne dominium a ſe vet, ſolo relicto uſu ſit ſancta & merito-*cum *Nicolaus* id adfirmet c. exiit de verb. f. in 6. *Johannes* vero neget c. ad condi-n canonum extra de verb. ſignif.

ᴾelagia- ꞁ hære- ꞁs.

§. CCXX. XIV) *Pelagiani docebant,* 1) *non eſſe in hominibus peccatum originis & praecipue in filiis fidelium. Ita refert* ıſtinus *lib. VI. contra Julian. cap. 2. & 3.* ꞁ. *ad Bonifac. cap. 2. & 4.* 2) *Per quod-*ꞁeccatum *quamvis leviſſimum amitti juſti-*, *ac proinde omne peccatum eſſe mortale.* ꞁefert *Hieronymus lib. II. contra Pelagia-Primum horum docent Zwinglius, Bucerus,* ꞁnus. *Errorum alterum docent omnes ſe-*. Reſp. 1) art. II. Auguſt. confeſſionis ıt nos a mendaci adcuſatione Pelagianis-*Docent,* (eccleſiæ noſtræ) *quod poſt la-omnes homines ſecundum naturam pro-*ꞁi *naſcantur cum peccato, hoc eſt, ſine Dei, ſine fiducia erga Deum & cum piſcentia, quodque hic morbus ſeu vi-originis vere ſit peccatum damnans &* ꞁens *nunc quoque aeternam mortem his,* ꞁon *renaſcuntur per baptiſmum & Spi-ſanctum. Damnant Pelagianos & alios, vitium originis negant eſſe peccatum.* articulum Carolus cæſar & principes ad-runt, niſi quod in modo loquendi ali-quid deſiderarunt. Hoffmeiſterus & Caſſander ſimpliciter illum adprobant. Idem facit Vega Tridentini concilii adſeſſor & interpres lib. II. de concilio Trident. cap. 6. 2) Gregorius de Valent. de pecc. orig. cap. 8. ac tom. II. diſp. 6. q. 11. puncto 1. nos adcuſat, quod *peccatum originis nimis exaggeremus. Proteſtantes* (inquit) *adeo non negaverunt peccatum originale, ut etiam prodigioſis loquendi modis illud exagitent, etiam in renatis manere dicunt, quamdiu hanc vitam degunt.* Qua igitur veritatis ſpecie tribui poteſt proteſtantibus, quod negent originis peccatum? De Calvinianorum opinione, a qua alieniſſimi ſumus, alibi dictum fuit latiſſime. 3) Pontificios multis modis peccatum originis extenuare, & pelagianiſmo adfines eſſe oſtendimus in tract. de pecc. originis §. 57. & ſeqq. 4) Neutiquam cum Pelagianis dicimus, *omnia peccata eſſe actu mortalia,* ſed in renatis diſtinguimus peccata infirmitatis & vitioſos adſectus, a peccatis contra conſcientiam, & hæc ſola, non autem illa, dicimus actu eſſe mortalia. Quamvis enim ſua natura omnia peccata etiam leviſſima ſint mortalia; tamen pœnitentibus, in Chriſtum credentibus, ſub umbraculo gratiæ degentibus & carnis concupiſcentiis reſiſtentibus peccata infirmitatis non imputantur, & hac ratione deſinunt eſſe actu mortalia, quæ doctrina tantum abeſt, ut ſit Pelagiana, ut potius a catholicis quibusdam ſcriptoribus propugnetur. Vaſquez in Thomam tom. I. diſput. 142 num. 7. *Ex doctoribus catholicis nonnulli graves etiam & pii, Gerſon, Almainus, Roffenſis dicunt, omnia peccata ex ſe mortalia eſſe, & ſola miſericordia ad aeternam pœnam non imputari. Idem docet Michael Bias.* 5) Pelagii opinio fuit, *nullum peccatum ne leviſſimum quidem cum juſtitia & gratia conſiſtere poſſe;* nos diſtinguimus inter juſtitiam imputatam & inhærentem, inter juſtitiam fidei & operum, quodlibet peccatum etiam leviſſimum inhærentem & operum juſtitiam corrumpit, quo minus in Dei judicio conſiſtere poſſit, ſed fidei juſtitiam cum peccatis per Dei gratiam venialibus in renatis conſiſtere poſſe adſerimus.

 §. CCXXI.

eſſe tantum divinam, quomodo igitur ſententia noſtra Eutychis hæreſin ex orco revocat? 5) Tam *πολυτοπία* quam *omnipraeſentia* proprietati corporis repugnare videntur, ſi poſthabita verbi luce rationis tenebras ſectari velimus. Thomas in ſupplem. quæſt. LXXIII. art. 3. *Si poteſt corpus Chriſti eſſe in duobus locis ſimul, tum etiam in pluribus atque adeo ubique.* Proinde ſi *omnipraeſentia*, hoc eſt, omnipotens Chriſti ſecundum utramque naturam in cœlo ac terra præſentis dominium repugnat humanæ naturæ, eamque penitus abolet; conſequens fuerit etiam *πολυτοπίαν*, hoc eſt, præſentiam corporis Chriſti in cœna diverſis locis celebrata, quam pontificii agnoſcunt, humanæ naturæ repugnare, eamque penitus abolere. 6) Quidam ex ipſis ſcholaſticis & pontificiis ſine ulla Eutychianiſmi hæreſi diſputarunt, *corpus naturale eſſe poſſe in pluribus locis etiam localiter & circumſcriptive*, quem tamen præſentiæ modum corpori Chriſti haudquaquam tribuimus, quando illud omnipræſens eſſe ſano ſenſu dicimus. Scotus lib. IV. ſent. diſt. 11. quæſt. 2. movet quæſtionem: *Utrum idem corpus poſſit localiter eſſe ſimul in diverſis locis? Hic*, inquit, *tenetur a multis concluſio negativa, ſed diverſi diverſimode probant, & poſt recitata aliquot doctorum & ſua quoque argumenta ſubjicit: Contra iſtam opinionem* (negativam) *hoc ſufficit in genere, quod quodlibet tenendum eſt eſſe Deo poſſibile, quod nec eſt ex terminis manifeſtum impoſſibile, nec ex eo impoſſibilitas vel contradictio evidenter concluditur.* Poſtea ſubjungit refutationem argumentorum prius adlatorum & addit: *Concedo ſimpliciter poſſibile Deo, idem corpus localiter ſimul eſſe in diverſis locis.* Biel lib. IV. ſent. diſt. 11. *Non ſolum in diverſis locis poteſt eſſe corpus Chriſti definitive & ſacramentaliter, ſed etiam & ipſum & aliud corpus quodlibet eſſe poteſt per divinam potentiam in pluribus locis circumſcriptive.* Hugo lib. II. de ſacram. part. 8. cap. 11. *Quomodo corpus unum eodem tempore in pluribus locis eſſe poteſt? hic eſt & ibi eſt & totum ubique eſt, noli mirari, qui locum fecit, corpus fecit, & locum in corpore & corpus in loco, & qui, ut unum corpus in uno loco eſſet, fecit, ſicut voluit fecit, & ſi voluiſſet, aliter facere potuiſſet.* Franc. Mayronis lib. IV. ſent. diſt. 11. q. 3. *Utrum Deus poteſt facere, quod idem corpus ſit ubique? Dico quod ſic, quia quandocunque eſt aliquid determinatum ad unum, ſit indeterminatum ad plura ejuſdem rationis, eadem ratione ad quaecunque ſe extendit. Cum igitur unum corpus non determinat ſibi unum locum numero, ſequitur quod omnia poterit occupare divina virtute. Sed hoc difficile eſt, ſi poteſt eſſe in locis infinitis, dico quod ſic, ſed contra, quia eſſet infinitum? Dico quod non ſequitur, tum quia hoc ſit divina virtute, tum quia ratio localis eſt ratio extrinſeca.* Paulus Kemerius pontificius in ſuis propoſitionibus diſerte ſcribit, *facilimum eſſe multis & firmis rationibus probare, Chriſtum eſſe ubique ſuo corpore.* Illas deducit ex adſumtione Chriſti in gloriam Dei, ex indiviſibili unitate perſonæ & ex omnipotentiæ communicatione. Idem ſtatuunt Joh. Ertlius & Caſparus Francus &c. Cur igitur Eutychianiſmi nos adcuſant propterea, quod Chriſtum ut Deum & hominem nobis præſentem eſſe ſtatuimus, cum in ſuis ſcriptoribus fundamenta illius adſertionis ſine offendiculo legant?

§. CCXXIV. XVIII) *Xenaias Perſa primus palam adſeruit, Chriſti & ſanctorum imagines non eſſe venerandas. Teſtis Nicephorus lib. XVI. cap. 27. Idem ſtatuit Calvinus lib. I. inſtit. cap. 11. ubi etiam §. 7. non vult ullo modo erigi ſignum crucis, ac §. 13. dicit, primis quingentis annis nullas fuiſſe imagines in templis chriſtianorum, quod eſt inſigne mendacium.* Reſp. 1) In controverſia de imaginibus amplectimur decretum concilii Francofurtenſis, quod nervoſa brevitate complectitur Carolus magnus lib. IV. adv. ſynod. Græc. cap. 9. *Imagines nil, ſi non habentur, derogant; nil, ſi habentur, praerogant, cum tamen abdicatae quandam incautam levitatem adferant, adoratae vero culpam inurant.* Cum enim

18) *Xenaiæ hæreſis.*

enim in concilio Conſtantinopolitano (*) ſub Copronymo definitum eſſet, *imagines non ſolum non adorandas, ſed ne quidem habendas*: in concilio vero Nicæno II. (**) ſub Conſtantino & Irene ex adverſo eſſet conſtitutum, *imagines non ſolum habendas, ſed etiam adorandas eſſe*; Carolus magnus, rex Francorum, cui Adrianus pontifex acta Nicænæ ſynodi adprobanda transmiſerat, videns ex utraque parte errari, ſumta occaſione a Felice, Urgelitano epiſcopo, *qui Chriſtum ſecundum humanam naturam eſſe adoptivum Dei filium dixerat*, convocatis epiſcopis, ſacerdotibus, abbatibus & monachis ex omnibus ſuis provinciis, Gallia, Italia & Germania anno Chriſti 794. concilium Francofurti ad Mœnum inſtituit (***) in quo patres, media via ingreſſi, cum concilio Nicæno II. contra Conſtantinopolitanum ſtatuerunt, *imagines habere fas eſſe*, & contra cum concilio Conſtantinopolitano adverſus Nicænum II. ſtatuerunt, *imagines non eſſe adorandas*, teſtibus Adone in chron. anno 795. abbate Urſpergenſi anno 793. Hincmaro Rhemenſi in lib. contra epiſc. Jandunenſ. cap. 20. Aventino in annal. Bojorum lib. IV. Reginone lib. II. chron. Eginhardo in vita Caroli magni cap. 69. &c. 2) Nec poteſt hæc moderatio ſynodi Francofurtenſis improbari a pontificiis, cum Gregorius, epiſcopus Romanus, lib. IX epiſt. 9. moneat Serenum, epiſcopum, *ut populum condocefaciat, imagines quidem haberi, non autem adorare licitum eſſe*, quam epiſtolam Gregorii Carolus in ſcripto ſuo lib. II. cap. 23. recenſet, cujus capitis hoc eſt argumentum: *Imagines a b. Gregorio, Romanae urbis antiſtite, & adorari prohibentur & frangi.* Vid. c. *Perlatum.* diſt. 3. de conſecrat. 3) Calvinus non dicit ſimpliciter, nullas fuiſſe olim imagines in templis chriſtianorum, ſed communiter ac paſſim eas in quibusvis templis fuiſſe negat, qua in parte ὁμοψήφους habet quosdam ex pontificiis. Eraſmus in ſymb. catech. VI. p. 207. *Usque ad aetatem Hieronymi erant probatae religionis viri, qui in templis nullam ferebant imaginem nec pictam, nec ſculptam, nec textam, ac ne Chriſti quidem, ut opinor propter antropomorphitas, paulatim autem imaginum uſus irrepſit in templa.* Georg. Caſſander in conſult. ad impp. *Ad imagines ſanctorum quod attinet, certum eſt, initio praedicati evangelii aliquanto tempore inter chriſtianos, praeſertim in eccleſiis, imaginum uſum non fuiſſe, ut ex Clemente & Arnobio patet. Quantum autem veteres initio eccleſiae ab omni veneratione imaginum abhorruerint, declarat unus Origenes adv. Celſum, ubi ait: Impoſſibile eſt, ut qui*

(*) Concilium hocce *Conſtantinopolitanum* habitum fuit anno DCCLIV. ſub imperatore *Conſtantino*, cui furioſa *Iconodulorum* turba *Copronymi* nomen impoſuit. Graecis ſynodus haec *ſeptima oecumenica* vocari ſolet.

(**) Concilium hoc *Nicææ* in Bythynia a. DCCLXXXVI. fuit congregatum, & ſub *Nicæni ſecundi* nomine notum eſt. Convocavit illud Irene, imperatrix iconodula, turpiſſima fœmina, quae maritum ſuum Leonem IV. veneno ſuſtulerat.

(***) Antequam Carolus magnus concilium *Francofurtanum* inſtitueret, *quatuor de imaginibus libros* ſub *capitularis nomine ſcripſit*, in quibus antiſtitum *Nicænorum*, qui cultum imaginum ſtabilire voluerunt, rationes acriter oppugnantur, Exſtant adhuc hi libri, &, cum rariores eſſent, a b. Heumanno, theologo nuper Goettingenſi, luci fuerunt reſtituti, *Hanov.* MDCCXXXI. 8. addita pererudita praefatione. Conjicit in ea vir doctiſſimus, Carolum in conficiendis hiſce libris opera Alcuini, magiſtri ſui, uſum eſſe; de quo tamen alii non ſine ratione dubitant. Vid. quae hanc in rem b. cancell. Moshemius diſſeruit in *inſtitut. hiſt eccleſiaſt. antiquæ & recentioris p. 311. not.* (*f*). Quod ad ipſam ſententiam in libris hiſce Carolinis propoſitam attinet, ea noſtrae de imaginibus ſententiae prorſus eſt conſentanea. Statuitur enim in iis, imagines ſacras in eccleſiis ornatus & memoriae cauſſa retineri quidem poſſe, ſed cultum earum atque adorationem eſſe abrogandam. Atque hanc ipſam ſententiam concilium *Francofurti* ad Mœnum A. DCCXCIV. congregatum poſtea adprobavit. Diſerte hoc teſtantur non ſolum octavi & ſequentium ſeculorum ſcriptores, ſupra a Gerhardo excitati, ſed & ipſi fatentur Romanenſes, prout in *commentatione* noſtra de *fallibili pontificis Rom. auctoritate cap. V. § XXI. p. 283.* oſtendimus. Auctoribus *loc. cit.* excitatis adjungimus jam Jo. Mabillonium in *præfat. ad ſeculum IV. actorum SS. ordinis Benedicti p. 5. ſeqq.* atque ex noſtris theologis Jo. Georg Dorscheum in *collatione ad concilium Francofordienſe, Argentor.* MDCXLIX. in 4.

Deum novit, ſint ſupplex ſtatuis &c. Idem adducit canonem concilii Eliberitani anno 320. celebrati. *Picturas in eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur, in parietibus pingatur.* Huc referendum, quod Ælius Lampridius in vita Alex. Severi narrat, *prima chriſtianorum templa omnibus ſimulacris caruiſſe.*

19) *Lampetianorum hæreſis.*

§. CCXXV. XIX) *Lampetiani docuerunt, monaſteria debere eſſe libera, hoc eſt, ſine votis perpetuis. Damaſcenus lib. de centum haereſib. Idem hoc tempore docuit Lutherus lib. de votis monaſticis.* Reſp. 1) Quid de monaſteriis ſtatuendum, alibi exponitur. Vota monaſtica ea quidem forma & fine, quo in papatu hodie fiunt, dicimus eſſe ἐθελοθρησκείαν nuſpiam in verbo Dei præſcriptam, repugnare libertati chriſtianæ, derogare Chriſti merito, obſcurare opera divinitus mandata, illaqueare conſcientias, eſſe ſuperſtitionis, hypocriſeos & idololatriæ pleniſſima &c. ſiquidem homines illis ad perpetuam virginitatem, paupertatem & obedientiam juxta certam quandam regulam vivendi temere ſeſe obligant ſub opinione cultus & meriti remiſſionis peccatorum & juſtitiæ coram Deo, imo etiam cum perſuaſione, eſſe hunc perfectionis ſtatum, in quo viventes non ſibi ſolum ſed & aliis per opera ſupererogationis gratiam Dei ac vitam æternam promereri poſſint. 2) Lampetiani, vel ut alii legunt Lamperiani, omnia omnino vota ſimpliciter repudiabant, dicentes illa chriſtianis non prodeſſe, quia videantur neceſſitatem quandam & coactionem inferre, teſte Alphonſo de Caſtro lib. adv. hæreſ. tit. *Vota.* Sed nos concedimus, vota de quibusdam rebus fieri poſſe; ſi ad bonos fines referantur & ſint ex numero τῶν δυνάτων, cujus rei teſtimonium nobis dat Bellarminus lib. II. de monach. c. 15. 3) Vota monaſtica deſtitui ſcripturæ ſuffragio agnoſcit Cajetanus in comm. Matth. XIX. *Adtende prudens lector, quod nullum votum a Jeſu praeſcribitur volenti vitae perfectionem adſequi, quia non in vinculis votorum, ſed in operibus conſiſtit perfectionis adſecutio.* Eraſmus in præfat. ench. mil. chriſt. p. 31. *Non admodum deſiderabimus in eo tria illa vota ab hominibus reperta, qui primum illud & unicum votum, quod in baptiſmo non homini ſed Chriſto nuncupavimus, ſincere puriterque ſervaverit.* 4) Quid quod ipſe papa ſæpius relaxat vota monaſtica, ut plurimis exemplis demonſtrari poteſt, re ipſa igitur teſtatur, poſſe incidere juſtam cauſam diſſolvendi vota. 5) Monaſteria olim fuiſſe libera ſine vinculis votorum, teſtis eſt Polyd. Virgilius lib. VII. de rer. invent. cap. 1. *Veſtitum honeſtum pro ſuo jure quisque* (monachus) *ſumebat. Item nullum votorum vinculum, ita ut integrum unicuique foret manere aut proficiſci, quo terrarum vellet, vel ſi quem ejusmodi ſui inſtituti pœnituiſſet, etiam poteſtas eſſet ad priſtinam redeundi vitam, non abſque tamen inconſtantiae nota. Quod ſi deinceps per novas hominum leges inviolatum permanere licuiſſet, longe ſanctiſſimos omni tempore monachos habuiſſemus, quando improbi haud diu monachi fuiſſent.* Hoſpinianus lib. III. de monach. cap. 10. fol. 61. ex Vadiano in epit. trium terræ partium fol. 187. *In hoc vitae genere voluntate non neceſſitate perſiſtebant, mutare licebat propoſitum, quoties ratio exegiſſet.*

10) *Hæreſis ſacramentaria.*

§. CCXXVI. XX) *Quidam negabant, euchariſtiam vere eſſe carnem Chriſti, & tantum eſſe volebant figuram ſeu imaginem corporis Chriſti: ita refertur in VII. ſynodo act. VI. tom. III. & longe antea ex Ignatio idem refert Theodoretus in dialogo, qui dicitur impatibilis. Hanc haereſin docent hoc tempore Zwinglius & Calvinus &c.* Reſp. ſententia eccleſiarum noſtrarum in Auguſtana confeſſione diſertis verbis expoſita eſt art. X. *De cœna Domini docent eccleſiae noſtrae, quod corpus & ſanguis Chriſti vere adſint ac diſtribuantur veſcentibus in cœna Domini. Et improbant ſecus docentes.* Apolog. confeſſionis: *Confitemur nos ſentire, quod in cœna Domini vere & ſubſtantialiter adſint corpus & ſanguis Chriſti,*

Chriſti, *& vere exhibeantur cum illis rebus, quae videntur, pane & vino his, qui ſacramentum accipiunt.* Atque hæ ſunt viginti illæ hæreſes vel potius calumniæ, quibus noſtras eccleſias onerare voluit Bellarminus. Reſtat, ut antiquas hæreſes, quæ in papatum confluxerunt, enumeremus, modo etiam enumerari poſſint; vere enim ſcripſit Danæus in comment. Auguſt. de hæreſ. c. 95. *Papiſmus tandem exortus eſt, qui ſuperiores omnes haereſes partim ut alveus recepit, partim ut mare abſorpſit, alieno quidem nomine, ſed tamen earum dogmate retento & confirmato.* Quare ad pontificios merito adcommodari poſſet, quod de Ebionæis ſcripſit Epiphanius hæreſ. XXX. *Quemadmodum ſi quis copulaſſet ſibi ornamentum ex diverſis lapillis pretioſis & veſtem variegatam & ſplendide ſe exornaſſet: ſic hi univerſum, quidquid horrendum eſt ac pernicioſum & abominabile informeque & incredibile ac* odio *plenum*, id a *ſingulis ſectis acceperunt, & ſe ipſos in eos efformarunt.* Id ipſum ante ducentos annos agnovit Franc. Petrarcha, qui epiſt. XX. papæ curiam adpellat *matrem omnium idololatriarum & ſcortationum, nec non aſylum haereſium & errorum.* Et in rythmis Italicis Romam vocat *ſcholam errorum & templum haereſeo:.* Antequam vero enumeremus hæreſes poſt Chriſtum natum exortas, quas papatus in ſuum recepit gremium, oſtendemus prius, quæ dogmata, quosve ritus ab ethnicis & Judæis fuerint mutuati.

Ritus gentiles in eccleſiam Romanam recepti.

§. CCXXVII. Ab ethnicis quosdam ritus in eccleſiam Romanam receptos eſſe, fatentur ipſi pontificii. (*) Polyd. Vergilius lib. IV. de rer. invent. *Syl-*

(*) Teſtis eſt BEATUS RHENANUS, *veteres eccleſias aliquamdiu ethnicorum ceremonias tuliſſe. Nec dubium eſt omnia deorum templa a chriſtianis occupata, ſanctis conſecrata eſſe. In reformatione templorum nihil magis laboratum, quam ut ſublatis deorum idolis & nominibus ſuorum divorum nomina certa lege colenda commendarent. Hinc illud pantheon, vetuſtum Marci Agrippæ opus, divis omnibus Phocæ imperatoris permiſſu ſacratum. Feſtorum obſervatio ab ethnicis maxime videtur originem traxiſſe. Nam inter Hebræos nulla erant divorum & mortuorum feſta. Sed apud gentes Jovis dypolia, Saturni ſaturnalia, Mercurii mercurialia, Bacchi dionyſia, Herculis nemea, Minervæ panathenea, Laurentiæ laurentalia, Cereris cerealia, Iunonis herea. Hæc feſtorum dierum inſtituta imitati ſunt Romani. Feſtis diebus templa exornare lauro, hedera, aliisque feſtis frondibus veſtire, coronas & flores ſpargere ethnicorum fuit. Nam hæc omnia ipſi, ut Polydorus ait, idolorum cultores antea ſervabant. Idem Martinus I. Romanorum pontifex & teſtatur & vetat. Loca etiam, in quibus ſingulari quodam cultu divos ſuos adficiunt, ſuam ab ethnicis habent originem, a quibus in Parnaſſo, Soracte, Papho, Gnydio, in montibus, lucis, ſylvis & inſulis varii colebantur divi. Ritus cereas offerendi imagines ab iisdem ethnicis proficiſcitur. Sacrificia pro mortuis novendialia nonne ethnicorum ſunt? luſtrare agros & verſus orientem orare, nonne eorundem? Quod vero gentilium deorum templa ad ſolem orientem ſpectarint, teſtis Plutarchus in Numa. Etiam triviales deos ad trivia ſacris gentium adtributa, in quibus oves cædebantur & ſerta adpendebantur, erigunt noſtri Romanenſes. Conſuetudo quoque eſt, ut peractis ſacris ſacerdos illa verba pronunciet: Ite, miſſa eſt. Ab ethnicis id emanaſſe vel ipſe aureus aſinus teſtis apud Apuleium. Unde tot & tam infinitæ aræ? nempe ſolidiſſime teſtantur, multas ethnicæ religionis reliquias in chriſtianorum templis hæreſcere. Ordines monachorum unde? a Nazaræis Hebræorum? cur non potius fatemur ſodales Auguſtales, Mercuriales, Talios, Hadrianales, Ælianos, Antoninos, fratres Arvales & alios religioſorum ordines Romanis monachatum creandi occaſionem adtuliſſe? Monachas ſane pontifex Romanus exemplo Veſtalium virginum in ſuam eccleſiam introduxit &c. Imagines & idola, quibus Romani ſua templa exornant, nonne ab ethnicis profecta? &c. Depingit egregie Jeremias illam Babyloniorum idololatriam, & qui honor, qui cultus eorum idolis fuerit præſtitus, quam convenientiſſime oratio illa ad Romanorum idola adcommodari poteſt, tam a Romanis quam a Babyloniis videtis. Baruch. VI. Ad capita religionum venio, quorum mirabilis inter poſteriores & veteres Romanos conſenſus. (Paparum nomen, auctoritas, imperium apud chriſtianos eadem, quæ olim pontificum apud veteres Romanos. Creavit Numa ex patribus pontificem maximum, qui & religionibus deorum immortalium & ſummæ reipublicæ præeſſet. Erant enim pontifices conſtituti judices ac arbitri rerum æque divinarum ac humanarum. Eandem auctoritatem noſtri pontifices uſurpant.,,*

Hancce notam GERHARDIANAM exhibet editio Hamburgenſis, in qua & obſervatur D. HOE *lib. III. comment. in Apocal*

va quaedam gentilium ceremoniarum agrum Domini occupavit. b. Rhenanus in lib. V. Tertulliani contra Marcion. *Equidem quod negari non poteſt, ceremoniae ardentium cereorum, quos hodie chriſtiani eo die, qui purificatae Mariae dicatus eſt, ex more circumferimus, a Februalibus Romanorum ſacris originem ſumſere, pertinaci paganiſmo mutatione ſubventum eſt, quem rei in totum ſublatio potius irritaſſet.* Jacob. de Voragine ſerm. LXXXII. de ſanctis: *Feſtum illud in honorem matris luminis tranſtulerunt, ut in ejus honorem deferamus lumina, quae nobis genuit verum lumen, ut jam non fiat in honorem Proſerpinae ſponſae Dei infernalis, ſed ad honorem ſponſae Dei cæleſtis &c.* Corn. Agrippa de vanit. ſcient. cap. 56. *Bona pars ceremoniarum teſte Euſebio ab ethnicis in noſtram religionem migravit.* (*) Id vero non de ceremoniis ſolum ac ritibus ſed etiam dogmatibus quibusdam vere dici poteſt, quod ſcilicet vel originem vel confirmationem illorum ex gentilibus mutuentur. Scotus lib III. ſent. diſt. 24. q. 1. ſcribit, *theologos* (ſcholaſticos) *philoſophiam cum theologia maximo cum fructu miſcuiſſe.* Quod miſcuerint, facile agnoſcimus; ſed quod maximo cum fructu miſcuerint, deprehendere nondum potuimus, ſiquidem hæc *μιξοφιλοσοφοθεολογία* varias corruptelas ſimplicitati doctrinæ cœleſtis intulit. Ethica ſpeculatio de juſtitiæ & aliarum virtutum habitibus in cathedram theologicam evecta imputatam fidei juſtitiam ſuſtulit, & habitualem infuſam atque actualem operum juſtitiam illius loco ſubſtituit, inde Jeſuitæ in cenſura Colon. p. 154. ex Ariſtotele lib. II. topicor. c. 1. probant, *hominem non fide, ſed bonis operibus coram Deo juſtificari, provocantque ad judicium omnium philoſophorum ſive Arabes ſint, ſive Graeci, ſive Latini, qui non concedunt, ut juſtus dicatur, niſi qui juſtitia habituali eſt praeditus.* Concupiſcentiam pravam ex numero peccatorum exemerunt propter regulam ethicam: *Involuntariae actiones non habent rationem peccati.* Libertas arbitrii ſtabilita fuit ex eo, quod ethici nec pœnæ nec præmio locum eſſe ſtatuunt, niſi illa præceſſerit: & quod *ratio* ſecundum Ariſtotelem *ſemper deprecetur ad optima*, quod fundamentum urget Cochlæus in art. XVIII. confeſſ. Aug. Transſubſtantiationis dogma unice nititur principio illo logico, *quod duae res diſparatae non poſſint de ſe invicem adfirmate praedicari, niſi mutatio eſſentialis intercedat.* Communionem ſub una ſpecie ſuffulciunt axiomate phyſico, *quod corpus vivum non ſit ſine ſanguine.* Primatus ac monarchia papæ nititur diſcur-

Apocal. cap. XI. p. 419. ſeqq. late oſtendiſſe, quomodo pontificii in quibusdam doctrinae capitibus cum gentilibus conſentiant.

Sunt vero praeter hunc auctorem complures alii, qui exemplis in medium adductis luculenter comprobarunt ſacris Romanis multa ineſſe ritibus profanarum gentium congruentia. Ex ingenti eorum numero tres duntaxat heic laudabimus. Primus eorum eſt Francisc. de Croy, qui edidit: *les trois conformités, ſçavoir l' harmonie & convenance de l' égliſe Romaine avec le paganiſme, judaiſme & anciennes hereſies* MDCV. 8 qui liber poſtea anglice, Lond. MDCXXVI. 4 prodiit. Alter eſt Petr. Mussardus in *der Vorſtellung der vor Zeiten aus dem Heidenthum in die Kirche eingeführten Gebræuchen und Ceremonien;* qui liber primum Gallice prodiit Genev. MDCLXVII poſtea vero in ſermonem germanicum converſus, cum animadverſionibus Sigismundi Hosmani Cell. MDCXCV. & MDCCIII. 8. lucem adſpexit publicam. Tertius eſt ſcriptor Anglus, cui nomen eſt Conyers Middleton, cujus *epiſtola Roma miſſa, qua comparatio papiſmi cum paganiſmo inſtituitur,* lingua Anglicana Londini MDCCXXIX. 4. typis eſt exſcripta. Vid. *la bibliotheque Britanique tom. I. part. I. p. 107.* Utrumque & Mussardi & Middletoni ſcriptum gallice converſum hac inſignitum inſcriptione prodiit: *conformités des ceremonies modernes avec les anciennes, où l'on prouve par des autorités inconteſtables, que les ceremonies de l' egliſe Romaine ſont empruntées des payens* &c. Amſterd. MDCCXLIV. 12. Addi meretur Jo. Frid. Bardtii diſputatio, qua *de veſtigiis religionis paganæ apud pontificios ſpecimen ad Matth. IV. 10. exhibet.* Prodiit ea Lipſiae MDCCLV. Plures auctores, qui de hocce argumento ſcripſerunt, recenſent Fabricius in *bibliograph. antiquar. cap IV. §. VI. p. 164. edit. novæ.* Wolfius in *not. ad Caſauboniana, p. 314. ſeqq.* &, qui primo nominandus erat loco, J. G. Walchius in *biblioth. theolog. ſelecta, tom. II. cap. V. §. XXI. p. 371. ſeqq.*

(*) Piſecius Photinianus ſat prolixus hic eſt, in reſp. ad VI rat. Campiani p. 75. & ſeqq. Gerhardus.

diſcurſu politico, *quod optimum regimen ſit monarchicum.* Invocatio ſanctorum introducta eſt ex ſpeculatione politica, quod ad regem non pateat aditus niſi per proceres aulicos. Poſſibilitas implendæ legis nititur regula politicorum, δεῖ τοὺς νόμους κατὰ τὸ δυνατὸν τίθεσθαι. Peccatum originale per nudam privationem definiunt, quia metaphyſicus docet, *omne ens poſitivum eſſe bonum.* (*) Ignis purgatorius in Gorg. Platonis & lib. VI. Æneid. Virgilii habet propriam ſuam ſedem. Canonizatio ſanctorum æmulatur ἀποθέωσιν gentilium. Ordines eccleſiaſticos *imitatione gentilium* diſtinctos eſſe fatetur jus pontificium c. decretis diſt. 21. ubi poſtquam dictum eſſet, *alios eſſe ſimpliciter ſacerdotes, alios archipresbyteros, alios chorepiſcopos, alios epiſcopos, alios archiepiſcopos, alios primates, alios patriarchas, alios ſummos pontifices,* tandem ſubjungitur: *Horum diſcretio a gentilibus maxime introducta eſt, qui ſuos flamines, alios ſimpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines adpellabant.* Ut autem principia quorundam dogmatum, ita quoque originem quorundam rituum ab ethnicis mutuantur Papicolæ. (**) Euſebius lib. VII. hiſt. eccl. c. 28. *ἐθνικῇ συνηθείᾳ imagines Petri & Pauli fuiſſe retentas & cultas* adſerit, id quod ſimilitudo cultus ethnici & papiſtici clariſſime comprobat. Ethnici coluerunt deos ſuos auro, argento, ebore, gemmis &c. Lactantius lib. II. inſtit. cap. 2. Idem fieri a papiſtis teſtatur viva praxis. Ethnici ſingularem numinis præſentiam ſimulacris adfingebant. Arnobius lib. I. contra gent. *Tanquam ineſſet vis praeſens, adulabar, adfabar & ſacrificia poſcebam.* Idem fit a pontificiis, quod ex eo adparet; quia una imago Chriſti, Mariæ &c. magis frequentatur quam alia, & quia longinquas interdum peregrinationes ſuſcipiunt ad imaginem aliquam, cum domi ſint longe elegantiores, quod ideo fieri dicit Gregorius de Valent. diſp. VI. de idolol. q. 11. punct. 6. *quod certa experientia compertum, ſingulariter quibusdam in locis, quasdamque imagines venerantibus ſolitum eſſe Deum praeclara impertiri beneficia.* Unde Polyd. Vergilius lib. VI. de rer. invent. cap. 13. *Bene multi,* inquit, *rudiores, ſtupidioresque ſaxeas vel ligneas, marmoreas, aeneas ſeu in parietibus pictas variisque coloribus litas imagines colunt non ut figuras, ſed perinde quaſi ipſae ſenſum aliquem habeant, & iis magis fidunt quam Chriſto, vel aliis diis, quibus dicatae ſunt.* Ethnici coram idolis thus incendebant, Arnobius lib. VII. contra gent. libamina & thymiamata illis offerebant, Socrates lib. II. hiſt. eccleſ. cap. 4. lampades & cereos illis accendebant, Baruch. VI. 18. Lactantius lib. VI. inſtit. c. 62. Euſeb lib. II. de vita Conſt. Hieronymus in XXVI. Eſa. honorabant ſuas ſtatuas coronis & ſertis, Baruch. VI. 9. Act. XIV. 13. Arnobius lib. VII. veſtimentis illas induebant, Baruch. VI. 12. circumgeſtabant, Eſa. XLVI. 7. Amos V. 26. Baruch. VI. 3. Clemens in parænet. ad gent. in loco ſublimi conſtituebant, Auguſtinus epiſt. XLIX.

(*) Scotus lib III. ſent. diſt. 24. q. 1. ſcribit, maximo cum fructu doctores philoſophiam cum theologia miſcuiſſe. Quidam monachus Tubingae, eliminatis pericopis evangelicis earum loco pro ſuggeſtu ethicam Ariſtotelis populo tradidit. Apol. Aug. confeſſionis in loc. de juſtif. Vitus Winshemius orat. funeb. Witteb. 1560. 21. Apr. habita, coll. menſ. Lutheri p. 482. GERHARDUS.

(**) Campanas baptizant, vel ut Bellarminus lib. IV. de Rom. pont. c. 12. loqui mavult, *ſolenniter conſecrant, ut ſonitu ſuo dæmonas fugare poſſint.* Haec opinio de vi tintinnabulorum ab ethnicis originem duxit. Ovidius in Faſtis lib. V. *æris tinnitu inferorum umbras in ſacris lemuralibus ab anu expelli,* dicit. Alexander quoque Aphrod in ſuis problematibus ait, *æris ſono malos ſpiritus depelli, eamque ob rem in lunæ defectu æra moveri fuiſſe in more poſitum,* quod ipſum etiam Livius, Ovidius & Lucianus, teſte Caelio Rhod. lib XV. c. 10. ſcriptum reliquere. Et pervetus Theoc. Scholiaſtes adnotavit, *olim ſi quis e vita exceſſiſſet, campanas fuiſſe pulſas, quod is ſonus credebatur eſſe καθαρὸς καὶ ἀπελαστικὸς τῶν μιασμάτων avertere ſpectra & dæmonum ludibria.* Apollodorus in libro, quem diis inſcripſit, refert, hierophantem, *id eſt, Proſerpinæ ſacerdotem tintinnabulum tonante cœlo Athenis pulſare conſuevisse.* Plura de dogmatibus & ritibus pontificiis ex gentiliſmo hauſtis vid. in ſcripto germ Agricolae, Franc. Burch. Auton. oppoſito, & in lib. Conr. Nuceri apud Wolfium t. 1. p. 954. GERHARDUS.

altaria illis erigebant, Arnobius lib. VII. adv. gent. adorabant ſimulacra proſtrati in terram, Eſa. XLIV. 17. Arnobius lib. VI. adloquebantur ea, Jer. II. 27. Sap. XIII. 17. vovebant illis, Baruch. VI. 34. Auguſtinus epiſt. XLV. Valerius Maximus lib. I. memor. cap. 1. ferias illis inſtituebant, Exod. XXXII. 5. 2 Maccab. VI. 7. Theodoretus lib. VIII. de martyribus. Arnobius lib. VII. in quibus epulabantur; Exod. XXXII 6. Jud. XVI. 23. Amos II. 8. hæc omnia fieri a pontificiis, publica praxis teſtatur. Ethnici non ab omnibus omnia, ſed a certis diis apud peculiares ſtatuas certas res petebant, teſte Tatiano contra Græcos & Arnobio lib. II. contra gentes: ita quoque pontificii alia beneficia ab aliis atque aliis ſanctis exſpectant, Apollonia mederi fingitur dolori dentium, Otilia ophthalmiæ, &c. qui ergo dentium dolore laborat, non apud imaginem Otiliæ, ſed Apolloniæ liberationem quærit. Locum deorum gentilium occuparunt ſancti papiſtarum, juxta verſiculum:

Ut Martem Latii, ſic nos te dive Georgi.

Apollinis loco ſubſtituerunt Sebaſtianum & Rochum; Martis & Bellonæ Georgium; Junonis Annam; Neptuni Nicolaum & Chriſtophorum; Junonis Margaritam; Minervæ Catharinam; Caſtoris Valentinum; Liberi Urbanum & Medardum, &c. Theodoretus de evang. verit. cognit. lib. VIII. *Pro Pandiis & Diaſiis & Dionyſiis, hoc eſt, Jovis Liberique Patris ſolennitatibus, Petro, Paulo, Thomae, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliisque ſanctis martyribus ſolennitates populari epulo peraguntur.* Ethnici certis provinciis certos præficiebant deos, ſic & pontificii præfecturas regionum, provinciarum & urbium inter ſanctos ſuos diſtribuerunt. Petrus præcipue colitur Romæ ut tutelaris urbis deus, Marcus Venetiis, Ambroſius Mediolani, tres reges & Urſula cum undecim millibus virginibus Coloniæ, Uladislaus in Ungaria, Ludovicus in Gallia, Wenceslaus in Bohemia, Thomas in Anglia, Genoveva Pariſiis, Udalricus Auguſtæ, Stephanus Viennæ &c. ut quod de Judæis idololatris olim conqueſtus eſt Deus, ad pontificios merito adcommodetur: Jer. II. 28. *Pro numero civitatum tuarum ſunt dii tui.* Ethnici cœlibes ſacerdotes idolis ſuis præficiebant, Hieronymus lib. II. adv. Jov. qui raſis incedebant capitibus; idem lib. XIII. in Ezech. ita quoque cœlibatus & raſura requiruntur in papiſticis ſacrificulis. Ethnici delubra ſua adeuntes aqua luſtrali ſeſe adſpergebant; Juſtinus apol. II. pro chriſt. p. 74. Theodoretus lib. III. hiſt. eccleſ. cap. 15. Macrobius lib. III. Saturnalium cap. 1. Aventinus lib. III. chron. Bavar. p. 187. ſic pontificii aqua benedicta ad ſanctificationem & purificationem ingreſſuri templa ſeſe conſpergunt. Exorciſationes ab ethnicis incantationibus originem accepere.

Sectæ philoſophorum ad paparum aliquid contulerunt.

§. CCXXVIII. Quantum vero damni ac periculi ſubſit, ſi a gentili philoſophia dogmatum principia mutuari velimus, teſtes ſunt pii veteres. Irenæus lib. II. adverſ. hæreſ. cap. 37. p. 135. *Haeretici cum gentilibus philoſophis eadem dicentes, ejusdem generis & ſpiritus ſunt cum eis.* Tertullianus lib. adv. Hermog. p. 339. *philoſophos vocat haereticorum patriarchas.* Idem de præſcript. p. 97. dicit, *haereſes a philoſophia ſubornari;* & lib. V. adv. Marcion. p. 328. *philoſophiae regulis conſtare.* (*) Quid ergo mirum, quod ſcholaſtici philoſophorum placita in ſcholam theologicam recipientes ex duobus per ſe bonis fecerunt unum peſſimum, ex duobus integris unum corruptum. (**) Fuerunt olim quatuor philoſophorum ſectæ, videlicet *academica, peripatetica, ſtoica, epicuraea,*

(*) Quin & Bellarminus lib. IV. de amiſſ. gratiae cap. 11. *Ex errore ſtoicorum natus eſt error Manichæi & Priſcilliani; ex errore Platonis error Origenis, ex errore Ariſtotelis aut certe ex Ariſtotelis ſententia non bene percepta, error Apollinaris.* GERHARDUS.

(**) Eraſmus in praefat. S Hilarii: *Fidei ſymbolum in ſcriptis potius quam in animis eſſe cœpit, ac tot pene erant fides, quot homines; creverunt articuli, ſed decrevit ſinceritas, efferbuit contentio, refrixit caritas. Doctrina Chriſti, quæ prius neſciebat λογομαχίαν, cœpit a philoſophiæ præſidiis pendere. Hic erat primus gradus eccleſiæ ad deteriora prolabentis. Tandem res deducta eſt ad ſophiſticas contentiones, articulorum myriades proruperunt.* GERHARDUS.

, ex illis omnibus aliquid ad papatum & ata papalia acceſſit. Academica introdu- omnium rerum ἀκαταληψίαν, ac do- , nihil omnino ſciri. Ab hac modum andi acceperunt ſcholaſtici, cum enim ıviſſimis religionis articulis diſputarent, aberent, ubi pedem figerent, variis ra- ationibus humano ingenio excogitatis ve- ctibus quibusdam modo in hanc, modo ın partem jactati pleraque reddiderunt in- quæ oportebat eſſe certiſſima, unde oſius Catharinus in ſcripto contra Do- ım a Soto recte judicat, *ſententiarios, acram ſcripturam ſuae rationi & philo- e poſtpoſuerunt, a recta via ſaepius aber-* (*) Ac Ludov. Vives in comm. lib. . Auguſtinus de civ. Dei cap. 18. graviter : *Theologi magno conſenſu docent, ſoli mpetere ex nihilo aliquid creare, diſpu- ımen an potentia haec creandi poſſit com- ari creaturae, de quo multa Thomas, argumenta nititur infirmare Scotus, ut nfirmet, quae labefactare conatur Occa- ut ſua figat, at iſta quoque Petrus Alia- uxat, usque adeo vel ludunt in re ſeria, fectibus & factionibus ſuis cogunt rem n ſubſervire. Qui mores poſſunt emen- qui ſedari & tolli pravi adfectus, quid vini ex doctrina diſſidiis agitata & tra- erſaque ſurſum & deorſum pro libitu tum humanorum concuſſa machinis tam ıciter litigantium?* Eandem querelam de tione theologiæ per ſcholaſticorum di- ones repetit in comm. lib. III. de civ. p. 31. lib. II. cap. 13. lib. XI. cap. 11. lib. XIII. cap. 1. lib. XVIII. cap. 18. lib. ap. 12. lib. XX. cap. 16. lib. XXI. cap. 7. mius quoque non diffitetur, *ab eo tem- quo ſcholaſticorum diſputationes, vel po- bitationes regnare cœperunt, ſacram theo- a philoſophia ſeculari fœdari ac conta- cœpiſſe.* Quin & Piggius aperte agno- ſcit, *articulum de juſtificatione primam illam doctrinae chriſtianae partem obſcuratam magis, quam illuſtratam eſſe a ſcholaſticis ſpinoſis ipſo- rum quaeſtionibus & definitionibus*, referente Chemnitio, part. I. exam. p. 231. Ab acade- mica ſecta promanavit etiam dogma pontifi- cium de perpetua dubitatione in negotio ſalu- tis. Ex peripatetica Ariſtotelis & ſequacium ipſius philoſophia plurima hauſerunt ſcholaſti- ci, quæ diſputationibus theologicis intruſe- runt, inde adeo cum in cathedris & pulpitis ſcholaſtica theologia adhuc regnaret, citius audiviſſes locum ex Ariſtotele quam ex ſacro codice. De ſtoicis ſcribit Epiphanius hæreſ. V. *quod unam deitatem partiti ſint in multas partiales eſſentias, in ſolem, lunam & ſidera, in animam, aërem & alia.* Pari ratione pon- tificii deitatem in multos minutos deos diſper- tiuntur, ac certorum beneficiorum elargitio- nes, certarumque rerum procurationes inter ſanctos diſtribuunt. Sic Chriſtophoro com- miſerunt prohibitionem repentinæ mortis, Se- baſtiano & Roccho peſtis, Antonio ignis ſacri &c. De ſtoicis etiam memorat Auguſtinus lib. XIX. de civ. Dei cap. 4. *tantum ſuperbiae ſtu- porem in illis fuiſſe, ut ſummum bonum in ſe ſibi eſſe dixerint, ſeque a ſe ipſis beatos fieri putaverint*, ac lib. de epicuræis & ſtoicis in his reprehendit, *quod vitam beatam per ani- mi virtutes adquiri putaverint.* Ita quoque pon- tificii docent, virtutibus & operibus quem- que ſuis ſummi boni participationem mereri. Cum ſtoica ἀπαθείᾳ cognationem habet mo- nachorum ἀστοργία, cum ſtoicorum κατορθώ- μασι perſuaſio monachalis de ſtatu perfectio- nis & operibus ſupererogationis &c. De epi- curæis notum, quod in voluptate ſummum bo- num conſtituerint, providentiam divinam & animarum immortalitatem negaverint. Sed multi pontifices & prælati in eccleſia Romana vita & moribus ſe epicuræos eſſe teſtati ſunt, unde Panormitanus dicit, *multos pontifices ejus- modi*

ctor libri, cui tit. onus eccleſiae: *Pagani evan- m normam deſtruere quærunt, ideo diabolus in- , doctrinam chriſtianorum paganicis auctoritati- ıſciri, ac principiis fidei dogmata gentilium com- miſceri, ut tandem veritas evangelica per ſophiſticos dolos e medio ſuffletur.* Μισοφιλοσοφοθεολογίαν in ſcholaſticis taxat Canus lib. VIII. loc. cap. 1. lib. IX. c. 1. GERHARDUS.

modi vitam agere, ut veriſimile non ſit, illos vel reſurrectionem mortuorum vel vitam aeternam credere. (*)

Ritus a Judæis in eccleſiam Romanam translati.

§. CCXXIX. A Judæis quosdam ritus eccleſiam Romanam mutuatam eſſe, (**) non diffitentur quidam ex pontificiis. Bellarminus lib III. de cult. ſanct. cap. 7. *aquam benedictam confert cum aqua probationis Num. V. & expiationis Num. XIX.* Durandus in rationali lib. I. cap. 1. luminarium uſum ex vet. teſt. arceſſit: *Illuminatur eccleſia* (inquit) *ex praeceptis Domini, unde in Exodo legitur*: Præcipe filiis Aaron, ut offerant oleum de arboribus olivarum puriſſimum, ut ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonii. Totus ornatus miſſaticus æmulatur leviticorum ſacerdotum veſtitum &c. unde Amalarius lib. II. de offic. eccleſiaſt. cap. 22. dicit, *eccleſiam veſtimenta ſacra recepiſſe ad inſtar ſacerdotum Moſaicae legis.* Nec ſolum ritus quosdam ex abrogato in nov. teſt. levitico ſacerdotio, ſed etiam quædam dogmata ab eccleſia Judaica poſterioribus ſeculis corrupta ad ſe transtulerunt papicolæ. Refert Joſephus lib. XVIII. antiq. Judaic. cap. 2. & lib. II. de bello Judaico c. 7. *Judaeos jam inde a multis retro ſeculis in tres ſectas fuiſſe diviſos Eſſenorum, Sadducaeorum & Phariſaeorum. Eſſeni a communi hominum ſocietate ſeparati vivebant, facultates habebant communes, uxores in ſuum cœnobium non admittebant, crebro jejunabant, & hanc vitae rationem pro ſtatu perfectionis vindicabant &c.* Illis tanta ſimilitudine conjuncti ſunt monachi, ut Euſebius lib. II. hiſt. eccl. cap. 15. in errorem per illam ſimilitudinem inductus ſtatuat, Eſſenos illos, quorum exercitia Philo & Joſephus deſcribunt, fuiſſe chriſtianos, cum *itidem ut monachi vixerint in monaſteriis, cantarint antiphona, deſeruerint facultates, legerint ſcripturas, fuerint continentes, convenerint ad σεμνεῖον orandi gratia, celebraverint per vigilium paſchale hymnos cantantes, habuerint diaconos & epiſcopos.* Sed hunc Euſebii errorem validiſſimis argumentis caſtigavit Joſeph. Scaliger in ſuis animadverſionibus. Euſebii patrocinium noſtro tempore ſuſcepit Nicolaus Serarius Jeſuita Moguntinus in lib. trihæreſium c. 17. ſed argumentis oppido leviculis, ut cuilibet primo intuitu adparet. Vim illorum hac vice non expendemus, ſed ſufficit nobis, monachis pontificiis tantam cum Eſſenis cognationem intercedere, ut in ordinem ſuum ſponte eosdem cooptent. Sadducæorum opinio erat cum corpore exſtingui animas, non eſſe angelum, nec ſpiritum, nec reſurrectionem mortuorum Act. XXIII. 8. *Hujus ſectae pauci ſunt*, inquit Joſephus, *ſed fere dignitate praecipui*, conſtat enim quosdam ſummos ſacerdotes apud Judæos fuiſſe Sadducæos. Conferri igitur poſſunt cum Sadducæis pontifices Romani, quorum flagitioſa vita ab hiſtoricis deſcripta oſtendit, quid de animæ immortalitate, reſurrectione mortuorum & vita æterna ſtatuunt, quinimo quidam ex ipſis Sadducæas illas opiniones diſertis verbis quandoque ſunt profeſſi. De Johanne XXIII. concilium Conſtantienſe tale profert elogium: *Saepe & ſaepius coram diverſis*

(*) Gerſon part III. de indur. cord. *Commutavit eccleſia multos gentilium ritus, non eos penitus auferendo. &c.* Baronius tom. II. annal. anno Chriſti 200. n. 5. poſtquam agnoviſſet, tales conſuetudines in primis chriſtianis adhuc ex ethniciſmo reliquas tempore Tertulliani gravi fuiſſe cenſura notatas, addit tamen, *conſulto poſtea introductum videri, ut quae erant gentilitiae ſuperſtitionis officia, eadem veri Dei cultu ſanctificata, in verae religionis cultum impenderentur* Et certe ſic viſum fuit poſtea, non ab initio ethnophronis, de quorum haereſi Damaſcenus lib. de haereſ. & Nicetas lib. IV. theſaur. orth. fid. haereſ. 42. quod cum gentium inſtituta ſequerentur, in aliis fuerint chriſtiani gentilium rituum & ſuperſtitionum imitatores. GERHARDUS.

(**) De hac convenientia Judaeorum ac pontificiorum evolvi merentur MARTIN GEIERUS in *conformitate Judaeo-papiſtica*, WILH. CHRIST. JUSTUS CHRYSANDER in *dem Entwurf der Uebereinſtimmung des Pabſtums und Judenthums*, Helmſtad. MDCCL. aliique, a FABRICIO *loc cit. p. 164.* adlegati. Cumprimis lectu digniſſima ſunt, quæ b. BUDDEUS in binis diſſertationibus *de ritibus eccleſiae latinae judaicis* commentatus eſt. Inſertæ ſunt ejusdem *parergis hiſtorico - theologicis*, quæ Halæ Magdeb. ann. MDCCIII. prodiere.

verſis praelatis & aliis honeſtis & probis viris pertinaciter diabolo ſuadente dixit & adſeruit & dogmatizavit & adſtruxit, vitam aeternam non eſſe, quinimo dixit & pertinaciter credidit, animam hominis cum corpore humano mori & exſtingui ad inſtar animalium brutorum, dixitque mortuam ſemel etiam in noviſſimo die minime eſſe reſurrecturam. Leo X. ingentem pecuniarum theſaurum cardinali Bembo oſtendens dicebat : *Vide quantum nobis profuerit fabula de Chriſto.* Phariſæis clericos pontificios jam olim comparavit Johannes Sariſberienſis, qui circa annum Chriſti 1150. in ſuo policratico de nugis curialium ſic ſcribit : *Sedent in eccleſia Romana ſcribae & phariſaei, ponentes onera importabilia in humeros hominum. Pontifex magnus omnibus gravis & pene intolerabilis eſt, ita debacchantur ejus legati, ac ſi ad flagellandam eccleſiam egreſſus ſit ſatan a facie Domini. Nocent ſaepius, & in eo diabolo ſunt perſimiles, apud eos judicium nihil eſt niſi publica merces, quaeſtum omnem reputant pietatem, juſtificant pro muneribus impium, adflictas gravant conſcientias, auro & argento onerant menſas & exſultant in rebus peſſimis, ſiquidem peccata populi comedunt, eis veſtiuntur, & in eis multipliciter luxuriantur.* Innocentius, qui vixit ſeculo decimo tertio ſerm. II. in die cinerum : *Funiculus ſuperbiae peccatis noſtris exigentibus ita nos detinet adligatos, ut jam magis velimus ſuperbi quam humiles adparere, incedentes extenſo collo, elevatis oculis, erecta cervice, magnificantes fimbrias, phylacteria dilatantes, quaerentes primos recubitus in cœnis, primas cathedras in ſynagogis, & vocari ab hominibus rabbi*, quæ verba in Phariſæos a Chriſto dicta exſtant Matth. XXIII. 5. Quin imo aliquot ſeculis ante Sariſberienſem ac Innocentium, Hieronymus præfat. in lib. Didymi de Spiritu ſancto clericos Romanos adpellat *phariſaeorum ſenatum*, viciſſim in comm. X. Matth. Phariſæos vocat *clericos Judaeorum.* Et quid multis? ſive doctrinam, ſive vitam phariſæorum reſpicias, eademque cum clericis pontificiis conferas, tantam deprehendes cognationem, ut jurare quis auſit, animas Phariſæorum Judaicorum per pythagoricam quandam μετεμψύχωσιν in clericos pontificios immigraſſe. 1) Phariſæi hoc nomine ſe ipſos indigitabant a ſeparatione vel diviſione, quod adfectata vitæ ſanctimonia ab aliis Judæis eſſent ſeparati & diviſi, quam adpellationis rationem ſequuntur Origenes in XXIII. Matth. Epiphanius hæreſ. XVI. Hieronymus in XXIII. Matth. &c. ſic miniſtri pontificii vocant ſeſe clericos, *ac ſi ſoli ſint de ſorte Domini*, quæ ratio adpellationis redditur c. clericos diſt. 21. ex Iſidoro lib. VII. etymol. cap. 12. cum tamen tota Chriſti eccleſia dicatur κλῆρος ſive ſors ejus, Col. I. 12. quam in ſortem ſuo ſanguine ſibi adquiſivit. Eph. V. 26. Tit. II. 14. Quidam exiſtimant, Phariſæos ab expoſitione ſcripturarum ſic denominatos, eo quod ſibi ſolis *clavem ſcientiae* vindicarent, Luc. XI. 52. & quia *in cathedra Moſis ſedebant*, ac genuinam legis & prophetarum expoſitionem ſibi arrogarent; Matth. XXIII. 2. Rom. II. 20. ita quoque epiſcopi pontificii, præſertim vero caput ipſorum, pontifex Romanus, authenticam ſcripturæ expoſitionem & in rebus fidei decernendi poteſtatem ſibi arrogat. 2) Phariſæi plurimum tribuebant traditionibus, adeo ut *irrita facerent mandata Dei propter ſuas traditiones*, Matth. XV. 6. neque enim contenti erant verbo Dei in ſcripturis ſanctis per Moſen & prophetas populo Iſraelitico tradito, ſed ſuas illi addebant traditiones, quas teſte Hieronymo in epiſt. ad Damaſc. vocabant δευτερώσεις, easque docebant æque ut ſcriptum verbum neceſſarias eſſe, cum tamen in multis illi repugnarent, de quo commento tractant Irenæus lib. IV. cap. 25. Origenes homil. V. in Num. Chryſoſtomus hom. LII. in Matth. utque majorem auctoritatem ſuis traditionibus conciliarent, fingebant *Moſen in monte Sinai accepiſſe a Deo duplicem legem, unam quae in ſcripto tradita ſit, aliam vero, quae oretenus ſolum accepta, quam ſuccedaneo quodam ordine per Moſen ad poſteros derivatam adſeverant, ſiquidem Moſes eam tradiderit Joſuae, Joſua ſenioribus, ſeniores prophetis, prophetae viris ſynagogae magnae,* qua

Per gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti credimus ſalvari, quemadmodum & patres noſtri, uti etiam epiſtola ad Galatas. Vide tract. de lege §. 181. tract. de juſtif. §. 152. Simili ratione pontificii juſtificationem coram Deo tum fidei tum operibus adſcribunt. (*) II) *Simoniani* a Simone mago, *patre omnium haereticorum*, (ut Irenæus eum in præf. lib. III. adpellat) (**) ſic dicti, partem non minimam ad papales errores contulerunt. Primo enim Simon magus *adfectavit divinos honores*; Nicephorus lib. II. hiſt. cap. 36. pontifex Romanus itidem in jure canonico ſe vocat *Deum*. c. Satis diſt. 96. Steuchus de donat. Conſt. p. 141. *Adoravit Conſtantinus papam uti Deum, ac divinos honores ei contulit*; nimirum ut oſtendatur, papam eſſe ſucceſſorem non Simonis Petri, ſed Simonis magi. Petrus enim hos honores repulit. Act. X. 26. Secundo Simon *pecunia voluit emere ab apoſtolis, ut per impoſitionem manus conferre poſſet Spiritum ſanctum;* Act. VIII. 19. unde ſimoniaci dicuntur, qui emunt vel vendunt rem ſpiritualem. Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 25. c. 4.

a) Simonianorum.

At hæc ſimonia in toto papatu regnat, ut Bapt. Mantuanus exclamet: (***)

. . . . . . Venalia nobis
Templa, ſacerdotes, altaria, ſacra, coronæ,
Ignis, thura, preces, cœlum venale, Deusque.

Ac Franc. Petrarcha in dial. de Rom. cur. evit. ſcribit, *Romae Simonem magum cum conjuge ſua Simonia revixiſſe.* Durandus de modo celebr. conc. gener. part. II. tit. 10. dicit, *in eccleſia Romana regnare ſimoniam, ac ſi nullum eſſet peccatum.* (****) Marſilius Patavinus in deſenſ. pacis part. II. c. 24. Romam dicit eſſe *ſimoniacorum undique concurſum, ibi ſiquidem venditur cœlum, venduntur omnia elementa: terra, quoties defunctorum corpora terrae mandanda ſunt; aqua, quam vocant luſtralem; aër & ſonitus tintinnabulorum, ignis candelarum; venduntur merita tum vivorum, tum mortuorum, exiguntur vectigalia non a vivis tantum, ſed etiam a mortuis, venduntur cantilenae, ſacramenta, ſacerdotia; ipſa denique venditur remiſſio peccatorum.* Reſtaurus Caſtaldus tract. de imperat. *papam vocat totius ſimoniae monarcham.* Tertio Simonis diſcipuli & ſucceſſores dicuntur

(*) Samaritani, teſte Epiphanio haereſi IX. *Si quis ipſis diceret de David, Eſaia & ſequentibus poſt Moſen, non ſuſcipiebant, ſed immorabantur traditioni, a propriis ipſorum patribus invectæ.* Papiſtae communiter docent, ſcripturas non eſſe neceſſarias, traditionum autem a patribus invectarum neceſſitatem mirifice depraedicant. GERHARDUS.

(**) Paſchalis c. ul. 1. q. 7. patet, *Simoniacos velut primos ac præcipuos hæreticos ab omnibus fidelibus reſpuendos, & ſi commoniti non reſipuerint, ab exteris poteſtatibus opprimendos, omnia enim crimina ad comparationem ſimoniacæ hæreſis quaſi pro nihilo reputari.* Jam vero ordines imperii anno 1522. Norimbergae de multiplici ſimonia pontificem adcuſarunt. GERHARDUS.

(***) Alvarus Pelagius lib. II. de planctu eccleſiae art. X. f. 109. b. *Pro pecuniis celebrant, corpus Chriſti pro pecunia vendunt cum Juda; conſecrant & ordinant, & pro pecunia conferunt omnia ſacramenta, ſed gratiam non conferunt, quam non habent. Nihil accipitur gratis, nihil datur gratis. Collatores dicunt, quod comparavimus, vendimus.* GERHARDUS.

(****) Si, ut eſt c. Quidam 24. q. 3. c. Haereticus c. Qui in eccleſia cauſ. & quaeſt. iisdem *pro hæreticis ſunt habendi, qui ſimoniam exercent, qui angelos colunt, qui nihil poſſidentes proprium nequaquam recipiunt eos, qui aliquo in hoc mundo utuntur, qui carnes abominantur, qui conjugia reſpuunt, qui nudis pedibus* (ſine ſuperſtitioſo) *ambulant, qui cum hominibus non manducant, qui ſcripturam ſacroſanctam aliter intelligunt, quam ſenſus Spiritus ſancti flagitat, a quo conſcripta eſt, qui principatus ſui gratia falſas opiniones defendunt, qui quod prave ſapiunt, contumaciter propugnant*, non poterunt patroni pontificis ab haereſeos crimine excuſari. Porro *apoſtolicos hæreticos* vocat Auguſtinus haereſ. XLVI *eos, qui ex prava imitatione ſe apoſtolos exprimere dictabant in eo, quod tamen apoſtolorum non fuit, nempe quod nullum in ſuam communionem receperint, qui uxores aut poſſeſſiones haberet. Iidem nullo modo tolerare potuerunt illos, qui voverant cœlibatum, & poſtea matrimonium contraxerant, quamvis ſe votum ſuum ſervare inhabiles agnoſcerent.* Epiphanius haer. LXI. Sic pontificii non concedunt virginibus poſt votum ſemel factum matrimonium. Rhemenſes adnot. 1 Cor. VII. 28. GERHARDUS.

omnes, *qui quoquo modo adulterant veri-em, & praeconium eccleſiae laedunt.* Ire-us lib. I. adv. hær. cap. 30. *Quamvis enim* .quit) *non confiteantur nomen magiſtri ſui ſeductionem reliquorum : attamen illius ſen-tiam docent, Chriſti quidem Jeſu nomen quam irritamentum praeferentes, Simonis tem impietatem varie introducentes, morti-nt multos per nomen bonum, ſententiam m male diſperdentes, & per dulcedinem & orem nominis amarum & malignum princi-apoſtaſiae ſerpentis venenum eis porrigen-.* Hæc verba Irenæi, quibus ſimonianorum genium deſcribit, adeo conveniunt Jeſuitis, in ipſos dicta videantur. (*) Quarto Simo-& ejus ſectatoribus adſcribit Irenæus lib. I.). 20. *uſum exorciſmorum*, quem conſtat pa-lis quoque eſſe familiarem, qui exorciſant n ſolum creaturas intelligentes ſed & brutas, inique vita & ſenſu carentes, ut oleum, ſal, rbas, candelas, aquam, &c. Quinto de Si-onis diſcipulis ſcribit Irenæus l. d. quod *ha-nt imaginem Simonis factam ad figuram Jo-& Selenae in figuram Minervae, easque orent.* Euſebius lib. II. hiſt. eccleſ. cap. 12. illis refert, *quod coram picturis & imagi-us proſtrati, odoribus incenſis, victimis & amentis venenari eas ſoliti fuerint.* Eundem ltum imaginibus in antichriſti regno defer-ex praxi conſtat, ut Irenæus lib. I. cap. 8. ionianos haud immerito vocarit *antichriſti recurſores.* Sexto de ſimonianis refert Ire-us lib. I. cap. 8. quod *glorientur de iis, ae non ſunt ſcripta, ſed viva ſolum voce tra-a.* Cap. 17. quod *inenarrabilem multitudi-n apocrypharum ſcripturarum, quas ipſi fin-runt, adferant ad ſtuporem inſenſatorum & ae ſunt veritatis non ſcientium litteras.* . III. cap. 2. de illis dicit, quod *cum ex ipturis arguuntur, imperfectionis eas adcu-t, quod non poſſit ex illis ſciri veritas ab , qui neſciunt traditionem.* Hanc hæreſeos tem omnes fere ſectarii ab illis hauſerunt, ut merito ſcribat Irenæus lib. I. cap. 20. *ex Si-mone mago univerſas haereſes ſubſiſtere*, ſiqui-dem plerique omnes hæretici relicto ſcriptu-rarum fonte ad ciſternas traditionum provoca-runt, quod de *Sethianis* tradit Epiphanius hær. XXXIX. de *Archonticis*, hæreſ. XL. de *Seve-rianis*, hæreſ. XLV. de *Encratitis* hæreſ. XLVII. de *Bardeſaniſtis* hæreſ. LVI. De *Artemone* re-fert Euſebius lib. V. cap. 28. quod *de doctrina ſua quaſi antiqua & ab apoſtolis tradita glo-riatus fuerit, majores enim omnes adeoque ipſos apoſtolos ita ſenſiſſe & docuiſſe.* De *Baſilide* ſcribit Clemens lib. VII. ſtromat. p. 353. quod *praedicarit, ſe Glaucia quodam, qui fuiſ-ſet interpres Petri apoſtoli, magiſtro uſum.* De Valentino, quod *audiverit Theodadum Pauli familiarem.* De Marcionitis, quod *Matthiae diſcipulos habuerint magiſtros, & ab iis tra-ditam doctrinam teneant & producant.* De *Carpocratianis* Irenæus lib. I. cap. 24. memo-rat, quod *commenta ſua hoc praetextu defende-rint, Dominum Jeſum apoſtolis talia privatim in myſterio locutum eſſe, apoſtolum autem non omnibus ſed dignis ſolummodo iſta tradidiſſe.* Ptolemæus hæreticus in epiſtola ad Floram, quæ exſtat apud Epiph. hær. XXXIII. gloria-tur, *quod doctrinam ſuam ex apoſtolica tra-ditione per ſucceſſionem acceperit.* Eodem tra-ditionum prætextu uſum fuiſſe *Arium* conſtat ex Athanaſio orat. II. contra Arian. p. 124. itemque *Eutychen* in concilii Chalc. act. I. quapropter in genere pronunciat Baſilius ſerm. de fide tom. II. p. 194. *eſſe manifeſtam a fide apoſtaſiam & elapſionem, vel reſpuere aliquid eorum, quae ſcriptura habet, vel inducere quid-quam quod ſcriptum non ſit.* Jam vero notum eſt, pontificios inducere ea, quæ ſcripta non ſunt, & traditiones pari pietatis adfectu cum ſcripto Dei verbo recipiendas eccleſiæ obtru-dere, quin imo diſputationes cum pontificiis teſtantur, traditiones eſſe ipſis ſacram ancoram, ad quam confugiunt ſacrarum litterarum ſuf-fragiis deſtituti, & eſſe pixidem Pandoræ,

 quæ

(*) De Simone memorat Epiphanius haereſ. XX. quod *poſt corruptionem & interitum carnis tradiderit ψυχῶν κάθαρσιν animarum purificationem.* Papiſtae poſt mortem & corruptionem corporis docent purificationem animarum futuram in purgatorio. GERHARDUS.

illa vocabula, quibus univerſam illam ſocietatem videtur apoſtolus eſſe complexus dicendo, ſive ſedes, ſive dominationes, ſive principatus, ſive poteſtates, dicant qui poſſunt, ſi tamen poſſunt probare, quod dicunt, ego me iſta ignorare confiteor. X) *Angelici* (*)
10) *Angelicorum.*
in angelorum cultum fuerunt inclinati, Auguſtinus de hæreſ. cap. 39. De quibus angelolatris videatur Theodoretus in epiſt. ad Col. II. & concilium Laodic. can. XXXV. Hic angelorum cultus probatur pontificiis, ut adparet ex catechiſmo Romano p. 593. (**) XI) *Marcitae* (***) profitebantur *verbis certis ſe vinum, quod eſt in calice cœnae dominicae, mutare in ſanguinem, & gratiam in eum calicem deducere.* 11) *Marcitarum.* Irenæus libr. I. cap. 9. Epiphanius hæreſ. XXXIV. Idem gloriantur pontificii transſubſtantiatores. Lochmeyer ſerm. CXII. de celebr. miſſ. *Tanta eſt virtus ſacerdotis, quod quotidie efficitur creator ſui creatoris.* Stella Cleric. *Qui creavit me ſine me, dedit mihi creare ſe, & qui creavit me ſine me, creatur mediante me.* (****) XII) *Marcionitae* virginitatem ſuis imperabant

ſecundarios, & ipſorum quoque angelorum patres ſtatuiſſe dicuntur. Errores eorum praeter EPIPHANIUM, quem ſupra adlegavit GERHARDUS, AUGUSTINUS & THEODORETUS ediſſeruerunt.

(*) *Angelicos* inter ſeculi tertii haereticos ſcriptores nonnulli referunt. Meminit eorum EPIPHANIUS *hæreſ. LX. tom. I. oper. p. 505.* ita tamen ut ingenue fateatur, ſe haud compertum habere, qualis eorum fuerit haereſis, nec ſe ſcire, unde nomen hoc acceperint. Ad hocce EPIPHANII teſtimonium provocat AUGUSTINUS, inque eam ſimul deſcendit ſententiam, angelicos ab angelorum cultu nomen ſuum accepiſſe. *Angelici*, inquit, *in angelorum cultum inclinati, quos Epiphanius jam defeciſſe teſtatur*; ad quem locum ſupra digitum intendit GERHARDUS noſter. Fuerunt tamen alii, qui exiſtimarunt, haereticos iſtos adpellatos fuiſſe *angelicos*, quia angelis plus, quam decet, tribuerint, docentes inter alia, mundum ab angelis fuiſſe creatum. Atque haec ipſa ſententia eo majori ſe commendat veritatis ſpecie, quoniam complures veterum haereticorum, veluti *Cerinthiani*, itemque SATURNINUS, BASILIDES & CARPOCRATES huncce errorem olim propugnarunt, de quibus tamen haud conſtat, quod angelos religioſo cultu proſequendos eſſe ſtatuerint. Lectu omnino digna ſunt, quae hanc in rem ſcripſerunt ambo WALCHII, de hiſtoria eccleſiaſtica dudum praeclare meriti, pater & filius, ille quidem in *hiſt. eccleſiaſt. nov. teſt. p. 1215. ſeqq.* hic vero in *dem Entwurf einer vollſtændigen Hiſtorie der Kezereien part. II. p. 177. ſeqq.* quorum cogitatis & nos calculum noſtrum adjicimus.

(**) Elxai, (1) qui Oſſenorum fuit patriarcha, coëgit *non ſolum per Deum jurare, ſed etiam per ſalem & aquam, per æthera & ventum, per terram atque cœlum*; apud Epiphanium haereſ. XIX. Pontificii per creaturas jurant, per ſanctos & ſanctas & eorum reliquias. GERHARDUS.

(1)

Conſtat de hoc viro, eundem deſerta, cui antea addictus erat, religione Judaica, ad chriſtianorum ſacra tranſiiſſe, ſectamque *Elceſaitarum*, ſive ut alii ſcribunt, Helceſaitarum condidiſſe. EPIPHANIUS *hæreſ. XIX. num. I. p. 40.* auctorem hujus ſectae, qui ELXAI vocatur, tempore Trajani imper. vixiſſe memorat, cum contra EUSEBIUS *libr. VI. hiſt. eccleſ. cap. XXXVIII.* p. 233. eundem ad Origenis tempus referat. Errores & prava inſtituta hujus ſectae enarrarunt THEODORETUS *lib. II. haeret. fabul. cap. VII. p. 221.* itemque EPIPHANIUS *hæreſ. XIX. p. 39. & hæreſ. LIII. p. 461.*

(***) *Hi a Marco* quodam, homine fanatico ac *Valentini* diſcipulo, qui ſeculo IIdo vixit, nec tantum gravioribus erroribus ac nugis implicitus, ſed & artibus magicis deditus fuiſſe dicitur, nomen ſuum nacti ſunt, atque a ſcriptoribus eccleſiaſticis nunc *Marcitæ*, nunc *Marcoſii* vel MARCOSÆI fuerunt adpellati. Praeter IRENÆUM atque EPIPHANIUM, quos ſupra excitavit *Gerhardus* noſter, conſuli de iis poteſt THEODORETUS *libr. I. hæreticar. fabul. cap. IX p. 201.*

(****) Audiani (2) *cogitatione carnali Deum fingebant in ſimilitudinem hominis corruptibilis*, inquit Auguſtinus de haereſ. cap 50. Armenii & Jacobitae teſte Nicephoro lib. XVIII. c. 53. *imagines Patris, Filii & Spiritus ſancti effigiabant, quod perquam eſt abſurdum. Crucem non prius debito honore proſequebantur, quam perinde atque hominem baptizaviſſent.* Papiſtae pingunt Trinitatem in ſpecie hominis tricipitis. Res etiam inanimatas baptizant ad uſus ſacros, ut campanas, agnos Dei &c. GERHARDUS.

(2)

De *Audianis*, vel *Audæanis*, ab AUDÆO, Syro, qui ſeculo quarto vixit, ita nuncupatis, vid. quae in *adnotationibus* noſtris ad *tom. I. loc theolog.* GERHARDI, in *adpendice p. 168. col. I,* diximus.

2) *Marcionitarum.* bant (*) conjugatos in communionem ſuam non admittebant; Epiphanius hæreſ. XLII. Id ipſum ſciebant *Hieracitae*, qui monachos tantum & monachas & conjugia non habentes in communionem recipiebant; Auguſtinus de hæreſ. cap. 47. ſic papiſtici monachi virginitatem multis nominibus coram Deo præferunt. (**)

XIII) De *Encratitis* (***) ſcribit

3) *Encratitarum.* Epiphanius hæreſ. XLVII. *Continentiam jactant, fallaciter omnia ſcientes. Nam & inter mulieres reperiuntur & mulieres undiquaque decipiunt, & cum mulieribus iter faciunt, & ſimul cum illis vivunt, & illarum miniſteriis utuntur.* Idem a clericis papiſticis fieri notiſſimum eſt. Quæ argumenta *Tatiani* ſectatores *Encratitae* conjugio oppoſuerunt, quæ apud Tertullianum & Clementum adhuc exſtant, ea a pontificiis pro ſtabilienda cœlibatus lege adhuc urgentur. (****) XIV.)

14) *Montani.* Montanus (*) primus fuit, qui de jejunio leges tulit (**) unde νομοθέτης νηςείας vocatur ab Apollonio apud Euſebium lib. V. hiſt. eccl. cap. 17. eo quod jejunia certis legibus definierat. Montaniſtarum ſententiam Tertullianus & ipſe Montaniſta libr. de jejun. adv. Pſych p. 770. ſic deſcribit: *Arguunt nos*, (inquit de catholicis loquens) *quod jejunia propria cuſtodiamus, quod ſtationes plerumque in veſperam producamus, quod etiam xerophagias obſervemus, ſiccantes cibum ab omni carne & omni jurulentia & uvidioribus quibusque pomis, ne quid vinoſitatis vel edamus vel potemus, lavacri quoque abſtinentiam congruentem arido victui, novitatem igitur objectant, de cujus illicito praeſcribant, aut haereſin judicandam, ſi humana praeſumtio eſt, aut pſeudoprophetiam pronunciandam, ſi ſpiritualis indictio eſt, dum quaque ex parte anathema audiamus, qui aliter adnunciamus.* Ab hoc Montano acceperunt pontificii leges jejuniorum & monachi ſuas Xerophagias. De Montano etiam ſcribit Epiphanius hæreſ. XLVIII. *quod ſcripturas parum curaverit;* qua in parte ſequuntur eum pontificii, qui imperfectionis & obſcuritatis eas arguunt. Montaniſtæ Spiritum ſanctum *ſibi*, *non apoſtolis infuſum praedicabant.* In ſupplem. hær. Phil. Sic pontifices Romani gloriantur de immediata Spiritus ſancti adſiſtentia, interim libros apoſtolicos Spiritu Dei

(*) *Marcionitas* conjugium ac liberorum procreationem impugnaſſe virginitatemque plurimum commendaſſe, teſtantur Tertullianus *libr. I. adverſ. Marcionem cap. XXIX, XXX. p. 451.* atque Clemens *Alexandrinus, libr. III. ſtromat. cap. III. p. 515.* Diſſeruimus de hiſce haereticis paſſim in *obſervationibus* noſtris ad Gerhardum.

(**) Marcion apud Tertullianum lib IV. contra Marcion. *Utramque mercedem creatoris ſive tormenti, ſive refrigerii apud inferos determinabat, ei poſitam, qui legi & prophetis obedierant.* Hanc eandem imbiberunt doctrinam pontificii, nempe patres omnes, qui legi & prophetis obedierunt, usque ad adſcenſionem Chriſti detentos fuiſſe in aliqua parte inferni, quam *limbum* adpellant, in qua fingunt locum refrigerii & conſolationis. De Marcione ſcribit Tertullianus lib. I. adv. Marcion. cap. 14. *Copias maris* (hoc eſt piſces) *ſanctiorem cibum deputabat.* Idem faciunt Carthuſiani & tempore quadrageſimae omnes pontificii. Gerhard.

(***) De *Encratitis* conſtat, eos fuiſſe adſeclas Tatiani, haeretici ſeculi ſecundi, ac ſingularis continentiae ſpeciem prae ſe tuliſſe, unde non tantum ab uſu carnis & vini ſe abſtinuerunt, ſed & nuptias deteſtati ſunt; prout Irenæus, Clemens Alexandrinus, Theodoretus, Augustinus atque alii teſtantur.

(****) Tatiani *condemnabant matrimonia, nec pluris æſtimabant quam fornicationem, nec recipiebant maritatas perſonas in ſuos ordines.* Auguſtinus haereſ. LXXIV. Pontificii multis modis detrahunt conjugii dignitati, ac maritatos excludunt a miniſterio. Gerhardus.

(*) Montani paracletus apud Tertullianum libr. de anima cap. 34 hoc ſaepe commendavit, nempe, *animam aliquid penſare apud inferos, usque ad reſurrectionis plenitudinem, modicum quodque delictum luens mora reſurrectionis, donec ſolverit ad ultimum quadrantem.* Idem fundamentum habent papiſtae pro ſatisfactionibus, quas poſt hanc vitam neceſſarias eſſe contendunt. Gerh.

(**) De legibus jejuniorum, quas ſuis praeſcripſit Montanus, copioſius egerunt ex noſtris Mart. Chemnitius & Balth. Bebelius, *ille* quidem in *examine concilii Tridentini part. IV. cap. VIII. p. 878. hic* vero in *antiquitat. eccleſiaſt. ſeculi II. art. VI. p. 395.* ex Reformatis Gallis vero Jo. Dallæus *de jejuniis & quadrageſima libr. II. cap. I. ſeqq p. 313.* qui & conſenſionem inter Montaniſtas & pontificios in doctrina de jejuniis luculenter monſtrarunt. Jungi tamen meretur Joseph. Binghamus, ſcriptor Anglus, isque doctiſſimus, in *originibus*, *ſeu antiquitat eccleſiaſt. tom. IX. p. 210. ſeqq.*

Dei ſcriptos ſuis decretis poſtponunt. (*) XV) *Hieracitae* (**) operibus vitam
15) *Hieracitarum.* æternam promerendam eſſe ſtatuerunt, quia dixerunt *regnum Dei non pertinere ad parvulos, cum non ſint eis ulla merita certaminis, quo vitia ſuperentur.* Auguſtinus de hæreſ. cap. XLVII. Eadem eſt pontificiorum opinio, *quod noſtris operibus beata illa aeternitas ſit promerenda.* (***) Concilium Trident. ſeſſ. VI. cap. 16. & can. 32. XVI) *Arabici*
16) *Arabicorum.* dixerunt *animas cum corpore extingui.* Auguſtinus de hæreſ. cap. LXXXIII. Nicephorus libr. V. hiſt. eccleſ. cap. 32. Hujus hæreſeos concilium Conſtantienſe reum peregit Johannem XXIII. eccleſiæ Romanæ caput; in eo tamen eſt diſcrepantia, quod Arabici ſtatuerunt animas cum corporibus in fine ſeculi reſurrecturas, ſed Johannes pontifex adſeruit, *animas ſemel mortuas in noviſſimo die minime reſurrecturas.* (****) XVII) *Origeni* tribuunt veteres,
17) *Origenis.* quod ſtatuerit *impios tandem eſſe ſervandos.* Huic errori non diſſimilis eſt opinio Catharini in comment. Hebr. I. & in comm. 2 Petr. III. *quod terra poſt diem judicii ſit renovanda, ut ſit habitaculum illorum hominum, qui nec calo nec inferno digni ſint.* XVIII) De *Meletianis* refert Theodoretus libr. IV. hæret. fab. eos *in ſuis ſacris multis uſos eſſe tintinnabulis ad Deum placandum & deprecandum.* 18) *Meletianorum.*
Eandem vim pontificii tribuunt campanis conſecratis, quod ſonitus earum dæmonas pellat & fulgura avertat. XIX) *Novatiani* docebant, perpetuo dubitandum eſſe de remiſſione peccatorum, quia exceptis gravioribus ſe dicebant veniam relaxare duntaxat levioribus, 19) *Novatianorum.*
ac ſoli Deo remittendorum criminum poteſtatem ſervatam eſſe. Ambroſius libr. I. de pœnit. cap. 2. & libr. II. cap. 5. Dogma dubitationis itidem ſtabilitum in concilio Trident. ſeſſ. VI. cap. 9. (*****) Novatiani etiam ſe puros & mundos dicebant, unde ſe ipſos *catharos* glorioſiſſimo nomine adpellabant. Auguſtinus de hæreſ. ad Quodvultd. cap. 38. Sic monachi pontificii perſuaſione perfectionis ſuperbiunt. Novatiani damnabant *ſecundas nuptias.* Auguſtinus l. d. Iisdem parum æqui ſunt pontificii, qui benedictionem eccleſiaſticam illis denegant. (******) XX) *Samoſatenus* hoc nomine ab eccleſia damnatus, quod docuerit

(*) *Aquarii* haeretici ſic dicti ſunt, quia *aquam ſolam offerebant in calice.* c. 39. cauſ. 24. q. 3. Ad illos proxime accedunt pontificii, una cum vino in calice euchariſtico aquam neceſſario offerri debere ſtatuentes. Gerhardus.

(**) *Hieracitæ* referuntur inter haereticos tertii poſt Chriſtum natum ſeculi. Eorum dux & auctor erat Hieracas, gente Ægyptius litteriſque humanioribus praecipue eruditus, atque exeunte hoc ſeculo clarus. Equidem quaecunque de iis traduntur, ſola Epiphanii atque Augustini inter veteres auctoritate innituntur. Aſt nullam tamen videmus rationem, cur iis hac in re fides ſit deneganda.

(***) Iidem Hieracitae *recipiebant tantum monachos & monachas in ſuam ſocietatem.* Auguſtinus haereſ. XLVII. Sic apud pontificios monachi tantum *religioſorum* nomen adſecuti ſunt, maritatos non recipiunt ad miniſterium. Iidem regnum cœlorum parvulis denegabant; c. 39. cauſ. 24. q. 3 ſic pontificii infantes non baptizatos in *limbum* extra regnum cœlorum collocant. Gerhard.

(****) Subiungamus his *Euchitas* & *Abelianos*. *Euchitæ* nihil aliud faciebant, *quam orabant & opinabantur non eſſe legitimum, monachos laborare manibus ad ſuſtentationem vitæ ſuæ.* Auguſtinus haereſ. XVII. In papatu monachi & moniales ad certum numerum preces ſuas latino idiomate murmurant, quod plurimi ex illis non intelligunt. Religioſi non tenentur operari manibus. Rhemenſes adnot. 2 Theſſ. II. ſect. 2. *Abeliani* non ſunt uſi *conſuetudine uxorum.* Auguſtinus haereſ. LXXXVII. Sic pontificii ſtatuunt, quod *ſacerdotes ante ſuam ordinationem maritati non debeant ad uxores ſuas accedere, quamvis ſint adhuc eorum uxores.* Rhemenſes Act. XXI. ſect. 1. Gerhardus.

(*****) Recuſabant eos recipere, qui relapſi erant in idololatriam ſeu haereſin Sic apud pontificios relapſi in haereſin, ſunt curiae ſeculari tradendi, licet pœniteat eos, & ad fidem redeant. Sext. decret libr. V. tit. 2. c. 4 Alex IV. Gerhardus.

(******) Succedant his *Bonoſiani*, qui Chriſtum adoptivum Dei filium dixerunt. c. 39 cauſ. 24. q. 3. Pontificii adfirmant, quod Chriſtus pro ſe ipſo ſit meritus. *Beguardini*, qui adfirmabant, 1) *animam non indigere lumine ipſum elevante ad Deum.* Clemens libr. V. tit. 3. c. 3. Quidam ex pontificiis docent, quod gentiles in Chri-

ıoſate- m.

rit in Chriſto τὰς δύω φύσεις παντάπασιν ἀκοινωνήτως εἶναι πρὸς ἑαυτάς. (*) Eundem er- Jeſuitæ omnem realem idiomatum di- ım communicationem carni Chriſti fa- :ſſe negantes ex orco revocant. XXI) *Manichaei* auditoribus ſuis ut ple- beiis & imperfectioribus concede- bant uſum conjugii, electis vero ſuis tanquam perfectioribus omni- :erdicebant. Auguſtinus epiſt. LXXIV. ıntificii in laicis nuptias ferunt, ſed in otibus & monachis, quos in ſtatu per- nis conſtitutos cenſent, eas omnino im- nt. Manichæi *Chriſti quidem corpus in communicatione accipiunt, ſanguinem redemtionis haurire omnino declinant.* erın. IV. quadrageſ. Pontificii non ſolum faciunt, ſed etiam idem faciendum præ- ıt. Manichæi a matrimonio abhorre- interim variis libidinibus ſeſe pollue- unde Auguſtinus libr. II. de morib. eccleſ. ınich. cap. 31. ſcribit, *quod non con- ım, ſed nuptias prohibeant.* Idem fieri ·ſimis in papatu ſacrificulis, teſtatur ora- ıçis Bavariæ in concilio Trident. *Clerus propter libidinem nimis liberam ac noto- nunc infamis habetur.* Manichæi duo

ni- n.

ſtatuebant principia, eaque coæterna. Auguſtinus de hæreſ. cap. 46. cum quo ex parte convenit, quod Auguſtinus Steuchus in coſmop. in princ. Geneſ. ſcribit *cœlum empyraeum fuiſſe Deo coaeternum.* At ſi fuit æternum, fuit utique principium. (**) Manichæi jejunium conſtituebant in delectu ciborum, *abſtinebant a carnibus, interim delitiis circumfluebant.* Auguſtinus, libr. II. de morib. eccleſ. c. 31. Idem fieri a pontificiis teſtatur praxis. Azorius libr. VII. inſtit. c. 21. *Certe negari non poteſt, conſueta chriſtianorum jejunia carnium eſu & vini potu caruiſſe; at vero jam in more poſitum eſt, ut cum piſcibus, herbis, fructibus vino ſimiliter utamur.* Manichæi electos ſuos ſimpliciter ab eſu carnium arcebant. Auguſtinus lib. XXX. contra Fauſt. cap. 5. Sic qui inter pontificios perfectiores videri volunt, ab eſu carnium abſtinent, ut de Carthuſienſibus conſtat. Franc. de Victoria in ſuis relectionibus contendit: *Si Carthuſienſis monachus vitam ſuam carnibus guſtatis poſſet conſervare, ob votum tamen ſatius eſſe mortem obire, quam illicito carnium eſu vitam tueri.* Si excipere velint, *Manichaeos propterea a carnibus abſtinuiſſe, quod eas immundas & abominandas judicarent,* ſe vero ex alia cauſa ab earum uſu abſtinere,

 notan-

ſtum crediderint ex proprio arbitrio. 2) *Homi- hic perfectum eſſe poſſe,* Clemens ibidem. Pontifi- icunt, quod homini poſſibile ſit perfecte Dei man- obſervare. 3) *Spiritualem humanæ obedientiæ eſſe ſubjectum.* Clemens ibidem. Pontificii dicunt, l papa non ſit ſubjectus ulli judicio. *Ebionitæ,* ɔbſervabant ceremonias legis veteris una cum evan- ı, unde notati ſunt haereſeos. c. 39. cauſ. 24. q. 3. ſtae ex lege veteri & ritibus ethnicorum mutuati incenſionem thuris, lotiones, oleum, ſal, cine- , veſtimenta, inſtrumenta &c. *Nicolaitani,* qui *ſerebant impuras concubinas honeſtis uxoribus.* ſtæ in ſacerdotibus concubinatum tolerant, conju- ı prohibent. c 4. diſt. 34. GERHARDUS.

ınc nonnulli, PAULUM *Samoſatenum* proxime ad *ſtorianorum* errores acceſſiſſe, ipſique NESTORIO ı paraſſe, judicant. Statuit enim Chriſtum non ım duas diverſas naturas, ſed etiam perſonas con- ere. Legenda, quae hanc in rem ſcripſit b. FEUER- ıs, theologus nuper Goettingenſis, in diſſert. *de ſi Pauli Samoſateni e ſolis fragmentis ſcriptorum s & teſtimoniis patrum Antiochenorum* ann. MDCCXL[illegible] edita. Conf. cel. WALCHII *hiſt. eccleſiaſt. nov. teſt. p. 1188.*

(**) Manichaei faciebant ſe *ſalvatores Chriſti,* docebant enim, *quod membra Chriſti eſſent diſperſa ubicunque, & quod in ſuo cibo & potu ipſi liberarent membra Chriſti, quæ eſſent colligata creaturis. Tales* (inquit Auguſtinus) *ſunt electi eorum, ut non ſint ſalvandi a Deo, ſed ſalvatores Dei, liberant enim membra Chriſti, cum manducant.* Pontificii ſe faciunt creatores ſui creatoris & panem in corpus Chriſti ſe convertere dicunt. De illis Auguſtinus lib. II. de moribus Manich. cap. 13. *a regula ſanctitatis non videbatur excidiſſe homo, boletos, orizam, tubera, placentas, piper, laſer, diſtento ventre cum gratulatione ructans. At certo ſupplicio addicebatur homo parcus & frugi, cui cœnanti oluſcula cum exiguo lardo adponebantur.* In eo eſt differentia, quod Manichaei putabant, *carnes eſſe impuras ex creatione,* pontificii *ratione maledictionis. Nam Deus maledixit terræ & non aquis, & ideo diebus jejuniorum præferuntur piſces carnibus.* Durandus libr. VI. c. de aliis jejuniis. GERHARDUS.

notandum, quod XXII) *Euſtathius*, Sebaſtiæ in Armenia epiſcopus, ob prohi-
22) *Euſtathii.* bitionem eſus carnium in concilio Gangrenſi (*) fuit damnatus, qui tamen eas nequaquam cum Manichæis immundas judicabat, ſed ob adcuratiorem, exactiorem & exquiſitiorem diſciplinam ab illis abſtinendum dicebat, ſic enim de illo memorat Sozomenus libr. III. hiſt. cap. 13. quod in ſynodo Gangrenſi ſententiam ſuam hoc modo expoſuerit, *non contumaciae aut arrogantiae, ſed religioſae exercitationis gratia talia a ſe eſſe inſtituta.* Quod ſi ergo non in Manichæo, tamen in Euſtathio damnati ſunt pontificii. (**) XXIII) De *Pri-*
23) *Priſcillianiſtarum.* *ſcillianiſtis* refert Epiphanius hæreſ. XLIX. *quod revelationes Chriſti* jactarint. Idem in papatu a multis factitatum. (***) De iisdem refert Auguſtinus de hæreſ. cap. LXX. quod in ſuis dogmatibus habuerint hæc verba:

Jura, perjura, ſecretum prodere noli.

Idem fieri a Jeſuitis teſtatur praxis, unde ſacerdotes Wisbycenſes in epiſtola ad generoſum quemdam catholicum ſic loquuntur: ***Ars eſt noſtrorum Jeſuitarum, ut in juramentis ſuis magiſtratus illudant.*** (****) Priſcillianiſtæ etiam conjugium ceu ſtatum carnalem repudiabant, unde conjuges disjungebant; Auguſtinus l. d. (****) Ita quoque Siricius conjugium ſacerdotum prohibiturus eo adcommodat ſententias ſcripturæ: ***Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Coinquinatis & infidelibus nihil eſt mundum.*** (******) XXIV) ***Donatiſtae***

(*) Concilium hocce *Gangrenſe*, in quo EUSTATHIUS, *Sebaſteæ* in Armenia epiſcopus, qui vitae monaſticae inter Armenios & Paphlagonas auctor fuiſſe perhibetur nuptiasque non tantum, ſed & vini & carnis uſum prohibuit, damnatus depoſitusque ſuit, habitum eſt circa annum CCCXL. vel paulo antea; obſervante CAVEO in *hiſt. litt. ſcriptor. eccleſiaſt. tom. I. p. 354.* edit. Londin. Conf WOLFG. GUNDLINGII *not. ad concil. Gangrenſe p. 9. ſeqq.*

(**) *Hemerobaptiſtæ* (1) quotidie lavabantur, teſte Epiphanio haereſ. XVII. item Niceta in theſauro libr. I. cap. 41. Papiſtae ſingulis diebus adſpergunt ſe aqua luſtrali ad purgationes peccatorum, quae venialia adpellant. *Marcoſii* in adminiſtratione baptiſmi *Hebraica nomina ſuperſabantur*, ait Irenaeus libr. I. cap. 18. *ut ſtupori eſſent*, vel ut ait Epiphanius haereſ. XXXIV. *quo magis admirationi eſſent iis, qui initiabantur.* Papiſtae uſurpant linguam initiatis plerumque non intellectam, nec teſtibus adſiſtentibus, ut majeſtatem concilient rebus ſacris, ut cauſantur; & in baptiſmi adminiſtratione verba quaedam Ebraica. Iidem baptizatos inungebant opobalſamo, quod unguentum typum eſſe dicebant ejus ſuavitatis, quae ſit ſuper univerſa. Irenæus libr. I. c. 18. Pontificii itidem *inungunt baptizatos, ut donis Spiritus ſancti repleti, Deo & hominibus pacificentur*, ait Durandus libr. VI. ration. c. 67. Marcoſius apud Epiphanium haereſ. XXXIV. *Pocula vino mixta ſimulans ſe gratias agere & diutius extendens ſermonem invocationis purpurea & rubicunda adparere faciebat, ut putaretur gratia ab his, quae ſunt ſuper univerſa, ſanguinem ſuum inſtillare in illud poculum per invocationem ipſius*, φάσι μεταβάλλεσθαι εὐθὺς τὸ μὲν ἐρυθρὸν ὡς αἷμα. Papiſtae etiam finxerunt transſubſtantiationem panis & vini & gratiam adligarunt ſacramentis. GERHARDUS.

(1)

De *Hemerobaptiſtis*, ut vocantur, in *adnotat.* noſtris ad *tom. IX. loc. theol.* GERHARDI, *p. 293.* nonnulla diximus.

(***) Auguſtinus libr. de mendac. cap. 2. & de haereſ. ad Quodvultd. cap 70. refert, Priſcillianiſtas olim docuiſſe, *in corde retinendum eſſe, quod verum eſt, ore autem ad alienos proferre falſum, nullum eſſe peccatum.* item, *negandum eſſe Chriſtum, ut poſſit inter inimicos latere chriſtianus.* Priſcillianiſtae ſtatuebant, *licere aliquando mentiri*, teſte Sixto Senenſi libr. III. biblioth. & Maldonato comm. in Luc. XXIV. 35. Aut ergo Jeſuitae ab hac tetra haereſi ſerio reſipiſcant, aut cum Priſcillianiſtis ſint damnati haeretici. GERHARDUS.

(****) Priſcillianiſtae libros apocryphos fecerunt aequalis auctoritatis cum ſacra ſcriptura. Auguſtinus haereſ. LXX. pontificii non ſolum libros apocryphos ſed etiam traditiones verbo Dei addunt. GERHARDUS.

(*****) *Conjuges*, inquit, *quibus hoc malum poterat perſuadere, disjungebat & viros a nolentibus fœminis & fœminas a nolentibus viris.* Bellarminus libr. II. de monach. c 38. *Matrimonium ratum non conſummatum per ſolennem religionis profeſſionem alterius conjugium dirimi, ac repugnantem conjugem poſſe cogi, ut faciat quod facere tenetur*, id eſt, ut liberam dimittat partem, quam ſolennem vovit. GERHARDUS.

(******) Acephali apud Nicephorum libr. XVIII. cap. 45. *communionem* (euchariſtiam) *a plurimo tempore adſervatam habentes feriis paſchalibus in minutiſſimas inciſam partes convenientibus ad ſe hominibus dederunt.* Ab ipſis didicerunt pontificii euchariſtiam diu adſervare & communionem ſemel in anno tantum populo communiter exhibere feriis paſchalibus. GERHARDUS.

tiſtae (*) rebaptizabant ab hæreticis baptizatos, Auguſtinus de hæreſ. cap. 69. quibus adfines ſunt *Aggrippiniani*, ab Agrippino Carthaginenſi epiſcopo ſic dicti, qui cenſebant rebaptizandos eos, qui ab eccleſia catholica deficientes ad hæreticos ab iis ſana mente recepta ad eccleſiam rediiſſent. Pappus in epit. hiſt. eccleſ. p. 260. Illos imitati ſunt quidam ex pontificiis, qui in Belgio & Gallia ſuperiori ſeculo infantes a miniſtris illarum eccleſiarum baptizatos rebaptizarunt. Donatiſtæ eccleſiam certo loco adligabant. Idem faciunt papiſtæ, quando pro eccleſia catholica, quæ eſt omnium locorum, Romanam reponunt. Donatiſtæ vim verbi & ſacramentorum a dignitate miniſtri ſuſpendebant; ſic quidam ex pontificiis diſputant, *verbum Dei, niſi praedicetur a miniſtro catholico & legitime vocato, non eſſe verbum Dei ſed verbum diaboli, ac non modo non ſalutem, ſed etiam perniciem adferre.* (**)

24) *Donatiſtarum.*

XXV) *Pelagiani* ἐπίϐαλλον μέρος haud exiguum ad papalem fidem contulerunt. Ut enim colligitur ex Hieronymi, Auguſtini & aliorum libris contra ipſos editis, docuerunt Pelagiani, primo *peccatum Adae non tranſire in poſteros niſi tantum reatu.* Idem docuerunt Ambroſius Catharinus libr. de lapſ. hom. & pecc. orig. cap. 6. anno 1542. edito, & Piggius controv. I. de pecc. orig. ubi ſtatuunt, *peccatum originis non habere veram peccati rationem, ſed eſſe tantum reatum, quo poſteri primorum parentum propter transgreſſionem illorum primaevam ſine aliquo vitio proprio & inhaerente naturae devincti teneantur*; quam ſententiam Bellarminus lib. V. de ſtat. pecc. cap. 6. molliſſime vocat *minus rectam.* Idem ante Catharinum & Piggium docuit Scotus lib. IV. ſent. diſt. 14. q. 1. art. 1. ac Gabr. Biel ibidem q. 1. art. 1. not. 1. ubi diſputant, *nudum modo reatum pœnae poſt quamlibet nefariam actionem in flagitioſis hominibus reliquum eſſe, neque alia de cauſa dici peccatores, quam quia aeternae ſint damnationis rei.* Ac Durandus de S. Portiano ſine circuitione ſcribit libr. II. ſent. diſt. 30. q. 3. originale peccatum *nihil aliud eſſe quam merum reatum.* Secundo *parvulos non trahere nec habere a parentibus originale peccatum.* Idem docet Ruard. Tapperus in art. II. de pecc. orig. ubi ſcribit, *in parvulo recens nato nihil inveniri, quod vere & proprie peccati rationem habeat.* Cornelius canonicus Colon. tom. II. animadv. diſputat, peccatum originale non eſſe proprie peccatum, *cum non ſit defectus perfectionis homini neceſſariae ad beatitudinem, pravitatem non eſſe haereditariam, nec a parentibus in liberos transmitti poſſe, cum ſint purgati &c.* Quomodo etiam ſcholaſtici & pontificii, atque inter hos Bellarminus variis hypotheſibus peccatum originis partim extenuent, partim etiam negent, oſtendimus tract. de pecc. orig. §. 58. & 59. Tertio *concupiſcentiam fuiſſe etiam in natura integra ante lapſum.* Idem docet catechiſmus Romanus p. 848. & Jeſuitæ omnes. Quarto *poſſe hominem in hac vita legem Dei perfecte implere.* Idem definitum in concilio Trid. ſeſſ. VI. c. 11. & can. 18. Quinto *hominem etiam poſt lapſum praeditum eſſe libero arbitrio in ſpiritualibus.* (***) Et idem hoc totis viribus propugnant pontificii.

25) *Pelagianorum.*

(*) *Eccleſiam adligabant parti Donati ad excluſionem reliquorum omnium cœtuum*; papiſtae ſoli parti pontificis nomen & rem eccleſiae adligant. Iidem. Gerhardus.

(**) Non praetermittamus *Apoſtolicos*, qui *arrogantiſſime ſe iſto nomine vocaverunt*, ait Auguſtinus de haereſ. cap. XL. *hi in ſuam communionem non recipiebant utentes conjugibus & res proprias poſſidentes: nullam ſpem putabant eos habere, qui utuntur rebus, quibus ipſi carebant.* Monachi pontificii arrogantiſſime commendant vitae ſuae genus tanquam apoſtolicum, imo & angelicum. Omnium arrogantiam ſuperant, qui non apoſtolicos, ſed apoſtolos ſe ipſos nominarunt in Luſitania, & ubique ſe Jeſuitas adpellant, quaſi ipſius Jeſu ſocios. *Ethnophrones* apud Damaſcenum in catal. haereſ & Nicetam theſ. orth. fid. lib. IV. haereſ 42. habentur haeretici, quia cum gentium inſtituta ſequerentur, in aliis erant chriſtiani, *gentilium rituum & ſuperſtitionum imitatores.* Papiſtae in omnibus fere ceremoniis ſuis ſunt ethnophrones, ut ſuperius oſtendimus Gerhardus.

(***) Fauſtus, Regienſis epiſcopus, in veteri eccleſia haere-

In eo tamen eſt quædam differentia, quod pontificii libero arbitrio conjungunt gratiam, quam Pelagiani excludebant. (*) Sexto *hominem ex puris naturalibus poſſe Deum diligere ſuper omnia.* Eandem doctrinam propugnant Biel lib. III. ſent. diſt. 27. q. 1. art. 3. dub. 1. Tapperus de lib. arbit. p. 291. Andradius lib. III. orth. explic. p. 292. Septimo *naturalia in homine etiam poſt lapſum manſiſſe integra.* Idem eſt commune ſcholaſticorum pronunciatum: Biel lib. II. ſent. diſt. 30. q. 1. art. 3. dub. 4. ſcribit, *rectitudinem voluntatis non corrumpi per peccatum.* Octavo *meritis operum noſtrorum dari gratiam.* Id ipſum docent ſcholaſtici, *quando meritum de congruo* propugnant. Biel lib. III. ſent. diſt. 27. q. 1. art. 1. can. 1. Eccius in enchir. c. 30. Dictum Chriſti, *ſi quis me amat, diligetur a Patre meo*, ita exponit Vincentius dom. IV. adv. *Si quis me amat per amorem naturalem, diligetur a Patre meo per gratiam.* Bellarminus lib. I. de juſtif. cap. 21. *Non videmus, cur diſpoſitionibus ad juſtificationem, quae ex gratia fiunt, non tribuatur nomen meriti cum additione ex congruo.* Nono *operibus vitam aeternam promerendam eſſe;* idem ſtatuit concilium Trident. ſeſſ. VI. cap. 16. & can. 32. Decimo *Adamum fuiſſe moriturum, ſi vel maxime non peccaſſet.* Id quidem non docent omnes pontificii, interim Auguſtinus Steuchus adnot. in II. Geneſ. illud amplectitur, docens, *mortem eſſe naturalem, peccatum non eſſe ejus cauſam &c.* Undecimo *gentes potuiſſe ex philoſophia & lumine naturae Deum cognoſcere ac ſalvari.* Auguſtinus libr. I. ad Bonifac. cap. 21. *Diſtribuitis tempora, & ante legem dicitis ſalvos factos eſſe per naturam, deinde per legem, poſtremo per Chriſtum &c.* Idem propugnant Andradius lib. III. orth. explic. Latomus, Tannerus, Eraſmus. Duodecimo *homines praedeſtinari propter opera*, in qua hæreſi multos ſcholaſticos & pontificios hærere ſcribit Catharinus in VIII. Rom. Decimo tertio *multa axiomata & multae hypotheſes* Pelagianis ac pontificiis ſunt communes: *Praeſtantibus quod in ſe eſt, non deeſt gratia divina. Voluntas humana ex ſuis naturalibus poteſt ſe diſponere ad gratiam. Liberum arbitrium ex ſe poteſt quodlibet novum peccatum cavere. Homo per liberum arbitrium ex ſuis naturalibus poteſt praecepta divina quoad ſubſtantiam actus implere. Nullum eſt peccatum niſi ſit voluntarium &c. Hominem dici injuſtum comparatione facta ad Deum.* XXVI) *Neſtoriani* unitatem perſonæ in Chriſto diſſolverunt, uti notum ex concilio Epheſino. Huic errori fomenta ſubminiſtrant Jeſuitæ variis modis. *Primo* dum unionis perſonalis formale conſtituunt in geſtatione & ſuſtentatione, quem Thomiſticum errorem refellit Lutherus in libr. de concil. & eccleſ. ac propter illum recte ſtatuit multos Neſtorianos eſſe in papatu. *Secundo* dum negant Chriſtum ſecundum humanam naturam per & propter unionem perſonalem eſſe Filium Dei. Gregor. de Valentia in defenſ. diſput. contra fundam. ubiquit. p. 42. Ac ſcholaſtici propoſitiones perſonales: *Filius Mariae eſt Filius Dei. Chriſtus homo eſt Deus*, reſolvunt hoc modo: Filius Dei, qui ſuſtentat humanam naturam, eſt Deus, quam analyſin Neſtorius handquaquam improbaſſet. *Tertio* dum

26) *Neſtorianorum hæreſis.*

haereticus habitus fuit, & libri ejus de gratia & libero arbitrio a b. Fulgentio refutati fuerunt, ut qui continerent errores Pelagianos. Sic enim Iſidorus Hiſpalenſis de ſcript. eccleſ. c. 14 *Legimus de gratia Dei & libero arbitrio libros reſponſionum ſeptem, in quibus Fauſto Galliæ Regienſis urbis epiſcopo pravitati Pelagianæ conſentienti reſpondens obnititur ejus profundam deſtruere calliditatem.* Sed Bellarminus libr. III. de grat. & lib. arb. cap. 1. §. *Ex Latinis*, &c. numerat Fauſtum *inter auctores catholicos, qui pro defenſione liberi arbitrii ſcripſerunt.* Gerhardus.

(*) Auguſtinus ad Quodvultd. cap. 88. *In id etiam progrediuntur, ut dicant, vitam juſtorum in hoc ſeculo nullum omnino habere peccatum, & ex his eccleſiam Chriſti in hac mortalitate perfici, ut ſit omnino ſine macula & ruga, quaſi non Chriſti eccleſia ſit, quæ in toto terrarum orbe clamat ad Deum, dimitte nobis debita noſtra.* ibidem: *Pelagiani dicebant, quod gratia ſolummodo data ſit hominibus hoc fine, ut facilius agant ea, quæ ipſis mandata ſunt, per proprium ſuum liberum arbitrium.* Gerhardus.

dum Λόγον adſumentem humanam naturam conferunt cum rege, qui purpuram induit. Bellarminus libr. III. de Chriſto c. 15. *Quarto* dum Λόγον *extra carnem* collocant, cum tamen ſcriptura unionem perſonalem definiat inhabitatione totius plenitudinis divinitatis in adſumto corpore. Col. II. 9. Bellarminus lib. III. de Chriſto c. 17. *Licet alicubi ſit verbum, ubi non eſt humanitas, tamen etiam ibi verbum eſt homo, quia verbum ibi exſiſtens ſuſtentat humanitatem.* At hac ratione Neſtorianiſmo ſeſe extricaturus eidem ſeſe magis involvit, præſupponit enim, quod Λόγον perſonaliter ſibi unire carnem nihil aliud ſit, quam Λόγον ſuſtentare carnem licet alibi exſiſtentem. Atqui de omnibus creaturis adfirmari poteſt, quod ab hypoſtaſi Λόγου ſuſtententur. *Quinto* dum realem idiomatum communicationem hoſtiliter impugnant, jam vero negata naturarum & idiomatum communicatione, tanquam neceſſario conſequente, negatur ipſa unio ut immediatum antecedens, unde patres Epheſini contra Neſtorium hoc modo concludebant: quisquis negat Chriſti carnem vivificam & vivificatricem, is ſolvit unionem. Illud facit Neſtorius: ergo & hoc facere cenſendus. Idem judicium ſit de Jeſuitis. *Sexto* dum divinitatem ab operibus mediationis excludunt, diſputantes Chriſtum ſecundum humanam duntaxat naturam opera mediatoris perficere. Bellarminus in judicio de libr. conc. p. 7. Buſæus in theſibus contra Gerlachium &c. Jam vero qui negant unionis perſonalis proprium finem, negant ipſam unionem perſonalem. Jeſuitæ negant proprium finem perſonalis unionis, qui eſt opera mediatoris facere. Ergo convincuntur ipſam unionem perſonalem negare. *Septimo* dum Chriſtum ſecundum humanam naturam negant, una adoratione cum Patre & Spiritu ſancto adorandum, ſed humanitati Chriſti ὑπερδυλείαν, non autem λατρείαν tribuunt. (*)

27) *Meſſalianorum hæreſis.*

XXVII) *Meſſaliani*, qui & *Euchitae* dicti, ſemper ſibi orandum eſſe cenſuerunt. Auguſtinus de hæreſ. cap. 57. Ac Theodoretus libr. IV. hiſtor. cap. 11. de illis ſcribit, quod *poſt cantillationes ſuas abſolutas, quas certo numero certisque horis tanquam penſum perſolvebant, toto die reliquo otioſi fuerint*, cum quo convenit, quod Auguſtinus l. d. addit, *Euchitas fuiſſe opinatos, non licere monachis ſuſtentandae vitae ſuae cauſa aliquid operari.* Illos pontificii monachi ſtrenue æmulantur. Pappus (**) in epit. hiſtor. eccleſ. p. 313. Meſſalianis tribuit, quod *exercitiis orationum ſalutem animae acceptam retulerint, ac baptiſmi vim ad praecedentia tantum peccata, non autem ad futura abolenda & remittenda in utroque valere ſtatuerint*, (***) in quo conſentientes habent pontificios. Bellarminus libro I. de bapt. cap. 18.

28) *Collyridianorum.*

XXVIII) *Collyridiani* Mariam Θεοτόκον adorabant, eique collyridas ſeu placentulas offerebant, imaginem ejus circumgeſtabant, & honorando colebant; Epiphanius libr. III. contra hæreſ.

(*) *Sampſaei*, referente Epiphanio haereſi XIX. & Niceta libr. IV. theſauri orth. fidei haereſ. XXV. ſtudioſe adſervabant pulverem pedum duarum muliercularum, quas adorabant, quae *Martha* & *Marthana* dicebantur, vel ut eſt apud Nicetam *Maltho* & *Malthano*, quarum etiam ſputa & reliquas corporis ſordes auferebant, in auxilium videlicet morborum. Similiter papiſtae in eundem finem abutuntur calceis, pectinibus, braccis &c. ſanctorum ſuorum Henr. Sedulius, Franciſcanus Antverpienſis, in apol. pro Alcor. Franc. p. 244. *Ungues Franciſci tentationes propellunt, ſputo puellam illuminavit, lotura pedum & manuum morti proxima animalia vivificavit.* GERHARDUS

(**) ex Theodoreto in epitom. decret. divin. c. de baptiſmo. GERHARDUS.

(***) *Meſſaliani*, teſte Epiphanio haereſ. LXXX. *Eccleſias & adoratoria ſibi ipſis fecerunt, & ad veſperam & mane multis lucernis & luminibus incenſis congregabantur &c. extendebant manum, ac petebant velut victu carentes & nihil poſſidentes. Item ſacco conſpicuo induti incedebant.* Papiſtae omnes in matutinis, quas vocant, & veſperis cum lucernis & luminibus incenſis congregantur, imo pleno die. Omnibus monachi profitentur ſe nihil poſſidere; Mendicantes omnes petunt oſtiatim, tanquam victu carentes. Capucini, Recollecti & ſimiles cum ſacco conſpicuo incedunt & manum etiam extendunt, ut petant, in eumque finem manticam humeris geſtant. Pontificii imitantur Euchitas, praeſertim monachi, profeſſi religionem,

Quae filo inſertis numerat ſua munera baccis,

hæreſ. tom. II. hæreſ. LXXIX. quibus Epiphanius hoc opponit: *Sit in honore Maria, Pater, Filius & Spiritus ſanctus adoretur, Mariam nemo adoret.* Hunc errorem Collyridianorum papatus jampridem ſibi fecit proprium. Alexander Alenſis totum pſalterium ad beatam Mariam adcommodavit pro nomine *Dei* ubique ſubſtituto nomine *Mariae.* In templis ſuis adhuc hodie illi adclamant: *Jube Filio, felix puerpera, jure matris impera redemtori*, *ut merito* conqueratur Caſſander in conſult. art. XXI. *eo deventum eſſe, ut Chriſtus etiam in cælo regnans matri ſubjiciatur.* Item, *celebres quosdam viros dixiſſe, quod Deus regni ſui, quod ex juſtitia & miſericordia conſtat, dimidium, id eſt, miſericordiam in Mariam tranſtulerit, ut ſi quis a Filio, qui ad dextram Patris ſedet, terreatur, quia judex eſt, matrem adeat, quia medicina eſt.* Bellarminus & Gregorius de Valent. ſolent tractatibus ſuis hanc doxologiam ſubjicere. *Gloria Deo & b. Mariae virgini dominae noſtrae, item Jeſu Chriſto.* Turſellinus Jeſ. in epiſtola dedic. hiſtor. Lauret. *Matrem ſuam praepotens ille Deus divinae majeſtatis, poteſtatisque ſociam, quatenus licuit, adſcivit &c. huic cæleſtium mortaliumque principatum detulit, ad hujus arbitrium (quoad hominum tutela poſtulat) terras, mare, cælum, naturamque totam moderatur, hac adnuente & per hanc divinos theſauros mortalibus & cæleſtia dona largitur.* Oſorius Jeſuita, tom. V. domin. IV. epiph. §. Voluit; *Cui beatam Mariam comparemus? non Evae, non Sarae, nec Racheli, nec Eſtherae, nec lunae, nec ſoli, cui igitur? plane Deo bona omnia continenti.* Quæ omnia manifeſte probant divinos honores Mariæ a pontificiis deferri. XXIX) De *Petro Gnaphaeo* presbytero Chalcedonenſi in quinta univerſali ſynodo hæreſeos damnato refert Nicephorus lib. XV. hiſtor. c. 28. quod *auctor fuerit miſcendae invocationis ſanctorum inter publicas eccleſiae preces, & ut in omni precatione Dei genitrix nominaretur, divinumque ejus nomen invocaretur.* Illud in ſuis precibus adhuc obſervant pontificii. XXX) De *Armeniis* ſcribit idem Nicephorus libr. XVIII. hiſtor. cap. 54. quod *crucem adorare & colere* dicantur, unde eos vocat *ſtaurolatras & chazinzarios*, quia *chazus* apud eos crucem ſignificat. Idem fit a pontificiis, qui latrias cultum cruci deferendum eſſe ſtatuunt. Thomas part. III. quæſt. 25 art. 3. *Illi exhibemus latriae cultum, in quo ponimus ſpem ſalutis, ſed in cruce Chriſti ponimus ſpem ſalutis, cantat enim eccleſia:*

29) *Petri Gnaphæi.*

30) *Armeniorum.*

O crux ave ſpes unica, hoc paſſionis tempore,
Auge piis juſtitiam, regisque dona veniam.

Ergo crux Chriſti adoranda eſt adoratione latriae. Thomæ adſtipulatur Alenſis part. III. q. 3. membr. 3. articul. 3. Albertus lib. III. ſentent. diſtinct. 9. articul. 4. Bonaventura diſtinct. ead. q. 2. artic. 1. &c. ex recentioribus Cajetanus in Thomam part. III. q. 25. artic. 3. Gregorius de Valentia tom. III. diſputat. 6. q. 11. punct. 6. Coſterus in enchirid. pag. 438. XXXI) *Nudipedales*, ambulabant nudis pedibus. Auguſtinus de hæreſ. cap. 68. illos imitantur monachi Franciſcani. XXXII.) *Pattalorinchitae* ſemper ſilentio ſtudebant, Philaſtrius hæreſ. 76. Auguſtinus de hæreſ. cap. 63. Illos imitantur Car-

31) *Nudipedalium.*

32) *Pattalorinchitarum.*

ut loquitur Bapt. Mantuanus de geſtis Alphonſi libr IV. Sed non omittendi hic *Circumcelliones*, qui, referente Auguſtino libr. III. contra Creſcon. cap. 42. *borrendis armati cujusque generis telis terribiliter vagando, non dico eccleſiaſticos, ſed ipſam humanam quietem, pacemque perturbant. &c. Novo & antea inaudito ſceleris genere calcem aceto permixtam oculis infundentes.* Quid a pontificiis opera inquiſitorum fiat, omnibus notum eſt, ibi equulei, ignes, rotae, laquei, gladii, ſunt argumenta adverſus eos, qui deprehenduntur contra errores pontificios vel obloqui vel etiam ſentire. Itemque *Oſſeni* & *Helceſaitæ*, qui lingua incognita orabant. *Nemo*, inquiebat Helzai, *quærat interpretationem, ſed ſolummodo in oratione hæc dicat*, apud Epiphanium haereſ XIX. Inter papiſtas vulgus ordinarie incognita ſibi lingua preces ſuas demurmurat. Cultus publicus ſit lingua maximae populi parti incognita. GERHARDUS.

CAPUT III.

De Synonymia Vocabuli ſive de aliis Eccleſiae Adpellationibus.

Eccleſia eſt

Congregatio ſanctorum §. XV.

Communio ſanctorum §. XVI.

Metaphorice adpellatur

1) Corpus Chriſti §. XVII.

2) Sponſa Chriſti §. XVIII.

3) Regnum coelorum §. XIX.

* *Editor* adnotat, non tantum *Anabaptiſtas*, ſed & *Socinianos*, itemque nonnullos *Remonſtrantes* in hanc deſcendiſſe ſententiam, praeter vitam in his terris feliciſſimam, nullam aliam fidelibus vet. teſt. a Deo fuiſſe promiſſam.

4) Civitas Dei §. XX.

5) Domus Dei §. XXI.

6) Vinea Domini §. XXII.

7) In cantico canticorum vocatur lilium inter ſpinas, amica Chriſti, columba, ſoror Chriſti, §. XXIII.

Hiſce metaphoricis adpellationibus adduntur

a) *Typi* vet. teſt.

α) Paradiſus §. XXIV.

β) Arca Noae §. XXV.

γ) Vocatio Abrahae §. XXVI.

δ) Rubus ardens in deſerto §. XXVII.

ε) Domus Iſraëlitarum in Ægypto §. XXVIII.

ζ) Tabernaculum Moſaicum in deſerto §. XXIX.

* *Editor* auctoribus a Gerhardo excitatis alios addit, qui tabernaculum moſaicum eccleſiae chriſtianae typum fuiſſe, copioſius oſtenderunt.

η) Domus Rahabis §. XXX.

θ) Hieroſolyma §. XXXI.

b) Allegoriae, ſimilitudines ac parabolae nov. teſt. §. XXXII.

c) Adpellationes & encomia eccleſiae ex patribus §. XXXIII.

d) Epitheta eccleſiae ex ſymbolo apoſtolico & Nicaeno, in quo vocatur,

una,

ſancta,

catholica §. XXXIV.

* quod ultimum argumentum, qui pertractarunt, auctores in nota adſert *Editor*, qui idem in altera nota obſervat, vocabulum καθολικη in ſymbolo apoſt. ab initio haud extitiſſe, ſed a Graecis explicationis cauſa fuiſſe additum, ab occidentali vero eccleſia ſerius in ſymbolum receptum.

CAPUT IV.

An ſit Eccleſia?

Oſtendit

1) Quod ſit eccleſia, §. XXXV.

* ubi *Editor* in nota de *Donatiſtis* agit.

2) quemlibet ſalvandum oportere eſſe membrum eccleſiae. §. XXXVI.

CAPUT V.

De cauſa Efficiente, Principali & Inſtrumentali Eccleſiae.

Cauſa *efficiens* principalis eſt Deus triunus §. XXXVII. qui gratioſe praeſens eſt in eccleſia §. XXXVIII. quem, ut eccleſiam ſibi ex mundo colligat, *impellit* immenſa ipſius bonitas, & gratuitus favor, in toto ſalutis negotio regnans §. XXXIX.

Cauſa *inſtrumentalis* collectionis eccleſiae eſt miniſterium eccleſiaſticum §. XL. quod Dei & miniſtrorum ipſius opus vocatur κλῆσις, *vocatio* §. XLI. quae ipſa vocatio diſtinguenda eſt a modo atque ordine vocationis §. XLII. quae jam in N. T. univerſalis eſt §. XLIII. vocatio haec porro eſt gratuita §. XLIV. ſeria §. XLV. id quod contra Reformatos vindicatur §. XLVI.

CAPUT VI.

De Materia Eccleſiae, hoc eſt, ex quibus hominibus Eccleſia conſtet?

Duo hominum genera in eccleſia congregantur. §. XLVII.

Sunt in externo eccleſiae coetu quidam non ſancti §. XLVIII id quod opponitur *Audæanis*, *Novatianis*, *Donatiſtis*, *Anabaptiſtis*, §. XLIX.

* de *Audæanis* & *Novatianis* in notis §o huic additis differit *Editor*, qui & ad notam ſuperius de Donatiſtis adpoſitam fontem addit, e quo plenior *Donatiſtarum* hiſtoria poteſt hauriri.

Proprie eccleſia eſt congregatio ſanctorum §. L.

Sequitur antitheſis Bellarmini §§. LI. & LII. cujus definitio vera omittit eccleſiae membra §. LIII.

CAPITIS VII.

SECTIO I.

De non baptizatis, an ad eccleſiam illi pertineant?

Quosdam non baptizatos ad eccleſiam pertinere, demonſtratur §. LIV. & contra Bellarminum, qui omnes non baptizatos ex eccleſia excludit, defenditur §. LV. ad argumenta ſimul, quae ex Patribus adfert, reſpondetur §. LVI. & ejusdem ratiocinatio contra catechumenos refutatur §. LVII.

SECTIO II.

De Haereticis, an illi ad Eccleſiam pertineant?

Quaeſtio haec §. LVIII. proponitur, & per diſtinctiones quasdam ſolvitur §. LIX.

* ubi *Editor* diſtinctionem inter errores fundamentales & non fundamentales loco quodam *Cyrilli* illuſtrat.

SECTIO III.

De ſchiſmaticis, an illi pertineant ad eccleſiam?

Quaeſtio haec pariter per diſtinctiones quasdam ſolvitur §. LX.

SECTIO IV.

De Excommunicatis, an illi pertineant ad Eccleſiam?

Et haec quaeſtio eodem modo deciditur §. LXI.

SECTIO

SECTIO V.

De Electis, an illi Soli ad Eccleſiam Catholicam pertineant?

Et hoc problema per diſtinctiones ſolvitur §. LXII.

SECTIO VI.

De non perfectis, an illi ſint in Eccleſia?

Ad hanc etiam quaeſtionem diſtincte reſpondetur §. LXIII.

SECTIO VII.

De magnis peccatoribus, an illi ſint in Eccleſia?

Diſtincte proponitur noſtra theſis §. LXIV. & contra Bellarminum defenditur §§. LXV. & LXVI.

SECTIO VIII.

De occultis infidelibus, an illi ſint eccleſiae membra?

Diſtinctiones noſtrae hac in quaeſtione exhibentur §. LXVII.

SECTIO IX.

De angelis, an illi ſint eccleſiae membra?

Sunt eccleſiae *triumphantis* membra, non vero militantis ac viſibilis §. LXVIII.

* *Editor* in notarum una ſolvit *Becani* argumenta, in altera obſervat, ſi angeli ſint vera eccleſiae membra, omnia etiam eccleſiae bona ad ipſos pertinere, adeoque etiam meritum ipſius Chriſti; jam vero angelos lapſos plane ab illo eccleſiae beneficio excluſos eſſe, cum illud ad homines lapſos pertineat.

CAPUT VII.

De Diſtinctione inter Eccleſiam Viſibilem & Inviſibilem.

Proponitur

1) Noſtra theſis, & oſtenditur,
quid diſtinctione hac pontificiis valde exoſa §. LXIX. velimus §. LXX. deinde argumenta adferuntur, quae probant eccleſiam inviſibilem,

1) Jer. XIII. 33. §. LXXI.

2) Luc. XVII. 20. §. LXXII.

3) Joh. IV. 23. §. LXXIII.

4) Hebr. XII. 22. §. LXXIV.

5) 1 Petr. II. 5. §. LXXV.

6) ex ſymbolo apoſtolico, in quo profitemur, nos *credere* (ergo non videre) eccleſiam catholicam. §. LXXVI.

7) qui-

7) quibus plura adhuc alia argumenta adduntur §. LXXVII. & teſtimonia patrum §. LXXVIII.

II) Sequitur Antitheſis Bellarmini, qui objicit,

1) non proferri poſſe dictum ſcripturae unicum, in quo nomen eccleſiae tribuatur congregationi inviſibili §. LXXIX.

2) ſecundum argumentum petit ex illis ſcripturae locis, ubi non nominatur, ſed aperte deſcribitur eccleſia §. LXXX. qui porro argumentatur

3) ex ortu & progreſſu §. LXXXI.

4) ex ipſa ratione eccleſiae §. LXXXII.

5) ex eo, quod pii tempore Chriſti communicarunt cum eccleſia Iſraëlitica §. LXXXIII.

6) ex eo, quod tenemur nos adjungere eccleſiae §. LXXXIV.

7) ex definitione eccleſiae §. LXXXV.

*) *Editor* in ampliori nota huic §o addita primo ex eccleſiae reformatae & noſtrae doctoribus fontes recenſet, in quibus copioſe argumentum hoc de inviſibilitate eccleſiae pertractatur, deinde praeter eos, quos *Gerhardus* excitavit, alios adhuc e pontificiis adfert, qui contra receptam apud proteſtantes de eccleſia *inviſibili* ſententiam inſurrexerunt. Quo facto in originem hujus controverſiae inquirit; & tum ad rem ipſam ſe convertit, paucisque notat

1) eccleſiam neque ſimpliciter *viſibilem*, neque ſimpliciter *inviſibilem* dici poſſe, ſed utrumque eidem tribuendum eſſe, alio tamen atque alio reſpectu;

2) diſtinctionem eccleſiae in *viſibilem* atque *inviſibilem* non eſſe diviſionem generis in ſpecies, ſed duntaxat *limitationem ſubjecti ſecundum diverſos* ſuos *ſtatus*;

3) ipſum *Bellarminum* hoc ingenue fateri;

4) aliud eſſe, ſi dicatur eccleſia viſibilis, aliud, ſi conſpicua atque illuſtris.

5) quibus additur prorſus egregia *Jac. Basnagii*, theologi reformati, obſervatio.

CAPUT VIII.

An eccleſia poſſit deficere?

Exponitur

I) Verus controverſiae ſtatus §. LXXXVI. *Bellarminus* dicit nos ſequentia formare argumenta:

1) primi parentes a Deo defecerunt §. LXXXVII.

2) eccleſia Iſraëlitica a Deo defecit §. LXXXVIII.

3) tempore Eliae tota eccleſia viſibilis defecerat §. LXXXIX.

4) frequentes ſunt prophetarum querelae de corrupto eccleſiae ſtatu §. XC.

5) in ſcriptura praedicitur, eccleſiam viſibilem eſſe ceſſaturam §. XCI.

6) ex hiſtoria quoque concilii Baſileenſis nos argumentari dicit *Bellarminus* §. XCII.

7) & ex dictis patrum §. XCIII.

Ut vero manifeſtius adpareat noſtra ſententia de defectione eccleſiae, percurritur

1) hiſtoria eccleſiae vet. teſt. §. XCIV.

2) hiſtoria eccleſiae nov. teſt. §. XCV. Sequitur

II) Antitheſis pontificiorum, eccleſiam non poſſe deficere, ubi

1) *primam* argumentorum claſſem *Bellarminus* petit ex illis ſcripturae dictis, in quibus aperte nominatur eccleſia §. XCVI.

2) *alteram* ex aliis locis, ubi eſt aperta promiſſio ſine nomine eccleſiae §. XCVII.

3) *tertiam* ex parabolis §. XCVIII.

4) *quartam* ex dictis de regno Chriſti §. XCIX.

5) *quintam* ex dictis veterum §. C.

6) ex ratiocinatione quadam triplici §§. CI. CII. CIII.

*) *Editor* quaeſtioni huic copioſe & ſolide a b. *Gerhardo* diſcuſſae nonnulla, ad uberiorem hujus argumenti tractationem ſpectantia, ſubjungit. Recenſet nimirum primo hiſtoriam hujus controverſiae & diverſas, in quas ii, qui de hocce argumento diſputant, abeunt, ſententias. Deinde ſuam adjungit ἐπίκρισιν atque notat,

1) quaeſtionem de *perennitate eccleſiae* ſub duplici χέσει ſpectari poſſe; *vel* enim eccleſiam conſiderari, ut eſt *viſibilis*, *vel* qua eſt *inviſibilis*, dici alias coetum *electorum* non quidem ſenſu proprio & *ſtricto*, ſed *laxiore* & amplo,

2) eccleſiam poſteriori ſenſu acceptam in ſanctioribus litteris magnificis inſigniri titulis,

3) huic itaque *electorum* coetui, qui eſt *inviſibilis*, praecipue competere perpetuitatem,

4) certa vero ratione etiam eccleſiae *externae univerſali*,

5) at non *particulari* cuidam eccleſiae, & quidem *romanae*, quod pontificii volunt,

6) promiſſiones illas de perpetuitate eccleſiae non eſſe abſolutas, ſed conditionatas,

7) di-

7) diſtinguendum eſſe inter defectionem eccleſiae *totalem*, & *ſecundum quid talem*,

8) nec non inter ſplendorem eccleſiae *externum* ſ. *civilem*, atque *internum* ſ. *ſpiritualem*.

CAPUT IX.

An Eccleſia poſſit errare?

Quaeſtio diſtincte proponitur §. CIV.

Antitheſis pontificiorum exhibetur §. CV. & examini ſubjicitur §. CVI.

Noſtra in hac quaeſtione ſententia,

totam eccleſiam *catholicam* non errare §. CVII. confirmatur,

eccleſiam autem *viſibilem* errare poſſe probatur ſequentibus argumentis,

1) tempore Micheae errarunt omnes prophetae §. CVIII.

2) Eſ. LVI. 10. dicitur, ſpeculatores ejus coeci omnes §. CIX.

3) ſummi ſacerdotes in concilio ſuo Chriſtum condemnarunt §. CX.

quibus argumentis a Bellarmino contemtis alia adhuc adduntur, nimirum:

4) eccleſia vet. teſt. ſaepius actu erravit §. CXI.

5) exſtant promiſſiones divinae de magna quadam ſeductione §. CXII.

6) eccleſiae particulares monentur, ne errent, neve ſeductoribus aures praebeant §. CXIII.

* *Editor* tres §o huic adſperſit notas, in quarum una oſtendit, hiſtoriam de lapſu *Marcellini* dubiam maximeque incertam eſſe; in ſecunda vero tria eaque diverſiſſima crimina, de quibus *Liberium* P. R. adcuſarunt veteres, recenſet & examini ſubmittit; in tertia denique quaeſtionem diſcutit, an papa *Honorius* fuerit monotheleta?

7) experientia teſtatur, eccleſiam nov. teſt. erraſſe §. CXIV.

8) illorum, qui eccleſiam conſtituunt, ſcientia nondum eſt perfecta; eccleſia poteſt peccare; omnes paſtores eccleſiarum errare poſſunt; quibus denique adduntur dicta patrum, idem confirmantia, & adſenſus quorundam pontificiorum §. CXV.

Bellarmini argumenta, quibus probare conatur, eccleſiam non poſſe errare, ſunt haec:

1) Eccleſia eſt firmamentum & columna veritatis 1 Tim. III. 15. § CXVI. quod vero dictum potius contra ipſos pontificios urgeri poteſt § CXVII.

2) Chriſtus eſt eccleſiae caput ac ſponſus, qui eam non patitur errare §. CXVIII.

3) Obligamur ad credendum eccleſiae §. CXIX.

4) Sanctitas eccleſiae requirit, ut nil niſi ſanctum in ea doceatur §. CXX.

5) Si eccleſia poſſet errare, dogmata fidei in dubium revocantur §. CXXI.

6) Patres provocant ad eccleſiam §. CXXII.

Bellarminus porro contendit, eccleſiam *repraeſentativam* non poſſe errare §. CXXIII.

Hinc oſtenditur a *Gerhardo*

1) eam errare poſſe, quia eſt *particularis* §. CXXIV.

* *Editor* uberiori, quam ſubjunxit, tractatione

a) quaeſtionis hujus, de infallibilitate eccleſiae cum altera illa de indefectibilitate ejus nexum, obſervat. obſ. I. ejusdemque

b) momentum oſtendit obſerv. II.

c) ſtatum controverſiae diſtincte proponit obſerv. III — XI.

d) diverſas, quas pontificii ipſimet habent, hac de re ſententias in medium adducit obſerv. XII — XVI.

e) inde natam diſtinctionem inter *monarchicos* & *hierarchicos* illuſtrat obſerv. XVII.

f) noſtram deinde de hoc argumento ſententiam exhibet obſerv. XVIII. & argumentis a *Gerhardo* collectis illud addit, quod ab *incertitudine hujus dogmatis* inter ipſos pontificios eſt deſumtum obſerv. XIX. denique

g) auctores praecipuos, qui poſt *Gerhardum* in enodanda hac controverſia operam collocarunt, commemorat obſerv. XX.

2) oſtenditur ab ipſo *Gerhardo*, eccleſiam Romanam actu ipſo errare in locis de ſcriptura, de peccato originali, de libero arbitrio, de lege divina, de evangelio, de juſtificatione, de fide, de bonis operibus, de ſacramentis, de eccleſia, de magiſtratu politico, de invocatione ſanctorum. §. CXXV.

CAPUT X.

De Notis Eccleſiae in genere.

Noſtra ſententia, quod pura verbi praedicatio & legitima ſacramentorum adminiſtratio ſint notae verae eccleſiae proponitur §. CXXVI. & probatur ex ſequentibus dictis ſcripturae & argumentis 1) Joh.

1) Joh. X. 27. §. CXXVII.

2) Eph V. 25. §. CXXVIII.

3) Matth. XVIII. 20. §. CXXIX.

4) Joh. X. 35. §. CXXX.

quibus adhuc alia, a Bellarmino praetermiſſa adduntur:

5) hae notae ſoli eccleſiae conveniunt & a reliquis coetibus eam diſtinguunt §. CXXXI.

6) verbo Dei & uſu ſacramentorum eccleſia conſtituitur, congregatur, alitur & conſervatur §. CXXXII.

7) per verbum & ſacramenta populus Dei ab aliis coetibus diſtinguitur §. CXXXIII.

8) verbum & ſacramenta ſunt bona eccleſiae propria §. CXXXIV.

9) ad verbum Dei tanquam ad normam fidei & morum eccleſia eſt adſtricta §. CXXXV.

10) per puram verbi praedicationem eccleſia vera a falſa diſtinguitur §. CXXXVI.

11) amor & ſtudium verbi eſt nota chriſtiani §. CXXXVII.

12) denique argumentis hiſce adduntur dicta patrum §. CXXXVIII. &c.

13) confeſſio ipſorum adverſariorum §. CXXXIX.

Sequuntur

Bellarmini argumenta contra noſtras notas

I) in genere.

1) Lutherus omiſit notas in ſymbolo Conſtant. aſſignatas,

2) notae hae non ſunt ſufficientes §. CXL.

II) in ſpecie.

1) contra puram verbi praedicationem, quod haec nota

a) ſit communis omnibus §. CXLI.

b) quod non ſit notior eccleſia §. CXLII.

c) quod ſit ſeparabilis ab eccleſia §. CXLIII.

2) contra *alteram* notam §. CXLIV.

Ex his concluditur,

eccleſiam Lutheranorum eſſe veram eccleſiam §. CXLV.
eccleſiamRomanam non eſſe veram eccleſiam §. CXLVI &
notae eccleſiae, quas pontificii conſtituunt, refelluntur §. CXLVII.

CAPUT XI.

De Notis Eccleſiae a Bellarmino adſignatis in ſpecie.

SECTIO I.

De prima Eccleſiae nota, videlicet nomine catholico Eccleſiae.

I) Quaeritur: an nomen *catholicum* ſit eccleſiae nota? §. CXLVIII.

Inveſtigatur & explicatur nominis hujus

1) origo §§. CXLIX & CL.

* *Editor* de ſymbolo apoſtolico & de origine hujus adpellationis, *eccleſiae catholicae*, in notis differit.

2) ſignificatio §. CLI.

3) diſtinctio §. CLII.

4) oſtenditur contra *Bellarminum*,

a) ex nudo nomine non poſſe duci argumentum §. CLIII.

b) nomen illud & haereticos ſibi arrogare §. CLIV.

c) nomen hoc non coepiſſe cum eccleſia §. CLV.

d) *Bellarmini* argumenta, quod nomen *catholicum* ſit nota eccleſiae, refelluntur §§. CLVI. & CLVII.

II) Quaeritur: ſitne Romana eccleſia dicenda catholica? §§. CLVIII. & CLIX.

III) Quaeritur: an eccleſia Lutheranorum ſit catholica? §. CLX.

& cum *Bellarminus* nos dicat haereticos, oſtenditur, quot modis haeretici nomen accipiatur §. CLXI.

* *Editor* notas adjecit de vocibus *haereſis* & *haereticus*, earumque ſenſu ſcripturario & eccleſiaſtico, itemque de libro *conformitatum S. Franciſci cum Jeſu Chriſto* notitiam litterariam exhibuit.

SECTIO

SECTIO II.

De ſecunda Eccleſiae nota a Bellarmino adſignata, videlicet antiquitate Eccleſiae.

Et hic

I) Quaeritur: num antiquitas ſit nota eccleſiae? Proponuntur

1) Noſtrae ſententiae negatiuae rationes §. CLXII. &

2) *Bellarmini* argumenta pro antiquitate:

a) Deus eſt antiquior diabolo §. CLXIII.

b) prius ſeminatur bonum ſemen, quam zizania §. CLXIV.

c) eccleſia catholica eſt antiquiſſima §. CLXV.

II) Quaeritur: an eccleſia romana ſit omnium antiquiſſima? §. CLXVI. & *Bellarmini* diſcurſus de rom. eccleſiae antiquitate refutatur §. CLXVII.

III) Quaeritur: an noſtra eccleſia ſit nova? quod *Bellarminus* objicit §. CLXVIII. cujus tela ſigillatim retunduntur §. CLXIX.

* *Editor* notulam adſperſit de particula excluſiva quam b. *Lutherus* Rom. III. 28. recte in verſione germ. expreſſit.

SECTIO III.

De tertia Eccleſiae nota a Bellarmino adſignata, duratione ſcilicet diuturna.

I) Iterum quaeritur: an duratio diuturna ſit eccleſiae nota?

1) quod nos negamus §. CLXX.

2) *Bellarminus* adfirmat §. CLXXI. qui ad dicta quaedam provocat, quibus id probare vult §. CLXXII.

II) Quaeritur: an duratio diuturna eccleſiae rom. competat? refelluntur tria, quibus id evincere conatur *Bellarminus*, argumenta §§. CLXXIII. CLXXIV. CLXXV.

III) Quaeritur: an eccleſia noſtra de duratione gloriari poſſit? § CLXXVI. ubi oſtenditur, quomodo ſub papatu conſervata fuerit eccleſia §§. CLXXVII. CLXXVIII. & de *Waldenſibus*, de eccleſia *Graeca*, de imperatoribus ac regibus papali tyrannidi reſiſtentibus, de confeſſoribus ac martyribus mentio injicitur §. CLXXIX.

* *Editor* in obſervationibus §o huic additis

a) ſcriptores hiſtoriae *Waldenſium* recenſet,

b) nomina: *Waldenſium*, *Albigenſium*, *pauperum de Lugduno*, *inſabbatatorum* l. *ſabbatatorum*, *Taboritarum*, explicat & illuſtrat, & cum *Gerhardus* neque in hoc loco, neque in *confeſſione* ſua *catholica*, ubi tamen de *Waldenſibus* paſſim diſſerit, ullam *Wicleſitarum* atque *Huſſitarum* fecerit mentionem,

c) explet hanc lacunam, quantum quidem id permittit inſtituti praeſentis brevitas, & de *Wicleſitis* atque *Huſſitis* notas adjungit.

concluſio ſectionis ſit §. CLXXX.

SECTIO IV.

De quarta Eccleſiae nota a Bellarmino adſignata, ſcilicet amplitudine Eccleſiae.

I) Quaeritur: an amplitudo ſit nota eccleſiae? adducuntur

1) argumenta noſtrae ſententiae negantis §. CLXXXI.

2) argumenta *Bellarmini* pro amplitudine, quae ſunt ſequentia:

a) eccleſia eſt catholica §. CLXXXII.

b) in vet. teſt. propagatio eccleſiae in omnes gentes fuit praedicta §. CLXXXIII.

II) Quaer. an romana eccleſia ſit antiquiſſima? §. CLXXXIV. diſpicitur hinc etiam de locali amplitudine romanae eccleſiae §. CLXXXV. de ſtatu eccleſiae chriſtianae in omnibus mundi partibus §. CLXXXVI.

* ubi de Graecorum religione teſtem adjicit *Editor* ſcilicet *Saligium*.

de gloriationibus *Bellarmini* de amplitudine eccleſiae romanae § CLXXXVII. & de eccleſiis in novo orbe, quas Jeſuitae tantopere jactarunt §. CLXXXVIII.

III) Quaeritur: an eccleſiis evangelicis amplitudo tribui poſſit? §. CLXXXIX.

SECTIO V.

De quinta eccleſiae nota a Bellarmino adſignata, videlicet ſucceſſione epiſcopali.

* *Editor* in limine ſtatim uberius differit de momento objectionis hujus Romanenſium a defectu ſucceſſionis epiſcopalis in eccleſiis proteſtantibus deſumtae, & cenſum ſcriptorum exhibet, qui abunde ſolideque illam diluerunt.

I) Succeſſio epiſcopalis non eſt nota eccleſiae; neque enim

1) eccleſiae ſemper competit §. CXC.

*) ubi *Editor* in ampliori additamento oſtendit,

ſucceſſionem *doctrinalem* eſſe notam verae eccleſiae propriam,

ſucceſſionem vero *localem* plane nihil, nec

perſonalem, ſi ſolitarie ſpectetur, quidquam pro eccleſiae veritate probare, patres, quum adverſus haereticos ſucceſſionem urgent, non tam *perſonalem* vel *localem*, quam *doctrinalem* reſpicere, vel iſtam ſemper conjungere & ſupponere,

ſucceſſionem *perſonalem*, ex mente ipſorum pontificiorum debere eſſe *canonicam*, jam vero cum

canonica ſucceſſio in toto orbe &

ſpeciatim in ipſa romana eccleſia dudum defecerit, cumque

Romanenſes in ipſo ſuo ſyſtemate dogma quoddam habeant, quod apud ipſos omnem ſucceſſionem eccleſiaſticam dubiam prorſusque incertam reddit, nempe ſtatuant, efficaciam ſacramenti pendere ab intentione miniſtri, cumque

ſucceſſio iſta *perſonalis*, a Romanenſibus tantopere jactata, tot tantisque difficultatibus hiſtoricis, chronologicis & criticis involuta ſit,

oſtendit, argumentum pontificiorum a ſucceſſione epiſcopali deſumtum ſua mole ruere & in fumum abire.

2) neque ſoli eccleſiae competit §. CXCI.

* *Editor* addit, ſucceſſionem pro eccleſia *Graeca* fortius militare, quam pro Romana, *Anglicanam* vero eccleſiam majori jure ſucceſſionem epiſcopalem ſibi vindicare poſſe, quam Romanam & Graecam, & ſcriptores in medium adducit, qui validitatem Anglicanae ordinationis recentiori aevo vel impugnarunt vel defenderunt.

3) ſine doctrinali ſucceſſione nil valet §. CXCII.—

4) argumenta *Bellarmini* ex dictis patrum petita, confutantur §§. CXCIII — CXCV.

* *Editor* in notula adiecta cautelam quandam circa patrum teſtimonia, quae pontificii pro ſucceſſione adlegare ſolent, commendat.

II) In eccleſia Romana non viget ſucceſſio apoſtolica,

1) non doctrinalis §. CXCVI.

* ubi de methodo praeſcriptionis notam adjecit *Editor*.

2) non localis & perſonalis,

a) reſpectu ſedis papalis, cum ſit dubia & incerta, ſaepiusque interrupta per diuturnam vacationem, per antipaparum diſſenſionem §. CXCVII.

* *Editor* compluribus §um hunc auxit obſervationibus partim hiſtoricis, inter quas eminent ampliores illae de ſchiſmatibus inter antipapas ortis & hanc ob cauſam habitis conciliis *Piſano* & *Conſtantienſi*, de papa *Eugenio* IV. de *Sylveſtro* II. magiae criminis & commercii cum daemonibus adcuſato, nec non uberior tractatio de famoſa muliere, *Johanna* papiſſa.

b) nec reſpectu epiſcoporum & clericorum reliquorum praeter papam §. CXCVIII.

III) Miniſtri evangelici ſunt apoſtolorum ſucceſſores, §. CXCIX. nec regeri poteſt noſtris doctoribus, quod cum miraculis deſtituantur, ſucceſſio ipſorum ſit illegitima §. CC. tum & reliqua *Bellarmini* contra noſtram ſucceſſionem argumenta refutantur §. CCI & CCII.

SECTIO VI.

De ſexta Eccleſiae nota, quam Bellarminus adſignat, videlicet conſenſu in doctrina cum eccleſia antiqua.

I) Conſenſus cum eccleſia antiqua non eſt nota eccleſiae §. CCIII. id quod contra *Bellarmini* argumenta confirmatur §. CCIV.

II) Eccleſia Romana non conſpirat in doctrina cum antiqua

tiqua §. CCV. & ipſimet pontificii confitentur, quod in quibusdam deſtituantur ſuffragiis patrum §. CCVI.

) Eccleſiae evangelicae vero conſenſu veteris eccleſiae gaudent; ad quod probandum refellit auctor criminationes *Bellarmini*, quod propugnemus dogmata, quae in eccleſia antiqua pro exploratis haereſibus fuerint habita e. g. haereſin

1) *Simonianorum* §. CCVII.
2) *Florini* §. CCVIII.
3) *Origenis* §. CCIX.
4) *Peputianorum* §. CCX.
5) *Procli* §. CCXI.
6) *Novatianorum* §. CCXII.
7) *Sabellii* §. CCXIII.
8) *Manichaeorum* §. CCXIV.
9) *Donatiſtarum* §. CCXV.
10) *Arianorum* §. CCXVI.
11) *Aërianorum* §. CCXVII.
12) *Jovinianorum* §. CCXVIII.
13) *Vigilantii* §. CCXIX.
14) *Pelagianorum* §. CCXX.
15) *Neſtorianorum* §. CCXXI.
16) Eorum, qui negarunt olim durabilem corporis Chriſti in coena praeſentiam §. CCXXII.
17) *Eutychianorum* §. CCXXIII.
18) *Xenaiae* §. CCXXIV.

* ubi *Editor* de conciliis, *Conſtantinopolitano* anno DCCLIV. habito, *Niceno* ab imperatrice *Irene* convocato, & *Francofurtano*, quod *Carolus M.* inſtituit, itemque de *quatuor libris*, quos imperator hic ſub *capitularis nomine de imaginibus* ſcripſit, quaedam adnotavit.

19) *Lampetianorum* §. CCXXV.
20) Haereſeos ſacramentariae §. CCXXVI.

poſt hanc viginti haereſium corollam, quam *Bellarminus* texit nobisque imponere ſatagit, porro

) Oſtenditur, e contrario in eccleſiam Romanam
) Ritus gentiles receptos eſſe §. CCXXVII.

* ubi *Editor* ad notam *Gerhardianam* & citatum in ea D. *Hoë* obſervat, praeter hunc complures alios exemplis in medium adductis luculenter comprobaſſe, ſacris Romanis multa ineſſe ritibus proſanarum gentium congruentia, e quorum ingenti numero tres potiſſimum heic laudat, *Franciſcum de Croy*, *Petrum Muſſardum*, & ſcriptorem Anglum, cui nomen eſt *Conyers Middleton*, quibus addi meretur *Joh. Frid. Bardtii* diſputatio de *veſtigiis religionis paganae apud pontificios*.

2) Sectas philoſophorum ad papatum aliquid contuliſſe §. CCXXVIII. nec non
3) Ritus a Judaeis in eccleſiam Romanam translatos eſſe §. CCXXIX.

* *Editor* auctores quosdam recenſet, qui de has convenientia Judaeorum ac pontificiorum evolvi merentur.

4) Omnium ferme haereſium, quae in eccleſia chriſtiana primis ſex poſt Chriſtum natum ſeculis exortae ſunt, ἀνακεφαλαίωσιν eſſe papae Romani doctrinam, quo fine auctor percurrit haereſes

Pſeudoapoſtolorum,
Simonianorum,
Baſilidis,
Gnoſticorum,
Cerinthianorum,
Valentinianorum,
Heracleonitarum,
ἀνωνύμων,
Archonticorum,
Angelicorum,
Marcitarum,
Marcionitarum,
Encratitarum,
Montanorum,
Hieracitarum,
Arabicorum,
Origenis,
Meletianorum,
Novatianorum,
Samoſatenianorum,
Manichaeorum,
Euſtathii,
Priſcillianiſtarum,
Donatiſtarum,
Pelagianorum,
Neſtorianorum,

Maſſalianorum,
Collyridianorum,
Petri Gnaphei,
Armeniorum,
Nudipedalium,
Pattalorinchitarum,
Mirabiliariorum,
Gnoſimachorum,
Chriſtianocategororum
§. CCXXX.

* *Editor* §o huic & notis a *Gerbardo* additis complures adjecit illuſtrationes & obſervationes

de *Cataphrygibus*,
de *Pepuzianis*,
de *Cathariſtis*,
de *Archonticis*,
de *Angelicis*,
de *Elxai*, ſectae *Elceſaitarum* auctore,
de *Marcitarum* anteſignano, *Marco* quodam, *Valentini* diſcipulo,
de *Audianis*, vel *Audaeanis*, ab auctore *Audaeo*, Syro, ita nuncupatis,
de *Encratitis*,
de legibus jejuniorum, quas ſuis praeſcripſit *Montanus*,
de *Hieracitis*,
quod & cur *Paulus Samoſatenus* proxime ad *Neſtorianorum* errores acceſſiſſe ipſique *Neſtorio* viam paraſſe, a nonnullis judicetur; denique
de concilio *Gangrenſi*; &
de *Hemerobaptiſtis*.

IOANNIS GERHARDI

THEOLOGI QVONDAM JENENSIS
CELEBERRIMI

LOCORVM THEOLOGICORVM

TOMVS DVODECIMVS

DENVO EDIDIT
VARIISQVE OBSERVATIONIBVS
ADAVXIT

IO. FRIDERICVS COTTA
THEOLOGVS TVBINGENSIS.

TVBINGAE
SVMTIBVS IO. GEORGII COTTAE
MDCCLXXIV.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
72667
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

1897.

PRÆFATIO EDITORIS.

Conſtitutum quidem nobis erat, ſine præfatione tomum huncce duodecimum operis *Gerbardiani* tibi tradere, LECTOR BENEVOLE, quod nonniſi continuat id, quod in priori tomo cœptum jam erat, argumentum ſcilicet de *eccleſia*, cum priori parte loci *de miniſterio eccleſiaſtico.*

Vnicum tamen paucis heic monebimus.

Ipſa docet inſpectio, nos tractationi *Gerbardianae* de *eccleſia*, præter ſupplementum, quod in præfatione præcedentis tomi jam promiſeramus, adjunxiſſe commentationem, quæ ad alium plane locum, illum nimirum de *ſacra cœna* ſpectat, *vindicias*que *obſervationum ad locum Geneſ. XIV.* 18, 19. complectitur.

Occaſionem huic ſcriptulo dedit diſſertatio FRANCISCI FERDINANDI WILLII, eccleſiæ Romanæ presbyteri, quam is ann. *MDCCLXXII.* in univerſitate Friburgo-Brisgoica pro ſuprema

theologiæ laurea publice propugnavit, hacque inſignitam inſcriptione luci publicæ expoſuit: *Chriſtus dominus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.*

Quum in hac ipſa diſſertatione, quam nobis data opera inſinuandam curavit vir iſte eruditus, ea, quæ in ſupplementis tomi decimi de *ſacrificio Miſſae* dicuntur, ſub examen fuerint vocata, optarunt nonnulli ex lectoribus noſtris, ut ea, quæ olim ſtrictim duntaxat attigimus, uberius nunc exponerentur, atque ab objectionibus laudati Willii vindicarentur.

Fecit id vir doctiſſimus nobisque amiciſſimus Io. Frid. Essigius, ſeminarii theologici, quod heic floret, olim repetens, nunc vero diaconus Canſtadienſis, vir non tantum de eccleſia ſed & republica litteraria præclare meritus. Perlegimus non ſine animi noſtri voluptate ejusdem hac de re ſcriptum benevole nobiſcum communicatum prorſusque egregium, ac dignum illud judicavimus, quod in opere hocce *Gerhardiano* cum orbe erudito communicaretur.

De reliquis obſervationibus, ſupplemento noſtro inſertis, ut quidquam heic commemoremus, non opus eſſe arbitramur, cum præcipua earum momenta, in *conſpectu*, tomo huic ſubjuncto, ſatis copioſe fuerint expoſita.

Atque ita vale, lector benevole, noſtrisque conatibus qualibuscunque porro fave.

Scripſimus in academia Eberhardino-Carolina,
quæ eſt Tubingæ,
d. XIX. April. A. O. R. MDCCLXXIV.

LOCI XXIII.

CAPUT XI.

DE NOTIS ECCLESIAE A BELLARMINO ADSIGNATIS IN SPECIE.

SECTIO VII.

DE SEPTIMA ECCLESIAE NOTA VIDELICET VNIONE MEMBRORVM INTER SE ET CVM CAPITE.

§. CCXXXI.

In unio mem- rorum inter ; & cum ca- ite ſit nota ec- cleſiæ.

Membrum *primum*. Sitne unio membrorum inter ſe & cum capite propria & genuina eccleſiæ nota? Reſpondemus 1) Eccleſiam eſſe *nam* ex ſymbolo apoſtolico & Nicæno confiemur, cujus unitatis rationes expoſuimus ſuerius §. XXXIV. inter quas eminet *unitas fidei & doctrinae* Eph. IV. 5. 2) Vnitas ergo *per e* non eſt nota eccleſiæ, ſed oportet eam eſſe um *fide* & *doctrina* conjunctam. Eph. IV. 5. *Vnus Dominus, una fides;* v. 13. *donec occurramus in unitatem fidei.* Athanaſius epiſt. ad Antioch. *Vera duntaxat concordia eſt, quae eſt fidei. Sine qua diſſenſio optima, concordia perniciofiſſima*, ut ſcribit Gregorius Nazianzenus orat. I. de pace. 3) Nec quævis fidei & doctrinæ unitas eſt eccleſiæ nota, ſed *unitas verae fidei & doctrinae*, id eſt, propheticæ & apoſtolicæ doctrinæ, ea enim ſola eſt immotæ ac perpetuæ veritatis. Oportet igitur unitatem fidei, quæ eſt eccleſiæ nota, niti uno doctrinæ propheticæ & apoſtolicæ fundamento, unde eccleſia dicitur *ſuperaedificata ſuper fundamentum prophetarum & apoſtolorum:* Eph. II. 20. ac de cœleſti Hieroſolyma dicitur, quod *murus illius habeat fundamenta duodecim & in illis nomina duodecim apoſtolorum agni;* Apoc. XXI. 14. inde Zach. VIII. 19. *veritas & pax* conjunguntur, imo veritas paci præponitur, ut intelligamus, eam demum pacem, concordiam & unitatem Deo probari, quæ fundamento & vinculo veritatis gaudet. Joh. VIII. 31. *Si manſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis.* XVII. 21. *Vt ſint in nobis unum.* 4) Quamvis ergo vera eccleſia ſit *una*, & vera ejus membra in una religione conſentiant, ex eo tamen non poteſt inferri, quod ubicunque eſt unitas & conſenſio in religione, ibi ſtatim ſit vera & apoſtolica eccleſia. Eſt enim duplex unitas, docente Thoma in Eph. IV. lect. I. *una bona, altera mala, una Spiritus, altera carnis. Pietatis unitas eſt recte credere, impietatis unitas male credere*, ut Ambroſius alicubi loquitur. Vt Dei eſt una eccleſia, ita diaboli eſt una Babylon. *Si ſatanas adverſus*

odorum decretis & adprobata & improbata eſt, neque enim iis, qui Cyprianum ſequebantur, eccleſiæ & unitatis nomen ademtum fuit ab illis, qui rectam ſententiam tenebant, ac vice verſa illis, qui rectam fidem tenebant, non fuit eccleſiæ & unitatis nomen ademtum ab illis, qui Cypriano & Africanis epiſcopis adhærebant. Tempore Cornelii inter orientales & occidentales eccleſias gravis fuit contentio de tempore celebrandi paſchatis. (*) Neque tamen quispiam eorum, qui Polycarpo, Smyrnenſis eccleſiæ epiſcopo, adhærebant, illis, qui cum Hygino, Romanæ eccleſiæ epiſcopo, faciebant, nomen eccleſiæ denegavit, quin imo cum Victor, Romanus epiſcopus, diſſentientes hoc nomine excommunicaret, & eccleſias Aſiaticas a corporis unitate abſcindere conaretur, graviter hoc nomine ab Irenæo & aliis epiſcopis fuit reprehenſus, nec ſententia ejus ullam in eccleſia autoritatem obtinuit, ut ex Euſebio cognoſci poteſt. Inter Baſilium & eccleſiam Cæſarienſem controverſia fuit de eccleſiaſticis cantionibus ac ceremoniis: inter Chryſoſtomum & Epiphanium de libris & doctrina Origenis: inter Hieronymum & Auguſtinum de operibus legis, ex quibus neminem juſtificari apoſtolus adſerit; de ſimulatione Petri; de origine animæ &c. quin imo ſi ſcripta patrum pervolvantur, adparebit, patres non ſolum ab aliis, ſed etiam a ſe ipſis quandoque diſſentire, ut certum ſit, omnimodam & numeris omnibus abſolutam unitatem in hac vita non eſſe ſperandam, ac proinde non quodlibet diſſidium eccleſiæ & unitatis communionem continuo tollit.

Argumenta Bellarmini pro unione.

§. CCXXXII. Bellarminus, ut probet unionem membrorum inter ſe & cum capite eſſe notam eccleſiæ, I.) producit teſtimonia ſcripturæ, in quibus eccleſia dicitur *unum corpus, una ſponſa, unum ovile &c.* quibus addit *ſymbolum Conſtantinopolitanum*, in quo confitemur *unam eccleſiam*. Ac paulo poſt, ut probet, concordiam eſſe ſignum regni Dei, adducit dictum Chriſti: Matth. XII. *Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur*, & dictum apoſtoli 1 Cor. XIV. *Non eſt diſſenſionis Deus, ſed ordinis.* Reſp. nemo noſtrum negat, eccleſiam eſſe unam, probandum vero erat, unitatem *per ſe* & *ſolitarie* acceptam eſſe genuinam & propriam eccleſiæ notam, quod non negamus, quia inter cauſas, propter quas eccleſia eſt & dicitur una, non poſtremum locum obtinet *unitas fidei & doctrinae*, quod agnoſcit ipſe Bellarminus lib. III. de eccl. cap. 5. Vnitas ergo per ſe & ſolitarie ſumta non eſt eccleſiæ nota, ſed unitas *in fide* & quidem vera fide & doctrina; ac proinde de unitate judicandum eſt ex fidei veritate, ſicque redimus ad notam eccleſiæ a nobis adſignatam, quod ſcilicet doctrinæ propheticæ & apoſtolicæ veritas ſit vera eccleſiæ nota. Competit quidem eccleſiæ unitas, ſed non ſoli, cum in ipſo ſatanæ regno & in hæreticorum conventiculis quædam unitas reperiatur, ſicut Chriſtus ibidem diſertis verbis regno ſatanæ quamdam unitatem tribuit Matth XII. 25. proinde nec omnis unitas a Deo, nec omnis diſſenſio eſt a diabolo, ſed eſt ſancta quædam diſſenſio, de qua Luc. XII. 51. unitas ergo eſt eccleſiæ accidens, ſed non ſtatim eſt propria nota. Si vero unitas intelligatur cum veritate fidei & doctrinæ conjuncta, fatemur, eam eſſe eccleſiæ propriam, proinde etiam genuinam illius notam, ſed Bellarminus hanc ſpiritualem & internam veræ fidei ac doctrinæ unitatem, per quam vera catholicæ eccleſiæ membra Chriſto capiti ſuo & inter ſe tanquam unius corporis myſtici membra unita ſunt, prætermittit, & ad externam quamdam unitatem nos revocat.

§. CCXXXIII. Subjicit enim II.) per *unionem cum capite accipiendam eſſe unionem cum pontifice Romano*, ac producit *teſtimonia quaedam patrum, utpote Irenaei lib. III. cap. 3. Cypriani lib. I. epiſt. 3. Ambroſii in orat. de obitu Satyri; Hieronymi in epiſt. ad Damaſ. Optati lib. II. contra Parmen. Auguſtini epiſt. CLXII. ac Leonis epiſt. LXXXVII. quibus evincere conatur, apud veteres conjunctionem cum Romano pontifice ſemper fuiſſe habitam pro*

(*) Exhibuimus hujus quoque controverſiæ hiſtoriam *loco modo excitato, cap. V. §. 2. p. 196. ſeqq.*

nota verae eccleſiae. Reſp. 1.) Ex ſcri- ra probandum erat hoc papalis fidei princi- m & fundamentum, quod papa Romanus :aput eccleſiæ, & quod conjunctio cum pa- Romano ſit vera eccleſiæ nota, ſiquidem :tur ipſe Bellarminus lib. II. de conc. cap. 12. *rum ſcripta non eſſe fidei regulas, nec ha- autoritatem obligandi.* Ac Thomas part. I. . art. 8 agnoſcit, *ex dictis patrum non niſi babiliter in articulis fidei aliquid concludi.* vero 2.) in ſcripturis altum de hoc capite eſiæ Romano papa eſt ſilentium. Quæ enim illis de primatu Petri proferuntur, ea præ- puam quod vitioſe exponuntur de monar- a quadam in reliquos apoſtolos poteſtate, non pertinent ad papam Romanum, quam patriarcham Conſtantinopolitanum. Legan- quæ operoſe diſputat Bellarminus lib. II. pontifice Romano cap. 12. ut probet, *pa- Romanum in eccleſiaſtica monarchia ſucce- Petro;* & liquido adparebit, quam inani- & frivolis argutiis hanc *ſummam rei chri- nae* (ita enim primatum papæ monarchi- adpellat in præfatione libri de pontifice) onſtrare conetur. Non adferuntur clara diſerta ſcripturæ teſtimonia, ſed incertæ um conjecturæ & male cohærentes conclu- culæ. *Nemo* (inquit) *geſſit ſe pro ſucceſſo- Petri, vel pro tali eſt habitus, niſi epiſco- Romanus & Antiochenus.* Sed *Antioche- non ſucceſſit in pontificatu, quia Petrus a Antiochia profectus eſt Romam, ibique m fixit, & mortuus eſt. Ergo Romanus cceſſit.* (Quaſi vero is, qui pro alterius eſſore ſeſe gerit, ſtatim jure divino illius acceſſor. In apoſtolatu nec Romanus nec iochenus epiſcopus Petro ſucceſſerunt, in iſterio uterque ei ſucceſſit. Quod additur, um relicta Antiochia ſedem papalem Ro- fixiſſe, ex ſcripturis erat probandum, non m nude adſerendum. Onuphrius in addit. latinam ſtrenue negat, Petrum relicta An- hia Romam eſſe profectum, idque ex an- is autoribus probare conatur, & tamen Bel- inus tam confidenter hoc adſerit) Tan- addit Bellarminus: *Obſervandum eſt, licet forte non ſit de jure divino, Romanum pontificem ut Romanum pontificem Petro ſuccedere, tamen ad fidem catholicam id pertinere. Non enim eſt idem, aliquid eſſe de fide, & eſſe de jure divino. Etſi igitur Romanum pontificem Petro ſuccedere non habeatur expreſſe in ſcripturis, tamen ſuccedere aliquem Petro deducitur evidenter ex ſcripturis, illum autem eſſe Romanum pontificem, habetur ex traditione apoſtolica Petri, quam traditionem concilia generalia, pontificum decreta & patrum conſenſus declaravit.* (Vbi fatetur Bellarminus, non poſſe ex ſcripturis deduci, quod pontifex Romanus Petro ſucceſſerit, id quod nobis ſufficit, qui ſcripturæ plenitudinem adoramus, ac proinde pontificem pro eccleſiæ capite agnoſcere non poſſumus.) 3) Scriptura non ſolum nuſpiam dicit, papam Romanum eſſe eccleſiæ caput, ſed etiam contradicit. Nullum enim alium nominat *eccleſiae caput* quam Chriſtum, Eph. I. 22. V. 24. nec *ſponſum* alium eccleſiæ conſtituit præter Chriſtum, Joh. III. 29. nec ἀρχιποιμένα alium agnoſcit quam ſolum Chriſtum; Joh. X. 12. 1 Petr. II. 25. unde apoſtolica & primitiva eccleſia apoſtolorum temporibus proxima pontificem Romanum non agnovit pro eccleſiæ capite, ſed hunc honorem uni Chriſto dependit, qui ſolus vitam & Spiritum myſtico ſuo corpori ſuppeditat. 4) Olim cum pii veteres conjunctionem cum eccleſia Romana colebant, tradux fidei apoſtolicæ in ea adhuc ſervabatur, hodie vero doctrina apoſtolica multis corruptelis & erroribus eſt conſpurcata. Ergo ut olim propter conſervatam doctrinæ apoſtolicæ ſinceritatem omnes eccleſiæ cum Romana debebant communicare, ita hodie propter depravationem doctrinæ apoſtolicæ debent ab ea ſecedere. Quemadmodum pontifices Romani ab anteceſſoribus ſuis Romanis epiſcopis ſeculo apoſtolorum proximis plurimum hodie degenerarunt: ita quoque Romana eccleſia hodierna ab antiqua ſinceritate ac puritate longiſſime receſſit. 5) Patres ad eccleſiam Romanam nequaquam provocarunt hoc animo, quod monarchicum quendam dominatum in eccleſias reliquas ei concederent, quia *ante*

 con-

concilium non magnus reſpectus ad eam habebatur, teſte Ænea Sylvio in geſt. conc. Baſil. ſed quia conſtantia in fidei veritate, martyrum copia, loci ſplendore, & aliis prærogativis reliquas excellebat, ut oſtendimus ſuperius §. 194. membr. 6.

§. CCXXXIV. Quod enim talem quamdam ***monarchicam*** & αὐτοκρατορικὴν poteſtatem, qualem ſibi Romanus pontifex hodie arrogat, pii veteres Romano epiſcopo haudquaquam tribuerint, ex verbis & factis ipſorum conſtat. *Dictum Irenæi.* Bellarminus inter patres I) producit *Irenaeum*, qui adſerit, *propter potentiorem principalitatem omnem eccleſiam debere convenire ad Romanam* (*). At idem Irenæus Victori, epiſcopo Romano, eccleſias Aſiaticas excommunicanti reſtitit, proinde nequaquam infallibile judicium illi adtribuit. Euſebius lib. V. hiſtor. eccleſ. cap. 23. ex Irenæo hæc adducit: *Fecit Victor abſcindi tantas eccleſias, quae morem ſibi antiquitus traditum cuſtodiebant, quibus cum praedeceſſores communionem habuerant, nec potuit Anacletus epiſcopus Romanus Polycarpo perſuadere, ut ſuum paſcha obſervandi morem ab eccleſia Romana diverſum deponeret.* Ergo nec Polycarpus epiſcopum Romanum pro infallibili capite agnovit. Eraſmus præfat. in lib. Iren. *Irenaeus, presbyter eccleſiae Lugdunenſis, ad componendum illud diſſidium Romam mittitur, martyrum literis mirifice commendatus, qui magna libertate Victorem reprehendebat.* Cornel. Agrippa de vanit. ſcient. cap. 59. *Victor pontifex omnes ſimul orientales & auſtrales eccleſias a communione amputabat, cui tunc inter ceteros excellentiſſimos viros reſtitit Polycrates, Aſiae epiſcopus; & Irenaeus Victorem pontificem tanquam pacis turbatorem acriter objurgabat.* Aut ergo Polycarpus, Polycrates, Irenæus & eccleſiæ Aſiaticæ damnandæ ſunt, aut concedendum, quod unio cum Romano pontifice non ſit eſſentialis eccleſiæ. II.) Bellarminus producit ***Cyprianum***, qui cathedram Romanam agnoſcat *eccleſiae catholicae matricem & radicem, atque ab eccleſia principali unitatem ſacerdotalem exortam eſſe* ſtatuat. Atqui quomodo Cyprianus Romano epiſcopo jurisdictionem & monarchicam poteſtatem in *Cypriani.* reliquos epiſcopos adſereret, cum ne Petro quidem in reliquos apoſtolos eam adſignaverit? *Hoc erant utique & ceteri apoſtoli*, (ſcribit tract. III. de ſimpl. prælat. pag. 113.) *quod fuit Petrus, pari conſortio praediti & honoris & poteſtatis;* idem Cyprianus Cornelio, ſtatuenti non eſſe baptizandos ab hæreticis baptizatos, nequaquam ſeſe ſubjecit, ſed concilio Romano oppoſuit concilium Africanum. Bellarminus lib. III. de verbo Dei cap. 6. §. Tertio ſeculo; *Cornelius Romae concilio habito decrevit non eſſe baptizandos, qui ab haereticis baptizati eſſent, & poſtea Stephanus papa idem praecepit.* Idem lib. IV. de pont. cap. 7. §. Tertia ratio; *Cyprianus in concilio LXXX. epiſcoporum definivit haereticos rebaptizandos, ac pertinaciter reſtitit pontifici Stephano, definienti haereticos non rebaptizandos, quem in epiſtola ad Pompejum vocavit ſuperbum, imperitum, caecae & pravae mentis.* Caſſander in conſult. art. VII. *Cum Stephanus Cyprianum a ſua communione repelleret, & epiſcopos ab illo ex Africa legatos nec ad ſermonem communis colloquii admitteret, & praeciperet univerſae fraternitati, ne quis eos in domum ſuam reciperet, ut venientibus non ſolum pax & communio, ſed & tectus & hoſpitium negaretur &c. tamen Cyprianus in illo diſſidio pacis & unitatis vinculum conſtantiſſime retinebat mente pacificus.* Cenſuit igitur Cyprianus unitatem catholicam locum habere citra unionem cum Romano pontifice. Quod Cyprianus *unitatem ſacerdotalem ab eccleſia principali ortam eſſe* adſtruit, id Polydorus lib. IV. cap. 6. ſic exponit: *Ne quis erret, nulla alia ratione epiſcopalis ordo*

(*) Hæc Irenaei verba, quæ libr. III. adv. hæres. cap. III. leguntur, de *prærogativa* eccleſiæ Romanæ *præ cæteris* eccleſiis, non tamen *poteſtate* ſive jurisdictione *ſuper eaſdem* explicanda eſſe, dudum monuerunt proteſtantes. Vid. Salmasium in libr. *de primatu papæ* p. 65. Conferenda tamen, quæ Grabius in notis ad h. l. p. 201. adnotavit.

do ab epiſcopo Romano profectus dici poteſt, niſi apud Italos duntaxat id factum intelligatur, cum perdiu antè adventum Petri in urbem Romam apud Hieroſolymas ſacerdotium rite inſtitutum fuiſſe liquido liqueat. Eodem modo intelligendum, quod *Romana* eccleſia ſit *radix & matrix eccleſiae catholicae*, nimirum quia Roma fuit Italiæ metropolis & imperii ſedes, alias ſimpliciter & abſolute de eccleſia novi teſtamenti loquendo, *Hieroſolyma* eſt mater omnium eccleſiarum. (*) Theodoretus lib. V. cap. 9. quia ex Sion *exivit lex & verbum Domini de Jeruſalem* Eſaj. II. 3. Alii addunt non Romam, ſed unitatem per eccleſiæ catholicæ matricem ac radicem a Cypriano intelligi, ſequitur enim in eadem epiſtola: *ut eccleſiae catholicae unitatem concorditer teneamus.* III.)

Ambroſii. Bellarminus adducit *Ambroſium*, cui ſint *ἰσοδυναμοῦντα cum epiſcopis catholicis & cum eccleſia Romana conſentire.* Atqui Ambroſius Romanam eccleſiam tunc temporis ſanctam & orthodoxam venerabatur, non ut fidei dominam, ſed ut ſociam, libere enim ab ea diſſentiebat in quæſtione de lotione pedum lib. III. de ſacram. cap. 1. *In omnibus ſequi cupio eccleſiam Romanam, ſed tamen & nos homines ſenſum habemus, ideo quod alibi rectius ſervatur, & nos recte cuſtodimus.* Longe vero alia ratio eſt eccleſiæ Romanæ *hodiernae*, quam quæ fuit *antiquae*, quia quam fidem hodierna perſequitur, eam antiqua olim ſequebatur, proinde Ambroſius illi utpote papali tyrannide oppreſſæ & a puritate doctrinæ apoſtolicæ longiſſime digreſſæ nequaquam illum honorem tribueret, cum ne antiquam quidem abſolute & in omnibus ſine ulla exceptione ſequi voluerit. IV.)

Hieronymi. Producitur Hieronymus, qui *cathedrae Petri communione conſociari deſideret, ac poteſtatem dicendi tres hypoſtaſes a Damaſo requirat.* Atqui non de quodam dogmate, ſed de vocabuli alicujus uſu tunc erat quæſtio, putabat enim Hieronymus in voce *hypoſtaſeos* veneni aliquid latere. Quod igitur Damaſi judicium & autoritatem ante uſum hujus vocabuli requiſivit Hieronymus, argumentum eſt fraternæ concordiæ, nequaquam vero dominationis pontificiæ, cum in cauſis eccleſiaſticis *Damaſum a ſe adjutum* ſcribat Hieronymus in epiſt. ad Agentiam. Quid vero de primatu pontificio ſtatuerit, manifeſtum eſt ex ipſius verbis in epiſt. ad Evagrium: *Si autoritas quaeritur, orbis major eſt urbe.* (Roma) *Vbicunque epiſcopus eſt, ſive Romae, ſive Tanais, ſive Eugubini, ejuſdem eſt meriti, ejuſdem ſacerdotii. Potentia divitiarum & paupertatis humilitas ſublimiorem vel inferiorem epiſcopum non facit. Quid mihi profers urbis conſuetudinem? quid mihi objicis paucitatem, de qua ortum eſt ſupercilium?*

Optati Milevitani. V.) Adfertur Optatus Milevitanus, qui docet, *primam & praecipuam eccleſiae dotem eſſe cathedram Petri, ac Donatiſtas non pertinere ad eccleſiam, quia non eſſent cum Siricio conjuncti.* Reſp. conjunctionem cum Romana eccleſia requirebat, non ut cum matre ac domina eccleſiarum reliquarum, ſed ut fidei apoſtolicæ cuſtode. Quod enim cum eccleſia Romana ideo coluerint unitatem, quia epiſcopus illius ſit univerſale caput & monarcha omnium eccleſiarum, de eo ne γρῦ quidem exſtat apud Optatum vel alios ex veteribus.

Auguſtini. VI.) Producitur Auguſtinus, qui in eccleſia Romana *apoſtolicae cathedrae ſemper viguiſſe principatum* agnoſcat. Reſp. Auguſtinus ibidem adſerit, reliquas eccleſias per literas communicatorias tunc temporis cum Romana fuiſſe conjunctas, ſed hodie per tyrannicam oppreſſionem ſibi omnes cupit eſſe ſubjectas, quod nec jure divino congruum, nec conſuetudine illorum temporum receptum, unde recte ſcribit Zabarella cardinalis in c. licet. extra de electione: *Papa invaſit omnia jura inferiorum eccleſiarum, adeo ut inferioris ordinis praelati pro nihilo ſint, & niſi*

(*) Scilicet prima omnium eccleſiarum fuit *Hieroſolymitana*, quæ eam ob rationem *mater* cæterarum recte dicitur, quia diſcipulis ob perſecutionem Hieroſolymis abeuntibus diſperſisque cæteras genuit. Vid. PFAFFIUM in *originib. juris eccleſiaſt. artic.* II. *not.* (yy) p 79.

niſi Deus ſuccurrat, vehementer periclitaturus eſt ſtatus eccleſiarum. Adde, quod Carthaginenſem eccleſiam, cui Auguſtinus tunc praeerat, non ſolum cum Romana, ſed etiam cum ceteris per communicatorias literas fuiſſe conjunctam ibidem adſerat. Sic enim ſcribit: *Cum ſe videret* (epiſcopus Cecilianus) *Romanae eccleſiae, in qua ſemper apoſtolicae eccleſiae viguit principatus, & caeteris terris, unde evangelium ad ipſam Africam venit, per communicatorias literas eſſe conjunctum.* Ceterum quod Auguſtinus haudquaquam ſupremam in reliquas eccleſias jurisdictionem Romano epiſcopo conceſſerit, ex actis concilii Carthaginenſis manifeſtum eſt. Cum enim Apiarius ab epiſcopis Africanis epiſcopatu ſuo Siccenſi dejectus ad epiſcopum Romanum adpellaret, qui eum abſolvendum & reſtituendum eccleſiae judicabat, quod factum ſuum fictitio quodam Nicaeni concilii canone muniebat, Africani ad patriarchales ſedes Alexandrinam, Conſtantinopolitanam & Antiochenam nuncios ablegabant, qui exemplaria canonum Nicaenorum ex archivis illarum Africam deferrent, ſed in illis canon de adpellando ad Romanum pontificem non inveniebatur, unde in concilio Africano, cui Auguſtinus cum aliis ducentis ac duobus patribus interfuit, concluſum fuit, neminem ad Romanum pontificem provocare licere; *niſi forte* (inquiunt) *credat quiſpiam, unicuilibet poſſe Deum examinis inſpirare juſtitiam, & innumerabilibus in concilio congregatis denegare*, ex quo adparet Auguſtinum & epiſcopos Africanos unionem cum Romano pontifice tanquam cum capite & monarcha minime coluiſſe. In concil. Carthag. III. can. XXVI. & Hipponenſi can. XXVII. ſtatuunt, *nullum epiſcopum vocandum eſſe ſummum ſacerdotem aut principem ſacerdotum*, quos canones pontificis primatui oppoſitos eſſe nemo non videt. Quid quod in eadem epiſtola CLXII. in qua Romanae eccleſiae principatus cathedrae apoſtolicae tribuitur, de Donatiſtis refertur, quod in *cauſa Majorini ab imperatore, non a pontifice Romano judicem petierint, quod imperator illis dederit judicem, non ſolum epiſcopum Romanum, ſed etiam alios epiſcopos, quod ab hoc judicio pontificis & epiſcoporum Donatiſtae provocarint ad imperatorem, & alios judices poſtularint, quod imperator alios illis dederit judices, qui poſt papam & priores judices cauſam diſceptarent*, quae omnia pontificis dominatui extreme adverſantur. VII.) Tandem producitur *Leo*, qui adſerat *in Petro apoſtolorum omnium ſummo praedicationis evangelii ſacramentum principaliter a Chriſto collocatum eſſe, ut ab ipſo velut capite dona ſua in corpus omne diffunderet, ut exſortem ſe myſterii intelligeret divini, qui auſus fuiſſet a Petri ſoliditate recedere.* **Leonis.** Reſp. idem Leo ſerm. I. in nat. apoſt. de Petro & Paulo ſic loquitur: *Hos gratia Dei in tantum apicem inter omnia eccleſiae membra provexit, ut eos in corpore, cui caput eſt Chriſtus, quaſi geminum conſtitueret lumen oculorum, de quorum meritis & virtutibus nihil diverſum ſentire debemus diſcretum, quia illos & electio pares & labor ſimiles & finis fecit aequales;* ubi non Petro, ſed Chriſto capitis honorem & adpellationem recte tribuit. Multo minus ſe ipſum Leo pro capite eccleſiae venditavit, vel venditare etiam potuit, ipſius enim tempore Conſtantinopolitana ſedes poteſtatem habebat parem ſedi antiquioris Romae, & *in eccleſiaſticis negotiis aeque magnificabatur*, juxta canonem concilii Carthaginenſis, qui exſtat c. renovantes diſtinct. 22. quem tamen canonem Romani pontificis adſentatores poſtea depravarunt. Vbi enim patres Conſtantinopolitani dicunt ὁρίζομεν, *definimus;* illi ſubſtituerunt *petimus.* Vbi Conſtantinopolitani dicunt & *in eccleſiaſticis aeque magnificetur*, illi ſubſtituerunt, *non tamen in eccleſiaſticis rebus aeque magnificetur*, quam falſitatem ipſimet pontificii coacti ſunt agnoſcere, in editione enim Gregoriana pro *non tamen*, repoſitum eſt, *nec non.* Ceterum quod Leo nondum obtinuerit monarchicam poteſtatem, patet ex eo, quod epiſt. XLV. Pulcheriae Auguſtae ſupplicat, ut mandet Eutychetem in remotiora loca relegari, quod epiſt. LXXIII. LXXIV. LXXV. Anatholium Conſtantinopolitanum vocat ſuum *coepiſcopum*, quod epiſt. XXIV.

XIV. imperatori ſupplicat, ut concilium in talia indicat, quod epiſt. LXXIII. imperatori upplicat, ut mandet Alexandrinis, ut in Dioori locum alium epiſcopum eligant.

§. CCXXXV. Teſtimoniis Patrum addit ellarminus experientiam. *Videmus* (inquit) *mnes illas eccleſias, quae ab iſto capite* (pontice Romano) *ſe diviſerunt, tanquam ramos raecisos a radice continuo aruiſſe. Certe eceſiae Aſiaticae & Africanae, quae quondam a florebant, ut numeroſiſſima concilia celebrarent, & ſemper haberent multos homines vel octrina vel ſanctitate vel utroque Dei munere ariſſimos; ab eo tempore, quo a Romana eceſia ſchiſma fecerunt, nulla concilia celebrarunt, nullos habuerunt homines fama ſanctitas aut doctrinae toti orbi notos, & nunc in umma ignoratione verſantur.* (*) Reſpondeus, 1.) De ſtatu Aſiaticarum & Africanarum cleſiarum diximus ſuperius §. 186. quod ſcicet in quibusdam articulis puriorem & ſinceorem habeant fidei confeſſionem quam Romana, quodque duratione, antiquitate & amlitudine nentiquam illi cedant. Lib. II. de Chriſto cap. 30. Bellarminus eadem fermo repetit, quod *eccleſia Graeca poſt ſchiſma nullum habuerit concilium, nullum virum ſanctum, miraculis clarum, pauciſſimos doctos.* Et addit: *Multi comparant eccleſiam Graecam regno Samariae, quod ſeparavit ſe a templo, & in captivitatem perpetuam eſt abductum.* Sit ergo Romana eccleſia Jeruſalem & putet ſibi dictum, quod exſtat Ezech. XVI. 51. *Samaria ſecundum dimidium peccatorum tuorum non peccavit, & multiplicaſti prae illis abominationes tuas.* 2.) Non qui a papa, ſed qui a Chriſto ſeſe ſeparant, deſinunt eſſe eccleſiæ membra, quia caput eccleſiæ non eſt papa, ſed Chriſtus. Joh. XV. 6. *Si quis in me non manſerit, areſcet ut palmes.* Eph. IV. 16. *Chriſtus eſt caput, ex quo totum corpus compactum & coagmentatum creſcit.* 3.) Multi a papa fuerunt diviſi, qui tamen vera eccleſiæ membra manſerunt. (**) Victor excommunicavit Aſiaticas eccleſias, quæ tamen fuerunt veræ eccleſiæ, & habuerunt multas ſynodos & orthodoxos epiſcopos. Marcellinus idololatra (***) damnatus eſt a ſynodo Romana, ergo ſeparavit ſe ab eo eccleſia

(*) Vide quoque Jacobum Grafferum de eccleſia meridionali & occidentali. GERHARDVS.

(**) Lindanus lib. IV. panopl. cap. 98. ſcribit, *eccleſiam Africanam ob centenariam fere ſeparationem per centum illos annos fuiſſe ſchiſmaticam, atque a toto Chriſti corpore divulſam.* Bellarminus de matrim. cap. 15. *Græci ſe jamdudum a Romana eccleſia ſeparaverunt.* Idem lib. II. de Roman. pontif. cap. 25. art 46 in quadam object. *Ex epiſtolis Bonifacii II. ad Eulalium, Alexandrinum epiſcopum, & Eulalii, epiſcopi Carthaginenſis, ad eundem Bonifacium colligitur, poſt concilium Carthaginenſe VI. quod erat anno Domini 409. in cauſa Apiarii presbyteri, per annos centum ſeparatos fuiſſe Carthaginenſes epiſcopos a communione Romanæ eccleſiæ, & tum demum reconciliatos ſubjiciente ſe Eulalio Romanæ ſedi & anathematizanti anteceſſores ſuos.* (Africani illi epiſcopi in ſuo centenario diſſidio non ſenſerunt, unionem cum Romano pontifice eſſe notam veræ eccleſiæ.) Reſpondet Bellarminus l. d. *epiſtolam illam Bonifacii videri ſibi ſuppoſititiam,* ſed alii pontificii multis probant, illam eſſe genuinam, & Bellarminus ipſe addit art. ult. *ſe nihil hac in parte certi adfirmare.* GERHARDVS.

(***) Idololatria, quam MARCELLINO, præſuli romano cum aliis heic tribuit GERHARDVS, in eo conſtitiſſe vulgo dicitur, quod tempore perſecutionis *Diocletianæ* in chriſtianos ſubortæ, Jovis ſimulachro in templo Iſidis & Veſtæ thus adoleverit. Provocant, qui veritatem hujus hiſtoriæ defendere adnituntur, inter alia ad acta *Synodi* non quidem *Romanæ* (quam ſupra nominat GERHARDVS) ſed *Sinueſſanæ*, quam BARONIVS ad A. CCCIII. refert. In hacce enim ſynodo MARCELLINVS lapſum ſuum agnoviſſe, atque epiſcoporum judicio ſe ſubmiſiſſe dicitur. Addunt, inter ipſos eccleſiæ Rom. antiſtites NICOLAVM I. in ſua ad MICHAELEM, Græcorum imperatorem epiſtola, lapſus hujus tanquam hiſtoriæ fide dignæ feciſſe mentionem. Aſt longe graviora ſunt eorum argumenta, qui veritatem hujus hiſtoriæ in dubium revocant. Neque enim EVSEBIVS, qui perſecutionem *Diocletianam* in hiſtoria ſua deſcripſit, neque alii ſcriptores coævi ullam hujus rei fecerunt mentionem. Ipſe quoque AVGVSTINVS innocentiam Marcellini contra epiſcopos adcuſantes defendit *libr. V. contra Petilianum cap. XV.* Accedit & hoc, quod concilium *Sinueſſanum*, cui hæc hiſtoria unice innititur, a tota antiquitate ignoratum atque recentiori demum ætate confictum ſit, prout in commentatione noſtra *de fallibili pontificis rom. auctoritate cap. V. §. IX. p. 223. ſeqq. not.* (3) luculenter comprobavimus. Pauca quidem, ſed lectu digna ſunt, quæ hanc in rem ſcripſit cel. WAL-

ſia Romana, quæ tamen fuit tunc temporis vera eccleſia. Liberius Athanaſium acerrimum fidei catholicæ defenſorem damnavit, quia in ejus damnationem conſenſit. (*) Bellarminus lib. IV. de Roman. pontif. cap. 9. *Liberius pontifex interpretative conſenſit in damnationem Athanaſii, eumque damnari permiſit, quem ſciebat cauſa fidei perſecutionem pati.* (**) Baronius tom. III. annal. anno Chriſti 357. p. 709. *Liberius ſententiae adverſus Athanaſium latae ſubſcripſit, & decreta fidei in Sirmienſi ſynodo ſcripta ſuſcepit.* Ad Vrſacium & Valentem (Arianos) ſic ſcribit Liberius: *Cognoſcat prudentia veſtra, Athanaſium ab eccleſiae Romanae communione ſeparatum eſſe.* (***) Atqui num propterea Athanaſius deſiit eſſe membrum eccleſiæ catholicæ? minime vero, ſed per ſuam a capite eccleſiæ Romanæ diſſenſionem veram cum vero eccleſiæ catholicæ capite Chriſto retinuit unionem. Honorium monotheletam damnavit VI. ſynodus Conſtantinopolitana act. XIII. *Cum his ſimul projici a ſancta Dei catholica eccleſia ſimulque anathematizari praecipimus & Honorium, qui fuerat papa antiquus Romae, eo quod in omnibus Sergii* (monotheletæ) *mentem ſecutus eſt, & impia dogmata confirmavit.* (****) Hac ſeparatione a capite eccleſiæ Romanæ patres Conſtantinopolitani communionem retinuerunt cum eccleſia catholica. Poſſent hujusmodi exempla plura adferri, ſed de his alibi commodius agitur. *Johannem* XII. ſuadente clero Romano depoſuit *Otho* I. imperator pietatis laude illuſtris: Platina in vita Johan. *Leoni* VIII. clerus populusque Romanus pontificatum abrogabant. Idem in vita Leon. *Johannem* XXIII. ſynodus Conſtantienſis; *Eugenium* ſynodus Baſileenſis ex ſolio papali deturbavit. Aut igitur unio cum pontifice Romano non eſt neceſſaria ad unitatem eccleſiæ catholicæ; aut illi, qui pontifices depoſuerunt, ab unitate catholica fuerunt ſeparati. 4.) Cum papa hæretico non eſt communicandum, qui enim exploratæ hæreſi ac manifeſtis hæreticis adhæret, ab eccleſiæ corpore ſeparatur. Jam vero papa poteſt in hæreſin incidere, quod non negant quidam ex pontificiis. Bellarminus lib. IV. de pontif. cap. 2. *Secunda ſententia eſt, pontificem etiam ut pontificem poſſe eſſe haereticum, & docere haereſin, ſi absque concilio generali definiat, & de facto ita aliquando accidiſſe. Hanc opinionem ſequitur Nilus in lib. adverſ. primatum papae, eandem ſecuti ſunt aliquot Pariſienſes, ut Gerſon & Almain, nec non Alphonſus de Caſtro lib. I. contra haereſ. cap. 2. & Adrianus VI. in quaeſtione de confirmatione.* Hanc ſententiam Bellarminus non audet vocare *haereticam, cum tolerentur ab eccleſia, qui eam ſequuntur.* Atqui ſi non eſt hæreticum ſtatuere, quod papa poſſit in hæreſin incidere, utique etiam non erit hæreticum ſtatuere, quod unio cum pontifice tanquam cum capite non requiratur ad unionem cum eccleſia catholica. Ratio *conſecutionis* eſt manifeſta, quia pontificem eſſe hæreticum, & communionem cum pontifice eſſe catholicam, ſunt ἀντιφατικά. Cuſanus lib. II. de concord. cathol. cap 17. *Cum papa eſt haereticus, tum unusquisque laicus tenetur ſe ab illo ſeparare, & per ipſam ſeparationem dicit illi anathema.* 5.) Pontifex poteſt ab eccleſia auferri ſalva manente eccleſiæ catholicæ unitate, ut docet Gerſon in libro *de auſe-*

WALCHIVS, theologus Goettingenſis, in *der Hiſtorie der römiſchen Pæbſte, p. 67. ſeqq.* edit. ſecund. Idem *loc. cit. p. 68.* in *not.* præcipuos auctores, qui argumentum hoc uberius pertractarunt, diligenter recenſuit. Jungi tamen iisdem meretur JAC. BASNAGIVS in *hiſtoire de l'égliſe tom. I p. 364.*

(*) Tria ſunt eaque diverſiſſima crimina, de quibus LIBERIVM adcuſarunt veteres, primo quidem de communione cum Arianis inita, deinde de damnatione ATHANASII, acerrimi fidei catholicæ defenſoris, ac denique tertio de ſubſcriptione confeſſionis Sirmienſis ab Arianis confectæ. Conferenda, quæ hanc in rem diximus in *commentatione* noſtra modo adlegata §. X. *p. 225. ſeqq.*

(**) Athanaſius ad ſolit. vit. agentes: *Liberius poſt exactum in exſilio biennium inflexus eſt, minisque mortis ad ſubſcriptionem inductus.* GERHARDUS.

(***) Confer. & epiſtolas Liberii, quarum unam ad epiſcopos orientales Arianos, alteram ad Vrſacium, Valentium & Hermium itidem Arianos dedit, apud Baronium tom. III annal. ad annum 359. GERH.

(****) Vid. ſi placet, *commentationem* noſtram modo excitatam, *p. 273 ſeqq.*

auferibilitate papae. (*) Idem probatur ex diuturna ſedis Romanæ vacantia & ex ſchiſmaticis diſſenſionibus Romanorum pontificum, quorum viginti enumerat Genebrardus, quem numerum auget Onuphrius. Fuerant quandoque ſimul tres papæ, nec, quis erat legitimus, conſtabat, jam vero *dubius papa habetur pro non papa*, ut diſputat Bellarminus lib. IV. de Romano pontifice cap. 14. Aut igitur unio cum pontifice Romano non eſt neceſſaria ad unitatem eccleſiæ catholicæ, aut eo tempore, quo vel nullus vel incertus fuit papa, deſiit catholicæ eccleſiæ unitas. 6) Bellarminus ipſe concedit, *incidere poſſe tempus ejusmodi, quo liceat pontifici reſiſtere*. Ergo agnoſcat incidere poſſe tempus ejusmodi, quo liceat ab unione cum pontifice recedere. *Connexio* eſt manifeſta, quia majus eſt reſiſtere, minus ab unione recedere, jam vero ſi licet majus, licebit etiam minus. *Antecedens* probatur ex libro II. de Romano pontifice cap. 29. §. Reſpondeo negando; *Licet reſiſtere pontifici invadenti animas vel turbanti rempublicam, & multo magis, ſi eccleſiam deſtruere adniteretur. Licet, inquam, ei reſiſtere non faciendo quod jubet, & impediendo, ne exſequatur voluntatem, non tamen licet eum judicare vel punire vel deponere, quod non eſt niſi ſuperioris.* 7.) Concilium generale poteſt papam deponere. Ergo unio cum pontifice non eſt eſſentialiter neceſſaria ad unitatem eccleſiæ catholicæ. *Antecedens* a multis pontificiis adſtruitur, videlicet a cardinale Cameracenſi, Cuſano, Panormitano, Gerſone, Alphonſo de Caſtro, Occamo &c. (**) Idem definitum in concilio Baſileenſi & Conſtantienſi. Bellarminus etſi ſtatuat, *ſummum pontificem eſſe ſupra concilium;* fateri tamen cogitur, *in nullo generali concilio id eſſe definitum, ideoque ad hanc diem quaeſtionem ſupereſſe inter catholicos*; libro II. de concil. cap. 13. §. *Deinde.* Æneas Sylvius, poſtea Pius II. pontifex de geſt. concilii Baſileenſis fol. 5. *Neceſſe eſt, ut pontifex concilio ſubjiciatur. In Hieronymi ſententia tanquam in agro fertiliſſimo verſor, ubi dicit, autoritas major eſt urbe. Magna papae autoritas, qui Romanae eccleſiae praeeſt, ſed major eſt autoritas univerſalis eccleſiae, quae ſi mater eſt omnium, filium habet Romanum pontificem, alias vero, ut ait Auguſtinus, non habet Deum patrem, qui non habet eccleſiam matrem.*

An in eccleſia Romana ſit unitus vere catholica.

§. CCXXXVI. Membrum *ſecundum.* Num in eccleſia Romana ſit unitas vere catholica? Bellarminus ut id probet, adfert hæc fundamenta. I.) *In noſtra*, inquit, *eccleſia omnes ſcriptores ſacri mirifice conſentiunt, licet fuerint homines diverſi, & in locis, temporibus, ac linguis diverſis ſcripſerint, quod pro re plane divina Auguſtinus obſervat. lib. XVIII. de civitat. Dei cap. 41.* Reſp.

1) *De conſenſu ſcriptorum ſacrorum.*

conſenſus ille ſcriptorum propheticorum & apoſtolicorum potius probat Romanam eccleſiam hodiernam non eſſe veram eccleſiam, quippe cujus doctrina in multis capitibus ab unanimi prophetarum & apoſtolorum conſenſu diſcedit, ut in ſingulis articulis controverſis demonſtratur. Nos longe honorificentius de ſacris illis ſcriptoribus ſentimus, quam pontificii, ut in loco de ſcriptura docetur. Nos fundamenta cauſæ noſtræ in illis quærimus, & limitibus eorum contenti ſumus. Pontificii ex illis ſolis fidem ſuam probare recuſant, humanas traditiones & alia quædam peregrina interim adferentes. Præterea ut ſancta illa unitas inter ſcriptores ſacros locum habuit, etiamſi non

(*) Inſertus eſt hicce libellus *tom. II. oper.* Jo. Gersonii a du Pinio editorum *part. II p. 209.* nec non Edmundi Richerii *vindiciis doctrinæ majorum ſcholæ Pariſ. libr. III. p. 244. ſeqq.* Notandum tamen, ſcopum hujus libelli non in eo verſari, quod papa ab eccleſia penitus auferri, ſed quod eccleſia eodem ad tempus carere, eumque in nonnullis caſibus dignitate papali privare queat. Vid *commentat.* noſtram ſæpius jam *excitatam p. 4. ſeqq.* & *p. 116.*

(**) Auctoribus ſupra adlegatis iisque antiquioribus ex recentioribus adjungi merentur viri in Gallia doctiſſimi, Jo. Launoius, Edm. Richerius, Petrus de Marca, Steph. Baluzius, Anton. Arnaldus, Jac. Benignus Bossuetus, epiſcopus quondam Meldenſis, aliique libertatum eccleſiæ Gallicanæ vindices acerrimi.

non eſſent ſubjecti uni alicui pontifici; ſic ad catholicam eccleſiæ unitatem haudquaquam requiritur ſubjectio erga Romanum pontificem, unicum viſibile caput, ut Bellarminus contendit. Denique unitas illa inter ſcriptores ſacros deſcendit a Spiritu ſancto, cujus fuerunt amanuenſes: ſic illa demum eſt vera & catholicæ eccleſiæ propria unitas, quæ a Spiritu ſancto orta in Chriſto per doctrinæ propheticæ & apoſtolicæ unitatem mentes hominum unit & conſtringit.

De conſenſu patrum & conciliorum.

§. CCXXXVII. II.) *Omnia legitimorum conciliorum & pontificum decreta etiam in omnibus dogmaticibus inter ſe conveniunt, licet edita ſint a diverſis hominibus, diverſis locis, temporibus, occaſionibus & contra diverſiſſimas, imo ſaepe contrarias haereſes.* Reſp. & concilia & pontifices in ſuis decretis errare poſſe, ac ſæpius etiam erraſſe, proferendo decreta & ſcripturis & aliis legitimis conciliis contraria, demonſtrabitur ſuo loco. Concilium Ariminenſe, Seleucienſe, Sardicenſe II. &c. ediderunt decreta catholicæ fidei & Nicænæ ſynodi decretis de ὁμοουσίῳ contraria. Epheſinum II. Eutychis hæreſin ſtabilivit. Neocæſarienſe can. VII. prohibuit, *presbyterum intereſſe convivio ſecundarum nuptiarum.* Nicænum can. XII. prohibuit, *eos redire ad militiam, qui cingulum abjeciſſent.* Arelatenſe II. can. II. ſtatuit, *non eſſe adſumendum ad ſacerdotium eum, qui in vinculo conjugii conſtitutus eſt, niſi fuerit promiſſa converſio*, quod pugnat cum decretis concilii Gangrenſis can. IV. Concilium Laodicenum can. I. ſtatuit, *ut ſecundum indulgentiam reddatur communio illis, qui ſecundis nuptiis juncti ſunt.* Concilium Conſtantinopolitanum I. quod fuit generale ſecundum, ſtatuit can. V. quod *primatus eccleſiaſticus tribuendus ſit Romano pontifici*, ſed hoc pugnat cum can. XXVI. concilii Carthaginenſis III. ubi ſtatuitur, *neminem vocari debere principem ſacerdotum.* Idem Carthaginenſe III. can. XLVII. numerat in canone libros vet. teſt. *apocryphos*, quod pugnat cum concilio Laodiceno can. ult. niſi *canonici* nomen late accipiatur pro libro, qui in eccleſia legitur. Concilium Toletanum I. can. XVII. ſtatuit, *poſſe admitti eum ad communionem, qui habeat concubinam, modo non ſit uxoratus.* Concilium Wormatienſe can. III. jubet, *fures occultos explorari per ſacrae eucharistiae perceptionem.* Concilium Conſtantinopolitanum III. quod fuit ſextum generale, can. II. recipit decretum concilii Africani ſub Cypriano *de rebaptizandis haereticis.* Can. LXXII. judicat, *irrita & ſolvenda conjugia catholicorum cum haereticis.* Concilium Nicænum II. ſtatuit, *imagines eſſe colendas*, quod pugnat cum decretis concilii Conſtantinopolitani, ut fatentur patres Nicænæ ſynodi act. VI. & cum decretis concilii Francofurtenſis. In concilio Romano ſub Stephano VII. damnatus eſt *Formoſus* pontifex, & omnia illius acta abrogata. Poſtea aliud concilium habitum fuit Ravennæ ſub Johanne IX. in quo *Formoſus reſtitutus fuit & Stephanus damnatus*, omniaque acta ejus concilii, quod ſub Stephano fuit habitum, abrogata (*) Quid quod diſertis verbis Platina in Stephano ſcribit: *Poſt Stephanum ſemper haec conſuetudo ſervata eſt, ut acta priorum pontificum ſequentes aut infringerent aut omnino tollerent.* (**) Plura exempla in quæſtione de autoritate conciliorum adducuntur, ubi etiam refel-

(*) Scandaloſas de Formosi pontificatu contentiones, exeunte ſeculo IX exortas, quas paucis heic commemorat Gerhardus, copioſius ediſſeruimus in *commentat.* ſæpius jam adlegata *cap. V. §. XXIV. p. 287. ſeqq.*

(**) Idem Platina de illis diſſidiis ſic ſcribit: *Stephanus VII. pontifex creatus tanto odio proſecutus eſt Formoſi* (papæ) *nomen, ut ſtatim ejus decreta abrogaverit, ac res geſtas reſciderit. Romanus I. ubi pontificatum iniit, Stephani pontificis decreta & acta ſtatim improbat, abrogatque. Johannes X. pontifex creatus Formoſi cauſam in integrum ſtatum reſtituit, adverſante magna populi Romani parte &c. Is autem Ravennam profectus 74. epiſcoporum habito conventu & Stephani res geſtas improbavit, & Formoſi acta reſtituit. Sergius III. in Italiam rediens Formoſi* (papæ) *acta ita improbavit, ut denuo ad ſacros ordines admittere neceſſe fuerit, quos Formoſus antea ſacerdotali ordine dignos cenſuerat. Neque hanc quidem ignominiam mortuo inu-*

ſelluntur ea, quæ pro palliandis conciliorum :oribus Bellarminus argute magis quam ve- excogitavit. Auguſtinus lib. II. de baptiſmo ntra Donatiſt. cap. 3. diſerte ſcribit, *conci- : regionalia & provincialia debere cedere ple- riis, & inter ipſa plenaria priora a poſte- ›ribus emendari;* omnium vero autoritatem ·ipturæ ſubjicit lib. III. contra Maximin. A- m. cap. 14. *Nec ego Nicenum, nec tu debes riminenſe tanquam praejudicaturus proferre ncilium, nec ego hujus autoritate, nec tu il- ıs detineris. Scripturarum autoritatibus, non :orumcunque propriis, ſed utrisque communi- ıs teſtibus res cum re, cauſa cum cauſa, ratio m ratione concertet.*

:conſenſu de- :torum ponti- ficiorum.

§. CCXXXVIII. De pontificum *decretis* idem adſerimus, quod ſcilicet & ſcripturis & aliorum pontificum decretis ſæpe ſint contraria. Zepherinus fuit ſontaniſta, Marcellinus idololatra, Liberius Felix fuerunt Ariani. Anaſtaſius communicavit cum Photino, & Achatium hæreticum :culte revocare voluit. Vigilius fuit Euty- ,ianus, Honorius monotheleta. Johannes XIII. negavit vitam æternam, credidit ani- am hominis cum corpore mori, & extingui inſtar animalium brutorum, dixitque mor- am ſemel ne in noviſſimo quidem die reſur- cturam. Aut ergo omnes papæ illis hæreſi- ıs fuerunt infecti, aut non omnes in dogma- ›us & decretis conſenſerunt. Gregorius de ıatuor ſynodis, inter quas eſt etiam Chalce- ›nenſis, dicit, quod *eas amplectatur ut qua- or evangelia.* Sed Leo epiſt. LIX. de ſyno- › Chalcedonenſi dicit, *ſe ſemper reprehendis- , quae in hac ſynodo decreta ſunt.* Martinus ſtatuit, *eum, qui ſemel poſt ſuam ordinationem in lapſum inciderit, deinceps non poſſe ullum gradum ſacerdotii adipiſci.* c. Qui ſemel. diſtinct. 50. Contrarium decrevit Siricius cap. Quia. diſtinct. 82. *eos, qui propter peccata jubentur deponi, poſt condignam poenitentiam in ſuo ordine poſſe reparari.* Gregorius in epiſtola ad Bonifacium ſtatuit, *ſi mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, virum ſi continere nequeat, poſſe alteri nubere.* Contrarium ſtatuerunt alii pontifices cap. Quoniam. lib. IV. decretal. tit. 9. de conjugio leproſorum. Nicolaus I. docet, *baptiſmum in nomine Chriſti ſine expreſſa mentione trium perſonarum prolatum eſſe ratum* c. A quodam diſt. 4. de conſecrat. Contrarium docuit Zacharias itidem papa, *ſcilicet verum baptiſma eſſe non poſſe, ſi vel una perſona de Trinitate non nominetur,* c. In ſynodo. de conſecr. diſt. ead. Sabinianus Gregorii I. anteceſſoris ſui libros comburi juſſit, Formoſi decreta abrogavit Stephanus VI. Stephani decreta & acta abrogavit Romanus I. Romani acta abrogavit Johannes. Julius, Innocentius & Cœleſtinus, Romani pontifices, decreverunt, *ut viri ab uxoribus ſeparentur, qui vel neſcientes proprios filios ex lavacro baptiſmi ſuſcepiſſent,* c. Pervenit 30. q. 1. at hoc eſt contrarium præcepto Chriſti, Matth. XIX. 6. & apoſtoli. 1 Cor. VII. 10. Alexander III. c. Licet de ſponſa duorum dicit, *quosdam ſuos praedeceſſores judicaſſe, matrimonium per verba de praeſenti contractum, non tamen conſummatum, poſſe dirimi per aliud matrimonium, ſe tamen contrarium ſentire.* Aut igitur hic, aut ejus prædeceſſores erraruut. (*) Onuphrius *triginta ſchiſmata* inter pontifices Romanos contigiſſe ſcri-

intuliſſe contentus, ejus cadaver è ſepulcro tractum capitali ſupplicio, ac ſi viveret, adficit, corpusque ipſum in Tyberim projicit tanquam ſepultura & humano honore indignum.

(*) Vide late de pontificum diſſenſionibus differentem Empſychovium in refutat. cauſæ VI. Braunianæ p. 607. & ſeqq Synopſis antilogiarum pontificiarum: 1.) Fingunt *homines per gratiam & ſimul per bona opera ſalvari,* cum apoſtolus hæc duo ſibi invicem opponat. Rom. XI. 6. 2.) Exagitant *imputativam Chriſti juſtitiam,* interim opera ſupererogationis aliis adplicant. 3) Adfirmant *Chriſtum pro nobis paſſum,* & nihilominus *per bona opera nos juſtificari* adſerunt. Gal. II. 21. 4.) *Culpam peccati per meritum Chriſti deleri* dicunt, ſed *non poenam purgatorii, cum tota vis culpae ſita ſit in poena.* 5.) Flagitant a peccatore *ſatisfactionem pro peccatis,* & tamen dicunt *peccata a Deo gratis condonari.* 6.) Varia *jejunia mandant,* cum nusquam alibi ſit major helluatio & delitiæ. 7.) *Coelibatum jactant,* & interim

ſcribit. Stapletonus releɑ. princip. fid. contr I. quæſt. 5. articul. 3. *viginti quinque* ſchiſmata enumerat, atque addit, quod *omnia pariter computata non amplius conficiant quam annos centum & viginti quatuor, & menſes decem.* Quaſi vero hoc non ſit temporis plus ſatis, quo Romana eccleſia fuit plane ἀκέφαλος, quia *dubius papa habetur pro non papa*, ut ſcribit Bellarminus lib. II. de concil. cap. 19. reſp. ad 3. argum. Id ipſum agnoſcit Glovianus, quando in lib. de ſchiſmate p. 181. ſic ſcribit: *Schiſma ambiguum chriſtianum orbem concuſſit, quando alter pontifex Romae, alter Avenione creatur, cum uterque magno cardinalium, epiſcoporum, ſacerdotum, principum ac populorum adſenſione pontificatu defungeretur, nam cum tres ſimul pontifices inaugurati eſſent, Johannes XXIII. Gregorius XII. Benedictus XIII. tum quidem gravi ſchiſmate eſt eccleſia Chriſti dilacerata & in partes diſſecta.* Quin imo ipſe Bellarminus non audet hoc negare, ſic enim ſcribit præfat. in controv. de Roman. pontif. *Non ignoratis, quas tragædias in eccleſia imperatores excitarunt, & quaſi haec parva fuiſſent, addidit ſatan Romanos pontifices contra pontifices commovere.* Atqui ſi pontifices contra pontifices commoti ſunt, quomodo omnia pontificum decreta conſentiunt? Referenda eſt ad hunc locum diſputatio Eraſmi in adnot. 1 Cor. VII. pag. 327. Si verum eſt; quod quidam adſeverant, Romanum pontificem errore judiciali non poſſe unquam errare, quid opus generalibus conciliis, quid opus in concilium accerſere jureconſultos ac theologos eruditos, ſi pronuncians labi non poſſit? Cur datus eſt adpellationi locus vel ad ſynodum vel ad eundem rectius edoctum, poſteaquam ſemel de cauſa pronunciavit pontifex? Quorſum adtinet tot academias in tractandis fidei cauſis diſtorqueri cum ex uno pontifice, quod verum eſt, audire liceat? Imo qui fit, ut pontificis hujus decreta cum illius pugnent decretis?

terim ſpurciſſimis libidinibus omnia contaminant. 8.) *Doctos ſacerdotes habere volunt*, ſed indoctos ordinant. 9.) *Honeſtos ſacerdotes habere volunt*, & interim dant ipſis efficaces cauſas nequitiæ, nimirum opes, cœlibatum, impunitatem, otium & fœdiſſima prælatorum exempla. 10.) *Evangelium in abuſu ſumme honorant* geſtantes in collo; in vero uſu extreme contemnunt. 11.) Simulant ſe *ex ſacris literis velle veritatem diſcere*; nec tamen fontes ſcrutantur. 12.) Simulant *ſe mundum deſeruiſſe*; & tamen in locis amœniſſimis habitant. 13.) *Vovent paupertatem*; cum jam ferme ſoli orbem terrarum poſſideant. 14.) Monachi promittunt *obedientiam*, cum avellant ſe ex obedientia parentum & magiſtratuum. 15.) Supplices *miſericordiam Dei implorant*; & interim ſtatuunt illam mendicationem eſſe grande meritum & ſupputatione lapillorum patriloquii cum Deo ex æquo contrahunt. 16.) *Indulgentias papales* certiſſimam peccatorum remiſſionem conferre docent; & tamen dubitare de condonatione jubent. 17.) Per *doctrinam dubitationis* evertunt hypotheſin de ſalute certa ex operibus, de abſolutione, de ſpe, de dilectione Dei. 18.) Docent *hominem præceptis Dei integram obedientiam præſtare poſſe*, quoad ſubſtantiam præcepti, non quoad intentionem præcipientis, cum intentio præcepti nihil aliud ſit, quam plena perfectio præcepti. 19.) *Efficaciam miſſarum in liberandis ex purgatorio animabus* jactant; & interim adfirmant plurimas animas majorum, quibus tot miſſæ coemtæ ſunt, in purgatorio deſudare. 20.) *Matrimonium dicunt eſſe ſacramentum*, & tamen eccleſiaſticis perſonis matrimonio interdicunt, eo quod ſanctitati minus conveniat. 21.) *Sanctos* docent *fuiſſe humilimos*, & contra fingunt, eosdem tam ambitioſos, ut ſe templis & aris dignos cenſeant, & pro opitulatoribus coli ſuasque reliquias & imagines adorari velint. 22.) Jactitant, *ſe in conciliis regi a Spiritu ſancto*; & tamen non curant a Spiritu ſancto inſpiratam ſcripturam. 23.) Garriunt multa *de infuſis qualitatibus*, cum totus eorum chriſtianiſmus in externis ritibus ſit ſitus. 24.) *Religionem difficilimam & impoſſibilem faciunt*, quia hominem propriis ſuis operibus coram Deo juſtificari volunt: eandem facilimam faciunt, quia externam diſciplinam habent pro juſtitia coram Deo valente; originale peccatum in renatis peccatum eſſe negant, de gratia Dei dubitare jubent, quod omnibus nobis eſt innatum; omnia collocant in externis ritibus & ceremoniis, quas facile eſt præſtare, *ſacramenta* dicunt *eſſe ſalutaria etiam ſine bono motu utentis*; dicunt *id omne eſſe Deo gratum cultum, quod quis facit bona intentione*; indicunt ſatisfactionis loco opera ludicra, qualia ſunt: curare aliquot fieri miſſas; dare eleemoſynam duobus vel tribus diebus, aliquot Pater noſter aut ave Maria demurmurare &c. denique ſi quis nulla plane habeat bona opera, eum dicunt nihilominus per indulgentias, *miſſas monachorum* & *ſanctorum merita* & *opera ſupererogationis* ſalvari poſſe. 25.) *Religionis curam* committunt papæ & epiſcopis, qui nihil minus quam pietatem & religionem curant. GERHARDUS.

tis? Vt enim taceam de Formoſo, nonne papa Johannes XXII. & Nicolaus decretis totis inter ſe pugnant, (*) idque in his, quæ videntur ad fidei negotium pertinere? Quorum alter Nicolaus III. pronunciavit *judicialiter*, ut illorum ore loquar, *Chriſtum & apoſtolos nihil habuiſſe nec in commune, nec privatim*: (c. exiit de verborum ſignificatione in ſexto) alter (Johannes) contra pronunciat habuiſſe. (c. cum inter extr. de verborum ſignificatione.) Id ex ipſorum extravagantibus licet cognoſcere, ſed propius ad id, quod hic agimus, facit, quod Innocentius III. ac Cœleſtinus de matrimonio dirimendo prorſus pugnantia definierunt, quorum hic jus facit alteri conjugum iterare matrimonium, ſi alter fuerit in hæreſin prolapſus. Innocentius negat, quemadmodum legimus libro decretalium IV. tit. de divortiis cap. Quanto. Nec illic diſſimulat Innocentius, quemdam prædeceſſorem ſuum ſecus ſtatuiſſe, Cœleſtinum indicans, ut adparet gloſſema, declarans Cœleſtini ſuper hac re conſtitutionem olim exſtitiſſe in decretalibus libr. III. titulo de converſione infidelium in fine. Ideo magis veriſimile eſt, quod is titulus pauciſſimis conſtet capitibus, ut intelligas eſſe decurtatum. (Huc pertinet, quod Alphonſus de Caſtro lib. I. contra hæreſ. cap. 4. refert, *ſe decretum illud Cœleſtini vidiſſe*.) Præterea Pelagius, ut exſtat in decretis diſtinctione 31. cap. *ante triennium* conſtituerat, ut hypodiaconi Siciliæ ab uxoribus abſtinerent, quas ante conſtitutionem legitime duxerunt. Id decretum veluti iniquum & cum evangelico pugnans præcepto retractat & abrogat Gregorius, ejus nominis primus, qui Pelagio ſucceſſit, ſtatuens, *ut in poſterum nemini ad eum ordinem pateret aditus, niſi voviſſet caſtitatem. Ceterum durum & iniquum eſſe, ut ad caſtitatem cogatur, qui non voverit caſtitatem, nec ulla culpa commeruerit, ut eo debuerit compelli.* At quod hic iniquum videtur Gregorio, non viſum eſt iniquum Innocentio III. loco, quem modo adduximus, qui ita reſpondet iis, qui objiciebant, *praeter aequum videri, conjugem relictum ſuo jure privari ſine culpa, praeſertim cum contumelioſior ſit in Chriſtum, qui baptizatus recidit in haereſin, quam qui natus ethnicus recuſat ad Chriſti profeſſionem converti.* Ad hæc ſeculis aliquot hanc ſententiam amplexa eſt eccleſia Mutinenſis, ut qui contraxiſſet cum Barbara verbis legitimis & ex animo, ſed non intercedente coitu, poſtea contraheret cum Cornelia & coitum adjungeret; cogeretur priore relicta poſteriori convivere. Id palam reſcindit Innocentius, Romanus pontifex, ex diametro, quod ajunt, diverſam pronuncians ſententiam, videlicet priorem eſſe legitimam uxorem, quod cum poſteriore ſit actum, adulterium eſſe, non matrimonium, ut proditum eſt libro decretalium epiſtolarum IV. tit. 4. cap. *Tuas dudum* & ejusdem tituli cap. *Licet.* Alexander III. indicat ſuo reſcripto, fuiſſe ſtatutum ac definitum aliquando à prædeceſſoribus ſuis, id eſt, Romanis pontificibus, quod in Mutinenſi eccleſia damnat Innocentius &c. ut non commemorem interim, quod in cauſa fidei ſchola Pariſienſis aliquando publicitus improbarit Romani pontificis ſententiam, eumque ad palinodiam compulerit, ſi qua fides hiſtoriis. Hæc omnia Eraſmus Leonis X. pontificis Romani, dilectus filius. Quæ vero a Bellarmino adferuntur ad palpabiles illas pontificiorum decretorum contradictiones palliandas & excuſandas, primo ſtatim intuitu ſui infirmitatem demonſtrant, & diligenter expenduntur a Guil. Witakero in controv. de pontif. Rom. quæſt. VI.

De conſenſu pontificiorum.

§. CCXXXIX. III.) *Nunc omnes catholici toto orbe diſperſi de omnibus dogmatibus fidei idem ſentiunt, nec poſſunt aliter ſentire, cum ſubjiciant ſenſum ſuum ſenſui unius & ejusdem ſummi paſtoris ex cathedra Petri cum conſilio aliorum paſtorum eccleſiam diri-*

(*) Decretis hiſce papæ Joannis XXII. & Nicolai III. inter ſe pugnantibus occaſionem dedit inepta Franciſcanorum de paupertate contentio, cujus hiſtoriam ediderunt Raynaldus in *annal.* Scripta vero, quæ hæc controverſia peperit, recenſuit b. Buddeus in *iſag. hiſt. theol. ad theologiam univerſam tom. I.* p. 648.

dirigentis. Iisdem fere verbis Fr. Coſterus in ench. controverſ. cap. de eccleſia gloriatur: *Catholici omnes ubivis terrarum ſub uno capite Romano pontifice, cui omnes parent & principes & reges, ut Chriſti vicario, eandem fidem conſtanter retinent, idem dicunt, idem ſentiunt, idem credunt per omnia, & nec in minimo quidem religionis articulo diſcrepant.* Reſp. (*) Concedimus vero in regno pontificio eſſe hodie externam quandam unitatem, ſed veram illam internam in fide catholica & in Chriſto unitatem illi competere negamus. Matthæus Flacius Illyricus ſcripſit librum de ſectis, diſſidiis & diſſenſionibus pontificiorum, in quo ſeptem ſpecies papiſticæ concordiæ ſtatuit. 1.) Prima eſt *ſatanica* orta ex diabolo, qui modis omnibus præcavet, ne regnum illud ſui vicarii diſſolvatur. Si enim *ſatanas in ſe ipſum diviſus eſſet, quomodo ſtaret regnum ejus?* Matth. XII. 25. Luc. XI. 18. Inde multi cardinales & epiſcopi, multi etiam ordines monachorum, licet vehementer inter ſe diſſentiant, ſibique infenſiſſimi ſint, tamen diſſenſiones ſuas premunt & occultant, ne quid detrimenti capiat pontificium illud regnum, cujus ſubditos ſeſe profitentur. 2.) Secunda eſt *politica*, cum ideo conſentiunt homines, quia ſe ſubjiciunt nutui & voluntati unius monarchæ: ſic ſcriptores pontificii judicio unius pontificis omnia ſua ſubjiciunt, a clariſſima ſcripturæ luce in gratiam illius diſcedentes. Thomas in lib. IV. ſent. diſtinct. 27. quæſt. 3. artic. 1. diſputans de quæſtione: *An doctus, pius & idoneus, ſed bigamus, qui non proprie ſed canonice, hoc eſt, papiſtica fictione talis eſt, ob viduam unicam olim ductam, in ſacerdotem aut epiſcopum electus promoveri poſſit?* poſtquam pro adfirmante parte firmas rationes & manifeſta ſcripturæ dicta protulit, tandem in partem negantem concedit, addita hac ſola ratione, quia *papa in decretalibus contrarium dixerit & praeceperit.* Gabr. Biel cum in lectionibus ſuper canonem miſſæ lect. LVII. multis argumentis confirmaſſet, *indulgentias papales non prodeſſe animabus purgatorii*, tamen poſt librum evulgatum videns bullas Sixti IV. & Innocentii VIII. pontificum, qui *recta dabant indulgentias defunctis*, priorem ſententiam retractavit, referente Molinæo. Omnes epiſcopi arctiſſimo juramenti vinculo pontifici Romano tenentur obſtricti, propter quod ne minima quidem in re ipſi contradicere audent, nec in conciliis liberas habent linguas, unde Æneas Sylvius Pius II. dictus, ut refertur in paralipomenis Urſpergenſis ad capitulum Moguntinum ſcripſit: *Peccare epiſcopum contra juramentum papae praeſtitum, ſi contradicat ei etiam vera loquendo.* Idem Sylvius in lib. de geſtis concilii Baſileenſis commemorat querelam patrum iſtius concilii longe veriſſimam & adhuc hodie repetendam: *Epiſcopi qui debent eccleſiae corruptelas tollere, videtis quam pauci nobiſcum ſunt, & quam terrenam faciem potentis* (pontificis) *extimeſcunt!* 3.) Tertia unitatis ſpecies eſt *belluina ſeu pecuina*, cum homines nihil de religione intelligunt, ſed inſtar gruum, aliorum opinionem ſequuntur, atque ea vera eſſe cenſent, quæ vulgo ſunt recepta. Talis unitas plerisque laicis in regno pontificio competit, illi enim ſine ullo examine & ſcrutinio recipiunt, quæ a monachis & ſacrificulis ipſis proponuntur, neque enim ſcripturarum lectio illis conceditur, ſed jubentur audire paſtores ſuos ordinarios, quidquid tandem

(*) Ante Lutheri tempora homines docti & intelligentes conqueſti ſunt de erroribus doctrinae, de multiplici abuſu & ſuperſtitione, quae in eccleſiam irrepſerunt. Videatur ſcriptum ſcholae Pariſienſis *de periculis eccleſiæ*, compoſitum circa annum Domini 1389. *Speculum aureum* papae, ejus curiae, praelatorum & aliorum ſpiritualium, ſcriptum ante annos fere 200. Item Franciſci Petrarchae, Jo. Baptiſtae Mantuani, Joh. Pici Mirandulani, Laurentii Vallae, Hieron. Savanarolae Italorum; Guilielmi Occam, Roberti Barns Anglorum; Johannis Weſſeli, & abbatis Spanheimenſis Germanorum; Johannis Gerſonis Galli *de vita ſpirituali animæ, poteſtate eccleſiæ & auferibilitate papæ;* Marſilii Patavini tractatus *de translatione imperii* & liber *de defenſione pacis;* Antonii de Roſellis *de poteſtate papæ & imperatoris;* Alberici de Roſati & Petri Ferrarienſis commentarii paſſim; *Confutatio primatus papæ* a Gregorio Heymburgenſi ante annos 170. conſcripta & alia innumera. Gerhardus.

dem proponant. Hinc Bellarminus lib. I. de clericis cap. 7. diſputat, *debere quidem populum diſcernere verum prophetam a falſo, ſed non alia regula, quam adtendendo, an is, qui praedicat, dicat contraria iis, quae dicebantur a praedeceſſoribus iis, quae dicuntur ab aliis ordinariis paſtoribus, praeſertim ab apoſtolica* (Romana) *ſede & eccleſia principali.* Ibidem concludit: *Cum paſtor ordinarius & aliquis alius, qui praedicat, non vocatus contraria docent, quod debeat omnino populus paſtorem ſuum potius ſequi, quam illum alterum, qui non eſt paſtor, etiamſi forte contingeret, ut paſtor erraret.* Huc pertinet carbonarius ille, qui tentatus a ſatana & de fide ſua interrogatus reſpondebat, *ſe credere, quemadmodum eccleſia credit*, cumque inſtaret diabolus, & quæreret, *quaenam eſſet eccleſiae fides?* reſpondebat, *eccleſiam credere id, quod ipſe credat*: uti etiam mercator ille Placentinus, (quem tantopere commendat Gregorius de Valentia in analyſi de eccleſ. pag. 205. ut ſcribat, *Deum nihil omnino habiturum, quod in tremendo illo judicio ipſi opponere poſſit,*) qui ſtatuebat, *velle ſe pontificiam potius, quam Lutheranam amplecti religionem, ob id inprimis, quia illic compendio quodam diſcere poſſit veritatem, videlicet ſi adfirmet, quod pontifex adfirmat, neget, quod ipſe negat, hic vero ſi Lutheranus fieri vellet, catechiſmum ſibi diſcendum & ſcripturam eſſe ſcrutandam &c.* 4.) Quarta unitatis ſpecies eſt *iſcariotica*, quando homines muneribus & præmiis corrupti idem ſentiunt, atque hæc cauſa multos in unitate papali detinet. Refert Sleidanus lib. VII. hiſtor. proverbio olim jactitatum fuiſſe, quod *pauper & tenuis Lutherus multos locupletaverit, eo quod ejus impugnatores ampla honoraria a papa & epiſcopis acciperent, ac plurimos defendere oleum & chriſma, ut ipſi diſcedant unctiores.* Cui ignotum eſt, Eccium mercede fuiſſe conductum, ut contra Lutherum ſcriberet? Eraſmus itidem muneribus ſolicitatus eſt, ut calamum adverſus eum ſtringeret, ſed reſpondit, *majorem eſſe Lutherum, quam ut contra ipſum inſurgere velit.* Cur adhuc hodie tantopere reluctantur, ne conſtitutio pacificationis Paſſavienſis, (quod ſalva exiſtimatione, dignitate & regimine a pontificia fide ad Auguſtanam confeſſionem cuilibet imperii ſtatui tranſire liceat) ad epiſcopos extendatur, quod ipſi quoque ſuos epiſcopatus retinere debeant Auguſtanæ confeſſionis doctrinam amplectentes, niſi quia verentur, ne id regno pontificio fraudi ſit? Refert Æneas Sylvius, *multos concilii Baſileenſis patres in partes Eugenii papae praemiis ac muneribus adductos fuiſſe.* Jacobus Almainus in libris contra Cajetanum editis inter alia ſcribit, *multos valde praedicare autoritatem papae, non propterea, quod ipſi ita ſentiant, ſed tantum, ut hiſce adſentationibus gratiam papae ſibi concilient, & beneficia eccleſiaſtica ad ſe trahant.* (*) 5.) Quinta ſpecies eſt concordia *tyrannica & ſervilis*, quando minis, perſecutionibus & carceribus prohibentur homines aliter ſentire. Sic in papatu ne mutire quidem licet contra papæ tyrannidem ac ſcelera, contra abuſus, ſuperſtitiones & idololatriam. Videatur liber germanicus de tyrannico Hiſpanicæ inquiſitionis myſterio Joachimi Beringeri, editus Ambergæ anno 1611. & tractatus Petri Aſili juriſconſulti de tyrannide Romanorum pon-

(*) In chronico cujusdam Carthuſiani Colonienſis, titulo: *Faſciculus temporum*, ante multos annos edito in anno Chriſti 1044. ſic habetur: *De pluralitate beneficiorum, quæ circa hæc tempora nimis invaluiſſe videtur & deinceps continuata, multumque dolenda ambitione prælatorum, & ſimoniaca labe quam plurima ſcripta patrum habentur deteſtantia abuſiones iſtas. Et nota, quod facile inventi ſunt pauperes clerici & doctores, qui pluralitatem beneficiorum & pompam eccleſiaſticorum reprehenderunt, donec offerret ſe occaſio participandi, qua accepta communiter avaritia excæcavit eos. Fertur de quodam magiſtro magnæ literaturæ, qui valde ſublimiter diſputavit contra divitias prælatorum & faſtum eorum, quaſi omnino ſic vivere non liceret; hæc cum nunciata domino papæ fuiſſent, plauſibiliter reſpondit, demus ei bonam præpoſituram, & hæc & illa beneficia, & bene pacatus erit. Factum eſt ita. Et ecce protinus ſententiam mutavit dicens: Nunquam intellexi hanc materiam præter modo, quippe qui de inope dives, de contemtibili repente glorioſus adparueras.* GERHARDUS.

pontificum, editus Francof. anno 1594. Cum in comitiis Norinbergenſibus anno 1523. a ſtatibus Romani imperii poſtularetur ac ſedulo urgeretur, ut in Germania chriſtianum liberumque inſtitueretur concilium, & ut omnes epiſcopi & prælati juramenti obſtrictione a papa liberarentur, quo alioquin prorſus ſerviliter ei obſtricti tenerentur, & vice verſa contrario juramento promovendæ veritatis publicique boni citra ullius reſpectum ſeveriſſime obligarentur, legatus pontificis ægerrime illud ferens, prorſusque recuſans dixit: *id nihil eſſe aliud, quam colligare manus pontifici.* In oratione ſynodica Tridenti 4. Septembris anno 1562. in ſeſſ. IV. coram patribus concilii nomine regis Galliæ recitata ſunt hæc puncta: *Noſtra, patrumque noſtrorum & avorum memoria ſynodos indictas fuiſſe, epiſcopos conveniſſe, maximos in Germania atque Italia conventus peractos fuiſſe ſcimus. Vix tamen ullus aut perexiguus inde fructus chriſtianitati conſtitit. Nolo ſubtilius in cauſas inquirere, nolo rumores ventoſque colligere, hoc certe praetermittere non poſſum, quod vereor, ne nimis ad rem pertineat, quod minus legitima minusve libera dicuntur fuiſſe concilia. Qui aderant, ad voluntatem alterius ſemper loquebantur, aut potius adnuebant, qua re nulla in judiciis perniciosior, nullave capitalior eſſe poteſt.* Sed non obſtante graviſſima illa Gallici oratoris admonitione nihilominus papalis illa tyrannis in Tridentino concilio dominata eſt, qua de re audiamus Vergerium, teſtem oculatum, qui in epiſtola ad regem Poloniæ pag. 119. ſic ſcribit: *Ego nullam aliam ob cauſam fui ex ſynagoga illa rejectus, niſi quia cum in Germania, ut duorum paparum internuncius aliquamdiu fuiſſem, & cauſam hanc utcunque intelligerem, ſuſpicio erat, me rem totam probe noſſe & ejus ingenii eſſe, ut facile finerem mihi a nonnullis epiſcopis perſuaderi, ut contra papam voce praeirem, & veluti viam ſternerem, propter iſtam duntaxat ſuſpicionem ejiciebar &c. Ejiciebatur poſt me alius quoque, nempe Jacobus Nachiantes Foſſae Clodiae epiſcopus. Cum enim legeretur decretum tertiae ſeſſionis, pie & ſumma modeſtia dixit, ſibi dura videri verba, mutuata ſcilicet ex cap. eccleſiaſticarum diſtinct. 11. in quibus dicebatur, eodem pietatis adfectu ac reverentia ſuſcipiendas ac venerandas eſſe eas, quas papiſtae vocant traditiones, qua ipſummet evangelium; nihil enim eſſe, quod cum evangelio conferri ullo modo poſſit, at duntaxat propter hoc juſſus eſt a legatis Tridento diſcedere & Romam petere, ſi forte papa vellet illi ignoſcere, quod tam fuiſſet temerarius, quod decreto ab ipſomet papa Romae condito auſus fuiſſet contradicere.* Pag. 122. *Nullum decretum, nullus canon fuit in ſeſſionibus concilii Tridentini lectus, qui e Roma miſſus non fuerit, cogebantur vero miſerrimae illae creaturae, mox ubi illud audiſſent recitari, adnuere capite mitrato, & demiſſe pronunciare, placet, tametſi ſentirent vulnerari eorum conſcientiam, vel quod aliquando non intelligerent, quid id eſſet, quod adprobarent, nam plerique eorum erant valde rudes & indocti, vel quod ignorarent, eſſe contra verbum Dei, ſaltem aliqui.* 6.) Sexta ſpecies unitatis eſt concordia *Herodiana*, ſiquidem pontificii non conſentiunt in omnibus, ſed in uno illo extremo, quando contra proteſtantes agendum, perinde ut olim Herodes ac Pilatus inter ſe vel maxime diſcordes, de Chriſto tamen e medio tollendo conſentiebant. Conſtat ex hiſtoriis, multas viguiſſe diſſenſiones inter pontifices, cardinales, epiſcopos, prælatos, monachos &c. Jeſuiticam ſocietatem reliqui monachorum ordines extremo odio proſequuntur, neque id injuria, quia *generatio unius eſt corruptio alterius*, dum Jeſuitæ reliquos monachos velut ignavum pecus fucos e priſtinis ſuis alvearibus expellunt, & ſedes eorum occupant, perinde ut vulpeculæ meles e cavernis ſuis graveolente ſtercorum nidore expellunt, qua ſimilitudine illuſtriſſimus meus princeps dominus Johannes Caſimirus, ducum Saxoniæ ſenior, in colloquio cum epiſcopo Bambergenſe Johanne Philippo a Gebſattel aliquando utebatur. 7.) Septima denique unitatis ſpecies eſt *extrinſeca & accidentalis*, non in interiore religionis unitate, ſed in ceremoniarum, rituum & externi cultus con-

for-

ſormitate conſiſtens. Pontificii namque licet de variis fidei articulis acerrimas contentiones & diſſenſiones foveant, tamen ceremoniarum ſimilitudine ſpeciem quamdam unitatis utcunque præ ſe ferunt, ut rectiſſime ob id ſcripſerit Lutherus in lib. contra regem Angliæ tom. II. lat. fol. 513. *Sub papa eſt quidem pompa externa unitatis, ſed intus non niſi confuſiſſima Babylon.*

Diſſenſiones fidei pontificiæ generales.

§. CCXL. Diſſenſiones illas pontificias fidei unitatem diſcerpentes idem Flacius in libro antea citato diſpeſcit in *generales* & *ſpeciales*. *Generales* vocat, quæ concernunt ipſum corpus doctrinæ pontificiæ, quod fuit diverſis temporibus ſæpius variatum atque immutatum, nec eandem ſemper obtinuit faciem. Tales diverſas ac variantes pontificiæ theologiæ formas numerat quinque. 1.) Prima eſt theologia *Lombardica* orta circa annum 1150. cujus in articulo juſtificationis ſumma erat confuſum quoddam chaos ex gratia & noſtris operibus. Fuit hæc Lombardica theologia in multis capitibus purior, quam papiſtica hodierna, ut ex quatuor libris ſententiarum demonſtrari poteſt, unde etiam Pariſienſes toties ad marginem notant: *Hic magiſter non tenetur.* 2.) Secunda eſt theologia *ſcholaſtica* centum fere annis poſt Lombardicam orta, cujus in articulo juſtificationis ſumma erat, nudis humanis operibus, ſed tamen ſecundum mandata Dei factis, juſtificationem & ſalutem obtineri. Sunt autem diſtincti ſcholaſticorum ordines a ſe ipſis plurimum diſcrepantes, inter quos eminent *Thomiſtae*, *Scotiſtae*, *Occamiſtae &c.* (*) Weſſelus, theologus Pariſienſis, conqueritur, *ſententiarios adeo invicem eſſe diſcordes & diſſentientes, ut vix ex numero eorum unus atque alter reperiatur, qui in una & eadem ſententia conſtanter conſentirent.* Idem agnoſcunt Roffenſis contra Lutherum & Ambroſius Catharinus, archiepiſcopus, concilii Trident. adſeſſor, in ſcriptis contra Dominicum a Soto editis. Ludovicus Vives in comment. lib. XVIII. de civitat. Dei cap. 18. *Diſputant theologi, an potentia creandi poſſit communicari creaturae, de quo multa Thomas, cujus argumenta nititur infirmare Scotus, ut ſua confirmet, quae labefactare conatur Occamus, ut ſua figat. At iſta quoque Petrus Aliacenſis luxat, usque adeo vel ludunt in re ſeria, vel adfectibus & factionibus ſuis cogunt rem cæleſtem ſubſervire.* Nec diſſimulant hoc Lombardus & ſcholaſtici. Sic enim Lombardus lib. II ſent. diſt. 30. lit. E. *De peccato originali ſcholaſtici doctores varie ſenſerunt.* Dionyſius Carthuſianus lib. I. ſentent. diſtinct. 2. quæſt. 2. *Quaeſtio de diſtinctione divinorum adtributorum eſt una ex praecipuis difficultatibus theologicae facultatis, de qua inter doctos famoſos invenitur diſſenſio, inquiſitio & concertatio, Thomamque valde lancinat Ægidius, aliique in utrosque feruntur.* 3.) Tertia eſt theologia *monaſtica*, cujus ſumma in articulo juſtificationis hæc fuit, ſalutem ſperandam ex indulgentiis papalibus, ex operibus ſupererogationis, ex ἐθελοθρησκείαις, unde populo inculcarunt, imagines eſſe adorandas, fiduciam in ſanctos collocandam, peregrinationes ad ſancta loca ſuſcipiendas, fraternitates monachales, miſſas funebres, vigilias emendas &c. legenda ſanctorum & conficta miracula in concionibus extulerunt. 4.) Quarta eſt theologia *interimiſtica*. Cum enim per lucem evangelii palpabiles illi errores manifeſtarentur, papicolæ cautiores fieri cœperunt, & craſſiora illa dogmata vel abjecerunt vel palliarunt, unde libellus metaxycus admittit nos juſtificari fide in Chriſtum, ſed per caritatem formata; concedit per ſolum Chriſti meritum nos ſalvari, ſed addit bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria; concedit, miſſam non eſſe ſacrificium propitiatorium, ſeu addit eſſe adplicatorium, per quod meritum Chriſti jamdudum adquiſitum nobis adplicetur. 5.) Quinta eſt theologia *Jeſuitica hodierna*, quæ ſcholaſticis & ſupe-

(*) Sorboniſtae in Thoma non pauca dogmata damnarunt, ut patet ex iis, quae in fine magiſtri ſententiarum de erroribus Pariſiis damnatis adduntur. Vide exemplar Lombardi Colonienſe anno 1576. apud viduam Johan. Bircmanni cum privil. caeſ majeſt. impreſſum, f. 479. 480. 481. 482. 483. in quibus antilogiae in articulis fidei, item erronea & haeretica Thomae Aquinatis dogmata condemnantur. GERHARDUS.

riorſs ævi ſcriptoribus pontificiis in multis contradicit, nec tamen ſibi ipſi conſtat in omnibus fidei articulis. Summa ejus eſt in doctrina de juſtificatione, quod juſtitia *habitualis* coram Deo valens conſiſtit in habitu infuſo, juſtitia vero *actualis* in meritis operum.

Speciales.

§. CCXLI. *Speciales* pontificiorum & jeſuitarum diſſenſiones revocari poſſunt ad hæc duo capita, quod quædam concernant *religionis principium*, quædam vero *articulos fidei reliquos* ex principio illo deductos. Principium theologiæ unicum eſt verbum Dei in canonicis veteris & novi teſtamenti libris propoſitum. Sed quinam ſint libri vere canonici, nondum convenit inter pontificios. Concilium Tridentinum ſeſſ. IV. libris canonicis adjungit *Tobiam, Judith, Sapientiam, Eccleſiaſticum, duos Maccabaeorum.* Sed Cajetanus cardinalis Hieronymum e canone illos excludentem ſequitur. Benedictus Arias Montanus, quem papa Gregorius XIII. filium ſuum adpellat, in bibliis hebraicis cum interlineari interpretatione excuſis & a theologis Lovanienſibus adprobatis de illis ſic judicat: Eccleſia *orthodoxa Hebraeum canonem ſecuta inter apocryphos recenſet.* Idem ſtatuunt Antoninus archiepiſcopus part III. tit. 18. cap. 5. Dionyſius Carthuſ. in comm. in Geneſ. Franc. Picus de fide & ordine credendi theor. V. Eraſmus in ſymbolo catech. IV. p. 153. &c. unde Pererius præfat. in lib. XVI. comment. in Daniel. pag. 742. diſerte ſcribit, *multos catholicos nobiſcum ſenſere libros illos controverſos apocryphos.* Sixtus Senenſis lib. I. biblioth. Stapletonus lib. IX. princ. fidei doctr. cap. 6. alios vet. teſt. libros dicunt *protocanonicos*, alios *deuterocanonicos*, utique ergo non erunt omnes æqualis autoritatis. Papa Adrianus c. Sextam diſt. 16. canonizavit ſynodum Conſtantinopolitanam VI. ſed in hac ſynodo confirmatur concilium Laodicenum, quod libros illos ex canone removet. Piſtorius in prima motiva apoſtaſias Badenſis pag. 34. accuſat Lutherum, *quod duos poſteriores Eſdrae e bibliis evulſerit.* Genebrardus in chronol. p. 90. *quartum librum Eſdrae ad canonem pertinere contendit.* Sed Bellarminus lib. I. de verbo Dei cap. 20. *& tertium & quartum Eſdrae apocryphos eſſe* agnoſcit, quin etiam addit, *contineri in quarto Eſdrae quaedam fabuloſa ac rabbinorum Thalmudiſtarum ſomnia*, quod repetit lib. II. de verbo Dei cap. 1. Sic librum Baruch extra canonem eſſe agnoſcit Joh. Driedo lib. I. catalog. ſcript. cap. 4. ad difficult. 11. & Canus lib. XII. locor. cap. 6. dicit, *non adeo explorate & firmiter in ſacrorum numero ab eccleſia illum eſſe repoſitum;* ſed Bellarminus lib. I. de verbo Dei cap. 8. contendit eſſe canonicum. Supplementum Eſther Sixtus Senenſis lib. I. biblioth. ſect. 3. ſecutus Lyranum e canone rejicit, ſed reliqui pontificii autoritatem canonicam illi tribuunt. Apocrypha capita Danielis, videlicet hiſtoriam Suſannæ, Belis & draconis Hieronymum ſecuti repudiant Joh. Driedo lib. I. catal. ſcript. cap. ult. Ludov. Vives in lib. XVIII. Auguſtinus de civ. Dei cap. 31. Sixtus Senenſis lib. I. biblioth. ſect. 8. ſed reliqui pontificii pro canonicis ea acceptant. Tertium & quartum Maccabæorum eſſe extra canonem, agnoſcunt pontificii plerique omnes, ſed Fr. Turrianus pro canonibus apoſtolorum lib. I. cap. 11. vehementer ſuadet *tertium Maccabaeorum in canonem recipi.* Quin imo Bellarminus ipſe ſibi in quæſtione de libris canonicis vet. teſt. fortiſſime contradicit. Fatetur enim lib. I. de verbo Dei cap. 7. *Eſdram conſtituiſſe canonem Hebraeum*, quem lib. II. de verbo Dei c. 2. adnumerat *prophetis.* Quicunque igitur ſub anathematis fulmine pro canonicis libris haberi jubent illos libros, quos Eſdras in canonem non recepit, illi propheticæ autoritati contradicunt. Patres concilii Tridentini & Bellarminus hoc faciunt; ergo. Ad textum Hebræum in vet. & ad textum Græcum in nov. teſt. a vulgata verſione Latina provocari poſſe, negant patres concilii Tridentini, quos ſequuntur Jeſuitæ. Sed in jure canonico cap. ut veterum diſt. 9. expreſſe illud præcipitur. Id ipſum multis argumentis comprobant Ludov. Vives in lib. XIV. Auguſtinus de civit. Dei cap. 8. in lib. XV. cap. 13. Benedictus Arias Montanus

unus

unus ex patribus concilii Tridentini in præfat. ſuper opus biblicum; Eraſmus a Leone X. dilectus filius adpellatus, in verſione & adnot. nov. teſt. Maldonatus in comment. ad cap. VIII. Matth. *Exiſtimo Latinam noſtram vulgatam eſſe in hoc loco ex Graecis corrigendam.* Franc. Lucas præfat. adnot. in bibl. *Ridiculum eſt hoc quorundam reſponſum, vulgatam Latinam authenticam eſſe, nec eſſe ex Hebraeis & Graecis corrigendam.* Fontes Hebræos *corruptos* eſſe ſtatuunt Lindanus lib. I. de opt. gen. interpr. cap. 2. Canus lib. II. loc. cap. 13. (*) Contrarium oſtendunt Joh. Iſaacus, Bened. Arias Montanus, Andradius &c. Diſputat Bellarminus & quidem recte lib. III. de verbo Dei cap. 3. *ex ſolo ſenſu literali ſcripturae ſacrae peti poſſe argumenta efficacia, cum certum ſit, illum ſenſum, qui ex verbis immediate colligitur, eſſe ſenſum Spiritus ſancti.* Sed cardinalis Cuſanus epiſt. II. & III. de communione ſub una ſpecie ad Bohemos contendit, *ſcripturas eſſe ad tempus adaptatas & varie intellectas, ita ut uno tempore ſecundum currentem univerſalem ritum exponerentur, mutato ritu iterum ſententia mutaretur, ac mutato judicio eccleſiae mutatum eſſe & Dei judicium.* Scripturam eſſe perfectam, hoc eſt, continere ea omnia, quæ ad fidem & mores pertinent, communiter negant Jeſuitæ; ſed præter perſpicua ſcholaſticorum dicta ex Thoma, Scoto, Cameracenſi, Durando, Bonaventura, Biele &c. pro perfectione ſcripturæ adducta, ipſimet recentiores pontificii calculum ſuum noſtræ ſententiæ addunt. Cajetanus in 2. Tim. III. *Scriptura utilis eſt ad doctrinae redargutionem &c. ut perfectus ſit homo Dei, hoc eſt, integer, conſtans ex omnibus requiſitis ad perficiendum hominem Dei.* Coſterus in enchir. pag. 48. *Non inficiamur praecipua illa fidei dogmata ad ſalutem omnibus neceſſaria perſpicue ſatis comprehendi in ſcripturis.* Bellarminus lib. IV. de verbo Dei cap. 11. *Dico illa omnia ſcripta eſſe ab apoſtolis, quae ſunt omnibus neceſſaria, & quae ipſi palam omnibus vulgo praedicaverunt.* Jeſuitæ in colloquio Ratisb. edit. Spir. anno 1602. §. 216. ad locum Auguſtini ex libro de unit. eccleſ. cap. 16. a noſtris adductum aperte adnotarunt, *ſe paratos eſſe ex ſola ſcriptura ſuam eccleſiam adverſus Lutheranos demonſtrare, imo articulos fidei ex ſola ſcriptura ſufficienter defendi poſſe adverſus eos, qui eccleſiae & conciliorum autoritatem non admittunt.* Pari ratione Piſtorius jactitat, *ſe ex ſola ſcriptura ſacra cum Lutheranis diſputare, ac errorum eos convincere velle;* ſed huic contradicit Eccius, qui coram Wilhelmo, Bavariæ Duce, in comitiis Auguſtanis faſſus, *ex patribus quidem Lutheranam religionem quodammodo refutari poſſe, ſed non ex ſcriptura*, ut refertur tom. V. oper. germ. Lutheri fol. 35. unde etiam Alb. Piggius lib. I. de eccleſ. hier. cap. 4. certamen illud improbat. *Si hujus* inquit *doctrinae* (ſcilicet cum Lutheranis non eſſe diſputandum ex ſcripturis) *fuiſſemus memores, meliore ſane loco res noſtrae eſſent, ſed dum ingenii oſtentandi & eruditionis gratia cum Luthero in certamen ſcripturarum deſcenditur, excitatum eſt hoc, quod prohdolor videmus, incendium.* Traditiones tum ad fidem tum ad mores pertinentes *pari pietatis adfectu & reverentia cum libris ſcriptis ſuſcipiendas* eſſe decretum eſt in concilio Tridentino ſeſſ. IV c. 1. Sed Jacobus Nachiantes, Foſſæ Clodiæ vel Clugienſis epiſcopus, in ipſo concilio Tridentino dixit, *verba illa ſibi dura videri, nihil enim eſſe, quod cum evangelio conferri poſſit.* Vergerius epiſt. ad regem Polon. fol. 119. ac Stanislaus Hoſius cardinalis diſputat, *primum locum obtinere ſcriptum evangelium, proximum vero traditiones* Scripturarum lectione laicis interdicendum eſſe, plerique pontificii cenſent, ſed aliter viſum eſt Claudio Eſpencæo, theologo Sorbonico, comment. in Tit. II. & 2. Tim. III. *Aliqui* (inquit) *exiſtimant ſcripturas difficiliores eſſe,*

(*) Praeter binos iſtos ſcriptores, quos ſupra memorat Gerhardus, ſunt complures alii ex eccleſiae Romanae doctoribus, qui fontes ebraeos a judaeis corruptos eſſe ſtatuunt, quorum nomina legi poſſunt in laudatiſſ. Gerhardi noſtri *confeſſ. cathol. libr. II. p. 79. & 102.* itemque in Jo. Morini *exercit. bibl. libr. I. exercit. I. cap. II.* Ex recentioribus pontificiis hanc claſſem augent Pavl. Pezronivs, Clavd. Frassenivs, Nic. Serarivs, Clavd. Capellanvs, alii.

ſe, quam ut debeant laicorum manibus conteri, ſed aliter viſum eſt patribus vet. & nov. teſtamenti.

§. CCXLII. Scripturam ſacram eſſe unicum & proprium theologiæ principium, pontificii non agnoſcunt, ſed *eccleſiae*, hoc eſt, ut ultima analyſis oſtendit, *pontificis Romani* autoritatem principii loco habent. Verum enim vero ne in hoc quidem principio omnes conſentiunt. Diſputat enim Bellarminus lib. IV. de pontif. Rom. cap. 2. de judicio pontificis, an ſit certum atque infallibile, quatuor eſſe diverſas ſententias: *Prima, pontificem etiam ut pontificem, etiamſi cum generali concilio definiret aliquid, poſſe eſſe haereticum in ſe, & docere alios haereſin, & de facto aliquando ita accidiſſe.* Hanc ſententiam nobis (quos *haereticos* vocat homo totus hæreſibus immerſus) tribuit. (*) *Secundam* ſententiam tribuit illis, qui ſtatuunt, *pontificem etiam ut pontificem poſſe eſſe haereticum, & docere haereſin, ſi absque generali concilio definiat, & de facto ita aliquando accidiſſe. Hanc opinionem* (inquit) *tuetur Nilus in libro ſuo adverſus primatum papae, eamdem ſecuti ſunt aliquot Pariſienſes ut Gerſon & Almain in libris de poteſtate eccleſiae, nec non Alphonſus de Caſtro lib. I. cap. 2. contra haereſes & Adrianus VI. papa in quaeſtione de confirmatione, qui omnes non in pontifice, ſed in eccleſia ſive concilio generali tantum conſtituunt infallibilitatem judicii de rebus fidei. Tertia ſententia eſt, pontificem non poſſe ullo modo eſſe haereticum, nec docere publice haereſin, etiamſi ſolus rem aliquam definiat.* Ita Alb. Piggius lib. IV. Hier. eccleſ. cap. 8. *Quarta ſententia eſt, pontificem ſive haereticus eſſe poſſit, ſive non, non poſſe ullo modo definire aliquid haereticum a tota eccleſia credendum.* Poſtea addit de ſingulis hiſce ſententiis ἐπίκρισιν. *Prima*, inquit, *eſt haeretica, ſecunda non eſt proprie haeretica, nam adhuc videmus ab eccleſia tolerari, qui illam ſententiam ſequuntur, tamen videtur omnino erronea & haereſi proxima: tertia probabilis eſt, non tamen certa: quarta certiſſima eſt & adſerenda.* Atqui ſi non eſt hæreticum ſtatuere, *pontificem etiam ut pontificem poſſe eſſe haereticum*, ubi manet certitudo illius principii, in quod fides pontificia ultimo reſolvitur, quod judicium Romani pontificis ſit infallibile? Huc pertinet, quod libr. ejusd. cap. 7. §. 2. diſertis verbis ſcribit Bellarminus, *non eſſe omnino certum* (in eccleſia Romana) *an poſſit nec ne eſſe haereticus pontifex.* Itemque quod lib. II de pontif. cap. 30. operoſe diſputat, *an papa haereticus deponi poſſit*, ubi quinque opiniones catholicorum enumerat. Atqui ſi eſt ex numero τῶν ἀδυνάτων pontificem fieri hæreticum, quo fine quæſo diſputatur, *an papa haereticus deponi poſſit?* Perinde enim hoc eſt, ac ſi quis diſputet, an angeli ſancti in peccatum prolapſi cœlo exturbari poſſint, cum poſt confirmationem in bono non poſſint in peccatum prolabi, ideoque fruſtra quæratur, an cœlo exturbari poſſint. Ceterum ut de infallibili pontificis judicio, ita quoque de autoritate ejusdem ſupra concilium nondum conveniunt. *Majorem eſſe concilii quam papae autoritatem* ſtatuunt Cameracenſis & Gerſon in libris de poteſtate eccleſiæ, Occamus lib. VI. part. I. Cuſanus lib. II. de concord. cathol. cap. ult. Alphonſus de Caſtro lib. I. contra hæreſ. cap. 8. ac Sorbona Pariſienſis, (**) quinimo ipſe Æneas Sylvius, poſtea pontifex Pius II. lib. I. de geſtis concil. Baſil. fol. 5. diſerte ſcribit: *Neceſſe eſt, ut pontifex concilio ſubjiciatur. In Hieronymi ſententia tanquam in agro fertiliſſimo verſor, ubi dicit, autoritas orbis major eſt urbe. Magna papae autoritas, qui Romanae praeeſt eccleſiae, major eſt autoritas univerſalis eccleſiae, quae ſi mater eſt omnium, filium habet Romanum pontificem, alias vero non habebit Deum Patrem, quia non habet eccleſiam ma-*

(*) Sed ipſe Toſtatus defenſ. part. II. cap. 30. ſcribit: *Papa poteſt errare in fide & operibus & effici hæreticus, ut in Marcellino, Liberio & Johanne XXII. adparet. Neque ſequitur: papa condemnat aliquam propoſitionem tanquam hæreticam, ergo eſt hæretica.* GERHARDUS.

(**) Plures ſcriptores pontificios, idem ſtatuentes, laudavimus ſupra in *not.* ad §. CCXXXV. *p.* 11.

matrem. (*) Contra vero *papam eſſe ſupra concilium* probare conantur Canus lib. V. loc. cap. 5. Piggius lib. VI. de eccleſ. hierarch. cap. 13. Cajetanus in pecul. tract. Turrianus libr. defenſ. locor. ſcript. pag. 294 (**) ubi ſcribit: *Statuere, quod concilium ſit ſupra papam, eſt repugnare naturae, nihilque aliud quam partem toti praeferre.* Vnde expreſſis verbis fatetur Bellarminus libr. II. de concil. cap. 13. *usque ad hanc diem quaeſtionem ea de re ſupereſſe inter catholicos.* Atqui ſi papæ judicium eſt fidei principium, ſi in papa infallibilitas formaliter & principaliter quærenda, utique certum eſſe debet, quod ſit ſupra concilium, quippe cui infallibilitatem unice impertit & communicat. Si vero nondum certum eſt, papam eſſe ſupra concilium, utique judicium papæ non poteſt eſſe principium fidei. Denique pontifici competere ſummam jurisdictionem ac poteſtatem in temporalibus, negant Marſilius Patavinus in defenſore pacis, autor oneris eccleſiæ cap. 20. §. 6. Alber. Roſates in lexico verb. *electio.* Petrus Ferrarienſis in forma libelli act. confeſs. verb. plenam, Petrus de Vineis, cancellarius Friderici ſecundi in epiſtolis, Michaël Vlcurunnus Pampilonenſis in tract. de regim. mundi ad imperatorem Carolum V. Hieron. Venderamus in adſert. contra detractores reipublicæ Venetæ &c. Contrarium ſtatuunt Franciſcus Bozzius, qui de temporali eccleſiæ monarchia quinque libros ſcripſit & in publicum edidit Coloniæ anno 1602. Mariana de Rege libr. I. cap. 2. Martinus Becanus in ſcriptis contra regem Angliæ, quæ publico Pariſienſis ſcholæ decreto ſunt condemnata. Bellarminus lib. V. de pont. cap. 6, diſtinctione utitur: *Pontifex ut pontifex etſi non habet ullam mere temporalem poteſtatem, tamen habet in ordine ad bonum ſpirituale ſummam poteſtatem diſponendi de temporalibus rebus omnium chriſtianorum.* Sed hanc Bellarmini opinionem publicis ſcriptis refutavit Barclaius, qui in libr. de poteſtate papæ cap. 13. pag. 101. ſcribit, *ſe ex patribus ordinis Jeſuitici intellexiſſe, quod Sixtus V. aegerrime tulerit, a Bellarmino doceri, non niſi indirecte convenire pontifici poteſtatem temporalem, indeque parum abfuiſſe, quin omnia illius opera, quae haereſin hodie ſummo ſucceſſu oppugnant, cenſura pontificia cum magno eccleſiae detrimento* (ſcilicet) *abderentur.* Certe Sixtus ipſe hanc Bellarmini diſtinctionem aperte refellit, quando in bulla contra Henricum III. Franciæ regem adſerit, *ſe ſupremam in omnes reges ac principes univerſae terrae, cunctosque populos, gentes & nationes non humana ſed divina inſtitutione ſibi traditam poteſtatem obtinere.*

§. CCXLIII. Nec minor diſſenſio in reliquis articulis. In articulo *de perſona Chriſti* Jeſuitæ plerique omnes ſcholaſticos ſecuti ſtatuunt, *Chriſtum eſſe mediatorem tantum ſecundum humanam naturam.* Lombardus lib. III. ſent. diſt. 19. Bellarminus lib. V. de Chriſto c. 3. Piſtorius in hodeg. p. 161 adpellat *blaſphemiam, ſi Chriſtus ſecundum utramque naturam ſtatuatur mediator.* Sed Claudius Eſpencæus epiſcopus

(*) Anno 1409. *Quidam cardinales & epiſcopi, 124. theologi, 300. juriſconſulti Piſis concilium congregarunt, & quia eo tempore erant duo pontifices, quorum unus Avinione in Galliis ſedebat, Benedictus ſcilicet XIII. alter vero Romae in Italia ſedem conſtituerat, Gregorius ſcilicet XIII concilium Piſanum utrumque tanquam haereticum & ſeditioſum depoſuit, inque eorum locum Alexandrum V. elegit, quem priores a concilio depoſiti haereticum declaraverunt.* Nauclerus anno 1409. Hic jam difficilis oritur quæſtio: an alteruter a concilio depoſitorum, an Alexander V fuerit verus pontifex? Si prius, Alexander V. erit hæreticus ac ſchiſmaticus, & ſucceſſores ejus habebunt ordinationem ab hæretico, adeoque ſucceſſio erit interrupta. Si poſterius, concilium erit ſupra papam. Baſileenſe concilium itidem *depoſuit duos pontifices de ſede Romana vulturum inſtar digladiantes* & eorum loco elegit Felicem V. anno 1431. Conſtantienſe concilium tempore Sigismundi imperatoris *tres depoſuit pontifices,* Johannem XXIV. Gregorium XII. Benedictum XIII. & elapſo demum biennii ac ſex menſium decurſu Martinum eorum loco elegerunt. GERHARDUS.

(**) Præter auctores ſupra commemoratos fuerunt & alii, qui ut pontifici Romano ſtudium ſuum & obſervantiam probarent, eundem conciliis ſuperiorem eſſe, comprobare anniſi ſunt. Eminent ex iis PHIL. LABBEUS, JO. MORINUS, JAC. PERRONIUS, cardinalis, COELESTINUS, marchio DE SFONDRATI, ANTON. CHARLAS, EMANUEL a SCHELSTRATE, MATTH. PETITDIDIERIUS, aliique.

comm.

comm. in 1. Tim. II. in tract. de Chriſto mediat. c. 2. & 5. hunc errorem & argumenta, quæ pro illo ſtabiliendo adferuntur, late & exacte refellit; ac Suarez in Thomam tom. I. quæſt. 1. art. 2. diſp. 4. ſect. 5. oſtendit, *ſibi omnino diſplicere modum loquendi, qui negat Chriſtum & ſibi & toti Trinitati pro nobis ſatisfeciſſe, cum ſit aperte contra ſcripturas, &* adducit *dictum apoſtoli*, Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, *ubi* (inquit) *ſicut Deus dicitur eſſe in Chriſto ratione divinae naturae, ita ratione ejusdem dicitur reconciliaſſe mundum ſibi.* In articulo de *electione* Bellarminus lib. II. de grat. & lib. arbit. cap. 9. Franciſc Suarez & quidam alii negant, *praedeſtinationem ad gloriam factam eſſe ex praeviſis meritis*, unde & diſtinguunt *inter voluntatem praedeſtinantem & exſequentem.* Sed Becanus in theol. ſcholaſt. part. I. tract. 1. c. 14. p. 146. contra ſententiam illam late diſputat concludens, *Deum efficaciter elegiſſe aliquos ad gloriam ex praeviſis meritis*, ac pro hac opinione præter antiquos adducit Piggium, Oſorium, Ruardum, Driedonem, Eccium, Turrianum, Stapletonum, Ludov. Molinam, Gregorium de Valentia, Vaſquez &c. Anno 1614. Jacob. Hackerus, profeſſor theologiæ in academia Friburgenſi edidit tractatum de prædeſtinatione, in quo diſputationem Andreæ Vrciani de eadem materia a tredecim diverſorum ordinum fratribus & patribus ſubſcriptam refellit, & in quatuor elementa, videlicet mendacia, hæreſes, antilogias ac ſermonis ſordes reſolvit. Bellarminus lib. I. de grat. & lib. arbit. c. 12. & 13. ex ſcripturis, patribus & ratione probare conatur, *Deum largiri nonnullis gratiam ſufficientem ad eorum converſionem, quae non eſt efficax ad eos convertendos.* Sed Paulus Bennius in lib. de efficac. gratiæ Clementi VIII. dedicato c. 14. contra illam diſtinctionem late diſputat: *per inconſiderantiam* (inquit) *iſthaec Jeſuitis permiſerunt noſtrates theologi quidam, atque in varias ſalebras incaute inciderunt. Nam dicere per ſufficientem gratiam habere nos poſſe tantum, actu vero converti haberi ab efficaci, nil aliud eſt quam poſſe ſine poſſe largiri & pugnantia loqui.* Adducit etiam pro ſua ſententia Ozorium & Johan. Antoninum Delphenſem, qui concilio Tridentino interfuit. In articulo de *imagine Dei* Bellarminus libr. de gratia primi hominis c. 2. & plerique omnes Jeſuitæ ſtatuunt, *imaginem Dei conſiſtere in eſſentialibus animae facultatibus, mente, voluntate ac memoria: ſimilitudinem vero in qualitatibus animae, quod intellectus illuminatus fide, memoria confirmata ſpe, voluntas caritate.* Sed hanc ſententiam refellit Pererius libr. IV. in Geneſ. pag. 474. atque ex immotis ſcripturæ fundamentis probat, *&* *imaginis & ſimilitudinis nomine* idem intelligi. In articulo de *peccato originis* multas fovent diſſenſiones: Jac. Faber in V. Rom. docet, *nos nihil ex Adamo trahere, niſi obligationem ad mortem.* Alb. Piggius controv. de pecc. orig. & Ambroſ. Catharinus libr. de lapſ. hom. & pecc. orig. c. 6. ſtatuunt, *peccatum originis non habere veram peccati rationem, ſed eſſe tantum reatum, quo poſteri primorum parentum propter transgreſſionem illorum primaevam ſine aliquo vitio proprio & inhaerente naturae pravitate devincti teneantur.* Ruard. Tapperus in art. de pecc. orig. ſcribit: *In parvulo recens nato nihil invenio, quod vere & proprie peccati rationem habeat.* Cornelius canonicus Colon. tom. II. animadv. diſputat, *peccatum originale non eſſe proprie peccatum, cum non ſit defectus perfectionis neceſſariae ad beatitudinem &c.* Qua in parte ſequuntur quosdam ex ſcholaſticis. Durandus n. in lib. I. ſent. diſt. 30. q. 2. diſputat, *peccatum originis eſſe merum reatum, nulloque modo culpam dici poſſe vel debere.* Occamus in dial. in c. 2. ait, *ſe, ſi non impediretur autoritate patrum, dicturum, peccatum originale nihil eſſe niſi non acceptationem divinam propter aliquod demeritum praecedens in alio.* Sed Pelagianam illam opinionem refellit Bellarminus lib. V. de amiſſ. grat. & ſtatu peccati c. 6. ubi quam molliſſime eam vocat *minus rectam.* Andradius lib. III. defenſ. Trid. fatetur, *admodum illuſtres theologos* (pontificios) *adhuc laborare in explicatione peccati originalis, quia concilium Tridentinum*

num cum definiret peccatum originis vere eſſe peccatum, illius tamen propriam rationem conſulto ſilentio involvit. An peccatum originis in quadam poſitiva qualitate conſiſtat, *de eo inter catholicos* (pontificios) *adhuc diſceptari* agnoſcit Bellarminus lib. V. de amiſs. gratiæ & ſtatu pecc. c. 15. *An b. Maria ſpeciali quodam privilegio a labe originalis peccati fuerit immunis*, de eo plurimum apud ipſos diſceptatur,(*) ut oſtendit concertatio inter monachos ordinis Dominicani & Franciſcani anno 1370. Antoninus part. III. tit. 24. cap. 11. §. 315. *Brigitta revelationem* (ut adſerit) *habuit, virginem Mariam conceptam ſine originali peccato. B. Catharina de Senis non, ut creditur, minoris ſanctitatis & canonizata habuit revelationem in contrarium.* Catharinus narrat, cum in concilio Trident. de hac quæſtione deliberatum eſſet, aliis aliud eſſe viſum, atque interim, dum patres ea de re conſultant, a Magiſtro ſacri palatii & aliis theologis editum fuiſſe librum cardinalis de Turrecremata contra incontaminatam b. virginis conceptionem ſcriptum, illum paulo poſt Catharinus aſpero & prolixo ſcripto refutavit. Jod. Clichtovæus duos libros edidit de immaculata puritate conceptionis b. Mariæ, quam ſeptendecim argumentis probare nititur. Bellarminus lib. IV. de amiſs. gratiæ & ſtatu pecc. cap. 15. dicit, *non haberi apud catholicos pro re certa & explorata ac fide catholica tenenda, b. virginem fuiſſe ſine peccato conceptam.* Sed obſtat illi determinatio concilii Baſileenſis, quam preſſe urget Biel lib. III. ſent. diſt. 3. q. 1. art. 2. In articulo de *peccatis actualibus* nondum per omnia conſentiunt. Communis Jeſuitarum ſchola ſtatuit, *quaedam peccata eſſe ſua natura venialia.* Sed hoc improbatur Gerſoni de vita ſpirit. lect. I. Bieli lib. IV. ſent. diſt. 16. q. 2. art. 1. Roffenſi acerrimo Lutheri adverſario. In articulo de *libero arbitrio* quoad doctrinam de efficacia gratiæ non conveniunt. Becanus de auxil. gratiæ part. II. c. 3. theſ. 6. diſputat, *cauſam, quod gratia Dei non ſemper ſit efficax, neque omnes convertantur, eſſe in libero arbitrio, eſſe enim in viribus humanis gratiae vel adſentiri vel non. Qui ergo vi liberi arbitrii gratiam illam acceptet, eum converti, qui vero non acceptet, illum non converti, proinde ſi quaeratur prima radix, quare haec gratia ſit efficax, illa inefficax, recurrendum eſſe ad liberam cooperationem voluntatis.* Sed diſſentit aperte a Becano Bellarminus lib. I. de grat. c. 12. & 13. ubi refellit eos, qui ſtatuunt, *gratiam ideo ſortiri effectum, quia voluntas humana cooperetur, addita ratione, quia ſic fidelis ab infideli per liberum arbitrium diſcerneretur, & fidelis coram infideli gloriari poſſet, quod eſt contra 1. Cor. IV. 6.* In articulo de *juſtificatione* multis modis diſſentiunt, ſive theoriam ſive praxin reſpicias, ut late oſtendimus in tract. de juſtificatione §. CCXVIII. ſub finem tomi VII. locorum. De *dubitatione* publicis ſcriptis diſceptarunt Ambroſius Catharinus & Dominicus Sotus. Imputationem juſtitiæ plerique omnes Jeſuitæ negant & vocant *putativam juſtitiam;* ſed Stapletonus lib. VII. de juſtific. cap. 9. & Vega libr. XV. de juſtificat. c. 20. p. 712. agnoſcere coguntur, *catholicos aliquos pios & doctos viros ſtatuiſſe, nullum alium eſſe juſtitiae conſervandae modum, quam ſi juſtitia Chriſti nobis imputetur.* Meritis operum plerique omnes patrocinantur, ſed Vega opuſc. de meritis quæſt. IV. agnoſcit, *multos catholicos meritum omne negaſſe.* Septenarium ſacramentorum numerum communiter propugnant, ſed Gregorius de Valentia libr. de numero ſacr. cap. 3. & cap. 7. agnoſcit, *non eſſe in eo univerſalem pontificiorum conſenſum. Catholici* (inquit) *alii negant matrimonium, confirmationem, alii extremam unctionem eſſe univoce ſacramentum.* (**) In articulo de *cœna* quot contradictiones occurrunt? in

(*) Monumenta, quæ celeberrimæ huic controverſiæ in eccleſia Rom olim acriter agitatæ lucem quandam adfundunt, more ſuo diligenter recenſuit celeberr. Jenenſium theologus, Jo. GEORG. WALCHIUS in *bibliotb. theolog. ſelecta. Vol. II. cap. V. ſect. XVIII. §. XVI. p. 1001. ſeqq.*

(**) Ambroſius Catharinus, archiepiſcopus Minorienſis, & Dominicus de Soto, theologus Hiſpanus, Ca-

in quæſtione de transſubſtantiatione, de communione ſub una ſpecie, de conſecratione &c. *Cœlibatum* jure divino ſacris ordinibus adnexum eſſe ſtatuunt Clichtovæus libr. de continent. ſacerd. cap. 4. Torrenſis, Pererius, Michael Medina &c. alii vero contra diſputant *non jure divino, ſed ex eccleſiae conſuetudine & decreto id eſſe;* Cajetanus in opuſc. tom. I. tract. 27. Dominicus Sotus lib. VII. de juſtit. q. 6. art. 2. Joh. Caſpar. Rulandus tit. XVI. Bellarminus lib. I. de cler. cap. 18. & lib. I. de matrim. c. 21. Coſterus in enchir. c. 15. Petrus a Soto in confut. confeſs. Wirtemberg. &c. Æneas Sylvius poſtea pontifex Pius II. reliquit hoc dictum: *Sacerdotibus magna ratione ademtum eſſe conjugium, majori autem reſtituendum videri*, referente Platina & Sabellico. Conjugium etiam *quoad vinculum* per adulterium diſſolvi ſtatuunt Eraſmus in adnot. 1. Cor. VII. Cajetanus in lib. proprio & in XIX. Matth. Ambroſius Catharinus lib. V. adnot. &c. ſed concilium Trident. ſeſs. VIII. ſub Pio IV. can. 7. & Bellarminus ejus hyperaſpiſtes ſtatuunt contrarium. (*) In articulis reliquis quam graves foveant diſſenſiones, & quomodo in ſingulis fere controverſiis noſtram vel inſcii vel veritatis vi coacti propugnent ſententiam, ſuo expoſitum fuit loco & ſequentibus etiam articulis oſtendetur. Videatur liber Flacii de diſſenſionibus, ſectis ac diſſidiis pontificiorum, in quo late demonſtrat, *multos pontifices cum eccleſiis orientalibus & Africanis litigaſſe, non paucos contraria decreta ſtatuiſſe, nonnullos a fide reſiliiſſe, aliquot ſchiſmata in eccleſia Romana contigiſſe, multa concilia ſibi ipſis adverſari, ordines monaſticos raro conſentire, Thomiſtas, Scotiſtas, Occamiſtas in plurimis diſſidere, monachos mendicantes maxima certamina excitaſſe, diſcordare Lombardum & Gratianum, quorum ille theologiam conſcientiariam, hic judiciariam ſcripſit, reformationes a pontificibus promiſſas eſſe, quae teſtes ſint rixarum & corruptelarum, doctrinam papiſticam ſibi ipſi in multis contradicere &c.* Hæc omnia Flacius. (**) Videri etiam poteſt de hoc argumento liber Pappi, in quo collegit contradictiones doctorum Romanæ eccleſiæ ex Bellarmino, papa non papa Oſiandri, apologia catholica Mortoni, de papatu ſe ipſum deſtruente Hunnii &c. Bellarminus ad objecta monachorum ac ſcholaſticorum diſſidia utcunque reſpondet, *nomina Benedictinorum, Franciſcanorum, Dominicorum deſumta eſſe non ab autore doctrinae, ſed ab inſtitutore ſeverioris diſciplinae, Thomiſtas & ſcholaſticos Scotiſtas* dicit *non diſſentire in rebus, quae ad fidem pertinent: ſe & ſua ſubjicere eccleſiae Romanae definitioni omnes catholicos, ideo in rebus fidei omnes convenire.* Reſp. 1.) Oſtendimus ſuperius

roli V. confeſſor, complures annos libris partim Romæ, partim Venetiis, partim Antverpiæ excuſis de primariis & plane neceſſariis articulis nempe de *certa fiducia gratiæ Dei* vel *dubitatione*, de *praedeſtinatione*, de *originali peccato*, de *libero arbitrio* & *induratione peccatoris* atrociter digladiati ſunt. Idem archiepiſcopus Catharinus ſcripſit etiam contra Cajetanum cardinalem, & in ejus opuſculis 204. errores tanquam impios & antichriſtianos refutavit. Franciſcus Torrenſis objicit Catharino, *quod negavit legem Moſis eſſe legem Dei, & neget Pauli præcepta eſſe Chriſti præcepta, idque cum quorumdam veterum ſeductorum hæreſi habeat commune.* Viciſſim in libro adv. Torrenſem, Catharinus Torrenſem inter alia adcuſat, quod *adſerat cœlibatum miniſtrorum eccleſiæ catholicæ eſſe præceptum de jure divino ſcripto ſancitum, teneri epiſcopos, presbyteros, diaconos, hypodiaconos, continere ſe perpetuo a ſuis uxoribus, quas ante habuerunt, idque præcepto Chriſti per Chriſtum & apoſtolos prædicato & ab ipſo ſcripto. Erravit igitur* (inquit Catharinus) *univerſus ſcholaſticorum cœtus & b. Thomas, qui docuit ex ſtatuto tantum eccleſiæ eſſe debitum continentiæ &c.* Gerhardus.

(*) Catharinus in libr. contra Torrenſem affirmat, *jejunium quadrageſimale non eſſe juris divini, & Thomam citat, qui univerſaliter dicit, ex ſtatuto eccleſiæ factam eſſe jejunii determinationem &c.* At contra Torrenſis in lib. de reſidentia miniſtrorum, jejunium quadrageſimale cenſet eſſe juris divini. Gerh.

(**) Singuli fere epiſcopatus ſua propria breviaria, miſſalia, ſuas peculiares ceremonias, agenda, imo etiam proprios ſanctos, feſta, cultus & idola habuerunt, & etiamnum habent, ac ſecundum illorum diverſitatem diverſo ab aliis modo religionis cultum exercent. Quot monachorum ac monialium ordines? cuivis ordini ſunt ſui ſervatores ac mediatores, ſuæ propriæ veſtes, regulæ, ceremoniæ, peculiares ſancti, miſſalia, breviaria, agenda & libri ceremoniales præſcripti. Gerhardus.

)ominicanos & Franciſcanos de conce-
b. Mariæ diſcordes fuiſſe. Præterea
hi ordinis ſui regulas obſervant ſub opi-
cultus & meriti, ac in ſuis illis electitiis
us quærunt juſtitiam & ſalutem, tot igi-
er illos ſunt diverſæ de juſtificatione o-
es, quot ordines. Adde, quod ordines
a Jeſuitarum doctrina & moribus pluri-
diſſideant. 2.) Diſſenſiones ſcholaſti-
verſari etiam in rebus fidei, ſi non di-
tamen per indirectum, multis exemplis
i poteſt. 3.) Pontificii ſcriptores licet
ua judicio Romanæ eccleſiæ ſubjiciant,
men nequaquam efficit, quo minus ſen-
d, quod ſentiunt, hoc eſt, quo minus
m opinionibus diſſentiant, ſed arguit
ſterum erga Romanum pontificem obſe-
, quod in illius gratiam repudient ac
nt ea, quæ ex clara ſacrarum literarum
ognoverunt.

§. CCXLIV. Membrum *ter-tium*. Num in eccleſiis evange-licis ſit vera unitas? Negat hoc Bellarminus lib. IV. de eccleſ. cap. 7. §. *denique:* duobus potiſſimum

evan- eccle- vera is?

ientis: 1.) *Conſtat* (inquit) *ex Friderico ylo in libro de concordia diſcipulorum Lu- Lutheranos vix dum natos dividi cœpiſſe ibaptiſtas, confeſſioniſtas & ſectarios, & m ſingulas ſectas in alias atque alias us- i 34. & hoc quidem tempore Staphyli, autem numerantur fere 110. diverſiſſimae ab uno Luthero prodeuntes.* Idem no- jicit Caniſius in præfat. lib. Vegæ de ju- *roteſtantes ſe hydram oſtendunt, nec unius labii, ut prophetae verbis utar.* Reſp. aphyli apoſtatæ calumnias & convicia non ſlet nobis iterum Bellarminus obtrudere, iisdem vixdum in lucem editis ſolide & nervoſe noſtri reſponderint. (*) 2.) Ab A-nabaptiſtis & aliis ſectariis Auguſtana confeſſio eccleſias noſtras diſertis verbis ſeparat, qua igi-tur fronte Bellarminus in ſocietatem noſtram illorum errores ac ſectas compingit? 3.) De ſectariis dicimus cum apoſtolo 1. Joh. II. 19. *Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis, nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum.* (**) 4.) Id ipſum potuiſſet objici, & vere etiam objectum fuit a gentilibus eccle-ſiæ apoſtolicæ, hoc eſt, ab apoſtolis planta-tæ, de qua Paulus Act. XX. 30. ad Epheſinos epiſcopos dicit: *Ex vobis ipſis exſurgent viri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe.* Refert Clemens Alexandr. lib. VII. ſtro-mat. fol. 155. *Judaeos & gentiles tunc tempo-ris valde exagitaſſe eccleſiam chriſtianam hac potiſſimum calumnia, quod chriſtiani inter ſe ipſos diſſideant, ac nulla inter eos ſit concor-dia &c.* Erant enim illo tempore plusquam 20. hæreſiarchæ, quorum quisque ſuos cœtus eccleſiaſticos & ſcholaſticos habebat, in quo-rum numero doctiſſimi viri reperiebantur. *Hoc* (inquit Clemens d. l.) *adverſus nos adducunt Judaei, dicentes non oportere credere propter diſſenſiones haereſeon, retardatur veritas, dum alii alia docent; ad quod dicimus, quod apud vos Judaeos & illos Graecos plurimae fuerunt haereſes, nec tamen dubitarunt alii, philoſo-phicae ſe tradere diſciplinae. Oportere eſſe haereſes, praedictum eſt a Domino, & fieri non poteſt, ut non fiat, quod praedictum eſt eſſe futurum, hujus cauſa eſt, quod quidquid eſt pulcrum, ſequitur momus &c.* Poſtea ſi-militudinibus quibusdam reſpondet iſti objectio-ni: *Si adpoſitus eſt fructus verus & maturus, alius fructus ex cera quam maxime ſimilis, num propter ſimilitudinem abſtinendum eſt ab utro-que? & quomodo, ſi una eſt via regia, &*

alias

Quod ſi præter ſcandalum tot ſectarum ne inter ræcipuos quidem reformationis duces per omnia po-uit convenire, cur adeo miremur? homines utique rant, via, quam inſiſtebant & in qua verum cupi-'e quaerebant, anguſta, ſolet autem iter anguſtum ixas tranſeuntium concitare, cum illa diffuſa & atens via elogio ſcripturarum damnata ne populos uidem collidat. Quid? nonne in ſeculorum om-ium hiſtoria eccleſiaſtica ſimile poteſt obſervari? nonne Baſilius magnus & Gregorius Nazianzenus, ut alios taceam, ejusmodi querelis & epiſtolas & alia ſua ſcripta complerunt? &c. Caſaubonus in præfat. exercit. ad annal. Baronii. GERHARDVS.

(**) Vide omnino Lutherum tom. VI. Jen. germ. f. 315. b. ubi ex ipſa eccleſia hæreticos ortos docet, & tom. VII. Jen. fol. 127. ubi utitur ſimilitudine a corpore huma-no ducta. GERHARDVS.

aliae multae, ex quibus quaedam etiam ferunt in praecipitium, aliae in fluvium, aut in mare profundum, non dubitabit quisquam in viam ingredi ob diſſenſionem, ſed quaerit regiam: ita non eſt propter diſſenſiones a veritate diſcedendum, ſed exactius & diligentius inquirendum. Idem adparet ex Chryſoſtomo, qui hom. XXXIII. in Act. p. 679. edit. Gr. ſic ſcribit: *Quid reſpondebimus gentibus? Venit gentilis ac dicit: Vellem fieri chriſtianus, ſed neſcio, cui adhaeream, multae inter vos ſunt pugnae, ſeditiones ac tumultus, neſcio quod dogma eligam, quod praeferam. Singuli dicunt, ego verum dico, cui credam neſcio, cum ego ſcripturarum ſim ignarus, & illi utrinque idem praetexunt. Sane hoc multum pro nobis, nam ſi quidem diceremus, nos rationibus credere, merito turbareris, ſed cum ſcripturas accipimus, & illae ſimplices ſunt ac verae, facile tibi fuerit judicare, ſi quis illis conſentit, chriſtianus eſt; ſi quis contra illas pugnat, procul eſt ab hoc canone &c.* Et poſtea: *Sit autem quis nulli omnino dogmati addictus, ſi etiam ille dicat, id quod tu de chriſtianis dicis? Tanta multitudo hominum eſt, & varia habent dogmata, nam ille quidem ethnicus eſt, alius autem Judaeus & iterum alius chriſtianus, nullum dogma amplecti oportebit, quia inter ſe pugnant &c.* Fuerunt Niceæ poſt ſymbolum editum, qui, licet ſe Arianorum hoſtes profiterentur, inteſtinis tamen diſſenſionibus unitatem fidei non parum lacerabant, quos Conſtantinus imperator graviſſimo ſermone compeſcuit apud Theodoretum lib. I. c. 7. Auguſtinus, qui quarto poſt natum Chriſtum ſeculo floruit, 88. hæreſes in eccleſia excitatas commemorat in libr. ad Quodvultdeum. Idem ante Auguſtinum fecerunt Philaſtrius & Epiphanius. Agnoſcit hoc ipſe Bellarminus; ſic enim ſcribit lib. I. de concil. cap. 10. *Tradit Iſidorus, ante Conſtantini magni tempora eccleſiam Chriſti in diverſas ſectas fuiſſe diviſam.* Quod ſi ergo apoſtolicæ & primitivæ eccleſiæ unitatem minime labefactavit, quod ex ea egreſſi ſunt Hymenæus, Philetus, Cerinthus, Nicolaitæ, Simoniani &c. quomodo ſectarum origo eccleſiis noſtris fraudi eſſe poterit? hæc eſt fortuna eccleſiæ omnium temporum, *ut ſint in ea ſchiſmata* & oriantur hæreſes, 1. Cor. XI. 19. ubi bonum ſemen, ibi diabolus ſuperſeminat errorum & corruptelarum zizania; Matth. XIII. 25. ubi ovile, ibi graſſantur lupi rapaces. Act. XX. 29. Regerit Bellarminus, *hoc eſſe diſcrimen inter diviſionem haereticorum ab eccleſia & diviſionem ab aliqua haereſi, quod in eccleſia inveniatur certa regula componendarum controverſiarum, id eſt, ſententiae ſummi pontificis vel concilii plenarii, ideo vel non oritur ex doctrina eccleſiae diſſenſio, vel ſi oriatur, mox ſciſſura reſarcitur. At apud haereticos non eſt ulla regula finiendarum controverſiarum, quisque enim vult eſſe judex aliorum ſeque aliis praeponit.* Reſp. ex Chryſoſtomo hom. XIII. in 2. Cor. VII. circa fin. ἔχομεν ἀκριβῆ ζυγὸν ἁπάντων καὶ γνώμονα καὶ κανόνα τῶν θείων νόμων τὴν ἀπόφασιν. Scriptura ſacra eſt unica, immota & adæquata fidei regula, ut alibi late demonſtratum fuit, quod huic regulæ in dogmatibus congruit, acceptamus, quod non congruit, reſpuimus. Quod vero hæretici ac ſchiſmatici regulæ illi ac judicio Spiritus ſancti ſeſe non ſubjiciunt, id nequaquam probat, hanc regulam eſſe imperfectam atque inſufficientem, cum nec ipſius pontificis vel concilii ſententiæ ſeſe ſubjiciant. Neque in hac vita exſpectandum tale judicium, quo hæreſes omnes ſopiantur & aboleantur, tale enim in die decretorio noviſſimo demum ſuccedet, quinimo ne quidem per pontificis vel concilii ſententiam hæreſes plane ſopiri poſſunt; agnoſcit hoc ipſe Bellarminus, unde lib. II. de concil. c. 19. col. 129. ad objectionem: *Si eccleſia habet malum pontificem, erit ſine remedio*, ſic reſpondet: *Non eſt mirum, ſi manet eccleſia ſine remedio humano efficaci. Quandoquidem non nititur ſalus ejus praecipue humana induſtria, ſed divina protectione, cum ejus rex ſit Deus &c.* Quemadmodum igitur miraculo quodam per ſciſſum rete copioſa piſcium multitudo concludebatur Luc. V. 6. ſic in ipſis hæreſium ſciſſuris unitas eccleſiæ militantis conſervatur, & ad vitæ æternæ portum homi-

s adducuntur. Merito autem miramur, ellarminus pontificis & concilii ſententiam oc loco disjungat, cum alibi diſputet, ilitatem judicii reſidere in ſolo pontifice, ilia etiam generalia nullam habere aum, niſi a pontifice confirmentur. Quod ſibi conſtare voluiſſet, ſolius pontificis concilio vel extra concilium judicantis iam debuiſſet unicam fidei regulam ſtaat quam irregularis, incerta & falſa ſit ula, ſuo loco demonſtratum fuit.

CXLV. II.) Iidem autores haeretici ſen conſentiunt, quae eſt certiſſima nota octrinae. Lutheri contradictiones innuollegit Johan. Cochlaeus in ſepticipite, finem adjecit, 36. varias ſententias unius i de uno articulo, qui eſt de communioutraque ſpecie. Confeſſionem quoque Aum, quam omnes pro ſacroſancta habent, nutarunt, & varie ediderunt, ut nepſi, quae ſit vera confeſſio, teſte Anabricio Leodio in harmonia. Et poſtea: onfeſſioniſtas Lutheranos rigidi & molviſſime contendunt, ut adparet ex libris di & Illyrici contra Georgium Majorem lippum Melanchtonem & horum contra Praeterea inter ipſos rigidos quaeſtio ma orta eſt de peccato originis, nam Ilcontendit peccatum originis eſſe ſubſtancui contradicunt Wigandus, Heſhuſius. Denique ex eadem provincia Saxonia decem annos prodierunt contradictotentiae publico nomine editae. Nam in Dresdenſi anno 1571. exploſa eſt ſenBrentii, Illyrici & aliorum de perſona, & tamen illam ipſam ſententiam a ſe am anno 1580. in libro concordiae puceperunt &c. Reſp. 1.) Pleræque ilæ Luthero objiciuntur contradictiones, ræ & conſtantis ſententiæ depravationes, tra calumnias Cochlæi, Naſi, Piſtorii, dorffi &c. a noſtris abunde fuit demon. Negari certe nequit, Lutherum in tentia, quam de fidei articulis in Augu confeſſionis delineatione, in articulis ldicis, in catechiſmis majore & minore, in confeſſione majore &c. expoſuit, ad finem usque vitæ conſtanter permanſiſſe. Si in ſcriptis prioribus quædam occurrunt, quæ cum poſterioribus de purgatorio, de communione ſub una ſpecie, de invocatione ſanctorum &c. minime conveniunt, meminerimus, ipſum Lutherum in præfat. tom. I. lat. huic cavillo jamdudum ſatisfeciſſe. Ante omnia (inquit) oro pium lectorem, & oro propter Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ut iſta legat cum judicio, imo cum multa miſeratione. Et ſciat, me fuiſſe aliquando monachum & papiſtam inſaniſſimum, cum iſtam cauſam adgreſſus ſum, ita ebrium, imo ſubmerſum in dogmatibus papae, ut paratiſſimus fuerim omnes, ſi potuiſſem, occidere, aut occidentibus cooperari & conſentire, qui papae vel una ſyllaba obedientiam detrectarent &c. Ita invenies in iſtis meis ſcriptis prioribus, quam multa & magna humiliter conceſſerim papae, quae poſterioribus & iſtis temporibus pro ſumma blaſphemia & abominatione habeo & exſecror. Dabis ergo hunc errorem, pie lector, vel ut ipſi calumniantur, antilogiam tempori & imperitiae meae. Et poſtea: Haec ideo narro, optime lector, ut ſi lecturus es opuſcula mea, memor ſis me unum fuiſſe ex illis, qui ut Auguſtinus de ſe ſcribit, ſcribendo & docendo profecerint, non ex illis, qui de nihilo repente fiunt ſummi, cum nihil ſint neque operati neque tentati, neque experti. Idem monet Nicol. Amsdorffius in præfat. tom. I. ſic ſcribens: Cum diſſimilitudo ſcriptorum Lutheri non modo adverſariis calumniandi occaſionem praebeat, ſed etiam pios & candidos lectores interdum offendat, neceſſaria admonitio hoc loco recitanda eſt, ut & hoſtes evangelii ἀντιλογίας ex ſcriptis Lutheri colligere deſinant, & pii majore judicio & candore in his legendis verſentur. Quantum igitur aurora a luce meridiana diſtat, tantum diſcrimen eſt inter libros Lutheri a principio ſcriptos, qui primo tomo continentur, & eos, quos aliquanto poſt edidit, &c. eo adcommodat ſententiam Salomonis Prov. IV. Juſtorum ſemita ſimilis eſt luci, quam aurora ſpargit, ac ſubjicit, quod lux Spiritus ſancti ſubinde clarior & firmior

firmior in mente Lutheri facta ſit &c. Nimirum Lutherus profundiſſimo ſuperſtitionum & errorum papalium cœno ita immerſus erat, ut primis ſtatim annis ex eo plene eluctari minime potuerit. Qui plura deſiderat, legat graviſſimum Lutheri reſponſum, quod antilogiarum compilatoribus opponit in articulis Smalcaldicis tom. VI. Jen. germ. p. 510. & in lib. de concil. & eccleſ. tom. VII. Jen. germ. p. 234. 2.) Objectum de variatione confeſſionis Auguſt. ſolide refellitur in præfatione formulæ concordiæ electorum, principum & ſtatuum evangelicorum nomine ſcripta & ab iisdem ſubſcripta. *Ne* (inquiunt) *adverſariorum noſtrorum calumniis de ingenio ſuo confictis, quibus jactant, ne nobis quidem conſtare, quae ſit vera & genuina Auguſt. confeſſio, aliqui ſe turbari ſinant, ſed ii, qui nunc in vivis ſunt, & poſteritas etiam diſerte & firmiter doceatur ac certior reddatur, quaenam illa pia confeſſio ſit, quam & nos & eccleſiae ac ſcholae noſtrarum ditionum omnibus temporibus profeſſae & amplexae fuerint: poſt ſinceram & immotam verbi Dei veritatem ſolam primam illam Auguſtanam confeſſionem imperatori Carolo V. in celebribus illis comitiis Auguſtanis anno 1530. exhibitam, ſolam (dicimus) nec ullam aliam amplecti nos velle, luculenter teſtamur: cujus exempla in archivis anteceſſorum noſtrorum excellentis memoriae, qui ipſi Carolo V. in comitiis illis eam exhibuerunt, repoſita, per fide dignos homines, ne quid ad adcuratiſſimas rationes diligentiae in nobis deſideraretur, cum eo, quod imperatori ipſi exhibitum eſt, & in S. R. imperii archivo adſervatur, conferri voluimus, & certi ſumus noſtra & latina & germanica exempla per omnia ſibi invicem reſpondere &c.* Non imus inficias, variatam eſſe Auguſtanam confeſſionem, ſed mutatio illa haudquaquam facta eſt electorum, principum ac ſtatuum eidem addictorum vel decreto vel conſenſu, ſed privato unius hominis auſu, quinimo elector Saxoniæ per Pontanum hoc nomine Philippum Melanchthonem redarguit, ut refertur in hiſtoria Auguſtanæ confeſs. p. 220. edit. Magd. anno 1584. ac in colloq. Ratisbon. anno 1541. (cui ipſe Philippus Melanchthon interfuit) verba illa in mutata confeſſione omiſſa: *Et improbant ſecus docentes*, reſtituta ſunt, unde etiam confeſſores evangelici in omnibus imperii comitiis publice teſtati ſunt, ſe nullam aliam quam invariatam illam Carolo V. imperatori Auguſtæ oblatam confeſſionem amplecti, cujus rei teſtimonium ipſis datur in autonomia Burckhardi p. 286. unde etiam in conventu Naumburgenſi anno 1561. non *privatam* illam a Philippo Melanchthone variatam & interpolatam, ſed *publicam* imperatori Carolo V. communi evangelicorum ſtatuum nomine oblatam confeſſionem ſubſcripſerunt, & imperatori Ferdinando obtulerunt. Faceſſat igitur calumnia, quod ne ipſi quidem confeſſores ſciant, quæ ſit vera confeſſio. 3.) Controverſiæ inter theologos Auguſt. confeſſionis quondam excitatæ Dei gratia per *formulam concordiae* ſunt ſopitæ & ſublatæ. Fraudes etiam Calvinianorum, quibus in ſynodo Dresdenſi uſi fuerant, ſingulari Dei providentia patefactæ ſunt, quo nomine Deo potius agendæ erant gratiæ, quam quod priſtinas contentiones & turbatum olim eccleſiæ ſtatum odioſe nobis quisquam objicere velit.

Vnitas eccleſiarum evangelicarum triplex.

§. CCXLVI. Vere omnino gloriari poſſumus, nos in doctrina illa, quam ex ſacris literis ab initio relucescentis evangelii didicimus, innota & invariata adhuc perſiſtere, adeoque triplicem eccleſiis noſtris unitatem vindicare poſſumus. Prima eſt *canonica*, qua ſcilicet cum canonicis vet. ac nov. teſt. libris noſtræ, quam profitemur, doctrinæ per omnia convenit, nondum enim ab ullo pontificio ullius erroris in fidei articulis ex ſcriptura ſacra convinci potuimus, quin imo præſtantiſſimi ſcriptores pontificii agnoſcere coguntur, ex ſcriptura ſacra noſtram confeſſionem everti minime poſſe. Altera eſt *eccleſiaſtica*, qua ſcilicet cum ſcriptoribus eccleſiaſticis, quos patres vocant, præſertim illis, qui apoſtolorum temporibus proximi fuerunt, doctrinæ noſtræ convenit; parati enim ſumus, in ſingulis articulis controverſis evidentia & per-

perſpicua ex patribus teſtimonia pro noſtra ſententia adferre. Tertia eſt *ſymbolica*, qua ſcilicet communi conſenſu amplectimur doctrinam in libris ſymbolicis eccleſiarum noſtrarum, in Auguſtana confeſſione, ejusdemque apologia, in catechiſmis Lutheri, in articulis Smalcaldicis & in formula concordiæ comprehenſam, cui ſi quis nomen ſuum dare recuſat, eum pro fratre in negotio fidei & confeſſionis haudquaquam agnoſcimus. Hæc eccleſiarum noſtrarum unitas pontificiorum unitati multis modis præferenda, illa enim eſt *interna* & *eſſentialis* in fidei & doctrinæ unitate conſiſtens, hæc vero magna ex parte eſt duntaxat *externa & ceremonialis* in qualicunque ceremoniarum conformitate hærens, vigentibus interim graviſſimis de rebus fidei diſſenſionibus: illa eſt *chriſtiana* ac *libera*, quia nemo apud nos minis vel perſecutionibus cogitur, ut doctrinam noſtram amplectatur: hæc vero eſt *ſimulata & coacta*, negari enim nequit, multos ſub papatu ex metu periculorum aliud profiteri, quam in corde ſentiunt: illa nititur immoto verbi Dei fundamento, ideoque eſt *ſtabilis & immota*: hæc vero mutabili papæ judicio & inſtabili traditionum arena nititur, ideo eſt *inſtabilis & incerta*. Nec poteſt Bellarminus ipſe inficias ire, in dogmatibus fundamentalibus, de quibus cum pontificia cohorte noſtris eccleſiis intercedit controverſia, unitatem & conſenſum nosmet tueri. Audiat ſua ipſius verba lib. I. de verb. Dei c. 10. *Omnes proteſtantes ſex illos libros, quos apocryphos vocant, ut Tobiae, Judith, &c. negant pro canonicis eſſe habendos;* libr. II. de verbo Dei c. 10. *Mirifice inter ſe conſentiunt, negantes vulgatam latinam translationem habendam eſſe pro authentica;* lib. ejusdem cap. 2. *Omnes omnia ad textum Hebraeum & Graecum examinari volunt;* lib. IV. de verbo Dei c. 3. *Docent omnes, omnia ad ſalutem neceſſaria in ſcripturis expreſſe contineri;* lib. I. de verbo Dei cap. 15. *Omnes in eo conveniunt, quod oportet ſacras ſcripturas in linguis vernaculis omnibus legendas tradi.* Præfat. de Roman. pontif. *Clamant omnes, Romanum pontificem ut pontificem in haereſin eſſe prolapſum.* Lib. I. de juſtif. cap. 12. *Proteſtantes inter ſe conveniunt, cum dicunt, nulla re alia juſtificationem adprehendi quam ſola fide.* Lib. de confirm. c. 1. *Negant proteſtantes fere omnes, confirmationem eſſe univoce ſacramentum.* Lib. V. de euch. cap. 20. *Vehementer iis omnibus placet hic articulus, euchariſtiam eſſe ſub utraque ſpecie laicis communicandam.* Libr. I. de ſacr. extrem. unctionis cap. 1. & libr. I. de matrim. cap. 1. *Negant omnes proteſtantes extremam unctionem & matrimonium eſſe ſacramenta proprie dicta.* Lib. V. de ſacram. in genere cap. 2. *Docent omnes, characterem ſacramentalem nulla ſcriptura aut ratione probari.* Libr. I. de amiſſ. gratiæ cap. 8. *Docent omnes Lutherani, nullum eſſe peccatum veniale ex ſua natura.* Præfat. de eccleſ. triumph. *Cultum imaginum omnes proteſtantes averſantur.* Lib. V. de amiſſ. grat. cap. 5. *Communis eſt eorum ſententia, concupiſcentiam ſua natura eſſe peccatum in renatis.* Lib. de clericis cap. 19. *Voto continentiae ordinibus adnexo repugnant omnes.* Præfat. in lib. I. de monachis: *Omnes in vitam monaſticam uno ore invehuntur.* Lib. I. de purgat. cap. 2. *Invocationem defunctorum omnes reprehendunt.* Lib. IV. de pœnit. cap. 4. *Omnes communi conſenſu negant purgatorium, ſuffragia & indulgentias pro defunctis.* In his & aliis articulis nos omnes univerſos, unanimiter, uno ore, communi conſenſu, vehementer, mirificeque convenire agnoſcit Bellarminus, eccur igitur fidei unitatem eccleſiis noſtris h. l. detrahit?

Quid de diſſenſionibus in noſtra eccleſia ſtatuendum.

§. CCXLVII. Non negamus, diaboli malitia & hominum protervia diſſenſiones quandoque in eccleſiis noſtris excitatas eſſe & adhuc excitari poſſe, ſed illæ nec unitatem fidei in cordibus piorum labefactant, nec doctrinæ veritatem ſuſpectam reddunt, quin potius fidei unitas & doctrinæ veritas ex illis confirmatur. 1.) Ex eo enim, quod diabolus tantopere oppugnat hanc doctrinam per varias hæreſes, non ſine cauſa colligimus, quod ſit diabolo maxime adverſa, ideoque veriſſima: ex eo, quod diabolus doctrinam noſtram tanto

tanto conatu oppugnatam expugnare non potuit, non ſine cauſa colligimus, quod ſit divinæ & immotæ veritatis. Diabolus omnes idololatras & hæreticos vinculis ſuis tenet conſtrictos, 2. Tim. II. 26. cur igitur diſcordias inter eos excitaret, & regnum ſuum labefactaret? Pios vero a cognitione veritatis per diſcordias abſtrahere conatur, ut progreſſum evangelii impediat. 2.) Ex eo, quod pii ac fideles doctores contra falſas doctrinas tanto zelo pugnant, haud immerito colligitur, quod ſint Spiritus ſancti organa, & quod doctrina ipſorum ſit veriſſima. Proprium hoc eſt fidelium doctorum, quod omnia ſatanæ excrementa, a quocunque demum in eccleſiam invecta ſint vel invehantur, ex eccleſia quam mundiſſime purgare ſatagunt, unde nec ad minimas corruptelas, ſi quasdam deprehendunt, vel ad horam connivent. In luce etiam pulviſculi, in tenebris ne quidem ingentes trunci conſpiciuntur. 3.) Quæ humana eſt infirmitas & hujus vitæ imperfectio, facile contingere poteſt, ut quis a veritatis tramite paululum aberret, vel propter ſermonis ἀκυρολογίαν & perverſum aliorum intellectum a veritate aberraſſe videatur, atque hoc nomine alii ſinceri doctores acri zelo contra ipſum commoveantur. Cumque hoc ſit præcipuum ſatanæ ſtudium, ut ſinceritatem doctrinæ contaminet ac corrumpat, ac doctoribus eccleſiæ diſſidium immittat, facile profecto evenire poteſt, ut aliquis πικρισμὸς ac παροξυσμὸς, adeoque triſte aliquod contentionis incendium ſubito inter illos oriatur. 4.) Cauſa quorumdam diſſidiorum in noſtris eccleſiis non tam noſtris doctoribus, quam ipſis pontificiis tribuenda. Vt enim non ſunt adcuſandi medici, qui de curando vulnere aliquantulum diſſentiunt, ſed illi potius, qui vulnus inflixerunt: ſic theologorum diſſidium, quod circa reſtitutionem doctrinæ apoſtolicæ & ſanationem vulnerum eccleſiæ ortum eſt, non tam doctoribus illis, quam pontificiis, qui tam graviter eccleſiam adflixerunt, & tot erroribus doctrinam contaminarunt, tribuendum eſt. Vergerius dial. I. contra card. Hoſium fol. 154. ad hanc rem illuſtrandam tali utitur ſimilitudine: *Succidit quiſpiam ingentem ſylvam, radices exſtirpavit, terram aratro ſaepius ſubegit, ac probe comminuit, mox optimum ſemen in eam projecit, quod enatum eſt feliciter, crevit ac maturuit; verum quid? una cum frumento enata ſunt zizania, (ut fieri ſolet, praeſertim ſi ſint novalia) quae poſſunt quidem evelli & a frumento ſegregari, ſed labore ac ſtudio opus eſt. Laudandus nihilominus, qui bonos agros, illic ubi erat ſylva, magnis laboribus & aerumnis fecit, bonumque frumentum ſeminavit, non vituperandus, quia videtur fuiſſe origo & cauſa, ut zizania enata fuerint, quae tamen omni ſtudio curat a frumento ſegregare. Sic laude, non vituperio digni ſumus, cum ſuperſtitionum, idolomaniarum & blaſphemiarum, quae in noſtris eccleſiis creverat, ſylvam adjuti a Deo ſecuri verbi ſucciderimus ac exſtirpaverimus, purum autem evangelium ibidem ſeminaverimus. Quod ſi aliquae malae doctrinae in perverſis quorumdam mentibus interea enatae ſunt, non ſumus vituperandi.* Ibidem fol. 155. *Vis dicam, unde ſint ſectae & haereſes? a papa & ejus clientibus. Nam cum is ſua tyrannide impediat, ne autoritate principum & magiſtratus poſſit ubique fieri eccleſiarum ad normam evangelii reformatio, populi autem interea eſuriant bonum Dei verbum, inde multi incidunt in clancularios praeceptores, a quibus malam, proh dolor! doctrinam hauriunt.*

SECTIO VIII.

DE OCTAVA ECCLESIAE NOTA, QVAM BELLARMINVS ADSIGNAT, QVAE EST SANCTITAS DOCTRINAE.

An doctrinæ ſanctitas ſit nota eccleſiæ.

§. CCXLVIII. Membrum *primum.* Sitne ſanctitas doctrinæ nota eccleſiæ? Bellarminus lib. V. de eccl. cap. 11. id adſtruit ſequenti ratiocinatione: *Vera eccleſia non ſolum eſt catholica, apoſtolica, una, ſed etiam ſancta, ut habet*

bet ſymbolum Conſtantinopolitanum. Conſtat autem ſanctam dici eccleſiam, quia profeſſio ejus eſt ſancta, nihil continens falſum quoad fidei doctrinam, nihil injuſtum, quoad doctrinam morum. Reſp. eccleſiæ ſanctitas nec ſolum nec principaliter ex ſanctitate profeſſionis dependet, ſed 1.) ex cauſa *efficiente principali* Chriſto, qui eam *ſanctificat* Eph. V. 26. 2.) Ex cauſa *inſtrumentali*, tum *offerente* & *exhibente*, hoc eſt, verbo & ſacramentis, tum *recipiente* & *adprehendente*, hoc eſt, fide. Vocatur enim *vocatione ſancta*, 2. Tim. I. 9. *in veritate verbi ſanctificatur*, Joh. XVII. 17. *mundatur lavacro aquae in verbo*, Eph. V. 26. *& fide purificatur.* Act. XV. 9. 3.) Ex cauſa *formali*, videlicet imputata per fidem Chriſti ſanctitate. 1. Cor. I. 30. 4.) Ex cauſa *finali*, quia tendit ad ſanctitatem, quæ in hac vita inchoatur, in futura perficitur. Luc. I. 75. Eph. I. 4. Auguſtinus in Pſal. LXXXV. eccleſiam eſſe ſanctam dicit, *quia accepit gratiam ſanctitatis, gratiam baptiſmi & remiſſionis peccatorum.* Vide ſuperius §. XXXIV. Quod profeſſionis ſive doctrinæ ſanctitatem adtinet, ea æſtimanda eſt ex conformitate cum ſancto Dei verbo, ſive quod idem eſt, cum ſacris literis. Cum enim hæretici non minus quam orthodoxi doctrinæ ſanctitatem ſibi vindicent, atque ut in vita, ita quoque in doctrina, externam ſanctitatem mentiantur, non poteſt niſi ex ſanctis ſcripturis diſci, quænam doctrina ſit vere ſancta a *ſancto ſanctorum*, hoc eſt, ab ipſo Deo profecta. Sic ergo ſemper redeundum ad noſtram notam ſuperius adſignatam. Si enim doctrinæ ſanctitas eſt eccleſiæ nota, multo magis ipſa doctrina erit nota, ſic ergo omnis quæſtio redit ad doctrinam, de cujus puritate & ſanctitate non niſi ex ſacris literis ſtatui poteſt. Et hac ratione non negamus ſanctitatem doctrinæ, hoc eſt, doctrinam ſanctam & puram cum ſacris literis congruentem eſſe eccleſiæ notam, ſed Bellarminus, modo ſibi conſtare velit, non poteſt doctrinæ ſanctitatem ſtatuere propriam & infallibilem eccleſiæ notam, ſic enim ſcribit lib. IV. de eccleſ. cap. 2. §. ſed dices; *eſſe poteſt pura doctrina ab omni errore in falſa eccleſia, nam ſchiſmat*[illegible] *riani & Donat*[illegible] *nam, & tamen ſunt* [illegible] argumentor: doctr[illegible] etiam ſancta, quod [illegible] ab omni errore pura poteſt [illegible] ſia. Ergo ſancta doctrina ſive, [illegible] ſanctitas doctrinæ poteſt eſſe in [illegible] Vlterius, quod veræ & falſæ eccleſiæ [illegible] ne eſt, non poteſt eſſe genuina & [illegible] ræ eccleſiæ nota. Atqui ſancta doctrina ſive, quod idem, ſanctitas doctrinæ eſt veræ & falſæ eccleſiæ communis ex hypotheſi Bellarmini. Ergo ſancta doctrina non eſt genuina & propria veræ eccleſiæ nota.

An doctrina eccleſiæ Romanæ ſit ſancta?

§. CCXLIX. Membrum *ſecundum.* Num doctrina eccleſiæ Romanæ in articulis controverſis ſit ſancta? Bellarminus id confitenter adſerit. *Eccleſia noſtra catholica* (inquit, hoc eſt, Romana) *nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet, etſi multa ſupra rationem, proinde ſola eſt abſolute ſancta, eique ſoli convenit, quod in ſymbolo dicimus: Credo ſanctam eccleſiam. Quam rem oſtenderunt adverſus paganos Juſtinus in utraque apologia. Tertullianus apologet. cap. 36. Arnobius lib. I. II. & III. contra gentes, Minutius Felix in Octavio, Auguſtinus in libris de civitate Dei. Contra paganos autem & haereticos omnes idem adcuratiſſime oſtendit b. Thomas in libris contra gentes.* Reſp. eccleſiæ catholicæ vere ſic dictæ doctrinam eſſe ſanctam, idque a veteribus contra paganos luculenter demonſtratum eſſe facile concedimus, ſed quid hoc ad eccleſiam romanam, quæ ab integritate & puritate apoſtolicæ ac primitivæ eccleſiæ jampridem longiſſime receſſit? Definit Bellarminus doctrinæ ſanctitatem ex eo, quod nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem contineat. Non inſtituemus hac vice rigidum examen illius definitionis, quod vix ſuſtinere poſſet, cum ſanctitati proprie & directe non error, ſed turpitudo ſit oppoſita, cumque contra rationem aliquid doceri ambigue dictum ſit, ut

ut poſtea adparebit, ſed ex hypotheſi illius definitionis oſtendemus, Romanæ eccleſiæ hodiernæ non poſſe hanc notam, videlicet doctrinæ ſanctitatem tribui, cum errores, peccata & paradoxa quamplurima contineat.

Errores eccleſiæ Romanæ.

§. CCL. Errores eccleſiæ Romanæ ſive papalis (hanc enim nomine eccleſiæ Romanæ intelligimus, non autem cœtum fidelium, quem Chriſtus ſub medio papatu imo in ipſa Roma ſibi adhuc colligit) in ſingulis articulis alibi enumeravimus, & ex inmotis ſcripturæ fundamentis confutavimus. Hac vice juxta ſymboli apoſtolici articulos digito tantum indice præcipuos errores oſtendemus. Primus articulus eſt: *Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cœli ac terrae.* Contra hunc articulum pontificia eccleſia pugnat. 1.) Dum negat *fidem eſſe fiduciam miſericordiae divinae* propter Chriſtum peccata nobis remittentis & paterno amore nos complectentis, contra vero propugnat dubitationem. Concilium Trident. ſeſs. VI. cap. 12. 2.) Dum adſerit, *non ex fide, ſed ex fallacibus duntaxat conjecturis nobis conſtare, quod ſit Spiritus ſanctus, qui nos moveat*, cum Deum vocamus Patrem noſtrum. Bellarminus lib. III. de juſtif. cap. 11. 3.) Dum ſtatuit, *fidem etiam in ſanctos ponendam.* Concilium Trident. ſeſs. XXV. de invocat. 4.) Dum docet, *caritatem eſſe fidei formam.* Cenſ. Colon. p. 89. 5.) Dum negat, *fidem eſſe notitiam & adſenſum*, imo *melius eam definiri* ſtatuit per *ignorantiam quam per notitiam.* Bellarminus lib. I. de juſtif. cap. 7. 6.) Dum negat, *promiſſionem evangelii de miſericordia Dei in Chriſto & gratuita peccatorum remiſſione eſſe proprium fidei juſtificantis objectum.* Ruard. Tapperus in explic. art. IX. pag. 75. Piſtorius in diſp. de juſtif. th. 19. 7.) Dum ſtatuit, *veram in Chriſtum fidem cum peccatis mortalibus conſiſtere poſſe.* Concilium Trident. ſeſs. XVI. cap. 15. 8.) Dum docet, *gentiles habere potuiſſe fidem juſtificantem ex naturali Dei cognitione.* Andradius explicat. orthod. lib. III. p. 290. 9.) Dum propugnat *fidem generalem & implicitam*, qua quis cum carbonario profitetur, ſe credere, quod credit eccleſia. Gregorius de Valenſ. in anal. de eccleſ. p. 205. 10.) Dum negat *hominem juſtificari ſola fide abſque operibus legis.* Concilium Trident. ſeſs. VI. de juſtificat. can. IX. 11.) Dum Trinitatem depingit *in forma unius hominis habentis tres facies*, ut conſtat ex praxi; 12.) dum negat *Dei nomen eſſe Deo proprium.* Corn. Muſſus tom. II. pag. 545. 13.) Dum contendit, *myſterium Trinitatis non niſi admiſſis traditionibus demonſtrari poſſe.* Imm. a Vega in oppugnatione Samoſat. p. 10. Piſtorius in epit. colloq. Emmering. 14.) Dum negat, *Deum ſolum eſſe creatorem*, quia ſecundum Lombardum lib. IV. ſent. diſt. 5. §. 3. *poteſtas creandi communicari poteſt creaturae*, & ſacrificuli in miſſa dicuntur *creatores ſui creatoris.* Gabr. Biel lect. XLVIII. ſup. can. miſſæ; 15.) dum adſerit *praeter Deum aliquid poſſe eſſe aeternum*, quia ſecundum Thomam part. I. q. 46. art. 2. & Ariminenſem lib. II. ſent. diſt. 1. art. 1. q. 3. *nihil repugnet, quamvis creaturam eſſe ab aeterno;* 16.) dum *juſtitiae & miſericordiae divinae perfectionem* negat, neque enim perfecta juſtitia eſt, quæ humanis ſatisfactionibus imperfectiſſimis adquieſcit, neque perfecta miſericordia, quæ tantum ſupplet, quod meritis hominum deeſt; 17.) dum quidam Romanæ eccleſiæ alumnus, Auguſtinus Steuchus, in coſmop. docet, *cœlum ab aeterno exſtitiſſe, non autem in tempore creatum fuiſſe.* Secundus articulus: *Et in Jeſum Chriſtum Filium ejus unigenitum Dominum noſtrum.* Hunc articulum papalis eccleſia corrumpit: 1.) dum negat *Chriſtum ſecundum humanitatem per & propter unionem perſonalem eſſe Deum.* Gregorius de Valent. in defenſ. diſput. contra fundam. ubiquit. p. 42. 2.) dum *realem idiomatum divinorum communicationem* adſumtæ naturæ factam explodit. Bellarminus lib. III. de Chriſto cap. [illegible]. Buſæus contra Gerlachium &c. 3.) dum negat *Chriſtum eſſe mediatorem ſecundum utramque naturam.* Bellarminus lib. V. de Chriſto cap. 2. 4.) dum negat *Chriſtum eſſe unicum mediatorem noſtrum*, cui adjungit ſanctos, cumprimis b. virginem. Duræus in confut. reſp. Witakeri ad rat. IX. p. 641. Bellarminus lib. I.

. de ſanct. beat. c. 20. 5.) dum negat *lum eſſe perfectum noſtrum ſalvatorem*, djungit operum humanorum merita; con n Trident. ſeſs. VI. can. 16. ac ſtatuit Chri eſſe quidem univerſalem ſalutis noſtræ m, ſed *nec totalem nec integram*, cum cauſas in hoc genere cauſæ accedere opor- Biel lib. III. ſent. diſt. 19. concluſ. 5. um officium Chriſti propheticum, ſacer- e & regium multis modis labefactat. Pro- co Chriſti officio detrahit, dum *traditio- ominum & decreta papae verbo Chriſti juat*, contra vero negat *perfectam ſalutis inam ex vet. & nov. teſt. ſcriptis peti poſ-* Concilium Trid. ſeſs. IV. de can. ſcript. ex Chriſto *novum legislatorem* facit. Con- n Trident. ſeſs. VI. can. 21. Sacerdotali ſti officio detrahit, dum per ſacrificulos *ſa ipſum adhuc quotidie Deo Patri offerri it.* Concilium Trident. ſeſs. XXII. c. 1. & 2. catech. Rom. part. II. c 4. *ac dum ſan- ut mediatores interceſſionis* Chriſto adſo- Eccius in enchir. prop. 15. p. 155. Regio ſti officio detrahit, dum papam *ejus vica-* conſtituit & *monarchicum in eccleſiam do- tum* eidem tribuit. Bellarminus lib. IV. & Rom. pontif. Tertius articulus: *Qui con- s eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria ne.* Hujus articuli integritatem Romana ſia contaminat, 1.) dum *Mariam ſine pec- originalis labe conceptam eſſe* ſtatuit, & ſic rem ſoli Chriſto debitum cum Maria com- icat; Concilium Tridentinum ſeſs. V. ppend. ad can. 5. Bellarminus lib. IV. de peccati c. 15. 2.) dum *Chriſti corpus non l duntaxat in utero Mariae virginis for- m, ſed panem per conſecrationem in miſſa c quotidie in illud tranſſubſtantiari* docet. cilium Trident. ſeſs. XIII. c. 4. & can. 1. tus articulus: *Paſſus ſub Pontio Pilato, ifixus, mortuus & ſepultus, deſcendit ad nos.* Hunc articulum labefactat papana ſia, 1.) dum ſtatuit, Chriſtum paſſione & te ſua *pro originali duntaxat peccato* ſatiſ- ſe; Thomas Aquinas tom. XVII. operum c. 58. de ſacram. altar. cap. 1. 2.) dum ne-gat, *Chriſtum in paſſione vere ſenſiſſe iram Dei & dolores infernales;* Bellarminus lib. IV. de Chriſto cap. 8. 3.) dum adſerit, *ſatisfactionem per ſufficientiam* (ita adpellat ſatisfactionem Chriſti, eamque a ſatisfactione ſecundum *efficientiam* diſtinguit) *non mereri nomen perfectae ſatisfactionis;* Tapperus tom. I. art. 6. de ſatisfactione p. 241. 4.) dum ſtatuit, *Chriſtum pro culpa duntaxat, non autem pro pœna ſatisfeciſſe;* Bellarminus lib. IV. de pœnit. cap. 1. 5.) dum negat, *patres ac fideles vet. teſt. virtute paſſionis ac mortis Chriſti ſtatim poſt mortem in paradiſum translatos*, contra vero in limbum detruſos eſſe ſtatuit; Catech. Rom. part. I. cap. 2. Petrus a Soto in meth. confeſs. fol. 28. 6.) dum adſerit, *Chriſtum nobis ſua paſſione & morte primam tantum gratiam, hoc eſt, infuſionem caritatis meruiſſe;* Biel lib. III. ſent. diſt. 18. 7.) dum ſtatuit, *Chriſtum morte ſua operibus noſtris hoc promeruiſſe, ut ſint meritoria ac ſatisfactoria;* Concilium Trid. ſeſs. VI. can. 32. Coſterus in enchir. c. 7. de merit. oper. p. 293. 8.) dum opus redemtionis *inter Chriſti paſſionem ac Mariae dolores dividit;* Taulerus in libello paſſ. edito a Laur. Surio Lugduni pag. 158. *Duo hic altaria Patri praeparata, unum in corpore Chriſti, alterum in corde Mariae.* 9.) dum negat Chriſti ſatisfactionem per paſſionem ac mortem fuiſſe *abſolute neceſſariam* ad remiſſionem peccatorum & ſalutem nobis impetrandam; Petrus Tartaretus in IV. ſent. diſt. 15. fol. 524. 10.) dum Chriſtum *ſecundum animam ad infernum* deſcendiſſe docet, ut patres ex limbo liberaret. Fab. Incarn. in ſcrutin. ſacerdot. part. I. tract. 5. fol. 81. Bellarminus lib. IV. de Chriſto cap. 7. Quintus articulus: *Tertia die reſurrexit a mortuis.* Hujus articuli ſinceritati repugnat, 1.) quod Chriſtum reſurrexiſſe propter juſtificationem noſtram, ita exponitur a Bellarmino lib. II. de juſtif. cap. 6. *reſurrectionem Chriſti eſſe exemplar renovationis & regenerationis internae, ac noſtram juſtificationem per id conſtitui potius in renovatione interna, quam in remiſſione peccatorum.* 2.) Per doctrinam *de meritis humanorum operum* revera occultatur & negatur Chriſti

Chriſti reſurrectio. Cum enim fructus reſurrectionis Chriſti ſit noſtra coram Deo juſtitia in fide Chriſti conſiſtens, ideo quotquot merita humanæ juſtitiæ propugnant, re ipſa Chriſti reſurrectionem negant, perinde ut apoſtolus pronunciat Phil. III. 18. *pſeudo apoſtolos*, qui negabant in ſolo Chriſto eſſe noſtram coram Deo juſtitiam quærendam, eſſe *inimicos crucis Chriſti*. 3.) Superſtitioſum eſt, quod *peregrinationes* inſtituuntur ad ſepulcrum Chriſti opinione cultus & ſatisfactionis. Sextus articulus: *Adſcendit ad cælos, ſedet ad dextram Dei Patris omnipotentis.* Huic articulo detrahit eccleſia papalis, 1.) dum negat, *ſolum* Chriſtum ad dextram Patris ſedentem eſſe noſtrum mediatorem & interceſſorem, ſed *ſanctos* illi conjungit; Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 45. lit. F. 2.) dum negat, per collocationem Chriſti ad dextram Patris ipſi ſecundum humanam naturam datam *eſſe omnem poteſtatem in cælo ac terra, ut praeſens omnibus creaturis adſit, & potenter ubique dominetur.* Bellarminus lib. III. de Chriſto cap. 16. Septimus articulus: *Inde venturus eſt judicaturus vivos & mortuos.* In hunc articulum eccleſia Romana impingit: 1.) dum Chriſtum *ſecundum merita operum judicaturum*, docet Ruard. Tapperus tom. II. art. 8. pag. 17. 2.) dum *ipſum diem adventus ad judicium praeciſe definit*, exactis ſcilicet tribus annis cum dimidio ab antichriſti adventu. Bellarminus lib. III. de pont. cap. 8. *a morte antichriſti usque ad diem judicii numerant 45. dies*; Vega in apol. Gregorius de Valent. tom. IV. oper. diſp. 11. q. 2. Octavus articulus: *Credo in Spiritum ſanctum.* Hunc articulum labefactat eccleſia papalis, 1.) dum *judicio Spiritus ſancti* in ſcripturis loquentis non adquieſcit, ſed judicium papæ illi præfert, imo diſerte negat, *Spiritum ſanctum judicare poſſe haereticos per ſcripturas;* Gretſerus in colloq. Ratisbon. 2.) dum fingit *infallibilem Spiritus ſancti adſiſtentiam Romano pontifici promiſſam*, unde in decretis ſuis errare nequeat; Catechismus Rom. part. I. cap. 10. 3.) dum *internum Spiritus ſancti teſtimonium* & obſignationem de gratia Dei in cordibus piorum elidit dubitationis dogma ſtabiliendo; Concilium Trident. ſeſs. VI. c. 9. 4.) dum ſcripturam ſacram, authenticas & publicas Spiritus ſancti tabulas, vocat *imperfectam, inſufficientem, obſcuram, ambiguam, regulam Lesbiam, literam mortuam, naſum cereum &c.* Cenſura Colon. p. 221. Petrus a Soto in defenſ. de uno præſente judice eccleſiæ p. 1087. &c. Nonus articulus: (Credo) *ſanctam eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem.* Hujus articuli ſinceritatem contaminat eccleſia Romana; 1.) dum negat, *eccleſiam proprie eſſe congregationem ſanctorum*; Concilium Conſtant. ſeſs. XV. 2.) dum ſibi *ſoli* eccleſiæ *catholicae* nomen arrogat; Coſterus in apol. contra Gomar. p. 224. 3.) dum ſtatuit, *eccleſiam eſſe cætum hominum ita viſibilem & palpabilem, ſicut eſt cætus populi Romani vel regnum Galliae aut reſpublica Venetorum*; Bellarminus lib. III. de eccleſia milit. cap. 2. 4.) dum *eccleſiae caput & ſponſum* ſtatuit *Romanum pontificem;* Bellarminus præfat. lib. de pontif. 5.) dum eccleſiæ nomine *ſolum Romanum pontificem* intelligit; Thom. Bozius de eccleſ. lib. & poteſt. lib. I. cap. 6. 6.) dum docet, *illum cætum non eſſe eccleſiam, nec partem eccleſiae, qui Romanum pontificem non agnoſcit pro capite.* Bellarminus lib. III. de eccleſ. cap. 5. ſub finem: *Nemo poteſt etiamſi velit ſubeſſe Chriſto & communicare cum eccleſia militante, qui non ſubeſt pontifici;* 7.) dum negat *praedicationem evangelii & adminiſtrationem ſacramentorum eſſe veras eccleſiae notas*, contra vero alias ſubſtituit communes & accidentarias notas; 8.) dum docet *majorem eſſe autoritatem eccleſiae*, hoc eſt, ut docet analyſis, papæ Romani, *quam ſcripturae*, hoc eſt, ipſius Dei in ſcripturis loquentis; Conf. Petricov. cap. 15. fol. 18. 9.) dum docet, *eccleſiam tempore apoſtolorum fuiſſe rudem, informem & in infantia conſtitutam, nunc vero longe ſplendidiorem;* Coſterus in enchir. pag. 71. 10.) dum negat, *eccleſiam errare poſſe.* Bellarminus lib. III. de eccleſ. cap. 14. Articulus decimus: *Credo remiſſionem peccatorum.* Hunc articulum depravat eccleſia Romana; 1.) dum negat, *pios de remiſſione peccatorum*

certos eſſe poſſe; Concilium Trid. ſeſs. m. 13. Bellarminus lib. I. de juſtif. cap. 9. *nde*: ſic ſcribit: *Articulus de remiſſione orum in ſymbolo apoſtolico non docet ſpe- & abſolutam benevolentiam, ſed bene- iam generalem, & quae ſuis conditioni- n caret, cum ex baptiſmi perceptione de- at.* Et poſtea: *Itaque ſenſus articuli non redo aut confido mihi remiſſa eſſe peccata, edo & confiteor, in eccleſia catholica eſſe remiſſionis peccatorum.* 2.) dum docet anc vitam *in purgatorio* quædam pecca- itti. Coſterus in enchir. controv. cap. op. 5. At peccatum ibi remittitur, ubi ittitur; 3.) dum *remiſſa culpa negat re- œnam;* Catechiſmus Rom. part. II. c. 4. 4. 4.) dum *ſatisfactiones noſtras & merita* ad peccatorum remiſſionem re- , adeoque bona opera & ſacramenta *ex operato* remiſſionem peccatorum confer- uit; Fab. Incarn. in ſcrutin. ſacerdot. tract. 1. fol. 31. 5.) dum *judiciariam remittendi poteſtatem* ſacerdotibus tri- Concilium Trident. ſeſs. XIV. cap. 1. m ex merito Chriſti & meritis ſanctorum heſaurum *indulgentiarum*, cujus diſpen- m ſoli pontifici adſignat &c. Articulus mus: (Credo) *carnis reſurrectionem.* articulum Johannes XXIII. pontifex Ro- , eccleſiæ Romanæ caput & ſponſus, ac etis ſuis infallibilis, penitus negavit, te- patribus concilii Conſtantienſis ſeſs. XI. l. concil. p. 160. *Specialem fidem reſur- is ad vitam fideles juſtificatos habere* ne- ſterus in apol. I. contra Gomarum pag. Articulus duodecimus. *Et* (credo) *vitam m.* Hunc articulum itidem negavit Jo- XXIII. pontifex. Ac labefactatur in- tegritas a pontificiis: 1.) dum negant *ertos eſſe poſſe ac debere de vita aeterna uenda;* Cenſura Colon. p. 92. 2.) dum r determinant, *quae aureolae* quibus olim in vita æterna dandæ ſint, *ac tri- ceſimum* conjugatis caſte viventibus, *ſexa- n* viduis continentibus, *centeſimum* vir- adſignant, ut conſtat ex ſcholaſticis; 3.) *dum infantes piorum ac fidelium caſu quo- dam neceſſitatis a baptiſmo excluſos regno cœ- lorum privant & in limbum inferno proximum detrudunt;* Sonnius lib. II. demonſtrat. tract. 4. cap. 2. Atque hos errores contra fidei articu- los in ſymbolo apoſtolico propoſitos eccleſia papalis complectitur. Quod ſi eodem modo reliquos doctrinæ cœleſtis articulos percurrere velimus, ingens errorum pontificiorum chaos deprehenderetur: videatur liber Heshuſii de ſexcentis erroribus pontificiorum, Wolffg. Piatzii lucus ſucciſus errorum papalium, Gabr. Povelus de antichriſto lib. II. cap. 19. & ſeqq. qui tamen cum judicio diſcretionis legendus.

§. CCLI. Peccata, quæ eccle- ſiæ Romanæ doctrina fovet, jux- ta præcepta decalogi enumerabi- mus. Contra *primum* præceptum regnat in papatu 1.) *atheiſmus*, non quidem manifeſtus, ſed occultus. Eſt autem atheiſmus *occultus*, quando quis tres perſonas in una di- vina eſſentia agnoſcit, interim tamen per con- ſequentias neceſſarias partim ex aliis doctrinæ aut fidei capitibus, partim ex ratione colendi Deum deductas evertit, id quod bene erat con- feſſus Stapletonus part. I. orat. p. 418. *Eſt a- theiſmus non ſolum nullus aut plurium deorum cultus, ſed etiam ipſius veri atque unius Dei non verus, non legitimus cultus.* Hujus atheiſ- mi reos agimus pontificios, dum enim merita & ſatisfactiones humanas propugnant, *miſeri- cordiae & juſtitiae divinae* perfectionem obli- que negant, ut ſuperius fuit oſtenſum. Præ- terea *qui negat Filium, nec Patrem habet;* 1. Joh. II. 23. at pontificii negant Filium, dum communicationem divinorum idiomatum Chri- ſto in tempore datorum ad carnem referre reformidant, ſicque *in ſocietatem ab Ario rapiuntur*, ut docet Leo epiſt. XI. dum ne- gant, *Chriſtum eſſe mediatorem ſecundum u- tramque naturam*, & hac ratione infinitam me- riti efficaciam tollunt: dum Chriſto in prophe- tico & regio officio adjungunt papam, quem vocant *eccleſiae ſuae caput ac ſponſum*, eique tribuunt poteſtatem ferendi leges per univer- ſam eccleſiam, determinandi infallibiliter con-

Peccata eccleſiæ Romanæ.

troverſias, præcipiendi angelis, abſolvendi ſubditos a juramentis, quibus magiſtratui ſunt devincti &c. in officio ſacerdotali adjungunt Chriſto copioſiſſimam turbam ſacerdotum, qui quotidie modo incruento pro peccatis mortuorum ac viventium in ſacrificio miſſæ Chriſtum offerant: Chriſto unico mediatori & interceſſori adjungunt multos ſanctos, quorum meritis & interceſſione confidendum eſſe docent. Merito Chriſti conjungunt merita ſanctorum & opera ſupererogationis, quem theſaurum per indulgentias papales diſpenſari fingunt; docent, Chriſtum eſſe novum legislatorem &c. Quæ omnia probant, pontificios negare Filium, hoc eſt, doctrinam de officio Chriſti horribiliter corrumpere: proinde nec Patrem habent. 2.) *Idololatria*, eaque multiplex. Invocantur enim ſancti non ſolum ut interceſſores, ſed etiam ut opitulatores ac quandoque ardentius quam ipſe Deus, qua ratione committunt ἁγιολατρείαν. Bodinus in meth. hiſtor. c. 5. *Antonius a plerisque in Italia & Gallia Narbonenſi ardentiore voto, certe majore metu colitur, quam Deus immortalis.* Lud. Vives in lib. VIII. de civ. Dei c. 27. *Multi chriſtiani in re bona plerumque peccant, quod divos divasque non aliter venerantur quam Deum. Nec video in multis, quod ſit diſcrimen inter eorum opinionem de ſanctis & id, quod gentiles putabant de ſuis diis.* Caſſander in conſult. art. XXI. *Multi in interceſſionibus ſanctorum plus quam in Chriſti meritis fiduciae ponunt, Chriſtum matri ſubſtituentes.* Mariam in precibus vocant *Dominam ſuam, reginam, quae praeſit Filio, mediatricem, vitam ac ſpem ſuam*, eamque invocant, *ut ab hoſte protegat, & in hora mortis ſuſcipiat*, qua ratione committunt Μαριολατρείαν. Imagines quasdam adorant cultu latriæ; Thomas part. III. quæſt. 25. art. 3. ſic committunt εἰκονολατρείαν. Corr. Agrippa de vanit. ſcient. cap. 57. *Dici non poteſt, quanta idololatria alatur apud rudem populum per imaginum cultum.* Panem euchariſticum in proceſſionibus adorant etiam extra uſum a Chriſto inſtitutum, ac totum ſacramentum adorant, quod conſtat non ſolum re cœleſti, corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti, ſed etiam re terrena, pane ſcilicet & vino, ſicque committunt ἀρτολατρείαν. Angelis honorem adorationis deferunt, & hac ratione committunt ἀγγελολατρείαν. Ligno crucis deferunt cultum latriæ, ſicque committunt σταυρολατρείαν. Fiduciam cordis ac ſpem ſalutis defigunt in bonis operibus, peregrinationibus, jejuniis, eleemoſynis, indulgentiis, operibus ſupererogationis, cultibus electitiis, veſte Franciſcana, cucullis monaſticis &c. qua ratione itidem committunt idololatriam, ſiquidem fiducia cordis & ſpes ſalutis in ſola Dei miſericordia & Chriſti merito collocanda. Reliquias ſanctorum religioſe venerantur, eas oſculando, coram illis procidendo, peregrinationes ad eas inſtituendo ad gratiam apud Deum promerendam, ſicque committunt σκελετολατρείαν. Pontifici Romano & nomen Dei & honores divinos deferunt, qua ratione committunt παπολατρείαν. Aug. Steuchus tom. III. lib. II. de donat. Conſt. cont. Vallam f. 230. *Audis ſummum pontificem a Conſtantino deum adpellatum, & habitum pro deo. Hoc videlicet factum eſt, cum eum praeclaro illo edicto decoravit, adoravit uti Deum, uti Chriſti & Petri ſucceſſorem, divinos honores ei, quoad ejus potuit, contulit, velut vivam Chriſti imaginem veneratus eſt.* (*) Bellarminus in præfat. lib. de ſummo pontifice dicta ſcripturæ *de lapide pretioſo*, quæ ſoli Chriſto competunt, ad pontificem transfert. Joh. Andradius c. ad honorem de aut. & uſu pallii. Hoſtienſis c. Quanto de transl. epiſc. & Panormitanus c. licet. de elect. ſcribunt, *papam & Chriſtum facere unum conſiſtorium, & excepto peccato papam quaſi omnia poſſe, quae poteſt Deus, & a nemine judicari poſſe.* Præterea cum non ſolum idololatria ſit, *quando id, quod non eſt Deus, colitur divine*, ſed etiam *quando verus Deus colitur non divine*, hoc eſt, modo in verbo præſcripto, quisquis namque alia ratione Deum colere inſtituit; quam

(*) Paul. Æmilius lib. VII. refert, quod papa legatos Siculos humi venerabundos ſibi adclamare permiſerit: *Sancte pater, qui tollis peccata mundi, miſerere noſtri, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem.* Germ.

quam in verbo præſcripſit, is non verum Deum, ſed idolum cordis ſui adorat & colit, ideo ad idololatriam pontificiam merito etiam referuntur variæ ἐθελοθρησκείαι, quæ maximam cultus partem in regno pontificio abſolvunt, teſte Durando. 3.) *Apoſtaſia a fide* 1. Tim. IV. 1. *Spiritus manifeſte dicit, quod in noviſſimis temporibus quidam diſcedent a fide,* ἀποστήσονται τῆς πίστεως, *adtendentes ſpiritibus erroris & doctrinis daemoniorum,* v. 2. *in hypocriſi loquentium mendacium & cauteriatam habentium conſcientiam,* v. 3. *prohibentium nubere, abſtinere a cibis, quos Deus creavit &c.* id vero in papatu compleri, viva praxis oſtendit. 4.) *Haereſes,* oſtendimus enim ſuperius, papatum eſſe ſentinam, ἐπιτομὴν & ἀνακεφαλαίωσιν variarum hæreſium. (*) Contra *ſecundum* præceptum regnat in papatu; 1.) *magia,* eaque multiplex. Viget enim illic *magia divinatrix,* μαντικὴ, qua revelante diabolo res futuræ & occultæ cognoſcuntur. Reſponſa quærunt & accipiunt a ſtatuis, quas certis ſanctis adtribuunt. Sylveſter II. habuit figuram æneï capitis, quod inſtar oraculi in dubiis negotiis conſuluit. Gregorius VII. Hildebrandus dictus, ex pane conſecrato contra imperatorem adverſarium ſuum reſponſa quæſivit, quæ cum aliquando non redderentur, in ignem illum conjecit. Alexander VI. e poto per errorem veneno, quod ex ipſius juſſu optimatibus quibusdam propinandum erat, lethaliter ægrotans, miniſtrum Modenam in conclave ſuum ſecretius miſit, ut libellum deauratum, in quo magia conſcripta erat, adferret, quo de fine vitæ ſuæ conſuleret Deum ſuum. Miniſter offendit ſatanam ſedentem in pontificia ſede, habitu pontificali indutum ac dicentem: *Ego ſum papa.* Lipſius de idolis virginis Hallenſis & Aſpricollis ſcribit, quod reſponſa dederint & homines conſilium eorum poſtulantes erudierint. Huc pertinet *ſteganographia* Trithemii, qua conſilia clancularia per deferentes ſpiritus occulte ſibi invicem communicare poſſunt, qui eam norunt. Item adjuratio ſpirituum ſive animarum adparentium, quæ quomodo, quibusve ceremoniis inſtituenda ſit, docet Wierus lib. I. de præſtigiis daemonum c. 13. ex Jacobo de Chuſa. Deinde viget in papatu *magia praeſtigiatrix* in faſcinationibus & illuſionibus ſita. Quando enim defunctorum animas adparentes adjurant, tunc illæ de ſuo, quem in purgatorio igne ſuſtineant, cruciatu conqueruntur, poſtulant ſuffragia, certum numerum miſſarum, jejuniorum, eleemoſynarum &c. quæ omnia ſunt meræ præſtigiæ diaboli. Quando obſeſſi aqua luſtrali adſperguntur, vel exorciſmi ſuper illos decantantur, diabolus illudit ſpectatoribus ac ſe torqueri illis næniis ſimulat. Huc pertinent illuſiones & faſcinationes ſatanicæ per conficta miracu-

(*) Peccatur quoque in papatu circa *dilectionem Dei:* Toletus lib. IV. de inſtr. ſacerdot. cap. 9. *Quantum ad intentionem, quae conſiſtit in fervore & vehementia quadam ipſius actus, non tenemur ſub praecepto, Deum plus diligere omnibus.* Contra Deut. VI. 5. Matth. XXII. 37. Luc. X. 27. Deinde circa *fiduciam in Deum.* Theſaurus præconiorum Mariæ cap. 52. ex Anshelmo de excell. virg. cap. 6. *Velocior nonnunquam in periculis ſalus eſt memorato nomine Mariæ, quam invocato nomine Chriſti.* Item: *Deus regni ſui, quod miſericordia & judicio conſtat, dimidium, hoc eſt, miſericordiam tranſtulit in Mariam, altera regni parte, id eſt, judicio & ſeveritate vel ſibi retenta vel translata in Filium, ut ſi quis forte a Patre terreatur, quia ſeverus eſt, aut a Filio, quia judex eſt, is matrem intueatur, & ad eam confugiat, quia medicina eſt & miſericors.* Vid. Caſſandrum in conſult. art. 21. cap. de merit. interceſſ. ſanct. Rob. Holcotum in lib. ſent. lect. XXXVI. Bernhardinus in ſuo Mariali Alexandro VI. dedicato part. III. ſerm. lit. V. *Confidenter unusquisque adpellet ad illam.* (Mariam) *Nam licet ad illam adpellare, ſi quis a Dei juſtitia ſe gravari ſentiat, quod ſignificatum fuit Heſth. V. ubi dicitur, quod cum rex Aſſuerus Judæis iratus eſſet, regina Heſter ad ipſum placandum acceſſit, cui rex ait, etiamſi dimidiam partem regni mei petieris, dabitur tibi. Iſta ergo imperatrix figuravit imperatricem cœlorum, cum qua Deus regnum ſuum diviſit. Cum enim Deus habeat juſtitiam & miſericordiam, juſtitiam ſibi in hoc mundo exercendam retinuit, & miſericordiam matri conceſſit, & ideo ſi quis ſentit ſe gravari a foro juſtitiæ Dei, adpellet ad forum miſericordiæ matris ejus.* Vide Gabr. Biel in can. lect. LXXX. lit. c. Contra Hebr. IV. 14. VII. 25. IX. 11. Rom. V. 1. Eph. II. 18. 1. Tim. I. 15. 1. Joh. II. 1. GERHARDUS.

racula, qualia multa in papatu fuerunt edita. Denique viget in papatu talis *magia operatrix*, quæ ope & cõlluſione diaboli mirificos effe-ctus edit. Sic ſacrificuli diabolum ex obſeſſis ejiciunt, ſpectra ex domibus abigunt, mirabilia quædam operantur, ſponte ſcilicet cedente diabolo, & mirificos illos effectus producendo, ut in idolotatria & ſuperſtitione homines confirmet. Iſengrinius in libro de Maria in veteri Oetinga refert, P. Caniſium puellam quandam obſeſſam peculiari plane modo a dæmone liberaſſe. Juſſit adferri curioſam illam Mariæ virginis in veteri Oetinga ſtatuam, & a tergo capiti puellæ eam impoſuit, tunc ſatanas illico exclamavit: *Dimitte me o meretrix, & quid me tam virulenter calcas?* ſed Caniſius coegit dæmonem, ut hoc convicium reſorberet, ac laudes Mariæ diceret, ſepties terram oſcularetur, Chriſtum adoraret, quinquies orationem dominicam, totiesque ſalutationem angelicam recitaret, quibus omnibus rite peractis egredi juſſus ſæpius ingeminavit: *Vae, vae, vae mihi miſero, intra viginti annorum ſpatium nullus daemoniorum tantis tormentis ſubjectus fuit, quantis ego.* Haſenmüllerus in hiſt. Jeſuit. c. 8. p. 296. ex Turriano refert, quod aliquando Romæ fœmina quædam a diabolo obſeſſa Ignatium Loyolam ſecuta ſit & clamarit: *Tu ſolus me liberare & juvare potes.* Tunc Lojolam recitaſſe verſum Virgilii:

Speluncam Dido, dux & Trojanus eamdem,

qua voce audita dæmonem mulierem proſtraviſſe, ac egredientem clamaſſe: *O fili Loyola, tu ceu leo me ad ſpeluncam inferni abire cogis, ſed rogo te, ne me aeternae ſpeluncae injicias.* Poſtea Ignatium illi dixiſſe: *Vade, quocunque volueris, modo nullum amplius hominem obſideas*, ac ſtatim dæmonium magno cum ſtrepitu egreſſum eſſe. Solent etiam in expulſione dæmonum ab obſeſſis adhibere ſignum crucis, adſperſionem aquæ benedictæ, pulſum campanarum, incenſum cereorum, admotionem reliquiarum &c. At quis non videt hunc modum expellendi dæmones ab apoſtolico plurimum differre, & colluſionem vel certe illuſionem diaboli in illis expulſionibus intercedere. 2) *Abuſus nominis divini* per multiformes exorciſationes & adjurationes; item olei, ſalis, aquæ, herbarum & aliarum rerum conſecrationes, quæ nihil aliud ſunt quam horrendus nominis ac verbi divini abuſus, fingunt enim ſine omni mandato, promiſſione & exemplo illis conſecrationibus & exorciſationibus novam quamdam eamque ſpiritualem δύναμιν creaturis conferri, ut docent conſecrationum formulæ in pontificiali ac ceremoniali. Oleum infirmorum benedicitur his verbis: *Exorcizo te, immundiſſime ſpiritus, omnisque incurſio ſatanae & omne phantaſma in nomine Patris, Filii & Spiritus ſancti, ut recedas ab hoc oleo, ut poſſit effici unctio ſpiritualis ad corroborandum templum Dei vivi, ut in eo poſſit Spiritus ſanctus habitare per nomen Dei Patris omnipotentis & per nomen dilectiſſimi filii ejus Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Et poſtea: *Emitte, quaeſumus, Domine, Spiritum ſanctum paracletum de cælis in hanc pinguedinem olivae, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem mentis & corporis, ut tua ſancta benedictione ſit omni hoc unguento cæleſtis medicinae perunctio tutamen mentis & corporis ad evacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnemque aegritudinem mentis & corporis, unde unxiſti ſacerdotes, reges, prophetas & martyres, ſit chriſma tuum perfectum nobis Domine a te benedictum permanens in viſceribus noſtris, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Chriſma ſic benedicitur: *Exorciſo te creatura olei per Deum Patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram & omnia, quae in eis ſunt, ut omnis virtus adverſarii, omnis exercitus diaboli, omnisque incurſio & omne phantaſma eradicetur & effugetur a te, ut fias omnibus, qui ex te ungendi ſunt, in adoptionem filiorum per Spiritum ſanctum in nomine Dei Patris omnipotentis & in caritate Jeſu Chriſti filii ejus, Domini noſtri, qui cum eo vivit & regnat Deus in unitate Spiritus ſancti.* Et poſtea: *Te precamur Domine ſancte Pater, omnipotens aeterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum, ut creaturae hujus pinguedinem ſancti-*

ſificare tua benedictione digneris, & ſan-
ſpiritus ei admiſcere virtutem cooperante
ſii Filii tui potentia, a cujus nomine ſancto
ma nomen accepit, unde unxiſti ſacerdotes,
r, prophetas & martyres tuos, ut ſpiri-
lavacri baptiſmo renovandis, creaturam
itis in ſacramentum perfectae ſalutis vi-
te confirmes, ut ſanctificatione unctionis in-
, corruptione primae nativitatis abſorpta,
'um uniuscujusque templum acceptabili vi-
nnocentiae odore redoleſcat, ut ſecundum
itutionis tuae ſacramentum regio & ſacer-
'i, propheticoque honore perfuſi veſtimen-
corrupti muneris induantur, ut ſit his,
renati fuerint ex aqua & Spiritu ſancto,
ma ſalutis, eosque aeternae vitae partici-
& cœleſtis regni faciat eſſe conſortes. Ne-
uid impietatis ac ſuperſtitionis deſit, pon-
inclinato capite poſtmodum ſalutat chriſ-
licens: *Ave ſanctum chriſma.* Vide plura
npla talium exorciſationum & incantatio-
in apol. confeſs Wirtemb part. I. cap. de
iſmo pag. 478. Pertinet huc conſecratio
panarum, de qua late egimus tom. IX. Lo-
cap. de baptiſmo §. CLXVII. Item quod
ngelium *Johannis* chartæ inſcriptum collo
endunt ad febris, epilepſiæ & aliorum mor-
um remedium, quod *characteribus & ver-*
ſacris ad morborum medicationes abutun-
quod *ſuperſtitioſas ſuas ceremonias* & er-
s ſcripturæ dictis male detortis probare ni-
ur &c. Cumprimis huc referendum, quod
nachi Franciſcani linguas ſuas ad maledi-
dum venales exponunt, & conducti ab iis,
hoſtem habent, quem velint perditum,
mum CIX. recitant, propheticum Spiri-
ſancti oraculum exſecrabili malitia profa-
tes. 3.) *Perjuria*. Pontifex ſibi arrogat
ſtatem abſolvendi ſubditos a juramento ma-
tatui præſtito ac reſcindendi juramenta vera
egitima. Cum vero talem poteſtatem di-
tus ſibi traditam neutiquam obtineat, fit
tor & autor perjuriorum. Azorius lib. V.
it. moral. cap. 15. p. 127. *Canonicus quidam*
ehitur in pontificem Gregorium, quod tem-
e magni ſchiſmatis, antequam pontifex crea-
retur, juraverat publico & ſolenni ritu ſeſe abdicaturum pontificia poteſtate. Poſtea vero pontifex electus noluit pontificatum deponere. At poteſt pontifex Romanus ſe ipſum ſolvere a voto & jurisjurandi religione & lege, modo debita ſubſit cauſa. Sic ergo non ſolum alios, ſed etiam ſe ipſum a juramento abſolvere poteſt pontifex, nimirum ut ludat juramentis, ſicut pueri aſtragalis. Oſtendit vero eventus abſolutionem a juramento etiam hoſti præſtito per pontificem factam Deo haudquaquam fuiſſe adprobatam. Agrippa de vanit. ſcient. c. 61. *Eugenius pontifex ob violatum Turcae jusjurandum chriſtianam rempublicam in tot funeſtiſſima bella conjecit, ac ſi non etiam hoſti eſſet fides ſervanda.* Vt autem pontifex perjuriorum autor, ita epiſcopi ipſius hac in re egregie patriſſant. Titulares enim illi epiſcopi, qui ad peregrinum aliquem epiſcopatum ordinantur, jurant, ſe eo quamprimum profecturos & illius loci homines converſuros, mox tamen ab illo juramento per pontificem abſolvuntur. Recenſetur ille luſus in libro, qui continet cauſas recuſati concilii Tridentini p. 38 *Vbi ordinati ſunt, feſtinant eo verſus ſedulo. Verum ubi ad primum aut ſecundum lapidem progreſſi ſunt, occurrunt eis tabellarii, qui adferunt a fide digniſſimis ejus loci hominibus literas indicantes, rem eſſe plane impoſſibilem & extremi periculi pleniſſimam, quam tentent. Quid ergo cothurnati illi ac mitrati patres in tam inopinato triſtique caſu facerent? Redeunt toti conturbati denuo ad ſanctiſſimum patrem, qui omnibus difficultatibus promtum remedium de ſua poteſtatis plenitudine, ſacroque omnium jurium ſcrinio pectoris adferre poteſt. Exponunt triſtes incurva cervice praeclariſſimam ſuam voluntatem, pulcherrimum conatum, ac iter jam ſuſceptum. Exponunt quoque quid comperrerint de periculis, & impoſſibilitate rei. Adlegant leges, quod ad impoſſibilia nemo obligetur, ſicque tandem pontifici perſuadent, ut a praeſtito juramento ipſos abſolvat.* Ex quo adparet, titulares illos epiſcopos ſcientes ac volentes perjurium committere, jurant enim ſe facturos, quod in animum nunquam ſerio recepe-

ceperunt. Refert Flacius in refut. invect. Bruni p. 38. *omnes ordinandos aut ſacris initiandos examinari initio ab epiſcopo aut ejus ſuffraganeo. Facto examine progreditur examinator ad altare, & ſolenniter jurat, omnes illos initiandos eſſe idoneos aetate, moribus & ſcientia, cum plerique etiam, Eraſmo teſte, ſint indoctiſſimi, moribus corruptiſſimi & ſaepe etiam aetate adhuc immatura.* Sic ergo examinatores illi pontificii lucelli cauſa ſcientes ac volentes pejerare non erubeſcunt. Hæretico non eſſe ſervandam fidem etiam jurejurando confirmatam docent, ut praxis in concilio Conſtantienſi oſtendit, qua ratione iterum perjuriorum autores fiunt. Exigunt a monachis & monialibus juramentum, quo ſe ad perpetuam continentiam obſtringant, cum ne milleſimus quidem ex illis dono iſto ſit inſtructus. Docent *aequivocationibus* uti in juramentis, hoc eſt, artem perjurii profitentur. Toletus lib. IV. de inſtruct. ſacerd. cap. 21. *Tenetur homo aliquando ſecundum mentem aliorum jurare, id eſt, uti verborum ſignificatione communi, quamvis non ſemper teneatur ad hoc, ſed aliquando licet uti aequivocatione, & decipere audientem, non ſemper, ſed quando judex contra juſtitiam petit juramentum, licet uti aequivocatione & jurare ſecundum ſuam mentem, contra mentem judicis, ut puta quaerenti judici, feciſtine illud? reſpondeat, non feci, intelligendo inter ſe, ut dicam tibi, vel hoc tempore, vel quid ſimile. Et ſi vir uxorem petat, an ſit adultera, iſta reſpondere poteſt, non ſum, quantumvis verum fuerit, intelligendo, ut tibi revelem. Sic qui cogitur jurare alteram in ſponſam accepturum, intelligendo, ſi poſtea placuerit. Et a latronibus comprehenſus juraverit, ſe poſtea daturum centum aureos, ut liberetur, & aequivoce jurans, inter ſe dicens, ſi poſtea libuerit, tunc non tenetur ſolvere. Sic a cuſtode injurioſe detentus, ut dimittatur, jurans ſe rediturum poſtea, poteſt uti aequivocatione, & non tenetur redire.* Molanus tract. II. cap. 4. concl. 3. *Si quis a magiſtratu interrogetur, num cantarit aut audierit miſſam in loco hoc vel illo, poteſt reſpondere quod non, imo & jurare, cum non ea de cauſa ibi ſit, ut judici id aperiat.* Gregorius de Valentia tom. III. p. 1346 æquivocationes illas vocat *prudentem defenſionem.* Martinus Azpilcueta Navarrus dicit, *eas fundari in inſigni illo facto Franciſci,* quod recitat in c. Humanæ aures c. 22. q. 5. c. 2. num. 11. p. 348. & in manual. confeſs. tom. III. cap 12. n. 8. p. 58. &c. Sacerdotes Wisbycenſes in epiſt. ad catholicum generoſum: *Ars eſt noſtrorum Jeſuitarum, ut in juramentis ſuis magiſtratus illudant, cum a magiſtratibus quaeritur, eſne ſacerdos? tum ſacerdoti licebit* (o quium!) *reſpondere, non ſum talis, ſed addita hac intentione intus in animo concepta, non ore prolata, qualem me eſſe cupitis, aut, ut narrem tibi, aut aliquid ſimile &c.* En perjuriorum doctores & autores! 4.) *Honoris divino nomini ſolummodo debiti ad creaturas translatio.* In juramentis magiſtratui præſtandis non ſolius Dei, ſed etiam nomina *ſanctorum mortuorum* uſurpantur, qua ratione divinus honor illis tribuitur, quod pejerantem punire poſſint. Confeſſiones peccatorum non ſolum Deo, ſed etiam *b. Mariae virgini, angelis, apoſtolis, martyribus & omnibus ſanctis* faciunt. Defendunt baptiſmum illum, qui fit *in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti & b. Mariae virginis.* Guido in manipul. curatorum cap. 3. Colſerus in apolog. I. contra Gomarum p. 231. (*) Contra *tertium* præceptum

(*) Peccant inſuper contra ſecundum præceptum docendo, preces ignotas plus ſæpe valere ad devotionem, & plus facere ad ædificationem quam cognitas. Anglo-Rhemenſes in 1. Cor. XIV. 13. *Non dubitamus, quin Deo ſit gratius & conducibilius in omnibus neceſſitatibus & conventibus ſui totius chriſtiani populi precari in lingua latina quam in vulgari, licet unusquisque in particulari non intelligat, quid loquatur; tamen planum eſt tales preces non minore cum conſolatione, Spiritus non minore cum tædio, non minori devotione & adfectu, imo ſæpius majori fieri quam alias illas, quæ fiunt lingua nota.* Pugnat hoc cum 1. Cor. XIV. 2. usque 20. Huc refer illud Azorii: *Pro obſtinate malis & ſceleratis orandum eſt, at pro hæreticis & ſchiſmaticis non eſt orandum.* lib. IX. inſtit. cap. 31. §. *Sexto quæritur.* Contra 1. Tim. II. 1. *Orate pro perſequentibus*; Matth. V. 44. Chriſtus pro inimicis oravit. Luc. XXIII. 34. at nulli magis hoſtes & inimici eccleſiæ quam hæretici. GERHARDUS.

ptum viget in papatu: 1.) *Sabbati profanatio*; neque enim ſanctificationem ſabbati conſtituunt in verbi auditu, lectione, meditatione, euchariſtiæ juxta Chriſti inſtitutionem adminiſtratione, inque ſabbatiſmo animæ interno, ſed in *ceremoniis externis* ludicris & ſuperſtitioſis, videlicet in ſpectandis miſſis, in demurmuratione precularum in lingua ignota, in proceſſionibus, candelarum accenſionibus, ſtatuarum & reliquiarum venerationibus &c. Neque ſolum in praxi ſed etiam in theoria ſabbati profanationem docent. Toletus lib. IV. inſtruct. cap. 24. *Homo tenetur ſub mortali ad ſanctificandum feſtum, ſed non tenetur ad bene ſanctificandum.* Cap. 25. *Licet iter facere audito prius ſacro & venari, licet ſtudere ſuper lites propter pecuniam, licet carnes vendere, animalia occidere ad victum propter pecuniam, licet in ſolennitatibus conſtruere loca pro ſpectaculis; quando non poſſunt fieri niſi in feſto. Denique pontificis aut epiſcopi licentia licet in feſto operari.* Azorius lib. VII inſtit. moral cap 7. *Mos non eſt improbandus, quo vidua pro dignitate perſonae poſt obitum viri cauſa luctus domi ſe continet ad annum, nec miſſam audiat.* 2.) *Feſtorum multiplicatio*, quæ in honorem ſanctorum inſtituuntur, & in quibus ſancti invocantur, ſtatuæ illorum circumgeſtantur, reliquiæ illorum ad venerationem religioſam oſtentantur &c. 3.) *Baalitiſmus* ac boatus ille in templis, ſacellis, baſilicis & monachorum clauſtris, quo lingua ignota plerumque pſalmi non intellecti decantantur, ac tribuitur huic decantationi ad certas horas reſtrictæ cultus ac meritum, cum tamen nec ex fide procedat, nec in ſolius Dei honorem inſtituatur, nec ſeriam adtentionem habeat conjunctam. Docet enim Aquinas libr. IV. ſent. diſtinct. 15. quæſt. 4. artic. 2. *Sufficere dicentem preces horarias intentionem generalem habere ſervitium divinum dicendi, ceterum non referre, quamvis animus ejus ad alia divagetur.* 4) *Scripturae contemtus*, eam enim vocant *imperfectam, obſcuram, materiam litis, literam mortuam*, comparant illam *naſo cereo, gladio Delphico, vaginae vacuae &c.* ab ejus lectione laicos arcent, qua ratione non ſolum in ipſum Deum ſcripturæ autorem injurii ſunt, ſed etiam veram ſabbati ſanctificationem, quæ potiſſimum in meditatione verbi conſiſtit, & pietatis profectum impediunt. Prodeat teſtis hujus rei domeſticus Claudius Eſpencæus, theologus Pariſienſis, in 1. Tim. (*) *Vbi verbum negligitur, nec auditur, fidem ibi perire neceſſe eſt, id quod hodie proh dolor omnibus locis cernimus, ut ad tempora adpropinquare videamur, de quibus Dominus:* Putas Filius hominis veniens fidem inveniet in terris? *qualiter in hac tempeſtate legatur ſacrae ſcripturae canon, ſatis eſt manifeſtum, ubi ex deſuetudine & indevotione miniſtris eccleſiaſticis ſacra in faſtidium venerunt.* 5.) *Doctrinae cæleſtis depravatio.* Pontifex, cardinales & epiſcopi a docendi munere plerique omnes abſtinent, ſi qui vero ex illis, præſertim Jeſuitæ & quidam monachi docere præſumunt, non proferunt viva Dei eloquia, ſed aniles nugas de vitis ſanctorum, traditiones humanas, convitia contra doctrinam evangelii, commendant ſuperſtitiones & cultus idololatricos &c. Contra *quartum* præceptum docetur in papatu 1.) *contemtus parentum.* Docent enim liberos parentibus inconſultis imo repugnantibus poſſe monaſticam vitam ſuſcipere, ab ipſorum viſitatione, congreſſu & colloquiis abſtinere, & hac ratione ἀμοιβὰς ac pietatis officia jure naturali & divino ipſis debita non reddere, quo adcommodant illud Hieronymi ad Heliodorum: *Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet ſparſo*

crine

(*) Titulus hujus libri, in quo haud pauca veritatis teſtimonia deprehenduntur, ita ſe habet: *commentarii & digreſſiones in priorem epiſtolam ad Timotheum.* Prodiit hicce liber, a doctoribus non tantum proteſtantibus, ſed & eccleſiæ-Rom. addictis plurimum laudatus, primum Lutetiæ *MDLXI.* fol. & *MDLXVIII.* 8 poſtea vero operibus Espencaei, quæ Pariſiis MDCXIX. fol. prodierunt, fuit inſertus Plura de viro hoc celeberrimo, & propemodum ad cardinalis dignitatem a *Paulo* IV. P. R elevato, legi poſſunt in du Pinii *bibliotheque des autheurs eccleſiaſt. tom. XVI p.* 705. & in Niceronii *memoires, tom XIII. p.* 201. Jungi merentur ex noſtris b Weismannus in *introduct in memorabilia hiſt. ſacræ nov. teſt tom. I. p.* 1342 *ſeqq edit. ſecundæ* & b. Buddeus in *iſagoge ad theol. univerſam p.* 1713.

crine & ſciſſis veſtibus ubera, quibus te nutrierat, mater oſtendat, licet in limine pater jaceat, percalcato perge patre, ſolum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelem. Bellarminus libro II. de monachis cap. 36. *Licet filiis invitis parentibus tranſire ad religionem,* (vitam monaſticam) *poſtquam ad annos pubertatis, id eſt, aetatis ſuae 14. pervenerunt, niſi parentes in tali neceſſitate ſint, ut non poſſint ſine auxilio filiorum vivere.* Qualem vero ἀςοϱγίαν hæc doctrina cordibus liberorum erga parentes inferat, ejus rei exempla vide apud Haſenmullerum in hiſtor. Jeſuit. cap. 5. Docent inſuper *matrimonia liberorum praeter, imo contra parentum voluntatem contracta eſſe rata.* Toletus libr. V. inſtruct. ſacerd. cap. 1. *Poteſt filius uxorem ducere ſe dignam invitis parentibus ſine peccato mortali.* Pontifex non ſolum liberos ab obedientia erga parentes abſolvit, ſed etiam filios adverſus parentes armat. Paſchalis II. Henricum V. juſſit gladium ſtringere adverſus parentem Henricum IV. quem inſtinctu papæ in vincula conjecit, & ad mortem usque deteſtando ſcelere in carcere detinuit. 2.) *Contemtus magiſtratus.* Pontifex cum ſuis epiſcopis & clericis ab obedientia magiſtratus politici nefarie & contra expreſſum Dei verbum Rom. XIII. 1. ſeſe avulſit, dominatum politicum contra regulam Chriſti Luc. XXII. 26. ſibi arripuit, unde ſe effert ſupra imperatorem, reges ac Principes, & vindicat ſibi ſummum jus Romani imperii, juramentum fidelitatis ab imperatore exigens, quin imo negans ſine ſuo conſenſu & inauguratione quemquam imperii gubernacula capeſſere poſſe. Ceremoniale Romanum lib. III. ſect. 7. titul. de reverentiis, quæ papæ exhibentur: *Caeſar ut primum videt papam, detecto capite illum genu terram tangens veneratur, & iterum cum adpropinquat ad gradus ſedis, genu flectit & papae pedes oſculatur.* Sect. 5. titul. de ingreſſ. urbis. *Caeſar tenet ſtapham, quoad papa equum adſcenderit, & accepto equifreno per aliquot paſſus ducit equum papae. Quodſi papa non equo, ſed ſella veheretur, tunc imperator vel rex, ſi adſunt, debent ipſam ſellam ſuis humeris portare.* Lib. I. cerem. ſect. 2. titul. ordo proceſſionis. Sic ergo ſummus in terris magiſtratus officium ſtatoris ſive conſtablii papæ exhibere cogitur. 3.) *Seditio adverſus magiſtratum.* Docent enim, papam ſubditos a juramento, quo magiſtratui ſuo tenentur obſtricti, abſolvere poſſe, nimirum ſi magiſtratus ad nutum & arbitrium pontificis ſeſe adcommodare nolint. Bellarminus libro V. de Romano pontifice cap. 6. *Pontifex Romanus ſuo jure poteſt principes ſeculares excommunicare, & aliquando ſi ei ita viſum, regnis ſuis privare.* Id ipſo facto ſæpius demonſtrarunt. Gregorius VIII. cap. Nos ſanctorum. 15. q. 6. *Nos ſanctorum praedeceſſorum noſtrorum ſtatuta tenentes eos, qui excommunicatis fidelitate aut ſacramento conſtricti ſunt, apoſtolica autoritate a juramento abſolvimus, & ne ſibi fidelitatem obſervent, omnibus modis prohibemus.* Pius V. in bulla adverſus Eliſabetham, Angliæ reginam: *Volumus & mandamus, ut adverſus reginam haereticam & excommunicatam ſubditi arma capeſſant.* Inde communis ſchola concludit, *principibus a papa excommunicatis nullam a ſubditis deberi obedientiam.* Dominicus Bannes in commentariis ſuper Thomam II. 2. quæſt. 12. articul. 2. *Poſt latam ſententiam declarativam de crimine haereſis, injuſte princeps poſſidet regnum aut principatum, & exercet jurisdictionem in ſubditos, tenenturque ſubditi eximere ſe ab ejus obedientia,* (nota) *& bellum gerere contra illum, ſi vires ſuppetant. Ex hac concluſione ſequitur,* (pergit Bannes) *primo excuſandos eſſe Anglicanos & Saxonicos fideles, qui ſe non eximunt a poteſtate ſuperiorum, nec bellum contra illos gerunt, quoniam communiter non habent facultatem ad haec bella gerenda contra principes, & imminent illis gravia pericula;* ubi ſingulariter obſerva ex hypotheſi doctrinæ pontificiæ, ſubditis non ſolum *licere*, ſed ipſos etiam *obligari*, ut obedientiam legitimo ſuo magiſtratui detrectent, ſi is a papa excommunicetur. Wilhelmus Roſſæus de vindiciis reipublicæ chriſt. adverſus reges impios & hæreticos p. 156. diſputat, *ſubditos jure poſſe reſiſtere tyranno,* & addit,

omnem

omnem regem haereticum (qui Romanæ eccleſiæ placita non agnoſcit in omnibus) *eſſe ſimul tyrannum.* Jeſuitæ Pariſienſes contra Henricum III. Valeſium pronunciarunt, *licere populo ſalva conſcientia contra magiſtratum haereticum, cui religione obſtrictus ſit, ſe armare, unire, ac eum cum adhaerentibus perſequi juxta conſtitutionem Innocentii IV. in concilio Lugdunenſi.* cap. 1. de homicid. in 6. & cap. ult. de pœn. Notum eſt, qui Romæ plauſus excitati, qui pæanes decantati fuerint, cum de regis Galliæ Dominicani (rectius dixeris dæmoniaci) monachi venenata ſica ex inſidiis obtruncati cæde nuncium eſſet adlatum, cujusmodi oratione parentaverit ipſi Sixtus V. in purpuratorum ſenatu 2. Septembr. anno 1589. in qua horrendum illud facinus laudibus in cœlum, aut etiam ſupra cœlum effert, omnibus heroum ab omni ævo rebus præclare geſtis præfert, tandemque cum adorando incarnationis myſterio confert. Et quidni? cum juxta Immanuelem a Saa in aphoriſmis confeſſorum in voce clericus: *Clerici rebellio in regem non ſit crimen laeſae majeſtatis, quia non ſit ſubditus regni.* Idem in voce princeps: *Rex poteſt per rempublicam privari regno ob tyrannidem, & ſi non faciat officium ſuum, & cum eſt aliqua cauſa juſta, & eligi alius a majore parte populi, quidam tamen ſolum tyrannidem cauſam putant.* Ex quibus hypotheſibus Jeſuiticis concludit autor orationis ad regem chriſtianiſſimum (qui ſe vocat catholicum & adſeſſorem parlamenti) pag. 31. *Si papa poteſt reges excommunicare, & bonum eſt factum ac meritorium, ſi quis poſt vibratum fulmen papale eos occiderit, continuo ſequitur, martyrium ferri potius conſtanter oportere, quam in cauſa eſſe, cur ii tradantur morti, qui iter ad vitam aeternam oſtenderint; hae propoſitiones catena quadam inter ſe connexae ſunt.* Conjungatur vero etiam praxis Jeſuitica. Sicarii enim illi, qui regibus Galliarum & Angliæ inſidias ſtruxerunt, confeſſi ſunt, a Jeſuitis ſe inſtructos & edoctos, quod cædes regum hæreticorum a papa excommunicatorum ſit meritoria. Vide catechiſmum Jeſuiticum, (*) & librum Marianæ (**), Witakerus in reſponſ. ad epiſt. Campiani in princ. ſimile exemplum commemorat. *Suſpenſus eſt* (inquit) *ſuperioribus diebus ſacrificus quidam Everardus e ſeminario Remenſi in Angliam emiſſus, qui in carcere clare atque adfirmate adſeveravit adſtantibus atque audientibus ſedecim honeſtiſſimis viris, proditionem in principem* (hæreticum) *non eſſe peccatum in Deum.* Idem licet oblique & indirecte propugnat Becanus in libris adverſus regem Angliæ editis, qui propterea decreto Sorbonæ Pariſienſis ſunt prohibiti. Et quid multis? Petrus Matthæus jurisconſultus ſingularis encomii loco illud de Jeſuitis commemorat, quod *reges ac principes haereticos e medio tolli* poſſe ſtatuant, ſic enim ſcribit in lib o, qui continet decretales pontificias a Gregorio IX. usque ad Sixtum V. ſub decretalibus Pauli anno 1545. *Dum ſuperſeminat inimicus homo zizania, adſunt divino pneumate acciti patres ſocietatis Jeſu, qui Petri ſedem illuſtrant, in Lutherum arma divini eloquii parant,*

(*) In hocce *catechiſmo* artes Jeſuitarum breviter quidem ſed adcurate deſcribuntur. Prodiit opuſculum primum gallice, hac inſcriptione inſignitum: *catechisme des Jeſuites,* Villefranche MDCII. 8. MDCLXXVII. 12. poſtea vero germanice, ſub tit. *catechiſmus, oder gründlicher Bericht von der Lehre und Leben der Jeſuiten,* Freiſtad. MDCIII. 8. Vt editionem latinam, belgicam aliasque taceamus. Autor ejus habetur STEPHANVS *Pasquier.* Vid. PLACCII *theatrum anonymorum p. 368.*

(**) Reſpicit heic GERHARDVS ad Jo. MARIANAE, Jeſuitæ Hiſpani, librum *de rege & regis inſtitutione* inſcriptum, qui Toleti ann. *MDXCVIII.* in lucem publicam prodiit. In hocce enim libro auctor adſerere haud dubitavit, licere cuicumque privato principem, ſi in hæreſin prolapſus ſit, vel aliam quamcunque ob rationem graviorem, ferro perimere. Copioſe pernicioſam hanc MARIANAE doctrinam edifferuit, eandemque examini ſubjecit PETR. BAELIVS in *diction. hiſt. & crit.* tom. III. voce *Mariana p. 329. not.* (3) Idem *loc. cit. p. 330, 331.* de hocce viro ejusque libro ſequentem in modum ſcribit: *il expoſa les Jeſuites, & ſur tout en France, a mille ſanglans reproches, & à des inſultes très mortifians, que l'on renouvelle tous les jours, qui ne finiront jamais — & qui paroiſſent d'autant plus plauſibles, qu'il fut imprimé avec des bonnes approbations &c.*

rant, tyrannos adgrediuntur, lollum ab agro dominico evellunt &c. Mercurius Gallo-Belgicus tom. II. lib. XX. *Arnoldus ab academia Pariſienſi ad hoc munus deſignatus litem Jeſuitis intendit, adcuſationis articulus ſecundus fuit, eos votum ſuſcipere obedienti ſuo generali, qui ſi dixerit, interfice regem Franciae, eundum eſt.* In publicis concionibus laudarunt factum Jacobi Clementis, regis Henrici III. interfectoris. 4.) *Officii, quo parentes ac liberi, domini ac ſervi, maritus & uxor ſibi invicem tenentur obſtricti, turbatio.* Papalis enim eccleſia non ſolum permittit, ſed etiam laudat, ſi uxor, liberi, ſervi vocationem ſuam deſerant, & peregrinationes ad loca ſanctorum ſuſcipiant. Eraſmus in 1. Tim. V. p. 473. *Paulus dicit, ſi quis ſuorum curam non habet, infideli eſt deterior, ſcilicet qui hoc officii non praeſtat ſuis, quibus naturae vinculo jungitur, quod ethnici quoque inſtinctu naturae praeſtant. At hodie ſumma habetur pietas, ſi quis domi relictis liberis & uxore, aut etiam grandaevis parentibus vel Hieroſolymas abeat, vel in monaſterium abdat ſe ſibi victurus, aut fortaſſis etiam ventri.* Contra *quintum* præceptum defenduntur in papatu: 1.) *Inſidioſae regum & principum interneciones*, illorum ſcilicet, qui ad pontificis nutum ſeſe adcommodare nolunt, ut praxis ſuperioris ſeculi multis exemplis comprobavit. 2.) *Caedes illorum*, qui a ſynagoga Romana ſeceſſionem fecerunt. Quot bella jam inde a principio reformationis geſta, quot rivi ſanguinis chriſtiani propter religionem effuſi? 3.) *Carnificina conſcientiarum* per leges confeſſionis & enumerationis ſingulorum peccatorum, per doctrinam de ſatisfactionibus, de dubitatione, de purgatorio. 4.) *Caedes infantum* vel in utero, vel ſtatim in ipſo partu enecatorum a monachis, monialibus & clericis perpetrata. Tertullianus de vel. virg. c. 14. p. 195. *Difficile mulieri ſemel fit, quae fieri timet, quaeque jam facta poteſt virginem mentiri ſub Deo, quanta item circa uterum ſuum audebit, ne etiam mater detegatur? Scit Deus, quot jam infantes & perfici & perduci ad partum integros duxerit debellatos aliquamdiu a matribus. Facilime ſemper concipiunt hujusmodi virgines & feliciſſime pariunt & quidem ſimilimos patribus. Haec admittit flagitia coacta & invita virginitas.* Barlette, prædicator olim in Galliis, in ſerm. fol. 262. col. 2. *O quot luxuriae! o quot ſodomiae! o quot fornicationes! Clamant latrinae latibula, ubi ſunt pueri ſuffocati. Utinam haberemus aures apertas, & audiremus voces puerorum in latrinis ſuffocatorum & in fluminibus &c.* 5.) *Phariſaica legis de non occidendo perverſio.* Toletus lib. V. de inſtruct. ſacerdotali cap. 6. §. tertia cauſa; *Cum quis motu repentino correptus, adeo ut non ſit rationis compos, alium occiderit, peccato mortali liber eſt.* Cap 9. *Cum homo profert verbum contumelioſum, non ex plena deliberatione non eſt mortale peccatum, vel ſi adſit plena deliberatio, tamen ſit inter perſonas parvi momenti, ut inter mulierculas.* Lib. IV. cap. 13. *Cum homo ira aliqua vel alia animi paſſione non advertens verba, quae proferebat, protulit blaſphemiam, non eſt peccatum mortale, niſi homo adſuetus ſit blaſphemare* Contra *ſextum* præceptum in papatu (*) 1.) permittuntur *lupanaria* contra expreſſum Dei mandatum; Deut. XXIII. 17. quin imo pontifex *cenſum annuum a meretricibus* exigit, Sleidanus lib. XII. comm. Dum Tridenti concilium celebrabatur, conſcripta ſunt Romæ viginti quatuor millia ſcortorum. 2) Clericis potius *concubinatum* quam conjugium permittunt. Campegius ad Argentinenſes legatus in comitiis Auguſtanis dixit,

(*) Quot ſcurræ, cynædi, adulteri, ſcortatores & ſodomitæ in cœnobiorum Angliæ viſitatione facta anno 1538. ab Henrico VIII. rege proditi & deprehenſi, quot infantum miſere occiſorum oſſa & capita fuerint monſtrata, quot nefanda dictu & horrenda cogitatu facinora fuerint comperta, de eo videatur præfatio ad lectorem Jo. Balei præfixa actis Rom. pontificum. Eraſmus in XIX. Matth. *Scortari licet, uxorem ducere non licet, ſi profitentur concubinam, ſunt catholici ſacerdotes, ſin uxorem dici malint, in ignem conjiciuntur.* Papa Clemens *ſcortationem* publice approbavit, & *mulieres communes eſſe* voluit in epiſt. decret. V quæ extat. c. dilectiſſimis fratribus 12. q. 1. *Adulterium* numerant inter leviora crimina. GERHARDUS.

dixit, *ſcire ſe epiſcoporum hunc eſſe morem, ut accepta pecunia ſcortationem ſuis permittant. Quod vero ſacerdotes fiant mariti, multo eſſe gravius peccatum, quam ſi plurimas domi meretrices alant.* Sleidanus lib. IV. hiſtor. anno 1524. Quam ſceleratam vocem repetunt Eccius, Piggius, Hoſius & Coſterus. (*) Claudius Eſpencæus in comm cap. 1. Titul. *Turpiſſimum eſt, quod officiales permittunt, clericos cum concubinis meretricibus & pellicibus cohabitare, liberos procreare ſinunt, accepto ab iis certo quotannis cenſu, atque adeo alibi a continentibus; nam habeant, ajunt, ſi velint.* De eadem injuria graviter conqueritur Caſſander in conſult. articul. XXIII. *Fatendum eſt, graviter a poſteris peccatum eſſe, qui cœlibatus legem pro tempore utilem, multis in laqueum verterunt, cum juvenes nondum ſibi exploratos temere ad miniſterium eccleſiaſticum admiſerunt, & cum illi caſtitatis onus ſibi impar eſſe ſentirent, illi potius impuros quosdam concubitus diſſimularunt, & quodammodo probarunt, quam ut ſinerent humanam conſtitutionem eorum gratia mutari, qui eam ſine offenſione divinae legis obſervare non poterant. Quare nimis rigida hujus conſtitutionis exactione abominanda in eccleſia ſcandala exſtitiſſe videmus &c.* 3.) *Laqueis votorum* multis datur occaſio immunditiæ, mollitiei & aliorum nefandorum delictorum. Carolſtadius in præfat. libri de cœlib. & monach. Witeberg. anno 1521. editi. *Vtinam demiſſa vox in aurem quaedam tibi loqui poſſet, horreres certe illa, quae auditores & judices peccatorum, quos nunc confeſſores vocant, a confitentibus didicerunt, & me docuerunt dedocenda magis quam docenda.* Et poſtea: *Opinantur ſe non delinquere, cum in cuniculis & cellis & ſolitudine haud ſcio quid efficiant confricatione &c. at perpetrant ſeminis jactu crimen & fornicatione & adulterio incomparabiliter pejus.* (**) 4.) Permittunt matrimonia *in gradibus ipſa lege Dei prohibitis* Lev. XVIII. Bellarminus lib. I. de matrim. c. 27. 5.) *Connubia poſt votum contracta* judicant eſſe irrita. Maldonatus in ſumm. quæſt. 12. artic. 5. *Quidquid ſenſerint multi antiqui autores, an ſit verum matrimonium poſt votum, illud nunc certum eſt, matrimonium contractum ab iis, qui votum fecerunt ſolenne caſtitatis, non eſſe verum, quia in concilio Toletano virgines poſt votum nuptae, non ſolum adulterae, ſed etiam inceſtae dicuntur.* Atqui contrarium a Cypriano & Auguſtino diſertis verbis adſeritur. 6.) Statuunt per *votum ſolenne* dirimi matrimonium; Bellarminus libro I. de matrimonio cap. 21. Item propter *haereſin* diſſolvi matrimonium, ſtatuit Cœleſtinus III. pontifex. 7.) In *conjugii* ſanctam Dei ordinationem multis modis ſunt injurii. Cenſura Colon. pag. 71. *Matrimonii doctrina impudicitiae janua aperitur, ac animis libidinis faces ſubminiſtrantur.* Bellarminus lib. I. de clericis cap. 18. & 19. *Actus conjugalis totum hominem reddit carnalem & ineptum ad divina, & ne ſanctorum quidem conjugium ſine pollutione quadam & turpitudine exerceri poteſt.* Coſterus in enchir. cap. 15. *Conjunctionem conjugalem ex ſe tam fœdam & immundam eſſe* dicit, *ut ſanctificatione ſacramenti indigeat, quo ſanctificetur.* Item, *animam hominis per illud ad inferiora deprimi, ut minus idoneus ſit cœleſtia meditari ac tractare.* Can. VII. diſtinct. 34. *Si quis non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur;* ubi gloſſa notat: *Luxuria quandoque plus juris habet, quam caſtitas, quia caſtus repelleretur, ſed fornicator non.* 8.) *Sodomiam*, exſecrabile illud ſcelus publico ſcripto prædicavit Johannes de la Caſa, (***) archi-

(*) In enchir. art. de cœlib. §. Nona propoſitio. Armandus in epiſtola ad Chamierum *Coſteri propoſitionem* dicit *eſſe doctrinæ Chriſti & apoſtolorum, omnibus conciliis & patribus maxime conſentaneam.* GERHARDVS.

(**) Bellarminus de monach. cap. 30. & cap. 34. *Magis peccat, qui poſt votum nubit, quam qui fornicatur, majus enim malum eſt poſt votum nubere quam adſidue fornicari.* Jeſuita Fabricius Romæ dixit Haſenmullero: *Ego mallem ſodomiam exercere quam contra papæ mandatum inire matrimonium.* GERH.

(***) Communis equidem fama eſt, CASAM *de ſodomiæ* laudibus librum ſcripſiſſe. Sed defenſionem hujus viri in ſe ſuſcepit MENAGIVS in ſuo *anti-Baileto*, variaque

archiepiſcopus Beneventanus, edito Venetiis anno 1550. apud Trojanum Nave, ut refert Carol. Molinæus in orat. Tubingæ habita anno 1554. Sixtus IV. ad inſtantiam quorundam cardinalium poteſtatem illis dedit tribus menſibus æſtivis ſodomiam exercendi. Contra *ſeptimum* præceptum in papatu 1.) *furta & fraudes* excuſantur. Maldonatus in ſumm. quæſt. VIII. artic. 3. ***Pauperes non faciunt furtum, cum preſſi extrema neceſſitate rem alienam capiunt, quia res tum proprie non eſt aliena, ſed communis vitae periclitantis, nec neceſſitas extrema eſt, quae jam fere non poteſt admittere remedium, ut cum pauper exhalat animam, ſed eum vix alia ratione poteſt ſubveniri.*** Molanus tractat. II. cap. 7. concluſ. 1. prop. 6. ſtatuit, ***furtum in re minima non committi.*** Toletus inſtruct. ſacerdotali tract. de ſeptem peccat. cap. 49. *Is qui juſto pretio non poteſt vendere vinum vel propter iniquitatem judicis vel propter emtorum malitiam, qui conveniunt inter ſe, ut pauci emant, ad pretium remittendum; tunc poſſit minuere menſuram, aut paululum aquae miſcere, ac vendere pro puro vino & pro completa menſura juſtum exigendo pretium, dummodo non dicat mendacium; quod ſi dicat, non erit mortale peccatum.* (*) 2.) Pontifex *maximam imperii partem* ad ſe rapuit, ſupremum in omnia regna imperium & jus ab uno ad alium ea transferendi ſibi vindicat, epiſcopatus & abbatias eo modo ſibi adpropriavit, ut *pallium* inveſtituræ ſignum adminiſtratores eorum magna pecuniæ vi emere cogantur, indulgentias magno ære vendit, & multis modis ſimoniam exercet. 3.) *Clerici papales in avaritia fictis verbis de populo negotiantur* 2. Petri II. 3. vendendo miſſas, vigilias, indulgentias &c. deliciantur & luxuriantur de **eleemoſynis** eccleſiæ, neque quidquam officio **eccleſiaſtico** dignum agunt. *Monachi*, pigri **ventres**, **pauperum** ſudores abſumunt. 4.) ***Sacrilegium*** ποτηριοκλεψίας e ſacra cœna propugnatur, vigent furta ſpiritualia, clerici enim **abſtulerunt** *clavem ſcientiae;* Luc. XI. 52. laicis **conſolationem** & inſtructionem ex ſcripturæ **lectione** & meditatione exſpectandam eripuerunt. Contra ***octavum*** præceptum in papatu 1.) ***publica & notoria mendacia*** defenduntur. ***Donatio Conſtantini*** merum eſt figmentum, **quod jam** olim exploſum a cardinali Cuſano, **Antonino** archiepiſcopo, Ænea Sylvio pontifice &c. ***Legenda ſanctorum*** ſcatent fabulis ac **mendaciis**, unde Ludovicus Vives autorem **eorum dicit** fuiſſe ***hominem ferrei oris & plumbei cordis.*** Reliquiæ ſanctorum maxima ex parte ſunt **fictæ** & commentitiæ, unde Eraſmus ſcribit, ***tantum ligni crucis diverſis in locis oſtentari, ut vel oneraria navis illius pondus ferre nequeat.*** **De** eadem fraude, quæ in reliquiis committitur, graviter etiam conqueritur Caſſander **in** conſult. Miracula pleraque ſunt conficta & conſtant impoſturis. Vide centurias mendaciorum **papiſticorum** apud Rauſcherum & Flacium **contra** invectivam Bruni. (**) 2) ***Scripta ſuppoſititia & ſpuria*** pro genuinis venditantur, **utpote** liturgia Jacobi, canones apoſtolorum, **decretales** epiſtolæ pontificum, libri Dionyſii **Areopagitæ**, Hippolyti, Abdiæ Babylonii **&c.** 3.) ***Genuina veterum ſcripta depravantur,*** quibusdam additis, quibusdam ſubtractis, ut conſtat ex indicibus expurgatoriis. **Canones** concilii Nicæni falſarunt, ut primatum **ſuum** ſtabilirent, uti conſtat ex actis concilii **Carthaginenſis.** 4.) ***Convitia & calumniae*** **mendaciſſimæ**

que conquiſivit argumenta, quibus illum a tam immani crimine liberet. Defendit quoque eundem Gundlingius *tom. I. obſervat.* ſuarum *ſelect. obſ. V.*

(*) Contra Rom. III. 8. 1. Theſſ. V. 15. Prov. XX. 22. Rom. XII. 16. Gerhardus.

(** Toletus in inſtruct. ſacerd. cap. 21. 22. 23. *Licet aliquando uti æquivocatione, & per juramentum decipere audientem. Exempli gratia: ſi vir uxorem interroget, an ſit adultera, iſta poteſt dicere & jurare non ſum, quamvis verum fuerit, intelligendo, ut tibi revelem,* contra Hebr. VI. 16. unde ipſe Maldonatus in Luc. XXIV. 36. *Quisquis fingendo alium fallere conatur, etiamſi aliquid praeterea ſignificare velit,* (hoc eſt uti æquivocatione) *haud dubie mentitur, alioquin nullum eſſet mendacium, quod iſta ratione defendi non poſſet.* Illa mulier bis hoc modo conſtituitur ac evincitur adultera, corporis videlicet ſtupro & mentis mendacio. *Vt enim caſtitas corporis, ſic veritas mentis eſt virginitas.* docente Auguſtino in enchir. cap. 22. adeoque ſicut illa violatur adulterando, ſic hæc mentiendo. Gerhardus.

ciſſimæ in evangelii confeſſores projiciuntur. Lutherus in præfat. art. Smalc. *Fuit apud nos Witebergae doctor quidam ex Galliis miſſus, qui nobis palam indicabat, regi ſuo certo certius perſuaſum eſſe, apud nos nullam eſſe eccleſiam, nullam politiam, nullum conjugium, ſed promiſcue omnes pecudum more vivere pro arbitrio.* Alphonſus, cæſaris cancellarius Hiſpanicus, Auguſtæ in comitiis ad Melanchthonem dixit: *Longe aliter, Philippe, in Hiſpaniis de vobis fama tulit, quam ex confeſſione veſtra intelleximus. Multi nobis perſuaſerunt vos negare Trinitatem, de Chriſto & Maria impie loqui, ſacramenta corrumpere, cœnam dominicam convivii profani more adminiſtrare, magiſtratum contemnere, libidines ſtabilire.* Quin imo in ipſis illis comitiis maleferiati quidam pontificii Carolo V. imperatori & reliquis imperii ordinibus perſuadere conabantur, *in noſtris eccleſiis ſimpliciter prohiberi diſciplinam & omnem carnis mortificationem, ac publice defendi haereſin Jovinianorum*, quam calumniam poſtmodum refricare voluit Johannes a Daventria ſcribens in refutat. Auguſtanæ confeſs. *Lutheranos ſtatuere, quod tum demum vere ac plene utantur libertate chriſtiana, ſi carnem nunquam adfligant, ſi nunquam jejunent, ſi ſeſe ſupra modum & ſupra naturae vires omnis generis cibis etiam diebus feſtis infarciant, & ventrem diſtendant*, ut videre eſt in harmonia Andreæ Fabricii pag. 435. Gregorius de Valent. in anal. p. 213. calumniatur, *apud Lutheranos ita eſſe omnia comparata, ut in eorum religionis ratione vix aliquod chriſtianae diſciplinae ſignum ſit reliquum, quo eos ab ethnicis nulla veri Dei cognitione imbutis diſcernere queas.* Bellarminus lib. IV. de juſtificatione cap. 1. contra conſcientiæ ſuæ teſtimonium probare conatur, *operum neceſſitatem a nobis negari.* De Luthero ſparſerunt rumorem integro ante ipſius mortem anno, *quaſi miſere perierit, & corpus ejus a diabolo ſit abreptum*, quod mendacium Lutherus ipſe confutavit tom. VIII. Jenenſ. german. fol. 206. 207.

5.) *Judicum injuſtitia* oblique adprobatur. Toletus lib. V. inſtruct. ſacerdotali cap. 56. *Cum in judicio probatur aliquis eſſe nocens, quem judex in privata ſua perſona innocentem eſſe novit, quamvis ſint in hac quaeſtione variae opiniones, tamen communior & verior eſt, quod judex licite poſſit damnare innocentem.* Maldonatus in ſumma quæſt. VII. artic. 3. *Non peccat judex, ſi aliquem damnat ſecundum legem, licet ipſe ſciat eum eſſe innocentem.* Contra *nonum* ac *decimum* præceptum papalis religio docet *concupiſcentiam interiorem* non eſſe peccatum, qua ratione phariſaica perſuaſio de perfecta legis impletione & meritis operum ſtabilitur. Johannes a Daventria in refutat. articuli II. Auguſtanæ confeſs. in harmonia Fabricii p. 22. *Non praeceptum eſt carni nec animae ſenſitivae, ſed intellectivae non concupiſces, quod illa non poteſt non concupiſcere carnalia. Si enim carni praeciperetur, non concupiſces, perinde hoc eſſet, ac ſi Deus ſoli & lunae praecepiſſet, ne lucerent, igni ne, arderet, aquae, ne deflueret, lapidi funda emiſſo, ne decideret.* Toletus lib. V. inſtruct. ſacerd. cap. 13. *Si quis deſideret habere pollutionem ob bonum finem, ut ob ſanitatem, aut ad levandas tentationes carnis, quibus interdum adfligitur, non eſt peccatum.* (*) Sed quid contra ſingula decalogi præcepta ec-

cleſiæ

(*) Contra Exod. XX. 17. Deut. V. 21. Rom. VII. 7. 1. Cor. VI. 9. *Mollities*, definiente Toleto, *eſt voluntaria ſeminis emiſſio abſque copula. Cum aliquis motu repentino correptus alterum occidit, etiam cum intentione occidendi, a peccato mortali liber eſt.* Toletus in inſtruct. ſacerd. lib. V. cap. 6. §. Tertia cauſa. Item, *cum quis repentina ira correptus profert verbum contumelioſum in proximum, ſi non adeſt deliberatio, non peccat mortaliter, nec etiam licet adſit deliberatio, dummodo ſit aut de re levi, aut inter perſonas parvi momenti, aut inter mulierculas, quæ ſæpe rixari ſolent, & multa convitia invicem jaculari, aut inter ſervos & famulos.* Idem ibidem cap. 9. §. Primus eſt & ſeqq. Item: *Cum homo ira aliqua vel alia motus paſſione profert in Deum blaſphemiam, non peccat ſemper mortaliter.* Ibidem lib. IV. cap. 13. §. circa peccatum. Contra Matth. V. 22. *Qui dixerit fratri raca, fatue, reus erit gehennæ.* Exod. XX. 13. *Non occides.* Lev. XXIV. 16. *Qui blaſphemaverit nomen Domini, morte moriatur.* GERHARDUS.

ecleſiæ & religionis papalis peccata commemoramus, cum in totum decalogum multis modis ſit injuria, quando ſcilicet docet, 1.) legem Dei talem præcipere obedientiam, quam homo renatus *perfecte* præſtare & per eam vitam æternam *promereri* poſſit. Concilium Trident. ſeſs. VI. cap. 11. 2.) Præceptum diligendi Deum ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima &c. eſſe *doctrinale*, non autem *obligatorium* in hac vita. Stapletonus lib. VI. de juſtificat. cap. 10. Bellarminus lib. III. de monach. cap. 13. 3.) Lege Dei non prohiberi *omnia peccata*, ſed quædam, eaque enormia eſſe peccata, de quibus lex omnino ſilet. Andradius explicat. orthodox. lib. V. p. 381. 4.) *Preces in ſpecie pro inimicis* non eſſe præcepti, ſed conſilii; neminem obligatum eſſe ad ſalutandum inimicum cauſa amicitiæ; pro hæreticis & ſchiſmaticis non eſſe publice orandum. Azorius libr. IX. inſtit. moral. c. 31. 5.) Hominem *ex puris naturalibus* Deum diligere poſſe ſuper omnia. Gabr. Biel lib. III. ſent. diſt. 27. quæſt. unic. art. 3. Cochlæus in XVIII. art. confeſs. Auguſt. 6.) Hominem *plus poſſe facere* quam Deus præcepit, adeoque opera ſupererogationis præſtare. Bellarminus lib. IV. de juſtif. cap. 13. 7.) Dum præcipuum diſcrimen legis & evangelii, videlicet, quod lex promittat vitam ſub conditione perfectæ obedientiæ: evangelium vero *gratis* propter Chriſtum credentibus ſalutem offerat, prorſus tollit. Cenſura Colon. pag. 195. 8.) Dum negat *peccatum originis* a lege adcuſari. Ruard. Tapperus tom. I. art. 2. p. 37. 9.) Dum pontifex gloriatur, ſe *contra praecepta decalogi* diſpenſare poſſe. Angelus de Claviſio in ſumma indictione, papa. Nicol. Bœrius conſ. XX. num. 26. &c.

Contra rationem an aliquid credendum?

§. CCLII. Oſtendimus hactenus falſam eſſe Bellarmini gloriationem, quod eccleſia Romana nullum errorem, nullamve turpitudinem doceat, quod adtinet tertium, videlicet *nihil contra rationem in eadem doceri*, ad id reſpondemus: 1.) Normam fidei & veritatis in eccleſia non eſſe principia rationis vel regulas philoſophiæ, ſed ſcripturam ſacram. 2.) Falſum eſſe, quod ſimpliciter Bellarminus h. l. adſerit, *myſteria & articulos fidei eſſe ſupra rationem duntaxat, non autem contra rationem.* Sane ſi ratio in ſua ſphæra ſe contineat, nec in ſecreta myſteriorum divinorum ſeſe intromittat, ſed reverenter de ſummis fidei myſteriis uſurpet illud: *Quae ſupra captum meum poſita, de illis ex meis principiis non praeſumam judicare;* ſi inquam ratio talem ſe præſtet, fatemur articulos & myſteria fidei non eſſe contra rationem. Sed ſi, quod ſæpe contingit, ratio de myſteriis fidei ex ſuis principiis & juxta philoſophiæ regulas judicare ac pronunciare præſumat, ſi efferat ſe ſupra dominam ſuam theologiam inſtar Agaris refractariæ, tunc certe ſidei myſteria ſunt non ſolum ſupra rationem, ſed etiam contra rationem, ut ex articulo de Trinitate perſonarum in una divina eſſentia, de reſurrectione mortuorum, de præſentia corporis Chriſti in cœna &c. oppido conſpicuum. 3.) Diſtinguendum igitur eſt inter rationem *ſibi relictam ac ſolutam*, quæ ſine freno diſcurrit ac ſuis fertur logiſmis, quæ judicat ac ſtatuit ex ſuis principiis, quæ ſunt communes notiones, ſenſus, experientia &c. & inter rationem *per verbum Dei refrenatam* & ſub obſequium Chriſti redactam, quæ judicat ac ſtatuit ex proprio theologiæ principio, videlicet ex verbo Dei in ſcripturis ſacris propoſito. Myſteria fidei non ſunt contra rationem ſcilicet reſpectu poſteriore conſideratam, ſunt autem contra rationem ſcilicet reſpectu priore conſideratam. 4.) Quidam illud ſic efferunt, quod diſtinguendum ſit inter rationem *renatam & non renatam*, ſed ut plena ſit illa diſtinctio, neceſſario addendum, quod renata ratio, quando ex ſuis principiis oppugnat articulos fidei in ſcripturis diſerte traditos, eatenus non amplius agat ut renata ratio, perinde ut renatus homo, quando cognatam carnis corruptionem ſecutus peccato contra conſcientiam indulget, eatenus non amplius agit ut renatus, imo deſinit eſſe renatus, qua de re tom. I. loc. de interpretat. ſcriptur.

§. CLXXIV. latius egimus. 5.) Ut ergo
in articulis fidei dupliciter conſiderari
, ita quoque *παράδοξον* rationi oppoſi-
uplex ſtatui poteſt. Aliud enim parado-
ɔpponitur rationi non renatæ ex ſuis prin-
judicanti, id quod in myſteriis fidei non
opere adtendendum, cum in articulis fi-
opter paradoxum humanæ rationis non
itera diſcedendum: aliud vero parado-
ɔpponitur rationi renatæ ex principio theo-
proprio, ex verbo ſcilicet judicanti, at-
lud in myſteriis fidei adtendendum eſt,
& rationis & fidei, hoc eſt, rationis
pia fidei amplectentis iisque arcte inhæ-
reſpectu ſit paradoxum. Diſtinctionis
fundamentum traditur in ſequentibus ſcri-
dictis: Gen. XVIII. 14. הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר
fficilis res erit Domino? ut vertit Arias
anus. *Numquid abſcondetur quidquam*
nino? ut vertit Vatablus. *Numquid Deo*
uam impoſſibile? ut reddit Lutherus.
eſt *ſeparatum* & *diviſum* vel a cognitione
:elligentia, vel ab actione & viribus ho-
m, ut nec ratione illud adſequi nec viri-
ræſtare poſſint. Senſus igitur divini ora-
:ſt, ſi vel maxime aliquid ſupra captum
inæ rationis ac ſupra vires humanas poſi-
it, non tamen Deo illud eſt difficile, ne-
impoſſibile, quia Deus *plus poteſt prae-*
, quam nos intelligimus, Eph. III. 20.
nomen eſt *mirabile* & *occultum.* Senſus
· eſt, ſi vel maxime hominibus aliquid vi-
r mirabile & paradoxum, Deo tamen il-
on eſt mirabile & occultum. Zach. VIII. 6.
ixit Dominus exercituum: יִפָּלֵא *ſi mira-*
el difficile paradoxum & impoſſibile hoc vi-
in oculis populi illius, num etiam in ocu-
:eis erit יִפָּלֵא *mirabile ac paradoxum?*
I. 34. cum Maria *Θεοτόκος* admirabunda
eret, quomodo virgo viri neſcia parens
poſſit? Angelus ipſi reſpondet: v. 37.
δυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα, q. d.
apud homines impoſſibile videatur, &
ni abſonum ſit, virginem ſine virili ſemi-
ɔncipere ac parere, tamen apud Deum
non eſt impoſſibile vel abſurdum. Matth.
XIX. 26. Chriſtus itidem ſic diſtinguit, quod *apud homines quaedam ſint impoſſibilia*, id eſt, quod ipſorum judicio multa ſint *ἀδύνατα, ἄτοπα καὶ παράδοξα*, ſed apud Deum omnia eſſe poſſibilia. Luc. V. 26. cum Chriſtus divino miraculo paralyticum ſanaret, populus dicit: *Vidimus hodie παράδοξα,* quæ ſcilicet ſint ſupra captum rationis poſita; eadem vox de miraculis divinis uſurpatur Sap. XVI. 17. XIX. 5. Eccleſ. XLIII. 30. ac *παράδοξον τῆς σωτηρίας* Sap. V. 2. adpellatur cœleſtis illa beatorum gloria, quam *nec oculus vidit, nec auris audivit, quaeve in cor hominis non adſcendit.* Eſa. LXIV. 4. 1. Cor. II. 9.

§ CCLIII. His ita præmiſſis dicimus, in eccleſia Romana talia paradoxa proponi, quæ ſint generis poſterioris, videlicet quæ & fidei & rectæ rationi a Spiritu ſancto per ſcripturas illuminatæ, iisdemque inhærenti adverſentur. Poſſent illius generis paradoxa quamplurima recenſeri, ſed hac vice ſequentibus contenti erimus. 1.) Paradoxum eſt in articulo juſtificationis, quod pontificii negant *meritum Chriſti per fidem nobis imputari poſſe*, & tamen adſerunt, *merita ſanctorum & opera ſupererogationis a monachis praeſtita nobis communicari poſſe.* 2.) Paradoxum eſt, quod ſtatuunt, *gentiles per legem naturae ſine Chriſti cognitione ſalvos fieri potuiſſe*, cum ipſi gentiles in perpetuis dubitationibus de Deo, de immortalitate animæ, de ſalute æterna fluctuaverint. 3.) Paradoxum eſt, quod *infinito & perfectiſſimo Chriſti merito ſanctorum merita, ac perfectiſſimae ſatisfactioni Chriſti noſtras ſatisfactiones conjungunt.* 4.) Paradoxum eſt, quod ſtatuunt, *nos noſtris operibus Deo jam ante debitis infinitum bonum, videlicet vitam aeternam promereri poſſe*, cum recta ratio doceat, ne quidem panis fruſtulum nos poſſe promereri. 5.) Paradoxum eſt, quod ſtatuunt, *legem Dei perfecte a nobis impleri, & opera ſupererogationis praeſtari poſſe*, cum cujusvis pii conſcientia & recta ratio doceat, multiplices quotidie lapſus in via bonorum ope-

Paradoxa eccleſiae Romanae.

rum a nobis committi. 6.) Paradoxum eſt, quod ſtatuunt, *fieri poſſe, ut pontifex diabolicis artibus operam navet*, & tamen negent, *papam errare poſſe;* quod ſtatuunt, *papam errare poſſe, ut privatam, non autem ut publicam perſonam; errare ipſum poſſe in praemiſſis, ſed non in concluſione; errore facti, non juris; in temporalibus, non in cæleſtibus.* 7.) Paradoxum eſt, quod ſtatuunt, per *indulgentias contingere pleniſſimam omnium peccatorum indulgentiam*, ut habet bulla jubilæi anno 1600. & tamen eos, qui indulgentias emerunt, adhuc in purgatorium ablegant. 8.) Paradoxum eſt, quod ſtatuunt, *ſatisfactiones a confeſſariis impoſitas pœnitentibus eſſe utiliſſimas*, & tamen commendant indulgentias, quæ ſunt illarum ſatisfactionum remiſſiones. 9.) Paradoxum eſt, quod ſtatuunt *etiam pueris presbyteratum & epiſcopatum conferri poſſe.* 10.) Paradoxum eſt, quod *monachi paupertatem vovent*, cum omni rerum abundantia adfluant. 11.) Paradoxum eſt, quod diſputant, *a conjugio miniſtros eccleſiae arcendos*, ne curis rerum ſecularium diſtrahantur; cum tamen epiſcopi ſeculares principatus adminiſtrent. 12.) Paradoxum eſt, quod papam ſtatuunt *Chriſti ſucceſſorem & Petri vicarium;* cum tamen regnum papæ a regno Chriſti, doctrina & mores papæ a doctrina & moribus Petri δὺς διὰ πασῶν diſſideant. 13.) Paradoxum eſt, quod ſtatuunt, *crucem adorandam eſſe cultu latriae*, interim tamen diſputant, humanam Chriſti naturam non niſi ὑπερδηλείας cultu venerandam. 14.) Paradoxum eſt, quod commendant *fidem implicitam & carbonariam*, cum fides in ſcripturis definiatur, quod ſit γνῶσις ac σύνεσις. 15.) Paradoxum eſt, quod ſacra peragenda ſtatuunt *lingua ignota ac peregrina*, &c.

An doctrina evangelicarum eccleſiarum ſit ſancta?

§. CCLIV. Membrum *tertium.* Num doctrina eccleſiæ noſtræ vere ſit ſancta? Adfirmamus hoc ſequenti ſyllogiſmo: quæcunque doctrina ad ſolius Dei & Chriſti mediatoris gloriam ſpectat, contra vero humanum faſtum & arrogantiam deprimit, illa eſt vere ſancta. Doctrina evangelica ad ſolius Dei & Chriſti mediatoris gloriam ſpectat, contra vero humanum faſtum & arrogantiam deprimit. Ergo eſt vere ſancta. *Major* probatur ex Joh. VIII. 49. ubi Chriſtus dicit, *ſe honorare & glorificare* per ſuam doctrinam *Patrem cæleſtem*, atque ex eo doctrinæ ſuæ veritatem & ſanctitatem probat. Nec dubitari poteſt, illam doctrinam eſſe ſanctam, quæ connatum hominibus faſtum deprimit, cum ſincera humilitas ſit fundamentum vere ſanctitatis. *Minor* confirmari poteſt multis ſpecialibus exemplis. In articulo de *ſcriptura ſacra* damus Deo gloriam bonitatis, quod in ſcripturis revelaverit nobis omne ſuum de ſalute noſtra conſilium, & gloriam ſapientiæ, quod ipſe ut mentis ac linguæ artifex clare ac perſpicue locutus ſit, inde etiam ſacras literas velut omnipotentis Dei ac regis omnium regum decreta veneramur, & majeſtatem earum prædicamus, &c. Pontificii negant ſcripturæ perfectionem & perſpicuitatem, exæquant ei humanas traditiones, quæ ignominia in ipſum Deum ſcripturæ autorem redundat. In articulo de *Chriſto* agnoſcimus Chriſtum eſſe unicum mediatorem, redemtorem, ac ſalvatorem noſtrum, a quo etiam firma cordis fiducia unice pendemus ac pendendum eſſe docemus. Pontificii hunc honorem ex parte transferunt ad ſanctos, quorum interceſſione & meritis confidere docent, quin & ad noſtra opera, per quæ vitam æternam nos promereri poſſe ſtatuunt. In articulo de *praedeſtinatione* beneficam Dei erga omnes voluntatem prædicamus, quod ſcilicet ſerio velit omnes homines ſalvos fieri, & hoc nomine Filium ſuum toti mundo redemtorem miſerit, ejusque beneficia in verbo evangelii omnibus offerat. Pontificii vero præſertim Jeſuitæ cum Calvinianis abſolutum electionis decretum propugnant, per quod benefica illa Dei erga omnes voluntas negatur. Scholaſtici prævisionem meritorum ſtatuunt electionis cauſam. In articulo de *imagine Dei* docemus, primum hominem eſſe a Deo conditum juſtum, ſanctum & rectum ad Dei imaginem, quæ complectitur ſapientiæ lucem in mente, conformitatem cum lege

ſi in voluntate & omnium animæ virium linem. Jeſuitæ contra diſputant, in primine conſiderato in puris naturalibus oncupiſcentiam malam & odio dignam, im tamen per originalis juſtitiæ frenum eandem obtectam, ne in actum erum- Item concupiſcentiam illam malam ex cognitione ortum ducere, neque ta- intentione autoris naturæ, ſed præter entionem ex materia conſecutam eſſe, nia derogant divinæ omniſapientiæ, & tentiæ & bonitati, ut ſuo loco demonſuit. In articulo de *peccato originis* is, omnes omnino homines, ſolo Chriepto, poſt protoplaſtorum lapſum nainali peccato obnoxios. Pontificii exb. virginem, quidam etiam Johannem m & Franciſcum, qua ratione honor riſto debitus cum aliis communicatur. iſcentiam in renatis adhuc reliquam cum a peccatum proprie dictum adpellamus, ctrina de reliquiis peccati in renatis inos ad veram humilitatem, ut agnita ad- infirmitate & imperfectione coram e vere humilient, ad ſeriam orationem, peccatorum remiſſione quotidie inge- ; ad timorem filialem, ut in ſolius iſericordia propter Chriſtum promiſſa erfugium conſtitutum habentes ab opiperfectionis & gloriatione de juſtitia abducantur; ad patientiam ſub cruce, iores quotidianorum lapſuum paternæ ioni ſeſe reverenter ſubmittant; ad vetritionem & quotidianam pœnitentiam, upiſcentiis carnis reſiſtant; ad promti- ignoſcendi proximo, ut ad veniam fait, qui ſe venia indigere noverint; ad tum mundi & voluptatum mundanarum, pravæ concupiſcentiæ fomites fugiant; ium audiendi verbi, per quod interior oboratur, exterior vero debilitatur ac atur; ad certitudinem de inhabitatione ſancti, cum luctam illam carnis & ſpin niſi renati & illi, qui ſunt Spiritus mpla, ſentiant: denique ad deſiderium rnæ, in qua perfectam renovationem & plenariam a peccato liberationem cupide exſpectant. Pontificii vero negantes concupiſcentiam illam in renatis adhuc reliquam eſſe peccatum, fomenta præbent phariſaicæ perſuaſioni de juſtitia & perfectione operum, inque exercitiis pœnitentiæ, fidei, orationis, patientiæ, &c. homines reddunt remiſſos. In articulo de *libero arbitrio* converſionem hominis ſoli Deo adſcribimus, quæ doctrina bonitatem Dei amplificat. Pontificii extollunt liberi arbitrii vires in ſpiritualibus, & opus converſionis inter gratiam Dei & voluntatem humanam dividunt. In articulo de *lege* docemus, perfectam & omnibus numeris abſolutam legis impletionem in hac naturæ infirmitate ne quidem a renatis præſtari poſſe, quæ doctrina gloriationem humanam de propriæ juſtitiæ perfectione plane deprimit, neque ullo modo in Deum legis autorem injuria eſt, ut calumniatur Bellarminus libr. IV. de juſtific. c. 13. rat. 3. ſic ſcribens: *Si lex eſſet impoſſibilis, ſequeretur, Deum omni tyranno crudeliorem eſſe & ſtultiorem, quippe qui ab ipſis etiam amicis tributum exigeret, quod nemo ſolvere poſſet, & leges ferret, quas ſciret a nemine obſervari.* Diſtinguendum enim inter naturam *inſtitutam* & *deſtitutam*. Deus recte exigit a natura, quod ei dedit, & quod ſibi juſte debetur, licet homo propria culpa ἀδυναμίαν id præſtandi ſibi adtraxerit, ut pulcre oſtendit Anshelmus libr. de concept. virgin. cap. 28. Pontificii contra docentes, renatos non ſolum legem Dei perfecte implere, ſed etiam opera quædam ſupererogationis præſtare poſſe, ſuperbæ de perfectione gloriationi cauſam præbent. In articulo de *evangelio Chriſtum* ſtatuunt fuiſſe legislatorem, & ſic novum Moſen ex eo formantes, detrahunt ipſi gloriam, quam Spiritus ſanctus illi tribuit, quod *miſſus ſit ad evangelizandum pauperibus, ad adligandum contritos corde, ad praedicandam captivis libertatem & vinctis apertionem;* Eſaj. LXI. 1. Luc. IV. 18. quod *diffuſa ſit gratia in labiis ejus;* Pſalm. XLV. 3. quod *Dominus dederit ei eruditam linguam ut ſciat dicere in tempore ſitibundo verbum.* Eſaj. L. 4. &c. Noſtræ vero eccleſiæ diſcrimen legis

& evangelii exacte retinentes, Chriſto gloriam debitam tribuunt & contritis conſcientiis firmam conſolationem præſtant. In articulo de *pœnitentia* pontificii de perfectione contritionis, de merito confeſſionis & de neceſſitate propriæ ſatisfactionis diſputantes remiſſionem peccatorum fide propter ſolius Chriſti meritum gratis nobis contingere negant, qua ratione Chriſti gloriam imminuunt, hominibus vero de ſuorum meritorum ac ſatisfactionum virtute gloriandi materiam præbent. Noſtræ vero eccleſiæ remiſſionem peccatorum non meritis noſtræ contritionis, confeſſionis & ſatisfactionis, ſed gratis propter ſolius Chriſti meritum credentibus contingere docentes, Chriſti gloriam extollunt, hominum gloriationem deprimunt. In articulo de *juſtificatione* & *bonis operibus* docemus, gratis nos juſtificari fide in Chriſtum ſine operibus legis, bona opera eſſe fructus fidei ac Spiritus multis nominibus Deo debitos, meritum autem aliquod proprie dictum illis tribui poſſe, totis viribus negamus, qua ratione iterum Chriſti ſalvatoris noſtri gloria extollitur, hominum vero gloriatio excluditur, ut merito dixerit Staupitius, ordinis Auguſtiniani vicarius, ad Lutherum ſub reformationis initium: *Hoc mihi valde placet, quod haec doctrina, quam praedicas, gloriam & omnia ſoli Deo tribuit, hominibus autem nihil, jam vero Deo non poteſt nimium gloriae ac bonitatis tribui*, referente ipſomet Luthero tom. IV. oper. Jen. latinor. fol. 22. in Galat. I. Pontificii contra *de meritis congrui & condigni* diſputantes in gratiam Dei & meritum Chriſti ſunt injurii. *Deeſt enim gratiae, quidquid meritis deputatur*, ut pie ſcribit Bernhardus ſerm. LXVII. in Cant. col. 696. In articulo de *ſacra cœna* docemus, juxta inſtitutionem Chriſti fideliter ab omnibus obſervandam, corpus Chriſti mediante benedicto pane manducari, ſanguinem Chriſti mediante benedicto vino bibi. *Separatim comeſtio nominatur* (ſcribit Andreas Fricius libr. IV. de emend. reipubl. chriſt. c. 19.) *ſeparatim bibitio ab illa ſapientia, cui omnis ſapientia humana de inſeparabilitate ſanguinis vivi a carne viva cedere debet, non enim hic diſputandum eſt ex rationibus humanis, ſed voluntas Chriſti intuenda, &c.* Pontificii vero diſputationibus ſuis de concomitantia ad ſtabiliendam ποτηριοκλεψίαν excogitatis *juſtificant Chriſti ſapientiam;* Matth. XI. 19. figmento de ſacrificio miſſæ, derogant honori unici illius ſacrificii propitiatorii in ara crucis a Chriſto præſtiti, quo *conſummavit in aeternum ſanctificandos*. Hebr. X. 14. Poſſent hujus generis complura in medium adduci & ex iisdem principiis contra Calvinianos & Photinianos doctrinæ noſtræ veritas ac ſanctitas demonſtrari, ſed hoc loco contenti erimus illis, quæ in medium ſunt adlata, ex quibus de reliquis facile judicari poteſt.

Argumenta Bellarmini contra noſtræ doctrinæ ſanctitatem.

§. CCLV. Bellarminus demonſtraturus, foveri a nobis exploratos re ipſæque rationi contrarios errores, primum recenſet *varias easque abſurdas opiniones paganorum, philoſophorum antiquorum, Muhamedanorum, Judaeorum, haereticorum antiquorum, puta Gnoſticorum, Carpocratianorum, Montaniſtarum, Manichaeorum, Donatiſtarum;* ſed nihil nobis cum illis ſatanæ monſtris vel erroribus illorum commercii, ideo ex eo nihil quidquam contra noſtras eccleſias concludi poteſt, niſi probetur nos eosdem vel certe ſimiles abſurdos & exploratos errores in noſtris eccleſiis fovere. Quomodo vero id probat Bellarminus? *Sectarii noſtri temporis*, inquit, *docent, omnem hominem juſtificari ſola fide ſpeciali, qua quisque certo credit, ſe propter Chriſtum coram Deo eſſe juſtum, quod cum quolibet paradoxo comparari poteſt, non enim id eſt ſupra vel praeter rationem, ſed plane contra rationem. Quaero enim, cum incipio credere me eſſe juſtum, vel ſum juſtus vel injuſtus. Si juſtus, igitur non juſtificor per fidem, qua credo me eſſe juſtum, quia iſta fides eſt poſterior mea juſtitia. Si injuſtus, ergo iſta fides eſt falſa; ergo non fides divina juſtificant, niſi dicamus homines juſtificari per mendacium. Praeterea Lutherani omnes maxime ſpiritum precum & invocationem extollunt, & tamen haec*

fides tollit orationem dominicam, nam ſi *me nullum habere peccatum, mentior, ſi cum* *fide dico*: dimitte nobis debita noſtra. *terea Calviniani* (imo & Lutherani) *Ana-* *ſtas omnino damnant, nec cenſent poſſe* *uſtificari nec ſalvari, niſi convertantur a* *rroribus, & tamen ſciunt, Anabaptiſtas* *credere ſe eſſe juſtos, ergo coguntur di-* *tos ſimul eſſe juſtos & non juſtos.* Reſp. Sententia noſtra de gratuita juſtificatione idem in Chriſtum nititur perſpicuis & in- s ſcripturæ fundamentis, ut ſuo loco de- ſtratum fuit. Quid manifeſtius pronun- illis apoſtolicis Rom. III. 28. *Statuimus* *icari hominem per fidem ſine operibus legis.* II. 16. *Scientes, quod non juſtificetur ho-* *e operibus legis, niſi per fidem Jeſu Chri-* *& nos in Chriſtum credimus, ut juſtifice-* *ex fide Chriſti & non ex operibus legis?* l ſi ergo vel maxime rationi humanæ hæc a de juſtificatione ſententia adverſaretur, tamen veritati ejus nihil decederet, quia yſteriis fidei non ex ratione, ſed ex Dei judicandum. 2.) Num vero contra o- n rationem pugnat, alium pro alio ſatis- e, ac per hanc ſatisfactionem alterum ab atione debiti liberari? Homines coram udicio ſunt debitores, amiſerunt enim con- am juſtitiam & integritatem in primo pa- , ac fœnus hoc originale propriis debitis plurimis auxerunt, unde denotantur per *m, qui Domino ſuo decem millia talento-* *lebet.* Matth. XVIII. 24. Filius Dei in- tus patitur ſibi eam ſummam transſcribi, ſtri loco perfectam ſatisfactionem præſtat, *vit, quod non rapuerat;* Pſalm. LXIX. 5. Chriſti ſatisfactionem homo pœnitens fide ectitur ſibique adplicat, firmiter ſtatuens, opter Chriſtum in gratiam a Deo recipi, er Chriſti perſolutionem debita peccato- ibi remitti & coram Dei judicio a culpa na abſolvi. Ecquid in hac noſtra ſenten- m verbo Dei & recta ratione pugnat? ontificiorum vero opiniones, quod infi- & perfectiſſimæ juſtitiæ Dei noſtris operi- m ante debitis, inquinatis & imperfectis ſatisfieri poſſit, quod merito Chriſti noſtra merita ſint conjungenda, quod operibus noſtris vitam æternam infinitum illud bonum prome- reri poſſimus, quod merita ſanctorum & ope- ra monachalia nobis adplicari poſſint, quod alius homo nudus pro nobis ſatisfactionem præ- ſtare poſſit, &c. & verbo Dei & rectæ rationi directe adverſantur. 4.) Argutiæ Bellarmini, quas contra noſtram de juſtificatione per fidem ſententiam adfert, facilem habent explicatio- nem, & alibi videlicet in tract. de juſtif. tom. VII. locorum cap. XIX. §. CXLV. & ſeqq. latius ſunt expoſitæ. *Cum credo* (inquit) *me eſſe ju-* *ſtum, vel ſum juſtus vel injuſtus.* Reſp. τὰ πρός τι ἅμα φύσει. In promiſſionibus evan- gelicis offeruntur nobis Chriſti beneficia, inter quæ eminet juſtitia coram Deo conſiſtens, hæc beneficia fides amplectitur, ſibique adplicat, qua ratione homo fit juſtus coram Deo, hoc eſt, peccata illi remittuntur, & Chriſti juſtitia ipſi imputatur. Ergo in disjuncto Bellarmini eſt ἐλλειπὲς, datur enim tertium, ſcilicet vel fio juſtus. Auguſtinus lib. 83. quæſt. 76. *Quod ſi eum crediderit, mox de hac vita diſceſſerit, juſtificatio fidei manet cum illo, &c.* Si captivo cuidam libertas ex gratia promittatur, cum hac conditione, ſi eam amplecti velit, quam- primum illam gratiam amplectitur, ſtatim li- beratur. Idem de fide ſpeciali nobiſcum docet Bernhardus ſerm. I. de adnunc. *Si credis pec-* *cata tua non poſſe deleri, niſi ab eo, cui ſoli* *peccaſti, & in quem peccatum non cadit, bene* *facis, ſed adde adhuc, ut credas, quia per* *ipſum tibi peccata donantur, ſic enim arbitra-* *tur apoſtolus gratis juſtificari hominem per fi-* *dem.* 5.) *Fides illa ſpecialis* (inquit Bellarmi- nus) *tollit orationem dominicam.* Reſp. mini- me vero, *quia juſtificati fide pacem habemus,* *& cum fiducia ad thronum gratiae accedimus.* Rom. V. 1. Peccatorum remiſſionem quoti- die ex Chriſti inſtituto petimus, quia ſcimus peccatum in carne adhuc habitare, nosque eo quotidie per illud ad lapſus ſolicitari, ſæpius etiam ad lapſus impelli; interim fide ſtatui- mus, per Chriſtum nobis contingere peccato- rum remiſſionem & ſordium adhærentium per

ſan-

ſang[illegible] ablutionem. Non credimus, nec credere debeamus, nos non habere peccata; ſed credimus & credere debemus, per Chriſtum nobis remiſſa eſſe & quotidie remitti peccata. Quærimus autem a Bellarmino, quomodo abſque illa fide ſpeciali, quam hiſce argutiis oppugnat, Deum in oratione dominica patrem adpellare poſſit? quærimus etiam qua fronte adſerant, ſe meritis operum vitam æternam impetrare poſſe, cum panem quotidianum emendicare a Chriſto inſtituantur? quærimus inſuper, quare gloriari auſint de operibus ſupererogationis, cum ſe debitores eſſe profiteantur, condonationem debitorum ſuorum petentes? quærimus denique, quo ore adſerant ſuas ſatisfactiones, cum remiſſionem peccatorum in oratione dominica petere doceantur? Ad iſthæc omnia aperte & ſine fuco nobis reſpondeat Bellarminus, antequam noſtram de fide juſtificante ſententiam cum oratione dominica pugnare fingat. 6.) ***Anabaptiſtae*** (inquit Bellarminus) *certo credunt, ſe eſſe juſtos, & tamen ob errores ſuos a Lutheranis damnantur.* Reſp. breviter, fides juſtificans eſt non ſolum fiducia, ſed etiam notitia & adſenſus, qua ratione *objecti* loco habet verbum Dei in ſcripturis propheticis & apoſtolicis propoſitum. Quotquot igitur exploratos & fundamentales errores contra Dei verbum amplectuntur, & pertinaciter propugnant, quod faciunt Anabaptiſtæ, in illis fides juſtificans non poteſt habere locum. Quæ de proprio quodam Lutheranorum errore, *de fide ſcilicet infantum baptizatorum* Bellarminus addit, ea late diſcuſſa ſunt in tract. de baptiſmo §. 226. quo lectorem remittimus. Quæ de Anabaptiſtarum & Calvinianorum erroribus ſubjungit, ad nos non pertinent, cum ab utrisque Auguſtana confeſſio nos ſejungat.

SECTIO IX.

DE NONA ECCLESIAE NOTA, QVAM BELLARMINVS ADSIGNAT, QVAE EST EFFICACIA DOCTRINAE.

An efficacia doctrinæ ſit nota eccleſiæ?

§. CCLVI. Membrum *primum.* Sitne efficacia doctrinæ genuina & propria eccleſiæ nota? Bellarminus hoc probat ex eo, *quod ſola eccleſia habeat veram doctrinam non ſolum immaculatam, ſed etiam convertentem animas*, Pſalm. XVIII. *& ſermonem vivum penetrantem usque ad diviſionem animae & ſpiritus.* Hebr. IV. *Contra vero philoſophi antiqui nunquam vel vicina oppida ad leges ſuas trahere potuerunt, ut docet Athanaſius de incarn. verbi & Theodoretus libr. de legibus, quia verba eorum non erant verba viva ſed mortua, non Spiritus Dei, ſed ſpiritus hominum. Muhamedani traxerunt quidem multos, ſed terrore armorum, non vi & efficacia doctrinae, docent enim in Alcorano cap. 18. & 19. bello cogendos homines ad fidem. Haeretici nunquam leguntur convertiſſe ullos ethnicos aut Judaeos ad fidem, ſed ſolum pervertiſſe chriſtianos, quod notat Tertullianus de praeſcript.* Reſp. 1.) Efficacia doctrinæ duplici modo intelligi poteſt, *vel* quod multis perſuadeat & a multis recipiatur, *vel* quod homines ad Deum ſalutariter convertat. Si efficacia doctrinæ *priore* ſenſu accipitur, tunc non eſt nota eccleſiæ, quia etiam falſæ doctrinæ quandoque multis perſuadent, & a multis recipiuntur. Si *poſteriore* ſenſu doctrinæ efficacia accipitur, fatemur in ſola eccleſia vigere illam doctrinam, quæ homines ſalutariter ad Deum convertit, ſed illa efficacia non poteſt perpetuo æſtimari a multitudine eorum, qui doctrinam illam recipiunt; ***nunquam enim tam bene agitur cum rebus humanis, ut meliora pluribus placeant,*** juxta ſententiam Senecæ. Homines ad errores recipiendos natura magis proclives ſunt, quam ad veram doctrinam, ſicut ad vitia magis inclinant quam ad virtutes, adeoque *falſa facilius amplectuntur quam vera*, ut ſcribit Stapletonus

pletonus libr. VIII. de princ. fidei doctrin. c. 2. *Proni ſunt homines ad deſcenſum, ad viam latam & facilem, quam haeretici aperiunt*, ut hoc loco Bellarminus fatetur. 2.) Hæreticæ doctrinæ quandoque magis ſunt efficaces, id eſt, a pluribus recipiuntur, quam cœleſtis veritas: 1. Reg. XXII. 22. *Spiritus mendax eſt in ore omnium prophetarum*, quibus ſolus Michæas ſeſe opponit. *Ibis* (inquit Dominus ad ſpiritum illum mendacem) *& praevalebis. In vet. teſt. infiniti prope homines adhaerebant falſis prophetis, & tamen inde non poterat colligi, vel ipſos a Deo miſſos, vel eorum vaticinia divinitus fuiſſe inſpirata*, ſcribit diſertis verbis Becanus libr. de eccleſia quæſt. III. concl. 11. num. 124. Quomodo igitur efficax perſuaſio in ſe ac per ſe erit nota veritatis? 2. Theſſal. II. 9. *Adventus antichriſti eſt κατ' ἐνέργειαν τȣ σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει*, &c. v. 10. *pro eo quod caritatem veritatis non receperunt ut ſalvi fierent*, v. 11. *propterea mittet illis Deus ἐνέργειαν τῆς πλάνης* (NB.) *ubi efficax perſuaſio* antichriſtianis erroribus tribuitur. Apoc. XIII. 8. *adoraverunt beſtiam omnes, qui inhabitant terram.* De pſeudo-apoſtolorum doctrina conqueritur apoſtolus 2. Tim. II. 17. quod *ſerpat velut gangraena*; & III. 13. *Mali homines ac ſeductores proficient in pejus, errantes & in errorem mittentes.* Gal. III. 1. errores conferuntur *faſcino*, quo miſeri homines efficaciter dementantur. Juſtinus libro de monarchia Dei ab initio oſtendit magnam eſſe efficaciam idololatriæ & pravæ conſuetudinis in animis gentilium. *Cum principio* (inquit) *natura humana conjunctionem ſapientiae & ſalutis ad cognitionem veritatis atque unius ejusdemque omnium Domini cultum accepiſſet, invidia obiter ſubingreſſa ad ſimulacra fingenda excellentem hominum amplitudinem evertit, & longinquo tempore prolixa durans conſuetudo errorem pro multis tanquam vernaculum quiddam & verum per manus tradidit, &c.* Tertullianus de præſcript. adv. hæreticos cap. 1. *Vane ergo & inconſiderate plerique hoc ipſo ſcandalizantur, quod tantum haereſes valeant, quantum ſint.* Cap. 2. *Quia ſcandalizantur, ideo mirantur, quod tantum valeant, quaſi ex aliqua veritate veniant. Mirum ſcilicet, ut malum vires ſuas habeat, niſi quod haereſes apud eos multum valent, qui in fide non valent.* Chryſoſtomus ſive autor operis imperf. in Matth. homil. XIX. de hæreticis dicit, *eccleſias etiam regentes palam cum libertate ſubvertunt, & ſic multiplicati ſunt ex diverſo, ut chriſtiani vagi potius videantur quam illi.* Vincentius Lirinenſis adv. hæreſ. cap. 7. dicit, *univerſum jam pene mundum ſaeva repentinae haereſeos tempeſtate perculſum.* Arianiſmus diluvii inſtar totum fere orbem olim occupaverat, ut oſtendimus ſuperius. *Muhamediſmus* quantum accepit incrementum, non ſolum vi armorum, ſed etiam ipſa τῆς πλάνης ἐνεργείᾳ? Certe enim in principio non poterat armis propagari; qui hodie illi adſentiuntur, opinantur ſe cœleſti veritati credere. Quomodo igitur efficacia doctrinæ poteſt eſſe genuina & propria eccleſiæ nota, cum errores & hæreſes ſint quandoque efficaciores, id eſt, a pluribus hominibus recipiantur? 3.) Falſum eſt, quod Bellarminus abſolute & ſimpliciter adſerit, *haereticos nunquam convertiſſe ullos ethnicos aut Judaeos ad fidem*; & quod Leſſius in conſult. pag. 42. ex eo colligit, *illam eſſe veram religionem, ad quam facta eſt gentium converſio*, quia negari nequit, ad religionem Judaicam, qualis erat tempore adventus Chriſti in carnem, factam eſſe multarum gentium converſionem. Matth. XXIII. 15. Chriſtus de phariſæis & ſcribis teſtatur, *quod circumiverint mare & aridam, ut facerent unum proſelytum.* Act. II. 5. *Erant in Jeruſalem habitantes Judaei viri religioſi ex omni natione, quae ſub cœlo eſt.* Nihilominus judaica religio illo tempore fuit valde corrupta & depravata. Tempore Valentis imperatoris Gothorum gens a paganiſmo ad Arianiſmum per Vlphilam & alios miniſtros Arianos fuit converſa, referente Freculpho in chronico tom. II. libr. IV. cap. 20. Bellarminus ad hoc exemplum ſic excipit: *Gothos ab Arianis non eſſe converſos ſed deceptos, voluiſſe enim Gothos fieri chriſtianos, & hoc nomine petiiſſe epiſcopos, ſed ab imperatore miſſos eſſe Arianos*: dein-

deinde addit, *majorem partem illorum Gothorum fuiſſe chriſtianam.* Atqui hoc nobis ſufficit, quod Gothi ab Arianis fuerint decepti, ex eo enim conſtat non omnem religionem eſſe veram & incorruptam, ad quam gentiles convertuntur. Nec probari poteſt ex hiſtoria eccleſiaſtica, majorem partem Gothorum jam ante fuiſſe chriſtianam, cum a Socrate libr. IV. c. 27. & Sozomeno lib. VI. cap. 37. ante illam converſionem dicantur *barbari*, & belli occaſione chriſtianorum doctrina eis primum innotuerit. Præterea *eccleſiarum Graecarum* confeſſionem multi ex Muhamediſmo & gentiliſmo olim receperunt, neque tamen pontificii concedunt, eam eſſe catholicam. 4.) Denique ſi efficacia doctrinæ eſt nota eccleſiæ, ſtabit noſtra ſententia, quod vera doctrina propheticis & apoſtolicis libris conformis ſit nota eccleſiæ, ſiquidem de efficacia illa doctrinæ judicandum eſt ex ſcripturis ſacris, cum non omnis efficacia arguat doctrinæ veritatem & ſinceritatem, niſi vim & facultatem ſalutaris ad Deum converſionis habeat conjunctam, alias enim erit potius ἐνέργεια τῆς πλάνης, quam ἐνέργεια τῆς θείας ἀληθείας.

An doctrina Romanæ eccleſiæ ſit efficax?

§. CCLVII. Membrum *ſecundum*. Num doctrina Romanæ eccleſiæ ſalutarem illam converſionis efficaciam conjunctam habeat? Bellarminus triplicem converſionem gentilium adfert, de qua diſtincte pronunciandum. *Primo* loco ponit *converſionem gentilium per apoſtolos factam*, quam Auguſtinus libr. XXII. de civitate Dei cap. 5. merito inter *miracula* præcipua numerat, erant enim apoſtoli numero pauci, externa ſpecie contemti, humanæ potentiæ & eloquentiæ viribus deſtituti, ac nihilominus totum terrarum orbem prædicatione evangelii ad Chriſtum converterunt. Sed quid hæc converſio gentilium ad eccleſiam Romanam hodiernam adtinet? Facta eſt iſta per prædicationem & doctrinam apoſtolorum, a qua eccleſia Romana hodierna in multis ac præcipuis quibusdam capitibus diſceſſit. Noſtra vero doctrina eſt illa ipſa, quam apoſtoli prædicarunt, quod ex ſcriptis ipſorum demonſtrare parati ſumus. *Secundo* loco enumerat Bellarminus *converſiones gentilium factas ſeculis poſterioribus per Gregorium, Kilianum, Bonifacium, Adelbertum, Vincentium, &c.* Reſp. converſiones illæ, quæ poſt ſextum eccleſiæ ſeculum factæ ſunt, omnino diſtinguendæ ſunt ab illis, quæ factæ fuerunt per apoſtolos & viros apoſtolicos prioribus eccleſiæ ſeculis. Tunc enim videlicet poſt ſextum eccleſiæ ſeculum labefactari cœpit doctrinæ puritas, ſuperſtitionibus paulatim irrepentibus & fermento traditionum humanarum doctrinæ apoſtolicæ admixto. Interim tamen quia potuit Deus etiam per corruptum miniſterium filios & filias ſpirituales ſibi generare, ac quia tempore Gregorii, Kiliani, Bonifacii nondum fuit tanta doctrinæ corruptio, quanta poſtremis temporibus conſecuta eſt, ideo converſio illa gentilium non deſinit eſſe opus divinæ benignitatis, *ac pretioſum a vili* ſemper eſt ſeparandum. In eo quoque converſiones illæ poſterioribus ſeculis factæ diſcrepant a converſionibus per apoſtolos & apoſtolicos viros prioribus ſeculis factas, quod potius metu armorum ac violentia belli, quam efficacia doctrinæ fuerint factæ. Bonifacius enim Thuringos terrore armorum convertit, ut ex chronico Iſenacenſi commemoratur cent. VIII. eccleſ. hiſt. cap. 10. Carolus magnus funeſtis bellis Saxones ad fidem chriſtianam pertraxit, &c. Præterea gentes illæ, quas per Gregorium, Bonifacium, &c. ad eccleſiam Romanam converſas eſſe Bellarminus adſerit, jam ante erant chriſtianæ. De Britannia teſtatur Polyd. Virgilius lib. I. de rer. invent. cap. 1. quod *opera Joſephi Ariminenſis provinciarum omnium prima evangelium publice receperit.* Gilfridus lib. VIII. de geſtis Britann. refert, *eo ipſo tempore, quo Auguſtinus monachus in Britanniam miſſus eſt a Gregorio, chriſtianiſmum viguiſſe, cum fuerint in ea ſeptem epiſcopatus & unus archiepiſcopatus*, Sic per Kilianum Francos, per Bonifacium Thuringos ad fidem converſos eſſe, Bellarminus adſerit, ſed *Germanicarum eccleſiarum* meminit Tertullianus & ante illum

illum Irenæus, ac *Thomam in Germania praedicaſſe*, autor eſt Hieronymus in catal. *Tertio* loco producit Bellarminus *converſionem Indorum ac aliorum novi orbis populorum*, de qua quid ſtatuendum ſit, ſuperius late expoſuimus §. CLXXXVIII. memb. 4. Bellarminus converſioni gentilium ad Muhamediſmum hoc opponit, quod *terrore armorum fuerit facta*, atqui id ipſum etiam de Indorum converſione teſtantur Ludovicus Granadenſis, Petrus Martyr & alii complures, quorum teſtimonia adduximus ſuperius. Idem converſionis modus circa Maranos & hæreticos ab inquiſitoribus in Hiſpania & alibi obſervatur, ſic enim ſcribit Corn. Agrippa de vanit. ſcient. c. 96. *Inquiſitores noſtri jurisdictionem ſuam in pontificum decretis fundatam crudeliſſime exercent, unam Romanam eccleſiam, quae, ut dicunt, errare non poſſit, ſibi ſcopum fidei praefigunt, non aliud quaerendo expoſtulantes, quam ſi credat in Romanam eccleſiam, quod ſi quis opinionem ſuam defendere conetur, reſpondent, cum haereticis non argumentis & ſcripturis, ſed igne & faſciculis decertandum, &c.* Niſi obſtaret hæc inquiſitio Hiſpanica, prohibitio librorum evangelicorum, imo ipſius ſcripturæ ſacræ legendæ, plusquam tyrannica proſcriptionis, exſilii & direptionis facultatum comminatio, nullum eſſet dubium, quin papalis religio in multorum cordibus exſtingueretur, contra vero evangelicæ veritatis lux iisdem adfulgeret; ἐπεισάγματος loco addit Bellarminus, *quod ſingulis annis aliqui Judaeorum & Turcarum tum Romae tum alibi convertantur & baptizentur.* At hæ ſunt converſiones *particulares* quarumdam perſonarum, quales etiam in noſtris eccleſiis per Dei gratiam aliquam multæ in diverſis locis fiunt. (*)

§. CCLVIII. Membrum *tertium.* Num noſtrarum eccleſiarum doctrina ſalutarem converſionis efficaciam habeat conjunctam? Bellarminus hoc ἀποτόμως negat. *Lutherani* (inquit) *vix unum aut alterum converterunt, cum tamen comparent ſe cum apoſtolis & evangeliſtis, & habeant in Germania plurimos Judaeos & in Polonia ac Hungaria viciniſſimos Turcas.* Reſp. 1) Ex negatione actus *ſecundi* non poteſt inferri negatio actus *primi.* Si noſtri homines paucos vel nullos converterunt, non id tribuendum ipſi doctrinæ, quippe quæ cum apoſtolica eſt eadem, ſed perſonis tum concionatorum, quibus Deus non adnumeravit eamdem fidei ac donorum cum apoſtolis menſuram, tum auditorum, qui ſemen evangelii in agro cordium ſuorum recipere noluerunt. Sic eccleſiæ doctores, qui apoſtolorum tempora ſecuti ſunt, non tam multos converterunt, quam apoſtoli, neque tamen quidquam ex eo doctrinæ veritati decedit. (**) 2.) Quæcunque converſiones per prædicationem apoſtolicam olim factæ ſunt, eæ per doctrinam, quæ in noſtris ſonat eccleſiis, factæ ſunt, eſt enim illa omnino eadem cum doctrina apoſtolorum. Si Bellarminus id negatum eat, deſcendat nobiſcum in arenam, & ex ſolis ſcriptis evangeliſtarum & apoſtolorum, quibus propter ὁμογένειαν etiam prophetarum ſcripta accenſenda ſunt, de doctrinæ veritate diſputet. 3.) Per lucem evangelicæ veritatis

An doctrina evangelicarum eccleſiarum ſit efficax?

(*) Gloriationi inſuper de annua Judæorum & Turcarum converſione opponimus illud Eraſmi adnot. in Matth. XXIII. *Fortaſſis & hoc ad mores noſtros pertinet, qui magnum quoddam exiſtimamus, Judæum ad baptiſmum pellexiſſe. Non quod hoc non ſit optandum nobis omnibus, ut omnes Judæi reſipiſcant, at quod quidam ex ea re ſuæ gloriæ conſulunt, nec ea via pelliciunt, qua oportet, & pellectum non ea docent, quæ veri ſunt chriſtianiſmi. Nam qui fieri poteſt, ut alios reddamus chriſtianos, niſi prius fuerimus ipſi chriſtiani? fit igitur aliquoties, ut pro ſcelerato Judæo ſceleratiorem habeamus chriſtianum, cujus rei vel Hiſpaniæ teſtes eſſe poſſunt: Et ſunt qui novo exemplo armis chriſtianos faciunt ſub religionis amplianda prætextu, ſuis opibus ſuæque ditioni conſulentes. Nihil agetur his rebus, niſi negotium animo pure chriſtiano ſuſcipitur.* GERHARDVS.

(**) Bellarminus ſibi ipſi contradicit, nam primo dicit, *hæreticos nunquam convertiſſe ullos ethnicos aut Judæos ad fidem, ſed ſolum pervertiſſe*, cap. 12. art. 1. ſed ibidem art. ult. *Lutherani vix unum aut alterum converterunt.* Atqui *ſi unum aut alterum* id eſt valde paucos converterunt, ergo ſaltim aliquos converterunt. Et ſi aliquos, falſum eſt *illos nunquam ullos convertiſſe.* GERHARDVS.

ritatis ſuperiori ſeculo reaccenſam integræ provinciæ & regna integra ab antichriſti dominatu ſunt avulſa, id quod Bellarminus intelliget, ſi reditus ærarii papalis, quales fuerint ante annos centum, & quales hodie ſint, computare velit. An ulla veritatis ſpecie negari poteſt, magnam fuiſſe doctrinæ evangelicæ efficaciam, quod fruſtra renitentibus ac frementibus pontificibus ac dynaſtis tanta in multis provinciis adquiſiverit incrementa?

Vir ſine vi ferri, vi verbi & inermibus armis,

Vir ſine re, ſine ſpe contudit orbis opes.

Ad propagationem religionis noſtræ nec violentia nec fraudulentia utimur, neque enim diſſentientes a nobis carceribus, proſcriptionibus, direptionibus, &c. terremus, nec blandientibus honorum, divitiarum & dignitatum promiſſionibus eos ſolicitamus, quos ad eam amplectendam invitamus, ſed ſolius doctrinæ efficacia converſiones ad noſtram eccleſiam fiunt. 4.) Elucet etiam efficacia doctrinæ evangelicæ ex eo, quod in angoribus conſcientiæ ac tentationibus ſolidam & efficacem conſolationem ſuppeditet, ac in mortis agone mentes hominum ſuſtentet ac roboret, ex quo principio Chriſtus ipſe Joh. VIII. 51. doctrinæ ſuæ veritatem comprobat. Exempla hujus rei vide tom. VIII. locor. tract. de bonis operibus §. CVII. circa finem. 5.) Quod ſi omnino a nobis exigat Bellarminus, ut gentilium converſionem ad noſtras eccleſias factam eſſe monſtremus, remittimus illum ad Islandiam, Gronlandiam, Laponiam, Livoniam, &c. in quibus regionibus evangelii prædicatione multa hominum millia ab ethnica idololatria ad verum Deum ſunt converſa. Conjunge ea, quæ ſuperius §. CLXXXVI. ex hiſtoriis ſunt adlata.

SECTIO X.

DE DECIMA ECCLESIAE NOTA, QVAM BELLARMINVS ADSIGNAT, QVAE EST VITAE SANCTITAS.

An vitæ ſanctitas ſit nota eccleſiæ?

§. CCLIX. Membrum *primum.* Sitne vitæ ſanctitas genuina ac propria eccleſiæ nota? (*) Negantem defendimus ſententiam. Aut enim intelligitur ſanctitas *interna* aut *externa.* Interna ſanctitas conſiſtens in vera fide & interiore renovatione Act. XV. 9. non patet hominum conſpectui, Rom. X. 10. proinde non poteſt eſſe viſibilis eccleſiæ nota. Bellarminus lib. III. de eccleſ. cap. 10. *Nemo poteſt certo ſcire, qui ſunt vere juſti & pii inter tam multos, qui juſtitiam & pietatem exterius prae ſe ferunt, cum certum ſit, multos ubique eſſe hypocritas & falſos fratres.* Externa ſanctitas non poteſt eſſe eccleſiæ nota. 1.) Quia non eſt eccleſiæ propria. Idem libr. V. de libr. arbitr. c. 10. *Certum eſt, ex operibus ipſorum hominum, qui nos docent, non poſſe cognoſci doctrinam, cum opera interna non videamus, externa autem ſint communia utriſque & propterea comparantur veſtimentis ovium, quibus lupi quoque ſe tegunt. Itaque Dominus, quoniam ſciebat non poſſe diſcerni doctrinam ex opere, cum ſaepe mali bene doceant, ſic monuit: Quaè dicunt,*

(*) Smálcius in refut. D. Franzii pag. 278. *Nemo infallibiliter ſcit, quiſnam vitam in melius convertat, vel vere pie vivere ſatagat, cum virtus facile ſimulari poſſit.* Vnde concludit, *falſum eſſe, quod ex conſideratione vitæ ſolidum judicium dari poſſit, quænam gentes ſint vera eccleſia.* Contra vero Socinus in libr. quod evangel. cap. 3. ſub fin. *Peccata, quæ in noſtris eccleſiis perpetrantur, licet non adprobentur, ſatis tamen cauſæ eſſe, ob quam ſe ab illis pietatis ſtudioſus ſegregare debeat, præſertim ubi alii ſunt cœtus hominum Chriſtum Jeſum colentium, qui ſibi iſta non permittunt.* Piſecius *inter ſalutaris doctrinæ in cœtibus Photinianorum ſonantis* notas refert ſtudium pietatis. *Negabis* (inquit p. 110. contra Camp.) *apud nos eſſe eccleſiam? jam igitur evidentiores ſalutaris doctrinæ notas, circumſtantias, effecta conſule, uti ſunt pietas ad doctrinam Chriſti conformata, caritas, patientia, benignitas, temperantia, juſtitia & alii ſalutares doctrinæ fructus.* GERHARDVS.

facite, *ſecundum autem opera illorum facere.* De hæreticis dicit apoſtolus: . IV. 2. quod *in hypocriſi loquantur ium*, 2. Tim. III. 5. quod *habeant ſpe- ɛtatis*, 2. Cor. XI. 13. quod *transfigu- in apoſtolos Chriſti*, & addit: *Si ipſe transfigurat ſe in angelum lucis, quid ſi miniſtri ejus transfigurentur velut i juſtitiae?* Col. II. 18. quod *ambulent litate & religione angelorum.* Chriſtus ·iſæis teſtatur Matth. XXIII. 14. quod *orationes praetenderint*; v. 27. quod *ſimiles ſepulcris dealbatis*, *&c.* De nis ſive Catharis, & Donatiſtis conſtat, ıirificam ſanctitatem ſimulare conſueve- De Catharis teſtatur Auguſtinus de hæ- , ad Quodvultd. c. 38. quod *propter iem odioſo illo nomine ſeſe adpellaverint.* nichæis ſcribit lib. I. de morib. eccleſ. 1. quod *ſanctitate morum multos dece-* De Pelagianis ſcribit Hieronymus tom. III. adv. Pelag. p. 308. quod *per ni- anctitatem ſecuramque juſtitiam audacter a cæleſtia vindicarint.* Origenis *ſancti-* nire commendat Vincentius Lirinenſis ɛreſ. c. 23. & tamen Bellarminus lib. IV. eſ. c. 9. eum facit *haereſiarcham.* De ſtis ſcribit Alphonſus de Caſtro lib. adv. tit. *Eccleſia*, quod *ſanctitatem adeo pro- ıerint*, *ut eccleſiam eſſe negarent*, *ubi m communione boni commacularentur.* abaptiſtis & Photinianis notum eſt, quod ıtur ſe vitam ſanctam & apoſtolicam a- 2.) Non eſt eccleſiæ perpetua. Quan- enim multitudine ſcandalorum, quan- vero furore perſecutionum eccleſiæ ſan- ta obnubilatur, ut non ſit publice con-

Tempore ante diluvium proximo fla- ıblica & notoria *inter Dei filios*, id eſt, eſia viſibili graſſabantur. Elias conque- *filios Iſrael dereliquiſſe pactum*, *deſtru- ltaria*, *occidiſſe prophetas*, *ſeque reli- ſe ſolum.* Notæ ſunt querelæ Eſa. LII. Ezech. XXXVI. & aliorum propheta- : auditorum ſuorum impietate. Euſe- ıemorat maximam illam perſecutionem a Diocletiano excitatam, *propter depravatos chriſtianorum mores*, *maxime vero eccleſiaſticorum*, *qui inter ſe certantes*, *tyrannidem potius quam ſacerdotium ſapere videbantur*, divinitus eſſe immiſſam. Coſterus in ench. tract. de eccleſia §. *Cœtus igitur*; diſputat, *tempore paſſionis Chriſti in ſola virgine Maria viguiſſe ſanctitatem*, quod in apol. part. II. c. 3. ſic exponit, *viguiſſe quoad externum judicium.* Quæ igitur tunc fuit publice conſpicua in eccleſia vitæ ſanctitas? 3.) Non eſt nota infallibilis, quia antichriſtus cum ſua ſynagoga itidem ſimulat ſanctitatem, Dan. XI. 38. *Deum Maoſim in ipſius loco venerabitur*, *& Deum*, *quem ignoraverunt patres ejus*, *colet auro & argento &c.* Apoc. XIII. 11. *Beſtia de terra adſcendens habebat cornua duo ſimilia agno.* Apoc. XVII. 4. *Erat mulier illa amicta purpura & cocco & inaurata auro & lapidibus pretioſis & margaritis, habens poculum aureum in manu ſua &c.* Vt meretrix ſeſe virginem mentitur, & externo in ſplendore commendare nititur: ſic antichriſtus cum ſua ſynagoga externo hypocriticæ ſanctitatis ſplendore ſeſe commendabit. Neque id negant pontificii, licet pontificem ſuum eſſe illum antichriſtum negent. Pererius lib. XIV. comm. in Daniel. *Antichriſtus futurus erit callidiſſimus*, *& variis artificiis utetur ad homines decipiendos*, *principio eos*, *qui ſtudebunt pietati & religioni*, *capiet ſpecie & ſimulatione ſanctitatis*, *caſtitatis*, *abſtinentiae*, *pietatis.* Et Hippolytus teſtatur, *antichriſtum fore hypocritam.* Acoſta de temp. noviſſ. c. 20. *Erit in eo compoſita ad decipiendum ſanctitatis ſimulatio*, *quae ſolet homines parum cautos externa ſpecie vehementer adlicere*, *erit enim vel primus eorum*, *qui in hypocriſi loquuntur mendacium*, *habentes ſpeciem quamdam pietatis.* 4.) Patres nunquam ſtatuerunt, doctores ex ipſorum vita, ſed ex doctrinæ genere judicandos. Ergo vitæ ſanctitas in doctoribus non eſt certa & infallibilis eccleſiæ nota. Dictum Chriſti Matth. VII. 20. *Ex fructibus cognoſcendos eſſe falſos prophetas*, de falſa doctrina veteres intelligunt, quæ explicatio confirmatur ex Luc. VI. 45. Vincentius Lirinenſis adv.

hæreſ. c. 36. dicit, *haereticos divinae legis ſententiis quaſi quibusdam velleribus obvolvere ſe, ſed tamen ex fructibus, hoc eſt, ex falſis interpretationibus lupos agnoſci poſſe.* Theophylactus in cap. VII. Matth. χρηςολογίαν προβάλλονται (οἱ ψευδοπροφῆται) καὶ βίον ὑποκρίνονται σεμνὸν, ἀλλ' ἔσωθέν ἐςι τὸ ἄγκιςρον ἔνδυμα δὲ προβάτȣ καὶ ἡ πραότης ᾗ τινι χρῶνταί τινες σχηματιζόμενοι διὰ τὸ κολακεύειν καὶ ἐξαπατᾶν. Hieronymus in VII. Matth. ſuper verba: *Qui veniunt in veſtitu ovium.* Specialiter *de haereticis hoc intelligendum, qui videntur continentia, caſtitate, jejunio, quaſi eadem pietatis veſte ſe circumdare, intrinſecus vero habentes animum venenatum, ut ſimpliciorum fratrum corda decipiant.* Eodem modo exponunt autor imperf. operis in Matth. hom. XIX. Theodoretus lib. III. hæret. fabul. in princ. &c. De Tatiano hæretico ſcribit Epiphanius lib. I. tom. III. hæreſ. 46. *quod praetextu continentiae & continentium morum nequitioſam vitam duxerit.* Hieronymus lib. III. apolog. contra Ruffinum: *Quis unquam catholicorum in diſputatione ſectarum turpitudinem ei, adverſus quem diſputat, objecit?* (at hoc ſolenne eſt pontificiis contra nos diſputantibus) Juſtinus in dial. cum Tryph. p. 241. *Non ita, ut principes populi veſtri, vivimus, quos probro inceſſit Deus verbis bujusmodi:* Principes veſtri ſocii furum, diligentes munera &c. *Quod ſi quos etiam inter nos tales eſſe ſcitis, non continuo ea de cauſa ſcripturas & Chriſtum maledictis proſcindite.* Chryſoſtomus hom. IV. in Matth. *Omnes ſpecies juſtitiae, quas habet ſervus Dei in veritate, habere poſſunt ſervi diaboli in ſimilitudine, habet diabolus ſuos caſtos, jejunos, eleemoſynarios: & ſimplices homines, qui boni veri & ſimulati differentiam non norunt, dum quaerunt bonos viros, incurrunt in ſeductores diaboli.* Idem homil. LXXXVIII. in Matth. circa finem: *Cum illos* (gentiles & Judæos) *ſaepiſſime dogmatibus vicerimus, improbam multorum vitam nobis objiciunt, eorum qui nobiſcum vivunt, vulnera, animi* videlicet *morbos proferunt &c.* Autor operis imperf. hom. XLIX. *Converſatio chriſtianorum aut omnium aut multorum olim erat ſancta, nunc autem aut tales, aut pejores facti ſunt chriſtiani, quales ſunt haeretici ac gentiles, proinde qui vult agnoſcere, quae ſit vera Chriſti eccleſia, unde cognoſcat niſi tantummodo per ſcripturas.* Auguſtinus epiſt. CXXXVII. *Hic mos eſt haereticorum* (ut hodie Bellarmini & aliorum pontificiorum) *crimina objicere doctoribus, cum non poſſint reprehendere doctrinam.* Et *tamen etiam ipſi* (inquit) *cum maritata aliqua invenitur adultera, nec projiciunt uxores ſuas, nec accuſant matres ſuas. Cum autem de aliquibus, qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falſitatis ſonuerit vel veri patuerit, inſtant, ſatagunt, ambiunt, ut de omnibus hoc credatur.* Et poſtea concludit: *Ne objiciatis haereticis, niſi quia non ſunt catholici, ne ſimiles eis ſitis, qui non habendo, quod in cauſa ſuae diviſionis defendant, non niſi hominum crimina colligere adfectant, & ea ipſa plura falſiſſime jactant, ut quia ipſam divinae ſcripturae veritatem, qua ubique diffuſa Chriſti eccleſia commendatur, criminari & obſcurare non poſſunt, homines, per quos praedicatur, adducant in odium, de quibus & fingere, quidquid in mentem venit, poſſunt.* (Viva hæc eſt deſcriptio calumniatorum apud pontificios, qui eccleſiæ noſtræ doctores inauditis calumniis gravant.) Pergit Auguſtinus: *Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis & in ipſo edocti eſtis. Ipſe quippe fideles ſuos ſecuros facit etiam de diſpenſatoribus malis mala ſua facientibus & bona ejus loquentibus ubi ait: Quae dicunt, facite; quae autem faciunt, facere nolite.* Idem lib. I. de moribus eccleſ. cathol. c. 34. *Nunc vos illud admoneo, ut aliquando eccleſiae catholicae maledicere deſinatis vituperando mores hominum, quos & ipſa condemnat & quos quotidie tanquam malos filios corrigere ſtudet.* Lib. de catech. rudib. c. 25. refert, *paganos propter impietatem quorumdam chriſtianorum doctrinam evangelii fuiſſe calumniatos.* (*) 5.) Conſenſus adverſariorum accedat. c. Ego ſolis diſt. 9. *Alios ita lego quantali-*

(*) Idem epiſt. CXXXVI. *Doctores poſſunt loqui vera, & tamen male vivere.* Idem in quæſtt. ex utroque teſtam.

t ſanctitate polleant, ut non ideo verum
n, quia ipſi ita ſenſerunt &c. ubi gloſſa;
ſſe conſiderandum quis dicat, ſed quid di-
, in quam ſententiam adlegat Thomam
quæſt. 70. art. 3. Acoſta lib. II. de pro-
Indor. ſal. c. 18. *Illud multum a b. Augu-*
commendatum in catechizandis rudibus do-
ntum adcurate ſervetur, ut admoneantur
ui fidem ſuſcipere parant, ne religionem
m ex noſtris hominibus metiantur, ſed ex
potius aequitate & ſanctitate. Stapleto-
ſſertis verbis concludit lib. I. de princ.
. c. 19. *ſanctam eſſe eccleſiam, ſed ſancti-*
non eſſe eccleſiae notam. (*) Huc re-
dum illud Bellarmini tract. de indulg. in
id. ad librum de ſummo pontif. c. 22.
ius taxat quidem clericorum & monacho-
urpitudines, ſed ex hoc non ſequitur, ut
erea religio & doctrina ipſa videatur eſ-
'a. Addit inſuper, *hanc impietatem ſa-*
'um potius argumentum eſſe veritatis fidei,
Romae colitur, quia nec pagani nec mali
poſſint illam ſedem ſubvertere. Sic ergo
tas ſacerdotum Bellarmino eſt argumen-
reritatis fidei, adeoque etiam eccleſiæ,
oc loco contrarium pronunciat, id eſt,
o ore calidum & frigidum efflat.

enta nini tem ſe no- cleſiæ.

§. CCLX. Demonſtraturus enim vitæ ſanctitatem præſertim in autoribus ſeu primis patribus religionis eſſe notam eccleſiæ adfert primo loco *patriarchas, pro-*
& apoſtolos; ſecundo *doctores, qui*
ſingulas haereſes dimicarunt; denique
tores ordinum religioſorum, quos conſtet omnes fuiſſe ſanctos, caſtos, pios, ſobrios: contra vero ethnicorum doctores fuiſſe vel poetas leves, vel philoſophos ſuperbos, Muhamedo nihil incontinentius fingi potuiſſe, haereſiarchas plurimis vitiis fuiſſe coopertos, omnibus autem communem eſſe ſuperbiam, id quod ſpecialibus quorumdam exemplis demonſtrat. Reſp. 1.) Quod Bellarminus patriarchas, prophetas & apoſtolos cum inſtitutoribus ordinum religioſorum conjungit, in eo magnam illis injuriam facit, illi enim fuerunt immediate a Deo vocati, vera ſanctitate conſpicui, & habuerunt privilegium non errandi: hi vero, ne quid gravius dicam, fuerunt ſuperſtitioſi, qui contra expreſſum apoſtoli interdictum ſchiſmata in eccleſiam introduxerunt, ut unus dicat: *Ego ſum Franciſci, alter, ego ſum Dominici &c.* 1. Cor. I. 12. 2.) Imo ne quidem cum doctoribus ſive patribus primitivæ eccleſiæ comparari debent patriarchæ, prophetæ & apoſtoli, cum & illi immediata vocatione & privilegio infallibilitatis deſtituantur. Auguſtinus epiſt. XIX. ad Hieron. *Non arbitror te ſic velle legi tuos libros tanquam prophetarum aut apoſtolorum, de quorum ſcriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium eſt.* 3.) Quæ vero hæc conſequentia: patriarchæ, prophetæ, apoſtoli & doctores eccleſiæ fuerunt ſancti. Ergo ſanctitas eſt eccleſiæ nota? Num omne, quod eſt in doctoribus eccleſiæ, ſtatim erit nota eccleſiæ? num ex vita potius quam ex doctrina judicabimus de doctoribus? at hac ratione efficitur, doctrinam a Juda proditore propoſitam fuiſſe falſam, contra vero doctrinam pſeudo-apoſtolorum, qui ſe transfigurabant in Chriſti apoſtolos, fuiſſe veram. 4.) Eccle-

m. cap. 102. *Quis ſit iſte, cujus cauſa me deſpiris,*
ſcio, ego ad eum in cauſa acceſſi, quia tuus dice-
tur antiſtes. Te quæſivi, te deſideravi, tibi cre-
di, de homine nihil ſperavi. Quare ergo mala
us mihi obſunt, quem neſcirem, niſi te quæſiviſ-
n? Si bona ejus mihi poſſent proficere, juſtum
deretur forte, ut & mala ejus obeſſent mihi.
d ſicut bona ejus, ſi dubie credidiſſem, nihil pro-
rant mihi, ita & mala ejus nihil obeſſe mihi de-
nt bene credenti. Ego enim verbis ejus fidem de-
, quæ a te data dicuntur. GERHARDUS.

(*) Idem in promt. cathol. VII. poſt. pentec. loc. 4. *Hæreticorum fructus, ex quibus cognoſci debent, nec ſunt aliqua vera, quæ docent, nec ſunt ſemper ipſa opera, quæ faciunt ſive bona, ſive mala,* (mala enim non ſemper ex ipſa hæreſi, ſed aliquando ex perſonæ improbitate proveniunt) *ſed ſunt partim dogmata ipſa hæretica falſa & impia, quæ ſingulis hæreticis ſunt propria, & a ſingulis architectis propria inventa; partim etiam quædam mala opera hæreticis propria & ex ipſa hæreſis radice pullulantia.* GERHARDUS.

pecuniae pro juſtitia, ira & invidia pro miſericordia. Medium autem, vocari ſapiens & magiſter ad mundum. Ecce ſic inverſa eſt & immutata mea ſedes. Vide ſimiles querelas lib. I. cap. 41. & 56. lib. III. c. 27. &c. (*) Adrianus VI. (cujus utpote pontificis judicium hac in re certum & infallibile) in inſtructione Franciſco Cheregato, epiſcopo Aprutienſi, legato ad conventum Norinbergenſem data anno 1523. *fatetur a planta pedis ad verticem usque capitis nihil eſſe ſani in toto corpore ordinis eccleſiaſtici;* referente Sleidano lib. IV. fol. 82. comm. Verba inſtructionis ſic habent: *Dices, nos ingenue fateri, quod Deus hanc perſecutionem eccleſiae ſuae inferre permittit propter peccata hominum maxime ſacerdotum & eccleſiae praelatorum. &c. Propterea, ut ait Chryſoſtomus, ſalvator noſter curaturus infirmam civitatem Hieroſolymam, ingreſſus eſt prius templum, ut peccata ſacerdotum primo caſtigaret, inſtar boni medici, qui morbum a radice curat. Scimus, in hac ſancta ſede aliquot jam annis multa abominanda fuiſſe, abuſus in ſpiritualibus, exceſſus in mandatis & omnia denique in perverſum mutata. Nec mirum ſi aegritudo a capite in membra a ſummis pontificibus in alios inferiores praelatos deſcenderit. Omnes nos declinavimus, unusquisque in vias ſuas, nec fuit jamdiu, qui faceret bonum, non fuit usque ad unum &c.* (**) Qui ſint illi abuſus, per ſpecies poſtea expoſitum fuit Paulo III. a delectis ad hanc rem cardinalibus. Editum enim eſt a Vergerio Argentinae in anno 1555. conſilium de emendanda eccleſia, conſcriptum a Johanne Petro Caraffa, Neapolitano cardinali Theatino, qui poſtea ſub Paulo IV. nomine creatus pontifex, datum Paulo III. pontifici & ſubſcriptum a quatuor cardinalibus, duobus archiepiſcopis, epiſcopo, abbate & magiſtro ſacri palatii, in quo illi ſic loquuntur: *Abuſibus tanquam peſtiferis morbis eccleſiam Dei jam pridem laborare, praeſertim curiam, manifeſtum eſt, quibus effectum prope, ut paulatim ac ſenſim ingraveſcentibus his peſtiferis morbis magnam ruinam traxerit. Principium horum malorum inde fuiſſe dicunt, quod pontifices nonnulli praedeceſſores Pauli III. coacervaverint ſibi magiſtros ad deſideria ſua, non ut ab eis diſcerent, quod facere deberent, ſed ut eorum ſtudio & calliditate inveniretur ratio, qua liceret id, quod liberet. Ex hoc fonte,* inquiunt, *ſancte pater, tanquam ex equo Trojano irrupere in eccleſiam Dei tot abuſus & tam graviſſimi morbi, quibus nunc conſpicimus eam ad deſperationem ſalutis fere laboraſſe, ac manaſſe harum rerum famam ad in-*

(*) Eadem Brigitta, quæ floruit anno Chriſti 1370. papam vocat *animarum interfectorem, ovium Chriſti diſperſorem & laceratorem:* dicit eum *abominabiliorem Judæis, immitiorem Juda, injuſtiorem Pilato, pejorem & deteriorem ipſo Lucifero. Sedem papæ* dicit *demergendam in profundum, ſicut lapidem ponderoſum, adſeſſores ejus arſuros in igne ſulphureo & inexſtinguibili.* Vetuſtus quidam ſermocinator in XVII. Apoc. ſic deſcribit Romanam ſedem: *Romana civitas meretrix adpellatur. Romana civitas verſa eſt in ſcoriam. Ante omnia ſapientes ſunt, ut faciant malum, bonum enim facere neſciunt, inimici ſunt terræ & cælo, impii in Deum, temerarii in ſancta, ſeditioſi ad invicem, æmuli in vicinos, inhumani in extraneos: hi ſunt qui ſubeſſe non ſuſtinent, præeſſe non negaverunt, ſuperioribus infideles, inferioribus inſupportabiles, inverecundi ad petendum, ad negandum frontoſi, importuni ut accipiant, ingrati ubi acceperunt, docuerunt linguam ſuam loqui grandia, cum operantur exigua: largiſſimi adulatores, mordaciſſimi detractores, ſimpliciſſimi diſſimulatores, maligniſſimi proditores, cum qua fornicati ſunt reges terræ, id eſt, terreni principes Deum relinquentes & ipſi ſervientes.* Adlegat Itampot. Dominicus Brixienſis epiſcopus, libellum quem ad Pium II. titulo *reformationis curiæ Romanæ* ſcripſit, molli tamen cubito rem adtigit, utpote qui in eodem luto cum aliis hæſerit. Catalogus teſtium verit. lib. XIX. fol. 1862. *Cæſar Sigismundus paraverat reformationem quamdam, quæ vulgari ſermone impreſſa exſtat, qua voluit in Conſtantienſi concilio papæ ejusque ſpiritualium ſuperbiam, pompam & ſimonias nonnihil reprimere, & cum quidam dicerent, oportere incipere a Minoritis, reſpondit ille, non a Minoritis, ſed a majoritis, ſed admodum callide a papa deceptus, piusque ejus conatus eluſus fuit.* Catalogus lib. XIX. f. 1876. Conferatur Marſil. Patavinus apud Wolfium tom. I. p. 616. GERHARDUS.

(**) Confer Goldaſtum tom. I. conſt. imp. part. II. fol. 29. faſcic. rerum agendarum Colon. editum. Claud. Eſpencæum in com. Tit. 1. p. 69. & 70. GERHARD.

ntraria, quod *ex laterali Chriſti vulnere anciſcus exilierit;* lib. conf. f. 247. quod *anciſcus primo vita, demum paſſione factus ad imaginem & ſimilitudinem Jeſu Chriſti ucifixi;* fol. 13. quod *ſtigmatis quinque vulrum ſuorum ſervet a morte aeterna viros, i a tempore illius usque ad finem mundi viunt & vivent.* Bernhardus in roſar. part. ſerm. 27. pag. 224. quæ nunquam perſuari nobis patiemur, licet Franciſcus fuerit tam ctus, quam aliquis e cœlo angelus, ac licet huc alii tres Pontifices ſub hæreſeos pœna gmata illa Franciſci ab omnibus credi jubeat, quod jam ante factum a Gregorio IX. (*) exandro V. & Nicolao III. denique licet milalii cum Bonaventura in legenda b. Franciſci tuant, *Franciſco mortuo ſtigmata a pluribus iſſe agnita clavis in ea immiſſis,* cui contradi-: Matthæus Paris, qui eo ipſo tempore, quo anciſcus obiit, floruit, in hiſt. Henrici III. gis Angliæ p. 329. negans ulla prædictorum lnerum in latere vel pedibus ſive manibus manſiſſe ſtigmata. (**)

§. CCLXII. Intueamur vero tantopere deprædicatam eccleſiæ Romanæ ſanctitatem in curia & urbe Romana, in pontifice tanquam capite, cardinalibus, archiepiſcopis, epiſcopis, ſacerdotibus, monachis, Jeſuitis & laicis non a noſtris, ſed a ſuis ipſorum ſcriptoribus potiſſimum, vel ex iis, quos ſuos eſſe contendunt, delineatam. De corruptiſſimo Romanæ curiæ & urbis ſtatu notæ ſunt totius orbis querelæ.(***) In revelat. extravag. Brigittæ c. 51. *Chriſtus ad quemdam archiepiſcopum dicit: inquire ulterius & audi, qualis eſt diſpoſitio Romanae curiae, quae ſedes mea eſſe deberet. Sicut enim in ſede quatuor ſunt columnae ſuſtentantes, & medium quoddam, in quo ſedes quieſcit: ſic in ſede mea, quam ſummis pontificibus reliqui, deberent eſſe quaſi quatuor columnae, humilitas ſcilicet, obedientia, juſtitia ac miſericordia, & medium, ſcilicet divina ſapientia cum divina caritate. Sed haec mutata eſt & adſumta nova ſedes, in qua eſt ſuperbia pro humilitate, propria voluntas pro obedientia, amor pecu-*

Sanctitas urbis Romæ.

(*) Fuerunt equidem, qui Gregorio IX. P. R. adprobationem publicam impii iſtius libri *de conformitatibus S. Franciſci* tribuere haud dubitarunt, ſed ejusmodi adprobationem minime eſſe probabilem, ex vero pronunciavit b Weismannus in *introduct. in memorabilia eccleſiaſt. nov. teſt. tom. I. p. 1048.* edit. ſecundæ; qui & hoc addit, ſpecioſius argumentum participationis peccati ex tolerantia & negligentia contra Coeffetaeum Rivetum & ex eo Baelium urſiſſe. Addimus & hoc, Lucam Waddingum in *annalibus minorum tom. VIII. & IX.* nonnullas pontificum litteras produxiſſe in medium, quibus fidem huic hiſtoriæ de *ſtigmatibus* Francisco ab ipſo Christo impreſſis, habendam eſſe præceperunt.

(**) Licet complures ſint, qui negent, *ſtigmata* ſeu formas quinque vulnerum majorum Christi in corpore Francisci remanſiſſe, nolimus tamen eorum nos adſociare partibus, cum haud pauci iique idonei teſtes hujus rei fidem nobis faciant. Nulli tamen dubitamus, ipſum Franciscum, virum maxime ſuperſtitioſum, quin rationis ob cerebrum morbo debilitatum inopem, iſta ſibi vulnera inflixiſſe, ut Chriſto ſervatori evaderet ſimilis, perpetuamque perpesſionum ejus memoriam hac ratione conſervaret. Nam, prout recte obſervat b. Moshemius, „moris erat hac „ætate, ut qui cæteris ſanctiores videri vellent, ipſi „ſtigmatibus ejusmodi ſeſe notarent, quo imaginem „quandam mortis Christi, oculis & animis præ„ſentem ſemper haberent. Ad quam conſuetudinem „rude ac imperitum ſacrarum litterarum ſæculum ver„ba S Pauli *Gal. VI. 17.* trahere ſolebat. Et ma„gnus *ſanctorum ſtigmaticorum* index ex *actis ſan„ctorum* aliisque monumentis hujus & ſequentis ſe„culi colligi poteſt." Vid. laudatiſſimi viri *inſtitut. hiſt. eccleſiaſt. antiquæ & recentioris,* & quidem in hiſt. *ſec. XIV. part. II. §. XXI. not. (m) p. 579.*

(***) Platina, pontificis bibliothecarius, in vita Bonifacii V. pag. 81. *Inſtant nunc Turcæ terra ac mari, ut nos tanquàm cuniculos ex his eccleſiæ latebris eruant. Sedemus otioſi, alter alterum exſpectantes, quaſi hoc malum univerſæ reipublicæ chriſtianæ non immineat. Exſpectant ſacerdotes, ut a ſecularibus hoc tantum bellum & tam neceſſarium ſumatur. Exſpectant item ſeculares, ut presbyteri tuendæ religionis cauſa pecunias in ſumtus polliceantur & ſubminiſtrent bellicos, nec in pejores uſus effundant, quemadmodum facere plerique conſuevere, pecunias eleemoſynis & ſanguine martyrum comparatas in aurea & argentea vaſa & prægrandia quidem fundentes parum de futuro ſoliciti, Dei, quem tantum utilitatis gratia colunt, & hominum contemtores.* Gerhardus.

be privatorum civium odia & inimicitiae &c. Te ſperamus electum, ut nomen Chriſti jam oblitum a gentibus & a nobis clericis reſtituas, in cordibus & in operibus noſtris aegritudines ſanes, oves Chriſti in unum ovile reducas, amoveasque a nobis iram Dei & ultionem eam, quam meremur, jam paratam, jam cervicibus noſtris imminentem. (*) Hæc delecti illi cardinales. (**) Franc. Petrarcha in dial. de Romanæ curiæ evitatione Romam vocat *aulam ſuperbiae, gulae ſepulchrum, luxuriae palum, cunctorumque malorum progeniem.* Idem epiſt. XVI. *Nulla Romae pietas, nulla charitas, nulla fides, nulla Dei reverentia, nullus timor, nihil ſancti, nihil aequi, nihil juſti, omnia ibi mendaciis plena, penetralia templorum, judicum ſubſellia, pontificum ſedes.* (***) Epiſt. XIX. *Romae quid faciam, ut videam bonos mergi, malos erigi? reptare aquilas, aſinos volare? vulpes in curribus, corvos in turribus, columbas in ſterquilinio, liberos lupos, agnos in vinculis, Chriſtum exſulem, antichriſtum dominum, Beelzebub judicem? Quis everſos mores reformabit, quis colliget ſparſas oves? quis paſtores erroneos arguet? Quidquid uſpiam perfidiae & doli, quidquid inclementiae, ſuperbiaeque, quidquid impudicitiae effrenataeque libidinis audiviſti aut legiſti, quidquid denique impietatis & morum peſſimorum ſparſim aut habet aut habuit orbis Romanus, terrae, totum iſtis cumulatum videas, acervatimque reperias.* (****) Nicolaus Florentinus, referente

(*) Quam vero reformationem pontifices ſuſceperint, vel potius quomodo vana & inani ſpe reformationis mundum ludificati fuerint, late exponit Claudius Eſpencæus in comm. ad Tit. 1. a. pag. 65. ad pag. 91. & ex eo Mayerus de vuln. eccl. Rom. p. 99. Gerh.

(**) Eraſmus in epiſt. ad Steuchum: *Fieri poteſt, ut in Germania ſint, qui non temperent a blaſphemiis in Deum, ſed in hos horrendis ſuppliciis animadvertitur. At ego Romæ his auribus audivi quosdam abominandis blaſphemiis debacchantes in Chriſtum & in illius apoſtolos, idque multis mecum audientibus, & quidem impune.* Ubertinus a Caſali: *Hodierna eccleſia dicitur nova Babylon, quæ eſt meretrix magna, quia verus cultus & amor ſponſi Jeſu Chriſti eſt turpiter adulteratus, & ſpiritus juſtorum hujus temporis ſupra modum opprimitur in prædominio Babylonis, & velit nolit, in multis meretricis ejus actibus ſervire compellitur, ideoque magna pericula nos exſpectant hoc tempore.* Nicolaus de Clemangiis in epiſtolis, *eccleſiam Romanam* vocat *domum latronum, non ſecus ac olim templum flagello repurgandam.* Idem: *Eccleſia Romana quid eſt aliud, quam ambitionis, cauponationis, latrocinii, officina? venalia ſacramenta, venales ordines, venalis eccleſia ipſa, quin & miſſa & corporis Chriſti adminiſtratio venalia. Nundinatio eſt illa publice, proſtibulum, lupanar, ſynagoga, imo Babylone ipſa deteſtabilior.* Vide cumulum ejuſmodi querelarum apud Polanum in ſymph. catholica p. 770. De generali illa morum corruptione & univerſali omnium ſtatuum pollutione, quæ ſpiritualis alicujus lepræ ac funeſtæ tabis inſtar & caput & membra Romanæ eccleſiæ infecit, vide Gerſonem in operibus ſuis paſſim, Brigittam in revelationibus, Vincentium Ferrarienſem in prognoſtico, Petrum de Alliaco in libr. de reform. eccleſiæ, Nicol. de Clemangiis in bibliotheca patrum, Walterum Mapes in poematibus, Maillardum & Menottum in ſermonibus, Holkot lect. CLXXXII. in lib. Sapient. & alios complures. Quadringentis abhinc annis *Bernardinus*, Morlanenſis monachus, a Poſſevino in adpar. ſacr. in adpendice priori ad tom. I. lit. B. celebratus, tres de *contemtu mundi* libros artificioſis rythmis conſcripſit, in quibus impietatem eccleſiæ Romanæ a capite ad calcem depingendo, primum quidem generatim omnibus ſtatibus adulteria, ebrietatem, ambitionem, diſſimulationem, fraudes, furta, homicidia; dein ſpeciatim clero ignorantiam, negligentiam, ſodomiam, ſimoniam, aliaque ſcelera objicit; tandem Romam ingreſſus fœditatem Romanæ Babylonis tam clare toti mundo ob oculos ponit, ut dubium alicui videri poſſit, majorne ſit illius impietas, an hujus παῤῥησία. Jacobus Junterbeck, Germanus, Chartuſianus anno 1460. Aviſamentum ſcripſit ad papam pro reformatione Eccleſiæ, teſte Poſſevino, Adp. ſacr. tom. II lit. I. Gerhardus.

(***) Idem epiſt. XVII. *Vides Romæ populum non modo Chriſti adverſarium, ſed quod eſt gravius, ſub Chriſti vexillo rebellantem Chriſto, militantem ſatanæ.* Epiſt. XVIII. *Veritas ibi* (Romæ) *dementia eſt, abſtinentia vero ruſticitas, pudicitia probrum ingens, denique peccandi licentia, & quo pollutior, eo clarior vita.* Ibidem; *Futuræ vitæ ſpes inanis quædam fabula, & quæ de inferis narrantur, fabuloſa omnia, reſurrectio carnis & mundi finis & Chriſtus ad judicium venturus inter nænias habentur.* Gerhardus.

(****) Claudius Eſpencæus in epiſt. ad Titum digreſſ. 2. p. 69. *Innocentii VIII. regularum ſcholiaſtes, modo cameram Apoſtolicam pecuniarum matrem* appellat, *modo venalia Romæ omnia ex Jugurtha Salluſtiano agnoſcit, modo multa ſtatui concedique* ecc-

e Wolffio præfat. partis II. lection. memorab. *Quod ſi haec tam diligens cura divini cultus a* *eipublicae chriſtianae principibus obſervata* *ſſet ſecundum primam inſtitutionem & prae-* *epta ejus, qui illam nobis tradidit, longe ma-* *ori felicitate ac pace frueremur in orbe terra-* *um chriſtiano, nunc cum nusquam minus vel* *ietatis vel religionis ſit, quam in iis hominibus,* *ui Romae viciniores habitant, eaque chriſtia-* *ae religionis caput cenſeatur, facile conjicere* *otes, chriſtianum orbem magnopere periclita-* *i. Quod ſi quis etiam diligenter conſideret* *um religionis cultum, qui noſtra aetate jam in* *ſu eſt, eumque conferat cum prima chriſtia-* *ae religionis inſtitutione ac veris fundamentis,* *non poteſt illius interitum non metuere, vel* *livinam ultionem non formidare, imo omnis I-* *aliae infelicitas ex eo redundat, quia Romana* *ecleſia nequaquam ſecundum chriſtianae reli-* *ionis praecepta vivit, ſed ea adulterat atque* *orrumpit.* Johan. Franciſc. Picus, comes Mi-randulanus, in orat. ad Leonem X. & concilium Lateranenſe habita anno 1512. *Apud ple-* *osque religionis noſtrae primores, ad quorum* *xemplum componi atque formari plebs ignara* *lebuiſſet, aut nullus, aut certe exiguus Dei cultus,* *ulla bene vivendi ratio atque inſtitutio, nullus* *udor, nulla modeſtia, juſtitia vel in odium, vel* *n gratiam declinavit, pietas in ſuperſtitionem* *ene procubuit, palamque in omnibus hominum* *rdinibus ſic peccatur, ut ſaepenumero virtus* *robis viris vitio vertatur, vitia autem loco* *irtutum honorari ſoleant ab his, qui ſuorum* *riminum quaſi ſepta & tanquam mœnia inau-* *litam petulantiam & diuturnam impunitatem* *ſſe putaverunt.* Johan. Staphileus, Siburicen-ſis epiſcopus, in orat. habita ad auditores Rotæ 15. Maji anno 1528. de excidio urbis Romæ, quod anno proxime præcedente contigerat: *Vos, nos, qui hujusce ſumus profeſſionis, no-* *ſtra inſuper propria damna ſentimus, qui do-* *meſticam hujus urbis jacturam fecimus, nos in-* *quam, reverendi patres, integerrimos, graviſ-* *ſimosque collegas noſtros amiſimus. Sed unde* *hoc quaeſo? nempe quia omnis caro corruperat* *viam ſuam, eramus omnes cives & inhabitato-* *res non Romae urbis ſanctae, ſed Babylonis* *urbis peccatricis, de qua impletum eſt tempori-* *bus noſtris verbum Domini in Eſaia:* Quomodo facta eſt meretrix civitas fidelis &c. *Ne* *quisquam arbitretur vaticinium hoc prophetae* *jamdudum fuiſſe impletum in everſione Babylo-* *nis & Jeruſalem, animadvertendum cenſeo,* *juxta eccleſiaſticam veritatem futura fuiſſe prae-* *ſentia prophetis, quaſi jam futura jam prae-* *ſentia cerneret oculis mentis &c. Hoc ipſum* *declarat nobis propheta ſubjungens:* Derelinquetur filia Sion & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili. *Hanc filiam Sion Johannes apoſtolus* *in apocalypſi interpretatur non Jeruſalem, ſed* *Romanam prorſus, quod ex illius deſcriptio-* *ne in aperto eſt.* Mulier, *inquit*, quam vidiſti, eſt civitas magna, quæ habet regnum, *quod de ſpirituali regno vult intelligi,* ſuper reges terræ. *Dicit illam ſedere ſuper ſeptem* *montes, quod proprie Romae convenit, quae* *ob hoc ab antiquis potiſſimum dicta eſt ſepticol-* *lis &c. dicit praeterea plenam eſſe nominibus* *blaſphemiae, matrem immunditiae, fornica-* *tionum & abominationum terrae, haec quippe* *verba demonſtrationem urbis hujus magis ſpe-* *cificam non exigunt, cum haec flagitia etſi ubi-* *que fere regnent, hic tamen ſedem & imperium* *habeant.* Aonius Palearius, Verulanus, in act. adv. pontific. Rom. teſtim. XX. *Scorta ubique* *publica, ita ut Romae ſuperioribus annis cen-* *ſa ſint meretricum publicarum capita ad decem* *millia, earum quaeſtus portionem quamdam ſibi* *pendi jubent, ſicut & a Judaeis pontifices,* *quod fœnerari impune permittant, centeſimam*

pecuniæ indirecte extorquendæ cauſa non diſſimulat & magnam ſcilicet ſedis apoſtolicæ liberalitatem plumbum dantis, aurum exigentis. Ibidem: *Sed & hoc vel pueris notum, quibus impune legitur ex Mantuano ecloga V. & IX.*

Si quid Roma dabit, nugas dabit, exigit aurum.
Verba dat, heu Romæ nunc ſola pecunia regnat.
Hoc eſt Roma viris, avibus quod noctua.
Scilicet captatrix.

Pag. 78. *Ante auditum Lutherum Raphael Volaterranus, hoc eſt, Italus, idque Romæ, ſcribebat, ſacerdotia tribui mercedis loco, ſpiritualemque theſaurum quæſtui haberi ac negotiationi. Germ.*

exigunt. Acerbiſſimae vero exactiones, crudeliſſimi dominatus, ſimoniae, doli, Spiritus ſancti venditiones & emtiones & cetera abominanda, ſic Romae regnant, ut qui Spiritum Chriſti habent, liquido videant ſcriptum in fronte curiae Romanae: Babylon magna mater fornicationum & abominationum terrae. Claudius Eſpencæus in comment. Tit. 1. *Vbi ſub ſole major malorum omnium licentia, clamor, impuritas; ne dicam inſania & impudentia* (quam Romæ?) *talis & tanta, ut credat nemo, niſi qui viderit, neget nemo, niſi qui non viderit. Miſſam faciam omnium temporum ab Hieronymi usque ſeculo querimoniam, eccujus fuit hoc diſtichon?*

Vivere qui ſancte cupitis, diſcedite Roma,
Omnia cum liceant, non licet eſſe pium.

Certe quidem theologi & monachi & quidem Itali Mantuani, & auſus eſt homo nihil minus quam Lutheranus, idem aliis verbis comprehendere: Petri domus marceſcit luxu &c. Ante hos omnes Bernhardus libr. I. de conſiderat. ad Eugenium papam col. 1014. conqueritur, *ad curiam Romanam de toto orbe confluere ambitioſos, avaros, ſimoniacos, ſacrilegos, concubinarios, inceſtuoſos & quaeque ejusmodi monſtra hominum, ut ipſius autoritate vel obtineant honores eccleſiaſticos, vel retineant, ſicque papam ſervire iniquitati.* Bernhardus Monclanenſis libr. III. de contemtu mundi pag. 86.

Roma dat omnibus omnia, dantibus omnia Romæ
Cum pretio, quia juris ibi via, jus perit omne,
Vt rota labitur, ergo vocabitur hinc rota Roma,
Quæ ſolet ubere fruge fragreſcere ſicut aroma,
Roma nocens nocet, atque viam docet ipſa nocendi.

Sanctitas Romanorum pontificum.

§. CCLXIII. De pontificum Romanorum vitis omnium ſcelerum generibus plerumque refertiſſimis legantur Platina, Nauclerus, Baleus, Johan. Stella, Robertus Barns, Zegedinus, Nigrinus &c. Panormitanus ſcribit, *multos pontifices ejusmodi vitam agere, ut veriſimile non ſit, illos vel reſurrectionem mortuorum vel vitam aeternam credere.* Georg. Gothardus, canonicus Parif. adv. Heerbrand. p. 116. *Hoc etiam te ſcire volo, me in adſtrenda pontificum Romanorum dignitate non tam perſonas quam officium ſpectaſſe, neque omnium pontificum defenſionem ſuſcipere, cum pleroſque vitam turpem ac flagitioſam duxiſſe, luce ſit clarius.* (*) Ægidius Corrocetus, Italus, de Raphaele Vrbinate pictore refert, quod reprehenſus aliquando fuerit a cardinalibus, *quod Petri & Pauli facies inſolito rubore praeter decorem expreſſiſſet*, ipſum vero reſpondiſſe, *apoſtolos illos rubore ſuffuſos erubeſcere vicariorum ſuorum ſcelera nefaria intuentes.* Johan. Stella, ſacerdos Venetus, in chronico multa plurimorum paparum peſſima facta recenſet, & concludit ſuam hiſtoriam his verbis: *Fateor atque Deum meum teſtor, me non falſa ſcripſiſſe.* Coſterus in enchir. cap. 3. *Fatemur fieri poſſe, ut Petri ſucceſſor idola colat, apud ſe forte de fide non recte ſentiat, adeoque diabolicis artibus operam navet.* Bellarminus in præfat. lib. de pontif. Rom. τὰ σκληρὰ μαλθακῶς proferens ſcribit: *Permiſit ad extremum Deus, ut etiam quidam parum probi pontifices aliquando hanc ſedem tenerent & regerent, quales ſane fuerunt Stephanus VI. Leo V. Chriſtophorus I. Sergius III. Johannes XII. aliique non pauci, ſi vera ſunt, quae de eorum vita & rebus geſtis apud hiſtoricos eorum temporum ſcripta leguntur.* Ac poſtea: *Nos agnoſcimus & fatemur, vitia pontificum fuiſſe non pauca &c.* Atque ut in ſpecie pontificum facinora inſigniora ex parte enumeremus; quidam infames fuere: 1.) *magia.* Refert enim Benno, quod quinque papæ ſe totos conſecrarint ſatanæ, Sylveſter II. Benedictus IX. Johannes XX. Johannes XXI. Gregorius VII. Nauclerus & Platina teſtantur, *omnes papas a Sylveſtro ...*

(*) Eraſmus in chiliad. Sileni Alcibiadis p. 543. *An magis convenit Iulios, Alexandros, Crœſos & Xerxes, nihil aliud quam magnos latrones, imitari Chriſti vicarium quam ipſum Chriſtum unicum eccleſiæ ducem & imperatorem? &c.* in encomoriæ ad finem: *Nullos eſſe eccleſiæ hoſtes pernicioſiores, quam impios pontifices, qui & ſilentio Chriſtum ſinunt aboleſcere, & quæſtuariis legibus adligant, & coactis interpretationibus adulterant, & peſtilente vita jugulant.* GERHARDVS.

Sylveſtro II. usque ad Gregorium VII. incluſive fuiſſe magos. De Sylveſtro II. prius Geberto dicto in ſpecie commemorat Platina, quod ambitione & diabolica dominandi cupiditate impulſus pontificiam dignitatem adjuvante diabolo conſecutus ſit, hac tamen lege, ut poſt mortem totus illius eſſet, cujus fraudibus tantam dignitatem erat adeptus, quo nomine etiam diabolo homagium fecerat, teſte Arnoldo Albertino de agnoſ. aſſert. cathol. & hæret. quæſt. IX. num. 12. Benedictus IX. antequam crearetur pontifex, magiæ beneficio in ſui amorem quascunque vellet, mulierculas poterat pellicere. De Gregorio VII. refertur, quod quando manicas excuteret, ignis ſcintillarum in morem exilierit. (*) Johannes XII. diabolum in alea invocavit, eique vinum libavit. Paulus III. cum Aſculano inſigni mago magnam habuit familiaritatem. (**) 2.) *Seditione adverſus magiſtratum.* De Gregorio VII. refert Benno, quod Henrico III. imperatori inſidias vitæ ſtruxerit & quidem in loco ſacro. De Alexandro III. referunt Funius in chron. Nauclerus generat. XIV. Johannes Stella in Alexandro III. pag. 27. quod Fridericum Barbaroſſam, quia ei morem in bello protrahendo non geſſiſſet, excommunicaverit, eique fulmine excommunicationis turbato ac perterrito diem dixerit, quo ſe Venetiis in ſummo templo ad pedes ejus ſupplex provolveret, quo facto papa pede imperatoris collo impoſito adclamari a ſuo clero ſibi juſſit: ***Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.*** Cum vero generoſus Friderici animus indignitate rei permoveretur, palam audiente pontifice dixit: ***Non tibi, ſed Petro***; ſed pontifex plusquam tyrannice reclamavit: ***Et mihi & Petro.*** (***) Conſulantur vero hiſtoriæ, quomodo pontifices ſeſe geſſerint erga Henricum IV. quem papa Gregorius VII. excommunicavit, & contra eum Rudolphum, Suevorum ducem, concitavit, qui amiſſa in prælio dextra juſtas perfidiæ ſuæ pœnas dedit, referente Vrſpergenſi anno 1080. Helmoldo, Crantzio &c. erga Henricum V. contra quem Romam profectum, ut imperator renunciaretur, papa Paſchalis II. ſeditionem movit, ut imperatorem ipſum de vita & fortunis ſuis dimicare oportuerit: erga Philippum, quem itidem papa Innocentius III. excommunicavit, ac principibus interdixit, ne imperium ei traderent: erga Othonem IV. quem anathemate perculſum privari imperio præcepit: erga Henricum VII. contra quem edidit decretum, in quo omnia regna chriſtiani orbis Romanæ hierarchiæ ſubjicere conatur. c. Paſtoralis Clementin. libr. II. tit. 11. de ſent. & re judic. 3.) ***Scortationibus, adulteriis,***

(*) Aventinus lib. V. annal. p. 460. recitat decretum epiſcoporum ex Gallia, Italia & Germania congregatorum, in quo Gregorium VII. vivis depingunt coloribus: *Quoniam Hildebrandus falſus monachus, magus, divinaculus, ſomniorum prodigiorumque eſt conjector, male de religione chriſtiana ſentit. Primus pontificatum maximum contra morem majorum invitis omnibus bonis emit, & contra voluntatem noſtram orbis terrarum dominium retinere conatur. Berengarii antiquiſſimi erroris ſymmyſtes & diſcipulus, conjuratus eſt hoſtium reipublicæ atque ſacroſancti imperii cæſaris chriſtianiſſimi, qui ſæpius pacem ei ejusque ſociis ultro obtulit, ſaluti corporis & animæ inſidiatur, vitam imperiumque perdere conatur, jus divinum humanumque pervertit, falſa pro veris docet, ſacrilegia, perjuria, mendacia, homicidia, incendia velut bene facta indulget, collaudat, ad hæc perpetranda claſſicum canit, tyrannum perfidum ſuo more tutatur, diſcordias inter fratres, amicos, cognatos ſerit, lites nutrit, inter conjuges divortia facit, ſuavis homo ſacerdotes, qui uxores habent legitimas, ſacrificos eſſe pernegat, interim tamen ſcortatores, adulteros, inceſtuoſos aris admovet, quidquid uſpiam pacis chriſtianæ fuerat, labefactavit.* GERHARDVS.

(**) Profluxit hinc *epicuræa ſecuritas.* Concil. Baſil. ſeſſ. XL ſub fin. tom. IV. conc. Venet. f. 294. de Johanne XXIII. ſæpe & ſæpius coram diverſis prælatis & aliis honeſtis ac probis viris pertinaciter diabolo ſuadente dixit, adſeruit, dogmatizavit, vitam æternam non eſſe, neque aliam poſt hanc, quin imo dixit & pertinaciter credidit, animam hominis cum corpore exſtingui & mori inſtar brutorum animalium, dixit mortuum ſemel eſſe etiam in die noviſſimo minime reſurrecturum. Idem Johannes XXIII. art. 5. dicitur vitiorum fex, inſaniæ ſpeculum ac diabolus incarnatus. GERHARDVS.

(***) Sunt tamen ex ipſis proteſtantibus, quibus hæc traditio, ſi non plane falſa, ſaltim ſuſpecta & dubia videtur: ex quibus Jo BVRC. MAIVM ac non C. A. HEVMANNVM heic nominaſſe ſufficit.

riis, inceſtibus. Sergius III. ex Marozia Johannem XII. poſtea papam ſpurciſſimus adulter genuit; Luitprandus Ticinenſis libr. III. de geſtis imperat. c. 12. Johannes XIII. in adulterio deprehenſus & confoſſus eſt. Sigeb. anno 963. Lando I. inter meretrices majorem vitæ ſuæ partem exegit. (*) Johannes VIII. papa mulier ſcortationi operam dedit, concepit ac peperit. Innocentius VIII. ſedecim filios ſpurios ex diverſis mulieribus ſuſcepiſſe ſcribitur, unde Marullus:

Octo nocens pueros genuit totidemque puellas,
Hunc merito poterit dicere Roma patrem.

Johannes XXIII. in concilio Conſtant. adcuſatus eſt, quod cum uxore fratris ſui & cum monialibus inceſtum commiſerit, quod virgines ſtuprarit, & cum conjugatis adulteria perpetrarit. (**) Sixtus IV. fuit ſodomita, & conceſſit illud flagitium familiaribus cardinalibus tribus æſtivis menſibus Junio, Julio & Auguſto exercendum. Wolffius tom. I. p. 836. Idem teſte Corn. Agrippa lupanaria utrique Veneri erexit, unde tale ei poſitum fuit epitaphium referente Weſſelo lib. de indulgent.

Sixte jaces tandem, deflent tua buſta cinædi,
Scortaque, lenones, alea, vina, Venus.

Alexander VI. cum Lucretia filia ſua inceſtum commiſit, quam & filius pontificis, Lucretiæ frater, inceſtuoſo concubitu polluit, hinc epicedium:

Hoc jacet in tumulo Lucretia nomine, ſed re
Thais, Alexandri filia, ſponſa, nurus.

Accius Sannazarius p. 30. Paulus III. cum nepte ex ſorore Laura Farneſia in inceſtu a marito ejus, Nicolao Quercæo, deprehenſus pugione notatus eſt. Idem ante ſuum pontificatum Alexandro VI. ſororem ſuam Juliam Farneſiam ſtuprandam tradidit, ut cardinalis & epiſcopus Hoſtienſis fieret. Sed quid multis? *Totam pontificis ſcholam fidemque naſcentem, vegetam excute & ruentem, nil hic comperies niſi lupercos, lupercale, lupos, lupas, lupanar.* Ac ut Mantuanus canit:

- - - *Petrique domus polluta fluente*
Marceſcit luxu. &c. - - - - - -
- - - - - - - *Roma eſt jam tota lupanar.* (***)

4.) *Caedibus ac bellis.* Cruentiſſima enim prælia

(*) Gregorius VII. familiariter uſus eſt Mathilde. Clementem V. Urſpergenſis vocat *publicum fornicatorem.* De Innocentio VIII. narrat Volaterranus: *Pontificum omnium primus erat, qui novum & ipſe exemplum introduceret, palam liberos nothos jactandi ac ſoluta omni antiqua diſciplina divitiis eos omnibus cumulandi.* Vide plura ejuſmodi exempla apud Hoe in Apoc. II. p. 270. Gerhardus.

(**) Æneas Sylvius (Pius II. poſtea dictus) quid de ſe ipſo ſcribat, vide epiſt. XLV. & XCII. Paulus Jovius de Leone X. in ipſius vita pag. 192. *Non caruit ſodomiæ infamia, quod parum honeſte non nullos adamare & cum his tenerius ac libere jocari videretur. Sed demus aliquid humanitati Leonis ut in ſumma licentia fervidæ ætatis ac proſperæ valetudinis æſtum ægerrime ſuſtinenti. Deinde alia ſunt vitia principis, alia hominis. Iulius III. tanquam Jupiter Ganymedem nomine Innocentium foviſſe, ac Hieronymi Mutii ſodomiam defendentis apologiam pro tanto ſcelere adornatam adprobaſſe ſcribitur.* Sleidanus lib. XXI. Vergerius, Balæus cent. VIII. c. 27. adpend. Pius IV. fornicationibus adeo erat deditus, ut in decrepita etiam ſenectute libidinem certis potionibus in ſe promove[illegible] & tandem [illegible] atque [illegible]guerræ [illegible] animam profundere cogeretur. Benedictus IX. magicis artibus obtinuit, ut quibuscunque vellet fœminis ultro amplexum ejus deſiderantibus & tanquam avidis vulpeculis cadaveroſam eſcam inquirentibus potiri poſſet. Sabellicus Volaterranus, Benno, Platina &c. Onuphrius in Alexandro VI. *Mulieribus maxime addictus, ex quibus quatuor filios & duas filias tulit. Omnium præcipua fuit Vannocia Romana, quam a formæ venuſtate & morum illecebris miraque demum facunditate in minore fortuna legitimæ prope uxoris loco habuit.* Gerhardus.

(***) Quid quod a perjurio etiam non liberi? *Paſchalis II. Henrico V. imperatori jurejurando ſeſe obſtrinxit, jus inveſtituræ ſacerdotum cum annulo & baculo Henrico & ejus ſucceſſoribus integrum eſſe debere, atque in teſtimonium veritatis fideique ſervandæ vinculum hoſtiam conſecratam in duas fregit, & unam ipſe comedit, alteram Henrico dedit hiſce verbis: Sicut pars hæc vivifici corporis diviſa eſt, ita diviſus ſit a regno Chriſti Domini noſtri, qui pactum hoc violare tentaverit.* Sigonius lib. X. de regno Italiæ. *Sed vix Henricus V. ab urbe diſceſſerat, ſtatim Paſchalis II. pontifex contra ſuum actum venire, & teſtimonio propriæ vocis reſiſtere cœpit, juſque inveſtituræ Henrico confirmatum ademit, & anathemate præterea impere-*

cum multorum millinm chriſtianorum in- :necione geſta ſunt a Gregorio VII. Paſcha- II. Eugenio IV. Gregorio IX. & cumprimis lio II. cujus opera plus *ſanguinis uno die uſit terra, quam ipſe eum combibonibus vini toto pontificatu*, quique clavibus Petri in ybrim projectis exercitum adverſus hoſtem ucens dixiſſe fertur:

Cum Petri nibil efficiant ad prælia claves,
Auxilio Pauli forſitan enſis erit.

: Gregorio VII. memorat Benno cardinalis, od ſex ordine pontifices per miniſtrum ſuum :rhardum Brazutum ſuſtulerit, ut ad ſedem palem adſcenderet. De Johanne XII. ſcri- : Platina in ipſius vita, quod *fuerit omnibus obris & turpitudine contaminatus, quod :i cardinali naſum, alteri manum abſciderit, od fuerit monſtrum potius quam homo.* De nifacio VII. idem in ipſius vita ſcribit, quod *erit ſacrilegus & homicida, quod tyranni- m exercuerit, & cardinalem ſibi reſiſtentem ulis privarit.* De Paulo III. ſcribit Verge- us, quod *matrem & ſororem interfici curarit, o hæreditatem totam ad ſe derivaret, atque c ratione ad papatum adſurgeret.* Alexan- :r VI. *plus veneni quam aquae miſcuiſſe* dici- ir, unde etiam ipſe juſto Dei judicio periit, oto per errorem veneno, quod de ipſius ſſu quibusdam optimatibus propinandum :at. (*) Quanti ſanguinis chriſtiani rivi in- inctu pontificum inde a tempore reformatæ :ligionis in Gallia, Belgio, aliisve regnis ac :ovinciis ſunt effuſi! 5.) *Avaritia & ſimonia.* Cum Johannes XXII. ad eccleſiam Græcam ſcriberet, *unicam tantum eſſe eccleſiam, cujus ipſe ſit caput & Chriſti vicarius*, ac moneret, ut ſe illi ſubjicerent, Græci breviter reſponderunt, referente Johanne de Mandevilla lib. I. cap. 7. *Potentiam tuam ſummam circa ſubditos tuos firmiter credimus, ſuperbiam tuam ſummam tolerare non poſſumus, avaritiam tuam ſatiare non valemus, diabolus tecum, quia Dominus nobiſcum.* Hic Johannes XXII. poſt mortem in ærario reliquit vicies quinquies millena aureorum millia, Franc. Petrarcha, vel ut alii numerant, ducentas quinquaginta tonnas auri. A Gregorio IX. Fridericus imperator abſolutionem ab excommunicatione impetrare non poterat, niſi numeratis centies mille auri uncis, referente Guicciardino. Clemens VII. referente Onuphrio in adpend. ad Platinam p. 385. haſta in foro propoſita tres cardinalitios galeros venales fecit plurimum offerentibus pro auro bono & præſentario. In Clementis V. curia ſimonia maxime viguit, ſcribit Antoninus part. III. tit. 20. cap. 3. p. 3. Alexander VI. opulentiſſimum quemque in aula ſacerdotem & in his aliquot cardinales ceteris ditiores veneno tollendos conſtituit, ut eorum opibus in fiſcum redactis potitus profuſiſſime largiretur, ut teſtatur Onuphrius, quod & de Leone X. teſtatur Accius Sannazarius. Et quid multis?

—— *Venalia nobis* (canit Bapt. Mantuanus)
Templa, ſacerdotes, altaria, ſacra, coronæ,
Ignis, thura, preces, cœlum venale, Deusque.

6.)

peratorem percuſſit. Sturcius de vita Germ. imperatorum cap. 43. n. 10. 11. & 12. Eugenius papa perſuaſit Uladislao, ut fœdus cum Turca initum violaret: ſed Uladislaus miſere periit. Anton. Bonfinius lib. XXVI. rer. Ungar. Wolfius tom. II. p. 423. Lipſius lib. II. monitorum cap. 11. *Certiſſimum habetur, quod Clementi V. pontifici maximo evenit, qui, cum templarios cœtum religioſum & diu bonum atque utilem Viennæ in concilio damnaſſet, & in ſodales ferro atque igne paſſim vel animadvertiſſet, vel ut alii, ſæviſſet, a pluribus eorum citatus ad tribunal ſuperum, paulo plus anno poſt obiit, quaſi ad vadimonium obeundum a ſupremo prætore accerſitus.* Gobelinus ætate VI. cap. 84. de Bonifacio. IX. *Comitem Fundorum, qui principium ſchiſmatis ſtabilivit, penitus exterminavit, & ipſe Romanus non ſolum ut papa, ſed tanquam rigidus imperator dominabatur: multos quidem eorum ſibi ſuſpectos de infidelitate per juſtitiarios ſuos fecerat occidi, capitolium & palatium ſuum fortius munivit, nec fuit ante eum quisquam Romanorum pontificum, qui talem poteſtatem temporalem Romæ & in patrimonio ſ. Petri exercuiſſe legatur.* Matthæus Pariſienſis in Henr. III. Romanos pontifices vocat *piſcatores non hominum, ſed nummorum, officiales non Chriſti, ſed fiſci.* GERH.

(*) Aon. Palearius teſt. XIX. in act. adv. pont. p. 255. GERHARDUS.

6.) *Faſtu.* De Paulo II. refert Platina in ipſius vita, quod *publice progrediens mitram geſſerit, in qua multae opes erant, coemtis omnis generis pretioſis lapidibus, quod inſpici ab hominibus & admirationi haberi voluerit.* (*) Clemens V. in pompa coronationis ex tiara amiſit *carbunculum ſex millium pretio aeſtimatum,* unde Agrippa de vanit. cap. 61. ſcribit, *pontificis Romani pompam & faſtum nullum unquam tyrannorum aequaviſſe.* (**)

Sanctitas cardinalium. §. CCLXIV. De cardinalium ſuperbia, luxuria, avaritia & ſceleribus aliis non minores exſtant querelæ apud hiſtoricos. Nicolaus de Clemangis, qui ante 200. annos floruit in libr. de ruina & reparat. eccleſ. ſcribit, *artificem ſi velit ſimulachrum ſuperbiae effingere, nulla congruentius ratione id facere poſſe, quam cardinalis effigiem intuentium oculis objectando.* (***) Quando papa quosdam creat cardinales, his verbis illos adfatur: *Eſtote fratres mei & principes mundi,* referente Auguſtino de Ancona lib. de poteſt. eccleſ. & Antonio part. III. tit. 21. cap. 1. quid ergo mirum, quod ipſis regibus ac principibus præferri velint, quamvis interdum ex ima hominum fece genus trahant ſuum, id quod jure fieri, Thyræus de antichriſto cap. 20. th. 18. probare nititur ex Pſalmo XLV. 17 *Praepones eos principes in tota terra.* Haſenmullerus in hiſtor. ord. Jeſuitici cap. 10. memorat, *ſe coram vidiſſe, cardinales aliosque clericos publica ſcorta ad vicina lupanaria rapere, & meretrices in publicis plateis ad rhedas currusque ſuos trahere & in hortos abducere;* quod etiam non diffitentur dilecti eccleſiæ Romanæ reformatores in conſilio ſuo Paulo III. dato. Eraſmus de rat. concion. lib. III. refert, quod *Robertus a Licio,* Minorita, cardinalibus ac pontifici faſtum ac luxum falſe hoc modo exprobravit. Erat apud illos dicturus, quos cum videret ſtrepitu plusquam regio ingredi, denique & pontificem geſtari hexaphoro & ab omnibus adorari, ubi tandem conſediſſent, jamque exſpectaretur vox hominis, is nihil aliud prolocutus, *pfui ſanctum Petrum, pfui ſanctum Paulum;* ſubinde cum exſecrantis voce exſpuens, nunc in dextrum, nunc in ſiniſtrum, nec aliud addens e medio proripuit ſe relinquens omnes attonitos, aliis ſuſpicantibus eum verſum in furorem, aliis dubitantibus, num in hæreſin quandam, aut Judaiſmum, paganiſmumve prolapſus, in eas blaſphemias erupiſſet. Cumque ageretur de homine conjiciendo in vincula, cardinalis quidam, qui propius noverat ejus ingenium, atque etiam amabat, perſuaſit, ut prius ad pontificem evocaretur, paucisque cardinalibus teſtibus audiretur. Rogatus quomodo in tam horrendas blaſphemias erupiſſet, reſpondit, *ſibi longe aliud argumentum fuiſſe praeparatum,* & paucis ſummam orationis expoſuit. *Ceterum ubi ſpectarem,* inquit, *vos tanto ſtrepitu, tantisque in deliciis vive-*

(*) *Franciſcum Dandalum, Venetiarum ducem, Cretæ Cyprique regem, catenis vinctum infra menſam, ut inſtar canis oſſa ligurriret, papa abjecit.* Sabellicus ennead. IX. lib VII. GERHARDVS.

(**) 7.) *Mendaciis & fraudibus.* De Alexandro VI. ſic ſcribit Machiavellus papiſta in libro de principe c. 18. *Nihil aliud, quam ad mortalium impoſturam egit, ad nihil aliud, quam ad malitiam & fraudem, (quo hominum genus falleret) mentem ſuam exercuit. In adſeverando autem qui magis fuerit efficax, aut qui ſpecioſius juraverit juramentum, & viciſſim qui minus præſtiterit, nemo unquam fuit* Coſterus in enchir. cap. 3. pag. 151. *Fieri poteſt, ut Petri ſucceſſor idola colat, quod b. Marcellinum feciſſe ſemel legimus, apud ſe forte de fide non recte ſentiat, adeoque diabolicis artibus operam navet.* GERHARDVS.

(***) Fridericus imperator in literis reſponſoriis ad Adrianum pontificem: *Cardinales non videmus prædicatores ſed prædatores, non pacis corroboratores, ſed pecuniæ raptores, non orbis reparatores, ſed inſatiabiles corraſores.* Carol. Molinæus in orat. de dignit. & uſu legum imperialium, habita Tubingæ anno 1554. quæ adnexa eſt refutationi a Flacio invectivæ, Bruni oppoſita p. 180. *Vidimus, & adbuc in regnis captivitati papiſticæ ſervientibus fit, cardinales non ſolum ex infima plebe ſed etiam e viliſſimis mendicis eo evectos ſeſe ſtatim regum cognatos & conſanguineos palam nuncupare & vocari.* Marſilius Patavinus part. II. defenſ. pacis f. 170. *In cœtum cardinalium adſumuntur laſcivi juvenes & divinarum literarum indocti quam plures.* GERHARDVS.

vivere, ſimulque reputarem, quam humilem, laborioſam & inamænam vitam geſſerint apoſtoli, quorum vices geritis, colligebam, aut illos fuiſſe dementes, qui tam ſpinoſo itinere contenderint in cœlum, aut vos recta ad inferos proficiſci. Sed de vobis, qui tenetis claves regni cælorum, nihil malae ſuſpicionis in animum inducere potui, ſupererat, ut illorum ſtultitiam deteſtarer, qui cum licuiſſet ad illum modum ſplendide ſuaviterque vivere, maluerunt per omnem vitam jejuniis ac laboribus diſcruciari. In libro, cui titulus: *onus eccleſiae* edito anno 1517. dicitur, quod *cardinales omnem ſubſtantiam, qua reliquus clerus ſuſtentari deberet, devorent, atque ita cenſus eccleſiaſticus ad cardines cæli diſſipetur.* (*) Paulus Langius monachus in chronico Ziticenſi anno 1405. *Cardinalis Iſernienſis reliquit poſt mortem triginta millia ducatorum. Cardinalis Mopolitanus decedens ultra centum millia ducatorum auri reliquit: ſed o quot eccleſias & monaſteria & alia beneficia eccleſiaſtica, antequam tot millia adquirerent, aeſtimantur gravaſſe & depauperaſſe?* Ravilius Textor in officina refert de Petro Presbytero cardinali, qui ſedente in pontificatu Sixto IV. vixit, *quod duobus annis trecenta aureorum millia luxu prodegerit & vanitatibus, ſexaginta millia aeris alieni ac argenteorum 300. pondo dimiſerit.* Franciſcus Petrarcha in epiſt. de cardinalibus ſcribit, quod *tam calidi tamque praecipites in Venerem ſenes ſint, ſicque in libidines exardeſcant, & ſic in omne ruant dedecus, quaſi omnis eorum gloria non in cruce Chriſti ſit, ſed in commeſſationibus & ebrietatibus, & quae has ſequuntur in cubilibus & immunditiis;* cujus rei horrenda aliquot exempla ſubjicit Petrus Paulus Vergerius in hiſtor. de idolo Lauretano: *Fuit patrum noſtrorum memoria cardinalis quidam Venetus, e Piſana familia, qui inter reliquas ſuas interiores & reconditas literas duos libellos habuit ſepoſitos variis obſcœnis picturis & deteſtandis nefariarum libidinum ſimulacris refertos. Exſtabant in eorum altero cumplures viri cum muliere concubitus formae omnis turpitudinis & fœditatis plenae atque a natura prorſus alienae: in altero exſecrabilis illius Veneris, quam (quia Sodomitis familiarem fuiſſe conſtat) ſodomiticam adpellant, diſſimiles, ſummaque varietate diſtincti modi expreſſi videbantur. Poſt obitum cardinalis excuſſa libraria ſupellectile, quam domi ſuae inſtructam habuerat, alter e duobus illis libellis venereis repertus, tempore papae Julii II. Romae typis in lucem evulgatus, denique pontificatum gerente Adriano VI. publice divenditus diſtractusque fuit.* De Angelo Politiano cardinali teſtatur Ludovicus Vives lib. II. de verit. fid. chriſt. quod *Pindari odas pſalmis Davidicis praetulerit.* (**) De Petr. Bem-

(*) Cives Veneti in reſp. ad paræn. Baronii. p. 45. *Ecquid ab aliquot jam ſeculis aliud agunt purpurati iſti ſatrapæ, quam ut feralibus bellorum facibus inflamment ac collidant orbem terrarum? ſi qui mitiore ſunt ingenio inito hoc honore, hoc ſolum ſibi negotii datum credunt, ut ethnicorum epulonum luxum ab orco revocent.* Pag. 46. *Quod ethnici quoque exhorreſcant, inter purpuræ hujus candidatos exſtitere, qui præpoſteræ libidinis ſordes non modo in deliciis habuerunt, ſed laudes etiam carminibus ornarent, quod in hac ipſa urbe a Joh. Caſo, archiepiſcopo Beneventano papæ legato, factitatum.* Caraſſa Pauli IV. ex fratre nepos & legatus cum ſolita pompa Lutetiam Pariſiorum ingrederetur, & ſignum crucis, ut fit, ederet, occurſante paſſim populo & in genua ad illius conſpectum procumbente, loco verborum, quæ proferri mos eſt, ſæpius ſecreta murmuratione ingeminavit: *Quandoquidem populus iſte vult decipi, decipiatur.* Thuanus. lib. XII. fol. 298. Platina in vita Stephani III. pontificis p. 118. *Nunc adeo refrixit pietas & religio, non dico nudis pedibus, ſed caligati & cothurnati vix ſupplicare dignantur. Non flent intereundum, vel dum ſacrificatur, ut illi ſancti patres, ſed rident & quidem impudenter. De his etiam loquor, quos purpura inſigniores facit. Non hymnos canunt, id enim ſervile videtur, ſed jocos & fabulas ad riſum concitandum inter ſe narrant. Quid plura? Quo quis dicacior eſt & petulantior, eo majorem in tam corruptis moribus laudem meretur. Severos & graves viros reformidat hic noſter clerus. Quid ita? quia in tanta licentia malunt vivere quam bene monenti aut cogenti obtemperare, & ob eam rem chriſtiana religio quotidie in pejus labitur.* GERHARDUS.

(**) Victorinus Strigelius in explicatione pſalmorum p. 30.

bo refert Fabricius, eum dixiſſe: *Semel legi biblia, quod ſi iterum mihi eſſent legenda, perderem omnem latinitatem.*

Epiſcoporum & clericorum pontificiorum ſanctitas.

§. CCLXV. Epiſcoporum, ſacerdotum & clericorum pontificiorum qualis ſit ſanctitas, domeſtici & αὐτόπται teſtes loquuntur. Bernhardus ſerm. XXXIII. in Cant. col. 909. *Miniſtri Chriſti ſunt, & antichriſto ſerviunt, honorati incedunt de bonis Domini, cui Domino honorem non deferunt. Inde is, quem quotidie vides, meretricius nitor, hiſtrionicus habitus, regius adparatus, inde aurum in frenis, in ſellis, calcaribus, & plus calcaria quam altaria fulgent, inde ſplendidae menſae & cibis & ſcyphis, inde commeſſationes & ebrietates, inde cytharae & lyra & tibia, inde redundantia torcularia & promtuaria plena, eructantia ex hoc in aliud, inde dolia pigmentaria, inde referta marſupia, pro hujusmodi volunt eſſe & ſunt eccleſiarum praepoſiti, decani, archidiaconi, epiſcopi, archiepiſcopi &c.* (*) Vide ejusdem querelas ſerm. VI. in Pſalm. XCI. col. 291. lib. III. de conſid. ad Eugen. col. 1027. lib. IV. de conſid. col. 1035. &c. (**) In libro, cui titulus: onus eccleſiæ: *Epiſcopi debitam ſolent omittere hoſpitalitatem pauperes Chriſti negligendo, ſemet ipſos impinguando, canes aliaque animalia alendo, & ſic una beſtia nutrit aliam &c. paſſim quoque epiſcopi pene omnes morbo cupiditatis, quae mater eſt omnium haereſium, laborant, aliena rapientes, eccleſiaſtica bona dilapidantes, quae divinis uſibus & pauperibus Chriſti diſpenſare deberent, alioꝛſum expendunt &c. Fit nunc temporis, ut epiſcoporum ſtatus & dignitas perpendatur in terrenis opibus, in ſordidis ac plebejis curis, in bellorum procellis, in imperiis mundalibus &c. In eccleſiis tam cathedralibus quam conventualibus innumera committi ſolent ſcandala, ubi hodie plerumque feces mundi eccleſiaſticis gubernaculis praeficiuntur, utpote quibus mundus uti vel frui nequit &c. Ambitio & ſimonia in clero jam ubique regnat, ut hodie verificetur illud prophetae: A minore usque ad majorem, omnes ſcilicet clerici, avaritiae ſtudent, & a propheta usque ad ſacerdotem omnes faciunt dolum.* Ecbertus ad epiſcopum Colonienſ. in catal. teſtium veritatis, epiſcopari ſic deſcribit, *quod ſit carni indulgere, pompatice incedere, quaeſtui intendere & delicioſe otiari.* (***) Platina in vita Marcelli I. pag. 39. *Vitia noſtra eo crevere, ut vix apud Deum miſericordiae locum nobis relinquant.*

p. 30. refert, quod cum cardinalis Bembo ad Jacobum Sadoletum veniſſet, & eum in enarratione epiſtolæ ad Romanos aliquid operæ collocare intellexiſſet, dixerit ei: *Omitte has nugas, non decent gravem virum tales ineptiæ.* GERHARDVS.

(*) Idem ſerm. LXXVII. in Cant. col. 1098. *Quem dabis mihi de numero præpoſitorum, qui non plus invigilet ſubditorum evacuandis marſupiis, quam vitiis exſtirpandis? ubi qui orando flectat iram? ubi qui prædicet annum placabilem Domino?* Serm. ad clerum in conc. Rhemenſi col. 2244. *Vbi proh dolor reperiemus epiſcopos, qui poſt adeptam dignitatem in humilitate ſe contineant? nempe ſuperbia eis occaſio eſt, ut ad tantam dignitatem adſpirent, ut in ovile Chriſti impudenter irrumpant &c.* GERH.

(**) Platina in Gregorio IV. *In omnem luxum & libidinem ſeſe effundit eccleſiaſticus ordo. Coccinatos & trabeatos nunc inſpiceres, non homines, quod leve fortaſſe videretur, ſed equos & jumenta; præcedente, dum incedunt, magno adoleſcentum & altero presbyterorum agmine ſubſequente: non in aſinis, ut Chriſtus noſtri dogmatis autor & bene vivendi unicum in terris exemplar, ſed in equis præferocibus & phaleratis, ac ſi ex hoſte devicto triumphum ducerent. De argenteis vaſis & egregia eorum ſupellectile, deque cibariis non adtinet dicere, cum & Siciliæ dapes & Attalica ornamenta & vaſa Corinthia, ſi hæc inſpicias, nullius pretii dici poſſint. Quid vero ex hac intemperantia naſcatur, prætermittam, ne os, ut ipſi ajunt, in cœlum ponam.* GERHARDVS.

(***) Innocentius papa ſerm. II. in die cinerum de clericis papiſticis: *Noctu filium Veneris agitant in cubili, mane filium virginis ſacrificant in altari, nocte Venerem amplexantur, mane virginem venerantur.* Vlricus, epiſcopus Auguſtanus, in epiſt. ad Nicolaum I. circa annum 860. cujus epiſtolæ etiam Æneas Sylvius meminit, pontificem, epiſcopos & archidiaconos *ita præcipites eſſe* dicit *in libidinem, ut neque adulteria, neque inceſtus, neque maſculorum turpiſſimos amplexus ſciant abhorrere, tamen caſta clericorum conjugia dicunt ſibi fœtere, & ab eis jubent & cogunt clericos abſtinere. Patrum uxores ſubagitant, maſculorum ac pecudum amplexus* mi-

tant. Quanta ſit avaritia ſacerdotum, & eo-
:m maxime qui rerum potiuntur, quanta libi-
·undique conquiſita, quanta ambitio & pom-
, quanta ſuperbia & deſidia, quanta igno-
tio tum ſui ipſius tum doctrinae chriſtianae,
tam parva religio & ſimulata potius quam
ra, quam corrupti mores vel in profanis etiam
minibus, quos ſeculares vocant, deteſtandi,
n adtinet dicere, cum ipſi ita aperte & pa-
m peccent, ac ſi inde laudem quaererent.
ugo cardinalis in quadam gloſſa ſcribit: *dia-*
lum duas habere filias, avaritiam & luxu-
am: illam Judaeis, hanc ethnicis olim elocaſ-
, nunc vero clericos & ſacerdotes utramque
is viris eripuiſſe & tanquam proprias habe-
. Idem de clericis conqueritur, quod *le-*
m neſciant, vanitates diſcant, otio, com-
eſſationibus & ebrietatibus ſtudeant, terrena
piant, adſidui in plateis, rari in eccleſiis,
rdi ad inveſtigandam culpam peccatorum, pa-
ti ad inſequendum veſtigia leporum, velocio-
s ad congregandum canes, quam ad convocan-
m pauperes, citius porrigant panem canibus
tam pauperibus, citius extendant manum ad
xillum quam ad miſſae librum, quod ſint, quo-
m thalamus ornatior quam altaria, ſcyphus
pulcrior calice, equus carior quam miſſale, mappa pulcrior caſula, camiſia delicatior quam alba, in ipſo templo Dei laſcive & luxurioſe cantent, ut amaſiis placeant. Johan. Gerſon in tract. quem inſcripſit: *Declaratio defectuum virorum eccleſiaſticorum;* ex juſtiſſimo dolore conqueritur, *nullibi epiſcopos bonos & opere ac doctrina probatos eligi, ſed homines carnales ac ſpiritualium ignaros, in clericis dominari crapulam & ebrietatem, eſſe eos aleatores ac venatores, officia eccleſiaſtica pecunia obtineri, praelatos adeo eſſe ſuperbos, ut homines ſe eſſe neſciant. Equos, canes & aves, ac copioſam familiam patrimonium eccleſiae comedere potius, quam pauperes Chriſti; gladium eccleſiae, hoc eſt, excommunicationem leviter & crudeliter in pauperes vibrari; epiſcopos plus eſſe officiales fiſci, quam Chriſti &c.* (*) Autor libri, *ſtella clericorum* dicti, exclamat: *O Domine, paſtores tui mutati ſunt in tonſores, defenſores in diſſipatores; qui deberent eſſe ſobrii, quotidie ſunt ebrii; qui praelati, Pilati; qui caſti, inceſti; qui paſtores, impoſtores &c.* Nicolaus de Clemangis, archidiaconus Bajocenſis & doctor Pariſienſis integrum ſcripſit librum de corrupto eccleſiæ ſtatu, in quo inter cetera ſic lo-

non abhorrent, alienis uxoribus non dubitant abuti. Vide Chemnitium part. III. exam. f. 63. In lavacro conſcient. omn. ſacerd. impreſſo Lyptzig per Baccalaureum Wolffgangum Monacenſem anno ſalutis 1497. die 3. menſis Octobr. exſtat epiſtola Luciferi ad clericos Romanos cap. 4. de vitio luxuriæ fol. 12. b. quæ ſic habet: *Beelzebub, princeps dæmoniorum & dux tenebrarum, cum ſatellitibus ſuis omnesque tartareæ poteſtates archiepiſcopis, abbatibus, præpoſitis, decanis, presbyteris, cæterisque eccleſiarum rectoribus, ſuis cariſſimis amicis, nunc & in æternum tartareas ſalutes & inviolatæ ſocietatis fœdera, quæ diſſolvi non poſſunt in æternum! Magna nobis fiducia eſt in amicitia veſtra, amici cariſſimi, multumque de vobis congratulamur, quia ſentitis optime nobiſcum, & quæ noſtra ſunt, diligenter quæritis, ubique tuendo atque fovendo, quidquid ad noſtrum jus pertinere cognoſcitur. Sciatis igitur vos univerſitati noſtræ multum eſſe acceptos, & multa gratiarum actione ſtudia veſtra proſequimur, eo quod infinitæ multitudines animarum per veſtrum miniſterium & exempla a via veritatis abductæ quotidie nobis captivæ adducuntur, unde regni noſtri potentia magnifice roboratur. Perſeverate igitur tanquam fideles & intimi noſtri in amicitia noſtra & in opere, quod cœpiſtis, quod profecto parati ſumus pro omnibus his vobis rependere retributionem condignam & mercedem congruam ex inferioribus inferni. Valete & ſalus noſtra ſit vobiſcum in æternum!* Joh. Aventinus lib. I. annal. Bojorum. *Decuriones myſtarum & parochi impune & paſſim in æſtu adulteriis, ſtupris, contaminant omnia, amant, potant, virgines plures uno anno vitiant & implent ſub ſuperficie pietatis, potantur, fraudant, compilant, litigant, templa, ſacerdotia diripiunt, quaſi caballos venalitios commutant, ceremonias nundinantur, religiones cauponantur, ſcortantur, laſciviunt, venantur, belligerantur, humanum ſanguinem & impune ſitiunt, effundunt, latrocinia exercent.* GERHARDUS.

(*) Franciſcus Belleforeſtus Gallus: *Nullius dabo quidquam auribus, ſed veritatem ingenue fatebor, tot hæreſium & ſchiſmatum cauſam eſſe neminem præter noſtros raſos, unctos, clericos & ſacerdotes ſua turpiſſima & ſceleratiſſima vita. Non ergo adcuſent alium quemquam niſi ſemet ipſos, ſeque ſolos caſtigandos & emendandos eſſe noverint.* GERH.

loquitur pag. 22. *Si quis hodie deſidioſus eſt, ſi quis a labore abhorrens, ſi quis in otio luxuriari volens, ad ſacerdotium convolat, quo accepto ſtatim ſe ceteris ſacerdotibus voluptatum ſectatoribus adjungit, qui magis ſecundum Epicurum, quam ſecundum Chriſtum viventes & cauponula ſeduli frequentantes potando, comeſſando, pranſitando, convivando cum teſſaris & pila ludendo, tempora tota conſumunt. Crapulati vero & inebriati pugnant, clamant, tumultuantur, nomen Dei & ſanctorum ſuorum pollutiſſimis labiis exſecrantur, ſicque tandem compoſiti ex meretricum ſuarum complexibus ad divinum altare veniunt.* Pet. Ferrarienſis in form. ſent. definit. §. ſed ad quemcunque; *Clericorum animus & adpetitus eſt enixus præ cæteris pecuniis cumulandis contra honeſtatem communem & fidem Deo promiſſam, non adtendentes nec ſtudentes bonis moribus nec ſcripturis tam divinis, quam moralibus.* Epiſcopus Bipont. in orat. coram concilii Trid. patribus habita inter alia ſic loquitur: *Duae illae ſanguiſugæ, quæ ſemper clamant, adfer, adfer, altera mater, altera nutrix omnium malorum, cupiditas, inquam, & ambitio, utraque ſubtile malum, utraque ſecretum virus, peſtis & monſtrum orbis, dum ab iis, quos tanquam vivas & animatas leges ſequi oportuerat, virtus ac doctrina, vitium & ignorantia eorum loco ſummis extolluntur honoribus, effecerunt tandem, ut ædificatio in deſtructionem, exemplum in ſcandalum, mos in coruptelam, cuſtodia legum in contemtum, ſeveritas in relaxationem, miſericordia in impunitatem, pietas in fucum & hypocriſin, prædicatio in contentionem & rixam, feſtum in turpiſſimum mercatum, atque, ut uno verbo dicam, vitæ odor in mortis odorem infeliciſſime commigraverit &c. Hinc illis* (epiſcopis) *aliud agentibus & in utramque aurem dormientibus, quos greges paſcebant, non paſcebantur greges ab eis, nam parvuli petierunt panem, & non erat, qui illis frangeret.* (*) Legatus Alberti, Bavariæ ducis, in eodem concilio ſic loquitur: (**) *Cum clerus ſal terræ eſſe debuerit; jam vero infatuatus ſit, nec ad eam rem, ad quam maxime oportebat, utilis, magnam in clero culpam hujus mali* (corruptionis eccleſiæ) *verſari, omnes ſapientes oportet confiteri. In viſitatione nuper habita, quanta omnis generis flagitia in moribus cleri comperta ſint, quanta ſocordia & ſupina negligentia in quibusdam proceribus ſeu eccleſiarum praelatis aurium pudore, ne manifeſtentur, prohibemur. Ipſa morum turpitudo efflagitat, ne maneant diutius impunita. Atque haec ſi quis vellet ſigillatim, prout per ſeſe res ipſa habet, atque explorate conſtat, enarrare, caſtis piisque reverendiſſimorum patrum auribus omnino fieret moleſtum, aliis vero qui minus firmati ſunt, ingens periculoſumque offendiculum praeberetur &c.* Et poſtea: *Clerus noſter gulae libidinibusque indulget, ac quaſi velit in contemtum Dei hominumque omni genere vitiorum ſe coopertum potius palam cognoſci, quam minima aliqua in re emendatum animadverti. Vt cetera cleri vitia, quae cum populo communia habet, taceantur, at certe libido illa in clero nimis libera atque notoria, propter quam is nunc potiſſime infamis eſt, a plebe irritatoque populo alieniſſima eſſe judicatur.* Concludit tandem, *ſubmovendos eſſe inutiles ac flagitioſos ſacerdotes, qui ſuis moribus turpiſſimis eccleſiam vehementer deformant, & ſua inſcitia labefactant non mediocriter.* Cum oratore iſto conſentit Agrippa de vanit. ſcient. cap. 64. *Sacerdotes multi ſacras virgines ſtuprant, vitiant viduas, & quod ego ſcio & vidi, Platonica lege cum popularibus ſuis fœminas communes proſtituunt, & quorum animas debent lucrari, eorum corpora ſacrificant diabolo.* (***) Duo-

(*) *Quibus turpitudinum monſtris, qua ſordium colluvie, qua peſte non ſunt fœdati, non corrupti in eccleſia Dei populus & ſacerdos? In veſtro judicio cauſam repono, patres, & a ſanctuario Dei incipite, ſi ullus jam pudor, ſi ulla pudicitia, ſi ulla ſuperat bene vivendi vel ſpes vel ratio, ſi non libido effrenata & indomita, ſi non audacia ſingularis, ſi non ſcelus incredibile? heu quomodo obſcuratum eſt aurum? quomodo mutatus color optimus!* Idem ibidem GERHARDVS.

(**) Oratio Patavii in Italia eſt impreſſa. GERHARDVS.

(***) Proteſtantes apud Sleidanum lib. XI. pag. 303.

Quem-

)uarenus lib. I. de ſacr. eccl. miniſt. c. 4. in-'epide pronunciat, *pleroſque epiſcopos noſtro 'mpore a religione & ſacris quam quosvis ſa-'apas & principes profanos longe alieniores, ec aliud eis curae eſſe, quam ut ditiones & oſſeſſiones ſuas, quo jure, quave injuria tue-ntur.* Albericus a Roſate in lexico in voce)ecimæ: *Praelati & clerici violenter & cru-eliter extorquent decimas a pauperibus ruſti-s & cultoribus debitas & indebitas, ſi pos-int, non ut eas diſtribuant pauperibus, ſed t concubinis & fornicariis ſuis & filiis adul-t..nis; quod vere Dominus non relinquet in-ltum, alias mentirentur ſcripturae divinae.* 'rator reipublicæ Venetæ ad Paulum V. de ſa-erdotibus Venetæ ditionis tale fert elogium: *'tinam, beatiſſime pater, noſtra haec aetas iles ſacerdotes haberet, de quibus merito dici oſſet:* Nolite tangere chriſtos meos! *nullibi orum dignitas major, quam apud nos foret. ed res longe ſecus ſe habet, quam pauci enim int, qui orainis, muneris & ſacrorum me-ores, uti deceret, aetatem agunt, quam con-a multi, qui non a ſtupris, non ab adulteriis, on a caedibus, non a veneficiis, non a par-cidiis abſtineant, aut ſi quid gravius poteſt cogitari.* Nicolaus Craſſus in antiparæneſi ad card. Baronium Patavii anno 1616. edit. p. 70. *His temporibus cupiditas atque aviditas clerico-rum eo magis excrevit, quo facultatibus & po-tentiis ſunt magis aucti.* (*) Poſſent hac de re longe plures adduci querelæ ex veteribus & re-centioribus, puta Hildegardis prophetiſſæ, quæ *exſtinctae religionis* clerum adcuſavit; Roberti Lincolnienſis, qui ſeculi ſui paſtores vocavit *deſolatores terrae, gregis dominici diſperſores, vineae dilaceratores ac depaſtores;* Marſilii Patavini; Johannis de Rupeſciſſa; Petri de Aliaco, Caſſandri; Savanarolæ & aliorum, ſed quid opus, hanc camarinam ulterius movere?

§. CCLXVI. Monachos ac moniales ab ordinum ſuorum regulis, maxime vero a pietatis regula a Chriſto præſcripta longiſſime receſſiſſe ipſimet pontificii conqueruntur. *Monachorum ſanctitas.* Johan. Gerſon in tract. cui tit. declaratio defect. eccleſ. ſcribit, *clauſtra monialium eſſe proſtibula meretricum.* In libro cui titulus: *onus eccleſiae*, ſic legitur: *Sunt nonnulla monialium monaſteria adeo pro-patula, ut ipſa loca Veneris proſtibulo ſint ſi-miliora, quam Dei ſacrario, hinc procacitas, ſtuprum, inceſtus mulierum ſacrarum, hinc quoque verenda ſcandala & offendicula oriun-tur*

Quemadmodum malis artibus & inhoneſtis rationibus per vim atque dolum ad ejusmodi præfecturas perveniant, quam turpem vitam agant, quam illaudatis exemplis præluceant, quam nihil ſui muneris faciant, quomodo ſuæ fidei commiſſos homines negligant, & in omni vitæ nequitia bacchentur, id vulgo ſic notum eſt atque teſtatum, ut explicatione prolixiori non ſit opus. Antonius de Roſellis in monarch part. III. cap. 25. *Notorium eſſe quiritatur, quod in nonnullis partibus clerici incedunt in habitu ſeculari, magis conveniente ſatrapis & militibus, quam perſonis regularibus, & intendunt venationibus & aucupationibus magis quam officiis divinis, unde ſi non reformantur, diſcoloratur ſtatus univerſalis eccleſiæ.* Alexander, qui ſub Wilhelmo imperatore Romano XXVIII. ſedi apoſtolicæ præfuit apud Aventinum Bavaros epiſcopos & clericos ſic adloquitur: *Vos corruptela & communis pernicies religionis chriſtianæ eſtis; populus veſtri non diſſimilis vitia veſtra æmulatur. Licentia deteriores facti eſtis, copia rerum vos corrupit, per vos nomen Dei male audit, devoratis pauperes, exeditis & occiditis.* GERHARDUS.

(*) Eraſmus in adnot. 1. Petri V. *Nunc epiſcoporum vulgus nihil aliud audit ab adſentatoribus doctis niſi dominia, ditiones, gladios, claves, poteſtates, atque hinc faſtus quorumdam plusquam regius, ſævitia plusquam tyrannica.* Fornerus contra jubil conc. Norinb p. 64. *Eſto, non eo inficias, non abnuo, ut olim ita & nunc, non tamen in tanta copia vitia ac ſcandala vigere in clero noſtro pontificio.* Salmeronius tom. IX. tract. 9. p. 57. *Modo in pluribus ſacerdotibus & religioſis, qui de patrimonio crucifixi vivunt, illud propheticum impletur. Saturavi eos, & mœchati ſunt, & in domo meretricis luxuriabantur;* Jerem. V. De fratre Cornelio monacho refert Meteranus part. II. hiſt. Belg. lib. VIII. p. 385. quod anno Chriſti 1578. *Brugis formoſiſſimis virginibus & mulieribus pro concione perſuaſerit, ut ſe toto corpore nudatas ab iſto hirco ferula leniſſime percuti paterentur, quod & multæ fecerunt, quibus ipſe perſuaſit, quod in hac ſpontanea nudatione corporis tanquam humilitatis ſigno bona pœnitentiæ pars conſiſteret.* Simile exemplum ex Paulo Grillando recitat Joh. Wierus lib. III. de præſtig. dæmon. cap. 7. p. 288. GERHARDUS.

tur quam plurima. (*) Petrus de Aliaco in lib. de reform. eccleſiæ: *Monachi ſuis immunditiis eccleſiam commacularunt.* Brigitta in revel. fratres iſtos *gentem pompoſam, vanam, ſuperbam* vocat. Eraſmus in enchir. mil. chriſt. p. 31. *Videmus paſſim monaſteria ad mores plus quam profanos degeneraſſe. Olim ſeceſſus erat vita monachorum, nunc illi vocantur monachi, qui toti in meditullio mundanorum negotiorum verſantur, plane tyrannidem quamdam in rebus humanis exercentes. Et tamen ii ob cultum, ob titulum, neſcio quem, tantum arrogant ſanctimoniae ſibi, ut ceteros prae ſe non habeant pro chriſtianis.* Idem in meth. theol. p. 189. *Non aliter ſunt extra mundum, quam renes extra corpus animantis* Pag. 139. *Ipſis mundi viſceribus immixti mondchos ſe vocant, & regium luxum adfectantes mendicitatem praetexunt.* De hoc monachorum luxu exſtat proverbium Friderici imperatoris:

Viſe monaſterium, ſi vis cognoſcere luxum.

Hermannus in chronico, quod inſcribitur: *flores temporum*, de cœnobio Ereſtheim ſic ſcribit: *Proh dolor, tanta moderno tempore in eodem cœnobio facta eſt mutatio non dextrae excelſi, ſed potius ſiniſtrae diaboli maledicti, in tantum quod potius dici poſſit proſtibulum laſciviae carnalis quam monaſterium continentiae regularis.* Idem: *Falluntur noſtrae aetatis militares & ordinis equeſtris viri, exiſtimantes cœnobia eſſe filiorum ſuorum xenodochia &c. taceo de collegiis, pro fœmineo ſexu inſtitutis. Vtinam ſexus ille Deo dicatus, qui de Chriſti patrimonio delicate paſcitur, ſe ipſum non aliquando de ſtupro & adulterio prolisque partu ſuſpectum redderet atque infamem. Vinam non herbis, non quarundam inciſione venarum, non ſuridis potionibus, non lotionibus pedum exquiſitis vel abortum procuraret, vel fœtum praefocaret &c.* (**) Joh. Keiſersbergius Argent. concionator propter corruptiſſimum monaſtices ſtatum animo in monachos erat valde infenſo, ideo eos, qui *nigrae camiſiae ordinem adſumſerant*, adpellabat *diabolos*, qui vero *album induerant cucullum*, hos *diaboli matrem* eſſe dicebat, qui *medii coloris erant, & cinericia toga incedebant, iſtos progeniem illorum ſuperiorum ac ſobolem eſſe* dicebat.

§. CCLXVII. De Jeſuitarum ſanctitate videatur catechiſmus jeſuiticus, cujus autor catholicum ſe vocat. *Jeſuitarum ſanctitas.* Ex cœcæ, quam generali ſuo vovent, obedientiæ fonte profluunt innumera illa peccata, quod ſcilicet credunt ſe recte facere, cum coram magiſtratu promovendæ ſuæ religionis cauſa mentiuntur, mendaciumque juramento confirmant, hinc tot fraudes & impoſturæ, tot perjuria & mendacia, tot inſidiæ ac cædes regum ac principum, tot ἀλλοτριοεπισκοπαὶ, quæ omnia pallio *cæcae obedientiae* ſe tegere poſſe fortiter perſuaſum habent, ut objicit illis autor dicti libri II. cap. 17. a quo, uti etiam ab aliis rei peraguntur: 1.) *Jactantiae*, quod ſe præ reliquis *Jeſu ſocios* adpellent. Ludolphus Carthuſienſis de vita Chriſti cap. 10. ex

(*) Caſſander in conſult. art. XXV. p. 236. *Quam longe monachatus hodie a prima ſua origine degeneraverit, & quantis abuſibus contaminatus & deformatus ſit, ſatis per ſe eſt manifeſtum, nam paulatim religio vera & ſolida in ſuperſtitionem & inanem ſpeciem religionis converſa eſt, & adcreſcentibus opibus decrevit pietas, & in ejus locum larvæ ceremoniarum ſucceſſerunt, in quibus, veræ pietatis operibus pene neglectis, ſumma totius religionis conſtituta eſt, quarum ceremoniarum inanis obſervatio usque adeo veram apud plerosque monachos religionem imminuit & obſcuravit, ut mirum non ſit, ſi cujusmodi nunc fere eſt vita monaſtica, multorum odio & reprehenſioni exponatur.* GERHARD.

(**) Petrus Ferrarienſis in forma libelli, quo agitur ex ſubſtit. §. ex ſuo corpore; *Imperatores conceſſerunt privilegium, ut bona ingredientium monaſteria adplicarentur ipſis monaſteriis, propter quod privilegium multiplicata ſunt & fundata monaſteria infinita per univerſum orbem, olim cauſa devotionis, licet hodie cauſa rapinæ & avaritiæ, in tantum quod deſtruxerunt hodie mundum, & adnubilarunt ſtatum imperii & omnium laicorum.* Eraſmus in chiliad. p. 540. *Sunt, atque utinam non tam paſſim obvii ſint, quos, ſi quis e barbæ ſylva, pallore, cucullo, inflexis cervicibus, cingulo, ſupercilio, vultusque truculentia velit æſtimare, ſerapiones ac Paulos eſſe dicat: ſin explices,* meros

x Auguſtino: *Nomen Jeſus eſt nomen propri-m, nomen Chriſtus eſt nomen commune & ſa-ramenti.* Item; *nomen Chriſtus eſt nomen ratiae, ſed nomen Jeſus eſt nomen gloriae. icut enim hic per gratiam baptiſmalem a Chri-o dicimur chriſtiani, ſic in cœleſti gloria ab ſo Jeſu dicemur Jeſuitae, id eſt, ſalvati.* uando igitur hoc nomen Chriſto proprium eſuitæ ſibi ſolis vindicant, quid aliud quam ordis ſui faſtum & jactantiam exprimunt, in-e Euſtochius Bellajus, epiſcopus Pariſienſis, ı ſua de Jeſuitis cenſura, *nomen Jeſuitarum t arrogantiae plenum improbat*, quippe cum a ſolis ſibi tribuant, quod eccleſiæ catholicæ ompetit, quæ proprie fidelium congregatio ici poteſt, cujus caput eſt Chriſtus, illi vero ım hoc nomen ſolis ſibi ſumunt, & hoc di-ere videntur, ſolos ſe eccleſiam conſtituere. icobus Sylvanus in ſua Philippica Jeſuitas vo-ıt *fidei Romanae* principes. In præfat. ſicæ agicæ Franciſci Coſteri jactitant, *ſe catholi-s eſſe inſtar ſcuti*, ſed autor catechiſmi jeſui-ci contrarium nititur probare, quod ſcilicet malis ſuis artibus regno papali plus obfuerint, quam profuerint, cujus controverſiæ deciſio-nem ipſis pontificiis relinquimus. Benedictus Arias Montanus in bibliis Antverpienſibus de hac Jeſuitarum jactantia itidem conqueritur: *Qui* (inquit) *cum ſibi ſoli ſapere, ſoli bene vi-vere, Jeſumque propius inſequi & comitari videntur, atque id palam profeſſi jactitant, me, qui minimum atque adeo inutilem Jeſu Chriſti diſcipulum ago, odio habuerunt gratis. Atque hi, quod neminem, qui alias bene audiatur, improbare audent, aliorum, quos ad eam rem occulte inducere poſſint, ingeniis & nominibus abutantur.* 2.) *Hypocriſeos*, de qua Jacobus Auguſtus Thuanus ſic canit:

> *Heſperiae fuſcis gens emiſſaria ab oris,*
> *Fucum affectata quae pietate tegis &c.*

Hieron. Vendramus, theologus Venetus, in diſquiſitionibus inter Paulum V. & rempubli-cam Venetam c. 1. p. 13. *Nihil dico de his*, (Jeſuitis) *qui perſonatas facies habent, ac veſti-bus ovium amicti lupinos mores ac naturam oc-cul-*

meros invenies balatrones, beluones, planos, ga-neones, imo prædones ac tyrannos, ſed alia via & *haud ſcio, an hoc peſtilentiore, quo tectiore. &c.* Palingenius in Leon. lib. X.

> *Sed tua præcipue non intret limina quiſquam*
> *Frater vel monachus, vel quavis lege ſacerdos.*
> *Hos fuge; peſtis enim nulla hac immanior, hi ſunt*
> *Fex hominum, fons ſtultitiæ, ſentina malorum,*
> *Agnorum ſub pelle lupi mercede colentes*
> *Non pietate Deum falſa ſub imagine recti,*
> *Decipiunt ſtolidos ac relligionis in umbra,*
> *Mille actus vetitos & mille piacula condunt.*
> *Raptores, mœchi ac puerorum corruptores,*
> *Luxuriæ atque gulæ famuli. — —*

Æneas Sylvius, poſtea Pius II. dictus:

> *Non audet ſtygius Pluto tentare, quod audet*
> *Effrenis monachus, plenaque fraudis anus.*

Buchananus ad Antonium pag. 49.

> *Diceris, Antoni, porcos paviſſe ſubulcus*
> *Vivus, adhuc monachos lumine caſſus alis.*
> *Par ſtupor ingenii eſt, ventrisque abdomen utrisque,*
> *Sorde pari gaudent ingluvieque pari,*
> *Nec minus hoc mutum pecus eſt brutumque ſuillo,*
> *Nec minus inſipidum, nec minus illepidum.*
> *Cætera conveniunt, ſed non levis error in uno eſt*
> *Debuit & monachis glans cibus eſſe tuis.*

Palingenius

> *Proh pudor, hos tolerare poteſt eccleſia porcos,*
> *Duntaxat ventri, Veneri, ſomnoque vacantes.*

Nicolaus de Clemangiis de corrupt. eccl. ſtatu: *Si quis hodie deſidioſus eſt, ſi quis a labore abhorrens, ſi quis in otio luxuriari volens, ad ſacerdotium con-volat &c.* Vide ſupra Bernhardum in epiſt. ad Gul-lielm. abbat. *Fercula ferculis adponuntur, & pro ſolis carnibus, a quibus abſtinetur, grandia piſcium corpora duplicantur.* Giraldus Cambrenſis in ſpecul. lib. II. cap. 3. refert, *monachos Vintonienſes gravi-ter fuiſſe conqueſtos, quod ex tredecim ferculis, quæ ſingulis prandiis & cœnis adponebantur, tria illis dempta eſſent;* & addit, *monachos vix ſedecim ferculis fuiſſe contentos.* Martinus Pereſius de tra-ditionibus part. III. p. 244. *Monachi jejunare ſe putant, quando cibos in tanta quantitate ſumunt, ut vel Miloni olim pro tribus diebus poſſint ſuffice-re.* Gerhardus,

manicam tranſlati Mumpelgart. part. II. p. 349. *Saepius converſabatur cum Jeſuitis, qui peculiarem locum in paradiſo ipſi pollicebantur, ſi forſan propter hoc facinus martyrio coronaretur.* Autor de jure belli Belg. teſtatur, quod *Jeſuitae Clementem illum minime omnium clementem regicidam, alterum Aod regis Moabitici interfectorem nominarint, ac horribile illud ſcelus ſpecioſo titulo ictum de cælo datum* adpellarint. Homicida ipſe & latro regii capitis in numerum ſanctorum relatus, illius adfines & propinqui e pulvere & ſordibus educti ad honores cardinalitios provecti ſunt. Johanni Caſtellano, qui Henrici IV. regis Galliæ vitæ inſidias ſtruxerat, (*) in locum ædium paternarum deſtructarum anno 1597. piramis erecta eſt, in qua hæc habentur, quod *malis magiſtris & ſchola impia Sotericum* uſus. In areſto curiæ Pariſienſis contra eumdem Caſtellanum, Jeſuitæ vocantur *corruptores juventutis, publicae tranquillitatis perturbatores, regis & regni hoſtes.* Wolffius in lect. memorabil. cent. XVI. anno 1597. p. 1048. ex ſcripto quodam Germanico de occultis Jeſuitarum virtutibus commemorat, quod *Philippum regem Hiſpaniarum eo compulerint, ut ſuum tunc unicum ſuperſtitem filium, qui ſuper Belgio propter ſaeviſſimam in eo exercitam tyrannidem ſingulari commiſeratione ducebatur, & intime condolebat, interfici pateretur. Cumque regia ejus majeſtas ex paterno, innato & radicitus inhaerente amoris adfectu ſuper filio ſuo neci tradendo ingenti dolore ac mœrore conficeretur, judicium inde fecerunt, ipſum quoque patrem Lutheranae, ut vocant, haereſeos contagio infectum eſſe, regemque eo pertraxerunt, ut venam ſibi in fronte incidi pateretur, quo haereticus ille ſanguis hoc modo e regia ejus majeſtate exſorberetur, nec amplius adflueret & adaugeretur. Eodem modo in Maximilianum Romanum regem laudatiſſimi imperatoris Ferdinandi filium conſtituerant. Procul dubio enim adhuc in caeſareae majeſtatis aula manifeſtum & cognitum eſt, quod poſt diſceſſum ex hac vita caeſariae quondam majeſtatis honorificentiſſimae memoriae Ferdinandi ejusdem cariſſimus filius, haeres & electus Romanus imperator, Maximilianus in ſui domini parentis beatiſſimae memoriae relictis ſecretioribus literis & monumentis epiſtolam invenerit, a quodam Jeſuita Petro Caniſio ad ſuum dominum parentem datam, in qua inter alia & haec referuntur, ſe* (Caniſium) *certo exploratum habere, Maximilianum filium Lutheranis vel Auguſtanis confeſſoribus ſe addicere conſtituiſſe. Quoniam igitur hoc modo catholica Romana eccleſia* (quam vocat) *in periculum & magnum detrimentum incidere poſſit, ſuum eſſe conſilium, ut caeſarea majeſtas mature imminenti huic malo remedium paret, & vel filium ſeveriter in melius emendet, vel omnino e regni finibus in exſilium propulſet. Haec modo memorata epiſtola a caeſare Maximiliano praedicto Jeſuitae praemonſtrata fuit, is ad propriae manus ſubſcriptionem dignoſcendam ſerio commonefactus eſt, poſtea praemiſſa quaeſtione, quid is, qui inter patrem & filium, praeſertim tantae dignitatis perſonas, tanta diffidia ſuſcitet, commeruerit, eidem praelecta.* Turco-papiſmus lib. I. c. 8. p. 59. enumerat complures ſicarios, qui a Jeſuitis ſubornati ac perſuaſi reginæ Angliæ Elizabethæ vitæ inſidias ſtruxerint. Vide plura hujusmodi exempla in centenariis Wolffii & in catechiſmo jeſuitico. 6.) *Avaritiae.* Johannes Paſſeratius in præfatione libri de ridiculis ſcribit, *vix quemquam ſibi illud perſuadere poſſe, quod Jeſuitae gratis doceant, qui eos bene noverit. Teſtes* (inquit) *honeſtiſſimae ampliſſimaeque familiae, quarum ſanguinem pro exiguo minervali iſtae hirudines exſorbuerint.*

(*) Ceperat quidem Joannes iſte Castellus, in Jeſuitarum ſchola litteris imbutus, conſilium regis interficiendi. Verum aberrante, quem in gulam direxerat, ictu, cuiter in maxillam inferiorem incubuit, & dente duntaxat rupto, nec ultra penetrans, abterpſit. Vid. rurſus Heideggerum *loc. cit.* §. CIV. p. 261. Castello adjungere potuiſſet Gerhardus horribilem illum parricidam Ravaillacum, qui die IV. Maji ann. MDCX regem Henricum IV. in curru ſedentem ictu gemino ſub quintam coſtam illato, tandem nefarie interfecit, atque ad committendum hocce parricidium, ut non nulli contendunt, per Jeſuitarum hypotheſes, *licitum eſſe regem ſuum tyrannum occidere*, fuit inductus.

Teſtis immanis eorum cenſus, qui cum
ac principum opibus certare poſſit. Ibi-
aulo ante vocat illos *harpyias*, & addit:
niſſe debemus, quonam pacto profugi ho-
, nec minus vagi, quam Scythae, nova
tae doctrinae profeſſione vulgo commen-
ut irrepſerint & ἀέκητι Θεῶν in acade-
Pariſienſis) *parte conſederint, quibus*
s inhiantes locupletum fortunis divites or-
l cœlibes deliros ſenes, ſuperſtitioſas mu-
as & adoleſcentes imperitos deceperint,
ut Circaeo poculo repente immutarint, ut
nis ſpecie, quam inexplebili avaritiae
e fraudibus obtendunt, equum Trojanum
im introduxerint &c. Vovent quidem
rtatem cum reliquis monachis, ſed hac
ione, ut quamdiu maneant in voto ſim-
quod vocant, divitias hujus mundi poſſi-
x hæreditate adquirere poſſint in linea
a & collaterali, unde votum hoc a Na-
juris canonici interprete nominatur *ma-*
& mirabile, quippe quod divitias &
rtatem in unum ſubjectum compingere
, qua de re diſſerit Montaignes in defenſ.
contra Anton. Arnold. cap. 5. Atque in-
, quod ſorbona Pariſienſis in cenſura de
natibus & privilegiis a Paulo III. & Ju-
. pontificibus huic ordini conceſſis anno
durum contra illos profert judicium,
cetera enim ſic loquuntur: *Haec nova*
is inſolitam nominis Jeſu adpellationem
ndicans tam licenter & ſine delectu quas-
perſonas, quantumlibet facinoroſas, ille-
is & infames admittens, nullam a ſacer-
is ſecularibus habens differentiam in ha-
xteriore, in tonſura, in horis canonicis
tim dicendis aut publice in templo decan-
, in clauſtris & ſilentio, in delectu ci-
n & dierum, in jejuniis & aliis variis
oniis, quibus ſtatus religionum diſtinguun-
& conſervantur, tam multis tamque va-
rivilegiis, indultis & libertatibus donata,
ertim in adminiſtratione ſacramenti pœni-
e & euchariſtiae, idque ſine diſcrimine
um aut perſonarum, in officio etiam prae-
di, legendi & docendi, in praejudicium
ordinariorum & hierarchiae ordinis, in prae-judicium quoque aliarum religionum, imo etiam principum & dominorum temporalium, contra privilegia univerſitatum, denique in magnum populi gravamen, religionis monaſticae honeſtatem violare videtur, ſtudioſum, pium & neceſſarium virtutum, abſtinentiarum & auſteritatis enervat exercitium, imo occaſionem dat libere apoſtatandi ab aliis religionibus, debitam ordinariis ſubjectionem & obedientiam ſubtrahit, dominos tam temporales quam eccleſiaſticos ſuis juribus injuſte privat, perturbationem in utraque politia, multas in populo querelas, multas lites, diſſidia, contentiones, aemulationes, rebelliones, variaque ſchiſmata inducit. Itaque his omnibus atque aliis diligenter examinatis & perpenſis haec ſocietas videtur in negotio fidei periculoſa, pacis eccleſiae perturbativa, monaſticae religionis everſiva, & magis ad deſtructionem quam ad aedificationem &c.

Sanctitas pontificiæ plebis.

§. CCLXVIII. Quod ad promiſcuum vulgus in regno papali adtinet, illud cum a ſcripturæ ſacræ lectione arceatur, in concionibus vero, quæ plerisque in locis rariſſimæ habentur, fabulas, ſuperſtitiones & traditiones loco verbi cœleſtis audiat, inde mirum non eſt, pro pietate ſuperſtitionem, pro notitia veri Dei craſſam ignorantiam, pro vero Dei cultu ἐθελοθρησκείας ubique dominari. Epiſcopus Bipontinus in oratione coram Tridentini concilii patribus habita inter cœtera ſic loquitur: *Quibus turpitudinum monſtris, qua ſordium colluvie, qua peſte non ſunt fœdati, non corrupti in eccleſia Dei ſancta & populus & ſacerdos? &c. Quid mirum, ſi inde* (propter negligentiam & impietatem paſtorum) *& diſperſae ſunt oves, & errarunt in cunctis montibus & agris, & potentiores quidem ab autoritate in dominium, a dominio in tyrannidem, a jure in injuriam, a ſceptro in virgam ferream, a Dei cultu ad impietatem, a tutela eccleſiae ad internecionem, a modo ad libidinem, a ratione ad nutum, a tributis ad impor-*

 tabilia

tabilia onera, a pace ad bella crudelia, a ſimplicitate ad dolos, a prudentia ad malitiam, a liberalitate ad luxum, a parſimonia ad avaritiam, ab ornatu ad pompam, ab obedientia ad apertam rebellionem converſa ſunt? Vtinam non a religione ad ſuperſtitionem, a fide ad infidelitatem, a Chriſto ad antichriſtum, quin a Deo ad Epicurum vel ad Pythagoram velut prorſus unanimes declinaſſent, dicentes in corde impio & in ore impudico: Non eſt Deus &c. (*) Claudius Eſpencæus in comm. 1. Timoth. pag. 374. ex Bernhardo hanc repetit querelam: *Vae, vae generationi huic? totum corpus eccleſiae laborat, quo latius eo deſperatius ſerpit hodie putida tabes hypocriſeos per totum corpus eccleſiae; nunc impletur illud Eſaiae: Ecce in pace amaritudo mea amariſſima.* Franciſcus Lambertus in præfat. libri de conjugio: *Ego in inclyta Galliarum Avenione natus & in palatio ejus ſaepe verſatus, quod genitor meus legationis ejus, quae apud eamdem civitatem eſt & palatii, ut vocant, apoſtolici ſecretarius eſſet, novi ſanctitatem regni ejus, id eſt, impietates & horrendiſſima ſimul atque nefandiſſima ſcelera, tametſi ab eorum multitudine fateor victum, quod tam multa atque enormia ſint, ut vix unquam ea recitare poſſim.* Forte vero major ſanctitas in Italia ob vicinam Romani præſulis ſedem? imo vero contrarium teſtatur Machiavellus lib. I. comment. cap. 17. *Quamquam* (inquit) *Italia omnium chriſtiani nominis provinciarum eccleſiae Romanae maxime finitima ſit, nulla tamen eſt, quae minus religionis habeat, quoniam ſanctiſſima illa Romana curia perpetuas ibi factiones & diſcordias ſerit.* Bodinus de dæmonoman. refert: *Treſcalem inſignem magum ſibi dixiſſe, in uno quodam regno eccleſiae Romanae addicto eſſe ſupra centum millia magorum.* Sed quid camarinam hanc diutius movemus? dies Domini revelabit quanta flagitia, quantasve impuritates vel unica illa lex papalis de perpetuo cœlibatu a ſacerdotibus, monachis & monialibus ſervando in eccleſiam Romanam introduxerit.

An vitæ ſanctitas ſit in evangelicis eccleſiis?

§. CCLXIX. Membrum *tertium*: Num vitæ ſanctitas a doctoribus & auditoribus in eccleſiis evangelicis exſulet? Bellarminus illud demonſtraturus & Lutherum & Lutheranos acriter perſtringit. De Luthero ſcribit, I) quod *ex mera invidia & ambitione papatum oppugnare cœperit, aegre enim ipſum tuliſſe, quod munus promulgandarum indulgentiarum a ſui ordinis monachis ad monachos ordinis praedicatorum fuerit translatum,* cujus rei teſtem citat *Cochlaeum in actis Lutheri.* (**) Reſp. (***) mendacem Cochlæum redarguit Guicciardinus in hiſt. ſic ſcribens: *Luthero occaſionem dederunt indulgentiae nimis licenter conceſſae a pontificibus, quae quia pecuniæ tantum a mortalibus exigendae gratia concedi notum erat, magnam turbam excitarunt,*

(*) Bellarminus in conc. de lumine fidei, de catholicorum tum laicorum tum ſacerdotum impietate tempore Lutheri paſſim graſſante ſic conqueritur: *Erant mores hominum chriſtianorum magna ex parte corruptiſſimi, ſacramenta, religio, diſciplina eccleſiaſtica contemnebantur, & regnabant omnia genera vitiorum.* Vid. ibidem plura in hanc ſententiam. GERHARDVS.

(**) Eraſmus in epiſt. contra pſeudoevang. *Profer mihi, quem iſtud evangelium ex comeſſatore ſobrium, ex feroci manſuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos oſtendam, qui facti ſunt ſe ipſis deteriores. Quis unquam vidit in illorum concionibus quemquam pro ſuis peccatis fundentem lacrimas, tundentem pectus aut ingemiſcentem? circumſpice mihi ſodalitatem iſtam evangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames.* Adlegat & laudat Gretſerus in comment. de duobus nummis p. 57. Cornelium a Lapide in 2. Pet. II. Bellarminus lib. I. de indulg. cap 1. *Martinus Lutherus, qui noſtro ſeculo ab indulgentiarum reprehenſione principium fecit ſectæ ſuæ propagandæ, ut perſpicuum eſt, ex reſolut. de indulg. ex adſert. artic. a Leone X. damnatorum, ex initio libri de captiv. Babylon. & ex aliis ejus libellis.* GERH.

(***) Lutherus diligentiſſime munere ſuo functus eſt, tota ipſius vita non in otio fuit conſumta, quod fieri ſolet apud pontificios etiam eos, qui inter religioſos ſanctiſſimi habentur, ſed in docendo, prædicando, conſolando, in eccleſia pie inſtituenda & gubernanda aliisque ſuæ vocationis muneribus, id quod hiſtoria vitæ & opera in publicum edita teſtantur. GERHARDVS.

t, & quandoquidem in ſe ipſis, quae da-i poterant, non correxerunt, qui ponti-ihaerebant, ignem flatu accendebant, & nines natura ad vehementia medicamenta enda ſunt proni, quod diſſimulatione dis-potuiſſet, rigor & minae perdiderunt. teſtatur Jac. Auguſtus Thuanus libro I. nno 1515. *Peccatum* (inquit) *in ſacris ·ibus diſpenſandis admiſſum Leo X. pon-mox longe graviore cumulavit. Nam lioquin ad omnem licentiam ſponte ſua ur, Laurentii Puccii, cardinalis, homi-rbidi, impulſu, ut pecuniam ad immen-mtus undique corrogaret, miſſis per o-chriſtiani orbis regna diplomatis, omnium rum expiationem ac vitam aeternam pol-eſt, conſtituto pretio, quod quisque pro i gravitate dependeret, in eamque rem rovincias quaeſtores & aeraria ordina-quibus additi praecones, qui tanti beneſi-gnitudinem apud populum commendarent, ·ationibus artificioſe compoſitis, propoſi-palam libellis rei efficaciam immoderate rent, quod licentioſe nimis a pontificiis ris paſſim, atque in Germania praecipue , ubi qui redimendam pecuniam Romae a ite conduxerant, per luſtra & popinas lie ſine pudore in aleae luſum, uſusque imos poteſtatem extrahendi animas ſun-ı ex igne expiatorio profundebant. Tunc s Martinus Lutherus Auguſtinianus Wi-enſis in Saxonia theologiam profeſſus, ſutatis primum, mox damnatis praeco-ncionibus eo poſtremo devenit, ut ipſam icis poteſtatem, quam ſibi per illa diplo-rrogabat, in dubium revocaret, ac tan-d doctrinae examen, quam ſucceſſu tem-poris labefactatam dicebat, creſcentibus per contentionem animis deſcenderet.* Hæc Guicciardinus & Thuanus cum Sleidani relatione, adeoque cum hiſtoriæ veritate exacte conſentientes. Nequaquam igitur invidia vel ambitio Lutheri, ſed avaritia pontificis & impudentia Tetzelii primam hisce motibus cauſam dederunt, is namque indulgentiarum præco & æruſcator a ſuo pontifice conſtitutus impudentiſſime prædicabat, *nullum eſſe tam magnum peccatum, etiamſi quis per impoſſibile matrem Dei conſtupraſſet, quin per indulgentias ſolvi poſſit; animas de purgatorio ſtatim evolare, ubi auditus fuerit ſonus pecuniae in ciſtam conjectae, nolle ſe de potiore loco in regno cælorum cum Petro optionem inire, cum ſuis indulgentiis, cum plures ab interitu animas redemerit, quam Petrus evangelii ſui praedicatione.* (*) Saniori igitur, quam Bellarminus, judicio ſcribit Caſſander in conſult. art. XIV. ſub fin. pag. 102. *Adcuſandi ſunt noſtri,* (pontifices) *qui inani titulo inflati, eoque ad dominatum abutentes hominibus non malis huic eccleſiaſtico ordini detrahendi & ab eo deficiendi occaſionem dederunt.* Idem articul. VII. de eccleſia pag. 52. *Non negarim, multos initio pio ſtudio ad acriorem reprehenſionem quorumdam manifeſtorum abuſuum impulſos fuiſſe, & praecipuam cauſam hujus calamitatis & diſtractionis eccleſiae illis adſignandam,* (NB.) *qui inani quodam faſtu eccleſiaſticae poteſtatis inflati, recte & modeſte admonentes ſuperbe & faſtidioſe contemſerunt & repulerunt. Quare nullam eccleſiae firmam pacem ſperandam puto, niſi ab iis initium fiat, qui diſtractionis cauſam dederunt, hoc eſt, ut ii, qui eccleſiaſticae gubernationi praeſunt, de nimio rigore ali-quid*

Notari hic illud Auguſtini lib. III. contra Petilian. 10. poteſt: Inimico detrahenti non credendum. ıtherus Tom. VI. f. 315. a. *Alſo geber mirs, wer ıter dem Babſt kann aus dem Luther den erge-n Rottengeiſt machen, ſo die Sonne beſchienen t, der hat es troffen. Widerumb wer mich un-r den Rottengeiſtern kan zweyfeltigen Papiſten ıd ærger weder den Babſt machen, der kan nicht bleu.* Tom. II. Jenenſ. ſol. 149. b. Im Buch der den Kœnig von Engelland: *Der Schwindel riſt ſ... ..n, daſs er mein Leben ſtraffet, das ich ſelbſt noch nie habe vor heilig ausgegeben.* Vber das 11. cap. Matth. *Es iſt alles umbs Wort zu thun, weil ſie das nicht können leiden, ſo hængen ſie ſich an unſer Leben, das können ſie kebren wie ſie wollen nach ihrem giffiigen Herzen.* Tom. IV. Jenenſ. lat ſol 319. b. *Ich mache mich nicht zu einem Heiligen, auch diſputiere ich nichts von meinem Leben, ſondern von der Lebre Christi, ſagte er, weil ich vor Kayſ. Mayt. und Stænden des Reichs zu Wormbs* &c. Tom. I. Jenenſ. ſol. 443. GERH.

quid remittant, & eccleſiæ paci aliquid concedant, ac multorum piorum votis & monitis obſequentes, manifeſtos abuſus ad regulam divinarum literarum & veteris eccleſiae, a qua deflexerunt, corrigant. II.) Quod *in diſputatione cum Eccio habita Lipſiae, anno 1519. exclamaverit: Haec cauſa nec propter Deum cœpta eſt, nec propter Deum finietur, teſte eodem Cochlaeo in actis.* Reſp. hanc calumniam ab Emſero mutuatam Lutherus ipſe verbis perſpicuis & nervoſis diluit in reſponſo ad Emſerum anno 1521. tom. I. Jen. germ. f. 404. *Er der Emſer hat nun zweymal laſſen drücken, lateiniſch und deutſch, und ſonſt hin und her geplaudert, wie ich ſol geſagt haben, ich hab das Spiel nicht in Gottes Namen angefangen, es ſol auch nicht in Gottes Namen ausgehen. Was ſolt er thun, wenn er etwas gründlich von mir wüſte, wie ſolt alsdenn ſeine chriſtliche Liebe, der er ſich rühmete gegen mir brennen, ſo er in dieſer gifftigen ſelbſterdachten unverſchämpten Lügen ſo unruhig iſt &c.* Poſtea recitat verborum illorum occaſionem & intentionem: *Es iſt geſchehen zu Leipzig auf dem Schloſs in der Canzley, da durch die Eckiſche Practica gehandelt ward von der Diſputation nach ſeinem Vortheil und meinem Nachtheil, und wir ſahen, daſs die Ehre ward mehr denn die Warheit geſuchet von dem Widerpart, und ich biſs zu der Zeit gehoffet, ſie hettens in Gottes Namen, wie ich, angefangen. Da ſprach ich mit kläglichen Worten und betrübten Gemüt, das Ding iſt nicht in Gottes Namen angefangen, es wird auch nicht in Gottes Namen ausgehen &c.* Tandem concludit: *Alſo haben meine Wort nicht auf mich, ſondern auf Ecken, der die Diſputation angefangen, und die Leipziſchen Theologen gelautet, welche mir Emſer verkehret auf Jüdiſche Art &c.* fol. 415. ejusdem libri. *Wenn ich gleich ſo beſeſſen were, da Gott für ſey, daſs ich noch ſagte, ich hette es nicht in Gottes Namen angefangen, was fichteſtu darwider, dieweil du ausſchreyeſt, du wolleſt nur meine Lehre antaſten.* Vide ibi plura. (*) Poſſent huc referri 600. loca, in quibus Lutherus expreſſe provocat ad Dei mandatum, honorem, protectionem &c. Tom. II. Jen. germ. *wider den falſchgenannten Stand der Geiſtlichen* f. 107. *Ich bin gewis, daſs mein Wort und Anfang aus Gott ſey, daſs meine Lehre nicht mein, ſondern Chriſti iſt.* Tom. V. *in der Gloſſa aufs vermeynete Keyſ. Edict.* p. 321. *S. Johannes Huſs hat von mir geweiſſaget, da er aus dem Gefengniſs in Böhmerland ſchrieb, ſie werden jezt eine Gans braten, denn Huſs heiſt eine Gans, aber über hundert Jahr werden ſie einen Schwanen ſingen hören, den ſollen ſie leiden, da ſols auch bey bleiben, ob Gott will.* III.) Quod *in epiſtola ad Argentoratenſes dicat, ſe libenter negaturum fuiſſe, in euchariſtia eſſe verum Chriſti corpus, ſi ſcripturae non eſſent tam clarae, quia ea ratione videret ſe multum papatui poſſe incommodare.* Reſp. arguit hoc reverentiam debitam erga ſcripturam & odium debitum adverſus antichriſti regnum. IV.) Quod *in libro contra regem Angliae tanta ſuperbia jactitet ſe & ſua, ut dicat reges, principes, pontifices, &c. non eſſe dignos, qui ſolvant ſuorum calceamentorum corrigiam, & ſe pro ſancto viro haberi velle, velint, nolint homines, ſe non magni facere mille Cyprianos & mille Auguſtinos.* Reſp. non de ſua perſona, ſed de doctrina loquitur, ac de illius certitudine ſeſe firmiſſime perſuaſum eſſe non ex carnali præſumtione, ſed ex fidei παῤῥησίᾳ pronunciat, unde ad unicum Dei verbum provocat, cui omnia omnium patrum ſcripta omnino ſubjicienda ſunt. Sic enim habent ipſius verba: *Meiner Lehre halben bin ich dem Teuffel, Keyſer, König, Fürſten und aller Welt viel, viel, viel zu ſtoltz, ſteiff*

(*) Citant multa ex colloquiis menſalibus, ſed de his nota ipſius Lutheri judicium part. II. poſtill. domeſt. Domin. Jubilate f. 34. b. *In S. Auguſtini Büchern findet man viele Sprüche, die Fleiſch und Blut geredt haben, und ich muſs auch von mir bekennen, daſs ich viel Wort rede, welche nicht Gottes Wort ſind, wenn ich rede auſſerhalb dem Predigampt dabeim über Tiſch oder ſonſt.* Germ.

eiff und hoffertig, aber meines Lebens halben in ich auch einem jeglichen Kind demütig und nterworffen. (*) V.) *Quod in libro de miſſa ngulari dicat ſe a diabolo doctum, quod iſſa eſſet res mala, ac rationibus diaboli conictum aboleviſſe miſſam, ut ſcilicet oſtenderet atrem ſuum eſſe eum, qui eſt rex ſuper omnes lios ſuperbiæ.* Idem repetit Becanus lib. III. e eccleſia quæſt. 3. concl. 11. num. 129. *Luerus* (inquit) *a diabolo accepit ſuam doctrinam e abroganda miſſa.* Reſp. videatur hac de re criptum Balduini, amici noſtri ſingularis, con-a Jeſuitam Serarium de Lutheri magiſtro edim, in quo hæc διαβολὴ penitus obteritur tque contunditur. (**) Lutherus nequaquam oc fine diſputationem illam cum diabolo haitam conſignavit, ac ſi diabolum in abrogaione miſſæ privatæ præceptorem agnoſceret, quidem jam ante ex verbo Dei cognoverat, uid in miſſa privata cum Chriſti inſtitutione ugnet; ſed ut ſuo exemplo comprobatum daet, quam lubrico nitantur papales illæ rationes fundamento, & quàm omnino non poſſit llis mens chriſtiana in tentationibus adquieſcere, quas pro ſtabilienda miſſa privata in nedium adferre ſolent. Hunc eſſe ſcopum illius narrationis, integer contextus docet. Ecquid igitur in Luthero ob iſtam narrationem damnant? Num colloquium cum diabolo? atqui pontifices quidam non ſolùm cum diabolo colloquium inſtituerunt, quod in ſe & per ſe damnari nequit, ſed etiam pactum cum illo inierunt, quod eſt plane damnabile. (***) Chriſtus ipſe in ſuis tentationibus eum diabolo collocutus eſt Matth. IV, 4. 7. 10. Num illud damnant, quod Lutherus diabolo mendaci fidem habuit? Atqui licet diabolus ſit mendax & *pater mendacii*, tamen quædam vera profert, ut quando Chriſtum vocat *filium altiſſimi*; Luc. 8. 28. ſic quando diabolus ad deſperationem homines ſolicitare conatur, objicit eis illud, quod eſt certiſſimæ veritatis, videlicet quod ſint peccatores, ac ſuis peccatis iram Dei & æternam damnationem promeriti, qua de re in eodem libro ſic ſcribit Lutherus: *Diabolus eſt mendax, cujus mendacia callidiora ſunt & inſtructiora, quam animus humanus adſequi poſſit. Sic adoritur, ut ſemper arripiat aliquam ſolidam veritatem, quæ negari non poteſt: adeo ſpecioſe fucat ſuum mendacium, ut fallat cautiſſimos: talis eſt cogitatio illa, quæ Judæ cor percuſſit; tradidi ſanguinem juſtum, hoc*

(*) In comitiis Wormatienſibus hos gemitus protulit & ingeminavit: *O du mein Gott; du mein Gott ſtehe mir bey wider aller Welt Vernunft und Weiſsheit. Thue du es, du muſt es thun, du allein, iſt es doch nicht meine, ſondern deine Sache, hab ich doch vor meine Perſon allhie nichts zu ſchaffen und mit dieſen groſſen Herrn der Welt zu thun, wolte ich doch auch wohl gute geruhige Tage haben, und unverworren ſeyn, aber dein iſt die Sache.* Tom. II. germ. Ien. in admon. ad omnes chriſtianos, ut ſibi caveant à ſeditione p. 71. *Es iſt nicht müglich, daß ein Menſch ſolt ein ſolch Weſen anfahen und führen, es iſt auch ohn mein Bedenken und Rathſchlag ſo ferne kommen, es ſoll auch ohne meinen Rath wol hinaus gehen und die Pforten der Hœllen ſollens nit hindern. Ein ander Mann iſts, der das Rædel treibet.* Ad ἔγκλημα de faſtu ac ſuperbia reſpondet ipſe Lutherus tom. I. Jen. germ. f. 363. a. ac tom. III. f. 332. a. tom. I. germ. Ienenſ. f. 363. a. *Meine Perſon taſte an wer da wil und wie er wil, ich gebe mich vor keinen Engel aus, aber meine Lehre, dieweil ich weiß, daß ſie nicht mein, ſondern Gottes iſt, wil ich niemand unverantwortet laſſen antaſten. Ich achte aber man ſoll es meinen Wittenbergern, die mein Weſen tæglich ſehen und mit mir umbgeben, mehr glæuben, denn dem abweſenden Lügner Embſern.* Gerhardus.

(**) Tom. VI. fol. 87. Jen. germ. in libro de miſſa angulari & unctione ſacerdot. anno 1553. Diabolus non adparuit Luthero in illa ſyrraxi αὐτοπροσώπως, nec cum ipſo locutus eſt αὐτοφώνως, quia Lutherus deſcriptionem illius hiſtoriæ ſic exorditur: *Niſi in corde meo diabolus iſtam diſputationem incipiebat.* Gerhardus.

(***) Polyd. Virgilius lib. VI. cap. 9. *feſti omnium animarum occaſionem & originem ad diabolos lamentantes* refert, *quibus mendacibus ſpiritibus Odilo abbas Cluniacenſis credens id feſtum inſtituit.* ann. 1002. ut Petrus Damianus & Durandus lib. VII. cap. 35. teſtantur. Si pontificii deſiderant exempla eorum, qui cum diabolo familiaritatem habuerunt, non opus eſt, ut apud noſtros ea quærant, cum domi abunde eis ſuppetat. Legantur hiſtoriæ de Sylveſtro II. Benedicto VIII. Gregorio VII. Hildebrando antea dicto &c. Gerhardus.

Iudas negare non potuit, ſed hoc erat mendacium, quod deſperandum ſit de gratia Dei. Ergo non mentitur ſatan, cum adcuſat, ibi enim habet duos inconvincibiles teſtes graves, legem Dei & noſtram conſcientiam, &c. Hoc ergo propoſitum fuit diabolo, Lutherum ad deſperationem ſolicitare, ad quem finem obtinendum adſumſit id, quod erat certiſſimæ veritatis, videlicet miſſam eſſe idololatricam, ideoque Lutherum graviſſime peccaſſe, tot miſſas privatas celebrando, ubi nec potuit, nec debuit Lutherus negare, quod a diabolo tanquam certum præſupponebatur, id enim ipſemet ex verbo Dei & ex inſtitutione cœnæ dominicæ cognitum habebat, ſed conſequentiam negavit ac negare etiam debuit, quod ſcilicet propterea deſperandum ſit, ſic enim l. d. ſubjungit: *Non poſſum negare me peccaſſe, ſed ibi mentitur ſatan, quod ultra urget, ut deſperem, confeſſus quidem ſum coram diabolo me peccaſſe ut Judam; ſed verto me ad Chriſtum cum Petro, Chriſtum invoco, in Chriſtum credo, qui meum peccatum delevit per ſanguinem ſuum.* Num illud in Luthero damnant, quod diabolo miſſam oppugnanti non fuerit reluctatus, cum non ſit veriſimile, oppugnari aliquid a diabolo quod eſt idololatricum? Atqui diabolus ut tortuoſus ſerpens miſſam modo oppugnat, modo ad eam hortatur. Refert enim Delrius ex Surio lib. IV. de magia cap. 1. quæſt. 3. p. 5. *diabolum aliquando in ſpecie angelica cuidam abbati adparuiſſe, eumque hortatum fuiſſe, ut miſſam celebraret.* Ergo ex diaboli vel adprobatione, vel oppugnatione de miſſa nihil certi poteſt ſtatui, ſed ex verbo Dei, cum quo exactiſſime conſentiunt argumenta, quibus in corde Lutheri diabolus eam oppugnavit, licet ſine peſſimo, videlicet ut Lutherum ad deſperationem ſolicitaret. (*) VI.) Quod *referente Conr. Geſnero & Tigurinis miniſtris fuerit homo contentioſus, pertinax, vehementis ingenii, impatiens & qui niſi per omnia ſibi conſentientes ferre non poſſit.* (**) Campianus, Piſtorius, Ungersdorffius & reliqui calumniatores addunt, *quod fuerit meribibulus, inceſtuoſus &c.* Becanus libr. de eccleſia quæſt. 3. concl. 10. num. 105. quod fuerit *infamis;* concl. 11. num. 126. quod *conceſſerit libidines.* Reſp. imo vero quidam ex ipſis pontificiis juratis licet hoſtibus vitam ipſius probarunt. Eraſmus in epiſtola ad Thomam, cardinalem Eboracenſem, libr. XI. epiſt. 1. *Hominis* (Lutheri) *vita magno omnium conſenſu probatur; jam id non leve praejudicium eſt, tantam eſſe morum integritatem, ut nec hoſtes reperiant, quod calumnientur.* Idem in epiſtola ad card. Moguntinum libr. XII. epiſt. p. 421. *Si illi faverem ut viro bono, quod fatentur & hoſtes, quæ eſſet invidia?* Roffenſis art. XXXIV. adv. Luth. adducit piam Lutheri admonitionem *Quanto rectius faceremus, ſi primum orationibus, imo totius vitae mutata ratione Deum propi-*

(*) Tilmannus pontificius & ex eo Fornerus contra conc. jubil. Norimb. referunt, *Maximilianum I. vidiſſe cacodæmonem forma corporea Lutheri humeris inſidentem.* Reſp. 1) Ipſimet addunt, *baronem pincernam à Maximiliano vocatum, ut adſpiceret diligentiſſime Lutherum, quod & factum, ipſum vero nihil vidiſſe, niſi monachum cuculla indutum.* 2) An verſimile eſt, Lutherum Auguſtæ Vindelicorum, cum comitia celebrarentur anno 1518. ſpectatum veniſſe, quomodo Maximilianus patentibus valvis pranderet? 3) Literæ Maximiliani ad Leonem X. quæ tom. I. f. 99. & 109. tom. V. f. 112. b. exſtant, contrarium teſtantur. Confer Mattheſium conc. II. de Luth. f. 14. a. 4) Diabolus ſtat in medio filiorum Dei, Job I. 6. ſtat ad dextram ſacerdotis, ut adverſetur ei, Zach. III. 1. duxit Chriſtum in pinnaculum templi, GERHARDVS.

(**) Sub calcem hiſtor. eccleſ. Theodoreti retulerunt catalogum cæſarum, epiſcoporum, hæreticorum &c. in quo ſub tit. Chryſoſtomi p. 435. de ipſo commemoratur, *quod fuerit immitis & aſperæ cujusdam libertatis, erga omnes inſultator & iracundus; item quod tam libere in Auguſtum invehi ſolitus fuerit, ut maledicus haberetur, quod ſeveritatis odioſæ fuerit, quod pertinacia ejus reprehendatur.* Sed additur: *Profecto illorum quoque temporum vitia ſecari atque uri, non levibus medelis curari voluere.* Idem de pertinacia & ſeveritate Luthero objecta reſpondemus. Fornerus & alii ex pontificiis tribuunt Luthero, *quod rusticorum ſeditionem excitaverit.* Contrarium teſtatur Sleidanus lib. IV. hiſt. p. 107. lib. V. p. 117. Vide ipſummet Lutherum tom. III. Jen. germ. f. 102. 104. b. 105. b. 108. 113. b. 114. b. 115. 134. b. tom. VI. fol. 6. tom. I. Isleb. f. 277. GERHARDVS.

faceremus? & ſubjungit: *Nemo, qui* *te* (Luthere) *ſententiae refragabitur.* us autem alibi videlicet in præfatione ian. Fabri, qui continet refutationem diſcurſus, &c. præfixa, quod calu- Lutherum & ipſius ſcripta projectis eccleſiarum noſtrarum doctrinam pa- iciatur. 1) Quia ſcriptores papiſtici, ite adhuc Luthero in certamen cum euderunt, nihil tale de ipſo memo- n prætermiſſuri illud, ſi quid veritatis illis ſubeſſet. 2) Quia auditores ſuos librorum Lutheri arcent, cur igitur ces adcuſationes ipſi intentant, cui o ſe reſpondendi media in animis au- denegant? *ſi adcuſaſſe ſufficit, quis erit?* 3) Quia ex propriis ipſorum conſtat, qualiter plerique pontifices ſterioribus vixerint, cum quorum fla- mparentur ea, quæ Luthero tribuunt, jocum dixeris. 4.) Quia Lutherum apoſtolo immediate vocato, nec pro infallibilitatis dono inſtructo habe- l pro ſalutari & electo organo, quo reformationem doctrinæ & revela- antichriſti uſus eſt. 5.) Quia multa iam bona Deus per Lutherum contu- minus dubitamus, ipſum ut Spiritus ganum & ſalutaria ſcripſiſſe & pie vi- le, cujus rei teſtes αὐτόπται Philippus, s, Juſtus Jonas & alii luculentum ipſi ſtimonium.

tini §. CCLXX. A Luthero pro- greditur Bellarminus ad *Luthera- nos*, quos in doctores atque au- ditores diſpeſcit. *De doctoribus* pronunciat, *quod ſi ex ipſorum libris jactationes, mendacia, ſcommata, male- dicta & convitia tollerentur, ex maximis vo- luminibus vix libelli perexigui effici poſſent.* *De auditoribus* expreſſe adſerit, quod *inter illos nullus ſit bonus*, quo fine adfert teſtimonia Lu- theri, Andr. Muſculi, Jacobi Andreæ & Eraſ- mi, quibus *de corruptelis vitae ac morum* in ec- cleſiis evangelicis conqueruntur. (*) Eadem teſtimonia Lutheri & Muſculi repetit Becanus libr. de eccleſia quæſt. III. concl. 2. num. 8.

Judicium de Lutheranis doctoribus & auditoribus.

Reſp. 1.) Utrius partis ſcripta magis ſcateant convitiis & maledictis, omnium pie eruditorum judicio committimus, res ipſa manifeſte oſten- dit Cochlæum, Surium, Piſtorium, &c. in convitiandi arte facile primas tenere. 2.) An vero poſſet gravius convitium dici, quam quod Bellarminus hoc loco eructat, *nullum inter nos eſſe bonum?* (**) Quid vero fiet de baptiza- tis infantibus in noſtra eccleſia, num & illi non ſunt boni? Atqui ſi legitimus in noſtra eccle- ſia adminiſtratur baptiſmus, quod ipſimet pon- tificii agnoſcunt ac fatentur, utique Spiritus ſanctus per illum in cordibus infantum ad re- generationem ac renovationem efficax eſt, adeo- que bonos illos efficit. (***) 3.) Verbum Dei ab omnibus corruptelis & ſuperſtitionibus humanis repurgatum auditoribus noſtris propo- nimus, fieri ergo nequit, ut in quorumdam cordibus non ferat fructum. Eſaiæ LV. 10.

M 2 *Quomo-*

nt vero paternæ paſtorum querelæ, non Rada- eæ judicum ſententiæ. Eædem querelæ de ſuis oribus occurrunt apud prophetas: Ierem. V. 1. *mite vias Ieruſalem & adſpicite & conſide- & quærite in plateis, an inveniatis virum fa- em judicium & quærentem fidem & propitius o &c.* Eſaj. 53. 1. *Domine quis credidit au- i noſtro.* GERHARDVS.

epetit tamen Jac. Reihingius in muris civit. e fund. 8. p. 204. *Eccleſia catholica multos s ſed & innumerabiles bonos & multos illu- ſanctos habet, veſtra eccleſia malos ſine nu- , nullum ſanctum habet.* Coſterus in enchir. 2. p. 105. *Hæretici ſanctum neminem vel ha- bent vel habuerunt, neque quemquam ad cœlos præ- miſerunt.* GERHARDVS.

(***) Ipſi Jeſuitæ alibi teſtimonium bonitatis proteſtantibus præbent. Coſterus in enchir. cap. 2. p. 201. *Edunt illi moralia nonnunquam bona, largiuntur eleemoſinas, xenodochia erigunt, moderate eorum quidam vi- vunt, à convitiis & juramentis abſtinent.* Mal- donatus in Matth. VII, 15. *Nihil in eorum ore niſi Pater noſter cœleſtis; niſi Chriſtus; niſi fides; ju- ramentum inauditum; nihil in eorum factis niſi eleemoſyna, niſi temperantia, niſi modeſtia.* San- dæus in caſtigat. de prodig. Ieſ. liberal. *Multi pro- teſtantium probitatis nonnihil habent. quandoque boni civis officia exſequuntur, moralia quædam opera non mala exercent.* GERHARDVS.

Quomodo deſcendit imber & nix de cælo, & illic ultra non revertitur, niſi inebriaverit terram, & fæcundat eam, & germinare eam facit &c. v. 11. *ſic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum.* Legem Dei omnis ſanctitatis ac pietatis normam ſincere docemus & auditoribus inculcamus, ut ad agnitionem peccatorum perducti & fide Chriſti beneficia amplexi juxta normam legis bona opera proferant. Docemus, veram & ſalvificam fidem non eſſe otioſam, ſed in ſtudio bonorum operum efficacem, ac proinde ubi opera non adparent extra, ibi veram fidem non eſſe intra. Docemus, per peccata contra conſcientiam a renatis excuti Spiritum ſanctum & fidem ſalvificam. Proponimus auditoribus noſtris graviſſimas & urgentiſſimas cauſas, propter quas bona opera neceſſario facienda ſint, videlicet propter Deum, propter proximum & propter nos ipſos. Hortamur auditores noſtros, ut carnem cum concupiſcentiis ſuis mortificent, veterem Adamum crucifigant, adeoque cum timore ac tremore ſalutem operentur. Fieri igitur nequit, quin per hæc media Spiritus ſanctus in aliquorum cordibus ſit efficax ad veram ſanctitatem. (*) 4.) Interim non negamus, multos doctrina evangelii ad ſecuritatem carnalem peſſime abuti, inque curſu ſcelerum eſſe admodum ſtrenuos, ſed hæc querela de quorundam auditorum perverſitate nobis communis eſt cum Chriſto, patriarchis, prophetis & apoſtolis, qui & ipſi ſæpius conqueruntur, quod doctrina ipſorum non fructificaverit apud omnes. De Corinthiis conqueritur apoſtolus, quod *audiatur inter eos ſcortatio, qualis nec inter gentes nominetur.* 1. Cor. V. 1. De Corazin, Bethſaida & Capernaum pronunciat Chriſtus Matth. XI. 20. quod propter contemtum verbi urbium iſtarum incolæ gravius puniendi ſint in die judicii quam Tyrii, Sidonii ac Sodomitæ. 5.) Quemadmodum *prophetæ & apoſtoli ſæpe reprehendunt univerſum populum, quaſi nemo ſit bonus, cum tamen permulti ſunt boni:* (verba ſunt Bellarmini libr. III. de eccleſia capit. 16. §. ad quartum. Ex Auguſtino lib. de unit. eccleſ. c. 12. & lib. contra Donat. poſt collationem c. 20.) (**) ſic doctores in noſtris eccleſiis impietatem quorumdam auditorum graviter taxant, ex quo tamen inferri nequit, quod nullos bonos inter eos agnoſcant, quin imo hoc ipſum arguit graviſſimum pietatis zelum in doctoribus, quod in auditorum impietatem tam acriter invehuntur. 6.) Quamvis in precibus, eleemoſynis & jejuniis noſtris nequaquam ſectemur externum illum ceremoniarum adparatum, nec coram hominibus ad adplauſum eorum captandum opera noſtra faciamus, qua in parte ſequimur præſcriptum Chriſti Matth. VI. 1. & ſeqq. ex eo tamen neglectus exercitiorum pietatis haud quaquam nobis tribui poteſt, *dies domini manifeſtabit, quod in occulto geſtum.*

(*) Iſidorus Peluſiota lib. III. epiſt. 223. *Tunc ſalutis omnium cauſa mortem oppetebant, nunc autem paſtores ovibus mortem inferunt. non corpora jugulantes, (levius hoc malum eſſet) verum animis offenſionem adferentes. Tum jejuniis corpus caſtigabant, nunc autem ut luxu & deliciis exſultent, efficiunt. Tum bona ſua egentibus diſtribuebant, nunc autem pauperum bona in rem ſuam vertunt. Tum virtutem colebant, nunc virtutis cultores proſcribunt & eliminant. Tum caſtitatem mirificis laudibus, nunc autem, ſed nihil moleſti dicere volo.* GERHARDUS.

(**) Caſp. Sanctius in act. apoſt. I. p. 15. *Ex ſcripturæ conſuetudine, ubi aliqua a multis fiunt, ab omnibus illa fieri dicuntur: ſicut etiam negat ab aliquo fieri, quæ fieri ſolent ab admodum paucis,* quam regulam ibi multis exemplis declarat. Eſaj. I, 6. *A planta pedis usque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas.* Ezech. III. 7. *Omnis domus Iſrael adtrita fronte eſt & duro corde.* Melch. Canus lib. IV. locorum theol. c. ult. ℣. ſecundum; *Plerumque, ait Auguſtinus, ſermo divinus impias turbas eccleſiæ ſic redarguit tanquam omnes tales ſint, & nullus omnino remanſerit.* Auguſtinus epiſt. LIX. ad Paulinum circa med. *Scripturæ mos eſt ita loqui de parte tanquam de toto, ſicut Corinthios in primis epiſtolæ ſuæ partibus ita laudat, tanquam omnes tales ſint, cum eſſent laudabiles quidam eorum, & poſtea in nonnullis ipſius epiſtolæ locis ita reprehendit, tanquam omnes culpabiles eſſent propter quoſdam, qui tales erant* Ibidem: *Iſtam ſcripturarum conſuetudinem per omne corpus literarum ejus celerrime ſparſam quisquis diligenter adverterit, multa diſſolvit, quæ inter ſe videntur contraria.* GERHARDUS.

ſum. (*) Concludimus igitur verbis apoſtoli, .Cor. IV. 5. *Nolite judicare ante tempus, donec veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit unicuique a Deo.*

SECTIO XI.

DE VNDECIMA ECCLESIAE NOTA, QVAM BELLARMINVS ADSIGNAT, QVAE EST GLORIA MIRACVLORVM.

In miracula ſint vera eccleſiæ nota?

§. CCLXXI. Membrum *primum*. Sintne miracula genuina & infallibilis eccleſiæ nota? Negantem ſequimur ſententiam, ſtatuentes, *per miracula non poſſe probari oracula*. Illud ut evidentius demonſtremus, præſupponimus miraculorum diviſiones. I.) Miraculum voco, (ſcribit Auguſtinus de util. credend. cap. 6. circa med.) *quidquid arduum aut inſolitum ſupra ſpem vel facultatem mirantis adparet, in quo genere nihil eſt populis aptius & omnino ſtultis hominibus, quam id quod ſenſibus admovetur.* Hæc definitio miraculi eſt valde generalis, complectitur enim omnia, quæ noſtram opinionem, ſpem & exſpectationem ſuperant, ac proinde pro miraculis habentur, licet non ſint miracula *proprie* & *ſpecifice* ſic dicta. (**) Subjicit porro

 Auguſti-

(*) Sed & apud pontificios ſimiles exſtant querelæ. Bellarminus in conc. de lumine fidei §. At quibus: *Erant mores hominum chriſtianorum magna ex parte corruptiſſimi; ſacramenta, religio, diſciplina eccleſiaſtica contemnebantur, & regnabant omnia genera vitiorum.* Vide ibidem in hanc ſententiam plura. Platina in vita Marcellini: *Quid futurum noſtra ætate arbitramur, quâ vitia noſtra eo crevere, ut vix apud Deum miſericordiæ locum nobis reliquerint? quanta ſit avaritia ſacerdotum, & eorum maxime, qui rerum potiuntur, quanta libido undique conquiſita, quanta ambitio & pompa, quanta ſuperbia & deſidia, quanta ignoratio tum ſui ipſius tum doctrinæ chriſtianæ, quam parva religio & ſimulata potius quam vera, quam corrupti mores vel in profanis etiam hominibus, quos ſeculares vocant, non attinet dicere, cum ipſi ita aperte & clam peccent, ac ſi inde laudem quærerent.* Eraſmus in epiſt. ad Spalatin. apud Scultet. in annal. decad. I. pag. 58. ſcribit, *quod tempore Lutheri publica morum corruptela tanta fuerit in Romana eccleſia, cui nemo non fateretur opus fuiſſe publico remedio.* In epiſt. ad Barbirium apud eundem p. 92. *Nemo non fatetur vehementi quadam medicina opus fuiſſe eccleſiæ nimium collapſis moribus.* GERHARDVS.

(**) Quod ad definitionem miraculi *proprie* & *ſpecifice* ſic dicti attinet, ea quidem non una, ſed diverſa ratione in theologorum æque ac philoſophorum ſcholis recentiori hocce ævo tradi ſubinde ſolet. Nonnulli illud definiunt, quod ſit *eventus ſupernaturalis* atque *extraordinarius*, ubi quidem illud notandum, quod *extraordinarium* & illud adpellari ſoleat, quod *rarius* fit, licet per vires & ordinem naturæ id fiat; quale verb. grat. eſt frigus inſolitum, ingenium præcox, & quæ ſunt hujus generis plura. Hinc alii ſimpliciter illud dicunt *miraculum*, quod in eſſentia & vi rerum rationem ſuam non habet, adeoque non *naturale* ſed *ſupernaturale* eſt. Rurſus alii *miraculum* proprie ſic dictum definiunt per ejusmodi *operationem*, qua revera *naturæ leges*, quibus totius hujus univerſi ordo & conſervatio innititur, ſuſpenduntur. Atque hanc poſteriorem definitionem adoptavit b. BUDDEUS in *theſib. de atheiſmo & ſuperſtit. cap. III. §. 5. p. 291. ſeqq.* Verum licet hæ aliæque definitiones in ſpeciem ſint diverſæ, facile tamen inter ſe conciliari poſſunt, cum verbis magis quam re ipſa differant. Longe aliter pronunciandum de definitione BENEDICTI DE SPINOZA, qui principii loco ponit, *nihil contra naturam contingere*, itemque *Deum & naturam eſſe unum idemque*, nec non *nomen miraculi nonniſi reſpective ad hominum opiniones, poſſe intelligi*, ac vel tandem ſubjungit, miraculum *nihil aliud ſignificare, quam opus, cujus cauſam naturalem exemplo alterius rei ſolitæ, explicare non poſſumus, vel ſaltim ipſe non poteſt, qui miraculum ſcribit aut narrat.* Copioſe hæc omnia ediſſerit SPINOZA in tractatu theologico-polit. de libertate philoſophandi, cap. VI. p. 67 ſqq. ubi ex inſtituto de miraculis verba facit. Propius ad SPINOZÆ ſententiam accedere videntur THOMAS HOBBESIVS in Leviath. cap. XXXVII. Jo LOCKIVS, philoſophus alias celeberrimus, in *diſcurſu*, quem *de miraculis* edidit, DAVID HVMIVS, ſcriptor Anglus, isque haud incelebris, in libro: *eſſais and treatiſes on ſeveral ſubjects, vol. II* aliique. Nemo non videt, eos, qui in hanc cum SPINOZA ingrediuntur ſententiam, perinde facere, ac ſi rotunde dicerent, non dari miracula. Uberius hoc oſtenderunt ac SPINOZAM ſolide confutarunt

Auguſtinus diviſionem ſuæ definitioni. (*) *Sed rurſus* (inquit) *hæc in duo dividuntur, quædam enim ſunt, quæ ſolam faciunt admirationem; quædam vero magnam etiam gratiam benevolentiamque conciliant. Nam ſi quis volantem hominem cernat, cum ea res nihil ſpectatori adfert commodi, præter ipſum ſpectaculum, miratur tantummodo. Si quis autem gravi & deſperato morbo adfectus mox, ut juſſum fuerit, convaleſcat, admirationem ſanitatis ſuæ ſanantis etiam caritate ſuperabit.* Juxta hanc Auguſtini diviſionem quædam miracula ſunt *ludicra*, quædam vero *utilia* ac ſalutaria. II.) Miracula quædam dicuntur eſſe *privativa*, quædam *poſitiva*. *Prioris* generis ſunt, cum rei actiones naturales ad tempus inhibentur non interventu cauſarum phyſicarum, ſed peculiari virtute Dei cauſæ ſummæ & univerſalis. Sic ſol ſtat immotus, Ioſ. X. 13. regreditur per decem lineas in horologio Achas, Eſ. XXXVIII. 8. obſcuratur Chriſto patiente; Matth. XXVII. 45. ferrum natat. 2. Reg. VI. 6. *Poſterioris generis* (**) ſunt, cum res novis qualitatibus donantur, ut quando ſteriles pariunt, Pſ. CXIII. 9. morbi

tarunt b. Bvddevs in libro ſupra *excitato cap. III. §. 5. p. 289. ſqq.* & *cap. VII. §. 5. p. 605. ſeqq.* itemque Jo. Henr. Heideggervs in *diſſert. biblicis, tom. I. diſſ. X. n. 53.* Ut Schomerum, Cuperum, Zimmermannum aliosque taceamus. Dantur vero præter definitionem Spinozæ, quæ merito proſcribenda eſt, adhuc aliæ *miraculi* definitiones eæque pariter falſæ, quas exhibet illuſtris Bilfingervs in *dilucidationibus* ſuis *philoſoph. §. CCXII.* Plura hanc in rem non addimus, ſed lectores noſtros ad eos ablegamus auctores, qui de hocce argumento uberius & data opera ſunt commentati. Indicem eorum dederunt duumviri doctiſſimi, Jo. Albert. Fabricius & C. M. Pfaffius, ille quidem tum in *bibliographia antiquar. p. 615. ſeqq.* edit. tert. tum in *ſyllabo ſcriptorum de verit. relig. chriſt. cap. XLIII. §. III. p. 696. ſeqq.* hic vero in *introd. in hiſtor. theol. litterar. tom. II. p. 379.* Addi tamen merentur, præter laudatiſſimum Bilfingerum *loc. excitato*, Sam. Clarckius libro *de l'exiſtence & des attributs de Dieu, tom. II. cap. XIX. p. 373. ſeqq.* Radvlphvs Cvdworthvs *in ſyſtemate intellect. p. 864. ſeqq.* & b. Moshemivs in *notis* ad *Cudworth. p. 805. ſeqq. num. I.* itemque Samvel Werenfelsivs, in *opuſculis theolog. p. 79. ſeqq.* Jo. Alphonsvs Tvrretinvs in *dilucidat. philoſophico-theolog. tom. II. diſſ. VII. p. 169. ſeqq.* Jo. Arnold. Noltenivs in ſingulari diſſertatione Francof. ad Viadr. MDCCVIII. edita, Jac. Serces in peculiari libro gallico, Amſtelodami MDCCXXIX. 8. typis exſcripto, Monſr des Voeux, qui ann. MDCCXXXII. librum edidit, cui titulus: *diſcours ſur les miracles;* itemque cel. Walchivs in dem *philoſophiſchen lexico*, voce *Wunder, p. 2959. ſeqq.*

(*) Scholaſtici in definitione miraculi ab Auguſtino tradita quatuor notant, quæ ad hoc requirantur, ut aliquid ſit miraculum, quorum duo priora rem miraculi, poſteriora vero duo modum reſpiciunt. 1.) *Ut ſit arduum*, non quidem propter rei, quæ ſit, magnitudinem, quam in miraculis non ſemper conſpici docet Avgvstinvs tract. XXIV. in Joh. ſed propterea, quod naturæ facultatem excedit. 2.) *Ut ſit inſolitum*, non quidem quod raro eveniat, ſed quia non ſic ſolet ſecundum communem naturæ curſum fieri. 3.) *Ut ſit ſupra facultatem naturæ*, non quidem tantum vel ſemper propter ſubſtantiam facti, quatenus ſcilicet illud, quod Deus in natura facit, natura nullo modo poteſt imitari, ſed etiam propter ordinem & modum faciendi. Eſt autem modus naturæ, ut quod facit, faciat in tempore & non in inſtanti. Ordo vero, ut faciat quidpiam, ſed non in quovis ſubjecto. 4.) *Ut præter ſpem admirantis adpareat.* Intellige autem ſpem naturæ? non gratiae; Rom. IV. 14. ideoque adparet interdum miraculum oculis corporis, interdum ſolum oculis fidei. Gerh.

(**) Quod ad varia miraculorum genera, de quibus nonnulla heic adnotavit Gerhardvs noſter, attinet, de iis paucis obſervamus, quemadmodum omnium rerum non niſi quatuor dantur proprietates, nimirum 1.) exſiſtentia, 2.) eſſentia, 3.) quantitas, ac 4.) qualitas; ita pariter nec plura dari, nec dari poſſe miraculorum genera, quam quatuor. Deus quippe gloriam ſuam omnipotentem manifeſtavit 1.) res quae nondum erant, vocando ac ſi eſſent, ſeu eas *efficiendo Joan. IX. 32. Rom. IV. 17.* 2.) *naturam* rerum, quae exſiſtebant, prorſus *immutando, Joan. II. 9.* 3.) unico aliquo verbo, ſoloque voluntatis ſuae nutu *quantitatem* rerum *augendo 1. Reg. XVII. 14, 15. Marc. VIII. 7—9. Joann. VI. 11.* ac denique 4.) *qualitatem* tollendo, veluti quando aegroti ſubito curantur, quin mortui ad vitam revocantur, & quae ſunt alia hujus generis plura, in quibus nulla prorſus cauſſa *naturalis*, ad tantos effectus producendos apta atque idonea deprehenditur. Ratio enim *formalis* alicujus miraculi in eo conſiſtit, quod ſit effectus, qui ſui rationem ſufficientem in *natura* atque eſſentia rerum creatarum non continet; qui proinde vires earum rerum, circa quas verſatur, & a quibus effectus produci videtur, prorſus tranſcendit. Atque ex his, quae modo diximus,

norbi præter naturæ curſum ſanantur, &c. *) III.) Scholaſtici in quæſtione, an dia- olus miracula facere poſſit, diſtinguunt in- er *mirabilia* & inter *miracula*, illorum ope- ationem diabolo concedunt, horum vero ɩegant. Thomas part. I. quæſt. CX. art. 4. *lon ſufficit ad rationem miraculi, ſi aliquid iat præter ordinem alicujus naturæ parti- ularis, ſic enim aliquis miraculum faceret apidem ſurſum projiciendo; ex hoc autem ali- uid dicitur miraculum, quod ſit præter ordi- em totius naturæ creatæ; quo ſenſu ſolus Deus acit miracula. Nobis non eſt omnis virtus aturæ creatæ nota, cum ergo ſit aliquid præter rdinem naturæ creatæ nobis notæ per virtutem reatam nobis ignotam, eſt quidem miraculum uoad nos, ſed non ſimpliciter.* Illud latius decla- at Gabr. Biel lib. II. ſent. diſt. 8. quæſt. 2. *Pot- ſt dupliciter contingere miraculum, quantum ad rem factam, & quantum ad modum faciendi. Quantum ad rem factam, quando effectus produ- citur non concurrente cauſa ſecunda naturali aut in ſubjecto non habente ordinem naturalem ad ta- lis effectus ſuſceptionem: quantum ad modum fa- ciendi, cum aliquid producitur a cauſis natura- libus, ſed in mora breviore quam ſit ſolitus na- turæ curſus. Illæ converſiones miraculoſæ fiunt dupliciter, vel quod effectus illi non producun- tur a principiis naturæ, ſed immediate ab ipſo Deo, ſive in inſtanti, ſive ſucceſſive, & tunc eſt miraculum juxta primum modum: vel poteſt effectus produci a principiis naturæ in inſtanti vel in tempore ſubito propter inſtantaneam vel repentinam adplicationem activorum ad paſſiva præter ſolitum naturæ curſum, & tunc non eſt proprie miraculum, ſed mirabile, hoc eſt, miraculum ſecundo modo acceptum.* IV.) Quam- vis igitur diabolus miracula *proprie & ſpecifice* di-

mus, ſponte conſequitur, I.) ſolum Deum eſſe effe- ctorem miraculorum, quae in ſenſu *ſtricto & rigo- roſo* talia ſunt. Vid. *Pſalm. LXXII. 18. LXXXVI. 8, 10. CXXXVI. 4. Exod. VIII. 19.* II) nullum ſpiritum ſive *bonum* ſive *malum*, nullum hominem, ſive pius ſit, ſive impius, ordinaria quadam ſibique propria virtute miracula *rigoroſi* nominis producere poſſe; unde, ſi forte III) *cauſſæ ſecundæ* & creatae miracula patrant, ea patrant duntaxat *ut cauſſæ oc- caſionales*, ad quarum tantum praeſentiam & mo- tum huc directum, qui vero in ſeſe ipſe nullum in- fluxum habet, Deus miraculum producit. Quod IV) ſpeciatim ad angelos bonos attinet, nullum equidem eſt dubium, eos poſſe longe majora viribus noſtris. At quantacumque eorum ſit potentia, finita tamen eſt certisque limitibus circumſcripta, unde majora viribus *naturæ* efficere, ac miracula *rigoroſe* dicta patrare prorſus nequeunt. Idem V) de angelis ma- lis dicendum, de quibus ſupra copioſe commentatus eſt Gerhardus noſter. Praetermittimus ea, quae de poteſtate malorum iſtorum ſpirituum recentiori maxime aetate fuerunt diſputata, quibus heic ob inſti- tuti brevitatem immorari haud licet. Lectu digna ſunt, quae hanc in rem diſſeruit Moshemius in notis ad Cudworthi *ſyſtema intellectuale p. 859. ſeqq. & p. 865. not.* (1.)

(*) Tribus modis fieri poteſt, ut miracula excedant facultatem naturae; 1) *quoad ſubſtantiam facti*; tale fuit, quod ſol retroceſſit 2. Reg. XX. 2.) *Quoad ſubjectum, in quo fiunt*; talia ſunt reſuſcitatio mor- tuorum, illuminatio caecorum &c. 3.) *Quoad modum & ordinem faciendi*, ut cum per divinam virtutem Petri ſocrus in inſtanti a febri liberatur. Matth. VIII. Thomas de pot. Dei quaeſt. VI. art. 2. reſp. ad 3. dicit, *has tres miraculorum ſpecies eo modo differre, quod primus eſt eorum, quæ ſunt contra naturam; ſecundus eorum, quæ ſupra naturam, tertius eorum, quæ præter naturam.* Thomas part. III. q. 29. art. 1. reſp. ad 2. *miracula dividit in ea, quæ ſunt ad fidei confirmationem, & ea, de quibus ipſis eſt fides, quale eſt miraculum par- tus virginei. Illa ſunt facta in multorum con- ſpectu; hæc vero Deus voluit eſſe occulta, ut fides chriſtianorum magis probaretur, quando ea am- plectitur propter ſcripturarum adſertionem.* Auguſti- nus in ſent. proſper. cap. 134. diſtinguit miracula in *viſibilia & inviſibilia, illaque ſic diſcernit, quod illa ad illuminationem vocant, iſta vero vocatos illu- minant.* Alphonſius de Caſtro lib. X. adv. haereſes verbo, Miraculum; *Miraculum eſt res inſolita, ſu- pra naturæ potentiam operata. Ideo duo oportet ineſſe, ut aliquid poſſit dici miraculum, quod vi- delicet ſit ſupra naturæ potentiam & quod non ſit ex communi conſuetudine. Et ſi alterum horum deſit, miraculum minime dicetur. Hac enim de cauſa creatio animæ humanæ non eſt cenſenda mi- raculum, quia etſi illius creatio excedat poten- tiam naturæ, non eſt tamen res inſolita, cum Deus quotidie novas creet animas. Eadem ratione ſi unus homo naſceretur cum ſeptem digitis in qua- libet manu, non diceretur miraculum, quia etſi hoc ſit inſolitum, non tamen excedit potentiam na- turæ, quoniam a cauſis naturalibus hoc procedere poteſt. Si tamen res eſt inſolita & vires naturæ exſuperans, illa merito miraculum dicetur.* Gerh.

dicta edere nequeat, tamen cum per inſtantaneam adplicationem cauſarum activarum naturalium, quarum vim & operationem exquiſitiſſime perſpectam habet, multa *mirabilia* perficere poſſit, quæ nos pro miraculis habemus, quia illorum cauſam ignoramus, & quomodo fiant non videmus. (Unde Auguſtinus libr. IV. de Trinit. cap. 11. ſcribit, *facile eſſe ſpiritibus nequiſſimis per aërea corpora facere multa, quæ mirentur animæ terrenis corporibus adgravatæ etiam melioris adfectus.*) Præterea cum diabolus hominum oculis glaucoma ac varias præſtigias objicere poſſit ut videre ſibi videantur, quod non vident; ideo miracula ulterius dividuntur in *divina* & *diabolica*. *Illa* autorem habent Deum, qui in miraculis perficiendis utitur quandoque miniſteriali opera angelorum vel hominum, quandoque vero *immediate* ipſemet in miraculis agit: *hæc* autorem habent diabolum, qui impiorum hominum ſervitio ſibi addictorum miniſterio ad hanc rem ſæpius utitur. Rungius in cap. 7. ex part. II. loc. 2. ſex differentias inter divina & diabolica miracula conſtituit, differre enim illa dicit, 1.) cauſis *efficientibus*. Pſalm. CXXXVI. 4. *Deus facit* נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת *mirabilia magna*, id eſt, proprie miracula, *ſolus*. Diabolus miracula quædam facit, ſed non niſi permittente Deo. 2.) Cauſa *materiali ſive ſubjectis*, Dei opera fiunt manifeſte contra naturæ ordinem. Diabolus etſi miranda quædam facere poteſt vel agilitate & ſubtilitate naturæ ſuæ, vel peritia rerum & cauſarum naturalium homini ignotarum, tamen ipſam naturam interius mutare nequit, quia non eſt creator. 3.) Cauſa *formali*. Miracula divina nunquam ſunt putativa vel imaginaria, ſed actu & re ipſa creaturæ vel mutantur vel innovantur. Diabolus ut Dei ſimia conatur exprimere ſimilia opera, ſed plerumque præſtigiis, faſcino & fallaci auxilio ludit mortales. 4.) Cauſis *finalibus*. Dei miracula tendunt ad doctrinæ cœleſtis & mandatorum Dei confirmationem. Diaboli miraculis confirmantur mendacia, idololatria, invocationes mortuorum, &c. 5.) Cauſis *inſtrumentalibus*. Deus vel immediate efficit miranda, vel utitur opera prophetarum, apoſtolorum & aliorum pietate ac virtute præſtantium virorum, vel certe in ordinaria vocatione. Diabolus utitur veneficis, hariolis, præſtigiatoribus, ſagis & ſimilibus hominum monſtris (*) 6.) *Modo agendi*. Deus ſimpliciter, quid fieri velit, mandat, atque interdum adhibet media ſed pauca. Diabolus vult adhiberi certas formas verborum, pulveres, figuras, imprecationes, decoctiones, venena; &c. Atque hæc ſit tertia miraculorum diviſio. (**) V.) Quia igitur Deus eſt ipſa veritas, diabolus vero mendax & mendacii pater; Joh. VIII. 44. ideo miracula Dei ſunt *vera*, ſed miracula diaboli ſunt *falſa*. Gabr. Biel. l. d. *Miracula ſunt vel vera, quæ ordinantur ad bonum finem ſcilicet eruditionem eccleſiæ & ſalutem fidelium; vel falſa, quæ ordinantur ad deceptionem & ſubverſionem videntium, licet res veræ ſint, quæ videntur, unde omnia miracula dæmonum ſunt falſa.* (***) VI.) Falſa miracula duplici ſenſu dicuntur, vel ratione *formæ*, quia ſunt ementita & ludificantia, unde vocantur miracula *κατὰ δόξαν* non *κατ' ἀλήθειαν*, vel ratione *finis*, quia ad decipiendum compoſita & ad mendacium inducunt. Sic Auguſtinus lib. XX. de civit. Dei cap. 19. diſputat, quo ſenſu miracula antichriſti dicantur *prodigia mendacia*, 2. Theſſ.

(*) Autor imperf. operis homil. XXIX. in Matth. *Quemcunque videris dæmonia ejicentem, ſi non eſt confeſſio veritatis in ore ejus, nec juſtitia in manibus ejus, non eſt homo Dei.* Gerhardus.

(**) *Vera miracula fiunt per apertam & ſeriam Dei invocationem. dæmonis vero ludibria illis abſonis, abditis, vanis, ridiculis aut ſuperſtitioſis precibus vel ſignis*, ut loquitur Delrio Jeſuita libro II diſquiſ. magic. quæſt. 7. Gerhardus.

(***) *Vox miraculorum interdum in genere ſignificat admiranda & ſtupenda opera cujuscunque ſint autoris, ſic olim celebrarunt ſeptem miracula mundi. Eodem ſenſu ſatanæ opera nova & ſtupenda dicuntur miracula*, 2. Theſſ. II. 9. *ſigna & prodigia, quia præter communem naturæ curſum facta videntur, & ſingulari impetu feriunt hominum oculos. Sed Dei miracula ſunt, quæ fiunt ſupra & contra naturæ ordinem, quem eadem potentia, qua creatus eſt, mutare poteſt & ſolet Dominus*, Rungius in cap. XXXIV. Exodi.

2. Theſſ. II. 9. *Solet ambigi* (inquit) *utrum propterea dicta ſint ſigna & prodigia mendacii, quoniam mortales ſenſus per phantaſmata decepturus eſt, ut quod non facit, facere videatur? An quia illa ipſa, etiamſi ſunt vera prodigia, ad mendacium pertrahent credituros, non ea potuiſſe niſi divinitus fieri, virtutem diaboli neſcientes, maxime quando tantam, quantam nunquam habuit, accepit poteſtatem. Non enim quando de cœlo ignis cecidit & tantam familiam cum tantis gregibus pecorum ſ. Jobo uno impetu abſumſit, & turbo irruens & domum dejiciens filios ejus occidit, phantaſmata fuerunt, quae tamen fuerunt opera ſatanae, cui Deus dederat hanc poteſtatem. Propter quid horum ergo dicta ſint prodigia & ſigna mendacii, tunc potius adparebit.* Noluit Auguſtinus determinare, quo reſpectu antichriſti miracula dicantur *mendacia.* Ita Chryſoſtomus homil. IV. in 2. Theſſal. ſtatuit, dici fallacia utroque reſpectu: *ὐδὲν ἀληθὲς ἀλλὰ πρὸς ἀπάτην.* Καὶ *τέρασι ψέυδες ἦτον διεψευμένοις ἢ εἰς ψεῦδος ἄγυσι.* (*) Interpres latinus disjunctivam convertit in copulativam. *In prodigiis falſis & inducentibus ad mendacium.* Ambroſius etiam in comm. 2. Theſſ. II. propter deceptionem antichriſti miracula dici mendacia adſerit: *Antichriſtus* (inquit) *ſignorum virtutibus faciet credibile ſe eſſe Deum, ideo portenta mendacii dixit apoſtolus, quia hoc ſe vult credi antichriſtus per ſigna, quod non eſt, ut decipiat, quos circumventurus eſt.*

Argumenta pro parte negante.

§. CCLXXII. Hiſce præſuppoſitis ſententiam noſtram confirmamus ſequentibus argumentis. I.) Quodcunque non eſt eccleſiæ proprium, non poteſt eſſe propria, genuina & infallibilis eccleſiæ nota. Miracula non ſunt eccleſiæ propria. Ergo non ſunt propria, genuina & infallibilis eccleſiæ nota. *Adſumtum* probatur, quia miracula fecerunt etiam ethnici & hæretici, apud quos veram eccleſiam eſſe nemo dixerit. 1.) Quod *ethnicos* adtinet, refert Cornel. Tacitus libr. IV. hiſtor. *Veſpaſianum cæco viſum, claudo greſſum reſtituiſſe.* Ælius Spartianus refert, *fœminam cæcam ab Adriano ſanatam eſſe, & cæcum quemdam natum corpus Adriani mortui tangentem viſum ſubito recuperaſſe.* Apollonius Thyanæus cum eſſet in concilio coram imperatore Domitiano dicitur *ſtatim evanuiſſe, ut amplius non inveniretur.* Hujus Apollonii meminit etiam Auguſtinus epiſt. V. a quo ut & Apulejo *multa miracula* edita eſſe ſcribit. (**) Idem lib. X. de civit. Dei c. 16. commemorat hæc gentilium miracula, quod *effigies deorum penatum, quos de Troja Æneas fugiens advexit, de loco in locum migraſſe referuntur; quod cotem Tarquinius novacula ſecuit, quod Epidaurius ſerpens Æſculapio naviganti Romam comes adhaeſit, quod navim, qua ſimulacrum matris Phrygiae vehebatur, tantis hominum boumque conatibus immobilem redditam una muliercula zona adligatam ad ſuae pudicitiae teſtimonium movit & traxit; quod virgo veſtalis, de cujus corruptione quaeſtio vertebatur, aquam impleto cribro de Tiberi neque profluente, abſtulit controverſiam;* quæ omnia ex profanis hiſtoriis Ludov. Vives in comm. ibidem latius declarat. Libr. de unitate eccleſiæ cap. 16. circa medium: *Audiant,* (qui ex miraculis eccleſiam probare volunt) *quae narrent*

Miracula facere videntur

1) Gentiles.

(*) Idem ſtatuit Theophylactus, gloſſa ordinaria & Lyranus. GERHARDVS.

(**) De miraculis gentilium inter alios conferri vellem HVG GROTIVM in libello *de veritate relig. chriſt. libr. IV.* §. 8. PETR. BAELIVM in *penſées ſur la comète, tom. I.* § *61, 63, 133.* itemque libellum, qui Duaci, ſeu potius Tiguri MDCCXXXIV. prodiit, hac inſignitus inſcriptione: *de miraculis, quæ Pythagoræ, Apollonio Thyanenſi, Franciſco Aſſiſio Dominico & Ignatio Loyolæ tribuuntur,* auctore *Philetero Helvetio.* Conferri merentur *le traité de Mr. Serces ſur les miracles,* quem ſupra jam laudavimus, *chap. XIV.* JAC VERNETVS, profeſſor Genevenſis doctiſſimus, in libro primum gallice, deinde germanice edito, *von der Wahrheit der chriſtl. Religion, ſect. VII. cap. XIX p. 814. ſqq.* Quod ſpeciatim ad APOLLONIVM THYANAEVM, qui multa patraſſe dicitur miracula, attinet, de eo copioſe diſſeruimus *in dem Entwurf einer ausführlichen Kirchenhiſtorie, tom. III.* §. 148—151.

rent pagani de diis & templis ſuis mirabiliter vel facta vel viſa, & tamen dii gentium daemonia. Excipit Bellarminus libr. IV. de eccleſia c. 14. §. ad quartum: *Veſpaſianum nec vere caecum, nec vere claudum curaſſe, cum medici interrogati, an morbi duorum illorum curabiles eſſent, adfirmate reſponderint.* Cornelio Tacito referente. Atqui ſi vel maxime illi, qui a Veſpaſiano curati, non fuerint vere cœci & vere claudi, ſed medicorum opera reſtitui potuerint, negari tamen nequit, dæmonum ac magorum opera fieri poſſe, ut qui vere cœci & vere claudi medicorum etiam judicio adparent, ſanitati reſtitui poſſint, cujus rei & hiſtoria & experientia teſtis eſt. Aliter igitur excipit Bellarminus, *credibile eſſe, quod totus ille morbus fuerit a diabolo, qui inſidens in oculo unius & alterius tibia impedierit uſum illorum membrorum, idque eo fine, ut videretur ſanare, cum deſiuerit nocere.* Reſp. ſufficit hoc nobis ad noſtræ ſententiæ confirmationem. Quia enim diabolica miracula, quoad *externam ſpeciem* cum veris ac divinis, conveniunt, licet quoad rem toto cœlo differant, ideo periculoſum eſt, ex ſolis miraculis externis de doctrina velle judicare. Sola externa ſpecies miraculi in oculos incurrit, dignotio rei ac diverſitatis illius diſcretio, quæ inter divinum & diabolicum miraculum intercedit, nec oculis nec aliis ſenſibus eſt obvia; fieri ergo poteſt, ut diabolica miracula ob *externam ſpeciem* & *adparentiam*, qua' cum veris & divinis miraculis conveniunt, pro veris habeantur. Agnoſcit hoc quodammodo ipſe Bellarminus, ſiquidem hoc ipſo loco §. *eſt autem;* ſic ſcribit: *Ante adprobationem eccleſiae non eſt evidens aut certum certitudine fidei de ullo miraculo, quod ſit verum miraculum, quia non conſtat nobis certitudine, cui non poteſt ſubeſſe falſum, illam non eſſe illuſionem daemonis. Daemon enim etſi non poteſt facere vera miracula, tamen poteſt facere adparenter etiam maxima quaeque.* Quod ſi igitur cum ſpecie & adparentia externa in miraculis rei veritas non eſt perpetuo conjuncta, magni omnino periculi eſt, ex ſpecie externa de veritate miraculi & de ipſa doctrina pronunciare.

§. CCLXXIII. 2.) Hæreticos ac pſeudoprophetas miracula facere, ex verbo Dei & ex hiſtoria eccleſiaſtica demonſtrari poteſt. Deut. XIII. 1. *Cum ſurrexerit in medio tui propheta vel ſomnians ſomnium, & dederit tibi ſignum vel portentum,* v. 2. *& venerit ſignum & portentum, quod locutus eſt ad te dicendo: Eamus poſt deos alienos, &c.* In quæ verba ſic commentatur Theodoretus: *Permiſſu Dei pſeudopropheta prodigioſa facit. Inſtruimur autem non credere, quando qui talia edit, contraria pietati docet.* Et paulo ante: *Permittente Deo daemones operantur. Sic & medici Pharaonis prodigium virgae, fluvii & ranarum ediderunt, ita concedente ſapientiſſimo Deo ad arguendam operantis inſaniam.* Item Paulus Fagius in Thargum: *Dare ſignum eſt praedicere aliquid venturum, quod non eſt naturae inſolens, ſed in ſignum promiſſionis aut comminationis, ſicut Samuel occurſum trium virorum Sauli praedicit. Prodigium autem ſive portentum, ubi ſupra id quod creditur naturae eſſe, aliquid in ſignum datur, ſicut converſio virgae in ſerpentes. Porro ſi roget quis, quomodo falſus propheta ſigna facere poſſit? reſpondent Hebraei bifariam. Quidam putant locum iſtum intelligendum de ſignis aliquid repraeſentantibus, ſicut Sedechias impoſuit capiti ſuo cornua ferrea pollicens regi victoriam mendacem.* 1. Reg. XXII. *Alii intelligunt de ſignis, quae fiunt per incantationem vel magicam artem, qualia ſigna fecerunt magi in Aegypto.* Addit Fagius: *Locus iſte diligenter notandus, quod ſcilicet Deus permittit aliquando ſatanae facere miracula in hoc, ut tententur ſui, quam conſtanter verbo ſuo adhaerere velint.* Pertinent igitur huc miracula *magorum Aegyptiorum* (*) Jannis & Jambris 2. Tim. III. 8. qui incantationibus ſuis virgas in medium pro-

2) *Pſeudoprophetae,*

(*) De miraculis magorum Aegyptiorum præter alios evolvi poſſunt William Fleetwood in libro anglice

ctas commutarunt in ſerpentes, Exod. 12. cujus miraculi rationem Joſephus l. antiq. c. 5. ſic explicat, quod *incanta- illi praeſtigiis faſcinaverint oculos ſpe- rum, ut baculi ipſis viderentur eſſe ſer- s.* Quamvis vero tales præſtigias & poſ- ſoleat diabolus oculis hominum objicere, n cum ſerpentes magorum dicantur devo- i ſerpente Aaronis, ideo rectius dicitur Cyrillo lib. VII. in Johan. VIII. *artificio vera diaboli factum eſſe, ut in locum pro- rum virgarum modo inviſibili ſerpentes a- le adlati ſubſtituerentur.* Auguſtinus lib. le Trinitat. cap. 8. hac de re ſic diſputat, *diabolus pro ſubtilitate ſui ſenſus & cor- r ſemina rerum iſtarum nobis occultiora rit, & ea per congruas temperationes ele- orum latenter ſpargat, atque ita gignen- m rerum & accelerandorum incrementorum beat occaſiones.* Neque tamen propterea m dici poſſe creatorem, *cum occultorum nviſibilium iſtorum ſeminum in corporeis s mundi elementis latentium creator ſit ſolus qui eſt omnium rerum creator, cujus per- one mirabilia illa diabolus facit.* Idem cium ſit de ſpectaculo aquarum in ſangui- i mutatarum regi objecto Exod. VII. 22. le productione ranarum ex aquis, VIII. 7. mutatio aquarum ac productio ranarum fuit præſtigiatoria, vel facta per ſubitam slationem ſanguinis in locum aquæ, & re- tinam ranarum ex alio loco deportationem. idem vero illa magorum potentia, ubi ad utiſſima & abjectiſſima animalcula videlicet pediculos ex pulvere producendos deven- eſt, omnino defecit, *ut intelligatur, quid- i hactenus potuerunt, id non niſi data de- er poteſtate potuiſſe,* ut loquitur Auguſtinus III. de Trinit. cap. 7. Ideo autem *quaedam a facere permiſſi ſunt, ut mirabilius vince- tur,* ut idem loquitur lib. X. de civ. Dei cap. 8. Ceterum quod in vet. teſt. a magis Ægyptiis ac pſeudoprophetis factum, idem in nov. teſt. fieri poſſe Chriſtus & apoſtoli teſtantur: Matth. VII. 22. *Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo daemonia ejecimus, & in nomine tuo δυνάμεις πολλὰς, miracula multa, fecimus;* (ita enim hoc vocabulum accipitur Matth. XI. 20. XIII. 58. & alibi paſſim) v. 23. *& tunc confitebor illis: non novi vos, diſcedite a me omnes, qui operamini iniquitatem;* ex quibus verbis ita infert Juſtinus in qq. & reſp. ad orthod. quæſt. V. pag. 309. *Virtutum ac miraculorum repraeſentatio ſi probatio ad indicium eſſet verae religionis, minime gentium Dominus eos reprobaſſet & indignos familiaritate ſua pronunciaſſet, qui dixerant: Domine, nonne per nomen tuum prophetavimus, &c.* Matth. XXIV. 24. *Surgent pſeudoChriſti & pſeudoprophetae, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poſſet, etiam electi.* v. 25. *Ecce praedixi vobis!* (In quæ verba ſic commentatur Cornel. Janſenius ſcriptor pontificius cap. 123. concord. evangel. pag. 842. *Noſtris temporibus apud nos chriſtianos fuerunt, qui ſe Chriſtum eſſe regem Sion ac ſalvatorem hominum mentiti ſunt ſtultiſſime, quibus nec defuerunt ſui prophetae, nec ſigna & prodigia, quibus impoſuerunt hominibus quibusdam in fide non radicatis. Inter quae ſigna illud cenſeri poteſt, quod apud eos baptizati poſt calicis cujusdam, ut dicitur, potionem, mox cum hominum admiratione ſcripturas ſacras tenerent melius, quam qui in eis adſidue eſſent verſati, & in alios plane homines eſſent mutati, mortem pro ſuae ſectae defenſione intrepide ſubeuntes, omnesque ſuas facultates in commune conferentes. His adeo potenter homines ſeduxerunt, ut ſi fieri potuiſſet, etiam electis imponere potuiſſent.*) Luc. XI. 19. Chriſtus te-

ce edito, ſub tit. *eſſay upon miracles* &c. Prodiit is Londini MDCCI. 8. & germanice Lipſiæ MDCCV. 8. inprimis Jo. Clericus in *commentario* ad *Exod. cap. VII. 11.* Buddeus in *hiſt. eccleſiaſt. vet. teſt. tom. I. p. 512.* Serces *loco excitato*, Jac. Saurinus in *den Betrachtungen über die wichtigſte Begebenheiten des alten und neuen Teſtaments, part. I. p. 631. ſeqq.* nec non Moshemius in *adnotat. ad Cudworthum p. 270. ſeqq.*

72667

ſtatur, *phariſaeorum filios, id eſt, diſcipulos ejeciſſe daemonas.* 2. Theſſ. II. 9. *Adventus antichriſti erit ſecundum operationem ſatanae in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus,* v. 10. *& in omni ſeductione iniquitatis, &c.* Apoc. XIII. 13. *Beſtia facit ſigna magna, ut etiam ignem faciat de coelo deſcendere in conſpectu hominum,* v. 14. *& ſeducit habitantes in terra propter ſigna, quae data ſunt illi facere in conſpectu prioris beſtiae, &c.* De Marco hæretico & impoſtore peſſimo ſcribit Irenæus libr. I. adv. hæreſ. cap. 8. p. 43. *Alius quidam ex iis, qui ſunt apud eos,* (Colarbaſios) *magiſtri, emendatorem ſe eſſe glorians, Marcus eſt autem illi nomen, magicae impoſturae peritiſſimus, per quam & viros multos, & non paucas foeminas ſeducens, ad ſe convertit, velut ad ſcientiſſimum & perfectiſſimum & virtutem maximam ab inviſibilibus logis habentem fecit, praecurſor quaſi vere exſiſtens antichriſti. Anaxilai enim ludicra cum nequitia eorum, qui dicuntur magi, commiſcens, per haec virtutes perficere putatur apud eos, qui ſenſum non habent & a mente exceſſerunt.* Cap. 9. p. 44. *Fingens ſe poculis, quibus vinum infuſum ac immixtum eſt, gratiis actis precari, atque longius extendens ſermonem invocationis efficit, ut purpurea & rubicunda adpareant, ut putetur gratia ab iis, quae ſupra univerſa ſunt, ſanguinem ſuum in illud poculum ſtillare per invocationem ipſius, & qui adſunt maxima cupiditate ducantur guſtandi illius poculi, ut in ipſos more pluviae influat gratia, quae per hunc magum invocata eſt. Rurſum vero mulierculis tradens pocula vino commixta ipſas gratias agere & precari jubet ſe praeſide. Quod ubi peractum eſt, ipſe proferens aliud poculum paulo majus eo, ſuper quo decepta muliercula gratias egit, atque transfundens e minore illo in majus, quod ita praeparavit, ſimul ita dixit: gratia, quae ante univerſa eſt, neque mente comprehendi, neque ſermone exprimi poteſt, impleat tuum interiorem hominem, &c. Et talia quaedam locutus ubi infelicem illam velut oeſtro pupugit, viſus eſt admiranda facere, poſtquam majus poculum a minore, ita ut ſuperflueret, impletum eſt. Atque alia quaedam his ſimilia faciens multos feſellit & poſt ſe abduxit.* (Græca Irenæi verba dilucidiora refert Epiphanius libr. I. tom. III. hæreſ. 34.) Idem cap. 12. p. 58. refert *quemdam divinum ſenem & concinnum veritatis praeconem ad hunc Marcum dixiſſe: idolorum fictor Marce & portentorum inſpector, aſtrologicae & magicae artis perite, quibus confirmas doctrinas erroris, oſtendens ſigna iis, qui a te ſeducuntur, quae ſunt operationes apoſtaticae virtutis, quas tibi ſatanas pater ſubminiſtrat, quaſi per angelicam virtutem Azazel, qui te poteſt praecurſorem facere callidae nequitiae, quae Deo adverſatur.* Lib. II. adv. hæreſ. c. 57. p. 160. *Eorum, quae Chriſtus ad utilitatem hominum & firmitatem fecit,* (hæretici Valentiniani) *nihil tale nec ſimile nec ſecundum aliquid in comparationem quod venire poſſit, perficere inveniuntur. Sed ſi aliquid faciant per magicam operationem, fraudulenter ſeducere nituntur inſenſatos, fructum quidem & utilitatem nullam praeſtantes, in quos virtutes perficere ſe dicunt, adducentes autem pueros inveſtes & oculos deludentes & phantaſmata oſtendentes ſtatim ceſſantia & ne quidem ſtillicidio temporis perſeverantia, non Jeſu Domino noſtro, ſed Simoni mago ſimiles oſtenduntur.* De Donatiſtis commemorat Auguſtinus, quod ipſi quoque de miraculis gloriati fuerint, unde tract. XIII. in Joh. ipſos vocat *mirabiliores,* ac libr. de unit. eccleſ. cap. 16. ſcribit: *Non dicat, ideo verum eſſe, quia illa & illa mirabilia fecit Donatus, removeantur iſta vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium ſpirituum.* De Novatianis itidem referunt eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptores, quod miracula fecerint. Socrates lib. VII. c. 17. *Cum Judaeus quidam veterator chriſtianam fidem ſimulans jam ante ſaepius baptizatus a Paulo Novatianorum epiſcopo baptiſmum peteret, isque Judaeum ad baptiſterium deduceret, aqua univerſa divina quadam virtute, quae oculis percipi non poterat, ſubito evanuit.* De Turcis

refert Septemcaſtrenſis libr. de moribus carum c. 14. quod ipſorum religioſi plu- ı miracula faciant tum vivi tum mortui. (*) pertinent dicta veterum. Tertullianus ræſcript. cap. 44. *Adjicient* (ſeducti ab hæ- is rationem Chriſto in die judicii reddituu- *multa de autoritate cujusque doctoris hae- i, illos maxime doctrinae ſuae fidem con- iſſe, mortuos ſuſcitaſſe, debiles reformaſſe, futura ſignificaſſe, uti merito apoſtoli cre- ntur: quaſi nec hoc ſcriptum ſit, venturos os, qui etiam virtutes maximas ederent ad ciam muniendam corruptae praedicationis.* naſius lib. qq. ad Antiochum quæſt. CX. II. p. 306. *Non ſit nobis mirum, quos- haereticos ſigna edere, audivimus enim inum dicentem: Multi dicent in die illa,* (**) Hieronymus in comm. ad Galat. II. *Obſervandum eſt, quod operari virtu- icantur ii, qui non tenent evangelii veri- ı, hoc dico adverſum haereticos, qui pro- nem eſſe fidei ſuae ex eo, ſi ſignum ali- fecerint, arbitrentur.* Auguſtinus lib. XV. . Fauſt. c. 5. *Miracula* (vos Manichæi) *facitis, quae tamen ſi faceretis, etiam ipſa bis caveremus per inſtruentem nos Do- m & dicentem: Exſurgent pſeudo-Chri- c.* Theophylactus in IX. Luc. *Multi numero miracula per daemonas fecerunt, orum praedicatio ſana non fuit, quare e miracula illa ex Deo fuerunt.* Nec pos- ipſi pontificii inficias ire, etiam hæreticos doque vera miracula edere. In jure ca- part. II. decret. cauſ. 1. q. 1. c. 56. *Praeter tem & qui facit miracula, nihil eſt. In te erat populus Iſraël, & non faciebat miracula. Praeter unitatem erant magi Pharaonis & ſimilia Moſi faciebant.* Maldonatus in comm. Matth. VII. *Chryſoſtomus, Hieronymus, Euthymius, Theophylactus probant exemplis, etiam per alios quam catholicos vera miracula fieri, & ex hoc ipſo loco,* multi dicent in illo die, *&c. facile colligitur, falſos illos prophetas, de quibus Chriſtus loquitur, vera miracula feciſſe, vere prophetaſſe, vere daemonia ejeciſſe, nec enim reſpondet Chriſtus mentiri vos, ſed ſe eos, quamvis iſta fecerint, non noſſe. Nec magnum eſt, ſi moneret nos falſa miracula facientibus ne crederemus, ſed magnum & admirabile eſt omnino, quod monet, ne falſis prophetis credamus, vera etiam miracula facientibus.* Idem in IX. Marci p. 765. *Potuit* (is, qui in Chriſti nomine ejiciebat dæmonia) *neque corpore neque animo, id eſt, fide doctrinaque ſecutus Chriſtum, daemones pellere, ut docemur teſtimonio Chriſti Matth. VII. & Auguſtinus lib. IV. de conſ. evang. c. 5. & Beda ac Theophyl. h. l. ſentiunt.* Claudius Eſpencæus in comm. 2. Tim. p. 83. *miracula Deo & diabolo, Chriſto & antichriſto communia eſſe* ſcribit. Salmeronius tom. IV. part. II. p. 260. *Daemon nolentibus claritatem veritatis recipere, falſa miracula adhibere ſolet ad mendacia confirmanda.* Pererius comm. in Geneſ. VII. diſp. 5. *Etiam haeretici per ſacra verba, aut nomen Chriſti, aut ſacramenta chriſtiana expellunt daemonas; cum autem malum jubentibus, daemones voluntario cedunt; cum vero inviti, in honorem excellentiſſimi imperatoris Chriſti. Talis fuit is, de quo diſcipuli loquuntur ad Chriſtum* Marc. IX. 38. *Magiſter in nomine tuo ejicit daemonia, cum ta-*

De miraculis Muhammedanorum, quorum vero non- ulla oppido ſunt ridicula, nonnulla adnotarunt ETR. BAELIVS in *dict. hiſt. & crit. tom. III.* oce *Mahomet, not.* (*qq*) p. 272. edit. Amſtel. DCCXXX JAC. VERNETVS *loco ſupra adlegato* . *630.* & JACOB. ZIMMERMANNVS, theologus nuper igurinus, isque doctiſſimus, in *opuſculis theologici, iſtor. & philoſoph. argumenti, tom. I. part. I. p. 137.*

) *Sæpe enim non virtute miracula edentis, quæ ſa- ationem efficiat, miracula fiunt, ſed fide ad eum dentis hominis. Scriptum eſt enim: Fides tua*

te ſervavit. Oportet & hoc notari, quod multi prave credentes multos labores obtulerint Deo per exercitationem, & mercedem pro eis a Deo acceperint in hoc ſeculo ſanationum & prophetiarum donum, ut in futuro ſeculo audiant: Accepiſtis bona veſtra & labores veſtros, nunc non amplius vobis dabitur. Idem in Pſal. IX. col. 67. *Cum ſigna illa* (antichriſtus) *facere cœperit, quanto mirabiliora videbuntur hominibus, tanto illi ſancti, qui tunc erunt, contemnentur & quaſi pro nihilo habebuntur, quos ille, cui per juſtitiam & innocentiam reſiſtent, mirificis factis ſuperare videbitur &c.* GERHARDVS.

men Chriſtum non ſequeretur. Stapletonus in promtuar. morali dom. XXIV. poſt Pentecoſt. p. 627. *Etiam vera miracula non ſolum antichriſtus ipſe ejusque praecurſores proximi, ſed quilibet haeretici non ſecus quam magi Deo permittente operari poſſunt.* Acoſta de temp. noviſſ. cap. 19. *Tempore antichriſti difficile erit ſigna vera diſcernere a falſis, ubi multa & magna erunt veris ſimilima.* Coſterus in enchir. loc. de eccleſ. concedit, Novatianos olim ſua habuiſſe miracula.

Exceptiones Bellarmini. §. CCLXXIV. Bellarminus ex his quædam deligit, quibus exceptiones ſuas opponat. 1.) De miraculis antichriſti Matth. XXIV. 24. 2. Theſſ. II. 9. 10. Apoc. XIII. 13. 14. reſpondet, quod *futura ſint non vera & ſolida, ſed adparentia vel mirabilia hominibus, non autem abſolute miracula, qualia arte daemonis fieri poſſunt;* id confirmat ex 2. Theſſ. II. ubi vocantur *mendacia*, & ex Apoc. XIII. ubi pro *maximis antichriſti miraculis* ponitur, *quod faciet ignem de cælo deſcendere, & ut imago beſtiae loquatur, haec autem facilima eſſe diabolo palam eſt. At miracula ſanctorum ſunt illuminationes cæcorum, curationes claudorum, excitationes mortuorum, quae nonniſi divina virtute fieri poſſunt.* Reſp. antichriſti miracula dicuntur mendacia, vel ut ex græco rectius vertitur, *prodigia mendacii* τέρατα ψεύδυς, non tam ratione *formae*, quaſi omnia futura ſint falſa & adparentia duntaxat, quam ratione *finis*, quia ſcilicet ad confirmationem mendacii erunt directa, ut ex Chryſoſtomo & Auguſtino paulo ſuperius audivimus. Quemadmodum enim magi Ægyptiaci ante liberationem Iſraelitarum ex Ægypto miracula mendacii edentes non ludebant nudis præſtigiis, ſed arte ſua diabolica verum ſerpentem oculis ſpectatorum objiciebant ad idololatriæ Ægyptiacæ confirmationem: ita quoque antichriſtus ante finalem liberationem filiorum Dei ex hoc mundo non nudis ludet præſtigiis, ſed talia miracula ad confirmationem ſuorum mendaciorum faciet, qualia per extremam & ſummam diaboli potentiam fieri poſſunt. Id ipſum confirmatur ex emphaſi dictorum. Matth. XXIV. 24. dicitur, *pſeudoChriſtos & pſeudoprophetas illos talia ac tanta miracula edituros, ut ſi fieri poſſet, etiam electi per illa ſeducerentur.* Atqui ſi eſſent mera phantaſmata ac præſtigiæ ſatanicæ, ſeductionis non tantum metuendum eſſet periculum. 2. Theſſ. II. 9. notanter dicit apoſtolus, quod *antichriſti adventus futurus ſit* κατ' ἐνέργειαν τῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδυς, v. 10. καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, id eſt, diabolus omnem vim ſuam in miraculis antichriſti organi ſui exſeret, neque quidquam, quod ad ſeductionem hominum facere poſſit, intentatum relinquet. Audiat Bellarminus hac de re Cornelium Janſenium ſuæ religionis, non tamen jeſuiticæ profeſſionis hominem in comment. concord. evang. cap. 123. fol. 843. *Quod antichriſti ſigna & miracula dicuntur mendacia, non ſic accipiendum eſt, quaſi omnia illa ſigna ſint efficienda per ſenſuum & phantaſmatis ludificationem, ut quod non ſit, eſſe tamen videatur; quaedam enim vere efficiet per conjunctionem occultam cauſarum naturalium, quomodo ignem vere poteſt e cælo deducere, & alia multa facere mirabilia, quae tamen dicuntur ſigna mendacia, ſive quia ad mendacium pertrahunt, dum creduntur fieri virtute divina, ſive quia quamvis ſint verae res, non tamen ſunt vera ſigna & miracula, quia id demum vere & proprie miraculum eſt, quod ſit ſupra naturam & virtute ſupernaturali, quae ſoli Deo competit.* Audiat Pererium ſuæ religionis & profeſſionis, hoc eſt, jeſuiticæ ſocietatis hominem comment. in Daniel. libr. IV. *Duo ſunt miraculorum genera, quaedam hujusmodi, ut non niſi per omnipotentiam Dei fiant, hujusmodi non faciet antichriſtus: alia quae fieri poſſint potentia cauſarum naturalium, operante daemone, hominibus ignota, quae modo inviſibili adhibebuntur & quaſi miracula exiſtimabuntur: haec ſigna vera ſunt, ſicut illa magorum vera fuiſſe arbitratur Auguſtinus, nihilominus mendacia, quia qui faciet, ſe ea facere miraculoſe virtute divina falſo profitebitur.* Audiat Thomam Aquinatem, in

ijus verba juravit part. I. quæſt. 114. art. 1. *nſi ſint vera antichriſti miracula, ad men-um tamen pertrahunt credituros.* Imo au- Bellarminus ſe ipſum libr. III. de Rom. pon- cap. 15. §. porro; *Miracula, quae opera- t eſt antichriſtus, erunt mendacia ſigna ra- omnium cauſarum, finalis, efficientis, riae & formae. Finis enim eorum mira- rum erit, oſtendere antichriſtum eſſe Deum Meſſiam, quod erit pernicioſiſſimum menda- . Chryſoſtomus in hunc locum* (2. Theſſ. II) *, mendacia vocari ea miracula, quia ad lacium inducent &c. deinde vocantur men- ſigna ab efficiente, nam cauſa efficiens cipalis erit pater mendacii, id eſt, diabo- Erunt etiam mendacia multa ex illis,* (er- on omnia, ut hoc loco adſerit) *quia erunt taſtica & praeſtigiae quaedam. Denique t quaedam ex illis mendacia ratione for- licet vera ratione materiae, quia inter- res veras operabitur, ſed quae non ſuper- t vires totius naturae, & ideo non erunt miracula formaliter.* Quod Bellarminus loco ſubjungit, *illuminationes caecorum, iones claudorum & excitationes mortuo- non niſi divina virtute fieri poſſe,* id fa- concedimus, interim tamen certum eſt, n niſi de veris illuminationibus vere cœ- n, ac veris excitationibus vere mortuo- accipiendum eſſe, cum diabolus etiam d externam ſpeciem ſimilia facere poſſit, de re, ſic ſcribit Bellarminus libro III. de fic. cap. 15. §. erunt etiam: *Antichriſtus itur excitare mortuos & ſanare aegrotos, luſiones daemonum erunt, non verae ex- nes aut ſanitates, propter quod Apoc. dicitur facturus miracula in conſpectu homi- id eſt, adparentia & deludentia conſpectum num, non ſolida & vera, ut Aretas in eum adnotavit.* Et poſtea. §. Exempla: *An- ſtus finget ſe mori & reſurgere.* Idem V. de eccleſ. c. 14. reſp. ad 4. recte diſpu- *caecum & claudum hoc modo a Veſpaſiano um, quod diabolus inſidens in oculo uni- alterius vero tibia, uſum iſtorum mem- m impedierit, idque eo fine, ut videretur ſanare, cum deſineret nocere.* Jam vero ex- terno intuitu dignoſci ac diſtingui nequit, an illuminatio cœci, ſanatio claudi & excitatio mortui ſit vera, an ſaltim adparens; an facta ſit divina virtute, an vero dæmonis illuſione. Diabolus enim *transfigurat ſe in angelum lucis* 2. Cor. XI. 14. unde ipſe Bellarminus d. l. §. *eſt autem,* diſerte ſcribit: *Non conſtat nobis certitudine, cui non poſſit ſubeſſe falſum, illam non eſſe illuſionem daemonis, daemon enim etſi non poteſt facere vera miracula, tamen poteſt facere adparenter etiam maxima quaeque.* 2.) De miraculis Donatiſtarum reſpondet, *ea non fuiſſe talia, qualia ſunt ſanctorum, ſed occul- tas quaſdam viſiones tantum, quas ſine ullo teſte jactabant ſe vidiſſe.* Addit Bellarminus fa- bulam de quadam viſione ex libro, qui inſcri- bitur *ſomnium Lutheri,* ubi Lutherus narratur *adparuiſſe quibusdam Lutheranis, triſtique vultu conqueſtus, quod tam ſe quam doctrinam ſuam diſcipuli ſui brevi eſſent deſerturi,* a qui- bus viſionibus diſtinguit vera miracula, quæ ab Auguſtino maxime fieri probat ex lib. XXII. de civit. Dei c. 8. ubi contra paganos adducit *miracula maxima, facta ad reliquias ſancto- rum, praecipue Stephani protomartyris.* Reſp. Donatiſtæ non ſolum occultas viſiones, ſed etiam manifeſta miracula jactitabant, ſic enim de illis ſcribit Auguſtinus libr. de unit. eccleſ. cap. 16. *Non dicat, ideo verum eſſe, quia il- la & illa mirabilia fecit Donatus vel Pontius, vel quilibet alius, aut quia homines ad memo- rias mortuorum noſtrorum orant & exaudiun- tur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille frater noſter & illa ſoror noſtra tale viſum vigilans vidit, vel tale viſum dormiens ſomnia- vit &c.* ubi Auguſtinus & viſiones & miracula Donatiſtarum conjungit, & addit: *Removean- tur iſta vel figmenta mendacium hominum vel portenta fallacium ſpirituum. Aut enim non ſunt vera, quae dicuntur, aut ſi haereticorum aliqua mira facta ſunt, magis cavere debemus, quod cum dixiſſet Dominus, quosdam futuros eſſe fallaces, qui nonnulla ſigna faciendo etiam electos, ſi fieri poſſet, fallerent, adjecit vehe- menter commendans & ait, Ecce praedixi vo- bis*

bis. Ita quoque tractat. XIII. in Johan. contra illos mirabiliarios prædictionem Chriſti urget: *In noviſſimis diebus exſurgent pſeudoprophetae facientes ſigna & portenta magna &c.* & addit: *Ergo cautos nos fecit ſponſus, quia & miraculis decipi non debemus.* Atqui ſi Donatiſtæ duntaxat occultas quasdam viſiones jactitaſſent, quorſum opus fuiſſet vanam illam jactantiam operoſe confutare, & prædictionem Chriſti de pſeudoprophetarum miraculis tantopere contra ipſos urgere? Quæ vero miracula & quo reſpectu Auguſtinus & nos cum ipſo maximi faciamus, ex ſequentibus intelligetur. Fabula de Lutheri viſione, quam Bellarminus forte ſomnians vidit, oblectet ſe, quamdiu velit. Hominis eſt nimium creduli talibus nugis & figmentis fidem adhibere. 3.) De miraculo Novatianorum reſpondet, *factum id eſſe non in confirmationem fidei Novatianae, ſed catholici baptiſmi.* Reſp. alia eſt quæſtio de miraculi veritate, alia vero de miraculi fine. Sufficit nobis, quod Bellarminus concedit, *etiam per haereticos vera miracula fieri poſſe, quibus tamen non confirmetur doctrina ipſorum haeretica, ſed baptiſmus & alia quaedam dogmata ad catholicam eccleſiam pertinentia, quae in haereticorum cœtibus quandoque integra adhuc habentur.* Eadem fere ratione diſputat Athanaſius in qq. ad Antioch. quæſt. CX. *Saepe non virtute miracula edentis, quae ſanationem efficiat, miracula fiunt, ſed fide ad eum adeuntis hominis, ſcriptum eſt enim*: fides tua te ſervavit. *Oportet & hoc notari*, (inquit) *quod multi prave credentes multos labores obtulerint Domino per exercitationem, & mercedem pro eis a Deo acceperunt in hoc ſeculo ſanationum & prophetiarum donum &c.* Idem agnoſcit Mart. Delrius libr. II. diſquiſ. magic. q. 7. *Solet quidem Deus hanc gratiam* (miracula faciendi) *gratuito etiam perperam de fide ſentientibus largiri, ſed in verae fidei probationem, ut quando dedit prophetiam Bileamo & Caiphae. In falſae fidei confirmationem nec dediſſe, nec magis dare Deus poteſt, quam poteſt veritas mentiri.* Paratam igitur ex ipſo Bellarmino habemus reſponſionem ad miracula jeſuitica, quæ per nomen Chriſti in novo orbe faciunt; ut adparebit inferius.

Miracula eccleſiæ non conveniunt ſemper.

§. CCLXXV. II.) Expoſuimus hactenus primum ſententiæ noſtræ argumentum, ſuccedit alterum. Quodcunque eccleſiæ non convenit ſemper ac perpetuo, non eſt genuina, propria & infallibilis ejus nota. Miracula non conveniunt eccleſiæ ſemper ac perpetuo. Ergo non ſunt genuina, propria & infallibilis eccleſiæ nota. *Adſumtum* confirmatur, quia donum miraculorum fuit primitivæ eccleſiæ proprium, progreſſu vero temporis ceſſavit. Fuerunt miracula velut buccinæ atque præcones, quibus evangelium primitus commendabatur. Vt enim legi Moſis compluribus miraculis in monte Sina & per deſertum autoritas fuit conciliata, quæ tamen poſtea, cum ad terram promiſſionis ventum eſt, ceſſarunt: eadem ratione ſublata ſunt miracula, cum prædicatio evangelii per univerſum orbem fuiſſet diffuſa. Confirmari illud poteſt ex ſcripturis ſacris, ex hiſtoria eccleſiæ & ex teſtimoniis patrum. Marc. XVI. 17. Chriſtus apoſtolos ſuos ad *praedicandum evangelium* in toto terrarum orbe ablegans inſtruit eos dono miraculorum edendorum, quibus doctrinæ evangelicæ veritatem gentilibus confirment, quemadmodum etiam jam ante tum ipſos, tum ſeptuaginta diſcipulos ad prædicandum in Judæam ablegatos dono illo inſtruxerat; Matth. X. 1. Marc. VI. 13. Luc. IX. 1. X. 1. 9. 17. 19. nequaquam vero generalem quamdam promiſſionem dedit, quod donum illud etiam poſt prædicationem evangelii in mundo receptam, ordinarie & perpetuo in eccleſia vigere debeat. De *dono enim linguarum*, quod apud Marcum inter illa miracula apoſtolicæ ac primitivæ eccleſiæ refertur, dicit Paulus 1. Cor. XIV. 22. *Linguae in ſignum ſunt non fidelibus ſed infidelibus*; ex quo loco Claudius Eſpencæus comm. in 2. Tim. III. colligit, *ubi nullus eſt infidelis, faciendorum miraculorum nulla eſt neceſſitas.* (*) Virtute illius pro-

(*) Chryſoſtomus in Matth. hom. IV. & XXXIII. & XLVII. multis docet. *hodie. poſtquam plantata eſt* reli-

promiſſionis a Chriſto apoſtolis factæ in eccleſia aliquamdiu viguit donum miracula faciendi, ut ex actis apoſt. & hiſtoria eccleſiaſtica colligitur. Irenæus lib. II. adverſ. hæreſ. c. 57. p. 160. de ſuis temporibus ſic ſcribit: *In Chriſti nomine, qui vere illius ſunt diſcipuli, ab ipſo accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisque accepit donum ab eo. Alii enim daemones excludunt firmiſſime & vere, ut etiam ſæpiſſime credant ipſi, qui emundati ſunt a nequiſſimis ſpiritibus & ſint in eccleſia. Alii autem ſcientiam habent futurorum & viſiones & dictiones propheticas. Alii autem laborantes aliqua infirmitate per manuum impoſitionem curant & ſanos reſtituunt. Iam etiam & mortui reſurrexerunt & perſeverarunt nobiſcum multis annis, & quid autem? non eſt numerum dicere gratiarum, quas per univerſum mundum eccleſia a Deo accipiens in nomine Chriſti Ieſu crucifixi per ſingulos dies in opitulationem gentium perficit.* Poſtea vero recepta in mundo evangelii prædicatione donum miraculorum non fuit tam generale, ſed quibuſdam duntaxat perſonis ex gratia datum, ſicut de Gregorio, Thaumaturgo ob id dicto, commemoratur ab Euſebio lib. VII. c. 25. & Hieronymo in vir. illuſtr. quod virtute edendi miracula inſtructus fuerit. Neque paſſim in omnibus locis, ſed in quibuſdam duntaxat fiebant miracula, quibus gentes adhuc incredulæ ad fidem invitarentur, unde Euſebius lib. V. hiſtor. c. 7. ſcribit, *ſtatim poſt apoſtolorum tempora, etiam Irenæi tempore non paſſim, ſed in quibusdam duntaxat eccleſiis adhuc patrata eſſe*, & Auguſtinus lib XXII. de civit. Dei c. 8. licet aliquot miracula ſuo tempore facta recenſeat, de cæco Mediolani circa ſepulcra martyrum Protaſii & Gervaſii illuminato, de Innocentio Carthagini a fiſtula liberato, de Innocentia ibidem a cancro mammillari ad ſignum crucis curata &c. tamen in principio capitis diſtinguit inter tempus illud, quo evangelium nondum fuit in mundo publice receptum, & inter tempora poſteriora evangelii in toto orbe prædicationem conſecuta. *Poſſem* (inquit) *dicere neceſſaria fuiſſe prius, quam crederet mundus, ad hoc, ut crederet mundus. Quisquis adhuc prodigia, ut credat, inquirit, magnum eſt ipſe prodigium, qui mundo credente non credit.* Idem libr. de utilit. credendi cap. 16. *Talia miracula* (ſalutaria) *facta ſunt illo tempore, quo Deus in vero homine, quemadmodum ſat erat, hominibus adparebat. Sanati languidi, mundati leproſi, inceſſus claudis, cæcis viſus, ſurdis auditus eſt redditus &c. Sic in ſe tunc animas errantes mortalium divina commovebat autoritas. Cur,* inquis, *iſta modo non fiunt? quia non moverent, niſi mira eſſent. At ſi ſolita eſſent, mira non eſſent &c. facta igitur ſunt illa opportuniſſime, ut his multitudine credentium congregata atque propagata in ipſos mores utilis converteretur autoritas.* Hanc ſuam ſententiam ſic declarat libr. I. retract. cap. 14. *Hoc dixi, quia non tanta nec omnia modo, non quia nulla fiunt etiam modo miracula.* Libr. de vera relig. c. 25. *Accepimus majores noſtros eo gradu, quo a viſibilibus ad æterna conſcenditur, viſibilia miracula (non enim aliter potuerunt) ſecutos eſſe, per quos id actum eſt, ut neceſſaria non eſſent poſteris. Cum enim eccleſia catholica per totum orbem diffuſa atque fundata ſit, nec miracula illa in noſtra tempora durare permiſſa ſunt, ne animus ſemper viſibilia quæreret, & eorum conſuetudine frigeſceret genus humanum, quorum novitate flagravit;* quæ verba ſic declarat lib. I. retract. cap. 13. *Verum eſt quidem, non enim nunc uſque, cum manus imponitur baptizatis, ſic accipiunt Spiritum ſanctum, ut loquantur linguis omnium gentium, aut nunc uſque per umbram tranſeuntium praedicatorum Chriſti ſanantur infirmi, & ſi qua talia tunc facta ſunt, quae poſtea ceſſaſſe manifeſtum eſt, ſed non ſic accipiendum eſt, quod dixi, ut nunc in Chriſti nomine fieri nulla miracula credantur &c. tam multa enim etiam iſtis temporibus fiunt, ut nec omnia cognoſcere, nec ea, quae cognoſcimus, enumerare poſſimus.* Chryſoſtomus hom. XXIII. in Joh. non longe a princ. *Nonne & nunc quoque ſignorum petitio*

abducunt a Dei verbo & a fiducia in verum Deum ad falſas doctrinas & cultum idolorum, ea non ſunt pro divinis, ſed diabolicis miraculis habenda. Exprimitur etiam cauſa, propter quam permittat Deus talia miracula virtute diaboli per pſeudoprophetas fieri, nimirum ut tentet & exploret nos, an velimus ipſi & verbo ejus unice adhærere, adeoque ex toto corde ipſi ſervire, ex quo evidenter colligitur, non omnia miracula doctrinæ confirmandæ ergo, ſed quædam hominum explorandorum cauſa fieri, quemadmodum & Auguſtinus lib. III. de Trinit. c. 7. de magorum Ægyptiorum miraculis recte pronunciat, quod *data fuerit illis poteſtas edendi quædam miracula vel ad fallendos fallaces Ægyptios, vel ad admonendos fideles, ne tale quid facere magnopere deſiderarent, vel ad exercendam & manifeſtandam juſtorum patientiam.* (*) Trithemius in reſp. ad octo quæſt. ad imperatorem Maximil. quæſt. III. *Ubi veritas non colitur, ſi qua fiunt miracula; non Deus, ſed diabolus operatur. Deus enim cum ſit veritas; religiones falſas non inſtituit, & ideo ſuis miraculis mendacium nunquam illuſtravit.* Ceterum ut ſenſus loci illius Moſaici fiat illuſtrior, conjungimus locum Deut. XVIII. 20. *Propheta qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quae ego non praecepi illi, ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.* v. 21. *Quod ſi tacita cogitatione reſponderis: quomodo poſſum intelligere verbum, quod Dominus non eſt locutus?* v. 22. *Hoc habebis ſignum, quod in nomine Domini propheta ille praedixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus, ſed per tumorem propheta confinxit, & non timebis eum.* Docentur Iſraelitæ pro falſo propheta habendum eſſe eum, qui prædicit aliquid futurum, cui non reſpondet eventus, ſed ne ex illo colligerent, omnes illos pro veris prophetis ac ſanis doctoribus habendos, quorum prædictionibus eventus reſpondet, ideo cap. XIII, v. 2. diſerte prohibentur illum prophetam ſequi, qui ad idololatriam ipſos pellicere conatur, ſi vel maxime prædictionum veritatem ſubſequens complementum probet, ex quo immote colligitur, ex prædictionibus & miraculis ſolis non poſſe aliquid de doctrina ſtatui, ſed contra potius ex doctrina de prædictionibus & miraculis eſſe judicandum. Miracula ſunt doctrinæ teſſeræ ac *ſigilla*; quemadmodum igitur ſigillum a literis avulſum nihil probat, ita quoque miracula ſine doctrina nihil valent; ideo cum dives epulo in flammis infernalibus conſtitutus Abrahamum rogaret, ut miſſo ad fratres, in vivis adhuc ſuperſtites, Lazaro miraculoſa illa prædicatione ipſos converteret, accipit hoc reſponſi Luc. XVI. 29. *habent Moſen & prophetas, audiant illos*, quibus verbis doctrina Moſis & prophetarum adparitionibus mortuorum & omnibus miraculis præfertur. Ac Petrus expoſita miraculoſa transfiguratione Chriſti in monte Thabor ſubjungit 2. Epiſt. I. 19. ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, *habemus firmiorem ſermonem propheticum*, ubi non confert invicem ſermonem prophetarum & vocem Patris cœleſtis in transfiguratione auditam, quia eadem etiam vox per prophetas ſonuit, ſed confert miraculoſam Chriſti transfigurationem ac Moſis & Eliæ miraculoſam adparitionem cum ſermone prophetico, *atque hunc illis longe firmiorem ac ſtabiliorem dicit*, miracula enim non tam ſolidum præbent fidei fundamentum quam ipſum Dei verbum, quo pertinet obſervatio Chryſoſtomi hom. XXIII. in Joh. ſtatim in princ. *Firmiores erant diſcipuli non ſignorum tantum gratia, ſed & doctrinae Jeſum ſecuti.* (ἐκεῖνοι ἀκριβέστερον ἦσαν οἱ μαθηταὶ ὅσοι μὴ ἀπὸ σημείων προσῄεσαν μόνον, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς διδασκαλίας.) *Qui enim craſſiori erant ingenio, ſignis trahebantur; acutiori vero, prophetiis & doctrina.* Quicunque igitur per doctrinam

(*) Bellarminus lib. IV. de eccleſ. c. 14. *Ante adprobationem eccleſiæ non eſt evidens aut certum certitudine fidei de ullo miraculo, quod ſit verum miraculum, quia non conſtat nobis certitudine, cui non poſſit ſubeſſe falſum, illam non eſſe illuſionem daemonis. Daemon enim etſi non poteſt facere vera miracula, tamen poteſt facere adparentia etiam maxima quæque.* GERHARDUS.

inam crederent, *conſtantiores erant*, *quos* *m beatos adpellavit*, *dicens*: *Beati*, *qui* *ı viderunt & crediderunt.* Auguſtinus de ıſenſu evangel. lib. IV. c. 10. *Chriſtus regalo* *it*: Niſi ſigna & prodigia videritis, non cre- is, *uſque adeo ſuper omnia mutabilia volens* *ıtem credentis adtollere*, *ut nec ipſa mira-* *a*, *quae quamvis divinitus de mutabilitate* *porum fiunt*, *a fidelibus quaeri velit.*

§. CCLXXVII. At, inquis, ſi hæc ita ſe ıent, cur Chriſtus toties provocat ad ſua racula, ut per illa auditores ad fidem per- :at? Joh. V. 36. *Habeo teſtimonium ma-* *Johanne*, *opera enim*, *quae dedit mihi Pa-* , *ut perficiam ea*, *ipſa teſtimonium perhi-* *t de me.* Joh. X. 37. *Si non facio opera* *tris*, *nolite mihi credere.* v. 38. *Si autem* *io*, *& mihi non vultis credere*, *operibus* *dite &c.* Reſp. præterquam quod diſtin- ndum ſit inter ſtatum eccleſiæ chriſtianæ centis & adultæ, (ut paulo ſuperius ad- nuimus) non dicimus abſolute & ſimplici- miracula nihil probare, ſed miracula ſine trina nihil probare, conjungenda igitur ı miraculis doctrina, ad quam confirman- a adhibentur. Si doctrina convenit cum quæ per Moſen, prophetas, Chriſtum & ſtolos revelata eſt, tunc etiam miracula, ı ad illam confirmandam eduntur, pro di- s ſunt habenda. Sin vero doctrina illa, quam confirmandam miracula fiunt, pu- t cum doctrina cœleſti per Moſen, pro- tas, Chriſtum & apoſtolos generi humano elata, non poſſunt nec debent pro divinis eri, ut ex dicto Moſaico evidenter colli- r. Sic Chriſtus ipſe, qui tamen αὐτόπι- & ipſa veritas non ad ſola miracula provo- at, ſed ad Moſen ac prophetas, ex quorum ptis dogmata ſua confirmabat Matth. V. 17. 3. XXII. 29. Joh. V. 39. &c. Idem etiam acula non præmittere ſolebat concionibus, conciones miraculis. Diſſerit hac de re egre- Tertullianus lib. III. adv. Marcion. c. 3. ı Inc. *Non fuit*, inquis, *ordo ejuſmodi ne-* *ırius*, *quia ſtatim ſe & Filium & miſſum* *Dei Chriſtum rebus ipſis eſſet probaturus* *per documenta virtutum. At ego negabo ſo-* *lam hanc illi ſpeciem ad teſtimonium competiſſe*, *quam & ipſe poſtmodum exautoravit. Siqui-* *dem edicens multos venturos & ſigna facturos*, *nec tamen ideo admittendos temerariam ſigno-* *rum & virtutum fidem oſtendit*, *ut etiam apud* *pſeudoChriſtos facilimam.* Beroënſes Act. XVII. 11. videbant quidem multa ab apoſtolis edi miracula, non tamen ex illis ſolis de doctrina judicabant, ſed cum ſcripturis prædicationem apoſtolicam conferebant, quibus quoniam con- formis deprehendebatur, & doctrinam & mi- racula vera eſſe ſtatuebant, quo nomine a Spi- ritu ſancto commendantur. Sic apoſtoli do- no miraculorum inſtructi ex Moſaicis & pro- pheticis ſcriptis doctrinam ſuam demonſtrabant Act. XXVI. 22. Rom. III. 21. &c. Inde recte ſcribit Theophylactus in IX. Luc. *Docet Chri-* *ſtus*, *ut is*, *cui concredita eſt doctrina*, *&* *praedicare & miracula patrare debeat*, *tunc* *enim praedicatio per miracula confirmatur*, *miracula autem per praedicationem.* Alterius ſic altera poſcit opem res & conjurat amice. Contra vero ſuſpecta eſt *omnis revelatio*, *quam* *non probat lex cum evangelio*, ut habet vul- gatum illud Gerſonis, quod ipſum etiam de miraculis ſtatuendum, ideo addit Theophyla- ctus l. d. *Multi saepenumero miracula fece-* *runt per daemones*, *ſed illorum praedicatio* *ſana non fuit*, *quare neque illorum miracula* *ex Deo fuerunt.* In eamdem ſententiam hac de re diſſerit Maldonatus Jeſuita in comm. Matth. VII. poſtquam enim ex ſcriptura & pa- tribus demonſtraſſet, etiam falſos prophetas vera miracula facere, ſubjicit quæſtionem, *an ergo nullam ad probandam veram doctri-* *nam argumentum ex miraculis ſumi poſſit?* cui reſpondet hoc modo: *Non ſequitur omnino* *nullum*, *ſed non neceſſarium ſumi poſſe. Sci-* *mus enim Chriſtum ad confirmandam doctrinam* *ſuam poteſtatem faciendi miracula apoſtolis ſuis* *tradidiſſe. Scimus vi miraculorum totum pene* *orbem ad fidem fuiſſe pertractum*, *quod qui* *negant*, *ut diſputat Auguſtinus*, *majus ipſi mi-* *raculum miraculo tollendo faciunt*: *incredibi-* *lius enim tot philoſophos*, *tot ſapientes viros*,

tam paucis apoſtolis tam imperitis, tamque incredibilia humanae rationi praedicantibus ſine ullis miraculis credidiſſe, quam illa ipſa miracula, quae ab ipſis facta narrantur. Probabile igitur fidei argumentum eſt, quod ex miraculis ſumitur, quia per fidem ſaepe, ſine fide raro fieri ſolent. Nec neceſſario demonſtrant eccleſiam, niſi poteſtas miracula faciendi ordinaria contingit. Hæc Maldonatus, cujus diſſertatio eſſet perfectior, ſi addidiſſet, ex miraculis cum vera doctrina conjunctis neceſſarium omnino argumentum exſtrui poſſe. Ferus in comm. XXIV. Matth. *Non doctrina ex miraculis, ſed miracula ex doctrina eſtimanda ſunt.*

§. CCLXXVIII. Hujus loci eſt regula Auguſtini libr. X. de civ. Dei c. 16. *Si hi* (angeli) *mirabilibus factis humanas animas permoverent, qui ſacrificia ſibi expetunt: illi autem qui hoc prohibent & uni tantum Deo ſacrificari jubent, nequaquam iſta viſibilia miracula facere dignarentur, profecto non ſenſu corporis, ſed ratione mentis praeponenda eſſet eorum autoritas.* Ex quo manifeſte colligitur, doctrinam eſſe miraculis potiorem, neque ex ſolis miraculis de doctrina ferendum eſſe judicium, Libr. XIII. contra Fauſtum Manich. c. 5. cum de Manichæis dixiſſet: *Miracula non facitis, quae ſi faceretis, etiam ipſa in vobis caveremus per inſtruentem nos Dominum & dicentem: Exſurgent multi pſeudochriſti* &c. Subjungit hoc epiphonema: *Vſque adeo nihil credi voluit adverſus confirmatam ſcripturarum auctoritatem, quae fidem ſuam in rebus ipſis probat.* Eodem fine diſputat, miracula ſola non demonſtrare eccleſiam, ſed ideo adprobari miracula, quia in eccleſia fiunt. Verba ſic habent lib. de unit. eccleſ. cap. 16. poſt medium: *Vtrum ipſi* (Donatiſtæ) *eccleſiam teneant, non niſi divinarum ſcripturarum canonicis libris oſtendant, quia nec nos dicimus propterea nobis credere oportere, quod in eccleſia Chriſti ſumus, quia ipſam, quam tenemus, commendavit Milevitanus Optatus, vel Mediolanenſis Ambroſius, vel alii innumerabiles noſtrae communionis epiſcopi, aut quia noſtrorum collegarum conciliis ipſa praedicata eſt, aut quia per totum orbem in locis ſanctis, quae frequentat noſtra communio, tanta mirabilia vel exauditionum vel ſanationum fiunt, ita ut latentia per tot annos corpora martyrum, quod poſſunt a multis interrogantes audire, Ambroſio fuerunt revelata, & ad ipſa corpora cæcus multorum annorum civitati Mediolanenſi notiſſimus oculos lumenque receperit, aut quia ille ſomnium vidit, & ille Spiritu adſumtus audivit, ſive ne iret in partem Donati, ſive ut recederet a parte Donati. Quaecunque talia in catholica fiunt, ideo ſunt adprobanda, quia in catholica fiunt, non ideo ipſa manifeſtatur catholica, quia haec in ea fiunt. Ipſe Dominus Ieſus, cum reſurrexiſſet a mortuis & diſcipulorum oculis videndum manibusque tangendum corpus ſuum offerret, ne quid tamen fallaciae ſe pati arbitrarentur, magis eos teſtimoniis legis & prophetarum & pſalmorum confirmandos eſſe judicavit, oſtendens ea de ſe impleta, quae fuerant tanto ante praedicta. Sic & eccleſiam ſuam commendavit dicens, praedicari in nomine ſuo pœnitentiam & remiſſionem peccatorum &c.* Quid manifeſtius pro noſtra ſententia dici potuiſſet, quod non ex ſolis miraculis ſed ex ſcripturis ſacris de doctrina judicandum ſit? Bellarminus regerit, *Auguſtinum contrario modo loqui in lib. cont. epiſt. fundam. c. 4. & 5. ubi dicit, eccleſiam demonſtrari ex miraculis non ex ſcripturis, imo ſcripturas demonſtrari ex eccleſia.* Addit etiam Bellarminus obſervationem, *ex miraculis eccleſiam & ex eccleſia miracula demonſtrari, ſed diverſo genere demonſtrationis, quemadmodum ex effectu demonſtratur cauſa & ex cauſa effectus. Ex miraculis enim demonſtrari eccleſiam, non quoad evidentiam vel certitudinem rei, ſed quoad evidentiam & certitudinem credibilitatis. At ex eccleſia demonſtrari miraculum, quoad certitudinem rei.* Reſp. 1) Auguſtinus lib. cont. epiſt. fundam. c. 4. & 5. loquitur de miraculis eccleſiæ primitivæ. *Tenet* (inquit) *me in eccleſiae gremio conſenſio populorum atque gentium, tenet autoritas miraculis*

'is inchoata, *ſpe nutrita*, *caritate aucta*, *ſtate firmata*. Jam vero alia eſt ratio ec-
e apoſtolicæ ac primitivæ, quam tempo-
poſtremorum. De miraculis in primi-
eccleſia edendis exſtant vaticinia prophe-
Eſai. XXXV. 5. Ioel II. 28. &c. quod au-
poſtremis eccleſiæ temporibus miracula
is doctoribus ordinarie ſint edenda, nuſ-
in ſcripturis exſtat, quin potius con-
ım in illis habetur, quod ſcilicet *pſeu-
ophetae* & *antichriſtus* miraculis ſuis mul-
int ſeducturi Matth. XXIV. 24. 2. Theſſ.

2) Auguſtinus miraculis non tribuit apo-
cam & infallibilem vim eccleſiam de-
ſtrandi, ſed duntaxat probabilem, addit
ı, ſi Manichæi ex ſcripturis demonſtrare
nt, quam jactitant, veritatem, ſe velle
s miraculis & aliis, quæ ibidem comme-
at, ad ipſorum partes tranſire. *Apud*
(inquit) *ſola perſonat veritatis pollicitatio*,
*quidem ſi tam manifeſta monſtratur, ut
ibium venire non poſſit, praeponenda eſt
r illis omnibus, quibus in eccleſia catholica
r.* 3) Ex ſolis miraculis eccleſiam de-
ſtrari nuſpiam dicit Auguſtinus, ſed *te-
ſe* in eccleſia catholica autoritate, mira-
inchoata, conſenſione populorum ac gen-
, ſucceſſione epiſcoporum, nomine ca-
cæ &c. ubi nec ſola miracula commemo-
nec infallibilem demonſtrandi vim illis
it, ſed enumeratis omnibus veritatem ex
turis demonſtratam præfert. 4) *ſi ante
ſiae adprobationem non poteſt eſſe certum
tudine fidei de ullo miraculo, quod ſit ve-
miraculum*, (quod diſertis verbis hoc loco
rminus adſerit) qua veritatis ſpecie dici
ſt, ex miraculis eccleſiam demonſtrari?

gumenta rmini miracu-

§. CCLXXIX. Videamus, quomodo Bellarminus probare conetur, miracula eſſe veram & propriam eccleſiæ notam. Fundamenta præmittit duo: unum, *quod
cula ſint neceſſaria ad novam fidem vel
ordinariam miſſionem perſuadendam*; *alte-
, quod ſint efficacia & ſufficientia.* Ex priore pollicetur, ſe demonſtraturum, *non eſſe apud adverſarios eccleſiam*; ex poſteriore, *eam apud Romanenſes eſſe*. Pro confirmatione prioris fundamenti producit I.) teſtimonia ſcripturæ. Exod. IV. *cum Moſes mitteretur a Deo ad populum ac diceret*: Non credent mihi neque audient vocem meam, *non reſpondit illi Deus, debent credere velint nolint, ſed dedit illi poteſtatem faciendi miracula*, & *ait*: *ut credant, quod adparuerit tibi Dominus*. Et in novo teſt. Matth. X. *Euntes praedicate dicentes: adpropinquavit regnum cœlorum, infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, daemones ejicite*. Joh. XV. *Si opera non feciſſem eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent.* II.) *Argumentum: Qui mittitur, debet oſtendere teſtimonio ejus, a quo mittitur, ſuam autoritatem, alioquin nemo tenetur eum recipere. Omnis autem, qui mittitur ad praedicandum, vel mittitur a Deo per ordinarios prelatos, vel extraordinarie a ſolo Deo, & quidem qui mittitur per ordinarium praelatum, debet oſtendere teſtimonium ordinarii praelati nimirum literas ejus ſigillo munitas. Qui vero mittitur a ſolo Deo, debet oſtendere ſigillum Dei, quod nihil eſt aliud, quam miraculum. Sic enim dicitur* Marc. XVI. *Illi profecti praedicaverunt ubique Domino cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.* Hebr. II. *Conteſtante Deo ſignis & virtutibus.* III.) *Teſtimonium Auguſtini, qui libr. XXII. de civit. Dei c. 8. dicit, miracula fuiſſe neceſſaria, ut mundus crederet.* IV.) *Conſenſum Philippi Melanchtonis, qui in III. Matth. dicit, quando magnae ſunt tenebrae, vocari novos doctores & ſemper a Deo addi miracula, ut certo ſciamus eſſe a Deo miſſos.* Reſp. 1) Nova fides duplicatione ſic dicitur, vel quod ſit *vere* τῷ εἶναι nova, vel quod *adparenter* duntaxat τῷ φαίνεσθαι nova. Sæpe enim fit, quod aliquid novum dicitur, quando renovatur, cum tamen ſit antiquum. 2) *Miſſio extraordinaria* itidem duplici ratione dicitur, vel reſpectu *ordinis tunc in eccleſia publice recepti*, vel reſpectu *ordinis a Deo inſtituti*, illa ſpectat ad corruptelas vulgo receptas

receptas abolendas, hæc ad cultum, quem Deus inſtituit, mutandum. Ad fidem ſenſu priore novam & ad miſſionem ſenſu poſteriore extraordinariam miracula requiri, probant argumenta a Bellarmino adlata, (ſi tamen aliquid probant;) ſed noſtra fides, quam profitemur, non eſt nova, ſed per omnia conformis antiquæ fidei in ſcripturis ſacris propoſitæ, ac miſſio Lutheri & aliorum ſymmiſtarum non fuit extraordinaria ſenſu poſteriore, ſed ordinaria, ergo non debent pontificii miracula quædam externa a nobis exigere. (*) 3) Ad fidem poſteriore ſenſu novam & ad miſſionem priore ſenſu extraordinariam miracula neceſſario requiri, ex ſcripturis non poterit demonſtrari, quin potius contrarium ex illis colligitur. Quoties enim pii reges ac prophetæ in eccleſia Iſraelitica corruptelas doctrinæ & cultus Baaliticos removerunt, qui tamen nulla fecerunt miracula? Quoties orthodoxi epiſcopi nov. teſt. eccleſiam ab Arianiſmo & aliis hæreſibus expurgarunt, qui tamen dono faciendi miracula non fuerunt omnes inſtructi? 4.) Miracula etiam dicuntur duplici reſpectu, vel quæ *exterius* in oculos incurrunt, ac magnam ſpeciem obtinent, qualia ſunt, mortuos excitare, cœcos illuminare, claudos ſanare; vel quæ *interiore* Dei virtute peraguntur, neque ita perſtringunt oculos externos, qualia ſunt, doctorem aliquem divinitus excitari, ſingularibus ſpiritus ſancti donis exornari, mirifico ſucceſſu doctrinam illius contra conatus adverſariorum propagari, &c. Si de miraculis ſenſu priore acceptis loquamur, negamus ea in reformatione eccleſiæ & in miſſione extraordinaria requiri, quia de Johanne baptiſta, per quem eccleſiæ Iſraeliticæ corruptelas Deus reformavit, expreſſe dicitur Johan. X. 41. *quod nullum fecerit ſignum.* Si de miraculis ſenſu poſteriore acceptis quæſtio ſit, ea non poſſunt eccleſiae noſtræ denegari.

Roma orbem domuit, Romam ſibi papa ſubegit,
Viribus illa ſuis, fraudibus iſte ſuis.
Quantum iſto major Lutherus, major & illa,
Orbem urbemque uno qui domuit calamo.

Item.

Lutherus decimum confecit ſtrage leonem,
De clava noli quaerere, penna fuit.

Item.

Vir ſine vi ferri vi verbi & inermibus armis
Totius immenſas contudit orbis opes.

5.) Si miracula ad novam fidem & extraordinariam miſſionem duntaxat ſunt neceſſaria, tum ne ipſi quidem pontificii *vera* ac *neceſſaria miracula* habent, neque enim novam fidem vel extraordinariam miſſionem jactitant, ſed de antiquitate ſuæ fidei & miſſionis apoſtolicæ autoritate perpetuo gloriantur.

§. CCLXXX. His ita præmiſſis ad argumenta Bellarmini facile reſponderi poteſt: 1.) Moſis voca-

(*) Becanus de vocat. miniſtr. th. 45. *Chriſto inter cetera miſſionis præſidia adbuc opus fuiſſe miraculis.* Atqui 1.) miracula deficiunt in quibuſdam perſonis, utpote Aarone, prophetis &c. 2.) Deficiunt in certis actibus, in quibus ſine ſigno creditum fuit Chriſto a Samaritanis, Joh. IV, 42. Paulo a Beroenſibus, Act. XVII, 11. a Lydia, XVI, 14. &c. Petro a Hieroſolymitanis, II, 37. Apollini a Judæis. XVIII, 28. Neceſſario & perpetim cohærentia nunquam divelluntur. At ſigna & vocationis probatio divelluntur. His ultimis temporibus non poterat vocatio immediata miraculis confirmari, a.) quia Deus miracula in ſigna conſtituit antichriſto Matth. XXIV, 24. 2. Theſſ. II, 9. b.) Placuit Deo varios agendi modos in cauſa fidei olim uſurpatos tollere & homines verbo adſtringere, quod etiam in clade antichriſti ceu oris Spiritum adhibiturus erat 2. Theſſ. II, 8. c.) Cauſa ob quam olim miracula & ſigna requiſita ſunt, non erat alia, quam quia homines propheticis vaticiniis eo remittebantur Eſai. XXXV, 5. Deut. XVIII, 22. quæ cum nos deſtituat, neque Chriſtus hoc medio doctores probare jubeat, ab eo tanquam electitio merito deſiſtimus. Grodicius in poſt. p. 184. *Miracula ſunt infallibilis teſſera immediate vocati a Deo.* Coſterus dom. III. adv. p. 46. *Deum nec notabiles ullos in eccleſiam mittere ſolere reformatores, ut aliquam in moribus mutationem introducant ſine ſignis.* Reſp. quamvis Deus extraordinariam vocationem ſuorum miniſtrorum ut plurimum miraculis conſpicuam reddiderit, non ut verbi veritas ab autoritate miraculorum penderet Deut. XIII. ſed ut impiorum pertinacia validius percelleretur, imbecillitas etiam infirmorum adjuvaretur, tamen ad omnem divinam & extraordinariam vocationem ἁπλῶς neceſſaria eſſe miracula negamus. GERHARDUS.

vocatio erat immediata & penitus extraordinaria, erat ipſe Iſraelitis omnino ignotus, & mirandum illud opus, videlicet liberatio ex ſervitute Ægyptiaca, erat plane extraordinarium, ergo neceſſarium illi fuit miraculis ſuam vocationem & prædicationem demonſtrare. Præterea Iſraelitæ eo tempore nondum habebant ſcripturas, ex quibus Dei voluntatem de hoc mirando beneficio diſcere potuiſſent. Nos vero habemus ſcripturas publico eccleſiæ conſenſu receptas, ex quibus Lutherus doctrinam ſuam demonſtravit & ad eas unice provocavit, neque unquam *immediatam* quamdam vocationem jactitavit, ſed quia ad prædicationem evangelii mediate & ordinarie fuit miſſus, illud juxta Dei voluntatem in ſcripturis patefactam purum a ſordibus ac corruptelis prædicare & voluit & debuit. 2.) Sub initium nov. teſt. miracula fuerunt neceſſaria, ut publice conſtaret de adventu Meſſiæ, de quo prædictum erat, quod miraculis ſuam miſſionem ac doctrinam demonſtraturus ſit, Eſai. XXXV, 5. hodie vero non eſt talis neceſſitas miraculorum, evangelii præconio publice in toto orbe recepto, quo pertinent dicta veterum paulo ſuperius hac de re citata. 3.) Ex verbis Chriſti, Joh. XV, 24. *Si opera non feciſſem inter eos, quae nullus alius fecit, peccatum non haberent;* nequaquam colligi poteſt, plane non eſſe adhibendam fidem doctoribus illis, qui ſine miraculis veniunt, etiamſi doctrinam ſcripturæ conformem tradant, alias recte feciſſent Judæi non adhibentes fidem doctrinæ Johannis baptiſtæ, qui nullum faciebat ſignum, cum tamen Luc. VII, 30. Chriſtus hoc nomine Phariſæos ac legiſperitos accuſet, *quod conſilium Dei ſpreverint non baptizati a Iohanne baptiſta.* Sed loquitur Chriſtus *comparate*, Judæos ſcilicet non quidem nullum, ſed non tantum habituros peccatum, ſi Chriſtus non tot ac tantis miraculis doctrinam ſuam confirmaſſet. Collationis gratia huc adferri poteſt dictum Chriſti: Matth. XI, 21. *Væ tibi Corazin, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro ac Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.* v. 23. *Si in Sodoma factæ fuiſſent virtutes, quæ in te* (Capernaum) *factæ ſunt, manſiſſent forte usque in hanc diem;* ubi Chriſtus Tyrios, Sidonios ac Sodomitas non excuſat ab *omni*, ſed a *tanto* peccato, quantum incolis Chorazin, Bethſaidæ & Capernaumi tribuit, quod ſcilicet tanta miraculorum copia & majeſtate non fuerint ad conſortium eccleſiæ vocati, ideoque etiam tanto tam gravis peccati reatu non teneantur conſtricti. 4.) Qui aliquid agit vel docet contra ordinem publice receptum, ſi ordo ille ſit corruptus, non neceſſe habet miraculis ſuam vocationem & doctrinam confirmare, ſed ſufficit, ſi vocationem habeat ab illis, quibus eccleſia vocandi partes dedit, & ſi ex ſcriptura doctrinam ſuam probet. Quare cum Lutherus non jactitaverit immediatam miſſionem, ſed ad miniſterium fuerit ordinario modo vocatus, nec protulerit novam doctrinam, ſed veterem a novis corruptelis repurgaverit, non debent ab ipſo miracula exigi, alias longe majori jure a Johanne baptiſta Phariſæi eadem exigere potuiſſent. 5.) Auguſtinus quidem dicit, *miracula fuiſſe neceſſaria, ut mundus crederet*, ſed diſerte addit, *qui nunc quaerit miracula*, publice ſcilicet recepta evangelii doctrina, *magnum eſſe prodigium.* Diſtinguit igitur inter fidem Chriſti propagandam ac propagatam, inter ſtatum eccleſiæ primitivæ & tempora ejus poſtrema, ac diſertam addit rationem, quare confirmata ſemel doctrina, Chriſti miraculis non amplius fuerit opus. *Canon quippe ſacrarum literarum*, (inquit) *quem diffamatum eſſe oportebat, illa* (antiqua miracula a Chriſto & apoſtolis edita) *facit ubique recitari & memoriæ cunctorum inhaerere populorum.*

§. CCLXXXI. Sed invenit Bellarminus aliquid, quod hiſce opponere voluit: 1.) *Noſtram doctrinam eſſe novam & cum tota antiquitate pugnantem.* Reſp. contrarium oſtendimus ſuperius. *Quod ab antiquo dierum* deſcendit & in *antiquis ſcripturarum ſacrarum tabulis* monſtrari poteſt, id novum nemo dixerit. At quæcunque dogmata eccleſia

Exceptiones Bellarmini.

eccleſia noſtra profitetur, ea ab antiquo dierum deſcendunt, & in antiquis ſcripturarum ſacrarum tabulis monſtrari poſſunt. Ergo &c. 2.) *Conſtare nos ſaltem aliter docere, quam doceant ordinarii paſtores, conſtare etiam nos non eſſe miſſos ab ordinariis paſtoribus, ergo nec debere nec tuto poſſe doctrinam noſtram recipi, niſi divino teſtimonio miſſio demonſtretur.* Reſp. prophetæ repurgantes eccleſiam a cultibus Baaliticis & peregrinis doctrinis itidem aliter docebant quam ordinarii paſtores, ſacerdotes ſcilicet levitici. Iohannes baptiſta itidem aliter docebat, quam ordinarii paſtores, ſcribæ ſcilicet ac phariſæi, nihilo tamen minus Iſraelitæ non ſolum tuto poterant ſed etiam tenebantur doctrinæ ipſius fidem adhibere, etiamſi externo quodam miraculo miſſionem ſuam non confirmaret. Noſtri miniſtri non alia docent, quam quæ apoſtoli & primitivæ eccleſiæ paſtores docuerunt, illis debebant ſe conformare, qui ſe apoſtolorum ſucceſſores eſſe gloriantur, non a noſtris exigere, ut potius reſpiciant, quid ipſi doceant, quam quod Chriſtus & apoſtoli docuerunt. Quod additur, *Lutherum non fuiſſe miſſum ab ordinariis paſtoribus*, de eo dictum fuit ſuperius in examine quintæ notæ. 3.) *Iohannem quidem non feciſſe miracula, in ipſo tamen multa & magna fuiſſe facta, utpote quod natus de anu ac ſterili, quod pater ejus obmutuerit, & poſtea ſoluta ſit lingua in filii nativitate, quod in utero exſultaverit, quod a puero in deſertis locis vixerit.*(*) Reſp. hæc non omnibus nec toti populo, ſed paucis duntaxat in vicinia fuerunt nota, Luc. I, 65. ac facta fuerunt, antequam docendi munus Johannes adgrederetur, ſed pontificii exigunt externa & manifeſta miracula, quibus doctores ſuam miſſionem confirment. Ergo non quærunt in quo, ſed a quo miracula fiant. Ac ſi miracula illa Johannis vel fuiſſent publice nota vel pro miraculis proprie ſic dictis habita, quare ſynedrion Hieroſolymitanum ex ipſo quæſiviſſet, *quam haberet vocationem ad docendum & baptizandum?* Joh. I, 25. quorſum etiam diceret populus: Joh. X, 41. *Iohannes quidem nullum fecit ſignum?* in quæ verba ſic commentatur Maldonatus: *Videtur in hoc verbo duplex argumentum implicatum eſſe. Alterum eſt, Johannes nullum unquam miraculum fecit, & illi credimus, multo magis ergo huic Chriſto credere debemus, &c.* Salmeronius tom. IV. hiſt. evang. part. II. p. 264. *Iohannes, ut & alii multi prophetae, ſigna non edidit.* Quod ſi Bellarminus exiſtimat, ſufficere ad demonſtrandam divinam miſſionem miracula quovis modo ſic dicta, ſi vel maxime externo ſplendore non incurrant in oculos, opponimus illi mirabilem doctrinæ evangelicæ ſucceſſum, dona docendi ſingularia in Luthero, defenſionem ejuſdem contra tot potentiſſimorum hoſtium minas atque inſidias, &c. Quod Bellarminus inter miracula in Johanne facta numerat *commorationem ipſius in deſerto* a puero, de eo annotamus verba Chemnitii cap. 16. harm. p. 295. *Varia de illo deſerto Iohannis diſputata exſtant. Multi enim ita accipiunt, quaſi locus fuerit invius, ubi inter feras extra omnem hominum conſpectum vixerit. Nicephorus recitat traditionem. Cum Herodes circa Bethlehem puellos undique ad crudelem necem conquireret, matrem Eliſabetham cum puerulo ſuo latitandi cauſa fugiſſe ad deſertum locum, & Iohannem poſtea in deſerto illo, ad quod tali occaſione pervenerat, manſiſſe. Haec opinio aliquam habet ſpeciem. Sed Lucas dicit, Spiritum & manum domini fuiſſe cum Iohanne, ita ut de pueritia & adoleſcentia ejus omnes dicerent, quis putas puer iſte erit! Non ergo in deſerto invio extra hominum conſpectum &*

(*) Eamdem exceptionem repetit Becanus in diſp. de vocat. miniſtr. th. XLVI. *multa* ſcil. *circa Iohannem facta eſſe miracula.* Reſp. 1.) plerique auditores Johanni adhærentes illa nunquam cognoverant vel audierant: 2.) alii denſiſſima oblivione ſepelierant, adeoque facta fuerunt ſigna non ad auditores Johannis, neque tunc quando vocationem probare opus erat: 3.) nec hoc effectu & fine, ut talem vocationem demonſtrarent aliis; multi forent immediate vocati, de quibus diverſum conſtat. Circa populum Iſraeliticum quot contigere miracula? circa paralyticos, leproſos, dæmoniacos &c. a Chriſto liberatos, circa Miriam, Naamanem Syrum, ſocios Danielis &c. GERHARDUS.

& converſationem inter feras Iohannes in pueritia & adoleſcentia vixit. Hebraeis enim diſtincta ſunt vocabula deſerti & ſolitudinis, ac deſertam eſſe terram minus cultam & fœcundam, loca ſcripturae teſtantur Eſ. XXXII. 15. Jer. XII. 10. Matth. XIV. 15. &c. *rarior itaque & minus frequens nec adeo culta fuit habitatio in deſerto, ſicut in aliis locis.* 4.) *Iohannem fuiſſe filium ſacerdotis, & proinde ſacerdotem & ordinarium miniſtrum.* Reſp. ſi a ſynedrio Hieroſolymitano pro ſacerdote & ordinario miniſtro fuiſſet habitus, nequaquam miſſa ad ipſum legatione cum eo expoſtulaſſent, quod ſeceſſione a templo facta in deſerto doceret & baptizaret. *Fuit Iohannes in deſertis uſque ad diem oſtenſionis ſuae ad Iſrael;* Luc. I. 80. ergo in adoleſcentia ſua non fuit miſſus ad collegia illa, quæ Hieroſolymis magno numero pro theologiæ ſtudioſis, futuris olim ſacerdotibus, conſtituta erant, Act. VI. 9. ut ibi literis inſtitueretur, nec cooptatus fuit in collegium ſacerdotum, ut parentis loco in templo miniſtraret, ſed vixit in deſerto, & extraordinario modo Deus ipſum idoneum reddidit ad tantum miniſterium, ſicut etiam antea fecerat, quando religionem collapſam illuſtri aliqua & immediata vocatione voluit inſtaurare, ut ex Amos VII. 15. manifeſtum, quæ ſunt verba Chemnitii loco dicto. Urgemus igitur hoc argumentum: ordinarii ſacerdotes levitici in templo, non extra templum, officium ſuum adminiſtrabant. Johannes baptiſta non in templo, ſed extra templum in deſerto officium ſuum adminiſtravit. Ergo non fuit ordinarius ſacerdos leviticus. Item: nullus ſacerdos leviticus novam & inuſitatam ceremoniam adminiſtravit. Johannes baptiſta novam & inuſitatam ceremoniam, baptiſmi puta, adminiſtravit. Ergo fuit *plusquam propheta* Matth. XI. 8. quomodo igitur in cenſum ſacerdotum leviticorum & ordinariorum miniſtrorum compingi poteſt? 5.) *Iohannem nihil docuiſſe contra communem doctrinam, neque ſe a ceteris ſacerdotibus & populo ſeparaſſe. Quamquam enim principes & Phariſaei eum odiſſent, quia Chriſtum praedicabat, tamen interrogati a Chriſto Matth. XXI. quid ſentirent de baptiſmo Iohannis, non ſunt auſi illum improbare. Ioſephus etiam lib. XVIII. antiq. Iud. c. 10. teſtatur, Iohannem a Iudaeis fuiſſe habitum inter praecipuos viros juſtitiae & probitatis cauſa, unde mendacium eſt, quod centuriatores dicunt, Iohannem habitum a ſacerdotibus & Phariſaeis pro haeretico.* Reſp. imo vero Bellarminus hoc negans aperte fallitur. Luc. VII. 30. *Phariſaei & legisperiti ſpreverunt conſilium Dei adverſus ſe ipſos non baptizati a Iohanne.* v. 33. *Venit Iohannes baptiſta neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, daemonium habet;* in quem ſic commentatur Toletus: *Phariſaei & ſcriptores ſeu legum doctores nullatenus credebant Iohannem a Deo miſſum, ſed hoc conſilium contemnebant, & interpretabantur Iohannem virtute daemonis auſteram vitam vixiſſe.* Quo etiam pertinet expoſtulatio illa Joh. I. 25. *Quid baptizas, ſi non es Chriſtus, nec Elias, nec Propheta?* Si eum non habuiſſent pro hæretico, cur baptiſmum ab eo non ſuſcepiſſent, cur daemonium illi tribuiſſent, cur de vocatione controverſiam ipſi moviſſent. Neque quidquam poterat abſurdius dici, quam quod Bellarminus adferit, *Iohannem nihil docuiſſe contra communem doctrinam, neque ſe a ceteris ſacerdotibus & populo ſeparaſſe.* An non erat contra communem doctrinam, totum cultum leviticum abolendum eſſe, ſacrificia eſſe typos unici illius ſacrificii in ara crucis per Meſſiam offerendi, quem propterea vocat agnum Dei, ac Meſſiam illum præſto eſſe? An non a ceteris ſacerdotibus ac populo Johannes ſeſe ſeparavit, quando in deſerto extra templum novam baptiſmi ceremoniam inchoat, ac Phariſæos & Sadducæos ad baptiſmum ſuum venientes *progeniem viperarum* adpellat? Quod Matth. XXI. 25. non audent Johannis baptiſmum improbare, ejus rei cauſa ibidem ab evangeliſta exponitur, non quod de perſona vel de baptiſmo ipſius honorifice ſentirent, ſed quia *turbam timebant, a qua Iohannes habebatur pro propheta,* de quo judicio promiſcuæ turbæ etiam loquitur Joſephus lib. XVI. antiq. c. 10. quod

 eum

enim phariſæos adtinet, de illis ſcribit Hieronymus in XVII. Matth. *quod in Iohannis necem conſenſerint*, id quod ex evangelica hiſtoria non obſcure colligitur, diſſimulant enim Herodis violentiam odio Johannis baptiſtæ, atque adeo illis hoc factum non diſplicet, ut ſtatim incipiant agitare conſilia de opprimendo etiam Jeſu, quem Johannes commendaverat Joh. I. 15. unde Matth. XVII. 12 Chriſtus inquit, *filium hominis ab iis paſſurum*, qui in baptiſta idem antea fecerant.

An miracula ſint ſufficientia fidei teſtimonia?

§. CCLXXXII. *Alterum* ſuum fundamentum, quod *miracula ſint efficacia & ſufficientia fidei teſtimonia;* Bellarminus confirmat hoc modo: *Vera miracula non poſſunt fieri niſi Dei virtute, dicitur enim miraculum, quod ſuperat vires omnium creaturarum, & ideo omnibus creaturis eſt mirabile, & propterea in ſcripturis dicuntur teſtimonia Dei. Quare quod miraculo confirmatur, teſtimonio Dei confirmatur, Deus autem non poteſt eſſe teſtis mendacii, quod ergo miraculo confirmatur, verum ſit neceſſe eſt.* Reſp. 1.) Concedimus, vera miracula nulla vi niſi divina fieri poſſe, atqui ſæpius æſtimantur vera miracula, quæ tantum ſunt mirabilia ac diaboli opera fiunt. Externo adſpectu vera miracula a falſis, divina a diabolicis diſcerni nequeunt, accedat igitur oportet judicium Spiritus, quod *ex doctrina* de miraculis fertur. (*) 2.) Deus etiam falſis doctoribus poteſtatem edendi miracula concedit, non ad probationem dogmatum hæreticorum, ſed vel ad probationem piorum, Devt. XIII. 2. vel ad confirmationem illorum, quæ adhuc ſana & integra apud hæreticos habentur, ſicut ipſe Bellarminus de miraculo Pauli Novatianorum epiſcopi ſub finem hujus capitis ſcribit, quod factum ſit *non in confirmationem fidei Novatianae, ſed catholici baptiſmi*, qua de re plura ſuperius. 3.) Quod Bellarminus addit, *miracula fieri vel ad confirmandam fidem, vel ad illuſtrandam alicujus ſancti gloriam, ita ut oſtendant eum hominem vere eſſe ſanctum*, illud itidem non poteſt abſolute & ſimpliciter concedi, quandoque enim illi edunt miracula, quibus Chriſtus in die judicii dicet: *non novi vos*. Matth. VII. 22. 23. Quomodo vero de illis dici poteſt, quod vere ſint ſancti? unde recte ſtatuit gloſſa in verbo *miracula* cap. *audivimus* extr. de reliq. & venerat. ſanctorum: *Non continuo eum, qui miracula facit, nos venerari debere pro ſancto*, cum ſecundum cap. *teneamus* 1. quæſt. 1. *fiant miracula, quandoque etiam per malos.* Audiat hac de re Bellarminus ſe ipſum, ſi enim diſputat libr. I. de grat. & libero arbitrio cap. 10. §. ſecundo quæri poteſt: *Dubitari non poteſt, quin gratiae gratis datae a gratia gratum faciente ſeparari poſſint. Poſſe enim eſſe ſine caritate donum linguarum, prophetiam, ſapientiam, ſcientiam & fidem, teſtatur apoſtolus 1. Cor. XIII. Conſtat autem, caritatem vel ipſam gratiam gratum facientem eſſe, vel ejus comitem individuam. Ad haec* Matth. VII. *Dominus ait, multos dicturos in die judicii: Nonne in nomine tuo prophetavimus & virtutes multas fecimus, qui tamen audient: Neſcio vos. Et, diſcedite a me omnes operarii iniquitatis. Denique & Balaam ariolus multa de Chriſto vere prophetavit Num. XXII. & XXIII. & Caiphas vir alioquin perditiſſimus, cum eſſet pontifex illius anni prophetavit Iohan. XI. Negandum tamen non eſt, ut plurimum gratias gratis datas cum gratia gratum faciente conjungi, quia ut Gregorius docet homil. XVII. in Ezech. ejusmodi donis ſervos ſuos Deus donat exterius, ut adpareat, quid ſint apud Deum interius.* Hæc Bellarminus, ex quibus evidenter colligitur, non eſſe perpetuæ & immotæ veritatis, *quod is ſit vere ſanctus, qui miracula facit*, cum abſque caritate vera ſanctitas locum non habeat, & tamen a fide miraculorum caritas abeſſe poſſit.

An in eccleſia romana vigeant miracula?

§. CCLXXXIII. *Membrum ſecundum.* Num in eccleſia Romana vigeant miracula? Poſſemus

(*) Bellarminus lib. III. de Rom. pont. cap. 15. diſputat, quod miracula vera a falſis non poſſint dignoſci, imo quod occulta ſit ratio, qua ſint vera & falſa miracula. GERHARDVS.

ıus brevi linea agere, ac rem totam hoc ſyl-
ogiſmo complecti: miracula, quæ fiunt in
cleſia Romana, aut confirmant doctrinam
:opheticam & apoſtolicam, aut corruptelas,
iperſtitiones & cultus idololatricos. Si *prius*,
emonſtrandum eſt ex ſacris literis, doctrinam
omanæ eccleſiæ, qualis eſt hodie, omni ex
arte cum doctrina prophetica & apoſtolica
onvenire. Si *poſterius*, miracula illa non
ebent adtendi. Sed ut de miraculis illis,
uæ tantopere a pontificiis jactitantur, re-
tius fieri poſſit judicium, in certas claſſes il-
ı diſtribuemus, præmiſſa neceſſaria iſta ad-
ionitione, quod quædam narrationes de mi-
raculis in eccleſia Romana cele-
bratis ſint falſæ ac fabuloſæ etiam
ipſorum ſaniorum pontificiorum
judicio. Petrus Cluniacenſis ab-
as libr. V. epiſt. 29. *Noſti quantum me pi-
eant falſa in eccleſia Dei cantica, &c.* ubi
ıter alia recitat canticum quoddam ſancti Be-
edicti 24. mendacia comprehendens. Lin-
anus lib. III. de interpret. ſcript. cap. 3. memi-
it veteris cujuſdam querelæ Agoberti, epi-
copi Lugdunenſis, quem antiphonarium cor-
exiſſe ſcribit amputatis, *quae ſuperflua, le-
ia, falſa, blaſphema, phantaſtica multa vi-
ebantur.* Et ſubjungit Lindanus: *Si hic epi-
copus jam in vivis eſſet, videretque noſtra
iſſalia & antiphonaria, Deum immortalem,
uo ea pingeret nomine?* (*) Ludovicus Vi-
es vir graviſſimus & eruditiſſimus de farra-
ine mendaciorum in legenda aurea talem te-
xit querelam: *Sed mentio haec rerum a magnis viris actarum in mentem revocat mihi eum dolorem, quem ſaepenumero cæpi animo maximum, dum ipſe mecum reputo, quam diligenter, quanta cura Alexandri, Annibalis, Scipionis, Pompeii, Caeſaris & aliorum ducum; Socratis, Platonis, Ariſtotelis & aliorum philoſophorum acta perſcripta ſunt, & ſempiternae memoriae infixa, ut periculum non ſit, ne unquam exeidant. Acta vero apoſtolorum, martyrum, denique divorum noſtrae religionis & ipſius ſive creſcentis eccleſiae ſive jam adultae operta maximis tenebris fere ignorari, tanto ſive ad cognoſcendum, ſive ad imitandum, quam ducum & philoſophorum fructuoſiora. Nam quae de iis ſunt ſcripta, praeter pauca quaedam, multis ſunt commentis fœdata, dum qui ſcribit, adfectui ſuo indulget, & non quae egit divus, ſed quae ille egiſſe eum vellet, exponit, ut vitam dictet animus ſcribentis, non veritas. Fuere, qui magnae pietatis loco ducerent, mendaciola pro religione confingere, quod & periculoſum eſt, ne veris adimatur fides propter falſa, & minime neceſſarium, quoniam pro pietate noſtra tamen multa ſunt vera, ut falſa, tanquam ignavi milites & inutiles, oneri ſint magis quam uſui.* (**) Idem alibi ſic ſcribit: *Sed fortaſſis haec, quamvis gravia, at tolerabilia fuerint. Quale eſt, in res ſacras hanc quoque licentiam mentiendi irrepſiſſe, ſeu potius aperte eſſe invectam, ut quae traduntur de lepra Conſtantini, & balneo ſanguinis puerilis, de lepra Veſpaſia-*

abuloſæ de iraculis arrationes.

(*) Gelaſius cap. *ſancta Romana* diſt. 15. *Secundum antiquam conſuetudinem ſingulari cautela geſta ſanctorum martyrum in ſancta Romana eccleſia non legi, quia & eorum, qui conſcripſere, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus aut idiotis ſuperflua aut minus apta, quam rei ordo fuerit, ſcripta eſſe putantur.* Joh. Gerlonius in declarat. *quæ veritates ſint credendæ de neceſſitate ſalutis part. I.* numerat *legendas ſanctorum inter illas veritates, quæ tantummodo faciunt ad nutriendam vel fovendam devotionis religioſam pietatem, ubi pietas devota magis adſpicitur quam veritas certa.* Lindanus de opt. ſcript. interpret. genere cap. III. p. 103. fatetur, quod *breviaria, & inter ea etiam novum Romanum,* (de quo dicit, *quod alioquin doctorum & piorum non fugiat reprehenſionem plurimis de cauſis juſtiſſimis) quædam feſta ſanctorum præſcribat, de quibus ipſe dubitat, an eorum nomina ſint ſatis vindicata.* Gerhardus.

(**) Gelaſius papa nonnullorum ſanctulorum, quos Romana colit eccleſia, *ut ſ. Quirini, ſ. Georgii, ſ. Judithæ legendas* rejicit *ut fabuloſas & ab hæreticis ſcriptas* diſt. 15. cap. 4. De Antonio ſcribunt in chron. Minor. part. V. cap. 21. *tanta cum efficacia ipſum potuiſſe concionari, ut ad duo milliaria a muliere religioſa fuerit auditus.* Vide Martinum Eyſengrinium *von der uhralten Capellen unſer L. Frauen zu alten Otingen* anno 1571. Ingolſt. impreſſus, & Haſenmullerum *de mirac. Jeſuit. cap. VIII.* p. 399. Gerhardus.

Veſpaſiani, de Gamaliele, de Beronice, de actis Chriſti & divae virginis? Clamamus & latramus ad minora, connivemus ad haec, quae ſi in manus impiorum hominum veniant, ſanctiſſimam & graviſſimam noſtram pietatem ridiculam illis & exſibilandam reddiderint. Nec in rebus propinquioris memoriae tradendis ſumus religioſiores. Scribunt Galli Gallica, Itali Italica, Hiſpani Hiſpanica, Germani Germanica, Britanni Britannica, aut alii in gratiam gentis cujuspiam, putat rerum autor id ſe tantum munus ſuſcepiſſe, ut quantum poſſit, gentem illam evehat, non oculum ad veritatem adjicit, ſed ad decus illius nationis, &c. Nec in actis ſanctorum ſcribendis major eſt veritatis cuſtodia, in quibus omnia oportebat eſſe exacta & abſoluta. Vnusquisque eorum acta ſcribebat, ut in quemque erat adfectus, ita ut animus hiſtoriam dictaret, non veritas. Quam indigna eſt divis & hominibus chriſtianis illa ſanctorum hiſtoria, quæ legenda aurea nominatur? quam neſcio cur auream adpellent, cum ſcripta ſit ab homine ferrei oris, plumbei cordis. Quid fœdius dici poteſt illo libro! O quam pudendum eſt nobis chriſtianis, non eſſe praeſtantiſſimos divorum noſtrorum actus verius & adcuratius memoriæ mandatos, &c. In gravaminibus germanicæ nationis, quæ omnes imperii ordines tam papiſtici quam Lutherani anno 1523. pontificis Adriani legato in comitiis Norinbergenſibus obtulerunt cap. 21. eadem exſtat querela: *Conductitii illi paſtores (an praedones rectius quis eos dixerit, dubium eſt) ſimplici Chriſti plebeculæ pro evangelii limpidiſſimo fonte turbidas, protritas, ac ruderibus oppletas propinant lacunas, dum legendas, quas vocant, ſanctorum, nec ab eccleſia receptas, & gentilibus fabulis quam chriſtianæ & evangelicæ doctrinæ ſimiliores, ad populum Chriſti publice in concione docent.* (*) Laurentius Valla in orat. de donat. Conſtant. *Noſtri fabulatores paſſim inducunt idola loquentia.* Dantes Florentinus cant. XXIX. dicit, *ubique ſonare e populis fabulas & populum vento paſci.* Melchior Canus libr. XI. locor. commun. cap. 6. *Negare non poſſumus, viros aliquando graviſſimos in divorum praeſertim prodigiis deſcribendis ſparſos rumores & excepiſſe & ſcriptis etiam ad poſteros retuliſſe. Qua in re, ut mihi quidem videtur aut nimium illi ſibi aut fidelium certe vulgo indulſerunt, quod vulgus ſentiebant non tantum ea miracula facile credere, ſed impenſe etiam flagitare, & autoribus nobiliſſimis placuiſſe, veram hiſtoriae legem eſſe, ea ſcribere, quae vulgo vera habentur.* (**) Cornel. Agrippa de vanitate ſcient. cap. 97. *Ceteri divorum conſtruunt hiſtorias pie nonnihil admentientes, ſupponunt reliquias, fabricant miracula, confinguntque terribiles fabulas.* Eraſmus in epiſtola ad Albertum, archiepiſcopum Moguntinum, præfixa methodo theologiæ pag. 9. *Nunc Siculis gerris vaniora, nunc cujuslibet deliri ſenis, aut etiam aniculæ ſomnia huc irrepſerunt & indies magis ac magis irrepunt.* Idem alibi ſic ſcribit: *Quid commemorem eos, qui fabulis vanis & miraculis fictis memoriam eorum, quibus favent, ſtudent vulgo commendare, &c. Ego ſemper exſecratus ſum hoc rabularum genus, qui non norunt veram pietatis imaginem depingere, ſed mendaciis falluunt diſcipulos ejus, qui eſt veritas.* Johannis Capgra-

(*) Eraſmus in argumento libr. confeſſion. Auguſtini: *Quid eos commemorem, qui fabulis vanis & miraculis fictis memoriam eorum, quibus favent, ſtudent vulgo commendare, nonnunquam ea laudantes, quæ laudatus nec fecit unquam & probavit? & autor fuiſſe, qui pium exiſtimarunt animum hujusmodi rebus ad religionis ſtudium accendere. Ego ſemper exſecratus ſum hoc rabularum genus, qui non norunt veram pietatis imaginem depingere, ſed mendaciis fallunt diſcipulos ejus, qui eſt veritas.* Gerh.

(**) [illegible]: *Nec ego hic libri illius autorem excuſo, qui [illegible] exemplorum ingeritur,* Jacobum de Voragine epiſcopum Genuenſem) *nec hiſtoriae etiam ejus, quæ legenda aurea nominatur. In illo enim miraculorum monſtra ſaepius quam vera miracula legas, hanc homo ſcripſit ferrei oris, plumbei cordis, animi certe parum ſeveri & prudentis.* Ibidem: *Dolenter hoc dico potius quam contumelioſe, multo a Laertio ſeverius vitas philoſophorum ſcriptas, quam a chriſtianis vitas ſanctorum, longeque incorruptius & integrius Suetonium res Caeſarum expoſuiſſe, quam expoſuerint catholici, non res dico imperatorum, ſed martyrum, virginum & confeſſorum.* Gerhardus.

Capgravii legenda de ſanctis Britannicis ſunt ̓abuloſiſſima. Sed nec Ieſuitarum relationes le miraculis Ignatii certam fidem facere poſſunt. Maffeus lib. II. de vita Ignatii cap. 5. & Ribadeneira libr. II. cap. 12. referunt, *Ignatium comitatum duobus ſociis Petro Fabro & Iacobo Lainez non procul a Roma in templo quodam Deum invocaſſe, & in ecſtaſi Deum pſi viſum, qui filium ſuum Ieſum Ignatio & ociis commendarit, Ieſum autem promiſiſſe, e ipſorum tutorem fore & addidiſſe, ego robis Romæ propitius ero.* Sed catechiſmus eſuiticus lib. I. cap. 8. aliquot argumentis ıanc adparitionem mendacii arguit, 1.) quia Maffeus addit, hanc fuiſſe cauſam, cur Ignaius ſocietati ſuæ a pontifice confirmatæ nomen *jeſuitarum* dederit, cum tamen jam ante ı libello ſupplice Paulo III. pontifici oblato o uſus fuerat. Ita enim in iſto libello loquuntur incluſæ bullæ anno 1540. *Quicunque in ſocietate noſtra, quam Ieſu nomine inigniri cupimus, vult ſub crucis vexillo militare, &c.* 2.) Quia Jacobus Lainez poſt Ignaium generalis illud non revelavit Congordano genti aut Verſori Advocato ſuo, cum procter hoc ambitioſum nomen a Parlamento Parienſi adcuſarentur. 3.) Quia jeſuita Monignes cap. 66. *de la verité defendue* dicit, *a ontifice illud nomen ſocietati inditum.* La. Fon. ıp. 35. idem tribuit pontifici, ſed hujus viſonis Ignatianæ neuter ipſorum mentionem ıcit. Lermæus in introduct. in artem jeſuit. ıg. 8. addit, *Ieſum illum, qui Ignatio Loyolæ lparuit, habitum geſſiſſe monachi, talem ſcilicet, qualem Ieſuitæ hodie gerunt, ac cum Ignatius Romæ in ſtabem lethalem incideret, eumdem Ieſum, qui ſecus viam ipſi adparuerat, ſub forma canis iterum ſe ei adſpectandum praebuiſſe, ac horribilibus emphaſibus non raro perculiſſe.* Ecquis vero de ſalvatore noſtro *Ieſu Chriſto* Dei & virginis filio, tale quid ſine blaſphemia cogitet? Iidem autores Maffeus & Ribadeneira referunt, *Ignatium habuiſſe viſionem, in qua Deus pater omnia inſtrumenta ad creationem mundi adhibita ipſi oſtenderet, quod Petrus ipſi adparuerit, ac poſtea virgo Maria, quod bis a diabolo viſibiliter tentatus fuerit, quod viderit Trinitatem in cælo, Chriſtum corporaliter in hoſtia, quod viderit animam ſocii ſui Hoſii in cælum adſcendere ſplendidiore, quam reliqui, habitu multoque illuſtriore, &c.* Sed hi ſcriptores ſunt teſtes in propria cauſa, referunt ſe ex Ignatio iſta audiviſſe, non ſunt teſtes oculati, addunt hæc ab Ignatio eſſe viſa & geſta, antequam ordo a pontifice confirmaretur, at in bullis pontificum non ſit illorum mentio. Præterea in actione coram parlamento Pariſienſi Pasquier a jeſuitis exquiſivit, quænam miracula ab Ignatio ſocietatis autore ſint geſta, ſed Jacobus Lainez, Ignatii ſocius & ſucceſſor generalis, nullum iſtorum protulit. De jeſuita quodam Auguſtano in diabolum ſe transformante, & pugione exinde confoſſo hiſtoriam recenſet Ludov. Lavaterus libro de ſpectris part. I. cap. 9. Ecquis igitur incertis illis relationibus fidem adhibere velit? (*)

§. CCLXXXIV.

(*) Bellarminus lib. IV. de eccl. cap. 14. *Hoc noſtro ſeculo claruit in Indiis omni genere miraculorum b. Franciſcus Xaverius ſocietatis Ieſu presbyter.* Ozorius tom. IV. concion. concione de obitu Xaverii: *Hic Xaverius erat novi mundi apoſtolus, innumera patravit miracula, daemones ejecit, cæcos illuminavit.* Contra vero dubiam fidem miraculorum iſtorum faciunt ipſimet pontificii ſcriptores. Franciſcus de Victoria, profeſſor regius in academia Salmanticenſi in Hiſpania, releƈt. V. propoſ. 5. *Non ſatis mihi liquet, an barbaris Indis fides chriſtiana ita a nobis propoſita fuerit & adnunciata, ut teneantur credere ſub novo peccato, nam miracula & ſigna nulla audio, nec exempla vitæ adeo religioſæ, imo contra multa ſcandala & multas impietates, unde videtur, quod religio chriſtiana non ſit iis ſatis commode & pie prædicata, ut illi teneantur adquieſcere.* Xaverius ipſe, qui de rebus Indicis epiſtolas familiares quinquaginta exaravit, de ſatanis illis cœcis, claudis, ſurdis, mutis nihil habet: lib. II. de reb. Indicis epiſt. 3. naturæ miraculum recitat de capro lacte ſuos parvulos hædos alente, non prætermiſſurus miracula gratiæ, ſi quæ divina virtute edidiſſet. Excipiunt, *hoc argumentum eſſe modeſtiæ non impotentiæ.* Atqui de apoſtolis dicitur act. XIV. *Tranſeuntes apoſtoli retulerunt, quanta per eos feciſſet Dominus.* Act. XV. *Enunciantes, quanta per ſe feciſſet Deus.* In quæ loca Ferus ſic commentatur: *Apoſtoli exponunt Spiritus ſancti virtutem, ut a multis pro collata in gentes*

Miracula pontificia quædam 1.) ſunt fallacia.

§. CCLXXXIV. Miracula quæ pro veris in eccleſia Romana celebrantur, ſunt varii ac diverſi generis. 1.) Quædam ſunt *fallacia & mendacia* fraudibus peſſimorum hominum confićta. Unde Lyranus jam olim conqueſtus in IV. Daniel. *aliquando maximam deceptionem populi fieri in eccleſia per miracula ficta a ſacerdotibus;* & Aſtexanus in ſumm. libr. VI. de reliquiis ſic ſcribit: *Hi qui cauſa devotionis accedunt ad eccleſiam aliquam, propter miracula, quæ fiunt, non ſunt falſis & fictitiis documentis decipiendi, ſicut occaſione quaeſtus conſuevit fieri.* Cum Cœleſtinus V. pontifex curiæ reformationem meditaretur, Bonifacius VIII. ipſius poſtea in pontificatu ſucceſſor quendam ſubordinavit, qui per fiſtulam in cubiculum papæ directam ſimulans, ſe eſſe Dei Angelum, inſonabat: *Cœleſtine cede, ſi ſalvus eſſe cupis;* quo miraculo permotus Cœleſtinus ad eremum rediit. Balæus, Nauclerus, Maſſæus & alii referunt, unde proverbium de Bonifacio illo exortum: *Intravit ut vulpes, regnavit ut leo, mortuus eſt ut canis.* Gregorius VII. inſidias vitæ ſtruens Henrico III. in templo oranti ordinabat aliquem, qui ex loco ſuperiore ingentem lapidem in ipſum projiceret, ut ita divino miraculo periiſſe videretur, ſed factum eſt juſto De[i] dicio, ut miniſter tanti ſceleris una cu[m] pide iſto excutili decideret: Benno cardi[nalis] in vita Gregorii. (*) Dominicani, ut fi[dem] facerent ſuo dogmati de conceptione M[ariae] in peccato originali, ad ſubſidia præſtigi[arum] decurrerunt, cujus rei exemplum comme[mo]ratur de Bernenſibus Dominicanis anno 1[...] editum, ubi in ſtatuam b. virginis ad hunc [...] artificioſe inſtructam monachi ſeſe abdent[es] ſtatuæ geſtus mirificos adfingentes gemere, [...] lamentari, quiritari, profundere lachry[mas] reſponſa dare ſciſcitantibus populo perſ[...] runt. Supprior involvens ſe linteo in ce[llam] fratris Johannis Jezeri hominis ſimplicis [...] irrumpebat; ac modo *Barbaram*, modo [Ca]*tharinam Senenſem*, modo *d. virginem* ſe ſimulabat, aliquando etiam clavum ferr[eum] per ipſius manum adegit, &c. ſed fraud[e] teſfacta autores ſceleris ſunt cremati. Vid[e re]lationem integram hujus hiſtoriæ apud W[ol]fium cent. XVI. p. 10. Philippum lib. [...] chron. pag. 703. & Lavaterum lib. de ſp[ectris] part. I. cap. 7. De Franciſcanis ſimilem [...] dum commemorat Sleidanus lib. IX. comm[ent.] de ſtat. relig. anno 1534. pag. 221. [...] illo Oſiander cent. XVI. hiſt. eccleſiaſt. li[b. ...] cap. 26. Aureliis in Gallia prætoris ux[or ...] ſtan[...]

gentes gratia gratiæ dicerentur Deo, & mutua fide confirmarentur. De his gloriandum, ſi Dei gloria promoveatur, ut proximus adjuvetur, non enim ſe ipſos commendant, ſed Dei opera, ut Chriſtus præcepit daemoniaco: Vade & adnuncia, quanta fecit Dominus. Adde, quod dono linguarum miraculoſo ad converſionem Indorum vel maxime neceſſario ipſi deſtituantur. Morton. part. I. p. 488. Acoſta lib. VI. de ſalut. Indor. cap. 4. *Quæ eſt prædicatio noſtra? quæ fiducia? ſigna quidem non edimus.* Cap. 12. *Nos prodigia, quibus evangelicas voces confirmemus, nulla producimus.* Cap. 17. *Neque vero opus eſt, bonis operibus ita lucere coram hominibus, ut videntes glorificent Patrem, qui eſt in cœlis, eſt omnium ad perſuadendum miraculum potentiſſimum.* GERHARDUS.

(*) Ex Nicolao Palladio Dano Selneccerus parte IV. exam. p. 537. citat hanc hiſtoriam. *Quidam monachi ante aliquot annos non erant contenti mortua figura Chriſti pendentis in cruce, ſed ſcribebant ad quendam mirabilem artificem, ut faceret [...] imaginem, qui reſpondit: ſi vivum fecero, fortaſſis a novo interficietis. Tandem [pre]cibus & muneribus adductus fecit crucifixum vivum, caput in cruce mobile, oculos & lab[ia mo]bilia. Hanc imaginem Chriſti crucifixi in ſu[o tem]plo ſuper januam chori collocaverunt, & il[lo ma]gnam hominum multitudinem longo tempore [...]runt. Quoties enim magna hominum turb[a con]flueret ad videndam & adorandam ſtatuam [...]dam monachus a tergo ſtans traxit funiculum [...] avertebat caput idoli, quaſi nollet illos reſpic[ere] exaudire, unde fiebat magna animorum con[...]tio. Statim clamavit monachus inquiens, [...] offerte opulenter nobis miſeris fratribus, tun[c] ſus convertet ad vos placidum vultum. Tu[m] perunt homines offerre munera ad aram. [...] monachus traxit alium funiculum, quo co[nvertit] caput imaginis ad populum, ac ſi donis ſe [...] ſignificaſſet. Tandem idolum proditum eſt, [...]naſterium deſtructum.* Haſenmüllerus cap. 8. [...] *Conficta ſunt miracula illorum pleraque, q[...] copiam recenſent quotidie ab hora undecima ad duodecimam, & a 16. uſque ad 7.* GERH.

ſtamento caverat, ut ſine pompa ſepeliretur atque ſtrepitu. Maritus ergo, qui conjugis memoriam diligeret, morem ei geſſit, & Franciſcanis, quorum in templo ſepulta fuit juxta patrem & avum, muneris loco dabat ſex tantum aureos, cum illi multo ſperaſſent majorem prædam. Et cum deinde ſylvam cæderet atque divenderet, petentibus illis ligna ſibi dari gratis, denegabat. Tulerunt hoc valde graviter, & cum antea minus illum probarent, ulciſcendi rationem hanc excogitabant, ut dicerent, *ipſius uxorem in ſempiternum eſſe damnatam.* Architecti erant hujus tragœdiæ Colimannus & Stephanus Atrebatenſis, ambo theologiæ doctores, & ille quidem erat exorciſta, totumque ſuum adparatum in ejuſmodi rebus adhiberi ſolitum habebat in promtu, rem vero ſic adminiſtrant. Novitium quemdam adoleſcentem ſupra teſtudinem templi collocant, is intempeſta nocte, cum ad demurmurandas preces illi more conſueto venirent, magnum excitat ſtrepitum: adhibentur adjurationes & exorciſmi: Sed nihil ille proloquitur, juſſus edere ſignum, quo declaret, num ſit mutus ſpiritus, denuo tumultuatur & perſtrepit. Eo jacto fundamento cives aliquot & celebres quidem ac ipſorum ſtudioſos adeunt, narrant ſibi triſte quoddam accidiſſe, rogant, ne graventur nocturnis precibus intereſſe. Cum hi veniſſent & precationum eſſet factum initium, ille de ſuperiori loco turbam excitat, rogatus, quid vellet, & quis eſſet? ſignificat non ſibi licere loqui. Jubetur ergo per ſigna reſpondere ad interrogata. Foramen autem erat factum, per quod admotis auribus exorciſtæ vocem haurire poterat & intelligere. Deinde tabulam habebat ad manum, quam interrogatus feriebat, ſic ut infra poſſet exaudiri. Primum itaque rogatur, num ſit ex eorum numero, qui ibi ſint ſepulti? poſtea multis ordine recitatis nominatim, quorum erant ibi corpora condita, venitur tandem ad uxorem prætoris: ibi dato ſigno ſe ſpiritum ejus eſſe demonſtrat. *An ſit damnatus & quonam ſuo merito ſeu delicto? num propter avaritiam, aut libidinem, aut ſuperbiam, aut non praeſtitam charitatem, an vero propter Lutheraniſmum? deinde quid ſibi velit illo ſtrepitu & inquietudine? num ut corpus loco ſacro ſepultum effodiatur, alioque transportetur?* Ad hæc omnia, ſicut juſſus erat, per ſigna reſpondet, quibus aliquid vel adfirmabat vel negabat, prout bis aut ter tabulam feriret. Quomodo vero fraus detecta tandem ſit, ibidem vide. Tempore Henrici VIII. regis Angliæ idolum quoddam fuit, dictum imago gratiæ, quod rotis & ponderibus ita elaboratum fuit, ut aliquis concavitatem ejus occupans, ſingulas idoli partes, os, manus, oculos, labra &c. movere poſſet, dona adferentibus manum porrexit, parum dantes triſti, multum hilari vultu adſpexit. Hoc idolum opera baronis Cromwelli deſtructum eſt, atque inſtrumenta, rota & pondera ejus ad crucem ſ. Pauli Londini populo monſtrata ſunt. Foxus in martyr. pag. 1188. AntiMachiavellus lib. II. de relig. theor. 2. pag. 256. ſimile fraudis exemplum recenſet. Erat Lutetiæ in officina pictoris cujusdam vetus tabula, atque in ea picta imago virginis, quam pro tabernæ ſuæ ſigno palam proponere pictor ſolebat, eam paucis nummis emit cujuſdam vicini pagi parochus presbyter, duo foramina ad oculos imaginis perforavit, iisque, quo tempore lachrymantur vites, viridium palmitum reſectos ramos ita ſolerter adcommodavit, ut effigies plorare videretur. Quid multa? tantam undique peregrinantium frequentiam, tantam donorum copiam concivit, ut miraculi quoque fama inter alios pictor commotus eo cum uxore viſeret, ſed ea res dolum aperuit: nam illi tabella agnita, quæ tot annos in ſua taberna jacuerat, famam divulgant. Itaque judicio curiæ parochus ille capitis damnatus ac tabella confracta. In apologia Auguſtanæ confeſſionis in cap. de invocatione ſanctorum dicunt confeſſores: *Vidimus in quodam monaſterio ſimulacrum b. virginis, quod quaſi αὐτόματον arte movebatur, ut videretur aut averſari petentes aut adnuere.* Stumpffius lib. XIII. chron. Helvet. cap. 34. adnotat, *quaſdam ſanctorum ſtatuas, excavatis earum capitibus & infuſo oleo,*

ſtere fuiſſe viſas. Eraſmus lib. XXII. epiſt. ad epiſcopum quemdam commemorat, pag. 229. quod parochus quiſpiam, probaturus animarum adparitionem, ſub noctem paraſceves clam immiſerit in cœmiterium vivos cancros, adfixis ad latus cereolis ardentibus, qui cum reperent inter ſepulcra, viſum eſt noctu terribile ſpectaculum, nec quiſquam auſus eſt accedere propius. Adtonitis vero & conſternatis omnibus, parochus e ſuggeſto docet populum, has eſſe defunctorum animas, quæ miſſis & eleemoſynis flagitarent a cruciatu purgatorii liberari. Tandem vero fucus eſt proditus, quia mane quidam cancri cum exſtincto cereolo reperti ſunt, quos parochus non recollegerat. De patre Juſtiniano jeſuita refertur, quod *Romæ ſe leproſum ſimulaverit*, ut ex ſanatione miraculum faceret, ſed fraudem fuiſſe deprehenſam. II.) Quædam miracula papiſtica ſunt *magica*, quæ ſcilicet opera diaboli per artem magicam fiunt. Gerſon. contra impugnat. ordin. Carthuſ. *Multa miracula non chriſtianæ fidei, ſed magicæ artis oſtentamenta ſunt, quæ a ſimplicibus quaſi ſanctitatis miracula acceptantur.* Franciſcus de Victoria relect. XII. de arte magica: *Etiamſi utantur homines ſigno crucis in ſignis edendis & ſolis verbis religioſis, tametſi ſint ritus & obſervationes peculiares & determinatæ & certis horis ad certum ſitum ſtellarum, ſive certo numero crucium & candelarum, ita ut aliter non ſperetur effectus, certum eſt non eſſe hanc gratiam, ſed magiam.* At quam hoc in papatu uſitatum? quid vulgatius exorciſationibus & incantationibus, quarum exempla commemorat Brentius in confeſſ. Wirtenb. tom. I. pag. 478. cap. de baptiſmo. De Gregorio VII. commemorat Benno cardinalis, quod *quandocunque manicas excuteret, ignis in morem ſcintillarum exſilierit*; illud procul dubio miraculi loco a ſimplicioribus fuit habitum. Nec fuit vel monachis, vel etiam ipſis pontificibus difficile talia miracula edere, cum plurimi ipſorum artium magicarum peritiſſimi fuerint, quod multis exemplis hiſtorici comprobant. III.) Quædam ſunt *abſurda & pudenda*, indigna illis, quibus tribuuntur. In ſpeculo hiſtoriali Vincentii lib. VI. c. 87. & in Stellario Coronæ l. XII. c. 3. parte ult. commemoratur tale miraculum: *Abbatiſſa quaedam fuit devotæ & ſanctæ vitæ in religione, quæ inſolentes acriter pungebat, & ideo magnam illarum indignationem in ſe concitabat. Accidit autem quadam vice, ut illa hilarior præ crapula & vino effecta ad luxuriæ concupiſcentiam accenderetur, & cum ſuo ſervitore mœchando conciperet filium. Cumque ejus impraegnatio ventre intumeſcente a monialibus eſſet cognita, contra eam conſpirant eo magis, quo ipſam oderant, propter priſtinas correctiones ipſarum, revelantque factum, & literis & nunciis adventum epiſcopi requirunt, ut cum confuſione deponatur, & e clauſtro ejiciatur. Praeſciens abbatiſſa adventum epiſcopi ingreſſa oratorium b. virginis tota profuſa lachrymis ſic dicebat: O beatiſſima virgo, tu es refugium peccatorum, adjutrix in omni tribulatione, conſidera nunc inſtantem confuſionem meam. Non enim ſum digna ex fœditate peccati mei accedere ad tuam praeſentiam, ſed ſuperabundat tua clementia, ubi abundat delictum. Et ſic fatigata lachrymis obdormivit, & in ſopore eidem b. virgo adparuit dicens: Non eſt fas, ut, cum ſim advocata peccatorum, contritos corde deſeram, & ideo obtinui tibi a filio meo peccatorum remiſſionem & confuſionis liberationem. Tunc virgo praecepit duobus angelis adſtantibus, ut onere prolis eam exonerarent, & filium cuidam probo viro portarent, per quinque annos enutriendum. Evigilans abbatiſſa invenit ſe privatam praegnamine. Et ecce adveniente epiſcopo audacter occurrit honorifice, qui repellens eam cum opprobrio, dum per honeſtas perſonas* (Vincentius addit fuiſſe duos clericos) *de accuſatione requireret veritatem, munda comperitur, moxque epiſcopus veniam petiit, & cum moniales punire vellet propter infamationem ejus, abbatiſſa epiſcopo & in confeſſione aperuit rei veritatem & miraculum factum. Tunc epiſcopus de puero ſcita veritate cum viro illo probo*

2) *Quædam magica.*

3) *Quædam abſurda & pudenda.*

ipſum enutrivit, & ad ætatem adultam
ıis moribus perduxit ad laudem b. vir-
Vincentius lib. VI. cap. 85. refert, quod
go cuidam clerico lac infundens linguam
ſtauravit, ad lectulum enim ægri propius
ns exſerta ubera viſa eſt protinus in os
mmittere, & ſancti lactis ſui rore infuſo
linguæ integritatem reſtituit. Simile quid
enetico commemorat Hondorpius in ſpe-
iſtoriali, qui, cum quotidie in honorem
riæ recitaſſet angelicam ſalutationem,
b ea remunerationem acceperit, ut admor-
n phreneſi linguam & deroſa labia lactis
ſtillatione ipſi repararit. Johannes de
sheim in libr. de inſtitutione roſarii b.
is, refert, b. virginem ingreſſam fuiſſe
ndo in cellulam cujuſdam monachi Ala-
oncinnaſſeque ei ex ſuis capillis annulum,
nachum illum ſibi deſponſaſſe, oſculatam
, dediſſe contrectandas & lactandas pa-
, & denique illi fuiſſe tam familiarem,
onſa ſolet eſſe ſponſo. Diſcipulus de
ore in miraculis b. Mariæ exemplo XXIV.
t, quod Maria per quindecim annos cu-
m monialis Beatricis dictæ vices in mona-
ſuſtinuerit, ipſa interim in publico lu-
ri ſcortationibus indulgente. At quis non
letur abſurda & pudenda iſta commenta,
parum vel nihil diſtant a blaſphemiis in
ſ. Deiparam projectis? IV.) Quæ-
dam miracula ſunt ludicra & pue-
rilia a Chriſti & apoſtolorum
culis quam maxime diſſimilia. Baronius
nalibus anno Chriſti 805. num. 3. ex anna-
Francorum tale recitat miraculum: Rex
mperator Carolus pro more venationi de-
locis vicinis venationi aptis exturbabat ra-
feras a ſuis ſaltibus, inter quas miræ ma-
udinis urſum inſequitur, qui jam multo ſpa-
ictus, cum nullum eſſet effugium, undique
pis late patentibus ad mortem imminentem,
que capiendus crebris differret flexibus, pro-
curſu recto contendit Morſellam & in ſ. ſal-

uadam cra & rilia.

vatoris irrumpit eccleſiam, ubi tum res conti-
git, quam facilius ſit admirari quam eloqui.
Nam Deus, qui ut ſcriptum eſt, homines ſal-
vat & jumenta, beſtialem quodammodo urſi
ſenſum permutavit, rationemque quamdam in-
telligendi in eo formavit. Erat namque cer-
nere prope lipſana ſacræ virginis eum ſe in-
ferre, & ſub tanta protectione a ſtrepitu in-
ſequentium eum ſecurum procumbere, deinde
oblitum feritatis ſuæ flexa cervice ſubmiſſoque
humiliter capite ſanctimonialium advenientium
veſtigia lambere, ac more laſcivientium catulo-
rum omnibus blandiri, & hoc ipſo ſatis indi-
care, ſe fuiſſe defenſum patrocinio famulæ Dei,
ejusque deinceps paratum eſſe ſervire obſequiis
&c. tumque urſus e ſylveſtri cœpit eſſe dome-
ſticus, & in reliquum apud ejusdem loci ſancti-
moniales non aliter vixit, quam ab illis juſſus
eſſet. Johannes Capgravius in legendis de ſan-
ctis Britannicis in vita ſ. Aidi narrat, quod ſan-
ctus ille octo lupis eſurientibus octo bidentes dede-
rit, miſerebat enim eum luporum famelicorum, ſed
poſtmodum eoſdem bidentes jam devoratos a lupis
oratione ſua integros ex ventribus luporum rece-
pit. In vita Bernaci narrat, poſtquam fures vac-
cam illius Bernaci occidiſſent, & in fruſta ſecuiſ-
ſent, & in lebetem impoſuiſſent, mugitum ad vo-
cem ejus auditam e lebete edidiſſe. In vita Dun-
ſtani narrat, diabolum a Dunſtano miſere va-
pulaſſe, & ſanctum illum virum virgam in
tergo diaboli fregiſſe. De Bernhardo me-
morant, quod muſcas excommunicaverit. De
Bonifacio, quod vulpem coegerit, ut redderet
gallinas devoratas &c. (*) In libro confor-
mitatum de Franciſco referuntur ejuſmodi mi-
racula complura: Cum Franciſcus aliquando
concionaretur, & aſinus in populo tumultuaba-
tur, Franciſcus ei dixit: frater aſine, eſto tran-
quillus, donec concionem abſolvero. Confe-
ſtim aſinus dicto audiens ſe intra Franciſci
pedes compoſito geſtu reponit. Ibidem; Fran-
ciſcus dicendo miſſam, in calice invenit ara-
neam, quam nolens projicere bibit cum ſan-
guine,

(*) Huc pertinet quoque hiſtoria de apibus circa ſacramentum pixidi incluſum ſuaviſſime cantillantibus; de gallo aſſato & in quatuor partes diviſo, praeter exſpectationem tamen currente &c. GERHARDVS.

guine, poſtea fricans crus & ſcalpens, ubi pruritum ſentiebat, ipſa aranea a crure exivit ſine laeſione fratris. Franciſcus etiam aliquando monuit ovem, ut & laudibus divinis intenderet, & ab omni fratrum offenſione caveret, ovis audiens fratres in choro cantantes, & ipſa eccleſiam ingrediens, vocemque balatus emittens flectebat genua ante altare virginis matris agni, ac ſi eam ſalutare geſtiret. Lud. Granatenſis conc. IV. de feſto Franciſci. At num Chriſtus vel apoſtoli in his terris docentes tam ludicra & puerilia miracula fecerunt? ad hominum ſalutem ſpectabant, quæcunque edebant miracula, non ad ſolam admirationem.

5) *Quædam confirmant idololatriam.*

V.) *Quaedam miracula confirmant idolomaniam, ſuperſtitiones & falſos cultus*, videlicet purgatorium, invocationem ſanctorum, transſubſtantiationem, ἀρτολατρείαν, venerationem imaginum &c. quæ dogmata cum ſcripturis ſacris adverſentur; tenenda eſt de illis regula divinitus tradita Deut. XIII. 1. Talia miracula deſcribuntur longe plurima in libris quatuor dialogorum Gregorii, in ſpeculo hiſtoriali Vincentii, in hiſtoriali Antonini, archiepiſcopi Florentini &c. ac ſimilibus libris, de quibus miraculis recte pronunciat Machiavellus lib. I. hiſt. Florent. ad Clementem VII. *quod miracula modernæ eccleſiæ cum fide antiquæ eccleſiæ pugnent.* In act. IV. Concil. Nicæn. II. refertur, *monachum quemdam a ſpiritu impudicitiæ fuiſſe tentatum, ac cum diu multumque jejuniis & precibus reſtitiſſet, adparuiſſe tentatorem eique dixiſſe: ſi a me liberari velis, imaginem hanc*, erat autem pictura virginis Mariæ, *colere deſinas.* Tale etiam eſt, quod Martinus Iſengrinius refert ad comprobandam ſanctorum invocationem de obſeſſa quadam puella, quæ ex peculiari d. Mariæ revelatione adducta fuerit ad capellam virginis in antiqua Oetingen, quam tamen nihil commotam fuiſſe ſcribit, cum Petro Caniſio præſide litania cantaretur, & invocaretur miſericordia, liberatio & auxilium Dei, diabolumque iſtæc ſurdis veluti auribus præteriiſſe. Cum vero Lauretana litania de b. Maria inchoaretur, tunc demum ſatanam cœpiſſe in obſeſſa turbari, clamare ac furere, mox vero Caniſium arrepta lignea carioſa imagine Mariæ eam impoſuiſſe capiti obſeſſæ, tum denique diabolum exclamaſſe: *Ah mulier, quid me calcas, & caput meum conteris!* Huic igitur cum ex obſeſſa exeundum eſſet, loco ſcilicet ſatisfactionis injunctum fuit, ut per os obſeſſæ aliquoties recitaret orationem dominicam & angelicam ſalutationem, quod cum faceret, quamquam coactus & invitus, cum gemitu demum & indignatione miſerabiliter conqueſtus fuit ac dixit: *Videte Johannes non vult invocare ſanctos, cum tamen nos diaboli vel inviti hoc cogamur facere.* Cum igitur expanſis manibus & flexis genibus orationem dominicam ſupplex & devotus diabolus recitaſſet, & jam in ſalutatione angelica eo deveniſſet: *Ave Maria gratia plena*, dicit eum ſonora ac devota voce hanc apoſtillam intertexuiſſe: *O Maria gratia & miſericordia tua ſit ſuper omnes illos, qui hanc capellam viſitant, ah ora pro omnibus illis.* Ita demum diabolum relicto poſt ſe, ut ſolet, fœtore exiiſſe. Tale miraculum fuit, ubi ad templum Mariæ formoſæ Ratisbonenſis anno 1516. paſſim omnes ex Germania velut enthuſiaſmo quodam correpti adcurrebant, qua de re Sebaſt. Francus in chronico ſic ſcribit: *Circa annum 1516. Balthaſar Hubmeierus, theologus apud Regenſpurgenſes ſuis concionibus magiſtratum ita inflammavit contra Iudaeos, ut exciſa illorum ſynagoga in area ipſa templum d. Mariæ formoſæ ædificarint. Quæ cum neſcio quæ miracula edidiſſe diceretur, fama longe lateque per Germaniam ſparſa tantus repente peregrinorum concurſus eſſe cœpit, ut nec templum, nec cœnobium, vix etiam urbs ipſa, ampla alioquin vereque regia, tantæ colluviei ſufficeret. Auctus inde furor, ut qui formoſæ Mariæ Ratisbonenſis vel obiter meminiſſet, velut enthuſiaſmo correptus, poſthabitis parentibus, conjugibus, liberis recta ad eam dies noctesque irrequieto curſu obviis in itinere nec ſalutatis nec agnitis contenderet. Neque vero vel minis vel vinculis coerceri poterat. Inſtrumenta artis, (nam plebeios fere & opifices haec veſania agebat)*

quæ mente motis ad manum fuiſſent, ſecum pta, ſtatuæ anathematis loco adferebant. Vi- r mulierculas trahentes pueros, ſenes ſci- ibus innitentes, pueros panis fruſtum vel um donarii loco obtendentes, ægros cum lin- inibus & ſtragulis adrepentes, cibi, po- ſomnique interea immemores, mutos, os & apertis cæcos oculis. Templum eſſi non omnes eodem modo adficiebantur, qui ad ſummum gratiæ, uti perſuadebant iſiculi, perveniſſent, ubi primum formo- ſimulacrum adſpexiſſent, nulla miſſa voce atis ſimiles concidebant, ad ſe reverſi cum furore morbis ſe liberatos profiteban- &c. Sed hæc & ſimilia miracula, (quo- prolixum catalogum ex Vincentio, autore alis, diſcipulo de tempore & aliis colle- i vide apud Binderum in theologia ſcho- a cap. IX. pag. 213. & ſeqq.) cum non ad irmationem doctrinæ propheticæ & apo- :æ, ſed potius ad depravationem illius fa- ierint, dubium non eſt, utut mira videan- quin ab ipſo ſatana ſint profecta. VI.)

Quædam ... mant ... doctri- ... dhuc

Denique ſi vel maxime quædam vera & divina miracula in eccle- ſia Romana, præſertim apud In- dos ac novi orbis populos fierent, nondum tamen evictum foret, ia & ſingula doctrinæ capita, quæ in ec- i Romana proponuntur, eſſe certæ ac im- : veritatis, ſiquidem de miraculis illis dici poſſet, quod de Novatianorum mi- is Bellarminus dicit, *fieri ſcilicet illa ad rmationem illius, quod in doctrina adhuc num atque integrum, ut infideles eo citius ertantur ad fidem Chriſti:* nequaquam ad confirmationem illius, quod in do- a Romanæ eccleſiæ eſt depravatum & iptum. (*)

Bellarmini gloriatio de Romanæ eccleſiæ miraculis.

§. CCLXXXV. Bellarminus enumeratis prius quindecim ſeculorum miraculis (de quibus ex antea dictis facile judicari poteſt) *noſtro etiamnum tempore in eccleſia Romana miracula fieri gloriatur. Hoc noſtro ſeculo* (inquit) *claruit miraculis plurimis Franciſcus de Paula, ut exſtat in bulla apud Surium, claruit etiam in Indiis omni genere miraculorum b. pater Franciſcus Xaverius, ſocietatis Ieſu presbyter. Conſtat enim ex Indicis literis, quas ii, qui cum eo verſabantur, huc miſerunt, ab eo paralyticos, ſurdos, mutos, cæcos eſſe curatos, mortuum quoque ad vitam revocatum, & cum mortuus deferretur ad inſulam Goam ex Malacca, maris tempeſtatem ſedatam, denique corpus ejus poſt 15. menſes a morte integerrimum & ſuaviter olens repertum, cum tamen jacuiſſet per multos menſes calce obrutum, nec dubium eſt, quin uſque ad hanc diem integrum & incorruptum conſervetur.* (**) Reſp. 1.) Non immerito de fide illorum miraculorum dubitari poſſet, cum nulla in hiſce propinquis regionibus a jeſuitis miracula fieri experiamur, & ut maxime aliqua ab illis fuerint adtentata, infeliciter tamen ceſſerint. 2.) Dubitanter de illis pronunciat Franciſcus de Victoria, profeſſor regius in academia Salmanticenſi in Hiſpania, relect. V. propoſ. 5. *Non ſatis mihi liquet, an barbaris Indis fides chriſtiana ita a nobis propoſita fuerit & adnunciata, ut teneantur credere ſub novo peccato; nam miracula & ſigna nulla audio nec exempla vitæ adeo religioſa, imo contra multa ſcandala & multas impietates, unde videtur, quod religio chriſtiana non ſit iis ſatis commode & pie praedicata, ut illi teneantur adquieſcere.* Quo pertinet etiam illud Acoſtæ lib. VI. de procuranda Indorum ſalute

(*) Conſtat, olim Judæos & Samaritanos, quos rex Aſſyriorum abductis decem tribubus in terris ſuis eliquit, non habuiſſe puram religionem & cultum eri Dei, nihilo tamen minus Deus miſit leones i Aſſyrios & alias exoticas gentes in Samariam itroductas, pepercit vero indigenis: anne ad conrmationem impii cultus? nequaquam, ſed ad confirmationem religionis Judaicæ in lege comprehenſæ. GERHARDVS.

(**) Bartſcius dom. III. adv. p 247. *Miraculorum teſtimonio nullo unquam ſeculo penitus caruit eccleſia, & ſi unquam alias, hoc tempore maxime claret, contra miniſtri evangelici penitus omnium ſunt fueruntque ſemper expertes.* GERHARDVS.

lute c. 4. *Quae eſt praedicatio noſtra? quae fiducia? ſigna nulla edimus.* Cap. 12. *Nos prodigia, quibus evangelicas voces confirmemus, nulla producimus.* Cap. 17. *Neque vero opus eſt: bonis operibus ita lucere coram hominibus, ut videntes glorificent Patrem, qui in cœlis eſt, id eſt omnium ad perſuadendum miraculum potentiſſimum.* 3) Si jeſuitæ dono miraculorum inſtructi eſſent, illud cumprimis divinitus eis daretur, quod ad convertendos infideles vel maxime neceſſarium, videlicet miraculoſum chariſma variarum linguarum, quemadmodum apoſtoli ad ignotas gentes prædicandi evangelii ergo miſſi divinitus illo dono inſtruebantur. Act. II. 4. Sed jeſuitæ ipſi conqueruntur ſe dono illo deſtitutos, atque ex eo non mediocres remoras in convertendis infidelibus ſibi objici. Nicol. Pimenta in epiſt. ad Claudium Aquav. pag. 14. *Noſtræ ſocietatis pater Franciſcus Corſi ſic ſcribit ad ſuos, totus, inquit, ſum in Perſico idiomate addiſcendo.* Ibidem pag. 80. *Quod autem ad converſionem adtinet, vitio meo utpote idiomatis ignaro, inquit pater Fernandes, parum effectum eſt.* Acoſta lib. I. de Indorum ſalut. procur. cap. 2. *Ferunt, olim ſeptuaginta linguis confuſum fuiſſe genus mortalium: at Indi ſeptingentis & eo amplius inter ſe diſcrepant linguis.* Lib. IV. cap. 8. *Qua ex re praedicando verbo Dei impedimenta nobis gravia fiunt.* cap. 9. *Non igitur immerito noſtræ ſocietatis fundator Ignatius Indicæ linguæ lectiones publicas praecepit, ſunt enim perquam neceſſaria iſta praeſidia, ut facultas pararetur verbi divini in gentibus adnunciandi.* Xaverius ipſe lib. III. epiſt. 5. *Si nos linguam calleremus Iaponicam, non dubito, quin plurimi fierent chriſtiani, faxit Deus, ut brevi eam addiſcamus, tum demum aliquam chriſtianæ rei navabimus operam, nam nunc quidem inter eos tanquam mutæ ſtatuæ verſamur, &c.* Cum ergo neceſſario illo linguarum dono jeſuitæ deſtituantur, ecquis relationibus ipſorum de aliis miraculis minus neceſſariis fidem habebit? 4) Horatius Turſelinus, ex quo miracula illa Xaverii Bellarminus commemorat, lib. II. cap. 3. addit, *quod Xaverius in India vulgo captus ſit adpellari apoſtolus, ſicut etiam antea in Luſitania, idemque poſtea cognomen a Xaverio quaſi capite ad ejus ſocios manaſſe*; a qua adpellatione merito ſibi temperare debuiſſent. Lib. V. cap. 16. refert, cum corpus Xaverii Goam delatum eſſet, *magnam candelam accenſam eſſe in ulnæ longitudine, quæ viginti duos dies totidemque noctes continue ardens, non tamen fuerit conſumta.* Sed hoc miraculum non convenit cum apoſtolicis. 5) Xaverius ipſe de hiſce miraculis a ſe editis magis mutus eſt quam piſcis. De rebus Indicis quinquaginta epiſtolas ſcripſit, ſed in illis nihil quidquam de ſanatis mutis, claudis, cœcis &c. vel reſuſcitatis mortuis habetur. Neque reſponderi poteſt, *hoc modeſtiæ ipſius tribuendum*, ſiquidem Dei gloria in miraculis elucens exemplo apoſtolorum Act. XIV. 27. & XV. 4. & potuiſſet & debuiſſet abſque ulla immodeſtiæ adcuſatione prædicari. 6) Si vel maxime quædam vera & divina miracula in novo illo orbe a jeſuitis eſſent edita, illa tamen non ad confirmationem dogmatum papalium de purgatorio, de invocatione ſanctorum, de poteſtate papæ monarchica &c. de quibus imprimis fidei chriſtianæ rudimentis tradendis altum apud ipſos ſilentium, ſed ad confirmationem vere catholicorum dogmatum de myſterio Trinitatis, de perſona, officio & beneficiis Chriſti, de baptiſmo, &c. fuiſſent facta, quemadmodum de Novatianorum miraculis ipſe Bellarminus reſpondet.

An in evangelicis eccleſiis fiant miracula?

§. CCLXXXVI. Membrum *tertium.* Num in evangelicis eccleſiis nulla fiant miracula? Bellarminus hic proterve nobis inſultat dicens, *quod Lutherus ne unam quidem muſcam excitare potuerit*; alii nobis vitio vertunt, *quod ne claudum quidem canem ſanare poſſimus.* Addit Bellarminus ex Staphylo & Cochlæo, *quod Lutherus fruſtra tentaverit, diabolum ex obſeſſa puella expellere, & Neſenum in Albi ſubmerſum in vitam revocare*, quod ipſum repetit Becanus in lib. de eccleſia. Item, *quod poſt mortem cadaver ejus,*

jus, cum deferretur in media hyeme, quo tempore orpora mortua in multos dies conſervari ſolent, & eſſet incluſum in arca ſtannea optime clauſa, t Witebergae ſepeliretur, tam tetrum odorem pirare cœperit, ut nemo eum ferre potuerit, e proinde coacti fuerint corpus relinquere in inere. Reſp. 1.) Non proponimus novam liquam doctrinam, quæ miraculorum confir-iatione indigeat, ſed antiquam illam doctri-am ſtupendis Chriſti & apoſtolorum miracu-s ſatis ſuperque confirmatam. (*) Nequaquam gitur novis miraculis indigemus, ſed quam-rimum ex ſacris literis confirmatum, doctri-am noſtram & apoſtolicam nullatenus diſcre-are, ſimul etiam confirmatum eſt, doctrinam oſtram miraculis non deſtitui. (**) 2.) Nec lla exſtat divina promiſſio, *quod ſub finem undi* per miracula veritas doctrinæ confir-nanda ſit, ſed præmonitio exſtat Matth. XXIV. 4. 2. Theſſ. II. 9. Apoc. XIII. 13. quod a llacibus antichriſti miraculis cavere debea-ius. 3.) Si *miraculi* nomine intelligimus om-e id, quod ſpeciali Dei gratia & virtute agi-ır, quamvis non ita in oculos incurrat, ſicut iiracula externa, non poteſt negari, mira-ıli loco habendum, quod miſellus & iner-is monachus papam *mundi ſtuporem & re-um terrorem*, minas ſpirantem, anathematis ılmina vibrantem & ſupera inferis miſcentem lgreſſus, regnum ejus non mediocriter con-ıſſerit, & quod ipſe contra tot potentiſſimos adverſarios aperte & occulte ipſi inſidiantes incolumis ad finem uſque vitæ permanſerit, quod ſingularibus prophetiæ donis & ſpiritu heroico inſtructus mirandum illud opus, doctrinæ ſcilicet reformationem & antichriſti revelationem feliciter confecerit, quod doctrina evangelica tam mirabili ſucceſſu a tot regnis ac provinciis recepta inter ſæviſſimas perſecutiones hactenus fuerit conſervata &c. Quod miraculum evadet illuſtrius, ſi quis ex hiſtoriis memoria repetat, quam fruſtranea fuerit opera plurimorum potentiſſimorum imperatorum ac regum in pontificia potentia coercenda, ac ſi quis ſecum cogitet, quantis chriſtiani ſanguinis rivis evangelicæ doctrinæ curſum, ſed tamen fruſtra, impedire fuerint conati. Jeſuita Maldonatus in comm. 7. Matth. judicat, *longe incredibilius eſſe, tot philoſophos, tot ſapientes viros, tam paucis apoſtolis, tam imperitis, tamque incredibilia humanae rationi praedicantibus ſine ullis miraculis credidiſſe, quam illa ipſa miracula, quae ab ipſis facta narrantur.* Id ſi verum, (ut eſt veriſſimum,) negari nequit, miraculum vel certe miraculo proximum eſſe, quod tot hominum millia ab inveteratis papatus erroribus miniſterio Lutheri & ipſius ſymmyſtarum liberata. (***) 4.) Mattheſius in vita Lutheri ſcribit, *ipſum veneni plurimum concoxiſſe ac divinitus praeſervatum, ne ullum ex illo contraheret nocumentum.* Spangenbergius in chron. Manſf. refert, quod doctor quidam

(*) *Sumus in illo corpore, in quo illi* (prophetæ & apoſtoli) *miracula fecerunt*, inquit Auguſtinus. Aut ergo prophetica & apoſtolica miracula, quæ noſtræ religionis ſunt ſigilla, in dubium vocari, aut apoſtolicæ ac noſtræ doctrinæ diſcrepantiam aliquam oſtendi oportet. GERHARDUS.

(**) Pontificii nos irrident, *quod inter miracula recenſemus opus reformationis*; ſed Chryſoſtomus in 1. Cor. hom. VI. & Auguſtinus in lib. XXII. de civ. Dei cap. 8. *mundi converſionem per apoſtolos factam* in miraculis numerare non dubitarunt. Auguſtinus ſerm. XVIII. de verb. Dom. col. 76. *Nunc majores ſanitates operatur, propter quas non eſt dedignatus, tunc exhibere illas minores. Sicut enim animus melior eſt corpore, ſic & melior ſalus animi quam corporis. Modo caro coeca non aperit oculos miraculo Domini, & cor cœcum aperit oculos ſermone Domini. Modo non reſurgit mortale cadaver, reſurgit anima, quæ mortua jacebat in vivo cadavere. Modo aures corporis ſurdæ non aperiuntur, ſed quam multi habent aures clauſas cordis, quæ tamen verbo Dei penetrante pateſcunt, ut credant, qui non credebant, & bene vivant, qui male vivebant, & obediant, qui non obediebant.* GERHARDUS.

(***) Eraſmus in hyperaſpiſt. diatrib. contra Lutherum a. 5. *Videbam eruditos homines pedibus in tua dogmata diſcedere, perſpiciebam fatalem quemdam orbis favorem, animadvertebam, quo vehementius a theologis ac principibus obſiſtebatur, hoc latius propagari ac magis invaleſcere negotium; ex his ratiocinabar, rem non ſine numine geri, itaque decreveram ſpectator eſſe tuæ tragœdiae; ſic apud me cogitans, juxta Gamalielis ſententiam; ſi Deus hæc movet, non eſt meum reſiſtere, ſin aliunde ortum eſt, quod agitur, ſua ſponte diſſipabitur,* GERHARDUS.

quæ fieri vel mentiuntur vel etiam vere prædicant, ſed ſoli doctrinæ Chriſti & apoſtolorum. Apoſtoli ediderunt ſigna (inquit in feſto adſcenſ. homil. II.) *ad evangelii confirmationem. Poſtquam vero evangelium late propagatum eſt, & univerſo mundo promulgatum; non eſt opus porro miracula facere.* Quinimo oravit Deum, ne ſibi oſtenderet miracula, cum verbo ſit contentus. Diabolum ab obſeſſo juvene vere expulſum, & chirographum diabolo a quodam datum ad preces Lutheri relatum eſſe, hiſtoriæ teſtantur, & late commemorat Foxus in martyr. pag. 864. Suſcitare non fuit conatus: Bucholzerus refert parentem ſuum in ripa tum adſtitiſſe Luthero & ſuis oculis hæc vidiſſe atque auribus audiviſſe, quod Lutherus vehementer doluerit, & hæc verba addiderit: *Si poſſem miracula edere, nunc te excitarem.* 7.) Quantum tribuendum ſit fabulæ de intolerabili fœtore ex Lutheri corpore exhalante, facile colligitur ex eo, quod vivo adhuc Luthero fabulam ſparſerint de tragico ipſius obitu, quam Lutherus in vivis adhuc exſiſtens maſcule confutavit tom. VIII. Jenenſ. german. fol. 206. quemadmodum etiam de Beza fabulati fuerant, *ipſum ad eccleſiam Romanam in agone mortis rediiſſe,* ſed Beza adhuc vivus publico ſcripto illud commentum repulit. Ipſa quoque fabulæ verba mendacium produnt, dicitur enim, quod ob intolerabilem fœtorem corpus Lutheri in itinere fuerit relictum, cum in præſentia aliquot millium Witebergæ honorifice illud ſit ſepultum & quidem, ut Melanchthon ſcribit, *honorificentius quam multorum principum corpora.* Facile autem credimus Bellarmino, Lutherum non tunc ſolum ſed adhuc hodie odorem papatui intolerabilem exhalare, cum juxta ipſius vaticinium peſtis fuerit papæ adhuc vivus, moriens autem ipſi mors exſtiterit. 8.) Quod de irrito ac fruſtraneo miracula edendi conatu Luthero Bellarminus tribuit, id rectius de ſocietatis ſuæ hominibus dici poſſe, teſtantur hiſtoriæ, de patre ſcilicet Juſtiniano lepram ſimulante, ut ex ſanatione miraculum fabricaret, de jeſuita Auguſtano in ſpectrum ſe transformante, ſed pugione confoſſo &c. Baruch Molithoræus in novis jeſuiticis p. 38. de Scherero ſimile quid commemorat. *Quam* (inquit) *doctrinam confirmavit pater Georgius Schererus, cum Viennae peſſimo cuidam homini perſuaderet, ut ſeſe mortuum ſimularet, ac feretro ſeſe imponi pateretur, quem cum jeſuita ex compoſito ſuſcitare vellet, vere mortuus eſt repertus.* Sed de his plus ſatis.

SECTIO

ſius in pſeudojubil. Witeb. p. 237. Sed reſpondemus illis, *teſti alteri parti inimico non creditur*: cap. *per tuas* & ibi gloſſa in verbo inimicitias capitales: extr. de ſimoniacis: cap. *adcuſat*; & ibi gloſſa. cauſ. 3. q. 5. argum. l. licet. ff. de arbitrio & in auth. de teſtib. §. Si vero dicatur verſ. ſi vero quis dicat. Lutherus in coll. menſal. fol. 101. edit. Lipſ. & fol. 204. edit. Isleb. *Wir ſollen itzt nicht und können auch nicht die Teuffel auſstreiben mit gewiſſen Ceremonien und Worten, wie vor Zeiten die Propheten, Chriſtus und die Apoſtel gethan. Beten ſollen wir im Nahmen Chriſti, die Kirche mit Ernſt vermahnen zum Gebet, daſs der liebe GOtt und Vater unſers lieben Herrn JEſu Chriſti durch ſeine Barmherzigkeit den beſeſſenen Menſchen wolle erlöſen, geſchicht nun ſolches im Glauben auf Chriſti Zuſage: Warlich, warlich ich ſage euch, was ihr den Vater bitten werdet &c. ſo iſt es ſtarck und kräfftig, daſs der Teuffel aus dem Menſchen weichen muſs, wie ich etliche Exempel erzehlen könte, ſonſt können wir die böſen Geiſter nicht auſstreiben, vermögen es auch nicht zu thun. Wo aber einer wehre ohne Mittel von GOtt beruffen und einen Glauben hette Wunder zu thun, der könte Teuffel auſstreiben, ſo den Menſchen leiblich beſitzen, wie vorzeiten die Propheten und Apoſtel &c. Er leſt ſich nicht mit ſchlechten Worten auſstreiben, als da ſind, fahre aus du unreiner Geiſt, ſo habens auch die Beſchwerer im Babſtthum mit Ernſt nicht gemeinet, die Krafft GOttes muſs es thun und muſs einer ſein Leben daran ſetzen, daſs ihm der Teuffel bang genug machet, ohne Schrecken gehets nicht abe.* Confeſſ. fol. 102. GERHARDUS.

SECTIO XII.

DE DVODECIMA ECCLESIAE NOTA, QVAM BELLARMINVS ADSIGNAT, QVAE EST LVMEN PROPHETICVM.

An lumen propheticum ſit nota eccleſiæ.

§. CCLXXXVII. Membrum *primum.* Sitne lumen propheticum genuina & propria eccleſiæ nota? Quod de miraculis, idem de vaticiniis pronunciamus, quod ſcilicet ſola & per ſe conſiderata non probent doctrinæ veritatem, tum quia non ſunt eccleſiæ propria, tum quia non ſunt perpetua. Quod prophetiæ donum non ſit eccleſiæ veræ *proprium*, patet ex his fundamentis: 1.) Deut. XIII. 1. diſerte præmonet Dominus; *ſi exſurgat pſeudopropheta, & prædicat aliquod ſignum vel portentum, idque poſtea eveniat, ne ſequamur eum, ad cultum alienorum deorum* ac doctrinam peregrinam nos avocantem. 2.) *Bileamus* ex revelatione Dei prædixit futura, Num. XXIV. 16. qui tamen fuit falſus propheta, & religio ipſius fuit ethnica. 3.) In populo Iſraelitico complures *pſeudoprophetæ* divina ſomnia ac revelationes divinas jactitarunt. Jer. XXIII. 25. dicit Dominus: *Audivi, quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in meo nomine mendacium atque dicentes, ſomniavi, ſomniavi.* 32. *Ecce ego ad prophetas ſomniantes mendacium, ait Dominus, qui narraverunt ea, & ſeduxerunt populum meum in mendacio ſuo & in nugis ſuis &c.* Memorabile hujus rei exemplum exſtat 1. Reg. XIII. 18. ubi ſenex quidam propheta *in Bethel* habitans viro Dei ac vero prophetæ falſum ac noxium aliquid perſuadet: *Et ego* (inquit) *propheta ſum ſimilis tui, & angelus locutus eſt mihi in ſermone Domini dicens: Reduc eum tecum.* 4.) Ex unius prophetico dono inſtructi vaticinio non eſt pronunciandum, quod totus ille cœtus, quo vivit, ſit vera eccleſia. *Daniel* in conſeſſu Belſazeris & procerum ejus futura prædicit Dan. V. 28. nec tamen ille cœtus erat eccleſia. *Caiphas* pontifex in ſynedrio Hieroſolymitano prophetat Joh. XI. 51. neque tamen cœtus ille erat vera eccleſia. 5.) Difficilime cognoſci poteſt, quæ prædictiones ſint divinæ. Dæmones enim cum teſte Iſidoro triplici acumine polleant, *ſubtilitate naturæ, experientia temporum & revelatione ſuperiorum poteſtatum*, ideo quædam futura præſcire ac prædicere poſſunt. Auguſtinus lib. IX. de civ. Dei cap. 22. *Dæmones non æternas temporum cauſas & quodammodo cardinales in Dei ſapientia contemplantur, ſed quorumdam ſignorum nobis occultorum majore experientia multo plura quam homines futura proſpiciunt, diſpoſitiones quoque ſuas aliquando prænunciant & ſæpe fallantur.* Lib. IV. de Trinit. cap. 17. *Poteſtates aereæ fallaces, etiamſi quædam a ſanctis prophetis vel angelis audita vere per ſuos vates dixiſſe reperiuntur, hoc fecerunt, ut per aliena vera homines ad ſua falſa traducerent.* Chryſoſtomus homil. XIX. oper. imperf. in Matth. *Conceſſum eſt diabolo interdum vera dicere, ut mendacium ſuum rara veritate commendet. Si enim nunquam verum diceret, nec ad tentationem poterat ſufficere ſeductio ejus.* Homil. XXIX. in 1. Cor. docet, *judicium eſſe difficilimum, quo falſus propheta a vero dignoſci poſſit, tum quod prophetarum dicta de futuris plerumque ſunt concepta, nec ante tempus exactum cognoſci poſſit, an quis mentiatur, tum quod falſi prophetæ vera prædicunt.* Damaſcenus lib. II. orth. fid. cap. 4. προλέγουσι δὲ καὶ οἱ δαίμονες ποτὲ μὲν τὰ μακρὰν γινόμενα βλέποντες, ποτὲ δὲ στοχαζόμενοι, ὅθεν καὶ τὰ πολλὰ ψεύδονται οἷς οὐ δεῖ πιστεύειν, κἂν ἀληθεύωσι πολλάκις. (*) Dæmones igitur

(*) Joſephus lib. XV. antiq. cap. 13. memorat, *Manahem Eſſenum Herodi adhuc puero ludum literarium petenti obviam factum regnum illi prædixiſſe, cui Herodes ætate puer ſed prudentia canus reſponderit, memento privatum me eſſe.* Iſidorus lib. I. ſent. citat dictum Gregorii lib. VII. moral. cap. 1.

ıdoque prædicunt futura vel ex *reve-*
ſuperioris poteſtatis; ſic quando Deus
& Joſiam in ſcriptura ſuis adpellat no-
, potuit illud diabolus ſcire: vel ex
li conjectura effectuum ex cauſis in actu
:ibus; ſic Sauli prædixit mortem 1. Sam.
. 19. vel quia ex impietate ipſius tia-
exitum collegit, vel quia Deus exſe-
m ſui judicii adverſus Saulem ei reve-
Sic gentibus olim prædixit idolorum
ſub Chriſti adventum futuram, eam
in ſcripturis noverat revelatam. 6.) No-
n eſt vel inſolitum, *etiam falſos docto-*
prophetiæ dono gloriari. Matth. VII.
Multi dicent in die noviſſimo: Domine,
, nonne in nomine tuo prophetavimus?
Chriſtus dicet, *non novi vos*, ubi per
prophetiæ etiam futurorum prædicti-
itelligi non eſt improbabile, cum do-
iraculorum eidem conjungatur. Lyra
m. 1. Reg. XIII. *Prophetia reſpicit*
intelligendi, caritas autem, quæ facit
m bonum, eſt actus voluntatis, prius
ſſe ſine poſteriori. Ut autem in impiis,
ıque in falſis doctoribus poteſt eſſe do-
rophetiæ, quia notitia literæ differt a
ſpiritus. De *Eſſæis* ſcribit Joſephus
de bello Judaico cap. 7. *Sunt in eis,*
am futura noſſe promittant, ſacris vide-
bris & variis ſanctificationibus prophe-
que dictis a primis ætatibus adhærentes,
autem accidit, ut prædicationes eorum
tio conſequatur. De Montaniſtis no-
quantopere prophetias jactitarint, ha-
Priſcam & Maximillam divites ac opu-
mulieres prophetiſſarum loco. Hiero-
: in comment. Tit. I. refert, *Epime-*
ſcripſiſſe librum de oraculis ac reſponſis,
multa futura prædicebantur, eumque a
lectum eſſe, & hinc ſumtum verſiculum:
: ἀεὶ ψεῦσται &c. Idem in Matth. cap. VII.
ıul & *Balaam & Caiphas prophetarunt,*
ntes quid dicerent. 7.) Accedant teſti-

monia ipſorum adverſariorum. Thomas II. 2. q. 172. art. 6. *probat etiam falſos prophetas interdum vera prædicere, aliquando ex dæmonum revelatione, aliquando ex divina inſpiratione*, quod confirmat exemplo Bileami & Sibyllarum atque ex Auguſtino lib. XII. de Geneſi ad literam cap. 19. Bonaventura lib. III. ſent. diſt. 9. quæſt. 6. *Non debet homo omni ſpiritui credere, ſed probare, qui ex Deo ſint. Qui enim cito credit in talibus, levis eſt corde & fortaſſe etiam inflatus corde, dum ad tales viſiones & adparitiones ſe idoneum eſſe exiſtimat, unde tales viſiones potius ſunt formidandæ, quam deſiderandæ &c.* Toloſanus lib. III. de republ. cap. 33. *Permiſit, imo juſſit Deus verus multa prædici per idolorum ſacrificulos & per oracula eorum veriſſima, non ſecus quam per aſinam Bileami adnunciari voluit adprobationem eorum, quibus prædixit Deus, ne falſos prophetas ſequerentur, ſed necarent.* Ibidem: *Deus permiſit aliquando inter gentiles & abhorrentes a lege Dei vates vera quædam præſcire & prædicere futura.* Edetus in œcon. bibl. lib. II. in Deut. XIII. *Si prædixerit quis ſignum & portentum, & evenerit quod locutus eſt, non audies verba prophetiæ illius, & ratio eſt, quia falſam doctrinam profert & Dominus Deus veſter vos tentat. Etſi ergo evenerit, quod falſi prophetæ prædixerunt, tamen non eſſe ſequendos, ſcriptura ipſa copioſe docet.* Pererius comment. in Exod. XI. diſp. 11. *Sinit nonnunquam Deus pſeudoprophetas nonnulla prædicere, quæ eveniant.* Maldonatus in Matth. VII. *Balaam falſus alioquin & infidelis propheta vera prædixit, Et ex Mattheo facile colligitur, falſos prophetas vere prophetaſſe & vera prædicando non ſuam, ſed populi Dei fidem confirmaſſe.* Quod Prophetiæ donum non ſit eccleſiæ *perpetuum*, patet ex eo, quia de *primordiis eccleſiæ* nov. teſt. duntaxat prædictum exſtat, quod viſiones & prophetiæ tunc temporis in eo locum habebunt; Joel. II. 28. Act. II. 17. ſed de no-

viſſimis

p. 1. *Aliquando non dignis ſed reprobis dona Spiritus ſancti conferuntur, ſicut Saulo data eſt prophetia & Bileamo; unde etiam multi in fine ſeculi dicturi ſunt: Domine nonne virtutes in nomine tuo fecimus, quibus dicturus eſt: neſcio vos, unde ſitis, Matth. VII. 23. Luc. XIII. 25.* GERHARDVS.

viſſimis eccleſiæ temporibus nullibi tale quid promiſſum. Agnoſcit hoc Ribera jeſuita in comment. Joel. II. *In illo ſolo tempore,* (inquit) *quod Petrus indicavit, intelligendum eſſe hunc prophetiæ locum, docent Hilarius lib. VIII. de Trinit. Chryſoſtomus hom. IV. in Acta, Hieronymus ad Hedibiam, Oecumenius in II. Act. & alii viri doctiſſimi, qui omnino de hoc tempore interpretantur, nec unquam alterius temporis meminere. Sed quid ego ſanctos patres commemoro, cum & Judæi nonnulli ad tempora Meſſiæ referant, & ex actibus apoſtolorum intelligimus, impletam eſſe hanc prophetiam poſt Domini adſcenſionem, quidam enim prophetabant, ut Agabus & filiæ Philippi & nonnulli ex Corinthiis, erant etiam in Antiochena eccleſia prophetæ, etiam Johannes apocalypſin vidit, & Petrus & Paulus etiam viſiones.* Claudius Eſpenſæus comment. in 1. Tim. libro I. digreſſ. cap. 2. *Prophetæ nunc dicuntur ſcripturarum interpretes & explanatores, ut docet Ambroſius, quamvis inter fidei primordia ad commendanda ejus rudimenta fuerint prophetæ etiam prophetantes, quales fuerunt Agabus & quatuor filiæ Philippi virgines.* Idem etiam comprobat res ipſa, quia in vet. teſtam. aliquot ſecula abierunt, quando nullus fuit propheta 1. Maccab. IX. 27. in nov. teſtam. a temporibus apoſtolorum proprie & ſpecifice dictus propheta nullus fuit.

Argumenta Bellarmini pro lumine prophetico.

§. CCLXXXVIII. Videamus, quomodo Bellarminus probet, lumen propheticum eſſe eccleſiæ notam. I.) *Sicut Chriſtus Marc. XVI. promittit eccleſiæ donum miraculorum, ita etiam Joel. II. exponente Petro Act. II. promittit donum prophetiæ.* Reſp. oſtendimus jam ante, vaticinium illud pertinere ad primordia eccleſiæ chriſtianæ, in quibus ſuum ſortitum eſt complementum. Nos vero hoc loco quærimus perpetuas & inſeparabiles eccleſiæ notas. II.) *Donum prophetiæ eſt longe maximum, cum certum ſit neminem cognoſcere futura contingentia excepto Deo Eſa. XXXXI. Adnunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia dii eſtis vos.* Reſp. ſane ſolius Dei proprium eſt futura contingentia angelis & hominibus abſcondita proſpicere ac prædicere; interim tamen diabolus ex cauſis in actu poſitis nobis ignotis prædicit futuros effectus, id quod pro futurorum prædictione proprie ſic dicta ab hominibus habetur. Præterea ex Dei revelatione dæmones proprie dicta futura præſcire ac prædicere poſſunt, ac falſis prophetis donum illud ad probandos homines interdum communicatur, perinde ut de miraculis dictum fuit. III.) *Deut. XVIII. ponitur tanquam nota falſæ doctrinæ, ſi propheta prædixerit aliquid, quod non evenerit.* Reſp. ex eo autem inferri non poteſt nec debet, quod ſtatim ſit verus propheta, ac quod in omnibus illi credendum, qui prædicit, quod poſtea revera evenit, contrarium enim diſertis verbis exſtat Deut. XIII. 1. & ſeqq. IV.) *Apud ethnicos & hæreticos nulla fuerunt vera vaticinia, ſed multa falſa, niſi forte fierent in teſtimonium noſtræ fidei, ut fuerunt vaticinia Sibyllarum & Balaam. Etſi enim ethnici habuerunt plurima oracula Apollinis, tamen illa vel per ambages reſpondebant, quando ſcilicet Apollo non ſciebat revera, quid eſſet futurum: vel ea prædicebant, quae daemones ipſi facturi erant; vel ea, quae cæpta erant fieri ignorantibus nunciabant, tanquam futura, vel demum ea praedicebant, quae naturales habent cauſas nobis ignotas, illis autem notas propter majorem ſubtilitatem. Haeretici quoque quotieſcunque aliquid praedicere voluerunt, decepti ſunt, id patet de falſis prophetis in vet. teſt.* I. Reg. XXII. *ac de Montaniſtis, qui praedixerunt bella, & neſcio quas alia futura, ſed contrarium evenit, ut eſt apud Euſebium lib. V. hiſt. cap. 16. & 18.* Reſp. cum Bellarminus non poſſit inficias ire, dæmones ex cauſis naturalibus nobis ignotis quædam prædicere, quæ pro veris & proprie dictis futurorum prædictionibus a nobis habentur, cumque etiam falſi prophetæ interdum vera prædicant, ideo lumen propheticum non poteſt pro vera eccleſiæ nota haberi. Quod Bellarminus addit, *ethnicos & haereticos non haba-*

habuiſſe vera vaticinia, niſi forte fierent in teſtimonium verae fidei, idem de prædictionibus, quas Bellarminus profert pro ſtabilienda Romanæ eccleſiæ veritate, dicere poſſumus, quod ſcilicet non ad papalium dogmatum, ſed ad fidei chriſtianæ, cujus quædam capita adhuc integra obtinet, confirmationem fuerint editæ. Ad doctrinam igitur perpetuo redeundum; aut enim veritas fidei & eccleſiæ æſtimanda eſt ex veritate prophetiæ, aut contra veritas prophetiæ æſtimanda eſt ex fidei & eccleſiæ veritate. *Prius* dici nequit, quod ipſe Bellarminus agnoſcit, quando diſerte ſcribit, *ethnicos & haereticos non habuiſſe vera vaticinia, niſi forte fierent in teſtimonium verae fidei.* Manet igitur *poſterius.* De Montaniſtarum prædictionibus, num veræ vel falſæ fuerint, non magnopere laboramus, ſufficit nobis, quod prædictionibus ſuis multos deceperint, qui relicta doctrinæ apoſtolicæ luce peregrinas ipſorum doctrinas prophetiis illis permoti ſunt ſecuti. Pſeudoprophetæ illi, qui 1. Reg. XXII. autores erant Achabo, ut in prælium contra regem Syriæ adſcenderet, decepti erant a ſpiritu illo mendacii, qui ſtans coram Domino dicit v. 22. *Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum*, potuiſſet autem idem ſpiritus ſuis prophetis interitum Achabi ex divina revelatione cognitum manifeſtare, ac per illos regi id prædicere, ſi e re ſua illud eſſe judicaſſet.

An in eccleſia Romana vigeat lumen propheticum?

CCLXXXIX. Membrum *ſecundum.* An vigeat in eccleſia Romana lumen propheticum? Bellarminus ad id probandum adfert 1.) *prophetas vet. teſt.* 2.) *illos qui fuerunt primis quingentis annis a Chriſti adventu, ut Agabum* Act XI. *Gregorium Thaumaturgum, de quo Baſilius lib. de ſcript. ſacra cap. 29. Antonium, de quo Athanaſius in ejus vita, & abbatem Johannem, de quo Auguſtinus lib. V. de civ. Dei cap. 26.* 3.) *monachos, qui poſterioribus ſeculis in eccleſia floruerunt, ut Benedictum, de quo Gregorius lib. II. dial. cap. 25. Bernhardum, de quo in ipſius vita, & Franciſcum, de quo Bonaventura in illius vita.* Reſp. 1.) Prophetæ & apoſtoli non poſſunt eccleſiæ Romanæ hodiernæ adnumerari, cum ab ipſorum doctrina in multis defecerit. 2.) Gregorius Thaumaturgus fuit epiſcopus Cæſarienſis Græco patre natus, Nicephorus lib. VI. cap. 17. Antonius fuit Ægypti monachus, Nicephorus lib. VIII. cap. 40. Abbas Johannes itidem vixit in Ægypti eremo teſte Auguſtino l. d. ergo eccleſiæ Græcæ & Ægyptiacæ potius quam Romanæ illorum vaticinia ſibi arrogare poſſent. 3.) Si vel maxime Bernhardus, Benedictus, Franciſcus & alii quædam prædixiſſent, non continuo ſequitur, omnia, quæ docuerunt, eſſe vera, multo minus eccleſiam Romanam, in qua vixerunt, eſſe veram. Sibyllæ inter gentes & Daniel in convivio Belſazeris vera prædixerunt. 4.) *De Brigittae, Eliſabethae* & aliarum revelationibus, quas itidem Romana eccleſia magnifacit, quidam ex ipſis pontificiis dubitant. Delrius lib. IV. diſquiſit. magicar. cap. 1. quæſt. 3. ſect. 4. *Henricus de Haſſia & Sybillanus ambo catholici, ambo religioſi, volunt Brigittae & ſimilium revelationes non debere haberi pro indubitanter veris.* Picus Mirandulanus contendit, *harum ſanctarum revelationes contradictorias eſſe &c.* Nec poteſt negari, in revelationibus illis multa contra papam & prælatos admodum duriter dici; Hildegardis de monachorum interitu prophetavit dicens, muneribus & donis ceſſantibus tanquam canes famelicos circumvolitaturos. Brigitta prædixit, eccleſiam Romanam inſtar alicujus condemnati a judice futuram, cui pellis detrahenda & caro in partes ſecanda. Catharina Senenſis de tali eccleſiæ reformatione & paſtorum renovatione locuta eſt, cujus ſolius recordatione ſpiritus ipſius in Domino exſultatus fuerat, quod ſi ergo revelationes illas agnoſcunt eſſe veras, agnoſcant etiam ea, quæ contra papam dicuntur, eſſe vera. 5.) Bellarminus non potuit aliquos proferre, qui hoc poſtremo ſeculo prophetiæ dono inſtructi fuerint, alias eos non præteriiſſet, cum in capite proxime præcedente de

Xaverii miraculis fuerit gloriatus. Agnoſcat igitur vel donum prophetiæ non eſſe eccleſiæ perpetuum, vel Romanam eccleſiam non eſſe veram eccleſiam.

An in eccleſiis evangelicis vigeat lumen propheticum?

§. CCLXXXX. Membrum *tertium.* Num in eccleſiis evangelicis lumen propheticum fulgeat? Bellarminus ex Cochlæo refert, *Lutherum anno 1525. praedixiſſe, fore ut ſi ipſe adhuc per duos annos ſuam doctrinam praedicaret, evaneſceret papa, cardinales, epiſcopi, monachi, moniales, turres, campanae &c. ac Lutheranorum prophetas anno 1533. conſtanter adſeruiſſe, illo anno futurum ultimi judicii diem, ſed neutri praedictioni eventum reſpondiſſe.* Reſp. 1.) Cochlæo juratiſſimo Lutheri hoſti in notoriis mendaciis non ſemel deprehenſo, quis hac in re fidem habebit? 2.) Diminutionem papalis eminentiæ ac regni antichriſtiani a Luthero prædictam eventus comprobavit. Plenariam papatus ante noviſſimum judicium deſtructionem nuſpiam prædixit, noverat enim apoſtolicum illud 2. Theſſ. II. 8. *quod antichriſtus deſtruendus ſit* τῆ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας Chriſti. Idipſum diſertis verbis repetit Lutherus in explicat. Pſalm. X. tom. II. germ. Jenenſ. fol. 93. *Allein der jungſte Tag ſoll das Bapſthumb zerſtören.* 3.) Ungersdorffius in gratulatione ad proceres Auſtriacos p. 78. contrarium plane vaticinium Luthero tribuit de doctrinæ evangelicæ ſecuturis corruptelis, adeoque ipſius interitu. Cui ergo credemus Cochlæo an Ungersdorffio? 4.) Ipſa vaticinii verba, quæ exſtant in comment. Galat. III. tom. I. Witeberg. fol. 195. Lutherum ab antilogias crimine ab Ungersdorffio intentato ſatis tuentur. Prædicit Lutherus, *doctrinam evangelicam a ſectariis & falſis fratribus cumprimis in articulo juſtificationis corruptam iri, tamen non abolendam ante noviſſimum diem.* Prius tempore interimiſtico completum eſt, poſterioris veritas tamdiu ſtabit, donec ſonat noſtræ doctrinæ prædicatio. 5.) *Tenue eſt mendacium, ſi diligenter inſpexeris, pellucet,* inquit Seneca. Idem in hoc Cochlæano mendacio deprehenditur. Nugatur prædixiſſe Lutherum intra duos annos abolendum papam, cardinales, epiſcopos & inter hæc etiam turres & campanas. At quis credat de abolitione turrium & campanarum, quæ adhuc apud nos retinentur, Lutherum quidquam fuiſſe locutum? 6.) Diem noviſſimi judicii Lutherus nuſpiam determinavit, quin potius acriter illorum temeritatem, qui tale quid tentare fuerunt auſi, redarguit. Melchioris Stifelii (prædicentis extremum diem præcise cadere in annum 1533. menſem 10. hebdomadam 41. in diem lunæ circa horam octavam) vanitatem ipſe Lutherus damnavit, ut eſt in colloq. menſalibus cap. 43. ac in XI. Geneſ. tom. II. fol. 2. hac de re ſic ſcribit: *Conjicio Deum certo ſuo conſilio in Abrahamo 60. annos voluiſſe intercidere, ne ex annorum mundi certa ratione quiſquam de fine mundi certi aliquid praedicere praeſumeret. Oſtendit quidem ſigna noviſſimi diei, & ea exſtare ac conſpici vult, ſed hunc diem non vult ſciri, imo ne quidem annum, ut pii perpetuo in exſpectatione hujus gratiſſimae lucis exercerent fidem & timorem erga Deum.* 7.) Papiſticæ prædictiones falſitatis potius arguendæ ſunt. Johannes Taiſnierius Hannonius in phyſign. Pauli opere mathematico p. 457. ex aſtris prædixit anno 1572. *religionem Lutheranam intra triennium exſtirpandam.* Similes prædictiones ab aliis etiam prolatæ ſunt, quarum falſitatem ipſe eventus comprobavit.

§. CCLXXXXI. Nos contra vere adfirmare poſſumus & a Luthero & de Luthero vaticinia eſſe edita, quorum certitudinem res ipſa luculente confirmavit. (*) Prædixit Lutherus, ſe ab hoſtium furore incolumem futu-

(*) Lutherus tom. VII. Jen. f. 304. *Non libenter vaticinor, nec vaticinari volo, quidquid enim praedico, praeſertim malum, plerumque ita evenit & ſaepius, quam velim, ita ut cum ſ. Micha ſaepe exoptem: Utinam non eſſem vir habens Spiritum, & mendacium loquerer.* Tannerus in anat. confeſſi-

ıturum; prædixit ſe vivo bellum religionis uſa haudquaquam exoriturum, (*) utriuſ- ıe prædictionis veritas eventu comprobata. lelanchthon in orat. de vita & obitu Luthe- hujus generis plura commemorat. In co- itiis Auguſtanis cum res videretur ſub acie ɔvaculæ conſtituta, Lutherus tunc abſens poſt rias ad Deum preces e cubiculo prodiit læta- ındus & clara voce ſæpius repetiit; *Vici- mus!* Cognitum vero eſt eadem hora pro- ulgatum fuiſſe cæſaris decretum, *ne quis ·opter doctrinæ evangelicæ profeſſionem damni ıidpiam pateretur*. Vaticinia de Luthero lita revocari poſſunt ad duas claſſes, quædam ıim in ſacris literis, quædam in eccleſiaſtica ſtoria proponuntur. Ex ſacris literis huc ferri debet, quod Dan. VIII. 25. de antichri- ɔ ſub typo Antiochi dicitur, ipſum *ſine ma- ı conterendum*, id eſt, non armis corporali- ıs a potentibus hujus ſeculi ſed evangelii prædicatione per Lutherum conficiendum. Dan. XI. 44. prædictum exſtat: *Turbabit illum* (antichriſtum) *fama ab oriente & ab aqui- lone*; per famam intelligitur ſincera prædica- tio evangelii ac teſtimonium veritatis antichri- ſti erroribus oppoſitum juxta interpretationem apoſtolorum 2. Theſſ. II. 8. & Apoc. XIV. 6. quæ Chriſtum orientem ex alto Luc. I. 78. illuceſcere faciens 2. Pet. I. 19. valde pertur- babit antichriſtum, per eamdem fiet, ut ii, qui aliquando ſub regis aquilonis antichriſti poteſtate fuerunt, eumdem prædicatione evan- gelii oppugnent. Oſiander in notis margin. (**) Poteſt etiam fama ab oriente haud in- commode ſic exponi, quod initium & quaſi prodromus illius oppugnationis antichriſti per prædicationem evangelii poſtmodum ſecutæ in oriente fuerit, quia græcæ & orientales ec- cleſiæ nunquam paſſæ ſunt ſe poteſtati papæ ſubjici, ſed quia vox illa eccleſiarum orien- talium,

feſſionis Auguſt. part. I. dem. 4. Luthero tribuit, *quod falſa praedixerit, & proinde ſit falſus pro- pheta, cum eventus vaticiniis non reſponderit.* Reſp. obſervanda ſunt de talibus prædictionibus qua- tuor membra. 1.) *Praedictionum origo.* Aut enim quis ſpiritum jactat propheticum ac revelationes, unde naſcantur vaticinia, vel cauſis nititur in verbo divino monſtratis aut naturalibus & civilibus iiſque mutabilibus, e quibus futuros eventus præſagiat. Sin *prius*, jactantia autorem facit fanaticum. Sin *poſterius*, taliter deceptus non eſt pſeudopropheta. 2.) *Praedictionum materia.* Vaticinia aut concer- nunt fidem & religionem, & qui in religionis con- firmationem prædixit, quod non ſequitur, fraude egiſſe creditur, his præſertim ſeculis, quibus talia ſigna in antichriſti notas degenerarunt; vel civilia ſunt, naturalia & ſimilia, ubi obſervandum, an ta- lia vaticinia ſint divinis oppoſita vel ſecus: ſin illa, quæ non eveniunt, ideo doctorem falſum arguunt, quia veritati divinæ oppoſita. Sin hæc, ex errore prædictionis civilis vel naturalis non erit falſus do- ctor. 3.) *Praedictionum modus.* Diſtinguenda ſunt omnia a vaticiniis. Ex ſignis coeleſtibus & terrenis futura præſagire ſolent ii, qui talia excipiunt, con- cionatores mala ominantur auditoribus immorigeris cum ſpecialia exempla poenarum occurrunt, nec ta- men quando non ſequuntur, concionator eſt pſeu- dopropheta. Luc. XIII. 3. 4.) *Cauſa non ſecuti eventus.* Quæ Deus prædicit, non ſemper eve- niunt, quia intercipitur eventus vel per poeniten- tiam, ſi minetur perditionem, vel malitiam, ſi fe- licitatem promittat, vel per cauſas hominibus igno- tas &c. Vaticinia a Luthero edita vide apud Wolf- fium cent. XVI. pag. 78. tom. II. pap. 419. Quæ Lutherus de Arianorum hæreſi in Germania, de poenis Germanorum ob contemtum verbi & negle- ctum ſcholarum prædixit tom. III. Jen. germ. f. 433. tom. V. f. 185. 202. 365. 433. tom. VI. fol. 210. tom. VII. f. 289. de ſectis ipſum ſecuturis & ſimi- libus, eventus nimis vera comprobavit, unde dice- re ſolebat tom. VII. f. 283. ſe non libenter vatici- nari, quia expertus ſit, vaticinia ſua eſſe nimis ve- ra. GERHARDUS.

(*) Vide tom. II. p. 119. 120. 388. 389. tom. V. p. 185. 356. 433. tom. VII. p. 30. a. b. 434. tom. VIII. p 344. GERHARDUS.

(**) Lutherus tom. VIII. Jen p. 344. *Die Papiſten ſind toll und unſinnig wider uns, wollen ihre Lehr mit langen Spieſſen und Gewalt verfechten, weil ſie mit der Feder und Warheit nichts wider uns auffbringen koennen. Ich habe mit groſſem ernſt GOtt gebeten und bitte noch täglich, er wolle ih- rem Rath ſtewren, und keinen Krieg in Teutſch- land kommen laſſen bey meinem Leben, und bin gewiſs, daſs GOtt ſolch mein Gebet fürwar er- hoeret, und weiſs, daſs weil ich lebe kein Krieg in Teutſchland ſeyn Wird, wann ich nun ſterbe, ruhe und ſchlaffe, ſo betet auch.* Per aquilonem etiam intelligi poſſunt illi, qui prius in caſtris an- tichriſti meruerunt, quia in principio capitis anti- chriſtus vocatur rex Babylonis. Sic Lutherus & alii, qui papatum oppugnarunt, in tenebris papi- ſticis & monaſticis prius hæſere. GERHARDUS.

talium, (*ſuperbiam tuam ferre non poſſumus, avaritiam tuam exſatiare non valemus, diabolus tecum, quia Dominus nobiſcum;*) utpote ex locis tranſmarinis & longe diſtitis aures pontificis minus perculit, ideo eadem vox ab aquilone inſonuit, primum quidem tempore Caroli magni delato ad Germanos imperio, & ætatibus ſubſequentibus, quibus ſemper aliqui exſtiterunt, qui voce & literis, quidam etiam ſanguine ſuo teſtatum fecerunt, *Romanum papam vere antichriſtum eſſe;* tandem circa annum Chriſti 1414. Johannes Huſs & Hieronymus Pragenſis vocem ſuam inſtar tubæ adverſus ſuperſtitiones & tyrannidem papæ elevarunt, quos poſt centum annos ſecutus eſt Mart. Lutherus, qui in expugnando antichriſti regno ſuis ſcriptis & concionibus plus profecit, quam omnes regum & imperatorum copiæ. Geſnerus in XII. Dan. Wigandus in Daniel. pag. 440. 476. Jer. LI. 48. *Ab aquilone venient illi* (Babylonis) *vaſtatores, dicit Dominus;* illud completum, quando per Lutherum ex locis aquilonaribus oppugnata eſt tyrannis ſpiritualis Babylonis, ut regnum antichriſti in apocalypſi vocatur: v. 27. & 33. *Ararat, Menni & Aſcenez triturabunt Babylonem.* Jam vero Menni & Aſcenez fuerunt metallarii, ut ex hiſtoriis & lingua hebræa conſtat, denotatur igitur Lutherus metallarii Islebienſis filius in comitatu Mansfeldenſi natus, qui a Menis ſive Mannis nomen habere dicitur; is malleo verbi ſpiritualem *Babylonem trituravit*, qua phraſi ipſemet utitur tom. II. Jen. germ. f. 62. Vide Mattheſium in concionibus de vita Lutheri. (*) Mal. IV. 5. *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.* v. 6. *Et convertet cor patrum ad filios & corda filiorum ad patres &c.* hoc vaticinium primario & principaliter pertinet ad Johannem baptiſtam, qui per prædicationem pœnitentiæ in primo Chriſti adventu viam ipſi paravit; Matth. XI. 13. XVII. 10. Marc. IX. 12. Luc. I. 17. interim tamen ſecundario ad Lutherum etiam adcommodari poteſt, cum Chriſtus ipſe hoc vaticinium eo modo ad Johannem baptiſtam adcommodet, ut interim non neget venturum adhuc Eliam alium, Marc. IX. 12. ac velut tuba prædicationis evangelicæ ſonuit ante primum Chriſti adventum, ita quoque ante ſecundum Chriſti adventum poſt revelationem antichriſti & triſtem illum eccleſiæ ſtatum ſub antichriſti regno, *prædicatum evangelium in teſtimonium omnibus gentibus* Matth. XXIV. 14. antequam ſcilicet *magnus & terribilis ille ultimi judicii* dies ingruat. Elias ſingulari zelo Baaliticos prophetas oppugnavit: idem zelus heroicus in Lutheri concionibus & ſcriptis ſpiravit. Elias ab omnibus perſecutionem fuit perpeſſus, ſic Luthero non fuit in imperio datus locus, habuit adverſus ſe fulminantem papam, proſcribentem cæſarem, frementes cardinales, horrenda minantes principes, inſectantes epiſcopos, criminantes monachos & totum agmen pontificium, ſed hæc omnia fortiſſimo animo contemſit, nec ullo metu frangi potuit, ut a propoſito deſiſteret. Elias querebatur ſe relictum fuiſſe ſolum, omnia eſſe occupata cultibus Baaliticis &c. ſic pontificiæ tenebræ videbantur totum orbem occupaſſe. Elias convertit corda filiorum ad patres, hoc eſt, reduxit veram doctrinæ antiquitatem, expulſis ſuperſtitionibus & corruptelis noviter introductis: ſic Lutherus priſtinam doctri-

(*) *Aſcenez* ſunt *Tuiſcones* ſive Germani, unde nomen Aſcanien *oder Aſchersleben. Ararat* eſt mons, in quo arca Noë reſedit, & columba folium olivæ ad Noahum adtulit. In Mansfeldicis fodinis ſæpe inveniuntur lapides fiſſiles, in quibus aureo colore piſces depicti inveniuntur, quibus ſignificatur, quod poſt ſpirituale diluvium arca Domini ibi ſit locum habitura, & evangelii doctrina exinde in totum orbem propaganda. *Menni* ſignificat rem metallariam *Minererte.* Mannus fuit Tuiſconis filius primus rex Germanorum. Parum igitur abeſt, quin Spiritus ſanctus dixerit: *ein Mansfelder, ein Bergman wird wider Babel erwecket werden.* Sicut 1517. annis ante Chriſti nativitatem populus Iſraeliticus ex captivitate Ægyptiaca & tyrannide Pharaonis fuit liberatus: ſic præciſe 1517. poſt Chriſti nativitatem annis ex ſpirituali Ægypto Romani Pharaonis majores noſtri liberati, &c. GERHARDUS.

doctrinæ apoſtolicæ ſinceritatem reſtituit &c. (*) 2. Theſſ. II. 8. *Tunc revelabitur ille ἄνομος, quem Dominus interficiet Spiritu oris ſui; & deſtruet adparitione adventus ſui.* Per ἄνομον intelligitur antichriſtus, de quo Dan. XI. 36. dicitur, *quod faciat juxta voluntatem ſuam*, quem apoſtolus h. l. vocat *hominem peccati & filium perditionis*, v. 3. *qui eſt ἀντικείμενος, & extollit ſe ſupra omne, quod dicitur Deus, ſedens in templo Dei oſtendit ſe, tanquam ſit Deus;* v. 4. *tandem vero interficiet eum Dominus Spiritu oris ſui*, id quod miniſterio b. Lutheri ſuperiori ſeculo fuit completum. Vide Hunnium in adſert. contra Pezelium p. 256. Apoc. XIV. 6. *Vidi angelum volantem per medium cæli habentem æternum evangelium, ut evangelizaret ſedentibus ſuper terram & ſuper omnem gentem & tribum & linguam & populum*, v. 7. *dicentem voce magna: Timete Deum, & date illi honorem, quia venit hora judicii ejus, & adorate eum, qui fecit cælum & terram & mare & fontes aquarum.* Poſtquam in præcedentibus regnum antichriſti ſub figura *beſtiae habentis duo cornua ſimilia agni*, & ſub figura *meretricis inſidentis beſtiae decicorni* deſcriptum, introducitur angelus evangelicæ doctrinæ præco, per quem b. Lutherus intelligitur, ut oſtendit Funccius in comm. h. l. Nomen *angeli* denotat eccleſiæ doctorem, quæ ſignificatio hujus vocis in libro apocalypſeos eſt uſitatiſſima. *Volatus per medium cæli* notat celerem doctrinæ evangelicæ progreſſum per varias provincias & regna. Quod angelus iſte dicitur *habere aeternum evangelium*, eo exprimitur ſumma doctrinæ, quam Lutherus propoſuit. Non quidem omiſit doctrinam legis, ſed contra antinomos & Epicuræos graviter eam inculcavit, interim tamen potiſſima pars miniſterii ipſius in repurganda evangelii doctrina fuit occupata, ſiquidem ea horribilibus tenebris erat involuta, abducebantur homines a fide in Chriſtum ad merita ſanctorum, ad opiniones de propriis meritis & ſatisfactionibus ad vias ſalutis complures, ſed Lutheri & παραςάτων opera evangelii doctrina fuit repurgata, unde etiamnum ex eo nos vocant *evangelicos*. Dicitur autem *aeternum* evangelium, ut hoc opponatur clamoribus adverſariorum de novitate doctrinæ, cum a prima ſtatim mundi origine poſt lapſum fuerit revelata, quando primi parentes acceperunt promiſſionem de ſemine mulieris, ac poſtea in typis ſacrificiorum adumbrata, per prophetas latius expoſita, per apoſtolos in totum orbem propagata &c. Porro prædicatio illius angeli ſic deſcribitur, quod adnunciarit ſedentibus ſuper terram: *Timete Deum, date illi honorem & adorate eum*, quibus verbis ſignificatur, doctrinam de vera converſione & invocatione miniſterio Lutheri repurgandam & urgendam. In papatu docebatur, pœnitentiam in externis ſatisfactionibus conſiſtere, onerabantur conſcientiæ variis traditionibus & ἐθελοθρησκείαις, denegabatur Chriſto debitus honor, invocabantur ſancti demortui, fiducia collocabatur in propria merita, qua ratione opera manuum ſuarum homines adorabant, ſed a Luthero hæc omnia ad normam verbi repurgata &c. Denique in apocalypſi ſequitur ἐπινίκιον omnium fidelium eccleſiæ miniſtrorum de ruina Babylonis myſticæ, id eſt, tyrannidis antichriſtianæ v. 8. *Et alius angelus ſecutus eſt dicens: cecidit, cecidit Babylon illa magna, quæ a vino iræ fornicationis ſuæ potavit omnes gentes.* v. 9. *Et tertius angelus ſecutus eſt illos dicens voce magna: ſi quis adoraverit beſtiam & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte ſua aut in manu ſua*, v. 10. *& hic bibet de vino iræ Dei &c.* (**)

§. CCLXXXXII.

(*) Cyriacus Spangenbergius in concione IV. de Luthero ſeptem circumſtantiis probat, vaticinium Malachiæ de Luthero eſſe intelligendum 1.) ex nomine, 2.) patria, 3.) tempore, 4.) miraculis, 5.) donis Spiritus S. 6.) doctrina & vita, 7.) vitæ exitu, in quibus Lutherum cum Elia confert. GERHARDVS.

(**) Apoc. XVIII. 1. poſt illuſtrem regni antichriſti ſub Babylonicæ meretricis figura picturam additur: Et

Vaticinia de Luthero ex hiſtoriis.

§. CCLXXXXII. Ex hiſtoria eccleſiæ talia vaticinia adferri poſſunt longe plurima. In hymno eccleſiaſtico Ambroſii & Auguſtini: *Te Deum laudamus &c.* literæ numerales in verſiculo: tIbI CherVbIn & ſeraphIn InceſſabILI VoCe proCLaMant, conficiunt annum 1517. in quo reformationis opus a Luthero cœptum. (*) Wolffius cent. III. p. 73. ex Illyric. *Prophetia quadam carmine comprehenſa, cui Sibyllæ nomen adſcriptum, diſerte prædicuntur tum alia, tum etiam exſilium & reditus potentum ob veram pietatem, prædicitur quoque ruina phantaſticæ eccleſiæ,* (quo vocabulo eccleſiæ papiſticæ ratio & forma aptiſſime exprimitur, quippe quæ ſpeciem quamdam pietatis habet, ſed vim & efficaciam ejus abnegat, atque omnia in externis ritibus & ceremoniis collocat,) *ac ſucceſſus veræ.* Jam vero non conſtat, inde uſque a Chriſto principes aliquos ob veram pietatem exſulaſſe & poſtea rediiſſe, ſicut hoc noſtro ſeculo elector Saxonicus & Colonienſis, qui tamen pro reditu ad terrenum principatum ejusque longiore perfruitione maluit ad cœleſte regnum commigrare. Exſulavit & pientiſſimus princeps Otto Henricus, comes Albertus, Caſparus Pflug, Baro Bohemicus, aliique inſignes ac illuſtres viri. Abbas Joachim in Jer. XXIV. *Non ambigo, quin ſit futurum, quod ira Dei veniat ſuper eccleſiarum rectores & præſides pro eo, quod Dei ſervitium non ſolum impediunt, ſed etiam adulterant verbum Dei.* Circa annum 1152. Fridericus Barbaroſſa templum exſtruxit in Carinthia; *Das groſſe Thumſtifft bey Igingen in Wüſterthal genant*, illud variis picturis & ſtatuis exornavit, inter illas reperta eſt imago ſaxea, quæ habuit formam monachi vertice raſo, corpus ejus fune circumdatum & ſupra caput hæc majuſculis literis ſcripta ſunt: LUTHERUS; refert Theoph. Parac. in deſcr. Carinthiæ Argentorati impreſſa. f. 250. (**) Anno 1415. exuſtus eſt Conſtantiæ Johannes Huſs contra datam a Sigiſmundo imperatore fidem. Is paulo ante mortem ſpiritu prophetico dixit: *Hodie anſerem uritis,* Huſs enim lingua Bohemica ſignificat anſerem, *ſed poſt centum annos ex meis cineribus naſcetur cygnus, quem non poteritis aſſare,* quod vaticinium ipſe Lutherus in gloſſa ſuper edictum cæſaris tom. VI. Witeb. p. 169. tom. V. Jen. germ. f. 321. ad ſeſe refert, ſic ſcribens: *S. Johannes Huſs hat von mir geweiſſaget, da er aus dem Gefängnis in Böhmerland ſchrieb, ſie werden jetzt eine Ganſs braten, denn Huſs heiſt eine Ganſs, aber über hundert Jahr werden ſie einen Schwan ſingen hören, den ſollen ſie leiden, da ſols auch bey bleiben ob GOtt will.* Vide Rabum de martyribus & Ægidium Salium in oratione de Joh. Huſs. (***) Eodem

Et poſthac vidi alium angelum deſcendentem de cœlo habentem poteſtatem magnam, & terra illuminata eſt a claritate ejus; & exclamavit in fortitudine dicens: cecidit, cecidit, Babylon magna. In quæ verba ſic commentatur Thomas Brigtmannus fol. 389. *Hic angelus fuit Martinus Lutherus exorſus palam traducere antichriſtum ad annum 1517. qui peſtem hanc exſecratus eſt quidem acerbius, quo revelante Spiritu fœditatem Romanæ beſtiæ compertam magis habuit. Spiritus hic illi tribuit turbulentam & tumultus plenam concionem. Ac nemo quidem eſt, qui ſancti illius viri lucubrationes guſtaverit, cui non videatur cœleſtem ſeveritatem ſpirare, ſic paſſim incaleſcunt & ardent & igneo quodam fervore flammant &c.* GERHARDUS.

(*) Dreſſerus millen. VI. part. II. p. 352. memorat, anno 1266. fuiſſe in domo Saxonica quemdam Ducem, qui Lutherus fuerit dictus. GERHARDUS.

(**) Richardus Armachanenſis in Hybernia primus episcopus, juris & theologiæ peritiſſimus, nov. teſt. in Hybernicum ſermonem translatum anno uno aut altero ante ſuam mortem in quodem templi muro occultavit, in cujus fine quaſi prophetizans hoc ſcripſit: *Cum hic liber inventus fuerit, veritas toti mundo manifeſtabitur, vel Chriſtus orbi mox adparebit. Et repertus eſt ille liber circa annum a nato ſervatore 1530. in reparatione ejusdem templi, abdidit librum anno 1358. mortuus enim dicitur anno 1360.* Ex Balæo Wolffius tom. I. memorab. p. 643. GERHARDUS.

(***) Treutleri carmen de Joh. Huſſo:

Anſer eras, & te Romana caterva cremabat;
Quod nimis obſtreperis pontifici, anſer eras.
At tua vindicias habuerunt fata, repertus
Nempe fuit, quem vox ſumma canebat, olor.

Igni

ı tempore Hieronymus Pragenſis, Hu- diſcipulus, itidem Lutheri reforma- ıem prædixit hiſce verbis : *Poſt cen- ı annos reſpondebitis Deo & mihi*, re- ente Poggio, ſupplicii ſpectatore in epi- la ad Leonem Aretinum, quæ verba Bo- ni poſtea in moneta quadam ad effigiem ıannis Huſſi curarunt procudi & inpri- . (*) Jacobus Schopperus in chorogra- ia refert, quod Sigiſmundus imperator, m videret reformationem concilii Conſtan- nſis in fumum abire, animo valde doluerit, cum aliquando Poſſenii in Ungaria quietem peret, in ſomnis ei adparuerit vir honeſtæ ciei in habitu ſacerdotali, qui ei ſignifica- t, *papæ & ſacerdotum errores futuro tempo- per doctos homines revelatum iri*, *qui au- lio quorumdam principum eccleſiam juxta ei verbum reformaturi eſſent.* (**) Wolf- ıs cent. I. lect. memorab. pag. 5. obſervat, nominibus Moſis & Chriſti maxima my- ria recondita. Si enim nomen Μωυσῆς in ımeros redigatur, efficere 1648. tot anni ſi a orte Chriſti retro numerentur, perveniri l annum mundi 2348. circa quod tempus ıidam ſacerdos divinationibus intentus dixit menophi regi, ſe circa pueros Hebræorum ltendere, quod naſci debeat unus, qui po- ulum Iſrael de Ægypto educeret & regnum Ægypti humiliaret, referente Joſepho & Lyrano. Sic quoque nomen Chriſti in numeros redactum dare annos 1480. χ enim facit 600. ρ 100. ι 10. σ 200. τ 300. ο 70 σ 200. qui numeri collecti conficiunt 1480. Nam circa finem illius a nato Chriſto temporis omnes vates myſtæ atque prophetæ Lubertus Hanſchild, Weſſelus, S. Vincentius, Purveus, Barath, Capiſtranus, Torquatus, Savanarola, Fr. Nicolaus eremita, Albertus Leicheiſen, Fr. Fleck, Jacobus de Paradiſo, Weſſalia, Capgravus, Herm. Rhid, Bapt. Mantuanus, Kikel, Laurent. Miniatenſis, Johan. Scheyring, Hilten, Horius, Bovillus, Syring. Andr. Proles, Mancinellus, Mellerſtadius, Caſtrik, Salhuſius & alii plurimi uno quaſi ore clamarunt, abuſibus & ſordibus traditionum papiſticarum miſere defœdatum, obliteratum & pene ex eccleſia amiſſum eſſe evangelium, & prædixerunt inſtare reformationem eccleſiæ ac religionis & naſciturum, qui doctrinam evangelicam repurget & ab inquinamentis illis emundet, lucemque veritatis divinæ mundo reſtituat, id quod factum Martino Luthero nato anno 1483. eodem ſcilicet anno, quo Hieronymus Savanarola magnus ille miſericordiæ Dei gratuitæ & juſtitiæ fidei præco Florentiæ eſt exuſtus. Hujus Savanarolæ tale commemoratur vaticinium, quod quidam inſtar

 Cy-

Ignis Corpora ſaCra ſaCrI ConſVMſerat HVſſI,
Poſt HVſſVM CæCo CICnVs In orbe CanIt.
Conſtantem inconſtans Conſtantia ſuſtulit Huſſum,
Pro Chriſto ardentem cum ſubit ille rogum.

Anni abeant centum, cauſam Chriſtoque mihique,
Dicetis, cygnus cum anſeris ultor erit. Gerh.

(*) Teſte Petro Matthæo, hiſtoriographo regis Galliæ libr. II. Id quod notandum contra Gretſerum, qui in comm. de duob. numm. p. 43. *Num verum ſit, quod vulgus refert, Huſſum anſerem de Luthero cygno vaticinium edidiſſe? Item num vero congruat, quod ferunt, Huſſum ipſo ſupplicii die dixiſſe orthodoxis: Poſt centum annos reſpondebitis Deo & mihi, adcuratius non diſquiram. Novi enim quam proclive ſit apud hæreticos præſertim, oracula fingere & ficta imperitæ multitudini divendere, quaſi hæreticus non ſit hæreticus, ſi quis hæreticus ſive Dei ſive dæmonis inſtinctu aliquid de illo prædicat aut præſentiat*; tum contra Piſtorium, qui epiſt. III. ad Pappum: *Non pudet prædicantes ad magis inflandam vanitatem mentiri prophetiam, tunquam ſi ex ore morituri Huſſi ſuſcepta fuiſſet, aſſari tum anſerem, ſed venturum centum decurſis annis cygnum, quem melius cantantem nemo ſit aſſaturus. Id enim ubi eſt? in quo autore, libro, folio, in quo delirio, ſomnio, furore? tamen die teſtimonium, vel confitere pudendam eſſe fabulam.* Gerhardvs.

(**) Hieronymus Savanarola Ferrarienſis : qui voce & ſcriptis papæ ejuſque doctrinæ ſe oppoſuerat, Florentiæ in Italia juſſu pontificis Alexandri VI. exuſtus eſt, atque una cum ipſo Sylveſter Florentinus & Dominicus de Piſa. Scribitur hic Savanarola paulo ante finem vitæ dixiſſe: *Brevi futurum eſt, ut Romanæ pontificiæ abominationes & idololatriæ puniantur, naſcaturque talis doctor, cui nemo poſſit reſiſtere.* Natus vero eſt Lutherus illo ipſo anno, quo Savanarola eſt exuſtus, videlicet 1483. die 10. Nov. Gerhardvs.

quærebat ex chriſtiano, *quo pervenerint Hiſpani poſt mortem?* Reſpondebat chriſtianus, *bonos in cœlo victuros eſſe, malos in inferno.* Sed ubi *maxima pars* (ſubjiciebat ille) *victura eſt? in cœlo procul dubio*, dicebat chriſtianus, *nam plerique ſunt boni. Tum ego*, dicebat Indus, *nolo in illud cœlum recipi, ſed vivam loco ab eis disjunctiſſimo, ſcio enim cum illis male actum fore.* Delecti cardinales in conſilio de emendatione eccleſiæ Paulo III. dato: *Credat ſanctitas veſtra ſcientibus, quod infideles hanc præcipue ob cauſam chriſtianam religionem derident, adeo ut per nos, per nos inquam, nomen Chriſti blaſphemetur.* Turcarum imperator pontificem Romanum vocare ſolet *regem Morionum*, propterea quod cardinalibus nudos titulos epiſcopatuum in terris longiſſime diſſitis & ſuæ poteſtati minime ſubjectis donet. Notum etiam eſt dicterium Judæi cujuſdam, qui cum Romæ baptizandus eſſet, dicebat, *ſe libenter credere velle in Deum chriſtianorum, qui tanta flagitia tam æquo animo ferre poſſit.* Hæc teſtimonia Romano pontifici & eccleſiæ Romanæ ſunt parum honorifica. Aliam igitur quercum Bellarminus excutit, provocat ad teſtimonium Lutheri, quod in libro contra Anabaptiſtas ſcribebat: *Nos fatemur ſub papatu plurimum eſſe boni chriſtiani, imo omne bonum chriſtianum, atque etiam illinc ad nos deveniſſe. Quippe fatemur, in papatu veram eſſe ſcripturam ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claves ad remiſſionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catechiſmum, ut ſunt, oratio dominica, decem praecepta, articuli fidei. Dico inſuper ſub papatu veram chriſtianitatem, imo verum nucleum chriſtianitatis eſſe.* Reſp. aliud eſt loqui de papatu, aliud de eccleſia ſub papatu. Antichriſtus ſedet *in templo Dei*, hoc eſt, in eccleſia, aliud igitur eſt antichriſtus, aliud eccleſia Dei, in quam tyrannicam ſuam poteſtatem exercet. Ad antichriſtum & ipſius regnum pertinent corruptelæ, ſuperſtitiones, idololatriæ, quæ vigent in papatu; ad eccleſiam Dei, quæ ſub papatu latet velut granum ſub paleis, pertinet ſcriptura ſacra, baptiſmus & reliqua bona, quæ Lutherus enumerat. Separandum igitur pretioſum a vili, divinum ab humano, chriſtianum ab antichriſtiano, catholicum ab hæretico, ut ex ſuperioribus intelligi poteſt. *Ex cauſis dicendi petenda eſt dictorum ratio;* agit ibi Lutherus contra Anabaptiſtas, qui contendebant, baptizatos in eccleſia Romana eſſe rebaptizandos, contra illos demonſtrat Lutherus, verum baptiſmum & alia bona in eccleſia Romana adhuc per Dei gratiam haberi, ideoque papales ſordes & quiſquilias ab illis, quæ ſunt divina & pretioſa, abſtergendas, non autem cum papalibus additamentis ac ſordibus ipſum bonum, divinum ac pretioſum abjiciendum eſſe. Quod in apologia Auguſtanæ confeſſionis Bernhardus, Dominicus & Franciſcus vocantur *ſancti*, id non fit ſenſu pontificio, quaſi omnia illorum dicta & facta canonizemus, ſed generali quadam vocabuli ſignificatione. *Bernhardus* in articulo juſtificationis *aliquid lucis* habuit, merita operum reprobavit, poteſtatem illam monarchicam, quæ Romano pontifici hodie tribuitur, non agnovit, vires liberi arbitrii in ſpiritualibus negavit, & in multis capitibus a doctrina papiſtica abhorruit, tandem ſub vitæ finem ad unicum Chriſti meritum vera fide confugit, unde illum & ſanctum & beatum nominare poſſumus. *Dominicus & Franciſcus* fuerunt ſuperſtitioſi, ergo non niſi ex hypotheſi adverſariorum & loquendi conſuetudine apud ipſos vulgata *ſancti* adpellantur. Ecquis enim noſtrum probaret prodigioſas illas laudes, quod *Franciſcus totum evangelium ad literam obſervarit, mundus ab omni peccato uſque ad ultimum quadrantem, quod plus fuerit, quam Johannes baptiſta, quod melior ſit apoſtolis, quod ex vulnere Chriſti laterali prodierit, quod de ipſo dictum ſit: datus eſt in lucem gentium.* Item: *et ambulabunt reges in ſplendore ortus tui*, quæ omnia in libro conformitatum de Franciſco dicuntur. Ecquis noſtrum probaret, quod de Dominico Antoninus archiepiſcopus ſcribit, *melius per iſtum, quam per Paulum ad Chriſtum iri,*

at

quod per omnes vitæ Chriſti partes ac per ınia Chriſti miracula tranſiens primas ſemper ɔminico tribuit.

ı pontificii ϑrinæ evgelicæ veatis teſtiınium dent?

§. CCLXXXXV. Membrum *tertium.* An ipſi pontificii teſtimonium veritatis noſtræ doctrinæ largiantur? Bellarminus h.l. confidenter adſerit, *nuſquam inveniri, quod catholici vel doctriım vel vitam noſtrorum adprobarint.* Reſp.) Arguit hoc invidiam & odium ipſorum, ɔn autem probat, nihil in doctrina ac vita ɔſtra eſſe laude dignum. 2.) Indice expurıtorio teſte ex ſcriptoribus pontificiis deleta nt, quæcunque honeſtam noſtrorum mentiıem faciunt, quomodo igitur poſtulare auınt, ut teſtificationes adverſariorum produımus? 3.) Si vel maxime adverſariis non ·obetur doctrina & vita noſtra, ſufficit nobis ım probari Deo. Joh. V. 44. Rom. II. 29. . Cor. X. 18. 4.) Falſum eſt, nullos ex lverſariis noſtram doctrinam vel vitam adproıſſe. (*) Maximilianus I. in comitiis Worıacienſ. anno 1518. ad Degenhartum Pfeffıngerum, electoris Saxoniæ conſiliarium, dixit; *Significato electori, ut monachum illum nobis diligenter cuſtodiat, brevi enim opera ejus utemur.* Epiſcopus Wintonienſis morti jam vicinus de juſtificatione per ſolum Chriſti ſanguinem obtinenda ab alio epiſcopo admonitus, *periculoſum* eſſe, reſpondit, *populo hanc rimam aperire, ſibi tamen ſuique ſimilibus in ſimili caſu conſtitutis hanc doctrinam tuto manifeſtari ac detegi poſſe.* Foxus in martyr. p. 1788. In comitiis Auguſtanis fatebantur adverſarii, *ex ſcripturis ſacris confeſſionem* a noſtris cæſari oblatam *non poſſe refutari*; ipſe quoque cæſar Carolus audita confeſſionis prælectione dixiſſe ſcribitur, *optatare ſe, ut per totum orbem ita doceatur.* (**) Wilhelmus Bavariæ dux a lectione illius confeſſionis domum rediens in diverſorium Johannem Eccium his verbis compellavit: *Longe alia & magis horrenda de doctrina Lutheri mihi narrata ſunt hactenus, quam ipſe hodie audivi. Et tu quidem præclaram mihi ſpem feciſti, poſſe illam doctrinam facile refutari;* ad quæ cum Eccius reſponderet, *patrum quidem ſcriptis proteſtantium doctrinam refutari poſſe, minime vero ex ſcriptura ſacra;* ſubjecit Wilhelmus: *Ergo, quantum audio,* Lu-

(*) Calvini adſeclæ in admonit. de libro concord. Neoſtadii anno 1581. impreſſa, p. 198. de Luthero ſequentem in modum ſcribunt: *Nec controverſum eſt, nec id vel eccleſiæ vel pii omnes & prudentes diffitentur, ornatum fuiſſe Lutherum a Deo multis excellentibus donis & virtutibus, ingenio, luce doctrinæ cœleſtis, eruditione, eloquentia, prudentia & ſapientia, zelo gloriæ Dei, magnitudine animi adverſus omnes impetus invicta, divinitusque formatum & excitatum ad eccleſiam Chriſti his poſtremis temporibus a tyrannide ac tenebris antichriſti horribiliter oppreſſam in libertatem & lucem evangelii vindicandam, & deſtruendam magnam partem regni antichriſtiani, multæ res maximæ eccleſiaſticæ & politicæ ipſius conſilio gubernatæ & geſtæ feliciter, & haud dubie ardore fidei & precum ipſius magna ex parte ſucceſſus proſperi & pax, dum vixit, a Deo impetrata eſt, quæ ſtatim poſt ejus mortem turbari cœpit, mundo pœnas ingratitudinis luente. Hæc Dei beneficia, ingrati & impii ſimus, ſi non agnoſcamus & celebremus.* Gerhardus.

(**) Prodiit anno 1597. Conſtantiæ libellus catholicus annos 31. ante quoque excuſus, ſuper quem Joh. Hoffmeiſter catholicus cenſuram quamdam ſcripſit, in qua adſerit, *confeſſionem ſeu religionem Lutheranam non eſſe ex omni parte damnandam, ſed quodammodo poſſe probari & acceptari.* Wolfſius cent. XVI. p. 980. Caſparus Northauſen, inſignis papiſta, Colon. Agrip. librum edidit ſub titulo: *De Lutheranorum cum papiſtis concordia,* in quo dicit, *Lutheranos a pontificiis diſſidere in 21. articulis, & illorum quidem 13. eſſe evangelicos & apoſtolicos, cum reliquis vero ita comparatum, ut facile uniri poſſint atque coadunari.* Eraſmi de Luthero iudicium tom. II. Jen. lat. f. 331. a. *Perſonæ, per quas res agitur, ſuſpectæ. Cum optimus quisque & evangelicæ doctrinæ proximus dicatur minime offenſus Luthero. Qui Lutherum impetunt, ea inducunt, quæ nullæ aures piæ ferunt. Mundus ſitit veritatem evangelicam, & fatali quodam deſiderio videtur huc ferri, unde forte adeo non oportet odioſe reſiſti.* Gerhardus.

Lutherani ſedem & fundamenta ſuæ doctrinæ habent in ſcripturis ſacris, nos vero pontificii extra eas, atque averſa ab illo facie abiit. Alius quidam magni nominis & autoritatis tunc dixiſſe fertur: *Egregie ſane doctores noſtri nos defendunt. Fatentur ipſimet noſtram religionem & ea, pro quibus nos tanquam pro aris & focis pugnare volunt, non eſſe fundata in ſacris literis.* Epiſcopus Auguſtanus Chriſtophorus Stadius ſive a Stain, in privatis colloquiis hanc vocem edidit: *Illa, quæ recitata ſunt, vera ſunt, ſunt pura veritas, non poſſumus inficiari.* Idem pontificios principes & epiſcopos monuit, *ut pie & prudenter in hac cauſa agerent, quandoquidem Lutherani nihil docerent, quod non cum articulis fidei congrueret.* Ex cardinalibus etiam quoſdam tunc adfirmaſſe proditum fuit *& cauſam proteſtantium juſtam & doctrinam eorum rectam eſſe. Verum hujuſmodi mutationem doctrinæ & rituum, non tam paucorum arbitrio, ſed plurium conſilio & adjumento fuiſſe ſuſcipiendam.* Vide hiſtoriam illorum comitiorum tom. V. Jen. germ. & in oratione Roſini de vita Johannis Conſtantis, Saxoniæ electoris. Ferdinandus imperator ad Mattheſium Pragam evocatum dixit: *Redi domum, & tuos doce, ut hactenus feciſti, ſecundum confeſſionem Auguſtanam.* Et paulo ante obitum anno 1564. dixit: *Si Romana eccleſia mihi deſerenda ſit, conferam me ad Lutheranos, quos video retinere verbum Dei, & recte ſentire de ſacramentis, & non habere dubias opiniones, quales habent ſectæ Anabaptiſticæ & Calviniſticæ, ſed vallatos eſſe teſtimoniis ſcripturæ, quæ unica eſt ratio & via victoriam coram Deo & hominibus obtinendi.* Hanc vocem ex ore Ferdinandi audivit, & cum aliis piis & ſapientibus ſermonibus adnotavit d. Joh. Nævius. Maximilianus ad Auguſtum Saxoniæ electorem dixit: *Frater, tuæ ego ſum fidei & doctrinæ, ſed age quæſo viam oſtende extricandi me ex labyrinthis, quibus involutus hæreo.* Cum Selneccerus juſſu electoris offerret ei pſalterium ſuum, audiit illum clementiſſime & præſente Zaſio vicecancellario inter cetera dixit: *Quod moneor de Conſtantini, Theodoſii & Martiani exemplis imitandis, agnoſco pietatem, ſed quis ego ſum, aut quid & quantum poſſum! Orate pro me miſero, qui in doctrina veſtra, quæ Auguſtana confeſſione comprehenditur, per Dei gratiam vivam & moriar.* (*) Parati ſumus in omnibus & ſingulis controverſiis quædam ipſorum ad-

(*) Ulricus ab *Hutten* eques, *cardinalibus, abbatibus, epiſcopis, præpoſitis & univerſo ſacerdotum concilio Lutherum & veritatis ac libertatis cauſam apud Wormaciam nunc impugnantibus, reſipiſcere. Video vos per potentiam æquitatem opprimere & leges conculcare &c. quando Martinum Lutherum hominem vita & moribus ſic probatum, ut ne ab inimicis quidem vobis improbetur, prædicatorem veritatis & evangelicæ doctrinæ diſpenſatorem fideliſſimum per ſcelus & iniquitatem adſtr..i, a vobis lacerari & concerpi video.* Joh. Cellarius de Luthero Lipſia anno 1520. ſcribebat in hunc ſenſum: *Veriſſime dico, quod Martinus noſter ea fide ſacram ſcripturam tractet, qua palmam omnibus adverſariis Italis, Græcis & Hebræis longe præripiat. Et dico amplius, Martinus evangelicam veritatem magis amat ac omnes adverſarii, ſcripta ejus ita mihi placent, quæ diligenter hactenus evolvi, ut ab illis haud ullus papa me, non cardinalis, aut monachus, quantumlibet atrox ſit, avellere poſſit.* Matth. Schienerus, epiſcopus & cardinalis Sedun. ubi primo intuitu nonnulla de Lutheri ſcriptis legit, addit: *O Luthere, Luthere, tu ſane ſecundum nomen tuum Lutherus es & limpidus.* Idem etiam cuidam, qui ſe mox bona nova de victoria Eccii contra Lutherum Lipſiæ diſputantis, adlaturum eſſe promittebat, expedite reſpondit: *Diſputet Eccius, de quo voluerit, Lutherus nihil niſi veritatem ſcribit!* Wolffius tom. II. p. 181. Henricus Phænicius anno 1522. ſcriptum edidit, in quo ſingulare Luthero teſtimonium perhibet his verbis: *Bonus ille, pius & chriſtianus homo, Martinus Lutherus ſumma ope nititur, ut nos e captivitate Babylonica rapiat, at nos cæci ſumus, & in carcere cum voluptate permanere volumus, cum potius Deo gratias agere deberemus, ut qui nobis hunc velut Eliam quemdam miſerit in anguſtiis noſtris, orare deberemus indeſinenter pro tanti viri vita, ſed nedum hoc agamus, illum etiam interficere cupimus, & ecce ſalus noſtra præ foribus eſt, at nos oſtio peſſulum obdimus.* Wenceslaus Rosdialovinus præpoſ. Pragenſ. dixit, *Spiritum Chriſti per Lutherum in eccleſia operari.* Et in literis ad ipſum habetur: *Quod in Be-*

dverſariorum teſtimonia pro noſtræ ſententiæ onfirmatione adferre. Johanni Huſſo & Iieronymo Pragenſi Poggius Florentin. in piſt. ad Leonardum Aretinum *pietatis, virtuis & patientiæ* luculentum præbet teſtimoium. De Luthero, quem plauſtris conviiorum jeſuitæ hodie obruunt, Eraſmus in piſtola ad præſulem Moguntinum ſic ſcribit: *llud video, ut quisque eſt vir optimus, ita utheri ſcriptis minime offendi. Ego Lutheri ec accuſator ſum, nec judex, nec patronus; e ſpiritu hominis non auſim judicare, eſt enim ifficilimum, præſertim in partem pejorem, & men ſi illi faverem ut viro bono, quod fatenr & hoſtes, ſi ut reo, quod juratis etiam idicibus permittunt leges, ſi ut oppreſſo, quod iſtat humanitas, ab his, qui ſimulato præxtu devotis animis tendunt adverſus bonas teras, quæ tandem eſſet invidia, modo ne me cauſæ admiſcerent?* Fridericus, Saxoniæ elector, ſapiens dictus, Coloniæ Eraſmum ad ſe adcerſivit, ac quid de Luthero ſentiret, ex ipſo quæſivit, reſpondit Eraſmus, *cauſam odii illius ſitam in eo, quod Lutherus duo maxima commiſiſſet peccata impetendo ſuis diſputationibus monachorum ventres & pontificis coronam; doctrinam quidem ipſius veram & certam eſſe, velle tamen & optare ſe, ut ſtylum contra adverſarios moderaretur.* In eamdem ſententiam ſcripſerat ad Fridericum ab ipſo conſultus etiam Laurentius a Bibrach, epiſcopus Herbipolenſis, ſingularis prudentiæ & integritatis laude in toto imperio celebris, ac ſubjecerat, *ſe multorum eruditorum judicia ſuper hoc negotio exploraſſe.* Referunt iſthæc Manlius in collectan. Continuatio Crantzii, Chytræus in hiſtor. orbis Arctoi, &c. (*) Cum Marinus Caracciolus & Hieronymus Alexander, Romani

T 2

Bohemia Johan. Huſſius, id eſt tu Martine in Saxonia. Perge modo in Domino, ne nimium fidas hominibus, ne metuas, ſi te feriant anathemate, quod accidit apoſtolis & ipſi Chriſto, ne mireris id tibi quoque accidere. Gerhardus

(*) Thomas Draxus, Anglus, in angelica præmonitione p. 38. Lutherum vocat *Virum maxime rarum & ad orbem terrarum illuminandum divinitus miſſum.* Petrus Moſſellanus in epiſtola de colloquio Lipſienſi inter Lutherum & Eccium, anno 1519. *Martinus ſtatura eſt mediocri, corpore macilento, curis pariter & ſtudiis exhauſto, ſic ut propius intuenti omnia pene oſſa liceat dinumerare, ætate virili adhuc & integra, voce acuta & clara. Doctrina vero & ſcripturæ cognitio admirabilis in eo, adeo ut omnia pene in numerato habeat. Græce & Hebraice hactenus didicit, ut de interpretationibus judicium facere poſſit. Nec deeſt dicendi materia, ſuppetit enim rerum & verborum ſylva ingens. Porro in ipſa vita & moribus civilis & facilis, nihil ſtoicum, nihil ſuperciliosum præ ſe fert, imo omnium horarum hominem agit. In congreſſibus feſtivus, jucundus, alacris & ſecurus ubique, ſemper læta facie florens, quantumvis atrocia comminentur adverſarii, ut haud facile credas, hominem tam ardua ſine numine divum moliri. Sed quod ei vitio dant plerique omnes, in reprehendendo impudentior paulo & mordacior, quam vel tutum ſit τῷ τὰ θεῖα καινοτομοῦντι vel decorum homini theologo, quod vitium haud ſcio, an non cum omnibus ὀψιμαθέσι habeat commune.* Mellerſtadius de Luthero dixit: *Adtendite diligenter adoleſcentes monacho Luthero, eo enim ingenio præditus eſt, quo nemo alius, & profecto in præſtantiſſimum virum evadet.* Johannes Staupitius ad Lutherum dixiſſe fertur: *Euge mi frater Martine, hoc mihi plurimum arridet, quod non in gratiam, ſed honorem Dei, cui nimium dari non poteſt, omnia tua ſtudia dirigis* Cyr. Spangenbergius. Cum in comitiis Auguſtanis anno 1518. legatus pontificius, Thomas Cajetanus, plurimum urgeret Staupitium, ut ad palinodiam canendam Lutherum invitaret, reſpondit Staupitius, *hoc ipſo oleum & operam in Luthero perditum iri, nam ſe longe doctiorem in ſacris literis eſſe.* Idem Auguſtæ Vindelicorum his verbis Lutherum adlocutus eſt: *Memento, mi Martine, ne tantam rem negligenter agas, quam in nomine Chriſti incepiſti.* Richardus Waſſerburgius, archidiaconus Verdunenſis: *Statuo ego, dictam ſectam Lutheranam eſſe adprime utilem & neceſſariam. Spero enim, quod per illam Deus velit reformare & emendare ſtatum eccleſiæ & eccleſiaſticorum turbas, tam primates & ſumma capita, quam membra & inferiores.* Item: *Cum multis piis adfirmo pro certo, Lutheranæ ſectæ primariam cauſam eſſe ſcelera horrenda eorum, qui primi eſſe volunt in eccleſia, & correctionem nullam admittunt. Et plus dico, ſectam illam Lutheranam (licet illam adprobare nolim) non ſine divina providentia introductam, utpote ad corrigendos errores & reformandam eccleſiam omnino neceſſariam.* Paulus Ricenerus, medicus Ferdinandi, regis Romanorum, honorifice de Lutheranis eorumque confeſſione locutus eſt, ſibique admodum diſpli-

Romani oratores, Eraſmo Coloniæ anno 1520. papæ verbis epiſcopatum promitterent, ſi contra Lutherum pro pontificia autoritate ſtylum ſtringeret, reſpondit ille: *Major eſt Lutherus, quam ut in illum ego ſcribam. Major eſt Lutherus, quam ut a me intelligatur. Plane Lutherus tantus eſt, ut plus erudiar, & proficiam ex lectione unius pagellæ Lutheranæ, quam ex toto Thoma.* Philippus Melanchthon in præfat. præfixa tomo III. Latin. Lutheri recitat Eraſmi Roterodami de Luthero judicium, quod ſolitus fuerit dicere, *neminem eſſe interpretem dexteriorem omnium, quorum exſtant literæ poſt apoſtolos, Luthero.* Cum eodem elogio conſentit, quod Andreas Maſius, pontificius ſcriptor in convivio cœnobii Wingartenſis audientibus multis pontificiis & Lutheranis teſtatus eſt, *in una ſcriptorum Lutheri pagina plus eſſe ſolidæ theologiæ, quam interdum in toto libro alicujus patris.* Epiſcopus Roffenſis in epiſtola ad Eraſmum Lutheri doctrinam mirifice laudat, ac *ſe cupere* ait *illum convenire, ſi poſſit commode, ut nonnulla ex illo quæreret, quæ ipſum male habebant;* addit etiam, *fuiſſe Lutherum ſcripturarum ad miraculum usque peritum*, optat modo, *ut de papa tacuiſſet.* Ut autem de Luthero, ita quoque de Lutheranis, quos ita vocant, honeſtius judicant moderatiores pontificii, quam jeſuitæ. Secretarius papæ Pauli IV. in actione: an reſtaurandum ſit concilium edit. Pfortz. anno 1559. ſtatuit, *nihil periculoſius vel pernicioſius fieri, quam ſi proteſtantium legati inter epiſcopos in concilio permittantur, quæ voluerint loqui*, addita hac ratione f. 14. *quod inter ipſos ſint multi ſolide docti & diu verſati atque exercitati in ipſis bibliorum fontibus & in veteribus ſcriptoribus, norint etiam linguas Græcam atque Hebræam.* Caſſander in conſultatione egregium de proteſtantibus fert teſtimonium, & in libro de officio pii viri vocat eos *vera eccleſiæ membra*, quo nomine iraſcitur ipſi Bellarminus lib. III. de laicis. c. 19.

SECTIO

diſplicere pertinaciam adverſariorum dixit. Wolffgangus Severus olim Ferdinandi regis præceptor:

Iapeti de gente prior, majorve Luthero
Nemo fuit, ſed nec credo futurus erit.

Margaretha Archiduciſſa Auſtriæ, Belgiarum rectrix, cum apud eam Lovanienſes monachi ſub initium reformationis de univerſa reipublicæ chriſtianæ per Lutheri ſcripta everſione graviter conquererentur, rogavit ab illis: *Quem ergo dicerent Lutherum eſſe?* reſpondentibus ipſis, *indoctum eſſe monachum*, prudentiſſime regeſſit: *Scribite multi docti adverſus indoctum unum, & procul dubio plus orbis crediturus eſt doctis multis quam indocto uni.* Eraſmus Roterodamus ad Lutherum ſcripſit Lovanio 3. Cal. Iun. 1519. *Habes in Anglia, qui de tuis ſcriptis optime ſentiunt, et ſunt hi maximi. Sunt & hic, quorum eſt eximius quidam; qui tuis favent.* Et paulo poſt: *Deguſtavi commentarios tuos in pſalmos, vehementer arrident, & ſpero magnam utilitatem allaturos. Eſt Antverpiæ Prior ejus monaſterii vir pure chriſtianus, qui te unice non damnat, tuus olim diſcipulus, ut prædicat. Is omnium pene ſolus Chriſtum prædicat, cæteri fere aut hominum fabulas, aut ſuum quæſtum prædicant.* Idem Eraſmus Godſchalco Roſemundano, Lovanienſis academiæ moderatori, ſcribit Lovanio 15. Cal. Nov. 1520. *non deeſſe magnos theologos, qui non verentur adfirmare, nihil eſſe in Luthero, quin per probatos autores poſſet defendi.* Et paulo ante: *Tot ſunt millia rabbinorum, tot ſunt, qui ſibi dii videntur, nullus extitit, qui Luthero ſobrie docteque reſponderet, ſive inſcitia fuit in cauſa, ſive ignavia, ſive metus, quorum nihil competit in probos theologos.* Langii monachi de Luthero teſtimonium apud Wolffium tom. II p. 173. 175. Johan. Poduſca Bohemus apud Wolffium p. 182 monachus Franciſcanus ad amplectendum evangelium cives hortatur. Ex Gaſtio Wolffius tom. II. pag. 428. Gerhardus.

SECTIO XIV.

NOTA ECCLESIAE DECIMA QVARTA, QVAM BELLARMINVS)SIGNAT, QVAE EST INFELIX EXITVS EORVM, QVI ECCLESIAM OPPVGNANT.

felix adver- m ſit clefiæ?

§. CCLXXXXVI. Membrum *primum.* Infelicem exitum adverſariorum eſſe notam eccleſiæ, demonſtraturus Bellarminus adfert. I.) Scripturæ dictum Deut. II. *Laudate gentes populum ejus, quia ſan- m ſervorum ſuorum ulciſcetur, & vindi- tribuet in hoſtes eorum;* ex quo colligit, *ı etſi puniat ſuos & flagellet, tamen tan- projicere virgam in ignem.* II.) *Exitus tos tum perſecutorum eccleſiæ, tum hereſi- rum & apoſtatarum, qui miſere tandem runt.* Ad claſſem *priorem* refert exem- *haraonis*, Exod. XIV. *Dathan & Abi-* Num. XVI. *Jezabel*, 2. Reg. IX. *Anti-* 2. Maccab. IX. *Pilati*, apud Euſebium I. hiſt. cap. 7. *Judæorum*, apud Joſe- ı de bell. Jud. *Herodis Aſcalonitæ*, apud hum lib. XVII. antiq. cap. 9. *Herodis rchæ*, apud eumdem lib. XVIII. antiq. 14. *filiæ Herodis* dictæ *Herodiadis*, apud)horum lib. I. cap. 20. *Herodis Agrip-* Act. XII. *Neronis*, *Domitiani*, *Diocle-*, *Galerii*, *Maximiani* & *Maximini*, apud)ium in chron. & libr. VIII. hiſtor. ec- libr. IX. cap. ult. Ad claſſem *poſteriorem* t exempla *Simonis magi*, apud Hegeſip- libr. III. de excidio Hieroſ. cap. 2. *Ma- i*, (rectius Manes) apud Epiphanium hæ- CXIX. *Montani*, apud Euſebium lib. V. cap. 16. *Donatiſtarum*, apud Opta- libr. II. contra Parmen. *Arii*, apud naſium orat. I. contra Arian. *Juliani atæ*, apud Nazianzenum orat. in Athan. *ıtis Ariani*, apud Rufinum lib. XI. hiſt. ı. *Neſtorii*, apud Evagrium libr. I. hiſt. 7. *Hunerici*, *regis Vandalorum Ariani*, Victorinum libr. III. de perſec. Vand. *laſii Eutychiani* apud Cedrenum, Zonaram & P. diaconum in ipſius vita. Reſp. 1.) Infelicitas exitus vitæ æſtimatur vel ex adſpectu externo duntaxat, vel ex vita antegreſſa. Si non ſolum ex adſpectu externo, ſed etiam ex antegreſſa vitæ impietate infelicitas æſtimetur, fatemur, & perſecutores & hæreſiarchas juſto Dei judicio horribiliter ut plurimum perire, ac Deum ſua judicia etiam in hac vita contra illos ſæpius oſtendere. Si vero ex nudo adſpectu externo infelicitas mortis æſtimetur, negari nequit, etiam ſanctiſſimos Dei martyres judicio mundi miſerabilem ſortiri exitum. Proinde ex mortis qualitate abſoluti & ſimpliciter certi quidpiam de ejuſdem infelicitate concludi nequit, ſed reſpicienda eſt doctrina, quam antea profeſſus eſt, qui miſere videtur perire, & vita, quam antea egit, ſic ergo redit noſtra nota, quod ex doctrina de eccleſia ſit pronunciandum. 2.) Fatemur quorumdam, qui eccleſiam vel perſecutionibus vel hæreſibus turbarunt, exitus fuiſſe tragicos & funeſtos, ſed hoc de omnibus adfirmari nequit; quidam enim perſecutores, quidam etiam hæreſiarchæ pacate deceſſiſſe leguntur. Interdum quidem Deus etiam in hac vita judicia ſua exercere incipit, ſed ut potiſſima præmia, ita etiam potiſſimæ pœnæ differuntur in alteram vitam. 3.) Exempla eorum, quæ Bellarminus commemorat, ſunt ab hac quæſtione plane aliena, illi enim nec papam nec eccleſiam Romanam, ſed Chriſtum & eccleſiam Chriſti oppugnarunt, ideoque juſto Dei judicio miſere perierunt. Adferenda vero erant talia exempla, quæ oſtenderent, papalis eccleſiæ, quatenus talis, oppugnatores miſere periiſſe. Potuiſſet ſane Bellarminus adferre exempla imperatorum Romanorum, qui a pontificibus Romanis excommunicati, variis bellis implíciti & a propriis filiis ac ſubditis inſtinctu &

hortatu meretricis Babylonicæ oppugnati fuerunt; itemque martyrum, qui vel linguam vel calamum adverſus notiſſimos Romanæ eccleſiæ abuſus ſtringentes, rogo ſtatim impoſiti vel alio ſupplicii genere e medio ſublati, ſed hæc exempla Romanæ ſedi parum honorifica fuiſſent. 4.) Quandoque eorum, qui in viſibilis eccleſiæ gremio ac conſortio vivunt propter antegreſſam vitæ impietatem exitus ſunt tragici ac funeſti, ex quibus non poteſt colligi, quod eccleſia, cui ratione externæ ſocietatis conjuncti fuerunt, non ſit vera eccleſia. Ergo nec hæc nota eſt propria, perpetua & inſeparabilis.

An Romanæ eccleſiæ adverſarii infeliciter perierint?

§. CCLXXXXVII. Membrum *ſecundum.* An infelix fuerit exitus eorum, qui contra Romanam eccleſiam pugnarunt? Bellarminus ad id probandum adfert exempla *Lutheri*, quem ex Cochlæo repentina morte ſublatum eſſe ſcribit, poſtquam veſperi lætus & ſanus opiparam cœnam ſumſiſſet, ac facetiis ſuis omnes ad riſum provocaſſet; *Zwinglii*, in bello contra catholicos trucidati; *Oecolampadii*, in lecto ab uxore mortui inventi, cum veſperi ſanus cubitum iviſſet; *Carolſtadii*, a dæmone interfecti; *Calvini*, vermibus conſumti, & dæmonibus invocatis cum blaſphemia mortui; ex Cochlæo & Bolſeco. Guilielmus Beſſeus, jeſuita Gallus, in concept. theol. ſabbath. poſt cineres pag. 102. auget mendacium: *Lutherus* (inquit) *bene potus & cibis diſtentus abſque ullo pietatis ſigno cubitum ſecedens apud inferos pernoctavit.* Reſp. 1.) De Zwinglio, Oecolampadio, Carolſtadio & Calvino, quo fine vitam clauſerint, parum ſoliciti ſumus. De morte Oecolampadii Wolffgangus Capito & Simon Grynæus, in vita Oecolampadii, Danæus in præfat. ſuper comment. Oecolamp. in Ezechiel. De morte Calvini Nicol. Gallaſius & Theodorus Beza longe alia ac diverſa referunt, quod nos in medio relinquimus. Bolſeci hoc non unum eſt mendacium, de quo a quibuſdam refertur, quod *cum lacbrymis confeſſus ſit, ſe præter omne meritum convitiis Calvinum oneraſſe.* 2.) De morte Lutheri exſtat hiſtoria conſcripta a Juſto Jona, Michaele Cœlio, & Johanne Aurifabro, qui coram Deo & in conſpectu Chriſti teſtantur, quod ſancta fide & conſcientia obitus hiſtoriam referant. Summam iſtorum omnium commemorat Sleidanus libr. XVI. comment. pag. 488. hiſce verbis. Anno 1546. Lutherus ad comites Mansfeldicos proficiſcitur vocatus ab iis componendi cauſa diſſidii. Priusquam Islebium veniret, quod erat ſub exitum Januarii, valetudine utebatur tenuiori. 17. Februarii cœpit ægrotare gravius ex pectore, erant cum eo filii tres, Johannes, Martinus, Paulus & alii quidam familiares, in his etiam Juſtus Jonas, Halenſis eccleſiæ miniſter, & quamquam erat imbecillior, prandit tamen cum reliquis atque cœnavit. Inter cœnandum variis de rebus locutus, hoc etiam inter alia rogabat, *num in illa ſempiterna vita ſimus alter alterum recognituri?* cumque illi averent ex ipſo ſcire: *Quid*, inquit, *accidit Adamo? nunquam ille viderat Evam, ſed cum formaret eam Deus altiſſima quiete ſopitus dormiebat, expergefactus cum illam videret, non rogat quæ ſit, aut unde veniat, ſed carnem eſſe de ſua carne dicit, & os de oſſibus ſuis, qui vero ſciebat iſtud? Nimirum Spiritu ſancto plenus & vera Dei cognitione præditus ita pronunciabat; ad eumdem modum etiam nos in altera vita renovabimur per Chriſtum; & parentes, uxores, liberos, & quidquid eſt, multo perfectius agnoſcemus, quam tunc Evam Adamus cognovit.* A cœna cum divertiſſet precandi cauſa, ſicut conſuevit, cœpit augeri dolor pectoris, ibi monitu quorumdam uſus eſt cornu monocerotis ex vino, poſt in minori lectulo hypocauſti per unam & alteram horam ſuaviter dormit, cum evigilaſſet, in cubiculum ingreditur, & ad quietem iterum ſe componit, & ſalutatis amicis, qui aderant: *Orate*, inquit, *Deum, ut evangelii doctrinam nobis conſervet, pontifex enim & concilium dira moliuntur.* Hæc ubi dixit, facto ſilentio dormit aliquandiu, ſed urgente vi morbi poſt mediam noctem excitatus queritur de anguſtia pecto-

pectoris, & præſentiens inſtare jam vitæ finem his omnino verbis Deum implorat: *Pater mi cœleſtis, Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Deus omnis conſolationis, ago tibi gratias, quod filium tuum Jeſum Chriſtum mihi revelaſti, cui credidi, quem confeſſus ſum, quem amavi, quem celebravi, quem pontifex Romanus & reliqua impiorum turba perſequitur & adficit contumelia; rogo te, mi Domine Jeſu Chriſte, ſuſcipe animulam meam, mi Pater cœleſtis, etiamſi divellor ex hac vita, licet corpus mihi jam ſit deponendum, certo tamen ſcio, me tecum permanſurum eſſe in ſempiternum, neque poſſe me tuis ex manibus a quoquam avelli.* Non multo poſt eam precationem, ubi ſpiritum ſuum in manus Dei ſemel & iterum commendaſſet, tamquam dormiturus paulatim e vita diſcedit, nullo cum corporis, qui quidem animadverti potuiſſet, cruciatu, fuit autem is annus Lutheri climactericus 63. qui ſolet eſſe periculoſior. 3.) Neve Sleidani & Melanchthonis fidem Bellarminus in dubium vocare queat; producimus Jacob. Auguſt. Thuanum, hiſtoricum pontificium, qui lib. II. hiſt. pag. 30. eodem modo Lutheri obitum deſcribit: *Sub id tempus* (inquit) *Martinus Lutherus, turbarum contra pontificiam autoritatem concitatarum autor, annos natus 63. in patria Islebia, quod eſt Mansfeldicæ ditionis oppidum, moritur 12. Calend. Martias, illuc Wittenberga, ubi docebat, a Mansfeldiis comitibus vocatus, & arbiter electus, ut diſſidium, quod inter ipſos de finibus & hereditate erat, componeret. Poſt cœnam proxime ante noctem, qua deceſſit, cum rogaretur, num in illa altera vita ſimus alter alterum agnituri, ita eſſe ajebat & ſcripturis confirmabat. Ut certatim eum vivum multi complexi, ſic nec morte quidem ab ejus amore divelli potuerunt. Mansfeldii ſiquidem cadaver, quod hinc originem duceret, in ſuis finibus ſepeliri debere contendebant, ſed vicit Johannis Friderici autoritas, qui, ut Witebergam referretur, atque ibi terræ honorifice mandaretur, obtinuit, &c.* Surius ipſe in comment. rerum in orbe geſtar. pag. 474. edit. anno 1566. recitat ultimam illam Lutheri precationem. Quæ omnia mendacium impudenter effuſum in Cochlæi jugulum redigere merito debent.

De infelici exitu perſecutorum evangelii.

§. CCLXXXXVIII. Membrum *tertium.* Quod ſi vero animus nobis eſſet, tragicos exitus ac repentinas mortes Romanorum pontificum commemorare, principium citius quam exitum invenire poſſemus. *Anaſtaſius II.* quia ſine concilio epiſcoporum & cleri communicavit Photino, & Achatium occulte revocare voluit, nutu divino percuſſus eſt, inteſtina ejiciendo. Faſc. temp. ætat. VI. ad annum 5673. *Sozimus I.* epiſcopatus ſui die viceſimo ſubita morte correptus abiit. *Nicolaus III.* ſubito mortuus eſt. *Paulus II.* moritur media nocte nemine præſente, cum lætus eadem die eſſet in conſiſtorio, & duos pepones ediſſet pridie ante mortem. *Johannes X.* cervicali in os injecto in carcere ſuffocatus eſt. *Sylveſter II.* cum in Baſilica ſ. crucis Romæ in Hieruſalem ſacrificaſſet, a diabolo ex pacto exſtinctus eſt. *Alexander VI.* ex veneno periit, quod aliis paraverat. *Johannes XIII.* homo ſceleratiſſimus in adulterio deprehenſus & confoſſus periit. *Adrianus* pontifex excommunicationem Henrico II. denunciat, ipſe a Deo maledictus, cum aquam e fonte haurire vellet, muſca in os ejus involans gutturi adhæſit, qua miſere ſuffocatus eſt. *Bonifacius VII.* ſuorum ſcelerum conſcientia excruciatus ſubitanea morte periit. Ita referunt Platina, Balæus, Nauclerus, Sigebertus, &c. Unde Johannes Sariſberienſis in Polycrat. libr. VI. cap. 24. ſcribit, *ſe putare pontifices tam brevi vivere, ac tam repente mori, ne totam eccleſiam corrumpant.* Exempla divinæ nemeſeos ac horribilis vindictæ in perſecutores eccleſiarum evangelicarum & apoſtatas exercitæ poſſemus commemorare quamplurima, ſi ex tragicis defunctorum exemplis potius, quam ex ſanctis vivi Dei oraculis de religione judicare mallemus. Anno 1522. *Emſerus*, quem Caprum nomi-

nominant, eo ipſo die, quo Alexium Croſnerum puram evangelii doctrinam Dreſdæ publice ac fideliter proponentem, mandato ducis Georgii urbe excedere & importunis imprecationibus cum familia in exſilium ire compuliſſet, ſubitanea morte miſerandis & triſtibus geſtibus exſtinctus eſt. Selneccerus in orat. de init. & progr. Auguſtanæ confeſſ. pag. 29. (*) Anno 1524. Noribergæ ſubita apoplexia exſtinctus eſt *cancellarius Trevirenſis*, qui biduo ante mortem in convivio gloriatus fuerat, *ante feſtum Martini abolendum eſſe evangelium ferro.* Refert Lutherus tom. II. epiſtolarum epiſt. ad Hauſsmannum p. 184. Anno 1527. *doctor Halenſis Craus* in deſperationem propter abnegatam evangelii doctrinam incidit, hiſce ante horribilem obitum uſus verbis: *Ego negavi Chriſtum, ideo jam ſtat coram Patre, & accuſat me.* Illam cogitationem præſtigiis diaboli captus tam fortiter conceperat, ut nulla adhortatione aut conſolatione, nullis divinis promiſſionibus pateretur eam ſibi excuti, atque ita deſperavit, & ſe ipſum miſere occidit. Lutherus in comment. III. Galat. tom. IV. Jenenſ. lat. pag. 63. Anno eodem *Thomas Blauerus*, (alias de Balvere) regis Scotorum conſiliarius ſummus, autor perſecutionis adverſus doctores evangelicos ſuſceptæ, cum horam mortis jam ingruere intelligeret, ſe damnatum ac perditum eſſe adſidue clamavit, cumque monachi lecto adſiſterent, eumque conſolari vellent; *apagite*, inquit, *cum veſtris ineptiis, nunquam enim adduci potui, ut crederem, Deum eſſe, vel ſatanam, infernum vel cælum, & in pari pretio tam veſtram quam evangelicorum doctrinam habui, ſolam ſpectavi in meis conſiliis pecuniam, & ejus rei gratia epiſcoporum cauſam egi, regique autor fui, ut veſtros adverſarios ejiceret, idcirco nihil proderunt mihi veſtræ vel miſſæ vel vigiliæ, ſum enim damnatus, & ſatanas jam conſtrictum me tenet, ut in abyſſum inferorum me abripiat.* In hac deſperatione miſere eſt exſtinctus. Referunt Alexander Aleſius Scotus, Andreas Hondorpius in ſpeculo hiſtoriali, Wolffius cent. XVI. memorab. pag. 293. &c. Anno 1530. in comitiis Auguſtanis *ſex comites ac barones* datis mutuo dextris ſtipulati fuerant, ſeſe omnes vires ac facultates collaturos eſſe ad tollendos e medio Lutheranos, uti vocabant, ex quibus *Felix, comes Werdenbergius*, adfirmaverat, *ſi bellum adverſus proteſtantes ſuſciperetur, ſe ſine ſtipendio propriis ſumtibus adverſus eos militaturum.* Hic ad cœnam vocaverat abbatem monaſterii dicti ad vineam vel hortum vinarium *zum Weingarten* ac ſuperiores minas repetiverat. Peracta cœna cum jam Abbas in hoſpitium abiiſſet, diſceſſerat & ipſe cubitum. Sequenti vero die mane mortuus in cubili repertus eſt, & paulo poſt ſepulturæ fuit traditus. Quod cum audiiſſet alius quidam ex confœderatis in graviſſimum morbum & ipſe incidit. Referunt Georg. Spalatinus in hiſtor. Auguſtæ geſtis anno 1530. quæ exſtant tom. V. Jen. germ. p. 37. Joh. Roſinus in vita Johannis electoris Saxonici lit. R. 3. Anno 1541. *Hoffmannus*, papiſticæ religionis acerrimus propugnator, iturus ad conventum Ratisbonenſem, ut evangelicis reſiſteret, non procul ab Ulma in horribilibus mugitibus eſt mortuus. Refert Henricus Pantaleon libr. VIII. rerum in eccleſia geſtarum, ubi addit, *monachum quemdam Dominicanum*, cum doctrinam evangelicam acerbe oppugnaret, in ipſa concione percuſſum fulmine ſubito eſſe mortuum, ac quemdam alium magni nominis virum, cum audiviſſet cantilenam illam eccleſiaſticam: *Eine feſte Burg iſt unſer GOtt &c.* ac dixiſſet: *Ich will helffen die Burg zerſchieſſen oder will nicht leben*, poſt triduum ſine confeſſione & invocatione Dei eſſe mortuum.

(*) Ponchetus archiepiſcopus Turonenſis, primus regi Galliæ autor fuit quæſitores inſtituendi, qui pios cremarent. Sed is febri ardentiſſima primo ita exuſtus fuit, ut exteriora membra illi putreſcerent, nec calor iſte membris articulatim diſſectis ſedari potuerit, qui tandem uſtorem combuſſit. Wolffius cent. XVI. anno 1513. p. 72. GERHARDUS.

tuum. (*) Anno 1543. moriens *Eccius*, acerrimus Lutheri adverſarius, de nulla alia re quam de nummis locutus eſt, teſte chronico Carionis. Petrus Lembergius in epiſtola de doctrina & morte Eccii anno eodem edita totam rem plenius exponit: *Scis* (inquit) *quæ de morte Eccii ſparſa fuerit fama, non ab iis, qui procul erant, & doctrinam ejus oderant, ſed qui officii cauſa decumbenti quotidie adfuerant. Initio hominem, ſicut corpore firmo & robuſto fuit, contemſiſſe morbum, ſubinde admonitum ab amicis noluiſſe cavere occaſiones, quibus morbus alebatur. Cum autem manifeſta ſigna adparerent naturæ a morbo victæ & quaſi cedentis, ac non deeſſent, qui eum ad confeſſionem & euchariſtiam hortabantur, ne tum quidem ſuorum adquieviſſe conſilio, donec tandem totus lecto adfixus & jam mens mota eſſe non obſcure deprehenderetur; ibi monachum egregie indoctum & tamen, ut ejus funeſta oratio oſtendit, ad maledicendum non ineptum, ad lectum decumbentis Eccii ſacra feciſſe, porrecturum poſtea pro more euchariſtiam: hoc animadverterit Eccius, necne, ignoro, hoc audio, cum juberetur, ut præpararet ſe ad functionem* πολλὰ παραφρονοῦντα, *dixiſſe de neſcio quibus quater mille aureis, hos ſi habeat, bene habitura omnia & triumphaturum ſe de cauſa. Non ita multo poſt ſumſiſſe euchariſtiam ac ſecuta mox, quæ talem vitæ conſuetudinem ſequi ſolent, ſcis enim quibus morbis, qui vino & Veneri nimium indulgent, ſunt obnoxii, & tandem non animadvertentibus iis, qui adſtabant, cum ſanguine purpuream vomuiſſe animam.* Hæc de Eccii morte Ingolſtadio nunciata ſunt, ac poſtea a multis magnis viris, quod comitia tum Noribergæ celebrarentur, huc perſcripta. Meminit hujus interitus Eccii etiam Lutherus in comment. II. Hoſeæ tom. IV. Jenenſ. lat. pag. 607. & addit: *Non delectant pios hi horribiles caſus, mallent enim, ut omnes conferrent operam ſuam ad evangelii doctrinam illuſtrandam ac propagandam, quam dum evangelium blaſphemant, ſibi æternos cruciatus ut concilient. Sed dum nullum blaſphemiarum modum faciunt, talibus exemplis opus eſt, ut Deus teſtetur ſe judicem eſſe, & reprimat impiorum conatus, ut alii emendentur & evangelio non ita ſe opponant.* Eodem anno 1543. mortuus eſt *Albertus Piggius*, papatus defenſor non poſtremus, de quo ſcribunt, fuiſſe illum in tumultu oppreſſum in magna hominum frequentia, una cum pecunia illa, quam a papa & cardinalibus propter operam ſuam in cauſa pontificia defendenda collocatam acceperat. Anno 1545. horribili morte obiit *Johannes Minerius* ſummus judicii & ſenatus Aquenſis in Gallia præfectus, Waldenſium perſecutor crudeliſſimus, ut conſtat ex Sleidano libr. XVI. comment. pag. 463. & Oſiandro cent. XVI. hiſtor. eccleſ. libr. II. cap. 54. De hoc Minerio Pantaleon in hiſtoria rerum in eccleſia geſtarum ſcribit, quod *ex internis viſcerum flammis miſere perierit, quod medici eum non ſanare, imo nec adſpicere poſſent; quodque horrendas in Chriſtum blaſphemias evomens animam efflaverit.* Guarlacus, doctor Lovanienſis, acerrimus

(*) Ambroſius Moibanus in lib. de mandato Chriſti anno 1536. edit. refert, quod prælatus quidam, cum per omnem ſuam vitam ex mera pertinacia evangelio fuiſſet adverſatus, idque verum eſſe evangelium negaſſet, quia nimirum nulla ederet miracula, morbo correptus atque eo ad mortem uſque laborans dixerit: *O mi Deus omnipotens, remitte mihi, quod tum pervicaciter evangelium tuum, quod hodie prædicatur, contemſerim, idque nullam miracula faciendi vim habere proterve adfirmaverim. Heu quam illud modo in agone meo veriſſimum eſt, & alias in vita deprehendi, quod ſemper Deus mihi aliisque mei ſimilibus prælatis idem conantibus aperte reſtiterit, oſque noſtrum ita inhibuerit, ut ne illud quidem aperire contra evangelii tui prædicatores potuerimus. Illi profecto prædicatione tua omnem miſſam, omne purgatorium noſtrum funditus ſubverterunt, quod ego cum omnibus aliis papiſtis nunquam potui obtinere. Peto itaque veniam & imploro miſericordiam Dei, ne mihi imputare incredulitatem meam velit. Atque ita prælatus iſte haud multo poſt obdormivit.* Wolffius tom. II. memorab. pag. 417. GERHARDVS.

rimus pontificiæ ſedis defenſor, inter multas horrendas blaſphemias, quas in morbo ſuo evomuit, lamentabili voce cum Caino exclamavit, peccata ſua majora eſſe, quam ut remitti poſſent, atque ita deſperabundus exſpiravit, ut videre eſt in epiſtola Claudii Senarclai ad Bucerum. De *Munerio*, prætore Lutetiano, refert autor librorum de rebus in Gallia ob religionem geſtis ſub Henrico II. pag. 9. quod *primus de cauſis evangelicorum cognoverit, ac multa in eos crudeliter perpetrarit.* Is poſtquam in comitiſſæ Seniganæ cauſa falſi damnatus eſſet, ex decreto ſenatus variis in locis mulctam honorariam publice perduxit, denique infami, omnibus tamen grato, ſpectaculo piloriis, ut loquuntur, circumductus fuit, atque ita relegatus. Dicebat ille, dum in carcere detineretur, *ſe agnoſcere eas, quas ſubiret, pœnas mercedem eſſe male tractatorum Lutheranorum, nihilque poſthac in eos ſe tentaturum.* Unus item ex iis conſiliariis, qui fidelium cauſis cognoſcendis atque dijudicandis vacarat, repentina morte paulo poſt interiit. Anno 1546. *Alphonſus Diazius*, Hiſpanus, fratrem ſuum Johannem per famulum crudeliter ob evangelicæ doctrinæ profeſſionem ex inſidiis obtruncat; ut eſt apud Sleidanum lib. XVII. comm. p. 491. cum vero in fratricidam pro merito non animadverteretur, factum divino judicio, ut in concilio Tridentino muli ſui collo adhærens in deſperatione mortuus ſit. Anno 1547. die 27. Aprilis cum ob cladem & captivitatem electoris Saxoniæ, Johannis Friderici, *canonici Miſnenſes* in templo cathedrali ſupra modum jubilarent, & hoc nomine hymnum: *Te Deum laudamus*, decantarent, tum Deus in malignorum & perverſorum illorum hominum ἐπιχαιρεκακίαν exemplum ſtatuit, manifeſtoque ſigno ſe abominari pravorum gaudia declaravit. Actutum enim templum illud de cœlo fulmine tactum & incendio correptum ac deſuper omnia ædificia in cinerem redacta ſunt, campanæ & organa muſicalia liquefcentia perierunt, & incendium illud a quarta pomeridiana ad ſextam matutinam alterius diei horam continuo duravit. Thomas Stibarus in hiſtor. narrat. de vita Johan. Frider. Roſinus in vita Johan. Frider. lit. Ee. 3. Polandus, ſuperintendens Miſn. in præfat. conc. de muſ. inſtrument. Huc pertinet, quod de *Hoxarienſibus* Roſinus ibidem commemorat. Oppidum eſt in Saxonia, quod adpellatur Hoxar, in quo multi erant cives Auguſtanæ confeſſioni addicti, & miniſtrum etiam eccleſiæ habebant pure docentem evangelium. Hi ergo cum audiviſſent de eventu hujus belli & electoris captivitate, ſummum inde dolorem capiebant, & triſtem caſum miſeris modis deplorabant, ſed conſul ejus urbis, *Bartholomæus Maſco*, adhuc a pontificiorum parte pendens iis inſultabat, ſubinde hæc verba repetens: *Hem ubi nunc eſt veſtrum evangelium? ubi nunc veſtra ſacramenta? numquid ex hac cæſaris victoria manifeſtum ſit, quæ & ubi ſit vera eccleſia atque religio?* Poſt hanc inſultationem domum abiens adparato ſplendido convivio invitabat ad ſe alios nonnullos pontificiis corruptelis deditos, ut cum illis lætum ſumeret diem, & exſultaret ob belli exitum & piorum calamitatem, ſed iſta lætitia non diu durabat. Peracta enim cœna & convivis digreſſis, cum & ipſe cubitum ſeceſſiſſet, dolores & tormina ventris ſentiebat, quibus adeo adfligebatur, ut circiter mediam noctem domeſtici ac familiares, quia videbant dolores ſubinde augeri & morbum ingraveſcere, mitterent adcerſitum paſtorem ejus urbis, licet inviſum conſuli, quod puram evangelii doctrinam populo publice proponeret, verum antequam veniret eccleſiæ miniſter, jam conſul ſubita morte exſtinctus erat. Anno 1548. in comitiis Auguſtanis *Johannes VI. Conſtantienſis epiſcopus, nobilis a Weza*, ſive Veſalius, juratus evangelii hoſtis, qui bello *Smalcaldico* adverſæ partis molitiones non parum promoverat, ac ob id cardinalitium galerum exſpectabat, ſubitanea morte ex hac vita ad tremendum Dei judicium evocatus eſt, idque factum noctu, cum paucis horis prius inter cœnandum horribilia urbi Conſtantienſi & Lutheranis in diœceſi ſua habitan-

bitantibus interminatus eſſet, hac voce uſus: *Ich will ſie putzen, oder die Hand Gottes ſoll mich rühren, Tractabo eos egregie, aut manus Domini me tangat.* Hæc vero eum ita tetigit, ut mortuus in lecto inveniretur poſtero die a cubiculariis, qui horribilia ſe quædam ea nocte audiſſe faſſi ſunt. Referunt Caſp. Bruſchius in annalibus epiſcoporum Conſtantienſium, Sleidanus libr. XXI. comment. pag. 641. & ex illis Wolffius cent. XVI. pag. 574. Anno eodem 1548. ſecutus eſt horribilis *Franciſci Spiræ* interitus, quem Sleidanus pag. 649. hiſce verbis deſcribit. Eſt in agro Patavino Venetorum ditionis oppidum citadella, hic erat civis quidam homo forenſis & cauſidicus valde exercitatus, Franciſcus Spira. Is incredibili quodam ardore cœpit complecti puriorem doctrinam, & cum indies magis atque magis proficeret, non domi tantum apud amicos, quid ſentiret de ſingulis dogmatibus, verum etiam paſſim apud omnes explicabat. Ea res non diu potuit eſſe occulta, & tandem ad legatum pontificium, qui tum erat Venetiis, Johannem Caſam, archiepiſcopum Beneventanum, delata fuit. Ubi hoc Spira cognovit, facile ſuum intellexit periculum. Cum ergo diu multumque in omnem partem deliberaſſet, tandem ſtatuit vocatus convenire legatum. Itaque profectus Venetias & errorem ſuum, uti putabat vel metus cauſa dicebat, confeſſus veniam poſcit, & obſequentiam impoſterum pollicetur. Legatus, tametſi propter ſpontaneam confeſſionem gaudebat, tamen exempli cauſa jubet, ut domi reverſus ante dicta publice revocet. Accipit ille conditionem, & licet jam tum inciperet ipſum pœnitere facti, tamen urgentibus amicis, qui non ipſius modo, ſed conjugis etiam & liberorum & facultatum ipſius ſpem totam in eo poſitam eſſe dicerent, obtemperavit. Verum non multo poſt in ægritudinem incidit tum animi, tum corporis, deque miſericordia Dei cœpit deſperare. De conſilio igitur amicorum Citadella defertur Patavium, ut & medicorum operam & doctorum hominum paratam haberet conſolationem. Medici Johan. Paulus Craſſus, Bellacata, Friſimelega ſtatim ubi vidiſſent, ex vehementiori cogitatione natum morbum, nec ullum eſſe remedium præſtantius judicabant, quam animi conſolationes. Frequentes igitur ad ipſum quotidie veniebant homines docti & ſacræ ſcripturæ teſtimoniis, quæ ſummam Dei miſericordiam nobis explicant, mentem illius ſanare ſtudebant. Ipſe vero *non inficiari quidem iſta, ſed ad ſe nihil pertinere, & quod agnitam veritatem abjuraſſet metu periculi, deſtinatum ſe cruciatibus æternis & illos jam animo ſeſe perſentiſcere atque videre, neque Deum amare poſſe, verum horribiliter odiſſe dicebat*, in eoque perſtitit: neque jam cibum amplius capere volebat, & cum per vim ingereretur, ſubinde reſpuit. Cum ergo fruſtra conſumerentur omnia conſilia, & ipſius tum infirmitas corporis tum angor mentis indies magis atque magis augeſceret, domum relatus fuit, atque ibi miſer in eo ſtatu ac deſperatione vitam finiit. Memorabilis hujus exempli meminit Flacius ejusque uſum oſtendit in præfat. lib. de ſectis, diſſenſionibus & contradict. pontif. ad ſenatum Venetum pag. 43. *Miſit*, inquit, *Deus hoc tempore viſitationis & illuſtrandæ religionis ſuæ cum aliis omnibus gentibus ſuos quoſdam doctores & monitores, tum etiam veſtris illuſtribus dominationibus inter alios duos nequaquam obſcuros legatos ac verbi voluntatisque ſuæ prædicatores, nempe Franciſcum Spiram & reverendum virum fratrem Baldum Lupetinum civem & cognatum, veritatisque præceptorem meum. Quorum prior cum eſſet clarus vir, celebrisque cauſidicus, tum & ingenio, tum facundia, tum & eruditione multos alios præſtantes viros longe antecelleret, veritatemque ſincerioris religionis agnoviſſet & confeſſus eſſet, & antichriſti errores damnaſſet, ac multos de veritate edocuiſſet, tandem iſtic a pontificio legato minis violentiaque coactus eſt, agnitum chriſti evangelium contra conſcientiam damnare & abnegare. Verum Deus eum, velut alterum Judam, filiique ſui proditorem, ſenſu iræ ſuæ feriit, in ipſiſſimum*

mum infernum projecit, & præſenti dæmonum carnificina, ac plane tartareo horrendoque cruciatu viventem adhuc aliis, tum perſecutoribus, tum contemtoribus veritatis ſuæ in conſpicuum modisque omnibus expaveſcendum exemplum diu excarnificari ſivit clamantem ac vociferantem ſine fine in illuſtri ac frequentiſſimo loco publicæ academiæ Patavii, ſe ob abjuratam damnatamque agnitam viventis Dei veritatem in æternum damnatum eſſe, &c. Quod profecto valde memorabile Dei miraculum nulli omnino humanæ fraudi aut phyſicæ cauſæ tribui potuit, ut multi doctiſſimi viri ex omnibus profeſſionibus & nationibus, qui eum coram ſæpius inviſerunt & adlocuti ſunt, teſtantur, quæ hiſtoria multorum publicis ſcriptis, omnibus ferme notioribus linguis editis evulgata celebrataque eſt. Anno 1552. tragicus exitus *Creſcentii* pontificii in concilio Tridentino legati contigit, quem Sleidanus lib. XXIII. comment. pag. 751. his omnino verbis deſcribit. „ Creſcentius valetudine detentus hærebat. Is nocturno ſpectro perterrefactus, ut ajunt, & ægrotare, ſimulque vitæ cœpit deſperare, quantumvis etiam familiares atque medici conſolarentur, &c. Qua cœperit occaſione ægrotare, conſtitueram ſilentio præterire, quod ſuſpicio erat in ejus invidiam eſſe confictum, ſed quoniam ipſius amici ac familiares, qui decumbentem aliquando conſolati ſunt, ita referunt, addendum eſſe putavi. Martii die 25. ſcribendis literis ad pontificem valde fuerat occupatus, & laborem ad noctem uſque continuavit. Ibi ſurgens, ut ſe reficeret, ecce viſus eſt illi canis quidam ater inuſitata magnitudine, flammantibus oculis, auribus ad terram prope demiſſis ingredi, & ad ipſum recta contendere, deinde ſub menſam dilabi. Percuſſus & obſtupefactus, ubi demum ſeſe collegit, famulum inclamat, qui erat in anteriori cubiculo, jubet adferri lumen & inveſtigari canem, cum autem nuſquam adpareret, ne in vicino quidem conclavi, gravem ſuſcepit cogitationem & in morbum incidit. Moribundus etiam ſubinde ſuis adclamaſſe fertur: ut canem, qui lectum conſcenderet, arcerent.„ Monachus quidam Monaſterienſis, cum in ſuggeſtu contra evangelii doctrinam vehementiſſime inveheretur, ſubito fulminis ictu occiſus fuit, ut Pantaleon adnotavit. *Heinricus Smithaeus*, qui evangelii profeſſionem Lovanii in Brabantia abjuravit, domum rediens ſe ipſum cum agno Dei collo adpenſo ſuſpendit. Foxus in martyr. pag. 2105. Anno 1556. *Jacobus Latomus*, hæreticæ pravitatis inquiſitor Chriſtique fidelium perſecutor immaniſſimus in horrendam deſperationem incidit. Nam cum ex ambitione contra conſcientiam veritatem evangelii atrociter impugnaſſet, corpore vegeto & ſano ſubita trepidatione & terroribus ita perculſus eſt, ut quos ex amicis noverat doctiſſimos, ad ſe adcerſeret, ſuamque impietatem in extrema conſtitutus deſperatione ultro fateretur: *Grave eſt*, inquiens, *peccatum meum, qui prudens ſciensque in verbo Dei perſequendo & opprimendo aliis meam locavi operam. Quare adverſus Spiritum ſanctum peccavi, nec ulla vel in hac vita, vel in æternum peccati mei condonatio mihi ſperanda eſt, ſed diaboli & corpore & anima æternum ſum mancipium, adeoque jam in regnum ejus incorporatus: quinimo haud porro Latomum ut hominem intuemini, ſed ut ipſum diabolum, & ſi aperirentur vobis oculi, manus pedesque meos tetribus unguibus deformes & formidabiles deprehenderetis.* Per hæc ejus verba, qui aderant, viri docti ſupra modum territi ſunt, inter quos quidam doctor theologiæ, amicus ejus intimus, conſolari eum cœpit & docere: *nullum peccatum grave adeo eſſe, quin per Dei miſericordiam condonetur*; ad quæ reſpondit Latomus, *ſibi non ignotas eſſe plurimas ex ſacris literis depromtas ſententias, quae praeclarae admodum ſint & conſolationis pleniſſimae, ſed deeſſe ſibi fidem & fiduciam in Deum. Et ne vobis dubium ſit, certa eſſe, quae de mea damnatione locutus ſum, videbitis quod lecto jam adfixus moriar. Sim autem vobis exemplo, eaque de cauſa vos adcerſi juſſi, ut per me moniti reſipiſcatis & in perſequendis fidelibus finem faciatis.* Hæc & plura

cum

eum dixiſſet, inter horrendos mugitus mortuus eſt, atque oris ejus totiusque corporis adparuit fœditas, ut omnibus eſſet terrori. (*) Jobus Fincelius de miraculis ſui temporis, & ex eo Wolffius cent. XVI. memorab. p. 667. Anno 1558. 31. Martii exſeruit ſe nemeſis divina in *Epiſcopo Labacenſi*, accerrimo evangelicorum perſecutore, Donaverdæ de paucis gradibus in templi egreſſu delapſo & cervicem hoc caſu frangente. Anno eodem 1558. Uno atque eodem die eademque ægritudine, nimirum quartana, elati fuerunt *Maria*, *regina Angliae*, & *Reginaldus Polus*, *cardinalis*, pontificis legatus, perſecutores doctrinæ evangelicæ acerrimi, referente Vergerio dial. I. contra Oſium f. 165. Anno 1560. *cancellarius Galliae*, *Oliverius*, in miſerabili deſperatione mortuus eſt, cum præcipue ſuper exuſto Annæburgio doleret, is inter alias deſperationis voces has jactabat: *O cardinalis Lotharingiae, tu in cauſa es, ut omnes in aeternum damnemur.* Referunt Henricus Petri & Beuterus. Anno 1565. *Joachimus a Neuhauſen*, Bohemiæ cancellarius, hoſtis eccleſiarum, quæ a pontifice Romano ſejunctæ puriorem doctrinam profitebantur, acerrimus, dum Danubii pontem Viennæ tranſit rupto pontis jugo cum ciſio & equis delapſus in Danubio ſubmerſus eſt. (**) Refert Chytræus in chronico. Andreas Hondorpius in ſpeculo hiſtoriali talem commemorat hiſtoriam: *Bernburgi* ante aliquot annos bonarum literarum fuit ſtudioſus, qui ex abbatis cujuſdam promotione canonicatum in cathedrali eccleſia Magdeburgenſi adeptus eſt, hic cum otium & tranquillitatem propter annuos reditus ſibi polliceretur, & Babylonicæ meretricis ſignaculo gauderet, ſubito in extremas deductus eſt anguſtias. Nam cum aliquando equo vectus Magdeburgo egreſſus eſſet, iis diabolici ſpectri dementatus eſt præſtigiis, ut ſe corpore & anima a ſatana jamjam abreptum iri crederet, quod & factum eſſet, niſi ex Chriſti ſalvatoris dicto: *Sic Deus dilexit mundum*, &c. conſolatione arrepta ſe ipſum confortaſſet, eo enim dicto tanquam ſacro ſcuto tunc temporis ſatanam a ſe abegit, ſed relicto fœtore peſſimo, qualis aduſtarum eſt veſtium. Mœſtus itaque & animo turbidus domum revertitur, ubi cum menſæ adſideret fratrem lateri adfixum habens; ſpectrum illud animo ejus obverſatur, & in tantas eum denuo redigit anguſtias, ut flebilibus gemitibus teſtaretur, *ſe ſatanae & corpore & anima eſſe proprium*, in qua deſperatione feſtino curſu in proximum puteum ſe præcipitat, ſed ex divina gratia urnam in aquis penſilem adprehendens ſe ſuſtentavit, illæſusque inde extractus eſt. Ab eo tempore conſolando hominem hunc turbidum, gravibusque tentationibus oppreſſum admodum occupati fuerant eccleſiarum ejus loci miniſtri animarum curam ſibi demandatam habentes. Sæpe enim numero accidit, ut concioni ſacræ cum intereſſet, tanti ſubito eum opprimerent terrores, ut amentis inſtar in ſacrarium ſe proripiens ex concionatoribus aliquem adcerſeret, ſupplexque ab eo conſolatione ex verbo Dei deſumta ſe erigi peteret. Tanto ipſi canonicatus iſte conſtitit, is mirabili Dei providentia in tentationibus conſervatus mavult jam plebeius eſſe civis, dummodo ſalvam habeat conſcientiam, quam magnificus & dives canonicus turpi conſcientiæ labe adſperſus. (***)

 Me-

(*) Refert Selneccerus in orat. de initiis & progreſſu Auguſt. conf. p. 29. GERHARDUS.

(**) Valentinus Paceus, theologiæ licentiatus & concionator evangelii Lipſiæ ab evangelica ſincera religione deficiens & in Sueviam profectus, Dillingæ ſeſe cum pontificiis conjunxit, evangeliique doctrinam blaſphemavit & virulenter irriſit. Cum autem Laningam exſpatiatus eſſet, & deinde domum Dillingam verſus rediret, in itinere incidit in quemdam, qui venabulum per os Valentini adverſum trajecit, eumque occidit, ſic ergo apoſtata ille miſere periit anno 1558. Wigandus de apoſtaſ. Empſychovius in refut. cauſar Braunii p. 443. Oſiander cent. XVI. citatur infra pag. 1313. GERHARDUS

(***) *De Carolo V. Heinrico II. Franciſco II.* Galliæ regibus evangelicæ doctrinæ perſecutoribus hi conſcripti exſtant verſus:

Con-

Memorabile cumprimis eſt, quod de *Henrici II.* obitu a Bucholzero, Chytræo, Nigrino & aliis chronologis refertur. Is maxima ſupplіciorum crudelitate graſſabatur in eos, qui pontificiis erroribus nuncium miſerant, quin imo comminatus fuerat, *ſe ex Lutheranorum cineribus montem maximæ altitudinis & latitudinis confecturum, cui vix ſimilis in Galliis exſtaret.* Cum vero Pariſiis anno 1559. nuptiæ regis Hiſpani celebrarentur, & in ludis equeſtribus dominum Mongomerium porrecta haſta ad certamen equeſtre invitaret, & invitum cogeret, Mongomerius cum rege concurrens haſtam quidem eleganter ſuper regis thoracem ferreum fregit, ſed galea regis non ſatis clauſa admiſit tenuiſſima quædam fragmenta haſtæ Mongomerianæ, quæ ſupra oculum regis per cranium in cerebrum penetrarunt, ex quo vulnere 10. Julii intra duodecimam & primam diei horam exſpiravit, qua ipſa hora 10. Junii ſenatores Pariſienſes Lutheraniſmi adcuſatos Mongomerio captivandos & cuſtodiendos mandaverat, cui poſtea in ludo equeſtri propria manu haſtam, qua occiſus fuit, in manus tradiderat. Haſenmullerus in hiſtoria jeſuitarum cap. 11. pag. 425. & ſeqq. multa exempla apoſtatarum miſere demortuorum adducit. (*) *Kabus*, degener ille parentis optimi filius, apoſtata turpiſſimus, cum vino obrutus Coloniæ ad caſtra exiret, a militibus occiſus & ſine ſacramento mortuus eſt. *Caſparus Franck*, Ingolſtadii moriturus neminem ad ſe admittere voluit, dicens: *Ego multa feci & ſcripſi contra conſcientiam, diſcedite a me omnes, jam ſum in foro judicii, brevi vel condemnabor, quod metuo, vel ſalvabor, cujus tamen nullam perſuaſionis rationem in corde meo ſentio*, ſicque ſolus miſere exſpiravit. (**) Anno 1583. Landſpergæ frater quidam jeſuitarum, *Johannes* nomine, qui veritatem evangelii agnitam reliquerat, & jeſuiticum ordinem ingreſſus erat, miſerabiliter plane vitam cum morte commutavit, nullam enim conſolationem admittere voluit, quod Haſenmullerus ſeſe vidiſſe & audiviſſe ſcribit: *Adferebant* (inquit) *jeſuitae ad ipſum agnos orbiculares, roſaria, grana, imagines, ligneas cruces, ſigna benedicta, hoſtiam*

Conſiliis Chriſtum oppugnans & fraudibus ingens
Regum ille terror, Carolus,
Ipſis ridiculus pueris, furioſus & excors,
Totus repente corruit.
Tuque Henrice malis dum conſultoribus utens,
Sitis piorum ſanguinem;
Ipſe tuo vecors inopina cæde peremtus,
Terram imbuiſti ſanguine.
Henrici deinceps ſectans veſtigia Patris,
Franciſcus infelix puer,
Clamantem Chriſtum ſurda dum negligit aure,
Aure putrefacta corruit.
Verſuti, fatui, ſurdi hæc ſpectacula reges,
Vos ſapere vel mori jubent.

Potuiſſet autem hoc carmen longius contexi ad *Carolum IX. Henricum III Henricum IV.* quorum luctuoſi exitus omnibus noti ſunt. GERHARDUS.

(*) Idem Haſenmullerus in hiſt. jeſuit. p. 427. refert, *ſe audiviſſe ex jeſuita Turriano, Ignatii Lojolæ comitem aeſtuantem uſque ad aram miſſæ fuiſſe damnatum, a quo etiam ſæpe ita fuerit agitatus, ut in magna copia frigidiſſimum mortis ſudorem effuderit, & poſtquam cum tremore obierit, mortuum nigerrimo vultu conſpectum eſſe. Cum anno 1554. corpus ejus ad templum ab Alexandro Farneſio exſtructum transferre vellent jeſuitæ, oſſa cadaveris non ſunt inventa, fingentibus ipſis, ea per angelos forſan eſſe translata, quales angeli fuerint, ipſi viderint. Nihil dicam, quam felices ſortiantur exitus ipſi Eſavitæ, qui quo modo moriantur, vel ubi ſepeliantur, vix vicina domus novit, ad quos ægrotantes novitios & extraneos non admittunt, nam mira forſan viderent & audirent.* GERHARDUS.

(**) *Stephanus Agricola*, olim paſtor Helbarenſis, pagi in comitatu Mansfeldenſi, a religione evangelica deficiens primo cum Sidonio Michaele, Merſburgenſi epiſcopo, in religione conſenſit, poſtea vero ad papiſtas velut ſublatis ſignis manifeſte ſe Dillingam contulit, inde progreſſus Romam uſque ad ipſam antichriſti ſedem, ibi palam evangelicam veritatem, quam antea profeſſus fuerat, abnegando, abſolutionem conſecutus eſt. Poſtea ſpe potiundi dignitatibus & reditibus papiſticis in mari Adriatico in Germaniam rediturus navigans, conſcientia apoſtatici facinoris tantopere torquetur, ut cruciatus cordis finire cupiens, in mare ſe præcipitem daret. Wigandus de apoſtaſ. Empſychovius contra Braunium decan. Colon. p. 444. GERHARDUS.

ſtiam conſecratam &c. promittebant preces, miſſas, ſuffragia: hortabantur illum, ut confideret fratrum & ſanctorum meritis, verum fruſtra inania fundebant verba, ille enim viciſſim dicebat: removete hæc omnia, nam propterea, quod his credidi, jam damnabor. Dicebam ego ipſi: *Crede in Jeſum Chriſtum;* reſpondit miſer, *in hunc credidi, ſed turpiter illum abnegavi, mihi ex Jeſu factus eſt damnator, non poſſum ſalutem conſequi.* Et Petro Hiſpano dixit: *quæſo aut me interficias, aut da mihi cultrum, ut me ipſum transfodiam, nam totus flammis infernalibus ardeo.* Quæ audientes jeſuitæ ob oculos illi ponebant crucis ſignum & herbas benedictas corpori admovebant; ille vero ait, *removete iſta, quibus oleum igni additis, nihil præterquam dæmones meam animam unguibus apertis exſpectantes video, illis jam ſum traditus, nam Deum & verba ejus abnegavi,* ſicque miſer in deſperatione obiit. Noctu paratum ipſi eſt ſepulchrum. Cumque mane ſacriſtanus aquam benedictam, priusquam corpus humaretur, foveæ infundere vellet, niger canis de ea proſiliit, quo viſo frater ſacriſtanus aufugit territus, reliquis nuncians ſe dæmonem vidiſſe &c. Hæc & plura illius generis ibidem commemorat Haſenmullerus. Talia quamplurima commemorat Foxus in martyr. Eat nunc Bellarminus & ex infelici exitu de eccleſiæ veritate judicandum eſſe diſputet.

SECTIO XV.

DE NOTA ECCLESIAE DECIMA QVINTA, QVAM BELLARMINVS ADSIGNAT, QVAE EST FELICITAS TEMPORALIS.

An temporalis felicitas ſit nota eccleſiæ?

§. CCLXXXXIX. Membrum *primum.* Sitne felicitas temporalis genuina & propria eccleſiæ nota? Negamus: I.) Scriptura teſtatur manifeſtis dictis, & hiſtoriæ illud comprobant plurimis exemplis, veram eccleſiam in hac vita ſæpius fuiſſe cruci ſubjectam. Audiatur querela eccleſiæ Iſraeliticæ: Pſal. CXXIX. 1. *Sæpe adflixerunt me a juventute mea, dicat nunc Iſrael,* v. 2. *ſæpe adflixerunt me a juventute mea, ſed non potuerunt mihi.* Cogitentur exſilia patriarcharum, ſervitus Iſraelitarum in Ægypto, commoratio per quadraginta annos in deſerto, abductio in captivitatem Babylonicam &c. (*) De eccleſia nov. teſt. prædicit Chriſtus Joh. XVI. 20. *Amen, amen, dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contriſtabimini* v. 33. *In mundo preſſuram habebitis.* Act. XIV. 22. *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* 2. Tim. III. 12. *Omnes, qui pie vivere volunt in Chriſto Jeſu, perſecutionem patientur.* Apoc. XII. 13. *Draco magnus, cum projectus eſſet in terram, perſecutus eſt mulierem.* (eccleſiæ typum) v. 15. *Et miſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem aquam, tanquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine.* (De-

(*) Cum Abrahamus in terra Canaan veram Dei notitiam docere & eccleſias plantare cœpiſſet, fames ibidem exoritur, Gen. XII. 10. Elia concionante, oritur annonæ caritas, non autem prophetæ ſed impii regis & Baaliticæ cohortis culpa 1. Reg. XVII. XVIII. XIX. Arnobius circa annum Chriſti 300. hoc gentilium commentum, quod doctrinæ imputari conſueverint temporum mala, octo libris repreſſit, Paulus etiam Oroſius, presbyter Hiſpanus, Auguſtini & Hieronymi σύγχρονος, libris VII. Sodomitæ habitabant in loco fertiliſſimo & pulcerrimo. Quinque reguli orientales non idcirco erant Dei populus, quod victoria potirentur. Gen. XIV. Cum populus Iſraeliticus a Babyloniis vinceretur inque captivitatem abduceretur, dicebant Moabitæ & Edomitæ Ezech. XXV. 8. *Ecce ſicut omnes gentes domus Juda,* id eſt, Deus non magis curat populum Judaicum, quam gentes alias, ſi eſſent populus Dei, victoriam ab hoſtibus reportarent, nec in bello ſuperarentur. Idem Moabiticum & Edomiticum ſive Eſauiticum judicium eſt Bellarmini. GERHARDVS.

(Denotantur perſecutionum fluctus, quibus vera eccleſia ſæpius eſt ſubjecta.) II.) Contra vero ſcriptura dictis & hiſtoriæ comprobant exemplis, eccleſiam malignantium, adeoque veræ eccleſiæ hoſtes, felicitate temporali exſultaſſe. Job. XXI. 7. *Quare impii vivunt, ſeneſcunt confortati divitiis?* v. 8. *Semen eorum permanet coram eis.* v. 9. *Domus eorum ſunt pacatæ a timore, & non eſt virga Dei ſuper illos* v. 13. *Ducunt in bonis dies ſuos &c.* Pſal. LXXIII. 5. *In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellantur.* v. 12. *Ecce illi impii felices ſunt in ſeculo, obtinuerunt divitias &c.* Jerem. XII. 1. *Juſtus quidem tu es Domine, ſi contendam tecum, veruntamen juſta loquar ad te. Quare via impiorum proſperatur? bene eſt omnibus, qui prævaricantur & inique agunt.* v. 2. *Plantaſti eos, ac radicem miſerunt, proficiunt & faciunt fructum.* Similem querelam contexit Habacuc I. 3. Quoties Philiſtæi, Ammonitæ, Midianitæ, Aſſyrii &c. victoriam ab Iſraelitis reportarunt? Quam graves contra chriſtianos perſecutiones primis tribus poſt Chriſtum natum ſeculis ab imperatoribus Romanis ſunt motæ? Quoties Gothi, Vandali, Hunni imperium Romanum ad chriſtianiſmum perductum divexarunt? Quid hodie Turca hoſtis chriſtiani nominis agit? nonne ebrius eſt victoriis a chriſtiano populo reportatis? Dan. XI. 36. de antichriſto prædictum, *elevabitur & magnificabitur adverſus omnem Deum & dirigetur.* Ergo ſucceſſus temporalis felicitatis antichriſtianæ eccleſiæ potius convenit. Abſit igitur, ut ex felicitate temporali, divitiis ſcilicet, victoriis, ſplendore externo &c. de religionis & eccleſiæ veritate judicium velimus ferre; maneat potius firmum fixum effatum regis ſapientiſſimi, quod ex ſucceſſu externo non poſſit de Dei gratia vel odio certi quidpiam ſtatui, Eccleſ. IX. 1. *Neſcit homo, utrum amore vel odio dignus ſit,* in quem locum ſic commentatur Hugo de S. Victore: *In eccleſia neſcit homo aut amorem aut odium, quia beneficia temporalia indifferenter eveniunt bonis & malis, hæc indiſtinctio obtenebrat mentes hominum de providentia Dei.* III.) Intueamur Chriſtum eccleſiæ caput, quali fortuna in mundo ſit uſus. Tota ipſius vita nihil aliud fuit in hoc mundo quam continua calamitatum tela; *non habuit, ubi reclinaret caput,* Matth. VIII. 20. per multas easque graviſſimas *paſſiones in gloriam ſuam intravit.* Luc. XXIV. 26. Quare cum eccleſia ſit corpus Chriſti myſticum, huic capiti ſuo eam oportet per tribulationes & perſecutiones *conformari,* Rom. VIII. 29. neque enim *diſcipulus eſt ſupra magiſtrum, nec ſervus ſupra dominum* Matth. X. 24. Luc. VI. 40. Joh. XIII. 16. XV. 20. &c. Quod ſi igitur ex felicitate vel infelicitate temporali de eccleſia faciendum eſſet judicium, dicendum potius infelicitatem externam, quam felicitatem veræ eccleſiæ in hoc mundo adhærere. IV.) Sed nec felicitas nec infelicitas temporalis eſt eccleſiæ propria ac perpetua. Comparatur eccleſia in ſcripturis naviculæ; Matth. VIII. 23. Luc. VIII. 22. uti ergo navicula per mare interdum placide & ſecunda aura fertur; ita quoque eccleſia proſpero rerum curſu ac ſucceſſu quandoque utitur. Sed ut facile contingit, ſurgentibus ventis & intumeſcentibus fluctibus, navim periclitari: ſic perſecutiones & adverſitates contra eccleſiam facile oriri poſſunt. V.) Eodem argumento a felicitate temporali ducto idololatriam ſuam eccleſia Iſraelitica propugnabat. Jerem. XXXXIV. 16. *Reſponderunt Jeremiæ omnes Judæi, qui habitabant in terra Ægypti: ſermonem, quem locutus es nobis in nomine Domini, non audiemus ex te;* v. 17. *ſed facientes faciemus omne verbum, quod egreditur de ore noſtro, ut thymiama adoleamus Melecheth cœli, & libemus ei libamina, ſicut fecimus nos & patres noſtri in urbibus Juda & in plateis Jeruſalem, & ſaturati ſumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus.* v. 18. *Ex eo autem tempore, quo ceſſavimus ſacrificare reginæ cœli & libare ei libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame conſumti ſumus.* Eodem plane armorum genere ethnici

ethnici contra chriſtianos pugnantes idololatriam ſuam defenderunt. Symmachus in epiſt. XXX. apud Ambroſium diſputat, *permanendum eſſe in veteri religione Romanorum, quod illorum reſpublica ampliſſima & florentiſſima fuit, quamdiu Jovem & Apollinem coluerunt.* Auguſtinus lib. I. de civit. Dei cap. 30. *Pagani adflicti rebus adverſis querebantur de chriſtianis, & Romanæ reipublicæ cladem in religionem noſtram referebant, quia diis ſuis ſacrificare prohiberentur.* Lib. II. de civit. Dei cap. 3. memorat vulgatum olim fuiſſe apud ethnicos proverbium: *Pluvia defecit cauſa chriſtiani nominis*, in quæ verba ſic commentatur Ludovicus Vives: *Significat ita, dictum illud fuiſſe ab impiis hominibus jactatum, ut quidquid mali accideret, imputandum eſſe chriſtianis judicarent.* Tertullianus: *Prætexentes ſane ad odii defenſionem illam quoque vanitatem, quod exiſtiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi chriſtianos eſſe cauſſam; ſi Tiberis adſcendit in mœnia, ſi Nilus non adſcendit in arva, ſi cœlum ſtetit, ſi terra movit, ſi fames, ſi lues, ſtatim chriſtianus ad leonem adclamatur.* Cyprianus contra Demetr.: *Sed enim cum dicas plurimos conqueri, quod bella crebrius ſurgant, quod lues, quod fames ſæviant, quod imbres, quod pluvias ſerena longa ſuſpendant, nobis imputari, ultra tacere non oportet.* Hæc ibi Vives. Idem Auguſtinus lib. V. de civit. Dei cap. 22. commemoratis quibuſdam diuturnis veterum Romanorum bellis ſubjungit: *Hæc ideo commemoro, quoniam multi præteritarum rerum ignari, quidam etiam diſſimulatores ſuæ ſcientiæ, ſi temporibus chriſtianis aliquod bellum paulo diuturnius trahi vident, ilico in noſtram religionem protervíſſime inſiliunt, exclamantes, quod ſi illa non eſſet, & vetere ritu numina colerentur, jam Romana illa virtute, quæ adjuvante Marte & Bellona tanta celeriter bella confecit, id quoque celerrime finiretur.* Eodem argumento utitur Turca in Alcorano, unde dicit, *gladium ſibi divinitus contra chriſtianos eſſe traditum.* Eſt igitur argumentum illud, quo Bellarminus utitur, plane ethnicum, Turcicum & Epicuræum, imo diabolus ſplendore regnorum mundanorum ad idololatriam Chriſtum pellicere conatus fuit. Matth. IV. 8. Luc. IV. 6. VI.) Patres a felicitate temporali ad eccleſiæ veritatem argumentum duci poſſe negant. Juſtinus in quæſt. & reſp. ad orthod. quæſt. CXXVI. pag. 368. quærit: *quomodo græciſmus & paganiſmus non probetur eſſe ſanctior chriſtiana religione, quandoquidem quamdiu in urbe ille obtinuit, omnis ibi & in agris eorum proſperitas & rerum abundantia viguerit, idque cum illæ crebro bellis premerentur; ex quo autem in eis chriſtiana invaluit profeſſio, domibus & civibus & reliqua copiarum ubertate ſunt deſtitutæ, & quia vix reliquias, quæ a Græcis olim exſtructa ſunt, ædificiorum retinentes, quod aliquando urbes fuerint, oſtendunt?* Reſpondet autem hoc modo: *Ex ubertate & prolixo proventu frugum, domorumque ut urbium & agrorum ſolitudine de ſanctitate eorum, qui aliis præſtant, conjecturam capere non licet, Domino Deo ex utilitate mortalium res hujuſmodi præbente atque auferente; ſed ſanctitas eorum, qui aliis ſunt præſtantiores, ex bonis, quæ animi deſtinatione ab eis perficiuntur, operibus dijudicatur. Enim vero ut homines dæmonibus in ſacris hoſtiae offerrentur, & ut, qui Deo convenit, inanimis exhiberetur honor, Graecis rerum potientibus eſt factum. Chriſtianis autem invaleſcentibus nefaria hujuſmodi Graecorum ſive paganorum ſacra ſunt prohibita. Ex talibus ergo rebus tanquam quibuſdam notis chriſtianorum ſanctitatem dignoſcere oportet, & non ex frugum adfluentia & aedificiis, non ex urbibus & agris.* Auguſtinus in epiſt. CXX. ad Honorat. *Beneficentiſſima providentia omnipotens Deus terrenam felicitatem conceſſit & impiis, ne pro magno quaereretur a bonis.* Lib. I. de civ. Dei cap. 8. *Placuit divinae providentiae, praeparare inpoſterum bona juſtis, quibus non fruentur injuſti, & mala impiis, quibus non excruciabuntur boni. Iſta vero temporalia bona & mala utriſque voluit eſſe communia, ut nec bona cupidius adpetantur,* quae

quae mali quoque habere cernuntur, nec mala turpiter evitentur, quibus & boni plerumque adficiuntur. (*) Idem lib. II. de civit. Dei cap. 23. *Non magni pendamus terrenam felicitatem, quae malis etiam plerumque conceditur, nec eam rurſus quaſi malam arbitremur, cum etiam in ea multos pios ac bonos unius Dei cultores praepolluiſſe videamus.* Libr. XVIII. de civit. Dei cap. 54. circa finem: *Ambae civitates* (terrena & cœleſtis) *temporalibus vel bonis pariter utuntur, vel malis pariter adfliguntur, diverſa fide, diverſa ſpe, diverſo amore, donec ultimo judicio ſeparentur, & percipiat unaquaeque ſuum finem, cujus nullus eſt finis.* Lib. de utilit. cred. cap. 1. hæreticum eum arbitratur, *qui alicujus temporalis commodi & maxime gloriae principatusque ſui cauſa falſas opiniones ſequitur.* Arnobius lib. II. adv. gent. pag. 120. *Nihil eſt nobis promiſſum ad hanc vitam, nec in carunculae folliculo conſtitutis opis aliquid ſponſum eſt auxiliique decretum, quin imo edocti ſumus, minas omnes quaecunque ſunt parvi ducere atque aeſtimare fortunae.* Contra autem veræ eccleſiæ conditionem ſic deſcribunt, quod perſecutionibus ac preſſuris variis ſit ſubjecta. Tertullianus eam comparat *ſilvae caeduae, quae amputata altior exit;* quod Prudentius ſic expreſſit:

Perdere nos fruſtra, Conſul Romane, laboras;
Nam velut in ſilvis deciſa repullulat arbor,
Et multi ex una veniunt radice nepotes:
Sic noſtrorum uno centum de funere ſurgunt.

Idem Tertullianus: *Plures efficimur, quoties metimur a vobis, ſemen eſt ſanguis chriſtianorum.* Et paulo ante: *Exquiſitior quaeque crudelitas veſtra illecebra eſt magis ſectae &c.* Hieronymus adverſ. error. Joh. Hieroſolym. ad Theophil. tom. III. fol. 85. *Fundendo ſanguinem & patiendo magis quam faciendo contumelias Chriſti ab initio ſemper fundata eccleſia, crevit perſecutionibus, martyriis coronata eſt.* Chryſoſtomus homil. XXV. in 1. Cor. crucem & perſecutiones dicit *eſſe characteres evangelii.* Idem ſuper dictum Geneſ. III. *Inimicitias ponam;* tom. I. col. 553. ſcribit, *eccleſiam in confeſſoribus viciſſe, in martyribus triumphatricem exſtitiſſe.* Vigilius lib. I. adverſ. Eutych. in princ. *Nihil novum, nihil peregrinum eccleſiae fortitudo experitur, talibus pene ab univerſis haereticis quaeſtionum turbinibus agitata triumphum de contrariis & immobilitatem ſortita eſt de adverſis.* VII.) Accedat ipſorum adverſariorum confeſſio. Cap. *Si eccleſia* 23. quæſt. 3. ex Auguſtino: *Si eccleſia vera eſt, ipſa eſt, quae perſecutionem patitur, non quae facit. Quaeratur ab apoſtolo, quam eccleſiam ſignificabat Sara, quando perſecutionem faciebat ancilla?* Anglo Rhemenſes in adnotat. ſuis in V. Matth. *Facit Deus ſolem ſuum oriri ſuper juſtos & injuſtos; unde facile perſpicimus, hominum aut nationum proſperos ſucceſſus nullum ſignum aut teſtimonium eſſe verioris aut purioris religionis.* Claudius Eſpencæus in 2. Tim. pag. 103. *crucem eſſe notam eccleſiae* ſcribit. Et pag. 100. *Praedixit Chriſtus labores, pſeudo-Chriſti proſpera.* Ribera comment. in XI. Hebr. *Oportet ut credatur Deum eſſe remuneratorem omnium fidelium praeſtantiori ratione; quam qua in hac vita eos remunerat, quia ſaepe etiam ſine remuneratione ſancti ex hac vita diſcedunt, ut Abel a fratre interfectus.* Acoſta de temp. noviſſ. lib. I. cap. 14. *Bella quamvis, ex quo homines eſſe cœperint, nulla non aetas viderit, tamen poſt tempora chriſtiana maxime orbem terrarum infeſtarunt, ut coactus ſit Auguſtinus, calumniis reſpondere eorum, qui iſtas calamitates legi chriſtianae tribuebant, & revera regnorum conturbationes haereſium furori ſucceſſerunt, cum tamen nihil accidit, quod non fuerit praedictum.* Nicol. Craſſus in antiparæneſi ad Baronium Patavii anno 1606. edita: *Scimus, Joſiam regem Deo cariſſimum fuiſſe, qui tamen miſere periit in eo calamitoſiſſimo praelio, quod intempeſtive commiſit cum*

(*) Idem lib. de agone Chriſt. cap. 12. p. 320. *Eccleſia catholica per totum orbem longe lateque diffuſa impetus hoſtium frangens magis magisque roborata eſt non reſiſtendo, ſed perferendo.* GERHARDUS.

cum Nechaone Ægyptio rege, qui arma non inferebat ipſi, ſed Aſſyriis. Ex noſtris etiam Ludovicus rex, cujus egregia pietas omnium vocibus celebratur, chriſtianae religionis propagandae ſtudio bis adverſa fortuna cum Saracenis congreſſus fuit. Nam primo praelio fuſus fugatusque eſt & inſuper captus: altero peſtilentiae vi magnam exercitus partem & vitam amiſit. Et poſtea: *Plerumque iis, quos Deus acceptiſſimos habet, & praecipuo quodam benevolentiae genere complectitur, res ex voto minime ſuccedunt, imo adverſa infeſtaque videntur omnia, ut ex iis, quae hominibus in hac vita evenire ſolent, qualiacunque ſint, conſtare nullo modo poſſit, actiones ſuſceptae ab iis, juſtaene an iniquae ſint &c.* Quinimo Bellarminus ſe ipſum audiat, ſic enim ſcribit lib. IV. de eccleſ. cap. 6. §. Jam vero: *Ut aquae diluvii arcam Noae adtollebant, ita perſecutiones eccleſiam non modo non deſtruunt, ſed etiam illuſtrant.* (Atqui ſi perſecutiones illuſtrant eccleſiam, quomodo temporalis felicitas poterit eſſe eccleſiæ nota? Confer eumdem Bellarminum lib. IV. de eccleſ. cap. 2. §. Quarta nota) Pergit Bellarminus: *Itaque Juſtinus in Tryphone dicit, perſecutionem id eſſe eccleſiae, quod eſt vineis putatio, ut enim vinea putatione ad ubertatem provocatur, ita quoque eccleſia perſecutionibus creſcit. Et Tertullianus cap. ult. apologet. ſanguinem martyrum eleganter ſemen chriſtianorum vocat &c.* Atqui ſi eccleſia perſecutionibus creſcit, perſecutiones potius quam temporalis felicitas ipſi convenient.

Argumenta Bellarmini pro temporali felicitate.

§. CCC. Videamus, quomodo Bellarminus hoc loco probet, felicitatem temporalem divinitus illis collatam, qui eccleſiam defenderunt, eſſe eccleſiæ notam. *Numqam* (inquit) *catholici principes ex animo Deo adhaeſerunt, quin facilime de hoſtibus triumpharent.* Ad quam theſin probandam adducit *victorias Abrahae, Moſis, Joſuae, Gedeonis, Samuelis, Davidis, Ezechiae, Joſiae, Maccabaeorum in vet. teſt. proſperitatem & victorias Conſtantini, Theodoſii ſenioris, Honorii, Theodoſii junioris, Juſtiniani ſenioris, Heraclii, Godofredi Bouillonaei &c. ex eccleſiaſtica Hiſtoria nov. teſt.* & addit, *imperatores orientis ab eo tempore, quo propter diſſidium circa imagines ſe ab eccleſia Romana ſeparaverunt, ſemper indies deterius ſe habuiſſe, donec tandem imperium penitus amiſerunt. In occidente vero imperatores ſemper magis vel minus floruiſſe, ut magis vel minus Romanae eccleſiae addicti fuerunt.* Reſp. 1.) Nemo noſtrum negat, Deum piis & catholicis regibus ſæpius præclaras victorias & magnam proſperitatem conceſſiſſe, ſed ex eo non poteſt inferri, quod felicitas temporalis ſit genuina & propria eccleſiæ nota, ſiquidem victoriæ & proſperitates illæ non ſunt vel catholicæ eccleſiæ vel catholicis regibus perpetuæ. 2.) Adducit quidem Bellarminus aliquot exempla piorum regum, qui glorioſos ab hoſtibus ſuis triumphos retulerunt, ſed inde non poteſt inferri generalis concluſio, quod omnes pii & catholici reges ſemper triumphaverint, multo minus inde inferri poteſt, quod illi, qui non triumphant, non ſint catholici reges. 3.) Oſtendunt hoc ipſa illa exempla, quæ Bellarminus adducit. *Jacobus*, Abrahæ nepos, quot adverſis fuit exercitus, & tamen familia ejus fuit vera Dei eccleſia. Tempore *Moſis* eccleſia Iſraelitarum preſſa fuit in ſervitute Ægyptiaca, poſt eductionem per quadraginta annos vagatur in deſerto. Joſuæ VII. 3. incolæ urbis Hai in prælio contra *Iſraelitas* evadunt ſuperiores, non quod religio ipſorum melior, ſed quia Iſraelitæ juxta præſcriptum veræ religionis non vixerant. Tempore judicum *pugnabant Philiſtaei contra Iſraelem, & caeſus eſt Iſrael, & facta eſt plaga magna nimis, & ceciderunt ex Iſrael triginta millia peditum & arca Dei capta eſt.* 1. Sam. IV. 10. cum paulo prius ante adlatam Dei arcam quatuor millia in pugna contra Philiſtæos deſideraſſent v. 2. Aſſyrii & Babylonii prævaluerunt in prælio contra Iſraelitas. *Joſias* rex pientiſſimus contra Pharaonem Necho pugnans occiſus eſt in Megiddo. 2. Reg. XXIII. Tempore

pore *Maccabaeorum* adverſo Marte quandoque pugnarunt Iſraelitæ. 1. Maccab. IX. 2. De Alexandro magno Juſtinus & alii referunt, quod quocunque profectus fuerit, victoriam ſecum comitem habuerit. Bello ſacro ſive expeditioni ad recuperandam Hieroſolymam ſpecioſum prætextum obduxit papa, pollicitus multorum annorum indulgentias, qui ad illud bellum ſe conferrent, ſed qua fortuna fuit geſtum? Omne robur chriſtiani militis eo deductum, ibique fractum fuit. In ipſo templo Hieroſolymitano tantum cruoris humani effuſum, ut equi uſque ad genua ſtarent in ſanguine humano. Ad Aſcalonem uno prælio cæſa ſunt centum millia &c. Tandem etiam Palæſtinam imperatoribus orientalibus Saraceni anno 1187. eripuerunt anno 88. ex quo regnum Hieroſolymitanum penes chriſtianos eſſe cœperat. Ab illo tempore quot victorias Turcæ a chriſtianis reportarunt? 4.) Accidit quandoque ut duo reges in eccleſia catholica pugnent, num vero is, qui vincitur, propterea fidem catholicam amittit? 5.) Diminutio imperii orientalis pontifici Romano accepta ferenda eſt. Illius namque fraudibus divulſio imperii orientalis & occidentalis facta, unde porro contigit, ut Græci ab imperatoribus occidentalibus deſerti, ac hoſtibus ſuis copiarum viribus impares tandem a Turcis ſuperarentur. 6.) Quorſum vero evaſit imperium occidentale a Romano pontifice conſtitutum & juxta Bellarminum in lib. de transl. imp. a Leone III. in Carolum magnum translatum? hodie vix magni nominis umbra ſupereſt, ſic enim Boſſius de ruinis gent. adv. impios politic. lib. VII. cap. 3. *Imperatoris poteſtas nunc adeo eſt extenuata, viresque omnium Germanorum adeo acciſae, ut ad deſperationem videantur adductae.* Bellarminus ipſe lib. II. de Rom. pont. cap. 2. §. prædicit: *Romanum imperium jam fere deletum eſſe cernimus.* 7.) Imperatores Latinos ſemper magis minusve floruiſſe, ut magis vel minus Romanæ eccleſiæ addicti fuerint, cum veritate hiſtorica non congruit. Henricus IV. fuit in ſummo apud pontificem Romanum odio, idem tamen multas reportavit victorias. Pontifex illum anathematizabat, & creabat alium imperatorem, Rudolphum Suevorum regem, miſſa ad eum corona imperatoria cum hac inſcriptione:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

ſed ille in nullo prælio felix tandem ab Henrico in bello victus eſt. Poſtea ſecundum imperatorem creavit pontifex, qui a fœmina occiſus; mortuo ſecundo creavit tertium, qui, in *molendina* captus, ab imperatore occiſus, tandem papa ipſe de ſede ſua deturbatus & in carcerem conjectus eſt.

De felicitate eccleſiae Romanae.

§. CCCI. Membrum *ſecundum.* An proſpero rerum ſucceſſu ſemper fuerint uſi eccleſiæ Romanæ defenſores? *Catholici* (ſcribit hoc loco Bellarminus) *in Helvetia, Germania, Gallia & Belgio multas victorias reportarunt ab haereticis. Carolus V. miraculo divino victoriam retulit de Lutheranis,* anno 1547. Stanislaus Hoſius in ſcripto contra Vergerium ſic rhetoricatur: *Carolus V. imperator habuit ante paucos annos perexiguas copias, fuit totius fere imperii praeſidiis deſtitutus. Proteſtantes vero exercitum & numero lectiſſimorum militum & omnibus rebus bello neceſſariis inſtructiſſimum contra caeſarem collegerant. Sedit autem tunc Deus pro tribunali & quaſi lata ſententia pronunciavit, Carolum V. imperatorem ſuae doctrinae propugnatorem eſſe, & victoriam incruentam illi conceſſit.* Reſp. 1.) Cur prætermittere voluit Angliam? Sixtus V. pontifex Romanus anno 1588. Elizabetham Angliæ reginam anathematis fulmine percuſſit, regio titulo & omni autoritate exuit, omnes ejus ſubditos a juramento & obedientia abſolvit, regnum Angliæ donavit Hiſpano. Is claſſem potentiſſimam diverſis in locis totum ferme triennium inſtruit, quæ conſtabat navibus militaribus grandibus 150. militibus veteranis ſelectiſſimis 20000. nautis 10000. tormentis 2650. pyrio pulvere, globis, annona ac reliquis neceſſariis ad ſex menſes erat inſtructiſſima,

in navibus erant altaria, celebrabantur miſſæ, aderat magna multitudo monachorum, quæ convertere debebat Anglos ad fidem pontificiam. In maxima navi picta erat imago d. virginis Mariæ, additis hiſce verbis: *Vindica cauſam filii tui.* Hieronymus Vida ἐπινίκιον ante victoriam canens adclamabat:

Tu quae Romanas voluiſti ſpernere leges,
Hiſpano diſcas ſubdere colla jugo?

Sed quid fit? Cum vix e conſpectu Hiſpaniæ in mare perveniſſet claſſis, adverſis rejecta fuit ventis. Rex intelligens claſſem nondum adfectam eſſe inſigni clade, denuo eam exire juſſit, & Belgicam quamdam claſſem adjecit. Antequam vero hæ claſſes conjungerentur, Franciſcus Dracus, eques Anglus, Hiſpanicam claſſem a tergo cœpit inſequi & oppugnare utens minoribus navigiis utpote agilioribus, cum Hiſpanicæ eſſent magnæ, & ad celerem motionem non ſatis idoneæ. Poſtmodum octo naves vetuſtas pice, ſulphure, & aliis ejuſmodi rebus complens, illas incenſas commiſit vento vehementi, qui a tergo Hiſpanicam claſſem adſpirabat, quæ creberrimis incurſionibus & conflictibus labefactata, pugna navali victa & profligata fuit, exercitu Hiſpanorum numeroſiſſimo fuſo & fugato, triremibus multis captis, diſſipatis aut ſubmerſis plurimis belli ducibus captis & præda ingenti in reginæ poteſtatem redacta. 2.) Cur prætermittit *bella pontificum* adverſus imperatores Romanos & alios dynaſtas infeliciter ſæpius geſta? Secretarius Pauli IV. act. 2. an decreta concilii Trident. armis imperanda? pag. 72. *Eugenius IV. contra Bohemos utpote ſchiſmaticos pugnaturus cruciatam indixit, ſed infauſte atque infeliciter, nam in illo bello periere fere omnes cruceſignati, ſchiſmatici vero victores evaſerunt.* 3.) In præliis *Helveticis* & *Gallicis* Mars fuit ἀλλοπρόσαλλος. In *Scotia* proteſtantes ſæpe fuerunt ſuperiores. De *Belgii* ſubjectione non habet quod magnopere glorietur Hiſpanus. (*) 4.) *Bellum Smalcaldicum* pacatiorem habuit exitum quam papa ſperaverat, unde Mendoza coram cæſaris legato conqueſtus eſt, *accidiſſe pontifici id, quod eſt apud Eſaiam: Cum exſpectaſſem ut ederet uvas, edidit labruſcas.* Henricus Merckelius, Magdeburgenſis, ſecretarius in relatione de obſidione urbis liter. F. ij. refert, ſe ex ore Lazari Schwendii Viennæ Auſtriacorum audiviſſe, quod imperator Carolus paulo poſt iſtud bellum Oeniponte dixerit, *ſe nullam apud catholicos & pontificem praeſertim iniiſſe gratiam, quod non juſſiſſet electori captivo caput praecidi, & omnia per Germaniam munita loca deſtrui ac diſſipari.* Sleidanus libro XIX. comment. pag. 577. commemorat, die 22. Aprilis, quo elector Johannes Fridericus captus fuit, & aliquot poſt diebus ſolis adſpectum valde fuiſſe triſtem, obſcurum, pallidum & velut caligine quadam circumdatum, ita quidem, ut plerique a Saxonia longiſſime remoti, & ignari, quid ageretur, judicarent magni aliquid portendi, nec enim in Germania ſolum, ſed per Galliam etiam & Britanniam id fuit obſervatum, & ita rem habere multa hominum millia teſtificari poſſunt. Merckelius in relat. dicta lit. D. ij. *Pius ille princeps turbido cœlo a ſuis abreptus, ſereno & lucidiſſimo cœlo ad ſuos eſt reverſus.* Quid Miſenæ canonicis ob captivitatem electoris pſallentibus ac jubilantibus contigerit, commemoratum fuit ſuperius. Quali fortuna poſt iſtud bellum Carolus V. fuerit uſus, ex eo adparet, quod Thomas Stybarus in hiſt. relat. de vita Joh. Friderici & Henr. Merckelius in relat. de obſidione Magdeb. referunt, *ipſum ſaepenumero doluiſſe & pœnituiſſe, quod ſe inſtigari & exacerbari adverſus laudatiſſimum electorem paſſus fuerit. Nam cum imperialem magiſtratum abdicaſſet, & fratri ſuo Ferdinando regi adminiſtrationem ejus commiſiſſet, in Hiſpaniam conceſſit, & in regia ſua juxta monaſterium quoddam vitam*

con-

(*) Jeſuita Conzen de pace German. lib. I. cap. 24. p. 340. anno 1557. *victo ad ſ. Quintinum Franciſco rege Galliorum Calviniani inſoleſcentes &c regis adverſo praelio elati aliquid adgrediendum rati &c.* GERHARDUS.

conſumſit, ibi tunc omnes res ſuas geſtas, quarum viginti aut plures fuiſſe referunt in mappis depingi, easque in monaſterio parietibus circuitus adſigi curavit. In iſtum circuitum monaſterii illius ſaepe ſe deportari juſſit, ibidemque coram mappis pictis ſedit ſecum ipſe recolens, quid in expeditionibus, obſeſſionibus, aciebus & alibi acciderit, quos duces belli, quos centuriones & equitum magiſtros habuerit, qua uſus ſit fortuna, quibus ſucceſſibus & infortuniis. Ubi devenit ad eas mappas, in quibus Smalcaldenſe bellum & captivitas electoris Saxonici depicta erant, ingemiſcens ac ſuſpirans dixit: Hunc ſi reliquiſſem, qualis fuerat, manſiſſem & ego, qualis eram. Poſſet etiam levi brachio Bellarminus admoneri, qualis exitus bellum Smalcaldicum tandem ſecutus ſit, ſed hæc nota ſunt ex hiſtoriis.

An eccleſiae evangelicae deſtituantur omni felicitate?

§. CCCII. Membrum *tertium.* An eccleſiæ evangelicæ felicitas temporalis ſit conjuncta? Quemadmodum diabolus in tentationibus Chriſti oſtentationem regnorum terrenorum ac pollicitationem ampliſſimæ potentiæ ad extremum reſervavit, ut ſi ceteris non proficeret, hac tamen Chriſtum ſuperaret: ita quoque temporalis felicitas, quam poſtremo loco Bellarminus producit, in multorum cordibus eſt prima ac præcipua cauſa impellens ad defectionem ab eccleſia evangelica ad papatum, externus enim ille ſplendor & promiſſio dignitatum, honorum, divitiarum, &c. multorum oculos perſtringunt, ut malint pinguibus præbendis frui, quam cum Chriſto eſurire. Pontificiis certe nihil magis in ore, quam quod miniſtris eccleſiarum noſtrarum paupertatem, contemtum & mundi odia objiciant, ſed Moſis exemplum ſecuti *opprobrium Chriſti majores aeſtimemus divitias, quam omnes Ægypti theſauros.* Hebr. XI. 26. Nec tamen omni felicitate temporali confeſſores evangelii deſtituti fuerunt hactenus. Præterquam enim pluribus aliis beneficiis corporalibus immenſa benignitate Deus nos cumulavit, quanti illud quæſo æſtimandum, quod pacem & tranquillitatem contra tot moliſtiones adverſariorum Germaniæ, patriæ noſtræ dilectiſſimæ, conceſſit hactenus, regionibus ac regnis vicinis perpetuo ferme bello ardentibus. Eam uti porro nobis conſervet, toto pectore precamur, ut hac ratione ſub alis magiſtratus noſtri pacate protecti *quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & honeſtate*, 1. Tim. II, 2. ad gloriam divini nominis & animarum noſtrarum ſalutem ſempiternam.

CAPUT XII.

DE CAUSA FINALI ECCLESIAE.

§. CCCIII. Poſtquam de cauſa efficiente, materiali ac formali eccleſiæ latiſſime fuit dictum hactenus, reſtat ut de cauſa *finali* eccleſiæ breviſſimis agamus. Deus ex immenſa bonitate ex perdito genere humano eccleſiam ſibi colligit fine eo, ut habeat populum aliquem peculiarem, a quo in hac & æterna vita recte agnoſcatur, colatur & glorificetur. Eſa. LXI. 3. *Vocabuntur in ea arbores juſtitiae, plantatio Domini, ut glorificetur.* Eph. I. 11. *In Chriſto ſumus ſorte vocati;* (ἐκληρώθημεν in ſortem ſive hæreditatem Domini, hoc eſt, in eccleſiam vocati.) v. 12. *ut ſimus in laudem gloriae ejus.* 1. Pet. II. 9. *Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus in adquiſitionem, ut virtutes adnuncietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen ſuum.* Finis igitur vocationis ad eccleſiam, adeoque conſervationis ac propagationis eccleſiæ, in hoc mundo geminus eſt. *Subordinatus*, hominum ſcilicet ex tenebris ad lucem converſio,

ex

ex ſtatu iræ in ſtatum gratiæ translatio, & vitæ æternæ hæreditatio; ac *principalis*, Dei ſcilicet glorificatio. Nimirum ut oſtenderet Deus incomprehenſibiles gratiæ ſuæ divitias, noluit genus humanum æterni exitii vinculis, quibus protoplaſti & ſe & poſteros ſponte involverant, manere conſtrictum, ideo Filium ſuum mundo redemtorem miſit, & beneficia ejus per prædicationem evangelii hominibus offert, per quam vocat eos in gratiæ regnum & eccleſiæ conſortium. Huic vocationi ſanctæ ſi qui virtute Spiritus ſancti obſequuntur, illos transfert in regnum gratiæ, in quo ipſum recte agnoſcant, in ſanctitate & juſtitia ipſi ſerviant, & debita obſequia eidem præſtent, ac poſt hanc vitam transfert eos, ſi ſcilicet in vera fide & cultu perſeverent, in regnum gloriæ, in quo angelorum cœtui conſociati æterna laudum præconia ipſi cantent.

CAPUT XIII.

DE VSV HVJVS LOCI.

Uſus hujus loci. §. CCCIV. Agendum hoc loco eſſet de autoritate eccleſiæ, quæ primarium eſt ipſius adjunctum, & quidem primo abſolute, deinde comparate, reſpectu ſcilicet ſcripturarum ſacrarum, an eccleſiæ, an ſcripturæ major ſit autoritas? Sed quia quæſtiones illæ non poſſunt brevibus explicari, & vero jam ante hic tractatus excreverit, ideo in alium locum harum quæſtionum ἐπίλυσιν rejicimus. Coronidis vice de *uſu* hujus articuli quædam ſubjungemus, qui in ſequentibus potiſſimum conſiſtere videtur membris: 1.) Ut veram eccleſiam a ſatanæ ſynagoga diſcernentes ad illius conſortium unice adſpiremus, nihil optabilius ducentes, quam ut ſimus cives ac domeſtici Dei in hac civitate & domo Dei ſancta. Ad eccleſiæ vero triumphantis palatium non patet aditus niſi per militantis eccleſiæ προαύλιον ſive veſtibulum, nec Deum in cœlis habet Patrem, qui eccleſiam in terris non habet matrem. 2.) Ut debitas Deo agamus gratias, quod *vocaverit nos vocatione ſancta*, 2. Tim. I. 9. & eccleſiæ ſuæ cives nos fecerit, ut nobis quoque illud elogium competat: Hebr. XII. 22. *Acceſſiſtis ad montem Sion, & civitatem Dei viventis, Jeruſalem cœleſtem & multorum millium angelorum frequentiam*, v. 23. *& eccleſiam primogenitorum, qui conſcripti ſunt in cœlis & judicem omnium Deum & ſpiritus juſtorum perfectorum.* 3.) Ut inter eccleſiæ cives adſcripti vitam ſanctam & vocatione noſtra dignam agamus, ne velut putrida & mortua membra ex hoc myſtico Chriſti corpore abſcindamur. 4.) Ut concordiam in eccleſia, quæ eſt *Dei domus*, 1. Tim. III. 15. fideliter alamus, nec turbemus eam contentionibus non neceſſariis: 1. Cor. I. 10. *Obſecro vos, fratres, per nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut id ipſum dicatis omnes, & non ſint inter vos ſchiſmata.* 5.) Ut piis & honeſtis conſtitutionibus, quæ in eccleſia feruntur, reverenter nos ſubmittamus, nec intempeſtivo chriſtianæ libertatis uſu ſcandalum concitemus &c. 6.) Ut promiſſiones de eccleſiæ conſervatione firma fide amplexi petamus in ejus conſortio ad finem uſque vitæ conſervari ut partem habeamus ſortis ſanctorum in lumine. Col. I. 12.

§. CCCV.

Definitio eccleſiae.

§. CCCV. *Definitio* eccleſiæ ex ſuperioribus poteſt conſtitui talis: Eccleſia eſt cœtus hominum per prædicationem verbi & adminiſtrationem ſacramentorum ex mundo ad regnum Dei vocatorum & congregatorum, in quo cœtu ſunt electi juxta prænotionem Patris, vere ſcilicet ac perſeveranter in Chriſtum credentes, quibus mixti ſunt non ſancti, ſed tamen eamdem doctrinam profitentes. Deus Pater, qui per Filium nos redemit, & per Spiritum ſanctum ad eccleſiæ conſortium nos vocavit, conſervet nos in hoc regno gratiæ usque ad finem vitæ noſtræ, ac tandem ad regnum cœleſtis gloriæ transferat! Amen!

* * *

*

Antequam loco de *eccleſia*, quem copioſe hactenus pertractavit GERHARDVS, ſupplementa quædam ſubiungamus, præmittemus nonnulla, quæ ad argumentum *de ſacra cœna*, olim jam notis noſtris illuſtratum, propius ſpectant. Exhibebimus nempe lectoribus noſtris

Vindicias obſervationum noſtrarum ad locum GENES. XIV. 18, 19. Eccleſiæ Romanæ doctoribus oppoſitarum.

Conſtat nimirum, cœtus Romani doctores, quando dogma de *ſacrificio Miſſatico* e ſanctioribus litteris comprobare adnituntur, in *facto Melchiſedeci*, quod Geneſ. XIV. recenſetur, præcipuum quoddam cauſſæ ſuæ præſidium quærere; unde & illud in *ſupplementis* tomi X. hujus operis *p. 455. ſeqq.* paucis excuſſimus.

Prodiit vero contra hanc tractationis noſtræ particulam in univerſitate Friburgo-Brisgoica, auctore FRANC. FERDIN. WILLIO, *Presbytero, SS. theologiae Baccalaureo, SS. Can. & Ling. OO. Candidato*, pro ſuprema theologiæ laurea *diſſertatio*, quæ inſcriptionem gerit: *Chriſtus Dominus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.* In hac diſſertatione cum inſtitutis hinc inde quæſtionibus laceſſat nos auctor eruditus, cumque nobis eamdem data opera inſinuandam curauerit, a reſpondendo abſtinere calamum eo minus licet, quo magis ipſe in ſilentio quærere indicium amat cauſæ deſperatæ. Uberius igitur heic loci ac fuſius diſputabimus, quæ antea ſtrictim duntaxat attigimus, & aperiemus, ubicunque ſollicitata fuit, noſtram ſententiam. Ita vero rem expediemus, ut ſenſim integra adverſarii commentatio lectoribus noſtris innoteſcat.

Arg. §. I. *Quod illuſtri illo vaticinio Pſ. CIX. (CX.) 4: Tu es ſacerdos in aeternum ſecundum ordinem Melchiſedech, munus ſacerdotale Redemptoris noſtri denotetur, conſtantem eſſe unanimemque omnium chriſtianorum adſertionem, ac diſerte doceri, iterateque inculcari ab apoſtolo, Hebr. VII.*

Arg. §. II. *Ad quaeſtionem autem, quare Chriſtus ſit nuncupandus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, adfirmare Catholicos, oblatum a Melchiſedeco fuiſſe panis & vini ſacrificium; atque contendere, in eo ſacrificandi ritu Chriſtum Melchiſedeco ſimilem eſſe; at vero Acatholicos, in aliis omnibus eam Chriſtum inter & Melchiſedecum ſimilitudinem collocatam eſſe, velle.*

Ita quidem res eſt. Nos non conferimus ritus externos, ſed ad apoſtoli exemplum *Hebr. VII.* tum rationes Melchiſedeci ac Chriſti perſonales, tum principales ſacerdotii

tii partes, verbum ac beneficia: de collatione vero rituum quod dicatur, nihil reperire eſt apud Davidem, nihil apud apoſtolum. Quo igitur jure adverſarius in ſola externi cujusdam ritus collatione, in oblatione panis & vini ſubſiſtit? ritus, inquam, quem Apoſtolus, ſimilitudinem inter Melchiſedecum & Chriſtum diligentiſſime perſecutus, ne verbulo quidem dignatur? Quo jure, quæſo, negligit omnia, de quibus diſſerit apoſtolus, myſteria; &, quod iſte perſpicaciſſimus præſentis rei inſpector omiſit, unum accipit? ſecus hoc modo agit Patrum amantiſſimus Willivs, ac Avgvstinvs præcipit: *non opus eſt*, inquiens (1.) *myſteria promere, ſcripturae vobis intiment, quid eſt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech.* Hac mente dixeramus (2.), *non procedendum eſſe ultra ſimilitudines in ſ. ſcriptura fundatas* (3.) *quas non inepte eruat D.* Tovrnely. Huic jam propoſitioni univerſali adverſarius (§. *XIX. diſſ.*) addit propoſitionem minorem: *atqui ſimilitudo Chriſtum inter & Melchiſedecum, quae quidem pertineat ad oblationem panis & vini, fundata eſt in ſ. ſcriptura, eſtque communibus Patrum ſuffragiis confirmata. Conſequentiam* vero, quæ eſt ipſius liberalitas, *nobis formandam relinquit.* Nos autem, cum per ſimilitudines in ſcriptura fundatas intelligi velimus adplicationes ſcripturarias typi ad antitypum; minorem iſtam propoſitionem negamus ac pernegamus: neque enim *Hebr. VII.* neque alibi quidquam de ſimilitudine, quæ ſita ſit in oblatione panis & vini, occurrit. Hæc comparatio fœtus eſt ingenii Patriſtici, ſcriptura haud conſulta luxuriantis. Patrum vero allegoriæ, ſeu interpretationes, ſine ſcripturæ teſtimonio, articulis fidei condendis non ſunt idoneæ.

Deinde ex conceſſis *argumentatur* adverſarius: *ſi D.* Tournely *non inepte eruit ſimilitudines Chriſtum inter & Melchiſedecum in ſ. ſcriptura fundatas, vicimus ipſo judicante adverſario. Nam D.* Tournely *praeprimis adfirmat, ſolideque probat, ſimilitudinem inter Chriſtum & Melchiſedecum in ſ. ſcriptura fundatam collocari debere in ſacrificio euchariſtico, quod in pane & vino obſertur.* Aſt ſermo nobis fuit de ſimilitudinibus ex *Hebr. VII.* a Tournelio erutis (4.), ratione nominis, officii, originis, durationis; ſimilitudinem vero, quæ quidem ad ſacrificium panis & vini pertineat, inferri a Tournelio, non erui, oculis dijudicari poteſt.

Quoniam nosmet apoſtolum conſtanter compellavimus arbitrum in omnem hanc diſputationem, adverſarius (§. *XXIII. & XXV. diſſ.*) *perſtringendum* ſibi ſumit *id omne, quod ex Hebr. VII.* hauſeramus: ita quidem, ut *neget ſcopum Pauli fuiſſe, explicare, qua in re Melchiſedecus fuerit Chriſti typus;* ut pronunciet, circumſtantias de Melchiſedeco ex *v. 1. & 3.* a nobis adductas *ferri extra oleas, & eſſe ad id, quod quaeritur, alio declinandum arbitrarie conſictas;* ut *ſcopum totamque apoſtoli tractationem in demonſtranda praerogativa ſacerdotii Chriſti prae ſacerdotio Aaronitico* ponat, & inde concludat, *minime ad rem fuiſſe, oblationem panis & vini commemorare. Enimvero* tum ex particula cauſali, ab initio *v. 1.*, tum ex clauſula *v. 3.* manifeſtum eſt, voluiſſe Paulum adferre rationem, cur *v. ultimo cap. antec. VI.* Chriſtum dixerit eſſe ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech. Legat modo Apoſtolum adverſarius, & deſeret ſuum *Martinum* Wovters, & admirabundus videbit, quomodo ille ſacerdotem Melchiſedecum cum Chriſto ſacerdote conferat, non obi-

(1.) in *enarratione in Pſ. CX.*

(2.) *cit. ſuppl. p. 455. §. XXI.*

(3.) Gerhardvs *noſter hanc regulam ſic exprimit:* figuræ nulla vis eſt in demonſtrandis fidei articulis, niſi aliquo perſpicuo & maniſeſto ſcripturæ dicto ejus adplicatio monſtretur, *eandemque probatam dat ex ipſis ſcriptoribus pontificiis, confeſſ. cathol. lib. II. art. I. cap. 3. th. 4.*

(4.) *quas expreſſe indicavimus, p. 455. not. 68.*

obiter, ſed data opera, ex ſingulis hiſtoriæ Melchiſedecianæ circumſtantiis ſignificationes typicas evolvens, ac, quis & qualis ſit ordo Melchiſedecianus, diligentiſſime declarans. Quo pacto ſibi viam demum parat, demonſtrandi *v. 4. ſeqq.* quod Chriſti ſacerdotium præferri multis modis debeat ſacerdotio Aaronitico. Ad inſtitutum itaque apoſtoli, qui alias multus eſt in deſcribenda oblatione ac ſacerdotio Chriſti, quam maxime pertinuiſſet, exponere, ſi quod fuiſſet, ſacrificium panis & vini, in quo tota vis ſacerdotii Melchiſedeci & Chriſti incluſa eſſe perhibetur, & conſtituenda omnino foret, ſi uterque panem & vinum obtuliſſet. Negligere ergo panis vinique oblationem non eſt niſi ſubſiſtere intra oleas ab apoſtolo circumſeptas; extendere vero typum ad panem & vinum, quorum ne ſemel quidem mentio iniicitur, id demum fertur extra oleas. Sed *argumentatur* (§. *XXV*) adverſarius: *quodſi ſacerdos offerre debeat, & ſacerdos diverſi ordinis diverſum ſervare debeat offerendi ritum; ſequitur, peculiarem fuiſſe ſacrificandi ritum, per quem ſacerdotium Melchiſedeci a ſacerdotio Aaronitico diſtingueretur.* Nos *reſpondemus*: non eſſe, quod ſupponatur, Melchiſedeci ſacrificium fuiſſe peculiare & diſtinctum a ſacrificio Aaronis, cum Melchiſedecus a ſacerdotibus Leviticis diſtinguatur in aliis rebus, in quibus Chriſto peculiariter præluſit. Scriptura certe nuſquam nominat ſacrificium ſecundum ordinem ſive Aaron ſive Melchiſedech, ſed ſacerdotium. Nec ratione ſacrificii Chriſtus dicitur ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. Ratio nobis videtur aperta, quia non nominatur ſacrificium. Invictum eſt, quod ex ſilentio apoſtoli Crellius (5.) deducit, ratiocinium: „*aut apoſtolus id, quod praecipuum erat, in tam adcurata comparatione omiſit, aut Melchiſedecum vel Chriſtum vel utrumque panem & vinum Deo obtuliſſe, ſomnium eſt. — Melchiſedecum Deo obtuliſſe, praeter verbum, refutat etiam locus & tempus, quo id factum fuiſſe narratur. Neque enim ut ſacra in via peragamus, aliis occurrere ſolemus. Chriſtus etiam nunquam legitur panem & vinum Deo obtuliſſe, ſed tantum ritum ſacrum inſtituiſſe, in quo panis comedatur & vinum ex poculo bibatur: non ad oblationem aliquam peragendam, ſed ad memoriam Chriſti corporis pro nobis dati, & ſanguinis effuſi, celebrandam*„ (6.) Solide, licet verbis paulo aſperioribus, rem hanc omnem conficit Beza: (7.) „*ſit ergo*, inquiens, *haec allegoria, quod ad oblationem adtinet, una ex iis, quas Patres per ſe excogitarunt, quibus tamen miſſaticum illud ſacrilegium nunquam in mentem venit. Sed omnem plane impudentiam ii ſuperant, quos non pudet ad vicariam ſuam ac repetitam oblationem ſtabiliendam id ipſum uſurpare, quod Spiritus ſanctus hoc in loco idcirco citavit, ut una, ſemel facta, & nunquam ulla ratione iteranda; aeterni & viventis Pontificis unici oblatione, omnes electos in aeternum perfecte ſanctificatos doceret. Ad haec accedit altera impudentia, quod non Melchiſedecum ſed panem & vinum volunt Chriſti figuram eſſe, quem ipſum iterum crucifigant, aut ſemel crucifixum iterum obferant. Ita fiet, ut Melchiſedecus non Chriſtum, ſed iſtos ſacrilegos repraeſentet. Quid amplius? nempe tertia haec impudentiſſima impietas accedit, quod de pane & vino non pudet hoc in loco eos garrire, apud quos tamen ſumma ſit impietas, dicere panem & vinum ab ipſis Deo obferri. Vel igitur inſigniter lapſus eſt Spiritus ſ., qui hoc praetermiſerit, quod iſti pro ſalutis ſuae fundamento accipiunt (quod abſit,) vel potius (quod certum eſt) ſeſe non modo inſigniter impudentes, ſed etiam plane indoctos juxta & impios in hoc argumento produnt.*.„.

Aeternitatem, quam propheta & apoſtolus Chriſto, ſacerdoti ſecundum ordinem Melchiſedech vindicant, adligat Willius, cum ſuis, perpetuitati obferendi in eccleſia panem & vinum, periodicamque illam intelligit, ac per

(5.) in *commentario in epiſt. ad Hebr.*
(6.) conf. *ſupplem. cit. p. 449. ſ. X.*
(7.) in *comment. ad Hebr. VII.*

per longioris duntaxat temporis ſpatium interpretatur, cum, *in patria cæleſti ceſſaturum eſſe ſacrificium miſſae, ultro lubenterque concedat*, & vitæ æternæ, *remoto omni externo ſacrificio, immolandum Deo laudis ſacrificium* adſignet (*§. XXX. ult. diſſ.*) *Nos autem* ab apoſtolo edocti ſumus, perpetuitatem ſacerdotii Chriſti non pendere a repetitis obſerendi actibus, deſinentibus tandem in conſummatione ſæculi, ſed a virtute oblationis ſemel factæ, (8) ac non ibi demum, ſed jam in hac vita hoſtiam laudis obferendam a nobis eſſe ſemper Deo Patri per Chriſtum filium. (9.) Præterea *quaeſtionem* nobis movet, *quo teſte probemus, tempore antichriſti miſſae ſacrificium penitus interruptum iri*? Audiat Bellarminum, qui dicit, (10.) *propter atrocitatem perſecutionis, tunc ceſſaturum publicum & quotidianum ecclesiae officium & ſacrificium, juxta vaticinium Dan. XII. — Antichriſtum interdicturum eſſe ſacroſanctum Euchariſtiae ſacrificium.* Quibus conſentit *gloſſa ordin.* ad eundem locum Dan. *cum, ablato Dei cultu & deſolato, antichriſtus abominabiliter exhibebit ſe adorandum.* (11.)

Arg. §. *III. Catholicos quidem ſacrificium Melchiſedeci ſtrenue ſolideque vindicaſſe a quibuslibet adverſantium telis: quoniam tamen hi non ceſſent obloqui, operae pretium fore, de ſacerdotio Melchiſedeci, qua typo Chriſti, diſſertationem conſcribere, ut, qui ampliora dogmatiſtarum catholicorum volumina legere nequeant, vel ex uno hoc argumento dimetiri valeant, quam iniquo marte cum ipſis dimicent acatholici.*

Arg. §. *IV. Redeundum eſſe ad Gen. XIV. 18. 19. ubi, quid Melchiſedech hanc in rem geſſerit, exponatur.* Hoc fine exprimit adverſarius *textum Hebraeum*, hujusque *verſionem graecam LXX. ac latinam editionis vulgatae.* Nos *plures* etiam translationes adponemus. *Chaldaica* ita habet: & Melchiſedech rex Jeruſalem *adduxit* panem & vinum: & *ipſe erat miniſter* coram Deo excelſo & benedixit ei. *Arabica:* & rex juſtitiæ rex Salem *protulit* cibum ac vinum, & *ipſe erat* ſacerdos potentis excelſi. *Germanica*, de anno 1460. *wenn auch Melchiſedech der Künig Salem, der bracht Brod und Wein. Hieronymus: protulit* panem & vinum. *erat autem* ſacerdos excelſi benedixitque illi. (12.) — Et Melchiſedech rex Salem *protulit* panem & vinum: & *ipſe* ſacerdos Dei excelſi, & benedixit ei. (13.) *Xantes Pagninus*: porro Melchiſedech rex Salem *protulit* panem & vinum: & *ipſe cum eſſet* ſacerdos Deo altiſſimo, poſſeſſori cœli & terræ, benedixit ei. *Benedictus Arias Montanus*: & Melchiſedech rex Salem *eduxit* panem & vinum. & *ipſe* ſacerdos Deo altiſſimo, & benedixit ei. *Franc. Vatablus*: & Malchi-ſedec rex Salem *protulit* panem & vinum: & *hic* ſacerdos erat Dei altiſſimi, benedixitque ei.

Arg. §. *V. Audis, fuiſſe panem & vinum a Melchiſedeco prolata. Quo fine? inquies. In promptu reſponſio eſt. Eo nempe potiſſimum, ut ſupremo Numini euchariſticum proferret ſacrificium, quod hoſtibus fuſis glorioſus e pugna redierit Abrahamus.*„ Plena feſtinationis dijudicatio. Lentius feſtinare Pererio viſum fuit. Is enim: (14.) *quorſum*, inquit, *Melchiſedech panem & vinum protulerit*, utrum *ad cibatum & refectionem militum Abrae, qui tum ex praelio tum ex itinere, labore, ſiti fameque fatigati ac debilitati fuerint, an in uſum ſacrificii pro victoria Abrae peragendi, an potius ut reliquias jam peracti ſacrificii cum Abram & ſociis ejus communicaret; quorſum, inquam, protulerit panem & vinum, videtur obſcurum &* incer-

(8.) conf. *ſupplem. cit. p. 450. §. XI. p. 457. not. 79.*
(9.) *Hebr. XIII 15.*
(10) *lib. III. de pont. Rom. cap. 7.*
(11.) conſentientes Doctores Rom. plures vid. in *Gerhardi confeſſ. cathol. p. 1213. & 1219.*
(12.) in *epiſt. ad Evagrium*, opp. edit. Baſil. *T. IV. p. 17. A.*
(13.) in *libro hebraicarum quaeſt. ſuper Geneſin.*
(14.) in *comment. & diſput. in Geneſin, p. 710.*

incertum facere varietas & diſcrepantia opinionum. — *Hugo S. Victoris annotavit hoc loco, apud priſcos oblationem panis & vini, venientibus ex bello, benevolentiae & pacis fuiſſe ſymbolum. Nos,* ut generatim omnia complectamur, ex locis Deut. XXIII. 4. Jud. VIII. 5. 6. 15. II. Sam. XVI. 1. 2. XVII. 27 — 29. adnotamus, moris fuiſſe, alimenta dare finitimis. WILLIO igitur nullum aliud *reſponſum* debemus, quam quod CAIETANVS dedit: *nihil,* inquiens, *ſcribitur hic de ſacrificio ſeu oblatione, ſed de prolatione ſive extractione panis & vini, quam Joſephus dicit factam ad reficiendum victores.* Ne vero indigne ferat, obiectari ſemper ſuis CAIETANVM, alii etiam ex ſcriptoribus Romano-Catholicis teſtes, a communi ſuorum ſententia hic non ſine cauſa recedentes, præſto ſint, apud GERHARDVM; (15.) & DORSCHEVM: (16.) quibus nos adjungimus HIERONYMVM AB OLEASTRO, ſcriptorem inter Tridentini concilii patres ſatis clarum, cujus in *Geneſin* opus *inquiſitionis* examen ſubiiſſe in titulo ſignificatur, in *literali expoſitione* hæc habentem: *videns* (Melchiſedech) *eum* (Abrahamum) *cum ſuis laſſum, ex ſua civitate protulit panem & vinum, quo bellatores reſumerent vires; nec non in expoſitione morali,* quaſi ex viſceribus expoſiti ad literam textus, hoc poriſma practicum repetentem: *occurrendum eſt laſſis cum victu. unde praecipit Dominus, non admittere Ammonitas & Moabitas in eccleſiam Domini, in decima etiam generatione, eo quod non occurrerunt Iſraelitis ex Ægypto venientibus, cum pane & aqua. Deut. XXIII.* Sit autem inſtar omnium gloſſa illa marginalis, quam *Biblia latina Pariſ. 1540.* verſioni vulgatæ in textu retentæ adiectam habent: *Melchiſedech cibat ipſum Abram: cui ipſe Abram dat decimas. Ebr. VII.* in indice repetitam, his verbis: *Melchiſedech victori Abrahae offert munera. Gen. XIV.* Milites nimirum Abrahami, in integrum reſtituto Melchiſedeco, regnoque univerſo inſigni felicitate ſedato, redierant e prælio, victoriam Melchiſedeco adnunciaturi: decuit igitur triumphali eos excipere epulo, & ad conteſtationem meritiſſimæ gratitudinis ea proferre, quæ majeſtatem ſimul &, pium Melchiſedeci animum erga Abrahamum, nobilem bellatorem Dei & pene familiarem, oſtenderent. Quilibet ſ. ſcripturæ lectores, hujus quidem veritati non minus quam ſuis opinionibus addicti, ſunto in hanc rem arbitri: videre ſine ullo negotio poſſunt, hac interpretatione ſatis quod eſt fieri narratiunculæ Moſaicæ.

Vult autem WILLIVS, *euchariſticum* fuiſſe, quod ipſe a Melchiſedeco peractum putat, ſacrificium. Quid id ad ſacrificium miſſæ, *propitiatorium* ex mente Romanenſium? Notum quippe eſt diſcrimen inter ſacrificium propitiatorium & euchariſticum, adeo ut ab hoc ad illud, a ſacrificio pro victoria gratias reddente ad ſacrificium pro meritanda peccatorum remiſſione aliis adplicandum, haud procedat argumentatio. (17.)

Audiamus vero *ratiocinationem adverſarii,* qua explicationi ſuæ veri ſpeciem induere contendit. „*Ad quid enim,* ita pergit, *tam magni-*

(15.) in *confeſſ. cathol. p. 1211. th. 4.*

(16.) in *myſteria miſſae, p. 80. ſqq.*

(17.) PHIL. MELANCHTHON *in enarratione in Pſalmum 110.* hæc habet: *gratiarum actio fidei opus erat, non pro aliis valens, ſed placebat in Melchiſedeco, tanquam in reconciliato propter fidem. Si hoc modo conferatur ad cœnam Domini, nil eſt incommodi. Certe in cœna Domini fit ſanctiſſima libatio, h. e. guſtato corpore ac ſanguine Domini agimus gratias pro tanta victoria, qua Chriſtus vicit peccatum & mortem, & nobis communicat ſuam victoriam, ac teſtatur, nos quoque liberatos eſſe a peccato & morte aeterna. Et haec gratiarum actio facienti prodeſt, non meretur aliis remiſſionem peccatorum, ſed eſt in vere credentibus viva & ardens conſolatio conſcientiae. Talis gratiarum actio vocari poteſt ſacrificium, non adplicandum pro aliis, ut mereatur iis remiſſionem peccatorum aut alia: ſed quia eſt opus placens in reconciliato, ſicut obedientia in adflictionibus, aut confeſſio, ſicut ſcriptura ſaepe loquitur de ſacrificio laudis.*"

magnifica verba: erat enim ſacerdos Dei altiſſimi, ſi panem & vinum, quæ protulit, Deo revera non obtulit?„ *Reſpondent* iterum HIERONYMVS AB OLEASTRO: *adverte*, inquiens, *quod, licet interpretes graeci & editio vulgata vertant*, erat enim Dei ſacerdos, *quaſi ſequens ſententia priori cauſam reddiderit, in Hebraeo tamen eſt*, & ipſe ſacerdos. WILLIVS heic loci, ac per totam diſſertationem frequentiſſime, jam *ſupponit*, quod probandum prius erat, Hebr. *vehu, & erat*, redditum recte in vulgata eſſe, *erat enim*. Nos certe auctoritate verſionis vulgatae, juxta quam ideo ſacerdos fuiſſe Melchiſedech videtur, ut panem & vinum proferret, preſſos nos non patimur. Hebræus enim textus, qui habet *vehu cohen*, ejusque verſiones ſupra adlegatæ omnes obſtant, quo minus credamus, in hoc prolata panem & vinum eſſe, ut obferrentur. Ad hebraicam autem veritatem, ſi quis nodus in dubiis V. T. locis inciderit, confugiendum, aliasque præter latinam verſiones conferendas eſſe, quis negaverit? Probationem placiti ſui ſuſcipit WILLIVS (§. *XXVII. diſſ.*) „*hoc loco ſumi debere* ו *&* δὲ *pro* nam *vel* enim, *patet primo ex eo, quod ſtatim, ac facta eſt panis & vini mentio, ſubiungatur, quod fuerit ſacerdos Dei altiſſimi.* Secundo: *quia ſancti Patres conſenſione perpetua tradunt, oblatum a Melchiſedeco fuiſſe panis & vini ſacrificium.* Tertio: *ſi non ideo panem protulit Melchiſedech, quia obtulit: quaero rurſus, & urgeo, quid tandem, qua ſacerdos, obtulerit?*„ Rationes, *alteram & tertiam*, ſuo quamque loco paulo altius diſcutiemus. Heic vero loci incidit, ad rationem *primam* examinandam, quæſtio primaria, utrum antecedentibus an ſubſequentibus deputari debeat particula narrationis Moſaicæ de ſacerdotio Melchiſedeci? Nobis ſic videtur. Melchiſedech & rex erat & ſacerdos. Tres commemorantur ejus actiones: prolatio panis & vini, benedictio, decimarum ſuſceptio. An omnes tres actiones habeamus pro ſacerdotalibus? fuit autem non ſacerdos ſolum, ſed etiam rex. Adpellatio regis præmittitur, eique additur prolatio panis & vini; ſequitur mentio de ſacerdotio, ac commemorantur benedictio & decimarum acceptio. Hic autem bis ponitur a Moſe copulativa ו, *& erat ſacerdos, & benedixit.* Hoc pacto diſtribuitur tota ſententia, & altera actio fit regis, altera ſacerdotis, hoc ſenſu: cum rex eſſet, protulit panem & vinum, ut regio convivio victorem ejusque copias exciperet; quia vero ſacerdos etiam erat, ideo benedixit victori, eique ut Dei legatus, tanquam ſuperior inferiori (*Hebr. VII.*), adeoque haud vulgari ſanctorum mutuo bene precantium more, fauſta precatus fuit. Regis erat, proferre & præbere commeatum; ſacerdotis autem, impertire benedictionem, ac viciſſim decimas prædæ ſumere. Eo ipſo enim, quod benedictio & decimarum ſumtio, per interiectam ſacerdotii mentionem, diſtinguantur a prolatione panis & vini, eas alterius ordinis actiones fuiſſe, colligitur. Narrata quippe, qua Melchiſedech regaliter victorem excepit, honoris exhibitione, ad narrandam porro benedictionem decimarumque acceptionem Moſes præparandum prius lectoris animum eſſe judicavit. Niſi enim præmonuiſſet, fuiſſe Melchiſedecum, Dei excelſi ſacerdotem ſeu miniſtrum, a cultu falſorum Deorum alienum, animo lector pependiſſet, undenam regi ethnico cognitio Dei excelſi, ex qua tum benedictio Abrahæ impertita, tum doxologia Deo adprime digna manabat, venerit? (18.)

Anticipavimus per hanc demonſtrationem ſimul ea, quæ ad §. *XXII.* & *XXVIII. diſſ.* dicenda erant. Ibi enim ad verba ſupplementi: *Melchiſedech qua ſacerdos impertitus eſt benedictionem*, regerit adverſarius: „*num idcirco, panem & vinum non obtulit? quam abſona illatio! minime inter ſe pugnant benedicere & offerre*:„ hic vero, *parum ſua referre,*

(18.) hanc deductionem in *cit. ſuppl. p. 451. §. XXI.* ſtrictim ita expreſſimus: *Melchiſedech qua rex protulit panem & vinum, qua ſacerdos autem impertitus eſt benedictionem.*

ferre, adfirmat, quidquid de Hebræorum *ſoph paſuq* ſtatuatur, ſed addit: „*exiſtimamus quippe, tam oblationem quam benedictionem fuiſſe actus ſacerdotii Melchiſedeciani. Illud duntaxat curandum ſedulo, ne in benedictione ſola adaequatum Melchiſedeci ſacerdotium conſtituatur.*„ At certa & clara ſunt quæ ſcriptura dicit, ſcilicet Melchiſedecum panem & vinum protuliſſe: hoc nitimur, nec diſputamus, quid poſſibile fuerit, ſed quid factum ſit, (19.) & ad quid apoſtolus attendere nos jubeat. Moſes immolationem non exprimit, ſed ita loquitur, ut verbum *benedixit* ab initio *v. 19.* tanquam effectus conjungi debeat cum ſuppoſito *ſacerdotis* in fine *v. 18.* tanquam cauſa. Paulus neque immolationem commemorat, neque materiam ſacrificandi, ſed ſolam benedictionem, atque ita quidem hiſtoriam Melchiſedeci recitat, (*Hebr. VII.*) ut *ſacerdotem eſſe cum benedictione* conjungat. Paulum ſequitur Ambrosivs, (20.) loco *Gen. XIV.* ita reddito: *& Melchiſedech rex Salem protulit ipſi panes & vinum*, hanc adiiciens gloſſam: *Abraham triumpho humilior factus eſt, non ſuperbior. Sacrificium denique obtulit, decimas dedit: ideoque ei Melchiſedech benedixit: erat enim ſacerdos ſummi Dei.* Conſentit Svlpitius Severvs (*hiſtor. ſacr. lib. I.*) *Abraham in fugam compulit, tum a Melchiſedeco* ſacerdote benedictus eſt, *eidemque decimas praedae dedit.* Conſentiunt conſtructiones verborum, quæ in *verſionibus* ſupra adlegatis obſervandæ veniunt. Accedit, quod tam *Verſio LXX.* quam *Patres*, Hieronymvs, Cyprianvs, Evsebivs, aliique hebr. *vehu* adverſative, reddentes *autem*, adeoque prolationem panis & vini a ſacerdotio diſiungentes, litem eodem, quo nos, modo dirimant.

Quid ſibi velit *adverſarius* (§. *XXII.*) temere adſerens: *utramque* (benedicere & offerre) *a Melchiſedeco peractum eſſe, ſcriptura ſ. teſtatur,* profunde ignoramus, niſi conjectura conſequi liceat, ſumſiſſe illum vocem hebr. *cohen* participialiter, quaſi actu ſecundo ſacrificans fuerit Melchiſedech Deo altiſſimo. Quæ divinatio ſi ſalva ſit; apoſtolum interpretem excitamus, qui vocem illam nominaliter reddit (*Hebr. VII. 1.*) hoc ſenſu, Melchiſedecum fuiſſe ſacerdotem, licet tum temporis ſacra non fecerit actu. *Urget* porro (*eod. §. XXII.*) adverſarius hæc contra nos: „*neceſſe eſt, ut Melchiſedeci ſacerdotium diſtinguatur a ſacerdotio Aaronico: alias Chriſtus eodem jure ſacerdos adpellari poſſet ſecundum ordinem Aaron; quod repugnat apoſtolo. Sed ſi in benedictione duntaxat fundenda ſitum fuiſſet Melchiſedeci ſacerdotium; perſpicuo adparet, ſacerdotium Chriſti a ſacerdotio Aaronico non differre, eo quod ſacerdotes etiam Aaronici benedicere populo ſoliti fuerint.*„ Sed præter ea, quæ de comparatione Chriſti cum Melchiſedeco jam diximus, *reſpondemus.* (21.) Aaron legem literæ prædicabat, in tabulis ſcriptam lapideis, quæ iram operatur, & adminiſtratio mortis eſt, maledictionem igitur nunciabat, cum lex peccatores maledictos pronunciet. *Melchiſedech non legitur maledixiſſe* Abrahamo, *ſed tantum benedixiſſe* habenti promiſſiones: *& Chriſtus* ſpiritum nobis meruit, & legem ſpiritus vitæ ſcribit in tabulis cordium carneis, *gratiam & benedictionem* Patris nobis adnunciat, & confert, ipſe benedictus in ſæcula. In *decimatione* etiam non nihil eſt diſcriminis: quamvis enim Aaron juxta legem a populo decimas acceperit, decimatus eſt tamen & ipſe in Abraha, cum interim Melchiſedech non legatur decimatus, ſed tantum accepiſſe decimas ab Abrahamo, tanto patriarcha, totius gentis auctore; ut & benedictio ſingularis Melchiſedeci & decimationis privilegium cauſæ videri poſſint haudquaquam leves,

(19.) ſic jam Urbanvs Regivs reſpondit *ad Jo. Eccii II. libros, I. & III. de miſſa, p. 31.*

(20.) *lib. II. de Abraham. opp. edit. Pariſ.* 1586. *T. I. p. 273. ſq.*

(21.) *cum Urbano Regio, l. c.*

leves, cur Chriſtus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech & non potius ſecundum ordinem Aaron eſſe dicatur.

Circa vocem *hebr.* הוציא, *gr.* ἐξήνεγκεν, *lat. proferens*, cui nos inhæſimus, (22.) adverſarius ſuas etiam format *exceptiones* (§. *XX. diſſ.*) „*quid tum?* inquiens, *ergo non obtulit? abſit. Vox illa hebr. gr. & lat. indifferens quidem eſt ad ſignificandam productionem etiam non ſacram: tribuitur tamen & ſacrae adductioni hoſtiae, ut patet ex Jud. VI. 18. Quod autem hoc loco non de alia, quam de ſacra & religioſa actione accipi debeat, conſtat tum ex ratione mox ſubiuncta; erat enim ſacerdos; tum ex unanimi ſanctorum Patrum interpretatione.* Sed neque locus *Jud. VI.* 18. neque rationes iſtæ quidquam probant. De *priore* ratione jam diximus; de *patribus* infra agemus. Gideo vero *Jud. VI.* expreſſe addit *munus meum*, nec ſignificat actum ſacrificandi, ſed deductionem muneris ex loco, ubi adſervatum erat. Quibus autem idoneis argumentis evincetur, Melchiſedeci panem & vinum fuiſſe hoſtiam? Nos certe argumentationem ex ſenſu vocis complexo, (*Jud. VI.*) ad abſolutum haud admittimus, quoniam innumeris locis aliis (23.) vox illa minime ſacrificialis eſt, ſed quibusuis rebus, quæ proferuntur, educuntur vel exportantur, adcommodatur, ac quoniam conſenſus omnium verſionum atque hiſtoriarum veterum, nec non contextus narrationis Moſaicæ hcic ſenſum ordinarium retineri jubet. Cui enim panis & vinum prolata ſunt? ipſi certe Abrahamo. (24.)

Dixeramus, contra exceptionem Tournelii, oblationem panis & vini Melchiſedeco privative tribuentis, *oblationem panis & vini non propriam & ſingularem fuiſſe Melchiſedeco*, ſed tale quid in *Aaroniticis* quoque ſacrificiis deprehendi. (25.) *Adverſarius noſter* (§. *XXIV. diſſ.*) effugium quærit in eo, quod *in ſacrificiis Aaronicis integra & principalis oblationis materia nunquam fuerit panis & vinum, ſed ex praeſcripto legis panis conſperſus oleo ſimul cum agno obferri debuerit; quod vero Melchiſedech obtulerit panem purum ac vinum merum: ex quo tanto diſcrimine recte concludatur, ſacrificium panis & vini proprium fuiſſe & peculiare ſoli Melchiſedeco.* At *reſpond.* Moſes neutrum dicit, neque Melchiſedecum obtuliſſe panem & vinum, neque obtuliſſe panem purum ac vinum merum. In ſacrificiis Aaroniticis ſive fuerint panis & vinum integra ac principalis materia oblationis, ſive minus; fuerunt tamen oblationis materia: adeo *ut de pane, tanquam peculari oblationis genere, praecepta exſtent*; (26.) *ac ſacrificium panis & vini inſtar omnis materiae ſacrificandi ponatur.* (27.) Olei præterea infuſio (28.) non obſtat, quo minus fuerint panes: ſicut Romanenſes miſcent aquam vino, & vinum tamen nominant. Denique agnus eodem jure dici poſſet non fuiſſe materia integra ſacrificii, cum panis ac vinum juſſu Dei debuerint addi. Quidquid igitur ſit, id ſaltem conficitur, ſola ratione panis & vini prolati vel oblati habita, Melchiſedecum dici non poſſe ſingularem ac præcellentem figuram Chriſti, veri ſacerdotis; *fallique* Arnobium, qui non vereatur dicere, *Melchiſedecum ſolum in ſacerdotibus obtuliſſe panem & vinum*, cum in ſacerdotio legali idem eſſe factum legamus; tutum ergo haud eſſe, ſcripturis neglectis, ſemper & in omnibus Patres ſequi.

Id etiam male *adverſarium* noſtrum habet,

(22.) *cit. ſuppl. p.* 455. §. *XXI.*

(23.) vid. e. g. *Gen. XIX.* 13. *Exod. XII.* 51. *II. Sam. XII.* 30 *Jerem. I.I.* 10.

(24.) conf. *quae infra ad* §. *VIII. & IX. ex Picherello adducimus.*

(25.) *cit. ſuppl. p.* 455. *not.* 70.

(26.) *Num. XXVIII.* 2. 24.

(27.) *Hoſ. IX.* 4.

(28.) *de vino mero* (*Exod. XXIX.* 40. *Num. XXVIII.* 7. *XV.* 5. 10.) controverſiam motum iri, haud putem.

bet, quod per *panem & vinum intellectum* velimus *quemvis* cibum ac potum. „*Neque*, ita ſentit (§. *XXI. diſſ.*) *tolerari ullo pacto poteſt, panis & vini nomine omnis generis cibum & potum ſignificari. quis enim ſanctus Pater unquam ita ſenſit?* Aſt evoluat velim *Ling. OO. Candidatus* loca, ubi vox לחם vel omnia ad vitam ſuſtentandam neceſſaria, vel lautum etiam victum ſignificat: Gen. III. 19. XLIII. 24. (25.) coll. v. 15. (16.) v. 30, 31. (31, 32.) coll. v. 33. (34.) Jud. XIX. 19. I. Sam. XX. 27. II. Sam. IX. 7. II. Reg. VI. 22, 23. Pſ. XLI. 10. CII. 5. CXLVII. 9. Prov. XXX. 25. Jeſ. III. 1, 7. &c. (29.) Addat porro loca, quoad vocem & rem *parallela*, ſupra (30.) a nobis recenſita. Propria juxta etymologiam, & prima & frequentiſſima vocis לחם ſignificatio eſt, ut denotet omnem cibum, omne quod comedi poteſt: circa factum Melchiſedeci tantum abeſt, ut circumſtantiæ textus ſecundariam ſolius piſti panis ſignificationem exigant, ut potius majeſtate regis Melchiſedeci & re ipſa dignum fuerit, non nudo pane piſto Abrahamum ejusque milites excipere, ſed lautius tractare victores. Nomen autem *aquae* vel *vini*, additum aliquando voci לחם, ex analogia denotat quemlibet potum. *Inſtat* vero adverſarius: „*ſi ita ſacras literas licet interpretari, quid reſponderet mihi, ſi in ultima cœna nomine panis & vini omnis generis cibum & potum a Chriſto Domino benedictum, diſcipulisque diſtributum adfirmarem? En! quo deducant ſpiritus privatus, atque licentioſa ſacras litteras exponendi libido.*„ Panicus terror eſt, quem hæc inſtantia excitat. Muniunt nos contra eum omnes circumſtantiæ. Actio Chriſti circa ſymbola panis & vini ſuſcepta demum eſt poſt cœnam: quo pacto panis & vinum jam ſatis contraponuntur dapibus antea illatis. Actio illa non ab uno duntaxat ſcriptore, non conciſe, ſed a tribus evangeliſtis, iisdem fere verbis, cum omnibus rei rationibus, enarrata plene; repetita a Paulo; ad imitationem inculcata; retento eorundem ſymbolorum panis & vini uſu, a primitiva eccleſia ad nos usque tradita; ita eſt comparata, ut ſit in ſuo genere unica, & parallelismos haud admittat, qui actionem occurrentis victori exercitui regis Melchiſedeci, quoad rem & verba illuſtrant, conciſæque narratiunculæ ſenſum fundunt ampliorem.

Ulteriore autem *argumentatione* nos urget *adverſarius*, (§. *diſſ. V.*) ita pergens: „*Et ſane praecipuum ſacerdotis munus eſt, offerre ſacrificia. Hebr. V. 1. omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona & ſacrificia. — — Jam vero, ſi panem & vinum Deo non obtulit Melchiſedech; dicant, quod quidem ex adverſariis perlubenter audire cuperem, quid tandem illud fuerit, in quo offerendo ſacerdotis munere perfunctus fuerit Melchiſedech. Quodſi ad ſcripturam ſ. quam quidem unam eſſe volunt omnium fidei controverſiarum judicem, confugiant, cauſa cadunt. Nam ſi ab oblatione panis & vini recedunt, ſacrificium aliquod aliud a Melchiſedeco oblatum in divinis literis fruſtra quærent.*„ Ante omnia conſideretur locus *Hebr. V. 1.* Omiſit adverſarius ultima verſus verba: *pro peccatis.* Cur? ſine dubio, quia ſubodoratus ipſe fuit, non eſſe e re ſua iſtam adpendicem, de *levitico* ſacerdotio monentem; ſacrificia pro peccatis obferenda nihil facere ad ſacrificium, quod ipſe Melchiſedech deleget, eucharisticum. (31.) Aſt quomodocunque ſe res habet, paulo longius proſpiciat velim, ad verſus mox ſubſequentes. Apoſtolus enim, optimus dictorum ſuorum interpres, ipſe tranſit ad Chriſtum (*v. 5.*) quem, ſacerdotem in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, (*v. 6.*) obtuliſſe ait (non panem & vinum, ſed) preces ac ſupplicationes (*v. 7.*) Quid vero obtulerit Melchiſedech, cum

(29.) dicitur etiam *de lacte* Prov. XXVII. 27. *de fructu arboris* Jerem. XI. 19 *de eo, quod igne conſumitur* Lev. III, 11.

(30.) *ab initio hujus* §. *V.*

(31.) conf. *Apolog. Aug. confeſſ. p.* 263. *ſeq.* edit. Recheub. & *cit. ſuppl. p.* 457. §. XXIII.

cum nec Moſes doceat, nec alibi in ſ. ſcriptura, quæ tamen ſacerdotem illum fuiſſe ſæpius teſtatur, definiatur; nemo dixerit. Ac temerarium videtur, præter ſcripturam, ſolis fretum opinionibus, definire genus ſacrificii. Moſes nil habet de ſacrificio oblato a Melchiſedeco, & Paulus in ejusmodi ſacrificio non quærit typum oblationis a Chriſto factæ. Nullius valoris eſt, quod prætenditur: Melchiſedech fuit ſacerdos, ergo panem & vinum, quæ protulit, obtulit. Nec adparet quidem, Melchiſedeci ſacrificium peculiare ac genere diverſum fuiſſe a ſacrificiis aliorum ſacerdotum: vix enim ac ne vix quidem Apoſtolus, in epiſt. ad *Hebr.* de ſacrificiis eorumque differentia agens, conticuiſſet argumentum ſuo propoſito tam adcommodatum. Cum porro juxta *adverſarii* conf. ſſionem (§. *XXIII. diſſ.*) *victimae a ſacerdotibus Aaronicis oblatae fuerint longe praeſtantiores, quam eſt panis & vini quaedam oblatio;* cum juxta BELLARMINI ſententiam (32.) *tum nobilioris naturae ſint agnus & ſanguis, tum melius repraeſentent carnem ac ſanguinem Chriſti, quam panis & vinum:* nonne panis & vinum eſſent materia ad ſacrificandum indigna eo, qui major fuit Aarone, & cujus juxta taxin ſacerdos futurus erat Chriſtus; Chriſtus, inquam, qui ſanguine ſuſo obtulit corpus ſuum?

Arg. §. *VI. Tam Hebraicae gentis magiſtros celebriores, qui olim floruerint, quam eccleſiae chriſtianae vetuſtos patres, & latinos & graecos, uno velut ore adfirmare a Melchiſedeco, dum reduci e prælio Abrahæ obviam proceſſerit, oblatum in pane & vino fuiſſe verum ſacrificium.*

Arg. §. *VII.* Ex *judæis*, qui, *quamquam non auctoritate, tempore tamen primatum ſibi merito vindicare* dicuntur, excitantur *Rabbi* SEMVEL BAR NACHMANN, *R.* MOSES HADARSAN, *R.* PIAHAS FILIVS JAIR, *R.* JOHAI. Quorum effatis tantum adverſarius ponderis tribuit, ut ſubjungat: „ *quorum Rabbinorum dicta ſi penſarent partis adverſae patroni, nullus ex ipſis hallucinaretur adeo, ut cum* FRID. COTTA, *theol Tubing. ſupplem. Gerhard. ad locum de ſ. Cœna* §. *I. & VI. aſſereret, miſſae ſacrificium ſequiorum demum ſaeculorum fœtum eſſe, illiusque prima ſtamina ad quartum duntaxat aerae chriſtiaae ſaeculum referri oportere. Quod quam ſit alienum a veritate, vel ex unius R. Johai ſententia perſpicuum ſit: quippe qui & ante Chriſtum vixerat multis annis, &* ſacrificium panis & vini tempore Meſſiæ non ceſſaturum *apertiſſimis verbis pronuntiaverat.* „ Superſedemus labore cognoſcendi de privatis iſtis ſingulorum Rabbinorum placitis; nec, de canenda, in gratiam oraculi illius R. Johai, palinodia deductionis noſtræ hiſtoricæ, ſerio nos adpellare videtur adverſarius, cum ſtatim § *ſeq. VIII.* dicat, *parum ſua intereſſe, quidquid ad gentis recutitae teſtimonia reponamus.* Audiat vero ex majoris nominis ſcriptoribus judaicis, ac, quoniam patrum auctoritate quam maxime delectatur, ex patribus etiam audiat, quænam fuerit hebræorum de facto Melchiſedeci opinio communis. FLAVII JOSEPHI teſtimonium (33.) hauriemus, ut una fidelia duos dealbemus parietes, ex ſuffragante illi *ſcholaſtica hiſtoria*, in cujus *cap. 46.* hæc leguntur: *at vero Melchiſedech rex Salem obtulit ei panem & vinum, quod quaſi exponens Joſephus ait: miniſtravit exercitui xenia, & multam abundantiam rerum opportunarum ſimul exhibuit, & ſuper epulas benedixit Deum, qui Abrahae ſubdiderat inimicos, erat enim ſacerdos Dei altiſſimi.* Ignorat igitur, rerum judaicarum peritiſſimus, JOSEPHVS ſacrificium illud in pane & vino; at egregie tamen tradit, quid hominibus, quid Deo exhibuerit Melchiſedech: hominibus bellatoribus xenia dedit, Deo laudes & gratiarum actionem propter victoriam. Notatu non minus digna ſunt, quæ PHILO habet (34.) *cum* Mel-

(32.) *lib. I. de eucharist. cap. 3.* acriter defenſam.

(33.) quod *lib. I. antiq. judaic. cap. XI.* exſtat.

(34.) in *libro de Abraham.*

Melchiſedech *advenientem* (Abrahamum) *laetis gratulationibus accepiſſet*, *manusque ad cœlum tendens fauſta illi precatus eſſet; mactatis victimis ſplendidum epulum ſociis omnibus dedit.* (35.) Promiſimus quoque de Patribus judaicæ ſententiæ interpretibus. AMBROSIVS (36.) hæc habet: *tradunt Hebraei — nec eſſe novum, ſi Melchiſedech victori Abraham obviam proceſſerit, & in refectionem tam ipſius, quam pugnatorum ejus, panem vinumque protulerit, & benedixerit ei, cum abnepoti ſuo hoc jure paternitatis debuerit.*

Ad verbum conſentit HIERONYMVS. (37.) Noſſe, etiamſi fontes adire ipſos noluit, hæc tamen adverſarius poterat vel ex *bibliis maximis* (38.) vel ex *Pererio.* (39.)

Arg. *§. VIII. & IX. Ineluctabilia plane eſſe Patrum teſtimonia.* Excitantur ex *graecis:* CLEMENS *Alexandrinus*, EVSEBIVS *Caeſareenſis*, JOANNES CHRYSOSTOMVS, CYRILLVS *Alexandrinus*, THEODORETVS *Cyrenſis*, ISIDORVS *Peluſiota*, JOANNES DAMASCENVS, OECVMENIVS; ex *Latinis* autem: Martyr CYPRIANVS, HIERONYMVS, AVGVSTINVS, CAESARIVS *Arelatenſis*, ARNOBIVS, CASSIODORVS; nec non Patres *Africani.* Actum ageremus, ſi *ad ſingula* Patrum horum *teſtimonia reſpondere* ſigillatim vellemus. Otia nobis hac in re fecerunt *Jo. Georg* DORSCHEVS, (40.) *Jo.* CROCIVS (41.) *Georg* ZEAEMANNVS. (42.) Sufficiat igitur, dediſſe quasdam obſervationes, ad rei diſquiſitionem facientes. WILLIVS, quod *primo* loco notamus, *pro ſua interpretatione* jactitat quidem, ad nauſeam usque, *communem*, *unanimem ac perpetuam patrum conſenſionem*: diſcat vero delectum, cujus merito habenda ratio fuiſſet, vel ex loco PERERII ſupra excitato, vel ex MALDONATO: „*ſed tamen*, inquiente (43.) *de tempore*, *quo ſacrificavit Melchiſedech*, *duae ſunt praecipuae Patrum ſententiae. Quidam dicunt*, *ut* CLEMENS *Alexandrinus*, CHRYSOSTOMVS, AMBROSIVS (quibus deinde idem ſentientes adjungit AVGVSTINVM, HIERONYMVM, THEODORETVM, PHOTIVM) *Melchiſedecum non tunc ſacrificaſſe, quando protulit Abrahamo panem & vinum*, *ſed protuliſſe ei panem & vinum jam antea ſacrificatum*, *qualem decebat ſacerdotem Dei obferre. Alii autem doctores catholici dixerunt*, *Melchiſedecum ſacrificaſſe panem & vinum*, *quod protulit*, *cum benedixit Abraham*„. (44.) Quæ ſi penſitaſſet WILLIVS, aut haud pronunciaſſet tam feſtinanter, *eo fine prolata panem & vinum a Melchiſedeco fuiſſe*, *ut ſupremo Numini proferretur ſacrificium*, aut certe non omnes promiſcue Patres in unum loculum conjeciſſet. (45.) Quod *deinde* ad excitata Patrum teſtimonia attinet, obſeruan-

(35.) Vix crediderim, quemquam juſte rem æſtimantem in partes PERERII tractum iri, qui, ut *incruentum* Melchiſedeci ſacrificium vindicet, dicit: *Philo poſuit ſpeciem pro genere; illud igitur* mactatis victimis *non aliud ſignificat*, *niſi* præmiſſo ſacrificio, *vel* cum prius ſacrificaſſet. Vid. ejus *comment. & diſputt. in Geneſin p. 710.*

(36.) in *comment. in epiſt. ad hebraeos*, opp. edit. Pariſ. 1586

(37.) in *epiſt. ad Evagrium*, opp. edit. Baſil. T. IV.

(38.) ad *Gen XIV. p* 118. *Eſtius: Hebraei haec prolata volunt*, *quibus recrearetur exercitus.*

(39.) *l. c. p.* 718. *eandem opinionem tribuit Hebraeis & Hieronymus: tradunt*, *addit*, *Hebraeis*, *morem fuiſſe antiquitus*, *redeuntibus e bello*, *parta victoria*, *exire obuiam cum pane & vino ad eos refocillandos.*

(40.) in *Myſteria Miſſae*, *diſputationi liturgicae Jo. Georg. Herbert*, *Argentor. jeſuitae*, *oppoſita* 1644. ubi patrum plerique, quos pro ſua opinione laudat Bellarminus, nobis ſolide vindicantur.

(41.) in *Antibecano.*

(42.) *gründliche offenbarung des uncatholiſchen bapſtthumbs*, *T. II. p.* 491. *ſeqq.* ubi ſub finem tractationis, tanquam grave onus exantlandum, relinquuntur verba *Lombardi lib. IV. diſt.* 24. *lit. I.*) *Presbyteri accipiunt calicem cum vino*, *& patenam cum hoſtiis*, ut per hoc ſciant, ſe accepiſſe poteſtatem, placabiles Deo hoſtias offerendi. *Hic ordo a filiis Aaron ſumſit initium.*

(43.) in *praelectionibus ad Pſ. CX.* comment. conjunctim Pariſiis edit. *p.* 802. *ſeq.*

(44.) AMBROSIVS, nunc, *Abrahamum obtuliſſe ſacrificium*, nunc, *Abrahamum per Melchiſedecum hoſtias ſuas obtuliſſe*, ſtatuit, neutro in loco materia ſacrificii expreſſa, vid. *not.* 20. *&* 65. hæc eſſet tertia Patrum & quarta ſententia.

(45.) rei expediendae paria haud ſunt, quæ adverſarius

uandum venit, quod *quaedam* patrum loca (46.) ſola commatum translatione adulterentur; *alia* autem, quidquid dicant, in panis tamen oblatione dativum *Deo* non exprimant; *alia*, in quibus MELCHISEDECVS protuliſſe dicitur Abrahamo panem & vinum antea ſacrificatum, innuant *ſanctificatum*, (47.) qualiter apoſtolus omnem cibum & potum a fidelibus vult ſanctificari, per devotas ad Deum pro cœleſti benedictione preces: quo pacto phraſis non ad ſacrificium miſſæ, ſed potius ad ſacramentum ſ. cœnæ pertinet. (48.) PICHERELLVS (quod notamus *tertio*) *Sorbonniſta*, ingenuus veritatis confeſſor, ſingularem huic rei lucem adfundit, (49.) cujus ſolida reſponſa non dubitamus noſtra facere. „*Scio*, ita ait, multos legiſſe & intellexiſſe, Melchiſedecum Deo panem & vinum obtuliſſe; unde in Miſſæ latino canone legitur ſacrificium Abrahæ, & quod Deo obtulit ſummus Dei ſacerdos MELCHISEDECH. *Sed panem & vinum oblata non Deo, ſed Abrahamo, habeo etiam ex Patribus vetuſtiſſimis.* Paulus MELCHISEDECVM ait Abrahamo revertenti a prælio occurriſſe, & ei benedixiſſe, id eſt, ſi locum Hebr. VII. conferas cum *Geneſi*, & ex duobus unum conficias, MELCHISEDECVM Abrahamo revertenti a prælio occurriſſe, eundemque illum Salemi regem huic panem & vinum obtuliſſe (feratur hoc verbum paulisper, ut videamus, cui obtuliſſe dici poſſit MELCHISEDECVS, non legitur enim, *obtulit*, ſed, *protulit*,) & eum ipſum Dei altiſſimi ſacerdotem huic benedixiſſe. Obſecro, quis jam in Geneſi poſſit eſſe dativus verbi OBTVLIT, niſi relativum *ei*, ſubauditum in Ebræo quidem, a græcis vero expreſſum, paulo poſt alteri verbo, benedixit, ſubiunctum? Quodſi Deo; relativum *ei* poſt expreſſum quem referet? Deumne? atqui Paulus vult referre Abraham, quem ſequuntur CYPRIANVS & AVGVSTINVS. Quia in hunc Pauli locum incidimus, adnotabimus obiter, apoſtolum, ut ſacerdotii ſimilitudo oſtendatur, Chriſtum componere cum Melchiſedeco, & quæ ad ſimilitudinem faciunt, diligenter perſequi; nec tamen panis & vini oblationis, nec ipſi quidem Abrahamo factæ, meminiſſe, ut videatur factum, quod in Geneſi legitur expreſſum, dedita opera prætermiſſum & tacitum, tanquam ſimilitudini nihil inſerviens.„ Idem auctor (50.) MALDONATO ſequentem in modum *reſpondet*: „De veteribus eccleſiæ Patribus reſpondeo, fateri me, veteres eccleſiæ doctores fere omnes ad ſacerdotium Melchiſedeci locum transtuliſſe, ut CYPRIANVM, ARNOBIVM, AMBROSIVM, HIERONYMVM, AVGVSTINVM (Cypriani ſimium) & reliquos pene omnes; *non ubique tamen.* Sed & ante eos non ſic expoſuere IVSTINVS *adverſus Tryphonem*, Juſtinumque ſecutus & imitatus TERTVLLIANVS. Porro veterum expoſitio me non in magnam trahit admirationem, quos (bona eorum venia dictum volo,) ubicunque panis & vini in ſcripturis inveniebant mentionem, locum fere ad Euchariſtiam detorſiſſe, & illa hujus typum fuiſſe, σὺν πολλῇ παῤῥησίᾳ ſcripſiſſe, eſt manifeſtum. — Hactenus nobis ſacroſancta ſit valeatque Patrum auctoritas, quatenus ſcripturæ verbis eſt conſentanea: neque enim juxta Pythagoræ diſcipulos præjudicata doctoris opinio, ſed doctrinæ ratio ponderanda eſt, ut *Minerio* & *Alexandro* loquitur *Hieronymus*.„ RIGALTIVS idem fert judicium: *valde*, inquiens, *indulſerunt ſuo ingenio Patres, ubi-*

ſarius habet §. XXI. „*me equidem non fugit, eſſe ex ſanctis patribus Clementem Alex. qui velit, panem & vinum oblata fuiſſe Abrahae ejusque militibus. Verum idem S. D. teſtatur, panem & vinum ante oblata eſſe Deo, & ſanctificata, quam Abrahami militibus traderentur. Quod cauſam noſtram roborat.*„ Fuit enim haec ſententia *non ſolius* Clementis; *nec dicit* Clemens, quod adverſarius prætendit, panem & vinum *oblata ante eſſe Deo*; nec, ſi Clemens ita haberet, *adverſarii cauſa* robur inde acciperet.

(46.) v. gr. *Clementis Alexandrini* & *Auguſtini.*

(47.) quæ ipſa vox exſtat in teſtimonio *Clementis Alex.*

(48.) uti jam notavit *Anton* REISERVS in *Auguſtino contra Bellarm. & alios ſcriptores papaeos vindicato. Tom. III. controverſ. III. de eucbariſtia. L. I. cap. VI.*

(49.) in *opuſc*, *p.* 116. *ſeqq.*

(50.) in *adpendice ad diſſert. de miſſa.*

cunque in ſcripturis panis & vinum occurrit. Exempla ſi quis deſideraverit, CYPRIANVM adeat, conquirentem e veteri teſtam. ſacramenta ac teſtimonia (quæ vocat) ſanguinis Chriſti ſub figura vini, adeo ut non vereatur, primo omnium loco hiſtoriam Noæ inebriati (Gen. IX.) trahere in figuram dominicæ paſſionis. Nec deſunt ex *recentioribus* eccleſiæ Romanæ doctoribus, qui ſimili modo, ſobrie quidem, de Patrum exegeſi judicant: e. g. *Mich. Ignat.* SCHMIDT de *Origene* ſic ſentit (51.) — *alios lubens praetereo, cum unus Origenes nobis inſtar omnium eſſe queat. Qualis viri fuerit eruditio, non tantum ſynchroni omnes, ſed & opera plurima teſtantur. — Non caruit haec ipſa eruditio ſuis naevis. Plus aequo nonnunquam Origenes ingenio ſuo indulſit, & nonnunquam opiniones adoptavit, cenſuris merito a ſubſequentibus ſaeculis perſtrictas. Udalricus* MAYR (52.) hæc habet: *Patres ob nimium allegoriae ſtudium, quae magis orientis ingenio, quam vocum intelligentiae conveniebat, grammaticali ſenſui rarius adhaerebant, & nonnunquum ab orientalium linguarum ſubſidiis imparati accedebant.* Concedimus ceteroquin, *quarto*, piam fuiſſe Patrum meditationem, qua, ſub præſentem Melchiſedeci hiſtoriam, monuerunt auditores, Chriſtum demum myſtico pane & vino, corpore nimirum ac ſanguine ſuo, ad vitam æternam paſcere ac reficere ſuum populum, ſpirituales Abrahæ filios, in bello adverſus varios hoſtes continuo laborantes. Id quod non improbamus: modo hujusmodi expoſitio non torqueatur ad confirmandum miſſæ ſacrificium. Cum hoc enim Patrum allegoriis nihil plane negotii fuit. Patres quippe voce *ſacrificii* utuntur in ſenſu *latiori*; (53.) nec ſibi ipſis conſtant, cum aliquando dicant, pane & vino a Melchiſedeco prolatis præfigurari *euchariſtiae ſacramentum*, aliquando *crucis ſacrificium.* At in comparatione hujus oblationis Melchiſedecianæ cum ſacramento euchariſtiæ, reſpicientis, ex mente teſtatoris, ad ſacrificium in cruce oblatum, vere propitiatorium, *nihil* omnino habent *de ſacrificio miſſae*, ut nunc a doctoribus eccleſiæ rom. proponitur ac celebratur, per conſecrati panis & vini transſubſtantiationem, elevationem, adorationem, & oblationem pro peccatis vivorum & mortuorum: ipſamque menſam dominicam, quam oblatione Melchiſedeci præfigurari putant, commutatis ex lubidine verbis nunc ſacrificium memoriale, nunc memoriam ſacrificii in cruce oblati adpellant. Quo pertinet illud *Auguſtini*: (54.) *quod hominibus vocatur ſacrificium, ſignum eſt veri ſacrificii.* Quæ cum ita ſe habeant, circa locum, ubi textus hebr. & verſiones, præter vulgatam, ad unam omnes reclamitant, Patrum allegoriis, ſenſu Romanenſium acceptis, adſtringi nos eo minus patimur, quo magis rigidiores etiam ipſorum deſerunt eas alibi.

Arg. §. *X — XII.* *Adverſarius* in vindicanda generatim Patrum traditione laborat, ac in ſubſidium vocat tum VINCENTII, *presbyteri Lirinenſis*, tum GERHARDI noſtri teſtimonia; nec non acerbe invehitur in eos, qui ſibi ſumunt, ut non ubique cum Patribus ſentiant. Anticipatis jam ſupra, quæ huc pertinent, *limitationibus*, præterire iſta omnia licebit. (55.)

Arg. §. *XIII.* „*Quoniam vero* GER„HARDVS (56.) *ſubdit*: nullum eſt confeſſio„nis noſtræ dogma, nullum controverſiarum „caput, ad cujus confirmationem non poſſimus „multa & evidentia Patrum teſtimonia profer„re. *Rogatos magnopere velim e proteſtantium „cœtu theologos, ut Patrum teſtimonia, quibus „hanc de ſacrificio Melchiſedeci controverſiam, „in qua a nobis diſſident, confirmari putant, „in medium proferant. Proferant; obſecro, vel „pau-*

(51.) In *methodo tradendi prima elementa religionis ſ. catechiſandi*, 8. Bamb & Wirceb. 1769. *p. 319. ſeq.*

(52.) Monachus ciſtercienſis e monaſt. imper. & immed. lib. B. V. M. de Cæſarea, AA LL. & Phil. Dr. ac Prof. *in diſſert. hiſtorico-theol inaug. de nexu hiſtoriae literariae cum ſtudio theologico*, annuente ſenatu theol *Ingolſtadienſi*, edita 1772. §. *XXIII. p.* 34.

(53.) vid. *Gerhardus* noſter *tom. X. p. 300. not. III. & ſuppl. cit. p* 448. §. *VII.*

(54.) *de civitate Dei, lib. X.*

(55.) conf. *Gerhardus* noſter *T. I. p.* 56 — 59.

(56.) *T. I. p.* 59. §. 96.

„paucas vel probabiles veterum doctorum ſen„tentias; multas enim & evidentes fruſtra ex„ſpectaverim. Videant, quam liberaliter cum „ipſis agam. Quod ubi praeſtare nunc non va„lent, neque valituri ſunt unquam: me etiam „tacente nemo eſt, qui non intelligat, quam „arroganter a Gerhardo ſcriptum ſit, quam „confidenter, ne quid gravius dicam, ab illius „aſſeclis ſit pronuntiatum: Eccleſias noſtras(Lu„theranas) ab unanimi Patrum confeſſione in „dogmatibus, vel ſcripturæ interpretatione ſe„ceſſionem feciſſe, nondum eſt a Pontificiis „demonſtratum.„ *Multa* ſunt, quæ circa adlegata Gerhardi dicta moneri poſſent: malumus autem ſine ambagibus ad rem ipſam accedere. Utinam, cum tam confidenter nos provocaret adverſarius, habuiſſet ante oculos vel *noſtrates theologos*, qui ex profeſſo hac de re egerunt, vel *Patres* ipſos, vel ſaltem Pererii, Maldonati, Picherelli loca ſupra citata. Tantum abeſt, ut penuria Patrum ſit nobis fauentium, ut ex ſententiis illorum duas argumentorum claſſes adornare, & adverſario audacter provocanti opponere poſſimus. *Unam* conſtituit illa Patrum interpretatio, qua panem & vinum non Deo, ſed Abrahamo data eſſe diſerte dicunt. Ejusmodi ſententias, haud paucas, haud probabiles, ſed multas, ſed evidentes collegit Dorschevs (57.) ex Tertvlliano, Clemente Alexandrino, Cypriano, *tractatu de Melch. Tom. II. opp.* Athanasii *inſerto*, Epiphanio, Ambrosio, *Jo.* Chrysostomo. Gravamur exſcribere, quæ ibi typis expreſſa exſtant, teſtimonia, addituri potius alia quædam, in quæ ipſimet incidimus. Ambrosivs (58.) locum Gen XIV. ita reddit: *& Melchiſedech rex Salem protulit ipſi panes & vinum;* ac (59.) ſuam porro mentem hoc modo declarat: *tunc illi occurrit Melchiſedech, & protulit ea, quae Abraham veneratus accepit.* Conſentit Avgvstinvs: (60.) *tantus erat Melchiſedech, a quo benediceretur Abraham. Protulit panem & vinum, & benedixit Abraham, & dedit ei decimas Abraham; videte, quid protulit ei, quem benedixit.* Basilivs Magnvs (61.) quæſtionem movet: *quid eſt autem illud ſecundum ordinem Melchiſedech?* ac reſpondet: *niſi propter myſteria, quod & ille Abrahae panem & vinum attulit, & quod ſacerdotium illius fuerit a lege liberum, & propterea, quod nec finem, ſicut & Paulus dicit, nec principium habuit.* Ad verbum fere conſentit Chrysostomvs, (62.) qui etiam dicit: (63.) *Melchiſedecum obtuliſſe Abrahamo panem & vinum, & hunc ab illo accepiſſe oblata, aſt a rege Sodomorum nihil accipere voluiſſe, retribuiſſe vero etiam ſua Melchiſedeco.* Evsebivs (64.) hæc habet: *Alexander autem hiſtoricus, qui multarum rerum peritiam habuit, in volumine de judaica hiſtoria Eupolemon ait haec de judaeis ſcripſiſſe: — — cum vero ab eo bello Habraam rediret in urbe Algarixa, id eſt latine in monte Altiſſimi, a Melchiſedeco Dei ſacerdote, civitatisque illius rege, hoſpitaliter ſuſceptus, magnificis fuit donatus muneribus.* Claſſem *alteram* conſtituunt illa Patrum loca, in quibus ſimilitudinem, quæ inter Melchiſedecum ac Chriſtum intercedit, evolventes, alte de ſacrificio panis & vini ſilent, preſſe autem, æque ac nos, veſtigiis Pauli inſiſtunt. Ambrosivs (65.) ſequentem in modum diſſerit: *Nam (Chriſtus) & agnus ad immolandum ductus eſt, & ſacerdos erat ſecundum ordinem Melchiſedech — & illum Melchiſedech, per quem Abraham hoſtias ſuas obtulit, — intelligit eccleſia virum ſanctum ac ſacerdotem Dei, qui, typum gerens Domini, & ſine patre & ſine matre, & ſine generationis enarratione, & ſine initio & ſine fine, deſcribitur, ut oſtenderet, ſempiternum filium Dei in hunc mundum eſſe venturum, qui & ſine patre ſecundum incarnationem natus eſt,*

L 3

(57.) *l. c. p. 77. ſeqq.*
(58.) *lib. II. de Abraham*, opp. edit. Pariſ. 1586. *T. I p. 273. ſeq.*
(59.) *cap. VIII. de iis, qui myſteriis initiantur.*
(60.) *conc. I. in Pſ. XXXIII. opp. edit. Baſil. T. VIII. 1529.*
(61.) in *ſcholiis in pſalterium, p. m. 276.*
(62.) in *expoſitione in pſ. CIX.*
(63.) *homilia 36. in Geneſin.*
(64.) *praepar. evang. lib. IX. cap. IV.*
(65.) T. *IV.* edit. cit. *lib. III. de fide, cap. V. p. 104.*

eſt, & ſine matre ſecundum divinam generationem, & ſine enarratione generationis, quia ſcriptum eſt: generationem autem ejus quis enarrabit? ergo illum Melchiſedech in Chriſti typo ſacerdotem Dei accipimus: ſed illum in typo, hunc in veritate, typus autem umbra eſt veritatis; illum in nomine unius civitatis, hunc regem in reconciliationem totius mundi. Urget AVGVSTINVS (66.) æternum Chriſti ſacerdotium, quatenus non eſt ſecundum ordinem Aaron, ſed *ſecundum ordinem Melchiſedech*, contra judæorum pertinaciam, verum ne verbo quidem ullam facit ſacrificii miſſatici mentionem, quæ fieri omnino debuit, ſi Melchiſedeci oblatio hujus, & non potius ſacramenti euchar. typus, juxta Auguſtini ſententiam, fuit. CHRYSOSTOMVS (67.) ubi ex profeſſo de ſacerdotio Melchiſedeci agit, ne minimam tamen oblationis Deo factæ mentionem iniicit; ita enim diſſerit: *fuit Melchiſedech rex idem & ſacerdos, typus enim futurus erat, cujus & ſcriptura manifeſte meminit.* Succinctam tandem, quam tradit, in Hebr. VII. commentationem his verbis abſolvit: *ſi typus talis etiam ſacerdotio judaico ſplendidior erat, multo magis ipſa veritas, quod tractans idem apoſtolus dixit: amplius adhuc manifeſtum eſt, ſi ſecundum ſimilitudinem Melchiſedeci exoritur alius rex, qui non ſit juxta legem praecepti carnalis, ſed juxta virtutem vitae incorruptibilis, quod nullum illius praeceptum erat carnale. Non enim oves mactare neque vitulos juſſit, ſed virtutem animi curare, & hoc pacto Deum colere, & horum praemia vitam nobis deſignavit, quae nunquam corrumpetur.* Idem ſ. Doctor alibi (68.) hæc habet: *aſſimilatus autem filio Dei: ubi eſt ſimilitudo? quod & hujus & illius finem ignoramus & initium. — Tu es ſacerdos in aeternum ſecundum ordinem Melchiſedech h. e. non ad tempus, neque finem habens, ſed ſecundum virtutem vitae inſolubilis. — Paulus dicit, unum eſſe ſacerdotem, unum ſacrificium, ne quiſpiam exiſtimans, eſſe multa, ſecure peccet.* Similiter etiam CYRILLVS (69.) expreſſe agit de ſacerdotio Chriſti, miniſteriique ipſius modo, quatenus *ab Aaronis ſacerdotio differt, & eſt ſecundum ordinem Melchiſedech*: ſed alte ſilet de oblatione panis & vini, ſubſiſtens potius *in vocatione facta non per mandatum legis carnalis, ſed juxta virtutem vitae indiſſolubilis.* Accedit, quod JVSTINVS Martyr, (70.) neque ubi hiſtoriam Melchiſedeci e Moſe enarrat, neque ubi rationem reddit, cur Chriſtus dicatur ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, de oblato pane & vino quidquam habeat. Ita enim: *incircumciſus fuit ſacerdos Altiſſimi Melchiſedech, cui etiam decimas, oblationum nomine, dedit Abraham: Abraham, inquam (qui primus circumciſionem carnis accepit, benedictione ab eo auctus) ſecundum cujus ordinem ſacerdotem ſempiternum per Davidem ſe Deus conſtiturum oſtendit. — — Antiſtitem ſacrorum eum* (Chriſtum) *Deus ſecundum ritum Melchiſedech eſſe renunciavit: hoc eſt, quomodo Melchiſedech ſacerdos Altiſſimi factus eſſe a Moſe ſcriptus eſt, atque is eorum, qui cum praeputio erant, ſacerdos fuit, & ei, qui (poſtea) in circumciſione (fuit & ante circumciſionem) ſibi decimas obtulit, Abrahae benedixit: eodem modo ſempiternum ſacerdotem (a ſe ordinatum) & Dominum a Spiritu ſancto vocatum, illum Deus eorum, qui in praeputio ſunt, fore, eosque ſimul, qui in circumciſione ad ipſum acceſſuri i. e. ei credituri, atque benedictionem ab eo petituri eſſent, ſuſcepturum illisque benedicturum eſſe, ſignificavit.*

Ex adductis teſtimoniis, quin adponamus plura, jam ſatis ſuperque eluceſcit, quam prodiga fuerit adverſarii nos provocantis liberalitas, quam inanis fiducia jactantis pro ſua opinione conſenſum Patrum.

Arg. *XIV — XVII.* Miſere *adverſarius* ingenii vires exercet in ratione inveſtiganda,

(66.) *lib. XVI. de Civit. Dei, cap. XXII.* quod adlegat quidem adverſarius, ita tamen, ut verba non adſcribat.

(67.) *Oratione IV. adverſus Judaeos, p. 49.* opp. edit. Baſil. 1527.

(68.) *homilia XII. & XIII. in epiſt. ad Hebr.*

(69.) *lib. II. ad Reginas de recta fide.*

(70.) *dialog. cum Typhone Judaeo*, opp. edit. Haidelberg. 1593. *p. 182, & p. 194.*

ur in *ſupplemento ad Gerhard. T. X. de* *bus* altum *conticuerimus*. Facile cura hac ire ſe potuiſſet, ſi meminerit, quid hanc ı ante nos dixerint tum noſtrates theologi, octorum quoque catholicorum nonnulli; ;itaverit, quantopere claudicet, quam ſit, quæ ex allegoriis quorundam Patrum abiliendo miſſæ ſacrificio nectitur, contia. (71.) Nos certe, cum noſtris temus in eccleſia catholica complures ſint do- ;, de Patrum exegeſi ſobrie ac liberaliter ntes, priſtina recoquere noluimus, nec mſimus, fore adhuc, qui nudum adeo ɪrtum nobis latus daturi ſint, ut in Patrum, ɔriæ ſtudio abreptorum, conſenſu, ficto ın illo, *praecipuum cauſae ſuae fundaim* ponant.

ɪrg. ſ. *XVIII.* indicat adverſarius, *ransmiſſis licet Patribus multa tamen alia ſiſſe, ad impugnandum argumentum ex hiſedeci ſacrificio petitum, ſuumque nunc ut, quid novi, quidve ſolidi attulerimus, di- it.* Præterit quidem (ſſ. *ſeqq.*) ea, quæ nali Gotti & D. Tournelio, ex præɔſito Melchiſedeci ſacrificio ad ſ. cœnam ludentibus, reſpondimus: reliqua autem ia, exclamationibus, quæſtiunculis, paramis, inſtantiis male locatis, figmentis, ɔellationibus honorificis ſcilicet, infrina ſibi ſumit.

ɪrg. ſſ. *XIX — XXV*, *XXVII*, *VIII*, *XXX*, prout res ipſa anſam nopræbuit, jam excuſſimus. Quæ ad ſ. *VI.* de *Aarone*, figura Chriſti, & ad ſ. *IX.* de ſignificatione vocis *Cohen*, diceniperesſent, malumus alienis verbis, egreem hanc omnem illuſtrantibus, (72.) quam :is, exponere. „Nomen & verbum ſaotis hebraica conſuetudine loquendi melum eſſe, in promtu eſt. Nec minus du- :aret, in hebraico ſacerdotii verbo primam & propriam ſignificationem eſſe *miniſterii*, unde & in libris apoſtolorum per λειτουργίαν exprimitur, ſicut & ipſe Chriſtus ſacerdotii cauſa, λειτουργός, *miniſter* adpellatur. Hebr. VIII, 2. 6. — Sed cum id verbum ad eos transfertur, quos ſacerdotes proprie adpellat latinitas, græci ἱερεῖς, accipit ſignificationem miniſterii, quod Deo præſtetur in cauſa religionis ad ſalutem populi, in quo quis ſacerdotis nomen ac locum obtinet. — Nec vero negligendum hoc videtur, in cognoſcendo hujus verbi uſu, præſertim figurato, quod, etſi interdum univerſam miniſterii ſacerdotalis ſummam ſpectat, tamen interdum modo ad partem aliquam muneris refertur. Itaque non, ut ſacerdotis vel ſacerdotii nomen in aliqua re aut perſona uſurpatur, ſic ſtatim ſimilitudo univerſa cogitanda eſt, ſed, quomodo & quatenus figura a ſacerdotio petatur, indagandum videtur, ne, latius & ultra terminos extenſa ſimilitudine, ingenii humani inventa traditis divinitus permiſceantur: quo nimis ſemper in figuris hebraicis inclinavere viri optimi, ſed conſilii melioris, quam ingenii & judicii. — Tribuitur autem Meſſiæ nomen ſacerdotis in vet. teſt. quidem duobus omnino locis, uno in Pſal. CX. 4. altero in Zachariano oraculo: VI. 13. at in nov. teſt. libris, neque ſermones Jeſu Chriſti in evangeliis aut apoſtolorum in actis, neque epiſtolæ apoſtolicæ, ſacerdotii Jeſu Chriſti mentionem faciunt, præter unam ad Hebræos epiſtolam Pauli, quæ & Pſalmi verba commemorat ad Jeſumque refert, & ſacerdotis ſummi nomen eidem tribuit, & ad ejus actiones pro ſalute hominum adplicat. Itaque nomen hoc a duplici figura Chriſti in vet. teſt. ducitur Melchiſedecho & Aarone. — Illud autem intelligendum eſt, quod fere in diſputatione de ſacerdotio Jeſu Chriſti prætermittitur, cum ad dogmaticam rationem inſtituitur, non eodem modo ſacerdotem eſſe, cum Melchiſedeco comparatur, & cum Aaroniticis pontificibus aſſimilatur; cum ſacerdos æternus con-

(71.) *Dorſcheus l. c. cap. III. p. 55. ſeqq.* pluribus oſtendit, omnes ipſius textus & ſacrificii, quod venditatur, Melchiſedeciani circumſtantias repugnare ſacrificio miſſatico.

(72.) ex *programmate Paſchali*, S. R. Dn. D. Ernesti, celeberr. theol. Lipſ. 1769.

conſediſſe in cœlis in throno Dei dicitur, & cum ſacrificaſſe ſe ad expianda generis humani peccata in terris traditur. Nam in *ſacerdotio Melchiſedechi* nihil intelligi poteſt ac debet, quam, *primum* miniſterium univerſum Jeſu Chriſti, quod in religione ordinanda & conſtituenda Deo hominibusque præſtitit, neque ullius alius rei intelligendæ veſtigia in illo loco impreſſa ſunt, quæ a nobis notari poſſent, aut interpretatione Paulina demonſtrata: *deinde* illius ſacerdotii præſtantia, tum e conjunctione cum poteſtate regia, tum ex duratione, quæ finem habitura non ſit. Et clarum eſt, Paulum eo in loco non tam primum illud, quam poſterius intelligi velle. Nec aliud eſt in loco Zachariæ Prophetæ. At cum *pontifex ſummus* adpellatur, comparatus cum Aarone, ſola ſacrificia expiatoria, inprimisque anniverſarium illud, ſpectantur, in quibus inſignem figuram mortis Chriſti & redemtionis per mortem fuiſſe, in promtu eſt. Neque enim plus eſt in tota illa de ſacerdote Jeſu diſputatione Paulina ad Chriſtianos ex Hebræis."

Plura adderemus, niſi filum ſcriptionis heic tandem eſſet abrumpendum.

SVPPLEMENTVM EDITORIS AD LOCVM
DE ECCLESIA.

OBSERV. I.

DE ECCLESIAE TVM GENERATIM SPECTATAE TVM SPECIATIM CHRISTIANAE NATVRA ATQVE INDOLE VARIISQVE EJVS SPECIEBVS.

§. I.

Licet GERHARDVS ſtatim ſub initium tractationis ſuæ de *eccleſia*, inprimis *cap. II. & III. §. X. ſeqq.* itemque *cap. VI. §. LI. ſeqq.* & *cap. VII.* alibique paſſim multa eaque prorſus egregia lectuque digniſſima de hocce argumento diſſeruerit, haud male tamen nos facturos eſſe arbitramur, ſi nonnulla heic ſubiungamus, quibus dicta laudatiſſimi viri partim uberius illuſtrari, partim vero novis obſervationibus ſubinde adaugeri queunt. Prætermiſſis vero iis, quæ de vario vocis *eccleſia* ſignificatu tum ab ipſo GERHARDO, tum ab aliis ſubinde fuerunt tradita, (1.) ante omnia paucis notamus, eccleſiam, ſi *generatim* ſpectetur, nihil aliud eſſe, quam *ſocietatem* (2.) quamdam *hominum, qui religionem a Deo revelatam profitentur, eundemque ea, quam ipſemet praeſcripſit, ratione colunt.*

§. *II.* Quum homines, qui Deum ea, qua par eſt, ratione colunt, duplici modo conſiderari queant, *vel* qua in cœlum jam recepti, aut certe aliquando recipiendi ſunt; *vel* qua in hiſce terris adhuc degunt, ex hac ipſa

(1.) Evolvi heic inprimis meretur JVSTVS HENN. BOEHMER *in jure parochiali* cap. II. itemque in jure eccleſiaſt. proteſt. libr. I. tit. XXXIII. *de majoritate* p. 814.

(2.) Eccleſiam eſſe *ſocietatem* quamdam, luculenter demonſtravit PVFENDORFIVS in eximio libello *de habitu relig. chriſtianae ad vitam civ. §. 30, 39.* Idem jam ante PVFENDORFIVM ex ſcriptoribus Anglis obſervavit EDVARDVS STILLINGFLEETVS, in *irenico a weapen ſalve for the churcher wound part. I. cap. VII.* PVFENDORFII veſtigia in Germania ſecuti ſunt jureconſulti celeberrimi, THOMASIVS, BOEHMERVS aliique; quibus ex eccleſiæ noſtræ theologis, præter alios, cumprimis PFAFFIVS atque MOSHEMIVS jungi merentur. Conferenda, quæ hanc in rem adnotavit ſcriptor anonymus, quem nonnulli liberum baronem DE METTERNICHT eſſe dicunt, in opuſculo germanico ſermone edito, *von der wahren Kirche.*

ipſa conſideratione binæ emergunt ſpecies eccleſiæ, quarum altera *militans*, altera vero *triumphans*, jure meritoque adpellatur. *Militanti* eccleſiæ eam ob rationem nomen hocce recte inditum eſt, quia credentibus in Chriſtum, quam diu in his terris verſantur, quotidie cum infernali genio, cum mundo & cum carne ſua, ſeu pravis cupiditatibus, pugnandum eſt; prout e ſanctioribus litteris abunde conſtat; (3.) cum contra in beatorum ſedes tranſlati militia ſua jam ſint defuncti, victoriamque ab hoſtibus ſuis nacti, in vita illa beata ac ſempiterna, quam omnes veri Dei cultores anhelant, æternum gaudeant atque triumphent. Proinde recte dicitur *eccleſia triumphans*. (4.)

§. *III.* Quod ad *militantem* attinet eccleſiam, illa ad duas *temporum* periodos univerſe revocari poteſt. *Prior* periodus anteceſſit Chriſtum natum, mortuum, ſuſcitatum e mortuis inque cœlum ſublatum; *altera* vero Chriſtum jam exhibitum ſubſecuta eſt. A binis hiſce temporum periodis eccleſia militans dividitur in eccleſiam *veteris* & *novi* teſtamenti. *Illa* anguſtis terræ Iſraëliticæ limitibus olim fuit incluſa, &, quicunque viam ad vitam ſempiternam perveniendi, addiſcere voluerunt ante adventum Chriſti, redemtoris noſtri, ii genti Iſraëliticæ ſe adjungere, cumque eadem arctius conjungi debuerunt; *haec* vero ex omnibus gentibus, voce evangelii ubique ſonante, Chriſto fuit collecta. Prior *illa* non perpetuo erat duratura, ſed adventu Chriſti in mundum terminanda; *haec* vero duratura eſt ad finem uſque ſeculorum: Ratio hujus diverſitatis exinde petenda eſt, quoniam eccleſia *veteris teſtamenti* profitebatur Chriſtum *venturum*, multis vaticiniis tam litteralibus, quam typicis præſignificatum, cujus exſpectatio ad certum aliquod tempus erat reſtricta; cum contra eccleſia *novi teſtamenti* profiteatur Chriſtum in carne jam manifeſtatum atque conſummatum, quæ ejus conſummatio in perpetuum eſt duratura. Eccleſia *veteris teſtamenti Iſraelitica* itemque *Judaica* adpellari ſolet, atque apud LXX interpretes, itemque in libris novi fœderis ſæpius συναγωγῆς nomine venit, (5.) cum contra cœtus fidelium *novi teſtamenti* a capite ſuo JESU CHRISTO nomen *eccleſiae chriſtianae* acceperit. Atque de hac poſteriori ſigillatim jam agemus.

§. *IV.* Notamus vero ante omnia, eccleſiam *chriſtianam* eſſe *coetum*, ſeu *ſocietatem hominum, qui doctrinam coeleſtem, tum in concionibus Chriſti, tum in ſcriptis apoſtolicis contentam profitentur, atque Chriſtum ceu divinum doctorem religioſo cultu proſequuntur*. Nemo non videt, generaliſſimam eſſe hancce definitionem, atque ita comparatam, ut ad quasvis chriſtianorum ſectas adplicari queat.

§. *V.* Hancce ſocietatem ipſemet inſtituit ſervator Chriſtus, (6.) qui primum quidem duodecim apoſtolos, deinde LXX. diſcipulos, quin & alios ſibi adſociavit, qui ipſius nomen libere profiterentur inter homines, iisdemque doctrinam cœleſtem, quam a magiſtro didicerant, traderent. Atque hoc ipſum poſt tempora apoſtolorum, adjuvante Deo, præſti-

(3.) Conferenda heic, quæ de pugna iſta ſpirituali chriſtianorum e ſanctioribus ſcripturis adnotarunt doctores chriſtiani, qui ad theologiam moralem illuſtrandam ſtudia ſua contulerunt; ſpeciatim b. BUDDEUS in *inſtitut. theol. moral. part. I. cap II. §. LVIII. ſeqq.*

(4.) Hæc eccleſia *apocal. XXI, 10. 11.* adpellatur *civitas magna, ſancta Hieroſolyma*, ἔχουσα τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ *habens divinam gloriam.* Conf. & *apocal. VII. 9.*

(5) Nec tamen hoc eſt perpetuum; ſiquidem *Jac II. 2.* nomen *ſynagogae* pro cœtu chriſtianorum, ad ſacra facienda coacto, uſurpatur.

(6) Is enim tradidit miraculisque confirmavit doctrinam cœleſtem, qua illa, quæ in veteri teſtamento jam obtinebat, clarior perfectiorque reddebatur. Nec tamen, quod paucis heic notamus, peculiarem mox cœtum ſibi formavit, cui cum judaico nullum amplius commercium eſſet; ſed ipſe in templo Hieroſolymitano inque ſynagogis Judæorum ſubinde docuit. Vid. *Matth. IX. 35. XII. 9. XXI. 12. XXVI. 55. Marc. I. 21. III. 1. VI. 2. XI. 11. 15. 27. XIII. 1. Luc. II. 46. IV. 16. VI. 6. XIX. 41. XX. 1. Joann. II. 42. 59. VII. 14. VIII. 20. X. 22. 23.*

præſtiterunt quoque diſcipuli apoſtolorum eorumque ſucceſſores, eccleſiamque ad nutum optimi ſervatoris efformatam, brevi tempore mirum in modum amplificarunt.

§. *VI.* Quum ſocietas hæc ſacra, quæ *eccleſiae chriſtianae* nomine venit, eo comparata ſit, ut, qui in eandem coivere, ſecundum præceptum Jeſu Chriſti, Deum ejusdemque filium cognoſcant, riteque colant, facile patet, neceſſarium eſſe, ut in illa adſint, qui *docentium* munere fungantur, & rurſus, qui ab his doceantur inſtruanturve. Unde duplex ordo *docentium* atque *diſcentium*, ſive *auditorum*, ſponte ſua reſultat. (*)

§. *VII.* Quum porro ii, qui docentium in eccleſia munere funguntur, finem ſuum conſequi nequeant, niſi diſpiciant quoque, an & quousque auditores doctrinam in ſanctioribus litteris contentam admittant, atque ad eandem vitam ſuam moresque componant, nemo non videt, ipſam eccleſiæ conſtitutionem expoſcere, ut doctores inſpectionem quandam atque directionem hujus ſocietatis ſacræ exerceant. Unde & ἡγέμενοι, *antiſtites* ſive *praefecti*, (7.) itemque ἐπίσκοποι *inſpectores* (8.) in ſanctioribus litteris adpellantur.

§. *VIII.* Solemnis cæteroquin eſt diſtinctio inter *clericos* & *laicos*, (9.) quæ antiquiſſima eſt, etſi poſt apoſtolorum demum ætatem fuerit enata, (10.) &, ut nonnulli volunt, ex eccleſia

(*) Hæc diſtinctio *doctorum* & *auditorum* in ipſis ſanctioribus litteris ſuum habet fundamentum, adeoque jure divino nititur. Vid. *I Cor. XII.* 28. *Eph. IV.* 11. ut alia loca taceamus.

(7.) *Act. XV.* 2. *Ebr. XIII.* 7, 17.

(8.) *Act. XX.* 28. *Philip. I.* 1. *I. Tim. III.* 2.

(9.) Hæc diviſio eccleſiaſtica quidem, ſed non biblica eſt. Ad rationem nominis *clericorum* quod attinet, recte obſervavit HIERONYMUS *epiſt. II. ad Nepot.* hanc denominationem a vocabulo græco κλῆρος, quod *ſortem* ſignificat, deſcendere, ac *miniſtros Dei propterea vocari* clericos, *quia de ſorte ſunt domini, vel quia ipſe Dominus* ſors, *id eſt pars* clericorum *eſt*. Alii tamen in aliam heic deſcendunt ſententiam, exiſtimantque, reſpici heic ad morem antiquum Judæis æque ac Gentilibus uſitatum, quo homines ad officia ſacra olim per *ſortem* eligebantur. Vid. HENR. DODWELLUM *diſſ. I. ad Cypr.* §. *XV.* Cæterum *clericis* jam olim opponebantur *laici*, tanquam diverſum genus hominum, a voce græca λαὸς ita dicti, quae populum ſeu plebem ſignificat. Conferenda, quæ de differentia inter *clericos* & *laicos* commentati ſunt illuſtris BOEHMERUS in *jure eccleſiaſt. antiquo, diſſ. VI. p.* 316. *ſeqq.* & in *jure parochiali ſect. I. cap. II.* §. *LVII. p.* 33. *ſeqq.* KIPPINGIUS in *pleniori adſertione nominis* Cleri, *miniſterio ſacro divinitus impoſiti*, Helmſt. in 4. MOSHEMIUS in peculiari diſſert. de hocce argumento, Helmſtad. edita, nec non in *inſtitut. hiſt. eccleſiaſt. majoribus ſec. I. p.* 205. *ſeqq.* PFAFFIUS in *originibus juris eccleſiaſt. cap. III. art.* 2. *not.* (*f*) *p.* 100. *ſeqq.* edit. noviſſ. itemque in *den academiſchen Reden über das proteſtantiſche Kirchen-Recht, cap. IX.* §. 2. *p.* 169. *ſeqq.* ubi & plures adlegantur ſcriptores, tam pontificii, quam proteſtantes, qui hac de re copioſius diſſeruerunt.

(10.) Equidem coetus Romani doctores, ipſam *clericorum* adpellationem in ſacris novi teſtamenti libris deprehendi, ſibi aliisque perſuadere annisi ſunt. Fecerunt id cumprimis CÆSAR BARONIUS, pater purpuratus, & PETRUS DE MARCA; ille quidem in *annalibus eccleſiaſt. ad annum Chr. XLIV. num. LXXIV.* hic vero in peculiari *diſſertat. de diſcrimine clericorum & laicorum ex jure divino*, quæ inter ejusdem *diſſertationes ſelectas*, operi *de concordia ſacerdotii & imperii* ſubjunctas, nonum occupat locum *p.* 286. *ſeqq.* Uterque provocat ad locum *Act. I.* 17. ubi de Juda proditore dicitur ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης, *accepit ſortem miniſterii hujus.* Adjungit BARONIUS alium locum, qui exſtat *Act. VIII.* 21. ubi Petrus Simonem magum hisce verbis adloquitur: οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ: *non eſt tibi pars, neque ſors in hoc negotio.* Verum facilis eſt ad utrumque reſponſio. Quod enim ad primum effatum biblicum attinet, vox κλῆρος non tantum ſignificat *ſortem*, ſed transfertur ad omnia, quæ alicui *citra ſuam operam obtingunt*; prout recte obſervat b. BENGELIUS in *Gnom. ad h. l.* In altero autem oraculo ſacro vocabulum λόγος, ad imitationem vocis ebraicæ דבר, ſæpe *rem* infert, ut *Matth. XIX.* 12. & *Luc. II,* 15. Res vero illa vel *generatim* de evangelio ejusque promiſſionibus, vel *ſpeciatim* de dono ſpiritus ſancti, de quo ibidem ſermo erat, intelligi poteſt. Conferenda, quæ de binis hiſce locis contra BARONIUM diſputant CHRISTIANUS KORTHOLTUS in *diſquiſit. anti-Baronianis, diſquiſ. V.* §. 5. *p.* 152. & b. BUDDEUS *in commentatione hiſtorico-dogmat. de ſtatu eccleſiæ chriſtianæ ſub apoſtolis, p.* 608. *ſeqq.* qui & recte obſervant, per τὸν κλῆρον in ſcriptura ſacra non tantum ſacri ordinis viros, ſed potius omnia eccleſiæ membra, omnesque fideles ſubinde denotari, quia pertinent ad κλῆρον & *hereditatem* domini, prout ex 1 *Petr. V.* 3. luculenter oſtendi poteſt. Præter aucto-

ſia Judaica in chriſtianam translata. (11.) Diſputatum recentiori ævo fuit: an ea in ſcholis proteſtantium retinenda ſit nec ne? Totam hancce controverſiam vel tandem ad diverſam vocum acceptionem redire, recte nonnulli judicarunt. Quod ſi enim hac diſtinctione nihil aliud innuatur, quam diſcrimen aliquod inter *docentes*, ſeu miniſtros eccleſiæ, & *auditores* intercedere, nec tam vocum, quam rei ipſius habeatur ratio, eandem a proteſtantibus omnino retineri poſſe, nemo facile dubitaverit. Verum ſi hæc ipſa vox ita accipiatur, ut ſingularem quandam ordinis eccleſiaſtici ἐξοχὴν, qua in veteri teſtamento atque eccleſia judaica ſacri ordinis viri gaviſi ſunt, quæve evangelii præconibus in novo teſtamento haud debetur, deſignet, tum quidem diſtinctionem inter *clericos* & *laicos*, ab eccleſiæ romanæ adſeclis hoc ſenſu acceptam e theologorum proteſtantium ſcholis penitus eliminandam eſſe arbitramur (12.) Nullam enim ejusmodi ἐξοχὴν nullumque imperium admittit natura illius ſocietatis ſacræ, in quam ſervatoris Chriſti cultores libere coiverunt.

§. *IX.* Nec ejusmodi iurisdictionem exposcit finis miniſterii eccleſiaſtici. Is enim, ut gentium apoſtolus nos condocet, eo tendit, ut homines *Deo reconcilientur* (13.) atque per fidem in Chriſtum vitam conſequantur æternam. Hinc & idem apoſtolus officium eccleſiæ doctorum διακονίαν τῆς καταλλαγῆς *miniſterium reconciliationis* vocat (14.) atque iisdem τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς *verbum reconciliationis* a Deo mandatum eſſe pronunciat (15.) Atque hunc ipſum miniſterii eccleſiaſtici finem ſi quis attentius conſideraverit, facile perſpiciet, ad eundem obtinendum nullum imperium proprie ſic dictum, nullamque vim coactivam requiri, eccleſiamque ita comparatam eſſe, ut a ſocietate, in qua imperium quoddam eſt neceſſarium, quam longiſſime ſit remota. Unde & ipſemet ſervator Chriſtus, cum diſcipulis ſuis ſpecies quædam alicujus regni mundani aliquando in mentem veniſſet, longe aliter eos edocuit, hisque verbis eos adlocutus eſt: *gentium reges in eas dominantur*, &, *qui auctoritatem habent in eas, principes adpellantur. Vos autem non ita: quin veſtrum maximus perinde ſit ac minimus*, &, *qui praeeſt, perinde ac qui miniſtrat.* (16.) Atque hujus moniti ejusdemque ſaluberrimi a magiſtro accepti, probe memores deinceps fuerunt ſanctiſſimi ejusdem legati, probeque ſibi caverunt, ne quidquam, quod imperii cujusdam aut dominationis ſpeciem referret, ſibi arrogarent. Quin Paulus non tantum apoſtolorum, ſed & vel maxime reliquorum verbi divini præconum nomine pronunciat: *Sic de nobis reputent homines, ut de Chriſti miniſtris* & *divinorum myſteriorum diſpenſatoribus* (17.) Idem & Petrus ſerio inculcat, quando ſacri ordinis viros ſequentem in modum adloquitur: *Paſcite gregem Dei, qui penes vos eſt, illius inſpectioni vacantes, non inviti, ſed ſponte, non turpiter adfectantes lucrum, ſed promto animo;* μηδ᾽ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, *neque ut gregibus imperantes, ſed ut qui ovilis exempla ſitis, atque ubi manifeſtatus fuerit paſtor ille princeps, immarceſcibilem gloriæ coronam adquiratis.* (18.)

§. *X.* Neque vero luculentiſſima duntaxat ſacrarum litterarum oracula noſtram ſtabiliunt ſententiam; ſed ipſa quoque eccleſiæ ab apoſtolis fundatæ genuina facies ita comparata

eſt,

auctores modo laudatos plura hac de re adnotarunt Suicerus in *theſaur. eccleſiaſt. tom. II. p. 110.* Deylingius in *inſtitutionibus prudentiæ paſtoralis p. 14.* Pertschius in *dem Verſuch einer Kirchen-Hiſtorie tom. I. p 291. ſeqq.* alii.

(11.) Eſt hæc ſententia Joseph. Binghami, qui eandem in *origin. ſive antiquit. eccleſiaſt. libr. I. cap. V. §. 2. p. 42.* ex loco quodam Clementis Romani comprobare annixus eſt.

(12.) Vid. Pfaffium in *origin. jur. eccleſiaſt. p. 106. ſeqq.* edit. nov. Buddeum in *comment. de ſtatu eccleſiæ ſub apoſtolis p. 611.* & Moshemium im *Kirchenrecht der Proteſtanten p. 38.*

(13.) *2 Cor. V. 20.*

(14.) *ibid. vers. 18.*

(15.) *ibid. vers. 19.*

(16.) *Luc. XXII. 25, 26.*

(17.) *1 Cor. IV, 1.*

(18.) *1 Petr. V, 2, 3, 4.*

eſt, ut nihil prorſus in ea conſpiciatur, quod imperii cujusdam, aut ſocietatis, quæ ex ***imperantium*** atque ***parentium*** ordine conſtet, ſpeciem quandam referat. Ipſi quippe apoſtoli, ut modo vidimus, non ***principum***, aut ***imperantium***, ſed ***docentium*** tantum partes ſibi ſumebant; nec leges ferebant, aut legislatoriam ſibi arrogabant poteſtatem, nec pœnas civiles minus morigeris infligebant; ſed eos, qui ſui officii haud obſervabant rationem, admonitionibus nec non increpationibus in rectum reducere tramitem, omnibus adlaborarunt viribus.

§. *XI*. Quum itaque, prout ex dictis abunde patet, ne umbra quidem alicujus jurisdictionis in eccleſia a Chriſto apoſtolisque collecta deprehendatur, nec in ea ſint niſi *doctores & auditores*, h. e. *ſuadentes & audientes*, nulla plane jurisdictione illi pollentes, ſed ſola verbi virtute auditoribus ſua ingeſturi, ſponte conſequitur, oleum operamque perdere, qui eccleſiam, inſtar alicujus reipublicæ concipientes, de certa forma regiminis, quæ in ea olim obtinuerit, vel hodienum obtinere debeat, longam inſtituunt disquiſitionem. (19.) Eccleſia enim non eſt civitas, ſed collegium in civitate erectum, nec eſt ſocietas quædam ***inaequalis***, qualis ſtatus civilis eſt, ſed ***aequalis*** & libera, adeoque ita comparata, ut imperium in rebus ſuis omne reſpuat, ſoloque pacto innitatur.

§. *XII*. Quando autem ***eccleſia*** a nobis adpellatur ſocietas ***aequalis*** & ***libera***, id tantum habito reſpectu ad prima ejusdem incunabula intelligendum eſt, neutiquam vero eo ſenſu accipi debet, ac ſi nullo mandato divino obſtricti

(19.) Plurimum heic inter ſe diſſentiunt, qui eccleſiæ Romanæ ſunt addicti, ac pontificem Romanum ceu ſupremum eccleſiæ caput venerantur. Plerique Romanenſium pro monarchica regiminis forma pugnant, & quidem tali, quæ ariſtocratia & democratia quidem ſit temperata, ita tamen ut monarchia præponderet. Hanc ſententiam amplexus eſt ROBERT. BELLARMINUS *libro I. de romano pontifice cap. I. p. 28, ſeqq.* quem complures alii ſunt ſecuti, quos adlegavit DANIEL CHAMIERUS, celebris eccleſiæ reformatæ theologus, in *panſtrat. cathol. tom. II. libr. IX. cap. II. §. XVI. p. 148.* Adjungimus tamen iisdem PETR. DE MARCA, archiepiſcopum quondam Pariſienſem ſuperiori ſeculo clarum, qui ſtatum eccleſiæ itidem monarchicum, ſed ex ariſtocratico regimine temperatum eſſe contendit. Evolvat, qui ejus hac de re cogitata adcuratius noſſe voluerit, ejusdem diſſertat. ſupra §. *VII.* not. (10) p. 186. jam laudatam, *de diſcrimine clericor. & laicor. ex jure div. & de forma regiminis a Chriſto inſtituta in eccleſia, cap. III. §. IV. p. 299.* Eandem ſententiam recentiori ævo ornandam in ſe ſuſcepit HONORATVS TOURNELY, theologus Sorbonicus, in *prælectionibus* ſuis *theologicis*, *tom. II. part.* I. *de eccleſia Chriſti, quæſt. III. art. VI. p. m. 118. ſeqq. & quæſt. V. art. II. p. 148. ſeqq.* Ut alios in rerum præſentia haud memoremus. Diſceſſerunt tamen ab his alii iique doctiſſimi in eccleſia Romana viri, qui monarchiam præſulis romani maſcule impugnarunt. Sufficiat ex iis heic nominaſſe EDMUNDUM RICHERIUM, doctorem quondam Sorbonicum, itemque MARCUM ANTON. DE DOMINIS, archiepiſcopum quondam Spalatenſem. RICHERIUM quidem quod attinet, is in *hiſtor. concil. general. libr. I. cap. I. §. V. p. m. 9.* diſertis verbis adſerit, *Petrum nunquam egiſſe monarcham, ſed omnia negotia communi conſenſu definiviſſe.* M. ANTON. DE DOMINIS autem in notiſſimo opere *de republica eccleſiaſtica*, præcipue *libr. I.* data opera comprobare anniſus eſt, ſtatum eccleſiæ ariſtocraticum eſſe, ita tamen, ut ex democratia aliquid admixtum habeat, refutatus eapropter a NICOLAO CAEFFETEAU, ordinis dominicani theologo, in *libris IV. de monarchia eccleſiæ catholicae & Romanae*, itemque a MARTINO BECANO, celebri Jeſuitarum ſocietatis ſacerdote, *lib. IV. de republica eccleſiaſtica*, aliisque. Verum hac contentione facile ſuperſedere potuiſſent viri iſti præſtantiſſimi, ſi rite perpendere voluiſſent verba ſervatoris: *regnum meum non eſt ex hoc mundo, Joan XVIII. 36.* Ex iis enim luculenter patet, eccleſiam, quæ *regni* adpellatione comprehenditur, alicujus reipublicæ, cujus aut monarchica, aut ariſtocratiba, aut democratica, aut ex his compoſita forma fuerit, ſpeciem haud referre. Licet negare nolimus, harum vel illarum eccleſiarum particularium conſtitutionem ſimili a civitate deſumto tantiſper illuſtrari poſſe. Ita verb. grat. ubi ſolus epiſcopus totius eccleſiæ jura, quæ *collegialia* vocari ſolent, exercet, forma hæc *monarchica*; ubi vero penes presbyterium directio ſacrorum eſt, forma *ariſtocratica*; ubi denique ſingula eccleſiæ membra in certis caſibus ad directionem ſacrorum concurrunt, forma *democratica*, adpellari poteſt. Satius tamen eſt, ſi ab omnibus hiſce terminis abſtineamus, ne heterogenea miſceamus, prout ex voro judicavit b. cancell. PFAFFIUS, in *inſtitutionibus juris eccleſiaſt. libr. I. cap. I. §. VII. p. 37.* edit. ſecundæ.

ſtricti fuiſſent primi chriſtiani, ut ſervatori optimo nomen darent, eccleſiæque doctoribus nulla ſocietatis hujus ſacræ directio a Deo fuiſſet conceſſa; ſed quod nemine cogente in cœtum quendam coiverint, nullaque jurisdictio coactiva ad hanc ſocietatem coadunandam ſervandamque fuerit adhibita, nec ulli in alterum imperium quoddam primitus competierit.

§. *XIII.* Atque hæc prima eccleſiæ chriſtianæ erat facies, cum ea ab apoſtolis eorumque diſcipulis fuiſſet plantata. Verum poſt obitum apoſtolorum ſtatus eccleſiæ ſenſim ſenſimque valde multumque fuit immutatus, ſuccedentibus in eorum locum epiſcopis, jurisdictionem quandam in plebem ſacram adfectantibus, donec tandem tempore CONSTANTINI M. cum eccleſia ob multitudinem ac corruptionem plebis, immo & epiſcoporum, ubique invaleſcentem, ſe ipſam communi conſilio regere haud poſſet, aliam acciperet regiminis formam, talem nimirum, quæ ad formam civitatis proxime accedebat. Poſt tempora CONSTANTINI M. patriarchæ tam orientis, quam occidentis dominium aliquod ſacrum ſibi arrogabant. Præcipue id egerunt eccleſiæ Romanæ præſules, ut, peſſundatis prorſus juribus eccleſiæ originariis, imperium quoddam univerſale in eccleſiam univerſam ad ſe raperent, quin & ſummos imperantes ſibi ſubjicerent. Unde tyrannis illa ſacra nata eſt, quæ bellum inter ſacerdotium & imperium, nec non ſummam tam doctrinæ chriſtianæ, quam diſciplinæ eccleſiaſticæ corruptionem peperit. Subſecuta vel tandem ſeculo decimo ſexto ſacrorum emendatione deſtructaque tyrannide illa ſacra, recuperabant quidem eccleſiæ priſtina ſua jura, æqualiumque ſocietatum formam rurſus induebant. Verum, cum multitudo illarum indolesque ac ſtatus haud permitteret, ut ipſæ jura ſua ex ſocietate orinnda exercerent, illa, non invitis, ſed adplaudentibus eccleſiis, ſtatim ſub initium reformationis adminiſtrare occœperunt ſummi imperantes, non tamen, niſi ad eccleſiæ ſalutem, eaque ratione, quæ ad indolem primitivæ eccleſiæ, quæ *collegialis* erat, quantum fieri poterat, proxime accederet, exercenda. Atque ſic, relicto eccleſiis, quæ originarie ipſis competebant, juribus *collegialibus*, a *majeſtaticis* probe diſtinguendis, exercitium horum jurium tacito quodam eccleſiarum conſenſu in ſummos imperantes fuit translatum. (20.) Prætermittimus alia, quæ de hiſce juribus dici heic poſſent, cum argumentum hocce a viris præſtantiſſimis, maxime recentioribus, data opera jam fuerit excuſſum, (21.) ejusdemque evolutio ad jurisprudentiam eccleſiaſticam propius ſpectet. Progredimur itaque ad alterum tractationis noſtræ caput, varias *eccleſiae ſpecies* pro inſtituti noſtri ratione breviter enarraturi.

§. *XIV.* Suprema igitur maximique momenti diviſio illa eſt, qua eccleſia dividitur in *viſibilem* & *inviſibilem* (22.) *Inviſibilis* complectitur omnes omnium locorum & temporum ſanctos verosque fideles, ſive in hac terra adhuc *militent*, ſive cum Chriſto, Domino ſuo, *triumphent*. (23.) Hæc eſt eccleſia illa una, ſancta, catholica, cujus caput Chriſtus eſt, extra quam nemo ſalvatur. (24.) Quum vero eccleſiæ inviſibilis (25.) membra eo in

 Domi-

(20.) Uberius hæc omnia expoſuit b. cancell. PFAFFIVS in *originibus juris eccleſiaſt. p. 355. ſeqq.* edit. ſecundæ, quam ſupra jam adlegavimus.

(21.) Auctores, qui de *juribus* hiſce *collegialibus* ſcripſerunt, magno numero adlegarunt duumviri celeberrimi, *νυν εν αγιοις*, PFAFFIUS atque MOSHEMIUS, *ille* quidem in *den academiſchen Reden über das Kirchenrecht p. 24. hic* vero in dem *allgemeinen Kirchenrecht der Proteſtanten p. 31.* in nota.

(22.) Pluribus de utraque *tom. VI. cap. VII.* §. *LXIV — LXXXVI. p. 81. ſeqq.* ſupra diſputatum eſt.

(23.) De eccleſia *militante* & *triumphante* vidimus §. II. hujus ipſius primæ obſervationis. De illa quidem exſtant ven. D. D. CRUSII obſervationes ſelectæ, primum propoſitæ A. 1755. & ſequenti anno denuo editæ, lectu omnino digniſſimæ.

(24.) Conferri poſſunt loca *Epheſ. I. 22. 23. II. 21. III 10. IV. 4. 5. 15. 16. V. 23. ſeqq.*

(25.) Quæ ſequuntur, membrorum eccleſiæ inviſibilis prædicata ſatis docent, ſermonem nobis eſſe de eccleſia *militante*, cui & incrementis opus eſt, & integrum, cum aliis hominibus, qui nondum ſunt converſi, conſuetudinem inire, his ipſis ſalutarem.

Dominum ſuum amore ferantur, ut publice eum profiteri non erubeſcant (26.) ejusque gloria quovis modo illuſtranda nihil ipſis prius ſit; (27.) cum eo etiam ſe invicem amore complectantur, ut fidem ſuam & ſpiritualem vitam mutuis adjumentis promovere volupe ſit; (28.) cum denique & illos, qui a fide adhuc alieni ſunt, pro ſuo in omnes homines amore & erga voluntatem ſui Domini obſequio, chriſtianæ beatitudinis participes reddere geſtiant exemplo ſuo atque inſtitutione: (29.) adparet utique, veris fidelibus externum quoque, quod ad religionem tum ſuam tum aliorum alendam atque promovendam facere intelligunt, commercium longe exoptatiſſimum fore. Unde *viſibilis* eccleſia (30.) exiſtit, vel ſocietas hominum, ad eandem Chriſti doctrinam profitendam eique conſentaneum cultum Domino præſtandum conjunctorum.

§. *XV.* Ea autem conjunctio ob *locorum temporumque* diſtantiam non æque inter omnes chriſtianos locum habere poteſt, quamquam paullo minus arcto vinculo omnes cohæreant. Itaque plurimæ omnino, *loco* & *tempore* disjunctæ, ſunt eccleſiæ *particulares*, (31.) quæ omnes, conjunctim ſpectatæ, efficiunt eccleſiam *univerſalem*. Alia, ut de *particularibus* eccleſiis paullo adcuratius agamus, & initium quidem a *temporis* diſcrimine faciamus, eſt eccleſia *primi*, alia *medii*, alia *recentioris* ævi. Quæ quidem genera in alia plura inferiora diſtribui facillime poſſunt, modo animum diligenter attendamus ad varias easque paullo graviores mutationes, quas ſubinde univerſa eccleſiæ chriſtianæ facies ſubivit. (32.) Ubi *ſedem* locumque eccleſiarum reſpexeris, alia v. gr. *orientalis* eſt, alia *occidental* *Anglicana*, alia *Gallicana*, alia *Hiſpani* *Ruthenica* &c. alia *Saxonica*, alia *Wür* *gica* &c. ut taceamus minorum exem|

§. *XVI.* Ex ipſo *viſibilis* eccleſiæ j XIV.) illud facile intelligitur, ſanctis etiam eos, qui vel evadere demum veri chriſtiani, vel, cum inviſibilis eccleſi bra eſſe deſierunt, a cæteris in viam r di ſunt (33.) Ex quo autem eccleſiæ ſecuritate frui, immo politicis etiam giis ita ornari cœperunt, ut his excl tur, qui ſocietatem chriſtianam inir bant; fieri tanto facilius potuit, ut b tæ multi nomen ei darent, ſanctisqu tanto magis commiſcerentur. Si igit titudo ſanctorum ſuas ſibi res habeat tati nondum innexas, itaque ſancti t mero tum auctoritate ita valeant, ut qui forte eandem inierint ſocietater diſciplinam admittere, aut ſeceſſum a ſocietate facere neceſſe habeant, ejusmodi eccleſia a parte ſua *majore* & dicitur *ſanctorum*, (34.) cum contra *torum* eccleſia (35.) ſit ſocietas eorun rum maxima pars fidem chriſtianam fitetur, ut animo, de quo leges civit innexa eſt ejusmodi eccleſia, non j parum reſpondeat profeſſio. Cæteri etiam ſocietas *eccleſiae* nomen inven tum a parte ſua; *minore* quidem il *nobiliore*, veris nimirum chriſtianis, *ſcopo* ſuo, (37.) ex quo certe omnia membra veri chriſtiani eſſe, aut benefi tutorum ſacrorum fieri debebant. Vnde omnia ad ſincerum religionis, quam tur, exercitium invitantur & *vocantur*

(26.) vid. *Matth. X. 32. ſq.*
(27.) vid. *Phil. I. 18. 20.*
(28.) vid. *1 Cor. XII. ſq. 1 Petr. IV. 10.*
(29.) vid. *Matth. V. 14 — 16.*
(30.) Etiam *viſibilis* chriſtianorum coetus ſæpiſſime in ſacris literis *eccleſiæ* nomine venit *Act. V. 11. XII. 5 1 Cor. I. 2. &c.*
(31.) Ejusmodi plures in ipſis ſacris literis commemorantur *Act. VIII. 1. XI. 22. 26. XIV. 27. XX. 17. 1 Theſſ. I. 1.* &c.
(32.) Diximus tantum de eccleſia *novi teſtamenti*, quia ſupra (§. III.) jam diviſa eſt eccleſ quæ eſt *veteris*, & eam, quæ eſt *novi*
(33.) Ita, ipſas etiam, quæ apoſtolorum æt runt, eccleſias mixtas fuiſſe, conſtat ex *Act. VIII. 13 — 24. 1 Cor. V. 1 Tim. V.*
(34.) v. *Rom. I. 7. 1 Cor. I. 2. III. 17. Ep*
(35.) conf. *Matth. XXII. 14. 10.* Cæterur ſtinctionis momentum oſtendit ſæpe laud Pfaffius in *orig. jur. eccl. p. 362.* ſq.
(36.) conf. *Matth. XIII.*
(37.) conf. *Matth. XIII. 25.*

§. *XVII.* Illa igitur inſtituta ſacra, quorum nomine ea omnia complectimur, quæ ad doctrinam, cultum & diſciplinam pertinent, conſentire omnino debent doctrinæ Chriſti & apoſtolorum, finique & indoli ſocietatis chriſtianæ. Sed ut in hominibus varia eſt cognitionis menſura, varium inprimis & anceps ſæpe in religionem chriſtianam ſtudium; ita mirum videri non debet, in variis *vocatorum*, quas diximus, eccleſiis varia mentique Chriſti & apoſtolorum magis minusve conformia inſtituta ſacra vigere. Itaque *puram* adpellamus eccleſiam, cujus doctrina, cultus publicus & regimen cum verbo divino conſentit abſque defectu notabili; (38.) *impuram* vero, cujus doctrina, cultus publicus & regimen a verbo divino recedit & corruptelas, veritati commixtas, habet. Illa autem impuritas plurimos gradus admittit, qui vero non efficiunt, ut *verae* nomine indigna fiat eccleſia *falſa*que dici mereatur, (39.) niſi corruptelæ, veritati admixtæ, tales ſint tantæque, ut ea doctrinæ chriſtianæ capita tollantur & negentur, per quas fides debet generari & conſervari, itaque membrum talis eccleſiæ, ſacrorum, quæ in eccleſia vigent, inſtitutorum beneficio (40.) veri chriſtiani beatitudinem obtinere nequeat.

§. *XVIII.* Ipſa illa, quam modo enarravimus, in variis eccleſiis doctrinæ cultusque varietas novæ diviſionis cauſſa eſt, ut diſtinguantur eccleſiæ *Pontificia*, *Reformata*, *Auguſtanæ confeſſioni addicta*, *Graeca*, (41.) *Remonſtrantium*, (42.) & quæ aliæ a diverſis

(38.) vid: ven. D. D. Sartorii *poſit. theol.* 862.

(39.) vid. laudatas *poſitiones theologicas* §§. 863. 864. B. Canzius *compend. theol. purioris* p. 1066. ſq. eam ipſam ob cauſſam, quod etiam *impura* eccleſia *vera* nihilominus eſſe poteſt, diviſionem eccleſiarum in *puras* & *impuras* ita exprimit, ut alias dicat eſſe *purius veras*, alias *impurius veras*.

(40.) Quod lucis aliunde oritur ſingulis eccleſiæ *falſæ* membris, nunc non attendimus, ubi de natura *eccleſiæ* loquimur.

(41.) Eccleſia *Græca* ſeu *Orientalis* diſtinguenda eſt ab *Occidentali* ſeu *Latina*, a qua poſt varias antiquiores diſſenſiones & acerrima epiſcoporum Romanorum & patriarcharum Conſtantinopolitanorum diſſidia tandem ſeculo IX, cum Photius, patriarcha Conſtantinopolitanus, in ſuis cum Romano pontifice contentionibus, latinæ eccleſiæ doctrinam de proceſſione Spiritus S. a Filio, ut intruſam ſymbolis mala fide, exprobraret, funeſto ſchiſmate ſejuncta eſt, quod ſeculo XI. pontifice Romano Leone IX & patriarcha Conſtantinopolitano Michaele Cerulario, multo etiam manifeſtius erupit & ita inſanabile factum eſt, ut unio, varie quidem & inprimis in concilio *Florentino* A 1439. tentata, parum ſtabilis fuerit, maximaque pars eccleſiæ Græcæ ſuas ſibi res habere pergat, etſi in *Venetorum* ditionibus in Archipelago, & in ipſa etiam oriente, reperiantur eccleſiæ Græcæ unitæ ſeu λατινοφρονες, de quarum hiſtoria pluribus eruditis ſcriptis bene meritus eſt doctiſſimus Lebret, profeſſor Stuttgardianus meritiſſimus. Eſt autem eccleſia græca *purior* & *orthodoxa*, quæ tenet doctrinas, publicis VII. conciliorum œcumenicorum, *Nicæni*, *Conſtantinopolitani*, *Epheſini*, *Chalcedonenſis*, *Conſtantinopolitani II.* & *III.* (cum *Trullano* ſeu *quinoſexto*) & *Nicæni II.* decretis ſancitas. Ea complectitur *Graecos*, patriarchis *Conſtantinopolitano*, *Alexandrino*, *Antiocheno* & *Hieroſolymitano* parentes, qui ab obſequio erga Cæſarea decreta concilii *chalcedonenſis Melchitarum* ſeu regiorum, cæſareorum, nomen invenerunt, (etſi ſtrictius etiam accipi ſoleat *Melchitarum* nomen de iis, qui tribus poſtremis patriarchis ſubſunt, ubi nimirum primo ſubjecti adpellantur ſtrictiore ſenſu *Græci*, nempe & religione & origine etiam ac gente tales.) Præterea vero complectitur *Georgianos* & *Ruthenos*, de quorum eccleſia adcuratiſſime & eruditiſſime egit reverendiſſ. cancell. D. D. Reuss in diſſ. A. 1762. de hoc argumento edita, inſerta quoque *opuſculorum theolog. faſciculo I. p. 263.* ſeqq. Eccleſia græca *impurior*, ſeu *ſchiſmatici* græci, vel *duorum* tantum primorum, vel *trium*, vel *quatuor* conciliorum œcumenicorum decreta ſequuntur, prouti vel ſunt *Neſtoriani* ſeu *Chaldæi*, vel *Monophyſitæ*, in quorum numero ſunt *Jacobitæ*, *Copti*, *Habeſſini* & *Armeni*, in *Syria*, *Ægypto*, *Æthiopia* & *Armenia* habitantes, vel *Monotheletae*, ut *Maronitae* antiquiores, nondum *uniti*. Pleniorem eccleſiæ græcæ notitiam haurire licebit ex Heineccii *eigentlicher und warhaftiger Abbildung der alten und neuen griechiſchen Kirche*; Zeltneri *breviario controverſiarum cum eccleſia graeca*; Baumgartenii *Geſchichte der Religionspartheyen ſect. VI. VII. p. 525. ſeqq.* cel. Stapferi *inſtitt. theol. polem. tom.* V. p. 56. ſeqq. cap. XIX. & Walchii *Einleit. in die Religions-Streitigkeiten auſſer der Lutheriſchen Kirche* cap. VIII. p. 704 ſeqq.

(42.) *Arminiani*, qui a Jac. Arminio originem ducunt, *Remonſtrantes* ſolent dici a *Remonſtrantia* quin-

ſis fidei profeſſionibus & ſymbolis petitæ denominationes frequentantur.

§. *XIX.* Quoniam vero non omnes diverſarum profeſſionum eccleſiæ iisdem ubique *juribus* & *privilegiis* gaudent, eccleſia in imperio quodam, vel provincia, aut *privilegiata* eſt, aut *minus privilegiata*, aut *tolerata*, aut *preſſa*. *Privilegiata* eſt, quæ liberum publicumque religionis exercitium habet, cum pendentibus inde effectibus civilibus. *Minus privilegiata* eſt, quæ libero quidem & per pacta conceſſo gaudet religionis exercitio, ſed privato. *Tolerata* dicitur, quæ religionis ſuæ exercitium magiſtratus indulgentiæ debet. *Preſſa* denique variis ob cauſſam religionis adficitur moleſtiis, immo perſecutionibus (43.). Eccleſia *privilegiata* adpellatur *dominans*, reſpectu habito vel ad minus privilegiatas, toleratas, preſſas, quæ una habitant, vel ad privilegiatas alias, præ quibus variis certe prærogativis civilibus eminet.

§. *XX.* Cæterum ejusdem etiam confeſſionis eccleſiæ, in iis quoque provinciis, in quibus liberum omnino habent & publicum religionis ſuæ exercitium, non omni ex parte æqualibus prærogativis fulgent, ſed alia ſæpe alii quodammodo ſubordinata eſt. Vel enim eccleſia quædam proprias ædes ſacras habet, vel non habet. Si non habet, *unitur* alii eccleſiæ, ejusque templum frequentat, communemque cum ea parochum habet. Si vero habet proprias ædes ſacras, varia nihilominus ratione pendere poteſt ab alia, ſic, ut vel parochus cum alia illa eccleſia, in qua is ſedem fixit, quæque *matris* nomine inſignitur, communis ipſi ſit, eaque inde *filia* vel *filialis eccleſia* adpelletur, vel ſuum quidem ſibi habeat verbi divini miniſtrum, ſed qui aut orationes tantum ſacras habeat in templo, proprio eccleſiæ, quod iſta ratione non eſt niſi *Oratorium*, animarum vero curam & ſacramentorum adminiſtrationem alius eccleſiæ parocho relinquere debeat, aut animarum quidem curam gerat & ſacram cœnam adminiſtret, non item vero baptiſmum, alii principaliori eccleſiæ adfixum. Poſtremum ubi obtinuerit, eccleſia audire ſolet *ſemiparochialis*, cum *parochialis* eccleſia a *ſuo* parocho & doceatur & accipiat utrumque ſacramentum. Cæterum etiam eccleſia *filialis*, etſi *proprium* parochum non habeat, tamen in iis, quæ de baptizandi jure obſervata ſunt, *ſemiparochialis* rationem ſæpe ſequitur, immo & nudum ſæpe *Oratorium* habet, etiam ſic, ut, certis temporibus, quibus a parocho conveniuntur, exceptis, cum *matre*, quam tenentur ſequi, communem cultum habeant parochiani.

§. *XXI.* Eccleſiæ *parochiali* opponuntur *cathedralis* & *collegiata*. In *illa* reſidet *epiſcopus* ipſe cum capitulo; *haec* eſt *canonicorum*, & collegium quidem habet ſeu capitulum, ſed nullum epiſcopum, in ipſa reſidentem, verum eccleſiæ cathedralis epiſcopo ſubeſt, qui pluribus eccleſiis collegiatis ut filiabus præeſſe poteſt. De eccleſiis *conventualibus*, quæ monachorum ſunt, dicere nil attinet. (44)

§. *XXII.* Dum epiſcoporum mentionem (§. XXI) facimus, admonemur de illo eccleſiarum diſcrimine, quod a *forma regiminis eccleſiaſtici* petitur. Itaque vel *epiſcopalis* eſt eccleſia, vel *non* eſt *epiſcopalis*. *Illa* non modo varios miniſtrorum eccleſiæ gradus conſtituit, ſed etiam ordinem & dignitatem, ſucceſſionem & diſciplinam epiſcopalem jure *divino* niti & neceſſario in eccleſia obtinere putat (45.) Hæ

quinque articulorum, decreto electionis abſoluto oppoſitorum, quam ordinibus Belgii fœderati A. 1610. obtulerunt, & quæ damnata eſt annis 1618 & 1619. in Synodo *Dordracena*. Ceterum multi non illis quinque tantum articulis ab eccleſia reformata diſſident, ſed errores quoque Socinianos & Latitudinarios fovent. Conf. Zeltneri *breviarium controverſiarum cum Remonſtrantibus*.

(43.) conf. ill. Boehmeri *jur. eccl. proteſt. tom. II. p. 34. diſſ. praelim.* §. *XXXVII.*

(44.) Pleniorem notitiam qui deſiderat, ei adeundus ill. Boehmervs *jur. eccleſ. tom. III. p. 497. libr. III. tit. XXXVII.* §. *LXXVIII.*

(45.) *Epiſcopalis* eſt non *Pontificia* tantum eccleſia, ſed inter ipſas etiam *proteſtantes* eccleſias *Anglicana*, quæ, ut *presbyteros* in varios *Decanorum*, Archi-

Hæ (46.) vel omnino non agnoſcunt miniſterium eccleſiaſticum, omnibusque eccleſiæ membris æqualem, miniſterio verbi & ſacramentorum fungendi, poteſtatem faciunt, (47.) vel miniſterium quidem eccleſiaſticum agnoſcunt, ſed aut omnibus evangelii miniſtris æqualem dignitatem tribuunt, (48) aut varios eorum gradus conſtituunt, quos vero juris tantum *humani* eſſe fatentur. (49.)

§. *XXII.* Diviſioni, adhuc expoſitæ, conjuncta eſt alia, quæ *exercitium jurium eccleſiaſticorum* ſpectat. Quum enim eccleſia *ſynthetica*, quo nomine ſacer cœtus univerſus, ex doctoribus & auditoribus conſtans, ſignificatur, tum ob multitudinem eorum, qui ſocietatem inierunt, tum inprimis etiam, quod non omnes neceſſaria rerum tractandarum peritia ceterisque ad res bene gerendas requiſitis ornati ſunt, jura ſua omnia exercere ipſa facile non poſſit: conſultum omnino eſt mandare certis eccleſiæ membris, ut nomine totius eccleſiæ agant, obortasque v. c. de doctrina, moribus & ritibus chriſtianorum quæſtiones expendant & dijudicent. Atque horum delegatorum collegium eccleſia *repraeſentativa* audit. (50).

XXIII. Atque ita, enumeratis præcipuis eccleſiæ ſpeciebus, finem huic obſervationi imponimus. Superſunt quidem aliæ nonnullæ divi-

Archidiaconorum, *Rectorum*, *Vicariorum* ordines diſtribuit, ſic *epiſcoporum* ordinem ab ordine presbyterorum jure *divino* diſtinctum eſſe, variisque prærogativis, ut dignitatis, jurisdictionis in eccleſiam ejusque presbyteros, juris ordinandorum cum miniſtrorum eccleſiæ tum catechumenorum, eminere putat. Quamquam in ipſa etiam eccleſia Anglicana *Low-Churchmen*, quos vocant, ſecus, ac rigidiores illi, qui *High-Churchmen* audiunt, epiſcopalem quidem eccleſiæ formam præſtantiſſimam judicant, ſed alias tamen eccleſias, in quibus ordo & diſciplina epiſcopalis non viget, pro veris nihilominus habere non recuſant. Caeterum, non doctrinæ tantum, ſed ipſius etiam *regiminis eccleſiaſtici* ratione habita, multum inter ſe diſtant eccleſia *Anglicana* & *Pontificia*, ſiquidem illa nihil poteſtatis in ſe Romano Pontifici concedit, ſed ſupremam auctoritatem regi tribuit. Qui penitius noſſe cupit eccleſiam Anglicanam ejusque adverſarios, paulo poſt commemorandos, conſulat b. Pfaffii *jus. eccleſiaſt. libr. II. cap. VI. §. III. ſ. p.* 1·7 — 109. Baumgartenii *Geſchichte der Religionspartheyen ſect. XI. p.* 870. ſeqq. Benthemii *Engelændiſchen Kirch- und Schulen-Staat cap. XXV. XXVI. p.* 507. ſeqq. ut alios auctores taceamus.

(46.) Regiminis epiſcopalis adverſarii in Anglia veniunt nomine *Diſſentientium* (*Diſſenters*,) *Non conformiſtarum*, *Puritanorum*, eorumque duo potiſſimum genera obſervantur. Alterum eſt *Independentium*, ſeu *Congregationaliſtarum*, qui originem traxerunt a veteribus Angliæ *Separatiſtis*, alterum vero eſt *Presbyterianorum*. De utroque hoc *Diſſentientium* ſeu *Puritanorum* genere mox plura dicemus.

(47.) In ea ſententia fuit pars *Independentium* & natorum inde *Anabaptiſtarum* vel, ut ipſi loquuntur, *Baptiſtarum* Angliæ.

(48.) Ejus generis ſunt *Independentes* plerique & *Presbyteriani* in Anglia. *Illi* ſingulas eccleſias ſui juris & independentes eſſe volunt. *Hi* ſingulis quidem miniſtris jurisdictionem in ceteros nequaquam tribuunt, ſed *congregationibus* presbyterorum jurisdictionem omnino concedunt in doctores ſingulos & eccleſias. Vnusquisque miniſtrorum ſubeſt *claſſi* ſuæ, hæc *ſynodo provinciali*, quæ ipſa ſubordinata eſt *nationali*. Similem fere regiminis formam Reformatorum eccleſiæ pleræque in Belgio & in Germania quoque ſequuntur.

(49.) Ita etiam noſtræ profeſſionis eccleſiæ ſuos *Superintendentes* habent tam *generales*, quam *ſpeciales*, quos alibi *Praepoſitos* & *Inſpectores* vocant, quibusque ſubſunt *Paſtores* & *Diaconi*. Immo in *Dania* & *Suecia Epiſcopos* quoque videas, quorum autem ordo non cenſetur juris divini eſſe, quorumque prærogativæ non eo valent, ut ſoli valide ordinare poſſe putentur, ſiquidem & *Praepoſiti* ordinare ſolent.

(50.) Variæ hoc loco quæſtiones occurrunt, ut de *conciliorum* origine, convocatione & auctoritate, quibus vero ſatisfacere, non eſt noſtri inſtituti, ad quod variorum eccleſiæ generum enumeratio unice pertinet. Conſuli de illis poſſunt auctores ſyſtematici, e quibus Hollazium in *examine theologico acroamatico p.* 1320. *ſeqq. edit. noviſſ.* nominaſſe ſufficiat. Adjungi poteſt Pfaffii *jus eccleſiaſt. libr. V cap. IV. p.* 297. *ſq.* Exſtant quoque Jo. Christ. Klemmii *duae diſputationes*, altera *dogmatico-polemica*, altera *de eccleſia chriſtiana repraeſentativa*, quæ in lucem editæ ſunt Tubingae annis 1747. & 1748.

diviſiones, quæ vero vel a ſcopo noſtro longius abſunt, quam ut eas prolixius commemorandas eſſe exiſtimemus, (51.) vel nulla declaratione indigent. (52.)

OBSERV. II.

An cognitio eccleſiæ præcedere debeat cognitionem fidei chriſtianæ?
an vero
ipſius doctrinæ chriſtianæ examen prius ſit inſtituendum, quam ad cognitionem eccleſiæ veræ perveniri queat?
ſive
DE VIA AVCTORITATIS ECCLESIAE ET VIA EXAMINIS DOCTRINAE.

§. I. Licet controverſiæ de ECCLESIA non fuerint e primis atque *præcipuis*, quæ ſeceſſioni proteſtantium ab eccleſia romana proximam dederunt occaſionem, ſed duntaxat ex *ſecundariis*, quæ ex aliis ſuam duxerunt originem; inde tamen ab eo tempore, quo cœtus romani doctores, cauſſæ ſuæ bonitati in variis religionis ſuæ capitibus diffiſi, ſe ad eccleſiæ cumprimis receperunt auctoritatem, hæ ipſæ controverſiæ, quæ ad doctrinam de ECCLESIA ſpectant, ſenſim ſenſimque factæ ſunt principales, in quibus eccleſiæ Romanæ defenſores præcipuum cauſſæ ſuæ præſidium collocare videntur. Solent nimirum, inter alia, hoc inprimis urgere, ſi quis dijudicare velit, quænam inter chriſtianos diſſentientes vera ſit religio, in qua ſempiternam alicui certo ſperare liceat ſalutem? eundem duplicem duntaxat viam, ſeu rationem ingredi poſſe; unam eſſe VIAM AVCTORITATIS *eccleſiae*, alteram vero VIAM EXAMINIS *doctrinae*. Quum hæc poſterior via, *particularis* ſcilicet *examinis* omnium dogmatum religionis chriſtianæ, multis difficultatibus ſit obnoxia, maximaque hominum pars citius moriatur, quam ut omnes fidei articulos percurrere adcurateque examinare queat; quum porro multi ſint mortalium, qui ea judicandi facultate haud polleant, ut viam examinis ingredi poſſint, verb. grat. idiotæ, nondum adulti, mulieres, infantes, aliique; quum denique longe ſit periculoſiſſimum, ut quis ſuo privato judicio credat, hoc vel illud dogma in ſanctioribus litteris fundatum eſſe; exinde ſponte ſua conſequi, ineundam eſſe alteram *viam*, quæ eſt AVCTORITATIS, ſiquidem omnis homo, qui obligatus eſt ad cognoſcendam aliquam veritatem, quam propriis viribus invenire nequit, neceſſario ab alio quodam eandem addiſcere debeat. Atque ex hac neceſſitate rurſus hoc fluere conſectarium, quod, ſecundum præſcriptum ipſius ſanæ rationis, nihil poſſit eſſe melius, quam ſe ſubjicere AVCTORITATI *eccleſiae*, & quidem *romanae*, quæ omnium in hocce mundo ſit maxima, & pro ſe tam eximias habeat promiſſiones adſiſtentiæ luminisque divini. Eſt hæc una ex præcipuis iſtis methodis, quas nonnulli ex recentioribus eccleſiæ romanæ theologis, præſertim Gallis, excogitarunt, vel ſaltim excogitaſſe ſe aliis perſuadere voluerunt, ad reducendos in gremium eccleſiæ Romanæ eos, quos vulgo vocant, hæreticos (1); de qua, ad-

(51.) Qui v. c. diviſiones, quod eccleſiæ vel ſint *vaſallae*, bonaque, in feudum ſibi data, poſſideant, vel *non* ſint *vaſallae*; vel *patronatae*, in quas patronus, qui eas fundavit vel dotavit, certa ſibi jura ſervaverit, vel *minus patronatae*, in hac noſtra tractatione deſideraverit, juris eccleſiaſtici ſcriptores adire debebit, e quibus laudamus ill. BOEHMERI *jus eccleſiaſt. tom. II. p. 881. ſeqq. libr. III. tit. XX. n. IX. §. LXX. ſeqq. & tom. III. p. 462. ſeqq. libr. III. tit. XXXVIII.*

(52.) Inter has referimus notiſſimam eccleſiæ diviſionem in *plantatam* & *plantandam*, de qua conferri poſſunt ven. DD. SARTORII *poſitiones theol.* §. 850.

(1) Legenda, quae de variis hiſce methodis ſcripſerunt FRID. SPANHEMIVS *oper. theolog. tom. III.* p. 1037. *ſeqq.* GOTTLIEB WERNSDORFIVS, in *methodo* ...

uſu

adjuvante Deo T. O. M. brevem jam inſtituemus tractationem.

§. *II.* Antequam vero ad ipſius argumenti penitiorem evolutionem accedamus, nonnulla, quæ ad hiſtoriam hujus controverſiæ, inter viros eruditos agitatæ, pertinent, præmittemus. Notamus itaque ante omnia, fuiſſe jam ipſo reformationis tempore nonnullos, ex eccleſiæ romanæ doctoribus, qui eandem cum proteſtantibus diſputandi rationem ſibi ineundam eſſe cenſuerint, quam alii recentiori ævo magno conſenſu adoptaverint, ſtrenueque contra proteſtantes urſerint. Ex iis, qui hoc fecerunt, eminet cumprimis Jo. ECCIVS, academiæ Ingolſtadienſis quondam procancellarius, ſeculo XVI. clarus. Is enim, contra LVTHERVM diſputaturus, initium diſputationis ſuæ fecit ab *eccleſia*, quippe a qua ſcripturæ auctoritas atque interpretatio, adeoque omnium dogmatum firmitas dependeat; prout alibi de eo obſervavit b. GERHARDVS noſter (2).

§. *III.* Eccio ex ſubſequentis ſeculi ſcriptoribus adjungimus FRANCISCVM VERONIVM, Jeſuitarum familiæ adſcriptum (3), & BARTHOLDVM NIHVSIVM, qui, relictis proteſtantium ſacris ad romanam tranſiit eccleſiam, atque ad abbatis dignitatem in ea evectus eſt. (4) In eam enim duumviri illi deſcenderunt ſententiam, eccleſiæ romanæ non incumbere onus probandi in rebus ad religionem ſpectantibus, quia ſit in poſſeſſione veritatis, tituloque *praeſcriptionis* ſe tueri queat; proteſtantium autem officium poſtulare, ut ea, quæ vel adfirment, aut contra pontificios negent, demonſtrent, & quidem ex ſola ſacra ſcriptura iisdemque verbis, quibus contraria ſententia exprimatur. Quod ipſum cum proteſtantes facere nequeant, exinde facile patere, omnem in rebus fidei certitudinem non in ratiociniis e ſcriptura deductis, ſed ab ore aliquo infallibili, quod quidem totus proteſtantium cœtus ignoret, repetendam eſſe. Jam vero, ſi hoc ipſum curatius expendamus, revera nihil aliud eſt, quam *auctoritatis* viam adprobare (5), *examinis* autem penitus

tificiorum conciliandi pacem cum proteſtantibus per viam auctoritatis, cujus ſecunda editio Vitemberg. *MDCCXXIII.* prodiit; DAN. MAICHELIVS in diſſert. hiſt theolog. *de variis eccleſiæ romanæ moliminibus methodisque in revocandis convertendisque, quos vocant, hæreticis*, quae Tubing. *MDCCXXIV.* prodiit, itemque in alia diſſertatione *de via auctoritatis atque examinis, deque diverſis utriusque effectibus*, Tubing. *MDCCXXX.* typis exſcripta, & Jo. GE. WALCHIVS in *der Einleitung in die Religionsſtreitigkeiten auſſer der evangel. lutheriſchen Kirche part. I. p. 55. ſeqq part. II. p. 225 ſeqq.* nec non in *biblioth. theolog. ſelecta, tom. II. cap. V. ſect. XIII. p. 309. ſeqq.* & *p. 336.* Vt alios taceamus.

(2) Fecit hoc in loco *de eccleſia cap. IX. §. CIV. oper. tom. XI p. 142.*

(3) Scripſit VERONIVS ſermone gallico librum, hac inſignitum inſcriptione: *methode de traiter les controverſes de la religion*, qui Pariſiis MDCXXXVIII. lucem adſpexit publicam. Latine quoque exſtat hicce liber ſub titulo ſatis thraſonico: *methodus nova, facilis & ſolida, hæreſin ex fundamento deſtruendi, & refutandi confeſſionem Gallicam, Auguſtanam, Saxonicam, libros denique omnes proteſtantium.* Licet autem Veronio praeiviſſe videantur Jo. CONTERIVS, ſive ut alii ſcribunt CONTIERIVS, ſocietatis Jeſu ſacerdos, atque RENATVS BENEDICTVS, quorum *ille* librum, ſub titulo: *la vraye procedure, pour terminer le different en matière de Religion* Cadomi *MDCVII.* 8. edidit; hic vero *ſtromata in univerſum organum biblicum, ſ. panopliam adverſus omnes nunc vigentes hæreſes* jam anno *MDLXVI.* 8. evulgavit, Venetiis *MDCVII.* recuſam; certum tamen eſt, VERONIVM methodo iſti, de qua heic ſermo eſt, non tantum majorem ſpeciem, ſed & majorem celebritatem conciliaſſe, ut paſſim *Veroniana* adpellari ſoleat.

(4) Edidit NIHVSIVS *artem novam, dicto ſacræ ſcripturæ unico lucrandi e pontificiis plurimos in partes Lutheranorum, detectam nonnihil & ſuggeſtam Helmſtetenſibus, Georgio Calixto præſertim & Conrado Hornejo, qui monentur, immo etiam atque etiam rogantur, ne compendium hoc negligant*, Hildes. *MDCXXXII.* 4. Per ironiam quandam, auctorem in libri ſui inſcriptione dixiſſe, arte iſta, de cujus inventione ſe jactat, theologos Lutheranos plurimos ex pontificiis lucrari poſſe, ſapiens quisque facile intelligit. De ejus vita ſcriptisque copioſe diſſeruit PETR. BAELIVS in *dict. hiſt. & critique tom. III. p. 510. ſeqq.* edit. noviſs. Add. Jo. FABRICIVM in *hiſtor. biblioth.* ſuae, *part. VI. p. 509. ſeqq.* atque b. BVDDEVM in *iſagog. in theolog. univerſam p. 1275. ſeqq.*

(5) Obſervavit hoc ipſum BAELIVS, qui *loc. cit. p. 511.* de NIHVSIO ejusdemque ſententia ſequentem in modum pronunciat: *il mettoit tout ſon fort dans le beſoin,*

tus rejicere, licet vocibus hiſce iſto ævo nondum adhuc uſi ſint ſcriptores polemici. Refutarunt vero hoſce duumviros, præter alios, ex Reformatis, NICOL. VEDELIVS (6), itemque ex noſtræ eccleſiæ doctoribus GEORG. CALIXTVS, Helmſtadienſis academiæ olim profeſſor (7).

§. *IV.* Nec prætermittendi heic ſunt PETRVS & ADRIANVS *de* WALENBVRCH (8), fratres Batavo-Roterodamenſes, ex illuſtri gente orti, qui poſt mutatum locum Coloniæ deinceps ſedem fixerunt, atque epiſcopatibus titularibus ab eccleſiæ Romanæ præſule fuerunt ornati. Hi VERONIVM ac NIHVSIVM ſecuti, ſtatuerunt inter alia, methodum præſcriptionis atque *auctoritatis*, quam *Auguſtinianam* vocabant (9), præcipue contra proteſtantes adhibendam, concluſiones vero theologicas amputandas nec pro verbo Dei agnoſcendas eſſe. Adverſarios, qui cum iis, vel quibuscum ipſi diſputarent bellaque litteraria gererent, habuerunt quamplurimos. Sufficiat ex ingenti eorum agmine Jo. CONRAD DANHAVE-

ſoin, que les chrétiens ont d'un juge, qui décide de vive voix leurs diſputes infailliblement; car l'ecriture étant une loi, qui ne peut parler que par le ſens qu'on lui donne, & les controverſes étant fondées ſur les interpretations diverſes que l'on donne a l'écriture, c'eſt une neceſſité, diſoit il, ou que jamais on ne termine les conteſtations des chrétiens, ou qu'il y ait dans l'égliſe une authorité parlante, à laquelle tous les particuliers ſoient obligés ſe ſoûmettre. Il mettoit cette authorité dans la perſonne du pape: & quand on lui objecta la mauvaiſe vie de pluſieurs papes, il eut la hardieſſe, de rétorquer cette objection contre les autheurs de l'écriture. Profecto non luculentius, quam hac ipſa ratione, teſtari poterat NIHVSIVS, quod nulla ſcripturae ſacrae tangeretur veneratione; prout ex vero judicarunt viri quidam docti. Lectu prorſus digna ſunt, quae hac de re diſſerit laud. BAELIVS *loc. cit. not.* (*E*) Conferenda, quae de artis Nihuſianae ſumma adnotata leguntur partim in illius *epiſtola* ad CASP BARLAEVM ann. *MDCXXIV.* exarata, in *opp, Remonſtrant. p. 702. ſeqq.* partim vero in *litteris amœbæis* VOSSII & GROTII, *loc. cit p. 787. ſeqq.*

(6) Fecit id VEDELIVS in *rationali theologico; ſeu de neceſſitate & vero uſu principiorum rationis & philoſophiæ in controverſiis theologicis, libris tribus*, Genevae ann. *MDCXXXVIII.* 8. Quum vero auctor hujus ſcripti cauſſam reformatae eccleſiae heic propugnandam ſuſceperit, atque inſimul noſtrae eccleſiae doctoribus objecerit, eos occaſionem novae hujus methodi pontificiis ſuppeditaſſe, quum in controverſiis theologicis de ſacra cœna, itemque de perſona Chriſti, nullum principiis rationis locum voluerint concedere, calamum contra eum ſtrinxit Jo. MVSAEVS, theologus quondam Jenenſis isque praeſtantiſſimus, edito libro, ſingulari adcuratione ſcripto, cui titulus: *de uſu principiorum rationis & philoſophiæ in controverſiis theolog.* qui Jenae *MDCXLIV.* in 8. primum prodiit, atque ibidem ann. *MDCLXV.* & *MDCXCVII.* fuit recuſus. Scripſit quoque NIHVSIVS, cujus modo mentionem fecimus, contra VEDELIVM, qui vero partes pontificiorum, quorum ſacra amplexus fuerat, in ſe defendendas ſuſcepit.

(7) Occaſione CALIXTI, quem ſupra laudavimus, paucis heic notamus, *Nihuſium* eo tempore, quo religioni evangelicae adhuc erat addictus, in academia Helmſtadienſi litterarum ſtudiis navaſſe operam, ac poſtea ubi ad Romanam tranſiit eccleſiam *artemque* quam vocat, *novam* evulgavit, paſſim ſignificaſſe, ſe artis hujus quid a theologis Helmſtadienſibus, ſpeciatim a GEORGIO CALIXTO, didiciſſe. Hinc laudatiſſimus CALIXTVS ſuarum duxit eſſe partium, NIHVSIO reſpondendi, ejusdemque artem novam confutandi, id quod egregie praeſtitit in *digreſſione de arte nova, quam nuper commentus eſt* BARTHOLD. NIHVSIVS, & quam *epitomæ* ſuae *theologiæ moralis*, Helmſtadii ann. *MDCXXXIV.* typis exſcriptae ſubjunxit, atque hanc ipſam ob cauſſam *digreſſionem* adpellavit, quia a tractatione theologiae moralis ad refellendam *artem novam* digrederetur. Seorſim poſtea prodiit haec *digreſſio*, ſeu *tractatus de arte nova* Francofurti MDCLII. 4.

(8) Horum *opera* junctim prodierunt, duobus voluminibus comprehenſa, Coloniae *MDCLXX* in fol. Vid. quae Jo FABRICIVS in *hiſt. biblioth. ſuæ, part. II. p. 127. ſeqq* de iis adnotavit.

(9) Titulus libri, quem ediderunt, hic eſt: *methodus Auguſtiniana defendendi & probandi fidem catholicam ex ſolo verbo Dei* Prodiit hicce liber Coloniae Agripp primum ann. *MDCXLV* deinde auctior & emendatior MDCXLVII. 8. *MDCLX.* 4. Inſertus quoque eſt WALENBVRCHIORVM *operibus*, in praecedenti nota adlegatis. Recte vero adnotarunt viri eruditiſſimi, methodum, a *Walenburchiis* in hocce ſcripto adoptatam, nullo modo *Auguſtinianam* eſſe, ſiquidem AVGVSTINVS nunquam ea uſus ſit, ſed *Arianam* potius, vel *Donatiſticam* dicendam eſſe. Vid. WERNSDORFFII, theologi quondam Wittebergenſis praeſtantiſſimi, diſſ. *de methodo pontificiorum conciliandi pacem cum proteſtantibus per viam auctoritatis, theſ. IV. §. 3. & 5. p. 17.*

NAVERVM (10), theologum quondam Argentoratenſem, BALTHASAREM BEBELIVM (11), qui doctrinam ſanctiorem primum in academia Argentoratenſi, deinde Wittebergenſi publice docuit, itemque Jo. PAVL. FELWINGERVM (12), theologum Altorffinum, PETR. HABERKORNIVM (13), Gieſſenſis academiæ olim theologum, ac cumprimis Jo. GEORG. NEVMANNVM (14), qui Vittebergenſem olim ornavit academiam, paucis heic nominaſſe.

§. *V.* Binis hiſce fratribus Batavis ad latus ponimus duos ſcriptores Italos eosque haud incelebres, VALERIANVM *magnum*, ex nobili Mediolanenſium familia, qui mutato nomine Capucinorum ordini ſeſe adſociavit; itemque SFORTIAM PALLAVICINVM, patria Romanum, ex proſapia marchionum ſtatus PALLAVICINI, eccleſiæ Romanæ presbyterum cardinalem. De VALERIANO ut dicendi faciamus initium, is omnes, quæ de religione exortæ ſunt, controverſias ad articulum de *eccleſia*, cujus caput pontifex Romanus ſit, revocavit, vocemque *eccleſiae*, id eſt, pontificis, regulam præbere, quam ſequi nos deceat, magna ſophiſmatum, ſuppoſitionum & petitionum principii ſerie comprobare annifus eſt (15); refutatus eapropter a Jo. MAJORE (16), theologo Jenenſi, Jo. BOTSACCO (17), Gedanenſi, JAC. MARTINI (18), Wittebergenſi, PETRO HABERKORNIO (19), ſupra jam laudato, Jo. AMOSO COMENIO (20)

(10) Edidit DANNHAVERVS Argentorati *MDCXLVIII. polemoſophiam, ſeu dialecticam ſacram*, ſpeciatim ſic dictae *methodo Auguſtinianæ* hujusque architectis fratribus WALLENBVRCHIIS oppoſitam, in 8. Spectant huc quoque ejusdem *onirocritarum Batavorum, Adriani & Petri de Wallenburch deliquia. MDCL*, 8.

(11) Exſtat BEBELII *polemoſophia victrix*, qua DANNHAVERI partes contra *Walenburchios* defendendas in ſe ſuſcepit, Argentorati MDCLXIV. 4. edita.

(12) FELWINGERI *examen methodi Auguſtinianæ, ab Adrian. & Petr. de Walenburch conſcriptæ*, Altorfi MDCLVII. 8. lucem adſpexit publicam.

(13) HABERKORNIVS *heptadem diſputationum anti-Walenburchicarum* Gieſſae MDCLVIII. 4. edidit.

(14) Exſtat peculiaris Jo. GE. NEVMANNI diſſertatio *de methodo Auguſtiniana contra Walenburchios*, Vitemberg. MDCLXXXIX. primum edita, quae poſtea ejus *primitiis diſſertat. academicar. p. 328.* fuit inſerta. Caeterum, fratres *Walenburchii*, praeter eos, quos heic recenſuimus, alios quoque experti ſunt adverſarios, qui vero ad huncce locum non pertinent. Recenſuit eosdem Jo. FABRICIVS *loc. cit. p. 130.* Adjungimus iisdem clariſſ. M. CAROL. FRIDER. ENGELHARTHVM, qui in peculiari diſſertat. *de methodo præſcriptionis ad dogmata resque ſacras adplicata*, ann. MDCCLI. Tubingae edita, ac noſtro ſub praeſidio publice defenſa, *ſect. II. p. 15. ſeqq. Walenburchios* data opera confutavit.

(15) Fecit VALERIANVS id in variis ſcriptis, ex ſingulari ſtudio res proteſtantium imminuendi in lucem publicam editis; ex quibus, praeter *methodum revocandi acatholicos ad eccleſiam catholicam*, heic cumprimis in cenſum venit ejusdem *judicium de acatholicorum*, nec non *de catholicorum regula credendi*. Singuli iſti libelli initio ſeorſim, deinde junctim Coloniae MDCXLI 4. prodierunt. Plura de hocce ſcriptore, ex ſuis non tantum cum theologis proteſtantibus, ſed & cum ERNESTO, Haſſiae Landgravio, & Jeſuitarum familia certaminibus incluto, legi poſſunt in FRID. SPANHEMII *oper. theol. tom. III. p. 1041. ſeqq.* Jo. FABRICII *hiſt. biblioth. ſuae p. 206.* Jo. FRANC. BVDDEI *iſagog. in theolog. univerſam p. 1277.* Cumprimis vero LVCAS WADDINGVS, qui *bibliotb. ſcriptor. ordinis minorum* edidit, evolvi heic meretur.

(16) Edidit Jo. MAIOR *caſtigatum Valerianum magnum de acatholicorum & catholicorum regula credendi*, Jen. MDCXXX. 8.

(17) Hujus exſtat *anti-Valerianus* Lipſ. MDCXXXI. 8.

(18) Confutavit is VALERIANVM in *vindiciis eccleſiæ Lutheranæ*, Vitemberg. MDCXXXI. 8. editis.

(19) Edidit HABERKORNIVS, ſtrenuus prae reliquis in hoc certamine veritatis defenſor, *Anti-Valerianum, id eſt, ſolidam ac ſuccinctam refutationem duorum illorum tractatuum fallaciſſimorum Valeriani, quos vocat: judicium de acatholicorum & catholicorum regula credendi*; quae novem conſtat diſputationibus, ac Gieſſae MDCLII. 4. typis fuit exſcripta. Proſtat quoque ejusdem auctoris *adpendix anti-Valeriani, cum adpendice actorum Rheinfelſanorum, ſive veræ & candidæ relationis actionum illarum, quæ Rheinfelſæ in diſputatione privata inibi inſtituta & alibi occurrunt*, edita eodem loco & anno. Cum in ipſa hujus libri inſcriptione colloquii *Rheinfelſenſis* fiat mentio, paucis notamus, hocce colloquium privatim habitum fuiſſe anno MDCLI. auctoritate ERNESTI, Landgravii Haſſiæ, principis reformati, ſed ad pontificiorum partes inclinantis, inter HABERKORNIVM modo laudatum, & BALTH. MENZERVM theologiae profeſſores Gieſſenſes, itemque VALERIANVM MAGNVM nonnullosque fratres Cappucinos

(20), itemque a Jo. Maresio (21), celebri eccleſiæ reformatæ theologo, aliisque. Quod vero ad cardinalem Pallavicinvm attinet, is fidem eccleſiæ Romanæ paucis hiſce verbis complectitur: *Noſtra fides*, inquit, *unico articulo individuo univerſa innititur, qui eſt auctoritas eccleſiae, falli neſcia; quapropter ſtatim atque quamcunque partem deſereremus, univerſa corrueret, cum in comperto ſit, individuum vel integrum perſtare, vel integrum deficere* (22).

§. *VI.* Nec prætermittendum heic eſt, in ipſa quoque Anglia, cum ibidem ſuperiori ſeculo papatus in dies magis magisque invaleſcere, ipſique eccleſiæ Anglicanæ ruinam atque interitum minitari videretur, viros quosdam eruditos romanenſium ſacris addictos, controverſiam de via *examinis* atque *auctoritatis* excitaſſe, auctoritatemque eccleſiæ contra proteſtantes ſtrenue urſiſſe. Fecerunt id cumprimis ſocietatis Jeſu theologi, ſpeciatim vero Jo. Fischervs, cancellarius academiæ Cantabrigienſis & epiſcopus Roffenſis, qui inter meliores exactioresque controverſiarum ſui temporis ſcriptores a nonnullis referri ſolet (23). Aſt non defuerunt ex altera parte in ipſa Anglia viri præſtantiſſimi, qui inſultus Romanenſium reprimere, eorumque copias profligare ſuarum duxerunt eſſe partium. Præter enim ea, quæ Wilhelmvs Lavdvs, archiepiſcopus Cantuarienſis (24), Fischero aliisque fidei romanæ ſociis oppoſuit, (25) acu-

nos. Propoſuerat princeps in hocce colloquio utrique parti nonnullas quaeſtiones, quibus unaquaevis pars pro ſuis hypotheſibus reſpondit. Colloquio finito, princeps deſerta religione reformata ad pontificiam tranſiit, eandemque Coloniae publice eſt profeſſus. Acta haec ab utraque parte ſtatim ſub initium ſequentis anni luci publicae fuerant expoſita. Brevem ejus hiſtoriam exhibet Jo. Andr. Schmidivs, in *Sagittarianæ introductionis in hiſtor. eccleſiaſt. tom. II. p. 1597. ſeqq.* qui & *loc. cit. p. 1603.* ſubjungit, ipſum ſereniſſimum principem Ernestvm, poſtquam religionem reformatam ejuraverat, quaedam edita & inedita ſcripſiſſe, vel ſuo, vel aliorum calamo. Eminet inter ea ſcriptum, quod anno MDCLVI. germanice *ανωνυμως* prodiit, ſub titulo: *der ſo warhafte, als ganz aufrichtig und diſcret geſinnte Catholiſche*, quodque ſub Latina inſcriptione, *verus, ſincerus & diſcretus catholicus*, ſatis notum, ſed ob exemplarium paucitatem hodie rariſſimum eſt. *Diſcreto* huic *catholico* Andr. Kühne, ſuperintendens Annabergenſis, *diſcretum catholicum* oppoſuit, qui ann. MDCLXXVII. 4. lucem adſpexit publicam.

(20) Comenii *judicium de judicio Valeriani magni ſuper catholicorum & acatholicorum credendi regula*, quod ſub ficto Vlrici de Nevfeld nomine proſtat, prodiit Amſtelod. MDCXLIV. 8.

(21) Samvel Maresivs, gente Gallus, profeſſor primum Sedanenſis, tandem vero Groninganus, huic certamini litterario ſe immiſcuit, edito libro, cui titulus: *Valeriani methodus αμεθοδος & ignis fatuus, ſive examen theologicum novæ methodi ab ipſo nuper procuſæ ad retrahendos proteſtantes ſub jugum pontificis* &c. Groningae MDCLIV. 4.

(22) Exſtant haec verba in ejusdem *hiſtoria concilii Tridentini*, quam, uti conſtat, Pavlo Sarpio oppoſuit, *libr. III. cap. IV. §. 6.* Prima hujus libri editio, duobus comprehenſa tomis, Romae MDCLVI. MDCLVII. fol. prodiit, ſub titulo: *iſtoria del concilio de Trento*; quam deinceps aliae in Italia ſunt ſecutae, in quibus inprimis Mediolanenſis ann. MDCCXVII. 4. tribus conſtans tomis, ceu nitidiſſima omniumque optima laudatur. Vid. *les memoires de Trevoux* ann. MDCCXX. *p. 767.* Ex lingua italica librum hunc in latinum ſermonem convertit Jo. Baptista Giattinvs. Prodiit haec verſio primum Antverpiae MDCLXX. tribus voluminibus, ſæpiusque fuit recuſa, licet plena ſit errorum; prout recte notavit Rich. Simonivs, in *bibliotheque critique, tom. III. p. 56.* Nec defuerunt, qui librum hunc confutarent, adlegati a cel. Walchio, in *biblioth. theol. ſelecta tom. III. p. 862, & 863. in not.*

(23) Ita de hocce viro judicat Lvd. Ellies dv Pin, in *nouvelle bibliotheque des autheurs eccleſiaſtiques, tom. XV. p. 147.* qui & *loc. cit. p. 145. ſeqq.* vitam Fischeri ejusdemque ſcripta in lucem publicam edita recenſet. Prodierunt ea primum ſeorſim, deinde vero conjunctim, unico comprehenſa volumine, Wurzburgi MDXCVII. Conferenda, quæ de hocce viro adnotavit Nicol. Sandervs in libro *de origine & progreſſu ſchismatis Anglicani p. 97 ſeqq.*

(24) Vitam hujus archiepiſcopi exhibet Antonivs a Wood in *athenis Oxonienſibus*, Anglico ſermone Londini MDCXCI & MDCXCII. fol. evulgatis *vol. II, p. 50. ſeqq.* ubi & librorum ab ipſo editorum notitiam ſuppeditat.

(25) Huc pertinet cumprimis liber anglica lingua conſcriptus, hacque inſignitus inſcriptione: *a relation of the conference between* William Lavd *late Lord ArchBiſhop of Canterbury and Mr. Fiſcher the Jeſuit*, qui Londini MDCXXIII. fol. primum prodiit, curante hanc editionem archiepiſcopi ſacellano, Rich. Baylie, qui nomen ſuum litteris tantum

acutiſſimi inſimulque moderatiſſimi vir ingenii, WILLIAM CHILLINGWORTHVS, theologiæ in academia Oxfordienſi profeſſor, eos, qui viam *auctoritatis* in rebus ad ſalutem ſpectantibus aliis tantopere commendarunt, in peculiari libro lectu digniſſimo ſolide confutavit, luculenterque oſtendit, religionem proteſtantium eſſe viam ad ſalutem pontificia longe tutiorem (26). Stoliditatem quoque viæ *auctoritatis*, proteſtantibus commendatæ, tam claram reddidit, tamque perſpicuam vir laudatiſſimus, ut ejusdem liber nullo non tempore ſudes fuerit in oculis Anglorum pontificiorum. Commendari quoque heic merentur ſcripta prorſus eximia a triumviris Anglis, iisque præſtantiſſimis, EDVARDO nimirum STILLINGFLEETO, epiſcopo Vigornienſi (27), GVILIELMO SHERLOCKIO (28), magni nominis inter Anglos theologo, nec non JO. TILLOTSONIO, archiepiſcopo Cantuarienſi longe celeberrimo, in lucem publicam edita (29).

§. VII. Nullibi tamen argumentum de via *auctoritatis* atque *examinis* majori cura atque induſtria fuit excuſſum, quam in Gallia, & quidem ab eo cumprimis tempore, quo conſilia, eccleſiam reformatam in Gallia penitus exſtirpandi, eandemque cum eccleſia *catholica*, ſeu potius *Romana*, reduniendi ſerio fuerunt agitata. Huncce enim finem ut eo facilius obtinerent eccleſiæ Gallicanæ præſules, ea contra Reformatos uſi ſunt diſputandi ratione, ut, miſſo *examine* doctrinæ, tanquam nimis operoſo, longo atque ancipiti, ſolam urgerent *auctoritatis* viam. Proinde ab articulo de *eccleſia* diſputationis ſuæ duxerunt initium, certa ſpe freti, quod adſerta ſemel ejus infallibilitate, ſpuriisque, quas illi adſcribunt notis, antiquitate nimirum, ſucceſſione epiſcopali, ſplendore, miraculis atque id genus aliis, quas ſibi ſolis competere gloriantur, Romana eccleſia ſola vera & catholica cenſeri debeat, extra quam nulla ſperanda ſit ſalus; cum contra eccleſia proteſtantium ſit novitia, omni legitima vocatione deſtituta, ſchiſmatica & hæretica, ac proinde ab omnibus, qui ſalutem conſequi volunt ſempiternam, jure meritoque deſerenda. Sunt nonnulli, qui exiſtimant, JAC. DAVIDEM DU PERRON, patrem purpuratum, (30) virum

tum initialibus *R. B.* expreſſit. Hancce editionem aliae deinceps ſunt ſecutae ann. MDCXXXIX & MDCLXXIII. fol. typis exſcriptae. Tanta vero ſoliditate huncce librum conſcriptum pronunciant nonnulli, ut eundem *the exactest Maſter piece of polemique Divinity of any extant at that time* adpellare haud dubitent; obſervante WOODIO *loc. cit. p. 31.*

(26) Titulus libri hujus anglico ſermone ſcripti ita ſe habet: *the Religion of Proteſtants a ſafe way to ſalvation* &c Prodiit is primum Oxoniae MDCXXXVI. in fol. poſtea vero Londini MDCLXIV. itemque LXXIV. &c. fuit recuſus, & quidem in eadem forma: Septima ejus editio eodem loco ann. MDCCXIX. lucem adſpexit publicam, cui & alia hujus auctoris opuſcula fuerunt ſubjuncta.

(27) Ex STILLINGFLEETI ſcriptis cumprimis huc ſpectat: *a rational account of the grounds of proteſtant religion* h. e. *vera expoſitio fundamentorum fidei proteſtantium*, quae Londini MDCLXV. primum lucem adſpexit publicam, poſtea vero *operum* ejus, quae lingua anglicana ſex tomis MDCCX. in fol. prodierunt, *tom. IV* fuit inſerta.

(28) Exſtat SHERLOKII *preſervatif contre le papiſme*, qui liber ex anglico idiomate in gallicum converſus, Hagae comit. MDCCXXI. 8. lucem adſpexit publicam. Vid. de eo CLERICI *bibliotheque ancienne & moderne tom. XV. p. 206.* In priori ejus parte inter alia oſtendit auctor rationem, contra pontificios, quod ſpeciatim ad eorum argumenta generalia attinet, diſputandi, eorumque objectiones contra *viam*, quam vocant, *examinis* ſolide confutandi.

(29) Notiſſimi ſunt celeberrimi hujus praeſulis ſermones ſacri, ex lingua anglica in gallicam itemque germanicam converſi, in quibus paſſim hocce argumentum magna dictionis perſpicuitate pondereque ratiociniorum graviſſimo pertractatur. Conferri quoque meretur peculiare ejus ſcriptum, cui titulus: *the rule of faith*, h. e. *regula fidei*.

(30) Fuit is, miniſtri reformati in Gallia filius, in hac eccleſia natus atque educatus, ſed qui ea derelicta ad pontificiorum ſacra poſtea tranſiit, atque apud hos invenit, quod ab Hugenotis ſuis ſperare nunquam poterat. Varia de eo judicia e ſcriptoribus diligenter collegit THOMAS POPEBLOVNT in *cenſura celebriorum authorum p. 889. ſeqq.* Cardinalis BENTIVOGLIVS alicubi de eo adnotavit, eundem pro *Auguſtino* ſui temporis in Gallia fuiſſe habitum. Vid. BAELIVM in *diction hiſt & crit. tom. I. p 540.* Add. b. WEISMANNVM in *hiſt. eccleſiaſt. novi teſtam. tom. II. p. 38. ſeqq.* edit. ſecundae.

virum capacissimo ingenio, varia litteratura exculto, præditum, primum fuiſſe, qui hancce diſputandi methodum contra reformatos, quos in Gallia *Hugenotas* vocant, adhibuerit. Hoc ſaltim certum, eundem contra reformatos, adplaudentibus pontificiis, ore calamoque olim ſtrenue pugnaſſe, ex iisque quamplurimos, interque eos ipſum HENRICVM IV. Galliarum regem, ad amplectendam religionem Romanam permoviſſe, quin eadem hac methodo, quam ſupra deſcripſimus, in peculiari libro, contra IACOBVM Angliæ regem edito (31), uſum eſſe.

§. *VIII.* Eandem, quam cardinalis PERRONIVS ingreſſus eſt, viam in ſubſequentibus temporibus ſibi quoque calcandam cenſuerunt alii, iique magni nominis in Gallia viri, eccleſiæ Romanæ addictiſſimi. Principem inter eos locum jure meritoque occupat Jo. ARMANDVS PLESSIACVS RICHELIVS, pater purpuratus & miniſter Galliarum regis LVDOVICI XIII. primarius, isque longe celeberrimus. Inter varia ejus ſcripta (32) proſtat quoque ejusdem *methodus* convertendi reformatos, quos in Gallia *Hugenotas* vocant (33). Jubet in ea, miſſa tantiſper dogmatum diſcuſſione, utpote nimis moleſta, de *ecclesia* diſputationem omnem ſuſcipere, eandemque inquirere non ex ſacræ ſcripturæ effatis, quæ ſubinde dubia ſint atque obſcura, ſed potius ex criteriis magis obviis, atque in ſenſus incurrentibus, quæ ab hominibus rudioris quoque ingenii capi queant; cujusmodi ſint: pontificum romanorum inde a Petro apoſtolo haud interrupta ſucceſſio, eccleſiæ ſplendor, magnificentia, duratio. Addit porro, poſt inſtitutam hancce inquiſitionem, controverſiarum, quæ inter catholicos ac proteſtantes intercedunt, momenta eſſe ponderanda, atque oſtendendum ſollicite, ea doctrinæ capita, de quibus hactenus fuit diſputatum, ipſum fidei fundamentum haud tangere, adeoque, non obſtante in iis diſſenſu, eccleſiam romanam atque evangelicam facili negotio conciliari poſſe. Recte vero obſervarunt viri quidam docti, RICHELIVM nihil novi heic in medium adduxiſſe, ſed ea, quæ VERONIVS, fratres WALENBVRCHII, cardinalis PERRONIVS aliique dudum ante eum confinxerant, recoxiſſe. Confutarunt quoque ejusdem librum MARTELLVS (34) præſtantiſſimus quondam eccleſiæ reformatæ in Gallia theologus, itemque DAVID ANCILLONIVS. (35). Ex altera tamen parte theologi Galli, qui de proteſtantibus in ſinum eccleſiæ Romanæ reducendis erant ſolliciti, veluti LVDOV. MAIMBVRGIVS (36) Jeſuitarum ſocietati olim addictus ſed ex ea, juſſu INNOCENTII XI. pontificis

(31) Titulus eſt: *replique à la reponſe du Roi de la grande Bretagne*, Paris MDCXX. Legenda cumprimis, quae PERRONIVS *libr. I. cap. IV. & V.* hanc in rem ſcripſit. Ibi enim comprobare annititur, fidem ex eccleſia potius, quam eccleſiam ex fide cognoſci; nosque ſecuros eſſe poſſe de fide, modo ſimus in eccleſia.

(32) Opuſcula hujus cardinalis theologica recenſet DVPINIVS in *bibliotheque nouvelle des auth. eccleſiaſt. tom. XVII. p. 180.*

(33) Titulus libri eſt: *Traité, qui contient la methode la plus facile & aſſurée, de convertir ceux, qui ſe ſont ſeparez de l'égliſe.* Prodiit vero hocce opus demum poſt obitum auctoris, Pariſiis MDCLI. in fol. Vid. de eo Jo. HENR. HEIDEGGERVM in *hiſtoria papatus p. 518.*

(34) Habetur ejusdem *réponſe à la methode de Mr. le Cardinal de Richelieu*, a Rouen, MDCLXXIV. 4.

(35) De reſponſione ANCILLONII, quam cardinali RICHELIO oppoſuit vid. *die neue Zeitungen von gelehrten Sachen* MDCCXIX. *p. 344.*

(36) Edidit MAIMBVRGIVS ann. MDCLXX. libellum octo duntaxat plagulis conſtantem hacque inſignitum inſcriptione: *methode pacifique pour ramener ſans diſpute les proteſtans à la vraie foy*, 12. Scopus ejus eſt, oſtendere, omnes religionis controverſias beneficio ſolius *auctoritatis* eſſe componendas: hancce vero judicis auctoritatem non ſuſtinere ſcripturam ſacram, cujus ſuffragiis ipſi quoque haeretici in cauſſae ſuae praeſidium utantur; ſed *eccleſiam* eandemque *romanam*, utpote quae unice vera ſit: quaecumque igitur ea, ſeu potius ejus antiſtes, pontifex ſcilicet romanus, ſtatuat & tanquam credenda praecipiat, ea vera noſtroque adſenſu digniſſima eſſe. Vberiorem hujus ſcripti recenſionem dederunt auctores *der Sammlung von alten und neuen theologiſchen Sachen*, MDCCXXII. *p. 398. ſeqq.* Refutavit vero illud auctor libelli, cui titulus: *examen du premier traité de controverſe du P. Maimbourg, intitulé:* methode pacifique. Coloniae MDCLXXXIII, 12. Caeterum *methodus* haec

ficis Rom. ejectus, PAVLVS PELISSONIVS, iureconſultus gallus, inter elegantiſſima aetatis ſuae ingenia numeratus, (37), itemque ISAACVS PAPINVS (38), nec non complures alii veſtigia cardinalis RICHELII ſecuti, in defendenda *via*, quam vocant, *auctoritatis*, ſtudium ſuum operamque collocare perrexerunt.

§. *IX.* Neque tamen quiſquam ex coetus Romani doctoribus in propugnanda atque exornanda ſententia de *via auctoritatis*, quae totius

haec *pacifica*, quam *Maimburgianam* vocare ſolent, auctoritate FRANCISCI HARLAEI archiepiſcopi Pariſienſis, XVII. illis methodis, quas viri ordinis ſacri in Gallia MDCLXXXII. congregati evulgarunt, fuit inſerta, interque eas quintum occupat locum. Hoc ipſum vero dum heic ponimus paucis ſimul notamus, eccleſiae Gallicanae antiſtites Pariſiis ann. MDCLXXXII. congregatos miſſionariis ſuis XVII. praeſcripſiſſe methodos, in convertendis, quos vocant, haereticis, adhibendas easdemque reformatis quoque in Gallia, praemiſſis litteris encyclicis, valde multumque commendaſſe, quaſi optionem hac ratione illis praebituri, quaenam ex methodis iſtis ad flectendos ipſorum animos maxime ſit arriſura, eosque ad religionem praeſulis Romani amplectendam efficaciſſime commotura. Omnium in hocce conventu cleri Gallicani actorum ſummam nervoſa brevitate exhibet ELIAS BENOIT in *hiſtoire de l'edit de Nantes, tom. III. part. II. p. 555. ſeqq.* Quod vero ad ipſas cleri Gallicani methodos attinet, easdem confutarunt ex eccleſiae Reformatae theologis Jo. CLAVDIVS, paſtor quondam Carentonienſis, & JAC BASNAGIVS. CLAVDIVS quidem A. MDCLXXXIII. edidit *conſiderations ſur les lettres circulaires de l'aſſemblée du clergé de France de l'année* MDCLXXXII. Hag. comit. 12. BASNAGIVS vero, paſtor quondam Roterodamenſis, publici juris fecit libellum, cui titulus: *examen des methodes propoſées par Meſſieurs de l'aſſemblée du clergé de France en l'année* MDCLXXXII. Colon. MDCLXXXIV. 12. Huc pertinent quoque alia ſcripta Methodiſtis Gallis oppoſita, cujus generis ſunt: *reflexions ſolides ſur le monitoire de l'aſſemblée du clergé addreſſé aux proteſtans* MDCLXXXII. Itemque *conferences des proteſtans oppoſées aux XVII. methodes du clergé de France* MDCLXXXII. 12. porro: *réponſe apologetique à Meſſieurs du clergé de France ſur les actes de leurs aſſemblée* de MDCLXXXII. *touchant la religion* Amſtelod. MDCLXXXIII. 12. & cumprimis libellus, cui index: *remarques ſur les actes de la derniére aſſemblée du clergé de France*, quem GILB. BVRNETVS anglice edidit, in gallicum vero ſermonem DE ROSEMOND convertit, Londin. MDCLXXXIII. 12. ac denique *reflexions ſur la cruelle perſecution, que ſouffre l'égliſe Reformée de France, & ſur la conduite & les actes de la derniére aſſemblée du clergé de ce Royaume*, MDCLXXXVI. 12. Quod reſtat, hoc unicum adjicimus, JAC. BENIGNVM BOSSVETVM, celeberrimum illum eccleſiae romanae defenſorem, concinnaſſe *defenſionem declarationis celeberrimae, quam de poteſtate eccleſiaſtica ſanxit clerus gallicanus, XIX. Mart.* MDCLXXXII. quae quodam modo huc referri queat. Prodiit hoc opus in duos tomos diviſum poſt obitum auctoris, Luxemburg. MDCCXXX. 4.

(37) Ipſe PELISSONIVS proteſtantium ſacris olim erat addictus, ſed poſtea, ubi ad Romanenſium ſacra tranſiit, horum adſertorem ac vindicem acerrimum ſe exhibuit. In eo tamen laudatur a BAELIO, quod, in religione catholica propaganda, a conſiliis mediisque violentis, abſtinendum eſſe ſtatuit. Exſtant ejusdem *reflexions ſur les differences de la religion, avec les preuves de la tradition eccleſiaſtique*, a Paris MDCLXXXVII. MDCXC. MDCXCII. Vid. de hoc libro *acta erudito*r. MDCLXXXIX. *p.* 564. & MDCXCII. *p.* 241. & BAELIVM in *dict. hiſt. & crit.* voce *Pelliſonus*. Refutarunt vero eundem non tantum ſcriptores Angli, ſed & ex Germanis illuſtris LEIBNITIVS, in peculiari ſcripto, cui titulus: *lettre de Mr. de Leibniz à Mr. Pelliſon touchant la tolerance.*

(38) PAPINVS pariter a religione reformata, quam antea profeſſus fuerat, ad romanam ſe contulit eccleſiam, cumque hac de re a PETRO JVRIAEO in *lettre paſtorale aux fideles de Paris* graviter reprehenderetur, exinde occaſionem cepit evulgandi librum, cui titulus: *la tolerance des proteſtans & l'authorité de l'égliſe, ou reponſe au libelle de Mr. Iurieu, qui porte pour titre:* lettre paſtorale aux fideles de Paris, Paris. MDCXCII. 12. Refutavit vero eundem auctor anonymus edito libello, cui index: *Lettre en forme de reponſe au livre* de *Mr. Papin.* Conf. etiam *l'hiſtoire des ouvrages des ſavans ad ann.* MDCXCIII. *menſ. Ian. p.* 20. *ſeqq.* Conſtitutum equidem erat PAPINO, novam libri ſui editionem eandemque multis acceſſionibus adauctam edere, verum morte praeventus praeſtare id haud potuit. Prodiit tamen hicce liber poſt obitum auctoris, hac inſignitus inſcriptione: *les deux voyes oppoſées en matière de religion, l'examen particulier & l'authorité*, Leod. MDCCXIII. 12. Exſtat quoque in *recueil des ouvrages compoſez par feu Mr. Papin en faveur de la Religion*, Paris MDCCXXIII. tribus tomis 12.

tius papiſmi palladium recte a nonnullis dicitur, majorem impendit operam, quam Petrus Nicolius (39) theologus Gallus, Janſeniſtarum partibus addictus, elegantiſſimis ſuæ ætatis ſcriptoribus merito accenſendus, qui uti cauſſam Janſeniſticam, cui favebat, ore calamoque ſtrenue defendit, ita ex altera parte proteſtantium cauſſam, intenſis omnibus ingenii ſui nervis, libris quibusdam in lucem publicam editis fortiter oppugnavit. Quod ad poſteriorem ſcriptorum ejus claſſem attinet, ad eandem duo cumprimis pertinent viri doctiſſimi ſcripta, ambo gallico ſermone edita, quibus magnam ſibi famam non tantum apud fidei ſuæ ſocios, ſed & proteſtantes adquiſivit. Primum hac inſignitum inſcriptione prodiit: *Prejugés legitimes contre les Calviniſtes*. (40); alterum vero titulum fert: *les pretendus Reformés, convaincus de ſchiſme* (41). In binis hiſce libris duo cumprimis momenta comprobare auctor annititur. *Primo* quidem inſuperabiles difficultates cum methodo *examinis* eſſe conjunctas, quæ plerorumque ingeniis minus ſit attemperata (42); hinc *ſecundo*, miſſo *examine* doctrinæ chriſtianæ, ad methodum *auctoritatis*, utpote longe faciliorem, tutiorem ac præſtantiorem, nimirum ad eccleſiæ romanæ infallibile tribunal, tanquam ad ſacram quandam anchoram, proteſtantibus confugiendum, inque illius *auctoritate* penitus adquieſcendum eſſe. Addit vir doctus inter alia, catholicis cum proteſtantibus in diſcuſſionem dogmatum *viamque examinis*, tanquam valde periculoſam, immo plane ridiculam, nunquam intrandum, ſed hos potius tanquam hæreticos ac ſchiſmaticos, etiam inauditos condemnandos (43), idque ſerio agendum eſſe, ut proteſtantes, neceſſitate adacti, ſentiant vel tandem, quam miſer ipſorum ſtatus ſit extra eccleſiam catholicam, adeoque quam neceſſarium, ut, omni ratiocinio fallaci atque illuſorio procul habito, vivam eccleſiæ, matris fidelium, vocem audiant, ejusdemque mandatis ſaluberrimis promtiſſimam præſtent obedientiam, nulla quippe alia, quam hac *auctoritatis via* aditum ſibi ad beatorum ſedes gaudiaque cæleſtia paraturi.

§. X. Non defuerunt vero inter Reformatos Gallos viri & ingenii præſtantia & eruditionis ſolidioris copia inſtructiſſimi, qui hæc aliaque Nicolii ejusdemque ſociorum tela contra proteſtantes evibrata non tantum feliciter ſuſtinerent, ſed & fortiter retunderent. Primum inter eos, qui hoc fecerunt, locum jure meritoque obtinet Jo. Claudius, miniſter eccleſiæ reformatæ Pariſienſis, ſive Carentonienſis, præcipuus inter Gallos ſui temporis theologus, vir profunda eruditione judicioque acri ac ſolido inſtructus, inque controverſiis cum pontificiis verſatiſſimus. Edidit is inter alia librum, cui titulus: *defenſe de la reformation*

(39) De Nicolii vita ſcriptisque copioſe egerunt du Pin *in nouv. bibliotheque des auth. eccleſiaſt. tom. XVIII. p. 110. ſeqq.* Baelius in *diction. hiſt. & crit. tom. III. art. Nicolle fol. 501. ſeqq.* edit. Amſtelod. noviſſ. Add. Pfaffium in *hiſt. theol. litterar. part. II. p. 92. ſeqq.* itemque Buddeum & Walchium in libris ſatis notis.

(40) Primus hicce liber Nicolii Pariſiis MDCLXXI. 12. deinde Bruxell. MDCLXXXIII in lucem publicam prodiit. Huic poſteriori editioni adjectae conſpiciuntur: *additions conſiderables contre la defenſe de la reformation de Mr. Claude*; de quo Claudii libro deinceps dicemus.

(41) Alter hicce liber conſcriptus fuit a Nicolio occaſione litterarum circularium a congregatis ordinis ſacri Galliae proceribus emiſſarum, ſub titulo: *lettres circulaires de l' aſſemblée du clergé de France de l'année* MDCLXXXII. prodiitque Lutetiae Pariſ. MDCLXXXIV. Vid. *les nouvelles de la republique des lettres, menſ. Nov. ann.* MDCLXXXIV. *art. I.* De binis hiſce viri doctiſſimi ſcriptis ſequentem in modum judicat Baelius: *Ce qu'il a écrit contre ceux de la religion, eſt fort ſubtil; jamais on n'a pouſſé avec tant de force les objections du ſchiſmes, & les difficultés de la voye de l'examen.*

(42) Eſſe hanc propoſitionem quandam primariam, quam defendendam in ſe ſuſcepit Nicolius, ipſemet docet in praefatione libri: *prejugés legitimes &c.*

(43) Hocce judicium, quod ſane duriſſimum eſt, hiſce verbis exprimit auctor *præjudiciorum*: *On peut donc les (proteſtans) condamner juſtement ſans les entendre. C'eſt la concluſion, que tous ces prejugés nous donnent droit de tirer, & que j'ai eu deſſein d'etablir par tout ce livre.*

tion, contre le livre intitulé: prejugés legitimes contre les Calviniſtes (44) qui inter pulcerrimos ejus libros referri ſolet, (45) atque argumento huic præclaram lucem adfundit. Eidem ad latus ponimus CLAVDIVM PAIONIVM, miniſtrum Aurelianenſem atque exprofeſſorem Salmurienſem, qui librum NICOLIO ejusdemque ſociis oppoſitum, gallico pariter ſermone conſcripſit, ad tuendam proteſtantium cauſſam egregie comparatum. Inſcriptio ejus hæc eſt: *examen du livre, qui porte pour titre: prejugés legitimes contre les Calviniſtes* &c. (46). Eundem ſecutus eſt PETRVS JVRIAEVS, primum verbi divini in Gallia miniſter, deinde theologiæ profeſſor in academia Sedanenſi, denique, poſt hanc a pontificiis ſublatam, paſtor eccleſiæ Gallicæ Roterodamenſis. Edidit is, contra NICOLII librum *de praejudiciis*, tractatum, cui titulus: *prejugés legitimes contre le papiſme*; (47) ejusdem autem ſcripto *de reformatis ſchiſmaticis* oppoſuit: *le vray ſyſteme de l'égliſe, & la vraye analyſe de la foi* (48) Multa in hiſce libris continentur prorſus egregia, lectori judicioſo haudparum profutura, ſed quæ a cæteris minus adcurate poſitis ſollicite ſunt diſcernenda. (49) Subjungimus tandem ſcriptoribus hiſce, qui contra NICOLIVM calamum ſtrinxerunt, JACOBVM SAVRINVM, primum præfectum bellicum, deinde, poſt mutatum vitæ genus, miniſtrum eccleſiæ & concionatorem apud Hagienſes faoundiſſimum, anno hujus

(44) Prodiit haec *defenſio reformmtionis* a CLAVDIO adornata primum Rothomagii ann. MDCLXXIII. & poſtea iteratis vicibus in Belgio fuit recuſa. Vltima ejus editio Hag. comit. MDCCXIV. typis fuit exſcripta. BAELIVS huncce librum *loco ſupra citato* vocat opus omnibus numeris modisque abſolutum (*un chef d'œuvre*). Vnde & magno eruditi orbis adplauſu fuit exceptum; nec ſtatim a NICOLIO confutatum, qui demum ann. MDCLXXXII. litteris cleri gallicani incitatus, in lucem emiſit: *les pretendus reformés convaincus de ſchiſme*, prout ſupra *not.* (41) jam obſervavimus. Quid praeterea inter laudatiſſimum Claudium atque Boſſuetum, epiſcopum Meldenſem, de hoc ipſo argumento, ad locum de *eccleſia* ſpectante, in colloquio quodam ſuperiori ſeculo inſtituto fuerit diſputatum, de eo videatur: *conference avec Mr. Claude, ſur la matiére de l'égliſe par J. B. Boſſuet*, Paris MDCLXXXII. 12. itemque *reponſe au livre de Monsr. de Meaux, intitulé: conference aux Mr. Claude &c.* quem libellum CLAVDIVS Hag. comit. MDCLXXXIX. 8. imprimi curavit. Vtriusque ſcripti argumenta recenſentur in *actis eruditor.* MDCLXXXIII. *p.* 231. & MDCLXXXIV. *p.* 374.

(45) FRID. SPANHEMIVS eundem jure meritoque vocat virum de cauſſa reformata adverſus pontificios publicis etiam ſcriptis optime meritum, in *elencho controvers p.* 310. Dolendum tamen, eundem nominis ſui famam hypotheſibus paradoxis, immo & ſubinde pernicioſis, corrupiſſe, de quibus conſuli poſſunt auctores, qui *de pajoniſmo* data opera ſcripſerunt, adlegati a PFAFFIO in *hiſt. theol. litterar. part. II. p.* 300. *ſeqq.*

(46) Hocce PAIONII opuſculum Hagæ Com. ann. MDCLXXXIII. 12. lucem adſpexit publicam. Laudat illud ſuo quodam merito JAC. SAVRINVS, idque ſui generis praeſtantiſſimum, atque ad tuendam proteſtantium cauſſam egregie comparatum eſſe judicat in libro gallico, qui inſcribitur: *l'etat du chriſtianiſme en France, p* 239.

(47) In hocce libro, qui Amſtelodami MDCLXXXV. in 4. prodiit, luculenter oſtendit JVRIAEVS, eadem via ac ratione, qua rom. catholici convincere proteſtantes ab aliquo tempore conati ſunt, firmiter comprobari poſſe, eccleſiam romanam non eſſe veram eccleſiam. Contenta hujus libri adcurate recenſentur in *actis eruditor.* ad ann. MDCLXXXV. *menſ. Nov. p.* 522. *ſqq.*

(48) Prodiit hicce liber a JVRIAEO concinnatus Dordraci MDCLXXXVI 8. Mox autem reſponſionem eidem oppoſuit NICOLIVS, ediditque *traité de l'unité de l'egliſe, où refutation du nouveau ſyſteme de Mr. Iurieu*, Paris MDCLXXXVII in 12. Quem tamen libellum rurſus confutavit laudatiſſ JVRIAEVS, edito tractatu *de l'unité de l'égliſe, & des points fondamentaux contre Mr. Nicole*, Roterod. MDCLXXXVIII. 8. qui in *actis eruditor.* MDCLXXXVIII. *p.* 602. recenſetur.

(49) Haud pauca eſſe, quae in JVRIAEI ſcriptis adprobari nequeant, oſtenderunt, praeter alios, duumviri doctiſſimi PETR. BAELIVS, & ELIAS SAVRINVS, eccleſiae Vltrajectinae quondam miniſter; *ille* quidem in *dict. hiſt & crit tom. III.* art *Nicolle*; *hic* vero in libro peculiari, cui titulus; *examen de la theologie de Mr Iurieu*, Hag. com. MDCXCIV. Reſpondit quidem JVRIAEVS in *defenſe de la doctrine univerſelle de l'égliſe contre les imputations & les objections de Mr. Saurin*, Roterod MDCXCV. Sed nec tacuit SAVRINVS, ſed cauſſam ſuam denuo peroravit in libro, qui inſcribitur: *juſtification de la doctrine du Sieur Elie Saurin, & defenſe de la doctrine de l'égliſe Reformée ſur le principe de la foy*, Vltraj. MDCXCVII. Conferri quoque heic meretur DV PINII *bibliotheque des auteurs eccleſ. tom. XVIII. p.* 121.

ſeculi trigeſimo fatis functum, qui in libro prorſus eximio: *l'état du chriſtianiſme en France, diviſé en trois parties, ou lettres addreſſées aux catholiques Romains; aux proteſtans temporiſeurs, & aux Deiſtes*; (50) controverſiam de via *examinis* atque *auctoritatis* tam perſpicue, nervoſe ac ſolide pertractavit, ut iis, qui ante ipſum in argumento hocce excutiendo ſtudium ſuum operamque collocarunt, palmam reddidiſſe dubium haud immerito cenſeri queat.

§. *XI.* Antequam ad alia digrediamur, de ſententia ſingulari FRANCISCI DE SALIGNAC DE LA MOTTHE FENELON, archiepiſcopi Cameracenſis celeberrimi, (51) pro inſtituti noſtri ratione pauca ſubjungemus. Exiſtimavit laudatiſſimus vir, methodum *auctoritatis* non tantum convincendis iis, quos *haereticos* vocant Romanenſes; ſed & *deiſtis* atque incredulis egregie inſervire. Quin, teſte ejusdem biographo, eo usque progreſſus eſt, ut contenderit, non aliam eſſe ejusmodi incredulos convertendi rationem, quam ſi ii, miſſis diſcuſſionibus omnibus, quibus utendum proteſtantes contendunt, primum eo adducantur, ut credant, dari in his terris infallibilem aliquem judicem, qui homines de divina religionis chriſtianæ origine non ſolum reddat certiores, ſed & verum ac genuinum oraculorum ſacrorum ſenſum iis pandat, omnesque controverſias de religione ſuborituras componat. Admiſſo hocce judice, incredibili ſtatim luce ſuperfuſum iri mentem increduli, adeo quidem, ut is poſtea perſpecturus ſit non tantum revelationis in ſacra ſcriptura contentæ originem prorſus divinam, ſed & veritatem omnium decretorum eccleſiæ *catholicae*, h. e. ut volunt, *Romanae.* Narrat hac occaſione biographus illuſtris præſulis, *virum huncce illuſtrem* hominem quendam deiſtarum partibus olim addictiſſimum hac ipſa ratione expugnaſſe inque gremium eccleſiæ Romanæ reduxiſſe. (52) Legenda tamen, quæ hanc in rem adnotarunt duumviri præſtantiſſimi, CHRIST. EBERHARD. WEISMANNVS, (53) academiæ noſtræ quondam theologus, isque meritiſſimus, atque I. JACOB. ZIMMERMANNVS, (54) theologiæ in gymnaſio Tigurino olim profeſſor prorſus eximius.

§. *XII.*

(50) Prodiit hicce liber gallico idiomate ſub titulo: *l'état du chriſtianiſme en France, diviſé en trois parties, où lettres adreſſées aux catholiques Romains, aux proteſtans temporiſeurs, & aux Deiſtes*, à la Haye MDCCXXV. in 8.

(51) Prodiit ejusdem biographia ſermone gallico inſcripta anno MDCCXXIII. ſub titulo: *hiſtoire de la vie de Meſſire François de Salignac de la Motte* FENELON, *archevêque duc de Cambray.* Auctor hujus libelli eſt RAMSAEVS, nobilis Scotus, qui a FENELONIO quondam ad religionem romano-catholicam ſe adductum eſſe ſimulat. *Simulat*, inquam: Exiſtimant enim haud pauci ex viris eruditis, *nunquam deiſtam fuiſſe hunc Ramſæum, adeoque nil niſi ſchematiſmum eſſe, quando in cit. hiſtoria Fenelonii a deiſmo ad catholiciſmum converſus eſſe dicitur.* Ita ex quadam WEISMANNI noſtri epiſtola refert laudatiſſimus ZIMMERMANNVS *opuſculor.* junctim editorum *tom. II. p. 248.* in *nota* textui ſubjecta, ubi & alia de hocce viro memorantur.

(52) Fatetur bonus iſte proſelytus, ſive verus, ſive fictus, quem loquentem introducit RAMSAEVS, ſe argumentis FENELONII, quibus neceſſitatem auctoritatis infallibilis, ad ingenerandam animis fidem chriſtianam, adſeruerit, victum, ſibique perſuaſum eſſe, hypotheſes proteſtantium vel deiſmo, vel fanaticiſmo, vel indifferentiſmo & ſcepticiſmo fores aperire, neque ad errantes in viam veritatis reducendos ſufficere, quin potius ſola catholicorum dogmata deiſmum ſanare, tenebras diſpellere, mentique tranquillitatem conciliare poſſe. Addit: *neminem ſapientem deiſtam exſiſtere, quin evadat chriſtianus, nec quenquam ſapientem chriſtianum, quin evadat catholicus:* Caeterum ſimilia his biographi illius cogitatis leguntur in diario notiſſimo: *memoires de Trevoux ad ann. MDCCXV. menſ. Ian. art. X.* ubi exſtat: *lettre ecrite à un Milord à Londres par un Anglois voyageur en France.* Ibi enim inter alia auctor hujus epiſtolae ſequentem in modum diſſerit: *clariſſime perſpicio, me, niſi deiſta eſſem, fieri debere catholicum, cum nullum ſit juſtum inter utrumque medium, nullus certus ſtatus firmusque inter philoſophum, nihil præter id, quod videt credentem, & chriſtianum etiam id, quod non videt, credentem, quia ab auctoritate divina ipſi proponitur.*

(53) Exſtat inter ejus *ſchediaſmata academica*, Tubing. MDCCXXV. 4. typis exſcripta, *num. V. p. 566. ſqq* peculiaris diſſertatio *de deiſmo, aut catholiciſmo eligendo*, quae multa lectu digna complectitur.

(54) Vid. ejus *opuſcula* modo *excitata part. IV. & V.*

§. *XII.* Licet vero nec recentiori ætate in eccleſia Romana defuerint viri docti, qui in ſcriptis ſuis eriſticis contra proteſtantes editis methodum *auctoritatis* magno cum fervore urſerint, in quibus poſt JAC. BENIGNVM BOSSVETVM, epiſcopum Meldenſem (55) JO. JACOB. SCHEFFMACHERVS, Jeſuita Argentoratenſis, præcipuum tenet locum; (56) illud tamen memoratu maxime dignum nobis videtur, quod recentiores eccleſiæ gallicanæ antiſtites hancce diſputandi rationem, quam eorum anteceſſores, ac ſpeciatim NICOLIVS, FENELONIVS aliique, tantopere deamarunt, in certaminibus cum incredulis, prorſus deferendam eſſe cenſuerunt. Quum enim ii, occaſione deiſmi, in Gallia magis magisque invaleſcentis, anno hujus ſeculi ſeptuageſimo, juſſu regis chriſtianiſſimi, conventum quendam generalem Lutetiæ Pariſiorum celebrarent, (57) inque eo de mediis, funeſtum hocce malum penitus exſtirpandi, ſerio deliberarent, communi tandem conſilio confectus ac per totam Galliam ſtudioſe divulgatus fuit (58) libellus isque prorſus eximius lectuque digniſſimus, in quo non tantum ingens, quod ex incredulitate emergit damnum, clariſſime ob oculos ponitur, præſtantiaque atque utilitas tum religionis generatim ſpectatæ, tum ſpeciatim chriſtianæ ſolide demonſtratur, ſed &, quod mireris, *via examinis* ac *diſcuſſionis*, pontificiis olim tantopere exoſa, dilaudatur, omnibusque, qui veritatem ſectantur, enixe commendatur.

§. *XIII.* Quæ hactenus diximus, ad cœtus romani doctores cumprimis ſpectant, qui, ſi a paucis quibusdam, in præcedenti paragrapho commemoratis, diſceſſeris, inde a longo tempore viam *auctoritatis* acriter propugnarunt, atque hac ipſa diſputandi methodo eos, qui ab eccleſia Romana ſeceſſerunt, ad eandem reducere adniſi ſunt. (59) Sententiam proteſtantium ut copioſe heic ediſſeramus, vix opus nobis eſſe videtur. Ex ſupra dictis enim jam abunde patet, eos doctrinam de *via auctoritatis* dudum unanimi quaſi conſenſu rejeciſſe, nec, in inquirenda veritate, ullam aliam, quam *examinis* atque *diſcuſſionis* viam adoptaſſe. Hæc quippe emendatæ per LVTHERVM religionis baſis eſt ac fundamentum, cui primi noſtri reformatores fortiter inſtiterunt, rationibus longe graviſſimis comprobantes, ſcripturam ſacram eſſe unicam eamque perfectam fidei vitæque normam ac regulam, donum autem infallibilitatis nec eccleſiæ, ſive conciliis, nec patribus, nec pontifici Romano competere, ſed ſolam ſanctiorem ſcripturam controverſiarum judicem eſſe eundemque infallibilem; facultatem legendi ſanctiores litteras, omnibus chriſtianis, ne laicis quidem exceptis, competere, & quæ ſunt alia hujus generis dogmata. *Cum pro concione*, inquit

(55) in libro notiſſimo, qui inſcribitur: *expoſition de la doctrine de l'égliſe catholique*, cujus variae habentur editiones.

(56) Edidit is inde ab anno MDCCXXV — MDCCXXX. *douze lettres contre les proteſtans de la confeſſion d'Augsbourg*, in quarum ſecunda probare annititur, nullam Lutheranis ſperandam eſſe ſalutem, *parce qu'ils n'ont, qu'une foi humaine, batie ſur un examen de la religion, dont ils ne ſont pas capables.* Refutavit vero hancce epiſtolam b. cancellarius PFAFFIVS *dans la reponſe aux douze lettres du P. Scheffmacher*, inprimis *p. 48, 56, 62. ſeqq* alibique,

(57) De hocce conventu paucis abhinc annis Pariſiis habito, peculiare ſcriptulum fuit editum, ſub titulo: *Avertiſſement du clergé de France, aſſemblé a Paris par permiſſion du Roi, aux fideles du Royaume ſur les dangers de l'incredulité*; a Paris MDCCLXX. in 12. Recenſionem hujus libelli dederunt doctiſſimi auctores *der neueſten Religionsgeſchichte*, quae ſub auſpiciis C. W. F. WALCHII, theologi Goettingenſis celeberrimi, prodeunt, *part. I. num. X. p. 471. ſeqq.*

(58) Vid. *lettre circulaire addreſſée aux Archevêques du clergé de France*, quae quidem epiſtola libello in praecedenti nota adlegato atque omnibus in Gallia epiſcopis atque archiepiſcopis transmiſſo, ſubjuncta eſt. Rogantur in ea ſinguli eccleſiarum antiſtites, ut huncce libellum in dioeceſibus ſibi ſubjectis ubique divulgarent, atque ſalutaria, quæ heic pro exſtirpando deiſmo ſuppeditantur conſilia, quantum fieri poteſt, exſequerentur.

(59) Reſpondit quoque eorum conatibus nonnunquam eventus; ſiquidem haud pauci, praeſertim in Gallia,

b. LVTHERVS (60) *dixerint: vos laici haec non intelligitis, neque licet vobis iſta interpretari; erratis igitur; reſpondeo, jus interpretandi ſcripturas, neque laicis conceſſum eſſe, atque doctis, & quemadmodum illis, ita nobis quoque mandatum eſt, ut credamus in Deum, ut noſtram fidem confiteamur, ut omnia praecepta Dei ſervemus. Habemus enim eundem Deum, quem ipſi habere dicunt, quo modo autem credemus, ſi aut verbum ignoramus, aut non intelligimus? Cum ergo mandatum habeamus, neceſſe quoque eſt, ut verbum, cui credendum eſt, ſciamus, neque enim poteſt eſſe fides ſine verbo.* Atque his conſona ſunt, quæ & alii theologi proteſtantes, non tantum evangelico-Lutherani, ſed & reformati, veluti PHILIPPVS MELANCHTON, ULRICVS ZWINGLIVS, JO. CALVINVS, JO. GERHARDVS, HÜLSEMANNVS, CALOVIVS, CALIXTVS, SCHERZERVS, SPANHEMIVS, HEIDEGGERVS, TVRRETINVS aliique ſupra jam laudati, hac de re ſcripſerunt; quibus ex recentioribus GOTTLIEB WERNSDORFIVS (61) atque JO. GEORG. WALCHIVS, (62) ille Vitebergenſis, hic Jenenſis theologus, itemque JÆGERVS, (63) PFAF-

& quidem non tantum ex plebe, ſed & ex ordine virorum eruditorum, via *auctoritatis* in eccleſiae romanae gremium fuerunt reducti. Ex ingenti eorum numero unum duntaxat alterumve exemplum heic commemorabimus. Ita eximiae alias eruditionis vir, PAVLVS PELISSONIVS, jure conſultus Gallus, poſt varias fortunae viciſſitudines anno MDCLXX. religionem reformatam cum romana commutavit. De ejus libro hac occaſione edito ſupra nonnulla diximus. Vitam ejus dederunt DV PINIVS & NICERONIVS. Idem fecit ISAACVS PAPINVS, theologus Gallus, qui, a JVRIAEO eapropter reprehenſus, occaſionem inde arripuit peculiarem librum de *auctoritate eccleſiæ* divulgandi, ſupra a nobis indicatum. Conferenda, quae de eo b. MAICHELIVS in diſſertat. inaugurali *de variis methodis pontificiorum in revocandis convertendisque hæreticis* adnotavit. Nec praetermittendus heic eſt illuſtriſſimus comes de METTERNICHT, eadem *auctoritatis* via a regia veritatis via in errorum devia delapſus. Exſtat ejus *ſoliloquium*, poſt ejusdem obitum Ratisbonae typis exſcriptum, quod XXXVIII. propoſitiones ſeu potius motiva complectitur, quibus commotus ill. comes religionem amplexus eſt romano-catholicam. Sed refutatum fuit hocce ſcriptum ab ill. ejusdem fratre in libello, cui tit. *beſcheidene und unpartheiiſche Gedanken über das Soliloquium* Francof. & Lipſ. MDCCXXVIII. 8. Vid. *die Sammlung von alten und neuen theologiſchen Sachen* ad ann. MDCCXXXI *p. 756 — 764.* Atque hoc ipſum dum ſcribimus, non poſſumus a nobis impetrare, quin hac occaſione paucis heic commemoremus factum aliquod plane ſingulare, quod ſcriptores quidam Angli nobis tradiderunt. Erant in Anglia duo fratres, JO & GVILIELMVS REGINALDI ſive REYNOLDI, ambo eruditionis laude conſpicui, ſed diverſis de religione principiis imbuti, ſiquidem JOANNES eccleſiae romanae, GVILIELMVS vero reformatae placitis erat addictus. Cum vero ambo ſubinde in arenam deſcenderent, deque controverſiis, quae inter Romanenſes atque proteſtantes intercedunt, inter ſe diſputarent, factum eſt, ut rationibus ab utraque parte in medium adlatis, alter alterum vinceret, atque JOANNES ad reformatorum, GVILIELMVS vero ad pontificiorum caſtra tranſiret. Accidit haec pugna, quae tam memorabilem habuit exitum, anno circiter MDLXXXIV. occaſionemque ſuppeditavit theologo cuidam Anglo in arte poetica haud parum verſato, cui nomen erat GVIL. ALABASTER, ſequentes componendi verſus:

Bella inter geminos plus quam civilia fratres
Traxerat ambiguus relligionis apex.
Ille reformatæ fidei pro partibus inſtat;
Iſte reformandam denegat eſſe fidem.
Propoſitis cauſſæ rationibus alteruterque
Concurrêre pares & cecidêre pares.
Quod fuit in votis, fratrem capit alteruterque,
Quod fuit in fatis, perdit uterque fidem.
Captivi gemini ſine captivante fuerunt,
Et victor victi transfuga caſtra petit,
Quod genus hoc pugnæ eſt, ubi victus gaudet uterque,
Et tamen alteruter ſe ſuperaſſe dolet?

Veritatem hujus hiſtoriae fide ſua abunde comprobarunt HEYLINVS, CHAMBERLAYNIVS, MIEGIVS, alii. Equidem PETR. BAELIVS eandem olim in dubium revocavit, in *dict. hiſt. & crit. tom. IV.* art. *Sutlivius, p. 307. not. 8.* edit recentiſſ. Verum, re adcuratius examinata, poſtmodum dubitare hac de re deſiit. Vid. ejus *nouvelles de la republique des lettres* MDCLXXXV. *p. 757, 758.* & *lettres choiſies tom. III. lettr. 135, 136, 140.* Conf. b. PFAFFII *diſſertat. priorem de præjudiciis theolog.* quae *primitiis Tubingenſ.* inſerta eſt, *p. 61, 62.*

(60) in tract. *de ſacramento altaris.*

(61) in diſp., ſupra *p. 194. not. 1.* jam adlegata *de methodo pontif. conciliandi pacem cum proteſtantibus &c.*

(62) *loc.* ſupra *p. 195, not. 1. excitato.*

(63) Vid. b. cancell. JAEGERI *ſyſtema theolog.* in loco *de eccleſia, controv. I, p. 11. ſeqq.*

AFFIVS, (64) WEISMANNVS (65) atque ICHELIVS (66) theologi olim Tubingen-, itemque ALBERTVS ZVM FELDE, theolo-s quondam Kilonienſis doctiſſimus, (67); reformati cœtus doctoribus vero viri doctiſ-ni TVRRETINVS, (68) HEIDEGGERVS, (69) ERENFELSIVS, (70) ZIMMERMANNVS (71) ue cel. STAPFERVS (72) jungi merentur. complures alios in rerum præſentia haud emoremus.

§. XIV. Præmiſſa controverſiæ hujus in- protestantes ac pontificios inde a tempore ne longo agitatæ hiſtoria, ordinis ratio po-ılat, ut, quid de ea ſentiendum ſit, men-m noſtram paucis exponamus. Quum vero evitandas logomachias prorſus neceſſarium, ut ſtatus controverſiæ recte formetur, quentia paucis heic notamus: I) non ſim-iciter negari ab eccleſiæ romanæ doctoribus, od *via examinis* in rebus ad fidem pertinen-bus adhiberi poſſit debeatque, prout eorum ſcripta polemica, proteſtantibus magno nume-ro oppoſita abunde comprobant. Nec II) ne-gare Romanenſes, ipſam *viam auctoritatis* ali-cui ſubeſſe *examini*, (73) unde & de motivis credibilitatis, quæ vocant, ſollicite heic diſpi-ciunt, quin ſummam atque infallibilem eccle-ſiæ auctoritatem e ſanctioribus litteris compro-bare adnituntur, licet ficulneis heic utantur rationibus. Verum, quod III) notamus, in-ficiantur eccleſiæ Romanæ ſectatores, ipſius doctrinæ examen dogmatumque diſcuſſionem ex ſola ſanctiori ſcriptura, tanquam unica fidei norma ac regula, omnibus chriſtianis, ne lai-cis quidem exceptis, competere; ſed potius IV) graviter urgent, ad ſolam eccleſiam vi-ſibilem atque catholicam, utpote a Chriſto ſervatore fundatam atque a Spiritu S. illumi-natam, tanquam ad infallibilem controverſia-rum judicem recurrendum, inque ejus deci-ſione cæca quadam obedientia adquieſcendum eſſe. (74) Addunt V) hanc viam, quam vo-cant *auctoritatis*, eſſe facilem, brevem atque in-

(64) Legenda, quae laudatiſſ. PFAFFIVS tum in libello gallico: *la verité de la religion proteſtante, p. 230. ſeqq.* tum in *primitiis Tubingens. p. 61. ſeqq.* tum deni-que in *reponſe aux douze lettres du P. Scheffma-cher*, & quidem *dans la reponſe à la ſeconde lettre p. 48, 56. 62. ſeqq.* alibique paſſim hanc in rem ſcri-pſit.

(65) Exſtat theologi hujus prorſus eximii peculiaris diſſertatio lectu digniſſima, cui titulus: *quæſtio ar-dua, an & quibus conditionibus cuique liceat, vel non liceat, de rebus religionis judicare.* Prodiit ea Tubingae anno MDCCXXVI.

(66) Scripſit is peculiarem diſſertationem *de via au-ctoritatis atque examinis deque diverſis utriusque effectibus*, quae Tubing. MDCCXXX. lucem adſpe-xit publicam.

(67) Legi meretur viri doctiſſimi diſſertatio in memo-riam feſti ſecularis evangelici II. Kiliae MDCCXVII. edita ſub tit. *pontificios ſalis apoſtolici expertes in re fidei fluctuare*, §. XXV. p. 24. ſeqq.

(68) Vid. FRANC. TVRRETINI *inſtitut. theol. elen-cticæ, part. III.* loco *de eccleſia, quæſt. I. p. 1. ſeqq.* Nonnulla quoque hanc in rem adnotavit ejusdem fi-lius, Jo. ALPHONSVS TVRRETINVS, vir judicioſiſſi-mus, in *cogitationibus de variis theologiæ capiti-bus*, quae ejusdem *dilucidationum philoſophico-theo-logicarum vol. 1.* poſtea fuerunt inſertae, *theſ. CXXXIII. CXXXIV. & CXXXV. p. 300.*

(69) Ejus hac de re cogitata legi poſſunt in ejusdem *corpore theologiæ chriſtianæ, tom. I. loco 1. §. 26. p. 31.*

(70) Edidit WERENFELSIVS *diſſertationem apologeti-cam pro plebe chriſtiana adverſus doctores judicium de dogmatibus fidei illi auferentes*, quae prorſus egregia eſt, atque in ejus *opuſculis* junctim editis primum occupat locum.

(71) Theologus hicce Tigurinus argumentum hoc egre-gie pertractavit in *diſſertat. III. de præpoſteris ad-verſus incredulos diſputandi methodis*, quae *tom. II. part. I.* ejusdem *opuſculor.* inſerta legitur, p. 95. 128. ſeqq. itemque *diſſ. V. p. 201. ſeqq. 233. ſeqq.*

(72) Vid. ejusdem *inſtitutiones theologiæ polemicæ univerſæ, tom. IV. cap. XIV. §. CCCLX — CCCLXV. p. 244. ſeqq.*

(73) Faciunt hoc, ſi non omnes, ſaltim prudentiores ſcriptores eriſtici in eccleſia Romana. Sunt enim alii, qui auctoritatem eccleſiae Romanae ſupponunt potius quam probant. Ipſi NICOLIO, viro alias do-ctiſſimo, hoc vitio vertit CLAVD. PAIONIVS, theo-logus reformatus Gallus ſuperiori ſeculo clarus, cujus librum ſupra excitavimus.

(74) Vt ea, quae de eccleſia viſibili atque catholica ejusdemque auctoritate ſupra poſuimus, clarius pa-teant, ipſa celeberr. BOSSVETI verba huc ſpectantia, bona cum lectoris venia, heic adponemus, quae ita ſeſe habent: „Ainſi tant, qu' il y aura des diſputes, „qui

indubiam, cum contra via *diſcuſſionis* atque *examinis* ſit longa, incerta, maximeque periculoſa; tandemque ſubjungunt *VI*) cognitionem eccleſiæ præcedere debere examen & cognitionem ipſius doctrinæ, ſiquidem fides ſeu doctrina ex eccleſia potius, quam eccleſia ex doctrina ac fide cognoſci debeat, atque, ut loquitur PERRONIVS, pater purpuratus, nos *ſecuri eſſe poſſimus de fide, modo ſimus in eccleſia.* Hiſce præmiſſis, facile patet, cardinem quæſtionis, quæ moveri heic ſolet, in eo conſiſtere: *an ad id, ut dignoſcamus, quaenam inter chriſtianos diſſentientes eccleſia vera ſit atque ita comparata, ut nos eidem, ſine omni ſalutis noſtrae aeternae periculo, adjungere queamus*, VIA AVCTORITATIS, *quam vocant, an vero via diſcuſſionis atque* EXAMINIS *neceſſaria ſit, adeoque ſequenda?* Prius ſtatuunt Romanenſes, poſterius vero proteſtantes.

§. *XV.* Theologi proteſtantes, qui in cauſſis ad religionem ſpectantibus, excluſa via *auctoritatis*, ſolam *examinis* viam ſequendam eſſe ſtatuunt, variis iisque graviſſimis innituntur argumentis. Deſumta ea ſunt *partim* ex praxi Chriſti ejusque apoſtolorum, nec non clariſſimis ſacræ ſcripturæ effatis; *partim* vero ex principiis ſanæ rationis ac ipſa rei natura; *partim* denique ex teſtimoniis antiquiſſimorum cœtus chriſtiani doctorum, tam græcorum quam latinorum. De ſingulis hiſce pro inſtituti noſtri ratione, pauca jam dicemus.

§. *XVI.* Ab ipſo Chriſto ut dicendi faciamus initium, apud omnes in confeſſo eſt, eundem infallibilem veritatis cœleſtis doctorem fuiſſe. Noluit tamen, ut homines, nullc ſtituto examine, ſoli ipſius auctoritati ca haberent fidem, unde ſubinde ad miracula, ab ipſo fuerunt perpetrata, interdum vere veterum prophetarum oracula, quin & ſub ad patris cœleſtis teſtimonium provocavit, ut ex locis infra citatis, (75) luculente tet. Amandavit quoque idem ſervator Ju ad ſanctiores litteras, utque easdem ſe ſcrutentur, ſerio hortatus eſt (76). Vnd cte colligimus, noluiſſe Chriſtum, ut, mine doctrinæ penitus excluſo, ſoli ſuæ ctoritati fidem haberent homines. Quc vero ipſomet ſervatori, in hominibus a adducendis, hanc viam ingredi placuit, magiſtro incomparabili ſapientiores eſſe lunt cœtus Romani doctores? Cur homir viam examinis diſſuadent, quam Chriſtus ſuaſit, plurimumque commendavit? Cur a veritatem ſalutarem cognoſcendi modum ſcribunt mortalibus, quam Chriſtus iis præſcripſit?

§. *XVII.* Si porro apoſtolos diſcipulc Chriſti ſpectemus, ii exemplum magiſt prorſus incomparabilis, ut in aliis, ita quoque in re, laudabili prorſus inſtituto ſ ſunt. PAVLVS ſerio monuit, ut *explor quid placeat domino*, (77) ut *praeſtabilia ac bemus*, (78) itemque ut OMNIA *probemus*, *bonum eſt, teneamus.* (79) Idem gentium ſtolus laudavit generoſam Beroënſium tem, qui adſiduum atque ſincerum præ Paulini examen inſtituerunt, (80) & PETRVS cepit, ut *ſemper parati ſimus ad reſpondei*

„qui partageront les fideles, l'égliſe interpoſera „ſon autorité, & les paſteurs aſſembléz diront apres „les Apoſtres, *il a ſemblé bon au ſaint Eſprit & „à nous* Act. XV. 38. & quand elle aura parlé, on „enſeiguera à ſes enfans, qu' ils ne doivent pas „examiner de nouveau les articles, qui auront eté „reſolù, mais qu'ils doivent recevoir humblement „les deciſions. En cela on ſuivra l'exemple de St. „Paul & de Silas, qui porterent aux fideles ce pré- „mier jugement des Apoſtres, & qui loin, de leurs „permettre une nouvelle diſcuſſion de ce, qu'on „avoit decidé, *alloient par les villes, leurs enſei- „guant de garder les ordonnances des apoſtres,* „Act. X. 4. C'eſt ainſi, que les enfans de „acquieſcent au jugement de l'égliſe, croyan „entendu par ſa bouche l'oracle du St. Es Vid. ej. *expoſition de la doctrine de l'egliſe lique p. 122.*

(75) *Matth. XI. 4, 5. Joann. V. 20, 31, 36, 37 47. X. 25.*

(76) *Joann. V. 39.*

(77) *Epheſ. V. 10.*

(78 *Philipp. I. 10.*

(79) *1 Theſſ. V. 21.*

(80) *Act. XVII. 11.*

cuilibet, petenti rationem ſpei ac fiduciae noſtrae, quæ in religionis chriſtianæ veritate poſita eſt. (81) Denique JOANNES auream hanc nobis reliquit regulam, *ne cuivis credamus ſpiritui*, ſeu doctori, *ſed ſpiritus exploremus, an ex Deo ſint.* (82) Neque hoc examen ſoli præſuli Romano, nec cœtus chriſtiani tantum doctoribus in concilio congregatis; ſed omnibus Chriſti cultoribus, absque ullo diſcrimine & ſine ulla reſtrictione, commiſit, plurimumque commendavit.

§. *XVIII.* Nec, quod porro notamus, ſanctiores litteræ *viam examinis* duntaxat commendant, ſed & ſimul nos condocent, eandem prius ingrediendam eſſe, quam quis eccleſiæ chriſtianæ per baptiſmum adſociari queat. Quando enim Chriſtus apoſtolos ſuos emiſit, ut eccleſiam ipſi colligant, hiſce eos verbis adlocutus eſt: *Vadite in omnem mundum, docentes omnes gentes, eosque baptizate &c.* (83) Quibus verbis ſupponit ſervator optimus, præmittendam eſſe inſtitutionem doctrinæque ſanctioris cognitionem, antequam quis membrum eccleſiæ chriſtianæ fieri queat. Hujus mandati memores apoſtoli non alios in communionem eccleſiæ receperunt, niſi eos, qui antea ab ipſis fuerant edocti, (84) neque alios baptizarunt, niſi eos, qui in Chriſtum crediderunt. (85) Quem ad modum itaque fides in Chriſtum præcedere olim debebat ſuſceptionem baptiſmi, qui eſt ſacramentum initiationis, quo in eccleſiam recipiuntur, quotquot Chriſto ſua dant nomina; ita & examen fidei doctrinæque chriſtianæ cognitio præcedere debet cognitionem eccleſiæ a Chriſto fundatæ.

§. *XIX.* Altera argumentorum claſſis, quibus examen fidei, excluſa via auctoritatis, inſtituendum doctrinæque chriſtianæ cognitionem priorem eſſe debere cognitione eccleſiæ, evincunt theologi, ex principiis ſanæ rationis ac ipſa rei natura petita eſt. Sapientis eſt, in rebus omnibus, maxime vero iis, quæ ad bene beateque vivendum ſpectant atque valent, nonniſi cum cura & circumſpectione verſari. Religione vero quid gravius, quid ad felicitatem hujus & alterius vitæ procurandam efficacius, quid ſolida atque diſtincta illius cognitione ſalutarius? Vtrum vero homine veritatis ſtudioſo atque ſalutis ſuæ cupido dignius eſt, in re graviſſima auctoritatibus humanis, incertis, fallacibus, ſecure acquieſcere, & quod in rebus mere civilibus aut œconomicis ſine juſta imprudentiæ dicam an inſaniæ ſuſpicione nemo fecerit, in cauſa religionis aliorum fidei aut judicio totum ſe committere, an vero ſerium religionis & doctrinarum, quas tradit, examen inſtituere, & quæ voluntas Dei ſit, quæ religionis, qua coli a nobis vult, natura ac indoles, quæ certiſſima ad conjunctionem cum deo, in qua totius religionis revelatæ medulla quaſi poſita eſt, perveniendi via, inquirere, & quam conformia his ſint ea, quæ primis vitæ noſtræ annis non potuimus non ex aliorum inſtitutione haurire, inſtituta ſolida argumentorum collatione perſuaſum habere? Quæ cum ita ſint, ſana certe ratio docet, examine religionis, ſine quo nulla hujus ſolida & ſalutaris cognitio adquiri poteſt, nihil prius, nihil antiquius eſſe homini poſſe ac debere. Patet vero etiam, quam a ratione aliena ſit illa doctorum cœtus Romani methodus, qua eccleſiam prius cognoſci volunt, quam fidem atque doctrinam a Chriſto traditam. Vt enim cognoſcamus, eccleſiam tenere veram Chriſti doctrinam, & conſequenter vigere in illa religionem a Deo præſcriptam, examen ipſius religionis & doctrinæ præcedat, neceſſe eſt. Neque enim doctrina ab eccleſia, ſed eccleſia a doctrina pendet, neque naturale eſt, id, quod ab altero pendet, prius cognoſci, quam illud, a quo pendet.

§. *XX.* Accedit vero etiam non religionum modo in mundo difformitas, ſed & incredibilis ſectarum in quavis religione varietas, quarum quælibet ſe voluntatis divinæ genuinam ac fidam interpretem eſſe jactitat & veræ eccleſiæ gloriam ſibi arrogat. Quonam igitur criterio

(81) *1 Petr. III. 15.*
(82) *1 Joann. IV. 1.*
(83) *Matth. XXVIII. 19.*
(84) *Act. II. 41, 42.*
(85) *Act. VIII. 12.*

terio veram a falſa dignoſcere licet religionem? quomodo inter plures eccleſias inter ſe contendentes, quænam ſit purior, quæ corruptior, quænam divino veritatis charactere munita ſit, quænam corruptelas majoris minoriſve momenti veritati admixtas habeat, intelligetur? qua denique via in tanta opinionum diverſitate ad veritatis æque ac eccleſiæ cognitionem perveniet homo, quem æternæ felicitatis cura tangit? Aut omnibus in ea, in quam naſcendi conditione pervenerunt, religione permanendum, quod ipſi pontificii nolunt, aut parentum vel doctorum auctoritati cæca obedientia obſequendum, qua quidem re nihil poteſt eſſe humilius & ad deprimendam creaturæ rationalis dignitatem adcommodatius, aut libero examini locus dandus eſt, quo, ſemoto omni auctoritatis humanæ præjudicio, quælibet religio, quævis eccleſia, ad revelationis & traditæ in ea doctrinæ divinæ normam, tanquam ad lapidem lydium, examinatur atque dijudicatur. Cognoſcenda prius eſt regula puritatis & veritatis, quam quidem eccleſia, quæ veritatis poſſeſſione gloriatur. Sed invertunt hunc naturæ ordinem methodi auctoritatis propugnatores, dum eccleſiam credi jubent, antequam doceant, quid eccleſia credere debeat, dum populum ſequi doctores ſuos volunt, antequam ſciat, an veram Chriſti doctrinam, & rectam ſalutis viam doceant, quæ quidem a principiis ſanæ rationis vehementer abludere, in aprico eſt. *Oportet ſane*, vere ait LACTANTIVS, *in ea re maxime, in qua vitae ratio verſatur, ſibi quemque confidere, ſuoque judicio ac propriis ſenſibus niti, ad inveſtigandam perpendendamque veritatem, quam credentem alienis erroribus decipi, tanquam ipſum rationis expertem. Dedit omnibus Deus pro virili portione ſapientiam, ut & inaudita inveſtigare poſſent & audita perpendere.* (86) Multo igitur minus in re tanta tamque ardua, in qua ſalutis æternæ ratio verſatur, rationi divinitus datæ renunciare, aliorum judiciis niti, & ab ore doctorum pendere decet, quos toties ſuperſtitioſos, cæcos, imperitos, imo impoſtores, fanaticos, enthuſiaſtas fuiſſe novimus. Noſtra potius intereſt, cavere, ne ab aliis decipiamur, aut umbram pro Junone amplectamur, quod fieri nequit, niſi ea, quæ credenda nobis proponuntur, propriæ diſquiſitioni & examini ſubjiciamus. Præclare, ut ſolet, hanc in rem commentatur cel. WERENFELSIVS, cujus verba integra infra dabimus. (87)

§. *XXI.* Ipſa denique rei natura & neceſſitatem examinis comprobat, & illud prius inſtituendum eſſe docet, quam ad cognitionem eccleſiæ perveniatur. Eccleſia enim cum ſit cœtus fidelium, neque ingreſſus in illam detur, niſi mediante fide; nemo illi ſe adjungere poterit, ſi ignorat, quid ſit eſſe fidelem, nec poterit cognoſcere, quid ſit eſſe fidelem, niſi doctrinam fidei prius cognitam habeat. Naturalem huncce ordinem commendat divus gentium apoſtolus, quando *fidem*, quæ nos eccleſiæ tanquam corpori Chriſti myſtico jungit, *ex auditu, audi-*

tum

(86) in *inſtitut. lib. II. c. VII.*

(87) Ita autem ille: *Quisquis es, qui ſapientiæ aliorum tuto te fidere poſſe putas, ſi dei gloria, ſi ſalus animæ tuæ tibi curæ eſt, ſubſiſte, & vide, cui fidas. Forte ii, quibus in re tanti momenti credis, ex hypocritarum genere ſunt, quorum plenus eſt orbis, qui ipſi non credunt, quod aliis credendum obtrudunt: ſimulant ita propter ſpem commodi aut honoris, aut propter metum incommodi, jacturæ, damni, infamiæ, pœnæ, aliusve mali. Sunt innumeræ, ſunt valde plauſibiles, talia de pluribus præſumendi, rationes. Forte is, cujus auctoritatem ſequeris, ſequitur ipſe auctoritatem alterius & ſic deinceps. Atque ita tu ſimul & duces tui, itis, qua itur, non qua eundum eſt: forte iſte, qui tibi videtur dux cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris ſunt, eruditor inſipientium, magiſter infantium, ipſe cæcus, ipſe caligo, ipſe inſipiens, ipſe infans eſt. Forte iſte in Iſraële magiſter ipſe ea neſcit, quæ ſunt ad ingrediendum in regnum dei neceſſaria. Forte hi ſpeculatores tui cæci ſunt, qui ipſi nihil intelligunt. Forte qui in cathedra Moſis ſedent, fermento inquinati ſunt, a quo tibi eſt ſolicite cavendum. Forte prophetæ tui prophetant mendacium. — Denique qui in ovium veſtimentis incedunt, intus rapaces forte lupi ſunt. Doctis & ſapientibus tibi confidere videris: Sed num tibi difficilius videtur, judicare de paucis in verbo Dei perſpicue traditis dogmatibus, quam judicare, quis ſit vere doctus & ſapiens?* Vid. ejus *diſſertat. apologet. pro plebe chriſtiana*, quae ejus *opuſculis* inſerta eſt.

tam vero ex verbo Dei eſſe adſerit. (88) Quibus verbis luculenter docet, cognitionem verbi divini & doctrinæ ſalutaris in illo traditæ, qua fides generatur, præcedere debere cognitionem eccleſiæ. Neque unitas eccleſiæ alium ordinem patitur. Quælibet enim ſocietas plurium perſonarum ad communem aliquem finem obtinendum inſtituta ſupponit principium aliquod, in quo membra illius uniantur: Vnitas eccleſiæ ſupponit unitatem fidei præcedaneam, in qua conveniunt fideles, qua conjunguntur & tanquam membra unius ejusdemque corporis arctiſſimo vinculo continentur. Cumque nemo ſanctioris hujus ſocietatis, quæ nobiliorem Dei familiam conſtituit, communione frui queat, niſi fidelis, neceſſe eſt fidem præcedere iſtam communionem, cum ſit illius fundamentum. Præpoſtere igitur agunt eccleſiæ Romanæ adſeclæ, quando volunt, ingrediendum eſſe in eccleſiam, antequam fidem & cognitionem veritatis habeamus. Hoc enim eſt, velle eſſe in familia Dei, antequam ab eo geniti ſumus, & velle rem cognoſcere, ignorata ejus forma, qualis eſt doctrina reſpectu eccleſiæ eidem ſuperſtructæ.

§. *XXII.* Nec vero etiam negligenda eſt illa theologorum proteſtantium obſervatio, quod via *auctoritatis* ſupponat *viam examinis.* Nemo enim ſanæ mentis auctoritati ullius eccleſiæ ſe ſubmittet unquam, niſi inſtituto prius examine compertum habeat, tum quod Deus voluerit infallibile ejusmodi tribunal conſtituere, cui abſolute ſubjici fideles neceſſe ſit, & quod in rebus fidei illimitatam habeat judicandi auctoritatem, tum quod illud in hac præſertim eccleſia, quæ illud ſibi vindicat, reſideat. Neutrum autem ſciri poteſt, niſi perſpecta rationum & argumentorum, quibus duplex illud adſertum nititur, ſoliditate & præſuppoſita verbi divini cognitione, ex qua utriusque notitia hauriri poteſt ac debet. Requiritur ergo adcurata & rationum, quas adverſarii ad ſententiam ſuam tuendam adferunt, & doctrinarum in verbo Dei traditarum disquiſitio, & quomodocunque illi ſeſe vertant, ſole meridiano clarius eſt, in rebus ad religionem pertinentibus non humanas auctoritates, non cæcam fidem atque obedientiam valere, ſed liberum cuique examen relinquendum eſſe. Atque ita doctores pontificii, dum viam examinis proſcriptam volunt, eandem ipſa auctoritatis methodo ſtabilitam videre coguntur. Immo vero etiam ipſa illorum praxis, qua ad hæreticos in gremium eccleſiæ Romanæ reducendos utuntur, manifeſto eſt indicio, quam parum præſidii in *via auctoritatis* adverſus moroſos atque pertinaces incredulorum animos ponant, quodque ipſam *examinis viam*, licet inviti, quam tutiſſimum veritatis cognoſcendæ medium, agnoſcant. Tanta enim voluminum farrago, quæ contra proteſtantes jam ediderunt & adhuc edunt, tot tamque artificioſæ methodi, tam longi & prolixi adparatus, quibus proteſtantes ad amplectenda eccleſiæ Romanæ ſacra allicere ſtudent, non niſi eo ſpectare poſſunt, ſi quidem rem ſerio agant, ut argumenta, quæ nobis opponunt, examinemus, veritatem illorum atque ſoliditatem dijudicemus, & vi ac robore eorundem convinci atque in ſinum eccleſiæ Romanæ revocari nos patiamur. Et ſic dum examen in cauſis religionis ex una parte exoſum reddere volunt, ex altera ſuis ipſorum ſcriptis illuc invitant, turpiter ſibi in re graviſſima contradicentes. (89).

§. *XXIII.* Supereſt tertia argumentorum, quibus proteſtantes *viam examinis*, excluſa *via auctoritatis*, tuentur, claſſis, quam teſtimonia patrum eccleſiæ antiquioris ejusdemque purioris conſtituunt, ex quibus unum alterumve adduxiſſe ſufficiat. Ita quidem Irenaevs, celebris quondam ſeculi II. adverſus hæreticos, qui ex Orientali & Ægyptiaca philoſophia proreпſerunt, diſputator, prorſus magnifice de verbi divini auctoritate diſſerit, *ſcripturis*, inquiens, *niti eſt firma petra, his derelictis, aliis niti*

(88) *Rom.* X. 17.

(89) Prolixius haec exemplis Bossveti, Meldenſium praeſulis, Nicolii, Scheffmacheri & Fenelonii illuſtrat atque confirmat Zimmermannvs, *diſſ. ſupra laud. p.* 219. *ſqq.* itemque *p.* 226. *ſqq.*

uiti quibuslibet doctrinis, eſt in effuſa arena aedificare, unde facilis ſit everſio hujusmodi aedificationis. (90) Eundem etiam *ſolis ſcripturarum praeſidiis adverſus haereticorum turbam pugnaſſe*, laudi ei ducit Erasmus, ejusque ſcripta *fragrare evangelici ſpiritus ardorem pectusque ad martyrium paratum* adſerit (91). Eodem quoque ſeculo Clemens *Alexandrinus*: *non enim*, ait, abſolute *enuntiantibus hominibus fidem habuerimus, quibus licet etiam enuntiare contrarium: ſi autem non ſatis eſt, ſolum abſolute dicere, ſed oportet etiam probare, quod dictum eſt, non exſpectamus teſtimonium, quod datur ab hominibus, ſed voce domini probamus, quod quaeritur, quae eſt magis fide digna, quam quaevis demonſtrationes, vel potius quae eſt ſola demonſtratio, per quam ſcientiam, qui ſolum quidem guſtavere ſcripturas, ſunt fideles.* (92) Ex quibus clarum eſt atque perſpicuum, nullam patres hoſce, ætati & ſpiritui apoſtolorum proximos, hominis aut eccleſiæ auctoritatem agnoſcere, ſed cognitionem ſcripturæ ſacræ & examen doctrinarum in illa propoſitarum tanquam proram & puppim in cauſa religionis & verbis & factis commendare.

§. XXIV. Nec minoris momenti ſunt ea, quæ Augustinus, celeberrimus ille ſec. IV. Hipponenſium præſul, hac de re commentatur: *non audiemus*, inquiens, *hoc dico, haec dicis, ſed dicit Dominus: ſunt certe libri dominici, quorum auctoritati utrique conſentimus, utrique credimus, utrique ſervimus, ibi quaeramus eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram.* (93) Idem: *inter nos*, ait, *& Donatiſtas quaeſtio eſt, ubi ſit eccleſia? quid ergo facturi ſumus? in verbis noſtris eam quaeſituri? an in verbis capitis ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti? puto quod in illius verbis eam quaerere debemus, qui veritas eſt, & optime novit corpus ſuum* (94). Tantum abeſt, ut in his Augustini verbis præſidium ſuæ cauſæ quærere poſſint cœtus romani doctores, ut manifeſtum potius ſit, eundem ſtatuere, eccleſiæ cognitionem a cognitione doctrinæ pendere & conſequenter ſerium hujus examen haud ambigue commendare & prærequirere (95). Aeque memorabile eſt Cyrilli, Hieroſolymitani archiepiſcopi, ſeculo IV. florentis, teſtimonium, quod ita ſonat: *Oportet circa divina & ſancta fidei myſteria ne minimum quidem absque divinis ſcripturis tradi, nec temere probabilitatibus argumentisque in verborum artificio conſiſtentibus abduci. Ne mihi quidem iſta proferenti ultra credas, niſi de divinis ſcripturis eorum, quae tibi adnuntio, demonſtrationem acceperis. Haec enim fides, cui noſtram ſalutem debemus, non commentitia diſputatione, ſed ex divinarum ſcripturarum demonſtratione vim habet.* (96). Quam toto cœlo diſtant hæc a pontificiorum methodo, res ad religionem pertinentes tractandi! Sed plura hoc loco cumulare nihil attinet, cum ſatis ex hiſce pateat, quæ fuerit antiquæ eccleſiæ hanc in rem ſententia & praxis, inſtitutis Chriſti & apoſtolorum prorſus conſentanea (97).

§. XXV.

(90) Leguntur hæc verba in Tertulliani *lib. II. contra hæreſes, cap. XXVII.* quem viam ſibi praeiviſſe, perperam contendere methodiſtas, ipſa inſpectio docet. cf. Wernsdorffius & Maichelius *ll. cc.*

(91) in *epiſtola nuncupatoria.*

(92) in *ſtromat, lib. VII.*

(93) *de unitate eccleſiæ l. X. c. 3.*

(94) *ibid. c. 2. add. c 16.*

(95) Verba Augustini non tantum de inquiſitione notarum eccleſiæ externarum agere, uti quidem *Jac. Dav. du Perron*, eccleſiæ Romanæ pater purpuratus excepit, ſed quam maxime de examine doctrinæ intelligenda eſſe, oſtendit Franc. Turretinus, *inſtit. theol. elenct. part. III. loc. XVIII. de Eccleſia p. 4.* Si enim vel maxime de notis eccleſiæ ſermo ſit, quod tamen ex verbis, prout jacent, nullo modo erui poteſt, & ſi illas in ſcriptura quærendas eſſe vult Augustinus, tum multo magis ipſa doctrina in ſcriptura quærenda eſt, & examinis hujus neceſſitas major & prior eſſe intelligitur, quam eccleſiæ cognitio.

(96) *Oper.* Cyrilli *edit. Touttei p. 60.* quem quidem inſignem locum ut e manibus proteſtantium eriperet, editorem fruſtra adlaboraſſe obſervat Zimmermannus *l. c. p. 218.*

(97) Plura teſtimoniorum ex antiquis patribus eccleſiæ exempla per ſingula fere ſecula collegit Jo. Hulsemannus, *de praeſcrips. p. 60. — 84.*

§. XXV. Quemadmodum vero ex iis, quæ hactenus diſſeruimus, luculenter patet, cauſſam proteſtantium, liberum religionis examen tuentium, tum praxi Chriſti atque apoſtolorum, tum ſanæ rationis principiis, tum denique teſtimoniis antiquiſſimorum eccleſiæ doctorum, adprime conſentaneam, contra vero pontificiorum illam auctoritatis methodum omnibus hiſce contrariam eſſe; ita multa inſuper ſunt, eaque maximi momenti incommoda, quibus hanc doctorum cœtus romani ſententiam laborare, dudum oſtenderunt eccleſiæ proteſtantium defenſores, quorum jam veſtigia legere, & quæ illi ſuſius hic, ibi pertractarunt, in breve compendium contrahere nobis conſtitutum eſt.

§. XXVI. Et *primo* quidem loco obſervamus, πρῶτον ψεῦδος, cui tanquam baſi ſuperſtructum eſt illud pontificiorum de *methodo auctoritatis* commentum, in eo poſitum eſſe, quod ſtatuant, Deum voluiſſe, *partim* ut in mundo exiſteret *eccleſia* quædam *viſibilis*, quæ eſſet infallibilis voluntatis divinæ interpres, & ſuprema controverſiarum omniumque rerum ad religionem pertinentium judex atque gubernatrix; *partim* ut iſto infallibilitatis ac ſummæ auctoritatis privilegio gauderet eccleſia *Romana* eaque ſola, reliquis omnibus ad hujus oracula atque deciſiones adſtrictis. Ita quidem diffiſi bonitati cauſæ ſuæ in aliis doctrinæ capitibus, ſeſe receperunt ad *eccleſiae auctoritatem*, ut ſub ejus clypeo tutius laterent, ut errores ſuos eo facilius palliare, eosdemque ſimplicioribus atque imperitioribus obtrudere, atque ita etiam non omne modo examen doctrinæ, quod merito expaveſcunt, declinare, ſed & leges rogare poſſent, quibus omnes & ſinguli cæca obedientia ſeſe ſubjicere teneantur. Hoc autem facto, quo nihil naturæ hominis rationali, nihil doctrinæ ſalutari a Chriſto traditæ, infenſius eſſe poteſt, deteſtabilis illa conſcientiarum tyrannis, quæ in eccleſia Romana obtinet, introducitur, ac tota religio arbitrio hominum fallacium, inconſtantium atque impiorum exponitur. Neque vero eſt, cur falſitatem aſſerti illius pontificii de infallibili eccleſiæ Romanæ auctoritate pluribus oſtendamus, quum id ipſum jam in tractatione articuli de eccleſia tam a GERHARDO noſtro, quam ab aliis viris doctis, quos ibi laudavimus, factum ſit. Docere tamen hæc ſatis poſſunt, quam ſuſpecta non modo ſed & periculoſa proteſtantibus videri debeat illa *auctoritatis via*, quam tanto molimine ſtabilire conantur eccleſiæ romanæ propugnatores.

§. XXVII. Eadem vero via, quod *ſecundo* notamus loco, tot tantisque *difficultatibus* obſepta eſt, ut ubi pedem figat veritatis ſtudioſus, vix ac ne vix quidem reperiat. Vt enim in auctoritate eccleſiæ ſecurus acquieſcam, neceſſe eſt, ut de duabus illis in Romanenſium ſyſtemate fundamentalibus propoſitionibus, quas §. XXVI. commemoravimus, perſuaſus ſim, quod quidem non *examinis* modo viam ſupponit, uti §. XXII. adnotavimus, ſed illud etiam maxime difficile, & plerisque fere impoſſibile reddit. Vt enim taceamus immenſam traditionum multitudinem, quæ in hac diſquiſitione expendendæ ſunt, ut taceamus vaſtiſſima patrum volumina, quæ veritatis cognoſcendæ cupido evolvenda ſunt, tanto ſane litterarum adparatu, tanta hiſtoriæ inprimis eccleſiaſticæ cultura, tanto in diſcutiendis ipſorum adverſariorum ſententiis ſibi invicem repugnantibus judicio, opus eſt, ut, non dicam laici duntaxat & imperitæ plebis homines, ſed etiam pauciſſimi eruditorum tam immenſo labori ſuſcipiendo, aut abſolvendo pares ſint. Neque diffitetur hoc ipſemet ARNALDVS in ſuis adverſus cel. CLAVDIVM diſputationibus, in quibus adſerit: *eccleſiae infallibilitatem non adeo per ſe claram eſſe, cum a voluntate Dei unice dependeat, qui in ſacra ſcriptura illud nobis declaraverit: quumque ea naturaliter infallibilis non ſit, nonniſi principiis fidei aut longa ratiociniorum ſerie probandum eſſe, eandem ſupernaturaliter eſſe infallibilem.* (98)

Dd 3 §. XXVIII.

(98) *Diſpp. tom. I. L. I. c. VII. p. 66.*

§. *XXVIII.* Accedit porro etiam huic auctoritatis & infallibilitatis eccleſiæ examini permagna difficultas ex eo, quod ipſamet *eccleſiae* vox in pontificiorum ſyſtemate tam vagum atque ambiguum ſignificatum habeat, ut ubinam illius auctoritas reſideat, nullo modo adpareat. In hoc enim capitali prorſus ac primario puncto, quod regulam principalem fidei concernit, ita mirifice inter ſe diſſentiunt, ut jam pontifici Romano, eique ſoli, & ex cathedra, ut ambigue loqui ſolent, pronuntianti, jam conciliis pontifice præſidente habitis, jam conciliis auctoritatem papæ non reverentibus, jam univerſali eccleſiæ doctrinæ, unanimi patrum conſenſu traditæ, & a fidelibus conſtanter retentæ, inſigne illud infallibilitatis & ſupremæ jurisdictionis privilegium tribui vindicarique videas. Quotusquisque vero omnibus illis ſubſidiis inſtructus eſt, quibus tot tamque diverſarum ſententiarum examen ſuſcipere, & omni adhibita diligentia decidere demum poſſit, quænam præ cæteris veritatis charactere munita ſit? Quamcunque vero tandem aliquis ſententiam adoptaverit, novis ſe difficultatibus immerſum ſentiet, quas ſuperandi novis viribus, novis ſtudiis, novis adparatibus opus eſt. Quomodo, quæſo, ut ex multis unum hoc addamus, tot manifeſtos errores, tot contradictoria pontificum decreta cum infallibitate eorum conciliare, quomodo eccleſiam, penes quam ſummæ auctoritatis tribunal eſſe volunt, ex notis illius externis, in quarum numero determinando ſibi non conſtant, cognoſcere, quomodo ea omnia, quæ de conciliis, eorumque numero, auctoritate, actis & canonibus, nec non de facultate ea convocandi, de jure præſidii, de poteſtate diſſolvendi, de eorum inter ſe conſenſu vel diſſenſu, inter ipſos pontificios diſputantur, diſcutere atque, prout par eſt, examinare, quomodo denique patrum ſcripta, quorum auctoritatibus ſtandum eſſe jubent, evolvere, diſſentientes illorum opiniones conciliare, & denique hæc omnia ad amuſſim ſacrarum litterarum examinare laicus poterit? Recte proinde ſentiunt theologi proteſtantes; quando *moraliter impoſſibile* eſſe pronunciant, ut non imperita modo plebs, cujus inſcitiam atque ſtupiditatem mirum in modum exaggerare ſolent methodi hujus artifices, ex iſtis difficultatibus ſeſe expediat, ſed & homines erectioris ingenii & plus quam mediocris eruditionis perſuaſum habeant, eccleſiam Romanam eſſe eam, quam Deus iſto infallibilitatis privilegio ornaverit. (99) Ex his vero facile intelligitur, quam ſpinoſa, quam intricata ſit via auctoritatis, quæ a pontificiis tantopere laudari & commendari ſolet.

§. *XXIX.* Ex his vero etiam *tertio* intelligitur, *viam auctoritatis*, inſuperabilibus ejusmodi difficultatibus obſeptam, in adorandas *Dei perfectiones* injuriam eſſe. Non enim ad impoſſibilia obligare mortales poteſt numen ſapientiſſimum & generis humani cupidiſſimum. Qua vero ratione bonitas Dei erga homines vindicari poterit, ſi viam cognoſcendæ religionis adeo difficilem, adeo obſcuram reddidit, ut vix unus aut alter, omni adhibita diligentia, illam invenire queat? quomodo cum divina æquitate conſiſtere poteſt, ut fidem noſtram, in qua æternæ ſalutis ratio verſatur, auctoritati hominis ſubjiciamus, cujus infallibilitatem, quam divinitus ſibi conceſſam eſſe jactitat, tam ſpiſſis involutam tenebris eſſe novimus, ut plerique mortales ad illius cognitionis dictamini, & ſcripturæ ſacræ doctrinis præferre?

(99) Paradoxa ſane ſunt, quæ de FENELONIO & MAIMBVRGIO narrant ZIMMERMANNVS *loc. cit. p. 193. ſeqq. & 231. ſq.* ac WEISMANNVS in *ſchediasm. VIII.* Quid enim a perſona horum duumvirorum magis alienum eſſe poterat, quam ex una parte ſententias ſuas veras, rationi conformes, ac Deo dignas pronunciare, ex altera autem pontificis decreto, easdem proſcribendi, ſine ullo novo inſtituto examine ſubſcribere, atque ita papæ auctoritatem rectæ rationis dictamini, & ſcripturæ ſacræ doctrinis præferre? Sane totus hiſtoriæ illorum tenor docet, ipſos, etſi omni eruditionis adparatu inſtructiſſimos, de præcipuo hoc articulo auctoritatis pontificiæ non magis perſuaſos fuiſſe, quam proteſtantes. Fuiſſe etiam, qui NICOLIVM ipſum viam auctoritatis pro commento atque chimæra habuiſſe exiſtimarent, docet BAELIVS *in diction. hiſtor. & crit. art.* PELISSON *lit. D. tom. III. p. 2220.*

tionem pervenire nequeant? Quid magis infinitæ Dei ſapientiæ adverſum eſt, quam tam incertum ac lubricum fundamentum & medium, certitudinem atque convictionem in rebus ad religionem pertinentibus adquirendi, conſtituere, quale eſt infallibilitatis ac ſupremæ jurisdictionis tribunal, ad quod via auctoritatis nos ducit? Pontificii autem dum viam examinis periculoſiſſimam eſſe contendunt, ſimul vero per hypotheſin de via auctoritatis ſequenda, omnia inſtrumenta cognoſcendi religionem hominibus e manibus eripiunt, ſententias fovent, quæ hiſce Dei attributis contrariæ ſunt. Suaviter itaque in veterno ſuo obdormiſcere, ſecuri rerum divinarum, incurii voluntatis divinæ ac ſuæ ipſorum ſalutis, in diem vivere poſſent homines, immo in ipſo foro divino excuſabiles forent, quibus ob ingenii hebetudinem, ob eruditionis defectum, & ob alia impedimenta viam hancce inviam reddentia non contingeret ad cognitionem eorum pervenire, quæ ad exſequendam Dei voluntatem atque ad procurandam ſuam ipſorum felicitatem ſcitu cognituque neceſſaria ſunt. Neque enim hæc hominum culpa foret, ſed Dei, adeo ſpiſſum veritati velamentum obducentis, ejusve ſedem mortalibus inacceſſam reddentis, quod cogitare nefas atque blaſphemum eſt.

§. XXX. *Quarto* nihil certius atque evidentius eſt, quam quod via auctoritatis religionem chriſtianam ludibrio incredulorum exponat. Illud quippe hominum genus, quod nil niſi rationem, examen, & ſentiendi libertatem crepat, non poteſt non abjecte de religione ſentire, quæ præſtantiſſimæ facultatis homini cœlitus datæ uſum in re graviſſima proſcribit, quæ examen omne reſpuit, quæ denique alienam auctoritatem, nullo modo probatam, cæca obedientia ſequendam eſſe docet. Cui enim bono data eſt mortalibus divina revelatio, quam ut ſub debito rationis uſu agnoſcatur, expendatur, atque in noſtra commoda convertatur? quod axioma eſt ab omnibus omnino populis agnitum. Jure igitur liberum revelationis examen poſtulabit incredulus, jure ridebit principium illud: revelationem pro vera agnoſcendam eſſe ſine examine, & in infallibili pontificis Romani auctoritate atque judicio acquieſcendum, jure probationem hujus adſerti, ſed fruſtra, urgebit. Fac, illum inſuper videre, viam illam cognoſcendi religionem, quam doctores pontificii commendant, ipſis revelationis placitis & Chriſti & apoſtolorum praxi contrariam eſſe; facile colliget, chriſtianos ipſos de religione chriſtiana non ſatis eſſe perſuaſos, & cavillandi illam ridendique occaſionem inde arripiet. Tantum abeſt, ut via auctoritatis unica ſit, lucrandi & convertendi deiſtas alios-ve religionis chriſtianæ hoſtes, ut Fenelonius exiſtimavit, ut potius plane comparata ſit, ad eosdem in erroribus ſuis confirmandos atque a chriſtiana religione magis magisque alienandos, hancque riſui illorum ac ludibrio prorſus exponendam. Neque poſitis hiſce principiis mirum eſt, quod tam multi ex eccleſiæ Romanæ ſinu prodeant contemtores atque irriſores religionis, qui integro chriſtianorum cœtui male imputant, quod quibusdam illius membris jure vitio vertitur. Neque vero a cordatioribus pontificiorum diſſimulatur, deiſmum primos ſuos natales eccleſiæ Romanæ debere, animosque liberiores & inanium tam doctrinarum quam ſuperſtitionum, quibus papiſmus abundat, impatientes faciliime ad omnem religionis contemtum ſolicitari (100), id quod etiam antiſtites ordinis ſacri in Gallia nuper publice confeſſi ſunt. (101) Adeo ſane papiſmus atque deiſmus ſibi invicem contrariantur, ut quid ille ad hunc ſanandum conferre poſſit, non intelligatur, (102) quantumvis ſæpe in eadem perſona coaleſcant & pacifice

(100) vid. b. Weismanni *ſchediaſm. V. §. XV.*

(101) in ſcripto, cui titulus: *avertiſſement du clergé de France &c.* ſupra §. *XII. not.* 57) jam laudato.

(102) Vero certe ſimilia non ſunt, quæ auctor illæ vitæ Fenelonianæ, Ramsævs, de ſua ex deiſmo ad catholiciſmum converſione, argumentis etſi parum firmis a Fenelonio prolatis effecta, ad glaucoma lectori objiciendum refert. vid. Weismannvs *loc. cit.* & Zimmermannvs *loc. cit. p.* 143. *ſq.*

officе vivant; & decantatum illud: *ou deiſte ou catholique* in eo tantum caſu obtinet, quando juſtum, rationabile, ipſoque verbo veritatis inſtitutum inter dua hæc extrema medium, *examen nempe religionis*, non tenetur (103.)

§. XXXI. *Quinto* ad oculum oſtenderunt theologi proteſtantes, viam auctoritatis, dum omnem in veritate inquirenda certitudinem intellectui humano denegat, & ad unius eccleſiæ vocem tanquam judicem infallibilem ablegat, *pyrrhoniſmo* ſeu ſcepticiſmo latam portam aperire, quo vix datur capitalior & fidei & rationis humanæ hoſtis. Ex iis, qui cauſam hanc ex profeſſo perorarunt, JOANNEM PLACETTE (104.) & JO. ALPHONS. TURRETINUM (105.), celeberrimos eccleſiæ Reformatæ miniſtros, nominaſſe ſufficiat, quibus ZIMMERMANNVM ſæpe jam laudatum (106.) nec non ex noſtris D. KIESLINGIVM, celeberrimum univerſitatis Erlangenſis profeſſorem, (107.) adjungimus. Duplex nimirum eſt hominum genus: Vnum, quod debili judicio & paucis, imo fere nullis ad examen longum atque difficile ſuſtinendum ſubſidiis præditum eſt. Fac jam, hujus generis homines, qui certe maximam eccleſiæ & orbis partem conſtituunt, veritatis cupidos eſſe, ſed tot tantasque difficultates ſuis viribus multo ſuperiores, in cognoſcenda eccleſiæ, cui fidem ſuam cœco adſenſu mancipare jubentur, auctoritate, ſibi objectas videre, quid magis naturæ conſentaneum eſt, quam ut a quærenda veritate, quam vix centeſimus adhibita omni diligentia invenire poteſt, plane deterreantur, antecedentium turbam cœci & pecorum more ſequantur, animumque dubiis inſolubilibus atque æternis miſere vexatum in ſinu gerant? Alterum vero hominum genus, quod præſtantioribus animi dotibus ac pluribus externis adminiculis inſtructum eſt, cum iſta impedimenta ſibi obverſari videt, reſpuet examen tanto cum labore conjunctum, ea potius curabit, quæ ſuaviora & ad promovendam felicitatem externam aptiora ſunt, ac tutius tandem vel certe commodius arbitrabitur, ſententiæ a pluribus adoptatæ, etſi nec diſtincte cognitæ nec ſufficienter probatæ, animo ancipiti adſtipulari, quam inextricabili diſcuſſionum atque obſtaculorum labyrintho ſe ſua ſponte implicari. Ita vero impoſſibile eſt, ut ad plenam veritatis cognitionem & oriundam ex ea animi tranquillitatem atque ſalutis certitudinem perveniant; ſed ſemper dubitationes, animum turbantes, ſupererunt, quibuscum non per omnem modo vitam ipſis luctandum erit, ſed quibus permoti tandem veritates graviſſimas, momentoſiſſima religionis & naturalis & revelatæ dogmata, in dubium vocabunt. Malum vero multo magis creſcit & celerius augetur, quod naturali plurimorum incapacitati aut oſcitantiæ, examinis religionis & lectionis ſcripturæ ſacræ publica proſcriptio, pœnis quoque temporalibus ſancita, accedit. Vnde mirum non eſt, pleroſque curam religionis plane abjicere, ſtupide credere, quod eccleſia credit, probare, quæ major pars & turba probat, ſuas de religione opiniones hominibus, quos inter degunt, temporibus ac locis accommodare, easdem quoties e re ſua eſſe ipſis videtur, aut ſacerdotes alia, & his e diametro oppoſita, ipſis credenda injungunt, mutare ac alias amplecti, aut nulli denique firmo animi ſenſu adſtipulari. Plane hac ratione ſimiles evadunt ſcepticis tum antiquioribus tum recentioribus, quos, de omnibus dubitandum, nihil

(103) Vid. *S. R. D.* JOH. GOTTLIEB FABERVS in *ſuccincta theologiae antideiſticae delineatione cap. II. p. 5. ſq.*

(104) in libro prorſus egregio *de inſanabili eccleſiae romanae ſcepticiſmo, Amſtelod. MDCXCVI.* 4. edito.

(105) in ſcripto, cui titulus eſt, *Pyrrboniſmus pontificius, ſ. theſes de variationibus pontificiorum circa eccleſiae infallibilitatem*, Lugd. Batav. *MDCXLII.* typis excuſo.

(106) in diſſ. de *examine religionis indifferentiſmo non patrocinante*, quæ *opuſculorum* ejus *tomo II. p. 311. ſqq.* inſerta exſtat.

(107) in diſſ. de *inſanabili eccleſiae Romanae, circa aquae transſubſtantiationem in ſacra eucbariſtia, ſcepticiſmo, contra Paulum Areſium, Dertboneuſem epiſcopum, MDCCLXXII. 8.*

nihil pro certo habendum, judicium ſemper cohibendum, atque in rebus ad religionem ſpectantibus mores civitatis, in qua quisque natus eſt, ſequendos eſſe, ſtatuiſſe novimus. (108). Et vanum eſt ac futile Franc. Mottæi Vayerii, magni quondam Galliæ litterariæ ornamenti (109), Petri Dan. Hvetii, celeberrimi illius Abrincenſium epiſcopi (110), aliorumque doctorum pontificiorum commentum, quod ſceptica philoſophandi ratio optimum ſit homines ad religionem præparandi & adducendi medium, cujus adſerti falſitatem atque abſurditatem pluribus probatam dedit Zimmermannvs (111) ſæpius jam a nobis laudatus.

§. XXXII. *Sexto* viam auctoritatis tantopere a pontificiis laudatam ad *fanaticiſmum* atque *enthuſiaſmum* perducere, præter alios eccleſiæ proteſtantium doctores Edvardvs Stillingfletvs (112) & Gvilielmvs Wackivs, (113) Angli, ex inſtituto demonſtrarunt. Communis quippe eſt eruditorum ſententia, fanaticum dicendum eſſe, qui vel dogmata, quorum nec vola nec veſtigium in ſacris litteris reperitur, tanquam divina alteri ſine omni probatione obtrudere vult, vel rejecta omni revelatione, neſcio quod lumen internum, a ratione diſtinctum jactitat; aliisque tanquam fidei normam absque omni firmo ſolidoque privilegii hujus ſibi conceſſi argumento proponit. (114) Facile autem intelligitur, viam *auctoritatis*, quæ omne examen proſcribit & cæcam fidem poſtulat, jure meritoque fanaticam dicendam, immo totam religionem pontificiorum mero Fanaticiſmo ſuperſtructam eſſe. Supra enim jam probavimus, infallibilitatem iſtam pontificis & eccleſiæ Romanæ, quæ *viae auctoritatis* principium eſt & fundamentum, merum eſſe commentum & ſcripturæ & rationi adverſum, & tamen illi fanaticæ opinioni cæco adſenſu ſubſcribere tenentur, quotquot huic eccleſiæ addicti ſunt. Atque ita eccleſia Romana facilem ſibi viam parat, ad quævis alia ſuis cultoribus, tanquam Dei oracula, commendanda, eosque, contrarium licet perſuaſos, ut exemplis Fenelonii & Maimbvrgii ſupra adductis conſtat, ad fidem carbonariam & cæcam erga ſua decreta obedientiam adſtringendos. Hoc vero, ſi quidquam aliud, ineptum fanaticiſmum ſpirat & fanaticos atque enthuſiaſtas gignit. Et ſi per ſingula doctrinæ pontificiæ capita eundi locus hic eſſet, fanaticiſmi omnia plena in ſyſtemate Romanenſium reperias. Sive enim illa fidei principia, quibus *viam auctoritatis* ac totam religionem pontificiam inniti vidimus (115), ſive numeroſiſſimam ſanctorum ſegetem (116), ſive cano-

(108) vid. Jac. Brvckeri *hiſt. philos. per. I. part. II. libr. II. cap. XIV.*

(109) *in quinque dialogis* Oratii Tuberonis nomine vulgatis.

(110) in tractatu poſthumo de *imbecillitate humani ingenii*, *Amſtel.* 1723. 12. in hoc pereleganti quidem, ſed periculoſo libello omnem ingenii & doctrinæ vim ad ſtabiliendam juvandamque ſcepticiſmi cauſam adhibuit, ut ipſos Jeſuitas, in commentariis Trivoltienſibus ad annum 1725. menſ. Junii, ejus puduerit, negaverintque Hvetivm ejus auctorem eſſe, donec abbas Oliverivs, editor libelli, & Jo. Clericvs, qui ipſum manuſcriptum Hvetii vidit ejusque manum probe cognovit, ſufficienter hoc comprobaverint. Certe etiam ex *quaeſtionibus Alnetanis*, in quibus de concordia rationis & fidei agit, nec non ex *demonſtratione* ejus *evangelica*, haud obſcure conſtat, eum ſcepticæ philoſophiæ amantiſſimum fuiſſe.

(111) in *diſſertationis adverſus incredulos*, *part. III. opuſc. p. 93. ſqq.*

(112) in diſſ. *de idololatria, quae in eccleſia Romana obtinet, deque periculo ſalutis in ejus communione, nec non fanaticiſmo & diviſionibus ejusdem eccleſiae*, anglico idiomate edita Lond. *MDCLXXVI.* 8. & *operum illius tomo V.* inſerta.

(113) in ſcripto: *the enthuſiaſme of the church of Rome*, Lond. *MDCLXXXVIII.* 8.

(114) vid. quæ de varia vocis *fanaticiſmi* acceptione commentatur b. Hevmannvs in *pœcile tom. I. p.* 283. ſq. nec non Zimmermannvs *diſſ. adverſus incredulos part.* 7. *IV. opuſc. p.* 162. *ſqq. & part. V. p.* 242. *ſqq.*

(115) pluribus hoc probatum dedit Godofr. Olearivs, *in diſſ. de fanaticiſmo papaeo in doctrina de principiis fidei*, Lipſ. *MDCCXII.*

(116) Argumentum hoc egregium pertractavit atque dilucidavit Martin. Chladenivs, in peculiari diſſ. *de ſanctis factitiis, teſtibus enthuſiaſmi in papiſmo*, Witemb. *MDCCXII.*

canoniſationes illorum, ſive hiſtorias conciliorum, ſive ordines ſacros, ſive ritus ſuperſtitioſos, ſive denique ſpecialia illorum dogmata, qualia ſunt illa de indulgentiis, de purgatorio &c. ſpectemus; omnia hæc ita comparata eſſe intelligemus, ut doctores pontificii talia pro effatis inſtitutisque divinis venditantes, jure meritoque fanaticiſmi adcuſentur, ac dolenda illorum ſors ſit, qui omnibus hiſce, miſſo omni examine, æque fanatica fide adſentiri coguntur. (117)

§. *XXXIII. Septimo* fanatica hæc auctoritatis methodus *tyrannidem* conſcientiarum atque *intolerantiam* inter chriſtianos, qua nihil magis genio religionis chriſtianæ & mutuæ charitati, quæ illius anima eſt, contrarium eſſe poteſt, introducit, auget atque confirmat. Præterquam enim quod profundam in rebus ad religionem ſpectantibus ignorantiam, & quæ ex illa conſequitur, diram ſuperſtitionem introducit, conſcientiis humanis tam ferrea vincula injicit, ut vexantibus utcunque animum dubitationibus graviſſimis, cohibente etiam quandoque conſenſum certa contrarii perſuaſione, tamen adverſus decreta ac deciſiones pontificis aut eccleſiæ infallibilis ne hiſcere quidem liceat hominibus huic religioni addictis, niſi deteſtandæ tyrannidis effectus experiri velint. Quod quidem violentum in conſcientias dominium uti & ſanæ rationi & religioni chriſtianæ e diametro repugnat, id quod præter multos alios Heideggervs (118), Wolfivs (119), Werenfelsivs (120), Tvrretinvs (121), Pfaffivs (122), abunde ſatis demonſtrarunt, & ipſi prudentiores inter pontificios, quorum in numero clarent Dvpinivs, doctor quondam Sorbonicus (123), ac J. A. Thvanvs (124), quin & Fenelonivs ipſe (125), publice confeſſi ſunt; ita *viam auctoritatis* non poteſt non proteſtantibus atque omnibus libertatem conſcientiæ, tanquam excellentiſſimum Dei munus ac naturæ rationalis privilegium, tuentibus, exoſam atque abominabilem reddere. Eo vero etiam illa perducit plerumque homines, ut ſibi omnia licere putent in eos, qui aliter ſentiunt, ut quemlibet a ſuis ſuæque eccleſiæ opinionibus diſſenſum pro piaculo habeant, temporalibus quoque pœnis, imo ipſa morte ulciſcendo, ut imbuti auctoritate pontificis & eccleſiæ, quosvis, qui eam negare audent, tanquam criminis læſæ majeſtatis reos, nullis plane humanitatis ac amicitiæ officiis dignos, ſed irreconciliabili odio perſequendos ac variis modis adfligendos eſſe opinentur, ſibique adeo perſuadeant, ſe, quo magis in miſeros ſæviant, eo majus Deo beneficium præſtare. Funeſtiſſima, at proh dolor! certiſſima cæci hujus furoris exempla in hiſtoria *Waldenſium*, *Huſſitarum*, *Bohemorum*, *Hugenottorum*, *Pedemontanorum*, *Belgarum* inveniuntur, ex quibus luculentiſſime adparet, quam primæ chriſtianiſmi legi, quæ in mutuo amore poſita eſt, inimicos in animis humanis effectus producat *via auctoritatis*, fanaticis illis opinionibus ſuperſtructa.

§. *XXXIV. Octavo* denique obſervarunt viri docti, viam auctoritatis compluribus aliis nævis laborare, maximaque omnino ex hoc diſputandi genere ſequi *abſurda*. Stante enim illo auctoritatis principio, ut vel unum alterumve heic commemoremus, impoſſibile eſt, ut homines de veritate religionis chriſtianæ ſingulisque fidei chriſtianæ articulis convincantur, niſi Deus perpetua faciat miracula. Quod-

(117) compluribus exemplis doctrinarum in ſyſtemate eccleſiae Romanae capitalium hanc theologorum proteſtantium ſententiam illuſtrat atque confirmat Zimmermannvs *diſſ. cit. P. IV.*

(118) in diſſ. *de violenta converſione errantium.*

(119) in diſſ. *de converſione legitima in fide errantium.*

(120) in diſſ. *de jure magiſtratus in conſcientias.*

(121) in diſſ. *contra indifferentiam religionum.*

(122) in *den academiſchen Reden über das Kirchenrecht p. 54. ſeqq. & 218. ſq.* nec non in diſſ. *de zizaniis non evellendis.*

(123) in *diſſertationibus de antiqua eccleſiae diſciplina.*

(124) in dedicatione operis ſui hiſtorici ad Henricvm *IV* Galliæ regem directa, in qua inter alia hiſce verbis utitur: *ſola religio non imperatur.*

(125) in libello ſupra adlegato: *hiſtoire de la vie de Fenelon. p. 181.*

Quodſi enim, ut contendit FENELONIUS, *nemo de articulo quocunque perſuaſus eſſe poteſt, niſi idem infallibiliter ſciat, & quidem ſingulis momentis, eum ita intellectum probari pontifici;* id ſane nulla alia ratione effici poteſt, quam ſi Deus ipſe per miraculoſam quandam inſpirationem ſingulis momentis eum de his vel illis articulis religionis convincat, quo autem poſito tum revelationis tum univerſalis illius judicis utilitas atque neceſſitas plane evaneſcit, id quod a ZIMMERMANNO pluribus oſtenſum eſt. (126) Deinde nec hoc ſilentio prætereundum eſt, quod, obſervantibus CALIXTO & FRANCISCO TURRETINO (127), tota diſputatio illa in vitioſum circulum redeat. Ut enim auctoritatem eccleſiæ aliqua cum ſpecie probare videantur, non poſſunt non ad ſcripturam ſacram provocare, quæ illam doceat atque ſtabiliat: Hujus autem infallibilitatem atque divinam auctoritatem quando evincere volunt, provocant ad auctoritatem eccleſiæ, quæ unicum illam cognoſcendi & credendi principium ſit. Quam vero hæc a ſanis atque legitimis ratiocinandi præceptis ac legibus aliena ſint, nemo, opinor, non intelligit. Plura alia tacemus, cum hæc, quæ hactenus diſputavimus, abunde doceant, viam auctoritatis a doctoribus eccleſiæ Romanæ tantopere commendatam non modo lubricis fundamentis inniti & graviſſimis difficultatibus atque nævis laborare, ſed & ad convertendos incredulos aut reducendos proteſtantes adeo non comparatam eſſe, ut eorum potius animos ab eccleſia Romana magis magisque alienos reddat, id quod SHERLOCKIUS nervoſa brevitate oſtendit, (128) atque cauſæ proteſtantium nova ſtabilimenta addat majorémque favorem & gratiam conciliet.

§. *XXXV.* Reſtat jam, ut & de iis aliquid dicamus, quæ eccleſiæ Romanæ defenſores ad cauſſam ſuam tuendam adferre ſolent. Hac autem in re ita verſantur, ut, cum viam auctoritatis nulla firma ratione probare queant, omnia tela ſua adverſus examen religionis dirigant, quo proſcripto facilius eſſe exiſtimant, idolum auctoritatis conſtituere. Præcipua, quibus utuntur argumenta, ad quatuor genera reduci poſſunt: Deſumta enim ea ſunt *partim* ex difficultatibus, quibus examen religionis involutum ſit, *partim* ex periculo gravium errorum, in quos illud præcipitet, *partim* ex fanaticiſmo, quem promoveat, *partim* denique ex neceſſaria omnium erga omnes tolerantia, quam introducat, & oriunda inde ſumma rerum in imperiis confuſione ac perturbatione. De ſingulis pro inſtituti ratione quædam dicemus, & quam vana, quam ficulnea ea ſint, paucis oſtendemus.

§. *XXXVI. Primum* igitur argumentorum genus, quibus contra viam examinis inſurgunt doctores pontificii, eo tendit, ut mirum quantum difficultates illius augeant, & oſtendere conentur, illud non tantum longum atque moleſtum, ſed plerisque etiam tum ob ingenii humani imbecillitatem & præjudicatarum opinionum vim, tum ob obſcuritatem ſcripturæ ſacræ ipſius impoſſibile eſſe, (129) ſolam igitur auctoritatis viam supereſſe, quæ brevis & facilis ſit & plenam perfectamque fidei certitudi-

(126) *in diſſ. adverſus incredulos part. V. opp. tom. II. p. 239. ſqq.*

(127) in diſputationibus de *circulo pontificio.*

(128) in *preſervatif contre le papiſme p. 11* ubi ita: *c'eſt en verité une choſe ſurprenante, qu' un proteſtant puiſſe être capable d'embraſſer le papiſme ſur des raiſons; car des le moment, q'il eſt gagné, il faut, qu'il faſſe une ſeconde abjuration des moiens, par lesquels il a été converti. Il faut qu'il ſe ſerve de ſon jugement, pour entrer en la communion de Rome & des le moment qu'il y eſt entré, il faut renoncer a ſon jugement & en reconnoitre la non validité.*

(129) Difficultates, quas in via examinis inſuperabiles eſſe exiſtimat NICOLIUS *loc. cit.* huc redeunt: 1) quemlibet debere exploratum habere, num loca, quæ ſibi adlegantur, ſint ex libro canonico, 2) num textui originali conformia, 3) annon lectio varians probationis ex tali loco deſumtæ nervos incidat? Satis vero commentum hoc refutarunt, & viam examinis multo faciliorem ac certiorem eſſe via auctoritatis oſtenderunt CLAUDIUS, PAJONIUS & JURIÆUS in ſcriptis, quæ ſupra laudavimus.

tudinem gignat. Verum enimvero facile eſt ex hactenus dictis falſitatem hujus adſerti intelligere. *Primo* enim ſupra jam oſtenſum eſt, difficultates in via auctoritatis obvias multo plures atque majores eſſe quam in via examinis, (§. XXVII & XXVIII.) & ſi difficile ſit, ſenſum ſcripturæ adſequi, longe difficilius eſſe adſequi ſenſum eccleſiæ, cum quæſtio de eccleſia ejusque auctoritate tam innumeris obſcuritatibus atque contradictionibus involuta ſit, ut ne ipſi etiam oculatiſſimi, nedum indocti & imperiti, illas evoluere & conciliare queant. *Deinde* licet examen fidei & doctrinæ non ſine omni labore ac ſtudio, quod facile largimur, fieri poſſit; nulla tamen eſt, quæ ex hoc deducitur, conſequentia, quod illud plane ſuperfluum aut impoſſibile ſit: Non enim agitur de examine & cognitione diſtincta omnium doctrinarum, non de artificiali, critica & theologica articulorum fidei & dogmatum diſcuſſione, ſed de doctrinis cardinalibus atque ad ſalutem ſcitu credituque neceſſariis, quæ in ſcriptura ſacra ſatis perſpicue traduntur, & quarum examen ſimplex, inſtructivum & convictivum perſpicacibus facile, ſimplicioribus haud difficile eſt. Adcuratius quippe examen religionis non a ſingulis, ſed ab univerſis inter ſe ſociatis inſtituendum. Neque tamen ex alterius inſtitutione veritatem cognoſcere, idem eſt ac ab ipſius auctoritate pendere: cum non in verba magiſtri, nonniſi ex auctoritate pronuntiantis, juremus, ſed probationem eorum, quæ docet, ab eo exſpectemus atque poſtulemus. *Tertio* denique fruſtra ſanctiores litteræ examen doctrinarum fidei hominibus inculcarent, ſi illud adeo difficile vel impoſſibile foret. Vana certe atque abſurda forent omnia illa Chriſti & apoſtolorum præcepta toties repetita de inquirenda veritate & inſtituendo religionis examine. Vnde quaſcunque contra examinis viam objectiones movent pontificii, non proteſtantes modo, ſed ipſum ſalvatorem atque viros divino ſpiritu actos feriunt, & operationibus gratiæ divinæ, cum verbo conjunctis, & in iis, qui ſincere veri cernendi amore incenſi illud tractant, ſeſe exſerentibus, ac naturales illorum vires adjuvantibus, temerario auſu limites ponunt.

§. *XXXVII.* *Secundum* argumentorum genus, quo pontificii ad præſcribendum religionis examen & ad ſolam *auctoritatis viam* ſtabiliendam utuntur, a periculo deſumtum eſt, quod cum illo inſeparabiliter conjunctum ſit. Cauſſantur enim, ſtante examinis libertate non poſſe non homines in graviſſimos errores præcipitari, partim quod plerique ea laborent ingenii imbecillitate, ut quid verum, quid falſum, quid verbo Dei & ſenſui Spiritus S. conſentaneum, quid contrarium ſit, vix ac ne vix quidem adſequantur, partim quod ipſi eruditi atque doctores religionis in interpretanda ſcriptura ſacra tam vehementer inter ſe diſſentiant, ut a cujus partibus veritas ſtet, intellectu difficillimum ſit; & innumera controverſiarum religionis multitudo inde generetur atque quotidie augeatur; atque hinc fieri aliter non poſſe exiſtimant, quam ut plerique aut errores pro veritatibus arripiant, aut omnes religiones pares habeant, aut de omnibus promiſcue dubitent, & hanc etiam cauſam eſſe, quod tot ſceptici, tot indifferentiſtæ, in eccleſia chriſtiana, inprimis vero in cœtu proteſtantium prodire conſpiciantur. Verum enimvero non eſt, quod noſtræ cauſæ ab hac objectione metuendum ſit. Etſi enim haud inficias imus, dari inter ipſos proteſtantes haud paucos, qui graves foveant errores, & vel ſcepticiſmo, vel indifferentiſmo indulgeant; inde tamen nulla ratione effici poteſt, libertatem examinis *in ſe* ſpectatam horum malorum cauſam eſſe. Quod vero non *per ſe*, ſed tantum *per accidens*, ut in ſcholis loqui ſolent, ex aliquo ſyſtemate conſequitur, id in ejus præjudicium nequaquam vergere poteſt (130). Deinde argumentum illud ab erroribus deſumtum, in quos libertas examinis homines conjiciat, plus probat, quam quidem ipſimet inde probare volunt. Cum enim,

(130) Solide cauſſam hanc excuſſit ZIMMERMANNVS in peculiari diſſ. de *examine religionis indifferentiſmo non patrocinante*, quæ *opp. tom. II. p. 311. ſqq.* inſerta legitur.

enim, quod nec ipſi diffiteri queunt, revelatio eum in finem data ſit hominibus, ut ſub debito rationis uſu cognoſcatur, id quod absque diligenti illius examine fieri nequit: per ſe facile intelligitur, ſi examen religionis in ſe ſpectatum in errores praecipitet, Deum hominibus aut praeſtantiſſimum rationis uſum eripere, aut omnem plane religionem e mundo tollere, aut denique per perpetua miracula quosvis errores praecavere debuiſſe. Neque illa ingeniorum imbecillitas tanta abſolute & ſine omni reſtrictione dicenda eſt, ut, adhibita etiam omni diligentia & attentione, pauciſſimi bonum a malo, verum a falſo dignoſcere poſſint. Excideret ſane hoc modo Deus fine ſuo, propter quem revelationem hominibus conceſſit, imo culpa non agnitae a plerisque veritatis in ipſum redundaret, quod cogitare nefas eſt. Quod vero ad diſſenſum illum attinet, qui inter ipſos doctores religionis obtineat, & multis litibus ac controverſiis fores aperiat; ſatis conſtat, eum partim per ipſam rei naturam non evitabilem eſſe, cum multa ſint in ſacris litteris, aeque ac in aliis diſciplinis, quae intellectu difficiliora ſint, partim non tantum eſſe, quantum illi faciunt, cum maximam partem circa dogmata ſecundaria & quaeſtiones minoris momenti verſetur, ſed reſpectu plerorumque articulorum fidei, inprimis vero fundamentalium, univerſalis fere ſit inter coetus chriſtianos conſenſio (131), partim in ipſos coetus Romani doctores non minus ac ſcepticiſmum atque indifferentiſmum majori jure retorqueri poſſe, uti ex iis, quae ſupra diximus §. *XXXI*. abunde patet. Adeo non in errores praecipitat, aut vel dubitare vel humiliter de religione ſentire docet examen religionis, ut potius recta & unica & Deo ac homine digna via ſit ad veritatem rite recteque cognoſcendam.

§. *XXXVIII*. *Tertia* objectio, quam viae examinis movent, fanaticiſmum illi impingit. Ad hoc probandum duplici medio termino utuntur, partim quod ex noſtris principiis omnes promiſcue religionem examinare teneantur, quorum tamen plerique ad hoc inepti ſint, & conſequenter has vel illas doctrinas ſaepenumero tanquam divinas amplectantur, quas tales eſſe probare nequeant, partim quod inter alia argumenta pro divinitate articulorum religionis ad teſtimonium Spiritus ſancti internum provocetur, de cujus veritate nemo certus eſſe poſſit. Vtrumque hoc fanaticum eſſe clamitant. Sed neque haec accuſatio cauſam noſtram labefactare aut evertere poteſt. Praeterquam enim quod obligatio religionem examinandi tum ab ipſo Deo omnibus injuncta ſit, tum propter ipſum finem, ad quem nobis data, ſingulis incumbat, & infimae etiam plebis homines, niſi ſtipites ſint aut pigri atque leves, adhibita ea, qua decet, attentione ac diligentia ad ſalutarem veri ac falſi, & doctrinarum ſcitu creditudue neceſſariarum cognitionem pervenire queant; teſtimonium illud Spiritus ſancti, ad quod provocare ſolent proteſtantes, aut non intelligunt pontificii aut malevole & contra mentem noſtrorum theologorum interpretantur. Nihil enim aliud per illud intelligimus, quam ipſam operationem gratioſam Spiritus ſancti, quae cum verbo divino ſemper unita eſt, & per verbum omnibus, qui illud debita cum adplicatione tractant, divinam certitudinem ac fidem ingenerat. Ex quo quidem ſatis clarum eſt, quantum inter illud & fanaticorum lumen internum diſcrimen intercedat. Incumbit igitur pontificiis onus probandi, Spiritum ſanctum vim & efficaciam ſuam divinam in animis hominum in examine doctrinarum fidei verſantium aut non poſſe, aut non velle exſerere. Neutrum autem cum valeant, temerarium eſt rei ipſius exiſtentiam in dubium vocare, aut prorſus negare, & quidem ex hac ſola ratione, quod modum rei ignorant. Neque vero ad hoc unum fidem noſtram adſtringimus, ſed cum eo alia credendi motiva conjungimus, neque ſi quis hic vel ibi ortus ſit, abuſus uſum tollit. Quae quidem viam examinis ab omni fanaticiſmi ſuſpicione ſatis liberant, cujus praedicata eccleſiae Romanae omni reſpe-

(131) Vid. WERENFELSII *diſſ. apolog. pro plebis judicio &c.* ſupra laudata.

reſpectu competere ſupra (§. *XXXII.*) pluribus evicimus (132).

§. *XXXIX.* *Quarto* denique objiciunt, ſententiam proteſtantium, quæ libertatem examinis omnibus omnino concedat, omnibus quoque libere de religione ſentiendi & cogitata ſua cum aliis communicandi facultatem dare, & ſic *Tolerantiſmum*, quem vocant, introducere ac tot religiones efficere, quot ſint capita, ex quo innumera mala, contentiones, turbæ, confuſiones, in imperiis non poſſint non oriri. Quam difficultatem, quantum potuit, PAPINVS (133) præ aliis urgere & exaggerare annisus eſt. Verum heic quoque res noſtra in vado eſt. Lubentiſſime enim fatemur, proteſtantes nulli rei magis inſerviendum ſtatuere, quam mutuæ tolerantiæ & veræ charitati, quæ religionis chriſtianæ anima eſt, eosque ab omnibus illis violentis mediis abhorrere, quibus pontificii, refragante tum ratione, tum revelatione, adverſus errantes & diſſentientes in religione uti ſibi licere arbitrantur. Sartam vero tectamque libertatem conſcientiæ in rebus ad religionem pertinentibus cuilibet conſervandam eſſe, & naturæ hominis rationali & doctrinæ litterarum ſanctiorum conſentaneum exiſtimamus, & ſi locus heic eſſet, facile oſtenſuri eſſemus. Id vero negamus ac pernegamus, examen religionis *per ſe* & *neceſſario*, ut volunt diſſentientes, rixas, turbas, contentiones, aliaque incommoda in rebuspublicis aut eccleſiis excitare, cum monumenta hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſatis doceant, iſta omnia nonniſi ab iis profecta eſſe, qui imprudenti ac inſano zelo, vi aliis ſuas opiniones obtrudendi, agitati ſunt. Suppetunt autem proteſtantibus alia, eaque & leniora & ſaniora & magis evangelica media errantes in viam reducendi, veritatibus cœleſtibus illos imbuendi, atque diſſidia in rebus religionis dirimendi; habent etiam principes, proteſtantium religioni addicti, etſi non adfectant papalem conſcientiarum tyrannidem, haud pauca ſubſidia, ad turbas, quæ *per accidens* & *occaſionaliter* tantum, non *cauſaliter*, ex conceſſa examinis libertate in ſuis terris oriri poſſunt, vel impediendas vel ſedandas. (134). Et dudum oſtenderunt viri docti, ac quotidiana experientia comprobatum eſt, incommoda, quæ ex mutua omnium erga omnes tolerantia, oriuntur, longe minoris momenti aut periculi eſſe, quam quidem ea, quæ ſecum fert intolerantia atque tyrannis, qua de re in antecedentibus, quantum ad rationem inſtituti noſtri pertinere nobis videbatur, diximus. (§. *XXXIII.*) Sed heic pedem figere liceat.

OBSERV. III.

De ſucceſſione epiſcopali, ſpeciatim ea, *quae* *in eccleſia Anglicana adhuc viget.*

§. *I.* Succeſſionem epiſcopalem, ex mente cœtus Romani doctorum, unam ex præcipuis veræ *eccleſiae notis* eſſe, ex iis, quæ GERHARDVS *loco XXIII. de eccleſia cap. XI. ſect. V.* contra hanc ſententiam copioſe ſolideque diſputavit, abunde patet. Adſperſimus & nos iis, quæ vir beatus *loc. cit.* de hocce argumento commentatus eſt, noſtras qualescunque adnotationes, partim longiores, partim breviores, inſimulque promiſimus, nos alibi plura hanc in rem dicturos eſſe. Huic promiſſo ſatis facere jam conabimur, atque iis, quæ olim hanc in rem ſcripſimus, nonnulla eaque pauca, ſupplementi loco, heic ſubjungemus.

§. *II.*

(132) ex profeſſo hoc argumentum tractavit laud. ZIMMERMANNVS in diſſ. *de fanaticiſmo proteſtantibus falſo impacto*, *opuſc. tom. II. p. 247. ſqq.*

(133) in ſcripto: *la tolerance des proteſtans &c.* ſupra adducto:

(134) vid. WERENFELSII diſſ. *de Jure magiſtratus in conſcientias.*

§. *II.* Notamus vero ante omnia, ſucceſſionis epiſcopalis valorem tum in *electione* ad veteres canones attemperata, tum in *ordinatione* canonica quærendum eſſe. Quod primo ad ipſam *electionem* attinet, ea olim ad totam pertinebat eccleſiam, ita ut & presbyterorum collegium & populus ad electionem concurreret ſuaque hac in re uteretur libertate. Etſi enim in primis religionis chriſtianæ temporibus ſoli apoſtoli eorumque συνεργοὶ ſubinde conſtituerint epiſcopos (1); etſi & exſtiterint olim epiſcopi, qui ſuos ſibi delegerint ſucceſſores (2); deinceps tamen cleri & plebis juncta erat in ejusmodi electione auctoritas, *fratres*que *omnes*, ut ſcribit EVSEBIVS (3), *ſucceſſores ordinandi gratia in eccleſia congregabantur.* Viguit hæc diſciplina per tempus ſatis longum, & quidem diutius in *occidentali*, quam *orientali* eccleſia. In hac enim libertas iſta eligendi exeunte ſeculo IV. plebi erepta & fere ad concilium epiſcoporum devoluta fuit, cum contra in eccleſia *occidentali* ſeculo quinto adhuc fuerit conſervata. Elapſo autem hoc temporis ſpatio regum conſenſus ſimul requirebatur, unde jus *confirmandi*, itemque *inveſtiendi per annulum & baculum* ſuam deinceps traxit originem. Tandem vero univerſa fere electio ad imperatores regesque tranſiit, qui clerum populumque mox in partes trahebant, ac *votum*, quod vocant *negativum* iisdem tantiſper relinquebant, mox vero eligendi negotium ſolis ſibi vindicabant. Quin & eccleſiæ Romanæ præſul hancce facultatem, ubi potuit, ſibi arrogare haud dubitavit. Nec in ſubſequentibus temporibus jus eligendi, quod olim *clero plebi*que competebat, eidem fuit reſtitutum, ſed illa potius eligendi ratio, ad capitulares devoluta, quæ adhuc hodie viget, licet iis poſtea a regibus ſubinde rurſus fuerit ademta, pontifice Romano confirmationem ſibi reſervante, quæ primatibus olim ſive metropolitanis, competebat. Quæ ſi quis probe conſideraverit, facile perſpiciet, nullam noſtris hiſce temporibus dari ſucceſſionem *electionis* canonicæ, nunquam turbatæ. Et ſane pro præſenti hominum conditione perpetuis turbis ex diſſidiis eligentium oriundis exponeretur res publica, ſi clerus, ſi plebs priſtina ſua uti heic poſſet libertate, nec eandem in arbitrium ſummorum imperantium, vel aliarum perſonarum, reſignaſſet.

§. *III.* Præmiſſis iis, quæ de *electione* epiſcoporum erant dicenda, pergimus ad eorum *ordinationem*. Ampliſſimam quidem hoc ipſum argumentum nobis ſuppeditat rerum dicendarum copiam. (4) Verum, cum inſtituti noſtri ratio brevitatem expoſcat, dabimus operam, ut ea, quæ copioſius hanc in rem dici poſſent, in brevem dictionis nervum conſtringamus, eum quidem ſecuturi ordinem, ut I) ad perſonas *ordinantes*, II) ad *ordinandos*, & denique III) ad ipſius ordinationis *formam eſſentialem* reſpectum ſimus habituri. Vt itaque a *primo* momento dicendi faciamus initium, notamus paucis, ordinationem olim fieri debuiſſe non a presbyteris, multo minus a laicis; ſed ab ipſis epiſcopis, & quidem non

(1) Deprehenduntur apud ſcriptores veteres heic illic ſparſa aliqua fragmenta, ex quibus patet, apoſtolos præfeciſſe eccleſiis ſtatim in prima earum plantatione, certos epiſcopos; prout exemplis hanc in rem adductis oſtendit JOAN. BINGHAMVS in *originib. eccleſiaſt. tom I. p. 60. — 68.* Speciatim de TIMOTHEO nonnulli teſtantur ſcriptores eccleſiaſtici, eundem a Paullo *Epheſi* epiſcopum fuiſſe conſtitutum; quod tamen haud pauci ex recentioribus ſcriptoribus in dubium revocare haud dubitant. Conferenda quæ nos in *tentamine hiſtor. eccleſiaſt.* germanico idiomate conſcriptæ, *part. I. p. 137. ſeqq.* hanc in rem diximus.

(2) Oſtendit hoc LVDOV. THOMASSINVS in præclaro opere *de vetere & nova eccleſiae diſciplina*, variis in locis, quæ in indice voce *epiſcopus* ſub finem adleguntur. Conferri quoque heic meretur MARCVS ANTON DE DOMINIS *libr. III. de republ. eccleſiaſt. num. 61. ſeqq. fol. 417.*

(3) *libr. VI. hiſt. eccleſiaſt. cap. XXIX.*

(4) Quæcunque de hocce argumento dici poterant, plene luculenterque ediſſeruit Jo. MORINVS, presbyter quondam oratorii Pariſienſis & ex reformatis pontificius, in *commentario de ſacris eccleſiae ordinationibus.* Huic ex recentiſſimis ſcriptoribus jungi meretur HONORATVS TOVRNELY in *praelectionibus theolog. tom. IV. part. II.* ubi de ſacramento ordinis ex profeſſo agit.

non ab uno aliquo ex iis, ſed tribus, vel ſaltim duobus. Addimus & hoc, omnino fuiſſe neceſſarium, ut epiſcopi iſti *ordinantes* ipſimet ſint valide ordinati, inſimulque orthodoxi, non hæretici, non ſchiſmatici, non ſimoniaci, non intruſi, nec excommunicati. Eadem cautela olim in *ordinandis* quoque fuit obſervata. Scilicet nec hi criminibus modo commemoratis, nec ulla alia macula laborare debebant. Inculpata potius debebat eſſe eorum vita, doctrinaque orthodoxa. Nec quod porro notamus, ad ordinationem admittebantur nondum baptizati, neophyti, minus rite electi, aut juniores, aut qui antea jam erant ordinati, aut qui per ſaltum (5) ad dignitatem epiſcopalem adſcenderant, aut in locum injuſte depoſitorum fuerunt ſurrogati. Denique quod III) ad *formam* ordinationis, quam vocant *eſſentialem* attinet, certum quidem eſt, eandem olim in puriori eccleſia in ſola manuum impoſitione precibusque ad Spiritum S. fuſis conſtitiſſe (6), quibus ille rogabatur, ut dona ſua novo epiſcopo ad rite obeundum munus ſuum neceſſaria largiatur. Verum ſequiori ævo in eccleſia latina ſigna quædam externa fuerunt addita (7), quæ tamen prudentiores ex

(5) Ordinatio *per ſaltum* ea dicitur, qua quis ad ordinem ſuperiorem promovetur, omiſſo inferiori. Photivs, patriarcha Conſtantinopolitanus, labente ſeculo nono exprobravit latinis ordinationes iſtas *per ſaltum*. Ratramnvs vero, famoſiſſimus hujus ſeculi ſcriptor, cauſſam latinorum in ſe defendendam ſuſcepit *libr. IV. contra Graecorum oppoſita, cap. VIII.* Jure canonico illicitæ ſemper ac prohibitæ fuerunt ordinationes ejusmodi *per ſaltum* factæ. *cap. ſollicitudo* apud Gratianvm *diſp.* 52. Vid. Tovrnely *loc. cit. p. m.* 253. Binghamvm in *origin. eccleſiaſt. tom. I. p.* 149. *ſeqq.* & ill. Boehmervm in *jure eccleſiaſt. proteſtantium tom. I. libr. I. tit. IX.* §. 22. *p.* 432.

(6) Habemus heic Græcos nobis conſentientes, qui per ſolam impoſitionem manuum & orationem ordinationes ſacras hodienum perficiunt. Patet hoc ex eorum *euchologio*, ac fatetur id, qui *euchologion* iſtud, *ſive rituale Graecorum*, Pariſiis MDCXLVII. fol. edidit, Jac. Goarvs, in ſuis *notis p.* 256. *num. II.* Nova hujus operis editio Venetiis *MDCCXXX.* prodiit in fol. Utraque editio, inprimis prior, hodie perrara eſt. Atque hunc ritum ordinationis, quæ fit per ſolam manuum impoſitionem, ſemper retinuit eccleſia non tantum Græca, ſed & latina, usque ad ſeculum decimum, ubi doctores ſcholaſtici ad materiam ordinationis alias easque haud paucas retulerunt cærimonias, de quibus in nota ſubſequenti nonnulla dicemus.

(7) Huc pertinet, præter unctionem, traditio calicis & patenæ, itemque pedi paſtoralis, annuli, aliorumque inſtrumentorum, ſacerdoti atque epiſcopo neceſſariorum, ac tandem traditio libri evangeliorum. Verum hoſce ritus ordinationis a doctoribus ſcholaſticis in latina eccleſia introductos, multi iique eruditiſſimi in eccleſia Romana viri, recentiori cumprimis ævo jure meritoque rejecerunt, quoniam non tantum ſanctiores litteræ de iis prorſus ſilent, ſed & ex tot Latinorum, Græcorum & orientalium antiquis pontificalibus, a laudatiſſimo Morino, itemque Jo. Mabillonio, Edmvndo Martene, ordinis Benedictini monacho, aliisque in lucem publicam editis luculenter patet, eos medio demum ævo in eccleſia latina introductos, in eccleſiis vero Græcis atque Orientalibus in hunc usque diem nondum receptos eſſe.

Non defuerunt tamen, quod heic prætermittere nolumus, tum antiquiori, tum recentiori hocce ævo nonnulli ex Romanenſibus, qui non aliam agnoverunt eſſentialem *materiam*, quam porrectionem iſtorum inſtrumentorum, quæ modo commemoravimus, nec aliam *formam*, quam verba huic porrectioni adjuncta; ipſam vero impoſitionem manuum aut confuderunt cum porrectione inſtrumentorum; aut ſi diſtinxere, eandem duntaxat voluerunt cærimonialem atque occidentalem. Ex his cumprimis heic nominandi veniunt Dominicvs Soto, gente Hiſpanus, ordinis Dominicani monachus, ſeculo XVI. clarus, in IV. *diſt.* 24. *qu.* 1. *artic.* 4. *conclus.* 5. Jo. Capreolvs, Tholoſſanus, eidem ordini adſcriptus, acerrimusque doctrinæ Thomiſticæ vindex, *in IV. eadem diſtinctione, quaeſt. I. art.* 3. *ad* 3. Gregorivs de Valentia, gente Hiſpanus, ſocietatis Jeſu ſacerdos, ſua ætate eruditionis laude clarus, *diſput. XIX de ſacramento ordinis, quaeſt. I. puncto* 5. Gvilielm Estivs, Gorcomenſis Batavus, theologus & cancellarius academiæ Duacenſis, *in IV. diſtinct.* 24. §. 24, & cumprimis Gabriel Vasqvez, Jeſuita Hiſpanus, olim celebratiſſimus, *in III. part. diſput.* 238. *cap.* 4. ubi de materia diaconatus agens, ſequentem in modum ſcribit: *Communis ſententia eſt, ſolam traditionem libri evangeliorum materiam eſſe hujus ſacramenti, & ſola verba, quibus traditur, eſſe formam: quam quidem*, inquit, *ita veram exiſtimo, ut oppoſitam non ſolum nota temeritatis, ſed erroris etiam inurendam eſſe cenſeam.* Praetermittimus, brevitatis ſtudio, alias ſcriptorum quorundam pontificiorum hac de re ſententias, quas

Honor.

ex Romanenſibus, ad formam ordinationis eſſentialem haud referenda eſſe cenſent. Nec prætermittendum heic eſt, eccleſiæ Romanæ doctores ſubinde diſtinguere inter ordinationes *illegitimas* atque *irritas*, ſive *invalidas*, inſimulque adſerere, ea, quæ ordinationem reddunt *illegitimam*, eandem non ſtatim reddere prorſus invalidam. Exſtant quoque, quod negari non poteſt, canones nonnulli veteres, qui huic favere videntur ſententiæ, cui tamen alii repugnant, ut proinde traditio cum traditione heic pugnet (8),

§. *IV*. Quod ſi quis hæc omnia, quæ tum de epiſcoporum *electione*, tum de eorundem *ordinatione* hactenus diſſeruimus, curatius expendat, cumque iis hiſtoriam patriarchatuum, ſive epiſcopatuum principalium (9) varioſque epiſcoporum, quos habemus, catalogos (10) conferat, facile utique perſpiciet, incertas omnino eſſe ſeries iſtas veterum epiſcoporum quorumvis, atque ſucceſſionem epiſcopalem canonicam in tota, qua patet, eccleſia chriſtiana, cumprimis Romana, dudum periiſſe; quod & alibi luculenter comprobavimus (11). Poſito tamen, non conceſſo, eandem in eccleſia Romana ſemper obtinuiſſe, & adhuc dum obtinere, ea tamen ſola non eſt, quæ hacce prærogativa præ aliis gaudeat, ſiquidem ſucceſſio iſta in eccleſiis quoque proteſtantium, veluti Suecica, Danica, fratrum Bohemorum, maxime vero Anglicana, in hunc uſque diem fuit conſervata. De hac poſteriori, de qua recentiori ævo multum diſputatum fuit inter viros eruditos, ſpeciatim jam agemus.

§. *V*. Equidem inde a temporibus reformationis inter Romanenſes ac proteſtantes de hocce argumento diſceptatum fuiſſe (12), nemo

HONOR. TOVRNELY *loco* ſupra *cit. tom. IV. part. II. quæſt. 3. p. 222.* copioſe recenſuit, ac de nova JO. HARDVINI, Jeſuitæ Galli, hypotheſi, paucula ſubjicimus. Non inficiatur quidem vir iſte doctus, ordinationem epiſcopalem in manuum impoſitione conſiſtere; ſed addit tamen, ad materiam ordinationis ſacerdotalis præcipue etiam requiri traditionem calicis & patenæ. Hoc ipſum ut comprobet, ſingularem & adhuc inauditam de originibus rituum ordinationis fabulam, pro fœcunditate ingenii ſui comminiſcitur. Exiſtimat nimirum, apoſtolum PAVLVM illam ordinationis formam præſcripſiſſe, quæ in Græcia eccleſiisque orientalibus adhuc uſitata eſt, PETRVM vero illam eccleſiis latinis tradidiſſe formam, quæ pontificali Romano continetur. Exinde hanc elicit conſequentiam, a Græcis atque orientalibus negligi poſſe traditionem inſtrumentorum, eo quod Paulus eandem haud præceperit, a Latinis vero eandem neutiquam eſſe negligendam, quoniam apoſtolus Petrus, divina munitus auctoritate, eandem olim præſcripſerit. Si quis forte quærat, unde nova hæc inventa hauſerit? ad doctorum ſcholaſticorum provocat auctoritatem, qui veram traditionem procul dubio ab eccleſia Romana, quæ ejus cuſtos eſt, hauſerint, ſuiſque poſtea ſcriptis inſeruerint. Ut proinde cuncta heic quoque ad eccleſiæ Romanæ vel tandem redeant auctoritatem, de qua in *obſervatione I.* abunde diſſeruimus. Conf. OLAI KIÖRNINGII *diſſert. de conſecrationibus epiſcoporum Anglorum cap. II. §. XII. p. 159. ſeqq.*

(8) Exemplis quibuſdam hoc comprobavit BINGHAMVS in *originib. eccleſiaſt. vol. II. libr. IV. cap. VII. p. 196, 198.*

(9) Hanc egregie deſcripſit JAC. BASNAGIVS in libro præſtantiſſimo, cui titulus: *hiſtoire de l'égliſe*. Reliquos auctores huc pertinentes recenſuimus in *dem Verſuch einer ausführlichen Kirchen-Hiſtorie des neuen Teſtaments, part. I. §. 23. p. 33. ſeqq.*

(10) Ejusmodi catalogos dederunt EMAN. SCHELSTRATE, CHRISTOPH. SANDIVS, JO HENR. HEINECCIVS, JO. ALB. FABRICIVS ac complures alii, quos laudatiſſimus FABRICIVS in *bibliograph. antiqu. c. VII.* §. 293. ſeqq. edit. recentiſſ. excitavit. Add. ſi placet, quæ nos hanc in rem obſervavimus *loc. cit.*

(11) Vid. *adnotationes* noſtras ad GERHARDI *tom. XI. loc. XXIII. cap. XI. ſect. V. p. 290. ſeqq. num. VI — IX.*

(12) Inter eos, qui ſtatim poſt ſacrorum in Anglia emendationem de pretio & virtute conſecrationis epiſcopalis in eccleſia Anglicana acriter diſputarunt, agmen ducit THOMAS HARDINGVS, quæſtor quondam eccleſiæ & capituli Salisburienſis. Quum enim JO. JVELLVS eccleſiæ hujus epiſcopus, a PARKERO rite ordinatus, *apologiam eccleſiae Anglicanae* idiomate anglico ſcriptam luci publicæ exponeret, hic ipſe HARDINGVS, JVELLI olim collega, qui vero poſtea, imperante regina Eliſabetha, ad Lovanienſes pontificios transfugerat, mox calamum arripuit, atque *confutationem apologiae Juelli*, Lov. MDLXIV. edidit, in qua adverſarium ſuum acri orationis genere perſtrinxit, contenditque, nullos eccleſiæ Anglica-

§. *VII.* Quum nulli dubitemus, haud paucos fore ex lectoribus noſtris, qui noſſe voluerint, quænam fuerint iſtæ leges, quibus utrinque ſtabilitis prorſusque adprobatis, ambæ iſtæ celeberrimæque eccleſiæ, Anglicana nimirum atque Gallicana unionem quandam eccleſiaſticam inire voluerint, easdem utpote rariores, nec attentione noſtra indignas (16), heic exhibemus.

§. *VIII.* Prima lex ampliſſimum habet ambitum, paucisque verbis multa complectitur. Statuunt enim pacificatores, *amori conſentaneum & juſtiſſimum eſſe, ut altera pars alterius diſſenſionem in rebus mediis & natura ſua indifferentibus, de quibus in utramque partem diſputari poteſt, aequo animo toleret.* Quænam vero res inter indifferentes & medias ſint referendæ, heic non determinatur, adeoque in dubio relinquitur. Altera lex a Gallis poſtulat, *ut profiteantur, illum minime peccare, qui Deum, ſemotis omnibus imaginibus, precatur.* Tertia fœderis conditio vult, ut Galli concedant, *licitum eſſe omnibus chriſtianis, uni Deo, ſanctis & caelitibus neglectis, ſupplicare;* atque hanc conditionem facile inire poterant Galli: ſiquidem ſuperiori jam ſeculo *Sorbonna*, ſeu ordo theologorum Pariſienſium decreverat, *invocationem ſanctorum non eſſe neceſſariam nec praeceptam* (17). Quarta lex a Gallis expoſcit, ut profiteantur, *aequum juſtumque eſſe, ut laicis ſacra euchariſtia ſub utraque panis ac vini ſpecie, exemplo veteris eccleſiae, reſtituatur.* Quinta lege utraque pars conſentit, *auctoritatem omnium epiſcoporum juris eſſe divini, nec tamen eam impedire, quo minus epiſcopi certo modo ſibi ſint ſubordinati.* Sexta denique eaque ultima lex *facultatem concedit omnibus chriſtianis, ad ſacram cœnam, ſine elevatione, quam vocant, hoſtiae, accedendi.* Jactis hac ratione fundamentis utraque pars in id incumbendum ſibi eſſe cenſuit, ut ex eccleſiæ proceribus aliisque viris eruditionis laude conſpicuis quam plurimos in partes ſuas traheret. Reſpondit quoque huic voto eventus. Neque enim diffitentur ipſimet præſulis Romani ſectatores iique rigidiores, multos viros doctos ac prorſus eximios hoc pacis inter Anglos atque Gallos inſtaurandæ negotium ſuo adprobaſſe calculo. Quo felici rerum ſucceſſu adeo commotus fuit reverendiſſimus antiſtes Cantuarienſis, ut ann. MDCCXIX. litteras exararet ad paſtores ac profeſſores Genevenſes (18), in quibus eosdem de hocce inſtituto reddidit certiores, inſimulque haud obſcure innuit, hanc eccleſiæ Anglicanæ ac Gallicanæ conſociationem faciliorem ſibi videri, quam unionem inter diverſos proteſtantium cœtus reſtaurandam. Eodem fere tempore idem præſul, pacis ſtudioſiſſimus, eruditum quendam ex ſuis virum Lutetiam ablegavit, qui cœptum pacis negotium ſerio urgeret, ultimasque eidem, ſi fieri poſſet, manus admoveret. Fuerunt quidem, præſente hocce viro, variæ inter theologos Gallos conſultationes atque deliberationes habitæ, quæ aliquandiu fauſta quævis portendebant, ſed mox mirum in modum mutata eſt hæc ſcena, cum in conventu quodam, hujus negotii cauſſa inſtituto, præſentium aliquis ſignificaret, certum ſe eſſe ac confirmatum, quæcunque heic agerentur, vana fore atque irrita, niſi pontificis Romani accedat auctoritas, ſeque inſimul plane perſuaſum eſſe, non deeſſe inter eminentioris gradus theologos, qui, etſi ad pacem hanc videantur proclives, eandem tamen nunquam ſint probaturi. Quibus auditis, mox totus

mentatione egregia de conſecrationibus epiſcoporum Anglorum cap. I. §. XVIII. p. 38. ſeqq.

(16) Exhibet easdem laudatiſſ. KIÖRNINGIVS *loc. cit. §. XIX. p. 50. ſeqq.* cujus veſtigia heic legimus.

(17) Vid. NICOL. FONTAINE dans ſes *memoires pour ſervir à l'hiſtoire de Port Royal tom. II. p. 243.*

(18) Exſtant iſtæ litteræ in Jo. ALPHONSI TVRRETINI *nube teſtium pro moderato & pacifico de rebus theologicis judicio & inſtituenda inter proteſtantes concordia*, Genevæ *MDCCXIX.* in 4. edita, *p. 155. ſqq.* eoque tenduit, ut non tantum Genevenſes, ſed univerſos etiam Helvetiæ Reformatæ paſtores & doctores ad unionem inter omnes, quæ ubique ſunt, eccleſias, ſeque a communione pontificis Romani ſubduxerunt, ſedulo proſequendam ſerio adhortetur.

totus conticuit cœtus, ulteriores deliberationes ceſſarunt, ipſeque legatus Britannicus, re infecta, in patriam reverſus eſt. (19).

§. *IX.* Commeabant vero ex altera parte duo ex præſtantioribus Galliæ theologis in Angliam, qui veram & genuinam Britannorum ſententiam adcuratius explorarent, unionisque cum eccleſia Anglicana ineundæ conditiones politius limarent, vel &, ut ſuſpicari licet, novis augerent acceſſionibus. (20). Licet vero theologi iſti Galli non tantum ab archiepiſcopo Cantuarienſi, ſed & aliis viris magna dignitate conſpicuis humaniſſime in Anglia fuerint excepti, pacis tamen negotium ab ipſis parum promotum, nedum ad exoptatum finem perductum fuit. Revertebantur itaque viri iſti præſtantiſſimi poſt aliquod tempus, re infecta, in patriam, ubi ea, quæ ipſis a theologis Anglis erant demandata, Gallis pacis & concordiæ ſtudioſis ita expoſuerunt, ut ſimul novam pacis ſpem iisdem facerent, quæ tamen poſtmodum in irritum redacta eſt, prout ipſe eventus docuit.

§. *X.* Et ſane hæc pacis, quæ modo commemoravimus, conſilia vix erant divulgata, cum mox magno conatu ſe iisdem opponerent acerrimi præſulis Romani propugnatores, atque hac ipſa occaſione veterem de valore ac pretio conſecrationis epiſcoporum Anglicanorum controverſiam revocarent. Facile quippe intelligebant, eos, qui conciliatorum partes in ſe ſuſceperant, utrinque id pro conceſſo ſumſiſſe, legitimam eſſe ſucceſſionem epiſcopalem in Anglia, adeoque hanc ipſam eccleſiam hac in re non deterioris eſſe [illegible] quam eccleſiam Gallicanam. Hinc neceſſarium eſſe judicabant, ut ipſum fundamentum unionis iſtius eccleſiaſticæ, quam [illegible] intendebant, prorſus ſubruerent, atque invaliditatem conſecrationis Anglicanæ validiſſimis adſtruerent rationibus. Primus, qui hancce ingreſſus eſt viam, erat homo quidam gente Anglus, ſed eccleſiæ Romanæ ſacris addictus isque valde obſcurus, THOMAS nimirum WARDVS (21), quem vero mox depexum dedit DANIEL WILLIAMS, eccleſiæ Anglicanæ presbyter (22). Antequam vero ejusdem libellus prelo exiret, alius quidam ſcriptor, qui longe majorem habebat nominis famam, abbas nempe GOVLDIVS, gente Hibernus, libellum quendam olim jam editum, quo Boſſueti exemplo fidem eccleſiæ Romanæ explicuerat, ornatiorem auctioremque recudi curavit, novæque huic editioni nonnulla adjecit validitati conſecrationis Anglicanæ oppoſita. Adjunxit quoque eidem commentariolum quendam ab EVSEBIO RENAVDOTIO concinnatum, qui omnia, quæ conſecrationibus Anglicanis objici poterant, veluti in nuce exhibebat (23). Verum hac ipſa ratione binos excitavit viros eruditos, qui totam hancce cauſſam ſub adcuratius examen revocandi ſuarum duxerunt eſſe partium, alterum Hibernum, Gallum vero alterum. Prior ille erat doctor quidam Pariſienſis, qui biennio elapſo, ſuppreſſo nomine

(19) Quæ de celebri hoc pacis negotio ſupra enarravimus, deſumta ſunt ex KIÖRNINGII, ſæpius jam laudati, *commentat.* modo adlegata, §. *XX. p. 61. ſeqq.* Hauſit vero vir iſte doctiſſimus, quæcunque hanc in rem ſcripſit, ex fontibus genuinis minimeque ſuſpectis, ab ipſo *loc. cit. p. 62. not.* (**) indicatis.

(20) Binos hoſce theologos *du* PINIVM, theologum olim Sorbonicum, itemque abbatem GIRARDINVM fuiſſe, non ſine magna probabilitate conjicit KIÖRNINGIVS *loc.* modo *adlegato p. 62. not.* (*)

(21) Inſcribitur ejusdem liber: *the controverſe of ordination truly ſtated, as far as it concerneus the church of England, by Law eſtablished.* Prodiit is, pace nondum finita, Londini MDCCXIX. in 8.

(22) Edidit hicce presbyter librum hácce inſignitum inſcriptione: *the ſucceſſion of proteſtant Biſhops aſſerted of the regularity of the ordination of the church of England juſtifv'd, wherein the firſt proteſtant Biſhops are clear'd from the aſperſions lately caſt upon them, by Th. Ward.* London MDCCXXI. 8.

(23) Index libri hujus a GOVLDIO editi, hic eſt: *la veritable croyance de l'egliſe catholique par Monſr. l'abbé Gould*, & primum ann. *MDCCX.* deinde vero *MDCCXX.* in 8. Lutetiae Pariſiorum fuit evulgatus. Brevis RENAVDOTI commentariolus, ſupra a nobis commemoratus, exſtat *p. 181.* ac poſtea a COVRAVERIO primae ſuae diſſertationi, de qua poſtea dicemus, praemiſſus eſt.

mine brevem edidit diſſertationem ſolidis obſervationibus refertam, qua Renavdotii objectiones ſolide confutavit; alter vero erat celeberrimus Covrayerivs, qui ſolus poſtea cauſſam Anglorum ſtrenue egit, ſed hac ipſa ratione multos ſibi conflavit adverſarios, magnamque in Gallia invidiam. Digna nobis videtur litis hujus hiſtoria, quæ uberius heic enarretur.

§. *XI.* Poſſemus quidem hiſtoriæ hujus controverſiæ, recentiori hocce ævo magnis animorum motibus agitatæ, nonnulla de vita fatiſque Covrayerii heic præmittere. Sed obſtat, quo minus id faciamus, inſtituti noſtri brevitas (24). Proinde iis prætermiſſis, ſtatim ad rem ipſam accedimus pauciſque notamus, virum huncce celeberrimum eo ipſo tempore, quo conſilia de Gallis & Anglis in unam eccleſiam conſociandis Lutetiæ agitabantur, deſiderio hæc conſilia adjuvandi incenſum, in animum induxiſſe, rationes Renavdoti, validitati ordinationis epiſcoporum Anglorum obmotas, quæ remorari hoc negotium poterant, confutandi, luculenterque comprobandi, in Anglia legitimam florere epiſcoporum ſucceſſionem (25). Evulgavit eum in finem peculiarem librum, magna cura atque induſtria concinnatum (26), eundemque in binas partes diviſit. In priori parte Matthaei Parkeri, primi poſt ſacrorum in Anglia inſtaurationem antiſtitis Cantuarienſis & magni Angliæ primatis conſecrationem legitimam omniſque vitii expertem demonſtrat. In altera autem parte, ejuſdemque quatuor prioribus capitibus ſecus ſentientium exceptiones refellit, inque capite penultimo ſigillatim oſtendit, ſucceſſionem epiſcoporum Angliæ per ſeceſſionem eorum ab eccleſia Romana haud fuiſſe interruptam. Sequitur deinceps caput poſtremum, quod brevem totius operis ſummam exhibet. Subjunguntur tandem monumenta, ſive documenta, ab archiepiſcopo Cantuarienſi maximam partem auctori tranſmiſſa, ex quibus cognoſcere lectores poſſunt ſuæ narrationis veritatem eamque exactiſſimam (27). Cæterum hic ipſe liber, a Cov-

(24) Evolvat, qui haec noſſe voluerit, Kiörningivm *loc. cit. p. 66. ſeqq.* Vt alios auctores taceamus. Obſervavit vir laudatiſſi inter alia, Covrayerivm Rothomagi in Normannia natum eſſe anno *MDCLXXXI.* die XVII. menſis Novembris; ſed anno MDCXCV. quatuordecim annos natum Lutetiam Pariſiorum miſſum; ibidemque, rite jactis philoſophiae fundamentis, poſt biennium ann. MDCXCVII. in collegium canonicorum regularium, quod S. Genovefae dicatum eſt, receptum, anno MDCCVI. presbyterum conſecratum, inſimulque profeſſoris theologiae ſpartam ſuſcipere juſſum, tandem vero Anno *MDCCXI.* in collegio iſto bibliothecae praefectum eſſe. Reliqua ejus fata & ſcripta ex controverſiae, cui implicitus fuit, hiſtoria, quam paucis heic enarrabimus, hauriri poſſunt.

(25) Ipſemet Covrayerivs haud diffitetur, ea unice de cauſſa ſe defenſionem conſecrationis epiſcoporum eccleſiae Anglicanae ſuſcepiſſe, ut inimicitiae inter Gallicanam eccleſiam atque Anglicanam dudum obortae certos limites poneret, atque binas haſce eccleſias commode in concordiam redigi poſſe oſtenderet. Ita enim diſertis verbis ſcribit: *La reconnoiſſance de la validité des ordinations Anglicanes nous facilite les moyens de nous reunir avec les Anglois, & il n'y a rien, que nous devions ſouhaiter avec plus d'ardeur.* Leguntur haec verba in extrema ejus *diſſertatione, part. II. p. 154. 155.*

(26) Titulus hujus libri, gallico ſermone conſcripti, ita ſe habet: *diſſertation ſur la validité des ordinations des Anglois & ſur la ſucceſſion des evêques de l'égliſe Anglicane, avec les preuves juſtificatives des faits avancez dans cet ouvrage*, a Bruxelles *MDCCXXIII.* 8. In linguam Anglicanam hunc librum convertit, eundemque Londini *MDCCXXV.* in lucem publicam edidit Daniel Williams, eccleſiae Anglicanae presbyter, ſupra §. *X.* jam laudatus. Quod ad editionem gallicam attinet, paucis notamus, eandem non *Bruxellis*, ut in titulo exſtat, ſed *Nanceji*, quae Lotharingiae urbs eſt, lucem adſpexiſſe publicam, prout ipſe Covrayerivs nos condocet in libro: *relation hiſtorique & apologetique &c.* Amſtelod. *MDCCXXIX.* edito, *tom. I. cap. I. p. 1. — 10.* ubi & alia leguntur, ad hiſtoriam libri ſupra indicati, ſpectantia, nec lectu indigna.

(27) Uberiorem hujus libri recenſionem dederunt *le Journal des ſavans, tom. LXXIV.* ad annum *MDCCXXIV. p. 51. & 155. ſeqq.* cujus recenſionis auctor dicitur abbas Govldivs, uti ex *mem. de Trevoux MDCCXXIV. art. 70. p. 1393.* patet, itemque Kiörningivs in diſſertat. ſaepius adlegata *de conſecratione epiſcoporum Anglorum c. I. §. XXIV. p. 72.* ut alios haud memoremus.

COVRAYERIO elucubratus, non tantum ſoliditate, ſed & magna perſpicuitate dictionisque elegantia ſe plurimum commendat.

§. XII. Licet vero liber iſte *Courayerii*, quem modo commemoravimus, ab eximiis quibusdam in Gallia viris, iisque omnis ordinis, nec paucis, cum adplauſu fuerit exceptus (1), aliis tamen plurimum diſplicuit, variisque ſcriptoribus contradicendi ſuppeditavit occaſionem. Inter eos, qui hoc fecerunt, agmen ducunt Jeſuitæ Pariſienſes, qui in *memoriis*, ut adpellantur, *Trivoltienſibus*, eundem, ubi mox prodierat, non tantum recenſuerunt, ſed & ſuum hac in re diſſenſum acerbiori, ut ſolent, dictione publice teſtati ſunt (2). Hos mox inſecutus eſt JACOBVS GERVASIVS, ex monacho Carmelitano abbas Trappenſis factus, qui vero vitæ monaſticæ poſtea valedixit. Edidit is, inter alia, opuſculum COVRAYERIO oppoſitum, quod vero exigui admodum eſt momenti, magisque injuriis ac contumeliis, quam ſolidis rationibus eſt ſuperſtructum (3). Majori veritatis ſpecie COVRAYERII cauſſam impugnandam in ſe ſuſcepit Jo. HARDVINVS, celebris Jeſuita Gallus, cujus opus, in binas partes diviſum, eodem fere tempore, quo GERVASII liber, anno nimirum MDCCXXIV. lucem adſpexit publicam, typis fuit exſcriptum (4). Secutus in eo eſt *Harduinus* eandem viam, quam in auctoribus omnibus tam græcis, quam latinis, ſacris & profanis, interimendis atque explodendis, ingreſſus eſt, ſiquidem omnia ſcripta atque documenta, quæ ejus opinioni adverſabantur, inſigni atque inaudita hactenus audacia ſuppoſita atque ab impoſtoribus conficta contendit. Longe aliam in confutando COVRAYERIO viam ingreſſus eſt MICHAEL LE QVIEN, eruditiſſimus familiæ Dominicanæ monachus, editisque Jo. DAMASCENI operibus, nec non aliis ſcriptis clariſſimus. Is enim in confutatione ſua, quam COVRAYERIO oppoſuit (5), & cardinali NOAILLIO dicavit, eo audaciæ non proceſſit, ut fidem monumentorum publicorum, ad quæ theologi Angli ſubinde provocant, aperte impugnaret, eaque conficta ſtatueret; ſed, relictis inanibus conjecturis ab HARDVINO confictis, hoc tantum efficere adlaboravit, ut perſuaderet lectoribus, tot dubiis atque difficultatibus hocce argumentum circumſeptum eſſe, ut penes quam diſputantium partem ſtet veritas, certo determinari nequeat. Quum vero prudentiæ regulæ ſuadeant, ut in rebus dubiis atque incertis tutior eligatur via, hæc-

que

(1) Profecto ex ipſis quoque Galliae epiſcopis fuerunt nonnulli, qui laborem hunc auctori ſuo gratulabantur. Vid. COVRAYERII *relation hiſtorique & apologetique* &c. *p.* 12. Vbi ſequentem in modum ſcribit laudatiſſimus vir: *Cette prevention favorable, dans laquelle une premiére lecture de l'ouvrage avoit fait éntrer presque tout le monde, m'attira quantité de lettres & d'approbations d'autant plus flatenſes, quelles venoient de theologiens très capables, & qui auroient aiſement diſcerné les erreurs, ſi elles euſſent eté auſſi ſenſibles, qu'elles l'ont paru depuis à quelques uns de nos evêques.*

(2) Vid. *les memoires de Trevoux ann.* MDCCXXIII. *mens. Novembr. p.* 2257. itemque ann. MDCCXXIV. *mens. Maji p.* 946.

(3) Titulus hujus opuſculi eſt: *lettre d'un Theologien à un eccleſiaſtique des ſes amis ſur la validité des ordinations des Anglois*, à Paris MDCCXXIV. in 8.

(4) Opus hocce HARDVINI hac inſignitum inſcriptione prodiit: *la diſſertation du* P. LE COVRAYER, *ſur la ſucceſſion des evêques Anglois, & ſur la validité de leurs ordinations, refutée par le* P. HARDOVIN *de la compagnie de Jeſus*, in 8. Prior operis hujus pars, quae anno ſupra a nobis indicato prodiit, COVRAYERIO eſt oppoſita, atque copioſe recenſetur in *Journal des ſavans, tom. LXXVI.* ad *ann.* MDCCXXV. *p.* 626. *ſeqq.* Altera vero anno inſequenti, nempe MDCCXXV. prelo exiit, atque argumentum de ordinatione, non tam ſecundum mentem eccleſiae Romanae, quam potius ſecundum ſua placita exponit, multaque continet nova ipſisque auribus Romanis hactenus inaudita; prout uberius oſtendit KIÖRNINGIVS *loc. cit. p.* 78, 79. Conf. le *Journal des ſavans tom. LXXIX.* ad ann. MDCCXXVI. *p.* 275. *ſeqq.* & *tom. LXXX. ad ann.* MDCCXXVI. *p.* 435 *ſeqq.*

(5) Prodiit haec confutatio, in binas pariter partes diſtincta, Lutetiae Pariſiorum ann. MDCCXXVII. ſub titulo: *Nullité des ordinations Anglicanes, ou refutation du livre intitulé* : diſſertation ſur la validité des ordinations des Anglois, *par le* R. P. MICHEL LE QVIEN, *profeſſeur en theologie de l'ordre des fréres prêcheurs* in 8. 2. *vol.* Recenſetur hicce liber in *Journ. des ſavans tom. LXXVIII.* ad ann. MDCCXXVI. *p.* 186. *ſeqq.*

que regula, ex mente theologorum Romanenſium, in nullis cauſſis magis ſit neceſſaria, quam in quæſtionibus arduis de iis ſacramentis, quæ maximi ad ſalutem hominum ſunt momenti, ſponte exinde conſequi, epiſcoporum Anglicanorum conſecrationem omnino repetendam, ac proinde eam, quæ præceſſit, pro invalida declarandam eſſe. Tutius enim eſſe, repetere ordinationem, quam eccleſiam in dubio relinquere, utrum ea veris, an vero falſis regatur epiſcopis. In primis vero ſecunda commentationis ſuæ parte comprobare annifus eſt vir doctiſſimus, formam conſecrationis Anglicanæ manifeſto laborare vitio, ſiquidem in illa diſerta ſacrificii mentio haud fiat, cum tamen in poteſtate ſacrificandi conſecrationis forma, ut BELLARMINVS docet, conſiſtat. Prætermittimus alia, quæ hanc in rem diſſerit LE QVIENIVS, utpote longiora, quam ut iis immorari heic poſſimus. Convertimus nos itaque ad alium COVRAYERII adverſarium, qui tamen & dictionis elegantia, & eruditionis copia, aliis qui eum præceſſerunt, longe fuit inferior. Digitum heic intendimus in JACOBVM FENNEL, qui in inſcriptione libri ſui contra COVRAYERIVM editi, decanum ſe ſe Laonenſem in Hibernia vocat. (6) Eſt vero liber iſte rurſus in duas partes diviſus, in quarum prima inſulſam illam dudumque exſibilatam fabulam de PARKERO in caupona conſecrato variis rationibus in medium adductis comprobare annititur; in altera autem totam ſacrorum in Anglia inſtaurationem, ac ſpeciatim formam conſecrationis ab EDVARDO VI. Angliæ rege, præſcriptam, rejiciendam penitusque proſcribendam eſſe cenſet, hac unica potiſſimum innixus ratione, quod regia ac proinde laica tantum auctoritate utraque ſuſcepta fuerit atque introducta, cum tamen ad arduum ejusmodi negotium ſuſcipiendum auctoritas ſacra ſeu eccleſiaſtica prorſus fuerit neceſſaria (7). Præmiſſa eſt huic operi longa de materia ſacramenti præfatio, qua ea, quæ ab aliis dudum hac de re fuerunt diſputata, repetuntur. Alia hujus generis ſcripta, contra COVRAYERIVM edita, quæ levioris ut plurimum ſunt momenti, infra indicabimus (8).

§. *XIII.*

(6) Inſcriptio hujus libri hæc eſt: *Memoires, ou diſſertation ſur la validité des ordinations des Anglois & ſur la ſucceſſion des evêques Anglicans &c. par Mr. Fennel, Doyen de Laonne en Irlande, à Paris* MDCCXXVI. *2. parties.*

(7) Vid. KIÖRNINGIVM *loc. cit.* p. 81. ſeqq.

(8) Huc pertinent PETRI LE BLANC, monachi Cluniacenſis, *lettre* au R. C. COVRAYER *ſur ſon traité des ordinations des Anglois*, ubi tamen auctor nomen ſuum in titulo non expreſſit, ſed duntaxat Benedictinum ſe nominavit; ANTON. BOVCAT, presbyteri ordinis minorum, *theologia ſcholaſtico-dogmatica, ſed maxime poſitiva, de ſacramentis, tom. XIX. part. III. Paris* MDCCXXV. in 8. & HONORATI TOVRNELY, facultatis Pariſienſis doctoris, ſocii ſorbonici regii & emeriti profeſſoris &c. *praelectiones theologicae tom. III. loco de ſacramento ordinis, quaeſt. II. art. II. p. m. 214. — 222.* ubi contra COVRAYERIVM variis argumentis comprobare vult vir doctiſſimus, ordinationem epiſcoporum Anglorum ad formam & legem ritualis Eduardi VI peractam, irritam eſſe, nullam atque invalidam. Adjungimus ſcriptis hiſce COVRAYERIO oppoſitis *obſervations importantes ſur le livre intitulé:* diſſertation ſur la validité des ordinations des Anglois &c. MDCCXXVI. Vid. *mem. de Trevoux* MDCCXXVI. *p. 213. ſeqq.* itemque *la vraye manière de contribuer à la reunion de l'egliſe Anglicane à l'égliſe catholique, contre le P. le Courayer, par* Mr. FRANCOIS VIVANT, prêtre, docteur, chanoine, chancelier, vicaire general de Paris, à Paris MDCCXXVIII. in 4. Refutatus quoque fuit COVRAYERIVS in ipſa Anglia in *remarks upon Father le Courayer's* &c. uti obſervarunt auctores *des mem. de Trev.* MDCCXXVII. 4 *mens. Sept. p. 1738. ſeqq.* Sed defenſionem ejus in ſe ſuſcepit JOANNES STRYPE in *annals of the reformation of the church of England*, ut refert DE LA CHAPELLE in *bibliotheque Angloiſe, tom. XIII part. II. art. I.* Totam controverſiæ hujus hiſtoriam copioſe enarravit ipſe COVRAYERIVS in libro ſupra jam excitato, cui titulus, *relation hiſtorique & apologetique des ſentimens & de la conduite* du P. le COVRAYER. Amſterdam MDCCXXIX. in 12. maj. 2. vol. Vid. *acta erudit.* ad ann. MDCCXXXI. *p. 389. ſeqq.* Conferri tamen merentur *die fortgeſezte Sammlungen von alten und neuen theologiſchen Sachen auf das Jahr. 1730. p. 975 — 989.* OLAVS KIÖRNINGIVS, Suecus, in diſſertat. ſæpius jam laudata *de conſecrationibus epiſcoporum Anglorum*, Helmſtadii edita, *cap. I.* CHRISTIAN. EBERHARD. WEISMANNVS in *hiſt ſacra nov. teſtam. part. II. p. 391 — 398.* & b.

can-

§. *XIII.* Hiſce ſcriptoribus, qui contra legitimam nec interruptam epiſcoporum Anglorum ſucceſſionem calamum ſtrinxerunt, Hardvino cumprimis & Leqvienio, reſponſionem oppoſuit Covrayerivs, ediditque *defenſionem diſſertationis* ſuæ (9), quæ Rothomagi lucem adſpexit publicam, licet Bruxellarum nomen in ejusdem inſcriptione ſit expreſſum. Non patitur inſtituti noſtri brevitas, ut ſingula hujus libri lectu digniſſimi capita heic enarremus (10). Hoc tantum vel tribus heic notamus, alteram hujus libri partem maxime eſſe memorabilem, & quidem eam præcipue ob rationem, quoniam Covrayerivs, occaſione examinis quæſtionis principalis *de validitate ordinationum Anglicarum*, & objectionum, quæ ipſi hac occaſione fuerunt obmotæ, in ejusmodi incidit doctrinas formasque docendi, quæ ſyſtemati doctrinæ in eccleſia Romana receptæ, verbi gratia de incruento miſſæ ſacrificio, itemque de transſubſtantiatione & elementorum panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti mutatione, aliisque penitus adverſantur. Ita verbi gratia quando Mich. Leqvienvs eidem objecit, „non perinde eſſe, quibus precibus *forma* ſacramentorum exprimatur, ſed in iisdem & finis & effectus mentionem eſſe faciendam, adeoque in *forma* ordinationis & *ſacrificii* & poteſtatis ſacrificandi, quæ candidato confertur, diſertam fieri debere commemorationem. Quum vero hoc ipſum in conſecratione Anglicana, ex præſcripto Edvardi VI. Angliæ regis, haud fiat, hanc ipſam ob rationem conſecrationis Anglicanæ formam manifeſtiſſimo laborare vitio: „ reſpondit Covrayerivs, neceſſarium haud eſſe, ut in *forma* ſacramentorum præcipuus eorum finis atque effectus diſertis verbis exprimatur; legitimam enim ac validam eandem fore, ſi vel maxime Angli nullum in ſacra euchariſtia ſacrificium ſtatuerent. Vlterius deinceps progreditur laudatiſſimus vir, atque oſtendere annititur, nullum plane in hocce argumento inter eccleſiam Gallicam atque Anglicanam eſſe diſſenſum, ſiquidem Angli non tam ſacrificium ipſum, quam vocabulum *ſacrificii*, quo ſubinde abſurdi quidam errores a doctoribus ſcholaſticis tegantur, rejiciant, ac vel tandem ſubjungit, Anglos ſacrificium *repraeſentativum* & *commemorativum* laudis & gratiarum actionis omnino admittere, id quod ſufficiat. Ita porro, quando Covrayerio objectum fuit, Anglos non credere præſentiam corporis ac ſanguinis Chriſti in S. Cœna, regeſſit, verum quidem eſſe, quod præſentiam *corporalem*, ſeu transſubſtantiationem atque elementorum metamorphoſin haud credant; ſed admittere tamen eos præſentiam *ſpiritualem*, eandemque veram, quod rurſus ſufficere queat. Prætermittimus alia hujus generis dogmata, Covrayerio ab adverſariis ſuis exprobrata (10), quæ fideles præſulis Romani adſectatores plus exacerbarunt, quam defenſa Anglorum conſecratio. Agnovit quoque ipſe vir alias doctiſſimus, licet nimis ſero, longe ſe prudentius facturum fuiſſe, ſi vulgares de ſacra cœna ejusque natura ſententias ſuo loco reliquiſſet, atque ab iis ſuam de Anglorum conſecratione tractationem plane ſejunxiſſet (11).

cancell. Pfaffivs in *originibus juris eccleſiaſt. p.* 104. *ſeqq.* & *p.* 273. Adjungimus iisdem ex recentiſſimis ſcriptoribus theologum Goettingenſem celeb. Christ. Gvil. Francisc Walchivm, qui in *comp. hiſt. eccleſiaſt. cap. V. ſect. V. §. XXVII. p* 331. *ſeqq.* brevem celebris hujus controverſiæ hiſtoriam exhibuit.

(9) Integra libri hujus, gallico idiomate concinnati, inſcriptio hæc eſt: *defenſe de la diſſertation ſur la validité des ordinations des Anglois, contre les differentes réponſes, qui y ont été faites; avec les preuves juſtificatives des faits avancés dans cet ouvrage, par l' autheur de la diſſertation &c. à Bruxelles* MDCCXXVI. 4. vol. in 8. Recenſionem hujus libri ſatis adcuratam dederunt auctores *du Journal des Savans*, tom. LXXXII. ad *ann* MDCCXXVII. *mens. Aug. p.* 454. *ſeqq.*

(10) Exhibentur ea in *cenſuris* cardinalis Noaillii & reliquorum epiſcoporum, de quibus infra dicemus. Recenſentur quoque a b. Weismanno in *hiſt. ſacra nov. teſt. tom. II. p.* 395. *edit. recentiſſ.* itemque in *den fortgeſezten Sammlungen von alten und neuen theologiſchen Sachen auf das Jahr* 1730. *p.* 985.

(11) Ipſa Covrayerii verba, quæ ingenuam hanc con-

§ *XIV.*

§. *XIV*. Equidem non defuerunt in ipſa Gallia, cumprimis vero in Anglia viri moderatione, prudentia libertatisque amore præditi, qui ſcriptum hocce apologeticum magno cum adplauſu exciperent (12). Verum ex altera parte longe major in Gallia eorum erat numerus, qui pontificis Romani partibus erant addictiſſimi, interque eos cumprimis ſocietatis Jeſu ſacerdotes, qui illud pro libro prorſus pernicioſo habebant, eam præcipue ob rationem, quod in eo de natura ſacrificii euchariſtici nimis audacter & crude, ut putabant, diſſeruiſſet GOVRAYERIVS. Hinc eundem non calamo tantum adoriebantur, ſed & alios eosque potentiores ipſi concitabant adverſarios, qui vi quadam adhibita litem hanc in Gallia exortam vel tandem terminarent. Principem inter eos, qui hoc fecerunt, locum tenuit CLAVDIVS PELLETIERIVS, doctor theologiæ & canonicus Rhemenſis, turbulenti vir ingenii, nec una, ut viri fide digni teſtantur, infamiæ nota inſignitus (13). Edidit is jam ann. MDCCXXVII. adeoque eo tempore, ubi vix prodierat COVRAYERII *defenſio*, peculiarem libellum, quo hanc ipſam defenſionem tanquam graviſſimis refertam erroribus, conventui cleri Gallicani publice ac data opera denunciavit (14). Eodem fere tempore Jeſuitæ *Pariſienſes*, *Pictavienſes*, *Rhemenſes*, in ſermonibus ſacris contra auctorem hujus libri valde multumque declamabant, ipſumque regem non minus, quam eccleſiam ad ulciſcendam hominis hæretici temeritatem graviter exhortabantur. Fuerunt etiam ex concilii Embredunenſis (15) patribus nonnulli, qui haud iniquum eſſe judicabant, ut in eum eadem ratione, quam olim in Jo. HVSSVM ac HIERONYMVM Pragenſem, animadverteretur (16), eoque vel tandem rem perducebant, ut in ultima, ſeu vigeſima octava concilii congregatione, quæ die XXVI. *Septembris* habebatur, utrumque COVRAYERII ſcriptum, quod ſupra indicavimus, tanquam peſtilentiſſimum damnaretur. Nec prætermittendus heic eſt HENRICVS FRANCISCVS XAVIERIVS DEBELZVNCB DE CASTEL MORON, epiſcopus Montiſpeſſulanus, Jeſuitis, quorum ſodalitati olim erat adſcriptus, longe addictiſſimus, qui PELLETIERII adcuſatione induci ſe paſſus eſt, ut non tantum anno MDCCXXVII. menſe Aprilis, *inſtructionem paſtoralem* adverſus librum COVRAYERII, quem tamen, ut ipſe fatetur, haud lege-

confeſſionem continent, recitavit KIÖRNINGIVS *loc. cit. p. 93.* in *nota*, textui ſubjecta.

(12) Uberius hoc oſtendit laud. KIÖRNINGIVS *loc. cit. p. 90.* in *not.*

(13) Vid. eundem *loc. cit. p. 94.* in *not.* cumprimis vero COVRAYERIVM ipſum in *relat. hiſt. & apolog. tom. I. p. 66. & tom. II. p. 124. ſeqq.*

(14) Inſcribitur hicce libellus: *denonciation aux evêques de France ſur in livre intitulé*, defenſe de la diſſertation ſur la validité des ordinations des Anglois, *dans laquelle on defend le ſacrifice de la Meſſe contre les Anglois & le P Courayer de S. Genevieve, par Mr. Claude le Pelletier, prêtre docteur en theologie & chanoine de Reims.* MD.CXXVII. in 12. Conqueſtus quidem eſt COVRAYERIVS de hujus viri importunitate in epiſtola quadam ad cardinalem NOAILLIVM exarata; ſed ipſum ejus ſcriptum reſponſione prorſus indignum judicavit, obſervante KIÖRNINGIO, *loc. excitato p. 95.* Exſtat quoque alius PELLETIERII libellus An. MDCCXXVIII. editus, ſub tit. *traité dogmatique de la Meſſe* &c. 12. Vid. *die fortgeſezte Sammlungen von alten und neuen theologiſchen Sachen*, ad ann. MDCCXXX. *p. 387.*

(15) Conſtat habitum fuiſſe hocce concilium contra epiſcopum Senitienſem anno MDCCXXVII. Acta ejus prodierunt ſub titulo: *concilium provinciale Embreduni habitum ab illuſtriſſimo ac reverendiſſimo domino* D. PETRO DE GVERIN *de Tencin, miſeratione divina archiepiſcopo Embredunenſi, ſacri Rom. Imp. Principe, & Tricamerario throno pontificio adſiſtente, regi ab omnibus conſiliis, anno domini* MDCCXXVII. *menſibus Auguſto & Septembri habitum. Gratianopoli, apud Petr. Fauve, in 4.*

(16) Audiamus hanc in rem ipſam COVRAYERIVM, qui ita inſit: *les péres du concile d'Embrun ne parloient de rien moins, que de renouveller ſur moi les exemples de Jean Hus & de Jerome de Prague, en me brulant moi & mes ouvrages. J'en fut cependant quitte alors pour quelque choſe de moins: & quoique l'aſſerviſſement s'augmente de jour à autre dans l'egliſe de France, il eſt encore des momens heureux, ou un reſte de reſpect pour la liberté publique ſuſpend les effets du faux Zele* Vid. ejus *relation hiſt. & apolog. &c. p. 70.*

legerat, in lucem publicam emitteret (17); ſed & alios epiſcopos, ac inprimis cardinalem de Bissy in partes ſuas pertrahere adniteretur. Obtinuit quoque, quod optaverat. Licet enim Covrayerivs nihil intentatum relinqueret, ut ictus, quos ſibi imminere cernebat, evitaret, ſed binas hanc in rem litteras ad cardinalem exararet, nihil tamen iisdem effecit. Sed menſe Auguſto hic ipſe præſul conventum epiſcoporum in cœnobio S. Germani inſtituit, in quo de Covrayerii libris deliberaretur, qui tamen, ut ex certis documentis conſtat, jam ante iſtas deliberationes cenſura erant notati. Nihil itaque reſtabat, quam ut in hoc ipſo conventu inducerentur epiſcopi ad cenſuram iſtam ſuffragiis ſuis comprobandam. Cum vero eodem tempore epiſcopi, in cœnobio iſto congregati, pergratum acciperent nuncium, cardinalem Noaillivm pariter ſtatuiſſe, auctorem librorum de conſecratione epiſcoporum Anglorum, licet inauditum, publico aliquo ſcripto condemnare, ſignificari curabant huic præſuli, ſe cenſuram ſuam non prius eſſe publicaturos, donec ipſius animadverſio publicæ luci fuerit expoſita. Atque hoc ipſum factum vel tandem eſt, & quidem die quinto Septembris circa veſperam, ubi illa, juſſu Noaillii publice locis conſuetis adfixa, ſtatimque diligentia epiſcoporum, in cœnobio St. Germani antehac congregatorum, diſtributa fuit. Inſequebatur die X. ejusdem menſis cenſura ipſa horum epiſcoporum, cui ſubjuncta erat ſententia conſilii regii, Verſaliæ die VII. Sept. lata, qua ambo Covrayerii libri, ob judicium antiſtitum de iis latum, e conſpectu publico tolli & apud præſidem politiæ Pariſienſis, dominum de Heravlt lacerari jubentur, dictata ſimul mulcta mille librarum Gallicarum iis, qui huic ſententiæ quacunque ratione obniti auderent. Subſcripſerunt viginti epiſcopi, in quibus ipſemet cardinalis de Bissy, ſtrenuus bullæ *Vnigenitus* ſedisque Romanæ defenſor, principem tenet locum (18).

§. *XV.* Haud male nos facturos arbitramur, ſi, ubi de cenſuris Noaillii & reliquorum epiſcoporum heic diſſerimus, iſtas quoque propoſitiones, quæ e libris Covrayerii fuerunt excerptæ, ac tanquam erroris plenæ, quin hæreticæ ab antiſtitibus Galliæ condemnatæ, heic breviter indicemus. Omnes vero iſtæ propoſitiones, quarum ſunt ſeptem ac triginta, ad octo commode revocari poſſunt capita. *I)* Adcuſatur Covrayerivs violati dogmatis de *ſacrificio miſſae*. Statuit enim, ſacrificium illud eſſe tantum ***repraeſentativum* & *commemorativum***, eccleſiamque Anglicanam in hoc capite non diſſentire a Romana, niſi verbis. Huic *II)* connexa eſt adcuſatio de *ſacerdotio*, quod ideo ſuſtuliſſe dicitur Covrayerivs, quia ſacrificium in ſacra euchariſtia proprie & ſtricte ſic dictum exhiberi negavit. Dicitur *III)* graviter in eo peccaſſe, quod *veram* ac *realem Jeſu Chriſti praeſentiam* in ſacra cœna negaverit; quod tamen de *tranſſubſtantiationis* dogmate potius eſt intelligendum. Chriſtum enim vere præſentem eſſe in ſacra cœna, licet modo ignoto atque inexplicabili, nunquam negavit. *IV)* In eo quoque hæreſeos notam deprehendiſſe ſibi videbantur Covrayerii adverſarii, quod is formam ſacramentorum judicavit certis verbis, excluſis reliquis, adligatam haud eſſe; itemque *V)* quod exiſtimavit, ſacramenta, quæ characterem, ut vocant, indelebilem imprimunt, ſi vel maxime extra eccleſiam ſint collata, nullo modo iterari poſſe, modo rite ac legitime fuerint collata. Præſertim autem *VI)* in eo culpandus videbatur, quod de ritibus ac cærimoniis eccleſiaſticis peſſime ſenſit. Exiſtimavit quippe, multitudinem cærimoniarum a prima chriſtianorum ſimplicitate prorſus abhorrere, recteque feciſſe antiſtites Anglos, quod multos ritus olim uſitatos abrogaverint. *VII)* Id quoque in eo reprehendebant, quod de eccleſia, nec non eccleſiaſtica poteſtate minus recte ſentiret. Statuit quippe, ſingulas eccleſias jus habere, in

 rebus

(17) Vid. *bibliotheque Janſeniſte, ou catalogue alphabetique des principaux livres Janſeniſtes* MDCCXXXV. in 8. *p.* 105.

(18) Quæ heic ſtrictim a nobis fuerunt indicata, uberius exponuntur in *commentatione Kiörningiana* *cap. I.* §. XXX — XXXII. *p.* 90. *ſeqq.*

rebus ad eſſentiam religionis haud pertinentibus eiusmodi ferendi leges, quæ rebus ſuis maxime convenirent; nec illicitum, aut incongruum judicavit, quod regibus Angliæ externa eccleſiæ politia ſubjecta eſt, quodque ea, quæ a clero Anglicano conſtituuntur, regis ac ſenatus regni auctoritate adprobari debent atque confirmari. Etenim plus ſimplici vice profeſſus eſt, jusjurandum illud, quo cives Angli ſe regem pro ſupremo eccleſiæ capite habere teſtantur, omni prorſus vacare culpa, planeque ineptum fuiſſe, quod cardinalis Bellarminvs multique ex Jeſuitarum ſodalitate hocce ſacramentum impugnandum ſibi ſumſerint. Cæterum mirum fortaſſis videri poterat, quod in cenſuris Noaillii nec non reliquorum Galliæ epiſcoporum, ne minima quidem *conſecrationis Anglicanae* facta fuerit mentio. Fortaſſis eam ob rationem hocce argumentum haud tetigerunt, quod exiſtimarunt, illud a præſtantiſſimis in Gallia viris jam abunde fuiſſe excuſſum, nec tantum ſecum vehere momentum, ac quidem ea doctrinæ capita, quæ modo a nobis fuerunt indicata. Nec omittendum heic eſt, quod in cenſuris iſtis circa finem ejusmodi adjiciatur formula, per quam liberum relinquebatur epiſcopis, animi ſui ſenſa de validitate conſecrationis Anglicanæ in poſterum declarandi, eandemque rejiciendi. Dicunt enim iſti antiſtites, ſe, licet has duntaxat, quas modo commemoravimus, Covrayerii propoſitiones, obelo notaverint, haud tamen reliqua, quæ in ipſius libris traduntur, ſuo adprobare calculo: eſſe enim in iis plura, reprehenſione digniſſima.

§. *XVI.* Dum in Gallia hæc agerentur, in *Anglia* theologi Oxonienſes die XXVII. Auguſti hujus anni honorificas valde ad Covrayerivm dederunt litteras, (19) eundemque unanimi ſuffragio doctoris theologiæ titulo atque juribus condecorarunt, (20) cum contra ejus inimici Galli in fama ejus quovis modo maculanda ſtrenue pergerent, variaque contra eum mandata evulgarent. Ex iis, qui hoc fecerunt, primo nobis loco commemorandus eſt archiepiſcopus *Cameracenſis*, cujus mandatum paſtorale die XV. menſis Septembris prodiit. In eo Covrayerivs *Janſeniſmi* maxime arguitur, licet ab eo ſemper fuerit alieniſſimus. (21) Eodem die *Sueſſionenſis* antiſtes Jo. Josephvs de Langvet, ad archiepiſcopatum poſtea evectus, gravem in eum cenſuram publicavit. Huic accedebant patres concilii *Embrodunenſis*, de quibus ſupra jam nonnulla diximus (22), itemque epiſcopi *Lucionenſis*, *Pictavienſis*, *Laonnenſis*, *Noviodunenſis*, *Cenomanenſis* (23), nec non *Bellovacenſis*, qui tum temporis, juſſu Galliæ regis, apud Jeſuitas, Lutetiæ ob varia delicta captivus detinebatur, & nihilo tamen minus duriorem in Covrayerivm epiſtolam typis exſcriptam in publicum prodire juſſit. An plura hujus generis mandata ab epiſcopis Gallicanis in lucem fuerint emiſſa, nobis quidem non conſtat. Hoc tamen novimus, cardinalem de Bissy omnem navaſſe operam, ut reliquos epiſcopos, qui conventui San-Germanenſi haud interfuerant, ad amplectendam publiceque probandam cenſuram ibidem latam adduceret.

Sed

(19) In iſtis litteris univerſitatis Oxonienſis id cumprimis memoratu dignum occurrit, quod in iis diſertis verbis teſtantur Oxonienſes, ſententias Covrayerii de ſacra euchariſtia, aliisque doctrinæ capitibus, dogmatibus eccleſiæ Anglicanæ prorſus eſſe conſentaneas. Exhibet has litteras lectu dignas Kiörningivs *loc. cit.* p. 105. not. (**)

(20) Huncce honorem, poſt duram iſtam ſententiam a cardinale Noaillio aliisque contra eum latam, ac ſupra commemoratam, epiſtola menſe decembri Ann. MDCCXXVII. exarata, gratiſſimus recepit Covrayerivs.

(21) Recte hac occaſione obſervavit Kiörningivs, *loc. cit. p. 109.* in Gallia *Janſeniſtas* & *Adpellantes* ſubinde confundi, omnesque *Janſeniſtis* a nonnullis accenſeri, qui a bulla *Vnigenitus* a Clemente XI. P. R. evulgata ad concilium adpellarunt, licet *Adpellantium* haud pauci *Janſeniſmum* aeque fuerint deteſtati ac ii, qui Jeſuitarum familiae ſunt adſcripti. Conferenda, quae hanc in rem differit ipſe Covrayerivs in *relatione hiſt. apolog. tom. I. p. c.*

(22) Vid. ſupra §. XIV. p. 234.

(23) Hocce mandatum epiſcopi Cenomanenſis nomine die XVIII. Novembris MDCCXXVII publicatum, omnia reliqua, quae praeceſſerunt, copia & amplitudine ſuperat, continetque longiorem de ſacrificio euchariſtico atque reali Chriſti praeſentia in ſacra coena tractationem.

Sed fruſtraneum fuiſſe iſtum conatum, ipſe eventus docuit. Faventiorem tamen aurem patri huic purpurato præbuit ſummus eccleſiæ Romanæ tum temporis præſul, BENEDICTVS XIII. Ab eo enim impetravit, ut eam ipſam cenſuram, quæ in conventu S. Germanenſi fuerat confecta, ſolemni decreto Romæ *d. XXV.* Jun. MDCCXXVIII. lato adprobaret, ſuoque confirmaret ſuffragio.

§. *XVII.* Quæ hactenus ediſſeruimus, non tam ad ipſum COVRAYERIVM, quam potius ad ipſius dogmata, ſententiasque ſpectabant. His vero rejectis publiceque damnatis, nihil aliud ſupererat viro optimo, quam ut vel ſententias ſuas ab eccleſia proſcriptas demiſſe repudiaret ſolemniterque revocaret; vel carcere perpetuo aut gravioribus etiam ſuppliciis pœnas promeritas ſanctæ matri eccleſiæ perſolveret. Non licet jam, nec neceſſe id eſt, ut quæ ad negotium hoc pertinent, heic referamus omnia. Sufficiat vel tribus heic adnotaſſe, jam paratas fuiſſe litteras regis minori ſigillo firmatas, quibus COVRAYERIVS in arcem *la Baſtille* dictam, abduci fuerit juſſus, ipſum vero, cognito hocce nuncio, fuga ſibi conſuluiſſe. Die enim duodecimo menſis Januarii ann. MDCCXXIX. Lutetia Pariſiorum relicta, in Angliam trajecit, ibidemque, omnibus ereptus periculis, eodem illo die, quo mandato regis Galliæ, in carcerem perpetuum erat conjiciendus, nimirum die vigeſimo ſecundo ejusdem menſis, feliciter adpulit. Facile licet conjicere, fugam hanc prorſus inopinatam plurimum perturbaſſe animos hoſtium ejus, qui ſibi perſuaſerant, nullam plane ſalutis viam ſupereſſe COVRAYERIO. Ipſe NOAILLIVS, pater purpuratus, lapſum hujus viri acerbe deplorabat, atque *epiſtola paſtorali* die XV. Februarii ejusdem anni evulgata, omnes fideles ſerio hortabatur, ut pias pro eo preces funderent, ne a fide catholica prorſus deficeret (24), triſtique ejus exemplo diſcerent, quanto periculo ſe exponant ii, qui ingenii ſui viribus, plus quam par eſt, tribuentes, eccleſiæ auctoritatem ſusque deque habere haud dubitent. Quod vero ad abbatem S. Genovevæ attinet, is ſine mora in abſentem id ſtatuit, quod res ipſa poſtulare videbatur, eum nimirum ordinis, cui adſcriptus fuerat, juribus ac beneficiis privando, inſimulque ex univerſa canonicorum regularium familia, tanquam putridum membrum ejiciendo, donec cum eccleſia & ordine ſuo per ſubmiſſionem ſeriamque pœnitentiam fuerit reconciliatus.

§. *XVIII.* Quæ de ſeceſſu COVRAYERII Anglicano adhuc dicenda reſtant, paucis quibusdam obſervationibus heic complectemur, cum nobis longioribus eſſe haud liceat. Notamus itaque I) exulem hunc ſtatim poſt adventum ſuum in Anglia non tantum a proceribus utriusque reipublicæ, ſpeciatim reverendiſſimo archiepiſcopo Cantuarienſi GVILIELMO WAKIO, quovis honorum beneficiorumque genere fuiſſe mactatum, ſed & eidem a magnæ Britanniæ rege GEORGIO I., glorioſiſſimæ memoriæ, annuum ducentarum librarum Sterlingicarum ſtipendium fuiſſe decretum, ut vitam tranquillam & omni curarum genere vacuam in Anglia agere poſſet. II) Primum ſcriptum, quod COVRAYERIVS ſimul atque in Angliam pervenerat, elaborandum in ſe ſuſcepit, fuiſſe *relationem* quandam, qua is totam hiſtoriam controverſiarum & fatorum ſuorum complexus eſt. Prodiit hicce liber lectu digniſſimus anno MDCCXXIX. ſæpiusque jam in hac ipſa commentatione a nobis fuit excitatus (25). Equidem probe novimus, illi, qui res ſuas ipſe narrat, non facile fidem habendam, omnemque

(24) Paucis hac occaſione notamus, COVRAYERIVM eo ipſo die, quo Lutetiam Pariſiorum reliquit, litteras ad cardinalem NOAILLIVM miſiſſe, quibus non tantum criminationes nonnullas in *inſtructione* ejus *paſtorali* adverſus ſe commotas depulit, ſuumque ex patria abitum eidem denunciavit; ſed & inſimul ſpopondit, *ſe*, ut ut exulem, *ſic victurum eſſe, ut hominem ordinis ſui decet, nec ab unitate eccleſiae receſſ rum, quamvis nonnullis Romanae eccleſiae opinionibus addictus eſſe nolit.* Vid. ejus *relationem* ſaepius jam adlegatam, *p. 311.* nec non *commentationem Kiorningianam p. 116. ſeqq.*

(25) Titulus libri eſt: *relation hiſtorique & apologetique des ſentimens & de la conduite du P. le Courayer &c.*

que heic adhibendam eſſe circumſpectionem ac prudentiam. Aſt, quod ad COVRAYERIVM attinet, ejus fides eo minus poteſt eſſe ſuſpecta, partim quod in cœteris quoque ejus candor veritatisque amor ubique eluceſcunt, partim vero quod aliunde etiam conſtat, pleraque, quæ refert vir optimus, aliis hujus temporis commentariis *actis*que *publicis* prorſus eſſe conſentanea. Nec III) prætermittendum heic eſt, eo ipſo tempore, quo innocentiam ſuam demonſtrare adnitebatur COVRAYERIVS, nonnullos ſcriptores Gallos ipſum denuo invaſiſſe, quin & ſubinde veteres renovaſſe criminationes. In huncce cenſum referimus CLAVDIVM PELLETIERIVM, cujus tamen librum *de miſſa* (26) reſponſione æque indignum judicavit COVRAYERIVS, atque ejus adcuſationem, cujus ſupra (§. XIV.) fecimus mentionem; THEODORICVM *de S. René*, Carmelitarum ordini adſcriptum, qui controverſiam de dignitate conſecrationum Anglicanarum in peculiari libro perſecutus eſt (27); Jo. HARDVINVM, ſocietatis Jeſu theologum, ſupra jam commemoratum (28), cujus tamen declamationes ſalis omnis neſcias merito deſpexit COVRAYERIVS; FRANCISCVM VIVANT, canonicum, cancellarium & vicarium generalem, cujus librum ſupra jam judicavimus (29); & vel maxime MICHAELEM LE QVIENVM, ſupra a nobis laudatum (30), cui uni, quoniam reliquis omnibus eruditionis famam præripuit, librum oppoſuit COVRAYERIVS, eundemque magna eruditionis copia refertum (31), quo & mentem ſuam de natura ſacramenti euchariſtici & ſacerdotii expoſuit, inſimulque objectiones omnes, quæ contra dignitatem conſecrationis Anglicanæ tum temporis fuerunt prolatæ, egregie ſolideque diluit. Vltimum hoc eſt COVRAYERII ſcriptum in argumento *de conſecratione Anglorum* luci publicæ expoſitum (32). Nam, quod IV) notamus, poſt hoc tempus aliis rebus, quæ majorem adferunt utilitatem, cum-

(26) Inſcriptio libri gallica haec eſt: *traité dogmatique de la Meſſe, pour ſervir de juſtification de la cenſure des éveques contre le P. Courayer & les Anglois, par Claude le Pelletier, à Paris* MDCCXXVIII. in 8.

(27) Titulus libri eſt: *la juſtification de l'egliſe Romaine ſur la reordination des Anglois epiſcopaux, ou reponſe a la* diſſertation & à la defenſe de la diſſertation ſur la validité des ordinations Anglicanes, *a Paris* MDCCXXVI. *2. tomes. in 8.* In hocce libro ita Courayerium oppugnavit auctor, ut conſuetudinem eccleſiæ Romanæ, eos, qui ab eccleſia Anglicana ad Romanam tranſeunt, denuo conſecrandi, propugnandam in ſe ſuſceperit.

(28) Diximus de eo ſupra §. *XII. p. 231.* inprimis *not.* (4) Addimus vero jam, eundem in peculiari libro, qui binis conſtat voluminibus, commenta illa, quæ jam anno MDCCXXIV. aliis temerario auſu perſuadere annisus eſt, denuo repetiiſſe Inſcriptio libri hæc eſt: *la defenſe des ordinations Anglicanes refutée par le P. Hardcuin*, à Paris MDCCXXVII. in 8.

(29) Vid. ſupra *p. 232.* not. (8) Conf. *Journ. des ſav. tom. LXXXVII.* ad *ann.* MDCCXXIX. *p. 366. ſeqq.*

(30) Diſſeruimus de hoc viro ejusdemque ſcripto priori ſupra §. XIII. p. 233 Adjungimus nunc eidem alterum ſcriptum, quod poſt ſeceſſum COVRAYERII in Angliam eidem oppoſuit LEQVIENVS ſub titulo: *La nullité des ordinations Anglicanes demontrée de nouveau, tant pour les faits, que pour le droit, contre la* defenſe du P. Courayer. *à Paris* MDCCXXX. *2. vol. in 8.* Vid. *le Journal des ſavans tom. XCII.* ad ann. MDCCXXX. *mens. Nov. p. 353. ſeqq.*

(31) Titulus libri hujus gallici hiſce conceptus eſt verbis. *Supplement aux deux ouvrages faits pour la defenſe de la validité des ordinations Anglicanes, pour ſervir de réponſe* au nouvel ouvrage du P. Le Quien ſur cette matiere & aux cenſures de quelques evêques de France. *Par le P. Courayer, Chanoine regulier de S. Genevieve. Amſterdam* MDCCXXXII. vel potius MDCCXXXI. Hocce enim anno liber hicce a COVRAYERIO ad finem fuit perductus.

(32) Eodem tamen anno, quo COVRAYERIVS ultimum de hoc argumento librum evulgavit, THOMAS BROWNE ſ. theol. baccalaureus, & collegii ſ. Joannis, quod Cantabrigiæ eſt, tum temporis ſocius, hiſtoricam hujus controverſiæ partem, eam nimirum, qua pontificiorum de primis Angliæ epiſcopis narrationem, non tantum recens inventam, ſed & oppido abſurdam eſſe luculenter demonſtravit, luci publicæ expoſuit, ſub titulo: *the ſtory of the ordination of our firſt Biſhops in Queen' Eliſabeths reign, at the Nag's head Tavern in cheapſide thoroughly examimed and proved to be a late-invented, inconſiſtent, ſelf-contradicting and abſurd fable. Lond.* MDCCXXXI. 8. In hoc ipſo libro non tantum uterque liber LEQVIENI, ſed & obſerſervationes ignoti cujusdam ſcriptoris Angli COVRAYERIO oppoſitae ſolide confutantur, prout obſervavit KIÖRNINGIVS *loc. cit. p. 126.*

cumprimis converſioni gallicæ *hiſtoriae concilii Tridentini*, a PAVLO SARPIO olim compoſitæ, juſſu ac nutu nunquam ſatis laudandæ reginæ *Carolinae*, totum ſe conſecravit, quæ & variis ejus obſervationibus tam hiſtoricis, quam theologicis, iisque eruditiſſimis ornata, A. MDCCXXXVI. binis comprehenſa voluminibus in lucem publicam exiit, magnoque eruditi orbis adplauſu excepta eſt (33). Plurimum tamen, quod IV) notamus, hic ipſe liber diſplicuit epiſcopis Gallicanis, cumprimis vero, archiepiſcopo *Embrodunenſi*, qui *mandatum paſtorale*, omni convitiorum genere plenum eidem oppoſuit. Aliud ejusdem generis ſcriptum contra eum meditabatur epiſcopus *Montiſpeſſulanus*. Sed morte præventus conſilium ſuum exſequi haud potuit. Præcipua tamen hujus libri momenta, adjuncta epiſcopi *Autiſſiodorenſis* adprobatione, poſt mortem auctoris promulgarunt Janſenii adſeclæ. Nec V) mirum videri debet, huncce librum plus quam reliqua hujus viri ſcripta exacerbaſſe atque irritaſſe eccleſiæ Romanæ zelotas, ſiquidem in eo liberiori calamo eccleſiæ Romanæ ulcera ſpeciatim ejusdem abuſus, ſuperſtitiones, ac præcipue intolerantia, quam vocant, tanguntur. Licet vero quod VI) notamus, in quamplurimis proteſtantium partes potius, quam catholicorum defendendas in ſe ſuſceperit COVRAYERIVS (34), maluit tamen in communione atque unione Romanæ eccleſiæ perſeverare, quam ea derelicta ad Anglicanam tranſire. Atque hoc ipſum *unitatis eccleſiaſticae* commentum, ut recte judicat KIÖRNINGIVS, ſæpius jam a nobis laudatus, (35) eſt unicum illud impedimentum, quod quamplurimos ex Gallis terret & detinet, ne ad Anglos, vel alios proteſtantes deſciſcant. Neque vero hoc a COVRAYERIO, vel alio quocumque unquam poſtulavit eccleſia Anglicana, quæ conſcientiæ libertatem cuivis, quicumque is fuerit, ex principiis ſuis lubens meritoque relinquit. Prætermittimus alia, quæ de religione COVRAYERII dici heic poſſent, vel ab aliis jam dicta ſunt (36), ac de ipſa controverſia, quam is recentiori ævo renovavit, nimirum de *ſucceſſione epiſcopali in Auglia*, ejusque *veritate* ac *pretio*, pro inſtituti noſtri ratione pauca dicemus.

§. *XIX.* De epiſcoporum in Anglia ſucceſſione mentem noſtram paucis expoſituri, ante omnia notamus, non tam de eccleſia Anglicana antiquiſſima, qualis illa inde a prima ſua fundatione, usque ad ſacrorum emendationem exſtitit, ſed potius de recentiori illa qualis fuit poſt repurgata ſacra, quæſtionem ſubortam eſſe inter eruditos, an & hæc legitima & canonica ſucceſſione gaviſa ſit? Certe ipſi præſulis Romani ſectatores ingenue fatentur, originem hujus eccleſiæ inde ab apoſtolorum temporibus eſſe derivandam inque ea ſucceſſionem epiſcopalem ſemper ſervatam fuiſſe, atque propagatam. Licet enim, ut aliarum, ita & Anglicanæ eccleſiæ origines ſubinde obſcuræ ſint atque incertæ; licet etiam ea, quæ ſcriptores non-

(33) Prima hæc eſt operis Courayeriani editio, hoc ipſo anno MDCCXXXII. 2. vol. in fol. Londini typis exſcripta, ac mox repetita eodem anno Amſtelodami, pariter binis vol. in 4. Secuta deinceps eſt MDCCXXXVIII. editio Baſileenſis, itidem binis voluminibus in 4. comprehenſa. In linguam quoque Anglicanam nec non Italicam librum hunc converſum fuiſſe, conſtat.

(34) Ita verb. grat. in controverſiis de primatu pontificis, de juſtificatione, de ſacra cœna, de miſſa, de ſanctis, aliisque rebus, plus favet eccleſiæ proteſtantium, quam Romanæ, ſolet vero ejusmodi errores, quos proteſtantes damnant, non tam ipſi eccleſiæ Romanæ imputare, quam potius inter ſcholaſticorum inanes ſubtilitates & abſurdas opiniones referre, quæ ipſi eccleſiæ tribui nequeant.

(35) Vid. ejusdem diſſertationem ſæpe adlegatam *de conſecrat. epiſcop. Anglor. p. 119.*

(36) Lectu digna ſunt, quæ hanc in rem ſcripſerunt auctores, *du journal litteraire* ad *ann.* MDCCXXXVII. *tom. XXIV. part. I. art. I. p. 48.* KIÖRNINGIVS *loc. cit. p. 119.* b. WEISMANNVS, partim in *diſſertat.* quæ inſcribitur: *notae Courayeri & Calixti in concilii Tridentini canones praecipuas illuſtratae* MDCCXLI. 4. partim vero *in hiſtoria ſacra nov. teſtam. tom. II. p. 397. ſeqq.* cumprimis vero CHRISTOPH. AVGVSTVS HEVMANNVS, vir doctiſſimus, in peculiari programmate *de theologia Courayeriana*, Gœttingæ ann. MDCCXLV. propoſito, quod in ejusdem *novae ſylloges diſſertationum part. I. p. 260. ſeqq.* poſtea fuit translatum.

nonnulli ſpeciatim de Joſepho Arimathæo, primo Britannorum apoſtolo, tradunt (37), vel plane falſa ſint atque conficta, vel ſaltim, ſi aliquid veri in ſe continent, plurimis contaminata ſint fabulis (38), licet denique ea, quæ de nova Britannorum converſione ſub Elevtherio, eccleſiæ Romanæ antiſtite, & rege Lvcio, ſeculo ſecundo facta, vulgo traduntur, (39) cordatioribus, ex rationibus ſat gravibus, dudum ſint ſuſpecta maximeque dubia (40); id tamen extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt, ſalutarem evangelii doctrinam in primis ſtatim chriſtianiſmi temporibus in Britannia fuiſſe adnunciatam, nec defuiſſe iſto jam ævo, qui Chriſto fidem dederint; prout Tertvllianvs, Evsebivs aliique ſcriptores eccleſiaſtici diſertis verbis teſtantur. Id quoque notatu dignum nobis videtur, quod jam ante fundatam eccleſiam Romanam, doctrina ſervatoris noſtri altas jam in Britannia radices egerit, fatentibus ipſis Romanenſibus. Ex quo ſponte conſequitur, ex oriente primum, non Roma, in Britanniam veniſſe, qui fundamenta religionis chriſtianæ in fortunatiſſima hac inſula poſuerint. Idem quoque exinde uberius confirmari poteſt, quod Avgvstinvs monachus, Anglorum apoſtolus vulgo dictus, cum, ſociis quibusdam ſtipatus, a Gregorio M. eccleſiæ Romanæ præſule, ſeculo ſexto ad finem vergente in Angliam mitteretur, ut Anglos ad Chriſti fidem perduceret, non tantum multos, qui inde a longo tempore religionem chriſtianam jam erant amplexi, ibidem deprehendit, ſed & obſervavit, eos circa diem feſti paſchalis, ad veterem Aſiaticorum morem, contra Romana decreta, praxin ſuam conformare; quin & in baptiſmi adminiſtratione aliisque ab eccleſia Romana haud raro recedere. Colligunt exinde nonnulli, eccleſiam Romanam matrem Anglicanæ dici haud poſſe, cum prima hujus gentis ad chriſtianiſmum converſio, urbis Romanæ converſionem anteceſſerit, maximeque ſit probabile, Britanniam proprium ſui jam olim habuiſſe primatem, qui eodem cum Cypro privilegio gaviſus, nullique patriarchæ fuerit ſubjectus (41). Cum & ipſe Avgvstinvs monachus a Virgilio, archiepiſcopo Arelatenſi, fuerit ordinatus, intelligitur exinde, ordinationes Anglicanas a Gallicanis eſſe repetendas, quæ non Romæ, ſed orienti ſuam debent originem. Plura ut de ſucceſſione epiſcopali Anglicana eaque antiquiſſima heic dicamus, eam ob rationem neceſſarium haud eſt, cum ea ipſorum Romanenſium calculo confirmetur.

§. XX.

(37) Hæc traditio de Joſepho *Arimathaeo*, Britannorum apoſtolo, etiam a ſcriptoribus eccleſiarum Britannicarum paſſim adſeritur, veluti Palydoro Virgilio, Baleo, Cambdeno, Pitseo, Crackonthorpio, Godwino aliisque, adlegatis a Thom. Ittigio in *ſelectis capitibus hiſtor. eccleſiaſt. ſec. I. cap. VII. ſect. VIII. §. VIII. p.* 484.

(38) Oſtendit hoc ipſum Jacob Usserivs in *antiquit. Britann cap. II.* Explodunt quoque hanc fabulam Edvard. Stillingfleetvs, Samvel Basnagivs, Jacobvs Usserivs, aliique. Ex antiquis ſcriptoribus Nicephorvs, ſcriptor ſeculi IX. *hiſt. eccleſ. libr. II. cap. XL.* memorat, Simonem *Zelotem* apoſtolum in Britanniam veniſſe, quam profectionem alii apoſtolo Paulo tribuunt. Verum utrumque valde eſt incertum. Vid. Jo. Alb. Fabricivm in *ſalutari luce evangelii* p. 406.

(39) Referunt Beda, Ado aliique ſcriptores ſequioris ævi de Lvcio, Britannorum rege, quod is, acceptis monachis quibusdam, ab Elevthero, epiſcopo Romano, ad eum ablegatis, circa ann. CLXXIX, cum conjuge ſua & gente tota, Chriſti ſacra amplexus, in ſacro fonte Chriſto fidem dederit. Diſſentiunt vero ſcriptores tum in aliis, tum in *modo* converſionis & *motivo*. Alii enim Elevtherivm papam ad Lvcivm legatos iſtos miſiſſe ajunt; alii vero Lvcivm ad Elevtherivm. Legatorum quoque, quos miſerit epiſcopus Romanus convertendo regi, diverſa a ſcriptoribus exprimuntur nomina, & quæ ſunt hujus generis alia, quæ rem omnem, prout narratur, ambiguam faciunt atque incertam.

(40) Uberius hoc oſtendunt Frid. Spanhemivs *tom. II. oper. p. 390. ſeqq.* & Jo. Alb. Fabricivs in *ſalutari luce evangel. cap. XVIII. p.* 407. cumprimis vero Franciscvs Masonvs in *vindiciis eccleſ. Angl. libr. II. cap. I. ſeqq.*

(41) Vid. *the corruptions of the church of Rome, in anſwer to the Bihbop of Meaux's queries p.* 172. *ſeqq.* Latius hæc omnia expoſuerunt duumviri Angli, iique doctiſſimi, Jac. Usserivs in *Britannicarum*

§. XX. Præmiſſis iis, quæ de veritate ſucceſſionis epiſcopalis Anglicanæ, ante ſacrorum emendationem, erant dicenda, ad controverſiam *Courayerianam* propius jam accedimus, oſtenſuri breviter, eos quoque epiſcopos, qui poſt reformationem eccleſiæ ad noſtra usque tempora cathedras eccleſiæ Anglicanæ occuparunt, veri nominis eſſe epiſcopos, nec quidquam illis deeſſe, quo minus pro legitimis haberi poſſint debeantque. Hoc ipſum ut ſolide heic comprobemus, longo argumentorum ſyrmate opus haud eſt. Sufficit, ſi paucis oſtendamus, præcipua iſta requiſita, quæ in legitimo epiſcopo adeſſe debent, deprehendi in iis Anglis, qui ad hancce dignitatem recentiori hocce ævo fuerant evecti. Supra jam obſervavimus (42), requiri ad verum legitimumque epiſcopum: 1) ut is ab ejusmodi deſcendat epiſcopo, qui & ipſe a veris epiſcopis ſit conſecratus; 2) ut, quod ipſa negotii hujus gravitas expoſcit, hæc ipſa conſecratio in loco ad hancce rem idoneo olim fuerit peracta; ac denique 3) ut illa neque in *materia*, neque in *forma*, ut in ſcholis loquuntur, quidquam habeat vitii. Jam vero omnes Angliæ epiſcopi, qui, inde a tempore diſceſſionis ſuæ ab eccleſia Romana ad noſtram usque ætatem, a CRANMERO itemque PARKERO, archiepiſcopis Cantuarienſibus deſcendunt, 1) ab ejusmodi conſecrati fuerunt epiſcopis, qui & ipſi fuerunt veri epiſcopi riteque ordinati; 2) eorum ordinatio facta eſt in loco legitimo atque ad hocce negotium maxime idoneo, ac denique 3) ſuſcepta fuit ex præſcripto formulæ ab EDVARDO VI. ſancitæ, nihilque habet vitioſi neque quoad *materiam*, neque quoad *formam*, ſed in rebus ad eſſentiam pertinentibus omnis labis expers eſt, prout per inductionem exemplorum poteſt demonſtrari; Ergo veri ſunt atque legitimi eccleſiæ chriſtianæ antiſtites. Atque hæc eſt ſumma argumentorum COVRAYERII, quibus ſuam confirmare ſententiam adniſus eſt. Audiamus jam, quid ſecus ſentientes excipiant, & quibusnam rationibus evincere velint, epiſcopos Anglos juſta ordinatione deſtitui, neque adeo legitimos eſſe epiſcopos.

§. *XXI*. Nolumus vero, ubi tractationem hanc polemicam jam adgredimur, omnia, quæ antiquiori jam ævo contra validitatem ordinationum Anglicanarum ab eccleſiæ Romanæ ſectatoribus prolata ſunt, argumenta in medium heic adducere, atque ad ſingula diſtincte reſpondere, partim quod hoc ab inſtituti noſtri brevitate prorſus foret alienum, partim vero quod hoc ipſo labore dudum magna cum laude defunctus eſt FRANCISCVS MASONVS, ſcriptor Anglus, isque præſtantiſſimus (43). Id duntaxat heic agemus, ut ſpeciatim ea, quæ recentiori maxime ævo COVRAYERIO ab adverſariis ſuis objecta ſunt dubia, præcipue ea, quæ præ cæteris haud exiguam habere videntur ſpeciem, heic indicemus, eaque breviter ſolideque confutemus.

§. *XXII*. Facimus vero tractationis hujus initium ab iis argumentis, quæ *generatim* totam ordinationem epiſcopalem poſt repurgata ſacra in Anglia factam, maxime ſuſpectam, quin plane ſpuriam reddere videntur. *Primo* enim forma hujus ordinationis erat plane nova, non auctoritate ſpirituali atque *eccleſiaſtica*, ut par erat, ſed *civili* tantum regis & ſenatus Anglicani introducta atque recepta. Introduxit quippe eandem EDVARDVS VI. Angliæ rex, ſenatus autem Anglicanus eandem confirmavit, ita ut epiſcopis obſequii tantum gloria heic fuerit relicta. Jam vero ejusmodi poteſtatem re-

gibus

carum eccleſiar. antiquitatib. & EDVARD. STILLINGFLEETVS in *originib. Britann. cap. V. p. 356.* Conferenda, quæ EMANVEL A SCHELSTRATE heic oppoſuit in *diſſertat. de auctoritate patriarchali & metropolitica*; cui vero reſpondit JOSEPH. BINGHAMVS in *antiquit. ecccleſiaſt. vol III. libr. IX. cap. I. §. XII. p. 401. ſeqq.* ubi luculenter comprobat, eccleſiam Britannicam pontificis Rom. juriſdictionem in ſe tunc non agnoviſſe, quando eo pervenit AVGVSTINVS ſupra commemoratus, nec cum eccleſia Romana, ſed cum orientalibus potius eccleſiis communionem coluiſſe. Quis itaque eccleſiæ Anglicanæ vitio vertere poteſt, quod ea tempore reformationis, jugo præſulis Romani excuſſo, ad ſtatum ſuum antiquiſſimum, priſtinaque jura rediit?

(42) De hiſce requiſitis *ſupra §. III. p. 223. ſeqq.*

(43) Opus hujus ſcriptoris Angli, quod prorſus eximium eſt, ſupra jam commemoravimus in *nota* (12) *§. V. p. 226.*

gibus haud competere, contendunt diſſentientes, ſed eccleſiæ duntaxat univerſali, in cujus jura temere heic involaverit rex Edvardvs, dum auctoritatem ac poteſtatem in ipſum munus epiſcoporum perperam ſibi arrogaverit. Addunt *ſecundo*, ordinationem Anglicanam eapropter quoque haud levi laborare vitio, quod ejusdem *forma*, inſcia plane, immo invita eccleſia Romana concepta fuerit atque introducta. Hanc enim eſſe eccleſiam illam univerſalem ac *matrem omnium eccleſiarum*, ad cujus præſcriptum omnes eccleſiæ particulares ſe componere debeant. Nec proinde ulli eccleſiæ particulari competere jus ac facultatem, veterem religionis vel diſciplinæ formam abrogandi, aliamque in ejus locum ſurrogandi, niſi conſenſus & ſuffragium eccleſiæ univerſalis, h. e. Romanæ, aut præſulis Romani, ut principis totius eccleſiæ, acceſſerit. Illud quoque *III*) nonnulli urgere heic ſolent, ordinationem, quæ in Romana obtinet eccleſia, divinam habere originem. Eandem enim ab apoſtolo Petro eccleſiis occidentalibus fuiſſe traditam (44), qui eandem procul dubio ab ipſo ſervatore Chriſto acceperit. Cum vero id omne, quod a Chriſto ſervatore eſt profectum, inviolabile eſſe debeat nullaque ratione immutandum, exinde luculenter pateſcere arbitrantur, eos plurimum peccaſſe, qui rationem ordinandi ab hominibus profectam formæ ordinationis divinæ præferre haud dubitaverint. Subjungunt *IV*) epiſcopos Anglos, qui, abrogata veteri conſecrandi forma, novam condiderint, fuiſſe hæreticos, presbyterianis de epiſcopatu & ſacerdotio principiis imbutos, unde & *V*) a nulla eccleſia, ne Anglicana quidem, eo tempore, quo Parkervs conſecratus fuit, quod exeunte anno MDLV. factum, auctoritatem obtinuerit, nec *VI*) veteres epiſcopi Anglicani novos ſub Elisabetha conſecratos pro veris epiſcopis habuerint; cum quibus & olim eccleſiæ Romanæ præſul conſenſerit, & hodienum conſentiat. Illos enim, qui ex Anglis Romam veniant, atque ibidem eccleſiæ catholicæ ſe adſociare velint, licet in Anglia jam inaugurati fuerint, nihilo tamen minus more rituque Romano ibidem rurſus conſecrari.

§. *XXIII*. Quomodo ex hiſce dubiis, quorum nonnulla prima fronte valde videntur ſpecioſa, ſe expediant Angli, &, qui eorum veſtigia heic legit, Covrayerivs, paucis jam diſpiciemus. Quod ad *primam* attinet objectionem, reſpondent, falſiſſimum eſſe, quod forma ordinationis, quæ Edvardi VI. dicitur, auctoritate *civili*, id eſt, regis & ſenatus fuerit introducta, ſiquidem ex actis conſtet, eandem auctoritate *eccleſiaſtica* conceptam, compoſitam receptamque fuiſſe. Regem nimirum atque ſenatum ex epiſcopis Angliæ conventum quendam delegiſſe, a quo nova hæc forma fuerit concinnata. Hanc deinceps regi ac ſenatui fuiſſe oblatam, atque ab eodem in omnibus adprobatam. Conſenſiſſe quoque in hanc formam reliquam eccleſiam, ut proinde rex & ſenatus id tantum, quod ab epiſcopis litteris conſignatum, atque ab univerſa eccleſia adprobatum fuerit, fixum ratumque eſſe juſſerit. Nec objici heic poſſe, „ reges Angliæ inde a temporibus Henrici VIII. ſplendidum „ titulum, *capitis eccleſiae Anglicanae in temporalibus & ſpiritualibus* ſibi ſumſiſſe (45), „ proinde & epiſcopos, qui ſub Edvardo VI. „ novam compoſuerunt conſecrationis formam, „ verbis & nomine regis duntaxat egiſſe, non „ autem ſuo & eccleſiæ nomine.„ Huncce enim titulum nihil aliud ſignificaſſe, quam ho:

(44) Eſt haec ſententia Jo. Hardvini, ſocietatis Jeſu theologi, quam ſupra §. *III. not.* (*7.*) *p.* 225. ediſſeruimus.

(45 Fecit id ipſum Henricvs, Angliæ rex, iratus ob excommunicationis ſententiam ab antiſtite Romano in ſe latam, nec veri ſimile eſt, eundem eouſque fuiſſe progreſſurum, ſi divortium ſuum cum Catharina *Arragonia* novumque conjugium cum Anna Bolenia initum ſuo calculo adprobaſſet pontifex. Objiciunt obliquam hanc intentionem præſulis Romani defenſores; neque eandem inficiantur proteſtantes, licet ſimul perſuaſum habeant, conſilia hominum a providentia divina, juſtitiamque cauſæ ab intentione agentis ſollicite diſtingui oportere, obſervante b. Weismanno in *hiſt. ſacra nov. teſtam. tom. I. p.* 1662. edit. nov. Quonam vero ſenſu Henricvs titulum *capitis eccleſiae Anglicanae* uſurpaverit? de eo non una omnium eſt ſentne-

omnes perſonas, eccleſiaſticas regi, tan- uni domino ſuo, ſubjectas eſſe regnique iatus ſententiis in cauſſis civilibus, nec non nam eccleſiæ formam ſpectantibus, ſtare dere debere, neque ad ullum alium extra iam provocari poſſe (46). Ad *alteram* ıtientium objectionem duplici ratione re- lere ſolent theologi Angli. Primo qui- probe diſtinguendum eſſe monent inter quæ partem quandam ipſius *religionis* con- ıt, & inter res, quæ ad *externam* dunta- *diſciplinam* ſpectant; dicunt, eccleſiam ıcunque particularem vel nationalem ha- jus & facultatem, non quidem in ipſa ione, ſed tamen in ritibus ac cærimoniis, omnibus iis, quæ ad externum chriſtiano- cultum ac ſacramentorum formam perti- , pro arbitrio ordinandi, vel mutandi, ɔ illæ res maneant ſalvæ, quibus ipſa ſa- entorum eſſentia continetur. Licuiſſe ita- eccleſiæ Anglicanæ, non exſpectato eccle- niverſalis conſenſu, formam ordinationis ſiaſticæ, ſervatis iis, quæ ſunt eſſentialia, terem ſimplicitatem ævique apoſtolici con- dinem revocare. Præterea jure merito- negant Angli, eccleſiam Romanam eſſe *rſalem*, cum ea duntaxat ſit *particularis*, a reliquis eccleſiis nullo jure exigere pot- ut illæ legibus regulisque ſuis ſeſe ſubji- . Quod vero ad *tertiam* attinet objectio- , vix operæ pretium eſſe videtur, ut ean- data opera heic refellamus. Innititur ı illa hypotheſi falſiſſima, quæ in cerebro DVINI nata, ipſique ſoli relinquenda eſt, ıe enim quisquam ſanæ mentis adſeverave- nquam, totam ordinationis Romanæ for- ı divinitus dictatam, atque ab ipſo apo- Petro, juſſu ſervatoris optimi, eccleſiis dentalibus traditam præceptamque fuiſſe. is itaque hiſce ſomniis, pergimus ad *quartam* objectionem, paucisque notamus, falſiſſimum eſſe, quod epiſcopi illi, qui ſub EDVARDO VI. ad novam ordinationis formam conficiendam fuerunt electi, *presbyterianorum*, ut in Anglia vocantur, ſententiis fuerint imbuti. Licet enim, quod negare nolimus, CRANMERVS itemque BARLOVIVS tum temporis ad Genevenſium magis, eorumque, qui CALVINI partibus erant addicti, quam ad eccleſiæ Romanæ placita acceſſerint, de reliquis tamen, qui huic negotio interfuerunt, epiſcopis ex BVRNETI *hiſtoria reformationis Anglicanae* aliisque documentis fide dignis conſtat, eos longe aliam heic tenuiſſe ſententiam, atque receptam apud Anglos de epiſcopatu opinionem fortiter defendiſſe. Deinde, ſi vel maxime tantiſper concederemus, quod tamen falſum eſt, conditores ordinationis EDVARDI VI. principiis *presbyterianorum*, quos tamen perperam in hæreticorum claſſem referunt pontificii, (47) fuiſſe addictos, nihil tamen exinde contra validitatem ordinationis PARKERI cæterorumque epiſcoporum concludi poſſet, ſiquidem, ex mente ipſius eccleſiæ Romanæ, ea ordinatio ſemper eſt valida, ubi *materia* & *forma* eſſentialis ordinationis adcurate obſervatur. Neque, quod ad *quintam* diſſentientium objectionem notamus, apud æquos rerum æſtimatores quidquam valet, quod multi epiſcopi ætate EDVARDI VI. jam conſecrati, ſubſequenti tempore, ubi MARIA clavum imperii tenuit, denuo fuerunt ordinati; itemque quod PARKERI aliorumque conſecrationes a doctoribus quibusdam pontificiis, qui eccleſiam Anglicanam oppugnarunt, tanquam futiles atque irritæ fuerunt rejectæ. Neque enim exemplis, ſed rationibus heic pugnandum, neque ex opinionibus recentiorum eccleſiæ Romanæ doctorum, ſed potius ex veteri jure eccleſiaſtico tota hæc res æſtimanda eſt atque dijudicanda.

ſententia. Si BOSSVETVM audiamus, idem hoc erat, ac ſe *papam* declarare. Vid. ejus *hiſt. des variations des égliſes proteſtantes*, *tom. I. p. 292.* Denegat quoque regi huncce titulum æque ac rem ipſam Jo. CALVINVS; ſecus ſentiente PETRO JVRIAEO, theologo reformato Gallo, qui ex BVRNETO obſervat, HENRICVM non eo ſenſu, quem ſcriptores pontificii exagitant, ſe caput eccleſiæ adpellaſſe, ſed jurisdictionem eccleſiaſticam reliquiſſe integram, atque a civili diſtinctam. Legenda, quæ hanc in rem adnotavit laudatiſſ. JVRIAEVS in libro gallico, quod MAIMBVRGIO oppoſuit, *tom. II. p. 151. ſeqq.* Conf. quoque JAC. BASNAGIVS in *hiſt. de la religion des égliſes Reformées*, *tom. III. cap. XI. p. 185. ſeqq.*

(46) Uberius hoc oſtendit KIÖRNINGIVS *loc. cit. p. 170. ſeqq.* & *p. 216. 217.*

(47) Neque enim iis imputari poteſt haereſis, qui ab haereſi eccleſiam liberarunt.

da. Atque hac ipſa ratione *ſexta* quoque Romanenſium objectio facile dilui poteſt. Adjungimus hoc unicum, ipſos eccleſiæ Romanæ præſules JVLIVM III. itemque PIVM IV. ſatis benigne de ordinationibus Anglorum olim factis judicaſſe. Quod enim ad JVLIVM attinet, is in mandatis cardinali POLO, quem ad MARIAM legatum miſit, datis, diſertis verbis teſtatus eſt, ſe nolle epiſcoporum jam conſecratorum ordinationes renovari. PIVS autem IV. reginæ ELISABETHAE ſignificari curavit, ſe libellum *communium precum*, ſeu liturgiam Anglicanam, cui, præter alia, ordinationis quoque forma inſerta eſt, adprobare ac confirmare velle, ſi regina eccleſiæ Romano-catholicæ ſe adſociare velit; prout obſervavit OLAVS KIOERNINGIVS, ſæpius jam a nobis laudatus (48).

§. *XXIV*. Pergunt tamen eccleſiæ Romanæ ſectatores, atque exemplis quibusdam in medium adductis comprobare adnituntur, poſt iniuſte depoſitos a GVILIELMO III. epiſcopos, alios ſucceſſiſſe, qui, utpote illegitimi, ſucceſſionis epiſcopalis ordinem turbaverint. In hancce claſſem referunt trigam virorum celeberrimorum, THOMAM nempe CRANMERVM, a quo ordinationes Anglicanæ omnes ſuam ducunt originem, MATTH. PARKERVM, archiepiſcopum olim Cantuarienſem, atque JO. TILLOTSONIVM. Quod primo ad CRANMERVM attinet, contendunt diſputatores pontificii, eundem fuiſſe hæreticum & ſchiſmaticum, adeoque, licet charactere epiſcopali fuerit gaviſus, tamen ordinare legitime haud potuiſſe. In MATTHAEO autem PARKERO duo cumprimis desiderant, primo quidem, quod ejusdem ordinatio fuerit futilis & ludicra, nec in loco legitimo, ſed in caupona quadam Londinenſi, cærimoniis ineptis atque ridiculis peracta; deinde, quod princeps eorum, qui PARKERVM muneri ſuo initiarunt, fuerit GVILIELMVS BARLOVIVS, epiſcopus Ceſtrienſis, cujus vero conſecratio valde ſit dubia, maximeque incerta. Denique de TILLOTSONIO referunt nonnulli, eundem fuiſſe Anabaptiſtæ cujusdam filium, ſedemque archiepiſcopalem ingreſſum fuiſſe haud baptizatum, ut proinde nec ordinem epiſcopalem accipere, nec eundem dare aliis potuerit (49). Atque ex his omnibus, quæ paucis heic complexi ſumus, ſatis patere arbitrantur præſulis Romani adſeclæ, ſucceſſionem epiſcopalem, eandemque veram & canonicam in Anglia ſervatam haud fuiſſe. Sed facilis eſt ad haſce exceptiones reſponſio. Quod enim primo ad CRANMERVM attinet, dudum obſervavit FRANC. MASONVS, (50) ſi vel maxime is fuerit hæreticus, hoc tamen remanere, quod *valide*, ſi non *legitime* alios ordinaverit. Sed nos addimus, virum hunc celeberrimum non tantum *valide*, ſed & *legitime*, ordinaſſe, ſiquidem tantum abeſt, ut is in hæreticorum claſſem referri mereatur, ut potius eccleſiam ab errore ac ſuperſtitione liberaverit. Objectionem a PARKERI ordinatione cauponaria deſumtam ut heic refellamus, opus non eſt. Dudum enim fabulam hanc, quæ nullam plane meretur attentionem, exploſerunt ſcriptores Angli, luculenterque commonſtrarunt, ejusdem ordinationem tempore HENRICI VII. in ſacello Lambethano, adeoque loco legitimo, inſtitutam fuiſſe (51). Legitimam quoque fuiſſe BARLOVII conſecrationem laudatiſſimus MASONVS & poſt eum COVRAYERIVS, aliique abunde demonſtrarunt. Nec denique dici poteſt, interruptam fuiſſe ſucceſſionem Anglicanam in TILLOTSONIO, antiſtite Cantuarienſi, qui baptizatus nunquam fuerit. Vt enim taceamus, fuiſſe inter veteres epiſcopos rite ordinatos, qui baptizati haud fuerint, ut de NECTARIO, epiſcopo Conſtantinopolitano notum eſt, hodie tamen certiſſime conſtat, TILLOTSONIVM natum in agro Eboracenſi, ann. MDCXXX. in eccleſia ſua parochiali Haliſaxiæ die III. ejusdem anni, ſacro-ſancto ſalutis fonte tinctum fuiſſe (52).

(48) Vid. ejus *diſſert.* ſaepius *excitatam p. 170.*

(49) Vrſerunt olim hanc objectionem *Jacobitae*, quos vocant in Anglia, neglexerunt vero eandem, qui recentiori aevo argumentum de conſecrationibus epiſcoporum Anglorum excuſſerunt,

(50) Vid. ejus *vindicias eccleſiae Anglicanae cap. XIII.*

(51) Facit id cumprimis MASONVS *loc. cit.* quem tamen alii ſibi debellandum ſumſerunt. Vberius hoc expoſuit KIORNINGIVS *loco excitato*, *p. 43 — 45.*

(52) Vid. *vitam* TILLOTSONII ſcriptam ab F. H. ex ſchedis Joungianis & Londini MDCCXVII. 8. editam, itemque b. PEARSII *origines juris eccleſiaſt. p. 278.* In nota.

Locvs XXIV.

DE

[-INISTERIO ECCLESIASTICO.

PROOEMIVM.

§. I.

ordinis. Quemadmodum inter angelos ſanctos, qui contra *draconem* infernalem *?ſius angelos* in perpetua acie verſan- Apoc. XII. 7. certi ordines divinitus ſtituti ſunt; (unde τὰ ἐν τοῖς ȣρανοῖς ἀόρα- diſtribuuntur ab apoſtolo in θρόνȣς, *κυ-τητας*, ἀρχὰς, ἐξȣσίας, δυνάμεις, Eph. I. Col. I. 16. quo etiam pertinet adpellatio *ubim*, Gen. III. 24. *ſeraphim*, Eſaj. VI. *rchangelorum* 1. Theſſ. IV. 16.) ita que in eccleſia in his terris *militante*, *quæ nphantis* eccleſiæ in cœlis eſt quoddam κόνισμα & ἀποσπασμάτιον, certi or- s ac ſtatus itidem divinitus ſunt definiti. e Cant. VI. 3. dicitur *terribilis ut caſtro- acies ordinata*, Hebr. כַּנִּדְגָּלוֹת ad verb. *exillatæ*, id eſt, ut caſtra cum ſuis vexillis, l latius diducitur Pſ. LXVIII. 14. *Si ad- eritis inter terminos, quaſi alæ columbæ, opertæ videntur argento & alæ, quæ ful- m habent auri*; hoc eſt, ut in exercitu arma lendorem ſolis in ea incidentem ita reſulgent, ac ſi omnia eſſent argentea & aurea, quales colores in pennis columbarum conſpiciuntur, quaſi argento & auro ſint obductæ, prout diverſimode verſus ſolem convertuntur: ita quoque eccleſia Spiritus ſancti chariſmaſi in membris ſuis a Chriſto juſtitiæ ſole pulcerrime exornata conſpectum ſui exhibet ſpiritualibus oculis longe ſuaviſſimum, cum non ſit confuſa quædam multitudo & colluvies, ſed aciei probe inſtructæ, ordinatæ & vexillis certis diſtributæ faciem obtineat. Reſpicit dubio procul Spiritus ſanctus ad *caſtra Iſraelitarum* in deſerto, quæ certo ordine divinitus inſtituto erant collocata, Num. II. 1. & ſeqq. ita ut tabernaculum ſeu ſanctuarium, in quo erat arca fœderis eſſet in medio, quem caſtrorum iſraeliticorum ordinem reſpiciens Bileam dicebat Num. XXIV. 5. 6. *Quam pulchra tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Iſrael, ſicut torrentes extenduntur, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula, quæ plantavit Dominus, quaſi cedri prope aquas!* Quemadmodum igitur caſtra iſraelitica in deſer-

ſerto certo ordine erant diſpoſita: ita quoque in eccleſia militante certi ſunt ordines ac ſtatus divinitus conſtituti, in *quorum medio*, perinde ut olim in caſtrorum iſraeliticorum meditullio, *Deus habitat.* Pſal. XLVI. 6. Chyſoſtomus homil. V. in 1. Tim. p. 1546. Καθάπερ ἐπὶ τῶν στρατοπέδων οὐ πάντες εἰς ἓν εἶδος στρατεύονται, ἀλλ' ἐν διαφόροις τάγμασιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ μὲν εἰς διδασκάλου τάξιν, ὁ δὲ εἰς μαθητοῦ, ὁ δὲ εἰς ἰδιώτου. *Quemadmodum in exercitu non omnes una figura, ſed in diſtinctis ordinibus militant, ſic etiam in eccleſia alius docentis, alius diſcipuli, alius idiotæ locum habet.* Quare cum de eccleſia in genere hactenus dictum fuerit, convenienti ordine ſuccedit tractatus de ſtatibus diſtinctis divinitus in ea inſtitutis.

Tres ſtatus in eccleſia.

§. II. Tales ſtatus ſive ordines in eccleſia a Deo inſtituti numerantur tres, videlicet *eccleſiaſticus*, *politicus* & *œconomicus*, quos etiam *hierarchias* adpellare conſueverunt. (*) Oeconomicus ordo inſervit generis humani multiplicationi; politicus ejusdem defenſioni; eccleſiaſticus ad ſalutem æternam promotioni. Oeconomicus ordo oppoſitus eſt a Deo vagis libidinibus; politicus tyrannidi ac latrociniis; eccleſiaſticus hæreſibus ac doctrinæ corruptelis. In lingua germanica hi ordines vocantur; 1.) *Der Lehr-* 2.) *Nehr-und* 3.) *Wehrſtand*, officia ipſorum comprehenduntur hoc verſiculo:

Tu ſupplex ora, tu protege, tuque labora,

ad imitationem Anshelmi, qui in lib. de ſimilitud. c. 126. inquit: *Tres ſunt hominum ordines, videlicet orantes, agricultores & defenſores.* (**) De *eccleſiaſtico* ordine primo loco agendum, tum propter dignitatem *objecti*, ſive *materiæ circa quam*, quæ ſunt animæ hominum, tum propter dignitatem *materiæ in qua*, quæ ſunt myſteria divina, tum denique propter dignitatem *finis;* hujus enim ordinis inſtitutio atque conſtitutio immediate animarum ſalutem, ac propagationem & incrementum eccleſiæ ſpectat, *politicus* vero & *œconomicus* ordo mediate duntaxat ac certo reſpectu: *politicus* ordo eſt eccleſiæ ſeptum, vallum ac propugnaculum, *œconomicus* eſt ejusdem ſeminarium, ideo ſiquidem ac fine eo per ordinem politicum conſervatur diſciplina externa, adminiſtratur juſtitia, adſeritur tranquillitas & εὐνομία, ut per miniſterium verbi Deo ex genere humano colligi poſſit eccleſia. Cum enim per lapſum ac poſt lapſum genus humanum tam miſere ac horribiliter

(*) Fuerunt tamen recentiori ætate, qui diſtinctionem hanc in tres ordines, *eccleſiaſticum* nimirum, *politicum* & *œconomicum* non tantum improbarunt, ſed & antichriſtianiſmum ac Babelismum redolere clamarunt. Fecit id poſt alios Christianus Democritus, ſeu, qui ſub hoc nomine latere voluit, Jo. Conradus Dippelius, in peculiari libro, qui titulum fert. *Chriſten Stadt auf Erden, ohne gewöhnlichen Lehr-Wehr-und Nehrſtand &c.* atque inſertus eſt ejus *operib. p. 445. ſeqq.* Refutavit vero eundem Franc. Alb. Aepinus in *mataeologia fanatica cap. XV. p. 994. ſeqq.*

(**) Lutherus in cap. XIX. Gen. f. 234. *Inſtituit Deus tres ordines, quibus mandatum dedit, ne peccata ſinant impune abire. Primus eſt* parentum, *qui domi ſuae diſciplinam cuſtodire debent in regenda familia & liberis. Secundus ordo eſt* politicus; *magiſtratus enim gladium gerit, ut contumaces & negligentes diſciplinae vi cogat. Tertius eſt* eccleſiaſticus, *qui verbo gubernat. Sic adverſus diabolum, carnem & mundum munivit Deus genus humanum hac triplici autoritate in eum finem, ne ſcandala creſcerent, ſed praeciderentur. Parentes ſunt ceu pædagogi, hos, qui adulti ſunt & negligunt, coercet magiſtratus per carnificem. In eccleſia contumaces qui ſunt, excommunicantur.* Sicut Noa arcam a ſe fabricatam in triſtega, id eſt, in tres diſtinctas contignationes diviſit, Gen. VI. 16. ut omnis generis animalia ad ipſum ingreſſa κατὰ τάξιν easdem occuparent: ſic Deus ipſe univerſam hominum ſocietatem in tres vitæ ordines diviſit. Poteſt huc adplicari typus arcæ foederalis. In ea erat virga Aaronis, quæ denotat ordinem eccleſiaſticum, tabulæ decalogi, quæ denotant ordinem politicum, quia magiſtratus eſt cuſtos utriusque tabulæ, & urna cum manna, quod denotat ordinem oeconomicum victui parando incumbentem. De tribus illis hierarchiis vide Lutherum tom. III. Jen. germ. f. 511. tom. V. f. 205. tom. VI. f. 128. tom. VII. f. 275. Gerhardus.

ribiliter peccato ſit corruptum, ut abſque politico regimine omnia in eo ſint confuſa atque ἄτακτα, ideo propter eccleſiam etiam politias Deus inſtituit, quo reſpicit apoſtolus præcipiens, *obſecrationes fieri pro regibus & omnibus in ſublimitate conſtitutis, ut quietam & tranquillam ſub eis agamus vitam in omni pietate & modeſtia.* 1. Tim. II. 2. Ideo etiam ac fine eo per conjugium ſive ordinem œconomicum generis humani propagationem, liberorum generationem & educationem Deus fieri voluit, ut eccleſiæ termini longius propagarentur, & ex ſeminario illo plantulæ paradiſi, & arbores juſtitiæ, in cœleſte viridarium transferrentur.

Miniſterii eccleſiaſtici 1.) Neceſſitas.

§. III. Commendat vero nobis hanc doctrinæ cœleſtis partem miniſterii eccleſiaſtici 1.) neceſſitas, 2.) utilitas, 3.) dignitas. *Neceſſitas* dependet ex divina ordinatione. *Placuit enim Deo per ſtultam prædicationem ſalvos facere credentes*, 1. Cor. I. 21. cujus ἐυδοκίας conſequens eſt effecti illius ſummi & pretioſiſſimi, converſionis ſcilicet & ſalutis hominum a prædicatione evangelii ac proinde etiam a miniſterio eccleſiaſtico dependentia & neceſſaria utriusque connexio. Rom. X. 14. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent in eum, de quo non audiverunt? aut quomodo audient ſine prædicante?* Eph. IV. 11. *Chriſtus ad dextram Dei collocatus dedit eccleſiæ quosdam quidem apoſtolos, quosdam prophetas, alios vero evangeliſtas*, v. 12. *ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti.* 1. Tim. IV. 16. *Hoc faciens te ipſum ſalvabis, & eos, qui te audiunt.* Unde etiam in Obadia v. 21. vocantur *ſervatores*. Hanc ſuam ordinationem atque inſtitutionem adeo ſancte & intemerate Filius Dei obſervavit, ut ne ipſum quidem Cornelium per angelum, qui cum ipſo loquebatur, de via ſalutis erudire voluerit, ſed ad miniſterium eccleſiaſticum, videlicet ad Petrum eum remiſerit, a quo *audire debuit, quid ipſum facere oportuerit*; Act. X. 6. ac licet Paulum extraordinarie per cœleſtem adparitionem converteret, (unde is negat ſe ſuum *ab homine* evangelium accepiſſe Gal. I. 12.) tamen in honorem miniſterii ad Ananiam ipſum remiſit, a quo itidem diſcere debeat, quid ipſum facere oporteat. Act. IX. 6. Auguſtinus in prolog. lib. I. de civ. Dei. *Cogitemus, ipſum apoſtolum Paulum licet divina & cæleſti voce proſtratum & inſtructum, ad hominem tamen miſſum eſſe, ut ſacramenta perciperet atque eccleſiæ copularetur.* Neceſſitas illa miniſterii confirmatur etiam triſtiſſimis exemplis Iſraelitarum & gentilium prædicatione verbi publica deſtitutorum. De Iſraelitis dicit Aſarias propheta ad regem Aſam: 2. Paral. XV. 3. *Tranſibunt dies multi in Iſrael abſque Deo vero, abſque ſacerdote, abſque doctore & abſque lege.* De gentilibus nondum ad Chriſti regnum per evangelii prædicationem vocatis dicit apoſtolus: Eph. II. 12. *Eratis in illo tempore ſine Chriſto, alienati a republica Iſraelis & hoſpites teſtamentorum promiſſionis, ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo.* Et quam triſtis ſequi ſoleat effectus ſublato verbi miniſterio, brevibus ſed valde emphaticis verbis docet Salomo Prov. XXIX. 18. *Cum non fuerit viſio* ſive prophetia, hoc eſt, ceſſante publico verbi miniſterio, יִפָּרַע *rebellis erit populus.* פרע varias habet ſignificationes, quæ pleræque omnes huic loco congruunt. Significat enim 1.) *denudare*, 2.) *rebellare*, 3.) *feriari*, 4.) *diſſipare;* ſublata autem verbi prædicatione populus denudatur vera & ſalutari Dei cognitione, rebellis & inobediens fit Deo creatori, feriatur ac ceſſat a ſtudio bonorum operum, & *diſſipatur inſtar ovium non habentium paſtorem.* Marc. VI. 34. Quo pertinet etiam gradatio apoſtolica, Rom. X. 14. evidenter oſtendens, ſublato miniſterio verbi tolli fidem, invocationem & ſalutem hominum, ſi nimirum ordinarium agendi modum reſpicere velimus. Notandum tamen, quod hæc neceſſitas non ſit *abſoluta*, poſſet enim Deus immediate & extraordinarie etiam abſque verbi prædicatione

& abſque miniſterii eccleſiaſtici *συνεργίᾳ* homines convertere ac ſalvare; ſed *hypothetica*, ex hypotheſi divinæ *εὐδοκίας* inſtitutionis atque ordinationis unice dependens.

2.) *Utilitas.* §. IV. *Utilitas* Miniſterii elucet ex præſtantiſſimis illis effectis, quæ mediante ipſius opera a divina gratia ad nos deſcendunt, qualia ſunt *hominum converſio a tenebris ad lucem & a poteſtate ſatanæ ad Deum*, Luc. I. 16. Act. XXVI. 18. *reconciliatio cum Deo*, 2. Cor. V. 20. *illuminatio ſpiritualis*, Matth. V. 14. *Spiritus ſancti collatio*, Gal. III. 2. & *ſalvatio*. 1. Tim. IV. 16.

3.) *Dignitas.* *Dignitas* ejusdem ex neceſſitate & utilitate conſpicitur, ad quam accedit, quod Deus hunc ordinem non ſolum inſtituerit, ſed etiam benigne hactenus conſervarit contra ſatanæ & mundi furores, (*) quod tota ſacroſancta Trinitas eo fuerit perfuncta officio, quod honor & contemtus miniſterii ad ipſum Deum ordinis hujus autorem redundet, Matth. X. 40. Luc. X. 16. quod propheta *ſpecioſos* adpellet *pedes evangelizantium, adnunciantium pacem*, Eſaj. LII. 7. & ex illo Paulus, Rom. X. 15. quod Deus donorum neceſſariorum largitionem, ſucceſſum in laboribus vocationis & peculiarem defenſionem hujus ordinis hominibus promiſerit. Luc. XXI. 15. 1. Cor. XV. 57. Eſa. LI. 16. &c. Summatim, dignitas miniſterii ubique elucet, ſive reſpiciamus ad *cauſſam efficientem*, Deum ſcilicet ordinis hujus autorem, ſive ad *ſubjectum*, in quo occupatur, myſteria ſcilicet divina, ſive ad *objectum*, circa quod verſatur, animæ ſcilicet hominum, ſive ad *effectus* divinos, hominum ſcilicet converſionem & ſalutem, ſive ad *ſocios* hujus ordinis, Chriſtum ſcilicet, patriarchas, prophetas, apoſtolos &c. ſive ad honorifica *encomia*, huic ordini adtributa, quorum enumerationem paulo poſt ſubjungemus. Succedit igitur

CAPVT I.

DE ONOMATOLOGIA MINISTERII ECCLESIASTICI.

Status eccleſiaſticus vocatur in ſcriptura ſacra 1.) ordo eccleſiaſticus. §. V. Ad *ὀνοματολογίαν* & *miniſterii* & *miniſtrorum* adpellationes pertinent. Illas nominare poſſis *abſtractivas*, has vero *concretivas*. Ad abſtractivas pertinent voces *ordinis*, *διακονίας miniſterii*, *λειτουργίας cuſtodiæ*, *militiæ*, *ἐπισκοπῆς*, *οἰκονομίας*, *ἱερουργίας*, & *ἱεραρχίας*. I.) *Ordinis* eccleſiaſtici adpellatio eſt *ἄγραφος*, niſi quis ex ſacerdotii levitici deſcriptione, vel, quod veriſimilius, ex 1. Cor. XII. 28. eam transſumtam eſſe ſtatuere velit. Admonet autem nos, 1.) de miniſterii eccleſiaſtici autore ſive cauſa efficiente, qui eſt Deus, de quo apoſtolus teſtatur, quod non ſit *ἀκαταστασίας* ſed *pacis & ordinis Deus*. 1. Cor. XIV. 33. Is enim, cum in aliis operibus ſuis omnibus, tum vel maxime in eccleſiæ collectione & propagatione omnia certo ordine peragit, ideo etiam inſtituit in ea certum perſonarum ordinem, ut quidam ſint docentes, quidam vero auditores. 2.) De admi-

(*) (Lutherus tom. III. latin. in cap. XL. Eſai. f. 386. *Praedicare verbum Dei nihil aliud eſt, quam derivare in ſe furorem totius inferni & ſatanae, deinde omnium ſanctorum in mundo & omnem potentiam mundi. Eſt autem perieuloſiſſimum vitae genus tot dentibus ſatanae ſubjici.* Tom. IV. lat. f. 326. ſuper XII. cap. Matth. *Similiter ſignificat, miniſtros verbi verſari in periculis tantis a diabolo, mundo, carne, ut egeant etiam divino auxilio, nec defendi poſſint, niſi ſolius Dei auxilio, poſtquam contra eos fremunt gentes, reges conſurgunt, & quidquid eſt aliquid mundi, vexat legatos Dei. Ideo promittit ſe ipſum fore defenſorem contra illos omnes. Et niſi hoc faceres & nos facturum ſciremus, quis vellet ſubire docendi laborem & pericula? Quod enim Chriſto accidit, omnibus miniſtris accidet.* GERHARDVS.

adminiſtratione levitici ſacerdotii in veteri teſtamento. Num. VII. 5. Moſes juſſu Domini donaria & oblationes principum iſraeliticorum tradit Levitis *juxta ordinem miniſterii ſui.* Hebr. אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ ad verb. *viro juxta os ſervitii ſui*, id eſt, unicuique ſecundum opus & ſervitium ſuum, prout ſcilicet quisque ratione miniſterii ſui illis indiguit. 2. Reg. XII. 6. Accipiant ſacerdotes pecuniam ſanctuarii *juxta ordinem ſuum*, ſed in Hebræo ibi aliter legitur, מֵאֵת מַכָּרוֹ *a noto ſuo*, id eſt ab Iſrael noſcente ipſum, ita quoque vertit Lutherus. Oſiander, *de pretio*, id eſt, de ſalario ſuo eam detrahent. 2. Reg. XXIII. 4. nominantur *ſacerdotes ſecundi ordinis* Hebr. כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה ad verb. *ſacerdotes ſecundi*, qui inferioris erant gradus, quam primus ſive ſummus ſacerdos. Targum סְגַן כָּהֲנַיָּא *præfecto ſacerdotum*, qui conſtitutus erat ſub ſacerdote magno, ut ipſius loco miniſtraret, ſi quid labis ei accidiſſet. Eodem modo explicat Targum locum Jeremiæ LII. 24. *Et tulit magiſter militiæ Saraiam, ſacerdotem primum, & Sophoniam, ſacerdotem ſecundum* כֹּהֵן הַמִּשְׁנֶה, quod accipiendum ſit de סגן כהנים præfecto ſacerdotum vicario ac ſubſidiario. 1. Par. XXIII. 6. commemoratur, quomodo David, propheta regius, circa vitæ ſuæ finem Levitas diſtribuerit per vices יֶחָלְקֵם מַחְלְקוֹת *partitus eſt eos in partitiones*, id eſt, in certos ordines eos diſtribuit & per ſortem miniſteria obeunda eis adſignavit, unde cum poſtea Salomon templum erigeret, primo dedicationis die illum ordinem ſacerdotum non potuiſſe ſtatim obſervari dicitur, 2. Par. V. 11. *nec adhuc in illo tempore vices & miniſteriorum ordo inter eos diviſus erat*, poſtea vero ille ordo ſacerdotum & Levitarum exemplo patris Davidis a Salomone in templum fuit introductus. 2. Par. VIII. 14. *Conſtituit juxta diſpoſitionem patris ſui officia ſacerdotum in miniſteriis ſuis & Levitas in ordine ſuo* מִשְׁמְרוֹתָם *in cuſtodiis ſuis*, id eſt, in functione ſua, (diviſi enim erant in XXIV. cuſtodias, & ſingulis ſabbatis permutabantur) *ut laudarent Dominum, & miniſtrarent coram ſacerdotibus juxta ritum uniuscujusque diei. Et janitores in diviſionibus ſuis per portam & portam, ſic enim præceperat David, homo Dei.* Pari modo a Nehemia in templo ſecundo tales ordines ſacerdotum ac Levitarum in obeundis miniſteriis ſunt conſtituti. Nehem. XIII. 30. *Statuerunt ſacerdotes in ordinibus ſuis Hebr.* בְּפְלֻגָּתְהוֹן *diviſionibus ſuis, & Levitas in partitionibus ſuis ſuper opus Dei, quod in Jeruſalem.* Eſr. VI. 18. 3.) De diſtinctis gradibus perſonarum, quas Deus miniſterio eccleſiaſtico præfecit. Quamvis enim quoad ſpiritualem poteſtatem ac jurisdictionem eadem omnium miniſtrorum ſit conditio, tamen gradus & ordines diſtinctos inter ipſos eſſe divina voluit providentia, ut inferius pluribus demonſtrabitur. 4.) De officio miniſtrorum eccleſiæ, quod in verbi prædicatione, ſacramentorum adminiſtratione ac reliquis officii ſui partibus omnia *κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως* inſtituere debeant; 1. Cor. XIV. 40. niſi enim omnia debito ordine peragantur, ac ſingula ſuo tempore & loco habita diligenti circumſtantiarum ratione curentur, ſperandum non eſt, ut cum fructu quidquam in eccleſia paragatur.

§. VI. II.) *Διακονίας* ſive *miniſterii* adpellatio (*) in ſacris literis eccleſiaſtico ordini ſæpiſſime tribuitur. Eſt autem vox *διακονίας* ἐκ τῶν πολλαχῶς λεγομένων. 1.) In *genere* ſignificat quodvis miniſterium ſive ſervitium alteri exhibitum. Luc. X. 40. Martha *περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν.* Hebr. I. 14. Angeli mittuntur *εἰς διακονίαν.* Ac monent grammatici, *διακονίας* vocem originem ducere a *κόνις* vel *κονία*, quæ pulverem ſignificat, ut *διακονεῖν* ſit ſervire & laborare in pulvere, ad ſudorem quaſi pulvereum. 2.) In *ſpecie* accipitur de ordine eccleſiaſtico. Sic Act. I. 17. de Juda pro- 2.) *διακονία.*

a 3 ditore

(*) Conferenda, quæ de hac voce adnotarunt SVICERVS in *theſauro eccleſiaſt. tom. I. p. 861. ſeqq.* ZIEGLERVS in libro *de diaconis & diaconiſſis*, ipſeque GERHARDVS *infra §. XXX.*

dictione ad apoſtolatum novum dixit Petrus: [illegible] & accipit ſortem ſive partem διακονίας ταύτης miniſterii hujus; ac v. 26. [illegible] divinitus per ſortem oſtendi, uter ex illis, quos in medium produxerant, accipere debeat ſortem miniſterii illius & apoſtolatus, quo Judas exciderat. Act. VI. 4. dicunt apoſtoli: *Nos orationi & διακονίᾳ τοῦ λόγου, miniſterio verbi, inſtabimus, & intenti erimus.* Act. XX. 24. *Dummodo conſummem curſum meum cum gaudio & miniſterium, quod accepi a Domino Jeſu, teſtificari evangelium gratiæ Dei;* ubi & cauſam efficientem & materiam circa quam, ſive objectum hujus διακονίας exprimit apoſtolus. Act. XXI. 19. narrat Paulus καθ' ἓν ἕκαστον, *quæ Deus feciſſet in gentibus per miniſterium ejus.* Rom. XI. 13. *Quamdiu ſum gentium apoſtolus, miniſterium meum honorificabo;* in Græco eſt tempus præſens διακονίαν μου δοξάζω, id eſt, miniſterio meo prædicandi evangelium quam plurimos ex gentibus lucrifacere conor, id quod miniſterio meo glorioſum eſt, cum qua explicatione conſentit altera, extollam & celebrabo Dei miſericordiam, quod miniſterio meo gentiles quamplurimi ad fidem Chriſti pervenerint, quod enim hactenus egerat apoſtolus, id etiam porro acturus erat. XII. 7. *Si quis in eccleſia gerit miniſterium, ſedulus ſit in illa διακονίᾳ,* ubi in genere de miniſterio in eccleſia vel docendi, vel ſacramenta adminiſtrandi, vel alia officia præſtandi vox διακονίας accipi videtur. 1. Cor. XII. 5. Sunt διαιρέσεις διακονιῶν *diviſiones miniſteriorum*, ubi conjunguntur χαρίσματα, διακονίαι & ἐνεργήματα. Per χαρίσματα intelliguntur varia Spiritus ſancti dona, quæ alias vocantur gratiæ gratis datæ; per διακονίας miniſteria ad ædificationem eccleſiæ neceſſaria; per ἐνεργήματα opera miraculoſa, in quibus virtus ac potentia Dei relucet. Χαρισμάτων adpellatio monet, quod ex gratuita Dei donatione hominibus obveniant; διακονίας, quod in aliorum uſum ac miniſterium converti debeant; ἐνεργημάτων quod ſint dona ſalutaria & efficacia. Quidam tamen ſtatuunt, διακονίας & ἐνεργήματα accipienda eſſe ut duas ſpecies χαρισμάτων, ſunt enim quædam χαρίσματα omnibus eccleſiæ miniſtris communia, quædam vero certis quibusdam perſonis propria, ad quæ pertinet donum ἐνεργημάτων ſive miraculorum. XVI. 15. de Stephanæ domeſticis dicitur, quod *ſe ipſos ordinarint* εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις, ubi in genere quidem intelliguntur quævis miniſteria ſanctis in eccleſia præſtanda, ad quæ operam ſuam promte atque ultro Stephanæ domeſtici obtulerant, qualia erant cura egenorum, ægrotorum, peregrinorum, exſulum &c. interim tamen cum in illis miniſteriis præcipue emineat miniſterium docendi, cumque ὑποταγὴν erga illos διακόνους v. ſeq. apoſtolus præcipiat, ideo haud incommode locus ille huc refertur. 2. Cor. III. 6. & ſeq. confert apoſtolus inter ſe miniſterium veteris ac novi teſtamenti, ſive quod idem eſt, *miniſterium legis & evangelii*, illud vocat διακονίαν τοῦ γράμματος, τοῦ θανάτου καὶ τῆς κατακρίσεως, quia lex hæret in literis, multa quidem præcipit, ſed non confert Spiritum ſanctum, per quem vires ea præſtandi obtineantur, peccatum manifeſtat, adcuſat, damnat, & ſpiritualiter hominem occidit; hoc vero adpellat διακονίαν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δικαιοσύνης, quia per evangelium datur Spiritus ſanctus corda vivificans & lætificans, Gal. III. 2. per evangelium offeruntur beneficia Chriſti, & in his præcipue juſtitia coram Deo valens. Eodem omnino ſenſu miniſterium evangelii in novo teſtamento vocatur διακονία τῆς καταλλαγῆς, 2. Cor. V. 18. quia prædicat λόγον καταλλαγῆς, v. 19. teſtatur Deum in Chriſto nos ſibi reconciliaſſe, ac vera fide hujus ſummi beneficii adplicationem fieri. 2. Cor. VI. 3. *Nemini dantes ullam offenſionem*, ſive ſcandali materiam, *ne vituperetur ἡ διακονία, miniſterium noſtrum,* nimirum offendicula miniſtrorum parum pie viventium occaſionem exhibent adverſariis, ut de miniſterio evangelii peſſime ſentiant & loquantur. 2. Cor. XI. 8. *Alias eccleſias exſpoliavi accipiens ſtipendium* πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν, uti ſcilicet ſine veſtro ſumtu evangelium vobis præ-

prædicarem, ita enim exponitur v. 7. Col. IV. 17. *Dicite Archippo, vide miniſterium,* (τὴν διακονίαν) *quod accepiſti in Domino, ut illud impleas*, id eſt, ut partibus muneris eccleſiaſtici divinitus tibi commiſſi undiquaque ſatisfacias, & fidelem operam eccleſiæ præſtes. Hæc admonitio & auribus & cordibus miniſtrorum verbi quotidie inſonare debet. 1. Tim. I. 12. *Gratias ago ei, qui me confortavit, Chriſto Jeſu Domino noſtro, quia fidelem me exiſtimavit ponens* εἰς διακονίαν *in miniſterio* vel ad miniſterium, id eſt, quia curæ ac fidei meæ eccleſiaſticum miniſterium commiſit. Quos Chriſtus ἡγήσατο πιςὺς θέμενος αὐτὺς εἰς διακονίαν, illi etiam ſeſe exhibeant πιςὺς ἐργάτας καὶ διακόνυς, 1. Cor. IV. 2. Eph. VI. 21. &c. 2. Tim. IV. 5. *Opus fac evangeliſtæ, miniſterium tuum imple*, τὴν διακονίαν συ πληροφόρησον, plena animi fiducia & ſpiritu intrepido partes officii tui perfice; qui mundi odia nimium pertimeſcunt, in eccleſiaſtico miniſterio non poterunt cum fructu verſari, requiritur igitur παῤῥησία ac πληροφορία, per quam pericula, odia & quævis adverſa contemnantur. Ibidem v. 11. *Marcus eſt mihi utilis ad miniſterium.* Poſſet quidem accipi de privatis miniſteriis Paulo in carcere præſtandis, ſed commodius accipitur de miniſterio eccleſiaſtico, ad quod Marci opera Paulus uti voluit, majorem enim eccleſiæ, quam ſui ipſius curam habebat apoſtolus. Quod ſi hic eſt Marcus ille, cujus mentio fit, Act. XII. 25. XV. 37. quem Paulus nolebat ſibi & Barnabæ comitem itineris adjungere, propterea quod in Pamphilia periculorum metu fortaſſis territus ab ipſis diſceſſiſſet, ac languidius in evangelii propagatione egiſſet, monemur fieri poſſe, ut qui primum in miniſterio eccleſiaſtico ſunt remiſſi ac languidi, poſtmodum majori ſtudio ac zelo illud promoveant. Apoc. II. 19. *Angelo*, ſive miniſtro *eccleſiæ Thyatirenſis*, ſcribit Dei Filius: *Novi opera tua & caritatem & miniſterium & fidem & patientiam tuam &c.* hæc omnia in miniſterio eccleſiaſtico rite peragendo requiruntur, ἔργα ſcilicet non ἀεργία vel περιεργία, ἀγάπη, ut ex ſincero Dei & auditorum amore omnia proficiſcantur; πίςις, ut debita fidelitate partes graviſſimi illius muneris adminiſtrentur; ὑπομονὴ, ut in periculis & adverſis magna animi conſtantia perduretur. In ſcriptoribus eccleſiaſticis vocabulo διακονίας quædam addi ſolent, quibus ad præſentem, de qua agimus, ſignificationem reſtringitur. Vocatur enim *miniſterium evangelii*, ratione materiæ ſive objecti, quod tractat: *miniſterium eccleſiaſticum*, quia præcipuæ muneris hujus partes in eccleſia, id eſt, in congregatione fidelium peraguntur, atque ut a politico ordine hac denominatione diſcernatur. 3.) *Specialiſſime* vox διακονίας accipitur de certa ac determinata quadam miniſterii eccleſiaſtici parte, puta de diſtributione βιωτικῶν ac neceſſariorum inter ſanctos in communione. Act. VI. 1. *Græci murmurant adverſus Judæos, quod deſpicerentur ipſorum viduæ* ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ *in quotidiana illa diſtributione* neceſſariorum ex bonis communibus. Item de diſtributione collectarum ſanctis egentibus transmiſſarum. Act. XI. 29. chriſtiani Antiocheni decernunt pro ratione ſuarum facultatum mittere εἰς διακονίαν *in miniſterium*, ſive ſubſidium, ſummam aliquam pecuniæ habitantibus in Judæa fratribus, per manum Pauli ac Barnabæ, quo pertinet locus Rom. XV. 31. ut διακονία *miniſterium meum fiat acceptabile ſanctis in Jeruſalem.* Quidam generaliter accipiunt de miniſterio docendi, cum v. 16. dicat apoſtolus, ſe eſſe λειτυργὸν *Chriſti in gentibus* ἱερυργῦντα τὸ εὐαγγέλιον τῦ θεῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, quo reſpiciens vulgatus interpres vertit, ut *obſequii mei oblatio accepta fiat ſanctis in Jeruſalem*, ſed ex nexu v. 25. & 26. manifeſtum eſt, διακονίαν hoc loco accipi de collectarum diſtributione. Eodem ſenſu accipitur Act. XII. 25. 2. Cor. VIII. 4. ubi adpellatur κοινωνία τῆς διακονίας εἰς τοὺς ἁγίυς, IX. 1. 12. 13. ubi διακονία τῆς λειτυργίας vocatur.

§. VII.

Cauſae, propter quas hic ſtatus. vocetur διακονίκ, miniſterium.
1.) Reſpectu doctorum.

§. VII. Admonet autem διακονίας adpellatio ordini eccleſiaſtico adtributa de multis neceſſariis & utilibus rebus tum ipſos miniſtros eccleſiæ, tum ipſorum auditores. *Miniſtros* quidem 1.) ut agnoſcant officium ſuum non eſſe regimen politicum, *ἀρχὴν δεσποτικὴν*, ſed miniſterium eccleſiaſticum, *ἐπιμέλειαν καὶ διακονίαν*. Opponenda igitur hæc adpellatio faſtui Romani pontificis & epiſcoporum pontificiorum, qui prætextu muneris eccleſiaſtici dominatum ſibi arrogant, ac poteſtatem ferendi leges in conſcientia obligantes, & pro arbitrio in fidei dogmatibus decidendi ſibi tribuunt. Sane magiſtratus politici itidem adpellantur *διάκονοι Θεȣ̃*, Rom. XIII. 4. cum & ipſi in munere ſuo adminiſtrando Deo ſerviant, quæ ipſorum *διακονία* reſpectu *Dei* ipſis adtributa non excludit *δεσποτικὴν αὐτῶν κυριότητα* reſpectu *ſubditorum*, unde ibidem v. 1. vocantur *ἐξȣσίαι ὑπερέχȣσαι*, quibus *omnis anima* debeat eſſe ſubdita. Sed eccleſiæ paſtoribus non ſolum reſpectu Dei, verum etiam auditorum ſive gregis tribuitur *διακονία*, unde non ſolum vocantur *διάκονοι τȣ̃ Θεȣ̃*, 2. Cor. VI. 4. 1. Theſſ. III. 2. *διάκονοι τȣ̃ χριςȣ̃*, 2. Cor. XI. 23. Col. I. 7. 1. Tim. IV. 6. *διάκονοι τῆς καινῆς διαθήκης*, 2. Cor. III. 6. *διάκονοι τȣ̃ ἐυαγγελίȣ*, Eph. III. 7. Col. I. 23. ſed etiam *διάκονοι τῆς ἐκκλησίας*, Col. I. 25. *διάκονοι δἰ ὧν*, *per quos* & quorum opera ad fidem per evangelii prædicationem homines adducuntur, 1. Cor. III. 5. de quibus ibidem v. 21. apoſtolus ſubjungit: *Omnia veſtra ſunt*, v. 22. *ſive Paulus*, *ſive Apollo*, *ſive Cephas*, *ſive mundus*, *ſive vita*, *ſive mors*, *ſive præſentia*, *ſive futura*, *omnia veſtra ſunt*; v. 23. *vos autem Chriſti*, *Chriſtus autem Dei*; ubi totus eccleſiæ cœtus miniſtris verbi præponitur. 2. Cor. IV. 5. *Non prædicamus nos ipſos*, *ſed Jeſum Chriſtum Dominum*, *nos autem ſervos veſtros per Chriſtum*. Atque ex hoc fonte profluit graviſſima Chriſti admonitio oppoſita apoſtolis dominatum quendam politicum adfectantibus: Matth. XX. 25. Marc. X. 42. Luc. XXII. 25. *Principes gentium dominantur*, *& majores poteſtatem in eis exercent*, *ſed non ita erit inter vos*, *verum quicunque voluerit inter vos major fieri*, *ſit veſter miniſter*. Quo etiam pertinent illa apoſtolica: 2. Cor. I. 24. *non dominamur fidei veſtræ*; 1. Pet. V. 3. *μηδ᾽ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων &c.* 2.) Ut in officii ſui partibus omnibus ac ſingulis debitam fidelitatem & diligentiam adhibeant, cum audiant ſe eſſe legatos alterius, ſervos ſummi illius monarchæ, atque œconomos cœleſtis patrisfamilias, cui olim rationem ſuæ adminiſtrationis ſint reddituri. Ac, velut de ſacerdotibus & Levitis debitas officii ſui partes in tabernaculo ac templo peragentibus phraſi vet. teſt. dicitur, quod *ſtent in conſpectu Domini*, *ſive coram Domino*, *in miniſterium*, Deut. X. 8. propter peculiarem Dei præſentiam circa arcam fœderis: ita quoque eccleſiæ miniſtri tanquam coram Domino, cujus vicem agunt, omnia officii ſui munia perficiant. Huc referendum eſt dictum apoſtoli: 1. Cor. IV. 1. *Sic nos æſtimet homo ut miniſtros Chriſti & œconomos myſteriorum Dei*; 2. *quod ſupereſt autem*, *hoc requiritur in diſpenſatoribus*, *ut fidelis aliquis inveniatur*. Itemque parabolæ Chriſti: Matth. XXIV. 45. *Quis putas eſt fidelis & prudens ſervus*, *quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam*, *ut det illis cibum in tempore &c.* XXV. 14. *Sicut homo peregre proficiſcens vocavit ſervos ſuos*, *& tradidit illis bona ſua &c.* Luc. XII. 42. *Quis*, *putas*, *eſt fidelis diſpenſator & prudens*, *quem conſtituit Dominus in tempore ſuper familiam ſuam &c.* *Auditores* hæc adpellatio monet, 1.) ut debitum honorem ac reverentiam paſtoribus ſuis, tanquam Dei legatis ac miniſtris, exhibeant, inde, cum de Stephanæ domeſticis apoſtolus dixiſſet 1. Cor. XVI. 15. quod ſe *ordinaverint ad miniſterium*; ſubjungit v. 16. *ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιȣ́τοις*, *καὶ παντὶ τῷ συνεργοῦντι καὶ κοπιῶντι*. Sunt quidem paſtores, Dei & eccleſiæ miniſtri; interim

2.) reſpectu auditorum.

interim tamen non ſunt habendi pro viliſſimis mancipiis, ſed pro talibus miniſtris, quibus honor, reverentia & obedientia ex ipſius Dei præſcripto debeatur. 1. Tim. V. 17. Tit. II. 15. Hebr. XIII. 17. &c. 2.) Ut filiali amore ac ſincera benevolentia ipſos complectantur, cum audiant, non cogi ſe ſub jugum ſervitutis civilis, ſed vocari ad κοινωνίαν ſpiritualis libertatis ab illis, qui non cupiant ipſis δεσποτικῶς nedum τυραννικῶς imperare, ſed πατρικῶς, paterna benevolentia eos complecti atque tractare, inde eſt, quod apoſtoli ſuos auditores paſſim vocant *filios*, 1. Cor. IV. 14. 2. Cor. VI. 13. 1. Joh. II. 1. 18. &c. ſe vero ipſorum *patres*. 1. Cor. IV. 15. Gal. IV. 19.

§. VIII. III.) Λειτεργίας vocabulum (*) itidem accipitur 1.) in *genere* pro quovis miniſterio. Phil. II. 30. *Epaphroditus implevit* τὸ ὑμῶν ὑςέρημα τῆς πρός με λειτεργίας, operam & ſubſidium veſtras vices ſuſtinendo mihi præſtitit, ubi vox λειτεργίας privata humanitatis ac beneficentiæ officia notat. LXX. interpretes uſurpant pro עֲבֹדָה *ſervitus*, *ſervitium*, פְּעֻלָּה *opus*, *operatio*, Ezech. XXIX. 20. ac generaliter pro quovis miniſterio 1. Reg. I. 4. & 15. 2. Par. XVII. 19. Dan. VII. 10. Eodem modo accipitur apud Ariſtotelem II. œconom. & apud Lucianum. 2.) In *ſpecie* ac proprie ſignificat miniſterium publicum, munus publicum, eſt enim λειτεργία *quaſi* λήϊτεργία. Suidas in Lexico. λειτεργία κυρίως ἡ δημοσία ὑπηρεσία *a voce* λήϊτον, quod publicum ſignificat, & ἔργον, quod eſt munus ſeu opus. Ad hanc claſſem pertinent variæ ſignificationes. 1.) In veteri teſtamento a LXX. interpretibus uſitatiſſime accipitur pro *miniſterii Levitici adminiſtratione*, quod magna ex parte in offerendis ſacrificiis erat poſitum. Exod. XXXVIII. 21. Num. IV. 25. & ſeqq. VIII. 22. &c. Eodem modo accipitur Luc. I. 23. *Cum impleti eſſent dies* τῆς λειτεργίας, officii ſacerdotalis [illegible] per vices ſuſtinendi. Hebr. IX. [illegible] *vaſa* τῆς λειτεργίας, quibus Levitæ [illegible] tes in obeundis muneris ſui [illegible] Hebr. X. 11. *Omnis ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans*, λειτεργῶν, *& eaſdem ſæpe offerens hoſtias.* 2.) In novo teſtamento [illegible] tur pro *ſacerdotio Chriſti*, cujus [illegible] illa Levitica λειτεργία. Hebr. VIII. 6. *Nunc autem melius ſortitus eſt miniſterium*, διαφορωτέρας τέτευχε λειτεργίας, *quanto & melioris teſtamenti mediator eſt.* 3.) Pro *miniſterio eccleſiaſtico* ſeu functione muneris publici in eccleſia. Phil. II. 17. *Etſi immolor ſuper ſacrificium & obſequium fidei veſtræ, gaudeo*, ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτεργίᾳ τῆς πίςεως ὑμῶν, *ubi* θυσίαν καὶ λειτεργίαν πίςεως vocat prædicationem evangelii, qua Philippenſes ad fidei obedientiam perduxerat, perinde ut Rom. XV. 16. dicit ſe eſſe λειτεργὸν Χριςοῦ ἱερεργῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος. Reſpicit vero ad officium Levitarum in veteri teſtamento, quod λειτεργίας adpellatione ubique fere a LXX. interpretibus exprimitur, illud occupatum erat circa victimas corporales, ſed per miniſterium evangelii in novo teſtamento offeruntur Deo hoſtiæ ſpirituales. Act. XIII. 2. λειτεργύντων αὐτῶν τῷ κυρίῳ *miniſtrantibus illis Domino*, in publico ſcilicet eccleſiæ cœtu. Hæc ſignificatio non ſolum ſcriptoribus eccleſiaſticis, Dionyſio ſcilicet de divinis nominibus, Theodoreto in hiſtoria eccleſiaſtica & aliis, ſed etiam profanis uſitata eſt, unde apud Plutarchum, eſt λειτεργὸς θεῦ, cui ſacrorum & cultus divini cura commiſſa eſt. 4.) Pro *parte quadam ad miniſterium eccleſiaſticum in primitiva eccleſia ſpectante*, videlicet diſtributione collectarum inter ſanctos egentes, adeoque pro beneficentia erga pauperes. Rom. XV. 27. *Si ſpiritualia ipſorum communicata ſunt gentibus, debent in carnalibus* λειτεργῆσαι, *miniſtrare illis*, id eſt contributione pecuniaria Judæo-

(*) λειτεργία. De variis hujus vocabuli ſignificationibus vid. SVICERVM *loc. cit. tom. I. p.* 220.

Judæorum credentium inopiam ſublevare, qui rapinam bonorum ſuorum fuerant paſſi. 2. Cor. IX. 12. ἡ διακονία τῆς λειτεργίας ταύτης, *miniſterium officii hujus ſupplet ea, quæ deſunt ſanctis.* 5.) Pro *adminiſtratione muneris politici.* Apud Polybium de miniſteriis ſeu muneribus caſtrenſibus uſurpatur. Apud Xenophontem τῇ πόλει λειτεργεῖν eſt publicum munus in civitate gerere. Pollux ex Dinarcho vocat ἐσίαν ἀλειτέργητον, bona libera onere iſto publicorum munerum, quæ eſt immunitas. Lyſias in orat. pro pecuniis Ariſtophanis: Πεντήκοντα ἔτη ἐςὶν, ὅσα ὁ πατὴρ αὐτὲς χρήμασι καὶ σώματι πόλει ἐλειτέργει. *Quinquaginta anni ſunt, quibus pater ipſe tam pecuniis quam corpore in civitate muneribus publicis functus eſt.* Ariſtoteles lib. II. polit. vocat κοινὰς λειτεργίας. & lib. V. polit. cap. 8. λειτεργεῖν τὰς διαπανηςὰς λειτουργίας. Huc pertinet, quod magiſtratus dicuntur λειτεργοὶ Θεῶ. Rom. XIII. 6. 6.) *Pro adminiſtratione cœnæ dominicæ*, quæ eſt miniſterii eccleſiaſtici in novo teſtamento pars non poſtrema. Hæc ſignificatio ſcriptoribus eccleſiaſticis uſitata eſt, unde *liturgia* Jacobi, *liturgia* Chryſoſtomi, *liturgia* Baſilii *&c.* ſed in ſacris literis nuſpiam occurrit, niſi quis forte huc referre velit locum Act. XIII. 2. λειτεργούντων αὐτῶν τῷ κυρίῳ, ſed rectius generaliter intelligitur de omnibus officii eccleſiaſtici partibus: cum occupati eſſent Barnabas, & ipſius σύνεργοι in miniſterio publico, puta docendo, orando, baptizando, cœnam adminiſtrando &c.

An ex voce λειτεργίας miſſaticum ſacrificium probari poſſit?

§. IX. Pontificii ex voce λειτεργίας ſacrificio ſuo miſſatico robur quærunt; exiſtimant enim λειτεργεῖν de miniſtris eccleſiæ in ſcripturis uſurpatum inferre, quod ſint tales ſacerdotes, qui externum aliquod ſacrificium proprie ſic dictum Deo offerant. Bellarminus lib. I. de miſſa cap. XIII. *Septimum argumentum pro miſſæ ſacrificio ſtabiliendo ſumitur ex* Act. XIII. 2. Miniſtrantibus illis Domino & jejunantibus, dixit Spiritus ſanctus &c. *Miniſterium enim illud Domino exhibitum non videtur aliud eſſe potuiſſe, quam ſacrificium & ſacrificium miſſæ, quod probatur* 1.) *ex voce græca* λειτεργέντων. *Nam imprimis etiam adverſarii confitentur, & potiſſimum apologia Auguſtanæ confeſſionis in articulo de miſſa, vocem illam* λειτεργέω *non ſignificare quodcunque miniſterium, ſed publicum. Itaque hoc loco non ſignificat aliquid privatum & internum, ſed publicum & proinde externum. Neque ſignificare poteſt miniſterium verbi & ſacramentorum, quia iſta publica quidem ſunt, ſed non exhibentur Deo. Non enim concionamur Deo, neque ſacramenta diſpenſamus Deo, ſed populo, hic autem dicitur:* Miniſtrantibus illis Domino. *Dices, qui concionantur aut ſacramenta populo præbent, Domino miniſtrare dici poſſunt, quia ad ejus honorem id faciunt. At ſi iſta eſſet cauſa, cur Lucas ſcripſerit:* Miniſtrantibus illis Domino? *non addidiſſet:* & jejunantibus, *nam etiam jejunare eſt eo modo Domino miniſtrare. Qui enim bene jejunant, ad honorem Dei jejunant, juxta illud* Rom. XIV. 6. Qui manducat, Domino manducat: qui non manducat, Domino non manducat. *Præterea verbum illud* λειτεργέω *licet poſſit adcommodari ad ſacra & profana miniſteria, tamen cum adcommodatur ad ſacra, & abſolute ponitur in ſcripturis, ubique accipitur pro miniſterio ſacrificii, ut patet ex* Luc. I. & Hebr. II. VIII. IX. & X. *Quare hoc loco Eraſmus vertere auſus eſt: Sacrificantibus illis Domino, & hinc etiam factum, ut Græci miſſæ celebrationem* λειτεργίαν *adpellarent.* Conjunge Salmeronem tom. XII. tractat. 36. pag. 237. Reſp. 1.) Oſtendimus ſuperius, λειτεργεῖν ſignificare in genere quodvis miniſterium obire. 2.) Sed libenter concedimus, Act. XIII. pro publico miniſterio accipi. 3.) Damus inſuper, pro miniſterio eccleſiaſtico ibidem uſurpari. 4.) Concedamus etiam pro adminiſtratione ſacræ cœnæ vocem λειτεργίας ibi accipi; ex eo tamen nondum inferri poteſt, ſacrificium miſſaticum ab apoſtolis ibidem fuiſſe celebratum.

2.) Au-

a.) Λειτουργίας enim vox in genere ſignificat publicum miniſterium, ergo ex ea non poteſt inferri ſacrificium miſſaticum in ſpecie, cum a genere ad ſpeciem affirmate mala fiat illatio. Rom. XIII. 6. politici *magiſtratus* vocantur λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, num igitur ſtatuemus, illos quoque eſſe miſſifices? Hebr. I. 14. *angeli* vocantur λειτουργικὰ πνεύματα, num igitur ſtatuemus, illos etiam in cœlis miſſas celebrare & cantillare? Verſio vulgata hoc loco reddidit *miniſtrantibus*, non autem ſacrificantibus. Jam vero a vulgata verſione prohibetur Bellarminus diſcedere Tridentini concilii fulmine. b.) Miſſatici ſacrificii celebratio ad miniſterium novi teſtamenti non pertinet, ubicunque enim officia miniſtrorum eccleſiæ novi teſtamenti deſcribuntur, nullibi cujusdam externi ſacrificii miſſatici celebratio ad ea refertur, proinde ex voce λειτουργίας miſſa erui nulla arte poterit. c) Qualis λειτουργία miniſtris eccleſiæ novi teſtamenti tribuatur: manifeſte conſtat ex Rom. XV. 16. *data eſt mihi a Deo gratia* εἰς τὸ εἶναί με λειτουργὸν Ἰησοῦ χριστοῦ, *ut ſim miniſter Jeſu Chriſti in gentibus ſacrificans evangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta ſanctificata in Spiritu ſancto*; ubi miniſterium novi teſtamenti non in externi cujusdam ſacrificii oblatione, ſed in evangelii prædicatione conſtituitur, ac reſpectus habetur ad vaticinium propheticum Mal. I. 10. & 11. d.) Qualis λειτουργία Act. XIII. deſcribatur, colligitur ex v. 1. illius capitis, ubi λειτουργοῦντες illi non adpellantur miſſifices, ſacerdotes aut ſacrificuli, ſed *prophetæ & doctores*, quorum officium præcipue in docendo & prædicando conſiſtit. e.) Inde plerique interpretes λειτουργίαν illam de prædicatione verbi exponunt. Chryſoſtomus homil. XXVII. in Act. vocem λειτουργούντων exponit κηρυττόντων αὐτῶν. Oecumenius in comment. illius loci: Τί ἐστι λειτουργούντων; τοῦτ᾽ ἐστι κηρυττόντων. Cajetanus in comm. *Non explicatur ſpecies miniſterii, ſed ex eo, quod dixerat*: prophetæ & doctores, *inſinuatur, quod miniſtrabant Domino docendo & prophetando.* Eraſmus in adnot. hujus loci: *Miniſtrantibus, quod proprium eſt operantium ſacris. Nullum autem ſacrificium Deo gratius, quam impartiri doctrinam evangelicam.* Quod ſi ergo Bellarminus Eraſmum legit in verſione, debuiſſet eundem etiam legere in verſionis ſuæ explicatione. f.) Libenter damus, præter docendi partes etiam ſacramentorum adminiſtrationem adeoque totum divini cultus exercitium publicum in eccleſia voce λειτουργούντων deſcribi, ut ſit ſenſus: Cum occupati eſſent in miniſterio eccleſiaſtico ſcripturam interpretando, docendo, orando, baptizando, cœnam adminiſtrando &c. unde ſyriaca & arabica translatio vertunt: *Orantibus*. Lyranus in comm. *Miniſtrantibus, ſcilicet in operibus bonis ſecundum ſuos gradus & officia.* Dionyſius Carthuſianus in comm. *Miniſtrantibus in actibus virtuoſis, in obſervantiis præceptorum & conſiliorum, in converſione aliorum.* Salmeron invehitur in quosdam, qui de publicis precibus hunc locum exponunt. Sed ex eo nondum ſtabiliri poteſt ſacrificium miſſaticum; probandum enim prius foret ex aliis ſcripturæ dictis, ad partes miniſterii eccleſiaſtici miſſatici ſacrificii celebrationem etiam pertinere. g.) Non in *ſingulari*, ſed in *plurali* dicitur λειτουργούντων αὐτῶν, quod ſi ergo vocabulum λειτουργίας miſſaticum ſacrificium notaret, conſequens foret, illos omnes, qui v. 1. enumerantur, celebraſſe miſſam. h.) Conſequens etiam foret, privatas miſſas non eſſe conformes miſſæ apoſtolorum, quippe quæ fuerit λειτουργία, hoc eſt, juxta Bellarmini interpretationem, publicum aliquod in eccleſia miniſterium, non autem privata canonis miſſatici demurmuratio. i.) Bellarminus ipſe ſtructuram ſui argumenti penitus evertit, quando lib. I. de miſſa cap. XV. §. *de loco*: ſic ſcribit: *Verba Lucæ* Act. XIII. *ſunt generalia, neque explicate continent certum aliquod miniſterium, non enim dixit Lucas, offerentibus illis Domino ſacrificium corporis Chriſti; ſed in genere, miniſtrantibus illis Domino.* Hæc ibi totidem verbis Bellarminus.

Bellarmini inſtantiæ.

§. X. Nec ullum robur obtinent ἐνστάσεις Bellarminianæ. I.) Quod enim probare conatur, λειτουργίαν hoc loco ſignificare *publicum & externum miniſterium*, libenter ei damus, ſed ex eo nondum inferri poteſt ſacrificium miſſaticum, ut oſtendimus. II.) Quod negat, *verbi & ſacramentorum miniſterium voce λειτουργίας hic accipi poſſe, cum illud non præſtetur Deo, ſed populo*, ad illud ipſiusmet Bellarmini verbis reſpondemus: ſic enim ſcribit lib. I. de miſſa cap. 15. §. de loco: *Non inepte poteſt, qui concionatur, dici Domino miniſtrare, & eodem modo poteſt, qui euchariſtiæ vel baptiſmi ſacramentum diſpenſat, dici miniſtrare Domino.* Si quid roboris ineſſet huic argutiæ Bellarminianæ: *Non concionamur Deo, neque ſacramenta diſpenſamus Deo, ſed populo. Ergo per τὸ λειτουργεῖν Θεῷ non poteſt intelligi verbi prædicatio & ſacramentorum adminiſtratio*; conſequens foret, linguam apoſtoli corrigendam eſſe, quando Rom. XIII. 6. magiſtratus vocat λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ, illi enim itidem juſtitiam adminiſtrant non Deo, ſed populo. Atqui invertimus argumentum: Quemadmodum magiſtratus politici recte dicuntur λειτουργοὶ Θεοῦ, ac Deo in officii ſui adminiſtratione λειτουργεῖν, licet ſubditis ſuis, non autem Deo, præmia & pœnas diſtribuant, & juſtitiam adminiſtrent, nimirum quia *non hominis, ſed Dei judicium exercent*, teſte Joſaphato: 2. Par. XIX. 6. quia *a Domino ipſis poteſtas eſt data, cujus miniſtri ſunt in regnorum gubernatione*, Sap. VI. 4. & 5. & quia *Dei miniſtri ſunt ad bonum;* Rom. XIII. 4. ita quoque eccleſiæ miniſtri recte dicuntur λειτουργοὶ Θεοῦ, & Deo in officii ſui adminiſtratione λειτουργεῖν, licet non Deo, ſed hominibus verbum prædicent & ſacramenta diſpenſent, nimirum quia *legatione funguntur Dei nomine*, 2. Cor. V. 20. & quidquid in officio ſuo juxta præſcriptum verbi agunt, id Deo agunt, id eſt, ut ipſius mandatum impleatur, ut honor debitus illi præſtetur, ut eccleſia ex genere humano ipſi colligatur, a qua glorificetur ac celebretur. 2. Cor. V. 13. εἰ ἐξέστημεν, Θεῷ· id eſt, zelo noſtro inſervimus Deo, de cujus gloria agitur, & cujus miniſtri ſumus. Rom. XIV. 6. *Qui manducat, Domino manducat*, id eſt, qui diſcrimen ciborum in lege Moſaica præſcriptum non amplius obſervat, ſed abſque diſcrimine ciborum Levitico manducat, facit hoc in honorem Domini, qui credentes in nov. teſt. a legibus ceremonialibus Moſaicis liberavit, quod ipſe certa ſcientia novit. *Qui non manducat, Domino non manducat;* id eſt, qui diſcrimen illud ciborum in lege Moſaica præſcriptum adhuc obſervat, facit in honorem Domini, qui diſcrimen illud præcepit, quod abrogatum eſſe adhuc ignorat. III.) Quod jejunium huic liturgiæ additur, nondum probat ſacrificii miſſatici celebrationem, jejunium enim illud partibus miniſterii eccleſiaſtici publice obitis fuit additum, ut majore zelo ac ſpiritus devotione omnia peragerentur. Et cum Bellarminus ipſe concedat, *eum, qui bene jejunat in honorem Domini, recte dici poſſe Domino jejunare*; cur negat, vocem τῷ Θεῷ hic additam tum ad λειτουργούντων tum ad νηστευόντων commode referri poſſe? cur negat miniſtros eccleſiæ in prædicatione evangelii & adminiſtratione ſacramentorum, dici poſſe λειτουργεῖν τῷ Θεῷ, cum partes illas ſui officii non minus ad honorem Dei dirigant? IV.) Quod Bellarminus adſerit, *verbum λειτουργέω, quando ad ſacra adcommodatur & abſolute in ſcripturis ponitur, ubique accipi pro miniſterio ſacrificii;* id ſi accipiatur ſenſu Bellarminiano pro miniſterio ſacrificii externi proprie ſic dicti, generaliter verum non eſt: λειτουργία enim vocatur *prædicatio evangelii* inter gentes, cum nullo externo ſacrificio proprie ſic dicto conjuncta, Rom. XV. 16. λειτουργία etiam vocatur *eleemoſynarum diſtributio*, cum nullo ſacrificio externo proprie ſic dicto conjuncta, 2. Cor. IX. 12. Rom. XV. 27. &c. Sane quoties vel de Leviticis ſacerdotibus, qui corporales hoſtias in vet. teſt. Deo obtulerunt, vel de Chriſto, qui ſe ipſum victimam Deo in ara crucis obtulit, λειτουργίας vox uſurpatur, quod

quod fit in locis a Bellarmino adlegatis, concedimus ſacrificii externi proprie ſic dicti oblationem ſimul notari; (quamvis non ſolam, cum etiam aliæ partes miniſterii Levitici & officii a Chriſto peracti connotentur) ſed ex eo inferri nequit, quando vox λειτουργίας de miniſtris eccleſiæ nov. teſt. uſurpatur, tunc itidem ſacrificii externi proprie ſic dicti oblationem per eam ſignificari: ſed contrarium potius inferendum eſt, Chriſtus enim *unica oblatione* ſui corporis in cruce peracta finem impoſuit ſacrificiis Leviticis, nec miniſtros eccleſiæ novi teſt. conſtituit miſſifices, qui externum aliquod ſacrificium proprie ſic dictum offerre debeant, ſed evangelii præcones & ſacramentorum diſpenſatores, ut alibi plenius docetur. V.) Quod pii veteres ſacram euchariſtiam vocant liturgiam, illud itidem miſſatico ſacrificio nihil quidquam patrocinatur; fit enim illud cumprimis hoc nomine, quia euchariſtiæ adminiſtratio eſt λειτουργίας ſive publici illius muneris, quod miniſtris eccleſiæ commiſſum, pars non poſtrema; deinde quia cum adminiſtratione euchariſtiæ in primitiva eccleſia conjuncta fuit eleemoſynarum collatio ac diſtributio, quæ cum in ſcripturis ſacris λειτουργία adpelletur, inde factum, ut ad ipſam quoque euchariſtiæ adminiſtrationem vocabulum illud fuerit translatum: denique quia ſpiritualia ſacrificia nov. teſt. videlicet preces, gratiarum actiones, totius hominis conſecratio &c. vocantur λειτουργίαι, quippe quæ reſpondent Leviticæ liturgiæ in externis & corporalibus ſacrificiis poſitæ, ideo etiam λειτουργίας vox ad euchariſtiæ adminiſtrationem fuit tranſlata, quippe in qua ſolennes preces, gratiarum actiones, totius hominis conſecratio, & ſacrificii in cruce a Chriſto peracti commemoratio fieri ſoleat atque etiam debeat. Interim tamen liturgiam generaliter pro cultus divini in eccleſia exercitio acceptam a ſacrificii oblatione, hoc eſt, euchariſtiæ adminiſtratione diſtinxerunt. Ignatius Martyr. in epiſt. ad Smyrnenſes, ubi hortatur eccleſiam illam, ut ſibi caveat a conventiculis clandeſtinis ſeductorum, inter cætera ſic ſcribit: *Non licet ſine epiſcopo, neque* offerre, neque *ſacrificium immolare, neque λειτουργεῖν.* Falſum igitur eſt, quod Bellarminus ſcribit, λειτουργεῖν quando ad ſacra adcommodatur & abſolute ponitur, ubique accipi pro miniſterio ſacrificii.

§. XI. IV.) Miniſterium Levitarum vocatur מִשְׁמֶרֶת *cuſtodia* Levit. VIII. 35. Num. I. 53. III. 32. &c. quia cuſtodes ſacrorum conſtituti erant, unde jubentur *obſervare cuſtodias Domini*, id eſt, debitam in officio ſuo adhibere vigilantiam. 1. Par. IX. 27. ipſi & filii ipſorum ſuper portis domus Domini per מִשְׁמָרוֹת *cuſtodias*. Sacerdotes a Davide in viginti quatuor cuſtodias erant diviſi, & ſingulis ſabbatis permutabantur. V.) צָבָא cultus, miniſterium, proprie *militia*, Num. VIII. 24. *omnem ingredientem* לִצְבֹא צָבָא *ad militandum militiam*, id eſt, ad ſerviendum ſervitium in tabernaculo. LXX. interpretes reddunt per λειτουργεῖν, ad Dei enim cultum conveniebant magna multitudine tanquam exercitus aliquis; officium ut omnium piorum, ita cumprimis eccleſiæ miniſtrorum eſt ſpiritualis quædam militia adverſus Dei hoſtes. 2. Cor. X. 3. 1. Tim. I. 18. VI.) Ἐπισκοπὴ, *epiſcopatus*, inſpectio. Act. I. 20. 1. Tim. III. 1. VII.) Οἰκονομία, *diſpenſatio*, familiæ domus Dei adminiſtratio. 1. Cor. IX. 17. Eph. III. 2. Col. I. 25. de quibus adpellationibus dicetur inferius §. XXIII.

4.) *Cuſtodia.*

5.) *Militia.*

6.) *Inſpectio*

7.) *Oeconomia.*

§. XII. In veteribus ſcriptoribus vocatur I.) ἱερουργία, adpellatione tranſumta ex Rom. XV. 16. ubi apoſtolus dicit, ſe eſſe λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη ἱερουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ. Bellarminus lib. I. de miſſa cap. XV. §. *adde ultimo*, recte fatetur vocem ἱερουργίας eſſe *ambiguam ac generalem, quæ quamvis ſacram actionem ſignificet.* Eſt enim ἱερουργεῖν in *genere* ſacris operari, ſacra peragere. Plutarchus in

In ſcriptoribus eccleſiaſticis. I.) ἱερουργία.

in Alexandro. Philo de vita Moſis lib. I. In *ſpecie* ſignificat ſacrificia offerre, quippe quæ cultus ſacri non ſolum in miniſterio Levitico vet. teſt. ſed etiam apud gentiles ex κακοζηλίᾳ populi Iſraelitici fuerunt pars facile primaria, inde ἱερατεία, adfinis ἱερεργίας adpellationi; a LXX. interpretibus ponitur pro ſacerdotio, Oſe. III. 4. pro כְּהֻנָּה functione & adminiſtratione ſacerdotii, Exod. XXIX. 9. XXXV. 18. Num. III. 10. &c. ac λειτεργεῖν καὶ ἱερατεύειν conjungunt; Eccl. XLV. 25. inde facile adparet, quo ſenſu ac reſpectu apoſtolus dicat ſe ἱερεργεῖν τὸ εὐαγγέλιον, videlicet quia prædicatio evangelii inter gentes eſt ſacrificium illud ſolenne & publicum, de quo prædictum Mal. I. 10. quod in locum ſacrificiorum Leviticorum in nov. teſt. ſit ſucceſſurum, ac quia munus docendi pars eſt ſacri officii in eccleſia quam maxime neceſſaria. II.) Ἱεραρχίας adpellatio, quam quidam veterum miniſterio eccleſiaſtico tribuunt, nec in verſione græca vet. teſt. nec in nov. teſt. uſpiam occurrit, petita igitur eſt ex ſcriptoribus profanis, apud quos ἱεραρχεῖν eſt præeſſe ſacris, ſuppi imperio ſacro, ſacroque magiſtratu, ut Budæus ex Dionyſio oſtendit. Nequaquam vero politicam quamdam ἀρχὴν ſive dominatum, ſed talem poteſtatem ἐξοχὴν ac honorem, qualem ſcriptura eccleſiæ miniſtris tribuit, ἱεραρχίας nomine huc adplicato intelligere debemus, cujus reſpectu vocantur προεςῶτες 1. Tim. V. 17. in quibus vero illa poteſtas, ἐξοχὴ & honor eccleſiæ miniſtrorum conſiſtat, ſuo loco inferius expoſitum dabitur.)

2.) ἱεραρχία.

Adpellationes miniſtrorum eccleſiae.

§. XIII. Atque hæc de miniſterii eccleſiaſtici adpellationibus nobis dicta ſint. *Miniſtrorum* adpellationes, quas *concretivas* ſuperius diximus, variæ ac diverſæ occurrunt. Poſſunt vero eæ in haſce claſſes diſpeſci: 1.) ut quædam ſtatuantur *generales* omnibus eccleſiæ miniſtris competentes; quædam vero *ſpeciales* certo miniſtrorum ordini ac gradui duntaxat convenientes. Ubi monendum, in compluribus adpellationibus duplicem illam ſignificationem concurrere, ita ut quandoque generali, quandoque vero ſpeciali ſenſu accipiantur, id quod ex adpellationibus prophetarum, epiſcoporum, diaconorum, &c. manifeſte conſpicuum. 2.) Quædam ſunt *propriæ*, quædam vero *tropicæ*, *periphraſticæ* & *encomiaſticæ*. 3.) Quædam a *cauſa efficiente*, quædam ab *objecto*, quædam ab *officio* ſunt deſumtæ; ubi notandum, quod pleræque miniſtrorum adpellationes debitas officii ipſis incumbentis partes ſimul inſinuent, quia miniſterium nemini committitur propter pingue otium, amplum ſalarium & inanis honoris aucupium, ſed ad opus Domini ſedulo ac diligenter peragendum. Auguſtinus lib. XIX. de civ. Dei cap. 19. *Epiſcopatus nomen eſt operis non honoris*, quod probat ex dicto apoſtolico 1. Tim. III. v. 1. *Si quis epiſcopatum deſiderat*, καλȣ̃ ἔργȣ ἐπιθυμεῖ, *bonum opus deſiderat.* 4.) Quædam in *ſcripturis ſacris*, quædam in *ſcriptoribus eccleſiaſticis* occurrunt. 5.) Quæ in ſcripturis habentur, earum quædam *veteris*, quædam vero *novi teſt.* miniſtris ſunt peculiares. Ad quam iſtarum claſſem ſingulæ miniſtrorum adpellationes pertineant, ex ſpeciali earum examine & explicatione evadet conſpicuum.

ex vet. teſt. I.) Propriæ. 1.) Sacerdotes.

§. XIV. Adpellationes miniſtrorum in vet. teſt. ſunt vel *propriæ* vel *methaphoricæ*. Inter *proprias* uſitatiſſima eſt: I.) adpellatio *ſacerdotum*, quæ etiam ante Moſen & conſtitutum Leviticum ſacerdotium uſurpata legitur. Gen. XIV. 18. Exod. XIX. 22. Huic adpellationi in Hebræo reſpondet כֹּהֵן, a radice כָּהַן functus eſt officio publico vel eccleſiaſtico, vel politico. Erit igitur כֹּהֵן in ſacris miniſter Dei, ſacerdos, antiſtes eccleſiaſticus, Exod. XXIX. 9. XXXI. 10. &c. in politicis dux, princeps, primarius regis miniſter, conſiliarius, & in genere

genere vir magnus, in præcipua dignitate conſtitutus. Pſal. XCIX. 6. *Moſes & Aaron in ſacerdotibus ejus.* 2. Sam. VIII. 18. *Filii Davidis erant ſacerdotes &c.* Targum רַבְרְבִין *principes, aulæ magnates*, pro quo habetur. 1. Par. XIX. 17. *& filii David erant* הָרִאשֹׁנִים לְיַד הַמֶּלֶךְ *primi ad manum regis.* Ante datam legem ſacerdotio fungebantur primogeniti in qualibet familia, unde Jacob Patriarcha de Rubeno primogenito ſuo dicit: Gen. XLIX. 3. *Tu es fortitudo mea & principium roboris mei, prior in donis, major in imperio* יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז ubi שְׂאֵת *donum*, ponitur pro ſacrificiis. Poſten lege Moſaica dignitas ſacerdotii ad Levitas fuit translata, quos ob id loco primogenitorum a ſe electos dicit Dominus: Num. III. 12. *Ego tuli Levitas a filiis Iſrael, pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Iſrael, eruntque Levitæ mei.* v. 13. *Meum eſt enim omne primogenitum, ex quo percuſſi omne primogenitum in terra Aegypti*, hoc eſt, quia peperci primogenitis Iſraelitarum in percuſſione primogenitorum Ægyptiorum, ideo omnes primogeniti mei ſunt, ut ſacerdotio coram me fungantur, ſed ipſorum loco elegi Levitas, in quorum ſuſtentationem cedere debet pecunia, qua primogeniti redimentur. Inter Levitas illos miniſterio in vet. teſt. deputatos talis fuit ordo, ut unus ex eis eſſet *ſummus ſacerdos*, כֹּהֵן הַגָּדוֹל, ſacerdos magnus, כֹּהֵן הָרֹאשׁ *ſacerdos primus* dictus, reliqui vero dicebantur *ſacerdotes ſecundi ordinis*, quibus miniſtrabant Levitæ, de quorum gradibus, officiis & diſcrimine infra dicetur. Κατ' ἐξοχὴν *ſacerdotis* adpellatio tribuitur Chriſto, cujus typi fuerunt omnes Levitici ſacerdotes vet. teſt. Pſal. CX. 4. Zach. VI. 13. Heb. V. 6. VII. 3. In nov. teſt. ſacerdotis adpellatio nullibi in ſpecie tribuitur miniſtris eccleſiæ, ſed in genere omnibus chriſtiánis vere piis, qui ſunt uncti Spiritu ſancto, ac proinde ſpirituales ſacerdotes offerentes Deo ſpirituales victimas: Apoc. I. 6. *Chriſtus fecit nos reges & ſacerdotes*, V. 10. XX. 6. quo pertinet etiam locus apoſtolicus: 1. Pet. II. 5. *Vos eſtis ſacerdotium ſanctum, ut offeratis ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo per Chriſtum.* v. 9. *Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium.* Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei cap. 10. *Soli epiſcopi ac presbyteri in eccleſia jam vocantur ſacerdotes, omnes autem chriſtiani ſic dicuntur propter myſticum chriſma, quoniam ſunt membra unius ſacerdotis.* Prior ſignificatio eſt eccleſiaſtica, poſterior ſcripturæ uſitata.

§. XV. Notandum hoc contra pontificios, qui ex nomine ſacerdotis de eccleſiæ nov. teſt. miniſtris a ſcriptoribus eccleſiaſticis uſurpato miſſaticum ſacrificium ſtabilire conantur. Sic enim ratiocinatur Bellarminus lib. I. de miſſa cap. XVII. *Sacerdotes proprie ordinantur ad ſacrificium. Jam vero patres frequentiſſime hanc vocem tribuunt eccleſiæ miniſtris. Ergo ſtatuerunt eos ordinatos eſſe ad ſacrificium externum proprie ſic dictum. Neque obſtat*, (inquit) *quod in nov. teſt. miniſtri eccleſiaſtici non dicantur ſacerdotes, cauſa enim in promtu eſt: Quia enim tempore apoſtolorum adhuc vigebat ſacerdotium Judaicum, & ſacrificia cruenta offerebantur in templo Hieroſolymitano, apoſtoli Domino inſpirante non utebantur nominibus ſacerdotii, ſacrificii, templi, altaris & ſimilium rerum, ut facilius diſtinguerent chriſtiana ſacra a Judaicis, & ne putarentur, ſi iisdem uterentur vocibus, eosdem illos ritus innovare aut confirmare. Sed paulo poſt everſo templo Hieroſolymitano, & ceſſantibus omnino ſacrificiis Hebræorum, libere cœperunt antiquiſſimi patres uti nominibus templi, altaris, ſacerdotis & ſacrificii, ut res ipſa poſtulabat.* Reſp. 1.) Ex phraſi *eccleſiaſtica* præſertim in peregrinum ſenſum detorta non poteſt duci argumentum apodicticum in articulis fidei. *Sacerdotum* adpellatio miniſtris eccleſiæ a veteribus adtributa juxta ſcripturæ ſenſum & fidei analogiam explicanda, nequaquam vero contra ſcripturæ & ipſorum veterum mentem de exter-

An ex nomine ſacerdotis ſacrificium miſſaticum ſtabiliri poſſit?

externo quodam proprie dicto ſacrificio accipienda. 2) Ex ſcriptura colligitur, *ſacerdotis* vocem diverſimode accipi: primo *proprie* pro tali perſona, quæ externum & corporale ſacrificium Deo offert, in hac ſignificatione accipitur, quando vel de Levitis vel de Chriſto uſurpatur; ſecundo *improprie*, pro ſpiritualibus ſacerdotibus ſpirituales victimas Deo offerentibus, quo ſenſu ac reſpectu omnes vere pii dicuntur ſacerdotes. Quæ poſterior ſignificatio itidem occurrit in ſcriptis veterum. Cyprianus in lib. de unctione chriſmatis p. 516. *Participes Chriſti quotquot ſunt, conſortes ſint tam unctionis quam nominis, & dicantur a Chriſto chriſtiani, ut ſint ſub Chriſto duce rectores & duces, & offerant Deo quotidianum ſacrificium, ordinati a Deo ſanctimoniæ ſacerdotes.* Cyrillus in Lev. tom. I. col. 725. *Omnes, quicunque unguento ſacri chriſmatis delibuti ſunt, ſacerdotes effecti ſunt.* Lib. X. contra Julian. *Sacrificamus nunc multo melius, quam illi olim. Deſcendit enim cœlitus non ſenſibilis ignis, ſed ex Patre per Filium Spiritus ſanctus illuſtrans eccleſiam. Adhibemus autem & ſacrificia, ſpiritualia ſcilicet & mentalia. Nam illi quidem offerebant Deo boves, oves, turtures & columbas, & ex fructibus, & ſimilam oleo ſparſam & lagana & thura. Nos autem craſſo miniſterio relicto præceptum habemus, ut tenue ac ſpirituale & ſubtile perficiamus. Offerimus enim in odorem ſuavitatis Deo virtutes omnigenas, fidem, ſpem, caritatem, juſtitiam, continentiam, perpetuas laudes & alias virtutes &c.* Quod ſi igitur a nomine *ſacerdotis* ad ſacrificium miſſaticum firma procedi poſſet conſequentia, inferri etiam poſſet, omnes chriſtianos ſacrificium externum & corporale proprie ſic dictum offerre poſſe ac debere, quod ne ipſi quidem pontificii concedunt. 3.) Quamvis ſcriptura ſacra nullibi in ſpecie miniſtros eccleſiæ adpellet ſacerdotes, tamen concedimus, ſano ſenſu vocem illam εἰδικῶς miniſtris eccleſiæ tribui poſſe, & a veteribus adtributam eſſe. Quemadmodum enim Paulus Rom. XV. 18. dicit, ſe ἱερυργεῖν ἐυαγγέλιον τῦ θεῦ, *ut fiat oblatio gentium accepta, ſanctificata in Spiritu ſancto*: ita quoque miniſtri eccleſiæ dici poſſunt ſacerdotes, non ſolum in generali illa ſignificatione, ſecundum quam omnes pii dicuntur ſacerdotes, ſed etiam ſpeciali quodam reſpectu, quatenus ſcilicet prædicatione evangelii ſacrificant, & *mundam oblationem* Deo offerunt. Mal. I. 11. Itemque quatenus peculiariter ſe Deo conſecrant, ſpecialem pauperum curam habent, ac pro ſuis & eccleſiæ neceſſitatibus preces fundunt. 4.) Nequaquam vero ſenſu eo *ſacerdotis* adpellatio miniſtris eccleſiæ tribui poteſt vel debet, quaſi externum aliquod ac proprie dictum ſacrificium, ad exemplum Leviticorum ſacerdotum Deo adhuc offerant, cum tale mandatum ſacrificandi nuſpiam legantur accepiſſe, cum talis ſacerdos in nov. teſt. unicus duntaxat ſit, Chriſtus ſcilicet, qui ſolus dicitur *nov. teſt. ſacerdos*, Hebr. V. 6. VII. 3. IX. 15. qui ſe ipſum *ſemel duntaxat obtulit* pro peccatis hominum, Hebr. VII. 27. IX. 28. atque *unica oblatione conſummavit in aeternum eos, qui ſanctificantur*; Hebr. X. 14. cum in enumeratione graduum ac ordinum inter miniſtros nov. teſt. non fiat mentio talium ſacerdotum; Eph. IV. 11. 1. Cor. XII. 28. denique cum nec ſecundum ordinem Aaron, nec ſecundum ordinem Melchiſedech illo quidem ſenſu ſacerdotes eſſe poſſint; ſequeretur enim ex priore, quod victimas cruentas debeant offerre; ex poſteriore, quod non ſolus Chriſtus ſit ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, cujus contrarium adſeritur Hebr. VII. 1. 5.) Falſum eſt, apoſtolos non fuiſſe uſos nominibus ſacerdotii, ſacrificii, templi, altaris & ſimilium rerum vigente adhuc ſacerdotio judaico; contrarium enim ex ſcriptis ipſorum eſt manifeſtiſſimum, in quibus his & ſimilibus adpellationibus ſenſu ſpirituali & myſtico ſæpius utuntur, eo ipſo docentes, cultum Leviticum vet. teſt. externum in novo teſt. in ſpiritualem eſſe converſum, quod ipſum cum diſertis verbis apoſtoli docerent, periculum nullum fuit, ne uſu illarum vocum

ritus

ritus Leviticos innovare aut confirmare viderentur. 6.) Illud etiam recte explicandum, quod Bellarminus dicit, *tempore apoſtolorum adhuc viguiſſe ſacerdotium judaicum;* de facto id veriſſimum eſt, ſed ſi divinum conſilium & εὐδοκίαν reſpicere velimus, morte Chriſti omnibus ſacrificiis corporalibus & externis, adeoque toti cultui Levitico finis fuit impoſitus, ut non debuerint amplius vigere. (*)

De Bellarmini inſtantia.

§. XVI. Neque quidquam roboris ineſt Bellarmini inſtantiis. I.) *Sequeretur,* (inquit) *omnes patres graecos & latinos vel ignoraſſe vim hujus vocis, vel de induſtria illa abuti voluiſſe. Nam ut ait apoſtolus* ad Hebræos V. Omnis pontifex conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona & ſacrificia. *Et* Hebr. VIII. Omnis pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur. *Et inde probat idem apoſtolus, Chriſtum non eſſe ſacerdotem, ſi nihil habeat, quod offerat. Quis ergo credat, doctiſſimos patres nomen ſacerdotis tribuiſſe iis, qui ſolum docent populos, & iis ſacramenta miniſtrant, ſed Deo nullum offerunt ſacrificium?* Reſp. eadem ratione colligi poſſet, etiam Spiritum ſanctum, qui in ſcripturis ſæpius utitur adpellationibus impropriis, metaphoricis ac figuratis, vim vocum ignorare, vel de induſtria illis abuti velle. Negari certe nequit, & Bellarminus ipſe hoc loco concedit, *ſacerdotum* nomen omnibus chriſtianis in novo teſt. a Spiritu ſancto tribui, quod ſi igitur ex adpellatione *ſacerdotis* firmiter colligi poſſet externi ac proprie dicti cujusdam ſacrificii oblatio, conſequens foret, vel Spiritum ſanctum ignoraſſe vim hujus vocis juxta Bellarmini collectionem, vel chriſtianis omnibus externi ac proprie dicti cujusdam ſacrificii oblationem competere. Quæ ex epiſt. ad Hebr. adferuntur, ab hoc loco plane aliena ſunt, quippe cum ex profeſſo agant de pontifice vet. teſt. atque oſtendant, officium ejus fuiſſe ſacrificia externa Deo offerre. Sed hic typus Leviticorum ſacerdotum in Chriſto, unico nov. teſt. ſacerdote, jamdum completus: is enim *offerens ſe ipſum Deo in ara crucis, unica illa oblatione conſummavit in aeternum ſanctificandos;* Hebr. X. 14. nequaquam igitur in miniſtris eccleſiæ nov. teſt. ſed in ſolo Chriſto hujus typi impletio quærenda eſt. Quod ſi ea, quæ de pontifice vet. teſt. in epiſt. ad Hebræos dicuntur, ad miniſtros novi teſt. adcommodari deberent vel poſſent, ſequeretur miniſtros nov. teſt. itidem *exemplari & umbrae adhuc deſervire,* quod de vet. teſt. ſacerdotibus eadem adſerit cap. VIII. 5. ſequeretur, miniſtros nov. teſt. cruentas hoſtias offerre debere, & ex Levitica duntaxat tribu ad miniſterium eligendos eſſe, ea enim de ſacerdotibus vet. teſt. ſcriptura paſſim teſtatur. II.) *Docere & ſacramenta miniſtrare non ſolum convenit epiſcopis & presbyteris, ſed etiam diaconis; & tamen diaconi a veteribus non dicuntur ſacerdotes, ut conſtat ex* Auguſtino lib. XX. de civ. Dei cap. 10. *&* concilio Carthag. IV. can. 4. *ubi dicitur,* diaconos non ad ſacerdotium ſed ad miniſterium ordinari. *Reſp.* juxta phraſin ſcripturæ non ſolum diaconi, ſed etiam quivis chriſtiani dici poſſunt ſacerdotes. Temporibus Auguſtini in eccleſia uſitatum fuit, ut per ſolos presbyteros euchariſtiæ celebratio perageretur, inde factum, ut illi ſoli dicerentur ſacerdotes; ſed tale diſcrimen inter presbyterum & diaconum ignotum fuit apoſtolis, quippe qui omnes eccleſiæ miniſtros, ſive epiſcopi, ſive presbyteri, ſive diaconi

(*) Ratio Bellarmini, *quod primi chriſtiani propter recentem memoriam ſacerdotii Aaronici a vocabulo ſacerdotii abſtinuerint, ac propterea apoſtolos ſuis in epiſtolis pro ſacerdotibus epiſcopos & presbyteros dixiſſe,* lib. I. de miſſa cap. 13. & lib. III. de cultu ſanct. cap. 4. hæc inquam ratio nulla eſt, ſed quia apoſtoli ſciebant, nullum aliud eſſe nov. teſt. ſacrificium, quam quod Chriſtus ipſe in ara crucis obtulit, ſicut epiſtola ad Hebr. ex profeſſo docet, ideo ſacerdotum & ſacrificiorum nullam fecere mentionem. Deficiente enim re ipſa uſus quoque vocis exſpirat, vel καταχρηστικῶς duntaxat retinetur. GERHARDUS.

diaconi ſint, vocant οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ, 1. Cor. IV. 1. ignotum etiam fuit eccleſiæ primitivæ apoſtolis vicinæ, quod ipſa Auguſtini verba innuunt, quæ ſic habent: *Soli epiſcopi & presbyteri jam vocantur ſacerdotes*, ex conſuetudine ſcilicet poſt apoſtolorum tempora in eccleſiam introducta, qua ſolis presbyteris euchariſtiæ celebratio fuit adſignata. III.) *Concilium Nicaenum can. 14. reddit hanc cauſam, quod* diaconi non habeant poteſtatem ſacrificia offerendi, ſed ſolum in ſacrificio ſacerdotibus miniſtrandi. *Reſp.* verba canonis græca ſic habent: *ὥσπερ οὔτε ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκεν, τοὺς μὴ ἐξουσίαν ἔχοντας προσφέρειν, id eſt: Quemadmodum nec canon nec conſuetudo tradit, ut ii offerant, qui non habent poteſtatem;* ubi verbum *προσφέρειν improprie* accipitur pro ipſa euchariſtiæ adminiſtratione, non autem pro ſacrificii cujusdam externi proprie ſic dicti oblatione. Vide Hutterum in tract. contra miſſam pontificiam lib. I. c. 15. (*)

§. XVII. A nomine *ſacerdotis* tranſimus II.) ad adpellationem *patriarcharum*, qua plerumque honorantur, qui ſacris deſervierunt ante Moſen & inſtitutum cultum Leviticum. Origo adpellationis videtur orta ex politia iſraelitica, in qua totus populus in certas tribus fuit diſtributa, primates ac proceres iſtarum tribuum dicebantur *αἱ ἀρχαὶ* vel *οἱ ἄρχοντες πατριῶν*, *principes familiarum*, Exod. VI. 25. Num. I. 4. Joſ. XIV. 1. &c. ex quibus duabus vocibus in unam contractis adpellatio *πατριαρχῶν* poſtmodum profluxit. 1. Par. IX. 9. enumerationi primatum ex aliquot tribubus ſubjungitur: *Omnes illi viri*, רָאשֵׁי אָבוֹת *capita patrum ſive familiarum ad domum patrum ſuorum.* LXX. interpretes *ἄρχοντες πατριῶν πατριάρχαι.* Eodem ſenſu uſurpatur 1. Par. XXIV. 31. XXVI. 12. 2. Par. XIX. 8. Itemque 1. Par. XXVII. 22. & 2. Par. XXIII. 20. ubi in hebræo eſt, שָׂרֵי שִׁבְטֵי *principes tribuum &* שָׂרֵי הַמֵּאוֹת *principes centuriarum.* Quoniam igitur ex duodecim filiis Jacobi duodecim tribus iſraeliticæ ſunt propagatæ, inde factum, ut *κατ' ἐξοχὴν* & *εἰδικῶς* dicti ſint *πατριάρχαι*, *hoc eſt*, *ἄρχοντες τῶν πατριῶν.* Act. VII. 8. Jacob genuit *τοὺς δώδεκα πατριάρχας*, v. 9. *& patriarchae vendiderunt Joſephum in Aegyptum.* Cumque ante Moſen primogenitus in qualibet familia, *ἄρχων τῆς πατριᾶς*, & regno & ſacerdotio functus fuerit, inde factum, ut doctores eccleſiæ illorum temporum dicti fuerint patriarchæ. Heb. VII. 4. *Abraham ὁ πατριάρχης dedit decimas.* Denique cum David eodem, quo patriarchæ ante Moſen, honore ac munere defunctus fuerit, inde ſpeciali quadam vocabuli acceptione vocatur & ipſe *patriarcha* Act. II. 29.

2.) Patriarchae.

§. XVIII. Succedit III.) adpellatio *prophetarum*, illis eccleſiæ doctoribus præcipue ac peculiariter in ſcripturis adtributa, qui poſt conſtitutum Leviticum ſacerdotium extraordinarie a Deo ad repurgationem doctrinæ ac illuſtriorem repetitionem promiſſionis de Meſſia vocati & excitati fuerunt, ac ſpiritu prophetiæ illuminati futura prædixerunt; quamvis interim non negemus, etiam aliis ſenſu generaliori hanc adpellationem tribui, ut poſtea adparebit. Reſpondet huic voci Hebræum נְבִיאִים, a radice נָבָא, *futura praedixit*; quidam, deducunt a radice בּוֹא, *venit*, vel quod

3.) Prophetae

(*) Gregorius de Valent. lib. I. de miſſ. c. 4. objicit locum Eſa. LXI. 6. *Vos autem ſacerdotes Domini vocabimini, miniſtri Dei noſtri.* Reſp. 1.) Propheta loquitur in genere de omnibus chriſtianis, ut non ſit neceſſe ad miniſtros verbi in ſpecie reſtringere. 2.) Si maxime de illis ageret, nihil tamen aliud diceret, quam quod ſenſu metaphorico phraſi vet. teſt. miniſtros Domini ſacerdotes nominat, qui miniſterio verbi faciunt hominum oblationem dignam Deo, & pro eccleſia orant, quo ſenſu hoc vaticinium in apoſtolis impletum eſſe, ſcribit Franciſcus Forerius theol. Ulyſſiponenſis in comm. ſuper Eſaiam f. 219. *cum miniſtros menſarum elegerunt, ſibi vero orationem & verbi miniſterium reſervarunt.* GERHARDVS.

quod Deus peculiari modo per viſiones & revelationes ad eos veniat, & modo arcano ad ipſos loquatur, (ſicut de Bileamo dicitur Num. XXII. 9. ויבא & *venit ad eum Deus nocte*) vel quod alii conſilii capiendi cauſa ad eos veniant, vel quod adnuncient futura, quæ certo eveniunt, (ſicut de Samuele dicit Saulis famulus: 1. Sam. IX. 6. *Quidquid loquitur, eveniendo evenit.*) Nomen προφήτης deducitur (*) a πρόφημι *praedico*, quia prophetæ non ſolum capita cœleſtis doctrinæ proponebant, ſed etiam de futuris vaticinia proferebant. Plato in Timæo f. 544. diſcernit prophetam a vate. De vate dicit, quod *arreptus numine oracula edat & futura denunciet, qui tamen quid loquatur, non intelligat*; prophetam conſtituit *vatis interpretem*, qua ratione prophetis vet. teſt. non competeret adpellatio vatum proprie accepta, cum ipſi quid loquerentur, probe intelligerent, & aliis explicarent. Sed quod prophetæ dicuntur vatum interpretes, illud adcommodari poteſt ad ſignificationem hujus vocabuli apoſtolo Paulo uſitatam, qua etiam illi dicuntur prophetæ, qui prophetarum & apoſtolorum ſcripta explicant, quamvis futurorum revelatione & prædictione deſtituantur.

§. XIX. *Prophetae* nomen 1.) ἐξοχικῶς καὶ ἐξαιρέτως tribuitur *Chriſto*, qui eſt caput & princeps omnium prophetarum. Matth. XXI. 11. Marc. VI. 15. Luc. VII. 16. XXIV. 19. Joh. IV. 19. &c. Origo denominationis petita eſt ex divino oraculo: Deut. XVIII. 18. *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum eorum, ſicut tu es.* Rabbinorum quidam intelligunt de Joſua, qui Moſi in regimine ſucceſſit, quidam de Jeremia, qui eisdem verbis, quibus Moſes, populum redarguit; ſed ex Act. III. 22. & VII. 37. firmiſſime colligitur, de Chriſto hanc prophetiam intelligendam eſſe, qui Moſi dicitur ſimilis *ad formam carnis, non ad eminentiam majeſtatis*, ut notat Auguſtinus tract. XV. in Joh. Id ipſum ex textu Moſaico colligi poteſt, ut alibi oſtenditur, & agnoverunt Nazarethani. Luc. VII. 16. Vide Paulum Fagium in paraph. Chald. h. l. comm. 2.) *Illis*, qui extraordinarie a Deo miſſi & ſpiritu vatidico illuminati, doctrinæ cœleſtis integritatem negligentia Leviticorum ſacerdotum collapſam inſtaurarunt, vaticinia de Meſſia clarius illuſtrarunt, atque aliarum rerum futuros eventus prædixerunt. Horum prophetarum ſeriem Petrus orditur a Samuele: Act. III. 24. *Omnes prophetae a Samuele, & iis, qui deinceps fuerunt, adnunciaverunt dies iſtos*; ac terminatur illorum ſeries in Malachia, qui fuit ultimus vet. teſt. Propheta. Auguſtinus lib. XVII. de civ. Dei cap. 1. *Quamvis & ipſum Noa patriarcham & alios ſupra & infra uſque ad hoc tempus, quo reges in populo Dei eſſe cœperunt, propter quaedam per eos futura ſive quoquo modo ſignificata, ſive praedicta, quae pertinerent ad civitatem Dei regnumque cælorum, non immerito poſſumus adpellare prophetas, praeſertim quia nonnullos eorum id expreſſius legimus nuncupatos, ſicut Abraham, ſicut Moſen, tamen dies prophetarum praecipue maximeque hi dicti ſunt, ex quo cœpit prophetare Samuel.* Rabbini ex ſacris 48. prophetas & propheti ſſas fuiſſe colligunt. Ad hanc claſſem quodammodo referri poſſunt prophetæ illi, qui in principio nov. teſt. dono prædicendi futura inſtructi fuerunt, qualis fuit Agabus: Act. XI. 27. *In his diebus ſupervenerunt ab Hieroſolymis prophetae Antiochiam.* v. 28. *Et ſurgens unus ex eis nomine Agabus ſignificabat per ſpiritum famem magnam futuram in univerſo orbe.* 3.) Illis, qui abſque dono prædictionis futurorum divinæ voluntatis ſunt interpretes, ac verbi divini præcones; Jer. XXVI. 11. XXIX. 1. Matth. X. 41. XXIII. 34. 1. Cor. XIV. 29. &c. (quamvis quidam malint hæc dicta referre ad præcedentem claſſem.) Atque hi dicuntur prophetæ, tum quia funguntur officio illo ſacro & eccleſiaſtico, quo perfuncti fuere prophetæ in vet. teſt. tum quia ſcripta prophetarum enarrant & explicant,

 tum

(*) vel ἀπὸ τοῦ φάναι, quia arcana per viſiones illi adparebant, vel παρὰ τὸ φαίνειν, quia eventus inſolitos populo denunciabant. GERHARDUS.

§. XXI. IV.) Uſitatum etiam in vet. teſt. prophetas vocari *videntes*. 1. Sam. IX. 9. *venite, & eamus ad videntem, qui enim hodie propheta dicitur, is olim vocabatur* הָרֹאֶה *videns.* Eſa. XXX. 10. *Qui dicunt* לָרֹאִים *ad videntes, ne videatis.* Targum לִנְבִיַּיָא *ad prophetas*; tum quia prophetiæ per ſpirituales viſiones ac revelationes fieri ſolebant; Ezech. I. 1. *Vidi viſiones Dei*: Joel. II. 28. *juvenes veſtri viſiones videbunt*; tum quia prophetæ illuminati Spiritu ſancto futura & abſentia e longinquo poſita videbant, quam adpellationis rationem tradit Lutherus in explic. cap. I. Habac. inde Saul amiſſas parentis ſui aſinas requirens abit ad Samuelem prophetam, eumque rogat, *ut indicet ſibi viam*, cui ſcilicet inſiſtere debeat, ut aſinas inveniat. 1. Sam. IX. 6. Dicuntur etiam חוזים a radice חזה *vidit, prævidit, conſuluit.* (*) Eſa. XXX. 10. *Qui dicunt* לַחֹזִים *ad videntes, ne videatis nobis.* Targum לְמַלְפַיָא *ad doctores*, quia prophetæ in cauſis perplexis ſolebant conſuli, ac per illos, ut ſcriptura loquitur, *os Domini interrogari*, ipſi enim per viſiones reſponſum a Deo accipiebant. Inſuper quod oculi ſunt in corpore humano, id prophetæ ac doctores ſunt in eccleſia, merito ergo *videntes* vocantur. Huc pertinent vaticinia prophetarum & apocalypſis Johannea, in quibus *videndi* verbum pro divinis revelationibus per mentales, vel etiam externas viſiones factis ſæpiſſime occurrit. Quemadmodum viſiones externæ in rebus naturalibus requirunt lucem aliquam, quia ſine luce nihil poteſt videri: ita quoque revelationes illæ propheticæ interiorem quamdam illuminationem Spiritus habent conjunctam. (**)

4.) *Videntes.*

§. XXII. V.) Prophetæ etiam fuerunt adpellati *viri Dei*, quia ſcilicet ſunt divinæ voluntatis interpretes, legati Domini & miniſterio Dei peculiariter deſtinati. 1. Sam. II. 27. *Venit vir Dei*, אִישׁ אֱלֹהִים, Targum נְבִיָּא דַיְיָ, *propheta Domini*: LXX. interpretes: ὁ ἄνθρωπος Θεῦ. Rabbini monent, decem fuiſſe hoc nomine in vet. teſt. adpellatos, Moſen ſcilicet, Elkana, Samuelem, Davidem, Samaiam, Iddo, Eliam, Eliſæum, Micham, Amoz; ſed oſtendunt exempla, fuiſſe nomen generale omnibus prophetis adtributum. 1. Sam. II. 27. *Venit ad ſacerdotem Heli vir Dei*, id eſt, propheta quiſpiam, cujus nomen non exprimitur. 1. Sam. IX. 6. *Vir Dei eſt in hac civitate*, id eſt, propheta aliquis. 1. Reg. XIII. 1. *Vir Dei venit de Juda in verbo Domini*, cujus prophetæ nomen non additur. In nov. teſt. Paulus non ſolum Timotheum diſcipulum ſuum, ſed & quemvis eccleſiæ miniſtrum vocat ἄνθρωπον Θεῦ, *virum Dei*. 1. Tim. VI. 11. *Tu o homo Dei hæc fuge*. 2. Tim. III. 17. *ut perfectus ſit homo Dei*. Syrus utrobique reddidit בַּר־נָשָׁא דַאלָהָא *filium hominis Dei*, cum ipſi quoque ſint peculiariter ſervitio Dei in verbi præconio addicti, & legatione pro ipſo fungantur. 2. Cor. V. 20.

5.) *Viri Dei.*

§. XXIII. VI.) Vocantur inſuper *angeli & cum adjectione angeli Domini*. Eſa. XLII. 19. *Quis cæcus niſi ſervus meus, & ſurdus ſicut nuncius meus*, כְּמַלְאָכִי, *ſicut angelus meus?* Mal. II. 7. *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum ipſe.* Mal. III. 1. Johannes baptiſta peculiariter

6.) *Angeli.*

(*) חָזָה *vidit* per revelationem divinitus factam, inde Am. VII. 12. vocatur חֹזֶה & quis alius propheta olim ita dictus fuit, 1. Sam. IX. 9. & prophetarum oracula dicuntur חֶזְיוֹנוֹת Joel. II. 28. Eſai. I. 1. 2. Chron. IX. 29. Dan. VII. 7. GERHARDUS.

(**) Dicuntur *videntes*, quia muneris eorum erat, videre, ne populus detrimenti quid caperet. Ob eandem cauſam propheta etiam dicebatur צֹפֶה *ſpeculator*: Ezech. III. 17. Jer. VI. 17. erant enim prophetæ divinitus quaſi in ſpecula conſtituti & collocati, ut excubias agerent pro communi totius populi ſalute. Chryſoſtomus in cap. I. Eſai. tom. I. col. 718. duas adfert cauſas, quare prophetæ dicti fuerint *videntes*, quarum prima eſt, quia videbant, quæ eſſent eventura; altera, quia ea, quæ prophetabant, tam certa erant, ac ſi coram jam vidiſſent. GERHARD.

riter vocatur *angelus Domini*, juxta interpretationem evangeliſtarum Matth. XI. 10. Marc. I. 2. Luc. VII. 27. In apocalypſi etiam nomine angelorum ſæpius veniunt miniſtri eccleſiæ. Apoc. I. 20 II. 1. & ſeqq. Dicuntur autem miniſtri eccleſiæ angeli, tum quia divinitus mittuntur, ut ſint divinæ voluntatis interpretes, tum quia exemplo Galatarum IV. 14. ſicut angeli Dei ſunt excipiendi. Ad hunc locum haud inconcinne refertur locus propheticus, Eſa. XXXIII. 7. מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם, *angeli pacis amare flebunt.* Targum: *Nuncii populorum, qui abierunt ad adnuntiandam pacem, reverſi flebunt.* Quidam exponunt de anguſtiis Hieroſolymitanorum ante liberationem e manu regis Aſſyrii hoc ſenſu: Nulla erit pax, cum dominabitur regnum Aſſur, ſed quia calamitas illa fuit præludium finalis interitus, in quem ob Meſſiæ contemtum Judæi inciderunt, ideo adcommodari etiam poteſt ad apoſtolos & reliquos primitivæ eccleſiæ doctores, qui pacem ſpiritualem per prædicationem evangelii Judæis obtulerunt, ob cujus contemtum in lacrymas eruperunt, perinde ut Chriſtus prophetarum & apoſtolorum Dominus *intuitus civitatem flevit ſuper eam dicens: Si cognoviſſes & tu, quae ad pacem tibi &c.* Luc. XIX. 42. Plerique etiam interpretes huc referunt locum: Jud. II. 1. *Aſcendit angelus Domini de Galgalis in Bochim*, ubi nomine *angeli* vel ſummum ſacerdotem Pineam vel alium quemdam prophetam intelligendum eſſe dicunt, argumento ducti eo, quod hic angelus *de Galgalis veniſſe* vel aſcendiſſe adſeratur. Toſtatus quæſt. II. in Judic. II. cap. argumentis quibuſdam evincere conatur, fuiſſe angelum creatum. Sed quia angelus ille miraculoſam ex Ægypto liberationem ſibi tribuit, dicens: *Ego eduxi vos de Ægypto & introduxi in terram promiſſam;* ideo convenientius hoc nomine intelligitur angelus increatus, Dei ſcilicet Filius, qui non ſolum in aliis ſcripturæ locis, Gen. XLVIII. 16. Exod. III. 2. Eſa. LXIII. 9. &c. ſed etiam in hoc ipſo libro Judicum ita vocari conſuevit; Jud. VI. 11. *venit angelus Domini ad Gideonem*, qui v. 14. vocatur *Jehova*, ac v. 16. promittit Gideoni: *Ego ero tecum, & percuties Midian quaſi unum virum:* Jud. XIII. 3. *Angelus Domini adparet uxori Manuae*, qui v. 18. dicit, *nomen ſuum eſſe mirabilis*, cui etiam opus eductionis ex Ægypto peculiariter tribuitur. Exod. XXIII. 20. dicit Dominus: *Ecce ego mittam angelum meum, qui praecedat te, & cuſtodiat te in via, & introducat in locum, quem praeparavi.* Num. XX. 16. *Miſit Deus angelum, qui eduxit nos de Ægypto.* Facile autem fieri potuit, ut Filius Dei in hac adparitione viſus fuerit a Galgalis in Bochim venire, cum ad tempus eo fine hominis formam adſumſerit.

§. XXIV. VII) Pſalm. CV. 15. patriarchæ, qui docendi munere ante Moſen functi fuerunt, dicuntur מְשִׁיחִים *uncti.* v. 14. *Non permiſit hominem opprimere eos, & corripuit propter eos reges*, (ubi reſpicitur ad hiſtoriam, Gen. XII. 17. & XX. 3.) v. 15. *Ne adtingatis unctos meos, & prophetis meis ne malefaciatis.* Ungebantur autem olim poſt conſtitutum Leviticum ſacerdotium ſummi ſacerdotes, reges & prophetæ, qui omnes dicebantur *uncti*. Sed cum patriarchæ externæ illius unctionis non fuerint facti participes, ſtatuendum eſt, ipſos vocari unctos vel ob ſpiritualem & internam unctionem Spiritus, vel quod David verbis ſui temporis verbis ſui tempori de præteritis rebus fuerit locutus, id quod in ſcriptura ſæpius occurrit. In nov. teſt. miniſtri eccleſiæ nuſpiam ſpeciali quadam adpellatione dicuntur uncti, quod contra pontificiam unctionem Leviticæ æmulam notari poteſt, ſed omnes Chriſti fideles, ut a מָשִׁיחַ, מְשִׁיחִים ita a Chriſto chriſtiani dicuntur, quo nomine primum vocati ſunt Antiochiæ, Act. XI. 26. cum antea dicerentur *μαθηταὶ*, diſcipuli, & per contemtum Nazaræi & Galilæi; accipiunt enim a Chriſto ſummo & unico nov. teſt. ſacerdote unctionem Spiritus, 1. Joh. II. 27. per quam redduntur ſpirituales ſacerdotes & reges coram Deo, Apoc. I. 6.

7.) *Uncti.*

§. XXV.

2.) *Adpellationes metaphoricae.* 1.) *Speculatores?*

§. XXV. *Metaphoricae* ac *parabolicae* adpellationes ſunt, quando prophetæ vet. teſt. ac quivis eccleſiæ miniſtri dicuntur I) *ſpeculatores.* Ezech. III. 17. XXXIII. 2. *Speculatorem te conſtitui domui Iſrael &c.* Targum: מַלְּף, *doctorem*, LXX. interpretes *σκοπόν*. Eſaj. LII. 8. LVI. 10. Jer. VI. 17. Oſe. IX. 8. Dicuntur autem prophetæ *ſpeculatores*, quia prævident futura, & populum de illis admonent, ſicut ſpeculator e longinquo videt adventum hoſtis, & dato ſigno incolas urbis de eo admonet. Quivis eccleſiæ miniſtri dicuntur ſpeculatores, quia debent προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, *ne irruant lupi;* Act. XX. 28. & 29. debent etiam immorigeros & impœnitentes de futuris pœnis temporalibus & æternis admonere, quam rationem Deus ipſe adſignat: Ezech. III. 18. *Si dicente me ad impium, morte morieris, & non adnunciaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur a vita ſua impia, & vivat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem ejus de manu tua requiram.*

2.) *Architecti.*

§. XXVI. II.) *Architecti*, הַבּוֹנִים Pſal. CXVIII. 22. *Lapis, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus eſt in caput anguli.* LXX. interpretes vertunt *οἰκοδομοῦντες*. Hic locus adlegatur a Chriſto Matth. XXI. 42. Marc. XII. 10. Luc. XX. 17. & a Petro Act. IV. 11. 1. Pet. II. 7. Ratio adpellationis eſt, quia miniſtri eccleſiæ laborant in exſtruenda eccleſia, quæ eſt *templum Dei ſpirituale*, Zach. VI. 12. 1. Cor. III. 16. 2. Cor. VI. 16. *ac domus Dei ſpiritualis.* 1. Tim. III. 15. Hebr. III. 2. 1. Petr. II. 5. &c. Quemadmodum enim Salomon in exſtructione templi uſus eſt opera fabrorum, lapicidarum, cœmentariorum &c. ac veluti paterfamilias architectorum operam in exſtruenda domo adhibet: ſic cœleſtis Salomon ac paterfamilias in ſpirituali ſuo templo ac domo exſtruenda utitur miniſterio eccleſiaſtico, unde etiam miniſtri eccleſiæ vocantur *συνεργοὶ ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ Θεοῦ*. 1. Cor. III. 9. Lapis angularis & fundamentalis in hoc ædificio eſt *Chriſtus Jeſus*, 1. Cor. III. 11. *in quo omnis aedificatio exſtructa creſcit in templum ſanctum Domino*, Eph. II. 21. huic ſuperſtruuntur vere credentes, ut *vivi lapides*, vitam ſcilicet ac Spiritum ab hoc *ἀκρογωνιαίῳ* accipientes. 1. Pet. II. 5. Ac veluti lapides, ex quibus templum Salomonæum conſtruebatur, jam ante erant politi & præparati, quam ad ſtructuram templi adhiberentur; unde 1. Reg. VI. 7. commemoratur, quod *nec malleus, nec ſecuris, nec ullum omnino ferramentum auditum fuerit in domo, cum aedificaretur:* ita quoque per prædicationem legis ac per crucem in hac vita dolamur, exaſciamur & præparamur, ut in exſtructione ſpiritualis ac cœleſtis domus locum habere poſſimus. Quemadmodum de architectis templi Salomonæi dicitur, quod ex ſingulari Dei dono impleti fuerint *ſapientia, intelligentia & doctrina ad operis illius perfectionem:* 1. Reg. VII. 14. ſic promittitur apoſtolis & omnibus ſinceris verbi doctoribus *σοφία*, Luc. XXI. 15. ac *σύνεσις*, 2. Tim. II. 7. *Dabit tibi Dominus in omnibus intelligentiam.* Sed quemadmodum inſani & inſipientes architecti ſæpius lapidem aliquem reprobant & abjiciunt, cujus in ædificio magnus eſſe poſſet uſus: ſic ſacerdotes, ſcribæ & phariſæi Judæorum doctores lapidem angularem, Chriſtum ſcilicet, rejecerunt, quem Paulus *ut ſapiens architectus* fundamenti loco in miniſterio ſuo poſuit. 1. Cor. III. 10.

3) *Paſtores*

III.) Cumprimis vero huc pertinet, quod miniſtri eccleſiæ dicuntur *paſtores*, Num. XXVII. 17. Eſ. LXIII. 11. Jer. III. 15. Ezech. XXXIV. 2. &c. quæ adpellatio repetitur in nov. teſt. Eph. IV. 11. debent enim eccleſiam, Domini gregem, pabulo cœleſtis doctrinæ paſcere, a venenatis hæreticorum paſcuis auditores abducere, lupos ab ovili abigere, oves ſibi commiſſas pedo diſciplinæ eccleſiaſticæ corrigere, quod *infirmum eſt, conſolidare; quod aegrotum, ſanare; quod confractum, adligare; quod errans, reduce;*

reducere; quod periit, quaerere. Ezech. XXXIV. 4. IV.) Itemque *patres*, 2. Reg. VI. 21. quæ adpellatio repetitur in nov. teſt. 1. Cor. IV. 15. Gal. IV. 19. non ſolum honoris cauſa, ſed etiam quia per verbum ſpirituales Deo filios generant, inſtrumentaliter ſcilicet, quo ſenſu & reſpectu etiam *ſe ipſos & auditores ſuos ſalvare* dicuntur. 1. Tim. IV. 16.

4.) *Patres.*

a.) *Ex nov. teſtamento adpellationes* I.) *propriae*, 1.) *Epiſcopi.*

§. XXVII. Propriæ adpellationes in *nov. teſt.* ſunt complures, quia paſſim vocantur I.) ἐπίσκοποι, q. d. *ſuperintendentes.* Auguſtinus lib. XIX. de civ. Dei cap. 19. ἐπισκοπεῖν, *ſi velimus, latine ſuperintendere poſſumus dicere, ut intelligat, non ſe eſſe epiſcopum, qui praeeſſe dilexerit, non prodeſſe*, quod opponendum titularibus illis in Romana eccleſia epiſcopis, qui ſolo nomine gloriantur, & nullam interim epiſcopalis muneris partem adminiſtrant. Quidam ſtatuunt hanc adpellationem deſcendere a *methaphorica* voce צֹפֶה *ſpeculator*, qua in vet. teſt. prophetæ adpellantur. (*) Spigelius in comm. ad verſus Guntheri commemorat, Athenienſes eos vocaſſe epiſcopos, id eſt, ſpeculatores, quos ſpeculatum mittebant, quid in unaquaque ſubditarum civitatum boni malique, æqui aut iniqui ageretur, quo refert cap. epiſcopatum cauſ. 8. q. 1. quæ ſignificatio haud inconcinne huc adcommodari poteſt. Sic enim *epiſcopi* nomen interpretatur Iſidorus lib. VII. etymol. c. 12. & citatur c. cleros. diſt. 21. *Epiſcopi vocabulum inde dictum eſt, quod ille, qui efficitur epiſcopus, ſuperintendat, ſcilicet curam gerens ſubditorum*, σκοπεῖν *enim graece, latine intendere dicitur, epiſcopi enim graece, latine ſpeculatores interpretantur, nam ſpeculator eſt praepoſitus in eccleſia ideo dictus, eo quod ſpeculetur & proſpiciat populorum infra ſe poſitorum vitam & mores; ac quos bonos probaverit, honorando confirmat, quos deprehenderit vitioſos, arguendo emendat*, ut addit Proſper lib. II. de vita contempl. c. 2. Tribuitur autem hæc adpellatio *epiſcopi* 1.) ἐξοχικῶς & κατ' ἐξαίρετον λόγον ipſi *Chriſto*, qui eſt ποιμὴν καὶ ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν ἡμῶν, *paſtor & epiſcopus animarum noſtrarum.* 1. Petr. II. 25. שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל *cuſtos Iſraelis, qui nec dormit nec dormitat.* Pſalm. CXXI. 4. ἀρχιποίμην καὶ ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. 2.) *In genere* quibuſvis *eccleſiae miniſtris*, quorum omnium munus eſt ἐπισκοπεῖν proſpicere gregi fidei ſuæ commiſſo, & diligentem ejus curam habere. Act. XX. 28. dicit apoſtolus Paulus ad presbyteros eccleſiæ Epheſinæ: *Adtendite vobis ipſis & univerſo gregi, in quo Spiritus ſanctus vos poſuit epiſcopos paſcere eccleſiam Dei.* Tit. I. 5. *Ideo te reliqui Cretae, ut conſtituas per civitates presbyteros*; v. 7. *oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe*, ubi in genere omnes miniſtri eccleſiæ dicuntur epiſcopi Petrus 1. epiſt. V. 2. presbyteros hiſce verbis hortatur: *Paſcite eum, qui inter vos eſt, gregem Dei*, ἐπισκοποῦντες *providentes*, inſpectioni ipſius vacantes. Syrus interpres addidit רוּחָנָאִית πνευματικῶς *ſpiritualiter*, quod gloſſema in contextum ex margine irrepſit. 3.) *In ſpecie* illis eccleſiæ miniſtris, quibus non ſolum gregis commiſſi cura, ſed etiam paſtorum inſpectio demandata eſt, quibus & docendi eccleſiam, & in doctrinam, vitam ac mores paſtorum inquirendi munus commiſſum eſt, quo nomine etiam a diaconis diſcernuntur. Phil. I. 1. *Sanctis in Chriſto, qui ſunt Philippis, cum epiſcopis & diaconis.* 1. Tim. III. 2. *Epiſcopum oportet eſſe irreprehenſibilem.* v. 8. *Diaco-*

(*) Balbus de coronat. p. 29. *Epiſcopi nomen a vetuſtis temporibus deductum, Nam Athenienſes, quos ſpeculatum mittebant, quid in unaquaque ſubditorum civitate boni malive ageretur, eos epiſcopos, id eſt, ſpeculatores vocabant, ut apud Plutarchum Scipio Africanus epiſcopus gentium: & Cicero ad Atticum epiſcopus in oris maritimis dicebatur.* Non multo aliter Onuphrius tract. de obſcur. vocum eccleſ. interpret. GERHARDUS.

Diaconos ſimiliter modeſtos. Vid etur autem *epiſcopi* adpellatio deducta ex verſione græca veteris teſtam. in qua uſurpatur pro מְבַקֵּר vel פָּקִיד *praepoſito*, *epiſtata*, *antiſtite*, qui aliorum opus urget, cui adminiſtratio quædam ſuper ἐργάτας eſt commiſſa. Num. III, 32. Eleazar fuminus ſacerdos vocatur *epiſcopus*, quia reliquis ſacerdotibus ac Levitis præfectus erat, ut eorum operas urgeret, dirigeret atque diſponeret, commiſſa ipſi erat inſpectio ac viſitatio omnis tabernaculi & omnium quæ in eo, ſicut textus hebræus ibidem loquitur. 2. Reg. XI. 18. *Et poſuit ſummus ſacerdos Jojadah*, פְּקֻדֹּת *praefecturas* ſive præfectos *ſuper domum Domini*. LXX. interpretes ἔθηκεν ὁ ἱερεὺς ἐπισκόπȣς εἰς τὸν οἶκον κυρίȣ, ipſe tanquam generalis ſuperintendens conſtituit ſpeciales ſuperintendentes, qui in reliquos ſacerdotes ac Levitas, eorumque officium intenderent, diſtribuit unicuique officium ſuum in templo peragendum, qualis functionum diſtributio a Davide ac Salomone olim facta fuerat, ſed per baaliticos ſacrificulos obliterata. Nehem. XI. 22. *epiſcopus Levitarum* in Hieruſalem fuit Huzzi, qui promoveret reliquorum ſacerdotum operas, & in quibuſdam officii partibus ſummi ſacerdotis abſentis vicem ſuſtineret. Tribuitur etiam nomen *epiſcopi* præfectis politicis, præfectis exercitus, præfectis architectorum: Num. XXXI. 14. Judic. IX. 28. 2. Reg. XI. 16. 2. Paral. XXXIV. 12. &c. ſicut & Homerus Hectorem vocat ἐπίσκοπον τῆς πόλεως. Quæ ſignificationes certo modo ac reſpectu huc adcommodari poſſunt. Quidam huc referunt locum Eſa. LX. 17. ubi græca verſio ſic habet: Δώσω τȣ̀ς ἄρχοντας καὶ τȣ̀ς ἐπισκόπȣς σȣ ἐν δικαροσύνῃ. Vulgata: *ponam praepoſitos tuos juſtitiam*, id eſt, præficiam tibi tales doctores, qui ex evangelio pacem adnuntient & veram juſtificationis viam tibi oſtendant. Sed in Hebræo eſt נֹגְשַׂיִךְ, quod ſignificat *collectorem tributorum*, *exactorem* &c. *Ponam cenſum ſive oppreſſionem tuam pacem*, & *exactores tuos juſtitiam*, id eſt, hactenus tyrannidem paſſa es ab omnibus & injuſte tractata, nunc vero ab oppreſſionibus & ſervitutibus pax ſive quies dabitur, ſuccedet vera libertas, & pro exactionibus juſtitia exercebitur.

§. XXVIII. II.) Πρεσβύτεροι *presbyteri* ſive *ſeniores*. Ex 1. Tim. V. 17. *Qui bene praeſunt presbyteri*, *duplici honore digni habeantur*, *maxime qui laborant in verbo & doctrina*, colligi poteſt, duplices fuiſſe in eccleſia presbyteros, ac duos presbyterorum ordines. 2.) Presbyteri.
Quidam enim laborabant in verbo & doctrina, hoc eſt, erant paſtores & doctores eccleſiæ, quidam erant duntaxat ἡγȣ́μενοι, qui una cum doctoribus eccleſiam gubernabant, & curam doctrinæ ac religionis habebant. Ad claſſem *priorem* pertinent illi, quorum mentio fit Act. XIV. 23. ubi apoſtoli per ſingulas eccleſias conſtituunt presbyteros. Tit. I. 5. *Ideo reliqui te Cretae*, *ut conſtituas per ſingulas civitates presbyteros.* Jac. V. 14. *Infirmatur quis inter vos? inducat presbyteros eccleſiae*, & *orent ſuper eum*, *ungentes eum oleo in nomine Dei.* Ad claſſem *poſteriorem* referunt eos, de quibus Act. XV. 2. *Adſtenderunt Hieroſolymam ad apoſtolos & presbyteros*, hoc eſt, eos, qui una cum apoſtolis gubernabant eccleſiam. 1. Tim. V. 19. *Adverſus presbyterum accuſationem noli recipere niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.* Sed rectius etiam in hoc poſteriore loco intelliguntur eccleſiæ paſtores, quorum inſpectio pertinebat ad Timotheum eccleſiæ epiſcopum. 1. Tim. IV. 13. *Presbyterium* ſignificat totum collegium presbyterorum, hoc eſt, eccleſiæ miniſtrorum & ſeniorum, per quorum χειροτονίαν ordinabantur paſtores. Iu græca verſione vet. teſt. πρεσβύτερος, 1.) in *genere* accipitur pro eo, qui ætate eſt ſenior, ac reſpondet hebræo זָקֵן Gen. XVII. 11. XIX. 4. 2. Paral. XV. 13. &c. eodem modo accipitur in nov. teſt. Joh. VIII. 9. 1. Tim. V. 1. &c. Miniſtri ergo eccleſiæ dicuntur ſeniores, quia vel ætate vel ſenili prudentia alios antecellere debent, ac quia plerumque ex ſenioribus deligebantur, ſicut etiam apud Roma-

Romanos a ſenibus nomen mite ſenatus habet: atque apud Homerum Iliad. *β.* dicuntur γέροντες iidem qui ἀριστῆες. 2.) In *ſpecie* pro ſenioribus, hoc eſt, gubernatoribus populi iſraelitici. Sic ſeptuaginta illi viri honorati ac prudentes, quos Moſes in politiæ iſraeliticæ gubernatione ſibi adjunxit, Num. XI. 24. vocantur *ſeniores*. Inde in hiſtoria evangelica ſacerdotibus, phariſæis & ſcribis paſſim conjunguntur *ſeniores* populi Matth. XXI. 23. XXVI. 3. &c. per quos intelliguntur *proceres tribuum*, qui ablegabantur una cum ſacerdotibus & ſcribis in ſacrum ſynedrium. Quando vero mentio fit traditionum ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων a *ſenioribus* profectarum, Matth. XV. 2. Marc. VII. 3. &c. non intelliguntur ſeniores populi, adſeſſores ſynedrii, ut quidam ſtatuunt, ſed doctores veteres, quos Chriſtus vocat ἀρχαίους, Matth. V. 21. 27. 33. &c. Phariſæi enim non contenti erant ſcripto Dei verbo, ſed adjiciebant eidem traditiones ἀγράφους, quas a majoribus profectas dicebant, quin imo ad ipſum Moſen δευτερώσεις illas, ceu ad primum ac præcipuum earum autorem, revocabant, teſtibus Joſepho lib. XVIII. antiquit. cap. 18. Galatino lib. I. de arc. cathol. verit. cap. 2. & aliis.

§. XXIX. Ex dictis ſcripturæ, in quibus epiſcoporum & presbyterorum fit mentio, evidenter colligitur, in eccleſia apoſtolica eosdem fuiſſe dictos *epiſcopos* & *presbyteros*. Paulus enim eccleſiæ Epheſinæ *presbyteros* vocat *epiſcopos;* Act. XX. 28. in ἐπιγραφῇ epiſtolæ ad Philippenſes nomine epiſcoporum presbyteros intelligit; Philip. I. 1. quas virtutes in epiſcopo requirit, easdem etiam in presbyteris ſpectandas eſſe docet; 1. Tim. III. 1. ac Titum eo fine *in Creta relictum* eſſe monet, *ut conſtitueret per civitates presbyteros*, Tit. I. 5. quos ipſos poſtea v. 7. adpellat *epiſcopos*. Juxta nomenclaturam igitur apoſtolicam idem, qui eſt presbyter, recte vocatur epiſcopus. Hieronymus in comment. cap. I. Tit. *Idem eſt presbyter, qui epiſcopus, & antequam diaboli inſtinctu ſtudia in religione fierent, & diceretur in populis, ego ſum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephae, communi presbyterorum conſilio eccleſiae gubernabantur; poſtquam vero unusquisque eos, quos baptizaverat, ſuos etiam putabat, non Chriſti, in toto orbe decretum eſt, ut unus de presbyteris electis ſuperponeretur reliquis, ad quem omnis eccleſiae cura pertineret, & ſemina ſchiſmatum tollerentur.* Quod ipſum tam evidens eſt, ut Bellarminus lib. I. de clericis cap. 15. §. *facilior:* cogatur fateri, *tempore apoſtolorum nomina illa:* epiſcopus & presbyter, *communia fuiſſe omnibus ſacerdotibus tam majoribus, quos nunc epiſcopos vocamus, quam minoribus, quos presbyteros adpellamus;* cujus obſervationis uſus eſt in quæſtione de diſcrimine epiſcoporum & ſacerdotum, quoad poteſtatem jurisdictionis, de qua concilium Trident. ſeſſ. XXIII. can. 7. decernit: *Si quis dixerit, epiſcopos non eſſe presbyteris ſuperiores, anathema ſit;* cujus quæſtionis tractatio ſuum inferius habebit locum, quando de gradibus miniſtrorum eccleſiæ diſputabitur.

§. XXX. III.) *Diaconi*, de cujus vocis ambiguitate judicari 3.) *Diaconi.*
poteſt ex §. VI. præcedente. 1.) In *genere* ſignificat *quemvis miniſtrum*, qui alteri vel ex debito vel ex gratuita caritate inſervit. Matth. XX. 26. XXII. 13. Joh. II. 9. &c. Eodem modo accipitur in verſione græca vet. teſt. Eſth. I. 10. II. 2. VI. 3. ubi reſpondet Hebræo מְשָׁרֵת, a verbo שֵׁרֵת, quod *liberalius quoddam miniſterium* ſignificat, & opponitur verbo עָבַד, quod *durius ſervitium*, ac gravem ſervitutem notat. Adpellatio igitur διακόνων miniſtris eccleſiæ adtributa principes ac magiſtratus politicos monet, quod non debeant eos tanquam vilia mancipia tractare. 2.) In *ſpecie* tribuitur primo *magiſtratui politico*, qui dicitur διάκονος Θεοῦ, Rom. XIII. 4. quia officii ſui adminiſtratione gratum Deo cultum & ſervitium præſtat: ſecundo *ordini eccleſiaſtico*, idque iterum diverſimode. Nam a.) κατ᾽ ἐξοχὴν tribuitur *Chriſto*, qui eſt ἀρχιποίμην, & ſuo

in terris miniſterio conſecravit & ſanctificavit eccleſiaſticum miniſterium. Rom. XV. 8. *Dico autem Chriſtum factum eſſe διάκονον περιτομῆς, miniſtrum circumciſionis*; hoc eſt, phraſi hebræa apoſtolo familiari circumciſorum iſraelitarum, ut ſit ſenſus, Chriſtum fuiſſe prædicatorem eorum, qui ex circumciſione, ſicut Ambroſius & Anshelmus in comment. recte exponunt, de qua parte miniſterii ſui Chriſtus loquitur, quando ad mulierem Cananæam dicit: Matth. XV. 24. *Non ſum miſſus, niſi ad oves, quae perierant, domus Iſrael.* Gal. II. 17. *Si quaerentes juſtificari in Chriſto, inventi ſumus & ipſi peccatores, numquid Chriſtus peccati miniſter? abſit*; hoc eſt: Si nos, qui per fidem in Chriſtum juſtificari quærimus, nondum ſoluti ſumus a peccatorum reatu, antequam legis obſervatio & impletio accedat, conſequens fuerit, Chriſtum non eſſe miniſtrum juſtitiæ, nec adtuliſſe nobis perfectam juſtitiam, ſed eſſe adhuc miniſtrum peccati, ſicut Moſes revelans peccatum per legem. Lutherus tom. IV. Jen. lat. fol. 47. b.) *Generaliori* quadam ſignificatione tribuitur *omnibus eccleſiae miniſtris*, qui docendo, ſacramenta adminiſtrando, & aliis miniſterii eccleſiaſtici muniis peragendis Deo & eccleſiæ ſerviunt. 1. Cor. III. 5. *Quid eſt Apollo? quid Paulus? διάκονοι, δι᾽ ὧν ἐπιστεύσατε, diaconi, per quos credidiſtis.* 2. Cor. III. 6. *Qui fecit nos idoneos miniſtros novi teſtamenti.* In eadem ſignificatione uſurpatur 2. Cor. VI. 4. ubi dicuntur διάκονοι Θεοῦ, XI. 15. ubi vocantur διάκονοι τῆς δικαιοσύνης, v. 23. διάκονοι Χριστοῦ. Eph. III. 7. διάκονοι εὐαγγελίου, VI. 21. πιστοὶ διάκονοι ἐν κυρίῳ. Col. I. 7. 23. 25. IV. 7. 1. Theſſ. III. 2. 1. Tim. IV. 6. Eodem ſenſu vocantur λειτουργοὶ *miniſtri Chriſti*, Rom. XV. 16. δοῦλοι Θεοῦ, Act. XVI. 17. Tit. I. 1. δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, Rom. I. 1. Philip. I. 1. &c. δοῦλοι κυρίου, 2. Tim. II. 24. σύνδουλοι ἐν κυρίῳ, Col. IV. 7. ὑπηρέται τοῦ Χριστοῦ, 1. Cor. IV. 1. quæ adpellatio tranſſumta eſt ex græca vet. teſt. verſione, in qua Moſes vir Dei, Joſ. I. 1. XIV. 7. &c. Samuel, 1. Sam. III. 9, David, propheta regius, 2. Paral. VI. 42. Pſal. XVIII. 1. & alibi paſſim, ſacerdotes in templo miniſtrantes, Pſal. CXXXIII. 1. ut & prophetæ 2. Reg. XVII. 23. &c. vocantur δοῦλοι κυρίου, *ſervi Domini*. c.) In *ſpecialiori* ſignificatione accipitur pro illis, qui circa eam miniſterii eccleſiaſtici partem potiſſimum occupati erant, quæ τὰ βιωτικὰ & neceſſariorum diſtributionem complectitur., unde dicuntur διακονοῦντες *miniſtrantes menſis*, hoc eſt, diſtribuentes unicuique neceſſaria ex communibus bonis. Act. VI. 1. *In diebus illis creſcente diſcipulorum numero factum eſt murmur Graecorum adverſus Hebraeos, eo quod deſpicerentur* ἐν τῇ διακονίᾳ *in miniſterio quotidiano ipſorum viduae.* v. 2. *Convocantes igitur duodecim apoſtoli multitudinem diſcipulorum dixerunt: Non eſt aequum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis.* v. 3. *Inquirite ergo viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem, plenos Spiritu ſancto & ſapientia, quos conſtituamus ſuper hoc opus.* v. 4. *Nos vero orationi & miniſterio verbi vacabimus.* Ex quo loco adparet occaſio diaconorum ordinem in eccleſiam introducendi. Quia vero bonorum iſta communio in Hieroſolymitana duntaxat eccleſia locum habuit, in eccleſias vero gentilium ad Chriſtum converſorum nunquam fuit introducta, inde factum, ut diaconi dicerentur, qui pauperum, ægrotorum ac peregrinorum in eccleſia curam habuerunt, non quidem ex bonis in commune collatis, ſed ex collectis eccleſiaſticis. Rom. XII. 7. εἴτε (ἔχει) διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ, (quamvis nihil impediat quo minus hic locus generaliter accipiatur pro quovis in eccleſia miniſterio.) Ad hoc munus quandoque etiam fœminæ adhibitæ fuerunt; unde Phœbe vocatur διάκονος *eccleſiae Cenchreenſis*, Rom XVI. 1. quod de miniſterio erga ægrotos potiſſimum intelligendum videtur, ſed nihil impedit in genere de cura ægrotorum, pauperum ac peregrinorum id accipere; ſequitur enim v. 2. καὶ γὰρ αὐτὴ προστάτις πολλῶν ἐγενήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ, *multis hoſpitium praebuit*, & operam ſuam libe-

liberaliter ipſorum neceſſitatibus impendit. Ac quomodo tales diaconiſſæ, antequam ad illa eccleſiæ miniſteria ſuſcipiantur, probari ac deligi debeant, docet apoſtolus 1. Tim. V. 9. & ſeq. Tandem vero diaconis illis etiam ordinarium docendi munus fuit commiſſum, (a quo & illi, quorum mentio fit Act. VI. non fuerunt ſimpliciter excluſi, quamvis principaliter menſis præfecti fuerint) ut presbyteris adjuncti una cum ipſis verbum prædicarent, ſacramenta adminiſtrarent, ægrotos viſitarent &c. ut hac ratione facti fuerint inferioris ordinis doctores in eccleſia, unde Phil. I. 1. cum epiſcopis ſive presbyteris conjunguntur diaconi, ac 1. Tim. III. 8. poſtquam virtutes epiſcopi apoſtolus deſcripſiſſet, ſubjungit, quæ in diaconis, hoc eſt, inferioris ordinis miniſtris requirantur: *Diaconos ſimiliter oportet eſſe modeſtos &c.* v. 13. addit: οἱ καλῶς διακονήσαντες, qui in inferiori illo miniſterii gradu recte ac fideliter officium ſuum fecerint, *gradum bonum ſibi adquirent*, hoc eſt, ad altiora poſtmodum evehi poterunt.

4.) *Doctores.*

§. XXXI. IV.) Διδάσκαλοι, *doctores*, quia præcipuum ac principale munus eccleſiæ miniſtrorum eſt docere verbum Dei. Hieronymus in comm. cap. IV. Epheſ. notat, apoſtolum, cum in ceteris diſcreverit officiorum genera, duo conjunxiſſe, neque enim dictum eſt, quoſdam paſtores, quoſdam doctores, ſed alios paſtores & doctores, quod *quicunque ſunt paſtores, iidem etiam debeant eſſe doctores.* Tribuitur autem διδασκάλου adpellatio 1.) ἐξοχικῶς *Chriſto*, qui unicus magiſter humano generi audiendus voce cœlitus delata commendatus eſt, Deut. XVIII. 18. Matth. XVII. 5. qui eſt unus noſter καθηγητὴς Matth. XXIII. 8. & 10. *qui ex ſinu Patris* abſconditam Dei voluntatem protulit, nobisque *enarravit;* Joh. I. 18. unde in evangelica hiſtoria paſſim vocatur διδάσκαλος. Joh. XIII. 13. *Vos vocatis me*: ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, *& bene dicitis, ſum etenim.* Matth. VIII. 19. IX. 11. &c. 2.) γενικῶς cuivis *doctori* Matth. X. 24. Luc. VI. 40. *Diſcipulus non eſt ſupra magiſtrum ſuum.* Hebr. V. 12. *Cum deberetis eſſe* διδάσκαλοι, *rurſum indigetis, ut vos doceamini.* Jac. III. 1. μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε. 3.) εἰδικῶς tribuitur *eccleſiae miniſtris*, utpote primo *ſynagogae iſraeliticae doctoribus.* Luc. II. 46. *Invenerunt eum ſedentem in medio* τῶν διδασκάλων. Joh. III. 10. Nicodemus dicitur *magiſter*, διδάσκαλος, *in Iſrael.* Rom. II. 20. *Confidis te eſſe* διδάσκαλον νηπίων. Secundo *apoſtolis Chriſti*, ſic Paulus ſe vocat διδάσκαλον ἐθνῶν. 1. Tim. II. 7. 2. Tim. I. 11. Tertio *quibusvis eccleſiae doctoribus.* Act. XIII. 1. *Erant in eccleſia Antiochena* προφῆται καὶ διδάσκαλοι. 1. Cor. XII. 28. *Poſuit Deus in eccleſia primum apoſtolos, ſecundo prophetas, tertio doctores, &c.* Eph. IV. 11. *Chriſtus ad dextram Dei exaltatus dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam vero prophetas, alios autem evangeliſtas, alios paſtores & doctores;* quæ verba apoſtoli a quibuſdam accipiuntur *diſtributive*, ut doctores a paſtoribus diſtinguantur, ac *doctorum* nomine accipiantur, qui vel in ſcholis vel in templis docent, reliquas vero miniſterii partes non adtingunt; *paſtorum* vero nomine, quibus omnes & ſingulæ functionis eccleſiaſticæ partes incumbunt. Sed Hieronymus & alii accipiunt *connexive*, ut iidem intelligantur eſſe doctores ac paſtores.

5.) *Praeſides. praefecti.*

§. XXXII. V.) Dicuntur etiam προεστῶτες, *praeſides*, 1. Tim. V. 17. οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι, *qui bene praeſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina*: ubi quidam ad ſolos presbyteros ſive ſeniores, non autem ad doctores eccleſiæ, vocem προεστώτων referendam eſſe ſtatuunt; ſed rectius ad utrosque refertur, cum duo presbyterorum ordines conſtituantur, ut ſuperius admonuimus. Syrus vertit אִילֵין דְשַׁפִּיר מְתַדַּבְּרִין *qui bene gubernant*: LXX. interpretes vocant προεστηκότας τῆς οἰκίας, *œconomos*, familiæ gubernan-

bernandæ præfectos. Amos VI. 10. Prov. XXIII. 5. Apud profanos ſcriptores προςάτης accipitur de magiſtratu politico. Apud Xenophontem lib. III. hell. προςάται τῆς Ἑλλάδος *praefecti Graeciae.* lib. VII. pædiæ. προςάτης τοῦ πολέμου ſummus belli capitaneus. Huc pertinet, quod Chriſtus eccleſiæ ἀρχιποίμην & miniſterii caput vocatur ἐπιςάτης. Luc. V. 5. VIII. 24. &c.

6.) *Praepoſiti.*

§. XXXIII. VI.) Ἡγούμενοι *praepoſiti*, *anteceſſores*; ἡγοῦμαι proprie ſignificat: *ducem viae me praeſto*, *praeeo*. Ariſtophanes in Pluto: οἱ μὲν βλέποντες τοῖς τυφλοῖς ἡγούμεθα, οὗτος δὲ ἀκολουθεῖ. Inde adplicatur ad eos, qui vel in magiſtratu politico, vel in miniſterio eccleſiaſtico aliis præſunt. Thucydides lib. III. Λακεδαιμονίων ἡγήσαντο. Plutarchus in Romulo ſcribit, Romanos adpellaſſe *patres conſcriptos*, quos Græci ἡγεμόνας ſive ἡγουμένους ſuo etiamnum tempore vocabant. LXX. interpretes variis modis hanc vocem uſurparunt, plerumque tamen ad magiſtratum politicum ab ipſis adcommodatur. In nov. teſt. tribuitur 1.) ἐξοχικῶς *Chriſto*. Matth. II. 6. vaticinium Micheæ de Chriſto ſic redditur: *Ex te egredietur* ἡγούμενος. In Hebræo Mich. V. 2. eſt מוֹשֵׁל *dominator*, quod LXX. interpretes reddiderunt ἄρχοντα. 2.) γενικῶς quibusvis *viris primariis*, qui alios autoritate, honore ac poteſtate excellunt. Luc. XXII. 26. *Qui major inter vos eſt, fiat ſicut junior*, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς διακονῶν, *qui praecedit, tanquam miniſtrans.* Act. XIV. 12. Paulus dicitur ἡγούμενος τοῦ λόγου *dux ſermonis*, partes oratoris ſuſtinens. 3.) ἰδικῶς illis, qui præſunt vel in *magiſtratu politico*; Act. VII. 10. *Deus conſtituit Joſephum* ἡγούμενον ἐπ᾽ Ἀίγυπτον, vel *in miniſterio eccleſiaſtico*. Act. XV. 22. *Judas & Silas* dicuntur ἡγούμενοι ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, vulgata verſio generaliter reddidit: *primi in fratribus*; ſed oſtendit actorum hiſtoria, miniſterio eccleſiaſtico ipſos fuiſſe functos: ſubjungitur enim v. 32. *Judas autem & Silas, cum ipſi quoque eſſent prophetae, verbis* *rimis conſolati ſunt fratres.* Hebr. XIII. μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων, ubi ſtatim ſubj tur ἐξήγησις, quosnam hoc nomine velit tellectos, *qui locuti ſunt vobis verbum* v. 17. πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, ubi dem ſubjungitur explicatio, *ipſi enim vigi pro animabus veſtris, utpote rationem re turi.* v. 24. *Salutate omnes praepoſitos ſtros.* Dicuntur autem miniſtri eccleſiæ ἡ μενοι, non quod politicum aliquem dom tum in eccleſiam exercere debeant, con rium enim præſcribit eis Chriſtus Luc. X 25. ſeqq. a.) quia fidelibus ſeſe exhibere bent viæ duces: 1. Tim. IV. 12. *Eſto t fidelium in verbo, in converſatione, in tate, in fide, in caſtitate.* Hanc ratio adpellationis videtur ſubminiſtrare epiſt. Hebræos XIII. 7. *Mementote* ἡγουμένων *p poſitorum veſtrorum, quorum intuentes verſationis exitum imitemini fidem.* b.) Deus ipſos πιςοὺς ἡγήσατο, quibus verbi niſterium commendaret. 1. Tim. I. 12. *C ſtus fidelem me judicavit ponens in miniſt* c.) Quia πάσης τιμῆς ἀξίους ipſos debe ἡγεῖσθαι. 1. Tim. V. 17. &c.

§. XXXIV. VII.) *Scribarum* nomen tribuitur proprie illis, qui divini juris præ reliquis periti tum in ſynagogis tum in templo le docebant, qui ideo dicebantur ſcribæ, legi deſcribendæ & interpretandæ vacab quorum in hiſtoria evangelica & acto paſſim fit mentio. Sed Chriſtus συνεκδοχ nomine *ſpeciei ad genus* translato que eccleſiæ doctorem & miniſtrum vocat bam. Matth. XIII. 52. *Omnis ſcriba ditus ad regnum cœlorum profert ex theſ ſuo vetera & nova.* XXIII. 34. *Ecce mitto ad vos prophetas & ſapientes & ſcr*

7.) *Sc*

§. XXXV. *Metaphoricae* ac *parabolicae* miniſtrorum eccleſiæ adpellationes in nov. teſt. occurrunt longe plurimæ. Vocantur

II.) *Ac tiones phoricæ 1.) Sal.*

enim I.) *ſal terrae*, Matth. V. 13. tum propter typum, 2. Reg. II. 21. tum propter collationem, debent enim conciones ſuas conſpergere ſale Moſaico, hoc eſt, doctrina legis peccata arguere, ac veteris hominis putredinem ſpiritualem prohibere. Hilarius in h. l. Matth. *Apoſtoli ſunt aeternitatis quaſi ſalitores, merito ſal terrae nuncupati, quia per virtutem doctrinae quaſi ſalientes aeternitati corpora ſervant.* Hieronymus in h. l. Matth. *Sal nominantur apoſtoli, quia per illos univerſum genus humanum conditur,* Theophylactus in c. IX. Marc. *Quemadmodum ſal carnes cohibet, nec vermes inde creari ſinit: ita & ſermo doctoris ſi recens & mordax ſit, carnales homines conſtringens, non ſinit in ipſis generari vermem irrequietum.*

2) *lux mundi.*

II.) *Lux mundi*, Matth. V. 14. non eo quidem ſenſu ac gradu, quo Chriſtus dicitur τὸ φῶς, *vera illa lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum;* Joh. I. 9. VIII. 12. IX. 5. hoc enim ſenſu ipſe Johannes Baptiſta major omnibus natis ex mulieribus negatur eſſe lux: Joh. I. 8. ſed quia ſunt λύχνοι καιόμενοι καὶ φαίνοντες *lucernae ardentes & lucentes.* Joh. V. 35. ſunt luminaria illuminata & illuminantia, a vera & eſſentiali luce illuminata & accenſa, ut lucem doctrinæ ſpargant, eaque mundi tenebras illuminent, quin & vita ac moribus lucere debent. Matth. V. 16. Phil. II. 15. Rabbini in genere ſapientes vocant אור עולם *mundi lucem*, unde in l. ſelect. gem. in c. de ſapientia dicunt: *Sapientes in terra ſunt quod luminaria in cælo: nam illuminant mundum & pellunt tenebras eorum.* Hilarius in h. l. Matth. *Mundus extra cognitionem Dei poſitus obſcurus tenebatur ignorantiae tenebris, cui per apoſtolos ſcientiae lumen invehitur, & cognitio Dei claret, & de parvis eorum corpuſculis, quocunque inceſſerint, lux tenebris miniſtratur.* Quidam, inter quos Theophylactus, etiam huc accommodant verba ſequentia: *Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita, nec accendunt lucernam, ut ponant eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui ſunt in domo.* Iſidorus Peluſiota lib. I. epiſt. XXXII. p. 8. *Deus lucernam, h. e. ſacerdotem accendit ac candelabro imponit, hoc eſt, cathedrae ſuae lucem ferenti* τῆς ἑαυτοῦ φωτοφόρου καθέδρας, *ut & dogmatum & actionum ab omni caligine liberarum ſplendorem eccleſiae fulgetri inſtar adferat, quo nimirum plebs vivifici fulgoris radios ſpectans ad eos ſeſe dirigat, patriſque luminum gloriam ſpectet.* Senſus igitur eſt, & doctrinam & vitam miniſtrorum eſſe in conſpectu omnium poſitam inſtar civitatis ſupra montem poſitæ, ſedulo igitur ipſis cavendum eſſe, ne errorum & peccatorum tenebris involvantur; contra vero in id incumbendum ipſis unice, ut candelabri aurei in tabernaculo Moſaico & templo Hieroſolymitano typum exprimentes, lucem doctrinæ & vitæ aliis præferant. Vide Gregorium hom. VI. in Ezech. Huc pertinent dicta illa ſcripturæ, in quibus miniſtri eccleſiæ comparantur *candelabris:* Zach. IV. 2. Apoc. I. 13. XI. 4. reſpectu ſcilicet habito ad candelabrum illud aureum in tabernaculo Moſaico.

3.) *Operarii vineae.*

III.) Comparantur *operariis in vineam* conductis; Matth. XX. 1. ad illos enim ſpecialiter illa parabola Chriſti adplicatur ab Irenæo lib. IV. c. 70. p. 305. Hilario can. XX. in Matth. Chryſoſtomo ſive quiſquis autor alius, homil. XXXIV. oper. imperf. Hieronymo lib. II. contra Jovinian. Gregorio hom. XIX. in evang. ſicut etiam Matth. XXI. 33. Marc. XII. 1. Luc. XX. 9. conferuntur γεωργοῖς *vineae cultoribus.* Interim non negandum, in genere & quidem longe commodius ad quoſvis in vineam Domini, hoc eſt, in eccleſiam vocatos parabolam illam adcommodari poſſe, quod faciunt Origenes hom. X. in Matth. Nazianzenus in conc. de bapt. Chryſoſtomus hom. LXV. in Matth. Auguſtinus ſerm. LIX. de verb. Dom. &c. Diſtinctis mundi ætatibus ac temporibus mittit Deus eccleſiæ ſuæ doctores, qui in vinea non otientur, ſed ſedulo laborent, largiſſimam olim laborum ſuorum mercedem re-

4.) *Servi invitantes ad nuptias.* portaturi. IV.) *Servis invitantibus ad nuptias regias:* Matth. XXII. 3. mittuntur enim a cœleſti patrefamilias, ut nuntient hominibus: *omnia parata ſunt, venite ad nuptias*, ſed mundus malam illis reponit gratiam. Huc pertinet encomium illud, quo miniſtri eccleſiæ dicuntur *amici ſponſi*. Joh. III. 29. qui ſponſam Chriſto adducunt ac deſpondent. 2. Cor. XI. 2.

5.) *Ad cœnam.* V.) *Servis invitantibus ad cœnam magnam*: Luc. XIV. 17. nuntiant enim hominibus, in Chriſto parata ipſis eſſe omnia ad ſalutem neceſſaria, & ad participationem illorum beneficiorum amice ipſos invitant.

6.) *Piſcatores.* VI.) Vocantur *piſcatores hominum.* Matth. IV. 19. Marc. I. 17. Luc. V. 10. tum propter divinam promiſſionem: Jer. XVI. 16. *mittam piſcatores multos & piſcabuntur;* tum propter typum: Ezech. XLVII. 10. *Piſcatores ambulant in magno illo mari*, quod in viſione prophetæ oſtenditur; tum propter convenientiam: *Profundum eſt hujus ſeculi mare, ex cujus limo, opera miniſtrorum eccleſiae, trahendi ſunt homines in lumen cœleſtis habitaculi*, ut loquitur Hilarius can. III. in Matth. Piſcatores quandoque *per totam noctem* fruſtra laborant, Luc. V. 5. coguntur imbres & pluvias ſuſtinere, projiciunt rete ſuum, neſcii, quos ac quot piſces capturi ſint, concludunt reti ſuo piſces bonos ac putres: Matth. XIII. 47. quæ omnia ad miniſterium eccleſiaſticum adcommodari poſſunt.

7.) *Operarii meſſis.* VII.) *Operarii in meſſe dominica;* Matth. IX. 38. quæ adpellatio cumprimis apoſtolis & reliquis nov. teſt. miniſtris competit. Joh. IV. 37. *In hoc verum eſt proverbium: alius eſt qui ſeminat, alius qui metit.* v. 38. *Ego miſi vos metere, quod non laboraſtis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiiſtis*, ubi per *ſeminantes* intelliguntur prophetæ & miniſtri eccleſiæ vet. teſt. per *metentes* apoſtoli & miniſtri nov. teſt. cujus tempus comparatur *meſſi*. Eſa. IX. 3. Prophetæ & doctores vet. teſt. agrum do
cum ſentibus idololatricis undique oppl
expurgarunt, concione legis velut a
eum proſciderunt, & ſemina promiſſi
evangelicarum de Meſſia ſparſerunt, ſe
turitatem ſegetis, impletionem ſcilicet e
ac tempus meſſis, univerſalem ſcilicet
tium vocationem non viderunt. Vide
næum lib. IV. cap. 40. p. 274. Quamv
ro Chriſtus ibidem locutione proverbi
comparate accipienda ſeminantibus ſolu
borem tribuat; negari tamen nequit,
meſſoribus pondus & æſtum diei tolera
eſſe, unde ab Aſcræo Poeta tempus
vocatur χαματῶδες: ita quoque eccleſi
niſtris multæ in officio ſuo tolerandæ
moleſtiæ. Quando igitur miniſtri ec
conferuntur operariis in meſſe, ſignifi
1.) Miniſterium eccleſiaſticum non eſſe
vum otium, ſed negotium. 2.) Sun
eſſe miniſterii neceſſitatem. Quemadm
in meſſe opus eſt ἐργάταις, qui fruges
tant & in horrea colligant: ſic in meſ
rituali, hoc eſt, in eccleſiæ collectione
riis eſt opus, quorum miniſterio eccleſi
ligatur. 3.) Dominum miniſterii voca
adeoque extrudentem operarios in meſſ
ſe ac manere ſolum Deum, piis precib
id compellandum, ut operarios
mittat. VIII.) Adfinis huic adpellationi eſt ea, qua dicuntur συνεργοὶ Θεοῦ *cooperarii Dei* in ſpirituali ſcilicet agricultura. 8.) *Agr*[...] *rae* [...]
1. Cor.
Collectio eccleſiæ eſt γεώργιον, *agric
quaedam.* Ibidem ſummus γεωργὸς eſt
cœleſtis, Joh. XV. 1. συνεργοὶ ipſius i
agricultura ſunt eccleſiæ miniſtri, illi *pl
ac rigant*, ſed Deus ſolus *dat increm*
1. Cor. III. 6. Huc etiam pertinet,
miniſtri eccleſiæ dicuntur ἐργάται, *op*
qui ſcilicet in agro & vinea Domini, q
eccleſia, ſtrenue laborare debent; Mat
37. X. 10. Luc. X. 2. quod ſi re
fideliter officium ſuum adminiſtrant
ἐργάται δόκιμοι καὶ ἀνεπαίσχυντοι, 2.
II. 15. qui gloriam, non ignominiam

reportabunt, ſin minus, fiunt ἐργάται δόλιοι, 2. Cor. XI. 13. ἐργάται κακοί. Phil. III. 2. IX.) Vocantur quoque *œconomi*, Luc. XII. 42. *Quis, putas, eſt fidelis ac prudens diſpenſator, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam &c.* Pontificii de ſolo Petro hoc dictum eſſe ſtatuunt, cui ſoli tanquam ſummo gubernatori & ſucceſſoribus ipſius familia Domini ſit commiſſa: ſed loquitur Chriſtus in genere de omnibus eccleſiæ miniſtris, cumprimis de illis, quibus in alios paſtores inſpectio demandata eſt. 1. Cor. IV. 1. *Sic nos aeſtimet homo ut miniſtros Chriſti & οἰκονόμους myſteriorum Dei.* Tit. I. 7. *Oportet epiſcopum eſſe ἀνέγκλητον ὡς Θεοῦ οἰκονόμον.* Pulcerrime vero in hac adpellatione officium miniſtrorum exprimitur: eccleſia eſt *domus Dei*, 1. Tim. III. 15. in qua Deus habitat per gratiam; *domeſtici* in hac domo ſunt omnes ſancti, Eph. II. 19. quibus Deus ſeſe per verbum manifeſtat, eoſdemque peculiariter diligit ac tuetur; *oeconomi* ſunt eccleſiæ miniſtri, qui per claves divinitus ſibi traditas recludunt theſauros, quos Deus in eccleſiæ domum depoſuit, hic igitur requiritur ab œconomis *fidelitas*, 1. Cor. IV. 2. ut rationem ſuæ adminiſtrationis Domino olim reddere poſſint. Quemadmodum etiam in ampla œconomia ſunt diſtincti gradus miniſteriorum & officiorum: ita quoque in eccleſiaſtico miniſterio inſtituit Deus certum ordinem, ut alii aliis velut ἐργοδιῶκται præſint, & opus Domini urgeant.(*)

9.) *Oeconomi.*

10.) *Legati Dei.*

Adpellantur X.) *legati Dei*: 2. Cor. V. 20. pro Chriſto πρεσβεύομεν *legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* Eph. VI. 20. Ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου πρεσβεύω, *ſuper praedicatione evangelii legatione fungor.* Quæ adpellatio in miniſtris ſedulitatem, in auditoribus reverentiam erga paſtores excitare debet. Nemo ſibi partes legati ſumit; niſi a legante imponantur, ſic miniſtri non currant, antequam mittantur. Legati continent ſe intra certos ac præſcriptos mandati terminos: ſic miniſtri non niſi eloquia Dei proferant, nihil addentes, nihil dementes. Legati jure gentium ſunt inviolabiles, unde graviter animadverti ſolet in eos, qui regum ac principum legatos injuria adficiunt: ſic Deus ſevere vindicat injuriam legatis ſuis illatam &c. Huc referri etiam poteſt *angelorum* adpellatio miniſtris eccleſiæ adtributa: *angelus* enim officii nomen eſt, non naturæ, legatum ac miſſum ab alio ſignificans. Deut. II. 26. *Et miſi* מַלְאָכִים *nuncios ex deſerto*, LXX. interpretes πρέσβεις. Itemque omnia illa dicta, in quibus apoſtoli & ipſorum ſucceſſores a Chriſto dicuntur mitti, Matth. X. 16. Joh. XX. 21. &c. adeo ut, qui illos audiat, Chriſtum ipſum audiat. Luc. X. 16. Inde Hieronymus præfat. in Pentat. *per os apoſtolorum Chriſtus mihi loquitur.* (**)

11.) *Teſtes.*

XI.) *Teſtes*, μάρτυρες, quæ adpellatio præcipue quidem tribuitur apoſtolis, qui fuerunt προκεχειροτονημένοι καὶ αὐτόπται μάρτυρες, Luc. XXIV. 48. Joh. XV. 27. Act. I. 8. X. 41. &c. peculiariter ad id vocati & in mundum ablegati, ut de Chriſti perſona, officio ac beneficiis teſtarentur; ſed interim competit etiam aliis eccleſiæ miniſtris, qui de voluntate Dei ex ipſius verbo teſtimonium ferunt. Apoc. II. 13. XI. 3. Teſtes oportet eſſe requiſitos, vitæ inculpatæ, homines

(*) Dicuntur etiam *medici*: Jer. XXX. 13. *Non eſt, qui judicet judicium tuum ad ſanitatem, medicinae curatio non eſt tibi*; id eſt, nemo medicorum recte judicat de tuo morbo ac remediis, ut te ſanare poſſit. Ex hoc loco colligitur, miniſtros verbi eſſe velut quoſdam medicos politiarum, utpote qui monſtrent, quomodo ſummos morbos, peccata, iram Dei ac poenas vel antevertere, vel etiam ſanare ac tollere queamus. GERHARDUS.

(**) Gregorius hom. VI. in evang. *Unusquisque ſi in quantum ſufficit, proximum a pravitate revocat, ſi exhortari ad bene operandum curat, ſi aeternum regnum vel ſupplicium erranti denunciat, cum verba ſanctae adnunciationis impendit, angelus exiſtit.* hom. XXXIV. *Qui ſecretorum cœleſtium ſumma capere praevalent, & nunciare, iſti in archangelorum numero deputantur.* GERHARDUS.

homines veraces, conſentientes, de rebus cognitis teſtificantes &c. Eadem in miniſtris requiruntur, qui ex verbo de voluntate Dei vere, ingenue, conſtanter ac fideliter teſtari debent, nec verbis modo, ſed etiam, ſi opus ſit, vita ac ſanguine.

12.) *Praecones.* XII.) *Praecones*, κήρυκες. 1. Tim. II. 7. & 2. Tim. I. 11. Paulus ſe vocat κήρυκα, *praeconem evangelii.* 2. Petr. II. 5. Noachus patriarcha vocatur κήρυξ δικαιοσύνης, *praeco juſtitiae.* Κήρυκες dicuntur proprie caduceatores, qui decreta magiſtratus publica voce promulgant; ſic miniſtri eccleſiæ κήρυγμα, publicum evangelii præconium, Dei mandato ac nomine hominibus adnunciant. Matth. X. 27. *Quod in aurem auditis*, κηρύξατε, *praedicate ſuper tecta.* Apud Athenienſes cœtus civium convocabantur per miniſtros publicos, quos vocabant κήρυκας, atque hæc convocatio dicebatur ἐκκλησιάζειν, ita quoque eccleſiam ſuam colligit Deus, & ex cœtu hominum evocat per præcones evangelii.

13.) *Tubicines.* XIII.) Vocantur etiam præcones verbi *tubicines*, Apoc. VIII. 2. & ſeqq. *tum* reſpectu habito ad officium Levitarum in vet. teſt. ad quos pertinebat *tubis* certo tempore *clangere.* Num. X. 1. & ſeqq. (*) (Tubæ Levitarum paratæ erant ex diducto & ſolido argento, ſic verbum Dei ſolide & integre adnunciari debet, non mixtum humanis & commentitiis doctrinis: differentia in ſono tubarum notat doctrinæ ordinem; clangor eſt doctrina placida: jubilatio in bello excitanda eſt ſtrepitus vehementior, hoc eſt, in perſecutione ſunt orationes excitatiores.) *Tum* quia tubarum clangor miniſterii conditionem & officium concinne exprimit: (debent enim *voces ſuas elevare ſicut tubas*, & *populo adnunciare peccata.* Eſaj. LVIII. 1. Tuba per ſe nullum edit ſonum, ſed ab alio eam inflari oportet; ſic miniſtri loquuntur ex Spiritu ſancto, Matth. X. 20. *ſunt voces clamantis.* Joh. I. 23. Tuba ſonum edit clariſſimum, quem e longinquo poſiti exaudire poſſunt; ſic veritatis clangor longiſſime perſonat.)

14.) *Venti.* XIV.) Sunt, qui exiſtimant, prædicatores evangelii *metaphorice* vocari *ventos*, Apoc. VII. 1. cum verbi & Spiritus ſancti in miniſterio efficacia vento conferatur, Joh. III. 8. ac diſcipulis in ſono vehementis venti Spiritus ſanctus adparuerit. Act. II. 2. Cauſam adpellationis exprimit anonymus quidam interpres apocalypſeos, qui ante annos ducentos ſcripſit: *Sicut ventus nubes excitat, terram adperit & rigat, fructiferam facit, faciem ejus floribus & fructibus hilarem reddit: ita evangelica praedicatio ab haeretica pravitate obumbrat & conſervat corda terrenorum, eaque aperit ad compunctionem, & pervia reddit ad gratiae ſuſceptionem, fructificare facit in bonis operibus & decorat in exemplis.* Vide Hoe in com. Apoc. VII. p. 489. & p. 510. ubi & neceſſitatis & utilitatis ratione miniſterium eccleſiaſticum vento conferri oſtenditur. (**)

§. XXXVI.

(*) Tuba eſt inſtrumentum bellicum & claſſico canendo inſervit. Significatur igitur, præcones verbi divini prædicatione ſua homines ad bellum vitiis ac ſceleribus inferendum adhortari, atque ad arma contra dæmonem, omnemque ejus exercitum capienda. Origenes homil. VII. in Joſ. *Duae tubae argenteae ductiles Numer. I. ſignificant, concionatores ex divinis literis varia argumenta ducere, quibus ſpirituale bellum peccatoribus indicitur.* Gregorius lib. XXX. moral. cap. 7. *Per duas tubas exercitus ducitur, quia per duo praecepta caritatis ad procinctum fidei populus vocatur, quae idcirco argenteae fieri praecipiuntur, ut praedicatorum verba lucis nitore pateant, & auditorum mentem nulla ſui obſcuritate confundant.* Gerhardus.

(**) Quidam huc referunt dictum Cant. IV. 16. *Surge aquilo, & veni auſter, & profla hortum meum & fluent aromata illius*; quibus verbis eccleſiæ doctores ad prædicandum verbum incitantur, *ut eorum praedicatione ſuaviſſima virtutum omnium aromata colligantur.* Ratio adpellationis 1.) a *celeritate*, qua venti iſti evangelici huc illucque diſcurrunt, ut veritatem fidei, bonitatemque morum ubique diſſeminent, quæ præcipue celeritas in apoſtolis reſplenduit: 2.) quoniam inſtar ventorum effre-

patribus, cantur præſiti, paroeſacerdo-, &c.

§. XXXVI. In ſcriptoribus eccleſiaſticis adpellationes illæ repetuntur. (*) Sic Euſebius lib. I. hiſt. eccl. c. 1. de eccleſiæ apoſtolicæ & apoſtolorum temporibus proximæ epiſcopis ſcripturus, dicit ſe de illis acturum, qui ecceſiæ διαπρεπῶς, *competenter*, *praefuerint*, γήσαντό τε καὶ προέςησαν inquit, admonens ›s fuiſſe velut ductores & præſides dominici :egis) *quique ſingulis aetatibus divinam dorinam ſive viva voce ſive commentariis ſuis lminiſtraverint* (τὸν θεῖον ἐπρέσβευσαν λόγον quit, docens eos magna fide & religione verım veritatis tractaſſe, πρεσβεύω enim ſignifiıt non tantum legationem obeo, ſed etiam προıμῶ. Ergo πρεσβεύειν eſt verbum Dei magna ım religione tractare.) Vocantur etiam ecclez miniſtri πάροικοι. Euſebius lib. III. hiſt. 13. nianum vocat primum eccleſiæ Alexandrinæ ıræcum, unde parœcia ac corrupte parochia, t & Germanice *Pfarrer*. Budæus in pand. *unt, qui parochias inde adpellatas cenſeant, uibus ſingulis ſacerdotes ſui deſtinati ſunt ab chibitione ſcilicet ſacroſancti panis. Ego ero non parochias primum ſed paroecias adellatas eſſe cenſeo. πάροικοι enim ſunt adcoæ, quare qui fanum aliquod adcolunt, paıeci ſunt dicti, ejusdem ſcilicet fani conſortes, ſ parœcia adcolarum conventus & adcolatus, ıcraque vicinia.* Hæc Budæus. *Sacerdotum* omen quo ſenſu peculiariter eccleſiæ miniris adtribui cœptum fuerit, dictum eſt ſuperius. rogreſſu temporis ſub papatu ſacerdotia adpellari cœperunt *beneficia*. Olim enim officium eccleſiaſticum pro onere reputabatur, ſed cum poſtea laboribus prætermiſſis, lucro tantum inhiarent clerici, inde ipſum quoque nomen fuit mutatum. Duarenſis lib. II. de ſacr. eccleſ. miniſt. cap. 3. *Quod olim in antiquis canonibus & conciliis miniſterium vocabatur, poſtquam poſſeſſiones acceſſerunt, ad imitationem phraſium in feudis uſitatarum vocari cœpit beneficium.*

Apud pontificios vocantur clerici.

§. XXXVII. Pontificii noſtrarum eccleſiarum miniſtros per contemtum vocare ſolent *praedicantes*, ac magnam illis hoc nomine ignominiam irrogari exiſtimant. Sed conſtat ex ſcripturis nomen *praedicantis* ac officium prædicandi tribui Chriſto, Eſai. LXI. 2. Matth. IV. 17. & 23. *erat praedicans in ſynagogis*: Luc. IV. 44. angelis, Apoc. V. 2. prophetis; Jer. VII. 2. XIX. 2. L. 2. Jon. I. 2. Johanni baptiſtæ, Matth. III. 1. Marc. I. 4. apoſtolis, Matth. X. 7. Marc. XVI. 15. Luc. IX. 2. Rom. X. 14. &c. ergo nomen illud eſt honorificum, per quod ſanctiſſimo Chriſti, prophetarum & apoſtolorum collegio adſcribimur. (**) Oſtendant vero nobis in ſcripturis nomen miſſificantium, monachorum, abbatum, cardinalium &c. Ipſi contra eccleſiaſticas perſonas generali adpellatione vocant *clericos*. Ut enim adparet ex Bellarmino libr. III. de clericis cap. 11. ſeptem numerant ordines ſacros, in primo ſunt *ſacerdotes*, quos in *majores* ac *minores* poſtea dividunt. Ad majores

e 2

effrenatas hominum adpetitiones velut pravos humores *exſiccant*: 3.) quia peccatores ad lacrymas *impellunt*: 4.) quia ſcripturæ difficultates vel ut obſcuras nubes e cœlo eccleſiæ *diſpellunt* ac diſſipant, ſolemque, id eſt, verum divinarum literarum ſenſum & intelligentiam patefaciunt. GERHARD.

(*) Quomodo typus Exod. XXV. de veſtibus in arce latere ad miniſtros eccleſiæ adcommodari poſſit, docent Gregorius part. II. curæ paſtor. cap. ult. & Beda in expoſ. Exod. XXV. Theodoretus in comm. ſuper Cantic. ad concionatores adcommodat locum Cant. IV. *Favus diſtillans labia tua, mel & lac ſub lingua tua.* Vid. Blaſius de Vieg. in c. X. Apoc. p. 424. GERHARDUS.

(**) Ante annos ducentos amplius ſub ipſo papatus flore longe ante Lutherum Nicolaus de Clemangiis, doctor Pariſienſis, *praeclariſſimum praedicandi officium apud Romanenſes viguiſſe* ſcribit. Pontificii ipſi eccleſiæ doctores quandoque vocant *miniſtros*, ut adparet ex Lorichio in theſ. theolog. voce *miniſter* fol. 1389. ubi miniſtrum ridicule deſcribit, *quod ſit omnis, qui inſtitutas preces ex vi ordinationis aut voto recitat, ut regularis profeſſus utriusque ſexus; omnis clericus etiam primae tantum tonſurae, omnis donatus & donata alicui religioni aut eccleſiae ſeculari, & omnis alius, qui orationes ab eo ordinatas ejus nomine recitat* GERHARDUS.

majores referunt *patriarchas, archiepiſcopos, metropolitanos & epiſcopos.* Minores vocant *presbyteros.* In ſecundo ſunt *diaconi.* In tertio *ſubdiaconi.* In quarto *acoluthi.* In quinto *lectores.* In ſexto *exorciſtae.* In ſeptimo *oſtiarii*, de quorum nomenclatura, officiis & diſcrimine inferius dicetur. Omnes illos vocant *clericos*, quos a laicis & monachis diſtinguunt. Nomen *clerici* deſcendit a κλῆρος, quod ſignificat ſortem, partem, ac hæreditatem. Petrus 1. epiſt. I. 4. κλήρυς vocat Dei eccleſiam, reſpiciens ad populum Iſraeliticum, quem Deus velut portionem quamdam a reliquis gentibus ſeparatam in peculium ſibi elegerat, Deut. IV. 20. IX. 29. 1. Reg. VIII. 1. &c. eidemque terram Canaan per ſortem diſtribui juſſerat, Num. XXVI. 55. Joſ. XIV. 2. &c. in cujus locum cum chriſtiani in nov. teſt. ſucceſſerint, inde Petrus eccleſiam chriſtianam vocat κλῆρον, hæreditatem Domini, ex Pſal. II. 8. *Poſtula a me, & dabo tibi gentes in haereditatem,* quam ſcilicet ſibi elegit in populum περιέσιον, Tit. II. 14. ac dedit cuilibet vero illius membro partem τῦ κλήρυ τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτὶ, Col. I. 12. ut de omnibus & ſingulis vere piis dici poſſit, *quod ſorte vocati ſive adſciti ſint*, Eph. I. 11. in populum ſcilicet Dei, ſanctorum communionem, & vitæ æternæ hæreditatem. Merito igitur juxta ſcripturæ ſenſum omnes vere credentes ac pii dicuntur *clerici*, quia ſcilicet pertinent ad illum κλῆρον, portionem ac hæreditatem Domini; immerito contra ſolis ſacerdotibus clericorum nomen in papatu vindicatur; (ubi nota vocem κλήρυ tredecies in nov. teſt. uſurpari, ſed ex locis illis omnibus nullum eſſe, in quo ſenſu pontificio accipi eam oporteat.) Nimirum convenit illis hac in re cum phariſæis, qui ſe hoc nomine adpellabant, quod vitæ ſanctimonia & munditie a reliquis Judæis eſſent ſejuncti & ſeparati, quam phariſaicæ adpellationis etymologiam tradunt Origenes, in cap. XXIII. Matth. Tertullianus, de præſcript. Epiphanius, hær. XVI. Ambroſius, libr. III. in Luc. & confirmat faſtuoſa precatio phariſæi, Luc. XVIII. 10. Pari ratione miniſtri ſacrorum in papatu vocant ſeſe clericos, quaſi ſoli ſint de ſorte Domini. c. Clericus cauſa 12. q. 1. *Clericus, qui Chriſti ſervit eccleſiae, interpretetur primum vocabulum ſuum, & nominis definitione prolata nitatur eſſe, quod dicitur, ſi enim κλῆρος graece, latine ſors adpellatur, propterea clerici dicuntur, quia de ſorte Domini ſunt, vel quia ipſe Dominus ſors, id eſt, pars clericorum eſt; & quia vel ipſe pars Domini eſt, vel Dominum partem habet, talem ſe exhibere debet, ut ipſe poſſideat Dominum, vel ut poſſideatur a Domino.* Sane Hieronymus in epiſt. ad Nepotian. epiſt. 2. ſimilem ponit adpellationis rationem, ſed *alluſivam* verius quam propriam & adcuratam, cum omnes pii ſint ſors Dei, & Deus ſors ipſorum, quare cum a pontificiis in abuſum poſtea hæc etymologia trahatur, merito eſt repudianda. Bellarminus libr. I. de membr. eccleſ. militant. cap. 1. *Clerici ſunt quaſi Domini ſors & haereditas.* Gregorius de Valent. tom. IV. diſp. IX. quæſt. 5. punct. 2. *Clerici vocantur miniſtri eccleſiae, vel quia peculiariter de ſorte ſive haereditate ſint Domini, quatenus divino cultui ſunt ſingulariter mancipati, vel quia Dominus peculiariter eſt ipſorum ſors ſive pars.* Propter hanc arrogantiam jure factum credimus, ut clerici Romani ab Hieronymo præf. in libr. Didym. de SS. vocarentur *ſenatus phariſaeorum*, ſicut viciſſim idem in com. X. Matth. phariſæos nominat *Judaeorum clericos.*

§. XXXVIII. Regerunt Bellarminus & Gregorius de Valent. d. l. I.) *Nomen cleri* 1. Petr. V. 3. *non tribui eccleſiae univerſae, ſed tantum miniſtris epiſcopo ſubjectis, qui ſic regi debeant, ut fugiatur dominandi cupiditas.* Reſp. imo vero de toto grege dominico apoſtolus loquitur, ut conſtat ex ipſis verbis textus. Adloquitur enim Petrus presbyteros, eosque hortatur, ut paſcant gregem ſibi commiſſum, contra vero eosdem dehortatur, ne dominentur clero. Jam vero Bellarminus diſtinguit inter epiſcoporum & presbyterorum jurisdictionem, atque illos, qui aliis

eccleſiæ miniſtris præſident, non presby-
s, ſed epiſcopos proprie vocari adſerit,
modo igitur presbyterorum nomine poteſt
lligere epiſcopos? Quod ſi hoc loco per
ως intelligerentur presbyteri, talis ſeque-
r paraphraſis: presbyteri non dominentur
byteris; ſequeretur etiam, epiſcopos non
em presbyteris dominari debere propter
dictum apoſtolicum, bene tamen in gre-
ſibi commiſſum exercere poſſe ſuperbum
inium, ita enim κατακυριεύειν a Bellar-
o exponitur. Præterea huic dominationi
lerum opponit apoſtolus, fieri typum τȣ̃
ιvίȣ, ergo per τȣ̀ς κλήρȣς ac per τὸ ποίμ-
idem omnino intelligitur: jam vero ne-
inficias ire poterit, per τὸ ποίμνιον gre-
verbo Dei paſcendum intelligi debere.
continetur in verbo τῶν κλήρων tacita
dam ratio, quare non debeant eo modo
em ſuum paſcere, ut dominium quod-
in eum exerceant, nimirum quia eſt κλῆ-
ſors & hæreditas Domini. Unde Occu-
ius κλῆρον hoc loco interpretatur ἱερὸν σύ-
ζ. II.) *Si vel maxime per clerum tota ec-*
i intelligatur, tamen iſtud nomen miniſtris
liariter tribui poteſt, cum ratione officii
is adtineant Deum, quam reliqui chriſti-
Reſp. non de eo quæritur, an ſit diſcri-
inter paſtorem & gregem? nec de eo,
ano ſenſu miniſtris eccleſiæ peculiariter
en clericorum tribui poſſit? cum non ſo-
ratione communis chriſtianiſmi, ſed et-
ratione peculiaris officii ad ſortem Do-
i ſpectent, quo ſenſu novimus in primiti-
cclesia hoc nomen fuiſſe clericis tributum;
ſed illud in quæſtione verſatur, an ſcri-
a ſacra peculiariter miniſtros eccleſiæ nov.
hoc nomine adpellet? quod pontificii
em adfirmant, nos vero negamus. De-
& illud potiſſimum quæritur, an ſenſu
ificio miniſtri eccleſiæ recte dicantur,
lici poſſint clerici? quod itidem negamus.
o autem ſenſum pontificium, quod cleri-
i laicis eo modo diſtinguunt, ut illis tri-

buant talem prærogativam & excellentiam,
quæ complectatur αὐτοκρατορικὴν præcipiendi
autoritatem, & eccleſiam gubernandi liberam
poteſtatem, hos vero a ſcripturæ lectione, a
doctrinæ examine & calicis euchariſtici parti-
cipatione arceant &c. ut illos a magiſtratus
politici poteſtate penitus eximant, in hos ve-
ro authenticum imperium ipſi arrogent. III.)
Scriptura ipſa ſacerdotibus peculiariter hoc no-
men tribuit: Deut. X. 9. Levitis non fuit
data pars & hæreditas, quia Dominus κλῆρος
ipſorum. *Reſp.* redditur ibidem cauſa, qua-
re Deus noluerit Leviticæ tribui cum reliquis
Iſraelitis dari certam terræ Cananææ portio-
nem hæreditario poſſidendam, quia ſcilicet
Dominus ſit ſors ſive haereditas ipſorum, id
eſt, ut alibi paſſim exponitur, quia ex ſacri-
ficiis, victimis, primogenitorum lytro, pri-
mitiis &c. Domino oblatis ſuſtentari debeant.
Deut. XVIII. 1. *Non erit ſacerdotibus, Le-*
vitis pars & haereditas cum Iſrael. Ignitio-
nes ſive oblationes & haereditatem ejus come-
dent. Quid vero hoc ad miniſtros nov. teſt.
ad quos αἰτιολογίας illius explicatio adcom-
modari non poteſt? Ejusdem cenſus eſt, quod
ex Jer. XII. 13. proferunt: *Cleri eorum non*
proderunt eis, hoc eſt, ſi miniſtri eccleſiae in
officio ſint negligentes, non proderit eis, quod
peculiariter in haereditatem Domini per mini-
ſterium ſint adjciti. Atqui fontes veritatis
longe aliter habent, נֶחֱלוּ לֹא יוֹעִלוּ Arias &
Pagninus reddiderunt: *Ægrotaverunt, non*
profecerunt. Vatablus: *Haereditatem adierunt,*
& nihil profecerunt. Tremellius: *Cum indo-*
luerint laboribus, non proficient. Verus ſen-
ſus ex integro contextu manifeſtus, quod mi-
netur Dominus ſubtractionem benedictionis
in temporalibus, ſtatim enim ſubjicitur: *Eru-*
beſcetis ex proventibus veſtris prae aeſtu irae
Jehovae. Quare cum per κλήρȣς, qua voce
LXX. interpretes in hujus loci verſione utun-
tur, non miniſterium eccleſiaſticum, ſed hæ-
reditas bonorum temporalium neceſſario in-
telligenda ſit, cumque non de ſolis Levitis,

 ſed

) a Tertulliano, lib. de monog. Origene, homil.
VII. in Jerem. Epiphanio, in epiſt. ad Joh. Epiſcop.
Hieroſol. Euſebio, lib. V. c. 28. Socrate, lib. V. cap. 2.
& 16. Gerhardus.

ſed de Iſraelitis in genere textus loquatur; nec ex hoc loco clericorum nomen miniſtris eccleſiæ peculiariter tributum demonſtrare poterunt. Inde cum Hieronymus in epiſtola ad Nepotianum ſcripſiſſet: *Obſecro te, ne officium clericatus genus antiquae militiae putes, hoc eſt, ne lucra ſeculi in Chriſti militia quaeras, ne plus habeas, quam quando clericus eſſe cæpiſti, & dicatur tibi, cleri eorum non proderunt eis*; Eraſmus adſcripſit: *Quid facies, Hieronyme, tot chriſtianis ſacerdotibus adeo locupletibus, ut his invideant chriſtiani principes? quid epiſcopis, qui tot oppida poſſident, ut nec dicam de praediis? Quid ſummis pontificibus, qui pro cenſu & praediis etiam belligerantur?* IV.) *In primitiva eccleſia jam olim uſitatum fuit, miniſtros eccleſiae adpellare clericos. Can. apoſt. 12. 13. 15. concilium Nicaen. can. 1. 2. 3. 8. Tertullianus de monogam. &c.* Reſp. non de uſurpatione vocabuli eccleſiaſtica, ſed de biblica cleri acceptione potiſſimum quæritur, an ſcilicet ſcriptura ſacra iſtud nomen peculiariter miniſtris eccleſiæ tribuat? Præterea in primitiva eccleſia non ſenſu pontificio, quaſi ſoli clerici pertineant ad hæreditatem Domini, & authenticum in laicos imperium habeant; ſed ſenſu orthodoxo hoc vocabulum fuit uſurpatum, vocati enim ſunt miniſtri eccleſiæ hoc nomine, quia τὸν κλῆρον τῆς διακονίας acceperunt, ut de Juda loquitur Petrus, Act. I. 17. Iſidorus, lib. VII. etymol. cap. 12. & citatur in c. Cleros diſt. 21. *Cleros & clericos hinc adpellatos credimus, quia Matthias ſorte electus eſt, quem primum per apoſtolos legimus ordinatum.* Vide Meiſnerum part. II. philoſ. ſobriæ ſect. 1. cap. 2. q. 10.

CAPVT II.

TO ὅΤΙ PERTRACTAT, AN DETVR MINISTERIVM ECCLESIASTICVM?

An detur miniſterium eccleſiaſticum? Probant hoc, 1.) Adpellationes.

§. XXXIX. Dari miniſterium eccleſiaſticum probant I.) enumeratæ *miniſterii ac miniſtrorum eccleſiae adpellationes*. Quorſum enim tot non ſolum nomina, ſed etiam honorifica encomia in ſcripturis huic ordini adſignarentur, ſi in eccleſia talis quidam ordo non exſtaret? II.) *doctorum eccleſiae ſeries* a prima inde mundi origine uſque ad noſtra tempora continuata.

2.) Doctorum ſeries.

Statim namque, cum protoplaſti eſſent conditi, ex arcana majeſtatis ſede prodiens Deus primum concionatorem egit promulgato ſolenni mandato de non comedendo vetitæ arboris fructu, Gen. II. 17. ut exercendæ obedientiæ, ad quam perfectis viribus inſtructi erant, materiam primi generis humani parentes haberent, ſeque hoc modo gratos Deo creatori præſtarent. Poſt transgreſſionem hujus præcepti Filius Dei protevangelium *de ſemine mulieris contrituro caput ſerpentis* promulgavit, ac miſeros protoplaſtos ex faucibus ſatanæ, mortis & inferorum hac conſolatione eripuit: Gen. III. 15. fuiſſe enim Dei Filium, qui promiſſionem iſtam protulit, teſtatur paraphraſis chaldaica, v. 8. *Et audierunt vocem verbi, Memrah, Domini Dei ambulantis in horto*, quam ſecutus Johannes I. 1. Filium Dei vocat λόγον, quia ſcilicet per illum facta eſt hujus decreti promulgatio. Irenæus lib. III. cap. 18. & lib. IV. cap. 14. Ut autem Pater & Filius officium docendi in paradiſo inchoare, & hac ratione in propria perſona miniſterium eccleſiaſticum conſecrare voluerunt, ita quoque Spiritus ſanctus easdem concionandi partes adminiſtravit. Cum enim Eva ex Adæ coſta ædificata ipſi adduceretur, dixit Adamus: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, haec vocabitur virago, quia de viro ſumta eſt. Propterea relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhaerebit*

rebit uxori ſuae, & erunt duo in carne
; Gen. II. 23. & 24. quæ verba ex pecu-
i & arcano Spiritus ſancti inſtinctu ab Ada-
prolata fuiſſe, vel quod idem eſt, Spiri-
ı ſanctum per Adamum ea protuliſſe, non
ım ex eo adparet, quod Adamus ad ima-
em Dei conditus fuerit Spiritus ſancti tem-
ın atque organum, ſed cumprimis etiam
Matth. XIX. 5. ubi verba poſteriora: *pro-*
rae relinquet homo &c. ab ipſo Deo prola-
eſſe dicuntur. Tota igitur ſacroſancta
nitas in paradiſo miniſterium eccleſiaſticum
hoavit ac conſecravit, id quod dignita-
ı hujus ſtatus non mediocriter commendat.
dem docendi partes ante diluvium ac poſt
diluvium divino mandato *patri-*
riarchae. *archae* adminiſtrarunt. Series pa-
triarcharum ante diluvium oſten-
ır Geneſ. V. *Adam*, *Seth*, *Enos*, *Kenaan*,
halεel, *Jared*, *Henoch*, *Mathuſalem*,
nech, *Noach*, qui omnes, Noacho excepto,
runt *σύγχρονοι*, atque auguſtiſſimum quod-
ı & ſanctiſſimum collegium conſtituerunt.
Adamo dubitari nequit, quin filiis ac po-
is ſuis promiſſionem evangelicam de ſe-
ıe mulieris tradiderit; id enim probat ri-
ſacrificiorum, quæ fuerunt typi unici il-
ſacrificii a Meſſia in ara crucis offerendi,
ın ritum Adamus ab ipſo Deo ex mactatis
bus didicit, & filiis ſuis Caino atque Abe-
oſtmodum tradidit. De Setho tradit Jo-
hus lib. I. antiq. c. 3. *quod ſideralem ſcien-*
ac cœleſtium rerum cognitionem excogita-
it, huic ſtudio aſtronomico procul dubio
junxit etiam ſtudium doctrinæ cœleſtis ad
otes ac poſteros propagandæ. Cedrenus
eo adnotat, quod *inſtar Moſis faciem ru-*
utem e colloquio Dei retulerit: quod *in*
aſi ab angelo venturum diluvium didicerit.
. De Enos diſerte teſtatur Moſes Gen.
26. quod ejus tempore *cœptum ſit invo-*
i nomen Domini, quia ſcilicet miniſterium
endi in eccleſia per Caini fratricidium di-
ſa inſtauravit, ac divino mandato primus
inuit. Ita namque in verba illa commen-
r b. Lutherus: *Poſtquam per Cain facta*
eſt confuſio in domo Adae; paulatim multi-
plicatur etiam piorum generatio, & paratur
eccleſiola, in qua Adam tanquam pontifex gu-
bernabat omnia per verbum & ſanam doctri-
nam, hoc dicit Moſes cœpiſſe ſub nativitatem
Enos, cujus nomen etſi ſignificat ingenti clade
tunc oppreſſam fuiſſe eccleſiam; tamen Deus
eam gratia & miſericordia iterum erexit, &
addidit hanc benedictionem ſpiritualem, ut in
certo loco convenirent, docerent, orarent,
ſacrificarent, quod fortaſſe per Cainitas aut
prohibitum aut impeditum hactenus fuerat. De
Henocho peculiare hoc refertur: Gen. V.
22. 24. *quod ambulaverit cum Domino, &*
vivus ad Deum ſit translatus, quæ *μετάθεσις*
debebat eſſe *exemplum pœnitentiae*, ob teſti-
monium evidens alterius vitæ & judicii ſecu-
turi; Sir. XLIV. 16. Quod autem non ſo-
lum vitæ ſanctitate & publica ſui translatione,
ſed etiam concionibus homines ſui temporis
ad pœnitentiam & pietatem fuerit cohortatus,
docet epiſtola Judæ v. 14. *Prophetavit au-*
tem de his ſeptimus ab Adam Enoch, dicens:
Ecce venit Dominus in ſanctis millibus ſuis
facere judicium contra omnes, & arguere
omnes impios de omnibus operibus ſuae impie-
tatis &c. Cedrenus de illo dicit: οὗτος πρῶ-
τος γράμματα μανθάνει, καὶ διδάσκει, καὶ
θείων μυστηρίων ἀποκαλύψεως ἀξιοῦται. De
Noacho eadem phraſis uſurpatur, *quod cum*
Deo ambulaverit Gen. VI. 9. vel ut hebræus
textus emphatice loquitur: *fecit ſe ambulare*,
hoc eſt, ſectari & imitari *ipſum Dominum*,
quia ſcilicet voluntatem Dei in verbo expreſ-
ſam ſibi unice tanquam juſtitiæ & ſalutis viam
propoſuit, nec ad dextram nec ad ſiniſtram
ab ea deflectens, eamdemque aliis propoſuit.
Nec dubium eſſe cuiquam poteſt, cum Noa-
chus arcam Dei mandato exſtruxerit, quin cau-
ſam hujus ſtructuræ expoſuerit, ac de diluvio
propter peccata immittendo vaticinatus fuerit,
unde Petrus ipſum vocat *κήρυκα δικαιοσύνης*,
juſtitiae praeconem, 2. epiſt. II. 5. quia ſcili-
cet *juſtitiae per fidem conſtitutus haeres*, Hebr.
XI. 7. eamdem fidei juſtitiam auditoribus ſuis
inculcavit. Poſt diluvium a Noacho uſque ad
Abra-

Abrahamum talis fuit patriarcharum ſeries: *Sem*, *Arphaxad*, *Sale*, *Heber*, *Phaleg*, *Regu*, *Saruch*, *Nachor*, *Thare*, *Abraham*. Gen. XI. De Semo Thargum Jonathanis & Hieroſolymitanum tradunt, quod ſit Melchiſedecus ille, cujus mentio fit Gen. XIV. 18. ipſi enim tanquam primogenito a patre Noacho munus ſacerdotale commiſſum fuiſſe, quod manſerit in ipſius familia uſque ad tempora Aaronis, cujus ſententiæ etiam Hieronymus mentionem facit in quæſt. hebraic. in Geneſin, quam ex chronologia Epiphanius fruſtra refellit, cum ex hiſtoria Moſaica certum ſit, Semum & Abrahamum fuiſſe συγχρόνȣς, ac quia Melchiſedecus decimas a patriarcha Abrahamo accipit, eique benedicit, inde colligit epiſtola ad Hebræos ipſum fuiſſe Abraha præſtantiorem, Gen. VII. 7. quod ipſum confirmat iſtam ſententiam, Melchiſedecum eſſe ipſum Semum, patriarchali dignitate & ætate, cumprimis vero peculiari Dei vocatione conſpicuum ac reverendum. De Abrahamo Gen. XVIII. 19. dicit Dominus: *Novi*, *quod praecipiet filiis ſuis & domui ſuae poſt ſe*, *& cuſtodient viam Domini ad faciendum juſtitiam ac judicium.* XX. 7. Deus ipſe honorat eum nomine *prophetae.* XXI. 33. *Abraham plantavit nemus in Berſabee & praedicavit ibi in nomine Dei ſeculorum.* Abrahæ ex fratre nepos fuit Lothus, qui Sodomitas viam Domini docuit, & de pœnis impietatis per incendium vindicandæ eos admonuit; XIX. 14. ſed illi *animam juſtam operibus iniquis cruciabant.* 2. Petr. II. 7. De Iſaaco Abrahæ filio & Jacobo Abrahæ nepote aliquoties commemoratur, quod in loco divinæ adparitionis *altaria exſtruxerint*, *& invocarint in nomine Domini* Gen. XXVI. 25. XXXIII. 20. XXXV. 7. hoc eſt, quod publicum divini cultus exercitium inſtituerint, ac familiam ſuam, eosque omnes, qui ſe illi conjunxerunt, de via ſalutis, de promiſſione ſeminis benedicti &c. inſtituerint, ſacrificia obtulerint ac de vero fine ſacrificiorum homines erudierint. De Joſepho, Jacobi filio, Pſal. CV. 22. dicitur, *quod erudierit principes Ægyptios*, *ac ſeniores docuerit ſapientiam*, veram ſcilicet illam ſapientiam, quam ex verbo & revelationibus divinis petitam ipſis propoſuit.

§. XL. Cum vero poſteri Jacobi patriarchæ in Ægypto multiplicarentur, & a rege tyrannice opprimerentur, cumque puritas doctrinæ cœleſtis in populo Dei per idololatriam Ægyptiacam corrupta, Ezech. XX. 8. ac verbi miniſterium fere collapſum eſſet, excitavit Deus Moſen ſervum ſuum, per quem non ſolum ex Ægyptiaca ſervitute populum Iſraeliticum eduxit, ſed etiam cultum Leviticum inſtituit, honore ſummi ſacerdotii ad Aaronem delato, ac Levitis ad ſacra miniſteria in tabernaculo obeunda ſeparatis. Sic ergo cura ſacrorum & miniſterium eccleſiaſticum ordinarie fuit penes *ſacerdotes* ex tribu Levitica eligendos, quibus unus aliquis præfuit *ſummus ſacerdos*, vel princeps ſacerdotum ex eo vocatus. Num. III. 5. *Locutus eſt Dominus ad Moſen*, *dicens*: v. 6. *Adplica tribum Levi*, *& fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis*, *ut miniſtrent ei*, *& cuſtodiant cuſtodiam ejus & cuſtodiam totius cœtus coram tabernaculo conventus & ad ſerviendum ſervitium tabernaculi.* Duravit hæc forma miniſterii eccleſiaſtici & ſummorum ſacerdotum ſucceſſio uſque ad Chriſtum unicum nov. teſt. ἀρχιερέα, ſacerdotum Leviticorum ἀντίτυπον, unde Nicephorus lib. II. hiſt. eccleſ. cap. 4. ſeriem pontificum Hebræorum uſque ad Jacobum fratrem Domini primum Hieroſolymitanum epiſcopum deducit. *Aaron*, (inquit) *primus pontifex*, *a Moſe eſt unctus*, *hunc ordinem ſecuti ſunt Eleazar*, *Pinehas*, *Eliezer*, *Bochhi*, *Ozi*, *Eli*, *Achitob*, *Abimelech*, *Abiathar*, *Sadoc*, *Achimaas*, *Azarias*, *Joram*, *Jojadas*, *Axioram*, *Phadaeus*, *Judaeus Iculus*, *Joathamus*, *Urias*, *Neri*, *Joas*, *Selam*, *Chelcias*, *Sareas*, *Joſedec*, *Jeſus*, *Joachim*, *Eliaſeph*, *Joachaz*, *Johannes*, *Jadaeus*, *Onias*, *Simon*, *Eleazar*, *Manaſſes*, *Onias*, *Simon*, *Onias*, *Jeſus & Onias alius*, *Alcimus*, *Onias*, *Judas Maccabaeus*, *Jonathas*, *Simon*, *Johannes*,

Sacerdotes.

Ari-

Ariſtobulus, *Jannaeas*, *Hircanus*, *Antigonus*, *Anaelus*, *Ariſtobulus*, *Jeſus Phabi filius*, *Simon*, *Matthias*, *Joſephus*, *Jozarus*, *Eleazarus*, *Jeſus Seae filius*, *Ananus Caiphae ſocer*, *Iſmaelus filius Phabi*, *Eleazarus Anani filius*, *Simon Camithi filius*, *Caiphas qui & Joſephus dictus*, *ſub quo pro nobis ſalutiferam mortem Dominus obiit.*

Prophetae. Quia vero Levitici ſacerdotes in conſervanda doctrinæ cœleſtis puritate ſæpius fuerunt negligentes, atque exinde variæ corruptelæ orirentur, extraordinarie Deus vocavit *prophetas*, qui a corruptelis illis doctrinam repurgarent, ad pœnitentiam comminatione pœnarum ſecuturarum populum cohortarentur, & promiſſionem de Meſſia repeterent atque illuſtrarent. Seriem iſtorum prophetarum orditur Petrus Act. III. 24. a Samuele, qui divinitus fuit excitatus ad doctrinæ & cultus inſtaurationem, *cum ſermo Domini eſſet rarus admodum;* 1. Sam. III. 1. illum ſecuti ſunt alii prophetæ magno numero: 2. Chron. XXXVI. 15. *Mittebat Dominus Deus patrum ipſorum ad Iſraelitas per manum nunciorum ſuorum mane ſurgendo & mittendo, eo quod parceret populo & habitaculo ſuo*, v. 16. *at illi ſubſannabant nuncios Dei, & irridebant ſermones ejus, illudebantque prophetis, donec adſcenderet furor Domini in populum ejus, & nulla eſſet curatio.* Prophetæ igitur fuerunt veluti quidam medici ſpirituales, per quos Deus animarum morbos in populo ſuo ex corruptelis doctrinæ & vitæ ortos ſanare voluit, ſed quia hanc manum medicam admittere noluerunt, exitio temporali & æterno facti ſunt obnoxii. Quorumdam iſtorum prophetarum ſcripta ſingulari Dei beneficio adhuc in eccleſia ſuperſunt, de quibus notandum, quod non eo ſibi invicem ſucceſſerint ordine, quo ipſorum libros in biblico codice videmus poſitos; qui enim eos ſic diſpoſuit, ad dignitatem & copiam rerum vel ad alias quaſdam circumſtantias, nequaquam vero ad ſeriem temporis reſpectum habuit. Sed quidam ex ipſis ſcripſerunt ante captivitatem Babylonicam, quidam in captivitate, quidam vero poſt captivitatem. Ante captivitatem prophetarunt *Jonas & Obadias*, antiquiſſimi ex omnibus prophetis, qui poſt Moſen & Davidem ſcripſerunt, quos ſub Achab & Jeroboam regibus idololatricis vixiſſe conſtat. Circa tempus migrationis decem tribuum ſub Uſia & Ezechia claruerunt *Eſaias*, *Oſeas*, *Joel*, *Amos & Micha*, qui fere σύγχρονοι fuerunt, poſt quos non multo tempore ſub Manaſſe ſecuti ſunt *Nahum & Habacuc.* Inſtante migratione Juda ſub Joſia & Joachim prophetarunt *Jeremias & Zephanias.* In ipſa captivitate vaticinati ſunt *Ezechiel ac Daniel.* Poſt captivitatem prophetias ſuas ediderunt *Haggaeus*, *Zacharias & Malachias*, qui fuit ultimus vet. teſt. propheta. Auguſtinus lib. XVII. de civit. Dei cap. 24. *Toto illo tempore, ex quo* (Judæi) *redierunt de Babylonia, poſt Malachiam, Aggaeum & Zachariam, qui tunc prophetarunt, & Eſdram, non habuerunt prophetas uſque ad ſalvatoris adventum.*

§. XLI. In nov. teſt. *Johannes* baptiſta divino mandato miniſterium docendi ac baptizandi inchoavit. *Joh. Baptiſta.* Luc. III. 2. *Sub principibus ſacerdotum Anna & Caipha factum eſt verbum Domini ad Johannem.* Eum ſtatim ſecutus eſt ipſe *Chriſtus*, Dei filius in carne manifeſtatus, Joh. I. 15. Hebr. I. 1. qui ad hoc officium ſolenniter in baptiſmo circa Jordanem fuit introductus, Matth. III. 17. ubi probe notandum, quod ut in primo mundi exordio, ita quoque ſub nov. teſt. auſpicio tota ſacroſancta Trinitas miniſterium eccleſiaſticum iterum conſecrare & ſanctificare voluerit. Pater enim de ſummo cœli ſuggeſtu hanc vocem edit: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo omne meum beneplacitum:* Filius baptizatur in Jordane, & miniſterio docendi conſecratur, quo ultra tres annos poſtmodum in his terris functus eſt: Spiritus ſanctus deſcendit in ſpecie columbæ ſuper Chriſtum, ungit ac replet eum, *ut evangelizet pauperibus.* Eſai. LXI. 1. Luc. IV. 18. Ceterum cum non ſolum ad docendum, ſed etiam & quidem cumprimis ad

ad genus humanum per paſſionem ac mortem redimendum, Chriſtus a Patre cœleſti fuerit miſſus, quo redemtionis opere peracto ad dextram Dei conſidere debuit, ideo

Apoſtoli.

duodecim elegit *apoſtolos* in primo ſtatim miniſterii ſui exordio, quos peculiariter ſibi adſcitos & adſociatos ita informavit, ut ad evangelium in toto orbe prædicandum ipſos poſtea ablegaret; Matth. IV. 18. XXVIII. 19. &c. ſed & alios ſeptuaginta diſcipulos in civitates Judææ miſit *binos ac binos*, quorum opera in prædicatione verbi uſus eſt. Luc. X. 1. Apoſtoli cum ſcirent exacto vitæ curriculo ſibi ex his terris abeundum, quin etiam ſe accepiſſe mandatum generale de prædicatione evangelii per totum terrarum orbem, ac proinde ſibi non eſſe uno loco ſubſiſtendum;

Epiſcopi.

paſtores & epiſcopos illis in locis ante ſuum abitum ordinarunt, ubi ſalutarem verbi ſementem ſparſerant. Act. XIV. 23. *Cum conſtituiſſent illis* (Lyſtrenſibus, Iconiis & Antiochenis) *presbyteros per ſingulas eccleſias, & oraſſent, commendarunt eos Domino.* Epiſcopi ab apoſtolis ordinati & conſtituti poſtmodum alios conſtituerunt, per quos doctrina evangelii longe lateque fuit propagata, conſervata & poſteris quaſi per manus tradita. Tit. I. 5. *Ideo reliqui te Cretae, ut ea, quae deſunt, corrigas, & conſtituas per civitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi.* Inde Euſebius in hiſt. eccleſ. recenſet ſeriem epiſcoporum in eccleſiis per apoſtolorum prædicationem plantatis ac fundatis, libr. III. cap. 4. *Timotheus* (inquit) *primus Epheſianae paroeciae, ſicut & Titus Cretenſium eccleſiarum epiſcopatum ſortitus eſt. Ex reliquis Pauli ſectatoribus Creſcens in Galliam miſſus eſt. Linus poſt Petrum primus eccleſiae Romanae epiſcopatum ſortitus eſt, Clemens tertius Romanae eccleſiae epiſcopus conſtitutus eſt, Dionyſium, quem Lucas in actis poſt Pauli concionem ad Athenienſes habitam primum crediſſe ſcripſit, primum eccleſiae Athenienſium epiſcopum fuiſſe tradunt &c.* Libr. III. cap. 11. *Poſt martyrium Jacobi primi Hieroſolymitanorum epiſcopi rumor eſt, apoſtolos & diſcipulos Domini, qui tum adhuc in vita ſuperſtites erant, in unum undique una cum cognatis Domini ſecundum carnem eſſe congregatos ac ſimul de eo conſilium cœpiſſe, quem ad hoc dignum judicare deberent, qui Jacobo ſuccederet, atque ita cunctos una & eadem ſententia Simeonem Cleophae filium, ſede paroeciae Hieroſolymitanae dignum judicaſſe.* Lib. III. cap. 13. *Linus Romanae eccleſiae miniſterium, cum in eo duodecim annis praefuiſſet, Anacleto tradit. Aniano primo eccleſiae Alexandrinae paroeco ſucceſſit Abilius.* Lib. III. cap. 14. *Anacleto in Romanae eccleſiae epiſcopatu ſuccedit Clemens.* Libr. III. cap. 18. *Abilio in Alexandrina paroecia ſuccedit Cerdo.* Lib. III. cap. 19. *Inter eos, qui eccleſiam Antiochiae gubernarunt, primus Euodius, alter Ignatius fuiſſe cognoſcitur.* Lib. III. cap. 31. *Clemens epiſcopus Romanus miniſterium tradidit Euariſto &c.* Concludit tandem Euſebius lib. III. cap. 34. *Alii etiam plures iiſdem temporibus innotuerunt, qui primum gradum apoſtolicae ſucceſſionis habuerunt, & tanquam ſummorum virorum divini diſcipuli exiſtentes, cuncta paſſim eccleſiarum fundamenta ab ipſis apoſtolis jacta aedificarunt, & praedicationem ac ſalutaria regni cœlorum ſemina per univerſum orbem, quaqua patet, ſuperſeminantes auctiora reddiderunt. Etenim quamplurimi tum viventium diſcipulorum vehementiore philoſophiae amore erga divinum miniſterium adfecti primum ſalutare mandatum adimplentes, facultates ſuas egenis diſtribuerunt, ac deinde peregre profecti, opus evangeliſtarum perfecerunt, hoc eſt, illis, qui de doctrina fidei nihil dum prorſus audierant, Chriſtum praedicare ac divinorum evangeliorum tradere ſcripturam magno conatu ſategerunt. Hi autem fidei fundamentis novis quibusdam & peregrinis locis a ſe jactis, alios illic paſtores conſtituerunt, atque illis culturam eorum, qui recens fuerant adducti, commendarunt, ac tum alias ipſi regiones ac gentes gratia & cooperatione Dei adjuti acceſſerunt &c. Quoniam vero impoſſibile nobis eſt, ut ex nomine cunctos recenſeamus, qui & quan-*

do

n prima poſt apoſtolos ſucceſſione eccleſiis orbem ſparſis paſtores fuerint & evange-, *non abs re eorum duntaxat memoriam inatim ſcripturae mandavimus*, *quorum mum per apoſtolicae doctrinae monumenta os uſque traditio adfertur; &c.*

§. XLII. Hiſce apoſtolicis viris ſucceſſerunt primitivæ ecclefiæ doctores, quos *patres* ad-ire conſuevimus, qui per ſuccedentium invicem ſeculorum ſeriem commemorari e enumerari poſſunt. Sic in primo ſeculo ierunt *Polycarpus*, Johannis auditor, & *itius*. In ſecundo: *Juſtinus*, *Irenaeus*, *iens Alexandrinus*, *Melito Sardenſis*, *Theo-s*. In tertio: *Tertullianus*, *Cyprianus*, *genes*, *Dionyſius Alexandrinus*, *Metho-*, *Martialis*. In quarto: *Euſebius Caeſa-is*, *Athanaſius*, *Baſilius magnus*, *Gregorius ſenus*, *Gregorius Nazianzenus*, *Arno-*, *Lactantius*; *Epiphanius*, *Hilarius*, *Am-us*, *Ruffinus*, *Hieronymus*, *Ammonius*, *ſtinus*, *Ephrem*. In quinto: *Auguſtinus*, *naſius*, *Heſychius*, *Chryſoſtomus*, *Cyril-Alexandrinus*, *Theodoretus*, *Leo*, *Socra-Vigilius*, *Caſſianus*, *Proſper*, *Eucherius*, *lius*, *Junilius*, *Salonius*, *Salvianus*, *odulus*, *Gelaſius maximus*, *Paulinus*, *Sy-s*, *Marcus eremita*, *Marius Victorinus*. exto ſeculo: *Fulgentius*, *Boetius*, *Alci-*, *Caſſiodorus*, *Fortunatus*, *Olympiodo-Maxentius*, *Gregorius magnus*. In ſep-ſeculo: *Iſidorus*. In octavo ſeculo: *Be-Damaſcenus*, *Albinus*, *Carolus magnus*. ono ſeculo: *Rabanus*, *Haymo*, *Remigius*, *haſius*. In decimo ſeculo: *Theophylactus*, *lbertus*, *Smaragdus*. In undecimo ſeculo: *rus*, *Anshelmus*. In duodecimo ſeculo: *Bernhardus*, *Petrus Cluniacenſis*, *&c.*

es. *aſtici.* Illos ſecuti ſunt doctores ſcholaſtici: *Petrus Lombardus*, *Alexan-Alenſis*, *Thomas Aquinas*, *Johannes us*, *&c.* per quos licet magnæ in doctri-chriſtianam tenebræ illatæ fuerint, ob uſionem philoſophiæ ac theologiæ, tamen quoque tempore & eccleſiam & miniſterium Deus conſervavit, retentis fundamentalibus doctrinæ chriſtianæ capitibus apud aliquos integris, & excitatis oppreſſæ pene veritatis teſtibus, errores invaleſcentes adcuſantibus ac damnantibus, donec tandem miniſterio b. Lutheri & ſymmiſtarum lux doctrinæ evangelicæ ex papalium errorum ac ſuperſtitionum tenebris ſingulari Dei beneficio emergens eccleſiæ fuerit reſtituta, ac longe lateque in ea propagata, miniſterio evangelico ad noſtra uſque tempora contra omnes ſatanæ conatus & molitiones conſervato, atque ad ultimum uſque judicii diem conſervando.

§. XLIII. Proinde III.) dari eccleſiaſticum miniſterium, confirmant *divinae promiſſiones* de conſervatione eccleſiæ, & conſequenter miniſterii eccleſiaſtici uſque ad finem ſeculi. *a.) Divinae promiſſiones.* Promiſſiones de conſervatione eccleſiæ enumeravimus in tract. præced. de eccleſ. §. XXXV. ex quibus etiam miniſterii conſervatio recte infertur. Cum enim eccleſia per verbum ex mundo evocetur, colligatur, gubernetur, augeatur, nutriatur, propagetur; utique conſervatio eccleſiæ includit etiam conſervationem verbi, ac miniſterii eccleſiaſtici, quod eſt miniſterium verbi & Spiritus. Rom. X. 14. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, de quo non audiverunt? quomodo autem audient ſine praedicante?* v. 15. *Quomodo vero praedicabunt, niſi mittantur?* Specialiter ad hunc locum referendæ ſunt promiſſiones de miniſterii conſervatione. Eſaj. XXX. 20. *Non avolabit ultra*, לֹא יִכָּנֵף, non elongabitur ultra, *doctor tuus*, *& oculi tui erunt videntes doctorem tuum*, v. 21. *& aures tuae audient verbum ejus*, *qui eſt poſt te*, *dicendo*: *Haec via*, *ambulate in ea*, *quando declinabitis ad dextram vel ad ſiniſtram.* Quidam ex pontificiis de ſolo pontifice Romano hoc vaticinium propheticum interpretantur, ut adparet ex Ungersdorffii gratulatione p. 140. ſed Hebræum מוֹרֶיךָ in numero *plurali* poſitum accipi poſſe agnoſcit ipſe Bened. Arias Montanus, ac ſi vel maxime in *ſingulari* poſitum eſſet,

eſſet, quod verbum ſingulare additum probare videtur, notum tamen eſt, *enallagen* numerorum apud Hebræos eſſe uſitatiſſimam. Lyranus & gloſſa interlinearis, uti etiam chaldaica translatio per unicum illum doctorem intelligunt Chriſtum, ſummum eccleſiæ paſtorem, verum quia Chriſtus non amplius immediate, ſed per miniſtros eccleſiam ſuam paſcit ac regit, ideo recte de perpetua miniſterii conſervatione accipitur. Eſaj. LIX. 21. *Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quae poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, dicit Dominus, a modo & uſque in ſempiternum.* LXII. 6. *Super muros tuos, Jeruſalem, conſtitui cuſtodes, tota die & tota nocte jugiter non tacebunt, qui reminiſci facitis Domini, ne ſilentium vobis.* v. 7. *Et ne detis ſilentium ei, donec ſtabiliat & donec ponat Jeruſalem laudem in terra.* Matth. XXVIII. 20. pollicetur Chriſtus apoſtolis: *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi.* Cum vero apoſtoli tamdiu non vixerint, ideo etiam ad apoſtolorum in miniſterio eccleſiaſtico ſucceſſores hoc referendum eſt; promittit igitur ſe per verbum apoſtolorum collecturum ſibi ex genere humano eccleſiam uſque ad mundi finem, ac proinde etiam contra omnes ſatanæ ac mundi furores conſervaturum miniſterium verbi & ſacramentorum, per quod eccleſia in mundo colligitur. Chryſoſtomus & ex eo Theophylactus in hunc locum: *Non ſolum apoſtolis hoc eſt pollicitus, quod cum ipſis ſit, ſed ſimpliciter diſcipulis ſuis omnibus, neque enim apoſtoli ad finem mundi victuri erant, unde & nobis & his, qui poſt nos erunt, hoc promiſit.* Ex hoc fundamento apoſtolus ſcribit 1. Cor. XI. 26. *Mortem Domini adnunciabitis, donec veniat;* docet igitur, uſum cœnæ dominicæ uſque ad ultimum Chriſti adventum in eccleſia vigere debere. Eph. IV. 11. Chriſtus ad dextram Dei poſt ſuam in cœlos adſcenſionem collocatus, *dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, quoſdam evangeliſtas, alios vero doctores & paſtores,* v. 12. *ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii in aedificationem corporis Chriſti.* De auditoribus ſimiles exſtant promiſſiones: 1. Reg. XIX. 18. *Reliqui mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genua coram Baal.* Eſaj. I. 9. *Dominus Zebaoth reliquit nobis ſemen.* VI. 13. *Semen ſanctum erit id, quod ſteterit in ea.* Matth. XIII. 30. *Sinite utraque creſcere uſque ad tempus meſſis*, hoc eſt uſque ad conſummationem ſeculi, &c.

§. XLIV. Notandum tamen hoc loco: 1.) promiſſionibus illis de conſervatione miniſterii nequaquam ſucceſſionem miniſtrorum eccleſiæ nov. teſt. ad unum aliquem locum, ad unam particularem eccleſiam, ad unum populum &c. adligari; ſed eſſe generales de eccleſiæ & miniſterii eccleſiaſtici, vel in hoc vel in alio loco, vel in hoc vel in alio populo futura conſervatione. In vet. teſt. ſucceſſio miniſtrorum ordinaria ad unam tribum fuit reſtricta, & eccleſia ad populum iſraeliticum adligata, ſed in nov. teſt. per univerſalem gentium vocationem eccleſiæ pomœria ſic dilatata ſunt, ut nec eccleſia nec ſucceſſio miniſtrorum ad unum aliquem locum vel populum adligata ſit. Falſo igitur pontificii de Romana eccleſia & perpetua pontificum Romanorum ſucceſſione promiſſiones illas accipiunt, de quo errore in tract. de eccleſia late fuit diſputatum. 2.) Ex promiſſionibus illis nequaquam inferri poſſe, quod publicum eccleſiæ miniſterium perpetuo futurum ſit purum & incorruptum, contrarium enim oſtendunt querelæ prophetarum de publicis doctrinæ & cultus divini corruptelis, deque perverſo ſacerdotum iſraeliticorum ſtatu, Eſaj. LVI. 10. Jerem. II. 8. V. 30. VI. 13. VII. 28. X. 21. L. 6. Ezech. VII. 26. XXII. 6. Zach. X. 3. Zeph. III. 4. Mal. II. 8. &c. contrarium oſtendunt triſtiſſima exempla baaliticæ idololatriæ in regno Iſrael dominantis, & corruptelarum in regno Judæ receptarum, cumprimis vero ſtatus eccleſiæ judaicæ temporibus Chriſti adventum proxime antegreſſis. In nov.

nov. teſt. contrarium oſtendunt vaticinia Chriſti & apoſtolorum de pſeudoprophetis & falſis doctoribus, cumprimis vero de ſtatu eccleſiæ tempore dominantis antichriſti futuro, Matth. XXIV. 24. 2. Theſſ. II. 3. 1. Tim. IV. 1. 2. Pet. II. 1. Apoc. XI. & ſeqq. capp. quorum vaticiniorum evidentia permoti pontificii agnoſcunt, tempore antichriſti, quem adhuc exſpectant venturum, *omnes publicas religionis ceremonias publicumque & quotidianum eccleſiae officium & ſacrificium, adeoque omnem divinum cultum, qui in eccleſiis chriſtianorum nunc exercetur, ceſſaturum.* Bellarminus lib. III. de Rom. pontif. cap. 7. Petrus Thyræus diſp. de antichriſto. Anglo Rhemenſis in cap. XII. Apocal. &c. qua de re in tract. de eccleſia in cap. *An eccleſia deficere & errare poſſit?* latius egimus. 3.) Pari ratione non poteſt ex hiſce promiſſionibus inferri, quod miniſterium eccleſiæ purum ſemper futurum ſit, publice omnibus conſpicuum ac viſibile, ut enim vera eccleſia poteſt eſſe, & tamen latere *in ſolitudine:* Apoc. XII. 6. Sic in eccleſia poſſunt eſſe miniſtri ſinceri, licet non ſint omnibus publice conſpicui.

4.) Ordinis hujus a reliquis diſtinctio.

§. XLV. Tandem IV.) dari eccleſiaſticum miniſterium probat *ordinis hujus* a reliquis ſtatibus atque ordinibus *diſtinctio.* Ut enim politicus magiſtratus ab eccleſiaſtico miniſterio & ſtatu œconomico certa ratione diſtinguitur: ita quoque miniſterium eccleſiaſticum ſuos habet limites, quibus a politica dominatione & œconomiæ adminiſtratione diſtinguitur, cujus differentiæ quæ ſint membra, infra pluribus oſtendetur. Hoc loco generaliter duntaxat probandum, quod functio eccleſiaſtica ſacrorum curam complexa a reliquis vitæ ordinibus, qui & ipſi a Deo inſtituti ſunt, divino præſcripto ſit diſtincta. 1.) Tempore patriarcharum ante & poſt diluvium ſingulæ familiæ conſtituebant eccleſiam, in qua primogeniti ſacerdotio fungebantur, peculiaribus veſtibus ſacerdotalibus a reliquis domeſticæ illius eccleſiæ membris diſtincti, ut colligitur ex Gen. XXVII. 27. ex paraphraſi chaldaica Gen. XXIX. & ex Hieronymo in qq. hebraicis ad illud ipſum caput. Atque hanc conſtitutionem divino inſtinctu & impulſu a patriarchis fuiſſe factam, colligitur ex eo, quod jus primogenituræ, eique adhærens honor ſacerdotii ab Eſavo ad Jacobum divina inſpiratione translatus fuerit, Geneſ. XXVII. 33. quodque ea in re typus fuerit propoſitus ſacerdotii Chriſti, unici illius ἀρχιερέως nov. teſt. *qui eſt primogenitus Patris ſecundum divinam naturam,* Col. I. 15. Hebr. I. 6. *ac primogenitus matris ſecundum humanam naturam,* Pſalm. LXXXIX. 28. Matth. I. 25. Luc. II. 7. *primogenitus inter multos fratres,* Rom. VIII. 29. *primogenitus ex mortuis.* Col. I. 18. Apoc. I. 5. 2.) Poſtea per Moſen ſacerdotii dignitas ad tribum Leviticam fuit translata, ut non niſi ex tribu illa oriundi ſacerdotio fungerentur; Exod. XXVIII. 1. Num. I. 49. &c. inde paſſim repetit Dominus, *quod Levitas elegerit in locum primogenitorum,* qui antea miniſterio in ſingulis familiis fungebantur, & divino miraculo in excidio primogenitorum ægyptiacorum fuerant conſervati: Num. III. 12. VIII. 16. contra vero dignitas regia ad tribum Juda fuit translata, ex qua reges & duces iſraelitici populi ſunt delecti. Gen. XLIX. 10. 3.) Duravit hæc politia judaica & ſacerdotium Leviticum uſque ad Chriſtum, qui in diebus carnis ſuæ docendi miniſterio functus, ſed nullam politici muneris partem ſibi arrogavit, vel oblatam etiam acceptavit, Luc. XII. 14. Joh. VI. 15. XVIII. 36. ſuo exemplo manifeſtum faciens, magiſtratus politici & miniſterii eccleſiaſtici munia eſſe diſtincta. 4.) Ipſe quoque ſtatim ab initio miniſterii ſui quoſdam diſcipulos ex cœtu ſibi adhærentium ſegregavit, quos individuos comites ſibi adjungens privata & publica informatione ad miniſterium præparavit, tandemque ad evangelium in toto orbe prædicandum ablegavit, expreſſe interdicens, ne quam politici principatus partem ſibi ſumerent Matth. XX. 25. Marc. X. 41. Luc. XXII. 25. 5.) Idem ad dextram Dei evectus adhuc hodie

CAPUT III.

DE CAVSA EFFICIENTE MINISTERII ECCLESIASTICI.

Cauſa efficiens principalis miniſterii. S. S. Trinitas.

§. XLIX. Cauſa efficiens principalis miniſterii eccleſiaſtici eſt unus ac ſolus verus Deus *Pater, Filius & Spiritus ſanctus*, quod confirmant I.) *Expreſſa ſcripturae oracula.* Pſalm. LXVIII. 12: *Dominus dat verbum, evangeliſtas magno exercitu.* In Hebræo eſt אֲדֹנָי יִתֶּן־אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת צָבָא רָב, quod Pagninus & Arias reddiderunt: *Dominus dabit ſermonem earum, quae adnunciant exercitus magnus.* LXX. interpretes: Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῆ. Symmachus: *ἔδωκε ῥήσεις τοῖς εὐαγγελιζομένοις* ςρατιᾶ πολλῆ. Illi igitur vocem מְבַשְּׂרוֹת vel in ſecundo vel tertio caſu poſitam acceperunt, & a priori membro diſtinxerunt propter accentum *athnachta.* Sed commode etiam accipitur in caſu quarto, ita ut verbum יִתֶּן ex præcedente membro repetatur, quo modo Lutherus vertit, *Dominus dat verbum, evangelizantes exercitu magno*, eo fere reſpicit Chaldæus ſic παραφράζων: *Deus dedit verba legis populo ſuo mediantibus Moſe & Aarone, qui adnunciaverunt verbum Dei exercitui magno Iſraelis.* Fœmininum מְבַשְּׂרוֹת *nunciae* remittit nos ad typum, Exod. XV. 20. ubi mulieres iſraeliticæ Miriam prophetiſſam ſecutæ poſt interitum Pharaonis ἐπινίκιον cantant, quæ Iſraelitarum ex aegyptiaca ſervitute liberatio fuit typus ſpiritualis liberationis per Chriſtum præſtandæ, ut colligitur ex v. 26. ubi mentio fit virginum tympaniſtriarum. 1. Cor. XII. 28. *Et alios quidem conſtituit Deus in eccleſia, primum apoſtolos, deinde prophetas, tertio doctores.* 2. Cor. V. 18. *Deus dedit nobis* (apoſtolis & reliquis eccleſiæ doctoribus) *miniſterium reconciliationis.* Huc pertinet, quod Siracid. XLV. 21. Deus dicitur Aaroni ſummo ſacerdoti commendaſſe *officium docendi:* ἔδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν διδάξαι τὸν Ιακὼβ τὰ μαρτύρια &c. II.) *Liberalia Dei promiſſa*, quod velit eccleſiæ ſuæ paſtores dare & miniſterium docendi conſervare. Eſaj. XLI. 27. *Primus ad Zion*, id eſt, eccleſiam, *dico: Ecce haec: & dabo Hieroſolymis evangeliſtam.* Ubi ſingulari nomine evangeliſtæ totus chorus ac cœtus doctorum intelligitur, ut eo ipſo ad concordiæ ſtudium invitentur. Neque tamen incommode de principe paſtorum, Chriſto hæc prophetia accipi poteſt, ſicut Ezech. XXXIV. 23. dicit Dominus: *Suſcitabo ſuper eas oves meas paſtorem unum.* Jer. III. 15. *Dabo vobis paſtores juxta cor meum, & paſcent vos ſcientia & intellectu.* XXIII. 4. *Et ſuſcitabo ſuper eas* (הֲקִימֹתִי ſtare faciam, conſtituam) *paſtores, & paſcent eas.* Joel. II. 23. *Dominus Deus veſter dat vobis doctores ad juſtitiam.* III.) *Peculiaria Dei encomia*, quæ oſtendunt, miniſterii eccleſiaſtici conſtitutionem & conſervationem ad ipſum pertinere. Matth. IX. 38. vocatur *Dominus meſſis, qui extrudit operarios in vineam ſuam*, XIII. 27. οἰκοδεσπότης, qui ſervis prohibet, *ne colligant zizania*, atque eo ipſo ſe Dominum meſſis eſſe probat, XX. 1. οἰκοδεσπότης, qui *operarios mittit in vineam ſuam*, XXI. 33. οἰκοδεσπότης, qui *plantat vineam, & mittit ſervos ſuos* ad agricolas, ut accipiant fructus ejus, Lucæ XIII. 8. Dominus ille, qui *habet ficum plantatam in vinea ſua*, & cultori vineæ τῷ ἀμπελουργῷ dat in mandatis, ut eam fodiat, Joh. XV. 1. γεωργὸς *agricola*, qui in ſpirituali illo γεωργίῳ habet ſuos συνεργοὺς. 1. Cor. III. 9. IV.) Ad *petendos a Deo paſtores incitamenta.* Matth. IX. 38. Chriſtus nos hortatur, ut *Dominum meſſis rogemus*, quo operarios mittat in vineam ſuam. In actorum apoſtolicorum hiſtoria legitur, eccleſiam oraſſe, quando paſtores fuerunt eligendi. Quod ſi igitur a Deo petendi ſunt paſtores, utique etiam ipſe eſt, qui idoneos miniſtros eccleſiæ ſuæ mittit, quo pertinet illud, quod quidam ex apoſtolis dictus fuit *Matthias*,

id

, Dei donum. V.) *Ipſius praxeos teſti-*
i. Deus enim non ſolum ipſe in propria
na docendi officio functus eſt, quando
: in ſtatu integritatis legem de non come-
o vetitæ arboris fructu promulgavit, &
apſum promiſſionem de benedicto ſemi-
ulieris ex arcana divinorum conſiliorum
o propoſuit; ſed etiam docendi munus
commendavit, Adamum & reliquos pa-
:has eccleſiæ ſuæ, quæ familiis ipſorum
incluſa erat, doctores præficiendo, Mo-
& prophetas mittendo, ac Leviticum ſa-
otium conſtituendo, qua ratione in veteri
nento miniſterium eccleſiaſticum divini-
uit inſtitutum & conſervatum. In novo
n. Filius Dei ipſemet in adſumta huma-
atura hoc munere perfunctus apoſtolos
t, quos ſufficientibus ac neceſſariis donis
uctos ad evangelii prædicationem in totum
m ablegavit, & *ad dextram Patris collo-*
adhuc dat eccleſiae ſuae paſtores & do-
s ad conſummationem ſanctorum in opus
ſterii in aedificationem corporis ſui myſtici.
. IV. 11. & 12.

§. L. Quamvis vero inſtitutio & conſer-
miniſterii, cum ſit *opus ad extra* (ut lo-
itur) toti Trinitati communis ſit; tamen
reliquis ejusmodi operibus, ita quoque
oc ipſo tota Trinitas agit, ſervato diſcri-
mine atque ordine perſonarum.
r. *Pater* ut eſt fons Trinitatis, ita
quoque beneficiorum, quæ in ec-
am conferuntur, ad quæ etiam pertinet
iſterii inſtitutio & conſervatio. Is ergo
qui in vet. teſtamento patriarchas, Moſen ac
hetas vocavit, Levitas in ſacerdotium ele-
& in temporis plenitudine miſit Filium,
n adſumta carne non ſolum redemtionis
s perficeret, ſed etiam docendi munere in
is fungeretur. Hebr. I. 1. *Multifariam*
tisque modis olim Deus locutus eſt patribus
prophetas, noviſſimis diebus hiſce locutus
nobis per Filium. Inde toties provocat
iſtus ad ſuam a Patre miſſionem, Matth. X.
Luc. IV. 18. Joh. V. 23. &c. quo ſenſu

ac reſpectu vocatur *dominus meſſis, dominus vineae, paterfamilias, agricola &c.* nimirum quia non ſolum ſervos ſuos prophetas, ſed etiam noviſſime unicum ac dilectum ſuum Filium, Matth. XXI. 37. Marc. XII. 6. Luc. XX. 13. &c. in vineam eccleſiæ miſit. 2. Cor. V. 18. *Deus nos reconciliavit ſibi per Jeſum Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis.* Gal. I. 16. *Deus vocavit me per gratiam ſuam, ut revelaret Filium ſuum in me, ut ipſum per evangelium praedicarem inter gentes.*

Filius. *Filius* eſt perſona loquens cum patribus ab initio, unde etiam Λόγος & in chaldaica bibliorum paraphraſi *Meimerah* adpellatur. Gen. III. 8. Pſal. CX. 1. Joh. I. 1. &c. Irenæus lib. IV. adverſus hæreſ. c. 14. pag. 242. ſuper verba Matth. XI. 27. *Nemo cognoſcit Filium niſi Pater, neque Patrem niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare. Revelaverit* (inquit) *non ſolum in futurum dictum eſt, quaſi tunc inciperet Verbum manifeſtare Patrem, cum de Maria natus, ſed communiter per totum tempus poſitum eſt. Ab initio enim adſiſtens Filius ſuo plaſmati revelat omnibus Patrem, quibus vult, & quando vult, & quemadmodum vult Pater, & propter hoc in omnibus & per omnia unus Deus Pater & unum Verbum & unus Filius & unus Spiritus & una fides & ſalus omnibus credentibus in eum.* Is eſt *angelus* a Patre miſſus, qui præceſſit Iſraelitas ex Ægypto egredientes, eosque per deſertum eduxit, & deletis Cananæis in terram promiſſam introduxit, Exod. XXIII. 23. XXXIII. 2. Eſaj. LXIII. 9. ac proinde etiam is eſt, qui ad Moſen & Iſraelitas locutus eſt in monte Sinai, Exod. XIX. 19. Act. VII. 38. & ex medio cherubim in arca fœderis. Exod. XXV. 22. Is eſt, qui in plenitudine temporis humana natura adſumta *venit a Deo doctor*, Joh. III. 2. & in Judæa, Galilæa ac Samaria cœleſte ſemen verbi ſparſit. Is eſt *Dei ſapientia*, Prov. IX. 1. Luc. XI. 49. 1. Cor. I. 25. qui dicit Matth. XXIII. 34. *Mittam ad vos prophetas & apoſtolos.* Idem etiam apoſtolos ſibi adjunxit, quos in ſchola ſua per triennium inſtitutos miniſterio præfecit, & in totum terrarum

rum orbem prædicandi evangelii cauſa ablegavit. Matth. X. 1. Luc. IX. 1. *Convocatis duodecim apoſtolis dedit illis poteſtatem &c.* Joh. XX. 21. *Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos.* Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. *Euntes in orbem univerſum, docete omnes gentes.* Idem ad dextram Patris evectus dedit *hos quidem apoſtolos, illos vero prophetas, alios evangeliſtas, alios paſtores ac doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii.* Eph. IV. 11. & 12. 1. Cor. XII. 28. Idem Saulum e cœlo miraculoſe vocat ad apoſtolatum, Act. IX. 15. qui 1. Cor. I. 17. propterea dicit: *Chriſtus miſit me, ut evangelizarem.* Idem tanquam *Filius in domo Dei,* quæ eſt eccleſia, ordinat œconomos, quibus tradit claves ad aperiendum & claudendum, Heb. III. 6. 1. Tim. III. 15. 1. Cor. IV. 1. Matth. XVI. 19. unde ſe ipſum adpellat οἰκοδεσπότην, *patremfamilias.* Matth. X. 25.

Spiritus ſanctus.

Spiritus ſanctus locutus eſt olim per prophetas divinitus excitatos & eccleſiæ miſſos doctores. 2. Sam. XXIII. 2. *Spiritus Domini locutus eſt per me.* Act. XXVIII. 25. *Bene Spiritus ſanctus locutus eſt per Eſaiam prophetam ad patres noſtros.* 1. Petr. I. 11. *Spiritus Chriſti in prophetis praedixit paſſiones.* 2. Petr. I. 21. *Non humana voluntate adlata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto φερόμενοι, impulſi & acti, locuti ſunt ſancti Dei homines.* Idem eſt, qui Chriſtum ſecundum carnem *prae conſortibus unxit,* & ad *praedicandum miſit,* Pſal. XLV. 8. Eſaj XLII. 1. LXI. 1. Luc. IV. 18. ac ſuper apoſtolos viſibiliter effuſus eſt, *ut induti virtute ex alto* evangelium in omnes gentes prædicarent. Act. II. 1. Luc. XXIV. 49. Idem eſt, qui apoſtolis Domino miniſtrantibus ac jejunantibus jubet ſibi *ſegregare Barnabam ac Saulum in opus, ad quod eos vocaverit,* Act. XIII. 2. qui ob id *miſſi a Spiritu ſancto* dicuntur, v. 4. quod ipſum de Epheſinæ eccleſiæ epiſcopis adfirmatur, Act. XX. 28. *Spiritus ſanctus poſuit vos epiſcopos ad regendam eccleſiam Dei, quam adquiſivit ſuo ſanguine.* Idem etiam donis ad miniſterium recte ac ſalutariter obeundum neceſſariis miniſtros verbi inſtruit. 1. Cor. XII. 4. *Diviſiones ſunt chariſmatum, idem autem Spiritus;* v. 5. *diviſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus:* v. 6. *diviſiones operationum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.* v. 7. *Unicuique datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem:* v. 8. *alii quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiae, alii autem ſermo ſcientiae ſecundum eundem Spiritum:* v. 9. *alteri fides in eodem Spiritu, alii gratia ſanationum in uno Spiritu &c.* v. 11. *Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens ſingulis prout vult.* Inde quoque miniſterium evangelii vocatur διακονία πνεύματος, 2. Cor. III. 6. non ſolum quia per verbum evangelii datur Spiritus ſanctus, Gal. III. 2. ſed etiam quia Spiritus ſanctus eſt miniſterii autor & conſervator, inſtruens miniſtros donis neceſſariis: ac proinde cum Chriſtus apoſtolis ſuis miniſterium commendare vellet, prius mediante ſuo adflatu dabat illis Spiritum ſanctum, Joh. XX. 22. ut quæcunque in officio ſuo miniſtri eccleſiæ recte & ſalutariter agunt, ea Spiritui ſancto in ipſis & per ipſos efficaciter agenti recte tribuantur. Matth. X. 20. *Non vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui in vobis loquitur.* (*)

SECTIO

(*) Deus eſt autor miniſterii: 1.) promittendo doctores eccleſiæ; Jer. III. 15. XXIII. 4. Joel. II. 28. 2.) dando quod promiſit; 1. Cor. XII. 28. 2. Cor. V. 18. 3.) conſervando miniſterium uſque ad conſummationem ſeculi; Eph IV. 11. 4.) ipſo docendi munere fungendo, quod Deus olim fecit in paradiſo, Filius loquens olim cum patribus, & poſtea in adſumta carne inter homines converſando, Spiritus ſanctus qui locutus eſt per os prophetarum & apoſtolorum; 5.) doctores eccleſiæ neceſſariis donis inſtruendo. GERHARDVS.

SECTIO I.

DE VOCATIONE AD MINISTERIVM ECCLESIASTICVM.

Vocatio miniſtrorum.

§. LI. Porro opus illud gratiæ, quo Deus certas quaſdam perſonas ex reliqua hominum multitudine eligit, quas eccleſiæ ſuæ doctores præficit, adpellatur: I. *Vocatio.* Hebr. V. 4. *Nemo ſibi ipſi ſumit honorem, niſi qui vocatur a Deo*, ὁ καλέμενος ἀπὸ τῦ Θεῦ, *quemadmodum etiam Aaron.* Conjunge Eſaj. XLIX. 1. Gal. I. 15. inde Paulus ſe adpellat *vocatum apoſtolum.* Rom. I. 1. 1. Cor. I. 1. &c. II.) *Miſſio.* Jer. XXIII. 21. *Currebant, & ego non miſeram eos.* Rom. X. 14. *Quomodo praedicabunt, niſi miſſi fuerint?* III.) *Electio* ſive *ſeparatio.* 1. Paral. XXIII. 13. *Separatus eſt Aaron, ut miniſtraret in ſancto ſanctorum, ipſe & filii ejus in ſempiternum.* 2. Par. XXIX. 11. Ezechias ad ſacerdotes & Levitas dicit: *Vos elegit Dominus, ut ſtetis coram eo, & miniſtretis illi.* Luc. VI. 13. *Cum dies factus eſſet, vocavit ad ſe diſcipulos ſuos & elegit duodecim ex illis, quos & apoſtolos nominavit.* Joh. VI. 70. *Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis unus eſt diabolus?* Act. I. 2. *Praecipiens apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos elegit.* v. 24. *Oſtende Domine, quem elegeris ex ipſis*: inde Paulus vocatur σκεῦος ἐκλογῆς, *vas electum*, Act. IX. 15. atque ipſe Rufum vocat *electum in Domino.* Rom. XVI. 13. Ab hac electione ad functionem eccleſiaſticam diligenter diſtinguenda eſt electio ad vitam æternam: Joh. XIII. 18. Eph. I. 4. 2. Theſſ. II. 13. illa enim temporalis eſt, hæc æterna. Non negatur, electionem illam ſive ſeparationem ad officium eſſe manifeſtationem æterni decreti ac voluntatis divinæ: Jer. I. 5. *Priusquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, ſanctificavi tē, & prophetam in gentibus dedi te*; interim manet illud, quod vox *electionis* de vocatione ad officium aliquod publicum uſurpata proprie ſignificet actionem, quæ fit in tempore. Illa eſt piorum duntaxat perſeveranter credentium: hæc vero etiam hypocritis quandoque obtingit; illa eſt omnium ſalvandorum, hæc vero certarum perſonarum; illa ſemper eſt immediata, hæc vero quandoque mediata.

An ab electione diſtinguatur?

§. LII. Ceterum inter *electionem* & *vocationem* miniſtrorum quidam eſſe putant diſtinctionem aliquam. Bellarminus l. de clericis c. 2. *Electio eſt deſignatio certae perſonae ad praefecturam aliquam eccleſiaſticam; miſſio ſeu vocatio jurisdictionem tribuit, ac re ipſa paſtorem ac praeſulem facit.* Eſt, qui inter hæc duo quadruplex diſcrimen ſtatuit: 1.) Electio pondere ac gravitate vocationi longe antecellit. Ut enim illa unius, duarum vel plurium ex multis perſonarum, reliquis poſthabitis, eſt delectio: ita per hanc vel una, vel duæ, tres, pluresve ſimul vocantur. De priori legitur exemplum, Act. I. 21. & ſeqq. poſterius ipſum Chriſti factum adſerit, Matth. IV. 18. & ſeqq. 2.) Electio & vocatio in quantum conjunguntur, huic illa antecedit; illi vero hæc non item. Nemo enim unquam, qui cum electione erat vocatus, vocationis ante electionem compos & particeps factus eſt. 3.) Vocatio abſque electione, quæ plures reſpicit, poteſt conſiſtere, hæc vero illam non excludit. Nullus namque niſi vocandus eligitur, & ſæpius non electus vocatur. 4.) Vocatio miniſterio eſt adcommodatior electione, quia in caſu neceſſitatis propter perſonarum penuriam hæc minime, illa vero maxime poteſt adhiberi. Sed diſcrimen illud inter electionem & vocationem magis in ἐπινόιᾳ noſtræ mentis, quam in re ipſa conſiſtit. Quicunque enim ad miniſterium legitime eligitur, is etiam vocatur, & quicunque vocatur, is etiam eligitur, unde ſcriptu-

ra indifferenter hiſce adpellationibus in hoc negotio utitur.

Quot modis accipiatur?

§. LIII. *Vocationis* terminus accipitur tum *active*, reſpectu vocantis, pro ipſa eligendi, vocandi & mittendi ad officium actione; Eſaj. XLIX. 1. *Dominus ab utero me vocavit;* tum *paſſive*, reſpectu vocati, pro ipſo genere vitæ, ad quod homines vocantur, id eſt, pro functione tum privata tum publica, in quam aliquis a Deo collocatus eſt: 1. Cor. VII. 20. *in qua vocatione unusquisque vocatus eſt, in ea maneat;* juxta quam vocabuli ſignificationem ipſum miniſterium eccleſiaſticum dici poteſt peculiaris quædam vocatio ſive ſtatus, in quem perſonæ eccleſiaſticæ divinitus collocatæ ſunt. Neque dubium, quin ſingulari conſilio Spiritus ſanctus opus illud gratiæ divinæ, quo miniſtri eccleſiæ præficiuntur, adpellare voluerit vocationem. 1.) Vocatio Dei tam efficax eſt, ut per eam exſiſtere incipiant, quæ antea non exſtiterunt. Rom. IV. 17. *Deus vivificat mortuos & vocat ea, quae non ſunt, tanquam ea, quae ſunt:* ſic per vocationem divinam miniſtri inſtruuntur donis neceſſariis ad muneris ſibi commiſſi partes rite obeundas, *welchen Gott ſchicket, den macht er geſchickt.* 2) Quando manifeſtatur quidpiam, quod antea nondum erat publice notum ac perſpectum, tunc ſcriptura id adpellat vocationem. Matth. V. 9. *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*; id eſt, manifeſtabuntur & agnoſcentur ex ſtudio pacis pro filiis Dei: ſic per vocationem miniſtrorum eccleſiæ legitime peractam manifeſtatur æternum Dei conſilium de ipſorum ad miniſterium electione. 3.) Quemadmodum opus illud gratiæ, quo Deus in regnum ſuum per prædicationem evangelii homines vocat, eſt gratuitum omnino beneficium: 1. Petr. II. 9. *Deus vocavit vos de tenebris in admirabilem lucem*, v. 10. *qui aliquando non populus, nunc autem Dei populus; qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem conſecuti miſericordiam:* ita quoque vocatio ad miniſterium eſt opus meræ & indebitæ gratiæ. Gal. I. 15. *Cum placuit ei, qui me ſegregavit ex utero matris meae, & vocavit per gratiam ſuam.* 4.) Quemadmodum principes ad ſe vocant eos, quibus certum aliquod officium demandant, & quorum opera peculiariter in expediendis negotiis uti conſtituerunt: ſic vocatio miniſtrorum eccleſiæ hoc complectitur, quod Deus ipſis tanquam legatis ſuis certum aliquod officium ſuſtinendum ac peragendum commendavit.

An ſit neceſſaria?

§. LIV. Hæc ad miniſterium vocatio omnino neceſſaria eſt illis, qui juxta Dei voluntatem bona cum conſcientia & fructu auditorum in hoc munere verſari cupiunt, qua de re Auguſtana confeſſio art. XIV. ſic loquitur: *De ordine eccleſiaſtico docent*, (eccleſiæ noſtræ) *quod nemo in eccleſia debeat publice docere, aut ſacramenta adminiſtrare, niſi rite vocatus*; quæ confeſſionis verba oppoſita ſunt: 1.) Calumniis pontificiorum, qui omnia in eccleſiis noſtris confuſe & ſine ordine geri, & cuivis in eccleſia docendi poteſtatem apud nos concedi, adeoque ſurſum ac deorſum omnia volvi criminabantur, referente Luthero in præfat. art. Smalcald. Andreas Fabricius Leodius in harm. Auguſt. confeſſ. art. XIV. audacter convitiatur, *nulla parte magis laborare confeſſores, quam ut ſublato ordine eccleſiaſtico rem chriſtianam confundant ac pervertant, erecto nimirum altari contra altare*, 1. Reg. XIII. *& cathedra adverſus cathedram, atque omnes eos, qui baptizati ſunt, ſeu viri ſunt ſeu mulieres, ſacerdotes creare & facere.* Laurentius Arturus Poſnanienſis in adſertionibus de vocat. miniſtr. adſ. II. *Ut ex cæmentariis, laniis, coquis, ſartoribus, miniſtri proteſtantium effecti ſunt, ita, cum lubet, ad eadem officia redeunt, & ipſi ſibi laici fiunt & epiſcopi.* Johan. Bapt. Fickierus in replica contra Heilbrunnerum pag. 87. ſcribit, *apud Lutheranos paſtorem & oves non differre.* Ac noviſſime Becanus Jeſuita in diſp. inaugurali de vocatione miniſtrorum Viennæ anno 1616. inſtituta th. LII. *Pudendum eſt, quod dicam,*

(vere

(vere pudendum, quia mendacium, cujus pudere debet quemlibet bonum) *ſed tamen diſſimulare non poſſum, adeo nihil antiqui moris & pietatis eſt apud Lutheranos* (quibus honoris cauſa adjungit Calviniſtas) *in miniſterio eccleſiaſtico, ut opifices, ludimagiſtri, advocati ad nutum alicujus comitis aut baronis, & non raro ad imperium alicujus fœminae, publice cathedram adſcendere, & miniſterium non raro uſurpare haud erubeſcant.* Et rurſum: *Si aliter dominis viſum ſit, miniſterium deſerere, & ad opificium redire coguntur.* 2.) Confuſionibus anabaptiſtarum, qui ſine vocatione miniſterii eccleſiaſtici partes ſibi rapiunt, & promiſcue omnibus docendi officium permittunt, hac ratione barbaricam quamdam ἀταξίαν in eccleſiam introducentes, quibus hodie ſuccinunt Photiniani negantes, divinam miſſionem ad officium eccleſiaſticum requiri, ut adparebit inferius.

Probatur adfirmativa 1.) ex ſcripturae dictis 1.) Jerem. XXIII. 21. Non miſi prophetas, & ipſi cucurrerunt.

§. LV. Illam vocationis ac miſſionis neceſſitatem demonſtramus 1.) expreſſis ſcripturæ teſtimoniis, 2.) probatis exemplis, quæ totius eccleſiæ in veteri & novo teſtamento praxin continent, 3.) rationibus in ſcriptura fundatis. *Scripturae* dicta potiora hæc ſunt: I.) Jer. XXIII. 21. *Non miſi prophetas, & ipſi cucurrerunt, non locutus ſum ad eos, & ipſi prophetabant;* ex quo loco ſic colligimus: Quod Deus improbat ac deteſtatur, & de eo graviſſime conqueritur, id cavere omnino debent futuri eccleſiæ miniſtri. Sed currere ac prophetare, antequam accedat divina miſſio ac juſſio, improbatur a Deo. Ergo id cavere debent futuri eccleſiæ miniſtri. Item: Quod pſeudoprophetarum eſt proprium, id veri prophetæ & doctores eccleſiæ fugiant. Sed currere & prophetare, antequam accedat divina miſſio, eſt pſeudoprophetarum proprium. Ergo. Conjungatur etiam v. 32. *Ecce, ego ad prophetas ſomniantes mendacium, ait Dominus, qui ſeduxerunt populum meum in mendacio ſuo, cum ego non miſiſſem eos, nec mandaſſem eis &c.* ex quo ſic colligimus: Quodcunque Deus graviſſime punit, illud merito fugiendum. Sed arripere & uſurpare docendi miniſterium privata temeritate abſque legitima vocatione, Deus graviſſime punit. Ergo. *Adſumtum* confirmatur non ſolum ex hoc dicto prophetico, ſed etiam exemplis ἀλλοτριοεπισκοπῆς graviſſime punitæ in *Oza*, Abinadabi filio, temere manum arcæ Dei imponente, & juxta arcam ex ira Domini moriente, 2. Sam. VI. 6. in *Uſia*, rege Judæ, ſacerdotum officium arripiente & incenſum adolente, lepra propterea percuſſo, 2. Paral. XXVI. 19. in *Core*, *Dathan & Abiran*, ſummum ſacerdotium adfectantibus, ac terræ hiatu ob id abſorptis, Num. XVI. 32. Oſtorodus in inſtitutionibus cap. 42. pag. 437. regerit, locum illum propheticum nihil quidquam ad rem facere, cum de iis agat, qui *jactitabant ſe eſſe prophetas a Deo miſſos, ut novi aliquid idque ſingulare populo adnunciarent. Cum vero hoc noſtro tempore nihil novi adferatur, ſed antiqua illa evangelii doctrina proponatur, non opus eſſe dicit, ſingulari aliqua vocatione ſeu miſſione.* Eodem collimat Socinus, quando in tract. de eccleſ. edit. Racov. anno 1611. pag. 13. ſcribit: *Verbi Dei miniſtris, qui cum eccleſia Romana aut Graeca non conſentiunt, eorum miniſterii controverſiam non moveri poſſe, neque ab eis contendi, ut ſuae vocationis aut muneris legitimum autorem oſtendant, cum non gerant ſe pro novis quibuſdam Chriſti apoſtolis aut divinis prophetis, nec inauditam prius doctrinam aut religionem mundo ſe adnunciare profiteantur, neque ex novis principiis, priusve incognitis teſtimoniis quidquam doceant, ſed tantum ex iis principiis, iisque teſtimoniis, quae apud omnes chriſtiani nominis certiſſima ſunt, ex ipſis ſcilicet evangeliſtarum & apoſtolorum ſcriptis.* Smalcius in refut. theſium Frantzii cap. de ordine eccleſiaſtico pag. 378. *Fatetur Frantzius, primario agi in verbis Jeremiae de re ſingulari, & hoc eſt, quod nos volumus, ad quamvis vero vocationem ea adcommodari poſſe, non tantum adfirmandum, ſed etiam probandum erat.* Reſp. non negamus Jeremiam in ſpecie loqui de pſeudoprophetis iſraeliticis, qui

qui non miſſi nec vocati a Deo *ſeductiones cordis ſui* prophetabant; ſed ex eo recte deducitur generalis regula, αὐτοκλήτοις opponenda, quod nemo niſi miſſus a Deo docendi officium, quod itidem in ſcripturis vocatur *prophetia*, Rom. XII. 7. 1. Cor. XIV. 1. & ſeqq. in eccleſia uſurpare debeat, cum ratio diverſitatis ab adverſariis adſignata nitatur falſa hypotheſi, quod illi, qui non proferunt aut proponunt novam doctrinam, non opus habeant peculiari miſſione & vocatione, ut conſtat ex ſequentibus fundamentis. 1.) Omnes eccleſiæ miniſtri ſunt *Dei legati.* 2. Cor. V. 20. Jam vero nemo ſibi ipſi partes legati ſumit, niſi a legante ipſi imponantur. Ergo etiam miniſtri non currant, antequam mittantur. 2.) Deo tanquam cauſæ principali collectio eccleſiæ itemque inſtitutio & conſervatio miniſterii adſcribitur, ut conſtat ex præcedentibus, unde etiam *miniſterium ſpiritus* vocatur. 2. Cor. III. 6. Miniſtri ſunt cauſa inſtrumentalis, *per quos* homines ad fidem perducuntur, 1. Cor. III. 5. & ſalvantur. 1. Tim. IV. 16. Jam vero cauſa inſtrumentalis non agit neque operatur, niſi mota & acta a principali, atque ad συνέργειαν ab ea adſumta. Ergo etiam miniſtri exſpectent a Deo vocationem. Quos Deus non miſit, pro miniſtris ipſius cenſeri nequeunt. 3.) Sacerdotes veteris teſtamenti non debebant proferre novam doctrinam, neque tamen docebant, vel etiam docere debebant absque vocatione. 2. Paral. XXIX. 11. 4.) In nov. teſt. illi, qui *per ſingulas eccleſias presbyteri erant conſtituti*, Act. XIV. 23. non proferebant novam doctrinam, neque tamen niſi vocati ac miſſi docebant. Tito ſuo diſerte ſcribit apoſtolus, Tit. I. 5. quod eo fine *reliquerit ipſum Cretae, ut oppidatim presbyteros conſtitueret*, ac Timotheo ſuo præcipit, 1. Tim. V. 22. *ne cito alicui manus imponat.* 5.) Quotquot in eccleſia docent, non vocati ac miſſi a Deo, dicuntur *fures ac latrones*, Joh. X. 8. dicuntur *venire in ſuo*, non autem Chriſti *nomine*, Joh. V. 43. turbant ordinem divinitus conſtitutum. 1. Cor. XIV. 23. & 40. Ergo ad omnes, qui in eccleſia docere volunt, recte adcommodatur, quod non debeant prophetare, antequam mittantur.

2.) Jer. XXVII. 9. Non miſi eos.

§. LVI. II.) Jer. XXVII. 9. 14. 15. *Nolite audire verba prophetarum veſtrorum dicentium vobis: Non ſervietis regi Babylonis, quia mendacium loquuntur vobis, quia non miſi eos, ait Dominus, & ipſi prophetant in nomine meo mendaciter*; ex quo loco ſic inferimus: Quemcunque prohibemur audire, is non eſt verus Dei miniſter nec eccleſiæ doctor. Jam vero illum, qui non eſt a Deo miſſus, prohibemur audire. Ergo is, qui non eſt a Deo miſſus, non eſt verus Dei miniſter, nec eccleſiæ doctor. *Major* probatur. Qui non habet auditores, ille non eſt verus doctor, ex vi relationis mutuæ. Jam vero is, quem audire prohibemur ex jure & juſſu divino, non habet auditores. Ergo is, quem audire prohibemur, non eſt verus doctor. Photiniani repetunt ſuam limitationem, *quod is duntaxat non ſit audiendus, qui profert novam doctrinam non miſſus, nec vocatus a Deo.* Sed præceptum generale eſt, neminem audiendum eſſe, niſi vocationem ſuam demonſtrare poſſit, ut conſtat ex præcedentibus fundamentis. Huc referimus loca illa novi teſtamenti, in quibus pſeudoprophetarum & falſorum doctorum proprietas ſtatuitur, quod veniant *in ſuo nomine*, nec miſſi nec vocati a Deo, propter quod etiam vitari jubentur. Matth. VII. 15. *Attendite a falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium.* XXIV. 24. *Surgent* (non vocati, ἐγερθήσονται ſuſcitabuntur, impulſore ſcilicet ſatana) *pſeudochriſti & pſeudoprophetae &c.* Joh. V. 43. *Ego veni in nomine patris mei*, (miſſus ab eo, & ſanam doctrinam proferens) *& non recipitis me, ſi alius venerit in ſuo nomine, illum recipietis.* X. 8. *Omnes, quotquot venerunt ante me, fures ſunt & latrones.* In quæ verba ſic commentantur pii veteres: Hieronymus in comm. proœm. in Matth. *In venientibus praeſumtio temeritatis, in miſſis eſt obſequium ſervitutis.* Auguſtinus lib. XVI. contra Fauſtum c. 12. *Veniſſe ita vult intelligi, qui non miſſi ſint, nam*

qui

qui miſſi ſunt, ſicut Moſes & prophetae, non ante ipſum, ſed cum ipſo venerunt, quia non eum per ſuperbiam praecedere voluerunt, ſed eum per ipſos loquentem humiliter portaverunt. Theophylactus in comm. h. l. πρόσχες καὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς λέξεως, ὅσοι ἦλθον, φησὶν, ἤγουν οἱ ψευδοπροφῆται, ἀλλ' οὐχ ὅσοι ἀπεστάλησαν, ὥσπερ προφῆται. Act. XX. 30. *Ex vobis ipſis ſurgent*, ἀναστήσονται, *viri loquentes perverſa.* 2. Joh v. 10. *Si quis venit ad vos*, (ſua ſponte, non miſſus nec vocatus) *& hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis.* In hiſce ac ſimilibus dictis duæ pſeudoprophetarum proprietates conjunguntur: *quod* veniant non vocati nec miſſi, & *quod* falſam doctrinam adferant; ubi tamen notandum, quandoque etiam illos eſſe pſeudoprophetas, qui ſunt in ordinaria ſucceſſione & legitima vocatione, ac proinde non ad ſolam vocationem, ſed etiam & cumprimis ad doctrinam eſſe reſpiciendum, ſi veros doctores a falſis internoſcere velimus.

§. LVII. III.) Joh. III. 27. *Non poteſt homo quidquam accipere, niſi datum ipſi fuerit de cœlo.* Diſcipuli Johannis ægre ferebant, Chriſtum per diſcipulos ſuos baptizare. *Rabbi*, (inquiunt) *qui erat tecum trans Jordanem, & cui teſtimonium perhibuiſti, ecce, is baptizat, & omnes veniunt ad eum.* Sed Johannes illis reſpondet hiſce omnino verbis: *Non poteſt homo accipere quidquam, niſi fuerit ei datum de cælo*, ubi ad ſuam & Chriſti vocationem eos remittit. De ſua vocatione ſubjungit v. 28. *Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis, quod dixerim: Non ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum ante illum*, ut ſcilicet viam illi præpararem. De Chriſti vocatione dicit v. 29. *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi, hoc ergo gaudium meum jam impletum eſt. Illum oportet creſcere, me vero minui.* Nimirum hoc vult dicere baptiſta: Vocatio mea a vocatione Chriſti omnino eſt diſtincta. Ego ſum amicus ſponſi, ille vero ſponſus eſt. Ego ſum miſſus ante illum, ut viam ipſi præpararem, ille vero eſt angelus teſtamenti. Sacrilegium igitur foret, ſi absque vocatione officium Meſſiæ mihi arrogare velim, proinde mea vocatione, quæ divinitus mihi obtigit, contentus lætor hoc nomine, quod ſim amicus ſponſi, & quod illum videam creſcere &c. cum non poſſit homo quidquam accipere, niſi datum fuerit ipſi de cœlo, hoc eſt, a Deo. Jac. I. 17. Ex quo recte conſtituitur generalis regula, quod nemo debeat officii alicujus partes ſuſcipere, nec honorem aliquem ſibi arrogare, niſi divina accedat vocatio & miſſio. Illis enim, quos vocat & mittit Deus, largitur etiam ſucceſſum, illos inſtruit donis neceſſariis, ſed qui absque vocatione res magnas obeunt, & officiis publicis ſeſe privata temeritate ingerunt, infelices tandem experiuntur exitus, ut multis exemplis manifeſtum redditum.

3.) Joh. III. 27. Non poteſt homo quidquam accipere.

§. LVIII. IV.) Rom. X. 15. *Quomodo praedicabunt, niſi mittantur? ſicut ſcriptum eſt: quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.* Utitur apoſtolus pulcerrima gradatione: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo in eum credent, de quo non audiverunt? quomodo autem audient ſine praedicante? quomodo vero praedicabunt, niſi mittantur?* id eſt: Sicut invocatio prærequirit fidem, fides auditum verbi, auditus prædicationem evangelii; ita quoque prædicatio prærequirit divinam miſſionem, cum nemo prædicare poſſit, jure ſcilicet, ſalutariter & bona conſcientia, niſi divinitus mittatur. Sic ergo colligimus: In relatione terminus non habet locum absque fundamento. Miniſterium eccleſiaſticum eſt veluti quædam relatio, fundamentum ejus eſt divina miſſio & vocatio, terminus ipſa prædicatio. Ergo prædicatio, legitima ſcilicet, ſalutaris ac Deo probata, utpote terminus, non habet locum absque divina miſſione & vocatione ceu fundamento.

4.) Rom. X. 15. Quomodo praedicabunt, niſi mittantur?

Ex-

Excipit Oſtorodus in inſt. germ. c. 42. p. 437. *Paulum de ſuo duntaxat tempore loqui, cum adhuc nova & inaudita eſſet evangelii doctrina, ac proinde res ipſa poſtularet, ut qui eam eſſent adnunciaturi, miſſionem ſuam docere poſſent. Cum vero hoc noſtro tempore nihil novi adferatur, ſed antiqua evangelii doctrina proponatur, ideo non amplius opus eſſe ſingulari quadam vocatione.* Idem repetit Theoph. Nicolaides in defenſione tractatus Sociniani de eccleſia & miſſione miniſtrorum adverſus Miedziboziuin cap. I. p. 140. *Locus* (inquit) *Rom. X.* Quomodo prædicabunt, ſi non mittantur? *nihil prorſus ad rem facit. Paulus enim de praedicatione vel potius adnunciatione loquitur, quae vox non omne genus docendi eo in loco complectitur, ſed illud tantum, quo novum & inauditum aliquid in mundum adfertur, id quod patet ex eo, quod Paulus iſto in loco loquitur de eo, quod fieri ſimpliciter non poſſit, non autem quod fieri non liceat, &c. Nam in praecedentibus dicit:* quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo autem credent, quod non audiverunt? *quae verba non id volunt, nemini licere aliquem invocare, niſi credat, & nemini licere credere, niſi audiat; ſed ſenſus illorum eſt: neminem poſſe ulla ratione invocare aliquem, niſi in eum credat, & neminem poſſe ulla ratione credere, niſi audiat.* Andr. Radeccius in notis ad librum Smiglecii, quem vocat refutationem diſſolutionis nodi Gordii, pag. 5. *Ipſe contextus docet, de ſolis apoſtolis ibi ſermonem eſſe.* Smalcius in refut. theſium Frantzii part. II. diſp. 4. pag. 379. *De apoſtolis ibi eſt ſermo, quae vero de apoſtolis ſunt dicta, ea non pertinent neceſſario ad omnes, qui docent alios.* (*) Reſp. 1.) Contradicunt ſibi ipſis Photiniani in hac exceptione. Adducunt enim exempla Philippi, Apollo & aliorum ex actis apoſtolicis, quos ſtatuunt ſine vocatione quadam peculiari evangelium prædicaſſe, ut inferius adparebit; quomodo igitur dictum hoc apoſtolicum eo ſenſu accipere poſſunt, quod miſſio fuerit neceſſaria illis, qui tempore apoſtolorum evangelii doctrinam prius non auditam prædicare debuerunt? Certe enim prædicatio Philippi & Apollo anteceſſit tempus epiſtolæ ad Rom. ſcriptæ. 2.) Dictum apoſtoli generale eſt, ut ex fundamentis ſuperius adnotatis manifeſtum. Id ipſum probatur ex ſerie textus apoſtolici. Etenim ſi praecedentia effata ſunt generalia, ac ad omne tempus eccleſiæ pertinent, tam in vet. quam novo teſt. tam ad tempora ſuccedentia, quam ad primum tempus prædicati evangelii; utique etiam hoc ipſum de neceſſitate miſſionis ad prædicationem eſt generale, ſine ulla reſtrictione & limitatione de quibusvis eccleſiæ temporibus accipiendum. Jam vero nemini dubium, quin præcedentia effata ſint generalia. Ut enim tempore apoſtolorum invocatio non habuit locum abſque fide, fides non habuit locum abſque auditu verbi, (in adultis ſcilicet, de quibus apoſtolus ibi loquitur) auditus verbi non habuit locum abſque prædicatione: ita idem adhuc hodie in eccleſia obtinet. Proinde non patiemur ex hac apoſtolica catena annulum atque anſulam aliquam avelli. 3.) Nec ullum in verbo κηρύττειν ſubterfugium quæri poteſt, quaſi illud apoſtolis duntaxat novam & inauditam prius evangelii doctrinam praeconiantibus competat, accipitur enim alias generaliter pro quavis verbi prædicatione facta etiam illis, quibus jam ante aliquid notum de hac doctrina. Matth. XXVI. 13. Marc. XIV. 9. Act. VIII. 5. XV. 21. Rom. II. 21. 2. Pet. II. 5. 4.) Negat apoſtolus prædicare poſſe quemquam, niſi mittatur, ſenſu eo, quo negat 1. Cor. X. 21. poſſe aliquem *calicem Domini*, & *calicem daemoniorum bibere*, id eſt, negat quemquam poſſe legitime, jure, ſalutariter, bona con-

(*) Piſecius in reſp. ad rat. Camp. p. 107. *Quid ex hoc loco apoſtolico elixas? Numquid legatos & ſummae felicitatis interpretes adhuc deſideras, qui ad praedicandum evangelium, quod ſeculis quindecim adnunciatum, emittantur? Non miſſio legatorum ſeu apoſtolorum, non evangelii per legatos praedicatio requiritur, ſed ſententia evangelii a legatis olim praedicati populo repetenda, recognoſcenda & explicanda, quo ad verum pietatis cultum & myſteriorum cognitionem adducantur. Ad hoc officii munus digni in eccleſia eliguntur.* Gerhardus.

conſcientia & juxta Dei voluntatem prædicare, niſi mittatur, interim de facto quidam ſibi ipſis officium prædicandi abſque miſſione arrogare poſſunt, quæ interpretatio nequaquam pugnat, ſed optime congruit cum præcedentibus. Nemo poteſt invocare eum, in quem non credit, id eſt, vera, Deo grata & ſalutaris invocatio locum non habet abſque fide; fieri quidem poteſt, ut quis contra Dei voluntatem dirigat invocationem ſuam ad eum, in quem non credit, ac ſine fide cordis, labiis ſolum precularum formulas deblateret ac demurmuret; ſed ea non eſt vera, Deo grata & ſalutaris invocatio, de qua apoſtolus ibi loquitur, dicit enim verſu proxime præcedente: *Omnis, qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Nemo etiam credere poteſt in eum, de quo non audivit, id eſt, vera & ſalvifica fides perpetuam relationem habet ad verbum, cujus terminos non egreditur; fieri quidem poteſt, ut quis fidei opinionem aliquam concipiat extra & præter, imo etiam contra verbum, ſed ea non eſt vera & ſalvifica fides, quæ non niſi ex verbo oritur, & verbo adæquatur. Nemo inſuper poteſt audire ſine prædicatione, quia verbum evangelii non eſt natura notum, ſed divina revelatione & prædicatione hominibus innoteſcit, ac quidquid in eccleſia de eo conſtat, illud totum ex divina revelatione & prædicatione deſcendit. Eodem igitur ſenſu accipiendum, quod ultimo loco apoſtolus addit, neminem poſſe prædicare, niſi mittatur. Fieri quidem poteſt, ut docendi ac prædicandi partes quisquiam abſque vocatione ſibi arroget, ſed ea non eſt legitima, Deo grata & ſalutaris prædicatio. Quæ omnia ſi recte obſerventur, in fumum abeunt nebulæ ſophiſticæ luci hujus dicti apoſtolici obductæ.

5.) Hebr. V. 4. Nemo ſibi ipſi honorem ſumit.

§. LIX. V.) Hebr. V, 4. *Nemo ſibi ipſi honorem ſumit, ſed qui vocatur a Deo, ſicut Aaron.* v. 5. *Sic & Chriſtus non ſe ipſum clarificavit, ut pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum, Filius meus es tu, &c.* Confert epiſtolæ autor Aaronem, ſummum ſacerdotem vet. teſt. & Chriſtum, unicum nov. teſt. ἀρχιερέα. Quemadmodum Aaron non adgreſſus eſt privata autoritate munus ſacerdotale, ſed exſpectavit divinam vocationem: ita quoque Chriſtus non ſine divina miſſione & vocatione officium ſuum eſt adgreſſus, ſed ſolenniter prius a Patre cœleſti in baptiſmo & transfiguratione ſua eccleſiæ doctor renunciatus. Prius membrum collationis generali axiomate profert apoſtolus, *quod nemo ſibi ipſi ſumat,* hoc eſt, ſumere debeat, *honorem* alicujus officii, ſed divinitus oblatum & impoſitum ſuſcipere. Excipit Theoph. Nicolaides in defenſ. tract. Socin. de eccleſ. cap. I. pag. 138. *Locum hunc tantum de honore ſacerdotali, qualis erat Aaronis, loqui, quod ex ipſo textu dicit eſſe conſpicuum; aliam vero eſſe rationem muneris docendi alios, in quo ſit plus laboris ſemper, quam honoris, jam vero laborem aliquem ſumere, ſemper laudabile fuiſſe habitum.* Deinde addit, *de eo, qui aptus eſt ad docendum alios, & vitae eſt inculpatae, non poſſe jure dici, quod ſumat ſibi munus docendi vel honorem illum, qui eſt in munere docendi, cum is ſumat aliquid, qui id, quod ei non debetur, ſibi arrogat; ſed ei, qui eſt ad docendum aptus & vitae inculpatae, debetur illa dignitas vel munus, adeo ut ſi quis talis ſit, & alios docere nolit, graviſſime peccaturus ſit.* Eodem modo excipit Andr. Radeccius in notis ad librum Smiglecii, quem inſcripſit refutationem vanæ diſſolutionis nodi ſui Gordii p. 5. *Ipſum* (inquit) *capitis initium ex quo verba v. 4. dependent, de ſolo pontificatu & legali pontifice loquitur. Idem teſtatur articulus voci* honorem *in Graeco additus, ut conſtaret de peculiari honore ſermonem eſſe &c.* Reſp. ſane recenſet ibi apoſtolus conditiones pontificum vet. teſt. inter quas etiam eſt divina vocatio, ſed propter paritatem rationis inter pontifices vet. & miniſtros nov. teſt. (quoad munus docendi & publici officii adminiſtrationem) recte generaliter accipitur pronunciatum apoſtoli, hoc ſenſu, quod nemo propria autoritate honorem aliquem in officio eccleſiaſtico capeſſendo ſibi ſumere debeat, niſi a Deo vocetur: ſpeciale Aaronis exemplum additum

non reſtringit vel limitat, ſed illuſtrat & explicat generalem illam regulam, cui ſubjicitur. Neque quicquam roboris ineſt exceptionibus Photinianis. 1.) Labor enim & honor in docendi officio non ſunt oppoſita, ſed ſubordinata, ut conſtat ex evidente apoſtoli dicto: 1. Tim. V. 17. *Qui bene praeſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt, maxime qui laborant in verbo & doctrina.* Officium Aaronis ſacerdotale non erat ſolum honoratum, ſed etiam laborioſum: officium reliquorum eccleſiæ doctorum eſt, vel certe eſſe debet, non ſolum laborioſum, ſed etiam honoratum. Quod plus laboris quam honoris ſit in docendi munere, ex accidente contingit propter contemtum verbi & mundi ingratitudinem; ſed ex eo non poteſt nec debet inferri, quod docendi munus non ſit aliquis honor. Proinde ad docendi officium etiam pertinet regula illa apoſtolica: *Nemo ſibi ipſi ſumit honorem, ſed qui vocatur a Deo.* 2.) Laborem aliquem ſumere ſemper laudabile fuit habitum, ſed diſtinguendum inter labores privatos omnibus communes, & inter labores in publico officio ſuſtinendos. Poſteriores labores nemo ſumere debet absque præcedente legitima vocatione. Legati partes in politia terrena ſuſtinere, multos labores complectitur, nec tamen laudabile fuerit, labores illos ſuſcipere absque autoritate & vocatione legantis; quanto minus legati cœleſtis partes in eccleſia, quæ eſt cœlorum regnum, ſibi quis ſumere debet absque vocatione divina. Magiſtratus adminiſtrationem laborioſam eſſe nemo negaverit, interim tamen absque vocatione labores illos nemo ſibi arrogare debet. 3.) Illi, qui ad docendum aptus eſt, & vitam agit inculpatam, docendi munus deberi, ambigue dicitur, vel enim intelligitur hoc ſenſu, quod talis præ reliquis debeat eligi ad eccleſiaſticum miniſterium, vel quod absque vocatione ſibi ipſi partes illas debeat arrogare. Priore ſenſu adſertionem illam concedimus, poſteriore negamus; neque enim duntaxat ἐπιτηδειότης καὶ ὁσιότης, idoneitas & vitæ integritas, ſed etiam legitima vocatio in miniſtro eccleſiæ requiruntur: priora requiruntur ad perſonam, poſterius ad officium miniſtri.

§. LX. Atque hæc ſunt potiora ſcripturæ dicta, ex quibus noſtram confirmamus ſententiam. Illis ſecundario adjungi poteſt VI.) præceptum Siracidis VII. 4. μὴ ζήτει παρὰ κυρίου ἡγεμονίαν, μηδὲ παρὰ βασιλέως καθέδραν δόξης. Vulgata reddidit: *Noli quaerere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris.* Sed cum in Græco habeatur vox κυρίου, quae ἐξοχικῶς Deo competit, itemque vox ἡγεμονίας, quæ eccleſiæ doctoribus ſpecialiter tribuitur; Act. XV. 22. Hebr. XIII. 7. 17. & 24. ideo recte accipitur tanquam generalis quædam præmonitio, ne quis ſe ingerat publicis officiis propria temeritate, ſive παρὰ κυρίου, apud Dominum, coram Domino, id eſt, in eccleſia, ſive παρὰ βασιλέως, apud regem, i. e. in politia. Ne quæras apud Dominum præfecturam ſive ducatum, neque apud regem cathedram honoris, i. e. ne obtrudas te ad publica munera ſive eccleſiaſtica ſive politica, ſed exſpectes prius legitimam vocationem.

6.) Eccl. VII. 4. Noli quaerere ab homine ducatum.

§. LXI. *Altera* claſſis argumentorum continet probata *exempla*; ubi proponimus generalem regulam, quod nemo vel in vet. vel in nov. teſt. publicum docendi in eccleſia officium rite adminiſtraverit, niſi divinitus ad id vocatus, nec putamus contrarium exemplum proferri poſſe. I.) *Patriarchis* adparuit Deus in forma humana, ac immediate eos ad docendi & ſacrificandi munus vocavit. Gen. XIV. 18. *Melchiſedec erat ſacerdos altiſſimi*; at quomodo ſacerdos altiſſimi eſſe potuiſſet, ſi non ab altiſſimo ad illud officium fuiſſet vocatus? Gen. XX. 7. de Abrahamo dicit Dominus ad Abimelechum: *Orabit pro te, quia propheta eſt, & vives,* quibus verbis Abraham conſtituitur propheta ac doctor Abimelechi, ejusque ſubditorum, quin imo etiam aliorum, qui debeat prædicare & orare ſive ſacri-

II.) Ex probatis exemplis.

ſacrificare, unde etiam de ipſo commemoratur, quod *aedificaverit altare Domino*, qui adparuerat ei, & invocaverit nomen ejus. Gen. XII. 7. XIII. 18. XXI. 33. Idem de Noacho, juſtitiæ præcone, 2. Pet. II. 5. ac reliquis patriarchis eſt judicium. II.) *Sacerdotes Leviticos* divinitus fuiſſe ad miniſterium vocatos dubitari nequit. Aaronis ſolennis vocatio deſcribitur Exod. XXVIII. 1. *Adplica ad te Aaron fratrem tuum cum filiis ſuis de medio filiorum Iſrael, ut ſacerdotio fungantur mihi Aaron, Nadab & Abihu, Eleazar & Ithamar.* De reliquis Levitis exſtat præceptum: Num. I. 50. *Levitas conſtitues ſuper tabernaculum teſtimonii, & cuncta vaſa ejus, & quidquid ad illud pertinent*, quo reſpiciens pius rex Ezechias ad ſacerdotes ac Levitas dicit: 2. Par. XXIX. 11. *Vos elegit Dominus, ut ſtetis coram illo & miniſtretis illi.* Nec diffiteri poſſunt adverſarii, de honore ſacerdotali in genere dictum eſſe Hebr. V. 4. *Nemo ſibi ſumit eum honorem, niſi vocetur a Deo, ſicut & Aaron.* III.) *Prophetae* ubique ad divinam miſſionem provocant: Eſaj. VI. 8. *Audivi vocem Domini dicentis, Quem mittam, & quis ibit nobis? & dixi: Ecce ego, mitte me.* v. 9. *Et dixit, Vade & dices populo huic.* Jer. I. 4. *Factum eſt verbum Domini ad me, dicens*: v. 5. *Priusquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, ſanctificavi te, & prophetam in gentibus dedi te.* Oſe. I. 1. *Factum eſt ad me verbum Domini.* Idem judicium de reliquis prophetis, unde Luc. I. 70. Zacharias dicit, quod *locutus ſit Dominus per os ſanctorum, qui a ſeculo ſunt, prophetarum ejus*, & apoſtolus Heb. I. 1. quod *multifariam multisque modis olim Deus locutus ſit patribus per prophetas.* IV.) *De Johanne baptiſta* Chriſti præcurſore dicitur Joh. I. 6. *Fuit homo miſſus a Deo*: Luc. III. 2. *Factum eſt verbum Domini ſuper Johannem.* V.) *Chriſtus*, Dei Filius nec munus docendi nec opus redimendi absque vocatione adgredi voluit, unde toties ad ſuam a Patre miſſionem provocat; Matth. X. 40. XV. 24. Joh. III. 17. V. 36. &c. quin imo de hac miſſione exſtant vaticinia in teſtam. vet. Eſaj. XLVIII. 16. *Nunc Dominus Deus miſit me & Spiritus ejus*, quem locum de Chriſto accipiendum eſſe, colligitur ex Joh. XVIII. 20. Eſaj. LXI. 1. *Spiritus Domini ſuper me, etenim unxit me Dominus, ad evangelizandum adflictis miſit me, &c.* quem locum de Chriſto agere, colligitur ex Luc. IV. 18. inde etiam epiſt. ad Hebr. V. 5. commendat in Chriſto, quod *non ſe ipſum clarificaverit, ut pontifex fieret &c.* VI.) *Apoſtolos* ipſe Chriſtus immediate primum vocavit, ac poſtmodum in ſchola ſua inſtructos ad evangelii prædicationem in totum orbem ablegavit. Matth. X. 1. *Convocatis duodecim apoſtolis dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum.* v. 5. *Hos duodecim miſit Jeſus, dicens eis: Euntes, praedicate &c.* Joh. XX. 21. *Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos.* Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. *Euntes, docete omnes gentes.* Apoſtoli ad eccleſias ſcripturi vocationem ſuam in exordiis epiſtolarum diligenter & ſcrupuloſe inculcant, ut ſe a Deo miſſos & pro miniſtris eccleſiæ legitimis habendos eſſe comprobent, hinc illud: *Paulus, vocatus apoſtolus*, Rom. I. 1. 1. Cor. I. 1. 2. Cor. I. 1. Gal. I. 1. &c. *Petrus, apoſtolus Jeſu Chriſti.* 1. Petr. I. 1. VII.) Qui in officio docendi *ſucceſſerunt* apoſtolis, per ſolennem vocationem eccleſiis, quas gubernarunt, fuerunt præfecti. Act. XIV. 23. *Paulus ac Barnabas cum conſtituiſſent Antiochenis per ſingulas eccleſias presbyteros, & oraſſent cum jejuniis, commendaverunt eos Domino.* 1. Tim. IV. 14. *Noli negligere gratiam, quae in te eſt, quae data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum presbyterii.* 2. Tim. I. 6. *Moneo te, ut ſuſcites chariſma Dei, quod eſt in te per impoſitionem manuum mearum.* 1. Cor. IV. 17. *Miſi ad vos Timotheum, qui commonefaciat vobis vias meas, quae ſunt in Chriſto.* 1. Theſſ. III. 2. *Miſimus Timotheum fratrem noſtrum, & miniſtrum Dei in evangelio Chriſti ad confirmandos vos &c.* VIII.) Proximi apoſtolorum in docendi officio ſucceſſores miniſterium eccleſiaſticum certis, atque illis quidem idoneis hominibus cum conſenſu eccleſiæ

Deus velit per miniſterium ſuum ad converſionem & ſalutem auditorum eſſe efficax, abſque hac fiducia nec pro ſucceſſu miniſterii & auditorum ſalute precari, nec in tantis mundi odiis ac periculis firma conſolatione ſeſe erigere poterit, inde vocatio ac defenſio in miniſterio conjunguntur. Eſaj. XLIX. 1. *Dominus ab utero vocavit me*, v. 2. *& poſuit os meum quaſi gladium acutum, in umbra manus ſuae protexit me, & poſuit me ſicut ſagittam politam, in pharetra ſua abſcondit me.* Jer. I. 7. *Ad omnia, ad quae mittam te, ibis, & univerſa, quaecunque mandavero tibi, loqueris.* v. 8. *Ne timeas a facie eorum, quia tecum ego ſum, ut eruam te, dicit Dominus:* inde quoque vocatio & ſucceſſus in miniſterio conjunguntur. Eſaj. LI. 16. *Ponam verba mea in ore tuo, & in umbra manus meae protegam te ad plantandum cœlos & fundandam terram.* Eſaj. LIX. 21. *Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quae poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo &c.* 2. Cor. III. 3. Deus vult per noſtrum miniſterium *legem ſcribere in cordibus;* ad hæc quis idoneus? v. 5. *Sufficientia noſtra ex Deo eſt, qui & fecit nos idoneos miniſtros novi Teſtamenti.* 2. Cor. II. 12. *Oſtium mihi apertum eſt*, nimirum quia oſtiarius Spiritus ſanctus aperuit per legitimam vocationem. Joh. X. 3. Vide omnino Chemnitium in loco de eccleſia c. 4. membr. 1. p. 316. ubi pluribus recenſet cauſas, propter quas tanti referat, miniſtrum habere legitimam vocationem. II.) *A comparatis.* Nullus legatus abſque vocatione & peculiari mandato officii illius partes ſuſcipit. Jam vero omnes miniſtri eccleſiæ ſunt legati Dei. 2. Cor. V. 20. Ergo nullus miniſter eccleſiæ abſque vocatione officii illius partes ſuſcipiat. Nemo gubernationem domus & œconomiæ adminiſtrationem ſibi vindicat, nec familia quemquam recipit atque audit, niſi quem ipſe οἰκοδεσπότης domui ſuæ præfecerit, & audiendum domeſticis ſuis commendaverit. Jam vero eccleſia eſt *domus Dei*, 1. Tim. III. 15. Hebr. III. 6. miniſtri eccleſiæ ſunt *œconomi* in hac domo. 1. Cor. IV. 1. Ergo domus hujus adminiſtrationem non ſuſcipiant, nec Chriſti familia illos audiat, niſi ſint per vocationem a Deo ipſo huic œconomiæ præfecti. Nullus pro milite cenſendus, qui non fuerit a capitaneo in numerum militum adlectus & ſacramento militiæ obſtrictus. Sed miniſtri eccleſiæ peculiari quadam ratione dicuntur milites, quia præ reliquis piis, qui & ipſi ſub Chriſti vexillis pugnant, & generali ratione milites dicuntur, prædicatione verbi, precibus maxime ſeriis, hæreſium confutatione &c. adverſus ſatanam, & ipſius ſquamas pugnant. 2. Tim. II. 3. *Tolera adverſa ſicut bonus miles Jeſu Chriſti.* v. 4. *Nemo militans implicet ſe negotiis ſecularibus.* Ergo miniſtri eccleſiæ peculiarem illam militiam non adgrediantur, niſi a cœleſti capitaneo, Chriſto, in eam adſciſcantur. Magiſtratus officium nemo adminiſtrare debet abſque vocatione, qui enim proprio auſu illud invadit, tyrannidis vel certe ſeditionis fit reus. Ergo etiam eccleſiaſticum miniſterium nemo debet ſibi vindicare abſque vocatione. III.) *Ab incommodis.* Qui in eccleſia publicum docendi officium abſque vocatione ſibi arrogat, invadit alienam poſſeſſionem, non eſt Dei legatus & miniſter, ſed fur & latro, cum non intret per oſtium: nec eſt miniſter eccleſiæ, cum non ſit ab ea vocatus: turbat ordinem a Deo conſtitutum, introducit ἀκαταστασίαν, cujus Deus non eſt autor: 1. Cor. XIV. 33. repugnat exemplo Chriſti, prophetarum & apoſtolorum, qui omnes non niſi miſſi & vocati prædicarunt: facit auguſtiſſimi hujus muneris dignitatem viluſcere: privat ſe ipſum neceſſaria conſolatione: & adcerſit ſibi infelices utplurimum exitus &c. quæ omnia ac ſingula ex defectu vocationis oboriri ſolere, & ſacræ literæ & hiſtoriæ eccleſiaſticæ teſtantur, hinc graviſſime ſcribit Lutherus tom. IV. lat. Jen. fol. 9. *Non fortunat Deus labores eorum, qui non ſunt vocati, & quamquam ſalutaria quaedam adferant, tamen non aedificant.* Vide etiam tom. V. Jen. germ. fol. 290. tom. VI. f. 467. (*)

§. LXIV.

(*) Idem tom. II. lat. f. 553. *Exſpecta vocantem, interim eſto ſecurus, imo ſi eſſes ſapientior ipſo Salomone*

beſis _ nabapti- ſ.

§. LXIV. Huic ſententiæ noſtræ adverſantur I.) *Anabaptiſtae*, qui absque omni vocatione cuivis docendi in eccleſia poteſtatem faciunt, qua ratione eccleſia itur cœtus quidam promiſcuus, in quo donorum, nec laborum, nec vocationum habeatur. Chemnitius part. III. loco- cap. de eccleſia, pag. 314. *Anabapti- dicunt, ſi quis doctrinam evangelii intelli- ſive is ſit ſutor ſive ſartor, ſive faber, docere & concionari debere.* Gaſtius de baptiſt. erroribus libr. I. pag. 35. *Cata- iſtae ſumunt ſibi omnes praedicandi officium, e de aliis, qui legitime a chriſtianis eccle- inautorati ſunt, ſciſcitantur: quis te ele- cum iſti ne a ſua quidem cacoeccleſia mittantur.* Anabaptiſtis adfines ſunt

Photini- um.

II.) *Photiniani*, qui itidem vocationis neceſſitatem in eccleſiæ miniſtris negant. Socinus in tract. eccleſ. pag. 14. *Quid eſt, cur a noſtris iſtris requirant, ut legitimum ſui muneris rem oſtendant? An non cuivis chriſtiano ini licet, etiam ſine ſpeciali ullo ſibi legi- demandato ejus rei munere, charitatem proximum exercere? An non opus chari- plane eſt, ad apoſtolicam doctrinam, Chri- ue evangelium complectendum ac retinen-, id eſt, aeternae ſalutis viam ingredien- alios cohortari, divinaque oracula, quae ibus ſunt propoſita, illis explicare?* Pag. *Ordine licet iſto* (in eccleſia) *conſtituto, m cum quis a recepta doctrina recedere non, poſſe tamen Chriſti fideles extra ordinem ratione loci & temporis verbi Dei prae- ndi munus ſua ſponte adgredi.* Theoph. olaides in defenſ. tractat. Socin. de ec- . & miſſione, cap. I. p. 146. *Erravit herus a Munzero* (anabaptiſta) *legitimam ctionem flagitans. Non quid Lutherus fe- it, ſed quid facere hac in re debuerit, quaeritur.* Cap. II. pag. 177. *Nullam miſſionem agnoſcimus, quomodo igitur ad eam aliquid requiri dicere poſſumus.* Catechiſmus Racovienſis german. major tit. de eccleſ. cap. II. p. 344. proponit quæſtionem: *Iſts nicht nöthig, daſs die, ſo andere lehren, und Ordnung in des Herrn Gemeine unterhalten, auf eine ſonderbare Weiſe geſand werden?* Ad quam reſpondet negate, addita ratione duplici, quod *non proferant novam doctrinam, ſed apoſtolicam jam olim receptam*, & quod *in deſcriptione requiſitorum epiſcopi nulla fiat mentio miſſionis.* Oſtorodus in inſtit. german. cap. 42. pag. 438. *Es kan ein jeder lehren, wenn er ſchon nicht geſand iſt, ſintemal ſolches nit verboten iſt, noch irgend eine Gefahr in ſich hat.* Et poſtea: *Iſt derhalben nicht nötig, daſs man gedencke, als wenn einer unrecht thete, ſo er von ſich ſelber, das iſt, ohne Sendung, das Lehrampt auf ſich nimpt, ſintemal ein ſolch Werck aus der rechten Chriſtlichen Liebe herkömpt.* p. 440. *Iſt derhalben nicht nöthig, daſs dazu jetziger Zeit jemand das Evangelium predigt, ja wenn ers ſchon nit durchaus verſtünde (gleich wie auch Apollos vom Anfang) er geſand ſey, viel weniger aber, daſs er ſeine Sendung beweiſen müſſe.* A. R. (forte eſt Andreas Radeccius) in notis ad libr. Smiglecii, quem vocat refutationem vanæ diſſolutionis nodi ſui Gordii edit. Racov. anno 614. p. 3. *Confitemur & olim miniſtros eccleſiae vocari potuiſſe, imo vocatos fuiſſe, & nunc etiam vocari poſſe. An vero id, quod olim factum eſt, & hodie fieri poteſt, ad munus miniſtrorum conſtituendum requiratur, hoc vere & perpetuo quaeritur, quod Smiglecius probare nequit.* Smalcius in refut. theſ. Frantzii, part II. diſp. 4. p. 377. *Non negamus, ex iſta conſuetudine primitivae eccleſiae apoſtolicae conſequi, illud etiam jure fieri poſſe hodie, quod olim fiebat, & ſi eccleſia ſemper incorrupta manſiſſet, non dubitamus,*

lemone & Daniele, tamen niſi voceris, plusquam infernum fuge, ne verbum effundas, ſi tui eguerit, vocabit te; ſi non vocabit: non te rumpet ſanctitas tua; nemo fructificat verbo, niſi qui ſine ſuo voto vocatur ad docendum: qui autem non vocatus docet, non ſine damno & ſuo & auditorum docet, quod Chriſtus non ſit cum eo. GERHARDUS.

mus, quin valde juſtum fuiſſet, ut modus iſte ordinandi miniſtros obſervaretur, quemadmodum etiam nunc, ubi eſt conſtituta reſpublica chriſtiana, valde decorum arbitramur, ut id obſervetur, ſed non hoc potiſſimum quaeritur. Hoc enim in quaeſtione eſt: an hujusmodi conſtitutio ſit prorſus neceſſaria ad conſtituendum verbi Dei miniſtrum? Hoc autem nos negamus. Nihil enim tale, quod caput rei eſt, legimus in deſcriptione eorum, quae ad epiſcopum conſtituendum requiruntur &c. nec uſpiam alibi indicatum vel leviſſime videmus, eum, qui talis ſit, poſtea vocari & mitti ab aliquo debere, imo poſſe aliquem per ſe munus tale concupiſcere vel adfectare, manifeſte ſcriptum legimus.

Argumenta Photinianorum 1.) Ex ſcripturae dictis I.) *1. Cor. XIV. 29. Prophetae duo vel tres loquantur.*

§. LXV. Nituntur hanc ſuam opinionem confirmare 1.) ſcripturæ dictis: 2.) exemplis: 3.) rationibus. Ad *primam* claſſem referunt hæc dicta: I.) 1. Cor. XIV. 29. *Prophetae duo vel tres loquantur, ac reliqui dijudicent.* v. 30. *Quod ſi alii revelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Ergo omnes publico praedicandi officio fungi poſſunt absque peculiari vocatione.* Reſp. certum eſt apoſtolum ibi non loqui de promiſcuo piorum cœtu: id enim evidenter colligitur ex verbis præcedentis cap. XII. 29. *Numquid omnes prophetae?* ſed de certo quorumdam piorum ordine, quis autem ille fuerit, ſententiæ variant. Ex noſtris plerique prophetarum nomine intelligunt *ordinarios eccleſiae doctores*, prophetiæ, id eſt, ſcripturam interpretandi dono inſtructos. Ex act. XIII. 15. colligi poteſt, quod olim in eccleſia primitiva talis docendi modus uſitatus fuerit, ut poſt hymnos decantatos locus aliquis ſcripturæ prælegeretur, ac deinde unus ex eccleſiæ doctoribus ſurgeret, qui locum illum prælectum exponeret, ac doctrinas ex eo deduceret. Is cum dicendi finem feciſſet, alius ſurgebat, pollens & ipſe prophetiæ ſive ſcripturas interpretandi dono, qua ratione non unus tantum ſed duo vel tres etiam erant concionatores, qui per vices loquebantur. Eo exiſtimant reſpicere apoſtolum his verbis, quando præcipit, ut, qui inter Corinthios dono interpretandi ſcripturam inſtructi ſunt, publice doceant, per vices ſcilicet; nequaquam vero ex eo inferri poſſe, quod omnibus abſque ulla vocatione licitum eſſe debeat publice in eccleſia docere, quia ſtatim ſubjicit apoſtolus v. 32. *Non eſt Deus confuſionis, ſed pacis & ordinis Deus.* Socinus vero in explicatione loci Matth. XVI. quæ ſubjungitur tractatui de eccleſia, p. 67. ſtatuit, per prophetas in hoc loco apoſtolico intelligi eos, *quae occultiora quaedam ad chriſtianam religionem pertinentia aperuerunt.* Ex quo ſic colligimus: Illorum prophetarum officium aut fuit diſtinctum ab officio ordinariorum eccleſiæ doctorum, aut idem omnino cum ipſo. Si prius, quod videtur Socinus ſtatuere, & magis congruit cum locis apoſtolicis, Eph. IV. 11. 1. Cor. XI. 29. ubi prophetæ a doctoribus & paſtoribus diſtinguuntur; argumentum eſt a quæſtione alienum, neque enim de extraordinario & primitivæ eccleſiæ proprio talium prophetarum officio, ſed de ordinariis eccleſiæ doctoribus hoc loco inter nos & Photinianos quæſtio eſt, an ſcilicet ad illorum officium requiratur peculiaris vocatio? Si poſterius, ſtatuendum omnino eſt, prophetas illos non fuiſſe vocatione deſtitutos ob argumenta ſuperius adlata, licet in ſpecie illorum vocatio non deſcribitur, neque enim in hiſtoricis *negative* ex ſcripturis argumentari licet.

II.) *1. Tim. III. 1. Si quis epiſcopatum deſiderat &c.*

§. LXVI. II.) 1. Tim. III. 1. *Fidelis ſermo, ſi quis epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Si licet concupiſcere munus alios docendi, falſum eſt exſpectari neceſſario debere, donec aliquis ab alio mittatur.* Ita colligit Theoph. Nicolaides in defenſ. tract. de eccleſ. & miſſ. miniſtr. cap. I. pag. 141. Reſp. per τὸ ὀρέγεσθαι καὶ ἐπιθυμεῖν, nequaquam eo in loco intelligi debet miniſterii eccleſiaſtici abſque miſſione & vocatione privato arbitrio ſuſcepta adminiſtratio,

neque

ie violenta in hoc officium intruſio, ne- illegitima & malis artibus impetrata voca- hæc enim omnia divinæ voluntati in ſcri- is expreſſæ & canonibus eccleſiaſticis adver- ur: Jer. XXIII. 21. *Non miſi prophetas, ipſi cucurrerunt;* ſed ordinatum & pium l deſiderium, quo quis eccleſiæ operam n modeſte offert, judicium de ſe aliis com- :it, & legitimam vocationem exſpectat, ac itus eſt cum propheta Eſaia Deum vocantem ii: Eſaj. VI. 8. *Dixi, ecce ego, mitte me.* rim tamen ſi hujus voti ac deſiderii ſui non compos, divinæ voluntati reverenter ſe nittit, nequaquam indigne ferens, ſeſe ; poſthabitum, ſed cum Davide dicens: *Si* *rit mihi Deus, non places, praeſto ſum, at mecum, quod bonum eſt, coram ſe.* 2. Sam. . 26. Apoſtolus ibidem certam normam formam præſcribit, ad quam eccleſia in endis ac conſtituendis miniſtris reſpicere et, nequaquam igitur inordinato absque ation e currentium deſiderio patrocinatur. de Ambroſius in comm. h. l. ſic ſcribit: *oniam epiſcopum bonae vitae eſſe oportet, rco qui epiſcopatum cupit, bonum opus de- rat. Hoc enim cupiens bonam vitam adpe- videtur, ſi tamen non ab iis declinet, quae ubjectis habentur, ne ambitione & deſiderio miae hoc egiſſe videatur.*

§. LXVII. III.) 1. Petr. II. 9. *Vos eſtis regale ſacerdotium, ut adnuncietis virtutes ejus, qui de tenebris vos vocavit in admira- bile lumen ſuum.* Apoc. I. 6. *iſtus fecit nos reges & ſacerdotes Deo & i ſuo.* V. 10. *Redemiſti nos Deo, & fe- nos Deo noſtro reges & ſacerdotes. Er- mnes abſque peculiari vocatione docere poſ-* :. Reſp. 1.) Quemadmodum ex eo, quod lentes dicuntur *reges*, nequaquam colligi :ſt, quemlibet ipſorum abſque vocatione giſtratus officio fungi poſſe, cum de regi- ſpiritualibus apoſtoli loquantur: ita nec eo, quod credentes dicuntur *ſacerdotes*, igi poteſt, quemlibet ipſorum abſque vo-

1. Pet. II. Vos eſtis e ſacer- m.

cation e miniſterio eccleſiaſtico fungi poſſe, cum itidem de ſpiritualibus ſacerdotibus ſermo ſit. 2.) Dicuntur enim ſpirituales ſacerdotes non reſpectu muneris eccleſiaſtici, cum Theoph. Nicolaides defenſ. tract. de miſſ. miniſt. cap. I. pag. 139. ipſemet agnoſcat, *ubicunque vox ſacerdotis de chriſtiano populo legitur, tam au- ditoribus quam doctoribus eam competere, id* quod ex ipſis loci cujusque circumſtantiis ad oculum demonſtrari poſſe addit. 3.) Sed re- ſpectu ſpiritualium hoſtiarum Deo offerenda- rum, ſicut ipſe Petrus exponit v. 5. *Vos eſtis ſacerdotium ſanctum ad offerendas ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo per Chriſtum Jeſum.* Tales ſunt, precatio, Pſal. CXLI. 2. Apoc. V. 8. VIII. 4. gratiarum actio, Hebr. XIII. 15. bene- ficentia erga pauperes, Phil. IV. 18. Hebr. XIII. 16. mortificatio veteris hominis, Rom. XII. 1. martyrium propter Chriſtum ſuſceptum, Phil. II. 17. 2. Tim. IV. 6. &c. tales hoſtiæ ab omnibus piis tanquam ſpiritualibus ſacer- dotibus offerri poſſunt. Auguſtinus in Pſal. XCIV. *Si nos ſumus Dei templum, ara Dei anima noſtra eſt. Sacrificium Dei quid eſt? imponimus in ara ſacrificium, quando Deum laudamus.* Idem lib. XX. de civ. Dei cap. 10. *Dicimur ſacerdotes, quia membra ſumus unius ſacerdotis.* 4.) Quamvis vero ad ſpirituales hoſtias etiam pertineat evangelii prædicatio: Mal. I. 11. Rom. XV. 16. tamen ex adpella- tione *ſpiritualium ſacerdotum* omnibus piis ad- tributa non poteſt inferri, ad omnes pertinere hanc ſpiritualem hoſtiam, evangelii ſcilicet prædicationem in publico eccleſiæ cœtu ſuſce- ptam, ſiquidem ratio denominationis petitur a reliquis ſpiritualibus hoſtiis, quas omnes of- ferre poſſunt, non autem ab hac, quæ nequa- quam omnibus communis eſt. 5.) Id quod evidenter colligitur ex verbis apoſtoli 1. Cor. XII. 29. *Num omnes ſunt prophetae, num omnes doctores?* Omnes credentes ſunt ſpiritua- les ſacerdotes, neque tamen ſtatim omnes ſunt doctores vel prophetæ, cum non omnes do- no prophetiæ inſtructi ſint, neque ad eccleſiæ miniſterium vocati. Eph. IV. 11. *Dedit alios apoſtolos, alios prophetas, alios evangeliſtas, alios*

alios doctores & paſtores in opus miniſterii. Ergo ut non omnes ſunt prophetæ vel apoſtoli, ita quoque non omnes ſunt paſtores & doctores. 6.) Neque quidquam roboris ineſt ἐνςάσει, quod Petrus addat, pios eſſe *regale ſacerdotium, ut adnuncient virtutes ejus, qui de tenebris eos vocavit in lumen ſuum admirabile;* diſtinguendum enim inter *generale* mandatum & vocationem, quam omnes pii in chriſtianiſmi inveſtitura accipiunt, quave ab illis requiritur, ut debita laudum præconia Deo perſolvant, a quo ad eccleſiæ conſortium vocati ſunt, verbis & factis eumdem confiteantur, ſuos privatim in vera pietate inſtituant, Deut. VI. 20. curent *verbum Chriſti abundanter inter ſe habitare, ſeque invicem doceant & commonefaciant pſalmis, hymnis & canticis ſpiritualibus*, Eph. V. 19. Col. III. 16. verboque Dei ſeſe invicem conſolentur; 1. Theſſ. IV. 18. &c. & inter *ſpecialem* vocationem, qua miniſterium verbi & ſacramentorum in publico eccleſiæ cœtu adminiſtrandum certis perſonis ad illud idoneis publico eccleſiæ conſenſu demandatur, quam vocationem non eſſe omnibus chriſtianis communem, patet ex 1 Cor. XII. 29. Eph. IV. 11. Jac. III. 1. 7.) Ad hanc ſpecialem vocationem pertinet ſacramentorum adminiſtratio, ut colligitur ex 1. Cor. IV. 1. Jam vero nuſpiam omnibus fidelibus mutua ſacramentorum adminiſtratio vel præcipitur vel permittitur; ergo nec publicum verbi miniſterium ad omnes pertinet. Negat quidem Socinus & ejus hyperaſpiſtes Theoph. Nicolaides, ſacramentorum adminiſtrationem ordinarie ad certas perſonas, eccleſiæ ſcilicet miniſtros pertinere. Sed hoc ipſum ſuo loco late a nobis confirmatum fuit.

m.) Ex variis exemplis I.) *eorum, qui poſt mortem Stephani hinc inde diſperſi.*

§. LXVIII. Ad *ſecundam* argumentorum claſſem pertinent: I.) *Exempla* eorum, qui a morte Stephani hinc inde diſperſi evangelium prædicarunt, Act. VIII. 4. XI. 19. ut Philippi, Act. VIII. 5. & Apollo, Act. XVIII. 24. & ſeqq. *Quia illi praedicarunt non miſſi ab apoſtolis; niſi enim perſecutio accidiſſet, urbe patria nunquam exiviſſent; hinc conſequens eſt, poſſe aliquem, qui non eſt miſſus, tunc etiam cum ordo ſervatur, & a doctrina recepta non receditur, evangelium praedicare.* Socinus tract. de eccleſ. pag. 17. Oſtorodus in inſtit. cap. XLII. p. 437. Theoph. Nicolaides circa finem defenſionis Socinianæ, p. 183. Reſp. 1.) Gratianus Proſper, Photinianus, in inſtrumento doctrinarum Ariſtotelico p. 36. reliquis Photinianis contradicit, ſtatuens, *Philippum evangeliſtam ab apoſtolis fuiſſe miſſum.* 2.) Dictum apoſtolicum Rom. X. 15. *Quomodo praedicabunt, niſi mittantur?* omnes Photiniani accipiunt de tempore prædicati primum evangelii, quo doctrina illa adhuc erat nova, & hactenus non audita, ut adparet ex Socino, Oſtorodo, Theoph. Nicolaide locis proxime citatis & catechiſmus Racovienſis pag. 346. quæ ſic loquitur: *Der Apoſtel redet in denſelben Worten nicht von einer jeden Verkündigung, ſondern allein von Verkündigung newer Dinge, ſo zuvor nicht gehöret, wie ſolche eine den Apoſteln und anderer damahls ihrer Mitthelffer (NB.) Verkündigung war, welche gäntzlich (NB.) einer Sendung bedürffte.* Jam vero Philippus & Apollo prædicarunt eo tempore, quo evangelii doctrina erat nova & hactenus non audita. Ergo ex hypotheſi Photinianorum & ex recepta ab ipſis dicti apoſtolici interpretatione peculiaris vocatio omnino ipſis fuit neceſſaria. 3.) Si vel maxime Lucas in hiſtoria actorum brevitatis ſtudio peculiarem illorum vocationem non inſinuaſſet, ac nihil quidquam de ea ſcriptum reliquiſſet; ex eo tamen nondum colligi poſſet, ipſos ſine vocatione prædicaſſe, quia in hiſtoricis ex ſcriptura non poteſt *negative* inferri. 4.) Philippus una cum aliis ſex in numerum diaconorum fuit cooptatus, & manus ab apoſtolis ipſi impoſitæ. Act. VI. 5. & 6. Quamvis vero diaconorum officium potiſſimum eſſet *menſis miniſtrare*, v. 2. hoc eſt, providere fidelibus de neceſſaria ſuſtentatione in illa bonorum communione; tamen docendi officium ab eo non fuiſſe plane ſemotum ac ſeparatum,

ι, colligitur ex eo, quod de Stephano ódem diaconorum ordine v. 8. adno-, ipſum *plenum fide & virtute feciſſe pro- & ſigna magna, in populo*, v. 9. *diſpu- cum adverſariis veritatis, qui non po- ut reſiſtere ſapientiae & Spiritui, qui lum loquebatur*. Si diaconis una cum mi- io menſæ non fuiſſet ſimul commenda- docendi officium, quorſum opus fuiſſet ectione diaconorum diſpicere de *viris ple- piritu ſancto & ſapientia?* v. 3. Certe idum menſæ miniſterium tanta Spiritus i dona ac tanta ſapientia, id eſt, doctri- xleſtis cognitio tam ſolida non fuiſſet re- a.. 5.) Idem colligitur ex eo, quod Phi- s expreſſe vocatur *evangeliſta*, Act. XXI. officio ſcilicet evangelii prædicati, unde *geliſtae* conjunguntur prophetis, apoſto- paſtoribus & doctoribus. Eph. IV. 11. De Apollo Act. XVIII. 24. dicitur, quod t *vir eloquens, potens in ſcripturis*, v. 25. *ctus viam Domini & fervens Spiritu*, at *diligenter ea, quae ſunt Jeſu, ſciens um baptiſma Johannis*, id eſt, in ſchola nnis baptiſtæ informatus erat, nulla apo- rum familiaritate uſus, ſed poſtea *ἀκρι- βον* ab Aquila & Priſcilla de via Domini utus, tantum profecit, ut multum contu- eis, qui crediderant per gratiam, v. 27. Paulus eum ita commendat, ut ſuum in ſterio ſive docendi officio collegam ipſum lituat: 1. Cor. III. 6. *Ego plantavi, Apol- igavit, ſed Deus dedit incrementum*. Ac pollo abſque vocatione prædicaſſet, quo- o ad tantum autoritatis culmen apud Co- ios fuiſſet evectus, ut quidam ab eo non as, quam alii a Paulo & Petro ſeſe deno- rent? 1. Cor. I. 12. Negari igitur non ſt, Philippum & Apollo divinam voca- m ad docendum habuiſſe. 7.) Act. XIII. 'aulo & Barnabæ peculiari Spiritus ſancti nio ad docendum ſegregatis, reliqui tamen eſiæ Antiochenæ prophetæ & doctores ma- orius imponunt, antequam illos dimitterent. is igitur credet, Philippum & Apollo ue omni vocatione prædicaſſe, nec ma- nus illis fuiſſe prius ab apoſtolis impoſitas, & hac ratione docendi miniſterium iisdem commendatum?

§. LXIX. II.) 1. Cor. XVI. 15. *De illis, qui erant ex familia Stephanae, dicitur, quod in miniſterium ſe ipſos ordinaverint.* Reſp. quidam per *διακονίαν* intelligunt miniſterium perferendi collectam fratribus pauperibus, qui erant Hieroſolymis, cum de eo inprimis hic agi totus contextus oſtendat; ſed quia cum illa *διακονία* docendi officium conjunctum fuit in Stephanæ domeſticis, ut ex eo colligitur, quod v. 16. apoſtolus ſubjungit: *ut & vos ſubditi ipſis ſitis & omni cooperanti & laboranti*, ſcilicet in verbo, ideo convenientius reſpondetur, phraſin illam: *ἔταξαν ἑαυτὸς*, recte accipiendam eſſe. Neque enim is ſenſus illius eſt, quod abſque ulla vocatione docendi miniſterium ſuſceperint, ſed quod operam ſuam obtulerint apoſtolis, a quibus miſſi, & eccleſiæ, a qua vocati ſunt. Cum enim in primitiva eccleſia propter flagrantes perſecutiones, pericula plurima & difficultates maximas multi a functionibus eccleſiaſticis abhorrerent, referente Auguſtino epiſt. CCIV. ad Donatum, quod ipſum etiam colligitur ex verbis Chriſti, Matth. IX. 38. jubentis, *rogari Dominum meſſis, ut ἐκβάλῃ, extrudat operarios in vineam ſuam*; illi, qui de familia Stephanæ erant, nulla habita periculorum & difficultatum ratione ultro ſeſe obtulerunt, & hoc genus vitæ laborioſiſſimum elegerunt, exſpectata tamen prius legitima ad illud vocatione, quod homini pio & ad miniſterium neceſſariis donis inſtructo licitum eſſe, docet apoſtolus 1. Tim. III. 1. Ipſum quoque *τάξεως* vocabulum oſtendit, nihil quidquam *ἀτάκτως* temere vel præcipitanter contra ordinem divinitus conſtitutum ab ipſis fuiſſe geſtum. Apud Xenophontem dicitur, *ἐμαυτὸν τάττω εἰς τὸς βυλομένυς*, quod Budæus vertit, *in eam claſſem me adopto*, ubi tamen non excluditur aliorum vocatio. Apud Demoſthenem: *ὃς γὰρ ἑαυτὸν τάξας*

II.) *Eorum, qui fuerunt ex familia Stephanae.*

τῶν ἀπιςεύντων εἶναι φιλίππῳ ηὐτομόλησε, *qui ſe inter eos cenſeri & haberi voluit*: quæ ſignificatio etiam ad hunc locum adcommodari poteſt. Ac notant grammatici τάττειν ſignificare eam potiſſimum collocandi rationem, qua milites collocantur, quando acies inſtruitur. Ut ergo militum in acie collocatio non excludit aliorum ordinationem, ita nec domeſticorum Stephanæ τάξις ad miniſterium excludit aliorum vocationem. Conjunge Act. XIII. 48.

3.) ex rationibus, quae ſunt

I.) requiſiti hujus in canonibus apoſtolicis praeteritio.

§. LXX. Ad *tertiam* claſſem pertinent ſequentes rationes: I.) *In canonibus apoſtolorum, quibus deſcribuntur omnia, quae pertinent ad conſtituendos epiſcopos & doctores, nulla fit mentio miſſionis vel vocationis; unde concludimus, eam ad ipſam muneris epiſcopalis ſubſtantiam & naturam nullo modo requiri.* Theoph. Nicolaides in def. miſſ. miniſtr. cap. I. pag. 144. *Falſum eſt, apoſtolos ſemper requiſiviſſe in miniſtro ordinationem; Paulus enim, qui brevitati utplurimum ſtudet, prolixe deſcribens proprietates & requiſita epiſcopi, nullam hujus rei mentionem facit, quam tamen omittere nullo modo potuiſſet, nec porro omiſiſſet, ſi ad naturam & ſubſtantiam muneris apoſtolici eſſet neceſſaria.* Idem lib. eodem cap. II. pag. 175. Reſp. 1.) Paulo ibi propoſitum eſt non de *cauſa efficiente* miniſterii, de vocatione ſcilicet, ſed de *adjunctis*, ſive requiſitis miniſtrorum elegendorum agere, hoc eſt, vult proponere normam ac regulam, ad quam electio miniſtrorum exigenda ſit, & juxta quam perſonarum miniſterio præficiendarum qualitates examinari debeant. Mirum ergo non eſt, quod vocationis diſertam & expreſſam in illis verbis non faciat mentionem. 2.) Si ex omiſſa vocationis mentione recte inferri poſſet, in miniſtro eccleſiæ non requiri vocationem, poſſet eodem modo colligi: Apoſtolus Rom. XIII. 1. & ſeqq. late deſcribit officium magiſtratus, nec tamen mentionem facit peculiaris electionis vel vocationis: ergo cuivis etiam absque electione vel vocatione licet magiſtratum capeſſere. 3.) Invertimus igitur argumentum; Quia præſcribit apoſtolus normam ac formam, juxta quam perſonæ miniſterio eccleſiaſtico præficiendæ examinari debent; ergo requiritur certa eademque legitima vocatio, antequam miniſterii partes quispiam capeſſat. Nemo de ſe ipſo vel debet vel poteſt judicium ferre, quod ſit donis ac requiſitis illis, quæ apoſtolus enumerat, ſufficienter inſtructus. Ergo nemo privata autoritate munus publice docendi ſibi arroget, ſed aliorum judicio ſeſe ſubjiciat, & legitimam vocationem prius exſpectet. 4.) Idem apoſtolus 1. Tim. V. 22. Timotheo præcipit, *ne cito cuiquam manus imponat*, antequam ſcilicet qualitates & conditiones perſonæ ad miniſterium eligendæ diligenter expenderit, *ne communicet alienis peccatis.* De Tito idem ſcribit, Tit. 1. 5. quod *eo fine ipſum in Creta inſula reliquerit, ut presbyteros oppidatim conſtitueret.* Utique igitur in presbyteris ſive epiſcopis vocationem requirit.

II.) Clavium eccleſiæ omnibus ejusdem membris facta traditio.

§. LXXI. II.) *Claves eccleſiae non uni vel alteri, ſed toti eccleſiae ſunt traditae:* Matth. XVI. 19. Tibi dabo claves regni cœlorum, *quod Auguſtinus tract. 124. in Joh. interpretatur, dictum eſſe Petro; ut is gerebat perſonam eccleſiae. Ergo ad docendi officium non requiritur peculiaris vocatio.* Reſp. ex dicto Chriſti recte quidem colligitur contra pontificios, quod jus vocandi miniſtros ad totam eccleſiam, cui claves a Chriſto traditæ ſunt, pertineat, ſed non poteſt ex eo inferri, quod omnes, qui ſunt in eccleſia, etiam abſque vocatione publice docere poſſint, quia datæ quidem ſunt claves toti eccleſiæ, hoc eſt, in uſum & commodum totius eccleſiæ, atque ut omnibus eccleſiæ ordinibus in vocatione miniſtrorum jus aliquod competat; interim tamen adminiſtratio illarum clavium ab eccleſia commendatur, & commendari etiam vi divinæ inſtitutionis debet certis perſonis, illis ſcili-

ſcilicet, quos Deus conſtituit in domo ſua œconomos, 1. Cor. IV. 1. ac poteſtatem illis dedit claudendi & aperiendi, hoc eſt, ligandi ac ſolvendi. Quod ſi quis extra neceſſitatis caſum adminiſtrationem & uſum clavium ſibi arroget, alienum invadit officium.

III.) *Caritatis impulſio.*

§. LXXII. III.) *Opus caritatis chriſtianae quilibet in eccleſia exercere poteſt. Sed officium docendi eſt opus caritatis chriſtianae, imo inter omnia bona opera optimum.* Jac. V. 19. 20. *Ergo quilibet in eccleſia illud exercere poteſt, etiam absque peculiari vocatione.* Reſp. 1.) Diſtinguendum eſt inter opera caritatis; quædam ſunt omnibus communia, quædam vero certis perſonis in officio publico conſtitutis propria. De *prioribus* recte dicitur, quod ad ea exercenda non requiratur peculiaris aliqua vocatio, cum omnibus chriſtianis incumbat, fidem ſuam per bona opera teſtatam reddere. Ad *poſteriora* autem requiritur peculiaris vocatio, ut demonſtratum fuit ſuperius. 2.) Sic magiſtratum gerere eſt bonum opus, cum *Magiſtratus ſit Dei miniſter in bonum;* Rom XIII. 4. interim tamen nemo debet ſe ipſum intrudere huic officio, & absque vocatione partes hujus officii exercere. Legatione fungi eſt bonum opus, ſi reipublicæ ſalutem ſibi habeat propoſitam; interim tamen nemo debet legati nomen & partes ſibi ſumere, niſi a legante ipſi imponantur. 3.) Caritas chriſtiana eo modo exercenda, ne violetur ordo divinitus conſtitutus, ne ἀλλοτριοεπισκοπῆς reddamur rei, ne confundantur diſtincta officia ac diſtincta vitæ genera. *Convertere hominem* (ſcribit Mentzerus in Exeg. Auguſt. conf. art. XIV. p. 662.) *eſt opus chriſtianae caritatis longe digniſſimum, ſed non debet illud evertere ordinem a Deo conſtitutum.* Cumque homo non niſi *organice*, ſeu tanquam inſtrumentum convertere aliquem dici poſſit, Deus autem principalis ſit converſionis cauſa; planum evadit, niſi a Deo vocatum & miſſum non poſſe tam divinum effectum conſequi. 4.) Diſtinguendum etiam eſt inter *privatam* familiæ vel proximi informationem, & inter *publicam* verbi prædicationem & ſacramentorum adminiſtrationem. Utrumque quidem eſt opus bonum, interim tamen non eſt eadem utriusque ratio. *Prius* quilibet absque peculiari vocatione præſtare poteſt, ac pro viribus etiam debet; *poſterius* non competit abſolute & ſimpliciter omnibus, ſed quibus per legitimam vocationem munus illud commiſſum eſt. 5.) Limitanda igitur propoſitio *major*, ſi ad officium publice docendi adplicetur; cum quilibet non ſit aptus ad miniſterium; cum publicum docendi & ſacramenta adminiſtrandi officium a privata informatione & communibus caritatis operibus ſit diſtinctum; cum nulla flagitet neceſſitas, ut ſine vocatione quilibet doceat; cum violetur ordo divinitus conſtitutus & εὐταξία eccleſiaſtica, ſi quilibet absque vocatione publice docere velit, &c. 6.) Deducimus argumentum adverſariorum ad abſurdum: Si quodlibet opus caritatis chriſtianæ quilibet in eccleſia etiam absque vocatione exercere poteſt; conſequens fuerit, etiam mulieres poſſe publice in eccleſia docere. Ratio *connexionis* eſt manifeſta, quia etiam mulieres ſunt eccleſiæ membra. Gal. III. 28. *Non eſt mas, nec fœmella, ſed omnes unum eſtis in Chriſto.* 1. Petr. III. 7. *Mulieres ſunt cohaeredes gratiae vitae.* Conſequentis abſurditatem diſertis verbis docet apoſtolus: 1. Cor. XIV. 34. *Mulieres in eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit.* v. 35. *Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent; turpe eſt enim mulieri, in eccleſia loqui.* 1. Tim. II. 12. *Docere mulieri non permitto.* Ambroſius in comm. 1. Cor. XIV. *Turpe eſt mulierem in eccleſia loqui, quia contra diſciplinam eſt, ut in domo Dei, qui eas ſubjectas viris eſſe praecepit, de lege loqui praeſumant, cum ſciant, viros illic habere primatum, & ſibi magis competere, ut in domo Dei precibus vacent, linguam retinentes, aures aperiant, &c.* Pepuziani hoc nomine hæreſeos in primitiva eccleſia damnati ſunt, quod mulieribus verbi & ſacramentorum miniſterium permitterent.

IV.) *Probibita talenti defoſſio.*

§. LXXIII. IV.) *Qui defodit talentum ſuum, reprehenditur a Chriſto;* Matth. XXV. 26. *ſed ſi absque vocatione non licet alicui in eccleſia docere, facile poteſt contingere, ut talentum illius defodiatur.* Reſp. totum hoc argumentum ſolide & perſpicue expoſuit b. Luth. in comm. Pſal. VIII. tom. II. Jen. lat. f. 96. *Huc pertinent & illi,* (inquit) *qui ſibi conſcii magnae doctrinae ſuae periculum ſibi ſomniant longe maximum, ſi non alios doceant, cauſantes ſeſe talentum ſibi datum in terra defodere, & cum ſervo Domini duram ſententiam Domini exſpectare; adeo ridiculis nugis diabolus ludit horum phantaſias, quos hoc verſu inſtructos oportet ſcire, nos non eſſe, qui docemus; nec verbum noſtrum docendum, ſed ſolum os noſtrum poſſe verbo ejus ſervire, ſi ipſe voluerit & vocaverit. Tu,* inquit, *perfeciſti laudem, non illi, non nos. Sic & in evangelio tradidit quidem Dominus talenta ſervis, ſed non niſi vocatis. Exſpecta igitur & tu, donec voceris, interea ne ambias, ne te ingeras, non enim te rumpet ſcientia tua:* currebant, *inquit Dominus apud prophetam,* & ego non loquebar eis. *Multos haec tentatio miſere vexat, ut eos inſtituti ſui pigeat & pœniteat. Diabolus haec facit, ut inquietet eos, qui bene cœperunt, & tandem taedio conſumat:* igitur, *qui vocatur, praebeat os, & recipiat verbum, ſit organum & non autor; qui non vocatur, oret Dominum meſſis, ut mittat operarios, & perficiat virtutem ex ore infantium.* Hæc Lutherus; quibus ut vel verbulum addamus, non eſt operæ pretium.

V.) *Libera divinorum donorum elargitio.*

§. LXXIV. V.) *Deus non eſt adligatus ordini ac mediis. Ergo partes miniſterii eccleſiaſtici in caſu neceſſitatis a quovis peragi poſſunt.* Reſp. verbi prædicatio & ſacramentorum adminiſtratio ordinarie juxta divinam inſtitutionem pertinent ad eccleſiæ miniſtros legitime ad illud officium vocatos, ut demonſtratum. Huic ordini divinitus conſtituto non poſſunt nec debent opponi quædam extraordinaria extremæ neceſſitatis exempla, quæ a communi quidem lege eximuntur, generalem tamen regulam minime evertunt. Sic in caſu extremæ neceſſitatis, quando homini vel ſine baptiſmo decedendum, vel a privata perſona baptismus conferendus, ſatius eſt a privato conferri baptismum, quam hominem ſine baptismo decedere; nihilominus adminiſtratio baptismi ordinarie pertinet ad eccleſiæ miniſtros, ut colligitur ex Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. ubi & prædicandi & baptizandi munus apoſtolis commendatur. De hoc neceſſitatis caſu intelligenda ſunt veterum dicta & primitivæ eccleſiæ exempla, quando tempore prædicati primum evangelii quosdam etiam privatos verbum Dei adnunciaſſe referunt. Origenes hom. XI. in Num. XVIII. *Sicut forte in aliqua civitate, ubi nondum nati ſunt chriſtiani, ſi accedat aliquis & docere incipiat, laboret, inſtruat, adducat ad fidem, & ipſe poſtea iis, quos docuit, princeps & epiſcopus fiat &c.* Ambroſius in comm. Eph. IV. *Ut creſceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum eſt, & evangelizare, & baptizare, & ſcripturas in eccleſia explanare. At ubi omnia loca circumplexa eſt eccleſia, conventicula conſtituta ſunt, & rectores & caetera officia in eccleſiis ſunt ordinata, ut nullus de clero auderet, qui ordinatus non eſſet, praeſumere officium, quod ſciret non ſibi creditum vel conceſſum, & cœpit alio ordine & providentia gubernari, quia, ſi omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, & vulgaris res & viliſſima videretur. Hinc ergo eſt, unde nunc neque diaconi in populo praedicant, neque clerici vel laici baptizant, neque quocunque die credentes tinguntur, niſi aegri.* Theodoretus lib I. hiſt. eccleſ. cap. 23. refert de Ædeſio & Frumentio fratribus, quod *a barbaris capti & ad regem Indorum deducti, tandem fide & ingenio ipſorum explorato domui regiae praefecti, & apud filium etiam regis ſucceſſorem in magno pretio & honore habiti fuerint. Hac illi arrepta occaſione cœtus chriſtianos convocarunt, & divina miniſteria obierunt.*

Laici

Laici erant nullo dum eccleſiaſtico munere functi. Tandem multis annis poſt Athanaſius, Alexandrinus epiſcopus, Frumentio epiſcopatus munus impertivit, & ad animos Indorum pietatis doctrina excolendos miſit. Ejusd. lib. cap. 24. refert Theodoretus: *quod eodem tempore mulier quaedam capta in bello, Iberos ad veritatem chriſtianae religionis traduxerit, reginam Iberorum, quoad ejus fieri potuit, divinis praeceptis erudiverit, & ut ſacroſanctum templum, ad honorem Chriſti, qui reginam morbo eripuerat, exaedificaret, hortata fuerit. Rege tandem etiam converſo templum Chriſto exaedificatum, & epiſcopum a Conſtantino, imperatore petitum impetratumve.* De his & ſimilibus factis ſpecialibus notandum: 1.) Quod exempla extraordinaria non evertant regulam generalem & ordinem divinitus conſtitutum. 2.) Quod diſtinguendum ſit inter eccleſiam jamdum *plantatam* & conſtitutam, atque inter eccleſiam adhuc *plantandam* & conſtituendam. 3.) Itemque inter *vocationem* & *ordinationem*, cum non ſit eadem utriusque neceſſitas. 4.) Denique inter vocationem *mediatam* & *immediatam*, ordinariam & extraordinariam, quae omnia ex ſeqq. erunt clariora. Huc etiam pertinet illud Lutheri in libro, cui titulus: *Grund und Urſach, daſs eine Chriſtliche Gemein Recht und Macht habe, Lehrer zu beruffen*: tom. II. Jen. germ. f. 244. *Hier ſprichſtu, Ja wie? Wenn ein Chriſt nicht darzu beruffen, ſo darf er nicht predigen? Antwort: Hier ſoltu den Chriſten in zweyerley Ort ſtellen. Auffs Erſte, wenn er iſt an dem Ort, da keine Chriſten ſind, da darf er keines andern Beruffs, dann daſs er ein Chriſte iſt, inwendig von Gott beruffen und geſalbet, da iſt er ſchuldig den irrenden Heyden oder Unchriſten zu predigen und zu lehren das Evangelium, aus Pflicht Brüderlicher Liebe, ob ihn ſchon kein Menſch darzu berüfft, &c. denn Noth bricht alle Geſetze, und hat kein Geſetz. Auffs Ander, wenn er aber iſt, da Chriſten an dem Ort ſind, die mit ihme gleiche Macht und Recht haben, da ſoll er ſich ſelbſt nicht herfür thun, ſondern ſich beruffen und herfür ziehen laſſen, daſs er an ſtatt und Befehl den andern predige und lehre.* Inde quidam vocationis neceſſitatem eo modo limitant, ut concedant, non vocatum docere poſſe, a.) quando chriſtianus verſatur inter homines fidei chriſtianae ignaros, tunc enim quemlibet Chriſti gloriam, quantum poteſt, quaerere & promovere teneri: b.) in eccleſia, ordine eccleſiaſtico nondum plene conſtituto, cum enim vocatio doctorum ſit pars ordinis, ideo hoc deficiente eam adeo ſtricte adtendi non poſſe: c.) quando ordinarii doctores in lupos degenerant, & officium ſuum plane negligunt. Vide Hunnium in adſert. miniſt. Lutheran. contra pontif.

SECTIO II.

DE DIVISIONIBVS VOCATIONIS.

Diviſiones vocationis.

§. LXXV. Guilielmus Bucanus in loco XLII. de miniſterio, p. 502. tales vocationis diviſiones producit: I. *Vocatio duplex eſt, una generalis, quae fit per externam verbi praedicationem; altera ſpecialis, quae peculiarem functionem reſpicit, & eſt vel eccleſiaſtica, vel politica, vel domeſtica.* Nos diviſionem illam non improbamus, agnoſcimus enim eſſe generalem quamdam vocationem omnium chriſtianorum, Rom. I. 6. 1. Cor. I. 2. Eph. IV. 1. &c. quae adpellari poteſt vocatio ad Chriſti regnum ex 1. Theſſ. II. 12. ac diſtinguenda eſt a ſpeciali vocatione ad certum officium ac vitae ſtatum. Illa vocamur ad eccleſiam, haec ad certum in eccleſia ſtatum, de qua poſteriore vocationis ſpecie, & quidem nominatim de vocatione ad officium eccleſiaſticum, unice & proprie hoc loco agitur. II.) *Vocationem generalem ſubdividit in efficacem &*

& inefficacem. Efficacem tribuit electis, inefficacem illis, qui nolunt verbum audire. Reſp. concedimus rem ipſam, quod vocatio Dei in quibusdam duntaxat efficax ſit, & locum inveniat, a quibusdam vero repudietur; ſed negamus, cauſam hujus rei quærendam eſſe in abſoluto quodam reprobationis decreto: ideo valde probamus, quod Bucanus addit, *vocationem eſſe inefficacem hominum culpa;* ſed non videmus, quomodo id conciliari poſſit cum illa hypotheſi, qua in loco XXXVI. de prædeſtinatione p. 403. inter ſeria media exſecutionis decreti divini de hominibus reprobandis numerat tertio loco, *inefficacem per verbi praedicationem vocationem.* De tota hac re ſuo loco plura. III.) Vocationem eccleſiaſticam ulterius dividit in *legitimam* & *illegitimam.* Illam definit: *quae jure fiat & lege, id eſt, quae fiat ab eo, qui poteſtatem vocandi & praeficiendi in illo munere habet, qualis eſt dominus illius loci, aut qui ab eo deligendi jus ac poteſtatem.* Poſtea addit: *At vero ſolus Deus eſt verae eccleſiae ſuae Dominus, uti Chriſtus ſolus ejusdem caput & redemtor ſeu vindex. Quare ſolius Dei eſt & Chriſti, eccleſiae ſuae miniſtros praeficere. Proinde ſoli ab eo vocati legitimi cenſendi ſunt; ab eo vero non vocati ſunt omnes illegitimi.* Reſp. ſane ſoli a Deo vocati legitime vocati cenſendi ſunt; interim tamen non eſt oppoſitio facienda inter Deum cauſam & miniſterii & vocationis ad miniſterium *principalem*, & inter eccleſiam, atque illos, quibus eccleſia hoc munus commiſit, cauſam vocationis ad miniſterium *inſtrumentalem*: nam & illi legitime vocati judicandi ſunt, qui licet non a Deo immediate, tamen mediate ſuffragiis eccleſiæ vocantur, ut ipſe Bucanus agnoſcit. *Illegitimam* vocationem quod adtinet, ea duobus modis accipitur. Vel enim opponitur divinæ, & eſt plane nulla, ac proinde vocationis nomine indigna; ut ſic diſtinctio vocationis in legitimam & illegitimam ſit diviſio potius nominis quam rei. Hoc ſenſu illegitima vocatio ea eſt, quando quis propria autoritate & auſu temerario absque Dei nutu & ſuffragio docendi munus arripit, vel defectu aliquo laborat, per quem tamen non ſtatim deſinit eſſe vocatio. Sic qui muneribus favorem illorum ſibi conciliat, a quibus ad miniſterium vocatur, hactenus & hoc reſpectu illegitime agit, neque tamen propterea ipſius vocatio deſinit eſſe divina vocatio, ſi ex hypotheſi reliqua recte ſeſe habeant. Sic in papatu ſoli clerici papæ ſcilicet cum ſuis epiſcopis jus vocandi miniſtros ad ſe rapuerant, quod fuit illegitimum, imo tyrannicum: interim tamen vocatio eccleſiæ miniſtrorum ſub papatu non deſiit eſſe divina vocatio. IV.) Legitimam vocationem ulterius diſtinguit in *arcanam* ſive *internam*, quæ fit per Spiritum ſanctum, & cujus ſibi quisque miniſter coram Deo conſcius eſſe debet, quod nec avaritia, nec ambitione, neque ulla alia cupiditate, ſed ſincero Dei amore & ædificandæ eccleſiæ ſtudio oblatum munus recipiat: & in *externam* ſive *ſolennem*, quæ ad publicum ordinem ſpectat. Reſp. concedimus Deum interno impulſu & adflatu quibusdam hunc animum inſpirare, ut nulla periculorum & difficultatum ratione habita miniſterium eccleſiaſticum ſuſcipiant, quo pertinet arcanus ille impetus, quo ad ſacrum theologiæ ſtudium quidam feruntur: concedimus etiam requiri omnino a miniſtro, ne vel avaritia, vel ambitione vel ulla alia vitioſa cupiditate adlectus, ſed ſincero Dei amore & ædificandæ eccleſiæ ſtudio ductus oblatum munus eccleſiaſticum recipiat, quos adfectus utrosque laude vel maxime dignos, ſi quis arcanam vocationem ſano ſenſu adpellare velit, non admodum repugnamus. Interim tamen monemus, *primo*, ob internam ſive arcanam illam vocationem neminem debere partes miniſterii ſibi ſumere, niſi accedat etiam externa & ſolennis eccleſiæ vocatio, ne anabaptiſticis confuſionibus & enthuſiaſticis revelationibus fores aperiantur. Ubi notandum, nomine *internae* vocationis hoc loco a Bucano non accipi immediatam vocationem, quæ omnino ſufficiens eſt, ſi vel maxime ſolennis illa & mediata eccleſiæ vocatio non accedat; eam enim ab hac interna vocatione diſtinguit, & de ea poſtmodum tractat, ſed internum illum

lum animi adfectum tam mediate quam immediate vocatis communem, quo ſibi conſcii ſunt, quod Dei gloriam & eccleſiæ ſalutem in officio ſuo ſibi habeant propoſitam, qua ratione vocationem cum ejusdem accidente & vocati qualitatibus ſive adfectu confundit. *Secundo* monemus & hoc, quod vocatio illius non ſtatim deſinat eſſe vocatio, cujus animus aliqua vel avaritiæ vel ambitionis vel alterius vitioſi adfectus labe in ſuſcipiendo munere eccleſiaſtico fuit forte initio contaminatus. Atque hæc de Bucani diviſionibus dicta ſint. Auguſtinus aliam adfert vocationis diviſionem ad quæſt. Oroſ. quæſt. LXIV. *Apoſtolus* (inquit) *interpretatur miſſus. Apoſtolorum autem ſunt quatuor genera: a Deo, non per hominem; a Deo, & per hominem; per hominem tantum; & ex ſe. A Deo enim miſſus eſt Moſes: a Deo & per hominem Jeſus Nave; per hominem tantum, ſicut noſtris temporibus multi favore vulgi in ſacerdotium ſurrogati ſunt; ex ſe autem, ſicut pſeudoprophetae;* ſed duæ poſteriores ſpecies æquivoce duntaxat dicuntur vocationes, cum non ſint legitimæ, nec a Deo.

In mediatam & immediatam.

§. LXXVI. Prætermiſſis igitur iſtis diviſionibus proferimus eam, quæ eſt & uſitatiſſima & utiliſſima, quod ſcilicet vocatio ad miniſterium alia ſit *mediata* ſive *ordinaria*, alia vero *immediata* ſive *extraordinaria*. Deus, ad quem jus vocandi & mittendi eccleſiæ miniſtros pertinet, duplici ratione, quandoque ſcilicet *immediate* per ſe ipſum, quandoque vero *mediate* per eccleſiam illos vocat, quibus publicum in eccleſia docendi officium vult commiſſum. *Prioris* vocationis exempla occurrunt in patriarchis, prophetis & apoſtolis, quæ oſtendunt, tam in vet. quam in nov. teſt. immediatam vocationem locum habuiſſe; *poſterioris* in reliquis eccleſiæ doctoribus. Sunt, qui tertiam addunt vocationis ſpeciem, quam vocant *mixtam*, qua Deus ipſe certam nominet perſonam, ſed tamen per alios, tanquam internuncios, eam vocari velit. Hoc modo vocatum exiſtimant Aaronem per Moſen, Exod. IV. 14. & Eliſæum per Eliam, 1. Reg. XIX. 19. ac triplicem illum vocandi modum expreſſum ſtatuunt verbis Pauli: Gal. I. 1. *Paulus apoſtolus non ab hominibus, nec per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum.* Dum *apoſtolatus* meminit, (inquiunt) immediatam notat vocationem, quam etiam remotio ſequens infert, qua negat ſe ab hominibus vel per homines vocatum, ſed a Deo Patre. Dum dicit, *ſe non ab hominibus vocatum*, mediatam vocationem exprimit, dum ſcribit, *non per homines*, mixtam intelligendam eſſe innuit. Reſp. directa eſt oppoſitio inter *mediatam* & *immediatam* vocationem, quæ tertium aliquod membrum non admittit. Mixta igitur illa vocatio ad immediatam referenda eſt; diſtinguendum enim inter vocationem ipſam & inter vocationis declarationem. Illorum etiam vocatio eſt immediata, qui nominatim a Deo vocantur, quamvis hæc eorum vocatio vel per internuncium declaretur, ut in Aaronis & Eliſæi exemplo contigit, vel externo quodam ſigno divinitus manifeſtetur, ut in Matthiæ per ſortem electi vocatione animadvertitur. Act. I. 24. In dicto apoſtolico Gal. I. 1. non exprimuntur tres vocationis ſpecies, ſed divina & immediata apoſtoli vocatio a divina & mediata, quæ fit per homines, & mere humana, quæ fit ab hominibus, diſtinguitur. Lutherus tom. IV. Jen. lat. in comm. hujus loci; *Ab hominibus intelligo, qui ſe ipſos vocant & ingerunt, nec Deo, nec hominibus vocantibus.* Sane v. 12. quando apoſtolus negat, ſe ab hominibus evangelium accepiſſe, utrumque comprehenditur, quod nec ab hominibus humana, nec per homines divina, ſed per Chriſti revelationem evangelium ſuum didicerit; ſed ibi in Græco eſt *παρὰ ἀνθρώπου*, in verſu autem primo *ἀπ' ἀνθρώπων καὶ διὰ ἀνθρώπου*: adde, quod vocationis & doctrinæ poſſit eſſe diverſa ratio, v. 1. agit apoſtolus de ſua vocatione, v. 12. de ſua informatione. Quod ſi vel maxime concederemus, per vocationem *ab hominibus* apoſtolum intelligere vocationem mediatam, per vocationem *per homines* ſignificare vocationem mixtam; nondum tamen evictum

immediatae vocationis diſcrimen perpetuo & unice conſiſtit, quod illa fiat per ordinaria media divinitus ad hoc conſtituta, hæc vero per ipſum Deum, qui ſuam de immediata alicujus perſonæ vocatione voluntatem vel per ſe ipſum, vel per internuncium manifeſtat.

SECTIO III.

DE VOCATIONE IMMEDIATA.

Quaeritur 1.) Quot modis fiat immediata vocatio?

§. LXXIX. De immediata vocatione quæritur: I.) *Quot modis ea fiat?* Ex ſuperioribus conſtare poteſt, duplicem eſſe immediatæ vocationis modum. Quos enim Deus ἀμέσως ſine hominum opera & miniſterio vocat, illis vel ipſe adparet, & cum ipſis immediate loquitur, quo modo vocavit Abrahamum, Moſen, prophetas quosdam in veteri teſtamento, quo modo etiam Johannes baptiſta & apoſtoli a Chriſto in nov. teſt. ſunt vocati: vel per alios internuncios, quibus adparuit & locutus eſt, ſuam vocationem & mandatum illis denunciat, quo modo vocavit Aaronem per Moſen, Eliſæum per Eliam. (*) Bucanus de miniſt. loco XLII. pag. 507. addit tertium modum, *intrinſecum* ſcilicet *adflatum*, quo refert *profectionem Philippi in urbem Samariae poſt eccleſiae Hieroſolymitanae diſperſionem ignaris apoſtolis ſuſceptam*, Act. VIII. 5. *ac vocationem illorum ex eadem diſperſione, qui primi in Phœnicia & Cypro evangelizarunt, atque Antiochenam eccleſiam inſciis apoſtolis ſunt auſpicati.* Act. XI. 20. Quamvis vero non negemus, interiorem illum Spiritus adflatum & impetum in immediata vocatione concurrere, tamen accedit externa manifeſtatio & confirmatio immediatæ vocationis, vel per ipſius Dei adparitionem & loquelam, vel per divinæ voluntatis denunciationem, nec dubium, illud ſingulari Dei conſilio in prophetis & apoſtolis immediate vocatis eſſe factum, ut ſcilicet obviam iretur ſeductionibus fanaticorum, qui jactitant ſe immediate vocatos, quando fingunt ſe neſcio quo interiore impetu Spiritus ad concionandum impelli. De vocatione Philippi & eorum, qui in Phœnicia & Cypro evangelizarunt, dictum fuit ſuperius. Angelus Domini ad Philippum quidem loquitur, & dirigit viam ejus ad eunuchum baptizandum, Act. VIII. 26. ſed hæc non erat prima Philippi vocatio, verum duntaxat ad certum locum directio, ſicut etiam poſtea. Act. XIII. 2. Saulus & Barnabas a Spiritu ſancto peculiariter ad certas regiones mittuntur, cum jam ante ad apoſtolatum & miniſterium vocati eſſent. Idem judicium de prædicatione Philippi in Samaria, Act. VIII. 5. nimirum, quod acceſſerit quidem internus Spiritus ſancti impulſus, ut in civitatem illam deſcenderet, ſed hæc non erat prima ipſius vocatio; cum per impoſitionem manuum jam ante in numerum diaconorum fuerit receptus. Act. VI. 5.

2.) An cum ea ſemper conjuncta poteſtas miraculorum?

§. LXXX. II.) *An cum immediata vocatione perpetuo conjuncta ſit poteſtas edendorum miraculorum?* Deus illos, quos immediate vocat, *ut plurimum* ornat dono miraculorum, quibus vocationem ſuam probent & confirment. Sic Moſes Exod. IV. 2. miraculorum faciendorum poteſtate inſtruitur, ut & Iſraëlitæ & Pharao credant, ipſum a Deo eſſe miſſum. Aaronis vocatio immediata confirmatur, quando virga ejus

(*) Etſi mediante Moſe vocantur Beſeleel & Oholiabus, tamen quia non eliguntur judicio Moſis aut aliorum hominum, ſed Dei ſolius, cujus decretum tantum Moſes promulgat & exſequitur, ideo vocatio eorum recte dicitur *immediata*, qualis fuit Eliſæi ad munus propheticum mediante Elia, 1. Reg. XIX 16. & Jehu ad regiam dignitatem mediante Eliſæo. 2. Reg. IX. 6. Rungius in cap. XXXV. Exod. GERHARDVS.

ejus floret. Num. XVII. 8. Samuelis vocatio confirmata fuit prædictione futurorum, 1. Sam. III. 12. uti etiam miraculoſo tonitru ad ipſius preces & ſacrificia ſecuto. 1. Sam. VII. 10. Davidis vocatio confirmata fuit miraculoſa victoria ex congreſſu cum Goliatho reportata, uti etiam liberatione ovis ex faucibus leonis & urſi. 1. Sam XVII. 35. & 50. Eliæ & Eliſæi miracula complura enumerantur in libris regum. In nov. teſt. cum Chriſtus apoſtolos immediate vocatos ad prædicandum ablegaret, dabat illis poteſtatem miraculorum: Matth. X. 8. *Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, daemones ejicite.* Luc. IX. 1. *Convocatis duodecim apoſtolis dedit illis virtutem & poteſtatem ſuper omnia daemonia, & ut curarent languores.* Eadem poteſtate inſtruxit ſeptuaginta diſcipulos, Luc. X. 9. eamdem poteſtatem etiam poſt Chriſti in cœlos adſcenſionem ad confirmandum evangelii præconium apoſtolos exſeruiſſe, adparet ex promiſſione Marc. XVI. 17. & complemento Act. III. 7. V. 5. & 12. IX. 40. inde Paulus 2. Cor. XII. 12. ſigna, prodigia & virtutes vocat *teſtimonia apoſtolatus ſui.* Neque tamen ex eo poteſt inferri generalis regula, quod cum immediata & extraordinaria vocatione ſemper conjuncta ſit poteſtas miraculorum edendorum, ut volunt pontificii. Patriarchæ enim ac prophetæ non fuerunt omnes dono miraculorum inſtructi, cum de illis altum ſit in ſcripturis ſilentium. De Oſea, Sophonia, Aggæo &c. nuſpiam commemoratur, quod miracula ediderint. Neve quis excipiat, in hiſtoricis non licere ex ſcripturis *negative* argumentari, urgemus locum expreſſum Joh. X. 41. ubi de Johanne baptiſta dicitur, *quod nullum fecerit ſignum,* quem tamen immediate a Deo vocatum fuiſſe conſtat ex Luc. III. 2. qua de re plenius egimus in loco de eccleſ. §. 200. & 279.

3.) Quomodo diſcernenda ſit ab impoſtura fanaticorum?

§. LXXXI. III.) *Quomodo diſcernendum ſit inter immediatam Dei vocationem & impoſturam fanaticorum, qui jactitant Deum Patrem ſibi adparuiſſe, & haec vel illa mandata dediſſe?* Anabaptiſtis & enthuſiaſtis ſolenne eſt de talibus revelationibus gloriari, ſed memores præmonitionis divinæ, Jer. XIV. 14. *Falſo prophetae vaticinantur in nomine meo, non miſi eos, & non praecepi eis, neque locutus ſum ad eos, viſionem mendacem & ſeductionem cordis ſui prophetant vobis,* non audiamus eos, ſed teneamus normam ac regulam, juxta quam immediata vocatio divina ab enthuſiaſticis ſeductionibus diſcernenda ſit. Eam vero tradit ipſe Deus: Deut. XIII. 1. *Si exſurgat propheta in medio tui, & praedixerit ſignum & portentum,* v. 2. *& evenerit, quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur deos alienos, quos ignoras & ſerviamus eis;* v. 3. *non audies verba prophetae illius.* Ergo qui jactitat divinas revelationes, ſi proferat doctrinam peregrinam, non eſt pro immediate vocato habendus, ſi vel maxime miraculis ſuam vocationem confirmare videatur. Eadem regula proponitur Jer. XXIII. 21. XXVII. 15. XXIX. 9. nimirum quicunque falſum aliquid prophetat ſive in doctrina, ſive etiam in vaticiniis, ille non eſt propheta immediate a Deo vocatus, ſed ſeductor peſſimus, quia Spiritus Domini, a quo prophetæ mittuntur, eſt *Spiritus veritatis.* Prima igitur ac præcipua probationis regula eſt harmonia & congruentia doctrinæ cum doctrina a Deo revelata. Deinde, qui immediate a Deo vocantur, illi vel dono miraculorum vel aliis Spiritus teſtimoniis peculiaribus inſtruuntur, ut illis vocationem ſuam confirment. Ad peculiaria illa Spiritus teſtimonia pertinent, tum prædictiones ſcripturarum: ſic Johannes baptiſta nullum edidit miraculum, hoc enim Meſſiæ reſervatum erat, ut ſtupendis & vere divinis miraculis ſeſe manifeſtaret; Eſaj. XXXV. 5. interim tamen habuit vocationem immediatam, cum multis annorum ſeculis ea prius fuerit prædicta. Eſaj. XL. 3. Mal. III. 1. tum peculiaria Spiritus ſancti dona ad munus illud, cui præficitur, neceſſaria. Talia dona ſunt σοφία, ſingularis divinorum myſteriorum notitia; ςόμα, donum docendi ac dicendi peculiare; θυμὸς, imperterrita animi præſentia, zelus heroicus, in

in confeſſione conſtantia &c. Matth. X. 19. *Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini.* Luc. XXI. 15. *Dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes adverſarii veſtri.* Act. VI. 10. *Non poterant reſiſtere ſapientiae & Spiritui, qui loquebatur.* 1. Cor. II. 4. *Sermo meus & praedicatio mea non in perſuaſibilibus humanae ſapientiae verbis, ſed in oſtenſione virtutis & Spiritus.* Accedit tertio peculiaris Dei protectio, mirandus in vocatione ſucceſſus, eccleſiæ dilatatio fruſtra renitentibus doctrinæ cœleſtis adverſariis &c. Eſaj. XLIX. 2. *Poſuit os meum, tanquam gladium acutum, in umbra manus ſuae protexit me.* Jer. I. 8. *Ne timeas a facie eorum, tecum enim ego ſum, ut eruam te.* v. 18. *Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum aereum ſuper omnem terram.* Rom. XV. 18. *Non audeo aliquid loqui eorum, quae per me non effecit Chriſtus in obedientiam gentium verbo & factis.* v. 19. *In virtute ſignorum & prodigiorum, in virtute Spiritus ſancti, ita ut a Jeruſalem per circuitum usque ad Illyricum omnia repleverim evangelio Chriſti.*

4.) *Num adhuc hodie exſpectanda?*

§ LXXXII. IV.) *Num adhuc hodie immediata Dei vocatio exſpectanda ſit?* (*) Reſp. quamvis nec poſſimus, nec debeamus liberrimæ Dei voluntati & infinitæ ejus potentiæ ac ſapientiæ quidquam hac in re præſcribere, quaſi non poſſit etiamnum hodie quosdam immediate vocare, ſicut olim vocavit prophetas & apoſtolos; tamen 1.) deſtituimur promiſſione, quod debeamus hoc tempore, poſt confirmatum nov. teſt. canonem, immediatam vocationem exſpectare. Eph. IV. 11. de Chriſto ad dextram Patris exaltato dicitur, quod *eccleſiae ſuae dederit quosdam apoſtolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangeliſtas, alios autem paſtores & doctores,* v. 12. *ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii;* ubi inter nov. teſt. miniſtros tale conſtituitur diſcrimen, quod quidam immediate vocati fuerint, in exordio ſcilicet nov. teſt. quales ſunt apoſtoli, prophetæ & evangeliſtæ, quidam vero mediate, temporibus ſcilicet ſubſequentibus, quales ſunt paſtores & doctores, quorum vocatio mediata duratura prædicitur, donec corpus Chriſti myſticum plene fuerit exædificatum, atque eo ipſo ſignificatur, non eſſe novos apoſtolos hoc tempore exſpectandos. Inde etiam apoſtoli non exſpectarunt, donec alii immediate vocarentur, ſed ipſimet per ſingulas eccleſias conſtituerunt presbyteros, Act. XIV. 23. ac Paulus Timotheo ſuo præcipit, ut miniſterium commendet idoneis perſonis, 2. Tim. II. 2. Tito præcipit, *ut oppidatim conſtituat presbyteros.* Tit. I. 5. Atqui niſi immediata vocatio cum temporibus apoſtolorum ceſſare debuiſſet, exſpectaſſent apoſtoli, alios prius immediate vocari, antequam ad mediatam vocationem deſcenderent. 2.) Nulla adparet immediatæ vocationis neceſſitas. Deus enim per apoſtolos tradidit & eccleſiæ præſcripſit certam formam, juxta quam velit eligendos & conſtituendos eſſe eccleſiæ miniſtros, 1. Tim. III. Tit. I. per mediatam ſcilicet vocationem promiſit conſervationem miniſterii usque ad finem ſeculi Matth. XXVIII. 19. 1. Cor. XI. 26. & adligavit eccleſiam ſuam ad doctrinam per Filium revelatam ac per apoſtolos immediate vocatos in totum terrarum orbem

(*) Weigelius poſtill. part. I. p. 44. *Fideles concionatores oportet eſſe angelos Domini, hoc eſt, debent eſſe a Deo docti ac miſſi, non ab hominibus, qui enim currunt ipſi, nec vocati ſunt ad praedicandum, mercenarii ſunt, quales nunc ſumus omnes, nullo excepto, quis enim noſtrum eſt a Deo doctus, quis a Deo ſe vocari patitur? an non omnes ex academia & favore, poteſtateque humana conſtituti ſumus.* Part. II. poſtill. p. 31. *Qui ab hominibus ſunt electi ac vocati, non adferunt ſecum Spiritum ſanctum, ipſorum concio & abſolutio de nihilo eſt, loquuntur & teſtantur ut cœcus de coloribus, praedicant dogmata humana, non Chriſtum crucifixum.* Dial de Chriſt. p. 71. 72. *Doctor es, at non a Spiritu ſancto promotus, ſed ab academiis, ubi nullus unquam repertus fuit Spiritus ſanctus, non a Deo vocatus aut miſſus, ſed ab hominibus ordinatus, electus, conſtitutus, ideo ſpiritualia docere non potes.* Ejusmodi plura vide poſt. part. I. p. 222. part. II. p. 105. 166. 210. 227. part. III. p. 11. 60. GERHARDVS.

orbem propagatam. Gal. I. 8. Apoc. XXII. 18. In vet. teſt. prædictum quidem erat, quod abolito Levitico ſacerdotio, nov. inchoandum ſit teſt, ut propterea immediata vocatione in exordio ejus opus fuerit, ſed poſt confirmatum nov. teſt. canonem aliam adhuc revelationem & immediatam quorumdam vocationem exſpectandam eſſe, nuſpiam inſinuatur, ſed contra potius nov. teſt. tempus & mediata vocatio in eo recepta, duratura prædicuntur usque ad Chriſti ex cœlis reditum. 3.) Ex quo colligitur, eos qui de immediata vocatione gloriantur, & divinas revelationes jactitant, ſi adferant doctrinam novam a Chriſti & apoſtolorum doctrina diverſam, nequaquam audiendos, nec pro legitime vocatis habendos eſſe, etiamſi miraculis ſuam vocationem confirmare nitantur. Diſertis enim verbis prædictum, Matth. XXIV. 24. *ſurrecturos pſeudoprophetas & pſeudochriſtos, ac tanta miracula edituros, ut ſi fieri poſſet, etiam electi in errorem ſeducerentur.* Recte igitur Auguſtinus Donatiſtis revelationes jactantibus, interim a doctrinæ apoſtolicæ ſinceritate diſcedentibus reſpondet in lib. de unit. eccl. cap. 16. *Non dicant ideo verum eſſe, quia illa & illa mirabilia fecit Donatus vel Pontius, vel quilibet alius &c. aut quia ille frater noſter & illa ſoror noſtra tale viſum vigilans vidit, vel tale viſum dormiens ſomniavit. Removeantur iſta vel figmenta mendacium hominum vel portenta fallacium ſpirituum &c. Remotis omnibus iſtis eccleſiam ſuam demonſtrent non in ſignis & prodigiis fallacibus, quia etiam contra iſta verbo Domini praeparati & cauti redditi ſumus, ſed in praeſcripto legis, in prophetarum praedictis, in pſalmorum cantibus, in ipſius paſtoris vocibus, in evangeliſtarum praedicationibus & laboribus, hoc eſt, in omnibus canonicis ſanctorum librorum autoritatibus.*

SECTIO IV.

DE VOCATIONE MEDIATA.

Mediata vocatio non minus eſt divina quam immediata.

§. LXXXIII. De mediata vocatione duo potiſſimum tractanda ſunt: 1.) Quod *ipſa non minus quam immediata ſit divina*; 2.) *quae ſint ordinaria illa media, quibus Deus ad mediatam vocationem uti velit?* Quod ad *prius* membrum adtinet, illud demonſtramus hoc argumento: Quæcunque vocatio ad Deum autorem refertur, autoritate apoſtolica nititur, & ſalutaribus Dei promiſſis gaudet, ea omnino eſt divina. Sed mediata legitima vocatio eccleſiæ doctorum I.) refertur ad Deum autorem. Levitæ ad ſacerdotium mediate erant vocati, & tamen dicit Dominus: Num. III. 12. *Ego tuli Levitas a filiis Iſrael*, id eſt, miniſterio illos deputavi. 2. Par. XXIX. 11. dicit Ezechias ad ſacerdotes & Levitas: *Vos elegit Dominus, ut ſtetis coram eo, & miniſtretis illi.* Paſtores in eo diſtinguuntur a prophetis & apoſtolis, quod illi mediate, hi vero immediate vocati ſint, jam vero etiam paſtorum vocationem Deus ſibi adſcribit. Pſal. LXVIII. 12. *Dominus dat verbum, evangeliſtas exercitu magno.* Eſaj. XLI. 27. *dabo Jeruſalem evangeliſtam*; in quibus vaticiniis evangeliſtæ nomen generaliter accipitur pro quovis evangelii præcone 2. Tim. IV. 5. Jerem. III. 15. *Dabo vobis paſtores juxta cor meum.* XXIII. 4. *Suſcitabo ſuper eas paſtores.* Chriſtus ad dextram Dei evectus non ſolum *apoſtolos, prophetas & evangeliſtas*, ſed etiam *paſtores & doctores* eccleſiæ ſuæ dare dicitur. 1. Cor. XII. 28. Eph. IV. 11. II.) Nititur autoritate apoſtolica. Apoſtoli, qui a Chriſto audierant: *Sicut Pater me miſit, ita & ego mitto vos*, Joh. XX. 21. non exſpectarunt, donec eodem modo immediate ſcilicet, aliqui vocarentur ad miniſterium, quo ipſi vocati erant ad apoſtolatum, ſed eccleſiis, quas plantarunt, doctores per ſuffragia electos præſe-

præfecerunt. Act. XIV. 22. Χειροτονήσαντες *per ſuffragia conſtituebant presbyteros in ſingulis eccleſiis.* 1. Tim. IV. 14. 2. Tim. I. 6. Timotheo commendatur miniſterium eccleſiæ per *impoſitionem manuum presbyterii*, ſeu per congregationem presbyterorum. Præcipitur etiam Timotheo, ut alios per vocationem mediatam conſtituat presbyteros, 2. Tim. II. 2. *quae audiviſti a me, commenda fidelibus hominibus, qui idonei ſint ad alios docendos;* ac præſcribitur ei certa norma, juxta quam perſonæ ad miniſterium eligendæ examinari debeant. 1. Tim. III. 2. Idem mandatum accipit Titus, I. 5. *ut per civitates conſtituat presbyteros.* Neve quis exiſtimet, hanc mediatam vocationem niti duntaxat exemplis, non autem divina inſtitutione, notandum quod autoritate apoſtolica, id eſt, divina, Rom. XV. 18. talia præcepta Timotheo ac Tito dentur, quo pertinet gravis illa obteſtatio: 1. Tim. V. 21. *Teſtor coram Deo & Chriſto Jeſu & electis angelis, ut haec cuſtodias ſine praejudicio nihil faciens in aliam partem declinando.* & cap. VI. 13. *Praecipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Chriſto Jeſu, qui teſtimonium reddidit ſub Pilato bonam confeſſionem*, v. 14. *ut ſerves mandatum ſine macula.* Cumprimis notandum, quod juxta hoc παράγγελμα apoſtolicum vocati *a Spiritu ſancto conſtituti* dicantur, *ut eccleſiam Dei regant.* Act. XX. 28. Timotheus & Epheſinæ eccleſiæ miniſtri mediate vocati erant, interim tamen Paulus in poſteriore ad Corinthios epiſtola, cui etiam Timotheus ſubſcripſit, 2. Cor. I. 1. non de ſe tantum, ſed in genere de Timotheo & reliquis miniſtris eccleſiæ apoſtolicæ dicit: & cap. V. 18. 20. *Deus dedit nobis miniſterium reconciliationis, nomine igitur Chriſti legatione fungimur Deo exhortante per nos*, & ad omnes Epheſinæ eccleſiæ miniſtros dicit: Act. XX. 28. *Adtendite vobis & univerſo gregi, in quo Spiritus ſanctus vos poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei.* Soſthenes mediate vocatus erat, interim una cum Paulo priori ad Corinthios epiſtolæ ſubſcribit, & Paulus non de ſe tantum, ſed etiam de Soſthene & aliis legitimis miniſtris in illa epiſtola dicit cap. IV. 1. *Sic nos aeſtimet homo, ut miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei.* Apollo mediate vocatus erat, interim tamen Paulus non minus de ipſo, quam de ſe dicit: 1. Cor. III. 5. *Quid eſt Apollo? quid Paulus? miniſtri, per quos crediſtis*, ſive ad fidem adducti eſtis, *& unicuique ſicut dedit Dominus.* v. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, Dominus dedit incrementum.* Epaphroditus mediate vocatus erat ad miniſterium, nihilo tamen minus Paulus eum vocat ſuum συνεργὸν καὶ συστρατιώτην & Philippenſium *apoſtolum.* Phil. II. 25. Archippo mediate vocato talem νουθεσίαν proponit apoſtolus: Col. IV. 17. *Vide miniſterium, quod accepiſti a Domino, ut illud impleas.* In ſubſcriptione epiſtolæ prioris & poſterioris ad Theſſalonicenſes non Timotheum ſolum, quod facit etiam in ſubſcriptione epiſtolarum ad Philippenſes, ad Coloſſenſes & ad Philemonem, ſed etiam Silvanum ſibi adjungit apoſtolus, ac de omnibus in genere dicit: 1. Theſſ. I. 5. *Evangelium noſtrum*, id eſt nobis a Deo ad prædicandum commiſſum, *non fuit ad vos in ſermone tantum, ſed in virtute & Spiritu &c.* II. 4. *Sicut probati ſumus a Deo, ut crederetur nobis evangelium, ita loquimur.* 2. Theſſ. II. 14. *Vocavit vos Deus per evangelium noſtrum.* III.) Mediata vocatio etiam gaudet ſalutaribus Dei promiſſis, id quod ex ſuperioribus conſequitur. Si enim mediata vocatio non minus quam immediata eſt ab ipſo Deo, utique etiam gaudet promiſſis divinæ vocationi adnexis. Timotheus mediate vocatus erat, interim tamen apoſtolus evidenter teſtatur, ipſius miniſterium eſſe efficax organum ſalutis. 1. Tim. IV. 16. *Adtende tibi ipſi & doctrinae, inſta in illis, hoc faciens te ipſum ſalvabis, & eos, qui te audiunt.* Ideo etiam mandat, ut *reſuſcitet gratiam, quae in ipſo erat per impoſitionem manuum apoſtoli*; 2. Tim. I. 6. quod ne quis exiſtimet ad illos duntaxat pertinere, qui mediate quidem, ſed per apoſtolos vocati erant, ideo in genere dicit: 1. Tim. IV. 14. *Gratia, quae data eſt tibi per impoſitionem manuum presbyterii,* 2. Cor. III. 6. de

ſe

ſe & Timotheo, nam & is huic epiſtolæ ſubſcripſit, adeoque de omnibus eccleſiæ miniſtris legitime vocatis dicit: *Deus nos idoneos fecit miniſtros novi teſtamenti;* ac repetenda hoc loco ea, quæ in præcedentibus duobus membris ſunt allata. Sic non ſolum apoſtoli & prophetæ, ſed etiam paſtores & doctores dicuntur a Chriſto dari *ad opus miniſterii, ad conſummationem ſanctorum, ad aedificationem corporis myſtici.* Eph. IV. 12. Nec Paulus ſolum plantavit, ſed etiam Apollo *rigavit*, & utrique, tam illi plantanti immediate vocato, quam huic riganti mediate vocato, *Deus dedit incrementum* 1. Cor. III. 6. Evangelium ſive prædicatio evangelii non ſolum eſt in virtute, cum prædicatur a Paulo immediate vocato, ſed etiam a Timotheo & Silvano mediate vocatis. 1. Theſſ. I. 5. Et pulcra eſt obſervatio Chemnitii part. III. loc. de eccleſ. cap. 4. pag. 323. cum in Corinthiaca eccleſia efficaciam miniſterii metirentur ex perſonis vel mediate vel immediate vocatis, vel ex donis miniſtrorum, quod Paulus illis perverſis judiciis hoc opponat: 1. Cor. III. 5. *Quis eſt Apollo? quis Paulus? niſi miniſtri, per quos credidiſtis, & unicuique ſicut dedit Dominus.* v. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus dedit incrementum.* v. 7. *Itaque neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* v. 8. *Qui autem plantat, & qui rigat, unum ſunt;* ubi oſtendit apoſtolus, tam mediate vocatos, qualis erat Apollo, quam immediate vocatos, qualis erat Paulus, quoad efficaciam miniſterii, & gratiam divinam in eo, eſſe unum.

§. LXXXIV. Quod ſi ergo mediata vocatio non minus atque immediata divina eſt; conſequens fuerit, promiſſiones de miniſterii fructu & ſucceſſu, de protectione in periculis, de laborum retributione &c. immediate vocatis a Deo factas, ſuo modo etiam ad illos, qui mediate a Deo vocantur, pertinere. Non negamus, prophetas & apoſtolos immediate vocatos habuiſſe magnas & multas prærogativas, utpote privilegium non errandi, poteſtatem docendi in locis pluribus, dona uberiora, peculiaria charismata, promiſſiones de ſucceſſu vocationis & defenſione copioſiores &c. interim tamen cum reſpectu eccleſiaſtici miniſterii & partium docendi unum idemque officium in eccleſia ſuſtineant tam mediate quam immediate vocati, ideo promiſſiones de auxilio divino, virtute & efficacia divina in miniſterio etiam ad mediate vocatos ſuo modo referri poſſunt, id quod tum docentibus tum etiam auditoribus utilem commonefactionem & conſolationem præbet. Docentibus quidem, ut ſciant ſe non minus quam prophetas & apoſtolos, quibus alias ratione perſonæ & donorum neutiquam comparandi ſunt, eſſe in docendi officio *Dei legatos*, 2. Cor. V. 20. ac velle Deum opera ipſorum uti in miniſterio; ideoque ad ſe adcommodent promiſſiones de præſentia divina gratioſa, & ſalutari per verbum efficacia, de protectione & defenſione, patriarchis, prophetis & apoſtolis factas. Gen. XV. 1. *Ego protector tuus ſum, & merces tua magna valde*, itemque cap. XXXI. 3. *Ego ero tecum.* Eſaj. XLIX. 2. *Poſuit os meum tanquam gladium acutum, in umbra manus ſuae protexit me.* LI. 16. *Poſui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meae protexi te, ut plantes cælos ac fundes terram & dicas ad Sion, populus meus es tu.* Jer. I. 8. *Ne timeas a facie eorum, ego tecum ſum, ut eruam te.* v. 10. *Ecce dedi verba mea in ore tuo.* 1. Cor. XV. 58. *Labor veſter non erit inanis in Domino.* Auditoribus debitam erga miniſterium reverentiam & obedientiam hoc ipſum inſtillet, ut cogitent, licet miniſtri eccleſiæ non vocentur immediate ab ipſo Deo, ſicut olim patriarchæ, prophetæ & apoſtoli vocati ſunt; ipſorum tamen vocationem nihilominus eſſe ſacroſanctam ac divinam, ac proinde eos nequaquam contemnendos, Tit. II. 15. ſed ut *angelos & legatos Dei* ſuſcipiendos, audiendos ac tractandos eſſe. Gal. IV. 14.

§. LXXXV. *Poſterius* membrum quod adtinet, quæ ſcilicet ſint media ordinaria, quibus Deus ad vocationem mediatam uti velit, ac penes *Quibus mediis peragatur.*

quem ſit jus & poteſtas mediatæ vocationis, de eo graves agitantur controverſiæ. Pontificii ad papam & epiſcopos, non autem ad magiſtratum & populum miniſtrorum vocationem pertinere dicunt. Quidam pſeudopolitici vocationem referunt ad *regalia magiſtratus*, cujus politicæ poteſtati in ſolidum eam vindicant. Anabaptiſtæ ad promiſcuam multitudinem excluſo miniſterio & pio magiſtratu eam referunt. De quibus opinionibus ut rectius fieri judicium poſſit, paulo altius res deducenda, & uberius explicanda erit. Dicimus vero: I.) Jus ſummum & αὐτοκρατορικὸν vocandi miniſtros eccleſiæ non in immediata ſolum, ſed etiam mediata vocatione in ſolidum pertinere ad verum Deum, qui eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Neque enim abdicavit ſe jure ſuo, quando eccleſiæ mandavit ac poteſtatem dedit idoneos miniſtros vocandi, ſed illud integrum & inviolatum ſibi reſervavit, licet mediate illud exſequi velit. Deus eſt & manet *Dominus meſſis* etiam in mediata vocatione miniſtrorum, Matth. IX. 38. *ac ipſius nomine* legatione funguntur eccleſiæ miniſtri, 2. Cor. V. 20. utique ergo ab ipſo mittuntur. Chriſtus ad dextram Dei evectus non ſolum olim dedit *apoſtolos*, *prophetas*, *evangeliſtas*, ſed etiam adhuc hodie dat *paſtores & doctores*, Eph. IV. 11. 1. Cor. XII. 28. Epheſinæ eccleſiæ epiſcopi mediate ad officium ſuum vocati, dicuntur *a Spiritu ſancto conſtituti;* Act. XX. 28. nulla igitur eſt legitima vocatio, quæ non ſit divina & ab ipſo Deo profecta. II.) Neque hoc ſuum jus & poteſtatem in mediata vocatione ordinarie Deus exſequi vult per angelos, vel defunctorum Spiritus adparentes. Legitur quidem Act. VIII. 26. quod angelus Domini præceperit Philippo, ut proficiſceretur ad viam, quæ deſcendit a Jeruſalem ad Gazam, & cap. X. 22. quod Petrus interventu angelicæ adparitionis ad ædes Cornelii habendæ concionis cauſa adductus fuerit; ſed hæc non fuit prima ad miniſterium vocatio, verum duntaxat itineris directio ad certum aliquem locum. Et quidquid ſit de uno vel altero extraordinario exemplo, ſicut placuit divinæ ſapientiæ, non angelos, ſed homines ad miniſterium eccleſiaſticum vocare; ita eidem placuit, non per angelos, ſed per homines mediatam vocationem ad miniſterium peragere, ex quo colligit Chemnitius in loco de eccleſia cap. 4. membr. 1. ſatanicas fuiſſe illuſiones, quibus orbis terrarum dementatus eſt, quod tempore Gregorii magni adparuerunt ſpiritus defunctorum, & quod Nicephorus in rebus ſeriis miſcet fabuloſa illa de adparitionibus ſpirituum, qui dixerint: *Tu eris in hoc loco, tu vero in illo epiſcopus &c.* Luc. XVI. 27. cum dives epulo Lazari defuncti ſpiritum ad fratres ſuperſtites mitti rogaret, accipit hoc reſponſi: *Habent Moſen & prophetas, audiant illos.* Ergo conſtitutionem miniſterii Deus non vult committere peragendam ſpiritibus defunctorum. III.) Sed eccleſiæ tanquam ſponſæ ſuæ claves regni cœlorum dedit; Matth. XVI. 19. XVIII. 17. illi promiſit, *quod de quacunque re conſenſerit ſuper terram, & eam petierit, daturus ſit ei a Patre ſuo;* Matth. XVIII. 19. illi concredidit verbum & ſacramenta, ſicut de eccleſia iſraëlitica dicit apoſtolus, Rom. III. 2. *credita ipſi fuiſſe τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ*, & IX. 4. *illius fuiſſe υἱοθεσίαν, gloriam, fœdera, legis conſtitutionem, cultum & ſacramenta;* illa eſt *Dei domus*, 1. Tim. III. 15. in qua *œconomi* conſtituuntur eccleſiæ miniſtri: 1. Cor. IV. 1. illius ergo eſt miniſterium. 1. Cor. III. 21. *Omnia veſtra ſunt ſive Paulus, ſive Apollo, ſive Cephas.* Ad eccleſiam igitur pertinet jus *delegatum*, (ut vocant) idoneos verbi miniſtros conſtituendi, & eccleſiæ opera Deus uti vult in mediata piorum doctorum vocatione. IV.) Porro cum in eccleſia ſint tres diſtincti ſtatus ſive ordines: eccleſiaſticus, politicus & œconomicus, ſive presbyterium, magiſtratus & populus, ex quibus omnibus, velut ex membris, eccleſia conſtat; ideo nullus ſtatus eccleſiæ ab hoc opere eſt ſimpliciter excludendus, ſed ſingulis ſuæ partes ſuaque officia in mediata vocatione miniſtrorum ſunt relinquenda. 1.) Epiſcopos ac presbyteros adhibendos eſſe, quando alicui commendandum eſt miniſterium, ex mandato apoſtolico & probatis ſcripturæ exemplis con-

conſtat: Act. XIV. 23. *Paulus & Barnabas per ſingulas eccleſias, quas perluſtrarunt, presbyteros conſtituerunt.* 1. Tim IV. 14. *Noli negligere gratiam, quae in te eſt, quae data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterii.* V. 22. *Manus cito nemini impoſueris.* 2. Tim. II. 2. *Quae a me audiviſti per multos teſtes, commenda fidelibus hominibus, qui idonei ſunt ad docendum.* Tit. I. 5. *Ideo reliqui te Cretae, ut oppidatim conſtituas presbyteros.* Idem confirmat manifeſta ratio: Qui enim jam ante verſantur in miniſterio, & profitentur ſanam doctrinam, omnium rectiſſime de eorum, qui ad docendi munus vocandi ſunt, qualitatibus judicare poſſunt, nemo igitur dixerit, eos a vocatione mediata excludendos eſſe. 2.) Quia vero presbyterium non eſt tota eccleſia, ſed tantum pars ejus; Eph. IV. 11. 1. Cor. XII. 29. ideo epiſcopi ac presbyteri non debent ad ſe ſolos vocationem rapere, & reliqua eccleſiæ membra excludere, ſed exemplo apoſtolorum Act. I. 15. VI. 2. XIII. 2. XIV. 23. etiam illis ſuum relinquere ſuffragium ac ſuas partes: non enim ſunt eccleſiæ domini, ſed miniſtri & inſpectores. 1. Cor. III. 21. 2. Cor. I. 24. 1. Pet. V. 3. Eccleſia, cui mediata vocatio competit, eſt corpus Chriſti myſticum complectens omnia membra, Eph. IV. 12. non ergo uni duntaxat membro vocationis opus vindicandum, ſed ſingulis membris ſuæ partes relinquendæ. 3.) Denique quia magiſtratus chriſtianus non ſolum eſt eccleſiæ membrum, ſed etiam conſtitutus a Deo eccleſiæ *nutritius*, Eſaj. XLIX. 23. & *miniſter*, LX. 10. *ut aperiat portas ingredienti regi gloriae*, Pſal. XXIV. 7. ideo non poteſt nec debet ab electione & vocatione miniſtrorum excludi, ſed & illi ſuæ partes in hoc opere ſunt relinquendæ, ac duplici jure curam conſtituendi miniſterium ad illum pertinere cenſendum, tum ratione *perſonae*, quia eſt præcipuum eccleſiæ membrum, tum ratione *officii*, quia eſt divinæ legis cuſtos.

Quid cuique eccleſiae ſtatui §. LXXXVI. Si quærendo quis pergat: quænam ſint illæ partes ſingulis eccleſiæ ſtatibus competentes, & quid cuivis ſtatui proprie tribuendum ſit, ne confuſio oriatur, & alterius ſtatus proprium alter ad ſe transferat? *circa vocationem miniſtrorum competat?* reſpondemus 1.) in genere, 2.) in ſpecie, 3.) ſpecialiſſime. In *genere* dicimus, nec ſoli presbyterio, nec ſoli magiſtratui, multo minus arbitrio promiſcuæ & imperitæ multitudinis ſubjiciendam eſſe miniſtrorum conſtitutionem, ſed jus vocandi *ad totam eccleſiam* pertinere. Si non licet presbyterio, magiſtratu (quando ſcilicet chriſtianus eſt) excluſo miniſtros conſtituere, pari etiam ratione non licebit magiſtratui politico, excluſo presbyterio & reliqua eccleſia, miniſtros vocare & conſtituere. *Sicut pontifex Romanus cum ſuis commiſit ſacrilegium in eo, quod electionem & vocationem miniſtrorum eripuit eccleſiae, & ad ſe ſolum ſuosque tranſtulit: ita ejusdem criminis reus eſt etiam magiſtratus, quando excluſo miniſterio & reliqua eccleſia ſibi ſoli poteſtatem conſtituendi miniſterii in eccleſia vindicat*, ut graviſſime ſcribit in hac quæſtione Chemnitius part. III. locor. p. 325. *Impia & injuſta eſt alieni juris uſurpatio, cum magiſtratus politici primum illud eligendi deſignandique perſonas eccleſiaſticas ſuffragium presbyterio adimunt, & eccleſiam jure ſuo privantes ipſi inſciae & invitae paſtores obtrudunt*; ſcribit Jacobus Andreæ diſp. XXIX. de jure vocandi miniſtr. th. 51. In *ſpecie* addimus, vocationem miniſtrorum a tota eccleſia & omnibus tribus ſtatibus eo modo peragendam, ut ſervetur debitus ordo, & vitetur confuſio, *Deus enim non eſt Deus confuſionis, ſed ordinis.* 1. Cor. XIV. 33. Hic ordo rectiſſime obſervatur, ſi negotium electionis & vocationis miniſtrorum a certis & præcipuis eccleſiæ membris nomine & conſenſu totius eccleſiæ tractetur. Quamvis vero *ſpecialiſſime* & ad caſus ſingulares deſcendendo vix videatur certa regula præſcribi poſſe, cum *jura patronatus* varient, & plurimum momenti hac in re obtineant pacta, conceſſiones, conſuetudines, templorum exſtructionem, & bonorum eccleſiaſticorum fundationem reſpicientes; tamen

ὡς ἐν τύπῳ καὶ ἐν πλάτει dicendo: *presbyterio* competit examen, ordinatio & inauguratio; *magiſtratui chriſtiano* nominatio, præſentatio, confirmatio; *populo* conſenſus, ſuffragium, adprobatio, vel etiam, pro ratione circumſtantiarum, poſtulatio. Genus igitur, nimirum ut eccleſia conſentiente paſtores vocentur, neve quis invitæ eccleſiæ obtrudatur, habet expreſſa in ſcripturis teſtimonia, & perpetua eccleſiæ primitivæ praxi comprobatum eſt, ſed forma electionis, quoad ſpeciem, variat, quandoque enim populi in nominandis perſonis ſuffragium, quandoque in ante nominatis adprobatio fuit requiſita. Comprobat hoc praxis apoſtolica, Act. I. 15. in electione Matthiæ: Petrus proponit commonefactionem, qualis perſona ſit eligenda, v. 23. poſtea eccleſia ſtatuit duos, quorum alteruter, videlicet Matthias, cum per ſortem divinitus fuiſſet electus, v. 26. idem συγκατεψηφίσθη communibus diſcipulorum calculis, ad miniſterium fuit electus. Quamvis vero hæc vocatio Matthiæ fuerit immediata, tamen ſuffragium illud fidelis populi, quod acceſſit, recte exempli loco ad vocationem mediatam adplicatur. Act. VI. 3. cum diaconi conſtituendi eſſent, apoſtoli ad fratres, hoc eſt, ad reliquam eccleſiam dicunt: *Diſpicite vobis fratres viros ex vobis boni teſtimonii, plenos Spiritu ſancto & ſapientia, quos praeficiamus huic negotio:* v. 5. illi poſtmodum eligunt Stephanum cum aliis ſex, quos ſtatuunt in conſpectu apoſtolorum, & manus illis imponunt. Sic ergo per ſuffragia totius eccleſiæ hi diaconi fuere conſtituti. Act. XIV. 23. apoſtoli χειροτονήσαντες *collectis ſuffragiis* per ſingulas eccleſias a ſe nuper plantatas conſtituunt presbyteros. 1. Cor. XVI. 3. *Quoscunque probaveritis per epiſtolas, hos mittam.* 2. Cor. VIII. 19. Titus eſt χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, *eccleſiae ſuo conſenſu & ſuffragio* electionem Titi comprobarunt, & in ejus perſonam conſenſerunt. 1. Tim. III. 7. *Oportet epiſcopum habere bonum teſtimonium ab extraneis;* multo magis igitur ab eccleſia, cui præficitur. Ergo audiendum eſt eccleſiæ judicium de perſona ad miniſterium eligenda. 1. Tim. V. 22. *Manus cito nemini impoſueris*, antequam ſcilicet eccleſiæ teſtimonium & conſenſus accedat. 1. Tim. IV. 14. Timotheo commendatum fuit miniſterium eccleſiæ per *impoſitionem manuum presbyterii*, hoc eſt, electus fuit per ſuffragia eccleſiæ, quia presbyterorum nomine hoc loco non illi duntaxat intelliguntur, qui laborarunt in verbo, ſed etiam ſeniores eccleſiæ, quibus nomine reliquorum omnia negotia ad eccleſiam ſpectantia commendata fuerunt, qui impoſitione manuum de totius eccleſiæ conſenſu teſtificati ſunt; ex qua praxi apoſtolica conſtat, quæ partes miniſterio, quæve populo chriſtiano debeantur. Quod autem in illa praxi magiſtratus nulla ſit mentio, id factum ex eo, quia magiſtratus tunc nondum erat chriſtianus, nec amplectebatur doctrinam, cujus prædicatio miniſtris commendabatur. Si vero chriſtianus fuiſſet, ſuæ quoque illi adtributæ fuiſſent partes, cum ex Dei ordinatione ſit *nutritius* eccleſiæ, Eſaj. XLIX. 23. *cuſtos* utriusque tabulæ, Deut. XVII. 19. *clypeus & ſcutum terrae in populo Abrahae*, Pſal. XLVII. 10. ad cujus officium pertinet *portas adtollere, ut ingrediatur rex gloriae* Pſalm. XXIV. 7. providere, ut vigeat purum & incorruptum divini cultus exercitium, eccleſiarum & ſcholarum miniſtris ſtipendia conſtituere, lupos ab ovili Domini arcere, falſos cultus abrogare. Quomodo enim erit utriusque tabulæ cuſtos, niſi provideat de idoneis legis interpretibus? quomodo erit eccleſiæ nutritius, niſi de ſalutaribus paſcuis & veris paſtoribus eccleſiæ proſpiciat? quomodo erit eccleſiæ ſcutum & ſeptum, niſi luporum violentiam coerceat? Ac proinde ut argumentum ex praxi apoſtolica deductum plenum ſit, addenda ſunt exempla piorum regum in vet. teſt. Davidis puta, Joſaphati, Ezechiæ, Joſiæ, &c. 2. Reg. XVIII. 4. XXII. 2. 1. Paral. XXIII. 2. XVII. 6. & ſeqq. 2. Paral. XXXIV. &c. ac piorum imperatorum in nov. teſt. utpote Conſtantini, Theodoſii, Juſtiniani &c. qua de re in loco de magiſtratu politico plenius dicendum erit. Ex eo igitur quod in primitiva apoſtolica & apoſtolicæ

ſtolicæ proxima eccleſia magiſtratus in vocatione miniſtrorum eccleſiæ nulla fiat mentio, haudquaquam inferendum, etiam hodie chriſtianum magiſtratum deſtitui jure vocandi miniſtros eccleſiæ; ut enim a facto ad jus, ita quoque a negatione facti ad negationem juris non ducitur firmum argumentum. Item a magiſtratu ethnico ad magiſtratum chriſtianum non poteſt in hoc vocationis negotio legitima conſequentia procedi.

Argumenta noſtrae ſententiae. 1.) Ex ſcriptura. 1.) ex Matt. XVI.

§. LXXXVII. Huic noſtræ ſententiæ cum valde iniqui ſint pontificii, ab electione & vocatione epiſcoporum magiſtratum & reliquam eccleſiam plane excludentes, ideo firmis ſtabilienda erit argumentis, eademque ab adverſariorum exceptionibus vindicanda. Primam argumentorum claſſem ducimus ex ſcripturis & rationibus ex ea deductis; ſecundam ex praxi apoſtolica; tertiam ex praxi eccleſiæ primitivæ. Ad *primam* claſſem pertinent ſequentia fundamenta: I.) *Ex traditione clavium*: Cuicunque claves regni cœlorum ab ipſo Chriſto ſunt traditæ, penes eum eſt jus vocandi eccleſiæ miniſtros. Atqui toti eccleſiæ traditæ ſunt a Chriſto claves regni cœlorum. Ergo penes totam eccleſiam eſt jus vocandi miniſtros. Propoſitio confirmatur ex definitione clavium regni cœlorum. Per claves enim poteſtas eccleſiaſtica intelligitur, cujus pars eſt jus vocandi & conſtituendi eccleſiæ miniſtros. *Adſumtio* conſtat ex verbis Chriſti Matth. XVI. 19. ubi Petro in perſona eccleſiæ dicitur: *Tibi dabo claves regni cœlorum.* Auguſtinus tract. CXXIV. in Joh. circa med. *Petrus apoſtolus propter apoſtolatus ſui primatum eccleſiae gerebat figurata generalitate perſonam. Quod enim ad ipſum proprie pertinet, natura unus homo erat, gratia unus chriſtianus, abundantiore gratia unus idemque primus apoſtolus, ſed quando ei dictum eſt*: tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ligaveris in terra, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque ſolveris in terra, erit ſolutum & in cœlis; *univerſam ſignificabat eccleſiam, quae in hoc ſeculo diverſis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempeſtatibusque quatitur, & non cadit, quoniam fundata eſt ſuper petram, unde & Petrus nominationem accepit &c. Eccleſia, quae fundatur in Chriſto, claves ab eo regni cœlorum accepit in Petro, id eſt, poteſtatem ligandi ſolvendique peccata, quod enim eſt per proprietatem in Chriſto eccleſia, hoc eſt per ſignificationem Petrus in petra, qua ſignificatione intelligitur Chriſtus petra, Petrus eccleſia.* Lib. I. de doctrina chriſt. cap. 18. *Has claves dedit eccleſiae ſuae, ut quae ſolveret in terra, ſoluta eſſent in cœlo, & quae ligaret in terra, ligata eſſent in cœlo.* Confirmatur hæc ſententia Auguſtini ex omnibus illis ſcripturæ locis, in quibus eccleſia dicitur Chriſti *uxor*, Pſalm. XLV. 10. *ſponſa*, Joh. III. 29. *& materfamilias.* Pſal. LXVIII. 13. Jam vero claves a domino domus dantur matrifamilias, ſic & Chriſtus, Dominus domus Dei, quæ eſt eccleſia, Hebr. III. 6. 1. Tim. III. 15. ſuæ ſponſæ claves tradidit. Miniſtri, tanquam œconomi, 1. Cor. IV. 1. non niſi miniſterialiter eccleſiæ nomine eorum uſum exercent. Idem probatur ex ſeq. cap. Matth. XVIII. ubi eccleſiæ tribuitur poteſtas excommunicandi præfractos peccatores. v. 17. *Si te non audierit, dic eccleſiae. Si eccleſiam non audierit, ſit tibi velut ethnicus & publicanus.* v. 18. *Amen dico vobis, quaecunque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo, & quaecunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta in cœlo.* Jam vero poteſtas excommunicandi pertinet ad claves regni cœlorum. Ergo claves regni cœlorum traditæ ſunt toti eccleſiæ. Excipit Bellarminus lib. I. de clericis cap. 7. 1.) *Petrum in perſona eccleſiae accepiſſe claves, quia in totius eccleſiae commodum & utilitatem eas accepit, & quia ipſe non ſolus illis erat uſurus, ſed transmiſſurus ad ſucceſſores & communicaturus cum aliis epiſcopis & presbyteris.* Reſp. Petrum in eccleſiæ commodum & utilitatem claves accepiſſe, & cum aliis epiſcopis ac presbyteris communes habere, concedimus; ſed negamus, illud *excluſive* accipiendum, quaſi ſoli Petro &

& epiſcopis claves ſint datæ, non autem toti eccleſiæ. Quemadmodum enim Petrus confeſſus eſt Chriſtum in perſona eccleſiæ, non eo duntaxat ſenſu, quia confeſſio illa ceſſit in totius eccleſiæ commodum, ſed etiam quia Petro confitente ipſa quoque eccleſia confitebatur: ita quoque Petro in perſona eccleſiæ datæ ſunt claves regni cœlorum; non ſolum quia in commodum & utilitatem totius eccleſiæ ipſi datæ ſunt, ſed etiam quia eccleſia eas in perſona Petri accepit, ut uſum earum ipſa exerceat, cum in aliis poteſtatis *clavium* nomine ſignificatæ partibus, tum in idoneis verbi miniſtris eligendis & vocandis. Joh. Ferus in Matth. XVI. *Eccleſia habet claves, ut domina ac ſponſa, Petrus non ut dominus, ſed ut miniſter.* Hæc interpretatio noſtra evidenter probatur ex circumſtantiis textus, & ex Matth. XVIII. ſeq. ad quod Bellarminus 2.) ſic excipit, *promitti eccleſiae poteſtatem ſolvendi & ligandi, ſed quae in praelatis ſit, non in reliqua multitudine. Vere enim dici eccleſiam ſolvere & ligare, quia praelati ejus ſolvunt & ligant, quemadmodum homo dicitur loqui & videre, licet non niſi lingua loquatur, & oculis videat.* Id probat tali argumento: *Illi eccleſiae dicitur:* Quæcunque adligaveritis, *de qua in praecedentibus eſt dictum*: Dic eccleſiæ. *Sed per illud:* Dic eccleſiæ, *intelligitur praelatus aut concilium praelatorum. Ergo.* Reſp. 1.) Unde probare poterit Bellarminus, nomine *eccleſiae* in illis Chriſti verbis: *Dic eccleſiae*, intelligi ſolum prælatum vel concilium prælatorum? Solus prælatus non eſt eccleſia, quod agnoſcit ipſe Bellarminus ſic ſcribens lib. III. de eccleſia cap. 17. circa fin. *Una perſona non poteſt dici eccleſia, cum eccleſia ſit populus & regnum Dei.* Nec concilium prælatorum ſive epiſcoporum eſt eccleſia, quia ad eccleſiam pertinent etiam auditores, qui eſſentialem ejus definitionem ingrediuntur. Ut civitas non conſtat ex medico & medico, ſed ex medico & agricola; ita eccleſia non conſtat ex epiſcopo & epiſcopo, ſed ex epiſcopo & auditoribus. 2.) At, inquis, intelligitur eccleſia *repraeſentativa*, non *collective* ſumta, cum de tota eccleſia collective ſumta non poſſit accipi illud Chriſti: *Dic eccleſiae.* Reſp. ſoli epiſcopi ſive docentes non poſſunt eccleſiam repræſentare, cum ad definitionem ejus pertineant etiam auditores; ſed presbyterium repræſentare poteſt eccleſiam, ad quod non ſolum illi pertinent, qui laborant in verbo, ſed etiam ſeniores, præpoſiti, negotiis eccleſiaſticis nomine totius eccleſiæ expediendis præfecti. Concedimus igitur, *eccleſiae* nomine intelligi doctores, quos Bellarminus vocat prælatos; ſed negamus plane excluſos eſſe auditores, illorum enim locum repræſentant ſeniores, nobiliora ſcilicet reliquæ eccleſiæ membra, qui una cum miniſterio conſtituunt presbyterium, ſive, ut in noſtris eccleſiis vocare ſolemus, conſiſtorium, quod eccleſiæ nomine eccleſiaſtica negotia expedit. 3.) Invertimus ergo ſimile Bellarmini: Quemadmodum homo loquitur lingua, & videt oculis tanquam inſtrumentis naturalibus, quæ ab anima moventur, unde loquela & viſio tribuitur homini ut cauſæ principali & principio *quod*, linguæ & oculis ut cauſæ inſtrumentali & principio *quo*: ſic eccleſia eligit & conſtituit miniſtros per presbyterium, quod non agit privato arbitrio ac privata autoritate, ſed nomine eccleſiæ omnia expedit, ita ut eccleſia agat *principaliter*, presbyterium *inſtrumentaliter*, unde etiam doctores ſic vocati non presbyterii ſed eccleſiæ miniſtri dicuntur. Refero huc locum egregium ex ſcripto quodam anonymo, cujus autor fuit pontificius, edito Francof. anno 1612. ſub hoc titulo: *variae tam facultatis theol. & curiae Pariſienſis, quam aliorum theologorum & jurisconſultorum opuſcula &c.* In cap. de eccleſiaſt. & politic. poteſtate num. 1. *Vulgare, atque indubitatae fidei axioma eſt, Deum & naturam prius atque immediatius ad totum ſuppoſitum, quam ad aliquam partem ſuppoſiti, quamvis nobiliſſimam, intendere, eamque ob cauſam facultatem videndi, exempli gratia, toti datam eſſe homini, ut per oculum tanquam per organum & miniſtrum hominis exerceretur, nam oculus per & propter hominem exſiſtit. Hoc infallibili ſchola Pariſienſis munita firmamento,*

mento, congruenter ad mentem omnium antiquiorum eccleſiae doctorum perpetuo conſtanterque docuit, Chriſtum fundando eccleſiam prius immediatius atque eſſentialius claves ſive jurisdictionem toti dediſſe eccleſiae, quam Petro, ſeu quod eodem redit, claves toti contuliſſe eccleſiae, ut per unum miniſterialiter exercerentur, quandoquidem tota jurisdictio eccleſiaſtica primario, proprie ac eſſentialiter eccleſiae convenit, Romano autem pontifici atque aliis epiſcopis inſtrumentaliter, miniſterialiter & quoad exſecutionem tantum, ſicut facultas videndi oculo. 4.) Diſtinguimus ergo inter poteſtatem ipſam & poteſtatis exſecutionem. Poteſtas ipſa eſt & manet penes eccleſiam, ſed exſecutio illius poteſtatis fit per epiſcopos ſeniores, hoc eſt, per miniſterium & illos, qui reliquæ eccleſiæ locum repræſentant. Cujus nomine & autoritate fit exſecutio poteſtatis, illius eſt & manet poteſtas propria. Jam vero exſecutio poteſtatis eccleſiaſticæ in vocandis & eligendis miniſtris, in ſolvendis & adligandis peccatis fit nomine & autoritate totius eccleſiæ. Ergo illius eſt & manet poteſtas illa propria. 5.) Conſideramus hoc loco iſraeliticæ eccleſiæ praxin, ad quam dubio procul Chriſti verba reſpectum aliquem habent. In ea poteſtas excommunicandi, de qua ſpeciatim Chriſtus loquitur, non erat penes ſolos ſacerdotes, ſed penes totum ſynedrium, quod conſtabat ex ſacerdotibus & ſenioribus, qui reliquam eccleſiæ partem repræſentabant. 6.) Idem probat praxis eccleſiæ apoſtolicæ. Inceſtuoſi excommunicationem apoſtolus non ſine eccleſiæ Corinthiacæ conſenſu ſuſcepit. 1. Cor. V. 4. *Congregatis vobis & meo Spiritu in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti conſtitui hujusmodi hominem tradere ſatanae.* 2. Cor. II. 6. *Sufficit iſtiusmodi homini increpatio a pluribus profecta;* inde etiam rogat, ut illi, qui fuerat excommunicatus, ab omnibus condonetur. Quæ omnia probant, partem illam poteſtatis eccleſiaſticæ, quæ excommunicationem complectitur, ad totam eccleſiam pertinere. Jam vero eadem eſt ratio partis illius, quæ vocationem & conſtitutionem miniſtrorum reſpicit. Ergo eadem quoque ad totam eccleſiam pertinebit. Coronidis loco explicanda ſunt inſidioſa illa verba Bellarmini, quibus adſerit, *Petrum claves a Chriſto acceptas tranſmiſiſſe ad ſucceſſores.* Quid enim ſibi velit illis verbis, exponit Franc. Vargas in tract. de jurisd. epiſcoporum, ubi docet, *penes papam Petri ſucceſſorem ſtare poteſtatem excommunicandi, abſolvendi, diſpenſandi, caſus reſervandi, indulgentias & beneficia conferendi, leges ponendi, eccleſiaſticam hierarchiam moderandi &c. atque hanc poteſtatem a ſummo pontifice ad epiſcopos derivari, interim tamen in eo tanquam fonte repoſitam eſſe, atque ab eo ad alios tanquam per rivulos promanare.* Idem omnino ſtatuere Bellarminum, probat tota diſputatio de pontifice.

§. LXXXVIII. II.) *Ex probatione doctorum.* Cujus eſt diſcernere doctores a ſeductoribus, probare ſanam doctrinam, vocem Chriſti ἀρχιποιμένος a pſeudopaſtorum voce diſtinguere, alienum non ſequi, ſed ab eo refugere, anathematizare eos, qui aliud evangelium prædicant, præter id, quod ab apoſtolis prædicatum eſt, ejus eſt ſuo modo atque ordine vocare eccleſiæ miniſtros. Sed ovibus Chriſti ſive auditoribus vi divini præcepti priora omnia incumbunt. Matth. VII. 15. *Cavete a pſeudoprophetis.* Joh. V. 39. *Scrutamini ſcripturas.* X. 27. *Oves meae vocem meam audiunt, alienum vero non ſequuntur.* Gal. I. 9. *Si quis vobis evangelizarit praeter id, quod accepiſtis, anathema ſit.* 1. Theſſ. V. 19. *Spiritum nolite exſtinguere.* v. 20. *Prophetias nolite ſpernere.* v. 21. *Omnia probate, quod bonum eſt, tenete.* 1. Joh. IV. 1. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, an ex Deo ſint.* 2. Joh. v. 10. *Si quis venit ad vos, nec adfert hanc doctrinam, nolite eum recipere in domum, nec ave ei dixeritis.* v. 11. *Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis.* Ergo nec poſterius illis denegandum. Connexio *majoris* eſt manifeſta. Si enim auditores debent cavere a pſeu-

2.) Ex Matth. VII. 15. Joh. V. 39. &c.

pſeudoprophetis, utique etiam debito ordine & modo cavere debent, ne eccleſiaſtico miniſterio præficiantur falſi doctores, ac per conſequens modis omnibus in id incumbere, ut veri ac pii doctores ad hoc officium vocentur. Vide omnino Lutherum in libro cui titulus: *Grund und Urſach aus der Schrifft, daſs eine chriſtliche Verſammlung oder Gemeine Recht und Macht habe, alle Lehre zu urtheilen, und Lehrer zu beruffen, ein und abzuſetzen*; tom. II. germ. Jenenſ. f. 242. Excipit Bellarminus, *populum quidem debere diſcernere verum prophetam a falſo, ſed non alia regula, quam diligenter adtendendo, an is, qui praedicat, dicat contraria illis, quae dicebantur a praedeceſſoribus, vel iis, quae dicuntur ab aliis ordinariis paſtoribus, praeſertim ab apoſtolica ſede & eccleſia principali. Nam imperatum eſt populo, ut audiat paſtores ſuos.* Luc. X. *Qui vos audit, me audit.* Matth. XXIII. *Quae dicunt, facite. Non ergo debet populus judicare ſuum paſtorem, niſi nova audiat, & a doctrina aliorum paſtorum aliena.* Reſp. 1.) Acceptamus, quod dat Bellarminus, populum debere diſcernere verum prophetam a falſo, ac debere judicare ſuum paſtorem. Sed quomodo id convenit cum eo, quod in hoc ipſo capite 7. arg. 3. negat, *oves debere eligere paſtorem*, quomodo etiam convenit cum Stapletoni dictis, qui in promt. cathol. domin. VII. poſt Trin. loco I. ſcribit: *Oves & ſimplicem populum fugere jubet Chriſtus pſeudoprophetas, non inquirere.* Et rurſum: *Quid ſit paſtoris officium, non oves ipſae & vulgus fidelium, ſed alii paſtores & tota paſtorum communitas vel maxime caput paſtorum, Chriſti in terris vicarius, judicare & cognoſcere debent?* 2.) Tota igitur quæſtio eſt de norma & regula, juxta quam populus diſcernere debeat verum prophetam a falſo. Bellarminus proponit hanc regulam, quod *populus adtendere debeat, an is, qui praedicat, dicat contraria illis, quae dicebantur a praedeceſſoribus, vel iis, quae dicuntur ab aliis paſtoribus, praeſertim ab apoſtolica ſede.* At hæc regula eſt irregularis & fallax. Oſtendimus enim ſuo loco, veritatem doctrinæ non eſſe adligatam ad ſucceſſionem epiſcoporum, nec ad ſedem Romanam. Si diſcipuli Chriſti de ipſius doctrina voluiſſent judicare juxta hanc Bellarmini regulam, hæreſeos eam condemnaſſent, prædeceſſores enim ipſius docuerant contraria, ſacerdotes in ſede Aaronica damnabant Chriſti doctrinam ut hæreticam. Si apoſtolorum auditores voluiſſent juxta hanc Bellarmini regulam pronunciare, itidem fuiſſent turpiter decepti, ideo Beroenſes Act. XVII. 11. nequaquam fallacis hujus regulæ libramine doctrinam apoſtolorum expendebant, ſed ſcripturarum canonem reſpiciebant. 3.) Utimur contra Bellarminum hoc argumento: Falſi prophetæ non ſunt a populo audiendi; qui ſunt in ordinaria ſucceſſione, interdum fiunt falſi prophetæ. Eſaj. LVI. 10. *Speculatores ejus cæci omnes.* Jer. VI. 13. *A propheta uſque ad ſacerdotem omnes faciunt mendacium.* X. 21. *Stulte egerunt paſtores, & Dominum non quaeſiverunt, propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum diſperſus eſt &c.* Act. XX. 29. *Poſt diſceſſum meum intrabunt lupi graves in vos non parentes gregi;* v. 30. *& ex vobis ipſis exſurgent viri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos.* Ergo qui ſunt in ordinaria ſucceſſione, interdum non ſunt audiendi, & per conſequens fallax eſt regula, quod in diſcretione verorum prophetarum a falſis reſpiciendum ſemper ſit ad doctrinam eorum, qui ſunt in ordinaria ſucceſſione. 4.) Ipſe Bellarminus agnoſcit, epiſcopos in ordinaria ſucceſſione conſtitutos non eſſe abſolute & ſimpliciter audiendos, ſed quatenus conſentiunt cum apoſtolica ſede, hoc eſt, quatenus ſe conformant judicio Romani pontificis. Sic enim ſcribit lib. III. de eccleſ. cap. 10. reſp. ad ſecundum: *Quod eccleſia teneatur ſequi eos, quos habet pro veris paſtoribus, ſano ſenſu accipiendum eſt, ſi videlicet hujusmodi epiſcopi in doctrina omnes conſentiant, aut ſummi pontifices ſint.* Lib. IV. de pontif. Rom. cap. I. concludit, *ſummum & infallibile judicium eſſe penes ſummum pontificem.* Quo etiam ſpectat, quod hoc loco addit, *populum in diſcretione verorum prophetarum a falſis adtendere debere,*

an

an is, qui praedicat, dicat contraria iis, quae dicantur ab ordinariis paſtoribus, & praeſertim ab apoſtolica ſede. Compendio igitur uti potuiſſet, ac ſimpliciter pronunciare, judicium ſummi pontificis eſſe unicam infallibilem regulam, juxta quam de veris & falſis paſtoribus ſit pronunciandum. Sed id nemo illi credet, qui errores Romanorum pontificum habet ex hiſtoriis perſpectos. 5.) Alia igitur ſtatuenda eſt hujus diſcretionis regula, quæ eſt ſcriptura ſacra, quam Chryſoſtomus hom. XIII. in 2. Cor. vocat ἁπάντων ἀκριβῆ ζυγὸν καὶ γνώμονα καὶ κανόνα. Pſalm. CXIX. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Eſaj. VIII. 20. *Ad legem & ad teſtimonium, ſi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* 2. Petr. I. 19. *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, & bene facitis adtendentes ei, velut lucernae lucenti in loco caliginoſo.* Ad ſcripturæ igitur normam exigenda doctrina quorumcunque paſtorum, & juxta eam utpote regulam ac *perpendiculum*, Pſalm. XIX. 9. de paſtoribus judicandum, audiendi ſunt ordinarii paſtores; ſed ſi ipſi etiam Chriſtum in verbo loquentem audiant, ſi doceant ea, quæ Chriſtus præcepit, ſi non aliam, quam veram Chriſti doctrinam adferant, Matth. XXVIII. 20. Joh. X. 1. 2. Joh. v. 10. Quod ergo Bellarminus dicit, *imperatum eſſe populo, ut audiat paſtores ſuos*, id limitamus hoc modo: Audiendi ſunt non abſolute & ſimpliciter, quidquid proferant, ſed tum demum, quando proferunt σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, non enim habent ſpeciale privilegium non errandi, ſicut prophetæ & apoſtoli, ſed ipſi non minus ac reliqui fideles *aedificati ſunt ſuper fundamentum prophetarum & apoſtolorum*; Eph. II. 20. ſi a ſinceritate doctrinæ propheticæ & apoſtolicæ diſcedunt, eatenus non ſunt audiendi. Sic jubebat Chriſtus *audire ſcribas & phariſaeos*, ſed *in cathedra Moſis ſedentes*, hoc eſt, ex Moſe & ſecundum Moſis ſcripta, eisdemque homogenea prophetarum ſcripta docentes, alias jubet *a fermento*, hoc eſt, falſa doctrina eorum cavere. Matth. XVI. 6. & 12. Audiendi ſunt paſtores, ſed quatenus ſunt ac manent paſtores, ad ſalutaria doctrinæ cœleſtis paſcua oves Chriſti ducentes, qui corrumpunt & pervertunt ſummi paſtoris ac unici magiſtri & doctoris noſtri Chriſti verbum, non amplius ſunt paſtores, ſed lupi rapaces, ideoque non audiendi, ſed fugiendi ſunt. 6.) Regerit Bellarminus: *Populus cum ſit rudis, non poteſt aliter judicare de doctrina paſtoris, quam ex collatione cum doctrina praedeceſſorum & ordinariorum paſtorum.* Reſp. hoc falſum eſſe oſtendit exemplum Beroënſium, *qui quotidie ſcrutabantur ſcripturas, ſedulo inquirentes, an haec ita ſe haberent*, quæ a Paulo & Barnaba proferebantur; Act. XVII. 11. regulam judicii ſtatuebant non doctrinam ordinariorum paſtorum, ſed ſcripturas ſacras, quo nomine a Spiritu ſancto commendantur. Ruditas illa populi, de qua Bellarminus loquitur, in papatu originem ducit ex prohibitione legendi ſcripturam ſacram, pro quo ſacrilegio gravem olim reddent rationem illius autores. Invertimus autem Bellarmini argumentum: Si ruditas populi non obſtat, quo minus poſſit doctrinam paſtorum conferre cum doctrina prædeceſſorum vel ordinariorum paſtorum; utique etiam non obſtabit, quo minus doctrinam paſtorum conferre poſſit cum doctrina Chriſti, prophetarum & apoſtolorum in ſcripturis propoſita & juxta hanc normam verum prophetam a falſo diſcernere. Sed verum prius; ergo & poſterius. Connexio *majoris* probatur, quia Chriſtus, prophetæ & apoſtoli tam perſpicue docere poſſunt, & vere etiam tam perſpicue docuerunt, quam ordinarii paſtores. Cum Chriſtus, prophetæ & apoſtoli docendi miniſterio in his terris fungerentur, non eruditis ſolum, ſed etiam rudi populo prædicarunt, atque eo quidem modo, ut doctrinam ipſorum intelligere poſſent, quomodo igitur ſcripta prophetarum & apoſtolorum adeo eſſent obſcura & perplexa, ut ex illis de doctrina rudis populus judicare omnino nequeat? Certe non alia, ſed eadem ſcripſerunt prophetæ & apoſtoli, quæ viva voce prædicarunt. 7) *At*, inquit Bellarminus, *ſi populus per ſe poſſet judicare de doctrina paſtoris, non egeret praedicato-*

rium Chriſtus ſibi retinuit; Joh. XIII 13. Matth. XXIII. 8. 1. Cor. VIII. 6. ſed διακονίαν & οἰκονομίαν miniſtris eccleſiæ commendavit, unde etiam ἡγεμονία illa, quæ tribuitur paſtoribus Hebr. XIII. 17. ſic exponitur Luc. XXII. 26. quod non in ἀρχῇ quadam politica, ſed in διακονίᾳ eccleſiaſtica conſiſtat, quod miniſtri ſeſe duces præſtare debeant populo in doctrina, converſatione ſancta & diſciplina.

4.) Ex 1. Tim. III. 7. Oportet habere bonum teſtimonium.

§. XC. IV.) *Ex utilitate auditorum.* Quod omnes tangit, omnium conſenſu & ſuffragiis peragi debet. Sed miniſtros idoneos & orthodoxos conſtitui, tangit omnes eccleſiæ ordines. Ergo etiam omnium conſenſu & ſuffragiis peragi debet. Eo procul-dubio reſpicit apoſtolus, quando requirit, ut *epiſcopus* eligendus habeat *bonum teſtimonium ab extraneis;* 1. Tim. III. 7. atqui ſi ab extraneis debet habere bonum teſtimonium, quanto magis ab eccleſia, cui præficiendus eſt. V.) Hiſce addimus: Jus univerſi cœtus ad unum aliquem ordinem excluſis reliquis deferri, juſtitiæ ratio non patitur. Atqui jus vocandi miniſtros pertinet ad univerſam eccleſiam, ut ex præcedentibus conſtat. Ergo ad unum ordinem, reliquis excluſis, illud transferri juſtitiæ ratio non patitur. Et VI.) Quidquid alit mutuam concordiam inter auditores & paſtores ſumme neceſſariam, atque amovet diſſidia ex neglectu illius metuenda, illud merito ſancte obſervatur. Sed miniſtros vocari cum conſenſu & ſuffragiis eccleſiæ, cui præficiuntur, alit mutuam concordiam inter auditores ac paſtores ſumme neceſſariam, amovet etiam diſſidia ex neglectu hujus ordinis metuenda. Ergo miniſtros cum conſenſu eccleſiæ vocari merito ſancte obſervatur.

2.) ex praxi apoſtolica 1.) Act. I. 23. electio Matthiæ.

§. XCI. *Alteram* argumentorum claſſem petimus ex praxi apoſtolica, ubi ſic concludimus: Quam vocandi miniſtros rationem obſervarunt apoſtoli, ea merito adhuc in eccleſia obſervatur. Sed apoſtoli eo modo vocarunt miniſtros, ut accederet etiam eccleſiæ conſenſus. Ergo eam vocandi rationem merito adhuc obſervamus. Circa *majorem* propoſitionem notandum, quod agat de eccleſia jam plantata & conſtituta, itemque quod ea magiſtratus, qui tempore apoſtolorum nondum erat eccleſiæ membrum, hac in re juri neutiquam opponi debeat. *Minor* probatur aliquot exemplis: I.) Act. I. 23. in electione Matthiæ Petrus quidem negotium proponit, interim nec ipſe ſolus, nec apoſtoli ſoli, ſed tota eccleſia duos ſtatuit, ſortem projicit, & eum, cujus vocatio divinitus confirmabatur, communibus ſuffragiis in numerum apoſtolorum cooptat. Ἔστησαν δύο, inquit Lucas, videlicet ἄνδρες ἀδελφοὶ, quorum numerus excurrebat ad centum & viginti, una cum apoſtolis, ut colligitur ex v. 15. καὶ προσευξάμενοι ἔδωκαν κλήρους, ubi non apoſtolorum duntaxat, ſed totius eccleſiæ preces intelliguntur, καὶ συγκατεψηφίσθη Ματθίας μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων, additus eſt calculis vel ſuffragiis eccleſiæ numero apoſtolorum. Excipit Bellarminus 1.) juxta Chryſoſtomum, *factum id eſſe ex conceſſione Petri, non ex neceſſitate.* Reſp. ſi Petrus tunc conceſſit, cur papa, qui Petri ſucceſſor audire cupit, hodie idem non concedit? Sed negamus ſpecialem quamdam conceſſionem hic deſcribi. Conſiderandus enim eſt apoſtolicæ concionis ſcopus & ejusdem conſequens. Scopus eſt, alium quemdam in locum proditoris Judæ ex diſcipulis eſſe eligendum, quam rem ad totum fidelium cœtum refert, ut communibus ſuffragiis tales perſonæ ſiſtantur, quæ cum Chriſto in terris agente ac docente individuam habuerint ſocietatem; conſequens eſt, quod tales communi eccleſiæ ſuffragio electos coram Deo ſtatuunt, ac precibus communibus præmiſſis ſortes eorum projiciunt, poſtea electum per ſortem communibus calculis apoſtolorum collegio adnumerant. Nulla hic peculiaris cujusdam conceſſionis vel papalis indulgentiæ fit mentio, ſed Petrus eccleſiæ hoc concedit, quia jure illud ei deberi novit; proponitur igitur exemplum apoſtolicum ἀξιομίμητον in miniſtrorum vocatione merito obſervan-

ſervandum. Chryſoſtomus nullam facit conceſſionis cujusdam mentionem, ſed monet, Petrum nihil hac in re agere voluiſſe ſuo arbitrio vel cum imperio. Sic enim ſcribit hom. III. *ὅρα τὸν αὐτὸν* (Πέτρον) *μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης, οὐδὲν αὐθεντικῶς οὐδὲ ἀρχικῶς.* Et poſtea addit, Petrum ideo negotium illud cum reliquis communicare, *ἵνα μὴ περιμάχητον τοῦτο πρᾶγμα γένηται*, jam vero idem periculum in aliis etiam vocationibus metuendum. Concludit tandem: *Multitudini permittit judicium, ſimul eos, qui eligebantur, reddens reverendos, & ſe ipſum liberans invidia ſimultateque, quae poterat a ceteris oboriri.* Nullam audis conceſſionem, ſed cauſas facti graviſſimas. 2.) *Illam non tam fuiſſe electionem quam poſtulationem quamdam, qua cupiverunt a Deo aliquem eligi in locum Judae.* Reſp. prius elegerunt duos, poſtea demum per preces poſtularunt, ex duobus illis unum a Deo eligi, hoc eſt, electionem alterutrius per ſortem manifeſtari & comprobari. Ergo poſtulatio non opponenda eſt antegreſſæ electioni, nec excludit electionem. Interim fatemur, in vocatione hac immediata per ſortem, & inter reliquas mediatas vocationes eſſe aliquam differentiam, quia in hac immediata Matthiæ vocatione non debebat una perſona determinate eligi; ſed divino judicio alterutrius electio commendari: verum in vocatione mediata eccleſiæ competit determinata unius perſonæ electio & vocatio. 3.) *Ab exemplo uno non deduci poſſe, quod aliquid ſit de jure divino, cum praeſto ſint exempla contraria, fuiſſe aliquando ſine populi ſuffragiis electos epiſcopos.* Reſp. de illis exemplis contrariis diſpiciemus poſtea, hoc loco monemus, nos haudquaquam ab uno particulari exemplo, certis circumſtantiis limitato, ſed ab univerſali apoſtolicæ eccleſiæ praxi argumentari; conjungimus enim cum hoc exemplo vocationis Matthiæ exempla etiam reliqua in actis & epiſtolis apoſtolicis deſcripta. Procedimus igitur non ab uno particulari exemplo ad regulam generalem, ſed a ſufficienti enumeratione omnium exemplorum in ſcripturis adnotatorum, & notanter addimus, non poſſe diſſimile exemplum dari, ubi ſcilicet apoſtoli absque eccleſiæ ſuffragio in eccleſia jam conſtituta miniſtros vocaverint. Ex hac tota praxi apoſtolica demonſtrata per exempla omnia in ſcripturis adnotata recte infertur, quod vocatio miniſtrorum non debeat fieri absque eccleſiæ ſuffragio, quia perpetua illa apoſtolorum praxis ſuppeditat generalem regulam in ſimilibus negotiis merito obſervandam. 4.) Excipiunt alii, *vocationem Matthiae fuiſſe extraordinariam, ideo non poſſe ex hoc exemplo probari, quod ſuffragium & conſenſus eccleſiae in mediata vocatione accedere debeat.* Reſp. concedimus antecedens, ſed negamus legitime ex eo inferri conſequens, quin potius contrario modo procedimus: Si a Matthiæ vocatione, quæ tamen fuit extraordinaria & divinitus per ſortem comprobata, non fuit excluſum eccleſiæ ſuffragium, multo minus ab ordinaria ac mediata miniſtrorum vocatione illud excludi poterit. Connexionem firmant exempla reliqua, quæ mox enumerabimus.

§. XCII. II.) Act. VI. 3. cum diaconi eligendi eſſent, Petrus dicit ad totam diſcipulorum multitudinem: *Diſpicite, fratres, viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem, plenos Spiritu ſancto & ſapientia, quos conſtituamus ſuper hoc opus.* v. 5. *Et placuit ſermo eorum toti multitudini, & elegerunt,* ἐξελέξαντο, *Stephanum & Philippum &c.* v. 6. *Hos ſtatuerunt ante conſpectum apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus.* Ubi obſerva, a.) Petrum & apoſtolos negotium de diaconis conſtituendis deferre ad totam eccleſiam; b.) eccleſiam adprobare hoc conſilium apoſtolorum; c.) electionem diaconorum non fieri a ſolis apoſtolis, ſed a tota eccleſia; d) non apoſtolos ſolos, ſed etiam ſeniores nomine eccleſiæ reliquæ manus illis imponere, quod poſtremum membrum probabiliter colligimus ex 1. Tim. IV. 14. *Noli negligere gratiam per impoſitionem manuum presbyterii tibi datam;* ubi presbyterii nomine intelliguntur non ſolum illi, qui in verbo laborant, ſed etiam ſeniores, ec-

2.) Act. VI. 3. electio Diaconorum.

cleſiæ reliquæ vicem gerentes. Idem igitur in diaconorum electione obſervatum fuiſſe, veriſimile eſt. Sed ſi vel maxime concedatur, ſolos apoſtolos manus impoſuiſſe diaconis; nihil tamen ex eo decedit noſtro argumento, quia per hanc manuum impoſitionem ſimul etiam teſtificati ſunt, ſe hanc diaconorum electionem per ſuffragia eccleſiæ factam habere ratam. Excipit Bellarminus, 1.) *ab hoc exemplo non probari, id eſſe de jure divino.* Reſp. conjungimus cum hoc exemplo etiam reliqua. Præterea exemplum illud aut juri divino congruit, aut eidem adverſatur; ἀδιάφορον eſſe, ac proinde tertium hic dari dici non poteſt, ſi enim jure divino miniſtrorum vocatio ad ſolos apoſtolos ex hypotheſi Bellarminiana pertinuiſſet, non debebant in ſocietatem & communicationem hujus juris admittere eccleſiam reliquam. Sed non poteſt de hoc apoſtolorum facto dici, quod adverſetur juri divino. Ergo congruit cum jure divino, & per conſequens ab hoc exemplo ad jus divinum legitime proceditur. 2.) *Id eſſe tributum populo ex conceſſione apoſtolorum.* Reſp. non conceſſio aliqua peculiaris hic deſcribitur, ſed præceptum apoſtolicum: *Diſpicite ex vobis* (inquiunt) *viros bono teſtimonio ornatos.* Si fuiſſet quædam conceſſio, præceſſiſſet reliquorum fidelium petitio, cui apoſtoli propter certas & peculiares cauſas locum dediſſent. Sed tale quid in verbis Lucæ non occurrit. Conjungimus autem cum hoc exemplo regulam apoſtolicam: 1. Tim. III. 7. *Oportet epiſcopum habere bonum teſtimonium ab illis, qui foris ſunt.* Idem de diaconis hiſce dicimus, quod oportuerit ipſos habere bonum teſtimonium ab eccleſia; ergo non ex conceſſione ſed ex neceſſitate conſenſus & judicium eccleſiæ fuit poſtulatum, nimirum ut conſtaret de teſtimonio ipſius circa perſonas ad diaconatum eligendas. Præterea illa conceſſio apoſtolorum aut fuit juri divino congrua, aut contraria. Poſterius dici nequit; alias enim non fuiſſet ab apoſtolis facta. Si prius; ergo adhuc hodie debet locum habere. Si enim hoc exemplum apoſtolicum eſt divinum & Deo placens, tuto illud ſequimur. Si conceſſerunt id apoſtoli, cur non concedit idem pontifex? Denique ſi fuiſſet quædam conceſſio, a ſolo Petro fuiſſet profecta, is enim juxta hypotheſin pontificiorum erat ſummus pontifex, penes quem ſolum erat poteſtas diſpenſandi, concedendi, ſtatuendi &c. quam ſucceſſores ejus ſibi in ſolidum adhuc vindicant. Jam vero non ſolus Petrus, ſed etiam reliqui apoſtoli eccleſiæ ſuffragium hoc loco requirunt. Ergo non deſcribitur papalis quædam conceſſio a ſolo Petro profecta. 3.) *Locum hunc non eſſe ad propoſitum, cum non agat de electione paſtorum, ſed diaconorum, qui menſis praeficiendi erant.* Reſp. demus ex hypotheſi, diaconos menſis duntaxat fuiſſe præfectos, nihil interim decedit noſtræ ſententiæ. Si enim in diaconis eligendis, quorum officium circa victus diſtributionem & corporis ſuſtentationem præcipue occupatum erat, populi ſuffragium non fuit excluſum, quanto minus a vocatione paſtorum, ad quos animarum cura pertinet, excludi illud debet. Et confirmatur argumentum ex eo, quod in presbyteris conſtituendis, Act. XIV. 23. idem proceſſus ab apoſtolis fuerit obſervatus. Sed falſum eſt, diaconos menſis duntaxat præfectos fuiſſe; oſtendimus enim ſuperius ex Stephani & Philippi exemplo, ipſos etiam docendi officio fuiſſe functos.

3.) Act. XIV. 23. Presbyterorum vocatio.

§. XCIII. III.) Act. XIV, 23. Apoſtoli χειροτονήσαντες *per ſuffragia populi conſtituerunt per ſingulas eccleſias presbyteros.* Excipit Bellarminus χειροτονεῖν *tria ſignificare: 1.) eligere per ſuffragia, 2.) eligere, quocunque id fiat modo, 3.) ordinare per manuum impoſitionem. Si ſecundo & tertio modo hic accipiatur, argumentum eſſe ſolutum. Si primo, tunc notandum, quod ſignificet eligere non per ſuffragia ab aliis data, ſed ſuffragio proprio. De iisdem enim dicitur, quod* χειροτονήσαντες *conſtituerint presbyteros, de quibus poſtea additur, quod commendaverint illos Deo, in quem crediderant, quae ſine controverſia ad apoſtolos tantum referuntur.* Reſp. χειροτονεῖν, ut ratio etymologiæ docet, proprie ſignificat *per ſuffra-*

ſuffragia eligere, eſt enim quaſi χεῖρας τείνειν vel *ἀνατείνειν*, *manus tendere*, ſeu *adtollere* in ſignum ſuffragii. Unde etiam LXX. interpretes Eſaj. LVIII. 9. ponunt χειροτονεῖν pro שְׁלַח אֶצְבַּע digitum mittere vel manum extendere, & conſtat ex orat. Cic. pro Flacco, ſignum ſuffragii apud Græcos fuiſſe manuum elevationem. Quamvis igitur Chryſoſtomus homil. XIV. in Act. & alii ſcriptores eccleſiaſtici χειροτονία voce utantur pro *ordinatione*, quæ fit per manuum impoſitionem; ex eo tamen propriæ illius ſignificationi nihil decedit; aliud enim eſt χειροτονία proprie ſic dicta, aliud χειροθεσία, pro qua ſenſu eccleſiaſtico quandoque χειροτονία ponitur, propterea quod χειροθεσία miniſterii præſupponat χειροτονίαν populi. Neque per τὸ χειροτονεῖν hoc loco intelligi manuum impoſitionem ſive ordinationem, patet ex ipſis verbis Lucæ, ſequitur enim καὶ προσευξάμενοι *cum jejuniis commendarunt eos Deo*, ubi in verbo προσευξάμενοι χειροθεσίας demum fit mentio, ut colligitur ex locis ſimilibus. Act. VI. 6. *Orantes impoſuerunt eis manus.* VIII. 17. *Orabant & imponebant illis manus.* XIII. 3. *Jejunantes & orantes, imponenteſque illis manus, dimiſerunt eos.* Ergo præcedens χειροτονεῖν electionem per ſuffragia exprimit, quam impoſitione manuum cum precibus & jejuniis facta apoſtoli confirmarunt. Syrus & Arabs. *Conſtituerunt ac fecerunt illis ſeniores.* Oecumenius in hoc loco μετὰ νηστειῶν καὶ εὐχῶν ἐποίουν οἱ μαθηταὶ χειροτονίας, *cum jejuniis & precibus fecerunt diſcipuli manuum extenſiones*, hoc eſt, dederunt ſuffragia. Cajetanus in comm. *Cum conſtituiſſent, hoc eſt, delegiſſent presbyteros.* Fruſtra autem Bellarminus colligit, non populi, ſed apoſtolorum duntaxat ſuffragia hic intelligenda eſſe, ex eo, quod apud profanos ſcriptores χειροτονεῖν ſignificet proprio ſuffragio eligere. Χειροτονεῖν enim generale eſt ſignificans eligere per ſuffragia ſive proprium ſive aliorum. Sic apud Ariſtophanem: τὴν ἀρχὴν κεχειροτόνημαι, magiſtratum aliorum, populi ſcilicet ſuffragio adeptus ſum, creatus ſum magiſtratus. Plato de legibus: οἷς ἂν πλείστη χειροτονία γίγνηται, qui majori ſuffragiorum numero ſunt delecti. Nec poſſe vel debere populi ſuffragia hic excluſa intelligi, conſtat non ſolum ex textus circumſtantiis; quæ enim hæc fuiſſet χειροτονία, electio per ſuffragia, ſi hi duo duntaxat Paulus & Barnabas proprio arbitrio ſine eccleſiæ ſuffragio presbyteros conſtituiſſent? & ex vocabuli proprietate: ſed etiam ex ſuperioribus exemplis & ex aliis ſcripturæ locis. Act. XV. 22. *Placuit apoſtolis & ſenioribus cum omni eccleſia, electos ex ſe viros mittere Antiochiam.* 1. Cor. XVI. 3. *Cum praeſens fuero, quoscunque probaveritis per epiſtolas, hos mittam.* 2. Cor. VIII. 19. *Lucas eſt* χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, *electus per ſuffragia eccleſiarum, comes noſter*, ubi τὸ χειροτονεῖν eccleſiis tribuitur. 1. Tim. III. 7. *Oportet epiſcopum habere bonum teſtimonium;* ad quæ omnia Bellarminus nihil reſpondet, ſed ſicco pede ea tranſilit. Nos autem ex illis talia ducimus argumenta. 1.) Si in eligendis illis, qui mandata extraordinaria ad eccleſias perferrent, ſuffragium eccleſiæ fuit adhibitum; quanto magis in eligendis illis, qui ordinario docendi munere fungi debent, ſuffragium eccleſiæ adhiberi debet. Sed prius factum ab apoſtolis: Act. XV. 22. *Placuit apoſtolis & ſenioribus* σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι. v. 25. *Placuit nobis* (inquiunt) *collectis in unum eligere viros, & mittere ad vos*, v. 27. *miſimus igitur Judam & Silam, &c.* Ergo etiam poſterius fieri debet. 2) Si ad διακονίαν in collectis ad fratres egenos perferendis occupatam χειροτονία & ſuffragium eccleſiæ fuit adhibitum; multo magis ad διακονίαν in miniſterio verbi & publico docendi munere occupatam, χειροτονία & ſuffragium eccleſiæ adhiberi debet. Sed illud factum ab apoſtolis, 1. Cor. XVI. 3. 2. Cor. VIII. 19. Ergo & hoc a nobis fieri debet. 3.) Si in epiſcopo requiritur bonum teſtimonium ab extraneis; multo magis in ipſo eligendo requiritur bonum teſtimonium ab eccleſia, cui præficiendus eſt. Sed prius in epiſcopo requirit apoſtolus. 1. Tim. III. 7. Ergo & poſterius non debet prætermitti. Agnoſcit vim ac nervum horum argumento-

mentorum, præſertim vero perſpicuitatem loci 2. Cor. VIII. 19. ubi χειροτονία diſerte eccleſiis tribuitur, Alph. Salmeronius, unde tract. XLI. in comm. Act. XIV. pag. 270. ſic ſcribit: *Graeca vox χειροτονήσαντες invenitur hoc loco tantum & 2. Cor. VIII. ubi verbum χειροτονηθεὶς legitur in fonte graeco, hoc eſt, per majorem partem ſuffragiorum electus. Quemadmodum igitur apoſtoli diaconorum ſeptem electionem & nominationem fidelibus obtulerunt, quos ipſi orationibus & impoſitione manuum ad diaconatum promoverunt; ita hic Paulus & Barnabas dederunt credentibus facultatem, ut nominarent ac eligerent in ſua quaque civitate epiſcopum, quem ipſi poſtea orationibus & jejuniis & manuum impoſitione conſecrabant.* Hæc Salmeronius noſtram ſententiam adprobans, Bellarmino vero directe contradicens, unde etiam χειροθεσίαν καὶ κατάστασιν miniſterio debitam a χειροτονία populo competente diſtinguit. Lorinus etiam in comm. hujus loci agnoſcit, *electionem populo in hac miniſtrorum conſtitutione fuiſſe conjunctam*, modo obtineat ordinationem ab apoſtolis illis ab eccleſia electis collatam fuiſſe, quod nos minime negamus.

3.) ex praxi eccleſiae primitivae 1.) ex conciliis.

§. XCIV. *Tertiam* argumentorum claſſem petimus ex praxi primitivæ eccleſiæ, ad quam pertinent, 1.) conciliorum decreta, 2.) patrum dicta, 3.) probata legitimæ vocationis exempla. I.) In canonibus apoſtolorum, quos quidam ex pontificiis pro genuinis agnoſcunt, can. XXXVI. ſtatuitur, *quod epiſcopus non debeat ordinationes facere in civitatibus & villis, quae illi nullo jure ſubjectae ſunt praeter eorum conſcientiam, qui civitates & villas detinent.* Concilium Nicænum talem ſanctionem conſtituit, ut eſt in epiſtola ſynodica apud Theodoretum lib. I. hiſtor. eccleſ. cap. 9. circa finem: *Si quis forte eccleſiae praeſul obdormierit, jus eſto paulo ante receptis ſuccedere in locum demortui, ſi modo & mereri videbuntur & populus elegerit. Sic tamen ut ſuffragium & quaſi conſignatio accedat epiſcopi catholicae Alexandrinae eccleſiae.* Excipit Bellarminus, *ex hoc teſtimonio nihil aliud colligi poſſe, niſi jam tum cœpiſſe conſuetudinem, ut populus electioni admiſceretur, quod non negetur a pontificiis.* Reſp. imo vero non conſuetudo quædam recitatur, ſed decretum concilii proponitur, nec illo demum tempore conſuetudo iſta initium capiebat, ſed conformis erat perpetuæ apoſtolicæ & primitivæ eccleſiæ praxi, ut ex ante dictis conſtare poteſt. In concilio Carthaginenſi III. can. LXXII. decretum eſt, *ne ullus clericus ordinetur, niſi probatus fuerit vel epiſcoporum examine, vel populari teſtimonio.* Citatur hic canon c. Nullus diſt. 24. In concilio Carthaginenſi IV. can. XXII. ſimiliter decretum, *ne epiſcopus ſine civium adſenſu & teſtimonio clericos ordinet.* Citatur hic canon c. epiſcop. diſt. eadem his omnino verbis: *Epiſcopus ſine concilio clericorum ſuorum clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam & teſtimonium quaerat.* In concilio Nanatenſi, referente Ivone Carnutenſi lib. III. de conſecrat. epiſcop. & Gratiano in decretis c. Quando diſt. 24. conſtitutum, *quod ante ordinationem epiſcopus a latere ſuo debet eligere ſacerdotes & alios prudentes viros gnaros divinae legis, exercitatos in eccleſiaſticis functionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, aetatem, inſtitutionem, locum, ubi educati ſunt, diligenter inveſtigent &c. alias autem, ſine clericorum videlicet concilio & populi teſtimonio, nullum epiſcopus ordinare praeſumat.* In concilio Toletano XII. can. VI. qui citatur c. cum longe diſt. 63. ſic ſtatuitur: *Placuit omnibus pontificibus Hiſpaniae atque Galliae, ut ſalvo privilegio uniuscujusque provinciae licitum maneat, deinceps Toletano pontifici quoscunque regalis poteſtas elegerit, & jam dicti Toletani epiſcopi judicium dignos eſſe probaverit, in quibuslibet provinciis & in praecedentium ſedibus praeficere praeſules & decedentibus epiſcopis eligere ſucceſſores &c.* In concilio Sardicenſi ſtatutum, ut habetur c. Si forte diſt. 65. *Si unum tamen in provincia contigerit remanere epiſcopum, quod ſuperſtes epiſcopus convocare debeat epiſcopos vicinae*

pro-

ciae, & cum eis ordinare comprovincia-
epiſcopos. Quod ſi facere id negligat,
s debere convenire epiſcopos vicinae pro-
e, & petere ſibi rectorem &c.

ificum §. XCV. Ad conciliorum de-
creta referri poſſunt reſcripta pon-
tificum Romanorum, quæ a pon-
majorem vel certe parem decretis con-
m habere creduntur autoritatem. Ni-
papa in decretis c. in nomine diſt. 23.
us clerus & populus Romanus ad con-
novae electionis pontificis a cardinalibus
accedant. Ibidem citatur ſententia Leo-
Nulla ratio ſinit, ut inter epiſcopos habe-
qui nec a clericis ſint electi, nec a ple-
expetiti, nec a comprovincialibus epiſco-
m metropolitani judicio conſecrati. Ea-
epetitur c. Nulla. diſt. 62. Gregorius
. epiſt. XV. ad Joh. epiſcop. primæ Ju-
æ & citatur c. Quia. diſt. 63. Quia ſu-
fratrum atque coepiſcoporum relatio ad
vos ſacerdotii totius concilii unito conſen-
ereniſſimi principis voluntate declarat ad-
, gratias ſalvatori noſtro magna cum
tione retulimus, nos quoque in perſona
nitatis tuae per omnia conſentimus. Idem
epiſt. XXX. ad Johan. ſubdiaconum,
tur c. Quanto. diſt. ead. Quia multi
lanenſium Genuae coacti barbarica feri-
nſiſtunt, eorum te voluntates oportet con-
clericis in commune perſcrutari, & ſi
os diverſitas ab electionis unitate diſter-
ſiquidem in praedicto filio noſtro Con-
o (quem clerus Mediolanenſis unanimi-
gerat) omnium voluntates atque conſen-
rdurare cognoſcis, tunc eum a propriis
is cum noſtrae autoritatis adſenſu facias
ari. Gelaſius papa ad Philippum & Ge-
m epiſcopos, & citatur c. Plebs Diote-
diſt. eadem: Plebs Dioterenſis data no-
itione deflevit diu, ſe ſine rectoris pro-
bernatione diſpergi, ac ſicut adſeritur,
jam a vobis probatus dicitur, a paucis
uibus putatur electus, cum ad vos perti-
niverſos adſidua admonitione compellere,
ut omnes in unum, quem dignum ſacerdotio viderint, & ſine aliqua reprehenſione conſentiant. Et ideo, fratres cariſſimi, diverſos ex omnibus ſaepe dicti loci paraeciis & presbyteros & diaconos & univerſam turbam vos oportet ſaepius convocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, ſed concordantibus animis talem vobis admonentibus ſibi quaerant ſola divinitatis adtentione perſonam, quam nulla contrarietas a conſtitutis poſſit revocare reſcriptis. Stephanus ad Romanum archiepiſcopum Ravennatenſem, & citatur c. Noſſe. diſt. eadem: Convocato clero & populo talis ibi eligatur epiſcopus, cui ſacri non obvient canones. Sacerdotum quippe eſt electio, & fidelis populi conſenſus adhibendus eſt, quia docendus eſt populus, non ſequendus. Nicolaus papa ad Johannem Ravennatenſ. archiepiſc. & citatur c. Epiſcopos diſt. eadem: Epiſcopos per Æmiliam non conſecres, niſi poſt electionem vel conſenſum cleri & populi. Pelagius papa ad Julianum epiſcopum Grumentinum & citatur c. Literas diſt. eadem: Literas caritatis tuae ſuſcepimus, quibus ſignificas, Latinum diaconum ſuum ad epiſcopatum eccleſiae Marcellianenſis a clero & omnibus, qui illic conveniunt, poſtulari. Hoc itaque dicimus, ut, ſi omnes eum eligant, & vis eum concedere, gratum nobis eſſe cognoſce. Leo IV. ad Lotharium & Ludovicum Auguſtos, & citatur c. Reatina diſt. eadem: Reatina eccleſia, quae per tot temporum ſpatia paſtoralibus curis deſtituta conſtitit, dignum eſt, ut brachio amplitudinis veſtrae ſublevetur ac gubernationis regimine protegatur. Unde ſalutationis adloquio praemiſſo veſtram manſuetudinem deprecamur, quatenus Colono humili diacono eamdem eccleſiam ad regendum concedere dignemini, ut veſtra licentia accepta ibidem Deo adjuvante eum conſecrare valeamus epiſcopum. Sin autem in praedicta eccleſia nolueritis, ut praeficiatur epiſcopus, Tuſculanam eccleſiam, quae viduata exiſtit, illi veſtra ſerenitas dignetur concedere, &c. Stephanus ad Guidonem comitem, & citatur c. Lectis diſt. eadem: Lectis ſagacitatis veſtrae apicibus, qui defuncto eccleſiae Reatinae antiſtite clerum & plebem ejusdem elegiſſe

ſibi futurum antiſtitem; & a nobis conſecrandum veſtro ſtudio directum eſſe, ut ipſa eccleſia diu ſine paſtore proprio conſiſteret, fatebantur: nos de obitu prioris dolentes, nunc ipſum electum unanimitate & canonica ipſius eccleſiae electione, ut mandaſtis, tam citiſſime ordinare omiſimus, eo quod imperialem nobis (ut mos eſt) abſolutionis minime detulerit epiſtolam, pro qua ſcilicet re ambiguum eſt nobis, ideo voluntati veſtrae in hoc parere diſtulimus, ne auguſtalis animus duriſſime hoc quocunque modo perciperet. Sed ſcientes eccleſiam Dei ſine proprio diu paſtore non debere conſiſtere, gloriae veſtrae mandamus, ut a veſtra ſolertia imperiali (ut priſca conſuetudo dictat) percepta licentia & nobis, quemadmodum vos ſcire credimus, imperatoria directa epiſtola, tunc voluntati veſtrae de hoc parebimus, eumdemque electum Domino adjuvante conſecrabimus. Leo papa lib. I. epiſt. LXXXII. ad Anaſtaſium epiſcopum, & citatur c. *Metropolitano* diſt. eadem: *Metropolitano defuncto, cum in loco ejus alius fuerit ſubrogandus, provinciales epiſcopi ad civitatem metropolim convenire debent, ut omnium clericorum atque civium voluntate diſcuſſa ex presbyteris ejusdem eccleſiae vel diaconis optimus ordinetur.* Jvo Carnutenſis lib. VIII. de elect. pontif. refert, & citatur c. Hadrian. diſt. eadem: *quod Hadrianus papa cum univerſa ſynodo Romana tradiderit Carolo imperatori jus & poteſtatem eligendi pontificem, & ordinandi apoſtolicam ſedem, inſuper archiepiſcopos & epiſcopos per ſingulas provincias inveſtituram ab eo accipere definiverunt, ut niſi a rege laudetur & inveſtiatur epiſcopus, a nemine conſecretur, & quicunque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodavit.* Eadem omnino ratione Leo pontifex illud jus confirmavit Ottoni, ut refertur ab Jvone Carnutenſi lib. eod & citatur c. In ſynodo diſt. eadem: *Ego Leo, ſervus ſervorum Dei, epiſcopus cum toto clero ac Romano populo conſtituimus & confirmamus & corroboramus & per noſtram apoſtolicam autoritatem concedimus atque largimur domino Ottoni primo regi Teutonicorum, ejusque ſucceſſoribus hujus regni Italiae in perpetuum facultatem eligendi ſucceſſorem atque ſummae ſedis apoſtolicae pontificem ordinandi, ac per hoc archiepiſcopos & epiſcopos, ut ipſi ab eo inveſtituram accipiant &c. & ut nemo deinceps cujuscunque dignitatis vel religionis eligendi pontificem aut quemcunque epiſcopum ordinandi habeat facultatem absque imperatoris conſenſu. Quod ſi a clero & populo quis eligatur epiſcopus, niſi a ſupradicto rege laudetur & inveſtiatur, non conſecretur. Si quis contra hanc apoſtolicam autoritatem aliquid molietur, hunc excommunicationi ſubjacere decernimus, & niſi reſipuerit, irrevocabili exſilio puniri vel ultimis ſuppliciis adfici.* Ubi notandum, quod recte monetur ab Arnoldo Engelbrecht, juriſconſulto eximio, amico noſtro ſingulari, in diſput. de jurisdict. concl. LXXXIV. *poteſtatem illam ab Adriano & Leone Romanis imperatoribus circa electionem pontificis datam privilegii nomine perperam indigitari, cum declaratio tantum fuerit & recognitio juris veteris, non novi juris conceſſio.* Cœleſtinus pontifex p. I. epiſt. II. cap. 5. & citatur c. Cleri diſt. eadem: *Cleri plebisque conſenſus & deſiderium requiratur.* Leo p. I. epiſt. LXXXVII. & citatur c. Vota. diſt. eadem: *Vota civium, teſtimonia populorum, honoratorum* (eorum qui in magiſtratu ſunt) *arbitrium, electio clericorum in ordinationibus ſacerdotum conſtituantur.* Et infra: *Per pacem & quietem ſacerdotes qui futuri ſunt, poſtulentur, teneatur ſubſcriptio clericorum, honoratorum teſtimonium, ordinis conſenſus & plebis.* Addit Gratianus: *Principibus vero atque imperatoribus electiones Romanorum pontificum atque aliorum epiſcoporum referendas uſus & conſtitutio tradidit pro ſchiſmaticorum atque haereticorum diſſenſionibus, quibus nonnunquam eccleſia Dei concuſſa periclitabatur &c. Repraeſentabatur igitur electio clericorum principibus, ut eorum autoritate roborata nullus haereticorum vel ſchiſmaticorum auderet contraire, & ut ipſi principes tanquam devotiſſimi filii conſentirent in eum, quem ſibi in patrem eligi viderent, ut ei in omnibus ſuffragatores exiſterent.* Stephanus, ut citatur c. Quia ſancta. diſt. eadem ſtatuit,

ſtatuit, *ut cum inſtituendus eſt pontifex, convenientibus epiſcopis & univerſo clero eligatur praeſente ſenatu & populo, qui ordinandus eſt & ſic ab omnibus electus, praeſentibus legatis imperialibus conſecretur.* Leo p. I. epiſt. LXXXII. ad Anaſtaſium epiſc. Theſſal. & citatur c. Si forte diſt. eadem: *Si vota eligentium in duas ſe diviſerint partes, is metropolitani judicio praeferatur, qui majoribus juvatur ſtudiis & meritis, ita tamen ut nullus detur invitis & non petentibus, ne plebs invitum epiſcopum non optatum contemnat aut odiat.* Idem ibidem & citatur c. De perſona diſt. 65. *de perſona conſecrandi epiſcopi & de cleri plebisque conſenſu metropolitanus epiſcopus ad fraternitatem referat.* Anacletus in epiſt. II. ad epiſcopos Italiae & citatur c. Reliqui diſt. 67. *Sacerdotes a proprio ordinentur epiſcopo, ita ut cives & alii ſacerdotes adſenſum praebeant.* Ex hiſce tot conciliorum decretis ac tot pontificum reſcriptis manifeſtum eſt, ad vocationem miniſtrorum requiſita fuiſſe ac requiri omnino etiam debere populi votum, ſuffragium, teſtimonium, adprobationem, voluntatem & conſenſum, quin etiam poſtulationem, petitionem & electionem pro ratione circumſtantiarum ipſi quandoque fuiſſe datam, magiſtratui itidem electionem, conceſſionem, arbitrium, confirmationem & inveſtituram. Adduntur etiam graviſſimae rationes, ne plebs invitum epiſcopum contemnat, neve diſſenſiones in eccleſia excitentur &c. Item populus eſt pars eccleſiae, quae de qualitatibus eligendorum, eorumque vita ac moribus teſtimonium dare poteſt. Excipit Bellarminus, 1.) *ex nullo horum teſtimoniorum colligi poſſe, eſſe de jure divino, ut populus eligat.* Reſp. jus divinum & praxin apoſtolicam oſtendimus ſuperius, hoc loco ſufficit nobis, idem per concilia & pontifices ſtatutum eſſe, quae ſtatuta juri divino ex hypotheſi Bellarmini aequiparantur. 2.) *In his omnibus uno vel altero exceptis nullam fieri mentionem electionis, ſed ſolum poſtulationis vel teſtimonii.* Reſp. non teſtimonii ſolum & poſtulationis, ſed etiam conſenſus, adprobationis & electionis diſertam faciunt mentionem: adde quod populo non ſolum electio, ſed etiam poſtulatio & teſtimonium in regno papae circa vocationem miniſtrorum denegatur. 3.) *Reges & populos jus eligendi habuiſſe ex conceſſione pontificum, non ex jure divino.* Reſp. imo vero populi ſuffragia in vocatione miniſtrorum requiſita fuerunt, antequam epiſcopi Romani papalem illam praecipiendi, ſtatuendi, diſpenſandi, concedendi &c. poteſtatem exercerent. At ſi conceſſerunt id pontifices tunc temporis, cur hodie idem non concedunt? Conceſſio illa aut fuit juri divino congrua, aut contraria. Si prius; adhuc vigere debet. Si poſterius; graviſſime errarunt pontifices, quod alibi Bellarminus fieri poſſe negat. Denique nullius vel conceſſionis vel conniventiae papalis (ut paulo poſt Bellarminus eam adpellat) in illis canonibus fit mentio, ſed populi conſenſus & ſuffragium, ut *neceſſarium* ad legitimam electionem requiritur, id quod ex ipſis verbis manifeſtum.

§. XCVI. II.) *Patrum dicta* & plurima & luculenta huc adferri poſſunt. Tertullianus in apol. cap. 39. *Praeſunt probati quique ſeniores honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti.* Cyprianus lib. I. epiſt. IV. ad Felicem presbyterum & plebes, multus eſt in adſtruenda noſtra ſententia: *Non blandiatur ſibi plebs,* (inquit) *quaſi immunis a contagione delicti eſſe poſſit, cum ſacerdote peccatore communicans & ad injuſtum atque illicitum praepoſiti ſui epiſcopatum conſenſum ſuum commodans &c. Propter quod plebs obſequens praeceptis dominicis & Deum metuens a peccatore praepoſito ſeparare ſe debet, nec ſe ad ſacrilegi ſacerdotis ſacrificia miſcere, cum ipſa maxime habeat poteſtatem vel eligendi dignos ſacerdotes, vel indignos recuſandi. Quod & ipſum videmus de divina autoritate deſcendere, ut ſacerdos plebe praeſente ſub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico judicio ac teſtimonio comprobetur, ſicut in Numeris Moyſi praecipit Dominus dicens:* Prehende Aaronem fratrem tuum & Eleazarum filium ejus, & impones eos in montem coram omni ſynagoga, & exue

2.) Ex Patrum dictis.

Aaron ſtolam ejus, & indue Eleazarum filium ejus, & Aaron adpoſitus moriatur illic. *Coram omni ſynagoga jubet Deus conſtitui ſacerdotem, id eſt, inſtruit & oſtendit, ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi adſiſtentis conſcientia fieri oportere, ut plebe praeſente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur, & ſit ordinatio juſta & legitima, quae omnium ſuffragio & judicio fuerit examinata, quod poſtea ſecundum divina magiſteria obſervatur in actis apoſtolorum, quando de ordinando in locum Judae epiſcopo Petrus ad plebem loquitur. Surrexit, inquit, Petrus in medio diſtantium, fuit autem turba in uno. Nec hoc in epiſcoporum tantum & ſacerdotum, ſed in diaconorum ordinationibus obſervaſſe apoſtolos animadvertimus: de quo & ipſo in actis apoſtolorum ſcriptum eſt. Et convocaverunt, inquit, illi duodecim totam plebem diſcipulorum, & dixerunt illis; quod utique idcirco tam diligenter & caute convocata plebe tota gerebatur, ne quis ad altaris miniſterium, vel ad ſacerdotalem locum indignus obreperet. Ordinari enim nonnunquam indignos, non ſecundum Dei voluntatem, ſed ſecundum humanam praeſumtionem; & haec Deo diſplicere, quae non veniant ex legitima & juſta ordinatione, Deus ipſe manifeſtat per Oſeam prophetam dicens: Sibimet ipſi regem conſtituerunt & non per me. Propter quod diligenter de traditione divina & apoſtolorum obſervatione ſervandum & tenendum eſt, quod apud nos quoque & fere per provincias univerſas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui praepoſitus ordinatur, epiſcopi ejusdem provinciae proximi quique conveniant, & epiſcopus deligatur plebe praeſente, quae ſingulorum vitam pleniſſime novit, & uniuscujusque actum de ejus converſatione perſpexit.* Quid quæſo apertius & nervoſius pro noſtra ſententia dici potuiſſet? Idem lib. IV. ep. II. teſtatur, *Cornelium papam electum fuiſſe a plurimis epiſcopis de teſtimonio & ſuffragiis totius cleri & populi.* Bellarminus tamen ſolis lumen pallio tegere conatus, obtendit, 1.) *Cyprianum non velle dicere, deſcendere ex jure divino, ut epiſcopus a populo eligatur, ſed ab exemplis divinis, cum tribus duntaxat exemplis probet, hoc de divina autoritate deſcendere, jam vero exempla ſcripturarum non faciunt rem eſſe de jure divino, ſed praecepta Dei ſunt, quae hoc faciunt.* 2.) *Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones ſacerdotum, niſi ut ferant teſtimonium de vita & moribus ordinandorum, quod etiam nunc ſervatur in eccleſia catholica, ut ſic populus habeat poteſtatem eligendi & ſuffragandi per teſtimonium, non per calculum, more teſtis, non judicis.* Reſp. 1.) Cyprianus expreſſe hunc morem eligendi ſacerdotes *de autoritate divina* deſcendere dicit, item Deum non ſolum exemplo oſtendere, ſed etiam *praecepto* inſtruere, quod ordinationes ſacerdotales non niſi *ſub populi adſiſtentis conſcientia* fieri debeant. Nec Eleazari duntaxat, ſed etiam Matthiæ & diaconorum electionem ex actorum apoſtolicorum hiſtoria adducit, ut a divina autoritate & præcepto illud deſcendere oſtendat. Quod enim apoſtoli impulſu Spiritus ſancti in tam arduo negotio perpetua praxi obſervarunt, illud merito generalis regulæ locum obtinere, & ex jure divino deſcendere judicatur. Addit inſuper Cyprianus, *de traditione divina & apoſtolica obſervatione* hunc morem deſcendere, ac per *univerſas fere provincias obſervari.* Negare igitur non poterit nec audebit Bellarminus, quod ſuffragia populi in electione paſtorum adhiberi in florentiſſimo & fere univerſali eccleſiæ uſu tempore Cypriani fuerit poſitum, ac patres vetuſtiſſimos morem in noſtris eccleſiis hodie receptum obſervaſſe, & quidem non privato arbitrio, ſed eccleſiæ iſraeliticæ in vet. & apoſtolicæ in nov. teſt. exemplo, id quod demonſtraſſe nobis hoc loco ſufficit, exempla enim illa evidenter probant, perpetuam eccleſiæ praxin divina autoritate ſuffultam & adprobatam, ac nullo contrario exemplo refutatam, qualis conſuetudo legis inſtar merito habetur. Duo autem ex Bellarmino hic lubet quærere: *Primo* cum agnoſcere cogatur, Cypriani tempore morem adhibendi ſuffragia populi in electione ſacerdotum fuiſſe

fuiſſe uſitatum, & pene univerſalem, cur §. ſeq. ſcribat, *tempore Niceni concilii cœpiſſe conſuetudinem, ut populus electioni admiſceretur?* cum tamen Cyprianus centum annos ante Nicenum concilium hæc ſcripſerit. *Secundo* cur praxi eccleſiæ in ipſis ſcripturis adprobatæ tam parum hoc loco tribuat, cum alibi plus nimio eamdem extollat? Sic enim ſcribit lib. I. de ſacramentis in genere cap. 26. §. ex quo intelligimus: *Vetus eccleſia ex conſuetudine ducentorum vel trecentorum annorum explicabat omnia teſtimonia,* (ſcripturæ) *quae Cyprianus cum ſuis adferebat, & merito. Nam cum certum ſit, conſuetudinem univerſae eccleſiae perpetuam non poſſe cum verbo Dei pugnare, & clarior ſit conſuetudo, quam ipſum verbum Dei, recte judicabant illi, ex conſuetudine verbum Dei interpretandum eſſe.* Ac lib. II. de indulgent. cap. 10. §. Sed etiam. *Si nihil ſcriptum eſſet de indulgentiis, non tamen ſequeretur, indulgentias non niti niſi autoritate Romanae eccleſiae, poſſent enim niti autoritate divina cognita per traditionem apoſtolorum, quo modo alia non pauca &c.* Atqui Cyprianus expreſſe adſerit, hunc morem eligendi deſcendere ab autoritate divina, eſſe traditionem divinam & apoſtolicam obſervationem. Ergo ſalvis ſuis hypotheſibus Bellarminus eum repudiare non poterit. 2.) Falſum etiam eſt, quod præſentiam & teſtimonium duntaxat Cyprianus populo tribuit, quando enim populum dehortatur, ne ad injuſtum & illicitum præpoſiti ſui epiſcopatum conſentiat: quando ipſum dicit *maxime habere poteſtatem vel eligendi dignos ſacerdotes vel indignos recuſandi*: quando tantum ei tribuit, quantum fidelibus in electione diaconorum ab apoſtolis fuit conceſſum; certe tale ſuffragium populo tribuitur, quo non ſolum præpoſito ſuo dignitatis teſtimonium perhibere, ſed & totum electionis actum vel ſuo conſenſu adprobare vel diſſenſu impedire poſſint, quod non eſt nudum duntaxat teſtimonium, ſed etiam judicium & ſuffragium per calculum. Origenes homil. VI. ad Levit. VIII. & citatur c. Licet 8. quæſt. 1. *Licet Dominus de conſtituendo principe praecepiſſet & elegiſſet, tamen convocatur etiam ſynagoga. Requiritur ergo in ordinando ſacerdote etiam populi praeſentia, ut ſciant omnes & certi ſint, quod qui praeſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad ſacerdotium & hoc atteſtante populo, ne qua poſtmodum retractatio cuiquam, ne quis ſcrupulus reſideret, hoc eſt autem, quod & apoſtolus praecipit in ordinatione ſacerdotis dicens: Oportet autem illum & teſtimonium habere bonum ab his qui foris ſunt.* Ambroſius lib. X. epiſt. 82. Vercellenſem eccleſiam hortatur, ut parentum exempla ſequatur, ac ſacerdotem poſtulet: *Conficior* (inquit ſtatim in principio) *dolore, quia eccleſia Domini, quae eſt in vobis, ſacerdotem adhuc non habet &c. & mihi inſcribitur veſtra intentio, quae adfert impedimentum. Nam cum ſint in vobis diſſenſiones, quomodo poſſumus aliquid aut nos decernere aut vos eligere, aut quidquam adquieſcere, ut inter diſſidentes ſuſcipiat hoc munus, quod inter convenientes vix ſuſtineatur? Haec eſt illa confeſſoris inſtitutio, haec juſtorum ſoboles patrum, qui ſanctum Euſebium, quem nunquam ante cognoverant, poſthabitis civibus ſimul ut viderunt & probaverunt, tantumque interfuit, ut probaretur, quantum ut videretur? Merito vir tantus evaſit, quem omnis elegit eccleſia; merito creditum, quod divino eſſet electus judicio, quem omnes poſtulaviſſent. Convenit igitur & ſequamini exemplum, praeſertim cum a ſancto confeſſore Euſebio inſtitutos, tanto meliores patribus eſſe oporteat, quanto vos melior doctor inſtituit atque erudivit, modeſtiaeque veſtrae & concordiae inſigne edere, ut congruatis adſenſu ad poſtulandum ſacerdotem. Etenim ſi juxta dominicam ſententiam, quod duobus convenerit de omni re, quamcunque petierint, fiet, inquit, a Patre meo, qui in cælis eſt: ubi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum; quanto magis ubi plena eſt in nomine Domini congregatio, ubi univerſorum poſtulatio congruit, dubitare vos nequaquam oportet, ibi Dominum Jeſum & voluntatis autorem*

& petitionis arbitrum fore & ordinationis praeſulem vel largitorem gratiae. Chryſoſtomus lib. III. de ſacerdot. inquit, *omnes electiones & vocationes irritas fieri, quae ἄνευ λαῶ συνέσεως, ſine conſcientia & adſenſu populi fiunt.* Iſidorus lib. II. de officiis eccl. cap. 5. *Si in plebibus archipresbyteri obierint, aut pro aliquo reatu exinde ejecti fuerint; archidiaconus quam citius proficiſcatur illuc, & cum clericis & populis ipſius plebis electionem faciat, quatenus dignus paſtor Domini Dei conſtituatur.*

3.) *exprimitivae eccleſiae exemplis.*

§. XCVII. III.) *Exempla primitivae eccleſiae* adduci poſſunt longe plurima. Cyprianus lib. I. epiſt IV. cum late probaſſet, plebem maxime habere poteſtatem eligendi dignos ſacerdotes, vel indignos recuſandi, ſubjungit: *Hoc in collegae noſtri Sabiniani ordinatione factum eſt, ut de univerſae fraternitatis ſuffragio, & de epiſcoporum, qui in praeſentia convenerant, quique de eo ad ipſos literas fecerant, judicio epiſcopatus ei deferretur.* Nazianzenus in ſerm. de laudibus Athanaſii refert, quod electus fuerit ψήφῳ τῶ λαῶ παντὸς, *totius populi ſuffragio.* De Petro ſucceſſore Athanaſii in epiſcopatu Alexandrino ſcribunt Theodoretus lib. IV. hiſtor. eccleſ. cap. 20. & Nicephorus lib. XI. hiſtor. eccleſ. cap. 20. non longe a principio: *quod in functionem Athanaſii ſucceſſerit, ſuffragio quidem primum beati illius capitis, deinde etiam epiſcoporum provinciae ejus univerſorum, totiusque cleri & eorum, qui Alexandriae primos honores & magiſtratus gerebant, votis & calculis, plebe etiam cuncta fauſtis adclamationibus concilium id perquam libenter confirmante.* Idem habetur in hiſtor. tripart. lib. VII. cap. 37. *Poſt Athanaſium ſuſcepit Petrus vir optimus praeſulatum, quem dudum ille beatus elegerat cunctis conſentientibus & ſacerdotibus & nobilibus cunctaque plebe & favore ſuo propriam oſtendentibus voluntatem.* (*) Socrates lib. IV. hiſt. eccleſ. cap. 30. de Ambroſio refert, *quod communi omnium ſuffragio & ipſius imperatoris voluntate & conſenſu in epiſcopum Mediolanenſem in Auxentii locum electus fuerit. Mediolani* (inquit) *cum de epiſcopo eligendo magnopere turbatum eſſet, Ambroſius procurrit in eccleſiam, ut ſeditionem compeſceret. Poſtquam populus ejus adventu conquieverat, ipſeque populum de multis rebus utilibus hortatus temerarios multitudinis impetus compreſſerat, derepente uno omnium conſenſu & clamore epiſcopatu dignus exiſtimatus eſt, omniumque deſignatus ſuffragiis. Epiſcopis qui aderant, videbatur haec conſentiens populi vox divinitus ſane emiſſa, idcirco ſine mora Ambroſium comprehendunt, lavacro baptiſmatis, (erat enim catechumenus) tingunt, ad epiſcopatus procurationem deligunt. Verum cum Ambroſius dignitatem epiſcopatus repudiaret, Valentinianum de re geſta faciunt certiorem, qui populi admiratus conſenſum opusque Dei ratus, quod factum erat, ſignificat epiſcopis, ut voluntati ejus inſervirent, qui juſſerat, ut illum crearent epiſcopum, nam Deum potius quam homines ei ad hunc honoris gradum ſuffragatum fuiſſe.* Idem refert Theodoretus lib. IV. hiſtor. eccleſ. cap. 6. ubi addit, *ſynodum Mediolanenſem juſſam ab imperatore, ut epiſcopum eligeret, ipſi dediſſe optionem, ut deligeret aliquem ſuo ſuffragio ſapientem & pietate ornatum, ſed imperatorem recuſaſſe.* Eradius, Auguſtini in epiſcopatu Hipponenſi ſucceſſor, eccleſiæ illius conſenſu, ſuffragiis, adclamationibus & ſubſcriptionibus conſtitutus eſt epiſcopus. Sic enim refertur in actis exceptis a notariis in deſignando Eradio presbytero, qui Auguſtino ſuccederet, & interim ſenem aliqua curarum parte ſublevaret, inter Auguſtini epiſtolas epiſt. CX. Auguſtinus ſuis coëpiſcopis, presbyteris, clero & populo magna frequentia congregatis negotium de electione ſucceſſoris propoſuit. *Scio,* (in-

(*) *Nos, quod chriſtianus eſſes, dignum te judicavimus epiſcopatu urbis noſtrae*, inquit Conſtantius ad Liberium apud Theodoretum lib. II. cap. 16. Socrates lib. V. cap. 5. memorat, *populo per trinundinum*, id eſt, *tres ſolennes conventus eccleſiaſticos nomina vocandorum miniſtrorum fuiſſe promulgata.* GERHARDVS.

(inquit) *poſt obitus epiſcoporum per ambitioſos aut contentioſos ſolere eccleſias perturbari. & quod ſaepe expertus ſum & dolui, debeo, quantum ad me adtinet, ne contingat, huic proſpicere civitati &c. Voluntatem igitur meam, quam credo Dei eſſe, in omnium veſtrum notitiam perfero, presbyterum Eradium mihi ſucceſſorem volo. A populo mox adclamatum eſt. Deo gratias, Chriſto laudes; dictum eſt vigeſies tertiès. Exaudi Chriſte, Auguſtino vita; dictum eſt, ſexies decies. Te patrem, te epiſcopum, dictum eſt octies. Cumque reticeretur, Auguſtinus epiſcopus dixit, non opus eſt me de laudibus ejus aliquid dicere, faveo ſapientiae & parco verecundiae, ſufficit, quia noſtis eum & hoc me velle dico, quod vos velle ſcio & ſi ante neſcirem, hodie probarem. Hoc ergo volo, hoc a Domino Deo noſtro nunc etiam in aetate frigida votis ferventibus poſco, ut hoc mecum oretis, exhortor, admoneo, rogo, ut omnium in pace Chriſti collatis & conflatis mentibus confirmet Deus, quod operatus eſt in nobis. Qui miſit mihi eum, ſervet eum, ſervet incolumem, ſervet ſine crimine, ut qui facit gaudium viventis, locum ſuppleat morientis. A notariis eccleſiae, ſicut cernitis, excipiuntur. quae dicimus, excipiuntur, quae dicitis, & meus ſermo & veſtrae adclamationes in terram non cadunt &c. A populo adclamatum eſt trigeſies ſexies: Deo gratias, Chriſto laudes, Exaudi Chriſte, Auguſtino vita, dictum eſt tredecies: Te patrem, te epiſcopum, dictum eſt octies. Dignus & juſtus eſt, dictum vigies; bene meritus, bene dignus, dictum eſt quinquies. Cumque reticeretur, Auguſtinus dixit, ego ut dicebam voluntatem meam & voluntatem veſtram geſtis eccleſiaſticis, quemadmodum ad homines adtinet, confirmatam volo, quemadmodum vero ad latentem omnipotentis voluntatem, omnes, ut dixi, oremus, ut confirmet Deus, quod operatus eſt in nobis. A populo adclamatum eſt; Judicio tuo gratias agimus, dictum eſt ſedecies; fiat, fiat, dictum eſt duodecies; Te patrem Eradium epiſcopum, dictum ſexies. Denique cum actorum iſtorum ſubſcriptionem Auguſtinus peteret, denuo adclamatum eſt: Fiat, fiat!* Atque hæc uberius commemorare voluimus, ut intelligeretur, quale fuerit populi in electione epiſcoporum ſuffragium, quales adclamationes, itemque unde originem duxerit luſus ille pontificius, quo & Deo & hominibus illudunt. Quando enim aliquis eligendus & confirmandus eſt, ſuffraganeus intrat fores templi & clamat: *Utrum dignus ſit & juſtus*, qui eligatur & confirmetur? Et ſtat quidam in angulo, qui adclamat, *dignus & juſtus eſt.* Sozomenus lib. VII. hiſt. eccl. cap. 7. refert, quod imperator Theodoſius Gregorium ob vitam & doctrinam admiratus dignum cenſuerit præſulatu Conſtantinopolitano, hoc eſt, quod ipſum epiſcopis in concilio ibidem congregatis nominaverit, ſed cum Gregorius hoc munus averſaretur, electus fuit Nectarius, quæ electio qualiter facta fuerit, cognoſci poteſt ex Theodoreto, qui lib. V. hiſt eccl. cap. 9. recitat epiſtolam ſynodicam epiſcoporum in concilio II. generali Conſtantinopol. congregatorum ad Damaſum & epiſcopos Romæ congregatos, in qua inter cætera ſic loquuntur: *Conſtantinopolitanae recenti, ut ſic loquamur, eccleſiae reverendiſſimum & Dei amantiſſimum Nectarium epiſcopum praepoſuimus in generali noſtro concilio & praeſente amantiſſimo Dei imperatore Theodoſio, cum omnium clericorum ac totius civitatis adprobatione.* Ne autem exiſtimetur, imperatorem fuiſſe præſentem tanquam κωφὸν πρόσωπον & ſine ullo per judicium ſuffragium, notetur, quod Sozomenus lib. VII. hiſt. cap. 8. memoret, *imperatorem juſſiſſe, ut ſacerdotes nomina eorum, quos ad ordinationem dignos judicarent, chartae inſcriberent, ac ſibi ex omnibus illius unius electionem reſervarent, quod cum ab epiſcopis fuiſſet factum, imperatorem elegiſſe Nectarium in Conſtantinopolitanae eccleſiae epiſcopum.* In eadem epiſtola ſynodica epiſcopi Conſtantinopolitani de Flaviani electione apud Theodoretum l. d. ſic loquuntur: *Eccleſiae antiquiſſimae & plane apoſtolicae Antiochiae in Syria canonice praefecerat conventus provincialium & diaceſeos orientalis epiſcopum reverendiſſimum & amantiſſimum Dei Flavianum,* ad-

adſentiente tota eccleſia & quaſi uno ore celebrante illam, quam creationem habuit ratam & communem ſynodus. Imperatores Romani quondam autoritatem ſuam in electionibus epiſcoporum interpoſuiſſe, ex eo inter cætera conſtat, quod modum electioni dederint ac præſcripſerint. Auth. presb. in fin. l. Si quenquam. l. ſacris noſtris C. de epiſc. & cler. Nov. 6. 57. 123. Imo ipſius etiam Romani epiſcopi non modo confirmandi ſed etiam eligendi & creandi jus habuiſſe, c. Agatho diſt. 63. c. in ſynodo diſt. eadem c. Adrian. el. 2. pro qua imperatoris confirmatione certa pecuniæ quantitas imperatori a Papa dari ſolebat, quæ poſtea Agathoni ab imperatore Conſtantino III. circa annum 680 fuit remiſſa. In Græca orientali eccleſia referente Nicephoro Gregor. lib. IV. patriarcha Conſtantinopolitanus hoc modo olim fuit electus & confirmatus: Primo ab Heraclienſi metropolita, cui hoc jus antiquitus, ut & adhuc hodie competit, nominatus eſt; deinde clero, nobilibus & primoribus populorum, quorum conſenſus requirebatur, propoſitus ſive præſentatus; poſtmodum ad imperatoris aulam deductus, a quo pedum paſtorale ſive deauratum baculum incurvatum per manus accepit, ac tandem a clericis in tronum patriarchalem collocatus. Vide omnino tract. Walrami epiſcopi Naumburg. de inveſtit. epiſcop. in quo ex hiſtoriis prolixe probat, quod epiſcopi Hiſpaniæ, Scotiæ, Angliæ, Hungariæ, &c. ex antiqua inſtitutione per reges introierint, ac quod intronisationes ſive inveſtituræ epiſcoporum jure pertineant ad reges & principes, ſub quorum dominio epiſcopatus ſunt. Ut autem imperatorum chriſtianorum autoritas in electione & confirmatione epiſcoporum interceſſit, ita quoque populi conſenſus non fuit poſthabitus. Inde Theodoretus lib. II. hiſt. eccl. cap. 17. & Nicephorus lib. IX. hiſt. cap. 25. referunt, Felicem Romæ ab imperatore Conſtantio epiſcopum invita eccleſia conſtitutum, ita inviſum toti cœtui fuiſſe, ut ipſo ſacris operante, licet in doctrina ipſius nihil deſiderari poſſet, nemo tamen limina templi adtigerit, propterea quod in locum Liberii injuſte ab officio remoti conſtitutus eſſet, & violatoribus illius ſeſe conjungeret. Jac. Pammelius pontificius in adnot. ad epiſt. LXVIII. Cypriani num. 16. docet, non in Africa ſolum, ſed in Galliis etiam, Hiſpania, Romæ, & ubique conſuetudinem illam receptam fuiſſe, ut in miniſtrorum electione ſuum haberet populus ſuffragium, & morem hunc usque ad Gregorii I. imo Caroli magni & Ludovici pii, imperatorum tempora perduraſſe fatetur, id quod evidenter colligitur ex lib. I. capitulorum, prout citatur c. Sacrorum diſt. 63. *Sacrorum canonum non ignari, ut Dei nomine ſancta eccleſia ſuo liberius potiatur honore, adſenſum ordini eccleſiaſtico praebemus, ut ſcilicet epiſcopi per electionem cleri & populi ſecundum ſtatuta canonum de propria diæceſi (remota perſonarum & munerum acceptione) ob vitae meritum & ſapientiae donum eligantur, ut exemplo & verbo ſibi ſubjectis prodeſſe valeant.* Huc pertinet illud, quod olim in quibusdam eccleſiis uſitatum fuit, nomina vocandorum ad miniſterium eccleſiaſticum per trinundinum, id eſt, per tres ſolennes conventus eccleſiaſticos publice promulgari, populumque præmoneri, ut ſi quid quispiam contra ordinandum haberet proferendum, id quam citiſſime faciat, ut poſtmodum ſileat; perinde ut hodie in noſtris eccleſiis proclamatio eorum, qui conjugium inire parant, tribus diſtinctis vicibus publice præmitti conſuevit, inde promanavit Alexandri Severi imperatoris factum ab Ælio Lampridio in ipſius vita commemoratum. Ubi aliquos voluiſſet rectores provinciis dare vel præpoſitos facere, vel procuratores ordinare, nomina eorum proponebat hortans populum, ut ſi quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus, ſi non probaſſet, ſubiret pœnam capitis. Dicebat enim, *grave eſſe, cum id Judaei & Chriſtiani facerent in praedicandis ſacerdotibus, qui ordinandi ſunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunae hominum committerentur & capita.* Exſtant etiam hujus juris, quod in eligendis & vocandis epiſcopis magiſtratui competit, adhuc quædam veſtigia in Gallia & Hiſpania. Anno Chriſti 1517. inter

inter Leonem X. & Franciſcum I. Galliæ regem concordata, ut vocant, inſtituta ſunt, quæ integra recenſuit & notis illuſtravit Petr. Rebuffus; in illis omne jus eligendi aut poſtulandi prælatos canonicis in tota Gallia ademtum eſt, ita ut nominatio perſonæ idoneæ intra ſex menſes a tempore vacationis Romano pontifici ad providendum facienda, nunc ſoli regi abſolute competat. Vide concordata illa in tit. de regia ad prælaturas nominatione facienda & ibi Rebuffum. Duarenus lib. V. de ſacr. eccleſ. miniſt. cap. 11. concordata illa nomine *Leoninae Conſtitutionis* adlegat & addit, Leonem obtinuiſſe, ut decretum illud regia autoritate ſubnixum ſupremum parlamentum Pariſienſe reciperet. Didac. Covarruvias tom. I. var. reſolut. p. 2. in relect. c. Malæ fidei poſſeſſ. ext. de jure patronatus adſerit, reges Hiſpaniarum jam inde a concilio Toletano XII. celebrato anno 685. quo decretum, *ut rex ad epiſcopalem dignitatem promovendos eligeret, quos Toletanus antiſtes praevia morum examinatione inſtitueret;* absque ulla controverſia jus & quaſi poſſeſſionem habere nominandi & eligendi epiſcopos, adeo ut niſi a rege nominatus nemo poſſit his dignitatibus inſigniri, & addit Covarruvias notabilem rationem, *quod ſcilicet maxime regis interſit, noſſe ac deligere, qui eccleſias intra ſuam provinciam ſint adminiſtraturi.* Idem confirmat Chaſſanæus in catal. glor. mundi part. V. conſid. 24. num. 294. Et quid multis? Bellarminus ipſe fatetur lib. IV. de eccleſ. cap. 8. §. reſpondet Brentius: *electionem epiſcopi varie variis temporibus fuiſſe celebratam, & aliquando populum ſimul cum clero epiſcopum elegiſſe.* Ac lib. de clericis cap. VII. reſp. ad 9. argum. *ſe non negare, quin aliquando populus elegerit.* Ibidem §. tandem: *obtinuiſſe in primitiva eccleſia conſuetudinem, ut etiam jus ſuffragii ſibi populus uſurparet.* Libr. ejuſd. cap. IX. *inter quinque modos, quibus olim eligi conſueverunt epiſcopi, numerat tertio loco eum,* quod elegerit clerus & populus civitatis, *quem modum uſitatum fuiſſe dicit tempore Chryſoſtomi, Ambroſii, Auguſtini, Gregorii &c, & quarto loco recenſet eum*, quod imperatores & reges ſoli vel cum clero & populo epiſcopum elegerint, *& addit, Juſtinianum ſeniorem poſt recuperatam Italiam noluiſſe quemquam creari Romanum pontificem, ſine ſua adprobatione, idque ſervatum eſſe usque ad Conſtantinum IV. qui juri ſuorum praedeceſſorum* (nota vocem juris) *in hac parte ceſſerit.* Ibidem tamen ſpiritu vertiginis circumrotatus §. ſeq. addit, *quod imperatores ſe miſcuerint electioni, id factum eſſe vel vi & quaſi tyrannide imperatorum, vel quia pontifices id judicabant neceſſarium ad eccleſiae defenſionem.*

§. XCVIII. Ex quibus omnibus facili negotio colligitur, nec plebis nec magiſtratus ad Chriſtum converſi ſuffragia ab electione ſacerdotum olim fuiſſe excluſa, itemque quæ fuerint ſingulorum eccleſiæ ordinum in hoc negotio partes, inde adhuc ſuperſunt vocabula *nominationis, poſtulationis, praeſentationis, electionis, confirmationis, collationis &c.* quibus pulcerrime exponitur, quid magiſtratui & populo in vocatione miniſtrorum fuerit relictum. Aliquando plebs deſiderio & petitione ſeu poſtulatione ſua perſonam aliquam nominabat, aliquando magiſtratus proponebat, ſæpius vero epiſcopi, qui de qualitatibus eligendorum rectius judicare poterant & tunc populus ſuo ſuffragio electionem adprobabat, magiſtratus addebat confirmationem. Idem fere in noſtris adhuc obſervatur eccleſiis: conſtituta enim apud nos ſunt eccleſiaſtica conſiſtoria, in quibus perſonæ eccleſiaſticæ & politicæ præſident; illa nomine eccleſiæ de conſtitutione miniſterii tractant, inquirunt in eligendorum qualitates, ſiſtunt eos audiendos in cœtu, cui præfici debent, quandoque unum, quandoque plures & liberam auditoribus electionem relinquunt: interdum etiam ipſæ eccleſiæ certam perſonam conſiſtorio nominant; quod præmiſſa deliberatione & nominati examine conſenſum præbet, accedit tandem ſuperioris magiſtratus confirmatio & inveſtitura, qua ratione ſingulis eccleſiæ ordinibus ſuæ relinquuntur partes, nec invitæ eccleſiæ miniſter obtruditur.

Quod populus ab electione paſtorum ſit excludendus.

1.) ex Aaronis exemplo.

§. C. Succedit tandem V.) propoſitio, de qua proprie inter nos & pontificios controvertitur; ea vero ſic habet: *Jus eligendi ſummum pontificem caeterosque eccleſiae paſtores & miniſtros non convenire populo jure divino, ſed ſi quid aliquando populus hac in re potuit, id totum habuiſſe ex conniventia vel conceſſione pontificum.* cap. 7. Hanc ſuam adſertionem probat Bellarminus *primo* exemplo Aaronis & teſtimonio Pauli, qui Hebr. V. 4. adſerit, *neminem adſumere ſibi debere honorem, niſi vocetur a Deo, tanquam Aaron. Atqui Aaron a ſolo Moſe fuit electus in pontificem ſine ullo vel conſenſu vel conſilio multitudinis.* Reſp. integrum Bellarmini argumentum ſic habet: Quo modo Aaron vocatus & electus eſt, eo modo etiam hodie paſtores eligi debent. Atqui Aaron a ſolo Moſe vocatus & electus eſt ſine ullo vel conſenſu vel conſilio multitudinis: Ergo etiam hodie a ſolo pontifice paſtores eligi debent. Utraque propoſitio videtur petita ex ſcriptura; *major* ex Hebr. V. 4. *minor* ex Exod. XXIX. ſed reſpondemus ad *majorem*: 1.) diſtinguendum eſſe inter vocationem ipſam, & inter vocationis modum ſpecialem, ſicut alias philoſophi monent, inter rem & rei modum diſtinguendum eſſe. Scopus dicti apoſtolici eſt, quod nemo abſque divina vocatione honorem ſacerdotii vel aliud publicum in eccleſia officium ſibi rapere debeat, id probat exemplo Aaronis, qui divina vocatione conſtitutus eſt vet. teſt. ſacerdos; ex eo vero inferri non poteſt, omnes eo modo ad ſacerdotium & miniſterium eccleſiaſticum vocari debere, ſiquidem Aaron vocatus eſt immediate, Moſes fuit divinæ voluntatis duntaxat internuncius, ſed miniſtrorum nov. teſt. vocatio, de qua hoc loco quæritur, eſt mediata. 2.) Ne ipſi quidem Aaronis in Levitico ſacerdotio ſucceſſores eo modo vocati ſunt, quo Aaron; quia illi propagabantur carnali ſucceſſione, ut in præced. cap. Bellarminus loquitur; Aaron vero conſtituebatur ſacerdos immediata Dei vocatione. 3.) Si apoſtolo fuiſſet propoſitum, non de vocatione duntaxat in genere, ſed etiam de certo vocationis modo in ſpecie hic agere, exemplum Aaronicæ vocationis impertinenter huc ab ipſo adplicaretur, quod abſit. Rationem adſertionis proferimus eam. Tractat ibi apoſtolus de ſacerdotio Chriſti, ad quod divinitus eum vocatum adſerit, ſicut & Aaron ad Leviticum vet. teſt. ſacerdotium divinitus ſit vocatus. Jam vero Chriſtus non eo modo vocatus eſt, quo Aaron, quia Aaronis vocatio per Moſen internuncium ac divinæ voluntatis interpretem ipſi facta, ſed in Chriſti vocatione id non habet locum. 4.) Particula *ergo*, καθάπερ, ut alibi, ita etiam hoc loco non notat omnimodam æqualitatem, ſed duntaxat quamdam ſimilitudinem, hoc eſt, ſignificat collationem inſtitui non in *ſpecie* & juxta omnes circumſtantias, ſed duntaxat in *genere* & generali quadam convenientia, non in rei modo, ſed duntaxat in re ipſa. 5.) Ne ipſi quidem pontificii miniſtri ſpeciali illo modo vocantur, quo Aaron vocatus fuit, immediate ſcilicet ab ipſo Deo. Ad *minorem* dicimus: 1.) Aaronem non fuiſſe a Moſe electum vel vocatum, ſed a Deo, Moſes fuit duntaxat miniſter, per quem divina illa & quidem immediata vocatio & Aaroni & populo iſraelitico manifeſtata fuit. 2.) Quæ vero hæc eſt συνάφεια. Aaron a ſolo Moſe fuit vocatus; ergo penes ſolum pontificem Romanum eſt jus vocandi miniſtros eccleſiæ; Quid, num pontifex Romanus etiam Moſis ſucceſſor eſt, ut quod ſemel a Moſe extraordinarie peculiari Dei mandato factum, id toto nov. teſt. tempore a Romano pontifice ordinarie ſine ullo Dei mandato fieri debeat? num miniſtri nov. teſt etiam Leviticis ſacerdotibus ſuccedunt? atqui eadem ad Hebræos epiſtola docet, Aaronem ac totum Leviticum ſacerdotium fuiſſe unius Chriſti typum. 3.) Cyprianus lib. I. epiſt. 4. contrario plane modo procedit, quo Bellarminus. Is namque ex eo, quod jubet Deus adſumere Aaronem & Eleazarum filium ejus, eosque imponere in monte coram tota ſynagoga, & exuere Aaroni ſtolam ſacerdotalem, eaque Eleazarum filium ejus induere, &c. ex eo, inquam, colligit, quod de divina

auto-

autoritate deſcendat, ut ſacerdos plebe præſente ſub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico judicio ac teſtimonio comprobetur. Sed Bellarminus ex Aaronis vocatione per Moſen manifeſtata colligit, ſine ullo vel conſenſu vel conſilio plebis ſacerdotes eligendos eſſe. Ita nimirum ſpiritus Cypriani differt a ſpiritu Bellarmini, ut in ſimili de nobis loquitur. Bellarminus lib. I. de ſacramentis cap. 26. 4) Nihil dicam de eo, quod Moſen fuiſſe ſummum ſacerdotem vet. teſt. nondum probatum fuerit. Extraordinaria enim illa ſacrificii oblatio, & generalis vocabuli כהנים Pſalm. XCIX. 6. ſignificatio id nondum probant, cum ſacrificia etiam a prophetis oblata fuerint, & filii Davidis dicantur כֹּהֲנִים, 2. Sam. VIII. 18. quos tamen ſacerdotes fuiſſe, tribuum diſtinctio non permittit. Atqui ſi Moſes non fuit ſummus ſacerdos, quomodo a Moſe ad pontificem Romanum argumentum duci poteſt? 5.) Repugnat igitur hoc argumentum hypotheſi Bellarmini, quod ſic oſtendimus: Quo modo Aaron fuit vocatus, eo etiam modo hodie paſtores debent eligi. At Aaron vocatus eſt a magiſtratu, quia Moſes fuit princeps populi. Ergo etiam hodie miniſtri a magiſtratu vocari debent, quod ſtrenue negat Bellarminus. 6.) Quid, quod expreſſo Dei mandato cautum, ut iſraelitæ, id eſt, primores iſraelitarum Levitis ad tabernaculum adductis manus imponerent, Num. VIII. 10. qua ceremonia ſignificatum fuit, ipſius etiam populi voluntate & conſenſu miniſterii eos conſecratos eſſe, ſicut pecudi manus ſolebant imponi ab illis, qui ad ſacrificium eam adducebant.

2.) ex Chriſti verbo & exemplo.

CI. *Secundum* argumentum Bellarminus petit ab exemplo & verbo Chriſti. *Chriſtus* Joh. XX. 21. *apoſtolis dicit:* Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos; *quocirca voluit, ut ea poteſtate, eaque ratione apoſtoli gubernarent eccleſiam, qua ipſe eam gubernaverat eo tempore, quo praeſentiam ſuam mundo exhibuerat. At ipſe apoſtolos primum duodecim, ac deinde diſcipulos LXXII. elegit ſine conſilio aut ſuffragio ullo multitudinis.* Reſp. 1.) Si eo omnino modo apoſtoli debuiſſent eccleſiam gubernare & miniſtros vocare, quo Chriſtus eam gubernaverat & miniſtros vocaverat; conſequens fuerit, apoſtolos exſpectare debuiſſe immediatam eorum vocationem, quibus docendi miniſterium committerent. Sed apoſtoli nequaquam exſpectarunt immediatam ſuorum in docendi officio ſucceſſorum vocationem, verum ipſi per vocationem mediatam conſtituerunt presbyteros in ſingulis eccleſiis; Act. XIV. 23. 2. Tim. I. 6. quinimo epiſcopis & presbyteris per *ſuffragia eccleſiae* vocatis in mandatis dederunt, ut ipſi etiam aliis per mediatam vocationem docendi officium commendarent. 2. Tim. II. 2 Tit. I. 5. 2.) Si apoſtoli debuiſſent eo omnino modo paſtores vocare, quo ipſi a Chriſto erant vocati, non debuiſſent populo concedere poteſtatem eligendi eccleſiæ miniſtros, hoc enim fuiſſet contra expreſſum illud Chriſti mandatum. Jam vero in hoc ipſo capite in reſp. ad 5. argumentum noſtrum fatetur Bellarminus, *ex conceſſione apoſtolorum fuiſſe olim adtributum populo, ut eligerent Stephanum & diaconos reliquos.* Ergo non acceperunt tale a Chriſto mandatum, ut ſine ſuffragio eccleſiæ paſtores eligant. 3.) Si apoſtoli acceperunt mandatum a Chriſto ſine plebis conſenſu ac ſuffragio paſtores eligendi; conſequens fuerit, nec pontificem Romanum nec epiſcopos pontificios, qui ſe apoſtolorum ſucceſſores eſſe gloriantur, poſſe vel debere populo ſuffragium aliquod in miniſtrorum electione concedere, alias enim agerent contra expreſſum Chriſti mandatum apoſtolis datum. Jam vero *ex conceſſione pontificum populus aliquando elegit paſtores*, ut fatetur Bellarminus in hoc ipſo capite in reſp. ad 9. argumentum noſtrum; ergo. &c. 4) Si apoſtoli acceperunt mandatum a Chriſto eo omnino modo eccleſiam gubernandi & miniſtros vocandi, quo Chriſtus eam gubernavit & miniſtros vocavit, conſequens fuerit, ipſos quoque donum miraculorum, privilegium non errandi, poteſtatem in toto orbe prædicandi debuiſſe illis concedere, quos miniſterio præfecerunt. Poſterius

ſtolorum ſacerdotes gentilium erant idololatræ, magiſtratus impius, & populus in tenebris ambulans; ergo non potuit miniſterium eccleſiæ per talem electionem conſtitui, quæ poſt factam evangelii ad omnes populos propagationem locum habet. 3.) Quando in eccleſia jamdum plantata & conſtituta paſtores populo præficiendi fuerunt, apoſtoli non prætermiſerunt populi ſuffragium, ut multis ſuperius comprobatum fuit exemplis. 4) Illi ipſi evangeliſtæ, qui ad populos infideles & abſentes ab apoſtolis miſſi fuere, non ſunt invitis obtruſi. Si enim infideles illi tales evangeliſtas audire noluiſſent, certe nemo illos coëgiſſet, vel etiam cogere potuiſſet. Chriſtus ipſe apoſtolis talem præſcripſit regulam: Matth. X. 14. *Quicunque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros, exeuntes foras de domo vel civitate excutite pulverem de pedibus veſtris.* v. 23. *Cum perſequentur vos in civitate una, fugite in aliam.* Ergo ſi vel maxime populo, ad quem apoſtoli & evangeliſtæ venerunt, tale quoddam ſuffragium tribui nequit, quale in electione ordinariorum paſtorum eccleſia jam conſtituta obtinet; tamen conſenſum ſpontanea receptione comprobatum nemo illi denegare poterit.

5.) ex decretis conciliorum.

§. CIV. *Quinto*: Ex decretis conciliorum, *quae prohibent turbis electionem eorum permittendam, qui ſunt ad ſacerdotium promovendi*, ut adfert concilium Laodic. can. XIII. concilium Martini papæ apud Bracarenſem c. 2. decretorum, concilium Nicen. II. can. 3. concilium Conſtantinopol. IV. quod eſt octavum generale can. 28. Reſp. 1.) Repetantur aliorum conciliorum & pontificum Romanorum decreta, quæ magno numero ſuperius ſunt adducta, ut clavus clavo trudatur, ſicut in ſimili loquitur Salmeronius. 2.) Argumentum ex decretis conciliorum eſt ſecundarium, quia patrum dicta, pontificum reſcripta, conciliorum decreta, &c. ſcripturæ ſacræ, unico & proprio theologiæ principio ſunt ſubjecta, nec ullam, niſi cum ipſo exacte conſentiant, auctoritatem obtinent. 3.) Canones illi nequaquam conſenſum populi ab electione paſtorum ſimpliciter excluſum volunt, ſed hoc duntaxat requirunt, ne populus ſuo jure abutatur, ut vel ſibi ſoli excluſo presbyterio poteſtatem eligendi rapiat, vel inſolenter modum agendi presbyterio præſcribat, vel inordinate & confuſe in tam ſancto negotio procedat. Conſtat enim, & magiſtratum & populum ſuo jure in electione paſtorum ſæpius fuiſſe abuſum, cui malo canonibus illis obviam ire voluerunt, nequaquam vero veterem & per univerſas fere eccleſias receptam per ſuffragia populi eligendi conſuetudinem, ut Cyprianus eam vocat, penitus abolere. 4.) Canones ergo illi nequaquam hoc volunt, quod conſenſus & ſuffragium populi a vocatione miniſtrorum plane excludendum ſit, id enim in concilio Antiocheno fuit prohibitum; ſed ſufficere ſtatuunt, ſi primores eccleſiæ viri, ſcilicet honeſti & firmioribus judiciis prædicti reliquorum nomine negotium hoc expediant, ut omnis confuſio vitetur.

6.) ex dictis veterum.

§. CV. *Sexto*: Ex teſtimoniis veterum. Hieronymus epiſt. LXXXV. ad Evagrium: *Alexandriae a Marco evangeliſta usque ad Heraclam & Dionyſium epiſcopos presbyteri ſemper unum ex ſe electum in excelſiori gradu collocatum nominabant epiſcopum.* Ruffinus lib. X. hiſt. cap. 9. ſcribit, *Frumentium ab Athanaſio creatum epiſcopum Indorum, Indis ipſis ea de re nihil ſcientibus neque cogitantibus.* Epiphanius in epiſt. ad Joh. epiſc. Hieroſolymitan. ſcribit, *a ſe Paulinianum Hieronymi fratrem presbyterum ordinatum. Auguſtinum Anglorum epiſcopum b. Gregorius deſignavit, Gregorius II. Bonifacium Germanis nihil ea de re cogitantibus epiſcopum ordinavit.* Reſp. 1.) De patrum dictis & eccleſiæ praxi judicandum & ſtatuendum ex ſcripturis ſacris: quidquid illis conforme, recipimus; quidquid diſſonum, rejicimus. 2.) Opponimus Bellarmino alia veterum dicta & probata eccleſiæ primitivæ exempla ſuperius enumerata. 3.) Nec dubium nobis eſt, formam

tionem paſtores eligendi ab apoſtolis uſur-
n ab eccleſia primitiva apoſtolicæ vicina
anter fuiſſe obſervatam, cujus rei teſtem
ucimus Cyprianum lib. I. ep. 4. Quid-
tandem ſit de temporibus recentioribus.
leraque exempla, quæ Bellarminus addu-
ſunt a quæſtione aliena, loquuntur enim
iniſterio in eccleſia adhuc plantanda, nos
hic agimus de miniſterio in eccleſia plan-
& conſtituta. 5.) Exempla patrum ſubor-
a ſunt praxi apoſtolorum, quæ noſtræ ſuf-
tur ſententiæ. 6.) Quædam dicta populi
nſum diſerte non excludunt. 7.) Hiero-
i dictum Bellarmino fortiſſime adverſatur,
yteris enim Alexandrinis tribuit epiſcopi
ionem & conſtitutionem; at Bellarminus
it lib. I. de cler. c. 3. *a ſeculo non eſſe au-
i, ut epiſcopum non epiſcopus ordinaret,
e hujusce rei ullum vel inſtitutum ex diſci-
, vel exemplum ex hiſtoriis, vel etiam uſur-
nem ex haeretica licentia proferri poſſe.*

incom- is popu- electio.

§. CVI. *Septimo:* Ex incommodis, quæ popularem electionem conſequuntur. *Primo populares imperiti ſunt, nec poſſunt, etiamſi me velint, judicare, an aliquis ſit idoneus dotio, nec ne. Deinde, ſi populus jus eligendi, neceſſe erit, ut ſemper ii praefi- ur, quos praefici cupient pejores & ſtul- t, nam major pars vincet, plures autem in qualibet civitate mali, quam boni, plu- ſtulti, quam ſapientes. Denique electio laris obnoxia eſt tumultibus ac ſeditioni-*

Reſp. 1.) Hæc recte opponuntur aua- ſtis, qui poteſtatem eligendi imperitæ itudini excluſo magiſtratu ac presbyterio unt. Nos in electione confuſiones nec obamus nec introducimus, nec ſoli popu- igendi partes damus, ſed omnia κατὰ τά- ῷ εὐσχημόνως agenda eſſe dicimus, & cui- eccleſiæ ordini ſuas partes adſignamus: mi- rio, ut eligendæ perſonæ doctrinam & tates exploret; populo, ut examinatum a ſterio in concione δοκιμαςικῇ audiat, ac uo ſuffragio electionem promoveat, vel ob cauſas prægnantes & ſufficientes impediat, magiſtratui, ut electionem confirmet. 2.) Quamvis populus de eruditione & qualitatibus eligendi non poſſit tam exactum ferre judicium, quam presbyterium, tamen aliquod judicium de doctrinæ ſinceritate ex catecheſi, de donis ex concione δοκιμαςικῇ, ac de vita eligendi ex ipſa converſatione vel aliorum relatione ferre poteſt, ac proinde non eſt penitus ab electione paſtoris excludendus. 3.) Praxis eccleſiarum noſtrarum oſtendit, ſine confuſione populum ad miniſtrorum electionem admitti. Conſtituta ſunt apud nos conſiſtoria ex eccleſiaſticis & politicis honoratioribus perſonis, quæ eccleſiam repræſentant, nec univerſa multitudo populi adhibetur electioni, ſed certis perſonis, ſenioribus ſcilicet reliquorum nomine dicendi agendive poteſtas datur. In quibusdam eccleſiis populus abdicato quaſi jure ſuo magiſtratui & miniſterio, ejusdem confeſſionis ſocio, has partes cedit, & in illius voluntate ac delectu ſecure adquieſcit: in quibusdam jus ſuum confert in certas perſonas honoratiores, quæ populi nomine omnia peragunt. Neutro modo jus vocandi miniſtros ad totam eccleſiam pertinere deſinit; committitur enim aliorum fidei jus, non amittitur, cum quis libera voluntate ad tempus juri ſuo renunciat, nec in præſcriptionem vel præjudicium juris id vergere poteſt. 4.) Si illa incommoda electioni paſtorum per ſuffragia populi, qua tali, hoc eſt, per ſe & ſimpliciter, ac non potius, quatenus agendi confuſione vitiatæ, ac proinde per accidens competerent, qui factum, quod apoſtoli poteſtatem eligendi populo conceſſerunt? quod conſuetudo illa tempore Cypriani per univerſas fere eccleſias recepta, quod multis canonibus eadem non ſolum adprobata, ſed etiam ſancita?

§. CVII. Sub finem hujus quæſtionis ſuaviter philoſophatur Bellarminus, quod ratio eligendi ad ſuffragia populi, qui paulatim in eccleſiam irrepſit, debuerit proinde paulatim ſuaviterque de medio tolli. I.) *Initio*, (inquit) *hoc eſt, apoſtolicis temporibus, inſciente populo, paſtores eligebantur.* Reſp. falſum hoc eſt,

c. cum apoſtolus §. prohibemus extr. de cenſibus, *ſynodorum in ſua diœceſi convocatio*, c. annis diſt. 18. *ſynodatici ſive cathedratici exactio*, quod ſolvitur plerumque a clericis in ſynodo epiſcopali ob honorem & conſervationem cathedræ epiſcopalis, c. conquerente extr. de off. ordin. ac nonnunquam in caſu neceſſitatis moderata *collectatio*, quam vocant *chariſterii* ſive caritativi ſubſidii indictionem, quod eſt jus epiſcopale diœceſanum, denique *cancellariatus* in academiis ſuæ diœceſi ſitis vel vicinis honorificentiſſima functio, hoc eſt, doctores, magiſtros & baccalaureos creandi & promovendi licentia, ejusve decanis facultatum gratioſa conceſſio.

Juriſdictio. §. CX. Ad *juriſdictionem* pertinet, quod epiſcopus in tota ſua diœceſi & qualibet ejus parte poteſt clericorum omnium tam civiles & criminales, quam ſpirituales, laicorum vero ſpirituales potiſſimum cauſas *audire*, (quod vocant *epiſcopalem audientiam* l. cum clericis 25. c. de epiſc. & cleric.) per ſententiam *definire*, c. Jurgantium extr. de ſentent. *pœnas* tam eccleſiaſticas ſive canonicas quam ſeculares *decernere*, c. Presbyteri extr. de pœnis, *emendas & ſatisfactiones imponere*, c. dilectus extr. de offic. ordin. *clericos ob crimen, exceſſum vel defectum cognitum ab officio & dignitate ſuſpendere*, c. tuarum extr. de privil. & exceſs. *imo prorſus removere ac deponere*, t. t. extr. de eo qui furtive ordin. eosdem ex cauſa *reſtituere*. d. c. tuarum extr. de privil. & exceſſ. Inſuper cenſuram eccleſiaſticam in omnes diœceſanos clericos & laicos per *excommunicationem majorem & minorem*, quæ in perſonas dirigitur, itemque *per interdictum generale & ſpeciale*, quod in res & loca præcipue dirigitur, ex juſta ratione exercere, c. Epiſcopi cum ſeqq. 11. q. 3. iterumque *ab excommunicatione & interdicto reconciliatos abſolvere*. c. nuper extr. de ſent. excomm. *a juramento* illicite extorto ſive alias præſtito ad effectum agendi aut alium abſolvere, c. ſi vero. c. cum quidam extr. de jurejur. de gradibus in matrimonio non jure divino ſed canonico prohibitis *diſpenſare*. c. Quia circa extr. de conſang. & adf. denique in cauſis ſcholarium ſive ſtudioſorum ex debito civili ſimul & delicto deſcendentibus *judicare*, auth. habita c. ne filius pro patre.

§. CXI. Ad ſtatum & dignitatem epiſcopalem pertinent *tituli* illius dignitatis illuſtriores, item *privilegia, immunitates & ſecuritates epiſcopales*, t. t. c. de epiſc. & clericis, tum *praerogativa gradus*, qua epiſcopi invicem ſibi præſtant: c. Nullus primas 9. q. 2. ſic epiſcopis ſive diœceſanis præferuntur archiepiſcopi ſive metropolitani, archiepiſcopis patriarchæ ſeu primates &c. uti etiam *praecedentia*, qua ſtatibus laicis antecellunt. c. duo ſunt diſt. 96. c. Solitæ extr. de major. & obed. Item functiones illæ, quibus epiſcopi *in coronandis, ungendis & conſecrandis regibus* & imperatoribus fruuntur, quo pertinent etiam *bona menſalia* ad dignitatis conſervationem ſpectantia. *Status.*

§. CXII. Atque hæc ſunt quatuor illa ſumma capita, quibus *juris epiſcopalis* poteſtas ac dignitas includitur, circa quæ tria ſunt notanda: 1.) Quamvis ex conſtitutione pacis religioſæ anno 1552. Paſſavii ſancita, & anno 1555. Auguſtæ confirmata, electores, principes ac ſtatus imperii Auguſtanæ confeſſioni addicti jura epiſcopalia in ſuis territoriis ſibi vindicent; tamen exercitium eorum ita temperant, ut quædam capita ipſimet non adtingant, ſed eccleſiæ miniſtris relinquant, utpote prædicationem verbi & ſacramentorum adminiſtrationem, poteſtatem clavium, examen eligendorum miniſtrorum, eorum ordinationem &c. quædam per conſiſtoriales & ſuperintendentes peragant, utpote eccleſiarum viſitationem, cauſarum eccleſiaſticarum, ad quas etiam matrimoniales ſpectant, dijudicationem &c. quædam ſibi ſolis immediate reſervent, utpote conſtitutionum eccleſiaſticarum promulgationem, ſynodorum convocationem &c. quædam denique cum conſenſu eccleſiæ adminiſtrent, utpote electionem & vocationem miniſtrorum. 2.) Omnia, quæ ad jus epiſcopale,

ræſertim ad ordinis poteſtatem referun-
cum hæc omnino exceptione intelligenda
quod juxta canonici juris diſpoſitionem
arie quidem & regulariter epiſcopis com-
t; interim tamen ſalvum & integrum re-
endum eſſe jus illud, quod in uno vel
ous horum capitum inferiores antiſtites,
ipes, comites, nobiles, civitates, com-
ones &c. ex conſuetudine, præſcriptione,
egio, pactis, transactione &c. adquiſive-

3.) Dicuntur ergo omnia illa ad jus
opale pertinere, non quod jure divino ad
opos ſolos excluſo magiſtratu chriſtiano
pulo pertineant; ſed quod in regno pon-
juxta canonici juris diſpoſitionem &
receptiſſimam epiſcopi ea ſibi & olim
averint, & adhuc vindicent, cum ta-
quædam ex illis ad magiſtratum, eccle-
tritium, vel in ſolidum vel ſaltem ex par-
ino jure pertineant, prætermiſſo interim,
proprie ac præcipue ad jus epiſcopale
et, publice in eccleſia docendi & ſacra-
adminiſtrandi munere.

trona- §. CXIII. *Jus patronatus* de-
finit Matth. Stephani lib. III. de
jurisdict. p. 1. cap. 17. quod *ſit*
norificum, utile & oneroſum competens
in eccleſia pro eo, quod diœceſani con-
eccleſiam vel fundavit, vel conſtruxit, vel
it; hinc verſiculus:

ronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

juris patronatus ea eſt. In primitiva ec-
pii ex ſincero divinum cultum promo-
ſtudio ſuis impenſis oratoria, templa &
ca ſacra exſtruebant, ac facultates ſuas
ſtentationem miniſtrorum illius eccleſiæ
r conferebant, illos fundatores & dona-
qui patrimonii ſui hæredem conſtitue-
eccleſiam, vocarunt *Patronos*, ſimilitu-
adpellationis ex patronis Romani juris
ta. Vt enim more in imperio Romano
emporis adhuc uſitato liberti manumiſſi
is ſuis grati animi ergo reverentiam &
ex ſtipulatione & jure jurando præſtabant, eique obligabantur ut patronis: ita quoque illos, qui templa ſuis ſumtibus exſtruebant, & miniſtris ſacrorum ſuſtentationem adſignabant, patronos dici voluerunt. Effectus hujus juris eſt, quod patronus habet poteſtatem *nominandi* ſive *præſentandi* inſtituendum. Diverſum illud eſt a jure patronatus civili, quod in ſervos a ſe manumiſſos retinent domini eorumque liberi, de quo tit. ff. de jure patron. & tit. C. de bon. libert. hoc enim, de quo agimus, a canonibus eccleſiaſticis conceditur iis, qui vel fundarunt vel conſtruxerunt, vel dotarunt eccleſiam, ubi tamen monent canoniſtæ, non ſolam fundationem, hoc eſt, fundi adſignationem jus patronatus tribuere, ſed requiri etiam operis exſtructionem propriis ſumtibus factam & dotationem. c. Abbatem 4. 18. q. 2. c. nobis. c. piæ mentis. c. monaſterium 16. q. 7. c. Nemo de conſecrat. diſt. 1. Statuunt etiam, hoc jus adquiri *præſcriptione immemoriali*, hoc eſt, quadragenaria cum bona fide. c. Querelam 24. extra de elect. gl. c. circa de jure patron. *antiqua conſuetudine, titulo donationis, permutatione, venditione univerſitatis, ceſſione vel legatione cum conſenſu epiſcopi facta*; item transmitti ad hæredes. Dicitur jus *utile*, quia patronus habet jus exedræ, ſepulchri, proceſſionis &c. in eccleſia, & cum vergit ad extremam inopiam, una cum liberis debet ali ab eccleſia patronata; c. nobis §. fin. de jure patron. *honorificum*, quia patronus vacante beneficio epiſcopo præſentat inſtituendum; c. decernimus 19. q. 7. c. ex inſinuatione cum ſeqq. de jure patronatus: *oneroſum*, quia patronus tenetur eccleſiam ſuam defendere & proſpicere, ne bona dilapidentur; c. filiis 16. q. 7. & ſi bona non ſufficiant eccleſiæ, ipſe tenetur de ſuis aliis ſupplere. Clement. 1. de jure patron. Si patronatus jus ſit penes laicos, habent ad præſentandum ſibi præſtitutum tempus quatuor menſium. c. Si laicus. §. verum, de jure patronatus in 6. quo tempore prælapſo epiſcopus nulla admiſſa præſentatione pro lubitu idoneam aliquam perſonam inſtituere, eamdemque prævio examine ordinare non prohibetur. c. ſi

vero, extr. eod. Si vero eccleſiaſtica perſona jus patronatus habet, intra ſex menſes præſentationem facit. P. Friderus lib. III. de contin. cauſ. cap. 19. n. 17. Nec intereſt, an plures patroni ſint ſive unus, dummodo ſi plures ſint, in præſentando omnes vel certe major eorum pars in eumdem conveniant, ac poſſunt patroni inter ſe paciſci, ut alternis vicibus ſinguli præſentent c. 2. de jure patron. in 6. *Hoc jus patronatus* in conſtitutione eccleſiaſtica electorali adprobatur, & illis, quibus lege vel conſuetudine vel aliis honeſtis titulis competit, confirmatur.

§. CXIV. Ex illis, quæ de jure epiſcopali & patronatus inter ſe plurimum diſtinctis diximus, colligimus hæc conſectaria: 1.) Nec inſtitutionem, nec remotionem, ſive depoſitionem miniſtrorum eccleſiæ competere iis, qui jure patronatus fruuntur, cum pertineat ad jus epiſcopale, qua de re exſtant diſerti canones c. præterea, c. quod autem, c. querimoniam cum laici, c. conſuluit, c. ſuggeſtum de jure patron. Ad eum igitur, qui epiſcopale jus exercet, crimina miniſtrorum deferenda, & legitimo cauſæ examine præmiſſo de remotione diſpiciendum; ſecus quam hodie fit in locis compluribus, ubi patroni abſolutum jus in miniſtros ſibi vindicant pro lubitu eos inſtituendi, ac loco movendi. 2.) Viſitationes vel ſpeciales vel generales ab eo, qui juris epiſcopalis eminentia fruitur, inſtitutas nihil derogare juri patronatus; ſecus quam ſibi imaginantur multi ex patronis, qui eo nomine ſanctum & maxime neceſſarium viſitationis opus totis viribus impediunt, ne juri patronatus quidpiam decedat. 3.) Rationes eccleſiaſticorum redituum, vulgo *die Kaſtenrechnungen*, ad jus epiſcopale non ad jus patronatus pertinere; ſecus quam ſtatuunt multi ex patronis, qui ſuperintendentem ad earum a præfectis ærarii eccleſiaſtici exactionem admittere omnino recuſant. 4.) Excommunicationem tum majorem tum minorem cum certo reſpectu ac modo ad epiſcopale jus pertineat, quod per conſiſtoriales ſuos reformatæ religionis principes exercent, non debere privato miniſtri eccleſiæ arbitrio abſque autoritate & mandato conſiſtorii exerceri, quod ipſum etiam diſertis & gravibus verbis in conſtitutione eccleſ. electorali cap. de excomm. prohibetur. 5.) Non ſolum jus patronatus, ſed etiam jus epiſcopale ea chriſtianæ moderationis trutina exercenda eſſe, ne eccleſiæ, cui paſtor dandus eſt, conſenſus & teſtimonium plane excludatur; ideoque ſi eccleſia habeat juſtas & prægnantes cauſas in perſonam præſentatam & publice auditam non conſentiendi, audienda omnino eſt, nec invitæ obtrudendus eſt miniſter, quia nec epiſcopale nec patronatus jus eccleſiaſticis canonibus introductum, præjudicare poteſt poteſtati jure divino toti eccleſiæ in miniſtrorum electione competenti.

SECTIO VI.

DE CAVTELIS IN VOCATIONE MINISTRORVM PROBE OBSERVANDIS.

Quid cavendum ſit illis, qui eccleſiæ nomine eligunt?

§. CXV. Vt legitima & Deo grata ſit miniſtrorum electio, diligenter in hoc negotio quædam cavenda ſunt, tum illis, qui eccleſiæ nomine eligunt, tum illis, qui ad miniſterium eligendi. De *prioribus* notentur ſequentes canones: I.) *In nominatione, præſentatione, electione & vocatione* miniſtrorum non agatur quidquam temere ſine gravi conſilio & præmiſſis ad Deum ſeriis precibus. Quo enim auguſtius ac divinius eſt hoc negotium, eo majore prudentia & ardentioribus precibus in eo peragendo opus eſſe ſtatuamus: *Rogate Dominum meſſis*, præcipit Chriſtus, *ut operarios in meſſem ſuam extrudat.* Matth. IX. 38. Non eſt ullum præſtantius & ſalutarius Dei donum, quam fidelis, idoneus ac ſincerus verbi miniſter, jam vero dona

a Dei non poſſunt aliter niſi per preces obri. Luc. XI. 13. Joh. XVI. 24. Jac. I. 5. 7. Deus eſt, *qui idoneos* facit miniſtros teſt. 2. Cor. III. 5. is ergo piis precibus rodus, ut ipſe mittat, quem elegerit. Chriipſe, cum duodecim apoſtolos eligere vel-Luc. VI. 13. noctem præcedentem ſeriis endebat prius precibus, v. 12. ſuo nos inens exemplo, quam pie & ſancte hoc neum ſit tractandum. Euthymius in Marci III. noctabat Chriſtus in oratione ad Deum in-ens nos, ut ſi quando aliquem electuri ſi-, in oratione pernoctemus, quo is, qui ius eſt, innoteſcat, ne communicemus pec-alienis. Idem ſedulo in eccleſia apoſtoliobſervatum fuiſſe, colligitur ex Act. I. 24. I. 3. XIV. 23. ubi precibus conjunguntur aia, ut ſint ardentiores & excitatiores. Nullus eccleſiæ ſtatus ſuo jure in miniſtrovocatione abutatur, ſed conjunctis animis votis omnia peragantur. Quod enim ad ies pertinet, quod omnes tangit, ab unius trio pendere neutiquam debet. Cavendum modis omnibus, ne vel ambitio ordinis eſiaſtici, vel faſtuoſus dominatus ordinis tici, vel furor populi ἀταξίαν in legitima atione obſervandam perturbet. Peccant ır magiſtratus, qui excluſo miniſterio, cupræcipuæ debent eſſe partes in vocatione orum, abſolutum aliquod & proprium hac e jus ſibi arrogant, pro lubitu miniſtros inunt ac deponunt, eccleſiæ invitæ ac repunti, quin & precibus lacrimiſque obluctanaſtores obtrudunt. Peccant etiam eccleſiæ, perſonam a patronis nominatam teſtimoconſiſtorii comprobatam, donis ad docennecceſſariis inſtructam, &c. recipere & are recuſant, urgentes, ut plures una pere præſententur. In arbitrio enim patronor poſitum, an unam vel plures perſonas ninare velint, nec abſolutæ neceſſitatis eſt, pluribus fieri electionem; ſed ſufficit ad lenam vocationem, ſi accedat eccleſiæ conus, quem perſonæ a patrono nominatæ & onſiſtorio comprobatæ populus denegare debet, niſi ob graves ac prægnantes cauſas, doctrinam vel vitam præſentatæ perſonæ concernentes. III.) Patroni & conſiſtoriales in nominatione eligendorum ad miniſterium nequaquam reſpiciant cognationem, adfinitatem, interceſſiones, ſolicitationes &c. ut minus idoneos vel indignos nominent, ſed perpetuo ſibi proponant regulam apoſtolicam: 2. Tim. II. 2. *Quae a me audiviſti, commenda fidelibus hominibus, qui idonei ſint ad docendos alios.* Sin minus, de ejusmodi patronis dici poterit, quod de Jeroboamo ſcriptura refert: 1. Reg. XIII. 33. *De noviſſimis populi aut e fece vulgi conſtituebat ſacerdotes, qui placuerat ipſi, hujus manum implebat.* Auguſtus, teſte Suetonio lib. II. cap. 56. nunquam ſuos populo commendavit, ut non adjiceret: *ſi merebuntur;* quanto magis patroni eccleſiarum in perſonarum nominatione, ac qui alios commendant, hoc adjicere debent. Dici non poteſt, quam graviter peccent, qui adfectibus vel muneribus in transverſum ſeſe in hoc negotio rapi patiuntur. Sanguis animarum per negligentiam indocti ac minus idonei paſtoris pereuntium requiretur a manibus ipſorum. IV.) Caveant illi, penes quos jus præſentandi & eccleſiæ nomine eligendi ac vocandi, ne officia eccleſiaſtica faciant venalia, neve donariis & honorariis favores ſuos miniſterii candidatis venales exponant; ſed memores ſint priſtinæ diſciplinæ eccleſiaſticæ; c. Sancitum eſt cauſ. 7. q. 1. ex concilio Rothomagenſi: *Sancitum eſt, atque omnibus modis prohibitum, ut ſi quis presbyter inventus fuerit alicui clerico vel laico munera dare vel dediſſe, aut aliam pecuniam tribuere, ut alterius presbyteri eccleſiam vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate ſeu rapina, ſeu praeſumtione turpis lucri gratia dejiciatur a clero, & alienus exſiſtat a regula.* Juſtinianus imperator nov. 123. cap. 1. *Sancimus, quoties opus fuerit epiſcopum ordinari, clericos & primates civitatis, cujus futurus eſt epiſcopus, mox in tribus perſonis decreta facere, propoſitis eis ſacroſanctis evangeliis periculo ſuarum animarum dicentes in ipſis decretis, quia neque propter aliquam donationem, neque propter aliquam promiſſionem, aut amici-*

amicitiam aut aliam quamlibet cauſam, ſed ſcientes eos rectae & catholicae fidei & honeſtae eſſe vitae, & literas noſſe, hos elegerunt. Cum Simon magus pecuniam offerret apoſtolis mercaturus ab illis poteſtatem conferendi Spiritum ſanctum, audire cogitur a Petro: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem!* Act. VIII, 20. Vtinam proverbii loco idem uſurpetur a collatoribus, patronis, conſiſtorialibus, ſuperintendentibus & ſenioribus ad eos, qui aureis & argenteis hamis eccleſiaſtica officia piſcantur. Huc referenda ſunt graviſſima illa contra ſimoniam tonitrua ac fulmina, quæ in jure canonico proponuntur, (*) ſed illa hodie in regno papali ſunt fulgura ex pelvi. (**) Conqueritur hac de re aliquoties Ludov. Vives in commentariis ſuper libros Auguſtini de civitate Dei, cujus querelas recenſuimus in loco præc. de eccleſia c. XI. ſect. V. §. CXCVIII. Pulcre Leo & Anshelmus Augg. l. Si quemquam c. de epiſcopis & clericis: *Si quemquam vel in hac urbe regia, vel in ceteris provinciis, quae toto orbe diffuſae ſunt, ad epiſcopatus gradum provehi Deo autore contigerit, puris hominum mentibus nuda electionis conſcientia ſincero omnium judicio provehatur. Nemo gradum ſacerdotii venalitate pretii mercetur, quantum quisque meretur, non quantum dare ſufficit, aeſtimetur. Profecto enim quis locus tutus & quae cauſa poterit eſſe excuſata, ſi veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? quem murum integritatis aut vallum fidei providebimus, ſi auri ſacra fames penetralia veneranda proſerpet?*

Quid illis cavendum ſit,

§. CXVI. *Poſterioribus* proponendus hic canon: Qui ad miniſterium eligendi ſunt, ſedulo caveant, ne pecuniis, fraudibus, emendicatis ſuffragiis, vel quibuscunque malis artibus ſemet ipſos ingerant, ſed legitimam vocationem exſpectent.

qui eligantur?

Gregorius lib. II. epiſt. 22. ad Antonium ſubdiaconum: *Illud prae omnibus curae tibi ſit, ut in hac electione nec datio quibuscunque modis interveniat praemiorum, nec quarumlibet perſonarum patrocinia convaleſcant. Nam ſi quorumdam patrocinio quisquam fuerit electus, voluntatibus eorum cum fuerit ordinatus, reverentia exigente obedire compellitur.* Nemini quidem prohibitum eſt, operam ſuam offerre eccleſiæ, modo ſibi conſcius ſit neceſſariæ eruditionis & donorum ad docendum requiſitorum: 1.) Quia apoſtolus diſerte ait: 1. Tim. III. 1. *Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat.* 2.) Quia ſervus *talentum* ſibi concreditum ſtudioſe *abſcondens* graviſſimam Domini ſui offenſam incurrit. Matth. XXV. 28. 3.) Eſaias propheta ſanctiſſimus operam ſuam Domino quærenti legatum ad populum iſraeliticum paratiſſimam offert. Eſaj. VI. 8. *Audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam, & quis ibit nobis? & dixi: Ecce ego, mitte me.* 4.) Petere eccleſiaſticam functionem nulli præcepto divino repugnat, ſed potius caritatis chriſtianæ ſalutem proximi ſerio expetentis opus eſt. 5.) Baſilius epiſt. X. conqueritur, quod ſuo tempore inepti conſtituti ſint epiſcopi, *cum idonei & pii ſe offerre noluerint*; interim tamen qui eccleſiæ operam ſuam offert, liberum de ſe aliis permittere debet judicium, nec occultis artibus & illegitimis modis ſeſe ingerat, ſed vocationem ordinariam ac legitimam exſpectet, nec deſiderium mutetur in curſum, nec

(*) (cap. 2. cauſ. 1. q. 1. *Quicunque ſtudet pretii datione ſacrum ordinem mercari, dum non officium, ſed nomen attendit, ſacerdos non eſſe, ſed dici tantum inaniter concupiſcit.* cap. 6. *Quos conſtiterit indignos meritis ſacram mercatos eſſe pretio dignitatem, convictos oportet arceri, non ſine periculo facinus tale perpetrantes, quia dantem pariter & accipientem damnatio Simonis involvit.* Gloſſa in principio cauſ. 1 q. 1. definit *ſimoniam*, quod ſit *ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi aliquid ſpirituale vel ſpirituali adnexum.* Quam definitionem retinet Thomas II. 2. q. 100. art. 1 Biel lib. IV. ſent. diſt. 25. q. 1. Valentinianus in Thom. III. f. 1957.) Gerhardus.

(**) Lutherus in Gen. XXV. f. 22. *Totus papatus ſubſtantialiter repletus eſt ſimonia, ac ſi tuleris ſimoniam ex papatu, jam ſolem inde tuliſti, nihil enim aliud negotii curtiſanis eſt, quam ut emant & vendant ſacerdotia.* Gerhardus.

nec τὸ ὀρέγεσθαι, quod commendat apoſtolus 1. Tim. III. 1. degeneret in τὸ τρέχεσθαι, quod damnat propheta Jerem. XXIII. 21. nec honeſta muneris petitio in famelicam & inhoneſtam ambitionem deſinat. Auguſtinus lib. XIX. de civ. Dei cap. 19. *Locus ſuperior, ſine quo regi populus non poteſt, etſi ita teneatur atque miniſtretur, ut decet, tamen non decenter adpetitur.* Diſtinguendum igitur inter deſiderium ordinatum & inordinatum, unde in conſtitutione eccleſ. elect. cap. de *vocatione miniſtrorum*, pag. 87. ita decretum exſtat: *Quamvis prohibitum non ſit operam ſuam eccleſiae offerre; nemo tamen ſibi ipſi certum locum debet nominare vel deſignare, ſed relinquat hoc judicio eorum, qui pro ratione donorum divinitus ipſis conceſſorum de honeſta & commoda functione ipſi proſpicere poſſunt, qua ratione de legitima vocatione certus reddi, & in omnibus adverſis promiſſione divinae gratiae, benedictionis & auxilii ſeſe erigere poterit.* Cavendum etiam ſedulo, ne quis inſidietur functioni ejus, qui in officio eccleſiaſtico per legitimam vocationem conſtitutus, odia mundi ob fidelem muneris ſui adminiſtrationem experitur, neve patiatur ſe ſurrogari in locum ejus, qui ſine legitimo judicii proceſſu loco ſuo motus eſt, qua de re videatur Joach. Mörlinus in tract. de vocatione miniſtrorum.

SECTIO VII.

DE CASIBVS QVIBVSDAM DVBIIS IN VOCATIONIS NEGOTIO OCCVRRENTIBVS.

Quaeſtiones de quibusdam caſibus dubiis in negotio vocationis.

§. CXVII. Cum propter religionis diverſitatem, exercitium juris epiſcopalis ad ſtatus Auguſtanæ confeſſionis in territoriis ſuis adminiſtrandum translati, contentiones de jure patronatus, & cauſas atque circumſtantias alias complures, dubiæ quæſtiones in negotio vocationis ſæpius moveantur, aliquas earum hoc loco breviter explicabimus. Quæritur: I.) *An jus epiſcopale & jus patronatus in eccleſiis reformatis locum habere debeant, cum videantur jus vocandi ad totam eccleſiam pertinens certo duntaxat ordini vindicare?* Reſp. diſtinguendum eſt inter legitimum utriusque juris epiſcopalis & patronatus exercitium, & ejusdem abuſum. Legitimum exercitium non repugnat ordini ac modo vocationis divinitus præſcripto, quia præſentatio ac nominatio, quæ ad jus patronatus pertinet, nihilominus populo relinquit liberum, an præſentatum ac nominatum eligere velit, & in vocationem ejus conſentire. Pari ratione examen, ordinatio, inveſtitura, confirmatio &c. quæ ad jus epiſcopale pertinent, eo moderamine exerceri poſſunt ac debent, ne eccleſiæ invitæ paſtor obtrudatur, ſed conſenſus, teſtimonium & ſuffragium illius accedat. Miniſtri eccleſiæ Gryphiswaldenſis in tract. de vocat. ordinat. inſtitutione & dimiſſione paſtorum contra quemdam turbatorem, contendentem jura patronatus a diabolo per filium perditionis contra verbum Dei in perniciem eccleſiæ invecta eſſe, anno 1594. edito, inter cetera ſic ſcribunt: *Conſtat, jura patronatus eccleſiae conſilio patrum in veteri eccleſia ante primatum & dominatum Romani papae autoritate piorum imperatorum adprobata eſſe, donec a Juſtiniano caeſare circiter annum Chriſti 540. publicatae ſunt leges, quae patronis eccleſiae tribuunt denominationem & praeſentationem paſtorum, auth. de ſacro S. epiſc. c. 18. & in novell. 57. cap. 2. leges illae imperatoriae amplius 600. annis publicatae ſunt ante compilatum per Gratianum jus canonicum.* Lutheri ſententia de jure patronatus exſtat in prima parte libri ipſius contra cœleſtes prophetas, tom. III. Jen. germ. f. 55. ſeqq. eadem clarius repetita in libello, cui titulus: *Unterricht an die Viſitatorn der Kirchen im Churfürſtenthum Sachſen*, edito anno 1528. tom. IV. Jen.

Jen. germ. f. 357. in quo Lutherus & alii theologi, qui Witebergæ tunc docuerunt, piis eccleſiarum patronis jus ſuum *in denominandis paſtoribus & accedente eccleſiae conſenſu jus eosdem praeſentandi ſeu vocandi non modo reliquerunt, ſed etiam adprobarunt.* Sane occurrunt alicubi in ſcriptis Lutheri quædam, quæ contra jus patronatus ſatis duriter videntur pronunciata, ſed ſenſus dictorum petendus ex cauſis dicendi. Cum enim revelata evangelii luce piæ eccleſiæ ſub jugo pontificiæ tyrannidis gementes ſinceros paſtores expeterent; papiſtici vero patroni & impii epiſcopi evangelii perſecutores pro paſtoribus lupos illis obtruderent, & hac ratione vaſtitatem eccleſiis inducerent, ibi coactus fuit Lutherus docere, jus vocandi pertinere non ad impios patronos & hoſtes evangelii, ſed ad eccleſiam, quo ipſo nequaquam voluit jura patronatus recte & legitime uſurpata penitus abolere. II.) *An illi, qui populo adſenſum quidem praebente, ſine tamen conſenſu magiſtratus & presbyterii ordinatione docendi munus amplectuntur, pro veris & legitimis paſtoribus habendi ſunt?* Reſp. anabaptiſtis enthuſiaſmos & internam vocationem jactantibus hoc ſolenne eſt, qua in parte imitantur priſtinos illos pſeudoprophetas, de quibus 2. Tim. III. 6. *Ex his ſunt, qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quae ducuntur variis deſideriis.* Sed cum præcipuæ partes in vocatione miniſtrorum non imperitæ plebeculæ, ſed magiſtratui ac presbyterio tribuendæ ſint, ideo circumcellionum iſtorum vocationes non poſſunt pro legitimis haberi. III.) *Si magiſtratus pontificius ſinceris miniſtris loco motis miſſificantes ſacrificulos ſubſtituit, & eccleſiae obtrudit, num illi pro miniſtris legitime vocatis habendi & audiendi ſunt?* Reſp. jus vocandi & deponendi eccleſiæ miniſtros non pertinet ad regalia magiſtratus, ſed toti eccleſiæ competit, ideoque qui invitæ ac repugnanti eccleſiæ obtruduntur, non ſunt legitime vocati miniſtri. Hic ergo locum habet illud Chriſti: Matth. VII. 15. *Cavete a pſeudoprophetis.* Joh. X. 5. *Alienum non ſequuntur;* & illud apoſtoli: 2. Joh. v. 10. *Nolite recipere &c.* Si magiſtratus cogere velit ſubditos, ut miniſtros illos recipiant, miſſis interſint, &c. cogitandum, quod *Deo magis obediendum ſit quam hominibus*; Act. V. 29. ideoque a miſſis ipſorum idololatricis, quæ cœnam convertunt in actionem toto genere diverſam, videlicet in ſacrificium propitiatorium pro vivorum ac mortuorum peccatis, penitus abſtinendum, baptiſmus tamen in caſu neceſſitatis ab illis accipi poteſt, ſi ſubſtantialia ſerventur integra, & proteſtatio de diſſenſu cum dogmatibus papalibus vel expreſſa vel tacita interponatur. IV.) *Si magiſtratus pontificius ſinceros verbi miniſtros ob zelum, quo errores papales inſectantur, loco moveat, iisque alios ſinceros quidem, ſed tamen mitiores ſubſtituat, repugnante in utroque facto eccleſia; num ſucceſſorum vocatio pro legitima habenda eſt, & illorum miniſterio utendum?* Reſp. Kauffmannus in ἱεροδιδασκαλίᾳ pag. 86. negat hiſce adductus rationibus: *primo*: jus plenum in conſtitutione miniſtrorum agendi pro lubitu & obtrudendi evangelicis eccleſiis concionatores, quos velit, ne quidem illi magiſtratui conceditur, qui confeſſioni ſinceræ doctrinæ addictus eſt, multo minus igitur magiſtratui alienam religionem profitenti hoc erit integrum. *Secundo*: magiſtratus pontificius ne ſuis quidem eccleſiis ſacrificulos præficiendi jus habet; ergo multo minus poteſtatem habet evangelicis eccleſiis miniſtros obtrudendi. *Tertio*: ea demum vocatio eſt legitima, in qua illi præficiuntur, qui poſſunt ἐλέγχειν τοὺς ἀντιλέγοντας. Sed pontificius magiſtratus tales miniſtros eccleſiæ nunquam præficiet. *Quarto*: legitima vocatio ad hunc ſcopum debet collineare, ut ſermo Dei currat; ſed pontificio magiſtratui hic ſcopus non eſt propoſitus. Hæc omnia ſuo loco veriſſima eſſe dicimus, interim tamen ob varias circumſtantias diſtinguendum eſt inter eccleſiam *liberam & preſſam*: item, inter vocationem plene *legitimam* & ex parte *vitiatam*. In eccleſia libera de iure non debet habere locum talis vocatio; quod ſi de facto in eccleſia preſſa tale quid contingat, debet quidem eccleſia jus

ıum, quantum poteſt, urgere & tueri,
im quia magiſtratui terminos ſuæ poteſta-
xcedenti, & ſine expreſſo eccleſiæ con-
ı paſtores conſtituendi ac removendi jus
ſoli arroganti reſiſtere in hoc caſu non
ſt abſque evidenti periculo, ne puræ reli-
is exercitio plane fraudetur, ideo ſatius
paſtores illos, ſi ex hypotheſi recta do-
t, audire, & ſacramentorum adminiſtra-
em ab ipſis petere, quam jus ſuum arctius
equi & anſam præbere, ut publicum ſin-
religionis exercitium plane aboleatur.
Si magiſtratus calvinianus ſinceris doctori-
abire juſſis alios ſubſtituat, ab ὀρθοδοξία
dentes, num illorum vocatio habenda eſt
ima? Reſp. invitæ eccleſiæ nec eripiendi
obtrudendi ſunt a magiſtratibus paſtores;
nde graviter peccant, qui tale quid adgre-
tur, & re ipſa dominium in conſcientias
arrogant. Quod ſi de facto contingat,
rendum remedium per ſerias ad Deum pre-
per literas ſupplices apud ipſum magiſtra-
, per implorationem auxilii a ſuperiore
iſtratu, & quæ alia legitima ac licita ha-
poſſunt media, quibus ſi nullus detur lo-
vicinorum recte docentium miniſterio
dum. Quæritur igitur VI.) *An vocatio*
ſtri eccleſiae eo usque ſe extendat, ut alte-
paſtoris auditores ad confeſſionem, abſolu-
em & communionem admittere poſſit? Reſp.
ıre canonico c. ut dominicis in decretali-
Gregorii tit. de parœciis ſtatuitur, quod
inicis vel feſtivis diebus presbyteri, ante-
n miſſam celebrent, plebem interrogare de-
t, num alterius parœcianus ſit in eccleſia,
proprio contemto presbytero ibi velit miſſam
re, quem ſi invenerint, ſtatim ab eccleſia
iant. & cap. omnis de pœnitentiis & remiſ-
ibus ſtatuitur, quod quilibet *proprio ſacer-*
debeat confiteri ſua peccata, ſi quis vero
io ſacerdoti voluerit juſta de cauſa confite-
debeat prius licentiam a proprio ſacerdote
ulare & obtinere. Hanc conſtitutionem
piendam dicimus, quatenus ordinarius pa-
verbum Chriſti ſincere docet, & ſacra-
ta juxta illius inſtitutionem legitime admi-
niſtrat, tunc enim turbaretur ordo divinitus conſtitutus, & miniſterium orthodoxi paſtoris contemneretur, ſi quis ad alienum paſtorem abire vellet. Sed ſi ordinarius paſtor verbo Dei contraria docet, & in diſpenſatione ſacramentorum inſtitutionem Chriſti violat; tunc licitum eſt alterius paſtoris orthodoxi opera in abſolutione & communione uti, quia Chriſtus, cujus œconomi ſunt fideles miniſtri, *neminem ad ſe venientem foras expellit;* Joh. VI. 37. ideoque cum in terris docendi munere fungeretur, recepit omnes, qui *ex vicinis civitatibus & pagis* ad ipſum confluebant, quod ipſum ab apoſtolis quoque factitatum. Neque arbitramur illud pugnare cum conſtitutione Paſſavienſi, in qua edicitur, ne quis alterius ſtatus ſubditos ad ſuam religionem cogat, alliciat, vel contra magiſtratum defendat: *Es ſoll kein Stand den andern, noch deſſelben Unterthanen zu ſeiner Religion dringen, abpracticiren, oder wider ihre Obrigkeit in Schutz und Schirm nehmen, noch verthedigen in keinem Wege;* aliud enim eſt ſponte venientes recipere, aliud blanditiis pellicere, vel violentia cogere. Nec dici poteſt de paſtore aliunde venientes recipiente, quod magiſtratui ſubditos ſuos alienare cogitet, neque enim diſtinctio dominiorum ac territoriorum tollitur per verbi prædicationem & ſacramentorum adminiſtrationem: ut regnum Chriſti non eſt terrenum & mundanum, ita quoque diſtributio ſpiritualium bonorum in Chriſti regno non confundit hujus mundi dominia & regum politicorum territoria. VII.) *An probandae ſint exſpectativae ad certas parochias, quas quidam vivis adhuc paſtoribus ſede nondum vacante a patronis impetrant?* Reſp. in regno papali tales exſpectativæ ac præbendæ ſunt frequentiſſimæ, contra veteres canones in concilio Lateranenſi, ut & Trident. ſeſſ. XXIV. cap. 19. repetitos. Sic enim recte ſtatuitur c. Qui in vivorum, in decretalibus Gregorii de conceſſione præbendæ: *Qui in vivorum ſacerdotum loco ponuntur, hoc ipſo ſunt ab eccleſiaſtica communione pellendi, quo ſe paſſi ſunt vivis ſacerdotibus ſucceſſores adhiberi.* c. Nulla

eodem: *Nulla eccleſiaſtica miniſteria ſeu etiam beneficia vel eccleſiae tribuantur alicui, ſeu promittantur, antequam vacent, ne deſiderare quis mortem proximi videatur, in cujus locum & beneficium ſe crediderit ſucceſſurum. Cum enim in ipſis etiam legibus gentilium inveniatur inhibitum, turpe eſt & divini plenum animadverſione judicii, ſi locum in eccleſia Dei futurae ſucceſſionis exſpectatio habeat, quam ipſi etiam gentiles condemnare curarunt.* Quibus rationibus addatur, quod per præbendarum illarum conceſſionem eccleſiæ adimitur libertas in electione miniſtri divino jure ipſi competens. Diſtinguenda tamen a præbendarum conceſſione adjuncti vel ſubſtituti, cum conſenſu eccleſiæ facta electio, qui paſtorem ſenem atque emeritum aliqua laborum parte ſublevet, nihilominus enim collatori & eccleſiæ liberum relinquitur, an poſt obitum paſtoris ſenis eum ad ordinarium paſtorem & ſucceſſorem vocare velint? Diſtinguenda etiam a præbendarum conceſſione nominatio ſucceſſoris ab epiſcopo ipſo tota eccleſia conſentiente facta, qualis fuit Eradii nominatio apud Auguſtinum epiſt. CX. *Aliud eſt*, (inquit Gratianus c. Apoſtol. 8. q. 1.) *de ſui ſucceſſoris electione cum fratribus deliberare, aliud eſt ex teſtamento tanquam ſuae dignitatis haeredem ſibi quaerere.* VIII.) *An probandus ſit mos quibusdam in locis receptus, quo non patet ad ſucceſſionem in miniſterio aditus, niſi vel viduam vel filiam anteceſſoris ducat, vel ſit filius vel frater demortui.* Reſp. non refragamur, quo minus vel filius, vel cognatus, vel adfinis defuncti paſtoris, ſi neceſſariis donis inſtructus ſit, ad vacantem miniſterii ſedem vocetur, neque inficias imus, paſtorum de eccleſia bene meritorum viduis ac liberis proſpiciendum eſſe; ſed cavendum, ne indigni ac minus idonei propter talia connubia promoveantur, neve eccleſia privetur ſua libertate in vocandis idoneis eccleſiæ miniſtris, denique ne ex conſuetudine certis conditionibus limitata lex quædam introducatur, & ſucceſſionum hæreditariarum jura ad officiorum eccleſiaſticorum conſtitutionem transferantur. IX.) *An invito committendum ſit miniſterium?* Reſp. quandocunque etiam pii & ſancti viri recuſant eccleſiaſticum miniſterium ſuſcipere, cum ipſis *angelicis humeris illud tremendum eſſe noverint*, ſicut Jeremias ad propheticum officium vocatus exceptionem ætatis opponebat, Jer. I. 6. Moſes exceptionem eloquentiæ, Exod. IV. 10. illis perſuadendum eſt, ne divinæ vocationi pertinaciter reluctentur. Gregorius lib. VI. epiſt. 169. *Ex verbis Chriſti:* Simon Johannis amas me? paſce oves meas; *colligitur, quod ſi is, qui valet, omnipotentis Dei oves renuit paſcere, oſtendit ſe paſtorem ſummum minime amare. Si enim unigenitus Patris pro explenda utilitate omnium de ſecreto Patris ad publicum noſtrum egreſſus eſt; nos quid dicturi ſumus, qui ſecretum noſtrum praeponimus utilitati proximorum? Quies itaque nobis ex corde adpetenda eſt, & tamen pro multorum lucro aliquando poſtponenda &c.* (*) Quod ſi nihilominus aliquis negare & renuere perrexerit, illi invito ac reluctanti non eſt deferendum miniſterium, ſed de alio idoneo diſpiciendum. c. Olim 8. q. 1. ex Auguſtino contra Manichæos: *Olim juſſus eſt frater praemortui fratris uxorem ducere, ut non ſibi, ſed illi ſuſcitaret ſobolem, ejusque nomine vocaret, quod inde naſceretur, quod ſi recuſaret, discalceatus uno pede conſpui ſolebat in faciem. Nunc evangelii quisque praedicator ita debet in eccleſia laborare, ut defuncto fratri, id eſt, Chriſto ſuſcitet ſemen, qui pro nobis mortuus eſt, & quod ſuſcitatum fuerit, ejus nomen acci-*

(*) Peraldus epiſcopus in ſumm. virtut. cap. 12. *Qui prædicatoris officio idonei eſſe poſſunt, & eligunt ſibi ſolum vivere, licet bona intentione faciunt, ut ſcilicet cum puriori conſcientia Deo ſerviant, tamen multum timendum videtur, eo quod ſervus is, qui talentum abſcondit in ſudario, vocatur a Domino ſervus nequam, & ut Gregorius dicit, qui ſcientia & virtute præditi ſeceſſum ſpeculationis adpetunt, tot animarum rei ſunt, quot animabus prædicando prodeſſe potuerunt.* Salmeronius tr. VII. in parabola ſeminis jacti: *Frumentum periclitatur, dum foſſis ſubterraneis abſconditur, quod dæmones præſtare ſolent, dum perfectis hominibus perſuadent, ut in eremum aut quemdam ſecretum locum ſe abdant, ut populum verbo Dei aut vitæ exemplo non paſcant.* Gerhardus.

accipiat. At vero qui electus ab eccleſia miniſterium docendi & baptizandi renuerit, ab eccleſia ipſa digne meritoque contemnitur, qui enim & ſibi prodeſt & eccleſiae, bene intelligitur utroque pede calceatus, unde illud: Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem; *qui vero lucrandorum refugit curam aliorum diſcalceati illius non figuratum ſignificavit, ſed in ſe impletum portavit opprobrium.* X.) *An electio ad miniſterium ſortis judicio committenda?* ita olim quibusdam fuit viſum, cum Prov. XVI. 33. ſortes dicantur *a Domino temperari*, cumque Matthias *per ſortem* in numerum apoſtolorum fuerit adlectus. Act. I. 26. Sed in c. Eccleſia extra de ſortilegiis & l. 47. c. de epiſc. & cleric. ratio eligendi eccleſiæ miniſtros per ſortes merito improbatur. 1.) Deus nullibi præcepit ſortibus in ordinaria miniſterii conſtitutione uti, nec promiſit ſe velle ſortes ita dirigere, ut digno ſemper faveant. Sortibus ergo in re tanta uti eſt Deum tentare. 2.) Officia eccleſiaſtica per divinam & legitimam vocationem perſonis dignis conferri debent, nequaquam vero dubio ſortis judicio committi. 3.) Quod conſilio & prudentia humana perfici poteſt, fortuito ſortium jactui committendum non eſt. 4.) Hieronymus in Jonæ I. & Beda in Act. I. idem improbant. Ad Salomonis dictum reſpondemus, ſenſum illius eſſe, quod omnia gubernentur divina providentia, etiam ea, quæ fortuitis caſibus ferri nobis videantur, id quod in ſortibus etiam locum habere facile concedimus; ſed ex eo non poteſt inferri, quod divina providentia ſortes perpetuo ita dirigat, ut ſemper ſit melior, qui ſorte eligitur: id enim duntaxat in illis ſortibus locum habet, quæ ſpeciali Dei mandato ac interno Spiritus impulſu jaciuntur; ſed quod, ſive meliori ſive pejori ſors faveat, non ſine Dei providentia illud fiat, ex quo nondum ſequitur, quod ordinaria miniſterii conſtitutio ſortibus peragenda ſit, ſed potius contrarium. Ad electionis Matthiæ exemplum reſpondet Dionyſius de eccleſ. hierarch. cap. V. part. III. *ſortes illas non fuiſſe proprie ſic dictas, ſed cæleſte aliquod lumen ſuper Matthiam a Deo effuſum.* Sed rectius reſpondet Hieronymus in Jonæ I. factum id eſſe *peculiari Dei inſpiratione & inſtinctu;* jam vero privilegia paucorum non poſſunt facere legem communem, & caſus ſpecialis non debet trahi in exemplum ordinariæ electionis. Reliqui apoſtoli immediate erant a Chriſto vocati, ideo ne Matthias in locum Judæ vocandus reliquis inferior videretur, inſtinctu divino per ſortem negotium hoc fuit transactum, ubi probe notandum, cum poſtea ſeptem diaconi eligendi eſſent, non ſorte ſed χειροτονίᾳ illud factum fuiſſe.

SECTIO VIII.

DE VOCATIONE BEATI LVTHERI.

Lis de vocatione Luthero mota.

§. CXVIII. Egimus de ea in diſputatione publica anno ſeculari 1617. inſtituta, quam huc referre non pigebit. Quemadmodum olim clerus Hieroſolymitanus, cum in doctrina Johannis baptiſtæ & ſalvatoris Chriſti, quod reprehenderet, non inveniret, de vocatione controverſiam illis movebat. Qui enim Hieroſolymis miſſi erant ſacerdotes ac Levitæ phariſaicæ factionis adſeclæ, dicebant ad ipſum: Joh I. 25. *Cur baptizas, ſi non es Chriſtus, nec Elias, nec propheta?* Ad Chriſtum etiam in templo docentem & miracula edentem accedunt principes ſacerdotum, ſcribæ & ſeniores populi, quærentes: *In qua poteſtate, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ, iſthaec faciat, & quis illi hanc poteſtatem dederit?* Matth. XXI. 23. Marc. XI. 27. Luc. XX. 1. Pari quoque ratione clerus pontificius ſucceſſionem in ſede apoſtolica non minus, quam clerus Hieroſolymitanus in ſede Aaronica ſibi ſoli arrogans, cum in doctrina Lutheri ad propheticos & apoſtolicos libros examinata, quod jure reprehendat, nuſpiam inveniat, quæſtionem de vocatione ipſi movet:

Quare ſcilicet opus reformationis cœperit, cum non ſit propheta vel apoſtolus immediata vocatione & conjuncto iſti vocationi miraculorum edendorum dono inſtructus, in qua poteſtate negotium tam arduum cœperit, & quis illi hanc poteſtatem dederit? Sic enim ſcribit Bellarminus lib. IV. de notis eccleſiæ cap. 14. *Qui mittitur, debet oſtendere teſtimonio ejus, a quo mittitur, ſuam autoritatem, alioquin nemo tenetur eum recipere; omnis autem, qui mittitur ad praedicandum, vel mittitur a Deo per ordinarios praelatos, vel extraordinarie a ſolo Deo. Et quidem qui mittitur per ordinarium praelatum, debet oſtendere teſtimonium ordinarii paſtoris praelati, nimirum literas ejus ſigillo munitas; qui vero mittitur a ſolo Deo, debet oſtendere ſigillum Dei, quod nihil eſt aliud, quam miraculum.* Ex quo poſtea concludit, *Lutherum omni omnino miſſione ac vocatione carere, cum nec extraordinarie a ſolo Deo, nec ordinarie per praelatos ſit miſſus.* Prius probat in illo ipſo capite §. de noſtri: ubi ſcribit, *Lutherum bis tentaſſe miracula facere, quando ſcilicet diaboli a quadam puella expulſionem ac Niſeni in Albi ſuffocati excitationem eſt adgreſſus, utrumque vero ſucceſſu irrito ac fruſtraneo.* Poſterius probare conatur lib. I. de clericis cap. 3. *Non ſunt veri paſtores,* (inquit) *qui non ſunt per manus impoſitionem a veris paſtoribus ordinati. Lutherus non fuit per manus impoſitionem a veris paſtoribus ordinatus, non a ſuis, ipſe enim eſt primus, neque ante eum fuere Lutherani: nec a noſtris, ſiquidem in eccleſia catholica non fuit epiſcopus, ſed presbyter, jam vero presbyteri non habent ordinandi poteſtatem.* Ex quo putat argumentum indiſſolubile contexi poſſe, quod apud nos non ſint veri paſtores, ac per conſequens nec vera eccleſia. Tribonianus Caſſius a Seeſtervurt in pſeudojubilæo Witebergenſi Moguntiæ edito anno 1503. pag. 230. *Jura caeſarea ſanciunt, neminem mandata imperatoria qualicunque dignitate praetendentem, admittendum eſſe, niſi imperatoris literas in teſtimonia exhibeat.* l. unic. c. de mandat. princip. & l. prohibitum eſt c. de jure fiſci. *Ipſe vero ſcribis, Deum quotiescunque ordinarium mutare modum velit, ſemper miracula adjicere ſolere. Scribit Achates tuus, Philippus, nunquam in magnis tenebris Deum novos vocare doctores, quin ſemper eis addat teſtimonium miraculorum. Age ergo, fac nunc ſigna, ut a Deo te miſſum ſentiamus. Et flagitat neceſſitas, urgent hoſtes, poſtulat Chriſti gloria & multorum hominum ſalus, qui de vocatione tua dubii evangelium tuum fraudes & impoſturas meras eſſe ſentiunt.* pag. 250. *Quaero ex te, Luthere, cum extraordinaria & immediata Dei voluntate gloriari non poſſis, utrum forte hac mediata & ordinaria ad reformandum veneris, ut honos miniſterio tuo conſtet, neque a nobis impoſtor, falſarius, pſeudopropheta, qui ut apud prophetam eſt, cucurrerit, antequam vocaretur, habeare. Quod ſi hic praeſidium tuum figere ſtatueris; dic nobis, quo epiſcopo, quo loco, quo tempore ad praedicandum miſſus ſis, ſigilla & literas tuas exhibe, quemadmodum hoc ipſe a nobis ſubreptitiis doctoribus ſummo jure flagitandum docuiſti. At tibi iterum hic aqua haeret, ſat ſcio.* pag. 254. *Neque ab eccleſia, id eſt, a populo aut ſenatu Witebergenſi Lutherum inſtitutum eſſe, aut ſaltem inſtitui potuiſſe ac debuiſſe, haud difficile eſt probatu. Nam primum nihil ejusmodi acta ipſius commemorant, quae docent potius, inconſulta eum temeritate, levitate, ambitione atque odio adverſus familiam diaconorum, quam juſſu alicujus, aut officii commiſſi ratione, ad indulgentias oppugnandas veniſſe.* Idem repetit Becanus in diſp. de vocatione miniſtrorum, Viennæ anno 1616. inſtituta, in qua demonſtrare conatur, Lutherum non fuiſſe legitime a Deo vocatum. *Lutherus* (inquit th. XLVIII.) *non fuit ordinarie vocatus & miſſus, quia non ipſi collata poteſtas & jurisdictio. Tametſi enim a catholico epiſcopo ſacerdos ſeu presbyter ordinatus ſit, ac proinde ab eo acceperit poteſtatem conſecrandi euchariſtiam; non tamen accepit ab eo poteſtatem & jurisdictionem reformandi religionem, & ſtatum eccleſiae in tota Saxonia & vicinis partibus, nec oppugnandi doctrinam catholicorum &c. Nec fuit immediate*

Deo vocatus & miſſus, 1.) *quia non ullo evidenti ſigno vel miraculo ſuam nem probare*: th. LV. 2.) *multa men- errores & falſitates populo propoſuit*: I. 3.) *doctrinam ſuam de abroganda diabolo accepit*: th. LXVI. 4.) *nuſpiam n eſt in Dei verbo, Lutherum ad refor- n eccleſiam a Deo miſſum, jam vero ipſe- :it, nihil eſſe credendum, niſi quod in Dei ſcriptum*: th. LXXVII. 5.) *fuit pu- famia notatus, quia nuptias cum moniali* . th. LXVIII. Vngersdorffius in grā- ie ad ſtatus Auſtriæ in prima acie con- ioc argumentum pag. 140. quod *Luthe- fuerit miſſus a Deo, quod non poſſit di- ier quod oſtium intrarit, id eſt*, a quo ratione vocatus ſit, *quod modo ad imme- , modo ad mediatam vocationem pro-*

CXIX. Antequam vero ex profeſſo de i vocatione agamus, duo præmonenda cimus. *Primo*, quod in principio re- ionis & certaminum nemo vel pontifi- vel clanculariorum concionatorum ana- rum & enthuſiaſtarum quæſtionem de ne ipſi unquam moverit, id quod ma- arguit, ipſos non habuiſſe, quod in ea arent; ſiquidem omnibus conſtabat, um ad miniſterium eccleſiaſticum & ionem academicam, ac proinde ad ve- voce & ſcriptis propugnandam legiti- atum eſſe. *Secundo*, quod diſcernen- nino ſit quæſtio de legitima vocatione , quæ de doctrinæ veritate inſtituitur. enim eſt immediata & perpetua conne- er vocationem legitimam & doctrinam m. Poteſt quis vocationem habere le- n, atque interim falſa & hæretica do- it adparet in illis, qui legitime ad mi- m vocati in hæreſin prolabuntur. Vi- etiam poteſt quis vera docere, atque in- egitima vocatione deſtitui. Ergo ſi vel e evictum eſſet, quod tamen in æternum non poterit, Lutherum caruiſſe voca- vina; nondum tamen ſequeretur, doctri- ſius propterea fuiſſe falſam & erroneam.

Lutheri vocatio fuit mediata.

§. CXX. Hiſce igitur adverſariorum calumniis ut eatur obviam, notandum eſt, Lutherum nunquam & nuſpiam ad immediatam & extraordinariam aliquam vocationem provocare. Sic enim diſertis verbis ſcribit in epiſtola ad ſenatum Mülhuſinum, tom. II. Jen. german. fol. 451. b. *Ich habe noch nie geprediget, noch predigen wollen, wo ich nicht durch Menſchen bin gebeten und beruffen, denn ich mich nicht berühmen kan, daſs mich Gott ohne Mittel vom Himmel geſandt hat.* Profert quidem Vngersdorffius locum ex Luthero, in quo ſeſe immediate a Deo vocatum adſerat, in epiſt. ad Fridericum, Saxoniæ electorem, tom. II. Jen. german. fol. 57. b. Sed verba ipſa diſerte teſtantur, Lutherum non de vocatione, ſed de doctrina ſua ibi agere, ſic enim habent formalia: *E. Churf. Gn. weiſs oder weiſs ſie es nit, ſo laſs ſie es Ihr hiemit kund ſeyn, daſs ich das Evangelium nicht von Menſchen ſondern allein vom Himmel durch unſern HErrn JEſum Chriſtum habe, daſs ich mich wol hett mügen (wie ich denn hinfort thun wil) einen Knecht und Evangeliſten rühmen.* Solum Chriſtum doctrinæ ſuæ autorem agnoſcit, ex eo vero nequaquam inferri poteſt, quod a ſolo Chriſto immediate ad doctrinæ illius prædicationem ſeſe vocatum adſerat. Ac ſi ſcopus verborum atque integer contextus reſpiciatur, non tam de doctrinæ ab aliis acceptæ cognitione, quam de interiore ejusdem in corde ſuo confirmatione ibidem agit. Electori non probabatur, quod Lutherus ex Pathmo ſuo Witebergam redierat, datis igitur ad Lutherum literis ſignificabat ſibi hunc reditum non placere, optime ſe ipſi cupere &c. reſpondet Lutherus: *Daſs es E. Churf Gn. aufs beſte mit mir meyne, deſſen achte ich mich gewiſs, ſo viel menſchliche Erkundigung betrifft. Wiederumb aber, daſs ichs auch gut meyne, düncket mich, ich wiſſe es auch höher, denn aus menſchlicher Erkundigung.* Vbi nequaquam loquitur de revelatione aliqua doctrinæ vel vocationis immediata, ſed de reditus ſui Witebergam verſus ſuſcepti ſincero ſtudio ac propoſito; poſtea ſequun-

quuntur verba illa, quod doctrinam evangelii cœlitus per Chriſtum habeat, ubi non excludit mediatam ex ſcripturis, & per ſcripturas inſtitutionem, ſed de confirmatione & obſignatione doctrinæ in corde ſuo per Spiritum ſanctum facta loquitur, ſtatim enim ſubjicit: *daſs ich mich aber zur Verhör und Gericht erboten habe, iſt geſchehen, nicht daſs ich daran zweifelt, ſondern aus übriger Demuth, die andern damit zu locken.* Negat igitur ſe de doctrina ſua adhuc dubitare, quod elector inferebat ex eo, quia ad cognitionem & judicium aliorum de ea provocabat, ſed Lutherus cauſam hujus rei negat eſſe dubitationem vel minimam, cum non per homines ſed per Chriſtum de ea confirmatus ſit. Id ipſum declarat in libr. contra falſo adpellatum ſpiritualem ſtatum clericorum f. 107. b. *Ich nenne mich einen Eccleſiaſten von Gottes Gnaden, den ihr einen Ketzer mit Leſterwort ſcheltet, euch und dem Teuffel zu trotz. Und ob ich mich einen Evangeliſten von Gottes Gnaden nennete, trawete ich daſſelbe ehe zu beweiſen, denn ewer einer ſeinen biſchofflichen Tittel oder Namen beweiſen könte, bin des gewiſs, daſs mich Chriſtus ſelbſt alſo nennet und dafür helt, der meiner Lehre Meiſter iſt, und auch ſeyn wird am jüngſten Tage, daſs ſie nicht mein, ſondern ſein lauter Evangelium iſt.* Et poſtea: *Derhalben laſſe ich euch hiemit wiſſen, daſs ich hinfort nicht mehr euch die Ehre thun will, daſs ich mich unterlaſſen wölle, euch oder auch einen Engel vom Himmel über meine Lehre zu richten oder zu verhören, denn der närriſchen Demuth iſt nu gnung geſchehen nu das drittemal zu Worms, und doch nichts geholfen, ſondern ich wil mich hören laſſen, und wie S. Petrus lehret, meiner Lehr Urſach und Grund beweiſen für aller Welt, und ſie ungerichtet haben von jederman, auch von allen Engeln, denn ſintemal ich ihr gewiſs bin, wil ich durch ſie euer und auch der Engel Richter ſeyn.* Hæc verba manifeſte docent, non de vocatione, ſed de doctrinæ ſuæ certitudine in corde confirmata Lutherum id acceptum velle, quando dicit, ſe *evangelium ſuum habere non ab hominibus, ſed cœlitus per Chriſtum.* Idem ſenſus verborum in præf. l. contra regem Angliæ, tom. eod. f. 133. b. *Wenn ich darumb ſolt erſchrecken, daſs ein König wider mich ſchreibet, müſte mich vielmehr erſchreckt haben, daſs der Pabſt, der aller Könige Meiſter ſeyn wil, wider mich geſchrieben hat, aber ich habe meine Lehre von Gottes Gnade nicht allein vom Himmel erlanget, ſondern auch für einem erhalten, der mehr vermag in ſeinem kleinen Finger, denn tauſend Päbſte, Kænige, Fürſten und Doctores, ſie ſollen ſie mir auch laſſen bleiben ewiglich.*

Triplex confirmatio mediatae vocationis.

§. CXXI. Mediate igitur ad miniſterium & docendi officium, Lutherum vocatum eſſe dicimus, 1.) quia ordinatus fuit *presbyter* ab epiſcopo ſuo anno Chriſti 1507. ætatis 24. ubi in ordinatione & inauguratione ſua accepit poteſtatem docendi verbum Dei. Quamvis vero ritus ordinationis in eccleſia pontificia multis ſuperſtitioſis & inutilibus ceremoniis ſit vitiatus, ex eo tamen ipſius ordinationis eſſentiæ nihil decedit; diſtinguenda igitur epiſcopi ordinantis impuritas ab ordinatione, quæ fit totius eccleſiæ nomine, & in ipſa ordinatione diſtinguendum eſt divinum ab humano, eſſentiale ab accidentali, pium & chriſtianum ab antichriſtiano. Sicut olim in eccleſia iſraelitica *ſuper cathedram Moſis ſedebant ſcribae & phariſaei*, Matth. XXIII. 2. quorum miniſterio, ſacrificiis, ordinationibus &c. utendum, interim tamen *a fermento* ipſorum cavendum erat: Matth. XVI. 12. ita quoque in eccleſia Romana illorum, qui erant in ordinaria ſucceſſione, miniſterio, ſacramentis, ordinationibus utendum erat, interim tamen fermentum admixtum a puritate maſſæ diſtinguendum. Ac tantum abeſt, ut ordinationem ab epiſcopo pontificio profectam eſſe plane nullam adſeramus, ut cœpto jamdum reformationis opere & ſeceſſione a papatu jam facta Lutherus ſcribat in articulis Smalcald. art. X. pag. 3. *Si epiſcopi ſuo officio recte fungerentur, & curam eccleſiae ac evangelii gererent, poſſet illis nomine caritatis & tranquillitatis,*

, *non ex neceſſitate permitti, ut noi &*
s concionatores ordinarent & confirma-
hac tamen conditione, ut ſeponerentur
larvae, praeſtigiae, deliramenta & ſpe-
ompae ethnicae. Quia vero nec ſunt nec
eſſe veri epiſcopi, ſed politici dynaſtae
ıcipes, qui nec concionantur, nec bapti-
nec cœnam adminiſtrant, nec ullum opus
icium eccleſiae praeſtant, ſed eos, qui
munus illud ſubeunt, perſequuntur &
nnant, profecto ipſorum culpa eccleſia
leſerenda, nec miniſtris ſpolianda eſt.
ocatus fuit Lutherus anno 1508. a Jo-
Staupitio Auguſtinianorum generali, ac-
e confirmatione & conſenſu electoris Fri-
, ad presbyterium & *profeſſionem theolo-*
in eccleſia & academia Witebergenſi.
ıatione ad profeſſionem vigore ſtatuto-
cademicorum ipſi dictum: *Veſtrum eſt*
divinam interpretari, & librum vitae do-
Vocatio ejus per literas ſenatus Wite-
ıſis ad presbyterium exſtat tom. IX. Wi-
. fol. 104. 3.) In ſolenni *doctoratus*
ıno 1512. conſenſu totius conventus Au-
iani inſtituto poteſtatem accepit verita-
octrinæ cœleſtis contra quosvis ἑτεροδόξως
voce & ſcriptis defendendi. Quamvis
octoratus per ſe ac ſolus non ſit vocatio
iſterium, nec ſit talis quædam abſoluta
ıs ubique & in omnibus eccleſiis docen-
ıalis apoſtolis a Chriſto fuit data: tamen
heri vocationem recte etiam refertur do-
s ipſius promotio, tum quia per eam
lens vocatio fuit publico ac ſolenni ritu
nata, tum quia præter teſtimonium eru-
s ſpecialis poteſtas & autoritas veritatem
t ſcriptis propagandi contraque adverſa-
opugnandi ipſi fuit data. Gerſon dicit,
nte Chemnitio part. III. locor. cap. de
a pag. 329. *formam promotionis theolo-*
octorum hanc fuiſſe: Do tibi facultatem
andi, docendi, legendi hic & ubique
ım. Formula juramenti in actu docto-
ıthero propoſita hoc complexa eſt: *Do-*
vanas, peregrinas, ab eccleſia damna-
c piarum aurium offenſivas non dogma-
n. XII.

tizabo. Ac prius in actu licentiatus conceptis verbis ſic juraverat: *Juro, me veritatem evangelicam pro virili defenſurum &c.* Vtique ergo non ſolum poteſtatem accepit, ſed etiam ſolenni juramento obſtrictus fuit, ut errores, ſuperſtitiones & idololatriam notoriam ex verbo Dei redargueret ac taxaret. Regerunt pontificii: *Lutherus juravit non ſolum in ſacra biblia, ſed etiam in eccleſiam, id eſt, pontificis decreta.* Reſp. in decreta illa non juravit, niſi ſub conditione, quatenus ſint verbo Dei conformia, quare cum poſtea deprehenderet, ea a norma verbi divini diſcrepare, merito illa rejecit.

Lutherus provocat ad vocationem mediatam.

§. CXXII. Ad hanc mediatam & ſolennem ſuam vocationem Lutherus ſæpius provocat, ut in fumum plane abeant adverſariorum calumniæ toties repetitæ, quaſi per totum vitæ tempus non habuerit, quod de vocatione ſua certo adſeveraret. In comm. epiſt. ad Galat. I. tom. IV. Lat. fol. 8. a. *Deus vocat nos hodie omnes ad miniſterium verbi vocatione mediata, quae fit per hominem &c. Mihi non licet ire extra hanc ſortem meam in aliam civitatem, ubi non ſum vocatus verbi miniſter, & ibi praedicare, quatenus ſum praedicator, (quatenus ſum doctor, poſſem in toto papatu praedicare, modo me tolerarent) etiamſi audiam falſa doceri &c. Noſtra igitur conſolatio, qui ſumus in miniſterio verbi, haec eſt, quod habeamus officium ſanctum & cæleſte, ad quod rite vocati, gloriamur contra omnes portas inferni.* In admonitione publica ad capitulum Witebergenſe, tom. II. Jen. germ. fol. 279. b. *Ich bin von euch (einer gantzen chriſtlichen Gemein) zum Predigampt beruffen, habe einen gœttlichen Befehl, daſs ich die Gemeine Gottes allhier mit dem reinen Wort weyden ſoll.* Tom. V. Jen. german. fol. 76. b. in explicat. Pſal. LXXXII. 4. *Hie ſprichſt du vielleicht zu mir: Warumb lehreſt du denn mit deinen Büchern in aller Welt, ſo du doch allein zu Wittenberg Prediger biſt? Antwort: Ich habs nie gern gethan, thue es auch noch nicht gern, ich bin aber in ſolch Ampt erſtlich*

vincere ſtudent, ὐκ ἀγνῶν θεολογεῖς *exiſtimo*, *de ejus plenitudine nos theologi accepimus, quod ſcimus & profitemur.* Michael Neander in præfat. catecheſeos græce verſæ: *Aliorum theologorum ſcripta politiora forte ſunt, ac habent multi alii viri praeſtantes & ipſi ſua dona, quae magnum Dei beneficium ſunt, grato pectore praedicanda & cognoſcenda, horumque ſcripta legenda. Sed cum Lutheri ſcriptis, dictis & concionibus non conferenda ſunt, nedum anteferenda.* Martinus Bucerus peculiaria illa Lutheri dona & heroica facta revocat ad novem capita: Primo: *articulum juſtificationis a temporibus apoſtolorum, quantum monumenta indicant, nemo unquam clarius & fidelius docuit.* Secundo: *antichriſtum Romanum cum ſuis membris ad extremum usque ſpiritum audentius oppugnavit nemo, fraudesque illius luculentius orbi detexit.* Tertio: *viva bona opera, puta, quae ex viva fide proveniunt, inque ſalutem proximi cedunt, nullus ex patribus tam ſancte & ſecundum mentem Spiritus ſancti docuit, atque ipſe.* Quarto: *ſcripturam ſacram, tam pure, tanta energia, totque argumentis penetrantibus nemo ipſo felicius explicavit, maxime cum ex profeſſo locum aliquem tractare voluit.* Quinto: *adde verſionem ſcripturae ſanctae fidelem, terſam & eloquentia non parva ornatam.* Sexto: *de magiſtratu politico, quae ejus ſint officia in utraque legis tabula, nemo hactenus tam clare docuit.* Septimo: *maximorum operum in eccleſia incredibiles ſucceſſus: exemplo ſit Auguſtana confeſſio; Wohey er geweſt, und wozu er geholffen, das hat fort gemuſt, und beſtehet noch feſt auf dieſen Tag.* Octavo: *donum prophetiae, das alles, wie er ein Ding hat geſagt, geſchicht.* Nono: *preces efficaces, pſalmos & hymnos, ac cantica dulciſſima fecit. Vt oravit, ita eccleſiam bene armavit devotis cantionibus ac pſalmis.* Hæc Bucerus. Poſſent hujusmodi teſtimonia de Lutheri donis peculiaribus adferri longe plura, quæ non poſſunt hoc nomine a pontificiis vel repudiari vel extenuari, quod ſint a fautoribus & amicis profecta; ecquis enim rectius judicium de illis facere poſſet, quam qui animo ab adfectuum, odii ſcilicet, invidentiæ & præconceptarum opinionum nebulis ſerenato rem ipſam exiſtimarunt, & quotidiana Lutheri converſatione uſi fuerunt? ac ſi verbali iſtorum teſtimonio fidem adhibere nolint, reple quod ipſa ſcripta exhibent, ſepoſitis parumper adfectibus audiant. 3.) Huc referimus *animum Lutheri heroicum, & in periculis etiam maximis imperterritum.* Teſtatur enim rerum eo tempore in eccleſia geſtarum hiſtoria, quod in ſummis etiam anguſtiis & præſentiſſimis periculis animum nunquam abjecerit, ſed magno zelo, heroica fortitudine, animique robore imperterrito, adverſariis frementibus ac frendentibus, fidei ſuæ rationem reddiderit. Cum ad comitia Wormatienſia evocatus ab amicis moneretur, *ne literis ſalvi conductus nimium fidens tyrannicis legatorum pontificiorum inſidiis ſeſe exponeret, eſſe in recenti memoria, quid Johanni Huſſo Conſtantiae obtigerit;* ipſe magno animi robore reſpondit, *ingreſſurum ſe Wormatiam, etiamſi tot cacodaemones ibi eſſent, quot tegulae in tectis.* Idem animi robur elucet etiam ex ipſius ſcriptis. Expendantur verba in gloſſa ſuper edictum cæſareum tom. V. Jen. germ. fol. 316. b. *Dieſen Artickel: Der Glaub allein ohn alle Werk macht gerecht für Gott, ſoll ſtehen und bleiben laſſen, der Ræmiſche Keyſer, der Türckiſche Keyſer, der Tarteriſche Keyſer, der Perſen Keyſer, der Pabſt, alle Cardinal, Biſchæffe, Pfaffen, Münche, Nonnen, Kænige, Fürſten, Herren, alle Welt, ſampt allen Teuffeln, und ſollen das helliſche Fewer darzu haben auff ihren Kopff, und keinen Danck darzu &c.* 4.) *Mirandam & plane ſingularem adverſus inſidias & violentiam adverſariorum conſervationem.* Cogitetur, quæ auditæ fuerint pontificis & epiſcoporum minæ, quantæ ipſius vitæ ſtructæ fuerint inſidiæ, quot anathematum & proſcriptionum fulmina in ipſum conjecta, quantis viribus inſtructi fuerint, qui ipſum e medio ſublatum unice deſiderarunt? cogitetur hiſtoria comitiorum Wormatienſium; & liquido adparebit, ſingulari Dei patrocinio & defenſione fuiſſe conſervatum, ut reformationis opus

n ſolum inciperet, ſed etiam feliciſſime
eret; interim tamen non defuit ipſi ani-
l martyrium pro confirmanda doctrinæ
e ſubeundum promtiſſimus. 5.) *Vati-
ab ipſo de rebus futuris edita*, quibus
eventus magna ex parte jamdum reſpon-
Vide libellum peculiarem, in quo illa
congeſta exſtant, ac ſi placet, locum
leſia §. CCC. 6.) *Mirabilem & felicis-
evangelicae praedicationis ſucceſſum.*
rus non per cuniculos, nec per brachii
ris robur opus reformationis adgreſſus
ed tuba evangelicæ prædicationis anti-
ani regni muros oppugnavit, docuit ve-
n, & errores redarguit ex ſolo Dei ver-
ui ſonus evangelii non papæ ſolum aures
it, ſed etiam ad remotiſſimas provincias
iit, & mirabili ac pene ſtupendo ſucceſ-
ra paucos annos a multis regnis & pro-
hæc doctrina ſuſcepta, contra vero pa-
uperſtitiones & idolomaniæ ex illis ex-
juſſæ. Hac de re ſic ſcribit Lutherus
m. I. Jenenſ. german. contra Emſerum
nſem, fol. 408. *Ich habe meiner Hoff-
, daſs ich in Gottes Namen angefangen,
as rechte Wort Gottes lehre, keine ſtar-
Beweiſung und Wunderzeichen, denn
ie ſo geſchwind in aller Welt ohn mein
en und Suchen, darzu durch unzehlich
ſtand und Verfolgung aller Gewaltigen
elehrten vermehret worden iſt.* Et in libr.
aque ſpecie ſacramenti tom. II. Jenenſ.
n. fol. 71. a. *Ich weis, woher meine Leh-
npt, und wer mich aufgerichtet hat, dar-
weiſet es auch das Werck genungſam,
b ich wol der kleinen Zeichen keines ge-
abe, die wir, wo es Noth were, viel-
thun mœchten, ſo iſt doch das wol für
oſs Wunder anzuziehen, daſs des Satans
er Kopff und græſte Macht, das Babſt-
mit ſeinem Cœrper einen ſolchen Stoſs
mich empfangen hat, den ihm kein welt-
och geiſtlich Gewalt je hat mægen bewei-
Der Satan fühlets auch ſelbſt wohl, wer
Lehre Meiſter ſey, darumb tobet er,
chet alſo geſchwinde Griffe.*

Argumenta pontificiorum contra immediatam Lutheri vocationem.

§. CXXIV. Reſtat igitur, ut adverſariorum argumentis reſpondeamus. Quamvis vero *immediatam* vocationem Luthero haudquaquam tribuamus, ac proinde partem illam probationis plane prætermittere poſſemus; tamen cum Becanus ad eam probandam falſa adſumat, breviter ſingula probationis membra percurremus. Ac *primo* quidem, num ad immediatam vocationem perpetuo requirantur *miracula*, & an Lutherus miracula fecerit necne, de eo in loco de eccleſia cap. XI. ſect. XI. §. CCLXXXVIII. & ſeqq. late egimus, unde ad primum Becani argumentum ex Bellarmino repetitum deſumenda eſt reſponſio. Ad *ſecundum* dicimus: ſi illa mendacia, errores & falſitates, quas Lutherus populo propoſuiſſe dicitur, in ſpecie proferantur, & ex ſcripturis ſacris ſolide confirmetur, talia eſſe Lutheri dogmata, mendacia ſcilicet erronea & falſa; tunc ſtatim agnoſcemus, Lutherum non fuiſſe verum prophetam, ſed nudæ adcuſationi fidem habere non poſſumus. Becanus profert unicum duntaxat errorem, videlicet quod in libr. de ſervo arbitrio Lutherus docuerit, *omnia fieri neceſſario, & homines carere libero arbitrio*, ſed ad illud ἔγκλημα vel centies a noſtris reſponſum. Ad *tertium*, quod Lutherus doctrinam ſuam de abroganda miſſa a diabolo acceperit, ſolide reſpondit Balduinus in apolog. contra Serarium. Videatur etiam locus de eccleſia cap. XI. ſect. X. §. CCLXXVIII. Ad *quartum* dicimus, exſtare in ſcripturis hanc generalem propoſitionem, quod illi, qui ab eccleſia vocantur, & a presbyterio cum publicis precibus & impoſitione manuum ordinantur, ſint legitime vocati & ordinati miniſtri, ſub qua generali propoſitione facile poteſt ſubſumi ſingularis, quod Lutherus ab eccleſia vocatus, & a presbyterio cum publicis precibus & impoſitione manuum ordinatus, fuerit legitime vocatus & ordinatus miniſter. Referenda etiam ad hunc locum vaticinia de opere reformationis, quæ licet diſertam & ſpecialem nominis Lutheri mentionem non faciant, implicite tamen organi, per

quod opus illud perficiendum erat, denotationem continent. Ad *quintum* de Lutheri nuptiis ſuo loco, in quæſtione ſcilicet de votis monaſticis reſpondetur.

Contra mediatam Lutheri vocationem.

§. CXXV. Contra ordinariam ſive *mediatam* Lutheri vocationem Bellarminus hoc argumentum urget: *Non ſunt veri paſtores, qui non ſunt per manuum impoſitionem a veris paſtoribus ordinati. At Lutherus non fuit per manus impoſitionem a veris paſtoribus ordinatus, non a ſuis, ipſe enim eſt primus, neque ante eum fuere Lutherani: nec a noſtris, ſiquidem in eccleſia catholica non fuit epiſcopus, ſed presbyter; jam vero presbyteri non habent ordinandi poteſtatem.* Reſp. 1.) Bellarminus aliud quærit, aliud probat, vel probare nititur. Quæſtio eſt, an Lutherus habuerit legitimam vocationem? Negat Bellarminus, & probat ex eo, quia Lutherus non fuit per manus impoſitionem a veris paſtoribus ordinatus. Illud cum debeat ulterius probare, addit: Lutherus non eſt ordinatus a ſuis, ipſe enim eſt primus, neque ante eum fuere Lutherani, nec a noſtris, ſiquidem in eccleſia catholica non fuit epiſcopus, ſed presbyter, jam vero presbyteri non habent ordinandi poteſtatem. At poſterius hoc membrum non pertinet ad quæſitum, neque recte ſubſumitur ſub prioribus. Sic enim debebat Bellarminus ſubſumere: Lutherus non fuit ordinatus, nec a ſuis, nec a noſtris, quod contra manifeſtam hiſtoriæ fidem fuiſſet negatum. Non quæritur hoc loco, *an Lutherus habuerit poteſtatem alios ordinandi, ſive an illi, qui a Luthero ordinati fuerunt, pro vere ordinatis ſint habendi?* de quo in ſequenti ſectione dicetur; ſed hoc quæritur, *an Lutherus fuerit rite ordinatus?* id quod Bellarminus negare non poterit, niſi ſimul negare velit in eccleſia Romana (in qua Lutherus ab epiſcopo fuit ordinatus) ſupereſſe veram ordinationem. 2.) Diſtinguenda igitur ea, quæ ſua natura ſunt diſtincta: aliud eſt, ſi quæratur, an ordinati a Luthero ſint vere ordinati, ſive veri paſtores? ac viciſſim aliud eſt, ſi quæratur, an Lutherus fuerit vere ordinatus ac verus paſtor? Poſterius non poteſt Bellarminus ex eo negare, quod Lutherus non fuerit epiſcopus, ſed presbyter; ſed ſufficit, quod Lutherus fuerit ab epiſcopo ordinatus, id quod ex Bellarmini hypotheſi ad veram ordinationem ſufficit. An vero prius ex eo deduci poſſit, ſuo loco adparebit. 3.) Non eſſe veros paſtores, qui non ſunt per manus impoſitionem a veris paſtoribus ordinati, ambigue dicitur; per veros enim paſtores intelliguntur *vel* illi, qui in doctrinæ & fidei confeſſione per omnia ſunt ſinceri, & ſic negatur illa propoſitio, cum ordinatio peragatur a miniſtro totius eccleſiæ nomine, ideoque per miniſtri ordinantis errores nihil illi decedat, unde ſecundum juris canonici diſpoſitionem etiam illi, qui ab hæreticis per manus impoſitionem ordinati ſunt, pro vere ordinatis habentur: *vel* intelliguntur illi, qui phraſi pontificia dicuntur epiſcopi & veri paſtores, & ſic iterum negatur illa propoſitio, cum ſcriptura veros paſtores & epiſcopos aliter definiat, ut ſuo loco adparebit: *vel* intelliguntur illi, qui nullam plane ordinationem acceperunt, ubi diſtinguendum eſt inter regulam ordinariam & caſus quosdam extraordinarios, ut in ſectione ſequente de ordinatione uberius explicabitur.

§. CXXVI. Becani argumentum ejusdem roboris eſt. *Lutherus non fuit ordinarie vocatus & miſſus, quia non fuit ipſi collata poteſtas & jurisdictio.* Sed quam poteſtatem & jurisdictionem intelligit Becanus? Certe poteſtatem miniſterii, poteſtatem docendi verbum & ſacramenta adminiſtrandi, poteſtatem clavium &c. in ipſa vocatione & ordinatione Lutherus accepit; quid enim aliud eſt vocatio & ordinatio, quam talis actus, in quo & per quem poteſtas docendi, ſacramenta adminiſtrandi, clavium uſum exercendi &c. certæ alicui perſonæ traditur? Quod ſi vero per poteſtatem & jurisdictionem Becanus intelligit talem poteſtatem & jurisdictionem, qualem epiſcopi pontificii ſibi arrogant; facile concedimus, talem poteſtatem & jurisdictionem ſecula-

rem

rem Luthero non fuiſſe datam. Sed audiamus ipſum Becanum, quomodo hoc explicet, quod Luthero non fuerit poteſtas & jurisdictio collata. *Tametſi* (inquit) *a catholico epiſcopo ſacerdos ſeu presbyter ordinatus ſit, ac proinde ab eo poteſtatem acceperit conſecrandi euchariſtiam; non tamen accepit ab eo poteſtatem & jurisdictionem reformandi religionem & ſtatum eccleſiae in tota Saxonia & vicinis partibus, nec oppugnandi doctrinam catholicam.* Egregia vero illatio! Eo ipſo, quando Lutherus accepit in vocatione & ordinatione ſua poteſtatem docendi & adminiſtrandi ſacramenta, accepit etiam poteſtatem errores, ſuperſtitiones & idololatrias taxandi. Poteſtas enim docendi, quæ in vocatione & ordinatione miniſtris eccleſiæ datur, reſtringitur ad Dei verbum, cum non quævis in eccleſia docere debeant, ſed Dei verbum. 1. Pet. IV. 11. *Si quis loquitur, loquatur ut eloquia Dei.* Matth. XXVIII. 20. *Docentes eos ſervare omnia, quae praecepi vobis.* Gal. I. 8. *Si licet nos aut angelus de cælo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema ſit.* Quando autem verbum Dei pure & ſincere docetur, quando ſemen illud cœleſte ſpargitur; ſtatim quoque diabolus zizania interſpergit, & excitat adverſarios veritati cœleſti contradicentes: hic ergo requirit officium fidelis miniſtri, non ſolum vera docere, ſed etiam falſa refellere, quod expreſſis verbis docet apoſtolus Tit. I. 9. ubi in epiſcopo requirit duo munia, ut ſit δυνατὸς παρακαλεῖν ἐν διδασκαλίᾳ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Vnde Auguſtinus de grat. & lib. arbit. cap. III. ſcribit, *duo eſſe hominum genera in eccleſia, cum quibus miniſtro evangelii res eſſe ſolet. Vnum eorum, qui ignorant quidem res ſacras, diſcere tamen volunt; alterum eorum, qui neque ſciunt, neque diſcere cupiunt, ſed ignorantia & cæcitate ſua delectantur, quorum illos docere, hos vero redarguere debet epiſcopus.* Quare cum Luthero data fuerit in vocatione & ordinatione poteſtas docendi verbum Dei, utique etiam eo ipſo data fuit poteſtas redarguendi errores cum illo pugnantes, & oppugnandi non catholicam vere ſic dictam doctrinam, ſed papales errores, ſuperſtitiones & idololatrias. Sic igitur concludimus: Quicunque vocatur, ut verbum Dei doceat, & contradicentes refellat, is etiam vocatur, ut errores papales, verbo Dei contrarios refutet. Sed Lutherus vocatus fuit, ut verbum Dei doceret, & contradicentes refelleret. Ergo etiam vocatus fuit, ut errores papales, verbo Dei contrarios refutaret. Quare cum Lutherus in doctrina, qualis tunc temporis publice ſonabat, manifeſtos errores, verbo Dei repugnantes videret, nihil quidquam a ſe & officio ſuo alienum fecit, quod eos ex verbo Dei refutare cœpit. Quod ad reformationis opus adtinet, dicimus in eo duo conſideranda eſſe: *primo* errorum redargutionem, *ſecundo* publicam idololatricorum cultuum abolitionem & ſinceri miniſterii conſtitutionem. Errorum redargutio pertinet ad miniſterium eccleſiaſticum, ſed publica idololatricorum cultuum abolitio præcipue ſpectat ad chriſtianum magiſtratum; is enim exemplo piorum regum veteris teſtamenti, qui baaliticam idololatriam aboleverunt, cum conſenſu eccleſiæ debet pias reformationes ſuſcipere, & ſincerum miniſterium conſtituere, ſi epiſcopi in officio ſuo negligentes deprehendantur.

SECTIO IX.

DE VOCATIONE MINISTRORVM IN ECCLESIIS, QVAS VOCANT, EVANGELICORVM.

Vocatio miniſtrorum evangelicorum.

§. CXXVII. Quemadmodum b. Lutheri primi eccleſiæ in noviſſimis hiſce temporibus reformatoris vocationem in ſpecie, ita quoque omnium miniſtrorum in eccleſiis a ſordibus errorum papalium repurgatis docentium vocationem in genere pontificii graviter oppugnant. Bellarminus lib. I. de cleri-

clericis cap. 3. §. ſed quoniam: *Non ſunt veri paſtores, qui non ſunt per manus impoſitionem a veris paſtoribus ordinati. Lutherus, Zwinglius, Calvinus & ceteri, qui paſtores primi apud ſuos habentur, non fuerunt per manus impoſitionem a veris paſtoribus ordinati. Nam ſi ſecus: a quibus obſecro? a ſuisne, an a noſtris? non a ſuis, ipſi enim ſunt primi, neque enim ante Lutherum ulli fuerunt Lutherani, neque ante Calvinum Calviniſtae, qui eos paſtores ordinare poſſent; non item a noſtris, ſiquidem in eccleſia catholica, unde receſſerunt, nec Lutherus, nec Zwinglius, nec Calvinus epiſcopi fuerunt, ſed tantum presbyteri: porro presbyteri non habent ordinandi poteſtatem &c. Quod ſi primi illi adverſariorum epiſcopi & paſtores, veri paſtores & epiſcopi non fuerunt, certe nec ſecundi, nec tertii, nec ceteri, qui primis illis ſucceſſerunt.* Sed de hoc diſcurſu Bellarmini, quatenus Lutheri miniſterium oppugnat, ex ſectione proxime praecedente judicium fieri poteſt: quatenus a ſolis epiſcopis ordinationem fieri poſſe contendit, inferius pluribus agetur. Idem Bellarminus lib. IV. de eccleſ. cap. 8. §. ex quo &c. argumentum hoc adfert, quod dicit inſolubile: *Eccleſia non poteſt eſſe ſine epiſcopis. Apud Lutheranos non ſunt epiſcopi, nam non habent ordinationem nec ſucceſſionem ab apoſtolis; igitur apud eos non eſt eccleſia.* Sed quid de ſucceſſione illa ſtatuendum ſit, expoſitum eſt in tract. de eccleſia. Becanus in diſputatione de vocatione miniſtrorum eccleſiæ nov. ac vet. teſt. Viennæ anno 1616. inſtituta peculiare caput conſtituit, *quod Lutherani & Calviniani miniſtri non ſint legitime a Deo vocati.* Idem in tractat. de eccleſia paſſim repetit. Jacobus Reihingius in explicat. fundamenti III. relig. cathol. p. 60. *Ecce, quales ſuperintendentes, paſtores, miniſtros habetis, a Luthero omnes deſcendunt, qui nec epiſcopum, nec miniſtrum ullum conſtituendi aut conſecrandi juſtam poteſtatem ullam habuit.* Et poſtea: *Videte obſecro, quam miſeri ſitis, ſi Lutherus, ex quo eccleſia veſtra nata, aut ſi vobis credimus, multis ſepulta ſeculis renata eſt, epiſcopus non fuit, quia nec a Deo, nec ab apoſtolis, nec ab horum ſucceſſoribus, epiſcopis; ſed a ſe ipſo ordinatus eſt, epiſcopos aut ſacerdotes profecto nullos, niſi forte a nobis apoſtatas habetis &c.*

Adſtruitur ex ſacris literis.

§. CXXVIII. Nos pro adſtruenda legitima miniſtrorum in noſtris eccleſiis vocatione producimus hoc argumentum: Quicunque miniſtri vocantur modo eo, quem Deus ipſe inſtituit, & eccleſiæ præſcripſit, illorum vocatio eſt legitima. At miniſtri noſtrarum eccleſiarum vocantur modo eo, quem Deus ipſe inſtituit, & eccleſiæ præſcripſit. Ergo noſtrorum miniſtrorum vocatio eſt legitima. De *majore* nulla poteſt eſſe dubitatio. Legitimum enim eſt, quod fit ſecundum leges, nec ullo modo improbari poteſt, quod inſtitutione divina nititur. *Minoris* veritas confirmatur hoc argumento: Vocatio mediata legitima juxta divinam inſtitutionem & apoſtolicam praxin fieri debet a tota eccleſia, & omnibus tribus illius ordinibus. Sed noſtrorum miniſtrorum vocatio fit a tota eccleſia, & omnibus tribus illius ordinibus. Ergo noſtrorum miniſtrorum vocatio eſt vocatio mediata legitima juxta divinam inſtitutionem & apoſtolicam praxin facta. *Major* in præcedente ſect. IV. late fuit comprobata. *Minor* ex praxi in noſtris eccleſiis uſitata manifeſte patet, ad exemplum enim eccleſiæ apoſtolicæ & primitivæ homines idonei & neceſſariis donis a Deo inſtructi ab ordinariis presbyteris, magiſtratu conſentiente & populo ſuffragante, poſt legitimam vocationem, per impoſitionem manuum & preces ordinantur, & hac ratione cultui divino conſecrantur. Vbi tamen notandum, in particularibus caſibus abuſus vitioſos de facto quandoque contingere poſſe, qui a nobis minime probantur; loquimur igitur de jure & ordinaria regula in conſtitutionibus noſtris eccleſiaſticis præſcripta, ad quam miniſtrorum vocatio adcommodari debet, & utplurimum etiam adcommodatur.

Argumenta pontificiorum

§. CXXIX. Contra hanc adſertionem noſtram multis modis inſur-

ſur-

contra vocationem miniſtrorum evangelicorum.

ſurgunt pontificii: I.) *quod noſtri miniſtri non ſint vocati a pontifice Romano & ipſius epiſcopis, quibus ſolis, non autem toti eccleſiae vocatio competat.* Reſp. contrarium, quod ſcilicet ad totam eccleſiam jus vocandi pertineat, oſtendimus paulo ſuperius. II.) *Quod non habeant ſucceſſionem ab apoſtolis.* Reſp. diſtinguendum eſt inter ſucceſſionem *perſonalem* & *doctrinalem*; ſola poſterior ſucceſſio ad legitimam vocationem, & neceſſaria & ſufficiens eſt, ea vero miniſtri noſtri haudquaquam deſtituuntur. Vide tract. de eccleſia. §. CXC. III.) *Quod Luthero, qui eſt parens omnium miniſtrorum Lutheranorum, non ſit collata poteſtas & jurisdictio ab epiſcopo.* Becanus dict. diſp. th. XLVIII. Reſp. contrarium oſtendimus ſectione proxime praecedente. IV.) *Quod non ſint ordinati ab epiſcopis.* Reſp. hac de re paulo poſt dicetur. V.) *Quod non ſint immediate a Deo miſſi.* Becanus dict. diſp. th. LIV. Reſp. nemo noſtrum dicit, miniſtros eccleſiarum noſtrarum immediate vocatos ac miſſos eſſe; potuiſſet igitur Becanus labore illo ſuperſedere, quo probat, immediatam vocationem noſtris miniſtris haud competere. Nequaquam vero ſequitur: Miniſtri Lutherani non ſunt immediate a Deo miſſi & vocati: ergo non ſunt legitime vocati; ſiquidem a negatione unius ſpeciei ad negationem generis non proceditur legitima conſequentia, vocatio immediata eſt una duntaxat ſpecies legitimae vocationis. Quas Luthero adſpergit calumnias, eas abſterſimus ſuperius. De reliquis ἐγκλήμασι miniſterio eccleſiaſtico in noſtris eccleſiis uſitato intentatis, utpote quod miniſtri noſtri rejiciant verbum Dei ſcriptum, aliquos ſcilicet libros biblicos, & verbum non ſcriptum eccleſiae, ſcilicet traditiones: quod rejiciant quaedam ſacramenta, ea ſcilicet, quae baptiſmo & euchariſtiae a pontificiis adduntur: quod non offerant ſacrificium aliquod externum, miſſaticum ſcilicet: quod miniſterio eorum Deus non cooperetur per ſigna ſubſequentia &c. ex aliis doctrinae coeleſtis capitibus judicium fieri poteſt ac debet.

SECTIO X.

DE VOCATIONE EPISCOPORVM IN ECCLESIA PONTIFICIA.

Vocatio epiſcoporum pontificiorum.

§. CXXX. Multa omnino deſideramus in epiſcopis pontificiis, ut oſtenſum fuit in praecedente de eccleſia tractatu. Neque enim proprio epiſcopi munere, quod eſt *verbum Dei pure docere, & ſacramenta juxta inſtitutionem Chriſti adminiſtrare*, funguntur, cum tamen proprii ipſorum canones diſt. 36. 86. cauſ. 7. q. 1. &c. ſevere illud exigant, ſed politicum dominatum exercent, chriſma conficiunt, quo in ſacramentis ordinationis & confirmationis utuntur, eidemque peculiarem aliquam vim & efficaciam tribuunt, offerunt ſacrificium miſſaticum pro vivorum ac mortuorum peccatis propitiatorium, &c. inde cum Johannes Gailerus anno 1506. die 9. Octobris in epiſcopum Argentoratenſem eligeretur, Wilhelmus ab Hoinſtein in haec verba erupiſſe dicitur: *In centum annis nunquam viſum vel auditum eſt, quod aliquis epiſcoporum ſpiritualia exercuerit, non animas ſed burſas viſitaverunt, & hoc quidem omni anno.* Sed illis praetermiſſis de vocatione epiſcoporum pontificiorum hoc loco videamus. In primitiva olim eccleſia conſenſum populi in electione epiſcoporum requiſitum fuiſſe, oſtendimus ſuperius ex c. Plebs. c. Cleri. c. Epiſcopos c. Vota. diſt. 63. Poſtea cum imperatores Romani nomina Chriſto darent, ipſorum quoque ſuffragia etiam in ipſius Romani epiſcopi electione fuerunt requiſita, quod itidem comprobatum dedimus ſuperius aliquot exemplis. Si metropolitanus epiſcopus eligendus erat, omnes epiſcopos comprovinciales electioni intereſſe oportebat, c. Metropolitano diſt. 63. ex concil. Niceno can. 4. Antiochen. can. 19. & in

decretis collectis a Martino Bracarenſi c. 3. Vnde Valentinianus imperator *ad electionem Ambroſii in archiepiſcopum Mediolanenſem omnes provinciae illius epiſcopos convocaſſe memoratur*, c. Valentinianus dict. diſt. 63. tandem vero ad collegia presbyterorum, ſeu ut hodie vocant, *capitula canonicorum* in eccleſiis cathedralibus jus iſtud eligendi epiſcopos cujuscunque gradus in ſolidum tranſiit. c. Cumana c. Congregato c. In Geneſi &c. extr. de elect. c. cum eccleſia extr. de cauſ. propriet. & poſſeſſ. Daniel Venatorius in anal. juris pontific. libr. I. c. 6. Matthias Stephanus de jurisdict. libr. III. part. I. cap. 7. num. 38. Laur. Ohmius de jure epiſc. theſ. XIV. quamvis in exemplis quibusdam ſpecialibus occurrat diverſitas, ex jure, vel conſuetudine, vel conceſſione ſingulari dependens, ſed quae generalem regulam non tollit, l. quod contra 141. ff. de reg. jur. Modus electionis fit vel per *ſcrutinium*, quod eſt uſitatiſſimum, vel per *compromiſſum*, quod eſt rariſſimum, vel per *inſpirationem*, quae prorſus fere in uſu eſſe deſiit. Vide canonem electionis ab Innocentio III. praeſcriptum & ibi gloſſ. in c. Quia propter extr. de elect. Joach. Stephanus lib. IV. de jurisd. cap. 11. num. 41. &c.

Inveſtitura epiſcoporum per pontificem.

§. CXXXI. Epiſcopi electi, a pontifice Romano, quem epiſcoporum epiſcopum eſſe, & a quo omnem poteſtatem, jurisdictionem & dignitatem reliquorum epiſcoporum velut ex fonte promanare fingunt, Bozz. de jure ſtatus lib. I. cap. 10. *inveſtituram & confirmationem* petere coguntur. Olim vero non erat ſic, quia Carolus magnus, Otto tertius, Henricus & imperatores alii, qui epiſcopatus in Germania fundarunt, ſibi & ſuis in imperio ſucceſſoribus inveſtituras epiſcoporum reſervarunt, quibus etiam jure illas competere late probant Theodoricus a Niem in libro, cui titulus: *Privilegia & jura imperii circa inveſtituras epiſcopatuum & abbatiarum imperatoribus Romanis toties quondam a papis reſtituta*; & Buxtorffius in diſſert. in ſeptem priora capita aureae bullae Caroli IV. concl. LXIX. ubi inter cetera ſic ſcribit: *Olim quidem imperatores noſtri de ipſis dignitatibus epiſcopos & abbates per annulum & baculum inveſtire ſolebant, ſed poſtmodum Henrico V. a papa Calixto II. transactio extorta eſt, per quam is omnes epiſcoporum & abbatum inveſtituras per annulum & baculum fieri ſolitas pontifici ceſſit, ſibi vero reſervavit, quod in epiſcopos & abbates electi inveſtituras regalium ſuorum per ſceptrum ab imperatore debeant & teneantur accipere*, referente Sigonio lib. X. de regn. Ital. anno 1122. Cranzio lib. V. Saxon. cap. 42. &c. Acceſſerunt inſuper pacta noviſſima inter Fridericum III. imperatorem & principes Germaniae, & Nicolaum V. papam anno 1447. inita, quae vocantur *concordata Germaniae*, quibus papa non modo ſibi reſervavit electiones in metropolitanis & cathedralibus eccleſiis factas, ſi ab electis juxta conſtitutionem Nicolai III. in c. Cupientes de elect. in 6. intra menſem, vel pro diſtantia loci alterius adhuc intra viginti dies poſt conſenſum, vel poſt obtentam de ſua electione notitiam praeſentatae fuerint, confirmare, ſed etiam ſi lapſo dicto tempore non praeſentatae, vel ſi praeſentatae minus canonicae, (pro arbitrio puta papali) fuerint, imo etſi canonicae fuerint, ex rationabili & evidenti cauſa de fratrum ſuorum (cardinalium) conſilio de digniori & utiliori perſona providere &c. Ita nimirum pontifex ſupremam & authenticam in epiſcoporum electione & confirmatione ſibi vindicat poteſtatem, unde etiam arctis juramentorum vinculis eos ſibi obſtringit, quorum formulas in loco de eccleſia recenſuimus, & qui ad dignitatis illius faſtigium ab ipſo evecti, *Dei & apoſtolicae ſedis gratia ſeſe* epiſcopos eſſe, in titulis profitentur, ac Bellarminus lib. I. de clericis cap. 8. probare conatur, *electionem epiſcoporum non pertinere jure divino ad clerum, ſed ad ſummum pontificem, ut vel ipſe eligat vel praeſcribat eligendi modum.*

Pallium.

§. CXXXII. In ſignum confirmationis & inveſtiturae papalis datur vel mittitur archiepiſcopis, & paucis aliquot

aliquot epiſcopis ſuperhumerale aliquod ex lana contextum, quod vocant *pallium*. c. Quod ſicut §. ſuper eo verſ. Præterea. extr. de elect. t. t. extr. de autor. & uſu pallii. Ejus conficiendi modum ex pontificiis autoribus ſic deſcribit Sleidanus lib. XIII. comment. pag. 377. *In die Agnetis virginis, qui eſt dies Januarii 21. in templo divae Agnetis Romae, cum in miſſa imploratur agnus Dei, ſuper altare ponuntur agni duo candidi, poſtea traduntur baſilicae D. Petri ſubdiaconis, hi mittunt illos in paſcua, ſuoque tempore tondent, ex eaque lana permixta reliquae lanae cum in filum diducta fuerit, parantur pallia: latitudine ſunt ad tres digitos, ab humeris propendent in pectus atque renes, ad extremum ſunt laminae plumbeae tenues, ejusdem latitudinis: ad hunc modum contexta deferuntur ad corpora D. Petri atque Pauli, ac certis ibi precibus expeditis relinquuntur per noctem unam: altera die ſubdiaconi recipiunt, & honeſto loco diligenter adſervant, donec, qui opus habet, archiepiſcopus aut ejus procurator ſibi dari petat. Traditur autem multis cum ceremoniis, & deferentibus mandatur, ne ſupra noctem unam (ſi modo fieri poſſit) in eodem loco ſubſiſtant ac commorentur.* De myſticis pallii illius ſignificationibus operoſe diſputat Durandus lib. III. rat. divin. offic. cap. 17. p. 48. *Pallium*, inquit, *eſt de candida lana contextum, habens circulum humeros conſtringentem & duas lineas, ab utraque parte videlicet ante & retro pendentes, a ſiniſtris eſt duplex, a dextris ſimplex, habet quatuor cruces purpureas, ſcilicet ante & retro, a dextris & a ſiniſtris. Inſiguntur in pallio tres acus, & quaedam ſunt, quae per metropolitanum ſine pallio agi non poſſunt, quo etiam niſi certis diebus uti non valet, quae omnia moralibus ſunt imbuta myſteriis & divinis gravida ſacramentis. In lana aſperitas, in candore benignitas deſignatur, nam eccleſiaſtica diſciplina contra rebelles & obſtinatos ſeveritatem exercet, ſed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatem. Circulus pallii, per quem humeri conſtringuntur, eſt timor Domini, per quem opera exercentur. Duae lineae, quarum una poſt dorſum, altera progreditur ante pectus, hujus vitae curas & ſolicitudines ſignificant, quibus & cor & humeri pontificis ſie ſaepiſſime gravantur & impediuntur, ut a proprio ſtatu eum avertant, & vana quaedam & tranſitoria cogitare & portare compellant;* (nota: teſtimonium hoc verum eſt) *hinc pallium ante & retro, a dextris & a ſiniſtris, ante pectus & ſuper humeros frequenter aptatur, ut his poſthabitis in ſe ipſum ſaepe redire intelligatur. Quatuor cruces purpureae ſunt quatuor virtutes politicae, ſcilicet juſtitia, fortitudo, temperantia & prudentia. Per tres acus intelliguntur fides, ſpes, caritas. Item tres acus compaſſionem proximi, adminiſtrationem officii, diſtinctionemque judicii ſignificant, quarum prima pungit animam per dolorem, ſecunda per laborem, tertia per terrorem.* Plura ibi videat, qui ejusmodi ineptiis riſum ſibi concitare ſatagit. Originem hujus pallii ad ipſos apoſtolos quidam ſatis imprudenter referunt. Polyd. Virgilius lib. IV. de rer. invent. cap. 12. *Clementi* tribuit, quod primus pallium illud archiepiſcopale ſolennibus ceremoniis conſecratum honori archiepiſcoporum contulerit. Baronius in annalibus ad ann. 336. num. 63. agnoſcit, in rebus geſtis Romanorum pontificum primo circa illius tempora mentionem haberi de pallio, potiſſimo Romani pontificis inſigni, metropolitanis ab eodem aliquando impertiri ſolito; ubi etiam ad imitationem levitici ſacerdotii illud in eccleſiam chriſtianam introductum eſſe exiſtimat. *Sicut olim* (inquit) *in ſacerdotio Hebraeorum erat ſummi pontificis ſuperhumerale inſigne, quod nefas eſſet aliquem alium ſacerdotum vel pontificum indui; ita in chriſtianae religionis ſacerdotio genus illud indumenti, quod pallium dicimus, ſummi tantum pontificis ceſſit uſui, ab eo tamen compluribus epiſcopis magna ex cauſa communicatum.* Sed rectius dicitur, quod ab imperatoribus Romanis pallii uſum mutuati fuerint, ſic enim Cuſpinianus in Valentiniano tertio; *Valentinianus frequenter verſabatur Ravennae, & urbem iterum exſtruens adornabat egregie, ipſamque principem conſtituebat 14. civitatum, &*

s 2 pote-

poteſtatem faciebat illius epiſcopo utendi tunica, quam pallium vocant, quae tunc temporis tantummodo caeſaribus geſtari conſueverat, & ex hoc ſurrexit lis illa inter epiſcopos Ravennates & Romanos, hi enim illis pares eſſe volebant. Hinc conſtare poteſt, unde pallia ſint orta, & quis primus illis fuerit uſus, eorumdemque uſum concesſerit, & quod papa multo poſt demum tempore pallii geſtandi licentiam impetraverit. Vt enim pontifices Romani alia regalia, & quæ tantum majeſtate cæſarea digna ſunt, ſibi adſciſcunt, ſic & iſtud pallium ſibi vindicarunt. Iſidorus Peluſiota, Chryſoſtomi diſcipulus, qui circa annum 440. in eccleſia floruit, libr. I. epiſt. 136. pag. 34. itidem epiſcopalis pallii facit mentionem. *Illud amiculum* (inquit) ὠμοφόριον, *quod ſacerdos humeris geſtat, atque ex lana, non ex lino, contextum eſt, ovis illius, quam Dominus oberrantem quaeſivit, inventamque humeris ſuis ſuſtulit, pellem deſignat; epiſcopus enim, qui Chriſti typum gerit, ipſius munere fungitur, atque ipſo etiam habitu illud omnibus oſtendit, ſe boni illius ac magni paſtoris imitatorem eſſe, qui gregis infirmitates ſibi ferendas propoſuit.* Sed pallium illud omnibus ſacerdotibus commune an ejusdem figuræ fuerit cum hodierno archiepiſcopis & quibusdam duntaxat epiſcopis communi, merito dubitatur; illud certum eſt, quod non fuerit tanta pecuniæ ſumma, quanta hodie poſtulatur a Romano epiſcopo, redimendum.

Pallii emtio. §. CXXXIII. Hodie enim mercem illam nec operoſam nec precioſam archiepiſcopi magna pecuniæ vi a pontifice emere coguntur. De Moguntinenſis archiepiſcopatus pallio refert Sleidanus lib. d. pag. 376. quod *triginta aureorum millibus* conſtare dicatur, antequam domum deferatur, unde in centum gravaminibus nationis germanicæ anno 1522. in comitiis Norimbergenſibus legato Adriani pontificis oblatis etiam hæc habentur: *Proponatur ſummo Pontifici & ſacroſanctae Romanae eccleſiae, quod grave, imo intolerabile ſit nationi germanicae, a modo tantas expenſas & moleſtias pati, tantas pro confirmatione archiepiſcoporum & epiſcoporum inferre annatas, praeſertim quae in epiſcopatibus quibusdam ſucceſſu temporis auctae, in quibusdam duplicatae eſſe dicuntur. Nam ſedes Moguntina, ut dicitur, olim ſolum dedit decem millia florenorum, quae cum quidam illic electus dare renueret, ſicque usque ad mortem ſuam perſiſteret, electus poſt eum confirmationis cupidus ſe opponere timuit ſedi apoſtolicae, offerens antiquam ſummam, puta decem millium florenorum, is nec confirmationem impetrare potuit, niſi & reliqua decem millia ſimul redderet, quae adhuc reſtabant a ſuo praedeceſſore nondum perſoluta, ſicque cogebatur dare viginti millia florenorum, quae tunc indubie in regiſtrum camerae ſunt ſignata, & usque ad noſtram aetatem a ſingulis archiepiſcopis exacta, & nedum viginti millia, ſed & viginti quinque millia propter nova officia & novos pontificum familiares. Tandem excrevit ſumma usque ad viginti ſeptem millia, quae archiepiſcopus Jacobus cogebatur nuper perſolvere, ut retulit vicarius in ſpiritualibus Moguntinus, ſicque in vita unius hominis ſepties viginti quinque millia a ſolo archiepiſcopatu Moguntino pro confirmatione archiepiſcopi Romam venerunt. Et cum archiepiſcopus Jacobus vix quatuor annos ſediſſet in archiepiſcopatu, mox poſt eum electus dominus Vriel ad minus viginti quatuor millia coactus eſt perſolvere, quorum partem mutuo forſan accepit a mercatoribus, ſed ut illis ſatisfaciat, imponere coactus eſt ſubſidium aut exactionem in ſuos populos & pauperes agricolas, quorum aliqui nondum ſatisfecerunt tributo aut exactioni pro pallio a ſuo praedeceſſore Jacobo impoſitae &c.* Proinde non ſine cauſa Jacobus, archiepiſcopus Moguntinus, jam fere moriens dixit, ſe de morte ſua non adeo dolere, quam ob id, quod ſubditi ſui pauperes iterum pro pallio gravem exactionem dare cogerentur. Vid. Wolffium cent. XVI. lect. memorab. p. 203. Goldaſtum Haimmsfeld. in volum. *Reichs-Satzungen* f. 215. Atque ut illa palliorum redemtio Romanæ curiæ magis eſſet fructuoſa, prohibitum eſt a pon-

ntificibus, ne quis anteceſſoris ſui pallio ır, ſed ut quisque ſibi Romæ illud compa- ac qui vel permutatione vel alia quavis ra- ſit alterius eccleſiæ patriarcha ſeu metro- anus, licet antea ſibi paravit illud, neceſ- men habeat, ut iterum emat, ut merito is dixerit, pallia illa nihil aliud eſſe, quam niæ papalis & Romanæ avaritiæ pallia. vero non erat ſic, ſed ut conſtat ex cap. it diſt. 100. veteres pontifices pro pallio vel accipi aliquid tanquam incongruum diſtricta interdictione vetuerunt. Platina ita Leonis II. *Leonis inſtitutum eſt, ac qui- ſanctum*, *quod utinam* (inquit) *hodie ob- rretur, ne ad archiepiſcopatum adſumtus uſu pallii aliorumve officiorum quidquam ſiae perſolveret, cum ex largitione multa quotidie oriantur.*

io pon- ficis. §. CXXXIV. De electione pon- tificis epiſcoporum epiſcopi ſic diſputat Bellarminus libr. I. de cis cap. 9. *Ratio eligendi ſummum pontifi- per ſolos cardinales eſt omnium optima & to conſervanda, etſi abſolute poſſet ponti- am mutare, ſi vellet.* In confirmatione s propoſitionis notat *ſeptendecim mutatio-* inveniri in electione Romani pontificis, *ginti novem ſchiſmata* in eccleſia Romana nuphrio numerari, quod eſt argumentum atis & conſenſus toties deprædicati. Cap. ſubjungit: *Si nulla exſtaret pontificia con- io de electione ſummi pontificis, vel caſu to omnes electores a jure deſignati, id eſt, s cardinales ſimul perirent, jus electionis iſcopos vicinos & clerum Romanum per- et, cum dependentia tamen aliqua a con- generali epiſcoporum.* Addit autem, *in hac propoſitione non convenire omnes*, quod & in theoria & praxi eſt veriſſimum, quot enim non ſolum diſſidia, ſed etiam aperta bella propter electionem Romani pontificis ſæpius fuerint mota, ex hiſtoriis eſt notiſſimum. Quamvis vero formam electionis per cardina- les Bellarminus exiſtimet omnium optimam, per quam ſcilicet diſſidiis aptiſſime obviam iri poſſit; teſtantur tamen hiſtoriæ, propter di- ſcordiam cardinalium ſedem papalem diu quan- doque vacaſſe, unde Gregorius X. certas leges de tali electionis forma tulit, inter quas & illa eſt, *ut cardinales in conclave recludantur, & niſi electionem maturaverint, tenui cibo paſcan- tur, ac poſt elapſum triduum ſemper de cibo aliquid detrahatur.* Conſuetudo illa eligendi pontificem per ſenatum cardinalium originem habuit anno Chriſti 1059. ex conſtitutione Ni- colai II. referente Sigonio lib. IX. regn. Ital. ex c. In nomine diſt. 33. cum prius autoritas imperatorum Romanorum in electione illa eſ- ſet neceſſaria. Sabellius lib. VI. Ennead. 8. &c.

§. CXXXV. Ab epiſcopis & eo- rum vicariis in ſpiritualibus ſive ſuffraganeis eliguntur reliqui cle- rici, in quorum electione quid deſideremus, expoſitum fuit in tractatu de eccleſia. 1.) Sæ- pius eliguntur indocti & ad curam animarum ſibi commiſſarum inepti. In gravaminibus na- tionis germanicæ dicunt proceres art. VII. *Ec- cleſiarum regimina minus dignis committuntur, qui ad mulos magis, quam homines paſcendos & regendos eſſent idonei.* Legati ſedis apoſto- licæ ad patres Trident. conqueſti ſunt, *indignis ſacerdotia conferri & illis, qui nihil a laicis praeterquam in veſtis genere, at ne in hoc qui- dem differunt.* (*) Nicolaus de Orem. in orat. *Vocatio cle- ricorum pon- tificiorum.*

S 3 coram

(*) Cardinales delecti ad reformationem eccleſiæ Ro- manæ in conſilio ſuo ad Paulum III. *Primus abuſus in hac parte eſt ordinatio clericorum ac præſertim preſbyterorum, in qua nulla adhibetur cura, nulla diligentia, quod paſſim quicunque ſunt imperitiſſimi, ſunt viliſſimo genere nati, ſunt malis moribus or- nati, ſunt adoleſcentes, admittuntur ad ordines ſacros & maxime ad Presbyteratum. Alius abu- ſus maximi ponderis eſt in collatione beneficiorum eccleſiaſticorum maxime curatorum & præ omni- bus epiſcopatuum, in quibus uſus invaluit, ut pro- videatur perſonis, quibus conferuntur beneficia, non autem gregi Chriſti & eccleſiæ.* Pontificiale Romanum Venetiis anno 1572. impreſſum p. 3. ab ordinandis mediocrem eruditionem requirit. *Lite- ratura* (inquit) *in ſubdiaconatu & diaconatu me- diocris ſufficit, ut ſaltem ſciat bene & expedite legere & competenter cantare, det operam Gram- mati-*

coram Vrbano V. & cardinalibus habita anno 1364. *Non adhibentur viri idonei ſacerdotiis, praeſertim locupletioribus, ſed quos plerumque vel favor vel familia vel natales commendant, delicati, lepidi & comtis capillis nitidi; ludis, amoribus, palæſtris, orbibus ſaltatoriis adſueti, nec raro, qui manicati & talearibus amicti ſicas vibrare & ſclopetis fulminare, interdum etiam qui galeati, cataphractique turmas equitum ducere, in aciem irruere, & manum cum hoſte conſerere didicerunt.* Gregorius de Valent. in anal. de eccleſia pag. 22. conqueritur, quod *haud raro pontificii ordines ſuos iis conferunt, qui nec eruditionis nec pietatis inſignibus ornati, ſed homines ventri plerumque & mundo dediti.* 2.) Ad ſacerdotia per largitiones adſpirant. Ludov. Vives in libr. XIX. Aug. de civit. Dei cap. 19. *In Oſea Dominus conqueritur, epiſcopos laqueum factos ſpeculationi & rete in monte Thabor, ceu de hujus temporis epiſcopis loqueretur, qui ſacerdotiis laqueos tendunt & pecuniae larga retia, ſed non raris maculis, ne nummus effluat.* 3.) Eliguntur ſine eccleſiæ, cui præficiendi ſunt, teſtimonio & ſuffragio, quod apoſtolicæ praxi adverſari, oſtendimus ſuperius. 4.) Coguntur ante ſuam ordinationem ejurare matrimonium, cum tamen plerique illorum continentiæ dono non ſunt inſtructi. 5.) Coguntur jurare in decreta Romani pontificis, & concilii Tridentini, quæ tamen ſcripturis ſacris adverſa ſunt, ut a noſtris abunde demonſtratum. 6.) Eliguntur & ordinantur, non ad ſinceram verbi divini prædicationem & ſacramentorum a Chriſto inſtitutorum legitimam adminiſtrationem, ſed ad dogmata papalia, traditiones ac ſuperſtitiones Romanenſes propagandas, ad ſacrificium miſſaticum celebrandum &c. 7.) In ordinatione adhibentur vanæ & inutiles ceremoniæ chriſmatis, raſuræ, crucis, cereorum &c. quibus peculiarem aliquam vim tribuunt.

SECTIO XI.

DE GRADV DOCTORATVS.

Origo gradus doctoris. §. CXXXVI. Circa annum Chriſti 1135. cum Lotharius Saxo, imperator, occaſione ſuſceptæ in Italiam contra Rogerium, Siciliæ regem, expeditionis leges Romanas latino ſermone ſcriptas inveniret, admiratione & amore earum inductus, per Irnerium juriſconſultum cancellarium ſuum in ſcholas & tribunalia eas revocavit, jubens ſcilicet, in ſcholis eas explicari, & coram tribunalibus jus ex illis dici, referente Chytræo in chronolog. verb. Lothar. p. 309. Coraſ. in l. 2. §. fin. d. O. I. atque ut profesſioni iſti legum debitus honor adderetur, *gradum doctoratus* (formam promotionis eodem Irnerio præſcribente) in ſcholas introduxit, unde factum, ut Bononiæ, ubi jus civile publice tradi & explicari imperator conſtituerat, ejusdem mandato & autoritate primi interpretes latini juris, *Bulgarus* ſcilicet, *Hugolinus*, *Martinus*, *Pileus* & alii in doctores juris ſolenniter tunc fuerint promoti. A jureconſultis morem creandorum doctorum poſtea etiam theologi ſunt mutuati, unde a Bononienſibus ad *Pariſienſes* ritus promotionis in theologia doctoralis translatus eſt, apud quos *Petrus Lombardus* primus theologiæ doctor creatus dicitur. (*) Hosce academicos gradus non modo ſugilat ex juriſconſultis Ferrarienſis in ſua practica ſcribens, *ſe alicui niſi clerico aut adprime diviti, ut gradum doctoris ſuſcipiat, conſulere non poſſe, quia per gradum quis redigatur de libertate in ſervitutem, ut vivendi ratio-*

maticalibus. In ſacer dote autem promovendo ſufficiens literatura requiritur. Sciat Grammaticam, præſertim ſi ſit ſecularis, quia illi cura animarum committi ſolet, quæ ſine literis exerceri non poteſt. Conjunge Eraſmum in 1. Petri V. adnotat. ubi in epiſcopos non prædicantes invehitur. GERHARDVS.

(*) Conferatur Petr. Heigius part. I. q. 7. num. 49. 50. quæſt. 8. num. 44. & part. II. q. 11. n. 47. 48. 49. Lanſius in orat. pro Germ. p. 31. GERHARDVS.

ne & vitae innocentia aliis ſit exemplo, & gradus non ſine magno ſumtu quaeratur, er hujus aerumnoſae vitae curriculum contur, referente Matth. Stephano libr. III. risdict. part. 2. cap. 14. num. 39. ſed etiam m ex theologorum ſuperioris ſeculi ordiquos etiamnum hodie aliqui ſectantur. eas Bodenſtain Carolſtadius poſt ſeceſſioa Witebergenſi eccleſia factam nolebat ius vocari doctor, ſed *frater Andreas*, mo etiam ante infelix illud ſchiſma, cum lu promotionis Johanni Weſtermanno & calco Grapio doctorum titulos conferret; ce teſtatus eſt, *ſe poſthac nemini gradum collaturum, eo quod promovendo alios in res ſciens ac prudens faciat contra dictum ti:* Matth. XXIII. 8. *Nolite vocari rabbi, enim eſt magiſter veſter.* (*) Zwinglius ſp. ad epiſt. Bugenhag. ſcribit, *ſe cum falegere illos titulos, doctor & profeſſor ogiae.* Rud. Gualtherus in Joh. XXI. 407. *us, quem Chriſtus electum organum dixeſervum Jeſu Chriſti ſe nominare ſolet. r cum iſta modeſtia illorum inſolentiam ac n, qui titulos magnificos prece & pretio unt, ut apud rude vulgus ſeſe venditent, cile videbis, quo ſpiritu iſti agantur. Sunt daeorum ſimiles, quos graviter adcuſat us, quod magiſtri & doctores dici vellent. ſant quidem ſeſe publica & a multis ſerecepta conſuetudine, & ipſi inde minialiquam dignitatem accedere ajunt. At ulla conſuetudo Chriſti praecepto praejudiebet, qui ne quid hujusmodi fiat, gramonuit &c.*

ropter acadeetinea. §. CXXXVII. Nos vero in academiis noſtris gradus illos conſtanter retinemus: I.) propter *ritus antiquitatem*, quam cum oitione Chriſti, Matth. XXIII. 8. pugnaondum a Gualthero perſuaderi potuimus. Si enim abſolute & ſimpliciter magiſtri ac doctoris adpellationem verbis illis Chriſtus vetet prohibitam, conſequens foret, nec patrum adpellationem genitoribus a filiis debere tribui, cum ibidem v. 9. Chriſtus dicat: *Patrem nolite vocare vobis ſuper terram, unus enim eſt Pater veſter, qui in cœlis eſt*: nec ſervi heros ſuos adpellare deberent dominos, cum de chriſtianis pronunciet apoſtolus: 1. Cor. VIII. 6. *Nobis unus eſt Dominus Chriſtus Jeſus;* quorum utrumque eſt abſurdum, & manifeſtis ſcripturæ exemplis contrarium. Item ſi abſolute & ſimpliciter eſſet prohibitum, miniſtros eccleſiæ doctoris titulo inſigniri, minus recte feciſſet Johannes evangeliſta permittens ſe a diſcipulis vocari *rabbi* ſeu magiſtrum; Joh. III. 26. minus recte feciſſet apoſtolus Paulus nominans ſe *doctorem gentium*, 1. Tim. II. 7. & inter ordines in eccleſia conſtitutos recenſens *doctores*. Eph. IV. 11. Genuinus autem verborum Chriſti ſenſus colligitur ex circumſtantiis. Judæi tantam autoritatem rabbinis ſuis tribuebant, ut eos audiendos dicerent, *etiamſi dextrum vocarent ſiniſtrum, ac quidvis etiam extra* legem proponerent, teſte Lyrano, qui fuit natus Judæus, in adnot. Deut. XVII. hoc igitur ſenſu ac reſpectu negat Chriſtus vel *patris* vel *doctoris* adpellationem cuiquam in terris tribuendam, ſed authenticam illam autoritatem & ſummum in articulis fidei magiſterium ſoli Deo relinquendum eſſe, ac taxat Phariſæorum ambitionem, qui titulos illos una cum re ipſa, id eſt, cum poteſtate quidvis jubendi, præcipiendi & conſtituendi in eccleſia ſibi arrogabant. Hieronymus in comment. hujus loci: *Quaeritur, quare adverſus hoc praeceptum doctorem gentium apoſtolus ſe eſſe dixerit, aut quomodo vulgato ſermone maxime in Palaeſtinae & Ægypti monaſteriis ſe invicem patres vocent? quod ſic ſolvitur, aliud eſſe natura patrem, vel magiſtrum, aliud indulgentia. Nos ſi hominem patrem vocamus, honorem aetati*

(*) Lutherus tom. III. Jenenſ. part. I. contra coeleſ proph. de Doctore Andrea Bodenſtein Carolſtadio Witenbergenſi archipresbytero refert, *quod habitu ſacerdotali depoſito & ruſtici veſtitu adſumto ligna in urbem advexerit, nec amplius doctor, ſed frater Andreas, & vicinus ſalutari voluerit.* GERHARDUS.

tati deferimus, non autorem noſtrae oſtendimus vitae. Magiſter quoque dicitur ex conſortio veri magiſtri, & ne infinita replicem, quomodo unus per naturam Deus & unus filius non praejudicat ceteris, ne per adoptionem dii vocentur & filii: ita & unus pater & magiſter non praejudicat aliis, ut abuſive adpellentur patres & magiſtri. Chryſoſtomus hom. LXXIII. in Matth. Non vocetis patrem; *non ut neminem patrem vocent, ſed ne ignorent, quem principaliter patrem vocare oporteat. Nam quemadmodum nemo principaliter magiſter eſt, ſic nec pater praeter illum, qui tam magiſtrorum, quam patrum omnium cauſa eſt.* Theophylactus in h. l. *Non prohibet Chriſtus vocari quemquam magiſtrum, ſed tanta adfectione velle vocari, & omnibus modis curare, ut ita vocetur.* (*) Idem eſto judicium de dicto Jacobi III. 1. quod a quibusdam huc adfertur: *Ne eſtote multi doctores ſcientes fore, ut gravius judicium accipiatis.* Nequaquam vero prohibet apoſtolis doctorum nomine vel officio uti, ſed *temerarie* illud ſibi uſurpare prohibet; eos enim potiſſimum taxat, qui ambitione magis quam cura fraternæ ſalutis impulſi jus rigidæ cenſuræ in proximos ſuperciliosa temeritate ſibi arrogant & uſurpant, non tam ædificationem, quam calumniandi & obtrectandi ſtudium ſectantes. II.) *Propter adſerendam ordinis theologici dignitatem*, quæ alias in hac extrema mundi ſenecta eſt admodum exigua; negari enim nequit, aliquod autoritatis apud auditores neceſſariæ adminiculum eſſe iſtos honorum gradus. III.) *Propter rei aequitatem.* Quemadmodum in ſtudio virtutum, & in eruditione eſt differentia inter homines, ita quoque æquitati conſentaneum, ut honorum & præmiorum differentia ſtatuatur. *Virtutum praemia tribui merentibus convenit*, reſcripſerunt Theodoſius, & Valentinianus libr. IV. C. de ſtat. & imag. IV.) *Propter eximiam utilitatem.* Illæ enim honorum collationes ſunt ὁρμητήριον aliquod & incitamentum ad diligentiam in animis ſpectatorum. *Opinamur*, inquit Solon apud Lucianum in Anacharſi, *gymnaſiorum deſiderium in juvenibus magis accendi, ſi eos, qui optime ſe geſſerunt, honorari conſpexerint, & in medio Graecorum praeconis voce magnifice proclamari, & non pauci ex ſpectatoribus virtutum ac laboris amore inflammantur.* Notum eſt illud Tullii in I. Tuſcul. quæſt. *Honos alit artes, omnesque incendimur ad ſtudia gloria, & jacent ea ſemper, quae aut negliguntur aut improbantur.* Iidem gradus ſunt publica eruditionis ac donorum divinitus conceſſorum teſtimonia, ſunt privilegiorum ac jurium academiis a cæſaribus conceſſorum exercitia, ſunt improbatæ & repudiatæ confuſionis anabaptiſticæ indicia &c.

§. CXXXVIII. Quæritur autem, *an promotio doctoralis ſit quaedam vocatio & ordinatio ad miniſterium?* ita ut ornati doctoris gradu poteſtatem habeant absque alia vocatione & ordinatione in eccleſia docendi, imo & alios ad miniſterium ordinandi. Adfirmant aliqui argumento ducti eo, quod non olim ſolum, referente Gerſone, hæc fuerit promotionis formula: *Do tibi facultatem diſputandi, docendi, legendi hic & ubique terrarum;* ſed etiam adhuc hodie doctoribus poteſtas illa publice docendi ſolenniter conferatur. (**) Sed rectius ſentientibus negativa probatur. 1.) Gradus academici non ſunt eo fine introducti, ut eſſent quædam vocatio & ordinatio ad miniſterium;

An promotio doctoralis ſit vocatio ad miniſterium?

(*) Senſus poteſt eſſe triplex: 1.) Nolite vocari Magiſter vel doctor, tanquam primarius & unus ille qui *κυρίως* talis eſt natura, non indulgentia, juxta Hieronymum; 2.) vel nolite vocari ob ſolam ambitionem, juxta Theophylactum; 3.) vel nolite vocari ita ſimpliciter & absque exceptione ſuperioris, ſive comparate, nolite vocari doctores aut patres præ Deo. GERHARDVS.

(**) Affelmannus in tract. de ſanctor. invocat. cap. 2. th. 23. *Veriſſima ſunt verba D. Georgii Majoris a D. Leonhardo Huttero repetita, doctorarum eſſe certum teſtimonium vocationis ad miniſterium & promotiones doctorales theologorum nihil eſſe aliud, quam commendationem publicam miniſterii evangelici ſecundum ritum apoſtolicum; ipſam promotionem eſſe veram, legitimam & ſolennem ordinationem ad miniſterium. Eadem Lutheri ſententia eſt & omnium γνησίων Lutheranorum.* GERHARDVS.

ſterium; ſed publicum & ſolenne teſtimonium eruditionis, virtutum & *ἱκανότητος* ad primaria officia eccleſiaſtica, prævia ſcilicet legitima vocatione rite obeunda. 2.) Jus vocationis, quod eſt totius eccleſiæ, non eſt ab eccleſia ad profeſſores academiarum translatum, ſed penes totam eccleſiam integrum adhuc reſidet; proinde honores, qui a profeſſoribus academicis in præmium diligentiæ dignis perſonis conferuntur, non poſſunt eccleſiæ juri quidquam præjudicare. 3.) Si honorum illorum collatio eſſet re ipſa quædam vocatio & ordinatio ad miniſterium; conſequens foret, eo tempore, quo collatio iſta graduum academicorum in ſcholas introducta, novam ſimul ſpeciem vocationis in eccleſiam introductam eſſe, qua ſcilicet non omnes tres eccleſiæ ſtatus & ordines, ſed unus duntaxat ordo, imo pars unius ordinis ad eccleſiaſticum miniſterium vocare poſſit. 4.) Vocatio mediata fit ad certum locum, ſiquidem inter reliqua differentiæ capita vocatio immediata apoſtolorum a mediata vocatione epiſcoporum, presbyterorum, paſtorum & doctorum in eo etiam differre vulgo exiſtimatur, quod illi acceperunt abſolutam poteſtatem, imo mandatum ubique prædicandi; Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. Rom. X. 18. Col. I. 28. hi vero certum gregem in certo ac determinato loco ſibi commiſſum habent. Sic Act. XIV. 23. *Presbyteri conſtituuntur per ſingulas eccleſias.* Tit. I. 5. *Titus relictus eſt Cretae, ut κατὰ πόλιν, oppidatim conſtituat presbyteros.* 1. Petr. V. 2. *Paſcite τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον, eum, qui inter vos eſt, gregem;* Vnde etiam in concilio Chalcedonenſi can. VI. ſtatutum fuit, *neminem abſolute ordinari debere, niſi ad certam & ſpecialem eccleſiam.* Jam vero, quibus gradus doctoris in academiis confertur, illi non vocantur ad certum locum. Ergo illa gradus collatio non eſt quædam ad miniſterium vocatio. Si dicas, *in gradus academici collatione dari promovendis poteſtatem publice & ubique docendi, diſputandi, legendi, errores taxandi &c. atque ea ratione honorum illorum collationem quodammodo accedere ad apoſtolicam vocationem*, ac Lutherum de ſe teſtari, *quod ſaepius conſolationem hauſerit ex ſua promotione*, in qua publica poteſtas docendi evangelium, & errores taxandi ſibi tradita fuerit; reſpondet Chemnitius in loco de eccleſ. pag. 329. *Licet haec ita ſe habeant, ac inſuper cauſae juſtae eſſe poſſint, ob quas aliquis etiam legitime pluribus in locis docere poſſit, tamen talem vel promotionem vel docendi licentiam plurimum ab apoſtolica vocatione differre.* Id vero ſic declaramus: datur promovendis poteſtas publice & ubique docendi, nimirum ſervato tamen ordine, quem Deus ipſe in eccleſia inſtituit, ut exſpectetur ſcilicet legitima ad certum locum vocatio, antequam miniſterium docendi & ſacramenta adminiſtrandi in eo adgrediatur, neque enim ordinem divinitus in eccleſia conſtitutum tollere vel voluerunt vel potuerunt illi, qui ritum promotionis doctoralis in academias olim introduxerunt, vel qui eundem adhuc inviolatum conſervant. Præterea poteſtas illa docendi in promotione ſolenniter collata eo modo exſeri & exerceri etiam poteſt, ſi orthodoxia ſcriptis propagetur, & contrarii errores ſolide refutentur, etiamſi miniſterium in certo loco viva voce concionibus ordinariis docendi, ſacramenta adminiſtrandi &c. non ſuſcipiatur, nec ſine prævia vocatione ſuſcipi poſſe ſtatuatur.

SECTIO XII.

DE ORDINATIONE.

1) An ordinatio ſit abſolute ad miniſterium neceſſaria?

§. CXXXIX. Vocationis publica & ſolennis declaratio ſive teſtificatio eſt *ordinatio*, per quam miniſterium eccleſiaſticum perſonæ idoneæ ad illud ab eccleſia vocatæ commendatur, ad quod eadem per pre-

tes & impoſitionem manuum conſecratur, de legitima vocatione certior redditur, & officii ſui publice in totius eccleſiæ conſpectu ſolenniter & graviter admonetur; propter quas cauſas ritum ordinationis in eccleſiis noſtris inviolatum conſervamus. Quæritur autem: I.) *An ordinatio ad miniſterium ſit abſolute & ſimpliciter neceſſaria?* De rigore juris canonici non dicitur epiſcopus niſi ſit conſecratus c. licet extr. de tranſl. epiſcop. Per conſecrationem illam intelligitur ordinatio, ut patet ex gloſſ. in c. ſi archiepiſcopus verb. ordinandus extr. de temp. ordinat. quam definiunt, quod *ſit electionis periodus, per quam ſpirituale matrimonium inter epiſcopum & ejus eccleſiam electione inchoatum & confirmatione contractum tandem perficiatur & conſummetur.* c. 2. 3. 4. extr. de tranſl. epiſcop. inde ſtatuunt, poſt confirmationem *ordinationem, ſive conſecrationem ultra tres menſes non debere protrahi*, niſi ob juſtiſſimum impedimentum c. 1. diſtinct. 71. c. 2. diſt. 75. c. 1. diſt. 100. Sed ut notat Laurent. Ohmius in tract. de jure epiſcopali th. XIV. lit. e. rigorem illum ne ipſi quidem pontificii epiſcopi vel archiepiſcopi in Germania admittunt, cum præſto ſint exempla natorum ex illuſtribus familiis, qui conſecrati non ſunt, nec conſecrationem aut ordinationem recipere voluerunt, ac nihilominus titulum & nomen archiepiſcopalis & epiſcopalis dignitatis uſurpant. Nos ordinationis ritum nequaquam omittendum, ſed extra neceſſitatis caſum in conſtitutione miniſterii eccleſiaſtici ſemper adhibendum eſſe dicimus, tum propter antiquam eccleſiæ apoſtolicæ & apoſtolorum temporibus proximæ conſuetudinem, in qua presbyterium miniſtros ab eccleſia electos per preces & impoſitionem manuum ordinabat & Deo quaſi conſecrabat: Act. VI. 6. XIII. 3. 1. Tim. IV. 14. V. 22. 2. Tim. I. 6. tum propter fines ſalutares paulo ſuperius enumeratos. Paulus licet immediate vocatus erat, tamen ad Ananiam mittitur, qui imponat manus, ut eccleſiæ conſtet de vocatione Act. IX. 17. & poſtea cap. XIII. 3. cum inter gentes ablegandus eſſet, rurſus impoſitione manuum ordinarius gentium doctor conſtituitur, & hic ritus ideo fuit adhibitus, ut publice ejus vocatio declararetur legitima, nec alii conſimiliter de eo gloriarentur. *Quod ſi hoc factum fuit in eo, qui immediate fuit vocatus, quanto magis id facere decet in vocationibus mediatis?* quæ ſunt verba Chemnitii parte III. loc. de eccleſia cap. 4. pag. 333. Negamus tamen ordinationem eſſe neceſſariam ratione peculiaris alicujus præcepti divini, quale non poteſt oſtendi, vel ratione talis cujusdam effectus, qualem pontificii illi tribuunt, quaſi ſcilicet per eam imprimatur character aliquis indelebilis, vel quaſi ex opere operato conferat dona ad miniſterium requiſita, de quo nulla ex Chriſti & apoſtolorum dictis adferri poteſt promiſſio: vel ratione cujusdam abſolutæ & ſimplicis neceſſitatis, quaſi ne quidem tempore eo, quo ordinationis ritus haberi nequit, puta tempore obſidionis, peſtis &c. legitime ab eccleſia vocatus miniſterio ſuo fungi nequeat, antequam ordinetur & conſecretur, de tali enim abſoluta neceſſitate non poteſt ex ſcripturis quidquam proferri. Chytræus in Exodi XXIX. *Sciendum eſt, vocatos & electos voce eccleſiae fungentes miniſterio etiam ſine ritu impoſitionis manuum vere miniſtros eccleſiae eſſe, poſſe docere & ſacramenta adminiſtrare. Non enim imprimitur hoc ritu ſingularis character ordinato, nec poteſtas eccleſiaſtica ſeu jus docendi evangelii, & adminiſtrandi ſacramenta pendet ex hoc ritu, nec propter hunc ritum efficax eſt miniſterium ordinati, ſed valet miniſterium & eſt potentia ad ſalutem omni credenti propter ordinationem divinam: additur autem ritus impoſitionis manuum publicae declarationi perſonae vocatae, ut renunciatio fiat illuſtrior, & ut hic ritus de certis officiis admoneat.*

2.) An ordinatio ſit ſacramentum?

§. CXL. II.) Quæritur: *an ordinatio ſit ſacramentum aliquod proprie & ſpecifice ſic dictum?* Pontificii adfirmant. Sic enim decernit concilium Tridentinum ſeſſ. XIV. de ſacr. ordinis can. 3. *Si quis dixerit, ordinem ſive ſacram ordinationem, non eſſe vere & proprie ſacramentum a Chriſto Domino inſtitutum,*

vel

vel eſſe figmentum quoddam humanum excogitatum a viris rerum eccleſiaſticarum imperitis, aut eſſe tantum ritum quemdam eligendi miniſtros verbi Dei & ſacramentorum &c. anathema ſit. Bellarminus tom. III. controv. general. V. lib. de ſacram. ordinis cap. 2. probare conatur, *ordinationem eſſe ſacramentum vere ac proprie dictum.* Noſtrarum eccleſiarum hæc eſt ſententia, ordinationem poſſe vocari ſacramentum voce *latius* accepta; ſi tamen propriisſime loqui velimus, ita ut ſacramentum dicatur duntaxat illud, quod habet externum elementum ſive ſacramentale ſymbolum ab ipſo Chriſto in nov. teſt. inſtitutum, cui adnexa ſit promiſſio gratiæ ad remiſſionem peccatorum exhibendam, adplicandam & obſignandam, quo ſenſu & qua ſignificatione baptiſmus & euchariſtia dicuntur ſacramenta, eo ſenſu, ſignificatione ac reſpectu negamus ordinationem eſſe ſacramentum.

Argumenta partis negantis.

1) Deſtituitur parte ſacramenti eſſentiali, elemento ſcil. externo.

§. CXLI. Argumenta noſtræ ſententiæ præcipua hæc ſunt. I.) Quidquid deſtituitur elemento externo ab ipſo Chriſto inſtituto, non eſt ſacramentum ſpecifice ac proprie ſic dictum. Ordinatio deſtituitur elemento externo ab ipſo Chriſto inſtituto. Ergo non eſt ſacramentum proprie ac ſpecifice ſic dictum. *Majoris* veritas patet ex iis, quæ de requiſitis ſacramentorum in genere dicta ſunt tract. de ſacrament. §. XI. Excipit Bellarminus ad minorem, *ritum externumque ſymbolum in ordinatione eſſe manuum impoſitionem, ut conſtet* ex Act. VI, 13. 14. 1. Tim. IV. 5. 2. Tim. I. *quae loca de ordinatione ab omnibus interpretibus accipiantur, in quibus per manus impoſitionem factam eſſe ordinationem commemoratur.* Sed reſpondit jam olim Chemnitius, ſymbolum illud externum, manuum ſcilicet impoſitionem, adhibitum quidem fuiſſe ab apoſtolis, ſed ut ceremoniam liberam, qua perſonam ad miniſterium electam precibus Deo commendarent, ſacro officio manciparent, & electionem legitime factam omnibus publico ſigno teſtatam facerent; non autem ut ſacramentale aliquod ſymbolum divinitus inſtitutum ac determinatum ad adplicandam promiſſionem gratiæ evangelio propriam. Item, mandatum quidem haberi, ut ordinentur miniſtri, ſed non haberi mandatum, ut fiat hoc vel illo ritu, cui promiſſio gratiæ ſit adnexa; Chriſtus enim ſemel in ordinandis diſcipulis ritum inſufflationis adhibuit, Joh. XX. 22. quod ſi externum aliquod elementum apoſtoli judicaſſent neceſſarium, adſumſiſſent ſymbolum inſufflationis, quo ipſe Chriſtus fuerat uſus. Matth. X. 1. Marc. III. 14. Luc. IX. 1. & X. 9. dedit Chriſtus apoſtolis & ſeptuaginta diſcipulis virtutem ac poteſtatem, cum miniſterium evangelii illis commendaret, ſed nullo externo ſymbolo uſus legitur. Idem fecit poſt reſurrectionem; Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. nec ullum exſtat Chriſti mandatum de illa manus impoſitione, in ordinatione adhibenda, jam vero ſacramenta debent eſſe ab ipſo Chriſto immediate inſtituta, quia illi ſoli competit, ſacramenta inſtituere, qui poteſt per ſymbola ſacramentalia gratiam conferre. Sed nec apoſtoli uſpiam mandarunt, in ordinatione neceſſario adhibendam eſſe manuum impoſitionem, nuſpiam etiam ſignificarunt, eam eſſe ritum divinitus inſtitutum, per quem Deus gratiam dare velit, ſed ritum illum χειροθεσίας, cum in populo illo uſitatus eſſet, libere adhibuerunt, ut perſona eccleſiæ publice deſignaretur, ut hoc ritu vocatus de legitima vocatione certior redderetur, ut eſſet ſolennis teſtificatio, in eccleſia ſervatam eſſe electionis & vocationis formam divinitus præſcriptam, ut ſignificaretur, Deum adprobare vocationem, quæ fit voce eccleſiæ, ut oratio eſſet ardentior, ut admoneretur vocatus, ſe Deo eſſe conſecratum & ſacro officio quaſi mancipatum.

Exceptiones Bellarmini 1.)

§. CXLII. Regerit Bellarminus I.) *impoſitionem manuum adhibitam fuiſſe non ſolum ad orandum, ſed etiam ad ordinandum, cum ſcriptura non faciat mentionem orationis* 1. Tim. IV. & V. ac 2. Tim. I. *ubi de manus impo-*

impoſitione agitur; *cum* Act. VI. *ubi ordinantur diaconi, manuum impoſitio aperte diſtinguatur ab oratione; cum verba* 1. Tim. V. Nemini cito impoſueris manus, ne communices peccatis alienis; *non poſſint exponi de oratione, neque enim communicat peccatis alienis, qui orat etiam pro nequiſſimo; cum* χειροτονεῖν Act. XIV. *non poſſit exponi de oratione, ſed de manuum ſuper ordinandos extenſione.* Addit etiam: *ſi vel maxime conſtaret, cum manus impoſitione ſemper conjunctam fuiſſe orationem, nihil tamen obtinere Chemnitium, cum dici poſſit, verba ſacramentalia eſſe orationem quamdam.* Reſp. mirum eſt, quo fine Bellarminus vel contra Chemnitium vel contra nos probare voluerit, manuum impoſitionem non ſolum ad orandum, ſed etiam ad ordinandum fuiſſe adhibitam, cum nec Chemnitius nec quisquam noſtrum illud unquam negatum iverit, quin imo Chemnitius exponit quasdam cauſas, propter quas ritum χειροθεσίας ad ordinationem apoſtoli adhibuiſſe videantur. Illud igitur probandum erat, apoſtolos hunc ritum adhibuiſſe, ut ſymbolum aliquod ſacramentale divinitus inſtitutum ad adplicandam & obſignandam promisſionem gratiæ evangelio propriam. Quod Bellarmini argumenta hoc loco adlata attinet, de iis, ut rectius judicium fieri poſſit, notandum χειροθεσίας ac χειροτονίας vocem dupliciter accipi: 1.) *ſpecialiter* pro ſola manuum impoſitione, ſive ut Bellarminus loquitur, ſuper caput ordinandi extenſione; 2.) *generaliter* pro toto & univerſo ordinationis actu. In priore ſignificatione ab oratione diſtinguitur, in poſteriore orationem tanquam præcipuam aliquam actus hujus ſacri partem in ſe complectitur.

2.) §. CXLIII. Aliter igitur Bellarminus excipit, ac de mandato & inſtitutione divina hujus ritus quæſtionem eſſe animadvertens addit: II.) *Non legimus quidem diſertis verbis Chriſtum dixiſſe, ordinate miniſtros per manus impoſitionem, ſed evidenter id colligimus ex ſanctis literis. Nam non poteſt ullus homo gratiam adligare certo ſigno, ut conſtat. Atqui ſecundum ſcripturas adligata eſt gratia manus impoſitioni, ut ex illis verbis patet* 1. Tim. IV. Noli negligere gratiam, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum; *ubi illud per prophetiam non eſt inſtrumentum, ſed cauſa impellens & movens, inſtrumentum autem conferendae gratiae eſt illud cum impoſitione manuum. Senſus enim eſt, noli negligere gratiam illam, quae tibi data eſt, quando episcopus a me ordinatus es juxta revelationem de te mihi factam (Deus enim revelaverat Paulo & juſſerat, ut Timotheum ordinaret, id quod etiam habetur in primo cap.) ſecundum praecedentes in te prophetias. Quod autem inſtrumentum conferendae gratiae fuerit impoſitio manuum, habetur adhuc clarius* 2. Tim. I. Admoneo te, ut reſuſcites gratiam, quæ in te eſt, per impoſitionem manuum mearum. *Cum igitur gratia ſit adligata ordinationi per manus impoſitionem, neceſſe eſt Deum eſſe autorem & inſtitutorem illius ceremoniae.* Reſp. 1.) Non negamus, Timotheo per impoſitionem manuum datam fuiſſe gratiam; ſed non videmus, qua ratione ex eo colligi poſſit, quod gratia manuum impoſitioni tanquam ſymbolo ſacramentali divinitus inſtituto propterea ſemper & perpetuo ſit adligata, ita ut ſine eo ſimpliciter conferri nequeat. Ex verbis Bellarmini non poteſt aliud argumentum colligi quam tale: Per quod Timotheo data fuit gratia, ad illud tanquam ſymbolum ſacramentale ea eſt perpetuo adligata. Per impoſitionem manuum Timotheo data fuit gratia; ergo &c. Ibi vero negamus *majorem* propoſitionem, quam nunquam poterit Bellarminus demonſtrare. 2.) Si enim gratia eſſet adligata manuum impoſitioni; conſequens foret nec datam fuiſſe nec dari potuiſſe illam gratiam absque manuum impoſitione. Contrarium oſtendimus ſuperius, conſtat enim & apoſtolis & ſeptuaginta diſcipulis, tum ante, tum poſt reſurrectionem, a Chriſto datam eſſe gratiam absque manuum impoſitione. Bellarminus regerit, *Chriſtum non fuiſſe adligatum ſacramentis, proinde ipſum potuiſſe apoſtolis dare effectum ſacramenti ſine ſacramento, id eſt, ordinare apoſtolos*

ſtolos ſine impoſitione manus. Reſp. ut ritum in baptiſmo obſervandum ipſemet inſtituit, & ſuſceptione baptiſmi aquas ad hoc ſacramentum ſanctificavit: ut panem & vinum in ſacra cœna ipſemet ordinavit, ut eſſent ſymbola ſacramentalia, hoc eſt, ὀχήματα ac media, per quæ res cœleſtis, corpus ſcilicet & ſanguis ipſius daretur; ita quoque ritum χειροθεσίας ipſemet omni dubio procul expreſſiſſet, inque ordinatione adhibuiſſet; ſi ceremoniam illam voluiſſet eſſe medium conferendæ in ordinatione gratiæ, ac talem ritum, cui gratia eſſet adligata. Intelligit hoc Bellarminus, ideo aliter excipit: *Non cogimur*, inquit, *credere Dominum ſine impoſitione manus ordinationem apoſtolis contuliſſe. Nam etiamſi ſcriptum non ſit, per impoſitionem manuum ordinatos fuiſſe apoſtolos, tamen neque ſcriptum eſt contrarium, & multa fecit Dominus, quae ſcripta non ſunt.* Reſp. ſcriptura non deficit in neceſſariis, at ſymbolum externum ſacramentale eſt de neceſſitate ſacramenti, quare ſi manuum impoſitio eſſet ſymbolum ſacramentale proprie ſic dictum, & eo fine a Chriſto adhibitum, ut gratiam illi adligatam eſſe oſtenderetur, utique evangeliſtæ illius mentionem aliquam feciſſent. Fideliter deſcribunt integram baptiſmi & euchariſtiæ inſtitutionem, apoſtolis & ſeptuaginta diſcipulis poteſtatem miniſterii datam eſſe referunt; ſed χειροθεσίας adhibitæ nullus ipſorum facit mentionem. Cui vero perſuaderi poteſt, eam ab evangeliſtis fuiſſe prætermiſſam, ſi Chriſtus facto ſuo hunc ritum tanquam ſymbolum ſacramentale perpetuum eccleſiæ præſcribere voluiſſet? Addimus ἐκ περιουσίας, ſi vel maxime ritus ille a Chriſto fuiſſet in ordinatione apoſtolorum adhibitus, nondum tamen mandatum & inſtitutionem ex eo evinci poſſe, ſiquidem *inſufflationis* ritum Chriſtus adhibuit Joh. XX. 22. quem tamen nec ipſe Bellarminus ſymbolum ſacramentale perpetuum & ordinarium hujus ſacramenti eſſe adſerit. Vrgemus igitur contra Bellarminum hoc argumentum: Sine quo conferri poteſt gratia ſacramentalis, ad illud tanquam ſymbolum ſacramentale non eſt gratia adligata. Atqui ſine manuum impoſitione conferri poteſt gratia ſacramentalis; ergo ad impoſitionem manuum tanquam ſymbolum ſacramentale non eſt gratia adligata. *Minor* negari nequit, ut conſtat ex dictis, & potiſſimum ex eo, quod Bellarminus libr. I. de ſacram. ordin. c. 7. *ſubdiaconis gratiam ſacramentalem conferri* ſtatuit, cum tamen ſine impoſitione manuum ordinentur. 3.) Nunquam igitur ex ritu χειροθεσίας libere ab apoſtolis uſurpato elicere poterit Bellarminus, niti eum mandato & inſtitutione divina, per quam gratia ſacramentalis ad illum ſit adligata; ſed adferendum erat expreſſum inſtitutionis verbum, quale in reliquis nov. teſt. ſacramentis proprie ſic dictis habemus. 4.) Χειροθεσία non eſt ceremonia quædam ordinationis propria, ſed potius communis quædam ceremonia, qua ad collationem peculiarium Spiritus ſancti chariſmatum, ad ſanitatis reſtitutionem, ad commendationem quorumcunque per preces Deo factam, nequaquam vero ad ſolam ordinationem apoſtoli libere fuerunt uſi. Becanus in diſp. de vocat. miniſtr. theſi XLI. *Notandum* (inquit) *manuum impoſitionem in nov. teſt. ad varios effectus adhiberi ſolitam, 1.) ad ſanandos aegrotos*, Marc. XVI. 18. *2.) ad impertiendam benedictionem*, Matth. XIX. 13. *3.) ad felicem comprecationem*, Act. XIII. 3. *4.) ad Spiritum ſanctum conferendum*, Act. VIII. 17. *5.) ad conferendam gratiam in ordinatione miniſtrorum.* 2. Tim. I. 6. Hæc ille; quomodo igitur ſtatui poteſt, quod χειροθεσία ſit talis ritus, qui ſit huic ſacramento proprius, & cui gratia ſacramentalis ſit adligata? quinimo Bellarminus ipſe ſtatuit, *impoſitionem manuum in confirmationis ſacramento eſſe de eſſentia*, libr. I. de ſacr. ord. cap. 9. §. *nec valet &c.* Ergo non erit ſacramento ordinationis proprio. 5.) Si ritus χειροθεσίας cum ſymbolis ſacramentalibus reliquorum ſacramentorum proprie ſic dictorum conferatur, adparebit, eam non poſſe ſymboli ſacramentalis proprie ſic dicti nomine venire. In baptiſmo aqua adfunditur, vel adſpergitur baptizandis; in euchariſtia panis & vinum exhibentur communicantibus, ſed quodnam in ordinatio-

natione viſibile & externum elementum? manus quidem ordinando imponitur, ſed quis dixerit, manum ipſam eſſe elementum externum & materiale ſive ſymbolum ſacramentale? ipſa potius impoſitio manus eſt ritus libere adhibitus, non autem adplicatio elementi cujusdam ſacramentalis proprie ſic dicti, actio eſt non elementum. 6.) Quando Timotheo dicitur *gratia collata per impoſitionem manuum*, tunc χειροθεσία non accipitur *ſpecialiter* ac determinate, prout ab oratione contradiſtinguitur, ſed *generaliter* pro toto ordinationis actu, cujus præcipua pars ſunt conjunctæ presbyterii & eccleſiæ preces, quibus exauditionis promiſſio in ſacris literis facta eſt, ſed de ſola manus impoſitione nunquam poterit talis adferri promiſſio, quod gratia ſacramentalis illi ſit adligata. 7.) Si ex eo, quod Timotheo per manuum impoſitionem gratia miniſterii data dicitur, legitime inferri poſſet, gratiam hujus ſacramenti eſſe impoſitioni manuum adligatam; poſſem eadem ratione inferre gratiam peculiarium Spiritus ſancti chariſmatum conferendorum eidem ceremoniæ adligatam, cum per impoſitionem manuum credentibus in primitiva eccleſia Spiritus ſanctus, id eſt, peculiaria illa Spiritus ſancti chariſmata dicantur data. Act. VIII. 17. XIX. 6. Item gratiam ſanationis eidem ceremoniæ adligatam eſſe, cum per impoſitionem manuum apoſtoli donum miraculoſæ ſanationis exſeruerint. Marc. XVI. 18. Act. XXVIII. 8. &c. 8.) Denique ſi ex χειροθεσία apoſtolis in ordinatione uſitata recte inferri poſſet, hunc ritum eſſe ſymbolum ſacramentale neceſſarium; poſſet ex apoſtolorum exemplo itidem colligi, *jejunium* inter ſubſtantialia ordinationis referri debere, cum Act. XIII. 3. cum χειροθεσία illud conjungatur.

a) deſtituitur promiſſione gratiæ.

§. CXLIV. II.) Quicunque ritus deſtituitur adnexa promiſſione gratiæ evangelio propriæ de adplicatione & obſignatione remiſſionis peccatorum, ille non eſt proprie & ſpecifice ſic dictum ſacramentum. Atqui ordinationis ritus deſtituitur adnexa promiſſione gratiæ evangelio propriæ de adplicatione & obſignatione remiſſionis peccatorum; ergo. *Majoris* veritas elucet ex illis, quæ de ſacramentis in genere diximus, ubi oſtenſum fuit, proprium ac principalem ſacramentorum finem eſſe, quod ſint media atque organa, per quæ Deus promiſſionem remiſſionis peccatorum ſive reconciliationis in ſalutari uſu adplicet & obſignet. Ad *minorem* Bellarminus excipit, *promiſſionem gratiae expreſſe haberi 1. Tim. IV.* Noli negligere gratiam, *& 2. Tim. I.* Admoneo te, ut reſuſcites gratiam. At jam olim reſpondit Chemnitius, ad ſacramentum proprie ſic dictum requiri promiſſionem gratiæ evangelio propriæ de adplicatione & obſignatione remiſſionis peccatorum; proinde Bellarminus adferens dicta apoſtolica de gratia per ordinationem data nihil agit, cum *minorem* argumenti noſtri mutilatam & truncatam accipiat, nos enim non de quavis gratia, ſed de gratia remiſſionis peccatorum & reconciliationis, quæ eſt evangelio propria, hoc loco agimus, ea vero non eſt in ordinatione, ut conſtat. Judas habuit gratiam ordinationis, non tamen peccatorum remiſſionis.

Exceptiones Bellarmini.

§. CXLV. Regerit Bellarminus: *Per promiſſionem gratiae ſacramento adnexam intelligitur, vel quod omne ſacramentum per ſe inſtitutum ſit ad peccati remiſſionem, vel quod ſatis ſit, ſi conferat gratiam gratum facientem, quae ſit efficax ad peccatum delendum, ſi illud inveniat, licet per ſe ad alium finem ordinetur. Si primum, non poterit Chemnitius defendere, euchariſtiam eſſe verum ſacramentum, ſiquidem certum eſt, euchariſtiam non eſſe per ſe inſtitutam ad peccatum tollendum, ſed ad vitam ſpiritualem augendam & conſervandam, datur enim poſt baptiſmum, ac proinde iis, qui non habent peccata. Si ſecundum, facile oſtendi poteſt, etiam ordinationem eſſe ſacramentum. Nam gratia, quae illi promiſſa eſt, non eſt donum aliquod gratis datum, ut prophetia vel donum linguarum, ſed gratia juſtificans. Cum enim Dominus Joh. XX. tribuit apoſtolis poteſtatem remittendi peccata, quae eſt pars quaedam*

ſacerdotii, dixit: Accipite Spiritum S.
um dixerat apoſtolus 2. Tim. I. gratiam
otheo per impoſitionem manus datam, ſub-
it explicans, quae ſit illa gratia: Non enim
: Deus nobis, id eſt, epiſcopis, Spiritum
ris, ſed virtutis, dilectionis & ſobrietatis.
. 1.) Bellarmini argumentum nititur mul-
alſis hypotheſibus, nimirum quod gratia
ficans ſit infuſus quidam habitus, quod
ariſtiae fructus non ſit remiſſio peccatorum,
l baptiſmus ita deleat peccatum, ut nullae
in renatis maneant reliquiae, qua de re
oco dictum fuit. 2.) Repetimus hic ver-
:hriſti ex inſtitutione euchariſtiæ: Accipite,
dite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis
r. - Bibite, hoc eſt ſanguis meus, qui
robis effunditur in remiſſionem peccatorum.
juibus apertiſſime liquet, promiſſionem
æ de remiſſione peccatorum obſignari &
rmari credentibus in ſalutari uſu ſacræ
e; ſiquidem accipiunt illud corpus, quod
ortem pro ipſis traditum, accipiunt illum
iinem, qui pro peccatis ipſorum in ara
s eſt effuſus. Neque quidquam impedit,
euchariſtia detur illis, qui baptiſmum
eperunt, & qui in vera pœnitentia per fi-
remiſſionem peccatorum jam ante conſe-
:unt, cum & continuatione & confirma-
hujus ſummi beneficii, remiſſionis ſcili-
eccatorum in hac vita perpetuo illis opus
πρῶτον ψεῦδος erroris pontificii in hoc ar-
ento conſiſtit in eo, quod ſtatuunt, gra-
juſtificantem eſſe infuſum habitum, qui
ta eo modo deleat, quo ſol tenebras omnes
re ſuo diſpellit. Bellarminus lib. II. de
:. 2. 3.) Euchariſtia non ſemper datur im-
ate poſt baptiſmum, ſed quandoque inter
ſmi & euchariſtiæ uſum multi intercedunt
Jam vero tempore illo intermedio mul-
ntrahuntur peccata, ad quorum remiſſio-
euchariſtiæ ſalutaris uſus eſt inſtitutus, ac
ide frivolum eſt Bellarmini argumentum:
ariſtia datur immediate poſt baptiſmum;
non eſt inſtituta ad peccatum tollendum.
Quinimo quando euchariſtia immediate
baptiſmum datur, nihilominus promiſſio
gratiæ de adplicanda & obſignanda peccatorum remiſſione non definit ei eſſe adnexa; præterquam enim quod in renatis ſemper remanent peccati reliquiæ, accedit etiam illud, quod collata in baptiſmo remiſſionis gratia & fides eam amplectens uſu euchariſtiæ confirmatur, ac promiſſio gratiæ obſignatur, itemque Spiritus ſancti dona augentur. Sic baptiſmus confertur etiam illis, qui jam ante per verbum ſunt regenerati ac fide donati, adeoque remiſſionem peccatorum conſecuti; nec tamen ex eo inferri poteſt, baptiſmum non eſſe inſtitutum ad remiſſionem peccatorum. 5.) In ordinatione gratiam juſtificantem conferri, nunquam poterit Bellarminus ex Joh. XX. demonſtrare, cum enim non ſolum gratia juſtificans, ſed etiam poteſtas miniſterii ſit Spiritus ſancti donum, ideo a particulari procedit illud argumentum: *Chriſtus in ordinatione confert apoſtolis Spiritum ſanctum; ergo confert eis gratiam juſtificantem.* Idem vitium occurrit in argumento ex 2. Tim. I. deducto. *Spiritus ſancti dona ſunt chariſma* prophetiæ, chariſma linguarum, chariſma ſanationis &c. nec tamen omnes inſtructi dono prophetiæ, dono linguarum, dono ſanationis &c. habent gratiam juſtificantem, hoc eſt, ut ex ſcripturis interpretamur, remiſſionem peccatorum & reconciliationem. Audiat Bellarminus ſe ipſum, quomodo alibi, videlicet lib. I. de ſacram. in genere cap. 26. verba Chriſti exponat: *Per Spiritum ſanctum* (inquit) *intelligimus illo loco Johannis poteſtatem remittendi peccata, ut intelligunt Cyrillus & Chryſoſtomus in illum locum. Poteſt autem haec poteſtas eſſe ſine gratia gratum faciente. Quod autem nomine Spiritus ſancti intelligi poſſint quaelibet ejus dona, licet non faciant hominem ſanctum, patet ex 1. Cor. XII.* Vnicuique datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem, aliis datur per Spiritum ſermo ſapientiæ &c. *& 1. Cor. XIV.* Spiritus prophetarum prophetis ſubjecti ſunt; *ubi ſpiritum vocat donum prophetandi a Spiritu ſancto datum.* Item: *Autoritas conferendi ſacramenta non eſt gratia gratum faciens, ſed gratis data, nec ita pugnat cum improbitate*

vitae, ut ſimul cum ea eſſe nequeat, quod Caiphae exemplo liquet Joh. XI. & aliorum virtutes edentium in nomine Chriſti. Matth. VII. An poſſet apertius ſibi ipſi Bellarminus contradicere? 6.) Cum manuum impoſitione in primitiva eccleſia apoſtoli fuerint uſi non ſolum in ordinatione, ſed etiam in collatione peculiarium Spiritus ſancti chariſmatum, ideo dictum 2. Tim. I. 6. commode de utraque χειροθεσία accipi poteſt. 7.) Concedit Bellarminus, *ordinationem non ad gratiae juſtificantis collationem, ſed ad alium potius finem* inſtitutam, ſive ut ipſe loquitur, *ordinatam* eſſe. At ex eo ipſo colligere poſſumus, ordinationem non eſſe ſacramentum proprie & ſpecifice ſic dictum, ſic enim argumentamur: Omne ſacramentum inſtitutum eſt fine eo, ut promiſſionem gratiæ adplicet & obſignet, ſive ut Bellarmini verbis ſano ſenſu utamur, ut gratiam juſtificantem conferat. Ordinatio non eſt inſtituta fine eo, ut promiſſionem gratiæ adplicet & obſignet; ergo. *Majoris* veritas elucet ex proprio ſacramentorum fine. *Minorem* Bellarminus concedit, quæ etiam eſt certiſſimæ veritatis. Si enim ordinatio eſſet ſacramentum divinitus inſtitutum ad adplicandam & obſignandam promiſſionem gratiæ, certe omnibus hoc ſacramento utentibus & non ponentibus obicem daretur gratia juſtificans, itemque ordinandi eſſent, qui cupiunt ſibi adplicari & obſignari promiſſionem de gratia juſtificante ſive remiſſione peccatorum.

3) Eſt utrique teſt. communis.

§. CXLVI. Atque hæc ſunt principalia ſententiæ noſtræ argumenta, ſequuntur minus principalia: III.) Omne ſacramentum nov. teſt. proprie & ſpecifice ſic dictum eſt nov. teſt. proprium. Ordinatio non eſt nov. teſt. propria, ſed utrique tam veteri quam novo teſtamento communis, cum ſacerdotes levitici vet. teſt. itidem certis ritibus ad miniſterium fuerint conſecrati. Exod. XXIX. Si dicas, *ritum χειροθεσίας in novo teſtam. acceſſiſſe*: reſp. illum ipſum ex vet. teſtam. ab apoſtolis fuiſſe tranſſumtum, ut poſtea demonſtrabitur. In ipſa Aaronis & filiorum ipſius ordinatione mentio fit olei unctionis, impoſitionis mitræ ſive tiaræ ſacerdotalis, induitionis veſtium ſacrarum &c. jubentur etiam Aaron & filii ejus manus ponere ſuper caput juvenci ad ſacrificium mactandi, &, quod probe notandum, Num. VIII. 10. filii Iſrael jubentur *manus ponere ſuper Levitas*, ex quo mutuatos eſſe ritus, quos in ordinatione ſua pontificii obſervant, negari nulla veritatis ſpecie poteſt. Bellarminus lib. I. de ſacr. ord. cap. 7. ſtatuit, *ordinem ſubdiaconorum eſſe ſacramentum;* cum tamen absque manus impoſitione illi ordinentur, quomodo igitur manuum impoſitio eſſentialem differentiam inter ordinationem veteris ac novi teſtamenti conſtituet? IV.) Omne ſacramentum eſt bonum totius eccleſiæ. Ordinatio non eſt totius eccleſiæ bonum, ſed certi alicujus ſtatus, videlicet miniſtrorum eccleſiæ propria; ergo. V.) Qui ordines a Chriſto & apoſtolis ne quidem nominantur, illorum in eccleſiam introductio non poteſt eſſe ſacramentum proprie & ſpecifice ſic dictum, ſiquidem omne ſacramentum oportet eſſe a Chriſto inſtitutum. Jam vero plerique ordines papales a Chriſto & apoſtolis ne quidem nominantur. Multa Chriſtus, multa Petrus, plura Paulus ad Timotheum & Titum de verbi miniſterio & miniſtrorum officio proferunt; ſed nihil audis de oſtiariis, de exorciſtis, de acoluthis, de ſubdiaconis, de ſacerdotibus miſſificis &c. ergo.

4) Eſt bonum alicujus ſtatus.

5) Ordines papales Chriſto & apoſtolis ſunt ignoti.

6) Ipſi pontificii de illis diſcrepant.

§. CXLVII. VI.) Denique ipſimet pontificii 1.) de ordinum ſuorum inſtitutione & origine divina nondum certi ſunt, nec invicem de ea conveniunt, ut infra late demonſtrabimus. Quo igitur colore ſub fulmine anathematis eos pro ſacramento proprie & ſpecifice ſic dicto nobis obtrudere poſſunt? 2.) Sed nec de eo certi ſunt, an omnes ſeptem ordines ſint ſacramenta. Biel lib. IV. ſent. diſt. 8. q. 1. art. 3. dub. 3. adſerit, *ſacramentum ordinis ſub ſe continere ſeptem vel octo ſacra-*

cramenta *a ſe ipſis invicem diſtincta*; ſed illa Bielis adſertio a multis in dubium vocatur, de quo ipſum Bellarminum audiemus; lib. I. de ſacram. ordinis cap. 5. ſic ſcribit: *Sequitur ſecunda quaeſtio: Quinam ordines ſint ſacramenta? Septem eſſe ordines, demonſtravimus in primo libro de clericis, videlicet ſacerdotum, diaconorum, ſubdiaconorum, acoluthorum, exorciſtarum, lectorum & oſtiariorum. Ex quibus ordo ſacerdotum duplex eſt, ſunt enim alii majores ſacerdotes, id eſt, epiſcopi; alii minores, id eſt, presbyteri. Ex his autem convenit inter omnes catholicos, ordinem presbyterorum eſſe vere & proprie ſacramentum; de aliis non omnino convenit. Dicam igitur de ſingulis, quid verius ac probabilius videatur. Ac primum ordinatio epiſcopalis ſacramentum eſt vere ac proprie dictum. Haec ſententia etiamſi a quibusdam veteribus ſcholaſticis negetur in IV. diſt. 24. & ex recentioribus a Dominico Soto lib. X. de juſtitia & jure q. 1. art. 2. & in IV. diſt. 24. q. 2. art. 3. tamen adſeritur ab omnibus antiquis patribus & ex recentioribus a Petro Soto lect. IV. de ſacram. ord. & a Cajetano tom. I. opuſc. tract. 11. nec non ab antiquis nonnullis ſcholaſticis, ut Altiſiodorenſi, Majori, Scoto, Durando & Paludano, licet Durandus idem ſacramentum eſſe velit cum ſacramento presbyteratus, &c.* Et poſtea: *Si ordinatio epiſcopalis non eſt ſacramentum, non poſſumus ex ſcripturis aperte probare, ordinationem eſſe ſacramentum; amittemus etiam loca patrum, quae pro ſacramento ordinationis adducuntur, ſi epiſcopalis ordinatio non eſt ſacramentum.* Cap. 6. *De diaconis eſt valde probabile & omnino tenendum, eorum ordinationem eſſe ſacramentum; licet id non ſit certum ex fide, quia non poteſt id evidenter deduci ex verbo Dei ſcripto vel tradito, neque exſtat ulla eccleſiae determinatio, unde Durandus adſerit, ſolum ſacerdotium eſſe ordinis ſacramentum in IV. diſt. 24. q. 2. cum Cajetano tom. I. opuſc. tract. 11.* Et poſtea: *Quidam dicunt, diaconatum eſſe perpetuum non ex charactere, ſed ex conſecratione. At ſi aliunde poteſt provenire quam ex charactere, ut non poſſit amitti diaconatus, ruet principalis ratio catholicorum, qua probant, ſacramenta quaedam imprimere characterem.* Ibidem: *Cyprianus fortaſſe fuit in ea ſententia, diaconatum non eſſe a Chriſto inſtitutum, fortaſſe etiam voluit dicere, Chriſtum non ordinaſſe ullos diaconos.* Cap. 7. *De ſubdiaconatu non eſt tanta certitudo, quanta de diaconatu. Nam nec in ſcripturis de eo ſit mentio, nec ordinatio habet manus impoſitionem, nec ſubdiaconi miniſtrant euchariſtiam, aut alia facere poſſunt, quae diaconi, & denique non pertinent proprie ad hierarchiam, niſi ut miniſtri hierarcharum. Eſt tamen valde probabile, etiam hunc ordinem eſſe ſacramentum.* Et poſtea: *Quod magiſter dicit, ſubdiaconos ab eccleſia introductos, non ſic debet intelligi, quaſi eccleſia eum ordinem inſtituerit, ſed videtur magiſter exiſtimaſſe, uſum horum ordinum non cœpiſſe tempore apoſtolorum, ſed poſtea, quod videlicet antea ob fidelium paucitatem non eſſent tot ordines neceſſarii. Sed neque hoc videtur eſſe verum; nam Ignatius, qui tempore apoſtolorum floruit, fere omnium ordinum meminit.* Cap. VIII. *De minoribus ordinibus minus probabile eſt, quod ſint ſacramenta, quam de ſubdiaconis, nam neque eſt ita communis ſententia, ſicut de diaconatu & ſubdiaconatu, & certum eſt, leviora eſſe munera horum ordinum quam ſuperiorum, abſolute tamen probabilior eſt ſententia, quae ordines omnes ſacramenta eſſe docet, quam ea, quae id negat: id videtur ſenſiſſe concilium Florentinum, nec diſſentit Tridentinum &c.* Hæc omnia Bellarminus, quæ manifeſte teſtantur, ipſos pontificios eſſe adhuc incertos, an omnes & ſinguli ordines ſint ſacramenta proprie ſic dicta?

§. CXLVIII. 3.) De materia illorum ordinum non minus inter ſe diſſentiunt. Cum enim in ordinatione presbyteri & diaconi duplicia ſigna adhibeantur, videlicet *impoſitio manuum* & *porrectio inſtrumenti*, ut calicis & patinæ in presbyteratu, & libri evangeliorum in diaconatu, ideo quæſtio exiſtit, utrum horum ſignorum ſit eſſentialis materia ſacramenti? Alii exiſtimant, *manus impoſitionem eſſe acci-*

accidentariam, & ſolam inſtrumentorum porrectionem eſſe eſſentialem. Ita Dominicus a Soto diſt. 24. q. 1. art. 4. & alii quidam. Contra vero reliqui ſtatuunt, *non ſolum inſtrumentorum porrectionem, ſed etiam manus impoſitionem eſſe materiam eſſentialem*, quam poſteriorem ſententiam Bellarminus lib. I. de ſacr. ord. c. 9. judicat longe probabiliorem ac veriorem. *Si enim impoſitio manuum non eſt de eſſentia*, (inquit) *non poſſumus convincere haereticos, ordinationem eſſe ſacramentum proprie dictum, quia non poſſumus in ſcriptura demonſtrare ſymbolum externum hujus ſacramenti.* Sed hac ratione Bellarminus ſibi fortiſſime contradicit. Si enim manus impoſitio eſt eſſentialis materia hujus ſacramenti, utique ordinatio ſubdiaconorum non erit ſacramentum, cujus contrarium adſeruit c. 7. præcedente; vel ſi ordinatio ſubdiaconorum, quæ fit ſine manuum impoſitione, eſt ſacramentum, conſequens eſt, manus impoſitionem non eſſe materiam hujus ſacramenti eſſentialem, cujus contrarium ſtatuit in hoc cap. 9. Poſtea addit: *In ordinatione presbyterorum duae conferuntur poteſtates: una conſecrandi euchariſtiam, quae dicitur poteſtas in corpus Chriſti verum; altera abſolvendi a peccatis, quae dicitur poteſtas in corpus Chriſti myſticum. Propter has duas poteſtates duae ſunt in ordinatione presbyterorum praecipuae ceremoniae: una, qua epiſcopus porrigit futuro presbytero patinam cum hoſtia, & calicem cum vino, ac dicit: accipite poteſtatem offerendi ſacrificium. Altera cum manus ei imponit, dicens: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis &c. Vtraque ceremonia eſt eſſentialis, nam per unam confertur una poteſtas, per alteram altera, neque eſt probabile, quod quidam dicunt in una totum dari, & in altera tantum explicari, quod eſt datum in alia &c.* Atqui ſi credere debemus, utramque illam ceremoniam eſſe neceſſariam in ordinatione presbyterorum, proferat Bellarminus tabulas divinæ inſtitutionis, ubi Chriſtus apoſtolis tradiderit patinam & calicem, atque eos conſtituerit miſſifices, ubi impoſuerit illis manum? Concludit tandem Bellarminus: *Credibile eſt, Dominum inſtituiſſe iſtas omnes materias ordinum, non quidem in particulari, ſed generatim monendo apoſtolos, ut ordines conferrent per ceremoniam inſtrumentorum, quibus ſignificaretur eorum poteſtas.* At quomodo hoc credibile eſt, cum in literis fidei, in ſcripturis ſcilicet ſacris, ne quidem ſuſpicandi illud occaſio contineatur?

Argumenta pontificiorum pro adſtruendo ordinis ſacramento.

1) Ex Auguſtana confeſſ.

§. CXLIX. Sed videamus, quæ pro adſtruenda pontificiorum ſententia Bellarminus adferat: I.) Lib. de ſacram. ordin. cap. 1. dicit, *Lutherum, Illyricum & Chemnitium negare, quod ordinatio ſit ſacramentum proprie dictum; ſed Calvinum*, lib. IV. inſtit. cap. 14. §. 20. & *Philippum Melanchthonem in locis editis* annis 1536. 1552. 1558. item *in apologia confeſſ. Auguſt.* art. XIII. *ſatis aperte docere, ordinationem eſſe ſacramentum proprie dictum*; unde Chemnitium adcuſat, quod *in hac controverſia repugnet praecipuis Lutheranis, ſeque adjungat obſcurioribus & paucioribus.* Reſp. 1.) De Calvino quidem parum ſoliciti ſumus; interim tamen prætermittere non poſſumus, quin moneamus, luculentam ipſi hoc in loco a Bellarmino fieri injuriam, cum mentem ſuam clariſſime expoſuerit, ſic enim ſcribit d. l. *Impoſitionem manuum, qua eccleſiae miniſtri in ſuum munus initiantur, ut non invitus patior vocari,* (nota, non eſſe proprie dictum) *ſacramentum ita inter ordinaria ſacramenta non numero.* 2.) Vox *ſacramenti* a Philippo in locis & in apologia ſumitur in ſignificatione laxiori. Bellarminus regerit, *enumerari ibi ſacramenta proprie dicta, ad quae requirantur tria: ritus, promiſſio gratiae & mandatum, atque ex eo fundamento probari tria eſſe proprie dicta ſacramenta, baptiſmum, euchariſtiam & abſolutionem: deinde ex eodem fundamento rejici confirmationem, extremam unctionem & matrimonium, de ordine autem diſtincte pronunciari, ſi accipiatur pro ſacerdotio, ex ſacramentis excludi, ſi pro miniſtrorum ordinatione, non gravate admitti.* Reſp. verba apologiæ ſic habent: *Sacerdotium intel-*

legunt adverſarii non de miniſterio verbi & ſacramentorum aliis porrigendorum, ſed de ſacrificio, quaſi oporteat in nov. teſt. eſſe ſacerdotium ſimile levitico, quod pro populo ſacrificet, & mereatur aliis remiſſionem peccatorum &c. quæ ſententia ex epiſtola ad Hebræos refutatur, & poſtea ſubjungitur: *Si ordo de miniſterio verbi intelligatur, non gravatim vocaverimus ordinem ſacramentum. Nam miniſterium verbi habet mandatum Dei, & habet magnificas promiſſiones. Rom. I. Eſ. LV. Si ordo hoc modo intelligatur, neque impoſitionem manuum vocare ſacramentum gravabimur. Habet enim eccleſia mandatum de conſtituendis miniſtris, quod gratiſſimum eſſe nobis debet, quod ſcimus Deum adprobare miniſterium illud & adeſſe miniſterio, ac prodeſt, quantum fieri poteſt, ornare miniſterium verbi omni genere laudis adverſus fanaticos homines.* Ex hiſce quilibet intelligit, non tam de ritu ordinationis quam de ipſo verbi & ſacramentorum miniſterio, nec de propriiſſima & ſpecialiſſima, ſed de generaliore quadam ſacramenti ſignificatione apologiam agere. Quando enim ſacramentum accipitur propriiſſime ac ſpecialiſſime, ut in baptiſmo & cœna, requirit non quemvis ritum, ſed eum, qui certo & ab ipſo Chriſto præſcripto ac determinato elemento conſtat, nec promiſſionem gratiæ cujusvis, ſed quæ evangelio propria eſt, ut alibi fuit demonſtratum. Vnde in ipſa apologia ibidem ſubjungitur: *Si omnes res adnumerari ſacramentis debent, quae habent mandatum Dei, & quibus ſunt additae promiſſiones, cur non addimus orationem, quae veriſſime poteſt dici ſacramentum? habet enim & mandatum Dei & promiſſiones plurimas. Poſſent hic numerari etiam eleemoſynae, item adflictiones, quae & ipſae ſunt ſigna, quibus addit Deus promiſſiones &c.* unde ſic colligimus: *Sacramenti* nomen apologia eo modo accipit, ut complectatur orationem, eleemoſynas & piorum adflictiones. Atqui *ſacramenti* nomen eo modo acceptum nondum obtinet propriiſſimam & ſpecialiſſimam ſignificationem, quod ne ipſe quidem Bellarminus negare poterit. Ergo apologia non accipit nomen *ſacramenti* in propriiſſima & ſpecialiſſima ſignificatione. Pontificii vero quando ordinem eſſe ſacramentum diſputant; a.) non de verbi miniſterio, ſed de externo ordinationis ritu loquuntur: b.) nec ἐν πλάτει, ſed ſtricte hoc intellectum volunt, neque enim gradus & diſcrimen ſacramentorum conſtituunt, ſed ἴσως & συνωνύμως de ritu ordinationis ac reliquis propriiſſime dictis ſacramentis, baptiſmo ſcilicet & cœna Domini nomen *ſacramenti* prædicari ſtatuunt.

a) Ex teſtimoniis pontificum, conciliorum & patrum.

§. CL. II.) Cap. 2. ex divinis literis Bellarminus demonſtrare conatur, *in ordinatione haberi ſymbolum externum, promiſſionem gratiae, & mandatum ſeu inſtitutionem divinam, ac proinde ordinationem eſſe ſacramentum vere & proprie ſic dictum*, qua de re quid ſtatuendum ſit, patere poteſt ex ſuperioribus. Cap. 3. provocat ad teſtimonia *pontificum, conciliorum, patrum & ſcholaſticorum.* Reſp. 1.) Sacramentorum proprie dictorum inſtitutio & eſſentialia requiſita ex ſacris literis demonſtranda ſunt. 2.) Epiſtolæ pontificum primo loco adductæ pleræque ſunt ſuppoſititiæ, ut ex ſtilo & rebus ipſis Eraſmus demonſtrat. Adde, quod ne quidem ex illis ſuppoſititiis probare poſſit Bellarminus, quod intendit. Innocentius I. in epiſt. 18. ad Alexandr. Antioch. ordinationem cum ſacramento proprie dicto, videlicet baptiſmo confert, ſed ex eo nondum inferri poteſt, quod in ſacramentorum proprie dictorum numero habeat. Poteſt enim collatio inſtitui in generali quadam ratione, quia & per baptiſmum & per ordinem homo conſecratur Deo; jam vero quæ in uno tertio conveniunt, non eſt neceſſe inter ſe plene & plane convenire. Leo epiſt. LXXXI. ad Dioſcorum Alexand. ordinem vocat *ſacramentum*, idem vero eundem incommode leviticam ordinationem adpellat, atque ad certum diem ad veſperam ſcilicet ſabbati adſtringit. Anaſtaſius II. in epiſt. ad imp. Anaſtaſium. Gregorius I. lib. IV. comment. in I. Reg. V. *ſacramenti* nomine latius utuntur pro quavis ceremonia, per quam homo peculiari ratione

ratione Deo conſecratur, quo ſenſu idem Gregorius comm. cod. in c. 10. & 16. Saulis & Davidis unctionem, qua in reges ungebantur, ſacramenta vocat. 3.) Concilia quædam ſunt recentiora, ut Florentinum & Tridentinum, quædam vero antiquiora, ut Chalcedonenſe & Bracarenſe; illorum autoritas tanta non eſt, ut poſſit apud nos aliquam probandi vim obtinere, hæc vero non adſerunt, quod Bellarminus in illis quærit. Chalcedonenſe concilium can. II. ut & Bracarenſe damnat eos, qui pecunias pro ordinatione ſuſcipiunt, quia gratiam Dei illi cenſentur vendere, quæ tamen vendi nullo modo debet. At ſi ex eo inferri poſſet, ordinationem eſſe ſacramentum, eadem ratione inferri poſſet, impoſitionem manuum, qua viſibilia Spiritus ſancti dona in eccleſia apoſtolica conferebantur, fuiſſe ſacramentum proprie dictum. Act. VIII. 4.) Inter patres primo loco ponitur Dionyſius Areopagita, cujus ſcripta eſſe ſuppoſititia idoneis rationibus confirmant Laurent. Valla & Eraſmus in Act. XVII. Theod. Gaza præfat. in problem. Alexandri Aphrodii a ſe in latinum converſorum, Cajetanus, Lutherus in Geneſ. III. Illyricus in catal. & alii complures. Nullus ex veteribus ante Gregorium ſcriptorum Dionyſii mentionem facit. Hieronymus ex profeſſo catalogum eccleſiaſticorum ſcriptorum texit, ſed in eo Dionyſium nuſpiam recenſet. Euſebius lib. III. hiſt. c. 4. & lib. IV. hiſt. c. 2. 3. commemorat, quomodo Dionyſius ſit factus epiſcopus Athenienſis; ſed ſcriptorum ejus nullam facit mentionem, quod more ſuo nunquam tacuiſſet. Videatur criticum ſacrum Riveti. Martyrii dictum apud Sozomenum lib. VII. hiſt. c. 10. commode explicandum, ne cum fidei analogia pugnet: adſerit enim, *ſacerdotium eſſe peccatorum expiatorium*, quod non poteſt de ritu ordinationis accipi, cum ipſe Bellarminus lib. I. de ſacram. c. 26. adſerat, *poteſtatem remittendi peccata ſine gratia gratum faciente poſſe locum habere*; ſed explicandum de ipſo miniſterio eccleſiaſtico, per quod ἐργανικῶς peccatorum remiſſio & ſalus hominibus confertur. Chryſoſtomus lib. III. de ſacerd. dicit, *ipſum paracletum diſpoſuiſſe miniſtrorum ordinem, ac proinde ſacerdotium in rerum cœleſtium claſſem & ordinem eſſe referendum*; ſed ex eo inferri nequit, ritum ordinationis eſſe ſacramentum proprie dictum, cum non tam de ritu ordinationis, quam de eccleſiaſticarum perſonarum ordine Chryſoſtomus loquatur. Ordinationem eſſe ſacramentum proprie dictum negamus, nec tamen ex ordine rerum cœleſtium miniſterium eccleſiaſticum eximimus, vel pios miniſtros a Spiritu ſancto conſtitutos negamus. Tharaſius in epiſt. ad Adrianum papam tom. I. biblioth. dicit, *eos, qui pecunias pro ordinatione accipiunt, Spiritum ſanctum vendere*. Theodoretus in 1. Tim. V. Oecumenius in 2. Tim. I. Ambroſius de dign. ſac. c. 5. *in ordinatione Spiritus ſancti gratiam conferri* dicunt. Sed ex illis nondum inferri poteſt, ordinem eſſe ſacramentum proprie dictum, cum per cujusvis rei ſpiritualis venditionem ſimonia committatur, ac Spiritus ſanctus vendi cenſeatur, cumque non quævis, ſed juſtificans gratia ſymbolo divinitus inſtituto adnexa ſacramentum proprie dictum conſtituat. Cypriani ſermo de operibus cardinalibus eſt ſuppoſititius teſte Pamelio & Sixto Senenſi lib. IV. biblioth. Auguſtinus nomen *ſacramenti* latius accipit, ut alibi demonſtratum fuit. 4.) Scholaſticorum autoritas ne ipſis quidem pontificiis eſt infallibilis.

§. CLI. III.) Cap. 4. profert Bellarminus rationes: 1.) *Deus* (inquit) *cujus perfecta ſunt opera Deut. XXXII. cum dat poteſtatem, dat etiam ea, quae requiruntur ad uſum ejus legitimum & congruentem, ut adparet etiam in rebus naturalibus. In ordinatione autem ſacra datur homini poteſtas conficiendi & miniſtrandi ſacramenta, quae certe a peccatore recte exerceri non poteſt. Dabit igitur Deus ſimul cum ea poteſtate etiam gratiam juſtificantem & perficientem animam, ut rite fungatur tanto miniſterio. 2.) Si in baptiſmo, in quo datur poteſtas ſuſcipiendi euchariſtiam & alia ſacramenta, datur ſimul cum ea poteſtate gratia gratum faciens, quia ſine ea non recte percipi-* 3) *Ex rationibus.*

piun-

piuntur ſacramenta cetera; cur in ſacramento ordinis, in quo datur poteſtas conferendi ſacramenta, non ſimul etiam dabitur gratia gratum faciens? Si autem datur in ordine gratia gratum faciens, erit ſacramentum proprie ſic dictum. 3.) Adverſarii nihil habent, quod objiciant, niſi argumenta negativa & levia. Reſp. 1.) Non ex rationis congruentia, ſed ex inſtitutione divina ſacramenti veritas demonſtranda. 2.) Bellarminus ſibi ipſi contradicit, nam lib. de ſacram. in genere cap. 26. modo plane contrario progreditur, ſic enim ſcribit §. probatur: *Autoritas conferendi ſacramenta non eſt gratia gratum faciens, ſed gratia gratis data, non ergo ita pugnat cum improbitate vitae, ut ſimul cum ea eſſe non poſſit. Conſtat enim ejusmodi gratias in peccatoribus eſſe poſſe, ut patet de Caipha, qui prophetavit, cum tamen eſſet peſſimus, Joh. XI. item de illis, qui Matth. VII. dicunt:* nonne in nomine tuo prophetavimus? *Secundo autoritas conferendi ſacramenta non datur in utilitatem habentis, ſed aliorum: igitur non erat conveniens, ut auferretur propter peccatum habentis. Tertio Deus non aufert ob peccata poteſtatem jurisdictionis, ergo nec ordinis. Quarto, non aufert Deus hominibus ob peccata naturales potentias ad opera naturalia, igitur nec auferre debet ſupernaturalem poteſtatem ad opera ſupernaturalia.* Et poſtea: *Haeretici non habent remiſſionem peccatorum formailter, tamen habent miniſterialiter, quomodo famulus, qui ſaepe non habet unum obolum; tamen defert multos aureos a domino ſuo ad aliquem alium. Adde, diſtinguendum eſſe ipſum ſacramentum ab effectu ejus, & inter effectus diſtinguendum eſſe characterem a gratia, haec enim omnia ſeparari poſſunt ab invicem.* Paulo poſt: *Poteſtas remittendi peccata poteſt eſſe ſine gratia gratum faciente.* Hæc omnia ibi Bellarminus, quæ cum eis conciliari nequeunt, quæ hoc loco profert. 3.) Nec ſcripturæ dictis, nec idoneis argumentis confirmari poteſt, gratiam remiſſionis peccatorum, vel ut Bellarminus loquitur, gratiam gratum facientem ritui ordinationis divina inſtitutione adnexam eſſe, cum poteſtas ordinis & reconciliationis gratia ſint diſtincta, & unum eorum absque altero poſſit habere locum. Deus per pias preces invocatus largitur ordinandis Spiritus ſancti dona, eademque in illis auget & confirmat, ſed ex eo non poteſt vel debet inferri, gratiam juſtificantem eſſe ritui ordinationis tanquam medio & ſymbolo ſacramentali adnexam, cum poteſtas eccleſiaſtica etiam peccatoribus conferri, & ab iis exerceri poſſit. 4.) Illas facultates & potentias Deus confert in collatione alicujus poteſtatis, ſine quibus poteſtas illa nullo modo adminiſtrari poteſt. At poteſtas ordinis ſine gratia gratum faciente adminiſtrari poteſt, ut docent exempla ſcripturæ, nec diffitetur Bellarminus dicto loco. Ergo cum poteſtate ordinis non ſemper confert gratiam gratum facientem, & per conſequens poteſtas ordinis & gratia gratum faciens non ſunt indivulſo nexu conjuncta. 5.) Effectus ordinationis proprius eſt collatio poteſtatis docendi & ſacramenta adminiſtrandi, ad illum ordinatio per ſe dirigitur, eumdemque perpetuo & infallibiliter conſequitur, ſed per accidens cum poteſtate ordinis conjungitur collatio gratiæ gratum facientis, quippe deficiente pœnitentia & fide, in ordinato eam nequaquam conſequitur. Jam vero ex proprio effectu de ordinatione judicandum ac ſtatuendum, alias quasvis externas ceremonias pro ſacramentis habere poſſemus. 6.) Ex quo etiam adparet, gratiam juſtificantem ſive gratum facientem aliter ſe habere ad baptiſmum, aliter ad ordinationem: illius eſt effectus proprius, quia baptiſmus ad conferendam gratiam juſtificationis inſtitutus eſt, hujus vero accidentarius duntaxat, quia ritus ordinationis non ad collationem gratiæ juſtificantis, ſed ad poteſtatem ordinis inſtitutus eſt, quod Bellarminus non poteſt negare cum præced. c. 2. fateatur, *ordinem per ſe ad alium finem, quam ad gratiae gratum facientis collationem inſtitutum eſſe.* De reliquis judicium poteſt fieri ex ſuperioribus.

§. CLII. Quæritur III.) de *miniſtro ordinationis*, per quem ſcilicet ea peragi debeat. Pontifi-

3) Quis ſit legitimus ordinationis miniſter.

& tranquillitatis, non ex neceſſitate, permitti, ut nos & noſtros concionatores ordinarent & confirmarent; hac tamen conditione, ut ſeponerentur omnes larvae, praeſtigiae, deliramenta & ſpectra pompae ethnicae. Quia vero nec ſunt nec volunt eſſe veri epiſcopi, ſed politici dynaſtae ac principes, qui nec concionantur & docent, nec baptizant, nec cœnam adminiſtrant, nec ullum opus & officium eccleſiae praeſtant, ſed eos, qui vocati munus illud ſubeunt, perſequuntur & condemnant, profecto ipſorum culpa eccleſia non deſerenda, nec miniſtris ſpolianda eſt. Quapropter ſicut vetera exempla eccleſiae & patrum nos docent, idoneos ad hoc officium ipſi ordinare debemus & volumus, & hoc nobis prohibere non poſſunt, etiam ſecundum jura, quae adfirmant, ab haereticis ordinatos eſſe vere ordinatos, & illam ordinationem non debere mutari.

An ordinati ab haereticis iterum ordinandi?

§. CLV. Quæritur IV.) *An ordinati ab haereticis in eccleſia iterum ordinandi ſint?* Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 25. lit. A. dicit, *quod hanc quaeſtionem perplexam ac pene inſolubilem faciant doctorum verba, qui plurimum diſſentire videntur*, ac poſt recitata contraria veterum dicta ſubjungit lit. C. *Haec quidam ita determinant. Dicunt, haereticos accepta ſacerdotali vel epiſcopali unctione ab eccleſia recedentes baptiſmi quidem dandi jus retinere, ſed non habere facultatem tribuendi ſacros ordines vel conſecrandi dominicum corpus, poſtquam praeciſi & damnati ſunt ab eccleſia, ſicut degradatus epiſcopus non habet poteſtatem largiendi ſacros ordines, facultatem tamen baptizandi non amiſit &c. Alii vero dicunt, ſacramenta ab haereticis & praeciſis ſecundum formam eccleſiae celebrata vera eſſe & rata, quia recedentes ab eccleſia jus dandi & conſecrandi non perdiderunt, & qui ſic ab haereticis ordinantur, cum redeunt, iterum ordinandi non ſunt. Quae vero ab haereticis aliter, quam in eccleſia fiunt, falſa ſunt & inania, & qui a talibus ordinari videntur, non munus, ſed vulnus accipiunt. Quidam vero dicunt, eadem ſacramenta ab haereticis praeciſis poſſe celebrari, quae a catholicis, ſi ab illis forma eccleſiae ſervetur, & ab eis celebrata vera eſſe & rata, quantum ad ſe, quantum vero ad effectum, falſa eſſe & inania, & in his, qui male tractant & qui male ſuſcipiunt, & ideo irrita & falſa, quia quod promittunt & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur, quia illicite dantibus vel accipientibus ſunt in judicium: polluta etiam dicuntur, non quantum ad ſe, ſed propter indignam haereticorum tractationem. Nonnulli vero tradunt, illos haereticos, qui in eccleſia ordinati ſunt, jus ordinandi & conſecrandi etiam, cum ſeparati fuerint, habere: qui vero in ſchiſmate vel haereſi poſiti, ab eis ordinati & inuncti fuerint, illo jure carent, ideoque cum ordinare volunt, vulnus potius infligunt, quam gratiam conferant.* Hæc Lombardus, lectorem magis incertum, quam eumdem accipit, a ſe dimittens.

§. CLVI. Nos in hac quæſtione ſic procedimus: Vbicunque adhuc aliqua Deo colligitur & conſervatur eccleſia, ibi per impoſitionem manuum presbyterii & publicas eccleſiæ preces collata ordinatio pro rata habenda, ac proinde non eſt iteranda, quamvis ipſum presbyterium ſive miniſterium illius eccleſiæ non ſit undiquaque purum & ab omnibus erroribus liberum. 1.) Quia ordinatio non confertur privato presbyterii, ſed publico totius eccleſiæ nomine. Jam vero etiam illis in locis, in quibus miniſterium non eſt undiquaque purum, & ab omnibus erroribus liberum, colligitur & conſervatur Deo eccleſia, modo retineatur baptiſmus, decalogus, ſymbolum apoſtolicum, hiſtoria paſſionis dominicæ & alia ſubſtantialia ac fundamentalia doctrinæ chriſtianæ capita, ut in tractatu de eccleſia oſtendimus. Ergo etiam illis in locis, in quibus miniſterium non eſt undiquaque purum, & ab omnibus erroribus liberum, ordinatio eccleſiæ nomine conferri poteſt, & collata pro rata eſt habenda. 2.) Vbicunque ſubſtantialia alicujus ritus obſervantur, de ritus integritate nulla debet eſſe dubitatio. Sed in ordinatio-

ne

ne facta a miniſterio non undiquaque puro ſubſtantialia illius ritus obſervantur, puta preces ſolennes eccleſiæ & impoſitio manuum. Ergo ibi de ritus integritate nulla poteſt eſſe dubitatio. 3.) Si ab hæreticis baptiſmi ſacramentum dari cenſetur integrum, ut nulla repetitione opus ſit, modo ſubſtantialia illius ſacramenti fuerint obſervata, adſperſio ſcilicet aquæ in nomine Patris, Filii & Spiritus ſancti facta; multo magis ritus ordinationis ab hæreticis collatæ integer cenſendus, ut nulla repetitione opus ſit, modo ſubſtantialia illius ritus obſerventur. Sed verum prius, ut oſtendimus in tractatu de baptiſmo §. XXIII. ergo & poſterius. Connexio *majoris* patet ex ſuperioribus, nimirum quia ordinatio non eſt ſacramentum aliquod vere & proprie ſic dictum, quale eſt baptiſmus, ſed ritus duntaxat eccleſiaſticus. 4.) Qui in vet. teſt. a ſacerdotibus variarum opinionum & corruptelarum labe maculatis ad miniſterium ſacrum ordinabantur ac conſecrabantur, illorum ordinatio cenſebatur rata; Chriſtus enim Matth. XXIII. 2. *in cathedra Moſis ſcribas ac phariſaeos ſedere dicit*, hoc eſt, per ſacerdotalem conſecrationem ad ſacri miniſterii functionem evectos eſſe, quorum tamen anteceſſores, a quibus ordinati ac conſecrati fuerunt, variorum errorum & corruptelarum cœno fuerunt immerſi. Ergo idem judicium fieri debet de ordinatione in nov. teſt. ab hæreticis facta. 5.) Eadem fuit eccleſiæ veteris ſententia. Auguſtinus lib. II. contra epiſt. Parmen. c. 13. non longe a principio: *Illud, quod quidam dicunt, baptiſma, quod accepit, non amittit, qui recedit ab eccleſia, jus dandi amittit, multis modis adparet fruſtra & inaniter dici. Primo quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille, qui illud baptiſma amittere non poteſt, jus dandi poſſit amittere. Vtrumque enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, & iſtud, cum ordinatur, ideo non licet in catholica eccleſia utrumque iterari. Nam ſi quando ex ipſa parte venientes etiam praepoſiti, pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt, etſi viſum eſt opus eſſe, ut eadem officia gererent, quae gerebant, non ſunt rurſus ordinandi, ſed ſicut baptiſmus in eis, ita manſit ordinatio integra, quia in praeciſione fuerat vitium, quod unitatis pace eſt correctum, non in ſacramentis, quae ubicunque ſunt, ipſa vera ſunt. Et cum expedire hoc videatur eccleſiae, ut praepoſiti eorum venientes ad catholicam ſocietatem honores ſuos ibi non adminiſtrent, non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed ſuper eos manent; ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini ſed ipſi ſacramento fiat injuria &c. Sicut autem habens in baptiſmo eſt, quod per eos dari poſſit: ſic in ordinatione jus dandi, utrumque quidem ad perniciem ſuam, quamdiu caritatem non habent unitatis. Sed tamen aliud eſt non habere, aliud pernicioſe habere, aliud ſalubriter habere.* Ibidem: *De his, qui ab eccleſiae unitate ſeparati ſunt, nulla jam quaeſtio eſt, quin & habeant & dare poſſint, ſed pernicioſe habent, pernicioſeque dant, quia extra vinculum pacis ſunt &c. Neutri ſacramento facienda eſt injuria &c. ſicut non recte habent, qui ab unitate recedunt, ſed tamen habent, & ideo redeunti non redditur: ſic etiam non recte dat, qui ab unitate recedit, ſed tamen dat, & ideo qui ab eo accipit, venienti ad unitatem non iteratur &c.* Lombardus adducit locum ex lib. II. de unic. baptiſm. *Aliud eſt non habere aliquid, aliud eſt non jure habere vel illicite uſurpare. Non ergo ideo non ſunt ſacramenta Chriſti & eccleſiae, quia eis illicite utantur non modo haeretici, ſed etiam omnes impii, ſed illi corrigendi ſunt & puniendi, illa autem ſunt agnoſcenda & veneranda.* Lombardus dicit, *hoc intelligendum de haereticis, qui non ſententia eccleſiae, ſed pravitate ſenſus ſui a fidei veritate ac doctrinae unitate diviſi ſunt, qui licet tales ſint, jus tamen ordinandi & conſecrandi habent.* Sed hæc gloſſa eſt contraria textui, quia Auguſtinus diſerte loquitur de hæreticis damnatis, ſchiſmaticis ac præciſis. Gregorius lib. II. ep. 32. ad Joh. epiſc. Ravennatenſ. *Quod dicitis, ut is, qui ordinatus eſt, iterum ordinetur, valde ridiculum eſt. Abſit autem a fraternitate veſtra, ſic*

ſapere. Sicut enim baptizatus ſemel, iterum baptizari non debet, ita qui conſecratus eſt ſemel, in eodem iterum ordine non debet conſecrari; quod Gregorii reſponſum relatum eſt in jus canonicum c. ſicut ſemel diſt. 68. & ad hanc quæſtionem adcommodatum a Lombardo d. l. Conj. c. Quod quidam. 1. q. 1. ubi dicitur, *eos qui a catholica eccleſia deficiunt, nihilominus ordinem retinere, non modo actu primo, verum etiam actu ſecundo quoad baptiſmi collationem.* c. Si qui c. Oſtenditur. c. rebaptizare. diſt. 4. de conſecrat. & ordinis translatione. c. Non licet. eodem.

§. CLVII. Ex hiſce prænotatis facili negotio reſponderi poteſt ad cavillum Jacobi Reihingi jeſuitæ in fundam. III. relig. cathol. p. 59. *Quis te,* (inquit) *Luthere, ſacerdotio inauguravit? quis tibi offerendi, & peccata remittendi poteſtatem impertivit? catholicus epiſcopus? verus an falſus? paſtor an lupus? Si paſtor, ab illo diſcedens lupus factus es. Si lupus, quis te a lupo factum paſtorem agnoſcat? praeclare profecto actum, ſi quis ovem lupo committat? Vide in quem te gurgitem injeceris. Si epiſcopi catholicae eccleſiae, cum ab iis te ſegregares, veri paſtores fuerunt, apoſtaſiae tuae crimen eſt manifeſtum. Si omnes illi lupi, primo mendacium de nunquam interitura verorum epiſcoporum ſerie ſcripſiſti, deinde de mediata tua vocatione cauſa cecidiſti.* Reſp. 1). Illud in genere objici poſſet omnibus, qui ab hæreticis ordinati ad eccleſiæ gremium redeunt. Jam vero jura pontificia adfirmant, etiam ab hæreticis ordinatos vere eſſe ordinatos, & illam ordinationem non debere mutari, quod merito urget Lutherus art. X. Smalcald. p. 3. 2.) Epiſcopus ille, a quo Lutherus fuit ordinatus, quamvis papiſticis erroribus fuerit immerſus, tamen fuit vocatus & conſtitutus eccleſiæ epiſcopus. Diverſo igitur reſpectu fuit & verus & falſus epiſcopus. *Verus* epiſcopus fuit, quatenus in officio epiſcopali conſtitutus, aliqua doctrinæ capita retinuit ac docuit incorrupta, adminiſtravit baptiſmum (ſi tamen adminiſtravit) & per ritum ordinationis miniſterium idoneis perſonis commendavit. *Falſus* epiſcopus fuit, quatenus ſinceritatem divini verbi falſis interpretationibus corrupit, papalium traditionum fermentum illi immiſcuit, ſacrificium miſſæ loco cœnæ dominicæ celebravit &c. Proinde cum ordinatio miniſtrorum ſit pars officii epiſcopalis, ideo epiſcopus ille, a quo Lutherus ordinatus eſt, hactenus & hoc reſpectu, hoc eſt, quando Lutherum & alios ordinavit, non fuit lupus, ſed verus epiſcopus. Viciſſim quando idem epiſcopus amplexus eſt, ac propugnavit errores papales, quibus fuit immerſus, tunc hactenus & hoc reſpectu non functus eſt veri epiſcopi ſive paſtoris officio, ſed falſum epiſcopum, imo lupum hac in parte ſe præſtitit, & hactenus ſeceſſionem ab ipſo facere Lutherus non ſolum jure potuit, ſed etiam omnino debuit. 3.) Declarari illud poteſt ſimili exemplo: Tempore Chriſti in his terris docentis *ſcribae & phariſaei ſedebant in cathedra Moſis*, hoc eſt, conſtituti erant in munere eccleſiaſtico. Quatenus igitur in cathedra Moſis ſedebant, hoc eſt, conſentanea Moſaicæ doctrinæ proferebant, & actus ad officium ipſorum pertinentes exercebant, eatenus erant audiendi, & eatenus ipſorum ſacris erat utendum; Matth. XXIII. 2. quatenus vero *fermentum ſuum*, hoc eſt, falſam doctrinam immiſcebant, Matth. XVI. 6. & 12. eatenus erant fugiendi, & ab ipſorum fermento erat cavendum. Sic epiſcopus ille, a quo Lutherus fuit ordinatus, quatenus in officio eccleſiaſtico conſtitutus quædam divino verbo conſentanea docebat, eatenus audiendus erat, & quatenus officii ſui partes exſequebatur, eatenus ipſius ſacris utendum erat; ſed quatenus corruptelas proferebat, ſpargebat ac propugnabat, eatenus erat deſerendus. 4.) Semper igitur diſtinguendum officium a perſona. Quod epiſcopus ille Lutherum ordinavit, ad ipſius officium pertinuit; quod papalibus erroribus fuit immerſus, perſonale fuit; jam vero ex vitio perſonæ ſacramentorum, nedum ordinationis integritati nihil decedit, modo ſubſtantialia obſerventur. 5.) Ac probe notandum, quod epiſcopus ille pontificius, a quo Lutherus fuit ordinatus, non ſuo ſed eccleſiæ,

cleſiæ, quam in medio papatu conſervatam fuiſſe conſtat, nomine & autoritate ordinationem peregerit, quodque in ipſo ordinationis ritu ad docendum verbum Dei ipſum adſtrinxerit, quare cum Lutherus videret dogmata quædam tunc temporis publice recepta cum verbo Dei pugnare, vi ipſius vocationis & ordinationis ea reprobare & impugnare obſtrictus fuit. 6.) Superius etiam monuimus, quamvis ordinationis ritus in eccleſia pontificia multis ſuperſtitioſis & inutilibus ceremoniis ſit vitiatus, ex eo tamen ipſius ordinationis eſſentiæ nihil decedere, ideoque in ipſa ordinatione diſtinguendum eſſe divinum ab humano, eſſentiale ab accidentali, pium & chriſtianum ab Antichriſtiano. 7.) Ex quibus omnibus colligitur, nec mediata ſua vocatione Lutherum cecidiſſe, nec mendacium de nunquam interitura eccleſia ſcripſiſſe. Scribit quidem in comm. Galat. I. *mediatam vocationem eſſe neceſſariam, eamque uſque ad finem mundi duraturam*, ſed nuſpiam addit, miniſterium eccleſiaſticum, a quo mediate vocati ordinantur, ſemper ac perpetuo fore purum & incorruptum.

5) *An ordinandus ſit non vocatus ad certum locum?*

§. CLVIII. Quæritur V.) *An ordinandus ſit, qui nondum vocatus eſt ad certum aliquem locum?* Negamus, quia ordinatio eſt vocationis declaratio & teſtificatio, proinde ubi nulla vocatio præceſſit, ordinatio conferri haudquaquam debet. (*) In Jure canonico exſtat peculiaris diſpoſitio, *quod nullus ſine titulo ordinari debeat*, diſt. 70. in qua Gratianus ſic loquitur: *Ab epiſcopis alterius civitatis clericus ordinari non poterit, nec etiam a proprio abſolute ordinandus eſt, abſoluta enim ordinatio in Chalcedonenſi concilio prohibetur, & vacuam habere manus impoſitionem praecipitur, in quo ſic ſtatutum eſt:* cap. 6. act. 15. *Neminem abſolute ordinare jubemus presbyterum neque diaconum neque quemlibet in eccleſiaſtica ordinatione conſtitutum, niſi manifeſte in eccleſia ſuae civitatis ſive poſſeſſionis aut in Martyrio aut in monaſterio hic, qui ordinatur, mereatur ordinationis publicæ vocabulum, eos autem qui abſolute ordinantur decrevit ſancta ſynodus vacuam habere manus impoſitionem, & nullum tale factum valere ad injuriam ipſius, qui eum ordinavit.* Item ex concilio Urbani habito Placentiæ: *Sanctorum Canonum ſtatutis conſona ſanctione decernimus, ut ſine titulo facta ordinatio irrita habeatur.*

6) *Quid de ceremoniis ordinationis ſtatuendum?*

§. CLIX. Quæritur VI.) *Quid de ceremoniis ordinationis ſtatuendum ſit?* Duæ potiſſimum in ordinatione ab epiſcopis Pontificiis adhibentur ceremoniæ: *Impoſitio manuum* atque *unctio*. Impoſitionem manuum in noſtris eccleſiis retinemus, unctionem repudiavimus. χειροθεσίαν illam adhibemus, non quaſi ſit ſymbolum aliquod ſacramentale ab ipſo Chriſto inſtitutum, & in hoc ritu adhiberi mandatum, ſed libere hac ceremonia utimur, tum quia ex uſu eccle-

1) χειροθεσία

(*) Ita pronunciatum a Theologis Jenenſibus in literis ad Auguſtum ab Aſſenburg 11. Jul. anno 1601. Anno 1597. incidit hac de re controverſia inter theologos Jenenſes, Fiſcherus & Reudenius judicarunt ad poſtulatum ſenatus Strahlſundenſis, Matthiam Cnopfſium eſſe ordinandum, qui tamen ad certam functionem eccleſiaſticam nondum erat vocatus, Mylius contrarium judicavit uſus his rationibus: 1) ab *autoritate ſacroſancta*; 1. Tim. V. 22. *Manus cito nemini imponas &c.* Cito autem & temere videtur imponere, qui ab eccleſia non vocato & ad eccleſiam certam non vocato manus imponit. Et cum miniſterio poſthabito, nedum plebe, ſenatus ſolus hoc illegitime flagitet, alienis peccatis conſenſu noſtro communicabimus. 2) Ab *autoritate eccleſiaſtica.* In concilio Chalcedonenſi aperte ſancitum legitur anno 488. in conventu 630. epiſcoporum: *Nullus abſolute ordinari debet presbyter aut diaconus, nec quilibet in gradu eccleſiaſtico, niſi ſpecialiter eccleſiæ, civitatis aut poſſeſſionis, aut monaſterii, qui ordinandus eſt, pronuncietur. Qui vero abſolute ordinantur, decrevit ſynodus, irritam haberi hujusmodi manus impoſitionem, & nusquam poſſe miniſtrare ad ordinantis injuriam*; tom. II. conc. f. 325. 3) A *firma ratione.* Qui abſolute ordinatur, non eccleſiæ miniſter ordinatur, ſed apoſtolus conſtituitur, qui extra certum locum ubivis docere queat. At hoc illicitum. GERHARDUS.

ſiæ apoſtolicæ deſcendit Act. VI. 6. 1. Tim. IV. 14. V. 22. 2. Tim. I. 6. ubi pie cogitandum, cum Chriſtus non impoſitione manuum ſed inſufflatione uſus ſit, quando apoſtolis dabat poteſtatem ligandi & ſolvendi, Joh. XX. 22. quare apoſtoli ritu χειροθεσίας potius uti voluerint, quam inſufflatione Chriſti exemplo comprobata? procul dubio ideo noluerunt uti inſufflatione, *primo* ne exiſtimaretur ad ritum illum ab ipſo Chriſto uſurpatum gratiam miniſterii eſſe adligatam, id enim ex Chriſti exemplo, apoſtolorum praxi comprobato, facile quis colligere potuiſſet, *deinde* ut maneret evidens diſcrimen inter Chriſtum & apoſtolos. Chriſtus per inſufflationem confert Spiritum ſanctum, quia Spiritus ſanctus *ut ſpiraculum omnipotentis* ex intimo ore eſſentiæ ipſius ab æterno ab ipſo ut & a Patre procedit, ſed apoſtoli non poſſunt eo modo conferre Spiritum ſanctum. Tum quia utiles præbet commonefactiones. Cum enim ordinatio complectatur publicam vocati deſignationem ac preces, quæ ab univerſa eccleſia ſuper perſonam vocatam fiunt, ideo notante Chemnitio in exam. concilii Trident. part. II. cap. de ſacr. ord. p. 401. ad utrumque ritus χειροθεσίας, in populo iſraelitico alias uſitatus, apoſtolis viſus fuit adcommodatus: 1.) ut perſona illa eccleſiæ publice deſignaretur ac renunciaretur, legitime eſſe electa & vocata, hoc enim ritu Moſes Num. XXVII. 18. Deut. XXXIV. 9. populo deſignat & renunciat vocationem Joſuæ ſucceſſoris ſui. 2.) Vt hoc ritu ille, qui vocatus erat, de legitima & divina ſua vocatione confirmaretur, & ſimul admoneretur, ſe deſtinari, addici & quaſi devoveri ad miniſterium & cultum Dei. Sic victimis olim imponebantur manus Levit. I. 4. &c. 3.) Vt eſſet quaſi publica & ſolennis eccleſiæ coram Deo proteſtatio, in electione & vocatione ſervatam eſſe formam & regulam a Spiritu ſancto præſcriptam, ideo Paulus inquit 1. Tim. V. 22. *Manus cito nemini impoſueris, nec communices peccatis alienis.* 4.) Vt illo viſibili ritu ſignificetur, Deum adprobare vocationem, quæ fit voce eccleſiæ; ſicut enim voce eccleſiæ miniſtros eligit, ita etiam teſtificatione eccleſiæ vocationem adprobat. Ita diaconorum vocatio adprobatur Act. VI. 6. & inde fit, quod Deus largitur gratiam per impoſitionem manuum. 5.) In orationibus quando ſuper perſonam aliquam invocabatur nomen Domini, adhiberi ſolebat impoſitio manuum, quia perſona illa quaſi offerretur Deo, & ſiſteretur in conſpectu ipſius, additis ſupplicationibus, ut Deus gratiam & benedictionem ſuam illi largiri dignaretur. Sic Jacobus patriarcha *imponit manum pueris*, quibus benedicit: Gen. XLVIII. 14 ita Chriſtus *imponens manum* benedicit parvulis: Matth. XIX. 15. Marc. X. 16. ac presbyteri *orant ſuper aegrotos*. Jac. V. 14. Vt igitur in ordinatione miniſtrorum conſiderata muneris illius utilitate & difficultate, propoſitis etiam impedimentis ſatanæ, mundi & carnis ſignificaretur, quam neceſſaria ſit peculiaris gratia & benedictio divina, atque ita oratio eccleſiæ accenderetur, & juxta Jacobum redderetur actuoſa ſeu operoſa, ideo adhibitus fuit externus ritus impoſitionis manuum, additum etiam fuit jejunium ordinationi &c. Hactenus Chemnitius, quibus addi poteſt, a.) quod Num. VIII. 10. *Iſraelitae jubentur manus ſuas ponere ſuper Levitas*, ad miniſterium conſecrandos. Ita quoque totius eccleſiæ nomine presbyterium imponit manus in ordinatione miniſtrorum. b.) Quod in *conferendis viſibilibus Spiritus ſancti donis* manuum impoſitio adhiberi fuerit ſolita: Act. VIII. 15. XIX. 6. ita quoque impoſitio manuum eſt ſignum, quod Deus piis eccleſiæ precibus invocatus dona Spiritus ſancti ad miniſterium neceſſaria perſonæ ordinatæ conferre velit. Ob haſce rationes χειροθεσίας ritum in eccleſiis noſtris in ordinationibus miniſtrorum adhuc retinemus, nec probari nobis poteſt illud, quod referente Bucano loco XLII. de min. pag. 507. quidam (Calvinianorum) *ad vitandam neceſſitatis vel cultus opinionem manus porrectione tanquam fidei, amoris, ſocietatis & conſenſionis in doctrina ſymbolo uti malint apoſtolorum exemplo, qui Paulo & Barnabae dextram ſocietatis dederunt* Gal. II. 9.

§. CLX.

tio. §. CLX. *Unctio*, quam pon-
tificii in ordinatione adhibent,
itur modo eo, ut chriſmate conſecrato
& manus ordinandi, a pollice dextro
 ſiniſtræ manus digitum indicem, & vi-
rſa a ſiniſtro pollice verſus indicem in
dextra ab epiſcopo vel ejus ſuffraganeo
ıtur. De hujus unctionis ſignificatione
:a tractat Innocentius lib. I. decretalium
;. de ſacra unctione: *Unctio viſibilis &*
or (inquit) *ſignum eſt interioris & invi-*
unctionis, ad exhibendum autem exterio-
& viſibilem unctionem benedicitur oleum
nficitur chriſma, quod ex oleo ſit & bal-
, myſtica ratione. Per oleum enim nitor
entiae deſignatur, per balſamum odor
exprimitur. Hoc ergo chriſmate ungi
epiſcopus, non tam in corpore quam in
, ut & interius nitorem conſcientiae,
um ad Deum, & exterius habeat odo-
famae, quoniam ad proximum &c. Hoc
nto caput & manus epiſcopi conſecrentur.
aput enim mens intelligitur, per manus
intelliguntur. Manus igitur inunguntur
pietatis, ut epiſcopus operetur bonum ad
, maxime autem ad domeſticos fidei. Ca-
utem ungitur balſamo caritatis, ut epi-
s diligat Deum ex toto corde, & ex tota
& ex tota mente ſua, & proximum
ſicut ſe ipſum. Caput inungitur
er autoritatem & dignitatem, & manus
er miniſterium & officium. Caput inun-
, ut oſtendatur illius repraeſentare per-
n, de quo dicitur per prophetam: Sicut
entum in capite; caput enim viri Chri-
caput Chriſti Deus &c. Manus epi-
inunguntur, ut oſtendatur, accipere po-
em benedicendi & conſecrandi. Durandus
. rational. div. offic. cap. 8. num. 14.
unctionem ordinandorum notandum eſt,
manus presbyteri ab epiſcopo inungan-
ut cognoſcat, hoc ſacramento ſe per Spi-
ſanctum ſuſcipere virtutem & gratiam
crandi, unde epiſcopus ea inungens dicit:
ecrare & ſanctificare digneris, Domine,
s iſtas, per iſtam unctionem & noſtram

benedictionem, ut quaecunque conſecraverint, conſecrentur, & quaecunque benedixerint, benedicantur in nomine Domini; ideoque viri devoti oſculantur manus ſacerdotum ſtatim poſt ordinationem eorum, credentes per hoc orationum illorum & bonorum operum participes fieri. Et unguntur oleo ſacro, quod opera miſericordiae pro viribus ad omnes debeant exercere, per manus enim opera, per oleum miſericordia deſignatur. Unguntur etiam oleo, ut humidi ſint ad offerendum Deo hoſtiam pro peccatis, & largi ad certa officia pietatis; rurſus ideo impoſitio manus cum oleo ſuper caput ordinandi fit, quia per manus opus, per digitos dona Spiritus ſancti, & per caput mens intelligitur. Manus ergo imponitur, quia donis Spiritus ſancti imbutus ad opera Chriſti mittitur.

§. CLXI. Quamvis vero unctionis ritus non ſimpliciter a nobis damnetur, cum non ſolum in vet. teſt. ex mandato & inſtitutione divina ſacerdotes ac reges uncti fuerint, ſed etiam in coronatione & inveſtitura regum in nov. teſt. libere uſurpari poſſit, ut docet exemplum regis Daniæ a Bugenhagio conſecrati; tamen pontificiam illam unctionem, quam in ordinatione adhibent, probare nec poſſumus nec debemus. 1) Quia conjunctam habet opinionem neceſſitatis, cum tamen nec Chriſtus nec apoſtoli externam unctionem in ordinatione miniſtrorum adhibuiſſe, multo minus mandatum aliquod de hoc ritu tradidiſſe leguntur. Chriſtus inſufflatione, apoſtoli manuum impoſitione leguntur uſi, ſed de unctione verbum nullum. Regerit Bellarminus libr. de ſacram. ordinis cap. 12. *contrarium probari poſſe, cum Dionyſius cap. 4. hierarch. eccleſ. dicat, pontificem uti ſacro oleo in omni fere conſecratione pontificali, idque traditum eſſe ab apoſtolis.* Reſp. Dionyſii illud ſcriptum ſuppoſititium eſſe, multis argumentis confirmari poteſt, quæ videantur apud Illyricum in catal. teſtium veritatis. Adde, quod fictitius ille Dionyſius in ſua hierarchia quidem tradat, *epiſcopum uti unguento ad omnem ferme ſacer-*

dotalis officii functionem ; interim tamen in ordinatione nullam faciat unctionis mentionem, ſed adhiberi tantum impoſitionem manuum referat, ut conſtat ex cap. 5. Nunquam igitur ex Dionyſio probare poterit Bellarminus Chriſtum & apoſtolos unctionis ceremonia fuiſſe uſos, quod agnoſcit ipſe Piggius, ideo aliter ad argumentum noſtrum reſpondet, *videlicet in rudi illo chriſtianitatis exordio, nondum ordinata conſtitutaque hierarchia & diſciplina eccleſiaſtica, plurima perfunctorie ex quadam Spiritus diſpenſatione peracta fuiſſe ab apoſtolis, quae poſtea praeſcriptam certamque formam receperint.* Vnctionis igitur ceremonia non deſcendit ab inſtitutione vel exemplo apoſtolorum, ſed ex χακοζηλίᾳ levitici cultus aliquot poſt Chriſtum natum ſeculis in eccleſiam introducta eſt. Ambroſius enim de dignit. ſacerdot. cap. 5. non unctionis ſed tantum impoſitionis manuum meminit: *Homo* (inquit) *imponit manus, Deus largitur gratiam, ſacerdos imponit ſupplicem dextram, & Deus benedicit potenti dextra.* Auguſtini etiam tempore in concilio Africano IV. ubi ritus ordinationis deſcribuntur, non unctionis ſed tantum impoſitionis manuum & aliorum rituum fit mentio. Et in tota eccleſiaſtica hiſtoria, item in tripartita, ubi multa exempla ordinationis deſcribuntur, nusquam mentio fit adhibitæ unctionis, ſed tantum impoſitionis manuum. Adferunt quidem ex Cypriani ſermone de chriſmate aliquid, ſed conſtat illum ſermonem non eſſe Cypriani; ipſe Cyprianus in veris ſuis ſcriptis, cum ſæpius de ordinatione ſcribat, unctionem fuiſſe adhibitam non meminit, imo Innocentius de ſacra unctione fatetur circa annum Domini 1200. *in graeca eccleſia nondum fuiſſe morem unctionis in ordinandis presbyteris & conſecrandis epiſcopis.* Et addit, *fuiſſe antiquos quosdam, qui dixerunt, eccleſiam judaizare, cum unctionis celebrat ſacramentum.* Hæc Chemnitius in exam conc. Trid. iisdem verbis proponit; ſed Bellarminus audacter reſpondet, *iſta omnia eſſe mendacia, cum lib. X. hiſt. eccleſ. Euſebii cap. 4. ſit aperta mentio unctionis ſacerdotalis, ac Simeon metaphraſtes in vita ſancti Joh. Chryſoſtomi tom. I. apud Surium ſcribat, eum inunctum fuiſſe, cum epiſcopus fieret Conſtantinopolitanus, quod ipſum etiam referat Petrus Chryſologus de ſ. Severo : cumque unctionis ſacerdotum mentionem faciant Pacianus in epiſt. III. ad Sempronianum & Gregorius lib. IV. in lib. Regum, cap. V. In verbis Innocentii pro* antiquis *legendum cenſet* aliqui, *negat denique judaismum eſſe uti rebus, quibus utebantur Judaei, ſi id fiat cum alia verborum forma & alio ritu atque ad alium finem, alioquin etiam foret judaiſmus, uti aqua in baptiſmo & pane in euchariſtia.* Reſp. 1) Quæſtio eſt non de unctione per ſe & ſimpliciter conſiderata; ſed de unctione *pontificia*, ſub opinione neceſſitatis tanquam ceremonia vere ſacramentali ab apoſtolis inſtituta in ordinatione adhibita. Quamvis igitur a veteribus unctionem adhibitam fuiſſe doceri poſſet; nondum tamen evictum foret, quod ſub opinione neceſſitatis tanquam ceremonia vere ſacramentalis ab apoſtolis tradita ab ipſis adhibita fuerit. 2) Verba Euſebii orationem panegyricam recitantis ſic habent: *Amici Dei & ſacerdotes, qui ſacra talari, tunica, cæleſtisque gloriae corona & divino chriſmate, denique ſacerdotali ſancti Spiritus ſtola decorati eſtis &c.* At ex eo nondum firmiter colligi poteſt, in ſacerdotum ordinatione adhibitam fuiſſe unctionem, cum non deſcribatur hiſtorice, quid in conſecratione actum fuerit, ſed in panegyrico illo encomio dicantur *divino chriſmate decorati*, quod de interiore Spiritus ſancti unctione recte accipi poteſt, ut oppoſitio fiat inter externam ſacerdotum unctionem in vet. teſt. uſitatam, & inter internam Spiritus ſancti unctionem, qua nov. teſt. miniſtri fiunt decorati. 3) Metaphraſtis teſtimonium ex Surio mendaciorum architecto petitum parum obtinet roboris. Adſerit ibidem fictitius ille metaphraſtes, *cum epiſcopus Antiochenus Chryſoſtomo manus imponeret, continuo deſcendiſſe in eum viſibiliter Spiritum ſanctum in forma columbae*, quas nugas recitat & probat Bellarminus de ſacr. ord. cap. 9. § denique. 4) In

Am-

ſio, Auguſtino & Cypriano negavit itius in ordinationum deſcriptionibus nem unctionis fieri, quod ſi vel maxime ntioribus, videlicet Gregorio & autore operibus cardinalibus Chriſti, unctioitio fiat, illud tamen Chemnitium nulndacii convincit. Pacianus ſacerdotem n*ctum*, id nondum probat, in ipſa orne unctionem adhibitam fuiſſe; poteſt enominationis ratio a ſpirituali unctioendere, ac ſi vel maxime etiam ab exictione petita ſit, tamen potuerunt in iatione, in profeſſione religionis, ut inungi. 5) Innocentius utrumque ad- *& neglectam unctionis ceremoniam a fuiſſe, & ab antiquis ob judaicam λίαν eamdem exploſam;* temere igitur ur Bellarminus pro *antiquis* legendum *qui.* 6) Lombardus diſertis verbis te*nctionem ex vet. teſt. transſumtam fuiſſe*, ım ſine Chriſti & apoſtolorum exemum ſit, ac nihilominus ſub opinione atis eccleſiæ obtrudatur, merito *κακο*iudaicæ loco habetur. Nec quidquam Bellarminus, aquam baptiſmi & pacharitiæ huc adferendo, eſt enim raime diſpar inter hæc ſigna ſacramenipſo Chriſto divinitus inſtituta & defiinter ritum ordinationis liberum atıphorum; ſola Chriſti inſtitutio, non :ccleſiæ uſus liber atque adiaphorus ceım vere ſacramentalem conficere poteſt. quod aqua & panis ad illum finem & a verborum forma non fuere in vet. rpata, ſed in ordinatione vet. ac nov. nmuni idem finis, idem ritus, nec rta verborum forma exſtat præſcripta. CLXII. 2) Improbamus etiam pontinctionem hoc nomine, quod ſtatuunt, n ſolum neceſſariam, ſed etiam vere *ntalem ceremoniam* eſſe, hoc eſt, non duntaxat, ſed etiam *medium ſpiritua-* *nviſibilis unctionis.* Bellarminus de lin. c. 12. Atqui ut ceremonia aliqua ſacramentalis, requiritur divina inſtiproinde ſi vel maxime perpetuam ecclesiæ praxin in ritu unctionis demonſtrare poſſent, nondum tamen ex ea inferri poſſet, eſſe ceremoniam vere ſacramentalem, quia ad id requiritur expreſſa Dei inſtitutio, quæ non poteſt de hac unctione oſtendi. Durandus lib. VI. rational. div. offic. c. 74. num. 4. *Alii dicunt, quod oleum infirmorum apoſtoli inſtituerunt, qui cum illo aegrotos ungebant: oleum vero chriſmatum & catechumenorum apoſtolici viri conſtituerunt; ideo conſideratio olei infirmorum prior eſt tempore quam chriſmatis, & etiam quam olei ſancti, quia prior & major & venerabilior eſt doctrina apoſtolorum quam papae.* 3) Denique propter exorciſationes, quibus cum abuſu nominis divini in præparatione chriſmatis, quod ad ordinationem adhibere cogitant, utuntur. Videatur ceremoniale Romanum, & Durandi rationale loco proxime citato.

§. CLXIII. Præter manuum impoſitionem atque unctionem epiſcopi pontificii etiam alias in ordinatione adhibent ceremonias, utpote *veſtem lineam*, *ceros accenſos, ſigna crucis &c.* Ordinandi & conſecrandi jubentur etiam uti raſura capillorum, de qua Bellarminus l. d. adſerit, *quod etſi ſit ceremonia ſacerdotum, non tamen fiat in ipſa conſecratione ſacerdotali.* Fabius Incarnatus in ſcrutinio ſacerdotali part. I. tract. 2. c. de ſacram. ordin. p. 107. de tonſura dicit, quod *ſit ſignum diſtinctivum miniſtrorum eccleſiæ a plebe communi*; p. 108. quod *fiat circulariter ad modum coronae;* item quod *fiat in ea raſio capillorum ad denotandum, quod qui vult ſervire Deo, debeat renunciare ſuperfluitati terrenorum;* quod *raſio illa fiat in ſummitate capitis ad denotandum, quod clerici mentem debeant habere ad Deum elevatam.* Ibidem concludit, quod *tonſura non ſit ordo, ſed diſpoſitio ad ordines, non neceſſitate ſed congruitate, quia ſi non tonſuratus ordinaretur, vere reciperet ordinis ſacramentum, quamvis etiam ipſe ordinator talem ſcienter ordinans graviter peccaret, quia ordinari non debet niſi clericus,*

Veſtis linea. Cerei accenſi. Signa crucis. Raſura ordinandorum.

clericus, & ſine tonſura clericus non eſt. arg. diſt. 83. c. Pſalmiſta §. Clerici. Sed hæc omnia magis diſtincte explicat Durandus lib. II. ration. div. offic. cap. 1. num. 26. *Circa coronam clericorum* (inquit) *tria attendenda ſunt, ſcilicet capitis abraſio, capillorum detruncatio, formae circulatio. Ad capitis abraſionem tria ſequuntur, ſcilicet, munditiae conſervatio, deformatio & denudatio. Munditiae conſervatio, quia ex capillis ſordes in capite adgregantur. Deformatio, quia capilli ad ornatum ſunt, ſignificat ergo tonſura, quod clerici non debeant habere exquiſitum habitum exterius. Denudatio in ſuperiore parte capitis ſignificat nullum debere eſſe medium inter Deum & nos. Radimus caput relictis inferius in modum coronae capillis, quia caput mentem ſignificat, capilli vero ſeculares cogitationes. Detruncatio capillorum ſignificat, quod clerici omnes ſuperfluas cogitationes debent a mente abſcindere. Formae circulatio fit propter multa, 1) in ſignum, quod rex noſter Chriſtus in ara crucis, ſe ipſum oblaturus ſpineam coronam portavit; 2) circulus capillorum virtutem aequalitatis undique rationi congruentem deſignat; 3) haec figura non habet principium nec finem, per quod datur intelligi, quod clerici ſint miniſtri Dei, qui non habuit principium nec habebit finem; 4) haec figura nullum habet angulum, per quod ſignificatur, quod clerici non debent habere ſordem in vita, quia ubi angulus, ibi ſordes; 5) haec figura eſt omnium figurarum pulcerrima, per quod ſignificatur, quod clerici debent habere pulcritudinem interius in mente & exterius in converſatione: 6) haec figura eſt omnium ſimpliciſſima, per quod ſignificatur, quod clerici debeant habere ſimplicitatem columbinam; 7) corona clericos ſpecialiter eſſe regnum Dei demonſtrat.* Videat ibi plura, qui hiſce ineptiis delectatur.

Ordinatio epiſcopi in papatu.

§. CLXIV. Epiſcopus cum ordinatur, duo epiſcopi tenent evangeliorum codicem ſuper caput & cervicem ſive humeros ejus capiti ejus imponitur mitra, datur ei annulus, baculus, chirothecæ &c. quæ eſſe ſubſtantialia hujus ſacramenti ſtatuit Durandus lib. I. rationalib. div. offic. cap. 11. atque eorum omnium myſticam rationem late exponit. Epiſcopi etiam in die conſecrationis conſueverunt equitare in equis albo panno coopertis, quod idem lib. I. cap. 8. num. 22. propterea dicit fieri, ut repræſentetur illud quod legitur Apoc. XIX. *Exercitus, qui ſunt in cælo ſequuntur illum in equis albis; ſiquidem exercitus, qui ſunt in cælo, ſunt boni & juſti viri & praelati, qui quotidie ſequuntur pro cæleſtibus Deum in omnibus operibus bonis, qui ideo dicuntur eſſe in cælo, quia ſola cæleſtia diligunt & quaerunt.* Sed relinquamus tandem illas inutiles, ſuperſtitioſas & pompoſas ceremonias apoſtolicæ & primitivæ eccleſiæ penitus ignotas.

7) Quis ſit effectus & fructus ordinationis?

§. CLXV. Quæritur VII.) *Quis ſit effectus & fructus ordinationis?* Bellarminus de ſacram. ordin. cap. 10. ſcribit, *duplicem eſſe hujus ſacramenti effectum*: Primo *poteſtatem ſpiritualem perpetuam, in cujus ſignum imprimatur character.* Secundo *gratiam gratum facientem, qua poſſint ordinati rite fungi ſuo munere.* Sed de fictitio illo charactere egimus in tract. de ſacram. quem non injuria quis dixerit eſſe characterem illum, qui deſcribitur Apoc. XIII 16. Nos in ordinatione conferri & augeri Spiritus ſancti dona ad partes miniſterii eccleſiaſtici obeundas neceſſaria non negamus; interim tamen diſtinguimus inter *gratiam reconciliationis*, ſive remiſſionis peccatorum, & inter *gratiam ordinationis* cum multi accipiant gratiam ordinationis, qui tamen non accipiunt gratiam reconciliationis; deinde collationem & augmentum donorum ad miniſterium neceſſariorum nequaquam tribuendum dicimus impoſitioni manuum tanquam ſymbolo alicui ſacramentali vere ſic dicto ac divinitus inſtituto, ſed precibus eccleſiæ & presbyterii, quibus promiſſio de exauditione divinitus eſt facta.

SECTIO

SECTIO XIII.

DE EXAMINE ORDINANDORVM.

Examinis ordinationi præmittendi neceſſitas.

§. CLXVI. Graviter monet apoſtolus Timotheum epiſcopum 1 Tim. V. 21. *Teſtor coram Deo & Chriſto JEſu, & electis angelis, ut haec cuſtodias ſine præjudicio, nihil faciens in partem alienam declinans.* v. 22. *Manus cito nemini impoſueris, neque communices peccatis alienis;* ubi poſterius membrum eſt αἰτιολογικὸν prioris, ideo ſcilicet manus in ordinatione non eſſe cito, hoc eſt, abſque gravi judicio & diligenti exploratione alicui ab epiſcopo imponendas, ne peccatorum alienorum fiat particeps, quidquid enim hujusmodi inepti eccleſiæ miniſtri poſtmodum delinquunt, ejus culpa aut certe pars culpæ promotoribus imputatur. Ambroſius in comm. illius loci ſic ſcribit: *Sub teſtatione ea, quae ad ordinationem mandat cuſtodiri, praecipit nihil fieri ſine praejudicio, ne facile aliquis accipiat eccleſiaſticam dignitatem, niſi prius de vita & moribus ejus fuerit diſputatum, ut dignus adprobatus miniſter aut ſacerdos conſtituatur, ut non poſtea, ſi reprehenſibilis videatur, pœniteat forte principem populi non ad liquidum praejudicaſſe, quid mereretur, quem improbabiliter ordinavit, nec illum, cujus peccata ad ſuſpicionem veniunt, ordinandum, ne commaculetur ordinator vitiis & delictis ejus. Si ergo omnino latentia ſunt delicta, immunis erit rector, quia conſcientia ejus libera eſt, ſuſpicio enim trepidum facit. Peccat enim, ſi non probat, & ſic ordinat, melior enim ceteris debet probari, qui ordinandus eſt. Non ſufficit, ſi ſine crimine ſit, quia merita ejus debent praeire bonorum operum, ut dignus habeatur ad ordinationem.* Requiritur igitur δοκιμασία, ſive examen aliquod ordinationi præmittendum juxta præſcriptum apoſtoli: 1. Tim. III. 10. οὗτοι (διάκονοι) δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονείτωσαν, *probentur primum, & tunc ſuſcipiant diaconorum munus.* Hincmarus, Remorum epiſcopus, tale dedit reſcriptum: *Adducite examinandum, quia ut longe ante nos dictum eſt, non eſt facile dimittendus, cui eſt proximus committendus. Qui enim loco docti ordinat indoctum, is facit eum magiſtrum, qui debebat eſſe diſcipulus, & offert cæcum animal.*

§. CLXVII. Exſtat decretum concilii Carthaginenſis IV. de examine miniſtrorum, citatur c. Qui epiſcopus. diſt. 23. *Qui epiſcopus ordinandus eſt, antea examinetur, ſi natura ſit prudens, ſi docilis, ſi moribus temperatus, ſi vita caſtus, ſi ſobrius, ſi pervigil, ſi ſemper ſuis negotiis cavens, ſi humilis, ſi adfabilis, ſi miſericors, ſi litteratus, ſi in lege Domini inſtructus, ſi in ſcripturarum ſenſibus cautus vel acutus, ſi in dogmatibus eccleſiaſticis exercitatus, & ante omnia, ſi fidei documenta verbis ſimplicibus adſerat &c.* Poſtea enumerantur præcipua doctrinæ cœleſtis capita eo tempore in eccleſia maxime controverſa, de quibus ordinandus examinari præcipitur. Concilium Laodic. can. XII. & citatur c. Epiſcopi diſt. 24. *Epiſcopi judicio metropolitanorum & eorum epiſcoporum, qui circumcirca ſunt, promoveantur ad eccleſiaſticam dignitatem, ii videlicet, qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei quam rectae converſationis exemplo.* Ivo Carnotenſis lib. III. de conſecr. epiſc. ex concil Nannetenſi, & citatur c. Quando. diſt. eadem: *Quando epiſcopus ordinationem facere diſponit, omnes qui ad ſacrum miniſterium accedere voluerint, feria quarta ante ipſam ordinationem vocandi ſunt ad civitatem una cum presbyteris, qui eos repraeſentare debent, & tunc epiſcopus a latere ſuo eligere debet ſacerdotes & alios prudentes viros gnaros divinae legis, exercitatos in eccleſiaſticis ſanctionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, aetatem, inſtitutionem, locum ubi educati ſunt, ſi ſint bene literati, ſi inſtructi in lege Dei, ante omnia diligenter inveſtigent, ſi fidem catholicam firmiter teneant, & verbis ſimplicibus adſe-*

vocata & ordinata gregi, cui præficienda eſt, per ſuperintendentem ſiſtitur, ac prælectis confirmationis literis ſolenniter introducitur, cui actui conjungi ſolent feriæ adhortationes, quibus tum novus miniſter, tum auditores officii ſui admonentur, ac ſtipulata manu ad ſedulam illius exſecutionem obligantur, feriæ item preces, quibus officium miniſtri Deo commendatur. Differt inveſtitura ab ordinatione, quod ordinatio fiat duntaxat ſemel, ſed inveſtitura repetitur, quoties aliquis jam ante ordinatus ad miniſterium vocatur ad aliam ecclefiam, vel ad alium officii gradum in eadem eccleſia. Formam inveſtituræ docent conſtitutiones eccleſiaſticæ. Notandum autem hoc loco, quod inveſtitura pertineat ad jus epiſcopale, ideoque ſummo magiſtratui competat, etiam illis in locis, in quibus jus patronatus ad alios pertinet, fruſtra igitur metuunt ac reluctantur quandoque illi, ad quos jura patronatus ſpectant, quo minus inveſtitura ex jure epiſcopali deſcendens per principum ſuperintendentes ſuſcipiatur; ut enim jus patronatus non tollit jus epiſcopale, ita quoque non tollit nec excludit, imo etiam non poteſt tollere nec excludere inveſtituram ad jus epiſcopale pertinentem. Inveſtitura autem illa non eſt de ſubſtantia miniſterii, unde Nicolai papæ tale exſtat decretum cap. I. diſt. 23. *Poſtquam electio pontificis fuerit facta, ſi bellica fuerit tempeſtas, vel qualiscunque hominum conatus malignitatis ſtudio reſtiterit, ut is, qui electus eſt, in apoſtolica ſede juxta conſuetudinem inthronizari non valeat, electus tamen ſicut verus papa obtinet autoritatem regendi Romanam eccleſiam, & diſponendi omnes facultátes illius, quod b. Gregorium ante ſuam conſecrationem cognovimus feciſſe.* Apud pontificios inveſtituræ videtur reſpondere *miſſio*, de qua ſic ſcribit Becanus in diſp. Viennæ de vocat. miniſtr. th. XLII. *Miſſio differt ab ordinatione. Nam in ordinatione confertur poteſtas ordinis, cujusmodi eſt poteſtas baptizandi, conſecrandi euchariſtiam, remittendi peccata. In miſſione confertur jurisdictio in ordine ad exſecutionem, hoc eſt, adſignantur ſubditi, quos illi, qui dicuntur mitti, debeant docere, ſacramenta adminiſtrare, gubernare. Sic parochi dicuntur mitti in parochiam, quando illis adſignantur parochiani &c.* ſed rectius iſte actus, quem deſcripſimus, dicitur initiatio vel inveſtitura quam miſſio, quia miſſio eſt ipſa vocatio, vel certe ab ea realiter non differt, ut oſtendimus ſuperius.

SECTIO XV.

DE TRANSLATIONE MINISTRORVM.

Translatio eccleſiae miniſtrorum.

§. CLXXI. In quæſtione de translatione miniſtrorum tum in *defectu*, tum in *exceſſu* a quibusdam peccatur. In *defectu*, dum quidam exiſtimant, plane illicitum eſſe miniſtrum eccleſiæ ab uno loco in alium transferri. Statuunt enim, vocationem apoſtolorum differre a mediata vocatione reliquorum miniſtrorum cumprimis etiam in eo, quod apoſtoli non fuerint ad certum aliquem locum cum ſuo miniſterio adligati, ſed de reliquorum miniſtrorum vocatione id omnino adfirmari debere, ac proinde eorum translationes illicitas eſſe. In *exceſſu* a quibusdam peccatur, dum deſultoria quadam levitate absque urgente neceſſitate, & absque evidente eccleſiæ utilitate functiones & ſedes ſubinde mutant, adeoque mangonum & collybiſtarum in morem parochias ut equos & nummos habent, ac quod Seneca de ægrotis dicit, *mutationibus utuntur pro remediis.* Vt autem priorum moroſitati recte opponitur, quod *Dominus meſſis* poteſtatem habeat miniſtros ſuos ut vocandi, ita quoque eosdem transferendi ab una eccleſia ad aliam, quodque eccleſia Domini *materfamilias* eamdem habeat

beat poteſtatem, modo omnia fiant ordine legitimo, non temeritate propria, non privato judicio, non cauſa ambitionis, dominationis, præſumtionis, delectationis, ſtipendii amplioris, &c. ſed ex utilitate, neceſſitate & ædificatione eccleſiæ omnia æſtimentur: ita poſteriorum levitati merito opponendum, quod tales mutationes, niſi gravi judicio ſuſcipiantur, facile poſſint ſcandalum in eccleſia concitare. (*)

Non temere ſuſcipienda. §. CLXXII. Exſtant hac de re utiles canones. c. Non oportet. cauſ 7. q. 1. ex concilio Nicæno cap. 15. *Non oportet epiſcopum vel reliquos ordines de civitate ad civitatem migrare, non epiſcopus, non presbyter, non diaconus transeat. Si quis autem poſt definitionem ſancti & magni concilii tale quid agere tentaverit, & ſe hujusmodi negotio mancipaverit, hoc factum prorſus in irritum ducatur, & eccleſiae reſtituatur, cujus fuit epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus ordinatus.* c. Si quis presbyter. cauſ. & quæſt. iiſd. ex concil. Antioch. cap. 3. *Si quis presbyter vel diaconus vel quilibet clericus deſerta ſua eccleſia ad aliam transeundum eſſe crediderit, & ibi paulatim tenet, quo migravit, perpetuo manere, ulterius miniſtrare non debet, praeſertim ſi ab epiſcopo ſuo ad revertendum fuerit exhortatus. Quod ſi poſt revocationem ſui epiſcopi non obedierit, ſed inobediens perſeveraverit, omni modo ab officio ſuo deponi debere, nec aliquando ſpem reſtitutionis habere decernimus. Si vero propter hanc culpam depoſitum alius epiſcopus ſuſceperit, & ipſe a communi ſynodo pœnam merebitur increpationis tanquam eccleſiaſtica jura diſſolvens.* c. Epiſcopum. cauſ. & quæſt. iiſd. ex eodem concilio Antiocheno cap. 21. *Epiſcopum de diœceſi ad diœceſin non debere tranſire, neque ſi ſe ipſum ingeſſerit, neque ſi a populis fuerit violenter adtractus, neque ſi etiam hoc ei ab epiſcopis ſuaderetur, manere autem eum debere in eccleſia Dei, quam ab initio ſortitus eſt, & non ab ea alibi demigrare, ſecundum regulam ſuper hoc olim a patribus conſtitutam decernimus.* c. Si quis Epiſcopus. cauſ. & quæſt. iiſd. ex Leonis epiſtola ad Anaſtaſium Theſſalonicenſium epiſcopum part. 2. epiſt. 82. cap. 8. *Si quis epiſcopus ſuae civitatis mediocritate deſpecta adminiſtrationem celebrioris loci ambierit, & ad majorem plebem ſe quacunque ratione tranſtulerit, a cathedra quidem pellatur aliena, carebit etiam propria, ut nec illis praeſideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis, quos per ſuperbiam ſprevit. Suis igitur terminis contentus quisque ſit, nec ſupra men-*

(*) Conſtantinus in epiſtola ad Euſebium, quam recitat ipſe Euſebius lib III. de vita Conſtant. cap. 59. *Prudenter abs te factum, quod & Domini mandatum, apoſtolorumque eccleſiæ canonem ſervare decreviſti, epiſcopatum eccleſiæ Antiochenæ prorſus repudiando, & in eo epiſcopatu fungendo permanere laboraſti, quem ab initio Dei voluntate ſuſcepiſſes.* Huc referenda dicta ſcripturæ, quæ conſtantiam in munere ſemel ſuſcepto probant: 1. Cor. VII. 17. Matth X. 22. Luc. IX. 62. Apoc. II. 10. eadem enim valent ad eam ipſam in loco ſemel placito, qui muneri ſuſcepto indivulſe connexus eſt, urgendam. Propria argumenta ſunt triplicia: 1.) ab *exemplis ſcripturae.* Moſi, prophetis & apoſtolis non licuit, quo voluerunt, ire. Ex. IV. 10. Jerem. I 7. Jon I. 4. III. 3. Act. XVI. 9. Rom. I. 13 2 Cor. I. 15. Ergo multo minus vulgaribus eccleſiæ miniſtris. 2) Ab *autoritatibus veterum*, c Non oportet. c. Si quis cauſ. 7. q 1. Confer Euſebium lib. III. de vita Conſtant. cap. 59. Niceph. lib. VIII. cap. 45. ac recentiores Lutherum tom. V. Jen. germ. f. 507. b. Matheſium ſerm. IX. ſecundæ partis de vita Chriſti, cujus verba repetuntur a Conr. Porta in paſtorali Lutheri p. 23. Calvinum epiſt. CCIX. Chytræum in epiſt. p. 150. & 678. 3) *Ex rationibus*: a) nulli miniſtro licet citra conſenſum domini ſui verſari pro arbitrio in ejus domo ex una parte in alteram migrando. Omnes paſtores ſunt miniſtri Chriſti ejusque ſponſæ eccleſiæ. Ergo nulli eorum licet in ejus domo, quæ eſt eccleſia, pro arbitrio verſari migrando ex una ejus parte in aliam citra conſenſum Chriſti & eccleſiæ. b) Si eccleſiæ & loco, cui ſemel operam addixit paſtor, non eſt jure devinctus perpetuo, habet hoc aut ex generali vocationis lege, aut ex ſpeciali indulgentia & contractu ſingulari. Non hoc, nemini enim licet contrahere cum eccleſia vel ad certos annos, vel indefinite ad quemcunque ipſi viſum eſt terminum, nec illud, quemadmodum ex doctrina de vocatione conſtat, cujus jus eſt penes ſolum Deum Matth. IX 38. Act. XVI. 9. Jer. X. 23. vel mediate vel immediate agentem. Ergo. Tarnovius diſp. de miniſt q. 2. GERHARDVS.

menſuras juris ſui adfectet augeri. c. Si quis. de ordine cauſ. & quæſt. iisd. ex concilio Meldenſi. *Si quis de ordine ſacerdotali contemtu minoris eccleſiae ambitioſe & improbe ad potiorem adſpiraverit, canonica erga eum definitio conſervetur, hoc eſt, ut utraque careat.*(*)

Nec ſimpliciter repudianda.

§. CLXXIII. At nequaquam translationes ſive translocationes epiſcoporum ſimpliciter ſunt prohibitæ, ſed ſi gravi judicio ſuſcipiantur ob evidentem aliquam eccleſiæ utilitatem, omnino probandæ ſunt. 1) Quia de diaconis dicit apoſtolus : 1 Tim. III. 13. *Qui bene miniſtraverint, gradum bonum ſibi adquirunt.* Poſſunt igitur diaconi recte & fideliter in officio ſeſe gerentes ad altiora etiam, vel in iisdem, vel in aliis eccleſiis munia promoveri. 2) Quia Paulus Timotheum & Titum propter eccleſiæ utilitatem de loco in locum tranſtulit. 3) Nuſpiam exſtat peculiaris quædam prohibitio, qua eccleſiæ interdictum, ne eum, qui in alio loco miniſtrum agit, ad officium eccleſiaſticum evocet. 4) Huc etiam pertinent ſequentes canones. c. Mutationes cauſa 7. q. 1. ex epiſtola Anthenii ad epiſcopos Beticos & Toletanos : *Mutationes epiſcoporum ſcitote communi utilitate atque neceſſitate fieri licere, ſed non propria cujusquam voluntate aut dominatione. Petrus ſanctus magiſter noſter & princeps apoſtolorum de Antiochena civitate utilitatis cauſa eſt translatus Romam, ut ibidem potius proficere poſſet. Euſebius quoque de quadam parva civitate apoſtolica autoritate mutatus eſt in Alexandriam. Similiter Felix de civitate, in qua ordinatus erat, electione civium propter doctrinam vitamque bonam, quam habebat, autoritate hujus ſanctae ſedis & communi epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum ac populorum conſilio translatus eſt Epheſum. Non enim tranſit de civitate ad civitatem, nec transfertur de minore ad majorem, qui hoc non ambitu, nec propria voluntate facit : ſed aut vi a propria ſede depulſus, aut neceſſitate coactus, aut utilitate loci vel populi non ſuperbe, ſed humiliter ab aliis translatus eſt &c. alia enim eſt cauſa utilitatis, alia avaritiae & praeſumtionis ac propriae voluntatis.* c. Scias cauſa & quæſt. iisdem ex epiſtola Pelagii II. ad Benignum archiepiſcopum: *Scias, frater dilectiſſime, aliud eſſe cauſam neceſſitatis & utilitatis, aliud praeſumtionis ac propriae voluntatis. Non ergo mutat ſedem, qui non mutat mentem, id eſt, qui non avaritiae cauſa, aut dominationis, aut propriae voluntatis vel delectationis ſuae migrat de civitate ad civitatem, ſed cauſa neceſſitatis & utilitatis mutatur. Nam plurimorum utilitas unius utilitati vel voluntati praeferenda eſt. Aliud enim eſt mutare, & aliud mutari. Nam aliud eſt ſponte tranſire, aliud coacte aut neceſſitate venire, unde non iſti mutant civitatem, ſed mutantur, quia non ſponte ſed coacte hoc agunt. Non ergo bene intelligunt eccleſiaſticas regulas, qui hoc negant, cauſa neceſſitatis vel utilitatis fieri poſſe, quoties communis neceſſitas aut utilitas perſuaſerit.* c. Omnis, cauſa & quæſt. iisdem ex eadem epiſt. Pelagii. *Negant miſericordiam neceſſitatem patientibus, qui populis indigentibus divinis miniſteriis & non habentibus proprium epiſcopum, qui eos inſtruat, cauſa neceſſitatis atque utilitatis, ut ex alia civitate, licet minor ſit, in eam quae non habet epiſcopum doctiorem vel potiorem & utiliorem meliori conſilio non ſponte tranſeuntem, ſed majorum exhortatione mutare negant, aut epiſcopum dejectum & perſecutionem patientem cauſa utilitatis aut neceſſitatis nolunt inthronizare.* c. Epiſcopus. cauſa & quæſt. iisdem ex concilio Carthag. III. vel potius IV. cap. 27. *Epiſcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non tranſeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sane ſi utilitas eccleſiae popoſcerit decreto pro eo clericorum & laicorum epiſcopis porrecto in praeſentiam ſynodi transferatur nihilominus alio in locum ejus ſurrogato. Inferio-*

(*) Bernhardus epiſt. 97. adſerit, *indiſſolubile vinculum inter eccleſiam & miniſtrum non minus quam inter conjuges eſſe.* Simile quid habetur c. ſicut vir ex Evariſti epiſt. 2. cauſ 7. q. 1. ſed illud ſimpliciter probari nequit. GERHARDVS.

ſerioris vero gradus ſacerdotes vel alii clerici conceſſione ſuorum epiſcoporum poſſunt ad alias eccleſias transmigrare. c. Sicut. cauſ. & quæſt. iisdem. *Si perſecutus fuerit* (epiſcopus) *in ſua eccleſia, fugiendum eſt illi ad alteram eccleſiam, eique eſt ſociandus. Si autem utilitatis cauſa fuerit mutandus, non per ſe hoc agat, ſed fratribus invitantibus cum autoritate hujus ſanctae ſedis faciat, non tamen ambitus cauſa ſed aut utilitate aut neceſſitate faciendum eſt, hoc non ſolum de epiſcopis, verum etiam de quibuslibet eccleſiae miniſtris intelligitur, ne videlicet in locum viventis alteri obrepat.* (*)

SECTIO XVI.

DE REMOTIONE MINISTRORVM.

Remotio miniſtrorum pertinet ad totam eccleſiam.

§. CLXXIV. Quemadmodum *vocatio* miniſtrorum ad totam eccleſiam, ita quoque eorumdem *remotio* ad totam eccleſiam pertinet; ideo probari nequit illorum pſeudopoliticorum opinio, qui *ad jura regalia* magiſtratus remotionem miniſtrorum pertinere cenſent, ita ut pro lubitu poſſit mutare eccleſiaſtica miniſteria, & prioribus miniſtris loco motis, & in exſilium pulſis alios ſubſtituere. Contra quam *χαισαροπαπίαν* graviter detonant b. Lutherus in epiſtola, quæ exſtat tom. VI. Jen. germ. fol. 376. in fideli admonitione ad quemdam paſtorem tom. V. fol. 358. in ſcripto, quod exſtat tom. VIII. Jenenſ. fol. 188. & Joachimus Morlinus in judicio de vocatione paſtorum, quod una cum aliis iſtius generis ſcriptis exſtat in utili libello edito Jenæ anno 1602. ſub hoc titulo: *Vom Beruff und Enturlaubung der Prediger, wie ferne weltliche Obrigkeit Macht habe, dieſelbe ihres Ampts zu entſetzen, nötiger Chriſtlicher Bericht aus Gottes Wort und fürtrefflicher Lehrer Bedencken, als* Lutheri, Philippi, *der Theologen zu Leipzig*, Brentii, Môrlini, Heshuſii, Simonis Pauli, Chemnitii, miniſterii Gryphiswaldenſis, & vicinarum eccleſiarum in Pomerania. Viciſſim quemadmodum *legitima vocatio* debet fieri juxta leges divinitus præſcriptas, ita quoque *legitima miniſtri remotio* fieri debet juxta præſcriptas divinitus conſtitutiones. Vt enim jus vocandi principaliter ad ſolum Deum pertinet etiam in mediata vocatione, ita quoque jus removendi principaliter ad ſolum Deum pertinet, etiam in mediata remotione. 1. Sam. II. 30. *Loquens locutus ſum de miniſterio tuo, ut miniſtrares in conſpectu meo, usque in ſempiternum. Nunc autem abſit hoc a me, dicit Dominus.* Oſeæ IV. 6. *Quia tu ſcientiam repuliſti, & oblitus es legis Dei tui, repellam & ego te, ne ſacerdotio fungaris mihi.* Vt autem vocatio, ita quoque remotio plerumque fit per media, videlicet per legitimum eccleſiæ judicium divinæ voluntati conformandum. Divina voluntas hæc eſt, quod miniſter eccleſiæ debeat verbum Dei ſincere docere & inculpatæ vitæ exemplo auditoribus præire. Ergo quando miniſter eccleſiæ vel in hæreſin incidit, vel enormibus delictis ſcandalum præbet ac facit, ut nomen Dei blaſphemetur, tunc eccleſia habet poteſtatem eum removendi. Tria enim poſſunt conſtitui miniſtrorum genera:

(*) Quæritur ulterius: 1.) *An juſta mutationis cauſa ſint ſola ſtudiorum impedimenta aut avocamenta, quæ ab agricultura proveniunt, ſi cætera adſint vitæ ſubſidia, & eccleſia paſtorem dimittere nolit?* Negamus. 2.) An probari debeat, quæ ſcribit Junius lib. III. de eccleſ. cap. 3. p. 183. *Nonnulli ſancta humilitate præditi viri propter quædam in ſe offendicula, quibus pie religioſeque movebantur, epiſcopatus officium non ſolum ſine culpa, verum etiam cum laude poſuerunt?* Negamus. 3.) *An in deliberatione de mutanda functione ad tranquillandam conſcientiam ſufficiat hic ſyllogiſmus:* Vbi Deo majori cum fructu eccleſiæ ſervire poſſum, eo teneor migrare. In loco ad quem vocor, poſſum Deo majori cum fructu eccleſiæ ſervire. Ergo. Affirmativa exſtat conſil. I. decad. IX. ſub nomine Martini Hammeri p. 35. Negativa eſt Chemnitii in locc. theol. part. III p. 322. Confer Hemmingium in paſtore p. 211. edit. Lubec. Junium in Deut. XVIII. p. 122. GERHARDVS.

ra: 1) Quidam ſunt *doloſi* περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ καὶ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, 2. Cor. IV. 2. Eph. IV. 14. qui doctrinæ cœleſtis lucem hæreticis nebulis obſcurant, & ſinceritatem ejus adulterant, illos eccleſia non ſolum poteſt, ſed & debet tanquam *anathema* quoddam, Gal. I. 8. hoc eſt, tanquam rem deteſtandam, quæ adtractu ſuo polluit, a ſe removere, tales erant, quos apoſtolus cupit *abſciſſos* Gal. V. 12. & quibus nec *domum* nec *aures* aperiendas eſſe præcipit Johannes 2. epiſt. v. 10. 2.) Quidam ſunt *oneroſi*, quorum crimina ſunt & enormia & notoria, qui itidem ab officio removendi, ne propter illos nomen Dei blaſphemetur, neve auditoribus ſcandalum præbere pergant. 3.) Quidam vero ſunt *moroſi* levioribus nævis obnoxii, qui tolerandi ſunt. (*)

Cauſa & proceſſus remotionis.

§. CLXXV. Ceterum in remotione miniſtrorum, ſi legitima eſſe debet, requiritur tum *adcurata cauſae cognitio*, tum *ſedula legitimi proceſſus obſervatio*. (**) 1. Tim. V. 19. *Adverſus presbyterum noli adcuſationem recipere, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus* Neque enim permittendum plebis temeritati vel potentiorum arbitrio, abſque legitima cauſæ cognitione & examine miniſtrum loco movere, & in exſilium ejicere. Illa cauſæ cognitio pertinet ad totam eccleſiam, ſed ut omnia fiant ordine & ſine confuſione, cum jura epiſcopalia, quæ per pacificationem Paſſavienſem ad principes Auguſtanæ confeſſionis ſunt translata, exerceantur ab illis per conſiſtoria, coram illis cauſæ de miniſtrorum remotione tractandæ: proinde illi, qui habent jura patronatus, non debent nec poſſunt propria autoritate miniſtrum deponere, ſed cauſam deferant ad conſiſtoria, quia jus patronatus non adfert ſecum jurisdictionem epiſcopalem, cujus exercitium eſt in dimiſſione paſtorum. In concilio Hiſpalenſi II. cap. 6. circa annum Chriſti 621 habito ſtatutum eſt, *presbytero non niſi per ſynodum honorem & officium abrogandum eſſe. Epiſcopus* (inquit concilium) *ſolus poteſt honorem presbytero dare, auferre ſolus non poteſt;* quod notent, qui ob jus vel patronatus vel epiſcopale ſibi licere exiſtimant, miniſtrum eccleſiæ proprio arbitrio ab officio deponere. Quod ſi quis non eſt legitimo judicii proceſſu, nec ob cauſas legitimas & ſufficientes, puta propter zelum in arguendis hominum vitiis, propter privata odia, propter levicula errata &c. loco motus; tunc is qui ipſi ſurrogatur, non eſt pro vero miniſtro legitime vocato habendus, qua de re aliquot theologorum ſententiæ exſtant in dicto libello de vocatione & remotione miniſtrorum.

Canones de remotione.

§. CLXXVI. Exſtant hac de re aliquot canones c. Factus eſt. cauſa 7. q. 1. ex Cypriano lib. II. epiſt. 4. *Factus eſt Cornelius epiſcopus de Dei &*

(*) Cauſæ dimiſſionis ad duos fontes revocari poſſunt. Vnus eſt *defectus facultatis* utiliter inſerviendi eccleſiæ. Alter *voluntatis* ſive *operum miniſterialium neglectus* intolerabilis. *Facultatis* defectu comprehenduntur partim doctrinæ ſanæ, in fundamentalibus præſertim, corruptelæ ſive errores pugnantes cum fundamento: partim illius utiliter & cum fructu auditorum tradendæ organorum privatio, qualis eſſe poteſt vel animi, utpote ingenii, judicii, memoriæ; vel corporis, ut linguæ aliorumque membrorum ad officii adminiſtrationem neceſſariorum uſus morbo aut calamitate aliqua interceptus. *Voluntatis* adpellatione comprehenditur cum enormis in demandati muneris partibus exſequendis negligentia, tum vitæ & morum turpitudo, ſive ea tantum eccleſiæ ſcandaloſa, ſive etiam civiliter damnabilis ſit. Harum cauſarum vel unam vel utramque eſſe juſtam dimiſſionis cauſam colligitur ex pari, quód enim valet ad legitimum vocando impedimentum adferendum, idem ad vocatum abdicandum valere debet. GERHARDVS.

(**) Legitima cauſæ cognitio requirit, ut ratione rei ſive deponendi cauſa aliqua ex enumeratis ſit quodammodo notorialis & manifeſta, de occultis enim non judicat eccleſia. Actorem certum exſiſtere minime neceſſarium eſt, ubi ipſum crimen palam clamat, ſufficit, ſi de eo aliquid conſtet ſuperintendenti vel conſiſtorio, ſive inquiſitione propria ex officio, ſive rumore publico, ſive delatione & indicio unius aut plurium de eccleſia. Teſtes criminis locupletes & omni exceptione majores eſſe oportet, eosque e numero auditorum ſive de eccleſia, cui præeſt paſtor, quamvis & alii idonei non ſint rejiciendi. Judex talis requiritur, qui & ſciat & velit, utraque parte audita, jus adminiſtrare &c. GERHARDVS.

& *Chriſti ejus judicio, de clericorum pene omnium teſtimonio, de plebis, quae tunc adfuit, ſuffragio, de ſacerdotum antiquorum & bonorum verorum conſenſu, cum nemo ante ſe factus eſſet, cum Fabiani locus, hoc eſt, cum locus Petri & gradus cathedrae ſacerdotalis vacaret, quo occupato & de Dei voluntate atque omnium noſtrum conſenſione confirmato, quisquis jam epiſcopus fieri voluerit, foris fiat neceſſe eſt, nec habeat eccleſiaſticam ordinationem, qui eccleſiae non tenet unitatem, quisquis ille fuerit, licet de ſe multum jactans & plurimum ſibi vindicans, profanus eſt, alienus eſt, foris eſt, & cum poſt primum eſſe non poſſit, quisquis poſt unum, qui ſolus eſſe debet, factus eſt, jam non ſecundus ille, ſed nullus eſt.* c. Novatianus, cauſ. & quæſt. iisd. ex eadem Cypriani epiſtola: *Novatianus epiſcopus non eſt, qui Cornelio epiſcopo in eccleſia a ſedecim coepiſcopis facto adulter atque extraneus epiſcopus fieri a deſertoribus per ambitum nititur &c.* c. denique cauſa & quæſt. iisd. ex ejusdem Cypriani lib. I. epiſt. 6. *Denique quam ſit inſeparabile unitatis ſacramentum, & quam ſine ſpe ſint, & perditionem ſibi maximam de indignatione Dei adquirant, qui ſchiſma faciunt, & relicto epiſcopo alium ſibi foris pſeudoepiſcopum conſtituunt, declarat ſcriptura divina in libris regum, ubi a tribu Juda & Benjamin decem tribus ſciſſae ſunt, & relicto rege ſuo alterum ſibi foris conſtituerunt.* Et indignatus eſt (*inquit*) Dominus omni ſemini Iſrael, & demolivit eos, & dedit eos in direptionem, donec abjiceret eos a facie ſua, quia diſſipatus eſt Iſrael a domo David, & cnoſtituerunt ſibi regem Jerobram filium Nabath. *Indignatum eſſe dixit Dominum & eos in perditionem dediſſe, qui ab unitate diſſipati alterum ſibi regem conſtituiſſent. Tanta indignatio Domini exſtitit adverſus illos, qui ſchiſma fecerunt, ut etiam cum homo Dei ad Jerobeam miſſus eſſet, qui ei peccata ſua exprobraret, atque ultionem futuram praediceret, panem apud illos edere & aquam bibere vetaretur, quod cum non cuſtodiviſſet, & contra praeceptum Domini prandiſſet, ſtatim divina cenſura percuſſus eſt, ut inde regrediens impetu ac morſu leonis in itinere necaretur &c. Quod vero eumdem, quem nos Deum Patrem, eumdem Filium, eumdem Spiritum ſanctum noſſe dicuntur, nec hoc adjuvare tales poteſt. Nam etiam Chore, Dathan & Abiron cum ſacerdote Aaron & Moſe eumdem Deum noverant, pari lege & religione viventes, unum & verum Deum, qui colendus atque invocandus fuerat, invocabant, tamen quia loci ſui miniſterium transgreſſi, & contra Aaron ſacerdotem, qui ſacerdotium legitimum dignatione Dei, atque ordinatione perfecerat, ſacrificandi ſibi licentiam vindicaverunt, divinitus percuſſi pœnas ſtatim pro illicitis conatibus penderant &c. Et tamen illi ſchiſma non fecerant, nec foras egreſſi contra Domini ſacerdotes impudenter atque hoſtiliter rebellaverant, quod nunc hi eccleſiam ſcindentes, & contra pacem atque unitatem Chriſti rebelles cathedram ſibi conſtituere, & primatum adſumere, & baptizandi atque offerendi licentiam vindicare conantur.* c. præceptum; cauſ. 2. q. 2. ex Zepherino: *Praeceptum eſt in antiquis ſtatutis, ejectos atque ſuis rebus exſpoliatos eccleſias proprias recipere, & demum ſi quis eos juſte accuſare voluerit aequo periculo facere, judices eſſe decernendos epiſcopos recta ſapientes & in eccleſiam convenientes, ubi teſtes eſſent ſingulorum, qui oppreſſi videbantur, nec prius eos reſpondere, quam omnia ſua eis & eccleſiis eorum legibus integerrime reſtituantur.* c. in ſcripturis; cauſ. & quæſt. iisd. ex Euſebio: *In ſcripturis veſtris reperimus quosdam epiſcopos veſtris in partibus a propriis ovibus accuſatos, aliquos videlicet ex ſuſpicione & aliquos ex certa ratione. Et idcirco quosdam ſuis rebus eſſe exſpoliatos, quosdam vero a propria ſede depulſos, quos ſciatis, nec ad ſynodum comprovincialem nec ad generalem poſſe convocari, nec in aliquo judicari, antequam cuncta, quae eis ablata ſunt, legibus poteſtati eorum redintegrentur.* c. Audivimus; cauſ. 3. q. 2. ex Euariſti epiſt. II. *Audivimus quosdam a vobis infamatos & dilaceratos epiſcopos a civitatibus propriis expulſos (quia alibi conſtitui epiſcopi non poſſunt, niſi in civitatibus non minimis) & alios ipſis viventibus*

tibus conſtitutos; ideo hoc ſcribimus vobis, ut ſciatis hoc fieri non licere, ſed proprios revocari & integerrime reſtitui debere. Illos vero, qui adulterina fœditate ſuas ſponſas (quas uxores eorum praefixo tenore eſſe intelligimus) tenent, ejici & adulteros atque infames fieri eosque ab eccleſiaſticis honoribus arceri jubemus. Si autem adverſus eos aliquam querelam habueritis, his peractis inquirendum erit, & autoritate hujus ſanctae ſedis terminandum. c. Sicut vir; cauſa 7. q. 1. ex eodem: *Sicut vir non debet adulterare uxorem ſuam ita nec epiſcopus eccleſiam ſuam, hoc eſt, ut illam dimittat, ad quam fuit ſacratus abſque inevitabili neceſſitate aut apoſtolica vel regulari mutatione, ut alteri ſe ambitus cauſa conjungat. Et ſicut uxori non licet dimittere virum ſuum, ut alteri ſe vivente eo matrimonio ſociet, aut eum adulteret, licet fornicatus ſit vir ejus, ſed juxta apoſtolum aut viro ſuo debet reconciliari, aut manere innupta: ita eccleſiae non licet dimittere epiſcopum ſuum, aut ſe ab eo ſegregare, ut alterum vivente eo accipiat, ſed aut ipſum habeat, aut innupta maneat, hoc eſt, alterum epiſcopum ſuo vivente non accipiat, ne aut fornicationis aut adulterii crimen incurrat.* c. Non furem; cauſ. & quæſt. iiſd. ex Leone ad Vernonem Britanniæ ducem: *Non furem & latronem, qualem Gillandum eſſe ſentimus in Nannetica ſede, qui viventis, quod non licuit, locum non timuit uſurpare pro cujuscunque muneris donis ultra debes defenſare.* c. Quod autem; cauſ. & quæſt. iiſdem ex concilio apud Arverniam celebrato: *Quod vivente epiſcopo alius ſuperponi aut ſuperordinari non poſſit, ex concilio apud Arverniam celebrato definitum eſt, in quo legitur, ut nullus vivente epiſcopo alius ſuperponatur aut ſuperordinetur epiſcopus, niſi forſitan in ejus locum, quem capitalis culpa dejecerit.* c. Petimus; cauſ. 11. q. 1. ex concilio Carthag. III. cap. 38. *Petimus, ut dignemini dare fiduciam, qua neceſſitate ipſa cogente liberum nobis ſit rectorem provinciae ſecundum ſtatuta glorioſiſſimorum principum adverſus illum adire, qui plebem, quam invaſerat, uſque hodie commonitus (ſecundum quod ſtatutum fuerat) relinquere contemnit, ut qui miti admonitioni ſanctitatis veſtrae adquieſcere noluerit, & emendare illicitum, autoritate judiciaria protinus excludatur. Aurelius epiſcopus dixit: Servata forma diſciplinae non exiſtimabitur adpetitus, ſi veſtra caritate modeſte conventus recedere detrectaverit, cum fuerit ſuo contemtu & contumacia faciente judiciaria poteſtate conventus. Honoratius & Vrbanus epiſcopi dixerunt: Hoc ergo omnibus placet.* c. Qui in vivorum ex de conceſs. præbend. ex Gelaſio ad Romanos: *Qui in vivorum ſacerdotum loco ponuntur, hoc ipſo ſunt ab eccleſiaſtica communione pellendi, quo ſe paſſi ſunt ſucceſſores ſacerdotibus vivis adhiberi.* c. Inprimis; cauſ. 2. q. 1. ex Gregorio lib. XI. epiſt. 50. *Inprimis requirendum eſt de perſona presbyteri dilectiſſimi fratris & coepiſcopi noſtri Januarii, & ſi ita veritas ſe habet, ſicut ejusdem epiſcopi petitio continet, in eccleſia atque loco ſuo idem presbyter modis omnibus revocetur. Si autem dictum fuerit, quia contra ipſum cauſa aliqua mota ſive probata eſt, ſubtiliter ipſo praeſente & rationem pro ſe reddente quaerendum eſt, & genus cauſae & modus probationis, ut ex hoc colligere valeas, utrum adhuc in exſilio vel deportatione demorari, an certe in eccleſia & officio ſuo debeat revocari. De epiſcopi perſona hoc faciendum eſt, ut ſi nulla contra eum criminalis cauſa, quae exſilio vel depoſitione digna eſt, mota ſive probata eſt, is epiſcopus, qui eo ſuperſtite perverſe & contra canones in eccleſia ejus ordinari praeſumſerit, ſacerdotio privatus ab omni eccleſiaſtico miniſterio repellatur &c. Si autem aliter quam antefati epiſcopi petitio continet, actum eſſe forſitan perhibetur, ſubtiliter quaerendum eſt, & cognita veritate cum Dei timore, quod juſtitiae ordo ſuaſerit, judicandum eſt &c.* Vide ibidem formam proceſſus in hoc negotio obſervandi præſcriptam. c. Eum qui; cauſa 7. q. 1. ex eodem Gregorio lib. II. ep. 14. *Eum, qui contra juſtitiae regulam in archidiaconatum alterius ſe promoveri conſenſerit, ab ejusdem archidiaconatus honore deponimus, qui ſi ulterius in loco eodem miniſtrare praeſumſerit, ſe parti-*

ticipatione ſacrae communionis noverit eſſe privatum. Gloſs. in c. Conſideravimus de elect. & elect. poteſt. *Non debet fieri ſecunda electio prima non caſſata.* Conjunge c. Notum. cauſa 2. q. 1. c. Nullus. cauſ. ead. q. 2. c. Epiſcopis. cauſ. 3. q. 1. &c.

Ex hiſtoria eccleſiaſtica. §. CLXXVII. Poſſunt etiam ex eccleſiaſtica hiſtoria quædam huc referri. Theodoretus lib. II. hiſt. eccleſ. c. 17. & Nicephorus lib. IX. c. 25. referunt, quod *Felix, qui in locum Liberii epiſcopi Romani injuſte ab imperatore Conſtantio in exſilium pulſi ſucceſſerat, licet incorruptam fidem Nicaeae expoſitam ſervaret, populo tamen tam exoſus fuerit, ut nemo omnium civium Romanorum in aedem orationis ſit ingreſſus, cum ipſe intus foret.* Ibidem refert, quod *cum Liberius biennium in exſilio egiſſet, matronae nobiles Romanae pretioſiſſimis veſtibus ornatae, quo magis imperator nobiles ratus precibus voluntatique ipſarum gereret morem, imperatorem adierint, ipſumque deprecatae fuerint, ut miſereri vellet tantae civitatis ſpoliatae paſtore ſuo, & expoſitae luporum inſidiis.* Cumque imperator reſponderet, *non indigere eam paſtore alio, quae prudentem bonumque haberet, puta Felicem, unum ex diaconis in illius locum ſuffectum;* matronæ ipſi ſignificarunt, *quam exoſus ſit omni populo, itaque imperator flecti ſe paſſus juſſit Liberium de exſilio revocari, ſed amborum eſſe communem eccleſiae adminiſtrationem. His literis lectis in circo exclamavit multitudo, egregiam eſſe imperatoris ſententiam, qui ſpectatoribus in duas partes diviſis, & a colore cognominatis, his unum itemque alteris unum praeficeret, ita dicteriis inceſſentes imperatoris literas, uno ore exclamant: unus Deus, unus Chriſtus, unus epiſcopus. Poſt has plebis voces revertitur Liberius, cui cedens Felix in aliam urbem ſeſe contulit.* Ambroſius lib. X. epiſt. 79. ad Theophil. & Aniſium excuſat ſe *de judicio ferendo inter Bonoſum epiſcopum & accuſatores ejus*, illiſque cauſam committit, ex quo adparet, in caſibus remotionis judicium vicinorum epiſcoporum fuiſſe requiſitum.

Apud Sozomenum lib. VIII. hiſt. eccleſ. c. 26. exſtant literæ Innocentii epiſcopi Romani ad clericos Conſtantinopolitanos, in quibus conqueritur de injuſta remotione Chryſoſtomi, & inter cætera ſic loquitur: *Nunc praepoſtero modo de primatu eccleſiarum ſuarum deturbantur ſacerdotes inſontes, quo quidem primus frater noſter & in eccleſiaſtico munere ſocius Johannes* (Chryſoſtomus) *epiſcopus veſter injuſte oppreſſus eſt, cui ne id quidem contigit, ut ſe defenſurus audiretur, nullum crimen objicitur, nullum auditur. Quod igitur hoc commentum eſt tam deploratum, ut ne vel ſuppetat vel quaeratur occaſio judicii, in locum ſacerdotum viventium alii ſubſtituantur? quaſi illi, qui per hujusmodi perverſitatem irrepunt, vel habere ipſi vel agere quidquam recti, a quoquam judicari poſſint, neque enim unquam a patribus noſtris talia patrata fuiſſe cognovimus, ſed interdictum potius fuiſſe decreto, quo cavebatur, ne cui fieret copia, qua in viventis locum inautoraretur. Nec enim reproba ordinatio ſacerdotis dignitatem auferre poteſt, quando nec epiſcopus quidem eſſe poteſt ille, qui injuſte ſurrogatur &c. ſed quodnam remedium hiſce rebus in praeſentia adferemus? neceſſaria erit ſynodalis cognitio, ea quippe ſola eſt, quae hujusmodi procellarum impetus retundere poteſt.* Nicephorus lib. XIII. hiſt. eccleſ. c. 34. recenſet ejusdem Innocentii literas ad imperatorem Arcadium & Eudoxiam, in quibus inter cetera ſic loquitur: *Pacis tempore perſecutionem magnam adverſus Deum & eccleſiam ejus concitaſti, ejeciſti e throno ſuo re non judicata magnum totius orbis doctorem,* (Chryſoſtomum) *perſuaſione unius mulieris fabulam hanc & ſpectaculum exhibentis.* Et poſtea: *Arſacium quem pro magno Iohanne in thronum epiſcopalem produxiſtis, etiam poſt obitum exautoramus una cum omnibus, qui conſulto cum eo communicarunt, epiſcopis, cujus etiam nomen ſacro epiſcoporum albo non inſcribatur, indignus enim eo honore eſt, ut qui epiſcopatum quaſi adulterio polluerit: Omnis ſiquidem plantatio, quae a Patre noſtro in caelis plantata non eſt, eradicabitur.* Theodoretus lib. V.

cap. 34. de Conſtantinopolitanis dicit, quod *Arſacium, qui in locum Iohannis Chryſoſtomi injuſte in exſilium pulſi ſucceſſerat, ne compellatione quidem fuerint dignati.* Talia exempla occurrunt plura apud eumdem Theodoretum lib. I. hiſtor. cap. 20. lib. II. cap. 8. 31. & 44. lib. III. cap. 4. lib. IV. cap. 14. 15. 20. &c. Coronidis loco monemus, Canoniſtas ſtatuere duplicem Clericorum depoſitionem *actualem & verbalem.* Illa proprie *degradatio* dicitur, ejusque forma deſcripta eſt c. degradatio de pœnis in 6. hæc fit per *ſententiam epiſcopi* c. 2. eod. in 6. junct. c. 3. cum ſeqq. 15. q. 7. Cauſas utriusque recenſet Caniſius lib. III. ſumm. juris canon. c. 22. §. *actualis* & §. *verbalis*, ubi inter utramque hanc ſtatuit differentiam, quod per *depoſitionem removetur tantum clericus ab honoribus & dignitate clericali ſalvo manente privilegio & ordine, ſed in degradatione omnia amittit.* (*)

(*) Quæritur: 1.) *An fas & juſtum ſit exorta publica inter concionatores diſcordia de doctrina fidei, itemque de aliis miniſterii partibus, ita ut indicia illius in publicis concionibus non obſcura adpareant, utramque partem h. e. tam defenſores veritatis & juſtitiæ, quam falſitatis & injuſtitiæ autores ac patronos removere & expellere?* Ita quibusdam videtur, qui ſcandali amovendi & publicæ tranquillitatis promovendæ ſchemate opinionem ſuam veſtiunt. Negativa probatur a) ex lege divina ſcripta, quæ jubet audire fideles miniſtros non minus quam ipſum, a quo miſſi ſunt, Luc. X. 16. eosdem injurioſe tangere vetat, Pſalm. CV. 15. Zach. II. 12. vult nos *cavere pſeudoprophetas*, Matth. VII. 15. & *a fermento phariſæorum*, XVI. 6. *redarguere & obturare ora hæreticorum*, 2 Tim. IV. 2. Tit. I. 11. *clamare, non ceſſare;* Eſaj. LVIII. 1. reprehendit negligentes in hac officii ſui parte. Eſaj. LVII. 2. Ezech. XIII. 3. b) ex lege naturæ, quæ dictitat bonos eſſe defendendos, malos puniendos, nec hos cum illis perdendos, Gen. XVIII. 25. triticum una cum zizaniis non eſſe eradicandum. Matth. XIII. 29. c) ex ratione: Quod gloriæ Dei, ad quam pertinet libera cœleſtis veritatis confeſſio & errorum refutatio, nocet, dilectionem proximi violat, ejusque ſalutem impedit, exemplo ſcandaloſo aliis ſimilia mollentibus præit, denique canibus mutis & lupis rapacibus januam aperit, illud eſt illicitum & injuſtum. Ejectioni bonorum miniſtrorum cum malis male concordantium illa competunt. Ergo. Tarnovius de miniſt. q. 7. 2.) *An ab officio etiam injuſte remotus & e regione aliqua abire a domino territorii juſſus nihilominus in ea ſalva conſcientia manere poſſit?* Negamus a) a mandato divino Matth. X. 23. *Si vos perſecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*, cujus emphaſin urget Lutherus tom. III. Jen. germ. f. 126. *Er ſpricht nicht, wenn ſie euch in eine Stad verjagen, ſo bleibet darinnen und nehmet die Stad ein dem Evangelio zulobe und rottet euch wider die Herrn der Stad wie man jetzt thun will und lehret, ſondern fliehet, fliehet immer ſo fort in eine andere.* b) ab exemplis ſanctorum fugientium ut apoſtolorum aliorumque piorum, Act. VIII. 5. Pauli, IX. 25. & aliorum ſanctorum, Hebr. XI. 27. Athanaſii, Chryſoſtomi &c. c) a rei illius indignitate & incommodis. Manſio invito domino terræ eſt indecora evangelio jubenti reddere cuique, quod ſuum eſt, Matth. XXII. 21. Rom. XIII. 7. & parere omnibus in eminentia conſtitutis, 1. Petr. II. 13. ſcandalum præbet infirmis, occaſionem ſeditionis &c. GERHARDVS.

FINIS

TOMI XII.

CONSPECTVS LOCORVM, CAPITVM, SECTIONVM, ET RELIQVORVM CONTENTORVM IN TOMO HOC XII. OCCVRRENTIVM.

LOCVS XXIII.

CAP. XI.

DE NOTIS ECCLESIAE A BELLARMINO ADSIGNATIS IN SPECIE

SECTIO VII.

de ſeptima eccleſiae nota videlicet unione membrorum inter ſe & cum capite.

Q. I) An unio membrorum inter ſe & cum capite ſit nota eccleſiæ? Argumenta noſtra continet §. CCXXXI. ſequitur antitheſis *Bellarmini*, qui provocat ad dicta ſcripturæ §. CCXXXII. auctoritatem veterum §. CCXXXIII. loca patrum §. CCXXXIV. experientiam §. CCXXXV.

Editor, præter literaria quædam paſſim adſperſa, copioſius paulo egit inprimis de idololatria *Marcellini*, de criminibus *Liberii*, de libro *Gerſoniano* de *auferibilitate papae*, item de ſcriptoribus pontificiis, qui pro ſuperioritate conciliorum ſcripſerunt.

II) An in eccleſia *romana* ſit unitas vere catholica? refutantur, quæ *Bellarminus* ad quæſtionem adfirmandam in medium producit de conſenſu veterum §. CCXXXVI. patrum & conciliorum §. CCXXXVII. decretorum pontificiorum §. CCXXXVIII. omnium pontificiorum §. CCXXXIX. contra quod ultimum adſertum oſtenditur, in medio eſſe diſſenſiones pontificias fidei unitatem diſcerpentes & generales §. CCXL. & ſpeciales §§. CCXLI — CCXLIII.

Editor ad ſcandaloſas de *Formoſi* pontificatu contentiones, ad decreta papæ Joannis XXII. & Nicolai III. ad ſcriptores, qui fontes hebraeos corruptos eſſe ſtatuerunt; nec non ad ſcriptores, qui pontificem rom. conciliis ſuperiorem eſſe, comprobare adniſi ſunt; atque ad monumenta, quæ controverſiæ (an b. Maria ſpeciali quodam privilegio a labe originalis peccati fuerit immunis?) lucem adfundunt, quædam adnotavit.

III) An in eccleſiis evangelicis ſit vera unitas? quod contra objectiones *Bellarmini* probatur. §§. CCXLIV. & CCXLV. & oſtenditur, quotuplex ſit eccleſiarum evangelicarum unitas §. CCXLVI. ac quid de diſſenſionibus in noſtra eccleſia ſtatuendum ſit? §. CCXLVII.

SECTIO VIII.

de octava eccleſiae nota, quam Bellarminus adſignat, quae eſt ſanctitas doctrinae.

Q. I) An doctrinæ ſanctitas ſit nota eccleſiæ? §. CCXLVIII.

II) An eccleſiæ romanæ doctrina ſit ſancta? Adſerta *Bellarmini* refutantur, quod eccleſia rom. nullum errorem §§ CCXLIX. & CCL. nulla peccata habeat. §. CCLI.

ubi *editor* de *Claudii Eſpencaei* commentariis & digreſſionibus in priorem epiſtolam ad Timotheum literaria quædam adſperſit; nec non *catechiſmum jeſuiticum*, & librum *Marianae* de rege & regis inſtitutione, & opinionem communem, quod *Caſa* de ſodomiæ laudibus ſcripſerit, notis litterariis illuſtrat.

refutatur porro adſertum, quod eccleſia rom. nulla paradoxa doceat §. CCLII. & CCLIII.

III) An doctrina noſtræ eccleſiæ vere ſit ſancta? Probatur hoc §. CCLIV. & contra Bellarminum defenditur §. CCLV.

SECTIO IX.

de nona eccleſiae nota, quam Bellarminus adſignat, quae eſt efficacia doctrinae.

Q. I) An efficacia doctrinæ genuina ſit & propria eccleſiæ nota? §. CCLVI.

II) An doctrina rom. eccleſiæ ſit efficax §. CCLVII.

III) An doctrina evangelicarum eccleſiarum ſit efficax §. CCLVIII.

SECTIO X.

de decima eccleſiae nota, quam Bellarminus adſignat, quae eſt vitae ſanctitas.

Q. I) An vitæ ſanctitas ſit nota eccleſiæ §. CCLIX. Bellarmini pro hac nota eccleſiæ argumenta refelluntur §. CCLX.

II) An vitæ ſanctitas rom. eccleſiæ doctoribus competat §. CCLXI.

ubi *editor* in notis de libro de *conformitatibus S. Franciſci* cum *Jeſu Chriſto* egit.

Conſideratur ſanctitas urbis Romæ §. CCLXII. pontificum rom. §. CCLXIII. cardinalium. §. CCLXIV. epiſcoporum & clericorum pontificior. §. CCLXV. monachorum §. CCLXVI. jeſuitarum §. CCLXVII.

Editor librum *Suarezii, defenſionem fidei catholicae adverſus anglicanae ſectae errores*, & hiſtoriam *Jacobi Clementis*, qui Henrici III. Galliæ regis vitæ inſidias ſtruxit, nec non *Johannis Caſtelli*, notis illuſtrat.

denique etiam pontificiæ plebis §. CCLXVIII.

III) An vitæ ſanctitas ſit in eccleſiis evangelicis? Confutantur, quæ *Bellarminus* de *Luthero* §. CCLXIX. & de Lutheranis ſcribit? CCLXX.

SECTIO XI.

de undecima eccleſiae nota, quam Bellarminus adſignat, quae eſt gloria miraculorum.

Q. I) Sintne miracula genuina & infallibilis eccleſiæ nota? Hoc ut evidentius demonſtretur, præmittuntur miraculorum diviſiones §. CCLXXI.

Editor ampliores notas adpoſuit de miraculi definitione, & de variis miraculorum generibus.

quibus præſuppoſitis argumenta noſtræ ſententiæ adferuntur ſequentia:

1) quod miracula non ſint eccleſiæ propria, ſiquidem ea facere videntur gentiles §. CCLXXII.

de quorum miraculis *editor* ſcriptores recenſet inſigniores.

pſeudoprophetæ §. CCLXXIII.

Editor mentionem addit ſcriptorum de miraculis Aegyptiorum & Muhammedanorum.

ſubjungitur reſponſio ad exceptiones quaſdam Bellarmini contra hoc primum argumentum.

2) quod miracula eccleſiæ non conveniant ſemper §. CCLXXV.

Locus, a b. *Gerhardo* adlegatus, typothetæ incuria mancus, ita ſuppleri debet p. 104. ſub finem: Chryſoſt. in Matth. hom. 4. & 33. & 47. multis docet, *hodie poſtquam plantata eſt religio chriſtiana, nullam eſſe miraculorum neceſſitatem. Legi Moſis compluribus miraculis quondam per deſertum auctoritas conciliabatur, quae poſtea, cum ad terram promiſſam venirent, deſinebant.* Auguſt. lib. de vera relig. c. 25. *Miracula in noſtra tempora durare permiſſa non ſunt, ne anima ſemper viſibilia quaereret & eorum conſuetudine frigeſceret genus humanum, quorum novitate flagravit.*

3) quod miracula ſine doctrina nihil probent §§. CCLXXVI — CCLXXVIII.

porro ſolvuntur argumenta *Bellarmini* duo:

1) quod miracula ſint neceſſaria ad novam fidem vel extraordinariam miſſionem perſuadendam §§. CCLXXIX. CCLXXX & CCLXXXI.

2) quod ſint efficacia & ſufficientia fidei teſtimonia §. CCLXXXII.

II) An in eccleſia Romana vigeant miracula?

præmittitur neceſſaria admonitio, quod quædam narrationes de miraculis in eccleſia Rom. celebratis ſint falſæ ac fabuloſæ, etiam ipſorum ſaniorum pontificiorum judicio §. CCLXXXIII.

deinde oſtenditur, miracula pontificia quædam eſſe fallacia, magica, abſurda & pudenda, ludicra & puerilia, idololatriam confirmantia, & ſi vel maxime quædam vera & divina miracula in eccleſia Rom. fiant, ea nequaquam ad confirmationem illius inſervire, quod in doctrina eccleſiæ illius eſt corruptum & depravatum. §. CCLXXXIV.

retunditur denique Bellarmini de eccleſiae ſuae miraculis gloriatio §. CCLXXXIV.

III) An in eccleſiis evangelicis fiant miracula? eruitur §. CCLXXXV.

SECTIO

SECTIO XII.

de duodecima eccleſiae nota,

quam Bellarminus adſignat, quae eſt lumen propheticum.

Q. I) An lumen propheticum ſit eccleſiae nota? Noſtra ſententia exponitur §. CCLXXXVII. Bellarminus refutatur §. CCLXXXVIII.

II) An in eccleſia Rom. vigeat donum propheticum? §. CCLXXXIX.

III) An in eccleſiis evangelicis fulgeat? §. CCLXXXX. & vindicantur vaticinia a Luthero §. CCLXXXXI. & de Luthero edita §. CCLXXXXII.

SECTIO XIII.

de nota eccleſiae decima tertia,

a Bellarmino adſignata,

quae eſt confeſſio adverſariorum.

Q. I) An confeſſio adverſariorum ſit nota eccleſiae? §. CCLXXXXIII.

II) An ab adverſariis teſtimonium detur Rom. eccleſiae? §. CCLXXXXIV.

III) An pontificii teſtimonium veritatis doctrinae noſtrae largiantur §. CCLXXXXV.

SECTIO XIV.

de nota eccleſiae decima quarta,

quam Bellarminus adſignat, quae eſt infelix exitus eorum, qui eccleſiam oppugnant.

Q. I) An infelix exitus adverſariorum ſit nota eccleſiae? §. CCLXXXXVI.

II) An Rom. eccleſiae adverſarii infeliciter perierint? §. CCLXXXXVII.

III) Infelix vero exitus perſecutorum evangelii commemoratur §. CCLXXXXVIII.

SECTIO XV.

de nota eccleſiae decima quinta,

quam Bellarminus adſignat, quae eſt felicitas temporalis.

I) Sententia noſtra exponitur §. CCLXXXXIX. cum refutatione Bellarmini §. CCC.

II) Agitur de felicitate eccleſiae Rom. §. CCCI. &

III) de felicitate eccleſiae evangelicae §. CCCII.

CAP. XII.

Cauſa finalis eccleſiae,

&

CAP. XIII.

Vſus hujus loci ſubjungitur.

Adnectuntur capiti huic p. 168 — 184.

Vindiciae Obſervationum

quas

Editor ad Locum *Gen. XIV.* 18, 19. *tom. X.* hujus *operis p.* 455. *ſeqq.*

inſeruerat.

Contra obſervationes editoris de facto *Melchiſedeci Gen. XIV.* 18, 19. in quo coetus romani doctores, quando dogma de *ſacrificio miſſatico* e ſanctioribus literis comprobare adnituntur, praecipuum cauſae ſuae fundamentum quaerunt, prodiit in univerſitate Friburgo-Briſgoica auctore *Franc. Ferd. Willio* diſſertatio, inſcripta: *Chriſtus Dominus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.* Quam cum editori data opera inſinuandam curaverit, eique igitur a reſpondendo calamum eo minus abſtinere

nere liceat, quo magis adverſarius ille in ſilentio cauſae deſperatae judicium quaerere amat: exhibentur hoc loco obſervationum iſtarum vindiciae.

Secundum ipſius illius diſſertationis filum & ordinem

I) Primaria ejus hypotheſis, quod in *externo ritu*, oblatione nimirum panis & vini, ſimilitudo *Chriſti & Melchiſedeci* ponenda ſit, maxime ex loco *Paulino* Hebr. VII refellitur.

II) Ad quaeſtionem: *qualis* fuerit illa oblatio?

1) recitantur textus narrationis hujus Moſaicae hebraeus & variae ejus verſiones.

2) oſtenditur collato ex aliis locis aevi illius uſu, fuiſſe illud nonniſi *epulum triumphale, regium*, quo *Melchiſedecus* gratum & pium animum erga *Abrahamum* teſtatus fuerit.

3) Sed contendit adverſarius, quod fuerit *ſacrificium eucharisticum*. Ad hoc

a) reſpondetur, id, ſi vel concederetur, tamen nil pertinere ad ſacrificium miſſae, *propitiatorium* ex mente romanenſium.

b) argumentum, quod verba: *& erat ſacerdos* conjungantur hoc loco cum oblatione panis & vini, adeoque *oblatio* haec fuerit *ſacerdotalis*; ex eo refellitur, quod haec ipſa verba non ad oblationem panis & vini pertineant, ſed, quod ipſa textus inſpectio docet, ad *benedictionem*.

c) nec *Cohen* cum Doct. *Willio participialiter* poteſt ſumi, cum interpretatio *Paulina Hebr. VII, 1.* clare doceat, vocem illam *nominaliter* eſſe accipiendam.

d) urget vero adverſarius noſter & hoc, quod hac ratione inter ſacerdotium *Melchiſedeci* & *Aaronis* nulla ſit differentia. *Reſp. Melchiſedeci* ſacerdotium ab *Aaronico* ſatis jam in eo differt, quod *Melchiſedecus tantum* benedixit, cum e contrario in illius ſacerdotio obtinuerint etiam maledictiones. Praeterea nonnihil diſcriminis inter utriusque ſacerdotium ſitum eſt etiam in *decimatione*.

e) addit auctor ille, verbum הוציא *ἐξήνεγκε Jud. VI. 18.* adductionem ſacram hoſtiae ſignificare. At vero oſtenditur, & hoc falſo adſeri, & in praeſenti loco moſaico hoſtiae ne volam quidem vel veſtigium reperiri.

f) porro diſſertatio illa in oblatione panis & vini per *Melchiſedecum* facta quaerit ſingularem ſacerdotii *Melchiſedeciani* præ *Aaronitico* prærogativam. At vero quis eſt, qui ignoret, in *Aaroniticis* etiam ſacrificiis panem & vinum fuiſſe oblationis materiam?

g) additur tandem & vindicatur, per panem & vinum ſecundum omnes circumſtantias hoc loco intelligi quemvis cibum ac potum; & oſtenditur, non quadrare huc inſtantiam adverſarii a pane & vino in inſtitutione ſ. cœnæ petitam; nec Moſen denique quidquam habere de *ſacrificio* oblato a *Melchiſedeco*.

III) Operam ſibi dat adverſarius, ut probet

1) *hebraicae gentis magiſtros* celebriores adfirmare, a Melchiſedeco oblatum, in pane & vino fuiſſe verum ſacrificium.

At vero cum ſuperſedere poſſimus labore cognoſcendi de privatis iſtiusmodi ſingulorum Rabbinorum placitis, qualia in diſſertatione *Williana* adducuntur: in medium potius adferuntur majoris nominis ſcriptores judaici, *Flavius Joſephus*, *Philo*, & ex patribus judaicæ ſententiæ interpres, *Ambroſius*, e quibus rectius diſci poteſt, quænam fuerit hebræorum de facto *Melchiſedeci* opinio communis.

2) *ineluctabilia patrum teſtimonia* ſuæ ſententiæ favere contendit adverſarius.

Verum enim vero

a) obvertitur ei delectus patrum, quem fecerunt *Pererius* & *Maldonatus*, qui diſerte oſtendunt, non unanimiter hic conſentire patres, ſed in *duas* abire ſententias.

b) quoad excitata patrum teſtimonia oſtenditur, quod *quaedam* ſola commatum translatione adulterentur; *alia*, quidquid dicant, in panis tamen oblatione dativum *Deo* non exprimant; *alia*, in quibus *Melchiſedecus* protuliſſe dicitur panem ſacrificatum, innuant in genere *ſanctificatum*.

c) eidem reſponſioni ſingularem lucem affundi obſervatur ex *Picherellio*, Sorbonniſta, ingenuo veritatis confeſſore.

d) conceditur, cæteroquin pias fuiſſe patrum in hunc locum meditationes & allegorias, modo hujusmodi expoſitiones non torqueantur ad confirmandum miſſæ ſacrificium.

3) opponit, *nos patrum conſenſu deſtitui*.

reſpondetur ita, ut ex patrum nobis faventium ſententiis duæ adornentur claſſes,

una illorum patrum, qui panem & vinum non Deo, ſed *Abrahamo* data eſſe diſerte dicunt.

altera eorum, qui ſimilitudinem inter Melchiſedecum & Chriſtum evolventes alte de ſacrificio panis & vini ſilent, preſſe autem, æque ac nos, veſtigiis *Pauli* inſiſtunt.

IV.) Notantur denique & removentur adhuc objectiones quædam levioris momenti; quo facto finis imponitur vindiciis hisce, & ea, quæ de *Aarone*, figura Chriſti, ac de ſignificatione vocis *Cohen* dicenda ſupererant, verbis celeb. Dn. D. *Erneſti* ex programmate paſchali 1769. exponuntur.

Sup-

Supplementum Editoris
ad Locum
DE ECCLESIA.

OBSERV. I.

De Eccleſiae tum generatim ſpectatae, tum ſpeciatim chriſtianae natura atque indole variisque ejus ſpeciebus.

I) Agitur de *natura atque indole* eccleſiæ,

1) *Generatim* ſpectatæ.

Definitur §. I. Et quum homines, qui Deum ea, qua par eſt, ratione colunt, duplici modo conſiderari queant, *vel* qua in coelum jam recepti, aut certe recipiendi aliquando ſunt; *vel* qua in hiſce terris adhuc degunt:

Dividitur eccleſia in *militantem & triumphantem* §. II.

Militans in duas temporum periodos univerſe revocari poteſt, *veteris* & *novi* teſtamenti §. III. Hinc tranſitus fit ad

2) Eccleſiam *ſpeciatim chriſtianam*. Hæc

Definitur §. IV.

Inſtituta eſt a Chriſto per apoſtolos eorumque ſucceſſores §. V.

Complectitur *docentes & diſcentes* §. VI. utque priores illi finem ſuum conſequantur, *antiſtites* & *inſpectores* §. VII. adeoque

Clericos & *Laicos*; ita tamen, ut hac diſtinctione clericis nulla *ἐξοχὴ* aut imperium concedatur §. VIII.

Finis enim miniſterii eo tendit, ut homines Deo *reconcilientur*; hinc ad eum obtinendum nulla *vis coactiva* requiritur § IX.

Atque ita in eccleſia quoque primitivæ, apoſtolicæ, nil conſpicitur, quod imperii cujusdam aut ſocietatis, quæ *imperantium* & *parentium* ordine conſtet, ſpeciem quandam referat. §. X.

Eccleſia igitur non eſt civitas, ſed *collegium* in civitate erectum, nec ſocietas inæqualis, ſed *aequalis* ac libera §. XI. hoc ſenſu, ut ſtatuatur, ad prima eccleſiæ incunabula, ad hanc ſocietatem coadunandam, nulli in alterum imperium quoddam primitus competiiſſe §. XII.

Et hæc prima erat eccleſiæ facies, quæ vero poſtea valde mutata, ac poſt CONSTANTINI M. tempora ſucceſſive in præſulum romanorum tyrannidem ſacram converſa eſt. Subſecuta ſeculo XVI. ſacrorum emendatione relinquebantur eccleſiis, quæ originarie ipſis competebant, *jura collegialia*, at *exercitium* horum jurium tacito quodam eccleſiarum conſenſu in ſummos imperantes fuit translatum §. XIII.

II) Agitur de *variis eccleſiae ſpeciebus*.

1) Inter eas maximi momenti eſt diviſio in *viſibilem* & *inviſibilem* §. XIV.

2) Ob locorum temporumque diſtantiam ſunt eccleſiæ *particulares*, quae omnes conjunctim ſpectatae efficiunt eccleſiam *univerſalem* § XV.

3) Sanctis cum miſceantur etiam ii, qui *vel* evadere demum cupiunt veri chriſtiani, *vel*, cum tales eſſe deſierint, a caeteris in viam reducendi ſunt: exiſtit eccleſia *ſanctorum* & eccleſia *vocatorum*. §. XVI.

4) Vti varium in hominibus cognitionis metrum & anceps inprimis ac varium in religionem chriſtianam ſtudium eſt: ita in variis *vocatorum* eccleſiis variant quoque doctrinæ & reliquæ inſtituta ſacra. Hinc oritur diviſio eccleſiæ in *puram* & *impuram*; *veram* & *falſam*. §. XVII.

5) Ipſa hæc in variis eccleſiis doctrinæ cultusque varietas diſtinguit eccleſiam in *pontificiam*, *reformatam*, *auguſtanae confeſſioni addictam*, *graecam*, *remonſtrantium*, & quæ aliæ a diverſis fidei ſymbolis denominationes frequentantur. §. XVIII.

6) Quoniam vero non omnes iisdem ubique *juribus* & *privilegiis* gaudent, eccleſia in imperio quodam aut provinciæ vel *privilegiata* eſt, vel *minus privilegiata*, *tolerata* vel *preſſa* §. XIX.

7) Cæterum ejusdem confeſſionis eccleſiarum, ubi libero quoque religionis exercitio gaudent, alia alii ſubordinata paſſim eſt, cui, quia proprias ædes ſacras non habet, *unitur*, ejus templum frequentat, communemque cum ea parochum habet. Hinc alia eccleſia eſt *mater*, alia *filia* vel *filialis*; vel alia *parochialis*, alia *ſemiparochialis* §. XX.

8) Eccleſiæ parochiali opponuntur *cathedralis* & *collegiata* §. XXI.

9) A *forma regiminis eccleſiaſtici* petitur diviſio eccleſiæ in *epiſcopalem* & *non epiſcopalem* §. XXII. cui diviſioni conjuncta eſt

10) Alia, quæ exercitium jurium eccleſiaſticorum ſpectat, in *ſyntheticam* & *repraeſentativam* §. XXIII.

Alia diviſiones vel a ſcopo hujus ſupplementi longius abſunt, vel explicatione minus indigent §. XXIV.

OBSERV. II.

An cognitio eccleſiae praecedere debeat cognitionem fidei chriſtianae? an vero *ipſius doctrinae chriſtianae examen prius ſit inſtituendum, quam ad cognitionem eccleſiae verae perveniri queat?*

Statu quaeſtionis diſtincte ante oculos poſito §. I.

I) *Praemittitur* tractationi ipſi *hiſtoria* hujus controverſiæ inter nos ac pontificios agitatæ.

1) Jam ipſo reformationis tempore ab *eccleſia* diſputationis ſuæ initium fecit *Eccius* §. II.

2) Subſequenti ſeculo *Franc. Veronius* & *Bartholdus Nibuſius* in eam deſcenderunt ſententiam, eccleſiæ rom. non incumbere onus probandi in rebus ad religionem ſpectantibus, quia ſit in poſſeſſione veritatis, tituloque *praeſcriptionis* ſe tueri queat. §. III. Hos ſecuti ſunt

3) *Petrus* & *Adrianus* de *Wallenburch*, qui ſtatuerunt, methodum præſcriptionis atque *auctoritatis*, quam *Auguſtinianam* vocabant, præcipue contra proteſtantes adhibendam, concluſiones vero theologicas amputandas, nec pro verbo Dei agnoſcendas eſſe §. IV. His adponitur

4) *Valerianus magnus*, qui in controverſiis de religione exortis vocem *eccleſiae* regulam, quam nos ſequi oporteat, præbere contendit, & *Sfortia Pallavicinus*, qui etiam auctoritate eccleſiæ omnia inniti docuit §. V.

5) In ipſa quoque Anglia ſuperiori ſeculo viri quidam romanenſium ſacris addicti auctoritatem eccleſiae contra proteſtantes ſtrenue urſerunt, inprimis *Joh. Fiſcherus* §. VI.

6) Nullibi tamen argumentum hoc majori cura atque induſtria fuit excuſſum, quam in Gallia, ab eo cumprimis tempore, quo conſilia eccleſiam reform. ibi penitus exſtirpandi ſerio fuerunt agitata. Eminet inter eos, qui hanc contra reformatos diſputandi methodum adhibuerunt, inprimis *cardinalis Perron*. §. VII.

7) Eandem viam poſt eum ingreſſi ſunt in Gallia *Richelius*, *Maimburgius*, *Peliſſonius*, *Papinus*. §. VIII.

8) Nullus tamen majorem viæ *auctoritatis* defendendæ operam ibidem impendit, quam *Nicolius* §. IX. quem ex reformatis Galliæ theologis refutarunt *Jo. Claudius*, *Claudius Pajonius*, *Petrus Juriaeus*, nec non Hagæ comitum *Jac. Saurin* §. X.

9) *Fenelonius* methodum *auctoritatis* non tantum *haereticis*, ſed & *deiſtis* convertendis egregie inſervire exiſtimavit. §. XI.

10) Licet recentiori ætate non defuerint, qui methodum illam magno cum fervore urgerent, in quibus, poſt *Boſſuetum*, *Scheffmacherus* præcipuum tenet locum; illud tamen memoratu dignum, quod recentiores Gallicanæ eccleſiae antiſtites hanc diſputandi rationem, quam eorum anteceſſores tantopere deprædicarunt, prorſus deſerendam eſſe cenſuerunt, & e contrario viam *examinis* ac *diſcuſſionis* commendarunt §. XII.

Hæc ad cœtus rom. doctores ſpectant.

Proteſtantium ſententia ut copioſe ediſſeratur, vix opus eſt, cum ſatis conſtet, eos nullam aliam, quam *examinis* ac *diſcuſſionis* viam adoptare. §. XIII.

II) Præmiſſis hiſce de controverſiæ hujus hiſtoria ſtricturis jam *ad ſtatum controverſiae recte formandum* ſequentia notantur:

1) non ſimpliciter negare pontificios, quod via *examinis* in rebus fidei adhiberi poſſit,

2) nec negare eos, quod ipſa *auctoritatis via* alicui ſubſit examini, ſed

3) hoc ipſos negare, quod dogmatum diſcuſſio ex ſola S. Scriptura, tanquam unica fidei norma, omnibus chriſtianis, ne laicis quidem exceptis, competat;

4) urgere eos potius graviter, ad ſolam eccleſiam viſibilem atque catholicam, tanquam infallibilem controverſiarum judicem eſſe recurrendum, inque ejus deciſione adquieſcendum,

5) hanc, addunt, viam eſſe facilem ac brevem, &

6) præcedere debere examen ipſius doctrinæ, ſiquidem fides ex eccleſia potius, quam eccleſia ex fide cognoſci debeat. §. XIV.

III) *Argumenta theologorum proteſtantium*, qui ſolam *examinis* viam ſequendam eſſe ſtatuunt, deſumta ſunt §. XV.

1) partim ex *praxi Chriſti & apoſtolorum*, nec non clariſſimis ſacræ ſcripturæ effatis.

Oſtenditur hoc ſpeciatim

a) de Chriſto ipſo §. XVI.

b) de apoſtolis §. XVII.

c) ex mandato in inſtitutione baptiſmi a Chriſto dato & ab apoſtolis poſtea ſemper obſervato, §. XVIII.

2) partim *ex principiis ſanæ rationis ac ipſa rei natura*.

Deducitur hoc

a) ex regulis ſapientiæ, quæ in omnibus rebus, maxime gravioribus, examen ſerium injungit §. XIX.

b) ex multitudine religionum & ſectarum, quarum veritas aut falſitas non, niſi cognita prius doctrina, cognoſci poteſt. §. XX.

c) ex naturali illo ordine, quo ingreſſus in eccleſiam datur, mediante nimirum fide, quæ verbi divini cognitionem ſupponit. §. XXI.

d) denique ex eo, quod *via auctoritatis* ipſa ſupponit *viam examinis*, §. XXII.

3) partim *ex teſtimoniis patrum eccleſiae vetuſtiſſimis*, & ſpeciatim quidem

Irenæi &

Clementis *Alexandrini* §. XXIII.

Augustini &

Cyrilli §. XXIV.

IV) Multis præterea aliis incommodis laborat *via auctoritatis*, §. XXV. & quidem

a) falſiſſima nititur *hypotheſi* de infallibilitate eccleſiæ, & quidem Romanæ, ejusdemque ſolius §. XXVI.

b) innumeris *difficultatibus* obſepta. §. XXVII. &, propter ipſius *eccleſiae* ambiguum in pontificiorum ſyſtemate ſignificatum *moraliter impoſſibilis* eſt §. XXVIII.

c) in adorandas *Dei perfectiones*, bonitatem, æquitatem, ſapientiam injuria eſt §. XXIX.

d) *religionem chriſtianam ludibrio incredulorum exponit* §. XXX.

e) *Pyrrboniſmo* ſeu ſcepticiſmo latam portam aperit. §. XXXI.

f) *Fanaticiſmo* atque enthuſiaſmo patrocinatur. §. XXXII.

g) *Tyrannidem* conſcientiarum atque *intolerantiam* inter chriſtianos introducit §. XXXIII.

h) præter alia *abſurda*, etiam perpetua miracula facit, & ſic tum revelationis tum judicis univerſalis utilitatem ac neceſſitatem evertit, & in vitioſum denique circulum redit. §. XXXIV.

V) Subjunguntur *argumenta pontificiorum*, quibus *viam examinis* proſcribere, & hac ratione *viam auctoritatis* confirmare adnituntur. §. XXXV.

1) Deſumta ea ſunt *ex difficultatibus*, quibus examen religionis involutum ſit, §. XXXVI. Sed oſtenditur

a) difficultates illas non adeo multas & magnas eſſe, quam quidem in *via auctoritatis*.

b) easdem examen fidei aut doctrinæ nullo modo ſuperfluum aut impoſſibile reddere;

c) hanc objectionem non proteſtantes modo, ſed ipſum ſalvatorem atque apoſtolos, examen religionis commendantes, ferire, & operationibus gratiæ divinæ cum Verbo conjunctis limites ponere.

2) ex *periculo* graviſſimorum errorum, *ſcepticiſmi* inprimis & *indifferentiſmi*, in quos *examinis* libertas homines præcipitet §. XXXVII. Verum

a) *examinis* libertas tantum *per accidens*, non *per ſe*, origo errorum eſſe poteſt;

b) hoc argumentum ab erroribus petitum, nimium probat;

c) diſſenſus in rebus religionis, quem inde oriri dicunt, *partim* per rei naturam eſt inevitabilis, *partim* tantus non eſt, quantum illi faciunt, *partim* hic æque ac ſcepticiſmus & indifferentiſmus in ipſos pontificios majori jure retorquetur.

3) ex *fanaticiſmo*, quem *via examinis* promoveat §. XXXVIII. Sed

a) nititur hæc objectio tum nimia exaggeratione difficultatum in *via examinis* obviarum, tum falſa doctrinæ noſtræ de teſtimonio Spiritus S. interno intelligentia, aut malevola illius interpretatione,

b) *fanaticiſmi* prædicata eccleſiæ Romanæ omni reſpectu conveniunt.

4) ex *Tolerantiſmo*, quem hoc modo introduci, & per quem ſummas confuſiones in imperiis generari dicunt §. XXXIX.

Verum

a) mutua tolerantia, quam proteſtantes tuentur, & rationi & religioni revelatæ conformis eſt;

b) illa neutiquam *per ſe & neceſſario* confuſiones gignit, quod potius eſt effectus Zeli inſani & intolerantis;

c) confuſiones, quæ *per accidens* in imperiis oriuntur, mediis lenioribus & evangelicis impediri aut ſedari poſſunt;

d) mala, quæ ex mutua *tolerantia* oriuntur, tanta non ſunt, quam quidem ea, quæ ex *intolerantia* atque tyrannide conſequuntur.

OBSERV. III.

De ſucceſſione epiſcopali, ſpeciatim ea, quæ *in eccleſia anglicana adhuc viget.*

De *Succeſſione epiſcopali* plura ſe dicturum eſſe, cum promiſerit editor: jam huic promiſſo ſatisfacit, & iis, quæ olim hanc in rem ſcripſerat, nonnulla heic ſubjungit. §. I.

I) Ante omnia *in genere* notatur, ſucceſſionis epiſcopalis valorem tum in *electione* ad veteres canones adtemperata, tum in *ordinatione* canonica quærendum eſſe.

Quod vero

1mo ad *electionem* adtinet, ea olim ad totam pertinebat eccleſiam; in eccleſia *orientali* exeunte ſeculo IV. ad concilium epiſcoporum devoluta,

in *occidentali* vero diutius adhuc toti eccleſiæ conſervata fuit; poſtea vero regum conſenſus ſimul requirebatur; tandem univerſa electio ad imperatores regesque tranſiit; quin & præſul Romanus hanc facultatem, ubi potuit, ſibi arrogavit. Subſequentibus temporibus jus eligendi, quod olim *clero plebique* competebat, eidem fuit reſtitutum, ſed ad capitulares potius devolutum, licet iis a regibus ſubinde rurſus ademtum, pontifice romano confirmationem ſibi reſervante. Ex quibus facile perſpicitur, nullam noſtris temporibus dari ſucceſſionem *electionis* canonicæ, nunquam turbatæ. §. II.

2do *ordinatio* peragi olim debuit ab ipſis epiſcopis, & quidem non ab uno aliquo ex illis, ſed tribus, vel ſaltim duobus, valide ordinatis, orthodoxis, non intruſis, non excommunicatis, non hæreticis, non ſchiſmaticis, non ſimoniacis. Eadem, quæ in *ordinationibus*, olim quoque in *ordinandis* cautela fuit obſervata. *Forma* denique ordinationis *eſſentialis* olim in ſola manuum impoſitione precibusque ad Spiritum S. fuſis conſtitit; verum ſequiori ævo in eccleſia latina ſigna quædam externa fuerunt addita. Diſtinguunt etiam doctores eccleſiæ rom. inter ordinationes *illegitimas* atque *irritas* ſ. *invalidas*. §. III.

Jam ſi quis hæc omnia expendat & hiſtoriam patriarchatuum ſ. epiſcopatuum principalium variosque epiſcoporum catalogos conferat, facile perſpiciet, ſucceſſionem epiſcopalem canonicam in tota eccleſia chriſtiana dudum periiſſe. Poſito tamen, eam in eccleſia romana obtinere, hæc tamen ſola non eſt, quæ hac prærogativa gaudet, ſiquidem ſucceſſio iſta in eccleſiis quoque proteſtantium, maxime vero Anglicana, in hunc uſque diem fuit conſervata. §. IV.

II) De ſucceſſione igitur epiſcopali, quæ in *Anglicana* eccleſia obtinet, *ſpeciatim* nunc agitur, ita quidem ut primo hiſtoria hujus controverſiæ exponatur, deinde controverſia ipſa tractetur.

1) In recenſenda *origine & hiſtoria controverſiae* hujus

a) obſervatur, equidem inde a tempore reformationis inter romanenſes ac proteſtantes de hocce argumento diſceptatum, nunquam tamen majori fervore id factum fuiſſe, quam ubi *Boſſuetus* & *Maſſuetus* inprimis validitatem ordinationis Anglicanæ adgreſſi ſunt, & diverſam ab his ſententiam *Courayerius* ingreſſus eſt. §. V.

b) originem igitur controverſiæ hujus repetendam eſſe inde ab eo tempore, quo, occaſione infelicis bullæ, *Unigenitus* vocatæ, eccleſiam Anglicanam cum Gallica conſociandi conſilium ceperunt theologi quidam Galli, abbas de *Girardin*, *Lud. Ell. Du Pin* aliique.

α) hi ſcil. ante omnia mentem archiepiſcopi Cantuarienſis, *Wackii*, explorabant, qui ipſorum inſtitutum calculo ſuo adprobavit, & leges quasdam ineundæ unionis propoſuit §. VI. VII. quæ exhibentur §. VIII. quo facto legatus britannicus ad theologos Gallos, & viciſſim theologi Galli in Britanniam mittebantur, licet irrito eventu. §. IX.

β) hæc conſilia cum vix divulgata eſſent, propugnatores præſulis romani neceſſarium eſſe ducebant, ut ipſum fundamentum intentæ illius unionis eccleſiaſticæ, nempe validitatem ordinationis anglicanæ ſubruerent. Fecerunt hoc *Thomas Wardus*, refutatus mox a *Daniele Williams*, & abbas *Gouldius*, qui ſuo libello adjunxit commentariolum quendam ab *Euſebio Renaudotio* concinnatum contra conſecrationes Anglicanas omnia brevibus continentem dubia.

γ) Excitati vero ſunt hac ipſa ratione bini viri, quorum unus, doctor quidam pariſienſis, ſuppreſſo nomine diſſertationem hiſce *Renaudotii* objectionibus oppoſuit; alter vero erat §. X.

δ) *Courayerius*, qui *Renaudotio* peculiarem librum magna cura concinnatum oppoſuit §. XI. eo cum effectu, ut primo Jeſuitæ pariſienſes in *memoriis Trivoltienſibus* acerbiori calamo eum perſtringerent, deinde *Jac. Gervaſius* opuſculum, licet exigui momenti, ei opponeret. At majori veritatis ſpecie eum

ε) impugnarunt *Joh. Harduinus* & *Michael Le Quien*, nec non *Jacobus Fennel*, qui tamen priori illa biga non uno tantum nomine longe fuit inferior, aliique, quorum ſcripta, quæ levioris ut plurimum ſunt momenti, infra in nota indicantur. §. XII.

ζ) reſponſionem *Harduino* cumprimis & *Lequienio* oppoſuit *Courayerius*, edita *defenſione diſſertationis* ſuæ, cujus altera pars maxime eſt memorabilis, quia, occaſione quæſtionis principalis de *validitate ordinationum Anglicarum*, in formas docendi & doctrinas incidit ſyſtemati Romano penitus adverſantes §. XIII.

η) quod ſcriptum licet multi in Gallia & Anglia magno cum adplauſu exciperent, tamen longe major eorum erat numerus, qui, pontifici Romano addicti, librum illum non calamo tantum adoriebantur, ſed & alios eosque potentiores ipſi concitabant adverſarios. Fecerunt hoc *Claudius Pelletierus*, Jeſuitæ *Pariſienſes*, *Pictavienſes*, *Rhemenſes*, & maxime etiam *Henr. Franc. Xav. Debelzuuze de Caſtel Moron*, nec non inprimis

ϑ) Cardinalis de *Biſſy*, qui conventu quodam epiſcoporum inſtituto eo rem deduxit, ut communi horum ſuffragio librorum *Courayerii* cenſura comprobaretur. Quibus prævit cardinalis *Noaillius* animadverſione ſua publicæ luci expoſita,

poſitâ, quam deinceps ſecuta eſt horum epiſcoporum cenſura, ſubjuncta conſilii regii ſententia. §. XIV. propoſitiones e libris *Courayerii* excerptæ, quæ condemnabantur, ſeptem ac triginta, ad octo autem capita commode revocatae, exhibentur §. XV.

ι) dum in Gallia hæc agerentur, theologi Oxonienſes *Courayerium* doctoris theologiae titulo ac juribus ornarunt, cum contra ejus in Gallia inimici quovis modo eum laceſſere pergerent §. XVI.

κ) *Courayerius* tandem fuga ſibi conſuluit & in Angliam trajecit §. XVII ubi 1) non ſolum ab archiepiſcopo *Wackio* faventer exceptus, ſed & a rege 200. libr. Sterling. ſtipendio mactatus fuit; 2) *relationem* edidit de tota controverſiarum & fatorum ſuorum hiſtoria, 3) eo ipſo autem tempore denuo a ſcriptoribus Gallis, *Claud. Pelletierio*, *Theoderico de S. Rene*, *Job. Harduino*, *Franc. Vivant*, *Michaele Lequienio* laceſſitus fuit, ſed uni *Lequienio* librum oppoſuit, qui ultimum erat *Courayerii* ſcriptum in argumento *de conſecratione Anglorum*. 4) nam poſtea aliis rebus, utilioribus, inprimis verſioni gallicae *hiſtoriae concilii Tridentini a Paulo Sarpio* compoſitae, totum ſe conſecravit, qui vero ipſe liber 5) diſplicuit epiſcopis gallicanis. Licet vero 6) in quamplurimis proteſtantium partes potius, quam catholicorum, defenderet *Courayerius*, maluit tamen in unione eccleſiae romanae perſeverare, quam ad Anglicanam tranſire. §. XVIII.

Hiſce de origine hujus controverſiae propoſitis

2) de ipſa controverſia, quam *Courayerius* recentiori aevo renovavit, nimirum *ſucceſſione epiſcopali in Anglia*, ejusque *veritate* & *pretio* agitur. neque vero

a) de eccleſia anglicana antiqua, qualis illa inde a prima ſua fundatione usque ad ſacrorum emendationem exſtitit, ſermo eſt, nam hujus eccleſiæ originem ipſi pontificii fatentur inde ab apoſtolorum temporibus eſſe derivandam, inque ea ſucceſſionem epiſcopalem ſemper ſervatam fuiſſe atque propagatam; quin ea antiquior adhuc eſt ipſa romana eccleſia §. XIX. ſed ſermo eſt

b) de eccleſia anglicana poſt reformationem; Et in hac

α) oſtendit *Courayerius*, requiſita iſta ad verum legitimumque epiſcopum adfuiſſe, ex triplici ratione:

א) quia omnes epiſcopi ab ejusmodi conſecrati fuerunt epiſcopis, qui & ipſi fuerunt veri epiſcopi riteque ordinati;

ב) quia eorum ordinatio facta eſt in loco legitimo ac idoneo; &

ג) ſuſcepta ex præſcripto formulæ ab *Eduardo* VI. ſancitæ. §. XX.

β) *confirmat* idem contra objectiones diſſentientium. Et hic quidem

א) adducuntur hæ *objectiones*, non omnes, nec antiquiores, ſed recentiores & *Courayerio* oppoſitæ §. XXI. quarum

Sex potiſſimum ſunt, nimirum:

aa) forma hujus ordinationis erat plane nova, non auctoritate *eccleſiaſtica*, ſed *civili* tantum introducta.

bb) inſcia eccleſia romana, *matre omnium eccleſiarum*, facta eſt & introducta.

cc) ordinatio, quæ in Romana eccleſia obtinet, divinam habet originem.

dd) epiſcopi Anglicani, qui eam condiderunt, fuerunt *presbyteriani*.

ee) a nulla eccleſia, ne anglicana quidem, eo tempore, quo *Parkerus* conſecratus fuit, auctoritatem obtinuit, nec

ff) veteres epiſcopi Anglicani novos ſub *Eliſabetha* conſecratos pro veris epiſcopis habuerunt §. XXII.

ב) adferuntur *reſponſiones Courayerii* ad has objectiones. Quod ad

aa) adtinet, forma iſta concepta, compoſita & introducta fuit auctoritate eccleſiaſtica, nec objici hic poteſt titulus ille, quem inde ab *Henrico* VIII. reges Angliae ſibi ſumſerunt. ad

bb) diſtinguunt Angli inter res, quæ partem quandam ipſius *religionis* conficiunt, & inter res, quæ ad *externam* duntaxat *diſciplinam* ſpectant. Praeterea negant eccleſiam romanam eſſe eccleſiam *univerſalem*, quæ a reliquis eccleſiis poſcere queat, ut illæ ſuis legibus ſeſe ſubiciant.

cc) 3tia objectio vix meretur adtentionem. ad

dd) falſum eſſe oſtenditur, quod conditores illius formae fuerint *presbyteriani*. ad

ee) non exemplis, ſed rationibus, & quidem ex veteri jure eccleſiaſtico res aeſtimanda eſt, qua ipſa ratione etiam

ff) ſexta objectio diluitur §. XXIII.

ג) adduntur *vindiciae* exemplorum, quae opponunt pontificii, nimirum *Cranmeri*, *Parkeri* & *Tilletſonii*. §. XXIV.

LOCUS XXIV.
DE
MINISTERIO ECCLESIASTICO.

PROOEMIUM.

Exponit
Rationem ordinis §. I.
Tres ſtatus in eccleſia §. II.
Miniſterii eccleſ. neceſſitatem §. III. utilitatem ac dignitatem §. IV.

CAP. I.

De Onomatologia Miniſterii Eccleſiaſtici.

I) Agitur de Onomatologia *miniſterii.*
Miniſterium vocatur
1, in S. *Scriptura*
a) *ordo* eccleſiaſticus §. V.
b) διακονια §. VI reſpectu α) doctorum, β) auditorum §. VII.
c) λειτουργια §. VIII.
ex qua tamen adpellatione neutiquam probari poteſt ſacrificium miſſæ §. IX. id quod contra *Bellarmini* inſtantias ulterius oſtenditur §. X.
d) *cuſtodia*, e) *militia*, f) *inſpectio*, g) *œconomia* §. XI.
2) in *ſcriptoribus eccleſiaſticis* vocatur ιερουργια & ιεραρχια §. XII.
II) Agitur de Onomatologia *Miniſtrorum.*
Miniſtrorum
1) in S. Scriptura variæ ſunt adpellationes §. XIII.
a) in *Vet. Teſt.*
α) *propriae*, ubi vocantur
א) *ſacerdotes* §. XIV. unde tamen ſtabiliri nequit ſacrificium miſſaticum §. XV. & *Bellarmini* hoc adſtruentis exceptiones & inſtantiæ tolluntur §. XVI.
ב) *patriarchæ* §. XVII.
ג) *prophetae* §. XVIII. quod ipſum, quo ſenſu fiat, diſtinctius exponitur §§. XIX. & XX.
ד) *videntes* § XXI.
ה) *viri Dei* §. XXII.
ו) *angeli* §. XXIII.
ז) *uncti* §. XXIV.
β) *metaphoricae*, ubi vocantur
א) *ſpeculatores* §. XXV.
ב) *architecti*
ג) *paſtores*
ד) *patres* §. XXVI.
b) ex *novo Teſtam.* exhibentur adpellationes
α) *propriae*. Dicuntur
א) *epiſcopi* §. XXVII.
ב) *presbyteri* §. XXVIII. & XXIX.
ג) *diaconi* §. XXX.
ד) *doctores* §. XXXI.
ה) *praeſides* §. XXXII.
ו) *praepoſiti* §. XXXIII.
ז) *ſcribae* §. XXXIV.
β) *metaphoricae*. Dicuntur
א) *Sal terrae*, ב) *lux mundi*, ג) *operarii vineae*, ד) *ſervi invitantes ad nuptias*, ה) *ad cœnam*, ו) *piſcatores*. ז) *operarii meſſis*, ח) *agriculturae συνεργοι*, ט) *oeconomi*, י) *legati Dei*, כ) *teſtes*, ל) *praecones*, מ) *tubicines*, נ) *venti* §. XXXV.
2) in *Scriptoribus eccleſiaſticis* vocantur *praepoſiti, paroeci, ſacerdotes* §. XXXVI.
3) apud *pontificios* noſtri miniſtri per contemtum *praedicantes*, ipſorum contra miniſtri *cleries* vocantur §§. XXXVII & XXXVIII.

CAP. II.

An detur miniſterium eccleſiaſticum?

A) Dari miniſterium probant
I) *Adpellationes* antea enumeratae,
II) *Doctorum* eccleſiae ſeries a prima mundi origine uſque ad noſtra tempora continuata. Fuerunt
1) in *Vet. Teſtam.*
patriarchae §. XXXIX.
ſacerdotes & prophetae §. XL.
2) in *novo Teſtam.*
Johannes Baptiſta, apoſtoli, epiſcopi §. XLI.
patres, doctores ſcholaſtici §. XLII.
III) *Divinae promiſſiones* de conſervatione eccleſiae & conſequenter miniſterii eccleſiaſtici uſque ad finem ſeculi §§. XLIII & XLIV.
IV) *Ordinis hujus* a reliquis ordinibus & ſtatibus *diſtinctio* §. XLV.
B) Ad argumenta contra miniſterii neceſſitatem reſpondetur, quorum *primum* eſt illud, quod fideles novi teſt. dicantur non amplius docendi §. XLVI.
ſecundum, quod habeant unctionem a Deo §. XLVII.
tertium, quod Deus abſque miniſterii opera nos illuminare poſſit in iis, quae ad ſalutem neceſſaria ſunt §. XLVIII.

CAP. III.

De cauſa efficiente miniſterii eccleſiaſtici.

Cauſa efficiens principalis miniſterii eſt SS. Trinitas §. XLIX. id quod ſpeciatim de ſingulis tribus perſonis oſtenditur §. L.

SECTIO I.

De vocatione ad miniſterium eccleſiaſticum.

Declaratur
I) Quid ſit vocatio §. LI. an ab electione diſtinguatur §. LII. quot modis accipiatur §. LIII.
II) Quæſtio an ſit neceſſaria? §. LIV. ubi
1) *noſtrae ſententiae adfirmativae argumenta* proponuntur, petita
a) ex *ſcripturae* dictis
α) *Jerem.* XXIII. 21. §. LV.
β) *Jerem.* XXVII. 9. §. LVI.
γ) *Job.* III. 27. §. LVII.
δ) *Rom.* X. 15 §. LVIII.
ε) *Hebr.* V. 4. §. LIX.
ζ) *Sirac.* VII. 4. §. LX.
b) ex probatis *exemplis* §§. LXI & LXII.
c) ex *rationibus* §. LXIII.
Sequitur
2) *Antitheſis* a) Anabaptiſtarum & b) Photinianorum §. LXIV. horumque *argumenta*, petita

a) ex

a) ex *Scripturae* dictis
α) 1 Cor. XIV. 29. §. LXV.
β) 1 Tim. III. 1. §. LXVI.
γ) 1 Pet II. 9. §. LXVII.
b) ex variis *exemplis*
α) eorum, qui a morte Stephani hinc inde diſperſi evangelium praedicarunt §. LXVIII.
β) eorum, qui fuerunt ex familia Stephanae §. LXIX.
c) ex *rationibus*, quae ſunt
α) requiſiti hujus in canonibus apoſtolicis praeteritio §. LXX.
β) clavium eccleſiae omnibus ejusdem membris facta traditio §. LXXI.
γ) caritatis impulſio §. LXXII.
δ) prohibita talenti deſoſſio §. LXXIII.
ε) libera divinorum donorum elargitio §. LXXIV.

SECTIO II.

De diviſionibus vocationis.

Inter diviſiones vocationis §. LXXV. indicatas praecipuum locum habet illa in *mediatam* & *immediatam* §. LXXVI. quarum differentia alterius enodatur §. LXXVII & LXXVIII.

SECTIO III.

De vocatione immediata.

Quaeritur
I) Quot modis fiat immediata vocatio §. LXXIX.
II) An cum ea ſemper conjuncta ſit poteſtas clavium §. LXXX.
III) Quomodo diſcernenda ſit ab impoſtura fanaticorum §. LXXXI.
IV) Num adhuc hodie exſpectanda ſit §. LXXXII.

SECTIO IV.

De vocatione mediata.

I) Proponitur *noſtra theſis*, quae duo potiſſimum continet,
1) quod mediata vocatio non minus divina ſit quam immediata §§. LXXXIII & LXXXIV.
2) Quibus modis peragatur §. LXXXV. & quid eccleſiae ſtatui circa vocationem miniſtrorum competat §. LXXXVI.
II) Sequuntur *argumenta noſtra*
1) ex *Scriptura* & rationibus inde deductis,
a) *ex traditione clavium* Matth. XVI. 19. §. LXXXVII.
b) *ex probatione doctorum* Matth. VII. 15. Joh. V. 39. &c. §. LXXXVIII.
c) *ex adpellatione miniſtrorum* 1 Cor. III. 21. §. LXXXIX.
d) *ex utilitate auditorum* 1 Tim. III. 7. §. XC.
2) *ex praxi apoſtolica*
a) *electione Matthiae* Act. I. 23. §. XCI.
b) *electione diaconorum* Act. VI. 3. §. XCII.
c) *vocatione presbyterorum* Act. XIV. 23. §. XCIII.
3) *ex praxi primitivae eccleſiae*, & quidem ſpeciatim ex
a) *conciliorum decretis* §. XCIV. & reſcriptis pontificum romanorum §. XCV.
b) *patrum* dictis §. XCVI.
c) eccleſiae primitivae exempl. §§. XCVII & XCVIII.
III) *Antitheſis pontificiorum* ante oculos ponitur §. XCIX. &
Bellarmini argumenta adducuntur, deducta
1) ex *Aaronis* exemplo §. C.
2) *Chriſti* verbo & exemplo §. CI.
3) *jure divino* naturali & ſcripto §. CII.
4) *apoſtolorum* exemplo §. CIII.
5) *decretis conciliorum* §. CIV.
6) *dictis Veterum* §. CV.
7) *incommodis* popularis electionis §§. CVI & CVII.

SECTIO V.

De jure epiſcopali & jure patronatus.

I) *Juris epiſcopalis* quatuor ſunt capita
1) Ordo §. CVIII.
2) Lex dioeceſana §. CIX.
3) jurisdictio §. CX.
4) dignitas §§. CXI. & CXII.
II) *Jus patronatus* explicatur §§. CXIII. & CXIV.

SECTIO VI.

De cautelis in vocatione miniſtrorum probe obſervandis.

Diſpicitur
I) Quid cavendum ſit illis, qui eccleſiae nomine eligunt? §. CXV.
II) Quid cavendum ſit illis, qui eliguntur? §. CXVI.

SECTIO VII.

De caſibus quibusdam dubiis in vocationis negotio occurrentibus.

Quæſtiones de ejusmodi caſibus quibusdam dubiis in medium proferuntur §. CXVII.

SECTIO VIII.

De vocatione beati Lutheri.

I) *Recenſetur lis* de vocatione Luthero mota §. CXVIII. & duo momenta ad rite dijudicandam hanc controverſiam praemonentur §. CXIX.
II) Sequitur *noſtra probatio*, quod
1) *Lutheri* vocatio fuerit *mediata* §. CXX.
2) tripliciter confirmata §. CXXI. & quod

 3) Lu-

3) *Lutherus ad hanc* mediatam & ſolemnem vocationem ſaepius *provocet* §. CXXII. interim negari nec debet nec poteſt, *extraordinarii* quid in vocatione *Lutheri* fuiſſe. §. CXXIII.

III) Reſpondetur ad *argumenta pontificiorum* contra
1) immediatam §. CXXIV. &
2) mediatam Lutheri vocationem §§. CXXV. & CXXVI.

SECTIO IX.

De vocatione miniſtrorum in eccleſiis, quas vocant, evangelicis.

I) Vocatio miniſtrorum evangelicorum §. CXXVII. adſtruitur ex ſacris literis §. CXXVIII. &

II) ab objectionibus pontificiorum vindicatur §. CXXIX.

SECTIO X.

De vocatione epiſcoporum in eccleſia pontificia.

Proponuntur deſideranda circa
I) epiſcoporum vocationem §. CXXX.
II) inveſtituram per pontificem §. CXXXI.
III) pallium §. CXXXII.
IV) pallii emtionem §. CXXXIII.
V) electionem pontificis §. CXXXIV.
VI) vocationem clericorum pontificiorum §. CXXXV.

SECTIO XI.

De gradu doctoratus.

Recenſetur
I) *Origo* gradus doctoris §. CXXXVI.
II) *Cauſae*, propter quas in academiis *retinetur* §. CXXXVII.
III) Negatur, quod promotio doctoralis ſit *vocatio ad miniſterium* §. CXXXVIII.

SECTIO XII.

De ordinatione.

Quaeſt. I) An ordinatio ſit abſolute ad miniſterium neceſſaria? §. CXXXIX.
II) An ordinatio ſit *ſacramentum?*
1) Argumenta *noſtrae* ſententiae *negantis* ſunt:
a) quia deſtituitur parte ſacramenti eſſentiali, elemento externo §. CXLI.
Exceptiones *Bellarmini*,
α) quod impoſitio manuum adhibita fuerit ad ordinandum §. CXLII.
β) quod gratia adligata ſit impoſitioni manuum §. CXLIII. refelluntur.
b) quia deſtituitur promiſſione gratiae §. CXLIV. id quod ab exceptione *Bellarmini* vindicatur §. CXLV.
c) quia utrique teſt. communis,
d) bonum alicujus ſtatus eſt,
e) ordines papales Chriſto & apoſtolis ignoti ſunt, §. CXLVI.
f) ipſi denique pontificii de ordinibus ſuis, & ſpeciatim quidem
de eorum inſtitutione divina,
β) de eo, an ſint ſacramenta §. CXLVII.
γ) de materia eorum diſcrepant §. CXLVIII.
2) Argumenta *pontificiorum* pro adſtruendo ordinis ſacramento deſumta ſunt,
a) ex Auguſtana confeſſione §. CXLIX.
b) ex teſtimoniis pontificum, conciliorum & patrum §. CL.
c) ex rationibus variis §. CLI.
III) Quis ſit legitimus ordinationis miniſter? §. CCII.
Exponitur
1) Sententia pontificiorum §. CLIII.
2) Sententia noſtrarum eccleſiarum §. CLIV.
IV) An ordinati ab haereticis in eccleſia iterum ordinandi ſint?
1) ſtatus quaeſtionis figitur §. CLV.
2) diſtincte per aliquot membra reſpondetur §. CLVI.
3) cavillationes contra ordinationem *Lutheri* removentur §. CLVII.
V) An ordinandus ſit, qui nondum vocatus eſt ad certum aliquem locum? §. CLVIII.
VI) Quid ſtatuendum ſit de ceremoniis ordinationis?
1) χειροθεσια §. CLIX.
2) unctione §§. CLX. CLXI & CLXII.
3) veſte linea, cereis accenſis, ſignis crucis, raſura ordinandorum &c. §. CLXIII. qua occaſione narratur ordinatio epiſcopi in papatu §. CLXIV.
VII) Quis ſit effectus & fructus ordinationis? §. CLXV.

SECTIO XIII.

De examine ordinandorum.

I) Oſtenditur examinis ordinationi praemittendi neceſſitas §. CLXVI.
II) Adferuntur de examine inſtituendo conciliorum decreta §. CLXVII.
III) Diſpicitur de materia § CLXVIII. &
IV) de tempore examinis §. CLXIX.

SECTIO XIV.

De inveſtitura miniſtrorum.

Abſolvitur §. CLXX.

SECTIO XV.

De translatione miniſtrorum.

Translatio eccleſiae miniſtrorum §. CLXXI.
non temere ſuſcipienda §. CLXXII.
nec ſimpliciter repudianda §. CLXXIII.

SECTIO XVI.

De remotione miniſtrorum.

Remotio miniſtrorum pertinet ad totam eccleſiam §. CLXXIV.
In cenſum hic veniunt
cauſa & proceſſus remotionis §. CLXXV.
canones de remotione §. CLXXVI.
nec non quaedam ex hiſtoria eccleſiae huc referenda §. CLXXVII.